Uumeleembaa Buŋa
Tere Soomoŋgo Gbilia

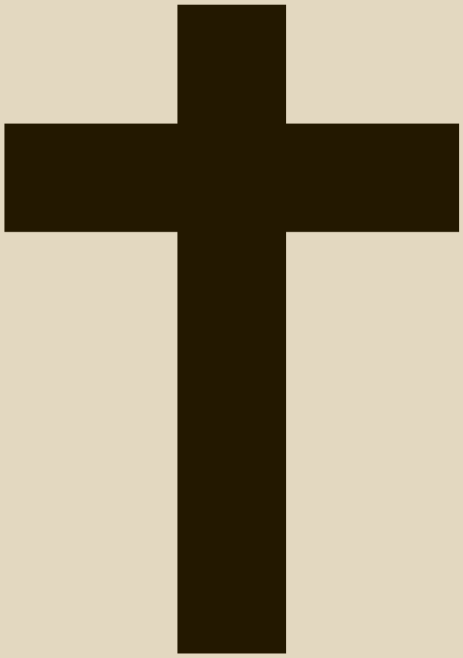

The New Testament and portions of the Old Testament in the Borong Language of Papua New Guinea

Uumeleembaa Buŋa Tere Soomoŋgo Gbilia

The New Testament and portions of the Old Testament in the Borong Language of Papua New Guinea

Sampela hap Buk Baibel long tokples Borong long Niugini

Copyright © 2002, 2011 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Borong

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

63589f8b-9426-5ce2-9520-ca0cf2b65c47

Contents

. 1
Introduction 3
Jenesis 5
Ruut 99
Joona 106
Matyuu 111
Maak 184
Luuk 227
Jon 300
Aposol 356
Room 428
1 Korint 463
2 Korint 495
Galesia 519
Efesus 532
Filipai 544
Kolosi 553
1 Tesalonaika 562
2 Tesalonaika 569
1 Timoti 573
2 Timoti 583
Taitus 591
Filemon 596
Hibruu 598
Jeims 624
1 Piito 633
2 Piito 644
1 Jon 651
2 Jon 660
3 Jon 662
Juuda 664
Aisisaaŋ 668
Read the New Testament 704
Diksenari 716

Uumeleembaa Buŋa Tere
Soomoŋgo Gbilia

The Scriptures in the Borong (Kosorong) language of Papua New Guinea

Sampela hap Buk Baibel long tokples Borong long Niugini

[ksr]

Translation by Wycliffe Bible Translators

Copyright © 2002, 2011, The Bible Society of Papua New Guinea

Print publisher: The Bible Society of Papua New Guinea

Web version
2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

http://pngscriptures.org

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).
http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to Wycliffe Bible Translators, Inc. (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait
Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri.** Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long *http://tokplesbaibel.org.* Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating.** Na tu, **yu no ken senisim Tok.**
Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.
Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela.** Olgeta

tok orait na lo long tok ples English i stap long *http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/legalcode.*
Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela.**

Qaa mutuya

Anutuwaa qaanoŋ asuganoŋ asugiro mondomondonana kuuya tegoja. Toroqeŋ yaŋgiseŋ aniŋ Anutunoŋ mananana mende mewaa. Uume-leembaa Buŋa Terewaa ku-usuŋa ii uuta. Ii laaligonana utegowaatiwaa so.

Boŋ motomotoombaa uutanoŋ geeŋgo jawo motooŋgo meweeŋgoŋ goo qaa kota kombombaŋa *(memory verse)* koloowa. Kaaŋiadeeŋ jawo tosia geeŋgaajoŋ me-weeŋgoŋ kirifinoŋ oowa (underline). Ii 1) geeŋgaa praiwet Baibel stadi gawoŋ.

2) Famili diwousen: Miri motooŋgowaa uutanoŋ ejuti, oŋo mono kambaŋ so ajoroon Buŋa qaa batuya weeŋgoŋ amiŋ moma qama kooliŋ laligowu. 3) Baibel stadi ii ejemba 2-10 yoŋonoŋ ajoroon stadi gawoŋ meŋ batugianoŋ amiŋ mobu. 4) Baibel leson ii kokaeŋ: Moŋnoŋ kuma oŋono tosianoŋ ajoroon qaa moma uu wombogianoŋ ambu. 5) Baibel konferens me Baibel kemp kanoŋ Baibel leson mamaga amboŋa. 6) Baibel momo jake (Baibel akademi) ii tere miri qaita moŋ.

Sundu motomotooŋ iikawaa qaa alia *(referens)* tosia ii sundu tetegoyanoŋ me sunduwaa qaa waŋaa baatanoŋ eja. Iikanoŋ saanoŋ buk qata torodaamoŋ, boŋ ano jawo jaŋgoya mokoloowa.

Soomoŋgo Gbiliaa uutanoŋ boŋ *(chapter)* 260 eja. Kaeŋ kolooro weeŋ motooŋgowaa uutanoŋ boŋ motomotooŋ weeŋgowaati eeŋ, Soomoŋgo Gbiliaa qaaya kuuya ii saanoŋ gbani so weeŋgoŋ laligowa. Jawoya *(verse)* 7957 ero weeŋ so jawo 23 weeŋgowaati eeŋ, ii saanoŋ gbani motooŋ-gowaa uutanoŋ weeŋgodaborowa.

Meleŋmeleeŋ gawombaa jeŋkootoya (translation principles)

Jeŋkooto *(rule)* waŋa ii kokaeŋ: Qaa je *(word)* motomotooŋ mende meleeŋkejonto, qaawaa kania *(meaning)* motomotooŋ ii meleeŋkejoŋ. Qaa je *(word)* motomotooŋ otaaŋ meleembonaga, mono sisau kolooro osiŋ amamaawonaga. Ananaanoŋ qaa ii Iŋklis me Kooŋ qaawaa taniŋaaŋ qaago. Kawaajoŋ Boroŋ qaawaa sii areŋa *(grammar)* otaaniŋ kania diŋgowaa *(natural)*.

Qaawaa kania moma asariŋgo “Ii ananaanoŋ qaanoŋ nomaeŋ amboŋa?” jeŋ kana moŋgamakejoŋ. Qaa simiŋa tosia ii Boroŋ qaanoŋ mende eja. Kawaajoŋ kambaŋ tosaaŋa ii jeŋ asariniŋ koriga koloowaa. Iŋklis qaanoŋ qaa motoondeeŋ kolooro Boroŋ qaanoŋ qaa koriga mindiriiŋ jejoŋ. Iikawaa sareya moŋ ii *‘selfish’*. Ii ananaa qaanoŋ: Iyaŋaajoŋadeeŋ romoŋgoŋ kiririŋjaba laligoja me buuju.

Qaa lombotawo *(key terms)* tosia iikawaa kaniagia *(diksenari, glossary)* ii buk tetegoyanoŋ anjoŋa saanoŋ iima weeŋgowa. Qaa moŋ ii holy. Ii Boroŋ qaanoŋ nomaeŋ, ii iikanoŋ kema iiba. Qaa tosaaŋa ii momalaari, uujopa, Farisii ano kaaŋ kaaŋ.

Qaawaa kania *(meaning)* kitia mende mesaoŋkejoŋ ano qaawaa kania *(meaning)* tosaaŋa ii mende toroqeŋ amakejoŋ *(streit tru, accurate)*. Qaawaa kania kitia tosaaŋa ii aasaŋgoyanoŋ eju *(implied information)*. Ii osiqosiŋ qaganoŋ osoŋ mokoloon asuganoŋ amakejoŋ. Kaeŋ aniŋ kanianoŋ asuganoŋ koloonkeja *(kilia, clear)*.

Qaa tosia ii ambosakoŋ yoŋoo kambanoŋ mende ero jegi iwoi ii kanageŋ kolooro qata kaaŋiadeeŋ karo kambaŋ kokaamba qamakejoŋ. Iikawaa sareya tosaaŋa ii kantri, gawman, prowins, gawana, zioz, bisop, pasto, maaket, moneŋ ano kaaŋ kaaŋ. *(Loan word)* ii kambaŋ kokaamba ananaa qaaga kolooja.

Qaa tosia ii kambaŋ kokaamba sopa ( ) uutanoŋ aniŋ kanageŋ kuuyanoŋ iikawaa kania mogigo ii saanoŋ mesaowoŋa. Iikawaa sareya moŋ ii meme (noniŋ), farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ).

Yaŋeboroŋ oŋoonoŋ qaa tosia morota jeŋkejuto, kileŋ kuuya koi ii saanoŋ moma asariwoŋa.

Jenesis (Letoqeto)
Anutunoŋ jero iwoi kuuya letoŋgi.
Jeŋasa-asari

Buk koi kanoŋ sundu koi kaaŋa jeja: Anutunoŋ siwe, namo, iikawaa iwoiya kuuya ano ejemba mokoloon orono siŋgisoŋgonoŋ kamaaŋ ururo lombo siimboboloyawo ii baloŋ so ananaa qanananoŋ uro. Kaeŋ kamaaŋ nunuro Anutunoŋ oyaŋboyaŋ mokoloon laligowombaajoŋ kana nomaaŋa ii areŋgoŋ ano. Letoqeto (Jenesis) buk kokawaa uutanoŋ bakaya woi kokaeŋ ejao:

1) Boŋ 1-11 Sundu kanakanaiya: Anutunoŋ siwe ano namo mokoloon orono ejemba yoŋoo laaligogianoŋ wala eeŋanoŋ nomaeŋ kolooro. Aadam ano Iiw, Kein ano Aabel yoŋoo sundugia. Nooawaa kambaŋanoŋ gboulu somata waama namo tururo. Babilon kanoŋ taua koriga totooŋ megi.

2) Boŋ 12-50 Israel yoŋoo bemunjaleurugia yoŋoo sundugia: Wala Aabrahamnoŋ Anutu moma laariŋ qaaya teŋ koma laligoro qaaya jeŋ tegoro solaŋaniro. Iwaa gematanoŋ meria Aisak, esia Jeikob qata moŋ Israel ano iwaa merauruta 12 yoŋoo sundugia kania kania. Eja 12 ii Israel kanagesowaa tuuŋ 12 yoŋoo bemunjalegiaga koloogi. Bemunjale Joosefwaa sundu ii qaita moŋ. Nomaeŋ kolooro Joosefnoŋ wala Iijipt keno iwaa gematanoŋ maŋa Jeikob ano daremuŋuruta kuuya yoŋonoŋ kanageŋ kaaŋagadeeŋ sumaŋurugia iyoŋowo Iijipt kantrinoŋ kema waba laligogi.

Buk koi kanoŋ ejemba yoŋoo laaligogiaa sunduya mamaga jejato, Anutunoŋ nomaeŋ ama oŋonoti, iikanoŋ sundu iikawaa bakaya waŋa kolooja. Laaligowaa sundu kuuya iikawaa nanamemeŋ eja waŋa ii Anutu. Kanakanaiyanoŋ siwe, namo ano iyoroo iwoigara kuuya mokoloon oŋono siŋgisoŋgonoŋ kamaaŋ ururo pondaŋ Maŋgia oŋa laligoŋ kileŋagia gosiŋ qaagia jeŋ tegoŋ iroŋgia meleema oŋono qagianoŋ uro laligogi. Tosianoŋ Anutuwaa qaa baatanoŋ keŋgiti, ii awaagadeeŋ kalaŋ koma uŋuano laaligogianoŋ iikawaa so utegoŋ asugiro. Nooawaa kambanoŋ sumaŋuruta 8 yoŋonoŋ qaagoto, ejemba tosaaŋa kuuya yoŋonoŋ komugi. Kanageŋ soomoŋgo qaaya ii Aabraham ano gbiliuruta kanageŋ koloogiti, ii oŋono. Soomoŋgo qaa iikawaa so Anutunoŋ kanagesouruta oyaŋboyaŋ mokoloowutiwaajoŋ galeŋ koma oŋono laligoŋ kouma laligoŋ kougi. Ejembanoŋ wala eeŋanoŋ nomaeŋ Anutu moma laariŋ mugiti, sundu towoya iikanoŋ kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ momalaarinananoŋ kotiiŋ gbilia ewaatiwaajoŋ ilaaŋ nonomakeja.

Buk kokawaa bakaya waŋa 10 ii kokaeŋ:

1) Siwe, namo ano iwoi kuuya mokolooro. 1.1–2.25
2) Siŋgisoŋgowaa lombo siimboboloyawo kanairo. 3.1-24
3) Aadambaa kambaŋanoŋga kanaiŋ Nooawaanoŋ kouro. 4.1–5.32
4) Nooawaa kambaŋanoŋ apu gboulu somatanoŋ waaro. 6.1–10.32
5) Babilon miri koriga totooŋ megi. 11.1-9
6) Seembaa kambanoŋga kanaiŋ Abrambaanoŋ kouro. 11.10-32
7) Bemunjale karooŋ Aabraham, Aisak ano Jeikob 12.1–35.29
8) Iisoowaa gbiliuruta ii kokaeŋ: 36.1-43
9) Joosef ano iwaa daremuŋuruta 37.1–45.28
10) Israel kanageso yoŋonoŋ Iijipt laligogi. 46.1–50.26

Anutunoŋ jeŋ kotoro iwoi kuuya letoma koloogi.

1 Kanakanaiyanoŋ Anutunoŋ Siwe ano namo mokoloon orono.

2 Mokoloon orono namo ii gbameŋa ano kijikajuyawo ero. Ero apu aŋgoŋ dusiitawo
ii paŋgamanoŋ esuuro ero. Kaeŋ ero Anutuwaa Uŋa Toroyanoŋ apu iikawaa qaganoŋ
kema kaŋ laligoro.
3 * Kaeŋ laligoro Anutunoŋ kokaeŋ jeŋ kotoro: “Asasaga mono asugiwa.” Kaeŋ jeŋ
kotoro gomaŋ mono asariro.
4 Asariro iiro awaa kolooro asasaga ano paŋgamaŋ mendeema orono.
5 Asasagaa qata weeŋ ano paŋgamambaa qata gomantiiŋa kaeŋ oroono. Kaeŋ oroono
weemboria mutuya tegoro gomaŋ tiiŋ ano.
6 * Ano Anutunoŋ kokaeŋ jeŋ kotoro: “Mono apu batugianoŋ sombimbaa jawo kotiga
asugiŋ apu mendeeno eugeŋ ano emugeŋ ewao.”
7 Kaeŋ jeŋ kotoŋ sombimbaa jawo kotiga mokoloon iikanoŋ apu mendeeno deema
jawo qaganoŋ eugeŋ ano jawo baatanoŋ emugeŋ eri. Kaeŋ kolooro.
8 Anutunoŋ sombimbaa jawo kotiga eugeŋaa qata sombiŋ qaro. Kaeŋ qaro
weemboria woiya tegoro gomaŋ mombo tiiŋ ano.
9 Ano Anutunoŋ kokaeŋ jeŋ kotoro: “Apu sombiŋ baatanoŋ ejuti, ii mono meŋ
kululuugi tuuŋ motooŋgo kolooro namo toboga asugiwa.” Kaeŋ jeŋ kotoro mono kaeŋ
asugiro.
10 Kaeŋ asugiro tobogaa qata namo qama apu tuuŋ somata kululuugiti, iikawaa qata
kowe oroono. Orooma iriiro iikanoŋ mono awaa kolooro.
11 Awaa kolooro kokaeŋ jeŋ kotoro: “Namo qaganoŋ mono iwoi toŋgoŋa kuuya
kokaeŋ asugiŋ waabu: Loloo gbojoja iwoi kogiawo ii mono asugiŋ waama kuuŋ
sogoŋkebu. Gere kasa tanigia kania kania mono namonoŋ asugiŋ hoŋgia kogiawo
kuuŋ sogoŋkebu.” Kaeŋ jeŋ kotoro mono kaeŋ asugiro:
12 Namo qaganoŋ iwoi toŋgoŋa kuuya asugiŋ waagi. Loloo gbojoja iwoi kogiawo
tanigia kania kania ii asugigi. Gere kasa tanigia kania kania ii namonoŋ asugiŋ hoŋgia
kuuŋ sogogi. Kaeŋ asugiro Anutunoŋ iŋiiro iikanoŋ mono awaa kolooro.
13 Weemboria karooŋa tegoro gomaŋ mombo tiiŋ ano.
14 Ano Anutunoŋ kokaeŋ jeŋ kotoro: “Sombimbaa jawo kotiganoŋ mono asasaga
asugiŋ weeŋ ano gomantiiŋa ii mendeema oroma nama (yara) yambu, koŋuru kambaŋ
ano weeŋ kambaŋ, gbani kambaŋ ano weemboria motomotoombaa aiweseyaga ewu.
15 Iikanoŋ mono sombimbaa jawo kotakota kanoŋ asasaga ano namo meŋ asariwu.”
Kaeŋ jeŋ kotoro mono kaeŋ asugigi:
16 Anutunoŋ asasaga somata woi mokoloon orono: Asasagaa galeŋa weeŋ jaaya
nano iikawaa kamakamaata koiŋ ii gomantiiŋaa galeŋaga nama eŋ ubao. Seŋgelao
ii kaaŋiadeeŋ mokoloon oŋono.
17 Anutunoŋ ii sombimbaa jawo kotiga iikanoŋ namo meŋ asariwutiwaajoŋ oŋoono.
18 Ii namo meŋ asariŋ weeŋ ano gomantiiŋaa galeŋgiaga nama asasaga ano
paŋgamaŋa mendeema orombutiwaajoŋ oŋoono. Kaeŋ asugiro Anutunoŋ iŋiiro
iikanoŋ mono awaa kolooro.
19 Weemboria 4:ya tegoro gomaŋ mombo tiiŋ ano.
20 Ano Anutunoŋ kokaeŋ jeŋ kotoro: “Apu kowe iikawaa uutanoŋ mono iwoi
isiŋosoŋgiawo asugiŋ sokoma apu qeŋ kondondoŋgoŋ laŋ kema kaŋ laligowu.
Kaaŋiadeeŋ kooŋa kooŋa namo qaganoŋ kanakeewaŋ elelaoŋ kotoŋ kema kaŋ
laligowu.”
21 Kaeŋ jeŋ kowewaa oroya somasomata ano iwoi isiŋosoŋgiawo tanigia kania kania
apu qeŋ kondondoŋgoŋ qeqelala kema kaŋkejuti, ii mokoloon oŋono. Kaaŋagadeeŋ
kooŋ tanigia kania kania eŋgaŋgiawo ii mokoloon oŋono. Mokoloon oŋoma iŋiiro
iikanoŋ mono awaa kolooro.

---

* **1:3:** 2 Kor 4.6 * **1:6:** 2 Piito 3.5

22 Awaa kolooro kotuegoŋ oŋoma qaa kokaeŋ jeŋ kotoro: “Oŋo mono ko meragiawo
juma seiŋ apu kowe sokoma laligowu ano kooŋ oŋo mono kaaŋiadeeŋ namo qaganoŋ
kooloŋ seiwu.”
23 Qaa kaeŋ jeŋ kotoro weemboria 5:ya tegoro gomaŋ mombo tiiŋ ano.
24 Ano Anutunoŋ kokaeŋ jeŋ kotoro: “Namo qaganoŋ mono iwoi kuuya laali-
gogiawo tanigia kania kania asugiwu. Miriwaa oroya, iwoi bagianoŋ koma kondon-
doŋgoŋkejuti ano duuyaa oroya tanigia kania kania, ii mono asugiwu.” Kaeŋ jeŋ kotoro
mono kaeŋ asugigi:
25 Anutunoŋ duuyaa oroya tanigia kania kania ii mokoloon oŋono. Miriwaa
oroya tanigia kania kania ii mokoloon oŋono ano iwoi kuuya bagia namonoŋ koma
kondondoŋgoŋkejuti, tanigia kania kania ii mokoloon oŋono. Mokoloon oŋoma iŋiiro
iikanoŋ mono awaa kolooro. Kiaŋ.

Anutunoŋ eja ano emba mokoloon orono.

26 * Kawaa gematanoŋ Anutunoŋ kokaeŋ jeŋ kotoro: “Ayo, anana mono eja ananaa
tani kaaŋa meniŋ iwoi kuuya galeŋ koma oŋoma laligowa. Iwoi kuuya ii kowewaa
soraya, sombimbaa kooŋa ano miriwaa oroya, namo kuuya ano iwoi kuuya bagia
namonoŋ koma kondondoŋgoŋkejuti, mono iyoŋoo galeŋgiaga kooloŋ laligowa.”
27 * * Kaeŋ jeŋ kotoŋ iyaŋaa kaitaniaa so eja mokolooro. Anutuwaa kaitania kaaŋa
laligowaatiwaajoŋ ii mokoloon muro. Eja ano emba laligowaotiwaajoŋ ii mokoloon
orono.
28 Mokoloon oroma ii kotuegoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ orono: “Oro mono gbili mokoloori
kooloŋ seiŋ ama baloŋ sokoma laligowu. Kaeŋ laligoŋ baloŋ toya koloowu. Kaeŋ
kooloŋ kowewaa soraya, kanakeewambaa kooŋa ano oro mokoleŋ lagiso buubuu
namonoŋ kema kaŋkejuti, mono ii kuuya galeŋ koma poŋgia kooloŋ laligowu.”
29 Kaeŋ jeŋ kotoŋ qaa kokaeŋ irijoro: “Mobu, niinoŋ monjaŋ logoya kania kania
baloŋ kuuya sokoma asugiŋ waama kogia kuuŋ sogoŋkejuti ano gere kasa kuuya hoŋ
kogiawo kuuŋ sogoŋkejuti, iikanoŋ nembanenegia koloowaatiwaajoŋ anjeŋ.
30 Duuyaa oroya kuuya, kanakeewambaa kooŋa kuuya ano iwoi kuuya namonoŋ
kema kaŋkejuti ano tosia kuuya sewaŋ aasoŋ horoŋkejuti, iyoŋoojoŋ loloo gbojoja
toŋgoŋa kania kania ii nenegia koloowaatiwaajoŋ anjeŋ.” Qaa kaeŋ jero mono kaeŋ
asugiro.
31 Asugiro Anutunoŋ iwoi kuuya mokoloooroti, ii iiro awaa totooŋ kolooro ker-
aqeeaŋgo moro. Weemboria 6:ya tegoro gomaŋ mombo tiiŋ ano. Kiaŋ.

2

Anutunoŋ kendoŋ raro.

1 Gomaŋ ano siwe jakeya jakeya ano namo yoroo iwoigara akadamugarawo kuuya
ii mono mokoloon oŋondabororo.
2 * * Anutunoŋ gawoŋa ii mero tegoro weemboria 7 iikanoŋ kendoŋ raro. Gawoŋa
kuuya merotiwaajoŋ weemboria 7 kanoŋ haamo mero.
3 Mokomokoloo gawoŋa kuuya merotiwaajoŋ ama weemboria iikanoŋ haamo mero.
Kawaajoŋ weemboria 7:ŋa ii kendoŋ jeŋ kotuegoŋ jeŋ kobooro. Kiaŋ.

Oyaŋboyaŋ gawoŋ qata Eeden

4 Anutunoŋ siwe namo mokolooro asugiritiwaa sunduya ii kiaŋ. Poŋ Anutunoŋ siwe
namo mokoloon oronoti, kambaŋ iikanoŋ
5-6 Poŋ Anutuwaa uuaiŋaajoŋ namo qaganoŋ koŋ mende kiro gawoŋ ko-
makoomowaajoŋ eja moŋ mende laligoroto, namo uutanoŋa bedu iikanoŋadeeŋ

* **1:26:** 1 Kor 11.7 * **1:27:** Mat 19.4; Maak 10.6 * **1:27:** Jen 5.1-2 * **2:2:** Hib 4.4, 10 * **2:2:** Eks 20.11

kouma namo qaga sokoma meŋ samoriro. Kawaajoŋ duuyaa gere kasa moŋ me sombembaa loloo gbojoja iwoi moŋ ii namonoŋ mende asugiŋ ero.

7 * Kambaŋ kanoŋ Poŋ Anutunoŋ baloŋ sububuŋ meŋ iikanoŋ eja meŋ yagoŋ laaligowaa buu aasoŋa sewaŋanoŋ upipiiro kemero horoŋ gbiliŋ laaligowaa uŋayawo kolooro.

8 Kaeŋ kolooro Poŋ Anutunoŋ weeŋ koukoutanoŋ baageŋ gomaŋ qata Eeden kanoŋ oyaŋboyaŋ gawoŋ (paradais) komoma eja mokoloooroti, ii iikanoŋ oono laligoro.

9 * Oono laligoro jeŋ kotoro namononŋga gere tanigia kania kania asugiŋ waagi. Gere ii iimasiiŋsiiŋgiawo kolooro hoŋgia neneya ii naaŋgiawo. Oyaŋboyaŋ gawoŋ biiwianoŋ laaligo kotigaa geria ano momakootowaa geria ii motooŋ jeŋ kotoro asugiri. Momakootowaa geriaa kania ii kokaeŋ: Hoŋa neŋ iikanoŋ awaa ano bologa iikawaa kania ii moma kotowaobo.

10 Gere kaaŋ waagi apu moŋ ii Eedenoŋa kanaiŋ oyaŋboyaŋ gawoŋ kotoŋ kelekele meŋ iikanoŋadeeŋ kamaaŋ juma apu boria gowoya 4 kolooŋ keŋgi.

11 Apu gowoya mutuyaa qata Piison, ii Hawila baloŋ kuuya liligoŋ eŋ kenja. Baloŋ kanoŋ goul eja. *

12 Baloŋ iikawaa goulya ii awaa soro kolooja. Selemoroŋ uŋkoowayawo qata bedelion ano jamo hoŋawo qata oniks ii kaaŋagadeeŋ iikanoŋ ejao.

13 Apu gowoya woiyaa qata Giihon. Ii (Mesopotemiawaa) baloŋ qata Kuus ii kuuya liligoŋ kenja.

14 Apu gowoya karooŋaa qata Taigris. Ii Assiria baloŋ batanoŋ weeŋ koukoutanoŋ baageŋ kemeŋ kenja. Apu gowoya jaŋgo 4 iikawaa qata ii Yufreitis.

15 Kaeŋ kolooro Poŋ Anutunoŋ eja wama oyaŋboyaŋ gawoŋ Eeden koma komoma galeŋ kombaatiwaajoŋ jeŋ oono.

16 Ooma kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro: “Oyaŋboyaŋ gawoŋ uutanoŋ gere kuuya nama kenjuti, iyoŋoo hoŋgia ii saanoŋ afaaŋgoŋ meŋ neŋ laligowa.

17 Kaento, momakootowaa gere hoŋa ii mono mende newa. Ii neŋ awaawaa kania ano bologaa kania moma kotowagati eeŋ, gii mono weemboria iikanoŋadeeŋ koomu kotiga komuwaga. Kawaajoŋ ii mono mende newa.”

18 Kaeŋ jeŋ Poŋ Anutunoŋ jero: “Eja aŋodeeŋ laligoro awaa mende kolooja. Kawaajoŋ nii mono iyaŋa kaaŋa ala-ilailaaya mokoloomaŋa.”

19 Kaeŋ jeŋ duuyaa oro kuuya ano kanakeewambaa kooŋ kuuya ii namonoŋ mokoloon oŋoma ejawaa kosianoŋ uŋuama ejanoŋ qagia nomaeŋ qabaati, ii iima mobaatiwaajoŋ iwaa baatanoŋ oŋoono. Oŋoono ejanoŋ iwoi laaligogiawo kuuya iyoŋoo qagia motomotooŋ qaro Anutunoŋ kaeŋ ewaatiwaajoŋ jeŋ kotiiro.

20 Kaeŋ kolooro ejanoŋ miriwaa oro kuuya, kanakeewambaa kooŋ kuuya ano duuyaa oro kuuya ii qagia qadabororo. Qadaboroto, iyaŋa kaaŋa ala-ilailaaya laligowaatiwaajoŋ moŋ mende mokolooro.

21 Mende mokolooro Poŋ Anutunoŋ kaeŋ iima kotoŋ eja meŋ bimooro komunagbiili gaoŋ ero. Ero maroŋ siita moŋ horoŋ siitaa duŋa busuyanoŋ meŋ kojaŋgiro.

22 Kojaŋgiŋ maroŋ siita ejawaanoŋga meroti, iikanoŋ emba mero. Meŋ nama ejawaanoŋ wama karo.

23 Wama karo ejanoŋ ii iima kokaeŋ jero: “Yai! Koi neenaa taninaga. Iwaa sii busuya ii neenaa sii busunoŋga asugija. Anutunoŋ ii ejawaa sele kitianoŋga mero letoma eja tani kaaŋa laligojiwaajoŋ qata emba (= ejawaa alia) qabu.” †

24 * Kaeŋ jero Anutunoŋ jeŋ kotoŋ orono: “Kaeŋ kolooro ejanoŋ mono nemuŋmaŋa oromesaoŋ embiawo qokotaaŋ selemotooŋgo kolooŋ laligowao.”

---

* **2:7:** 1 Kor 15.45 * **2:9:** Ais 2.7; 22.2, 14 * **2:11:** Hawila: ii Babilonia balombaa jawo kosianoŋ eja. † **2:23:** Ejawaa alia: Iŋklis qaa iiba: man ano woman qaa woi ii ororoŋ tani koloojao. * **2:24:** Mat 19.5; Maak 10.7-8; 1 Kor 6.16; Ef 5.31

25 Eja iikanoŋ embiawo opo surugara qaa bombolaŋ laligorito, kileŋ iyaŋgaraajoŋ gamugara mende moma laligori. Kiaŋ.

3

Aadam ano Iiw Anutuwaanoŋ qaa qotogoŋ kamaaŋ ururo.

1 * Poŋ Anutunoŋ namowaa oro laaligogiawo kuuya mokoloon oŋonoti, iyoŋoo batugianoŋ mokolenoŋ osoŋkakale momonoŋ oro kuuya uŋuuguŋ uro. Kaeŋ uma emba kokaeŋ ijoro: “Oyaŋboyaŋ gawonoŋ gere kuuya nama kenjuti, iyoŋoo hoŋgia moŋ mende newaotiwaajoŋ Anutunoŋ oŋanoŋ jeŋ kotoŋ orono me qaago?”
2 Kaeŋ ijoro embanoŋ meleema mokoleŋ kokaeŋ ijoro: “Oyaŋboyaŋ gawonoŋ gere tosia nama kenjuti, iyoŋoo hoŋgia ii saanoŋ newotiwaajoŋ jero.
3 Jeroto, gawoŋ biiwianoŋ gere moŋ nanji, iikawaa hoŋa ii neŋ komuwobotiwaajoŋ mono kokaeŋ jero: ‘Ii mono mende newao. Ii mende oosiriwao.’ Kaeŋ jeŋ kotoŋ norono laligojo.”
4 Kaeŋ meleema jero mokolenoŋ emba kokaeŋ ijoro: “Ii awawi totooŋ! Oro mende komuwaota.
5 Kaento, gere iikawaa hoŋa neri weemboria iikanondeeŋ mono jaagaranoŋ tooro Anutu kaaŋa koloon awaawaa kania ano bologaa kania moma kotowaota. Anutunoŋ kaeŋ koloowabotiwaajoŋ moma qaa kaeŋ jero.”
6 Kaeŋ ijoro embanoŋ gere ii uuŋ iigigiiro hoŋa awaa nenetaa so kolooro. “Ii iima-aiŋaiŋawo nano momakooto somata afaaŋkota nombaa,” kaeŋ romoŋgoŋ hoŋa moŋ metogoŋ nero. Neŋ loya iwo laligoroti, ii kaaŋiadeeŋ muro nero.
7 Nero jaagaranoŋ mono iikanondeeŋ tooro bombolaŋ laligoriti, ii iima kotoŋ aori. Kaeŋ iima kotoŋ aoŋ nama fig gerewaa seŋa memburatiŋ opo suru kaaŋa uuŋ lama rari.
8 Rari weeŋ jaaya kemero gomaŋ gooriro Poŋ Anutunoŋ oyaŋboyaŋ gawonoŋ riiŋ karo kana otoŋa mori. Ii moma loemba yorononŋ Poŋ Anutuwaa jaasewaŋanoŋga kokomomola meŋ oyaŋboyaŋ gawombaa gere uugianoŋ kema asaŋgori.
9 Asaŋgorito, Poŋ Anutunoŋ Aadambaajoŋ kokaeŋ qaro, “Gii dakanoŋ laligojaŋ?”
10 Kaeŋ qaro kokaeŋ meleeno: “Gii oyaŋboyaŋ gawoŋ uutanoŋ riiŋ kana goo kana otoŋga moma selena bombolaŋ rajeŋiwaajoŋ toroko mojeŋ. Kawaajoŋ kokomomola meŋ asaŋgojeŋ.”
11 Kaeŋ meleeno kokaeŋ ijoro: “Gii bombolaŋ laligojaŋi, ii moronoŋ gijoro mojaŋ? Nii gere mombaa kota newabotiwaa soŋgo ama gombeti, gii iikanoŋa moŋ nejaŋa me qaago?”
12 Kaeŋ ijoro ejanoŋ jero: “Emba niwo laligowaatiwaajoŋ nonati, iinoŋ gere iikawaa kota nono nejeŋa.”
13 * Kaeŋ ijoro Poŋ Anutunoŋ emba kokaeŋ qisiŋ muro: “Gii mono naambaajoŋa kaeŋ anjaŋa?” Qisiŋ muro kokaeŋ meleeno: “Mokolenoŋ niijoŋgoro nejeŋa.”

Anutunoŋ iroŋa meleema oŋombaatiwaajoŋ jero.

14 Kaeŋ meleeno Poŋ Anutunoŋ mokoleŋ kokaeŋ jeŋ muro: “Kaeŋ anjaŋiwaajoŋ ama gii mono miriwaa oro kuuya ano duuyaa oro kuuya yoŋoo batugianoŋ kokaeŋ jeŋ qasuaaŋ gombe laligowa: Gii mono namonoŋ laligowagatiwaa so baganoŋ kondondoŋgoŋ kema kaŋ sububuŋ uutanoŋ laligoŋ kikisi iwoi neŋkeba.
15 * Kaeŋ neŋ embawo batugaranoŋ kere ama orombe ii moma laligowaga. Kere ii goo gbiliuruga ano iwaa gbiliuruta yoŋoo batugianoŋ toroqeŋ eŋ uro kokaeŋ koloowaa: Yoŋoonoŋga eja moŋnoŋ goo waŋga rinjaŋgoro gii iwaa kana gbakoyanoŋ kiŋkebaga.”

---

* **3:1:** Isa 12.9; 20.2 * **3:13:** 2 Kor 11.3; 1 Tim 2.14 * **3:15:** Isa 12.17

16 Toroqeŋ emba kokaeŋ jeŋ muro: “Gii koro ama laligona masu guro siimbobolo somata gombe ii moma merabora oŋomakebaga. Ii kileŋ naaŋga mono logaageŋ eŋ gono iinoŋ galeŋga kolooŋ laligowaa.”
17 * Toroqeŋ eja kokaeŋ jeŋ muro: “Nii gere mombaa hoŋa newabotiwaajoŋ ‘Ii mende newa,’ jeŋ soŋgo ama gombeto, giinoŋ kileŋ embagaanoŋ qaa otaaŋ nejaŋa. Kawaajoŋ nii namo ii goojoŋ ama seigowe ewaa. Kaeŋ ero gii namonoŋ laligowagatiwaa so mono ureŋ aoŋ siimbobolo moma gawoŋ mamaga meŋ nenega mokolooŋ laligowa.
18 Gawoŋ meŋ laligona goo nene gawonoŋ joŋ kowororo iwoi ii kouro duuyaa logoya iwoi neŋ laligowa.
19 Kaeŋ laligoŋ nogo ariŋ gawoŋ mena gbamo yakaga hoŋa kolooro neŋ laligowa. Kaeŋ laligowagato, namonoŋ meŋ gombetiwaajoŋ namo iikanondeeŋ mombo eleema kemeba. Selega sububunonoŋ meŋ gombeta laligoŋ umago mono mombo sububuŋ koloowaga.” Kaeŋ jeŋ muro.
20 Ejanoŋ embia iwoi kuuya laaligogiawo laligojuti, iyoŋoo nemuŋgia kolooro ejanoŋ qata Iiw (Eewa) qaro. *
21 Poŋ Anutunoŋ oro selianoŋ opo suru meŋ Aadam embiawo lama orono laligori.

Anutunoŋ Aadam Iiw Eeden joloŋtowonoŋa konjoma orono.

22 * Kaaŋa laligori Poŋ Anutunoŋ kokaeŋ jero: “Yai! Ejemba ii nonoonoŋga mombaa so kolooŋ awagaa kania ano bologaa kania mendeema orombaotiwaajoŋ mojao. Kaeŋ kolooro laaligo kotigaa gere kota mende newaotiwaajoŋ soŋgo ambeto, yoronoŋ kambaŋ kokaamba toroqeŋ borogara boraama ii kaaŋagadeeŋ meŋ neŋ iikaaŋanoŋ mende komuŋ tetegoya qaa kotiiŋ laligoŋ ubaobo.”
23 Kaeŋ jeŋ kawaajoŋ oyaŋboyaŋ gawoŋ Eeden iikanoŋa konjoma oroma namonoŋa meŋ oronoti, mono namo iikanoŋadeeŋ komakoomo gawoŋ mewaotiwaajoŋ wasiŋ orono seleeŋgeŋ kemeŋ keni.
24 Ejemba kaeŋ konjoma oroma oyaŋboyaŋ gawoŋ Eedembaa leegeŋanoŋ weeŋ koukoutanoŋ baageŋ zerubim gajoba tosaaŋa kuuŋ oŋono laaligo kotigaa gere iikawaa kania utuŋ galeŋ koŋgi. Yoŋoo borogianoŋ manjawaa sooya somata ano iikanoŋ gere bolaŋ kaaŋa bilibiliawo jeŋ batanoŋ gematanoŋ liligoŋ bilisikwaa so kolooro nama galeŋ koma laligogi. Kiaŋ.

4

Keinoŋ Aabel qero komuro.

1 Aadamnoŋ embiawo laligoŋ agimiŋ aori Iiwnoŋ (Eewa) koro ama Kein (Kain) mero. Meŋ Kein qawaajoŋ kokaeŋ jero: “Anutunoŋ ilaaŋ nono merana mejeŋa.”
2 Iiwnoŋ kanageŋ Aadambaa meria Aabel, Keimbaa koga mero. Aabelnoŋ laligoŋ somariiŋ lama galeŋgiaga kolooro Keinoŋ komakoomo ejaga kolooŋ laligoro.
3 Kaeŋ laligori kambaŋ moŋnoŋ Keinoŋ gawonoŋa nene tosia meŋ kaŋ Pombaajoŋ siimoloŋ ooŋ muro.
4 * Aabelnoŋ kaaŋagadeeŋ lama tuuŋanoŋa mutu kolokolooya moŋ meŋ kaŋ qeŋ kitia kelegawonoŋ Pombaa siimoloŋ ooro. Ooro Poŋnoŋ Aabel aŋa ano iwaanoŋ siimoloŋ iima moro naaŋawo kolooro.
5 ‘Naaŋawo kolooroto, Poŋnoŋ Kein ano iwaanoŋ siimoloŋ ii iima togoro. Kaeŋ kolooro Keimbaa iriŋa soono uuta katitigoro jaasewaŋanoŋ bosoleero.
6 Bosoleero Poŋnoŋ Kein kokaeŋ ijoro. “Iriŋga mono naambaajoŋ soono jaasewaŋganoŋ bosoleeja?

---

* **3:17:** Hib 6.8 * **3:20:** Iiw: qaa iikawaa kania ii ‘Jaawo laligojuti, iyoŋoo nemuŋgia.’ * **3:22:** Ais 22.14 * **4:4:** Hib 11.4

7 Gii iwoi awaa ana meŋ aŋaliŋ gombe saanoŋ jaasewaŋga hak otaambaga me
qaago? Iwoi awaa mende ana siŋgisoŋgowaa Toyanoŋ mono uugaa naguyanoŋ nama
koumambaajoŋ awelegoŋ embomakeja. Kaeŋ embomakejato, gii mono iikawaa soŋgo
ama galeŋ meŋ haamo amba.”
8 * Poŋnoŋ Kein kaeŋ ijoroto, Keinoŋ kileŋ koga Aabel kokaeŋ ijoro: “Mono kana
anorodeeŋ gawonoŋ kembo.” Kaeŋ ijoro gawonoŋ kema Keinoŋ luguŋ koga Aabel
qelanjiŋ meŋ qero komuro.
9 Komuro Poŋnoŋ Kein kokaeŋ qisiŋ muro: “Koga Aabel ii dakanoŋ laligoja?” Qisiŋ
muro kokaeŋ meleeno: “Nii mende mojeŋ. Nii konaa galeŋa qaago.”
10 * Kaeŋ meleeno Poŋnoŋ ijoro: “Gii naa iwoiga anjaŋa? Moba, kogaa sayanoŋ mono
namononŋga asugiŋ qaro mojeŋ.
11 Namo kokawaa qaa oota aantama kogaa saya boroganoŋga meji, niinoŋ mono
kokanoŋa konjoma gombe kemba. Joramoraa aŋgonjora ii mono goo qaganoŋ ambe
uja.
12 Konjoma gombe komakoomo gawoŋ mena namonoŋ morianŋaa hoŋa aŋgoŋ koma
gono baloŋ so momolagoŋ keqeleŋ ama oloŋ koma laŋ kema kaŋ laligowa.”
13 Kaeŋ jero Keinoŋ Poŋ kokaeŋ ijoro, “Qaanaa iroŋa meleena qananoŋ uji, iikanoŋ
mono esuŋna uuguŋ bimooro bosimambaajoŋ amamaamaŋa.
14 Moba, gii kete nii gawoŋqeqe balonoŋa notaana jaasewaŋganoŋa momolagoŋ
baloŋ so keqeleŋ ama oloŋ koma laŋ kema kaŋ laligomaŋa. Kawaajoŋ moŋnoŋ nii
niima afaaŋgoŋ nuro komumambo.”
15 Kaeŋ ijoroto, Poŋnoŋ kokaeŋ jero moro: “Kaeŋ qaago! Moŋnoŋ Kein qero
komuwaati eeŋ, iikawaa iroŋa mono iwaa qaganoŋ uro ambeŋa 7 koloowaa.” Kaeŋ
jeŋ moŋnoŋ Kein mokoloon qero komuwabotiwaajoŋ selianoŋ aiwese tere moŋ ano.
16 Kaeŋ ano Pombaa jaasewaŋa mesaoŋ kema kema baloŋ qata Lansaŋ ewaewaŋ
(Nood) kanoŋ keuma laligoro. Baloŋ ii Eeden weeŋ koukoutanoŋ baageŋ eja. Kiaŋ.

Keimbaa gbiliuruta

17 Keinoŋ embiawo laligoŋ agimiŋ aori koro ama Henok mero. Keinoŋ taoŋ moŋ
meŋ meriaa qata Henok qaro.
18 Henokwaa meria qata Irad. Iradwaa meria Mehujael. Mehujaelwaa meria
Metusael. Metusaelwaa meria Lamek. Kaeŋ koloogi.
19 Lameknoŋ emba woi orono: Moŋ qata Ada, moŋ qata Zila.
20 Adanoŋ koro ama Jaabal mero. Iinoŋ ejemba opo sel kuuŋgianoŋ eŋ laligoŋ bao
bulmakao galeŋ koma oŋoma laligojuti, iyoŋoo beŋisigia kolooro.
21 Jaabalwaa kogaa qata Juubal. Iinoŋ ejemba gita kulele qeŋ awelo uuŋ laligojuti,
iyoŋoo beŋisigia kolooro.
22 Zilanoŋ kaaŋagadeeŋ meria qata Tuubal-Kein mero. Iinoŋ somariiŋ gawombaa
tulsya ano manjaqeqewaa iwoiya kania kania ii braas ano ainoŋ ooro bolbolgoro
qokotaaŋ meŋkero. Tuubal-Keimbaa naaŋa qata Nama.
23 Lameknoŋ kambaŋ moŋnoŋ embawoita ii kokaeŋ irijoro,
“Ada ano Zila embawoina, oro mono geja ama qaana koi mobao:
Moŋnoŋ nii nuŋ qijiriro iikawaa iroŋaajoŋ
mono eja moŋ qewe komuwaa.
Moŋnoŋ nii gbilibuuruŋ nuro sa iikawaa
iroŋaajoŋ mono eja gbaworo moŋ qewe komuwaa.
24 * Moŋnoŋ Kein qero iroŋa iwaa qaganoŋ uro ambeŋa 7 koloowaato,
moŋnoŋ Lamek nii nuro iikawaa iroŋa mono iwaa qaganoŋ uro ambeŋa 77
koloowaa.” Kiaŋ.

---

* **4:8:** Mat 23.35; Luuk 11.51; 1 Jon 3.12 * **4:10:** Hib 12.24 * **4:24:** Mat 18.22

Seet ano Enos

25 Eja mutuya Aadam iinoŋ mombo embiawo laligoŋ agimiŋ aori meragara moŋ kolooro kokaeŋ jero: “Keinoŋ Aabel qero komurotiwaajoŋ Anutunoŋ Aabelwaa kitianoŋ merana moŋ nonja.” Kawaajoŋ qata Seet (Nonja) qaro.
26 Seetwaa meria kaaŋaga*a*deeŋ kolooro qata Enos qaro. Kiaŋ.
Kambaŋ iikanoŋ ejemba yoŋonoŋ kanaiŋ Pombaa qata qama kooliŋ laligogi. Kiaŋ.

5

Aadambaa gbiliuruta yoŋoo qa areŋgia
1 Hist 1.1-4

1 * Aadambaa esameraaŋa ano amboisiuruta yoŋoo qa areŋgi*a* koi. Anutunoŋ eja mokoloo*r*oti, iinoŋ ii iyaŋ*aa* kaitaniaa so mero.
2 * Kaeŋ meŋ eja ano emba laligowaotiwaajoŋ mokoloo*n* oroma kambaŋ kanoŋ qagara ejemba * qama kotuegoŋ orono.
3 Aadamnoŋ laligoro yambuya 130 tegoro meria moŋ kolooro. Ii Aadam iyaŋ*aa* kaitaniaa so laligoro qata Seet qaro.
4 Seet kolooro kambaŋ iikanoŋ*a*deeŋ Aadamnoŋ toroqeŋ yambu 800 laligoŋ kouma laligoro kambaŋ batuya kanoŋ meraboraaŋ*a* tosaaŋ*a* kolooŋ ugi.
5 Aadamnoŋ kaeŋ laligoŋ uro yambuya mindiriŋ 930 motogoŋ komuro.
6 Komuro meria Seet iinoŋ yambuya 105 tegoro meria Enos kolooro.
7 Enos kolooro kambaŋ iikanoŋ*a*deeŋ Seetnoŋ toroqeŋ yambu 807 laligoŋ kouma laligoro kambaŋ batuya kanoŋ meraboraaŋ*a* tosaaŋ*a* kolooŋ ugi.
8 Ugi Seetnoŋ laligoŋ kema kema uro yambuya mindiriŋ 912 motogoŋ komuro.
9 Komuro meria Enos iinoŋ yambuya 90 tegoro meria Keinan kolooro.
10 Keinanoŋ kolooro kambaŋ iikanoŋ*a*deeŋ Enosnoŋ toroqeŋ yambu 815 laligoŋ kouma laligoro kambaŋ batuya kanoŋ meraboraaŋ*a* tosaaŋ*a* kolooŋ ugi.
11 Ugi Enosnoŋ laligoŋ kema kema uro yambuya mindiriŋ 905 motogoŋ komuro.
12 Komuro meria Keinan iinoŋ yambuya 70 tegoro meria Mahalalel kolooro.
13 Mahalalel kolooro kambaŋ iikanoŋ*a*deeŋ Keinanoŋ toroqeŋ yambu 840 laligoŋ kouma laligoro kambaŋ batuya kanoŋ meraboraaŋ*a* tosaaŋ*a* kolooŋ ugi.
14 Ugi Keinanoŋ laligoŋ kema kema uro yambuya mindiriŋ 910 motogoŋ komuro.
15 Komuro meria Mahalalel iinoŋ yambuya 65 tegoro meria Jared kolooro.
16 Jared kolooro kambaŋ iikanoŋ*a*deeŋ Mahalalelnoŋ toroqeŋ yambu 830 laligoŋ kouma laligoro kambaŋ batuya kanoŋ meraboraaŋ*a* tosaaŋ*a* kolooŋ ugi.
17 Ugi Mahalalelnoŋ laligoŋ kema kema uro yambuya mindiriŋ 895 motogoŋ komuro.
18 Komuro meria Jared iinoŋ yambuya 162 tegoro meria Enok kolooro.
19 Enok kolooro kambaŋ iikanoŋ*a*deeŋ Jarednoŋ toroqeŋ yambu 800 laligoŋ kouma laligoro kambaŋ batuya kanoŋ meraboraaŋ*a* tosaaŋ*a* kolooŋ ugi.
20 Ugi Jarednoŋ laligoŋ kema kema uro yambuya mindiriŋ 962 motogoŋ komuro.
21 Komuro meria Enok iinoŋ yambuya 65 tegoro meria Metusela kolooro.
22 Metusela kolooro kambaŋ iikanoŋ*a*deeŋ Enoknoŋ yambu 300:waa so uuta Anutuwo somoŋgoŋ kema kaŋ laligoro kambaŋ batuya kanoŋ meraboraaŋ*a* tosaaŋ*a* kolooŋ ugi.
23 Ugi Enoknoŋ laligoŋ uro yambuya mindiriŋ 365 motogoro.
24 * Motogoŋ uuta Anutuwo somoŋgoŋ kema kaŋ laligoro Anutunoŋ eeŋ jaa seliawo mero.
25 Mero meria Metusela iinoŋ yambuya 187 tegoro meria Lamek kolooro.

---

* **5:1:** Jen 1.27-28 * **5:2:** Mat 19.4; Maak 10.6 * **5:2:** Aadam: ii Hibruu qaanoŋ ejemba. * **5:24:** Hib 11.5; Juud 14

26 Kolooro kambaŋ iikanoŋadeeŋ Metuselanoŋ toroqeŋ yambu 782 laligoŋ kema
kema uro kambaŋ batuya kanoŋ meraboraaŋa tosaaŋa kolooŋ ugi.
27 Ugi Metuselanoŋ laligoŋ kema kema uro yambuya mindiriŋ 969 motogoŋ komuro.
28 Komuro meria Lameknoŋ yambuya 182 tegoro meria moŋ kolooro.
29 Kolooro qata Nooa (uluŋkoleŋ) qama kokaeŋ jero: “Anutunoŋ baloŋ seigoro nono
boronananoŋ gawoŋ koma komoma seleqeqe ama siimbobolo moma laligoniŋ mera
koi kanoŋ mono saanoŋ uluŋkoleŋ nonomakebaa.”
30 Nooa kolooro kambaŋ iikanoŋadeeŋ Lameknoŋ toroqeŋ yambuya 595 tegoro
kambaŋ batuya kanoŋ meraboraaŋa tosaaŋa kolooŋ ugi.
31 Ugi Lameknoŋ laligoŋ kema kema uro yambuya mindiriŋ 777 motogoŋ komuro.
32 Lameknoŋ komuro meria Nooa iinoŋ yambuya 500 tegoro merauruta karooŋ
qagia Seem, Haam ano Jaafet koloogi. Kiaŋ.

6

Namo ejembanoŋ boliŋ aŋgonjoragiawo koloogi.

1 * Ejemba namo qaganoŋ laligogi jaŋgogianoŋ kanaiŋ somariiro boraurugia ii
kaaŋagadeeŋ koloogi.
2 Koloogi kambaŋ kanoŋ Anutuwaa merauruta yoŋonoŋ ejemba yoŋoo boraurugia
iŋisosoroogi. Iŋisosoroogitiwaa so ii oŋoŋgi embaurugia koloogi.
3 Kaeŋ koloogi kambaŋ iikanoŋ Poŋnoŋ qaa kokaeŋ jero: “Namo ejembanoŋ jaa
selewo kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ ubuto, yoŋonoŋ mono komuwu. Areŋgia kaeŋ
ama oŋonjeŋ. Kambaŋ kokaamba kanaiŋ laaligogia mono yambu 120 jaŋgo ii mende
uuguŋ laligoŋ ubuya.”
4 * Anutuwaa merauruta yoŋonoŋ baloŋ ejemba yoŋoo boraurugia oŋoŋgi em-
baurugia kolooŋ merabora oŋoŋgiti, kambaŋ iikanoŋ ano kanageŋ kaaŋagadeeŋ
eja damubiribirigiawo kolooŋ somariiŋ namonoŋ laligogi. Monowaa monoyanoŋga
beŋurugia qabuŋawo laligogiti, iyoŋonoŋ mono ii koloogi.
5 * Baloŋ ejemba yoŋoo kileŋagia ii somata qatawo kolooro uugiaa momo areŋgia
kuuya ii kambaŋ so bologagadeeŋ suulaŋ (pororo) ama laligogiti, ii Poŋnoŋ iiro.
6 Ii iima ejemba mokolooŋ oŋono namonoŋ laligogiti, iikawaajoŋ Anutunoŋ moma
boliŋ wosobirinoŋ uuta saa qero siimbobolo moma laligoro.
7 Kaeŋ moma laligoŋ qaa kokaeŋ jero: “Ejemba mokolooŋ oŋombeti, niinoŋ mono
ii balonoŋa uŋuŋ tiwilaaŋ oŋomaŋa. Ejemba, miriwaa oroya, iwoi bagianoŋ koma
kondondoŋgoŋkejuti ano kanakeewambaa kooŋa mokolooŋ oŋombetiwaajoŋ moma
boliŋ aoŋ ii mono uŋuŋ tiwilaaŋ oŋomaŋa.”
8 Kaeŋ jeroto, eja Nooa iinoŋ Pombaa jaanoŋ kiaŋkoomuya mokolooŋ laligoro.
9-10 * Nooawaa gbiliuruta yoŋoo sundugia ii kokaeŋ: Merauruta karooŋ qagia Seem,
Haam ano Jaafet koloogi. Nooanoŋ ejemba batugianoŋ eja solaŋa koposowaa qaaya
qaa laligoŋ uuta Anutuwo somoŋgoŋ kema kaŋ laligoro.
11 Nooanoŋ kaeŋ laligoroto, ejemba tosaaŋa kuuya ii Anutuwaa jaanoŋ dogoŋ
bolidaborogi. Kawaajoŋ ejemba pororo uŋuŋ tiwilaaŋ oŋoŋgi, iikanoŋ baloŋ kuuya
sokoma ero.
12 Ejemba kuuya namonoŋ kema kaŋ laaligogia meŋ bolidaborogi gomaŋ baloŋ
kuuya yoŋoo nanamemeŋgia ii dogoŋ aŋgonjorayawo kolooro Anutunoŋ namonoŋ uuŋ
tanigia kaaŋa ii iiro.

Waŋgo memewaa areŋa

---

* **6:1:** Job 1.6; 2.1 * **6:4:** Jaŋ 13.33 * **6:5:** Mat 24.37; Luuk 17.26; 1 Piito 3.20 * **6:9-10:** 2 Piito 2.5

13 Kaeŋ iima Anutunoŋ Nooa qaa kokaeŋ ijoro: “Ejemba yoŋoojoŋ ama uŋuŋ
tiwitiwilaaŋ aoao ii namo kuuya sokoma eja. Kawaajoŋ niinoŋ ejemba kuuya meŋ
komuŋ oŋomambaajoŋ qaana somoŋgowe. Moba, niinoŋ apunoŋ baloŋ meleembe
kemero iwoi kuuya isiŋosoŋgiawo ii komudaborowuya.
14 Kawaajoŋ gii mono geeŋgo reeŋ gere koma kanoŋ waŋgoga mewa. Iikawaa
uuta kotona uuta melamelaa koloowa. Waŋgowaa uuta ano selia ii qandonoŋ kuuŋ
mokotaadaborowa.
15 Waŋgo ii kokaaŋa mewa: korigaya 133 miita (450 fiit), aaregeŋa 22 miita (75 fiit)
ano koŋaya 13 miita (45 fiit) kaeŋ mewa.
16 Waareŋa mejugoŋ sopa ano waareŋ batugaranoŋ liligoŋ jeŋgenaŋ tintiŋa 44
sentimiita (18 ins) ii kotoŋ mesaowa. Waŋgowaa uuta mosona uuta qaga, batuya ano
dusiita karooŋ koloowu. Waŋgo naguya ii nemuŋaageŋ amba.
17 Moba! Niinoŋ mono jewe gboulu somatanoŋ kouma baloŋ kuuya qeŋ tururo
ejemba ano iwoi laaligowaa aasoŋgiawo kuuya sombiŋ baatanoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ
mono apu nemotoŋ komuwu. Kaeŋ komugi namowaa iwoiya kuuya ii mono
qaondaborowuya.
18 Kaeŋ asugiwaato, niinoŋ giwo soomoŋgo areŋ kokaeŋ anjeŋ: Gii mono waŋgonoŋ
uba. Gii, embaga ano mera eŋarouruga oŋonoŋ mono motooŋ waŋgonoŋ ubu.
19 Uma laligogi iwoi laaligogiawo kuuya ii qaondaborowubotiwaajoŋ yoŋoonoŋa woi
woi ejia ano embia ii sogianoŋ uŋuana giwo motooŋ waŋgonoŋ ubu.
20 Kooŋ tanigia kania kania, miriwaa oroya tanigia kania kania ano namowaa
mokoleŋ, loloon iwoi tanigia kania kania kuuya yoŋoonoŋga woi woi ii mono
komuwubotiwaajoŋ otana goonoŋ kagi waŋgonoŋ ubu.
21 Kaaŋagadeeŋ oŋoaŋgia ano kooŋ, oro iwoi kuuya yoŋonoŋ newutiwaa so mono
nembanene kania kania mokoloon korama meŋ kululuuŋ waŋgonoŋ ana kalaŋ
koŋkoŋa ewaa.”
22 * Anutunoŋ Nooa kaeŋ ambaatiwaajoŋ jeŋ kotoŋ muroti, iikawaa so mono teŋ
koma ii kuuya ama medabororo.

7

Ejemba ano oro kuuya ii waŋgonoŋ ugi.

1 Nooanoŋ waŋgo medabororo Poŋnoŋ qaa kokaeŋ ijoro: “Gii ejemba tuuŋ koi yoŋoo
batugianoŋ solaŋa koloon laligojaŋ. Niinoŋ goo kanaga kaeŋ mokoloojeŋ. Kawaajoŋ
gii ano sumaŋuruga kuuya oŋo mono waŋgonoŋ ubu.
2 Oro neneya, doŋqiziziŋgia qaa ii kuuya yoŋoonoŋa sewen sewen, ejia 7 ano embia
7:baa so oŋoona goonoŋ koubu. Kaaŋagadeeŋ oro aŋgojoragiawo kuuya yoŋoonoŋga
woi woi ejia ano embia kaaŋa oŋoona goonoŋ koubu.
3 Toroqeŋ kooŋ kania kania kuuya yoŋoonoŋga kaaŋagadeeŋ sewen sewen, ejia 7
ano embia 7 ii oŋoona giwo waŋgonoŋ ubu. Kaeŋ ana oro ano kooŋ tanigia kania
kania kuuya ii mende qaombuto, toroqeŋ namonoŋ kooloŋ seisei ama laligowuya.
4 Ugi weemboria 7 tegoro jeŋ kotowe koŋ rombuŋ somatanoŋ mono namonoŋ
kamaaro gomantiiŋa weemboria 40:waa so toroqeŋ koŋ kiwaa. Kaeŋ kiro iwoi
isiŋosoŋgiawo kuuya namonoŋ mokoloon oŋombeti, ii mono motooŋ jeŋ tegowe
qaombuya.”
5 Poŋnoŋ Nooa kaeŋ ambaatiwaajoŋ jeŋ kotoŋ muro iikawaa sogadeeŋ mono teŋ
koma ii kuuya andabororo.
6 Kaeŋ ama mero Nooawaa yambuyanoŋ 600 kolooro gboulu somatanoŋ namo
qaganoŋ kouro.
7 * Koubaatiwaajoŋ ano Nooa embiawo ano mera eŋarourugara yoŋonoŋ motooŋ

* **6:22:** Hib 11.7 * **7:7:** Mat 24.38-39; Luuk 17.27

gboulunoŋ komuwubotiwaajoŋ oloŋ koma waŋgonoŋ ugi.
8 Kaaŋagadeeŋ oro neneya, doŋqiziziŋa ano oro aŋgojoragiawo ano kooŋ ano iwoi
kuuya bagianoŋ koma kondondoŋgoŋkejuti,
9 ii woi woi kuuya ejia ano embia ii sogianoŋ kaŋ waŋgonoŋ Nooawaanoŋ ugi.
Anutunoŋ Nooa jeŋ kotoŋ muroti, ii mono iikawaa so kolooro. Kiaŋ.

Gboulunoŋ ejemba turuŋ oŋono komugi.

10 Kaeŋ kolooro weemboria 7:baajoŋ jeroti, ii tegoro gboulu somatanoŋ baloŋ
qaganoŋ kouro.
11 * Nooawaa yambuyanoŋ 600 kolooro yambu iikawaa koiŋa 2 kawaa weemboria
jaŋgo 17 kanoŋ apu jaaya kuuya, apu diiŋgiawo iikawaa nemuŋgia kuuya ii emugeŋga
somariiŋ boŋguŋ waagi. Kaaŋagadeeŋ eukanoŋ kanakeewambaa apuya iikawaa qaa
oogia ii aantaŋgi.
12 Koŋ rombuŋ somata ii balonoŋ kamaaŋ kiŋ ero kema gomantiiŋa asaga 40 keno.
13 Koŋnoŋ kanaiŋ kimambaajoŋ ano weemboria kanoŋ Nooa ano merauruta
Seem, Haam ano Jaafet, Nooa embiawo ano eŋarourugara karooŋ yoŋonoŋ motooŋ
waŋgonoŋ udaborogi.
14 Toroqeŋ duuyaa oroya ano miriwaa oroya kuuya, iwoi kuuya bagianoŋ koma
kondondoŋgoŋkejuti, kooŋ kuuya ano iwoi eŋgaŋgiawo kuuya ii ejemba yoŋowo
motooŋ waŋgonoŋ udaborogi.
15 Anutunoŋ iwoi kuuya mokoloon oŋono laaligowaa aasoŋ horoŋkejuti,
iyoŋoonoŋga woi woi (2-2) ii Nooawaanoŋ kouma waŋgonoŋ udaborogi.
16 Anutunoŋ Nooa jeŋ kotoŋ murotiwaa so iwoi isiŋosoŋgiawo kuuya waŋgonoŋ
udaborogiti, ii ejia ano embia koloori. Kuuyanoŋ udaborogi Poŋ aŋo Nooawaa
gematanoŋ waŋgowaa naguya kono.
17 Naguya kono iikanondeeŋ gboulu somatanoŋ kanaiŋ gomantiiŋa asaga 40:waa so
toroqeŋ namonoŋ waaro. Apunoŋ somariiŋ waama baloŋ koma turuŋ uma waŋgo
namonoŋa metaano uro.
18 Uro apunoŋ baloŋ qaganoŋ somariiŋ saa qeŋ ugi waŋgonoŋ apu qaganoŋ aŋodeeŋ
eeŋ laŋ kema karo.
19 Kaeŋ kolooro apunoŋ baloŋ qaganoŋ mombo somariiŋ uro. Baaŋa koriga koriga
sombiŋ baatanoŋ nama kenjuti, ii kuuya musuluŋgoŋ oŋono.
20 Musuluŋgoŋ oŋoma uma baaŋa kuuya koma turuŋ 8 miita (25 fiit) kawaa so
uŋuuguŋ ero.
21 Kaeŋ ero iwoi isiŋosoŋgiawo kuuya namo qaganoŋ kema kaŋ laligogiti, iyoŋonoŋ
apu nemotoŋ komudaborogi. Iwoi kuuya ii kooŋ me miriwaa oroya me duuyaa oroya
me mokoleŋ, lagiso ano iwoi kuuya tuuŋ meŋ balonoŋ qeqelala kema kaŋkejuti ano
ejemba kuuya ii motooŋ qaondaborogi.
22 Iwoi kuuya baloŋ toboganoŋ laligoŋ laaligowaa aasoŋa sewaŋgianoŋ horoŋ
laligogiti, ii koreyanoŋ komudaborogi.
23 Iwoi laaligogiawo kuuya namonoŋ laligogiti, ii Anutunoŋ uŋudabororo. Iwoi ku-
uya ii ejemba, oro me iwoi bagianoŋ koma kondondoŋgoŋkejuti me kanakeewambaa
kooŋa kooŋa ii mono Anutunoŋ uŋudabororo. Nooa ano sumaŋuruta waŋgo uutanoŋ
laligogiti, iyoŋogadeeŋ mono iŋiima koboon aŋgoŋ koma gou gajogia kono.
24 Apu gboulu kanoŋ baloŋ qeŋ turuŋ mende horoŋ kemeroto, weemboria 150:waa
so ero.

8

Gboulunoŋ horoŋ kamaaro namonoŋ toboriro.

* **7:11:** 2 Piito 3.6

1 Weemboria 150 ii tegoro kanoŋ Anutunoŋ Nooawaa ano duuyaa oroya ano
miriwaa oroya ano iwoi kuuya iwo waŋgonoŋ laligogiti, ii romoŋgoŋ oŋoma haamo
somata ano namo qaganoŋ qero apunoŋ kanaiŋ horoŋ kamaaro.
2 Anutunoŋ emugeŋ apu diiŋgiawo iyoŋoo jaagia ano eukanoŋ kanakeewambaa
apuya iikawaa qaa oogia ii kojaŋgiŋ soŋgo ano konoŋ riima toboriŋ sombinoŋga
mombo mende kamaaro.
3 Mende kamaaro apu somatanoŋ kanaiŋ namo qaganoŋ erotinoŋa eleema horoŋ
kamaaŋ kemero. Weemboria 150:waa so apunoŋ horoŋ kamaaŋ kemeŋ egi.
4 Kaeŋ egi waŋgonoŋ koiŋ 7 kawaa weemboria 17 kanoŋ baaŋa qata Ararat kawaa
waŋanoŋ mokotaaŋ kotiiŋ raro.
5 Kanoŋ raro apu kanoŋ toroqeŋ horoŋ kamaaŋ kamaaŋ keno. Kema koiŋ 10 kawaa
weeŋa mutuya kanoŋ baaŋa iikawaa waŋgia ii asuganoŋ asugigi.
6 Asugigi weemboria 40 tegoro Nooanoŋ waŋgowaa jeŋgenaŋa wala memeta ii
metano.
7 Metama aoao kooŋ moŋ wasiro kanakeewaŋ laŋ elelaoŋ kema kaŋ mende eleema
laligoro balombaa apuya kanoŋ juguro.
8 Kawaa gematanoŋ Nooanoŋ kewo moŋ wasiro keno. Namo qaganoŋ apunoŋ horoŋ
kemeja me qaago, iikawaa kania momambaajoŋ ii wasiro keno.
9 Kewonoŋ kema kaŋ apunoŋ toroqeŋ baloŋ sokoma turuŋ erotiwaajoŋ haamo
memeyaa raraŋa mende mokoloon waŋgonoŋ eleeno Nooanoŋ boria boraama meŋ
waŋgo uutanoŋ oono.
10 Oono weemboria 7:baa so toroqeŋ mamboma laligoŋ kanoŋ kewo ii mombo
waŋgonoŋga wasiro keno.
11 Kema mare kanoŋ eleema oil gere seŋa gbiligbili moŋ ii motogoŋ jetanoŋ kisama
Nooawaanoŋ karo. Kaeŋ karo Nooanoŋ ii iima kokaeŋ moma asariro: Apunoŋ mono
horoŋ kamaaro namonoŋ asugidaboroja.
12 Kaeŋ moma asariŋ mombo weemboria 7:baa so mamboma nama kewo ii mombo
wasiro elelaoŋ keno. Kenoto, kambaŋ iikanoŋ ii iwaanoŋ mombo mende eleema karo.
13 Nooawaa laaligo yambuya 601 kawaa koiŋ mutuyaa weemboria mutuya kanoŋ
apunoŋ namo qaganoŋ juguŋ toboriŋ ero. Kaeŋ kolooro Nooanoŋ waŋgowaa waareŋa
mero keno kokaeŋ uuŋ iiro: Namo qaganoŋ mono toboriŋ ero.
14 Ii iiroto, mombo mamboŋgi toboriŋ koiŋ woiyaa weemboria 27 kanoŋ toborid-
aboroŋ ero.
15 Anutunoŋ Nooa qaa kokaeŋ ijoro:
16 “Gii embagawo ano mera eŋarouruga, oŋo mono waŋgo mesaoŋ kamaawu.
17 Kamaaŋ oro iwoi laaligogiawo kuuya giwo waŋgonoŋ laligojuti, ii kooŋa kooŋa,
miriwaa oroya ano mokoleŋ iwoi kuuya bagia namonoŋ koma kondondoŋgoŋkejuti, ii
mono kuuya uŋuama kamaawu. Kaeŋ ana saanoŋ balonoŋ koloon seisei ama deema
baloŋ sokoma laligowuya.”
18 Kaeŋ ijoro Nooa embiawo ano mera eŋarouruta yoŋonoŋ motooŋ waŋgo mesaoŋ
kamaagi.
19 Kamaagi duuyaa oroya kuuya, mokoleŋ iwoi kuuya, kooŋ kuuya ano iwoi kuuya
namonoŋ kema kaŋkejuti, iyoŋonoŋ mono kaaŋiadeeŋ isigiaa so waŋgo mesaoŋ
awaŋaoŋ kaŋ kamaadaborogi. Kiaŋ.

Nooanoŋ Anutuwaajoŋ siimoloŋ ooŋ daŋgiseŋ jero.

20 Kamaadaborogi Nooanoŋ Pombaajoŋ siimoloŋ alata moŋ meŋ miriwaa oroya
doŋqiziziŋgiawo ii kuuya ano kooŋ doŋqiziziŋgia qaa ii kuuya yoŋoonoŋa tosia oŋoma
alatanoŋ ama Anutuwaajoŋ siimoloŋ ooro.
21 Ooro Poŋnoŋ moroŋ uŋkoowaya aiŋawo ii moro sokono uutanoŋ qaa kokaeŋ
jero: “Ejemba yoŋoo uugiaa momo areŋgianoŋ mono meraboraaŋgianoŋga kanaiŋ

bologa koloojuto, kileŋ namo ii kambaŋ moŋnoŋ ejemba yoŋoojoŋ ama mombo mende qasuaamaŋa. Iwoi kuuya laaligogiawo laligojuti, niinoŋ ii uŋudaboroweto, iikawaa so kambaŋ moŋnoŋ mombo mende jeŋ tegoŋ uŋumaŋa.

22 Namonoŋ eŋ ubaatiwaa so mono namonoŋ koma komogi hoŋa kolooro megi iikanoŋ mono mende qaondaborowaa. Gomaŋ olomooro saŋgoŋa momakebu ano geriawo kolooro gere tooro momakebu. Koŋuru kambaŋ ano weeŋ kambaŋ, gomantiiŋa ano asasaga ii kambaŋa kambaŋa ewaewaŋ ama awaŋaoŋ eŋ kembao. Ii kuuya tetegoya qaa eŋ uro laligowu. Kaaŋanoŋ mono kaeŋ toroqeŋ ewaa." Kiaŋ.

9

Anutunoŋ Nooawo soomoŋgo areŋ ano.

1 * Kaeŋ jeŋ Anutunoŋ Nooa ano merauruta kokaeŋ jeŋ kotuegoŋ oŋono: "Oŋo mono kolooŋ seisei ama gomaŋ sokoma laligowu.

2 Kaeŋ aŋgi balombaa oroya kuuya, kanakeewambaa kooŋa kuuya, iwoi kuuya bagianoŋ namo koma kondondoŋgoŋkejuti ano kowewaa soraya kuuya ii mono oŋoo borogianoŋ oŋoombe oŋonoŋ ii galeŋ koma oŋoma laligogi yoŋonoŋ oŋoojoŋ keegia moma jeneŋgia ororo laligowuya.

3 Iwoi kuuya isiŋosoŋgiawo kema kaŋ laligojuti, ii oŋoo nenega kolooŋ ewaa. Wala logoya iwoi toŋgoŋa nenegiaga oŋombeta kete iwoi kuuya koi kaaŋagadeeŋ oŋonjeŋ.

4 * Motooŋgo ii mono mende newu. Ii oro sayawo. Sa ii laaligowaa sareya koloojiwaajoŋ ama soŋgo koi ama oŋonjeŋ.

5 Oŋoaŋgiaa sagia ii moŋnoŋ moŋ mende maaba. Moŋnoŋ sa ii maabaati, iikawaa iroŋanoŋ mono iyaŋaa qaganoŋ ubaa. Oro moŋnoŋ me ejemba moŋnoŋ ejemba moŋ qero laaligoyaa sareya maabaati, iikawaa iroŋanoŋ mono iyaŋaa qaganoŋ uro komuwaa.

6 * Anutunoŋ ejemba iyaŋaa kaitania kaaŋa merotiwaajoŋ ama moŋ moronoŋ ejemba moŋ qero komuwaati, moŋnoŋ mono ii kaaŋiadeeŋ qero komuwaa.

7 * Oŋo mono kolooŋ seiŋ laligowu. Kaeŋ namo qaganoŋ kolooŋ seigi jaŋgogianoŋ somariiŋ ubaa."

8 Anutunoŋ toroqeŋ Nooa ano merauruta iwo laligogiti, iyoŋoojoŋ qaa kokaeŋ jero:

9 "Niinoŋ kete oŋo ano oŋoo kerasuru-urugia kanageŋ koloowuti, oŋowo soomoŋgo areŋ anjeŋ.

10 Kaaŋiadeeŋ iwoi laaligogiawo kuuya, ii miriwaa me duuyaa kooŋ oroya kuuya giwo laligoŋ waŋgonoŋa kamaajuti, mono balombaa ilawoila laaligogiawo kuuya yoŋowo soomoŋgo areŋ kokaeŋ anjeŋ:

11 Niinoŋ soomoŋgo arena ii oŋowo kokaeŋ ama kotiijeŋ: Niinoŋ apu gboulunoŋ ilawoila isiŋosoŋgiawo kuuya ii mombo mende uŋuwe qaombuya. Apu gboulu ii namo tiwilaawaatiwaajoŋ mombo mende ambe kawaa."

12 Anutunoŋ toroqeŋ qaa kokaeŋ jero: "Niinoŋ mono soomoŋgo areŋ koi ii neenaa ano oŋo ano ilawoila laaligogiawo kuuya oŋowo laligojuti, ananaa batunananoŋ ambe tetegoya qaa kotiiŋ eŋ ubaa. Soomoŋgo areŋ iikawaa aiweseya ii kokaeŋ:

13 Niinoŋ marilolona ii koosunoŋ ambe ewaa. Niinoŋ neena ano namonoŋ laligojuti, ananaa batunananoŋ soomoŋgo areŋ anjeŋi, marilolоŋ kanoŋ mono iikawaa aiweseya kolooŋ ewaa.

14 Niinoŋ kambaŋ moŋnoŋ koosuya namo qaganoŋ horoŋ oŋombe kamaaŋ ajoroogi marilolоŋnanoŋ koosunoŋ asugiwaati,

15 kambaŋ iikanoŋ niinoŋ soomoŋgo arena ii romoŋgomaŋa. Ii neena ano oŋo ano ilawoila laaligogiawo kuuya tanigia kania kania ananaa batunananoŋ ambeti,

* **9:1:** Jen 1.28 * **9:4:** Lew 7.26-27; 17.10-14; Lew 19.26; Dut 12.16, 23; 15.23 * **9:6:** Jen 1.26; Eks 20.13 * **9:7:** Jen 1.28

mono ii romoŋgomaŋa. Kawaajoŋ apu yoŋonoŋ mombo kaaŋ mende somariiŋ iwoi isiŋosoŋgiawo kuuya tiwilaawutiwaajoŋ gboulu somata mende koloowaa.
16 Kambaŋ moŋnoŋ marilolonanoŋ koosunoŋ asugiwaati, niinoŋ ii iima iikanondeeŋ soomoŋgo arena ii romoŋgomaŋa. Ii tetegoya qaa neena ano ilawoila laaligogiawo kuuya tanigia kania kania namo qaganoŋ laligojuti, ananaa batunananoŋ ama meŋ kotiiwe ewaa.”
17 Anutunoŋ Nooawaajoŋ kaeŋ jeŋ toroqeŋ kokaeŋ ijoro: “Niinoŋ soomoŋgo areŋ koi ii neena ano namowaa ilawoila laaligogiawo kuuya ananaa batunananoŋ ama meŋ kotiijeŋ. Soomoŋgo areŋ iikawaa aiweseya ii mono kiaŋ.”

Nooawaa merauruta

18 Nooawaa merauruta waŋgonoŋa kamaagiti, iyoŋoo qagia ii Seem, Haam ano Jaafet. * Haam ii Keinambaa maŋaga.
19 Yoŋonoŋ Nooawaa merauruta karooŋ koloogi. Ejemba kuuya deeŋqeema baloŋ sokoma laligojoŋi, anana iyoŋoonoŋa kolooniŋ.
20 Nooanoŋ komakoomo ejaga kolooŋ wain apu kasa gawoŋ mutuya komoro.
21 Ii komoroto, kambaŋ moŋnoŋ wain apu tosia meŋ nero uuta eŋkalolоŋ kolooro iyaŋaa opo sel kuuŋ uutanoŋ opoqiisia qetegoŋ bombolaŋ ero.
22 Keinambaa maŋa Haam iinoŋ maŋanoŋ bombolaŋ eroti, ii iima seleeŋgeŋ kemeŋ daremuŋwoita irijoro moriti, iikanoŋ maŋa gamu qeŋ muro.
23 Seem ano Jaafet yoronoŋ ii morito, maleku moŋ meŋ sawiŋgaranoŋ ama gemagema uma maŋgaranoŋ bombolaŋ eroti, ii esuuri. Jaagara moŋgeŋ uuritiwaajoŋ ama maŋgaranoŋ asuganoŋ eroti, ii mende iiri.
24 Nooanoŋ eŋkalolоŋa qaono uuta tororo moma waama meria meraanoŋ sili ama muroti, ii moro.
25 Ii moma uuta duuro Haambaajoŋ kokaeŋ jero: “Keinan ii jeŋ qasuaaŋ mujeŋ. Iinoŋ mono daremuŋwoita yoroo weleŋqeqeurugara yoŋoo weleŋqeqegia omaya koloon laligowaa.”
26 Toroqeŋ kokaeŋ jero: “Anutu, Seembaa Poŋa, ii mono mepeseejeŋ. Keinanoŋ mono Seembaa weleŋqeqeya omaya koloon laligowaa.
27 Anutunoŋ mono Jaafetwaa baloŋa meŋ somariiro Seembaa opo sel kuunoŋ laligowuya. Keinan yoŋonoŋ mono Seem yoŋoo weleŋqeqeurugia omaya koloon laligowu.”
28 Gboulu somatanoŋ tegoro Nooanoŋ toroqeŋ yambu 350:waa so laligoŋ uro.
29 Laaligoyaa yambuya ii mindiriŋ 950 kawaa so laligoŋ kouma komuro. Kiaŋ.

10

Nooawaa merauruta yoŋoo kerasuru tuuŋ areŋgia

1 Hist 1.5-23

1 Nooawaa merauruta Seem, Haam ano Jaafet yoŋoo gbiliurugia gboulu tegoro koloogiti, iyoŋoo qa areŋgia kokaeŋ:

Jaafetwaa gbiliuruta

2 Jaafetwaa merauruta yoŋoo qagia ii Goomer, Maagog, Maadai, Jaawan, Tuubal, Mesek ano Tiiras.
3 Goomerwaa merauruta yoŋoo qagia ii Askenas, Riifat ano Togarma.
4 Jaawambaa merauruta yoŋoo qagia ii Elisa, Tarsis ano Saiprus kanageso ano Rodos kanageso.
5 Yoŋoo esameraurugia ii juma deeŋqeema (gomaŋ leelee) Batugaranoŋ Kowe goraayanoŋ ano kowe iikawaa watoya watoya kanoŋ iyaŋgiaa baloŋgianoŋ kema

* **9:18:** Jaafet: = seija

laligoju. Yoŋonoŋ isigia so, tuuŋgia so ano qaagia so iyaŋgiaa gomaŋgianoŋ kema laligogi. Jaafetwaa kanagesouruta kiaŋ.

Haambaa gbiliuruta

6 Haambaa merauruta yoŋoo qagia ii Kuus, * Iijipt, Libia ano Keinan.
7 Kuuswaa merauruta yoŋoo qagia ii Seba, Hawila, Sabta, Raama ano Sabteka.
Raamawaa merawoita yoroo qagara ii Saba ano Dedan.
8 Kuuswaa meria moŋ qata Nimrod kolooro. Iinoŋ somariiŋ waama manjaqeqewaa
kawali eja kotiga totooŋ koloon namonoŋ laligoro.
9 Iinoŋ Pombaa jaasewaŋanoŋ borojaŋ eja kotiga laligorotiwaajoŋ ama qaa saaŋa
kokaeŋ jeŋkeju: “Moŋnoŋ Pombaa jaasewaŋanoŋ Nimrod kaaŋa borojaŋ eja kotiga
kolooja.”
10 Nimrodwaa bentotoŋa ii baloŋ koi kaaŋanoŋ kanaigi: Baabel, Erek, Akad ano
Kalne. Taoŋ 4 ii Babilonia (Sinar) gomanoŋ eju.
11 Nimrodnoŋ Babilonia baloŋ mesaoŋ Assiria kema gomaŋ somasomata qagia
Niiniwe, Rehobotir ano Kala ii mero.
12 Kaaŋagadeeŋ Resen ii Niiniwe ano siti somata qata Kala yoroo batugaranoŋ mero.
13 Iijiptwaa gbiliuruta yoŋonoŋ Libia (Luud) kanageso, Anam kanageso, Lehab
kanageso ano Naftu kanageso kolooju.
14 Kaaŋagadeeŋ Patrus, Kaslu ano Kriit. Kriit ii Filistia kanageso yoŋoo beŋisigia
kolooro.
15 Keinambaa meria mutuya ii Saidon. Iwaa gematanoŋ Keinanoŋ kanageso koi
kaaŋa yoŋoo beŋisigia kolooro: Hit kanageso,
16 Jebus kanageso, Amor kanageso, Girgas kanageso,
17 Hiwi kanageso, Arka kanageso, Siini kanageso,
18 Arwad kanageso, Zemar kanageso ano Hamat kanageso. Keinanoŋ korebore
yoŋoo wanjale beŋisigia kolooro yoŋonoŋ kanageŋ juma deeŋqeeŋgi.
19 Kaeŋ deeŋqeeŋgi Keinan kanageso yoŋoonoŋ baloŋ goraaya ii gomaŋ qata Saidon
iikanoŋa kanaiŋ kema Gerar gomanoŋ kema Gaza kanoŋ tegoja. Kaaŋagadeeŋ Sodom
baageŋ kema Gomora kema Adma ano Zeboim kema Lasa kanoŋ tegoja.
20 Haambaa merauruta ii isigia so, qaagia so, baloŋgia so ano kanageso tuuŋgia so
kaeŋ laligogi.

Seembaa gbiliuruta

21 Jaafetwaa data Seem iwaa merauruta kaaŋiadeeŋ koloogi. Seemnoŋ kaeŋ
Eberwaa merauruta kuuya yoŋoo wanjale beŋisigia kolooro.
22 Seembaa merauruta yoŋoo qagia ii Elam, Asur, Arfaksad, Lidia (Luud) ano Aram.
23 Arambaa merauruta yoŋoo qagia ii Uuz, Huul, Geter ano Mas. Kaeŋ laligogi.
24 Arfaksadwaa meria Sela kolooro Selawaa meria Eber kolooro.
25 Eberwaa merawoita woi koloori. Moŋnoŋ kolooŋ laligoŋ kouroti, kambaŋ iikanoŋ
namo ejembanoŋ juma deeŋqeeŋgi. Kawaajoŋ iwaa qata Peleg (Siiŋsereŋ) qagi.
Kogaa qata ii Joktan.
26 Joktambaa merauruta kokaeŋ koloogi: Almodad, Selef, Hazarmawet, Jera,
27 Hadoram, Uuzal, Dikla,
28 Oobal, Abimael, Saba,
29 Oofir, Hawila ano Joobab. Eja kuuya ii Joktambaa meraurutaga.
30 Yoŋoo rama laaligo baloŋgia ii gomaŋ qata Meesa iikanoŋa kanaiŋ gomaŋ qata
Sefar kanoŋ baageŋ kema weeŋ koukoutaa baloŋ baaŋayawo kanoŋ tegoja.
31 Seembaa merauruta ii isigia so, qaagia so, baloŋgia so ano kanageso tuuŋgia so
kaeŋ laligogi.

---

* **10:6:** Kuus ii Sudan kantriwaa qata.

32 Nooawaa esameraaŋuruta ii isigia so, kanagesogia ano baloŋgia so kaeŋ koloogi.
Yoŋonoŋ juma seiŋ deeŋqeema kanageso tuuŋa tuuŋa koloogi gboulu somatanoŋ
tegoro kema baloŋ sokoma laligogi. Kiaŋ.

11

Anutunoŋ ejemba qaagia mendeeno.

1 Wala eeŋanoŋ baloŋa baloŋa kuuya yoŋonoŋ qaa motooŋgo jegi iikanoŋ mindiriŋ
oŋono laligogi.
2 Kaeŋ laligoŋ mesaoŋ weeŋ koukoutanoŋ baageŋ kema Babilon uutanoŋ baloŋ koria
somata moŋ mokoloon kanoŋ mirigia meŋ ragi.
3 Kanoŋ rama iyaŋgiodeeŋ kokaeŋ amiŋ mogi: “Mono kawu. Anana mono
gbakoŋ meŋ mozozoŋgoŋ gerenoŋ ooniŋ kotakota koloowaa.” Kaeŋ jeŋ miri sopaya
mewombaajoŋ jamo kowonjiŋ qaagoto, birik ama batugianoŋ namo saposapo qandoŋ
kaaŋa aŋgi iikanoŋ birik ii mokotaaŋ oŋono.
4 Gawoŋ kaeŋ meŋ toroqeŋ kokaeŋ jegi: “Mono kawu. Anana mono ananaajoŋ
siti moŋ meŋ iikanoŋ miri koriga totooŋ (taua) meniŋ waareŋanoŋ sombiŋ oosiriwaa.
Kaeŋ oosiriro mende deeŋqeema baloŋ kuuya sokoma laŋ kema laligowombotiwaajoŋ
mono anana qabuŋananawo koloowoŋa.”
5 Kaeŋ jeŋ gawoŋ megito, Poŋnoŋ ejemba siti ano miri koriga megiti, ii iimambaajoŋ
kamaaro.
6 Kamaaŋ ii iima kokaeŋ jero: “Yoŋonoŋ siiŋserereŋ qaagoto, kanatuuru areŋgia
motooŋgo qaagia motooŋgo jeŋ nama iwoi koi kanaiŋ mejuti eeŋ, kanageŋ ii me woi
mewombaa areŋgia ambuyati, ii mono iikawaajoŋ mende amamaaŋ osiwuya.
7 Ayo, anana mono balonoŋ kemeŋ qaagia meŋ sooniŋ tuuŋ moŋ yoŋonoŋ tuuŋ tosia
yoŋoo qaagia mende moma asariŋ laligowu.”
8 Poŋnoŋ kaeŋ jeŋ ejemba kanoŋ mendeqendeema oŋono gomaŋ kuuya sokoma
kema kaŋ siti memewaa gawoŋa somoŋgoŋ mesaogi.
9 Poŋnoŋ ejemba kuuya yoŋoo qaagia meŋ sooroti, iikawaajoŋ gomaŋ iikawaa qata
Baabel (eŋkalololoŋ sisau) jegi. Iikanoŋa Poŋnoŋ ii mendeqendeema oŋono deema baloŋ
kuuya sokoma keŋgi. Kiaŋ.

Qa areŋ Seembaanoŋa kanaiŋ Abrambaanoŋ kenja.
1 Hist 1.24-27

10 Seembaa gbiliuruta yoŋoo qa areŋgia koi. Gboulu gematanoŋ yambu woi tegoro
Seemnoŋ yambuya 100 tegoro kambaŋ kanoŋ meria Arfaksad kolooro.
11 Arfaksadnoŋ kolooro kawaa gematanoŋ Seemnoŋ toroqeŋ yambu 500 laligoro
kambaŋ batuya kanoŋ meraborauruta tosaaŋa koloogi.
12 Arfaksadnoŋ yambuya 35 tegoro meria Sela kolooro.
13 Selanoŋ kolooro kawaa gematanoŋ Arfaksadnoŋ toroqeŋ yambu 403 laligoro
kambaŋ batuya kanoŋ meraborauruta tosaaŋa koloogi.
14 Selanoŋ yambuya 30 tegoro meria Eber kolooro.
15 Ebernoŋ kolooro kawaa gematanoŋ Selanoŋ toroqeŋ yambu 403 laligoro kambaŋ
batuya kanoŋ meraborauruta tosaaŋa koloogi.
16 Ebernoŋ yambuya 34 tegoro meria Peleg kolooro.
17 Pelegnoŋ kolooro kawaa gematanoŋ Ebernoŋ toroqeŋ yambu 430 laligoro kambaŋ
batuya kanoŋ meraborauruta tosaaŋa koloogi.
18 Pelegnoŋ yambuya 30 tegoro meria Reu kolooro.
19 Reunoŋ kolooro kawaa gematanoŋ Pelegnoŋ toroqeŋ yambu 209 laligoro kambaŋ
batuya kanoŋ meraborauruta tosaaŋa koloogi.
20 Reunoŋ yambuya 32 kolooro meria Serug kolooro.

21 Serugnoŋ kolooro kawaa gematanoŋ Reunoŋ toroqeŋ yambu 207 laligoro kambaŋ
batuya kanoŋ meraborauruta tosaaŋa koloogi.
22 Serugnoŋ yambuya 30 tegoro meria Naahor kolooro.
23 Naahornoŋ kolooro kawaa gematanoŋ Serugnoŋ toroqeŋ yambu 200 laligoro
kambaŋ batuya kanoŋ meraborauruta tosaaŋa koloogi.
24 Naahornoŋ yambuya 29 kolooro meria Tera kolooro.
25 Teranoŋ kolooro kawaa gematanoŋ Naahornoŋ toroqeŋ yambu 119 laligoro
kambaŋ batuya kanoŋ meraborauruta tosaaŋa koloogi.
26 Teranoŋ yambuya 70 tegoro meria Abram, Naahor ano Haran koloogi.

Terawaa gbiliuruta.

27 Terawaa gbiliuruta yoŋoo qa areŋgia koi. Terawaa merauruta Abram, Naahor ano
Haran koloogi. Harambaa meria Loot kolooro.
28 Haranoŋ Kaldia yoŋoo balonoŋ laligoŋ iyaŋaa kolokoloo gomaŋa qata Uur iikanoŋ
komuro Harambaa maŋa Teranoŋ toroqeŋ laligoro.
29 Abram ano Naahor yoronoŋ ororoŋ emba meri. Abrambaa embia qata Saarai
kolooro Naahorwaa embia qata Milka. Milkanoŋ Harambaa borataga kolooro.
Haranoŋ Milka ano Iska yoroo maŋgaraga.
30 Saarainoŋ emba aruŋaga meria qaa eeŋ laligoro.
31 Teranoŋ meria Abram, esia Loot Harambaa meria ano eŋaroya Saarai, meria
Abrambaa embia ii uŋuano motooŋ Kaldia balombaa gomaŋ qata Uur mesaoŋ Keinan
balonoŋ kembombaajoŋ keŋgi. Kaeŋ keŋgito, Haran gomaŋ balonoŋ kaŋ nama kanoŋ
mirigia meŋ ragi.
32 Ragi Teranoŋ yambuya 205 kolooro Haran gomaŋ kanoŋ rama komuro. Kiaŋ.

12

Anutunoŋ Abram oono.

1 * Poŋnoŋ Abram kokaeŋ ijoro: “Gii gomaŋga, kanatuuruga ano maŋgaanoŋ miri
iwoi mesaoŋ baloŋ qendeema gomaŋati, mono iikanoŋ kemba.
2 Niinoŋ kolooŋ seisei gombe gbiliuruganoŋ kanageso somata koloowuya. Niinoŋ
kotuegoŋ naŋgoŋ gombe qabuŋaganoŋ somariiŋ somata koloowaa. Kaeŋ kolooro
Anutu niinoŋ goojoŋ ama kanageso tosaaŋa kotuegoŋ oŋoma laligowaa.
3 * Daeŋ yoŋonoŋ gii kotuegoŋ gombuti, niinoŋ mono ii kotuegoŋ oŋoma laligomaŋa.
Daeŋ yoŋonoŋ gii jeŋ qasuaaŋ gombuti, niinoŋ mono ii kaaŋagadeeŋ jeŋ qasuaaŋ
oŋoma laligomaŋa. Goojoŋ ama noo kotumotuenanoŋ mono namowaa kanageso tuuŋ
kuuya yoŋoo qagianoŋ uro oyaŋboyaŋ mokoloowuya.”
4 Kaeŋ ijoro Abramnoŋ Poŋnoŋ jerotiwaa so Haran gomaŋ mesaoŋ keno Lootnoŋ
iwo keni. Abramnoŋ yambuya 75 kolooro kanoŋ Haran gomaŋ mesaoŋ keno.
5 Kemaŋ jeŋ embia Saarai, beeta Loot, esuhinaya kuuya meŋ kululuugi seiroti ano
weleŋqeqe ejemba Haran gomanoŋ laligoŋ oŋoŋgiti, ii uŋuama gomaŋgia mesaoŋ
Keinan balonoŋ kembombaajoŋ kema kema iikanoŋ keugi.
6 Abramnoŋ baloŋ kanoŋ kema laligoŋ gomaŋ qata Sekem kanoŋ kouma jujuu gere
somata qata More kawaa kosianoŋ kuuŋ meŋ raro. Kambaŋ kanoŋ Keinan ejemba
yoŋonoŋ baloŋ iikanoŋ laligogi.
7 * Kaeŋ laligogi Poŋnoŋ Abram asugiŋ muŋ kokaeŋ ijoro: “Baloŋ koi ii mono goo
gbiliuruga buŋa qeŋ oŋomaŋa.” Kaeŋ ijoro Abramnoŋ Poŋ iwaanoŋ asugiroti, iwaajoŋ
siimoloŋ ooŋoombaa alata moŋ mero.

---

* **12:1:** Apo 7.2-3; Hib 11.8 * **12:3:** Gal 3.8 * **12:7:** Apo 7.5; Gal 3.16

8 Iikanoŋadeeŋ mesaoŋ toroqeŋ Beetel gomambaa weeŋ koukoutanoŋ baageŋ baloŋ baaŋawo kanoŋ kema opo sel kuuŋa mororoŋgoŋ mero nano. Kaeŋ nano Beetel gomaŋ kanoŋ weeŋ kemekemetanoŋ baageŋ raro Ai taoŋnoŋ weeŋ koukoutanoŋ baageŋ raro. Kaeŋ rari batugaranoŋ nama Pombaa siimoloŋ alata moŋ iikanoŋ meŋ Pombaa qata qama kooliŋ muro.
9 Kawaa gematanoŋ baloŋ ii mesaoŋ toroqeŋ Saut waageŋ kema distrik qata Negew kanoŋ rama laligogi. Kiaŋ.

Abramnoŋ Iijipt kantrinoŋ kema laligoro.

10 Kambaŋ kanoŋ Keinan balonoŋ bodi kolooro. Bodi iikanoŋ kotiiŋ biŋawo kolooro Abramnoŋ Iijipt kantrinoŋ tawayagadeeŋ laligowombaajoŋ keŋgi.
11 Kananoŋ kema Iijipt dodowigi Abramnoŋ embia Saarai qaa kokaeŋ ijoro: “Moba, giinoŋ emba iimasiiŋsiiŋgawo koloojaŋi, ii mojeŋ.
12 Kawaajoŋ Iijipt eja yoŋonoŋ gii giima kokaeŋ jewuya: ‘Koi iwaa embiaga.’ Kaeŋ jeŋ nii nugi komumaŋato, gii giima koboogi laligowaga.
13 * Kawaajoŋ gii mono kokaeŋ jewa: ‘Nii iwaa naaŋaga.’ Kaeŋ jenago goojoŋ ama awaagadeeŋ ama noma noo laaligona gou gajona koŋgi laligomaŋa.”
14 Abramnoŋ Iijipt keuro Iijipt ejemba yoŋonoŋ Saarai iigi emba iima-aiŋaiŋawo awaa soro kolooro.
15 Iikanondeeŋ Faarao kiŋ pombaa poŋ qerewena jawiŋuruta yoŋonoŋ ii iigitiwaajoŋ Faarao kimbaanoŋ kema Saaraiwaa selia mepeseegi moro. Ii moma jero Saarai wama kiŋ pombaa jiŋkaroŋ miri uutanoŋ ugi.
16 Ugi Faarao kiŋnoŋ Saaraiwaajoŋ ama Abram awaagadeeŋ ama muro. Kaeŋ ama muro iwoi koi kaaŋa ii Abrambaa buŋa kolooro: lama, bulmakao, doŋgi ejia ano embia, weleŋqeqe eja ano emba ano kamel jaasooŋgoya ii Abram muro buŋa qeŋ aoro.
17 Ii buŋa qeŋ aoroto, Poŋnoŋ Abrambaa embia Saarainoŋ Faarao kimbaa mirinoŋ laligorotiwaajoŋ ama jero ji bologa kotiganoŋ Faarao kiŋ ano ejemba iwaa jiŋkaroŋ mirinoŋ laligogiti, iyoŋoo qagianoŋ uro.
18 Kaeŋ uro Faarao kiŋnoŋ Abram koma hororo karo kokaeŋ qisiŋ muro: “Gii mono naa terega ama nona? Naambaajoŋ ‘Ii embanaga,’ kaeŋ mende jena mobe?
19 Naambaajoŋ ‘Ii noo naanaga,’ jena? Kaeŋ jena niinoŋ ii embanaga kolootiwaajoŋ oombe? Embaga koi. Mono ii wama kembao.”
20 Kaeŋ jeŋ ejauruta jeŋ kotoŋ oŋono Abram wama kananoŋ kema oŋooŋgi embia ano ilawoilaya kuuya eŋ muroti, ii meŋ uŋuama keŋgi. Kiaŋ.

13

Loot ano Abram yorononŋ deeni.

1 Abramnoŋ Iijipt baloŋ mesaoŋ embia ano bao hina iwoiya kuuya meŋ uŋuama Lootwo motooŋ eleema kema Keinan balombaa leeya Saut waageŋ qata Negew kanoŋ kougi.
2 Abrambaanoŋ lama bulmakao ano goul silwa ii ambembo eŋ muro eja kindiŋbiriawo laligoro.
3 Kaeŋ laligoŋ Negew distrik uutanoŋ rama mesaoŋ tawayagadeeŋ rooŋqeqegianoŋ eŋ waama kema laligoŋ Beetel gomanoŋ kougi. Opo sel kuuŋa wala Beetel ano Ai gomaŋ iyoroo batugaranoŋ kuuŋ mero nanoti, mono iikanoŋ kougi.
4 Wala siimoloŋ alata meroti, mono iikanoŋ kouma Pombaa qata qamago qama kooliro.
5 Lootnoŋ Abrambo rama mesaoŋ laligoroti, iinoŋ kaaŋiadeeŋ lama bulmakao tuuŋa tuuŋa ano opo sel kuuŋa kuuŋa ii mamaga meŋ laligoro.

---

* **12:13:** Jen 20.2; 26.7

6 Kaeŋ laligoŋ oro esuhina iwoigara mamaga eŋ orono balonoŋ mende sokono. Ii motooŋ uŋuagiwaotiwaa so mende kolooro kileŋ motooŋ rama laligowotiwaajoŋ amamaari.
7 Amamaaŋ Abram ano Loot yoroonoŋ oro galeŋurugara yoŋoo batugianoŋ balombaa aŋgowowoya asugiro. Kambaŋ kanoŋ Keinan kanageso ano Periz kanageso yoŋonoŋ baloŋ iikawaa toya koloogi yoŋowo motooŋ laligogi.
8 Kaeŋ laligoŋ Abramnoŋ beeta Loot kokaeŋ ijoro: “Anara mono maŋ mera laligojo. Kawaajoŋ nii ano gii batunaranoŋ me oro galeŋurunara yoŋoo batugianoŋ andoruru mono mende ewa.
9 Kawaajoŋ saanoŋ deembo. Baloŋ kuuya mono goo jaasewaŋganoŋ asuganoŋ eŋ kenji, ii saanoŋ iijaŋ. Kaeŋ ano giinoŋ qaninaraageŋ kemaŋa jewagi eeŋ, niinoŋ saanoŋ dindinaraageŋ kemaŋa. Me giinoŋ dindinaraageŋ kemaŋa jewagati eeŋ, niinoŋ saanoŋ qaninaraageŋ kemaŋa.”
10 * Kaeŋ ijoro Lootnoŋ Jordan balombaageŋ uuŋ baloŋ koria somata kuuya iiro Anutunoŋ ii awaa bedu mero Pombaanoŋ oyaŋboyaŋ urukisi kelegawo kaaŋa kolooro. Ii Iijipt yoŋoonoŋ baloŋ kaaŋa eŋ Zoar gomaŋ baageŋ keno. Wala Poŋnoŋ Sodom ano Gomora mende tiwilaaŋ orono kambaŋ kanoŋ baloŋ ii kaaŋa ero.
11 Kaeŋ ero Lootnoŋ ii iima gosiŋ Jordambaa baloŋ koria somata kuuya ii meweeŋgoŋ weeŋ koukoutanoŋ baageŋ keno. Kaeŋ ama deeni.
12 Deema Abramnoŋ Keinan balonoŋ kema laligoroto, Lootnoŋ baloŋ koria somataa taoŋa taoŋa yoŋoo batugianoŋ kema kaŋ laligoro. Kaeŋ laligoŋ opo sel kuuŋa metogoŋ meŋ kuuŋ kema nama tetegoyanoŋ Sodom kosianoŋ keuma laligoro.
13 Kanoŋ laligoroto, Sodom kanatuuru yoŋonoŋ kanageso bologa koloon Poŋ qetama siŋgisoŋgo jekania booroŋgia ama meŋ laligogi.

Abramnoŋ Hebron gomanoŋ kema rama laligoro.

14 Lootnoŋ Abram ooma keno kambaŋ kanoŋ Poŋnoŋ Abram qaa kokaeŋ ijoro: “Mono jaaga hak ataama bagaageŋ uuŋ waama eleema gemagaageŋ uuŋ kaaŋagadeeŋ weeŋ koukoutanoŋ ano weeŋ kemekemetanoŋ baageŋ uuwa.
15 * Baloŋ kuuya koi iijaŋi, ii mono gii ano goo gbiliuruga oŋoo buŋa qewe kambaŋ tetegoya qaa buŋagiaga eŋ ubaa.
16 Niinoŋ gbiliuruga koloon seisei mamaga oŋombe jaŋgogianoŋ somariiŋ namowaa sakasiŋa kaaŋa koloowaa. Moronoŋ sakasiŋ jaŋgoya weeŋgonagati, iinoŋ saanoŋ gbiliuruga yoŋoo jaŋgogia mewaa.
17 Niinoŋ baloŋ koi mono goo buŋaga qeŋ gonjeŋ. Kawaajoŋ saanoŋ waama kema kaŋ baloŋ kuuya koi bakabaka eugeŋ emugeŋ iima kotoŋ laligowa.”
18 Kaeŋ ijoro Abramnoŋ waama opo sel kuuŋa qetegoŋ meŋ kuuŋ kema Hebron gomanoŋ kaŋ Mamre gomanoŋ jujuu gere somata nama keŋgiti, iikawaa kosogianoŋ raro. Kanoŋ rama Pombaajoŋ siimoloŋ alata moŋ mero. Kiaŋ.

14

Abramnoŋ Loot ii kere yoŋoo borogianoŋa metogoro.

1 Kambaŋ kanoŋ Babilombaa (Sinarwaa) kiŋa qata Amrafel, Elasarwaa kiŋa qata Ariok, Elambaa kiŋa qata Kedorlaomer ano Goimbaa kiŋa qata Tidal laligogi.
2 Yoŋonoŋ kiŋ koi yoŋowo kanaiŋ manja aogi: Sodom taombaa kiŋa qata Bera, Gomora taombaa kiŋa qata Birsa, Adma taombaa kiŋa qata Sinab, Seboim taombaa kiŋa qata Semeber ano Bela (qata moŋ Zoar) taoŋ kawaa kiŋa.
3 Kiŋ kuuya koi yoŋonoŋ dondooŋa qata Sidim kanoŋ ajorooŋ ku-usuŋgia mindiriŋ soomoŋgo aŋgi. Sidim dondooŋanoŋ kambaŋ kokaamba Sii Kowe Koomuya ii eja.

* **13:10:** Jen 2.10 * **13:15:** Apo 7.5

4 Yoŋonoŋ yambu 12:waa so Kedorlaomerwaa jeŋkooto baatanoŋ laligoŋ kouma
yambu 13:ŋa kanoŋ iwaa qaa baatanoŋ kembombaajoŋ qotogoŋ kareŋ motoŋ manja
qegi.
5 Kaeŋ aŋgi yambu 14:ŋa kanoŋ Kedorlaomer ano kiŋ tosaaŋa iwo soomoŋgo ama
laligogiti, iyoŋonoŋ kaŋ kanageso koi kaaŋa yoŋowo manja qeŋ haamo aŋgi: Refa
kanageso ii Asterot Karnaim gomanoŋ uŋuŋ haamo aŋgi. Zuzi kanageso ii Haam
gomanoŋ ano Eme kanageso ii Kiriataim gomaŋ kanoŋ uŋuŋ haamo aŋgi.
6 Hoor kanageso ii Seir baloŋ baaŋawo kanoŋ uŋuŋ oŋotaaŋ kema kema El Paran
gomaŋ kanoŋ keuma haamo ama oŋoŋgi. El Paran ii baloŋ qararaŋkoŋkoŋaa
goraayanoŋ eja.
7 Haamo ama oŋoma iikanondeeŋ eleema En Mispat (qata moŋ Kaades) kanoŋ kaŋ
Amalek kanageso haamo ama oŋoma baloŋgia kuuya aŋgoŋ koŋgi. Amor kanageso
Hazezon Taamar balonoŋ laligogiti, ii kaaŋiadeeŋ uŋuŋ haamo ama oŋoŋgi.
8 Kaeŋ kolooro Sodombaa kiŋa, Gomorawaa kiŋa, Admawaa kiŋa, Zeboimbaa kiŋa
ano Bela (qata moŋ Zoar) kawaa kiŋa yoŋonoŋ waama asasa riiŋ Sidim dondooŋanoŋ
keuma kiŋ koi kaaŋa yoŋowo manja qewombaa jawoya ama aroŋ qeŋ naŋgi:
9 Elambaa kiŋa Kedorlaomer, Goimbaa kiŋa Tidal, Babilombaa (Sinarwaa) kiŋa
Amrafel ano Elasarwaa kiŋa Ariok. Kiŋ 4 yoŋonoŋ kiŋ 5 yoŋowo aroŋ qegi.
10 Kaeŋ aroŋ qegito, Sidim baloŋ dondooŋa kanoŋ roŋ resa saposapoyawo kanoŋ
saa qeŋ raro. Kaeŋ raro Sodom ano Gomora taoŋ yoroo kiŋ poŋgianoŋ manjaqeqe
ejaurugara yoŋowo unjurama kemaligi eja tosianoŋ roŋ iikanoŋ ritooŋ kemeŋ uŋuro.
Kaeŋ uŋuro alaurugia tosaaŋa kuuya yoŋonoŋ oloŋ koma unjurama baloŋ baaŋawo
kanoŋ ugi.
11 Ugi kiŋ 4 yoŋonoŋ Sodom ano Gomora kema esuhinagia ano nembanenegia kuuya
ii leiŋ qeŋ meŋ togoŋ keŋgi.
12 Abrambaa beeta Lootnoŋ Sodom laligorotiwaajoŋ ama ii kaaŋiadeeŋ esuhinayawo
wama keŋgi.
13 Kaeŋ keŋgi eja moŋnoŋ oloŋ koma misiŋgoŋ kaŋ iikawaa buzu qaaya ii Hibruu
(waba) eja Abram ijoro. Kambaŋ kanoŋ Abramnoŋ Amor eja qata Mamre iwaanoŋ
jujuu gere somasomata iikawaa kosogianoŋ laligoro. Mamrenoŋ kowoita qagara Eskol
ano Aner yorowo motooŋ Abrambo soomoŋgo ama laligogi.
14 Abramnoŋ beeta Loot wama keŋgiti, iikawaa qaaya moma ejauruta 318 aŋaa
mirinoŋ koloon momo moma manjaqeqe koma gbiliŋ laligogiti, ii oŋoono ajoroon kere
tuuŋ oŋotaaŋ Noot waageŋ kema laligoŋ Dan gomanoŋ keugi.
15 Abramnoŋ ejauruta mendeema oŋono yoŋonoŋ gomantiiŋa kanoŋ konjoma kere
tuuŋ qelanjiŋ uŋuŋ haamo ama oŋoŋgi. Haamo ama oŋoma oŋotaaŋ kema laligoŋ
Damaskaswaa Noot leegeŋ gomaŋ qata Hoba kanoŋ keugi.
16 Kanoŋ keuma esuhina kuuya leiŋ qeŋ meŋ keŋgiti, ii mokoloogi. Beeta Loot
ano iwaanoŋ ilawoila ii meŋ wama eleema kagi. Sodom ano Gomora yoŋoo emba
meraaŋurugia ano ejemba tosaaŋa ii kaaŋiadeeŋ kuuya uŋuama kagi.

Melkizedeknoŋ Abram kotuegoro.

17 Abramnoŋ kaeŋ Kedorlaomer ano kiŋ tosaaŋa iwo soomoŋgo ama laligogiti, ii
uŋuŋ haamo ama oŋoma eleema karo Sodombaa kiŋa iinoŋ Sawe dondooŋa (qata moŋ
Kimbaa dondooŋa) kanoŋ mokoloon iimambaajoŋ keno.
18 * Kambaŋ kanoŋ Melkizedek Saalembaa kiŋa iinoŋ bered ano wain apu meŋ karo.
Iinoŋ Anutu uutaa jigo gawoŋ galeŋa kolooro.
19 Kaeŋ ama Abram kotuegoŋ muŋ qaa kokaeŋ ijoro: “Anutu uuta Siwe namo
mokoloon oronoti, iinoŋ mono Abram gii kotuegoŋ gono laligowa.

---

* **14:18:** Hib 7.1-10

20 Anutu uutanoŋ kereuruga goo boronoŋ ama oŋonoti, mono ii mepeseejoŋ.” Kaeŋ
ijoro Abramnoŋ ilawoilaya kuuya mendeeno tuuŋ ten kolooro iikanoŋga motomotooŋ
(10%) meŋ mamatewooya muro.
21 Ii muro Sodombaa kiŋanoŋ Abram kokaeŋ ijoro: “Ejembauruna ii nombagato,
esuhina ii mono geeŋgaa buŋa koloowa.”
22 Kaeŋ ijoroto, Abramnoŋ Sodombaa kiŋaajoŋ kokaeŋ jero: “Qaana kotiiwaatiwaa-
joŋ niinoŋ borona Poŋ Anutu uuta Siwe namo mokoloon oronoti, iwaanoŋ baageŋ meŋ
waama jojopaŋ qaa kokaeŋ jejeŋ:
23 Nii goonoŋ iwoi moŋ ii mende totooŋ memaŋa. Beweso kasagaa kitia me kana
esugaa kasia ii kaaŋiadeeŋ mende memaŋa. Kaeŋ ambe giinoŋ kanageŋ kokaeŋ
jewabo: ‘Niinoŋ Abram iwoi mube iinoŋ eja esuhina qaqabuŋayawo kolooŋ laligoja.’
Gii mono kaeŋ jemambaajoŋ amamaaŋ laligowa.
24 Nii iwoi moŋ mende toroqeŋ memaŋato, ejaurunanoŋ naa iwoiga negiti, ii
meleema nonoŋgi sokondaboroja. Kaaŋagadeeŋ eja alauruna Aner, Eskol ano Mamre
niwo kagiti, iyoŋonoŋ mono tawagia soya jejeya mewu.” Kiaŋ.

15

Anutunoŋ Abrambo soomoŋgo areŋ ano.

1 Kaeŋ ama Abrambaa jaaya meleeno jameleŋ uŋa iiro Poŋnoŋ qaa kokaeŋ jeŋ
asugiro, “Abram, gii toroko mende moba. Niinoŋ goo reeŋ koloojeŋ. Goo tawaga mono
somata qatawo kolooŋ eŋ ubaa.”
2 Qaa kaeŋ ijoroto, Abramnoŋ kokaeŋ jero, “Oo Poŋ somatana, nii meraborana
qaa laligowego tawa nona iikanoŋ mono nomaeŋ ilaaŋ nonaga? Niinoŋ komuwe
Damaskas eja Eliezer iinoŋ noo esuhinanaa toya koloowaa.”
3 Kaeŋ jeŋ toroqeŋ kokaeŋ jero, “Giinoŋ gbili moŋ mende nonatiwaajoŋ gawoŋ ejana
waŋa noo mirinoŋ laligoji, iinoŋ mono noo ilawoilana kuuya buŋa qeŋ aowaa.”
4 Kaeŋ jero Pombaanoŋ qaa je moŋ ii iwaanoŋ kokaeŋ asugiro moro, “Eja iikanoŋ
esuhinagaa toya mende koloowaato, geeŋgaa seleganoŋga mera moŋ koloowaati,
iinoŋ mono goonoŋ ilawoila kuuya buŋa qeŋ aowaa.”
5 * Qaa kaeŋ asugiro Anutunoŋ Abram wama seleeŋgeŋ kemeŋ qaa kokaeŋ ijoro,
“Mono sombinoŋ uuna uro seŋgelao weeŋgoŋ oŋombaatiwaa so koloowaati eeŋ, ii
mono saanoŋ weeŋgoŋ oŋomba.” Kaeŋ ijoŋ kokaeŋ toroqeŋ jero, “Goo gbiliuruga
yoŋoo jaŋgogianoŋ mono iikawaa so koloowaa.”
6 * Kaeŋ jero Abramnoŋ Poŋ moma laariŋ muro momalaaria iiro sokono qaaya jeŋ
tegoro solaŋaniro.
7 Poŋnoŋ toroqeŋ qaa kokaeŋ ijoro, “Niinoŋ Poŋ koloojeŋ. Gii Kaldia balombaa
gomaŋ qata Uur kanoŋ laligona guambe koi kari. Baloŋ koi gombe buŋa qeŋ
aowaatiwaajoŋ ama gii guama koi kawe.”
8 Kaeŋ jeroto, Abramnoŋ kokaeŋ ijero, “Oo Poŋ somatana, baloŋ koi kanoŋ noo
buŋaga koloowaati, ii mono naa aiwesega iima moma kotomaŋa?”
9 Kaeŋ jero Poŋnoŋ iwaajoŋ kokaeŋ jero, “Gii mono kema bulmakao embia kowiŋa
yambuya karooŋ, meme (noniŋ) embia yambuya karooŋ ano lama ejia yambuya
karooŋ ano kewo moŋ ano kewo susu gbilia moŋ ii meŋ noonoŋ kawa.”
10 Kaeŋ jero Abramnoŋ kema ii korebore meŋ kaŋ oro ii biiwianoŋ qosoma oŋoma
leegeŋ leegeŋ ii areŋgoro kana leelee arenoŋ egi. * Kaeŋ anoto, kooŋ ii mende qosono.

---

* **15:5:** Room 4.18; Hib 11.12 * **15:6:** Room 4.3; Gal 3.6; Jei 2.23 * **15:10:** Soomoŋgo: Kambaŋ kanoŋ soomoŋgo areŋ ama ii sili kaaŋa kanoŋ meŋ kotiiŋkegi. Ejanoŋ oro leeya woi iikawaa batugaranoŋ nama mindiriŋ oroma soomoŋgo ii dooŋgoŋ galeŋ kono.

11 Mende qosoma qamogia lee lee areŋgoŋ oŋono kooŋ kawalia yoŋonoŋ kaŋ qamo
yoŋoo qagianoŋ kamaaŋ koŋgito, Abramnoŋ ii konjoma oŋono keŋgi.
12 * Weeŋ jaaya tegoŋ kememambaajoŋ anoti, kambaŋ iikanoŋ Abrambaa jaayanoŋ
kamaaŋ mero gaoŋ biŋawo ero. Kaeŋ ero paŋgamaŋ ziwiziwiwaa kanjaŋa kanoŋ kaŋ
turuŋ muro.
13 * Turuŋ muro Poŋnoŋ kokaeŋ ijoro, “Qaa hoŋa koi mono geja ama moba: Goo
gbiliuruganoŋ mono baloŋgia mesaoŋ kantri moŋnoŋ kema wabaga laligoŋ ubuya.
Kaeŋ laligoŋ yoŋoo weleŋqeqeurugia omaya koloogi ii yambu 400:waa so meluŋgoŋ
oŋoma laligowuya.
14 * Kaeŋ laligowuyato, niinoŋ kantri weleŋqeqeurugia omaya kolooŋ laligowuyati,
iyoŋoo qaagia kaaŋagadeeŋ jeŋ tegoŋ ironja meleembe qagianoŋ ubaa. Kaeŋ uro isama
oŋoŋgi kantri ii mesaoŋ esuhinagia mamaga meŋ eleema kawuya.
15-16 Niinoŋ Amor kanageso ii baloŋ kokanoŋ uulaŋawo mende oŋotaamaŋa. Wala
siŋgisoŋgoya siŋgisoŋgoya ama bolidaborogi i iroŋa tororo meleema oŋomaŋatiwaa
kambaŋanoŋ koloowaati, kambaŋ iikanoŋ mono ii oŋotaamaŋa. Kawaajoŋ goo
esauruga yoŋoo esaurugia koloon laligowuyati, † kambaŋ kanoŋ goo gbiliuruganoŋ
mono eleema koi kawuya. (15) Yoŋonoŋ kaeŋ kawuto, geeŋgo wala yambugaa kam-
baŋanoŋ waziiŋ komuro luaenoŋ maŋasauruga yoŋoonoŋ kena roŋ koma gombuya.”
17 Poŋnoŋ kaeŋ jero weeŋ jaayanoŋ tegoŋ kemero paŋgamaŋ mero iwoi kokaeŋ
kolooro iiro: Monjoŋ mombaa uutanoŋ gere bolaŋanoŋ kokobilibiliawo jeŋ asariro
kowa konduŋkonduŋawo pumpuŋgoro. Iwoi iikanoŋ asugiŋ oro koomuya qoosoŋa
iyoŋoo batugianoŋ nama kema karo.
18 * Poŋnoŋ oro leelee iikawaa batugianoŋ kema kaŋ somaŋa kanoŋ Abrambo
soomoŋgo areŋ ama (kaisareyanoŋ ii meŋ kotiiŋ) qaa kokaeŋ ijoro, “Niinoŋ baloŋ
koi ii goo gbiliuruga ii buŋa qeŋ oŋomaŋa. Iikawaa jawoya ii Iijiptwaa apu gowoya
(Nail) iikanoŋa kanaiŋ kaŋ koi uuguŋ kema apu bereŋa somata qata Yufreitis iikanoŋ
tegowaa.
19 Kambaŋ kokaamba ii kanageso koi kaaŋa yoŋoo baloŋ eja: Kin kanageso, Kenas
kanageso, Kadmon kanageso,
20 Hit kanageso, Periz kanageso ano Refaim kanageso,
21 Amor kanageso, Keinan kanageso, Girgas kanageso ano Jebus kanageso. Yoŋoonoŋ
baloŋ kuuya ii mono meŋ sokoma laligowu.” Kiaŋ.

16

Haagar ano Ismael

1 Abrambaa embia Saarainoŋ aruŋa laligoŋ merabora mende meroto, Saaraiwaa
weleŋ embia qata Haagar laligoro. Ii Iijipt embaga.
2 Iinoŋ laligorotiwaajoŋ Saarainoŋ Abram kokaeŋ ijoro: “Poŋnoŋ soŋgo somoŋgoŋ
nono merabora mende mewetiwaajoŋ gii mono weleŋ embana mena koro ama
merabora moŋ mero noo buŋaga koloonaga.” Kaeŋ ijoro Abramnoŋ Saaraiwaa
qaayaajoŋ uumotooŋgo ano.
3 Abramnoŋ Keinan balonoŋ yambu 10 laligoro tegoro kambaŋ kanoŋ Abrambaa
embia Saarainoŋ Iijiptga weleŋ embia Haagar meŋ loyawo motooŋ ewaotiwaajoŋ
muro.

---

* **15:12:** Job 4.13, 14 * **15:13:** Eks 1.1-14; Apo 7.6 * **15:14:** Eks 12.40-41; Apo 7.7 † **15:15-16:** Yambu 430 kambaŋ ii kokaeŋ jeŋ weeŋgogi: Liwainoŋ laaligo yambuya 137 iikanoŋadeeŋ yambu 80 ii Iijipt laligoro. Iwaa gematanoŋ eja koi kaaŋanoŋ yambugia kokaeŋ Iijipt laligogi: Kehat 133, Amram 137, Mooses 80. (Iikawaa gematanoŋ Moosesnoŋ Iijipt mesaoŋ toroqeŋ yambu 40 laligoro.) Ii mindiriŋ yambu 430 kolooro. Eks 6.16, 18, 29 Dut 34.7 * **15:18:** Apo 7.5

4 Kaeŋ muro meŋ laligoro koro ano. Koro anjeŋ, kaeŋ moma galeŋ embia Saarai ii
kanaiŋ jejewili ama muro.
5 Kaeŋ ama muro Saarainoŋ Abram kokaeŋ ijoro: “Uunanoŋ boliro siimbobolo
momakejeŋi, iikawaa qaayanoŋ mono goo qaanoŋ uma ewaa. Niinoŋ weleŋ embana
goo boroganoŋ ambe koro ama ii moma iikanondeeŋ kanaiŋ jejewili ama noma
laligoja. Kawaajoŋ Poŋnoŋ mono nii ano gii anaraa batunaranoŋ qaa gosiŋ jeŋ
tegowa.”
6 Kaeŋ ijoro Abramnoŋ kokaeŋ jero: “Weleŋ embaganoŋ mono geeŋgaa boroganoŋ
laligojiwaajoŋ nomaeŋ mona sokonji, mono iikawaa so ii ama muba.” Kaeŋ jero
Saarainoŋ Haagar laŋ horoŋ ureeŋ ama muro mesaoŋ togoŋ oloŋ koma keno.
7 Keno Pombaanoŋ gajoba moŋnoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ apu jaaya mombaa
kosianoŋ mokoloon muro. Apu jaaya ii Suur gomanoŋ kekembaa kana goraayanoŋ
eja.
8 Iikanoŋ mokoloon muŋ kokaeŋ jero: “Haagar, Saaraiwaa weleŋ embia, gii mono
daeŋkaya kajaŋa dakanoŋ kembaga?”
Kaeŋ jero kokaeŋ meleeno:
“Nii galeŋ embana Saaraiwaanoŋga asaŋgoŋ oloŋ koma kajeŋ.”
9 Kaeŋ jero Pombaa gajobanoŋ Haagar kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro: “Gii mono mombo
Saaraiwaanoŋ kema weleŋa qeŋ iwaa qaa baatanoŋ laligowa.”
10 Qaa ii toroqeŋ kokaeŋ jero moro: “Haagar, nii mono goo gbiliuruga koloonseiseigia
oŋombe jaŋgogia mende weeŋweeŋgoyaa so kaaŋa laligowuya.”
11 Pombaa gajobanoŋ mombo toroqeŋ Haagar kokaeŋ ijoro:
“Gii kokowo koloojaŋa meraga mewaga.
Dologo koi tapekokoro moma saana
ii mono Pombaa gejianoŋ kemero moja.
Kawaajoŋ merawaa qata Ismael qaba. *
12 Iinoŋ eja doŋgi bao kombo kaaŋa koloon (aŋaa jaajaa laŋ kema kaŋ) laligowaa.
Iinoŋ borianoŋ ejemba kuuya qetaama oŋono ejemba kuuya yoŋonoŋ ii qotogoŋ muŋ
laligowuya. Iinoŋ kouruta kuuya yoŋowo kerekere aŋodeeŋ ama kanawaeŋ qeŋ
laligowaa.”
13 Kaeŋ ijoro Haagarnoŋ kokaeŋ jero: “Niinoŋ mono keteda koi moŋnoŋ nii
niimakeji, ii iijeŋ.” Kawaajoŋ Poŋ iwaajoŋ qaa jeroti, iwaa qata kokaeŋ qama muro:
“Gii Poŋ nii niimakejaŋi, ii koloojaŋ.” Qata kaeŋ qaro.
14 Kania kawaajoŋ ama apu roŋ iikawaa qata ii Beer Lahai Roi (Laaligoyawo laligoŋ
niimakejiwaa apu roŋa) qagita eja. Apu roŋ ii toroqeŋ gomaŋ woi qagara Kaades ano
Bered iyoroo batugaranoŋ eja.
15 * Haagarnoŋ Abrambaa meria mero. Abramnoŋ iyaŋaa meria Haagar meroti,
iwaa qata Ismael qaro.
16 Abramnoŋ yambuya 86 kolooro Haagarnoŋ Ismael mera ii Abrambaanoŋa mero.
Kiaŋ.

17

Soomoŋgo arembaa aiweseya ii selekooto.

1 Abramnoŋ yambuya 99 kolooro Poŋnoŋ asugiŋ muŋ qaa kokaeŋ ijoro: “Niinoŋ
Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toya koloojeŋ. Kawaajoŋ gii mono noo qaana teŋ koma pondaŋ
nanamemeŋ dindiŋa otaaŋ laligowa.
2 * Nii soomoŋgo areŋ gii ano nii anaraa batunaranoŋ ambeti, ii meŋ kotiiŋ
koloonseisei gombe gbiliuruga yoŋoo jaŋgogianoŋ mono somata totooŋ koloowaa.”

* **16:11:** Ismael: = Anutunoŋ gejianoŋ moja. * **16:15:** Gal 4.22 * **17:2:** Hib 13.2

3 Kaeŋ ijoro Abramnoŋ simiŋ kuma usugoro Anutunoŋ iwaajoŋ qaa kokaeŋ jero:
4 “Moba, niinoŋ soomoŋgo areŋna giwo kokaeŋ anjeŋ: Giinoŋ kanatuuru mamaga yoŋoo wanjale beŋisigiaga koloowaga. Qaa kaeŋ jeŋ somoŋgowe ewaa.
5 * Goo qaga Abram ii mende toroqeŋ qagi ewaato, giinoŋ kanatuuru mamaga yoŋoo beŋisigiaga koloowaatiwaajoŋ kuuŋ gonjeŋi, iikawaajoŋ ama qaga mono Aabraham qagi ewaa. *
6 Niinoŋ koloоŋ seisei gombe gbiliuruga ii honoŋa qaa koloowuya. Yoŋonoŋ juma deema kanageso tuuŋa tuuŋa mamaga koloowuya. Goo gbiliuruga yoŋoonoŋa tosianoŋ kiŋ poŋa poŋa koloowuya.
7 * Niinoŋ mono soomoŋgo areŋna ii neena ano gii ano gbiliuruga goo gemaganoŋ toroqeŋ koloоŋ ubuti, ananaa batunananoŋ ambe kotiiŋ tetegoya qaa eŋ uma ewaa. Niinoŋ goo Anutuga ano gbiliuruga goo gemaganoŋ koloоŋ ubuti, mono iyoŋoo Anutugiaga koloоŋ laligomaŋa.
8 * Gii Keinan balonoŋ wabaga laligojaŋi, niinoŋ baloŋ ii jinoŋa qaa gii ano goo gbiliuruga oŋoo buŋaga qeŋ oŋombe buŋagia tetegoya qaa eŋ uma ewaa. Kaeŋ ero niinoŋ mono oŋoo Anutugiaga koloоŋ laligomaŋa.”
9 Anutunoŋ Aabrahambaajoŋ kaeŋ jeŋ toroqeŋ qaa kokaeŋ ijoro: “Kaeŋ laligomaŋato, giinoŋ mono noonoŋ soomoŋgo areŋnaa qaaya ii teŋ koma otaaŋ laligowa. Goo gbiliuruga goo gemaganoŋ toroqeŋ koloоŋ ubuti, iyoŋonoŋ mono kaaŋiadeeŋ ii teŋ koma otaaŋ laligoŋ ubu.
10 * Gii ano goo gbiliuruga oŋowo soomoŋgo areŋna ama ii otaawutiwaajoŋ jejeŋi, iikawaa aiweseya ii kokaeŋ: Oŋoo batugianoŋ eja kuuya yoŋoo selegianoŋ mono noo aiwesena kotowu.
11 Noo aiwesena mono selegianoŋ kotowu. Iikanoŋ soomoŋgo areŋ nii ano oŋoo batunananoŋ ambe eji, iikawaa aiweseyaga eŋ ubaa.
12 Kambaŋ koi kanoŋa kanaiŋ eja kuuya oŋoo batugianoŋ toroqeŋ koloоŋ ubuti, iyoŋoo selegianoŋ mono gomaŋ boria 8 kolooro kanoŋ noo aiwesena kotoŋ laligowu. Oŋoaŋgiaa gomaŋ uutanoŋ oŋoaŋgiaa ano weleŋqeqeurugia yoŋoo meraurugia koloowuti, ii mono ororoŋ ama oŋoma laligowu. Weleŋqeqe tosaaŋa ii waba yoŋoonoŋga monеŋnoŋ sewaŋgia megi yoŋoo meragia koloowu. Yoŋonoŋ iyaŋgiaa gbiliurugia mende koloojuto, ii kileŋ noo aiwesena ii mono yoŋoo selegianoŋ kaaŋiadeeŋ kotoŋ laligowu.
13 Weleŋqeqe tosianoŋ oŋoaŋgiaa gomaŋ uutanoŋ koloogi weleŋqeqe tosaaŋa ii monenoŋ sewaŋgia megi yoŋoo meragia koloowu. Noo aiwesena ii mono yoŋoo selegianoŋ kaaŋiadeeŋ kotoŋ laligowu. Noonoŋ soomoŋgo areŋnaa aiweseya selegianoŋ kotowuti, ii mono soomoŋgo areŋ tetegoya qaa eŋ ubaatiwaajoŋ jeŋ kotiijeŋ.
14 Eja moŋ moronoŋ noo aiwesena selianoŋ mende kotogi eeŋ laligowaati, iinoŋ mono noo soomoŋgo areŋna uuguŋ qetamakeja. Kawaajoŋ eja kaaŋa ii mono ejemba tuuŋ oŋoo batugianoŋga yakariŋ mugi seleeŋgeŋ kamaaŋ laligowaa.”
15 Anutunoŋ toroqeŋ Aabraham kokaeŋ ijoro: “Gii embagaa qata Saarai ii mende toroqeŋ qama laligowato, iwaa qata mono Saara (jawiŋ emba) qama laligowa. †
16 Niinoŋ Saara kotuegoŋ mube iinoŋ goojoŋ mera moŋ mewaa. Niinoŋ kotuegoŋ mube iinoŋ ejemba tuuŋa tuuŋa mamaga yoŋoo nemuŋ beŋisigiaga koloowaa. Iwaa gbiliuruta yoŋoonoŋga tosianoŋ kanageso tuuŋ yoŋoonoŋ eja poŋa poŋa koloowuya.”
17 Poŋnoŋ kaeŋ ijoro Aabrahamnoŋ ii moma simiŋ kuma usugoŋ uutanoŋ kokaeŋ romoŋgoŋ kawaajoŋ jomoro, “Eja yambuna 100 kolooro mera mono nomaeŋ

* **17:5:** Room 4.17 * **17:5:** Abram: ii maŋ uuta. Aabraham ii kanatuuru mamaga yoŋoo beŋisigia. * **17:7:** Luuk 1.55 * **17:8:** Apo 7.5 * **17:10:** Apo 7.8; Room 4.11 † **17:15:** Saarai: Qata kokaembaajoŋ utegoro: Iinoŋ ejemba tuuŋa tuuŋa mamaga ano kiŋ poŋ tosaaŋa yoŋoo nemuŋ beŋisigiaga koloowaa.

mokoloowenaga? Kaaŋagadeeŋ Saaranoŋ yambuya 90 kolooro mono nomaeŋ mera menaga?”

18 Aabrahamnoŋ kaeŋ romoŋgoŋ waliŋgoŋ Anutu kokaeŋ qisiŋ muro: “Gii saanoŋ Ismael kuuŋ muna qaga bosino noo gbiliuruna ii iwaanoŋga koloowu.”

19 Kaeŋ qisiro Anutunoŋ kokaeŋ meleeno, “Embaga Saaranoŋ mono geeŋgaa mera dindiŋa mewaa. Ii mero qata Aisak (jomoja) qaba. Niinoŋ Aisakwo ano iwaa gbiliuruta yoŋowo soomoŋgo areŋna ambe kotiiŋ tetegoya qaa eŋ ubaa.

20 Ismael kotuegoŋ mumambaajoŋ qisiŋ nonjaŋi, ii kaaŋiadeeŋ saanoŋ moma goma kotuegoŋ mumaŋa. Iinoŋ eja poŋ 12 iyoŋoo nemuŋ beŋisigia koloowaa. Niinoŋ koloon seisei mube gbiliuruta yoŋoo jaŋgogianoŋ mono somata totooŋ koloowaa. Yoŋonoŋ seiŋ kanageso tuuŋ somata koloowuya.

21 Kaeŋ koloowuyato, Saaranoŋ geeŋgaa meraga Aisak ii yambu eugeŋanoŋ kambaŋ kokaamba mewaati, niinoŋ mono neenaa soomoŋgo areŋna ii iwo ama meŋ koti-imaŋa.”

22 Anutunoŋ Aabrahambo qaa kaeŋ amiri tegoro ii mesaoŋ waama uro.

23 Weemboria iikanoŋadeeŋ Aabrahamnoŋ Anutuwaanoŋ qaa teŋ koma aŋaa meria Ismaelwaa selianoŋ Anutuwaa aiweseya kotoro. Kaaŋagadeeŋ weleŋqeqeuruta aŋaa miri uutanoŋ koloogi tosaaŋa monenoŋ sewaŋgia mero laligogiti, eja kuuya ii iwaa miri uutanoŋ ragiti, ii mono kuuya kaaŋiadeeŋ ama oŋono.

24 Aabrahamnoŋ yambuya 99 kolooro selianoŋ aiwese ii kotogi.

25 Meria Ismael ii yambuya 13 kolooro selianoŋ ii kotogi.

26 Aabraham ano meria Ismael yoroo selegaranoŋ aiwese ii somaŋa motooŋgo iikanondeeŋ kotogi.

27 Eja kuuya Aabrahambaa miri uutanoŋ ragiti, tosianoŋ iyaŋaa miri uutanoŋ koloogi tosaaŋa ii waba yoŋoonoŋga sewaŋgia mero laligogiti, kuuya iyoŋoo selegianoŋ aiwese ii kaaŋiadeeŋ kotogi. Kiaŋ.

18

Saara mera mewaatiwaa qaaya Anutunoŋ jero.

1 Aabrahamnoŋ Mamre gomanoŋ jujuu gere somasomata iyoŋoo batugianoŋ laligoro Poŋnoŋ asugiŋ muro. Weemboria moŋ iikanoŋ weeŋ jeta kotakota qero Aabrahamnoŋ opo sel kuuŋaa qaayanoŋ raro.

2 Rama ataama uuŋ iiro eja karooŋanoŋ bataageŋ naŋgi. Naŋgi iŋiima opo sel kuuŋ qaayanoŋga alanzaŋ waama joujoloŋgia jeŋ uŋuamambaajoŋ sararagoŋ bobogariŋ keno. Kema waegia meŋ simiŋ kuma namonoŋ usugoŋ kemero.

3 Kemeŋ kokaeŋ jero: “Oo poŋuruna, niinoŋ oŋoo weleŋqeqegia koloon oŋoo jaagianoŋ kaleŋ moriaŋ mokoloon laligojeŋi eeŋ, oŋo mono nii mende nuuguŋ kembu.

4 Nii oŋoo weleŋqeqegia koloon saanoŋ apu moŋ meŋ kaŋ oŋombe kanagia soŋgbama gere kokawaa umuganoŋ rama haamo mewu.

5 Nii saanoŋ nene melaa moŋ meŋ kaŋ oŋombe newuya. Iikanoŋ meŋ kotiiŋ oŋonogo saanoŋ kana mombo toroqeŋ kembuya. Niinoŋ koi kaandiaga laligowe oŋo nii goda qeŋ noma kajutiwaajoŋ saanoŋ weleŋ qeŋ oŋomaŋa.” Kaeŋ jero meleema kokaeŋ jegi: “Daŋgiseŋ, jejaŋiwaa so kaeŋ saanoŋ amboŋa.”

6 Kaeŋ jegi Aabrahamnoŋ uulaŋawo bobogariŋ sel kuuŋ uutanoŋ kema uma Saara kokaeŋ ijoro: “Gii mono uulaŋawo flaua awaa totooŋ gomba (sapalaŋ) karoombaa so meŋ meleema yoŋoojoŋ bered oowa.”

7 Kaeŋ jeŋ uulaŋawo bulmakao tuuŋnoŋ kema bulmakao doŋa busuya loota me-weeŋgoŋ weleŋqeqeya moŋ muro kanaiŋ uulaŋawo qeŋ kojoŋgoŋ ooro.

8 Ii ooro tegoro ii, kele kosiga ano aju apuya tosia meŋ kema eja ragiti, iyoŋoo
bagianoŋ ano. Bagianoŋ ano neŋ ragi iyaŋa kambaŋ kanoŋ kosogianoŋ gere kanianoŋ
galeŋgia nano.
9 Nano kokaeŋ qisiŋ mugi: “Embaga Saara ii dakanoŋ?” Qisiŋ mugi jero: “Ii opo sel
kuuŋ uutanoŋ endu raja.”
10 * Kaeŋ jero eja yoŋoonoŋga moŋnoŋ kokaeŋ ijoro: “Yambu motooŋgowaa so tegoro
niinoŋ oŋanoŋ eleema koi kawe embaga Saaranoŋ mono meriawo kolooŋ laligowaa.”
Kaeŋ ijoroto, Saaranoŋ opo sel kuumbaa qaa ootayanoŋ loyaa gematanoŋ nama qaa ii
gejianoŋ kemero moro.
11 Aabraham ano Saara yoronoŋ ejemba waŋa koloori yambugaraa jaŋgoyanoŋ
somata kolooro laligori. Saaranoŋ koimbaa aima laligoroti, iikawaa kambaŋanoŋ
mono uugudabororo.
12 * Kawaajoŋ Saaranoŋ ii moma uutanoŋ kokaeŋ romoŋgoŋ jomoro: “Niinoŋ mono
emba waŋa soosooliya koloowe lona eja poŋnanoŋ kaaŋiadeeŋ eja waŋa kolooro iwo
ewotatiwaa naaŋanoŋ mombo asugiŋ nonaga me qaago?”
13 Kaeŋ romoŋgoro Poŋnoŋ Aabraham qisiŋ muŋ kokaeŋ ijoro: “Saaranoŋ naam-
baajoŋ jomoma kokaeŋ romoŋgoja: ‘Nii emba waŋa totooŋ kolooŋ oŋanoŋ merabora
mewenaga me?’
14 * Poŋnoŋ iwoi mombaajoŋ mende totooŋ osiŋkeja. Kawaajoŋ jejeŋi, ‘Yambu
motooŋgowaa so tegoro niinoŋ oŋanoŋ eleema koi kawe Saaranoŋ mono meriawo
kolooŋ laligowaa.’ ”
15 Saaranoŋ keeta moma ii qaloweeŋ kokaeŋ ijoro: “Nii mende jomojeŋ.”
Kaeŋ jeroto, Poŋnoŋ kokaeŋ ijoro: “Qaago, gii mono oŋanoŋ jomojaŋa.” Kaeŋ.

Aabrahamnoŋ Sodom taombaajoŋ qama kooliro.

16 Kaeŋ jero eja karooŋ yoŋonoŋ waama oromesaoŋ Sodom taonoŋ baageŋ eleema
kembombaajoŋ aŋgi. Aabrahamnoŋ kaaŋiadeeŋ ii oŋoomambaajoŋ yoŋowo motooŋ
keŋgi.
17 Poŋnoŋ iyaŋaajoŋ kokaeŋ jero: “Nii iwoi amambaajoŋ mojeŋi, qaa ii alana
Aabrahambaa jaanoŋ saanoŋ mende mesaŋgomaŋa.
18 Kokaembaajoŋ ii mesaŋgomambaajoŋ amamaajeŋ: Aabrahamnoŋ noo alana qaita
moŋ. kolooja. Iinoŋ kolooŋ seisei kondooro kanageso somata ku-usuŋgiawo kolooŋ
laligowuya. Noo kotumotuenanoŋ mono iwaajoŋ ama namowaa kanageso tuuŋa
kuuya yoŋoo qagianoŋ uro oyaŋboyaŋ mokoloowuya.
19 Niinoŋ ii kokaembaajoŋ meweeŋgoŋ muwe: Iinoŋ meraborauruta ano gbiliuruta
iwaa gematanoŋ kolooŋ laligoŋ ubuti, ii mono Pombaanoŋ kana iŋisaama nanamemeŋ
dindiŋa sokomakeji, ii otaawutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋoma laligowaa. Kaeŋ laligoro
qaaya teŋ koma otaaŋ laligowuti eeŋ, Poŋ niinoŋ Aabrahambaajoŋ iwoi asugiwaati-
waajoŋ jeŋ somoŋgoweti, iikanoŋ mono kuuya hoŋawo kolooŋkebaa.”
20 Poŋnoŋ aŋodeeŋ kaeŋ jeŋ toroqeŋ Aabraham kokaeŋ ijoro: “Sodom ano Gomora
yoŋonoŋ siŋgisoŋgo lombotawo biŋawo ama laligogi kakasililiŋ somata uuta asugiro
mamaganoŋ iikawaajoŋ qama saamakeju. Kawaajoŋ yoŋoo siŋgisoŋgogiaa qaayanoŋ
mono somariiŋ uuta totooŋ kolooja.
21 Kawaajoŋ nii mono yoŋoonoŋ kemeŋ kaniagia iimaŋa. Kakasililiŋ aŋgitiwaajoŋ
ama mamaganoŋ noo jaananoŋ qama saama laligogiti, ii kuuya oŋanoŋ aŋgi me qaago,
niinoŋ ii gosiŋ momambaajoŋ mojeŋ.”
22 Kaeŋ jero eja woiyanoŋ eleema Sodom baageŋ kenito, Aabrahamnoŋ toroqeŋ
Pombaa jaasewaŋanoŋ nano.

---

* **18:10:** Room 9.9 * **18:12:** 1 Piito 3.6 * **18:14:** Luuk 1.37

23 Nama Pombaa kosianoŋ kema kokaeŋ qisiŋ muro: “Gii ejemba solaŋa ano ejemba aŋgonjoragiawo ii motooŋ tiwilaaŋ oŋomambaajoŋ jejaŋ me?
24 Taoŋ iikanoŋ ejemba solaŋa 50 laligojuti eeŋ, gii ii oŋanoŋ meŋ kileeŋ oŋomambaajoŋ jejaŋ me? Taoŋ ii yoŋoojoŋ ama iŋiima koboonaga me qaago?
25 Gii mono kaeŋ amambaajoŋ amamaanaga. Ii yamageŋ! (qaago totooŋ!) Giinoŋ ejemba solaŋa ii ejemba aŋgonjoragiawo yoŋowo motooŋ mindiriŋ uŋuna mende sokombabo. Iyoŋowo motooŋ komuwubo. Giinoŋ namo ejemba kuuya nonoo qaanana jeŋ tegoŋkejaŋi, iikawaajoŋ mono geeŋgaa kanaga dindiŋa otaana sokombaa.”
26 Aabrahamnoŋ kaeŋ ijoro Poŋnoŋ meleema kokaeŋ jero: “Niinoŋ Sodom taonoŋ ejemba solaŋa 50 mokoloon oŋomaŋati eeŋ, iyoŋoojoŋ ama taoŋ kuuya ii saanoŋ iŋiima koboomaŋa.”
27 Kaeŋ jero Aabrahamnoŋ mombo kokaeŋ ijoro: “Poŋ, nii kikisi sububuŋ omaya kaaŋa koloojento, kileŋ qaa kotiga Poŋna goonoŋ kuuŋ jejeŋ. Ii mende sokonjato, ii kileŋ moma nomba.
28 Taoŋ iikanoŋ ejemba solaŋa 50 qaagoto, 45 laligowuyagati eeŋ, giinoŋ ejemba 5 yoŋoojoŋ ama taoŋ kuuya ii kileŋ tiwilaaŋ oŋombaga me qaago?” Kaeŋ ijoro Poŋnoŋ kokaeŋ jero: “Niinoŋ ejemba solaŋa 45 iikanoŋ mokoloon oŋomaŋati eeŋ, taoŋ ii mono mende meŋ kileemaŋa.”
29 Aabrahamnoŋ duŋanoŋ mombo qaa kokaeŋ ijoro: “Ejemba solaŋa 40 taoŋ iikanoŋ mokoloon oŋombagati eeŋ, mono nomaeŋ anaga?” Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno: “Ejemba 40 yoŋoojoŋ ama taoŋ ii mende meŋ kileemaŋa.”
30 Kaeŋ ijoro jero: “Oo Poŋ, uuga waababoto, niinoŋ mombo qaa gijomambaajoŋ mojeŋ. Ejemba solaŋa 30 taoŋ iikanoŋ mokoloon oŋombagi eeŋ, mono nomaeŋ anaga?” Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno: “Ejemba solaŋa 30 taoŋ iikanoŋ mokoloon oŋomaŋati eeŋ, niinoŋ mono taoŋ ii mende meŋ kileemaŋa.”
31 Aabrahamnoŋ toroqeŋ kokaeŋ ijoro: “Poŋ, nii qaa kotiga Poŋnaajoŋ kuuŋ jejeŋ. Ii mende sokonjato, ii kileŋ moma nomba. Ejemba solaŋa 20 ii taoŋ kanoŋ mokoloon oŋombagi eeŋ, gii mono nomaeŋ anaga?” Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno, “Ejemba 20 iyoŋoojoŋ ama taoŋ ii mende meŋ kileemaŋa.”
32 Kaeŋ jero Aabrahamnoŋ mombo kokaeŋ qisiro: “Oo Poŋ uuga waababoto, niinoŋ mombo somaŋa motooŋgo koi qaa gijomambaajoŋ mojeŋ. Ejemba solaŋa 10 iikanoŋ mokoloon oŋombagi eeŋ, mono nomaeŋ anaga?” Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno, “Ejemba 10 iyoŋoojoŋ ama taoŋ ii mende meŋ kileemaŋa.”
33 Kaeŋ amiŋ mori tegoro Poŋnoŋ Aabraham mesaoŋ keno iinoŋ mombo eleema mirianoŋ karo. Kiaŋ.

19

Sodom ano Gomora yoŋoo aŋgonjora laaligogia

1 Siwe gajoba woi ii Aabraham mesaoŋ kema mare kolooro Sodom keuri. Keuri Lootnoŋ taombaa kiropo naguyanoŋ raro. Rama iriima waama joujoloŋgara jeŋ uruamambaajoŋ kema namonoŋ simiŋ kuma usugoŋ kemero.
2 Kemeŋ kokaeŋ jero: “Oo eja poŋwoina, oro saanoŋ weleŋqeqegara noo mirinoŋ kaŋ kanagara soŋgbambe niwo motooŋ ewoŋa. Eŋ waama saanoŋ umugawodeeŋ kana toroqeŋ kembao.” Kaeŋ jeroto, yoronoŋ kokaeŋ ijori: “Qaago, noro saanoŋ qenjaaro sombeŋ moŋnoŋ kema ewota.”
3 Kaeŋ ijorito, Lootnoŋ kotiiŋ kaparaŋ koma uruama aŋaa mirianoŋ kema ugi. Uma weleŋqeqeuruta jeŋ kotoŋ oŋono bered yiistya qaa oogi. Kaaŋagadeeŋ nembanene naaŋawo meagoŋ ooŋ oroŋgi neri.

4 Ii neŋ gaoŋ ewowaa ani iikanondeeŋ Sodom ejembanoŋ kaŋ miri ii liligogi. Sodom
taombaa bakaya kuuya iikanoŋa ejemba waŋa ano sagbili ii donoŋ donoŋ ambembo
horoŋ kougi.
5 * Kouma Lootwaajoŋ kokaeŋ qagi: “Eja woi mare goonoŋ kajaoti, ii daeŋgeŋ? Eja
nono yorowo serowiliŋ ambombaajoŋ mojoŋ. Kawaajoŋ mono ii uruama nonoonoŋ
kamaawu.”
6 Kaeŋ qagi Lootnoŋ nagu metama yoŋoonoŋ kemeŋ gematanoŋ nagu kono.
7 Nagu koma kokaeŋ iŋijoro: “Alauruna, kaeŋ qaago. Sili kilega ii mono mende
ambu.
8 Mobu. Noo borawoina woi saraŋ laligoŋ kambaŋ moŋnoŋ ejawo mende eri. Ii
saanoŋ oŋoojoŋ uruama kamaawe naa iwoiga ambombaajoŋ mojuti, ii saanoŋ siiŋgia
metogowu. Kaento, noo miri waareŋanoŋ eja woi urualeema sopa somoŋgoŋ oronji,
iiga mono iwoi kilega moŋ mende totooŋ ama orombu.”
9 Kaeŋ iŋijoroto, yoŋonoŋ kokaeŋ meleema tereema qagi: “Mono togowa. Giinoŋ
koi kaŋ wabaya laligoŋ geeŋgaajoŋ moroga jeŋ mona uro nonoga pondaŋ jeŋ kotoŋ
nonomambaajoŋ mojaŋ? Yoronoŋ mende kamaawaoti eeŋ, mono geeŋgo nonoonoŋ
kana kakasililiŋ tokoroŋkota ama gomboŋa.” Kaeŋ jeŋ Loot utaŋgi gemagema keno
uma miri naguya qosombombaajoŋ ama naŋgi.
10 Kaeŋ ama naŋgito, eja woi yoronoŋ borogara boraama Loot horoŋ giliri miri
uutanoŋ uro nagu koni.
11 * Nagu koma nama eja somata melaa miri naguyanoŋ seleeŋgeŋ naŋgiti, ii
qaagaranoŋ jeri jaagia gooro jibujabu qeŋ nagu mokoloowombaajoŋ koromojoroŋ
ama moŋgama amamaagi. Kiaŋ.

Lootnoŋ Sodom gomaŋ mesaoro.

12 Eja woi yoronoŋ Loot kokaeŋ ijori: “Gii merauruga, qegaborauruga ano tini-
tosauruga tosaaŋa kuuya taoŋ kokanoŋ laligojuti, ii mono uŋuana taoŋ koi mesaoŋ
kembu.
13 Nono taoŋ koi meŋ kileeŋ kondemondeemboŋa. Kanageso koi yoŋoo kakasililim-
baajoŋ mamaganoŋ Pombaa jaanoŋ honoŋa qaa qama saama laligogi. Kawaajoŋ iinoŋ
wasiŋ norono gomaŋ koi meŋ kileeŋ kondemondeembojoŋ koi kajo.”
14 Kaeŋ ijori moma Lootnoŋ kema qega buŋawota borawoita orombaotiwaajoŋ jero
laligoriti, ii kokaeŋ irijoro: “Oro mono alanzaŋ waari gomaŋ koi mesaoŋ kemboŋa.
Poŋnoŋ taoŋ koi tiwilaaŋ kondemondeemambaajoŋ anja.” Kaeŋ irijoro yoronoŋ qaa
ii mori goŋgeegee tani kolooro.
15 Gomaŋ weŋgeraŋ suluro Siwe gajoba woi yoronoŋ Loot horoŋ kuuŋ muŋ kokaeŋ
jeri: “Anutunoŋ Sodom yoŋoo siŋgisoŋgogiaa iroŋa meleema taoŋgia kondemondeem-
baa. Giinoŋ yoŋowo motooŋ tiwilaawabotiwaajoŋ mono uulaŋawo waama embaga
ano borawoiga giwo rajaoti, ii uŋuama taoŋ koi mesaowu.”
16 * Kaeŋ jeri Lootnoŋ toroqeŋ ezelobezelo ano eja woi yoronoŋ Lootwaa boria
qelanjiŋ meŋ embia ano borawoita yoŋoo borogia kaaŋiadeeŋ qelanjiŋ meŋ uŋuama
taoŋ seleeŋgeŋ keŋgi. Poŋnoŋ kaeŋ kiaŋkomuŋ oŋono.
17 Taoŋ seleeŋgeŋ keŋgi eja woi iyoroonoŋga moŋnoŋ qaa kokaeŋ jero: “Laaligogia
aŋgoŋ kombutiwaajoŋ oŋo mono uulaŋawo misiŋgoŋ kemaliwu. Gemagianoŋ mende
eleema uuŋ dindiŋagadeeŋ kema baloŋ korianoŋ endu keuma kanoŋ kaaŋagadeeŋ
doroŋ mende ambu. Tiwilaawubotiwaajoŋ mono baaŋanoŋ eu uma misiŋgoŋ ke-
maliwu.”
18 Kaeŋ jeroto, Lootnoŋ kokaeŋ jero mori: “Oo Poŋna, gii mono kaeŋ ambombaajoŋ
mende jewa.

---

* **19:5:** Poŋ 19.22-24 * **19:11:** 2 Kiŋ 6.18 * **19:16:** 2 Piito 2.7

19 Gii waŋ taraana somoŋgoŋ kiaŋkoomu somata qendeena goo jaanoŋ oŋanoŋ
kaleŋ moriaŋ mokoloon weleŋqeqega koloojento, moba, niinoŋ baaŋanoŋ eu misiŋgoŋ
kemalimambaajoŋ amamaamaŋa. Kondemondeeŋ koinoŋ noo qananoŋ uro komu-
mambotiwaa toroko mojeŋ.
20 Moba, taoŋ melaa moŋ endu ero iijaŋi, iikanoŋ koriga qaagoto, saanoŋ kem-
boŋatiwaa so kolooja. Kawaajoŋ saanoŋ jena iikanoŋ misiŋgoŋ kemaliŋ qeaŋgoŋ
laligowoŋa. Gomaŋ melaada ii iina kosere ero iikanoŋ saanoŋ kema waŋ taraanana
somoŋgowoŋa."
21 Kaeŋ jero moma moŋnoŋ kokaeŋ meleeno: "Ii awaa! Qaa jejaŋi, iikawaajoŋ
kaaŋagadeeŋ saanoŋ wambelaaŋ gomaŋa. Taoŋ melaa iikawaajoŋ jejaŋi, ii mende
meŋ kileemaŋa.
22 Ii mende meŋ kileemaŋato, oŋo mono uulaŋawo iikanoŋ misiŋgoŋ kemaliwu.
Iikanoŋ mende keugi kambaŋ batuya kokaamba niinoŋ iwoi moŋ amambaajoŋ
amamaamaŋa. Oŋo wala iikanoŋ keugi iikawaa gematanoŋ saanoŋ jeŋ kotowe
kondemondeeŋ asugiwaa." Lootnoŋ taombaajoŋ 'melaada' jerotiwaajoŋ ama taoŋ
iikawaa qata ii Zoar (melaada) qagita eja.

Poŋnoŋ Sodom ano Gomora kondemondeeno.

23 Weeŋ kouro Lootnoŋ Zoar taonoŋ keuro.
24 * Keuro Poŋnoŋ jero sombinoŋa salfa jamo geriawonoŋ ii koŋ kaaŋa Sodom ano
Gomora yoŋoo qagianoŋ kamaaŋ turuŋ oŋono.
25 Turuŋ oŋoma kanoŋ taoŋ woi ii ano gomaŋ koria kuuya kosogaranoŋ eji, ejemba
kuuya iikanoŋ laligogiti ano gere kasa iwoi toŋgoŋa baloŋ iikanoŋ eroti, ii meŋ kileeŋ
oŋondabororo.
26 * Lootwaa embianoŋ loya otaaŋ kema mombo eleema gematanoŋ uuŋ iikanon-
deeŋ letoma sii jamo kolooŋ tando kaaŋa nano.
27 Aabrahamnoŋ umugawodeeŋ waama wala Pombaa jaasewaŋanoŋ nama qaa
amiŋ moriti, iikanoŋ keno.
28 Iikanoŋ kema nama Sodom, Gomora ano gomaŋ koria somata kuuya kaambaageŋ
uuro keno baloŋ iikanoŋ kaaso injaŋa somatanoŋ kululuuŋ waaro iiro. Ii gere somata
jeŋ kaaso somata waamakeji, iikawaa so kolooro.
29 Anutunoŋ baloŋ koria iikawaa taoŋa taoŋa meŋ kileeŋ kondemondeenoti, kambaŋ
iikanoŋ Aabraham romoŋgoŋ muro. Beeta Lootnoŋ taoŋ iikanoŋ laligoro ii meleeno
kemebombaajoŋ aŋgi Anutunoŋ kambaŋ iikanoŋadeeŋ jeŋ kotoro Loot kondemon-
deeŋ iikawaa uutanoŋga wama kagi. Kiaŋ.

Moab ano Amon kanageso yoŋoo kanagia

30 Lootnoŋ Zoar taonoŋ laligomambaa toroko moro. Kawaajoŋ borawoita uruama
Zoar mesaoŋ baloŋ baaŋawo kanoŋ kema ragi. Borawoita woi yorowo kobaa uutanoŋ
eŋ waama laligogi.
31 Iikanoŋ laligoŋ borata somatanoŋ kambaŋ moŋnoŋ kogaajoŋ kokaeŋ jero:
"Anaraa maŋnaranoŋ eja waŋa kolooja. Ejembanoŋ gomaŋ so agimiŋ aoŋ merabora
mokoloon oŋomakejuto, baloŋ kokanoŋ eja moŋ norombaatiwaajoŋ mende laligoja.
32 Kawaajoŋ saanoŋ kana maŋnara wain apu muri neŋ uuta eŋkalolon kolooro iwo
eŋ koro ama gbili mokoloori kanagesonananoŋ toroqeŋ laligowuya."
33 Kaeŋ jeŋ gomantiiŋa iikanoŋadeeŋ maŋgara wain apu muri nero. Neŋ uuta
eŋkalolon kolooro datanoŋ kema iwo ero. Naa kambanoŋ kooroŋanoŋ karoti ano naa
kambanoŋ waaroti, ii maŋanoŋ mende moro.

---

* **19:24:** Mat 10.15; 11.23-24; Luuk 10.12; 17.29; 2 Piito 2.6; Juud 7 * **19:26:** Luuk 17.32

34 Eŋ waama borata somatanoŋ koga kokaeŋ ijoro: “Niinoŋ woraŋ gomantiiŋa maŋnawo ejeŋa. Saanoŋ kete gomantiiŋa kaaŋagadeeŋ wain apu mombo muri neŋ uuta eŋkalololoŋ kolooro giinoŋ mono kema iwo ewao. Kaeŋ eŋ maŋnaraanoŋa koro ama gbili mokoloori kanagesonananoŋ toroqeŋ laligowuya.”
35 Kaeŋ jeŋ gomantiiŋa iikanoŋ kaaŋagadeeŋ maŋgara wain apu muri nero. Neŋ uuta eŋkalololoŋ kolooro koganoŋ kema iwo ero. Naa kambanoŋ kooroŋanoŋ karoti ano naa kambanoŋ waaroti, ii maŋanoŋ mende moro.
36 Kaeŋ anitiwaajoŋ motooŋgara maŋgaraa koro ani.
37 Borata somatanoŋ mera ejaga meŋ qata Moab (maŋnaanoŋa) qaro. Moab iwaa gbiliurutanoŋ koloon seisei ama kougi kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ qagia Moab kanageso qamakejoŋ.
38 Borata gosoganoŋ kaaŋiadeeŋ mera ejaga meŋ qata Ben Ami (kanagesonaa meria) qaro. Eja iikawaa gbiliurutanoŋ koloon seisei ama kougi kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ qagia Amon kanageso qamakejoŋ. Kiaŋ.

20

Aabraham ano Abimelek.

1 Aabrahamnoŋ Mamre gomaŋ mesaoŋ toroqeŋ Saut waageŋ distrik qata Negew kanoŋ kema gomaŋ qagara Kaades ano Sur iyoroo batugaranoŋ laligoro. Kawaa gematanoŋ toroqeŋ taoŋ qata Gerar kanoŋ kema tawagadeeŋ laligoro.
2 * Kanoŋ laligoŋ ejemba ii kokaeŋ iŋijoro mogi: “Saara ii naanaga.” Kaeŋ iŋijoro Gerarwaa kiŋa Abimelek iinoŋ qaa ano keno Saara wama jiŋkaroŋ mirianoŋ kagi.
3 Kaeŋ aŋgito, Anutunoŋ gomantiiŋa moŋnoŋ Abimelekwaanoŋ kaŋ gaonoŋ kokaeŋ ijoro: “Emba buŋa qeŋ aojaŋi, ii eja mombaa embiaga. Kawaajoŋ gii mono iwaajoŋ ama koomuwaa buŋaga koloowaga.”
4 Kaeŋ ijoroto, kiŋ Abimeleknoŋ Saara mende merotiwaajoŋ ama kokaeŋ jero: “Poŋ, nii siŋgisoŋgowaa qaana qaa. Kawaajoŋ giinoŋ nii ano kanagesouruna nono eeŋ totooŋ tiwilaaŋ nonombabo.
5 Aabrahamnoŋ mono aŋo kokaeŋ nijoro: ‘Emba ii naanaga.’ Embanoŋ kaaŋagadeeŋ kokaeŋ nijoro: ‘Aabraham ii naanaga.’ Kawaajoŋ uunanoŋ gbiŋgbaoŋ mende ero emba ii jewe karo boronanoŋ kaamaa moŋ mende anjeŋa.”
6 Kaeŋ jero Anutunoŋ gaonoŋ kitia kokaeŋ ijoro: “Qaa jejaŋi, ii oŋanoŋ. Goo uuganoŋ gbiŋgbaoŋ moŋ mende ero goonoŋ karoti, ii mojeŋ. Kawaajoŋ giinoŋ emba ii oosiriŋ noo jaananoŋ siŋgisoŋgo ambabotiwaajoŋ sopa somoŋgoŋ goma laligowe.
7 Kawaajoŋ emba ii mono mombo meleema loya muba. Eja ii gejatootoo ejaga. Ii saanoŋ goojoŋ qama kooliro mende komuwaga. Ii mombo mende mubagi eeŋ, qaa koi mono oŋanoŋ moba: Gii ano tinitosauruga oŋo mono kuuya komuwuya.”
8 Qaa kaeŋ ijoro kiŋnoŋ moma umugawodeeŋ waama poŋ jawiŋuruta kuuya oŋoono ajoroogi Poŋnoŋ qaa kuuya jeroti, ii iŋijoro moma aaruŋ lalaŋaniŋ toroko mamaga mogi.
9 Kaeŋ moma kiŋ Abimeleknoŋ Aabrahambaajoŋ qaa ano uro kokaeŋ jeŋ qisiŋ muro: “Gii mono naa terega ama nonona? Niinoŋ naa bologa moŋ ama gombe giinoŋ kondoona siŋgisoŋgowaa qaa lombotanoŋ mono nii ano kanagesona noo sopa totoŋ uutanoŋ laligojuti, nonoo qanananoŋ umambaajoŋ anja? Giinoŋ iwoi mende aaŋaa so ii soŋgo waleema ama nona.
10 Giinoŋ mono kania naambaajoŋ sili ii anjaŋ?” Kiŋ Abimeleknoŋ Aabraham kaeŋ qisiŋ muro.

---

* **20:2:** Jen 12.13; 26.7

11 Qisiŋ muro kokaeŋ meleeno: “Niinoŋ qaa ii kokaeŋ romoŋgoŋ jewe:
‘Baloŋ kokawaa kanageso oŋonoŋ Anutuwaa jeta uuguwubotiwaajoŋ toroko mende
mobuyaga. Kawaajoŋ nii embanaajoŋ ama nugi komumambo.’
12 Iinoŋ oŋanoŋ naanaga, maŋnaa borata kolooja. Nemunaa borata mende kolooji-
waajoŋ ii embana mewe.
13 Anutunoŋ maŋnaanoŋ miri mesaoŋ moŋgeŋ kemaŋiwaajoŋ nijoroti, niinoŋ
kambaŋ iikanoŋ Saara kokaeŋ ijowe: ‘Anara daeŋ daeŋ kemboti, iikanoŋ noojoŋ
naanaga jewa. Kaeŋ ama iikanoŋ nii uujopa qendeema noma laligowa.’ ”
14 Kaeŋ ijoro moma Abimeleknoŋ Aabrahambaa embia Saara meleema muro.
Kaaŋiadeeŋ lama bulmakao ano weleŋqeqe ejemba ii kaaŋiadeeŋ muro.
15 Muŋ qaa kokaeŋ jero: “Moba. Noonoŋ baloŋ koi wosoganoŋ eji, iikanoŋ mono
geeŋgaa naaŋgaa so laligowa.”
16 Kaeŋ jeŋ Saara kokaeŋ ijoro: “Moba. Niinoŋ moneŋ silwa jamo 1000:baa so
naaŋga mube kanoŋ tawaga kolooja. Tawa kanoŋ kaniaga qendeeno ejemba kuuya
giwo laligojuti, iyoŋonoŋ ii iima kokaeŋ jeŋ moma yagowu, ‘Siŋgisoŋgowaa qaaya ii
Saarawaanoŋ mende eja.’ ” Kaeŋ jero.
17-18 Aabrahambaa embia Saarawaajoŋ ama Poŋnoŋ emba kuuya kiŋ Abimelekwaa
miri uutanoŋ laligogiti, iyoŋoonoŋ mera memewaa kania somoŋgoro. Kawaajoŋ
Aabrahamnoŋ Anutuwaajoŋ qama kooliro Abimelek meŋ qeaŋgoro. Kaaŋagadeeŋ
embia ano weleŋqeqe embauruta meŋ qeaŋgoŋ oŋono mombo meraboragiawo
koloogi. Kiaŋ.

21

Aisak kolooro.

1 Poŋnoŋ Saara kaleŋ moriaŋ mumambaa qaaya jeŋ somoŋgoro eroti, iikawaa so ii
galeŋ koma muro laligoro. Qaa jeroti, iikawaa so ii kokaeŋ ama muro:
2 * Saaranoŋ koro ano Aabrahamnoŋ eja waŋa kolooro kileŋ iwaa meria ejaga
mero. Anutunoŋ mera koloowaatiwaa qaaya walawala jeŋ somoŋgorotiwaa so ii mono
kambaŋ iikanoŋadeeŋ kolooro.
3 Saaranoŋ Aabrahambaa meria mero qata Aisak (jomoja) qaro.
4 * Qaro Aisaknoŋ weeŋa 8 kolooro kambaŋ kanoŋ Anutuwaa aiweseya selianoŋ
kotoro. Anutunoŋ qaa jeŋ kotoro erotiwaa so ii kotoro.
5 Aabrahamnoŋ yambuya 100 kolooro meria Aisak kolooro.
6 Kolooro Saaranoŋ qaa kokaeŋ jero: “Anutunoŋ jomo mokoloon nono. Kawaajoŋ
daeŋ yoŋonoŋ noo sunduna mobuyati, iyoŋonoŋ mono niima jomowuya.”
7 Kaeŋ jeŋ toroqeŋ kokaeŋ jero: “Saaranoŋ mera galeŋkoŋkoŋaga koloowaati,
moronoŋ qaa ii walawala moma Aabrahambaajoŋ jenaga? Kaeŋ qaagoto, kambaŋ
kokaamba iinoŋ eja waŋa kolooro niinoŋ kileŋ iwaa meria mejeŋ.” Kiaŋ.
8 Aisaknoŋ somariiŋ aju mesaoro weemboria iikanoŋadeeŋ Aabrahamnoŋ nene
lombaŋ somata ano.

Saaranoŋ Haagar ano Ismael konjoma orono.

9 Iijipt emba Haagarnoŋ Aabrahambaa meria Ismael meroti, iinoŋ kambaŋ moŋnoŋ
koga Aisak mepaegoŋ goŋgeegee ama muro Saaranoŋ ii iiro.
10 * Kaeŋ iima Aabraham kokaeŋ ijoro: “Weleŋ embawaa merianoŋ mono noo
merana Aisakwo goonoŋ ilawoila ii mende mendeema buŋa qeŋ aowaota. Weleŋ
emba ii ano meria ii mono konjona kembao.”
11 Saaranoŋ qaa ii jeroti, iikanoŋ Aabrahambaa uuta qero Ismael ii meria kolooroti-
waajoŋ ama uukamakamaa moro uuta kaambogawo kolooro.

* **21:2:** Hib 11.11 * **21:4:** Jen 17.12; Apo 7.8 * **21:10:** Gal 4.29-30

12 * Kaeŋ kolooro Anutunoŋ ii qaa kokaeŋ ijoro: “Meraga ano weleŋ embaga Haagar
yoroojoŋ mono uugoojoŋ somata mende moba. Aisakwaa gbiliuruta yoŋonondeeŋ
mono goo qabuŋaga bosima laligowuya. Kawaajoŋ Saaranoŋ qaa gijoji, ii kuuya mono
moma teŋ komba.
13 Weleŋ embagaa merianoŋ goo gbiliga koloojiwaajoŋ niinoŋ ii kaaŋiadeeŋ kolooŋ
seisei mube gbiliurutanoŋ kanageso somata koloowuya.”
14 Kaeŋ jero moma Aabrahamnoŋ eŋ gomaamba totooŋanoŋ waama nene tosia meŋ
apu jua lama selianoŋ memeta kanoŋ apu kosoŋ kaŋ Haagarwaa sawiŋanoŋ ama
meriawo wasiŋ orono mesaoŋ keni. Kema Beerseba baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ keuma
liligoŋ laligori.
15 Laligori lama selianoŋ apu meŋ kenoti, iikanoŋ qaono meria ii bambaŋ mombaa
baatanoŋ ano ero.
16 Ano ero nama kokaeŋ romoŋgoro: “Merananoŋ jaana qaganoŋ komuwaati, ii
iimambaajoŋ amamaaŋ doomorona mojeŋ.” Kaeŋ romoŋgoŋ mou motogi kenjiwaa
so sigeŋsigeŋ kema rama silama saaro.
17 Mera saaroti, ii Anutunoŋ moro gajobayanoŋ siwenoŋga Haagarwaajoŋ qama
kokaeŋ jero: “Haagar, gii naa lombowaa uutanoŋ laligojaŋ? Keega mono mende moba.
Meranoŋ endu eŋ saaji, Anutunoŋ saaya ii moja.
18 Mono waama meraga balonoŋga kobibiina waaro borianoŋ meŋ migigiiŋ
muba. Niinoŋ ii kanageŋ kolooŋseisei mube gbiliurutanoŋ seiŋ kanageso somata
qabuŋagiawo koloowuya.”
19 Siwe gajobanoŋ kaeŋ jero Anutunoŋ jaaya metooro uuŋ apu roŋa moŋ iiro. Ii iima
lama selia meŋ kema kanoŋ apu kosoŋ kaŋ meria muro nero.
20 Anutunoŋ Ismaelwo nano somariiŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ laligoŋ idoŋ nene
ejaga kolooro.
21 Baloŋ gbaŋgbarasia qata Paran kanoŋ laligoro nemuŋanoŋ Iijipt kantrinoŋga
emba moŋ meŋ embiaga muro. Kiaŋ.

Aabraham ano Abimelek yoronoŋ uusoomoŋgo ani.

22 * Kambaŋ kanoŋ Abimelek ano iwaa manjaqeqe tuuŋaa kawali galeŋa qata
Fikol yoronoŋ Aabrahambaajoŋ kokaeŋ jeri: “Giinoŋ ilawoila kuuya ama meŋkejaŋi,
Anutunoŋ mono iikanoŋ giwo namakeja.
23 Kawaajoŋ giinoŋ mono kete kokaamba Anutuwaa jaanoŋ jojopaŋ qaa kokaeŋ
jeŋgo jeŋ kotiiwa: ‘Niinoŋ gii, merauruga ano gbiliuruga oŋowo osoŋkakale moŋ
mende ama laligomaŋa.’ Kaeŋ jeŋ kotiiŋ niinoŋ kiaŋkomuŋ goma laligoweti, iikawaa
so giinoŋ mono kaaŋiadeeŋ baloŋ koi ano nii kiaŋkoomu noroma laligowa. Gii gomaŋ
kokanoŋ wabaga kolooŋ laligojaŋ.”
24 Kaeŋ jeri Aabrahamnoŋ kokaeŋ jero: “Niinoŋ jojopaŋ qaa ii saanoŋ jeŋgo jeŋ
kotiimaŋa.”
25 Kaeŋ jeroto, Abimelekwaa weleŋqeqeurutanoŋ apu roŋ moŋ iyaŋgiaajoŋ aŋgoŋ
koŋgiti, Aabrahamnoŋ iikawaajoŋ Abimelek jeŋ muro.
26 Jeŋ muroto, Abimeleknoŋ kokaeŋ meleema jero: “Moronoŋ sili ii anoti, ii niinoŋ
mende mojeŋ. Geeŋgo iikawaa qaaya moŋ wala mende jena moma laligoŋ keteda koi
qaa ii mojeŋ.”
27 Kaeŋ meleema jero Aabrahamnoŋ kema lama ano bulmakao meŋ kaŋ Abimelek
muro kambaŋ iikanondeeŋ batugaranoŋ soomoŋgo ani.
28 Iikaeŋ ama Aabrahamnoŋ lama tuuŋgianoŋgaga lama embia melaa 7 metogoŋ
mendeema oŋono yaŋgiodeeŋ naŋgi.

---

* **21:12:** Room 9.7; Hib 11.18 * **21:22:** Jen 26.26

29 Kaeŋ naŋgi Abimeleknoŋ Aabraham kokaeŋ qisiŋ muro: “Lama embia melaa 7
gosiŋ endu ama oŋona yaŋgiodeeŋ nanjuti, ii kania naambaajoŋa?”
30 Qisiŋ muro kokaeŋ meleeno: “Niinoŋ apu roŋa koi osowetiwaa qaaya jeweti, ii
moma laarijaŋ i eeŋ, lama melaa 7 koi mono noo boronanoŋga buŋa qeŋ aona noo
qaanaa daŋgunuya koloowaa.”
31 Kaeŋ meleema eja woi ii baloŋ kanoŋ nama jojopaŋ qaagara jeŋgo jeŋ somoŋgoŋ
aori. Kawaajoŋ gomaŋ iikawaa qata Beerseba qamakeju.*
32 Beerseba gomanoŋ soomoŋgo kaeŋ ani tegoro Abimelek ano iwaa manjaqeqe
tuuŋaa kawali galeŋa Fikol yoronoŋ waama eleema Filistin yoŋoo balonoŋ keni.
33 Keni Aabrahamnoŋ bereŋ gere moŋ Beerseba gomaŋ iikanoŋ komoma Poŋ Anutu
beŋ kombombaŋa iwaa qata qama kooliro.
34 Qama kooliŋ nama Filistin yoŋoo balonoŋ kambaŋ koriga wabaga kolooŋ laligoro.
Kiaŋ.

22

Anutunoŋ Aabraham aŋgotete meŋ muro.

1 * Iwoi ii kolooro kambaŋ tosia tegoro Anutunoŋ Aabraham aŋgotete meŋ muro.
Qata “Aabraham!” qaro iinoŋ “Nii koi nanjeŋ,” jeŋ meleeno.
2 * Kaeŋ meleeno kokaeŋ ijoro: “Motooŋ mera soroga Aisak uuganoŋ jopagoŋ
muŋkejaŋi, ii mono wama Mooria balonoŋ kema baaŋa moŋ qendeema gomaŋati,
iikanoŋ uma ii noo siimoloŋ oowa.”
3 Kaeŋ ijoro Aabrahamnoŋ eŋ gomaamba totooŋanoŋ waama doŋgi qaganoŋ duŋ
raraya meagoŋ weleŋqeqeya woi ano meria Aisak uŋuano. Siimolombaa geria soyanoŋ
kondaboroŋ boraŋgoŋ ama uŋuama Anutunoŋ baloŋ ijoroti, iikanoŋ keno.
4 Kema laligoŋ weemboria karooŋa kanoŋ jaayanoŋ uuŋ waama baloŋ ii iiro
koriganoŋ ero.
5 Ii iima weleŋqeqewoita ii kokaeŋ irijoro: “Oro doŋgiwo koi rari nii ano mera
noronoŋ endu kema Anutu waeya meŋ mepeseeŋ mombo eleema oroonoŋ kawota.”
6 Aabrahamnoŋ kaeŋ irijoŋ siimoloŋ ooŋoombaa gere boraŋawo meŋ meria Aisak-
waa sawiŋanoŋ ano uro aŋo gere jo ano soo mero. Kaeŋ mero motooŋgara keni.
7 Kaeŋ kema Aisaknoŋ doroŋ ama maŋa Aabraham kokaeŋ ijoro: “Ama!” Kaeŋ ijoro
kokaeŋ meleeno: “Wae, merana naama?” Kaeŋ meleeno kokaeŋ qisiro: “Gere jeta ano
gere ii koi meŋ kajoto, siimoloŋ ooŋoombaa lamaya ii dakanoŋ?”
8 Kaeŋ qisiro maŋanoŋ kokaeŋ meleeno: “Merana, Anutu aŋo mono siimoloŋ
ooŋoombaa lamaya moŋ mokoloon norombaa.” Kaeŋ meleeno toroqeŋ motooŋgara
keni.
9 * Kema Anutunoŋ baloŋ jeroti, iikanoŋ keuma nama siimoloŋ ooŋoombaa alataya
moŋ meŋ gere iikawaa qaganoŋ ama areŋgoro. Areŋgoŋ meria Aisak somoŋgoŋ
alatanoŋ gere qaganoŋ ano.
10 Ama meria uumambaajoŋ boria boraama soo kopiŋanoŋa horomambaajoŋ ano.
11 Soo horomambaajoŋ ano iikanondeeŋ Pombaa gajobanoŋ Siwenoŋa Aabraham-
baajoŋ kokaeŋ qaro: “Aabraham, Aabraham!” Kaeŋ qaro “Nii koi nanjeŋ,” jeŋ
meleeno.
12 Kaeŋ meleeno kokaeŋ ijoro: “Boroga mono merawaa qaganoŋ mende amba. Iwaa
qaganoŋ iwoi moŋ mende amba. Giinoŋ meraga motooŋgo soro ii noojoŋ mende
aŋgoŋ konjaŋiwaajoŋ kanaga kete kokaeŋ moma yagojeŋ: Gii Anutuwaa qaa jeta
uuguwabotiwaajoŋ keega momakejaŋ.”

---

* **21:31:** Beerseba: qaa iikawaa kania woi: jaŋgo sewembaa apu roŋa ano jojopaŋ qaawaa apu roŋa. * **22:1:** Hib 11.17-19 * **22:2:** 2 Kor 3.1 * **22:9:** Jei 2.21

13 Kaeŋ ijoro iikanondeeŋ ataama uuŋ iiro lama ejia moŋ ilianoŋ gere bambaŋawonoŋ giliro kemero nano. Ii iima kema meŋ kaŋ meriaa kitianoŋ lama iikanoŋ siimoloŋ ooro.
14 Kawaajoŋ Aabrahamnoŋ baloŋ iikawaa qata ii 'Poŋnoŋ mokoloon norombaa,' jeŋ qaro. Kambaŋ kokaamba kaaŋiadeeŋ qaa kokaeŋ qamakeju: "Poŋnoŋ ii baaŋanoŋ mokoloon norombaa."
15 Pombaa gajobanoŋ Aabrahambaajoŋ Siwenoŋa mombo kokaeŋ qaro indiŋa woi kolooro:
16 * "Poŋ niinoŋ kokaeŋ jejeŋ: Neeno neenaa qananoŋ qama jojopaŋ qaa kokaeŋ jeŋgo jeŋ kotiijeŋ: Giinoŋ sili koi ama meraga motoondago ii noojoŋ mende aŋgoŋ konjaŋi,
17 * iikawaajoŋ niinoŋ oŋanoŋ gii kotuegoŋ goma kolooŋseisei gombe gbiliuruga yoŋonoŋ honombonoŋa qaa seiwuya. Seigi jaŋgogianoŋ mono sombiŋ kanakeewambaa seŋgelaoya kaaŋa koloowaa ano kowe goraayanoŋ sakasiŋ eŋ kenjuti, iikawaa so koloowaa. Goo gbiliuruga yoŋonoŋ mono kotiiŋ kereurugia uŋuŋ haamo ama siti baloŋgia uŋuama aŋgoŋ koma laligowuya.
18 * Giinoŋ noo qaana teŋ konjaŋi, iikawaajoŋ goo gbiliuruga yoŋoonoŋga mombaajoŋ ama noo kotumotuenanoŋ mono namowaa kanageso tuuŋ kuuya yoŋoo qagianoŋ uro oyaŋboyaŋ mokoloowuya."
19 Pombaa gajobanoŋ kaeŋ ijoro Aabraham meriawo eleema weleŋqeqewoita yoroonoŋ kema aitoŋgoŋ motooŋ Beerseba gomanoŋ keŋgi. Aabrahamnoŋ Beerseba gomaŋ kanoŋ opo sel kuuŋa mororoŋgoŋ laligoro. Kiaŋ.

Naahorwaa gbiliuruta

20 Kambaŋ tosia tegoro buzu qaa moŋ kokaeŋ aŋgi Aabrahambaanoŋ karo: "Milkanoŋ kaaŋiadeeŋ nemuŋga kolooja. Iinoŋ koga Naahorwaa merauruta tosaaŋa oŋono."
21 Meria mutuyaa qata ii Uz, iwaa koga Buz ano iwaa kanianoŋ Kemuel, Arambaa maŋa.
22 Kemuelwaa kanianoŋ Kesed, Hazo, Pildas, Jidlaf ano Betuel.
23 Betuelnoŋ Rebekawaa maŋaga kolooro. Milkanoŋ Aabrahambaa koga Naahorwaa merauruta 8 ii oŋono.
24 Naahorwaa embia sewaŋa mende memeta qata Reuma iinoŋ kaaŋiadeeŋ merauruta tosaaŋa oŋono. Yoŋoo qagia ii Tebe, Gaham, Tahas ano Maaka. Kiaŋ.

23

Saaranoŋ komuro.

1 Saaranoŋ laligoŋ uro yambuya 127 kolooro. Saaranoŋ yambu iikawaa so laligoro.
2 Laligoŋ Keinan balonoŋ gomaŋ qata Kiriat Arba, qata alia Hebron qamakejuti, iikanoŋ komuro. Komuro Aabrahamnoŋ iikanondeeŋ embiaajoŋ jiŋgeŋ qama saamambaajoŋ keno.
3 Kema saaro tegoro waama embiaa qamoya mesaoŋ kema nama Hit ejemba ii qaa kokaeŋ iŋijoro:
4 * "Nii oŋoo batugianoŋ waba kaŋ tawatawa laligojeŋ. Kawaajoŋ oŋo mono baloŋgiaa bakaya moŋ kokaamba noŋgi sewaŋa mewe qasirina kolooro alauruna yoŋoo qamogia iikanoŋ ama roŋ koma oŋomakemaŋa."
5 Qaa kaeŋ iŋijoro Hit yoŋonoŋ meleema kokaeŋ jegi:
6 "Oo eja poŋ, gii saanoŋ nonoonoŋ qaa koi moba. Gii nonoo batunananoŋ Anutuwaa eja jawiŋa laligojaŋiwaajoŋ ama qasiriga aiŋganoŋ daeŋkaya iima sororogoŋ

* **22:16:** Hib 6.13-14 * **22:17:** Hib 11.12 * **22:18:** Apo 3.25 * **23:4:** Hib 11.9, 13; Apo 7.16

mewaatiwaajoŋ mojaŋi, iikanoŋ mono saanoŋ qamoga roŋ komba. Giinoŋ qamoga osoŋ roŋ komaŋa jena nonoonoŋga moŋnoŋ ii mende aŋgoŋ koma gombaa.”
7 Kaeŋ jegi Aabrahamnoŋ waama baloŋ toya Hit ejemba yoŋoo wosogianoŋ kemeŋ usugoŋ oŋono.
8 Usugoŋ oŋoma nama yoŋoojoŋ qaa kokaeŋ jero: “Niinoŋ qamona osoŋ roŋ komaŋiwaajoŋ saanoŋ jewuti eeŋ, mono noonoŋ qaa koi moma Zoharwaa meria Efron iwaanoŋ kema qaa jena koi toroqeŋ jeŋ kuuŋ mubu.
9 Kuuŋ mugi moma kobaa qata Makpela iwaa buŋa koloon gawoŋaa jaaŋaagen eji, mono ii jeŋ tegoro sewaŋa memaŋa. Mono qisigi sewaŋa dawi jeŋ tegoro sewaŋa kuuya mewe noonoŋ qasirina oŋoo batugianoŋ ewaa.”
10 Kaeŋ jero Efronoŋ alauruta Hit kanageso kuuya taoŋgiaa kiropo naguyanoŋ kaŋ sombenoŋ ajoroogiti, iyoŋoo batugianoŋ raro qaa geja ama mogi Efronoŋ Aabraham kokaeŋ meleema muro:
11 “Oo eja poŋna, kaeŋ qaagoto, mono jewe geja ama moba. Niinoŋ baloŋ koria ii ano kobaa iikanoŋ nanji, ii kalenaga gonjeŋ. Neenaa kanagesouruna yoŋoo jaagianoŋ nama ii gombe iiju. Qamoga ii saanoŋ iikanoŋ osoŋ roŋ komba.”
12 Kaeŋ jero Aabrahamnoŋ baloŋ toya yoŋoo wosogianoŋ mombo kemeŋ usugoŋ oŋono.
13 Usugoŋ oŋoma nama yoŋoo jaagianoŋ Efron kokaeŋ ijoro mogi: “Noonoŋ qaa koi mono geja ama moba. Giinoŋ saanoŋ kaeŋ anagato, niinoŋ mono baloŋ koria iikawaa sewaŋa ii gomaŋa. Ii saanoŋ jeŋ tawa mena niinoŋ qamona iikanoŋ osoŋ roŋ komaŋa.”
14 Kaeŋ ijoro mogi Efronoŋ Aabraham kokaeŋ meleema muro:
15 “Oo eja poŋna, noonoŋ qaa koi mono geja ama moba. Baloŋ iikawaa sewaŋa ii 400 silwa kota (50 kilogram). Ala-ala koloojotiwaajoŋ ama kanoŋ mono anaraa batunaranoŋ iwoi omaya kolooja. Kawaajoŋ qamoga saanoŋ iikanoŋ osoŋ roŋ komba.”
16 Kaeŋ meleema muro moma Aabrahamnoŋ baloŋ sewaŋaa jaŋgoya Efronoŋ Hit kanageso yoŋoo jaagianoŋ jero mogiti, iikawaa uumotooŋ ano. Jaŋgoya silwa kota 400 ii koŋkororo ejembanoŋ kambaŋ kanoŋ sewaŋaa soya jegi eroti, iikawaa so moneŋ ii gosiŋ muro.
17 Kaeŋ muro Efrombaanoŋ baloŋ koria Mamre kosianoŋ Makpela kanoŋ eroti, kobaa iikanoŋ nanoti ano gere kuuya baloŋ kawaa jawo uutanoŋ naŋgiti, iikawaa qaaya jeŋ tegoro.
18 Qaaya jeŋ tegoro Aabrahambaa buŋa kolooro. Hit kanageso kuuya taoŋgiaa kiropo naguyanoŋ kaŋ sombenoŋ ajoroogiti, iyoŋonoŋ tawa ii iigi buŋaya kolooro.
19 Kawaa gematanoŋ Aabrahamnoŋ embia Saarawaa qamoya ii Keinan balombaa kobaayanoŋ osoŋ roŋ kono. Kobaa ii Mamre qata alia Hebron kawaa kosianoŋ baloŋ koria qata Makpela kanoŋ eja.
20 Kaeŋ kolooro baloŋ koria ano kobaa iikanoŋ nanji, ii Hit kanageso yoŋonoŋ Aabrahambaa buŋa qeŋ mugi qasiria kolooro. Kiaŋ.

24

Aisakwaa embia Rebeka ii wama kagi.

1 Aabrahamnoŋ eja waŋa kolooro Anutunoŋ iwoi kuuya ama meroti, iikanoŋ ii kotuegoŋ muro laligoŋ kouro.
2 Kaeŋ ama kambaŋ moŋnoŋ miriaa weleŋqeqe jawiŋa waŋa, miria uutanoŋ ilawoila eŋ muroti, iikawaa galeŋa iwaajoŋ qaa kokaeŋ jero, “Gii mono qaaga jeŋ kotiiwaatiwaajoŋ boroga noo tawonaa baatanoŋ amba.

3 Kaeŋ ama Poŋ, Siwe ano namo yoroo Anutugaraa qatanoŋ jojopaŋ qaa kokaeŋ
jewa: Niinoŋ Keinan kanageso yoŋoo batugianoŋ koi laligojento, giinoŋ mono
meranaa embia ii yoŋoo naaŋ boragiaga moŋ mende meŋ muba.
4 Kaeŋ qaagoto, gii mono neenaa kantrinoŋ kema tinitosauruna yoŋoonoŋga merana
Aisakwaa embiaga wama kawa."
5 Kaeŋ jero weleŋqeqe jawiŋanoŋ kokaeŋ qisiŋ muro: "Kema jewe emba kanoŋ niwo
baloŋ kokanoŋ kamambaajoŋ togowaati eeŋ, niinoŋ mono nomaeŋ amaŋa? Meraga
Aisak wama kantri kanati, iikanoŋ mombo eleema kembota me qaago?"
6 Kaeŋ qisiŋ muro Aabrahamnoŋ kokaeŋ meleeno: "Qaago totooŋ! Gii noo merana
wama kanoŋ mombo mende kembao.
7 Siwewaa Poŋa Anutunoŋ nii maŋnaa mirinoŋ ano kolokoloo kantrinanoŋga qaa
kokaeŋ jero mobe jojopaŋ qaanoŋ somoŋgoŋ nuano kawe: 'Niinoŋ baloŋ koi mono
goo gbiliuruga yoŋoo buŋa qeŋ oŋomaŋa.' Kawaajoŋ iinoŋ mono Siwe gajobaya wasiro
wala keno giinoŋ saanoŋ meranaa emba ii iikanoŋa wama kawa.
8 Kema jena emba kanoŋ giwo kamambaa togowaati eeŋ, jojopaŋ qaaga koi kanoŋ
mono mende toroqeŋ somoŋgoŋ gombaa. Noo merana ii mono mende totooŋ wama
iikanoŋ eleema kembaota."
9 Kaeŋ jero weleŋqeqe jawiŋanoŋ qaa ii jeŋ somoŋgoŋ muŋ jojopaŋ qaanoŋ jeŋ
kotiimambaajoŋ boria somataya Aabrahambaa tawo baatanoŋ ano.
10 Kaeŋ jeŋ kotiiŋ nama somatayaanoŋ kamel 10 ano iwaa kowianoŋa iwoi akadamu-
giawo kania kania motooŋ mero. Ii meŋ mesaoŋ Noot Mesopotemia (Aram Naharaim)*
kantrinoŋ kema Naahornoŋ taoŋ laligoroti, iikanoŋ keuro.
11 Keuma taoŋ seleeŋgeŋ apu roŋa eroti, iikawaa kosianoŋ kameluruta oŋoono
simiŋgia misigoŋ kemeŋ haamo megi. Weeŋ jaaya kememambaajoŋ ano taonoŋa
emba yoŋonoŋ apu kosowombaajoŋ apu roŋanoŋ kaka kambaŋgia ii kolooro.
12 Iikanoŋ nama kokaeŋ qama kooliro: "Oo Poŋ, somatana Aabrahambaa Anutuya,
gii mono kete toomoriaŋ noma somatana Aabrahambaajoŋ qaa jeŋ somoŋgonati,
iikawaa hoŋanoŋ asugiwaa.
13 Moba, nii apu roŋ kosianoŋ kokanoŋ nambe taombaa emba saraŋurugia yoŋonoŋ
apu kosowombaajoŋ kawuya.
14 Kagi kokaeŋ koloowaatiwaajoŋ qama koolijeŋ: Niinoŋ emba saraŋ mombaajoŋ
kokaeŋ jemaŋa: 'Gii saanoŋ koworaŋeŋga meeraŋgona apu newenaga.' Kaeŋ
jewe iinoŋ kokaeŋ meleema nijowaa: 'Saanoŋ nena kameluruga kaaŋagadeeŋ apu
uŋuagimaŋa.' Kaeŋ nijowaati, emba saraŋ iikaya giinoŋ weleŋqeqe ejaga Aisakwaa
buŋa qenati, iinoŋ mono ii koloowaa. Kaeŋ kolooro giinoŋ somatanaajoŋ qaa jeŋ
somoŋgonati, iikanoŋ hoŋawo kolooja, kaeŋ momaŋa."
15 Qamakooli ii qama kooliro mende tegoro iikanondeeŋ emba moŋ qata Rebeka
iinoŋ koworaŋeŋ sawiŋanoŋ aŋgoŋ apu roŋanoŋ karo. Iinoŋ Aabrahambaa koga
Naahor ano embia Milka, yoroo meragara qata Betuel iwaa borataga.
16 Emba iikawaa kaitania ii iima-aiŋaiŋawo totooŋ kolooro emba saraŋ jumuŋa
ejanoŋ mende memetaga laligoro. Iinoŋ kamaaŋ apu roŋnoŋ kemeŋ apu kosoŋ kouro.
17 Kouro iikanondeeŋ weleŋqeqe jawiŋanoŋ uulaŋawo iwaa kosianoŋ kema kokaeŋ
jero: "Gii saanoŋ koworaŋeŋganoŋa apu moŋ nona newenaga."
18 Kaeŋ jero kokaeŋ meleeno: "Oo poŋna, saanoŋ newa." Kaeŋ jeŋ uulaŋawo
koworaŋeŋa borianoŋ meŋ kamaaŋ meeraŋgoro apu nero.
19 Ii nero kokaeŋ jero: "Niinoŋ kameluruga yoŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ apu kosoŋ
oŋombe neŋ kema negi uŋuro mesaowu."

---

* **24:10:** Aram: qa ii kambaŋ kokaamba Siria qamakeju. Naharaim = apu gowoya woi (Yufreitis ano Taigris) iyoroo batugaranoŋ.

20 Kaeŋ jeŋ uulaŋawo koworaŋeŋanoŋa apu molaaro kuuya juunoŋ kemero mombo
qikqigoŋ kema apu roŋnoŋ apu kosomambaajoŋ kemeŋ kameluruta kuuya yoŋoojoŋ
apu sogianoŋ kosoro.
21 Kaeŋ ano weleŋqeqe jawiŋanoŋ goroŋ nama ii tororo iima kokaeŋ moma
romoŋgoro: “Oŋanoŋ, Poŋnoŋ kana koriga koi kajeŋatiwaa moriaŋa ii mono kokaeŋ
kondooro asugija me nomaeŋ?”
22 Kaeŋ romoŋgoŋ nano kamel yoŋonoŋ apu nedaborogi weleŋqeqe jawiŋanoŋ
mopoŋ (pinjoŋ) goulnoŋ memeta moŋ lombota 5 gram ii meŋ emba sarambaa
sewaŋanoŋ ama borojeŋjeŋ goulnoŋ memeta woi lombogara 110 gram ii borianoŋ
kotogoro uro.
23 Kotogoro uro kokaeŋ qisiŋ muro: “Gii morowaa borataga? Maŋgaa miri uutanoŋ
nononoŋ gomantiiŋa ewonagatiwaa titiŋa moŋ nanja me qaago, ii saanoŋ jena
mobenaga.”
24 Kaeŋ qisiŋ muro kokaeŋ meleema muro: “Nii Betuelwaa borataga. Au asana
qagara Milka ano Naahor.”
25 Kaeŋ jeŋ toroqeŋ kokaeŋ jero: “Nonoonoŋ lolo hai ano kamel yoŋoo loloo qaqanoŋ
neneya ii mamaga raja ano gomantiiŋa gaoŋ ewutiwaa titiŋa ii kaaŋagadeeŋ saanoŋ
nanja.”
26 Kaeŋ jero weleŋqeqe jawiŋanoŋ namonoŋ kemeŋ usugoŋ Pombaa waeya meŋ
mepeseero.
27 Mepeseeŋ kokaeŋ jero: “Oo Anutu, somatana Aabrahambaa Poŋa, niinoŋ gii
mepeseeŋ gonjeŋ. Giinoŋ somatanaajoŋ kaleŋ moriambaa qaaga jeŋ somoŋgonati, ii
tororo otaana mende looriro. Iikawaa so Poŋ giinoŋ nuana kana koriga koi kaŋ laligoŋ
somatanaa tinitosauruta yoŋoo mirinoŋ koujeŋ.”
28 Kaeŋ asugiro emba saraŋnoŋ uulaŋawo qiqigoŋ kema iikawaa sunduya ii ne-
muŋaa sumaŋuruta mirinoŋ laligogiti, ii iŋijoro mogi.
29 Rebekawaa naaŋa qata Laban laligoro. Iinoŋ ii moma Aabrahambaa weleŋqeqe
jawiŋa iimambaajoŋ uulaŋawo seleeŋgeŋ apu roŋanoŋ qiqigoŋ keno.
30 Naaŋaa borianoŋ goul borojeŋjeŋ ano sewaŋanoŋ goul mopoŋ raro iiro naaŋa
Rebekanoŋ weleŋqeqe jawiŋanoŋ qaa jero moroti, iikawaa sunduya jero moma
iwaanoŋ keno. Kema apu roŋanoŋ keuma eja ii iiro kanoŋ kameluruta yoŋoo
kooroŋgianoŋ nano.
31 Nano kokaeŋ jero: “Poŋnoŋ kotuegoŋ gono laligojaŋi, gii mono kana mirinoŋ
kembo. Seleeŋgeŋ kokanoŋ mende namba. Niinoŋ oŋoaŋgia ewutiwaa miria ano
kameluruga yoŋoo duŋ kaaŋiadeeŋ meweeŋgojeŋ.”
32 Kaeŋ jero weleŋqeqe jawiŋanoŋ mirinoŋ karo kamel qagianoŋ esuhina raroti, ii
Labanoŋ mesuma mero kamaaro jero kamel yoŋoojoŋ loloo hai ano qaqanoŋ nene
meŋ kaŋ oŋoŋgi. Weleŋqeqe jawiŋ ano iwaa ejaurutanoŋ kanagia soŋgbambutiwaa
apuya ii kaaŋiadeeŋ motooŋ kosoŋ kaŋ oŋoŋgi.
33 Kawaa gematanoŋ nene weleŋqeqe jawimbaa batanoŋ koŋgito, iinoŋ kokaeŋ jero:
“Wala qaa meŋ kajeŋi, ii jewe mogigo mono nene koi nemaŋa.” Kaeŋ jero Labanoŋ
kokaeŋ jero: “Ii saanoŋ jena mobonja.”
34 Kaeŋ jero kokaeŋ iŋijoro: “Niinoŋ Aabrahambaa weleŋqeqe ejaga koloojeŋ.
35 Poŋnoŋ somatana hononja qaa kotuegoŋ muro eja uuta esuhinawo kolooŋ laligoja.
Poŋnoŋ lama ano bulmakao, silwa ano goul, weleŋqeqe eja ano emba ano kamel, doŋgi
ii mamaga muro laligoja.
36 Somatanaa embia Saara iinoŋ emba waŋa totooŋ kolooŋ kambaŋ kanoŋ so-
matanaajoŋ meria moŋ mero. Maŋanoŋ esuhinaya kuuya ii meriaajoŋ buŋa qeŋ muro
laligoja.

37 “Somatananoŋ niinoŋ jojopaŋ qaa kokaeŋ jemambaajoŋ jeŋ kotoŋ nono: ‘Niinoŋ
Keinan yoŋoo balonoŋ koi laligojento, giinoŋ mono meranaa embia ii Keinan yoŋoo
naamboragiaga moŋ mende meŋ muba.
38 Kaeŋ qaagoto, gii mono maŋnaa gomaŋ mirinoŋ neenaa tinitosauruna yoŋoonoŋ
kema meranaa emba ii iikanoŋa wama kawa.’
39 “Kaeŋ nijoro somatana ii kokaeŋ qisiŋ mube, ‘Niinoŋ kema jewe emba kanoŋ niwo
mende kawaati eeŋ, niinoŋ mono nomaeŋ amaŋa?’
40 Kaeŋ qisiŋ mube kokaeŋ meleeno: ‘Niinoŋ Pombaa jaanoŋ kema kaŋ ama
meŋ laligoweti, iinoŋ mono Siwe gajobaya wasiro giwo keno kana kembagi, iikanoŋ
toomoriaŋawo koloowaa. Kaeŋ neenaa maŋnaa gomaŋ mirinoŋ kema tinitosauruna
yoŋoonoŋga meranaa emba ii meŋ kawa.
41 Noo tinitosauruna yoŋoonoŋ kema jojopaŋ qaa noojoŋ jenati, iikanoŋ mono kawaa
gematanoŋ mende toroqeŋ somoŋgoŋ gombaa. Emba moŋ mende gombuti eeŋ, giinoŋ
kileŋ jojopaŋ qaa iikawaa kasanoŋga loloowaga.’
42 “Kaeŋ jero kete apu roŋanoŋ kouma nama kokaeŋ qama koolijeŋ: ‘Oo Anutu,
somatana Aabrahambaa Poŋa, nii kana koriga kajeŋi, ii mono uuaiŋgaa so mona
toomoriaŋawo koloowaa.
43 Iiba, niinoŋ apu roŋ kokawaa kosianoŋ nanjeŋ. Kokaeŋ nambe emba
saraŋ moŋnoŋ apu kosomambaajoŋ karo niinoŋ ii kokaeŋ ijomaŋa: “Gii saanoŋ
koworaŋeŋganoŋga apu melaa moŋ nona newenaga?”
44 Kaeŋ jewe iinoŋ kokaeŋ meleema jewaa: “Saanoŋ nena kameluruga yoŋoo apu
kaaŋiadeeŋ kosoŋ oŋomaŋa.” Kaeŋ meleema jewaati eeŋ, niinoŋ iikawaajoŋ kokaeŋ
momaŋa: Poŋ giinoŋ ii somatanaa meriaa embiaga koloowaatiwaajoŋ meweeŋgojaŋ.’
45 Uunanoŋga qamakooli ii mende qama koolidaborowe iikanondeeŋ Rebeka iinoŋ
koworaŋeŋ sawiŋanoŋ aŋgoŋ iikanoŋ kajaa. Kaŋ apu roŋanoŋ kemeŋ apu kosoro
niinoŋ iwaajoŋ kokaeŋ jejeŋa: ‘Saanoŋ apu moŋ nona newenaga.’
46 “Kaeŋ jewe iinoŋ uulaŋawo koworaŋeŋa sawiŋanoŋga mero kamaaro kokaeŋ
jejaa: ‘Saanoŋ nena kameluruga yoŋoo apu kaaŋiadeeŋ oŋombe newuya.’ Kaeŋ jero
newe kameluruna ii kaaŋagadeeŋ apu uŋuagija.
47 Uŋuagiro kokaeŋ qisiŋ mujeŋ, ‘Gii morowaa borataga?’ Qisiŋ mube kokaeŋ
meleenja: ‘Nii Betuelwaa borataga. Au asana qagara Milka ano Naahor.’ Kaeŋ
meleeno niinoŋ mopoŋ sewaŋanoŋ mondoŋ borojeŋjeŋ borianoŋ mewe uja.
48 Kambaŋ iikanondeeŋ namonoŋ kemeŋ usugoŋ Pombaa waeya meŋ mepeseejeŋa.
Anutu somatana Aabrahambaa Poŋanoŋ mono kana dindiŋa nuano somatanaa kogaa
mirinoŋ kaŋ esia meriaa embiaga koloowaatiwaajoŋ mokoloojeŋ. Kawaajoŋ Poŋ
mepeseeŋ mujeŋ.
49 “Kaeŋ kaŋ koi nanjeŋ. Kawaajoŋ oŋo somatana isosoroon sakitiuruta kooloju-
tiwaa qaaya pondaŋ otaaŋ kiaŋkomuŋ mujuti eeŋ, ii mono qendeema jegi momaŋa.
Kaeŋ mende ambuti eeŋ, qaa ii kaaŋiadeeŋ jegi momaŋa. Ii moma moŋgeŋ eleema
kemambaajoŋ romoŋgomaŋa.”
50 Kaeŋ jedabororo Laban ano Betuel yoronoŋ kokaeŋ meleema jeri, “Qaa koi
Pombaanoŋga kaja. Kawaajoŋ noronoŋ qaa kaeŋ me kaeŋ jewotiwaa so qaago.
51 Moba, Rebekanoŋ koi nanja. Poŋnoŋ jeŋmindiŋ anjiwaa so saanoŋ ii wama kema
somatagaa meria muna embia koloowaa.”
52 Kaeŋ jeri qaagara moma Aabrahambaa weleŋqeqe jawiŋanoŋ kamaaŋ Pombaa
jaanoŋ namonoŋ kemeŋ usugoro.
53 Usugoro tegoro waama gesianoŋga goul ano silwa akadamuya iima-aiŋaiŋgiawo
ano opo maleku teregiawo unjuma Rebeka muro. Kaaŋiadeeŋ kaleŋ iwoi tosia
sewaŋgia somata ii nemuŋ naaŋa orono.

54 Oroma ii ano ejauruta iwo kagiti, iyoŋonoŋ nene qaaŋ neŋ rama rama gomaŋ tiiro
egi. Egi gomaŋ ano waagi weleŋqeqe jawiŋanoŋ kokaeŋ jero: “Saanoŋ wasiŋ noŋgi
somatanaanoŋ kemaŋa.”
55 Kaeŋ jeroto, nemuŋ naaŋa yoronoŋ kokaeŋ meleeni, “Saanoŋ naamboranara
mesaona toroqeŋ kambaŋ tosaaŋa weemboria ten kaeŋ nonowo laligowaa. Kawaa
gematanoŋ saanoŋ ii wama kembu.”
56 Kaeŋ meleenito, weleŋqeqe jawiŋanoŋ kokaeŋ meleema jero mogi, “Weleŋ kanana
kajeŋi, ii Poŋnoŋ kotuegoro toomoriaŋawo kolooja. Kawaajoŋ kambana mono mende
qeŋ koriiwu. Mono wasiŋ noŋgi saanoŋ eleema kema somatanaanoŋ keumaŋa.”
57 Kaeŋ jero moma kokaeŋ jeri, “Saanoŋ emba saraŋ ii qaji karo iyaŋa qisiŋ
muboŋa.”
58 Kaeŋ jeŋ Rebeka qari karo kokaeŋ qisiŋ muri, “Gii eja kokawo kemambaa mojaŋ
me qaago?”
Qisiŋ muri “Saanoŋ kemaŋa,” jero.
59 Kaeŋ jero nama naamboragara ii weleŋ embiawo wasiŋ oroŋgi Aabrahambaa
weleŋqeqe jawiŋ ano iwaa ejauruta yoŋonoŋ ii uruama kembombaa aŋgi.
60 Kembombaa aŋgi kanoŋ nemuŋmaŋ naaŋ koaŋurutanoŋ Rebeka kotuegoŋ muŋ
kokaeŋ jegi,
“Oo naaŋ boranana, Poŋnoŋ saanoŋ kolooŋseisei gono giinoŋ
gbiliuruga milyoŋa milyoŋa yoŋoo bemunjalegiaga koloowa.
Yoŋonoŋ mono kotiiŋ kereurugia uŋuŋ haamo ama
siti baloŋgia uŋuama aŋgoŋ koma laligowu.”
61 Kaeŋ jegi tegoro Rebekanoŋ weleŋqeqe embauruta yoŋowo waama kamel qa-
gianoŋ uma rama weleŋqeqe jawiŋa otaaŋ keŋgi. Jawiŋ iinoŋ Rebeka wama galeŋ
kono eleema kana keŋgi.
62 Kema kema Keinan balonoŋ kougi. Aisaknoŋ baloŋ kawaa Saut leegeŋ distrik qata
Negew kanoŋ laligoŋ kambaŋ iikanondeeŋ apu roŋ qata Ber Lahai Roi † ii mesaoŋ
baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kaŋ laligoro.
63 Kaŋ laligoŋ gomaŋ tiimambaa ano kanoŋ kuuŋa mesaoŋ baloŋ koria somata
kanoŋ kema liligoŋ qaa romoŋgoŋ jaa riŋ waama iiro tosianoŋ kamel qagianoŋ rama
iwaa kosianoŋ kawombaajoŋ kagi.
64 Kaeŋ kagi Rebekanoŋ jaa riŋ waama Aisak iima kamel qaganoŋ raroti,
iikanoŋadeeŋ uulaŋawo luguŋ namonoŋ kamaaro.
65 Kamaaŋ weleŋqeqe jawiŋaajoŋ qisiŋ kokaeŋ jero, “Eja baloŋ korianoŋ endu nama
jaasewaŋ qeŋ nonoma kaji, ii moronoŋ?” Kaeŋ jero kokaeŋ meleeno, “Iinoŋ mono
somatanaa meriaga.” Kaeŋ meleeno moma waŋ kawaseŋa horoŋ jaasewaŋa esuuro.
66 Esuuro aitoŋgoŋ weleŋqeqe jawiŋanoŋ iwoi kuuya ama meŋ laligoroti, iikawaa
sunduya ii Aisak jero moro.
67 Moro tegoro Aisaknoŋ Rebeka wano nemuŋa Saarawaa opo sel kuuŋanoŋ
uma laligoro kanageŋ mero embia kolooro uutanoŋ jopagoŋ muŋ laligoro. Aisak-
waa nemuŋanoŋ komuro wosobiri uutanoŋ laligorotiwaajoŋ ama uluŋkoleŋa kaeŋ
mokolooro. Kiaŋ.

25

Aabrahambaa esa ambouruta tosaaŋa
1 Hist 1.32-33
1 Aisaknoŋ emba mero maŋa Aabrahamnoŋ embia moŋ qata Ketura mero.

† **24:62:** Apu roŋ: Laaligoyawo laligoŋ niimakejiwaa apu roŋa

2 Mero Keturanoŋ Aabrahambaa merauruta kokaeŋ oŋono: Zimran, Joksan, Medan,
Midian, Isbak ano Suua.
3 Joksanoŋ merawoita qagara Seba ano Dedan yoroo maŋgaraga kolooro. Dedan
iinoŋ Asur kanageso, Letus kanageso ano Leum kanageso yoŋoo beŋisigiaga kolooro.
4 Midiambaa merauruta ii Efa, Efer, Hanok, Abida ano Elda. Ii kuuya Keturawaa
esauruta kolooŋ laligogi. Kiaŋ.
5 Aabrahamnoŋ esuhinaya kuuya ii meria Aisak buŋa qeŋ muro.
6 Ii muroto, embauruta waŋgia mende memeta yoŋoo meraurugia yoŋoojoŋ kaleŋ
iwoi jaŋ qeŋ mendeema oŋono. Mendeema oŋoma jaawo laligoŋ wasiŋ oŋono dagia
Aisak mesaoŋ baloŋ moŋ weeŋ koukoutanoŋ baageŋ kanoŋ keŋgi. Kiaŋ.

Aabrahamnoŋ komuro roŋ koŋgi.

7 Aabrahamnoŋ laligoŋ kouro mindimindiri yambuya 175 kolooro komuro.
8 Laaligo yambuyaa jaŋgoyanoŋ uuta kolooŋ sokono waziiŋ eja waŋa kolooŋ sewaŋ
aasoŋ konoga horoŋ goroŋ qeŋ komuro Anutunoŋ wano tinitosauruta komugiti,
iyoŋoonoŋ kema toroqero.
9 Komuro merawoita Aisak ano Ismael yoronoŋ maŋgaraa qamoya meŋ kema
Makpela kobaanoŋ roŋ koni. Kobaa ii Hit eja Efron Zoharwaa meria iwaa baloŋ
korianoŋ Mamre gomaŋ mirinoŋa weeŋ koukoutanoŋ baageŋ eja.
10 * Aabrahamnoŋ baloŋ koria ii Hit kanageso yoŋoonoŋga sewaŋa meroti, iikanoŋ
ii ano embia Saara ii roŋ koma oroŋgi.
11 Aabrahamnoŋ komuro Anutunoŋ meria Aisak kotuegoŋ muŋ laligoro. Iinoŋ
Negew balonoŋ apu roŋ qata Ber Lahai Roi (Laaligoyawo laligoŋ niimakejiwaa apu
roŋa) iikawaa kosianoŋ rama laligoro. Kiaŋ.

Ismaelwaa kanagesouruta
1 Hist 1.28-31

12 Iijipt emba Haagar iinoŋ Saarawaa weleŋ embia laligoro Aabrahamnoŋ mero koro
ama meria Ismael mero. Ismaelwaa merauruta yoŋoo qa areŋgia kokaeŋ:
13 Ismaelwaa merauruta yoŋoo qagia ano koloogitiwaa areŋgia ii kokaeŋ: Meria
mutuya qata Nebaiot. Iwaa gematanoŋ Kedar, Adbel, Mibsam,
14 toroqeŋ Misma, Duma ano Masa,
15 Hadad, Tema, Jetur, Nafis ano Kedema.
16 Ismaelwaa meraurutanoŋ kaeŋ kolooŋ asa tuuŋgia 12 kolooŋ laligoŋ kougi. Asa
qagia qagiti, iikawaa so opo kuuŋ tambogia ano jigo mirigia kaaŋagadeeŋ qama meŋ
laligoŋ kougi.
17 Ismaelnoŋ laligoŋ kouro yambuya mindiriŋ 137 kolooro komuro. Kaeŋ eja waŋa
kolooŋ sewaŋ aasoŋ konoga horoŋ goroŋ qeŋ komuro Anutunoŋ wano tinitosauruta
komugiti, iyoŋoonoŋ kema toroqero.
18 Ismaelwaa gbiliuruta yoŋonoŋ koriganoŋ koriganoŋ deema kema laligoŋ baloŋ
qagara Hawila ano Suur yoroo batugaranoŋ gomaŋ meŋ laligogi. Gomaŋgia ii Iijipt
kantriwaa jawoyanoŋga kanaiŋ weeŋ koukoutanoŋ Assiria waageŋ keŋgiti, kana
iikawaa kosianoŋ kanoŋ eja. Ismaelwaa gbiliuruta yoŋonoŋ Aabrahambaa gbiliuruta
tosaaŋa kuuya ii kerekere ama oŋoma laligogi. Kiaŋ.

Iisoo ano Jeikob yoronoŋ koloori.

19 Aabrahambaa meria Aisak iwaa gbiliuruta yoŋoo qa areŋgia ii kokaeŋ: Aabra-
hambaa meria Aisak.
20 Aisaknoŋ yambuya 40 kolooro Mesopotemia (Padan Aram) kantrinoŋa Aram eja
qata Betuelwaa borata Rebeka embia mero. Rebekawaa naaŋa ii Aram eja qata Laban.

---

* **25:10:** Jen 23.3-16

21 Aisakwaa embianoŋ aruŋa laligorotiwaajoŋ ama Poŋ qama kooliŋ muro. Qama
kooliŋ muro qamakoolia moro Rebekanoŋ koro ano.
22 Koro ano merawoi yoronoŋ nemuŋgaraa goroŋ uutanoŋ utama aori. Ii moma
kokaeŋ jero: “Iwoi koi kaaŋa ii mono naambaajoŋ asugiŋ nonja?” Kaeŋ jeŋ kema
iikawaajoŋ Poŋ qisiŋ muro.
23 * Qisiŋ muro kokaeŋ ijoro:
“Goo goroŋ uuganoŋ tuuŋ woi yoŋoo beŋisigiaga ejao.
Iyoroonoŋga kanageso woi asugiŋ deema laligowuya.
Ejemba tuuŋ moŋnoŋ tuuŋ alia uŋuuguŋ ku-usuŋgia kotakota koloowuya.
Datanoŋ koga weleŋ qeŋ muŋ laligowaa.”
24 Mera meme kambaŋanoŋ kaŋ kuuro goroŋ uutanoŋ mera sunesune woi eri.
25 Wala goroŋanoŋga asugiroti, iwaa selianoŋ jejegbili kolooro sele juyanoŋ selia
kuuya sokoma ero. Kawaajoŋ qata Iisoo (juyawo) qagi.
26 Iwaa kanianoŋ koganoŋ Iisoowaa kana gbakoyanoŋ borianoŋ meŋ asugiro.
Kawaajoŋ iwaa qata Jeikob qagi. (Jeikob qaa kawaa kania woi: gbako ano tiligoja.)
Aisaknoŋ yambuya 60 kolooro kambaŋ kanoŋ Rebekanoŋ merawoita woi ii orono.
Kiaŋ.

Iisoonoŋ borosamo mewaatiwaa qabuŋaya qewagoro.

27 Mera woi iyoronoŋ asugiŋ somariiri Iisoonoŋ borojaŋ gawombaa kania tororo
moma yagoŋ pondaŋ jolonoŋ laligomambaajoŋ moroto, koganoŋ eja bonjoŋa kooloŋ
kaparaŋ koma mirinoŋ laligoro.
28 Aisaknoŋ duuyaa oroya nemambaa moma laligoro. Kawaajoŋ uutanoŋ Iisoo ma-
maga jopagoŋ muŋ laligoroto, Rebekanoŋ uu womboyanoŋ Jeikob mamaga jopagoŋ
muŋ laligoro.
29 Kambaŋ moŋnoŋ Jeikobnoŋ koziŋ meŋ iyaŋaajoŋ nene qaaŋ ooŋ raro datanoŋ
jolonoŋga kaŋ selia bimooro wosoya mamaga kiro.
30 Kaeŋ kiro Jeikob kokaeŋ ijoro: “Selena bimooro wosona mamaga nijiwaajoŋ
mono uulaŋawo koziŋ qaaŋa nejoŋgbala ii nona nemaŋa.” Kawaajoŋ qata Edom
(nejoŋgbala) qagi.
31 Kaeŋ ijoro Jeikobnoŋ jero: “Dana, gii wala asuginagi, qabuŋaga ii mono wala togoŋ
nona nene qaaŋ ii saanoŋ gombe newa.” *
32 Kaeŋ jero qaa kokaeŋ meleema muro: “Kona moba, nii komumambaajoŋ anjeŋ.
Kawaajoŋ wala asugiwetiwaa qabuŋananoŋ mono nomaeŋ ilaaŋ nonaga?”
33 * Kaeŋ meleema muro kokaeŋ ijoro: “Iikawaa qaaya ii mono wala jojopaŋ qaanoŋ
jeŋ kotiina momaŋa.” Kaeŋ ijoro ii jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiŋ muŋ wala asugirotiwaa
qabuŋaya ii Jeikob togoŋ muro nenenoŋ sewaŋa mero.
34 Sewaŋa meŋ bered ano koziŋ qaaŋa Iisoo muro neŋ waama nama mesaoŋ keno.
Iisoonoŋ wala asugirotiwaa qabuŋaya ii iikawaajoŋ moro kamakamaata kolooro.
Kiaŋ.

26

Aisaknoŋ Gerar taonoŋ laligoro.

1 Wala Aabrahambaa kambaŋanoŋ bodi kolooro. Kaaŋagadeeŋ Aisakwaa kambanoŋ
bodi mombo kooloŋ gomaŋ sokoma ero. Bodi kolooro Aisaknoŋ mesaoŋ Filistin yoŋoo
kiŋ poŋgia qata Abimelek iwaa gomanoŋ Gerar kanoŋ keno.

---

* **25:23:** Room 9.12 * **25:31:** Mutu mera ii waŋgia: Wala kolooroti, iinoŋ kouruta yoŋoo batugianoŋ waŋgia kolooro goda qeŋ qabuŋa muŋ kaleŋa kaleŋa muŋ laligogi. Nemuŋ maŋgianoŋ komuri buŋagara mendeeŋgiti, kambaŋ iikanoŋ wala koloorotiwaa borosamoya ii somaŋa woi toroqeŋ mugi. * **25:33:** Hib 12.16

2 Kema laligoro Poŋnoŋ asugiŋ muŋ kokaeŋ jero: “Gii Iijipt balonoŋ mende kemba.
Gomaŋ koi buŋaga koloowaatiwaajoŋ jeŋ kotoweti, mono kokanoŋ rama laligowa.
3 * Niinoŋ maŋga Aabrahambaajoŋ soomoŋgo qaa muŋ ii jojopaŋ qaanoŋ jeŋ
kotiiweti, ii mono galeŋ kombe hoŋawo koloowaa. Niinoŋ baloŋ kuuya koi ii gii ano
goo gbiliuruga oŋoo buŋaga qeŋ oŋomaŋa. Kawaajoŋ saanoŋ baloŋ kokanoŋ rama
waba laligona niinoŋ giwo laligoŋ kotuegoŋ gombe laligowaga.
4 Niinoŋ gbiliuruga kolooŋseisei oŋombe jaŋgogianoŋ sombinoŋ seŋgelao rama
kenjuti, mono iikawaa so koloowuya. Kaeŋ aŋgi baloŋ kuuya koi ii oŋoo buŋaga qeŋ
oŋomaŋa. Goo gbiliuruga yoŋoonoŋga mombaajoŋ ama noo kotumotuenanoŋ mono
namowaa kanageso tuuŋ kuuya yoŋoo qagianoŋ uro oyaŋboyaŋ mokoloowuya.
5 Niinoŋ kokaembaajoŋ kaeŋ amaŋa: Aabrahamnoŋ noo qaana teŋ koma laligoro.
Jojopaŋ qaana, jeŋkooto qaana ano kana qaana muweti, iinoŋ ii kuuya otaaŋ laligoro.”
6 Anutunoŋ kaeŋ jero Aisaknoŋ toroqeŋ Gerar taonoŋ rama laligoro.
7 * Laligoro gomaŋ iikawaa ejia yoŋonoŋ embiaajoŋ qisiŋ mugi kokaeŋ jero, “Ii
naanaga.” Kaeŋ jeŋ uutanoŋ kokaeŋ romoŋgoro: “Rebekawaa kaitanianoŋ iima-
aiŋaiŋawo koloojiwaajoŋ eja iyoŋonoŋ mono iwaajoŋ ama nii nugi komumambo.”
Kaeŋ romoŋgoŋ “Ii embanaga,” kaeŋ jemambaajoŋ keeta moma laligoro.
8 Aisaknoŋ iikanoŋ kambaŋ koriga laligoŋ kouma kambaŋ moŋnoŋ embiawo
suuŋgoŋ aŋgoŋ aori Filistin yoŋoo kiŋgia Abimelek iinoŋ jeŋgenanoŋga seleeŋgeŋ jaa
riro kemero ii iriiro.
9 Iriima Aisak oono karo kokaeŋ ijoro moro: “Moba, iinoŋ mono goo embaga kolooja.
Mono naambaajoŋ ‘Ii naanaga,’ jena?” Kaeŋ moma kokaeŋ meleema muro: “Nii
iwaajoŋ ama nugi komumambotiwaajoŋ romoŋgoŋ kaeŋ jewe.”
10 Meleema muro kiŋ Abimeleknoŋ kokaeŋ ijoro: “Gii mono naa terega ama
nononjaŋa? Noo ejauruna yoŋoonoŋa moŋnoŋ mono afaaŋgoŋ goo embagawo
enaga. Kaeŋ kolooro giinoŋ kondoona siŋgisoŋgowaa qaa lombotanoŋ mono nonoo
qanananoŋ unaga.”
11 Kaeŋ jeŋ kanageso tuuŋa kuuya yoŋoojoŋ jeŋkooto kokaeŋ ama oŋono: “Moŋnoŋ
moŋ eja koi me iwaa embia meŋ boliŋ orombaati, ii mono koomuwaa buŋaga jeŋ
tegoniŋ komuwaa.” Kiaŋ.
12 Aisaknoŋ baloŋ iikanoŋ nene gawoŋ koma komoro Poŋnoŋ kotuegoŋ muro yambu
iikanoŋ hoŋa komoroti, ii 100:waa so seiŋ kolooro.
13 Kaeŋ kolooro toomoriaŋ somasomata mokolooŋ laligoro esuhinayanoŋ toroqeŋ
somariiŋ uro kindiŋbiri eja qaqabuŋayawo kolooro.
14 Iwaanoŋ lama, meme (noniŋ) ano bulmakao tuuŋa tuuŋa ii koloon seigi.
Kaaŋiadeeŋ weleŋqeqeuruta mamaga oŋono laligogi. Kawaajoŋ Filistin yoŋonoŋ ii
iima kanaiŋ goroŋkiki ama gemaqeqe qaa jegi.
15 Gemaqeqe qaa jeŋ maŋa Aabrahambaa weleŋqeqeurutanoŋ apu roŋ iwaa kam-
banoŋ osogiti, ii kuuya balonoŋ qeŋ turudaborogi.
16 Kaeŋ kolooro kiŋ Abimeleknoŋ Aisak kokaeŋ ijoro: “Gii ku-usuŋgawo koloon
mamaga nunuugujaŋiwaajoŋ mono kololoon nonomesaoŋ moŋgeŋ kemba.”
17 Kaeŋ jero moma baloŋ ii mesaoŋ Gerar dooŋanoŋ kema kemeŋ opo sel kuuŋ
mororoŋgoŋ kuuŋ kanoŋ rama laligogi.
18 Rama laligoŋ apu roŋ maŋa Aabrahambaa kambanoŋ osogito, Aabraham komuro
Filistin yoŋonoŋ qeŋ turugiti, ii Aisaknoŋ jero mombo osoŋ luluuma meagogi. Meagogi
maŋanoŋ apu roŋ qagia qaroti, Aisaknoŋ ii iikayadeeŋ mombo qaro.
19 Kaeŋ qaro weleŋqeqeurutanoŋ dondooŋanoŋ apu roŋ osoŋ laligoŋ apu roŋ moŋ
apuya soraaya ujuŋgoŋ kouroti, ii mokoloogi.

* **26:3:** Jen 22.16-18 * **26:7:** Jen 12.13; 20.2

20 Ii mokoloogito, Gerar yoŋoo lama bulmakao galeŋgianoŋ Aisakwaa lama
bulmakao galeŋuruta yoŋowo kanaiŋ aŋgowowo ama qaa kokaeŋ jegi, “Oo ii
nonoonoŋga!” Iyaŋawo aŋgowowo qaa kaeŋ jegitiwaajoŋ ama Aisaknoŋ apu roŋ
iikawaa qata Esek (Aŋgowowo) qaro.
21 Iikawaa gematanoŋ apu roŋ moŋ mombo osogi iikawaajoŋ kaaŋagadeeŋ
aŋgowowo aŋgi. Kaeŋ aŋgitiwaajoŋ ama apu roŋ iikawaa qata Sitna (Kerekere) qaro.
22 Kaeŋ qama baloŋ ii mesaoŋ kema apu roŋ moŋ mombo jero osogi. Apu roŋ
iikawaajoŋ aŋgowowo qaa mende kolooro kawaajoŋ qata Rehobot (Tintiŋa awaa)
qama qaa kokaeŋ jero: “Kete Poŋnoŋ tintiŋa awaa nonono saanoŋ baloŋ kokanoŋ
laligoŋkoloon seisei amboŋa.”
23 Kaeŋ jeŋ kanoŋ laligoŋ mesaoŋ Beerseba gomanoŋ keno.
24 Beerseba keno gomantiiŋa iikanoŋ Poŋnoŋ asugiŋ muŋ kokaeŋ ijoro: “Niinoŋ
maŋga Aabrahambaa Anutuya koloojeŋ. Niinoŋ giwo laligoŋ kotuegoŋ goma laligo-
maŋa. Kawaajoŋ toroko mende moba. Niinoŋ gawoŋ ejana Aabrahambaajoŋ ama
goo gbiliuruga koloonseisei oŋombe jaŋgogianoŋ uuta koloowaa.”
25 Kaeŋ ijoro Aisaknoŋ siimoloŋ alata moŋ iikanoŋ meŋ Pombaa qata qamago qama
kooliro. Qama kooliŋ opo kuuŋa mororoŋgoŋ meŋ rama laligogi. Laligoŋ jero weleŋ
ejaurutanoŋ apu roŋ moŋ iikanoŋ osogi. Kiaŋ.

Aisak ano Abimelek yoronoŋ batugaranoŋ soomoŋgo ani.

26 * Aisaknoŋ Beerseba laligoro kambaŋ moŋnoŋ kiŋ Abimelek iinoŋ Gerar taoŋ
mesaoŋ iwaanoŋ karo. Goro qaa jeje alia Ahuzat ano manjaqeqe tuuŋaa kawali galeŋa
Fikol yoronoŋ iwo motoon kagi.
27 Kagi Aisaknoŋ kokaeŋ qisiŋ oŋono: “Oŋo kere moma noma baloŋgianoŋga
konjoma noŋgito, kileŋ mono naambaajoŋa noonoŋ koi kaju?”
28 Qisiŋ oŋono kokaeŋ meleengi: “Poŋnoŋ giwo nanji, nono ii asuganoŋ iima moma
kotojoŋ. Kawaajoŋ kokaeŋ romoŋgojoŋ: ‘Nononoŋ giwo soomoŋgo ambombaajoŋ
aiŋnana mojoŋ. Saanoŋ gii ano nonoo batunananoŋ soomoŋgo ama ii jojopaŋ qaanoŋ
jeŋ kotiiniŋ kokaeŋ ewaa:
29 Nono kakasililiŋ moŋ mende ama goninto, kambaŋ so awaa ama goma gome-
saoniŋ luaenoŋ miriga mesaoŋ kema kaŋ laligona. Iikawaa so giinoŋ kaaŋiadeeŋ nono
iwoi bologa moŋ mende ama nonoma laligowa.’ Kambaŋ kokaamba Poŋnoŋ kotuegoŋ
gono laligojaŋ.”
30 Kaeŋ jegi Aisaknoŋ jejelombaŋ mozozoŋgoŋ ooŋ ano nene qaaŋ neŋ ragi.
31 Rama eŋ gomaamba umugawo waama soomoŋgogia somoŋgoŋ aoŋ ii jojopaŋ
qaanoŋ jeŋ kotiigi. Jeŋ kotiigi Aisaknoŋ ii wasiŋ oŋono luae qaganoŋ mesaoŋ keŋgi.
32 Keŋgi weeŋ iikanoŋadeeŋ Aisakwaa weleŋ eja yoŋonoŋ kaŋ apu roŋ moŋ osogiti,
iikawaa sunduya kokaeŋ ijogi:
33 “Nono apu mokoloojoŋ.” Kaeŋ ijogi moma apu roŋ iikawaa qata Siba qaro. *
Kawaajoŋ taoŋ iikawaa qata ii kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ toroqeŋ Beerseba
qamakejoŋ. Kiaŋ.

Iisoonoŋ waba emba woi orono.

34 Iisoonoŋ yambuya 40 kolooro Hit emba woi orono. Qagara Judit, maŋa qata Beeri
ano Basemat, maŋa qata Elon.
35 Emba iyoronoŋ Aisak ano Rebeka uukonduŋ ano wosobiri somata totoon
mokoloon oroma laligori. Kiaŋ.

---

* **26:26:** Jen 21.22 * **26:33:** Siba qaa: iikawaa kania woi: jojopaŋ qaa ano jaŋgo sewen. Jen 21: 31

27

Aisaknoŋ Jeikob kotuegoŋ muro.

1 Aisaknoŋ laligoŋ kouma eja waŋa kolooro jaaya umuŋ kono iwoi mombo iima
kotomambaajoŋ amamaaro. Kaeŋ amamaaŋ mutu meria Iisoo koma horoŋ muro
karo kokaeŋ ijoro: “Merana moba.” Ii moma kokaeŋ meleema muro: “Amana, nii
koi nanjeŋ.”
2 Meleema muro kokaeŋ ijoro: “Moba, nii eja waŋa koloojeŋ. Naa kambanoŋ
komumaŋati, ii mende mojeŋ.
3 Kawaajoŋ gii saanoŋ tiwo wasaga ano kisare gesoga meŋ jolonoŋ kema orowaa
borojaŋ meŋ qeŋ noonoŋ kawa.
4 Kaŋ nene naaŋawo aiŋnaa so ooŋ mozozoŋgoŋ meŋ kaŋ nona nemaŋa. Ii neŋ
nama kotumotue gomaŋa. Ii wala gombe tegoro niinoŋ iikawaa gematanoŋ saanoŋ
komumaŋa.”
5 Aisaknoŋ meria Iisoowaajoŋ qaa kaeŋ jero Rebekanoŋ ii geja ama moro. Moro
Iisoonoŋ mesaoŋ tiwojuŋ meŋ oro qeŋ maŋa mumambaajoŋ juŋnoŋ keno.
6 Keno Rebekanoŋ meria Jeikob qaa kokaeŋ ijoro: “Merana moba, maŋganoŋ daga
Iisoo qaa kokaeŋ ijoro mojeŋa:
7 ‘Gii mono oro meŋ kaŋ noma nene naaŋawo ooŋ mozozoŋgoŋ nona nemaŋa. Neŋgo
Pombaa jaasewaŋanoŋ kotumotue gomaŋa. Ii wala gombe tegoro iikawaa gematanoŋ
saanoŋ komumaŋa.’
8 Kawaajoŋ merana, mono geja awaagadeeŋ ama moba. Qaa dologo koi jeŋ kotoŋ
gomaŋati, gii mono iikawaa so amba.
9 Mono meme tuuŋnoŋ kema iikanoŋa meme (noniŋ) doŋa kelegawo woi meŋ kaŋ
nona niinoŋ iikanoŋ maŋgaa aiŋaa so nembanene naaŋawo ooŋ mozozoŋgomaŋa.
10 Ooŋ mozozoŋgowe meŋ kema amaga muna neŋ kotumotue gonaga. Iikawaa
gematanoŋ saanoŋ komuwaa.”
11 Kaeŋ jero Jeikobnoŋ moma nemuŋa Rebeka kokaeŋ ijoro: “Nemuna moba, dana
Iisoonoŋ sele juyawo koloojato, noo selenanoŋ solaŋa kolooja.
12 Maŋnanoŋ nii noosiriŋ monagati eeŋ, nii iwaa jaasewaŋanoŋ tiliqili eja kaaŋa
koloowe moma nombabo. Kaeŋ moma nono kotumotue qaagoto, qasumasuaa horowe
neenaa qananoŋ ubabo.”
13 Kaeŋ ijoro nemuŋanoŋ kokaeŋ jero moro: “Merana, qasuaaŋ gonagati eeŋ,
iikanoŋ mono saanoŋ noo qananoŋ ubaa. Giinoŋ mono kileŋ qaa jejeŋi, ii moma teŋ
koma kema iwoi ii meŋ kawa.”
14 Kaeŋ jero kema meme (noniŋ) woi meŋ kaŋ nemuŋa muro. Muro nene aiŋawo
maŋanoŋ naaŋa moroti, iikawaa so ooŋ mozozoŋgoro.
15 Ooŋ mutu meria Iisoowaa opoqiisi malekuya awaa totooŋ opo kowianoŋ galeŋ
konoti, ii meŋ meria kanageŋa Jeikob muro mouro.
16 Mouro meme (noniŋ) selia ii meŋ boria kokosiiŋ aroya solaŋa esuuro.
17 Esuuŋ nene aiŋawo ano bered ooroti, ii meŋ Jeikobwaa borianoŋ ano.
18 Ano meŋ maŋaanoŋ kema “Ama!” jero.
Jero kokaeŋ meleeno: “Oo merana, gii moronoŋ?”
19 Kaeŋ meleeno maŋa kokaeŋ ijoro: “Nii mutu meraga Iisoo. Jeŋ kotoŋ nonjaŋi,
nii mono iikawaa so andaborojeŋ. Saanoŋ waama rama orona meŋ kajeŋi, ii neŋ
kotuegoŋ nomba.”
20 Kaeŋ ijoro moma meria kokaeŋ qisiŋ muro: “Merana, ii mono nomaeŋ uulaŋawo
mokoloojaŋa?” Qisiŋ muro kokaeŋ meleeno:
“Anutu, goo Poŋganoŋ mono ilaaŋ nono ii uulaŋawo mokoloojeŋa?”

21 Kaeŋ meleeno Aisaknoŋ Jeikob kokaeŋ ijoro: “Merana, gii oŋanoŋ merana Iisoo
koloojaŋ me qaago, ii momambaajoŋ mono saanoŋ kosonanoŋ koi kana goosirimaŋa.”
22 Kaeŋ ijoro maŋa Aisakwaa kosianoŋ keno oosiriŋ moma kokaeŋ jero: “Qaa
aroganoŋ Jeikobwaa aroya koloojato, boroganoŋ Iisoowaa boria kaaŋa.”
23 Boria juyawo data Iisoowaa boro tani kaaŋa koloorotiwaajoŋ Aisaknoŋ ii mende
moma kotoŋ muŋ kotuegoŋ mumambaajoŋ ano.
24 Kileŋ mombo kokaeŋ qisiŋ muro: “Gii oŋanoŋ merana Iisooga me qaago?”
Qisiŋ muro kokaeŋ meleeno: “Nii mono Iisooga.”
25 Kaeŋ meleeno kokaeŋ ijoro: “Merana saanoŋ oroga tosaaŋa nona neŋ kotu-
motuena gomaŋa.” Kaeŋ ijoro ii muro nero. Nero wain apu tosaaŋa motooŋ maama
muro nero.
26 Neŋ nama meria kokaeŋ ijoro: “Gii saanoŋ kosonanoŋ kaŋ buuna kitoŋ newa.”
27 * Kaeŋ ijoro kosianoŋ kema buuta kitoŋ nero. Nero opoqiisi malekuyaa moroŋa
moma kotuegoŋ muŋ kokaeŋ jero:
“Aha merana, Poŋnoŋ juŋ kotuegoro eji, noo meranaa
selianoŋ uŋkoowa awaa soro kaaŋa kolooro mojeŋ.
28 Anutunoŋ mono siwewaa bedu uŋjijiya ano
namowaa toomoriaŋa togoŋ gono yaka logoyaga,
yagoŋ dumuŋ kota ano wain apu iwoiga ii honoŋa qaa asugiŋ seiwu.
29 * Kantria kantria yoŋonoŋ mono weleŋ qeŋ goma laligowu.
Kanageso tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ mono simiŋ kuma goma laligowu.
Giinoŋ mono geeŋgaa daremunuruga yoŋoo eja poŋgia kolooŋ laligowa.
Nemuŋgaa merauruta yoŋonoŋ mono simiŋ kuma goma laligowu.
Moŋnoŋ qasuaaŋ gombaati, qasumasuaanoŋ mono iwaa qaganoŋ ubaa.
Moŋnoŋ kotuegoŋ gombaati, kotumotuenoŋ mono iwaa qaganoŋ ubaa.” Kiaŋ.

Iisoonoŋ maŋanoŋ kotuegoŋ mubiwaajoŋ weleno.

30 Aisaknoŋ Jeikob kotuegoŋ mudabororo maŋaanoŋ miri uuta mesaoŋ seleeŋgeŋ
keno alanzaŋ iikanoŋadeeŋ data Iisoonoŋ tiwojuŋ laligoro tegoro mirinoŋ karo.
31 Kaŋ iinoŋ kaaŋagadeeŋ nene naaŋawo ooŋ mozozoŋgoŋ meŋ kaŋ maŋa muŋ
kokaeŋ ijoro: “Amana, saanoŋ waama rama orona tosaaŋa neŋ kotumotuega nomba.”
32 Kaeŋ ijoro maŋa Aisaknoŋ kokaeŋ qisiŋ muro: “Gii moronoŋ?” Qisiŋ muro
kokaeŋ meleema ijoro: “Nii mutu meraga Iisoo.”
33 Kaeŋ ijorotiwaajoŋ Aisaknoŋ aaruŋ lalaŋaniŋ jeneŋa mamaga ororo kokaeŋ ijoro:
“Gii mende kana iikanoŋ tiwojuŋ eja moŋnoŋ oro meŋ kaŋ nonjaati, ii mono moronoŋ?
Iinoŋ ii nono neŋ kotumotuena mono mudaborojeŋa. Ii mudaborojeŋatiwaajoŋ
iikanoŋ mono oŋanoŋ iwaa qaganoŋ eŋ ubaa.”
34 Iisoonoŋ maŋaa qaa jeta ii moma uukonduŋ ama amburereŋ meŋ silama saama
maŋaajoŋ kokaeŋ weleno: “Amana, nii mono kaaŋagadeeŋ kotuegoŋ nomba.”
35 Kaeŋ welenoto, maŋanoŋ meleema ijoro: “Koganoŋ mono tiliqili qaganoŋ kaŋ
goonoŋ kotumotue tagoŋ meŋ kenja.”
36 * Kaeŋ ijoro Iisoonoŋ kokaeŋ jero: “Konanoŋ mono indiŋa woi tiligoŋ nono
laligojeŋ: Iinoŋ wala asugiwetiwaa qabuŋaya ii wala nuandabororo ano kete noonoŋ
kotumotue ii kaaŋagadeeŋ tagoŋ nuama meja. Kawaajoŋ qata Jeikob (tiliqili eja)
qamakejoŋi, ii mono soyanoŋ kolooja. Kotumotue moŋ mono noojoŋ eŋ gonja me
qaago?”
37 Kaeŋ jero maŋanoŋ Iisoowaajoŋ kokaeŋ meleeno: “Moba, niinoŋ koga goo eja
poŋga laligowaatiwaajoŋ kuuŋ mujeŋ. Tinitosauruta kuuya yoŋonoŋ ii weleŋ qeŋ muŋ
laligowutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋonjeŋ. Yaka logoya, yagoŋ dumuŋ kota ano wain apu

* **27:27:** Hib 11.20 * **27:29:** Jen 12.3 * **27:36:** Jen 25.29-34

iwoi ii mono jedaborojeŋa Anutunoŋ ii muŋ laligowaa. Oo merana, naa kotumotuena
moŋ toroqeŋ eŋ nonagi, ii gombenaga? Ii mono amamaajeŋ."
38 * Kaeŋ meleeno maŋaajoŋ kokaeŋ jero: "Oo amana, kotumotue motooŋgo
iigadeeŋ mono eŋ gonja me nomaeŋ? Oo amana, mono nii moŋ kotuegoŋ nomba."
Kaeŋ jeŋ kanaiŋ silama saaro.
39 * Saaro maŋanoŋ kokaeŋ meleema ijoro:
"Moba, giinoŋ mono baloŋ toomoriaŋawo mesaoŋ koriganoŋ kema laligowa.
Iikanoŋ sombimbaa bedu unjijiya ii kanakeewaŋga mende kamaaŋkebaa.
40 * Gii manjawaa soo somatanoŋ ejemba laŋ unuŋ
laaligoga aŋgoŋ koma kogaa weleŋqeqeya kamakamaata kolooŋ laligowa.
Kaeŋ laligowagato, kanawaeŋ qeŋ koga utama muŋ kambaŋ iikanoŋ
kareŋ motoŋ iwaa galeŋ koŋkoŋa unuŋ yakariŋ geeŋgaa nanaŋ laligowa."
41 Maŋanoŋ Jeikob kotumotueya muroti, Iisoonoŋ iikawaajoŋ ama kanaiŋ koga
uukazi moma muŋ laligoro. Aŋaa uutanoŋ kaeŋ moma alia mombaajoŋ kokaeŋ jero:
"Maŋnaraa koomuyaa kambaŋanoŋ mono torija. Iinoŋ komuro jiŋgeŋ qama saama
kambaŋ iikanoŋ saanoŋ kona Jeikob qewe komuwaa."
42 Iisoowaa momoyanoŋ kaaŋa kolooro moŋnoŋ iikawaa buzuya moma Re-
bekawaanoŋ kema jero moma meria kanageŋa Jeikobwaajoŋ qaa ano kema wama
karo kokaeŋ ijoro: "Moba, daga Iisoonoŋ mono iroŋa meleeno qaganoŋ uro guro
komuwagatiwaajoŋ romoŋgoja.
43 Kawaajoŋ merana, niinoŋ qaa gijomaŋati, ii mono teŋ komba. Mono keteda koi
waama oloŋ koma Haran gomanoŋ naana Labambaanoŋ kemba.
44 Kema iwo kambaŋ tosaaŋa toroqeŋ laligona dagaa uuduuduuyanoŋ olomoowaa.
45 Uuduuduuya olomooŋ kamaaro iwoi ama munati, ii duduurogo niinoŋ kawaa
gematanoŋ goojoŋ qaa ambe karo guama kawu. Iinoŋ guro komuna moŋnoŋ ii
qero komuwabo. Mono naambaajoŋ kambaŋ motooŋgo iikanondeeŋ ororoŋ qaoni
oromesaoŋ saamambo." Kiaŋ.

Aisaknoŋ Jeikob wasiro Labambaanoŋ keno.

46 Rebekanoŋ loya Aisakwaanoŋ kema kokaeŋ ijoro: "Niinoŋ eŋarowoina Hit
emba yoroojoŋ ama toroqeŋ laligomambaajoŋ mojona tiiro siimbobolo momakejeŋ.
Jeikobnoŋ kaaŋagadeeŋ Hit yoŋoo boraurugia yoŋoonoŋga moŋ eŋarowoinara kaaŋa
embiaga mewabo. Baloŋ kokanoŋ koloogiti, iyoŋoo siligia mono kaaŋagadeeŋ
eja. Kaaŋa moŋ meŋ kawaboti eeŋ, niinoŋ mono laaligona naambaajoŋ toroqeŋ
laligowenaga? Siimbobolonanoŋ mono toroqeŋ honoŋa qaa koloowabo." Rebekanoŋ
kaeŋ jero.

28

1 Kaeŋ jero Aisaknoŋ Jeikob koma hororo karo kotuegoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro:
"Merana, gii Keinan yoŋoo naamboragia yoŋoonoŋga moŋ embaga mende mewa.
2 Kaeŋ qaagoto, mono waama Mesopotemia (Padan Aram) balonoŋ kema nemuŋgaa
maŋa Betuelwaa mirinoŋ keuma owaga Labambaa borauruta yoŋoonoŋga moŋ
embaga mewa.
3 Embaga mena Anutu, ku-usuŋ kuuyaa Toyanoŋ mono gii kotuegoŋ kolooŋseisei
gono gbiliuruga yoŋoo jaŋgogianoŋ seiro kanageso tuuŋ mamaga yoŋoo maŋ beŋgiaga
koloowa.
4 * Anutunoŋ mono gii ano gbiliuruga oŋo Aabrahambaa kotumotueya ii toroqeŋ
oŋombaa. Kaaŋagadeeŋ baloŋ asaga Aabraham muro giinoŋ iikanoŋ waba koloon
laligojaŋi, ii buŋa qeŋ aowaga."

---

* **27:38:** Hib 12.17 * **27:39:** Hib 11.20 * **27:40:** Jen 36.8; 2 Kiŋ 8.20 * **28:4:** Jen 17.4-8

5 Kaeŋ jeŋ Jeikob wasiro mesaoŋ Mesopotemia (Padan Aram) balonoŋ Labambaanoŋ
kemambaajoŋ keno. Laban ii Aram eja Betuelwaa meriaga, Jeikob ano Iisoo yoroo
nemuŋgara Rebekawaa naaŋaga. Kiaŋ.

Iisoonoŋ ala-ala emba moŋ mero.

6 Aisaknoŋ Jeikob kotuegoŋ muŋ embia mewiwaajoŋ Mesopotemia balonoŋ
wasiroti, ii Iisoonoŋ moro. Kotuegoŋ muŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro: “Gii Keinan yoŋoo
naamboragia yoŋoonoŋga moŋ embaga mende mewa.”
7 Kaeŋ jeŋ kotoro nemuŋmaŋa yoroo qaa jegara teŋ koma mesaoŋ Mesopotemia
(Padan Aram) balonoŋ kenoti, Iisoonoŋ ii kaaŋagadeeŋ moro.
8 Ii moma maŋa Aisaknoŋ Keinan emba togoŋ moma boliŋ aoŋ laligoroti, Iisoonoŋ
ii iima moma kotoro.
9 Ii moma kotoŋ maŋaa jaanoŋ sokombaatiwaajoŋ asia Aabrahambaa meria Is-
maelnoŋ komuro iwaa mirinoŋ kema borata Malahat, Nebaiotwaa naaŋa ii mero
embauruta karooŋ koloogi. Kiaŋ.

Jeikobnoŋ Siwewaa doya gaonoŋ iiro.

10 Jeikobnoŋ Beerseba gomaŋ mesaoŋ Haran gomanoŋ kemambaajoŋ keno.
11 Kema laligoŋ baloŋ moŋnoŋ keuma weeŋ jaaya kemerotiwaajoŋ ama iikanoŋ jamo
ragiti, iikanoŋa moŋ meŋ waŋ qemboŋa qeŋ gomantiiŋanoŋ gaoŋ ero.
12 * Gaoŋ eŋ iikanoŋ gaoŋ kuku moŋ kokaeŋ iiro: Do mombaa kitia namonoŋ kuugi
kema qaga ii Siwenoŋ uma kuuŋ nano Anutuwaa gajobauruta yoŋonoŋ iikanoŋ riiŋ
uma kamaaŋ aŋgi.
13 * Kaeŋ aŋgi Poŋnoŋ iwaa kosianoŋ nama qaa kokaeŋ ijoro: “Niinoŋ Poŋ, asaga
Aabrahambaa Anutuya ano maŋga Aisakwaa Anutuya koloojeŋ. Baloŋ koi ejaŋi,
niinoŋ ii gii ano goo gbiliuruga oŋoo buŋaga qeŋ oŋomaŋa.
14 * Goo gbiliuruga yoŋonoŋ koloon seisei aŋgi jaŋgogianoŋ namowaa sububuŋ
kaaŋa koloowaa. Kaeŋ kolooro juma deema baloŋ weeŋ koukoutanoŋ ano ke-
mekemetanoŋ, Saut ano Noot lee lee, eu ano emu iikanoŋ baageŋ sokoma kema
laligowu. Goojoŋ ama goo gbiliuruga yoŋoonoŋga mombaajoŋ ama noo kotu-
motuenanoŋ mono namowaa kanageso tuuŋ kuuya yoŋoo qagianoŋ uro oyaŋboyaŋ
mokoloowuya.
15 Moba, niinoŋ giwo laligoŋ daeŋ daeŋ kema kaŋ laligowagati, iikawaa so mono
sopa somoŋgoŋ goma laligoŋ uma guambe baloŋ kokanoŋ mombo eleema kawaga.
Niinoŋ gii mende gomesaoŋ qaa jeŋ somoŋgoŋ gombeti, iikawaa so ambe hoŋa
koloodaborowaa.”
16 Kaeŋ ijoro Jeikobnoŋ gaoŋ uutanoŋga uuta tooro moma waama kokaeŋ jero:
“Poŋnoŋ mono oŋanoŋ baloŋ koi kanoŋ laligojato, niinoŋ ii wala mende mojeŋa.”
17 Kaeŋ jero jeneŋa ororo qaa kokaeŋ jero: “Baloŋ koi mono kowoga ano keemomoy-
awo kolooja. Koi kanoŋ mono oŋanoŋ Anutuwaanoŋ duŋ raraya ano Siwewaa naguya
kolooja.”
18 Kaeŋ jeŋ gomaŋ ano umugawodeeŋ waama jamo qemboŋa qeŋ eroti, ii meŋ
waama jawo tooŋ osoŋ kuuŋ qaganoŋ kele apuya maama moriro.
19 Moriŋ gomaŋ iikawaa qata Betel (Anutuwaa miri) qaro. Wala taoŋ iikawaa qata
ii Luz qama laligogi.
20 Jeikobnoŋ baloŋ iikawaa qata doŋgoga Betel qama qaa kokaeŋ jeŋ somoŋgoŋ
jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiro: “Oo Anutu, giinoŋ niwo laligoŋ kana koi kemaŋati, iikanoŋ
nii galeŋ koma noma nembanenena ano selenaa esuya mokoloon nona
21 saanoŋ luae qaganoŋ maŋnaa mirinoŋ mombo eleema kamaŋati eeŋ, niinoŋ
mono goo uuaiŋga teŋ koma laligowe giinoŋ noo Poŋ Anutuna koloon laligowa.

* **28:12:** Jon 1.51 * **28:13:** Jen 13.14-15 * **28:14:** Jen 12.3; 22.18

22 Jamo koi meŋ waama jawo tooŋ osoŋ kuujeŋi, iikanoŋ mono goo duŋ raraga
ero iwoi kuuya togoŋ noma laligowagi, niinoŋ ii oŋanoŋ mendeembe tuuŋ 10 koloogi
iikanoŋa motomotooŋ meŋ leuŋ goma laligomaŋa.” Kiaŋ.

29

Jeikobnoŋ Labambaa mirinoŋ keuro.

1 Jeikobnoŋ kaeŋ jeŋ mesaoŋ kana toroqeŋ kema weeŋ koukoutaa kanageso yoŋoo
balonoŋ keuro.
2 Kanoŋ keuma baloŋ korianoŋ apu roŋ moŋ iiro. Miri toya yoŋonoŋ lama tuuŋgia
uŋuama iikanoŋ apu oŋoma laligogi. Kambaŋ kanoŋ apu roŋ kawaa kosianoŋ lama
tuuŋ karooŋ egi apu roŋ qaa ootanoŋ jamo somata ii mende metaŋgi.
3 Lama galeŋ yoŋonoŋ wala lama tuuŋgia kuuya iikanoŋ meŋ kululuuŋ oŋoma jamo
ii apu roŋ qaa ootanoŋga gbililiŋgogi kenogo lamaurugia apu oŋoŋgi negi jamo ii
mombo duŋanoŋ komakegi.
4 Jeikobnoŋ lama galeŋ ii kokaeŋ qisiŋ oŋono: “Eja alauruna, oŋo dakaya?” Qisiŋ
oŋono “Nono Harambaajoŋa,” kaeŋ meleema mugi.
5 Meleema mugi kokaeŋ qisiŋ oŋono: “Oŋo Naahorwaa esia Laban moma muju me
qaago?”
Qisiŋ oŋono “Saanoŋ moma mujoŋ,” jegi.
6 Jegi kokaeŋ qisiŋ oŋoma jero: “Ii saanoŋ laligoja me qaago?”
Kaeŋ jero kokaeŋ ijogi: “Ii saanoŋ laligoja. Iiba, iwaa borata Reizelnoŋ mono endu
lama uŋuama kaja.”
7 Kaeŋ ijogi Jeikobnoŋ jero: “Iibu, weeŋ somata ero lama ii gomantiiŋaajoŋ kululuuŋ
oŋombombaa kambaŋanoŋ mende torija. Kawaajoŋ saanoŋ lamagia apu oŋoŋgi negi
mombo uŋuama laaligogianoŋ kema oŋooŋgi nenegia newu.”
8 Kaeŋ jero kokaeŋ meleeŋgi: “Kaeŋ saanoŋ mende amboŋa. Wala lama tuuŋ
kuuya kululuuŋ oŋoma jamo ii apu roŋ qaa ootanoŋga gbililiŋgoniŋ kenogo mono
lamaurunana apu oŋoniŋ newuya.”
9 Jeikobnoŋ yoŋowo qaa kaeŋ amiŋ moma naŋgi iikanoŋadeeŋ Reizelnoŋ maŋaanoŋ
lama tuuŋ uŋuama karo. Reizel iinoŋ lama galeŋ gawoŋ meŋ laligoro.
10 Karo Jeikobnoŋ owayaa borata Reizel ano owayaanoŋ lama tuuŋ iŋiima apu roŋ
qaa ootanoŋ kema jamo ii metaama owaya Labambaanoŋ lamauruta apu uŋuagiro.
11 Uŋuagidaboroŋ Jeikobnoŋ Reizel buuta kitoŋ neŋ kanaiŋ kotakota qama saaro.
12 Saama Reizelwaajoŋ jero: “Nii goo maŋgaa tinitosaya koloojeŋ. Nii Rebekawaa
meriaga.” Kaeŋ jero Reizelnoŋ moma uulaŋawo bobogariŋ maŋaanoŋ kema buzu ii
jero moro.
13 Labanoŋ naaŋaa meria Jeikobwaa buzuya moma ii uulaŋawo mokoloomambaajoŋ
keno. Kema mokolooŋ iima suuŋgoŋ aŋgomuŋ buuta kitoŋ neŋ wama mirianoŋ uri.
Uma iwoi kuuya kolooroti, Jeikobnoŋ iikawaa sunduya jero moro.
14 Ii moma kokaeŋ jero: “Saanoŋ, giinoŋ neenaa sakitina koloojaŋ.” Kaeŋ jero koiŋ
motooŋgowaa so iwo rama laligoro. Kiaŋ.

Jeikobnoŋ Lea ano Reizel embawoitaga orono.

15 Kaeŋ laligoro Labanoŋ Jeikob kokaeŋ ijoro: “Gii tinitosana laligojaŋiwaajoŋ
tawaga qaa eeŋ weleŋ qeŋ nombabo. Ii mende sokombaa. Kawaajoŋ tawaga dawi
mewagiwaajoŋ mojaŋi, ii saanoŋ jena momaŋa.”
16 Labambaa borawoita woi laligori. Somataa qata Lea. Kogaa qata Reizel.
17 Leawaa jaayanoŋ iima-aiŋaiŋawo kolooroto, Reizel seliaa kaitania ano jaasewaŋa
ii kuuya iima-aiŋaiŋawo totooŋ kolooro.

18 Jeikobwaa uunaaŋa ii Reizelwaanoŋ erotiwaajoŋ ama qaa kokaeŋ jero: “Niinoŋ
boraga kanageŋa Reizel memambaajoŋ saanoŋ yambu 7 weleŋ qeŋ goma laligomaŋa.”
19 Kaeŋ jero kokaeŋ ijoro: “Ii eja morota moŋ mube mende sokombaboto, gii gombe
sokombaa. Kawaajoŋ saanoŋ niwo koi laligowa.”
20 Kaeŋ jero Reizel memambaajoŋ yambu 7 weleŋ qeŋ muŋ laligoro. Uunaaŋanoŋ
Reizelwaajoŋ erotiwaajoŋ ama yambu iikawaajoŋ moro weeŋ afaaŋa tani kolooro.
Kiaŋ.
21 Yambu 7 tegoro Jeikobnoŋ owaya Laban kokaeŋ ijoro: “Noo gawoŋ meme
kambananoŋ mono tegojiwaajoŋ saanoŋ embana Reizel nona iwo eŋ laligomaŋa.”
22 Labanoŋ qaa ii moma miri toya kuuya horoŋ kululuuŋ oŋoma lombaŋ ano neŋ
korisoro aŋgi.
23 Ii aŋgi tegoro gomaŋ tiiro Labanoŋ borata Lea wama kema Jeikob muro miri
uutanoŋ uma motooŋ eri.
24 Labanoŋ weleŋ embia qata Zilpa ii borata Leawaa weleŋqeqeyaga laligowaatiwaa-
joŋ muro.
25 Motooŋ eri gomaŋ ano Jeikobnoŋ embia iima moro Reizel qaagoto, ii Lea kolooro
yooyaanoŋ kema kokaeŋ jeŋ muro: “Gii mono naa terega ama nonjaŋate? Nii Reizel
memambaajoŋ weleŋ qeŋ goma laligoweto, gii mono naambaajoŋ tiligoŋ nonjaŋ?”
26 Ii moma meleema kokaeŋ ijoro: “Gomaŋ kokanoŋ data eeŋ laligoro koganoŋ eja
mewaatiwaa nanamemeŋa ii nonoonoŋ mende eja.
27 Kawaajoŋ saanoŋ maraŋ korisoro ii Leawo sonda motooŋgowaa so laligoŋ aisoona
tegoro koga kaaŋagadeeŋ gomaŋa. Ii mewaatiwaajoŋ mono kaaŋagadeeŋ yambu 7
toroqeŋ weleŋ qeŋ noma laligowa.”
28 Kaeŋ ijoro uumotooŋgo ama Leawo maraŋ korisoro kambaŋ ii sonda mo-
tooŋgowaa so laligoro tegoro Labanoŋ borata Reizel kaaŋagadeeŋ embia koloowaati-
waajoŋ muro.
29 Labanoŋ weleŋ embia qata Bilha ii borata Reizelwaa weleŋqeqeyaga laligowaati-
waajoŋ muro.
30 Jeikobnoŋ Reizel ii kaaŋagadeeŋ embiaga mero. Uunaaŋanoŋ Reizelwaajoŋ
erotiwaajoŋ ama Reizel ii Lea uuguŋ jopagoŋ muŋ laligoro. Kawaajoŋ yambu 7
toroqeŋ Laban weleŋa qeŋ muŋ laligoro. Kiaŋ.

Jeikobwaa merauruta koloogi.

31 Jeikobwaa uutanoŋ Leawaajoŋ mamaga mende ero zizi togoro Poŋnoŋ iiro mende
sokono Lea koro ambaatiwaajoŋ ilaaŋ muroto, koga Reizelnoŋ aruŋa laligoro.
32 Leanoŋ korowo koloon laligoŋ mera ejaga meŋ qaa kokaeŋ jero, “Poŋnoŋ
tapekokorona iiro lonanoŋ saanoŋ kanaiŋ jopagoŋ noma laligowaa.” Kaeŋ jeŋ qata
iikawaa so Ruuben qaro. (Ruuben = Tapekokorona iiro.)
33 Kanageŋ mombo koro ama mera eja moŋ meŋ qaa kokaeŋ jero: “Lonanoŋ
melaada jopagoŋ nono Poŋnoŋ ii moma mera koi kaaŋagadeeŋ nonja.” Kaeŋ jeŋ qata
iikawaa so Simeon qaro. (Simeon = Gejianoŋ moro.)
34 Kawaa gematanoŋ mombo koro ama mera eja moŋ meŋ qaa kokaeŋ jero:
“Nii merauruta karooŋ lonaajoŋ oŋonjeŋiwaajoŋ iinoŋ mono kanaiŋ uuta niwo
somoŋgowaa.” Kaeŋ jeŋ qata iikawaa so Liwai qaro. (Liwai = Uuta somoŋgowaa.)
35 Kawaa gematanoŋ duŋanoŋ mombo koro ama mera eja moŋ meŋ qaa kokaeŋ
jero: “Nii kambaŋ kokaamba Poŋ mepeseejeŋ.” Kawaajoŋ qata iikawaa so Juuda
(mepemepesee) qaro. Kawaa gematanoŋ mera mombo mende mero. Kiaŋ.

30

1 Reizelnoŋ aruŋa laligoŋ Jeikobwaajoŋ merabora moŋ mende meŋ iyaŋaa kania
kaeŋ iima data Lea gema qeŋ uutanoŋ motoqoto moma Jeikobwaajoŋ qaa kokaeŋ jero:
“Gii mono mera mokoloowa. Ii mende mokoloona niinoŋ mono laligomambaajoŋ
amamaaŋ komumaŋa.”

2 Kaeŋ jero Jeikobnoŋ iriŋa soono uuduuduu moma muŋ kokaeŋ ijoro: “Nii mono
mera nomaeŋ mokoloowenaga? Anutunoŋ gii mera mewagatiwaajoŋ somoŋgoŋ goma
laligojanto, niinoŋ Anutuga qaago.”

3 Kaeŋ jero Reizelnoŋ kokaeŋ ijoro: “Noo weleŋ embana Bilha ii koi. Saanoŋ iwo ena
noo mera moŋ mewaa. Iinoŋ nemuŋ kono niinoŋ kaaŋagadeeŋ iwaanoŋga merabora
mokoloon oŋoma nemuŋgia koloon laligomaŋa.”

4 Kaeŋ jeŋ weleŋ embia Bilha muro embiaga meŋ iwo ero.

5 Ero Bilhanoŋ koro ama Jeikobwaa meria mero.

6 Meria mero Reizelnoŋ kokaeŋ jero: “Anutunoŋ gosiŋ nono sokombe qamakooli
qaana moma mera ejaga nonja.” Kawaajoŋ qata Dan qaro. (Dan = Gosiŋ nono
sokonjeŋ.)

7 Reizelwaa weleŋ embia Bilhanoŋ mombo koro ama Jeikobwaa meria moŋ mero
woi kolooro.

8 Kaeŋ mero Reizelnoŋ kokaeŋ jero: “Danawo mamaga aoŋoroŋ haamo anjeŋ.”
Kaeŋ jeŋ iikawaa so mera qata Naftali (Aoŋorowe) qaro.

9 Leanoŋ mombo koro mende ama ii iima kawaajoŋ iyaŋaa weleŋ embia qata Zilpa
meŋ Jeikob muro embiaga kolooro.

10 Embiaga koloon Jeikobwaa mera ejaga mero.

11 Mero Leanoŋ “Simbawoŋawo!” jeŋ qata Gad (simbawoŋawo) qaro.

12 Zilpa, Leawaa weleŋ embia kanoŋ Jeikobwaa meria moŋ mombo mero woi
kolooro.

13 Kaeŋ kolooro Leanoŋ qaa kokaeŋ jero: “Niinoŋ keraqeeaŋgo somata mojeŋ. Emba
yoŋonoŋ mono noojoŋ oyaŋboyaŋ qama laligowuya.” Kaeŋ jeŋ iikawaa so mera qata
Aser qaro. (Aser = Oyaŋboyaŋ qabu.)

14 Wiitnoŋ masu qero kooto kambaŋanoŋ somaŋa moŋnoŋ Ruubenoŋ seleeŋgeŋ
kema baloŋ korianoŋ asagbaleŋ hamo * mokolooro. Hamo ii mokoloon meŋ kaŋ
nemuŋa Lea muro. Muro Reizelnoŋ data kokaeŋ ijoro: “Goo meraganoŋ hamo meŋ
kaji, iikawaa tosaaŋa mono nona nemaŋa.”

15 Kaeŋ ijoro Leanoŋ kokaeŋ jero: “Giinoŋ lona nuana sokombaatiwaajoŋ ro-
moŋgoweto, gii mono meranaanoŋ asagbaleŋ hamo koi ii kaaŋiadeeŋ nuamambaajoŋ
mojaŋ. Ii mende sokonja.” Kaeŋ jero Reizelnoŋ kokaeŋ ijoro: “Saanoŋ! Meragaanoŋ
hamo ii nombaati eeŋ, mono saanoŋ Jeikobwo gomantiiŋa koi ewao.”

16 Kaeŋ jero Jeikobnoŋ mare iikanoŋ gawoŋ mesaoŋ karo Leanoŋ kema mokoloon
muŋ kokaeŋ ijoro: “Niinoŋ meranaanoŋ asagbaleŋ hamo kanoŋ mono goo sewaŋga
mejeŋa. Kawaajoŋ mono niwo ewota.” Kaeŋ ijoro Jeikobnoŋ gomantiiŋa iikanoŋ iwo
eri.

17 Iwo eri Anutunoŋ Leawaanoŋ qaa qamakoolia moro koro ama Jeikobwaa meria
5:ya mero.

18 Ii meŋ qaa kokaeŋ jero: “Niinoŋ weleŋ embana ii lona muwetiwaajoŋ Anutunoŋ
iikawaa tawaya koi nonja.” Kaeŋ jeŋ iikawaa so qata Aiskar (tawa) qaro.

19 Kawaa gematanoŋ Leanoŋ mombo koro ama Jeikobwaa meria 6:ya mero.

---

* **30:14:** Asagbaleŋ: Emba yoŋonoŋ asagbaleŋ hamo neŋ afaaŋgoŋ koro ambombaajoŋ aŋgiti, iikaaŋ moma laarigi.

20 Ii meŋ qaa kokaeŋ jero: “Anutunoŋ kaleŋ awaa soro nonja. Lona Jeikobwaa merauruta 6 mewetiwaajoŋ iinoŋ mono pondaŋ niwo laligoŋ qabuŋa noma laligowaa.” Kaeŋ jeŋ iikawaa so mera qata Zebulun qaro. (Zebulun = qabuŋa)
21 Kambaŋ tosia tegoro Leanoŋ bora meŋ qata Daina qaro.
22 Anutunoŋ mombo Reizel kaaŋagadeeŋ romoŋgoŋ muŋ qaa qamakoolia moma koro ambiwaajoŋ ilaaŋ muro.
23 Ilaaŋ muro koro ama mera moŋ meŋ qaa kokaeŋ jero: “Anutunoŋ gamuna metogoja.”
24 Kaeŋ jeŋ toroqeŋ kokaeŋ jero: “Poŋnoŋ mono merana moŋ toroqeŋ nombaa.” Kaeŋ jeŋ iikawaa so mera qata Joosef (= Toroqeŋ nombaa.) qaro. Kiaŋ.

Jeikobwaanoŋ lama tuuŋanoŋ seiro.

25 Reizelnoŋ meria Joosef mero iikawaa gematanoŋ Jeikobnoŋ Laban kokaeŋ ijoro: “Nii neenaa gomaŋ mirinanoŋ kemambaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ saanoŋ wasiŋ nona eleema kemaŋa.
26 Emba meraaŋuruna koi yoŋoojoŋ ama goo weleŋga qeŋ laligoweti, mono ii nona motooŋ kemboŋa. Nii gawoŋ somata totooŋ meŋ laligoweti, ii geeŋgo saanoŋ mojaŋ.”
27 Kaeŋ ijoro Labanoŋ kokaeŋ jero: “Gii moma qeaŋgoŋ nonjaŋi eeŋ, mono saanoŋ koi laligowa. Poŋnoŋ goojoŋ ama nii kotuegoŋ noma laligoroti, nii unju qewe qaa kaeŋ kolooro mojeŋ.”
28 Kaeŋ jeŋ toroqeŋ kokaeŋ jero: “Mono gawoŋgaa tawayaa jaŋgoya jena sewaŋa ii saanoŋ gomaŋa.”
29 Kaeŋ jero Jeikobnoŋ kokaeŋ ijoro: “Nii goo weleŋ nomaeŋ qeŋ laligoŋ goo gomanoŋ miriwaa oro tuuŋa tuuŋa galeŋ koma oŋombe somariigiti, ii geeŋgo saanoŋ mojaŋ.
30 Wala nii koi mende kawe iikanoŋ oro iwoiga mamaga mende eŋ gonoto, iikanoŋ mono nii kawe kambaŋ kanoŋ seiŋ jaasooŋgo kolooju. Nii daeŋgeŋ daeŋgeŋ kema kaweti, iikanoŋ Poŋnoŋ kotuegoŋ gono laligona. Kaeŋ laligonato, nii mono naa kambanoŋ saanoŋ neenaa kanagesouruna naŋgoŋ oŋomambaajoŋ ama gawoŋ iwoi kanaiŋ mewenaga?”
31 Kaeŋ ijoro Labanoŋ kokaeŋ qisiro: “Nii mono naama gombenaga?” Kaeŋ qisiro Jeikobnoŋ meleema kokaeŋ jero: “Iwoi moŋ mende nombato, iwoi motooŋgo koigadeeŋ noojoŋ ambagati eeŋ, nii saanoŋ toroqeŋ goonoŋ lama tuuŋa tuuŋa ii kalaŋ koma jaagaleŋ meŋ oŋoma laligomaŋa.
32 Nii saanoŋ goonoŋ lama ano meme tuuŋga kuuya ii kete iŋiima gosimaŋa. Ii gosiŋ lama meria baroŋ kuuya ano meme (noniŋ) doŋa titogiawo ano teregia diriweŋ, soŋojinjiri me koromboŋgi ii kuuya mendeema iyaŋgia meŋ kululuuŋ oŋomba. Iyoŋonoŋ saanoŋ gawoŋ meŋ laligowetiwaa tawana koloowu.
33 Kanageŋ gawonaa tawana, lama ano meme ii iŋiima gosimambaajoŋ kawagati, kambaŋ iikanoŋ uuna dindiŋaa kania ii afaaŋgoŋ kokaeŋ mokoloowa: Meme (noniŋ) titogia qaa ano diriweŋ, soŋojinjiri me koromboŋgia qaa ii kuuya ano lama baroŋa qaago kuuya noo tuuŋanoŋ nambuti, ii niinoŋ yoŋgoro mejeŋ, kaeŋ moma kotowa.”
34 Kaeŋ jero Labanoŋ kokaeŋ meleeno: “Nii saanoŋ uumotooŋgo anjeŋ. Qaa jejaŋi iikaaŋ kana ii ewaa.”
35 Kaeŋ meleema weemboria iikanondeeŋ Labanoŋ meme (noniŋ) ejia teregia jiriŋjooroŋ ano diriweŋ soŋojinjiri me koromboŋgia ano meme embia kuuya teregia titogiawo ano diriweŋ soŋojinjiri me koromboŋgi me sele jugianoŋ iwoi taaŋa raroti, ii kuuya ano lama meria baroŋ kuuya ii gosiŋ metogoŋ oŋoma aŋaa merauruta yoŋoo borogianoŋ ama oŋoono.

36 Labanoŋ ii ama oŋooma yoŋowo Jeikobwaanoŋ lama ano meme tuuŋ ii uŋuama weemboria karooŋ kekembaa so kema kanoŋ laligogi. Koriganoŋ kaeŋ laligogi Jeikobnoŋ toroqeŋ Labambaanoŋ lama ano meme tuuŋa tuuŋa ii galeŋ koma oŋoma laligoro.
37 Kaeŋ laligoŋ komoŋ, wakato ano gou gere iikawaa boria gbiligbili kotoŋ meŋ selegia jinjororoŋ kombolatiro biiwianoŋ taaliro jiriŋjooroŋ kolooro. †
38 Kaeŋ kolooro gere borogia koombolatia ii meŋ oro yoŋoo apu juugia kuuya kanoŋ ano apu newombaajoŋ kagi wosogianondeeŋ ero. Kaeŋ ero lama ano meme tuuŋ yoŋonoŋ ejianoŋ uŋualeembutiwaa aiŋ geriawo moma apu newombaajoŋ kaŋ mokoloon iigi.
39 Kaeŋ iima meme ejia yoŋonoŋ gere boria iikawaa kosogianoŋ embia uŋualeeŋgi. Kaeŋ uŋualeeŋgi koro ama laligogitiwaajoŋ meraboraurugia kaweŋtetere, titogiawo ano diriweŋ, soŋojinjiri me korombоŋgi ii oŋoma laligogi.
40 Kaeŋ laligogi Jeikobnoŋ lama ano meme (noniŋ) meria kaaŋia ii gosiŋ mendeema oŋoma aŋa aŋa tuuŋgia so oŋonoto, oro somata ii areŋgoŋ oŋono jaagia Labambaanoŋ oro baroŋ ano teregia titogiawo yoŋoonoŋ baageŋ uuŋ naŋgi. Kaeŋ ama aŋaajoŋ lama ano meme (noniŋ) tuuŋa tuuŋa metogoŋ mokoloon oŋono. Ii mokoloon somoŋgoŋ oŋono Labambaa lama tuuŋanoŋ mende kema toroqeŋ oŋoŋgi.
41 Oro embia kotakota yoŋonoŋ ejianoŋ uŋualeembutiwaa aiŋ geriawo mogi Jeikobnoŋ kambaŋ so iikanoŋ gere boria ii apu juunoŋ ano. Kawaajoŋ oro ejia yoŋonoŋ kaŋ ii wosogianoŋ mokoloon iima kosianoŋ kanoŋ embia ii uŋualeema laligogi.
42 Kaeŋ laligogito, oro embianoŋ esuŋgia kamaaŋqeqeta koloogiti eeŋ, iinoŋ gere boria ii iyoŋoo wosogianoŋ mende ama laligoro. Kaeŋ ama laligoro oro esuŋgia kamakamaata yoŋonoŋ Labambaa tuuŋanoŋ toroqegi esuŋgia kotakota yoŋonoŋ Jeikobwaa tuuŋanoŋ kema toroqegi.
43 Jeikobnoŋ kaeŋ ama kindiŋbiri eja qaqabuŋayawo koloon toomoriaŋ mokolooro. Lama ano meme tuuŋ mamaga buŋa qeŋ aoŋ weleŋqeqe ejemba uŋuano kamel ano doŋgi tuuŋa tuuŋa asugiŋ seigi togia kolooro. Kiaŋ.

31

Jeikobnoŋ Laban mesaoŋ oloŋ koma keno.

1 Labambaa meraurutanoŋ qaa kokaeŋ jegi Jeikobwaa gejianoŋ kemero moro: “Maŋnananoŋ iwoi buŋa qeŋ laligoroti, Jeikobnoŋ ii kuuya kalugoŋ konjoratiŋ aŋgoŋ kono. Maŋnanaa esuhinaya galeŋ koma iikawanoŋa hinaya kuuya ii iyaŋaajoŋ mokoloon kindiŋbiri kolooja.”
2 Qaa ii moro ano looyaa jaasewaŋa iima kokaeŋ moma asariro: “Labanoŋ wala ala awaa koloon noma laligoŋ kouroto, kaaŋa mende toroqeŋ ama laligoja.”
3 Kaeŋ moma asariro Poŋnoŋ Jeikob kokaeŋ ijoro: “Gii mono eleema maŋasauruga yoŋoo balonoŋ kema tinitosauruga yoŋowo laligowa. Kema laligona niinoŋ giwo nama laligomaŋa.”
4 Jeikobnoŋ qaa ii moma Reizel ano Lea yoroojoŋ qaa ano keno baloŋ korianoŋ lama tuuŋa tuuŋa galeŋ koma oŋonoti, iikanoŋ kari.
5 Kari kokaeŋ irijoro: “Niinoŋ maŋgaraa jaasewaŋa iima kokaeŋ moma asarijeŋ: Iinoŋ wala ala awaa ama noma laligoŋ kouroto, iikaaŋa mombo mende ama laligoja. Maŋnaa Anutuyanoŋ mono kileŋ niwo nama laligoŋ kouro.
6 Nii ku-usuna kuuya kululuuŋ iikawaa so maŋgara weleŋ qeŋ muŋ laligoŋ koubeti, oro ii saanoŋ mojao.

† **30:37:** Gere boria: ii sopawaajoŋ mende ano. Kaaŋagadeeŋ tiriqoonjoŋ me jenaŋ amambaajoŋ qaago. Anutunoŋ ŋaa yaweŋ ano oweŋ jenaŋ ambombaajoŋ mende jeroto, Jeikobwaa uutanoŋ diŋgoro teŋ koma laligorotiwaajoŋ toomoriambaa kania kaeŋ kuma muro.

7 “Kaeŋ laligoweto, iinoŋ aŋgomokoloŋ qaganoŋ ama noma laligoŋ gawonaa tawaya
ii somaŋa 10:baa so utequte ama laligoro. Kaeŋ ama noma laligoroto, Poŋnoŋ aŋgoŋ
koma muro tiwitiwilaa moŋ mende ama nono laligowe.
8 Kambaŋ moŋnoŋ kokaeŋ jero, ‘Lama ano meme (noniŋ) titogiawo koloowuti, ii
mono goo gawoŋ tawaga koloowu.’ Kaeŋ jero oro tuuŋ kuuya yoŋonoŋ merabo-
raaŋgia titogiawo oŋoŋgi. Kambaŋ moŋnoŋ kokaeŋ jero, ‘Lama ano meme (noniŋ)
kaweŋtetere koloowuti, ii mono goo gawoŋ tawaga koloowu.’ Kaeŋ jero oro tuuŋ
kuuya yoŋonoŋ meraboraaŋgia kaweŋtetere oŋoŋgi.
9 Anutunoŋ kaeŋ ano asugiro maŋgaraa tuuŋanoŋga oro konjoratiŋ uŋuama nono
seigi.
10 “Oro ejianoŋ embia uŋualeema laligogiti, kambaŋ iikanoŋ gaoŋ iima jaana
uuŋ waama iibe meme (noniŋ) ejianoŋ embia uŋualeema naŋgiti, iyoŋoo selegia ii
kaweŋtetere, titogiawo ano diriweŋ, soŋojinjiri me koromboŋgi kuuya koloogi.
11 Nii gaoŋ iibe kanoŋ Anutuwaa gajoba moŋnoŋ noojoŋ ‘Jeikob!’ qaro. Kaeŋ qaro
‘Koi nanjeŋ,’ jeŋ meleembe.
12 Meleembe kokaeŋ toroqeŋ nijoro: ‘Labanoŋ iwoi kuuya ama gomakeji, niinoŋ ii
iima mojeŋ. Kawaajoŋ saanoŋ jaaga otaama uuŋ iiba: Meme (noniŋ) ejia kuuya embia
uŋualeema nanjuti, iyoŋoo selegianoŋ kaweŋtetere, titogiawo ano diriweŋ, soŋojinjiri
me koromboŋgi kolooja.
13 * Niinoŋ Betel kanoŋ asugiŋ gombe jamo daŋgunu moŋ kuuŋ kele moriŋ niwo
qaa somoŋgoŋ jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiina. Niinoŋ Anutu ii ano goojoŋ qaa kokaeŋ
jejeŋ: Gii mono keteda koi waama kantri koi mesaoŋ geeŋgaa kolokoloo gomaŋganoŋ
mombo eleema kemba.’ ”
14 Jeikobnoŋ qaaya kaeŋ jero Reizel ano Lea yoronoŋ kokaeŋ meleema muŋ ijori:
“Maŋnaraa mirinoŋ borosamowaa bakaya moŋ ii noroonoŋ mende toroqeŋ raja.
15 Iinoŋ eja norono sewanaranoŋ karo ii aŋaajoŋgadeeŋ meŋ gilidabororo. Kawaa-
joŋ noro mono waba tani ama norono laligoŋ kouri.
16 Kawaajoŋ Anutunoŋ maŋnaraa tuuŋanoŋa esuhina ilawoila konjoratiŋ wano
seiroti, ii kuuya mono oŋanoŋ anana ano meraboraurunana ananaa buŋaga kolooja.
Kawaajoŋ Anutunoŋ jeŋ kotoŋ gonoti, giinoŋ mono ii kuuya teŋ koma otaawa.”
17 Kaeŋ ijori waama meŋ mozozoŋgoŋ meŋ embameraurutа kobibiiŋ oŋono kamel
qagianoŋ ugi.
18 Miriwaa oro tuuŋa kuuya konjoma oŋono wala keŋgi. Esuhina iwoiya kuuya
Mesopotemia (Padan Aram) balonoŋ laligoŋ mokolooro seiroti, ii korebore kololoon
maŋa Aisakwaanoŋ kembombaajoŋ Keinan balonoŋ baageŋ keŋgi.
19 Kambaŋ kanoŋ Labanoŋ lama jugia motomambaajoŋ keno Reizelnoŋ maŋaa
mirinoŋ doŋlopioŋ bubuga yoŋgoro mero.
20 Yoŋgoro mero Jeikobnoŋ toroqeŋ looya Aram eja Laban ii kokaeŋ tiligoŋ muro:
Kembombaa qaaya ii mende jero moroto, mono oloŋ mesaoŋ keŋgi.
21 Kaeŋ oloŋ keŋgi kamel yoŋonoŋ ilawoilaya kuuya meŋ bosiŋgi. Kema Yufreitis
apu gowoya kotoŋ Gilead baloŋ baaŋawo iikanoŋ baageŋ keŋgi. Kiaŋ.

Labanoŋ Jeikob otaaŋ keno.

22 Keŋgito, weemboria karooŋa kolooro kanoŋ qaa kokaeŋ jegi Labanoŋ moro,
“Jeikobnoŋ mono togoŋ oloŋ koma keno.”
23 Ii moma waama tinitosa ejauruta uŋuama weemboria 7:baa so oŋotaaŋ kema
kema Gilead baloŋ baaŋawo kanoŋ mokoloon oŋoŋgi.

---

* **31:13:** Jen 28.18-22

24 Oŋoŋgiti, gomantiiŋa iikanoŋa Anutunoŋ Aram eja Laban ii gaonoŋ asugiŋ qaa kokaeŋ ijoro: “Gii Jeikobwaajoŋ kotumotue me qasumasuaa qaa moŋ jewabotiwaajoŋ mono moma kotoŋ galeŋ meŋ aowa.”
25 Uŋuaŋgi Jeikobnoŋ opo sel kuuŋa Gilead baloŋ baaŋawonoŋ mororoŋgoŋ kuuro Laban ano ejauruta yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ opo sel kuuŋgia iikanoŋ kuuŋ egi.
26 Eŋ waama qegia Jeikobwaanoŋ kema kokaeŋ jero moro: “Gii mono naa terega ama nona? Gii tiligoŋ nonjaŋ. Kere yoŋonoŋ manja qeŋ emba yoŋgoro horoŋkejuti, mono iikawaa tani noo borawoina oloŋ uruama koi kana.
27 Gii naambaajoŋ aŋgomokoloŋ ama noma uulaŋawo oloŋ koma nomesaoŋ kana? Gii mono naambaajoŋ qaa moŋ mende jena mobe laŋ kana? Ii mobenagati eeŋ, nii saanoŋ rii gbawe ambe komaŋ koma gita kulele qegi korisoro qaganoŋ oŋoombe kawuyaga.
28 “Ii mobenagati eeŋ, mono saanoŋ esauruna ano borawoina buugia kitoŋ neŋ yeizozogia jewenaga. Gii mono uuga qaawaa tere kaaŋa anjaŋa.
29 Niinoŋ ku-usunawo kaŋ saanoŋ tiwilaaŋ gombenagato, gomantiiŋa ewe maŋgaa Anutuyanoŋ qaa kokaeŋ nijojaa: ‘Gii Jeikobwaajoŋ kotumotue me qasumasuaa qaa moŋ jewabotiwaajoŋ mono moma kotoŋ galeŋ meŋ aowa.’
30 Kawaajoŋ mesaowa, geeŋgaa maŋgaa gomaŋ mirinoŋ eleemambaa uuaiŋga somata moma laligoŋgo mesaodaboroŋ kananoŋ kaŋ laligojaŋ. Kawaajoŋ saanoŋ kembato, noonoŋ doŋlopioŋuruna ii mono naambaajoŋ yoŋgoro meŋ kana?”
31 Labanoŋ kaeŋ ijoro Jeikobnoŋ kokaeŋ meleema muro: “Giinoŋ borawoiga manjaqeqe ku-usuŋ qaganoŋ nuambabotiwaajoŋ romoŋgoŋ keena moma oloŋ koma kaniŋ.
32 Kaninto, moŋnoŋ doŋlopioŋ bubuga mero mokoloowagi, ii saanoŋ qena komuwaa. Ilawoila kuuya meŋ laligojeŋi, ii saanoŋ tinitosaurunara yoŋoo jaanoŋ iima gosiŋ nama goonoŋ iwoiga moŋ mokolooŋ iima ii saanoŋ mewa.” Jeikobnoŋ kaeŋ ijoroto, embia Reizelnoŋ doŋlopioŋ ii yoŋgoro meroti, loyanoŋ ii mende morotiwaajoŋ ii haŋqaŋ qeŋ jero.
33 Kaeŋ jero qegia Jeikobwaa opo sel kuuŋanoŋ uma qeŋgama moŋgama Leawaa opo sel kuuŋanoŋ uma toroqeŋ weleŋ embawoi yoroo opo sel kuuŋgaranoŋ uma qeŋgama moŋgama iwoi moŋ mende mokolooro. Leawaanoŋ kuuŋ mesaoŋ kawaa gematanoŋ Reizelwaa kuuŋanoŋ uro.
34 Uroto, Reizelnoŋ doŋlopioŋ bubuga ii meŋ gesonoŋ mouma kamel qaganoŋ duŋ rarawaa uutanoŋ ama qaganoŋ uma qelanjiŋ raro. Kaeŋ raro maŋanoŋ opo kuuŋaa uuta kuuya qeŋganoto, ii mende mokolooro.
35 Reizelnoŋ maŋa kokaeŋ ijoro: “Somatana, nii koinoŋ niiro rajeŋiwaajoŋ ama goo jaasewaŋganoŋ saanoŋ mende waamaŋa. Kawaajoŋ uuduuduu mende moma nomba.” Kaeŋ ijoro miriwaa doŋlopioŋ bubuga iikawaajoŋ moŋganoto, ii mende mokolooro.
36 Mende mokolooro nama Jeikobnoŋ iriŋa soono temboma Laban kokaeŋ jeŋ qisiŋ muro: “Niinoŋ naa kanaga ama soŋgiwe? Mono naa sili bologa ama gombetiwaajoŋ kakasililinoŋ tiwowasanoŋ tigoŋ nonjaŋ?
37 Noo esuhinana kuuya qeŋgan daboroŋgo mono naa iwoiga moŋ mokoloona goo miri uutaa buŋaga koloonaga? Ii saanoŋ meŋ koi kaŋ tinitosaurunara yoŋoo jaagianoŋ ana iigi batunaranoŋ qaa lombo enagati, ii gosiŋ jeŋ tegoŋ mindiŋgoŋ norombuya.
38 “Niinoŋ giwo yambu 20 laligoŋ waabe. Kambaŋ iikawaa uutanoŋ gawoŋga mewe goonoŋ lama ano meme (noniŋ) yoŋonoŋ mende jaŋgoŋ qaoŋgito, awaagadeeŋ koloonŋ seisei ama laligogi. Kaaŋagadeeŋ lama ejia moŋ goo oro tuuŋnoŋa mende qeŋ newe.
39 Kambaŋ tosaaŋanoŋ oro kawalianoŋ lama qeŋ kitomitooroti, ii mende meŋ kaŋ goma laligoweto, iikawaa kitia ii neenaa tuuŋnoŋga meŋ kitianoŋ ama laligowe.

Lamaga gomantiiŋanoŋ me asasaganoŋ yoŋgoro meŋ laligowuyagati, kileŋ iikawaa kitia amambaajoŋ jeŋkooto ana ii otaaŋ laligowe.

40 “Weeŋ biiwianoŋ gomaŋ gerianoŋ nooro gomantiiŋanoŋ memetotoŋanoŋ nuro saŋgoŋa moma laligowe. Kambaŋ mamaga gaoŋ gbiligbili laligowe.

41 Yambu 20:waa so iikaaŋ goo gomanoŋ laligoŋ waabe tegoja. Yambu 14 ii borawoiga oromambaajoŋ weleŋ qeŋ goma laligowe. Iikawaa gematanoŋ yambu 6 ii lama bulmakao mokoloomambaajoŋ goonoŋ gawoŋ meŋ laligowe. Kaeŋ laligoweto, giinoŋ gawoŋ memewaa tawana ii somaŋa 10:baa so utequte ama laligona.

42 “Asana Aabrahambaa Anutuya amana Aisaknoŋ waeya meŋ mepeseeŋkeji, iinoŋ gemananoŋ aworo kolooŋ mende kotiŋgoŋ nonagi eeŋ, giinoŋ mono bobora wasiŋ nona kawenaga. Kaeŋ ama nonagato, Anutunoŋ noonoŋ siimbobolo kakasililiŋ iiro gawoŋ boronanoŋ seleqeqe ama meŋ laligoweti, ii iima kete gomantiiŋanoŋ noo qaana gosiŋ jeŋ tegoro mojaŋ.” Kiaŋ.

Jeikob ano Laban yoronoŋ soomoŋgo ani.

43 Jeikobnoŋ kaeŋ jero Labanoŋ kokaeŋ meleema muro: “Emba woi koi mono noo borawoinaga. Yoroo meraboraurugara ii noonoŋa. Lama bulmakao tuuŋa tuuŋa koi ii noonoŋa. Iwoi kuuya koi iijaŋi, ii kuuya noo buŋagadeeŋ kolooja. Kaento, mesaowa niinoŋ kete borawoina koi ano meraboraurugara oŋoniti, yoŋonoŋ kembutiwaa qaagia jegi ii qewagomambaajoŋ moma bimoojeŋ.

44 Kawaajoŋ saanoŋ kaŋ gou koma aoŋ batunaranoŋ soomoŋgo ambo. Ii qendeembotiwaajoŋ romoŋgoŋ noroma daŋgunu kaaŋa batunaranoŋ ewaa.”

45 Kaeŋ jero Jeikobnoŋ jamo moŋ meŋ kuuro moroalimbaŋ daŋgunu kaaŋa sodogara kolooŋ nano.

46 Iikanoŋ nano Jeikobnoŋ tinitosauruta yoŋoojoŋ jamo meŋ kululuuwutiwaajoŋ jero. Kaeŋ jero jamo meŋ qanoŋ qanoŋ ama kululuugi uro iikawaa kosianoŋ nene lombaŋ ooŋ negi.

47 Labanoŋ jamo tuuŋ kawaa qata Jegar Sahaduta qaro Jeikobnoŋ qata Galed qaro. *

48 Kaeŋ qama looyanoŋ qegia Jeikob kokaeŋ ijoro: “Jamo tuuŋ koi mono kete anaraa batunaranoŋ moroalimbaŋ daŋgununaraga ewaa.” Kawaajoŋ Jeikobnoŋ iikawaa qata Galed qaro.

49 Labanoŋ qaa toroqeŋ kokaeŋ jero: “Poŋnoŋ deema laligowoti, kambaŋ iikanoŋ batunaranoŋ jaayanoŋ niriima riiŋ galeŋ meŋ noroma laligowaa.” Kawaa so baloŋ iikawaa qata moŋ Mizpa qaro. (Mizpa = Galeŋ meme miri koriga.)

50 Labanoŋ qaa ii toroqeŋ kokaeŋ ijoro: “Giinoŋ borawoina horoŋ ureeŋ aoŋ ama oromba me toroqeŋ emba tosaaŋa oŋombagati eeŋ, mono qaa koi moma laligowa: Baloŋ eja moŋnoŋ kosonaranoŋ mende laligoŋ niriiro Anutunoŋ mono kileŋ saanoŋ niriima batunaranoŋ soomoŋgo ejiwaa qaaya ii naŋgoŋ jeŋ laligowaa.”

51 Kaeŋ ijoŋ mombo toroqeŋ kokaeŋ jero: “Qegana moba, jamo tuuŋ koi ano tooŋ koi kuujeŋi, iikanoŋ mono anaraa batunaranoŋ daŋgunu kaaŋa rama ubao.

52 Jamo tuuŋ koi mono daŋgununara kolooŋ rama ubaa ano tooŋ koi ii kaaŋagadeeŋ daŋgununara kolooŋ rama ubaa. Iikanoŋ soomoŋgonaraajoŋ kokaeŋ romoŋgoŋ noroma rama ubao: Niinoŋ meŋ boliŋ gomambaajoŋ moma jamo tuuŋ koi mende uuguŋ goonoŋ kamaŋa. Giinoŋ kaaŋiadeeŋ meŋ boliŋ nomambaajoŋ moma jamo tuuŋ ano tooŋ koi mende uruuguŋ noonoŋ kawa.

53 Aabraham, Naahor ano yoroo maŋgaraa beŋgia Anutu iinoŋ mono qaa batunaranoŋ kolooro ii gosiŋ jeŋ tegoŋ norombaa.” Labanoŋ kaeŋ ijoro Jeikobnoŋ qaa

* **31:47:** Daŋgunu jamo tuuŋ: ii Hibruu qaanoŋ Galed ano Arameik qaanoŋ Jegar Sahaduta.

ii somoŋgoŋ Anutuwaa qanoŋ jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiro. Maŋa Aisaknoŋ Anutu iikawaa waeya meŋ mepeseeŋ laligoro.
54 Jeikobnoŋ kaeŋ ama baloŋ baaŋanoŋ oro qeŋ iikanoŋ siimoloŋ ooŋ tinitosauruta horoŋ oŋono lombanoŋ kagi. Kaŋ nene neŋ gomantiiŋanoŋ rii oroŋ baaŋanoŋ kanoŋ egi.
55 Egi gomaŋ asariro Labanoŋ umugawodeeŋ waama esauruta ano borawoita buugia kitoŋ neŋ kotuegoŋ oŋoma yeizozogia jero. Ii jeŋ oŋomesaoŋ eleema gomaŋanoŋ keno. Kiaŋ.

32

Jeikobnoŋ Iisoowo aitoŋgowowaajoŋ joroŋqoroŋ ano.

1 Looyanoŋ keno Jeikobnoŋ kaaŋagadeeŋ kananoŋ keno Anutuwaa gajobauruta tosianoŋ mokolooŋ mugi.
2 Mokolooŋ mugi iŋiima kokaeŋ jero: “Ii Anutuwaanoŋ manjaqeqe tuuŋ kolooju.” Kawaa so gomaŋ iikawaa qata Mahanaim (manjaqeqe tuuŋ woi) qaro.
3 Jeikobnoŋ kananoŋ kema laligoŋ qele ejauruta tosaaŋa wala wasiŋ oŋono Edom kantrinoŋ baloŋ qata Seir kanoŋ data Iisoo iibombaajoŋ keŋgi.
4 Wasiŋ oŋoma kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono: “Oŋo mono kema da poŋna Iisoo kokaeŋ jegi moba: ‘Somatana moba, nii weleŋ ejaga Jeikob. Nii owanara Labambo laligoŋ kouma laligodaboroŋ kambaŋ kokaamba ii mesaoŋ kajeŋ.
5 Iikanoŋ laligoŋ bulmakao, doŋgi, lama, meme (noniŋ) tuuŋa tuuŋa ano weleŋqeqe ejemba mokolooŋ uŋuama kananoŋ kajeŋ. Oo eja poŋna, niinoŋ goo jaanoŋ kiaŋkoomu mokoloomambaajoŋ moma qaa buzuna koi wala ambe goonoŋ kaja.’ ”
6 Kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono kema eleema kaŋ kokaeŋ jegi moro: “Nono daga Iisoowaanoŋ keniŋ. Iinoŋ mono ejauruta 400 uŋuama kananoŋ kaŋ giwo aitoŋgowombaajoŋ jojoriŋ laligoju.”
7 Kaeŋ jegi moma awawaliŋ konjiliŋ somata moro. Kaeŋ moma nama kanagesouruta iwo kagiti, ii ano lama meme tuuŋa tuuŋa, bulmakao tuuŋa tuuŋa ano kameluruta ii mendeema oŋono tuuŋ woi koloogi.
8 Kokaeŋ romoŋgoŋ kaeŋ ano: “Iisoonoŋ kaŋ manja qeŋ tuuŋ moŋ uŋuŋ tiwilaawaati eeŋ, tuuŋ moŋ yoŋonoŋ mono saanoŋ oloŋ koma kembuyaga.”
9 Kaeŋ romoŋgoŋ kokaeŋ jeŋ qama kooliro: “Oo Anutu, asana Aabraham ano maŋna Aisak yoroo beŋgara, gii saanoŋ moma nomba. Poŋ, gii geeŋgo qaa kokaeŋ nijona mobe: ‘Gii mono waama geeŋgaa balonoŋ eleema geeŋgaa tinitosauruga yoŋoonoŋ kemba. Endu kena niinoŋ toomoriaŋ gombe laligowa.’ Kaeŋ nijona mobe.
10 Wala eeŋanoŋ neenaa taa gbarunanondeeŋ meŋ Jordan apu gowoya koi koloŋ kembeto, saanoŋ koloon seiŋ kete eleema tuuŋ woi koloon koi kajeŋ. Nii weleŋ ejaga kamaaŋqeqeta koloon laligoweto, giinoŋ kileŋ qaaga pondaŋ otaaŋ kiaŋkoomuga kuuya qendeema noma laligona. Nii kamakamaata koloon uujopaga ii buŋa qeŋ aomambaa so mende koloon laligowe.
11 “Dana Iisoonoŋ kananoŋ kaŋ neena, nemuŋ ano meraboraurunana nono nunuŋ tiwilaaŋ nonombabotiwaajoŋ nii keena mojeŋ. Kawaajoŋ giinoŋ mono ilaaŋ nonoma iwaa borianoŋga metogoŋ nonomba.
12 * Gii geeŋgo qaa kokaeŋ nijona: ‘Niinoŋ toomoriaŋ goma gbiliuruga kolooŋseisei oŋombe jaŋgogianoŋ somariiro kowewaa sakasiŋa ejiwaa so koloowu. Ii kelemaleleŋ ewaatiwaajoŋ ama weeŋweeŋgoyaa so qaago. Qaa ii oŋanoŋ.’ ”
13 Kaeŋ qama kooliŋ gomantiiŋa ii baloŋ iikanoŋ ero. Eŋgo oro tuuŋa tuuŋa yoŋoonoŋga data Iisoo kaleŋ mumambaajoŋ oro kokaeŋ gosiŋ mendeema oŋoma aŋatitiga oŋoono:

---

* **32:12:** Jen 22.17

14 Meme (noniŋ) embia 200, ejia 20, lama embia 200, ejia 20,
15 kamel 30 meraboraurugia ajunoŋ, bulmakao embia 40, ejia 10, doŋgi embia 20,
ejia 10.
16 Tuuŋ kaeŋ kaeŋ gosiŋ mendeema tuuŋ aŋa aŋa ii weleŋqeqeuruta yoŋoo boro-
gianoŋ ama oŋoma kokaeŋ iŋijoro: “Oŋo saanoŋ wala kema oro tuuŋa tuuŋa koi yoŋoo
batugianoŋ tiriŋ kotoŋ uŋuama awaŋaoŋ kembu.”
17 Kaeŋ iŋijoŋ tuuŋ mutuya kembutiwaa galeŋa kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro: “Kananoŋ
keŋgi dana Iisoonoŋ mokoloon oŋoma kokaeŋ qisiŋ gombaa: ‘Gii morowaa weleŋqeqe
ejaga koloojaŋ? Gii dakanoŋ kemaŋ jeŋ kajaŋ? Oro baganoŋ kajuti, ii morowaanoŋa?’
18 Kaeŋ qisiŋ gono kokaeŋ jewa: ‘Ii weleŋ ejaga Jeikobwaanoŋga. Ii somataya Iisoo
kaleŋ mumambaajoŋ ano kaju. Aŋo mono gemanananoŋ kananoŋ kaja.’ ”
19 Kaeŋ jeŋ kotoŋ muŋ oro tuuŋ 2:ya, tuuŋ 3:ŋa ano oro tuuŋ tosia kuuya yoŋoo
galeŋgia gemagianoŋ kagiti, ii kaaŋagadeeŋ jeŋ kotoŋ oŋono mogi: “Oŋo dana Iisoo
mokoloowuti, mono qaa tania iikayadeeŋ jegi mobaa.”
20 Kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoma kokaeŋ romoŋgoro: “Niinoŋ batogoŋ uuta meŋ kamaaŋ ala
kaleŋ mumambaajoŋ oro tuuŋa tuuŋa wasiŋ oŋombe wala kembu. Dananoŋ ii iŋiima
uuta bonjoŋ kono olomoonaga. Uuta olomooro saanoŋ neeno iwaa jaasewaŋanoŋ osoŋ
keube siŋgisoŋgona mesaoŋ ala meŋ nonaga.” Kaeŋ romoŋgoŋ toroqeŋ kokaeŋ jegi
mobaatiwaajoŋ jero: “Goo weleŋ ejaga Jeikobnoŋ mono gemanananoŋ sosooda kaja.”
21 Kaeŋ jeŋ kaleŋa oŋono wala kananoŋ keŋgito, aŋo gomantiiŋa ii opo kuuŋnoŋ
ramaŋa jeŋ iikanoŋ raro. Kiaŋ.

Jeikobnoŋ Siwe gajobawo aoŋ orori.

22 Gomantiiŋa kanoŋ Jeikobnoŋ waama embawoita, weleŋ embawoita ano merau-
ruta 11 ii uŋuano kema Jabok apu sakasiŋa qeleqeleeya ii kotowombaajoŋ aŋgi.
23 Uŋuano apu kotoŋ kema esuhina iwoiya kuuya buŋaya eroti, ii kaaŋagadeeŋ meŋ
kendaborogi.
24 * Kendaborogito, Jeikobnoŋ aŋodeeŋ apu leegeŋ kanoŋ mombo raro. Aŋodeeŋ
raro eja moŋnoŋ karo iwo gomantiiŋanoŋ aoŋ oroŋ nani gomaŋ ano.
25 Eja iikanoŋ haamo ama mumambaajoŋ amamaaŋ iima kawaajoŋ Jeikob ii kupu
siitanoŋ qero. Qero motooŋ aoŋ oroŋ laligori iikanoŋ Jeikobwaa kupu siitanoŋ suno.
26 Siitanoŋ suno eja iikanoŋ kokaeŋ ijoro: “Gomaŋ amambaajoŋ anjiwaajoŋ mono
saanoŋ nomesaona kemaŋa.” Kaeŋ ijoroto,
Jeikobnoŋ kokaeŋ meleema muro:
“Nii mende kotuegoŋ nombagi eeŋ, nii mono mende gomesaowe kembaga.”
27 Kaeŋ meleema muro “Gii qaga moro?” jeŋ qisiŋ muro “Jeikob,” jero.
28 * Kaeŋ jero qaa kokaeŋ ijoro: “Gii Anutu ano ejemba nonowo aoŋ oroŋ laligoŋ
haamo ama nonona. Kawaajoŋ goo qaga mono toroqeŋ Jeikob qaagoto, Israel qabu.”
(Israel = Anutuwo aoŋororo.)
29 * Kaeŋ ijoro kokaeŋ jero: “Gii saanoŋ qaga qana momaŋa.” Kaeŋ jeroto,
gajobanoŋ kokaeŋ meleema muro: “Gii nomaembaajoŋ noo qanaajoŋ qisijaŋ?” Kaeŋ
meleema muŋ iikanoŋ nama kotuegoŋ muro.
30 Kotuegoŋ muro Jeikobnoŋ kokaeŋ jero: “Nii Anutuwo jaasewaŋ qeŋ aoŋ jaaya
tororo iijento, kileŋ niima kobooro jaawo laligojeŋ.” Kaeŋ jeŋ kawaajoŋ baloŋ iikawaa
qata Penuel qaro. (Penuel = Anutuwaa jaasewaŋa)
31 Weeŋ jaayanoŋ kouro Jeikobnoŋ Penuel gomaŋ ii mesaoŋ uuguŋ kaŋ kupu siita
sunotiwaajoŋ ama riiŋ koriŋkoriŋ keno.

---

* **32:24:** Hoos 12.3-4 * **32:28:** Jen 35.10 * **32:29:** Poŋ 13.17-18

32 Eja kanoŋ Jeikobwaa kupu sii toroqeqetaa tokotokoyanoŋ qerotiwaajoŋ ama
Israel kanatuuru yoŋonoŋ kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ oro neŋ kanoŋ kupu sii
toroqeqetaa tokotokoya ii togoŋ mende neŋkeju. Kiaŋ.

33

Jeikobnoŋ Iisoowo aitoŋgori.

1 Jeikobnoŋ jaaya uuŋ waama Iisoonoŋ ejauruta 400 yoŋowo motooŋ kananoŋ
kagiti, ii iŋiiro. Kawaajoŋ meraborauruta mendeema oŋoma Lea, Reizel ano weleŋ
embawoita yoŋoo borogianoŋ oŋono.
2 Kaeŋ ama oŋoma kokaeŋ areŋgoŋ oŋono: Weleŋ embawoita yoronoŋ meraborau-
rugara uŋuama wala keŋgi. Yoŋoo gemagianoŋ Leanoŋ meraborauruta yoŋowo keŋgi
Reizel ano meria Joosef yoronoŋ daandaaŋ keni.
3 Sumaŋa kaeŋ areŋgoŋ oŋoma aŋo yoŋoo wosogianoŋ wala kema simiŋ kuma
namonoŋ usugoŋ waaro indiŋa 7 kolooro kema dataa jaasewaŋanoŋ keuro.
4 Keuroto, Iisoonoŋ koga iimambaajoŋ uulaŋawo bobogariŋ kaŋ suuŋgoŋ muŋ
borianoŋ aroyanoŋ giliro kemero buuta kitoŋ nero urusaaŋ aori.
5 Iisoonoŋ jaaya uuŋ waama Jeikobwaa embamerauruta iŋiima koga qisiŋ muro:
“Koi daeŋ yoŋonoŋ giwo kaju?” Qisiŋ muro kokaeŋ meleeno: “Anutunoŋ kaleŋ
moriaŋa qaganoŋ merabora koi weleŋ ejaga nii nonota kajoŋ.”
6 Kaeŋ meleeno weleŋ embawoita yoronoŋ meraborauruga yoŋowo kosere kouma
simiŋ kuma namonoŋ usugogi.
7 Kawaa gematanoŋ Lea ano meraborauruta yoŋonoŋ kaaŋiadeeŋ kosere kouma
simiŋ kuma namonoŋ usugogi. Tetegoyanoŋ Joosef ano Reizel yoronoŋ kosere kouma
simiŋ kuma namonoŋ usugori.
8 Kaeŋ aŋgi Iisoonoŋ kokaeŋ qisiŋ muro: “Eja ano oro tuuŋ kuuya kananoŋ
mokoloonŋ oŋonjeŋi, ii kania naata wasiŋ oŋona kajuya?” Kaeŋ qisiŋ muro kokaeŋ
ijoro: “Oo eja poŋna, niinoŋ ii goo jaaganoŋ kiaŋkoomu mokoloomambaajoŋ ama
wasiŋ oŋombe.”
9 Kaeŋ jeroto, Iisoonoŋ qaa kokaeŋ ijoro: “Oo kona, ii noonoŋ mamaga sonanoŋ raju.
Kawaajoŋ ii saanoŋ toroqeŋ geeŋgaa buŋa kolooŋ ewaa.”
10 Kaeŋ ijoro Jeikobnoŋ kokaeŋ jero: “Kaeŋ qaago. Giinoŋ niimanaaŋ ama ala awaa
meŋ nona goo jaasewaŋga iibe Anutuwaa jaasewaŋa kaaŋa kolooja. Kawaajoŋ nii goo
jaaganoŋ kiaŋkoomu mokoloojeŋi eeŋ, mono kalena koi saanoŋ buŋa qeŋ aowa.
11 Anutunoŋ kaleŋ moriaŋ qendeema nono laligoŋ koube iwoi kuuya ama-
maaŋkejeŋi, ii kuuya saanoŋ eŋ nonja. Kawaajoŋ keraqeeaŋgo kalena meŋ kagiti, ii
saanoŋ mewa.” Kaeŋ ijoŋ kaparaŋ koma nanotiwaajoŋ Iisoonoŋ keraqeeaŋgo kaleŋa
ii buŋa qeŋ aoro.
12 Buŋa qeŋ aoŋ kokaeŋ jero: “Mono saanoŋ toroqeŋ kemboŋa. Niinoŋ koipugia
koloowe oŋo saanoŋ niwo kagi kemboŋa.”
13 Kaeŋ jeroto, Jeikobnoŋ kokaeŋ ijoro: “Eja poŋna, moba. Meraborauruna yoŋonoŋ
esuŋgia kamakamaata kolooju ano lama nemuŋa ano bulmakao nemuŋa meraboragia
aju oŋomakejuti, niinoŋ ii kalaŋ koma oŋomakejeŋ. Kaeŋ kolooro ii kana kembuwaajoŋ
weemboria motooŋgowaa so molaŋkota oŋotaawonagati eeŋ, yoŋonoŋ mono esuŋgia
kamaaro korebore komuwuyaga.
14 Kawaajoŋ eja poŋna, gii saanoŋ wala kena weleŋ ejaga niinoŋ sosooda gemaganoŋ
gotaaŋ kamaŋa. Oro oŋotaawe wosonanoŋ wala kembuti ano meraborauruna
esuŋgiaa so osoŋosoŋ kaŋ kaŋ era Seir gomanoŋ somatana goonoŋ kouboŋa.”
15 Kaeŋ ijoro Iisoonoŋ kokaeŋ jero: “Kaeŋ kolooro nii saanoŋ ejauruna tosaaŋa
oŋomesaowe giwo osoŋ kawu.” Kaeŋ jero Jeikobnoŋ kokaeŋ qisiro: “Gii mono

naambaajoŋ kaeŋ anaga? Oo eja poŋna, nii goo jaanoŋ kiaŋkoomu mokoloowe mono sokoma nono tegoja."
16 Kaeŋ jero Iisoonoŋ weemboria iikanoŋadeeŋ eleema kema Seir gomaŋanoŋ keuro.
17 Jeikobnoŋ Sukot gomanoŋ kema iikanoŋ aŋaa miria osoŋ orouruta yoŋoojoŋ kuuŋa kuuŋa mero. Kawaajoŋ gomaŋ miri iikawaa qata Sukot (Halihali) qamakeju. Kiaŋ.
18 Jeikobnoŋ tani kaaŋanoŋ Mesopotemia (Padan Aram) baloŋ mesaoro. Mesaoŋ kaŋ Keinan balombaa taoŋ qata Sekem kanoŋ awaagadeeŋ kouro. Kouma opo sel kuuŋa taoŋ kosianoŋ baloŋ korianoŋ mororoŋgoŋ kuuŋ ragi.
19 * Opo sel kuuŋa baloŋ korianoŋ kuuroti, iinoŋ gomaŋ kitia ii Sekembaa maŋa Hamor iwaa merauruta yoŋoonoŋga silwa kota 100 kanoŋ sewaŋa mero.
20 Sewaŋa meŋ kanoŋ jiwowoŋ alata moŋ meŋ qata "El, Israelwaa beŋ Anutuya," kaeŋ qaro. (El = beŋ)

34

Sekem yoŋonoŋ Daina meŋ boliŋ mugi.

1 Leanoŋ Jeikobwaa borata Daina meroti, iinoŋ kambaŋ moŋnoŋ Keinan emba saraŋ iŋiimambaajoŋ keno.
2 Keno baloŋ iikawaa eja poŋa Hamor iinoŋ Hiwi kanagesowaa ejaga laligoro. Iwaa meria Sekem iinoŋ Daina iima iikanondeeŋ iimanaaŋnaaŋ moma horoŋ meŋ kileeŋ muro.
3 Sekemnoŋ wombota Jeikobwaa borata Dainawaajoŋ pororogoŋ somoŋgoŋ uukaleŋanoŋ jopagoŋ muŋ kele qaayanoŋ jeŋ tutugoŋ muŋ laligoro.
4 Tutugoŋ muŋ laligoŋ maŋa Hamor kokaeŋ ijoro: "Ama, gii saanoŋ emba saraŋ koi noo embanaga koloowaatiwaajoŋ qaa gawoŋ mewa."
5 Kambaŋ kanoŋ Jeikobwaa meraaŋuruta yoŋonoŋ baloŋ korianoŋ kema miriwaa orourugia galeŋ koma oŋoma laligogi Sekemnoŋ Daina meŋ kileero maŋa Jeikobnoŋ borataa buzu qaa ii kaeŋ moro. Ii moroto, ii mesaŋgoŋ merauruta mirinoŋ koubutiwaajoŋ qaaya bogoro mamboma raro.
6 Mamboma raro Sekembaa maŋa Hamor iinoŋ qaa gawoŋ memambaajoŋ Jeikobwaanoŋ karo.
7 Kaŋ raro Jeikobwaa meraurutanoŋ baloŋ korianoŋga kougi. Kouma iikanondeeŋ iwoi asugirotiwaa sunduya ii kokaeŋ mogi: Sekemnoŋ Jeikobwaa borata meŋ kileero Israel kanatuuru batugianoŋ sili gamuyawo kolooro. Sili ii mende aaŋaa so kolooro. Ii moma uugianoŋ kobooro wosobiri moma goroŋooso aŋgi.
8 Goroŋooso mokoloogito, Hamornoŋ kokaeŋ iŋijoro: "Merana Sekembaa uuwombotaa naaŋa ii oŋoo naamboragiaajoŋ mokotaaŋ raja. Kawaajoŋ saanoŋ jeŋ tegogi Dainanoŋ iwaa embia koloonaga.
9 Saanoŋ nonowo naamboraurunana utequte ama aoniŋ kema karo laligowoŋa. Kaeŋ saanoŋ qenaqena kolooŋ laligowoŋa.
10 Kaeŋ ama saanoŋ nonoo batunananoŋ rama laligowu. Nono balonana koi ii mende aŋgoŋ komboŋato, oŋo saanoŋ iikanoŋ laŋ kema kaŋ aiŋgiaa so baloŋ kitia kitia buŋa qeŋ aoŋ mirigia meŋ nonowo aŋguneŋ-qaŋguneŋ ama laligowoŋa."
11 Kaeŋ jero Sekemnoŋ Dainawaa maŋnaaŋuruta ii kokaeŋ iŋijoro: "Niinoŋ oŋoo jaanoŋ kiaŋkoomu mokoloomambaajoŋ moma qisiŋ oŋonjeŋ. Kawaajoŋ ii me woiwaa qisiŋ nombuti, nii saanoŋ ii oŋomaŋa.
12 Emba sewaŋa ano kaleŋ meŋ kaŋ oŋomaŋati, iikawaa jaŋgoya ii saanoŋ aiŋgiaa so meŋ ubu. Ii me woiwaa qisiŋ nombuyagati, niinoŋ ii saanoŋ oŋomaŋa. Qaana kota koi: Oŋonoŋ mono jeŋ tegoŋ naamboragia noŋgi noo embanaga koloowaa."

* **33:19:** Joos 24.32; Jon 4.5

13 Sekemnoŋ naaŋgia Daina meŋ kileerotiwaajoŋ ama Jeikobwaa merauruta
yoŋonoŋ osoŋkakale qaganoŋ Sekem ano maŋa Hamor meleema oroma
14 qaa kokaeŋ jegi mori: “Eja mombaa selianoŋ Anutuwaa aiweseya mende kotogiti,
nono naamboranana eja iikaaŋa saanoŋ mende muboŋa. Kaeŋ aniŋ gamugamu
qanananoŋ ubabo. Kawaajoŋ nono ii mubombaajoŋ amamaajoŋ.
15 Oŋo sili motooŋgo kokaeŋ aŋgi nono uumotooŋgo amboŋa: Wala Anutuwaa
aiweseya ii ejaurugia kuuya oŋoo selegianoŋ kotogi tegoro nono laligojoŋi kaaŋa
koloowuti eeŋ, mono naamboranana saanoŋ oŋomboŋa.
16 Kaeŋ aŋgi saanoŋ oŋowo naamboraurunana utequte ama aoniŋ kema karo
laligowoŋa. Kaeŋ saanoŋ oŋoo batugianoŋ rama kanageso tuuŋ motooŋgo kooloŋ
laligowoŋa.
17 Kaeŋ laligowoŋato, Anutuwaa aiweseya selegianoŋ kotowombaajoŋ uumotooŋgo
mende ambuti eeŋ, nono mono naamboranana wama moŋgeŋ kemboŋa.”
18 Qaa kaeŋ jegi Hamor ano meria Sekem yoronoŋ qaa kaaŋa kawaajoŋ mori sokono.
19 Kaeŋ mori eja gbaworo Sekemnoŋ maŋaa sumaŋuruta yoŋoo batugianoŋ tosaaŋa
uŋuuguŋ qabuŋa somata meŋ laligoro. Iwaa uunaaŋanoŋ Jeikobwaa borataajoŋ
mamaga erotiwaajoŋ ama qaa jegiti, ii otaamambaajoŋ isinabisina mende ama
kambaŋ mende qeŋ koriro uro.
20 Kaeŋ koolooro Hamor ano meria Sekem yoronoŋ Sekem taombaa eja alauruta
yoŋowo qaa jewombaajoŋ taombaa nagu kosianoŋ ajoajoroo sombeŋgianoŋ kema
kokaeŋ jeri:
21 “Eja koi yoŋonoŋ ananawo ala awaa meŋ aoŋkeju. Kawaajoŋ anana saanoŋ
jeŋ tegoniŋ yoŋonoŋ ananaa balonoŋ rama lansaŋ kema kaŋ mirigia meŋ ananawo
aŋgunen̄-qaŋgunen̄ ama laligowoŋa. Yoŋonoŋ baloŋ kitia mewuwaajoŋ titiŋa mamaga
eja. Anana saanoŋ yoŋowo naamboraurunana utequte ama aoniŋ kema karo
laligowoŋa.
22 Anana sili motooŋgo kokaeŋ aniŋ eja yoŋonoŋ ananawo laligowombaajoŋ uumo-
tooŋgo ambu: Anutuwaa aiweseya ii eja iyoŋoo selegianoŋ kotogi eji, iikawaa so ii
wala kuuya ananaa selenananoŋ kaaŋagadeeŋ kotoniŋ tegoro anana saanoŋ yoŋowo
kanageso tuuŋ motooŋgo kooloŋ laligowoŋa.
23 “Kaeŋ aniŋ yoŋoonoŋ miriwaa oro tuuŋgia ano esuhina iwoigia kuuya ii mono
ananaa buŋa koloowuya. Kawaajoŋ qaa ninijogiti, ii saanoŋ moma wambelaaniŋ
yoŋonoŋ ananaa batunananoŋ rara dunduŋgia mokooloŋ laligowu.”
24 Kaeŋ iŋijori taombaa kiropo naguyanoŋ kaŋ ajoroogiti, iyoŋonoŋ kuuya Hamor
ano meria Sekem yoroo qaawaajoŋ uumotooŋgo ama jegi Anutuwaa aiweseya ii Sekem
taombaa eja kuuya yoŋoo selegianoŋ kotodaborogi.
25 Kotodaborogi weemboria 3:a koolooro kanoŋ wijigiaa siimboboloya ii kaaŋiadeeŋ
toroqeŋ moma ragi Jeikobwaa merawoita woi Simeon ano Liwai, Dainawaa naaŋwoita
yoronoŋ manjawaa soogara somata meŋ taoŋ iikanoŋ saŋgabaŋga kema toogia mende
moma ragi alanzaŋ manja qeŋ eja kuuya japaleleŋ uŋuri komudaborogi.
26 Hamor ano meria Sekem ii kaaŋiadeeŋ manjawaa soo somatanoŋ ururi komuri.
Komuri Sekembaa mirinoŋga naaŋgara Daina ii horoŋ kamaaŋ wama keni.
27 Kaeŋ ani Jeikobwaa meraurutanoŋ Sekemnoŋ naaŋgia meŋ kileeŋ murotiwaajoŋ
ama taonoŋ sararagoŋ kema eja qamogia iŋiima taombaa esuhina iwoiya luluuma qeŋ
yoŋgoro megi.
28 Lama, meme, bulmakao ano doŋgi tuuŋa tuuŋa ano ilawoilagia kuuya taoŋ
uutanoŋ ano baloŋ korianoŋ egiti, ii kuuya kalugoŋ medaborogi.
29 Esuhina iwoigia kuuya korama emba meraboraurugia kuuya uŋuama mirigianoŋ
iwoigia tosaaŋa eroti, ii kololooŋ luluuma qeŋ yoŋgoro meŋ togoŋ keŋgi.

30 Kaeŋ aŋgi Jeikobnoŋ Simeon ano Liwai kokaeŋ irijoro: “Oro kaeŋ ani kakasililiŋ somataa qaayanoŋ mono noo qananoŋ uro laligomaŋa. Baloŋ kokawaa toya Keinan kanageso ano Periz kanageso yoŋonoŋ mono kazi moma noma laligowu. Nii oŋoo kanatuuruna nono afaaŋanoŋ laligojoŋ. Kawaajoŋ yoŋonoŋ manjaqeqe ejaurugia kululuuŋ oŋoma qotogoŋ nonoma manja qeŋ nombuti eeŋ, yoŋonoŋ mono saanoŋ japaleleŋ nuŋ nii ano kanatuuruna tiwilaaŋ nonombuya.”
31 Jeikobnoŋ kaeŋ irijoroto, iyoronoŋ qaa kokaeŋ ijori: “Moŋnoŋ nonoo naaŋnana kana somata emba tani ama muroti, nono mono iikawaa iroŋa meleema oŋoniŋ sokonja.” Kiaŋ.

35

Jeikobnoŋ Betel keno Anutunoŋ kotuegoŋ muro.

1 * Anutunoŋ Jeikob qaa kokaeŋ ijoro: “Gii mono waama Betel gomanoŋ kema rara dunduŋga mokoloon kanoŋ Anutuwaajoŋ siimoloŋ alata moŋ mewa. Daga Iisoowaajoŋ oloŋ koma kena Anutunoŋ kambaŋ iikanoŋ asugiŋ gonoti, mono iwaajoŋ alata ii mewa.”
2 Kaeŋ ijoro Jeikobnoŋ sumaŋa ano ejemba kuuya iwo laligogiti, ii kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono: “Beŋ doŋlopioŋ iwoi towoya batugianoŋ ejuti, ii mono qetegoŋ giligi keno koma konjoratiŋ meŋ aoŋ selegia soŋgbama opo malekugia utegowu.
3 Nii koŋajiliŋ uutanoŋ laligoŋ Anutu qama kooliwe meleema nono ano daeŋ daeŋ kema kaŋ laligoweti, iinoŋ iikanoŋ niwo laligoŋ kouro. Kawaajoŋ oŋo mono kagi Betel gomanoŋ kemboŋa. Nii iikanoŋ Anutuwaajoŋ siimoloŋ alata moŋ memaŋa.”
4 Kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono borogianoŋ doŋlopioŋ iwoi towoya kuuya egiti ano gejagianoŋ maŋgu sulugiti, ii qetegoŋ kololoon Jeikob mugi. Mugi kema jujuu gere moŋ Sekem gomanoŋ nanoti, iikawaa kanianoŋ namonoŋ osoŋ roŋ kono.
5 Kaeŋ ama waama keŋgi taoŋa taoŋa liligoŋ ragiti, Anutunoŋ kanatuurugia iyoŋoo uugia kuuro sombugia kanjaŋawo moma eleŋgia kamaaro Jeikob ano merauruta ii mende oŋotaagi.
6 Kaeŋ kema laligoŋ Jeikobnoŋ ano kanatuuruya kuuya iwo laligogiti, ii uŋuama Luz gomanoŋ keugi. Luz qata moŋ Betel ii Keinan balonoŋ eja.
7 Kanoŋ keuma Jeikobnoŋ siimoloŋ alata moŋ mero. Dataajoŋ oloŋ koma kenoti, kambaŋ iikanoŋ Anutunoŋ baloŋ iikanoŋ asugiŋ muro. Kawaajoŋ Jeikobnoŋ gomaŋ miri iikawaa qata El Betel qaro. (El Betel = Betelwaa Beŋa)
8 Betel kanoŋ laligogi Rebekawaa weleŋ embia Debora ii komuro. Komuro Betel gomaŋ baatanoŋ jujuu gere mombaa kanianoŋ roŋ koŋgi. Jiŋgeŋ qama saagitiwaajoŋ ama jujuu gere iikawaa qata ‘Jiŋgeŋ saawaa jujuu’ kaeŋ qagi.
9 Jeikobnoŋ Mesopotemia (Padan Aram) balonoŋa eleema karo Anutunoŋ mombo asugiŋ muŋ kotuegoŋ muro.
10 * Kotuegoŋ muŋ kokaeŋ jero moro: “Goo qaga Jeikob (tiliqili eja) qamakejuto, iikaaŋa toroqeŋ mende qama laligowu. Kete kanaiŋ uma qaga mono Israel ewaa.” Poŋnoŋ kaeŋ jeŋ qata Israel qaro. (Israel = Anutuwo aoŋ orori.)
11 * Qata kaeŋ qama toroqeŋ Jeikob kokaeŋ ijoro: “Nii Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toya koloojeŋ. Gii saanoŋ kolooŋ seisei ana gbiliuruga yoŋoo jaŋgogianoŋ somariiŋ ubaa. Goonoŋga kanatuuru mamaga kolooŋ kanageso tuuŋa tuuŋa asugiwu. Gii kiŋa kiŋa yoŋoo bemunjalegiaga koloowaga.
12 Niinoŋ baloŋ Aabraham ano Aisak buŋa qeŋ orombeti, ii mono goo buŋa qemaŋa ano goo gemaganoŋ gbiliuruga yoŋoo buŋagia kaaŋagadeeŋ koloowaatiwaajoŋ ii qemaŋa.”

* **35:1:** Jen 28.11-17 * **35:10:** Jen 32.28 * **35:11:** Jen 17.4-8

13 Anutunoŋ qaa kaeŋ ijoŋ Jeikob mesaoŋ gomaŋ miri iikanoŋa kanakeewaŋ uro.
14 * Anutunoŋ qaaya ijoro moroti, Jeikobnoŋ baloŋ iikanoŋ jamo moŋ meŋ waama
tooŋ kuuŋ ii wain ooyanoŋ mamatewooya meŋ moriŋ iikawaa qaganoŋ oil gerewaa
kelega maaro kemero.
15 Anutunoŋ qaa ijoroti, Jeikobnoŋ gomaŋ miri iikawaa qata Betel (Anutuwaa miri)
qaro. Kiaŋ.

Reizelnoŋ komuro.

16 Kawaa gematanoŋ Jeikobnoŋ sumaŋuruta uŋuama Betel gomaŋ mesaoŋ kema
laligoŋ Efrata gomaŋ dodowigi Reizelnoŋ mera meme kambaŋanoŋ kaŋ kuuro masu
jekania booroŋgia qero.
17 Masu qenjeŋ-mamjeŋawo somata qeroti, kambaŋ iikanoŋ koipu embanoŋ qaa
kokaeŋ jero moro: “Oo Reizel, toroko mende moba. Gii mono kambaŋ kokaamba
kaaŋagadeeŋ mera ejaga moŋ mombo mewaga.”
18 Kaeŋ jero mera meŋ komumambaajoŋ ama tomoya meŋ kuuro eŋ qata iikawaajoŋ
Benoni qaro. (Benoni = siimbobolonaa merana) Kaeŋ qaroto, maŋanoŋ qata Benjamin
qaro. (Benjamin = Simbawoŋ merana)
19 Reizelnoŋ kaeŋ komuro Efrata kana goraayanoŋ Betlehem kanoŋ roŋ koŋgi.
20 Roŋ koŋgi Jeikobnoŋ tooŋ jamo moŋ meŋ Reizelwaa qasirinoŋ kuuro. Reizel-
waanoŋ tooŋ jamo ii kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ toroqeŋ nanja.
21 Kaeŋ kolooro Israelnoŋ gomaŋ ii mesaoŋ toroqeŋ kema laligoŋ Eder miri * korigaa
teegeŋ keuma opo sel kuuŋa iikanoŋ mororoŋgoŋ kuuro. Kiaŋ.
22 Jeikobwaa sumaŋuruta yoŋonoŋ baloŋ iikanoŋ rama laligoŋ mutu meria Ruuben
iinoŋ maŋaa embia sewaŋa mende memeta Bilha iwaanoŋ kema motooŋ eri maŋa
Israelnoŋ iikawaa buzuya moro. *

Jeikobwaa merauruta
1 Hist 2.1-2

23 Jeikobwaa merauruta 12 ii kokaeŋ: Leawaa merauruta Ruuben ii Jeikobwaa meria
mutuya. Iwaa gematanoŋ Simeon, Liwai, Juuda, Aiskar ano Sebulun.
24 Reizelwaa merawoita qagara Joosef ano Benjamin.
25 Bilha Reizelwaa weleŋ embawaa merawoita ii Dan ano Naftali.
26 Zilpa Leawaa weleŋ embawaa merawoita ii Gad ano Aser. Jeikobwaa merauruta
kaaŋa ii Mesopotemia (Padan Aram) balonoŋ koloogi. Kiaŋ.

Aisaknoŋ komuro.

27 * Jeikobnoŋ kema laligoŋ Kiriat Arba (qata moŋ Hebron) kawaa kosianoŋ Mamre
gomanoŋ maŋa Aisakwaanoŋ keuro. Asia Aabraham ano maŋa Aisak yoronoŋ wala
baloŋ iikanoŋ waba kolooŋ laligori.
28 Maŋa Aisakwaa laaligo kambaŋa ii yambu 180 kolooro komuro.
29 Eja waŋa kolooro yambuyanoŋ momogoro goroŋ qeŋ komuŋ ambosakoŋuruta
yoŋoonoŋ toroqero. Merawoita Iisoo (Eesau) ano Jeikob yoronoŋ qamoya ii roŋ koni.
Kiaŋ.

36

Iisoowaa gbiliuruta
1 Hist 1.34-37

1 Iisoo qata moŋ Edom iwaa gbiliuruta yoŋoo qa areŋgia ii kokaeŋ:

---

* **35:14:** Jen 28.18-19 * **35:21:** Eder: = lama tuumbaa jaagaleŋ meme miri koriga * **35:22:** Jen 49.4 * **35:27:** Jen 13.18

2 * Iisoonoŋ Keinan emba karooŋ oŋonoti, iyoŋoo qagia ii kokaeŋ: Ada ii Hit eja Elon
iwaa borataga, Oholibama ii Hiwi eja Zibeombaa meria Ana iwaa borataga.
3 * Basemat ii Ismaelwaa borata Nebaiotwaa naaŋa.
4 Adanoŋ Iisoowaa meria Elifaz mero Basematnoŋ iwaa meria Reuel mero.
5 Oholibamanoŋ Jeus, Jalam ano Kora oŋono. Iisoowaa merauruta kaeŋ ii Keinan
balonoŋ koloogi.
6-7 Jeikob ano Iisoo yoroonoŋ miriwaa oro tuuŋa tuuŋa mamaga egitiwaajoŋ baloŋ
wabaga laligoriti, iikanoŋ mende sokono. Esuhinagaranoŋ somata totooŋ kolooro
motooŋ rama laligowombaajoŋ amamaagi. (6) Kawaajoŋ Iisoonoŋ embauruta,
meraborauruta ano kanagesouruta kuuya iwaa mirinoŋ laligogiti, ii uŋuano. Ii
uŋuama lama bulmakao tuuŋa tuuŋa, doŋgi kameluruta ano esuhina iwoiya kuuya
Keinan balonoŋ laligoŋ mokolooroti, ii meŋ koga Jeikob mesaoŋ baloŋ moŋnoŋ keno.
8 Iisoo qata moŋ Edom iinoŋ kaeŋ ama Seir baloŋ baaŋayawo kanoŋ kema laligogi.
9 Iisoonoŋ Seir baloŋ baaŋayawo kanoŋ laligoŋ Edom kanageso yoŋoo bemunjalegia
kolooroti, iwaa gbiliuruta yoŋoo qa areŋgia ii kokaeŋ:

10 Iisoowaa merauruta yoŋoo qagia ii kokaeŋ:
Embia Ada iwaa meria qata Elifaz. Embia Basemat iwaa meria qata Reuel.
11 Elifazwaa merauruta 5 ii
Teman, Omar, Zefo, Gatam ano Kenaz.
12 Iisoowaa meria Elifaz iwaa embia sewaŋa mende memeta qata Timna iinoŋ
Elifazwaa meria Amalek mero. Iisoowaa embia Ada iwaa esa ejauruta ii kiaŋ.
13 Reuelwaa merauruta 4 ii
Nahat, Zera, Sama ano Miza. Iisoowaa embia Basematwaa esauruta eja ii kiaŋ.
14 Iisoowaa embia Oholibama iinoŋ Iisoowaa merauruta
karooŋ oŋonoti, ii qagia Jeus, Jalamano Kora qagi.
Oholibama ii Zibeombaa meria Ana iwaa borata kolooro.
15 Iisoowaa gbiliuruta tuuŋa tuuŋa yoŋoo eja poŋgia
ii kokaeŋ: Iisoowaa meria mutuya Elifaz iwaa merauruta
eja poŋ koloogiti, ii qagia Teman, Omar, Zefo, Kenaz,
16 Kora, Gatam ano Amalek. Elifazwaa gbiliuruta eja poŋ Edom balonoŋ koloogiti,
ii kiaŋ. Ii Iisoowaa embia Ada iwaa esaurutaga koloogi.
17 Iisoowaa meria Reuel iwaa merauruta eja poŋ koloogiti,
ii qagia kokaeŋ: Nahat, Zera, Sama ano Miza. Reuelwaa gbiliuruta eja poŋ Edom
balonoŋ koloogiti, ii kiaŋ. Ii Iisoowaa embia Basemat iwaa esaurutaga koloogi.
18 Iisoowaa embia Oholibama iwaa merauruta eja poŋ koloogiti,
ii qagia kokaeŋ: Jeus, Jalamano Kora. Eja poŋ ii Iisoowaa embia Oholibama,
Anawaa borata iwaa merauruta koloogi.
19 Iisoo (Esau) qata moŋ Edom iwaa merauruta kiaŋ ano yoŋoo kanagesourugia ano
eja poŋgia ii kiaŋ.

Seir kanagesowaa qa areŋa
1 Hist 1.38-42

20 Hoor kanagesowaa eja Seir iwaa merauruta wala Edom balonoŋ laligogiti, iyoŋoo
qagia ii kokaeŋ:
Lotan, Sobal, Zibeon, Ana,
21 Dison, Ezer ano Disan. Seirwaa merauruta ii wala Edom balonoŋ Hoor kanageso
yoŋoo eja poŋgiaga laligogi Iisoonoŋ kanageŋ karo.
22 Lotambaa merawoita woi ii qagara
Hori ano Heman. Lotambaa naaŋa qata Timna.

---

* **36:2:** Jen 26.34 * **36:3:** Jen 28.9

23 Sobalwaa merauruta qagia ii kokaeŋ:
Alwan, Manahat, Ebal, Sefo ano Onam.
24 Zibeon iwaa merawoita woi qagara Aiya ano Ana. Anawaa sunduya ii kokaeŋ:
Iinoŋ maŋa Zibeombaa doŋgia baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ galeŋ koma oŋono nene moŋgama negi iikanoŋ apu jaaya jaaya geriawo mokolooro.
25 Anawaa meraborawoita woi ii
meria Dison ano borata Oholibama.
26 Disombaa merauruta qagia ii kokaeŋ:
Hemdan, Esban, Itran ano Keran.
27 Ezerwaa merauruta qagia ii kokaeŋ:
Bilhan, Zaawan ano Akan.
28 Disambaa merawoita woi ii qagara
Uuz ano Aran.
29 Hoor kanagesoya kanagesoya yoŋoo eja poŋurugia yoŋoo qagia ii
Lotan, Sobal, Zibeon, Ana,
30 Dison, Ezer ano Diisan.
Hoor kanagesoya kanagesoya yoŋoo eja poŋurugia ii areŋgiaa so Seir balonoŋ kaeŋ laligogi. Kiaŋ.

Edom yoŋoonoŋ kiŋ poŋ areŋ
1 Hist 1.43-54

31 Israel kanageso yoŋoonoŋ kiŋ poŋ moŋ mende galeŋ koma oŋono walawala kambaŋ kanoŋ kiŋ poŋ kokaeŋanoŋ Edom baloŋ kanoŋ galeŋ koma oŋoma laligogi:
32 Beorwaa meria Bela iinoŋ Edom yoŋoo kiŋ poŋgia kolooro. Iwaa sitiaa qata Dinhaba.
33 Belanoŋ komuro Bozra gomambaa eja qata Jobab, Zerawaa meria iinoŋ Belawaa duŋanoŋ kiŋ koloon laligoro.
34 Jobabnoŋ komuro Teman balombaa eja qata Husam iinoŋ duŋanoŋ kiŋ koloon laligoro.
35 Husam komuro Hadad, Bedadwaa meria iinoŋ duŋanoŋ kiŋ koloon laligoro. Hadadnoŋ Moab balonoŋ kema Midian eja yoŋowo manja qeŋ uŋuŋ haamo ano. Iwaa sitiaa qata ii Awit.
36 Hadadnoŋ komuro Masreka gomambaa eja qata Samla iinoŋ duŋanoŋ kiŋ koloon laligoro.
37 Samlanoŋ komuro Saul iinoŋ kitianoŋ kiŋ koloon laligoro. Iwaanoŋ gomaŋ miri Rehobot ii Yufreitis apu gowoyaa kosianoŋ ero.
38 Saulnoŋ komuro Baalhanan, Akborwaa meria iinoŋ Saulwaa kitianoŋ kiŋ koloon laligoro.
39 Akborwaa meria Baalhanan komuro Hadarnoŋ kitianoŋ kiŋ koloon laligoro. Iwaa sitiaa qata ii Pau. Embiaa qata Mehetabel. Ii Matredwaa borata ano Mezahabwaa esiaga laligoro.
40 Iisoowaa gbiliuruta yoŋoo eja poŋ qa areŋgia ii isigiaa so ano gomaŋ miri baloŋgiaa so kokaeŋ kolooro:
Timna, Alwa, Jetet,
41 Oholibama, Ela, Pinon,
42 Kenaz, Teman, Mibsar,
43 Magdiel ano Iram. Eja ii Edom kanagesowaa eja poŋurugiaga laligogi qagiaa so gomaŋ miri baloŋgiaa qagia qagi.
Edom qata moŋ Iisoo iinoŋ wala baloŋ meŋ rama laligoŋ Edom kanagesowaa bemunjaleya kolooro. Kiaŋ.

37

Joosef ano daremuŋuruta

1 Aisaknoŋ Keinan balonoŋ waba koloon laligoro meria Jeikobnoŋ iikanoŋ toroqeŋ laligoro.
2 Jeikobwaa gbiliuruta iyoŋoo sundugia kokaeŋ:
Joosefnoŋ eja gbaworo yambuya 17 kolooro daremuŋuruta, maŋaa embawoita sewaŋgara mende memeta Bilha ano Zilpa yoroo merauruta yoŋowo lama ano meme (noniŋ) tuuŋa tuuŋa galeŋ koma oŋoma laligogi. Kaeŋ laligoŋ daremuŋurutanoŋ sili aŋgiti, iikawaa sunduya bologa bologa ii maŋa ijoro moma laligoro.
3 Jeikobnoŋ eja waŋa kolooro meria Joosefnoŋ kolooroti, iikawaajoŋ maŋanoŋ ii merauruta tosaaŋa kuuya uŋuuguŋ uutanoŋ jopagoŋ muŋ laligoro. Kambaŋ moŋnoŋ maleku koriga iima-aiŋaiŋawo boria koriga ii meŋ Joosef muro.
4 Maŋanoŋ ii daremuŋuruta kuuya uŋuuguŋ uutanoŋ jopagoŋ muŋ laligoroti, iwaa daremuŋurutanoŋ ii iima kanaiŋ kazi ama muŋ iwo ala-alawaa qaaya moŋ mende amiŋ moma laligogi.
5 Gomantiiŋa moŋnoŋ Joosefnoŋ gaoŋ moŋ iima iikawaa sunduya ii daremuŋuruta iŋijoro mogi. Ii mogi uugianoŋ waaro kazi mamaga moma muŋ laligogi.
6 Sunduya ii kokaeŋ jero mogi: “Mobu, nii gaoŋ moŋ iijeŋi, ii kokaeŋ:
7 Anana gawonoŋ laligoŋ wiit padi boranana somoŋgowombaa tani anjoŋ. Kaeŋ aniŋ noonoŋ wiit padi borana iikanoŋ waama koŋa nano oŋoonoŋ boraŋ kanoŋ mono noonoŋ boraŋ liligoŋ sigoŋ nanjuya.”
8 Kaeŋ iŋijoro moma daremuŋurutanoŋ Joosef kokaeŋ ijogi: “Gii nonoonoŋ kiŋ poŋga koloonaga me? Gii oŋanoŋ galeŋ koma nonomambaajoŋ mojaŋ me?” Joosefnoŋ gaoŋa iima kawaa sunduya iŋijoroti, iikawaajoŋ yoŋoo uugianoŋ mombo toroqeŋ waaro kazi somata totooŋ moma muŋ laligogi.
9 Kawaa gematanoŋ gaoŋ moŋ mombo iima iikawaa sunduya daremuŋuruta kokaeŋ iŋijoro mogi: “Niinoŋ gaoŋ moŋ iibe iikanoŋ weeŋ, koiŋ ano seŋgelao 11 kanoŋ noonoŋ usugogi.”
10 Sunduya ii maŋa ano daremuŋuruta iŋijoro mogi maŋanoŋ temboma kokaeŋ jeŋ muro: “Gii gaoŋ tania kaaŋa ii nomaembaajoŋ iijaŋa? Nii, nemuŋga ano daremuŋuruga nono mono nomaeŋanoŋ goonoŋ kaŋ jaasewaŋganoŋ simiŋ kuma namonoŋ usugowonaga?”
11 * Kaeŋ kolooro daremuŋurutanoŋ uugianoŋ motoqoto moma muŋ laligogito, maŋanoŋ qaa ii uu konoŋanoŋ ano ero romoŋgoŋ laligoro. Kiaŋ.

Joosef sewaŋa meŋ wama Iijipt balonoŋ keŋgi.

12 Kambaŋ moŋnoŋ Joosefwaa daremuŋuruta yoŋonoŋ maŋgiaanoŋ lama tuuŋuruta galeŋ koma oŋombombaajoŋ Sekem gomaŋ kosianoŋ kema laligogi.
13 Iikanoŋ laligogi Israelnoŋ Joosef kokaeŋ ijoro: “Merana, goo daremuŋuruganoŋ Sekem kosianoŋ lama tuuŋnana galeŋ koma oŋoma laligojuti, ii mojaŋ. Saanoŋ koi kana wasiŋ gombe yoŋoonoŋ kemba.” Kaeŋ ijoro “Saanoŋ kemaŋa,” jero.
14 Jero kokaeŋ ijoro: “Gii mono kema daremuŋuruga ano lama tuunana iŋiima nomaeŋ laligojuti, iikawaa qaa sunduya ii meŋ eleema kaŋ jena momaŋa.” Kaeŋ jero moro Hebron dondooŋanoŋga wasiŋ muro kema kema Sekem balonoŋ keuro.
15 Sekem balonoŋ keuma baloŋ korianoŋ kana moŋgama laŋ kema laligoro eja moŋnoŋ mokoloon iima kokaeŋ qisiŋ muro: “Gii naa iwoiga moŋgama laligojaŋ?”
16 Qisiŋ muro kokaeŋ meleeno: “Nii daremuŋuruna yoŋoojoŋ moŋganjeŋ. Yoŋonoŋ dakanoŋ liligoŋ lamaurugia galeŋ koma oŋonjuti, ii saanoŋ jena momaŋa.”

---

* **37:11:** Apo 7.9

17 Kaeŋ meleeno kokaeŋ jero: “Yoŋonoŋ mono gomaŋ koi mesaoŋ keŋgi. Dotan gomanoŋ kembombaajoŋ jegi mobe.” Kaeŋ jero moma daremuŋuruta yoŋoo kanagianoŋ oŋotaaŋ kema Dotan gomaŋ kosianoŋ kema mokoloon oŋono.
18 Mokoloon oŋoma kosogianoŋ mende keuroto, sigeŋsigeŋ endu karo daremuŋanoŋ ii iima ajoroon Joosef qewombaajoŋ aŋgonaŋ aŋgi.
19 Aŋgonaŋ ama iyaŋgiodeeŋ kokaeŋ amiŋ mogi: “Iibu, gaoŋ ii-ii eja iikanoŋ mono endu kaja.
20 Ayo, mono kagi kema qeniŋ komuro qamoya apu roŋa moŋnoŋ giliniŋ kemero kokaeŋ jewoŋa: ‘Oro kawalianoŋ mono ii qero komuro.’ Gaoŋaa hoŋanoŋ nomaeŋ koloowaati, ii mono iikawaa gematanoŋ iiboŋa.”
21 Kaeŋ amiŋ mogi Ruubenoŋ ii moma Joosef borogianoŋga metogoŋ laaligoya somoŋgomambaajoŋ moma kokaeŋ jero: “Ii mono mende qeniŋ komuwaa.”
22 Toroqeŋ kokaeŋ jero mogi: “Saya mono mende maabu. Baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ apu roŋ koi nanji, ii saanoŋ iikanoŋ giligi kemewaato, borogianoŋ mono iwaa selianoŋ mende oosiriŋ qewu.” Ruubenoŋ Joosef borogianoŋga metogoŋ aŋgoŋ koma wama maŋaanoŋ eleema kembojoŋ moma qaa kaeŋ jero.
23 Kaeŋ jero moma naŋgi Joosefnoŋ daremuŋuruta yoŋoonoŋ kouro. Kouro malekuya koriga iima-aiŋaiŋawo boria koriga mouma karoti, ii laŋ horoŋ menjuqenjuraŋgi.
24 Ii menjurama kogia qelanjiŋ meŋ kema apu roŋnoŋ giliginkemero. Apu roŋ ii apuya qaa gbameŋaga nano.
25 Kaeŋ ama nene newombaajoŋ kamaaŋ ragi. Kamaaŋ rama jaagia uugi keno Ismael kanagesowaa komahooro eja tosianoŋ Gilead gomaŋ mesaoŋ kamelgia donoŋ donoŋ kuuŋ oŋoma awaŋao kagi iŋiigi. Yoŋonoŋ kamel qagianoŋ daŋe rombo, sele morimoriwaa kelega ano marasiŋ gere tokoya qata mor bala ii aŋgi bosima Iijipt kantrinoŋ kembombaajoŋ kagi.
26 Kaeŋ iŋiima Juudanoŋ daremuŋuruta kokaeŋ iŋijoro: “Anana konana qeniŋ komuro sayaa qaaya kolatiŋ asaŋgowoŋati eeŋ, iikanoŋ mono nomaeŋ ilaaŋ nononaga?
27 Iinoŋ ananaa konana kolooŋ ananaa sakitinana koloojiwaajoŋ mono boronananoŋ selianoŋ mende oosiriŋ qewoŋato, saanoŋ kagi kema Ismael eja yoŋonoŋ ii sewaŋa mewutiwaajoŋ oŋomboŋa.” Kaeŋ iŋijoro daremuŋurutanoŋ ii moma uumotooŋgo ama wambelaagi.
28 * Kaeŋ aŋgi Midian balombaa Ismael kanagesowaa komahooro eja yoŋonoŋ kaŋ kouma uŋuuguwombaajoŋ aŋgi. Kaeŋ aŋgi kogia Joosef ii apu roŋnoŋga horogi kouro silwa kota 20:noŋ sewaŋa mewutiwaajoŋ oŋoŋgi. Oŋoŋgi Ismael eja yoŋonoŋ ii sewaŋa meŋ wama Iijipt kantrinoŋ keŋgi.
29 Keŋgi Ruubenoŋ moŋgeŋga eleema apu roŋnoŋ karo Joosef iikanoŋ mombo mende nano iima wosoya juno wosobiria qendeema malekuya menjurano.
30 Malekuya menjurama kouruta yoŋoonoŋ eleema kaŋ kokaeŋ iŋijoro: “Mera gbaworonoŋ mono daeŋgeŋ aliŋ sooja? Yei, maŋgaa siita! Iikawaa qaaya ananaa qananoŋ uro mono nomaeŋ ambenaga?”
31 Kaeŋ iŋijoro meme (noniŋ) ejia moŋ meŋ qegi komuro Joosefwaanoŋ maleku meŋ meme iikawaa sayanoŋ qenduŋgoŋ meŋ boligi.
32 Meŋ boliŋ malekuya koriga iima-aiŋaiŋawo boria koriga ii meŋ mirinoŋ kema maŋa qendeema kokaeŋ ijogi: “Nono koi mokoloojoŋ. Ii meraga Joosefwaanoŋga me qaago, ii saanoŋ iima gosiwa.”
33 Kaeŋ jegi iima gosiŋ kokaeŋ jero: “Koi ii meranaanoŋ malekuga. Oro kawalia moŋnoŋ mono japaleleŋ qero komuro gogoro. Oŋanoŋ, Joosef ii kitomitoro boromboooroŋ kolooro.”

* **37:28:** Apo 7.9

34 Kaeŋ jeŋ amburereŋ ama wosobiria qendeema malekuya menjurama selia
namonoŋ meŋ boliŋ meriaajoŋ kambaŋ koriga jiŋgeŋ qama saama laligoro.
35 Kaeŋ laligoro meraborauruta kuuya yoŋonoŋ kaŋ uluŋkoleŋ meŋ mubombaajoŋ
aŋgito, iinoŋ ii qetama togoŋ uukonduŋgadeeŋ moma kokaeŋ jero: “Qaago! Niinoŋ
mono jiŋgeŋ qama saama laligoŋ komuŋ koomu gomanoŋ meranaanoŋ kememaŋa.”
Kaeŋ jeŋ Joosefwaajoŋ saama laligoro.
36 Kaeŋ laligoro kambaŋ kanoŋ Midian balombaa komahooro eja yoŋonoŋ Joosef
wama Iijipt kantrinoŋ keuma sewaŋa mewutiwaajoŋ aŋgi Faarao kimbaa jawiŋa moŋ
qata Potifar, kimbaa laaligoyaa sikiriti yoŋoo kawali galeŋgiaga laligoroti, iinoŋ ii
sewaŋa mero weleŋqeqeya omaya kolooro. Kiaŋ.

38

Juuda ano Taamar

1 Kambaŋ kanoŋ Juudanoŋ daremuŋuruta oŋomesaoŋ yagomaŋanoŋ Adulam go-
manoŋ kemeŋ eja moŋ qata Hira iwo rama laligoro.
2 Kanoŋ laligoŋ Juudanoŋ Keinan eja moŋ qata Sua iwaa borata iima embiaga mero
motooŋ eri.
3 Motooŋ eri embianoŋ koro ama mera meŋ qata Er qaro.
4 Kaeŋ qama mombo koro ama mera moŋ meŋ qata Oonan qaro.
5 Kawaa baatanoŋ mombo toroqeŋ mera moŋ meŋ iwaa qata Sela qaro. Mera ii
Kezib gomanoŋ laligoŋ kanoŋ mero.
6 Kaeŋ laligogi Juudanoŋ meria mutuya Er iwaajoŋ emba moŋ qata Taamar muro
embiaga kolooro.
7 Embiaga kolooroto, Juudawaa meria mutuya Er iinoŋ Pombaa jaanoŋ kilega meme
kolooŋ laligoroti, iikawaajoŋ Poŋnoŋ jeŋ tegoŋ muro komuro.
8 Komuro Juudanoŋ meria Oonambaajoŋ kokaeŋ jero: “Gii saanoŋ dagaanoŋ malo
meŋ qambota koloojaŋiwaa kana qaaya otaaŋ iwo eŋ dagaajoŋ gbili mekoloowa.”
9 Kaeŋ jeroto, Oonanoŋ gbili ii iwaa buŋa mende koloowaati, kaeŋ moma sili kokaeŋ
ama laligoro: Dataajoŋ gbili mekoloowabotiwaajoŋ iwaa emba maloyawo eŋ laligoriti,
kambaŋ iikanoŋ kambaŋ so mera mekomekoloowaa sele apuya ii eeŋ namonoŋ
maama laligoro.
10 Sili kaaŋ ama laligoroti, ii Pombaa jaanoŋ kilegamoŋ kolooro. Kawaajoŋ Poŋnoŋ
ii kaaŋagadeeŋ jeŋ tegoŋ muro komuro.
11 Komuro Juudanoŋ eŋaroya Taamar kokaeŋ ijoro: “Gii mono maŋgaa miri
gomanoŋ eleema kema maloya laaligo laligona merana Selanoŋ somariiŋ somata
kolooŋgo gii gombaa.” Keeta kokaeŋ romoŋgoŋ kaeŋ ijoro: Selawaa dawoita komuri
iinoŋ iikawaa so laligoŋ kaaŋagadeeŋ komuwabo. Kaeŋ romoŋgoŋ Taamar ijoro
maŋaa gomanoŋ eleema kema kanoŋ rama laligoro.
12 Kanoŋ rama laligoro kambaŋ koriga tegoro Suawaa borata, Juudawaa embia iinoŋ
komuro. Komuro jiŋgeŋ qama saama laligoro tegoro Juudanoŋ gomaŋ baloŋ qata
Timna kanoŋ eja tosianoŋ iyaŋaa lamauruta yoŋoo jugia motogiti, ii iŋiimambaajoŋ
uro. Adulam gomambaa eja alia Hira iwo motooŋ iikanoŋ uri.
13 Uri Taamar buzu qaa kokaeŋ jegi moro: “Moba, goo eja eŋaroganoŋ mono
lamauruta yoŋoo jugia motomambaajoŋ ama Timna gomaŋ balonoŋ kenja.”
14 Kaeŋ jegi moro. Juudawaa meria Selanoŋ mono somariiŋ somata kolooro kileŋ
ii embia koloowaatiwaajoŋ mende muro. Kawaajoŋ Taamarnoŋ malo laligomambaa
malekuya qetegoŋ waŋ kawosesenoŋ waŋ jaaya esuuŋ turuŋ aoro. Kaeŋ ama Timna
kekembaa kananoŋ kema taoŋ qata Enaim kanoŋ keuma kiropo nagu kosianoŋ raro.
15 Raro Juudanoŋ kaŋ iima jaasewaŋa esuurotiwaajoŋ ii mende iima kotoŋ ii kana
somata embaga kaeŋ romoŋgoro.

16 Eŋaroyaga raroti, ii mende moma kotorotiwaajoŋ ama kana goraayanoŋ iwaanoŋ
kema kokaeŋ ijoro: “Saanoŋ kana niinoŋ giwo ewota.”
Kaeŋ ijoro moma kokaeŋ qisiro: “Niwo ewagatiwaa tawaya mono naa iwoiga
nomba?”
17 Kaeŋ qisiro kokaeŋ ijoro: “Nii neenaa tuuŋnoŋa meme meria gbaworoya moŋ
ambe goonoŋ kawaa.” Kaeŋ ijoro kokaeŋ qisiro:
“Ii wala mende kaŋ kouro qaagaa hoŋa koloowaatiwaa iwoi moŋ ii nomba me
qaago?”
18 Kaeŋ qisiro kokaeŋ jero: “Noo qaanaa hoŋa koloowaatiwaa iwoi moŋ ii mono naa
iwoiga gombenaga?”
Kaeŋ jero kokaeŋ meleeno: “Muŋgeŋ aasoganoŋ qaga mokotaaŋkejaŋi, ii ano
iikawaa kasa wota ano gbaruga boroganoŋ meŋ nanjaŋi, mono ii nomba.” Kaeŋ
meleeno iwoi ii muŋ iwo ero koro ano.
19 Iwo eŋ waama mirianoŋ kema waŋ kawoseseŋa luluuma qetegoŋ malo laligo-
mambaa malekuya ii mombo mouma laligoro.
20 Kaeŋ laligoro Juudanoŋ kambaŋ moŋnoŋ Adulam gomambaa eja alia Hira wasiŋ
kokaeŋ ijoro: “Gii mono meme (noniŋ) meria gbaworoya meŋ kema emba ii muna
noo qaanaa hoŋa koloowaatiwaa iwoi ii meleema gono meŋ kawa.” Gawoŋ kaeŋ
mewaatiwaajoŋ Hira wasiro kenoto, Hiranoŋ emba ii mende mokolooro.
21 Mende mokolooŋ Enaim eja tosaaŋa kokaeŋ qisiŋ oŋoma jero: “Siimoloŋ jigowaa
kana somata embanoŋ Enaim kokaamba kana goraayanoŋ raroti, ii dakanoŋ?”
Kaeŋ jero kokaeŋ meleema ijogi: “Emba kaaŋa moŋ ii kokanoŋ mende laligoro.”
22 Kaeŋ jegi Hiranoŋ eeŋ eleema Juudawaanoŋ kaŋ ijoro: “Niinoŋ kema emba
ii mende iibe. Gomaŋ iikawaa toya yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ qaa kokaeŋ jegi mobe:
‘Siimoloŋ jigowaa kana somata embia moŋ ii kokanoŋ mende laligoro.’ ”
23 Kaeŋ ijoro Juudanoŋ kokaeŋ jero: “Oo alana, mesaowa! Iinoŋ iwoi ii saanoŋ meŋ
laligowaa. Iwoi moŋ amboraga, mono jomoma noroŋgi gamunoŋ turuŋ norombabo.
Niinoŋ meme meria gbaworoya koi ii saanoŋ ambe kenoto, giinoŋ emba ii mende
mokoloona.”
24 Kaeŋ jero koiŋ karoombaa so tegoro tosianoŋ Juuda buzu qaa kokaeŋ ijogi moro:
“Goo eŋaroga Taamarnoŋ mono serowiliŋ ama koro ama laligoja.”
Kaeŋ ijogi Juudanoŋ ii moma Mooseswaa kana qaawaa so jeŋkooto kokaeŋ ano: “Ii
mono wama ororaaŋ gerenoŋ giligi kemeŋ jewaa.”
25 Ii wama ororaaŋ keŋgi eŋaroyanoŋ Juudawaajoŋ qaa kokaeŋ ano keno: “Oo
eŋarona, iwoi kokawaa toyanoŋ mono nono koro ama laligojeŋ. Kawaajoŋ muŋgeŋ
aaso koi, iikawaa kasa wota ano gbaru koi mono iima gosiŋ toya mokoloowa.”
26 Qaa kaeŋ ano keno moma aŋaa iwoiya ii iima gosiŋ kokaeŋ jero: “Iinoŋ qaa ii
oŋia jeja. Niinoŋ ii merana Selawaa embia koloowaatiwaajoŋ mende mube. Kawaajoŋ
iinoŋ mono nii nuuguŋ emba dindiŋa kolooŋ qaa ii jeja.” Kaeŋ jeŋ emba iikawo
mombo mende ero.
27 Kanageŋ merabora memambaa kambaŋanoŋ kaŋ kuuro mera gesoyaa uutanoŋ
sunesune eja meria woi rari.
28 Rari mera memambaajoŋ ano moŋnoŋ boria suluro kamaaro. Kamaaro koipu
embanoŋ ii iima moma kasa oso popolaŋ meŋ borianoŋ somoŋgoŋ kokaeŋ jero: “Iinoŋ
wala asugija.”
29 Kaeŋ jeroto, mera kanoŋ boria mombo hororo uro alianoŋ wala asugiro. Iinoŋ
asugiro koipu embanoŋ kokaeŋ jero: “Oo mono iikaaŋa ama kanaga menjurama
asugijaŋ.” Kaeŋ jero qata Perez qagi. (Perez = Kania menjuranja.)
30 Kawaa gematanoŋ aliaa borianoŋ beweso kasa oso popolaŋ eroti, iinoŋ asugiro
qata Zera qagi. (Zera = oso popolaŋ) Kiaŋ.

39

Joosef ano Potifarwaa embia

1 Kambaŋ batuya kanoŋ Ismael kanagesowaa komahooro eja yoŋonoŋ Joosef wama
Iijipt kantrinoŋ keuma sewaŋa mewutiwaajoŋ aŋgi. Aŋgi Iijipt eja moŋ qata Potifar,
Faarao kimbaa jawiŋa moŋ ano laaligoyaa sikiriti yoŋoo kawali galeŋgiaga laligoroti,
iinoŋ ii sewaŋa mero weleŋqeqeya omaya kolooro.
2 * Kaeŋ ama laligoro Poŋnoŋ Joosefwo nano iwoi kuuya ama meŋ laligoroti, iikanoŋ
toomoriaŋ mokolooro. Iinoŋ toya Iijipt eja iwaa mirinoŋ laligoro.
3 Kaeŋ laligoro Poŋnoŋ Joosefwo nama kondooŋ muro iwoi kuuya borianoŋ meŋ
laligoroti, iikanoŋ toomoriaŋawo kolooro. Kaeŋ kolooro toyanoŋ ii iiro.
4 Toyanoŋ ii iiro awaa sokono iwaa jaanoŋ iima-aiŋ mokolooro ijoro aŋaa laaligoyaa
galeŋa kolooro. Potifarnoŋ Joosef kuuŋ muro miriaa iwoi kuuya galeŋ kono esuhina
buŋaya kuuya iwaa boronoŋ ano kalaŋ koma laligoro.
5 Miriaa iwoiya ano esuhina buŋaya ii kuuya Joosefnoŋ galeŋ kombaatiwaajoŋ
borianoŋ ano laligoroti, Poŋnoŋ kambaŋ iikanoŋadeeŋ kanaiŋ Iijipt eja iwaanoŋ miri
iwoiya ii Joosefwaajoŋ ama kotuegoŋ laligoro. Potifarwaa mirianoŋ ano gawoŋanoŋ
ilawoilaya kuuya eroti, ii kotumotue qaganoŋ ero.
6 Kaeŋ ero Potifarnoŋ ilawoilaya eŋ muroti, ii kuuya Joosefwaa borianoŋ andaboroŋ
nama aŋo ii me woi iikawaa majakakaya moŋ mende moro. Iinoŋ nene nemambaajoŋ
kaaŋgadeeŋ motoqoto mende moma siiseweweya qaa laligoro. Joosefwaa selia
onjonbonjoŋ somariiro kaitanianoŋ iima-aiŋaiŋawo ero laligoro.
7 Kaeŋ laligoro kambaŋ tosia tegoro Potifarwaa embianoŋ Joosef iima iimanaaŋa
moma kokaeŋ ijoro: “Gii mono kana niwo ewo.”
8 Kaeŋ ijoroto, iinoŋ ii togoŋ toyaa embia kokaeŋ ijoro: “Qaago! Moba, tona aŋo
mirianoŋ ilawoila ejiwaa majakakaya mende momakejato, esuhina buŋaya kuuya ii
mono niinoŋ galeŋ koma laligomambaajoŋ noo boronanoŋ andabororota eja.
9 Kaeŋ ero miri kokawaa uutanoŋ ii ano nii noroo ku-usunaranoŋ mono ororoŋ eja.
Giinoŋ iwaa embia koloojaŋiwaajoŋ gii aŋgoŋ koma nonoto, iwoi tosia moŋ ii noojoŋ
mende aŋgoŋ kono. Kawaajoŋ nii nomaembaajoŋ ama nanamemeŋ bologa totooŋ
kaaŋa ii ama iikanoŋ Anutu qotogoŋ siŋgisoŋgo ambenaga? Awawi totooŋ”
10 Kaeŋ ijoro moma qaa kaaŋa ii weemboria so Joosef ijoŋ laligoroto, iinoŋ kileŋ ii
qotogoŋ kema iwaa duŋ eenoŋ kema iwo ewotiwaajoŋ mende wambelaaro. Kaeŋ iwo
motooŋ laligowotiwaajoŋ kaaŋagadeeŋ togoro.
11 Kaeŋ togoŋ laligoro weemboria moŋnoŋ miriwaa weleŋqeqeuruta yoŋoonoŋga
moŋnoŋ miri uutanoŋ mende laligoro Joosefnoŋ gawoŋa jejeta memambaajoŋ miri
uutanoŋ uro.
12 Uro emba iikanoŋ Joosefwaa malekuyanoŋ qelanjiŋ meŋ kokaeŋ ijoro: “Gii mono
kana niwo ewo.” Kaeŋ ijoroto, Joosefnoŋ malekuya ii iwaa borianoŋ mesaoŋ oloŋ
koma qiqigoŋ kema sombenoŋ seleeŋgeŋ kamaaro.
13 Malekuya iwaa borianoŋ mesaoŋ oloŋ koma sombenoŋ kamaaroti, emba iikanoŋ
ii iiro.
14 Ii iima miriwaa weleŋqeqeuruta oŋoono kagi ii kokaeŋ iŋijoro: “Mobu, lonanoŋ
Hibruu eja ii wama mirinananoŋ karoti, iinoŋ mono goŋgiso goŋgegee ama nonoma
laligoja. Iinoŋ niwo ewojoŋ noonoŋ koujato, niinoŋ qama gigilaajeŋ.
15 Qama gigilaawe moma malekuya noo wosonanoŋ mesaoŋ oloŋ koma qiqigoŋ
kema seleeŋgeŋ kemeja.”
16 Kaeŋ iŋijoŋ Joosefwaanoŋ maleku kosianoŋ ano ero Joosefwaa toyanoŋ eleema
kawaatiwaajoŋ mamboma raro karo.

---

* **39:2:** Apo 7.9

17 Karo sundu ii kaaŋagadeeŋ ijoro: “Hibruu weleŋqeqe eja ii wana ananaa mirinoŋ
karoti, iinoŋ mono niwo goŋaaŋgole amambaajoŋ noonoŋ koujaa.
18 Koujaato, niinoŋ qa gigilaawe malekuya noo wosonanoŋ mesaoŋ oloŋ koma
qiqigoŋ kema seleeŋgeŋ kemejaa.”
19 Kaeŋ ijoro Joosefwaa toya ii embianoŋ sundu kaeŋ jero moro kokaeŋ ijoro: “Goo
weleŋqeqeganoŋ mono kaeŋ ama nonja.” Kaeŋ ijoro iriŋa soono uuta gere jero.
20 Uuta gere jero jeŋ kotoro Joosef meŋ Faarao kimbaa kapuare mirinoŋ eja galeŋ
koma oŋoma laligogiti, mono kapuare miri iikanoŋ ooŋgi kemeŋ eŋ laligoro.
21 * Joosefnoŋ kapuare miri iikanoŋ laligoroto, Poŋnoŋ Joosefwo nama kotuegoŋ
kiaŋkoomu muŋ laligoro kapuare miriwaa galeŋ waŋanoŋ ii iima iwaajoŋ iima-aiŋaiŋ
moro.
22 Iima-aiŋaiŋ morotiwaajoŋ eja kuuya kapuare mirinoŋ ragiti, ii Joosefnoŋ galeŋ
koma oŋombaatiwaajoŋ iwaa boronoŋ oŋoono. Iwoi kuuya kanoŋ ama meŋ laligogiti,
ii Joosefnoŋ jeŋ kotoŋ oŋonotiwaa so otaaŋ ama meŋ laligogi.
23 Poŋnoŋ Joosefwo nama kotuegoŋ muŋ kondooro iwoi kuuya ama meŋ laligoroti,
ii toomoriaŋawo asugiŋ ero. Kawaajoŋ kapuare miriwaa galeŋ waŋanoŋ Joosef iwoi
kuuya nomaeŋ galeŋ koma jeŋ kotoŋ oŋoma laligoroti, iikawaa majakakaya moŋ
mende totooŋ moma laligoro. Kiaŋ.

40

Joosefnoŋ eja woi yoroo gaoŋgaraa kania jero.

1 Kambaŋ tosia tegoro Iijiptwaa kiŋ poŋaa wain apu qambiwaa galeŋa ano bered
ooŋoombaa galeŋa yoronoŋ somatagara Iijiptwaa kiŋa qotogoŋ kana soŋgiri.
2 Kaeŋ ani Faarao kiŋnoŋ jawiŋa woi, wain oo qambiwaa galeŋa waŋa ano bered
ooŋoombaa galeŋa waŋa iyoroojoŋ iriŋa soono.
3 Iriŋa soono jeŋ kotoro uruama kimbaa laaligoyaa sikiriti yoŋoo kawali
galeŋgiaa kapuare mirinoŋ iwaa borianoŋ orooŋgi kemeri. Joosefnoŋ kapuare miri
iikanoŋadeeŋ laligoro.
4 Sikiriti yoŋoo kawali galeŋgianoŋ Joosef jeŋ kotoŋ muro ii weleŋ qeŋ oroma
laligoro. Kaeŋ laligoro kambaŋ tosaaŋa toroqeŋ kapuare mirinoŋ eŋ waama laligogi.
5 Kaeŋ eŋ waama laligogi Iijipt kimbaa wain apu qambiwaa galeŋa ano bered
ooŋoombaa galeŋa yoronoŋ gomantiiŋa motooŋgo iikanoŋadeeŋ gaoŋgara iyaŋa iyaŋa
iiri. Gaoŋgaraa kania ii aŋa aŋa.
6 Ii iiri Joosefnoŋ umugawodeeŋ yoroonoŋ uma iriiro uukamakamaa ama bosoleeŋ
rari.
7 Kaeŋ rari Faarao kimbaa jawiŋwoita iyoronoŋ Joosefwaa somatayaa kapuare miri-
noŋ iwo motooŋ rariti, ii kokaeŋ qisiŋ orono: “Oro kete nomaembaajoŋ jaasewaŋgara
wosobiri jaajaa uuŋ rajao?”
8 Qisiŋ orono kokaeŋ meleema ijori: “Noro gaoŋnara aŋa aŋa iijotato, iikawaa
kanagara ii moronoŋ jero moboraga?” Kaeŋ ijori Joosefnoŋ kokaeŋ jero: “Anutunoŋ
mono gaoŋ kanagia jejetaa Toya koloojato, saanoŋ kileŋ gaoŋgara nijori momaŋa.”
9 Kaeŋ jero wain apu qambiwaa galeŋ waŋanoŋ gaoŋa iiroti, iikawaa sunduya ii
Joosef kokaeŋ qero moro: “Nii gaonaa uutanoŋ wain apu gere moŋ ii noo wosonanoŋ
nano iijeŋ.
10 Wain apu gerewaa boria karooŋ naŋgi kanaiŋ sota juma kouma kuuji, kambaŋ
iikanoŋadeeŋ juraya kouma tuno kaŋgeŋa kaŋgeŋa asugiŋ momogogi hoŋaa kota
osaajuya.
11 Osaagi nii Faarao kimbaa qambia boronanoŋ meŋ nama hoŋaa kota meŋ
mejejaawe apuya Faarao kimbaa qambinoŋ kemero kimbaa borianoŋ anjeŋa.”

* **39:21:** Apo 7.9

12 Kaeŋ qero moma Joosefnoŋ kokaeŋ ijoro: “Gaoŋgaa kania ii kokaeŋ: Gere boria
karooŋ ii mono weemboria karoombaa sareya kolooja.
13 Weemboria karooŋ tegoro Faarao kiŋnoŋ goo waŋga metaama isama goma
mombo gawoŋganoŋ goombaa. Gii wala iwaanoŋ wain apu qambiwaa galeŋaga
laligoŋ qambi Faarao kimbaa borianoŋ ama laligonati, iikawaa so mono mombo ama
laligowaga.
14 Kaeŋ laligowagato, siiseweweya qaa laligowagati, kambaŋ iikanoŋ mono nii
romoŋgoŋ kiaŋkoomu noma sunduna Faarao kiŋ ijona moba. Kaeŋ ama ilaaŋ nona
kapuare miri koi mesaoŋ kamaabenaga.
15 Moba, nii Hibruu kanagesowaa balonoŋga esuŋmumu qaganoŋ yoŋgoro nuaŋgi
kaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ iwoi bologa moŋ kapuare miri koikawaa dutanoŋ
nooŋgitiwaa so ii mende ambe.”
16 Joosefnoŋ kaeŋ jero moro bered ooŋoombaa galeŋ waŋanoŋ aliaa gaoŋaa kania
awaa jeŋ asariroti, ii iima kokaeŋ jero moro: “Niinoŋ kaaŋagadeeŋ gaoŋ iibe iikanoŋ
bered konde karooŋ noo waŋnanoŋ qindiiŋ kajeŋa.
17 Niinoŋ kawe konde qaganoŋ eu raji, iikanoŋ bered iwoi naaŋgiawo kania
kania Faarao kimbaajoŋ ejato, kooŋa kooŋa yoŋonoŋ kouma konde qindiiŋ kajeŋati,
iikanoŋadeeŋ ii nedaborojuya.”
18 Kaeŋ jero moma Joosefnoŋ kokaeŋ meleema ijoro: “Gaoŋgaa kania ii kokaeŋ:
Konde karooŋ ii weemboria karoombaa sareyaga.
19 Weemboria karooŋ tegoro Faarao kiŋnoŋ jeŋ kotoro wasanoŋ guuŋ qetooŋ goma
waŋga ano qamoga metaama gere taloŋawonoŋ mondoŋgi kooŋa kooŋa yoŋonoŋ
kouma busuga nedaborowuya.”
20 Kaeŋ meleema jero weemboria karooŋ tegoro Faarao kimbaa kolokoloo kam-
baŋanoŋ kaŋ kuuro jawiŋuruta kuuya ii nene lombaŋ ooŋ oŋoono. Ii ooŋ oŋooma
wain apu qambiwaa galeŋ waŋa ano bered ooŋoombaa galeŋ waŋa iyoroo waŋgara
ii jawiŋuruta yoŋoo jaanoŋ metaano.
21 Wain apu qambiwaa galeŋanoŋ wala gawoŋa meŋ laligoroti, ii toroqeŋ mewaati-
waajoŋ kuuŋ muro mombo toroqeŋ qambi ii Faarao kimbaa borianoŋ ama laligoro.
22 Kaeŋ laligoroto, kiŋnoŋ bered ooŋoombaa galeŋ waŋaa qaaya jeŋ tegoro Joosefnoŋ
gaoŋgaraa kania jero moritiwaa so ii wasanoŋ uuŋ qetooŋ waŋa ano qamoya ii
metaama mondoŋgi nano.
23 Iikawaa gematanoŋ wain apu qambiwaa galeŋ waŋa iinoŋ Joosef mende ro-
moŋgoŋ muroto, ii duduuŋ qemasologeŋ laligoro. Kiaŋ.

41

Kiŋnoŋ gaoŋ iiro Joosefnoŋ kanagara jeŋ asariro.

1 Yambu woi tegoro Faarao kiŋnoŋ gaoŋ moŋ kokaeŋ iiro: Iinoŋ Nail apu gowoyaa
goraayanoŋ nano
2 bulmakao doŋa 7 awaa soroya kele busugiawo ii apu gowoya iikanoŋa kouma
bowololoo batugianoŋ nama tembaŋ kegbaŋ negi.
3 Iyoŋoo gemagianoŋ bulmakao tosaaŋa 7 sii gbaraŋgiagadeeŋ kaitanigia kaapiroŋa
ii apu gowoya iikanoŋa kouma bulmakao mutuya iyoŋoo kosogianoŋ kema apu
gowoyaa goraayanoŋ naŋgi.
4 Bulmakao kaapiroŋa sii gbaraŋgiagadeeŋ iyoŋonoŋ bulmakao doŋa awaa soroya
kele busugiawo 7 ii gogoŋ oŋoŋgi. Faarao kiŋnoŋ gaoŋ ii iima iikanondeeŋ uuta tooro
moma waaro.
5 Waama gaoŋaajoŋ mombo moma kemeŋ kema eŋ gaoŋ moŋ kokaeŋ iiro: Wiit
dumuŋ kota gowoya motooŋgowaa batuyanoŋ hoŋa kota somasomata kaŋgeŋgiawo
7 awaa totooŋ ii toŋgbama giliro kamaaŋ naŋgi.

6 Iyoŋoo gemagianoŋ hoŋa kaŋgeŋgiawo 7 ii mombo toŋgbama giliro kamaaŋ naŋgi
baloŋ qararaŋkoŋkoŋaa haamo gerianoŋ oŋooro sooliŋ gipeya (auta) koloogi.
7 Hoŋa boloboolo kaŋgeŋgiawo yoŋonoŋ hoŋa kaŋgeŋgiawo kogia somasomata
kuukuuya ii gogoŋ oŋoŋgi. Faarao kiŋnoŋ iikanondeeŋ uuta tooro moma poraŋ ama
waama moro hoŋa qaagoto, ii gaoŋga kolooro.
8 * Gomaŋ asariro Faarao kiŋnoŋ gaoŋaajoŋ motoqoto moma Iijipt kantriwaa
tiriqoonjoŋ ano momakooto eja kuuya horoŋ oŋono iwaa jaasewaŋanoŋ kougi. Kougi
gaoŋ iirotiwaa sunduya ii jero mogito, kuuya yoŋonoŋ gaoŋaa kanagara ii Faarao
kimbaajoŋ jeŋ asariwombaajoŋ amamaagi.
9 Amamaagi wain apu qambiwaa galeŋ waŋanoŋ nama Faarao kiŋ kokaeŋ ijoro: “Oo
kiŋ, nii kana soŋgiweti, iikawaa qaayanoŋ keteda koi uunanoŋ kouro romoŋgojeŋ.
10 Kambaŋ moŋnoŋ Faarao kiŋnoŋ jawiŋwoita noroojoŋ ama iriŋa soono noma
laaligoyaa sikiriti yoŋoo kawali galeŋaa kapuare mirinoŋ noono rabe. Nii ano bered
ooŋoombaa galeŋ waŋa ii niwo iyaŋaa kapuare mirianoŋ noroono rari.
11 “Iikanoŋ rama laligoŋ noronoŋ gomantiiŋa motooŋgo iikanoŋadeeŋ gaoŋnara aŋa
aŋa iiri. Gaonaraa kania ii iyaŋa iyaŋa.
12 Gaonara iiri Hibruu eja gbaworo moŋnoŋ iikanoŋ norowo laligoro. Iinoŋ sikiriti
yoŋoo kawali galeŋaa weleŋqeqeya laligoro noro gaonara ii ijori. Iinoŋ gaonaraa
kanagara ii iyaŋa iyaŋa jeŋ asariŋ norono.
13 Kanagara jero moritiwaa so hoŋa mono tororo kokaeŋ asugiro: Niinoŋ gawona
wala meŋ laligoweti, Faarao kiŋnoŋ nii gawoŋ iikanoŋ mombo noonoto, alana bered
ooŋoombaa galeŋaa qaaya jeŋ tegoro wasanoŋ idoŋ qetooŋ waŋa ano qamoya ii
metaama mondoŋgi nano.”
14 Kaeŋ jero Faarao kiŋnoŋ moma Joosefnoŋ jaasewaŋanoŋ koubaatiwaajoŋ jeŋ
kotoŋ tosaaŋa wasiŋ oŋono kema kapuare miriwaa dutanoŋga uulaŋawo wama kagi.
Kagi jero waŋ juya motogi opoqiisi malekuya utegoŋ Faarao kimbaa jaasewaŋanoŋ
kouro.
15 Kouro Faarao kiŋnoŋ Joosef kokaeŋ ijoro: “Niinoŋ gaoŋ moŋ iibe kuuyanoŋ
iikawaa kania jewombaajoŋ amamaajuto, moŋnoŋ goo kanaga kokaeŋ nijoro mojeŋ:
‘Moŋnoŋ gaoŋa gijoro moma giinoŋ iikawaa kania saanoŋ jeŋ asariŋkejaŋ.’ ”
16 Kaeŋ jero Joosefnoŋ Faarao kiŋ kokaeŋ meleema muro: “Oo Faarao kiŋ,
niinoŋ qaagoto, Anutunoŋ mono gaoŋgaa kania jeŋ asariŋ qaa awaa gono uuganoŋ
qeaŋgowaa.”
17 Kaeŋ meleema muro Faarao kiŋnoŋ kokaeŋ jero: “Nii gaoŋ iijeŋi, iikawaa uutanoŋ
neeno Nail apu gowoyaa goraayanoŋ nanjeŋ.
18 Kanoŋ nambe bulmakao doŋa 7 awaa soroya busugia omakelegagiawo ii apu
gowoya iikanoŋa kouma bowololoo batugianoŋ nama tembaŋ kegbaŋ nejuya.
19 Iyoŋoo gemagianoŋ bulmakao tosaaŋa 7 sii gbaraŋgiagadeeŋ kaitanigia kaapiroŋa
totooŋ ii apu gowoya iikanoŋa koujuya. Niinoŋ bulmakao bologa totooŋ kaaŋa ii
kambaŋ moŋnoŋ Iijipt baloŋ kuuya kokanoŋ mende iŋiibe.
20 Bulmakao sii gbaraŋgiagadeeŋ kaitanigia kaapiroŋa iyoŋonoŋ bulmakao doŋa
busugia omakelegagiawo 7 wala koujuti, ii gogoŋ oŋonju.
21 “Ii gogoŋ oŋonjuto, ii kileŋ kaitanigianoŋ gogoŋ oŋonjutiwaa so utequte mende
kolooro iŋiijento, wala kaitanigianoŋ kaapiroŋa totooŋ kouma nanjuyati, iyoŋonoŋ
kaaŋiadeeŋ toroqeŋ nanjuya. Nii gaoŋ kaeŋ iima uuna tooro poraŋ ama waajeŋa.
22 Waama mombo eŋ gaoŋ moŋ kokaeŋ iijeŋa: Wiit dumuŋ kota gowoya mo-
tooŋgowaa batuyanoŋ hoŋa kota somasomata kaŋgeŋgiawo 7 awaa totooŋ ii toŋgbama
giliro kamaaŋ nanjuya.

---

* **41:8:** Dan 2.2

23 “Iyoŋoo gemagianoŋ hoŋa kaŋgeŋgiawo tosaaŋa 7 ii unjuta juma kouma toŋgbama
giliro kamaaŋ naŋgi namo qararaŋkoŋkoŋaa haamo gerianoŋ ii oŋooro soliŋ melaada
ano gipeya (auta) koloojuya.
24 Hoŋa boloboolo gipeya kaŋgeŋgiawo ii hoŋa kaŋgeŋgiawo awaa soroya ii gogoŋ
oŋonjuya. Niinoŋ gaoŋ woi ii iima tiriqoonjoŋ ejauruna injijojento, kuuya yoŋonoŋ
iikawaa kanagara jeŋ asariŋ nombombaa amamaaju.”
25 Faarao kiŋnoŋ kaeŋ jero Joosefnoŋ qaa kokaeŋ ijoro: “Oo Faarao kiŋ, goonoŋ
gaoŋwoi iikawaa kanagara ii motooŋgo koloojao. Anutunoŋ iwoi kanageŋ amambaa-
joŋ moji, iinoŋ ii Faarao kiŋ gii gisaanja.
26 Bulmakao doŋa 7 awaa soroya ii yambu 7:baa sareya kolooju. Wiit dumuŋ kota
hoŋa kaŋgeŋgiawo awaa totooŋ 7 ii kaaŋagadeeŋ yambu 7:baa sareyaga. Kanagara ii
ororoŋ ano motooŋgo koloojao.
27 “Bulmakao sii gbaraŋgiagadeeŋ kaitanigia kaapiroŋa 7 kanageŋ koujuti, ii yambu
7:baa sareyaga kolooju. Wiit dumuŋ kota hoŋa kaŋgeŋgiawo 7 baloŋ qararaŋkoŋkoŋaa
haamo gerianoŋ oŋooro soliŋ gipeya (auta) koloojuti, ii bodi laaligowaa yambu 7
iikawaa sareyaga kolooju.
28 Anutunoŋ iwoi kanageŋ amambaajoŋ moji, iinoŋ ii gi gisaama qendeenja. Faarao
kimbaajoŋ qaa keteda koi kaeŋ jejeŋi, ii mono iikawaajoŋ ama jejeŋ.
29 Oo kiŋ, yambu 7:baa so nene moriaŋ somata qatawo asugiŋ Iijipt baloŋ kuuya
sokoma ewaa.
30 “Ii ewaato, yambu 7 iikawaa gemagianoŋ bodiwaa yambu 7 kolooŋ tiwitiwilaa
somata kondooro Iijipt kantrinoŋ boliwaa. Iikanoŋ asugiro nene moriaŋ wala Iijipt
balonoŋ eroti, ii baloŋ so yoŋonoŋ duduudaborowuya.
31 Bodi ii kotakota totooŋ ewaatiwaajoŋ ama gomaŋ so ejemba yoŋonoŋ nene
moriambaa yambuya 7 wala Iijipt balonoŋ eroti, iikawaa qaaya ii mombo mende
romoŋgoŋ laligowuya.
32 Anutunoŋ gaoŋ kania motooŋgo ii ambeŋa woi gono iijaŋi, ii kania kokaembaajoŋ:
Anutunoŋ qaa ii mono somoŋgoŋ jeŋ kotiiŋ anota raja. Ii jeŋ kotiiŋ anoti, kawaajoŋ
iikanoŋ mono uulaŋawo asugiwaa.
33 “Kawaajoŋ Faarao kiŋ gii saanoŋ momakooto eja moŋ qaa tororo gosiŋkeji, ii
meweeŋgoŋ kuuna Iijipt kantri koi galeŋ koma laligowaa.
34 Kaaŋiadeeŋ kia waŋa waŋa kuuŋ oŋona goma ŋ sokoma galeŋgiaga laligowu.
Yoŋonoŋ nene moriambaa yambuya 7 iikaaŋaa uugianoŋ nene hoŋgiawo Iijipt balonoŋ
asugiwuti, iikawaajoŋ jero mendeeŋgi bakagia 5 koloogi yoŋoonoŋga motooŋgo
motooŋgo meŋ gawmambaa kowinoŋ meŋ kululuuŋ laligowu.
35 “Yoŋonoŋ nama mono jeŋkooto aŋgi yambu awaa 7 koloowuti, iikaaŋaa uugianoŋ
nene hoŋgia korebore meŋ kululuuŋ gosiŋ laligowu. Kaeŋ ama wiit dumuŋ kota ii
Faarao kimbaa kowi miria miria kanoŋ meŋ kululuuŋ laligowu. Ii taoŋ so gawmambaa
kowi miria miria kanoŋ meŋ kululuuŋ galeŋ koma laligogi kanagembaa neneyaga
ewaa.
36 Nene kaeŋ meŋ kululuuŋ laligowuti, ii mono gawmambaa kowi miri so galeŋ
koŋgi mawosusunoŋ ero kanageŋ bodiwaa yambu 7 Iijipt baloŋ so koloowaati, kambaŋ
iikanoŋ ii saanoŋ meŋ mendeema neŋ laligowuya. Kaeŋ aŋgi kantriwaa kanatuuru
nononoŋ bodi iikawaa kambaŋanoŋ nenewaa mende komuŋ gororoŋgowoŋa.” Kiaŋ.

Faarao kiŋnoŋ Joosef Iijiptwaa eja poŋa kuuro.

37 Joosefnoŋ qaa kaeŋ jero Faarao kiŋ ano jawiŋuruta kuuya yoŋonoŋ areŋ iikawaa-
joŋ mogi sokono aiŋa mogi.
38 Kaeŋ mogi Faarao kiŋnoŋ jawiŋuruta kokaeŋ iŋijoro: “Eja kokawaa uutanoŋ beŋ
yoŋoo uŋayanoŋ nano laligoji, nono ii kaaŋa eja moŋ saanoŋ mende mokoloowoŋa.”

39 Kaeŋ injijoro mogi Joosef kokaeŋ ijoro: “Anutunoŋ qaa areŋ kuuya koi gisaanji,
iikawaajoŋ gii kaaŋa momakooto eja qaa tororo gosinagati, ii moŋ mende laligoja.
40 * Kawaajoŋ gii mono naa jiŋkaroŋ mirinaa galeŋa waŋa kolooŋ laligowa. Giinoŋ
noo kanagesouruna kuuya jeŋ kotoŋ oŋona yoŋonoŋ mono goonoŋ qaa teŋ koma
qaagaa baatanoŋ laligowu. Niinoŋ jiŋkaroŋ duŋ raranoŋ ramakejeŋi, iikayadeeŋ
romoŋgoŋ kawaajoŋ ama gii guuguŋ somataga kolooŋ laligomaŋa.”
41 Kaeŋ ijoŋ toroqeŋ kokaeŋ ijoro: “Moba, niinoŋ gii Iijipt kantri kuuya kokawaa eja
poŋgia laligowagatiwaajoŋ kuuŋ gonjeŋ.”
42 * Kaeŋ ijoŋ boro susuyaa jeŋjeŋ kanoŋ aaso muŋgeŋ kaaŋa qata mokotaaŋ
laligoroti, ii qetegoŋ Joosefwaa boro susuyanoŋ mouro. Opoqiisi maleku iima-
aiŋaiŋawo opo taaŋanoŋ memeta ii mouma muŋ soroŋ goulnoŋ memeta moŋ ii meŋ
Joosefwaa aroyanoŋ kono kemero.
43 Kaeŋ ama hoos kare qabo soroya aŋaa kareyaa qereweŋa ii iwaajoŋ jeŋ tegoro
iikanoŋ uro hoosnoŋ horogi kema kaŋ laligoro. Kaeŋ kema laligoro kimbaa sikiriti
manjaqeqe eja moŋnoŋ wala qele kema goda qeŋ mubombaajoŋ kokaeŋ qaro qagi
laligoro: “Geja! Mono kesaambu!” Kaeŋ ama muŋ Iijipt kantri kuuyaa eja poŋga kuuŋ
muro.
44 Faarao kiŋnoŋ Joosef kokaeŋ ijoro: “Niinoŋ Faarao kiŋ koloojento, Iijipt kantri
kuuya kokaamba moŋnoŋ moŋ mono goo jega qotogoŋ boria me kania mende
metaambaa.”
45 Kaeŋ ijoŋ Joosefwaa qata gbilia (Iijipt qaanoŋ) Zafenat-Panea qaro. Kaeŋ qama
Heliopolis taombaa jigo gawoŋ galeŋ qata Potifera iwaa borata Asenat ii embiaga
koloowaatiwaajoŋ muro. Kaeŋ kantriwaa eja poŋga kolooŋ Iijipt kantri iimambaajoŋ
kema liligoro.
46 Joosefnoŋ yambuya 30 kolooro kanoŋ Faarao Iijiptwaa kiŋa iwaa jiŋkaroŋ gawoŋa
kanaiŋ mero. Ii meŋ Faarao kimbaa sitia mesaoŋ Iijipt uutanoŋ sokoma liligoŋ
laligoro.
47 Nene moriambaa yambuya 7 iikawaa kambaŋanoŋ baloŋgianoŋ nene honom-
bonoŋa qaa asugiŋ oŋono.
48 Nene moriambaa yambuya 7 kaŋ kuugiti, iikawaa kambaŋanoŋ Joosefnoŋ jeŋ
kotoro nene kania kania Iijipt balonoŋ asugigiti, ii meŋ kululuuŋ taoŋgia so kema
gawmambaajoŋ aŋgi. Namo koria taoŋ so liligoŋ rama keŋgiti, iikanoŋ nene hoŋa
asugigi ii meŋ taoŋgia so kema qenjaaro kowi mirigianoŋ aŋgi.
49 Joosefnoŋ jeŋ kotoro wiit padia ano dumuŋ kota tosia ii qenjaaro kowi mirigianoŋ
hononŋa qaa meŋ kululuuŋ aŋgi. Ii sakasiŋ kowe goraayanoŋ ejiwaa so uma
nano. Nene moriaŋ kelemaleleŋ asugiŋ toroqeŋ erotiwaajoŋ nene tarugia ii toroqeŋ
weeŋgoŋ bimbimgogi bimooro amamaaŋ mesaogi.
50 Bodi kambaŋanoŋ mende kaŋ kuuro walawala kanoŋ embia Asenatnoŋ Joosefwaa
merawoita woi orono. Asenat ii Heliopolis taombaa jigo gawoŋ galeŋ qata Potifera
iwaa borataga.
51 Meria mutuya kolooro Joosefnoŋ qaa kokaeŋ jero: “Anutunoŋ ilaaŋ nono
kakasililiŋ majakakana kuuya ano amanaa gomambaa iwoiya kuuya ii duduuŋ
laligojeŋi, iikawaajoŋ.” Kaeŋ jeŋ meriaa qata Manase (Duduujeŋ.) qaro.
52 Meria kanageŋa kolooro Joosefnoŋ qaa kokaeŋ jero: “Nii siimbobolonaa
baloŋanoŋ laligowe Anutunoŋ kolooŋseisei nonji, iikawaajoŋ.” Kaeŋ jeŋ qata Efraim
qaro. (Efraim = Kolooŋseisei nonja.)
53 Nene moriaŋ somataa yambuya 7 Iijipt baloŋ sokoma kaŋ kuugiti, ii eŋ kougi
tegoro.

---

* **41:40:** Apo 7.10 * **41:42:** Dan 5.29

54 * Yambu 7 ii tegoro Joosefnoŋ qaa jerotiwaa so bodiwaa yambuya 7 ii kanaiŋ kaŋ kuugi. Bodi ii baloŋ tosia kuuya sokoma kolooŋ eroto, Iijipt balonoŋ nene ii gomaŋ so kowigianoŋ ero.
55 * Iijipt kanageso korebore yoŋonoŋ kanaiŋ bodi moma Faarao kimbaa qama nene oŋombaatiwaajoŋ weleŋgi. Weleŋgi moma Faarao kiŋnoŋ ii kuuya kokaeŋ iŋijoro: “Oŋo mono Joosefwaanoŋ keŋgi iwoi ii me ii ambutiwaa jeŋ kotoŋ oŋombaati, ii mono teŋ koma otaaŋ amakebu.”
56 Bodinoŋ kantri kuuya sokoma eŋ Iijiptwaa gomaŋa gomaŋa kuuya kanoŋ toroqeŋ mamaga bimooro. Kaeŋ kolooro Joosefnoŋ jeŋ kotoro qenjaaro kowi miria miria iyoŋoo nagugia horoŋ nene ii Iijipt yoŋonoŋ sewaŋa mewutiwaajoŋ aŋgi.
57 Bodi ii baloŋ kuuya sokoma bimooŋ erotiwaajoŋ ejembanoŋ gomaŋ so kanoŋa Iijipt kaŋ Joosefwaanoŋ kouma nene sewaŋa meŋ laligogi. Kiaŋ.

42

Joosefwaa dauruta Iijipt balonoŋ keŋgi.

1 Iijipt kanoŋ nene eroti, qaa ii Keinan baloŋ kanoŋ jegi tuno Jeikobnoŋ moma merauruta kokaeŋ iŋijoro: “Oŋo mono naambaajoŋ silemale ama kuru jaa aima laligoju?
2 * Iijipt kanoŋ wiit dumuŋ kota eji, niinoŋ qaa kaeŋ mobe. Anana mende komuŋ laaligo toroqeŋ laligowombaa oŋo mono waama Iijipt kemeŋ kanoŋ nene tosia sewaŋa meŋ kagi neŋ laligowoŋa.”
3 Kaeŋ iŋijoro moma Joosefwaa dauruta 10 ii mirigia mesaoŋ nene sewaŋa mewombaajoŋ Iijipt balonoŋ kembombaa aŋgi.
4 Maŋgia Jeikobnoŋ Joosefwaa koga Benjamimbaa qaganoŋ tiwitiwilaa moŋ ubabotiwaajoŋ toroko moro. Kawaajoŋ ii dauruta yoŋowo mende wasiŋ muro keŋgi.
5 Keinan balonoŋ bodi ii kaaŋiadeeŋ erotiwaajoŋ Israelwaa merauruta yoŋonoŋ Keinan eja tosianoŋ keŋgiti, iyoŋoo batugianoŋ wiit dumuŋ kota sewaŋa mewombaajoŋ motooŋ keŋgi.
6 Keŋgito, Joosefnoŋ Iijipt kantriwaa eja poŋgia rama laligoro. Iinoŋ wiit dumuŋ kota ii kanagesoya kuuya yoŋonoŋ sewaŋa mewutiwaajoŋ ano iwaanoŋ kouma laligogi. Kawaajoŋ dauruta kagiti, iyoŋonoŋ kouma iikanoŋadeeŋ iwaa batanoŋ simiŋ kuma namonoŋ usugogi.
7 Kaeŋ usugogi Joosefnoŋ dauruta iŋiima moma kotoŋ oŋonoto, iyaŋaa kania kolatiŋ oŋoma waba eja tani ama oŋoma horoŋ ureeŋ oŋoma qaa geriawo jeŋ kokaeŋ qisiŋ oŋono: “Oŋo mono dakaya naambaajoŋa kajuya?” Qisiŋ oŋono kokaeŋ meleeŋgi: “Nono Keinan balonoŋga nene sewaŋa mewombaajoŋ kajoŋ.”
8 Kaeŋ meleeŋgi Joosefnoŋ dauruta iŋiima moma kotoŋ oŋonoto, yoŋonoŋ ii mende moma kotoŋ mugi.
9 * Mende moma kotoŋ mugi Joosefnoŋ eeŋanoŋ gaoŋa yoŋoojoŋ iiroti, ii momoyanoŋ kouro romoŋgoŋ soŋ jaa susugia motoŋ kokaeŋ iŋijoro: “Yei, maŋgaa siita! Oŋo kike kakasililiŋ ejaga kolooju. Nono kantrinana dakanoŋ baageŋ looloria ero aworo (defence) ama manja qewombaajoŋ bimoojoŋi, oŋonoŋ ii iima gosiŋ mobombaajoŋ koi kajuya!”
10 Kaeŋ iŋijoro kokaeŋ meleeŋgi: “Oo eja poŋnana, kaeŋ qaago. Weleŋqeqeuruga nono nene sewaŋa mewombaajoŋ kajoŋa.
11 Nono kore eja motooŋgowaa merauruta koloojoŋ. Nono eja dindiŋa laligoŋ qolomoloŋ mende jeŋkejoŋ. Goo weleŋqeqeuruga nononoŋ baloŋ iimagoosiwaa manjaqeqe ejaga mende koloojoŋ.”

---

* **41:54:** Apo 7.11 * **41:55:** Jon 2.5 * **42:2:** Apo 7.12 * **42:9:** Jen 37.5-10

12 Kaeŋ meleeŋgi totoroŋkota “Qaago totooŋ!” qama kokaeŋ toroqero: “Nono
kantrinana dakanoŋ baageŋ aworo (defence) ama manja qewombaa bimoojoŋi, oŋo
ii iima gosiŋ mobombaajoŋ koi kajuya!”
13 Ii moma kokaeŋ meleeŋgi: “Weleŋqeqeuruga nono Keinan balombaa eja
motooŋgowaa meraurutaga, daremuŋ 12 koloojoŋ. Konana konoganoŋ kambaŋ
kokaamba maŋnanawo mirinoŋ raro moŋnoŋ mende toroqeŋ laligoja.”
14 Kaeŋ meleeŋgi kokaeŋ jeŋ oŋono: “Kaeŋ koloorogo oŋo oŋanoŋ gomaŋ iimagoosi-
waa manjaqeqe ejaga koloojuti, ii mono iŋijodaborowe tegoja.
15 Kaeŋ laligojutiwaajoŋ niinoŋ kokaeŋ aŋgotete meŋ oŋomaŋa: Faarao kiŋnoŋ
jaawo laligoji, niinoŋ qaa hoŋ toontooŋa iikawaa so jojopaŋ qaa kokaeŋ jeŋ kotiijeŋ:
Kogia konoganoŋ koi mende kawaati eeŋ, oŋo mono baloŋ koi mende mesaoŋ
kembuya.
16 Oŋo qaa hoŋa jeju me qaago, niinoŋ ii aŋgotete memambaajoŋ kokaeŋ jejeŋ: Oŋo
mono batugianoŋga moŋ wasigi kema kogia konoga wano koi kawao. Tosaaŋa oŋo
mono koi mamboma kapuare mirinoŋ rama laligowu. Kaeŋ mende ambuti eeŋ, oŋo
oŋanoŋ baloŋ iimagoosiwaa manjaqeqe ejaga kolooju. Faarao kiŋnoŋ jaawo laligoji
eeŋ, niinoŋ qaa hoŋa tooŋ iikawaa so jojopaŋ qaa ii jeŋ kotiijeŋ.”
17 Kaeŋ jeŋ oŋoma jero kapuare mirianoŋ oŋooŋgi weemboria karoombaa so ragi.
18 Weemboria karooŋ koloorogo Joosefnoŋ kaŋ qaa kokaeŋ iŋijoro: “Jaagiawo
toroqeŋ laligowombaajoŋ mobuti eeŋ, oŋo mono iwoi jemaŋati, ii aŋgi niinoŋ
saanoŋ laaligogia somoŋgomaŋa. Niinoŋ kaaŋagadeeŋ oŋo kaaŋa Anutuwaa jeta
uugumambotiwaajoŋ keena momakejeŋ. Kawaajoŋ oŋo mono kokaeŋ ambu:
19 Oŋo eja dindiŋa qolomoloŋgia qaa laligojuti eeŋ, daremuŋ oŋoonoŋga mono
moŋnoŋ kapuare mirinoŋ toroqeŋ raro tosaaŋa oŋo saanoŋ wiit dumuŋ kota meŋ
gomaŋgianoŋ eleema kembu. Iikanoŋ kema mirigianoŋ kanagesourugia bodi qaganoŋ
laligojuti, ii nene oŋombu.
20 Oŋo mono kaeŋ kema kogia konoga wama noonoŋ kawu. Kagi qaagiaa hoŋanoŋ
kaeŋ asugiro iima moma kotoŋ mende uŋuwe komuwuya.” Qaa kaeŋ iŋijoro mono
iikawaa so aŋgi.
21 Yoŋonoŋ Hibruu qaagianoŋ batugianoŋ qaa kokaeŋ amiŋ mogi: “Nono konana
sili ama muniŋi, iikawaa iroŋa kileganoŋ mono oŋanoŋ qanananoŋ uja. Iinoŋ
laaligoya somoŋgoŋ kiaŋkoomu mubombaajoŋ welema kuuŋ nonono kakasililiŋa
somata iininto, iwaa qaaya moma ii tondu mende otaaniŋ. Kawaajoŋ kakasililiŋ
lombotawo koi kanoŋ ananaa qanananoŋ uja.”
22 * Kaeŋ amiŋ mogi Ruubenoŋ kokaeŋ jero: “Nii kambaŋ kanoŋ kokaeŋ iŋijowe:
‘Oŋo eja gbaworo ii mono sili bologa mende ama mubu.’ Kaeŋ iŋijoweto, oŋo noonoŋ
qaa ii qewagoŋ silemale aŋgi. Mobu, kambaŋ kokaamba iwaa sayaa iroŋanoŋ mono
qanananoŋ uro kakasililiŋ mojoŋ.”
23 Kaeŋ amiŋ mogi Joosefnoŋ yoŋowo Iijipt qaanoŋ qaa jero moŋnoŋ meleeno.
Kawaajoŋ yoŋonoŋ qaagia jegi saanoŋ moma asariroti, ii daurutanoŋ mende moma
kotogi.
24 Joosefnoŋ qaagia moma asariŋ eleema saaro. Saama mombo eleema iŋiima
yoŋowo qaa jero. Yoŋowo qaa jeŋgo Simeon batugianoŋga meŋ jero yoŋoo jaagianoŋ
somoŋgogi. Kiaŋ.

Joosefwaa dauruta Keinan balonoŋ eleeŋgi.

25 Joosefnoŋ jeŋkooto kokaeŋ ano: “Weleŋqeqe oŋo mono eja iyoŋoo taru gesogianoŋ
wiit padi mougi qaa ootanoŋ kouro motomotooŋ yoŋoonoŋ moneŋ esugia ii totogianoŋ

* **42:22:** Jen 37.21-22

aŋa aŋa tarugianoŋ moubu ano kana kekembaa nene samoŋa ii kaaŋiadeeŋ oŋombu.” Kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono iikawaa so otaaŋ aŋgi.
26 Kaeŋ otaaŋ aŋgi wiit padi tarugia ii doŋgi qagianoŋ somoŋgoŋ mesaoŋ keŋgi.
27 Kema kema gaoŋ ewombaajoŋ miri moŋnoŋ keuma daremuŋ yoŋoonoŋga moŋnoŋ doŋgia wagimambaajoŋ ama taru kasia isama moneŋ esuya ii taru qaa ootanoŋ nene qaganoŋ raro iiro.
28 Ii iima daremuŋa kokaeŋ iŋijoro: “Hei! Iibu, noonoŋ moneŋ koi mono meleema tarunanoŋ mougi rajaa.” Kaeŋ moma wosogia juno aaruŋ tililiŋgoŋ aima aoŋ kokaeŋ jegi: “Anutunoŋ koi mono naa iwoiga ama nononja aaŋ?”
29 Kema kema Keinan balonoŋ maŋgia Jeikobwaanoŋ keuma iwoi koloon oŋonoti, iikawaa sunduya ii kuuya kokaeŋ ijogi moro:
30 “Kantri iikawaa eja poŋa iinoŋ horoŋ ureeŋ qaa molaŋkota jeŋ gomaŋ iimagoosiwaa manjaqeqe ejaga koloowonagati, iikawaa tani kaaŋa ama nonono.
31 “Kaeŋ ama nononoto, nono ii kokaeŋ ijoniŋ: ‘Nono eja dindiŋa qolomolonana qaa laligoŋ baloŋ iima gosiwombaajoŋ ama mende kajoŋ. Qaago totooŋ!
32 Nono eja motooŋgowaa meraurutaga, daremuŋ 12 koloon laligojoŋ. Moŋnoŋ mende toroqeŋ laligoro konana konoganoŋ kambaŋ kokaamba Keinan balonoŋ maŋnanawo mirinoŋ raja.’
33 “Kaeŋ ijoniŋ baloŋ iikawaa eja poŋanoŋ nonoojoŋ qaa kokaeŋ jero: ‘Oŋo eja dindiŋa me qoloŋmoloŋgoya laligojuti, ii kokaeŋ gosiŋ oŋoma momaŋa: Oŋoonoŋga daremuŋgia moŋ ii mono mesaogi niwo koi raro tosaaŋa oŋo saanoŋ wiit padi meŋ eleema kembu. Kema mirigianoŋ kanagesourugia bodi laligojuti, ii nene oŋombu.
34 Oŋo gomaŋ iimagoosiwaa manjaqeqe ejaga qaagoto, eja dindiŋa qolomoloŋgia qaa laligojuti, ii kokaeŋ gosiŋ oŋoma momaŋa: Oŋo mono kema kogia beju ii wama noonoŋ kawu. Kaeŋ kagi daremuŋgia meleema oŋombe saanoŋ baloŋ kokanoŋ aŋguneŋ-qaŋguneŋ ama laligowu.’ ”
35 Kaeŋ jeŋ taru gesogianoŋga nene kowigianoŋ maagi moneŋ esugia moneŋgiawo ii tarugianoŋ motomotooŋ totogianoŋ raro mokoloogi. Moneŋ esugia mokoloon iima ii ano maŋgia motooŋ aaruŋ lalaŋaniŋ toroko mogi.
36 Kaeŋ mogi maŋgia Jeikobnoŋ kokaeŋ iŋijoro: “Oŋo merauruna korebore nuambombaajoŋ moju: Joosefnoŋ mende laligoja. Simeon ananawo mende laligoja. Benjamin ii kaaŋiadeeŋ nuama wama kembombaajoŋ jeju. Siimbobolo kuuya kanoŋ mono noo qananoŋ uja.”
37 Kaeŋ iŋijoro moma Ruubenoŋ maŋa qaa kokaeŋ ijoro: “Nii Benjamin mende wama eleema kaŋ gomaŋati eeŋ, gii saanoŋ neenaa merawoina woi ii uruna komuwao. Benjamin ii saanoŋ noo boronanoŋ ana ii mono galeŋ koma kema laligoŋ wama eleema kaŋ gomaŋa.”
38 Kaeŋ ijoroto, Jeikobnoŋ meleema jero: “Merawoina konoga woi iyoroonoŋga datanoŋ komuro koganoŋ motooŋgo laligoja. Oŋo kananoŋ kembombaajoŋ mobuti, iikanoŋ tiwitiwilaa moŋnoŋ iwaa qaganoŋ ubaati eeŋ, oŋo mono kondoogi wosobiri uutanoŋ mono noo qananoŋ uro komuŋ waŋ juna laŋgoŋawonoŋ koomu gomanoŋ kememaŋa. Kawaajoŋ noo merananoŋ mono nomesaoŋ oŋowo mende kembaa.” Kiaŋ.

43

Joosefwaa daremuŋuruta eleema Iijipt keŋgi.

1 Keinan balonoŋ bodi lombotawo ii toroqeŋ ero.
2 Jeikobwaa kanagesourutanoŋ wiit padi Iijipt kantrinoŋa meŋ kagiti, ii kuuya nedaborogi qaono maŋgianoŋ merauruta kokaeŋ iŋijoro: “Oŋo mono mombo eleema kema nenenana tosaaŋa sewaŋa mewu.”

3 Kaeŋ iŋijoro Juudanoŋ kokaeŋ jero: “Eja poŋ iinoŋ kaparaŋ koma nonoo galeŋ meme qaa kotakota kokaeŋ jero: ‘Kogianoŋ oŋowo mende kawaati eeŋ, oŋo mono noo jaasewananoŋ mombo koubombaajoŋ amamaawu.’
4 Kawaajoŋ giinoŋ konana wasina nonowo kawaati eeŋ, nononoŋ saanoŋ gomesaoŋ nenenana sewaŋa mewombaajoŋ kemboŋa.
5 Eja iikanoŋ qaa kokaeŋ ninijoro: ‘Kogianoŋ oŋowo mende kawaati eeŋ, oŋo mono noo jaasewananoŋ mombo koubombaajoŋ amamaawuya.’ Kawaajoŋ giinoŋ Benjamin aŋgoŋ kombagati eeŋ, nono mende kemboŋa.”
6 Juudanoŋ kaeŋ jero Israelnoŋ kokaeŋ jero: “Oŋo mono naambaajoŋ kogia moŋ laligojiwaa qaaya eja ii ijogi morotiwaajoŋ nii uulombo somata nonju?”
7 Kaeŋ jero kokaeŋ meleema jegi: “Eja iikanoŋ anana ano kanagesourunana ananaajoŋ tororo qiqisi kania kania nonoma kokaeŋ ninijoro, ‘Maŋgianoŋ jaawo laligoja me qaago? Daremuŋgia moŋ laligoja me qaago?’ Kaeŋ jerotiwaajoŋ qiqisiya ii nononoŋ oŋanondeeŋ jeŋ meleeniŋ. Iinoŋ kanageŋ konana wama kawutiwaajoŋ jenagati, ii mono walawala kambaŋ kanoŋ nomaeŋ mobonaga?”
8 Kaeŋ jegi Juudanoŋ maŋa Israel kokaeŋ ijoro: “Kawaajoŋ eja gbaworo ii mono noo boronanoŋ ama wasina motooŋ kemboŋa. Kaeŋ ana afaaŋgoŋ uulaŋawo gomesaoŋ kananoŋ keniŋ nono, gii ano embameraurunana anana mende komuŋ gororoŋgowoŋa.
9 Benjamimbaa laaligoyaa doweya iikawaa qaaya mono noo boronoŋ ero eleema kaŋ gomambaajoŋ jeŋ kotiijeŋ. Niinoŋ ii mende wama eleema koi kaŋ goo jaasewaŋganoŋ mende oomaŋati eeŋ, iikawaa iroŋanoŋ mono noo qananoŋ uro goo jaanoŋ bosima laligowe namonoŋ laaligona tegowaa.
10 Kambaŋ koriga ezelobezelo ama mende mambombonagati eeŋ, nononoŋ mono endu kema eleema koi kaniŋ ambeŋa woi koloonaga.”
11 Kaeŋ jero amagia Israelnoŋ kokaeŋ jero mogi: “Kaeŋ kolooji eeŋ, oŋo mono kokaeŋ ambu: Gomaŋ kokawaa toomoriaŋa awaa totooŋ tosia koi kaaŋa ii meŋ taru gesogianoŋ mouma kema eja ii kaleŋ mubu: Sele morimoriwaa kelega tosia, moroŋ apuya, daŋe riki, marasiŋ gere tokoya qata mor gipi, komoŋ, gou ano seu wakato iikawaa hoŋgia.
12 Silwa moneŋ walaga taru gesogiaa qaa oogianoŋ mougi meŋ kagiti, ii ano iikawaa so qaganoŋ toroqeŋ ama mindirigi jaŋgoyanoŋ somariiŋ 2:waa so kolooro ii meŋ eleema kema mubu. Tosianoŋ koposo ama ii gesogianoŋ aŋgi me nomaeŋ?
13 Kogia kaaŋagadeeŋ wama uulaŋawo waama eja iikanoŋ mombo eleema keŋgi.
14 Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toyanoŋ mono eja iikawaa jaanoŋ kiaŋkoomuya oŋono iinoŋ daremuŋgia moŋ ano Benjamin ii oŋowo mirinoŋ koi eleema kawutiwaajoŋ wambelaawaa. Noo meraurunanoŋ komuntiwilaa ambuti eeŋ, niinoŋ mono eeŋ totooŋ laligomaŋa.”
15 Kaeŋ iŋijoro kaleŋ iwoi ii meŋ silwa moneŋ meŋ kagiti, iikawaa so qaganoŋ toroqeŋ ama mindirigi jaŋgoyanoŋ somariiŋ 2:waa so kolooro. Ii meŋ Benjamin motooŋ wama waama uulaŋawo Iijipt kema Joosefwaa jaanoŋ keugi.
16 Keugi Joosefnoŋ Benjamin ii yoŋoo batugianoŋ iima iikanondeeŋ miriaa galeŋa kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro: “Gii mono eja koi uŋuama neenaa mirinoŋ kema oŋoona rabu. Ragi kema oro moŋ qeŋ ooŋ weembaa neneya mozozoŋgona yoŋonoŋ saanoŋ niwo motooŋ nene newoŋa.”
17 Joosefwaa miriaa galeŋanoŋ jeŋ kotoŋ murotiwaa so eja ii uŋuano Joosefwaa mirianoŋ keŋgi.
18 Uŋuano Joosefwaa mirianoŋ kema jeneŋgia ororo toroko moma kokaeŋ romoŋgoŋ batugianoŋ jegi: “Wala kaniŋ monenana meleema taru gesonananoŋ mougi meŋ keniŋi, iikawaajoŋ yoŋonoŋ mono nunuama kaŋ koi nonooŋgi rajoŋ. Yoŋonoŋ mono

qelanjiŋ nunuŋ ureeŋ haamo ama nonoma nonooŋgi weleŋqeqeuruta omaya kolooniŋ doŋgiurunana kalugoŋ aŋgoŋ koma oŋombubo.”
19 Kaeŋ jeŋ nama Joosefwaa miriwaa galeŋa iwaanoŋ uma keŋgi miri naguyanoŋ
nano iwaajoŋ qaa kokaeŋ jegi:
20 “Oo somatanana, nono kambaŋ mutuya nene sewaŋa mewombaajoŋ koi kaniŋ.
21 Kaŋ nene sewaŋa meŋ mombo eleema kema kananoŋ miri moŋnoŋ kema ewom-
baajoŋ rama taru gesonanaa kasia isama monenana totonananoŋ ii kore gesonana aŋa
aŋa qaa oogianoŋ nene qaganoŋ raro iiniŋ. Kawaajoŋ moneŋ ii kete mombo meleema
meŋ kajoŋ.
22 Silwa moneŋ ii moronoŋ taru gesonananoŋ meleema mombo anoti, ii nono mende
mojoŋ. Nononoŋ ii ano silwa moneŋ tosaaŋa ii qaganoŋ torokuuŋ nene sewaŋa
mombo mewombaajoŋ gesonananoŋ mouma meŋ kajoŋ.”
23 Kaeŋ jegi miri galeŋanoŋ kokaeŋ jero: “Majakaka mende mobu. Oŋoaŋgiaa ano
maŋgiaa Anutugianoŋ mono mombaa uuta kuuro silwa moneŋ ii taru gesogianoŋ
mouro mokoloogi. Niinoŋ oŋoonoŋ silwa moneŋ ii medaborowe. Kawaajoŋ keegia
mende moma mono uubonjoŋ rabu.” Kaeŋ jeŋ Simeon wama yoŋoonoŋ kari.
24 Kari motooŋ uŋuama Joosefwaa mirinoŋ ugi kanagia soŋgbambutiwaajoŋ apu
oŋono ano doŋgigia loloo gbojoja nenegia uŋuagiro.
25 Yoŋonoŋ weembaa neneya Joosefwaa mirinoŋ motooŋ newutiwaa qaaya mogi.
Kawaajoŋ Joosefnoŋ weeŋ biiwianoŋ mirianoŋ koubaatiwaajoŋ mamboma kaleŋ
iwoigia ii asuganoŋ areŋgoŋ ragi.
26 Ragi Joosefnoŋ mirinoŋ karo kaleŋ iwoigia meŋ kaŋ mirianoŋ ugiti, ii muŋ
batanoŋ simiŋ kuma namonoŋ usugogi.
27 Usugoŋ waagi joloŋgia iŋijoŋ nomaeŋ laligojuti, qisiŋ oŋoma kokaeŋ iŋijoro:
“Maŋgia eja waŋaajoŋ nijogiti, iinoŋ nomaeŋ laligoja? Toroqeŋ jaawo laligoja me
qaago?”
28 Kaeŋ jero kokaeŋ meleeŋgi: “Goo weleŋqeqega, nonoo amanananoŋ saanoŋ
laligoja. Mono toroqeŋ jaawo laligoja.” Kaeŋ meleema goda qeŋ muŋ simiŋ kuma
namonoŋ usugogi.
29 Kaeŋ aŋgi jaaya uuro kema karo koga Benjamin, iyaŋaa nemuŋaa meria ii iima
kokaeŋ qisiŋ oŋono: “Kogia konogaajoŋ nijogiti, iinoŋ koi kolooja me nomaeŋ?” Qisiŋ
oŋoma toroqeŋ kokaeŋ ijoro: “Merana, Anutunoŋ mono kiaŋkoomu gono laligowa.”
30 Kaeŋ ijoŋ koga iima wosoya pororogoro jaaya kaliliŋgoro saamambaajoŋ moma
iikanondeeŋ alanzaŋ eleema oŋomesaoŋ uulaŋawo miri uuta oloŋa moŋnoŋ uma
aŋodeeŋ rama saaro.
31 Saadaboroŋ jaauŋa soŋgbama miri uuta oloŋa ii mesaoŋ kaŋ tororo mokosiŋgoŋ
nama iyaŋa galeŋ koma aoŋ nembanene kombutiwaajoŋ jero.
32 Iijipt yoŋonoŋ Hibruu ejemba yoŋowo motooŋ nene newombaajoŋ mogi
arokuukuuyawo koloojiwaajoŋ ii amamaaŋkeju. Kawaajoŋ Joosefwaa neneya ii iyaŋa
koma mugi raro daremuŋuruta yoŋoo ii iyaŋa koma oŋoŋgi ragi Iijipt ejemba iwo nene
newombaajoŋ kaŋ ragiti, iyoŋoo nenegia ii iyaŋa koŋgi ragi.
33 Joosefnoŋ jero daremuŋuruta ii koloogitiwaa so areŋgoŋ oŋoŋgi mutuyanoŋ
jaaqeqeyanoŋ raro bejugianoŋ konoganoŋ raro Joosefnoŋ jaasewaŋ qeŋ oŋoma raro.
Kaeŋ rama iyaŋgia aima kotoŋ aoŋ waliŋgoŋ ragi.
34 Kaeŋ ragi Joosefnoŋ jero iyaŋaa nene duŋnoŋa nene tosaaŋa mendeema meŋ kaŋ
koma oŋoŋgi koga Benjamimbaajoŋ ambeŋa 5:waa so toroqeŋ koŋgi nero. Kaeŋ neŋ
Joosefwo jejelombaŋ ama afaaŋkota apu kotiga neŋ korisoro qaganoŋ ragi. Kiaŋ.

44

Joosefnoŋ daremuŋuruta qambiwaa aŋgobato meŋ oŋono.

1 Kawaa gematanoŋ Joosefnoŋ miriaa galeŋa jeŋ kotoŋ muŋ kokaeŋ jero: “Gii mono
eja iyoŋoo taru gesogianoŋ wiit padi ii elaawutiwaa so mouna qaa oogianoŋ koubu.
Kaaŋiadeeŋ motomotooŋ yoŋoonoŋ moneŋ esugia ii aŋa aŋa toto qeŋ taru gesogiaa
qaa oogianoŋ amba.
2 Kogia konoga iwaa taru gesoyaa qaa ootanoŋ neenaanoŋ qambi silwanoŋ memeta
ii mono wiit padiwaa moneŋa meŋ karoti, iikawo amba.” Kaeŋ jeŋ kotoŋ muro iikawaa
so ano.
3 Gomaŋ asariro umugawodeeŋ eja ii wasiŋ oŋoŋgi doŋgigia uŋuama kananoŋ keŋgi.
4 Kema siti mesaoŋ koriganoŋ mende keŋgi Joosefnoŋ miriaa galeŋa kokaeŋ jeŋ
kotoŋ muro: “Gii mono uulaŋawo waama eja ii oŋotaaŋ kema mokoloonŋ iŋiima kokaeŋ
qisiŋ oŋomba: ‘Eja Poŋnoŋ awaa ama oŋono oŋo mono naambaajoŋ iikawaa kitia
kilegamoŋ meleema muŋ kaju?
5 Noo somatananoŋ qambia qaaŋ neŋkeji ano qambia iikanoŋ unju qeŋ qaa
aasaŋgoyaa kania mokoloonŋkeji, oŋo qambi ii mono naambaajoŋ yoŋgoro meŋ kaju?
Oŋo mono sili ii bologa totooŋ anju!’ ”
6 Joosefnoŋ miriaa galeŋa kaeŋ jeŋ kotoŋ muro kema mokoloonŋ oŋoma qaaya ii
jerotiwaa so ijoro.
7 Iŋijoro moma kokaeŋ meleeŋgi: “Somatanananoŋ qaa tania kaaŋa ii mono
naambaajoŋ jeja? Goo weleŋqeqeuruga nononoŋ sili bologa kaaŋa ii mende totooŋ
anjoŋ. Ii yamageŋ!
8 Moba, nono taru gesonanaa qaa oogianoŋ silwa moneŋ esu mokolooniŋi, ii
kaaŋagadeeŋ Keinan balonoŋa meŋ kaŋ goniŋ. Nono mono naambaajoŋ silwa me
goul ii somatagaa mirinoŋga yoŋgoro mewonaga?
9 Weleŋqeqeuruga nonoonoŋga mombaa taru gesoyanoŋ silwa qambi ii mokoloowa-
gati eeŋ, iinoŋ mono koomuwaa buŋaga kolooro tosaaŋa nononoŋ somatanana, goo
weleŋqeqe omaya koloon laligowoŋa.”
10 Kaeŋ meleeŋgi kokaeŋ jero: “Iikaaŋa kanoŋ awaa. Jejutiwaa so ii saanoŋ
amboŋa. Mombaa taru gesonoŋa silwa qambi ii mokoloomaŋati, iinoŋ mono noo
weleŋqeqena omaya koloowaato, tosaaŋa oŋoo selegianoŋ qaa moŋ mende ero saanoŋ
oŋoaŋgiodeeŋ mirigianoŋ kembu.”
11 Kaeŋ jero moma kuuyanoŋ gesogia aŋa aŋa uulaŋawo qetegoŋ meŋ kamaaŋ
namonoŋ ama qaa oogiaa kasia isaŋgi.
12 Aisŋgi Joosefwaa miriaa galeŋanoŋ dagia mutuyaa taru gesoyanoŋga kanaiŋ
qeŋgama moŋgama kema kema ko bejugia Benjamimbaa taru gesoyanoŋ tetegoyanoŋ
iima qambi ii iikanoŋ mokolooro.
13 Ii mokolooro yoŋonoŋ uugia kouma eligoro wosobirigia qendeema malekugia
menjuqenjuraŋgi. Kaeŋ ama esuhinagia doŋgi qagianoŋ ama mombo eleema sitinoŋ
keŋgi.
14 Juuda ano daremuŋuruta yoŋonoŋ eleema Joosefwaa mirinoŋ keŋgi iinoŋ
kaaŋiadeeŋ mirianoŋ raro. Raro batanoŋ keuma simiŋ kuma namonoŋ usugogi.
15 Usugogi Joosefnoŋ kokaeŋ iŋijoro: “Oŋo mono naa siliga anjuya? Eja nii kaaŋanoŋ
mono saanoŋ unju meŋ iwoi yoŋgoro megi ii mokoloonŋkejeŋi, oŋo ii mende moju me?”
16 Kaeŋ jero Juudanoŋ kokaeŋ meleeno: “Oo somatanana, nono mono naa qaaga
gijowonaga? Nono qaawaajoŋ moŋganjoŋ. Nononoŋ iwoi bologa mende aniŋi,
ii qendeema gomboŋatiwaa so qaago. Anutunoŋ mono weleŋqeqeuruga, nonoo
koposowaa qaaya iŋisaanota asuganoŋ eja. Kawaajoŋ mombaa taru gesoyanoŋga
qambi ii mokolooji ano tosaaŋa nononoŋ kaaŋagadeeŋ eja poŋnanaa weleŋqeqeuruta
omaya koloon laligowoŋa.”
17 Kaeŋ meleenoto, Joosefnoŋ kokaeŋ jero: “Niinoŋ iwoi kaaŋa ii mende ama
oŋomaŋa. Ii awawi totooŋ! Eja morowaa taru gesoyanoŋ qambi ii mokolooji,

iinondeeŋ mono noo weleŋqeqena koloon laligowaato, tosaaŋa oŋo saanoŋ luaenoŋ eleema maŋgiaanoŋ kembu.”

Juudanoŋ Benjamimbaajoŋ Joosef welema muro.

18 Kaeŋ jero Juudanoŋ Joosefwaa batanoŋ kema qaa kokaeŋ jero: “Oo eja poŋna, saanoŋ wambelaana weleŋqeqega niinoŋ qaa tosia eja poŋna goojoŋ jewenaga. Giinoŋ Faarao kiŋ aŋawo ororoŋ koloojanto, kileŋ weleŋqeqega nii kazi mende ama nomba.
19 Eja poŋna giinoŋ weleŋqeqeuruga nono wala kaniŋ kokaeŋ qisiŋ nonona: ‘Oŋoo maŋgia ano daremuŋgia moŋ laligojao me qaago?’
20 “Kaeŋ qisiŋ nonona nononoŋ eja poŋna goojoŋ kokaeŋ meleeniŋ: ‘Nonoo maŋnana eja waŋa kooloŋ konana eja gbaworoga moŋ mirinoŋ rajao. Konana kanoŋ maŋnananoŋ eja waŋa kolooro kambaŋ kanoŋ kolooro. Nemuŋanoŋ mera woi orono datanoŋ komuro aŋodeeŋ laligoja. Iinoŋ mono maŋaa wombo (komunjua) meriaga kolooja.’
21 Kaeŋ meleeniŋ giinoŋ weleŋqeqeuruga qaa kokaeŋ ninijona, ‘Oŋo mono kogia wama noonoŋ koi kagi ii saanoŋ neenaa jaanoŋ uuŋ iimaŋa.’
22 “Kaeŋ ninijona nononoŋ eja poŋnana goojoŋ kokaeŋ meleeniŋ: ‘Eja gbaworo ii maŋa mesaomambaajoŋ amamaawaa. Maŋa mesaonagi eeŋ, maŋanoŋ mono komunaga.’
23 Kaeŋ meleeninto, giinoŋ weleŋqeqeuruga nonoojoŋ qaa kokaeŋ jeŋ kotona: ‘Kogia konoganoŋ oŋowo koi mende kawaati eeŋ, oŋo mono noo jaasewananoŋ mombo mende asugiwuya.’
24 “Kaeŋ jeŋ kotona mirinananoŋ eleema kema noo maŋna, goo weleŋqeqega eja poŋna goonoŋ qaa ii ijoniŋ.
25 Ii ijoniŋ moma maŋnananoŋ kanageŋ kokaeŋ jero: ‘Oŋo mono mombo Iijipt kema ananaajoŋ nene tosaaŋa sewaŋa meŋ kawu.’
26 “Kaeŋ jeroto, nono kokaeŋ jeniŋ, ‘Nononoŋ nononanodeeŋ kembombaajoŋ amamaawoŋa. Konana konoganoŋ nonowo motooŋ kembaatiwaajoŋ jewagi eeŋ, mono saanoŋ kemboŋa. Konana bejuya mende wama kemboŋati eeŋ, nononoŋ mono eja poŋ iikawaa jaasewaŋanoŋ asugiwombaajoŋ amamaawoŋa.’
27 “Kaeŋ jeniŋ noo maŋna goo weleŋqeqega iinoŋ kokaeŋ jero: ‘Embana Reizelnoŋ merawoina woi orono. Ii oŋoaŋgia saanoŋ moju.
28 Datanoŋ nomesaoŋ kema sooro kokaeŋ jewe, “Oro kawalianoŋ mono kitoqitoro komuro me nomaeŋ?” Kambaŋ iikanondeeŋ kanaiŋ ii mende iibe.
29 Kete koga koi kaaŋagadeeŋ nuama keŋgi kananoŋ tiwitiwilaa moŋnoŋ iwaa qaganoŋ unagati eeŋ, oŋo mono kondoogi wosobiri uutanoŋ noo qananoŋ uro koŋajiliŋ moma komuŋ waŋ juna laŋgoŋawonoŋ koomu gomanoŋ kememaŋa.’ ”
30 Juudanoŋ toroqeŋ qaa kokaeŋ jero: “Oo eja poŋnana, niinoŋ konana eja gbaworo ii mende wama kema maŋna, goo weleŋqeqega iwaa mirinoŋ keubenagi eeŋ, amanananoŋ mono tiwilaawabo. Iinoŋ mono uuta kuuya meria bejuya iwaanoŋ somoŋgoro laaligogara motoondeeŋ laligoŋkejao.
31 Kawaajoŋ eja gbaworo ii mende wama keniŋ maŋnananoŋ ii iima mono koomu mokoloowabo. Goo weleŋqeqeuruga nonoonoŋ kaeŋ asugiro nono mono kondooniŋ wosobiri uutanoŋ amanana, goo weleŋqeqega iwaa qaganoŋ uro komuŋ waŋ juya laŋgoŋawonoŋ koomu gomanoŋ kemebaa.
32 Goo weleŋqeqega niinoŋ eja gbaworonoŋ mende tiwilaawaatiwaa qaaya ii maŋnaajoŋ jeŋ somoŋgoŋ kokaeŋ ijowe: ‘Ii mende wama goonoŋ eleema kamaŋati eeŋ, iikawaa qaa lombotanoŋ mono goo jaanoŋ noo qananoŋ uma ero namonoŋ laaligona kaeŋ laligoŋ umaŋa.’

33 Kawaajoŋ gii saanoŋ jeŋ tegona niinoŋ eja gbaworo iwaa kitianoŋ eja poŋna goo
weleŋqeqega omaya koloon koi laligowe iinoŋ dauruta yoŋowo eleema mirigianoŋ
kembu.
34 “Eja gbaworo kanoŋ niwo mende kawaati eeŋ, niinoŋ mono nomaeŋ ama
maŋnaanoŋ kembenaga? Wosobiri uutanoŋ maŋnaa qaganoŋ unagati, niinoŋ mono
ii iimambaajoŋ togoŋ kotiijeŋ. Kawaajoŋ ii mono mende somoŋgowa.”

45

Joosefnoŋ iyaŋaa kania iŋisaano.

1 * Juudanoŋ kaeŋ jero ejemba liligoŋ oŋoma nama iŋiigiti, Joosefnoŋ kuuya iyoŋoo
jaagianoŋ toroqeŋ kania kolatiŋ aŋa galeŋ koma aomambaajoŋ bimooŋ amamaaro.
Kawaajoŋ Joosefnoŋ kokaeŋ silama qaro: “Oŋo mono kore nomesaoŋ deembu.” Kaeŋ
qaro deeŋgi Iijipt eja moŋnoŋ kosogianoŋ mende nano Joosefnoŋ iyaŋaa kania ii
daremuŋuruta ii kokaeŋ iŋisaano:
2 Iinoŋ amburereŋ meŋ otombeeŋ qama saaro Iijipt ejemba seleeŋgeŋ laligogiti,
iyoŋonoŋ ii moma Faarao kimbaa jiŋkaroŋ mirianoŋ kema buzu qaaya ii jegi mogi.
3 Joosefnoŋ saama nama daremuŋuruta ii kokaeŋ iŋijoro: “Nii Joosef! Amananoŋ
kaaŋiadeeŋ jaawo laligoja me qaago?” Kaeŋ iŋijoro mogito, daremuŋurutanoŋ uugia
kouma gojono aaruŋ tililiŋgoŋ jaayanoŋ eeŋ nama qaa moŋ mende romoŋgoŋ
meleema mubombaajoŋ amamaagi.
4 Amamaaŋ naŋgi Joosefnoŋ kokaeŋ iŋijoro: “Oŋo mono noo kosonanoŋ koi kawu.”
Kaeŋ iŋijoro kagi kokaeŋ iŋijoro: “Nii Joosef, oŋoo daremuŋgia sewana mewutiwaajoŋ
aŋgi Iijipt kaweti, ii mono niinoŋ.
5 “Mono uunoŋ koŋajiliŋ mende mobu. Anutunoŋ oŋo komuwubotiwaajoŋ nii wala
wasiŋ nono walawala koi kaweta oŋonoŋ kaju. Nii sewana mewutiwaajoŋ ama noŋgi
koi kaweti, iikawaajoŋ mono oŋoaŋgiaajoŋ iriŋsooŋsooŋ mende moma aowu.
6 Bodi koi kanoŋ mono yambu woiwaa so namo sokoma eja. Ii toroqeŋ mombo
yambu 5:waa so ewaa. Kambaŋ iikawaa uutanoŋ baloŋ qeŋ koomo mende ama nene
hoŋa mende mokoloon meŋ kululuuŋ laligowoŋa.
7 “Anutunoŋ mono kana damubiribiriawo otaaŋ oŋoo laaligogiaa sewaŋa so-
moŋgoro toroqeŋ jaawo laligoŋ gbili mokoloon oŋoma namo qaganoŋ laligowutiwaa-
joŋ moja. Kawaajoŋ ama nii wala wasiŋ nono walawala koi kaweta oŋo kaju.
8 Kawaajoŋ oŋonoŋ mende wasiŋ noŋgi tanitani koloojato, Anutunoŋ mono oŋanoŋ
wasiŋ nono koi kawe. Iinoŋ kuuŋ nono Faarao kimbaa jawiŋa mutuya koloon jiŋkaroŋ
mirianoŋ naa gawoŋ meŋkejuti, kuuya iyoŋoo somatagiaga koloojeŋ. Kaeŋ koloowe
Anutunoŋ Iijipt kantri kuuya koi ii noo boronanoŋ anota eja poŋgiaga koloojeŋ.
9 * “Oŋo mono kete koi waama uulaŋawo amanaanoŋ eleema kema qaa kokaeŋ jegi
mobaa: ‘Goo meraga Joosefnoŋ qaa kokaeŋ jeja: Anutunoŋ nii kuuŋ noma Iijipt kantri
kuuya ii noo boronoŋ anota eja poŋgiaga koloojeŋ. Kawaajoŋ giinoŋ mono kambaŋ
mende qeŋ koriwato, uulaŋawo noonoŋ kawa.
10 Koi kaŋ saanoŋ rara dunduŋga Goosen balonoŋ meagoŋ neenaa kosonanoŋ
laligowaga. Gii ano esameraaŋuruga, goonoŋ lama bulmakao tuuŋa tuuŋa ano
ilawoila kuuya buŋaga eji, ii mono meŋ kololoon kawu.
11 “Bodi koi kanoŋ mono mombo toroqeŋ yambu 5:waa so eŋ ubaa. Kambaŋ iikawaa
uutanoŋ gii, mirigaa sumaŋuruga me tinitosauruga tosaaŋa yoŋoonoŋga moŋnoŋ bodi
laligoŋ nenewaa mojoqojoroŋ ama komuŋ gororoŋgowabo. Kawaajoŋ mono Goosen
balonoŋ kaŋ laligoŋ naa iwoiwaajoŋ amamaawuti, niinoŋ ii oŋoma laligomaŋa.’
Amananaajoŋ qaa ii mono kaeŋ jegi mobaa.

---

* **45:1:** Apo 7.13 * **45:9:** Apo 7.14

12 “Nii neeno oŋanoŋ koi nama oŋoojoŋ qaa jejeŋi, ii saanoŋ oŋoaŋgiaa jaagianoŋ
niima kotoju ano kona Benjamin aŋo kaaŋagadeeŋ niima kotoja.
13 Kawaajoŋ oŋo mono maŋnaanoŋ kema Iijipt kantrinoŋ qabuŋa somata kuuya
noŋgita laligojeŋi ano iwoi kuuya iigiti, iikawaa sunduya ii amana jegi mobaa. Ii moro
mono uulaŋawo wama kamaaŋ koi kawu.”
14 Kaeŋ iŋijoŋ boria koga Benjamimbaa aroyanoŋ giliro kemero saaro Benjaminoŋ
kaaŋiadeeŋ aŋgoŋ muŋ saaro.
15 Toroqeŋ boria dauruta kuuya yoŋoo arogianoŋ giliro kemero saama buugia kitoŋ
nero. Iikawaa gematanoŋ daremuŋurutanoŋ iwo qaa amiŋ mogi.
16 Joosefwaa daremuŋurutanoŋ kagiti, iikawaa buzuyanoŋ Faarao kimbaa jiŋkaroŋ
mirinoŋ keno Faarao kiŋ ano jawiŋuruta kuuya yoŋonoŋ ii moma keraqeeaŋgo mogi.
17 Kaeŋ moma Faarao kiŋnoŋ Joosef kokaeŋ ijoro: “Daremuŋuruga mono jena
kokaeŋ ambu: ‘Esuhinagia mono doŋgi qagianoŋ ama mombo eleema gomaŋgianoŋ
Keinan balonoŋ kembu.
18 Kema maŋgia ano sumaŋurugia uŋuama eleema noonoŋ kawu. Koi kagi niinoŋ
baloŋ awaa totooŋ Iijipt kantri uutanoŋga meweeŋgoŋ oŋombe saanoŋ iikawaa kelega
mokoloon neŋ korisoro ama laligowuya.’
19 “Kaaŋagadeeŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋona ambu: ‘Iijipt kokanoŋga mono hooswaa
kareya kareya tosia meŋ kema embameraurugia iikanoŋ oŋooma maŋgia wama
motooŋ koi kawu.
20 Mirigiaa iwoiya tosia Keinan balonoŋ mesaowuti, iikawaa majakakaya mende
ambu. Niinoŋ iikawaa kitianoŋ Iijipt kantri kuuya kokawaa iwoiya awaa totooŋ ii
oŋombe buŋagia koloowaa.’ ”
21 Faarao kiŋnoŋ kaeŋ jero Israelwaa meraurutanoŋ iikawaa so otaaŋ aŋgi.
Joosefnoŋ Faarao kimbaa jeŋkooto qaaya otaaŋ hooswaa kareya tosia oŋono.
Kaaŋagadeeŋ kana kekembaa nene samoŋ tosaaŋa oŋono.
22 Ii oŋomago dauruta motomotooŋ yoŋoo opo malekugia dologa totogianoŋ oŋonoto,
koga Benjamimbaajoŋ opo maleku dologa boro moŋ (faiw) muŋ moneŋ silwa kota 300
muro.
23 Maŋaajoŋ Iijipt kantriwaa iwoi awaa soroya jaasooŋgo meŋ doŋgi ten yoŋoo
qagianoŋ ano keŋgi. Kaaŋiadeeŋ doŋgi embia ten yoŋoo qagianoŋ wiit dumuŋ kota,
bered ano nene tosia maŋaa kana samoŋa ano bosima keŋgi.
24 Keŋgi Joosefnoŋ daremuŋuruta wasiŋ oŋono kembombaajoŋ aŋgi qaa kokaeŋ
iŋijoro: “Oŋo kananoŋ kema aŋgowowo mono mende ambu.”
25 Kaeŋ iŋijoro Iijipt mesaoŋ kema Keinan balonoŋ maŋgia Jeikobwaanoŋ keugi.
26 Keuma maŋgia qaa sundu kokaeŋ ijogi: “Joosefnoŋ toroqeŋ jaawo laligoja. Iijipt
kantri kuuya ii iwaa borianoŋ ero eja poŋgiaga kolooŋ laligoja.” Kaeŋ ijogi qaa ii
mende moma laarirotiwaajoŋ uuta toroqeŋ olomooro raro.
27 Kaeŋ raroto, Joosefnoŋ qaa kuuya jeroti, ii jegi moro ano hooswaa kare tosia ii
wama Iijipt kembaatiwaajoŋ ano karoti, maŋgia Jeikobnoŋ ii iima nama uu selianoŋ
qeleeno geregere ano.
28 Geregere ama kokaeŋ jero: “Oo, ii oŋanoŋ! Ii moma kotiijeŋ. Merana
Joosefnoŋ mono toroqeŋ jaawo laligoja. Niinoŋ mono kema ii iimago kanageŋ saanoŋ
komumaŋa.” Kiaŋ.

46

Jeikobnoŋ kanatuuru-uruta yoŋowo Iijipt keŋgi.

1 Israelnoŋ esuhina iwoiya kuuya kopepereeŋ meŋ waama keno. Kema Beerseba
gomanoŋ keuma nama kanoŋ maŋa Aisakwaa Poŋ Anutuyaajoŋ siimoloŋ ooro.

2 Ii ooŋ gomantiiŋa ero jaaya meleeno unja iima iikanoŋ Anutunoŋ Israel qaa ijoŋ
qata “Jeikob, Jeikob!” qaro
“Nii koi,” jeŋ meleeno.
3 Meleeno kokaeŋ ijoro: “Nii Anutu, goo maŋgaa beŋsakoŋa. Gii Iijipt kememam-
baajoŋ toroko mende moba. Niinoŋ iikanoŋ kotuegoŋ gombe kanagesoga tuuŋlelembe
somata koloowuya.
4 Niinoŋ giwo Iijipt kememaŋa ano kaaŋagadeeŋ gbiliuruga iikanoŋa unjuambe
mombo eleema koi kawuya. Giinoŋ komuna Joosef iyaŋaa borianoŋ mono goo jaa
juga kuno kamaawaa.”
5 Kawaa gematanoŋ Jeikobnoŋ Beerseba gomaŋ mesaowoŋa jero Israelwaa merau-
rutanoŋ maŋgia ano embameraurugia ii kojojooŋ oŋoŋgi hoos karenoŋ ugi. Faarao
kiŋnoŋ hoos kare iikanoŋ unjuama kawutiwaajoŋ jeŋ tegoŋ anota meŋ keŋgi.
6 * Esuhinagia ano miri orogia kuuya Keinan balonoŋ laligoŋ buŋa qeŋ meŋ
laligogiti, ii kaaŋiadeeŋ motooŋ meŋ keŋgi. Jeikob ano gbiliuruta kuuya yoŋonoŋ kaeŋ
Iijipt keŋgi.
7 Gbiliuruta kuuya, esameraaŋuruta eja ano emba ii kuuya unjuama Iijipt keŋgi.
8 Israel qata moŋ Jeikob ano iwaa gbiliuruta Iijipt keŋgiti, iyoŋoo qagia ii kokaeŋ:

Jeikobwaa meria mutuya Ruuben.
9 Ruubembaa merauruta qagia
Hanok, Palu, Hezron ano Karmi.
10 Simeombaa merauruta qagia
Jemuel, Jamin, Ohad, Jakin, Zohar ano Saul. Saulwaa nemuŋa ii Keinan emba moŋ.
11 Liwaiwaa merauruta qagia
Gerson, Kohat ano Merari.
12 Juudawaa merauruta qagia
Er, Onan, Sela, Perez ano Zera. (Er ano Oonan yoronoŋ Keinan balonoŋ komuri.)
Perezwaa merawoita ii
Hezron ano Eer.
13 Aiskarwaa merauruta qagia
Tola, Puwa, Jasub ano Simron.
14 Zebulumbaa merauruta qagia
Sered, Elon ano Jalel.
15 Jeikobwaa merauruta embia Leanoŋ Mesopotemia (Padan Aram) balonoŋ
oŋonoti, iyoŋoo qagia kiaŋ. Boragara Daina ii kaaŋagadeeŋ mero. Jeikob ano Lea
yoroo esameraaŋurugara ii kaeŋ weeŋgoŋ mindirigi 33 kolooro.

16 Gadwaa merauruta qagia
Zefon, Hagi, Suni, Ezbon, Eeri, Arodi ano Areli.
17 Aserwaa merauruta qagia
Imna, Iswa, Iswi ano Beria.
Naaŋgiaa qata Sera.
Beriawaa merawoita qagara ii
Heber ano Malkiel.
18 Labanoŋ emba qata Zilpa borata Leawaa weleŋ embaga laligowaawaajoŋ muroti,
iinoŋ Jeikobwaa merauruta kaeŋ oŋono. Jeikob ano Zilpa yoroo esameraaŋurugara ii
kaeŋ weeŋgoŋ mindirigi 16 kolooro.

19 Jeikobwaa embia Reizelwaa merawoita ii Joosef ano Benjamin.
20 * Joosefwaa merawoita Iijipt kantrinoŋ kolooriti, ii qagara Manase ano Efraim.

* **46:6:** Apo 7.15 * **46:20:** Jen 41.50-52

Nemuŋgaraa qata Asenat ii Heliopolis (On) taombaa jigo gawoŋ galeŋ qata Potifera iwaa borataga.
21 Benjamimbaa merauruta qagia
Bela, Beker, Asbel, Geera, Naaman, Eehi, Ros, Mupim, Hupim ano Ard.
22 Jeikobwaa merawoita Reizelnoŋ oronoti, iyoroo qagara kiaŋ. Jeikob ano Reizel yoroo esameraaŋurugara kaeŋ weeŋgoŋ mindirigi korebore 14 kolooro.

23 Dambaa meria qata
Husim.
24 Naftaliwaa merauruta qagia
Jaziel, Guni, Jezer ano Silem.
25 Labanoŋ emba qata Bilha borata Reizelwaa weleŋ embaga laligowaatiwaajoŋ muroti, iinoŋ Jeikobwaa merauruta kaeŋ oŋono. Jeikob ano Bilha yoroo esameraaŋurugara ii kaeŋ weeŋgoŋ mindirigi korebore 7 kolooro.
26 Jeikobwaa esameraaŋuruta dindiŋa tooŋ iwo Iijipt keŋgiti, iyoŋoo jaŋgogia weeŋgoŋ mindirigi korebore kanatuuru 66 koloogi. Meraaŋuruta yoŋoo embagia ii jaŋgo iikanoŋ mende toroqegi.
27 * Joosefwaa merawoita Iijipt kantrinoŋ kolooriti, ii woi. Jeikobwaa kanatuuruuruta Iijipt keŋgiti, iyoŋoo jaŋgogia ii kaeŋ weeŋgoŋ mindirigi 70 kolooro. Kiaŋ.

Jeikobnoŋ kanagesouruta yoŋowo Iijipt keugi.
28 Kananoŋ kema laligoŋ Jeikobnoŋ Juuda wala wasiŋ kokaeŋ ijoro: “Gii mono Joosefwaanoŋ kema Goosen balonoŋ kekembaa kaniaajoŋ qisiŋ muba.” Kaeŋ ijoro kema karo Goosen prowinsnoŋ keugi.
29 Joosefnoŋ keugitiwaa buzuya moma jero hoos karenoŋ somoŋgoŋ mozozoŋgogi qaganoŋ uma maŋa Israelwo aitoŋgowowaajoŋ Goosen balonoŋ keno. Kema iima iwaa jaanoŋ keuma boria aroyanoŋ giliro kemero aŋgoŋ muŋ kambaŋ koriga qaqateteya meŋ urusaaŋ qero.
30 Israelnoŋ Joosef kokaeŋ ijoro: “Giinoŋ toroqeŋ jaawo laligojaŋi, ii neeno giijeŋa kambaŋ kokaamba saanoŋ jojoriŋ komumaŋa.”
31 Kaeŋ ijoro Joosefnoŋ daremuŋuruta ano maŋaa kanagesoya kokaeŋ iŋijoro mogi: “Niinoŋ mono Faarao kimbaanoŋ uma qaa kokaeŋ ijomaŋa: ‘Daremuŋuruna ano maŋnaa kanagesoya Keinan balonoŋ laligogiti, iyoŋonoŋ mono noonoŋ kajuya.
32 Daremuŋuruna yoŋonoŋ lama bulmakao galeŋgia kolooŋ ii galeŋ koma oŋoma laligojutiwaa kawombaajoŋ ama lama tuuŋgia, bulmakao tuuŋgia ano esuhina ilawoilagia kuuya ii uŋuama kajuya.’
33 Kawaajoŋ Faarao kiŋnoŋ oŋoono jaasewaŋanoŋ keugi kokaeŋ qisiŋ oŋombaa: ‘Oŋo naa gawoŋga meŋkeju?’
34 “Kaeŋ qisiŋ oŋono oŋo kokaeŋ meleema mubu: ‘Weleŋqeqeuruga nononoŋ mono au asaurunana wala meŋ laligogitiwaa so meraananaŋoŋga lama bulmakao galeŋkoŋkoŋ gawoŋa meŋ laligoŋ kouma laligojoŋ.’ Kaeŋ meleema mugi iinoŋ saanoŋ Goosen prowinsnoŋ rara dunduŋgia meagowutiwaajoŋ “Ooŋ!” jero laligowuya. Iijipt ejemba yoŋonoŋ lama bulmakao galeŋ koŋkoŋ ejemba kuuya yoŋoojoŋ mogi arokuukuugiawo kolooŋkeju.” Joosefnoŋ qaaya kaeŋ iŋijoro.

47

Joosefnoŋ kimbaa jaanoŋ kouro.
1 Joosefnoŋ kema Faarao kiŋ kokaeŋ ijoro: “Noo maŋ daremuŋuruna yoŋonoŋ lama bulmakao tuuŋgia ano esuhina ilawoilagia kuuya meŋ Keinan baloŋ mesaoŋ kaŋ kaŋ kete koi Goosen balonoŋ kouma laligoju.”

* **46:27:** Apo 7.14

2 Iinoŋ daremuŋuruta yoŋoonoŋga eja 5 uŋuama Faarao kimbaa jaanoŋ uma naŋgi iŋiiro.
3 Iŋiima kokaeŋ qisiŋ oŋono: “Oŋo naa gawoŋga meŋkeju?”
Kaeŋ qisiŋ oŋono kokaeŋ meleema ijogi: “Weleŋqeqeuruga nono maŋurunananoŋ wala laligogitiwaa so lama bulmakao galeŋkoŋkoŋ gawoŋa meŋ laligoŋ kouma laligojoŋ.”
4 Kaeŋ ijoŋ toroqeŋ kokaeŋ jegi: “Keinan balonoŋ bodi lombotawo ejiwaajoŋ weleŋqeqeuruga nono lama bulmakao tuuŋnana yoŋoojoŋ nene mende mokoloniŋ. Kawaajoŋ nono baloŋ kokanoŋ tatawaga laligowombaajoŋ kajoŋ. Kaeŋ kolooro weleŋqeqeuruga saanoŋ ‘Ooŋ!’ jeŋgo jeŋ tegoŋ nonona nono Goosen prowins kanoŋ rara dundunana meagowoŋa.”
5 Kaeŋ jegi Faarao kiŋnoŋ Joosef kokaeŋ ijoro: “Maŋ daremuŋuruganoŋ goonoŋ kaju.
6 Iijipt kantri koi asuganoŋ goo jaanoŋ ejiwaajoŋ saanoŋ maŋ daremuŋuruga baloŋ bakaya kelega awaa iikanoŋ oŋoona laligowu. Saanoŋ Goosen prowinsnoŋ laligowu. Batugianoŋ gawoŋ awaa soro meme eja tosaaŋa laligojuti, ii moma oŋombagati eeŋ, saanoŋ noo miriwaa oro tuuŋna ii iyoŋoo borogianoŋ ama oŋona galeŋ koma oŋoma laligowu.”
7 Kaeŋ ijoro Joosefnoŋ maŋa Jeikob Faarao kimbaa jaanoŋ wama karo iiro Faarao kiŋ ii kotuegoŋ muro.
8 Kotuegoŋ muro kokaeŋ qisiŋ muro: “Goo yambuga dawi kolooja?”
9 Qisiŋ muro kokaeŋ meleeno: “Noo yambuna 130:waa so namonoŋ liligoŋ laligoŋ kouma laligojeŋ. Noo laaligonaa yambuya kuuya ii afaaŋgoya ano osiqosigiawo kolooro. Maŋurunanoŋ yambu seiseiya namonoŋ liligoŋ laligogiti, noo yambu jaŋgonanoŋ yoŋoonoŋ kawo so motooŋgo mende kolooja.”
10 Kaeŋ jeŋ Faarao kiŋ ii mombo kotuegoŋ muŋ jaasewaŋanoŋga kamaaŋ keno.
11 Joosefnoŋ maŋ daremuŋa ii Faarao kiŋnoŋ jeŋ kotorotiwaa so Iijipt kantrinoŋ oŋoma Iijiptwaa baloŋ bakaya kelega awaa moŋ ii Rameses prowins (Goosen) kanoŋ oŋono.
12 Joosefnoŋ kaaŋagadeeŋ maŋ daremuŋuruta ano maŋaa kanagesouruta kuuya ii nenegia embameraurugia laligogiti, jaŋgogiaa so sogianoŋ oŋoma laligoro.

Bodi kambaŋ lombotawo.

13 Bodi somata ii lombotawo ero nenenoŋ baloŋ so qaono Iijipt ano Keinan kantri iyoroo kanagesogaranoŋ mono nenewaa komuŋ jambedeŋgoŋ laligogi.
14 Kaeŋ laligoŋ Joosefwaanoŋ kaŋ wiit dumuŋ kota sewaŋa megi iinoŋ moneŋ kuuya Iijipt ano Keinan kantri uutanoŋ eroti, ii meŋ kululuuŋ Faarao kimbaa jiŋkaroŋ miriwaa kowianoŋ ano.
15 Iijipt kanageso ano Keinan kanageso yoŋoonoŋ moneŋ qaondabororo Iijipt kuuya yoŋonoŋ Joosefwaanoŋ kaŋ kokaeŋ ijogi: “Monenananoŋ qaondaborojiwaajoŋ giinoŋ mono nene nonomba. Nene mende nonombagati eeŋ, nono goo jaasewaŋganoŋ komuwoŋa.”
16 Kaeŋ ijogi Joosefnoŋ kokaeŋ jero: “Moneŋgianoŋ qaonjiwaajoŋ oŋoonoŋ lama ano bulmakao ejuti, ii mono meŋ kaŋ noŋgi niinoŋ nene oŋomaŋa.”
17 Kaeŋ jero kema lama bulmakaogia uŋuama kaŋ Joosef mugi. Yoŋonoŋ hoosgia, lamagia, memegia, bulmakaogia ano doŋgigia ii uŋuama kaŋ nenewaa sewaŋaga Joosef muŋ nene meŋ laligogi. Lama bulmakaogia kuuya ii Joosef mugi iinoŋ nene oŋoma iikaaŋa kanoŋ yambu motooŋgowaa uutanoŋ laaligogia naŋgoro mende komugi.
18 Mende komugi yambu kanoŋ tegoro. Tegoro yambu gbilianoŋ duŋanoŋ mombo iwaanoŋ kaŋ kokaeŋ jegi: “Eja poŋnana, monenana qaonjiwaajoŋ kanianana hoŋa ii goo jaaganoŋ saanoŋ mende kolatiwoŋa. Nonoonoŋ lama bulmakaonana ii

kaaŋagadeeŋ goniŋ goo buŋaga koloodaboroja. Nono ii kuuya eja poŋnana gii gondaboroniŋiwaajoŋ nononana ano balonana iikayadeeŋ eŋ nononja. Kawaajoŋ mono naa iwoi moŋ gombonaga?

19 Nono mono kania naambaajoŋ goo jaanoŋ tondu komuwonaga? Nono komuniŋ balonananoŋ mono naambaajoŋ eeŋ eŋ gbaŋgbarasiŋ bolinaga? Kawaajoŋ mono nononana ano balonana sewanana meŋ iikanoŋ nembanene nonona nono saanoŋ Faarao kimbaa weleŋqeqe omaya kolooniŋ balonananoŋ kaaŋagadeeŋ iwaa buŋaga koloowaa. Nono toroqeŋ jaawo laligoŋ komuwombotiwaajoŋ mono nene kota nonomba. Nonona baloŋ gawoŋ muniŋ eeŋ mende eŋ qanda kotiga koloowaa."

20 Bodi kotiga totooŋ iikanoŋ Iijipt kanatuuru yoŋowo erotiwaajoŋ yoŋonoŋ kuuya motomotooŋ gawoŋ baloŋgia koria ii sewaŋaajoŋ aŋgi Joosefnoŋ Iijipt baloŋ kuuya ii sewaŋa mero Faarao kimbaa buŋaga koloodabororo.

21 Joosefnoŋ Iijipt kanatuuru gomaŋ so kantriwaa jawo tetegoya uutanoŋ laligogiti, ii kuuya uŋuano gawmambaa weleŋqeqe omaya koloon laligogi.

22 Faarao kiŋnoŋ jigo gawoŋ galeŋ yoŋoo footnait tawagia oŋono meŋ iikanoŋ laaligogia naŋgoŋ laligogi. Kaeŋ kolooro nenegiaajoŋ mende bimooro baloŋgia Joosefnoŋ sewaŋa mewaatiwaajoŋ mende aŋgi. Kawaajoŋ jigo gawoŋ galeŋ yoŋoonoŋ baloŋ iikanoŋ motooŋgo kiŋ Faaraowaa buŋa mende koloogi.

23 Joosefnoŋ kanageso kokaeŋ iŋijoro: "Mobu, niinoŋ oŋoaŋgia ano baloŋgia sewaŋgia mewe tegoro Faarao kimbaa buŋaga kolooja. Kawaajoŋ niinoŋ nene kota oŋombe ii saanoŋ meŋ namonoŋ komowu.

24 Komogi hoŋa kolooro ii mono gosigi tuuŋ 5 koloogi kanoŋga motomotooŋ ii Faarao kimbaajoŋ ama muŋ laligowuto, tuuŋ 4 ii mombo namonoŋ komowutiwaajoŋ ano nenegiaajoŋ ewaa. Ii oŋoaŋgia, embameraurugia ano tosaaŋa mirigianoŋ laligojuti, mono oŋoo nenega ewaa."

25 Kaeŋ iŋijoro kokaeŋ jegi: "Giinoŋ nonoo laaligonana bodinoŋga metogona. Kawaajoŋ eja poŋnanaa jaanoŋ kiaŋkoomu mokoloowoŋati eeŋ, nono saanoŋ Faarao kimbaa weleŋqeqe omaya koloon laligowoŋa."

26 Joosefnoŋ Iijipt yoŋoo balombaajoŋ jeŋkooto ano eŋ waama koi oojeŋi, kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ toroqeŋ eja. Jeŋkooto ii kokaeŋ: Nene gawombaa hoŋgia ii mono mendeeŋgi tuuŋ 5 kolooro iikanoŋa motomotooŋ ii Faarao kimbaa buŋaga koloowaatiwaajoŋ ama laligowu. Jigo gawoŋ galeŋ yoŋoonoŋ baloŋ iikanoŋ motooŋgo Faarao kimbaa buŋa mende koloogi.

Jeikobnoŋ qamoyaajoŋ Joosef qisiro Ooŋ jero.

27 Israel yoŋonoŋ Iijipt balombaa prowins qata Goosen kanoŋ rara dunduŋgia meŋ baloŋ aŋgoŋ koma laligogi. Kanoŋ laligoŋ koloon seisei aŋgi jaŋgogianoŋ mamaga somariiro.

28 Jeikobnoŋ laaligoya yambu 17 ii Iijipt balonoŋ laligoro. Laaligoya kuuyaa yambuya ii mindiriŋ 147 kolooro.

29 * Israelwaa koomu kambaŋanoŋ dodowiro meria Joosef jero karo kokaeŋ ijoro: "Niinoŋ goo jaanoŋ kewooŋgo mokoloojeŋi eeŋ, giinoŋ mono keteda koi uukaleŋ qendeema qaa kokaeŋ pondaŋ otaaŋ meŋ yagomambaajoŋ jeŋ boroga noo tawonaa baatanoŋ ama kokaeŋ jeŋ somoŋgowa: Niinoŋ komuwe qamona ii Iijipt baloŋ kokanoŋ mende roŋ komba.

30 Niinoŋ komuŋ maŋ asaaŋuruna yoŋowo haamo meŋ emaŋati, kambaŋ iikanoŋ noo qamona ii mono Iijipt kantrinoŋa meŋ kema maŋ asaana roŋ koma oŋoŋgiti, iyoŋoo qasirigianoŋ osoŋ roŋ komba." Kaeŋ jero kokaeŋ ijoro: "Jejaŋiwaa so ii saanoŋ otaaŋ amaŋa."

---

* **47:29:** Jen 49.29-32; 50.6

31 Kaeŋ ijoro maŋanoŋ kokaeŋ jero: “Qaa ii mono jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiŋ nomba.”
Kaeŋ jero Joosefnoŋ ii jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiro Jeikobnoŋ ii moma ligoŋ waŋa meŋ
kemeŋ gbaruyaa kitianoŋ ama laariŋ Anutuwaa waeya meŋ mepeseero. Kiaŋ.

48

Jeikobnoŋ Manase ano Efraim kotuegoŋ orono.

1 Kambaŋ tosia tegoro Jeikobnoŋ ji mokolooro qaa ii Joosef ijogi moro. Ii moma
merawoita woi Manase ano Efraim ii uruama maŋaanoŋ keno.
2 Keno tosianoŋ Jeikob kokaeŋ ijogi, “Meraga Joosefnoŋ giimambaajoŋ kaja.”
Israelnoŋ qaa ii moma ku-usuŋa eroti, ii kululuuŋ ee duŋayanoŋa waama raro.
3 * Waama rama Joosef kokaeŋ ijoro: “Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toya iinoŋ Keinan
balombaa Luz gomaŋ kanoŋ noonoŋ asugiŋ kotuegoŋ nono.
4 Ii noma kokaeŋ nijoro: ‘Niinoŋ kolooŋseisei gombe gbiliuruga yoŋoo jaŋgogianoŋ
mono somariiŋ somariiŋ uro giinoŋ kanageso tuuŋa tuuŋa mamaga yoŋoo bemun-
jalegiaga koloowaga. Gbiliuruga kanageŋ kolooŋ ubuti, niinoŋ baloŋ koi ii buŋa qeŋ
oŋombe iyoŋoo buŋagiaga tetegoya qaa eŋ ubaa.’
5 Anutunoŋ kaeŋ nijoro. Wala nii Iijipt balonoŋ goonoŋ mende kaweti, kambaŋ
iikanoŋ embaganoŋ merawoiga woi Iijipt kokanoŋ oronoti, iyoronoŋ mono noo buŋa
koloowao. Manase ano Efraim yoronoŋ mono Ruuben ano Simeon kaaŋa noo buŋa
koloowao.
6 Kaeŋ koloori kanageŋ baloŋ mosoma yoroojoŋ distrik woi orombu. Efraim ano
Manase yoroo bagaranoŋ meraborauruga tosaaŋa koloogiti, iyoŋonoŋ mono geeŋgaa
buŋaga koloowuya. Yoŋonoŋ baloŋ bakaya buŋa qeŋ aowuti, ii mono Efraim ano
Manase yoroonoŋ distrik woi iikawaa uutanoŋ egi yoronoŋ waŋgia koloori dawoigara
yoroo newo baogaranoŋ laligowuya.
7 * Niinoŋ Mesopotemia (Padan Aram) mesaoŋ eleema Keinan balonoŋ kaŋ Efrata
taoŋ dodowiwe embana Reizelnoŋ komuro wosobiri somata kolooŋ nono. Komuro
qamoya ii Efrat kekembaa kana goraayanoŋ roŋ kombe. Efrat gomambaa qata moŋ ii
Betlehem.”
8 Israelnoŋ kaeŋ jeŋ Joosefwaa merawoita iriima kokaeŋ qisiŋ muro: “Mera woi koi
ii moronoŋ moronoŋ?”
9 Qisiŋ muro Joosefnoŋ maŋa kokaeŋ ijoro: “Noo merawoina Anutunoŋ Iijipt
kokanoŋ nonoti, mono ii.” Kaeŋ ijoro Israelnoŋ jero: “Niinoŋ kotuegoŋ oromambaajoŋ
ii saanoŋ uruana noo kosonanoŋ kawao.”
10 Kaeŋ ijoro Joosefnoŋ merawoita uruama kosianoŋ kagi boria giliro arogaranoŋ
kemero buugara kitoŋ nero. Israelnoŋ eja waŋa koloooro jaaya umuŋ kono iwoi moŋ
iima kotomambaajoŋ haŋqaŋ qeŋ amamaaro.
11 Buugara kitoŋ neŋ Joosef kokaeŋ ijoro: “Niinoŋ wala goo jaasewaŋga mombo
giimambaajoŋ mende mamboma laligoweto, Anutunoŋ kana meleuro kete koi geeŋga
ano merawoiga kaaŋagadeeŋ iŋiijeŋ.”
12 Kaeŋ ijoro Joosefnoŋ merawoita maŋaa tawoyanoŋga uruama simiŋ kuma usugoŋ
kemero.
13 Usugoŋ kemeŋ waama merawoita borogaranoŋ meŋ uruano aŋaa maŋaa batanoŋ
kari. Efraim ii boria dindiŋanoŋ meŋ Israelwaa boria qanianoŋ ama Manase ii boria
qanianoŋ meŋ Israelwaa boria dindiŋanoŋ ano.
14 Kaeŋ ama oronoto, Efraim koga koloooro asianoŋ kileŋ boria dindiŋanoŋ boraama
iwaa waŋanoŋ ano. Manasenoŋ Joosefwaa meria mutuya kolooroto, asianoŋ kileŋ
boria qanianoŋ iwaa waŋanoŋ ano. Kaeŋ ama boria maripooŋ kaaŋa ama kotoŋ
waŋgaranoŋ ano.

* **48:3:** Jen 28.13-14 * **48:7:** Jen 35.16-19

15 Kaeŋ ama rama Joosef kotuegoŋ muŋ kokaeŋ jero:
“Asana Aabraham ano maŋna Aisak yoronoŋ Anutuwaa jaanoŋ
kema kaŋ ama meŋ laligori.
Niinoŋ kolooŋ laligoŋ koubeti, Anutunoŋ mono
kambaŋ iikanoŋ pondaŋ kalaŋ koma noma laligoŋ kouro.
16 Siwe gajobanoŋ nii bologa kuuya iikanoŋa metogoŋ aŋgoŋ koma noma
laligoroti, iinoŋ mono eja gbaworo woi koi kotuegoŋ oroma laligowa.
Ejembanoŋ yoroo qagara qagi iikanoŋ mono nii ano maŋ asana
Aisak ano Aabraham nonoo qabuŋananа bosima laligowao.
Yoroo kanagesogaranoŋ mono namo qaganoŋ honoŋa qaa seiŋ laligowuya.”
17 Kaeŋ jeroto, Joosefnoŋ maŋanoŋ boria dindiŋanoŋ Efraimbaa waŋanoŋ ano ii
iiro mende sokono kawaajoŋ moma boliŋ maŋaa boria dindiŋanoŋ meŋ Efraimbaa
waŋanoŋga metogoŋ Manasewaa waŋanoŋ amambaajoŋ ano.
18 Kaeŋ ama maŋa kokaeŋ ijoro: “Amana, kaaŋ mende mewa. Mera koi kanoŋ mutu
merana kolooja. Kawaajoŋ boroga dindiŋanoŋ mono iwaa waŋanoŋ amba.”
19 Kaeŋ ijoroto, maŋanoŋ ii amambaajoŋ qetama Joosef kokaeŋ ijoro: “Merana, ii
saanoŋ mojeŋ. Niinoŋ ii mojeŋ. Manasenoŋ kaaŋagadeeŋ waaŋawo kolooro iwaa
gbiliurutanoŋ kaaŋagadeeŋ kolooŋ seisei ama kanageso somata koloowuyato, Efraim-
baa qaqabuŋayanoŋ mono Manasewaanoŋ qabuŋa uuguŋ ewaa. Iwaa gbiliurutanoŋ
mono kolooŋ seisei somata ama kanageso tuuŋa tuuŋa mamaga kolooŋ laligowuya.”
20 * Kaeŋ ijoro moro weemboria iikanoŋadeeŋ kotuegoŋ oroma kokaeŋ jero:
“Israel yoŋonoŋ mono oroo qagara qama kanagesogia
kotuegoŋ oŋoma kokaeŋ jewuya:
Anutunoŋ mono oyaŋboyaŋ ama oŋonota
oŋonoŋ Efraim ano Manase kaaŋa koloowu.”
Kaeŋ jeŋ Manase ii Efraimbaa newo baatanoŋ ano.
21 Israelnoŋ kotuegoŋ oŋono tegoro Joosefwaa qaa kokaeŋ jero: “Moba, niinoŋ
komumambaajoŋ anjento, Anutunoŋ oŋowo laligoŋ ubaa. Iinoŋ mono uŋuano maŋ
asaurugia yoŋoo balonoŋ eleema kembuya.
22 Iikanoŋ kema batugianoŋ baloŋ mosoŋgi niinoŋ goonoŋ baloŋ toroqeŋ Sekem
baloŋ kelegawo ii gonjeŋ. Niinoŋ baloŋ bambaaŋa ii Amor kanageso yoŋowo manja
qeŋ neenaa tiwo ano manjawaa soo somata iikanoŋ yoŋoonoŋga mewe. Joosef gii
daremuŋuruga yoŋoo waŋgia koloojaŋiwaajoŋ ii daremuŋuruga yoŋoojoŋ qaagoto, goo
buŋaga jeŋ tegoweta ewaa.” Kiaŋ.

49

Jeikobnoŋ merauruta kotuegoŋ oŋono.

1 Kawaa gematanoŋ Jeikobnoŋ merauruta oŋoono kagi qaa kokaeŋ jero: “Oŋo mono
horoŋ ajoroogi niinoŋ laaligogianoŋ kanageŋ nomaeŋ koloowaati, iikawaa gejatootoo
qaaya iŋisaama jewe mobu:

2 “Jeikobwaa merauruta, oŋo mono kaŋ ajoroon
amagia Israelwaanoŋ qaa geja ama mobu.

3 “Oo Ruuben, giinoŋ neenaa mutu meranaga koloojaŋ.
Giinoŋ noo ku-usuna ano emba mewe esuŋmumunaa hoŋa mutuya koloona.
Qabuŋagaa akadamuya ano ku-usuŋa kanoŋ
kouruga yoŋoonoŋ uŋuuguja.

* **48:20:** Hib 11.21

4 Haamonoŋ kowe siri qindiiro kalumalu kema kaŋkeji,
goo uuganoŋ mono iikawaa so waaro kalugoŋ laŋ kema kaŋkejaŋ.
Giinoŋ maŋga noo duŋ eenanoŋ uma qembonanoŋ qeŋ embanawo ena
duŋ kanoŋ mono aŋgonjorayawo koloon tilooro.
Kawaajoŋ goo qabuŋagaa akadamuyanoŋ mono
kouruga mende toroqeŋ uŋuuguŋ ewaa.

5 “Simeon ano Liwai yoronoŋ daremuŋwoiga koloojao.
Yoroo tiwo wasa gawoŋgaranoŋ mono kike kakasililiŋ kondooŋkeja.
6 Yoronoŋ iriŋsooŋsooŋ qaganoŋ eja uŋuri komugi
eeŋ totooŋ aiŋaajoŋ bulmakao ejia iyoŋoo
kana boro iwoigia laŋ uŋuŋ kotori meendaŋgoya koloogi.
Kawaajoŋ yoronoŋ qaa areŋ somoŋgoŋkebaoti,
niinoŋ iikawo uumotooŋgo mende amakemaŋa.
Ajoajoroo ambaoti, niinoŋ iikanoŋ iyorowo mende toroqeŋ ramaŋa.
7 Uukazigaranoŋ geriawo koloojiwaajoŋ ii jeŋ qasuaaŋ oronjeŋ.
Uuduuduugaranoŋ kanjaŋawo koloojiwaajoŋ ii jeŋ jororaaŋ oronjeŋ.
Niinoŋ kanagesogara kondeema oŋombe yoŋonoŋ Jeikobwaa baloŋ sokoma kembu.
Niinoŋ mendeema oŋombe yoŋonoŋ Israel batugianoŋ laŋ gooŋpora ama laligowu.

8 “Oo Juuda, goo daremuŋuruganoŋ gii mepeseeŋ goma laligowuya.
Goo boroganoŋ mono kereuruga yoŋoo aro kokoŋgianoŋ rabaa.
Maŋgaa merauruta yoŋonoŋ mono goojoŋ usugoŋ simiŋ kuma laligowu.
9 * Oo Juuda, giinoŋ laion gbaworoya kaaŋa laligojaŋ.
Oo merana, gii borojaŋ meŋ oro qeŋ neŋ laligoŋ
iikanoŋadeeŋ eleema kajaŋ.
Iinoŋ laion kaaŋa selia ama qetetereeŋ
laion embia kaaŋa kamaaŋ koma eŋkeja.
Kuuyanoŋ ii kawali kolooŋ utuŋ mondowombaajoŋ keegia momakeju.
10 Ku-usumbaa aiweseya ii moŋnoŋ
Juuda yoŋoo borogianoŋga mende uŋuambaa.
Eja pombaa gbaruyanoŋ kania batugaranoŋ nano
moŋnoŋ ii mende qetegowaa. Qaago!
Iyaŋa ano gbiliuruta jiŋkaroŋ duŋanoŋ rama
laligoŋ ugi kanageŋ moŋnoŋ asugiro kanageso tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ iwaa jeta teŋ
koma laligowu.
11 Iinoŋ doŋgia wain apu gere batuyanoŋ somoŋgoro nambaa.
Doŋgia meria ii wain apu kasa batugaranoŋ gbadooro ewaa.
Iinoŋ opoya ii wain ooyanoŋ soŋgbambaa.
Malekuya ii wain kotaa oo sayanoŋ qesaama qejaambaa.
12 Wain oo nero jaayanoŋ wain oo apu kaaŋa osaaŋ injaŋ kombaa.
Aju tokoya nero jetanoŋ aju ooya kaaŋa taaliwaa.

13 “Zebulun kanageso yoŋonoŋ kowe goraayanoŋ laligowu.
Yoŋoo gomanoŋ waŋgoya waŋgoya suluŋkebu.
Baloŋgiaa jawoya iikanoŋ mono Saidon taoŋ baageŋ kema ewaa.

14 “Aiskar ii doŋgi siita koukouya iikawaa so kolooja.

---

* **49:9:** Jaŋ 24.9; Ais 5.5

Doŋgi qaganoŋ duŋ rarawaa gesoya woi iikawaa batugaranoŋ ama qetetereeŋ
lokoliŋ sologoŋ eŋkebaa.
15 Lokoliŋ sologoŋ haamo meŋ ero duŋ miria ii
saanoŋ sokono gomaŋanoŋ naaŋ totooŋ koloowaa.
Ii iima gemata iwoi lombotawo aŋgomambaajoŋ usugoŋ kemero
tosianoŋ weleŋqeqe gawoŋ mewaatiwaajoŋ kuuŋ somoŋgoŋ muŋkebuya.

16 “Tosianoŋ Dambaa kanagesouruta menduŋgoŋ oŋoŋgi
Dan iinoŋ mono aworo (defence) nama qaa dindiŋaajoŋ manja qeŋ laligowaa.
Dan tuuŋ yoŋonoŋ Israelwaa tuuŋ tosaaŋa iikaaŋa kolooŋ laligowuya.
17 Dan iinoŋ qato mokoleŋ kaaŋa kananoŋ eŋ
hooswaa gbakotanoŋ kiro aaruŋ lalaŋaniŋ giliro
qaganoŋ rabaati, iinoŋ mono tama gemagema namonoŋ kemebaa.

18 “Oo Poŋ, giinoŋ nii kasa gbadonoŋga metogoŋ
aŋgoŋ koma nombaatiwaajoŋ jaa riŋ mambomakemaŋa.
19 Kike kakasililiŋ tuuŋ yoŋonoŋ Gad kanageso
uŋuŋ oŋooŋ laligowuto, Gad yoŋonoŋ mono meleema
kanagianoŋ oŋotaaŋ iyaŋgia uŋuŋ oŋooŋ laligowuya.

20 “Aserwaa balonoŋ nene moriaŋ mamaga asugiŋkebaa.
Kiŋ yoŋonoŋ nene naaŋgiawo neŋkejuti, iinoŋ mono
nene kaaŋa ii baloŋanoŋ komoro seiŋ iikanoŋ tosaaŋa ilaaŋ oŋoma laligowaa.

21 “Nembaronoŋ aŋaa jaajaa naaŋaajoŋ uulaŋawo lansaŋ gooŋpora amakeji,
Naftalinoŋ mono iikawaa so kolooŋ meraboraaŋuruta iŋiima-aiŋaiŋgiawo ii oŋoma
laligowaa.

22 “Wain gere apu jaayaa kosianoŋ komogi kota mamaga kuuŋ
boria giliro kema sopa qisigoŋ seleeŋgeŋ kemakeji,
Joosefnoŋ mono iikawaa so kolooja.
23 Iwaa kereurutanoŋ tiwo jaŋgbeŋgia meŋ uugere qaganoŋ
Joosefwaa tuuŋ ii oŋotaaŋ iŋidoŋ uŋuŋ oŋooŋ laligowu.
24 Kaeŋ laligowuto, Jeikobwaa beŋa Anutu ku-usuŋawo
iwaa borianoŋ mono meŋ kotiiŋ muro iinoŋ tiwo tokoya mende mesaoŋ boro siita
sombaŋa qaa qero laligowaa.
Anutunoŋ mono uuwaa lama galeŋa kolooŋ Israelwaa aŋgoŋkoŋkoŋ Toya kolooja.
25 Maŋgaa Anutuyanoŋ mono ilaaŋ goma laligowaa.
Beŋ ku-usuŋ kuuyaa Toyanoŋ mono
kokaeŋ kotuegoŋ gono laligowa:
Kombaa kotumotueyanoŋ mono kanakeewaŋga goonoŋ kamaaro
namo dusiita emuyaa apuyanoŋ mono goonoŋ kouro
merabora ano oro mamaga mokoloon oŋoma laligowa.
26 Baaŋa baaŋa iyoŋoo kotumotuegianoŋ
kambaŋa kambaŋa ejemba sokoma oŋono laligoŋ kougi.
Baaŋaa soroganoŋ yambu so nene gawoŋgia meŋ laligogi
nene moriaŋ asugiro laligoŋ kougito,
goo amagaa kotumotueyanoŋ mono ii kuuya uuguwaa.
Kotumotue kaaŋa kaaŋanoŋ mono Joosefwaa waŋaa qaganoŋ ubu.

Daremuŋ batugianoŋ poŋ qerewenɑ jawiŋ tak-kootoya koloojiwaa laaligoyanoŋ ii kuuya mono eŋ ubu.

27 “Benjamin ii kasu kawalia kaaŋɑ kolooja.
Gomaamba so tiwojuŋ tigoŋ oro uŋuŋ neŋ gogoŋ oŋomɑkejɑ.
Weeŋ asaganoŋ iwoi luluuma qeŋkeji, ii gomantiiŋɑ so mendeemakeja.” Kiaŋ.

28 Israelwaa tuuŋ kuuya jaŋgogiɑ 12 ii kiaŋ. Maŋgianoŋ kotuegoŋ oŋomɑ qaa kaaŋɑ kaaŋɑ jero mogi. Kotumotuegia morota morota ii aŋɑ aŋɑ mendeema kuuya kotuegoŋ oŋono. Kiaŋ.

Jeikobnoŋ komuro.

29 Kotuegoŋ oŋomɑ nama qaa kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono: “Anutunoŋ mono nuano niinoŋ isi alauruna komugiti, iyoŋowo toroqemambaa anjeŋ. Noo qamona ii mono maŋuruna yoŋoo kooroŋgianoŋ kobaa Hit eja Efrombaa baloŋ korianoŋ eji, iikanoŋ roŋ koma nombu.
30 * Kobaa ii Keinan balonoŋ Makpela baloŋ korianoŋ Mamre kosianoŋ eja. Aabrahamnoŋ baloŋ koria kobaayawo ii isinanaa qasiria ewaatiwaajoŋ Hit eja qata Efron iwaanoŋgɑ sewaŋɑ mero.
31 * Aabraham ano embia Saara ii kobaa iikanoŋ roŋ koma oroŋgi. Kaaŋɑgɑdeeŋ Aisak ano embia Rebeka ii iikanoŋ roŋ koma oroŋgi. Niinoŋ toroqeŋ Lea iikanoŋ roŋ kombe.
32 Aabrahamnoŋ namo koria kobaayawo ii wala Hit yoŋoonoŋgɑ sewaŋɑ merota eja.”
33 * Jeikobnoŋ merauruta qaa kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono tegoro kanawoita hororo duŋ eeyanoŋ uro goroŋ qeŋ komuro Anutunoŋ wano isi alauruta yoŋoonoŋ toroqero. Kiaŋ.

50

Jeikob roŋ koŋgi.

1 Jeikobnoŋ komuro Joosefnoŋ luguŋ maŋɑ kepelaaŋ muŋ ligoŋ kema aroyanoŋ giliro kemero buuta kitoŋ nero.
2 Kawaa gematanoŋ Joosefnoŋ doktauruta jeŋkootoyɑɑ baatanoŋ laligogiti, ii maŋɑɑ qamoya sele meŋ kotikotii keleganoŋ moriwutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋono. Jeŋ kotoŋ oŋono yoŋonoŋ Israelwaa qamoya kaeŋ ama mugi.
3 Gawoŋ ii meŋ laligogi weemboria 40 kuuya tegoro. Qamogia kelenoŋ moriŋkegi, iikawaa gawoŋɑ ii kambaŋ koriga kaeŋ meŋ laligoŋkegi. Iijipt kanatuuru yoŋonoŋ Jeikobwaajoŋ weemboria 70:waa so jiŋgeŋ qama saama laligogi.
4 Saama jiŋgeŋ koma wosobiri laligogitiwaa kambaŋɑ iikanoŋ tegoro Joosefnoŋ Faarao kimbaa jiŋkaroŋ mirinoŋ gawoŋ meŋ laligogiti, ii qaa kokaeŋ iŋijoro: “Niinoŋ oŋoo jaagianoŋ kianŋkoomu mokolooweti eeŋ, oŋo mono noo jenanoŋ meŋ Faarao kiŋ qaa kokaeŋ jegi mobaa:
5 * Maŋnanoŋ jaawo laligoŋ qaa kokaeŋ somoŋgoŋ jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiimambaajoŋ jeŋ kotoŋ nono: ‘Niinoŋ komumambaajoŋ anjeŋ. Nii neenaajoŋ jamo kobaa Keinan balonoŋ osoweta nanji, noo qamona ii mono iikanoŋ kema roŋ komba.’ Kawaajoŋ saanoŋ kete jeŋ kotona nii iikanoŋ kema maŋnɑɑ qamoya roŋ komago mombo eleema kamaŋɑ.”
6 Kaeŋ iŋijoro jegi Faarao kiŋnoŋ ii moma kokaeŋ jero, “Gii maŋgɑɑjoŋ qaa somoŋgoŋ jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiinati, iikawaa so saanoŋ kema maŋgɑɑ qamoya roŋ komba.”

* **49:30:** Jen 23.3-20 * **49:31:** Jen 25.9-10; 35.29 * **49:33:** Apo 7.15 * **50:5:** Jen 47.29-31

7 Kaeŋ jero Joosefnoŋ maŋaa qamoya roŋ komambaajoŋ uro. Faarao kimbaa
jawiŋuruta qabuŋagiawo kuuya, jiŋkaroŋ miriaa ano Iijipt kantriwaa jotamemeuruta
qabuŋagiawo ii kuuya iwo motooŋ keŋgi.
8 Joosefwaa miriwaa sumaŋuruta korebore, iwaa daremuŋuruta ano maŋaa kan-
agesouruta yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ motooŋ keŋgi. Embameraurugia, lama, meme ano
bulmakao tuuŋa tuuŋa iigadeeŋ mono oŋomesaogi Goosen gomanoŋ ragi.
9 Hooswaa kareya kareya ano eja hoos qagianoŋ ragiti, ii kaaŋagadeeŋ keŋgi. Kaeŋ
mindiriŋ tuuŋ somata totooŋ keŋgi.
10 Kema kema Jordan apu gowoya kotoŋ leegeŋ toroqeŋ kema Atad gomanoŋ
wiit dumuŋ kotawaa hoŋa ano kaawoya mendeema gosigiti, miri baloŋ iikanoŋ
keuma jiŋgeŋ aro metaama qama silama saama boliŋ laligogi. Joosefnoŋ maŋaajoŋ
weemboria 7:baa so jiŋgeŋ qama saama laligoro.
11 Atad gomanoŋ jiŋgeŋ qama saagi baloŋ toya Keinan kanageso yoŋonoŋ ii iima
moma kokaeŋ jegi, “Iijipt yoŋonoŋ mono jiŋgeŋ saawaa areŋa uuta anju.” Kaeŋ jegi
miri baloŋ iikawaa qata ii kanaiŋ Aabel Mizraim * qagi. Ii Jordan apu gowoyaa weeŋ
koukoutaageŋ eja.
12 Jeikobnoŋ merauruta jeŋ kotoŋ oŋonoti, yoŋonoŋ iikawaa so otaaŋ ama mugi.
13 * Yoŋonoŋ qamoya aŋgoŋ Keinan balonoŋ kema Mamre kosianoŋ Makpela baloŋ
korianoŋ kobaa eji, iikanoŋ kema roŋ koŋgi. Aabrahamnoŋ waladeeŋ baloŋ koria
kobaayawo ii qasirigia ewaatiwaajoŋ Hit eja Efron iwaanoŋga sewaŋa mero.
14 Joosefnoŋ maŋaa qamoya roŋ kono tegoro aŋa, daremuŋuruta ano tosaaŋa kuuya
iwo maŋaa qamoya roŋ kombombaajoŋ keŋgiti, iyoŋonoŋ mombo Iijipt balonoŋ
eleema kagi. Kiaŋ.

Joosefnoŋ iroŋa mende meleemambaajoŋ mombo jero.

15 Joosefwaa daremuŋurutanoŋ maŋgia komuro rama iima kotoŋ kokaeŋ romoŋgoŋ
jegi: “Joosef sili bologa kuuya ama muniŋi, iinoŋ iikawaajoŋ uuduuduu moma
nonoma kambaŋ kokaamba kanaiŋ iroŋa meleema nonombabo.”
16 Kaeŋ jeŋ Joosefwaa qaa kokaeŋ aŋgi keno, “Maŋganoŋ komumambaa ama
nonoojoŋ qaa kokaeŋ jeŋ kotoro:
17 ‘Oŋo mono Joosefwaajoŋ qaa kokaeŋ jegi mobaa: Daremuŋuruganoŋ sili
bologa ama tiwilaaŋ gombombaajoŋ aŋgiti, giinoŋ mono iyoŋoo siŋgisoŋgogia ano
kakasililiŋgia ii mesaowa. Kawaajoŋ giinoŋ saanoŋ maŋgaa Anutuyaa weleŋqeqeuruta
nonoo siŋgisoŋgonana mesaowa.” Yoŋonoŋ qaa ii aŋgi Joosefwaanoŋ karo moma
mono qama saaro.
18 Kawaa gematanoŋ Joosefwaa daremuŋuruta iyaŋgio kaŋ balonoŋ tama batanoŋ
usugoŋ kamaaŋ kokaeŋ ijogi: “Moba, nono goo weleŋqeqeuruga omaya koloojoŋ.”
19 Kaeŋ ijogito, Joosefnoŋ meleema kokaeŋ jero: “Mono keegia mende mobu. Niinoŋ
Anutuwaa kitianoŋ mende nanjeŋ.
20 Oŋanoŋ, oŋo sili bologanoŋ tiwilaaŋ nombombaajoŋ kaparaŋ koma aŋgito,
Anutunoŋ ii meleeno kitianoŋ iwoi awaa asugiwaatiwaajoŋ kaparaŋ koma ano. Kaeŋ
ama kondooŋ kuuŋ nono kanatuuru mamaga oŋoo laaligogia somoŋgowe iikawaa
hoŋanoŋ kambaŋ kokaamba asuganoŋ kolooro iima kotojoŋ.
21 Kawaajoŋ mono keegia mende mobu. Niinoŋ mono oŋoaŋgia ano embameraurugia oŋoo laaligogia kuuya naŋgoŋ oŋoma laligomaŋa.” Kaeŋ jeŋ kileŋagiaa iroŋa ii
mende meleemambaajoŋ mombo jeŋ kotiiŋ gumbonjonjoŋ ama oŋono. Kiaŋ.

Joosefnoŋ komuro.

---

* **50:11:** Abel: = Jiŋgeŋ saawaa areŋa. Mizraim = Iijipt. Hibruu qaa kaaŋa. * **50:13:** Apo 7.16

22 Joosefnoŋ maŋaa kanagesouruta yoŋowo toroqeŋ Iijipt balonoŋ laligogi.
Joosefnoŋ laligoŋ uro yambuya 110 kolooro komuro.
23 Joosefnoŋ esa amboaaŋa Efraimbaanoŋga koloogi ii iŋiiro. Kaaŋagadeeŋ Manase-
waa meria Makir iwaa meraboraaŋa koloogi Joosefwaa tawoyanoŋ oŋooŋgi dooŋgoŋ
oŋono.
24 Kawaa gematanoŋ Joosefnoŋ daremuŋuruta yoŋoojoŋ qaa kokaeŋ iŋijoro, “Nii
komumambaajoŋ anjento, Anutunoŋ mono kalaŋ koma oŋono laligowuya. Iinoŋ
oŋo baloŋ kokainoŋga uŋuama baloŋ Aabraham, Aisak ano Jeikob yoŋoo buŋaga
koloowaatiwaajoŋ jeŋ tegoŋ jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiroti, mono iikanoŋ kema
laligowu.”
25 * Kaeŋ iŋijoro Israelwaa meraurutanoŋ qaa jeŋ somoŋgoŋ jojopaŋ qaanoŋ kokaeŋ
jeŋ kotiiwutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋono: “Anutunoŋ kalaŋ koma oŋono laligogi niinoŋ
komuwe noo siina ii mono baloŋ kokainoŋga aŋgoŋ Keinan balonoŋ kembu.”
26 Kaeŋ jeŋ yambuya 110 kolooro komuro. Komuro Iijipt kanoŋ qamoya ii sele meŋ
kotikotiiwaa keleganoŋ moriŋ qamo bokisnoŋ aŋgi ero. Kiaŋ.

* **50:25:** Eks 13.19; Joos 24.32; Hib 11.22

RUUT
Ruutwaa sunduya
Jeŋasa-asari

Eja poŋ yoŋoo kambaŋgianoŋ Israel yoŋoo laaligogia ii uma kamaaŋawo. Uugia meleeŋgi oyaŋboyaŋ laligogito, iikawaa gematanoŋ silemale laligogi kamaaŋ kamaaŋ sooro lombo uutanoŋ deeŋqeema siiŋserereŋ laligogi. Laligoŋ iikawaa gematanoŋ uugia meleeŋgi. Kaaŋ kaaŋ ama laligogi. Ruutnoŋ kambaŋ iikanoŋ luaewaa kania qendeeno. Moab emba iinoŋ Israel ejaga mero. Eja kanoŋ komuro Ruutnoŋ eŋaroya Israel emba iwo pondaŋ ororoŋ somoŋgoŋ Israelwaa Anutuyawo tororo qokotaaŋ laligoro. Kaeŋ laligoŋ kantria Moab mesaoŋ Israel uutanoŋ kaŋ tetegoyanoŋ loya mutuyaa tinitosauruta yoŋoo batugianoŋga eja dologa moŋ mokoloon mero. Yoroo gbiligara moŋnoŋ kiŋ Deiwidwaa amboya kolooro. Deiwid iinoŋ Israel yoŋoo kiŋ poŋgia qabuŋaya uuta laligoro. Deiwidwaa gbilia moŋ ii Jiisas. Ruutnoŋ yambu 1110–1100 Kraist mende koloorotinoŋ laligoro.

Eja poŋ buk iikawaa sunduya kanoŋ laaligowaa kania kokaeŋ qendeeŋgi: Ejembanoŋ Anutu gema qegi kambaŋ kanoŋ kakasililiŋ kondemondeeŋ somatanoŋ qagianoŋ umakero. Ruutwaa sunduyanoŋ kana kokaeŋ qendeenja: Waba emba iinoŋ uuta Israelwaa Anutuyaanoŋ meleema momalaari kanagesonoŋ toroqero kotumotuenoŋ qaganoŋ uro oyaŋboyaŋ mokolooro.

Buk kokawaa bakaya waŋa 3 ii kokaeŋ:

1) Naominoŋ Ruutwo Betlehem eleeni. 1.1-22
2) Ruutnoŋ Boazwo aitoŋgori. 2.1–3.18
3) Boaznoŋ Ruut ii embiaga mero. 4.1-22

Elimelek ano sumaŋuruta yoŋonoŋ Moab keŋgi.

1 Kerugeŋ Israel uutanoŋ kiŋ moŋ mende laligoro eja poŋ yoŋonoŋ kanatuuru galeŋ koma oŋoma laligogi. Kambaŋ kanoŋ bodi kolooŋ baloŋ kuuya sokoma ero. Bodi kambaŋ kanoŋ Juuda eja moŋnoŋ embia ano merawoita uŋuama taoŋgia Betlehem mesaoŋ kantri qata Moab kanoŋ kema raraŋ dunduŋgia meagoŋ waba laligogi.

2 Eja qata Elimelek, embia qata Naomi ano merawoigara qagara Malon ano Kilion baloŋgia qata Efrata. Yoŋonoŋ taoŋgia Betlehem mesaoŋ Moab balonoŋ kema kanoŋ laligogi. *

3 Iikanoŋ laligogi Naomiwaa loya Elimelek komuro. Komuro Naominoŋ emba maloya kolooŋ merawoita yorowo laligogi.

4 Merawoita yoronoŋ laligoŋ somariiŋ Moabga emba woi qagara Orpa ano Ruut † agimiŋ aogi. Agimiŋ aogi toroqeŋ Moab balonoŋ yambu 10:baa so laligoŋ kougi.

5 Laligoŋ kouma merawoita woi Malon ‡ ano Kilion yoronoŋ kaaŋagadeeŋ komuri. Komuri nemuŋgara Naomi iinoŋ lomeria qaa aŋodeeŋ laligoro. Kiaŋ.

Naomi ano Ruut yoronoŋ Betlehem eleeni.

6 Naominoŋ aŋodeeŋ Moab kantrinoŋ laligoŋ kambaŋ moŋnoŋ qaa kokaeŋ jegi moro: ‘Poŋnoŋ kanatuuruya ilaaŋ oŋoma Israel kanoŋ nembanene sogianoŋ mokoloon oŋomakeja.’ Kaeŋ moma Moab mesaoŋ Israel balonoŋ eleema kemambaajoŋ joroŋqoroŋ ama eŋarowoita yorowo waagi.

---

* **1:2:** Efrata: ii Betlehem gomaŋ liligoŋ ejati, baloŋ iikawaa qata. Ruut 4: 11, Jen 35: 19, 1 Sml 16: 18, Mai 5: 2 † **1:4:** Ruut: qa iikawaa kania ii ala-ala. Jiisaswaa ambosakoŋuruta yoŋoo batugianoŋ emba 4 kokaeŋ laligogi: Taamar, Raahab, Ruut ano Batseba. Mat 1.3-6 ‡ **1:5:** 3 Malon: qa iikawaa kania ii esuŋkamakamaa eja

7 Waama gomaŋ baloŋ laligoroti, ii mesaoŋ Juuda balonoŋ eleema kemambaajoŋ
ano eŋarowoita yorowo motooŋ kananoŋ keŋgi.
8 Kananoŋ kema Naominoŋ eŋarowoita kokaeŋ irijoro: “Emba woi, oro mono eleema
nemuŋwoigara yoroo gomanoŋ kema laligowao. Oro noo lomeraana komugiti ano nii
nono awaagadeeŋ kalaŋ koma noma laligori Poŋnoŋ mono kawaa so tawaya meleema
awaagadeeŋ kiaŋkoomu orono laligowao.
9 Poŋnoŋ saanoŋ kana mero oro eja mombo agimiŋ aoŋ laaligo raraŋgara yoroo
mirinoŋ mokolooŋ uukorisoro qaganoŋ laligowao.” Kaeŋ irijoŋ buugara kitoŋ neroto,
yorononŋ amburereŋ ama silama saari.
10 Saama kokaeŋ ijori: “Qaago! Noro mono giwo eleema goo kanageso tuuŋga
yoŋoonoŋ kemboŋa.”
11 Kaeŋ ijori meleema kokaeŋ irijoro: “Oo eŋarowoina, mono naambaajoŋ niwo
kawowaajoŋ anjao? Nii mombo eja merawoina mewe somariiri ii orombaoraga me?
Kaeŋ romoŋgowaoragati eeŋ, iikanoŋ mende sokonja. Qaago totooŋ! Mono keteda koi
eleema kembao.
12 Nii emba waŋa koloojeŋiwaajoŋ eja moŋnoŋ nii mende nombaa. Oo eŋarowoina,
oro mono eleema mirigaranoŋ kembao. Nii mombo eja memambaajoŋ romoŋgoŋ kete
gomantiiŋa eja mombo eŋ korowo koloon merawoina qokoloon orombenagati eeŋ, ii
mono kileŋ bimobimooyawo.
13 Mera ii somariiri lowoigara oromambaajoŋ mamboma laligowaoraga me qaago?
Yoroojoŋ ama eja memegaraa kania somoŋgoŋ aoŋ kambaŋ batuya koriga ii eeŋ
laligowaobo. Ii mende sokonja. Oo eŋarowoina, iikaaŋ qaago. Poŋnoŋ boria boraama
lona nuano komurotiwaajoŋ laaligonananoŋ bimooro nii oroojoŋ wosojinjina mojeŋ.”
14 Kaeŋ irijoro mombo toroqeŋ silama saari. Saari tegoro Orpanoŋ eŋaroyaa
yeizozoya jeŋ buuta kitoŋ neŋ eleema mirianoŋ keno. Orpanoŋ kenoto, Ruutnoŋ
kaparaŋ koma sele kopaya kaaŋa qokotaaro.
15 Kaaŋa qokotaaro Naominoŋ kokaeŋ ijoro: “Moba, alaganoŋ kenja. Iinoŋ aŋaa
beŋsakoŋ ano aŋaa ejemba tuuŋ yoŋoonoŋ kenja. Gii mono kaaŋgadeeŋ eleema
miriganoŋ kemba.”
16 * Kaeŋ ijoroto, Ruutnoŋ kileŋ kokaeŋ meleeno: “Nii mono gii gomesao-
maŋatiwaajoŋ kaparaŋ mende koma jewa. Saanoŋ jena giwo kembo. Gii noma
nomaeeŋ kembagati, nii mono kaaŋagadeeŋ giwo iikanoŋ kemaŋa. Gii dakanoŋ
dakanoŋ laligowagati, nii mono kaaŋagadeeŋ iikanoŋ laligomaŋa. Goonoŋ ejemba
tuuŋ ii noo ejemba tuuŋnaga koloogi goonoŋ Anutu ii noo Anutuga kolooro laligomaŋa.
17 Gii dakanoŋ komuwagati, nii mono kaaŋagadeeŋ iikanoŋ komuwe roŋ koma
nombutiwaajoŋ mojeŋ. Qaa ii kokaeŋ jeŋ kotiijeŋ: Koomu motooŋgonoŋ mono
mendeema norombaa. Iwoi morota moŋnoŋ mendeema norombaati eeŋ, Poŋnoŋ
saanoŋ iikawaa ironja meleeno noo qananoŋ uba.”
18 Kaeŋ jeŋ iwo kemambaajoŋ kotakotagadeeŋ kaparaŋ kono iima moma kotoŋ
kawaa qaaya mombo mende ijoro.
19 Mende ijoroto, motooŋgara kema kema Betlehem taonoŋ keuri. Keuri taonoŋ
ejemba kuuyanoŋ ii iriima korisoro somata moma ajoroogi. Emba yoŋonoŋ qama
Naomi koma horoŋ joloŋa kokaeŋ jegi: “Ei! Ii oŋanoŋ, Naomi yaŋo me nomaeŋ? Oowe
oowe oowe!”
20 Kaeŋ jegi Naominoŋ kokaeŋ iŋijoro: “Noo qana Naomi ii eeŋ mende qabu. Nii
uukorisoro embaga qaago. Anutu ku-usuŋ Toyanoŋ mono kondooŋ nono uukonduŋ
moma laligojeŋ. Kawaajoŋ noo qana Mara qagi sokombaa. §

* **1:16:** Ruut 2.11-12; 2 Kiŋ 2.2-6 § **1:20:** Qa woi: ii Hibruu qaa kanagarawo. Naomi = uukorisoro. Mara = uukonduŋ.

21 Noonoŋ iwoi mamaga wala ero taoŋ koi mesaoŋ kembeto, kete Poŋnoŋ nuano
bobora eleema eeŋ omaya kajeŋ. Poŋ ku-usuŋ Toyanoŋ qaana gosiŋ meŋ boliŋ nono
koŋajiliŋ qaganoŋ laligojeŋ. Kawaajoŋ qana Naomi ii mono eeŋ qabubo." Kiaŋ.
22 Naomi ano eŋaroya Ruut, Moab emba kanoŋ Moab mesaoŋ Betlehem taonoŋ
kariti, kambaŋ iikanoŋ ejembanoŋ kanaiŋ padiwaa alia baali ii gawoŋgianoŋ kema
borogianoŋ kuŋgi.

2

Ruutnoŋ Boazwaa gawonoŋ baali otano.

1 Naomiwaa loya Elimelekwaa isi uutanoŋ tinitosaya, eja qabuŋayawo moŋ qata
Boaz laligoro.
2 * Kambaŋ moŋnoŋ Moab emba Ruut iinoŋ eŋaroya Naomi kokaeŋ ijoro: "Saanoŋ
jeŋ tegona nii gawoŋ moŋnoŋ kema ejemba baali gowia kuma reremoŋa mesaoŋkejuti,
ii otama meŋ kululuumaŋa. Nii saanoŋ eja mombaa jaanoŋ iima-aiŋ mokoloowe
nisosoroon 'Ooŋ!' jero saanoŋ iwaa gematanoŋ kema ii meŋ kululuumaŋa." Kaeŋ
jero Naominoŋ ijoro: "Oo eŋarona, saanoŋ kemba."
3 Kaeŋ ijoro mesaoŋ gawoŋ moŋ morowaanoŋ gawoŋa, ii mende moma kileŋ tondu
kema nama baali kuŋgi yoŋoo gemagianoŋ kema gowia motomotooŋ qeqelala kamaaŋ
egiti, ii otama otama keno. Gawoŋ korianoŋ kenoti, ii Boazwaanoŋ gawoŋga. Boaz ii
eŋaroya Elimelekwaa isinoŋga moŋ.
4 Boaznoŋ ketego koi Betlehemga kouma gawoŋ ejembauruta iŋiima joloŋgia kokaeŋ
jero: "Bonjoŋ! Poŋnoŋ mono oŋowo laligowa." Kaeŋ jero meleema kokaeŋ qagi:
"Poŋnoŋ mono kotuegoŋ gomba."
5 Kaeŋ qagi Boaznoŋ gawoŋ galeŋaajoŋ kokaeŋ qisiro: "Emba ii moronoŋ?"
6 Kaeŋ qisiro kokaeŋ meleeno: "Emba ii koriganoŋga. Ii Naomiwo Moab kantri-
noŋga kari.
7 Iinoŋ gomaamba amandiiŋanoŋ kaŋ qisiŋ nono 'Ooŋ!' jewe gawoŋ ejemba yoŋoo
kanagianoŋ oŋotaaŋ baali gowia otama meŋ kululuuja. Gawoŋ pondaŋ meŋ laligoŋ
ketada koi kuuŋnoŋ endu kema haamo meŋ raja."
8 Kaeŋ meleeno Boaznoŋ Ruut kokaeŋ ijoro: "Borana moba, nii qaa goroga moŋ
gomaŋa: Gii gawoŋ koi mende mesaoŋ tosaaŋa yoŋoo gawonoŋ mende kema baali
meŋ kululuuwa. Mono noo weleŋqeqe embauruna yoŋowo motooŋ koikanoŋ otama
laligowa.
9 Nii gawoŋ ejauruna goosiriwubotiwaa soŋgo anjeŋ. Gawoŋ noma nomaeeŋ kema
dumuŋ kota kumbuti, gii mono iikawaa jaagaleŋ ano yoŋoo gemagianoŋ kema emba
yoŋowo laligowa. Apugaajoŋ mobagati eeŋ, weleŋqeqe yoŋonoŋ apu koworaŋenoŋ
kosojuti, saanoŋ iikanoŋ kema apu newa."
10 Kaeŋ ijoro Ruutnoŋ moma balonoŋ kemeŋ usugoŋ Boaz kokaeŋ ijoro: "Nii
nomaembaajoŋ waba laligoŋ kileŋ goo jaanoŋ kiaŋkoomu mokoloowe iikaaŋa kalaŋ
koma nonjaŋ?"
11 Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno: "Nii goo nanamemeŋgaa sunduya ii kuuya jegi mojeŋ.
Gii loganoŋ komuro eŋaroga awaagadeeŋ galeŋ koma laligoŋ kouna. Gii nemuŋmaŋga
ano kolokoloo kantriga mesaoŋ ejemba wala mende moma nononati, kileŋ nonoo
batunananoŋ kaŋ laligojaŋ.
12 Gii sumaŋuruga sili awaa qendeema oŋona Anutu Israel nonoo Poŋnananoŋ mono
iikawaa tawaya gomba. Kurunoŋ eŋgaŋanoŋ meraaŋa reeŋreeŋ koma oŋomakeji,
iikawaa so gii Anutuwaa umuganoŋ laligomambaajoŋ koi kana."

---

* **2:2:** Lew 19.9-10; Dut 24.19

13 Kaeŋ ijoro Ruutnoŋ kokaeŋ meleeno: “Somatana, nii goo gawoŋ meme embauruga yoŋoo tani qaagoto, giinoŋ kileŋ sili awaa qendeema nonjaŋ. Giinoŋ qaa nuna selena tunja.” Kaeŋ meleeno.
14 Nembanene kambaŋanoŋ karo Boaznoŋ Ruut kokaeŋ ijoro: “Saanoŋ koi kaŋ bered kitia meŋ wain apu aasoŋawonoŋ qenduŋgoŋ newa.” Kaeŋ ijoro gawoŋ ejemba yoŋowo raro Boaznoŋ baali hoŋa ooŋkootoya tosia muro. Ii muro neŋ tomeŋa juno nene tosia mesaoro raro.
15 Rama waama kema toroqeŋ baali gowia otano Boaznoŋ gawoŋ ejauruta kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono: “Iinoŋ baali gowia boraŋawo iikawaa batugianoŋga kaaŋagadeeŋ otama meŋ kululuuwaati eeŋ, oŋo mono qaa tokoroŋkota mende jeŋ mubu.
16 Kaeŋ qaagoto, baali gowia tosia ii boraŋgianoŋga kaaŋagadeeŋ horogi kamaaro aŋgi kaŋ iyaŋaajoŋ meŋ kululuuwaa. Oŋo mono ii mende jeŋ mubu.”
17 Kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono Ruutnoŋ baali gowia korama meŋ kululuuro uro hoŋa ano kaawoya mendeema oromambaa sapa sarayawonoŋ kosoŋ korereŋgoŋ gosiro hoŋa geso karoombaa so (36 liita) kolooro gomaŋ siŋsiŋgoŋ karo.
18 Kaeŋ kolooro baali hoŋa ii meŋ taonoŋ eleema kaŋ dawi koranoti, ii eŋaroya qendeema muro. Kawaa gematanoŋ nene neŋ timbiriiŋgoŋ tosia mesaoroti, ii kaaŋagadeeŋ unjuma muro.
19 Ii muro kokaeŋ qisiro: “Gii kete dakanoŋ kema baali otama meŋ laligojaŋa? Morowaa gawonoŋ kema gawoŋ meŋ laligojaŋa? Eja galeŋ koma gonjaati, Anutunoŋ mono ii kotuegoŋ muba.” Kaeŋ qisiro morowaa gawonoŋ kema gawoŋ meŋ laligoroti, iwaa sunduya Naomi ijoro: “Nii kete eja mombo gawoŋ mejeŋati, iwaa qata ii Boaz.”
20 * Kaeŋ ijoro Naomiwaa eleŋa kamaaro kokaeŋ ijoro: “Poŋnoŋ mono Boaz kotuegoŋ muba. Poŋnoŋ kiaŋkoomu nonomambaa qaa somoŋgoroti, iikawaa so mono pondaŋ lomeraaŋurunanoŋ komugiti ano anana kete koi laligojoŋi, nonoojoŋ kiaŋkoomuya mende aŋgoŋ koma laligoja.” Toroqeŋ qaa kokaeŋ jero: “Eja ii nonoo tinitosananaga ano isinanaa doweya meme ejaga. Kawaajoŋ iinoŋ mono saanoŋ galeŋ koma nonombaa.”
21 Kaeŋ jero moma Moab emba Ruutnoŋ kokaeŋ jero: “Qaa moŋ toroqeŋ kokaeŋ nijojaa: ‘Gii mono noo gawoŋ meme ejemba yoŋowo boŋ qeŋ laligona noonoŋ baali kuuya ii kundaborowuya.’ ”
22 Kaeŋ jero Naominoŋ kokaeŋ ijoro: “Oo eŋarona, ii awaa. Gii tosia yoŋoo gawoŋ korianoŋ kena sili bologa ama gombubo. Kawaajoŋ gii saanoŋ Boazwaa gawoŋ meme emba yoŋowo kema gawoŋ meŋ laligowa.”
23 Kaeŋ jero Ruutnoŋ Boazwaa gawoŋ meme emba yoŋoo kosogianoŋ boŋ qeŋ laligoŋ hoŋa otama meŋ kululuuŋ laligoro baali ano wiit kuŋkuŋ kambaŋanoŋ tegoro. Tegoro toroqeŋ eŋaroya Naomiwo laligori. Kiaŋ.

3

Ruut ano Boaz yoronoŋ baali gawonoŋ aitoŋgori.

1 Kambaŋ tosia tegoro Naominoŋ eŋaroya Ruut kokaeŋ ijoro: “Oo eŋarona, nii saanoŋ eja moŋ batogoŋ mokoloowe galeŋ koma gono iwo keraqeeaŋgo qaganoŋ geeŋgo miriga kalaŋ koma raba.
2 Gii gawoŋ meme emba yoŋowo mokotaaŋ laligonati, iyoŋoo galeŋgia Boaznoŋ mono nonoo tinitosananaga. Moba, iinoŋ kete gomantiiŋa baaliqeqe sombenoŋ kemeŋ baali hoŋa ano kaawoya mendeema oromambaajoŋ sapa sarayawonoŋ kosoŋ korereŋgoŋ gosiwaa.
3 Kawaajoŋ gii mono keteda koi apu ariŋ selega kele uŋkoowayawonoŋ moriŋ opo suruga mouma baaliqeqe sombenoŋ kemeba. Emu kemebato, wala sigeŋsigeŋ laligona

* **2:20:** Lew 25.25

nembaneneya ano apu kizaŋa nedabororo kawaa gematanoŋ saanoŋ iwaa jaanoŋ asugina giibaa.
4 Gaombaajoŋ moma kamaaŋ dakanoŋ hoŋ koma ewaati, mono ii iima kanoŋ kemba. Kokojiji gombaatiwaajoŋ qisiwagati, iikawaa kaisareya mono kokaeŋ amba: Gii iwaa kooroŋanoŋ kema kaniaageŋ esu kitia mena waaro kemeŋ ewa. Kaeŋ ena mokoloon goma nomaeŋ ambagati, ii gijoro moba.”
5 Eŋaroyanoŋ kaeŋ ijoro Ruutnoŋ kokaeŋ meleeno: “Qaa kuuya nijojaŋi, ii saanoŋ andaboromaŋa.”
6 Kaeŋ meleema baaliqeqe sombenoŋ kemeŋ eŋaroyanoŋ jeŋ kotoŋ murotiwaa so otaaŋ andabororo:
7 Boaznoŋ gomantiiŋaa nembaneneya ano apu kizaŋa nedabororo selia meŋ looriro waama baali tuuŋ mombaa goraayanoŋ kemeŋ gaoŋ ero. Kanoŋ ero Ruutnoŋ oloŋ jaŋjaŋ qeŋ kema kaniaageŋ esu kitia metaama iikanoŋ kemeŋ ero.
8 Ero gomaŋ ruuŋanoŋ iwoi mombaajoŋ aaruŋ lalaŋaniro uuta tooro moma eleema emba moŋ kanianoŋ eroti, ii mokoloon iiro.
9 Iima qisiŋ muro: “Gii moronoŋ?” Qisiŋ muro kokaeŋ meleeno: “Oo somatana, nii Ruut, goo weleŋqeqe embaga. Giinoŋ geeŋgaa isigaa doweya meme ejaga koloojaŋ. Kawaajoŋ Juuda oŋoo nanamemeŋgia otaaŋ nii saanoŋ galeŋ koma noma esuganoŋ turuŋ nomba.”
10 Kaeŋ meleeno kokaeŋ ijoro: “Oo borana, Poŋnoŋ mono kotuegoŋ gomba! Gii saanoŋ eja wanaya me qaqabuŋa esuhinagiawo yoŋoo gemagianoŋ kenagato, iikaaŋa mende anjaŋ. Gii eeŋanoŋ isiuruna awaa naŋgoŋ oŋoma laligonago kete ii uuguŋ sili awaa soroya anjaŋ.
11 Oo borana, gii mono toroko mende moba! Bonjoŋ laligowa! Gii emba awaa soroya koloojaŋi, ii taombaa ejemba kuuyanoŋ moju. Kawaajoŋ gii ii me woiwaajoŋ qisiŋ nombagi, nii ii saanoŋ ama gomaŋa.
12 * Nii goo tinitosaga koloon galeŋ koma gomaŋatiwaa so koloojeŋ. Qaa ii oŋiato, eja moŋnoŋ nuuguŋ isinaa doweya meme eja mutuya kolooja. Nii iwaa qereweŋaga laligojeŋ.
13 Kawaajoŋ gii saanoŋ gomantiiŋa koi kokaeŋ ewa. Dowe meme eja mutuyanoŋ woraŋ sewaŋga memambaajoŋ jenagi eeŋ, ii awaato, sewaŋga mende memambaajoŋ mobaati eeŋ, niinoŋ saanoŋ sewaŋga memaŋa. Qaa ii somoŋgoŋ Pombaa qatanoŋ jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiijeŋ. Kawaajoŋ saanoŋ bonjoŋ ena gomaŋ ambaa.”
14 Boaznoŋ kaeŋ ijoŋ emba moŋnoŋ baaliqeqe sombenoŋ iwaanoŋ kamaaroti, moŋnoŋ ii mobabotiwaajoŋ moro. Kawaajoŋ Ruutnoŋ Boazwaa kanianoŋ kamaaŋ eroto, weŋgeraŋ suluro kambaŋ iikanoŋadeeŋ moŋnoŋ ii mende iima kotoro oloŋ kembaatiwaajoŋ waaro.
15 Waaro Boaznoŋ kokaeŋ ijoro: “Mono malekuga seleganoŋga metogoŋ qerereeŋ meŋ namba.” Kaeŋ ijoro metogoŋ meŋ nano baali hoŋa 25 kilograмbaa so gosiŋ maaro kemero. Kemero meŋ kobibiiŋ Ruutwaa sawiŋanoŋ ano aŋgoŋ eleema taonoŋ keno.
16 Ruutnoŋ taonoŋ kema eŋaroyaanoŋ keuro qisiro: “Oo eŋarona, nomaeŋ eŋ kajaŋ?” Kaeŋ qisiro Boaznoŋ iwaa iwoi kuuya anoti, iikawaa sunduya ijoro moro.
17 Moro kokaeŋ toroqeŋ ijoro: “ ‘Gii eŋarogaajoŋ bobora mende kemba,’ kaeŋ nijoŋ baali koi nonja.”
18 Kaeŋ ijoro Naominoŋ kokaeŋ jero: “Oo eŋarona, eja iikanoŋ kete eeŋ haamo mende mewaato, qaaga galeŋ koma laligoro ii mindiŋgogi tegorogo kawaa gematanoŋ rama haamo mewaa. Kawaajoŋ gii mono sosoo mamboma rama qaaga nomaeŋ jegi asugiwaati, ii moba.” Kiaŋ.

* **3:12:** Ruut 2.20

4

Boaznoŋ Ruut embiaga mero.

1 Boaznoŋ taombaa kiropo naguyanoŋ kema qenjaaro sombenoŋ kamaaŋ raro. Raro
isiaa dowe meme ejawaa qaa jeroti, iinoŋ kaŋ uugumambaa ano iwaajoŋ kokaeŋ qaro:
“Oo alana, gii saanoŋ koi kaŋ kamaaŋ rabaga.” Kaeŋ qaro kaŋ kamaaŋ raro.
2 Raro Boaznoŋ taonoŋga jota meme eja boro woi (10) oŋoono kagi rabutiwaa iŋijoro
motooŋ kamaaŋ ragi.
3 Ragi Boaznoŋ isiaa dowe meme eja ii kokaeŋ ijoro: “Kambaŋ kokaamba Naominoŋ
Moab kantri mesaoŋ eleema karoti, iinoŋ danana Elimelekwaanoŋ baloŋ kitia ii
sewaŋa mewutiwaa eja.
4 Kawaajoŋ niinoŋ kokaeŋ romoŋgojeŋ: Gii qaa ii mobagatiwaa gijojeŋ. Gii isinaraa
dowe meme ejaga koloona niinoŋ goo qerewenga koloojeŋ. Dowe meme eja moŋ
mende laligoja. Kawaajoŋ giinoŋ ii sewaŋa mewagatiwaajoŋ kuuŋ gonjeŋ. Gii ii
sewaŋa memambaa aiŋa mobagati eeŋ, ii saanoŋ sewaŋa mewato, ii togowagati eeŋ,
saanoŋ ii kaaŋagadeeŋ jena momaŋa. Ii saanoŋ eja koi rajuti, iyoŋoo jaanoŋ jewa.
Ii kanatuuru tuuŋnaa jotameme koi yoŋoo jaagianoŋ jewa.” Boaznoŋ kaeŋ ijoro eja
alianoŋ kokaeŋ ijoro: “Nii ii saanoŋ sewaŋa memaŋa.”
5 Kaeŋ ijoro Boaznoŋ jero: “Gii Naomiwaanoŋ baloŋ koria sewaŋa mewagati,
kambaŋ iikanoŋ mono Moab emba Ruut, eja komurotiwaa maloya ii kaaŋgadeeŋ
sewaŋa mewa. Kaeŋ ana eja komurotiwaa qatanoŋ mono borosamo baloŋ kanoŋ
ewaatiwaajoŋ ii galeŋ koma laligowa.”
6 Kaeŋ jero dowe meme eja mutuyanoŋ meleeno: “Kaeŋ kolooro niinoŋ ii sewaŋa
memambaajoŋ amamaajeŋ. Ruutnoŋ neenaa meraboraana yoŋowo motooŋ borosa-
mona mendeeŋgi motomotooŋ yoŋonoŋ baloŋ kitia melamelaa iikayadeeŋ buŋa qeŋ
aowubo. Nii kaeŋ amambaajoŋ amamaajeŋ. Kawaajoŋ giinoŋ saanoŋ ii sewaŋa mena
geeŋgaa buŋaga koloowaa.” Kaeŋ meleeno.
7 * Kerugeŋ Israel uutanoŋ moŋnoŋ baloŋ iwoi sewaŋa mero buŋaya kolooro iikawaa
qaaya kotiiwaatiwaajoŋ yoŋonoŋ sili kokaeŋ ama laligogi: Qaa jeŋ tegoŋ soomoŋgo
aŋgi tegoro iyoroonoŋga moŋnoŋ kana esuya qetegoŋ alia muŋkero. Israel yoŋonoŋ
iwoi sewaŋa memewaa qaaya tegoroti, ii sili iikaaŋa kanoŋ qendeema laligogi
8 Kawaajoŋ eja kanoŋ Boaz kokaeŋ ijoro: “Giinoŋ ii saanoŋ sewaŋa mena buŋaga
koloowaa.” Kaeŋ jeŋ kana esuya qetegoŋ Boaz muro.
9 Ii muro Boaznoŋ jotameme eja ano kanageso kuuya kokaeŋ iŋijoro: “Niinoŋ
Elimelek, Kilion ano Malon yoŋoonoŋ iwoi kuuya ii Naomiwaanoŋga sewaŋa mejeŋ.
Oŋo ii kete jaasewaŋ qeŋ naŋgoŋ jewutiwaa so kolooju.
10 * Nii Moab emba Ruut, Malombaanoŋ malo ii kaaŋiadeeŋ sewaŋa mewe noo
embanaga koloowaa. Kaeŋ ama eja komurotiwaa qatanoŋ borosamo baloŋ kanoŋ
ewaatiwaajoŋ ii galeŋ koma laligomaŋa. Qata kaeŋ mende aliwaato, gbiliurutanoŋ
Elimelekwaa qata duduuwubotiwaajoŋ ii gawmambaa buknoŋ oogi eŋ ubaa. Oŋo ii
kete jaasewaŋ qeŋ naŋgoŋ jewutiwaa so kolooju.”
11 * Boaznoŋ kaeŋ jero jotameme eja ano kanatuuru taombaa kiropo naguyanoŋ
sombenoŋ ragiti, iyoŋonoŋ kuuya kokaeŋ jegi: “Nono ii jaasewaŋ qeŋ naŋgowoŋa.
Poŋnoŋ embaga goo mirinoŋ kawaati, ii saanoŋ kotuegoŋ muro iinoŋ mono Reizel ano
Lea yoroo so koloowaa. Yoronoŋ Jeikobwaanoŋ meraboraaŋa mamaga qokoloori Is-
rael kanatuurunananoŋ kolooro. Gii saanoŋ Efrata balonoŋ jotameme eja esuhinawo
kolooŋ Betlehem taonoŋ qabuŋagawo laligowa.

---

* **4:7:** Dut 25.9 * **4:10:** Dut 25.5-6 * **4:11:** Jen 29.31

12 * Poŋnoŋ emba malo saraŋ iwaanoŋa gbili gombaati, goonoŋ kanageso yoŋonoŋ
mono Juuda ano Taamar yoroo meragara Perezwaanoŋ sumaŋ yoŋoo so kolooŋ
laligowu." Kiaŋ.

Boazwaanoŋ gbili yoŋoo qa areŋgia

13 Kaeŋ ama Boaznoŋ Ruut wama mirianoŋ kema embiaga mero Poŋnoŋ kotuegoŋ
muro koro ama meraga mero.
14 Meraga mero emba yoŋonoŋ Naomiwaa kokaeŋ jegi: "Nono Poŋ mepeseejoŋ.
Iinoŋ kete isigaa dowe meme ejaga gonja. Iinoŋ saanoŋ galeŋ koma goma laligowaa.
Mera kanoŋ Israel uutanoŋ qaqabuŋayawo koloowaa.
15 Goo eŋarogaŋoŋ jopagoŋ gomakeja. Goo merauruga 7 laligowuyagati eeŋ, iinoŋ
mono ii kuuya uŋuuguŋ ilaaŋ goma laligoja. Iinoŋ kete esaga gono iinoŋ mono
laaligoga tililuaaŋ keraqeeaŋgo qeŋ goma laligowaa. Kanageŋ emba waŋa koloona
iinoŋ saanoŋ galeŋ koma gono laligowaga."
16 Kaeŋ jegi Naominoŋ mera ii meŋ dooŋgoŋ galeŋ koma muŋ laligoro.
17 Emba kosianoŋ laligogiti, iyoŋonoŋ kokaeŋ jegi: "Naomiwaanoŋga esia meraga
kolooja." Kaeŋ jeŋ qata Obed qagi. Obedwaa meria Jesi, esia kiŋ Deiwid.
18 Qa areŋ koi ii Perezwaanoŋga kanaiŋ nama Deiwidwaanoŋ uja: Perezwaa meria
Hezron,
19 Hezrombaa meria Raam. Raambaa meria Aminadab.
20 Aminadabwaa meria Naason. Naasombaa meria Salmon.
21 Salmombaa meria Boaz. Boazwaa meria Obed.
22 Obedwaa meria Jesi. Jesiwaa meria kiŋ Deiwid. Kiaŋ.

* **4:12:** Jen 38.27-30

Joonawaanoŋ gejatootoo qaa
Joona
Jeŋasa-asari

Buk koi kanoŋ gejatootoo qaa qaita moŋ kolooja. Ii Joonawaanoŋ nomaeŋ asugiroti, iikawaa sunduya. Anutunoŋ qaa kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro: “Gii mono Assiria kantriwaa siti waŋa qata Niiniwe kanoŋ kema uukuukuu gawoŋ mewa.” Assiria yoŋonoŋ kakasililiŋgia somata ero Israel yoŋonoŋ kere yoŋoo boronoŋ komuwombotiwaajoŋ toroko moma laligogi. Anutunoŋ Joona kaeŋ jeŋ kotoŋ muroto, Joonanoŋ togoŋ Anutuwaa qele kolooŋ Niiniwe kemambaajoŋ qotogoro. Ii kokaembaajoŋ togoro: Anutunoŋ siti ii tiwilaamambaa galeŋ meme qaa ijoroto, Joonanoŋ iikawaa so oŋanoŋ koloowaatiwaajoŋ mende moma kotiiro.

Joonanoŋ togoŋ qotogoro lombo uuta qaganoŋ uro iikawaa gematanoŋ iyaŋaa jaajaa amambaa aiŋa meŋ kamaaŋ ama teŋ koma keno. Kema uukuukuu gawoŋ mero Niiniwe seiseiyanoŋ uugia oŋanoŋ meleeŋgi. Kawaajoŋ Anutuwaa uuta olomooro mende tiwilaaŋ oŋono. Kawaajoŋ Joonawaa uutanoŋ boliŋ kobooro komumambaajoŋ moro. Kiŋ moŋnoŋ yambu 782–753 Kraist mende koloorotinoŋ galeŋgiaga laligoro Joonanoŋ kambaŋ kanoŋ gawoŋa mero. Joonawaanoŋ gomaŋ qata Gat Hefer ii Nazaret kosianoŋ, 5 kilomiita kekembaa so. Niiniwe ii koriganoŋ, 500–600 kilomiita kekeŋaa so.

Kanageŋ Israel yoŋonoŋ iyaŋgio gejatootoo ejemba yoŋoonoŋ qaa moma mende teŋ koma yaŋgiseŋ laligogi Anutunoŋ jeŋ tegoro Assiria yoŋonoŋ kaŋ uŋuŋ uŋuama keŋgi iyaŋgiaa nanaŋgia ii kaeŋ sooro. Buk koi ii Anutuwaa kania woi kokaeŋ ninisaanja: Nono kuuya Anutuwaa uuaiŋa tororo teŋ komboŋatiwaa so koloojoŋ. Kaeŋ mende amboŋati eeŋ, lombo mono oŋanoŋ qanananoŋ ubaa. Anutuwaa kania waŋa moŋ ii kiaŋkoomu ano uujopa. Anutunoŋ aŋaa kaziuruta Assiria gadokopa yoŋoo siŋgisoŋgogia kaaŋiadeeŋ mesaoŋ iimaleiŋnoŋga metogoŋ oŋombaatiwaajoŋ kaparaŋ komakeja. Iroŋa bologanoŋ qagianoŋ ubabotiwaajoŋ moma kotiiŋ uunana meleemboŋatiwaajoŋ kuuŋ nononja.

Buk kokawaa bakaya waŋa 4 ii kokaeŋ:

1) Anutunoŋ Joona oono yaŋgiseŋ ano. 1.1-17
2) Joonanoŋ uuta meleema saranoŋga lolooro. 2.1-10
3) Joonanoŋ Niiniwe kanageso uugia kuuro. 3.1-10
4) Uugia meleeŋgi Anutunoŋ kiaŋkoomu oŋono. 4.1-11

Joonanoŋ Poŋ qetama kokomomola mero.

1 * Israel kanoŋ Pombaanoŋ qaa ii Amitai iwaa meria Joonawaanoŋ kokaeŋ kolooro:
2 “Assiria kantriwaa siti somata Niiniwe ii weeŋ koukoutanoŋ eja. Yoŋonoŋ bao jaagoo kaaŋa kolooŋ kileŋagia lansaŋ nama meŋ tintuaŋ laligoŋkeju. Iikawaa qaaya ii noo jaasewananoŋ kouro mojeŋ. Kawaajoŋ gii mono waama eu kema noo buŋa qaana iŋijoŋ uugia kuuwa.”
3 Kaeŋ ijoroto, Joonanoŋ Pombaa jaasewaŋanoŋga oloŋ kok koma weeŋ ke-mekemetanoŋ baageŋ kemambaajoŋ keno. Kema gomaŋ qata Jopa (Jaffa) kanoŋ kemeŋ waŋgo moŋ mokoloon jero, “Yoŋowo saanoŋ Tarsis gomanoŋ Spein kantrinoŋ kemaŋa.” Kaeŋ jeŋ kana sewaŋa meŋ waŋgonoŋ uro. Kaeŋ uma Pombaa jaase-waŋanoŋga kokomomola meŋ keno.

---

* **1:1:** 2 Kiŋ 14.25

4 Kenoto, Poŋnoŋ haamo kotakota wasiro kowenoŋ kemeŋ kuuro siri dimboŋ somata
waama waŋgo qero jaŋgomambaajoŋ ano.
5 Kaeŋ kolooro waŋgo gawoŋ eja yoŋonoŋ toroko moma iyaŋgiaa beŋurugiaa so aŋa
aŋa qama kooliŋ oŋoŋgi. Kaeŋ ama waŋgonoŋ afaaŋgowaatiwaajoŋ kawaa hina iwoi
kuuya meŋ borogi kowenoŋ kemeroto, Joonanoŋ waŋgo dutaa uutanoŋ kemeŋ iikanoŋ
oloŋ koma gaoŋ komunagbiili ero.
6 Iikanoŋ ero waŋgo galeŋanoŋ iwaanoŋ kaŋ kokaeŋ jeŋ muro: “Gii mono naam-
baajoŋ koi gaoŋ ejaŋ? Mono waama geeŋgaa beŋga qama koolina iinoŋ ilaaŋ nonono
mende tiwilaawonaga.”
7 Kaeŋ jeŋ muŋ batugianoŋ amiŋ moma jegi: “Ayo, mono kawu! Mono unju
kuuwoŋa. Eja morowaa siŋgisoŋgoyaajoŋ ama iimaleiŋ koi qanananoŋ uji, iikawaa
kania mokoloowoŋa.” Kaeŋ jeŋ unju kuugi Joona asugiro.
8 Asugiro jegi karo kokaeŋ qisiŋ mugi: “Iimaleiŋ tiwitiwilaa koi ii morowaa
siŋgisoŋgoyaajoŋ ama qanananoŋ uji, gii mono iikawaa kania ninijowa. Gii naa
gawoŋa meŋkejaŋ? Gii daaŋkaya kajaŋa? Goonoŋ kantri ii daeŋ? Goo kanagesouruga
ii dakanoŋ laligoju?”
9 Kaeŋ qisiŋ mugi kokaeŋ meleeno: “Nii Israelga. Hibruu ejaga koloojeŋ. Nii
Poŋ, Siwewaa Anutuya waeya meŋ mepeseeŋkejeŋ. Iinoŋ kowe ano namo toboga
mokoloon orono.
10 Iinoŋ gawoŋ osiqosiawo nono togoŋ Pombaa jaasewaŋanoŋa oloŋ kok koma
kajeŋ.”
Kaeŋ meleeno moma aaruŋ lalaŋaniŋ kokaeŋ ijoŋ jeŋ mugi: “Yei! Gii mono
naambaajoŋ ama kaeŋ anjaŋa?”
11 Kowenoŋ toroqeŋ boliŋ kotiiŋ qindiiŋ ero. Kawaajoŋ kokaeŋ qisiŋ mugi: “Nono
mono iwoi nomaeŋ ama goniŋ iroŋa mena kowenoŋ goroŋ qenaga?”
12 Kaeŋ qisiŋ mugi kokaeŋ meleema iŋijoro: “Siri dimboŋ koi mono noojoŋ ama
qanananoŋ uma qeji, niinoŋ ii moma kotojeŋ. Kawaajoŋ mono nii noma kowenoŋ
borogi kemebe goroŋ qewaa.”
13 Kaeŋ meleeno gawoŋ eja yoŋonoŋ kileŋ waŋgo mombo namo goraayanoŋ
keubaatiwaajoŋ loqanoŋ naŋgoŋ qeŋ bimbiŋgogito, kowenoŋ bolidaborotiwaajoŋ
ama amamaagi.
14 Amamaaŋ Israel Poŋnanaa qata kokaeŋ qama kooligi: “Oo Poŋ, mono geeŋgaa
qaa joga otaaŋ iwoi koi anjaŋ. Kawaajoŋ Poŋ, eja koi komuwaatiwaajoŋ ama mono
mende tiwilaaŋ nonomba. Sayaa qaaya ii mono nonoo qanananoŋ mende ana uba.
Qaa ii oŋanoŋ.”
15 Kaeŋ qama kooliŋ kema Joona meŋ borogi kowenoŋ kemero. Kemero kowewaa
usuŋanoŋ iikanoŋadeeŋ kamaaro boŋ qero.
16 Boŋ qero eja yoŋonoŋ Anutuwaajoŋ aaruŋ lalaŋaniŋ nanduŋ somata ama Poŋ
siimoloŋ ooŋ muŋ qaagia kokaeŋ somoŋgogi: “Anana mono Pombaanoŋ qaa apaŋa
teŋ koma laligowoŋa.”
17 * Joonanoŋ kowenoŋ kemero Poŋnoŋ sara somata moŋ wasiro kema Joona gogoro.
Gogoro sara iikawaa uutanoŋ weemboria karooŋ eŋ laligoro. Kiaŋ.

2

Joonanoŋ gajugaju korojoŋanoŋ eŋ qama kooliro.

1 Joonanoŋ sara uutanoŋ eŋ Poŋ Anutuya qama kooliŋ muŋ
2 kokaeŋ ijoro:
“Oo Poŋ, nii kokojinjiŋ uutanoŋ qama kooliŋ gombe

* **1:17:** Mat 12.40

gii qaana moma leeya meleemba.
Nii koomuwaa senjoŋ dusiitanoŋ eŋ komuŋ tagoŋ welema gombe
gii geja ama jejewelenwelena mojaŋ.
3 Gii monago kowe biiwi jabiriŋanoŋ (jauŋanoŋ) hagoŋ noŋgi kamaaŋ ejeŋ.
Geeŋgo riiwagoŋ nona gomaŋ siŋsiŋgoyaa dutanoŋ kamaabe
gboulu somatanoŋ esuuŋ nonja.
Goo apu kokopa kuuya ii musuluŋgoŋ nonja.
Goo kowe siriga ii turuŋ neŋ olaaŋ nonja.
4 Nii kokaeŋ romoŋgojeŋ: Gii geeŋgaa jaasewaŋganoŋa
konjoma nona sooŋ tintuaŋ ejeŋ.
Ii kileŋ nii mombo jaananoŋ goo jiwowoŋ jigo kowogaageŋ
uuwe keno jejeromoŋromoŋ anjeŋ.
5 Apu ano omanjareya ii qananoŋ uma turuŋ nondaboroja.
Kowe biiwi jauŋagadeeŋ liligoŋ nondaboroja.
Kowewaa tokoleya ii jamojuju kaaŋa waŋna momosiiŋ esuuja.
6 Nii kowe biiwi jauŋaa dusiitanoŋ koi kanoŋ uluŋgoŋ kamaajeŋ.
Kowe biiwi jauŋaa jaa unuŋa ii koŋgi
pondaŋ qananoŋ eu somoŋgoŋ nonja.
Oo Poŋ Anutuna, nii koi laligojento,
gii mono koomuwaa senjoŋ dusiita
koi kanoŋa gou koma nona
saanoŋ mombo laaligonoŋ koumaŋ.

7 “Noo laaligonanoŋ qaomambaajoŋ ano kambaŋ koi kanoŋ
oo Poŋ, nii romoŋgoŋ gombe qamakoolinanoŋ keuma
goo Siwe jigo kowoganoŋ eu uma gejaganoŋ kemebaati, ii mojeŋ.

8 “Ejemba gadokopa beŋ lopioŋ omaya goda qeŋ usugoŋ oŋomakejuti,
iyoŋonoŋ kaeŋ ama kaleŋmoriaŋ Toya gii gema guŋkejuto,
9 nii mono mepemepesee ooŋsaa qama
mamatewoo ama siimoloŋ ooŋ gomambaajoŋ mojeŋ.
Nii iwoi amambaa qaa jeŋ somoŋgobeti,
iikawaa so mono ama sorogoŋkemaŋa.
Oo Poŋ, gii gou koŋkoŋ Tona koloojaŋ. Qaa ii oŋanoŋ.”
10 Kaeŋ qama kooliro Poŋnoŋ sara ii jeŋ kotoŋ muro
kaŋ kouma Joona lono namo toboganoŋ kamaaro. Kiaŋ.

3

Joonanoŋ Anutuwaa gawoŋ Niiniwe kema mero.

1 Namo toboganoŋ kamaaro Pombaanoŋ qaa koi ii mombo Joonawaanoŋ kolooro:
2 “Giinoŋ mono waama siti somata Niiniwe kanoŋ kema Buŋa qaa gomaŋati, ii iŋijoŋ uugia kuuwa.”
3 Qaa kaaŋa kolooro Joonanoŋ waama Pombaa qaa jeta teŋ koma Niiniwe keno. Niiniwe sitiwaa soya ii kokaeŋ: Gii goraayanoŋa kanaiŋ kema laligona weeŋ karooŋ tegoro teegeŋ endu keubaga.
4 * Joonanoŋ kanaiŋ siti uutanoŋ kema laligoro weeŋ motooŋgo tegoro buŋa qaa qama kokaeŋ iŋijoro:
“Weemboria 40 mombo eja. Ii tegoro Niiniwe siti koi mono meleeno kemebaa.”

* **3:4:** Mat 12.41; Luuk 11.32

5 Qaa kaeŋ qama iŋijoŋ keno Niiniwe kanatuuru yoŋonoŋ Anutuwaanoŋ buzu qaa ii
moma laariŋ uugia meleema nene siŋgi laligowombaa kambaŋ koma jeŋ kotiigi. Ii jeŋ
kotiiŋ ejemba somata melaa korebore yoŋonoŋ uumeleembaa samo megi selegianoŋ
uro too arigi.
6 Kaeŋ aŋgi iikawaa buzu qaaya ii Niiniwewaa kiŋ (praim minista) iwaanoŋ keuro.
Keuro moma jiŋkaroŋ duŋ rarayanoŋga kamaaŋ malekuya kotogoŋ samo meŋ aturaaŋ
too utuŋ ariŋ raro.
7 Rama jeŋkooto kokaeŋ ano Niiniwe siti sokondaboroŋ keno: “Oŋo mono kiŋ ano
jawiŋuruta nonoonoŋ jeŋkooto koi mobu: Moŋnoŋ mono nene qaaŋ mende newa.
Ejemba me bao kuru, lama bulmakao, oŋonoŋ nene qaaŋ newombaajoŋ mende moma
oŋombu.
8 Nene siŋgi kaeŋ laligoŋ samo medaboroŋ Anutu kotakotagadeeŋ saama qama
koliŋ muŋ aŋa aŋa kaniagia bologa ii mesaowu! Ejemba uŋuŋ tiwilaaŋ oŋoŋgi
sagianoŋ borogia tiloon eji, sili ii mono gema qedaborowu.
9 Kaeŋ aniŋ Anutunoŋ iriŋsooŋsooŋaa uugeria qelanjiŋ siŋgisoŋgonana mesaonaga.
Ii mesaoro mende tiwilaawonaga. Kaeŋ jejoŋ.”
10 Ii moma asariŋ kaniagia bologa gema qeŋ uugia meleeŋgi Anutunoŋ
nanamemeŋgia ii iima wosoya moma oŋoma roromoŋgoya eleeno siŋgisoŋgogiaa
iroŋa meleema oŋomambaajoŋ moroti, ii mesaoro. Uutanoŋ kaeŋ kamaaro mende
meŋ kileeŋ oŋono. Kiaŋ.

4

Joonanoŋ temboma iriŋa soono.

1 Kaeŋ kolooroto, Joonanoŋ iikawaajoŋ uubooli somata moma iriŋa soono.
2 * Iriŋa soono Poŋ welema muŋ kokaeŋ ijoro: “Ae! Poŋ, gii kiaŋkoomuwaa beŋa
laligoŋ saanoŋ niniima koboonkejaŋ. Goo kaleŋmoriaŋga ii honoŋa qaa ero iriŋga ii
uulaŋawo mende soonkeja. Kaeŋ uuga uulaŋawo olomooro wosomomo ama kanageso
moŋ meŋ kileeŋ oŋomambaajoŋ mende momakejaŋ. Ii neenaa gomanoŋ laligoŋ moma
yagoŋ gijoweti, ii duduujaŋ me qaago? Kania kawaajoŋ ama kambaŋ kanoŋ “Tarsis
kemaŋa,” jeŋ uulaŋawo kokomomola meŋ kema laligowe.
3 * Kete jaawo laligomambaajoŋ togoŋ koomunaajoŋ uuguŋ mobe awaa kolooja.
Kawaajoŋ Poŋ, gii mono laaligona doloda koi nuamba. Qaa ii oŋanoŋ.”
4 Kaeŋ welenoto, Poŋnoŋ kokaeŋ meleema ijoro: “Joona, gii kiaŋkoomuwaajoŋ
iriŋsooŋsooŋ mojaŋi, ii sokonja me qaago?”
5 Kaeŋ ijoro Joonanoŋ siti mesaoŋ kamaaŋ weeŋ koukoutanoŋ baageŋ kema kana
goraayanoŋ endu kuuŋ qeŋ iikawaa umuganoŋ raro. Rama sitiwaajoŋ kaeŋ me kaeŋ
koloowaati, ii iimambaajoŋ uuŋ uuŋ raro.
6 Kaeŋ raroto, Poŋ Anutunoŋ Joona keraqeeaŋgo qeŋ mumambaajoŋ moma jero
aloŋaloŋ moŋ asugiŋ koriŋ kouma Joonawaa waŋa aoŋ koma muro. Aoŋ koma muro
aloŋalombaajoŋ keraqeeaŋgo somata moma raro.
7 Rama gomantiiŋa moŋ ero gomaŋ ano kanoŋ Anutunoŋ taroŋ moŋ wasiro kaŋ
aloŋaloŋ ii kiririiro seŋa sooliro.
8 Weeŋnoŋ kouro Anutunoŋ jero haamo geriawo totooŋ ii gomaŋ jaaya kouk-
outanoŋga qero weeŋ jaayanoŋ waŋanoŋ kuuro kuuro iriŋa soono komumambaajoŋ
moma moŋgandaboroŋ qama kooliŋ kokaeŋ jero: “Nii laligomambaajoŋ togoŋ komu-
mambaajoŋ mobe afaaŋa kolooja. Qaa ii oŋanoŋ.”
9 Kaeŋ jeroto, Anutunoŋ Joona kokaeŋ ijoro: “Gii aloŋalombaajoŋ iriŋga soonji, ii
sokonja me qaago?”

---

* **4:2:** Eks 34.6 * **4:3:** 1 Kiŋ 19.4

Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno: “Irina soonji, ii mono sokonjaa. Noo iriŋsooŋsoona ii somata kolooro uunanoŋ mende olomoowaa. Kawaajoŋ saanoŋ komumaŋa. Qaa ii oŋanoŋ.”
10 Joonanoŋ kaeŋ meleeno Poŋnoŋ kokaeŋ ijoro: “Gii aloŋalombaa gawoŋa moŋ mende meŋ ii mende galeŋ kona koriro. Ii gomantiiŋa motooŋgowaa uutanoŋ asugiro ano gomantiiŋa motooŋgowaa uutanoŋ sooliŋ komuro. Kileŋ geeŋgo iwoi omaya kaaŋa iikawaajoŋ ama saama majakaka mojaŋ.
11 Kaeŋ kolooro nii mono nomaembaajoŋ siti somata kokawaa kanatuuruya yoŋoojoŋ majakaka mende mobenaga? Iikawaa uutanoŋ ejemba 120.000 (handet twenti tauseŋ) jaŋgo ii uuguŋ laligojuti, ii awagaa ano bologaa kanagara mende moma gosiŋ oromakejuti ano bao kuru iwoi ii kaaŋiadeeŋ keleŋmaleleŋ laligoju. Ii ejemba yoŋowo kaaŋgadeeŋ meŋ kileeŋ oŋomambotiwaajoŋ ama mono uuaiŋnanoŋ Niiniwe iŋiima koboojeŋ.” Kiaŋ.

Matyuu
Oligaa Buŋa Matyuunoŋ ooro.
Jeŋ-asa-asari

Matyuu qa iikawaa kania ii Pombaanoŋ kaleŋ. Qata moŋ Liwai. Room gawmambaa takis meme ejaga laligoro. Gawoŋ ii meŋ laligoro Jiisasnoŋ kaŋ oono uuta meleema gowoko 12 yoŋoo batugianoŋ laligoro.

Oligaa Buŋa koi Jiisaswaa kania iyaŋaa kanagesouruta Juuda yoŋoojoŋ jeŋ asariŋ oŋomambaajoŋ ama ooro. Qaa kota waŋa ii kokaeŋ, “Jiisas Kraistnoŋ Hamoqeqe Tonana ano Kiŋ Poŋnana kolooja.” Juuda ejemba yoŋoojoŋ qaa ii mende sokono uugianoŋ boliro amamaagi. Kawaajoŋ Matyuunoŋ Jiisas gawoŋaa kania ii asuganoŋ jeŋ asariŋ tororo kuma oŋono. Soomoŋgo Walaganoŋ hamoqeqewaa soomoŋgo qaa (promis) eji, ii kuuya Jiisaswaajoŋ ama asuganoŋ asugiŋ qebulugoŋ hoŋawo koloodabororo. Hamoqeqe Toya ii Hibruu qaanoŋ Mesaia ano Griik qaanoŋ Kraist.

Jiisasnoŋ uuwaa gawoŋ bakaya karooŋ meŋ laligoro: Iinoŋ Oligaa Buŋa ejemba kuma oŋoma uugia iikanoŋ kuuŋ omejiilaŋ konjoma oŋoma jigia meŋ qeaŋgoŋ laligoro. Kaeŋ meŋ keno aŋgoleto kolooro laligoŋ maripooŋ gerenoŋ uma komuro roŋ koŋgi mombo waaro. Iikanoŋ Anutuwaa bentotoŋaa kania qendeema nonono. Kaeŋ ano anana letoma Anutuwaa meraboraaŋa koloowombaa kania kolooro. Jiisas-waanoŋ qaaya waŋa 5 ii kokaeŋ: 1) Boŋ 5-7, 2) Boŋ 10, 3) Boŋ 13, 4) Boŋ 18 ano 5) Boŋ 24-25

Buk kokawaa bakaya waŋa 7 ii kokaeŋ:

Jiisaswaa ambosakoŋuruta ano kolokolooya 1.1–2.23
Jon Oomulu ejanoŋ uuwaa gawoŋ mero 3.1-12
Jiisas oomulu mero Satanoŋ aŋgobato meŋ muro 3.13–4.11
Jiisasnoŋ Galili uutanoŋ qenjaaro gawoŋ mero 4.12–18.35
Jiisasnoŋ Galili mesaoŋ Jerusalem keno 19.120.34
Sonda konoga Jerusalem laligoŋ komuro 21.1–27.66
Koomunoŋga waama laligoŋ Siwenoŋ uro 28.1-20

Jiisas Kraistwaa ambosakoŋa yoŋoo qa areŋgia
Luuk 3.23-38

1 Jiisas Kraistwaa ambosakoŋa yoŋoo qa areŋgia ii kokaeŋ: Aabrahambaa gbili moŋ Deiwid. Deiwidwaa gbili moŋ Jiisas.

2 Aabrahambaa meria Aisak. Aisakwaa meria Jeikob. Jeikobwaa merauruta Juuda ano iwaa daremuŋuruta.

3 Juudawaa merawoita Perez ano Zera, nemuŋgara Taamar. Perezwaa meria Hezron. Hezrombaa meria Ram.

4 Rambaa meria Aminadab. Aminadabwaa meria Naason. Naasombaa meria Salmon.

5 Salmombaa meria Boaz, nemuŋa kantri mombaa embiaga Raahab. Boazwaa meria Oobed, nemuŋa kantri mombaa embiaga Ruut. Oobedwaa meria Jesi.

6 Jesiwaa meria kiŋ Deiwid. Deiwidwaa meria Solomon, nemuŋa wala Uriawaa embiaga laligoro. Juuda kiŋ kuuya ii Deiwidwaa gbiliuruta kolooŋ laligogi.

7 Solomombaa meria Rehoboam. Rehoboambaa meria Abija. Abijawaa meria Asa.

8 Asawaa meria Jehosafat. Jehosafatwaa meria Jehoram. Jehorambaa meria Usia.

9 Usiawaa meria Jootam. Jootambaa meria Aahaz. Aahazwaa meria Hezekia.

10 Hezekiawaa meria Manase. Manasewaa meria Aamon. Aamombaa meria Joosia.

11 *Joosiawaa merauruta Jekonia ano iwaa daremuŋuruta. Kambaŋ iikanoŋ Babilon
yoŋonoŋ Israel kanageso uŋuaŋgi Babilon kema kapuare miri laaligo tani kaaŋa
weleŋqeqegiaga laligogi.
12 Babilon kapuare miri laaligo tani kaaŋa laligoŋ iikanoŋ Jekoniawaa meria Sealtiel
kolooro. Sealtielwaa meria Jerubaabel.
13 Jerubaabelwaa meria Abiud. Abiudwaa meria Eliakim. Eliakimbaa meria Azor.
14 Azorwaa meria Jaadok. Jaadokwaa meria Akim. Akimbaa meria Eliud.
15 Eliudwaa meria Eleazar. Eleazarwaa meria Matan. Matambaa meria Jeikob.
16 Jeikobwaa meria Joosef, Mariawaa loya. Marianoŋ Jiisas merota qata Kraist
Hamoqeqe Toya jeŋkejoŋ.
17 Kambaŋ Aabrahambaanoŋga kanaiŋ laligoŋ kougi kiŋ Deiwid kolooroti, isi
iyoŋoo jaŋgo areŋgia ii 14. Mombo kiŋ Deiwidwaanoŋga kanaiŋ laligoŋ kougi Israel
kanageso uŋuaŋgi Babilon kema kapuare miri laaligo tani kaaŋa laligogiti, isi iyoŋoo
jaŋgo areŋgia ii kaaŋagadeeŋ 14. Babilon kapuare miri laaligo tani kaaŋa laligogiti,
kambaŋ iikanondeeŋ kanaiŋ laligoŋ kougi Kraist kolooroti, isi iyoŋoo jaŋgo areŋgia ii
kaaŋagadeeŋ 14.

Jiisas Kraist ii kokaeŋ kolooro:
Luuk 2.17

18 *Jiisas Kraist koloorotiwaa sunduya ii kokaeŋ: Iwaa nemuŋa Maria ii Joosefwaa
buŋaga laligoŋ mende mindiriŋ aoŋ laligori kambaŋ iikanoŋ Uŋa Toroyanoŋ meŋ
letoma muro korowo laligoro kania mokoloogi.
19 Kaeŋ mokoloogi eja buŋaya Joosef iinoŋ laaligo dindiŋa laligorotiwaajoŋ Mari-
awaa kanianoŋ asuganoŋ asugiro gamuyawo koloowaatiwaajoŋ togoro. Kaeŋ togoŋ
uutanoŋ ii oloŋ mesaomambaa momo areŋa ano.
20 Kaeŋ romoŋgoŋ ero Pombaa gajoba moŋnoŋ gaonoŋ asugiŋ muŋ kokaeŋ ijoro,
“Joosef Deiwidwaa gbili, Uŋa Toroyanoŋ mono Maria meŋ letoma muro koroyawo
laligoja. Kawaajoŋ gii mono ii wama miriganoŋ kaŋ embaga koloowaatiwaajoŋ toroko
mende moba.
21 *Marianoŋ koko meraga mewaa. Eja iikanoŋ kanagesoya siŋgisoŋgogianoŋga
hamo qeŋ oŋono solaŋaniwuya. Kawaajoŋ giinoŋ mono qata Jiisas qaba.” Kaeŋ ijoro.
22 Poŋnoŋ gejatootoo eja moŋ sololooro qaa moŋ jeroti, iikanoŋ hoŋawo koloowaati-
waajoŋ iwoi kuuya ii kolooro. Gejatootoo qaa ii kokaeŋ,
23 *“Emba saraŋ jumuŋa moŋnoŋ koroyawo koloon mera ejaga mero qata Imanuel
qabuya.” Qa iikawaa kania ii kokaeŋ, “Anutunoŋ ananawo laligoja.”
24 Joosefnoŋ uuta tooro waama Pombaa gajobanoŋ jeŋ kotoŋ muroti, iikawaa so ama
Maria embia koloowaatiwaajoŋ wama mirianoŋ keni.
25 *Kema laligorito, kambaŋ biiwianoŋ iikanoŋ motooŋ mende eri kema meria mero
Joosefnoŋ qata Jiisas qaro. Mera mero iikawaa gematanoŋ loemba laligori. Kiaŋ.

2

Momakooto eja weeŋ koukoutanoŋga kagi.

1 Jiisasnoŋ eja poŋ Herodwaa kambanoŋ Judia prowinswaa taoŋa moŋ qata
Betlehem kanoŋ kolooro. Koloorotі, kambaŋ kanoŋ seŋgelaowaa momo eja weeŋ
koukoutanoŋga Jerusalem sitinoŋ kagi.
2 Kaŋ kokaeŋ qisigi, “Juuda oŋoonoŋ eja poŋ koloowaati, mera ii kolooŋ dakanoŋ
eja? Nono weeŋ koukoutanoŋ laligoŋ iwaanoŋ widi asugiro iima kania kaeŋ moma
waeya meŋ mepeseewombaajoŋ kajoŋ.”

* **1:11:** 2 Kiŋ 24.14-15; 2 Hist 36.10; Jer 27.20 * **1:18:** Luuk 1.27 * **1:21:** Luuk 1.31 * **1:23:** Ais 7.14 * **1:25:** Luuk 2.21

3 Kaeŋ qisigi eja poŋ Herod ano Jerusalem kanageso iwo laligogiti, iyoŋonoŋ
korebore qaa ii moma aarugi.
4 Aarugi kiŋ Herodnoŋ qaa ama kanagesowaa jigo gawoŋ galeŋ waŋa ano Kana
qaawaa boi kuuya koma horoŋ oŋono kagi. Kaŋ ajoroogi kokaeŋ qisiŋ oŋono,
“Hamoqeqe Toya Kraistnoŋ mono dakanoŋ koloowaatiwaajoŋ jegita eja?”
5 Qisiŋ oŋono kokaeŋ meleema mugi, “Iinoŋ Judia prowinswaa taoŋ qata Betlehem
iikanoŋ koloowaa. Iikawaa qaaya ii gejatootoo eja Maikanoŋ kokaeŋ oorota eja,
6 *‘Oo Betlehem kanageso Juuda gomanoŋ laligojuti, oŋoo batugianoŋga poŋ
somata kolooŋ neenaa Israel kanageso mindiŋgoŋ kalaŋ koma nonombaa.
Kawaajoŋ oŋo Juuda gomambaa jotamemeya yoŋoo batugianoŋ laligogi
qabuŋagianoŋ kamaaŋqeqeta mende toontooŋ koloowaa.’ ”
7 Kaeŋ meleema mugi momakooto eja ii oloŋ oŋoono kagi kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Widia
ii naa kambanoŋ asugiro kanaiŋ iigi?” Iikawaa kania tororo momambaajoŋ moma
kaeŋ qisiŋ oŋono.
8 Iikawaa qaaya moma wasiŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Oŋo mono Betlehem kema
mera ii tororo qisiŋ mokoloon iikanondeeŋ buju qaa aŋgi noonoŋ kawa. Niinoŋ ii
moma kaaŋiadeeŋ kema ii waeya meŋ mepeseeŋ mumaŋa.”
9 Kiŋnoŋ kaeŋ iŋiijoŋgoŋ jeŋ kotoŋ oŋono moma kananoŋ keŋgi. Kema widi weeŋ
koukoutanoŋ laligoŋ iigiti, iikanoŋ waŋgianoŋ waladeeŋ keno kosiŋ otaaŋ Betlehem
kema miri koko mera eroti, iikanoŋ nano.
10 Widi ii nano iima korisoro somata qatawo mogi.
11 Korisoro moma miri uutanoŋ uma mera ano nemuŋa Maria iriigi. Ii iriima simiŋ
kuma usugoŋ waeya meŋ mepeseeŋ mugi. Mepeseeŋ muŋ wayaŋgesogia qeŋgama
iikanoŋga goul, jiniŋ paora ano sanda qata mor ii unjuma kaleŋ mugi.
12 Gomantiiŋa moŋ egi Anutunoŋ gaonoŋ asugiŋ kiŋ Herodwaanoŋ mombo mende
kembutiwaajoŋ qotogoŋ oŋono. Kawaajoŋ kana moŋgeŋ iyaŋgiaa gomaŋ baloŋgianoŋ
eleema keŋgi. Kiaŋ.

Herodwaajoŋ asaŋgoŋ Joosef embameria Iijipt keŋgi.

13 Momakooto eja yoŋonoŋ keŋgi Joosefnoŋ gaoŋ iiro Pombaanoŋ gajoba moŋnoŋ
asugiŋ muŋ kokaeŋ ijoro, “Herodnoŋ mera qero komuwaatiwaajoŋ moŋgama mubaa.
Kawaajoŋ mono waama mera ano nemuŋa uruama oloŋ koma Iijipt kantrinoŋ kembu.
Iikanoŋ kema laligogi kanageŋ niinoŋ kawutiwaa kambaŋ jemaŋati, iikanoŋ mono
eleema kawu.”
14 Kaeŋ ijoro waama gomantiiŋa iikanondeeŋ koko mera ano nemuŋa uruama Iijipt
keŋgi.
15 *Iijipt kema laligogi kiŋ Herodnoŋ komuro kambaŋ iikanondeeŋ eleema kagi.
Wala Poŋnoŋ gejatootoo eja Hoosea sololooro qaa kokaeŋ jerota eja, “Niinoŋ merana
oombe Iijipt gomaŋ mesaoŋ karo.” Gejatootoo qaa iikanoŋ mono kaeŋ asugiro hoŋawo
kolooro. Kiaŋ.

Mera Betlehem gomanoŋ uŋugi komugi.

16 Momakooto eja yoŋonoŋ Juuda gomaŋ oloŋ mesaoŋ keŋgi Herodnoŋ iikawaa
kania iima “Tiligoŋ noŋgi,” jeŋ iriŋa mamaga soono jeŋkooto kokaeŋ ano, “Manjaqeqe
eja, oŋo Betlehem ano gomaŋ kuuya ii liligoŋ raji, iikanoŋ kema mera gbanigia woi
ano iikawaa baatanoŋ koloojuti, ii mono kuuya uŋugi komuwu.” Momakooto eja widi
asugirotiwaa kambaŋaajoŋ tororo qisiŋ oŋono ijogiti, iikawaa so mera gbanigiaajoŋ
jeŋkooto ii ano.
17 Gejatootoo eja Jeremaianoŋ qaa moŋ jerota eji, iikanoŋ mono kaeŋ asugiro
hoŋawo kolooro. Qaa ii kokaeŋ,

* **2:6:** Mai 5.2 * **2:15:** Hoos 11.1

18 *“Betlehem kosianoŋ gomaŋ moŋ qata Rama iikanoŋga saagujugia mogi qama
silama amburereŋ somata meju.
Reizel embawaa gbiliuruta yoŋonoŋ gbiliurugia qaoŋgi saaju.
Kawaajoŋ saagi uluŋkoleŋ meŋ oŋombombaajoŋ aŋgi uukonduŋkonduŋgadeeŋ
momakeju.” Kiaŋ.

Iijipt mesaoŋ Joosef embameria Nazaret eleeŋgi.

19 Joosefnoŋ Iijipt laligoro kiŋ Herodnoŋ komuro iikanondeeŋ Pombaanoŋ gajoba
moŋnoŋ gaonoŋ asugiŋ muŋ
20 kokaeŋ ijoro, “Mera qegi komuwaatiwaajoŋ emboŋgiti, iyoŋonoŋ mono komud-
aborogi. Kawaajoŋ mono waama mera nemuŋawo uruama eleema Israel gomanoŋ
kembu.”
21 Kaeŋ ijoro Joosefnoŋ waama mera nemuŋawo uruama eleema Israel gomanoŋ
keŋgi.
22 Kananoŋ kema qaa kokaeŋ moro, “Herodwaa meria Arkelausnoŋ maŋaa kitianoŋ
Judia prowins galeŋ koma laligoja.” Kaeŋ moma iikanoŋ kemambaajoŋ toroko moro.
Moma laligoro Anutunoŋ gaonoŋ Galili prowinsnoŋ kembutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ muro
waama iikanoŋ keŋgi.
23 *Galili prowinsnoŋ keuma taoŋ qata Nazaret iikanoŋ laligogi. Kaeŋ laligogi
gejatootoo eja yoŋonoŋ Hamoqeqe Toyaajoŋ qaa jegiti, iikanoŋ hoŋawo kolooro. Qaa
ii kokaeŋ, “Iwaa qata ii Nazaret ejaga qama laligowuya.” Kiaŋ.

3

Jon Oomulu ejanoŋ Jiisaswaa kana meleuro.
Maak 1.1-8; Luuk 3.1-18; Jon 1.19-28

1 Gbani tosia tegoro Jon Oomulu ejanoŋ kaŋ Judia prowinswaa baloŋ
qararaŋkoŋkoŋanoŋ liligoŋ ejemba uugia Buŋa qaanoŋ kuuŋ kokaeŋ iŋijoŋ laligoro,
2 *“Siwe Toyanoŋ bentotoŋa ambaatiwaa kambaŋanoŋ mono kaŋ kuuja. Kawaajoŋ
mono uugia meleema iikanoŋ keubu.”
3 *Jombaajoŋ gejatootoo eja Aisaianoŋ qaa moŋ kokaeŋ jeŋ ooro,
“Qele gajoba moŋnoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ qama laligoro kema qaa otoŋa
kokaeŋ mobuya,
‘Poŋnoŋ kawa-oo! Kawaajoŋ mono jojoriŋ kania meleuwu. Mono uugia
mindiŋgoŋ kania qeleleewu.’ ”
4 *Jombaanoŋ selekopaa ii kamel juyanoŋ memetaga ano batuyanoŋ iiŋkasa oro
selianoŋ memetaga ii somoŋgoŋ laligoro. Nembaneneya ii ŋaagiso borotaaŋ ano
duuyaa moroŋ apuya. Ii kuuya gejatootoo eja Elaija iwaa soga.
5 Jonoŋ gawoŋa mero ejemba tuuŋlelembe yoŋonoŋ Jerusalem siti ano Judia prowin-
swaa gomaŋ tosaaŋa kuuya yoŋoonoŋga iwaanoŋ horoŋ kagi. Kaaŋiadeeŋ Jordan apu
leelee gomaŋ kuuya rama keŋgiti, iikanoŋa kagi.
6 Kaŋ kouma siŋgisoŋgogia jokoloogi Jonoŋ ii Jordan apu bereŋanoŋ oomulu meŋ
oŋono.
7 *Meŋ oŋonoto, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ano Sadusii (Jigo gawombaa
kaparaŋkoŋkoŋ) ejemba tuuŋlelembe yoŋonoŋ oomulu meŋ oŋombaatiwaajoŋ kagi
iŋiima kokaeŋ iŋijoro, “Oo qato mokolembaa gbiliuruta, oŋo uugia mende meleeŋgi
Anutuwaa iriŋanoŋ mono soono iroŋa meleema oŋomambaajoŋ anja. Ii oloŋ kombom-
baa gejanono qaaya ii mono moronoŋ iŋijoro sombugia moma koi kaju?

---

* **2:18:** Jer 31.15 * **2:23:** Maak 1.24; Luuk 2.39; Jon 1.45 * **3:2:** Mat 4.17; Maak 1.15 * **3:3:** Ais 40.3 * **3:4:** 2 Kiŋ 1.8 * **3:7:** Mat 12.34; 23.33

8 Kawaajoŋ mono oŋanoŋ uugia meleembu. Kileŋagia mesaoŋ uugia meleeŋgi hoŋa kolooro ii mono nanamemeŋgianoŋ asuganoŋ qendeema laligowu.
9 *Uugianoŋ mondomondo qaa kokaeŋ jewombaajoŋ mende romoŋgowu, ‘Nononoŋ Aabrahambaa gbiliga laligoniŋ Anutunoŋ mende tiwilaaŋ nonombaa.’ Kaeŋ jeŋ totogianoŋ qeŋkejuto, hoŋa ii mende kolooŋkeja. Niinoŋ iikawaajoŋ kokaeŋ iŋijomaŋa, Anutunoŋ jamo koi saanoŋ jeŋ kotoŋ oŋono letoma Aabrahambaa gbiliuruta kolooŋ Anutu mepeseeŋkebuto, oŋo nomaeŋ?
10 *Uugia mende meleembuti eeŋ, Anutunoŋ mono oŋo gere kaaŋa kono kamaawombaajoŋ anju. Gere kuuya hoŋa awaa mende kuuŋkejuti, ii mono kono kamaagi gere gagirinoŋ giliro kemebuya. Gere kaaŋa komambaa weŋa ii jeta suŋa ama gere kanianoŋ ano jojoriŋ eja. Anutunoŋ mono kileŋagiaa iroŋa meleema oŋombaa.
11 Niinoŋ oŋo uugia meleembutiwaajoŋ apu tooŋnoŋ mulu meŋ oŋonjento, noo gemananoŋ eja ku-usuŋa kotakota moŋ kawaa. Iwaa ku-usuŋa uutaga ii mono noonoŋ uuguwaa. Iinoŋ eja uuta koloowaatiwaajoŋ niinoŋ iwaanoŋ kana esuya ilaaŋ muŋ gesonoŋ mouma besaamambaajoŋ amamaamaŋa. Iinoŋ mono Uŋa Toroya uugianoŋ ano gere bolaŋanoŋ koma konjoratiŋ oŋono iikaaŋa kanoŋ mulu meŋ oŋombaa.
12 Iinoŋ hoŋa ano kaawoya mendeema oromambaa saraya meŋ kouma kosoŋ korereŋgoŋ gosiwaa. Gosiŋ wiit kota meŋ kululuuŋ kowianoŋ ambaato, kaawoya ano bulaaya ii mono usuno gere gagirinoŋ kemeŋ gere tetegoya qaa kanoŋ jewaa.” Kiaŋ.

Jonoŋ Jiisas oomulu meŋ muro.
Maak 1.9-11; Luuk 3.21-22

13 Kambaŋ kanoŋ Jiisasnoŋ Galili prowins mesaoŋ Jordan apu bereŋanoŋ Jombaanoŋ kaŋ oomulu meŋ mubaatiwaajoŋ qisiro.
14 Qisiroto, Jonoŋ qotogoŋ muŋ kokaeŋ ijoro, “Giinoŋ saanoŋ nii oomulu meŋ nonagato, giinoŋ siŋgisoŋgo mende ama mono nomaembaajoŋ noonoŋ kajaŋ?”
15 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ kokaeŋ meleeno, “Kambaŋ kokaamba ii saanoŋ amba. Kaeŋ anjoti, iikanoŋ Anutunoŋ nanamemeŋ dindiŋa otaawombaa qaa jeroti, iikawaa hoŋa kolooro sokombaa.” Kaeŋ meleeno Jonoŋ moro sokono uumotooŋ ano.
16 Uumotooŋ ama oomulu meŋ muro tegoro iikanondeeŋ apunoŋga kouro kokaeŋ asugiro: Sombinoŋ aantano Jiisasnoŋ uuŋ iiro Anutuwaa Uŋa Toroyanoŋ meleema kewo kooŋ kaaŋa kolooŋ Jiisaswaa waŋanoŋ kamaaŋ mero.
17 *Kamaaŋ mero Siwenoŋga aro moŋ kokaeŋ kolooro, “Iinoŋ mono neenaa komunjua meranaga koloojiwaajoŋ kerana qeaŋgoro iimasiiŋa mojeŋ.” Kiaŋ.

Satanoŋ Jiisas aŋgobato meŋ muŋ laligoro.
Maak 1.12-13; Luuk 4.1-13

4

1 *Kawaa gematanoŋ Uŋa Toroyanoŋ Jiisas kuuŋ wasiŋ muro baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ Kileŋaa Toyanoŋ aŋgobato meŋ mubaatiwaajoŋ ama keno.
2 Kanoŋ kema gomantiiŋa asaga 40 Anutuwaajoŋ nene siŋgi laligoŋ nenewaa komuro.
3 Nenewaa komuro omejiilaŋ waŋgia qata aŋgobato Toya iinoŋ asugiŋ kokaeŋ ijoro, “Gii Anutuwaa Meria koloojaŋi eeŋ, gii mono esuŋga qendeema jamo koi jeŋ kotona letoma bered kolooro newa.”
4 *Kaeŋ ijoroto, Jiisasnoŋ qaa kokaeŋ meleeno, “Qaago! Buŋa Terenoŋ qaa moŋ kokaeŋ oogita eja, ‘Nenenondeeŋ ejemba laaligo mende nonomakejato, Anutuwaa jetanoŋga qaa kaŋkeji, ii kuuya teŋ koniŋ iikanoŋ mono nunuagiro kotiiŋ laligowoŋa’.”

* **3:9:** Jon 8.33 * **3:10:** Mat 7.19 * **3:17:** Jen 22.2; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 12.18; 17.5; Maak 1.11; Luuk 9.35
* **4:1:** Hib 2.18; 4.15 * **4:4:** Dut 8.3

5 Kaeŋ ijoro Kileŋaa Toyanoŋ Jiisas wama Jerusalem siti toroya kanoŋ kema jiwowoŋ
jigowaa waareŋanoŋ eu uma ano nano.
6 *Kaeŋ nano kokaeŋ ijoro, “Gii Anutuwaa Meria koloojaŋi eeŋ, mono kokanoŋga
luguŋ emu kemeba. Buŋa Terenoŋ qaa moŋ kokaeŋ oogita eja,
‘Anutunoŋ goojoŋ ama gajobauruta jeŋ kotoŋ oŋono saanoŋ kobibiigi kemeŋ
jamonoŋ kanaga mende guŋ mijimiji ambaa.’
Kawaajoŋ kemeŋ mende tiwilaaŋ gombaa.”
7 *Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno, “Qaago! Buŋa Terenoŋ qaa moŋ kaaŋagadeeŋ kokaeŋ
eja, ‘Gii mono Poŋ Anutuga mende aŋgobato meŋ muba.” ’
8 Kaeŋ meleeno Kileŋaa Toyanoŋ mombo wama baaŋa koriga paloŋpaloŋ moŋnoŋ
uma namo kuuya yoŋoo kantri totoŋa totoŋa ano yoŋoo esuhina iwoigia damugiawo
kuuya qendeema muro.
9 Qendeema muŋ kokaeŋ ijoro, “Giinoŋ simiŋ kuma noma waena meŋ mepeseeŋ
nombagati eeŋ, niinoŋ ilawoila kuuya koi mono togoŋ gombe buŋa qeŋ aoŋ galeŋ
koma oŋomba.”
10 *Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ kokaeŋ meleeno, “Qaago! Satan gii mono togowa. Buŋa
Terenoŋ qaa moŋ kokaeŋ oogita eja, ‘Gii mono Poŋ Anutuga, ii motooŋgo simiŋ kuma
muŋ waeya meŋ mepeseewa.” ’
11 Kaeŋ meleeno Kileŋaa Toyanoŋ iikanondeeŋ Jiisas mesaoŋ togoro. Kaeŋ kolooro
gajoba yoŋonoŋ kaŋ Jiisas ilaaŋ mugi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ kanaiŋ Galili uutanoŋ uuwaa gawoŋ mero.
Maak 1.14-15; Luuk 4.14-15

12 *Kawaa gematanoŋ Jon Oomulu eja kapuare mirinoŋ* aŋgi raro Jiisasnoŋ ii moma
Judia prowins mesaoŋ Galili keno.
13 *Kema prowins iikanoŋ keuma gomaŋa Nazaret mesaoŋ Kaperneam kema lalig-
oro. Kaperneam taoŋ ii Zebulun ano Naftali gomanoŋ Galili apu aŋgoŋ kooroŋanoŋ
eja.
14 Iikanoŋ laligoŋ gawoŋa mero Anutunoŋ qaa moŋ gejatootoo eja Aisaia sololooro
jeroti, iikanoŋ hoŋawo kolooro. Qaa ii kokaeŋ,
15 *“Ejemba Zebulun ano Naftali gomanoŋ Jordan leegeŋanoŋ laligogi batugianoŋ
kana somata kowe waageŋ kema nanji, ii Juuda qaagoto, tuuŋ tosianoŋ Galili
prowinsnoŋ laligojuti,
16 kanageso yoŋonoŋ paŋgamanoŋ laligoŋ asasaga somata iibuya.
Koomunoŋ ejemba ii aŋgoŋ koma oŋono paŋgamaŋ gomanoŋ laligojuti, iyoŋoojoŋ
mono gomaŋ weŋgeraŋ suluwaa.”
17 *Jiisasnoŋ Kaperneam laligoŋ kambaŋ iikanondeeŋ kanaiŋ Buŋa qaa jeŋ asariŋ
ejemba uugia kuuŋ kokaeŋ jeŋ laligoro, “Siwe Toyanoŋ bentotoŋa ambaatiwaa
kambaŋa mono kaŋ kuuja. Kawaajoŋ mono siŋgisoŋgo laaligogia mesaoŋ uugia
meleembu.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta mutuya oŋoono.
Maak 1.16-20; Luuk 5.1-11

18 Kaeŋ jeŋ liligoŋ laligoŋ Galili apu aŋgoŋ goraayanoŋ metetereeŋ kema daremuŋ
woi Saimon qata moŋ Piito ano koga Andruu iriiro. Yoronoŋ sora hooro ejaga laligoŋ
misagara apu aŋgonoŋ sora horowowaajoŋ giliŋ laligori.

---

* **4:6:** Ond 91.11-12 * **4:7:** Dut 6.16 * **4:10:** Dut 6.13 * **4:12:** Mat 14.3; Maak 6.17; Luuk 3.19-20 * **4:12:** Kiŋ Herodnoŋ emba moŋ oloŋ mero Jon Oomulu ejanoŋ ii kawaajoŋ jeŋ muro iriŋa soono jero opotoro yoŋonoŋ Jon somoŋgoŋ kapuare mirinoŋ aŋgi raro. * **4:13:** Jon 2.12 * **4:15:** Ais 9.1-2 * **4:17:** Mat 3.2

19 Jiisasnoŋ iriima kokaeŋ irijoro, “Ejawoi, oro mono nii notaaŋ kari kuma orombe
ejemba sora kaaŋa horoŋ oŋombao.”
20 Kaeŋ irijoro iikanondeeŋ misagara mesaoŋ kanaiŋ Jiisas otaaŋ keni.
21 Jiisasnoŋ yorowo boroŋa moŋ toroqeŋ kema mombo daremuŋ woi Zebediwaa
merawoita Jeims ano Jon iriiro. Yoronoŋ maŋgara Zebediwo waŋgonoŋ rama misagia
meagoŋ somoŋgoŋ laligogi iŋiima oroono.
22 Kaeŋ iŋiima oroono iikanondeeŋ waama waŋgo ano maŋgara mesaoŋ kanaiŋ
Jiisas otaaŋ gematanoŋ keni. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ejemba kuma oŋoma meŋ qeaŋgoŋ oŋono.
Luuk 6.17-19
23 *Jiisasnoŋ kema Galili prowins uutanoŋ kuuya liligoŋ qamakooli mirigianoŋ uma
bentotombaa Oligaa Buŋaya jeŋ asariŋ uugia kuuŋ kuma oŋoma laligoro. Kaeŋ ama
batugianoŋ ejemba ji ano jepajerepa kania kania iŋiro laligogiti, ii meŋ qeaŋgoŋ oŋoma
laligoro.
24 Kaeŋ meŋ laligoro Jiisaswaa Buŋayanoŋ seiŋ Siria kantri uutanoŋ sokoma tuma
keno. Kaeŋ tuma keno ii moma ji ejemba kuuya uŋuama iwaanoŋ kagi. Tosianoŋ
ji wiji ano jepajerepa kania kania iŋiro laligogi. Tosianoŋ omejiilanoŋ uugianoŋ
kemero qaamuuŋ me kokojinjimbo laligogi. Tosianoŋ tama kamaaŋ uŋuro pipinjo
motoŋ sembeŋ aoŋ laligogi. Tosianoŋ selegiaa bakaya koomuya laligogi. Kaaŋa kaaŋa
yoŋonoŋ Jiisaswaanoŋ kagi meŋ qeaŋgoŋ oŋono.
25 Kaeŋ ama oŋono iigitiwaajoŋ ejemba kanageso somata yoŋonoŋ Jiisaswaa
gematanoŋ otaaŋ kagi. Tuuŋlelembe ii Galili prowins ano Ten-Taoŋ distriknoŋga kagi.
Tuuŋ tosianoŋ Jerusalem siti ano Judia prowinswaa gomaŋ tosianoŋga kagi. Tuuŋ
tosianoŋ Jordan apu leegeŋga kagi. Kiaŋ.

5

Jiisasnoŋ baaŋanoŋ nama kuma oŋono.
1 Jiisasnoŋ ejemba tuuŋ somata iŋiima baaŋanoŋ uma raro gowokourutanoŋ kouma
liligoŋ mugi.
2 Liligoŋ mugi kanaiŋ ejemba tuuŋa tuuŋa kuma oŋoma kokaeŋ jero:

Daeŋ yoŋonoŋ simbawoŋawo kolooju?
3 “Daeŋ yoŋonoŋ iyaŋgiaajoŋ Anutuwaa jaanoŋ kamaaŋqeqeta kaaŋa mojuti,
iyoŋonoŋ Siwewaa bentotoŋa buŋa qeŋ aowutiwaajoŋ mono simbawoŋawo kolooju.
4 *Daeŋ yoŋonoŋ jiŋgeŋ qama saajuti, Anutunoŋ ii uluŋkoleŋ oŋombaatiwaajoŋ mono
simbawoŋawo kolooju.
5 *Daeŋ yoŋonoŋ gumbonjonjoŋ laligoŋkejuti, Anutunoŋ namo koi ii yoŋoo buŋa qeŋ
oŋombaatiwaajoŋ mono simbawoŋawo kolooju.
6 *Daeŋ yoŋonoŋ Anutuwaa jaanoŋ solaŋaniwombaajoŋ kaparaŋ koma ii nene ano
apuwaa kaaŋa komuŋ qenjeŋ qeŋ laligojuti, Anutunoŋ mono siiŋgia ii uŋuagiwaa.
Kawaajoŋ yoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju.
7 Daeŋ yoŋonoŋ tosaaŋa kiaŋkomuŋ oŋomakejuti, Anutunoŋ ii kiaŋkomuŋ
oŋombaatiwaajoŋ iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju.
8 *Daeŋ yoŋoo uugianoŋ soraaya kolooji, iyoŋonoŋ saanoŋ Anutu iibuya. Kawaajoŋ
iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju.
9 Daeŋ yoŋonoŋ luae qeŋkejuti, iyoŋoo qagia ii Anutuwaa meraboraaŋa qabuya.
Kawaajoŋ iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju.

---

* **4:23:** Mat 9.35; Maak 1.39 * **5:4:** Ais 61.2 * **5:5:** Ond 37.11 * **5:6:** Ais 55.1-2 * **5:8:** Ond 24.3-4

10 *Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoro solaŋanijutiwaajoŋ sisiwerowero ama oŋomakejuti, iyoŋonoŋ Siwewaa bentotoŋa buŋa qeŋ aowuya. Kawaajoŋ iyoŋonoŋ mono simba-woŋawo kolooju.
11 *Ejembanoŋ oŋo noojoŋ ama uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ oŋoma sisiwerowero ama qaa bologa kania kania selegianoŋ kuuŋ qoloŋmoloŋgoŋkejuti, oŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju.
12 *Mobu, Anutunoŋ tawagia uuta Siwe gomanoŋ ano ejiwaajoŋ mono otokoriaŋ maama korisoro qaganoŋ laligowu. Ii kokaembaajoŋ: Gejatootoo ejemba wala laligogiti, ii sisiwerowero tania kaaŋiadeeŋ ama oŋoŋgi oŋonoŋ iyoŋoo gemagianoŋ asugiŋ iyoŋowo ororoŋ laligoju." Kiaŋ.

Oŋo balombaa sii ano kiwa kaaŋa kolooju.
Maak 9.50; Luuk 14.34-35

13 Jiisasnoŋ jero, "Oŋo baloŋ ejemba yoŋoo sii tani koloojuto, sii naaŋanoŋ titiikota koloowaati eeŋ, ii mono nomaeŋ meagoniŋ mombo aiŋawo koloonaga? Iikawaa kania moŋ qaago. Toroqeŋ iwoi moŋ aniŋ mende sokombaato, ii kikisi kaaŋa giligi kemero ejembanoŋ ii kanagianoŋ riimemelaawuya.
14 *"Oŋo baloŋa baloŋa yoŋoo kiwa kaaŋa koloon laligoju. Siti moŋ baaŋanoŋ uma megi raji, iikanoŋ aasaŋgoyanoŋ ramambaajoŋ amamaaŋkeja.
15 *Moŋnoŋ kiwa ootiriŋ monjoŋ baatanoŋ mende ambaato, kiwawaa duŋ rarayanoŋ ano rabaa. Kaeŋ rama asariro ejemba miri uutanoŋ rajuti, mono kuuya iyoŋoo jaagia kuuro asasaga iimakebuya.
16 *"Kaaŋiadeeŋ mono oŋoo asasagagia qendeeŋgi ejemba batugianoŋ asariro iimakebu. Ejembanoŋ nanamemeŋgia awaa iima kawaajoŋ Maŋgia Siwe gomanoŋ laligoji, mono ii mepeseeŋ muŋ laligowuya." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Kana qaawaa kania kuma oŋono.

17 "Niinoŋ Mooseswaanoŋ Kana qaa ano gejatootoo ejemba yoŋoonoŋ Buju Tere ii qewagomambaajoŋ ama mende kaŋ laligojeŋ. Iikaeŋ tondu mende romoŋgowu. Niinoŋ qewagomambaajoŋ qaagoto, qaa ii teŋ kondaborowe iikawaa hoŋanoŋ pondaŋ koloowaatiwaajoŋ ama kaŋ laligojeŋ.
18 *Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu, Mooseswaa Kana qaanoŋ tere melaaziliŋ moŋ me kirifi ooŋ-oombaa jimbolaŋa motooŋgo ii mende totooŋ aliwaato, qaa kuuya ii wala hoŋgiawo kolooro Siwe namo yoronoŋ goroŋ qewaota.
19 "Kawaajoŋ moŋnoŋ Kana qaawaa jeŋkooto melaada iikawanoŋga qaa moŋ koloŋaniŋ ejemba kaeŋ kuma oŋomakeji, iinoŋ Siwewaa bentotoŋanoŋ keuro qata melaada daaburuya qabuya. Kaeŋ qabuto, moŋnoŋ ii teŋ koma otaaŋ ejemba kaeŋ kuma oŋomakeji, iinoŋ Siwewaa bentotoŋ uutanoŋ keuro qata Somatanana qabuya.
20 "Niinoŋ iikawaa so kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋoo nanamemeŋgia solaŋa kanoŋ mono Kana qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋoo siligia kaaŋa ororoŋ koloowabo. Siligianoŋ yoŋoo sili mamaga mende uuguwaati eeŋ, oŋonoŋ mono Siwewaa bentotoŋ uutanoŋ mende keubuya." Kiaŋ.

Yoŋ kazi ano uŋugi koomuwaa kania.

21 *Jiisasnoŋ toroqeŋ jero, "Oŋonoŋ wala eeŋanoŋ qaa moŋ kokaeŋ iŋijoŋkegi, 'Ejemba moŋ mende qegi komuwa,' ano 'Moŋnoŋ kazia qero komuwaati, ii mono distrikwaa qaa jakeyanoŋ ooŋgi qaaya jeŋ tegowuya.'

* **5:10:** 1 Piito 3.14 * **5:11:** 1 Piito 4.14 * **5:12:** 2 Hist 36.16; Apo 7.52 * **5:14:** Jon 8.12; 9.5 * **5:15:** Maak 4.21; Luuk 8.16; 11.33 * **5:16:** 1 Piito 2.12 * **5:18:** Luuk 16.17 * **5:21:** Eks 20.13; Dut 5.17

22 “Kaeŋ inijogito, niinoŋ qaa ii kokaeŋ jeŋ asariwe mobu: Moŋnoŋ aliawo aŋgowowo
ama iriŋa soono yoŋ kazi anji, ii mono kaaŋagadeeŋ distrikwaa qaa jakeyanoŋ ooŋgi
qaaya jeŋ tegowutiwaa so kolooja. Kaaŋiadeeŋ moŋnoŋ alia jejewili qaanoŋ jeŋ boliŋ
‘Gii nekoŋa uuga qaa koloojaŋ,’ jeji, ii mono kantriwaa jigo kaunsol yoŋoo jaagianoŋ
ooŋgi qaaya jeŋ tegowutiwaa so kolooja. Moŋnoŋ alia qaa saganoŋ jeŋ boliŋ ‘Gii
aŋgonjoragawo koloojaŋ,’ jeji, iinoŋ mono gere sianoŋ kemebaatiwaa so koloowaa.
23 “Kawaajoŋ giinoŋ mamatewoo nanduŋga meŋ kaŋ alatanoŋ amambaajoŋ ana
iikanoŋ qaa kokaaŋanoŋ momoganoŋ kounaga: Alagaa uutanoŋ qaa ero iinoŋ kazi
ama gomambaajoŋ moja. Qaa kaaŋa romoŋgowagati eeŋ,
24 kaleŋga ii mono alata baatanoŋ ama wala alagaanoŋ kema iwo qaagara jeŋ
solaŋaniŋ uumotooŋ ama iikawaa gematanoŋ mombo kaŋ mamatewoo nanduŋga
Anutuwaajoŋ amba.
25 “Kereganoŋ seleganoŋ kuuŋ qaa jakeyanoŋ horoŋ gomambaajoŋ ano komiti-
waanoŋ kema kana somatanoŋ iikanoŋ mono kaparaŋ koma uumotooŋ ama qaagara
jeŋ solaŋaniwao. Kaeŋ mende ambaoti eeŋ, kereganoŋ saanoŋ oroŋ gono (jas,
majistreit) jenteego toyaa jaanoŋ keuna moma jero opotorowaa boronoŋ kena kapuare
mirinoŋ goombabo.
26 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ inijowe mobu: Gii iikanoŋ wantaaga kuuya ambaati-
waa so osiŋ rabaga. Toiyaga konoga kaaŋagadeeŋ andoboroŋgo mono wantaaga meŋ
kamaawaga.” Kiaŋ.

Sero yoŋgorowaa kania

27 *“Qaa moŋ kokaeŋ inijoŋkegi, ‘Serowiliŋ mono mende amba.’
28 Kaeŋ inijogito, niinoŋ qaa ii kokaeŋ jeŋ asariwe mobu: Moŋnoŋ serowaa siiŋ
kombombaŋaa qaganoŋ emba uuŋ iiji, iinoŋ mono uutanoŋ iwo serowiliŋ anja.
29 *“Jaaga dindiŋganoŋ siŋgisoŋgo ambaatiwaa koŋgoro ama gombaati eeŋ, ii
mono qonjoma gilina kemba. Sele kitiga moŋnoŋ tiwilaaro kaaŋanoŋ Siwenoŋ una
sokombaato, sele busuga jumuŋa laligona hagogi gere sianoŋ kemeŋ tiwilaawabo.
30 *Boro dindiŋganoŋ siŋgisoŋgo ambaatiwaa koŋgoro ama gombaati eeŋ, ii mono
kotoŋ gilina kemba. Sele kitiga moŋnoŋ tiwilaaro Siwenoŋ una sokombaato, sele
busuga jumuŋa laligoŋ gere sianoŋ kemeŋ tiwilaawabo.” Kiaŋ.

Loemba mesaoŋ aoaowaa kania

31 *“Qaa moŋ kokaeŋ jegita eja, ‘Moŋnoŋ embia mesaowaati, iinoŋ mono mesaoŋ
aoaowaa papiaya ooŋ embia muba.’
32 *Kaeŋ jegita ejato, niinoŋ kokaeŋ inijowe mobu: Moŋnoŋ embia oloŋkalu ano
mesaonagato, kania mombaajoŋ embia mesaowaati, iikaaŋa kanoŋ mono embianoŋ
oloŋkalu ambaatiwaajoŋ kondooŋ siŋgisoŋgowaa qaayawo koloonaga. Kaeŋ kolooro
eja mombo mero eja dologa iikanoŋ mono kaaŋagadeeŋ oloŋkalu ambaa.” Kiaŋ.

Qaagia jojopaŋ qaanoŋ mende jeŋ kotiiwu.

33 *“Qaa moŋ ii kaaŋagadeeŋ wala eeŋanoŋ kokaeŋ inijoŋkegi, ‘Qaagia jojopaŋ
qaanoŋ jeŋ kotiigiti, ii mono mende uuguwu. Pombaajoŋ iwoi amboŋatiwaa qaaya
jojopaŋ qaanoŋ jeŋ somoŋgogiti, ii mono otaagi hoŋawo koloowa.’
34 *“Kaeŋ inijogito, niinoŋ qaa ii kokaeŋ jeŋ asariwe mobu: Qaagia mono jojopaŋ
qaanoŋ mende totooŋ jeŋ kotiiwu. Siwe ii Anutuwaa jiŋkaroŋ duŋa koloojiwaajoŋ
ama qaa kokaeŋ mende jewu, ‘Qaa hoŋa mende jemaŋati eeŋ, Siwe Toyanoŋ saanoŋ
iroŋa meleeno qananoŋ ubaa.’

---

* **5:27:** Eks 20.14; Dut 5.18 * **5:29:** Mat 18.9; Maak 9.47 * **5:30:** Mat 18.8; Maak 9.43 * **5:31:** Dut 24.1-4; Mat 19.7; Maak 10.4 * **5:32:** Mat 19.9; Maak 10.11-12; Luuk 16.18; 1 Kor 7.10-11 * **5:33:** Lew 19.12; Jaŋ 30.2; Dut 23.21 * **5:34:** Jei 5.12; Ais 66.1; Mat 23.22

35 *“Namo ii Anutuwaa kaniaa doya koloojiwaajoŋ ama qaa kokaeŋ mende jewu,
‘Qaa hoŋa mende jemaŋati eeŋ, namonoŋ saanoŋ qeŋ turuŋ nomba.’ Jerusalem ii Kiŋ
Tak-kootoyaa sitia koloojiwaajoŋ ama qaa koi kaaŋa ii kaaŋagadeeŋ mende jewu, ‘Qaa
hoŋa mende jemaŋati eeŋ, Kiŋ Somata iinoŋ saanoŋ qemasologenaa iroŋa meleeno
qananoŋ ubaa.’
36 Gii waŋ juga injaŋa mena taaŋa koloowaatiwaajoŋ amamaawaga ano waŋ juga
taaŋa mena injaŋa koloowaatiwaajoŋ amamaawaga. Kawaajoŋ qaa kokaeŋ mende
jewa, ‘Qaa hoŋa mende jemaŋati eeŋ, Anutunoŋ saanoŋ waŋnaa juya mundanoŋ qero
utegowaa.’
37 Jojopaŋ qaa mende jewuto, ooŋ-qaawaajoŋ mono ‘Ooŋ!’ jewu ano qaagowaajoŋ
‘Qaago!’ jewu. Qaa dindiŋa iikanoŋ qaa iwoi toroqewuti, ii mono Kileŋaa Toyanoŋ
sololooŋ oŋono koloowaa.” Kiaŋ.

Jena jewe ana ambe ii mende ambu.
Luuk 6.29-30

38 *“Qaa moŋ kokaeŋ iŋijoŋkegi, ‘Moŋnoŋ jaaga qisigowaati, gii mono iroŋa meleema
iwaa jaaya qisigowa. Moŋnoŋ jega qemburatiwaati, gii mono iroŋa meleema iwaa jeta
qemburatiwa.’
39 “Kaeŋ iŋijogito, niinoŋ qaa ii kokaeŋ jeŋ asariwe mobu: Moŋnoŋ bologa
ama oŋombaati, ii mono mende qetegoŋ tuarenjeŋ ama mubu. Kaeŋ qaagoto,
uruŋga dindiŋa qetaaliwaati eeŋ, mono uruŋga lee kaaŋagadeeŋ qetaaliwaatiwaajoŋ
meleemba.
40 Moŋnoŋ ‘Selekopaaga memaŋa,’ jeŋ qaanoŋ goomambaajoŋ moji eeŋ, mono
mesaoŋ malekuga qaga kaaŋagadeeŋ muna buŋa qeŋ aowa.
41 “Kaaŋagadeeŋ moŋnoŋ gesoya kilomiita motooŋgowaa so elaaŋ kembagatiwaajoŋ
kuuŋ gombaati eeŋ, mono saanoŋ teŋ koma kilomiita woiwaa so elaaŋ iwo kemba.
42 Moŋnoŋ goonoŋ iwoi mombaajoŋ qisiŋ gombaati, ii mono muba. Moŋnoŋ ‘Iwoi
nona kitia era meleemaŋa,’ jeŋ qisiŋ gombaati, ii mono gema mende qeŋ muba. Kiaŋ.

Kaziuruga mono uuganoŋ jopagoŋ oŋomba.
Luuk 6.27-28, 32-36

43 *“Qaa moŋ kokaeŋ iŋijoŋkegi, ‘Ejemba kosogianoŋ laligoŋ alaurugia koloojuti, ii
jopagoŋ oŋomakebuto, kaziurugia mono meleema kazi ama oŋoma laligowu.’
44 “Kaeŋ iŋijogito, niinoŋ qaa ii kokaeŋ jeŋ asariwe mobu: Oŋo mono kaziurugia
jopagoŋ oŋoma nama sisiwerowero ama oŋomakejuti, iyoŋoojoŋ mono qama kooliŋ
laligowu.
45 Kaeŋ amakebuti eeŋ, iikaaŋa kanoŋ Maŋgia Siwe gomanoŋ laligoji, mono iwaa
kania qendeema meraboraaŋa koloon laligowuya. Iwaa kania ii kokaeŋ: Iinoŋ
weeŋa mende aŋgoŋ kono kouma ejemba awaa ano bologa kaaŋagadeeŋ meŋ
asariŋ oŋomakeja ano koŋ anota ejemba dindiŋa ano doogoya yoŋoo nene gawoŋgia
kaaŋagadeeŋ bedu meŋkeja.
46 “Oŋonoŋ mono nona gomambaa tania uuguŋ Anutuwaa kania qendeema
aoŋkebu. Takis tiliqiligiawo megi sisigia meŋkejuti, iyoŋonoŋ alaurugianoŋ jopagoŋ
oŋoŋgi ii meleema jopagoŋ oŋomakeju. Ii uumeleembaa silia qaago. Oŋo yoŋoo sili
iikayadeeŋ otaaŋ aoŋkebuti eeŋ, Anutuwaanoŋ tosa moŋ mende kolooro iinoŋ siligiaa
tosaya mende oŋono tawa moŋ mende buŋa qeŋ aowuya. Kawaajoŋ mono ejemba
korebore jopagoŋ oŋoma laligowu.

---

* **5:35:** Ais 66.1; Ais 48.2 * **5:38:** Eks 21.24; Lew 24.20; Dut 19.21 * **5:43:** Lew 19.18

47 “Uumeleembaa gadokopa ejembanoŋ kaaŋagadeeŋ batugianoŋ joloŋgia jeŋ aoŋ laligojuto, ii uumeleembaa aiweseya qaago. Oŋo yoŋoo so alaurugia oŋoo batugianoŋga joloŋgia jeŋ aoŋkebuti eeŋ, iikanoŋ mono gadokopa ejemba kaaŋa kolooju. Gadokopa ejemba yoŋoo siligia mono uuguŋ awaa soro kolooŋ laligowu?
48 *Oŋoo Siwe Maŋgianoŋ akadamu soro kolooji, oŋonoŋ mono iikawaa so akadamu sorogiawo kolooŋ laligowu.” Kiaŋ.

6

Memeqemeaŋ ejemba ii kaleŋ oŋomakebu.

1 *Jiisasnoŋ kokaeŋ kuma oŋono, “Mono kokaembaajoŋ galeŋ meŋ aoŋ laligowu: Nanamemeŋgia solaŋa dindiŋa ii ejembanoŋ iima oŋoojoŋ mogi ubaatiwaajoŋ ama mende amakebu. Kaeŋ amakebuti eeŋ, oŋoo Maŋgia Siwenoŋ laligoji, iinoŋ mono siligiaa tosaya mende oŋono tawa mende buŋa qeŋ aowuya.
2 “Kawaajoŋ memeqemeaŋ ejemba kaleŋ oŋomanjeŋ ii qenjaaronoŋ komaŋ romombo uuŋ qele ambutiwaajoŋ mende amba. Uumeleembaa ejemba seleseleya yoŋonoŋ ejembanoŋ meŋ biwiiŋ oŋombutiwaajoŋ moma qamakooli mirinoŋ ano kana somatanoŋ kema ejemba iŋiima kaeŋ amakeju. Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu, Yoŋonoŋ mono siligiaa tawaya kuuya buŋa qeŋ aodaborogi Siwe Toyanoŋ ii mende toroqewaa.
3 “Giinoŋ kaeŋ mende ambato, memeqemeaŋ ejemba kaleŋ oŋomanjeŋ boro dindiŋganoŋ nomaeŋ anji, boro qaniganoŋ ii mende moba.*
4 Kaleŋga iikanoŋ aasaŋgoyanoŋ ero Maŋganoŋ nanamemeŋ aasaŋgoya iimakeji, iinoŋ mono tawa gombaa.” Kiaŋ.

Qamakooli gawombaa kania kokaeŋ:
Luuk 11.2-4

5 *“Kawaajoŋ Anutuwaa qama kooliwuti, ii mono uumeleembaa ejemba seleseleya yoŋoo so mende ambu. Yoŋonoŋ ejembanoŋ iŋiibutiwaajoŋ moma siiŋgianoŋ qamakooli mirinoŋ ano kana sosoonoŋ nama qama kooliŋkeju. Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu, Yoŋonoŋ mono siligiaa tawaya kuuya buŋa qeŋ aodaborogi Siwe Toyanoŋ ii mende toroqewaa.
6 “Giinoŋ kaeŋ mende ambato, Anutuwaa qama koolimanjeŋ mono geeŋgaa miri uuta melaanoŋ uma nagu koma Maŋga aasaŋgoyanoŋ laligoji, ii qama kooliŋ muba. Kaeŋ ana Maŋganoŋ nanamemeŋ aasaŋgoya iimakeji, iinoŋ mono tawa gombaa.
7 “Qama kooliwuti, iikanoŋ mono uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋoo tani kaaŋa† qaa julujulu ii mende jeŋ laligowu. Yoŋonoŋ qaa je seiseiya jegi Anutunoŋ iikawaajoŋ ama geja ama moma oŋombaatiwaajoŋ romoŋgoŋkeju.
8 Mono kokaembaajoŋ yoŋoo so mende kolooŋ laligowu: Oŋo naa iwoiwaajoŋ amamaaŋ mozoqozoroŋ anjuti, Maŋgianoŋ ii mende qama kooligi waladeeŋ modaboroŋkeja.
9 Mono kokaeŋ qama kooliŋkebu:
Nonoo Maŋnana, gii Siwenoŋ laligojaŋ. Goo qaga mono toroya ewa.
10 Mono galeŋ koma nonona bentotoŋgaa hoŋa koloowa.
Goo uusiiŋga Siwenoŋ teŋ komakejuti, ii mono namonoŋ kaaŋiadeeŋ koloowa.
11 Ketewaa nenenana ii mono sonananoŋ nonomba.

---

* **5:48:** Lew 19.2; Dut 18.13 * **6:1:** Mat 23.5 * **6:3:** Boroga qaniganoŋ ii mende mobaati, qaa iikawaa kania ii kokaeŋ: Ii mono aasaŋgoyanoŋ ana komunjua alaganoŋ kaaŋagadeeŋ ii mende moba. Anutunoŋ sololooŋ gono gawoŋ awaa afaaŋgoŋ meŋkejaŋi, ii mono geeŋgo duduuŋkejaŋ. * **6:5:** Luuk 18.10-14 † **6:7:** Waba kantri yoŋonoŋ Anutu mende moma muŋ beŋsakoŋgia morota morota qama kooliŋ qaa omaya julujulu ii tondu jeŋ laligoju.

12 Tosia yoŋoonoŋ tosa nonoonoŋ eji, nono ii mesaoŋ oŋonjoŋi eeŋ, gii mono iikawaa
so nonoonoŋ tosa soŋgbama nonomba.
13 Aŋgobatonoŋ kamaaŋ nunuwabotiwaajoŋ mono aŋgoŋ koma nonoma Kileŋaa
Toyaa borianoŋga‡ metogoŋ nonomba. (Gii geeŋgo bentotoŋ Toya, ku-usuŋ Toya
ano asamararaŋ Toya ii kambaŋa kambaŋa laligoŋ kouma laligona ano tetegoya qaa
laligoŋ ubaga. Ii oŋanoŋ.)
14 *Oŋo ejemba yoŋoo siŋgisoŋgogia mesaowuti eeŋ, Siwe Maŋgianoŋ mono
kaaŋagadeeŋ oŋoo siŋgisoŋgogia mesaowaa.
15 Mesaowaato, ejemba yoŋoo siŋgisoŋgogia mende mesaowuti eeŋ, Maŋgianoŋ
mono kaaŋagadeeŋ oŋoo siŋgisoŋgogia mende mesaowaa. Kiaŋ.

Nene siŋgi laaligo ii kokaeŋ amakebu:
16 “Nene siŋgi laligowuti, iikanoŋ mono uumeleembaa ejemba seleseleya kaaŋa
kubosobosole mende ama laligowu. Yoŋonoŋ Anutuwaajoŋ nene siŋgi laligoŋkejuti,
ejembanoŋ ii iibutiwaajoŋ ama ziliŋzoloŋ ama jaasewaŋgianoŋ saabesaabe
kolooŋkeja. Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu, Yoŋonoŋ mono siligiaa
tawaya kuuya buŋa qeŋ aodaborogi Siwe Toyanoŋ ii mende toroqewaa.
17 “Giinoŋ kaeŋ mende ambato, Anutuwaajoŋ nenewaa siŋgi laligoŋ kanoŋ mono
tonoŋ gbabulunoŋ me saifenoŋ jaasewaŋga soŋgbama waŋ juga qeŋ laligowa.
18 Kaeŋ ama nenewaa siŋgi laligona ejembanoŋ qaagoto, Maŋga aasaŋgoyanoŋ
laligoji, iinoŋ ii iibaa. Kaeŋ ana Maŋganoŋ nanamemeŋ aasaŋgoya iimakeji, iinoŋ
mono tawa gombaa. Kiaŋ.

Iwoi sewaŋa somata ii mono Siwenoŋ meŋ kululuuwu.
Luuk 12.33-34
19 *“Moneŋ hina iwoi ii mono namonoŋ eŋ oŋombaatiwaajoŋ mende meŋ kululu-
uwu. Kaeŋ meŋ kululuugi kanoŋ dumunjaŋ gejalolonoŋ ii kitogi kasukerajuju rost
(kufeŋ) meŋ boliro kikekakasililiŋ yoŋonoŋ miri qosoma uma yoŋgoro meŋkeju.
20 “Namonoŋ qaagoto, Anutuwaa uusiiŋa teŋ koŋgi qabuŋagianoŋ somariiwaatiwaa-
joŋ mono kaparaŋ komakebu. Kaeŋ aŋgi maa suaŋgia qaita moŋ ii Siwe gomanoŋ ero
gureŋ dumunjanoŋ ii mende kitogi kasukerajuju rost (kufeŋ) ii mende meŋ boliwuya.
Kikekakasililiŋ yoŋonoŋ eu uma miri qosoma iwoi yoŋgoro mende mewuya.
21 Iwoiwaajoŋ akadamuya meŋ mona uji, iikanoŋ miri moŋgeŋ ero giinoŋ mono
uuga kaaŋagadeeŋ iikanoŋ qokotaaŋ laligowaga. Kiaŋ.

Selewaa asasaga ii jaanana.
Luuk 11.34-36
22 “Goo jaaga ii uu selegaa kiwaya kolooja. Kawaajoŋ ji moŋnoŋ jaaga mende meŋ
boliji eeŋ, iikanoŋ mono tooŋ asaridabororo Anutuwaa asasaganoŋ saanoŋ uuganoŋ
meŋ asariro laaligoga kuuya asasaganoŋ laligowaga.
23 “Asasaganoŋ laligowaato, siiŋ kombombaŋa bologanoŋ me iwoi moŋnoŋ jaaga
meŋ boliŋ asasaga kojaŋgiji eeŋ, iikanoŋ selewaa laaligoga kuuya kaaŋagadeeŋ meŋ
tiiro paŋgamaŋ uutanoŋ umbuqumbiaŋ laligowaga. Kaeŋ kolooro paŋgamanoŋ uugaa
asasaga kojaŋgiro tiiji eeŋ, geeŋgaa paŋgamanoŋ mono ‘Yei!’ damubiribiriawo kolooja.
Kiaŋ.

Anutuga me moneŋga moma laariwaga?
Luuk 16.13; 12.22-31
24 “Moŋnoŋ poŋ woi weleŋ qeŋ oromambaajoŋ amamaaŋkeja. Moŋnoŋ kaeŋ amam-
baajoŋ moji, iinoŋ mono moŋ kazi ama muŋ moŋ uutanoŋ jopagowaa. Mombaanoŋ

‡ **6:13:** “Bologa Toyaa borianoŋga metogoŋ nonomba,” tosianoŋ qaa ii kokaeŋ meleenju: bologanoŋga metogoŋ nonomba. * **6:14:** Maak 11.25-26 * **6:19:** Jei 5.2-3

qokotaaŋ moŋ jejewili ama mubaa. Kawaajoŋ oŋonoŋ Anutu ano moneŋ hina ii mindiriŋ weleŋ qeŋ orombombaajoŋ amamaawuya. Kiaŋ.

Anutu moma laariŋ majakaka mende mobu.

25 “Kaeŋ kolooro niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋo namonoŋ laligowutiwaa majakakaya ii kokaeŋ jeŋ mende mobu, ‘Mono naa iwoiga aŋguŋ aoŋ newonaga ano naa iwoinoŋ selenana esuuwonaga?’ Jaagiawo laligojuti, iikanoŋ iwoi hoŋa kolooro nenenoŋ iikawaa qereweŋa kolooja. Selegiawo laligojuti, iikanoŋ iwoi hoŋa kolooro opo surunoŋ iikawaa qereweŋa kolooja. Mono ii romoŋgowu.

26 “Kanakeewaŋ kooŋa kooŋa ii mono iŋiibu. Yoŋonoŋ nene kota mende qosoma koroorooŋkeju. Dumuŋ hoŋa ii mende kotoŋ kowi mirigianoŋ mende meŋ kululuuŋkeju. Ii qaago totooŋ ano oŋoo Siwe Maŋgianoŋ mono kileŋ ii uŋuagiŋkeja. Oŋo kooŋ yoŋoo so qaagoto, oŋoo sewaŋgianoŋ mono kooŋ sewaŋgia uŋuuguŋ uuta kolooja me qaago? Mono ii romoŋgogi kemba.

27 “Oŋoonoŋga moŋnoŋ majakaka moma iikaaŋa kanoŋ namonoŋ laligowaatiwaa kambaŋa ii weeŋ motooŋgowaa so meŋ toroqewaa me qaago? Ii qaago totooŋ!§

28 Opo surugiaajoŋ mono nomaembaajoŋ majakaka moju? Ii mende sokonja. Sombembaa japu jariŋ juraya somariiŋkejuti, mono ii uuŋ iŋiibu. Yoŋonoŋ opo surugiaajoŋ beweso mende loŋgbamakeju ano gawoŋ tosaaŋa mende meŋkeju.

29 *“Ii kileŋ niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu, Kiŋ Solomonoŋ goul silwaya qeragoŋ asombilibiliawo laligoroto, iwaa malekuya ii leiŋ firindua me jura mombaa so iimasiiŋsiiŋawo mende kolooro.

30 Sombembaa japu jariŋ juraya tooŋ kete kosonananoŋ ero woraŋ koŋgi kamaaro meŋ kululuuŋ giliŋ oogi jewaato, ii kileŋ Anutunoŋ ii awaagadeeŋ menjereŋgoŋkeja. Kawaajoŋ iinoŋ oŋo kaaŋagadeeŋ saanoŋ esuuŋ oŋombaa. Oŋonoŋ japu jariŋ jurayaa so qaago. Anutunoŋ kalaŋ koma oŋomambaajoŋ moma iikawaajoŋ siiŋa uuta momakeja. Oo ejemba, momalaarigianoŋ mono naambaajoŋ eeŋ toontooŋ melaada kolooja?

31 “Kaeŋ kolooro oŋo mono laaligogiaa majakaka ano motoqoto mende momakebu. Ii moma bimooŋ kokaeŋ jewubo, ‘Nono mono naa nene apuga newonaga?’ ano ‘Naa iwoinoŋ selenana esuuwonaga?’

32 “Ii kokaembaajoŋ: Uumeleembaa gadokopa yoŋonoŋ iwoi kuuya ii buŋa qeŋ aowombaajoŋ kaparaŋ koma uugere momakeju. Oŋonoŋ iwoi kuuyaajoŋ memeqemeaŋ meŋ osiŋkejuti, oŋoo Siwe Maŋgianoŋ mono ii modaboroja.

33 Iikawaa uugereya mende mobuto, wala mono Anutuwaa bentotonoŋ keuma iwaa jaanoŋ solaŋaniwombaajoŋ kaparaŋ komakebu. Uugia iikanoŋ aŋgi ero iinoŋ mono galeŋ koma oŋoma iwoi iikaaŋa kuuya ii kaaŋiadeeŋ oŋombaa.

34 “Kaeŋ ama oŋonoŋ mono woraŋ laligowutiwaa majakakaya ii mende momakebu. Worambaa majakakaya ii worambaajoŋ. Weeŋ motomotoombaa majakakagia mono aŋa aŋa bosiniŋ sogianoŋ koloowaa.” Kiaŋ.

7

Jenteego toya kaaŋa mende koloowu.
Luuk 6.37-38, 41-42

1 Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Anutunoŋ qaagia gosiŋ jeŋ tegoro kamaawubotiwaajoŋ mono tosaaŋa yoŋoo qaagia mende gosiŋ jeŋ tegowu.

---

§ **6:27:** Tosianoŋ jawo 27 ii kokaeŋ meleema jeju: Oŋoonoŋga moŋnoŋ majakaka moma iikaaŋa kanoŋ selia wan fiitwaa so toroqeŋ meŋ korimambaajoŋ amamaawaa. * **6:29:** 1 Kiŋ 10.4-7; 2 Hist 9.3-6

2 *Kawaa kania ii kokaeŋ: Oŋonoŋ tosaaŋa yoŋoo qaagia gosiŋ jeŋ tegowuti,
Anutunoŋ mono keda motooŋgonondeeŋ oŋoaŋgiaa qaagia gosiŋ jeŋ tegowaa. Oŋonoŋ
tosaaŋa yoŋoojoŋ jeŋkooto ama meŋ uma kamaaŋ gosiŋ oŋomakejuti, Anutunoŋ mono
iikawaa so oŋoaŋgia ama oŋono uma kamaaŋkebuya.
3 "Gii alagaa jaanoŋ godomaruru melaada iijanto, geeŋgaa jaaganoŋ gere tapia
somata eji, ii mono naambaajoŋ mende iima kotojaŋ?
4 Me nomaembaajoŋ ama afaaŋgoŋ alaga kokaeŋ ijojaŋ, 'Alana moba, nii saanoŋ
jaaganoŋga godomaruru itagowe kamaawa?' Kaeŋ afaaŋgoŋ jejanto, gere tapia
somata ii geeŋgaa jaaganoŋ eja.
5 "Oo gii uumeleembaa selesele ejaga, gii mono wala geeŋgaa jaaganoŋga gere tapia
somata meŋ giliwa. Ii meŋ giliŋgo tororo iima kotoŋ alagaa jaanoŋga godomaruru
melaada ii saanoŋ itagona kamaawaa.
6 Iwoiwaajoŋ mogi tak-kootoya qaita moŋ kolooji, ii mono kasu mende oŋombu.
Maa damandaŋ qeqeta ii mono bao bagianoŋ mende giligi kemba. Kaeŋ ambuti
eeŋ, iyoŋonoŋ mono ii kanagianoŋ tilalaaŋ oŋoma mombo meleema oŋoaŋgia iŋiŋ
kitomitoŋ oŋombubo. Kiaŋ.

Mono qisiŋ moŋgama Anutuwaa nagunoŋ qeŋkebu.
Luuk 11.9-13

7 "Mono Anutu qama kooliŋkebu. Qama kooligi gosiŋ iwoi oŋombaa. Mono iwoiwaa
Anutuwaanoŋ borojaŋ meŋ moŋgamakebu. Ii moŋgaŋgi qendeeno iwoi mokoloowuya.
Mono nama nagunoŋ qeŋkebu. Qegi nagu horoŋ oŋombaa.
8 Moŋnoŋ Anutu qama kooliŋkeji, Anutunoŋ mono iwaa kitia meleeno buŋa qeŋ
aowaa. Iwoiwaa moŋgamakeji, iinoŋ mono iwoi mokoloowaa. Nagunoŋ qeŋkejiwaajoŋ
mono nagu horoŋ mubaa.
9 "Mobu, ejemba oŋoonoŋga moronoŋ kokaeŋ anaga: Merianoŋ bisketwaajoŋ qisiro
jamo mubaa?
10 Me merianoŋ sorawaajoŋ qisiro qato mubaa?
11 "Kaeŋ kolooro oŋo ejemba bologa koloon kileŋ kaleŋ awaa awaa meraboraurugia
oŋombombaa so koloojuti eeŋ, oŋoo Maŋgia Siwe gomanoŋ laligoji, iinoŋ mono kaleŋa
nomaeŋ aŋgoŋ konaga? Iwaa uutaa nanamemeŋa ii nunuuguŋ qaita moŋ kolooja.
Kawaajoŋ oŋo iwoi awaawaajoŋ qama kooliŋ qisiŋ mubuti eeŋ, iinoŋ mono siiŋanoŋ
ii oŋombaa.
12 *"Kawaajoŋ ejembanoŋ oŋo iwoi kuuya ama oŋombutiwaajoŋ momakejuti,
iikawaa so mono ii kaaŋagadeeŋ ama oŋomakebu. Kaeŋ aŋgi Mooseswaa Kana
qaa ano gejatootoo ejemba yoŋoo Buju Tere qaagia iikanoŋ mono hoŋgiawo kolooro
mindimindiri kanianoŋ asuganoŋ koloowaa. Kiaŋ.

Mono kiropo nagu goŋgoŋa kotoŋ kembu.
Luuk 13.24

13 "Gere sianoŋ kemebombaa kania ii afaaŋgoya ano naguya ii laaŋania. Ejemba
seiseiyanoŋ nagu ii kotoŋ kana ii metetereeŋ kembuya. Kawaajoŋ oŋo mono kiropo
nagu goŋgoŋa kotoŋ iikawaa uutanoŋ kembu.
14 "Laaligo kombombaŋanoŋ keukeutaa kania ii opoponŋgoya osiqosiawo ano naguya
ii goŋgoŋa. Ejemba afaaŋgoyanoŋ nagu ii mokoloowuya. Kiaŋ.

Gerewaa kania ii hoŋa iima moma kotowu.
Luuk 6.43-44

15 "Gejatootoo ejemba takapolakaya yoŋonoŋ lamawaa sele esuya mouma oŋoonoŋ
kaŋkejuto, uugianoŋ kasu kawalia kaaŋa kolooju. Kawaajoŋ oŋo mono yoŋoojoŋ ama
toogia moma galeŋ meŋ aoŋ laligowu.

---

* **7:2:** Maak 4.24 * **7:12:** Luuk 6.31

16 Gawoŋgiaa hoŋa iigi kanagia qendeeno saanoŋ moma kotowu. Nejoŋ hoŋa ii
kasuneselanoŋ koloonkeja me qaago? Waruŋ hoŋa ii kowororonoŋ kolooro meŋ
kululuuŋkejoŋ me qaago? Qaago!
17 “Kawaa so gere awaa kuuya yoŋonoŋ hoŋgia awaa kuuŋkejato, gere bologanoŋ
mono hoŋgia bologa kuuŋkeja.
18 Gere awaanoŋ hoŋa bologa kuumambaajoŋ amamaaŋkeja ano gere bologanoŋ
hoŋa awaa kuumambaajoŋ amamaaŋkeja.
19 *“Gere kuuya hoŋa awaa mende kuuŋkejuti, ii mono galeŋanoŋ kotoŋ meŋ
gerenoŋ giliro kemebuya.
20 *Iikawaa so ejemba yoŋoo gawoŋgiaa hoŋa iigi kanagia qendeeno saanoŋ moma
kotowuya. Kiaŋ.

Gowoko hoŋaa kania
Luuk 13.25-27

21 “Noo Siwe maŋnaa uusiiŋa teŋ komakeji, iinoŋ mono iwaa bentotonoŋ keubaa.
Mamaga yoŋonoŋ noojoŋ ‘Poŋ, Poŋ!’ eeŋ qama jeŋkejuto, kuuya yoŋonoŋ Siwewaa
bentotonoŋ mende keubuya.
22 “Jenteegowaa kambaŋ somata iikanoŋ mamaga yoŋonoŋ kaŋ noojoŋ kokaeŋ
nijowuya, ‘Oo Poŋ Poŋ, nononoŋ mono goo qaganoŋ iwoi koloowaatiwaa gejatootoo
qaa waladeeŋ jeŋ laligoniŋ. Nononoŋ mono goo qagaa esuŋanoŋ omeya omeya
oŋotaaŋ laligoniŋ. Goo qaganoŋ mono nemuŋ koma nonono aŋgoleto esuŋmumugiawo
mamaga meŋ laligoniŋ. Ii duduujaŋ me?’
23 *Kaeŋ nijogi kambaŋ kanoŋ kaniagia asuganoŋ kokaeŋ iŋijowe mobuya, ‘Niinoŋ
kambaŋ moŋnoŋ oŋo mende moma oŋombe. Ejemba jeulalaŋ aaŋa, oŋo mono
nomesaoŋ togowu.’ Kiaŋ.

Miri memewaa momakooto awaa ano kaapiroŋa
Luuk 6.47-49

24 “Kaeŋ koloojiwaajoŋ daeŋ yoŋonoŋ noo qaa jena jejeŋi, ii moma iikawaa so teŋ
koma meŋkejuti, niinoŋ kuuya iyoŋoo kaniagia qendeema momakooto ejawaa so ama
kokaeŋ jemaŋa: Iinoŋ miria jamo kowonjiŋ qaganoŋ mero.
25 Kaeŋ mero koŋuru kambanoŋ koŋ rombuŋ giliŋ kamaaro apu luguro musu somata
qero apu gboulu somata waama miri sopayanoŋ kuuroto, miri ii jamo kowonjiŋ
qaganoŋ mero nanotiwaajoŋ ama mende kuno.
26 “Daeŋ yoŋonoŋ noo qaa jena jejeŋi, ii moma iikawaa so mende teŋ koma
meŋkejuti, niinoŋ kuuya iyoŋoo kaniagia qendeema eja nekoŋaa so ama kokaeŋ
jemaŋa: Iinoŋ miria sakasiŋ baŋare qaganoŋ mero.
27 Kaeŋ mero koŋuru kambanoŋ koŋ rombuŋ giliŋ kamaaro apu luguro musu somata
qero apu gboulu somata waama miri sopayanoŋ kuuro gororoŋgoŋ kamaaro.” Kiaŋ.

Ejembanoŋ Jiisaswaa ku-usuŋaajoŋ waliŋgogi.

28 *Jiisasnoŋ qaa ii jedabororo ejemba tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ mogi kuma oŋonoti,
tani iikawaajoŋ aaruŋ waliŋgogi.
29 Iinoŋ yoŋoo Kana qaawaa boiurugiaa tani mende kuma oŋonoto, ku-usuŋ Toya
koloojiwaa so ejemba kuma oŋono moma tani kawaajoŋ waliŋgogi newogia tegoro.
Kiaŋ.

8

Jiisasnoŋ eja moŋ manimbayawo meŋ solaŋaniro.
Maak 1.40-45; Luuk 5.12-16

* **7:19:** Mat 3.10; Luuk 3.9 * **7:20:** Mat 12.33 * **7:23:** Ond 6.8 * **7:28:** Maak 1.22; Luuk 4.32

1 Jiisasnoŋ baaŋa ii mesaoŋ kamaaro kanageso tuuŋlelembe somatanoŋ gematanoŋ otaagi.
2 Kaeŋ kagi kanoŋ eja manimbayawo moŋnoŋ kaŋ simiŋ kuma Jiisaswaa wosoyanoŋ kemeŋ kokaeŋ ijoro, “Oo Poŋ, giinoŋ siiŋganoŋ meŋ qeaŋgoŋ nomambaajoŋ mojaŋi eeŋ, mono nii saanoŋ meŋ solaŋaniŋ nomba.”
3 Kaeŋ ijoro boria boraama selia oosiriŋ ijoro, “Niinoŋ ii amambaajoŋ mojeŋ. Gii mono solaŋaniwa.” Kaeŋ ijoro manimbaya ii iikanondeeŋ solaŋaniro awaa kolooro.
4 *Solaŋaniro kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro, “Moba, kokawaa buju qaaya ii moŋ mende jena moba. Qaagoto, mono jigo gawoŋ galembaanoŋ kema selega qendeema muba ano Mooseswaanoŋ jeŋkootoya otaaŋ solaŋaniŋaŋiwaa daŋgiseŋ nanduŋa ama siimoloŋ oowa. Ii oona iiro ejembanoŋ kaniaga moma kotowu.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ kawali galeŋ mombaa gawoŋ ejia meŋ qeaŋgoro.
Luuk 7.1-10

5 Jiisasnoŋ Kaperneam taonoŋ kouro Room kawali galeŋ moŋnoŋ iwaanoŋ kaŋ qama kooliŋ kokaeŋ ijoro,
6 “Oo Poŋ, noo gawoŋ ejanaa seliaa bakayanoŋ koomuya kolooro siimbobolo kanjaŋawo moma mirinoŋ eja.”
7 Kaeŋ ijoro kokaeŋ jero moro, “Niinoŋ mono kema ii meŋ qeaŋgomaŋa.”
8 Ii moma kokaeŋ meleema ijoro, “Oo Poŋ, nii kaandiaga laligowe noo miri waareŋanoŋ gualeembaatiwaajoŋ gamuna mojeŋ. Kawaajoŋ qaa jeganondeeŋ jena weleŋ ejananoŋ qeaŋgowaa.
9 Ii kokaembaajoŋa: Nii neeno kaaŋagadeeŋ galenaa ku-usuŋ baatanoŋ ama noŋgi laligojeŋ. Noo baananoŋ manjaqeqe eja laligogi ii jeŋ kotoŋ oŋomakejeŋ. Yoŋoonoŋga mombaajoŋ ‘Kemba,’ jeŋ kotowe iinoŋ kembaa. Mombaajoŋ ‘Kawa,’ jeŋ kotowe iinoŋ kawaa ano weleŋ ejana mombaajoŋ ‘Gawoŋ koi mewa,’ jewe iinoŋ ii mewaa.”
10 Jiisasnoŋ qaa ii moma waliŋgoŋ ejemba otaaŋ kagiti, iyoŋoonoŋ eleema kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Israel kanageso batugianoŋ kaaŋagadeeŋ momalaari somata kaaŋa ii mombaa uutanoŋ mende mokoloowe.
11 *Niinoŋ qaa kokaeŋ iŋijowe mobu: Ejemba tuuŋ somasomatanoŋ mono weeŋ koukoutanoŋga ano weeŋ kemekemetanoŋga kaŋ Siwewaa bentotoŋ uutanoŋ kouma Aabraham, Aisak ano Jeikob yoŋowo nembanene neŋ korisoro ama laligowuya.
12 *Yoŋonoŋ kaeŋ laligowuto, bentotombaa meraboraaŋa ii mono oŋomesaoŋ hagoŋ oŋoŋgi paŋgamanoŋ seleeŋgeŋ kemebu. Iikanoŋ laligowuti, iyoŋonoŋ mono saama gigilaaŋ gobugia kigi qaro laligowuya.”
13 Kaeŋ iŋijoŋ kawali galeŋ kokaeŋ ijoro, “Gii mono miriganoŋ kemba. Momalaari-gaa hoŋa mono koloon gomba.” Kaeŋ ijoro weleŋ ejianoŋ mono aua iikanondeeŋ qeaŋgoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ji ejemba mamaga meŋ qeaŋgoŋ oŋono.
Maak 1.29-34; Luuk 4.38-41

14 Jiisasnoŋ Piitowaa mirinoŋ kema Piitowaa seuŋanoŋ selegere ji kiro ero iiro.
15 Ii iima borianoŋ oosiriro selegereya mesaoro waama kanaiŋ Jiisas nene ooŋ wagiro.
16 Kaeŋ laligogi gomaŋ tiiro kanoŋ ejembanoŋ alaurugia omegiawo ii mamaga uŋuama iwaanoŋ kagi. Kagi ome ii qaayanoŋ jeŋ konjoma oŋono kouma keŋgi ano ji ejemba kuuya ii meŋ qeaŋgoŋ oŋono.
17 *Iikaaŋ ano Anutunoŋ qaaya gejatootoo eja Aisaiawaa uutanoŋ ano jerota eji, iikanoŋ hoŋawo kolooro. Qaa ii kokaeŋ,

* **8:4:** Lew 14.1-32 * **8:11:** Luuk 13.29 * **8:12:** Mat 22.13; 25.30; Luuk 13.28 * **8:17:** Ais 53.4

“Iinoŋ ananaanoŋ ji wijinana mero qaganoŋ uro bosino.” Kiaŋ.

Jiisas otaawombaa mondomondo qaaya
Luuk 9.57-62

18 Jiisasnoŋ ejemba tuuŋ somata liligoŋ mugi iŋiima kambaŋ kanoŋ gowokouruta
yoŋowo apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ keubombaajoŋ jeŋ kotoro.
19 Kana qaawaa boi moŋnoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ ijoro, “Boi, gii daeŋ daeŋ
kembagati, niinoŋ mono iikanoŋ gii gotaaŋ kamaŋa.”
20 Ii moma Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Duuyaa kasuya yoŋonoŋ jamo kobaagianoŋ egi
kanakeewambaa kooŋa yoŋonoŋ saraŋ bambaŋgianoŋ laligoŋkejuto, Siwe gomambaa
Eja hoŋanoŋ mono dakanoŋ kema waŋa naa qembonoŋ qeŋ laariŋ haamo menaga?”
21 Kaeŋ ijoro gowoko yoŋoonoŋga moŋnoŋ kokaeŋ ijoro, “Ii saanonto, maŋnanoŋ
komumambaa anjiwaajoŋ mono jena wala kema galeŋ kombe komuro roŋ kombego.”
22 Kaeŋ jeroto, Jiisasnoŋ meleema ijoro, “Mono mesaowa, koomuya yoŋonoŋ
qamogia koomuya ii saanoŋ roŋ kombuto, giinoŋ mono kaŋ nii notaawa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jero raidimboŋ goroŋ qero.
Maak 4.35-41; Luuk 8.22-25

23 Jiisasnoŋ kema waŋgo uutanoŋ uro gowokouruta yoŋonoŋ otaaŋ iwo motooŋ
keŋgi.
24 Keŋgi raidimboŋ somatanoŋ obabaŋkota apu aŋgonoŋ koloon giliro. Giliro sirinoŋ
waŋgo uutanoŋ kemeŋ saa qemambaajoŋ anoto, Jiisasnoŋ gaoŋ ero.
25 Gaoŋ ero gowokouruta yoŋonoŋ kema mindiiŋ ijogi, “Hei Poŋ, mono ilaaŋ
nonomba. Nono aŋgonoŋ tiwilaawombaajoŋ anjoŋ.”
26 Kaeŋ ijogi meleema kokaeŋ iŋijoro, “Oo oŋo momalaarigia melaada, mono
naambaajoŋ toroko momo eja kolooju?” Kaeŋ iŋijoŋ waama musu ano siri jeŋ kotoŋ
orono sirinoŋ goroŋ qeŋ ero.
27 Kaeŋ kolooro awawaliŋ qisiŋ aoŋ jegi, “Yei, maŋgaa siita! Eja koi naa ejaga
laligoja? Iinoŋ musu ano kowe jeŋ kotoŋ orono jeta teŋ konjao.” Kiaŋ.

Omenoŋ bao uugianoŋ kemegi ejanoŋ qeaŋgori.
Maak 5.1-20; Luuk 8.26-39

28 Kaeŋ kolooro apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ Gadara yoŋoo gomanoŋ keuro. Iikanoŋ
keuma eja omegarawo woi yoronoŋ qasirinoŋga kaŋ Jiisas mokoloori. Yoronoŋ
iriŋsoŋsoon eja uugeregarawo koloori kuuyanoŋ kana iikanoŋ kembombaajoŋ ama-
maagi.
29 Yoronoŋ Jiisas mokolooŋ silama kokaeŋ qama gigilaari, “Ae! Gii Anutuwaa
Meria koloojaŋ. Gii mono nomaeŋ ama nonomambaajoŋ kajaŋ? Siimbobolo momo
kambaŋanoŋ mende kaŋ kuuro waladeeŋ ii geriawo ama nonomambaajoŋ koi kajaŋ
me?”
30 Iikanondeeŋ koriganoŋ qaagoto, kosogianoŋ kanoŋ bao tuuŋ somata moŋ gbojoja
uutanoŋ kuluuma laligogi.
31 Kawaajoŋ ome yoŋonoŋ kokaeŋ jeŋ Jiisas welema mugi, “Giinoŋ nono konjoma
nonombagati eeŋ, mono wasiŋ nonona saanoŋ bao tuuŋ yoŋoo uugianoŋ kemeboŋa.”
32 Welema mugi Jiisasnoŋ “Mono kema kemebu,” jeŋ jeŋ kotoŋ oŋono. Kaeŋ
jeŋ kotoŋ oŋono iikanondeeŋ eja uugaranoŋga kouma kema bao uugianoŋ kemegi.
Kemegi bao tuuŋ jumuŋa yoŋonoŋ mono luguŋ newonewoyanoŋ (siasiayanoŋ) kema
jororoŋgoŋ apu aŋgonoŋ kemeŋ nemotoŋ komudaborogi.
33 Komudaborogi bao galeŋ yoŋonoŋ koko koma unjurama taonoŋ kema qaa bujugia
kuuya jegi. Eja omegarawo yoroonoŋ iwoi kolooroti, iikawaa bujuya kaaŋagadeeŋ
iŋijogi.

34 Iŋijogi moma taoŋ ejemba jaasooŋgo yoŋonoŋ mesaoŋ Jiisas mokoloon iibombaajoŋ kagi. Kaŋ iima Jiisasnoŋ yoŋoo mindimindiri sopa gomaŋ mesaoŋ kembaatiwaajoŋ welema mugi. Kiaŋ.

9

Jiisasnoŋ eja sele bakaya koomuya meagoro.
Maak 2.1-12; Luuk 5.17-26

1 Jiisasnoŋ waŋgo uutanoŋ uma mombo apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ keuma iyaŋaa taonoŋ keno.
2 Kambaŋ kanoŋ eja tosianoŋ alagia sele bakaya koomuya tambomaeenoŋ eroti, ii demberunoŋ ama aŋgoŋ kagi. Kaeŋ kaŋ Anutu moma laariŋ mugiti, Jiisasnoŋ iyoŋoo tanigia iiro sokono ji eja ii kokaeŋ ijoro, “Merana, niinoŋ goo siŋgisoŋgoga mesaojeŋ. Kawaajoŋ mono kotiiŋ qaqabuŋabuŋagawo satiiŋ laligowa.”
3 Kaeŋ ijoro Kana qaawaa boi tosianoŋ nama uugianoŋ kokaeŋ romoŋgogi, “Eja koi kanoŋ mono Anutu mepaqepae ama muja.”
4 Kaeŋ romoŋgogito, Jiisasnoŋ roromoŋgogia ii moma kotoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono naambaajoŋ qaa bologa uugianoŋ romoŋgoju?
5 Niinoŋ ‘Siŋgisoŋgoga mesaojeŋ,’ jejeŋi, qaa ii mono afaaŋagadeeŋ jejetaga. Moŋnoŋ kaeŋ jero tosianoŋ qaa iikawaa hoŋa mende iibu. Kawaajoŋ qaa ii afaaŋaa so. Niinoŋ qaa moŋ kokaeŋ ijomambaajoŋ mojeŋ, ‘Mono waama kemba.’ Qaa ii lombotawo jejetaga kolooja. Kaeŋ jewe hoŋa koloowaa me qaagoti, ii mono asuganoŋ asugiro iibu.
6 Mobu, balonoŋ siŋgisoŋgo mesamesaowaa ku-usuŋa ii Siwe gomambaa Eja hoŋaajoŋ eji, oŋo iikawaa kaniaajoŋ umbuqumbuyaŋ laligowubo. Kawaajoŋ qaa lombotawo ii eja koi ijowe hoŋa iibu.” Kaeŋ jeŋ eja sele bakaya koomuyaa jaayanoŋ iima ijoro, “Gii mono waama tambomaeega meŋ miriganoŋ kemba. Qaa biŋawo ii hoŋawo koloowaati eeŋ, qaa afaaŋa ii mono kaaŋagadeeŋ nomaembaajoŋ omaya koloonaga?”
7 Kaeŋ ijoro iikanondeeŋ waama mirianoŋ keno.
8 Kaeŋ kolooro ejemba tuuŋ yoŋonoŋ ii iima waliŋgoŋ Anutu mepeseeŋ mugi. Baloŋ ejawaajoŋ ku-usuŋ kaaŋa murotiwaajoŋ Anutu mepeseegi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Matyuu (Liwai) oono.
Maak 2.13-17; Luuk 5.27-32

9 Jiisasnoŋ iikanondeeŋ kema takis ofis uugumambaajoŋ ano iikanoŋ eja qata Matyuu raro iima ijoro, “Gii mono noo gemananoŋ kawa.” Kaeŋ ijoro waama takis gawoŋ mesaoŋ Jiisaswaa gematanoŋ keno.
10 *Kema Matyuuwaa mirinoŋ kema nene neŋ ragiti, kambaŋ iikanoŋ takis meme eja tiliqiligiawo ano siŋgisoŋgo eja mamaganoŋ kaŋ Jiisas ano iwaa gowokouruta yoŋowo rama nene motooŋ negi.
11 Kaeŋ negi Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ ii iima Jiisaswaa gowokouruta kokaeŋ jeŋ oŋoŋgi, “Ae! Oŋoo boigianoŋ mono naambaajoŋ takis meme tiliqiligiawo ano siŋgisoŋgo ejemba yoŋowo rama nene neja? Ii mende sokonja.”
12 Kaeŋ jeŋ oŋoŋgi Jiisasnoŋ kitia kokaeŋ iŋijoro, “Ejemba jigia qaa yoŋonoŋ doktawaa siiŋ mende amakejuto, ji ejembanoŋ mono doktawaanoŋ kemakeju.
13 *Niinoŋ siŋgisoŋgo ejemba oŋoomambaajoŋ kaŋ laligojento, ejemba iyaŋgiaajoŋ mogi solaŋa koloojuti, ii qaago. Kawaajoŋ qaa kokawaa kania mono kema kuma aoŋ mobu, ‘Niinoŋ siimoloŋ oowombaajoŋ qaagoto, kiaŋkomuŋ aowombaa siiŋa mojeŋ.” ’ Kiaŋ.

---

* **9:10:** Luuk 15.1-2 * **9:13:** Mat 12.7; Hoos 6.6

Nene siŋgi laaligowaa qaaya
Maak 2.18-22; Luuk 5.33-39

14 Kambaŋ kanoŋ Jon Oomulu ejawaa gowokouruta yoŋonoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ qisigi, “Nononoŋ ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ Anutuwaajoŋ nene siŋgi mamaga laligoŋkejoŋ. Geeŋgaa gowokouruganoŋ mono naambaajoŋ nene siŋgi mende laligoju?”

15 Kaeŋ qisigi kokaeŋ meleeno, “Oŋanoŋ, nono naa kambanoŋ nene siŋgi laligoŋkejoŋ? Emba meme kambaŋanoŋ ejawaa gemakootaŋurutanoŋ gereya aŋgi embawaa sakitiurutanoŋ iwoi ii togoŋkeju me qaago? Niinoŋ neenaa gowokouruna yoŋoo eja buŋagia koloon yoŋoo batugianoŋ ainjoloŋ ramakejeŋ. Rabe yoŋonoŋ kawaajoŋ ainjoloŋ aisooŋ rama nene siŋgi laligowombaajoŋ amamaaŋkeju. Amamaaŋkejuto, Anutunoŋ laaligona nuano komuwe yoŋonoŋ mono kambaŋ iikanoŋ saanoŋ nene siŋgi laligoŋkebuya.

16 (Oŋo laaligo walaga ano korisoro Buŋa gbilia ii mindiriŋ orombombaajoŋ amamaawuya. Kawaa qaa gemata ii kokaeŋ iŋijomaŋa:) Moumou walaga jurano moŋnoŋ opo gbilia mende sooŋgbaŋa motoŋ iikanoŋ opo jakaŋa mende ama uumbinaaŋkeja. Opo jakaŋa gbilia kaaŋanoŋ mono waziiŋ moumou walaga hororo mombo riiro ootanoŋ somariiŋ boliqoliwabo.

17 Kaaŋiadeeŋ moŋnoŋ wain apu gbilia ii bokoŋ me taru walaga lama selianoŋ memeta kanoŋ mende kosoro kemeŋkeja. Kaeŋ anagati eeŋ, wain apu gbilianoŋ mono somariiŋ taru qenjumenjurama molaaro namonoŋ kamaaŋ sooro taruyanoŋ kileqileewubo. Kawaajoŋ wain apu gbilia ii taru gbilianondeeŋ molaaniŋ kemero sokombaa. Kaeŋ aniŋ yoronoŋ awaa koloowao. (Kaaŋiadeeŋ apu awaa ii konoŋ qamoganoŋ mende kosoŋkejoŋ. Kaeŋ kosowonagati eeŋ, iikanoŋ mono juma siisororo kamaaro neŋ ji niniwabo. Kaeŋ koloowabotiwaajoŋ apu awaa ii konoŋ awaanoŋ kosoŋkejoŋ. Oŋo kaaŋiadeeŋ laaligo walaga ano Oligaa Buŋa gbilia ii mindiriŋ orombombaajoŋ amamaawuya.) Kiaŋ.”

Jairusnoŋ borataajoŋ Jiisas qama kooliro.
Maak 5.21-43; Luuk 8.40-56

18 Jiisasnoŋ qaa ii iŋijoro qaa galeŋ moŋnoŋ kouma Jiisaswaa batanoŋ kemeŋ simiŋ kuma kokaeŋ qama kooliŋ muro, “Noo borana keteda koi komujato, mono kaŋ boroganoŋ selianoŋ oosirina gbiliŋ toroqeŋ laligowa.”

19 Qama kooliŋ muro waama gowokouruta yoŋowo ii otaaŋ keŋgi.

Emba jiawonoŋ Jiisaswaa malekuya oosiriro.

20 Keŋgi kambaŋ iikanoŋ batugianoŋ emba moŋ laligoro. Iinoŋ koiŋsa gbani 12:waa so iima ji kiro laligoro. Emba iikanoŋ Jiisaswaa gematanoŋ kaŋ malekuyaa kiti susuya oosiriro.

21 Ii oosiriŋ iyaŋaajoŋ kokaeŋ jero, “Niinoŋ ii oosirimambaajoŋ moma bimooŋ malekuyanondeeŋ boroŋa moŋ oosiriwenagati eeŋ, mono saanoŋ qeaŋgomaŋa.”

22 Kaeŋ jeŋ oosiriro Jiisasnoŋ iikanondeeŋ eleema ii iima kokaeŋ ijoro, “Borana, momalaariganoŋ mono meŋ qeaŋgoŋ gonja. Mono kotiiŋ qaqabuŋabuŋagawo satiiŋ laligowa.” Kaeŋ ijoro moma aua iikanondeeŋ qeaŋgoro.

Jiisasnoŋ Jairuswaa borata meŋ gbiliro.

23 Toroqeŋ keŋgi Jiisasnoŋ qaa galembaa mirinoŋ uma ejemba jiŋgeŋ qama awelo uugiti ano ejemba tuuŋ guju giligiti, ii iŋiima kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono,

24 “Mono seleeŋgeŋ kembu. Emba melaanoŋ mende komujaato, gaoŋga eja.” Kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono mogi jonoŋsisi kaaŋa kolooro jomoma mugi.

25 Jomoma mugito, ejemba tuuŋ somata ii iŋijoro seleeŋgeŋ keŋgi emba melaa iikawaa ee miri uutanoŋ uma borianoŋ mero waaro.

26 Waaro iikawaa buju qaayanoŋ seiŋ mindimindiri sopa gomaŋ ii kuuya sokoma keno. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jaagoo eja woi meŋ qeaŋgoŋ orono.

27 Jiisasnoŋ gomaŋ baloŋ ii mesaoŋ kemambaajoŋ keno eja jaagoo woiyanoŋ otaaŋ gematanoŋ kaŋ kokaeŋ qari, “Deiwidwaa gbilia, gii mono kiaŋkomuŋ noromba.”
28 Kaeŋ qari miri mombaa uutanoŋ uro jaagoo eja yoronoŋ Jiisaswaanoŋ kari kokaeŋ qisiŋ orono, “Jaagara meŋ toomambaa ku-usuŋa noonoŋ eji, ii moma laarijao me qaago?” Qisiŋ orono kokaeŋ meleema muri, “Poŋnara, ii saanoŋ moma laarijo.”
29 Kaeŋ meleema muri jaa dawogaranoŋ oosiriŋ irijoro, “Momalaarigaraa so mono koloowa.”
30 Kaeŋ irijoro jaagaranoŋ tooro. Kaeŋ kolooro galeŋ meme qaa kotakota oroma kokaeŋ irijoro, “Mobao, kokawaa bujuya ii mono moŋ mende jeri mobu.”
31 Kaeŋ irijoroto, yoronoŋ mesaoŋ kema iikawaa bujuya jeŋ seiri mindimindiri sopa gomaŋ ii kuuya sokoma keno. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja qaamuuŋ moŋ meŋ qeaŋgoro.

32 Jaagara tooro keni qaamuuŋ eja moŋ ii wama Jiisaswaanoŋ kagi.
33 Kagi Jiisasnoŋ omeya konjono eja qaamuuŋ iinoŋ qaa jero ejemba tuuŋ yoŋonoŋ ii iima waliŋgoŋ jegi, “Tani koi kaaŋa ii Israel uutanoŋ wala eeŋanoŋ kambaŋ moŋgeŋ mende iiniŋ. Qaago. Keteda koi jaa morotaga iijoŋ.”
34 *Kaeŋ jegito, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ jegi, “Iinoŋ mono omejiilaŋ yoŋoo poŋgiaa esuŋanoŋ ome oŋotaaŋkeja.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ kanageso yoŋoojoŋ wosoya moro.

35 *Jiisasnoŋ kema gomaŋ ano taoŋ so liligoŋ ejemba qamakooli mirigianoŋ kuma oŋoma bentotombaa Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ iikanoŋ uugia kuuŋ ji wiji ano jepajerepa kania kania meŋ qeaŋgoŋ oŋoma laligoro.
36 *Kaeŋ laligoŋ ejemba tuuŋa tuuŋa iŋiiro lama galeŋgia qaa taniŋaeŋ deeŋqeema iliŋwaliŋ qeŋ qeqelala laligogi yoŋoojoŋ wosoya moro.
37 *Kaeŋ iŋiima gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, “Anutuwaa gawonoŋ nene hoŋa mamaga osasaaŋ momogoŋ ejato, ii meŋ kululuuyaa gawoŋ meme ejembanoŋ mono afaaŋgia laligoju.
38 Kawaajoŋ nene hoŋa masuqeqetaa Poŋanoŋ gawoŋ meme ejemba wasiŋ oŋombaatiwaajoŋ mono qama kooliŋ laligowu. Qama kooliŋ mugi gawoŋ ejemba asugiŋ hoŋa ii meŋ kululuuwu.” Kiaŋ.

10

Aposol 12 yoŋoo qagia
Maak 3.13-19; Luuk 6.12-16

1 Jiisasnoŋ gowokouruta 12 oŋoono iwaanoŋ kagi omejiilaŋ konjoma oŋombutiwaa ku-usuŋa oŋono. Kaaŋagadeeŋ ji wiji qenjeŋmanjeŋ kania kania meŋ qeaŋgowutiwaa ku-usuŋa oŋono.
2 Wasiwasi eja aposol 12 yoŋoo qagia ii kokaeŋ: Mutuya ii Saimon, qata moŋ Piito qagi ano iwaa koga Andruu. Kawaa gematanoŋ Jeims ano koga Jon, maŋgara qata Zebedi.
3 Filip ano Bartolomyuu, Tomas ano Matyuu takis meme eja, Jeims Alfiuswaa meria ano Lebeus qata moŋ Tadius,

* **9:34:** Mat 10.25; 12.24; Maak 3.22; Luuk 11.15 * **9:35:** Mat 4.23; Maak 1.39; Luuk 4.44 * **9:36:** Jaŋ 27.17; 1 Kiŋ 22.17; 2 Hist 18.16; Eze 34.5; Maak 6.34 * **9:37:** Luuk 10.2

4 Saimon Zelot-politik ejaga* ano Juudas Iskariot. Kariot eja kanoŋ kanageŋ Jiisas
memelolo meŋ muro.

Jiisasnoŋ gowokouruta 12 wasiŋ oŋono.
Maak 6.7-13; Luuk 9.1-6

5 Jiisasnoŋ eja 12 ii wasiŋ oŋoma kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoma iŋijoro, “Oŋo waba
kantriwaa ejemba yoŋoonoŋ mende kembu. Kaaŋagadeeŋ Samaria prowins yoŋoo
taoŋgia moŋnoŋ mende kembu.
6 Iikanoŋ mende kembuto, Israel kanagesowaa lama soogiti, mono iyoŋoonoŋ
kembu. Ii gawoŋgia mutuya.
7 *Daeŋ daeŋ kembuti, iikanoŋ mono Buŋa qaa kokaeŋ iŋijoŋ jeŋ asariwu, ‘Siwewaa
bentotonoŋ mono kosere kaja. Mono iikawaa uutanoŋ keubu.’
8 “Ejemba jigiawo mono meŋ qeaŋgoŋ oŋoma koomuya ii meŋ gbiliŋ oŋoma laligowu.
Ejemba manimbagiawo ii mono meŋ solaŋaniŋ oŋoma omejiilaŋ ii konjoma oŋoma
laligowu. Anutunoŋ iwoi kaleŋ oŋonoti, ii mono toroqeŋ kaleŋ oŋoma laligowu.
9 “Kana kembutiwaajoŋ soojaakota goul me silwa me aeŋ kopanoŋ memeta ii mono
irimuŋ kasagianoŋ mende somoŋgowu.
10 *Ejembanoŋ gawoŋ meme ejemba oŋoo laaligogia naŋgowutiwaa so kolooju.
Kawaajoŋ kana kembuti, iwoi koi mende meŋ kembu: geso mende, maleku samoŋa
mendeto, motooŋgo mewu, kana esu mende ano taa gbaru mende mewu.
11 “Kema taoŋ me gomaŋ dakanoŋ keubuti, iikanoŋ mono moronoŋ eja geria
qabuŋayawo kolooji, iikawaajoŋ qisigi miri oŋombuti, mono iikanondeeŋ laligoŋ
gawoŋ meŋ taoŋ ii mesaoŋ kana kembu.
12 Miri moŋnoŋ uma luaenoŋ yoŋowo ewaatiwaa jewu.
13 Kaeŋ jegi luaegia aŋgoŋ kombutiwaa so koloojuti eeŋ, luaegianoŋ mono iyoŋoo
qagianoŋ ubaato, ii aŋgoŋ kombutiwaa so mende koloojuti eeŋ, luaegianoŋ mono
eleema oŋoaŋgiaanoŋ kawaa.
14 *“Kema laligoŋ miri moŋnoŋ keugi mende koma horoŋ oŋoma qaagia mende
mogi telambelaŋgia mono kokaeŋ jeŋ qendeema oŋombu, ‘Nono oŋoo gomanoŋ kaniŋ
sububuŋ kana tambonananoŋ mokotaaji, ii mono riiŋ konjoratiniŋ oŋoaŋgiaanoŋ
eleema kemebaa.’ Kaeŋ jeŋ saanoŋ gomaŋ me taoŋ ii mesaoŋ toroqeŋ kembu.
15 *Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Anutunoŋ kambaŋ somatanoŋ
qemasologeŋgiaa iroŋa meleeno taoŋ iikawaa qaganoŋ ubaati, so iikanoŋ mono
Sodom ano Gomora gomaŋ yoŋoo so uuguŋ toroqeŋ oŋombaa. (Sodom Gomora
yoŋonoŋ bologa kanjaŋawo meŋ uugia mende meleeŋgi Anutunoŋ gerenoŋ kondeema
oŋooro.) Kiaŋ.

Kema gawoŋ megi sisiwerowero koloowaa.
Maak 13.9-13; Luuk 21.12-17

16 *“Mobu, lama yoŋonoŋ duuyaa kasu kawalia yoŋoo batugianoŋ kemegi luguŋ
iŋiwubo, niinoŋ oŋo iikawaa tani kaaŋa wasiŋ oŋombe kembu. Kawaajoŋ mono
mokoleŋ† kaaŋa momakooto qaganoŋ galeŋ meŋ aoŋ laligoŋ kewo kaaŋa ejemba
bonjoŋa koposowaa qaagia qaa laligowu.

---

* **10:4:** Nesenel paati Zelot yoŋonoŋ Room gawman tuarenjeŋ ama iyaŋgiaa nanaŋ mewombaajoŋ tompe meŋ laligogi. * **10:7:** Luuk 10.4-12 * **10:10:** 1 Kor 9.14; 1 Tim 5.18 * **10:14:** Apo 13.51 * **10:15:** Mat 11.24; Jen 19.24-28 * **10:16:** Luuk 10.3 † **10:16:** Mokoleŋ ano raskol yoŋonoŋ asuganoŋ manja qegi uulaŋawo mokoloon somoŋgoŋ oŋombuyaga. Iikawaa so bimoowabotiwaajoŋ gowoko nononoŋ maslim, komyunist ano tosaaŋa yoŋoo batugianoŋ qanana misinari ii asuganoŋ mende jeŋkejoŋ. Momakooto ii awaa.

17 *Ejembanoŋ oŋo horoŋ qaa jakegianoŋ ama oŋoma qamakooli mirigianoŋ qaa
gawoŋgia meŋ ooli waayawonoŋ oŋootiwuya. Kawaajoŋ ejemba kaaŋa yoŋoojoŋ mono
galeŋ meŋ aoŋ laligowu.
18 "Tosianoŋ noojoŋa ama uŋuaŋgi kantria kantria yoŋoo eja poŋ ano gawana yoŋoo
jaasewaŋgianoŋ nambuya. Kaeŋ nama noo kaniana naŋgoŋ jegi eja geria ii ano waba
kantri kanageso yoŋonoŋ ii mobuya.
19 Ii mobuto, qaa jakeyanoŋ ama oŋoŋgi nambuti, kambaŋ kanoŋ naa qaaga nomaeŋ
jewonaga, iikawaa majakaka mende mobu. Qaa jewuyati, ii Uŋa Toroyanoŋ aua
iikanondeeŋ oŋombaa.
20 Oŋoaŋgiaa uugiaajoŋga qaa mende jewuyato, Amagiaa Uŋa Toroyanoŋ mono
uugia sololooro qaa jewuya.
21 *"Uumeleembaa gadokopa moŋnoŋ daremuŋanoŋ uuta meleenotiwaajoŋ ama
ii memelolo mero qaa jakeyanoŋ aŋgi qegi komuwaa. Kaaŋagadeeŋ maŋ moŋnoŋ
meraborata memelolo mero komuwaa ano merabora yoŋonoŋ nemuŋmaŋurugia
qetama oŋoma jegi uŋugi komuwuya.
22 *Noo qanaajoŋ ama kantria kantria yoŋonoŋ kuuya kazi ama oŋoŋgi laligowuto,
moŋnoŋ kaparaŋ koma kambaŋ tegowaatiwaa so kotiiŋ boŋ qeŋ nambaati, iinoŋ mono
oyaŋboyaŋ buŋa qeŋ aowaa.
23 "Taoŋ moŋnoŋ sisiwerowero ama oŋombuti, ii mono kok koma taoŋ moŋgeŋ
kembu. Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋo Israel taoŋa taoŋa mende
liligodaborogi Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ eleema kawaa.
24 *Gowoko moŋnoŋ boiya uuguŋ momoyawo mende kolooja ano weleŋqeqe
moŋnoŋ somataya uuguŋ gawombaa momo mende meŋ laligoja.
25 *"Gowokonoŋ boiya kaaŋa momoyawo kolooro sokombaa ano weleŋqeqenoŋ
somataya kaaŋa gawombaa momo meŋ laligoro sokombaa. Miri uuta mombaa
eja jeŋ boliŋ qata Iimolaŋ‡ qajuti eeŋ, iwaa embameraaŋuruta yoŋoo qagia mono
afaaŋagadeeŋ iikaaŋ qamakebuya. Kiaŋ.

Qaagiaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowu.
Luuk 12.2-7

26 *"Ejembanoŋ iwoi unuŋ megi eji, ii kuuya mono kotuŋgi asuganoŋ koloowaa.
Kaaŋiadeeŋ qaa aasaŋgoya eji, ii kuuya mono iŋisaaŋgi moma kotowuya. Kawaajoŋ
ejemba yoŋoojoŋ toroko mende moma laligowu.
27 Niinoŋ qaa paŋgamanoŋ oloŋ jemaŋati, ii mono asasaganoŋ jewu. Qaa saŋe
aŋgi gejagianoŋ kemero mobuti, ii mono sombenoŋ asuganoŋ jewu. Kawaajoŋ mono
qaagiaajoŋ galeŋ meŋ laligowu.

Morowaajoŋ toroko moniŋ sokombaa.

28 "Tosianoŋ selegia qeŋ komuwuyagato, uŋagia qeŋ komuwombaajoŋ amamaawuy-
ati, iyoŋoojoŋ toroko mende moma laligowu. Ii qaagoto, iwoi jegeŋa koi: Moŋnoŋ ku-
usuŋ meŋ uŋa ano sele kaaŋgadeeŋ tiwilaaŋ orono gere sianoŋ kemebaoti, iwaajoŋ
mono toroko moma laligowu.
29 Tosianoŋ arioŋ (me wilisi) woi moneŋ kota motooŋgodanoŋ sewaŋa mewuti-
waajoŋ amakejuto, iridogi Maŋgianoŋ 'Ooŋ!' mende jero iyoroonoŋga motooŋgonoŋ
balonoŋ mende kamaawaa.

---

* **10:17:** Maak 13.9-11; Luuk 12.11-12; 21.12-15 * **10:21:** Maak 13.12; Luuk 21.16 * **10:22:** Mat 24.9, 13; Maak 13.13; Luuk 21.17 * **10:24:** Luuk 6.40; Jon 13.16; 15.20 * **10:25:** Mat 9.34; 12.24; Maak 3.22; Luuk 11.15 ‡ **10:25:** Juuda yoŋoonoŋ Iimolaŋ qata Beelzebul. Ii omejiilaŋ yoŋoo somatagia. Matyuu 9.34 kanoŋ Jiisaswaajoŋ qa bologa ii qagi. Iikawaa so Jiisaswaa alauruta ananaajoŋ qa bologa kania kania qamakebu. * **10:26:** Maak 4.22; Luuk 8.17

30 “Anutunoŋ kalaŋ koma oŋoma waŋ jugia kuuya kaaŋagadeeŋ weeŋgodaboroŋ jaŋgogia moja.
31 Ejemba oŋoo sewaŋgia ii arioŋ wilisi mamaga uŋuuguŋ uuta kolooja. Kawaajoŋ mono toroko mende moma laligowu. Kiaŋ.

Kraist jokoloowu me qakoombu?
Luuk 12.8-9
32 “Kaeŋ kolooro moŋnoŋ nii ejemba jaagianoŋ jokolooŋ nombaati, niinoŋ mono kaaŋiadeeŋ ii Maŋna Siwe gomanoŋ laligojiwaa jaanoŋ jokoloomaŋa.
33 *Kaento, moŋnoŋ nii ejemba jaagianoŋ qakooma nombaati, niinoŋ mono kaaŋiadeeŋ ii Maŋna Siwe gomanoŋ laligojiwaa jaanoŋ qakoomaŋa.” Kiaŋ.

Jiisaswaajoŋ luae qaagoto, kazi koloowaa.
Luuk 12.51-53; Luuk 14.26-27
34 Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Kokaeŋ mende romoŋgowu: Jiisasnoŋ luae qemambaajoŋ ama namonoŋ kamaaro. Niinoŋ luae qemambaajoŋ qaagoto, noojoŋ ama juma deeŋgi manjawaa soo somatanoŋ aowuya.
35 *“Ii kokaembaajoŋ jejeŋ: Noo Buŋa qaananoŋ ejemba uugia kuuro meleeŋgitiwaajoŋ ama kokaeŋ koloowaa: ‘Maŋ mera yoronoŋ juma kerekere ani nemuŋ bora yoronoŋ riitama aori eŋaronoŋ eŋaroya qetama aoŋ deembaota.
36 Ejemba iyaŋgiaa sumaŋurugianoŋ mono kereurugia koloowuya.’
37 “Moŋnoŋ nii gogoraageŋ ama noma nemuŋa me maŋa jegeŋa ama jopagowaati, ii noonoŋ mende sokombaa. Moŋnoŋ nii gogoraageŋ ama noma meria me borata jegeŋa ama jopagowaati, ii noonoŋ mende sokombaa.
38 *Sisigia megi moŋnoŋ nii notaaŋ siimbobolo moma maripoonoŋ komumambaajoŋ mende jojoriwaati, ii noonoŋ mende sokombaa.
39 *“Moŋnoŋ iyaŋaa laaligo siiseweweya qaa ii mokoloowaati, iwaa laaligoyanoŋ mono soowaa. Moŋnoŋ noojoŋ ama laaligoya qeleeno soowaati, iinoŋ mono oyaŋboyaŋ laaligo mokoloowaa.” Kiaŋ.

Anutunoŋ gawoŋgiaa tawaya oŋombaa.
Maak 9.41
40 *Jiisasnoŋ jero, “Moŋnoŋ oŋo mirianoŋ koma horoŋ kalaŋ koma oŋombaati, iinoŋ mono nii koma horoŋ nombaa. Moŋnoŋ nii koma horoŋ nombaati, iinoŋ wasiŋ nonoti, mono ii mirianoŋ koma horoŋ mubaa.
41 Moŋnoŋ gejatootoo ejemba moŋ gejatootoo gawoŋaajoŋ ama mirianoŋ koma horoŋ kalaŋ kombaati, iinoŋ mono gejatootoo ejembawaa tawaya buŋa qeŋ aowaa. Moŋnoŋ ejemba solaŋa moŋ solaŋa koloojiwaajoŋ ama mirianoŋ koma horoŋ kalaŋ kombaati, iinoŋ mono ejemba solaŋaa tawaya buŋa qeŋ aowaa.
42 “Moŋnoŋ merabora koi yoŋoonoŋga mombaajoŋ noo gowokona koloojiwaajoŋ ama apu saŋgoŋa qambiawo newaatiwaajoŋ mubaati, Anutunoŋ mono iikawaa tawaya meleema mubaa. Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Naŋgoŋ oŋombuti, iyoŋonoŋ mono tawa mewuya.” Kiaŋ.

11

Jombaanoŋ gowoko woi Jiisaswaanoŋ kari.
Luuk 7.18-35

* **10:33:** 2 Tim 2.12 * **10:35:** Mai 7.6 * **10:38:** Mat 16.24; Maak 8.34; Luuk 9.23 * **10:39:** Mat 16.25; Maak 8.35; Luuk 9.24; 17.33; Jon 12.25 * **10:40:** Maak 9.37; Luuk 9.48; 10.16; Jon 13.20

1 Jiisasnoŋ jeŋkooto qaaya kaaŋ gowokouruta 12 oŋono tegoro gomaŋ ii mesaoŋ
toroqeŋ Galili prowinswaa taoŋ tosianoŋ kema Buŋa qaa kuma oŋoma iikanoŋ uugia
kuuŋ laligoro.
2 Kambaŋ kanoŋ Jon Oomulu ejanoŋ kapuare mirinoŋ rama Kraistnoŋ gawoŋ kaeŋ
meroti, ii moma gowokowoita woi wasiŋ orono Jiisaswaanoŋ keni.
3 Kokaeŋ qisiŋ mubaotiwaajoŋ wasiŋ orono kema jeri, “Meŋqeeaŋgo eja kawaati-
waajoŋ mamboniŋ giinoŋ ii koloojaŋ me eja moŋ kanageŋ kawaatiwaajoŋ mambom-
boŋa?”
4 Kaeŋ qisiŋ muri kokaeŋ meleeno, “Iwoi iima mojaoti, iikawaa sunduya mono kema
Jon kokaeŋ ijori moba:
5 *Jaagoo yoŋonoŋ jaagia uuŋ iigi meendaŋgoya yoŋonoŋ kana kema kagi manimba-
giawo yoŋonoŋ solaŋanigi gejaduu yoŋonoŋ qaa mogi koomugiti yoŋonoŋ gbiliŋ waagi
kamaaŋqeqeta yoŋoojoŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariwe momakeju.
6 Kaeŋ kolooro iigi mombaa uutanoŋ mende boliro gema nuwaati, iinoŋ mono
simbawoŋawo kolooja.”
7 Kaeŋ meleeno Jombaa gowoko yoronoŋ keni Jiisasnoŋ kanaiŋ Jombaa kania
ejemba tuuŋ yoŋoojoŋ kokaeŋ jeŋ asariro, “Oŋo baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ naama
iibombaajoŋ keŋgi? Haamonoŋ bowo utugoŋ metano waŋsaŋ-waŋsaŋ amakeji, oŋo
eja iikaaŋa kaya iibombaajoŋ keŋgi me?
8 Me naa iwoiga iibombaajoŋ keŋgi? Eja malekuya akadamuyawo mouma laligoroti,
ii iibombaajoŋ me? Mobu, ejemba malekugia iimasiiŋsiiŋawo moumakejuti, iyoŋonoŋ
mono kiŋ yoŋoo jiŋkaroŋ mirigianoŋ laligoju. Ii baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ qaago.
9 “Me naa iwoiga iibombaajoŋ keŋgi? Gejatootoo eja moŋ iibombaajoŋ me? Oŋanoŋ,
niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Eja iigiti, iinoŋ mono gejatootoo ejemba tosaaŋa uŋuuguŋ
qaita moŋ kolooja.
10 *Iwaa kania ii wala eeŋanondeeŋ kokaeŋ oogita eja, ‘Moba, niinoŋ qelena gajoba
moŋ wasiwe waladeeŋ kema ejemba uugia mindiŋgoŋ goo kana meleuro giinoŋ mono
iwaa gematanoŋ namonoŋ emu kemebaga.’
11 “Qaa kaeŋ ejato, niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Embanoŋga
merabora koloogiti, kuuya iyoŋoo batugianoŋ Jonoŋ mono kuuya uŋuuguŋ
qabuŋayawo nanja. Nanjato, Siwewaa bentotoŋ uutanoŋ keuma Anutuwaa qabuŋaya
mokolooŋkejuti, iyoŋoo batugianoŋ kamaaŋqeqeta konoga iinoŋ mono Jon uuguja.
12 *“Jon Oomulu ejanoŋ Buŋa qaa jero kambaŋ iikanondeeŋ kanaiŋ Siwewaa ben-
totoŋa geriawo tuarenjeŋ ama manja qeŋkejuto, kileŋ uulaŋawo kema somariiŋkeja.
Manja geregiawo qeŋkejuti, iyoŋonoŋ mono bentotoŋ ii iyaŋgiaajoŋ horoŋ buŋa qeŋ
aoŋkeju.
13 Bentotombaa kania ii Mooseswaa Kana qaanoŋ ano gejatootoo ejemba kuuya
yoŋoo Buju Terenoŋ oogi weeŋgoŋ laligoŋ kouniŋ Jonoŋ koloon hoŋa asuganoŋ
iŋisaano.
14 *Qaa koi moma aŋaliŋ aŋgoŋ kombombaajoŋ mojuti eeŋ, Elaija koloowaatiwaa so
anoti, Jonoŋ mono ii kolooja.
15 Moŋnoŋ uugejiawo laligoji, iinoŋ mono qaa ii geja ama moma kotowa.
16 “Ejemba kete namonoŋ laligojuti, ii mono naa iwoiwo so ama oŋombenaga?
Yoŋonoŋ naamade kaaŋa kolooju. Yoŋonoŋ maaket sombenoŋ rama qaa jomo meŋ
tondu qama kokaeŋ jeŋkeju,
17 ‘Nono rii gbawe meŋ awelo uuniŋ oŋo mende orogi.
Nono jiŋgeŋ qaniŋ oŋo mende saagi.’

* **11:5:** Ais 35.5-6; 61.1 * **11:10:** Mal 3.1 * **11:12:** Luuk 16.16 * **11:14:** Mal 4.5; Mat 17.10-13; Maak 9.11-13

18 “Iikawaa kania ii kokaeŋ: Jon Oomulu ejanoŋ kaŋ nene siŋgi laligoŋ wain apu
mende nero iwaajoŋ jeŋkeju, ‘Ome moŋnoŋ uutanoŋ kemero laligoja.’
19 “Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kaŋ nembanene neŋ korisoro ano iwaajoŋ kokaeŋ
jeŋkeju, ‘Mobu, iinoŋ baonoŋ newageeŋ nene qozozoŋgoŋ neŋ wain apu suulaŋ
neŋ takis eja tiliqiligiawo ano bologa meme yoŋoo alagiaga laligoja.’ Anutuwaa
momakooto koma gbiliŋkejuti, iyoŋoo nanamemeŋgiaa hoŋanoŋ mono momakooto-
gianoŋ sokonji, ii qendeemakeja.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ taoŋ 3 yoŋoojoŋ ‘Yei wosobiri!’ jero.
Luuk 10.12-15

20 Kawaa gematanoŋ Jiisasnoŋ kanaiŋ taoŋ tosaaŋa temboma oŋono. Taoŋ tosaaŋa
iikanoŋ aŋgoletoya ku-usuŋawo seiseiya mero kolooroto, kileŋ uugia mende meleeŋgi.
Kawaajoŋ ii temboma kokaeŋ jeŋ oŋono,
21 *“Oo Korazin toya, niinoŋ oŋoojoŋ ‘Yei!’ jeŋ saajeŋ ano Betsaida toya, oŋoojoŋ
kaaŋagadeeŋ ‘Yei!’ jeŋ saajeŋ. Niinoŋ yoŋoonoŋ kema qaana jewe sosoniro aŋgoletona
ku-usuŋawo kolooroto, uugia kileŋ mende meleeŋgi. Aŋgoleto ii waba gomanoŋ
Taia ano Saidon sitinoŋ koloonagati eeŋ, iyoŋonoŋ mono kambaŋ koriga uugia
meleembombaa kaisareya qendeema resa ano too ariŋ saabuyaga.
22 “Saabuyagato, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Anutunoŋ kanageŋ Korazin ano
Betsaida yoŋoo qaagia jeŋ tegoŋ iroŋa meleeno siimbobolo mobuti, kambaŋ somata
kanoŋ ii mono Taia ano Saidon iyoŋoo siimbobolo soya uuguŋ mobuya.
23 *“Ano Kaperneam toya, Anutunoŋ oŋo saanoŋ metaama oŋono Siwe gomanoŋ
ubuyaga me qaago? Qaago totooŋ! Oŋo mono koomuwaa senjoŋ gomanoŋ kemebuya.
Niinoŋ yoŋoonoŋ kema qaana jewe sosoniro aŋgoletona ku-usuŋawo mewe kolooroto,
uugia kileŋ mende meleeŋgi. Aŋgoleto ii Sodom taonoŋ koloonagati eeŋ, taoŋ iikanoŋ
mono kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ toroqeŋ nanaga.
24 *“Nanagato, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Anutunoŋ kanageŋ Kaperneam oŋoo
qaagia jeŋ tegoŋ iroŋa meleeno siimbobolo mobuti, kambaŋ somata kanoŋ mono
Sodom yoŋonoŋ siimbobolo iikawaa soya uuguŋ mobuya.” Kiaŋ.

Lombogiawo oŋonoŋ mono noonoŋ kaŋ haamo mewu.
Luuk 10.21-22

25 Kambaŋ kanoŋ Jiisasnoŋ qaa kokaeŋ jero, “Oo Amana, giinoŋ Buŋa qaaga mo-
makooto ejemba momo somata megiti, iyoŋoonoŋ mesaŋgonato, ejemba iyaŋgiaajoŋ
moma kamaaŋ merabora kaaŋa poumapou laligojuti, ii mono iyoŋoonoŋ iŋisaana
moma asariju. Kawaajoŋ niinoŋ Siwe namowaa Poŋa gii mepeseeŋ gonjeŋ.
26 Oo Amana, gii geeŋgo kaeŋ koloowaatiwaajoŋ mona sokono awaa kolooro.
27 *“Amananoŋ mono iwoi kuuya jeŋ kotoro noo buŋa kolooro. Amananoŋ Meriaa
kania aŋodeeŋ moma yagoro moŋnoŋ ii mende moja. Kaaŋagadeeŋ Merianoŋ Amayaa
kania moma yagoro moŋnoŋ ii mende moja. Kaaŋagadeeŋ moŋnoŋ Amanaa kania
mende moma yagoro Merianondeeŋ ii moja ano ejemba meweeŋgoŋ oŋoma yoŋoojoŋ
ii iŋisaambaati, iyoŋonoŋ mono Ama moma mubuya.
28 “Gawoŋ meŋ uulombogiawo laligojuti, oŋo kuuya mono noonoŋ kagi uugia meŋ
afaaŋgoŋ oŋombe haamo mewu.
29 *Noonoŋ qaqaŋ ii mono sawiŋgianoŋ ama aŋgowu ano niinoŋ nanamemena
kuma oŋombe ii mono moma sororogoŋ laligowu. Niinoŋ uuna meŋ kamaaŋ ama
gumbonjonjoŋ ejaga koloojeŋiwaajoŋ mono saanoŋ uugia meŋ afaaŋgoŋ oŋombe
haamo mokoloowuya.

---

* **11:21:** Ais 23.1-18; Eze 26.1–28.26; Joel 3.4-8; Aam 1.9-10; Zek 9.2-4 * **11:23:** Ais 14.13-15; Jen 19.24-28 * **11:24:** Mat 10.15; Luuk 10.12 * **11:27:** Jon 3.35; 1.18; 10.15 * **11:29:** Jer 6.16

30 Noonoŋ qaqaŋ meŋ aŋgogi sogianoŋ kolooja ano lombo oŋombe bosimbuti,
iikanoŋ mono afaaŋa kolooja.” Kiaŋ.

12

Jiisasnoŋ Sabat kendombaa Poŋa kolooja.
Maak 2.23-28; Luuk 6.1-5

1 *Kawaa gematanoŋ Sabat kendoŋ moŋnoŋ Jiisasnoŋ wiit dumuŋ gawoŋ koria
somata kotoŋ keno. Keno gowokourutanoŋ wosogia iŋiro wiit hoŋa motomotooŋ
kanaiŋ borogianoŋ kuma negi.
2 Negito, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) tosianoŋ ii iima Jiisas kokaeŋ ijogi,
“Moba, goo gowokouruganoŋ mono Sabat kendombaa gawoŋ meme soŋgoya uuguju?”
3 *Kaeŋ ijogi kokaeŋ meleeno, “Kiŋ Deiwidnoŋ manjaqeqe ejauruta yoŋowo liligoŋ
wosogia iŋiro iwoi aŋgiti, ii weeŋgogi me qaago?
4 *Iinoŋ Anutuwaa opo sel jigonoŋ uma bered kowoga Anutuwaa jaasewaŋanoŋ ala-
tanoŋ aŋgi raro esuŋanoŋ tururo qetegogiti, ii mero negi. Bered kowoga mesamesaoya
ii jigo gawoŋ galeŋ yoŋonondeeŋ neŋ laligogi. Iinoŋ ano iwaa kerasuru-urutanoŋ ii
newubotiwaa soŋgo eroto, ii kileŋ negi.
5 *Kaaŋiadeeŋ jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ Sabat kendonoŋ jiwowoŋ jigonoŋ nama
gawoŋ meŋ gawoŋ mewutiwaa soŋgo uuguŋ kileŋ qaagiawo mende kolooŋkeju. Qaa
ii Kana qaanoŋ weeŋgogi me qaago?
6 “Ii weeŋgogi, kaeŋ mojento, niinoŋ kokaeŋ iŋijomaŋa: Koi nanji, iinoŋ mono
jiwowoŋ jigo uuguŋ uuta kolooja.
7 *Buŋa Terewaa qaa moŋ kokaeŋ eja, “Niinoŋ siimoloŋ oowutiwaajoŋ qaagoto,
batugianoŋ kiaŋkomuŋ aowutiwaajoŋ mojeŋ.” Oŋo qaa iikawaa kania mobuyagati
eeŋ, ejemba koposowaa qaanana qaa nonoo qaanana mono tondu mende jeŋ
tegowuyaga.
8 “Ii kokaembaajoŋ jejeŋ: Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono Sabat kendombaa
Poŋa kolooja.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja boria sooroŋgoya meŋ qeaŋgoro.
Maak 3.1-6; Luuk 6.6-11

9 Jiisasnoŋ gomaŋ ii mesaoŋ qamakooli mirigianoŋ uro.
10 Iikanoŋ eja boria soosoolia moŋ raro. Ejembanoŋ Jiisas qaa jakeyanoŋ ama
mubombaajoŋ kokaeŋ qisiŋ mugi, “Eja Sabat kendonoŋ meagoŋ Kana qaa uuguwoŋa
me qaago?”
11 *Qisiŋ mugi kokaeŋ meleeno, “Oŋoonoŋga moronoŋ kokaeŋ kolooja: Eja mom-
baanoŋ lama motooŋgonoŋ Sabat kendonoŋ roŋnoŋ kemebaati eeŋ, iinoŋ ii mende
meŋ hororo koubaa?
12 Ejawaa sewaŋanoŋ mono lamawaa sewaŋa mamaga uuguji, mono ii romoŋgowu.
Kawaajoŋ Sabat kendonoŋ gawoŋ awaa meŋ kaaŋanoŋ Kana qaa mende uuguwoŋa.”
13 Kaeŋ meleema eja ii ijoro, “Gii mono boroga qetetereewa.” Kaeŋ ijoro qetetereero
wala anoti, iikawaa so awaa koloon boria alia kaaŋa kolooro.
14 Kaeŋ kolooro Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ seleeŋgeŋ kema
ajoajoroo ama Jiisas nomaeŋ ama qeniŋ komuwaatiwaa qaa jeŋ moŋgaŋgi. Kiaŋ.

Anutuwaa gawoŋ meme eja tak-kootoya ii kokaeŋ:
15 Jiisasnoŋ qaagia ii iima kotoŋ iikanondeeŋ gomaŋ ii mesaoŋ moŋgeŋ keno. Keno
mamaganoŋ iwaa gematanoŋ otaaŋ keŋgi yoŋoo batugianoŋ ji ejemba kuuya meŋ
qeaŋgoŋ oŋono.

---

* **12:1:** Dut 23.25 * **12:3:** 1 Sml 21.1-6 * **12:4:** Lew 24.9 * **12:5:** Jaŋ 28.9-10 * **12:7:** Mat 9.13; Hoos 6.6
* **12:11:** Luuk 14.5

16 Ii meŋ qeaŋgoŋ oŋoma kania asuganoŋ jewubotiwaajoŋ kotakota qotogoŋ oŋono.
17 Kaeŋ kolooro Anutunoŋ gejatootoo eja Aisaia sololooro qaa moŋ jeroti, iikanoŋ
mono hoŋawo kolooro. Qaa ii kokaeŋ jerota eja,
18 *"Iibu, koi mono noo gawoŋ ejana kolooro ii meweeŋgoŋ mube.
Niinoŋ wombo alana iwaajoŋ mobe kerana qeaŋgoro uunanoŋ iwaajoŋ
aisooŋkejeŋ.
Niinoŋ Uŋana Toroya iwaa uuta sokombaatiwaajoŋ wasiwe kemero iinoŋ qaa
dindiŋagadeeŋ jeŋ tegoŋkejeŋiwaa Buŋa qaaya iŋisaama jeŋ seiro kantria
kantria yoŋoonoŋ kembaa.
19 Iinoŋ aŋgowowo mende ama qaa tokoroŋkota mende qamakebaa.
Ejemba moŋnoŋ iwaa qa otoŋa ii rooŋqeqe kananoŋ mende mobaa.
20 Bowo ologogiti, iinoŋ ii mende qosombaa.*
Lambewaa wikyanoŋ jeŋ kotoŋ sokoya kolooro bolaŋanoŋ jeŋ bobo amakeji, iinoŋ
ii mende qebugowaa.
Gawoŋa kaeŋ meŋ ejembanoŋ qaa dindiŋa otaawutiwaajoŋ manja qeŋ laligoro
qaa iikanoŋ haamo ano otokoriaŋ ambuya.
21 Kantria kantria yoŋonoŋ mono iinoŋ ilaaŋ oŋombaatiwaajoŋ mamboma
joroŋqoroŋgia iwaa qatanoŋ ama laligowuya." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ome yoŋoo esuŋgia uuguŋ qero kamaaja.
Maak 3.20-30; Luuk 11.14-23

22 Omenoŋ eja moŋ qaamuuŋ meŋ muro jaaya gooro moto laligoroti, ii wama
Jiisaswaanoŋ kagi. Jiisasnoŋ ii meŋ qeaŋgoro omeya kouma keno neselaŋa lolooro
mombo qaa jeŋ uuŋ iiro.
23 Uuŋ iiro ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ ii iima aaruŋ jegi, "Eja koi kanoŋ mono
Deiwidwaa gbilia kolooja me?"
24 *Kaeŋ jegito, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ ii moma kokaeŋ jegi,
"Eja koi kanoŋ mombaa ku-usunoŋ qaagoto, omejiilaŋ yoŋoo Poŋgia Iimolaŋ iwaa
esuŋnoŋ ome oŋotaaŋkeja."
25 Kaeŋ jegito, Jiisasnoŋ uuroromoŋgogia modaboroŋ kokaeŋ iŋijoro, "Kantri daeŋ
yoŋoo galeŋurugianoŋ batugianoŋ aŋgowowo ama jumbuti, iyoŋonoŋ mono tiwilaaŋ
aogi kantrigianoŋ boliŋ saoyagadeeŋ kolooŋ qeqelalaŋ ewaa. Kaaŋagadeeŋ siti me
gomaŋ mombaa kanageso yoŋonoŋ batugianoŋ aŋgowowo ama jumbuti, iyoŋonoŋ
mono galeŋkoŋkoŋ gawoŋgia meŋ nambombaajoŋ amamaawuya.
26 "Mobu, Satanoŋ mono alia Satan moŋ otaanagati eeŋ, iyoŋonoŋ mono batugianoŋ
aŋgowowo ama jumbuyaga. Kaeŋ kolooro galeŋkoŋkoŋ gawoŋgia mewombaajoŋ
amamaagi ometotoŋgianoŋ mono nomaeŋ nanaga?
27 "Mobu, niinoŋ Iimolambaa esuŋnoŋ omejiilaŋ konjoma oŋombenagati eeŋ, oŋoo
alaurugianoŋ mono morowaa esuŋnoŋ ii konjoma oŋombuyaga? Kawaajoŋ yoŋonoŋ
mono qaagia hoŋa me qaagoti, ii gosiŋ jeŋ tegowu.†
28 Ii jeŋ tegowuto, Anutuwaa ku-usunoŋ noo boro susuna sololooro omejiilaŋ
oŋotaaŋkejeŋi eeŋ, Anutuwaa bentotonoŋ mono oŋoonoŋ kaŋ kuuja.
29 Moŋnoŋ eja kotiga Iimolambaa kana boria waladeeŋ mende somoŋgowaati
eeŋ, iinoŋ mono nomaeŋ mirianoŋ uma qeŋgama esuhinaya menaga? Waladeeŋ ii

* **12:18:** Ais 42.1-4 * **12:20:** Bowo ano lambewaa wik ii ejembawaajoŋ jeja. Ejembanoŋ moŋ qeŋ jaabamagege ama mugi momalaarianoŋ jaŋgoŋ qaomambaajoŋ anji, Jiisasnoŋ ii meŋ qeaŋgowaa. * **12:24:** Mat 9.34; 10.25
† **12:27:** Iyaŋgiaa sele galeŋurugianoŋ Anutuwaa qata qama kileŋ ome ii Iimolambaa esuŋnoŋ konjoma oŋoŋgi niinoŋ ii Anutuwaa ku-usunoŋ konjoma oŋomakejeŋ. Ororoŋ mende nanjoŋiwaajoŋ moronoŋ hoŋa ano moronoŋ qaa qoloŋmoloŋgoya otaaŋkeja? Yoŋonoŋ me niinoŋ?

somoŋgoro rarogo mono saanoŋ mirianoŋga ilawoilaya kuuya tagoŋ meŋ kembaa. (Iikawaa so niinoŋ kaaŋagadeeŋ Satan somoŋgoŋ gematanoŋ omeya oŋotaaŋkejeŋ.)
30 *“Moŋnoŋ niwo mende laligoji, iinoŋ mono qetegoŋ nomakeja. Moŋnoŋ ejemba noo qanoŋ ajoroowutiwaajoŋ mende horoŋ oŋomakeji, iinoŋ mono mendeema oŋomakeja.
31 Kawaajoŋ niinoŋ qaa moŋ kokaeŋ iŋijomaŋa: Ejemba siŋgisoŋgo ama mepaqepae kuuya amakejuti, ii Anutunoŋ saanoŋ mesaoŋkejato, moŋnoŋ Uŋa Toroya mepaegowaati, iikawaa siŋgisoŋgoya Anutunoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ mende mesaowaa. Qaago totooŋ!
32 *“Moŋnoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa mepaegoŋ qaa jewaati eeŋ, Anutunoŋ ii saanoŋ mesaowaato, moŋnoŋ Uŋa Toroya mepaegoŋ qaa iwoi jewaati, iwaa siŋgisoŋgoya ii Anutunoŋ namonoŋ laligowaatiwaa so me koomu gematanoŋ kanoŋ mende mesaowaa.

Gerewaa kania ii hoŋa iima gosiŋ moma kotowu.
Luuk 6.43-45

33 *“Gerewaa kania ii hoŋa iima gosiŋ mojoŋ. Kawaajoŋ mono gere galeŋ koŋgi awaa kolooro hoŋa awaa kolooŋkebaa me gere meŋ boligi hoŋa bologa kolooŋkebaa.
34 *Eja uutanoŋ iwoi saa qeŋ eji, ii mono buutanoŋ asuganoŋ jeŋkeja. Kawaajoŋ oŋoaŋgio qatowaa merauruta kolooju. Bologa kaaŋ kolooŋ mono nomaeŋ qaa awaa jewuyaga?
35 Eja awaawaa uu kowianoŋ iwoi awaawaa moriaŋa eji, iinoŋ mono awaa ii asuganondeeŋ jeŋkeja. Eja bologaa uu kowianoŋ iwoi bologaa moriaŋa eji, iinoŋ mono bologa ii asuganoŋ jeŋkeja.
36 “Kaeŋ jeŋkejato, niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Ejembanoŋ soŋgo waleema qaa je omaya omaya jewuti, iyoŋonoŋ mono qaa jegia kuuyaa kania ii jenteegowaa kambaŋ somatanoŋ Anutuwaajoŋ jeŋ asarigi gosiwaa.
37 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Anutunoŋ mono qaa jega gosiŋ iikawaa so qaaga jeŋ tegoro solaŋaniwaga me qaagawo koloon lombo mokoloowaga. Kiaŋ.

Boi tosianoŋ aŋgoletowaajoŋ kaparaŋ koma weleŋgi.
Maak 8.11-12; Luuk 11.29-32

38 *Kambaŋ kanoŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ano Kana qaawaa boi tosianoŋ Jiisaswaajoŋ kokaeŋ ijogi, “Boi, gii saanoŋ aŋgoleto moŋ mena ii iibombaajoŋ mojoŋ.”
39 *Kaeŋ ijogi kokaeŋ meleema oŋono, “Ejemba kete namonoŋ laligojuti, ii tuuŋ somata bologa kolooŋ serowiliŋ amakeju. Yoŋonoŋ Anutuwaa aiweseyaajoŋ kaparaŋ komakejuto, aiwese moŋ gejatootoo eja Joonawaanoŋ mono koloodabororo. Anutunoŋ aiwese morota moŋ mende ama oŋombaa.
40 *Joonanoŋ gomamboria karooŋ kowe osombaa (gajugaju) tomeŋanoŋ laligoroti, kawaa so Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kaaŋagadeeŋ gomamboria karoombaa so baloŋ uutanoŋ ewaa.
41 *“Joonanoŋ Niiniwe ejemba batugianoŋ kema Anutuwaa qaanoŋ uugia kuuro moma iikanondeeŋ uugia meleeŋgito, mobu, niinoŋ batugianoŋ asugiŋ nama Joonawaa nanamemeŋa uuguŋ amakejeŋ. Kaeŋ amakejento, oŋo kileŋ telambelaŋ ama nomakeju. Kawaajoŋ Niiniwe ejembanoŋ jenteegowaa kambaŋ somatanoŋ ejemba tuuŋ somata koi nanjuti, oŋowo ororoŋ koomunoŋga waama oŋoo kooroŋgianoŋ motooŋ nambu. Motooŋ nama Niiniwe yoŋonoŋ qaa kokaeŋ oŋoo selegianoŋ kuuwuya,

* **12:30:** Maak 9.40 * **12:32:** Luuk 12.10 * **12:33:** Mat 7.20; Luuk 6.44 * **12:34:** Mat 3.7; 23.33; 15.18; Luuk 3.7; 6.45 * **12:38:** Mat 16.1; Maak 8.11; Luuk 11.16 * **12:39:** Mat 16.4; Maak 8.12 * **12:40:** Jon 1.17 * **12:41:** Jon 3.5

‘Oŋo Siwe gomambaa Eja hoŋa telambelaŋ ama mugi Anutunoŋ iroŋa meleema oŋono siimbobolo uuta mobuya.’ Niiniwe yoŋonoŋ kaeŋ jegi nanamemeŋgianoŋ oŋoaŋgiaa kaniagia iŋisaaŋgi gamugia mobuya.

42 *“Kaniagiaa kaisareya moŋ ii kokaeŋ: Anutunoŋ kerugeŋ momakooto uuta somata ii kiŋ Solomon muro Saut waageŋga kantri mombaa kwiin embanoŋ Solomombaa momakootoya momambaajoŋ siiŋa moro. Siiŋa moma gomaŋ goraayanoŋga waama kana koriga tintiŋ kaŋ laligoŋ Solomombaa momoya moro.

“Ii moroto, mobu, kambaŋ kokaamba niinoŋ batugianoŋ koloon nama Anutuwaanoŋ momakooto uuta meŋ kajeŋi, ii Solomombaa momakootoya uuguja. Uugujato, oŋo kileŋ telambelaŋ ama noma tompiŋ laligogi mende sokonja. Kawaajoŋ Anutunoŋ kanageŋ ejemba korebore horoŋ oŋoma qaagia jeŋ tegowaatiwaajoŋ jaayanoŋ keubuti, kambaŋ iikanoŋ Saut kantriwaa kwiin emba iikanoŋ mono kaaŋagadeeŋ keubaa. Iinoŋ ejemba tuuŋ somata koi nanjuti, oŋowo ororoŋ koomunoŋga waama oŋoo kooroŋgianoŋ motooŋ nambaa. Motooŋ nama qaa kokaeŋ oŋoo selegianoŋ kuuwaa, ‘Oŋo Jiisas telambelaŋ ama mugi Anutunoŋ iroŋa meleema oŋono siimbobolo uuta mobuya.’ Iinoŋ kaeŋ jero oŋonoŋ siligia gosiŋ oŋoaŋgiaajoŋ gamugia mobuya. Kiaŋ.

Ome yoŋonoŋ eja uutanoŋ eleembombaajoŋ kaparaŋ konju.
Luuk 11.24-26

43 “Omenoŋ eja uutanoŋga kouma baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kema laŋ liligoŋ laligoŋ haamo memambaajoŋ miri moŋgama moŋ mende mokoloowaa.

44 Ii mende mokoloon mojoya tiiro kokaeŋ jewaa, ‘Mirina mesaoŋ kaweti, iikanoŋ mono mombo eleemaŋa.’ Kaeŋ jeŋ eleema miria usuma menjereŋgoro eroti, ii gbameŋa ero mokoloowaa.

45 “Kaeŋ mokoloon kema omejiilaŋ tosaaŋa 7 uŋuambaa. Omejiilaŋ 7 ii iyaŋa uugun bologa totooŋ kolooju. Iinoŋ ii uŋuano kaŋ miri ii uma iikawaa uutanoŋ laligowuya. Kaeŋ kolooro eja iikawaa kania wala kileŋkileŋ kolooroto, kanageŋ boliqolidaborowaa. Ejemba tuuŋ somata bologa koi kete namonoŋ laligojuti, oŋoonoŋ kaaŋagadeeŋ kaeŋ koloowaa.” Kiaŋ.

Jiisaswaa nemuŋkouruta
Maak 3.31-35; Luuk 8.19-21

46 Jiisasnoŋ toroqeŋ ejemba tuuŋ qaa iŋijoŋ laligoro nemuŋkoganoŋ kaŋ seleengeŋ nama iwo qaa jewombaajoŋ mogi.

47 Mogi moŋnoŋ kokaeŋ ijoro, “Moba, goo nemuŋkoganoŋ mono seleengeŋ nama giwo qaa jewombaajoŋ moju.”

48 Qaa ii ijoroto, iwaajoŋ meleema kokaeŋ jero, “Noo nemuna ii moronoŋ? Noo kouruna ii moronoŋ?”

49 Kaeŋ jeŋ boria gowokouruta yoŋoonoŋ baageŋ boraama jero, “Iibu, noo nemuna ano kouruna hoŋa mono koi.

50 Daeŋ yoŋonoŋ noo Siwe Maŋnaa uusiiŋa teŋ komakejuti, kuuya iyoŋonoŋ mono noo nemuna ano naaŋkouruna kolooju.” Kiaŋ.

13

Qosomakororoo ejawaa sareqaa.
Maak 4.1-9; Luuk 8.4-8

1 Kambaŋ iikanondeeŋ Jiisasnoŋ gomaŋ ii mesaoŋ apu aŋgoŋ goraayanoŋ kemeŋ raro.

* **12:42:** 1 Kiŋ 10.1-10; 2 Hist 9.1-12

2 *Raro ejemba tuuŋlelembenoŋ iwaanoŋ kema ajoroogi waŋgonoŋ uma raro. Raro
ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ aŋgoŋ goraayanoŋ sakasinoŋ ajoroogi.
3 Kaeŋ ajoroogi sareqaa mamaga jeŋ kokaeŋ jero, “Mobu! Eja moŋnoŋ nene kota
qosoma kororoomambaajoŋ gawonoŋ keno.
4 Kema qosoma kororooro kota tosianoŋ kana goraayanoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ
koŋgi (warawеŋ) kooŋa kooŋa kouma ii nedaborogi.
5 “Kota tosianoŋ jamo kowonjinoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koma kanoŋ namo mamaga
mende mokoloogi. Namo dusiita qaa erotiwaajoŋ kuragagia uulaŋawo kougi.
6 Kougito, weeŋnoŋ kouma iŋiima jeŋ kotoŋ oŋono tiigia qaagotiwaajoŋ soliŋ
gororoŋgogi.
7 “Kota tosianoŋ kumuntiri waayawonoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koŋgi iikanoŋ kouma
qeŋ turuŋ bibiloko meŋ oŋoŋgi.
8 Kaeŋ jaŋgoŋ qaonoto, kota tosianoŋ namo awaanoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koma
tosaaŋa kogia 100 koloogi. Tosia kogia 60, tosia 30 iikawaa so koloоŋ seigi.
9 Moŋnoŋ uugejiawo laligoji eeŋ, iinoŋ mono sareqaa koi geja ama moma kotowa.”
Kiaŋ.

Jiisasnoŋ naambaajoŋ sareqaa jero.
Maak 4.10-12; Luuk 8.9-10

10 Kaeŋ jero gowokourutanoŋ kaŋ Jiisas kokaeŋ qisiŋ mugi, “Gii mono naambaajoŋ
ejemba yoŋoo qaa jemanjeŋ sareqaanoŋ ama jeŋkejaŋ?”
11 Qisiŋ mugi kokaeŋ meleema iŋijoro, “Ii kokaembaajoŋ: Siwewaa bentotonoŋ
keuma laligowoŋatiwaa qaa aasaŋgoya ii oŋo asuganoŋ iŋijowe moma kotojuto,
iyoŋoonoŋ ii kaeŋ qaago.
12 *“Kawaa kania ii kokaeŋ: Moŋnoŋ momakootoyawo laligoji, Anutunoŋ mono ii
toroqeŋ muro koma gbiliŋ morianŋawo laligowaato, moŋnoŋ momakootoya qaa laligoji,
Anutunoŋ mono momoya melaa eji, ii kaaŋagadeeŋ qetegoŋ wambaa.
13 “Ejemba yoŋoo qaa jemanjeŋ kokaembaajoŋ sareqaanoŋ ama jeŋkejeŋ: Yoŋonoŋ
iyaŋgiaa jaagianoŋ iwoi iimago kania kileŋ mende iima kotowuya. Iyaŋgiaa geja-
gianoŋ qaa tororo momago kania kileŋ mende moma asariwuya.
14 *Gejatootoo eja Aisaianoŋ waladeeŋ qaa moŋ jeŋ ooroti, iikanoŋ ejemba kaaŋa
yoŋoojoŋ hoŋawo kolooŋkeja. Qaa ii kokaeŋ,
‘Qaa moma bimbimgoŋgo kania kileŋ mende moma asariwuya.
Iwoi iima bimbimgoŋgo kania kileŋ mende iima kotowuya.
15 Ejemba tuuŋ somata koi yoŋoo uugianoŋ mono kotakota gojoma eja.
Gejagianoŋ qaa moma bimbimgoŋgo jaagia komujulaaŋ laligoju.
Kaeŋ mende ambuyagati eeŋ, mono jaagianoŋ iwoi iima kotoŋ gejagianoŋ qaa
moma uugianoŋ kania moma asariŋ uugia meleeŋgi niinoŋ ii saanoŋ meŋ
qeaŋgoŋ oŋombenaga.’
16 *“Qaa kaeŋ ejato, oŋoo jaagianoŋ iwoi iima kotojiwaajoŋ mono simbawoŋawo
kolooju. Gejagianoŋ qaa moma kotojiwaajoŋ mono simbawoŋawo kolooju.
17 Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijomaŋa: Gejatootoo ejemba ano Anu-
tuwaanoŋ ejemba solaŋa mamaganoŋ oŋo iwoi koi iijuti, ii iibombaajoŋ awelegoŋ
laligogito, ii mende iigi. Oŋo qaa koi mojuti, yoŋonoŋ ii mobombaajoŋ uuqeeaŋgo
somata moma laligogito, ii mende mogi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ sareqaawaa kania jero.
Maak 4.13-20; Luuk 8.11-15

18 “Qosomakororoo ejawaa sareqaa jejeŋi, iikawaa kania ii mono geja ama mobu.

---

* **13:2:** Luuk 5.1-3 * **13:12:** Mat 25.29; Maak 4.25; Luuk 8.18; 19.26 * **13:14:** Ais 6.9-10 * **13:16:** Luuk 10.23-24

19 Nene kota qosoma kororooro kana goraayanoŋ kemeŋ konoti, ii kokaeŋ: Moŋnoŋ
bentotombaa Buŋa qaaya moma kania mende moma asariro Kileŋaa Toyanoŋ kaŋ
uutanoŋ kota komogiti, ii qetegowaa.
20 Nene kota qosono jamo kowonjinoŋ kemeŋ konoti, ii ejemba sareya moŋ. Yoŋonoŋ
Buŋa qaa moma ii iikanondeeŋ uuqeeaŋgo qaganoŋ moma aŋgoŋ komakeju.
21 “Kaeŋ amakejuto, uugianoŋ tiita mende eŋ oŋombaato, kambaŋ
torodaamoŋgadeeŋ nama kotiiŋ laligowuya. Buŋa qaawaajoŋ ama kakasililiŋ me
sisiwerowero kolooro kambaŋ iikanondeeŋ mono tama uŋuwaa.
22 Nene kota qosono kumuntiri waayawonoŋ kemeŋ koŋgiti, ii kokaeŋ: Yoŋonoŋ
Buŋa qaa mogi uugianoŋ kemejato, balonoŋ laaligowaa majakakaya ano moneŋ
hina memewaa uugereya kolooŋ bimooŋ oŋomakeja. Qabuŋagiawo koloowombaajoŋ
koposoŋgogi siiŋ kombombaŋa bologa tosianoŋ kaaŋagadeeŋ uugianoŋ duŋguŋ Buŋa
qaa bibiloko meŋ muŋkeja. Kaeŋ kolooro hoŋgia qaa auta (gipeya) koloowuya.
23 “Nene kota namo awaanoŋ qosono kemeŋ koŋgiti, ii ejemba koi kaaŋa: Yoŋonoŋ
Buŋa qaa geja ama moma moma asariŋ pondaŋ nama hoŋgia mokolooŋkeju. Tosianoŋ
qaa je motooŋgonoŋga kota 30 mokolooŋkeju. Tosianoŋ hoŋgia 60, tosianoŋ qaa kota
motomotooŋ yoŋoo hoŋgia 100 meŋ seiŋ mokolooŋkeju.” Kiaŋ.

Qiŋqiliwaa sareqaa

24 Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ jero, “Siwewaa bentotoŋaa kania ii eja kokaaŋaa
so ama jemaŋa. Iinoŋ gawoŋanoŋ kema nene kota awaa qosoma kororooro.
25 Qosoma kororooroto, gomantiiŋanoŋ egi kanoŋ kere ejanoŋ kaŋ wiit dumuŋ
batugianoŋ kanoŋ qiŋqiliwaa kota qosoma kororooŋ mesaoŋ keno.
26 Wiit dumuŋ kotanoŋ juma waama uma hoŋa asugiroti, kambaŋ iikanoŋ qiŋqilinoŋ
kaaŋagadeeŋ asuganoŋ asugiro.
27 “Asuganoŋ asugiro weleŋqeqeurutanoŋ ii iima gawoŋ toyaanoŋ kaŋ kokaeŋ ijogi,
‘Somatanana, gawoŋganoŋ nene kota awaa qosoma kororoona me qaago? Qiŋqiliwaa
kota ii mono daaŋkaya iikanoŋ asugija?’
28 “Kaeŋ ijogi kokaeŋ iŋijoro, ‘Kere ejanoŋ ii qosoma kororooro.’ Kaeŋ iŋijoro
weleŋqeqe yoŋonoŋ kokaeŋ jegi, ‘Nono saanoŋ kema qiŋqili ii qonjoma meŋ kululu-
uwoŋatiwaajoŋ mojaŋ me qaago?’
29 Kaeŋ jegito, kokaeŋ iŋijoro, ‘Qaago! Oŋo qiŋqili qonjoma meŋ kululuuŋ iikanoŋ
dumuŋ tosaaŋa ii kaaŋagadeeŋ qonjombubo.
30 “Mono mesaogi motooŋ somariiŋ hoŋa memeyaa kambaŋa kaŋ kuuro niinoŋ
kambaŋ iikanoŋ dumuŋ kuŋkuŋ ejemba ii kokaeŋ iŋijomaŋa: Mono wala qiŋqili meŋ
kululuuŋ aŋgi jewaatiwaajoŋ boraŋgoŋ kasanoŋ somoŋgowu. Ii somoŋgoŋgo mono
wiit dumuŋ hoŋa ii meŋ kululuuŋ meŋ kaŋ noo kowi mirinoŋ ambu.” ’ Kiaŋ.

Nejoŋ kotaa sareqaa
Maak 4.30-32; Luuk 13.18-19

31 Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ toroqeŋ iŋijoro, “Siwewaa bentotoŋa ii kokaeŋ: Eja
moŋnoŋ nejoŋ kota meŋ aŋaa gawoŋ namoyanoŋ kema ano.
32 Kota ii melaa kazupuleenda. Ii nene kota kuuya iyoŋoo kamaaŋqeqetagia
koloojato, juma waama logoya kuuya uŋuuguŋ somariiŋ gere koloowaa. Kaeŋ kolooŋ
nano kanakeewambaa kooŋa kooŋa kouma haigia gere iikawaa borianoŋ amakeju.”
Kiaŋ.

Yiistwaa sareqaa
Luuk 13.20-21

33 Jiisasnoŋ duŋanoŋ mombo sareqaa moŋ kokaeŋ jero: “Siwewaa bentotoŋa ii yiist
me flaua meŋ somasomariiwaa so kokaeŋ kolooja: Emba moŋnoŋ bered oomanjeŋ

yiist meŋ flaua konde karooŋ kanoŋ mindiriŋ meleŋqeleeŋ ama kema raro korebore somariiro.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ nomaembaajoŋ sareqaaya qaaya jero?
Maak 4.33-34

34 Jiisasnoŋ qaa kuuya ii kanageso yoŋoojoŋ sareqaanoŋ jero. Sareqaaya qaa kaeŋ
qaa moŋ mende iŋijoro.
35 *Kaeŋ kolooro Anutunoŋ gejatootoo eja moŋ sololooro qaa moŋ jeroti, iikanoŋ
hoŋawo kolooro. Iinoŋ qaa ii kokaeŋ jero eja,
“Noo buunanoŋ mono afaaŋgoro sareqaaya qaaya jemaŋa.
Anutunoŋ namo mokolooro asugiroti, kambaŋ iikanondeeŋ qaa aasaŋgoyanoŋ ero
laligoŋ kouniŋi, niinoŋ mono qaa ii asuganoŋ jeŋ iŋisaamaŋa.” Kiaŋ.

Qiŋqiliwaa sareqaawaa kania

36 Jiisasnoŋ sareqaa ii jedaboroŋ ejemba tuuŋ somata oŋomesaoŋ miri uutanoŋ uro.
Uro gowokourutanoŋ iwaanoŋ kaŋ kokaeŋ qisiŋ muŋ ijogi, “Qiŋqili nene gawonoŋ
asugiroti, gii mono sareqaa iikawaa kania jeŋ asariŋ nonomba.”
37 Kaeŋ ijogi kokaeŋ meleema iŋijoro, “Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono nene kota
awaa awaa qosoma kororooŋkeja.
38 Nene gawoŋ ii namowaa kantri kuuya. Nene kota awaa ii bentotombaa
meraboraaŋa oŋoojoŋ jejeŋ ano qiŋqili ii eja bologaa meraboraaŋa yoŋoojoŋ jejeŋ.
39 Kerenoŋ ii qosoma kororooroti, ii Kileŋaa Toyaajoŋ jejeŋ. Dumuŋ kuŋkuŋ
kambaŋa ii namowaa kambaŋa tegowaatiwaa kambaŋa somata ii. Dumuŋ kuŋkuŋ
ejemba ii Siwe gajoba yoŋoojoŋ jejeŋ.
40 “Qiŋqili meŋ kululuuŋ gerenoŋ aŋgi jewaati, iikawaa so mono namowaa kambaŋa
tegowaatiwaa kambaŋa somatanoŋ koloowaa.
41 Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono gajobauruta wasiŋ oŋono kaŋ qaa areŋ bologa
Kraistwaa bentotoŋ uutanoŋ siŋgisoŋgo ambombaajoŋ kondooŋkeji, ii qewagoŋ
mindiŋgowu ano ejemba jeulalaŋa kuuya ii kululuuŋ oŋombuya.*
42 “Kaeŋ mindiŋqindiŋ ama ejemba ii hagoŋ oŋoŋgi gere tombo taŋururuŋ jeŋ eji,
iikanoŋ kemebuya. Iikanoŋ kemebuti, iyoŋonoŋ mono saama gigilaaŋ gobugia kigi
qaro laligowuya.
43 Kambaŋ iikanoŋ ejemba solaŋa yoŋonoŋ mono weeŋ kaaŋa kolooŋ Maŋgiaa
bentotoŋ uutanoŋ asariŋ laligoŋ ubuya. Moŋnoŋ uugejiawo laligoji, iinoŋ mono qaa ii
geja ama moma kotowa. Kiaŋ.

Maa suaŋ mesamesaŋgoyaa sareqaa

44 “Siwewaa bentotoŋa ii maa damandaŋ sewaŋa uuta iikawaa so kokaeŋ kolooja:
Ii gawonoŋ mesaŋgogi ero eja moŋnoŋ ii mokoloon aŋaliŋ aŋgoŋ koma mombo
namonoŋ mesaŋgoro. Mesaŋgoŋ iikawaajoŋ aisooŋ kema esuhinaya kuuya sewaŋa
mewutiwaajoŋ ano moneŋ karo iikanoŋ gawoŋ baloŋ ii sewaŋa mero.” Kiaŋ.

Soroŋ kotaa sareqaa

45 “Siwewaa bentotoŋa ii stua ejawaa so ama sareqaa moŋ kokaeŋ jemaŋa: Iinoŋ
soroŋ kota moŋgama laligoro.
46 Moŋgama laligoŋ soroŋ kota motooŋgo sewaŋa somata ii mokoloon kema esuhi-
naya kuuya sewaŋa mewutiwaajoŋ ano moneŋ karo iikanoŋ soroŋ kota ii sewaŋa
mero.” Kiaŋ.

Misa hoorowaa sareqaa

---

* **13:35:** Ond 78.2 * **13:41:** Qaa areŋ (ideology) bologa ii ŋaa (yaweŋ) gawoŋ momo, komyunist, maslim ano momo areŋ tosaaŋa ii ejemba somoŋgoŋ oŋoŋgi osigi laaligogianoŋ boliŋ sooŋkeji, gajoba yoŋonoŋ mono ii kuuya qewagoŋ mindiŋgowuya.

47 “Siwewaa bentotoŋa ii misawaa so ama sareqaa moŋ kokaeŋ jemaŋa: Ii apu aŋgonoŋ giligi kemero sora tanigia kania kania kemegi oŋoma meŋ kululuuro.
48 Meŋ kululuuro saa qero ejembanoŋ ii horogi goraayanoŋ kouro kamaaŋ rama sora awaa gosiŋ kondenoŋ meŋ kululuugito, soro bologa ii giligi keno.
49 Qaa iikawaa so mono namowaa kambaŋa tegowaatiwaa kambaŋa somatanoŋ koloowaa. Siwe gajoba yoŋonoŋ kaŋ ejemba bologa ii solaŋa yoŋoonoŋga gosiŋ oŋombu.
50 Gosiŋ oŋoma ejemba bologa ii giligi gere tombo taŋururuŋ jeŋ eji, iikanoŋ kemebuya. Kanoŋ kemebuti, iyoŋonoŋ mono saama gigilaaŋ gobugia kigi qaro laligowuya.” Kiaŋ.

Qaa kota walaga ano gbilia
51 Jiisasnoŋ sareqaa ii jedaboroŋ kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Qaa kuuya jejeŋi, ii moma asariju me qaago?” Qisiŋ oŋono meleema “Ooŋ!” ijogi.
52 “Ooŋ!” ijogi kokaeŋ iŋijoro, “Miri toyanoŋ miriaa kowianoŋga hina iwoi walaga ano gbilia unjuma amakeja. Iikawaa so Kana qaawaa boi kuuya Siwe bento-tombaa gowokouruta koloogiti, iyoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ uugiaa kowianoŋga qaa akadamugiawo doŋgoga ano qaa awaa soro walaga unjuma jeŋkeju.” Kiaŋ.

Nazaret yoŋonoŋ Jiisas gema qegi.
Maak 6.1-6; Luuk 4.16-30
53 Jiisasnoŋ sareqaa ii jedaboroŋ gomaŋ baloŋ ii mesaoŋ keno.
54 Kema neŋsoomari taoŋanoŋ keuma qamakooli mirigianoŋ uma Buŋa qaa kuma oŋono. Kuma oŋono aaruŋ waliŋgoŋ kokaeŋ jegi, “Yei, gejajuju! Iinoŋ momakooto koi ano aŋgoleto ku-usuŋawo ii mono daeŋkaya meja?
55 Eja koi mono gomaŋ kokawaa motoŋqeqe ejawaa meriaga. Nemuŋaa qata Maria ano kouruta Jeims, Joosef, Saimon ano Juuda. Ii saanoŋ mojoŋ.
56 Naaŋurutanoŋ kuuya batunananoŋ koi laligoju. Kawaajoŋ iwoi kuuya koi mono daeŋkaya meŋ kaŋ anja?”
57 *Nazaret yoŋonoŋ kaeŋ jegi uugianoŋ boliro iikanoŋ osigi. Osigito, Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Gejatootoo eja ii iyaŋaa taonoŋ ano iyaŋaa mirinoŋ jejewili ama muŋkejuto, gomaŋ tosianoŋ iikaaŋa qaago.”
58 Kaeŋ iŋijoro momalaarigianoŋ mende kolooro yaŋgiseŋgiaajoŋ ama aŋgoleto ku-usuŋawo ii iikanoŋ mamaga mende mero. Kiaŋ.

14

Jombaa aroya kotogi komuro.
Maak 6.14-29; Luuk 9.7-9
1 Kambaŋ kanoŋ baloŋ bakayaa (Galili prowinswaa) kiŋ Herod iinoŋ Jiisaswaa bujuya moro.
2 Ii moma weleŋqeqeuruta ii kokaeŋ iŋijoro, “Ii mono Jon Oomulu ejaga. Iinoŋ mono koomunoŋga waama gawoŋ mero aŋgoleto ku-usuŋawo koolooŋkeju.” Majakaka moma kaeŋ iŋijoro.
3 *Ii kokaembaajoŋa jero: Herodnoŋ koga Filipwaa embia Herodias oloŋ mero Jon Oomulu ejanoŋ kiŋ jeŋ muro opotoro wasiŋ oŋono kema Jon meŋ somoŋgoŋ kapuare mirinoŋ ooŋgi.
4 *Jonoŋ Herodwaajoŋ qaa kokaeŋ jero, “Gii qamboga meŋ laligoŋ Kana qaa uugujaŋ.”

* **13:57:** Jon 4.44 * **14:3:** Luuk 3.19-20 * **14:4:** Lew 18.16; 20.21

5 Kaeŋ jero Herodnoŋ Jon qegi komuwaatiwaa moroto, kanageso yoŋonoŋ Jombaajoŋ mogi gejatootoo ejaga laligoroti, iikawaajoŋ kanageso yoŋoojoŋ toroko moro.
6 Toroko moroto, Herodwaa kolokoloo kambaŋanoŋ karo somataurutanoŋ ajoroon ragi Herodiaswaa boratanoŋ yoŋoo jaagianoŋ danis ano Herodnoŋ iikawaa iimasiiŋa mamaga moro.
7 Kawaajoŋ emba saraŋ iikanoŋ naa iwoiwaajoŋ qisinaga, kiŋnoŋ ii togoŋ mumambaajoŋ qaa somoŋgoŋ qaaya ii jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiro.
8 Kaeŋ jeŋ kotiiro nemuŋanoŋ emba saraŋ ii kuuŋ muro kokaeŋ ijoro, “Mono qisina Jon Oomulu ejawaa aroya kotoŋ waŋa kondenoŋ ama meŋ kaŋ nomba.”
9 Kaeŋ ijoro kimbaa uutanoŋ kobooro wosobiri moroto, jojopaŋ qaaya jero somataurutanoŋ ii mogiti, iyoŋoo jaagianoŋ kamaaŋ qewabotiwaajoŋ ama Jombaa waŋa mubutiwaajoŋ jeŋ kotoro.
10 Kaeŋ jeŋ kotoŋ opotoroya moŋ wasiŋ jero, “Gii mono kapuare mirinoŋ kema Jombaa aroya kotoŋ waŋa meŋ kawa.”
11 Kaeŋ jero Jombaa waŋa kondenoŋ ama meŋ kaŋ emba saraŋ ii muro meŋ kema nemuŋa muro.
12 Jombaa gowokourutanoŋ iikawaa bujuya moma kema qamoya meŋ qasiriwaa jamo kobaanoŋ ama roŋ koŋgi. Roŋ koma kema qaa ii Jiisas ijogi moro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja 5,000 nene uŋuagiro.
Maak 6.30-44; Luuk 9.10-17; Jon 6.1-14

13 Jiisasnoŋ Jombaa sunduya moma gomaŋ ii mesaoŋ waŋgonoŋ uma baloŋ gbameŋa moŋnoŋ iyaŋgiodeeŋ laligowombaajoŋ keŋgi. Ejemba tuuŋ yoŋonoŋ iikawaa bujuya moma taoŋ ano gomaŋgia mesaoŋ Jiisaswaa gematanoŋ otaaŋ baloŋ kana keŋgi.
14 Keŋgi Jiisasnoŋ waŋgonoŋga kamaaŋ ejemba tuuŋ somata iŋiima yoŋoojoŋ wosoya moro. Wosoya moma batugianoŋ ji iŋiro laligogiti, ii meŋ qeaŋgoŋ oŋono.
15 Kaeŋ ama laligoro mare kolooro gowokourutanoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ jegi, “Boi, nono baloŋ gbameŋa kokanoŋ laligoniŋ weeŋ jaaya tegoŋ kememambaajoŋ anja. Kawaajoŋ gii saanoŋ ejemba tuuŋ koi wasiŋ oŋona gomaŋa gomaŋa kanoŋ kema nembanenegia sewaŋa meŋ newu.”
16 Kaeŋ jegito, Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Yoŋonoŋ saanoŋ kokanoŋ rabu. Oŋonoŋ mono oŋoaŋgio ii nene uŋuagiwu.”
17 Kaeŋ iŋijoro jegi, “Nono bered 5 ano sora woi iikaaŋ meŋ laligojoŋ.”
18 Kaeŋ jegi iŋijoro, “Mono ii meŋ kaŋ nombu.”
19 Kaeŋ iŋijoŋ ejemba tuuŋ somata ii jiiro lolonoŋ kamaaŋ rabutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋono ragi. Ragi bered 5 ano sora woi ii meŋ Siwenoŋ uuro uro kotuegoŋ bered motoŋ gowokouruta oŋono ejemba tuuŋ so mendeema oŋoŋgi.
20 Mendeema oŋoŋgi ejemba korebore neŋ neŋ timbiriŋgogi. Neŋ timbiriŋgoŋ nene kitia reremoŋa mesaogiti, ii gowoko yoŋonoŋ meŋ kululuugi konde 12 kanoŋ kemeŋ saa qero.
21 Eja bered negiti, iyoŋoo jaŋgogia ii 5,000. Emba merabora yoŋoo jaŋgogia ii mende megi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ apu aŋgoŋ qaganoŋ riiŋ riiŋ keno.
Maak 6.45-52; Jon 6.15-21

22 Negi tegoro Jiisasnoŋ iikanondeeŋ gowokouruta jeŋ kotoŋ oŋoma kokaeŋ jero, “Oŋo mono waŋgonoŋ uma waladeeŋ apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ kembu. Niinoŋ saanoŋ kambaŋ biiwianoŋ ejemba tuuŋ koi oŋoombe keŋgigo kamaŋa.”
23 Kaeŋ jeŋ ejemba oŋoono keŋgi baaŋanoŋ uma aŋodeeŋ laligoŋ qama kooliro. Qama kooliŋ laligoro mare kolooro baaŋanoŋ yaŋabuju raro.

24 Raro waŋgogianoŋ apu aŋgoŋ biiwianoŋ koriganoŋ keno haamonoŋ keŋgiti,
iikaaŋ baageŋga qeŋ karo sirinoŋ waŋgo kuuŋ giliro keqelaŋ kema karo.
25 Kaeŋ ano gomaŋ aworaŋgoro (3-6 kilok) iikanondeeŋ Jiisasnoŋ apu aŋgoŋ
qaganoŋ riiŋ riiŋ gowokouruta yoŋoonoŋ karo.
26 Kaŋ apu aŋgoŋ qaganoŋ riiŋ riiŋ karo gowokourutanoŋ ii iima aaruŋ toroko moma
jeneŋgia ororo “Kowe Soŋgorinoŋ kaja,” jeŋ sombugia moma qama qa gigilaagi.
27 Qama qa gigilaagito, Jiisasnoŋ iikanondeeŋ qaa jeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Alauruna,
mono qaqabuŋabuŋagiawo satiiŋ laligowu. Neeno kajeŋ. Toroko mende mobu.”
28 Kaeŋ iŋijoro moma Piitonoŋ meleema kokaeŋ ijoro, “Giinoŋ Poŋga koloojaŋi eeŋ,
mono saanoŋ jena niinoŋ apu qaganoŋ riiŋ riiŋ goonoŋ kamaŋa.”
29 Jiisasnoŋ ii moma “Saanoŋ kawa,” ijoro. Kaeŋ ijoro Piitonoŋ waŋgo mesaoŋ apu
aŋgoŋ qaganoŋ riiŋ riiŋ kanaiŋ Jiisaswaanoŋ keno.
30 Kanaiŋ kenoto, haamonoŋ mamaga qeŋ siri karo iima toroko moma jeneŋa ororo
kanaiŋ apu uutanoŋ kemeŋ kokaeŋ qaro, “Poŋ, mono ilaaŋ nomba!”
31 Qaro Jiisasnoŋ iikanondeeŋ boria boraama Piitowaa borianoŋ meŋ kokaeŋ ijoro,
“Momalaariga ii melaada. Mono naambaajoŋ uuwoi anjaŋ?”
32 Kaeŋ ijoŋ ilaaŋ muro waŋgonoŋ uri haamonoŋ goroŋ qero sirinoŋ noŋ qero.
33 Noŋ qero eja waŋgonoŋ ragiti, iyoŋonoŋ waeya meŋ mepeseeŋ muŋ kokaeŋ jegi,
“Oŋanoŋ, gii Anutuwaa meriaga.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Genesaret laligoŋ meŋqeeaŋgo gawoŋ mero.
Maak 6.53-56

34 Apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ Genesaret gomanoŋ keuma waŋgo mesaoŋ sakasinoŋ
kemegi.
35 Sakasinoŋ kemegi gomaŋ iikawaa ejembaya Jiisas moma kotoŋ mugi. Moma kotoŋ
muŋ qaa aŋgi gomaŋ kuuya kosianoŋ ragiti, iikanoŋ keno bujuya moma ji ejemba
kuuya uŋuama Jiisaswaanoŋ kagi.
36 Kaŋ nama Jiisaswaa maleku susuyanoŋ oosiriwombaajoŋ welema muŋ laligogi.
Oosirigiti, kuuya iyoŋonoŋ mono qeaŋgodaborogi. Kiaŋ.

15

Ambosakoŋ yoŋonoŋ qaa kuma soogi.
Maak 7.1-13

1 Kawaa gematanoŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ano Kana qaawaa boi
tosianoŋ Jerusalem sitinoŋa Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ qisiŋ mugi,
2 “Goo gowokouruganoŋ mono naambaajoŋ kana uuguŋ ambosakoŋurunana
yoŋoonoŋ sili mende otaaju? Yoŋonoŋ mono borogia soŋgbama hamo mende qeŋ kileŋ
kanaiŋ nembanene neju?”
3 Kaeŋ qisiŋ mugi kokaeŋ iŋijoro, “Oŋoaŋgio mono naambaajoŋ ambosakonana
yoŋoonoŋ sili otaawombaajoŋ kana uuguŋ Anutuwaanoŋ jojopaŋ qaa qeŋkeju?
4 *Kawaa qaaya moŋ ii kokaeŋ: Anutunoŋ kokaeŋ jeŋ kotoro, ‘Nemuŋ maŋga mono
goda qeŋ oromakeba,’ ano ‘Moŋnoŋ maŋa me nemuŋa qasuaaŋ orombaati, ii mono
qegi komuwa.’
5 “Kaeŋ jeŋ kotoroto, oŋo qaa ii uuguŋ kokaeŋ jeŋkeju, ‘Moŋnoŋ maŋaajoŋ me
nemuŋaajoŋ kokaeŋ jewaa: Wosona mojeŋ. Noo naŋgonaŋgo iwoina buŋa qeŋ
aonaga, ii mono Anutuwaa mamatewoo nandumbaajoŋ gosiŋ ambeta eja. Moŋnoŋ
kaeŋ jeŋ maŋa me nemuŋa goda qeŋ mubaatiwaa so mende kolooja.’
6 “Kaeŋ jeŋ siligia walagaajoŋ ama Anutuwaa jojopaŋ qaaya itagogi omaya koloon
jaŋgoŋ qaomakeja. Ii mende sokonja.

* **15:4:** Eks 20.12; 21.17; Dut 5.16; Lew 20.9

7 Oo uumeleembaa ejemba selesele, gejatootoo eja Aisaianoŋ oŋoo kaniagia tororo
waladeeŋ iŋisaama kokaeŋ jerota eja,
8 *“Ejemba tuuŋ koi kanoŋ mono je buugianoŋ awaagadeeŋ goda qeŋ nomakejuto,
uugianoŋ mono telambelaŋ ama noma moŋgeŋ koriganoŋ aŋgi eja.
9 “Kaeŋ ero noo waena eeŋ toontooŋ meŋ mepeseeŋ nomakeju. Kana qaa kuma
oŋombonjeŋ kitianoŋ ejemba yoŋoo jeŋkootogia ii gisomaso ama melokanjiŋkeju.” ’
Kaeŋ meleema oŋono.

Eja uuta ii nomaeŋ tilooja?
Maak 7.14-23

10 Jiisasnoŋ ejemba tuuŋ mombo oŋoono kagi kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono qaa koi
geja ama moma asariwu.
11 Ejanoŋ iwoi nero uutanoŋ kemeŋkeji, iikanoŋ mende tilooŋ muŋkejato, iyaŋaa
wombotanoŋga qaa kouma kamaaŋkeji, iikanoŋ mono tilooŋ muŋkeja.”
12 Kaeŋ iŋijoro gowokourutanoŋ kaŋ kokaeŋ qisigi, “Farisii (Kana qaawaa ka-
paraŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ qaa ii mogi uŋuro uugianoŋ boliji, ii mojaŋ me qaago?”
13 Qisigi kokaeŋ meleeno, “Niinoŋ waro kuuya noo Siwe Maŋnanoŋ mende komoroti,
ii mono tiitawo qonjomaŋa.
14 *Kileŋ, ii mono oŋomesaowu. Yoŋonoŋ ‘Ejemba jaagoo uŋuamboŋa,’ jeŋkejuto,
iyaŋgiaa jaagianoŋ mono gooja. Jaagoo moŋnoŋ jaagoo alia moŋ borianoŋ meŋ
wambaati eeŋ, iyoronoŋ mono motooŋ roŋnoŋ kemeŋ uruwaa.”
15 Kaeŋ meleeno Piitonoŋ ijoro, “Sareqaa iikawaa kania mono jeŋ asarina mobоŋ.”
16 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ jero, “Oo alauruna, oŋo kaaŋagadeeŋ toroqeŋ momogia awaa
mende kolooja me?
17 Ejanoŋ iwoi kuuya nero uutanoŋ kemeŋkeji, ii korojoŋanoŋ kemeŋ seleeŋgeŋ
kamaaŋkeja. Ii moma kotoju me qaago?
18 *“Ii kamaaŋkejato, qaa uu konoŋanoŋga kouma buutanoŋga kamaaŋkeji, iikanoŋ
mono tilooŋ muŋkeja.
19 Ejemba uu konoŋgianoŋga iwoi koi kaaŋa kolooŋ koumakeja: Qaa bologa
romoŋgoŋ oweŋ jenaŋ meŋ ejemba uŋugi komuwutiwaajoŋ momakeju. Oloŋkalu
ama serowiliŋ ambombaajoŋ momakeju. Iwoi yoŋgoro mewombaajoŋ momakeju.
Jenoŋkuukuu qaa qoloŋmoloŋgoya jewombaajoŋ momakeju. Gemaqeqe qaa jeŋ Anutu
mepaegowombaajoŋ momakeju.
20 Iwoi kaaŋanoŋ mono ejemba tilooŋ oŋomakejato, borogia mende soŋgbama
nembanene neŋkejuti, iikanoŋ eja moŋ mende tilooŋkeja.” Kiaŋ.

Keinan emba moŋnoŋ kaparaŋ koma qama kooliro.
Maak 7.24-30

21 Jiisasnoŋ Genesaret gomaŋ mesaoŋ siti qagara Taia ano Saidon yoroo distrik qata
Fonisia iikawaa uutanoŋ keno.
22 Keno Keinan emba, baloŋ iikawaa toya moŋnoŋ kaŋ Jiisas welema kokaeŋ qama
ijoro, “Poŋ, Deiwidwaa gbili, mono kiaŋkomuŋ nomba! Omenoŋ borana kokojinjiŋ
ama muro siimbobolo somata momakeja.”
23 Qama ijoroto, Jiisasnoŋ qaa moŋ mende meleeno. Kaeŋ kolooro gowokourutanoŋ
kaŋ kokaeŋ kuuŋ muŋ ijogi, “Emba ii saama qama kanananananoŋ kajiwaajoŋ mono
ilaaŋ muna kemba.”
24 Kaeŋ ijogi meleeno, “Amananoŋ Israel kanagesowaa lama soosooya iikayadeeŋ
hamo qeŋ oŋomambaajoŋ ama wasiŋ nonota kajeŋ.”

---

* **15:8:** Ais 29.13 * **15:14:** Luuk 6.39 * **15:18:** Mat 12.34

25 Kaeŋ meleeno emba iikanoŋ kosianoŋ kaŋ simiŋ kuma muŋ ijoro, “Poŋ, mono
ilaaŋ nomba!”
26 Kaeŋ ijoroto, Jiisasnoŋ kokaeŋ meleema muro, “Qaago, merabora yoŋoo miri-
gianoŋga bered meŋ kasu oŋoniŋ mende sokombabo. Juuda nono wabaurunana oŋoo
qagia kasu qamakejoŋ. Niinoŋ waladeeŋ Juuda ejemba ilaaŋ oŋombe kantri tosaaŋa
oŋonoŋ mono kasu kaaŋa mamboma laligowu.”
27 Meleema muroto, embanoŋ ijoro, “Poŋ, ii saanoŋ mojento, kasu meria yoŋonoŋ
mono kaaŋagadeeŋ togiaa nene duŋnoŋga nene reemoŋa kamaaro neŋkeju.”
28 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Oo emba, goo momalaariga ii somata.
Kawaajoŋ welema nonjaŋiwaa hoŋa mono koloowaa.” Kaeŋ ijoro moma boratanoŋ
aua iikanondeeŋ qeaŋgoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ji ejemba seiseiya mero qeaŋgogi.
29 Jiisasnoŋ gomaŋ ii mesaoŋ kaŋ Galili apu aŋgombaa goraayanoŋ kouma baaŋanoŋ
uma kamaaŋ raro.
30 Raro ejemba tuuŋlelembeyanoŋ iwaanoŋ kaŋ ejemba koi kaaŋa uŋuaŋgi: Lokoŋ
ano ejemba jaagia googa, tosaaŋa kana borogia eraqeeraŋgoya, tosaaŋa qaamuuŋ
ano tosaaŋa ji mamaga iŋiro laligogiti, ii uŋuama Jiisaswaa kana banoŋ oŋooŋgi meŋ
qeaŋgoŋ oŋono.
31 Meŋ qeaŋgoŋ oŋono qaamuuŋ ejemba yoŋonoŋ qaa jegi kana borogia er-
aqeeraŋgoya yoŋonoŋ qeaŋgoŋ diŋgogi lokoŋ yoŋonoŋ kana riiŋ kema kagi jaagia
dooŋgoya yoŋonoŋ jaa uuŋ iigi ejemba tuuŋ yoŋonoŋ ii iima waliŋgoŋ Israel ananaa
Anutunana mepeseegi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja 4,000 nene uŋuagiro.
Maak 8.1-10
32 Jiisasnoŋ gowokouruta oŋoono iwaanoŋ kagi kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ ejemba
tuuŋlelembe somata koi yoŋoojoŋ wosona mojeŋ. Yoŋonoŋ noonoŋ kaŋ weeŋ
karooŋ laligoŋ waagi nenegia qaondabororo iijeŋ. Kananoŋ kema laligoŋ batuyanoŋ
jaagia giliro tiwitiwilaa mokoloowubotiwaajoŋ ii eeŋ wasiŋ oŋomambaajoŋ togojeŋ.
Kawaajoŋ ii nene uŋuagimambaajoŋ mojeŋ.”
33 Kaeŋ iŋijoro gowokourutanoŋ meleema kokaeŋ ijogi, “Baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ
kokanoŋ nononoŋ mono daeŋkayaga nembanene mamaga mokoloon ejemba
tuuŋlelembe koi uŋuagiwonaga?”
34 Ii moma Jiisasnoŋ kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Oŋoonoŋ bered dawi raja?” Qisiŋ oŋono
“Bered 7 ano sora melaa tosaaŋa raja,” jeŋ ijogi.
35 Ijogi Jiisasnoŋ ejemba tuuŋlelembe ii namonoŋ kemeŋ rabutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ
oŋono kemeŋ ragi.
36 Kemeŋ ragi bered 7 ano sora ii meŋ Anutu qama kooliŋ daŋgiseŋ jeŋ motoŋ
gowokouruta oŋono yoŋonoŋ ii ejemba tuuŋ so toto qeŋ oŋoŋgi.
37 Toto qeŋ oŋoŋgi neŋ neŋ timbiriŋgogi. Neŋ timbiriŋgoŋ nene kitia mesaogi
kemeroti, ii konde 7 kanoŋ meŋ kululuugi saa qero.
38 Eja nene negiti, yoŋoo jaŋgogia ii 4,000. Emba merabora yoŋoo jaŋgogia ii mende
megi.
39 Jiisasnoŋ ejemba tuuŋlelembe oŋoono keŋgi iyaŋa waŋgonoŋ uma Magadan
gomanoŋ keno. Kiaŋ.

16

Boi tosianoŋ aŋgoleto iibombaajoŋ kaparaŋ koŋgi.
Maak 8.11-13; Luuk 12.54-56

1 *Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ano Sadusii (Jigo gawombaa
kaparaŋkoŋkoŋ) tosianoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ qaawaa timbinoŋ horowaatiwaajoŋ
aŋgobato meŋ muŋ kokaeŋ qisigi, “Mono jena Siwenoŋga aŋgoleto moŋ asugiro
iiboŋa.”
2 Kaeŋ qisigi kokaeŋ meleeno, “Oŋo weeŋ kememambaajoŋ ano iikanoŋ kokaeŋ
jeŋkeju, ‘Sombinoŋ ososaajiwaajoŋ woraŋ weeŋ awaa koloowaa.’
3 “Kaaŋagadeeŋ umugawodeeŋ kokaeŋ jeŋkeju, ‘Sombinoŋ ososaaro koosunoŋ
totowijiwaajoŋ mono koŋ musu giliwaa.’ Kaeŋ kaeŋ jeŋ sombimbaa tania iima koŋ
weembaa kania saanoŋ gosiŋkejuto, kambaŋ laligojoŋi, iikawaa aiweseya gosiwom-
baajoŋ mende moju. Ii mende sokonja.
4 *Ejemba tuuŋ bologa namonoŋ laligoŋ oloŋkalu amakejuti, iyoŋonoŋ Anutuwaa
aiweseya asugiwaatiwaajoŋ kaparaŋ komakejuto, Anutunoŋ gejatootoo eja Joonawaa
aiweseya oŋondabororo aiwese tosia mende toroqeŋ qendeema oŋombaa.” Kaeŋ
meleema oŋomesaoŋ moŋgeŋ keno. Kiaŋ.

Farisii ano Sadusii yoŋonoŋ wosokonduŋ kaaŋa kolooju.
Maak 8.14-21

5 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ keuma samoŋ mewombaa-
joŋ duduugiti, ii iigi.
6 *Ii iigi Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo Farisii ano Sadusii paati woi yoŋoo wosokon-
duŋgia ano riki sombaŋgia iikawaajoŋ mono galeŋgia meŋ laligowu. Ii awaagadeeŋ
mende gosiŋ gema qegi yoŋonoŋ mono yiist kaaŋa somariiŋ meŋ boliŋ oŋombuya.”
7 Iŋijoro qaa gemata ii mende moma asariŋ batugianoŋ kokaeŋ amiŋ mogi, “Nono
bered mende meŋ kajoŋ. Kawaajoŋ jeja me nomaeŋ?”
8 Ii amiŋ mogi gejianoŋ kemero kokaeŋ iŋijoro, “Oo oŋo momalaarigia melaada,
naambaajoŋ ‘Bered mende mejoŋ,’ jeŋ oŋoaŋgia amiŋ moju?
9 *Noo kaniana ii naambaajoŋ mende moma kotoju? Niinoŋ bered 5 ii 5,000 yoŋoojoŋ
motowe iikawaa kitia meŋ kululuugi konde dawinoŋ kemeŋ saa qero? Ii duduuju me
qaago?
10 *“Kaaŋagadeeŋ bered 7 ii 4,000 yoŋoojoŋ motowe iikawaa kitia meŋ kululuugi
konde dawinoŋ kemeŋ saa qero? Ii duduuju me qaago?
11 Nii beredwaajoŋ qaa mende jejeŋi, ii nomaeŋ ama mende moma kotoju?
Niinoŋ beredwaajoŋ qaagoto, Farisii ano Sadusii paati yoŋoo wosokonduŋgia ano riki
sombaŋgia gosiŋ gema qewutiwaajoŋ jejeŋ.”
12 Kaeŋ iŋijoro iikanondeeŋ qaayaa kania kokaeŋ moma asarigi, “Ahaa! Flaua meŋ
somasomarii yiistwaa galeŋ meŋ aowombaajoŋ mende jejato, Farisii paati ano Sadusii
paati yoŋoonoŋ qaa melokanjiŋ gema qewombaajoŋ jeja.” Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisaswaa kania jokolooro.
Maak 8.27-30; Luuk 9.18-21

13 Jiisasnoŋ Sisaria Filipai taombaa kosianoŋ kema kanoŋ gowokouruta kokaeŋ qisiŋ
oŋono, “Ejembanoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa noojoŋ nomaeŋ jeŋkeju? Nii moroga
koloojeŋ?”
14 *Qisiŋ oŋono meleema kokaeŋ ijogi, “Tosianoŋ ‘Gii Jon Oomulu ejaga koloojaŋ,’
jeŋkejuto, tosianoŋ ‘Gii Elaija koloojaŋ,’ jeŋkeju ano tosianoŋ toroqeŋ kokaeŋ jeŋkeju,
‘Gii Jeremaia me gejatootoo eja walaga yoŋoonoŋga moŋ koloojaŋ.” ’
15 Kaeŋ ijogi kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Ano oŋoaŋgio noojoŋ nomaeŋ jeŋkeju? Nii moroga
koloojeŋ?”

---

* **16:1:** Mat 12.38; Luuk 11.16 * **16:4:** Mat 12.39; Luuk 11.29 * **16:6:** Luuk 12.1 * **16:9:** Mat 14.17-21
* **16:10:** Mat 15.34-38 * **16:14:** Mat 14.1-2; Maak 6.14-15; Luuk 9.7-8

16 *Qisiŋ oŋono Saimon Piitonoŋ meleema ijoro, “Gii Hamoqeqe Toya Kraist ano
laaligo Toya Anutuwaa Meria koloojaŋ.”
17 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ meleema kokaeŋ ijoro, “Oo Saimon Joonawaa meria, baloŋ
eja sa busuyawo moŋnoŋ qaagoto, noo Amana Siwe gomanoŋ laligoji, iinoŋ mono qaa
ii gii gisaano. Kawaajoŋ giinoŋ mono simbawoŋawo koloojaŋ.
18 Niinoŋ kokaeŋ gijowe moba: Gii Piito (ananaa qaanoŋ karanjaŋ) koloona
niinoŋ karanjaŋ iikawaa qaganoŋ uumeleeŋ kanagesonaa tandoya ambe naŋgoŋ
oŋona uugia meagoŋ kotiiŋ nambu. Giinoŋ ii galeŋ koma oŋona koomu Toyanoŋ ii
senjoŋ gomambaa kiropo naguyanoŋ horoŋ oŋomambaajoŋ amamaawaa. Omejiilaŋ
tosaaŋa yoŋoo ku-usuŋgianoŋ kaaŋagadeeŋ ii kondeema haamo ama oŋombombaajoŋ
amamaawuya.
19 *“Niinoŋ Siwe bentotoŋaa kii meria woi gomaŋa. Gii namonoŋ siŋgisoŋgo
somoŋgona iikanoŋ mono Siwe gomanoŋ kaaŋagadeeŋ soomoŋgoya ewaa. Gii
namonoŋ siŋgisoŋgo mesaoŋ isana iikanoŋ mono Siwe gomanoŋ kaaŋagadeeŋ iisaŋa
ewaa.”
20 Kaeŋ jeŋ Hamoqeqe Toya Kraist kolooroti, ii asuganoŋ jegi moŋnoŋ mobubotiwaa-
joŋ gowokouruta yoŋoojoŋ soŋgo kotakota ama oŋono. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ komumambaa qaaya jero.
Maak 8.31–9.1; Luuk 9.22-27

21 Kambaŋ kanoŋa Jiisasnoŋ kanaiŋ gowokouruta ii qaa kokaeŋ iŋisaama jero,
“Niinoŋ Jerusalem kema siimbobolo mamaga momaŋa. Kantriwaa jotamemeya, jigo
gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ nugi komumaŋa. Komuwe weeŋ karooŋ
kolooro koomunoŋga waamaŋa.”
22 Jiisasnoŋ kaeŋ jero Piitonoŋ horoŋ muŋ goraayanoŋ kema kanaiŋ qotogoŋ kokaeŋ
jeŋ muro, “Oo Poŋ, ii kambaŋ moŋnoŋ kolooŋ gombabotiwaajoŋ Anutunoŋ mono sopa
somoŋgoŋ gomba.”
23 Qotogoŋ muro eleema Piito kokaeŋ jeŋ muro, “Gii qaa romoŋgojaŋi, ii Anu-
tuwaanoŋ qaaga qaagoto, baloŋ ejemba ano Satan siiŋgiaga. Gii noo kana utu-
mambaajoŋ mona uunanoŋ bolija. Kawaajoŋ Satan, gii mono keteda koi noo
jaasewananoŋga togowa!” Kiaŋ.

Kraist otaawombaa sewaŋa

24 *Kambaŋ kanoŋ Jiisasnoŋ gowokouruta qaa kokaeŋ iŋijoro, “Moŋnoŋ noo gem-
ananoŋ kamambaajoŋ moji, iinoŋ mono iyaŋaa uuseliaa siiŋ kombombaŋa bologa
gema qero ‘Buŋa gbilia meŋ kaja,’ jeŋ sisia megi siimbobolo ii bosimakeba. Ii
maripoonoŋ komuwaatiwaa so mokosiŋgoŋ nii notaaŋ kawa.
25 *Moŋnoŋ laaligoya iyaŋaajoŋ aŋaliŋ aŋgoŋ koma aŋaa jaajaa laligoji, iinoŋ mono
laaligoya hoŋa somoŋgoro soowaa. Soowaato, moŋnoŋ balombaa laaligoya noojoŋ
ama qeleema togoŋ nombaati, iinoŋ mono laaligo hoŋaa kania mokoloon kotiiŋ
laligowaa.
26 “Moŋnoŋ gomaŋa gomaŋa yoŋoo ilawoilaya kuuya koma hororo buŋaya kend-
abororo uutaa laaligoya meŋ sooŋ silemale laligoŋ komuro Anutunoŋ qaaya jeŋ tegoro
uŋayanoŋ tiwilaaro mende sokombaa. Esuhinaya iikanoŋ mono uukoisoro mende
ama mubaa. Qaago totooŋ! Kuuya anana mono waŋnana somoŋgoŋ aowombaajoŋ
amamaawoŋa.
27 *“Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kanageŋ Siwe gajoba toroya yoŋowo koi ka-
maagi Maŋaa asamararaŋa iima aaruwuya. Kambaŋ iikanoŋ motomotooŋ ananaa
nanamemenana gosiŋ iroŋa me tawaya iikawaa so nonombaa.

---

* **16:16:** Jon 6.68-69 * **16:19:** Mat 18.18; Jon 20.23 * **16:24:** Mat 10.38; Luuk 14.27 * **16:25:** Mat 10.39; Luuk 17.33; Jon 12.25 * **16:27:** Mat 25.31; Ond 62.12; Room 2.6

28 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Koi nanjuti, oŋoo batugianoŋga tosianoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kiŋ poŋ kolooŋ asugiwaati, ii iima kotowuya. Jaawo laligoŋ koomuwaa siimboboloya mende mogi asugiro ii iibuya." Kiaŋ.

17

Jiisaswaa selianoŋ letono.
Maak 9.2-13; Luuk 9.28-36

1 *Weeŋ 6 tegoro Jiisasnoŋ Piito, Jeims ano Jeimswaa koga Jon uŋuama iyaŋgia siri baaŋa koriga moŋnoŋ uma gbameŋanoŋ laligogi.
2 Laligogi jaasewaŋgianoŋ nano Jiisaswaa sele tanianoŋ letoma qaita moŋ kolooro. Jaasewaŋanoŋ weeŋ jaaya kaaŋa asariro malekuyanoŋ tualalakota kolooŋ asasagawo kolooro.
3 Kaeŋ kolooro iigi Mooses ano Elaija yoronoŋ asugiŋ oŋoma Jiisaswo qaa qaa amigi.
4 Amigi Piitonoŋ kanaiŋ qaa jeŋ Jiisas kokaeŋ ijoro, "Poŋ, nononoŋ kokanoŋ uukorisoro mojoŋ. Kawaajoŋ siiŋganoŋ mojaŋi eeŋ, niinoŋ saanoŋ kuuŋ karooŋ memaŋa. Goojoŋ moŋ, Mooseswaajoŋ moŋ ano Elaijawaajoŋ moŋ."
5 *Kaeŋ ijoŋ nano kokolo tualalakota asamararaŋawo moŋnoŋ kamaaŋ aoŋanoŋ esuuŋ oŋono iikawaa uutanoŋga qa aro moŋ kokaeŋ kamaaro mogi, "Eja koi ii neenaa wombo meranaga. Noo uusiiŋna somatanoŋ mono iwaanoŋ eja. Mono iwaa qaaya moma laligowu."
6 Gowoko yoŋonoŋ qaa ii moma jeneŋgia ororo usugoŋ namonoŋ kamaaŋ keegia mamaga mogi.
7 Kaeŋ mogi Jiisasnoŋ yoŋoonoŋ kaŋ selegia oosiriŋ kokaeŋ iŋijoro, "Mono waabu. Keegia mende mobu."
8 Qaa ii moma uuŋ waama woi ii mende iriigito, Jiisasnondeeŋ nano iigi. Kiaŋ.

Jon Oomulu eja ii Elaijawaa kitiaga kolooja.
9 Baaŋanoŋga roganoŋ kamaaŋ Jiisasnoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, "Oŋo iwoi iijuti, iikawaa bujuya ii ejemba moŋ mende iŋijowu. Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ koomunoŋga waaro iikawaa gematanoŋ ii saanoŋ jeŋ asariŋ laligowu."
10 *Kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono gowokouruta karooŋ yoŋonoŋ Jiisas kokaeŋ qisiŋ mugi, "Kana qaawaa boi yoŋonoŋ qaa kokaeŋ ii naambaajoŋ jeŋkeju, 'Eja Elaijanoŋ mono waladeeŋ Siwenoŋga kamaaro Hamoqeqe Toyanoŋ iikawaa gematanoŋ asugiwaa?" '
11 Qisiŋ mugi meleema kokaeŋ iŋijoro, "Elaijanoŋ waladeeŋ kamaaŋ asugiŋ laaligo kuuya meagowaa. Qaa ii hoŋagato,
12 *niinoŋ kokaeŋ iŋijomaŋa: Elaijanoŋ kamaaŋ asugiroto, ii iima kania mende moma kotogito, ejembanoŋ ii aŋgiaa siiŋgia otaaŋ laŋ ama mugi. Kaaŋiadeeŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa kaaŋagadeeŋ laŋ ama mugi Juuda jotamemeya sisiwerowerogiawo yoŋoo borogianoŋ kemeŋ siimbobolo mobaa."
13 Elaijawaajoŋ kaeŋ jeŋ hoŋa Jon Oomulu ejawaajoŋ qaa iŋijoroti, gowoko yoŋonoŋ ii kaeŋ moma asarigi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ome otaaro meranoŋ qeaŋgoro.
Maak 9.14-29; Luuk 9.37-43
14 Jiisas ano gowoko karooŋ yoŋonoŋ baaŋanoŋga kamaaŋ ejemba tuuŋ yoŋoonoŋ kagi eja moŋnoŋ Jiisaswaa kosianoŋ kaŋ simiŋ kuma muŋ kokaeŋ ijoro,
15 "Poŋ, giinoŋ mono merana kiaŋkomuŋ muba. Ji kiro tama kamaaŋ qero sembeŋ aoŋ siimbobolo mamaga momakeja. Kambaŋ mamaga tama gerenoŋ me apunoŋ kemeŋkeja.

---

* **17:1:** 2 Piito 1.17-18 * **17:5:** Jen 22.2; Dut 18.15; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 3.17; 12.18; Maak 1.11; Luuk 3.22
* **17:10:** Mal 4.5 * **17:12:** Mat 11.14

16 Niinoŋ ii wama gowokouruga yoŋoonoŋ kajento, yoŋonoŋ ii meŋ qeaŋgoŋ
mubombaajoŋ amamaajuya."
17 Kaeŋ ijoro meleema muŋ jero, "Yei! Balombaa ejemba yaŋgiseŋ ano
iriŋqiriŋgiawo, mono kambaŋ dawi oŋowo laligoŋ qato uŋuwe Anutu mende moma
laarigi siimbobolo momakemaŋa? Ii mono wama noonoŋ koi kawu."
18 Wama kagi Jiisasnoŋ ome ii jeŋ muro mesaoŋ keno meranoŋ kambaŋ iikanondeeŋ
qeaŋgoro.
19 Qeaŋgoro gowokourutanoŋ ii iima aŋgiodeeŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ rama kokaeŋ qisiŋ
mugi, "Nononoŋ mono naambaajoŋ ii nononanodeeŋ otaawombaajoŋ amamaajoŋ?"
20 *Qisiŋ mugi kokaeŋ iŋijoro, "Momalaarigianoŋ melaada koloojiwaajoŋ ii otaa-
wombaajoŋ amamaaju. Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Momalaarigiaa
hoŋa ii nejoŋ kotaa so enagati eeŋ, oŋonoŋ saanoŋ baaŋa kokawaa Toyaajoŋ kokaeŋ
jeŋ kotowuyaga, 'Gii mono baaŋa ii metogoŋ waama kema leegeŋ endu amba.' Kaeŋ
jeŋ moma laarigi iikawaa so kolooro endu kembaa. Anutu moma laarigi inaaŋ oŋono
iwoi mombaajoŋ mende osiwuyaga."
21 (Ome tania kaaŋa ii mono qama koliŋ nene siŋgi laligoŋ otaawoŋa. Iwoi morota
moŋ aniŋ mende kouma kembaa. Kiaŋ.)

Jiisasnoŋ koomuyaa Buŋa jero indiŋ woi kolooro.
Maak 9.30-32; Luuk 9.43b-45

22 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo motooŋ Galili prowins uutanoŋ liligoŋ kananoŋ
keŋgi Jiisasnoŋ qaa kota kokaeŋ iŋijoro, "Anutunoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa ii baloŋ
ejemba yoŋoo borogianoŋ ama muro kemebaa.
23 Kemero ii qegi komuwaa. Komuro weeŋ karooŋ kolooro mono koomunoŋga
waabaa." Gowokourutanoŋ ii moma uugianoŋ bimooro wosobiri mogi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigowaa takisya ano.

24 *Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo Kaperneam taonoŋ kougi jiwowoŋ jigowaa takis
meme eja yoŋonoŋ Piitowaanoŋ kaŋ kokaeŋ qisiŋ mugi, "Oŋoo boigianoŋ jiwowoŋ
jigowaa takisya ambaa me qaago?"
25 Qisiŋ mugi "Ooŋ!" jero. Kawaa gematanoŋ Piitonoŋ miri uutanoŋ uro Jiisasnoŋ
qaa mutuya kokaeŋ qisiŋ muro, "Saimon, gii nomaeŋ romoŋgojaŋ? Daeŋ yoŋonoŋ
koŋkororowaa takis ano takis tosaaŋa (custom, revenue) ii balombaa kiŋ eja poŋ
yoŋoojoŋ amakeju? Kantri toya anana me wabaya yoŋonoŋ ii aŋgi meŋ kululuuŋkeju?"
26 Kaeŋ qisiŋ muro meleema "Wabaya yoŋonoŋ," jero. Kaeŋ jero Jiisasnoŋ kokaeŋ
ijoro, "Kaeŋ amakejutiwaajoŋ kantri toya anana ii ambombaa so mende koloojoŋ.
27 Kaeŋ koloojonto, takis mende aniŋ eja iyoŋoo uugianoŋ boliwabotiwaajoŋ mono
kema kasa uupaŋga apu aŋgonoŋ giliwa. Giliŋ sora mutuya horoŋ mewaati, mono
iikawaa qaa oota mesagoŋ moneŋ kota iikanoŋ mokoloowaga. Moneŋ kota ii eja woi
anaraa takisnaraa so. Mono ii meŋ oŋoma iikanoŋ noojoŋ ano geeŋgaajoŋ takis amba."
Kiaŋ.

18

Gowoko batugianoŋ moronoŋ uuta kolooja?
Maak 9.33-37; Luuk 9.46-48

1 *Kambaŋ kanoŋ gowoko yoŋonoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ ijogi, "Siwewaa
bentotoŋ uutanoŋ moronoŋ uuta kolooja?"
2 Kaeŋ ijogi merabora melaa moŋ qaro karo batugianoŋ ano nano.

* **17:20:** Mat 21.21; Maak 11.23; 1 Kor 13.2 * **17:24:** Eks 30.13; 38.26 * **18:1:** Luuk 22.24

3 *Nano kokaeŋ jero, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Uugia mende
meleema merabora kaaŋa mende koloowuti eeŋ, oŋo mono kambaŋ moŋnoŋ Siwewaa
bentotonoŋ mende keubuya.
4 “Kawaajoŋ moŋnoŋ iyaŋa meŋ kamaaŋ aoŋ merabora kokaaŋa koloowaati, iinoŋ
mono Siwewaa bentotoŋ uutanoŋ uuta kolooja.
5 Moŋnoŋ merabora koi kaaŋa moŋ noo qananoŋ koma horoŋ kalaŋ kombaati, iinoŋ
mono nii koma horoŋ nombaa.” Kiaŋ.

Siŋgisoŋgowaa koŋgoro mono qotogowu.
Maak 9.42-48; Luuk 17.1-2

6 Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ jero, “Merabora koi kaaŋa moma laariŋ nonjuti, moŋnoŋ
iyoŋoonoŋga moŋ koŋgoro ama muro siŋgisoŋgo ambaati, eja iikanoŋ mono lombo
uuta mokoloowaa. Anutunoŋ lombo iikawaa iroŋa nomaeŋ muro soyanoŋ koloonaga?
Kemuŋ kowonjiŋ aroyanoŋ somoŋgoŋ kowe biiwianoŋ giligi kemenagati, iikanoŋ
mono afaaŋkota koloonaga.
7 “Siŋgisoŋgowaa siipatitianoŋ mono afaaŋagadeeŋ koloonkeja. Kawaajoŋ baloŋ
ejemba oŋoojoŋ ‘Yei!’ wosobiri mojeŋ. Moŋnoŋ siipatiti aŋgoŋ komambaajoŋ ama-
maaŋkejato, moŋ moronoŋ tosaaŋa koŋgoro ama oŋono siŋgisoŋgo ambuti, iwaajoŋ
mono ‘Yei!’ qama wanjinjiŋgoŋ saajeŋ. Siimbobolo uutanoŋ mono iwaa qaganoŋ
ubaa.
8 *“Boroganoŋ me kanaganoŋ siŋgisoŋgo ambaatiwaa koŋgoro ama gombaati eeŋ,
ii mono kotoŋ giliwa. Kotoŋ giliŋgo borodomoŋ me kanadomoŋ laligoŋ laaligo
kombombaŋa mokoloon oompeleleŋ mokoloowagato, kana boroga woiwo laligona
kanageŋ gere sianoŋ giligi kemebabo. Sia gereya ii tetegoya qaa jewaa.
9 *“Kaaŋiadeeŋ jaaganoŋ siŋgisoŋgo ambaatiwaa koŋgoro ama gombaati eeŋ, ii
mono qonjoma giliwa. Qonjoma giliŋgo jaakoga motooŋgowo laligoŋ laaligo kom-
bombaŋanoŋ keuma oompeleleŋ mokoloowagato, jaaga woiwo laligona gere siawaa
gerenoŋ giligi kemebabo. Kiaŋ.

Lamanoŋ soorotiwaa sareqaa
Luuk 15.3-7

10 “Ejemba melaa koi yoŋoonoŋga moŋ meŋ kamaaŋ mububotiwaajoŋ mono
galeŋgia mewu. Niinoŋ qaa kokaeŋ iŋijowe mobu: Yoŋoo kokojiji gajobaurugianoŋ
Siwe gomaŋ iikanoŋ noo Siwe Amanaa kosianoŋ laligoŋ jaasewaŋa suulaŋ iimakeju.
Kawaajoŋ jejewili mono mende ama oŋombu.
11 (Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono ejemba soogiti, ii meŋ letoma oŋono
oyaŋboyaŋ koloowutiwaajoŋ kamaaro.)
12 “Oŋo qaa koi kawaajoŋ nomaeŋ romoŋgoju? Eja mombaa lamauruta 100 laligogi
yoŋoonoŋga moŋnoŋ sooŋ jiŋjauŋ keno toyanoŋ nomaeŋ ambaa? Iinoŋ mono 99 ii
baaŋanoŋ oŋomesaoŋ kema motooŋgo jiŋjauŋ kenoti, iikawaajoŋ moŋgama kembaa.
13 Moŋgama kema laligoŋ mokoloowaati eeŋ, niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe
mobu: Iinoŋ 99 jiŋjauŋ mende keŋgiti, iyoŋoojoŋa kambaŋ iikanoŋ mamaga mende
aisoowaato, motooŋgo iikawaajoŋ honombonoŋaga mende aisooŋ laligowaa.
14 Iikawaa so oŋoo Maŋgia Siwe gomanoŋ laligoji, iinoŋ mono ejemba melaa koi
yoŋoonoŋga moŋnoŋ sooŋ gere sianoŋ mende kemebaatiwaajoŋ momakeja.” Kiaŋ.

Alaganoŋ siŋgisoŋgo ama gono kokaeŋ amba:

15 *“Uumeleeŋ alaganoŋ siŋgisoŋgo ama gombaati eeŋ, gii mono iwaanoŋ kema
jaasewaŋ qeŋ muŋ kana soŋgiroti, ii qendeema muba. Kaeŋ ana qaaga moma

---

* **18:3:** Maak 10.15; Luuk 18.17 * **18:8:** Mat 5.30 * **18:9:** Mat 5.29 * **18:15:** Luuk 17.3

baatanoŋ kembaati eeŋ, giinoŋ mono alaga haamo ama muna mombo uumotooŋgo ama laligowao.
16 *Kaeŋ ana qaaga moma iikawaa baatanoŋ mende kembaati eeŋ, giinoŋ mono toroqeŋ ala motooŋgo me woi uruama iwaanoŋ kembu. Buŋa Terewaa qaa kokawaa so mono kaeŋ amba, ‘Qaa kuuya ii ejemba woi karoonoŋ naŋgoŋ jegi kotiiwaa.’
17 “Kaeŋ aŋgi qaagia moma iikawaa baatanoŋ mende kembaati eeŋ, giinoŋ mono uumeleeŋ kanagesowaa jotamemeya ii iŋijona iwo amiŋ mobu. Amiŋ mobuto, iyoŋoo qaa baatanoŋ kaaŋagadeeŋ mende kembaati eeŋ, ii mono asuganoŋ jegi jawo kolooro uumeleembaa gadokopa kaaŋa ama muŋ laligowa. Takis tiliqiligiawo megi sisigia meŋkejuti, iikawaa tani kaaŋa ii mono mesaona seleeŋgeŋ laligowaa.

Siŋgisoŋgowaa soomoŋgoya ano iisaŋa

18 *“Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋonoŋ siŋgisoŋgo namonoŋ somoŋgowuti, ii kuuya mono Siwe gomanoŋ kaaŋagadeeŋ soomoŋgoya ewaa ano siŋgisoŋgo balonoŋ mesaoŋ isambuti, ii kuuya mono Anutunoŋ mesaoro Siwe gomanoŋ kaaŋagadeeŋ ewaa.
19 “Toroqeŋ qaa kokaeŋ iŋijowe mobu: Namonoŋ oŋoonoŋga woiyanoŋ qaa ii me ii kawaajoŋ uumotooŋ ama qama kooliwaotiwaa qaa somoŋgowaoti, noo Maŋna Siwe gomanoŋ laligoji, iinoŋ mono ii orono buŋa qeŋ aowaota.
20 Ii kokaembaajoŋ: Ejemba woi me karoonoŋ noo qananoŋ iikanoŋ me kanoŋ ajoroowuti, niinoŋ mono iikanoŋ yoŋoo batugianoŋ laligomaŋa.” Kiaŋ.

Weleŋqeqe kiaŋkomuya qaa iwaa sareqaa

21 *Kambaŋ kanoŋ Piitonoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ qaa kokaeŋ ijoro, “Poŋ, alananoŋ siŋgisoŋgo ama nomakeji, niinoŋ ii indiŋ dawiwaa so mesaowe sokombaa? Indiŋa 7 ii mamaga. Iikawaa so mesaowe sokombaa me qaago?”
22 Jiisasnoŋ ii moma kokaeŋ meleema muro, “Indiŋa 7 qaagoto, 70 taims 7 ii* mesaona sokombaa. Niinoŋ kaeŋ gijojeŋ.
23 Iikawaa kania ii kokaeŋ jeŋ asarimaŋa. Siwewaa bentotoŋa ii kiŋ eja pombaa so ambe kokaeŋ kolooja: Kiŋnoŋ weleŋqeqeuruta oŋoono moneŋgia galeŋ koŋgiti, iikawaa areŋ papiaya qendeeŋgi mindiŋgowaatiwaajoŋ kaparaŋ kono.
24 “Kaeŋ kanaiŋ moneŋa iikawaa sunduya gosiŋ mindiŋgogi kanoŋ eja moŋ wama kagi iwaa jaanoŋ nano. Tosaya ii 10 milyon Kina iwaanoŋ ero.
25 Ii eroto, tosaya ii kumambaajoŋ moneŋa mende sokono amamaarotiwaajoŋ ama somatayanoŋ nama kokaeŋ jeŋ kotoro, ‘Esuhinaya eji, ii kuuya mono sewaŋa mewutiwaajoŋ ambu. Ii ano embameraaŋa ii kaaŋagadeeŋ mono sewaŋgia mewutiwaajoŋ aŋgi moneŋ karo iikanoŋ tosaya ii kumbu.
26 “Kaeŋ jeŋ kotoro weleŋqeqeyanoŋ batanoŋ kamaaŋ simiŋ kuma usugoŋ kokaeŋ welema muro, ‘Gii mono uugere mende ama mokosiŋgoŋ mamboma nona goonoŋ tosaga kuuya ii saanoŋ kuma gomaŋa.’
27 Kaeŋ welema muro somatayanoŋ weleŋqeqeyaajoŋ wosomomo ama tosaya ii kotoŋ mesaoŋ isano kamaaro.
28 Kamaaroto, seleeŋgeŋ kema kanoŋ weleŋqeqe alia moŋ mokoloon iiro. Iwaa tosaya ii weeŋ 100:waa tawaya (Kina 2,000) kawaa so iwaanoŋ ero. Ii iima aroya kotakota meŋ mosoma kokaeŋ ijoro, ‘Noonoŋ tosa goonoŋ eji, ii mono kuma nombaga me?’
29 “Kaeŋ ijoro weleŋqeqe alianoŋ batanoŋ kamaaŋ simiŋ kuma usugoŋ kokaeŋ welema muro, ‘Gii mono uugere mende ama mokosiŋgoŋ mamboma nona goonoŋ tosaga ii saanoŋ kuma gomaŋa.’

---

* **18:16:** Dut 19.15 * **18:18:** Mat 16.19; Jon 20.23 * **18:21:** Luuk 17.3-4 * **18:22:** 70 taims 7 = 490. Kawaa so alagaa siŋgisoŋgoya ii mono suulaŋ mesaowa.

30 “Kaeŋ ijoroto, iinoŋ ii togoŋ kema jenteego eja majistreit ijoro meŋ somoŋgoŋ
kapuare mirinoŋ ooŋgi raro tosaya kundaborogi kamaawaa.
31 Iwoi ii kolooro weleŋqeqe alaurutanoŋ tani ii iima uugia kobooro wosobiri moma
kema iikawaa sunduya kuuya ii somatagia ijogi moro.
32 “Ii moma somatagianoŋ weleŋqeqe mutuya ii qaro jaayanoŋ karo kokaeŋ ijoro,
‘Gii gawoŋ meme eja bologa! Gii tosaga kotoŋ mesaomambaajoŋ qisiŋ nona niinoŋ ii
kuuya mesaoŋ gonjeŋ.
33 Niinoŋ giima kobooŋ kiaŋkomuŋ gombe giinoŋ kaaŋagadeeŋ iikawaa so
weleŋqeqe alaga kiaŋkomuŋ muna sokonaga.’
34 “Somatayanoŋ kaeŋ ijoro iriŋa soono weleŋqeqe iikawaa qaaya jeŋ tegoŋ kasa
miriwaa galeŋ yoŋoo boronoŋ ama muro siimbobolo mamaga moma rabaa. Iikanoŋ
rama tosaya kiŋ pombaanoŋ eroti, ii kuuya kundabororo kamaawaa.
35 Sareqaa kokawaa hoŋa ii kokaeŋ: Oŋo motomotooŋ alagiaa siŋgisoŋgoya uu-
gianoŋ mende mesaowuti eeŋ, noo Siwe Maŋnanoŋ mono kaaŋagadeeŋ qaa iikawaa
so ama oŋombaa.” Kiaŋ.

19

Loemba mesaoŋ aoaowaa qaaya
Maak 10.1-12

1 Jiisasnoŋ qaa ii jedaboroŋgo Galili prowins mesaoŋ Jordan apu kotoŋ leegeŋ kema
metetereeŋ kamaaŋ mombo apu ii kotoŋ Judia prowinsnoŋ karo.
2 Karo ejemba tuuŋlelembenoŋ otaaŋ kagi iikanoŋ meŋ qeaŋgoŋ oŋono.
3 Meŋ qeaŋgoŋ oŋono Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) tosianoŋ iwaanoŋ kaŋ
qaawaa timbinoŋ horowaatiwaa aŋgobato meŋ muŋ kokaeŋ qisiŋ mugi, “Ejanoŋ kania
ii me woiwaajoŋ embia mesaowaati, ii Kana qaa uuguwaa me qaago?”
4 *Qisiŋ mugi meleema kokaeŋ iŋijoro, “Mokomokoloo Toyanoŋ mono
kanakanaiyanoŋa ii ‘Eja ano emba laligowutiwaajoŋ mokolooŋ oŋono.’ Buŋa qaa
ii weeŋgogi me qaago?
5 *Mokolooŋ kokaeŋ jero, ‘Kawaajoŋ ejanoŋ mono nemuŋmaŋa oromesaoŋ embi-
aanoŋ kema qokotaaro yoronoŋ sele motooŋgo kolooŋ laligowao.’ Qaa ii weeŋgogi me
qaago?
6 Kaeŋ ama toroqeŋ woi mende koloojaoto, sele motooŋgo kolooŋ laligowao.
Anutunoŋ eja ano emba mindiriŋ oronoti, ejemba moŋnoŋ mono ii mende mendeema
oromba.”
7 *Kaeŋ iŋijoro kokaeŋ ijogi, “Ejanoŋ mesaoŋ aoao papia ooŋ embia saanoŋ
mesaowaa. Moosesnoŋ mono naambaajoŋ qaa kaeŋ jeŋ kotoŋ nononota eja?”
8 Kaeŋ ijogi kokaeŋ jeŋ oŋono, “Moosesnoŋ mono uugia kotiga koloorotiwaajoŋ ama
embia mesaowaatiwaa qaa kaeŋ jeŋ kotoroto, kanakanaiyanoŋ kaeŋ mende ero.
9 *Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Embianoŋ oloŋkalu mende ano kileŋ otaaŋ emba
moŋ mewaati, iinoŋ mono serowiliŋ ambaa. Moŋnoŋ emba mesamesaoya mewaati,
iinoŋ mono serowiliŋ ambaa.”
10 Jiisasnoŋ kaeŋ iŋijoro gowoko yoŋononoŋ ijogi, “Loemba batugaranoŋ mesaoŋ
aoaoawaa soŋgo kaeŋ eji eeŋ, mono loemba mende kolooniŋ sokombaa.”
11 Kaeŋ jegito, Jiisasnoŋ kokaeŋ meleeno, “Iikawaa qaaya kuma oŋonjeŋi, ejemba
kuuyanoŋ ii iyaŋgiaajoŋ aŋgoŋ koma iikawaa so saanoŋ mende ambuto, Anutunoŋ
qaa ii ejemba tosaaŋa yoŋoojoŋ oŋonoti, iyoŋonondeeŋ mono iikawaa so ambu.

* **19:4:** Jen 1.27; 5.2 * **19:5:** Jen 2.24 * **19:7:** Dut 24.1-4; Mat 5.31 * **19:9:** Mat 5.32; 1 Kor 7.10-11

12 Kawaa kania ii kokaeŋ: Tosianoŋ nemuŋ goroŋ uutanoŋ koloon iikanoŋa kanaiŋ
loemba koloowombaajoŋ mende moju. Tosianoŋ ejembanoŋ selegia kotoŋ* kondooŋ
oŋoŋgi loemba koloowombaa so mende kolooju. Tosianoŋ Siwe bentotoŋaajoŋ ama
loemba mende koloowombaa qaaya jeŋ somoŋgoŋ qaagia ii otaaŋkeju. Moŋnoŋ qaa ii
me ii moma aŋgoŋ koma otaamambaa so kolooji, iinoŋ mono iikawaa so amba." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ merabora kotuegoŋ oŋono.
Maak 10.13-16; Luuk 18.15-17

13 Kambaŋ kanoŋ tosianoŋ merabora busubuusu uŋuama Jiisasnoŋ boria waŋgianoŋ
ama qama kooliwaatiwaajoŋ iwaanoŋ kagito, gowoko yoŋonoŋ ejemba ii jeŋ qewagoŋ
oŋoŋgi.
14 Kaeŋ aŋgi Jiisasnoŋ kokaeŋ jero, "Merabora melaa ii saanoŋ oŋomesaogi noonoŋ
kawu. Siwewaa Toyanoŋ ejemba kaaŋa ii bentotoŋa buŋa qeŋ oŋombaa. Kawaajoŋ ii
mende somoŋgoŋ oŋombu."
15 Kaeŋ jeŋ boria waŋgianoŋ ama oŋomesaoŋ moŋgeŋ keno. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja qabuŋayawo mombaa qambaŋmambaŋ qaa jero.
Maak 10.17-31; Luuk 18.18-30

16 Kambaŋ moŋnoŋ eja moŋnoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ qisiŋ muro, "Boi, niinoŋ
nanamemeŋ awaa nomaeŋ ama laaligo kombombaŋa buŋa qeŋ aowenaga?"
17 Qisiŋ muro kokaeŋ ijoro, "Nanamemeŋ awaa nomaeŋ, naambaajoŋ iikaeŋ qisiŋ
nonjaŋ? Motooŋgoyanoŋ mono awaa kolooja. Laaligo kombombaŋanoŋ keumambaa-
joŋ mobaati eeŋ, gii mono jojopaŋ qaa teŋ koma laligowa."
18 *Kaeŋ ijoro moma kokaeŋ jero, "Naa jojopaŋ qaawaajoŋ jejaŋ?" Jero Jiisasnoŋ ii
moma ijoro, "Mono koi: 'Moŋ mende qena komuwa. Serowiliŋ mono mende amba.
Iwoi moŋ mono yoŋgoro mende mewa. Jenoŋkuukuu mono mende ama muba.
19 *Nemuŋmaŋga mono goda qeŋ oromakeba,' ano 'Geeŋga jopagoŋ aoŋkejaŋi,
iikawaa so mono ejemba kuuya jopagoŋ oŋomakeba." '
20 Kaeŋ ijoro eja gbaworonoŋ kokaeŋ jero, "Ii kuuya mono teŋ koma laligoŋ waabe.
Naambaajoŋ mombo amamaajeŋ?"
21 Kaeŋ jero Jiisasnoŋ ijoro, "Gii akadamuwo laligomambaajoŋ mobagati eeŋ, mono
kema esuhinaga sewaŋa mewutiwaajoŋ ana moneŋ karo ejemba wanaya oŋomba.
Kaeŋ ana esuhinaga somata (maa suaŋ, milyon Kina kaaŋa) ii Siwe gomanoŋ eŋ
gombaa. Kaeŋ ama nii notaaŋ kawa."
22 Kaeŋ jeroto, gbaworonoŋ qaa ii moma esuhinaya mamaga erotiwaajoŋ ama
wosobiri moma jaaya bosoleero eeŋ mesaoŋ keno.
23 Mesaoŋ keno Jiisasnoŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, "Niinoŋ qaa hoŋa moŋ
kokaeŋ iŋijowe mobu: 'Yei!' Ejemba qabuŋagiawo yoŋonoŋ mono Siwewaa bentotonoŋ
keubombaajoŋ bimooŋ kupukapa ambuya.
24 Ii kokaeŋ jeŋ asarimaŋa: oro somata kamel ii sosoro ootanoŋ saanoŋ mende
keubaa. Iikawaa so ejemba qabuŋagiawo yoŋonoŋ Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ
keubombaajoŋ bimooŋ osiwuya."
25 Kaeŋ iŋijoro gowoko yoŋonoŋ aaruŋ tililiŋgoŋ kokaeŋ jegi, "Oopopooŋ! Ejemba
moronoŋ mono Siwewaa buŋa koloonaga?"
26 Kaeŋ jegi Jiisasnoŋ uuŋ iŋiima kokaeŋ jero, "Ejembanoŋ ii aŋgobato meŋ
amamaaŋ osiŋkejuto, Anutunoŋ mono iwoi kuuya saanoŋ amakeja. Iinoŋ iwoi moŋ
ama memambaajoŋ mende amamaaŋ osiŋkeja." Kiaŋ.

Jiisaswaa gawoŋ memewaa tawaya

---

* **19:12:** Eja tuŋa koŋkombaajoŋ jeja. * **19:18:** Eks 20.13-16; Dut 5.17-20 * **19:19:** Eks 20.12; Dut 5.16; Lew 19.18

27 Piitonoŋ qaa ii moma meleema kokaeŋ ijoro, “Moba, nononoŋ mono iwoinana
kuuya mesaoŋ gii gotaaŋ kaniŋ. Iikawaa tawaya mono naa iwoiga mewoŋa?”
28 *Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe
mobu: Iwoi kuuya gbilia kolooro Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ jiŋkaroŋ duŋanoŋ
raro asamararaŋanoŋ asariwaati, kambaŋ qaita moŋ iikanoŋ nii notaaŋ kagiti, oŋonoŋ
mono kaaŋagadeeŋ jiŋkaroŋ duŋ 12 kanoŋ rama Israel tuuŋ 12 yoŋoo qaagia gosiŋ jeŋ
tegowuya.
29 “Moŋnoŋ noo qanaajoŋ ama iwoi moŋ mesaoroti, ii jigo miria, daremuŋa,
naambeeta, nemuŋmaŋa, meraboraaŋa me gawoŋ molaleŋa ii oŋomesaoro Anutunoŋ
mono iikawaa iroŋa uuguŋ meleema muro seiwaa. Kaeŋ seiro laaligo kombombaŋa
tetegoya qaa buŋa qeŋ aowaa.
30 *Kaeŋ koloowaato, mutuya oŋoonoŋga mamaganoŋ daaburuya koloogi daabu-
ruya yoŋoonoŋga mamaganoŋ mutuya koloowuya.” Kiaŋ.

20

Wain gawoŋ meme ejemba yoŋoo sareqaa

1 Jiisasnoŋ jero, “Siwewaa bentotoŋa ii kokaeŋ: Baloŋ toya moŋnoŋ umugawodeeŋ
waama seleeŋgeŋ kema eja tosaaŋa iŋiima wain gawoŋanoŋ moneŋ gawoŋ mewuti-
waajoŋ qisiŋ oŋono.
2 Qisiŋ oŋono ‘Saanoŋ,’ jegi weeŋ motooŋgowaa tawaya (Kina 20) oŋombaatiwaajoŋ
uumotooŋ aŋgi wasiŋ oŋono wain gawoŋanoŋ keŋgi.
3 “Keŋgi 9 kilok kawaa so kolooro mombo toroqeŋ kema eja tosaaŋa maaket
sombeŋanoŋ eeŋ naŋgi iŋiiro.
4 Iŋiima kokaeŋ iŋijoro, ‘Oŋo mono kaaŋagadeeŋ noo wain gawonanoŋ kema gawoŋ
megi tawagia soyanondeeŋ oŋomaŋa.’
5 “Kaeŋ iŋijoro wain gawonoŋ keŋgi. Keŋgi 12 kilok kolooro mombo keno ano mare
3 kilok kawaa so duŋanoŋ mombo seleeŋgeŋ kema kaaŋadeeŋ ano.
6 Kaeŋ kolooŋ mare 5 kilok kawaa so seleeŋgeŋ keno eja tosaaŋa duŋanoŋ mombo
eeŋ laŋ naŋgi iŋiiro. Iŋiima kokaeŋ qisiŋ oŋono, ‘Oŋo mono naambaajoŋ weeŋ koriga
koi eeŋ laligoju?”
7 “Kaeŋ qisiŋ oŋono kokaeŋ meleeŋgi, ‘Moŋnoŋ moneŋ gawoŋ mewombaajoŋ mende
qisiŋ nononja. Kawaajoŋ eeŋ koi nanjoŋ.’ Meleeŋgi kokaeŋ iŋijoro, ‘Oŋo mono
kaaŋagadeeŋ noo wain gawonanoŋ kema gawoŋ mewu.’
8 *Gawoŋ megi mare kolooro wain gawoŋ toyanoŋ gawoŋ galeŋa horoŋ kokaeŋ
ijoro, ‘Gii mono gawoŋ meme eja oŋooma tawagia oŋomba. Tetegoya mare kolooro ka-
juyati, iyoŋoonoŋga kanaiŋ tawagia oŋoma kena gomaambadeeŋ kajuyati, iyoŋoonoŋ
tegowa.’
9 “Kaeŋ iŋijoro mare 5 kilok gawonoŋ kagiti, iyoŋonoŋ kougi weeŋ motooŋgowaa
tawaya (Kina 20) ii motomotooŋ oŋono.
10 Wala gawonoŋ kagiti, iyoŋonoŋ kouma tawagia uuguŋ mewutiwaajoŋ ro-
moŋgogito, ii motomotooŋ kaaŋagadeeŋ weeŋ motooŋgowaa tawaya oŋono.
11 Tawa motooŋgo iikayadeeŋ meŋ kanaiŋ baloŋ toyaajoŋ uugianoŋ ŋindiŋ-ŋunduru
jeŋ jeŋ muŋ kokaeŋ jegi,
12 ‘Nono weeŋ geriawonoŋ nogo ariŋ gawombaa lombota bosinjoŋato, eja ii dologo
kaŋ gawoŋ mewutiwaajoŋ qisiŋ oŋonjaŋa. Yoŋonoŋ aua motooŋgowaa so gawoŋ
mejuyato, giinoŋ kileŋ yoŋoojoŋ moma oŋona nonowo ororoŋ kolooju. Ii mende
sokonja.’

---

* **19:28:** Mat 25.31; Luuk 22.30 * **19:30:** Mat 20.16; Luuk 13.30 * **20:8:** Lew 19.13; Dut 24.15

13 “Kaeŋ jegito, yoŋoonoŋga mombaajoŋ kokaeŋ meleema jero, ‘Alana, nii giwo qaa
jeŋ weeŋ motooŋgowaa tawa (Kina 20) gomambaajoŋ uumotooŋ anjota. Kawaa so
tawa iikayadeeŋ gombe sokonja. Mono ii romoŋgowa.
14 Uuga iikawaajoŋ boliwaati eeŋ, mono geeŋgaa tawaga meŋ kemba. Eja dologo
gawoŋ mewutiwaajoŋ qisiŋ oŋonjeŋi, iyoŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ tawa gonjeŋi, mono
iikayadeeŋ oŋomambaajoŋ mojeŋ.
15 ‘Neenaa moneŋnoŋ neenaa aiŋnaa so ambe sokonja me qaago? Niinoŋ loloogen-
deeŋ oŋonjeŋiwaajoŋ uuganoŋ baagoŋ jaaga bosoleeja me?” ’
16 *Jiisasnoŋ qaa ii jedaboroŋ kokaeŋ jero, “Iikawaa so konoga yoŋonoŋ mutuya
koloogi mutuya yoŋonoŋ konoga koloowuya.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ koomuyaa qaaya jero indiŋ karooŋ kolooro.
Maak 10.32-34; Luuk 18.31-34

17 Jiisasnoŋ Jerusalem sitinoŋ ubombaajoŋ baloŋ kana keŋgi gowokouruta 12 ii
horoŋ oŋoma goraayanoŋ kema kokaeŋ iŋijoro,
18 “Mobu, anana Jerusalem uboŋa. Iikanoŋ moŋnoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa
memelolo meŋ muro jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋoo borogianoŋ
kembaa. Yoŋonoŋ komuwaatiwaa qaaya jedaboroŋ
19 waba gawman yoŋoo borogianoŋ ama mubuya. Ama mugi mepaegoŋ ooli
waayawonoŋ qetaaliŋ taluŋgowuya. Qetaaliŋ taluŋgoŋ maripoonoŋ qegi komuwaa.
Komuŋ weeŋ karooŋ kolooro koomunoŋga waabaa.” Kiaŋ.

Jeims Jon yoroo nemuŋgaranoŋ iwoiwaajoŋ weleno.
Maak 10.35-45

20 Kambaŋ kanoŋ Zebediwaa merawoita yoroo nemuŋgaranoŋ merawoita yorowo
Jiisaswaanoŋ kaŋ simiŋ kuma muŋ iwoi qaita mombaa welemambaajoŋ jero.
21 Kaeŋ jero qisiŋ muro, “Gii naa iwoiwaajoŋa mojaŋ?” Qisiŋ muro kokaeŋ ijoro,
“Giinoŋ saanoŋ jeŋ kotona noo merawoina koi yoronoŋ mono goo bentotonoŋ eu
uma moŋnoŋ boro dindiŋganoŋ ano moŋnoŋ boro qaniganoŋ rama iwoi kuuya galeŋ
kombuyaga.”
22 Kaeŋ ijoroto, Jiisasnoŋ meleema kokaeŋ jero, “Oŋo iikawaa kania mende moma
yagoŋ welenju. Niinoŋ qambi aasoŋawo nemaŋati, oro ii saanoŋ neŋ siimbobolo
mobaota me qaago?” Kaeŋ jero moma “Saanoŋ newota,” ijori.
23 Ijori kokaeŋ irijoro, “Ii oŋanoŋ! Niinoŋ qambi aasoŋawo nemaŋati, oro ii
kaaŋiadeeŋ newaoto, noo boro dindinanoŋ me qaninanoŋ moronoŋ rabaati, niinoŋ
qaa ii jeŋ kotomaŋatiwaa so qaago. Noo Maŋnanoŋ duŋ woi ii daeŋ yoroojoŋ
mozozoŋgoroti, ii mono yoroojoŋ orono niwo rama iwoi kuuya galeŋ komakeboŋa.”
Kiaŋ.

Galeŋ hoŋanoŋ mono weleŋqeqeya kolooja.

24 Daremuŋ woi yoronoŋ kaeŋ welema muri alaurugara 10 yoŋonoŋ ii moma uugia
boliro.
25 *Kaeŋ boliroto, Jiisasnoŋ oŋoono kagi kokaeŋ iŋijoro, “Namowaa kantria kantria
yoŋoo jawiŋurugianoŋ mono eja poŋ kaaŋa ama oŋomakeju. Yoŋoo somatagianoŋ
mono qaa jeŋ kotoŋ ejemba mindiŋgoŋ oŋoma ku-usuŋgia qendeemakeju. Oŋo yoŋoo
kaniagia ii saanoŋ moju.
26 *Oŋoo batugianoŋ sili iikaaŋa ewaboto, moŋnoŋ oŋoo batugianoŋ somatagia
koloomambaajoŋ moji, iinoŋ mono weleŋ qeŋ oŋoma laligowa.
27 “Kaaŋagadeeŋ moŋnoŋ oŋoo batugianoŋ jetamemeya mutuya laligomambaajoŋ
moji, iinoŋ mono oŋoo newo baagianoŋ laligoŋ weleŋqeqegia omaya koloowa.

---

* **20:16:** Mat 19.30; Maak 10.31; Luuk 13.30 * **20:25:** Luuk 22.25-26 * **20:26:** Mat 23.11; Maak 9.35; Luuk 22.26

28 Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono kaaŋagadeeŋ sili kaaŋa qendeema iyaŋa
welen qeŋ mubutiwaajoŋ ama mende karoto, mono welen qeŋ oŋoma ejemba kuuya
oŋoo dowegia memambaajoŋ ama kamaaŋ laaligoya qeleema mesaowaa." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja jaagoo woi jaagara metooro.
Maak 10.46-52; Luuk 18.35-43

29 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo Jeriko siti mesaowombaajoŋ aŋgi ejemba
tuuŋlelembenoŋ oŋotaaŋ gemagianoŋ kagi.
30 Kaeŋ kagi eja jaagoo woi kana goraayanoŋ rari. Rari "Jiisasnoŋ uruugumambaa-
joŋ anja," jegi moma kokaeŋ qari, "Poŋ Deiwidwaa gbili, mono kiaŋkomuŋ noromba!"
31 Kaeŋ qari ejemba tuuŋ somata yoŋonoŋ bo rabaotiwaajoŋ qotogoŋ oroŋgito,
iyoronoŋ mono kaparaŋ koma kokaeŋ qari, "Poŋ Deiwidwaa gbili, mono kiaŋkomuŋ
noromba!"
32 Kaeŋ qari Jiisasnoŋ doroŋ ama iwaanoŋ kawaotiwaajoŋ qaro kari kokaeŋ qisiŋ
orono, "Alawoina, niinoŋ naa iwoi ama oromambaajoŋ mojao?"
33 Kaeŋ qisiŋ orono kokaeŋ ijori, "Poŋ, noro jaanara mombo uuwobaajoŋ mojo."
34 Kaeŋ ijori Jiisasnoŋ yoroojoŋ wosoya moma jaagara oosiriro iikanondeeŋ tooro
uuŋ Jiisas otaaŋ gematanoŋ keni. Kiaŋ.

21

Jiisaswaajoŋ mare koŋgi Jerusalem uro.
Maak 11.1-11; Luuk 19.28-40; Jon 12.12-19

1 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo Jerusalem siti dodowiŋ Oil gere baaŋanoŋ Betfage
gomanoŋ kagi. Kaŋ gowokowoita woi wasiŋ oromambaajoŋ ama
2 kokaeŋ irijoro, "Gomaŋ jaasewaŋsewaŋ raji, mono iikanoŋ kembao. Kema
iikanoŋ keuma doŋgi embia kasanoŋ somoŋgogi nanji ano doŋgi melaa ii iikanondeeŋ
mokoloon orombaota. Ii mono isama oroma meŋ noonoŋ kawao.
3 "Aisni moŋnoŋ qaa moŋ jero kokaeŋ ijowao, 'Poŋnaranoŋ mono iikawaajoŋ
amamaaja.' Kaeŋ ijori doŋgi ii uulaŋawo orono koi kawao."
4 Anutunoŋ qaa moŋ gejatootoo eja mombaa uutanoŋ anota jeroti, iikanoŋ hoŋawo
koloowaatiwaajoŋ kaeŋ kolooro. Qaa ii kokaeŋ,

5 *"Oo Jerusalem ejemba Zaion baaŋa liligoŋ laligojuti, iyoŋoojoŋ mono kokaeŋ
iŋijogi mobu,
'Mobu, oŋoo kiŋ poŋgianoŋ mono oŋoonoŋ asugiwaa.
Iinoŋ gumbonjonjoŋ ama doŋgi qaganoŋ rama kawaa.
Doŋgi lombo bosimakejiwaa meriaa qaganoŋ rama kawaa." '

6 Jiisasnoŋ gowokowoita wasiŋ orono kema qaa irijorotiwaa so ani.
7 Yoronoŋ doŋgi nemuŋmera uruama kari. Kari malekugia qetegoŋ doŋgi qagaranoŋ
aŋgi Jiisasnoŋ meriaa qaganoŋ uma raro.
8 Kaeŋ rama keno ejemba tuuŋlelembenoŋ goda qeŋ malekugia qetegoŋ kana
somatanoŋ tamboŋgi tosianoŋ gere uutanoŋ kema boria memburatiŋ kana somatanoŋ
tamboŋgi.
9 *Tamboŋgi ejemba tuuŋlelembe somata wala koma horoŋ keŋgiti ano gematanoŋ
otaaŋ kagiti, iyoŋonoŋ kokaeŋ jeŋ qagi,
"Hoosana! Anutu mepeseejoŋ.
Deiwidwaa gbili oowe oowe! Pombaa qatanoŋ kawaati, Anutunoŋ mono ii
kotuegowa.
Hoosana! Qabuŋaga mepeseeniŋ eukanoŋ uja! Oowe oowe!"

* **21:5:** Zek 9.9 * **21:9:** Ond 118.25, 26

10 Kaeŋ qagi Jerusalem sitinoŋ uma sitiwaa ejemba kuuyanoŋ aaruŋ gujumaju ama
kokaeŋ qisigi, “Eja koi mono moroga?”
11 Qisigi ejemba tuuŋlelembe yoŋonoŋ kokaeŋ meleeŋgi, “Iinoŋ mono gejatootoo eja
Jiisas, Galili prowinswaa gomaŋa Nazaretga.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigo jeŋ kobooro.
Maak 11.15-19; Luuk 19.45-48; Jon 2.13-22

12 Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ keno. Iikanoŋ ejemba iŋiiro hina sewaŋa
mewutiwaajoŋ aŋgi sewaŋa megiti, iinoŋ ii kuuya konjoma oŋono kamaagi. Moneŋ
utekute ejemba yoŋoo jakegia metaama meleeno keŋgi. Kaaŋagadeeŋ kewo sewaŋgia
mewutiwaajoŋ aŋgiti, iyoŋoo duŋ raragia ii kaaŋiadeeŋ riitano keŋgi.
13 *Kaeŋ ama kokaeŋ iŋijoro, “Aisaianoŋ qaa moŋ kokaeŋ oorota eja, ‘Noo jigo-
nanoŋ mono qamakooli miri koloowaatiwaajoŋ qabu.’ Qaa ii ejato, oŋo ii utegogi
kikekakasililiŋ yoŋoo kobaa kaaŋa kolooja.”
14 Kaeŋ kolooro jaagoo ama lokoŋ ejemba ii jiwowoŋ jigonoŋ iwaanoŋ kagi meŋ
qeaŋgoŋ oŋono.
15 Kaeŋ kolooroto, jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ aŋgoleto meroti,
ii iigi ano merabora jiwowoŋ jigonoŋ qama “Hoosana! Deiwidwaa gbili oowe oowe!”
jegiti, ii iŋiima uubologa mogi.
16 *Uu bologa moma kokaeŋ jeŋ mugi, “Merabora qaa qajuti, ii mojaŋ me qaago?”
Jeŋ mugi kokaeŋ meleema oŋono, “Saanoŋ mojeŋ. Oŋo kambaŋ moŋgeŋ Buŋa qaa koi
weeŋgogi me qaago,

‘Giinoŋ mono merabora ano mera sayawo aju neŋkejuti, ii kuma oŋona geeŋga
tororo mepeseeŋ gomakeju.” ’

17 Kaeŋ meleema oŋoma oŋomesaoŋ mare kolooro siti mesaoŋ Betani kema ero.
Kiaŋ.

Jiisasnoŋ fig gere moŋ qasuaaro gororoŋgoro.
Maak 11.12-14, 20-24

18 Eŋ umugawodeeŋ waama mombo sitinoŋ kema nenewaajoŋ komuro.
19 Nembanenewaa komuŋ kana goraayanoŋ fig gere* moŋ iima kawaa kanianoŋ
keno. Kenoto, hoŋa mende mokolooroto, qaseŋagadeeŋ iiro. Kaeŋ iima gere ii kokaeŋ
jeŋ muro, “Giinoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ hoŋga mombo mende ewa.” Kaeŋ jeŋ tegoŋ
muro fig gere iikanoŋ mono iikanondeeŋ gororoŋgoro.
20 Gororoŋgoro gowokourutanoŋ ii iima aaruŋ kokaeŋ jegi, “Fig gerenoŋ mono
nomaeŋ ama alanzaŋ pilitiknoŋ gororoŋgoja?”
21 *Jegi Jiisasnoŋ kokaeŋ meleeno, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu:
Momalaari pondaŋ meŋ uuwoi mende ambuyati eeŋ, fig gerewaanoŋ iwoi kolooji,
oŋonoŋ iikayadeeŋ mende ambuyato, koi mono kaaŋagadeeŋ saanoŋ ambuyaga:
Baaŋa kokawaa toyaajoŋ kokaeŋ jeŋ kotowuyaga, ‘Mono baaŋa koi qetegoŋ wama
waama kema kowenoŋ amba.’ Kaeŋ jeŋ kotoŋ Anutu moma laariro mono iikawaa
so koloowaa.
22 Naa iwoiwaajoŋ qisiŋ qama kooliwuti, ii kuuya buŋa qeŋ aowombaajoŋ moma
laarigi mono buŋagia koloowaa.” Kiaŋ.

Jotamemeya yoŋonoŋ Jiisaswaa ku-usuŋaajoŋ qisigi.
Maak 11.27-33; Luuk 20.1-8

23 Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ kema ejemba kuma oŋono jigo gawoŋ
galeŋ ano kantriwaa jotamemeya tosaaŋa yoŋonoŋ iwaanoŋ kougi. Kouma kokaeŋ

* **21:13:** Ais 56.7; Jer 7.11 * **21:16:** Ond 8.2 * **21:19:** Fig ii sambi gerewaa alia moŋ. Ii gawoŋgianoŋ komogi hoŋa naaŋawoga kolooro mamaga neŋkeju. * **21:21:** Mat 17.20; 1 Kor 13.2

qisiŋ mugi, “Gii kokanoŋ iwoi anjaŋi, ii mono moronoŋ jeŋ kotoŋ gono amakejaŋ? Iikawaa ku-usuŋa ii mono moronoŋ gono?”

24 Qisiŋ mugi kokaeŋ meleema oŋono, “Niinoŋ kaaŋagadeeŋ qaa moŋ qisiŋ oŋomaŋa. Ii meleema nombuti eeŋ, niinoŋ kaaŋagadeeŋ moronoŋ ku-usuŋ nono iwoi koi amakejeŋi, ii iŋijomaŋa.

25 Jonoŋ ejemba oomulu meŋ oŋoma laligoroti, iinoŋ iikawaa ku-usuŋa ii daeŋkaya mero? Siwe Toyanoŋ muro me baloŋ toyanoŋ mugi?” Kaeŋ meleema oŋono batu-gianoŋ amiŋ moma kokaeŋ jegi, “ ‘Ku-usuŋanoŋ Siwenoŋga asugiro,’ kaeŋ jewoŋati eeŋ, iinoŋ mono kokaeŋ jewaa, ‘Oŋo mono naambaajoŋ Jon mende moma laariŋ mugi?’ Ii mende sokonja.

26 Me ‘Baloŋ ejembanoŋga asugiro,’ jewoŋati eeŋ, nononoŋ mono ejemba tuuŋ yoŋoojoŋ toroko moma amamaawoŋa. Kanageso kuuya yoŋonoŋ Jombaajoŋ ‘Geja-tootoo ejaga kolooja,’ jeŋ laligoju.”

27 Qaa kaeŋ gosiŋ Jiisaswaajoŋ kokaeŋ meleeŋgi, “Ii mende mojoŋ.” Kaeŋ meleeŋgi Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Kaeŋ kolooro niinoŋ kaaŋagadeeŋ iwoi koi amakejeŋiwaa ku-usuŋa moronoŋ nonoti, ii mende iŋijomaŋa.” Kiaŋ.

Mombaa merawoita yoroo sareqaa

28 Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ jero, “Oŋo qaa koi kawaajoŋ nomaeŋ romoŋgoju? Eja moŋ merawoita woi laligogi. Kambaŋ moŋnoŋ maŋgaranoŋ meria mombaanoŋ kema kokaeŋ ijoro, ‘Merana, gii saanoŋ kete noo wain kasa gawonoŋ kema gawoŋ mewa.’

29 Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno, ‘Nii togojeŋ.’ Kaeŋ ijoroto, kanageŋ qaaya iikawaajoŋ moma boliŋ eleema kema gawoŋ mero.

30 Kawaa gematanoŋ maŋgaranoŋ meria mombaanoŋ kema mutu meriaajoŋ ijoroti, qaa iikayadeeŋ ijoro. Ii ijoro qaa kokaeŋ meleema jero, ‘Somatana, saanoŋ kemaŋa.’ Kaeŋ jeroto, kileŋ mende keno.”

31 Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ qisiŋ oŋono, “Woi yoroonoŋga moronoŋ maŋgaraa jeta teŋ kono?” Kaeŋ qisiŋ oŋono kokaeŋ meleeŋgi, “Meria mutuya iinoŋ.” Kaeŋ meleeŋgi kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Takis meme ejemba tiliqiligiawo ano kana somata emba yoŋonoŋ mono oŋo uŋuuguŋ wala Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ ubuya.

32 *“Qaa iikawaa kania ii kokaeŋ: Jon Oomulu ejanoŋ oŋoonoŋ kaŋ Anutuwaa jaanoŋ solaŋaniwoŋatiwaa kania qendeeno oŋo iwaa qaaya ii mende moma laarigito, takis meme ejemba tiliqiligiawo ano kana somata emba yoŋonoŋ mono ii moma laariŋ mugi. Yoŋonoŋ ii moma laariŋ mugiti, oŋo ii iima kileŋ kanageŋ kaaŋagadeeŋ oŋoaŋgia mende moma boliŋ aoŋ eleema ii mende moma laariŋ mugi.” Kiaŋ.

Wain kasa gawoŋ galeŋ bologa yoŋoo sareqaa
Maak 12.1-12; Luuk 20.9-19

33 *Jiisasnoŋ jero, “Sareqaa moŋ ii kokaeŋ mobu: Baloŋ toya moŋnoŋ wain kasa gawoŋ moŋ koma komoro. Koma komoma sopaya meŋ liligoro. Meŋ liligoŋ wain juu somata jamonoŋ mero. Iikanoŋ waimbaa hoŋa ama kananoŋ rijijaagi apuyanoŋ lalanoŋ kemero. Wain juu somata ii jamonoŋ meŋ wain yoŋgoro mewubotiwaajoŋ galeŋ meme jake koriga kowiawo mero. Iwoi kuuya medaboroŋ wain gawoŋ galeŋ tosaaŋa mokoloon oŋoma kokaeŋ iŋijoro, ‘Mono gawoŋ meŋ hoŋaa bakaya oŋoaŋgia meŋ bakaya toya nii nombu.’ Kaeŋ jeŋ gawoŋ ii borogianoŋ ama oŋomesaoŋ kantri moŋnoŋ kema laligoro.

---

* **21:32:** Luuk 3.12; 7.29-30 * **21:33:** Ais 5.1-2

34 “Laligoŋ laligoro hoŋa momogorotiwaa kambaŋa gbani 5 toriro kanoŋ weleŋqeqeuruta tosia wasiŋ oŋono galeŋ yoŋoonoŋ kema wain gawoŋ hoŋaa bakaya mubutiwaajoŋ jero.
35 Jeroto, galeŋ yoŋonoŋ ii uŋuama somoŋgoŋ tosia koobinoŋ sagorogoro uŋuŋ tosia uŋugi komugi tosia jamonoŋ giliŋ uŋugi komugi.
36 Kawaa gematanoŋ weleŋ eja tosaaŋa toroqeŋ wasiŋ oŋono mamaga koloogito, ii kaaŋiadeeŋ horoŋ ureeŋ meŋ oŋoŋgi.
37 “Kaeŋ aŋgi wain gawoŋ toyanoŋ qaa moŋgama jero, ‘Neenaa merana mono goda qeŋ mubuya me nomaeŋ?’ Kaeŋ jeŋ konoga ii aŋaa meria wasiro yoŋoonoŋ keno.
38 Kenoto, wain gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ meria iima batugianoŋ kokaeŋ amiŋ moma jegi, ‘Iinoŋ mono borosamoyaa toya kolooja. Ayo, mono meŋ qeniŋ komuro wain kasa gawoŋanoŋ mono ananaa buŋaga koloowaa.’
39 “Kaeŋ jeŋ qelanjiŋ meŋ somoŋgoŋ giligi gawoŋ seleeŋgeŋ kemero qegi komuro.
40 Wain gawoŋ toyanoŋ ii moma kaŋ gawoŋ galeŋ ii mono nomaeŋ ama oŋombaa?”
41 Jiisasnoŋ kaeŋ qisiŋ oŋono kokaeŋ ijogi, “Galeŋ bologa ii mono kondeema japaleleŋ meŋ oŋombaa ano gawoŋ galeŋ dologa mokoloon oŋoma wain kasa gawoŋa yoŋoo boronoŋ ambaa. Yoŋonoŋ hoŋa momogowaatiwaa kambaŋanoŋ bakaya tororo muŋkebuya.”
42 *Jiisasnoŋ ii moma kokaeŋ iŋijoro, “Buŋa Terewaa qaa koi kambaŋ moŋgeŋ weeŋgogi me qaago,

‘Miri meme yoŋonoŋ jamo tando moŋ gema qeŋ eeŋ mesaogi raroti, iikanoŋ mono tando kombombaŋa kolooro mokoloogi.
Iikanoŋ riiro mirinoŋ mono gororoŋgoŋ kamaaŋ kombaa.
Poŋnoŋ tando ii kuuro jaanananoŋ iiniŋ qabuŋayawo kolooro waliŋgoŋkejoŋ?’

43 “Kawaajoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu, Anutunoŋ mono bentotoŋa ii uŋuama ejemba tuuŋ moŋ oŋono yoŋonoŋ iikawaa gawoŋa megi hoŋa saanoŋ kolooŋkebaa.
44 Moŋnoŋ tando waŋa iikanoŋ ritataŋgoŋ kamaaŋ qewaati, ii mono selia kotomotowaato, aeŋ tando iikanoŋ joloma tama mombaa qaganoŋ kamaaŋ kombaati, ii mono kuuya qenjaŋmenjaŋgowaa.”
45 Jiisasnoŋ kaeŋ jero moma jigo gawoŋ galeŋ ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ sareqaaya ii moma kania moma asariŋ kokaeŋ jegi, “Ii mono nonoojoŋa jeja.”
46 Kawaajoŋ ii meŋ somoŋgowombaajoŋ mogito, ejemba tuuŋ somata yoŋoojoŋ toroko moma amamaagi. Ejemba tuuŋ somata yoŋonoŋ Jiisaswaajoŋ mogi gejatootoo ejaga kolooro. Kiaŋ.

22

Maraŋ lombambaa sareqaa
Luuk 14.15-24

1 Jiisasnoŋ mombo kanaiŋ sareqaanoŋ qaa kokaeŋ jero,
2 “Siwewaa bentotoŋa ii kokawaa so kolooja: Kiŋ eja Poŋnoŋ meriaajoŋ maraŋ (agomiŋ aoao) lombaŋ areŋgoŋ mozozoŋgoro.
3 Mozozoŋgoŋ weleŋqeqeuruta wasiŋ oŋoma kokaeŋ jero, ‘Niinoŋ ejemba tosaaŋa maraŋ lombanoŋ kawutiwaajoŋ mojeŋ. Oŋo mono yoŋoonoŋ qele kema kawutiwaajoŋ iŋijowu.’ Kaeŋ jero kema iŋijogito, ejemba yoŋonoŋ ii moma kawombaajoŋ togoŋ silemale aŋgi.
4 “Kawaa gematanoŋ weleŋqeqeuruta tosaaŋa mombo wasiŋ oŋoma kokaeŋ jero, ‘Ejemba kawutiwaajoŋ jeweti, mono iyoŋoonoŋ kema kokaeŋ iŋijowu: Mobu, niinoŋ lombambaa nenena mozozoŋgodaborojeŋa raja. Noo bulmakao ejia ano bulmakao

* **21:42:** Ond 118.22-23

tosaaŋa uŋuaginiŋ kelegiawo koloogiti, ii uŋuŋ ooŋ qeragoniŋ iwoi kuuya mono jojoriŋ eja. Oŋo mono maraŋ lombanoŋ kawu.'
5 "Kaeŋ jero keŋgi ejemba yoŋonoŋ qaa iikawaa geja mende aŋgito, lolomoniŋ tondu keŋgi. Tosianoŋ nene gawoŋgianoŋ keŋgi tosianoŋ koŋkororo gawoŋgianoŋ keŋgi.
6 Tosianoŋ kiŋ pombaa weleŋqeqeuruta qelanjiŋ uŋuama horoŋ ureeŋ oŋoma uŋugi komugi.
7 Komugi kiŋ pombaa iriŋa soono manjaqeqe tuuŋa wasiŋ oŋono kema nama borosa meme eja ii kondeema oŋoma taoŋ mirigia ii kuugi jero.
8 "Kawaa gematanoŋ kiŋnoŋ weleŋqeqeuruta ii kokaeŋ iŋijoro, 'Maraŋ lombaŋ mozozoŋgoniŋ jojoriŋ rajato, ejemba kawutiwaajoŋ jeweti, iyoŋonoŋ mono korisoronoŋ kakawaa so mende kolooju.
9 Kawaajoŋ oŋo mono kana aogaranoŋ ano miri sombeŋa sombeŋa kanoŋ kema ejemba ii me ii mokoloon oŋombuti, ii mono maraŋ lombanoŋ kawutiwaajoŋ jeŋ kaparaŋ koma kuuŋ oŋombu.'
10 "Kaeŋ iŋijoro weleŋqeqeurutanoŋ mesaoŋ kana eŋ keŋgiti, iikanoŋ kema ejemba ii me ii mokoloon oŋoŋgiti, ii korebore horoŋ kululuuŋ oŋoma kagi. Mende gosiŋ oŋoŋgi ejemba awaa ano bologa kaaŋadeeŋ kaŋ maraŋ lombaŋ miri gojoma nene duŋ liligoŋ ragi.
11 Nene duŋ liligoŋ ragito, kiŋnoŋ ii iŋiimambaajoŋ kaŋ iikanoŋ eja moŋ maraŋ lombambaa maleku taaŋa mende mouroti, ii iiro.
12 Eja ii iima kokaeŋ ijoro, 'Alana, gii maraŋ lombambaa malekuya mende mouma kileŋ nomaembaajoŋ miri koi kawaa uutanoŋ kajaŋa?' Kaeŋ ijoro eja iikanoŋ qaaya bogoro oloŋ raro.
13 *"Kaeŋ raro kiŋ poŋnoŋ weleŋqeqeuruta kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, 'Mono eja ii meŋ kana boria somoŋgoŋ seleeŋgeŋ giligi paŋgamanoŋ kemeba.' Iikanoŋ laligowuti, iyoŋonoŋ mono saama gigilaaŋ gobugia kigi qaro laligowuya.
14 Qaa iikawaa so Anutunoŋ ejemba seiseiyanoŋ kawutiwaajoŋ jeroto, afaaŋgoya yoŋonoŋ qaa ii aŋaliŋ moma aŋgoŋ koma kaŋ Anutunoŋ tuuŋ somata meweeŋgoŋ oŋonoti, mono iyoŋoo batugianoŋ koubuya." Kiaŋ.

Takis aambaa Jiisas aŋgobato meŋ mugi.
Maak 12.13-17; Luuk 20.20-26

15 Kawaa gematanoŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ kema amiŋ moma Jiisas qisiŋ qaawaa timbinoŋ hororo gbadooŋ mubombaajoŋ areŋa aŋgi.
16 Areŋ kaeŋ ama gowokouruta ano gawana Herodwaa paati alauruta tosaaŋa wasiŋ oŋoŋgi Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ qisiŋ jegi, "Boi, giinoŋ eja hoŋa koloojaŋi, nono ii mojoŋ. Giinoŋ ejemba tosaaŋa mende iŋisosoroon tosaaŋa mende sureeŋ oŋomakejanto, so motooŋgonoŋ gosiŋ nonomakejaŋ. Kawaajoŋ kuuŋ goŋgi mende dogoŋ somata mende esuuŋ oŋomakejanto, Anutuwaanoŋ kana ii qaa hoŋaa so kuma nonomakejaŋ. Giinoŋ Anutuwaanoŋ qaa dindiŋa iikanoŋ uuta ano kamaaŋqeqeta motoondeeŋ kuuya jeŋ qindiiŋ ama nonomakejaŋ.
17 Kawaajoŋ qaa koi kawaajoŋ nomaeŋ romoŋgojaŋi, ii jena moboŋ. Nono Siisakimbaajoŋ takis ama iikanoŋ Mooseswaa Kana qaa soŋgiwoŋa me qaago?"
18 Kaeŋ qisigi areŋgia qoloŋmoloŋgoya moma kotoŋ kokaeŋ iŋijoro, "Oo uumeleembaa eja seleseleya, oŋo mono naambaajoŋ qaawaa timbinoŋ ama nombombaajoŋ aŋgobato meŋ nonju?
19 Saanoŋ takis aambaa moneŋa moŋ qendeema noŋgi iimaŋa." Kaeŋ iŋijoro silwa moneŋ moŋ meŋ kagi.
20 Kagi kokaeŋ qisiŋ oŋono, "Morowaa uŋayaga ano qataga ii koi oogita eja?"

* **22:13:** Mat 8.12; 25.30; Luuk 13.28

21 “Oo ii Siisa-kimbaanoŋa,” kaeŋ meleema jegi. Jegi kokaeŋ iŋijoro, “Kaeŋ kolooro
iwoi Siisa-kimbaa uŋayawo ii mono iwaa buŋa muŋkebu. Iwoi Anutuwaa uŋayawo eji,
ii mono Anutuwaa buŋa qewu.”
22 Kaeŋ iŋijoro iwaajoŋ mamaga waliŋgoŋ mesaoŋ seleeŋgeŋ keŋgi. Kiaŋ.

Koomunoŋga waawaataa Jiisas aŋgobato meŋ mugi.
Maak 12.18-27; Luuk 20.27-40

23 *Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ ‘Komugiti, iyoŋonoŋ mende
waabuya,’ jeŋ laligogi. Kambaŋ kanoŋ yoŋoonoŋga tosianoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ
qisiŋ muŋ jegi,
24 *“Boi, Moosesnoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ nononota eja, ‘Eja moŋ emba mero merabora
mende koloogi komuro koganoŋ saanoŋ maloya meŋ laligoŋ gbili mekoloon muro
dataa qa meŋ laligowaa.’
25 Moba, kambaŋ moŋnoŋ daremuŋ 7 laligogi. Dagia mutuyanoŋ emba meŋ laligoŋ
gbilia qaa eeŋ laligoŋ komuro. Komuro koganoŋ maloya ii mero.
26 “Meŋ laligoŋ komuro koga moŋnoŋ maloya ii mero. Mero kawaa gematanoŋ koga
moŋnoŋ emba iikayadeeŋ mero. Kaanondeeŋ kaaŋ daremuŋ 7 kuuya yoŋonoŋ emba
motooŋgo iikayadeeŋ meŋ gbilia qaa laligoŋ komudaborogi.
27 Komudaborogi konoga malogia ii kaaŋagadeeŋ komuro.
28 Giinoŋ ‘Komugiti, iyoŋonoŋ gbiliŋ waabuya,’ jejanto, nono ii mende moma
laarijoŋ. Moba, eja 7 kuuya ii ororoŋ waabuyagati eeŋ, emba motooŋgo ii embagiaga
megi laligorotiwaajoŋ ama mono morowaa embiaga koloonaga?”
29 Kaeŋ qisigi Jiisasnoŋ meleema kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo qaa jeŋ sooju. Uumeleembaa
Buŋa Tereya ano Anutuwaa ku-usuŋa mende moma kotojutiwaajoŋ mono jiŋjauŋ
amakeju.
30 Oŋanoŋ, koomunoŋga waama kambaŋ iikanoŋ loemba mende koloowuyato,
gajoba yoŋonoŋ Siwe gomanoŋ laligojuti kaaŋa kolooŋ laligowuya.
31 “Mobu! Komugiti, iyoŋonoŋ gbiliŋ waabutiwaa qaaya Anutunoŋ oŋoojoŋ jeroti,
oŋo ii mono weeŋgogi me qaago? Qaa ii kokaeŋ,
32 *‘Niinoŋ Anutu Aabrahambaa Poŋ, Aisakwaa Poŋ ano Jeikobwaa Poŋga laligoŋ
waama laligojeŋ.’ Anutunoŋ koomuya yoŋoo Poŋgia qaagoto, laaligo kombombaŋa
laligojuti, mono iyoŋoo Poŋgiaga laligoja.”
33 Jiisasnoŋ ejemba tuuŋ somata kaeŋ kuma oŋono moma waliŋgogi. Kiaŋ.

Jojopaŋ qaa waŋa woi ii nomaeŋ?
Maak 12.28-34; Luuk 10.25-28

34 Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ Jiisas qisiŋ mugi meleema jeŋ
sororogoro qaagia bogoroti, ii Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ moma
kaŋ ajoroogi.
35 *Yoŋoonoŋga boi moŋ Kana qaa tororo moma kotoroti, iinoŋ kaŋ Jiisas timbi ama
kokaeŋ qisiŋ muro,
36 “Boi, Mooseswaa Kana qaa uutanoŋ naa jojopaŋ qaa ii waŋa somata kolooja?”
37 *Qisiŋ muro meleeno, “Waŋa somata ii kokaeŋ, ‘Gii uuga, uŋaga ano roromoŋgoga
jumuŋa iikanoŋ mono Poŋ Anutuga jopagoŋ laligowa.’
38 Iikanoŋ mono jojopaŋ qaa waŋa ano uuta kolooja.
39 *Jojopaŋ qaa iikawaa alia ii kokaeŋ, ‘Geeŋga jopagoŋ aoŋkejaŋi, iikaaŋiadeeŋ
mono ejemba kuuya jopagoŋ oŋoma laligowa.’

---

* **22:23:** Apo 23.8 * **22:24:** Dut 25.5 * **22:32:** Eks 3.6 * **22:35:** Luuk 10.25-28 * **22:37:** Dut 6.5 * **22:39:** Lew 19.18

40 Jojopaŋ qaa woi ii mono Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo ejemba yoŋoonoŋ
Buju Tere kuuya iikawaa waŋaga kolooja.” Kiaŋ.

Kraist ii kiŋ Deiwidwaa Poŋa ano gbiliga.
Maak 12.35-37; Luuk 20.41-44

41 Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ kaŋ ajoroogi Jiisasnoŋ kokaeŋ
qisiŋ oŋono,
42 “Oŋo Kraistwaajoŋ nomaeŋ moju? Iinoŋ mono morowaa meriaga kolooja?” Kaeŋ
qisiŋ oŋono meleema ijogi, “Mono kiŋ Deiwidwaa gbiliaga kolooja.”
43 Ijogi moma iŋijoro, “Kaeŋ koloojato, nomaeŋ ama Uŋa Toroyanoŋ Deiwid sololoon
muro iwaajoŋ ‘Neenaa Poŋna,’ qama kokaeŋ jero,
44 *‘Anutunoŋ nama noo Poŋna kokaeŋ ijoro, Giinoŋ mono kaŋ noo boro din-
dinanoŋ rana niinoŋ kambaŋ biiwianoŋ kereuruga riiŋ riitama haamo ama
oŋoma goo kana baaganoŋ oŋoomaŋa.
Kambaŋ ii kaŋ kuuwaatiwaa so mono asamararanoŋ koi raba.’
45 Deiwidnoŋ aŋo kaeŋ jeŋ qata ‘Noo Poŋna’ jeja. Poŋna jeŋ mono nomaeŋ ama iwaa
gbilia kaaŋgadeeŋ koloonaga?”
46 Kaeŋ iŋijoro iikawaa kitia moŋnoŋ moŋ meleemambaajoŋ amamaaŋ qaagia
bogoro naŋgi. Somaŋa iikanondeeŋ kuuya yoŋonoŋ Jiisas mombo qaa mombaa qisiŋ
mubombaajoŋ kokodunduŋ ama mesaogi. Kiaŋ.

23

Uumeleembaa selesele laaligowaa galeŋ meme qaa
Maak 12.38-39; Luuk 11.43, 46; 20.45-46

1 Kambaŋ kanoŋ Jiisasnoŋ ejemba tuuŋlelembe ano gowokouruta ii kokaeŋ iŋijoro,
2 “Kana qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ Mooseswaa
jiŋkaroŋ duŋ raranoŋ rama Kana qaawaa kania ku-usuŋ qaganoŋ kuma oŋomakeju.
3 Kawaajoŋ qaa kuuya jeŋ kotoŋ oŋomakejuti, ii mono teŋ kombuto, nanamemeŋgia
ii mono mende otaawu. Yoŋonoŋ qaa jegianoŋ jeŋ asariŋkejuto, iyaŋgio ii mende
otaaŋkeju. Kawaajoŋ mono ii kaaŋa mende amakebu.
4 “Yoŋonoŋ qaaya qaaya jeŋ kotoŋ iikawaa qaqaŋ biŋawo ii ejemba sawiŋgianoŋ
amago aŋgi ii aŋgowombaajoŋ bimooro jarambaraŋ amakejuto, iyaŋgio ii boro susugia
melaa moŋnoŋ ilaaŋ oŋombombaajoŋ wosomomogia moŋ mende eŋkeja.
5 *“Yoŋonoŋ nanamemeŋgia kuuya ejembanoŋ iŋiibutiwaajoŋ ama meŋkeju. Baibel
qaa kota (memori jawo) irimuŋ kasa bokisgia meŋ somariiŋ asuganoŋ qendeema
Buŋa momogiaajoŋ awelegoŋ aoŋkeju. Malekugiaa susuyanoŋ akadamuwaa goubire
somasomata meŋ mondoŋkeju.*
6 Yoŋonoŋ jejelombanoŋ duŋ rara mutuyanoŋ jegeŋjegeŋ rabombaajoŋ momakeju
ano qamakooli mirinoŋ jaaqeqeyanoŋ eu rabombaajoŋ siiŋa momakeju.
7 Maaketnoŋ me kananoŋ ejemba iŋiigi joloŋgia jewutiwaajoŋ moma ‘Oo so-
matanana,’ qagia kaaŋ qabutiwaa siiŋa momakeju.
8 “Yoŋonoŋ kaeŋ amakejuto, motooŋgo iinoŋ oŋoo Boigia kolooro oŋo kuuyanoŋ
iwaa uumeleeŋ alauruta kolooju. Kawaajoŋ oŋoo qagia boinana qabutiwaajoŋ mende
mobu.
9 Motooŋgo iinoŋ Maŋgia kolooja. Iinoŋ Siwe gomanoŋ laligojiwaajoŋ baloŋ eja
mombaajoŋ nonoo Maŋnana qa kaeŋ mende qabu.

---

* **22:44:** Ond 110.1 * **23:5:** Mat 6.1; Jaŋ 15.38; Dut 6.8 * **23:5:** Baibel memori jawo irimuŋ kasia ii Duteronomi 6.8 qaa iikawaa so oro selianoŋ meŋ palapaŋgianoŋ me qoi kaaŋa borogianoŋ somoŋgoŋ laligogi. Malekugiaa susuyanoŋ akadamuwaa goubire bewesonoŋ meŋ mondoŋ laligogiti, ii Anutuwaa ejemba hoŋa tooŋ koloogitiwaa aiweseya kolooro.

10 Kraist motooŋgo niinoŋ oŋoo somatagia koloojeŋ. Kawaajoŋ oŋoo qagia ‘Somatanana,’ qabutiwaajoŋ mende mobu.
11 *“Kaeŋ qaagoto, oŋoo batugianoŋ moŋnoŋ waŋa kolooji, iinoŋ mono weleŋ qeŋ oŋoma laligowa.
12 *Kaeŋ laligowaato, moŋnoŋ iyaŋaa uuta meŋ ubaati, Anutunoŋ mono ii meŋ kamaaŋ mubaa. Moŋnoŋ iyaŋaa uuta meŋ kamaawaati, Anutunoŋ mono ii meŋ uma mubaa.

Jiisasnoŋ Farisii yoŋoojoŋ qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei!’ jero.
Maak 12.40; Luuk 11.39-42, 44, 52; 20.47

13 “Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ ejemba! Oŋo uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei!’ jejeŋ. Ejemba Siwewaa bentotoŋ uutanoŋ keububotiwaa naguya koma somoŋgoŋkeju. Oŋoaŋgio iikawaa uutanoŋ mende keuju ano tosianoŋ iikawaa uutanoŋ keubombaajoŋ anjuti, oŋo ii somoŋgoŋ aŋgoŋ koma oŋomakeju.
14 Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ ejemba! Oŋo uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo malo yoŋoonoŋ miri iwoi bidaaŋ baagoŋ aŋaliŋ oŋomakeju ano qabuŋagia koloowaatiwaajoŋ ama qamakooli koriga koriga qama kooliŋ totogianoŋ qeŋkeju. Kawaajoŋ Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoŋ ironja uuta meleeno oŋoo qagianoŋ ubaa.
15 “Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ ejemba! Oŋo uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo moŋnoŋ Juuda ejemba moŋ koloowaatiwaajoŋ kaparaŋ koma koweya koweya kotoŋ baloŋa baloŋa liligoŋkeju. Kaeŋ aŋgi moŋnoŋ Juuda ananaa nanamemenoŋ qokotaawaati, ii mono kuma sooŋ mugi gere siawaa buŋa koloowaa. Oŋoaŋgia kaaŋa qaagoto, indiŋa woi oŋoaŋgia uŋuuguŋ kileqileewaa.
16 “Jaagianoŋ gooro ejemba borogianoŋ meŋ uŋuamakejuti, lombo oŋoo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo qaa kokaeŋ jeŋkeju, ‘Moŋnoŋ jiwowoŋ jigowaa qatanoŋ qaaya jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiwaati eeŋ, iikanoŋ mende kotiiwaato, moŋnoŋ jiwowoŋ jigowaa iwoi goulnoŋ memeta iikawaa qatanoŋ jojopaŋ qaaya jewaati eeŋ, jojopaŋ qaa iikanoŋ mono somoŋgoŋ mubaa.’
17 “Oo jaagoo ejemba nekoŋa! Iwoi goulnoŋ memeta ano jiwowoŋ jigo woi yoroonoŋga naa iwoinoŋ uuta kolooja? Goul yaŋo kowoga mende koloojato, jiwowoŋ jigonoŋ aŋgi iikanoŋ mono ii meŋ kobooja.
18 “Qaa moŋ kokaeŋ jeŋkeju, ‘Moŋnoŋ alatawaa qata qama qaaya jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiwaati eeŋ, iikanoŋ mende kotiiwaato, moŋnoŋ nanduŋ mamatewoo alatanoŋ eji, iikawaa qata qama jojopaŋ qaaya jewaati eeŋ, jojopaŋ qaa iikanoŋ mono somoŋgoŋ mubaa.’
19 “Oo jaagoo ejemba! Nanduŋ mamatewoo ano alata yoroonoŋga naa iwoinoŋ uuta kolooja? Nanduŋ yaŋo kamaaŋqeqeta koloojato, alatanoŋ aŋgi iikanoŋ mono nanduŋ meŋ kobooja.
20 Kawaajoŋ moŋnoŋ alatawaa qanoŋ qaaya jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiwaati, iinoŋ alata ano iwoi kuuya alatanoŋ eji, mono iikawaa qanoŋ qaaya jeŋ kotiiwaa.
21 “Moŋnoŋ jiwowoŋ jigowaa qanoŋ qaaya jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiwaati, iinoŋ mono jigo iikawaa ano iikanoŋ kotiiŋ laligoji, iwaa qanoŋ qaaya jeŋ kotiiwaa.
22 *Kaaŋadeeŋ moŋnoŋ Siwewaa qanoŋ qaaya jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiwaati, iinoŋ Anutuwaa jiŋkaroŋ duŋ ano iikanoŋ raji, iwaa qanoŋ qaaya jeŋ kotiiwaa.

---

* **23:11:** Mat 20.26-27; Maak 9.35; 10.43-44; Luuk 22.26 * **23:12:** Luuk 14.11; 18.14 * **23:22:** Ais 66.1; Mat 5.34

23 *“Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ ejemba! Oŋo uumeleembaa
ejemba seleseleya koloogi lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ
‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo nembanene kuuya mendeema bakaya 10 iikanoŋa motooŋgo
Anutuwaa buŋa qeŋkeju. Daŋe, raki ano kiesopa ii kaaŋadeeŋ mendeema tenoŋga
motooŋgo ii Anutuwaa buŋa qeŋkeju. Nanduŋ ii tororo amakejuto, Kana qaawaa kota
waŋa koi mono uuguŋ mesaoŋkeju: Gii ejemba batugianoŋ nanamemeŋ dindiŋa otaaŋ
kiaŋkomuŋ aoŋ qaa pondaŋ otaaŋ laligowa. Qaa waŋa ii mono kaparaŋ koma otaaŋ
laligowu ano qaa melamelaa ii kaaŋagadeeŋ mende uuguŋ mesaowu.
24 Jaagia gooro ejemba borogianoŋ meŋ uŋuamakejuti, oŋo jeŋgeraŋ apuwo
newubotiwaajoŋ apugia saiyanoŋ gosiŋkejuto, oro somata kamel ii tondu gogoŋkeju.
25 Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ ejemba! Oŋo uumeleembaa
ejemba seleseleya koloogi lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ
‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo hamo qeŋ aowombaajoŋ qambi ano amanenewaa selia soŋgbama
yagoŋkejuto, oŋoaŋgiaa dogo otokogia mende galeŋ koma iwoi tondu goroŋgoŋ
nepaqepalo aŋgi iikanoŋ uugia saa qero laligoju.
26 “Oo jaagoo eja Kana qaawaajoŋ kaparaŋ komakejaŋi, gii mono wala qambiwaa
uuta soŋgbana selianoŋ kaaŋagadeeŋ tataaŋkota koloowaa.
27 *Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ ejemba! Oŋo uumeleembaa
ejemba seleseleya koloogi lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ
‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo qasiriwaa maripooŋa soŋgbaŋgi taaŋa koloojuti, mono iikawaa so
kolooju. Selegianoŋ iimasiiŋsiiŋgiawo kaaŋa koloojuto, qasiriwaa uutanoŋ qamo sii
ano iwoi arokuukuuyawo eji, iikaaŋanoŋ mono oŋoo uugia saa qeŋ eja.
28 “Iikawaa so oŋo kaaŋagadeeŋ ejemba jaagianoŋ oŋanoŋ dindiŋa tani
kolooŋkejuto, uumeleembaa selesele tani ano qewolonoŋ mono uugia saa qero
laligoju.

Bologa memewaa iroŋa Luuk 11.47-51

29 “Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ ejemba! Oŋo uumeleembaa
ejemba seleseleya koloogi lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ
‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo gejatootoo ejemba yoŋoo qasirinoŋ simeŋ kuuŋ meŋkeju ano ejemba
solaŋa yoŋoo jamo kobaagia menjereŋgoŋkeju.
30 Kaeŋ ama kokaeŋ jeŋkeju, ‘Nononoŋ ambosakonana yoŋoo kambanoŋ laligowon-
agati eeŋ, mono yoŋowo mende toroqeniŋ gejatootoo ejemba yoŋoo sagianoŋ mono
nonoo qanananoŋ mende unaga.’
31 “Kaeŋ jeŋ iikanoŋ oŋoaŋgio gejatootoo ejemba uŋugiti, iyoŋoo esaurugia koloojuti,
mono qaa ii naŋgoŋ jeŋ daŋgunu kaaŋa nanju.
32 Kawaajoŋ ambosakoŋgianoŋ siŋgisoŋgo kanaiŋ aŋgiti, iikawaa so oŋo mono
toroqeŋ kuuya andaborowu.
33 *“Oo Farisii, oŋo mono qato melaa kaaŋa kolooju. Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoro
gere sianoŋ kemebubotiwaajoŋ mono nomaeŋ umburatiŋ kembuyaga? Ii mono
amamaawuya.
34 Kawaajoŋ mono mobu, niinoŋ gejatootoo ano momakooto ejemba ano Kana
qaawaa boi wasiŋ oŋombe oŋoonoŋ kawuya. Kagi yoŋoonoŋga tosaaŋa ii uŋugi
komuwuya ano tosaaŋa maripoonoŋ uŋuwuya. Tosaaŋa qamakooli mirigianoŋ
ororaaŋ oŋoma qaagia jeŋ tegoŋ oolinoŋ oŋootiŋ konjoma oŋoŋgi taoŋa taoŋa kanoŋ
kemakebuya.
35 *“Eja solaŋa Aabelwaa sayanoŋ kamaaro iikanoŋa kanaiŋ uŋuŋ kouma laligoŋ
Zekaraia jiwowoŋ jigo kowoga ano siimoloŋ alata yoroo batugaranoŋ qegi saya

* **23:23:** Lew 27.30 * **23:27:** Apo 23.3 * **23:33:** Mat 3.7; 12.34; Luuk 3.7 * **23:35:** Jen 4.8; 2 Hist 24.20-21

kamaaro iikanoŋ tegoro. Ejemba solaŋa yoŋoo sagia balonoŋ molaaŋ laligogiti, sa kuuya iikawaa iroŋa mono oŋoo qagianoŋ ubaa.
36 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Sagiaa iroŋa kuuya ii mono ejemba kete laligojuti, mono oŋoo qagianoŋ uro Anutunoŋ iroŋa meleema oŋono mobuya.”

Jiisasnoŋ Jerusalem kanageso jopagoŋ oŋono.
Luuk 13.34-35
37 Jiisasnoŋ jero, “Oo Jerusalem Jerusalem, oŋo gejatootoo ejemba uŋugi komugi Anutunoŋ ejemba wasiŋ oŋono oŋoonoŋ kaŋkejuti, ii jamonoŋ uŋugi komuŋkeju. Kuru nemuŋanoŋ meraboraaŋa eŋgaŋa baatanoŋ ama kojojooŋ oŋomakeji, niinoŋ mono iikawaa so kambaŋa kambaŋa goo kanagesouruga kotama kololooŋ oŋomambaajoŋ moma laligoweto, oŋo ii togoŋ laligoŋ kougi.
38 *Mobu, Anutunoŋ mono jigo mirigia gema qero saoyagadeeŋ ewaa.
39 *“Kaeŋ ewaato, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu, Oŋo nii mombo mende niibuya. Kanageŋ kambaŋ moŋ kaŋ kuuro iikanoŋ niima kokaeŋ jewuya, ‘Pombaa qatanoŋ kaŋ nononji, Anutunoŋ mono ii kotuegoŋ muba.’ Kiaŋ.”

24

Jiwowoŋ jigonoŋ kondemondeeŋ koloowaa.
Maak 13.1-2; Luuk 21.5-6
1 Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigo mesaoŋ kamaaro gowokourutanoŋ iwaanoŋ kaŋ jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ miri ragiti, ii Jiisas qendeema mugi.
2 Qendeema mugi meleema kokaeŋ iŋijoro, “Miri kuuya ii saanoŋ iŋiijuto, niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Ii mono kondeeŋgi miriwaa jamo moŋ ii jamo mombaa qaganoŋ mende ewaato, qeqelala saoyagadeeŋ ewaa.” Kiaŋ.

Kakasililiŋ ano sisiwerowero koloowaa.
Maak 13.3-13; Luuk 21.7-19
3 Jiisasnoŋ Oil gere baaŋanoŋ kema raro gowokourutanoŋ iyaŋgia siri iwaanoŋ kaŋ kokaeŋ qisiŋ mugi, “Boi, qaa jejaŋi, iikawaa hoŋa mono naa kambanoŋ asugiwaa ano giinoŋ kana balombaa kambaŋa tegomambaajoŋ ambaati, iikawaa aiweseyanoŋ mono nomaeŋ asugiwaa? Ii saanoŋ ninijowa.”
4 Kaeŋ qisiŋ mugi meleema kokaeŋ jero: “Moŋnoŋ aŋgomokoloŋ ano jiŋjauŋ kembubotiwaajoŋ mono galeŋgia meŋ laligowu.
5 Ejemba mamaganoŋ asugiŋ noo qananoŋ kokaeŋ jewuya, ‘Niinoŋ Hamoqeqe Toya Kraist koloojeŋ.’ Kaeŋ jeŋ ejemba mamaga tiligoŋ oŋombuya.
6 Oŋo manjawaa bujuya ano otoŋa kolooŋ kema karo momakebuya. Ii moma jeneŋgia orowabotiwaajoŋ mono galeŋgia mewu. Iwoi kaaŋa ii waladeeŋ koloowaatiwaa jejetaga. Ii koloowaato, balombaa kambaŋanoŋ mono iikanondeeŋ uulaŋawo mende tegowaa.
7 “Kantri moŋnoŋ kantri moŋ uŋuwombaajoŋ waabuya. Ejemba tuuŋ moŋnoŋ tuuŋ moŋ yoŋowo aroŋ qeŋ aowombaajoŋ waabuya. Gomaŋa gomaŋa kanoŋ bodia bodia koloowaa ano naŋ somasomata ii qonjoma meŋ namo meleeno kemeŋkebaa.
8 Iwoi kuuya ii emba korowonoŋ masu kanaiŋ uŋuŋkejiwaa so. Balombaa kambaŋanoŋ mono iikawaa so kanaiŋ tegomambaajoŋ ambaa.
9 *“Kaeŋ ambaato, kambaŋ kanoŋ tosianoŋ oŋo uugia meleeŋgitiwaajoŋ ama gawman yoŋoo boronoŋ oŋooŋgi siimbobolo ama oŋoma uŋugi komuwuya. Kantri kuuya yoŋonoŋ noojoŋa ama kazi ama oŋomakebu.
10 Kambaŋ kanoŋ mamaganoŋ momalaarigia mesaoŋ aŋgonaŋ meŋ kazi ama aowuya.

* **23:38:** Jer 22.5 * **23:39:** Ond 118.26 * **24:9:** Mat 10.22

11 Gejatootoo ejemba takapolakaya mamaganoŋ asugiŋ ejemba mamaga kilikalu meŋ oŋoŋgi jiŋjauŋ qeŋ kemakebuya.
12 “Jeulalaŋ Toyanoŋ seiŋ ejemba galeŋ koma oŋombaatiwaajoŋ ama uumeleeŋ ejemba seiseiya yoŋoo uugianoŋ olomooro uujopagianoŋ looriŋ zololoŋgowaa.
13 *Moŋnoŋ kaparaŋ koma kotiiŋ boŋ qeŋ nama laligoro balombaa kambaŋanoŋ tegowaati, iinoŋ mono oyaŋboyaŋ buŋa qeŋ aowaa.
14 Anutuwaa bentotoŋaa Oligaa Buŋa koi mono waladeeŋ namowaa kantria kantria kuuya kanoŋ jeŋ seigi kanageso so naŋgonaŋgo qaaya mogigo balombaa kambaŋanoŋ iikawaa gematanoŋ tegowaa. Kiaŋ.

Jerusalem sitiwaa kondemondeeŋ uuduuduuyawo
Maak 13.14-23; Luuk 21.20-24

15 *“Gejatootoo eja Danielnoŋ kondemondeeŋ uuduuduyawo kawaa qaaya jerota eja. Qaa iikawaa so tosianoŋ kaŋ kondemondeeŋ ano iwoi aŋgonjorayawo ii jiwowoŋ jigo toroyanoŋ aŋgi nano iibuti, qaa koi weeŋgowagati, iinoŋ mono saanoŋ geja ama moma kotowa.
16 Kambaŋ iikanoŋ Judia prowinsnoŋ laligowuti, oŋonoŋ mono misiŋgoŋ horoŋ baaŋanoŋ kembu.
17 *Miri kosianoŋ sombenoŋ laligowaati, iinoŋ mono kamaaŋ geso iwoiya memambaajoŋ miri uutanoŋ mende uba.
18 Gawonoŋ kema laligowaati, iinoŋ mono kaaŋagadeeŋ malekuya memambaajoŋ eleema mirinoŋ mende kemba.
19 “Yei! Emba korowo ano merabora ajunoŋ yoŋonoŋ kambaŋ iikanoŋ nomaeŋ uulaŋawo kembuya?
20 Kawaajoŋ iwoi ii koŋuru me Sabat kendombaa kambaŋanoŋ mende koloowaatiwaajoŋ mono qama kooliŋkebu.
21 *“Ii kokaembaajoŋ: Kambaŋ iikanoŋ kakasililiŋ jekania booroŋgoya koloowaa. Kakasililiŋ soya kaaŋa ii wala eeŋanoŋ kambaŋ moŋgeŋ mende koloon ero. Anutunoŋ iwoi kuuya mokolooroti, kambaŋ iikanondeeŋ kanaiŋ kambaŋ kokanoŋ laligoŋ kouma kambaŋ biiwianoŋ moŋ mende kolooro. Wala eeŋanoŋ mende kolooro ano kanageŋ kambaŋ moŋnoŋ mombo mende koloowaa. Kawaajoŋ mono qama kooliŋ laligowu.
22 Poŋnoŋ kokojinjiŋ kambaŋ ii mende meŋ torinagati eeŋ, ejemba kuuyanoŋ mono tiwilaadaborowuyagato, ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, iyoŋoojoŋ ama weeŋ iikawaa jaŋgoya ii meŋ toriwaa.
23 “Kambaŋ iikanoŋ kokaeŋ jewuya, ‘Mobu! Kraistnoŋ koi laligoja,’ me ‘Iibu! Hamoqeqe Toyanoŋ endu nanja.’ Moŋnoŋ kaeŋ jewaati eeŋ, ii mono mende moma laariwu.
24 Ii kokaembaajoŋ: Hamoqeqe toya qoloŋmoloŋgoya ano gejatootoo ejemba takapolakaya asugiŋ aŋgoleto ano aiwese somasomata megi letombuya. Kaeŋ letoŋgi Anutunoŋ ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, ii kaaŋagadeeŋ eŋkalooloŋ meŋ oŋombutiwaajoŋ aŋgobato meŋ kaparaŋ koŋgi jiŋjauŋ qewubo. Oŋo galeŋgia awaagadeeŋ meŋ aoŋ laligogi ii amamaawuya.
25 Mobu! Niinoŋ iwoi kuuya ii mende koloorо waladeeŋ iŋijowe modaboroju.

Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ asugiwaa.
Maak 13.24-27; Luuk 21.25-28

26 *“Kawaajoŋ ‘Hamoqeqe Toyanoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ laligoja,’ kaeŋ jegi mobuti eeŋ, iikanoŋ mono mende kembu. Me ‘Mobu! Kraistnoŋ miri kawaa uutanoŋ asugiŋ raja,’ kaeŋ iŋijogi ii mende moma laariwu.

---

* **24:13:** Mat 10.22 * **24:15:** Dan 9.27; 11.31; 12.11 * **24:17:** Luuk 17.31 * **24:21:** Dan 12.1; Ais 7.14 * **24:26:** Luuk 17.23-24

27 Ii kokaembaajoŋ: Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mombo kawaati, kambaŋ ii mono
oobiliwaa so kokaeŋ koloowaa: Ii weeŋ koukoutanoŋga pilitik bilisik ama leegeŋ weeŋ
kemekemetanoŋ sokoma asariŋ keno iijoŋi, iinoŋ mono iikawaa so asugiwaa.
28 *“Oro gisaganoŋ moŋgeŋ ewaati, mamboŋkarara yoŋonoŋ iikanoŋ horoŋ
ajorooŋkejuti, mono iikawaa so koloowaa.” Kiaŋ

Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ asugiwaa.
Maak 13.24-27; Luuk 21.25-28

29 *“Koŋajiliŋ kambaŋ iikanoŋ tegoro iikanondeeŋ
weeŋ jaayanoŋ injaŋ kono koiŋnoŋ umuŋ kombaa.
Seŋgelao yoŋonoŋ sombinoŋga tegoŋ kamaawuya ano
sombinoŋ utugoro iikawaa ilawoilaya ii raragia mesaoŋ eŋkalololoŋ aŋgi soowaa.
30 *Kambaŋ iikanoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋaa aiweseyanoŋ sombinoŋ asugiro iibuya.
Kambaŋ iikanoŋ namowaa kanageso kuuya yoŋonoŋ jiŋgeŋ qama saabuya. Saama
Siwe gomambaa Eja hoŋa iinoŋ sombimbaa koosu qaganoŋ karo iibuya. Ku-usuŋa
somatanoŋ sakondindiŋawo asuganoŋ asugiro asamararaŋa iibuya.
31 Karo iigi romoŋ qaita moŋ uugi otoŋa kotakota mogi Siwe gajobauruta wasiŋ oŋono
yoŋonoŋ ejemba Anutunoŋ iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, ii baloŋ goraaya teetee
eugeŋ emugeŋ iikanoŋa kopepereeŋ oŋoma uŋuambuya. Kiaŋ

Noroŋ gerewaa sareqaa
Maak 13.28-31; Luuk 21.29-33

32 “Oŋo noroŋ gere iima tania romoŋgoŋ sareqaa koi mobu. Borianoŋ apuyawo
kolooro seŋgia loŋgogi ii iima moma kokaeŋ jeŋkeju, ‘Weeŋ kambaŋa mono dodowija.’
33 Oŋonoŋ kaaŋiadeeŋ aiwese iikawaa so asugiro iima moma asariŋ kania kokaeŋ
jewu, ‘Jiisasnoŋ mono nagunoŋ dodowija.’
34 “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Ejemba koi kete namonoŋ laligojuti,
iyoŋonoŋ mende komugi iwoi kuuya jejeŋi, ii mono iyoŋoo laaligo kambaŋgianoŋ
koloowaa.
35 Sombiŋ namonoŋ goroŋ qewaoto, noo Buŋa qaananoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ
mende aliwaa. Kiaŋ.

Jiisas kawaatiwaa kambaŋa ii moŋnoŋ mende moja.
Maak 13.32-37; Luuk 17.26-30, 34-36

36 “Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kawaato, naa kambanoŋ kaŋ kuuwaati, iikawaa
weeŋa me aua kambaŋa ii moŋnoŋ moŋ mende moja. Siwe gajobanoŋ ii mende moju.
Anutuwaa Merianoŋ kaaŋagadeeŋ ii mende moja. Amanoŋ aŋodeeŋ ii moja.
37 *Wala eeŋanoŋ Nooawaa kambaŋanoŋ ejembanoŋ laaligogia qemasologeŋ
qaganoŋ laligoŋ meŋ kileegiti, iikawaa so mono Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mombo
kawaatiwaa kambaŋanoŋ koloowaa.
38 “Apu gboulu somatanoŋ mende karo waladeeŋ iikanoŋ ejemba nene lombaŋ
ama apu kotiga neŋ embaqemba sewaŋaajoŋ aŋgi kema karo agimiŋ aoŋ laligogi.
Nanamemeŋ kaeŋ ama meŋ qemasologeŋ laligogi Nooanoŋ waŋgo uutanoŋ uroti,
weeŋ iikanoŋ tegoro.
39 *Tegoro naa iwoi koloowaati, ii mende mogi apu gboulu somatanoŋ kaŋ jinoŋa
qaa tiwilaaŋ oŋono. Kanageŋ Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mombo kawaati, kambaŋ
iikanoŋ ejembanoŋ kaaŋiadeeŋ qemasologeŋ ama laligoŋ tiwilaawuya.
40 “Kambaŋ iikanoŋ eja woi gawonoŋ laligori yoroonoŋga moŋ meŋ moŋ
mesaowuya.

---

* **24:28:** Luuk 17.37 * **24:29:** Ais 13.10; 34.4; Eze 32.7; Joel 2.10, 31; 3.15; Ais 6.12-13 * **24:30:** Dan 7.13; Zek 12.10-14; Ais 1.7 * **24:37:** Jen 6.5-8 * **24:39:** Jen 7.6-24

41 Kaaŋiadeeŋ emba woi taweŋ orasiŋ rabaoti, iyoroonoŋga moŋ meŋ moŋ
mesaowuya.
42 “Poŋnoŋ kawaatiwaa kambaŋa me auaya mende mojutiwaajoŋ mono uugbiligbili
laligowu.
43 *Gbili laligowombaa qaa koi mono moma kotowu: Gomantiiŋanoŋ kikekakasililiŋ
ejanoŋ naa kambanoŋ me auanoŋ kawaati, miri toyanoŋ ii monagati eeŋ, iinoŋ mono
gbili rama miria awaagadeeŋ galeŋ mero qosoma umambaajoŋ amamaawaa.
44 Oŋo ‘Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kambaŋ kokanoŋ mende koubaa,’ jeŋ ro-
moŋgogi iinoŋ mono kambaŋ iikanondeeŋ koubaa. Kiaŋ.

Gawoŋ ejanoŋ silemale laligoŋ tiwilaaro.
Luuk 12.41-48

45 “Kaeŋ kolooro gawoŋ meme ejemba batugianoŋ moronoŋ tiriŋ kotoŋ tosaaŋa
uŋuuguja? Tosianoŋ zolooloŋgoŋ gawoŋ mesaogi moŋnoŋ momakooto awaawaa
qaganoŋ kaparaŋ koma pondaŋ meŋkeji, iinoŋ mono simbawoŋawo kolooja. Miri
toyanoŋ nanamemeŋa gosiŋ iima moŋgeŋ kema miriaa ilawoilaya ii borianoŋ ano
galeŋa koloowaa. Galeŋa koloon weleŋqeqeuruta ijorotiwaa so kalaŋ koma kambaŋ
dindiŋanoŋ uŋuagiŋkebaa.
46 Kaeŋ kalaŋ koma oŋoma laligoro toyanoŋ eleema kaŋ iikaaŋ iima ‘Mono simba-
woŋawo koloojaŋ!’ jewaa.
47 “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Toyanoŋ ‘Mono simbawoŋawo
koloojaŋ!’ jeŋ esuhinaya kuuyaa galeŋa kuuŋ mubaa.
48 Kuuŋ mubaato, gawoŋ meme bibilokoya iinoŋ uutanoŋ romoŋgoŋ kokaeŋ jewaati
eeŋ, ‘Poŋnaa kaka kambaŋanoŋ mono koriga eja.’
49 Kaeŋ jeŋ kanaiŋ gawoŋ meme ejembauruta uŋuŋ ureeŋ aoŋ jejelombaŋ ama
aisooŋ apu kotiga neŋ uuta sooro eŋkalololoŋ silemale koloon laligowaa.
50 “Kaeŋ laligoŋ kambaŋ moŋnoŋ poŋa koubaatiwaajoŋ mende mambombaati,
mono iikanondeeŋ koubaa. Kambambaajoŋ imowamo ulumbuluŋ laligoro mono aua
iikanondeeŋ kouma
51 qeŋ japaleleŋ meŋ muŋ jeŋ kotoro uumeleembaa ejemba seleseleya kaaŋa gere
sianoŋ kemeŋ siimbobolo mobaa. Kaeŋ moma saama gigilaaŋ gobugia kigi qaro
laligowuya.” Kiaŋ.

25

Emba saraŋ 10 yoŋoo sareqaa

1 *Jiisasnoŋ jero, “Mombo kamaŋati, kambaŋ iikanoŋ Siwewaa bentotoŋa ii kokaeŋ
koloowaa: Maraŋ lombaŋ kambaŋanoŋ emba saraŋ jumuŋa ten yoŋonoŋ ‘Eja buŋawo
aitoŋgowoŋa,’ jeŋ kiwagia meŋ kananoŋ keŋgi.
2 Yoŋoonoŋga 5 ii momakootogiawo koloogito, tosaaŋa 5 ii nekoŋa.
3 Nekoŋa yoŋonoŋ kiwagia megito, gere (koinsare) kelega* mende meŋ keŋgi.
4 Momakootogiawo yoŋonoŋ kiwagia ano koinsare kele kaarogia kaaŋagadeeŋ meŋ
keŋgi.
5 Keŋgi eja buŋanoŋ uulaŋawo mende karo mamboŋgi kambaŋ korirotiwaajoŋ
kuuya yoŋoo jaalologia bomboŋ mero usugoŋ gaoŋ egi.
6 “Gaoŋ egito, gomantiiŋa biiwianoŋ moŋnoŋ romuŋ qero qa kokaeŋ mogi, ‘Mobu,
eja buŋanoŋ mono kaja-oo! Mono iwaanoŋ kema aitoŋgowu.’
7 Qa ii moma emba saraŋ ten ii kuuyanoŋ waama kiwagia meŋ meagoŋ ootirigi.

* **24:43:** Luuk 12.39-40 * **25:1:** Luuk 12.35 * **25:3:** Gere (koinsare) kelega ii oil gerewaa kota mujugogi kelega ii kolooro. Gomaŋ tiiro gere susuyanoŋ opo kokosiiŋ kele iikanoŋ qenduŋgoŋ kiwa ootiriŋ kananoŋ keŋgi 15 minitwaa so jero. Kawaa gematanoŋ gere ii eeŋ bubu giliwubotiwaajoŋ ii mombo oil gere kelenoŋ qenduŋgogi.

8 Ootirigi nekoŋa yoŋonoŋ emba momokootogiawo yoŋoonoŋ kaŋ kokaeŋ jegi,
‘Nonoonoŋ kiwa bogojiwaajoŋ oŋonoŋ mono koinsare kelega tosia nonombu.’
9 “Kaeŋ jegi momakootogiawo yoŋonoŋ meleema kokaeŋ jegi, ‘Qaago! Ii oŋo
ano nono mende sokoma nonombaa. Kawaajoŋ mono sii mirinoŋ kema oŋoaŋgiaa
koinsare kelegia sewaŋa mewu.’
10 “Kaeŋ jegito, yoŋonoŋ koinsare kelega sewaŋa mewombaajoŋ kema kananoŋ
laligogi eja buŋanoŋ mono iikanondeeŋ kouro. Emba saraŋ jojoriŋ naŋgiti, iyoŋonoŋ
kema iwo aitoŋgoŋ maraŋ lombaŋ miri uutanoŋ ugi nagu koŋgi.
11 *Emba saraŋ stuanoŋ keŋgiti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ kanageŋ kouma nagu qeŋ
kokaeŋ qagi, ‘Poŋ Poŋ, mono nagu metaama nonomba!’
12 “Kaeŋ qagito, kokaeŋ meleema jero, ‘Qaago! Nii oŋo mende moma oŋonjeŋ. Qaa
ii hoŋaga iŋijojeŋ.’
13 Jiisasnoŋ sareqaa kaeŋ jeŋ gowokouruta ii qaa kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo nii kamambaa
kambaŋa me auaya mende mojutiwaajoŋ mono uugbiligbili laligowu.” Kiaŋ.

Moneŋ esu galeŋ koŋgitiwaa sareqaa.
Luuk 19.11-27

14 *“Mono sareqaa kokawaa so koloowaa: Eja moŋ gomaŋa mesaoŋ koriganoŋ kantri
moŋgeŋ kemambaajoŋ moma weleŋqeqeuruta oŋoono kagi moneŋ esuhinaya galeŋ
koma oŋombutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋoma borogianoŋ ano.
15 Gawoŋ memegia gosiŋ hoŋa dawi koloowaatiwaa so moma gawoŋ meme eja
mombaajoŋ moneŋ esu 5 (Kina 20,000) muŋ moŋ moneŋ esu woi (Kina 8,000) muŋ
moŋ motooŋgo (Kina 4,000) muro. Kaeŋ galeŋ kombutiwaajoŋ mendeema oŋoma
oŋomesaoŋ keno.
16 “Eja esu 5 (Kina 20,000) meroti, iinoŋ iikanondeeŋ kema koŋkororo gawoŋ mero
moneŋ seiro esu 5 mombo mero.
17 Kaaŋiadeeŋ esu woi (Kina 8,000) meroti, iinoŋ kema koŋkororo gawoŋ mero
moneŋ seiro esu woi mombo mero.
18 “Kaeŋ merito, eja moneŋ esu motooŋgo (Kina 4,000) meroti, iinoŋ mono mesaoŋ
kema baloŋ osoŋ eja poŋaa moneŋa roŋ koma mesaŋgoro.
19 Kambaŋ koriga tegoro weleŋqeqe yoŋoo eja poŋgianoŋ eleema kaŋ ‘Gawoŋ
megitiwaa sundugia moma gosimaŋa,’ jeŋ koma horoŋ oŋono kagi.
20 “Kaeŋ kagi eja esu 5 (Kina 20,000) meroti, iinoŋ jaayanoŋ kouma esu 5 mombo
toroqeŋ meŋ kaŋ kokaeŋ ijoro, ‘Somatana moba, giinoŋ moneŋ esu 5 nonati, niinoŋ
iikawaa koŋkororoya mewe seiro esu 5 mombo kolooro meŋ kajeŋ.’
21 “Kaeŋ ijoro eja poŋanoŋ kokaeŋ meleema muro, ‘Ii awaa. Gii gawoŋ meme eja
awaga membiri-qembiriga qaa. Gii iwoi afaaŋa meŋ ii kaparaŋ koma galeŋ koma
laligona seiro. Kawaajoŋ niinoŋ iwoi mamaga goo boroganoŋ ambe iikawaa galeŋaga
laligowa. Saanoŋ kaŋ eja poŋga noo miri uutanoŋ kouma motooŋ korisoro ama
laligowoŋa.’
22 Eja Kina esu woi (Kina 8,000) meroti, iinoŋ kaaŋiadeeŋ kouma kokaeŋ ijoro,
‘Somatana moba, giinoŋ moneŋ esu woi nonati, niinoŋ iikawaa koŋkororoya mewe
seiro esu woi mombo kolooro meŋ kajeŋ.’
23 “Kaeŋ ijoro eja poŋanoŋ kokaeŋ meleema muro, ‘Ii awaa. Gii gawoŋ meme eja
awaga membiri-qembiriga qaa. Gii iwoi afaaŋa meŋ ii kaparaŋ koma galeŋ koma
laligona seiro. Kawaajoŋ niinoŋ iwoi mamaga goo boroganoŋ ambe iikawaa galeŋaga
laligowa. Saanoŋ kaŋ eja poŋga noo miri uutanoŋ kouma motooŋ korisoro ama
laligowoŋa.’

* **25:11:** Luuk 13.25 * **25:14:** Luuk 19.11-27

24 “Kawaa gematanoŋ eja moneŋ esu motooŋgo (Kina 4,000) meroti, iinoŋ kouma
kokaeŋ ijoro, ‘Somatana moba, niinoŋ kaniaga kokaeŋ moma yagowe: Eja Poŋnanoŋ
mono eja kotakota geriawo kolooja. Geeŋgo nene kota mende qosoma kororoona
iikanoŋ mono kileŋ hoŋa soonoŋ kotoŋ memambaajoŋ momakejaŋ. Dumuŋ kota
mende osona kemero iikanoŋ mono kileŋ hoŋa meŋ kululuumambaajoŋ momakejaŋ.
25 “Kaeŋ moma yagoŋ keena moma kema goo moneŋ esuga ii namonoŋ mesaŋgowe
ero. Iiba, moneŋ esu nonati, iikayadeeŋ mono tororo koi.’
26 Kaeŋ ijoŋ ii muroto, eja poŋanoŋ meleema kokaeŋ jeŋ muro, ‘Gii injarere
koloon weleŋqeqe bologa koloojaŋ! Gii kaniana moma yagona: Neeno nene kota
mende qosoma kororoowe iikanoŋ mono kileŋ hoŋa soonoŋ kotoŋ memambaajoŋ
momakejeŋ. Neeno dumuŋ kota mende osowe kemero iikanoŋ kileŋ hoŋa meŋ
kululuumambaajoŋ momakejeŋ. Noo tanina kaaŋa moma yagoŋgo mono naambaajoŋ
ama sooŋ laligona?
27 “Gii noonoŋ moneŋ ii benknoŋ ana sokonaga. Benknoŋ ana somariiro eleema
kaweti, kambaŋ kokanoŋ ii saanoŋ susuyawo mewenaga.’
28 Toroqeŋ tosaaŋa ii iŋijoro, ‘Oŋo mono qezeŋ injarere eja kokawaa moneŋ esuya ii
wama moŋ esu 10 mokolooroti, mono ii mubu.’
29 *“Sareqaa kokawaa kania ii kokaeŋ: Daeŋ yoŋoonoŋ iwoi eji, kuuya iyoŋoojoŋ
mono toroqeŋ oŋoŋgi seiro kelemaleleŋ eŋ oŋombaa. Kaeŋ seiwaato, mombaanoŋ iwoi
moŋ mende eji, iwaanoŋ iwoi ii mono kaaŋagadeeŋ waŋgi eeŋ toontooŋ laligowaa.
30 *Ayo, weleŋqeqe eja omaya gawoŋaa hoŋa qaa ii mono seleeŋgeŋ hagogi
paŋgamanoŋ kemeba. Iikanoŋ kemeŋ saama gigilaaŋ gubugia kigi qaro laligowuya.”
Kiaŋ.

Jenteegowaa kambaŋ somatanoŋ kokaeŋ koloowaa:

31 *“Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ nama Siwe gajoba kuuya uŋuama motooŋ
kawuti, kambaŋ iikanoŋ Siwewaa asamararaŋanoŋ asugiro iinoŋ Kiŋ Pombaa jiŋkaroŋ
duŋnoŋ rabaa.
32 Rama jero namowaa ejemba tuuŋ kuuya meŋ kululuuŋ oŋoŋgi iwaa jaanoŋ
asugiwuya. Asugigi lama galeŋanoŋ lamauruta meme (noniŋ) yoŋoonoŋga gosiŋ
mendeema oŋonji, iikawaa so ii mendeŋqendeeŋ ama oŋombaa.
33 Ii ama oŋoma jero lama ii boro dindiŋanoŋ ano meme (noniŋ) ii qanianoŋ ama
oŋombuya.
34 “Kaeŋ ama oŋoŋgi Kiŋ Poŋnoŋ boro dindiŋanoŋ nambuti, ii kokaeŋ iŋijowaa, ‘Noo
Amananoŋ kotuegoŋ oŋono laligogiti, oŋo mono kawu. Ama Anutunananoŋ gomaŋ
kuuya mokoloon oŋonoti, kambaŋ iikanondeeŋ mono bentotoŋ oŋoojoŋ mozozoŋgoŋ
merota jojoriŋ eŋ kouji, oŋo mono kaŋ ii buŋa qeŋ aoŋ laligowu.
35 “Ii kokaembaajoŋ jejeŋ: Niinoŋ nembanenenaa komuŋ laligowe oŋo neneya noma
laligogi. Niinoŋ apuwaajoŋ qenjeŋ qeŋ laligowe oŋo apu noma laligogi. Niinoŋ waba
koloon laligowe oŋo koma horoŋ noŋgi mirigianoŋ uma laligowe.
36 Niinoŋ sele esunaajoŋ amamaaŋ laligowe oŋo opo kereŋ noma laligogi. Niinoŋ ji
niro laligowe oŋo galeŋ koma noma laligogi. Niinoŋ kapuare mirinoŋ laligowe oŋo nii
niibombaajoŋ iikanoŋ kaŋ laligogi.’
37 “Kaeŋ iŋijoro ejemba solaŋa yoŋonoŋ kokaeŋ meleema muŋ jewuya, ‘Poŋ, gii
mono naa kambanoŋ nembanenegaajoŋ komuna giima guagiŋ laligoniŋ? Mono naa
kambanoŋ apuwaajoŋ qenjeŋ qeŋ laligona giima apu goma laligoniŋ?

---

* **25:29:** Mat 13.12; Maak 4.25; Luuk 8.18 * **25:30:** Mat 8.12; 22.13; Luuk 13.28 * **25:31:** Mat 16.27; 19.28

38 Mono naa kambanoŋ wabaga laligona giima koma horoŋ goniŋ mirinananoŋ una laligoniŋ? Mono naa kambanoŋ sele esugaajoŋ amamaaŋ laligona giima opo kereŋ goma laligoniŋ?
39 “Mono naa kambanoŋ ji giro ena giima me kapuare mirinoŋ laligona moma gii giibombaajoŋ goonoŋ kaŋ laligoniŋ?’
40 Kaeŋ jegi Kiŋ Poŋnoŋ meleema kokaeŋ iŋijowaa, ‘Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋo neenaa uumeleeŋ alauruna kamaaŋqeqeta koi yoŋoonoŋga mombaajoŋ iwoi moŋ aŋgiti, ii kuuya mono nii ama noma laligogi.’
41 “Kaeŋ jeŋ kawaa gematanoŋ boro qanianoŋ nambuti, iyoŋoonoŋ meleema kokaeŋ iŋijowaa, ‘Maŋnanoŋ qasuaaŋ oŋono laligogiti, oŋo mono nomesaoŋ togowu. Gere sia tetegoya qaa jeŋ ubaati, mono iikanoŋ kema kemebu. Anutunoŋ ii Kileŋaa Toya ano iwaa gajobauruta yoŋoojoŋ mozozoŋgoŋ merota jojoriŋ eŋ kouja.
42 Ii kokaembaajoŋ iŋijojeŋ: Niinoŋ nembanenenaa komuŋ laligowe oŋo neneya mende noma laligogi. Niinoŋ apuwaajoŋ qenjeŋ qeŋ laligowe oŋo apu mende noma laligogi.
43 “Niinoŋ waba koloon laligowe oŋo mende koma horoŋ noŋgi mirigianoŋ mende uma laligowe. Niinoŋ sele esunaajoŋ amamaaŋ laligowe oŋo opo kereŋ mende noma laligogi. Niinoŋ ji niro ewe ano kapuare mirinoŋ laligoweto, oŋo nii niibombaajoŋ iikanoŋ mende kaŋ laligogi.’
44 “Kaeŋ iŋijoro yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ meleema muŋ kokaeŋ jewuya, ‘Poŋ, gii mono naa kambanoŋ nembanenegaajoŋ komuna me apuwaajoŋ qenjeŋ qeŋ laligona me wabaga laligona me sele esugaajoŋ amamaaŋ laligona me ji giro ena me kapuare mirinoŋ laligona nono gii mende weleŋ qeŋ goma laligoniŋ?’
45 “Kaeŋ jegi meleema kokaeŋ iŋijowaa, ‘Niinoŋ qaa hoŋa kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋo uumeleeŋ alauruna kamaaŋqeqeta koi yoŋoonoŋga mombaajoŋ iwoi moŋ mende aŋgiti, ii kuuya mono nii mende ama noma laligogi kolooja.’
46 *“Kaeŋ iŋijoro iroŋa meleema oŋono qagianoŋ uro hagoŋ oŋono kemeŋ siimbobolo kambaŋ tetegoya qaa moma laligoŋ ubuya. Kaeŋ laligoŋ ubuyato, solaŋa yoŋonoŋ oyaŋboyaŋ laaligo ii kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ uma laligowuya.” Kiaŋ.

26

Jiisas qeniŋ komuwaatiwaa aŋgonaŋ aŋgi.
Maak 14.1-2; Luuk 22.1-2; Jon 11.45-53

1 Jiisasnoŋ qaa kuuya ii jedaboroŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro,
2 *“Weeŋ woi tegorogo pasowa kendoŋa kaŋ kuuwaa.* Oŋo ii saanoŋ moju. Kaŋ kuuro Siwe gomambaa Eja hoŋa ii waba gawman yoŋoo borogianoŋ aŋgi maripoonoŋ qegi komuwaa.”
3 Kambaŋ kanoŋ jigo gawoŋ galeŋ ano kantriwaa jotamemeya yoŋonoŋ ajoroon jigo gawoŋ galeŋ waŋa qata Kaiafas iwaa jiŋkaroŋ mirianoŋ ragi.
4 Kanoŋ rama nomaeŋ mondoniŋ Jiisas oloŋ meŋ qegi komunagati, iikawaa kania moŋgama gosigi.
5 Moŋgama gosiŋ kokaeŋ jegi, “Ejemba iriŋgia soono kareŋa kareŋa aowubotiwaajoŋ ii korisoro kendoŋ kambaŋanoŋ ambombaajoŋ amamaawoŋa.” Kiaŋ.

Emba moŋnoŋ Jiisas apu uŋkoowagawonoŋ moriro.
Maak 14.3-9; Jon 12.1-8

6 Jiisasnoŋ Betani gomanoŋ laligoŋ Saimon moŋ manimbaya meŋ solaŋaniroti, iwaa mirinoŋ uma raro.

---

* **25:46:** Dan 12.2 * **26:2:** Eks 12.1-27 * **26:2:** Pasowa ii Kiaŋkomu kendoŋ. Qaa iikawaa kania ii Niniima kobooŋ nunuuguro. Eksodus 12.15

7 *Iikanoŋ nene neŋ raro emba moŋnoŋ jamo kaaro moŋ meŋ iwaanoŋ karo. Kaaro
ii lalu laŋgoŋawo qata alabasta iikanoŋ memetaga. Ii apu uuŋkoowagawo iikanoŋ saa
qeqetaga. Iinoŋ ii sewaŋa somatanoŋ meŋ kaŋ apuya Jiisaswaa waŋanoŋ qibibiriŋ
moriro.
8 Moriro gowokourutanoŋ ii iima uugia boliro kokaeŋ jegi, “Ii mono naambaajoŋ
kaeŋ tiwilaaja?
9 Apu kelegawo ii sewaŋa mewutiwaajoŋ ano moneŋ uuta kolooro ii ejemba wanaya
oŋono sokonaga.”
10 Jiisasnoŋ uumomogia ii iima kotoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Emba kokawaa uuta ii mono
naambaajoŋ meŋ boliju? Iinoŋ sili awaa ama sororogoŋ nono sokonja.
11 *Ejemba wanaya ii kambaŋa kambaŋa batugianoŋ laligowuto, niinoŋ oŋoo
batugianoŋ kambaŋ so mende laligomaŋa.
12 Niinoŋ komuwe roŋ koma nombutiwaajoŋ ama kelenoŋ selena nomorija.
13 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oligaa Buŋa koi kantri kanoŋ me
kanoŋ jeŋ seigi kembaati, iikanoŋ emba koi kanoŋ iwoi ama nonji, iikawaa bujuya
kaaŋgadeeŋ jegi seiro iwaajoŋ romoŋgoŋ laligowuya.” Kiaŋ.

Juudasnoŋ Jiisas memelolo meŋ mumambaajoŋ uumotooŋgo ano.
Maak 14.10-11; Luuk 22.3-6

14 Kambaŋ kanoŋ gowokouruta 12 yoŋoonoŋga moŋ qata Juudas Iskariot iinoŋ jigo
gawoŋ galeŋ yoŋoonoŋ kema
15 *kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Niinoŋ Jiisas memelolo meŋ muŋ borogianoŋ ambe oŋonoŋ
naa tawaga nombuya?” Qisiŋ oŋono silwa moneŋ kota 30 weeŋgoŋ borianoŋ aŋgi.
16 Aua iikanondeeŋ kanaiŋ Jiisas kambaŋ moŋgeŋ memelolo meŋ mumambaa kana
moma moŋgama kokobimbiŋ koma laligoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowoko yoŋowo Pasowa lama negi.
Maak 14.12-21; Luuk 22.7-13, 21-23; Jon 13.21-30

17 Bered yiistya qaa iikawaa kendoŋ weeŋ mutuyanoŋ (Sikunenenoŋ) gowoko woi
yoronoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ qisiŋ muri, “Boi, nono miri dakanoŋ kema pasowa
lama mozozoŋgoŋ goni newaga? Aiŋga nomaeŋ eja?”
18 Qisiŋ muri kokaeŋ meleeno, “Oro Jerusalem sitinoŋ uma eja moŋ mojeŋi, ii
mokoloon kokaeŋ ijowao, ‘Boinoŋ jeja: Noo kambananoŋ mono† dodowija. Niinoŋ
goo mirinoŋ kaŋ gowokouruna yoŋowo Pasowa lama newoŋa.” ’
19 Gowoko yoronoŋ Jiisasnoŋ jeŋ kotoŋ oronoti, iikawaa so otaaŋ Pasowa lama
mozozoŋgori.
20 Mare kolooro gomaŋ tiiro Jiisasnoŋ gowokouruta 12 yoŋowo miri iikanoŋ kouma
uma duŋ kosianoŋ rama nene mendeema negi.
21 Nene neŋ neŋ rama Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ
iŋijowe mobu: Oŋoonoŋga moŋnoŋ mono memelolo meŋ nombaa.”
22 Kaeŋ iŋijoro moma iikanondeeŋ uugianoŋ wosobiri somata kolooro kanaiŋ aŋa
aŋa qisiŋ muŋ ijogi, “Poŋ, mono noojoŋa jewabo?”
23 *Qisiŋ mugi kokaeŋ meleeno, “Niwo bered qaaŋnoŋ qenduŋgoji, mono iinoŋ.
24 Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono iwaajoŋ qaa oogita ejiwaa so oŋanoŋ namo
mesaoŋ kembaato, moŋnoŋ ii memelolo meŋ mubaati, iwaajoŋ mono ‘Yei!’ jeŋ qama
wanjinjiŋgojeŋ. Iikawaa iroŋa kanjaŋawonoŋ mono iwaa qaganoŋ ubaa. Eja ii nemuŋ
koro uutanoŋga mende asuginagati, iikanoŋ mono afaaŋgoŋ munaga.” Kiaŋ.
25 Kaeŋ meleeno Juudas memelolo meŋ mubaati, iinoŋ kokaeŋ meleema ijoro, “Boi,
ii mono noojoŋa jewabo?” Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Jejaŋi, mono kiaŋ!” Kiaŋ.

---

* **26:7:** Luuk 7.37-38 * **26:11:** Dut 15.11 * **26:15:** Zek 11.12 † **26:18:** Anutunoŋ Jiisas komuwaatiwaa kambaŋa anoti, iikawaajoŋ jeja. * **26:23:** Ond 41.9

Pombo samoŋ konoga negi.
Maak 14.22-26; Luuk 22.14-20; 1 Kor 11.23-25

26 Nene neŋ rama Jiisasnoŋ bered meŋ kotuegoŋ motoŋ oŋoma kokaeŋ iŋijoro, “Koi
neenaa busuna. Ii mono meŋ newu.”
27 Kaeŋ iŋijoŋ wain qambi meŋ qama kooliŋ daŋgiseŋ jeŋ oŋoma kokaeŋ iŋijoro,
“Oŋo kuuya mono qambi kokanoŋa newu.
28 *Koi neenaa sana. Ii Anutunoŋ ejemba yoŋowo soomoŋgo areŋ ano kotiiwaati-
waajoŋ sana molaagi kemero ejemba mamaga yoŋoo siŋgisoŋgogia mesaowaa.
29 Niinoŋ qaa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Niinoŋ wain kasawaa hoŋa koi mombo
toroqeŋ mende nemaŋa. Kanageŋ Maŋnaa bentotoŋ uutanoŋ eu raniŋ jejelombaŋ
ambaati, weeŋ iikanoŋ mono wain apu qaita moŋ ii oŋowo nemaŋa.”
30 Kaeŋ iŋijoŋ korisoro rii qama mesaoŋ kema Oil gere baaŋanoŋ ugi.

Piitonoŋ Jiisas qakoombaatiwaajoŋ ijoro.
Maak 14.27-31; Luuk 22.31-34; Jon 13.36-38

31 *Uma Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Gejatootoo eja moŋnoŋ qaa moŋ kokaeŋ oorota
eja,
‘Niinoŋ galeŋgia qewe
lama tuuŋanoŋ deembuya.’
Iikawaa so oŋonoŋ kuuya kete gomantiiŋanoŋ uugia noojoŋ ama boliro nomesaoŋ
boratiwuya.
32 *Boratigi nuwuyato, niinoŋ mono koomunoŋga waama waladeeŋ Galili prowinsnoŋ
kema iikanoŋ asugiŋ oŋomaŋa
33 Kaeŋ iŋijoro Piitonoŋ meleema kokaeŋ jero, “Yoŋonoŋ kuuya uugia goojoŋ
ama boliro gomesaoŋ boratiwuti eeŋ, niinoŋ mono kileŋ kambaŋ moŋnoŋ mende
gomesaomaŋa.”
34 Jero Jiisasnoŋ ijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ gijomaŋa: Kurunoŋ mende
qaro giinoŋ kete gomantiiŋanoŋ qakooma nona indiŋ karooŋ koloowaa.”
35 Kaeŋ jeroto, Piitonoŋ kokaeŋ ijoro, “Boi, kaeŋ qaagoto, nii nugi giwo motooŋ
komuworagati, ii kileŋ niinoŋ gii mende qakooma gomaŋa.” Gowoko tosaaŋa kuuya
kaaŋagadeeŋ qaa iikayadeeŋ jegi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Gezemane urukisinoŋ qama kooliro.
Maak 14.32-42; Luuk 22.39-46

36 Kaeŋ amiŋ moma kema yoŋowo urukisi moŋ qata Gezemane iikanoŋ keugi.
Keuma Jiisasnoŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ endu kema qama kooliwe oŋo
mono kambaŋ biiwianoŋ koi rabu.”
37 Kaeŋ iŋijoŋ Piito ano Zebediwaa merawoita woi uruama keŋgi Jiisasnoŋ kanaiŋ
wosobiri moma konjiliŋ kolooro kana boria qetegoro.
38 Kambaŋ kanoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Noo uunanoŋ mono konduŋkonduŋ koma kouji-
waajoŋ ama wosobiri mobe koomuya ama nonja. Oŋo mono kokanoŋ rama niwo gbili
laligowoŋa.”
39 Kaeŋ iŋijoŋ yaŋodeeŋ boroŋa moŋ toroqeŋ kema simiŋ kuma usugoŋ kokaeŋ
qama kooliŋ jero, “Amana, gii iwoi moŋ mende mololombijaŋ. Kawaajoŋ siiŋga eji
eeŋ, siimbobolowaa qambia koi kanoŋ mono noo qananoŋ ubabotiwaajoŋ nuamba.
Nuambaa me qaagoti, ii mono geeŋgaa uusiiŋgaa so koloowa. Ii noo siimbaa so qaago!”
40 Kaeŋ jeŋ eleeno gowokouruta karooŋ yoŋonoŋ gaoŋ egi iŋiima Piito kokaeŋ ijoro,
“Oŋo aua motooŋgoda niwo gbili laligowombaajoŋ mende kotiiju me?

* **26:28:** Eks 24.8; Jer 31.31-34 * **26:31:** Zek 13.7 * **26:32:** Mat 28.16

41 Uunananoŋ gbili laligowombaa siiŋa momakejonto, selenananoŋ looloooria kolooja. Kawaajoŋ aŋgobatonoŋ kamaaŋ uŋuwabotiwaajoŋ mono qama kooliŋ gbiligbili laligowu.”
42 Kaeŋ ijoro mombo oŋomesaoŋ kema indiŋ woi kolooro kokaeŋ qama kooliŋ jero, “Amana, siimbobolowaa qambi koi kanoŋ mende nuuguwaati eeŋ, ii saanoŋ nemaŋato, ii mono geeŋgaa uusiiŋgaa so koloowa.”
43 Qama kooliŋ eleeno jaa lologia bomboŋ merotiwaajoŋ mombo gaoŋgadeeŋ egi iŋiiro.
44 Mombo oŋomesaoŋ leegeŋ kema qaa iikayadeeŋ mombo jeŋ qama kooliro indiŋ karooŋ kolooro.
45 Gowoko yoŋoonoŋ eleema kaŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo toroqeŋ haamo meŋ gaoŋgadeeŋ ewombaajoŋ moju me? Mobu! Moŋnoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa memelolo meŋ muro gawman eja sisiwerowerogiawo yoŋoo borogianoŋ ubaa. Iikawaa aua kambaŋanoŋ mono kaŋ kuuja.
46 Mono waagi kemboŋa! Memelolo meŋ nombaati, iinoŋ mono kosere koi kaja.” Kiaŋ.

Jiisas qelanjiŋ meŋ somoŋgogi.
Maak 14.43-50; Luuk 22.47-53; Jon 18.3-12

47 Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ nano iikanoŋ gowokouruta 12 yoŋoonoŋga moŋ qata Juudas iinoŋ tuuŋ somata moŋ jeta meŋ oŋono kougi. Jigo gawoŋ galeŋ ano kantriwaa jotamemeya yoŋonoŋ ii wasiŋ oŋoŋgi manjawaa soo somata ano wasagia meŋ kagi.
48 Memelolo memambaajoŋ anoti, iinoŋ waladeeŋ yoŋowo aiwese qaa kokaeŋ somoŋgoŋ iŋijoro, “Niinoŋ eja buuta kitoŋ nemaŋati, iinoŋ mono ii kolooja. Mono ii meŋ somoŋgowu.”
49 Kaeŋ iŋijoŋ kaŋ iikanondeeŋ Jiisaswaanoŋ keuma “Kokona (Boi), uubonjoŋ!” jeŋ buuta kitoŋ nero.
50 Kitoŋ nero Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Alana, gii naambaajoŋ kajaŋi, ii mono uulaŋawo amba.” Kaeŋ ijoro eja tuuŋ yoŋonoŋ Jiisaswaanoŋ kouma qelanjiŋ meŋ somoŋgogi.
51 Somoŋgogi Jiisaswo laligogiti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ borianoŋ manjawaa soo somata horoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋaa weleŋqeqeya qeŋ gejia kotogoro kamaaro.
52 Jiisasnoŋ ii iima kokaeŋ ijoro, “Mono mesaowa! Manjawaa soo somata taaŋgeŋ mewuti, ii mono kuuya manjawaa soo somatanoŋ uŋuro komuwuya. Kawaajoŋ mono sooga kopiŋanoŋ qena kemeba!
53 Niinoŋ Amana qama kooliwe saanoŋ ilaaŋ nombaati, ii mojaŋ me qaago? Qama kooliŋ mubenagati, iinoŋ mono iikanondeeŋ gajoba manjaqeqe tuuŋ‡ 12 uuguŋ wasiŋ oŋono kaŋ ilaaŋ nombuyaga.
54 Ilaaŋ nombuyagati eeŋ, Buŋa Terewaa qaayanoŋ mono nomaeŋ hoŋawo kolooŋaga? Buŋa Tere qaawaa so iwoi koi kanoŋ mono asugiwaa jejetaga kolooja.”
55 *Kambaŋ iikanondeeŋ Jiisasnoŋ manjaqeqe tuuŋ ii kokaeŋ iŋijoro, “Nii kikekakasililiŋ ejaga qaagoto, kileŋ noojoŋ kaeŋ moma manjawaa soo somata ano wasa meŋ noma somoŋgowombaajoŋ kouju. Niinoŋ weeŋ so jiwowoŋ jigonoŋ oŋowo rama nama Buŋa qaa kuma oŋoma laligowe mende noŋgi.
56 Kaento, iwoi kuuya koi mono gejatootoo ejembanoŋ qaa oogiti, iikanoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ asugija.”
Jiisas somoŋgogi gowoko yoŋonoŋ kuuya Jiisas mesaoŋ boratiŋ umburatiŋ keŋgi. Kiaŋ.

‡ **26:53:** Room yoŋoonoŋ liijon me manjaqeqe tuuŋ moŋ ii manjaqeqe eja 6,000 kawaa so kolooŋ laligogi. Kawaajoŋ manjaqeqe tuuŋ 12 yoŋoo jaŋgogia ii Siwe gajoba 72,000 kawaa so. * **26:55:** Luuk 19.47; 21.37

Jigowaa jotamemeya yoŋonoŋ Jiisaswaa qaa gawoŋ megi.
Maak 14.53-65; Luuk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24

57 Manjaqeqe eja Jiisas meŋ somoŋgogiti, iyoŋonoŋ ii wama jigo gawoŋ galeŋ waŋa qata Kaiafas iwaa mirinoŋ keŋgi. Keŋgi Kana qaawaa boi ano kantriwaa jotamemeya yoŋonoŋ iikanoŋ kaŋ ajoroogi.
58 Keŋgi Piitonoŋ sigeŋsigeŋ oŋotaaŋ iikanoŋ keuma jiŋkaroŋ miriwaa kiropo uutanoŋ uro. Uma tetegoyanoŋ nomaeŋ koloowaati, ii iimambaajoŋ weleŋqeqe eja yoŋoo batugianoŋ raro.
59 Kaeŋ raroto, jigo gawoŋ galeŋ ano jigo kaunsol tuuŋ yoŋonoŋ Jiisaswaa selenoŋ kuukuu qaa nomaeŋ mondoŋ naŋgoŋ jeniŋ qegi komuwaatiwaajoŋ moŋgaŋgi.
60 Moŋgama nama mamaganoŋ waama nama qaa qoloŋmoloŋgoya Jiisaswaa selianoŋ kuuŋ naŋgoŋ jegito, kileŋ kania moŋ mende mokoloogi. Mende mokoloogito, tetegoyanoŋ eja woi kouma
61 *kokaeŋ jeri, “Eja koi kanoŋ mono kokaeŋ jero mori, ‘Nii saanoŋ Anutuwaa jiwowoŋ jigoya kondeembe namonoŋ kamaaro weeŋ karoombaa uutanoŋ ii mombo metaama kuumaŋa.” ’
62 Kaeŋ jeri jigo gawoŋ galeŋ waŋanoŋ waama Jiisas qisiŋ muŋ kokaeŋ ijoro, “Yoŋonoŋ goo seleganoŋ qaa kuuŋ naŋgojuti, iikawaa kitia moŋ jewaga me qaago?”
63 Qisiŋ muro Jiisasnoŋ iwoi bologa moŋ mende anoto, kileŋ qaaya bogoro nano. Qaaya bogoro nano jigo gawoŋ galeŋ waŋa iinoŋ kokaeŋ ijoro, “Niinoŋ Anutu laaligo Toyaa qatanoŋ kokaeŋ qisiŋ kuuŋ gonjeŋ: Gii Anutuwaa Meria Kraist koloojaŋ me qaago, ii tororo jeŋ jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiina mobonja.”
64 *Kaeŋ ijoro kokaeŋ jero, “Jejaŋi, mono ii. Iito, niinoŋ kuuya oŋo kokaeŋ iŋijowe mobu: Kambaŋ kokaambadeeŋ kanaiŋ Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono ku-usuŋ Toyaa boro dindiŋanoŋ rama kanageŋ sombimbaa koosu qaganoŋ kamaaro iibuya.”
65 *Qaa ii jero jigo gawoŋ galeŋ waŋa iinoŋ malekuya menjurama kokaeŋ jero, “Yei, maŋgaa siita! Mono Anutu mepaegoja. Tosianoŋ qaaya naŋgowutiwaajoŋ mombo mende qisiŋ oŋombonja. Anutu mepaegoji, ii keteda koi oŋoaŋgio modaboroju.
66 Kawaajoŋ oŋo mono nomaeŋ romoŋgoju?” Kaeŋ qisiŋ oŋono kokaeŋ jeŋ tegogi, “Iinoŋ mono koomuwaa buŋa koloowa.”
67 *Kaeŋ jeŋ tegoŋ jaayanoŋ sulaapaŋ qeŋ moriŋ borogia kuma palapaŋanoŋ qegi. Tosianoŋ uruŋanoŋ qetaaliŋ
68 kokaeŋ ijogi, “Gii gejatootoo eja Kraist koloojaŋiwaajoŋ moronoŋ guji, mono iwaa qata qana mobonja.” Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisas qakoono.
Maak 14.66-72; Luuk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27

69 Kaeŋ kolooro Piitonoŋ seleeŋgeŋ kiropo uutanoŋ sombenoŋ raro. Raro weleŋqeqe emba moŋnoŋ iwaanoŋ kaŋ kokaeŋ jero, “Gii kaaŋagadeeŋ Galili eja Jiisaswo motooŋ laligona.”
70 Kaeŋ jeroto, kuuya yoŋoo jaagianoŋ qakooma kokaeŋ jero, “Qaa jejaŋi, ii mono kondanjeŋ.”
71 Kaeŋ jeŋ kiropo naguyanoŋ kemero weleŋqeqe emba moŋnoŋ ii iima eja kosianoŋ naŋgiti, ii kokaeŋ iŋijoro, “Eja koi kanoŋ mono kaaŋagadeeŋ Nazaret eja Jiisaswo laligoro.”
72 Kaeŋ iŋijoro mombo qakooma jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiŋ kokaeŋ jero, “Niinoŋ eja ii mende moma mujeŋ.”

---

* **26:61:** Jon 2.19 * **26:64:** Dan 7.13 * **26:65:** Lew 24.16 * **26:67:** Ais 50.6

73 Kambaŋ boroŋa moŋ tegoro eja kosianoŋ naŋgiti, iyoŋonoŋ Piitowaanoŋ kouma kokaeŋ ijogi, “Oŋanoŋ! Giinoŋ kaaŋagadeeŋ yoŋoonoŋga moŋ koloojaŋ! Galili qaa aro jejaŋi, iikanoŋ mono kaaŋagadeeŋ ii qendeeno mojoŋ.”
74 Ii moma kanaiŋ aŋa qasuaaŋ aoŋ jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiŋ jero, “Nii eja ii mende moma mujeŋ! Qaa qoloŋmoloŋgoya jewenagati eeŋ, Anutunoŋ mono iroŋa meleema nomba.” Kaeŋ jero iikanondeeŋ kuru qaro.
75 Kurunoŋ qaro moma Jiisasnoŋ qaa kokaeŋ ijoroti, ii romoŋgoro, “Giinoŋ wala indiŋ karooŋ qakooma nona kurunoŋ qabaa.” Qaa ii romoŋgoŋ wosoya jumambaajoŋ ano seleeŋgeŋ kemeŋ meduqedu meŋ saaro. Kiaŋ.

27

Jiisas wama Pailotwaa boronoŋ aŋgi.
Maak 15.1; Luuk 23.1-2; Jon 18.28-32

1 Gomaŋ ano amandiinoŋ jigo gawoŋ galeŋ kuuya ano kantriwaa jota meme (70) yoŋonoŋ ajorooŋ Jiisas qegi komuwaatiwaa qaaya amiŋ mogi.
2 Amiŋ mogi tegoro Jiisas somoŋgoŋ wama Room gawana Pailotwaa boronoŋ aŋgi. Kiaŋ.

Juudasnoŋ aroya mosono.
Apo 1.18-19

3 *Jiisas qegi komuwaatiwaa qaaya jeŋ tegogi Juudas memelolo muroti, iinoŋ ii moma moma boliŋ aoŋ silwa moneŋ kota 30 mugiti, ii meŋ jigo gawoŋ galeŋ ano kantriwaa jotamemeya yoŋoonoŋ kema meleema oŋoma kokaeŋ iŋijoro,
4 “Niinoŋ siŋgisoŋgo ama eja koposoya qaa ii memelolo meŋ mube qegi komuwaa.” Kaeŋ iŋijoroto, yoŋonoŋ kokaeŋ ijogi, “Ii nonoonoŋ iwoiga qaago! Ii mono geeŋgaa majakakaga!”
5 Kaeŋ ijogi moma silwa moneŋ kota ii meŋ giliro jiwowoŋ jigo uutanoŋ keno. Keno aŋa mesaoŋ kema kasanoŋ jegelaaŋ aroya mosono.
6 Jigo gawoŋ galeŋ waŋa yoŋonoŋ moneŋ kota ii meŋ kokaeŋ jegi, “Moneŋ koi mono eja sayaa sewaŋaga. Kawaajoŋ ii jiwowoŋ jigowaa moneŋ kowinoŋ ambombaa soya qaago. Kaeŋ ama Mooseswaa Kana qaa uuguwombo.”
7 Kaeŋ jeŋ amiŋ moma moneŋ iikanoŋ gbakonoŋ monjoŋ meme eja mombaanoŋ baloŋ koria moŋ sewaŋa megi waba ejemba yoŋoo qasirigiaga kolooro.
8 Kawaajoŋ ama baloŋ koria iikawaa qata ii kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ toroqeŋ ‘Baloŋ koria sayawo,’ qamakeju.
9 *Gejatootoo eja Jeremaianoŋ qaa waladeeŋ jeroti, iikanoŋ mono hoŋawo kolooro. Qaa ii kokaeŋ,

> “Yoŋonoŋ Israel kanagesowaa jotamemegia kolooŋ eja ii sewaŋa mewutiwaajoŋ gosiŋ aŋgi silwa moneŋ 30 kolooroti, ii megi. Ii ejawaa sewaŋaga.
> 10 Yoŋonoŋ ii meŋ iikanoŋ gbakonoŋ monjoŋ meme eja mombaanoŋ baloŋ koria moŋ sewaŋa megi. Ii mono Poŋnoŋ jeŋ kotoŋ nonotiwaa so iikaaŋ megi.” Kiaŋ.

Pailotnoŋ Jiisas qisiŋ muro.
Maak 15.2-5; Luuk 23.3-5; Jon 18.33-38

11 Kambaŋ kanoŋ Jiisasnoŋ Pailotwaa jaanoŋ nano kokaeŋ qisiŋ muro, “Oŋanoŋ, gii Juuda yoŋoo kiŋ poŋgia koloojaŋ me qaago?” Qisiŋ muro Jiisasnoŋ meleema ijoro, “Mono geeŋgo jejaŋi, iikaaŋ.”
12 Jigo gawoŋ galeŋ ano kantriwaa jotamemeya (70) yoŋonoŋ qaa mamaga Jiisaswaa selianoŋ kuuŋ jegito, kileŋ qaa kitia moŋ mende meleeno.

---

* **27:3:** Apo 1.18-19 * **27:9:** Zek 11.12-13

13 Qaaya bogoro nano Pailotnoŋ Jiisas mombo qisiŋ muŋ ijoro, “Moba! Yoŋonoŋ qaa
mamaga goo seleganoŋ kuuŋ naŋgoŋ jejuti, ii mojaŋ me qaago?”
14 Kaeŋ ijoroto, Jiisasnoŋ bologa moŋ mende anoto, kileŋ qaa iikawaa kitia moŋ
mende meleeno. Qaaya bogoro nano gawananoŋ mamaga waliŋgoro. Kiaŋ.

Pailotnoŋ Jiisas komuwaatiwaajoŋ jeŋ tegoro.
Maak 15.6-15; Luuk 23.13-25; Jon 18.39–19.16

15 Room gawananoŋ gbani so Pasowa korisoro kambaŋanoŋ kapuare mirinoŋga eja
motooŋgo siiŋgiaa so qata qama qisigiti, ii isama oŋomakero.
16 Kambaŋ iikanoŋ eja moŋ qata Barabas qagiti, iinoŋ kapuare mirinoŋ raro. Ii
kileŋaajoŋ meŋ biwiigi laligoro.
17 Kaeŋ ano ajoroogi kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Barabas me Jiisas, qata Kraist qamakejuti,
iyoroonoŋga moroga isama oŋombe kamaawaatiwaajoŋ moju?”
18 Galeŋ yoŋonoŋ Jiisaswaajoŋ goroŋkiki mogitiwaajoŋ ama ii gawanawaa boronoŋ
aŋgi. Ii moma siiŋgiaajoŋ kaeŋ qisiŋ oŋono.
19 Ii moroto, jenteegowaa jiŋkaroŋ duŋ rarayanoŋ raro embianoŋ buju qaa moŋ
kokaeŋ ano karo, “Nii kete gomantiiŋanoŋ gaoŋ moŋ iima iikanoŋ eja iikawaajoŋ ama
siimbobolo mamaga mojeŋ. Kawaajoŋ eja solaŋa ii mono lombo mende muba.”
20 Qaa kaeŋ karoto, jigo gawoŋ galeŋ ano kantriwaa jotamemeya yoŋonoŋ ejemba
tuuŋ uukuukuu meŋ oŋoma kokaeŋ iŋijogi, “Mono Barabas isama Jiisas maripoonoŋ
qewutiwaajoŋ jewa. Kaeŋ qisiŋ mubu.”
21 Kaeŋ jegi gawananoŋ meleema qisiŋ oŋono, “Eja woi yoroonoŋga mono moroga
isama mube oŋoonoŋ kamaawaatiwaajoŋ moju?” Kaeŋ qisiŋ oŋono “Barabas!” jegi.
22 Kaeŋ jegi Pailotnoŋ kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Kaeŋ jejutiwaajoŋ Jiisas, qata Kraist
qamakejuti, niinoŋ ii mono nomaeŋ ama mubenaga?” Kaeŋ qisiŋ oŋono yoŋonoŋ
kuuya qagi, “Mono maripoonoŋ qewu jewa!”
23 Kaeŋ qagi gawananoŋ jero, “Ii naambaajoŋ? Iinoŋ mono naa bologa ano?” Kaeŋ
jeroto, yoŋonoŋ ii moma kaparaŋ koma toroqeŋ qa gigilaaŋ kokaeŋ qagi, “Mono
maripoonoŋ qewu jewa!”
24 *Kaeŋ qagi gejajojoŋ qegi gujubajunoŋ mombo somariiro Pailotnoŋ ii iima moma
manja kareŋ koloowabotiwaajoŋ apu meŋ boria ejemba tuuŋ jaagianoŋ soŋgbama
kokaeŋ iŋijoro, “Eja kokawaa saya molaagi kemebaati, iikanoŋ mono noo qananoŋ
qaagoto, mono oŋoaŋgiaa qagianoŋ ubaa.”
25 Kaeŋ jero ejemba tuuŋ korebore yoŋonoŋ kokaeŋ meleeŋgi, “Sayaa iroŋa mono
nono ano meraboraurunana nonoo qanananoŋ ubaa!”
26 Kaeŋ meleeŋgi Pailotnoŋ Barabas isama muro yoŋoonoŋ kamaaroto, Jiisasga
jero ooli waayawonoŋ qeyayagoŋ qegi. Kaeŋ qegi maripoonoŋ qewutiwaajoŋ Room
manjaqeqe eja yoŋoo borogianoŋ ano. Kiaŋ.

Jiisas kuŋgulolopo ama mugi.
Maak 15.16-20; Jon 19.2-3

27 Borogianoŋ ano Room gawanawaa manjaqeqe eja yoŋonoŋ Jiisas wama
gawanawaa jiŋkaroŋ miriwaa kiropo uutanoŋ keugi. Keuma manjaqeqe tuuŋ kuuya
horoŋ oŋoŋgi kaŋ ajoroon Jiisas liligoŋ mugi.
28 Liligoŋ muŋ iyaŋaa sele esuya kotogoŋ maleku osoga nezoŋgbala moŋ mouma
mugi.
29 Mouma muŋ somaŋ kasa lipima ila kaaŋa waŋanoŋ koŋgi kemero. Kemero bowo
moŋ boro dindiŋanoŋ ama simiŋ kuma muŋ goŋgeegee ama muŋ kokaeŋ ijogi, “Oowe
oowe! Juuda yoŋoo kiŋ poŋgia, oowe!”
30 Qaqatete kaaŋa ama sulaapaŋ qeŋ moriŋ bowoya tagoŋ iikanoŋ waŋanoŋ qegi.

---

* **27:24:** Dut 21.6-9

31 Mepaqepae kaaŋa ama mudaboroŋ maleku osoga nezoŋgbala ii qetegoŋ iyaŋaa
sele esu mombo mouma muŋ maripoonoŋ qewombaajoŋ wama keŋgi. Kiaŋ.

Jiisas maripoonoŋ qegi.
Maak 15.21-32; Luuk 23.26-43; Jon 19.17-27

32 Kema kana somatanoŋ eja moŋ qata Saimon mokoloogi. Iinoŋ Afrika siti qata
Sairini iikawaa ejiaga. Mokolooŋ kuuŋ mugi Jiisaswaanoŋ maripooŋ meŋ aŋgoro.
33 Jiisas kaeŋ wama baloŋ moŋ qata Golgota ii ananaa qaanoŋ Waŋsii, iikanoŋ kema
keugi.
34 *Keuma wain apu ano marasiŋ qata mor ii mindiriŋ melokanjiŋ meŋ newaatiwaa-
joŋ mugito, Jiisasnoŋ ii batogoŋ neŋ moma togoro.
35 *Togoro nama maripoonoŋ qegi. Qegi nano Jiisaswaa sele esuyaa kiaweŋ megi
jaŋgoya kolooro iikawaa so batugianoŋ mendeema megi.
36 Ii meŋ rama Jiisas jaagaleŋ meŋ mugi.
37 Waŋanoŋ eu qegitiwaa kania ii kokaeŋ ooŋ qegi nano, 'Juuda yoŋoo kiŋ poŋgiaga
koi.'
38 Kikekakasililiŋ eja woi ii iwo maripoonoŋ urugi. Moŋ boro dindiŋanoŋ, moŋ
qanianoŋ leelee kaaŋ urugi.
39 *Ejemba uuguŋ kema kaŋ kuŋgulolopo ama lukukuuŋ muŋ wambelaaŋ kokaeŋ
jegi,
40 *"Yei! Gii mono jiwowoŋ jigo saanoŋ kondeena balonoŋ kamaaro weeŋ karoom-
baa uutanoŋ mombo metaama kuumambaajoŋ jena. Oo, gii eja qabo! Gii Anutuwaa
Meriaga koloojaŋi eeŋ, mono saanoŋ geeŋga ilaaŋ aoŋ maripoonoŋga kamaawa."
41 Jigo gawoŋ galeŋ, Kana qaawaa boi ano kantriwaa jotamemeya yoŋonoŋ
kaaŋagadeeŋ mepaqepae meŋ muŋ kokaeŋ jegi,
42 "Tosiaga ilaaŋ oŋoma laligoroto, iyaŋa ilaaŋ aomambaajoŋ amamaaja. Iinoŋ
Israelwaa kiŋ poŋ kolooji eeŋ, mono keteda koi maripoonoŋga kamaaro iima ii moma
laariwonaga.
43 *Iinoŋ Anutu moma laariŋ muŋ qaqabuŋabuŋayawo laligoŋ aŋaajoŋ 'Anutuwaa
meria koloojeŋ,' jero moniŋ. Ayo, Anutunoŋ ii kambaŋ kokaamba metogoŋ mumam-
baajoŋ moja me qaagoti, ii saanoŋ iiboŋa." Kaeŋ jegi.
44 Kikekakasililiŋ eja iwo maripoonoŋ urugiti, iyoronoŋ kaaŋiadeeŋ uuqeqe qaa
tokoroŋkota jeŋ muri. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ komuro.
Maak 15.33-41; Luuk 23.44-49; Jon 19.28-30

45 Weeŋ biiwia 12 kilok kolooro iikanondeeŋ paŋgamanoŋ kamaaŋ baloŋ kuuya
sokoma ero kema aua karoombaa so ano.
46 *Jiisasnoŋ 3 kilok iikanoŋ aŋaa qaanoŋ kokaeŋ qa somata qaro, "Eeli, eeli, lama
sabaktani?" Ii ananaa qaanoŋ: Anutuna, Anutuna, mono naambaajoŋ gema nujaŋ?
47 Kaeŋ qaro eja kosianoŋ naŋgiti, iyoŋoonoŋga tosianoŋ ii moma jegi, "Mono
Elaijawaajoŋ qaja."
48 *Iikanondeeŋ yoŋoonoŋga moŋnoŋ bobogariŋ kema momondo moŋ suuŋ kaaŋa
ii meŋ wain apu aasoŋawonoŋ qenduŋgoŋ gere goroŋ kitianoŋ somoŋgoŋ suluŋ
Jiisaswaa buu susuyanoŋ eu ano nero.
49 Neroto, tosianoŋ jegi, "Mono mesaogi aŋodeeŋ namba. Elaijanoŋ kaŋ metogoro
kamaawaa me qaagoti, mono ii iiboŋa."
50 Kaeŋ aŋgi Jiisasnoŋ mombo qa somata qama sewaŋ aasoŋ konoga horoŋ komuro.

---

* **27:34:** Ond 69.21 * **27:35:** Ond 22.18 * **27:39:** Ond 22.7; 109.25 * **27:40:** Mat 26.61; Jon 2.19 * **27:43:** Ond 22.8 * **27:46:** Ond 22.1 * **27:48:** Ond 69.21

51 *Komuro iikanondeeŋ jiwowoŋ jigowaa uutanoŋ opo* nanoti, iikanoŋ eukaya
biiwianoŋ jurama kamaaŋ woi kolooro. Kaeŋ kamaaro naŋ somata mero jamo
somasomata mesuno.
52 Qasiriwaa jamo kobaawaa qaa oota aŋgiodeeŋ aantaŋgi ejembaya soraaya ko-
mugiti, iyoŋoonoŋga mamaganoŋ gbiliŋ waagi.
53 Waama qasiriwaa jamo kobaagia mesaoŋ Jiisasnoŋ koomunoŋga waaroti, iikawaa
gematanoŋ Jerusalem siti toroya iikanoŋ kaŋ ejemba mamaga asugiŋ oŋoŋgi iŋiigi.
54 Kawali galeŋ ano manjaqeqe eja iwo Jiisaswaa jaagaleŋ meŋ laligogiti, iyoŋonoŋ
naŋ mero iwoi tosia kuuya kolooroti, ii iima aaruŋ jeneŋgia mamaga ororo toroko ama
kokaeŋ jegi, “Iinoŋ mono oŋanoŋ Anutuwaa meriaga kolooja.”
55 *Emba mamaganoŋ sigeŋsigeŋ nama iwoi ii kaaŋagadeeŋ iigi. Yoŋonoŋ Jiisas
otaaŋ Galiliga kaŋ weleŋ qeŋ muŋ laligogi.
56 Yoŋoo batugianoŋ Maria Magdalaga ano Maria Jeims ano Jooses yoroo nemuŋgara
ano Zebediwaa merawoita yoroo nemuŋgara. Kiaŋ.

Jiisaswaa qamoya roŋ koŋgi.
Maak 15.42-47; Luuk 23.50-56; Jon 19.38-42

57 Mare kolooro Arimatia eja qabuŋayawo moŋ qata Joosef karo. Iinoŋ kaaŋagadeeŋ
Jiisaswaa gowokoya moŋ kolooro.
58 Iinoŋ Pailotwaanoŋ kema Jiisaswaa qamoya memambaajoŋ qisiro. Qisiro kawali
ejanoŋ ii Joosef mubutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋono.
59 Jeŋ kotoŋ oŋono Joosefnoŋ kema Jiisaswaa qamoya meŋ kamaaŋ opo taaŋanoŋ
esuuro.
60 Esuuŋ meŋ qasirinoŋ kema aŋaa kobaa dologa jamonoŋ uroroogi nanoti, qamoya
ii iikanoŋ ano. Kaeŋ ama jamo somata moŋ metano jamo kobaawaa qaa oota kojaŋgiro
mesaoŋ keno.
61 Maria Magdalaga ano Maria alia moŋ yoronoŋ iikanoŋ jamo kobaa jaasewaŋ qeŋ
rari.

Manjaqeqe eja qasiri galeŋ megi.

62 Sabat kendoŋ rarawaajoŋ iwoi mozozoŋgoŋ eŋ waama iikanoŋ jigo gawoŋ galeŋ
ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ Pailotwaanoŋ kema ajoroon
kokaeŋ jegi,
63 *“Somatanana, eŋkalolombaa uukuukuu eja iikanoŋ jaawo laligoroti, kambaŋ
iikanoŋ kokaeŋ jero moniŋ, ‘Niinoŋ weeŋ karooŋ tegoro mombo gbiliŋ waamaŋa.’
Nononoŋ qaa ii romoŋgojoŋ.
64 Kawaajoŋ giinoŋ saanoŋ manjaqeqe ejauruga iŋijona qasirinoŋ kema ii tororo
jaagaleŋ meŋ laligogi weeŋ karooŋ tegoro mesaowu. Kaeŋ mende galeŋ mewuyati eeŋ,
gowokourutanoŋ mono kema qamoya oloŋ meŋ mesaŋgoŋ ejemba kokaeŋ iŋijowuya,
‘Jiisasnoŋ mono koomunoŋga waaro.’ Kaeŋ jegi tiliqili eŋkalooloŋ qaa konoga iikanoŋ
mono eŋkalooloŋ qaa mutuya uuguro kileqileewabo.”
65 Kaeŋ jegi kokaeŋ iŋijoro, “Manjaqeqe eja koi mono saanoŋ uŋuama kema kuuŋ
oŋoŋgi qasiri jamo kobaawaa qaa oota ii tororo galeŋ koma sororogowu.”
66 Kaeŋ iŋijoro qasirinoŋ kema jamo kobaawaa qaa ootanoŋ jamo somata aŋgi
kojaŋgiŋ nanoti, ii aasoya ama manjaqeqe eja kuuŋ oŋoŋgi jaagaleŋ kotakota megi.

28

Jiisasnoŋ koomunoŋga waaro.
Maak 16.1-10; Luuk 24.1-12; Jon 20.1-10

---

* **27:51:** Eks 26.31-33 * **27:51:** Opo ii jiwowoŋ jigowaa uuta toroya ano uuta kowoga totooŋ iikawaa batugaranoŋ nano. * **27:55:** Luuk 8.2-3 * **27:63:** Mat 16.21; 17.23; 20.19; Maak 8.31; 9.31; 10.33-34; Luuk 9.22; 18.31-33

1 Sabat kendoŋ ragi tegoro Sonda umugawodeeŋ waama gomaŋ ano Maria Mag-
dalaga ano alia Maria moŋ yoronoŋ qasiriwaa jamo kobaa iibotiwaajoŋ keni.
2 Keni iikanondeeŋ naŋ somata kokaembaajoŋa mero: Pombaa gajoba moŋnoŋ
Siwenoŋga kamaaŋ qasirinoŋ kaŋ qaa ootanoŋ jamo somata qetano keno qaganoŋ
raro.
3 Gajobawaa kaitania ii pilisik kaaŋa kolooro malekuya ii koosu kaaŋa tualalakota
kolooro.
4 Kaeŋ asugiro manjaqeqe eja qasiri galeŋ megiti, iyoŋonoŋ iwaajoŋ awawaliŋ
jeneŋgia ororo komuŋ torigi.
5 Kaeŋ aŋgi gajobanoŋ emba woi ii qaa kokaeŋ irijoro, “Jiisas maripoonoŋ qegiti, oro
iwaajoŋ moŋganjaoti, ii mojeŋ. Kawaajoŋ mono toroko mende mobao.
6 Aŋo jerotiwaa so mono koomunoŋga waaja. Kawaajoŋ koi mende eja. Mono kaŋ
duŋ eroti, ii iibao.
7 Ii iima uulaŋawo gowokouruta yoŋoonoŋ kema buju qaa koi iŋijowao, Jiisasnoŋ
koomunoŋga waaja. Mobu, iinoŋ mono waladeeŋ Galili prowinsnoŋ kembaa. Oŋo
saanoŋ iikanoŋ kema ii iibu. Mobu, niinoŋ ii mono iŋijowe mogi.”
8 Kaeŋ irijoro uulaŋawodeeŋ qasiri mesaoŋ toroko moma kileŋ honombonoŋa
mende aisooŋ buju ii meŋ gowokouruta iŋijowaotiwaajoŋ uulaŋawo keni.
9 Uulaŋawo keni Jiisasnoŋ ii kananoŋ asugiŋ oroma “Gomaambagara!” irijoro. Kaeŋ
irijoro kosianoŋ kema usugoŋ kanianoŋ meragoŋ waeya meŋ mepeseeŋ muri.
10 Mepeseeŋ muri kokaeŋ irijoro, “Toroko mende mobao. Mono kema kourunanoŋ
Galili kembutiwaa qaa iŋijori iikanoŋ kema nii niibuya.” Kiaŋ.

Qasiri galeŋ meme yoŋonoŋ sundugia jegi.

11 Embawoi yoronoŋ kana keni qasiriwaa jamo kobaawaa galeŋ meme manjaqeqe
eja tosianoŋ sitinoŋ kaŋ jigo gawoŋ galeŋ iŋiima iwoi kuuya kolooroti, iikawaa
sunduya iŋijogi.
12 Yoŋonoŋ ii moma Juuda yoŋoo jotamemeurugia horoŋ oŋoŋgi motooŋ ajoajoroo
ama Jiisas waawaataa qaa mesaŋgowoŋatiwaa qaa areŋ mokoloonŋ moneŋ somata
totooŋ ii manjaqeqe eja oŋoŋgi.
13 Ii oŋoma kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoŋgi, “Oŋo mono qaa kokaeŋ jewu: Nono goman-
tiiŋanoŋ gaoŋ eniŋ gowokourutanoŋ oloŋ kaŋ qamoya yoŋgoro meŋ keŋgi.
14 Qaa kaeŋ jegi qaa iikanoŋ gawanawaa gejianoŋ kemero mobaati eeŋ, lombo
oŋoo qagianoŋ ubabotiwaajoŋ nononoŋ mono uuta meŋ looriŋ meŋ kamaaŋ aniŋ
majakakaya qaa laligowu.”
15 Kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoŋgi iikawaa so otaaŋ moneŋ meŋ kema gawoŋ qaagia otaagi.
Kaeŋ aŋgi Juuda yoŋonoŋ qaa ii batugianoŋ jeŋ seigi moma laligogi kema kambaŋ
kokaamba kaaŋagadeeŋ ii toroqeŋ jegi momakejoŋ. Kiaŋ.

Misin gawoŋ mewoŋatiwaa jeŋkootoya
Maak 16.14-18; Luuk 24.36-49; Jon 20.19-23; Apo 1.6-8

16 *Gowokouruta 11 yoŋonoŋ Jerusalem mesaoŋ Galili prowinsnoŋ kema Jiisasnoŋ
baaŋanoŋ kawutiwaajoŋ iŋijoroti, iikanoŋ ugi.
17 Iikanoŋ uma Jiisas iima waeya meŋ mepeseeŋ mugito, tosianoŋ iwaajoŋ uuwoi
mogi.
18 Mepeseeŋ mugi yoŋoonoŋ kaŋ kokaeŋ iŋijoro, “Siwewaa ano namowaa ku-usuŋ
kuuya ii Anutunoŋ nonota noonoŋ eja.
19 *Kawaajoŋ oŋo mono gomaŋ so kema ejemba tuuŋ kuuya kokaeŋ iŋijoŋ oŋoŋgi
noo gowokouruna koloowu: Ii mono Maŋ, Mera ano Uŋa Toroya nonoo qanoŋ oomulu
meŋ oŋombu

* **28:16:** Mat 26.32; Maak 14.28 * **28:19:** Apo 1.8

20 ano niinoŋ qaa otaawutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋombeti, ii kuuya teŋ kombutiwaajoŋ
mono kuma oŋoma laligowu. Mobu, niinoŋ mono kambaŋa kambaŋa oŋowo laligoŋ
kema laligowe namowaa kambaŋanoŋ tegowaa.” Kiaŋ.

Maak
Oligaa Buŋa Maaknoŋ ooro.
Jeŋ-asa-asari

Maak nemuŋa qata Maria, maŋa qata mende mojoŋ. Jerusalem siti toya laligogi. (Aposol 12.12) Aŋaa sunduya moŋ qata mende qama boŋ 14.51-52 iikanoŋ oorota eja. Piitonoŋ ilaaŋ muro uuta meleeno Buŋa qaa kuma muro. Muro niwita Barnabas ano Pool yorowo liligoŋ misin gawoŋ meŋ kema Pool mesaoŋ deeni. Deeni toroqeŋ gawoŋ meŋ laligoŋ Buŋa sundu motomotooŋ meŋ kululuuŋ metulaŋgoŋ waba kantri yoŋoojoŋ Griik qaanoŋ ooro. Jiisaswaanoŋ qaa ii Arameik. Ii "Eeli eeli lama lama sabaktani," iikawaa so.

Jiisasnoŋ uuwaa gawoŋa nomaeŋ meŋ Anutuwaa Meria koloon ejemba ilaaŋ oŋoma laligoroti, Maaknoŋ qaa ii jeŋ asariŋ ooro. Jiisaswaanoŋ gawoŋa waŋa ii karooŋ: Buŋa kuma oŋono, omejiilaŋ konjoma oŋono ano siŋgisoŋgo mesaoŋ jia jia meŋ qeaŋgoro.

Buk kokawaa bakaya waŋa 6 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya: Jon ano Jiisas 1.1-13
Qenjaaro gawoŋ Galili uutanoŋ mero 1.14–9.50
Galili mesaoŋ Jerusalem keno 10.1-52
Jerusalem Sonda motooŋgo laligoŋ komuro 11.1–15.47
Jiisasnoŋ koomunoŋga waaro 16.1-8
Waama koloon Siwenoŋ uro 16.9-20

1 Hamoqeqe Toya Jiisas Kraist ii Anutuwaa Meria kolooja. Niinoŋ iwaa Oligaa Buŋaya kanaiŋ oojeŋ.

Jonoŋ Jiisaswaa kana meleuro.
Mat 3.1-12; Luuk 3.1-18; Jon 1.19-28

2 *Anutunoŋ Siwe uutanoŋ meriaajoŋ qaa moŋ ijoro gejatootoo eja Aisaianoŋ ii oorota iwaa Buju Terenoŋ kokaeŋ eja,

"Moba. Niinoŋ qele gajobana moŋ wasiwe waladeeŋ kema ejemba uugia mindiŋgoŋ goo kanaga meleuro giinoŋ iwaa gematanoŋ namonoŋ kemeba."

3 *"Qele gajoba moŋnoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ qama laligoro kema qata kokaeŋ mobu, 'Poŋnoŋ kawa-oo! Kawaajoŋ mono jojoriŋ kania meleuwu. Mono uugia mindiŋgoŋ kania qeleleewu.' "

4 Qaa iikawaa so eja moŋ qata Jon asugiro. qata moŋ Oomulu eja. Asugiŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ laligoŋ nama Buŋa qaa kokaeŋ jeŋ laligoro, "Oŋonoŋ mono uugia meleeŋgi niinoŋ oomulu meŋ oŋomaŋa. Kaeŋ aŋgi Anutunoŋ siŋgisoŋgogia soŋgbama mesaowaa."

5 Kaeŋ jeŋ laligoro Judia prowinswaa gomaŋa kuuya ano Jerusalem siti yoŋonoŋ tuuŋ tuuŋ koma horoŋ Jombaanoŋ kagi. Kaŋ kouma siŋgisoŋgogia jokoloogi Jonoŋ ii Jordan apu bereŋanoŋ oomulu meŋ oŋono.

6 *Jombaanoŋ selekopaa ii kamel juyanoŋ memeta ano batuyanoŋ iiŋkasa oro selianoŋ memeta ii somoŋgoŋ laligoro. Nembaneneya ii ŋaagiso borotaaŋ ano duuyaa moroŋ apuya, ii neŋ laligoro. Ii kuuya gejatootoo eja Elaija iwaa soga.

7 Jonoŋ qaa kokaeŋ jeŋ asariŋ laligoro, "Noo gemananoŋ eja ku-usuŋa kotakota moŋ kawaa. Iwaa ku-usuŋa uutanoŋ mono noonoŋ uuguwaa. Iinoŋ eja uuta koloowaatiwaajoŋ niinoŋ iwaa kana esuyaa kasia ilaaŋ isamambaajoŋ gamugamu ama amamaamaŋa.

---

* **1:2:** Mal 3.1 * **1:3:** Ais 40.3 * **1:6:** 2 Kiŋ 1.8

8 Niinoŋ apu tooŋnoŋ mulu meŋ oŋonjento, iinoŋ mono Uŋa Toroyanoŋ mulu meŋ oŋombaa.” Kiaŋ.

Jonoŋ Jiisas oomulu meŋ muro.
Mat 3.13-17; Luuk 3.21-22; 4.1-13

9 Kambaŋ kanoŋ Jiisasnoŋ Galili prowinswaa gomaŋa qata Nazaret kanoŋa Jombaanoŋ karo Jordan apu bereŋanoŋ oomulu meŋ muro.
10 Meŋ muro apunoŋga kouro iikanondeeŋ Siwenoŋ aantano Jiisasnoŋ uuŋ iiro Uŋa Toroyanoŋ meleema kewo kooŋ kaaŋa koloon Jiisaswaa waŋanoŋ kamaaŋ mero.
11 *Ii iiro Siwe gomanoŋga qaa moŋ kokaeŋ kolooro, “Giinoŋ mono neenaa komunjua merana koloona kerana qeaŋgoro giimasiiŋ moma gonjeŋ.” Kiaŋ.

Satanoŋ Jiisas aŋgobato meŋ muŋ laligoro.
Mat 4.1-11; Luuk 4.1-13

12 Oomulu meŋ muro iikanondeeŋ Uŋa Toroyanoŋ Jiisas kuuŋ wasiŋ muro baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ keno.
13 Kema weeŋ 40 kawaa so iikanoŋ laligoro omejiilaŋ waŋgia Satan iinoŋ aŋgobato meŋ muŋ laligoro. Oro kawalia yoŋoo batugianoŋ laligoro Siwe gajoba yoŋonoŋ ilaaŋ muŋ laligogi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta mutuya oŋoono.
Mat 4.12-22; Luuk 4.14-15; 5.1-11

14 Kanageŋ Jon kapuare mirinoŋ ooŋgi raro Jiisasnoŋ kambaŋ iikanoŋ Galili prowinsnoŋ eleema keno. Kema Anutuwaa Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ laligoro.
15 *Jeŋ asariŋ kokaeŋ iŋijoro, “Anutunoŋ bentotoŋa ambaatiwaa kambaŋanoŋ mono dodowija. Anutunoŋ kambaŋ ano laligoŋ kougiti, ii keteda koi kolooja. Kawaajoŋ mono uugia meleema Oligaa Buŋa moma laariwu.”
16 Jiisasnoŋ kaeŋ iŋijoŋ liligoŋ laligoŋ Galili apu aŋgombaa goraayanoŋ metetereeŋ kema sora hooro eja woi iriiro. Qagara Saimon, koga qata Andruu. Yoronoŋ misagara apu aŋgonoŋ sora horowowaajoŋ giliŋ laligori.
17 Jiisasnoŋ iriima kokaeŋ irijoro, “Ejawoi, oro mono nii notaaŋ kari kuma orombe ejemba sora kaaŋa horoŋ oŋombao.”
18 Kaeŋ irijoro iikanondeeŋ misagara mesaoŋ kanaiŋ Jiisas otaaŋ keni.
19 Jiisasnoŋ yorowo boroŋa moŋ toroqeŋ kema Zebediwaa meria Jeims ano koga Jon iriiro. Yoronoŋ kaaŋiadeeŋ waŋgonoŋ rama misagara meagoŋ somoŋgoŋ rari.
20 Rari iriima iikanoŋa oroono. Oroono maŋgara Zebedi ano moneŋ gawoŋ ejauruta waŋgonoŋ oŋomesaoŋ kanaiŋ Jiisas otaaŋ gematanoŋ keni. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ome moŋ otaaro.
Luuk 4.31-37

21 Kaeŋ motooŋ kema Kaperneam taonoŋ keugi Sabat kendoŋ kolooro Jiisasnoŋ iikanondeeŋ qamakooli mirigianoŋ uma Buŋa qaa kuma oŋono.
22 *Kana qaawaa boi kaaŋa qaagoto, ku-usuŋ eŋ murotiwaa so kuma oŋoma nanamemeŋaa so ambutiwaajoŋ jero. Kawaajoŋ kanageso yoŋonoŋ ii iima aaruŋ waliŋgogi.
23 Qamakooli mirigia iikanoŋ kambaŋ iikanondeeŋ eja moŋ omeyawo raro ome iikanoŋ qata kokaeŋ qaro,
24 “Oo Jiisas, Nazaret eja! Gii naama ama nonomambaa anjaŋe? Mono meŋ kileeŋ nonomambaajoŋ kajaŋ me? Nii kaniaga moma kotojeŋ. Gii Anutuwaanoŋ eja Takkootoya koloojaŋ.”

---

* **1:11:** Jen 22.2; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 3.17; 12.18; Maak 9.7; Luuk 3.22 * **1:15:** Mat 3.2 * **1:22:** Mat 7.28-29

25 Kaeŋ qaro Jiisasnoŋ temboma kokaeŋ jeŋ muro, “Gii mono qaaga bogoro eja koi
mesaoŋ togowa.”
26 Kaeŋ jeŋ muro omenoŋ eja ii utugoŋ orogoŋ muŋ qa bobolo qama kouma mesaoŋ
keno.
27 Keno kuuyanoŋ newogia tegoro waliŋgoŋ qisiŋ aoŋ kokaeŋ jegi, “Yei, maŋgaa siita!
Koi mono naa iwoiga? Koi momo dologa ku-usuŋawo. Iinoŋ omejiilaŋ kaaŋagadeeŋ
jeŋ kotoŋ oŋono jeta teŋ konju.”
28 Kaeŋ kolooro Jiisaswaa qabuŋayanoŋ uulaŋawo seiŋ gomaŋ kosianoŋ rama
keŋgiti, iikanoŋ kema kema Galili prowins kuuya sokono. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ji ejemba mamaga meŋ qeaŋgoŋ oŋono.
Mat 8.14-17; Luuk 4.38-41

29 Jiisasnoŋ Kaperneam oŋoonoŋ qamakooli miri mesaoŋ iikanondeeŋ Jeims Jon
yorowo Saimon ano Andruu yoroo mirinoŋ ugi.
30 Iikanoŋ ugi Saimombaa seuŋanoŋ selegere ji kiro ero. Ero bujuya ii uulaŋawo
Jiisas ijogi.
31 Ijogi iwaanoŋ kema borianoŋ meŋ kobibiiro waaro. Waaro selegereya mesaoro
nene ooŋ uŋuagiro.
32 Uŋuagiro mare kolooro weeŋ jaaya kemero kanoŋ Kaperneam toya yoŋonoŋ nama
ejembaya ejembaya ji omegiawo ii kuuya uŋuama Jiisaswaanoŋ kagi.
33 Kaperneam taonoŋga tuuŋlelembenoŋ kaŋ Saimombaa miri naguyanoŋ ajoroogi.
34 Ajoroogi nama ejemba ji kania kania iŋiroti, ii mamaga meŋ qeaŋgoŋ oŋono.
Kaaŋagadeeŋ omejiilaŋ yoŋonoŋ Jiisaswaa kania mogitiwaajoŋ Jiisasnoŋ buugia
muuŋguŋ mamaga oŋotaaro. Kiaŋ.

Hamoqeqe gawoŋa Galili kuuya sokono.
Luuk 4.42-44

35 Jiisasnoŋ gaoŋ ero gomaŋ weŋgeraŋ suluro waama gomaŋ goraayanoŋ kema
yaŋasiri tiriŋ kotoŋ iikanoŋ qama kooliro.
36 Qama kooliro Saimon ano alauruta iwo laligogiti, yoŋonoŋ uulaŋawo kanianoŋ
keŋgi.
37 Kema mokolooŋ kokaeŋ ijogi, “Ejemba kuuyanoŋ mono goojoŋ moŋganju.”
38 Kaeŋ ijogi kokaeŋ iŋijoro, “Gomaŋ tosia liligoŋ rama kenjuti, ii iiju. Niinoŋ Buŋa
qaa gomaŋ so jeŋ seimaŋatiwaajoŋ kamaaŋ laligojeŋ. Kawaajoŋ mono gomaŋ liligoŋ
kemboŋa.”
39 *Kaeŋ iŋijoŋ Galili prowins kuuya liligoŋ kema qamakooli mirigianoŋ Buŋa qaa
jeŋ omeya omeya ii oŋotaaŋ laligoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ manimba eja moŋ meŋ solaŋaniro.
Mat 8.1-4; Luuk 5.12-16

40 Jiisasnoŋ taoŋ moŋnoŋ laligoro manimba eja moŋnoŋ kaŋ simiŋ kuma Jiisaswaa
wosoyanoŋ kemeŋ kokaeŋ qama kooliŋ muro, “Giinoŋ siiŋganoŋ meŋ qeaŋgoŋ
nomambaajoŋ mojaŋi eeŋ, mono nii saanoŋ meŋ solaŋaniŋ nomba.”
41 Kaeŋ qama kooliŋ muro iwaajoŋ wosoya moma boria boraama selia oosiriŋ ijoro,
“Niinoŋ ii anuwaatiwaajoŋ mojeŋ. Gii mono solaŋaniwa.”
42 Kaeŋ ijoro manimbaya ii iikanondeeŋ solaŋaniro.
43 Solaŋaniro galeŋ meme qaa kotakota muŋ iikanondeeŋ “Saanoŋ kemba,” ijoro.
44 *Gejanono qaa ii kokaeŋ ijoro, “Moba. Kokawaa buju qaaya ii mono moŋ mende
jena mobu. Qaagoto, mono jigo gawoŋ galembaanoŋ kema selega qendeema muba ano
Mooseswaanoŋ jeŋkooto otaaŋ solaŋanijaŋiwaa mamatewooya ama siimoloŋ oowa. Ii
oona iiro ejembanoŋ kaniaga moma kotowu.”

---

* **1:39:** Mat 4.23; 9.35 * **1:44:** Lew 14.1-32

45 Jiisasnoŋ kaeŋ ijoroto, iinoŋ kema kileŋ kanaiŋ buju qaa ii mamaga jeŋ laligoro seiro. Seiro Jiisasnoŋ taoŋa taoŋa kanoŋ asuganoŋ mombo kemambaajoŋ amamaaro. Amamaaŋ taoŋ gemagianoŋ gomaŋ gbameŋa iikanondeeŋ laligoro. Iikanoŋ laligoro gomaŋ so iikanoŋa ejembaya ejembaya iwaanoŋ kagi. Kiaŋ.

2

Jiisasnoŋ eja sele bakaya koomuya ii meagoro.
Mat 9.1-8; Luuk 5.17-26

1 Kaeŋ liligoro kambaŋ tosia tegoro Jiisasnoŋ eleema mombo gomaŋanoŋ Kaperneam karo. Karo “Mirinoŋ laligoja,” jegi mogi.
2 Ejemba mamaganoŋ ii moma ajoroon iwaa miri nagu atapaŋanoŋ eligoŋ sombeŋanoŋ saa qegi. Saa qegi Jiisasnoŋ nama Buŋa qaa iŋijoro.
3 Iŋijoro iikanoŋ eja moŋ sele bakaya koomuya, ii wama iwaanoŋ kagi. Eja 4:yanoŋ ii demberunoŋ ama aŋgoŋ kagi.
4 Kagi eligoŋ naŋgitiwaajoŋ ama Jiisaswaa kosianoŋ kema ambombaajoŋ amamaagi. Amamaaŋ miri qaganoŋ uma Jiisaswaa waŋanoŋga waareŋ osoŋ luluuŋgi. Luluuŋgi oota kolooro iikanoŋ ji eja ii demberuyawo kasanoŋ somoŋgoŋ aŋgi kemero.
5 Kaeŋ kemero Anutu moma laariŋ mugiti, Jiisasnoŋ iyoŋoo tanigia ii iiro sokono ji eja ii kokaeŋ ijoro, “Merana, niinoŋ goo siŋgisoŋgoga mesaojeŋ.”
6 Kaeŋ ijoro Kana qaawaa boi tosianoŋ batugianoŋ rama uugianoŋ kokaeŋ romoŋgogi,
7 “Eja kokanoŋ mono nomaembaajoŋ kaeŋ jeja. Mono Anutu mepaegoja. Anutu motooŋgonoŋ siŋgisoŋgonana mesaoŋkejato, eja moŋnoŋ ii qaago.”
8 Uugianoŋ kaeŋ romoŋgogi Jiisasnoŋ iikanondeeŋ uutanoŋ ii moma kotoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono naambaajoŋ qaa kaaŋa uugianoŋ romoŋgoju?
9 Niinoŋ ‘Siŋgisoŋgoga mesaojeŋ,’ ji eja kaeŋ ijojeŋi, qaa iikanoŋ mono afaaŋagadeeŋ jejeta. Moŋnoŋ kaeŋ jero tosianoŋ qaa iikawaa hoŋa mende iibu. Kawaajoŋ ii qaa afaaŋaa so. Niinoŋ qaa moŋ kokaeŋ jemambaajoŋ mojeŋ, ‘Mono waama tambomaeega meŋ kemba.’ Qaa ii mono lombotawo jejeta kolooja. Kaeŋ jewe hoŋa koloowaa me qaagoti, iikanoŋ mono asuganoŋ asugiro iibu.
10 Mobu, namonoŋ siŋgisoŋgo mesamesaowaa ku-usuŋa ii mono Siwe gomambaa Eja hoŋaanoŋ eji, oŋo iikawaa kaniaajoŋ tiŋtuaŋ laligowubo. Kawaajoŋ qaa lombotawo ii eja koi ijowe hoŋa iibu,” Kaeŋ jeŋ eja sele bakaya koomuyaa jaayanoŋ iima ijoro, “Niinoŋ gijojeŋ: Gii mono waama tambomaeega meŋ miriganoŋ kemba. Qaa biŋawo ii hoŋawo koloowaati eeŋ, qaa afaaŋa ii mono kaaŋagadeeŋ nomaembaajoŋ omaya koloonaga?”
11 Kaeŋ jeŋ eja sele bakaya koomuya kokaeŋ ijoro, “Niinoŋ gijojeŋ: Gii mono waama tambomaeega meŋ miriganoŋ kemba.”
12 Ijoro mono waama iikanondeeŋ tambomaeeya meŋ ejemba kuuya yoŋoo jaagianoŋ seleeŋgeŋ keno. Kaeŋ keno kuuyanoŋ waliŋgoŋ Anutu mepeseeŋ kokaeŋ jegi, “Yei, maŋgaa siita! Tani koi kaaŋa ii wala eeŋanoŋ kambaŋ moŋgeŋ mende iiniŋ. Qaago! Keteda koi jaa morotaga iijoŋ.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Matyuu (Liwai) oono.
Mat 9.9-13; Luuk 5.27-32

13 Jiisasnoŋ mombo Kaperneam mesaoŋ aŋgonoŋ kemeŋ sakasiŋ kooroŋanoŋ kema laligoro. Laligoro ejemba tuuŋlelembenoŋ iwaanoŋ kagi Buŋa qaa kuma oŋono.
14 Kema takis ofis uugumambaajoŋ ano iikanoŋ eja qata Liwai Alfiuswaa meria raro iima ijoro, “Gii mono noo gemananoŋ notaaŋ kawa.” Kaeŋ ijoro waama takis gawoŋ mesaoŋ Jiisaswaa gematanoŋ keno.

15 Kema Liwaiwaa mirinoŋ kema nene neŋ ragiti, kambaŋ iikanoŋ takis meme eja
tiliqiligiawo ano siŋgisoŋgo eja mamaga yoŋonoŋ kaŋ Jiisas ano iwaa gowokouruta
yoŋowo rama nene motooŋ negi. Mamaganoŋ Jiisas otaaŋ laligogi.
16 Jiisasnoŋ takis meme tiliqiligiawo ano siŋgisoŋgo ejemba tosaaŋa yoŋowo rama
nene negiti, ii Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ano yoŋoonoŋ boi tosianoŋ iima
Jiisaswaa gowokouruta kokaeŋ jeŋ oŋoŋgi, “Ae! Iinoŋ mono naambaajoŋ takis meme
tiliqiligiawo ano siŋgisoŋgo ejemba yoŋowo rama nene neja? Ii mende sokonja.”
17 Kaeŋ jeŋ oŋoŋgi Jiisasnoŋ kitia kokaeŋ iŋijoro, “Ejemba jigia qaa yoŋonoŋ
doktawaa siiŋ mende amakejuto, ji ejembanoŋ mono doktawaanoŋ kemakeju. Niinoŋ
siŋgisoŋgo ejemba oŋoomambaajoŋ kaŋ laligojento, ejemba iyaŋgiaajoŋ mogi solaŋa
koloojuti, ii qaago.” Kiaŋ.

Nene siŋgi laaligowaa qaaya
Mat 9.14-17; Luuk 5.33-39

18 Kambaŋ kanoŋ Jombaanoŋ gowokouruta ano Farisii (Kana qaawaa ka-
paraŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ nene siŋgi laligogi tosianoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ qisigi,
“Jon Oomulu ejawaa gowokouruta nononoŋ Anutuwaajoŋ nene siŋgi laligoŋkejoŋ.
Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋoo gowokourugianoŋ kaaŋiadeeŋ ama
laligoju. Geeŋgaa gowokouruganoŋ mono naambaajoŋ Anutuwaa nene siŋgi mende
laligoju?”
19 Kaeŋ qisigi kokaeŋ meleeno, “Oŋanoŋ! Nono naa kambanoŋ nene siŋgi
laligoŋkejoŋ? Emba meme kambaŋanoŋ ejawaa gemakootaŋurutanoŋ gereya aŋgi em-
bawaa sakitiurutanoŋ iwoi ii togoŋkeju me qaago? Niinoŋ neenaa gowokouruna yoŋoo
eja buŋa kolooŋ yoŋoo batugianoŋ ainjoloŋ ramakejeŋ. Rabe yoŋonoŋ iikawaajoŋ
aisooŋ ainjoloŋ rama siŋgi laligowombaa amamaaŋkeju.
20 Amamaaŋkejuto, Anutunoŋ laaligona nuano komuwe yoŋonoŋ mono kambaŋ
iikanoŋ saanoŋ nene siŋgi laligoŋkebuya.
21 “(Oŋo laaligo walaga ano korisoro Buŋa gbilia ii mindiriŋ orombombaajoŋ
amamaawuya. Iikawaa qaa gemata ii kokaeŋ iŋijomaŋa.) Moumou walaga jurano
moŋnoŋ opo gbilia mende sooŋgbaŋa motoŋ iikanoŋ opo jakaŋa mende uuŋ meŋ
uumbinaaŋkeja. Kaeŋ anagati eeŋ, opo jakaŋa gbilianoŋ mono waziiŋ moumou
walaga ii hororo mombo riiro ootanoŋ somariiŋ boliqoliwabo.
22 Kaaŋiadeeŋ moŋnoŋ wain apu gbilia ii bokoŋ me taru walaga lama selianoŋ
memeta iikanoŋ mende kosoŋ maaro kemeŋkeja. Kaeŋ anagati eeŋ, wain apu
gbilianoŋ mono somariiŋ taru qosono juma maaro namonoŋ kamaaŋ sooro taruyanoŋ
boliqoliwubo. Kawaajoŋ wain apu gbilia ii taru gbilianoŋ maaniŋ kemero sokombaa.
(Kaaŋiadeeŋ apu awaa ii konoŋ gbamoganoŋ mende kosoŋkejoŋ. Kaeŋ kosowonagati
eeŋ, iikanoŋ mono juma siisororo kamaaro neniŋ ji niniwabo. Kaeŋ koloowaatiwaa-
joŋ apu awaa ii konoŋ awaanoŋ kosoŋkejoŋ. Oŋo kaaŋagadeeŋ laaligo walaga ano
Oligaa Buŋa gbilia ii mindiriŋ orombombaajoŋ amamaawuya.) Kiaŋ.”

Jiisasnoŋ Sabat kendombaa Poŋa kolooja.
Mat 12.1-8; Luuk 6.1-5

23 *Kawaa gematanoŋ Sabat kendoŋ moŋnoŋ Jiisasnoŋ wiit gawoŋ koria somata
kotoŋ keno. Keno gowokourutanoŋ wosogia iŋiro wiit hoŋa motomotooŋ kanaiŋ
borogianoŋ mesuma negi.
24 Kaeŋ negitiwaajoŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) tosianoŋ Jiisas kokaeŋ
ijogi, “Moba, yoŋonoŋ mono naambaajoŋ Sabat kendombaa gawoŋ meme soŋgoya
uuguju?”

---

* **2:23:** Dut 23.25

25 *Kaeŋ ijogi kokaeŋ meleeno, “Kiŋ Deiwidnoŋ manjaqeqe ejauruta yoŋowo liligoŋ
wosogia iŋiro nenewaajoŋ amamaaŋ iwoi aŋgiti, ii kambaŋ moŋnoŋ weeŋgogi me
qaago?
26 *Iinoŋ mono Anutuwaa opo sel jigonoŋ uma bered kowoga Anutuwaa jaase-
waŋanoŋ alatanoŋ aŋgi raro esuŋanoŋ tururo qetegogiti, ii meŋ nero. Bered kowoga
mesamesaoya ii jigo gawoŋ galeŋ yoŋonondeeŋ neŋ laligogi. Tosianoŋ ii newubotiwaajoŋ soŋgo ero kileŋ nero. Neŋ ejauruta kaaŋiadeeŋ oŋono motooŋ negi. Kambaŋ kanoŋ eja qata Abiatar iinoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋaa gawoŋ meŋ laligoro.”
27 Kaeŋ meleema kokaeŋ iŋijoro, “Anutunoŋ Sabat kendoŋ ii ejemba
qeaŋgowutiwaajoŋ ano eja. Ii ejembanoŋ tondu jeŋ kotowutiwaajoŋ ama qaago!
28 Kaeŋ ano Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono Sabat kendombaa Poŋa kaaŋagadeeŋ
kolooja.”

3

Jiisasnoŋ eja boria sooroŋgoya ii meŋ qeaŋgoro.
Mat 12.9-14; Luuk 6.6-11

1 Jiisasnoŋ mombo qamakooli mirinoŋ uro iikanoŋ eja boria soosoolia moŋ raro.
2 Ejembanoŋ Jiisas qaa jakeyanoŋ ama mubombaajoŋ “Eja ii Sabat kendonoŋ
meagowaa me qaago?” kaeŋ jeŋ Jiisaswaa jaa galeŋ meŋ ragi.
3 Megi Jiisasnoŋ eja boria soosoolia ii kokaeŋ ijoro, “Mono waama jaanananoŋ
namba.”
4 Kaeŋ ijoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Kana qaa otaaŋ Sabat kendonoŋ iwoi awaa me bologa
ambonaga? Saanoŋ mombaa waŋa somoŋgowoŋa me mesaoniŋ komuwaa? Moŋga
me moŋga meniŋ sokombaa?” Kaeŋ jero moma qaagia bogoro ragi.
5 Qaagia bogoro ragi eleema iŋiiro uugianoŋ kotakota gojonotiwaajoŋ wosobiri
moma uugerenoŋ iŋiiro. Kaeŋ iŋiima eja ii kokaeŋ ijoro, “Gii mono boroga
qetetereewa.” Kaeŋ ijoro boria qetetereero mombo awaa kolooro.
6 Awaa kolooro Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ seleeŋgeŋ kema
iikanondeeŋ gawana Herodwaa paati alauruta yoŋowo ajoajoroo ama “Jiisas nomaeŋ
qeniŋ komunaga?” jeŋ qaa gawoŋ megi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ji ejemba meŋ qeaŋgoŋ oŋono.

7 Kaeŋ megi Jiisasnoŋ gowokouruta uŋuano apu aŋgoŋ goraayanoŋ keŋgi. Keŋgi
Noot prowins qata Galili kanoŋa ejemba tuuŋlelembe yoŋonoŋ kanianoŋ otaaŋ keŋgi.
Judia prowins kanoŋa kaaŋagadeeŋ iwaanoŋ kagi.
8 Siti waŋa qata Jerusalem, Saut prowins qata Aidumia ano Jordan apu leegeŋga
weeŋ koukoutanoŋ yoŋonoŋ ano weeŋ kemekemetanoŋ baageŋga taoŋ qagara Taia
ano Saidon liligoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ tuuŋlelembeyanoŋ horoŋ kagi.
Jiisasnoŋ aŋgoleto somasomata meŋ laligoroti, iikawaa bujuya moma mindiriŋ kougi.
9 *Kaeŋ kouma utama mububotiwaajoŋ Jiisasnoŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro,
“Ologoŋ nombutiwaajoŋ oŋo mono waŋgo moŋ mokoloon noojoŋ kosere aŋgi raba.”
10 Kaeŋ iŋijoro ejemba seiseiya meŋ qeaŋgoŋ oŋoma laligoro. Kawaajoŋ qen-
jeŋmanjeŋ ano sele bimobimoogiawo kuuya yoŋonoŋ selianoŋ oosiriwombaajoŋ
liligoŋ mamaga aoŋ memetaŋ aŋgi.
11 Omeya omeya yoŋonoŋ Jiisas iima jaasewaŋanoŋ namonoŋ kemeŋ kokaeŋ qagi,
“Gii mono Anutuwaa Meria koloojaŋ!”
12 Kaeŋ qagi Jiisasnoŋ qetegoŋ oŋoma kanianoŋ asuganoŋ asugiwabotiwaajoŋ soŋgo
kotakota ama oŋono. Kiaŋ.

---

* **2:25:** 1 Sml 21.1-6 * **2:26:** Lew 24.9 * **3:9:** Maak 4.1; Luuk 5.1-3

Jiisasnoŋ gowokouruta meweeŋgoŋ oŋono.
Mat 10.1-4; Luuk 6.12-16

13 Kanageŋ Jiisasnoŋ baaŋanoŋ uma iikanoŋ iyaŋaa siiŋa otaaŋ eja oŋoono iwaanoŋ kagi.
14 Kagi eja 12 iwo laligowutiwaajoŋ kuuŋ oŋoma Buŋa qaaya jeŋ seiwutiwaajoŋ wasiŋ oŋono.
15 Wasiŋ oŋoma omejiilaŋ konjoma oŋombutiwaa ku-usuŋa oŋono.
16 Kaeŋ ama eja 12 ii kokaeŋ kuuŋ oŋono: Piito, Jiisasnoŋ qa ii Saimon muro.
17 Jeims ano koga Jon, maŋgara qata Zebedi. Jiisasnoŋ yoroo qagara moŋ Boanerges qaro. Ii ananaa qaanoŋ Guŋparandambaa Merawoita.
18 Andruu, Filip, Bartolomyuu, Matyuu, Tomas, Jeims Alfiuswaa meria, Tadius, Saimon Zelot-politik ejaga,*
19 ano Juudas Iskariot. Kariot eja iikanoŋ kanageŋ Jiisas memelolo meŋ muro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ome yoŋoo esuŋgia uuguŋ qero kamaaja.
Mat 12.22-32; Luuk 11.14-23; 12.10

20 Jiisasnoŋ iikaaŋ ama oŋoma baaŋanoŋga kamaaŋ yaŋaa mirinoŋ karo. Mirinoŋ karo ejemba tuuŋ somatanoŋ mombo kouma ajoroogi nembanene newombaajoŋ amamaagi.
21 Amamaagi sakitiurutanoŋ ii moma “Uuta soodaboroja!” jegi. Jeŋ kemeŋ wambombaajoŋ keŋgi.
22 *Keŋgi Kana qaawaa boiya Jerusalemga kagiti, iyoŋonoŋ jegi, “Satambaa Iimolanoŋ mono uutanoŋ kemero laligoja. Iinoŋ omejiilaŋ yoŋoo waŋgia iwaa ku-usuŋanoŋ ome konjoma oŋotaaŋkeja.”
23 Kaeŋ jegitiwaajoŋ Jiisasnoŋ oŋoono kagi sareqaanoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Satanoŋ mono nomaeŋ alia Satan moŋ konjonaga?
24 Kantri mombaa galeŋurugianoŋ batugianoŋ aŋgowowo ama deembuti eeŋ, iyoŋonoŋ mono galeŋkoŋkoŋ gawoŋgia meŋ nambombaajoŋ amamaawuya.
25 Kaaŋagadeeŋ miri mombaa kanageso yoŋonoŋ batugianoŋ aŋgowowo ama deembuti eeŋ, mono galeŋkoŋkoŋ gawoŋgia meŋ nambombaajoŋ amamaawuya.
26 Kaaŋagadeeŋ Satambaa kanageso yoŋonoŋ batugianoŋ aŋgowowo ama tuarenjeŋ ama aowuyagati eeŋ, galeŋkoŋkoŋgiaa esuŋanoŋ kamaaro ometotoŋgianoŋ mono qaomambaa anja.
27 “Moŋnoŋ eja kotiga Iimolambaa kana boria wala mende somoŋgowaati eeŋ, iinoŋ mono mirianoŋ uma esuhinaya qeŋgama memambaajoŋ amamaawaa. Wala ii somoŋgoro rarogo mono saanoŋ mirianoŋga ilawoilaya kuuya kopepereedaboroŋ meŋ kembaa. (Iikawaa so niinoŋ kaaŋagadeeŋ Satan somoŋgoŋ gematanoŋ omeya oŋotaaŋkejeŋ.”) Kiaŋ.

Siŋgisoŋgo mesamesaoya qaa

28 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijomaŋa, “Ejemba somata melaa siŋgisoŋgo amakejuti, ii Anutunoŋ mesaoŋkeja. Lombotawo me afaaŋa mepaqepae ambuyagati eeŋ, Anutunoŋ ii saanoŋ soŋgbama oŋombaa.
29 *Soŋgbama oŋombaato, moŋnoŋ Uŋa Toroya mepaegowaati, iikawaa siŋgisoŋgoya Anutunoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ mende mesaowaa. Qaago totooŋ! Siŋgisoŋgo iikanoŋ mono qaganoŋ uro kambaŋ tetegoya qaa Anutuwaa jaanoŋ qaayawo laligowaa.” Kaeŋ iŋijoro.
30 “Omenoŋ uutanoŋ kemerota laligoja,” kaeŋ jegitiwaajoŋ ama kaeŋ kuma oŋono. Kiaŋ.

---

* **3:18:** Nesenel paati zelot yoŋonoŋ Room gawman tompe ama iyaŋgiaa nanaŋ mewombaajoŋ tompe meŋ laligogi.
* **3:22:** Mat 9.34; 10.25 * **3:29:** Luuk 12.10

Jiisaswaa nemuŋkoaŋuruta.
Mat 12.46-50; Luuk 8.19-21

31 Kaeŋ amiŋ mogi nemuŋkoaŋuruta yoŋonoŋ kaŋ seleeŋgeŋ nama yoŋoonoŋ
kamaawaatiwaa qaa aŋgi iwaanoŋ keno.
32 Keno ejemba tuuŋ yoŋonoŋ liligoŋ muŋ rama kokaeŋ ijogi, “Moba! Goo
nemuŋkoaŋurugaŋoŋ mono seleeŋgeŋ nama goojoŋ qisiju.”
33 Ijogi meleema kokaeŋ iŋijoro, “Noo nemuna ii moronoŋ ano noo kouruna ii daeŋ
yoŋonoŋ?”
34 Jiisasnoŋ kaeŋ iŋijoŋ ejemba liligoŋ muŋ ragiti, ii uuŋ iŋiima kokaeŋ jero, “Iibu!
Noo nemuna ano kouruna ii mono koi.
35 Anutuwaa uusiiŋa teŋ komakejuti, iyoŋonoŋ mono noo nemuna ano
naaŋkoaŋuruna kolooju.” Kiaŋ.

4

Qosomakororoo ejawaa sareqaa
Mat 13.1-9; Luuk 8.4-8

1 *Jiisasnoŋ mombo apu aŋgoŋ goraayanoŋ kemeŋ kanaiŋ kuma oŋono. Kuma oŋono
ejemba tuuŋlelembenoŋ iwaanoŋ kema ajoroogi waŋgonoŋ uma apu aŋgoŋ qaganoŋ
kema raro. Raro ejemba kuuya yoŋonoŋ aŋgoŋ goraayanoŋ sakasinoŋ ajoroogi.
2 Kaeŋ ajoroogi sareqaa mamaga jeŋ kuma oŋono. Kuma oŋoma kokaeŋ jero:
3 “Mobu! Eja moŋnoŋ nene kota qosoma kororoomambaajoŋ gawonoŋ keno.
4 Kema qosoma kororooro kota tosianoŋ kana goraayanoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ
koŋgi (warawen) kooŋa kooŋa kouma ii nedaborogi.
5 Kota tosianoŋ jamo kowonjinoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koma iikanoŋ namo mamaga
mende mokoloogi. Namo dusiita mende erotiwaajoŋ kuragagia uulaŋawo kougi.
6 Kougito, weeŋnoŋ kouma oŋooŋ jeŋ kotoŋ oŋono tiigia qaagotiwaajoŋ sooliŋ
gororoŋgogi.
7 Kota tosianoŋ kumuntiri waayawo iikanoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koŋgi komuntiri-
noŋ kouma qeŋ turuŋ bibiloko meŋ oŋoŋgi. Kaeŋ kolooro hoŋa mende kuugi.
8 Kota tosianoŋ namo awaanoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koma kuragagia juma waama
geregiaa hoŋgia awaa asugigi. Tosianoŋ kogia 30, tosianoŋ kogia 60, tosianoŋ 100
iikawaa so kolooŋ seigi.”
9 Kaeŋ jeŋ jedabororo, “Moŋnoŋ uugejiawo laligoji eeŋ, iinoŋ mono sareqaa koi geja
ama moma kotowa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ naambaajoŋ sareqaa jero.
Mat 13.10-17; Luuk 8.9-10

10 Tuuŋ somata yoŋonoŋ deema keŋgi Jiisasnoŋ yaŋodeeŋ raro. Yaŋodeeŋ raro
gowokouruta 12 ano tosaaŋa liligoŋ mugiti, ii motooŋ sareqaa koi kawaa kanagiaajoŋ
qisiŋ mugi.
11 Qisiŋ mugi kokaeŋ meleema iŋijoro, “Anutuwaa bentotonoŋ keuma
laligowoŋatiwaa qaa aasaŋgoya ii oŋo asuganoŋ iŋijowe moma kotojuto, seleeŋgeŋ
laligojuti, iyoŋoojoŋ ii kuuya sareqaanondeeŋ asugiŋkeja.
12 *Kaeŋ asugiro
‘Iyaŋgiaa jaagianoŋ iwoi iimago kania kileŋ mende moma kotowuya.
Iyaŋgiaa gejagianoŋ qaa tororo momago kania kileŋ mende moma asariwuya.
Ii moma asariwuyagati eeŋ, mono saanoŋ uugia meleeŋgi Anutunoŋ siŋgisoŋgogia
mesaonaga.’ ”

* **4:1:** Luuk 5.1-3 * **4:12:** Ais 6.9-10

Jiisasnoŋ sareqaawaa kania jero.
Mat 13.18-23; Luuk 8.11-15

13 Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ inijoro, “Sareqaa iikawaa kania ii mende moma asarijuti eeŋ, sareqaa tosaaŋa kuuya jemaŋati, ii mono nomaeŋ moma asariwuyaga?
14 Sareqaa iikawaa kania ii kokaeŋ: Qosomakororoo ejanoŋ Buŋa qaa qosoma kororooŋkeja.
15 Nene kota kana goraayanoŋ kemeŋ koŋgiti, ii kokaeŋ: Buŋa qaa qosoma kororoogi ejemba uugianoŋ kemeŋkejato, ii mogi Satanoŋ iikanondeeŋ kaŋ qaa uugianoŋ qosoŋgi kemeroti, ii qetegoŋ uŋuamakeja.
16 Nene kota qosono jamo kowonjinoŋ kemeŋ koŋgiti, ii kaaŋagadeeŋ ejemba saregia moŋ. Yoŋonoŋ Buŋa qaa moma iikanondeeŋ uuqeeaŋgo qaganoŋ moma aŋgoŋ komakeju.
17 Kaeŋ amakejuto, uugianoŋ tiita mende eŋ oŋombaato, kambaŋ torodaamoŋadeeŋ nama kotiiŋ laligowuya. Buŋa qaawaajoŋ ama kakasililiŋ me sisiwerowero kolooro kambaŋ iikanondeeŋ mono tama uŋuwaa.
18 Nene kota qosono kumuntiri waayawonoŋ kemeŋ koŋgiti, ii kokaeŋ: Yoŋonoŋ Buŋa qaa mogi uugianoŋ kemeŋkeja.
19 Kemeŋkejato, namonoŋ laaligowaa majakakaya ano moneŋ hina hoorowaa uugereya kolooŋ bimooŋ oŋomakeja. Qabuŋagiawo koloowombaa koposoŋgogi siiŋ kombombaŋa bologa tosianoŋ kaaŋagadeeŋ uugianoŋ duŋguŋ Buŋa qaa bibiloko meŋ muŋkeju. Kaeŋ kolooro hoŋgia qaa auta (gipeya) koloowuya.
20 Nene kota namo awaanoŋ qosono kemeŋ koŋgiti, ii ejemba koi kaaŋa: Yoŋonoŋ Buŋa qaa geja ama moma moma aŋgoŋ koma pondaŋ nama hoŋgia mokolooŋkeju. Tosianoŋ qaa je motooŋgonoŋga kota 30 mokolooŋkeju. Tosianoŋ hoŋgia 60, tosianoŋ qaa kota motomotooŋ iikawaa hoŋgia 100 meŋ seiŋ mokolooŋkeju.” Kiaŋ.

Lambe ii asasaga nonombaajoŋ raja.
Luuk 8.16-18

21 *Jiisasnoŋ qaa moŋ kokaeŋ jero, “Moŋnoŋ lambe me kiwa meŋ ootiriŋ monjoŋ me duŋ baatanoŋ ambaa me qaago? Ii dakanoŋ ambaa? Ii mono iikawaa duŋ rarayanoŋ asuganoŋ ambaa.
22 *Kaaŋiadeeŋ iwoi moŋ mesaŋgogi eji, ii mono asuganoŋ asugiwaatiwaajoŋ eja. Iwoi moŋ koma turugi eji, ii mono luluuŋgi qetumbaatiwaajoŋ ama eja.
23 Moŋnoŋ uugejiawo laligoji eeŋ, iinoŋ mono sareqaa koi geja ama moma kotowa.” Kiaŋ.

Nomaeŋ diwelopmen kolooja?

24 *Jiisasnoŋ qaa kokaeŋ inijoro, “Qaa mojuti, ii mono moma aŋgoŋ koma uu wombogianoŋ ama koma gbiliŋ laligowu. (Kaeŋ laligogi uugia diŋgoro roromoŋgogianoŋ somariiro moma komuwuya.) Oŋo tosaaŋa yoŋoo qaagia gosiŋ jeŋ tegowuti, Anutunoŋ mono jeŋkootogia motooŋgo iikawaa so oŋoaŋgiaa qaagia gosiŋ jeŋ tegowaa. So ii mono uuguŋ iroŋa meleema oŋombaa.
25 *Iikawaa kania ii kokaeŋ: Moŋnoŋ momakootoyawo laligoji, Anutunoŋ mono ii toroqeŋ muro laligowaato, moŋnoŋ momakootoya qaa laligoji, Anutunoŋ mono momoya melaa eji, ii kaaŋagadeeŋ qetegoŋ wambaa.” Kiaŋ.

Buŋa qaa kota ii kuragawo.

26 Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ jero, “Anutuwaanoŋ bentotoŋ ii koi kaaŋa: Eja moŋnoŋ gawonoŋ kema nene kota qosoma kororoowaa.

---

* **4:21:** Mat 5.15; Luuk 11.33 * **4:22:** Mat 10.26; Luuk 12.2 * **4:24:** Mat 7.2; Luuk 6.38 * **4:25:** Mat 13.12; 25.29; Luuk 19.26

27 Qosoma kororooŋ kema asaga gomantiiŋa eŋ waawaa ano nene kotaa kuraga
juma koumakeju. Nomaeŋ juma koumakejuti, ii aŋo mende moma kotoja.
28 Namo aŋodeeŋ nemuŋ kono hoŋa kolooŋkeja: Wala geria, kanageŋ hoŋa ano
iikawaa gematanoŋ hoŋa iikawaa kota ii kuuya kolooŋ somariidaborowuya.
29 *Hoŋa somariidaboroŋ momogoro hoŋa memewaa kambaŋa kolooro
weleŋqeqeuruta wasiŋ oŋono soogia kaapeŋgoya jetawo meŋ hoŋa mewombaajoŋ
gawoŋanoŋ kembuya." Kiaŋ.

Nejoŋ kotaa sareqaa
Mat 13.31-32, 34; Luuk 13.18-19
30 Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ jero, "Anutuwaa bentotoŋa ii naamombo so
ambonaga me naa sareqaanoŋ jeŋ asariwonaga?
31 Ii nejoŋ kotaa so kokaeŋ kolooja: Kota ii kazupuleenda. Ii namowaa nene kota
kuuya iyoŋoo kamaaŋqeqegia kolooja. Kaeŋ kolooro gawonoŋ komomakeju.
32 Komomakejuto, juma waama logoya kuuya uŋuuguŋ somariiŋ boria somasomata
bororo kema kaŋkeja. Kaeŋ boroŋ keno kanakeewambaa kooŋa kooŋa yoŋonoŋ haigia
iikawaa umuganoŋ amakeju." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ sareqaa mamaga jero.
33 Jiisasnoŋ sareqaa kaaŋa kaaŋa ii mamaga jeŋ laligoŋ Buŋa qaa iŋijoro. Moma
kotogitiwaa so ii iŋijoro moma laligogi.
34 Kambaŋ so qaaya kuuya ii sareqaanoŋ jeŋ laligoro. Qaaya moŋ eeŋ mende jeroto,
gowokouruta yoŋowo iyaŋgiodeeŋ laligogi kambaŋ kanoŋ qaa kuuya kawaa kanagia
ii jeŋ asariŋ oŋoma laligoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jero raidimboŋ goroŋ qero.
Mat 8.23-27; Luuk 8.22-25
35 Weeŋ kanoŋ mare kolooro Jiisasnoŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, "Mono mesaoŋ
aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ keuboŋa."
36 Kaeŋ iŋijoro ejemba tuuŋ oŋomesaoŋ Jiisas waŋgi waŋgonoŋ uma raro keŋgi.
Waŋgo tosaaŋa ii kaaŋagadeeŋ yoŋowo gemanoŋ gemanoŋ keŋgi.
37 Keŋgi raidimboŋ somatanoŋ obabaŋkota waaro sirinoŋ waŋgo uutanoŋ kemero
waŋgo saa qemambaajoŋ ano.
38 Kaeŋ kolooro Jiisasnoŋ waŋgo tetegoyanoŋ rama qembonoŋ laariŋ gaoŋ ero. Gaoŋ
ero gowokourutanoŋ kema mindiiŋ ijogi, "Hei boi! Nono aŋgonoŋ tiwilaawombaajoŋ
anjoŋ. Iikawaa majakakaya moŋ mojaŋ me qaago?"
39 Kaeŋ ijogi uuta tooro moma waama musu ano siri kokaeŋ jeŋ kotoŋ orono, "Mono
bogoŋ eeŋ ewao!" Kaeŋ jero haamonoŋ doŋgoro sirinoŋ goroŋ qeŋ ero.
40 Kaeŋ ama kokaeŋ jeŋ oŋono, "Oŋo naambaajoŋa toroko momo eja kolooju?
Nomaembaajoŋ ama Anutu mende moma laariju? Sombugia mono eeŋ moju."
41 Jeŋ oŋono awawaliŋ qarasombugia moma amiŋ mogi, "Yei, maŋgaa siita! Eja koi
naa ejaga laligoja? Iinoŋ musu ano kowe jeŋ kotoŋ orono jeta teŋ konjao?" Kiaŋ.

5

Omenoŋ bao uugianoŋ kemegi ejanoŋ qeaŋgoro.
Mat 8.28-34; Luuk 8.26-39
1 Kaeŋ asugiro aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ Gerasin yoŋoo gomanoŋ keugi.
2 Keuma goraayanoŋ ugi Jiisasnoŋ waŋgo mesaoro iikanondeeŋ eja omeyawo moŋ
qasirinoŋga kaŋ nama Jiisas mokolooro.

* **4:29:** Joel 3.13

3 Eja ii qasirinoŋ laligoŋ qamo jamo kobaa osoŋ uroroogi egiti, iikanoŋ eŋ laligoro. Eja kuuyanoŋ kanaboria gbado (tape):noŋ somoŋgowoŋatiwaajoŋ amamaaŋ laligogi.
4 Indiŋa indiŋa kania gbadonoŋ somoŋgoŋ bineŋ qeŋ laligogito, boro bota qeŋkegiti, ii qesuma kana kasia ritoqitoŋ laligoro kuuyanoŋ ii galeŋ koma mubombaajoŋ amamaagi.
5 Amamaaŋ asaga gomantiiŋa suulaŋ qasiriwaa jamo kobaanoŋ me baaŋanoŋ lansaŋ eŋ laligoro. Kaeŋ laligoŋ qama silama selia jamonoŋ qeŋ kotomotoŋ laligoro.
6 Jiisasnoŋ korikori karo iima bobogariŋ kaŋ balonoŋ kosianoŋ kemeŋ simiŋ kuno.
7-8 Simiŋ kuno Jiisasnoŋ omeya ii kokaeŋ jeŋ mumambaajoŋ ano, “Ome bologa, gii mono eja koi mesaoŋ kemba!” Kaeŋ jemambaajoŋ ano qa jinjerereŋ somata qama jero, “Ae! Jiisas, gii Anutu uutaa Meria koloojaŋ. Gii nomaeŋ ama nomambaajoŋ kajaŋ? Niinoŋ Anutuwaa jaasewaŋanoŋ welema gonjeŋ: Gii qaa somoŋgoŋ jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiŋ siimbobolo geriawo mende ama nomba.”
9 Kaeŋ jero kokaeŋ qisiro, “Gii qaga moro?” Qisiro jegi, “Nono mamaga laligojoŋiwaajoŋ qanana Liijon jejoŋ.” Ii ananaa qaanoŋ Kere tuuŋ somata.
10 Kaeŋ jeŋ kaparaŋ koma kokaeŋ welema mugi, “Gii nonotaawagati eeŋ, mono baloŋ kokanoŋa mende wasiŋ nonomba.”
11 Kosogianoŋ maroŋa kanoŋ bao tuuŋ somata moŋ gbojoja uutanoŋ kuluuma naŋgi.
12 Kawaajoŋ ome yoŋonoŋ kokaeŋ jeŋ Jiisas welema mugi, “Giinoŋ wasiŋ nonona nono saanoŋ bao yoŋoo uugianoŋ kemeboŋa.”
13 Welema mugi “Mono kema kemebu!” jeŋ kotoŋ oŋono eja uutanoŋga kouma kema bao uugianoŋ kemegi. Kemegi iikanondeeŋ bao tuuŋ 2,000 kawaa so ii mono luguŋ newonewonoŋ kema jororoŋgoŋ apu aŋgonoŋ kemeŋ nemotoŋ komugi.
14 Komugi bao galeŋ yoŋonoŋ kok koma taoŋ ano gomaŋ boleboole iikanoŋ kema buju qaa jegi. Jegi moma ejemba jaasooŋgo yoŋonoŋ iwoi kolooroti, ii iibombaajoŋ kagi.
15 Kaŋ Jiisaswaanoŋ kouma iigi eja ome tuuŋawonoŋ laligoroti, iinoŋ mono opo selekopaaya tororo somoŋgoŋ rama uuta tooro roromoŋgoya kuuya asugiro iima awawaliŋ naŋgi.
16 Naŋgi bao ii nomaeŋ kemeŋ komugiti ano eja omeyawo iwaanoŋ iwoi kolooroti, ii iigiti, iyoŋonoŋ sundu woi ii iŋijogi.
17 Iŋijogi nama Jiisasnoŋ mindimindiri gomaŋ baloŋgia mesaoŋ kembaatiwaajoŋ welema mugi.
18 Welema mugi mesaoŋ waŋgonoŋ umambaajoŋ nano eja omeyawo laligoroti, iinoŋ kaŋ Jiisaswo motooŋ kema laligomambaajoŋ qisiro.
19 Qisiroto, Jiisasnoŋ qotogoŋ muŋ kokaeŋ ijoro, “Gii mono gomaŋganoŋ kema tinitosauruga iŋiima Poŋnoŋ aŋgoleto somata meŋ kiaŋkomuŋ gonji, iikawaa sunduya ii iŋijona mobu.”
20 Kaeŋ ijoro mesaoŋ kema Jiisasnoŋ aŋgoleto somasomata meŋ muroti, iikawaa qaaya kanaiŋ Ten-taoŋ distrik uutanoŋ jeŋ seiro kuuyanoŋ moma waliŋgogi. Kiaŋ.

Jairusnoŋ borataajoŋ Jiisas qama kooliro.
Mat 9.18-26; Luuk 8.40-56

21 Jiisasnoŋ waŋgonoŋ uma eleema aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ karo ejemba tuuŋ mamaganoŋ iwaanoŋ kaŋ ajoroogi aŋgoŋ goraayanoŋ naŋgi.
22 Naŋgi qamakooli miriwaa qaa galeŋ moŋ qata Jairus iinoŋ kaŋ Jiisas iima batanoŋ kemeŋ simiŋ kuma muro.
23 Simiŋ kuma muŋ kaparaŋ koma qama kooliŋ kokaeŋ ijoro, “Borana melaanoŋ komumambaajoŋ anja. Mono kaŋ boroga qaganoŋ ana qeaŋgoŋ toroqeŋ laligowa.”

24 Kaeŋ ijoŋ Jiisas wano motooŋ keni ejemba tuuŋlelembe yoŋonoŋ gemagaranoŋ kema oloqologoŋ liligoŋ oroma keŋgi. Kiaŋ.

Emba jiawonoŋ Jiisaswaa malekuya oosiriro.

25 Keŋgi iikanoŋ batugianoŋ emba moŋ laligoro. Iinoŋ koiŋsa gbani 12:waa so iima ji kiro laligoro.
26 Kaeŋ laligoŋ siimbobolo mamaga moro selegaleŋ mamaganoŋ iwaa gawoŋa megi ilailaa moŋ mende mokoloon laligoro. Iinoŋ selegaleŋ ejemba yoŋoo tawagiaajoŋ moneŋ hinaya kuuya giliŋ laligoroto, jia iikanoŋ mono mombo momboga meŋ boliŋ muro laligoro.
27-28 Kaeŋ laligoŋ Jiisaswaa bujuya moma kokaeŋ jero, “Niinoŋ ii oosirimambaajoŋ moma bimooŋ malekuyagadeeŋ boroŋa moŋ oosiriwenagati eeŋ, mono saanoŋ qeaŋgomaŋa.” Kaeŋ jeŋ ejemba tuuŋ batugianoŋ Jiisaswaa gematanoŋ kema malekuyanoŋ oosiriro.
29 Oosiriro saya iikanondeeŋ juguro qenjeŋmanjeŋa ii qaono selianoŋ qeaŋgoro moro.
30 Qeaŋgoro Jiisasnoŋ iikanondeeŋ esuŋa moŋ kotoŋ kenoti, ii moma ejemba tuuŋ batugianoŋ eleema qisiro, “Moronoŋ malekuna oosirija?”
31 Kaeŋ qisiro gowokourutanoŋ kokaeŋ ijogi, “Ejemba tuuŋnoŋ ologoŋ liligoŋ goma goosiriju. Ii iima nomaeŋ ‘Moronoŋ noosirija?’ qisijaŋ?”
32 Kaeŋ ijogito, Jiisasnoŋ mombo “Moronoŋ ii anja?” jeŋ qisiŋ mokoloomambaajoŋ eleema uuŋ iŋiiro.
33 Iŋiiro emba selianoŋ aŋgoleto kolooroti, iinoŋ ii moma iikawaajoŋ toroko moma jeneŋa ororo kaŋ Jiisaswaa batanoŋ kemeŋ simiŋ kuma kania kuuya ijoro.
34 Jiisasnoŋ ii moma kokaeŋ ijoro, “Borana, momalaariganoŋ mono meŋ qeaŋgoŋ gonja. Qenjeŋmanjeŋganoŋ mono qaono saanoŋ uubonjonoŋ kemba.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Jairuswaa borata meŋ gbiliro.

35 Qaa kaeŋ ijoŋ nano qamakooli miriwaa qaa galeŋaa mirinoŋga moŋnoŋ qele kaŋ Jairus ijoro, “Boraga komuja! Kawaajoŋ mono boiwaa qaganoŋ lombo toroqeŋ mende amba.”
36 Ijoro Jiisasnoŋ qaa iikawaa telambelaŋ ama qamakooli miriwaa qaa galeŋ kokaeŋ ijoro, “Toroko mende moba. Mono nii moma laariŋ nomba.”
37 Kaeŋ ijoŋ ejemba tosaaŋa oŋomesaoŋ Piito, Jeims ano Jeimswaa koga Jon iigadeeŋ uŋuano ii otaaŋ keŋgi.
38 Kema qamakooli miriwaa qaa galeŋaa mirinoŋ keugi ejemba tuuŋ guju megi iŋiiro. Mamaganoŋ jiŋgeŋ qama kotakota saama amburereŋ megi.
39 Iŋiima mirinoŋ uma kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono naambaajoŋ guju meŋ saaju? Bora iikanoŋ mende komujato, gaoŋga eja.”
40 Kaeŋ iŋijoro jonoŋsisi kaaŋa kolooro jomoma mugito, iinoŋ ii kuuya oŋotaaŋ borawaa nemuŋmaŋa ano tosaaŋa iwo laligogiti, iigadeeŋ uŋuano bora eroti, iikanoŋ ugi.
41 Uma Jiisasnoŋ bora ii borianoŋ meŋ ijoro, “Talita kuum.” Ii ananaa qaanoŋ Bora melaa, nii gijojeŋ: Mono waaba!
42 Kaeŋ ijoro bora gbania 12 iinoŋ mono iikanondeeŋ waama nama kema karo. Kaeŋ kolooro iima kosogia kitoŋ waliŋgogi.
43 Waliŋgogi iikawaa bujuya moŋ jegi mobubotiwaajoŋ jeŋ soŋgo kotakota ano. Ii ama bora melaa ii nembanene mugi newaatijoŋ iŋijoro. Kiaŋ.

6

Nazaret yoŋonoŋ Jiisas gema qegi.
Mat 13.53-58; Luuk 4.16-30

1 Ii kolooro Jiisasnoŋ Jairuswaa gomaŋ baloŋ mesaoro gowokourutanoŋ otaaŋ iwo
kema Jiisaswaa somasomarii taoŋanoŋ keugi.
2 Sabat kendonoŋ karo qamakooli mirinoŋ uma Buŋa qaa kanaiŋ kuma oŋono.
Kuma oŋono moma ejemba mamaganoŋ aaruŋ waliŋgoŋ kokaeŋ jegi, “Yei, gejajuju!
Iwoi kuuya koi mono daeŋkaya moma jeja? Momakootoya ii mono moronoŋ kuma
muro jeja? Ano aŋgoleto ku-usuŋawo kaaŋa ii mono moronoŋ inaaŋ muro borianoŋ
mero asugija?
3 Eja koi mono gomaŋ kokawaa motoŋqeqe ejiaga. Mariawaa meria ano Jeims,
Joosef, Juuda ano Saimon yoŋoo dagiaga. Naaŋurutanoŋ batunananoŋ koi laligoju.”
Nazaret yoŋonoŋ kaeŋ jegi uugianoŋ boliro iikanoŋ amamaagi.
4 *Amamaagi Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Gejatootoo ejawaa sakiti ano tinitosauru-
tanoŋ mono iyaŋaa taonoŋ jejewili ama muŋkejuto, gomaŋ tosaaŋa iikanoŋ kaeŋ
qaago.”
5 Kaeŋ aŋgitiwaajoŋ Jiisasnoŋ ji ejemba motomotooŋgo boria qagianoŋ ama meŋ
qeaŋgoŋ oŋonoto, aŋgoleto ku-usuŋawo tosaaŋa memambaajoŋ amamaaro.
6 Kaeŋ kolooro momalaariŋgianoŋ mende asugiro yaŋgiseŋgiaajoŋ ama aaruro.
Aaruŋ oŋomesaoŋ Nazaretwaa kosianoŋ gomaŋa gomaŋa liligoŋ Buŋa qaa kuma
oŋoma laligoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta 12 wasiŋ oŋono.
Mat 10.5-15; Luuk 9.1-6

7 Jiisasnoŋ gowokouruta 12 ii oŋoono kagi kanaiŋ woi woi kuuya wasiŋ oŋono. Wasiŋ
oŋoma omejiilaŋ konjoma oŋombutiwaa ku-usuŋa oŋono.
8 *Ii oŋoma kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Kana kembutiwaajoŋ taa gbarugia meŋ kembu.
Iwoi tosia moŋ mende mewu. Kana samoŋgia qaago, gesogia qaago me soojaakota ii
irimuŋ kasagianoŋ mende somoŋgowu.
9 Kana esu saanoŋ kanagianoŋ somoŋgowu. Maleku samoŋa qaagoto, maleku
motooŋgo mewu.”
10 Kaeŋ jeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Kema miri daeŋ daeŋ keubuti, mono iikanondeeŋ laligoŋ
gawoŋ meŋ taoŋ ii mesaoŋ kana kembu.
11 *Kema laligoŋ miri moŋnoŋ keugi mende koma horoŋ oŋoma qaagia mende
mogi telambelaŋgia mono kokaeŋ jeŋ qendeema oŋombu, ‘Nono oŋoo balonoŋ kaniŋ
sububuŋ kana tambonananoŋ mokotaaji, ii mono riiŋ qesaaniŋ oŋoaŋgiaanoŋ eleema
kemebaa.’ Kaeŋ jegi kaniagia solaŋa moma kotogi saanoŋ gomaŋ me taoŋ ii mesaoŋ
toroqeŋ kembu.”
12 Kaeŋ iŋijoro mesaoŋ kema ejemba uugia meleembutiwaa Buŋa qaaya ii jeŋ seiŋ
laligogi.
13 *Laligoŋ omejiilaŋ mamaga oŋotaaŋ ji ejemba mamaga kelenoŋ oŋomoriŋ meŋ
qeaŋgoŋ oŋoŋgi. Kiaŋ.

Kiŋ Herodnoŋ toroko moro.
Mat 14.1-12; Luuk 9.7-9

14 *Jiisaswaa qabuŋayanoŋ seiŋ kiŋ Herodwaa gejianoŋ kemero moro. Ejembanoŋ
kokaeŋ jegi, “Jon Oomulu ejanoŋ mono koomunoŋga waama gawoŋa mero aŋgoleto
ku-usuŋawo asugiŋkeja.”

---

* **6:4:** Jon 4.44 * **6:8:** Luuk 10.4-11 * **6:11:** Apo 13.51 * **6:13:** Jei 5.14 * **6:14:** Mat 16.14; Maak 8.28; Luuk 9.19

15 Kaeŋ jegito, tosianoŋ kokaeŋ jegi, “Ii mono Elaija.” Tosianoŋ toroqeŋ jegi, “Ii
gejatootoo eja walaga yoŋoonoŋga moŋ.”
16 Kaeŋ jegito, kiŋ Herodnoŋ ii moma kokaeŋ jero, “Jon Oomulu eja niinoŋ jewe
aroya kotogiti, iinoŋ mono koomunoŋga waama laligoja.” Majakaka moma kaeŋ jero.

Jombaa aroya kotogi komuro.

17 *Ii kokaembaajoŋa jero: Herodnoŋ koga Filipwaa embia Herodias oloŋ mero
Jon Oomulu ejanoŋ kiŋ poŋ jeŋ muro kawaajoŋ opotoro wasiŋ oŋono kema Jon meŋ
somoŋgoŋ kapuare mirinoŋ ooŋgi.
18 Jonoŋ Herodwaa qaa kokaeŋ jero: “Gii qamboga oloŋ meŋ laligoŋ Kana qaa
uugujaŋ.”
19 Kaeŋ jero Herodiasnoŋ Jon kazi ama muŋ qegi komuwaatiwaajoŋ moroto, iikawaa
kania moŋ mende mokolooro.
20 Mende mokolooro Jonoŋ eja solaŋa ano soraaya toroya kolooroti, Herodnoŋ ii
moma sopa somoŋgoŋ kokojinjiŋ koma reeŋreeŋ suluŋ muŋ Jombaajoŋ toroko moma
laligoro. Kaeŋ laligoŋ Herodnoŋ Jombaa jetanoŋga qaa moroti, ii uuta kuugi qaa
mamagaajoŋ uuwoiwoi moro. Ii kileŋ Jombaa qaaya momambaa siiŋ moro.
21 Kaeŋ kolooro Herodiasnoŋ Jon qemambaa kania mende mokolooŋ laligoro
iikawaa kambaŋa awaa ii kokaeŋ kaŋ kuuro: Kiŋ pombaa kolokoloo kambaŋanoŋ
karo jejelombaŋ ama jawiŋ ano kawali galeŋuruta ano Galili prowinswaa jotamemeya
waŋa ii koma horoŋ oŋono kouma ragi.
22 Kouma ragi Herodiaswaa boratanoŋ miri iikawaa uutanoŋ kouma danis ano
Herod ano iwo nene duŋ liligoŋ ragiti, iyoŋonoŋ iikawaa iimasiiŋa mamaga mogi.
Kaeŋ mogi kiŋnoŋ emba saraŋ ii kokaeŋ ijoro, “Borana, gii naa iwoiwaajoŋ siiŋa
mobagati, ii saanoŋ qisiŋ nona togoŋ gomaŋa.”
23 Kaeŋ ijoŋ qaa ii jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiŋ kokaeŋ ijoro, “Naa iwoiwaajoŋ qisiŋ
nombagati, ii mono saanoŋ gomaŋa. Iwoi ii me ii me prowins galeŋ koma oŋomakejeŋi,
ii kaaŋiadeeŋ saanoŋ mendeema bakaya moŋ gombe galeŋgia koloowa.”
24 Kaeŋ ijoro seleeŋgeŋ kema nemuŋa kokaeŋ qisiŋ muro, “Nemuna, nii Kiŋnoŋ naa
iwoiga nombaatiwaajoŋ qisiŋ mubenaga?”
Kaeŋ qisiŋ muro nemuŋanoŋ kokaeŋ meleeno, “Mono kema jena Jon Oomulu ejawaa
aroya kotogi waŋa meŋ kaŋ nomba.”
25 Kaeŋ meleeno iikanondeeŋ miri uutanoŋ bobogariŋ kimbaanoŋ uma kokaeŋ qisiŋ
ijoro, “Ama, niinoŋ siiŋ kokaeŋ mojeŋ: Giinoŋ mono jeŋ kotona Jon Oomulu ejawaa
aroya kotoŋ waŋa kondenoŋ ama meŋ kaŋ ii keteda koi nomba.”
26 Kaeŋ ijoro kimbaa uutanoŋ kobooro wosoya moroto, jojopaŋ qaaya somoŋgoro
somataurutanoŋ ii mogiti, iyoŋoo jaagianoŋ kamaaŋ qewabotiwaajoŋ qiqisiya gema
qemambaajoŋ moma bimooŋ mesaoro.
27 Mesaoŋ iikanondeeŋ opotoroya moŋ wasiŋ ijoro, “Gii mono kema Jombaa aroya
kotoŋ waŋa meŋ kawa.”
28 Kaeŋ ijoŋ wasiro kapuare miri gbadeyanoŋ kema aroya kotoŋ waŋa kondenoŋ
ama meŋ kaŋ emba saraŋ ii muro nemuŋa muro.
29 Jombaa gowokourutanoŋ iikawaa bujuya moma kema qamoya meŋ qasiriwaa
jamo kobaanoŋ ama roŋ koŋgi. Kaeŋ koloorotiwaajoŋ ama kiŋ Herodnoŋ kanageŋ
Jiisaswaajoŋ jero, “Jonoŋ mono koomunoŋga gbiliŋ waama laligoja.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja 5,000 nene uŋuagiro.
Mat 14.13-21; Luuk 9.10-17; Jon 6.1-14

30 Wasiwasi eja aposol yoŋonoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ ajoroon iwoi meŋ ejemba kuma
oŋoŋgiti, iikawaa sunduya kuuya ijogi.

* **6:17:** Luuk 3.19-20

31 Ijogi ejemba donoŋ donoŋ kaŋ kema aŋgi selegia tiiroto, nene newuyatiwaa kambaŋa mende kolooro. Kawaajoŋ Jiisasnoŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono niwo kagi gomaŋ gbameŋanoŋ anana siri kema laligoŋ haamo melaada mewoŋa.”
32 Kaeŋ iŋijoro ejemba oŋomesaoŋ waŋgonoŋ uma gomaŋ gbameŋa moŋgeŋ iyaŋgia siri laligowombaajoŋ keŋgi.
33 Keŋgi ejembanoŋ ii iima mamaganoŋ iikawaa bujuya moma taoŋ ano gomaŋ so iikanoŋa baloŋ kana bobogariŋ waladeeŋ kema iikanoŋ keugi.
34 **Keugi Jiisasnoŋ waŋgonoŋga kamaaŋ ejemba tuuŋ somata iŋiiro lama galeŋgia qaa tani iliŋwaliŋ qeŋ laligogi yoŋoojoŋ wosoya moro. Wosoya moma kanaiŋ Buŋa qaa kania kania kuma oŋono. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja 5,000 nene uŋuagiro.
35 Kaeŋ ama laligoro weeŋ jaaya tegoŋ kememambaajoŋ ano gowokourutanoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ ijogi, “Boi. Nono gomaŋ gbameŋa kokanoŋ laligoniŋ gomaŋ tiimambaa anja.
36 Kawaajoŋ gii saanoŋ ejemba koi wasiŋ oŋona gomaŋ ano miri boleboole kosere rama kenjuti, iikanoŋ kema nembanenegia sewaŋa meŋ newu.”
37 Kaeŋ ijogito, kokaeŋ meleema iŋijoro, “Oŋonoŋ mono oŋoaŋgio ii nene uŋuagiwu.” Kaeŋ iŋijoro qisiŋ mugi, “Nononoŋ mono nomaeŋ ambonaga? Gawoŋ meme kambaŋ 200:waa sewaŋa (Kina 2,000) eja. Moneŋ ii meŋ kema nene bered sewaŋa meŋ uŋuagiwombaajoŋ jejaŋ me?”
38 Kaeŋ qisiŋ mugi jero, “Oŋoaŋgiaanoŋ nene bered dawi raja? Ii kema iibu.” Kaeŋ jero gesogia qeŋgama jegi, “Bered 5 ano sora woi iikaanda meŋ laligojoŋ.”
39 Kaeŋ jegi Jiisasnoŋ ejemba tuuŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Ejemba kuuya, oŋo mono deema nene newombaajoŋ tuuŋ boleboole ajoroon lolo toŋgoŋanoŋ kemeŋ rabu.”
40 Kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono kosere tuuŋa tuuŋa deema ragi. Tuuŋ tosia 100 ano tosia 50 kaaŋ kaaŋ kululuuŋ rama keŋgi.
41 Rama keŋgi bered 5 ano sora woi ii meŋ Siwenoŋ uuro uro kotuegoŋ bered motoŋ gowokouruta oŋono ejemba tuuŋ so mendeema batugianoŋ aŋgi. Sora woi ii kaaŋiadeeŋ tuuŋ kuuya yoŋoojoŋ mendeeno.
42 Mendeeno ejemba korebore neŋgo neŋ timbiriigi.
43 Neŋ timbiriigi nene kitia kitia mesaogiti, ii gowoko yoŋonoŋ meŋ kululuugi konde 12 kanoŋ kemeŋ saa qero. Kaaŋagadeeŋ sora kitia ii meŋ kululuugi. Kiaŋ.
44 Eja bered negiti, iyoŋoo jaŋgogia ii 5,000. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ apu aŋgoŋ qaganoŋ riiŋ riiŋ keno.
Mat 14.22-33; Jon 6.15-21
45 Negi tegoro Jiisasnoŋ iikanondeeŋ gowokouruta jeŋ kotoŋ oŋoma kokaeŋ jero, “Oŋo mono waŋgonoŋ uma waladeeŋ apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ Betsaida gomanoŋ kembu. Niinoŋ saanoŋ kambaŋ biiwianoŋ ejemba tuuŋ koi wasiŋ oŋomago kamaŋa.”
46 Kaeŋ jeŋ yeizozogia jeŋ oŋooma baaŋanoŋ uma qama kooliro.
47 Qama kooliŋ laligoro mare kolooro iyaŋodeeŋ baaŋanoŋ laligoro waŋgogianoŋ aŋgoŋ biiwianoŋ keno.
48 Keno loqanoŋ qeŋ qeŋ bimbimgoŋ naŋgogi keno haamonoŋ keŋgiti, iikaaŋ baageŋa qeŋ karo bimooro majakaka somata mogi. Gomaŋ aaŋanoŋ (3-6 kilok) iikaaŋanoŋ Jiisasnoŋ kaeŋ iŋiima apu aŋgoŋ qaganoŋ riiŋ riiŋ gowokouruta oŋoonoŋ kaŋ uŋuugumambaa ano.
49 Apu aŋgoŋ qaganoŋ riiŋ riiŋ karo ii iima “Kowe Soŋgorinoŋ kaja!” jeŋ kanaiŋ qama silaŋgi.

---

* **6:34:** Jaŋ 27.17; 1 Kiŋ 22.17; 2 Hist 18.16; 34.5; Mat 9.36 * **6:34:** Jaŋ 27.17; 1 Kiŋ 22.17; 2 Hist 18.16; Eze 34.5; Mat 9.36

50 Qama silama kuuyanoŋ ii iima toroko mogito, Jiisasnoŋ iikanondeeŋ qaa bonjonda jeŋ kokaeŋ iŋijoro,
"Alauruna, mono qaqabuŋabuŋagiawo satiiŋ laligowu. Neeno kajeŋ. Toroko mende mobu."
51 Kaeŋ jeŋ yoŋoonoŋ waŋgonoŋ uro haamonoŋ goroŋ qero. Goroŋ qero jeneŋgia ororo hononga mende aarugi.
52 Wala bered meŋ seiŋ uŋuagiroti, iikawaa kania mende moma asarigito, uugianoŋ gojono kaaŋiadeeŋ aaruŋ ragi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Genesaret laligoŋ meŋqeeaŋgo gawoŋ mero.
Mat 14.34-36

53 Apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ Genesaret gomanoŋ keuma waŋgo mesaoŋ sakasinoŋ kemegi.
54 Waŋgo mesaoŋ sakasinoŋ kemegi ejembanoŋ Jiisas iikanondeeŋ moma kotoŋ mugi.
55 Moma kotoŋ muŋ qaa aŋgi meŋ bobogariŋ mindimindiri sopa gomaŋgianoŋ gomaŋ so liligogi. Liligogi moma kanaiŋ ji ejemba demberunoŋ aŋgoŋ oŋoma Jiisasnoŋ gomaŋ daeŋ laligorotiwaa so uŋuama kagi.
56 Gomaŋ so, taoŋ, miri me kuuŋ mombaa uutanoŋ kenotiwaa so ji ejemba uŋuama sombeŋgianoŋ ama oŋoŋgi. Ama oŋoma Jiisaswaa selianoŋ me malekuyaa susuyanoŋ oosiriwombaajoŋ welema muŋ laligogi. Oosirigiti, kuuya yoŋonoŋ mono qeaŋgodaborogi. Kiaŋ.

7

Ambosakoŋ yoŋonoŋ qaa kuma soogi.
Mat 15.1-9

1 Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ ano iikawaa boi tosaaŋa Jerusalem sitinoŋga kagiti, iyoŋonoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ ajoroogi.
2 Kambaŋ iikanoŋ Jiisaswaa gowokouruta tosaaŋanoŋ borogia mende soŋgbama doŋhamo mende qeŋ nembanene negi iŋiima uugia boliro.
3 Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ano Juuda ejemba tosaaŋa kuuya yoŋonoŋ ambosakoŋ yoŋoo siligia otaaŋ laligogi. Kawaajoŋ borogia wala soŋgbama sororogoŋgo nembanene neŋ laligogi.
4 Kaaŋagadeeŋ gawonoŋga me maaketnoŋga kawuti, iikanoŋ wala apu kosoŋ ariŋ konjoratiŋgo nene oosiriŋ laligogi. Kaaŋagadeeŋ qambi, monjoŋ ano komanene kuuya ii soŋgbama hamo qeŋ laligogi. Sili kaaŋa kaaŋa ii mamaga otaaŋ laligogi.
5 Kawaajoŋ Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ ano iikawaa boi yoŋonoŋ Jiisas kokaeŋ qisiŋ mugi, "Goo gowokouruganoŋ mono naambaajoŋa ambosakoŋurunana yoŋoonoŋ sili mende otaaŋ borogia doŋhamo mende qeŋ kileŋ nembanene meŋ neŋkeju."
6 *Kaeŋ qisiŋ mugi kokaeŋ iŋijoro, "Oo uumeleembaa ejemba seleseleya, gejatootoo eja Aisaianoŋ mono oŋoo kaniagia tororo luluuma Buju Tere moŋ kokaeŋ oorota eja,

'Ejemba tuuŋ koi kanoŋ mono je buugianoŋ awaagadeeŋ goda qeŋ nomakejuto,
uugianoŋ telambelaŋ ama noma moŋgeŋ koriganoŋ aŋgi eja.

7 Kaeŋ ero noo waena eeŋ toontooŋ meŋ mepeseeŋ nomakeju.
Kana qaa kuma oŋombonjeŋ kitianoŋ ejemba yoŋoo jeŋkootogia ii gisomaso ama melokanjiŋkeju.'

8 Aisaianoŋ kaeŋ ooro. Oŋo mono iikawaa so Anutuwaanoŋ jojopaŋ qaa gema qeŋ ambosakoŋurugia yoŋoo siligia otaaŋkeju. Ii mende sokonja."
9 Kaeŋ jeŋ kokaeŋ iŋijoro, "Oŋoaŋgiaa siligia walaga otaawombaajoŋ mono awaagadeeŋ Anutuwaanoŋ jojopaŋ qaa qewagoŋkeju.

* **7:6:** Ais 29.13

10 *Iikawaa qaaya moŋ ii kokaeŋ: Moosesnoŋ kokaeŋ jeŋ kotoro, ‘Nemuŋ maŋga mono goda qeŋ oromakeba,’ ano ‘Moŋnoŋ maŋa me nemuŋa qasuaaŋ mubaati, ii mono qegi komuwa.’
11 Kaeŋ jeŋ kotoroto, oŋo qaa ii uuguŋ kokaeŋ jeŋkeju, ‘Moŋnoŋ nemuŋ maŋa ii kokaeŋ irijowaa: Oo wosona mojeŋ. Noo naŋgonaŋgo iwoina buŋa qeŋ aowaoragati, ii Anutuwaa taha mamatewowaajoŋ gosiŋ andaborowe buŋayaa nanduŋa koloowaa.
12 Moŋnoŋ kaeŋ irijoro sokombaa jeju.’ Kaeŋ jeŋ somoŋgoŋ mugi nemuŋ maŋa yoroojoŋ ilailaa moŋ mende toroqeŋ oromakebaa. Ii mende sokonja.
13 Yei! Kaeŋ ama oŋoaŋgiaa nanamemeŋgiaa siligia jeŋ kotoŋ iikanoŋ Anutuwaanoŋ jojopaŋ qaa qewagogi omaya koloon jaŋgoŋ qaomakeja. Oŋo iwoi kaaŋa ii mamaga amakeju.” Kaeŋ jeŋ meleema oŋono. Kiaŋ.

Eja uu ii nomaeŋ tiloon riisija?
Mat 15.10-20

14 Jiisasnoŋ ejemba tuuŋ mombo oŋoono kagi kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono kuuya qaa koi geja ama moma asariwu.
15 Iwoi seleeŋgeŋga eja uutanoŋ kemeŋkeji, iikanoŋ tiloon mumambaajoŋ amamaaŋkejato, iyaŋaa uu wombotanoŋga qaa kouma kamaaŋkeji, iikanoŋ mono tiloon muŋkeja.
16 Moŋnoŋ gejiawo laligoji eeŋ, iinoŋ mono qaa koi geja ama moma kotowa.” Kiaŋ.
17 Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ ejemba tuuŋ oŋomesaoŋ kema miri moŋnoŋ uro. Uma raro gowokourutanoŋ sareqaa iikawaa kaniaajoŋ qisigi.
18 Qisigi kokaeŋ iŋijoro, “Oo alauruna, oŋo kaaŋagadeeŋ momogia awaa mende koloojamaeŋ? Nembanene iwoi seleeŋgeŋga eja uutanoŋ kemeŋkeji, ii tiloon mumambaajoŋ amamaaŋkeja. Ii moma kotoju me qaago?
19 Ii uu wombotanoŋ mende kemeŋkejato, korojoŋanoŋ kemeŋ seleeŋgeŋ kamaaŋkeja.” Jiisasnoŋ qaa kaeŋ jeŋ iikanoŋ nembanene kuuya ii meŋ soraidabororo.
20 Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ jero, “Eja uu wombotanoŋga qaa kouma kamaaŋkeji, iikanoŋ mono tiloon muŋkeja.
21 Ejemba uu wombogianoŋga iwoi koi kaaŋa koloon koumakeja: Qaa bologa romoŋgoŋ serowiliŋ ambombaajoŋ momakeju. Iwoi yoŋgoro meŋ oweŋ jenaŋ meŋ ejemba uŋugi komuwutiwaajoŋ momakeju.
22 Oloŋkalu ambombaajoŋ momakeju. Meŋgo mewombaa otoko amakeju. Bidaaŋ jembooli ano aŋgomokoloŋ ambombaajoŋ momakeju. Qaa saga jeŋ uuduuduu ambombaajoŋ momakeju. Gejajuju ama goroŋooso ambombaajoŋ momakeju. Sewaŋkiki laligoŋ gemaqeqe qaa jeŋ Anutu mepaegowombaajoŋ momakeju. Jaba-arambaraŋ ama sili uugia qaa amakeju.
23 Iwoi bologa kuuya iikanoŋ mono ejemba uu wombogianoŋga kouma tiloon oŋomakeja.” Kiaŋ.

Keinan emba moŋnoŋ kaparaŋ koma qama kooliro.
Mat 15.21-28

24 Jiisasnoŋ waama Genesaret gomaŋ mesaoŋ siti qagara Taia ano Saidon iikawaa distrik qata Fonisia kawaa uutanoŋ keno. Kema gomaŋ moŋnoŋ uma bujuya moŋnoŋ mobabotiwaajoŋ buugia mejugoroto, kileŋ aasaŋgoya laligomambaajoŋ amamaaro.
25 Amamaaro iikanondeeŋ emba moŋ borata melaa ii omeyawo laligoro Jiisaswaa bujuya moma iwaanoŋ kaŋ batanoŋ kemeŋ simiŋ kuno.
26 Emba ii Juudaga qaagoto, Griik qaa jeŋ laligoro. Nemuŋ maŋa ii Fonisiaga Siria prowins kanoŋa. Iinoŋ borataa uutanoŋga ome konjombaatiwaajoŋ welema muro.

* **7:10:** Eks 20.12; 21.17; Lew 20.9; Dut 5.16

27 Welema muro kokaeŋ ijoro, “Juuda nono wala nononanaa meraboraanana uŋuaginiŋ neŋ timbiriŋ ambuya. Kawaajoŋ merabora yoŋoo mirigianoŋga bered meŋ kasu oŋoniŋ mende sokombabo. Juuda anana wabaurunana oŋoo qagia kasu qamakejoŋ. Niinoŋ wala Juuda ejemba ilaaŋ oŋombe kantri tosaaŋa oŋonoŋ mono kasu kaaŋa mamboma laligowu.”
28 Kaeŋ ijoro moma kokaeŋ meleeno, “Poŋ, ii saanoŋ mojento, kasu meria yoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ merabora yoŋoonoŋ nene reemoŋa nene duŋ baatanoŋ kamaaro neŋkeju.”
29 Kaeŋ meleeno Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Qaa kaeŋ jejaŋiwaajoŋ saanoŋ moma gonjeŋ. Ome iikanoŋ mono keteda koi boraga mesaoŋ kenja. Kawaajoŋ gii saanoŋ kemba.”
30 Kaeŋ ijoro moma mirianoŋ keno omenoŋ borata mesaoro duŋanoŋ ero iiro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja moŋ meagoro.
31 Jiisasnoŋ mombo Taia siti gomaŋ mesaoŋ Saidon sitinoŋ kema uuguŋ misiŋgoŋ Ten-taoŋ gomambaa biiwia uuguŋ Galili apu aŋgoŋ kosianoŋ karo.
32 Karo gejaduu eja moŋ qaaya qaomambaajoŋ anoti, ii wama Jiisaswaanoŋ kagi. Kaŋ boria waŋanoŋ ambaatiwaajoŋ qisiŋ mugi.
33 Qisiŋ mugi eja ii wama ejemba tuuŋ ii oŋomesaoŋ moŋgeŋ keni. Kema Jiisasnoŋ boro susuya gejianoŋ ama nama mombo iyaŋaa boro susuyanoŋ sulaaŋ neselaŋanoŋ oosiriro.
34 Oosiriŋ Siwenoŋ uuro uro osoŋgombo qama kooliŋ iyaŋaa qaanoŋ “Efata,” ananaa qaanoŋ ‘Mono toowa,’ kaeŋ jero.
35 Kaeŋ jero gejawoitanoŋ toori neselaŋanoŋ lolooro qaaya awaagadeeŋ jero.
36 Jero Jiisasnoŋ iikawaa bujuya ejemba iŋijowubotiwaajoŋ qotogoŋ oŋono. Qotogoŋ oŋoma kaparaŋ kono yoŋonoŋ ii kaparaŋ koma jeŋ seiŋ laligogi.
37 Jeŋ seiŋ laligogi ejembanoŋ newogia tegoro waliŋgoŋ kokaeŋ jegi, “Iwoi kuuya awaagadeeŋ amakeja. Gejaduu gejagia metooro momakeju. Ejemba motoya yoŋoo neselaŋgia isano qaa jeŋkeju.” Kiaŋ.

8

Jiisasnoŋ ejemba 4,000 nene uŋuagiro.
Mat 15.32-39
1 Kambaŋ kanoŋ ejemba tuuŋ somatanoŋ mombo ajoroogi. Nembanenegia qaa laligogitiwaajoŋ Jiisasnoŋ gowokouruta oŋoono iwaanoŋ kagi kokaeŋ iŋijoro,
2 “Niinoŋ ejemba tuuŋ koi yoŋoojoŋ wosona mojeŋ. Yoŋonoŋ niwo kaŋ weeŋ karooŋ laligogi nembanenegia qaondabororo iijeŋ.
3 Yoŋoonoŋga tosianoŋ koriganoŋga kaŋ laligogi niinoŋ ‘Saanoŋ gomaŋgianoŋ kembu,’ jemambo. Nene mende negi eeŋ wasiŋ oŋombe kana batuyanoŋ kema kema jaagia giliro tiwitiwilaa mokoloowubo.”
4 Kaeŋ iŋijoro gowokourutanoŋ meleema kokaeŋ ijogi. “Baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kokanoŋ moŋnoŋ mono daeŋkaya nembanene kaaŋa mokoloon tuunlelembe koi uŋuaginaga?”
5 Kaeŋ ijogi kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Oŋoonoŋ bered dawi raja?” Qisiŋ oŋono “Bered 7 raja,” ijogi.
6 Ijogi Jiisasnoŋ ejemba tuunlelembe ii namonoŋ kemeŋ rabutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋono kemeŋ ragi. Kemeŋ ragi bered 7 ii meŋ Anutu qama kooliŋ daŋgiseŋ jeŋ motoŋ gowokouruta oŋoma ejemba tuuŋ so batugianoŋ ambutiwaajoŋ jero. Kaeŋ jero iikawaa so aŋgi.
7 Yoŋoonoŋ sora boleboole tosia kaaŋagadeeŋ raro. Ii kaaŋiadeeŋ meŋ kotuegoŋ ejemba tuuŋ so batugianoŋ toto qeŋ oŋombutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋono.

8 Jeŋ kotoŋ oŋono oŋoŋgi neŋ neŋ timbiriŋgogi. Neŋ timbiriŋgoŋ nene kitia mesaogi
raroti, ii konde 7 meŋ kululuugi saa qero.
9 Eja nene negiti, iyoŋoo jaŋgogia ii 4,000. Negi wasiŋ oŋono gomaŋgianoŋ keŋgi.
Kiaŋ.

Boi tosianoŋ aŋgoleto iibombaajoŋ kaparaŋ koŋgi.
Mat 16.1-4
10 Keŋgi iikanondeeŋ gowokouruta yoŋowo waŋgonoŋ uma distrik qata Dalmanuta
kanoŋ keŋgi.
11 *Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) tosianoŋ iikanoŋ kaŋ Jiisaswo kanaiŋ
jenoŋkooli aŋgi. Qaawaa timbinoŋ horowombaajoŋ aŋgobato meŋ muŋ kokaeŋ
kaparaŋ koma qisigi, “Mono jena Siwenoŋga aŋgoleto moŋ asugiro iiboŋa.”
12 *Kaeŋ jegi uutanoŋ bimooro osoŋgoŋawo qero jero, “Oo ejemba kambaŋ
kokaamba namonoŋ laligojuti, oŋo mono naambaajoŋ Anutuwaa aiwese asugiwaati-
waajoŋ kaparaŋ komakeju? Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Anutunoŋ
aiwese kaaŋa ii mende meŋ qendeema oŋombaa. Qaago awawi!”
13 Kaeŋ jeŋ oŋomesaoŋ mombo gowokouruta yoŋowo waŋgonoŋ uma apu aŋgoŋ
kotoŋ leegeŋ keugi. Kiaŋ.

Farisii ano Herod yoŋonoŋ woso konduŋ kaaŋa kolooju.
Mat 16.5-12
14 Iikanoŋ keuma samoŋ mewombaajoŋ duduugi bered motooŋgoda ii waŋgonoŋ
meŋ ragi.
15 *Ragi Jiisasnoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Oŋo Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ
(Farisii) yoŋoo tomembouŋbouŋ qaagia ano Herodwaa riki sombaŋ iikawaajoŋ mono
galeŋgia mewu. Ii awaagadeeŋ mende gosiŋ gema qewuti eeŋ, iyoronoŋ mono yiist
kaaŋa somariiŋ meŋ boliŋ oŋombaota.”
16 Jeŋ kotoŋ oŋono qaa gemata ii mende moma asariŋ batugianoŋ kokaeŋ amiŋ mogi.
“Berednana qaawaajoŋ jeja me nomaeŋ?”
17 Ii amiŋ mogi gejianoŋ kemero kokaeŋ iŋijoro, “Naambaajoŋ berednana qaa jeŋ
amiŋ moju? Noo kaniana ii naambaajoŋ mende moma kotoju? Ii mende moma asariju
me? Uugejagianoŋ gojoma raja me?
18 *Jaagia rajaoto, kileŋ mende iima kotoju me? Gejagia rajaoto, kileŋ mende moma
asariju me? Iwoi asugiroti, ii duduuju me qaago?
19 Niinoŋ bered 5 ii ejemba 5,000 yoŋoojoŋ motowe iikawaa kitia meŋ kululuugi
konde dawinoŋ kemeŋ saa qero?” Qisiŋ oŋono “Konde 12,” ijogi.
20 Ijogi toroqero, “Niinoŋ bered 7 ii ejemba 4,000 yoŋoojoŋ motowe iikawaa kitia
meŋ kululuugi konde dawinoŋ kemeŋ saa qero?” Qisiŋ oŋono “Konde 7,” ijogi.
21 Ijogi moma jero, “Kawaajoŋ kaniana ii mono kaaŋiadeeŋ mende moma asariju
me?” Kiaŋ

Eja jaagoo mombaa jaaya metooro.
22 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo Betsaida taonoŋ kagi. Kanoŋ kaŋ eja jaagoo moŋ
wama Jiisaswaanoŋ kouma borianoŋ oosiriwaatiwaajoŋ qama kooliŋ mugi.
23 Qama kooliŋ mugi Jiisasnoŋ eja jaagoo ii borianoŋ meŋ wama miri seleeŋgeŋ keni.
Kema sulaaya sulaaŋ jaayanoŋ ama boria waŋanoŋ ama qisiŋ muro, “Iwoi moŋ iijaŋ
me qaago?”
24 Qisiŋ muro jaaya uuro uro jero, “Ejemba iŋiijento, ii gere tanitani koloogi
kokoosugadeeŋ iŋiibe kema kaŋ nanju.”

---

* **8:11:** Mat 12.38; Luuk 11.16 * **8:12:** Mat 12.39; Luuk 11.29 * **8:15:** Luuk 12.1 * **8:18:** Jer 5.21; Eze 12.2; Maak 4.12

25 Kaeŋ jero mombo borianoŋ jaawoita oosiriro toori tororo uuro asariŋ kotoro iwoi
kuuya awaagadeeŋ iidabororo.
26 Iidabororo wasiŋ muŋ kokaeŋ ijoro, “Gii gomaŋ moŋgeŋ mende kembato, dindiŋa
geeŋgaa gomaŋganoŋ kemba.” Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisaswaa kania jokolooro.
Mat 16.13-20; Luuk 9.18-21

27 Jiisasnoŋ Betsaida mesaoŋ gowokouruta yoŋowo Sisaria Filipai taombaa kosianoŋ
keŋgi. Kananoŋ kema gowokouruta kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Ejembanoŋ noojoŋ nomaeŋ
jeŋkeju? Nii eja moroga koloojeŋ?”
28 *Qisiŋ oŋono meleema kokaeŋ jegi, “Tosianoŋ ‘Gii Jon Oomulu ejaga koloojaŋ,’
jeŋkejuto, tosianoŋ ‘Gii Elaija koloojaŋ,’ ‘jeŋkeju ano tosianoŋ toroqeŋ kokaeŋ jeŋkeju,
‘Gii gejatootoo eja walaga yoŋoonoŋga moŋ koloojaŋ.’ ”
29 *Kaeŋ jegi kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Ano oŋoaŋgio noojoŋ nomaeŋ jeju? Nii moroga
koloojeŋ?” Qisiŋ oŋono Piitonoŋ kokaeŋ meleeno,
“Gii Anutuwaanoŋ Hamoqeqe Toya Kraist koloojaŋ.”
30 Kaeŋ meleeno kania asuganoŋ jegi moŋnoŋ mobabotiwaajoŋ soŋgo kotakota ama
oŋono.

Jiisasnoŋ komumambaa qaaya jero.
Mat 16.21-28; Luuk 9.22-27

31 Jiisasnoŋ gowokouruta kanaiŋ kokaeŋ kuma oŋono, “Siwe gomambaa Eja
hoŋanoŋ mono siimbobolo mamaga mobaa. Kantriwaa jotamemeya, jigo gawoŋ galeŋ
ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ mono gema qeŋ qegi komuwaa. Komuro weeŋ karooŋ
tegoro koomunoŋga waabaa.”
32 Jiisasnoŋ qaa ii mende kolatiŋ asuganoŋ jero Piitonoŋ iikanondeeŋ horoŋ muŋ
goraayanoŋ kema kanaiŋ qotogoŋ muro.
33 Qotogoŋ muro eleema gowokouruta uuŋ iŋiima Piito qotogoŋ kokaeŋ jeŋ muro,
“Gii qaa romoŋgojaŋi, ii Anutuwaanoŋ qaaga qaagoto, baloŋ ejemba ano Satan
siiŋgiaga. Kawaajoŋ Satan, gii mono keteda koi noo jaasewananoŋga togowa.” Kiaŋ.

Kraist otaawoŋatiwaa sewaŋa.

34 *Jiisasnoŋ ejemba tuuŋ ano gowokouruta oŋoono kagi qaa kokaeŋ iŋijoro,
“Moŋnoŋ noo gemananoŋ kamambaajoŋ moji, iinoŋ mono iyaŋaa uuseliaa siiŋ
kombombaŋa bologa gema qero sisia megi siimbobolo ii bisimakeba. Ii maripoonoŋ
komuwaatiwaa so mokosiŋgoŋ nii notaaŋ kawa.
35 *Moŋnoŋ laaligoya iyaŋaajoŋ aŋgoŋ koma iyaŋaa jaajaa laligoji, iinoŋ mono
laaligoya hoŋa somoŋgoro soowaa. Soowaato, moŋnoŋ balombaa laaligoya ii nii ano
noo Oligaa Buŋanaajoŋ ama qeleema togoŋ nombaati, iinoŋ mono laaligo hoŋaa kania
mokoloon kotiiŋ laligowaa.
36 Moŋnoŋ gomaŋa gomaŋa yoŋoo ilawoilaya kuuya koma hororo buŋaya kend-
abororo uuwaa laaligoya meŋ sooŋ silemale laligoŋ komuro Anutunoŋ qaaya jeŋ
tegoro uŋayanoŋ tiwilaaro mende sokombaa. Esuhinaya iikanoŋ mono uukoisoro
mende meŋ mubaa. Qaago totooŋ!
37 Anana kuuyanoŋ mono ananaa dowenana mewombaajoŋ amamaawoŋa.
38 Ejemba tuuŋa tuuŋa kambaŋ kokanoŋ balonoŋ oloŋkalu ama siŋgisoŋgo tosaaŋa
ama laligoŋkeju. Moŋnoŋ iyoŋoo batugianoŋ noo qana ano noo Buŋa qaana meŋ
kamaaŋ ambaati, ii Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kaaŋagadeeŋ iima tiiwaa. Iinoŋ

* **8:28:** Maak 6.14-15; Luuk 9.7-8 * **8:29:** Jon 6.68-69 * **8:34:** Mat 10.38; Luuk 14.27 * **8:35:** Mat 10.39; Luuk 17.33; Jon 12.25

kanageŋ Siwe gajoba toroya yoŋowo koi kamaagi Maŋaa asamararaŋa iima aarugi iinoŋ eja me emba kaaŋa mono iŋiima tiiŋ oŋombaa.” Kiaŋ.

9

1 Kaeŋ iŋijoŋ kokaeŋ jero, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Koi nanjuti, oŋoo batugianoŋga tosianoŋ Anutunoŋ bentotoŋa kuuro ku-usuŋanoŋ asugiwaati, ii iima kotowuya. Jaawo laligoŋ koomuwaa siimboboloya mende mogi ii kolooŋ asugiro iibuya.” Kiaŋ.

Jiisaswaa selianoŋ letono.
Mat 17.1-13; Luuk 9.28-36

2 *Weeŋ 6 tegoro Jiisasnoŋ Piito, Jeims ano Jon uŋuama ejemba oŋomesaoŋ iyaŋgia siri baaŋa koriga moŋnoŋ uma gbameŋanoŋ laligogi. Iikanoŋ laligogi jaasewaŋgianoŋ nano Jiisaswaa sele tanianoŋ letoma morota kolooro.
3 Malekuyanoŋ tualalakota asamararaŋawo kolooro. Balonoŋ opo taaŋa gbabulunoŋ (saife, omo) soŋgbamakejuti, mono ii uuguŋ taaliro.
4 Kaeŋ kolooro Elaija ano Mooses yoronoŋ asugiŋ oŋoma Jiisaswo qaa amigi.
5 Amigi Piitonoŋ kanaiŋ qaa jeŋ Jiisas kokaeŋ ijoro, “Somatanana, nononoŋ kokanoŋ uukorisoro mojoŋ. Kawaajoŋ nononoŋ saanoŋ kuuŋ karooŋ mewoŋa: Goojoŋ moŋ, Mooseswaajoŋ moŋ ano Elaijawaajoŋ moŋ.”
6 Gowoko yoŋonoŋ jeneŋgia mamaga ororo Piitonoŋ “Nomaeŋ jemaŋa?” jeŋ qaa moŋgano.
7 *Qaa moŋgama nano kokolo tualalakota asamararaŋawo moŋnoŋ kamaaŋ umugayanoŋ esuuŋ oŋono iikawaa uutanoŋga qa aro moŋ kokaeŋ kolooro mogi, “Eja koi neenaa wombo merana kolooja. Mono iwaa qaaya moma laligowu.”
8 Qaa ii moma uulaŋawo eleema uuŋ moŋgama woi ii mombo mende iriigi Jiisasnondeeŋ yoŋowo nano. Kiaŋ.

Jon Oomulu eja ii Elaijawaa kitiaga kolooja.
9 Baaŋanoŋga roganoŋ kamaaŋ Jiisasnoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Oŋono iwoi iijuti, iikawaa bujuya ii mono ejemba moŋ mende iŋijowu. Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ koomunoŋga waaro iikawaa gematanoŋ ii saanoŋ jeŋ asariŋ laligowu.”
10 Kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono gowokouruta karooŋ yoŋonoŋ qaa ii uugianoŋ aŋgoŋ koma koomunoŋga waawaataa qaa iikawaa kania ii iyaŋgia qisiŋ aoŋ amiŋ mogi.
11 *Amiŋ moma Jiisas kokaeŋ qisiŋ mugi, “Kana qaawaa boi yoŋonoŋ qaa kokaeŋ jeŋkeju, ‘Gejatootoo eja Elaijanoŋ mono Siwenoŋga waladeeŋ kamaaŋ asugiwaa.’ Ii nomaembaajoŋ jeŋkeju?”
12 Qisiŋ mugi meleema kokaeŋ iŋijoro, “Elaijanoŋ waladeeŋ kamaaŋ asugiŋ laaligo kuuya meagowaa. Qaa ii hoŋaga koloojato, qaa moŋ koi mono naambaajoŋ oogi eja: ‘Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono siimbobolo mamaga moro jejewili ama mubuya.’
13 Qaa woi ii ejaoto, niinoŋ kokaeŋ iŋijomaŋa: Elaijanoŋ mono kamaaŋ asugiroto, iwaajoŋ Buŋa qaa oogita ejiwaa so ejembanoŋ ii iyaŋgiaa siiŋgia otaaŋ tondu ama mugi.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ome otaaro meranoŋ qeaŋgoro.
Mat 17.14-21; Luuk 9.37-43

14 Jiisas ano gowoko karooŋ yoŋonoŋ baaŋanoŋga kamaaŋ gowokouruta tosia yoŋoonoŋ kaŋ iwoi kokaeŋ iigi: Kana qaawaa boi tosianoŋ nama yoŋowo jenoŋkooli ano niinoŋgiinoŋ qaa jegi ejemba tuuŋlelembenoŋ liligoŋ iŋiima naŋgi.

---

* **9:2:** 2 Piito 1.17-18 * **9:7:** Mat 3.17; Maak 1.11; Luuk 3.22 * **9:11:** Mal 4.5; Mat 11.14

15 Kaeŋ nama ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ Jiisas iima iikanondeeŋ aaruŋ bobogariŋ kosianoŋ kema joloŋa jegi.
16 Joloŋa jegi kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Oŋonoŋ naambaajoŋ yoŋowo jenoŋkooli ama niinoŋgiinoŋ qaa jeju?”
17 Qisiŋ oŋono tuuŋgianoŋga eja moŋnoŋ meleema kokaeŋ ijoro, “Boi, noo merana omenoŋ buuta muuŋguŋ qaamuuŋ meŋ muro wama goonoŋ kajeŋ.
18 Iinoŋ kanoŋ me kanoŋ meŋ utugoŋ horoŋ giliro kamaaŋ qeŋ buutanoŋga kokopa kamaaro iriŋa kijoŋgoŋ selianoŋ mejugoŋkeja. Kaeŋ kolooro kaŋ goo gowokouruga welema oŋoma ome ii otaawutiwaajoŋ iŋijojento, yoŋonoŋ ii amamaajuya.”
19 Kaeŋ ijoro meleema muŋ jero, “Yei! Balombaa ejemba yaŋgiseŋgiawo. Mono kambaŋ dawi oŋowo qatoŋ uŋuŋ laligowe Anutu mende moma laarigi siimbobolo momakemaŋa. Ii mono wama noonoŋ kawu.”
20 Kaeŋ jero wama iwaanoŋ kagi. Kagi omenoŋ Jiisas iima iikanondeeŋ mera utugoŋ orogoŋ muro wolaza horoŋ tama namonoŋ qeŋ poraŋporaŋ itagoŋ sembeŋ aoŋ ero buutanoŋga kokopa kouma kamaaro.
21 Jiisasnoŋ ii iima maŋa kokaeŋ qisiŋ muro, “Kambaŋ dawiwaa so tani koi asugiŋ muŋ kouro?” Qisiŋ muro jero, “Ii mono melaayanondeeŋ koloon muro.
22 “Ii meŋ boliŋ mumambaajoŋ indiŋa indiŋa gerenoŋ me apunoŋ metano kambaŋ mamaga kemeŋ qeŋ qeŋgadeeŋ amakeja. Kaento, iikaaŋaa ku-usuŋa moŋ goonoŋ eji eeŋ, mono kianŋkomuŋ ilaaŋ noromba.”
23 Kaeŋ jero Jiisasnoŋ ijoro, “ ‘Ku-usuŋa moŋ goonoŋ eji eeŋ,’ jejaŋ. Anutuwaa ku-usuŋanoŋ mono ilawoila mombaajoŋ mende amamaaŋkeja. Moŋnoŋ Anutu moma laariwaati, iwaanoŋ ilawoila kania kania saanoŋ kolooŋkebaa.”
24 Kaeŋ ijoro maŋanoŋ iikanondeeŋ qama jero, “Anutu moma laarijento, momalaarinanoŋ loolooria kolooja. Momalaarina mono meŋ kotiiwa.”
25 Jero ejemba jaasooŋgoyanoŋ bobogariŋ kagi iŋiima iikawaajoŋ ome ii kokaeŋ jeŋ muro, “Gii qaamuuŋ ano gejaduuwaa omeya, niinoŋ jeŋ kotoŋ gonjeŋ: Gii mono eja koi mesaoŋ kouma kema mombo mende eleema kawa.”
26 Jeŋ muro qama silama mera ii utugoŋ uulaŋawo orogoŋ muro hororo utama kouma keno. Kouma keno qamo kaaŋa kolooŋ ero mamaganoŋ ii iima “Wosoya tegoja!” jegi.
27 Kaeŋ jegito, Jiisasnoŋ borianoŋ meŋ kobibiiro waama nano.
28 Kaeŋ nano Jiisasnoŋ miri uutanoŋ uro gowokourutanoŋ aŋgiodeeŋ rama kokaeŋ qisiŋ mugi, “Nononoŋ mono naambaajoŋ ii nononanodeeŋ otaawombaajoŋ amamaajoŋa?”
29 Qisiŋ mugi kokaeŋ iŋijoro, “Ome tania kaaŋa ii mono qama kooliŋ nene siŋgi laligoŋ saanoŋ otaawoŋa. Iwoi morota moŋ aniŋ mende kouma kembaa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ koomuyaa Buŋa jero indiŋ woi kolooro.
Mat 17.22-23; Luuk 9.43b-45

30 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo gomaŋ baloŋ ii mesaoŋ kema Galili prowins uutanoŋ liligoŋ naa gomanoŋ laligogiti, ii moŋnoŋ mobaatiwaajoŋ togoro.
31 Ii togoŋ gowokouruta kuma oŋomambaajoŋ oloŋ keŋgi. Kananoŋ kema qaa kota kokaeŋ iŋijoro, “Anutunoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa ii baloŋ ejemba yoŋoo borogianoŋ ano kemebaa. Kemero ii qegi komuwaa. Ii qegi komuro roŋ koŋgi weeŋ karooŋ kolooro koomunoŋga waabaa.”
32 Qaa kota kaeŋ iŋijoroto, ii mende moma asarigi ano kania nomaeŋ, ii qisiwombaajoŋ kokodunduŋ aŋgi. Kiaŋ.

Gowoko batugianoŋ moronoŋ uuta kolooja?
Mat 18.1-5; Luuk 9.46-48

33 Kaeŋ kema Kaperneam taonoŋ kougi. Kanoŋ kouma iyaŋaa miri uutanoŋ uma
gowokouruta kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Oŋo kananoŋ kaŋ naa qaaga amiŋ mojuya?”
34 *Yoŋonoŋ kananoŋ kaŋ ‘Moronoŋ uuta kolooja?’ jeŋ ii aŋgiodeeŋ amiŋ moma kagi.
Kawaajoŋ qisiŋ oŋono qaagia bogoro ragi.
35 *Qaa bogoro ragi Jiisasnoŋ kemeŋ rama gowokouruta 12 oŋoono kagi kokaeŋ
iŋijoro, “Moŋnoŋ uuta laligomambaajoŋ mobaati eeŋ, iinoŋ mono kuuya oŋoo newo
baagianoŋ kamaaŋqeqeta koloon tosaaŋa kuuya weleŋ qeŋ oŋomakeba.”
36 Kaeŋ iŋijoŋ naamade melaa moŋ meŋ batugianoŋ ano nano. Nano borianoŋ meŋ
tawoyanoŋ ama kokaeŋ iŋijoro,
37 *“Moŋnoŋ naamade koi kaaŋa moŋ noo qananoŋ mirianoŋ koma horoŋ kalaŋ
kombaati, iinoŋ mono nii koma horoŋ nombaa. Moŋnoŋ kaeŋ ama nombaati, iinoŋ
niigadeeŋ qaagoto, moŋ wasiŋ nonoti, mono ii kaaŋagadeeŋ koma horoŋ mubaa.”
Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta mindiŋgoŋ oŋono.
Luuk 9.49-50

38 Jonoŋ Jiisas kokaeŋ ijoro, “Boi, nononoŋ eja moŋ ananawo mende liligoŋkeji,
iinoŋ goo qanoŋ omejiilaŋ konjoma oŋono iiniŋ. Iinoŋ nonowo mende qokotaaŋ
laligoŋkejiwaajoŋ ama nono ii qotogoŋ muniŋ.”
39 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ jero, “Ii mono mende qotogoŋ mubu. Moŋnoŋ noo qana
qama aŋgoleto meji, iinoŋ mono iikawaa gematanoŋ noo gemaqeqe qaa afaaŋkota
jemambaajoŋ amamaawaa.
40 *Moŋnoŋ mende qotogoŋ nonomakeji, iinoŋ mono ananaa areŋnoŋ laligoja.
(Kawaajoŋ noo alauruna tosia ii aŋgosisiri mende meŋ oŋombu.)
41 *Ii mono naŋgoŋ oŋoŋgi Anutunoŋ iikawaa turuŋa oŋombaa. Moŋnoŋ Kraistwaa
qatanoŋ iwaa buŋa koloojutiwaajoŋ ama apu qambi newutiwaa oŋombaati, Anutunoŋ
mono iikawaa turuŋa meleema mubaa. Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu:
Naŋgoŋ oŋombuti, iyoŋonoŋ mono turuŋa mewuya.” Kiaŋ.

Siŋgisoŋgowaa koŋgoroya mono qotogowu.
Mat 18.6-9; Luuk 17.1-2

42 Jiisasnoŋ qaa kokaeŋ jero, “Merabora koi kaaŋa moma laariŋ nonjuti, moŋnoŋ
iyoŋoonoŋga moŋ koŋgoroya ama muro siŋgisoŋgo ambaati, eja iikanoŋ mono lombo
uuta mokoloowaa. Anutunoŋ lombo iikawaa iroŋa mono nomaeŋ muro soyanoŋ
koloonaga? Kemuŋ kowonjiŋ aroyanoŋ somoŋgoŋ kowe biiwianoŋ giligi menduŋgoro
kemebabo, iikanoŋ mono afaaŋa kolooŋ muro tani koloonaga.
43 *Kawaajoŋ boroganoŋ siŋgisoŋgo ambaatiwaa koŋgoroya ama gombaati eeŋ, ii
mono kotoŋ giliwa. Kotoŋ giliŋgo borodomoŋ laligoŋ laaligo kombombaŋa mokoloon
oompelelen mokoloowagato, boroga woiwo laligoŋ kanageŋ gere sianoŋ kemebabo.
Sia gereya ii kambaŋ moŋnoŋ mende bogowaa.
44 Iikanoŋ ‘Doonoŋ selegia utoqutooŋ keema kougi mende komuwuya ano je
geregianoŋ kambaŋ moŋnoŋ mende bogowaa.’
45 “Kaaŋagadeeŋ kanaganoŋ siŋgisoŋgo ambaatiwaa koŋgoroya ama gombaati
eeŋ, ii mono kotoŋ giliwa. Kotoŋ giliŋgo kanadomoŋ laligoŋ laaligo kombombaŋa
mokoloon oompelelen mokoloowagato, kanaga woiwo laligona gere sianoŋ giligi
kemebabo.
46 Iikanoŋ ‘Doonoŋ selegia utoqutooŋ keema kougi mende komuwuya ano je
geregianoŋ kambaŋ moŋnoŋ mende bogowaa.’

---

* **9:34:** Luuk 22.24 * **9:35:** Mat 20.26-27; 23.11; Maak 10.43-44; Luuk 22.26 * **9:37:** Mat 10.40; Luuk 10.16; Jon 13.20 * **9:40:** Mat 12.30; Luuk 11.23 * **9:41:** Mat 10.42 * **9:43:** Mat 5.30

47 *“Kaaŋiadeeŋ jaaganoŋ siŋgisoŋgo ambaatiwaa koŋgoroya ama gombaati eeŋ, ii mono qonjoma giliwa. Qonjoma giliŋgo jaako motooŋgowo laligoŋ Anutuwaa bentotonoŋ keuma oompeleleŋ mokoloowagato, jaakoga woiwo laligona gere sianoŋ giligi kemebabo.
48 *Iikanoŋ ‘Doonoŋ selegia utoqutooŋ keema kougi mende komuwuya ano je geregianoŋ kambaŋ moŋnoŋ mende bogowaa.’
49 “Gere sia iikanoŋ ejemba kuuya ii sii kaaŋa gere bolanoŋ dalasisi oŋoogi siimboboloya mobuya.
50 *“Sii ii awaa koloojato, siinoŋ naaŋa mesaowaati eeŋ, ii mono nomaeŋ meagogi naaŋa mombo koloonaga? Oŋo kaaŋiadeeŋ uumotooŋgo laaligowaa aiŋa mesaowubo. Kawaajoŋ Siwe siigia mesaowubotiwaajoŋ mono galeŋgia meŋ batugianoŋ luae qeŋ aoŋ laligowu.” Kiaŋ.

10

Loemba mesaoŋ aoaowaa qaaya
Mat 19.1-12; Luuk 16.18

1 Jiisasnoŋ waama Kaperneam gomaŋ mesaoŋ Jordan apu kotoŋ leegeŋ kema metetereeŋ kamaaŋ mombo apu ii kotoŋ Judia prowinsnoŋ karo. Karo ejemba tuuŋlelembenoŋ mombo iwaanoŋ ajoroogi ama laligoroti, iikawaa so mombo kuma oŋono.
2 Kuma oŋono Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) tosianoŋ iwaanoŋ kaŋ qaawaa timbinoŋ horowombaa aŋgobato meŋ muŋ kokaeŋ qisiŋ mugi, “Ejanoŋ embia mesaowaati eeŋ, iikanoŋ Kana qaa uuguwaa me qaago?”
3 Qisiŋ mugi meleema kokaeŋ iŋijoro, “Moosesnoŋ iikawaa qaaya nomaeŋ jeŋ kotoŋ oŋonota eja?”
4 *Kaeŋ iŋijoro kokaeŋ ijogi, “Ejanoŋ mesaoŋ aoao papia ooŋgo embia saanoŋ mesaowaa. Moosesnoŋ kaeŋ jeŋ kotorota eja.”
5 Kaeŋ ijogi kokaeŋ jeŋ oŋono, “Iinoŋ mono uugia kotigaajoŋ ama jeŋkooto kaeŋ ooŋ oŋono.
6 *Ooŋ oŋonoto, Anutunoŋ kanakanaiyanoŋ ilawoila kuuya mokolooroti, kambaŋ iikanondeeŋ ‘Eja ano emba laligowutiwaajoŋ mokoloonŋ oŋono.
7 *Kawaajoŋ ejanoŋ mono nemuŋmaŋa oromesaoŋ embiaanoŋ kema qokotaaro
8 yoronoŋ sele motooŋgo koloonŋ laligowao. Kaeŋ koloonŋ toroqeŋ woi mende koloojaoto, sele motooŋgo koloonŋ laligowao.
9 Anutunoŋ eja ano emba mindiriŋ oronoti, ejemba moŋnoŋ ii mono mende mendeema oromba.”
10 Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ oŋoma miri uutanoŋ uro gowokourutanoŋ qaa iikawaajoŋ mombo qisiŋ mugi.
11 *Qisiŋ mugi kokaeŋ iŋijoro, “Eja moŋnoŋ embia otaaŋ emba moŋ mewaati, iinoŋ mono oloŋkalu serowiliŋ ambaa.
12 Kaaŋagadeeŋ emba moŋnoŋ loya otaaŋ eja moŋ mewaati, iinoŋ mono oloŋkalu serowiliŋ ambaa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ merabora kotuegoŋ oŋono.
Mat 19.13-15; Luuk 18.15-17

13 Ejemba tosianoŋ merabora boloboolo uŋuama Jiisasnoŋ oŋoosiriwaatiwaajoŋ iwaanoŋ kagito, gowoko yoŋonoŋ ejemba ii jeŋ qewagoŋ oŋoŋgi.

---

* **9:47:** Mat 5.29 * **9:48:** Ais 66.24 * **9:50:** Mat 5.13; Luuk 14.34-35 * **10:4:** Dut 24.1-4; Mat 5.31 * **10:6:** Jen 1.27; 5.2 * **10:7:** Jen 2.24 * **10:11:** Mat 5.32; 1 Kor 7.10-11

14 Kaeŋ aŋgito, Jiisasnoŋ ii iima uuta boliro kokaeŋ iŋijoro, “Merabora melaa mono
oŋomesaogi noonoŋ kawu. Anutunoŋ ejemba kaaŋa ii bentotoŋa buŋa qeŋ oŋombaa.
Kawaajoŋ ii mende somoŋgoŋ oŋombu.
15 *Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Moŋnoŋ Anutuwaa bentotoŋa ii
merabora kaaŋa buŋa mende qeŋ aowaati, iinoŋ mono iikawaa uutanoŋ keumambaa
amamaawaa.”
16 Kaeŋ jeŋ tawoyanoŋ ama dooŋgoŋ oŋoma boria waŋgianoŋ ama kotuegoŋ oŋono.
Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja qabuŋayawo mombaa qambaŋmambaŋ qaa jero.
Mat 19.16-30; Luuk 18.18-30

17 Jiisasnoŋ kanaiŋ kana kemambaa ano eja moŋnoŋ bobogariŋ iwaanoŋ karo. Kaŋ
batanoŋ kemeŋ simiŋ kuma kokaeŋ qisiŋ muro, “Boi awaa, niinoŋ mono nomaeŋ ama
laaligo kombombaŋa buŋa qeŋ aowenaga?”
18 Qisiŋ muro kokaeŋ ijoro, “Noojoŋ ‘Boi awaa,’ ii naambaajoŋ jejaŋ? Anutu
motooŋgoyanoŋ awaa kolooja. Eja moŋnoŋ ii kaaŋa awaa mende kolooja.
19 *Gii jojopaŋ qaa koi modaborojaŋ:
‘Moŋ mono mende qena komuwa. Serowiliŋ mono mende amba. Iwoi mono
yoŋgoro mende mewa. Jenoŋkuukuu mono mende ama muba. Mono kalugoŋ
yoŋgoro mende mewa. Nemuŋ maŋga mono goda qeŋ oromakeba.” ’
20 Kaeŋ ijoro moma kokaeŋ jero, “Boi, ii kuuya mono gbaworonanoŋga teŋ koma
laligoŋ waabe.”
21 Kaeŋ jero Jiisasnoŋ uuŋ iima uuwomboyanoŋ jopagoŋ muŋ kokaeŋ ijoro, “Gii
mono motooŋgonoŋ amamaajaŋ: Gii mono kema esuhinaga kuuya sewaŋa mewuti-
waajoŋ ana moneŋ karo ejemba wanaya oŋomba. Kaeŋ ana esuhinaga somata totooŋ
(milyon Kina kaaŋa) ii Siwe gomanoŋ eŋ gombaa. Kaeŋ ama nii notaaŋ kawa.”
22 Jiisasnoŋ kaeŋ ijoroto, esuhinaya mamaga erotiwaajoŋ ama qaa ii moma uuta
bosoleero wosobiri moma eeŋ mesaoŋ keno.
23 Mesaoŋ keno Jiisasnoŋ uuro kema karo gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, “Oyei!
Ejemba moneŋ hinagiawo yoŋonoŋ mono Anutuwaa bentotonoŋ keubombaajoŋ
bimooŋ kupukapa kombuya.”
24 Kaeŋ iŋijoro gowoko yoŋonoŋ ii moma waliŋgogito, Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ
iŋijoro, “Guaŋuruna, ejemba daeŋ yoŋonoŋ moneŋ hinagia moma laariŋkejuti,
iyoŋonoŋ mono Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ keubombaajoŋ bimooŋ kupukapa kom-
buya.
25 Ii kokaeŋ jeŋ asarimaŋa: Oro somata kamel ii sosoro ootanoŋ saanoŋ mende
keubaa. Iikawaa so ejemba qabuŋagiawo yoŋonoŋ Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ
keubombaajoŋ bimooŋ amamaawuya.”
26 Kaeŋ iŋijoro moma aaruŋ tililiŋgoŋ iyaŋgiaajoŋ kokaeŋ jegi, “Oopopooŋ! Ejemba
moronoŋ mono Siwewaa buŋa koloonaga?”
27 Kaeŋ jegi Jiisasnoŋ uuŋ iŋiima kokaeŋ jero, “Ejembanoŋ ii aŋgobato meŋ osiŋ
amamaaŋkejuto, Anutunoŋ kaeŋ mende amakeja. Anutunoŋ mono iwoi kuuya saanoŋ
amakeja. Iinoŋ iwoi moŋ ama memambaajoŋ mende osiŋ amamaaŋkeja.” Kiaŋ.

Jiisaswaa gawoŋ memewaa turuŋa

28 Piitonoŋ qaa ii moma meleema Jiisas kokaeŋ ijoro, “Moba, nononoŋ ilawoila
kuuya mesaoŋ gii gotaaŋ kaniŋ.”
29 Ii moma Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu:
Moŋnoŋ noo ano Oligaa Buŋawaajoŋ ama iwoi moŋ mesaoroti, ii jigo miria, dakoga,

* **10:15:** Mat 18.3 * **10:19:** Eks 20.12-16; Dut 5.16-20

naambeeta, nemuŋmaŋa, meraborata me gawoŋ molaleŋa ii oŋomesaoro Anutunoŋ mono iikawaa tawaya uuguŋ meleema muro seiwaa.
30 Moŋnoŋ iwoi ii mesaoroti, Anutunoŋ mono tawaya ii 100:waa so toroqeŋ muro iyaŋaa buŋa koloowaa. Balombaa laaligonoŋ sisiwerowero uutanoŋ laligowaato, jigo miri, dako, naambee, nemuŋmaŋ, merabora ano gawoŋ molaleŋa ii mono kitianoŋ kolooŋ mubaa ano kambaŋ kanageŋanoŋ laaligo komboŋa tetegoya qaa buŋa qeŋ aowaa.
31 *Kaeŋ koloowaato, uuta oŋoonoŋga mamaganoŋ kamakamaata koloowuya ano kamakamaata yoŋoonoŋga mamaganoŋ uuta koloowuya." Kiaŋ.

Komuwaatiwaa qaaya jero karooŋ kolooro.
Mat 20.17-19; Luuk 18.31-34
32 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo Jerusalem sitinoŋ ubombaajoŋ baloŋ kana keŋgi. Jiisasnoŋ wala keno gowokourutanoŋ gematanoŋ kema waliŋgogi ano ejemba gemagianoŋ kagiti iyoŋonoŋ mono toroko mogi. Kaeŋ aŋgi Jiisasnoŋ gowokouruta 12 ii mombo horoŋ oŋoma kanaiŋ kuma oŋono. Iwaanoŋ iwoi koloowaati, qaa ii jeŋ asariŋ kokaeŋ iŋijoro,
33 "Mobu, anana mono Jerusalem uboŋa. Iikanoŋ moŋnoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa memelolo meŋ muro jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋoo borogianoŋ kemebaa. Yoŋonoŋ komuwaatiwaa qaaya jeŋ tegoŋ waba gawman yoŋoo borogianoŋ oombuya.
34 Ooŋgi mepaegoŋ sulaapaŋ qeŋ ooli waayawonoŋ qetaaliŋ taluŋgowuya. Qetaaliŋ taluŋgoŋ qegi komuwaa. Komuŋ weeŋ karooŋanoŋ koomunoŋga waabaa." Kiaŋ.

Jeims Jon yoronoŋ iwoiwaajoŋ weleni.
Mat 20.20-28
35 Jiisasnoŋ kaeŋ iŋijoro Zebediwaa merawoita Jeims ano Jon yoronoŋ iwaanoŋ kema kokaeŋ ijori, "Boi, noronoŋ iwoi mombaajoŋ welema gonjoti, ii norombagiwaajoŋ mojo."
36 Ijori qisiŋ orono, "Oronoŋ naa iwoi ama oromaŋatiwaajoŋ mojao?"
37 Qisiŋ orono kokaeŋ ijori, "Giinoŋ saanoŋ jeŋ kotona noro goo asamararanoŋ eu uma moŋnoŋ boro dindiŋganoŋ ano moŋnoŋ boro qaniganoŋ rama iwoi kuuya galeŋ kombonaga."
38 *Kaeŋ ijorito, Jiisasnoŋ kokaeŋ irijoro, "Oronoŋ iikawaa kania mende moma yagoŋ welenjao. Niinoŋ qambi aasoŋawo nemaŋati, oronoŋ ii saanoŋ neŋ siimbobolo mobaota me qaago? Joŋkowororo noŋgbanoŋ mulu meŋ nombuti, oronoŋ ii mewao me qaago?"
39 Irijoro moma jeri, "Ii saanoŋ mewota."
Jeri kokaeŋ irijoro, "Ii oŋanoŋ. Niinoŋ qambi aasoŋawo nemaŋati, oronoŋ ii kaaŋiadeeŋ newaota ano joŋkowororo noŋgbanoŋ mulu meŋ nombuti, iikanoŋ mono oro kaaŋagadeeŋ mulu meŋ orombuya.
40 Meŋ orombuto, noo boro dindinanoŋ me qaninanoŋ moronoŋ rabaati, niinoŋ qaa ii jeŋ kotomaŋatiwaa so qaago. Anutunoŋ duŋ woi ii daeŋ yoroojoŋ mozozoŋgoroti, ii mono iyoroojoŋ orono niwo rama iwoi kuuya galeŋ komakeboŋa." Kiaŋ.

Galeŋ hoŋanoŋ mono weleŋqeqe kolooja.
41 Jeims Jon yoronoŋ kaeŋ weleni alauruta 10 yoŋonoŋ ii moma kanaiŋ uubologa mogi.
42 *Kaeŋ mogito, Jiisasnoŋ oŋoono kagi kokaeŋ iŋijoro, "Namowaa kantria kantria yoŋoo jawiŋgianoŋ galeŋ koma oŋomboŋatiwaajoŋ jejuti, iyoŋonoŋ mono eja poŋ

* **10:31:** Mat 20.16; Luuk 13.30 * **10:38:** Luuk 12.50 * **10:42:** Luuk 22.25-26

taniŋaeŋ ama oŋomakeju. Yoŋoo somatagianoŋ mono qaa jeŋ kotoŋ ejemba mindiŋgoŋ oŋoma ku-usuŋgia qendeemakeju. Oŋo kaniagia ii saanoŋ moju.
43 *Oŋoo batugianoŋ sili iikaaŋa koloowaboto, moŋnoŋ oŋoo batugianoŋ somatagia
koloomambaajoŋ moji, iinoŋ mono weleŋ qeŋ oŋoma laligowa.
44 Kaaŋagadeeŋ moŋnoŋ oŋoo batugianoŋ uuta laligomambaa moji, iinoŋ mono
kuuya oŋoo newo baagianoŋ laligoŋ weleŋqeqegia omaya koloowa.
45 Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono kaaŋagadeeŋ sili kaaŋa qendeema iyaŋa
weleŋ qeŋ mubutiwaajoŋ ama mende kamaaroto, weleŋ qeŋ oŋoma ejemba kuuya
oŋoo dowegia memambaajoŋ ama kamaarota laaligoya qeleema mesaowaa."

Bartimeus jaaya gooro metooro.
Mat 20.29-34; Luuk 18.35-43

46 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo Jeriko sitinoŋ kagi. Kaŋ siti ii mesaowombaajoŋ
aŋgi ejemba tuuŋlelembenoŋ oŋotaaŋ gemagianoŋ kagi. Kaeŋ kagi jaagoo eja qata
Bartimeus, Timeuswaa meria iinoŋ moneŋ ano nene mubutiwaajoŋ welema oŋoma
kana goraayanoŋ raro.
47 Raro "Nazaret eja Jiisas kaja," jegi moma kanaiŋ kokaeŋ qaro, "Jiisas Deiwidwaa
gbilia, mono kiaŋkomuŋ nomba!"
48 Kaeŋ qaro mamaganoŋ qaa bogoro rabaatiwaajoŋ qotogoŋ mugito, iinoŋ kaparaŋ
koma qaro. "Deiwidwaa gbilia, giinoŋ mono kiaŋkomuŋ nomba!"
49 Qaro Jiisasnoŋ moma doroŋ ama kokaeŋ jero, "Saanoŋ qagi koi kawa." Kaeŋ jero
jaagoo eja ii qama kokaeŋ ijogi, "Goojoŋ qaja. Kawaajoŋ mono satiiŋ qena kamaaro
waama kawa."
50 Ii moma malekuya qetegoŋ giliŋ porasak waama nama Jiisaswaanoŋ keno.
51 Keno kokaeŋ qisiŋ muro, "Alana, niinoŋ naa iwoiga ama gomaŋatiwaajoŋ mojaŋ?"
Kaeŋ qisiŋ muro jaagoo ejanoŋ jero, "Somatana, nii jaana mombo uumambaajoŋ
mojeŋ."
52 Kaeŋ jero Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, "Momalaariganoŋ mono meŋ qeaŋgoŋ gonja.
Mono saanoŋ kemba." Kaeŋ ijoro jaa kota iikanondeeŋ tooro uuŋ gemagianoŋ Jiisas
otaaŋ keno. Kiaŋ.

11

Jiisas Jerusalem uro mare koŋgi.
Mat 21.1-11; Luuk 19.28-40; Jon 12.12-19

1 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo Jerusalem siti dodowiŋ Betfage ano Betani gomaŋ
woi kosogaranoŋ kaŋ Oil gere baaŋanoŋ uma gowokowoita woi wasiŋ oromambaajoŋ
ama
2 kokaeŋ irijoro, "Gomaŋ bagiaageŋ raji, mono iikanoŋ kembao. Kema iikanoŋ
keuma doŋgi melaa kasanoŋ somoŋgogi nanji, ii iikanondeeŋ mokoloowaota. Ii doŋgi
sagbiliaga, eja moŋnoŋ qaganoŋ mende rarataga. Ii mono isama meŋ koi kawao.
3 Aisni moŋnoŋ 'Naambaajoŋ kaeŋ anjao?' jeŋ qisiŋ orono kokaeŋ ijowao,
'Poŋnaranoŋ iikawaajoŋ amamaaŋ jero kajota kambaŋ mende koriro mombo meleeno
kawaa." '
4 Kaeŋ irijoŋ wasiŋ orono kema doŋgi sagbilia kana goraayanoŋ miri mombaa nagu
qaa ootanoŋ kasanoŋ somoŋgogi nano mokoloon isani.
5 Aisni eja tosia iikanoŋ naŋgiti, iyoŋonoŋ iriima kokaeŋ qisiŋ oroŋgi, "Hei, nomaeŋ
nambojeŋ doŋgi melaa isanjao?"
6 Kaeŋ qisiŋ oroŋgi Jiisasnoŋ irijorotiwaa so jeri moma "Saanoŋ meŋ kembao," jegi.
7 Jegi meŋ Jiisaswaanoŋ kari malekugia qetegoŋ doŋgi melaawaa qaganoŋ aŋgi uma
raro.

* **10:43:** Mat 23.11; Maak 9.35; Luuk 22.26

8 Kaaŋ rama keno ejemba jaasooŋgoyanoŋ goda qeŋ malekugia qetegoŋ kana somatanoŋ tamboŋgi tosianoŋ baloŋ korianoŋ kema gere seŋa memburatiŋ tamboŋgi.
9 *Tamboŋgi ejemba wala koma horoŋ keŋgiti ano gematanoŋ otaaŋ kagiti, iyoŋonoŋ kokaeŋ jeŋ qagi, “Hoosana! Oowe oowe! Anutu mepeseejoŋ. Pombaa qatanoŋ kawaati, Anutunoŋ mono ii kotuegoŋ muba.
10 Ambonana Kiŋ Deiwidnoŋ kantri totoŋ koma galeŋ koma oŋonoti, kambaŋ iikaaŋanoŋ mono mombo kaŋ nononja. Oo Anutu mono kantri totonana kotuegowa. Hoosana! Qabuŋaga mepeseeniŋ euwaa euyanoŋ uja. Oowe oowe!”
11 Kaeŋ qagi Jerusalem sitinoŋ uma jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ keno. Iikanoŋ liligoŋ ilawoila kuuya iiro mare kolooro kamaaŋ gowokouruta 12 yoŋowo jigo mesaoŋ Betani gomanoŋ kema egi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ fig gere moŋ qasuaaro gororoŋgoro.
Mat 21.18-19

12 Eŋ umugawodeeŋ waama gowokouruta yoŋowo Betani gomaŋ mesaoŋ keŋgi Jiisasnoŋ nenewaa komuro.
13 Nenewaa komuŋ uuro keno fig gere moŋ* seŋawo nano iiro. Iima “Seŋa uutanoŋ hoŋa raro mokoloon newenaga,” jeŋ fig gerewaa kanianoŋ keno. Kenoto, hoŋaa kambaŋanoŋ mende torirotiwaajoŋ seŋagadeeŋ nano iiro.
14 Kaeŋ iima gere ii kokaeŋ jeŋ muro, “Moŋnoŋ mono hoŋga mombo mende newa.”
Kaeŋ jeŋ muro qaa ii gowokourutanoŋ mogi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigo jeŋ kobooro.
Mat 21.12-17; Luuk 19.45-48; Jon 2.13-22

15 Kema laligoŋ Jerusalem sitinoŋ ugi Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ keno. Iikanoŋ ejemba iŋiiro esuhina sewaŋa mewutiwaajoŋ aŋgi sewaŋa megiti, ii kanaiŋ konjoma oŋono kamaagi. Moneŋ utekute ejemba yoŋoo raragia metaama meleeno keŋgi. Kaaŋagadeeŋ kewo sewaŋgia mewutiwaajoŋ aŋgiti, iyoŋoo duŋ raragia ii kaaŋiadeeŋ riitano keŋgi.
16 Sombeŋ kowoga kotoŋ iwoi elaaŋ keuma kaamawaa kania ii somoŋgoro.
17 *Iikaeŋ ama kuma oŋoma kokaeŋ iŋijoro, “Aisaianoŋ qaa moŋ kokaeŋ oorota eja, ‘Noo jigonanoŋ mono gomaŋa gomaŋa kuuya yoŋoo qamakooli miri koloowaati-waajoŋ qabu.’ Qaa ii ejato, oŋonoŋ ii utegogi kikekakasililiŋ eja yoŋoo kobaa kaaŋa kolooja.”
18 Kaeŋ iŋijoro ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ iikawaajoŋ newogia tegoro waliŋgogi. Kawaajoŋ jigo gawoŋ galeŋ ano kana qaawaa boi yoŋonoŋ ii moma Jiisaswaajoŋ toroko moma amiŋ moma kokaeŋ jegi, “Ii mono nomaeŋ jeniŋ qegi komunaga?”
19 Mare kolooro Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo siti mesaoŋ seleeŋgeŋ kema egi. Kiaŋ.

Fig gerenoŋ gororoŋgoro iigi.
Mat 21.20-22

20 Eŋ umugawodeeŋ waama kananoŋ kema fig gere ii uuguwombaajoŋ ama gere ii iigi tiitawo gororoŋgoŋ nano.
21 Nano Piitonoŋ Jiisaswaanoŋ qaa romoŋgoŋ kokaeŋ ijoro, “Somatana iiba, fig gere qasuaanati, ii mono gororoŋgoŋ nanja.”
22 Ijoro Jiisasnoŋ kokaeŋ meleeno, “Anutu momalaariŋ ii mono pondaŋ meŋ laligowu.”

---

* **11:9:** Ond 118.25-26 * **11:13:** Fig ii jao gerewaa alia moŋ. Ii gawoŋgianoŋ komogi kota aiŋawo kolooro mamaga neŋ laligogi. * **11:17:** Ais 56.7; Jer 7.11

23 *Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu, “Moŋnoŋ qaayaa hoŋa koloowaati-
waajoŋ uuwoi mende moma baaŋa kokawaa toyaajoŋ kokaeŋ jeŋ kotonaga, ‘Mono
baaŋa koi qetegoŋ waama kema kowenoŋ amba.’ Kaeŋ jeŋ kotoŋ Anutu moma laariro
hoŋa mono iikawaa so koloowaa.
24 Kawaajoŋ niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Naa iwoiwaajoŋ qisiŋ qama kooliwuti, ii
kuuya buŋa qeŋ aodaborojoŋi, iikaeŋ moma laarigi mono buŋagia koloowaa.
25 *Oŋo nama Anutu qama kooligi moŋnoŋ aliaa koposowaajoŋ uubologa mobaati
eeŋ, koposoya ii mono mesaowu. Kaeŋ ambuti eeŋ, oŋoo Maŋgia Siwe gomanoŋ
laligoji, iinoŋ mono kaaŋiadeeŋ oŋoo siŋgisoŋgogia mesaowaa.
26 (Oŋo tosaaŋa yoŋoonoŋ siŋgisoŋgo mende mesaowuti eeŋ, oŋoo Maŋgia Siwe
gomanoŋ laligoji, iinoŋ mono kaaŋiadeeŋ oŋoo siŋgisoŋgogia mende mesaowaa.)”
Kiaŋ.

Jotamemeya yoŋonoŋ Jiisaswaa ku-usuŋaajoŋ qisigi.
Mat 21.23-27; Luuk 20.1-8

27 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo mombo Jerusalem sitinoŋ ugi. Uma jiwowoŋ
jigowaa totoŋ uutanoŋ kema karo jigo gawoŋ galeŋ, kana qaawaa boi ano kantriwaa
jotamemeya tosaaŋa yoŋonoŋ iwaanoŋ kougi.
28 Kouma kokaeŋ qisiŋ mugi, “Gii kokanoŋ iwoi anjaŋi, ii mono moronoŋ jeŋ kotoŋ
gono amakejaŋ? Ii mewagiwaa ku-usuŋa ii mono moronoŋ gono?”
29 Qisiŋ mugi kokaeŋ meleema oŋono, “Niinoŋ kaaŋagadeeŋ qaa moŋ qisiŋ
oŋomaŋa. Ii meleema noŋgi niinoŋ kaaŋagadeeŋ moronoŋ ku-usuŋ nono ilawoila koi
amakejeŋi, ii iŋijomaŋa.
30 Jonoŋ ejemba oomulu meŋ oŋoma laligoroti, iinoŋ iikawaa ku-usuŋa ii dakaya
mero? Siwe Toyanoŋ muro me boloŋ toyanoŋ mugi? Ii mono nijowu.”
31 Kaeŋ meleema oŋono batugianoŋ amiŋ moma kokaeŋ jegi, “ ‘Ku-usuŋanoŋ
Siwenoŋga asugiro,’ kaeŋ jewoŋati eeŋ, iinoŋ mono kokaeŋ jewaa: ‘Oŋonoŋ mono
naambaajoŋ Jon mende moma laariŋ mugi?’ Ii mende sokonja.
32 Me ‘Baloŋ ejemba yoŋoonoŋga asugiro,’ jewonaga? Ii mende sokonja.” Ejemba
kuuyanoŋ Jombaajoŋ ‘Oŋanoŋ gejatootoo ejaga kolooja,’ jegitiwaajoŋ ama ejemba
tuuŋ yoŋoojoŋ toroko moma ii jewombaajoŋ amamaagi.
33 Kawaajoŋ “Ii mende mojoŋ,” meleeŋgi. Kaeŋ meleeŋgi Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro,
“Kaeŋ ano niinoŋ kaaŋagadeeŋ ilawoila koi amakejeŋiwaa ku-usuŋa moronoŋ nonoti,
ii mende iŋijomaŋa.” Kiaŋ.

12

Wain kasa gawoŋ galeŋ bologa yoŋoo sareqaa
Mat 21.33-46; Luuk 20.9-19

1 *Jiisasnoŋ kanaiŋ ejemba sareqaanoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Eja moŋnoŋ wain kasa
gawoŋ moŋ koma komoro. Koma komoma sopaya meŋ liligoro. Meŋ liligoŋ wain
juu somata jamonoŋ mero. Iikanoŋ waimbaa hoŋa ama kananoŋ risuaagi apuyanoŋ
lalanoŋ kemero. Wain juu somata ii meŋ wain yoŋgoro mewubotiwaajoŋ galeŋ
meme jake koriga kowiawo mero. Iwoi kuuya medaboroŋ wain gawoŋ galeŋ tosaaŋa
mokoloon oŋoma kokaeŋ iŋijoro, ‘Mono gawoŋ meŋ hoŋaa bakaya oŋoaŋgia meŋ
bakaya toya nii nombu.’ Kaeŋ jeŋ somoŋgoŋ gawoŋ ii borogianoŋ ama oŋomesaoŋ
kantri moŋnoŋ kema laligoro.
2 Laligoŋ laligoro hoŋa momogorotiwaa kambaŋa (gbani 5) toriro iikanoŋ
weleŋqeqeya moŋ wasiŋ muro galeŋ yoŋoonoŋ kema wain gawoŋ hoŋaa bakaya
mubutiwaajoŋ jero.

---

* **11:23:** Mat 17.20; 1 Kor 13.2 * **11:25:** Mat 6.14-15 * **12:1:** Ais 5.1-2

3 Jeroto, galeŋ yoŋonoŋ ii meŋ somoŋgoŋ koobinoŋ qeŋ otaagi bobora eleeno.
4 Kawaa gematanoŋ weleŋ eja moŋ wasiro yoŋoonoŋ keno waŋa qosoma gamu qeŋ mugi.
5 Kawaa gematanoŋ weleŋ eja moŋ mombo wasiro keno qegi komuro. Kaaŋiadeeŋ eja tosaaŋa mamaga wasiŋ oŋono tosia koobinoŋ sagorogoro uŋuŋ tosia uŋugi komugi.
6 Kaeŋ aŋgi wain gawoŋ toyanoŋ qaa moŋgama jero, 'Neenaa wombo merana motooŋgo iikayadeeŋ laligoja. Ii mono goda qeŋ mubuya me nomaeŋ?' Kaeŋ jeŋ konoga kiaŋ meria wasiro yoŋoonoŋ keno.
7 Kenoto, karo iima batugianoŋ kokaeŋ jegi, 'Iinoŋ mono borosamoya kokawaa toya koloowaa. Ayo, mono meŋ qeniŋ komuro wain kasa gawoŋ kokanoŋ mono ananaa buŋa koloowaa.'
8 Kaeŋ jeŋ qelanjiŋ meŋ somoŋgoŋ qegi komuro qamoya gawoŋ sopa seleeŋgeŋ hagogi kemero.
9 "Wain gawoŋ toyanoŋ ii moma mono nomaeŋ ambaa? Iinoŋ mono aŋo kaŋ gawoŋ galeŋ ii kondeema oŋombaa ano gawoŋ galeŋ dologa mokoloon oŋoma wain kasa gawoŋa ii yoŋoo borogianoŋ ambaa.
10 *Buŋa Terenoŋ qaa koi weeŋgogi me qaago?
'Miri meme yoŋonoŋ jamo tando moŋ gema qeŋ eeŋ mesaogi raroti, iikanoŋ mono tando kombombaŋa kolooro mokoloogi. Iikanoŋ riiro mirinoŋ mono riima kamaaŋ kombaa.
11 Poŋnoŋ tando ii kuuro jaanananoŋ iiniŋ
qabuŋayawo kolooro waliŋgoŋkejoŋ." '
12 Jiisasnoŋ kaeŋ iŋijoro galeŋ yoŋonoŋ qaa iikawaa kania moma asariŋ kokaeŋ jegi. "Sareqaa ii mono nonoojoŋa jeja." Kawaajoŋ ii meŋ somoŋgowombaajoŋ mogito, ejemba tuuŋlelembe yoŋoojoŋ toroko moma amamaaŋ mesaoŋ keŋgi. Kiaŋ.

Takis aambaa Jiisas aŋgobato meŋ mugi.
Mat 22.15-22; Luuk 20.20-26

13 Juuda jotamemeya yoŋonoŋ Farisii ano gawana Herodwaa paati alauruta tosia wasiŋ oŋoma kokaeŋ iŋijogi, "Oŋo mono Jiisaswaanoŋ kema qisiŋ qaawaa timbinoŋ horoŋ gbadooŋ mubu." Kaeŋ iŋijogi Jiisaswaanoŋ kagi.
14 Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ ijogi, "Boi, giinoŋ eja hoŋa koloojaŋi, nono ii mojoŋ. Giinoŋ ejemba tosia mende iŋisosoroon tosia mende qetama oŋomakejanto, so motooŋgonoŋ gosiŋ nonomakejaŋ. Kawaajoŋ kuuŋ goŋgi mende dogoŋ somata mende esuuŋ oŋomakejanto, Anutuwaanoŋ kana ii qaa hoŋa otaaŋ kuma nonomakejaŋ. Giinoŋ Anutuwaanoŋ qaa dindiŋa iikanoŋ uuta ano kamaaŋqeqeta motoondeeŋ kuuya jeŋ mindiŋgoŋ nonomakejaŋ. Kawaajoŋ nono siisa-kimbaajoŋ takis ama iikanoŋ Mooseswaa Kana qaa soŋgiwoŋa me qaago? Ii aniŋ sokonja me qaago?"
15 Kaeŋ ijogi areŋgia qoloŋmoloŋgoya ii moma kotoŋ kokaeŋ iŋijoro, "Oŋo naambaajoŋ qaawaa timbinoŋ ama nombombaajoŋ aŋgobato meŋ nonju? Saanoŋ silwa moneŋ moŋ meŋ kagi iimaŋ."
16 Kaeŋ iŋijoro ii meŋ kagi kokaeŋ qisiŋ oŋono. "Morowaa uŋayaga ano qataga ii koi oogita eja?" "Ii Siisa-kimbaa." Kaeŋ meleema jegi.
17 Jegi kokaeŋ iŋijoro, "Kaeŋ kolooro iwoi Siisa-kimbaa uŋayawo ii mono iwaa buŋa muŋkebu. Iwoi Anutuwaa uŋayawo eji, ii mono Anutuwaa buŋa qewu." Kaeŋ iŋijoro iwaajoŋ mamaga waliŋgogi. Kiaŋ.

Koomunoŋga waawaataa aŋgobato meŋ mugi.
Mat 22.23-33; Luuk 20.27-40

* **12:10:** Ond 118.22-23

18 *Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ “Komugiti, iyoŋonoŋ mende
waabuya,” jeŋ laligogi. Yoŋoonoŋga tosianoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ qisiŋ mugi,
19 *“Boi, Moosesnoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ nononota eja,
‘Eja moŋ emba mero merabora mende koloogi komuŋ maloya eeŋ mesaoro
koganoŋ saanoŋ maloya ii meŋ gbili mekoloon muro dataa qa meŋ laligowaa.’
20 “Moba! Kambaŋ moŋnoŋ daremuŋ 7 laligogi. Dagia mutuyanoŋ emba meŋ laligoŋ
gbilia qaa eeŋ laligoŋ komuro.
21 Komuro koganoŋ maloya ii meŋ laligoŋ kaaŋagadeeŋ gbilia qaa eeŋ komuro.
Komuro koga moŋ iwaa gematanoŋ iikanoŋ emba iikayadeeŋ meŋ laligoŋ eeŋ komuro.
22 Kaaŋadeeŋ daremuŋ 7 kuuya yoŋonoŋ emba motooŋgo iikayadeeŋ meŋ gbilia qaa
laligoŋ komudaborogi. Kuuya komugi konoga malogia ii kaaŋiadeeŋ komuro.
23 Giinoŋ ‘Komugiti, iyoŋonoŋ gbiliŋ waabuya,’ jejanto, nono ii mende moma
laarijoŋ. Moba, eja 7 kuuya ii ororoŋ waabuyagati eeŋ, emba motooŋgo ii embagiaga
megi laligorotiwaajoŋ ama mono morowaa embiaga koloonaga?”
24 Kaeŋ qisigi Jiisasnoŋ meleema kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo qaa jeŋ sooju. Uumeleembaa
Buŋa Tereya ano Anutuwaa ku-usuŋa mende moma kotojutiwaajoŋ mono jiŋjauŋ
amakeju.
25 Oŋanoŋ, koomunoŋga waama kambaŋ iikanoŋ loemba mende koloowuyato,
gajoba yoŋonoŋ Siwe gomanoŋ laligojuti kaaŋa kolooŋ laligowuya.
26 *Mobu! Komugiti, iyoŋonoŋ gbiliŋ waabutiwaa qaaya ii Mooseswaa Buknoŋ
kokaeŋ eja: Somaŋ bambanoŋ gere bolaŋ asugiŋ mende jeŋ kotoroti, oŋo sundu ii
weeŋgogi me qaago? Anutunoŋ iikanoŋ Mooses kokaeŋ ijoro,
‘Niinoŋ Anutu Aabrahambaa Poŋ, Aisakwaa Poŋ ano Jeikobwaa Poŋga laligoŋ
waama laligojeŋ.’
27 “Isi wanjale karooŋ yoŋonoŋ Anutuwo laligoŋ kotiiŋ ubuya. Anutunoŋ koomuya
yoŋoo Poŋgia qaagoto, laaligo kombombaŋa laligojuti, mono iyoŋoo Poŋgiaga kolooja.
Oo Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ paati) oŋo mono qaa mamaga moma
sooŋkeju.” Kaeŋ meleeno.

Jojopaŋ qaa waŋa woi ii nomaeŋ?
Mat 22.34-40; Luuk 10.25-28

28 *Jiisasnoŋ Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋowo amiŋ moma jeŋ
sororogoŋ meleema oŋonoti, ii kana qaawaa boi eja moŋnoŋ moro. Iikaaŋ moma
jaasewaŋanoŋ kouma kokaeŋ qisiŋ muro, “Jojopaŋ qaa kuuya iikanoŋga waŋa somata
ii nomaeŋ?”
29 *Qisiŋ muro meleeno, “Waŋa somata ii kokaeŋ,
‘Israel kanageso mobu! Anutunoŋ motooŋgo ananaa Poŋnana kolooja. Beŋsakoŋ
iwoi moŋnoŋ qaago.
30 Kawaajoŋ uugabaga, uŋaga, roromoŋgoga ano ku-usuŋga kuuya, iikanoŋ mono Poŋ
Anutuga uunoŋ jopagoŋ muŋ laligowa.’
31 *“Jojopaŋ qaa iikawaa alia ii kokaeŋ,
‘Geeŋga jopagoŋ aoŋkejaŋi, iikaaŋadeeŋ mono ejemba kuuya jopagoŋ oŋoma
laligowa,’
Jojopaŋ qaa moŋnoŋ mono qaa woi ii mende uruuguja.”
32 *Jiisasnoŋ Kana qaawaa boiyaajoŋ kaeŋ meleeno ijoro, “Boi, gii qaa dindiŋa jejaŋ.
Anutunoŋ motooŋgo kolooja. Beŋsakoŋ iwoi moŋnoŋ qaago.

---

* **12:18:** Apo 23.8 * **12:19:** Dut 25.5 * **12:26:** Eks 3.6 * **12:28:** Luuk 10.25-28 * **12:29:** Dut 6.4-5 * **12:31:** Lew 19.18 * **12:32:** Dut 4.35

33 *Gii uugabaga, momakootoga kuuya ano ku-usuŋga kuuya, iikanoŋ mono Poŋ
Anutuga uujopagoŋ muŋ laligowa. Ano geeŋga jopagoŋ aoŋkejaŋi, iikaaŋadeeŋ mono
ejemba kuuya jopagoŋ oŋoma laligowa. Jojopaŋ qaa woi iikanoŋ waŋa somata
koloojao. Ii teŋ kombagi, iikanoŋ mono siimoloŋ kuuya ano nanduŋ mamatewoo tosia
uŋuuguja."
34 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ uuroromoŋgoya moro sokono kokaeŋ ijoro, "Gii Anutuwaa
bentotonoŋ keumambaa dodowijaŋ." Kaeŋ amiŋ mori ejemba kuuya yoŋonoŋ Jiisas
toroqeŋ qisiŋ mubombaajoŋ kokodunduŋ ama mesaogi. Kiaŋ.

Kraist ii kiŋ Deiwidwaa Poŋa ano gbiliga.
Mat 22.41-46; Luuk 20.41-44

35 Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigonoŋ nama Buŋa qaa kuma oŋoma kokaeŋ qisiŋ oŋono,
"Kraistnoŋ kiŋ Deiwidwaa gbiliga kolooji, kana qaawaa boi yoŋonoŋ qaa ii nomaem-
baajoŋ jeŋkeju?
36 *Deiwidnoŋ aŋo Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ muro kokaeŋ jero,
'Anutunoŋ nama noo Poŋna kokaeŋ ijoro: Giinoŋ mono kaŋ noo boro dindinanoŋ
rana niinoŋ kambaŋ biiwianoŋ kereuruga riiŋ riitama haamo ama oŋoma
goo kana baaganoŋ ama oŋomaŋa. Kambaŋ ii kaŋ kuuwaatiwaa so mono
asamararanoŋ koi rabaga.'
37 Deiwidnoŋ aŋo kaeŋ jeŋ qata 'noo Poŋna jeja.' Poŋna jeŋ mono nomaeŋ ama iwaa
gbiliga kaaŋagadeeŋ koloonaga?" Kaeŋ jero ejemba tuuŋlelembe yoŋonoŋ Jiisaswaa
qaayaa siiŋa moma geja aŋgi. Kiaŋ.

Uumeleembaa selesele laaligowaa galeŋ meme qaa.
Mat 23.1-36; Luuk 20.45-47

38 Jiisasnoŋ kuma oŋoma toroqeŋ kokaeŋ iŋijoro, "Oŋo mono kana qaawaa boiya
yoŋoojoŋ galeŋ meŋ laligowu. Yoŋonoŋ maleku koriga mouma kema kaŋ qendeema
oŋombombaajoŋ momakeju ano maaketnoŋ me kananoŋ ejemba iŋiigi joloŋgia jewu-
tiwaajoŋ momakeju.
39 Qamakooli miri jaaqeqeyanoŋ eu rabombaajoŋ siiŋa momakeju ano jejelombanoŋ
duŋ jaaya iikanoŋ jegeŋjegeŋ rabombaajoŋ momakeju.
40 Yoŋonoŋ malo yoŋoonoŋ miri iwoi bidaaŋ baagoŋ aŋaliŋ oŋomakeju ano qabuŋagia
koloowaatiwaajoŋ qamakooli koriga koriga qama kooliŋ totogianoŋ qeŋkeju. Kawaa-
joŋ Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoŋ iroŋa uutaga meleeno qagianoŋ ubaa." Kiaŋ.

Emba malo moŋnoŋ nanduŋ hoŋa ano.
Luuk 21.1-4

41 Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigonoŋ nanduŋ katapa somataa gematanoŋ raro ejembanoŋ
moneŋ iikanoŋ aŋgi kemero uuŋ iŋiiro. Ejemba qabuŋa ano esuhinagiawo mamaga
yoŋonoŋ kouma kina moneŋ mamaga aŋgi kemero.
42 Aŋgi kemero malo wanaya moŋnoŋ kouma soojaakota woi, ii toiya osoga kaaŋa
ano kemero.
43 Jiisasnoŋ ii iima gowokouruta koma horoŋ oŋoma kokaeŋ iŋijoro, "Niinoŋ qaa
hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Malo wanaya koi kanoŋ nanduŋ anji, ii mono tosaaŋa
kuuya yoŋonoŋ iwoi katapanoŋ aŋgi kemeji, iikawaa soya uuguŋ anja.
44 Kuuya yoŋonoŋ moneŋgia mamaga eŋ oŋono kitiagadeeŋ anjuto, emba koi kanoŋ
mono koroboro laligojiwaa so ilawoilaya kuuya andaboroŋ eeŋ totooŋkota laligowaa."
Kiaŋ.

---

* **12:33:** Hoos 6.6 * **12:36:** Ond 110.1

13

Jiwowoŋ jigonoŋ kondemondeeŋ koloowaa.
Mat 24.1-2; Luuk 21.5-6

1 Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigo mesaoŋ kamaaro gowokouruta yoŋoonoŋga moŋnoŋ kokaeŋ ijoro, “Boi iiba! Jigowaa totoŋ uutanoŋ miria miria ii mono damuyawo. Ii jamo somasomatanoŋ meŋ kaiterenoŋ menjereŋgogita awaasari nanja.”

2 Jiisasnoŋ ii moma qaa kokaeŋ meleeno, “Jigowaa totoŋ uutanoŋ miri somata waaŋgiawo kuuya koi iŋiijanto, ii mono kondeeŋgi miriwaa jamo moŋ ii jamo mombaa qaganoŋ mende ewaato, qeqelala qeŋ saoyagadeeŋ ewaa.”

Kakasililiŋ ano sisiwerowero koloowaa.
Mat 24.3-14; Luuk 21.7-19

3 Kaeŋ jero Oil gere baaŋanoŋ uma leegeŋ endu jiwowoŋ jigonoŋ nanoti, ii iima ragi. Iikanoŋ rama Piito, Jeims, Jon ano Andruu yoŋonoŋ Jiisas iyaŋagadeeŋ horoŋ kokaeŋ qisiŋ mugi,

4 “Boi, qaa jejaŋi, iikawaa hoŋa mono naa kambanoŋ asugiwaa ano iwoi kuuya ii kanaiŋ asugidaborowaati, iikawaa aiweseyanoŋ mono nomaeŋ asugiwaa? Ii saanoŋ jena moboŋa.”

5 Kaeŋ qisiŋ mugi kanaiŋ kokaeŋ iŋijoro, “Moŋnoŋ aŋgomokoloŋ ano jiŋjauŋ qeŋ kembubotiwaajoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ laligowu.

6 “Ejemba mamaganoŋ asugiŋ noo qananoŋ kokaeŋ jewuya, ‘Niinoŋ Kraist koloojeŋ.’ Kaeŋ jeŋ ejemba mamaga tiligoŋ oŋombuya.

7 Oŋo manjawaa bujuya ano otoŋa kolooro momakebuya. Ii moma jeneŋgia mende oroŋkeba. Iwoi kaaŋa ii walagadeeŋ koloowaatiwaa jejeta. Ii koloowaato, namowaa kambaŋanoŋ mono iikanondeeŋ uulaŋawo mende tegowaa.

8 Kantri moŋnoŋ kantri moŋ uŋuwombaajoŋ waabuya. Ejemba tuuŋ moŋnoŋ tuuŋ moŋ yoŋowo aroŋ qeŋ aowombaajoŋ waabuya. Baloŋa baloŋa kanoŋ naŋ somasomata meŋ namo qonjoma meleeno kemeŋkebaa. Kaaŋagadeeŋ bodi gomaŋa gomaŋa asugiŋ eŋ ubaa. Iwoi kaaŋa ii emba korowonoŋ masu kanaiŋ uŋuŋkejiwaa so. Namowaa kambaŋanoŋ mono iikawaa so kanaidaboromambaajoŋ ambaa.

9 *“Kaeŋ koloowaato, oŋo galeŋgia awaagadeeŋ meŋ aoŋ laligowu. Ejembanoŋ oŋo horoŋ qaa jakeyanoŋ oŋooma qamakooli mirigianoŋ qaa gawoŋ meŋ koobinoŋ uŋuwuya. Tosianoŋ noojoŋ ama uŋuaŋgi kantria kantria yoŋoo eja poŋ ano gawana yoŋoo jaasewaŋgianoŋ nambuya. Kaeŋ nama noo kaniana naŋgoŋ jegi mobuya.

10 Oligaa Buŋa koi mono waladeeŋ namonoŋ kantria kantria kuuya yoŋoojoŋ jeŋ seidaborogigo namowaa kambaŋanoŋ iikawaa gematanoŋ tegowaa.

11 Horoŋ uŋuama qaa jakeyanoŋ oŋooŋgi nambuti, kambaŋ iikanoŋ qaa nomaeŋ jewonagati, iikawaa majakakaya ii waladeeŋ mende mobu. Uŋa Toroyanoŋ aua iikanondeeŋ qaa oŋombaati, mono ii jewu. Oŋoaŋgiaa uugiaajoŋ qaa mende jewuto, Uŋa Toroyanoŋ mono uugia sololooro qaa jewuya.

12 Uumeleembaa motoya moŋnoŋ daremuŋa uuta meleenotiwaajoŋ ama ii memelolo mero qaa jakeyanoŋ ooŋgi qegi komuwaa. Kaaŋagadeeŋ ama moŋnoŋ meraboraaŋa memelolo mero komuwaa ano meraboraaŋa yoŋonoŋ nemuŋmaŋurugia qetama oŋoma jegi uŋugi komuwuya.

13 *Kantria kantria yoŋonoŋ noo qanaajoŋ ama kazi ama oŋoŋgi laligowuyato, moŋnoŋ kaparaŋ koma kotiiŋ boŋ qeŋ nama laligoro namowaa kambaŋanoŋ tegowaati, iinoŋ mono oyaŋboyaŋ buŋa qeŋ aowaa.” Kiaŋ.

---

* **13:9:** Mat 10.17-20; Luuk 12.11-12 * **13:13:** Mat 10.22

Jerusalem sitiwaa kondemondeeŋ uuduuduuyawo
Mat 24.15-28; Luuk 21.20-24

14 *“Kanageŋ tosianoŋ kaŋ kondemondeeŋ ama iwoi aŋgonjorayawo jigonoŋ mende
aambaa so ii alatanoŋ aŋgi nano iibuti, kambaŋ iikanoŋ Judia prowinsnoŋ laligowuti,
oŋonoŋ mono misiŋgoŋ horoŋ baaŋanoŋ kembu. Qaa koi weeŋgowaati, iinoŋ mono
saanoŋ geja ama moma kotowa.
15 *Miri kosianoŋ sombenoŋ laligowaati, iinoŋ mono kamaaŋ iwoiya memambaajoŋ
miri uutanoŋ mende uba.
16 Gawonoŋ kema laligowaati, iinoŋ mono kaaŋagadeeŋ malekuya memambaajoŋ
eleema mirinoŋ mende kemba.
17 Yei! Emba korowo ano merabora ajunoŋ yoŋonoŋ kambaŋ iikanoŋ nomaeŋ
uulaŋawo kembuyaga.
18 Kawaajoŋ iwoi ii koŋ haamo kambaŋanoŋ mende koloowaatiwaajoŋ qama
kooliŋkebu.
19 *Kambaŋ iikanoŋ kakasililiŋ jekania booroŋgia koloowaa. Kakasililiŋ soya
kaaŋa ii wala eeŋanoŋ kambaŋ moŋgeŋ mende kolooŋ ero. Anutunoŋ iwoi kuuya
mokolooroti, kambaŋ iikanondeeŋ kanaiŋ kambaŋ kokaamba laligoŋ waama kambaŋ
biiwianoŋ moŋ mende kolooro. Wala eeŋanoŋ mende kolooro ano kanageŋ kambaŋ
moŋnoŋ mende koloowaa. Kawaajoŋ mono qama kooliŋ laligoŋkebu.
20 Poŋnoŋ koŋajiliŋ kambaŋ ii mende meŋ torinagati eeŋ, ejemba kuuyanoŋ mono
tiwilaadaborowuyagato, ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, iyoŋoojoŋ ama weeŋ
iikawaa jaŋgoya ii meŋ toriwaa.
21 “Kambaŋ iikanoŋ kokaeŋ jewuya, ‘Mobu! Kraistnoŋ koi laligoja,’ ano ‘Iibu!
Hamoqeqe Toyanoŋ endu nanja.’ Moŋnoŋ kaeŋ jewaati eeŋ, ii mono mende moma
laariwu.
22 Ii kokaembaajoŋ: Hamoqeqe toya qoloŋmoloŋgoya ano gejatootoo ejemba takapo-
lakaya asugiŋ aŋgoleto ano aiwese jaamorota megi letombuya. Kaeŋ letoŋgi Anutunoŋ
ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, ii kaaŋagadeeŋ eŋkalooloŋ meŋ oŋombutiwaa
aŋgobato meŋ kaparaŋ koŋgi jiŋjauŋ qewubo. Oŋonoŋ galeŋgia awaagadeeŋ meŋ aoŋ
laligogi ii amamaawuyaga.
23 Niinoŋ iwoi kuuya ii mende kolooro waladeeŋ kuuya iŋijowe moju. Ii wala
jejeŋiwaajoŋ ii mono uuwombogianoŋ ama galeŋgia meŋ aoŋ laligowu.” Kiaŋ.

Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ asugiwaa.
Mat 24.29-31; Luuk 21.25-28

24 *“Kakasililiŋ ii tegoro kambaŋ iikanondeeŋ weeŋ jaayanoŋ injaŋ kono koiŋnoŋ
umuŋ kombaa.
25 *Seŋgelao yoŋonoŋ sombinoŋga tegoŋ kamaawuya ano sombinoŋ utugoro
iikawaa ilawoilaya ii raragia mesaoŋ eŋkalooloŋ aŋgi soowaa.
26 *Kambaŋ iikanoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa iinoŋ koosu qaganoŋ karo iibuya. Ku-
usuŋa somatanoŋ sakondindiŋawo asuganoŋ asugiro asamararaŋa iibuya.
27 Kaŋ Siwe gajobauruta wasiŋ oŋono yoŋonoŋ ejemba Anutunoŋ iyaŋaajoŋ me-
weeŋgoŋ oŋonoti, ii baloŋ goraaya leelee, eugeŋ emugeŋ iikanondeeŋ kopepereeŋ
oŋombuya.” Kiaŋ.

Noroŋ gerewaa sareqaa
Mat 24.32-35; Luuk 21.29-33

---

* **13:14:** Dan 9.27; 11.31; 12.11 * **13:15:** Luuk 17.31 * **13:19:** Dan 12.1; Ais 7.14 * **13:24:** Ais 13.10; Eze 32.7; Joel 2.10, 31; 3.15; Ais 6.12 * **13:25:** Ais 34.4; Joel 2.10; Ais 6.13 * **13:26:** Dan 7.13; Ais 1.7

28 “Oŋo mono noroŋ gere iima tania romoŋgoŋ sareqaa koi mobu. Borianoŋ
apuyawo kolooro seŋgia loŋgogi ii iima moma kokaeŋ jeŋkeju, ‘Weeŋ kambaŋ
dodowija.’
29 Oŋonoŋ kaaŋiadeeŋ aiwese iikawaa so kolooro iima moma asariŋ mono kania
kokaeŋ jewu, ‘Jiisasnoŋ mono nagunoŋ dodowija.’
30 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Ejemba koi kete namonoŋ laligojuti,
iyoŋonoŋ mende komugi iwoi kuuya jejeŋi, ii mono iyoŋoo laaligo kambaŋgianoŋ
koloowaa
31 Sombiŋ ano namo yoronoŋ goroŋ qewaotato, noo Buŋa qaananoŋ mono mende
aliwaa.” Kiaŋ.

Jiisas kawaatiwaa kambaŋa ii moŋnoŋ mende moja.
Mat 24.36-44

32 *“Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ naa kambanoŋ kawaati, iikawaa weeŋa me aua
kambaŋa ii moŋnoŋ moŋ mende moja. Siwenoŋ gajoba yoŋonoŋ ii mende moju.
Anutuwaa Merianoŋ kaaŋiadeeŋ ii mende moja. Ama aŋodeeŋ ii moja.
33 Naa kambanoŋ asugiwaati, ii mende mojutiwaajoŋ oŋonoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ
uugbiligbili laligowu.
34 *Ii sareqaa kokawaa so eja: Eja moŋnoŋ gomaŋa mesaoŋ kantri moŋgeŋ keno.
Kemambaajoŋ ama galeŋuruta iwoi kuuya jeŋ kotoŋ oŋoma naguwaa kiiya meria boro-
gianoŋ ama usuŋa oŋono. Ku-usuŋa oŋoma weleŋqeqeuruta motomotooŋ gawoŋgia
oŋono. Oŋoma laligoŋ nagu galeŋa kaaŋagadeeŋ uugbiligbili laligowaatiwaajoŋ jeŋ
kotoŋ muro.
35 Miri toyanoŋ naa kambanoŋ eleema kawaati, ii mende moju. Mare me gomantiiŋa
ruuŋanoŋ kawaa me? Weŋgeraŋ suluro kawaa me? Weeŋ kouro kawaa me? Iikawaa
so oŋo ii mende mojutiwaajoŋ ama mono uugbiligbili laligowu.
36 Oŋonoŋ gaoŋ egi uulaŋawo kaŋ kaeŋ mokoloon oŋombabo.
37 Oŋo mono uugbiligbili laligowu. Qaa ii gowokouruna oŋoojoŋ jejeŋi, ii
kaaŋagadeeŋ alauruna kuuya oŋoojoŋ motooŋ jejeŋ: Oŋo mono uugbiligbili laligowu.”
Kiaŋ.

14

Jiisas qeniŋ komuwaatiwaajoŋ aŋgonaŋ aŋgi.
Mat 26.1-5; Luuk 22.1-2; Jon 11.45-53

1 *Pasowa kendoŋ* ano bered yiistya qaa iikawaa kendoŋa toriri. Weeŋ woi tegoro
kanoŋ kanaiwombaa ani jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ ajoroogi.
Ajorooŋ nomaeŋ mondoniŋ Jiisas oloŋ meŋ qegi komunaga, iikawaa kania moŋgama
jeŋ gosigi.
2 Moŋgama gosiŋ kokaeŋ jegi, “Ejemba iriŋgia soono kareŋa kareŋa koloowaboti-
waajoŋ ii korisoro kendoŋ kambaŋanoŋ ambombaajoŋ amamaawoŋa.” Kaeŋ jegi.

Emba moŋnoŋ Jiisas apu uŋkoowagawonoŋ moriro.
Mat 26.6-13; Jon 12.1-8

3 *Jiisasnoŋ Betani gomanoŋ laligoŋ Saimon moŋ manimbaya meŋ solaŋaniroti,
iwaa mirinoŋ uma raro. Iikanoŋ nene neŋ raro emba moŋnoŋ jamo kaaro moŋ
meŋ iwaanoŋ karo. Kaaro ii lalu laŋgoŋawo qata alabasta iikanoŋ memeta. Ii apu
uŋkoowagawo hoŋa qata naad iikanoŋ saa qeŋ raro. Iinoŋ ii sewaŋa somatanoŋ meŋ
kaŋ lalu aroya kotoŋ apuya Jiisaswaa waŋanoŋ qibibiriŋ moriro.

---

* **13:32:** Mat 24.36 * **13:34:** Luuk 12.36-38 * **14:1:** Eks 12.1-27 * **14:1:** Kantri qata Iijipt kanoŋ Pombaa gajobanoŋ sa iima kobooŋ uŋuuguroti, kendoŋ iikawaa qata Kooŋ qaanoŋ Pasowa. Eks 12.15 * **14:3:** Luuk 7.37-38

4 Moriro eja ragiti, iyoŋoonoŋga tosianoŋ uugia boliro iyaŋgiodeeŋ kokaeŋ amiŋ
mogi, “Naad apu ii mono naambaajoŋ kaeŋ tiwilaaja?
5 Naad apu kelegawo ii sewaŋa mewutiwaajoŋ anagati eeŋ, saanoŋ weeŋ 300:waa
tawaya uugunaga. Ii ejemba wanaya oŋono sokonaga.” Kaeŋ jeŋ emba ii jeŋ mugi.
6 Jeŋ mugi Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Emba koi mono mende jeŋ mubu. Naambaajoŋ
uuta meŋ boliju? Iinoŋ sili awaa ama sororogoŋ nono sokonja.
7 *Ejemba wanaya ii kambaŋa kambaŋa batugianoŋ laligogi awaa ama
oŋomboŋatiwaajoŋ moma ii saanoŋ kambaŋ so ambuyato, niinoŋ oŋoo batugianoŋ
kambaŋ so mende laligomaŋa.
8 Iinoŋ ii iyaŋaa nanamemeŋaa so ama nonja. Niinoŋ komuwe roŋ koma nombuti-
waajoŋ saanoŋ waladeeŋ selena kelenoŋ nomorija.
9 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oligaa Buŋa koi kantri kanoŋ me
kanoŋ jeŋ seigi kembaati, iikanoŋ emba koi kanoŋ iwoi ama nonji, iikawaa bujuya
ii kaaŋgadeeŋ jegi seiro iwaajoŋ romoŋgoŋ laligowuya.” Kiaŋ.

Juudasnoŋ Jiisas memelolo meŋ mumambaa uumotooŋ ano.
Mat 26.14-16; Luuk 22.3-6

10 Gowokouruta 12 yoŋoonoŋga moŋ qata Juudas Iskariot iinoŋ Jiisas memelolo meŋ
mumambaajoŋ ama jigo gawoŋ galeŋ yoŋoonoŋ keno.
11 Yoŋoonoŋ kema qaaya jero ii moma uugia qeaŋgoro sewaŋa moneŋ mubombaajoŋ
qaa somoŋgogi. Qaa somoŋgogi Jiisas kambaŋ moŋgeŋ memelolo meŋ mumambaa
kana moŋgama kokobimbiŋ qeŋ laligoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowoko yoŋowo Pasowa lama negi.
Mat 26.17-25; Luuk 22.7-14, 21-23; Jon 13.21-30

12 Bered yiistya qaa iikawaa kendoŋ weeŋ mutuyanoŋ (Siikunenenoŋ) siligia otaaŋ
pasowa lama moŋ qeŋ ooŋkegi. Kawaajoŋ Jiisaswaa gowokourutanoŋ ijogi, “Boi, nono
miri dakanoŋ kema pasowa lama goojoŋ mozozoŋgoŋgo newoŋa? Siiŋga nomaeŋ
eja?”
13 Kaeŋ ijogi gowokowoita woi kokaeŋ jeŋ wasiŋ orono, “Oro Jerusalem sitinoŋ uri
eja moŋ apu monjoŋ qindiiŋ karo mokoloowaota. Mokoloon ii saanoŋ otaaŋ kembao.
14 Keni mirinoŋ uro iikawaa toya kokaeŋ ijowao, ‘Boinoŋ kokaeŋ jeja: Saanoŋ miri
uuta moŋ jeŋ tegoŋ nonona iikanoŋ uma gowokouruna yoŋowo pasowa lama newoŋa.’
15 Kaeŋ ijori toyanoŋ miri qaganoŋ eu uma uuta somata moŋ qendeema orombaa.
Iikanoŋ duŋ rara iwoi mozozoŋgogita raja. Ii qendeema orono iikanoŋ mono lama
qeŋ oowao.”
16 Kaeŋ jero gowokowoitanoŋ mesaoŋ sitinoŋ uma Jiisasnoŋ qaa jeroti, iikawaa so
mokoloon nama lama qeŋ ooŋ mozozoŋgori.
17 Gomaŋ tiiro Jiisasnoŋ gowokouruta 12 yoŋowo miri iikanoŋ kougi.
18 *Kouma uma duŋnoŋ rama nene negi Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa
moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋoonoŋga moŋ niwo nene neŋ raji, iinoŋ mono memelolo
meŋ nombaa.”
19 Kaeŋ iŋijoro moma uugianoŋ wosobiri moma kanaiŋ aŋa aŋa qisiŋ muŋ jegi,
“Noojoŋa jewabo?”
20 Qisiŋ mugi kokaeŋ iŋijoro, “12 oŋoonoŋga moŋ niwo bered qaaŋnoŋ qenduŋgoji,
iinoŋ.
21 Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono iwaajoŋ qaa oogita ejiwaa so namo mesaoŋ
kembaa. Kembaato, memelolo meŋ mubaati, iwaajoŋ ‘Yei wosobiri!’ jeŋ wan-
jinjiŋgojeŋ. Anutunoŋ mono iroŋa uuta meleema mubaa. Eja ii nemuŋaa goroŋ
uutanoŋga mende koloonagati, iikanoŋ mono afaaŋgoŋ munaga.” Kiaŋ.

* **14:7:** Dut 15.11 * **14:18:** Ond 41.9

Pombo samoŋ konoga negi.
Mat 26.26-30; Luuk 22.14-20; 1 Kor 11.23-25

22 Nene neŋ rama Jiisasnoŋ bered meŋ kotuegoŋ motoŋ oŋoma kokaeŋ jero, “Koi neenaa busuna. Ii mono meŋ newu.”
23 Kaeŋ jeŋ wain qambi meŋ daŋgiseŋ jeŋ oŋono kuuyanoŋ qambi iikanoŋga negi.
24 *Negi kokaeŋ iŋijoro, “Koi neenaa sana. Koi Anutunoŋ ejemba yoŋowo soomoŋgo areŋ ano kotiiwaatiwaajoŋ sana maagi ejemba mamaga hamo qeŋ oŋombaa.
25 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Niinoŋ wain kasawaa hoŋa kokanoŋ mombo toroqeŋ mende nemaŋa. Kanageŋ Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ eu raniŋ jejelombaŋ ambaati, weeŋ iikanoŋ mono wain apu qaita moŋ ii nemaŋa.”
26 Kaeŋ jero korisoro rii qama mesaoŋ kema Oil gere baaŋanoŋ ugi. Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisas qakoombaatiwaa jero.
Mat 26.31-35; Luuk 22.31-34; Jon 13.36-38

27 *Uma Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Gejatootoo eja moŋnoŋ qaa moŋ kokaeŋ oorota eja,
‘Niinoŋ galeŋgia qewe lama tuuŋanoŋ deembuya.’
Iikawaa so oŋonoŋ kuuya uugia boliro nomesaoŋ boratiwuya.
28 *Boratigi nuwuyato, niinoŋ mono koomunoŋga waama wala Galili prowinsnoŋ kema iikanoŋ asugiŋ oŋomaŋa.”
29 Kaeŋ iŋijoro Piitonoŋ kokaeŋ ijoro, “Yoŋonoŋ kuuya uugia boliro gomesaoŋ boratiwuti eeŋ, niinoŋ mono kileŋ iikaaŋ mende amaŋa.”
30 Ijoro Jiisasnoŋ jero, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ gijowe moba: Kurunoŋ indiŋ woi mende qaro giinoŋ kete gomantiiŋanoŋ qakooma nona indiŋ karooŋ koloowaa.”
31 Kaeŋ jeroto, Piitonoŋ kaparaŋ koma kotikotii ano, “Boi, kaeŋ qaagoto, nii nugi giwo motooŋ komuworagati, ii kileŋ niinoŋ gii mende qakooma gomaŋa.” Gowoko tosaaŋa kuuyanoŋ qaa iikayadeeŋ jegi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Gezemane urukisinoŋ qama kooliro.
Mat 26.36-46; Luuk 22.39-46

32 Kaeŋ amiŋ moma kema urukisi moŋ qata Gezemane iikanoŋ keugi. Keuma gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ endu kema qama kooliwe oŋo mono kambaŋ biiwianoŋ koi rabu.”
33 Kaeŋ iŋijoŋ Piito, Jeims ano Jon uŋuama keŋgi. Keŋgi Jiisasnoŋ kanaiŋ konjiliŋ kanjaŋawo moro kana boria qetegoro.
34 Kaeŋ ama kokaeŋ iŋijoro, “Noo uunanoŋ mono konduŋkonduŋ koma waajiwaajoŋ ama wosobiri mobe komukomuyawo ama nonja. Oŋonoŋ mono kokanoŋ rama niwo gbili laligowoŋa.”
35 Kaeŋ iŋijoŋ aŋodeeŋ boroŋa moŋ toroqeŋ kema simiŋ kuma usugoŋ siimbobolo kambaŋa ii Maŋaa jetaa so uuguwaatiwaajoŋ qama kooliro.
36 Qama kooliŋ jero, “Aba Amana, gii iwoi moŋ mende meŋ bimbiŋgoŋkejaŋ. Kawaajoŋ siimbobolowaa qambia koi mono nuamba. Nuanagati, ii noo siimbaa so qaagoto, mono geeŋgaa uusiiŋga otaaŋ koloowa.”
37 Kaeŋ jeŋ eleeno gowokouruta karooŋ yoŋonoŋ gaoŋ egi iŋiima Piito kokaeŋ ijoro, “Saimon, gii gaoŋ ejaŋ me? Gii aua motooŋgoda gbili laligomambaajoŋ mende kotiijaŋ me?
38 Uunananoŋ gbili laligowombaa siiŋa momakejonto, selenananoŋ looloori a kolooja. Kawaajoŋ aŋgobatonoŋ kamaaŋ uŋuwabotiwaajoŋ mono qama kooliŋ uug-biligbili laligowu.”

---

* **14:24:** Eks 24.8; Jer 31.31-34 * **14:27:** Zek 13.7 * **14:28:** Mat 28.16

39 Kaeŋ ijoro mombo oŋomesaoŋ kema qaa iikayadeeŋ mombo jeŋ qama kooliro.
40 Qama kooliŋ eleeno jaa lologia bomboŋ mero mombo gaoŋgadeeŋ egi iŋiiro.
Gaonoŋga waama qaa meleembom-baajoŋ oŋopopo qegi.
41 Jiisasnoŋ keno indiŋ karooŋ kolooro eleema kaŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo toroqeŋ
haamo meŋ gaoŋgadeeŋ ewombaajoŋ moju me? Mobu! Moŋnoŋ Siwe gomambaa Eja
hoŋa memelolo meŋ muro gawman eja sisiwerowerogiawo yoŋoo borogianoŋ ubaati,
iikawaa aua kambaŋanoŋ mono kaŋ kuuja. Oŋoo gaoŋ ee kambaŋgia mono tegoja.
42 Mono waagi kemboŋ. Mobu! Memelolo meŋ nombaati, iinoŋ mono kosere koi
kaja.” Kiaŋ.

Jiisas qelanjiŋ meŋ somoŋgogi.
Mat 26.47-56; Luuk 22.47-53; Jon 18.3-12

43 Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ nano iikanondeeŋ gowokouruta 12 yoŋoonoŋga moŋ qata
Juudas iinoŋ tuuŋ moŋ jeta meŋ oŋono kougi. Jigo gawoŋ galeŋ, Kana qaawaa boi ano
kantriwaa jotamemeya yoŋonoŋ ii wasiŋ oŋoŋgi manjawaa soo somata ano wasagia
meŋ kagi.
44 Memelolo memambaa anoti, iinoŋ wala yoŋowo aiwese qaa kokaeŋ somoŋgoŋ
iŋijoro, “Niinoŋ eja buuta kitoŋ nemaŋati, ii iima ‘Mono ii!’ jeŋ meŋ somoŋgoŋ tororo
galeŋ koma kembu.”
45 Kaeŋ jeŋ kaŋ iikanondeeŋ Jiisaswaanoŋ keuma “Oo kokona! (Boina!)” jeŋ buuta
kitoŋ nero.
46 Kitoŋ nero iima Jiisas qelanjiŋ meŋ somoŋgogi.
47 Somoŋgogi kosianoŋ naŋgiti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ manjawaa soo somata horoŋ
jigo gawoŋ galeŋ waŋaa weleŋqeqeya qeŋ gejia kotogoro kamaaro.
48 Jiisas somoŋgogi qaa kokaeŋ iŋijoro, “Nii kikekakasililiŋ ejaga qaagoto, kileŋ noo-
joŋ kaeŋ moma manjawaa soo somata ano wasa meŋ noma somoŋgoŋ nombombaajoŋ
kaju.
49 *Niinoŋ weeŋ so jiwowoŋ jigonoŋ oŋowo nama Buŋa qaa kuma oŋoma laligowe
mende noŋgito, iwoi koi mono Buŋa Terewaa qaayanoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ
kolooja.
50 Jiisas somoŋgogi gowoko yoŋonoŋ kuuya Jiisas mesaoŋ boratiŋ oloŋ koma keŋgi.
Kiaŋ.

Sagbili moŋnoŋ oloŋ koma keno.

51 Eja gbaworo moŋnoŋ opoqiisia taaŋa kokosiiŋ Jiisaswaa gematanoŋ otaaŋ keno.
Opoya tosia mende mouma keno ii metaqetataŋ megi.
52 Mewombaajoŋ amamaaŋ opoqiisia qetegogi lalaŋ oloŋ koma keno. Kiaŋ.

Jigowaa jotamemeya yoŋonoŋ Jiisaswaa qaa gawoŋ megi.
Mat 26.57-68; Luuk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24

53 Jiisas somoŋgoŋ wama jigo gawoŋ galeŋ waŋaa jiŋkaroŋ mirinoŋ keŋgi. Keŋgi jigo
gawoŋ galeŋ kuuya, kantriwaa jotamemeya ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ iikanoŋ
kema ajoroogi.
54 Keŋgi Piitonoŋ sigeŋsigeŋ oŋotaaŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋaa jiŋkaroŋ mirinoŋ
keuma miriaa kiropo uutanoŋ uro. Uma weleŋqeqe eja yoŋoo batugianoŋ gere
kosianoŋ rama konano.
55 Kaeŋ raroto, jigo gawoŋ galeŋ ano jigo kaunsol tuuŋ yoŋonoŋ Jiisaswaa selenoŋ
kuukuu qaa nomaeŋ jeŋ naŋgoniŋ qegi komuwaatiwaajoŋ jeŋ moŋgaŋgito, iikawaa
kania moŋ mende mokoloogi.

---

* **14:49:** Luuk 19.47; 21.37

56 Moŋgama nama mamaganoŋ qaa qoloŋmoloŋgoya selianoŋ kuuŋ naŋgoŋ jegito,
qaagianoŋ kania motooŋgo mende kolooro.
57 Kaeŋ aŋgi tosianoŋ waama nama qaa qoloŋmoloŋgoya selianoŋ kuuŋ naŋgoŋ
kokaeŋ jegi,
58 *“Iinoŋ kokaeŋ jero moniŋ, ‘Niinoŋ jiwowoŋ jigo boronoŋ memeta koi kondeembe
namonoŋ kamaaro weeŋ karoombaa uutanoŋ jigo qaita moŋ boronoŋ memeta qaago
ii meŋ waama kuumaŋa.” ’
59 Kaeŋ jegito, kileŋ qaagianoŋ kania motooŋgo mende kolooro.
60 Kaeŋ mende kolooro jigo gawoŋ galeŋ waŋanoŋ waama jaasewaŋ qeŋ oŋoma
nama Jiisas qisiŋ muŋ kokaeŋ ijoro, “Yoŋonoŋ goo seleganoŋ qaa kuuŋ naŋgojuti,
iikawaa kitia moŋ jewaga me qaago?”
61 Kaeŋ ijoro iwoi bologa moŋ mende anoto, kileŋ kitia moŋ mende meleema qaaya
bogoro nano. Qaaya bogoro nano jigo gawoŋ galeŋ waŋanoŋ mombo kokaeŋ qisiŋ
muro, “Anutu mepeseeŋ mumakejoŋi, gii iwaa Meria Kraist koloojaŋ me qaago?”
62 *Qisiŋ muro “Ooŋ” jeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono ku-
usuŋ Toyaa boro dindiŋanoŋ rama era sombimbaa koosu qaganoŋ kamaaro iibuya.”
63 Qaa ii iŋijoro jigo gawoŋ galeŋ waŋanoŋ malekuya menjurama kokaeŋ jero, “Yei,
maŋgaa siita! Tosianoŋ qaaya naŋgowutiwaajoŋ mombo mende qisiŋ oŋomboŋa.
64 *Anutu mepaegoji, ii mono oŋoaŋgio modaboroju. Kawaajoŋ mono oŋo nomaeŋ
moju?” Kaeŋ jero yoŋonoŋ kuuya Jiisas koomuwaa buŋa koloowaatiwaajoŋ jeŋ tegogi.
65 Kaeŋ jeŋ tegoŋ tosianoŋ kanaiŋ sulaapaŋ qeŋ jaasewaŋa esuuŋ boro kuma qeŋ
kokaeŋ ijogi, “Moronoŋ guji, ii saanoŋ jena moboŋa.” Jigowaa kiropo galeŋ (sikiriti)
yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ Jiisas meŋ uruŋanoŋ qetaaligi. Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisas qakoono.
Mat 26.69-75; Luuk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27

66 Kambaŋ iikanoŋ Piitonoŋ kiropo uutanoŋ sombenoŋ laligoro. Emu laligoro jigo
gawoŋ galeŋ waŋaa weleŋqeqe emba moŋnoŋ iikanoŋ kouro.
67 Kouma Piitonoŋ gere konama nano iigigiiŋ kokaeŋ jero, “Gii mono kaaŋagadeeŋ
Nazaret eja Jiisaswo laligona.”
68 Kaeŋ jeroto, Piitonoŋ qakooma kokaeŋ jero, “Qaa jejaŋi, ii kondanjeŋ.” Kaeŋ jeŋ
kiropo naguyanoŋ kemeŋ nano kuru qaro.
69 Nagunoŋ kemero weleŋqeqe emba moŋnoŋ ii iikanoŋ mombo iima eja kosianoŋ
naŋgiti, ii kanaiŋ kokaeŋ iŋijoro, “Eja koi kanoŋ mono yoŋoonoŋga moŋ kolooja.”
70 Kaeŋ iŋijoroto, iinoŋ mombo qakoono. Qakoono kambaŋ boroŋa moŋ tegoro eja
kosianoŋ naŋgiti, iyoŋonoŋ mombo Piitowaajoŋ kokaeŋ jegi, “Giinoŋ Galili ejaga moŋ
koloojaŋiwaajoŋ mono hoŋanoŋ iyoŋoonoŋga moŋ koloojaŋ.”
71 Ii moma kanaiŋ aŋa qasuaaŋ aoŋ jopaŋgoŋ jeŋ kotiiŋ jero, “Eja qaaya jejuti, niinoŋ
ii mende moma mujeŋ. Qaa qoloŋ-moloŋgoya jewenagati eeŋ, Anutunoŋ mono iroŋa
meleema nomba.”
72 Kaeŋ jeŋ nano iikanondeeŋ kurunoŋ qaro indiŋ woi kolooro. Kurunoŋ qaro
Jiisasnoŋ qaa kokaeŋ ijoroti, Piitonoŋ ii romoŋgoro, “Giinoŋ indiŋ karooŋ qakooma
nona kurunoŋ qaro indiŋ woi koloowaa.” Qaa ii romoŋgoŋ wosoya jumambaajoŋ ano
silama saaro. Kiaŋ.

15

Jiisasnoŋ gawana Pailotwaa jaanoŋ nano.
Mat 27.1-2, 11-14; Luuk 23.1-5; Jon 18.28-38

* **14:58:** Jon 2.19 * **14:62:** Dan 7.13 * **14:64:** Lew 24.16

1 Gomaŋ ano amandiinoŋ jigo gawoŋ galeŋ, kantriwaa jotamemeya (70), ano Kana
qaawaa boi ano jigo kaunsol kuuya yoŋonoŋ qaa jake uutaa ajoajoroo ama Jiisaswaa
qaa jeŋ tegogi. Jeŋ tegogi Jiisas somoŋgoŋ wama kema gawana Pailotwaa boronoŋ
aŋgi.
2 Room gawana iinoŋ Jiisas kokaeŋ qisiŋ muro, “Oŋanoŋ, gii Juuda yoŋoo kiŋgia
koloojaŋ me qaago?” Qisiŋ muro Jiisasnoŋ meleema ijoro, “Mono geeŋgo jejaŋi, kaeŋ.”
3 Jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ qaa mamaga Jiisaswaa selianoŋ kuuŋ jegi.
4 Jegi Pailotnoŋ Jiisas mombo qisiŋ muŋ ijoro, “Moba! Yoŋonoŋ qaa mamaga goo
seleganoŋ kuuŋ jejuti, giinoŋ iikawaa kitia moŋ jewaga me qaago?”
5 Kaeŋ ijoroto, Jiisasnoŋ bologa moŋ mende anoto, kileŋ qaa kitia mombo mende
meleeno. Qaaya bogoro nano gawananoŋ waliŋgoro. Kiaŋ.

Pailotnoŋ Jiisas komuwaatiwaa jeŋ tegoro.
Mat 27.15-26; Luuk 23.13-25; Jon 18.39–19.16

6 Gbani so pasowa kendoŋ kambaŋanoŋ gawananoŋ kapuare mirinoŋga eja moŋ
qata qama qisigiti, ii silia otaaŋ isama oŋomakegi.
7 Kambaŋ iikanoŋ eja moŋ qata Barabas ii kapuare mirinoŋ raro. Iinoŋ
kikekakasililiŋ eja tosaaŋa yoŋowo kareŋ giliŋ eja moŋ qegi komuroti, iikawaajoŋ
kapuare mirinoŋ oŋooŋgi.
8 Kaeŋ aŋgi kanageso yoŋonoŋ gawanawaa jiŋkaroŋ miri sombeŋanoŋ eu uma nama
kanaiŋ ama laligorotiwaa so ambaatiwaajoŋ qisiŋ mugi.
9 Qisiŋ mugi meleema kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ Juuda oŋoo kiŋgiaga isambe ka-
maawaatiwaajoŋ moju me?”
10 Jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ Jiisaswaajoŋ goroŋooso mogitiwaajoŋ ama ii
gawanawaa boronoŋ ooŋgi. Ii moma siiŋgia momambaajoŋ kaeŋ qisiŋ oŋono.
11 Qisiŋ oŋono jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ ejemba tuuŋ uukuukuu meŋ oŋoma kokaeŋ
jegi, “Jiisas mesaoŋ Barabas isamba! Mono kaeŋ qisiŋ mubu.”
12 Kaeŋ jegi mombo meleema qisiŋ oŋono, “Kaeŋ jejutiwaajoŋ Juuda oŋoo kiŋgia
qata kaeŋ qamakejuti, niinoŋ mono ii nomaeŋ ama mubenaga?”
13 Kaeŋ qisiŋ oŋono mombo qagi, “Mono maripoonoŋ qewu jewa!”
14 Kaeŋ qagi Pailotnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Ii naambaajoŋ? Iinoŋ mono naa bologa
ano?” Kaeŋ jeroto, yoŋonoŋ ii moma kaparaŋ koma toroqeŋ qa gigilaaŋ kokaeŋ qagi,
“Mono maripoonoŋ qewu jewa!”
15 Kaeŋ qagi Pailotnoŋ ejemba tuuŋ somata siiŋgiaa so amambaajoŋ moma Barabas
isama oŋono kamaaroto, Jiisasga jero ooli waayawonoŋ qeyayagoŋ qegi. Kaeŋ qegi
maripoonoŋ qewutiwaajoŋ ii Room manjaqeqe eja yoŋoo borogianoŋ ano. Kiaŋ.

Jiisas kuŋgulolopo ama mugi.
Mat 27.27-31; Jon 19.2-3

16 Manjaqeqe eja yoŋonoŋ Jiisas wama kema gawanawaa jiŋkaroŋ miriwaa kiropo
uutanoŋ keugi. Keuma manjaqeqe tuuŋ somata kuuya horoŋ oŋoŋgi iikanoŋ kagi.
17 Kaŋ maleku osoga nezoŋgbala ii Jiisaswaa selianoŋ mouma muŋ somaŋ kasa
lipima ila kaaŋa waŋanoŋ koŋgi kemero.
18 Kaeŋ kemero kanaiŋ waeya meŋ joloŋa jegi, “Oowe oowe! Juuda yoŋoo kiŋ poŋgia,
oowe!”
19 Qaqatete kaeŋ ama jegi bowonoŋ waŋanoŋ qeŋ sulaapaŋ qeŋ simiŋ kuma muŋ
usugoŋ mepeqepesee qoloŋmoloŋgoya meŋ mugi.
20 Mepaqepae kaeŋ ama mudaboroŋ maleku osoga nezoŋgbala ii qetegoŋ iyaŋaa sele
esu mouma muŋ maripoonoŋ qewombaajoŋ wama keŋgi. Kiaŋ.

Jiisas maripoonoŋ qegi.
Mat 27.32-44; Luuk 23.26-43; Jon 19.17-27

21 *Kema kana somatanoŋ eja moŋ qata Saimon mokoloogi. Iinoŋ Afrika siti qata
Sairini iikawaa ejiaga ano Aleksander ano Ruufus yoroo maŋgaraga. Iinoŋ gawonoŋga
kouro kuuŋ mugi Jiisaswaanoŋ maripooŋ meŋ aŋgoro.
22 Jiisas kaeŋ wama gomaŋ moŋ qata Golgota ii ananaa qaanoŋ Waŋsii, iikanoŋ kema
keugi.
23 Keuma wain apu ano marasiŋ qata mor ii mindiriŋ melokanjiŋ mugito, Jiisasnoŋ
ii togoro.
24 *Togoro nama maripoonoŋ qegi. Qegi nano kiaweŋ megi jaŋgoya kolooro
Jiisaswaa sele esuya motomotooŋ batugianoŋ iikawaa so mendeema megi.
25 Gomaamba 9 kilok iikanoŋ maripoonoŋ qegi.
26 Maripoonoŋ qeŋ waŋanoŋ eu qegitiwaa kania kokaeŋ ooŋ qegi, “Juuda yoŋoo kiŋ
poŋgiaga koi.”
27 Kikekakasililiŋ eja woi kaaŋagadeeŋ iwo maripoonoŋ urugi. Moŋ boro
dindiŋanoŋ moŋ qanianoŋ leelee kaeŋ urugi.
28 *(Anutuwaa Buŋa Terenoŋ qaa kokaeŋ oogita eja, “Ii gosiŋ kikekakasililiŋ eja
kaaŋa romoŋgoŋ yoŋoo batugianoŋ aŋgi.” Qaa iikaeŋ kanoŋ hoŋawo kolooro.)
29 *Ejemba uuguŋ kema kaŋ kuŋgulolopo ama lukukuuŋ muŋ wambelaaŋ kokaeŋ
jegi, “Yei! Gii mono jiwowoŋ jigo saanoŋ kondeena namonoŋ kamaaro weeŋ
karoombaa uutanoŋ mombo metaama kuumambaajoŋ jena. Oo, gii eja awaa soro!
30 Mono geeŋga ilaaŋ aoŋ maripoonoŋga kamaawa.”
31 Jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ batugianoŋ
mepaqepae ama muŋ jegi, “Tosiaga ilaaŋ oŋoma laligoroto, iyaŋa ilaaŋ aomambaajoŋ
amamaaja.
32 Iinoŋ Hamoqeqe Toya Kraist ano Israelwaa kiŋ kolooji eeŋ, mono keteda koi
maripoonoŋga kamaaro iima ii moma laariwonaga.” Kaeŋ jegi.
Eja iwo maripoonoŋ urugiti, iyoronoŋ kaaŋagadeeŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ
muri. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ komuro.
Mat 27.45-56; Luuk 23.44-49; Jon 19.28-30

33 Weeŋ biiwia 12 kilok kolooro iikanoŋ gomaŋ kuuya paŋgamaŋ meŋ sokoma ero
kema aua karoombaa so kolooro.
34 *Jiisasnoŋ 3 kilok iikanoŋ aŋaa qaanoŋ kokaeŋ qa somata qaro, “Eeli eeli lama
sabaktani?” Ii ananaa qaanoŋ: Anutuna, Anutuna mono naambaajoŋ gema nujaŋ?
35 Kaeŋ qaro eja kosianoŋ naŋgiti, iyoŋoonoŋga tosianoŋ ii moma jegi, “Mobu! Mono
Elaijawaajoŋ qaja.”
36 *Yoŋoonoŋga moŋnoŋ bobogariŋ kema momondo moŋ suuŋ taniŋeeŋ ii meŋ wain
apu aasoŋawonoŋ qenduŋgoŋ gere goroŋ kitianoŋ somoŋgoŋ suluŋ Jiisaswaa buu
susuyanoŋ eu ano nero jero, “Mono mesaogi aŋodeeŋ namba. Elaijanoŋ kaŋ motogoro
kamaawaa me qaago, mono ii iiboŋa.”
37 Kaeŋ aŋgi Jiisasnoŋ qa somata qama wosoya goroŋ qero komuro.
38 *Komuro iikanondeeŋ jiwowoŋ jigowaa uutanoŋ opo nanoti, iikanoŋ mono
eukaya biiwianoŋ jurama kamaaŋ woi kolooro.
39 Kawali galenoŋ maripooŋ jaasewaŋ qeŋ nama Jiisasnoŋ wosoya goroŋ qero
komuroti, ii iima kokaeŋ jero, “Eja koi kanoŋ mono oŋanoŋ Anutuwaa meriaga
kolooja.”

---

* **15:21:** Room 16.13 * **15:24:** Ond 22.18 * **15:28:** Ais 53.12 * **15:29:** Ond 22.7; 109.25; Maak 14.58; Jon 2.19
* **15:34:** Ond 22.1 * **15:36:** Ond 69.21 * **15:38:** Eks 26.31-33

40 *Emba tosianoŋ kaaŋagadeeŋ sigeŋsigeŋ nama iwoi ii iigi. Yoŋoo batugianoŋ
Maria Magdalaga ano Maria Jeims dubaya ano Jooses yoroo nemuŋgara ano Salome
yoŋonoŋ motooŋ naŋgi.
41 Yoŋonoŋ Jiisasnoŋ Galili prowinsnoŋ laligoro iikanoŋ ii otaaŋ weleŋ qeŋ muŋ
laligogi. Kaaŋagadeeŋ emba tosaaŋa mamaga Jiisaswo Jerusalem sitinoŋ uma kagiti,
iyoŋonoŋ kaaŋiadeeŋ kosianoŋ naŋgi. Kiaŋ.

Jiisaswaa qamoya roŋ koŋgi.
Mat 27.57-61; Luuk 23.50-56; Jon 19.38-42

42 Sabat kendoŋ rarawaajoŋ iwoi mozozoŋgogi Sabat kendonoŋ kanaimambaajoŋ
dodowiro mare kolooŋ karo.
43 Nemuŋgawoŋ iikanoŋ Arimatia toya, eja waaŋawo qata Joosef iinoŋ karo.
Iinoŋ kaaŋagadeeŋ Anutu bentotombaa hoŋa koloowaatiwaajoŋ mamboma laligoro.
Iinoŋ Juuda yoŋoo jigo kaunsol tuumbaa jotamemeya moŋ kolooŋ Sabat kendonoŋ
kanaimambaa anotiwaajoŋ ama toroko yakariŋ Pailotwaanoŋ kema Jiisaswaa qamoya
memambaajoŋ qisiro.
44 Qisiro “Oŋanoŋ komuja me qaago?” jeŋ romoŋgoŋ kawali galeŋa jero karo
“Jiisasnoŋ kambaŋ koriga me toroga komuja,” jeŋ qisiŋ muro.
45 Qisiŋ muro buju qaaya moma Jiisaswaa qamoya Joosef jeŋ tegoŋ muro.
46 Jeŋ tegoŋ muro opo taaŋa sewaŋa meŋ kema qamoya maripoonoŋga qetegoŋ meŋ
kamaaŋ oponoŋ esuuro. Esuuŋ meŋ qasirinoŋ kema jamo kobaa uroroogi duŋ eroti,
iikanoŋ ano. Ama jamo somata moŋ metano kobaa qaa oota kojaŋgiro.
47 Dakanoŋ anoti, ii Maria Magdalaga ano Maria Jooseswaa nemuŋa yoronoŋ nama
iiri. Kiaŋ.

16

Jiisasnoŋ koomunoŋga waaro.
Mat 28.1-8; Luuk 24.1-12; Jon 20.1-10

1 Sabat kendoŋ ragi tegoro iikanoŋ Maria Magdalaga, Maria Jeimswaa nemuŋa ano
Salome yoŋonoŋ “Jiisaswaa qamoya kema moriwoŋa,” jeŋ jiniŋ marae uŋkoowagawo
sewaŋa megi.
2 Meŋ eŋ Sonda umugawodeeŋ waama gomaŋ ano weeŋ jiliŋjolaŋ kouro qasirinoŋ
keŋgi.
3 Kema amiŋ moma jegi, “Qasiriwaa qaa ootanoŋ jamo somata raji, ii mono moronoŋ
qetambaa?”
4 Kaeŋ jeŋ uugi keno iigi: Jamo somata qatawo ii mono qetaŋgi kema ero.
5 Qasiriwaa jamo qaa oota kaeŋ aantama nano uutanoŋ ugi. Ugi dindiŋgiaageŋ eja
gbaworo moŋ malekuya koriga taaŋa raro iigi. Kaeŋ iima mamaga awawaligi.
6 Awawaligito, kokaeŋ iŋijoro, “Mono toroko mende mobu. Oŋo Nazaret eja
Jiisaswaajoŋ moŋganju. Ii maripoonoŋ qegito, iinoŋ mono gbiliŋ waaja. Kawaajoŋ
koi mende eja. Iibu! Duŋa koi, iikanoŋ sulugi ero.
7 *Kawaajoŋ mono kema Piito ano gowokouruta kuuya buju kokaeŋ iŋijowu, ‘Iinoŋ
mono jeta meŋ oŋoma waladeeŋ Galili prowinsnoŋ kembaa. Oŋo kaaŋagadeeŋ iikanoŋ
kema qaaya jerotiwaa so ii iibu.” ’
8 Kaeŋ iŋijoro aaruŋ jeneŋgia ororo jamo ootanoŋga kamaaŋ bobogariŋ keŋgi.
Sombugia mogitiwaajoŋ qaa moŋ mende jegito, qaagia bogoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Maria Magdalaga iwaanoŋ asugiro.
Mat 28.9-10; Jon 20.11-18

---

* **15:40:** Luuk 8.2-3 * **16:7:** Mat 26.32; Maak 14.28

9 Jiisasnoŋ Maria Magdalaga iwaa uutanoŋga omejiilaŋ 7 oŋotaaro laligoro. Jiisas-
noŋ koomunoŋga waama Sonda gomaamba amandiinoŋ wala Maria ii asugiŋ muro.
10 Asugiŋ muro alaurutanoŋ Jiisaswo laligoŋ kouma kambaŋ iikanoŋ jiŋgeŋ qama
saagiti, Marianoŋ mono iyoŋoonoŋ kema bujuya iŋijoro.
11 Iŋijoroto, Jiisasnoŋ gbiliŋ laligoro Marianoŋ iiroti, ii mende moma laarigi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ alawoita yoroonoŋ asugiro.
Luuk 24.13-35

12 Kawaa gematanoŋ alawoitanoŋ Jerusalem siti mesaoŋ gomaŋ moŋnoŋ kembojoŋ
kananoŋ keni Jiisasnoŋ kaitania meleema asugiŋ orono.
13 Yoronoŋ kaaŋagadeeŋ kema bujuya ii alauruta iŋijorito, yoŋonoŋ ii kaaŋagadeeŋ
mende moma laarigi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta asugiŋ oŋono.
Mat 28.16-20; Luuk 24.36-49; Jon 20.19-23; Apo 1.6-8

14 Kanageŋ gowokouruta 11 yoŋonoŋ ajoroon nene neŋ ragi yoŋoonoŋ kaaŋagadeeŋ
asugiro. Asugiŋ uugia kotiirotiwaajoŋ temboma koomunoŋga waaro iigiti, iinoŋ
bujuya iŋijogi ii mende moma laarigitiwaajoŋ ii jeŋ oŋono.
15 *Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono kantri so kema gomaŋa gomaŋa liligoŋ
ejemba laligoŋ kenjutiwaa so Oligaa Buŋana jeŋ asarigi mobu.
16 Moŋnoŋ Anutu moma laariro oomulu meŋ mugi uuta meleembaati, iinoŋ mono
letoma Siwewaa buŋa koloowaa. Moŋnoŋ mende moma laariŋ yaŋgiseŋ laligowaati,
Anutunoŋ mono iwaa qaa jeŋ tegoro gere siawaa buŋa koloowaa.
17 Moma laariŋ noma laligowuti, ii aiwese meŋ oŋombe kaniagia kokaeŋ koloowaa:
Yoŋonoŋ noo qanoŋ omejiilaŋ oŋotaawuya. Kantri tosia yoŋoonoŋ qaa jeŋ laligowuya.
18 Mokoleŋ borogianoŋ meŋ metaambuya. Nombeŋ warabe apu iwoi negi iikanoŋ
mono mende meŋ boliŋ oŋombaa. Borogia ji ejemba qagianoŋ aŋgi qeaŋgowuya.”
Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Siwe gomanoŋ uro.
Luuk 24.50-53; Apo 1.9-11

19 *Poŋ Jiisasnoŋ qaaya kaeŋ iŋijoro Anutunoŋ wano Siwenoŋ uma Anutuwaa boro
dindiŋanoŋ rama laligoja.
20 Eu laligojato, gowokourutanoŋ mesaoŋ gomaŋ baloŋ so kema Buŋa qaaya jeŋ
seiŋ laligogi. Kaeŋ laligogi Poŋnoŋ yoŋowo gawoŋ meŋ inaaŋ oŋono aŋgoleto asugiro
qaagianoŋ kotiiro. Kiaŋ.

* **16:15:** Apo 1.8 * **16:19:** Apo 1.9-11

Luuk
Oligaa Buŋa Luuknoŋ ooro.
Jeŋ-asa-asari

Uumeleeŋ yoŋonoŋ miti dologa mende meŋ kajuti, dokta Luuknoŋ ii eja uuta Tiofiluswaajoŋ qendeemambaajoŋ ama Oligaa Buŋa koi ooro. Luuk ii Jiisaswaa gowokoya 12 yoŋoonoŋga moŋ qaagoto, Griik ejaga kolooŋ ji ejemba meŋqeeaŋgo gawonoŋ laligoro. Luuknoŋ Jiisaswaa kania woi ii kokaeŋ qendeema nononja: 1) Anutunoŋ Hamoqeqe Toya wasimambaa qaa somoŋgoroti, ii Israel iyoŋoonoŋ kolooro, 2) Iinoŋ kantria kantria meŋ qeaŋgoŋ nonomambaajoŋ karo. Pombaa Uŋa Toroyanoŋ Jiisas oono "Ejemba kamaaŋqeqeta yoŋoojoŋ Oligaa Buŋa" jeŋ asariŋ laligoro. Ejemba iwoi kania kania kawaajoŋ memeqemeaŋ ama laligogiti, Jiisasnoŋ iyoŋoojoŋ majakaka moma ilaaŋ oŋoma laligoro. Luuknoŋ sundu kaaŋa seiseiya areŋgoŋ oodabororo. Luuknoŋ korisorowaa sunduya mamaga ooro. Jiisasnoŋ wala namonoŋ kamaaro ano tetegoyanoŋ namo mesaoŋ Siwenoŋ uro. Kawaajoŋ korisoro seiseiya ii boŋ 1-2 ano boŋ 24 iikanoŋ eja. Jiisasnoŋ Siwenoŋ uro Buŋa gawoŋ meŋ seigi momalaari tuuŋnoŋ somariiŋ somariiŋ keno. Luuknoŋ iikawaa sunduya ii buk qata "Aposol gawoŋ meme," iikanoŋ oorota eja.

Luuknoŋ Oligaa Buŋa ooroti, iikawaa qaa waŋa ii kokaeŋ sokoma ano eja: Qa-makooli gawoŋ megi hoŋa kolooro. Uŋa Toroyanoŋ ejemba sololooŋ oŋono laligogi. Emba yoŋonoŋ Jiisaswo gawoŋ mamaga naŋgoŋ megi. Anutunoŋ siŋgisoŋgogia mesaoŋ laligoro.

Buk kokawaa bakaya waŋa 8 ii kokaeŋ:

Buk kokawaa kania Luuknoŋ ooro boŋ 1.1-4
Jon Oomulu eja ano Jiisas kolooŋ somariiri 1.5–2.52
Jon Oomulu ejanoŋ Anutuwaa gawoŋ mero 3.11-20
Jiisas oomulu meŋ muro aŋgobato mokolooro 3.21–4.13
Jiisasnoŋ qenjaaro gawoŋa Galili prowinsnoŋ mero 4.14–9.50
Galili mesaoŋ kana kema Jerusalem keuro 9.51–19.27
Jerusalem keuma sonda konoga laligoro 19.28–23.56
Waama asugiŋ oŋoma Siwenoŋ uro 24.1-53

Matyuu, Maak, Jon yoŋonoŋ sundu tosia mende oogiti, ii Luuknoŋ iyaŋodeeŋ ooro bakaya 2 ano 6 iikanoŋ eja. Sundu tosia ii kokaeŋ: Gajoba yoŋonoŋ rii qagi. Lama galeŋ yoŋonoŋ Jiisas kolooro kaŋ iigi. Jiisasnoŋ melaadianoŋ jiwowoŋ jigonoŋ uro. Samaria ejanoŋ gbilibuuruŋ eja kiaŋkomuŋ muro ano qewoloŋ ejanoŋ siŋgisoŋgonoŋ kemeŋ sooroti, iikawaa sareqaaya.

Luuknoŋ tere Tiofiluswaa ooro.

1 Gejatootoo ejembanoŋ Hamoqeqe Toya koloowaatiwaa qaa jegi iikawaa hoŋa batunananoŋ asugiroti, ejemba mamaganoŋ kawaa sunduya kanaiŋ oogi.

2 Iwoi hoŋa ii batunananoŋ asugiro tosianoŋ ii kanakanaiyanoŋga kanaiŋ kouma iyaŋgiaa jaagianoŋ iima moma yagogiti, yoŋonoŋ iikawaa so kawaa bujuya toroqeŋ jeŋ seigi gejananoŋ kemeŋ ananaa buŋa kolooro. Ejemba kaaŋa yoŋonoŋ Buŋa ii kanaiŋ papianoŋ ooŋ areŋgogita eja.

3 Niinoŋ kaaŋagadeeŋ iwoi kuuya asugiŋ kouroti, ii tororo qisiŋ oŋombe kanianoŋga kanaiŋ jegi moma kotojeŋ. Oo Tiofilus niinoŋ goojoŋ mobe uuta koloojaŋ. Niinoŋ giwo qaa amiŋ mobotiwaajoŋ mobe awaa kolooro Jiisaswaa sunduya ii kuuyagadeeŋ areŋgoŋ oojeŋ.

4 Buŋa qaa hoŋa kuma goŋgi mojaŋi, giinoŋ iikawaa kania weeŋgoŋ korebore moma komuwa. Kiaŋ.

Jon koloowaatiwaa qaaya Geibrielnoŋ jero.

5 *Judia prowinswaa kiŋ qata Herod iwaa kambaŋanoŋ eja moŋ qata Zekaraia laligoro. Iinoŋ jigo gawoŋ galeŋ laligoŋ Abaiawaa gawoŋ areŋnoŋ nano. Embia qata Elisabet iinoŋ kaaŋagadeeŋ jigo gawoŋ galeŋ Aarombaa gbili moŋ kolooro.
6 Yoronoŋ Anutuwaa jaanoŋ laaligo dindiŋa laligoŋ Pombaa jojopaŋ qaa ano jeŋkooto ii kuuya tororo otaaŋ koposowaa qaagara qaa laligori.
7 Laligorito, Elisabetnoŋ kopimbaajoŋ gbiligara qaa laligoŋ ejemba waŋa koloori.
8 Kambaŋ moŋnoŋ Abaiawaa gawoŋ areŋ kambaŋanoŋ karo Zekaraianoŋ jigonoŋ galeŋ gawoŋ mewaatiwaajoŋ Anutuwaa jaasewaŋanoŋ kouro.
9 Kouro jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ kaiyakagia otaaŋ batugianoŋ gawoŋ mendeema Zekaraia metogogi Pombaa alatanoŋ uma jiniŋ moroŋawo ooro.
10 Jiniŋ marae ooŋooŋ kambaŋanoŋ kaŋ kuuro iinoŋ iwoi moroŋawo ii ooro ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ jiwowoŋ jigo seleeŋgeŋ mamboma Anutu qama kooliŋ ragi.
11 Jiniŋ ooro moroŋanoŋ pumpuŋgoŋ miri uuta sokono kanoŋ Pombaa gajoba moŋnoŋ alatanoŋ eu asugiŋ muŋ boria dindiŋaageŋ nano.
12 Nano Zekaraianoŋ iima aaruŋ toroko moro.
13 Toroko moroto, gajobanoŋ kokaeŋ ijoro moro, “Zekaraia, gii toroko mende moba. Anutunoŋ qamakooliga modaboroja. Kawaajoŋ embaganoŋ koro ama koko meraga mewaa. Ii mero giinoŋ qata Jon qaba.
14 Meraga kolooro uuganoŋ iwaajoŋ qeaŋgoro aisoona ejemba mamaganoŋ korisoro mobuya.
15 *Ii nemuŋaa goroŋ uutanoŋ raro Uŋa Toroyanoŋ iikanondeeŋ kanaiŋ uuta saa qero somariiŋ wain me apu kotiga ii mende neŋ Pombaa kooroŋanoŋ eja uuta koloon laligowaa.
16 Kaeŋ laligoŋ Israel ejemba mamaga uugia meleeno Poŋgia Anutuwaanoŋ eleembuya.
17 *Anutuwaa Uŋanoŋ gejatootoo eja Elaija inaaro ku-usuŋ qaganoŋ gawoŋ meroti, iinoŋ mono iikawaa so waladeeŋ keno Poŋnoŋ gematanoŋ kawaa. Iinoŋ kema kanageso uu kuuŋ oŋono Poŋnoŋ kawaatiwaajoŋ jojoriŋ nambuya. Maŋ ano merabora juma deeŋgi uukuukuu meŋ oŋono mombo metulaŋgoŋ aowuya ano qootogo ejemba ii dindiŋa yoŋoo momo areŋnoŋ keubuya.”
18 Siwe gajobanoŋ kaeŋ ijoro Zekaraianoŋ jero, “Embanawo noronoŋ ejemba waŋa koloojotiwaajoŋ qaaganoŋ mono nomaeŋ hoŋawo koloonaga?”
19 *Kaeŋ jero meleeno, “Nii Geibriel. Niinoŋ Anutuwaa wambu-sooŋanoŋ nambe wasiŋ nono buju awaa koi meŋ kaŋ gijowe mojaŋ.
20 Noo qaa jena hoŋawo koloowaati, giinoŋ ii jewe mende moma laarijaŋiwaajoŋ qaaga mono muuŋgoro nekoŋ laligowa. Kaeŋ laligona buju qaa kokawaa hoŋa koloowaatiwaa kambaŋa kaŋ kuuro iikanoŋ neselaŋga lolooro qaa mombo jewaga.”
21 Kambaŋ biiwianoŋ kanoŋ ejembanoŋ mamboma rama Zekaraianoŋ jiwowoŋ jigonoŋ eu kambaŋ koriga nanotiwaajoŋ uugianoŋ motoqoto mogi.
22 Kaeŋ ama ragi seleeŋgeŋ kamaaŋ qaa jemambaajoŋ amamaaro moma asariŋ kokaeŋ jegi, “Iinoŋ jiwowoŋ jigonoŋ nama jaaya meleeno Siwenoŋga uŋa moŋ iija.” Kaeŋ jegi borianondeeŋ kaisare ama oŋoma nekoŋ koloon laligoro.
23 Kaeŋ laligoŋ jigo gawoŋ meme kambaŋanoŋ tegoro eleema mirianoŋ keno.

* **1:5:** 1 Hist 24.10 * **1:15:** Jaŋ 6.3 * **1:17:** Mal 4.5-6 * **1:19:** Dan 8.16; 9.21

24 Weeŋ tosia tegoro Elisabetnoŋ koro ama koiŋ 5 kawaa so mirinoŋ asaŋgoŋ kokaeŋ
jeŋ rama laligoro,
25 “Merana qaawaajoŋ ejembanoŋ meŋ kamaaŋ noŋgi Poŋnoŋ wambusooŋ qeŋ
noma iikawaa lombota meŋ giliŋ kiaŋkomuŋ nonja.” Kiaŋ.

Jiisas koloowaatiwaa qaaya Geibrielnoŋ jero.

26 Elisabetnoŋ koro anotiwaa koiŋa 6 kolooro Anutunoŋ gajobaya qata Geibriel
wasiro Galili prowinswaa gomaŋa moŋ qata Nazaret kanoŋ kamaaro.
27 *Kamaaŋ emba saraŋ jumuŋa qata Maria iwaanoŋ keno. Iinoŋ eja qata Joosef
iwaa emba buŋaga laligoro. Joosefnoŋ kiŋ Deiwidwaa gbilia moŋ kolooro.
28 Gajobanoŋ Mariawaanoŋ kema kokaeŋ ijoro, “Oo Maria, weeŋga awaa. Poŋnoŋ
kaleŋmoriaŋ goma giwo namba.”
29 Kaeŋ ijoroto, Marianoŋ joloŋ iikawaajoŋ mamaga aaruŋ kania moŋgama moto-
qoto moro.
30 Motoqoto moro kokaeŋ ijoro, “Maria, Anutunoŋ kaleŋmoriaŋ gono iwaa jaanoŋ
sokonjaŋ. Kawaajoŋ toroko mende moba.
31 *Moba, giinoŋ koro ama koko meraga mewaga. Meŋ qata Jiisas qaba.
32 *Jiisas iinoŋ somariiŋ eja qabuŋayawo kolooro qata ‘Uuta somataa Meria,’ qagi
laligowaa. Kaeŋ laligoro Poŋ Anutunoŋ amboya kiŋ Deiwidwaa jiŋkaroŋ duŋ muro
ejemba galeŋ koma oŋoma laligowaa.
33 Jeikobwaa kanageso yoŋoo kiŋgia koloon tetegoya qaa galeŋ koma oŋoma
laligowaa. Bentotoŋa iikanoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ mende qaombaa.”
34 Gajobanoŋ kaeŋ ijoro Marianoŋ jero moro, “Yei! Nii ejawaa kania mende mojeŋ.
Kawaajoŋ qaa jejaŋi, iikawaa hoŋa mono nomaeŋ koloowaa?”
35 Kaeŋ jero moma meleeno, “Uŋa Toroyanoŋ mono aŋgoŋ koma gono Anutu uuta
somataa esuŋanoŋ sokoma turuŋ gombaa. Kawaajoŋ mera mewagati, iinoŋ toroya
kolooro ejembanoŋ qata ‘Anutuwaa Meria,’ jeŋ qamakebuya.
36 Moba. Tinitosaga Elisabet iinoŋ kaaŋagadeeŋ ‘Kopiŋ laligoŋ mera memambaajoŋ
amamaaja,’ jegito, kileŋ emba waŋa kolooŋ kambaŋ kokaamba koko merawaa
koroyawo kolooro koiŋa 6 kolooja.
37 *Anutunoŋ iwoi moŋ amambaajoŋ jeŋ ii mende amamaaŋkeja.”
38 Kaeŋ jero Marianoŋ ijoro, “Moba, niinoŋ Pombaa weleŋqeqe emba koloojeŋ.
Kawaajoŋ qaa jejaŋi, iikawaa so saanoŋ kolooŋ nomba.” Kaeŋ ijoro Siwe gajobanoŋ
mesaoŋ keno. Kiaŋ.

Marianoŋ Elisabetwaanoŋ kusu kema iiro.

39 Marianoŋ ii moma kambaŋ koriga mende kolooro waama uulaŋawo jojoriŋ gomaŋ
baaŋanoŋ uma Judia prowinswaa taoŋa moŋnoŋ keno.
40 Kema Zekaraiawaa mirinoŋ uma embia Elisabet iima aisooŋ joloŋa jero.
41 Joloŋa jero iikanondeeŋ moro koko meranoŋ goroŋ uutanoŋ luguŋ uma kamaaro
Uŋa Toroyanoŋ Elisabetwaa uuta saa qero.
42 Saa qero qa somata qama kokaeŋ jero, “Oo alana, Anutunoŋ kotumotueya uuta
ama gono emba batunananoŋ laligowaga ano mera mewagati, ii kaaŋiadeeŋ kotuegoŋ
mubaa.
43 Nomaembaajoŋ Poŋnaa nemuŋanoŋ kaŋ niiro kaeŋ kolooŋ nonja?
44 Moba, gii jolona jena qaa aroga gejananoŋ kemero meranoŋ goronanoŋ
kaaŋagadeeŋ korisoro qaganoŋ luguŋ uma kamaaja.
45 Poŋnoŋ buju qaaya jero moma iikawaa hoŋa asugiwaati, ii moma laarijaŋiwaajoŋ
goojoŋ mobe simbawoŋawo koloojaŋ.” Kiaŋ.

---

* **1:27:** Mat 1.18 * **1:31:** Mat 1.21 * **1:32:** 2 Sml 7.12, 13, 16; Ais 9.7 * **1:37:** Jen 18.14

Marianoŋ korisoro rii qaro.

46 *Marianoŋ qaa ii moma kokaeŋ jero,
“Ii-ia! Noo uu kononanoŋ mono jinoŋa qaa Poŋ mepeseeja.
47 Noo uŋananoŋ Anutu, Hamoqeqe Tonaajoŋ aisooŋ koriaŋ maaja.
48 *Niinoŋ weleŋqeqe emba kamaaŋqeqeta laligojento, Anutunoŋ kileŋ ba koma kiaŋkomuŋ nonja.
Moba, ejemba tuuŋa tuuŋa kete kanaiŋ koloowuti, yoŋonoŋ mono noojoŋa ‘Simbawoŋawo!’ jeŋ mepeseeŋ noma laligowuya.
49 Ku-usuŋ Toyanoŋ mono aŋgoleto uuta meŋ nono laligojeŋ.
Iwaa qata ii Toroya.
50 Ejemba kete namonoŋ laligojuti ano kanageŋ koloon seiwuti, iyoŋoo batugianoŋ isi daeŋ yoŋonoŋ Anutuwaa jeta uuguwubotiwaa toroko mobuti, iwaa kiaŋkomuyanoŋ mono yoŋowo pondaŋ ewaa.
51 Anutunoŋ borianoŋ aŋgoleto meŋ iikanoŋ usuŋa
qendeema nonono iiniŋ.
Ejemba iyaŋgia meŋ biwiiŋ aoŋ sewaŋpiriŋ laligojuti, Anutunoŋ mono ii kondeema oŋono simbiriŋsambaraŋ koloon laligoju.
52 *Kiŋ poŋa poŋa jiŋkaroŋ duŋgianoŋ rama ejemba galeŋ
koma oŋoma laligogiti, Anutunoŋ ii iikanoŋa qetegoŋ utama oŋono kamaagi.
Kamaagito, kamaaŋqeqeta iiga mono meŋ uma oŋono.
53 Ejemba iwoiwaa memeqemeyaŋ ama laligogiti, iyoŋoo uugia mono
iwoi awaa awaanoŋ saa qeroto,
ejemba qaqabuŋagiawo ii wasiŋ oŋono borogia bobora eeŋ keŋgi.
54-55 *Anutunoŋ ambosakoŋurunana metogoŋ uŋuano Israel koloogi nono
toroqeŋ Anutuwaa weleŋqeqeuruta laligojoŋ.
Anutunoŋ wala eeŋanoŋ jojopaŋ qaaya kokaeŋ jeŋ somoŋgoŋ nonono, ‘Niinoŋ Aabram ano iwaa gbiliuruta tetegoya qaa laligoŋ uma laligowuti, ii kiaŋkomuŋ oŋoma laligomaŋa.’
Kaeŋ jeŋ qaaya ii mende duduuŋ laligoŋ kouro.
Qaagoto, iinoŋ mono qaa jeta ii otaaŋ laligoŋ kete baagoŋ nonomambaajoŋ kaja.”
Marianoŋ kaeŋ jero.
56 Marianoŋ koiŋ karoon kawaa so Elisabetwo laligoŋ mombo mirianoŋ eleeno.
Kiaŋ.

Jon Oomulu ejanoŋ kolooro.

57 Elisabetwaa mera meme kambaŋanoŋ kaŋ kuuro koko meraga mero.
58 Koko meraga mero miri kosianoŋ laligogiti ano tinitosauruta yoŋonoŋ Poŋnoŋ kiaŋkomu uuta qendeema muroti, ii moma asariŋ iwo motoon korisoro aŋgi.
59 *Korisoro ama weeŋ 7 tegoro waama kema Anutuwaa aiweseya mera selianoŋ kotowutiwaajoŋ ajoroogi. Ajoroon maŋaa qata Zekaraia ii wase meŋ muwombaajoŋ jegi.
60 Jegito, nemuŋanoŋ jero, “Ii qaagoto, qata mono Jon qaboŋa.”
61 Jero kokaeŋ ijogi moro, “Jon qajanto, goo tinitosaga yoŋoonoŋga mombaa qata kaeŋ mende eja.”
62 Kaeŋ ijogi nama maŋanoŋ iwaa qata qabaatiwaa qisiŋ borogianoŋ kaisare aŋgi.
63 Kaisare aŋgi tafewaajoŋ qisiro mugi iikanoŋ tere kokaeŋ ooro, “Qata ii Jon.” Kaeŋ ooro iikawaajoŋ kuuya aaruŋ tililiŋgogi.

* **1:46:** 1 Sml 2.1-10 * **1:48:** 1 Sml 1.11 * **1:52:** Job 5.11; 12.19 * **1:54-55:** Jen 17.7 * **1:59:** Lew 12.3

64 Aaruŋ tililiŋgogi iikanondeeŋ buuta afaaŋgoro neselaŋa lolooro qaa jeŋ Anutu
mepeseero.
65 Mepeseero alaurugia kuuya yoŋonoŋ qarasombugia mamaga mogi. Mogi iwoi
kolooroti, iikawaa bujuya amiŋ mogi seiŋ Judia baaŋa gomaŋ kuuya sokono.
66 Bujuya amiŋ mogi kuuyanoŋ ii moma uu kononŋgianoŋ ama aŋgoŋ koŋgi. Poŋnoŋ
ku-usuŋa kokosaposapo qaganoŋ maaro laligoroti, iikawaa kania moma asariŋ kokaeŋ
jegi, “Mera koi kanoŋ somariiŋ mono naa iwoiga moŋ nomaeŋ ama menaga?” Kiaŋ.

Zekaraianoŋ gejatootoo qaa jero.

67 Kaeŋ jegi Uŋa Toroyanoŋ maŋa Zekaraiawaa uuta saa qero gejatootoo qaa kokaeŋ
jero,
68 “Nono Israel nonoonoŋ Poŋ Anutu mepeseewoŋa. Ii-ia!
Iinoŋ mono kanagesouruta ba koma nonoma dowenana memambaajoŋ jojoriŋ
kawaa.
69 Anutunoŋ weleŋ ejia kiŋ Deiwidwaa kanageso nonoo batunananoŋga
eja ku-usuŋawo kuuro waama Hamoqeqe Tonanaga koloowaa.
70 Monowaa monoyanoŋga gejatootoo ejembauruta tak-kootoya
ii sololoon oŋono qaa je kokaeŋ jeŋ laligogi,
71 ‘Niinoŋ mono kereurugia yoŋoo esuŋgia qewe kamaaro oŋoo sewaŋgia so-
moŋgomaŋa.
Daeŋ yoŋonoŋ kazi ama oŋombuti, niinoŋ mono kuuya iyoŋoo borogianoŋga
metogoŋ sopa somoŋgoŋ oŋomaŋa.’
72 Qaa kaeŋ jeŋ beŋurunana kiaŋkomuŋ oŋoma yoŋowo soomoŋgo
areŋ tania moŋ somoŋgoroti, ii romoŋgoŋ otaaro hamoqeqewaa hoŋa asugiwaa.
73 Soomoŋgo qaa ii beŋnana Aabrahambaajoŋ jeŋ jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiirota eja.
74 Soomoŋgo qaa iikawaa hoŋa kokaeŋ:
Iinoŋ nono kereurunana yoŋoo borogianoŋga metogoŋ nonono yoŋoojoŋ toroko
mende moma weleŋa qeŋ muŋ laligowoŋa.
75 Iinoŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniŋ iwaa jaanoŋ soraaya kolooŋ
laaligonana hoŋa dindiŋa kaeŋ laligoŋ komuwoŋa.
76 *Oo kokona Jon, giinoŋ somariiŋ laligoŋ waladeeŋ kema ejemba uugia
mindiŋgoŋ iikaaŋ ama Pombaa kania meleuna kawaa.
Kawaajoŋ qaga ‘Anutu uuta somataa gejatootoo ejaga,’ kaeŋ qagi laligowaga.
77 Kaeŋ laligoŋ hamoqeqe Toyaa kania ii Anutuwaa kanagesouruta kuma
oŋona ii moma kotoŋ uugia meleeŋgi Anutunoŋ siŋgisoŋgogia soŋgbama
mesaowaa.
78 Anutunananoŋ uutanoŋ jopagoŋ kiaŋkomuŋ nonomakeja.
Kaeŋ ama ba koma nonoma widia eukanoŋa ano bilikbilik anja.
Kawaajoŋa nononoŋ mono weŋgeraŋ suluro asuganoŋ asariwombaa anjoŋ.
79 *Nono paŋgamanoŋ tiŋtuaŋ raniŋ koomuwaa kondomondo Toyanoŋ aŋgoŋ
koma nonomakejato, weeŋ jiliŋjolaŋ kouma qanananoŋ kuuŋ meŋ asariŋ
nonombaa.
Meŋ asariŋ nonono luaewaa kania asuganoŋ asugiro iima iikanoŋ keuma riiŋ
nambonja.” Zekaraianoŋ kaeŋ jero.
80 Mera Jon iinoŋ somariiŋ waaro Uŋa Toroyanoŋ inaaŋ muro Anutuwaa qele eja
kotakota kolooro. Kaeŋ koloon baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ laligoro kambaŋanoŋ kaŋ
kuuro Israel kanageso yoŋoo jaagianoŋ asuganoŋ asugiŋ qenjaaro gawoŋa kanaiŋ
mero. Kiaŋ.

---

* **1:76:** Mal 3.1 * **1:79:** Ais 9.2

2

Jiisas Betlehem taonoŋ kolooro.
Mat 1.18-25

1 Jon Oomulu ejanoŋ kolooro kambaŋ kanoŋ Siisa-kiŋ Oogastus iinoŋ Room sitinoŋ gomaŋa gomaŋa galeŋ koma oŋono. Galeŋ koma oŋoma takis kanaiŋ mewutiwaajoŋ gawmambaa jeŋkooto ano gomaŋa gomaŋa kuuya yoŋonoŋ ajoroogi kuskus (sensus eja) yoŋonoŋ qagia papianoŋ ooŋ areŋgogi.
2 Areŋ gawoŋ ii kambaŋ mutuyaga megi. Megiti, kambaŋ iikanoŋ eja qata Kwirinius iinoŋ Siria prowinswaa gawana laligoŋ galeŋ koma oŋono.
3 Oogastusnoŋ jeŋkooto ano ejemba korebore horoŋ keuma qagia areŋnoŋ oowutiwaajoŋ iyaŋgiaa kolokoloo gomaŋgia waŋa so keŋgi.
4 Galili prowinswaa taoŋ qata Nazaret iikanoŋ eja qata Joosef laligoro. Iwaa amboya ii kiŋ Deiwid. Kiŋ Deiwidwaanoŋ taoŋ qata Betlehem ii Judia prowinsnoŋ ero. Kawaajoŋ Joosefnoŋ Nazaret mesaoŋ uma kemeŋ Betlehem keno.
5 Kemaŋ jero kambaŋ kanoŋ emba buŋaya qata Maria ii koroyawo laligoro. Laligoro ii aima ŋaoŋ qagara oowutiwaajoŋ motooŋ keni.
6 Kema Betlehem keuri Mariawaa mera meme kambaŋanoŋ kaŋ kuuro.
7 Kaŋ kuuro qenjaaro ee mirinoŋ keuma iikawaa uutanoŋ tintiŋa moŋ mende mokoloori. Kawaajoŋ bao bulmakao mirianoŋ uma rari. Rama iikanoŋ mutu meria meŋ oponoŋ esuuŋ bulmakao juuyanoŋ ano kemeŋ ero. Kiaŋ.

Lama galeŋ yoŋonoŋ Siwe gajoba iŋiigi.
8 Betlehem taoŋ gomaŋ kanoŋ eja tosianoŋ gomantiiŋa so baloŋ koria iikanoŋ kema lama tuuŋgia galeŋ koma oŋoma laligogi.
9 Kaeŋ laligogi gomantiiŋa kanoŋ Pombaa gajoba moŋnoŋ kosogianoŋ asugiŋ oŋono. Asugiŋ oŋono Pombaa asamararaŋanoŋ liligoŋ oŋoma asariro sombugia moma jeneŋgia ororo.
10 Jeneŋgia ororoto, Siwe gajobanoŋ iŋijoro, “Mono geja ambu! Niinoŋ korisoro Buŋa somata ejemba korebore yoŋoojoŋ meŋ kajeŋ, ii iŋisaama oŋomaŋa. Kawaajoŋ jeneŋgia mono mende orowa.
11 Buŋa ii kokaeŋ: Oŋoo Hamoqeqe Togianoŋ keteda koi kolooja. Iinoŋ kiŋ Deiwidwaa taonoŋ kolooŋ Poŋ qata Kraist kolooja.
12 Qaa iikawaa aiweseya ii kokaeŋ: Oŋo mono kema mera sayawo oponoŋ esuuŋ bulmakao juuyanoŋ aŋgi eji, ii mokoloowu.”
13 Gajobanoŋ kaeŋ jero iikanondeeŋ gajoba tuuŋ somatanoŋ Siwenoŋga asugiŋ iwo aitoŋgoŋ Anutuwaa mepemepesee rii qama kokaeŋ jegi,
14 “Anutuwaa qabuŋaya mepeseeniŋ Siwenoŋ eukanoŋ uja.
Iinoŋ ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, iyoŋoojoŋ uuqeeaŋgo moma balonoŋ luae ama oŋonja.” Kiaŋ.

Lama galeŋ yoŋonoŋ kema Jiisas iigi.
15 Gajoba yoŋonoŋ oŋomesaoŋ Siwenoŋ eleema ugi lama galeŋ yoŋonoŋ aŋgio kokaeŋ jegi, “Ayo, Betlehem kanoŋ iwoi kolooro Poŋnoŋ iikawaa qaaya jero mojoŋi, nono mono ii kema iiboŋa.”
16 Kaeŋ jeŋ esuŋgiagadeeŋ kema Maria Joosef ano mera sayawo bulmakao juuyanoŋ eroti, mokoloon iigi.
17 Iima nama gajobanoŋ merawaa qaa jero moma kagiti, ii iŋisaama jeŋ asarigi.
18 Jeŋ asarigi mogiti, iyoŋonoŋ korebore aaruŋ waliŋgogi.
19 Waliŋgogito, Marianoŋ qaa kuuya ii uu kononŋanoŋ ama duŋguŋ somoŋgoŋ kania romoŋgoŋ laligoro.

20 Waliŋgogito, iwoi kuuya Siwe gajobanoŋ jerotiwaa so asugiroti, ii lama galeŋ yoŋonoŋ iima moma kawaajoŋ Anutuwaa korisoro rii qama mepeseegi. Mepeseeŋ mesaoŋ eleema keŋgi. Kiaŋ.

Mera qata Jiisas qagi.

21 *Jiisas kolooro Sonda motooŋgo kawaa so tegoro Anutuwaa aiweseya selianoŋ kotowombaa kambaŋa karo qata Jiisas qagi. Siwe gajobanoŋ qa ii waladeeŋ qama murogo kambaŋ iikanondeeŋ nemuŋaa goroŋ uutanoŋa kolooro. Kiaŋ.

Jiisas wama Anutuwaa buŋa aŋgi.

22 *Mooseswaa Kana qaanoŋ qaa kokaeŋ eja, “Embanoŋ koko meria mutuya meŋ weeŋ 40 kuuŋanoŋ laligoro tegoro suru guluga koma konjoratiŋ muŋ oŋo mono jiwowoŋ jigonoŋ uma mera ii Pombaa jaanoŋ aŋgi iwaa buŋa koloowaa.” Kawaajoŋ kambaŋ ii kaŋ kuuro Joosef Maria yoronoŋ qaa ii teŋ koma Jiisas wama Pombaa buŋa koloowaatiwaajoŋ Jerusalem uri.

23 *Pombaa Kana qaanoŋ qaa kokaeŋ oogita eja, “Mera mutuya kuuya ii mono qegi Pombaa buŋa soraaya koloowuya.” Yoronoŋ qaa ii otaari.

24 Kaaŋagadeeŋ Pombaa Kana qaanoŋ jeŋkooto qaa ejiwaa so kewo me kewosusu kooŋ woi ii siimoloŋ oowaotiwaajoŋ Jerusalem sitinoŋ uma keni.

25 Kambaŋ iikanoŋ eja moŋ qata Simeon Jerusalem laligoro. Iinoŋ uuta jumuŋa Anutuwaanoŋ qokotaaŋ uumeleembaa komagbiligbili ano Uŋa Toroyanoŋ iwo nano Hamoqeqe Toyanoŋ Israel uutanoŋ asugiwaatiwaajoŋ mamboma laligoro.

26 Mamboma laligoro Uŋa Toroyanoŋ qaa kokaeŋ isaano, “Gii Pombaa Hamoqeqe Toya Kraist asugiro wala iimago koomuwagatiwaa siimboboloya mobaga.”

27 Nemuŋmaŋanoŋ Mooseswaa Kana qaa otaaŋ Jiisas wama jiwowoŋ jigonoŋ uri. Uri Uŋa Toroyanoŋ Simeon sololooro kambaŋ iikanondeeŋ kaaŋagadeeŋ jigonoŋ uro.

28 Uma mera ii iima meŋ dooŋgoŋ Anutu mepeseeŋ kokaeŋ jero,

Simeombaa korisoro rii

29 “Oo Poŋ, kete weleŋ ejaganoŋ saanoŋ kema uuluaenoŋ laligoŋ komuwaa.

30 Goo qaaga eji so Hamoqeqe Toya wasina asugiro ii neenaa jaananoŋ
iima simbawoŋawo mojeŋ.
Kawaajoŋ saanoŋ kema komumaŋa.

31 Giinoŋ hamoqeqe gawombaa kania mozozoŋgoŋ kantri kuuya yoŋoojoŋ iŋisaama oŋona ii iima moma kotowu.

32 *Giinoŋ Hamoqeqe Toyaa asasaga iŋisaana waba kantri yoŋoo
uugia kuuro asariwu
ano qabuŋaganoŋ geeŋgaa kanagesoga Israel nonoo batunananoŋ kaaŋiadeeŋ somariiwaa.”

Simeombaanoŋ gejatootoo qaa

33 Simeonoŋ merawaajoŋ qaa kaeŋ jero nemuŋmaŋanoŋ moma kiko ama waliŋgori.

34 Waliŋgori kotuegoŋ oŋoma nemuŋa Maria kokaeŋ ijoro,
“Moba, Anutunoŋ mera koi kuuŋ ano Israel ejemba seiseiyanoŋ ii gema qeŋ kamaaŋ uŋuro
mamaganoŋ uugia meleema qeaŋgowuya.
Anutu aŋo ii ano aiwese kolooro mamaganoŋ ii toropere jeŋ mubuya.

35 Toropere jeŋ mugi uumomogia aasaŋgoya ii kaeŋ asuganoŋ asugiwaa.
Geeŋgaa uuganoŋ kaaŋagadeeŋ wosobiri kolooro iikanoŋ soo sulutuk aaŋa kaaŋa uuga kuuŋ qosombaa.” Kiaŋ.

---

* **2:21:** Lew 12.3; Luuk 1.31 * **2:22:** Lew 12.6-8 * **2:23:** Eks 13.2, 12 * **2:32:** Ais 42.6; 49.6; 52.10

Ana embawaanoŋ gejatootoo qaa

36 Jerusalem kanoŋ gejatootoo emba waŋa moŋ qata Ana laligoro. Iwaa isia qata
Aser, maŋa qata Fanuel. Emba kanoŋ saraŋanoŋ eja meŋ laligoro gbani 7 motooŋ
laligori.
37 Laligori loya komuro malo kolooŋ laligoŋ kouro kambaŋ iikanoŋ gbania 84
kolooro. Iinoŋ kambaŋ so jiwowoŋ jigonoŋ uma ii weeŋ moŋ mende mesaoroto,
gomantiiŋa asasaga Anutuwaajoŋ nene siŋgiŋ laligoŋ qama kooliŋ waeya meŋ
mepeseeŋ laligoro.
38 Iinoŋ kambaŋ iikanondeeŋ kouma mera ii iima Anutu mepeseero. Anutunoŋ
Jerusalem ejemba dowegia mewaatiwaajoŋ mamboma laligogiti, kuuya iyoŋoojoŋ
mera iikawaa kania jeŋ asariro mogi. Kiaŋ.

Jiisaswo Nazaret eleeŋgi.

39 *Joosef Maria yoronoŋ Poŋnoŋ areŋa jeŋ kotoro Kana qaanoŋ eji, ii kuuya ani
tegoro Galili prowinsnoŋ eleema taoŋgara Nazaret kanoŋ keni.
40 Meranoŋ somariiŋ waama kotiiŋ momakootoyanoŋ asugiŋ saa qero Anutuwaa
kaleŋmoriaŋanoŋ turuŋ muro laligoro.

Jiisas gbania 12 kolooro jiwowoŋ jigonoŋ ugi.

41 *Jiisaswaa nemuŋmaŋanoŋ gbani so kiaŋkomu* kendoŋ kambaŋanoŋ Jerusalem
sitinoŋ uma kemakegi.
42 Kaeŋ laligoŋ Jiisas gbania 12 kolooro siligia amakejutiwaa so kambaŋa kaŋ kuuro
kaaŋagadeeŋ uma keŋgi.
43 Kema laligoŋ kendoŋ kambaŋ iikanoŋ tegoro eleema mirigaranoŋ keni. Kenito,
mera gbaworo Jiisasnoŋ Jerusalem raro nemuŋmaŋanoŋ ii mende moma kotori.
44 “Iinoŋ ejemba tuuŋlelembe yoŋowo kenja,” jeŋ weeŋ motooŋgowaa so kana kema
sakiti ano alaurugara yoŋoo uugianoŋ qama moŋgani.
45 Qama moŋganito, mende mokolooŋ mombo eleema Jerusalem kema moŋgani.
46 Moŋgama laligori weeŋ karooŋ tegoro jiwowoŋ jigonoŋ uma iikanoŋ mokoloori.
Mokoloori eja somata yoŋoo batugianoŋ raro. Raro kuma mugiti, ii moma qisiŋ oŋoma
raro.
47 Rama Buŋa qaawaa kania tororo moma asariŋ dindiŋagadeeŋ meleeno korebore
yoŋonoŋ ii moma waliŋgogi.
48 Nemuŋmaŋanoŋ iima aaruŋ nemuŋanoŋ ijoro, “Merana, gii nomaembaajoŋ kaeŋ
ama noronjaŋ? Moba, maŋgawo noro goojoŋ majakaka moma qama moŋgama
laligori.”
49 Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleema orono, “Oro mono naambaajoŋ nii moŋgama nonjao?
Nii neenaa Amanaa mirinoŋ rabe sokonji, ii mojao me qaago?”
50 Kaeŋ meleema oronoto, yoronoŋ qaa jeroti, iikawaa kania ii mende moma asariri.
51 Mende moma asaririto, kileŋ waama yorowo eleema Nazaret taonoŋ kema
nemuŋmaŋa teŋ koma oroma laligoro. Jiisasnoŋ qaa jeroti, nemuŋanoŋ ii kuuya moma
uu kononŋanoŋ ama somoŋgoŋ aŋgoŋ kono.
52 *Jiisasnoŋ laligoŋ somariiro gbania uro momakootoya asariŋ seiro Anutunoŋ
kaleŋmoriaŋa muro kotiiŋ ejemba ano Anutu yoŋoo jaagianoŋ sokoma oŋono. Kiaŋ.

3

Jon Oomulu ejanoŋ Buŋa qaa jero.
Mat 3.1-12; Maak 1.1-8; Jon 1.19-28

---

* **2:39:** Mat 2.23 * **2:41:** Eks 12.1-27; Dut 16.1-8 * **2:41:** Anutunoŋ Iijipt kanoŋ Israel ejemba iŋiima koboon uŋuuguroti, kiaŋkomu kendoŋ iikawaa qata moŋ Pasowa. * **2:52:** 1 Sml 2.26; Gba 3.4

1 Zekaraiawaa meria Jon iinoŋ gawoŋa kanairo. Kambaŋ kanoŋ Siisa-kiŋ qata
Taiberius iinoŋ Room sitinoŋ laligoŋ gomaŋa gomaŋa mindiriŋ gbani 15 eja poŋ kolooŋ
toroqeŋ galeŋ koma oŋono laligogi. Galeŋ koma oŋomambaajoŋ gomaŋa gomaŋa Israel
liligoŋ ejuti, ii mosoŋgi bakaya 4 kolooro yoŋoo kiŋgia 4 ii kokaeŋ kuuŋ oŋoŋgi:
Pontius Pailot, Herod, Filip ano Lisanias. Pontius Pailot ii Judia prowinswaa
gawanagia laligoro. Kiŋ Herodnoŋ Galili prowins galeŋ koma oŋono ano data Filipnoŋ
Ituria ano Trakonitis prowins woi yoŋoo poŋgiaga laligoro ano Lisanias iinoŋ Abilene
gomaŋ meŋ laligoro.
2 Jigo gawoŋ galeŋ waŋa woi laligori, qagara Anas ano Kaiafas. Kambaŋ kanoŋ
Zekaraiawaa meria Jon iinoŋ baloŋ qararaŋkoŋ-koŋanoŋ laligoro Anutuwaanoŋ Buŋa
qaa kolooro moro.
3 Anutuwaa Buŋa moma kema Jordan apu bereŋaa kosianoŋ gomaŋ so liligoŋ
laligoro. Liligoŋ laligoŋ Buŋa qaanoŋ uugia kuuŋ kokaeŋ jeŋ laligoro, “Oŋo mono
uugia meleeŋgi niinoŋ oomulu meŋ oŋomaŋa. Kaeŋ aŋgi Anutunoŋ siŋgisoŋgogia
soŋgbama mesaowaa.”
4 *Kawaa qaaya ii gejatootoo eja Aisaianoŋ oorota iwaa Buju Terenoŋ kokaeŋ eja,
“Qele gajoba moŋnoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ qama laligoro kema qata kokaeŋ
mobu,
‘Poŋnoŋ kawa-oo! Kawaajoŋ mono jojoriŋ kania meleuwu. Mono uugia
mindiŋgoŋ kania qeleleewu.
5 Kana dondooŋa kuuya mono qeŋ riigi dindiŋa koloowa.
Baaŋa wanjaleya kuuya ii mono qetegoŋ koma qeleleegi koria koloowa.
Kana misiqisiawo ii mono meagogi diŋgowa.
Haamonoŋ kana kuno simbiriŋsambaraŋ eji, ii mono kotoŋ meleugi solaŋaniwa.
6 Anutunoŋ oyaŋboyaŋ Toya wasiro karo gomaŋa gomaŋa kuuya
yoŋonoŋ ii iima moma kotowuya.”
7 *Jonoŋ kawaa so uugia kuuro ejemba tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ oomulu meŋ
oŋombaatiwaajoŋ iwaanoŋ kagi iŋiima kokaeŋ iŋijoro, “Oo qato mokolembaa gbiliu-
ruta, oŋo uugia mende meleeŋgi Anutuwaa iriŋa soono ironŋa meleema oŋomambaajoŋ
anja. Ii oloŋ kombombaa gejanono qaaya ii mono moronoŋ iŋijoro sombugia moma
koi kaju?
8 *“Kawaajoŋ mono oŋanoŋ uugia meleembu. Kileŋagianoŋga eleeŋgi hoŋa kolooro
ii mono nanamemeŋgianoŋ asuganoŋ qendeema laligowu. Uugianoŋ mondomondo
qaa kokaeŋ mende romoŋgowu, ‘Nononoŋ Aabrambaa gbiliga laligoniŋ Anutunoŋ
mende tiwilaaŋ nonombaa.’ Kaeŋ totogianoŋ qeŋkejuto, hoŋa ii mende amakeju.
Niinoŋ kawaajoŋ kokaeŋ iŋijomaŋa: Anutunoŋ jamo koi saanoŋ jeŋ kotoŋ oŋono
letoma Aabrambaa gbiliuruta kolooŋ Anutu mepeseeŋkebuto, oŋo mono nomaeŋ?
9 *“Uugia mende meleembuti eeŋ, Anutunoŋ mono oŋo gere kaaŋa kono kamaa-
wombaajoŋ anju. Gere kuuya hoŋa awaa mende kuuŋkejuti, ii mono kono kamaagi
gere gagirinoŋ giliro kemebuya. Gere kaaŋa komambaa weŋa mono jeta suŋa ama
gere kanianoŋ ano jojoriŋ eja. Anutunoŋ mono kileŋagiaa ironŋa meleema oŋombaa.”
10 Kaeŋ iŋijoro ejemba tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ kokaeŋ qisiŋ mugi, “Kawaajoŋ nono
mono nomaeŋ aniŋ sokombaa?”
11 Qisiŋ mugi kokaeŋ meleeno, “Moŋnoŋ maleku woi meŋ laligoji, iinoŋ mono
yoroonoŋga moŋ ii malekuya qaa ii mubaa ano daeŋ yoŋonoŋ nenegiawo laligojuti,
iyoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ nenegia qaa yoŋoojoŋ mendeema oŋombu.”
12 *Takis meme eja tosianoŋ kaaŋagadeeŋ oomulu meŋ oŋombaatiwaajoŋ kaŋ qisiŋ
mugi, “Boi, nononoŋ mono nomaeŋ aniŋ sokombaa?”

---

* **3:4:** Ais 40.3-5 * **3:7:** Mat 12.34; 23.33 * **3:8:** Jon 8.33 * **3:9:** Mat 7.19 * **3:12:** Luuk 7.29

13 Qisiŋ mugi iŋijoro, “Gawmanoŋ takiswaa jaŋgoya jeŋ kotoŋ oŋonota eji, so ii mono
mende uuguŋ mewu.”
14 Manjaqeqe eja tosianoŋ kaaŋagadeeŋ qisiŋ mugi, “Nonoto? Nononoŋ nomaeŋ
aniŋ sokombaa?” Qisiŋ mugi kokaeŋ iŋijoro, “Mombaanoŋ monembaajoŋ kuuŋ
ubeqube ama luluuma mende ambuto, oŋoaŋgiaa tawagia meŋkejuti, iikawo mono
uumotooŋ ama bonjoŋ laligowu.”
15 Ejemba kuuya yoŋonoŋ “Jonoŋ Hamoqeqe Toya Kraist koloowabo,” kaeŋ jeŋ
uugianoŋ romoŋgogi. Kawaa kania mobombaajoŋ geja qeŋ qeŋ laligogi.
16 Kaeŋ aŋgi Jonoŋ ii kuuya kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ apu tooŋnoŋ mulu meŋ
oŋonjento, eja ku-usuŋa kotakota moŋ kawaa. Iwaa ku-usuŋa uutanoŋ mono noonoŋ
uuguwaa. Iinoŋ eja uuta koloowaatiwaajoŋ niinoŋ iwaa kana esuyaa kasia ilaaŋ
isamambaajoŋ amamaamaŋa. Iinoŋ mono Uŋa Toroya uugianoŋ ano gere bolaŋanoŋ
koma konjoratiŋ oŋono iikaaŋa kanoŋ mulu meŋ oŋombaa.
17 Iinoŋ hoŋa ano kaawoya mendeema oromambaa saraya meŋ kouma kosoŋ
korereŋgoŋ gosiwaa. Gosiŋ wiit kota meŋ kululuuŋ kowianoŋ ambaato, kaawoya ano
bulaaya ii mono usuno gere gagirinoŋ kemeŋ tetegoya qaa jewaa.”
18 Qaa kaaŋa kaaŋa mamaga toroqeŋ jeŋ uugia kuuŋ Oligaa Buŋa ejemba
tuuŋlelembe ii jeŋ asariŋ oŋoma laligoro.
19 *Laligoroto, gomaŋ bakayaa kiŋ poŋa Herodnoŋ dataa embia qata Herodias ii oloŋ
mero ano bologa kania kania ama laligoroti, ii Jonoŋ iŋisaama asuganoŋ jeŋ muro.
20 Jeŋ muro kileŋaya moŋ toroqeŋ ama Jombaanoŋ gawoŋa riijugoŋ kawali galeŋa
jero Jon meŋ kapuare mirinoŋ aŋgi. Kiaŋ.

Jonoŋ Jiisas oomulu meŋ muro.
Mat 3.13-17; Maak 1.9-11

21 Jonoŋ ejemba kuuya oomulu meŋ oŋoma Jiisas kaaŋagadeeŋ oomulu meŋ muro.
Meŋ muro qama kooliro iikanondeeŋ sombinoŋ aantano.
22 *Aantano Uŋa Toroyanoŋ meleema kewo kooŋ kaaŋa koloon Jiisaswaa qaganoŋ
kamaaro. Kaeŋ kamaaro Siwenoŋga qa aro moŋ kokaeŋ kolooro, “Giinoŋ neenaa
komunjua meranaga koloona kerana qeaŋgoro giimasiiŋ moma gonjeŋ.” Kiaŋ.

Jiisaswaa ambosakoŋa yoŋoo qa areŋgia
Mat 1.1-17

23 Jonoŋ Jiisas oomulu meŋ muroti, ii gbania 30 kawaa so kolooro hamoqeqe
gawoŋa kanaiŋ meŋ laligoro. Meŋ laligoro Joosefwaa meriaga kolooji, ejembanoŋ
kaeŋ romoŋgogi. Jiisas maŋa Joosef, asaya qata Heli.
24 Jiisas amboya qata Matat, jariria qata Liwai. Liwai maŋa Melki, asia Janai, amboya
Joosef,
25 jariria Matatias. Matatias maŋa Aamos, asia Naahum, amboya Esli, jariria Nagai.
26 Nagai maŋa Mat, asia Matatias, amboya Semen, jariria Joosek. Joosek maŋa Jooda,
27 asia Joanan, amboya Reesa, jariria Zerubaabel. Zerubaabel maŋa Sealtiel, asia
Neeri.
28 Amboya Melki, jariria Adi. Adi maŋa Koosam, asia Elmadam, amboya Eer,
29 jariria Joosua. Joosua maŋa Eliezer, asia Joorim, amboya Matat, jariria Liwai.
30 Liwai maŋa Simeon, asia Juuda, amboya Joosef, jariria Joonam. Joonam maŋa
Eliakim,
31 asia Melea, amboya Mena, jariria Matata. Matata maŋa Naatan, asia Deiwid,
32 amboya Jesi, jariria Oobed. Oobed maŋa Boaz, asia Salmon, amboya Naason.
33 Jariria Aminadab. Aminadab maŋa Admin, asia Arni, amboya Hezron, jariria
Perez. Perez maŋa Juuda,

* **3:19:** Mat 14.3-4; Maak 6.17-18 * **3:22:** Jen 22.2; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 3.17; Maak 1.11; Luuk 9.35

34 asia Jeikob, amboya Aisak, jariria Aabraham. Aabraham maŋa Teera, asia Naahor,
35 amboya Seruk, jariria Reu. Reu maŋa Pelek, asia Eber, amboya Seela,
36 jariria Kainan. Kainan maŋa Arpaksad, asia Siem, amboya Nooa, jariria Laamek.
37 Laamek maŋa Metusela, asia Eenok, amboya Jared, jariria Mahalalel. Mahalalel maŋa Keenan
38 asia Enos, amboya Seet, jariria Aadam. Aadam ii Anutunoŋ mero kolooro. Kiaŋ.

4

Satanoŋ Jiisas aŋgobato meŋ muŋ laligoro.
Mat 4.1-11; Maak 1.12-13

1 Jonoŋ Jiisas oomulu meŋ muro Uŋa Toroyanoŋ uuta saa qero Jordan apunoŋga eleeno wama baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ keno.
2 Kema kanoŋ laligoro Kileŋaa Toyanoŋ aŋgobato meŋ muŋ laligoro weeŋ 40 tegoro. Kambaŋ 40 kanoŋ nene moŋ mende neŋ laligoro tegoro neneyaajoŋ komuro.
3 Neneyaa komuro Kileŋaa Toyanoŋ kokaeŋ ijoro, “Gii Anutuwaa meriaga koloojaŋi eeŋ, ii mono qendeema jamo koi jeŋ kotona letoma bered kolooro newa.”
4 *Ijoro meleeno, “Qaago! Buŋa Terenoŋ qaa kokaeŋ oogita eja, ‘Nenenondeeŋ ejemba laaligo mende nonomakeja.’ ”
5 Meleeno Satanoŋ wama baaŋa koriga moŋnoŋ uma namowaa kantria kantria kuuya ii uulaŋawo qendeema muro.
6 Qendeema muŋ kokaeŋ ijoro, “Niinoŋ kantri kuuya ii galeŋ koma oŋomambaa ku-usuŋa ano esuhina iwoiyaa akadamuya ii noo boronanoŋ aaŋaga eja. Kawaajoŋ ii neenaa aiŋnaanoŋ moroga mumanjeŋ saanoŋ ii mumaŋa. Kawaajoŋ iwoi kuuya koi mono goo boroganoŋ amaŋa.
7 Kawaajoŋ gii waena meŋ mepeseeŋ nombaati eeŋ, ii kuuya mono goo buŋaga koloodaborowaa.”
8 *Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno, “Qaago! Buŋa Terenoŋ qaa kokaeŋ oogita eja, ‘Gii mono Poŋ Anutugaa waeya meŋ mepeseeŋ ii motooŋgo weleŋ qeŋ muŋ laligowa.’ ”
9 Meleeno Satanoŋ Jiisas mombo wama Jerusalem sitinoŋ kema jiwowoŋ jigowaa waareŋanoŋ eu uma kokaeŋ ijoro, “Gii Anutuwaa meria koloojaŋi eeŋ, mono kokainoŋga luguŋ emu kemeba.
10 *Buŋa Terenoŋ qaa moŋ kokaeŋ oogita eja, ‘Anutunoŋ gajobauruta jeŋ kotoŋ oŋono saanoŋ galeŋ koma sopa somoŋgoŋ gombu,’
11 *ano qaa moŋ ii kokaeŋ, ‘Yoŋonoŋ borogianoŋ ama nonoŋgoliŋ goŋgi kemeŋ jamonoŋ kanaganoŋ guŋ mijimiji mende ambaa.’ ” Kawaajoŋ saanoŋ kemeŋ mende tiwilaaŋ gombaa.
12 *Kaeŋ ijoroto, Jiisasnoŋ kokaeŋ meleema muro, “Qaago! Anutunoŋ jeja, ‘Gii mono Poŋ Anutuga aŋgobato mende meŋ muba.’ ”
13 Kileŋaa Toyanoŋ aŋgobato kuuya ii Jiisas ama muro tegoro mesaoŋ keno. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ kanaiŋ hamoqeqe gawoŋ mero
Mat 4.12-17; Maak 1.14-15

14 Jiisasnoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋa mesaoro Uŋa Toroyaa ku-usuŋanoŋ iwo nano Galili prowinsnoŋ eleeno. Eleeno qaa bujuyanoŋ seiŋ gomaŋ miri liligoŋ rama keŋgiti, ii kuuya sokoma keno.
15 Sokono gomaŋa gomaŋa liligoŋ qamakooli mirigianoŋ uma Buŋa qaa kuma oŋono. Kuma oŋono mogiti, kuuya iyoŋonoŋ aisooŋ mepeseeŋ mugi. Kiaŋ.

* **4:4:** Dut 8.3 * **4:8:** Dut 6.13 * **4:10:** Ond 91.11 * **4:11:** Ond 91.12 * **4:12:** Dut 6.16

Nazaret yoŋonoŋ Jiisas gema qegi.
Mat 13.53-58; Maak 6.1-6

16 Jiisasnoŋ eleema somasomarii taoŋa Nazaret kanoŋ keno. Sonda kendonoŋ karo
amakejiwaa so qamakooli mirinoŋ uma Buŋa Tere weeŋgoŋ oŋomambaajoŋ waaro.
17 Waaro gejatootoo eja Aisaiawaa Buju Tere mugi metuma qaa batuya kokaeŋ oogita
eji, ii mokolooro:
18 *"Pombaa Uŋa Toroyanoŋ noo uunanoŋ kemeŋ gawoŋ memewaajoŋ bedu meŋ
noma ejemba
kamaaŋqeqeta yoŋoojoŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariŋkejeŋ. Iinoŋ wasiŋ nono qaa
kokaeŋ jeŋ seiŋkejeŋ:
Bologanoŋ gbadooŋ oŋono laligojuti, Anutunoŋ mono ii isama metogoŋ oŋono
laligowu.
Anutunoŋ jaagoo ejemba jaagia metooro mombo uuŋ iibuya.
Kike taribari ama menduŋgoŋ meŋ kamaaŋ aŋgi laligojuti, Anutunoŋ mono ii
metogoŋ oŋono siiseweweya qaa laligowuya.
19 Poŋnoŋ hamoqeqewaa gbani awaa ano kaŋ kuuwaati, niinoŋ iikawaa qeleyaga
kaŋ ii jeŋ asariŋkejeŋ."
20 Qaa kaeŋ weeŋgoŋ tere pipipipiiya ii pipiiŋ galeŋa muŋ kamaaŋ raro. Raro
qamakooli mirinoŋ ragiti, iyoŋonoŋ kuuya dorondoŋ ama jaasapo iigigiigi.
21 Iigigiigi kanaiŋ kokaeŋ iŋijoro, "Buju Terewaa qaa koi weeŋgowe gejagianoŋ
kemero mojuti, iikawaa hoŋa mono kete koi asugija."
22 Kaeŋ iŋijoro kaleŋmoriaŋ qaaya qaaya buutanoŋga kamaaro kuuyanoŋ ii moma
waliŋgoŋ jeŋ sororogoŋ muŋ qaa iikawaa jeŋkelekeleya ii kokaeŋ jegi, "Eja koi
Joosefwaa meriaga me?"
23 Jegi kokaeŋ iŋijoro, "Oŋo kambaŋa kambaŋa gbaqoosoŋ qaa koi jeŋkeju,
'Meŋqeeaŋgo eja gii mono geeŋga meŋ qeaŋgoŋ aowa.' Oŋo gbaqoosoŋ qaa ii keteda
koi nijowombaajoŋ mojuti, ii mojeŋ. Ii jeŋ kokaeŋ jewuyaga, 'Gii Kaperneam taonoŋ
kema aŋgoleto uuta mena bujuya moniŋi, iikawaa so mono geeŋgaa gomanoŋ koi
kaaŋagadeeŋ mewa.' "
24 *Kaeŋ jeŋ iŋijoro, "Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijomaŋa: Gejatootoo ejemba
moŋ iyaŋaa somasomarii taonoŋ mende moma uma mubuya.
25 *"Niinoŋ qaa hoŋaboŋa moŋ kokaeŋ iŋijomaŋa: Elaijawaa kambanoŋ Anutunoŋ
Siwe naguya kono gbani karooŋ ano koiŋ 6 kawaa uutanoŋ koŋ mende kiro bodi
somata kolooro namo kuuya sokono. Kambaŋ kanoŋ emba malo mamaga Israel
uutanoŋ laligogi.
26 *Mamaga laligogito, Anutunoŋ Elaija yoŋoonoŋga mombaanoŋ kembaatiwaajoŋ
mende wasiroto, waba baloŋ Saidombaa gomaŋ qata Sarefat iikanoŋ emba malo
motooŋgoya iwaanoŋ wasiro keno.
27 *Gejatootoo eja Elisawaa kambanoŋ manimbanoŋ Israel eja mamaga turuŋ oŋono
laligogito, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ moŋ mende solaŋaniro. Qaagoto, waba baloŋ Siriaga
eja qata Naeman ii motooŋgonoŋ mono Elisawaa qaaya moma laariŋ solaŋaniŋ
qeaŋgoro."
28 Jiisasnoŋ kaeŋ iŋijoro qamakooli mirinoŋ ragiti, iyoŋonoŋ kuuya qaa ii moma
iriŋgia soono uuduuduu koloon oŋono.
29 Uuduuduu koloon oŋono waama Jiisas konjoma otaagi taoŋ seleeŋgeŋ keno.
Taoŋgia ii baaŋaa sia kosianoŋ megi nanoti, mono iikanoŋ hagogi kemebaatiwaajoŋ
keŋgi.
30 Keŋgito, batugianoŋ qendeema oŋomesaoŋ keno. Kiaŋ.

---

* **4:18:** Ais 61.1-2 * **4:24:** Jon 4.44 * **4:25:** 1 Kiŋ 17.1 * **4:26:** 1 Kiŋ 17.8-16 * **4:27:** 2 Kiŋ 5.1-14

Kaperneam taonoŋ ome moŋ konjono.
Maak 1.21-28

31 Jiisasnoŋ Galili prowins uutanoŋ Kaperneam taonoŋ kamaaŋ keuma Sabat
kendonoŋ ejemba tuuŋ kuma oŋono.
32 *Kuma oŋono qaayanoŋ ku-usuŋawo kolooro jero. Kawaajoŋ kanageso yoŋonoŋ
ii iima aaruŋ waliŋgogi.
33 Qamakooli miri iikanoŋ eja moŋ omeyawo raro. Raro omeyanoŋ tereŋgoŋ silama
qa kokaeŋ qaro,
34 "Ae! Jiisas, Nazaret eja! Gii nomaeŋ ama nonomambaajoŋ anjaŋe? Mono tiwilaaŋ
nonomambaajoŋ kajaŋ me? Nii kaniaga moma kotojeŋ. Gii Anutuwaanoŋ eja Tak-
kootoya koloojaŋ."
35 Kaeŋ qaro Jiisasnoŋ temboma kokaeŋ jeŋ muro, "Gii mono qaaga bogoro eja koi
mesaoŋ togowa." Kaeŋ jeŋ muro omenoŋ eja ii meŋ giliro tama batugianoŋ namonoŋ
kemero qeŋ mizimizi mende totooŋ kolooŋ kouma mesaoŋ keno.
36 Keno kuuyanoŋ newogia tegoro waliŋgoŋ batugianoŋ amiŋ moma kokaeŋ jegi,
"Yei! Qaa koi naa qaaga? Iinoŋ mono esuŋmumu qaganoŋ ome jeŋ kotoŋ oŋono teŋ
koma kouma kenju."
37 Kaeŋ kolooro Jiisaswaa qabuŋayanoŋ seiŋ gomaŋ kuuya kosere rama keŋgiti,
iikanoŋ kema sokono. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ji ejemba mamaga meŋ qeaŋgoŋ oŋono.
Mat 8.14-17; Maak 1.29-34

38 Jiisasnoŋ waama Kaperneam qamakooli miri ii mesaoŋ Saimon Piitowaa mirinoŋ
uro. Uro Saimombaa seuŋanoŋ selegere ji uuta kiro ero. Ero iwaajoŋ ama Jiisas qama
koliŋ mugi.
39 Qama koliŋ mugi kema usugoŋ kemeŋ selegere jeŋ kotoŋ muro mesaoro
iikanondeeŋ waama nene ooŋ uŋuagiro.
40 Weeŋ jaaya tegoŋ kemero kanoŋ ejemba daeŋ yoŋonoŋ alaurugia ji kania kania
kanoŋ iŋiro egiti, ii kuuya uŋuama Jiisaswaanoŋ kagi. Kagi boria kuuya yoŋoo
qagianoŋ aŋa aŋa ano qeaŋgodaborogi.
41 Ome yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ ejemba mamaga yoŋoo uugianoŋga kouma silama
kokaeŋ qagi, "Gii Anutuwaa meria koloojaŋ."
Jiisasnoŋ Hamoqeqe Toya Kraist kolooji, iyoŋonoŋ ii mogitiwaajoŋ Jiisasnoŋ jeŋ
oŋoma buugia muuŋguŋ oŋotaaro. Kiaŋ.

Hamoqeqe gawoŋa ii Galili sokono.
Maak 1.35-39

42 Jiisasnoŋ gaoŋ ero gomaŋ weŋgeraŋ suluro waama iyaŋa tiriŋ kotoŋ kemeŋ
goria moŋnoŋ keno. Kenoto, ejemba yoŋonoŋ iwaaŋ muŋ kema mokoloŋ mende
oŋomesaoŋ kembaatiwaajoŋ batogoŋ aŋgoŋ koma mugi.
43 Aŋgoŋ koma mugito, kokaeŋ iŋijoro, "Niinoŋ Anutu bentotoŋaa Oligaa Buŋa ii
taoŋ tosia yoŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ jeŋ asariŋ oŋombe sokombaa. Anutunoŋ mono
iikawaajoŋ wasiŋ nono."
44 Kaeŋ jeŋ kema Galili prowins liligoŋ qamakooli mirigianoŋ Buŋa qaanoŋ uu kuuŋ
oŋoma laligoro. Kaeŋ.

5

Jiisasnoŋ gowokouruta mutuya oŋoono.
Mat 4.18-22; Maak 1.16-20

---

* **4:32:** Mat 7.28-29

1 *Kambaŋ moŋnoŋ Jiisasnoŋ Genesaret apu aŋgoŋ goraayanoŋ nano ejembanoŋ kaŋ tuuŋ tuuŋ koma Anutuwaa Buŋa qaa mobombaajoŋ oloqologoŋ liligoŋ mugi.
2 Liligoŋ mugi nama waŋgo woi kowe goraayanoŋ rari iriiro. Sora hooro yoŋonoŋ waŋgo ii mesaoŋ kemeŋ misagia qeesaaŋ soŋgbaŋgi.
3 Waŋgo moŋ ii Saimombaanoŋa. Jiisasnoŋ iikanoŋ uma toya kokaeŋ qisiŋ muro, “Giinoŋ mono naŋgona boroŋa moŋ nuama apunoŋ baageŋ kemba.” Qisiŋ muro naŋgoro keno waŋgonoŋ rama ejemba tuuŋlelembe kuma oŋono.
4 Kuma oŋono tegoro Saimon ijoro, “Giinoŋ mono waŋgo koi naŋgona apu aŋgoŋ biiwianoŋ keno alauruga yoŋowo misagia sorawaajoŋ giligi kemeba.”
5 *Ijoro Saimonoŋ meleeno, “Somatana, nono gomantiiŋa koriga misa giliŋ bimbimgoŋ hoŋa moŋ mende mejoŋa. Qaagoto, giinoŋ jeŋ kotojaŋiwaajoŋ mono kileŋ kema giliniŋ kemebaa.”
6 *Kaeŋ meleeno jerotiwaa so aŋgi sora ambembo misagianoŋ kemegi misanoŋ boratiwombaa aŋgi.
7 Kaeŋ aŋgi alaurugia waŋgo moŋnoŋ laligogiti, iyoŋoojoŋ kaŋ ilaaŋ oŋombutiwaa boro kaka koŋgi kagi. Kagi waŋgo woi ii soranoŋ saa qegi nemotoŋ tagori.
8-9 Sora honombonoŋa mende meŋ iima iikawaajoŋ kuuyanoŋ waliŋgogi. Waliŋgoŋ Saimon Piitonoŋ ii iima Jiisaswaa batanoŋ kemeŋ simiŋ kuma ijoro, “Oo Poŋ, nii siŋgisoŋgo ejaga koloojeŋi-waajoŋ mono nomesaoŋ kemba.”
10 Saimombaa alawoita Jeims ano Jon Zebediwaa merawoita yoronoŋ kaaŋagadeeŋ newogara tegoro waliŋgori. Saimonoŋ qaa ii ijoroto, Jiisasnoŋ kokaeŋ meleeno, “Mono keega mende moba. Gii kokawaa gematanoŋ ejemba ii sora kaaŋa horoŋ oŋona giwo toroqegi laligowuya.”
11 Kaeŋ ijoro waŋgogia horoŋ kouma sakasinoŋ ama ilawoilagia kuuya mesaoŋ Jiisaswaa gematanoŋ otaaŋ keŋgi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja manimbayawo moŋ meŋ solaŋaniro.
Mat 8.1-4; Maak 1.40-45

12 Jiisasnoŋ taoŋ moŋnoŋ laligoro kanoŋ eja moŋ selia manimbanoŋ meŋ bolidabororo raro. Rama Jiisas iima kosianoŋ simiŋ kuma kemeŋ kokaeŋ qama kooliŋ muro, “Oo Poŋ, giinoŋ siiŋganoŋ meŋ qeaŋgoŋ nomambaajoŋ mojaŋi eeŋ, mono nii saanoŋ meŋ solaŋaniŋ nomba.”
13 Kaeŋ jero boria boraama selia oosiriŋ ijoro, “Niinoŋ ii amambaajoŋ mojeŋ. Gii mono solaŋaniwa.” Kaeŋ jero manimbaya ii iikanondeeŋ solaŋaniro.
14 *Solaŋaniro kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro, “Moba, kokawaa buju qaaya ii moŋ mende jena mobu. Qaagoto, gii mono jigo gawoŋ galembaanoŋ kema selega qendeema muŋ Mooseswaanoŋ jeŋkootoya otaaŋ solaŋanijaŋiwaa daŋgiseŋ nanduŋa ama siimoloŋ oowa. Ii oona iiro ejembanoŋ kaniaga moma kotowu.”
15 Kaeŋ ijoroto, ii kileŋ Jiisaswaa qabuŋaya jeŋ seiro gomaŋ so asariŋ keno. Kenotiwaa so ejemba tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ qaaya mobombaajoŋ ano jigia meŋ qeaŋgowaatiwaajoŋ iwaanoŋ kaŋ ajoroogi.
16 Kagito, Jiisasnoŋ oŋomesaoŋ baloŋ qararaŋkoŋ-koŋanoŋ kema laligoŋ qama kooliro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja sele bakaya koomuya ii meagoro.
Mat 9.1-8; Maak 2.1-12

17 Jiisasnoŋ weeŋ moŋnoŋ Buŋa qaa kuma oŋono Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ano Kana qaawaa boi tosianoŋ Galili ano Judia prowinswaa gomaŋa

* **5:1:** Mat 13.1-2; Maak 3.9-10; 4.1 * **5:5:** Jon 21.3 * **5:6:** Jon 21.6 * **5:14:** Lew 14.1-32

gomaŋa ano Jerusalemga kaŋ ejemba tuuŋlelembe batugianoŋ ragi. Pombaa ku-usuŋanoŋ Jiisas nemuŋ koma muro ejemba jigia mero qeaŋgogi.
18 Kambaŋ kanoŋ eja tosianoŋ alagia sele batuya koomuya ii demberunoŋ ama aŋgoŋ kagi. Kaŋ kotoŋ Jiisaswaa kosianoŋ miri uutanoŋ uma ambombaajoŋ batogogi.
19 Batogogito, ejemba tuuŋlelembenoŋ ologoŋ naŋgitiwaajoŋ kuuŋ papaŋgoŋ miri uutanoŋ ubombaa kana moŋ mende mokolooŋ meŋ miri qaganoŋ ugi. Uma waareŋ jamonoŋ memeta ii osoŋ luluuŋgi oota kolooro ji eja demberuyawo kasanoŋ somoŋgoŋ iikanoŋ aŋgi ejemba batugianoŋ Jiisaswaa batanoŋ kemero.
20 Kaaŋ kemero Anutu moma laariŋ mugiti, Jiisasnoŋ iyoŋoo tanigia ii iiro sokono ji eja kokaeŋ ijoro, “Alana, niinoŋ siŋgisoŋgoga mesaojeŋ.”
21 Kaeŋ ijoro Kana qaawaa boi ano Farisii yoŋonoŋ ii moma kanaiŋ kokaeŋ jeŋ romoŋgogi, “Eja koi moroga? Iinoŋ mono Anutu mepaegoŋ mepaqepae anja. Anutu motooŋgonoŋ siŋgisoŋgonana mesaoŋkejato, eja moŋnoŋ ii qaago.”
22 Kaeŋ romoŋgogito, Jiisasnoŋ uugia iima kotoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Tosaaŋa oŋo uugianoŋ naambaajoŋ qaa jejeŋi, iikawaajoŋ mamaga romoŋgoju? Ii mende sokonja.
23 ‘Niinoŋ siŋgisoŋgoga mesaojeŋ,’ jejeŋi, qaa iikanoŋ mono afaaŋagadeeŋ jejetaga. Moŋnoŋ kaeŋ jero tosianoŋ qaa iikawaa hoŋa mende iibu. Kawaajoŋ ii qaa afaaŋaa so. Niinoŋ qaa moŋ kokaeŋ jemambaajoŋ mojeŋ, ‘Mono waama kemba.’ Qaa ii mono lombotawo jejetaga kolooja. Kaeŋ jewe hoŋa koloowaa me qaagoti, iikanoŋ mono asuganoŋ asugiro iibu.
24 Mobu, balonoŋ siŋgisoŋgo mesamesaowaa ku-usuŋa ii Siwe gomambaa Eja hoŋaanoŋ eji, oŋo iikawaa kaniaajoŋ tiŋtuaŋ laligowubo. Kawaajoŋ qaa lombotawo ii eja koi ijowe hoŋa iibu.” Kaeŋ jeŋ eja sele batuya koomuya ii ijoro, “Niinoŋ gijojeŋ: Gii mono waama tambomaeega meŋ miriganoŋ kemba. Qaa biŋawo ii hoŋawo koloowaati eeŋ, qaa afaaŋa ii mono kaaŋagadeeŋ nomaembaajoŋ omaya koloonaga?”
25 Kaeŋ ijoro iikanondeeŋ jaagianoŋ waama tambomaeeya eroti, ii meŋ Anutu mepeseeŋ mesaoŋ mirianoŋ keno.
26 Kaeŋ kolooro ejemba kuuyanoŋ waliŋgoŋ sombugia moma Anutu mepeseeŋ jegi, “Yei! Kete iwoi awaa soroga iijoŋ.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Matyuu (Liwai) oono.
Mat 9.9-13; Maak 2.13-17

27 Kawaa gematanoŋ Jiisasnoŋ Kaperneam mesaoŋ kema takis ofis uugumambaajoŋ ano kanoŋ takis meme eja qata Liwai raro iima ijoro, “Gii mono noo gemananoŋ kawa.”
28 Kaeŋ ijoro gawoŋa kuuya mesaoŋ waama Jiisaswaa gematanoŋ keno.
29 Kema Jiisas mirianoŋ koma horoŋ iwaajoŋ jejelombaŋ somata mozozoŋgoro. Mozozoŋgoŋ takis meme tiliqiligiawo ano alauruta tosaaŋa horoŋ oŋono tuuŋ somatanoŋ yoŋowo rama nembanene negi.
30 *Kaeŋ negi Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ano yoŋoonoŋ boi yoŋonoŋ ii iima ŋindiŋ-ŋunduru jeŋ Jiisaswaa gowokouruta kokaeŋ jeŋ oŋoŋgi, “Ae! Oŋo mono naambaajoŋ takis meme tiliqiligiawo ano siŋgisoŋgo ejemba yoŋowo rama nene apu neju? Ii mende sokonja.”
31 Kaeŋ jeŋ oŋoŋgi Jiisasnoŋ kitia kokaeŋ iŋijoro, “Ejemba jigia qaa yoŋonoŋ doktawaa siiŋ mende amakejuto, ji ejembanoŋ mono doktawaanoŋ kemakeju.
32 Niinoŋ siŋgisoŋgo ejemba uugia meleembuti oŋoomambaajoŋ kaŋ laligojento, ejemba iyaŋgiaajoŋ mogi solaŋa koloojuti, ii qaago.”

Nene siŋgi laaligowaa qaaya
Mat 9.14-17; Maak 2.18-22

* **5:30:** Luuk 15.1-2

33 Ejemba tosianoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ qisigi, “Jon Oomulu ejawaa gowokouruta nononoŋ kambaŋ mamaga Anutuwaajoŋ nene siŋgi laligoŋ qamakooli ajoajoroo koriga amakejoŋ. Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋoo gowokourugianoŋ kaaŋiadeeŋ ama laligojuto, geeŋgaa gowokouruganoŋ mono pondaŋ nene apu neŋkeju.”
34 Kaeŋ qisigi kokaeŋ meleeno, “Oŋanoŋ! Nono naa kambanoŋ nene siŋgi laligoŋkejoŋ? Emba meme kambaŋanoŋ ejawaa gemakootaŋurutanoŋ gereya aŋgi embawaa sakitiurutanoŋ iwoi ii togoŋkeju me qaago? Niinoŋ neenaa gowokouruna yoŋoo eja buŋa koloon yoŋoo batugianoŋ ainjoloŋ ramakejeŋ. Rabe nene siŋgi laligowombaajoŋ jegi yoŋonoŋ ainjoloŋ aisooŋ rama siŋgi laligowombaajoŋ ama-maaŋkeju.
35 Amamaaŋkejuto, Anutunoŋ laaligona nuano komuwe yoŋonoŋ mono kambaŋ iikanoŋ saanoŋ nene siŋgi laligoŋkebuya.
36 “Oŋo laaligo walaga ano korisoro Buŋa gbilia ii mindiriŋ orombombaajoŋ amamaawuya. Iikawaa sareqaa gemata moŋ ii kokaeŋ iŋijomaŋa: Moumou walaga jurano moŋnoŋ moumou gbilia motoŋ opo jakaŋa kanoŋ mende ama uumbinaaŋkeja. Kaaŋ anagati eeŋ, opo jakaŋa gbilianoŋ mono walagawo ororoŋ mende koloon ii horoŋ menjurano boliqoliwabo.
37 “Kaaŋiadeeŋ moŋnoŋ wain apu gbilia ii bokoŋ me taru walaga lama selianoŋ memeta iikanoŋ mende kosoŋ maaro kemeŋkeja. Kaeŋ anagati eeŋ, wain apu gbil-ianoŋ mono somariiŋ taru qenjumenjurama molaaro namonoŋ kamaaro taruyanoŋ kileqileewubo.
38 “Kawaajoŋ wain apu gbilia ii taru gbilianondeeŋ molaaniŋ kemero sokombaa. (Kaaŋiadeeŋ moŋnoŋ apu awaa ii konoŋ qamoganoŋ mende kosoŋkejoŋ. Kaeŋ kosowonagati eeŋ, iikanoŋ mono juma siisororo kamaaro neŋ ji niniwabo. Kaeŋ koloowaboti-waajoŋ apu awaa ii konoŋ awaanoŋ kosoŋkejoŋ. Oŋo kaaŋagadeeŋ laaligo walaga ano Oligaa Buŋa gbilia ii mindiriŋ orombombaajoŋ amamaawuya.)
39 Moŋnoŋ wain apu walaga mepeseeŋ neŋ laligoŋkeji, iinoŋ wain apu gbilia nemambaajoŋ siiŋa mende moma mojotiitii amakeja.” Kiaŋ.

6

Jiisasnoŋ Sabat kendombaa Poŋa kolooja.
Mat 12.1-8; Maak 2.23-28

1 *Kawaa gematanoŋ Sabat kendoŋ moŋnoŋ Jiisasnoŋ wiit dumuŋ gawoŋ koria somata kotoŋ keno. Keno gowokouru-tanoŋ wosogia iŋiro wiit hoŋa motomotoon borogianoŋ kuma osasaaŋ negi.
2 Kaeŋ negitiwaajoŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋ-koŋkoŋ) tosianoŋ ii iima kokaeŋ iŋijogi, “Oŋo mono naambaajoŋ Sabat kendombaa gawoŋ meme soŋgoya uuguju?”
3 *Kaeŋ iŋijogito, Jiisasnoŋ kokaeŋ meleeno, “Kiŋ Deiwidnoŋ manjaqeqe ejauruta yoŋowo liligoŋ wosogia iŋiro iwoi aŋgiti, ii weeŋgogi me qaago?
4 *Iinoŋ Anutuwaa opo sel jigonoŋ uma bered kowoga Anutuwaa jaasewaŋanoŋ ala-tanoŋ aŋgi raro esuŋanoŋ tururo qetegogiti, ii mero negi. Bered kowoga mesamesaoya ii jigo gawoŋ galeŋ yoŋonondeeŋ neŋ laligogi. Iinoŋ ano iwaa kerasuru-urutanoŋ ii newubotiwaajoŋ soŋgo eroto, ii kileŋ negi.”
5 Kaeŋ jeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono Sabat kendombaa Poŋa kolooja.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja boria sooroŋgoya meŋ qeaŋgoro.
Mat 12.9-14; Maak 3.1-6

* **6:1:** Dut 23.25 * **6:3:** 1 Sml 21.1-6 * **6:4:** Lew 24.9

6 Jiisasnoŋ Sabat kendoŋ moŋnoŋ qamakooli mirinoŋ uma Buŋa qaa kuma oŋono.
Iikanoŋ eja moŋ boria dindiŋa sooliro raro.
7 Kana qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ Jiisas iima
qaa jakeyanoŋ ama mubombaa kania moŋgama "Eja ii Sabat kendonoŋ meagowaa
me qaago?" kaeŋ jeŋ jaa galeŋ meŋ ragi.
8 Ragito, Jiisasnoŋ roromoŋgogia ii moma kotoŋ eja boria soosoolia ii kokaeŋ ijoro,
"Mono waama jaanananoŋ namba." Kaeŋ ijoro waama nano.
9 Nano Jiisasnoŋ kaeŋ jero, "Kana qaa otaaŋ Sabat kendonoŋ iwoi awaa me bologa
amboŋa? Saanoŋ mombaa waŋa somoŋ-gowoŋa me mesaoniŋ tiwilaawaa. Nomaeŋ
aniŋ sokombaa? Ii qisiŋ oŋombe jewu."
10 Kaeŋ jeŋ eleqeleema korebore iŋiidaboroŋ eja ii ijoro, "Gii mono boroga
qetetereewa." Kaeŋ ijoro boria qetetereero mombo awaa kolooro.
11 Awaa kolooroto, galeŋ yoŋonoŋ iriŋgia mamaga soono "Jiisas nomaeŋ ama
muboŋa?" jeŋ iyaŋgia amiŋ mogi. Kiaŋ.

Gowokouruta 12 meweeŋgoŋ oŋono.
Mat 10.1-4; Maak 3.13-19

12 Kambaŋ kanoŋ Jiisasnoŋ baaŋanoŋ qama koolimambaajoŋ uma gomantiiŋa
koriga ii Anutu qama kooliŋ muŋ laligoro gomaŋ ano.
13 Gomaŋ ano gowokouruta oŋooma yoŋoonoŋga 12 meweeŋgoŋ oŋoma wasiwasi eja
aposol qa ii oŋono.
14 Qagia ii kokaeŋ qaro: Saimon, Jiisasnoŋ qata Piito muro, iwaa koga Andruu ano
Jeims, Jon, Filip, Bartolomyuu,
15 Matyuu, Tomas, Jeims Alfiuswaa meria ano Saimon qata moŋ Tompe eja qagi.*
16 Juudas Jeimswaa meria ano Juudas Iskariot. Kariot eja kanoŋ kanageŋ memelolo
ejaga kolooro.

Jiisasnoŋ ji ejemba meŋ qeaŋgoŋ oŋono.
Mat 4.23-25

17 Jiisasnoŋ aposoluruta yoŋowo baaŋanoŋga kamaaŋ baloŋ korianoŋ kema naŋgi.
Naŋgi gowoko tuuŋ somata ano ejemba tuuŋlelembe yoŋonoŋ iwaajoŋ ajorooŋ mam-
boŋgi. Yoŋonoŋ "Buŋaya jero moniŋ jinana meŋ qeaŋgowaa," jeŋ iikawaajoŋ Judia
prowins kuuya, Jerusalem siti ano kowe goraayanoŋga Taia ano Saidon taoŋ iikanoŋa
kaŋ ajoroogi.
18 Omejiilanoŋ kokojinjiŋ meŋ oŋonoti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ kaŋ qeaŋgogi.
19 Ku-usuŋanoŋ iwaanoŋga kotoŋ yoŋoonoŋ uro kuuya meŋ qeaŋgoŋ oŋono. Kawaa-
joŋ ejemba kuuyanoŋ Jiisas oosiriwombaajoŋ janjariŋ riigi. Kiaŋ.

Simbawoŋawo ano gejajuju aambaa qaaya
Mat 5.1-12

20 Jiisasnoŋ gowokouruta otaama iŋiima kokaeŋ iŋijoro,
"Anutuwaa bentotoŋ ii wanaya oŋoo buŋaga. Kawaajoŋ wanaya oŋo mono
simbawoŋawo kolooju.
21 Kambaŋ kokaamba nenewaa kaaŋa komuŋ qenjeŋ qeŋ laligojuti, Anutunoŋ
mono siiŋgia ii uŋuagiwaa. Kawaajoŋ oŋo mono simbawoŋawo kolooju. Kam-
baŋ kokaamba saajuti, oŋonoŋ mono korisoro ama jomo jomowu. Kawaajoŋ
wosobiri laligojuti, oŋo mono simbawoŋawo kolooju.
22 *"Ejembanoŋ oŋo Siwe gomambaa Eja hoŋaajoŋ ama kazi ama yakariŋ selianoŋ
kuuŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ oŋoma kasu seibolo kaaŋa qagia kotoŋ
kondeembuti, oŋo mono simbawoŋawo kolooju.

---

* **6:15:** Nesenel paati zelot yoŋonoŋ Room gawman tuarenjeŋ ama iyaŋgiaa nanaŋ mewombaajoŋ tompe meŋ laligogi. * **6:22:** 1 Piito 4.14

23 *Ambosakoŋurugianoŋ iikawaa so gejatootoo ejemba yoŋoojoŋ ama oŋoma laligogi. Mobu! Anutunoŋ tawagia uuta Siwe gomanoŋ anota eja. Kawaajoŋ kaeŋ ama oŋoŋgi kambaŋ iikanoŋ mono aisooŋ otokoriaŋ maabu.
24 Oŋo simbawoŋawo laligojuto, qabuŋa esuhinagiawo oŋo laaligo siiseweweya qaa laligojuti, ii mono tegowaa. Kawaajoŋ niinoŋ oŋoojoŋ qama wanjinjiŋgoŋ ‘Oo yei!’ jejeŋ.
25 Kambaŋ kokaamba neŋ timbiriŋ ama laligojuti, oŋo mono wosogia iŋiro bodi laligowuya. Kawaajoŋ niinoŋ oŋoojoŋ qama wanjinjiŋgoŋ ‘Oo yei!’ jejeŋ. Kambaŋ kokaamba korisoro ama jomo jomojuti, oŋo mono amburereŋ meŋ saabuya. Kawaajoŋ niinoŋ oŋoojoŋ qama wanjinjiŋgoŋ ‘Oo yei!’ jejeŋ.
26 “Ambosakoŋurugianoŋ gejatootoo ejemba takapolakaya jeŋ mepeseeŋ oŋoma laligogi. Ejemba kuuya iikawaa so ama oŋoŋgi niinoŋ oŋoojoŋ qama wanjinjiŋgoŋ ‘Oo yei!’ jejeŋ.” Kiaŋ.

Kereuruga mono jopagoŋ oŋomba.
Mat 5.38-48; 7.12a

27 “Bologa ama oŋombuyato, oŋo qaana moma laligojuti, niinoŋ oŋoojoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Mono kereurugia uugianoŋ jopagoŋ oŋoma laligowu. Daeŋ yoŋonoŋ kazi ama oŋonjuti, ii mono awaagadeeŋ ama oŋoma laligowu.
28 “Daeŋ yoŋonoŋ qasuaaŋ jiriŋgoŋ oŋonjuti, ii mono kobibiiŋ kotuegoŋ oŋombu. Horoŋ ureeŋ ama oŋonjuti, iyoŋoojoŋ mono Anutuwaa qama kooliwu.
29 “Moŋnoŋ uruŋga lee qetaaliro leegeŋ kaaŋagagadeeŋ meleema muba. Moŋnoŋ malekuga qaga guama opoga duta kaaŋgadeeŋ memambaajoŋ moro giinoŋ mono ii mende aŋgoŋ komba.
30 “Iwoiwaa welema goŋgi ii mono kuuya oŋomba. Moŋnoŋ goo hina iwoiga mero ii mono meleema gombaatiwaajoŋ mende kaparaŋ koma qisiwa.
31 *Ejembanoŋ oŋo iwoi ama oŋombutiwaa momakejuti, iikawaa so mono yoŋoojoŋ kaaŋagagadeeŋ ama oŋomakebu.
32 “Namowaa siŋgisoŋgo ejembanoŋ alaurugianoŋ jopagoŋ oŋoŋgi kitia meleema jopagoŋ oŋoma mepeseeŋ aoŋkeju. Oŋo iikawaa so balombaa tania otaaŋkejuti eeŋ, Anutuwaanoŋ tosa mende kolooro mono nomaeŋ oŋo mepeseeŋ oŋonaga? Alaurugia ano kereurugia ii mono motooŋ jopagoŋ oŋoŋgi tawa oŋono oyaŋboyaŋ koloowuya.
33 “Namowaa siŋgisoŋgo ejembanoŋ alaurugianoŋ iwoi awaa ama oŋoŋgi kitia meleema oŋoma ala meŋ aoŋ mepeseeŋ aoŋkeju. Oŋo iikawaa so ama balombaa tania otaaŋkejuti eeŋ, Anutuwaanoŋ tosa mende kolooro oŋo mende mepeseeŋ oŋombaa.
34 “Namowaa siŋgisoŋgo ejembanoŋ moneŋ iwoi ii siŋgisoŋgo ejemba tosaaŋa yoŋoojoŋ oŋoma kitia iikayadeeŋ meleema oŋombutiwaajoŋ kaparaŋ komakeju. Ii balombaa nanamemeŋa. Oŋo tosianoŋ tosagia meleema oŋombutiwaa mamboŋgi Anutunoŋ mono nomaeŋ mepeseeŋ oŋonaga? Tosianoŋ tosagia mende meleema oŋoŋgi Anutunoŋ mono kitia ii meleema tawa oŋombaa.
35 “Oŋo mono Siwe Toyaa nanamemeŋa ama meŋ laligowu. Baloŋ ejembanoŋ bologa ama daŋgiseŋ mende jeŋkejuto, Anutunoŋ kileŋ ii awaa ama oŋomakeja. Kawaajoŋ oŋo mono kereurugia uugianoŋ jopagoŋ awaagadeeŋ ama oŋoma moneŋ iwoi oŋoma iikawaa kitia moŋ meleema oŋombutiwaajoŋ mende moma mambombu. Kaeŋ ama laligogi tawagianoŋ seiŋ uuta kolooro Anutu uutaa meraboraaŋa koloon laligowuya.
36 “Siwe Maŋgianoŋ korebore kiaŋkomuŋ oŋomambaajoŋ moji, oŋo mono iikawaa so ejemba kuuya kiaŋkomuŋ oŋoma laligowu.” Kiaŋ.

Jenteego toya kaaŋa mende koloowu.
Mat 7.1-5

* **6:23:** 2 Hist 36.16; Apo 7.52 * **6:31:** Mat 7.12

37 “Ejemba tosia yoŋoo qaagia ii mende gosiŋ jeŋ tegowu. Ii mende jeŋ tegoŋ oŋoŋgi Anutunoŋ mono oŋoaŋgia kaaŋagadeeŋ mende jeŋ tegoŋ oŋombaa. Oŋo tosia yoŋoo siŋgisoŋgogiaa iroŋa ii mende meleema oŋombu. Ii mende meleema oŋoŋgi Anutunoŋ mono oŋoaŋgiaa siŋgisoŋgogiaa iroŋa ii kaaŋagadeeŋ mende meleema oŋombaa. Oŋo mono tosia yoŋoo siŋgisoŋgogia mesaowu. Ii mesaogi Anutunoŋ oŋoaŋgiaa siŋgisoŋgogia kaaŋagadeeŋ soŋgbama mesaowaa.
38 “Oŋo ejemba tosia yoŋoo iwoi ama oŋoŋgi Anutunoŋ mono iikawaa so gosiŋ iwoi ii meleema oŋo kaaŋiadeeŋ ama oŋombaa. Kawaajoŋ oŋo mono iwoi kaleŋ oŋomakebu. Kaeŋ oŋoŋgi Anutunoŋ mono kaaŋiadeeŋ kaleŋ oŋomakebaa. Oŋanoŋ, Anutunoŋ ii kalembone mende moma ilaaŋ oŋomakebaa. Anutunoŋ gosiŋ oŋo iwoi oŋoŋgiti, iikawaa soya kuuya meŋ qambinoŋ maaro qaa ootanoŋ kouro utugoro ororoŋ kolooro menduŋgoro kemero toroqeŋ qaganoŋ maaro soya uuguŋ qeqelalaŋ kamaaro ii mono gesogianoŋ mouma oŋombaa.” Anutuwaa kania ii kaaŋia.

Ejembanoŋ aŋgiaa kanagia iima mobu.

39 *Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ iŋijoro, “Jaagoo ejemba moŋnoŋ jaagoo alia moŋ saanoŋ borianoŋ meŋ wambaa me qaago? Kaeŋ kembaoraga mono motooŋ roŋnoŋ kemeŋ urunaga.
40 *Gowokonoŋ boiya mende uuguja. Boigianoŋ momo kuuya tororo kuma oŋono moma komuwuti, kuuya iyoŋonoŋ mono boigia kaaŋa koloowuya.
41 “Gii naambaajoŋ alagaa jaayanoŋ godomaruru melaada iijanto, geeŋgaa jaaganoŋ gere tapia somata eji, ii nomaeŋ mende iima kotojaŋ?
42 Geeŋgaa jaaganoŋ gere tapia somata eji, ii mende iima kotoŋ nomaembaajoŋ alagaajoŋ kokaeŋ jenaga, ‘Alana moba! Jaaganoŋ eugeŋ godomaruru kemeŋ raji, ii saanoŋ itagowe kamaawaa.’ Oo uumeleembaa selesele eja, gii mono wala geeŋgaa jaaganoŋga gere tapia somata ii meŋ giliwa. Ii meŋ giliŋgo tororo iima kotoŋ alagaa jaayanoŋ godomaruru kemeŋ raji, ii saanoŋ itagona kamaawaa.” Kiaŋ.

Gerewaa kania ii hoŋa iima gosiŋ moma kotowu.
Mat 7.16-20; 12.33-35

43 “Gere awaa moŋnoŋ hoŋa bologa mende kuuŋkeja. Kaaŋiadeeŋ gere bologa moŋnoŋ hoŋa awaa mende kuuŋkeja.
44 *Jao kota ii kasuneselanoŋ kolooro mewombaajoŋ amamaaŋkejoŋ ano muli hoŋa ii kowororonoŋ kolooro qetegowombaajoŋ amamaaŋkejoŋ. Iikawaa so gerewaa hoŋa iima gosiŋ mono kania moma kotowu.
45 *“Eja uutanoŋ iwoi saa qero eji, ii mono buutanoŋ asuganoŋ jeŋkeja. Kawaajoŋ eja awaawaa uu kowianoŋ iwoi awaawaa moriaŋa eji, iinoŋ mono awaa ii asuganondeeŋ jeŋkeja. Eja bologaa uu kowianoŋ iwoi bologa eji, iinoŋ mono bologa ii asuganoŋ jeŋkeja.” Kiaŋ.

Miri tando kotakota ano loolooria
Mat 7.24-27

46 “Oŋo noojoŋ ‘Poŋ Poŋ!’ qa ii mono naambaajoŋ qamakejuto, niinoŋ iwoi mewutiwaajoŋ jeŋkejeŋi, ii mende teŋ koma meŋkeju.
47 “Daeŋ yoŋonoŋ noonoŋ kaŋ qaana moma teŋ koma mejuti, niinoŋ iyoŋoo kaniagia qendeema sareqaanoŋ jemaŋa.
48 Iinoŋ motoŋqeqe eja kokawaa so kolooja: Eja iikanoŋ miri memanjeŋ roŋ koriga osoŋ kemeŋ tandoya jamo kowonjiŋ (simeŋ) qaganoŋ kuuŋ meŋ kotiiro nano. Kaeŋ nano koŋuru kambanoŋ apu gboulu somata qeŋ miri batuyanoŋ kuuroto, awaagadeeŋ meŋ mejugoro nanotiwaajoŋ kumambaajoŋ qeŋ bimbimgoro kotiiŋ nano.

---

* **6:39:** Mat 15.14 * **6:40:** Mat 10.24-25; Jon 13.16; 15.20 * **6:44:** Mat 12.33 * **6:45:** Mat 12.34

49 Qeŋ bimbimgoroto, moŋnoŋ qaana moma mende teŋ koma meji, iinoŋ mono motoŋqeqe eja kokawaa so kolooja: Iinoŋ miri memanjeŋ tandoya mende osoŋ komoma namo qaganoŋ teku manjagadeeŋ ama mero. Mero nano koŋuru kambanoŋ apu gboulu somata qeŋ miri batuyanoŋ kuuro miri ii iikanondeeŋ kuno ororoŋgoŋ kamaaro." Kiaŋ.

7

Jiisasnoŋ kawali galeŋ mombaa gawoŋ ejia meŋ qeaŋgoro.
Mat 8.5-13

1 Jiisasnoŋ ejemba tuuŋlelembe batugianoŋ laligoŋ Buŋa qaaya kuuya ii iŋijoŋ oŋomesaoŋ Kaperneam taonoŋ kouro.
2 Iikanoŋ Room kawali galeŋ mombaa gawoŋ ejianoŋ ji kiro komumambaa ano. Galeŋanoŋ iwaajoŋ moro uuta kolooro.
3 Kawaajoŋ Jiisaswaa bujuya moma Juuda yoŋoo jotamemeya tosaaŋa wasiŋ oŋono Jiisaswaanoŋ kema kokaeŋ qisigi, "Mono kaŋ weleŋ ejia meŋ qeaŋgowa."
4 Kema Jiisaswaanoŋ keuma kaparaŋ koma qama kooliŋ jegi, "Somatanana, kawali galeŋ iikanoŋ mono ilaaŋ mubaatiwaa so awaa soro kolooja. Kawaajoŋ mono kawa."
5 Moba, iinoŋ Juuda ejemba tuuŋ somata nonoojoŋ siiŋ ano 'Qamakooli mirinana mewoŋa,' jeniŋ waba iinoŋ moneŋ ano megi."
6 Kaeŋ jegi moma yoŋowo keno. Kenoto, kawali galembaa miria dodowiro iinoŋ alauruta wasiŋ oŋoma Jiisaswaajoŋ qaa kokaeŋ ano, "Oo Poŋ, nii kaandiaga laligowe noo miri waareŋanoŋ gualeembaatiwaajoŋ gamuna mojeŋ. Kawaajoŋ mono mende aoŋ komuŋ kawa.
7 Nii neenaa mobe kamaaŋqeqeta koloojiwaajoŋ goonoŋ kamambaa so mende mojento, qaa jegagadeeŋ jena weleŋ ejananoŋ qeaŋgowaa.
8 Ii kokaembaajoŋ: Nii neeno kaaŋagadeeŋ galenaa ku-usuŋ baatanoŋ ama noŋgi laligojeŋ. Noo baananoŋ manjaqeqe eja laligogi ii jeŋ kotoŋ oŋomakejeŋ. Yoŋoonoŋga mombaajoŋ 'Kemba!' jeŋ kotowe iinoŋ kembaa. Mombaajoŋ 'Kawa!' jeŋ kotowe iinoŋ kawaa ano weleŋ ejana mombaajoŋ 'Gawoŋ koi mewa!' jewe iinoŋ ii mewaa."
9 Jiisasnoŋ qaa ii moma kawali galembaajoŋ waliŋgoŋ ejemba tuuŋ otaaŋ kagiti, iyoŋoonoŋ eleema kokaeŋ jero, "Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Israel kanageso batugianoŋ kaaŋagadeeŋ momalaari somata kaaŋa ii mombaa uutanoŋ mende mokoloowe."
10 Kaeŋ jero kawali galembaa qele ejaurutanoŋ eleema mirinoŋ keuma weleŋ eja mokoloonŋ iigi qeaŋgoŋ raro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ malo mombaa meria meŋ gbiliro.

11 Kawaa gematanoŋ Jiisasnoŋ taoŋ qata Nain kanoŋ keno gowokouruta ano ejemba tuuŋlelembenoŋ otaaŋ keŋgi.
12 Iikanoŋ taoŋ kiropo naguya dodowiro qamo moŋ aŋgoŋ kagi. Malo mombaa meriaga motooŋgonoŋ komuro taombaa ejemba tuuŋ somatanoŋ ajoroon roŋ kombombaajoŋ kagi.
13 Poŋnoŋ malo ii iima wosoya moma ijoro, "Mende saaba."
14 Kaeŋ jeŋ kema bokis aŋgoŋ kagiti, ii jero doroŋ aŋgi bokis oosiriŋ kokaeŋ jero, "Eja gbaworo, mono waaba. Niinoŋ gii kaeŋ gijojeŋ."
15 Kaeŋ jero qamo kanoŋ gbiliŋ waama kanaiŋ qaa jero. Qaa jero Jiisasnoŋ ii nemuŋa muŋ kembaotiwaajoŋ jero.
16 Ejemba kuuya yoŋonoŋ ii iima qarasombugia moma Anutu mepeseeŋ jegi, "Gejatootoo eja somata moŋnoŋ mono batunananoŋ asugiŋ laligoja." Tosianoŋ jegi, "Anutunoŋ kanagesoya ba koma nonono laligojoŋ."

17 Iwaa buju qaa ii seiŋ Judia prowins kuuya so koma gomaŋa gomaŋa leelee kanoŋ
kema tegoro. Kiaŋ.

Jombaa gowokowoita Jiisaswaanoŋ kari.
Mat 11.2-19

18 Jon Oomulu ejanoŋ kapuare mirinoŋ raro gowokourutanoŋ iwoi kuuya ii
kolooroti, iikawaa sunduya ijogi.
19 Ijogi moma gowokowoita woi oroono kari Pombaanoŋ kema kokaeŋ qisiŋ
mubaotiwaajoŋ wasiŋ orono, "Meŋqeeaŋgo eja kawaatiwaajoŋ mamboniŋ giinoŋ ii
koloojaŋ me eja moŋ kanageŋ kawaatiwaajoŋ mambomboŋa."
20 Wasiŋ orono Jiisaswaanoŋ keuma ijori, "Jon Oomulu ejanoŋ kokaeŋ qisiŋ
gombojoŋ wasiŋ norono kajo, 'Meŋqeeaŋgo eja kawaatiwaajoŋ mamboniŋ giinoŋ ii
koloojaŋ me eja moŋ kanageŋ kawaatiwaajoŋ mambomboŋa.' "
21 Jiisasnoŋ kambaŋ iikanondeeŋ ejemba mamaga ji wiji lokoŋ ano omejiilaŋgiawo
(isinabisina) ii meŋ qeaŋgoŋ oŋono ano ejemba jaagia googa mamaga jaagia metooro
uuŋ iigi.
22 *Jombaa gowokowoitanoŋ keuma qisiŋ muri kokaeŋ meleeno, "Iwoi iima mojaoti,
iikawaa sunduya mono kema Jon kokaeŋ ijowao: Jaagia googa yoŋonoŋ uuŋ iiju.
Meendaŋgoya yoŋonoŋ kana kema kaju. Manimbagiawo yoŋonoŋ solaŋaniju. Gejaduu
yoŋonoŋ qaa moju. Koomuya yoŋonoŋ gbiliŋ waaju. Kamaaŋqeqeta yoŋoojoŋ Oligaa
Buŋa jeŋ asariwe momakeju.
23 Kaeŋ kolooro iigi mombaa uutanoŋ mende boliro gema mende nuwaati, iinoŋ
mono simbawoŋawo kolooja."
24 Kaeŋ meleeno Jombaa gowoko yoronoŋ keni Jiisasnoŋ kanaiŋ Jombaa kania
ejemba tuuŋlelembe yoŋoojoŋ kokaeŋ jeŋ asariro, "Oŋo baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ
kanoŋ naa iwoiga iibombaajoŋ keŋgi? Haamonoŋ bowo utitiiŋ metano kema kaŋkeji,
oŋo eja iikaaŋa iibombaajoŋ keŋgi me?
25 "Me naa iwoiga iibombaajoŋ keŋgi? Eja malekuya akadamuyawo mouma
laligoroti, ii iibombaajoŋ me? Mobu, ejemba malekugia tereya iimasiiŋsiiŋawo mouma
kema kaŋ siiseweweya qaa laligojuti, iyoŋonoŋ mono kiŋ yoŋoo jiŋkaroŋ mirigianoŋ
laligoju. Ii baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ qaago.
26 "Me naa iwoiga iibombaajoŋ keŋgi? Gejatootoo eja moŋ iibombaajoŋ me?
Oŋanoŋ, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Eja iigiti, iinoŋ mono gejatootoo ejemba tosaaŋa
uŋuuguŋ qaita moŋ kolooja.
27 *Iwaa kania ii waladeeŋ kokaeŋ oogita eja, 'Moba, niinoŋ qelena gajoba moŋ
wasiwe waladeeŋ kema ejemba uugia mindiŋgoŋ goo kana meleuro giinoŋ mono iwaa
gematanoŋ namonoŋ emu kemeba.'
28 Qaa kaeŋ ejato, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Embanoŋga meraurugia kuuya
megiti, iyoŋoo batugianoŋ Jonoŋ mono kuuya uŋuuguŋ qabuŋayawo nanja. Nanjato,
Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ keuma Anutuwaa qabuŋaya mokolooŋkejuti, iyoŋoo
batugianoŋ kamaaŋqeqeta konoga iinoŋ mono Jon uuguja.
29 *"Ejemba kanageso kuuya ano yoŋoo batugianoŋ takis meme yoŋonoŋ
kaaŋgadeeŋ Jombaa Buŋa qaaya mogi oomulu meŋ oŋonotiwaajoŋ Jiisaswaa Buŋa
qaaya moma jeŋ qeleema jegi, "Ahaa! Anutuwaa kana dindiŋa jeŋ asarija." Kaeŋ
jeŋ uugia meleeŋgi.
30 Kaeŋ meleeŋgito, Jonoŋ Farisii ano Kana qaawaa boi oomulu mende meŋ
oŋonotiwaajoŋ yoŋonoŋ Anutuwaa areŋa mende teŋ koma Buŋaya gema qeŋ silemale
aŋgi.

---

* **7:22:** Ais 35.5-6; 61.1 * **7:27:** Mal 3.1 * **7:29:** Mat 21.32; Luuk 3.12

31 “Ejemba kete namonoŋ laligojuti, ii mono naamombo so ama oŋombenaga? Yoŋoo
siligia ii nomaeŋ?
32 Yoŋonoŋ naamade kaaŋa kolooju. Yoŋonoŋ maaket sombenoŋ rama qaa jomo meŋ
tondu qama kokaeŋ jeŋkeju, ‘Nono awelo uuniŋ oŋo rii gbawe mende orogi. Nono
jiŋgeŋ qaniŋ oŋo mende toroqeŋ saagi.’
33 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Jon Oomulu ejanoŋ kaŋ nene siŋgiŋ laligoŋ wain apu
mende nero oŋo iwaajoŋ jeŋkeju, ‘Ome moŋnoŋ uutanoŋ kemerota laligoja.’
34 “Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kaŋ nene neŋ korisoro aŋgi oŋonoŋ jeŋkeju,
‘Mobu, iinoŋ baonoŋ newageeŋ nene qozozoŋgoŋ neŋ wain apu mamaga neŋ takis
eja tiliqiligiawo ano kileŋa meme yoŋoo alagiaga laligoja.’
35 Korebore Anutuwaa momakooto koma gbiliŋkejuti, iyoŋoo nanamemeŋgiaa
hoŋanoŋ mono momakooto-gianoŋ sokonji, ii qendeemakeja.” Kiaŋ.

Siŋgisoŋgo embanoŋ Jiisaswaa kania kele moriro.

36 Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) eja yoŋoonoŋga moŋnoŋ Jiisas ii iyaŋaa
mirianoŋ kaŋ nene newaatiwaa koma hororo. Koma hororo kema mirianoŋ uma nene
duŋnoŋ raro.
37 *Taoŋ kanoŋ siŋgisoŋgo emba moŋ laligoro. Iinoŋ Jiisas Farisii ejawaa mirinoŋ
uma rama nene neroti, iikawaa bujuya moma kele uŋkoowayawo maaro jamo kaaro
moŋ saa qeroti, ii meŋ uma karo. Kaaro ii lalu laŋgoŋawo qata alabasta iikanoŋ
memetaga.
38 Uma kaŋ Jiisaswaa kanianoŋ kemeŋ rama kanaiŋ saaro jauŋanoŋ riima kemeŋ
kanianoŋ moriro. Moriro waŋ juyanoŋ kereŋ, selemooto meŋ kotoro toboriro kania
buutanoŋ kitoŋ neŋ kele uŋkoowayawonoŋ moriro.
39 Moriroto, Farisii ejanoŋ Jiisas koma hororoti, iinoŋ ii iima uutanoŋ kokaeŋ
romoŋgoro, “Emba koi siŋgisoŋgoyawoga. Eja koi kanoŋ gejatootoo ejaga laligonagati
eeŋ, iinoŋ mono emba kanianoŋ oosirijiwaa kania moma kotonaga.”
40 Jiisasnoŋ ii moma kotoŋ kokaeŋ meleema jero, “Saimon, niinoŋ qaa moŋ
jemambaajoŋ mojeŋ.” Jero ijoro, “Boi, saanoŋ jena momaŋa.”
41 Ijoro Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Ejemba woinoŋ benknoŋ kema kiti ambowaa moneŋ
galeŋaa qisiri. Moŋnoŋ weeŋ 500:waa tawaya (Kina 5,000), moŋnoŋ weeŋ 50:waa
tawaya (Kina 500) kawaa so kiti ambotiwaa qisiri. Qisiri iikawaa so orono.
42 Oroma kanageŋ kitigara kumbao jero moneŋgara qaono amamaari. Amamaari
benk galeŋanoŋ kitigara qetegoŋ kotoŋ mesaoŋ orono. Mesaoŋ orono iyoroonoŋga
moronoŋ ii uutanoŋ mamaga jopagoŋ muŋkeja?”
43 Kaeŋ qisiro Saimonoŋ kokaeŋ meleeno, “Noo momonoŋ kiti somata kotoŋ mesaoŋ
muroti, iinoŋ.” Kaeŋ meleeno jero, “Gii qaa tororo gosiŋ jejaŋ.”
44 Kaeŋ jeŋ embawaanoŋ eleema kokaeŋ ijoro, “Emba koi iiba. Niinoŋ miriganoŋ
koube giinoŋ kanana soŋgbamambaajoŋ apu moŋ mende nonjanto, emba koi kanoŋ
mono kanana jauŋanoŋ moriŋ waŋ juyanoŋ selemooto meŋ kotoro toborija.
45 Giinoŋ buuna mende kitoŋ nejanto, emba koi kanoŋ mono mirinoŋ koube
iikanondeeŋ kaparaŋ koma kanana kitoŋ neŋ laligoja.
46 Giinoŋ waŋna kele mende morijanto, emba koi kanoŋ mono kele uŋkoowayawonoŋ
kanananoŋ nomorija.
47 Kawaajoŋ niinoŋ kokaeŋ jewe moba: Anutunoŋ emba kokawaa siŋgisoŋgoya
mamaga ii mesaoŋ soŋgbano kawaajoŋ uutanoŋ nii mamaga jopagoŋ nonja. Moŋnoŋ
siŋgisoŋgo melaada moŋ ano Anutunoŋ siŋgisoŋgoya melaada mesaoro iinoŋ uutanoŋ
boroŋa moŋ iigadeeŋ jopagoŋ nomakeja.”
48 Kaeŋ jeŋ emba ii kokaeŋ ijoro, “Niinoŋ goo siŋgisoŋgoga soŋgbama mesaojeŋ.”

---

* **7:37:** Mat 26.7; Maak 14.3; Jon 12.3

49 Kaeŋ jero eja motooŋ nene neŋ ragiti, iyoŋonoŋ kanaiŋ iyaŋgiodeeŋ kokaeŋ jegi,
“Siŋgisoŋgo soŋgbama mesaoji, iinoŋ mono moro ejaga koloomambaa moja?”
50 Kaeŋ jegito, Jiisasnoŋ embawaajoŋ jero, “Momalaariganoŋ mono hamo qeŋ gonja.
Saanoŋ luaenoŋ kemba.” Kiaŋ.

8

Emba tosianoŋ Jiisas naŋgoŋ keŋgi.

1 Kawaa gematanoŋ Jiisasnoŋ liligoŋ taoŋa taoŋa ano gomaŋa gomaŋa kanoŋ kema
Anutuwaa bentotombaa kania jeŋ asariŋ Oligaa Buŋa qaanoŋ ejemba uugia kuuŋ
laligoro. Gowokouruta 12 yoŋonoŋ iwo motooŋ keŋgi.
2 *Kaaŋagadeeŋ emba tosianoŋ iwo keŋgi. Emba ii wala ji iŋiro omenoŋ kokojinjiŋ
meŋ oŋono laligogi Jiisasnoŋ meŋ qeaŋgoŋ oŋono. Emba ii kokaeŋ: Magdalaga emba
moŋ qata Maria qagi. Jiisasnoŋ iwaa uutanoŋga ome 7 oŋotaaro kouma keŋgi.
3 Emba moŋ qata Joana. Iwaa loya qata Kuza iinoŋ kiŋ Herodwaa jiŋkaroŋ miri
kanoŋ gawmambaa moneŋ galeŋaga laligoro. Emba moŋ qata Susana. Yoŋonoŋ
ano emba tosaaŋa mamaga yoŋonoŋ iyaŋgiaa moneŋ esuhinagianoŋ Jiisas ano
gowokouruta kananoŋ galeŋ koma naŋgoŋ oŋoŋgi. Kiaŋ.

Qosomakororoo ejawaa sareqaa
Mat 13.1-9; Maak 4.1-9

4 Ejembanoŋ taoŋ so kanoŋa horoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ tuuŋlelembenoŋ ajoroogi
Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ jero:
5 “Eja moŋnoŋ nene kota qosoma kororoomambaajoŋ keno. Kema qosono kota
tosianoŋ kana goraayanoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koŋgi ejembanoŋ riiŋ rikotaagi
kanakeewaŋaa (warawen) kooŋa kooŋa kouma ii nedaborogi.
6 Kota tosianoŋ jamo kowonjinoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koma kanoŋ namo apuyawo
mende mokoloon kuragagia kouma sooliŋ gororoŋgogi.
7 “Kota tosianoŋ komuntiri waayawonoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koŋgi iikanoŋ ororoŋ
kouma uŋuuguŋ qeŋ turuŋ bibiloko meŋ oŋoŋgi.
8 Kota tosianoŋ namo awaanoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koma juma waama hoŋgia
awaa kooloŋ handewaa so kooloŋ seigi.”
Qaa ii jedaboroŋ qa somata kokaeŋ qaro, “Moŋnoŋ uugejiawo laligoji eeŋ, iinoŋ
mono sareqaa koi geja ama moma kotowa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ nomaembaajoŋ sareqaawaa kania jero.
Mat 13.10-17; Maak 4.10-12

9 Kaeŋ jero gowokourutanoŋ sareqaa kokawaa kaniaajoŋ Jiisas qisiŋ mugi.
10 *Qisiŋ mugi jero, “Anutuwaa bentotoŋanoŋ keuma laligowoŋatiwaa qaa
aasaŋgoya ii oŋo asuganoŋ iŋijowe moma kotojuto, tosaaŋa yoŋoojoŋ ii sareqaanoŋ
jewe momakeju. Kaeŋ moma iyaŋgiaa jaagianoŋ iwoi iimago kania kileŋ mende
iima kotowuya. Iyaŋgiaa gejagianoŋ qaa tororo momago kania kileŋ mende moma
asariwuya.”

Jiisasnoŋ sareqaawaa kania jero.
Mat 13.18-23; Maak 4.13-20

11 “Sareqaa iikawaa kania ii kokaeŋ: Kota qosoma kororooji, ii Anutuwaanoŋ Buŋa
qaa.
12 Nene kota kana goraayanoŋ kemeŋ koŋgiti, ii kokaeŋ: Ejemba tosianoŋ Buŋa qaa
mojuto, ii mogi Kileŋaa Toyanoŋ kaŋ uugia meleema Siwewaa buŋa koloowubotiwaa-
joŋ qaa kota ii uugianoŋga qetegoŋ uŋuamakeja.

---

* **8:2:** Mat 27.55-56; Maak 15.40-41; Luuk 23.49 * **8:10:** Ais 6.9-10

13 Nene kota qosono jamo kowonjinoŋ kemeŋ koŋgiti, ii ejemba sareya moŋ. Yoŋonoŋ Buŋa qaa moma ii uuqeeaŋgo qaganoŋ moma aŋgoŋ komakejuto, uugianoŋ kemeŋ tiigia mende megitiwaajoŋ kambaŋ torodaamo-ŋadeeŋ moma laariŋ laligogi aŋgobatowaa kambaŋanoŋ mono tama uŋuwaa.
14 “Nene kota qosono kumuntiri waayawonoŋ kemeŋ koŋgiti, ii kokaeŋ: Yoŋonoŋ Buŋa qaa mogi uugianoŋ kemeŋkejato, balonoŋ laaligowaa majakakaya ano moneŋ hina memewaa uugereya kolooŋ bimooŋ oŋomakeja. Qabuŋagiawo koloowombaajoŋ koposoŋgogi siiŋ kombombaŋa bologa tosianoŋ kaaŋagadeeŋ uugianoŋ duŋguŋ Buŋa qaa bibiloko meŋ muŋkeju. Kaeŋ kolooro hoŋgia qaa auta (gipeya) koloowuya.
15 Kaento, nene kota namo awaanoŋ kemeŋ koŋgiti, ii ejemba koi kaaŋa: Yoŋonoŋ Buŋa qaa geja ama mogi uugia awaa gbiŋgbaoŋa qaa iikanoŋ kemero soowabotiwaajoŋ mokosiŋgoŋ kaparaŋ koma galeŋ koŋgi hoŋgia awaa awaa mokolooŋkeju.” Kiaŋ.

Iwoi aasaŋgoya kuuya ii asuganoŋ koloowaa.
Maak 4.21-25

16 *“Moŋnoŋ lambe me kiwa ootiriŋ monjonoŋ mende koma turuwaa me duŋ baatanoŋ mende ambaa. Ii qaagoto, ii iikawaa duŋ qaganoŋ ano rabaa. Rama asariro tosianoŋ miri uutanoŋ ubombaajoŋ mojuti, yoŋonoŋ iikawaa asasaga iima saanoŋ ubuya.
17 *“Kaaŋiadeeŋ uunananoŋ iwoi moŋ mesaŋgoniŋ aasaŋgoyanoŋ eji, ii mono asuganoŋ koloowaa. Iwoi moŋ koma turuniŋ eji, ii mono luluuŋgi asuganoŋ ewaa.
18 *“Kawaajoŋ Anutuwaa qaa mojuti, ii mono uu wombogianoŋ ama romoŋgoŋ koma gbiliŋ laligowu. Moŋnoŋ momakootoyawo laligoji, Anutunoŋ mono ii toroqeŋ muro somariiwaato, moŋnoŋ momakootoya qaa laligojato, ‘Kawo laligojeŋ,’ jeji, Anutunoŋ mono momoya melaa ii kaaŋagadeeŋ qetegoŋ wambaa.” Kiaŋ.

Jiisaswaa nemuŋkouruta.
Mat 12.46-50; Maak 3.31-35

19 Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ laligoro nemuŋ kourutanoŋ ii iibombaajoŋ kagito, ejemba tuuŋ somatanoŋ ologoŋ eligogitiwaajoŋ kosianoŋ kembombaajoŋ amamaagi.
20 Amamaaŋ naŋgi moŋnoŋ kokaeŋ ijoro, “Goo nemuŋkoaŋga mono seleeŋgeŋ nama gii giibombaajoŋ moju.”
21 Ijoroto, Jiisasnoŋ kokaeŋ meleema iŋijoro, “Ejemba koi Anutuwaa Buŋa qaa moma teŋ koma koma gbiliŋkejuti, iyoŋonoŋ mono noo nemuna ano kouruna kolooju.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jero raidimboŋ goroŋ qero.
Mat 8.23-27; Maak 4.35-41

22 Weeŋ moŋnoŋ Jiisasnoŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, “Mono mesaoŋ apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ keuboŋa.” Kaeŋ jero waŋgonoŋ motooŋ uma apu aŋgoŋ qaganoŋ keŋgi.
23 Kema opo sel mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro keŋgi Jiisasnoŋ gaoŋ ero. Ero haamo raidimboŋ apu aŋgonoŋ giliŋ siri qindiiro waŋgo uutanoŋ kemero. Kemeŋ saa qemambaajoŋ ano tiwilaawombaajoŋ aŋgi.
24 Tiwilaawombaajoŋ ama gowokourutanoŋ kema mindiiŋ ijogi, “Poŋ Somatanana, mono nono aŋgonoŋ tiwilaawombaajoŋ anjoŋ.” Kaeŋ ijogi uuta tooro musu ano apu aŋgombaa siria kokaeŋ jeŋ kotoŋ orono esuŋgaranoŋ kamaaro goroŋ qeŋ ero.
25 Kaeŋ kolooro iŋijoro, “Oŋoo momalaarigia ii dakanoŋ?” Kaeŋ iŋijoroto, yoŋonoŋ awawaliŋ qarasombugia moma jegi, “Yei! Eja koi naa ejaga laligoja? Iinoŋ musu ano kowe siri jeŋ kotoŋ orono jeta teŋ konjao.” Kiaŋ.

---

* **8:16:** Mat 5.15; Luuk 11.33 * **8:17:** Mat 10.26; Luuk 12.2 * **8:18:** Mat 25.29; Luuk 19.26

Omenoŋ bao uugianoŋ kemegi ejanoŋ qeaŋgoro.
Mat 8.28-34; Maak 5.1-20

26 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo toroqeŋ opo sel morororŋgogi haamonoŋ naŋgoro
kema apu aŋgoŋ kotoŋ Galili prowins leegeŋ Gerasa gomanoŋ keugi.
27 Iikanoŋ keuma sakasinoŋ uro eja omeyawo moŋ taonoŋga kaŋ Jiisas mokolooro.
Eja ii qasirinoŋ laligoŋ qamowaa jamo kobaa osoŋ uroroogi egiti, iikanoŋ eŋ laligoro.
Kambaŋ koriga opo maleku mende mouma miri mombaa uutanoŋ mende eŋ laligoro.
28-29 Omenoŋ kambaŋ koriga horoŋ ureeŋ muro eja mamaganoŋ boria bota qeŋ
kania gbadonoŋ (tapenoŋ) somoŋgoŋ galeŋ koma laligogito, tapeya ii hororo riiqiiro
omenoŋ kuuro baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kema laŋ laligoro. Kawaajoŋ Jiisasnoŋ
omeya ii kokaeŋ jeŋ kotoŋ mumambaajoŋ ano, “Ome bologa, gii mono kouma eja koi
mesaoŋ kemba.” Kaeŋ jemambaajoŋ ano Jiisas iima silama namonoŋ kosianoŋ kemeŋ
qa gigilaaŋ kokaeŋ qaro, “Ae Jiisas, gii Anutu uutaa meria koloojaŋ. Gii mono nomaeŋ
ama nomambaajoŋ koi kajaŋ? Niinoŋ welema gonjeŋ: Gii siimbobolo geriawo mende
ama nomba.”
30 Kaeŋ qaro kokaeŋ qisiro, “Gii qaga moro?” Omejiilaŋ mamaga uutanoŋ kemeŋ
laligogitiwaajoŋ “Qanana Liijon jejoŋ,” jegi. Ii ananaa qaanoŋ Kere tuuŋ somata.
31 Kaeŋ jeŋ Jiisas kokaeŋ welema mugi, “Gii nonotaaŋ ome roŋ dusiita qaa iikanoŋ
kemebombaajoŋ mende jeŋ kotoŋ nonomba.”
32 Kosogianoŋ maroŋa kanoŋ bao tuuŋ somata moŋ gbojoja uutanoŋ kuluuma
laligogi. Kawaajoŋ ome yoŋonoŋ kokaeŋ jeŋ welema mugi, “Gii saanoŋ jena nono bao
yoŋoo uugianoŋ kemeboŋa.” Welema mugi “Mono kema kemebu,” jeŋ kotoŋ oŋono.
33 Jeŋ kotoŋ oŋono eja uutanoŋga kouma kema bao uugianoŋ kemegi. Kemegi bao
tuuŋ yoŋonoŋ luguŋ newonewonoŋ kema jororoŋgoŋ apu aŋgonoŋ kemeŋ nemotoŋ
komugi.
34 Iikaeŋ kolooro bao galeŋ yoŋonoŋ ii iima taoŋ ano gomaŋ boleboole kanoŋ kok
koma unjurama kema buju qaa ii jegi.
35 Jegi moma ejemba jaasooŋgo yoŋonoŋ iwoi kolooroti, ii iibombaajoŋ kagi. Kaŋ
Jiisaswaanoŋ kouma eja uutanoŋga omenoŋ kougiti, iinoŋ Jiisaswaa kanianoŋ raro
mokoloogi. Opo selekopaaya tororo somoŋgoŋ uuta tooro roromoŋgoya kuuya asugiro
iima awawaligi.
36 Eja omeyawo iinoŋ nomaeŋ qeaŋgoroti, ii iigitinoŋ iŋijogi.
37 Iŋijogi moma mamaganoŋ awawaliŋ qarasombugia mogi. Kawaajoŋ Gerasa
gomambaa ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ Jiisasnoŋ oŋomesaowaatiwaajoŋ welema
mugi. Welema mugi eleema kemambaajoŋ waŋgonoŋ umambaa ano.
38 Umambaa ano eja uutanoŋga ome kougiti, iinoŋ kaŋ Jiisaswo motooŋ kema
laligomambaajoŋ qisiro. Kaeŋ qisiroto, Jiisasnoŋ qotogoŋ wasiŋ muŋ kokaeŋ ijoro,
39 “Gii mono eleema miriganoŋ kema Anutunoŋ aŋgoleto somasomata meŋ gonoti,
iikawaa sunduya jena mobu.” Kaeŋ ijoro kema Jiisasnoŋ aŋgoleto somasomata meŋ
muroti, iikawaa qaaya ii taoŋ uutanoŋ liligoŋ gomaŋ so jeŋ seiro. Kiaŋ.

Jairusnoŋ borataajoŋ Jiisas qama kooliro.
Mat 9.18-26; Maak 5.21-43

40 Ejemba kuuya Jiisaswaajoŋ mamboŋgi eleema karo tuuŋa tuuŋa koma aisooŋ
horoŋ mugi.
41 Qamakooli miriwaa qaa galeŋ moŋ qata Jairus iinoŋ kaŋ Jiisaswaa batanoŋ kemeŋ
simiŋ kuma mirianoŋ kawaatiwaajoŋ qama kooliŋ muro.
42 Merauruta qaato, borata guaŋ motooŋgo gbania 12:waa so laligoŋ komumambaa-
joŋ ano. Jiisas koma horoŋ mugi keno ejembanoŋ leelee ologoŋ utama mugi. Kiaŋ.

Emba jiawonoŋ Jiisaswaa malekuya oosiriro.

43 Utama muŋ keŋgi kanoŋ batugianoŋ emba moŋ laligoro. Iinoŋ koiŋsa gbani 12
kawaa so iima ji kiro laligoro. Iinoŋ selegaleŋ yoŋoo tawagia moneŋ hinaya kuuya
giliŋ laligoro selegaleŋ kuuyanoŋ meŋ qeaŋgowombaajoŋ amamaagi.
44 Emba kanoŋ Jiisaswaa gematanoŋ kema malekuyaa kiti susuya oosiriro iikanon-
deeŋ saya juguro.
45 Jiisasnoŋ qisiŋ jero, “Moronoŋ noosirija?” Kaeŋ jeroto, ejemba kuuyanoŋ ii
qakooŋgi Piitonoŋ ijoro, “Somatana, ejemba tuuŋnoŋ ologoŋ utama aoŋ kaŋ goosiriju.”
46 Ijoro Jiisasnoŋ jero, “Qaago, moŋnoŋ noosiriro esuŋna moŋ keno mojeŋ.”
47 Kaeŋ jero embanoŋ “Kaniana mokolooja,” jeŋ jeneŋa ororo kaŋ Jiisaswaa batanoŋ
simiŋ kuma jiaa kania ano oosiriŋ iikanondeeŋ qeaŋgoroti, iikawaa kania asuganoŋ
jero ejemba tuuŋ kuuyanoŋ mogi.
48 Mogi Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Borana, momalaariganoŋ mono meŋ qeaŋgoŋ gonja.
Saanoŋ uubonjonoŋ kemba.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Jairuswaa borata meŋ gbiliro.

49 Qaa kaeŋ ijoŋ nano qamakooli miriwaa qaa galeŋaa mirinoŋga moŋnoŋ weleŋ
kaŋ Jairus ijoro, “Boraganoŋ komuja! Kawaajoŋ mono boiwaa qaganoŋ lombo toroqeŋ
mende amba.”
50 Ijoroto, Jiisasnoŋ qaa ii moma qamakooli miriwaa qaa galeŋ kokaeŋ ijoro, “Toroko
mende moba. Mono uumotooŋ ama nii moma laariŋ nona boraganoŋ qeaŋgowaa.”
51 Kaeŋ ijoŋ iwaa mirinoŋ kema ejemba tosaaŋa oŋomesaoŋ Piito, Jon, Jeims ano
borawaa nemuŋmaŋa iigadeeŋ uŋuano iyaŋgiodeeŋ miri uutanoŋ ugi.
52 Ugi ejemba kuuyanoŋ jiŋgeŋ qama saama amburereŋ megito, Jiisasnoŋ jero,
“Iinoŋ mende komujato, gaoŋga eja. Kawaajoŋ mono saa mesaowu.”
53 Kaeŋ jero jonoŋsisi kaaŋa kolooro “Mono komuja!” qaa ii moma jomoma mugi.
54 Jomoma mugito, bora ii borianoŋ meŋ qama ijoro, “Borana, mono waaba.”
55 Kaeŋ ijoro kokoosuyanoŋ eleeno iikanondeeŋ waama nano. Nano nene mugi
newaatiwaajoŋ jero.
56 Nemuŋmaŋanoŋ ii iima waliŋgorito, Jiisasnoŋ iwoi kolooroti, iikawaa bujuya moŋ
jegi mobubotiwaajoŋ soŋgo ama oŋono. Kiaŋ.

9

Jiisasnoŋ gowokouruta 12 wasiŋ oŋono.
Mat 10.5-15; Maak 6.7-13

1 Jiisasnoŋ gowokouruta 12 ii oŋoono ajoroogi omejiilaŋ kuuya konjoma
oŋombutiwaajoŋ ama ji wiji meŋ qeaŋgowutiwaajoŋ ku-usuŋa esuŋmumuyawo oŋono.
2 Ku-usuŋ oŋoma kokaeŋ jeŋ wasiŋ oŋono, “Oŋo mono kema Anutuwaa bentotombaa
kania ejemba jeŋ asariŋ oŋoma ji ejemba meŋ qeaŋgoŋ oŋoma laligowu.”
3 *Wasiŋ oŋoma iŋijoro, “Oŋo kana kembutiwaajoŋ iwoi moŋ mende meŋ kembu,
taa gbaru mende, geso mende, kana samoŋ mende ano soojaakota mende. Maleku
samoŋa mendeto, motooŋgo mewu.
4 “Kema mirinoŋ daeŋ daeŋ keubuti, mono iikanondeeŋ laligoŋ gawoŋ meŋ taoŋ ii
mesaoŋ kana kembu.
5 Kema laligoŋ miri moŋnoŋ keugi mende koma horoŋ oŋoma qaagia mende
mogi telambelaŋgia mono kokaeŋ jeŋ qendeema oŋombu, ‘Nono oŋoo balonoŋ kaniŋ
sububuŋ kana tambonananoŋ mokotaaji, ii mono qesaaniŋ oŋoaŋgiaanoŋ eleema
kemebaa.’ Kaeŋ jegi kaniagia solaŋa moma kotogi saanoŋ taoŋ ii mesaoŋ toroqeŋ
kembu.”

---

* **9:3:** Luuk 10.4-11; Apo 13.51

6 Kaeŋ iŋijoro mesaoŋ kema gomaŋa gomaŋa liligoŋ miri so Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ
ji ejemba meŋ qeaŋgoŋ oŋoma laligogi. Kiaŋ.

Herodnoŋ Jiisaswaajoŋ sisau ano.
Mat 14.1-12; Maak 6.14-29

7 *Iwoi kuuya kolooroti, iikawaa qabuŋayanoŋ seiŋ baloŋ bakayaa (Galili prowin-
swaa) kiŋ Herodwaa gejianoŋ kemero moro. Ejemba tosianoŋ kokaeŋ jegi, “Jon
Oomulu ejanoŋ mono koomunoŋga waama laligoja.” Kawaajoŋ kiŋnoŋ qaawaa
moŋgama sisau ano.
8 Anoto, tosianoŋ jegi, “Elaijanoŋ mombo asugiŋ laligoja.” Tosianoŋ toroqeŋ jegi,
“Gejatootoo eja walaga yoŋoonoŋga moŋnoŋ mono gbiliŋ waama laligoja.”
9 Kaeŋ jegito, kiŋ Herodnoŋ kokaeŋ jero, “Jon Oomulu eja ii niinoŋ jewe aroya
kotogito, mombaa qaaya kaeŋ jegi mojeŋi, ii mono moronoŋ?” Kaeŋ jeŋ Jiisas
iimambaajoŋ kaparaŋ koma jejeromoŋromoŋ ano. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja 5,000 nene uŋuagiro.
Mat 14.13-21; Maak 6.30-44; Jon 6.1-14

10 Wasiwasi eja aposol yoŋonoŋ Jiisaswaanoŋ eleema iwoi ama megiti, iikawaa
sunduya kuuya ijogi. Ijogi uŋuama ejemba qenjaaro sombeŋgia mesaoŋ taoŋ qata
Betsaida kawaa kosianoŋ iyaŋgia siri gbameŋanoŋ laligowombaajoŋ keŋgi.
11 Keŋgito, ejemba tuuŋ yoŋonoŋ ii moma Jiisas gematanoŋ otaaŋ keŋgi. Kema Jiisas-
waanoŋ kagi koma horoŋ oŋoma Anutu bentotombaa kania jeŋ asariŋ ji ejemba meŋ
qeaŋgoŋ oŋono.
12 Kaeŋ ama laligoro weeŋ jaaya tegoŋ kememambaajoŋ ano. Kaeŋ kolooro gowoko
12 yoŋonoŋ kaŋ Jiisas kokaeŋ ijogi, “Nono baloŋ gbameŋa koi kanoŋ laligojoŋiwaajoŋ
gii saanoŋ ejemba tuuŋ koi wasiŋ oŋona gomaŋ miri kosere kosere rama kenjuti,
iikanoŋ kema eemiri ano nembanene mokoloowu.”
13 Kaeŋ ijogito, kokaeŋ iŋijoro, “Oŋonoŋ mono oŋoaŋgio ii nene uŋuagiwu.” Kaeŋ
iŋijoro meleeŋgi, “Nono bered 5 ano sora woi iikayadeeŋ meŋ laligojoŋ. Kawaajoŋ
nomaeŋ ambonaga? Nono saanoŋ kema ejemba tuuŋ koi kuuya yoŋoojoŋ nene sewaŋa
mewonaga me?
14 (Yoŋonoŋ eja 5,000:baa so laligoju.)” Kaeŋ meleeŋgi gowokouruta kokaeŋ iŋijoro,
“Oŋonoŋ mono ejemba iŋijoŋ mendeema oŋoŋgi tuuŋ so 50:waa so nene newombaajoŋ
ajoroon kamaaŋ rabu.”
15 Iŋijoro iikaeŋ ama mendeema oŋoŋgi ejemba kuuyanoŋ kamaaŋ tuuŋa tuuŋa
rama keŋgi.
16 Rama keŋgi bered 5 ano sora woi ii meŋ Siwenoŋ uuro uro kotuegoro. Kotuegoŋ
bered motoŋ gowokouruta oŋono ejemba tuuŋ so mendeema batugianoŋ aŋgi.
17 Batugianoŋ aŋgi korebore neŋ neŋ timbiriŋgogi. Nene kitia reemoŋa mesaogiti, ii
gowoko yoŋonoŋ meŋ kululuugi konde 12 kanoŋ kemeŋ saa qero. Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisaswaa kania jokolooro.
Mat 16.13-20; Maak 8.27-30

18 Kambaŋ moŋnoŋ Jiisasnoŋ iyaŋodeeŋ gomaŋ moŋgeŋ qama kooliro gowokouru-
tanoŋ iwo laligogi qisiŋ oŋoma kokaeŋ iŋijoro, “Ejembanoŋ noojoŋ nomaeŋ jeŋkeju?
Nii moroga koloojeŋ?”
19 *Iŋijoro meleema kokaeŋ jegi, “Tosianoŋ ‘Gii Jon Oomulu ejaga koloojaŋ,’
jeŋkejuto, tosianoŋ ‘Gii Elaija koloojaŋ,’ jeŋkeju ano tosianoŋ toroqeŋ kokaeŋ jeŋkeju,
‘Gii gejatootoo eja walaga yoŋoonoŋga moŋnoŋ koomunoŋga waama laligojaŋ.’ ”

---

* **9:7:** Mat 16.14; Maak 8.28; Luuk 9.19 * **9:19:** Mat 14.1-2; Maak 6.14-15; Luuk 9.7-8

20 *Kaeŋ jegi kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Ano oŋoaŋgio noojoŋ nomaeŋ jeju? Nii moroga koloojeŋ?” Qisiŋ oŋono Piitonoŋ meleema ijoro, “Gii Anutuwaanoŋ Hamoqeqe Toya Kraist koloojaŋ.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ komumambaa qaaya jero.
Mat 16.20-28; Maak 8.30–9.1

21 Kaeŋ qisiŋ oŋono kania asuganoŋ jegi moŋnoŋ mobutiwaajoŋ soŋgo kotakota ama oŋono.

22 Jiisasnoŋ jero, “Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono siimbobolo mamaga mobaa. Kantriwaa jotamemeya, jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ mono gema qeŋ qegi komuwaa. Komuŋ weeŋ karooŋ kolooro koomunoŋga waabaa.” Kiaŋ.

Kraist otaawombaa sewaŋa.

23 *Jiisasnoŋ ejemba kuuya ii qaa kokaeŋ iŋijoro, “Moŋnoŋ noo gemananoŋ notaaŋ kamambaajoŋ moji, iinoŋ mono iyaŋaa uuseliaa siiŋ kombombaŋa bologa gema qero ‘Buŋa gbilia meŋ kaja,’ jeŋ sisia megi siimbobolo ii bisimakeba. Ii maripoonoŋ komuwaatiwaa so mokosiŋgoŋ nii notaaŋ kawa.

24 *“Moŋnoŋ laaligoya iyaŋaajoŋ aŋgoŋ koma iyaŋaa jaajaa laligoji, iinoŋ mono laaligoya hoŋa somoŋgoro soowaa. Soowaato, moŋnoŋ balombaa laaligoya noojoŋ ama qeleema togoŋ nombaati, iinoŋ mono laaligo hoŋaa kania mokolooŋ kotiiŋ laligowaa.

25 “Moŋnoŋ baloŋa baloŋa iyoŋoo ilawoilaya kuuya koma hororo buŋaya kend-abororo uutaa laaligoya meŋ sooŋ silemale laligoŋ komuro Anutunoŋ qaaya jeŋ tegoro gere sianoŋ kemeŋ uŋayanoŋ tiwilaaro mende sokombaa. Esuhinaya iikanoŋ mono uukoisoro mende ama mubaa. Qaago totooŋ!

26 “Moŋnoŋ noo qana ano Buŋa qaana meŋ kamaaŋ anji, ii Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kaaŋagadeeŋ iima tiiwaa. Iinoŋ kanageŋ Siwe gajoba toroya yoŋowo koi kamaagi iyoŋoonoŋ, aŋaa ano Maŋaa asamararaŋgia iima aaruwuya. Kambaŋ iikanoŋ eja me emba kaaŋa mono iima tiiŋ mubaa.

27 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Koi nanjuti, oŋoo batugianoŋga tosianoŋ Anutuwaa bentotoŋaa hoŋanoŋ koloowaati, ii iima kotowuya. Jaawo laligoŋ koomuwaa siimboboloya mende mogi asugiro ii iibuya.” Kiaŋ.

Jiisaswaa selianoŋ letono.
Mat 17.1-8; Maak 9.2-13

28 *Qaa ii iŋijoro weeŋ 8:waa so tegoro Jiisasnoŋ Piito, Jon ano Jeims uŋuama baaŋanoŋ uma Anutu qama kooliro.

29 Qama kooliro iikanoŋ jaasewaŋaa kaitanianoŋ letoma qaita moŋ kolooro. Malekuyanoŋ tualalakota koloon kokobilibiliawo asariro.

30 Iikanondeeŋ iigi eja woinoŋ asugiŋ Jiisaswo qaa qaa amigi. Ii Mooses ano Elaija.

31 Asamararaŋ uutanoŋ asugiŋ Jiisaswo qaa kokaeŋ amiŋ mogi, “Anutunoŋ Jiisas siimbobolo moma komuwaati-waajoŋ wasiro kamaaŋ uulaŋawo Jerusalem sitinoŋ keno areŋ iikanoŋ hoŋawo koloodaborowaa.”

32 Kaeŋ amiŋ mogito, Piitonoŋ alawoita yorowo jaagianoŋ bimooro gaoŋ egi. Egito, gaononga uugia tooro jaagia uuŋ Jiisaswaa asamararaŋa ano eja woi iwo naniti, ii iŋiigi.

33 Iŋiigi nama Jiisas mesaowotiwaajoŋ ani Piitonoŋ Jiisas ijoro, “Somatanana, nononoŋ koi kanoŋ keraqeeaŋgo mojoŋ. Kawaajoŋ nononoŋ saanoŋ kuuŋ karooŋ mewoŋa: Goojoŋ moŋ, Mooseswaajoŋ moŋ ano Elaijawaajoŋ moŋ.” Piitonoŋ kaeŋ ijoroto, iyaŋaa qaayaa kania ii mende moma kotoro.

---

* **9:20:** Jon 6.68-69 * **9:23:** Mat 10.38; Luuk 14.27 * **9:24:** Mat 10.39; Luuk 17.33; Jon 12.25 * **9:28:** 2 Piito 1.17-18

34 Kaeŋ jeŋ nano kokolo moŋnoŋ kamaaŋ aoŋanoŋ esuuŋ oŋono koosu uutanoŋ laligoŋ awawaliŋ jeneŋgia ororo.
35 *Jeneŋgia ororo naŋgi koosu uutanoŋga qa aro moŋ kokaeŋ kamaaro mogi, “Eja koi ii neenaa meranaga. Ii ejemba hamo qeŋ oŋomambaajoŋ meweeŋgoŋ mube. Mono iwaa qaaya moma laligowu.”
36 Qa aro iikanoŋ kamaaro moma gowoko yoŋonoŋ iikanondeeŋ uuŋ Jiisasnondeeŋ nano iigi. Baaŋanoŋ iwoi iigiti, iikawaa bujuya ii kambaŋ iikanoŋ mende jeŋ qaagia bogoro laligogi moŋnoŋ moŋ mende moro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ome otaaro meranoŋ qeaŋgoro.
Mat 17.14-21; Maak 9.14-29

37 Eŋ waagi Jiisasnoŋ gowokouruta karooŋ yoŋowo baaŋanoŋga kamaaŋ roganoŋ ejemba tuuŋlelembe iŋiigi.
38 Iŋiigi ejemba tuuŋnoŋga eja moŋnoŋ qama kokaeŋ ijoro, “Boi, noo merana guaŋga koloojiwaajoŋ mono kaŋ ii iiba. Kawaajoŋ qama kooliŋ gonjeŋ.
39 Moba, ome moŋnoŋ ii menduŋgoro iikanondeeŋ qa gigilaaro utugoŋ muro wolaza hororo buutanoŋga kokopa kamaaŋkeja. Ome iikanoŋ horoŋ ureeŋ muŋ kambaŋ mamaga mende mesaoŋkeja.
40 Kaeŋ kolooro goo gowokouruga ome ii otaawutiwaajoŋ welema oŋonjento, yoŋonoŋ ii amamaaju.”
41 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ meleema muŋ jero, “Yei, balombaa ejemba yaŋgiseŋ ano iriŋqiriŋgiawo, niinoŋ mono kambaŋ dawi oŋowo laligoŋ qatoŋ uŋuwe Anutu mende moma laarigi siimbobolo momakemaŋa? Meraga mono wama koi kawao.”
42 Mera ii wama karo kambaŋ iikanoŋ kaaŋagadeeŋ omenoŋ mera utugoŋ orogoŋ muro wolaza hororo. Kaeŋ kolooroto, Jiisasnoŋ ome ii jeŋ muro mesaoro mera meŋ qeaŋgoŋ maŋa muro.
43 Anutuwaa ku-usuŋa somatanoŋ kaeŋ asugiro kuuyanoŋ ii iima newogia tegoro waliŋgogi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ koomuyaa Buŋa jero indiŋ woi kolooro.
Mat 17.22-23; Maak 9.30-32

Jiisasnoŋ iwoi kuuya ii meroti, iikawaajoŋ ejemba kuuyanoŋ waliŋgogi Jiisasnoŋ kambaŋ iikanoŋ gowokouruta qaa kota kokaeŋ iŋijoro,
44 “Qaa koi mono geja ama mobu: Anutunoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa ii baloŋ ejemba sisiwerowerogiawo yoŋoo borogianoŋ ama muro kemebaa.”
45 Qaa kota ii iŋijoroto, ii mende moma kotogi. Anutunoŋ ii koma tururo aasaŋgoyanoŋ ero ii mende moma asarigi ano kania nomaeŋ, ii qisiwombaajoŋ kokodunduŋ aŋgi. Kiaŋ.

Gowoko batugianoŋ moronoŋ uuta kolooja?
Mat 18.1-5; Maak 9.33-37

46 *Gowoko nonoonoŋga ‘Moronoŋ uuta kolooja?’ jeŋ qaa ii romoŋgogi.
47 Ii romoŋgogito, Jiisasnoŋ uuroromoŋgogia moma kotoŋ naamade melaa moŋ meŋ kooroŋanoŋ ano nano.
48 *Nano kokaeŋ iŋijoro, “Kuuya oŋoonoŋga moŋnoŋ kamaaŋqeqeta konoga kolooji, iinoŋ mono uuta kolooja. Kawaajoŋ moŋnoŋ naamade koi noo qananoŋ mirianoŋ koma horoŋ kalaŋ kombaati, iinoŋ mono nii koma horoŋ nombaa. Moŋnoŋ nii koma horoŋ nombaati, iinoŋ wasiŋ nonoti, mono ii kaaŋagadeeŋ koma horoŋ mubaa.” Kiaŋ.

---

* **9:35:** Ais 42.1; Mat 3.17; 12.18; Maak 1.11; Luuk 3.22 * **9:46:** Luuk 22.24 * **9:48:** Mat 10.40; Luuk 10.16; Jon 13.20

Moŋnoŋ kerega qaago, iinoŋ mono alaga kolooja.
Maak 9.38-40

49 Kambaŋ kanoŋ Jonoŋ kanaiŋ qaa kokaeŋ ijoro, “Somatana, eja moŋnoŋ goo qanoŋ
omejiilaŋ konjoma oŋono iiniŋ. Iinoŋ nonowo mende liligoŋ laligojiwaajoŋ nono ii
qotogoŋ muniŋ.”
50 Kaeŋ ijoroto, Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Ii mende qotogoŋ mubu. Moŋnoŋ mende
qotogoŋ oŋomakeji, iinoŋ mono oŋoaŋgiaa areŋnoŋ laligoja. (Kawaajoŋ oŋo mono noo
alauruna tosaaŋa ii aŋgosisiri meŋ oŋombubo.)” Kiaŋ.

Samaria gomaŋ moŋ yoŋonoŋ Jiisas gema qegi.

51 Jiisasnoŋ Siwenoŋ umambaajoŋ ano. Kawaa kambaŋa torijiwaajoŋ Jiisasnoŋ
nama “Jerusalem sitinoŋ kemaŋa,” jeŋ jeŋ kotiiŋ kanaiŋ kananoŋ keno.
52 Kema qele waladeeŋ ano wala keŋgi. Kananoŋ kema laligoŋ Samaria prowinswaa
gomaŋ moŋnoŋ keuma “Jiisas kawaatiwaajoŋ mozoqozojoŋ amboŋatiwaajoŋ kajoŋ,”
jegi.
53 Jegito, Samaria yoŋonoŋ Juuda ano Jerusalem jejewili ama oŋomakegitiwaajoŋ
Jiisasnoŋ “Nii Judia prowinsnoŋ Jerusalem jigo waageŋ kemaŋa,” jerotiwaajoŋ miri
aŋgoŋ koma yeizozogia mende iŋijogi.
54 *Kaeŋ aŋgi gowokowoita Jeims ano Jon yoronoŋ ii iima jeri, “Oo Poŋ, sombinoŋga
gere kamaaŋ oŋooro qaombuyaga, kaeŋ qama kooliwombaajoŋ mojaŋ me qaago?”
55 Kaeŋ jerito, Jiisasnoŋ eleema temboma jeŋ orono.
56 Kanoŋa toroqeŋ gomaŋ moŋnoŋ keŋgi. Kiaŋ.

Jiisas otaawombaa mondomondo qaaya.
Mat 8.18-22

57 Kananoŋ keŋgi eja moŋnoŋ kaŋ Jiisas ijoro, “Gii daeŋ daeŋ kembaati, niinoŋ mono
iikanoŋ gii gotaaŋ kamaŋa.”
58 Ii moma Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Duuyaa kasu yoŋonoŋ jamo diiŋgianoŋ egi
kanakeewaŋ kooŋ yoŋonoŋ haigia meŋ laligoŋkejuto, Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ
mono daeŋgeŋ kema waŋa naa qembonoŋ laariŋ haamo menaga?”
59 Jiisasnoŋ eja mombaajoŋ ijoro, “Gii mono kaŋ nii notaawa.” Ijoroto, kokaeŋ
meleeno, “Poŋ, ii saanonto, maŋnanoŋ komumambaajoŋ anja. Kawaajoŋ mono wala
jena kema galeŋ kombe komuro roŋ kombego.”
60 Kaeŋ meleenoto, Jiisasnoŋ qaaya meleema ijoro, “Mesaowa! Koomuya yoŋonoŋ
qamogia koomuya ii saanoŋ roŋ kombuto, giinoŋ mono kema Anutu bentotombaa
kania jeŋ asariŋ oŋoma laligowa.”
61 *Mombo eja moŋnoŋ kouma ijoro, “Poŋ, niinoŋ gii gotaamambaa siiŋa mojento,
moba, gii saanoŋ jena wala mirinoŋ kema tinitosauruna yeizozogia jewego.”
62 Ijoroto, Jiisasnoŋ meleeno, “Moŋnoŋ baloŋ meenjaŋgowaa kinoŋ ii hoos
gematanoŋ somoŋgoŋ borianoŋ kinoŋ maayanoŋ meŋ nano keno mombo eleema
gematanoŋ uuji, iinoŋ mono Anutuwaa bentotonoŋ keuma gawoŋa mewaatiwaa so
mende kolooja.” Kiaŋ.

10

Jiisasnoŋ gowoko 72 wasiŋ oŋono keŋgi.
Mat 9.37-38; 10.7-16

1 Kawaa gematanoŋ Poŋnoŋ gowoko tosaaŋa 72* ii meweeŋgoŋ oŋono. Aŋo “Taoŋa
taoŋa gomaŋa gomaŋa kemaŋa,” jeŋ kanoŋ woi woi metogoŋ wala wasiŋ oŋono.

* **9:54:** 2 Kiŋ 1.9-16 * **9:61:** 1 Kiŋ 19.20 * **10:1:** Tosianoŋ weeŋgoŋ 70 jeju. Tosianoŋ 72 jeju.

2 *“Wasiŋ oŋomaŋa,” jeŋ kokaeŋ iŋijoro mogi, “Anutuwaa gawonoŋ nene hoŋa
mamaga momogoŋ ejato, ii meŋ kululuuwombaajoŋ gawoŋ meme ejemba anana
afaaŋanoŋ laligojoŋ. Kawaajoŋ mono nene hoŋa masuqeqetaa Poŋa qama kooliŋ mugi
gawoŋ meme ejemba wasiŋ oŋono hoŋa meŋ kululuuwu.
3 *“Oŋo mono kembu. Mobu, lama yoŋonoŋ duuyaa kasu kawalia yoŋoo batugianoŋ
kemegi luguŋ iŋiwuboti, niinoŋ oŋo iikawaa tani kaaŋa wasiŋ oŋombe kembu.
4 *Oŋo moneŋ irimuŋ kasa me geso moŋ me kana esu ii mende meŋ kembu. Kema
kananoŋ ejemba iŋiima jeŋkelekele ama yeizozogia mende jewu.
5 “Kema miri moŋnoŋ uma wala kokaeŋ iŋijowu, ‘Anutunoŋ mono miri koi kanoŋ
luae qero bonjoŋ laligowu.’
6 Kaeŋ jegi moŋnoŋ luae aŋgoŋ komambaa so kolooji eeŋ, luaegianoŋ mono iwaa
qaganoŋ ubaato, moŋnoŋ ii mende aŋgoŋ kombaati eeŋ, luaegianoŋ mono eleema
oŋoaŋgiaa qagianoŋ ubaa.
7 *Miri ubuti, mono iikanondeeŋ laligoŋ gawoŋ mewu. Ejembanoŋ gawoŋ meme
ejemba laaligogia naŋgowutiwaa so kolooju. Kawaajoŋ yoŋonoŋ nene ano apu
oŋombuti, ii mono newu. Miri tosianoŋ lansaŋ mende ewu. Miri sueŋ mende kema
kawu.
8 “Taoŋ iikanoŋ me iikanoŋ keugi koma horoŋ nene oŋombuti, ii mono newu.
9 Neŋ tosianoŋ kanoŋ ji iŋiro ewuti, ii mono meŋ qeaŋgoŋ oŋombu. Kaeŋ ama kokaeŋ
jegi mobu, ‘Anutuwaa bentotoŋanoŋ mono kosere karo iikawaa uutanoŋ keubu.’
10 *Kaeŋ ambuto, taoŋ moŋnoŋ keugi gema uŋuwuti, iikanoŋ mono maaketnoŋ me
sombenoŋ kema kokaeŋ jegi mobu,
11 ‘Nono oŋoo taonoŋ kaniŋ sububuŋ iwoi kana tambonananoŋ mokotaaji, ii mono
riiŋ konjoratiniŋ oŋoaŋgiaanoŋ eleema kemebaa. Kemebaato, qaa koi mono moma
yagowu: Anutuwaa bentotoŋanoŋ mono kosogianoŋ asugija.’
12 *Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Anutunoŋ kambaŋ somatanoŋ qemasologeŋgiaa
iroŋa meleeno taoŋ iikawaa qaganoŋ ubaati, so iikanoŋ mono Sodom yoŋoo siim-
bobolo soya uuguŋ toroqeŋ oŋombaa.”†

Jiisasnoŋ taoŋ 3 yoŋoojoŋ ‘Yei wosobiri!’ jero.
Mat 11.20-24

13 *“Oo Korazin toya, niinoŋ oŋoojoŋ ‘Yei!’ jeŋ saajeŋ ano Betsaida toya, oŋoojoŋ
kaaŋagadeeŋ ‘Yei!’ jeŋ saajeŋ. Niinoŋ yoŋoonoŋ kembe qaana jewe sosoniro
aŋgoletona ku-usuŋawo asugiroto, uugia kileŋ mende meleeŋgi. Aŋgoleto ii waba
balonoŋ Taia ano Saidon sitinoŋ asuginagati eeŋ, iyoŋonoŋ mono kambaŋ koriga uugia
meleembombaajoŋ kaisareya qendeema resanoŋ lumu aoŋ too ariŋ saabuyaga.
14 “Saabuyagato, Anutunoŋ kanageŋ Korazin ano Betsaida yoŋoo qaagia jeŋ tegoŋ
iroŋa meleeno siimbobolo mobuti, kambaŋ somata iikanoŋ ii mono Taia ano Saidon
yoŋoo siimbobolo soya uuguŋ mobuya.
15 *Ano Kaperneam toya, Anutunoŋ oŋo saanoŋ metaama oŋono Siwe gomanoŋ
ubuyaga me qaago? Qaago totooŋ! Oŋo mono koomuwaa senjoŋ gomanoŋ kemebuya.
16 *“Moŋnoŋ qaagia mobaati, iinoŋ mono noo qaana mobaa. Moŋnoŋ gema
uŋuwaati, iinoŋ mono nii gema nuwaato, moŋnoŋ nii gema nuwaati, iinoŋ wasiŋ
nonoti, mono ii gema qewaa.” Kiaŋ.

Gowoko 72 yoŋonoŋ eleema aisoogi.

---

* **10:2:** Mat 9.37-38 * **10:3:** Mat 10.16 * **10:4:** Mat 10.7-14; Maak 6.8-11; Luuk 9.3-5 * **10:7:** 1 Kor 9.14; 1 Tim 5.18 * **10:10:** Apo 13.51 * **10:12:** Jen 19.24-28; Mat 10.15; 11.24 † **10:12:** Sodom yoŋonoŋ bologa kanjaŋawo meŋ laligoŋ uugia mende meleeŋgi Anutunoŋ gerenoŋ kondeema oŋono. * **10:13:** Ais 23.1-18; Eze 26.1–28.26; Joel 3.4-8; Aam 1.9-10; Zek 9.2-4 * **10:15:** Ais 14.13-15 * **10:16:** Mat 10.40; Maak 9.37; Luuk 9.48; Jon 13.20

17 Gowoko 72‡ yoŋonoŋ laligoŋ eleema kaŋ aisooŋ kokaeŋ jegi, “Poŋ, nono goo
qaganoŋ omejiilaŋ jeŋ kotoŋ oŋoniŋ yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ qaanana baatanoŋ kema
togoŋ keŋgi.”
18 Kaeŋ jegi Jiisasnoŋ meleeno, “Niinoŋ Satan aagogi Siwenoŋga luguŋ oobili kaaŋa
hagoŋ kemero iibe.
19 *Mobu, niinoŋ ku-usuŋ oŋombe oŋo saanoŋ mokoleŋ, soromaaŋ, kuaŋkuaŋ ano
kerenanaa esuŋmumuya jetawo kuuya riigi kamaaro haamo ambuya. Kawaajoŋ iwoi
moŋnoŋ uŋuŋ mizimizi mende mewaa.
20 “Kawaajoŋ omejiilaŋ yoŋonoŋ qaagia baatanoŋ kenjuto, kileŋ oŋoonoŋ korisoro
waŋa ii iikawaajoŋ mende aisoowu. Oŋoo qagia Siwe gomanoŋ oogi Anutuwaa
buknoŋ eji, iikawaajoŋ mono honombonoŋga qaa aisoowu.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ aisooŋ Anutu mepeseero.
Mat 11.25-27; 13.16-17

21 Kambaŋ kanoŋ Uŋa Toroyanoŋ Jiisas inaaŋ muro aisooŋ qaa kokaeŋ jero, “Oo
Amana, giinoŋ Buŋa qaaga momakooto ejemba momo somata megiti, iyoŋoonoŋ
mesaŋgonato, ejemba merabora kaaŋa iyaŋgiaajoŋ mogi poumapou kolooji, ii mono ii
iŋisaana moma asariju. Kawaajoŋ niinoŋ Siwe gomambaa Poŋa gii mepeseeŋ gonjeŋ.
Oo Amana, gii geeŋgo kaeŋ koloowaatiwaajoŋ mona sokono awaa kolooro.
22 *“Amananoŋ mono iwoi kuuya jeŋ kotoro noo buŋaga kolooro. Amananoŋ meriaa
kania aŋodeeŋ moma yagoro moŋnoŋ ii mende moja. Kaaŋagadeeŋ moŋnoŋ Amayaa
kania mende moma yagoro Merianondeeŋ ii moja ano ejemba meweeŋgoŋ oŋoma
yoŋoojoŋ ii iŋisaambaati, iyoŋonoŋ mono Ama moma mubuya.”
23 Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ gowokouruta yoŋoonoŋ eleema iyaŋgiodeeŋ oloŋ kokaeŋ
iŋijoro, “Daeŋ yoŋonoŋ oŋo iwoi iijuti, ii iima mono jaagiaajoŋ ama simbawoŋawo
kolooju.
24 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Niinoŋ qaa kokaeŋ iŋijowe mobu, Gejatootoo ejemba
ano kiŋ eja poŋ mamaganoŋ oŋo iwoi koi iijuti, ii iibombaajoŋ awelegoŋ laligogito,
ii mende iigi. Oŋo qaa koi mojuti, iyoŋonoŋ ii mobombaajoŋ awelegoŋ laligogito, ii
mende mogi.” Kiaŋ.

Jojopaŋ qaa waŋa woi ii nomaeŋ?
Mat 22.34-40; Maak 12.28-31

25 *Kana qaawaa boi moŋnoŋ waama Jiisas timbi ama kokaeŋ qisiŋ muŋ ijoro, “Boi,
niinoŋ mono nomaeŋ ama laaligo kombombaŋa tetegoya qaa buŋa qeŋ aowenaga?”
26 Ijoro Jiisasnoŋ kokaeŋ meleema qisiro, “Mooseswaa Kana qaanoŋ qaa nomaeŋ
oogita eja? Iikawaa kania ii nomaeŋ?”
27 *Qisiro meleema jero, “ ‘Gii uugabaga, uŋaga, ku-usuŋga ano roromoŋgoga
jumuŋa iikanoŋ mono Poŋ Anutuga jopagoŋ laligowa,’ ano ‘Geeŋga jopagoŋ aoŋkejaŋi,
iikaaŋiadeeŋ mono ejemba kuuya jopagoŋ oŋoma laligowa’.”
28 *Jero Jiisasnoŋ meleeno, “Dindiŋa meleenjaŋ. Ii teŋ koma laaligo kombombaŋaa
buŋa koloowaga.”
29 Kaeŋ meleenoto, Kana qaawaa boinoŋ ‘Ii teŋ koma solaŋa koloojeŋ,’ kaeŋ romoŋgoŋ
kaniaya qendeemambaajoŋ moma Jiisas ijoro, “Ejemba batugianoŋ laligoŋ koubeti,
iyoŋoonoŋa mono morowaajoŋ jejaŋ? Nii mono moroga mende jopagoŋ mubenaga?”

Samaria ejanoŋ gbilibuuruŋ eja kiaŋkomuŋ muro.

---

‡ **10:17:** Tosianoŋ weeŋgoŋ 70 jeju. Tosianoŋ 72 jeju. * **10:19:** Ond 91.13 * **10:22:** Jon 3.35; 10.15 * **10:25:** Mat 22.35-40; Maak 12.28-34 * **10:27:** Lew 19.18; Dut 6.5 * **10:28:** Lew 18.5

30 Kaeŋ jero Jiisasnoŋ meleema jero, “Eja moŋnoŋ Jerusalem siti mesaoŋ Jeriko
gomanoŋ kemeŋ kananoŋ kikekakasililiŋ yoŋoo borogianoŋ kemero megi. Meŋ hina
iwoiya wama opoya qetegoŋ gbilibuuruŋ qeŋ giliŋ keŋgi komumambaajoŋ ama ero.
31 Eŋ mambono jigo gawoŋ galeŋ moŋnoŋ kana iikayadeeŋ kema iima iima sisiriiŋ
kana leegeŋga kema uuguŋ keno.
32 Keno mambono jigo gawoŋ eja (Liwait) moŋnoŋ iikanoŋ kouma iima kaaŋiadeeŋ
iima sisiriiŋ uuguŋ keno.
33 *Kenoto, Samaria prowinswaa eja§ moŋnoŋ kana iikayadeeŋ kema eroti, iikanoŋ
keuma iima wosoya moma iima kobooro.
34 “Iima kobooŋ kosianoŋ kemeŋ wijia kele ano wain apuyanoŋ moriŋ esuuro. Wijia
esuuŋ meŋ kobibiiŋ doŋgiya qaganoŋ ama wama qenjaaro ee mirinoŋ kema ama kalaŋ
koma muro.
35 Kalaŋ koma muŋ eŋ waama umugawodeeŋ weeŋ woiwaa tawaya (Kina 20)
unjuma qenjaaro miriwaa toya muŋ ijoro, ‘Eja koi mono kalaŋ koma muŋ laligona
moneŋ gonjeŋi, ii mende sokoma uuguwaati eeŋ, ii mono eleema kaŋ kanoŋ toroqeŋ
gomaŋa.’
36 Eja karooŋ kaniagia kaeŋ qendeeŋgi. Eja kikekakasililiŋ yoŋoo borogianoŋ
kemeroti, iwaa alia moronoŋ kolooro? Yoŋoonoŋga morowaajoŋ mona, ii uukaleŋ
muro?”
37 Qisiŋ muro meleeno, “Kiaŋkomuŋ muroti, iinoŋ.” Kiaŋ meleeno Jiisasnoŋ ijoro
moro, “Gii mono kema kaaŋiadeeŋ ama laligowa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Marta Maria yorowo kusu raro.

38 *Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo kananoŋ keŋgi Poŋgianoŋ gomaŋ moŋnoŋ keuro.
Keuro emba moŋ qata Marta iinoŋ koma horoŋ muro mirianoŋ uro.
39 Martawaa koga qata Maria laligoro. Iinoŋ Poŋ iima kosianoŋ kamaaŋ rama Buŋa
qaa jeroti, ii geja ama awutambaŋa koma moro.
40 Moroto, Martanoŋ lombaŋ gawonoŋ hororo kema kaŋ amaqamamaa ama Jiisas-
waajoŋ ijoro, “Poŋ, konanoŋ nomesaoro neenodeeŋ weleŋ gawoŋ mewe mona sokonja
me qaago? Kawaajoŋ mono Maria jena kaŋ ilaaŋ nomba.”
41 Ijoro Poŋnoŋ meleema ijoro, “Marta Marta, gii iwoi kania kania kawaajoŋ majakaka
ano motoqoto moma koroboro laligoŋ geriawo ama nanjaŋ.
42 Kaeŋ nanjanto, majakaka motooŋgo moŋ meŋ meŋ kotiiniŋ sokombaa. Nono iwoi
seiseiya kawaajoŋ mende amamaajoŋ. Marianoŋ gosiŋ uuwaa teeya meagoŋ aomam-
baajoŋ meweeŋgoŋ simbawoŋawo kolooja. Laaligowaa bakaya awaa ii moŋnoŋ moŋ
mende wambaa.” Kiaŋ.

11

Jiisasnoŋ qamakooliwaa kania kuma oŋono.
Mat 6.9-13; 7.7-11

1 Jiisasnoŋ gomaŋ moŋnoŋ qama kooliŋ laligoro tegoro gowokouruta yoŋoonoŋga
moŋnoŋ kokaeŋ ijoro, “Poŋ, Jon Oomulu ejanoŋ gowokouruta qamakooliwaa kania
kuma oŋonoti, gii mono kaaŋiadeeŋ nono kuma nonomba.”
2 Ijoro Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono qama kooliwonjeŋ kokaeŋ jewu:
Ama, geeŋgaa qaganoŋ mono toroya ewa. Mono galeŋ koma nonona bentotoŋgaa
hoŋa koloowa. (Goo uusiiŋga Siwenoŋ teŋ komakejuti, ii mono namonoŋ
kaaŋagadeeŋ koloowa.)
3 Gii mono weeŋ so nembanene sonananoŋ nonomba.

* **10:33:** 2 Hist 28.15 § **10:33:** Juuda yoŋonoŋ Samaria ejemba jejewili ama oŋoma laligogi. * **10:38:** Jon 11.1

4 Tosianoŋ siŋgisoŋgo ama nonoŋgiti, nono kuuya iyoŋoo siŋgisoŋgogia ii mesaojoŋi eeŋ, gii mono iikawaa so nonoonoŋ siŋgisoŋgo soŋgbama nonomba.
Aŋgobatonoŋ kamaaŋ nunuwabotiwaajoŋ mono aŋgoŋ koma nonoma Kileŋaa Toyaa borianoŋga metogoŋ nonomba.”*
5 Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋoonoŋga moŋnoŋ gomantiiŋaa ruuŋanoŋ aliaa mirinoŋ kema mindiiŋ kokaeŋ ijowaa, ‘Alana, bered karooŋ nona kitia era meleema gomaŋa.
6 Alana moŋnoŋ kananoŋ laligoŋ noonoŋ kouro nenena qaagotiwaajoŋ wagimambaajoŋ moŋganjeŋ.’
7 Kaeŋ ijoro alianoŋ miri uutanoŋga kokaeŋ meleema ijowaa, ‘Gii gaoŋ gbili qeŋ nononjaŋ. Nii nagu koma qaqaŋ suluwe meraboraurunanoŋ niwo tambomaeenana tamboma gaoŋ ejoŋ. Kawaajoŋ waama ii gomambaajoŋ amamaajeŋ.’
8 Kaeŋ jewaato, niinoŋ iŋijowe mobu: Miri toyanoŋ alia koloojiwaajoŋ ama mende waama mubaato, ii kileŋ kaparaŋ koma jeŋ nanjiwaajoŋ ii saanoŋ waama qisijiwaa so kuuya mubaa.
9 “Niinoŋ iikawaa bakaya ii kokaeŋ iŋijowe mobu: Mono Anutu qama kooliwu. Qama kooligi iwoi oŋombaa. Anutuwaanoŋ mono iwoiwaa borojaŋ meŋ moŋgambu. Ii moŋgaŋgi qendeeno mokoloowuya. Nama nagunoŋ qewu. Qegi nagu tama oŋombaa.
10 Moŋnoŋ Anutu qama kooliŋkeji, iinoŋ mono iikawaa kitia buŋa qeŋ aowaa. Iwoiwaa moŋgamakeji, iinoŋ mono iwoi mokoloowaa. Nagunoŋ qeŋkejiwaajoŋ mono nagu horoŋ mubaa.
11 “Maŋuruna oŋoonoŋga moronoŋ kokaeŋ kolooja: Merianoŋ sorawaajoŋ qisiro kitianoŋ qato mubaa
12 me kuru kotaajoŋ qisiro kuaŋkuaŋ mubaa?
13 Kawaajoŋ oŋo ejemba bologa kolooju ano kileŋ kaleŋ awaa awaa ii meraborau-rugia oŋombombaajoŋ mojuti eeŋ, Siwe Maŋnananoŋ mono kaleŋa nomaeŋ aŋgoŋ konaga? Iwaa uutaa nanamemeŋa ii nunuugun qaita moŋ kolooja. Kawaajoŋ Uŋa Toroyaajoŋ qama koliŋ qisiŋ mubuti eeŋ, iinoŋ mono siiŋanoŋ Uŋa ii wasiro uugianoŋ kemebaa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ome yoŋoo esuŋgia uuguŋ qero kamaaja.
Mat 12.22-32; Maak 3.20-27

14 Omenoŋ eja moŋ qaamuuŋ meŋ muro moto laligoro Jiisasnoŋ omeya ii otaaro kouma keno neselaŋa lolooro mombo qaa jero. Qaa jero ejemba tuuŋ yoŋonoŋ ii iima waliŋgogi.
15 *Waliŋgogito, yoŋoonoŋga tosianoŋ kokaeŋ jegi, “Iinoŋ mono omejiilaŋ yoŋoo poŋgia Iimolaŋ iwaa ku-usunoŋ ome oŋotaaŋkeja.”
16 *Kaeŋ jegi tosianoŋ Jiisas qaawaa timbinoŋ horowombaajoŋ iijoŋgoŋ kokaeŋ qisigi, “Gii mono jeŋ kotona sombinoŋga aŋgoleto moŋ asugiro iiboŋa.”
17 Qisigito, iinoŋ uu roromoŋgogia modaboroŋ kokaeŋ iŋijoro, “Kantri daeŋ yoŋoo galeŋurugianoŋ batugianoŋ aŋgowowo ama jumbuti, iyoŋonoŋ mono tiwilaaŋ aogi kantrigianoŋ boliŋ saoyagadeeŋ ewaa. Kaaŋagadeeŋ miri mombaa kanageso yoŋonoŋ jumbuti, mirigianoŋ mono qeqelalaŋ ewaa.
18 “Mobu! Satambaa kanageso yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ batugianoŋ aŋgowowo ama jumbuyagati eeŋ, iyoŋonoŋ mono galeŋkoŋkoŋ gawoŋgia mewombaajoŋ amamaagi ometotoŋgianoŋ mono nomaeŋ nanaga? Oŋo noojoŋ kokaeŋ jeju: Iinoŋ Iimolambaa esuŋnoŋ omejiilaŋ oŋotaaŋkeja.

* **11:4:** Tosianoŋ qaa ii kokaeŋ meleema jeŋkeju: kileŋanoŋga metogoŋ nonomba. * **11:15:** Mat 9.34; 10.25
* **11:16:** Mat 12.38; 16.1; Maak 8.11

19 Kaeŋ jejuto, mobu, niinoŋ Iimolambaa esuŋnoŋ omejiilaŋ konjoma oŋombenagati
eeŋ, oŋoo alaurugianoŋ mono morowaa esuŋnoŋ ii konjoma oŋombuyaga? Kawaajoŋ
yoŋonoŋ mono qaagia hoŋa me qaago, ii gosiŋ jeŋ tegowu.†
20 Ii jeŋ tegowuto, Anutuwaa ku-usuŋanoŋ noo boro susuna sololooro ome
oŋotaaŋkejeŋi eeŋ, Anutuwaa bentotoŋanoŋ mono oŋoonoŋ kaŋ kuuja.
21 “Eja kotiga Iimolaŋ iinoŋ‡ tiwo wasayawo gomaŋ miria agokayaŋ kono esuhi-
nayanoŋ mono saanoŋ ewaa.
22 Kaeŋ ewaato, eja kotakota totooŋ Uŋa Toroya iinoŋ luguŋ kaŋ qeŋ haamo ama
muŋ tiwo wasaya qirinaaroti, ii kuuya tagoŋ esuhinaya qeŋgama meŋ kema alauruta
mendeema oŋombaa.
23 *“Moŋnoŋ niwo mende laligoji, iinoŋ mono qetegoŋ nomakeja. Moŋnoŋ ejemba
noo qananoŋ ajoroowutiwaajoŋ mende horoŋ oŋomakeji, iinoŋ mono mendeema
oŋomakeja.” Kiaŋ.

Omejiilanoŋ eja uutanoŋ eleembombaajoŋ kaparaŋ konju.
Mat 12.43-45

24 “Omenoŋ eja uutanoŋga kouma baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kema laŋ liligoŋ
laligoŋ haamo memambaajoŋ miri moŋgama moŋ mende mokoloon mojoya tiiro
kokaeŋ jewaa, ‘Mirina mesaoŋ kajeŋi, iikanoŋ mono mombo eleemaŋa.’
25 Kaeŋ jeŋ eleema miria usuma menjereŋgoro eroti, ii kaaŋiadeeŋ ero mokoloowaa.
26 Kaeŋ mokoloon kema omejiilaŋ tosaaŋa 7 uŋuambaa. Omejiilaŋ 7 ii iyaŋa uuguŋ
bologa totooŋ kolooju. Iinoŋ ii uŋuano kaŋ miri ii uma iikawaa uutanoŋ laligowuya.
Kaeŋ kolooro eja iikawaa kania wala kileŋkileŋ kolooroto, kanageŋ bolidaborowaa.”
Kiaŋ.

Daeŋ yoŋonoŋ simbawoŋawo kolooju?

27 Jiisasnoŋ qaa kaeŋ jeŋ laligoro ejemba tuuŋ batugianoŋga emba moŋnoŋ qama
Jiisas kokaeŋ ijoro moro, “Kokona, embanoŋ koro ama meŋ goma aju guagiroti, niinoŋ
iwaa mobe simbawoŋawo kolooja.”
28 Kaeŋ ijoroto, Jiisasnoŋ kokaeŋ meleeno, “Ii jejanto, niinoŋ kokaeŋ jemaŋa:
Ejemba Anutuwaa qaawaajoŋ geja ama moma teŋ koma koma gbiliŋkejuti, iyoŋonoŋ
mono simbawoŋawo kolooju.” Kiaŋ.

Boi tosianoŋ aŋgoletowaajoŋ kaparaŋ koma weleŋgi.
Maak 8.11-12; Mat 12.38-42

29 *Ejemba tuuŋnoŋ ajoroogi somariiro Jiisasnoŋ toroqeŋ qaa kokaeŋ jero, “Ejemba
kete namonoŋ laligojuti, ii kanageso tuuŋ bologa. Yoŋonoŋ Anutuwaa aiweseyaajoŋ
kaparaŋ komakejuto, aiwese moŋ gejatootoo eja Joonawaanoŋ koloodabororo. Anu-
tunoŋ aiwese morota moŋ mende ama oŋombaa.
30 *Qaa iikawaa kania ii kokaeŋ: Anutunoŋ wala eeŋanoŋ Joona wasiro Niiniwe
yoŋoo batugianoŋ kema Anutuwaa aiweseya ano. Iikawaa so Siwe gomambaa Eja
hoŋanoŋ kaaŋagadeeŋ ejemba tuuŋ kokawaa batugianoŋ asugiŋ uugia meleembuti-
waajoŋ kuuŋ oŋoma aiwesegiaga koloowaa.
31 *“Kaniagiaa kaisareya moŋ ii kokaeŋ: Anutunoŋ wala eeŋanoŋ momakooto uuta
somata ii kiŋ Solomon muro Saut waageŋga kantri mombaa kwiin embanoŋ Solo-
mombaa momakootoya momambaajoŋ siiŋa moro. Siiŋa moma namo goraayanoŋga
waama kana koriga tintiŋ kaŋ laligoŋ Solomombaa momoya moro. Ii moroto, mobu,

† **11:19:** Iyaŋgiaa sele galeŋurugianoŋ Anutuwaa qata qama kileŋ ome ii Iimolambaa ku-usunoŋ konjoma oŋoŋgi niinoŋ ii Anutuwaa ku-usunoŋ konjoma oŋomakejeŋ. Ororoŋ mende nanjoŋiwaajoŋ moronoŋ hoŋa ano moronoŋ qaa qoloŋmoloŋgoya otaaŋkeji, ii ejembanoŋ gosiŋ jeŋ tegowu. ‡ **11:21:** Eja kotiga ii Satan. * **11:23:** Maak 9.40
* **11:29:** Mat 16.4; Maak 8.12 * **11:30:** Joona 3.4 * **11:31:** 1 Kiŋ 10.1-10; 2 Hist 9.1-12

kambaŋ kokaamba niinoŋ batugianoŋ asugiŋ nama Anutuwaanoŋ momakooto uuta meŋ kajeŋi, ii Solomombaa momakootoya uuguja. Uugujato, oŋo kileŋ telambelaŋ ama noma tompiŋ naŋgi mende sokonja.

“Kawaajoŋ Anutunoŋ kanageŋ ejemba korebore horoŋ oŋono qaagia jeŋ tegowaatiwaajoŋ jaayanoŋ keubuti, kambaŋ iikanoŋ Saut kantriwaa kwiin emba iikanoŋ mono kaaŋagadeeŋ keubaa. Iinoŋ ejemba tuuŋ somata koi nanjuti, oŋowo ororoŋ koomunoŋga waama oŋoo kooroŋgianoŋ motooŋ nambaa. Motooŋ nama qaa kokaeŋ oŋoo selegianoŋ kuuwaa, ‘Oŋo Jiisas telambelaŋ ama mugi Anutunoŋ iroŋa meleema oŋono siimbobolo uuta mobuya.’ Iinoŋ kaeŋ iŋijoro silia gosiŋ oŋoaŋgiaajoŋ gamugia mobuya.

32 *“Joonanoŋ Niiniwe ejemba batugianoŋ kema Anutuwaa qaanoŋ uugia kuuro moma iikanondeeŋ uugia meleeŋgito, mobu, niinoŋ batugianoŋ asugiŋ nama Joonawaa nanamemeŋa uuguŋ amakejeŋ. Kaeŋ amakejento, oŋo kileŋ telambelaŋ ama nomakeju.
Kawaajoŋ Niiniwe ejembanoŋ jenteegowaa kambaŋ somatanoŋ ejemba tuuŋ somata koi nanjuti, oŋowo ororoŋ koomunoŋga waama oŋoo kooroŋgianoŋ motooŋ nambu. Motooŋ nama Niiniwe yoŋonoŋ qaa kokaeŋ oŋoo selegianoŋ kuuwu, ‘Oŋo Siwe gomambaa Eja hoŋa telambelaŋ ama mugi Anutunoŋ iroŋa meleema oŋono siimbobolo uuta mobuya.’ Niiniwe yoŋonoŋ kaeŋ jegi nanamemeŋ-gianoŋ oŋoaŋgiaa kaniagia iŋisaaŋgi gamugia mobuya.” Kiaŋ.

Kiwa ii asasaga nonombaatiwaajoŋ eja.
Mat 5.15; 6.22-23; Maak 4.21-23

33 *“Moŋnoŋ lambe me kiwa ootiriŋ kowi waŋgoŋanoŋ me monjonoŋ mende ambaato, ii mono kawaa duŋ raranoŋ ambaa. Kaeŋ ano tosianoŋ miri uutanoŋ ubombaajoŋ mojuti, yoŋonoŋ iikawaa asasaga iima saanoŋ ubu.

34 Goo jaaga ii uu selegaa kiwaya kolooja. Kawaajoŋ ji moŋnoŋ jaaga mende meŋ boliji eeŋ, iikanoŋ mono tooŋ asaridabororo Anutuwaa asasaganoŋ saanoŋ uuganoŋ meŋ asariro laaligoga kuuya asasaganoŋ laligowaa. Asasaganoŋ laligowaato, siiŋ kombombaŋa bologanoŋ me iwoi moŋnoŋ jaaga meŋ boliŋ asasaga kojaŋgiji eeŋ, iikanoŋ selewaa laaligoga kaaŋagadeeŋ meŋ tiiro paŋgamaŋ uutanoŋ tiŋtuaŋ laligowaa.

35 “Kaeŋ kolooro moba, paŋgamanoŋ uugaa asasaga kojaŋgiro tiiwabotiwaajoŋ mono tooga moma galeŋ meŋ aowa.

36 Kaeŋ ana Anutuwaa asasaganoŋ uuga kuuya sokono waŋgoŋa moŋ mende tiiji eeŋ, goo seleganoŋ mono kaaŋagadeeŋ asombilibiliawo koloon jaasewaŋganoŋ asarija. Kiwa somatanoŋ seleganoŋ kuuŋ kokobilibiliawo meŋ asariŋ gonji, laaligoga mono iikawaa so Anutuwaa asasaganoŋ andaboroŋ laligowaa.” Kiaŋ.

Uumeleembaa selesele taniwaajoŋ ‘Yei!’ jero indiŋ 6 kolooro.
Mat 23.1-36; Maak 12.38-40; Luuk 20.45-47

37 Jiisasnoŋ qaa ii jedabororo Farisii (Kana qaawaa kaparaŋ-koŋkoŋ) eja moŋnoŋ kokaeŋ jeŋ koma horoŋ muro, “Gii saanoŋ noo mirinoŋ uma rama nene newoŋa.” Kaeŋ jero kema uma nene nemambaajoŋ raro.

38 Wala boria mende soŋgbama kamaaŋ raroto, Farisii ejanoŋ sili ii iima waliŋgoro.

39 Waliŋgoro Poŋnoŋ kokaeŋ ijoro, “Oo Farisii oŋo mono oŋanoŋ hamo qeŋ aowombaajoŋ qambi ano amanenewaa selia soŋgbama yagoŋkejuto, oŋoaŋgiaa uugianoŋ mono tilooja. Ii mono dogo, otoko ano nepaqepalo iikanoŋ saa qero laligoju.

* **11:32:** Joona 3.5 * **11:33:** Mat 5.15; Maak 4.21; Luuk 8.16

40 “Oo oŋo, uugia qaa. Moŋnoŋ selia kuuya mokolooroti, iinoŋ mono uuta
kaaŋagadeeŋ mokolooro me qaago? Oŋo mono naambaajoŋ uugiaa gawombaajoŋ
ataqataŋ anju? Ii mende sokonja.
41 Kawaajoŋ iwoi qambi, amanenenoŋ raji, ii mono kaleŋgia ejemba wanaya
oŋombu. Kaeŋ aŋgi Anutunoŋ hamo qeŋ oŋono oŋoonoŋ iwoi kuuya mono soraaya
ewaa.” Kiaŋ.
42 *“Oo Farisii ejemba, lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ
‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo nembanene kuuya mendeema bakaya 10:noŋga motooŋgo Anutuwaa
buŋa qeŋkeju. Daŋe, supe ano logoya kania kania ii kaaŋagadeeŋ mendeema tenoŋga
motooŋgo ii Anutuwaa buŋa qeŋkeju. Nanduŋ ii tororo amakejuto, Kana qaawaa kota
waŋa koi mono uuguŋ mesaoŋkeju: Gii Anutu uu konoŋganoŋ jopagoŋ muŋkeba ano
ejemba batugianoŋ nanamemeŋ dindiŋa otaaŋ laligowa. Qaa waŋa ii mono kaparaŋ
koma otaaŋ laligowu ano qaa melamelaa ii kaaŋagadeeŋ mende uuguŋ mesaowu.
43 “Oo Farisii, lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei!’ jejeŋ.
Oŋo qamakooli mirinoŋ duŋ rara mutuyanoŋ jegeŋjegeŋ rabombaa siiŋa momakeju.
Maaketnoŋ me kananoŋ ejemba iŋiigi joloŋgia jewutiwaajoŋ momakeju.
44 Oo oŋo, lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo qasiri
qagia qaa iikawaa so kolooju. Ejembanoŋ qamo moroŋawo dakanoŋ eji, ii mende
moma qagianoŋ lansaŋ riiŋ iwoi doŋqiziziŋawo oosiriŋ tiloonkeju.” Kiaŋ.
45 Jiisasnoŋ qaa kaeŋ jero Kana qaawaa boi yoŋoonoŋga moŋnoŋ moma meleema
kokaeŋ ijoro, “Boi, gii qaa kaeŋ jeŋ nono kaaŋagadeeŋ gamu qeŋ nononjaŋ.”
46 Kaeŋ jeroto, Jiisasnoŋ qaa kokaeŋ jero, “Oo Kana qaawaa boi, oŋoo qagianoŋ
kaaŋagadeeŋ lombo ubaatiwaajoŋ qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo qaawaa
qaa jeŋ kotoŋ iikawaa qaqaŋ lombotawo ii ejemba qagianoŋ amago ama aŋgi ii
aŋgowombaajoŋ bimooŋ oŋono aoŋoroŋkejuto, oŋoaŋgio ii boro susugianoŋ boroŋa
moŋ ilaaŋ oŋombombaajoŋ wosomomogia moŋ mende eŋkeja.
47 “Oo oŋo, lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo
gejatootoo ejemba yoŋoo qasirinoŋ simeŋ kuuŋ meŋ menjereŋgoŋkejuto, oŋoaŋgiaa
ambosakoŋuru-gianoŋ mono ii uŋugi komugi.
48 Oŋoaŋgiaa ambosakoŋurugianoŋ gejatootoo ejemba uŋugi komugi oŋonoŋ iyoŋoo
qasirigianoŋ kuuŋ meŋ simeŋ meŋkeju. Kaeŋ meŋ iikanoŋ ambosakoŋurugia yoŋoo
nanamemembaajoŋ wambelaaŋ qaagia naŋgoŋ jeŋ daŋgunu kaaŋa nanju.
49 “Kawaajoŋ Anutu, momakooto Toya iinoŋ kokaeŋ jeja, ‘Niinoŋ gejatootoo ejemba
ano aposol wasiŋ oŋombe oŋoonoŋ kawuya. Kagi iyoŋoonoŋga tosaaŋa ii uŋugi
komuwuya ano tosaaŋa sisiwerowero ama oŋombuya.’
50 “Anutunoŋ Siwe namo mokoloon oronoti, kambaŋ iikanoŋadeeŋ kanaiŋ geja-
tootoo ejemba uŋugi sagia molaagi kamaaroti, iikawaa sa iroŋa kuuya ii ejemba kete
laligojuti, mono oŋoo qagianoŋ uro siimbobolo mobuya.
51 *Aabelwaa sayanoŋ kamaaro iikanoŋadeeŋ kanaiŋ uŋuŋ kouma laligoŋ Zekaraia
siimoloŋ alata ano jiwowoŋ jigo kowoga yoroo batugaranoŋ qegi saya kamaaro
iikanoŋ tegoro. Niinoŋ qaa kokaeŋ iŋijowe mobu: Sagiaa iroŋanoŋ mono ejemba kete
laligojuti, oŋoo qagianoŋ uro siimbobolo mobuya.
52 “Oo Kana qaawaa boi oŋo, lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjin-
jiŋgoŋ ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo Anutuwaa momo mewombaa nagu kii meria ii ejemba uŋuama
aŋgoŋ koma oŋomakeju. Oŋoaŋgio iikawaa uutanoŋ mende keugi ano tosianoŋ
iikawaa uutanoŋ keubombaajoŋ anjuti, oŋonoŋ ii somoŋgoŋ aŋgoŋ koma oŋoma
laligogi.”

* **11:42:** Lew 27.30 * **11:51:** Jen 4.8; 2 Hist 24.20-21

53 Jiisasnoŋ qaa kaeŋ jeŋ mesaoŋ keno Kana qaawaa boi ano Farisii yoŋonoŋ kanaiŋ
qaa geriawo jeŋ muŋ qaa kania kania jewaatiwaajoŋ mamaga qisiŋ mugi.
54 Qisiŋ mugi buutanoŋga qaa moŋ qiwitigoro iikanoŋ kokosiiro qaawaa timbinoŋ
horowombaajoŋ emboŋgi. Kiaŋ.

12

Uumeleembaa selesele laaligowaa galeŋ meme qaa
Mat 10.26-27

1 *Jiisasnoŋ qaaya jero kambaŋ biiwianoŋ kanoŋ ejemba tauseŋa tauseŋa iwaanoŋ
ajoroon oloqologoŋ utaqutama aoŋ naŋgi. Kaeŋ ama naŋgi kanaiŋ gowokouruta
kokaeŋ iŋijoro, "Iwoi jegeŋa koi: Oŋo mono Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ)
yoŋoo uumeleembaa selesele nanamemeŋgiaajoŋ galeŋgia mewu. Ii wosokonduŋ
kaaŋa kolooja. Ii mende mesaowuti eeŋ, iikanoŋ mono yiist kaaŋa somariiŋ meŋ boliŋ
oŋombaa.
2 *"Ejembanoŋ iwoi unuŋ megi eji, ii kuuya mono kotuŋgi asuganoŋ koloowaa.
Kaaŋiadeeŋ qaa mesaŋgogi eji, ii kuuya mono iŋisaaŋgi moma kotowuya.
3 Kawaajoŋ oŋo mono qaagiaajoŋ galeŋ meŋ aoŋ laligowu. Oŋo qaa paŋgamanoŋ
oloŋ jewuti, ii mono asasaganoŋ jegi mobu. Oŋo miri uutanoŋ waŋgoŋa moŋgeŋ
saŋenoŋ gejagianoŋ jewuti, ii mono sombenoŋ asuganoŋ jeŋ asariwu." Kiaŋ.

Morowaajoŋ toroko moniŋ sokombaa.
Mat 10.28-31

4 "Alauruna niinoŋ oŋo kokaeŋ iŋijowe mobu: Tosianoŋ selegia qeŋ komuŋ iikawaa
gematanoŋ iwoi moŋ toroqeŋ ambombaajoŋ amamaawuti, iyoŋoojoŋ mono toroko
mende moma laligowu.
5 Ii qaagoto, morowaajoŋ toroko mogi sokombaati, niinoŋ ii qendeema oŋomaŋa.
Moŋ moronoŋ ku-usuŋ meŋ uŋuro komugi riitama oŋono gere sianoŋ kemebuti,
iwaajoŋ mono toroko moma laligowu. Oŋoojoŋ qaa ii mombo jejeŋ: Iwaajoŋ mono
toroko moma laligowu.
6 "Tosianoŋ (arioŋ, wilisi) 5 ii toiya woinoŋ sewaŋa mewutiwaajoŋ amakejuto,
Anutunoŋ iyoŋoonoŋga motooŋgowaajoŋ mende duduuro.
7 Anutunoŋ kalaŋ koma oŋoma waŋ jugia kuuya kaaŋagadeeŋ weeŋgodaboroŋ
jaŋgogia moja. Ejemba oŋoo sewaŋgia ii wilisi mamaga uŋuuguŋ uuta kolooja.
Kawaajoŋ toroko mono mende moma laligowu." Kiaŋ.

Kraist jokoloowu me qakoombu?
Mat 10.32-33; 12.32; 10.19-20

8 "Niinoŋ qaa moŋ iŋijowe mobu: Moŋnoŋ nii ejemba jaagianoŋ jokoloon nombaati,
Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono kaaŋiadeeŋ ii Anutuwaa gajobauruta yoŋoo
jaagianoŋ jokoloowaa.
9 Kaento, moŋnoŋ nii ejemba jaagianoŋ qakooma nombaati, niinoŋ mono
kaaŋiadeeŋ ii Anutuwaa gajobauruta yoŋoo jaagianoŋ qakoomaŋa.
10 *"Moŋnoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa qetama qaa jewaati, Anutunoŋ siŋgisoŋgoya
ii saanoŋ mesaowaato, moŋnoŋ Uŋa Toroya mepaegowaati, iwaa siŋgisoŋgoya ii
Anutunoŋ mende mesaowaa.
11 *"Ejembanoŋ oŋo horoŋ qaa jakegianoŋ oŋooŋgi qamakooli mirigianoŋ me kiap
gawana ano kantria kantria yoŋoo eja poŋ yoŋoo jaanoŋ nambuti, kambaŋ iikanoŋ
qaagiaa kitia naa qaaga nomaeŋ meleema jewoŋati, iikawaa majakakaya mono mende
mobu.

---

* **12:1:** Mat 16.6; Maak 8.15 * **12:2:** Maak 4.22; Luuk 8.17 * **12:10:** Mat 12.32; Maak 3.29 * **12:11:** Mat 10.19-20; Maak 13.11; Luuk 21.14-15

12 Ii kokaembaajoŋ: Oŋo qaa jewuti, ii Uŋa Toroyanoŋ aua iikanondeeŋ kuma oŋono
jewuya." Kiaŋ.

Eja otokoyaa sareqaa

13 Ejemba tuuŋ batugianoŋga eja moŋnoŋ Jiisaswaa jero, "Boi, maŋnaranoŋ komuro
gii mono danaa jena maŋnaraanoŋ borosamoya mendeema nomba."
14 Kaeŋ jeroto, Jiisasnoŋ kokaeŋ meleema muro, "Oo eja, moronoŋ oroo jenteego
togara koloomambaajoŋ kuuŋ nonota baloŋgara mendeembenaga?"
15 Kaeŋ jeŋ qaa kokaeŋ toroqero, "Esuhina tiwomalekugianoŋ afaaŋagadeeŋ me
kelemaleleŋ enagati eeŋ, kileŋ laaligogiaa kania ii iikanoŋ mende eja. Laaligogia
mende gosiŋ moneŋ esuhinanoŋ mondowuti eeŋ, mono tiwilaawu. Kawaajoŋ meŋgo
mewombaa otoko (greed) kuuyawaajoŋ mono galeŋgia meŋ laligowu."
16 Kaeŋ jeŋ sareqaa moŋ kokaeŋ iŋijoro, "Eja qaqabuŋayawo moŋ laligoro. Iinoŋ
baloŋanoŋ nene gawoŋa mero toomoriaŋ somata kolooro.
17 Ii kolooro uutanoŋ kokaeŋ romoŋgoŋ jero, 'Noo kowi mirina ii melaada. Kawaajoŋ
dumuŋ gesoya gesoya, amu tuuŋa tuuŋa, yagoŋ boraŋa boraŋa ii mono dakanoŋ meŋ
kululuuwenaga? Mono nomaeŋ amaŋamaeŋ?'
18 Kaeŋ jeŋ jero, 'Mono kokaeŋ amaŋa: Nii kowi mirina kondeema kitianoŋ kowi
miri somasomata memaŋa. Ii meŋ nene toomoriana ano esuhinana kuuya mono
iikanoŋ meŋ kululuuwe rabaa.
19 Kanoŋ raro neenaajoŋ kokaeŋ jemaŋa: Oo gii simbawoŋawo! Toomoriaŋga mono
afaaŋa qaa eŋ gonja. Kawaajoŋ mono nene neŋ aisooŋ gbania gbania siiseweweya qaa
haamo meŋ osoŋ laligowa.'
20 Kaeŋ jeroto, Anutunoŋ kokaeŋ ijoro moro, 'Oo gii, uuga qaa! Niinoŋ kambaŋga
ama jeŋ tegoŋ uŋa kokoosoga gomantiiŋa kokanoŋ guambe komuwaga. Komuna
ilawoila kuuya buŋa qeŋ aoŋ laligonati, ii mono morowaa buŋaya koloowaamaeŋ?'
21 "Moŋnoŋ iyaŋaajoŋ tiwomaleku maa suaŋ iwoi meŋ kululuuŋkejato, Anutuwaa
kooroŋanoŋ uuwaa toomoriaŋa mende eŋ muji, iwaajoŋ mono lombo somata kaeŋ
koloowaa." Kiaŋ.

Anutu moma laariŋ majakaka mende mobu.
Mat 6.25-34

22 Jiisasnoŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, "Kaeŋ koloowaato, niinoŋ oŋo kokaeŋ
iŋijowe mobu: Oŋo balonoŋ laligowutiwaa majakakaya ii kokaeŋ jeŋ mende mobu:
Nono mono naa iwoiga meŋ newonaga ano naa iwoinoŋ selenana esuuwonaga?
23 Selegiawo laligojuti, iikanoŋ iwoi hoŋa kolooro opo selekopaanoŋ mono iikawaa
qereweŋa kolooja. Jaagiawo laligojuti, iikanoŋ iwoi hoŋa kolooro nenenoŋ mono
iikawaa qereweŋa kolooja.
24 "Mono aoao kooŋ iŋiibu: Yoŋonoŋ nene kota mende qosoma kororooŋkeju.
Dumuŋ hoŋa mende kotoŋ kowi mirigianoŋ mende meŋ kululuuŋkeju. Sii soloŋgia
ii qetegoŋ (stua) nene mirinoŋ mende amakeju ano Anutunoŋ ii kileŋ uŋuagiŋkeja.
Ejemba oŋoo sewaŋgia ii kooŋ sewaŋgia uŋuuguŋ uma eja. Mono ii romoŋgogi kemba.
25 "Oŋoonoŋga moŋnoŋ majakaka moma iikaaŋa kanoŋ namonoŋ laligowaatiwaa
kambaŋa ii weeŋ motooŋgowaa so meŋ toroqewaa me qaago? Ii qaago totooŋ!*
26 "Iwoi melaada kaaŋa ambombaajoŋ amamaawuti eeŋ, iwoi tosaaŋa kuuyaajoŋ
mono nomaembaajoŋ majakaka mobuyaga?
27 *Oŋo mono japu jariŋ juraya akadamugiawo ii iŋiibu: Yoŋonoŋ opo surugiaajoŋ
beweso mende loŋgbamakeju. Gawoŋ iwoi tosaaŋa mende meŋkeju ano ii kileŋ
kokaeŋ iŋijowe mobu: Kiŋ Solomonoŋ goul silwaya qeragoŋ malekuya asombilibiliawo

* **12:25:** Tosianoŋ kokaeŋ meleema jeju: Oŋoonoŋga moŋnoŋ majakaka moma iikaaŋa kanoŋ selia wan fiitwaa so toroqeŋ meŋ korimambaajoŋ amamaawaa. * **12:27:** 1 Kiŋ 10.4-7; 2 Hist 9.3-6

mouma laligoroto, iwaa malekuya ii taalimba leiŋ firinduawaa so iimasiiŋsiiŋawo mende kolooro.
28 “Japu jariŋ juraya tooŋ ii kete namonoŋ kosonananoŋ raro woraŋ koŋgi kamaaro giliŋ meŋ kululuuŋ kuugi jewaa. Ii kileŋ Anutunoŋ juraya kaaŋa moŋ ii kaaŋiadeeŋ awaagadeeŋ menjereŋgoŋkeja. Kawaajoŋ iinoŋ mono oŋo kaaŋagadeeŋ saanoŋ esuuŋ oŋombaa. Oŋo japu jariŋ jurayaa so mende kolooju. Anutunoŋ kalaŋ koma oŋomambaajoŋ moji, siiŋa iikanoŋ mono iwoi kuuya uŋuuguŋ uja. Oo ejemba, momalaarigianoŋ mono naambaajoŋ melaada kolooja?
29 “Kaeŋ kolooro oŋo kaaŋagadeeŋ laaligogiaajoŋ majakaka mende mobu. Ii moma bimooŋ kokaeŋ jewubo, ‘Nono mono naa nene apuga newonaga?’ Kaeŋ jeŋ uugia iikanoŋ mende ama uukamakamaa kolooŋ uugere mokoloowubo.
30 Kantri so uumeleembaa gadokopa yoŋonoŋ iwoi kaaŋa kuuya buŋa qeŋ aowombaajoŋ kaparaŋ koma uugere amakeju. Ii amakejuto, oŋo nene opo iwoiwaajoŋ memeqemeaŋ meŋ amamaajuti, Maŋgianoŋ mono ii modaboroja.
31 Iikawaa uugereya mende ambuto, mono Anutuwaa bentotonoŋ keubombaajoŋ kaparaŋ komakebu. Uugia iikanoŋ aŋgi ero iinoŋ mono galeŋ koma oŋoma iwoi kaaŋa ii kaaŋiadeeŋ toroqeŋ oŋombaa.” Kiaŋ.

Buŋanana Siwenoŋ me namonoŋ meŋ kululuuniŋ sokonja? Mat 6.19-21

32 “Oo noonoŋ tuuŋ melaada, Maŋgianoŋ bentotoŋ oŋomambaajoŋ mojiwaajoŋ mono toroko mende moma laligowu.
33 Balombaa moneŋ hinaya ii kaparaŋ koma qeragowubo. Kawaajoŋ iwoi eŋ oŋonji, ii mono sewaŋaajoŋ ama moneŋ horoŋ bakaya ejemba wanaya kaleŋgiaajoŋ oŋombu. Kaeŋ aŋgi qabuŋagia maa suaŋ kaaŋa ii Siwe gomanoŋ eŋ seiŋ mende qaombaa. Moneŋ gesogia qaita moŋ ii Siwe gomanoŋ mende boliwu. Gureŋ dumunjaŋ ano yoŋgoro meme yoŋonoŋ mono eu uma iwoi meŋ boliwombaajoŋ amamaawuya.
34 “Iwoiwaajoŋ akadamuya meŋ mona uji, iikanoŋ miri moŋgeŋ ero giinoŋ mono uuga kaaŋagadeeŋ iikanoŋ qokotaaŋ laligowaga.” Kiaŋ.

Uugbili laligoŋ gawoŋ megi sokombaa.

35 *“Oŋo mono Anutuwaa gawoŋa mewombaajoŋ jojoriŋ opo surugia somoŋgoŋ yagoŋ akadamugiawo nama uugiaa kiwayanoŋ ootirigi jero laligowu.
36 *Ii kokawaa so: Miri toya moŋ ii ejemba maraŋ (agomiŋ aoao) lombanoŋ kaŋ aisoowombaajoŋ horoŋ mugi keno. Kanoŋ keno meraurutanoŋ mirinoŋ rama eleembaatiwaajoŋ jaagianoŋ seleeŋgeŋ uuŋ kisi-kasu jeŋ kaparaŋ koma mambonju. Mamboma laligogi iinoŋ kambaŋ kanoŋ me kanoŋ kouma nagunoŋ qenaga, yoŋonoŋ mono iikanondeeŋ nagu horogi koubaa. Oŋo mono mera iyoŋoo so kolooŋ jojoriŋ laligowu.
37 “Poŋnoŋ eleema karo gawoŋ memeuruta tosianoŋ uugbili laligogi kaeŋ mokoloonŋ oŋombaati, iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju. Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Iinoŋ kouma ajoroonŋ oŋoma nene duŋnoŋ ano ragi nene uŋuagi mambaajoŋ jojoroŋ aoŋ weleŋ qeŋ oŋombaa.
38 Iinoŋ ruuŋanoŋ me gomaŋ aworaŋgoro kanoŋ eleeno tosianoŋ uugbili laligogi mokoloonŋ oŋombaati, iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju.
39 *“Gbili laligowombaajoŋ qaa koi mono saanoŋ romoŋgowu: gomantiiŋa ano kikekakasililiŋ ejanoŋ naa kambanoŋ me auanoŋ kawaati, miri toyanoŋ ii monagati eeŋ, iinoŋ mono gbili laligoŋ miria saanoŋ galeŋ mero qosoma umambaajoŋ amamaawaa.

---

* **12:35:** Mat 25.1-13 * **12:36:** Maak 13.34-36 * **12:39:** Mat 24.43-44

40 Oŋo ‘Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kambaŋ kokaamba mende koubaa,’ jeŋ romoŋgowuti, iinoŋ mono kambaŋ iikanondeeŋ koubaa. Kawaajoŋ oŋo kaaŋagadeeŋ jojoriŋ laligowu.” Kiaŋ.

Gawoŋ ejanoŋ silemale laligoŋ tiwilaaro.
Mat 24.45-51

41 Jiisasnoŋ qaa kaeŋ jero Piitonoŋ qisiro, “Poŋ, gii sareqaa koi ii nonoojoŋ me ejemba tosaaŋa kuuya yoŋoojoŋ kaaŋgadeeŋ jejaŋ?”
42 Kaeŋ qisiro Poŋnoŋ jero, “Gawoŋ meme ejemba batugianoŋ moronoŋ tiriŋ kotoŋ tosaaŋa uŋuuguja? Tosianoŋ zolololoŋgoŋ gawoŋ mesaogi moŋnoŋ momakooto awaawaa qaganoŋ kaparaŋ koma pondaŋ meŋkeji, iinoŋ mono simbawoŋawo kolooja. Miri toyanoŋ nanamemeŋa gosiŋ iima moŋgeŋ kema miriaa ilawoilaya ii iwaa borianoŋ ano galeŋa koloowaa. Galeŋa koloon weleŋqeqeuruta ijorotiwaa so kalaŋ koma kambaŋ dindiŋanoŋ uŋuagiŋkebaa.
43 Kaeŋ kalaŋ koma oŋoma laligoro toyanoŋ eleema kaŋ kaaŋ iima ‘Mono simbawoŋawo koloojaŋ!’ jewaa.
44 “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Toyanoŋ simbawoŋawo ijoŋ esuhinaya kuuyaa galeŋa kuuŋ mubaa.
45 Kuuŋ mubaato, gawoŋ meme bibilokoya iinoŋ uutanoŋ romoŋgoŋ kokaeŋ jewaati eeŋ, ‘Poŋnaa kaka kambaŋanoŋ koriga eja.’ Kaeŋ jeŋ kanaiŋ gawoŋ meme ejembauruta uŋuŋ ureeŋ jejelombaŋ ama aisooŋ apu kotiga neŋ uuta sooro eŋkalololoŋ silemale ama laligowaa.
46 Kaeŋ laligoŋ kambaŋ moŋnoŋ Poŋa koubaatiwaajoŋ mende mambombaati, mono iikanondeeŋ koubaa. Kambaŋaajoŋ imowamo ulumbuluŋ laligoro mono aua iikanondeeŋ kouma qeŋ japaleleŋ meŋ muŋ jeŋ kotoro qaaqootogo ejemba kaaŋa gere sianoŋ kemeŋ siimbobolo mobaa.
47 “Gawoŋ meme moŋnoŋ Poŋaa uusiiŋa moma yagoroto, qaa areŋa ijorotiwaa so joroŋqoroŋ mende meŋ aoŋ gawoŋa meŋ laligoroti, Poŋanoŋ iikawaa iroŋa jero somoŋgoŋ oolinoŋ indiŋ mamaga qeyayagoŋ qewuya.
48 Kaeŋ qewuyato, gawoŋ meme eja moŋnoŋ Poŋaa uusiiŋa mende moma yagoŋ iwoi ama mero iroŋa saanoŋ jegi oolinoŋ qewutiwaa so kolooji, Poŋnoŋ iikawaa iroŋa jero afaaŋa qewuya. Anutunoŋ mombaajoŋ iwoi mamaga muroti, iinoŋ mono ii meŋ seiro hoŋa mamaga koloowaatiwaajoŋ mambombaa. Anutunoŋ mombaajoŋ iwoiwaa waroga seiseiya muroti, iinoŋ mono ii meŋ seiro hoŋa seiseiya kolooro meleema mubaatiwaajoŋ qisiwaa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gere bolaŋ meŋ kamaaro deeno.
Mat 10.34-36

49 “Niinoŋ namonoŋ gere ama uulaŋgowe jeŋ kema kawaatiwaajoŋ kamaawe uusiiŋna mono iikawaa bolaŋanoŋ jedaborowaatiwaajoŋ eja.
50 *Ejato, ii ‘Gere ama uulaŋgomaŋa,’ jewe siimbobolo mamaga joŋ kowororo kaaŋa ii noo qananoŋ uma turuŋ nomambaajoŋ ambaa. Anutunoŋ iikaaŋa kanoŋ mulu qaita moŋ meŋ nombaa. Oo nii konjiliŋ somata moma laligowe mulu meŋ nono iikanoŋ tegowaa.
51 Kokaeŋ romoŋgowubo: Jiisasnoŋ luae qemambaajoŋ ama namonoŋ kamaaro. Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Niinoŋ luae qemambaajoŋ qaagoto, noojoŋ ama juma deeŋgi boŋ jawo koloowaa.
52 “Ii kokaembaajoŋ jejeŋ: Noo Buŋa qaananoŋ ejemba uugia kuuro meleeŋgitiwaajoŋ kambaŋ kokaamba kanaiŋ kokaeŋ koloowaa: Miri mombaa uutanoŋ ejemba 5 yoŋonoŋ batugianoŋ aŋgowowo ama jumbuya. Leegeŋ karooŋ

* **12:50:** Maak 10.38

yoŋonoŋ woi yorowo aŋgowowo aŋgi leegeŋ woi yoronoŋ karooŋ yoŋowo deendeeŋ ama laligowuya.
53 *Maŋmera yoronoŋ juma kerekere ani nemumbora yoronoŋ riitama aori eŋaroyanoŋ eŋaroya qetama aoŋ deembaota." Kiaŋ.

Kambaŋ laligojoŋi, ii moma gosiwu.
Mat 16.2-3
54 Jiisasnoŋ toroqeŋ ejemba tuuŋ ii kokaeŋ iŋijoro, "Weeŋ kemekemetanoŋ gomaŋ bulugoŋ koosu umuŋ kono oŋo ii iima iikanondeeŋ 'Koŋ kawaa,' jeŋkeju. Kaeŋ jegi koŋ kawaa.
55 Saut waageŋga haamo giliro iima moma kokaeŋ jeŋkeju, 'Gomaŋ geriawo koloowaa.' Kaeŋ jegi iikawaa so koloowaa.
56 Oo uumeleembaa ejemba seleseleya, oŋo sombiŋ namowaa tanigara iima koŋ weembaa kanagara saanoŋ gosiŋkejuto, kambaŋ koi laligojoŋi, iikawaa kania mende gosiŋ moma kotogi mende sokonja." Kiaŋ.

Aŋgowowogia mindiŋgogi solaŋaniwaa.
Mat 5.25-26
57 "Oŋo 'Iwoi dindiŋa ii nomaeŋ amboŋa,' jeŋ kawaa kania ii nomaembaajoŋ ama oŋoaŋgio mende gosiŋ jeŋ tegoŋkeju? Ii mende sokonja.
58 Kereganoŋ seleganoŋ qaa ama qaa jakeyanoŋ horoŋ gomambaajoŋ ano jenteego galembaanoŋ kema kana nemuŋanoŋ iikanoŋ mono kaparaŋ koma uumotooŋgo ama qaagara jeŋ solaŋaniwao. Kaeŋ mende ambaoti eeŋ, kereganoŋ saanoŋ ororaaŋ gono (jas, majistreit) jenteego toyaa jaanoŋ keuna moma jero opotorowaa borianoŋ kemena kapuare mirinoŋ goombabo.
59 Niinoŋ kokaeŋ jewe moba, Gii kanoŋ tawaga kuuya ambaatiwaa so osiŋ rabaga. Toiyaga konoga kaaŋagadeeŋ andaboroŋgo mono wantaaga meŋ kamaawaga." Kiaŋ.

13

Uugia meleembu me komuŋ tiwilaawu.
1 Kambaŋ iikanondeeŋ tosianoŋ kouma Jiisas sundu kokaeŋ ijogi moro, "Galili ejemba tosianoŋ Jerusalem jigonoŋ siimoloŋ oogi gawana Pailotnoŋ jero kawali galeŋurutanoŋ kanoŋ uma uŋuŋ komugi sagia kamaaŋ lama bulmakao sagiawo melokanjiŋ ero."
2 Kaeŋ jegi meleema kokaeŋ iŋijoro, "Oŋo iikawaajoŋ kokaeŋ romoŋgowubo: Galili ejemba yoŋonoŋ Galili ejemba tosaaŋa kuuya uŋuuguŋ siŋgisoŋgo ama laligogitiwaajoŋ siimbobolo ii mogi.
3 Kaeŋ qaagoto, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋo uugia mende meleembuti eeŋ, oŋo kuuyanoŋ mono kaaŋagadeeŋ tiwilaadaborowu.
4 Me gomaŋ qata Siloam kanoŋ miri koriga moŋnoŋ kamaaŋ koma ejemba 18 turuŋ oŋono komugiti, oŋo iyoŋoojoŋ kokaeŋ romoŋgowubo: Yoŋonoŋ Jerusalem kanageso tosaaŋa kuuya uŋuuguŋ siŋgisoŋgo ama qaagiawo laligogi.
5 Qaagoto, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋo uugia mende meleembuti eeŋ, oŋo kuuyanoŋ mono kaaŋagadeeŋ tiwilaadaborowuya." Kiaŋ.

Muli gere gorosoŋaa sareqaa
6 Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ jero, "Eja moŋnoŋ muli gere komoro gawoŋanoŋ kouma nano kawaa hoŋa moŋgamambaajoŋ kenoto, moŋ mende mokolooro.
7 Mende mokolooŋ gawoŋ galeŋaajoŋ jero, 'Moba, niinoŋ muli gere kokawaa hoŋa gbani karoombaa so kaŋ moŋgambeto, moŋ mende mokoloowe. Kawaajoŋ ii mono

* **12:53:** Mai 7.6

naambaajoŋ toroqeŋ namowaa kelega eeŋ horowabo. Kawaajoŋ ii mono koma gilina kemba.’
8 Toyanoŋ kaeŋ jeroto, galenoŋ meleema ijoro moro, ‘Oo eja poŋna, ii saanoŋ mesaona gbani koi mombo namba. Niinoŋ kambaŋ biiwianoŋ kokaamba kanoŋ kinoŋnoŋ namo osoŋ qidigoŋ isombasoŋ ama liligowe kelegawo koloowaa.
9 Niinoŋ kaeŋ ambe gbani gematanoŋ iikawaa hoŋa saanoŋ koloonaga. Ii mende koloowaati eeŋ, ii saanoŋ komba.’ ” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Sabat kendonoŋ emba moŋ meŋ qeaŋgoro.
10 Jiisasnoŋ Sabat kendonoŋ qamakooli miri moŋnoŋ uma Buŋa qaa kuma oŋono.
11 Kanoŋ emba moŋ raro. Omenoŋ gbani 18 kawaa so meŋ loriŋ muro gemata miligoro qetetereemambaajoŋ amamaaŋ rama laligoro.
12 Jiisasnoŋ emba ii iima oono karo kokaeŋ ijoro, “Emba, isinabisina jiganoŋ mono gomesaoro awaa koloojaŋ.”
13 Kaeŋ jeŋ boria waŋanoŋ ano iikanondeeŋ qetetereeŋ Anutu mepeseeŋ muro.
14 *Mepeseeŋ muroto, Jiisasnoŋ Sabat kendonoŋ emba ii meŋ qeaŋgoroti, qamakooli miriwaa galeŋanoŋ ii iima kawaajoŋ moro boliro qaa kanaiŋ ejemba tuuŋ yoŋoojoŋ jero, “Gawoŋ memewaa kambaŋ 6 eji, iikanoŋ mono kaŋ meŋ qeaŋgoŋ oŋombaatiwaajoŋ jewu. Ii Sabat kendonoŋ qaago.”
15 Kaeŋ jeroto, Poŋnoŋ meleema kokaeŋ jero, “Oo uumeleembaa selesele ejemba, oŋo kuuya bulmakao ejiaga me doŋgigiaga ii Sabat kendonoŋ mirinoŋga isama uŋuaŋgi apunoŋ kema neŋkeju me qaago? Oŋoonoŋga moŋnoŋ ii mende aŋgoŋ koma oŋomakeja.
16 Mobu! Emba koi kanoŋ Aabrahambaa gbiliga kolooro Satanoŋ somoŋgoŋ muro gbani 18:baa so laligoro niinoŋ kasia ii Sabat kendonoŋ isambe sokoma oŋonja me qaago?”
17 Kaeŋ jero tuarenjeŋuruta kuuya yoŋonoŋ gamugia mogi ano ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ aŋgoleto damuyawo meroti, ii kuuya iima moma aisoogi. Kiaŋ.

Nejoŋ kotaa sareqaa
Mat 13.31-32, 34; Maak 4.30-32
18 Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ jero, “Anutuwaa bentotoŋaa kania ii nomaeŋ? Ii naamombo so ambenaga?
19 Ii nejoŋ kotaa so kokaeŋ kolooja: Eja moŋnoŋ ii meŋ gawoŋanoŋ kema komoro waama somariiŋ gere kolooro. Gere kolooro kanakeewaŋ kooŋa kooŋa yoŋonoŋ haigia gere iikawaa borianoŋ aŋgi.” Kiaŋ.

Yiistwaa sareqaa
Mat 13.33
20 Jiisasnoŋ mombo sareqaa moŋ kokaeŋ jero, “Anutuwaa bentotoŋa ii naa iwoiwo so ambenaga?
21 Ii yiist me flaua meŋ somasomariiwaa so kokaeŋ kolooja: Emba moŋnoŋ ‘Bered oomaŋa,’ jeŋ yiist meŋ flaua konde karooŋ kanoŋ mindiriŋ meleŋqeleeŋ ama ano rama korebore somariiro.” Kiaŋ.

Mono nagu goŋgoŋanoŋ janjariŋ riiŋ keubu.
Mat 7.13-14, 21-23
22 Jiisasnoŋ kema taoŋa taoŋa ano gomaŋa gomaŋa kanoŋ Buŋa qaa kuma oŋoma kema laligoŋ Jerusalem sitinoŋ baageŋ keno.
23 Keno moŋnoŋ kokaeŋ qisiŋ muro, “Poŋ, uugia meleeŋgi Anutunoŋ hamo qeŋ oŋono letombuti, ii ejemba afaaŋgoya me nomaeŋ?” Qisiŋ muro kokaeŋ iŋijoro,

* **13:14:** Eks 20.9-10; Dut 5.13-14

24 “Oŋo mono nagu goŋgoŋanoŋ keubombaajoŋ janjariŋ riiŋ aoŋorowu. Niinoŋ
kokaeŋ iŋijowe mobu: Ejemba mamaganoŋ Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ keubombaa-
joŋ batogowuto, ii amamaawuya.
25 Kanageŋ miri toyanoŋ waama nagu konogo oŋo kambaŋ iikanoŋ kanaiŋ seleeŋgeŋ
nama nagunoŋ qeŋ kokaeŋ jewuya, ‘Poŋ, mono nagu horoŋ nonomba.’ Kaeŋ jegi
meleema kokaeŋ iŋijowaa, ‘Nii mende moma oŋonjeŋ. Oŋo daaŋkaya, ii mende mojeŋ.’
26 Kaeŋ iŋijoro oŋo iikanondeeŋ kanaiŋ kokaeŋ jewuya, ‘Nononoŋ mono giwo
ainjoloŋ rama nene neniŋ. Giinoŋ mono liligoŋ nonoo sombenoŋ Buŋa kuma nonona.’
27 *Kaeŋ jewuyato, iinoŋ qaa kokaeŋ iŋijowaa, ‘Oŋo mono dakaya, nii mende moma
oŋonjeŋ. Kawaajoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Bologa meme kuuya, oŋo mono nomesaoŋ
togowu.’
28 **“Togogi iikanoŋ Aabraham, Aisak, Jeikob ano gejatootoo ejemba kuuya yoŋonoŋ
Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ naŋgi iŋiibuto, oŋoaŋgia hagoŋ oŋoŋgi seleeŋgeŋ nam-
buya. Kaniagia kaeŋ mokoloon saama gigilaaŋ gobugia kigi qaro laligowuya.
29 Ejembaya ejembaya ii weeŋ koukoutanoŋga ano kemekemetanoŋga ano leelee
Noot Saut iikanoŋa kaŋ Anutuwaa bentotonoŋ keuma duŋ raragia meŋ nembanene
neŋ korisoro ama laligowuya.
30 *Kaeŋ laligowuto, mobu! Konoga yoŋoonoŋga tosianoŋ mutuya koloowuya ano
mutuya yoŋoonoŋga tosianoŋ konoga koloowuya.” Kiaŋ.

Kiŋ Herodnoŋ kasu sooŋa kawaa so kolooja.
Mat 23.37-39

31 Kambaŋ iikanondeeŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) tosianoŋ Jiisas-
waanoŋ kaŋ kokaeŋ jegi, “Kiŋ Herodnoŋ guro komuwaatiwaajoŋ moja. Kawaajoŋ
mono gomaŋ koi mesaoŋ kemba.”
32 Jegi kokaeŋ meleema oŋono, “Oŋo mono duuyaa kasu sooŋa ii kokaeŋ jegi moba,
‘Moba! Niinoŋ kete ano woraŋ ome oŋotaamaŋa ano ji ejemba meŋ qeaŋgoŋ oŋoma
laligomaŋa. Kemaŋati, indigeŋ mono iikanoŋ keuma gawona metogomaŋa.’
33 “Gejatootoo ejemba seiseiya ii Jerusalem sitinoŋ uŋugi komugi. Gomaŋ tosianoŋ
mende toroqeŋ uŋugi komuŋkeju, iikawaa tanitani eja iijeŋ. Kawaajoŋ niinoŋ kete ano
woraŋ indigeŋ kana kema laligomaŋa. Jerusalem keube nugi komumaŋati eeŋ, mono
iyoŋoonoŋ kaiyakagiaga ii toroqeŋ ambu.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Jerusalem sitiwaajoŋ saaro.
Mat 23.37-39

34 Jiisasnoŋ jero, “Oo Jerusalem Jerusalem, oŋo gejatootoo ejemba uŋugi komugi
Anutunoŋ ejemba wasiŋ oŋono oŋoonoŋ kaŋkejuti, ii jamonoŋ uŋugi komuŋkeju. Kuru
nemuŋanoŋ merauruta eŋgaŋa baatanoŋ ama kojojooŋ oŋomakeji, niinoŋ iikawaa
so kambaŋa kambaŋa goo kanagesouruga suuŋgoŋ kololoon oŋomambaajoŋ moma
laligoweto, oŋo ii togoŋ laligoŋ kougi.
35 *Mobu! ‘Anutunoŋ mono jigo mirigia gema qero saoyagadeeŋ ewaa.’ Kaeŋ
ewaato, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu, Oŋo nii mombo mende niibuyato, kanageŋ
kambaŋ moŋ kaŋ kuuro iikanoŋ niima kokaeŋ jewuya, ‘Pombaa qatanoŋ kaŋ nononji,
Anutunoŋ mono ii kotuegoŋ muba.’ Kiaŋ.”

14

Jiisasnoŋ ji eja moŋ meŋ qeaŋgoro.

1 Jiisasnoŋ Sabat kendoŋ moŋnoŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋoo
jotamemeya mombaa mirianoŋ uma nene nero. Neŋ raro tosianoŋ galeŋ meŋ itiigi.

* **13:27:** Ond 6.8 * **13:28:** Mat 22.13; 25.30 * **13:28:** Mat 8.11-12 * **13:30:** Mat 19.30; 20.16; Maak 10.31
* **13:35:** Ond 118.26; Jer 22.5

2 Iikanoŋ iwaa jaasewaŋanoŋ ji eja moŋ kana boria apunoŋ ologoŋ somariiro raro.
3 Jiisasnoŋ ii iima kanaiŋ Kana qaawaa boi ano Farisii ii qisiŋ oŋoma kokaeŋ jero,
“Sabat kendonoŋ eja meŋ qeaŋgoŋ muŋ iikaaŋa kanoŋ Kana qaa uuguwoŋa me
qaago?”
4 Kaeŋ jeroto, yoŋonoŋ goroŋ qeŋ ragi. Ragi borianoŋ eja ii oosiriŋ meŋ qeaŋgoŋ
wasiro keno.
5 *Keno kokaeŋ iŋijoro, “Oŋoonoŋga mombaanoŋ mera me bulmakao ejia ii Sabat
kendonoŋ apu roŋnoŋ kemebaati eeŋ, ii mono uulaŋawo horogi koubaa. Moronoŋ ii
mende hororo kounaga?”
6 Kaeŋ qisiŋ oŋono kawaa kitia meleembombaa bimooŋ qaagia bogoro ragi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ sele meŋ-uu ii qetano.
7 Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ejanoŋ ejemba nenewaajoŋ koma horoŋ
oŋonoti, iyoŋonoŋ duŋ jaayanoŋ eu metogoŋ ragiti, Jiisasnoŋ ii iima kawaajoŋ sareqaa
moŋ kokaeŋ iŋijoro,
8 *“Moŋnoŋ gii maraŋ (agomiŋ aoao) lombambaanoŋ koma horoŋ gono iikanoŋ
kema duŋ jegeŋa mende meŋ raba. Kaeŋ ambagati eeŋ, tosaaŋa koma horoŋ oŋonoti,
iyoŋoonoŋga moŋnoŋ gii guuguŋ qabuŋayawo koloowabo.
9 “Iinoŋ kouro lombaŋ toyanoŋ goonoŋ kaŋ kokaeŋ jenaga, ‘Gii duŋ koi mesaona
uuta iinoŋ raba.’ Kaeŋ jewaati eeŋ, gii mono waama baatanoŋ emu kamaaŋ duŋ meŋ
rama gamuga senjombo mobabo.
10 Kaeŋ qaagoto, moŋnoŋ koma horoŋ gombaati, gii saanoŋ duŋ simiŋanoŋ emu
kema raba. Kaeŋ rana lombaŋ toyanoŋ kouma giima jewaa, ‘Alana, gii saanoŋ kaŋ
duŋ jegeŋanoŋ eu kema raba’. Kaeŋ jero giinoŋ ejemba giwo rama nene nejuti, mono
kuuya iyoŋoo jaagianoŋ qabuŋagawo koloowaa.
11 *Ii kokaembaajoŋa: Iyaŋgiaa uugia meŋ ubuti, Anutunoŋ ii kuuya meŋ kamaaŋ
oŋombaa. Moŋnoŋ iyaŋa uuta meŋ kamaawaati, Anutunoŋ mono ii meŋ uma mubaa.”
12 Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ejanoŋ ejemba koma horoŋ oŋono lom-
banoŋ ragi Jiisasnoŋ lombaŋ toya eleema iima kokaeŋ ijoro, “Gii weembaa me
gomantiiŋaa lombaŋ moŋ ooŋ iikanoŋ geeŋgaa alauruga me daremuŋuruga ii mende
koma horoŋ oŋomba. Tinitosauruga me miri ejemba qabuŋagiawo ii mende koma
horoŋ oŋomba. Kaaŋa lombambaajoŋ koma horoŋ oŋonati, ii kaaŋiadeeŋ koma horoŋ
goma tosaga ii metogoŋ goŋgi tegowaa. Kaeŋ ambaati eeŋ, Anutunoŋ mono iikawaa
tawaya mende gombaa.
13 “Kaeŋ qaagoto, lombaŋ mozozoŋgoŋ oowagati, gii mono ejemba kamaaŋqeqeta
ii koma horoŋ oŋomba. Ejemba wanaya, lokoŋ ano jaagoo koloojuti, mono ii oŋoona
sokombaa.
14 Ii koma horoŋ oŋona yoŋonoŋ tosa metogoŋ gombombaajoŋ amamaagi gii
iikawaajoŋ simbawoŋawo koloon laligowaa. Tosagia ii eeŋ ero laligona solaŋa
yoŋonoŋ koomunoŋga waagi kambaŋ iikanoŋ Anutunoŋ aŋo ii goojoŋ metogoŋ
gombaa.” Kiaŋ.

Lombaŋ ano mondomondo qaa jeŋ togogi.
Mat 22.1-10
15 Jiisasnoŋ kaeŋ jero nene neŋ ragi yoŋoonoŋga moŋnoŋ ii moma kokaeŋ ijoro,
“Moŋnoŋ Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ keuma nene neŋ rabaati, niinoŋ iwaajoŋ
simbawoŋawo jejeŋ.”
16 Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno, “Eja moŋnoŋ gomantiiŋaa lombaŋ somata mozo-
zoŋgoŋ ooŋ ejemba mamaga horoŋ oŋoŋgi kawutiwaajoŋ jero.

* **14:5:** Mat 12.11 * **14:8:** Gba 25.6-7 * **14:11:** Mat 23.12; Luuk 18.14

17 Lombaŋ kambaŋa kaŋ kuuro weleŋqeqeya moŋ wasiro koma horoŋ oŋomambaajoŋ ijoroti, iinoŋ yoŋoonoŋ kema jero mogi, ‘Iwoi kuuya mozozoŋgodaboroniŋ eja. Kawaajoŋ mono saanoŋ kawu.’
18 Kaeŋ iŋijoroto, ii moma yoŋonoŋ korebore kanaiŋ iwoi tosianoŋ mondoŋ togogi. Eja mutuyanoŋ jero, ‘Nii molaleŋ moŋ sewaŋa mewetiwaajoŋ iikanoŋ kema iimambaajoŋ mojeŋ. Iikanoŋ somoŋgoŋ nonja. Kawaajoŋ saanoŋ kema ijona mende moma boliŋ nomba.’
19 Eja moŋnoŋ jero, ‘Nii bulmakao ejia 10 sewaŋgia meweti, ii qaqanoŋ somoŋgowe kinoŋ horogi kema gawoŋ batogoŋ menjaŋgomaŋa. Iikanoŋ somoŋgoŋ nonjiwaajoŋ saanoŋ ijona mende moma boliŋ nomba.’
20 Moŋnoŋ toroqeŋ kokaeŋ jero, ‘Nii emba woranda koi sewaŋa mewetiwaajoŋ kamambaajoŋ amamaajeŋ.’
21 “Kaeŋ jegi weleŋqeqenoŋ eleema eja poŋa buju ii ijoro. Ijoro moma uuta gere jero weleŋqeqeya kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro, ‘Gii mono alanzaŋ qenjaaro sombenoŋ ano kananoŋ kema ejemba kamaaŋqeqeta, wanaya, kana borogia riiriita, jaagoo ano lokoŋ ejemba ii mono uŋuana lombaŋ miri uutanoŋ koi kawu.’
22 Jeŋ kotoŋ murotiwaa so andaboroŋ kaŋ kokaeŋ ijoro, ‘Poŋna, jeŋ kotoŋ nonjaŋiwaa so anjento, duŋ tintiŋa mombo kaaŋiadeeŋ raja.’
23 “Kaeŋ ijoro eja poŋnoŋ jero, ‘Gii mono rooŋqeqe ano kuuŋgianoŋ kema ejemba rama kenjuti, ii kaparaŋ koma kuuŋ oŋona lombaŋ miri uutanoŋ kouma saa qewu.
24 Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Ejemba wala koma horoŋ oŋomambaajoŋ jeweti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ noo lombanoŋ mende kouma nembanene neŋ naaŋa mobaa.’ ”
Kiaŋ.

Jiisaswaa gowoko laaligowaa kania
Mat 10.37-38

25 Jiisasnoŋ keno ejemba tuuŋlelembe yoŋonoŋ otaaŋ keŋgi eleema kokaeŋ iŋijoro,
26 *“Moŋnoŋ niwo kaŋ laligomanjeŋ nii gogoraageŋ ama noma nemuŋmaŋa, embameria, daremuŋa, naambeeta ano iyaŋaa laaligoya kaaŋagadeeŋ jegeŋ ama jopagoŋkeji, iinoŋ mono noo gowokona koloomambaajoŋ amamaawaa.
27 *Sisigia megi moŋnoŋ nii notaaŋ siimbobolo moma maripoonoŋ komumambaajoŋ mende jojoriwaati, iinoŋ mono noo gowokona koloomambaajoŋ amamaawaa.
28 “Oŋoonoŋga moŋnoŋ miri koriga memambaajoŋ moji eeŋ, iinoŋ mono wala kamaaŋ rama moneŋa miri medaborowaatiwaa so kolooja me qaagoti, iikawaa kania gosiŋ iima kotowaa.
29 Kaeŋ mende ama miri tandoya komoma medaboromambaajoŋ kotikotiiya mende eŋ muro mesaoro eeŋ nano ejemba kuuya ii iima kanaiŋ jeŋ mepaqepae ama mububo.
30 Kaeŋ ama muŋ kokaeŋ jewubo, ‘Eja ii kanaiŋ miria meroto, ii medaboromambaajoŋ mende kotiiro.’ Iikawaa so gii Jiisas otaawaa me qaagoti, ii tororo gosiŋ moma kotowa.” Kiaŋ.
31 Jiisasnoŋ qaa ii toroqeŋ kokaeŋ jero, “Kaaŋagadeeŋ kiŋ eja poŋ moŋnoŋ kiŋ mombo aroŋ qeŋ ‘Manja qewoŋa,’ jeŋ nomaeŋ ambaa? Iinoŋ uulaŋawogadeeŋ kere mende ama mubaato, wala jawiŋuruta horoŋ oŋono ajoroon rama qambaŋmambaŋ qaa kokaeŋ amiŋ mobuya, ‘Ananaanoŋ ejaurunana 10,000 laligojoŋ ano leegeŋ kereurunana ii 20,000 laligoju. Eja poŋgianoŋ ii uŋuama kagi iŋiima saanoŋ kotiiŋ uŋuwoŋa me qaago?’
32 ‘Mende kotiiwoŋa,’ jewuti eeŋ, iinoŋ kere kiŋnoŋ koriganoŋ karo iikanondeeŋ jotamemeuruta wasiŋ oŋono iwaanoŋ kema luae qewombaajoŋ gejanono amiŋ mobuya.

* **14:26:** Mat 10.37 * **14:27:** Mat 10.38; 16.24; Maak 8.34; Luuk 9.23

33 Kaaŋagadeeŋ oŋoonoŋga moŋnoŋ iwoi kuuya eŋ muji, ii jegeŋa ambaati, iinoŋ
mono noo gowokona koloomambaajoŋ amamaawaa. Kawaajoŋ mono niiga jegeŋa
nooŋgi sokombaa." Kiaŋ.

Sii naaŋa qaa ii iwoi omaya totooŋ.
Mat 5.13; Maak 9.50
34 "Sii ii awaa koloojato, siiŋa mesaowaati eeŋ, ii mono nomaeŋ meagoniŋ mombo
siiŋawo koloonaga?
35 Kikisi omaya ii baloŋ kelegawo koloowaatiwaajoŋ meŋ kululuuŋ isombasoŋ
amakejonto, sii naaŋa qaa ii iwoi mombaajoŋ mende sokombaa. Qaago! Ii mono eeŋ
namonoŋ giliniŋ kemeŋ eeŋ toontooŋ ewaa. (Gii kaaŋiadeeŋ noo gowokona kolooŋ
batuyanoŋ kotoŋ nomesaowagati eeŋ, mono iwoi omaya koloowaga.) Moŋnoŋ gejiawo
laligoji eeŋ, iinoŋ mono qaa ii moma kotowa." Kiaŋ.

15

Lamanoŋ soorotiwaa sareqaa
Mat 18.12-14
1 *Takis tiliqili ama megiti ano siŋgisoŋgo ejemba tosaaŋa ii jaasooŋgoyanoŋ
Jiisaswaa Buŋa qaaya mobombaajoŋ kagi.
2 Kaeŋ kagito, Farisii ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ Jiisaswaajoŋ uugia boliro
ŋindiŋ-ŋunduru qaa kokaeŋ jegi, "Eja kanoŋ siŋgisoŋgo ejemba uŋuama yoŋowo rama
nene neja."
3 Kaeŋ jegitiwaajoŋ Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ iŋijoro,
4 "Oŋoonoŋga mombaa lamauruta 100 laligogi yoŋoonoŋga moŋnoŋ sooŋ jiŋjauŋ keno
toyanoŋ nomaeŋ ambaa? Iinoŋ mono 99 ii baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ oŋomesaoŋ
kema motooŋgo jiŋjauŋ kenoti, iikawaajoŋ moŋgama kema laligoŋ mokolooro
tegowaa.
5 Mokolooŋ uukoisoro ama sawiŋanoŋ ama bosima kawaa.
6 Mirinoŋ kaŋ alauruta ano tosaaŋa kosere laligojuti, ii oŋoono ajoroogi kokaeŋ
iŋijowaa, 'Lamana sooroti, ii mokoloojeŋatiwaajoŋ mono kagi niwo korisoro amboŋa'
7 Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Iikawaa so siŋgisoŋgo eja motooŋgonoŋ uuta meleem-
baati, iwaajoŋ Siwe gomanoŋ korisoro somata koloowaa. Ejemba 99 iyaŋgiaa
jaagianoŋ solaŋa dindiŋa kolooŋ uugia meleembombaajoŋ mende moma laligojuti,
iyoŋoojoŋ korisoro kaaŋa mende koloowaa." Kiaŋ.

Moneŋ kota soorotiwaa sareqaa
8 "Kaaŋagadeeŋ emba moŋnoŋ silwa moneŋ kota 10 meŋ laligoro yoŋoonoŋga
motooŋgonoŋ kemeŋ sooro nomaeŋ ambaa? Iinoŋ mono kiwa ootiriŋ kaparaŋ koma
miri usuma moŋgambaa. Moŋgama laligoŋ mokolooro tegowaa.
9 Ii mokolooŋ emba alauruta ano emba tosaaŋa kosere laligojuti, ii oŋoono ajoroogi
kokaeŋ iŋijowaa, 'Noonoŋ silwa moneŋ kota motooŋgonoŋ sooroti, ii mokoloo-
jeŋatiwaajoŋ mono kagi niwo korisoro amboŋa.'
10 Iikawaa so niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Siŋgisoŋgo ejemba moŋnoŋ uuta meleeno
Anutuwaa gajobauruta yoŋonoŋ iwaajoŋ korisoro uuta ambuya." Kiaŋ.

Qewoloŋ ejanoŋ uuŋgonjaŋ ama uuta meleeno.
11 Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ jero, "Eja mombaa merawoita woi laligori.
12 Koganoŋ maŋaajoŋ kokaeŋ ijoro, 'Amana, gii mono moneŋ esuhinaga mendeema
bakaya nomba.' Kaeŋ ijoro maŋgaranoŋ ilawoilaya kuuya sogaranoŋ mendeema
orono.

---

* **15:1:** Luuk 5.29-30

13 Ii orono meria melaanoŋ gomaŋ boria woi karooŋ laligoŋ hina iwoiya kuuya ii kololooŋ meŋ kantri moŋgeŋ keno. Iikanoŋ kema iyaŋaa jaajaa kana somata emba yoŋowo bao kasu kaaŋa paŋgamaŋ laaligo laligoŋ moneŋ hinaya gilidabororo.
14 “Iwoi kuuya gilidabororo bodi somata koloon balon kuuya ii sokono. Iinoŋ kambaŋ kanoŋ kanaiŋ tapekokoro koloon memeqemeaŋ ama amamaaro.
15 Amamaaŋ kantri iikawaa toya mombaanoŋ kema gawombaajoŋ qisiŋ muro wasiro iwaa bao sopanoŋ kemeŋ bao galeŋgiaga laligoro.
16 Iikanoŋ laligoro bao yoŋonoŋ sako kota negi iima ‘Saanoŋ ii newe tomena sokonaga,’ jeroto, ii kaaŋagadeeŋ moŋnoŋ mende muro.
17 “Kaeŋ laligoŋ uuta tooro kokaeŋ jero, ‘Maŋnaa gawoŋ ejemba naa afaaŋa yoŋonoŋ gawoŋ megi sewaŋa oŋono nene neŋ timbiriŋgoŋ laligojuto, niinoŋ kokanoŋ koŋkorara bodi laligoŋ komumambaajoŋ anjeŋ.
18 Nii mono waama maŋnaanoŋ eleema kema kokaeŋ ijomaŋa, ‘Ama, nii siŋgisoŋgo ama iikanoŋ gii ano Siwe Toya qaagara qotogoŋ qagara meŋ boliwe.
19 Kawaajoŋ giinoŋ mombo noojoŋ ‘Merana,’ jewagatiwaa so mende koloojeŋ. Gii saanoŋ jena weleŋqeqega moŋ koloomaŋa.’
20 “Kaeŋ jeŋ waama maŋaanoŋ keno. Kema miri dodowiro maŋanoŋ korikori endu nama iiro karo bata pororogoro iima koboon esuŋagadeeŋ qiqigoŋ kema kema aroyanoŋ giliro kemero buuta kitoŋ neŋ ‘Merana, oowe oowe!’ jero.
21 Kaeŋ anoto, merianoŋ ijoro, ‘Maŋna, nii siŋgisoŋgo ama iikanoŋ gii ano Siwe Toya qaagara qotogoŋ qagara meŋ boliwe. Kawaajoŋ giinoŋ mombo noojoŋ ‘Merana,’ jewagatiwaa so mende koloojeŋ.’
22 “Kaeŋ ijoro maŋanoŋ iikanondeeŋ weleŋqeqeuruta kokaeŋ iŋijoro, ‘Oŋo mono uulaŋawo maleku akadamuyawo moŋ meŋ kaŋ mouma mubu. Ilawage aroyanoŋ koma menjereŋgoŋ muŋ kana esu kanianoŋ mouma mubu.
23 Kaaŋagadeeŋ sopanoŋ kema bulmakao doŋa kelegawo moŋ meŋ kaŋ qeŋ oogi neŋ korisoro amboŋa.
24 Merana koi komuŋ tagoroti, iinoŋ mono mombo gbiliŋ kaja. Iinoŋ mono soorogo Anutunoŋ mombo mokolooro asugija.’ Kaeŋ iŋijoro kanaiŋ korisoro aŋgi.
25 “Korisoro aŋgito, datanoŋ gawonoŋ laligoŋ eleema miri dodowiŋ kanoŋ rii gbawe qama oroŋ aisoogiti, iikawaa otoŋa moro.
26 Ii moma weleŋ mera moŋ qaro karo ‘Ii nomaembaajoŋ anju?’ jeŋ qisiŋ muro.
27 Qisiŋ muro kokaeŋ ijoro, ‘Koganoŋ luluuŋkota eleema karo maŋganoŋ ii mombo aŋaliŋ ba koma muŋ iikawaajoŋ iŋijoro bulmakao doŋa kelegawo qeŋ ooŋ aisooju.’
28 “Kaeŋ ijoro iriŋa soono mirinoŋ umambaajoŋ togoro. Togoroto, maŋanoŋ ii moma seleeŋgeŋ kamaaŋ uuluae qaa bonjoŋanoŋ jeŋ meŋ looriŋ muro.
29 Meŋ looriŋ muroto, iinoŋ meleema kokaeŋ ijoro, ‘Maŋna, niinoŋ gbani mamaga weleŋga qeŋ laligoŋ jeŋkootoga kambaŋ moŋnoŋ mende uuguŋ laligoweto, kileŋ giinoŋ kambaŋ moŋnoŋ meme (noniŋ) melaa moŋ alauruna yoŋowo korisoro ambombaajoŋ mende nona.
30 Mende nonato, meraga koi kanoŋ kana somata emba yoŋowo laligoŋ moneŋ hinaga tiwilaaŋ kouro giinoŋ mono iwaajoŋ ama iŋijona bulmakao doŋa kelegawo qeŋ ooju.’
31 “Ijoro maŋanoŋ kokaeŋ meleema jero, ‘Merana, gii kambaŋ so neenawo laligoŋkejaŋ. Kawaajoŋ neenaa buŋana kuuya ii mono goo buŋaga kaaŋgadeeŋ kolooja.
32 Kaaŋgadeeŋ koloojato, koga koi kanoŋ komuŋ tagoroto, mombo gbiliŋ eleema kaja. Iinoŋ soodabororoto, Anutunoŋ ii mombo mokolooja. Kawaajoŋ keteda koi nene korisoro aniŋ sokonja.’ ” Kiaŋ.

16

Esuhina galeŋ tiliqiliawowaa sareqaa

1 Jiisasnoŋ gowokouruta qaa moŋ kokaeŋ inijoro mogi, “Eja qabuŋayawo mombaa
esuhina galeŋa moŋ laligoro. Tosianoŋ kaŋ eja qabuŋayawo ii qaa kiisaŋ ijogi, ‘Iinoŋ
goonoŋ moneŋ hinaga kondeema tondu giliŋ laligoja.’
2 Ii moma galeŋ ii jero karo jeŋ muro, ‘Nii goojoŋ buŋa bologa jegi mojeŋ. Gii noo miri
ano esuhinana mombo galeŋ kombagatiwaa so mende koloojaŋ. Kawaajoŋ ii nomaeŋ
galeŋ koma laligona, iikawaa lopoya jeŋ asariŋ nomba.’
3 Kaeŋ jero uutanoŋ kokaeŋ romoŋgoro, ‘Miri toyanoŋ galeŋkoŋkoŋ gawona nuano
nomaeŋ amaŋamaeŋ? Esuŋna mende sokonjiwaajoŋ baloŋ osomambaajoŋ amamaa-
jeŋ ano jejewelenweleŋ eja laligomambaajoŋ gamuna mojeŋ.
4 Iinoŋ galeŋkoŋkoŋ gawona nuambaati, niinoŋ kambaŋ iikanoŋ nomaeŋ ambe
tosianoŋ mirigianoŋ koma horoŋ kalaŋ koma nombuyaga? Ahaa! Kana moŋ
romoŋgojeŋ.’
5 “Kaeŋ jeŋ ejemba toyanoŋ tosa ama oŋonoti, ii kuuya aŋa aŋa horoŋ oŋono kagi.
Mutuyanoŋ karo ii kokaeŋ ijoro, ‘Tonaanoŋ tosa goonoŋ dawi eja?’
6 Kaeŋ qisiro jero, ‘Oil dram 100 mewe.’ Kaeŋ jero kokaeŋ meleeno, ‘Gii tosa papiaga
meŋ koi rama uulaŋawo utegoŋ 50 oona ewa.’
7 Kaeŋ jeŋ eja moŋ qisiŋ muro, ‘Ano gii? Goonoŋ tosa dawi eja?’ Qisiro kokaeŋ jero,
‘Wiit flaua ii 21,000 kilogram mewe.’ Kaeŋ jero ijoro, ‘Gii tosa papiaga meŋ iikanoŋ
16,800 kilogram kaeŋ oona ewa.’
8 “Kaeŋ kolooro miri toyanoŋ moma jeŋqeeaŋgo qaa kokaeŋ jero, ‘Galenanoŋ
tiliqili qaganoŋ iwoi anoti, ii momakooto awaa qendeenja.’ ” Poŋ Jiisasnoŋ sundu
kaeŋ jeŋ toroqeŋ jero, “Paŋgamambaa nanamemeŋ otaaŋkejuti, iyoŋoo momakootogia
ii ejemba tosaaŋa kete laligojuti, ii tiliqili ama oŋombutiwaa so ejato, Anutuwaa
asasaganoŋ laligojuti, yoŋoo momakootogia ii iikawaa baatanoŋ kolooja.
9 “Kawaajoŋ kokaeŋ jewe mogi: Tosianoŋ balombaa moneŋ hinanoŋ ejemba tiligoŋ
oŋomakejuto, oŋonoŋ mono iikanoŋ meŋ alaurugia mokoloon oŋombu. Ii mokoloon
oŋoŋgi balombaa iwoinoŋ qaombaati, Anutunoŋ mono kambaŋ iikanoŋ koma horoŋ
oŋono laaligo kombombaŋaa gomanoŋ keuma tetegoya qaa laligowu.
10 “Moŋnoŋ iwoi melaada meŋ kaparaŋ koma tororo galeŋ konji, iinoŋ mono iwoi
somata kaaŋagadeeŋ tororo galeŋ kombaa. Moŋnoŋ iwoi melaada galeŋ koma gijigaju
anji, iinoŋ mono iwoi somata ii kaaŋagadeeŋ galeŋ kombaatiwaajoŋ jeniŋ gijigaju
ambaa.
11 Balombaa moneŋ hinaya borogianoŋ aŋgi ii pondaŋ mende galeŋ koŋgi hoŋa
mende kolooroti eeŋ, moŋnoŋ mono iwoi buŋaya uuta hoŋa ii borogianoŋ mende
ambaa.
12 Oŋo tosaaŋa yoŋoonoŋ iwoi ii pondaŋ mende galeŋ koŋgi hoŋa mende kolooroti
eeŋ, oŋoaŋgiaa uugiaa buŋa hoŋa ii moronoŋ moŋ oŋonaga?
13 *“Weleŋqeqe moŋnoŋ poŋ woi weleŋ qeŋ oromambaajoŋ amamaaŋkeja. Moŋnoŋ
kaeŋ amambaajoŋ moji, iinoŋ mono moŋ kazi ama muŋ moŋ uutanoŋ jopagowaa.
Mombaanoŋ qokotaaŋ moŋ jejewili ama mubaa. Kawaajoŋ oŋonoŋ Anutu ano moneŋ
hina ii mindiriŋ weleŋ qeŋ orombombaajoŋ amamaawu.” Kiaŋ.

Monembaa uugere ambubotiwaa qambaŋmambaŋ qaa
Mat 11.12-13; 5.31-32; Maak 10.11-12

14 Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ monembaa naaŋ mamaga eŋ
oŋono laligogitiwaajoŋ Jiisasnoŋ qaa kuuya ii jeroti, ii moma jaa kuma mepaegoŋ
mugi.

---

* **16:13:** Mat 6.24

15 Mepaegoŋ mugi kokaeŋ iŋijoro, “Farisii oŋonoŋ mono ejemba jaagianoŋ solaŋa
kaaŋa qendeema oŋombombaajoŋ geriawo amakejuto, Anutunoŋ uugiaa kania moma
kotodaboroja. Ejemba jaagianoŋ iwoi mombaajoŋ mogi uuta kolooji, ii Anutunoŋ iiro
arokuukuuyawo koloonkeja.
16 *“Bentotombaa kania ii Mooseswaanoŋ Kana qaanoŋ ano gejatootoo ejemba
yoŋoo Buju Terenoŋ oogi weeŋgoŋ laligoŋ waaniŋ Jonoŋ asugiŋ hoŋa asuganoŋ
iŋisaano. Kambaŋ iikanoŋa kanaiŋ qaa ii jeŋ seiŋ Anutuwaa bentotonoŋ keubutiwaa-
joŋ ejemba uugia kuuŋkejoŋ. Ejemba kuuyanoŋ mono janjariŋ riiŋ kaparaŋ koma
bentotoŋ iikawaa uutanoŋ keubombaajoŋ amakeju.
17 *Siwe balonoŋ goroŋ qewaotiwaa so anjaoto, Kana qaawaa tere jimbolaŋa
motooŋgo ii kambaŋ moŋgeŋ mende totooŋ aliwaa. Kiaŋ.
18 *“Eja moŋnoŋ embia mesaoŋ emba moŋ mewaati, iinoŋ mono oloŋkalu ambaa.
Eja moŋnoŋ emba loyanoŋ mesaoroti, ii mewaati, iinoŋ mono kaaŋagadeeŋ oloŋkalu
ambaa.” Kiaŋ.

Eja qaqabuŋayawo ano Lazarus

19 “Eja qabuŋayawo moŋ laligoro. Iinoŋ opo maleku nezoŋgbala osoga
akadamuyawo mouma laligoŋ kambaŋ so neŋkorisoro ama siiseweweya qaa laligoro.
20 Kaeŋ laligoroto, iwaa miri naguya kosianoŋ eja wanaya moŋ qata Lazarus eŋ
laligoro. Wiji nombonoŋ selia so koma raro.
21 Wosoya ano gbadonoŋ eŋ eja poŋ qereweŋaa nene duŋnoŋga nene kera reemoŋa
kamaaro ii nemambaajoŋ moro. Moma ero kasu yoŋonoŋ kouma wiji nomboŋa bojoŋ
laligogi.
22 “Kaeŋ laligoŋ wanaya iinoŋ komuro. Komuro Siwe gajoba yoŋonoŋ wama uma
oyaŋboyaŋ gomanoŋ aŋgi Aabrahambaa kooroŋanoŋ raro. Eja qabuŋayawo iinoŋ
kaaŋiadeeŋ komuro roŋ koŋgi.
23 Roŋ koŋgi koomuwaa senjoŋ gomanoŋ kemero jeŋ sorogoro siimbobolo somata
moma uuro uro Lazarus Aabrahambaa kooroŋanoŋ koriganoŋ endu raro iriiro.
24 Iriima silama qama jero, ‘Oo amana Aabraham, mono wosoga moma nomba. Nii
gere bolanoŋ nooro kokanoŋ koŋajiliŋ uuta moma nanjeŋ. Kawaajoŋ mono Lazarus
wasina kema koso susuyanoŋ apunoŋ qeesaaŋ kaŋ neselananoŋ moriro olomoowa.’
25 “Kaeŋ jeroto, Aabrahamnoŋ meleeno, ‘Merana, mono koi romoŋgona keno.
Giinoŋ namonoŋ laaligo korisoroyawo mono laligona tegoroto, Lazarusnoŋ namonoŋ
laaligoya qenjeŋmanjeŋ ama laligoro. Kaeŋ laligoroto, kambaŋ kokaamba uluŋkoleŋ
ama muniŋ rajato, giinoŋ siimbobolo moma koŋajiliŋ qaganoŋ nanjaŋ.
26 Kaeŋ laligojoŋ ano toroqeŋ kokaeŋ jejeŋ: Anutunoŋ nono ano oŋo batunananoŋ
mendeema jawo ama kotiiro eja. Kawaajoŋ tosianoŋ jawo qisigoŋ nonoonoŋga
oŋoonoŋ koubombaajoŋ mobuyaga, ii mono amamaawuya. Kaaŋagadeeŋ leegeŋ endu
laligojuti, oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ nonoonoŋ koubombaajoŋ osiwuya.’
27 Kaeŋ jero kokaeŋ ijoro, ‘Amana, kaeŋ kolooro kokaeŋ welema gonjeŋ: Giinoŋ
mono Lazarus wasina maŋnaa mirinoŋ kemba.
28 Miri iikanoŋ daremuŋuruna 5 laligojuti, iyoŋonoŋ kaaŋiadeeŋ senjoŋ gomaŋ koi
kanoŋ kamaaŋ siimbobolo somata mobubo. Kawaajoŋ mono jena kema gejatootoo
qaa iŋijoro mobu.’
29 “Kaeŋ welenoto, Aabrahamnoŋ jero, ‘Qaago! Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo
ejemba yoŋoonoŋ Buju Tere ii yoŋoo buŋaga eja. Qaa ii mono geja ama mobu!’
30 Kaeŋ jero kokaeŋ jero, ‘Oo ama Aabraham, kaeŋ qaagoto, koomuya nonoonoŋga
moŋnoŋ yoŋoonoŋ kenagati eeŋ, yoŋonoŋ mono uugia meleembuyaga.’

---

* **16:16:** Mat 11.12-13 * **16:17:** Mat 5.18 * **16:18:** Mat 5.32; 1 Kor 7.10-11

31 Jero Aabrahamnoŋ kokaeŋ ijoro, ‘Yoŋonoŋ Mooses ano gejatootoo ejemba yoŋoo
qaawaajoŋ geja mende anjuti eeŋ, kaaŋiadeeŋ koomuya nonoonoŋga moŋnoŋ waama
qaa jenagati eeŋ, iyoŋonoŋ mono kileŋ Anutu mende moma laariŋ mubuyaga.’ ” Kiaŋ.

17

Siŋgisoŋgowaa koŋgoro mono qotogowu.
Mat 18.6-7, 21-22; Maak 9.42

1 Jiisasnoŋ gowokouruta qaa kokaeŋ iŋijoro, “Bologaa siipatitianoŋ mono afaaŋkota
kolooŋkeja. Moŋnoŋ siipatiti aŋgoŋ komambaajoŋ amamaaŋkejato, moŋ moronoŋ
tosaaŋa koŋgoro ama oŋono siŋgisoŋgo ambuti, iwaajoŋ mono tereŋgoŋ ‘Yei!’ qama
wanjinjiŋgojeŋ. Siimbobolo uutanoŋ mono iwaa qaganoŋ ubaa.
2 Iinoŋ ejemba melaa iyoŋoonoŋga moŋ koŋgoro ama muro siŋgisoŋgo ambaati, eja
iikanoŋ mono lombo uuta mokoloowaa. Anutunoŋ lombo iikawaa iroŋa nomaeŋ muro
soyanoŋ koloonaga? Kemuŋ kowonjiŋ aroyanoŋ somoŋgoŋ kowe biiwianoŋ giligi
kemenagati, iikanoŋ mono afaaŋkota koloonaga.
3 *“Kawaajoŋ mono oŋoaŋgia galeŋgia meŋ aoŋ laligowu. Alaga moŋnoŋ siŋgisoŋgo
anji, ii mono jeŋ mindiŋgoŋ muba. Jeŋ mindiŋgoŋ muna moma boliŋ aoŋ wosoya
mobaati eeŋ, gii mono siŋgisoŋgoya mesaoŋ muba.
4 Weeŋ mombaa uutanoŋ siŋgisoŋgo 7 ama boliŋ goma ambeŋa 7 goonoŋ eleema
kokaeŋ jewaa, ‘Alana, nii siŋgisoŋgo anjeŋiwaajoŋ moma boliŋ aojeŋ.’ Kaeŋ jewaati
eeŋ, gii mono siŋgisoŋgoya ii mesaoŋ muba.” Kaeŋ.

Momalaariwaa hoŋa ii ku-usuŋawo.
Mat 17.20; 21.21; Maak 11.23

5 Aposol yoŋonoŋ Pombaajoŋ jegi, “Momalaarinana mono toroqeŋ meŋ kotiiwa.”
6 Kaeŋ jegi Poŋnoŋ meleeno, “Momalaarigiaa hoŋa ii nejoŋ kotaa so enagati eeŋ,
oŋonoŋ saanoŋ numuzu gere* koi kawaajoŋ kokaeŋ jeŋ kotowuyaga, ‘Gii mono tiigawo
joloma waama luguŋ kowenoŋ kemeŋ geeŋga komoma aoŋ namba.’ Kaeŋ jeŋ moma
laarigi gere iikanoŋ mono qaagia teŋ kombaa.” Kiaŋ.

Weleŋqeqe awaa ii nomaeŋ?

7 “Oŋoonoŋga mombaa gawoŋ ejanoŋ bulmakao meŋ gawonoŋ kema kinoŋ hororo
baloŋ mosombaa me lama galeŋgiaga laligowaa. Laligoŋ mirinoŋ kouro iikanoŋ
toyanoŋ kokaeŋ jero mobaa me qaago, ‘Gii mono mirinoŋ kouma rama nenega newa.’
8 Kaeŋ qaago! Iinoŋ mono kokaeŋ jewaa: ‘Gii mono apu ariŋ meagoŋ aoŋ
gomantiiŋaa nenena ooŋ ama nona nemaŋa. Kawaa gematanoŋ geeŋgaa nenega ooŋ
newa.’
9 Kaeŋ jeŋ kotoŋ muro gawoŋ ejianoŋ jerotiwaa so gawoŋa medabororo sokono
galeŋanoŋ kawaajoŋ mepeseeŋ mubaa me qaago? Qaago!
10 Oŋoo kanagia ii kaaŋiadeeŋ eja. Galeŋgianoŋ iwoi kuuya jeŋ kotoŋ oŋonoti,
oŋo ii andaboroŋ kanoŋ mono kokaeŋ jewu, ‘Nono gawoŋ ejemba tooŋa laligojoŋ.
Galenananoŋ iwoiwaajoŋ jeroti, mono iigadeeŋ meŋ kajoŋiwaajoŋ mepemepesee
moŋgambombaajoŋ amamaajoŋ.’ ” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja 10 selegia meŋ solaŋaniro.

11 Jiisasnoŋ Jerusalem sitinoŋ kemambaajoŋ Galili ano Samaria prowins woi yoroo
batugaranoŋ kana eroti, iikanoŋ keno.
12 Kananoŋ kema gomaŋ moŋnoŋ keuro eja 10 selegia manimbayawo yoŋonoŋ
mokoloon iima korikori endu naŋgi.

---

* **17:3:** Mat 18.15 * **17:6:** Jiisasnoŋ mulberi gere moŋ qendeeno. Gere ii numuzu kaaŋaga, kota kowororo kota kaaŋa neneyaga.

13 Nama kotakota qama silama jegi, “Somatanana Jiisas, mono kiaŋkomuŋ
nonomba!”
14 *Qama jegi iŋiima kokaeŋ iŋijoro mogi, “Oŋo mono jigo gawoŋ galeŋ yoŋoonoŋ
kema selegia qendeema oŋombu.” Kaeŋ iŋijoro teŋ koma kananoŋ keŋgi selegianoŋ
iikanoŋ solaŋaniŋ awaa kolooro.
15 Awaa kolooroto, 10 yoŋoonoŋga moŋnoŋ selia solaŋaniro iima eleema kaŋ Anutu
kotakotagadeeŋ qama mepeseero.
16 Mepeseeŋ Jiisaswaa kanianoŋ kemeŋ usugoŋ simiŋ kuma ‘Daŋgiseŋ!’ jero.
Eja ii Samaria ejaga. Juuda yoŋonoŋ Samaria prowinswaa ejemba yoŋoojoŋ mogi
kamaaŋqeqeta kolooro laligogi.
17 Daŋgiseŋ jero Jiisasnoŋ meleema ijoro, “Ii saanoŋ anjanto, eja kuuya 10 oŋoo
selegianoŋ mono solaŋanidabororo me? Eja 9 yoŋonoŋ mono daeŋ laligoju?
18 Eja wabaya giinoŋ geeŋgodeeŋ eleema kaŋ Anutu mepeseejanto, eja 9 yoŋonoŋ
mono kema lolomoniŋ kenju.”
19 Kaeŋ jeŋ kokaeŋ ijoro moro, “Momalaariganoŋ mono meŋ qeaŋgoŋ gonja.
Kawaajoŋ saanoŋ waama kemba.” Kiaŋ.

Anutuwaa bentotoŋa ii nomaeŋ koloowaa?
Mat 24.23-28, 37-41

20 Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ Jiisas kokaeŋ qisiŋ muŋ jegi,
“Anutuwaa bentotoŋ ii mono naa kambanoŋ asugiwaa?” Jegi moma meleema kokaeŋ
jero, “Anutuwaa bentotoŋanoŋ mono jaanananoŋ iibombaa so mende asugiwaa.
21 Mobu! Anutuwaa bentotoŋa ii batugianoŋ uugianoŋ asugiŋ eja. Kawaajoŋ ii
kokanoŋ me endukanoŋ eji, kaeŋ jewombaajoŋ amamaaŋkejoŋ.”
22 Jiisasnoŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro mogi, “Kanageŋ kambaŋ moŋ kaŋ ku-
uwaati, iikanoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋaa gawoŋ meme weeŋa yoŋoonoŋga moŋ
iibombaa siiŋa mobuto, ii mombo iibombaajoŋ amamaawuya.
23 Kambaŋ iikanoŋ kokaeŋ jegi mobu, ‘Mobu! Hamoqeqe Toyanoŋ mono endu
laligoja. Mobu! Mono koi asugija.’ Kaaŋ kaaŋ jegi ii iibombaajoŋ iikanoŋ uulaŋawo
mende luguŋ kembu.
24 Ii kokaembaajoŋ: Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mombo kawaati, kambaŋ ii
oobiliwaa so kokaeŋ koloowaa: Ii siwe leegeŋga uulaŋawo bilisik ama asariŋ leegeŋ
sokoma kenji, iinoŋ mono iikawaa so asugiwaa.
25 Kanageŋ kaeŋ koloowaato, wala ejemba kambaŋ kokaamba namonoŋ laligojuti,
iyoŋonoŋ eja ii yakariŋ gema qeŋ mugi siimbobolo somata mobaa.
26 *“Wala eeŋanoŋ Nooawaa kambaŋanoŋ ejembanoŋ laaligogia qemasologeŋ
qaganoŋ laligoŋ tiwilaagiti, iikawaa so mono Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mombo
kawaatiwaa kambaŋanoŋ kaaŋagadeeŋ asugiwaa.
27 *Nooawaa kambaŋanoŋ nene lombaŋ ama apu kotiga neŋ embaqemba sewaŋaa
aŋgi kema karo agimiŋ aogi. Nanamemeŋ kaeŋ ama meŋ qemasologeŋ laligogi
Nooanoŋ waŋgo uutanoŋ uroti, weeŋ iikanoŋ tegoro. Tegoro apu gboulu somatanoŋ
kaŋ ejemba qaa roŋ koma oŋono apu nemotoŋ komugi.
28 *“Lootwaa kambaŋanoŋ kaaŋagadeeŋ qemasologeŋ laligogi kaaŋiadeeŋ kolooro.
Ejembanoŋ nene lombaŋ ama apu gisi neŋ gawoŋ koma komoma jigo mirigia meŋ
qetegoŋ nene sii miri ama iwoi sewaŋa mewutiwaajoŋ aŋgi iwoi tosia sewaŋa meŋ
laligoŋkegi.
29 Kaeŋ ama meŋ laligogito, Lootnoŋ Sodom gomaŋ mesaoŋ keno weeŋ iikanondeeŋ
gere ano jamo qara geriawo ii mono koŋ kaaŋa sombinoŋga kamaaŋ ejemba jinoŋa
qaa oŋooro komugi.

---

* **17:14:** Lew 14.1-32 * **17:26:** Jen 6.5-8 * **17:27:** Jen 7.6-24 * **17:28:** Jen 18.20–19.25

30 Kanageŋ Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mombo asugiwaati, kambaŋ iikanoŋ
ejembanoŋ kaaŋiadeeŋ qemasologeŋ ama laligoŋ tiwilaawuya.
31 “Weeŋ iikanoŋ sombenoŋ laligowaati, iinoŋ mono hina iwoiya memambaajoŋ
miri uutanoŋ mende uba me gawonoŋ kema laligowaati, iinoŋ mono kaaŋiadeeŋ
mirianoŋ mende eleema kawa.
32 Loot embianoŋ meleema gematanoŋ uuŋ komuŋ jamo karanjaŋ kolooroti, mono
ii romoŋgowu.
33 *Moŋnoŋ laaligoya siiseweweya qaa iyaŋaajoŋ aŋgoŋ koma iyaŋaa jaajaa laligo-
mambaajoŋ moji, iwaa laaligoyanoŋ mono soowaato, moŋnoŋ laaligoya noojoŋ ama
qeleema mesaowaati, iinoŋ mono laaligo hoŋaa kania mokoloon oyaŋboyaŋ laligowaa.
34 “Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: gomantiiŋa iikanoŋ eja woi duŋnoŋ motooŋ ewaoti,
iyoroonoŋga moŋ wama moŋ mesaowuya.
35 Kaaŋagadeeŋ emba woi ii motooŋ taweŋ orasiŋ rabaoti, iyoroonoŋga moŋ wama
moŋ mesaowuya.”
36 (Eja woi nene gawonoŋ laligowaoti, iyoroonoŋga moŋ wama moŋ mesaowuya.)
37 Jiisasnoŋ kaeŋ jero gowokourutanoŋ meleema ijogi, “Oo Poŋ, ii dakanoŋ
koloowaa?” Kaeŋ ijogi kokaeŋ iŋijoro mogi, “Oro gisaganoŋ moŋgeŋ baageŋ ero
mamboŋkararanoŋ mono iikanoŋ horoŋ ajorooŋkejuti, mono iikawaa so koloowaa.”
Kiaŋ.

18

Malonoŋ kaparaŋ koma weleno eja somatanoŋ ilaaro.

1 “Oŋo mono kambaŋ so Anutu qama kooliŋ qelokoli mende ama laligowu.”
Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ iikawaa sareqaaya kokaeŋ iŋijoro mogi,
2 “Taoŋ moŋnoŋ qaa jenteego eja moŋ laligoro. Iinoŋ ejemba yoŋonoŋ qaa jeŋ
mubutiwaajoŋ gamuya mende moma iyaŋaa jaajaa laligoŋ Anutuwaa jeta uugumam-
botiwaajoŋ toroko mende moro.
3 Taoŋ kanoŋ malo emba moŋ laligoro. Iinoŋ suulaŋ qaa jenteego eja iikanoŋ kema
kokaeŋ jeŋ laligoro, ‘Moŋnoŋ niwo aŋgowowo anjiwaajoŋ giinoŋ mono ilaaŋ nonaga.’
4 “Kaeŋ jero kambaŋ koriga ii moma gema qeŋ laligoroto, kanageŋ uutanoŋ kokaeŋ
jero, ‘Niinoŋ ejemba yoŋoo qaagiaajoŋ gamuna mende moma neenaa jaajaa laligoŋ
Anutuwaa jeta uugumambotiwaajoŋ toroko mende momakejeŋ.
5 Kaeŋ laligojento, malo koi kanoŋ mono qaasoso pondaŋ jeŋ noma kaŋkejiwaajoŋ
mojona tiiro saanoŋ ilaaŋ mube qaaya tegowaa. Mende ilaaŋ mubenagati eeŋ, iinoŋ
mono kanasoso karo mojotiitiiya momambo.’ ”
6 Poŋnoŋ sundu ii medaboroŋ jero, “Jenteego eja doogoyanoŋ qaa jeroti, mono
iikawaajoŋ geja ama kania romoŋgowu.
7 Anutunoŋ ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, iyoŋonoŋ gomantiiŋa asasaga
ilaaŋ oŋombaatiwaajoŋ qama kooligi Anutunoŋ mono yoŋoo qaagia gosiŋ jeŋ tegoro
awaa koloowu. Ilaaŋ oŋomambaajoŋ jeŋ silemale mende ama kambaŋ mende
konjoratiro ubaa. Ii qaago totoon!
8 Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mogi: Anutunoŋ mono kambaŋ mende koriro qaagia gosiŋ
jeŋ tegoro awaa koloowuya. Mono alanzaŋ ilaaŋ oŋomakejato, ii kileŋ Siwe gomambaa
Eja hoŋanoŋ eleema kaŋ ejemba gosiŋ oŋombaati, kambaŋ iikanoŋ momalaari hoŋa
mokoloowaa me qaago?” Kiaŋ.

Farisii ano takis meme yoroo qamakooligara

9 Ejemba tosianoŋ iyaŋgiaajoŋ mogi uro solaŋa dindiŋa koloojoŋ jeŋ tosaaŋa mogi
kamaaŋqeqeta kolooro. Jiisasnoŋ ii iŋiima sareqaa moŋ kokaeŋ iŋijoro mogi,

* **17:33:** Mat 10.39; 16.25; Maak 8.25; Luuk 9.24; Jon 12.25

10 “Eja woiyanoŋ jiwowoŋ jigonoŋ uma qama kooliri. Moŋnoŋ Farisii ano moŋnoŋ
takis meme ejaga.
11 “Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) iinoŋ nama aŋodeeŋ kokaeŋ qama kooliro,
‘Oo Anutu, ejemba tosianoŋ uugia dogoro kalugoŋ serowiliŋ amakejuti, nii ii kaaŋa
mende laligojeŋ me takis meme endu nanji, nii iwaa so kaaŋagadeeŋ mende laligojeŋ.
Kawaajoŋ daŋgiseŋ jeŋ gonjeŋ.
12 Niinoŋ sonda so somaŋa woi nenewaa siŋgi laligoŋkejeŋ. Niinoŋ moneŋ hinana
kuuya mendeema 10:noŋga motooŋgo Anutuwaa buŋaya qeŋkejeŋ.’
13 “Kaeŋ qama kooliroto, takis meme iinoŋ waŋgoŋa moŋnoŋ nama Siwenoŋ eu
uumambaajoŋ gamuya moma borianoŋ jaaya esuuŋ kokaeŋ qama kooliro, ‘Oo Anutu,
siŋgisoŋgo eja nii mono kiaŋkomuŋ nomba.’
14 *Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Iinoŋ mono Anutuwaa jaanoŋ solaŋaniŋ mirianoŋ
eleenoto, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) iinoŋ kaeŋ qaago. Daeŋ yoŋonoŋ
iyaŋgiaa uugia meŋ ubuti, Anutunoŋ mono ii kuuya meŋ kamaaŋ oŋombaato, moŋnoŋ
iyaŋaa uuta meŋ kamaawaati, Anutunoŋ mono ii meŋ uma mubaa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ merabora kotuegoŋ oŋono.
Mat 19.13-15; Maak 10.13-16

15 Ejemba tosianoŋ merabora busubuusu kaaŋagadeeŋ uŋuama Jiisasnoŋ borianoŋ
oosiriŋ oŋombaatiwaajoŋ iwaanoŋ kagi. Kagito, gowoko yoŋonoŋ ii iima jeŋ qotogoŋ
oŋoŋgi.
16 Kaeŋ aŋgito, Jiisasnoŋ merabora ii koma horoŋ oŋono kagi kokaeŋ jero, “Merabora
melaa ii saanoŋ oŋomesaogi noonoŋ kawu. Anutunoŋ ejemba kaaŋa ii bentotoŋa buŋa
qeŋ oŋombaa. Kawaajoŋ ii mende somoŋgoŋ oŋombu.
17 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Moŋnoŋ Anutuwaa bentotoŋa ii mer-
abora kaaŋa buŋa mende qeŋ aowaati, iinoŋ mono iikawaa uutanoŋ keumambaajoŋ
amamaawaa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja qabuŋayawo mombaa qambaŋmambaŋ qaa jero.
Mat 19.16-30; Maak 10.17-31

18 Galeŋkoŋkoŋ eja moŋnoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ qisiŋ muro, “Boi awaa, niinoŋ
mono nomaeŋ ama laaligo kombombaŋa buŋa qeŋ aowenaga?”
19 Qisiŋ muro kokaeŋ ijoro, “Gii noojoŋ ‘Boi awaa’, ii naambaajoŋ jejaŋ? Anutu
motooŋgonoŋ awaa kolooja. Eja moŋnoŋ ii kaaŋa awaa mende kolooja.
20 *Gii jojopaŋ qaa koi modaborojaŋ: ‘Serowiliŋ mono mende amba. Moŋ mono
mende qena komuwa. Iwoi mono yoŋgoro mende mewa. Moŋ jenoŋkuukuu mono
mende ama muba. Nemuŋmaŋga mono goda qeŋ oromakeba.’ ”
21 Kaeŋ jeroto, galeŋkoŋkoŋ ejanoŋ kokaeŋ ijoro, “Ii kuuya mono gbaworonanoŋga
teŋ koma laligoŋ waabe.”
22 Ijoro Jiisasnoŋ moma kokaeŋ ijoro, “Gii tani motooŋgonoŋ amamaajaŋ: Gii mono
kema esuhinaga kuuya sewaŋa mewutiwaajoŋ ana moneŋ karo mendeema ejemba
wanaya oŋomba. Kaeŋ ana esuhinaga somata (maa suaŋ, milyon kina kaaŋa) ii Siwe
gomanoŋ eŋ gombaa. Kaeŋ ama nii notaaŋ kawa.”
23 Kaeŋ ijoroto, eja iikanoŋ kindimbiri laligorotiwaajoŋ ama qaa ii moma wosobiri
mokolooŋ jaaya bosoleero eeŋ mesaoŋ keno.
24 Wosobiri mokolooro Jiisasnoŋ ii iima kokaeŋ jero, “Yei! Ejemba moneŋ hinagiawo
yoŋonoŋ Anutuwaa bentotonoŋ keubombaajoŋ bimooŋ kupukapa ambuya.

---

* **18:14:** Mat 23.12; Luuk 14.11 * **18:20:** Eks 20.12-16; Dut 5.16-20

25 Ii kokaeŋ jeŋ asarimaŋa: Oro somata kamel ii sosoro ootanoŋ saanoŋ mende keubaa. Iikawaa so ejemba qabuŋagiawo yoŋonoŋ Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ keubombaajoŋ bimooŋ osiwuya."
26 Qaa ii jeroti, iyoŋonoŋ kokaeŋ jegi, "Oopopooŋ! Ejemba moronoŋ mono Siwewaa buŋa koloonaga?"
27 Kaeŋ jegi kokaeŋ meleeno, "Ejembanoŋ ii aŋgobato meŋ amamaaŋ osiŋkejuto, Anutunoŋ mono iwoi kuuya saanoŋ amakeja. Iinoŋ iwoi moŋ ama memambaajoŋ mende amamaaŋ osiŋkeja."

Jiisaswaa gawoŋ memewaa tawaya

28 Piitonoŋ qaa ii moma meleema kokaeŋ jero, "Moba, nononoŋ mono miri balonana mesaoŋ gii gotaaŋ kaniŋ."
29 Kaeŋ jero Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, "Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Moŋnoŋ Anutuwaa bentotoŋaajoŋ ama iwoi moŋ mesaoroti, —ii miri baloŋa, embameria, daremuŋa me nemuŋmaŋa —ii oŋomesaoro
30 Anutunoŋ mono kitia toroqeŋ uuguŋ tawaya meleema muro ii namowaa laaligonoŋ mewaa ano laaligo kanageŋanoŋ laaligo kombombaŋa tetegoya qaa buŋa qeŋ aoŋ laligowaa."

Jiisasnoŋ komuwaatiwaa qaaya jero karooŋ kolooro.
Mat 20.17-19; Maak 10.32-34

31 Jiisasnoŋ gowokouruta 12 ii horoŋ oŋono kagi kokaeŋ iŋijoro, "Mobu, nono Jerusalem uboŋa. Gejatootoo ejembanoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋaajoŋ qaa kuuya oogiti, ii mono hoŋawo koloodaborowaa.
32 Moŋnoŋ ii memelolo meŋ muro waba gawman yoŋoo borogianoŋ kemebaa. Yoŋonoŋ jejewili ama mepaegoŋ qaa tokoroŋkota jeŋ muŋ sulaapaŋ qewuya.
33 Sulaapaŋ qeŋ ooli waayawonoŋ ootiŋ taluŋgoŋ qegi komuwaa. Komuŋ weeŋ karooŋ kolooro koomunoŋga waabaa."
34 Kaeŋ iŋijoroto, gowoko yoŋonoŋ qaa ii mende totooŋ moma asarigi. Qaa iŋijoroti, ii aasaŋgoyanoŋ ero ii mende moma kotogi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja jaagoo mombaa jaaya metooro.
Mat 20.29-34; Maak 10.46-52

35 Jiisasnoŋ kema Jeriko gomaŋ dodowiro eja jaagoo moŋnoŋ nene moneŋ mubutiwaajoŋ welema kana goraayanoŋ raro.
36 Raro ejemba tuuŋlelembe kananoŋ uuguŋ keŋgi otoŋgia moma "Naa iwoi kolooja?" jeŋ qisiŋ oŋono.
37 Qisiŋ oŋono kokaeŋ jegi, "Jiisas, Nazaret ejanoŋ mono kananoŋ kaŋ guugumambaajoŋ anja."
38 Jegi kokaeŋ qaro, "Jiisas, Deiwidwaa gbili! Gii mono kiaŋkomuŋ nomba!"
39 Kaeŋ qaro ejemba wala keŋgiti, iyoŋonoŋ bo rabaatiwaajoŋ qotogoŋ mugito, iinoŋ kaparaŋ koma qa gigilaaro, "Deiwidwaa gbili! Gii mono kiaŋkomuŋ nomba!"
40 Qa gigilaaro Jiisasnoŋ doroŋ ama kokaeŋ jeŋ kotoro, "Ii mono borianoŋ meŋ noonoŋ kawu." Jeŋ kotoro meŋ kosere kougi kokaeŋ qisiŋ muro,
41 "Alana, gii mono naa iwoi gomaŋatiwaajoŋ mojaŋ?" Qisiŋ muro ijoro, "Poŋ! Nii jaana mombo uumambaajoŋ mojeŋ."
42 Ijoro Jiisasnoŋ moma kokaeŋ ijoro, "Mono jaaga uuwa. Momalaariganoŋ mono meŋ qeaŋgoŋ gonja."
43 Kaeŋ ijoro iikanondeeŋ jaaya tooro tororo uuŋ Anutu mepeseeŋ Jiisas otaaŋ gematanoŋ keno. Ejemba kuuya yoŋonoŋ iwoi ii iima Anutu mepeseegi. Kiaŋ.

19

Zakiusnoŋ uuta meleeno.

1 Jiisas Jeriko taonoŋ kouma kotoŋ kemambaajoŋ ano.
2 Iikanoŋ eja moŋ qata Zakius laligoro. Iinoŋ eja qabuŋayawo kooloŋ takis meme yoŋoo jotamemegiaga laligoro.
3 Iinoŋ Jiisaswaa kaitania iimambaa siiŋa moroto, eja torodaamombaajoŋ ejemba tuuŋ batugianoŋ nama akakariŋ amamaaro.
4 "Jiisasnoŋ koi kaŋ nunuuguwaa," jegi moma iimambaajoŋ bobogariŋ kema ejemba uŋuuguŋ Sikamore gere* qaganoŋ uma raro.
5 Raro Jiisasnoŋ kanoŋ keuma jaayanoŋ uuro uro iima kokaeŋ ijoro, "Zakius, gii mono uulaŋawo kamaawa. Nii kete goo mirinoŋ kawe motooŋ rabota."
6 Kaeŋ jero uulaŋawo kamaaŋ aisooŋ koma horoŋ muro mirianoŋ keni.
7 Keni ejemba kuuyanoŋ ii iima ŋindiŋ-ŋunduru ama kokaeŋ jegi, "Mono naambaajoŋ siŋgisoŋgo eja kaaŋaa mirinoŋ uma raja?"
8 Kaeŋ jegito, Zakiusnoŋ ejemba batugianoŋ asuganoŋ waama nama Poŋ kokaeŋ ijoro, "Poŋ moba, niinoŋ tiwomalekuna biiwianoŋ mendeema leeya ejemba wanaya yoŋoojoŋ oŋomaŋa ano daeŋ yoŋoonoŋ ilawoila moŋ so uuguŋ tiliqili ama wambeti, ii mono ambeŋa 4:waa so toroqeŋ meleema oŋomaŋa."
9 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ iwaa kaniaajoŋ kokaeŋ jero, "Anutunoŋ kete miri kokawaa toya hamo qeŋ muro letonja. Iinoŋ kaaŋagadeeŋ Aabrahambaa gbiliuruta yoŋoo batugianoŋ laligoja.
10 *Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono ejemba soogiti, ii moŋgama hamo qeŋ oŋomambaajoŋ ama kamaaro." Kiaŋ.

Moneŋ esu 10 mendeema oŋonotiwaa sareqaa.
Mat 25.14-30

11 *Jiisasnoŋ kaŋ Jerusalem siti dodowiŋ qaaya jero ejemba ii mogiti, iyoŋonoŋ kokaeŋ romoŋgogi, "Anutuwaa bentotoŋaa hoŋanoŋ mono uulaŋawo asugiwaa." Kaeŋ romoŋgogitiwaajoŋ Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ jero,
12 "Eja qabuŋayawo moŋnoŋ kokaeŋ jero, 'Nii mirina mesaoŋ kantri moŋnoŋ koriganoŋ kembe iikanoŋ nii eja poŋ kuuŋ noŋgi laligoŋ eleema kamaŋa.'
13 Kaeŋ gomaŋ koriganoŋ kemambaajoŋ jeŋ gawoŋ ejauruta 10 oŋoono kagi moneŋ esu 10 mendeema oŋoma kokaeŋ iŋijoro, 'Niinoŋ kema laligoŋ kanageŋ eleema kamaŋa. Oŋonoŋ kambaŋ biiwianoŋ moneŋ kokanoŋ koŋkororo gawoŋ meŋ ii meŋ seiwu.'
14 Kaeŋ jeŋ kenoto, kanagesourutanoŋ kazi ama muŋ kokaeŋ jegi, 'Nono eja koi kanoŋ ananaanoŋ eja poŋ kooloŋ galeŋ koma nonombaatiwaajoŋ togojoŋ.' Kaeŋ jeŋ weleŋ eja tosaaŋa wasiŋ oŋoŋgi gematanoŋ kema buju ii ijogi.
15 "Kaeŋ ijogito, kileŋ kantri kenoti, iyoŋonoŋ ii eja poŋ kuuŋ mugi iyaŋaa prowinsnoŋ mombo eleema karo. Kaŋ gawoŋ ejauruta moneŋ esu oŋonoti, ii jero iwaa jaanoŋ kougi. Motomotooŋ yoŋonoŋ koŋkororo gawoŋ meŋ moneŋ meŋ seigi dawi kolooroti, ii qendeeŋgi iimambaajoŋ qisiŋ oŋono.
16 Gawoŋ eja mutuyanoŋ jaanoŋ kouma jero, 'Poŋ, niinoŋ moneŋ esuga meŋ seiwe toroqeŋ mombo esu 10 mokoloowe.'
17 "Kaeŋ jero kokaeŋ ijoro, 'Ii awaa. Gii gawoŋ meme eja awaga. Gii iwoi melaada meŋ ii kaparaŋ koma galeŋ koma laligona seiro. Kawaajoŋ niinoŋ taoŋ gomaŋ 10 mindiriŋ goo boroganoŋ ambe iyoŋoo galeŋgiaga laligowa.'

* **19:4:** Sikamore ii kowa kaaŋaya, kota neneyaga. * **19:10:** Mat 18.11 * **19:11:** Mat 25.14-30

18 Kaeŋ ijoro gawoŋ eja alianoŋ jaayanoŋ kouma kokaeŋ ijoro, ‘Poŋ, niinoŋ goonoŋ moneŋ esuga meŋ seiwe toroqeŋ mombo esu 5 mokoloowe.’
19 Kaeŋ ijoro ii kaaŋagadeeŋ kokaeŋ ijoro, ‘Ii awaa. Niinoŋ taoŋ gomaŋ 5 mindiriŋ goo boroganoŋ ambe iyoŋoo galeŋgiaga laligowa.’
20 “Mombo moŋnoŋ kouma ijoro, ‘Poŋ iiba. Goo moneŋ esuga koi. Ii oponoŋ esuuŋ loloŋgowe ero.
21 Giinoŋ eja geriawo koloojaŋiwaajoŋ ama goojoŋ keena moma laligowe. Gii geeŋgo hina iwoi kowinoŋ mende anati, ii kileŋ memambaajoŋ momakejaŋ. Gii geeŋgo nene kota mende komona kolooroti, iikawaa hoŋa ii kileŋ kotoŋ memambaajoŋ momakejaŋ.’
22 “Kaeŋ ijoro meleema kokaeŋ jeŋ muro, ‘Gii gawoŋ eja bologa. Geeŋgo qaa jejaŋi, niinoŋ iikawaa so gosiŋ goma iroŋa meleema gomaŋa. Nii eja geriawo koloojeŋ. Neeno iwoi kowinoŋ mende ama ii memambaajoŋ momakejeŋ. Neeno nene kota mende komoma iikawaa hoŋa ii kileŋ kotoŋ memambaajoŋ momakejeŋ. Ii saanoŋ moma laligona.
23 Gii kaniana kaeŋ momago mono naambaajoŋ moneŋ esuna ii benknoŋ mende ana somariiro. Ii koŋkororo gawonoŋ anagati eeŋ, iikanoŋ mono seiro niinoŋ kaŋ susuyawo mewenaga.’
24 “Kaeŋ jeŋ muŋ eja kosianoŋ naŋgiti, ii kokaeŋ iŋijoro, ‘Oŋo mono iwaa borianoŋga moneŋ esuya ii wama esu 10 mokolooroti, ii mubu.’
25 Iŋijoro moma kokaeŋ ijogi, ‘Poŋ, iwaanoŋ moneŋ esu 10 ii edaboroja.’
26 *Kaeŋ ijogi meleema jero, ‘Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Ejemba iwoi eŋ oŋono gawoŋa meŋkejuti, kuuya iyoŋoojoŋ Anutunoŋ ii toroqeŋ oŋono seiwaato, mombaanoŋ iwoi melaada moŋ ero gawoŋa mende meŋkeji, Anutunoŋ mono ii kaaŋagadeeŋ wano eeŋ toontooŋ laligowaa.’
27 Kaeŋ jejento, kereurunanoŋ niinoŋ eja poŋ kolooŋ galeŋ koma oŋomaŋatiwaajoŋ togogiti, ii mono uŋuama kagi iŋiima jeŋ kotowe uŋugi komuwuya.’ ” Kiaŋ.

Jiisaswaajoŋ mare koŋgi Jerusalem uro.
Mat 21.1-11; Maak 11.1-11; Jon 12.12-19

28 Jiisasnoŋ qaa ii jedaboroŋ mesaoŋ Jerusalem sitinoŋ umambaajoŋ wala keno.
29 Kema Betfage ano Betani gomaŋ woi kosogaranoŋ kaŋ baaŋa qata Oil gere baaŋa qamakejuti, iikanoŋ uma gowokowoita woi wasiŋ orono. Wasiŋ oromambaajoŋ ama
30 kokaeŋ irijoro, “Gomaŋ jaasewaŋgaranoŋ raji, mono iikanoŋ kembao. Kema iikanoŋ keuma doŋgi melaa kasanoŋ somoŋgogi nanji, ii mokoloowao. Doŋgi ii dologaga, eja moŋnoŋ qaganoŋ mende rarayaga. Ii mono isama meŋ koi kawao.
31 Aisni moŋnoŋ ‘Ii naambaajoŋ isanjao?’ jeŋ qisiŋ orono kokaeŋ ijowao, ‘Poŋnaranoŋ iikawaajoŋ amamaaja.’ ”
32 Kaeŋ wasiŋ orono kema ijorotiwaa so mokoloori.
33 Mokolooŋ doŋgi melaa isambowaajoŋ ani toya yoŋonoŋ irijogi, “Hei! Doŋgi melaa ii naambaajoŋ isanjao?”
34 Irijogi kokaeŋ meleeni, “Poŋnaranoŋ iikawaajoŋ amamaaja.”
35 Kaeŋ meleema meŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ malekugia qetegoŋ doŋgi qaganoŋ tamboma jegi Jiisasnoŋ uma raro.
36 Kaeŋ rama keno ejemba tuuŋlelembe yoŋonoŋ goda qeŋ opo malekugia qetegoŋ kana somatanoŋ tamboŋgi.
37 Tamboŋgi kema Jerusalem dodowiŋ Oil gere baaŋaa roganoŋ kemero gowoko tuuŋ kuuyanoŋ kanaiŋ aisooŋ aŋgoleto kuuya ku-usuŋ qaganoŋ mero iigiti, iikawaajoŋa qa somata qama Anutu mepeseeŋ muŋ

* **19:26:** Mat 13.12; Maak 4.25; Luuk 8.18

38 *kokaeŋ jeŋ qagi, “Anutu mepeseejoŋ. Kiŋ Pombaa qatanoŋ kawaati, Anutunoŋ
mono ii kotuegowa. Luaega ano qabuŋaga mepeseeniŋ Siwe eukanoŋ uja. Oowe
oowe!”
39 Kaeŋ qagi Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) tosianoŋ ejemba tuuŋ batu-
gianoŋ nama kokaeŋ jeŋ mugi, “Boi, mono gowokouruga jeŋ oŋomba.”
40 Kaeŋ jeŋ mugi kokaeŋ meleeno, “Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Yoŋonoŋ goroŋ
nambuyagati eeŋ, jamo yoŋonoŋ mono silama qabuyaga.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Jerusalem sitiwaajoŋ saaro.
41 Jiisasnoŋ Jerusalem dodowiŋ siti ii iima saaro.
42 Saama kokaeŋ jero, “Oŋoonoŋ luae mono nomaeŋ koloonaga! Oŋo iikawaa
kania weeŋ kokanoŋ moma kotogi sokonagato, kambaŋ kokaamba ii jaagia mende
toojiwaajoŋ ama aasaŋgoyanoŋ eja.
43 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Kambaŋ moŋ kaŋ kuuwaati, iikanoŋ kere yoŋonoŋ
kouma kiropo kotakotanoŋ siti koi kuuŋ liligoŋ leelee eu emu gbaŋ ama emboma
kakasililiŋ ama oŋombuya.
44 Anutunoŋ wambusooŋ koma oŋoono oŋo kambaŋ waŋa ii mende moma kotoŋ
telambelaŋ ama Anutu gema qeŋ tondu laligoŋ koujuti, iikawaajoŋ kere yoŋonoŋ kon-
demondeeŋ oŋoŋgi miriwaa jamo moŋ ii jamo mombaa qaganoŋ mende nambaato,
siti koi kanoŋ mono qeqelalaŋ ewaa. Yoŋonoŋ jigo mirigia kondeema meraboraurugia
siti uutanoŋ laligojuti, ii uŋuŋ ureewuya.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigo jeŋ kobooro.
Mat 21.12-17; Maak 11.15-19; Jon 2.13-22
45 Jiisasnoŋ qaa ii jedaboroŋ jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ kema hina sewaŋa
mewutiwaajoŋ aŋgiti, ii kanaiŋ konjoma oŋono kamaagi.
46 *Konjoma oŋoma kokaeŋ iŋijoro, “Aisaianoŋ qaa moŋ kokaeŋ oorota eja, ‘Noo jigo-
nanoŋ mono qamakooli mirigiaga koloowa.’ Qaa ii ejato, oŋo ii utegogi kikekakasililiŋ
yoŋoo kobaa kaaŋa kolooja.”
47 *Jiisasnoŋ kambaŋ so jiwowoŋ jigonoŋ uma Buŋa qaa kuma oŋoma laligoro. Kaeŋ
laligoroto, jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ ajoroon kantri jigo kaunsol
yoŋowo amiŋ moma kokaeŋ jegi, “Ii mono nomaeŋ jeniŋ qegi komunaga?”
48 Kaeŋ jegito, ejemba tuuŋ somata kuuya yoŋonoŋ iwo qokotaaŋ Buŋaya geja ama
momakegi. Kawaajoŋ “Mono nomaeŋ amboŋato?” jeŋ kana moŋ mende mokoloogi.
Kiaŋ.

20

Jotamemeya yoŋonoŋ Jiisaswaa ku-usuŋaajoŋ qisigi.
Mat 21.23-27; Maak 11.27-33
1 Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigonoŋ uma ejemba tuuŋ kuma oŋoma Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ
oŋoma laligoro. Kambaŋ moŋnoŋ kaeŋ ano jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi
yoŋonoŋ kantriwaa jotamemeya tosaaŋa yoŋowo Jiisaswaa jaanoŋ kougi.
2 Kouma kokaeŋ qisiŋ mugi, “Gii koi kanoŋ iwoi anjaŋi, ii mono moronoŋ jeŋ kotoŋ
gono amakejaŋ? Iikawaa ku-usuŋa ii mono moronoŋ gono? Ii mono jena mobon.”
3 Qisiŋ mugi kokaeŋ meleema oŋono, “Niinoŋ kaaŋagadeeŋ qisiŋ oŋombe ii meleema
nijowu.
4 Jonoŋ ejemba oomulu meŋ oŋoma laligoroti, iinoŋ iikawaa ku-usuŋa ii daeŋkaya
mero? Siwe Toyanoŋ muro me baloŋ toyanoŋ mugi?”

* **19:38:** Ond 118.26 * **19:46:** Ais 56.7; Jer 7.11 * **19:47:** Luuk 21.37

5 Kaeŋ meleema oŋono batugianoŋ amiŋ moma kokaeŋ jegi, " 'Ku-usuŋanoŋ Si-wenoŋga asugiro,' kaeŋ jewoŋati eeŋ, iinoŋ mono kokaeŋ jewaa, 'Kaeŋ kolooro oŋonoŋ ii mono naambaajoŋ mende moma laariŋ mugi? Ii mende sokonja.'
6 Kanageso kuuya yoŋonoŋ Jombaajoŋ 'Gejatootoo ejaga kolooja,' jeŋ ii kotakota moma laariŋ laligoju. Kawaajoŋ 'Baloŋ ejembanoŋa asugiro,' jewoŋati eeŋ, yoŋonoŋ mono iriŋgia soono jamonoŋ nunuwuya."
7 Qaa kaeŋ gosiŋ kokaeŋ meleeŋgi, "Ku-usuŋanoŋ daeŋkaya asugiroti, nono ii mende mojoŋ."
8 Kaeŋ meleeŋgi Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, "Kaeŋ kolooro niinoŋ kaaŋagadeeŋ iwoi koi amakejeŋiwaa ku-usuŋa moronoŋ nonoti, ii mende iŋijomaŋa." Kiaŋ.

Wain kasa gawoŋ galeŋ bologa, yoŋoo sareqaa
Mat 21.33-46; Maak 12.1-12

9 *Jiisasnoŋ kanaiŋ ejemba sareqaanoŋ kokaeŋ iŋijoro, "Eja moŋnoŋ wain kasa gawoŋ koma komoro. Koma komoma gawoŋ galeŋ tosaaŋa mokoloon oŋoma jero gawoŋa meŋ hoŋaa bakaya iyaŋgia meŋ bakaya toya mubutiwaajoŋ borogianoŋ ano. Borogianoŋ ama oŋomesaoŋ kantri moŋnoŋ kema kambaŋ koriga laligoro.
10 "Laligoŋ laligoro hoŋa momogorotiwaa kambaŋa (gbani 5) toriro kanoŋ weleŋqeqeya moŋ wasiŋ muro galeŋ yoŋoonoŋ kema wain gawoŋ hoŋaa bakaya mubutiwaajoŋ jero. Jeroto, gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ ii koobinoŋ qeŋ otaagi boria bobora eleeno.
11 Kawaa gematanoŋ weleŋ eja moŋ wasiŋ muro kenoto, ii kaaŋagadeeŋ koobinoŋ qeŋ gamu qeŋ muŋ otaagi boria bobora eleeno.
12 Eleeno gawoŋ toyanoŋ weleŋ eja moŋ mombo wasiro keno ambeŋ karooŋ kolooroto, ii kaaŋagadeeŋ sagorogoro qeŋ gawoŋ sopa seleeŋgeŋ hagogi kemero.
13 "Kaeŋ aŋgi wain gawoŋ toyanoŋ qaa moŋgama jero, 'Mono nomaeŋ amaŋato? Neenaa komunjua merana mono wasiwe keno ii iima goda qewuya me nomaeŋ?'
14 Kaeŋ jeŋ meria wasiro kenoto, wain gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ ii iima batugianoŋ kokaeŋ amiŋ moma jegi, 'Iinoŋ mono borosamoyaa toya koloowaa. Ayo, ii mono qeniŋ komuro wain kasa gawoŋ koi kanoŋ mono ananaa buŋaga koloowaa.'
15 Kaeŋ jeŋ hagogi gawoŋ seleeŋgeŋ kemero qegi komuro. Wain gawoŋ toyanoŋ ii moma mono nomaeŋ ama oŋombaa?
16 Iinoŋ mono aŋo kaŋ gawoŋ galeŋ ii kondeema oŋombaa ano gawoŋ galeŋ dologa mokoloon oŋoma wain kasa gawoŋa yoŋoo borogianoŋ ambaa." Jiisasnoŋ sareqaa kaeŋ iŋijoro moma jegi, "Ii mende sokonja. Yamageŋ (kozigeŋ)!"
17 *Jegito, Jiisasnoŋ ii tororo iŋiima kotoŋ kokaeŋ jero, "Buŋa Terenoŋ qaa moŋ ii kokaeŋ eja,

> 'Miri meme yoŋonoŋ jamo tando moŋ gema qeŋ eeŋ mesaogi raroti, iikanoŋ mono tando kombombaŋa kolooro mokoloogi.
> Iikanoŋ riiro mirinoŋ mono gororoŋgoŋ kamaaŋ kombaa.' Qaa iikawaa kania ii nomaeŋ?

18 Kawaajoŋ kokaeŋ jemaŋa: Moŋnoŋ tando waŋa iikanoŋ ritataŋgoŋ kamaaŋ qewaati, ii mono selia kotomotowaato, aeŋ tando iikanoŋ joloma tama mombaa qaganoŋ kamaaŋ kombaati, ii mono kuuya qenjaŋmenjaŋgowaa."
19 Jiisasnoŋ kaeŋ jero Kana qaawaa boi ano jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ qaa iikawaa kania moma asariŋ kokaeŋ jegi, "Sareqaa ii mono ananaojoŋ jeja." Kawaajoŋ ii kambaŋ iikanondeeŋ meŋ somoŋgowombaajoŋ mogito, ejemba tuuŋlelembe yoŋoojoŋ toroko moma amamaagi. Kiaŋ.

---

* **20:9:** Ais 5.1 * **20:17:** Ond 118.22

Takis aambaa Jiisas aŋgobato meŋ mugi.
Mat 22.15-22; Maak 12.13-17

20 Juuda jotamemeya yoŋonoŋ Jiisaswaa jaagaleŋ megi. Kaeŋ meŋ qaaya moŋ qiwitigoro qaawaa timbinoŋ hororo gbadooŋ mubutiwaajoŋ ama eja tosaaŋa wasiŋ oŋoŋgi iwaanoŋ kagi. Opotoro ano gawana yoŋoo borogianoŋ ama mubombaajoŋ moma Buŋa qaa awaa jeje taniŋaaŋ ama qisiŋ qaayaajoŋ geja aŋgi.
21 Areŋ kaeŋ ama qisiŋ muŋ kokaeŋ jegi, “Boi, nono goo kanaga mojoŋ. Giinoŋ qaa dindiŋa jeŋ kuma nonomakejaŋ. Giinoŋ ejemba tosaaŋa mende iŋisosoroon tosaaŋa mende sureeŋ oŋomakejanto, so motooŋgonoŋ gosiŋ nonomakejaŋ. Kaeŋ ama Anutuwaanoŋ kana ii qaa hoŋa otaaŋ kuma nonomakejaŋ.
22 Kawaajoŋ nono Siisa-kimbaajoŋ takis ama kaeŋ Mooseswaa Kana qaa soŋgiwoŋa me qaago?”
23 Kaeŋ jegito, Jiisasnoŋ aŋgomokoloŋ areŋgia moma kotoŋ kokaeŋ iŋijoro,
24 “Saanoŋ silwa moneŋ moŋ qendeema noŋgi iimaŋa. Morowaa uŋayaga ano qataga ii kanoŋ oogita eja?” “Oo, ii Siisa-kimbaanoŋ,” kaeŋ meleema jegi.
25 Jegi kokaeŋ iŋijoro, “Kaeŋ kolooro iwoi Siisa-kimbaa uŋayawo ii mono iwaa buŋa muŋkebu. Iwoi Anutuwaa uŋayawo ii mono Anutuwaa buŋa qewu.”
26 Jiisasnoŋ kaeŋ jerotiwaajoŋ ejemba tuuŋ somata yoŋoo jaagianoŋ qaawaa timbinoŋ ama mubombaajoŋ amamaaŋ qaayaajoŋ waliŋgoŋ qaagia bogoro naŋgi. Kiaŋ.

Koomunoŋga waawaataa Jiisas aŋgobato meŋ mugi.
Mat 22.23-33; Maak 12.18-27

27 *Sadusii boi paati yoŋonoŋ “Komugiti, iyoŋonoŋ mende waabuya,” jeŋ laligogi. Yoŋoonoŋga tosianoŋ Jiisaswaa jaanoŋ kouma kokaeŋ qisiŋ muŋ
28 *jegi, “Boi, Moosesnoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ nononota eja, ‘Eja moŋ emba mero merabora mende koloogi komuro koganoŋ saanoŋ maloya meŋ laligoŋ gbili mekoloon muro dataa qa meŋ laligowa.’
29 “Moba! Kambaŋ moŋnoŋ daremuŋ 7 laligogi. Dagia mutuyanoŋ emba meŋ laligoŋ gbilia qaa eeŋ laligoŋ komuro.
30 Komuro koganoŋ maloya ii mero.
31 Kawaa gematanoŋ koga moŋnoŋ emba iikayadeeŋ mero. Kaandeeŋ kaaŋ daremuŋ 7 kuuya yoŋonoŋ emba motooŋgo iikayadeeŋ meŋ gbilia qaa laligoŋ komudaborogi.
32 Komudaborogi konoga malogia ii kaaŋagadeeŋ komuro.
33 Giinoŋ ‘Komugiti, iyoŋonoŋ gbiliŋ waabuya,’ jejanto, nono ii mende moma laarijoŋ. Moba, eja 7 kuuya ii ororoŋ waabuyagati eeŋ, emba motoondeeŋ ii embagiaga megi laligorotiwaajoŋ ama mono morowaa embiaga koloonaga?”
34 Kaeŋ jegi Jiisasnoŋ kokaeŋ meleeno, “Kambaŋ kokaamba namo koi kanoŋ ejemba loemba kolooŋ laligoŋkeju.
35 Laligoŋkejuto, ejemba uugia meleeŋgi Anutunoŋ iima moro sokono koomunoŋga waama gomaŋ baloŋ qaita moŋ eukanoŋ keuma laligowuti, iyoŋonoŋ iikanoŋ mende agimiŋ aowuya.
36 “Kawaa kania ii kokaeŋ: Uumeleeŋ ejemba gbiliŋ koomunoŋga waabuti, iyoŋonoŋ Anutuwaa meraboraaŋa kolooju. Yoŋonoŋ Siwe gajoba kaaŋa kolooŋ mombo mende komuwuto, tetegoya qaa laligoŋ ubuya.
37 *Mobu! Komugiti, iyoŋonoŋ gbiliŋ waabutiwaa qaaya ii Moosesnoŋ kaaŋagadeeŋ naŋgoŋ jero. Somaŋ bambanoŋ gere bolaŋ kolooŋ mende jeŋ kotoroti, iinoŋ ii iima sunduya ooro iikanoŋ qaa kokaeŋ eja, ‘Niinoŋ Anutu Aabrahambaa Poŋ, Aisakwaa Poŋ ano Jeikobwaa Poŋga laligoŋ kouma laligojeŋ.’

* **20:27:** Apo 23.8 * **20:28:** Dut 25.5 * **20:37:** Eks 3.6

38 Isi wanjale karooŋ yoŋonoŋ Anutuwo laligoŋ kotiiŋ ubuya. Kuuya kotiiŋ laligojuti,
iyoŋonoŋ mono laaligogia Anutuwaajoŋ laligoju. Kawaajoŋ Anutunoŋ koomuya yoŋoo
Poŋgia qaagoto, laaligo kombombaŋa laligojuti, mono iyoŋoo Poŋgiaga kolooja."
39 Jiisasnoŋ kaeŋ meleeno Kana qaawaa boi tosianoŋ meleema kokaeŋ ijogi, "Boi, ii
qaa dindiŋa jejaŋ."
40 Kaeŋ jeŋ qaa moŋ mombo qisiŋ mubombaajoŋ kokobimbiŋ ama mesaogi. Kiaŋ.

Kraist ii kiŋ Deiwidwaa Poŋa ano gbiliga.
Mat 22.41-46; Maak 12.35-37

41 Jiisasnoŋ qaa moŋ kokaeŋ iŋijoro, "Kraistnoŋ Kiŋ Deiwidwaa gbilia kolooji,
tosianoŋ qaa ii nomaembaajoŋ jeŋkeju?
42 *Deiwidnoŋ aŋo qaa kokaeŋ jero Ondino Terenoŋ (Buk song, Psalm) eja,
'Anutunoŋ nama noo Poŋna kokaeŋ ijoro, Giinoŋ mono kaŋ noo boro dindinanoŋ
rana
43 niinoŋ kambaŋ biiwianoŋ kereuruga riiŋ riitama haamo ama oŋoma goo kana
baaganoŋ ama oŋomaŋa.
Kambaŋ ii kaŋ kuuwaatiwaa so mono asamararanoŋ koi raba.'
44 Deiwidnoŋ kaeŋ jeŋ qata 'Noo Poŋna' jeja. 'Poŋna' jeŋ mono nomaeŋ ama iwaa
gbiliga kaaŋgadeeŋ koloonaga?" Kiaŋ.

Uumeleembaa selesele laaligowaa galeŋ meme qaa
Mat 23.1-36; Maak 12.38-40; Luuk 11.43

45 Jiisasnoŋ gowokouruta ii qaa kokaeŋ iŋijoro ejemba tuuŋ somata kuuya ii mogi,
46 "Kana qaawaa boi yoŋoojoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ laligowu. Yoŋonoŋ maleku
koriga mouma kema kaŋ qendeema oŋombombaajoŋ momakeju. Maaketnoŋ me
kananoŋ ejemba iŋiigi joloŋgia jewutiwaajoŋ momakeju. Kaaŋagadeeŋ qamakooli
mirinoŋ jaaqeqeyanoŋ eu rabombaajoŋ siiŋa momakeju ano jejelombanoŋ duŋ rara
mutuyanoŋ jegeŋjegeŋ rabombaajoŋ momakeju.
47 Yoŋonoŋ malo yoŋoonoŋ miri iwoi bidaaŋ baagoŋ aŋaliŋ oŋomakeju ano qabuŋagia
koloowaatiwaajoŋ qamakooli koriga koriga qama kooliŋ totogianoŋ qeŋkeju. Kawaa-
joŋ Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoŋ iroŋa uuta meleeno qagianoŋ ubaa." Kiaŋ.

21

Emba malo moŋnoŋ nanduŋ hoŋa ano.
Maak 12.41-44

1 Jiisasnoŋ nama uuro keno ejemba qabuŋagiawo yoŋonoŋ nanduŋgia ii nanduŋ
katapanoŋ aŋgi kemero.
2 Aŋgi kemero emba malo wanaya moŋnoŋ kaŋ soojaakota osoga woi ano kemeroti,
ii kaaŋagadeeŋ iiro.
3 Ii iima kokaeŋ jero, "Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Malo wanaya koi
kanoŋ nanduŋ anji, ii mono tosaaŋa kuuya uŋuuguŋ anja.
4 Kawaa kania ii kokaeŋ: Kuuya yoŋonoŋ moneŋ somata eŋ oŋono kitiagadeeŋ
anjuto, emba koi kanoŋ eŋ laligojiwaa so iwoiya kuuya andaboroŋ eeŋ toontooŋ
laligowaa." Kiaŋ.

Jiwowoŋ jigonoŋ kondemondeeŋ koloowaa.
Mat 24.1-2; Maak 13.1-2

5 Jerusalem jiwowoŋ jigo ii jamo iimasiiŋsiiŋawo ano kaleŋa kaleŋa Anutuwaajoŋ
aŋgiti, iikanoŋ menjereŋgogi akadamuyawo eroti, gowoko tosianoŋ ii iima amiŋ mogi
Jiisasnoŋ qaa kokaeŋ iŋijoro,

* **20:42:** Ond 110.1

6 “Miri koi iijuti, ii mono kondeeŋgi miriwaa jamo moŋ ii jamo mombaa qaganoŋ
mende ewaato, qeqelalaŋ saoyagadeeŋ ewaa.”

Kakasililiŋ ano sisiwerowero koloowaa.
Mat 24.3-14; Maak 13.3-13

7 Kaeŋ iŋijoro qisiŋ mugi, “Boi, qaa jejaŋi, iikawaa hoŋa mono naa kambanoŋ
koloowaa ano koloomambaajoŋ ambaati, iikawaa aiweseyanoŋ mono nomaeŋ asugi-
waa?”
8 Qisiŋ mugi kokaeŋ iŋijoro, “Moŋnoŋ aŋgomokoloŋ ano jiŋjauŋ qeŋ kembutiwaajoŋ
mono galeŋgia meŋ aoŋ laligowu. Ejemba mamaganoŋ asugiŋ noo qananoŋ kokaeŋ
iŋijowuya, ‘Niinoŋ Kraist koloojeŋ,’ ano, ‘Kambaŋ mono torija.’ Kaeŋ iŋijowuyato,
oŋonoŋ mono iyoŋoo gemagianoŋ mende kembu.
9 Manja kareŋa kareŋa kolooŋ kema karo otoŋa mobuyato, jeneŋgia mono mende
orowa. Iwoi ii waladeeŋ koloowaatiwaa jejetaga. Ii koloowaato, namowaa kam-
baŋaŋoŋ mono iikanondeeŋ uulaŋawo mende tegowaa.”
10 Kaeŋ iŋijoŋ toroqeŋ kokaeŋ jero mogi, “Kantri moŋnoŋ kantri moŋ uŋuwombaajoŋ
waabuya. Ejemba tuuŋ moŋnoŋ tuuŋ moŋ yoŋowo aroŋ qeŋ aowombaajoŋ waabuya.
11 Baloŋa baloŋa kanoŋ naŋ somasomata qonjoma meŋ namo meleeno kemeŋkebaa.
Kaaŋagadeeŋ bodia bodia kolooŋ uma ewaa. Ji kotiga kotiga ii koloogi jaasooŋgo
komuŋkebu. Sombinoŋ aiwese somata jaamorota morota iŋiima aaruŋ toroko mo-
makebuya.” Kiaŋ.

Oligaa Buŋawaajoŋ kere koloowaa.
Mat 24.9-14; Maak 13.9-13

12 “Iwoi kuuya ii koloowaato, wala kozigeŋ tosianoŋ oŋo uugia meleeŋgitiwaajoŋ
ama uŋuama somoŋgoŋ sisiwerowero ama oŋombu. Tosianoŋ horoŋ oŋoma qamakooli
mirigianoŋ qaa gawoŋgia meŋ jeŋ tegogi kapuare miria miria kanoŋ oŋoombuya.
Tosianoŋ noo qanaajoŋ ama uŋuaŋgi kantria kantria yoŋoo eja poŋ ano gawana yoŋoo
jaasewaŋgianoŋ nambuya.
13 Kaeŋ nama noo kaniana saanoŋ naŋgoŋ iŋijowu.
14 *Qaa jakeyanoŋ oŋooŋgi nambuti, kambaŋ iikanoŋ qaa nomaeŋ jewonaga,
iikawaa majakakaya waladeeŋ mende mobu. Qaa ii mono uu wombogianoŋ aŋgi ewa.
15 “Ii kokaembaajoŋ: Niinoŋ oŋowo nama momakooto oŋoma buugia meŋ
afaaŋgomaŋa. Uuafaaŋgadeeŋ laligogi tuarenjeŋurugia yoŋoonoŋga moŋnoŋ mo-
makooto ii qotogoŋ qaagia qewagoŋ meŋ kamaaŋ oŋombombaajoŋ amamaawaa.
16 Oŋoaŋgiaa nemuŋmaŋ, daremuŋ, tinitosa ano alaurugia yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ
aŋgonaŋ meŋ oŋoŋgi oŋoonoŋga tosaaŋa uŋugi komuwuya.
17 Kantri kuuya yoŋonoŋ noo qanaajoŋ ama kazi ama oŋoŋgi laligowuya.
18 “Kaeŋ laligowuyato, niinoŋ kalaŋ koma oŋombe waŋgiaa juya moŋnoŋ mende
soowaa.
19 Oŋo kaparaŋ koma kotiiŋ boŋ qeŋ nama iikanoŋ mono haamo ama oyaŋboyaŋ
laaligo buŋa qeŋ aowuya.” Kiaŋ.

Jerusalem sitiwaa kondemondeeŋ uuduuduuyawo
Mat 24.15-21; Maak 13.14-19

20 “Kanageŋ manjaqeqe tuuŋ yoŋonoŋ kouma Jerusalem siti liligoŋ gbaŋ ambuti, oŋo
ii iima kambaŋ iikanoŋ mono kokaeŋ romoŋgowu, ‘Siti waŋa kondemondeembutiwaa
kambaŋaŋoŋ mono kaŋ kuuja.’
21 Kambaŋ iikanoŋ Judia prowinsnoŋ laligowuti, oŋonoŋ mono misiŋgoŋ horoŋ
baaŋaŋoŋ kembu. Sitinoŋ laligowuti, oŋonoŋ mono siti mesaowu. Siti seleeŋgeŋaŋoŋ
laligowuti, oŋonoŋ mono sitinoŋ mende kembuya.

---

* **21:14:** Luuk 12.11-12

22 *“Ii kokaembaajoŋ: Buŋa Terenoŋ gejatootoo qaa oogita eji, ii kuuya mono hoŋawo koloowaa. Qaa iikawaa so Anutunoŋ kambaŋ iikanoŋ siŋgisoŋgogiaa iroŋa meleema qagianoŋ ano ubaa.
23 Anutunoŋ Israel kanageso siŋgisoŋgogiaajoŋ iriŋa soono kazia qendeema oŋono namonoŋ kakasililiŋ jekania booroŋgoya asugiwaa. Emba korowo ano merabora ajunoŋ yoŋonoŋ mono kambaŋ iikanoŋ nomaeŋ uulaŋawo kembuyaga? Kawaajoŋ ‘Yei!’ qama wanjinjiŋgojeŋ.
24 “Kondeŋmondeeŋ iikanoŋ ejemba tosaaŋa ii manjawaa soo somatanoŋ uŋugi komuwuya. Tosaaŋa kasa gbadooŋ oŋoma uŋuaŋgi kantri kuuya yoŋoo batugianoŋ keubuya. Keugi waba kantri yoŋonoŋ kouma Jerusalem riimemeaaŋ laligowuya. Kaeŋ laligogi Anutunoŋ kambaŋgia tooŋ qero raji, iikanoŋ kaŋ kuuro mesaowuya.” Kiaŋ.

Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ asugiwaa.
Mat 24.29-31; Maak 13.24-27

25 *“Weeŋ ano koiŋ jaagaranoŋ ano seŋgelao iikanoŋ aiwese morota morota asugiwaa. Kowenoŋ siri qegi otoŋ somata koloonkejiwaajoŋ namowaa kantri kuuya yoŋonoŋ doomoroŋgia keno koŋajiliŋ moma laligowuya.
26 Kaeŋ laligogi sombinoŋ utugoro iikawaa ilawoilaya ii raragia mesaoŋ eŋkalololoŋ aŋgi soowaa. Kawaajoŋ gomaŋa gomaŋa kanoŋ lombo bologa totooŋ koloowaatiwaajoŋ laligoŋ toroko moma uugia duuro jaagiili ambuya.
27 *“Kambaŋ iikanoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa iinoŋ koosu qaganoŋ karo iibuya. Kusuŋa somatanoŋ sakondindiŋawo asuganoŋ asugiro asamararaŋa iibuya.
28 Kaeŋ kawaato, iwoi ii kanaiŋ koloowaati, oŋonoŋ mono kambaŋ iikanoŋ Siwenoŋ ubombaa kambaŋgianoŋ toriwaatiwaajoŋ mono waŋgia meŋ waama uugia meŋ kululuuŋ awasaŋkaka nambu.” Kiaŋ.

Taoŋ gerewaa sareqaa
Mat 24.32-35; Maak 13.28-31

29 Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono taoŋ ano gere tosaaŋa ii iŋiima tanigia mobu.
30 Gere ii seŋgia loŋgogi ii iima iikawaa kania oŋoaŋgio moma asariŋ kokaeŋ jeŋkeju, ‘Weeŋ kambaŋa mono dodowija.’
31 Oŋonoŋ kaaŋiadeeŋ qaa jejeŋi, iikawaa hoŋanoŋ kolooro iima moma asariŋ mono kania kokaeŋ jewu, ‘Anutuwaa bentotoŋaa Eja hoŋanoŋ mono uulaŋawo dodowiŋ kawaa.’
32 “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Ejemba kete namonoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ mende komugi iwoi kuuya jejeŋi, ii mono iyoŋoo laaligo kambaŋgianoŋ asugiwaa.
33 Siwe namonoŋ goroŋ qewaoto, noo Buŋa qaananoŋ mono mende aliwaa.” Kiaŋ.

Uugbili mesaoŋ koomuya laligowombo.
Mat 24.42-44; Maak 13.33-37

34-35 “Kambaŋ somata iikawaa lombotanoŋ ejemba kuuya namonoŋ laligowuti, iyoŋoo qagianoŋ kaeŋ koloon ubaa. Kawaajoŋ iikanoŋ pilitik kaŋ siwa kaaŋa qeragoŋ oŋombabo. Kawaajoŋ namonoŋ laaligowaa majakakayanoŋ qagianoŋ uro jejelombaŋ ama apu kotiga neŋ eŋkalololoŋ ama uugia bimoowabotiwaajoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ laligowu.
36 “Kawaajoŋ mono kambaŋ so uugbili laligoŋ qama kooliŋ laligowu. Kaeŋ laligogi esuŋ oŋono iwoi kuuya ii koloowaati, iikawaa uutanoŋga kok koma mono Siwe gomambaa Eja hoŋaa jaasewaŋanoŋ awasaŋkaka nambuya.” Kiaŋ.

---

* **21:22:** Hoos 9.7 * **21:25:** Ais 13.10; Eze 32.7; Joel 2.31; Ais 6.12-13 * **21:27:** Dan 7.13; Ais 1.7

37 *Kambaŋ iikanoŋ Jiisasnoŋ weeŋ so jiwowoŋ jigonoŋ nama Buŋa qaa kuma oŋono
gomaŋ mare kolooro mesaoŋ baaŋa qata Oil gere baaŋa qamakejoŋi, iikanoŋ uma eŋ
laligoro.
38 Kaeŋ laligoro ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ weeŋ so umugawodeeŋ jiwowoŋ
jigonoŋ uma Buŋaya jero mobombaajoŋ iwaanoŋ kaŋ laligogi. Kiaŋ.

22

Jiisas qeniŋ komuwaa jeŋ aŋgonaŋ aŋgi.
Mat 26.1-5; Maak 14.1-2; Jon 11.45-53

1 *Kaeŋ laligogito, bered yiistya qaa iikawaa korisoroya, qata Pasowa kendoŋ
jeŋkejoŋi, ii toriro.*
2 Toriro iikanoŋ jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ ejemba tuuŋ
yoŋoojoŋ toroko mogitiwaajoŋ ama iyaŋgiodeeŋ ajoroon “Nomaeŋ aniŋ qegi komu-
naga?” jeŋ kana moŋgama amigi.

Juudasnoŋ Jiisas memelolo meŋ mumambaajoŋ uumotooŋ ano.
Mat 26.14-16; Maak 14.10-11

3 Kambaŋ kanoŋ Satanoŋ Juudaswaa uutanoŋ kemero. Juudas ii Jiisaswaa gowok-
ouruta 12 yoŋoonoŋga moŋ. Kariot gomanoŋga karotiwaajoŋ qata moŋ Iskariot qagi.
4 Iinoŋ jigo gawoŋ galeŋ ano jigowaa kiropo galeŋ waŋa yoŋoonoŋ kema Jiisas
memelolo meŋ borogianoŋ amambaa qaaya iŋijoro.
5 Yoŋonoŋ ii moma “Ayo!” jeŋ uugianoŋ qeaŋgoro sewaŋa moneŋ mubombaajoŋ
qaa somoŋgogi.
6 Qaa somoŋgogi Juudasnoŋ Jiisas oloŋ memelolo meŋ borogianoŋ amambaa kana
moŋgama kokobimbiŋ koma laligoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowoko yoŋowo Pasowa lama negi.
Mat 26.17-25; Maak 14.12-21; Jon 13.21-30

7 Bered yiistya qaa iikawaa kendoŋ weeŋ moŋnoŋ Pasowa lama qeŋ ooŋkegiti,
kambaŋ iikanoŋ kaŋ kuuro.
8 Jiisasnoŋ Piito ano Jon kokaeŋ irijoŋ wasiŋ orono, “Oro mono kema Pasowa lama
mozozoŋgori newoŋa.”
9 Kaeŋ irijoŋ wasiŋ orono qisiŋ muri, “Ii dakanoŋ kema mozozoŋgowota?”
10 Qisiŋ muri kokaeŋ meleeno, “Mobao, oro sitinoŋ keuri eja moŋ apu monjoŋ
qindiima karo mokoloowaota. Mokoloon ii otaaŋ kema miri ubaati, mono iikanoŋ
ubao.
11 Uma miri toya kokaeŋ ijowao, ‘Boinoŋ goojoŋ jeja: Ala miriga daeŋ? Nononoŋ
saanoŋ iikawaa uutanoŋ kaŋ gowokouruna yoŋowo Pasowa lama newoŋa?’
12 Kaeŋ ijori moma miri qaganoŋ eu uma uuta somata moŋ qendeema orombaa.
Iikanoŋ duŋ rara iwoi mozozoŋgogita raja. Ii qendeema orono iikanoŋ mono lama
qeŋ oowao.”
13 Kaeŋ jeŋ wasiŋ orono kema Jiisasnoŋ qaa jeroti, iikawaa so mokoloon nama lama
qeŋ ooŋ mozozoŋgori. Kiaŋ.

Pombo samoŋ konoga negi.
Mat 26.26-30; Maak 14.22-26; Jon 13.21-30; 1 Kor 11.23-25

14 Nene kambaŋanoŋ karo Jiisasnoŋ aposoluruta yoŋowo nene newombaajoŋ ka-
maaŋ ragi.

---

* **21:37:** Luuk 19.47 * **22:1:** Eks 12.1-27 * **22:1:** Pasowa ii ananaa qaanoŋ niniima kobooŋ nunuuguro. Eksodus 12.15

15 Ragi kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ Pasowa lama koi oŋowo newombaajoŋ siiŋ mamaga
moma laligowe. Nene koi neŋgo mono siimbobolo momaŋa. Iikawaa kambaŋanoŋ
torija.
16 Ii torijiwaajoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Niinoŋ Pasowa lama namonoŋ koi kanoŋ
toroqeŋ mende nemaŋa. Kanageŋ nene samoŋ kokawaa hoŋa qaita moŋ asugiwaati,
ii Anutuwaanoŋ bentotoŋ uutanoŋ eukanoŋ nemaŋa.”
17 Kaeŋ iŋijoŋ wain qambi meŋ kotuegoŋ kokaeŋ jero, “Mono koi meŋ oŋoaŋgio
aŋguŋ aoŋ newu.
18 Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Nii wain kasawaa hoŋa koi kanoŋ mombo toroqeŋ
mende nemaŋa. Mombo nemaŋati, ii Anutuwaanoŋ bentotoŋ asugidabororo iikanoŋ
nemaŋa.”
19 Kaeŋ jeŋ bered meŋ kotuegoŋ motoŋ oŋoma kokaeŋ jero, “Koi neenaa busunaga.
Ii oŋoojoŋ ama togoŋ oŋonjeŋ. Ii neŋ mono nii romoŋgoŋ nomakebu.”
20 *Ii oŋono negi wain qambi kaaŋiadeeŋ meŋ kokaeŋ jero, “Qambi koi ii soomoŋgo
areŋ doŋgogaa qambiaga kolooja. Niinoŋ hamo qeŋ oŋomambaajoŋ ama sana
molaama komumaŋa. Sa iikanoŋ mono Anutuwaanoŋ soomoŋgo areŋa ii meŋ
kotiiwaa.
21 *“Kaeŋ koloojato, mobu, memelolo meŋ nombaati, iinoŋ mono motooŋ koi nene
neŋ rajoŋ.
22 Oŋanoŋ, Anutunoŋ jeŋ kotorotiwaa so Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono
namo mesaoŋ kembaa. Kembaato, memelolo meŋ mubaati, iwaajoŋ mono qama
wanjinjiŋgoŋ ‘Oo yei!’ jejeŋ. Anutunoŋ mono iroŋa uutaga meleema mubaa.”
23 Kaeŋ jero gowokourutanoŋ kanaiŋ batugianoŋ amiŋ qisiŋ aoŋ jegi, “Nonoonoŋga
mono moronoŋ memelolo meŋ munaga?” Kiaŋ.

Gowoko yoŋonoŋ batugianoŋ niinoŋgiinoŋ aŋgi.
Mat 20.25-27; Maak 10.42-44

24 *“Gowoko nonoonoŋga moronoŋ jotamemeya waŋa kolooja?” kaeŋ jegi kawaajoŋ
kaaŋagadeeŋ batugianoŋ jenoŋkooli aŋgi.
25 *Iikaeŋ aŋgi Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Namowaa kantria kantria yoŋoo kiŋgianoŋ
mono eja poŋ kaaŋa kolooŋ galeŋ koma oŋomakeju. Yoŋoo poŋ qereweŋa jawiŋgianoŋ
mono qaa jeŋ kotoŋ kanagesogia mindiŋgoŋ oŋoŋgi weleŋ qeŋ oŋoma ‘Eja awaa!’ jeŋ
mepeseeŋ oŋomakeju.
26 *Kaeŋ amakejuto, oŋonoŋ mono iikawaa so mende ambu. Oŋoo batugianoŋ
moŋnoŋ somatagia kolooji, iinoŋ mono kamaaŋqeqeta kaaŋa kolooŋ laligowa. Jo-
tamemeya waŋanoŋ mono weleŋqeqe kaaŋa kolooŋ laligowa.
27 *“Moŋnoŋ rama nene nero moŋnoŋ nene koma muŋ kema kaŋkeji, iyoroonoŋga
uuta ii moronoŋ? Oŋanoŋ, ‘Rama nene neji, iinoŋ mono uuta kolooja.’ Kaeŋ
iŋijoŋkejuto, niinoŋ oŋoo batugianoŋ weleŋqeqe kaaŋa kolooŋ laligojeŋ.
28 “Kaeŋ laligowe aŋgobato meŋ noŋgi konjiliŋ qarasombuyawowaa uutanoŋ keube
oŋo kileŋ kaparaŋ koma niwo qokotaaŋ laligoŋ kouju.
29 Maŋnanoŋ jeŋ kotoŋ nono niinoŋ iwaa bentotoŋa ku-usuŋ qaganoŋ galeŋ komake-
jeŋ. Kawaajoŋ niinoŋ toroqeŋ jeŋ kotoŋ oŋombe oŋo kaaŋagadeeŋ ku-usuŋ qaganoŋ
ejemba kiŋ kaaŋa galeŋ koma oŋomakebuya.
30 *Kawaajoŋ oŋo saanoŋ noo bentotonanoŋ keuma nene duŋna liligoŋ rama apu
ano nene neŋ laligowuya ano eja poŋ raranoŋ rama Israel kanageso tuuŋ 12 yoŋoo
qaagia gosiŋ jeŋ tegoŋ oŋombuya.” Kiaŋ.

---

* **22:20:** Jer 31.31-34 * **22:21:** Ond 41.9 * **22:24:** Mat 18.1; Maak 9.34; Luuk 9.46 * **22:25:** Mat 20.25-27; Maak 10.42-44 * **22:26:** Mat 23.11; Maak 9.35 * **22:27:** Jon 13.12-15 * **22:30:** Mat 19.28

Piitonoŋ Jiisas qakoombaatiwaajoŋ ijoro.
Mat 26.31-35; Maak 14.27-31; Jon 13.36-38

31 Jiisasnoŋ jero, “Oo Saimon Saimon, moba! Komakoomo ejanoŋ wiit dumuŋ kota
juunoŋ ama utugoro kaawoya deema kamaaŋkeji, Satanoŋ mono iikawaa so oŋonoŋ
loriŋ iwaa borianoŋ kemebutiwaajoŋ utugoŋ aŋgobato meŋ oŋomambaajoŋ kaparaŋ
koma jojorija.
32 Jojorijato, goo momalaariganoŋ zolololoŋgoŋ jaŋgoŋ qaombabotiwaajoŋ niinoŋ
goojoŋ qama kooliŋ laligowe. Kawaajoŋ kambaŋ moŋgeŋ uuga mombo meleema
noonoŋ kawagati, iikanoŋ mono uumeleeŋ alauruga naŋgoŋ meŋ kotiiŋ oŋomba.”
33 Kaeŋ jero Saimonoŋ meleeno, “Poŋ, niinoŋ mono giwo kapuare mirinoŋ kembotiwaajoŋ ano motooŋ komuwotiwaajoŋ jojoriŋ laligojeŋ.”
34 Kaeŋ meleenoto, Jiisasnoŋ ijoro, “Piito, niinoŋ kokaeŋ gijowe moba: Kurunoŋ kete
mende qaro giinoŋ waladeeŋ “Ii mende moma mujeŋ,” jeŋ nii qakooma nona indiŋ
karooŋ koloowaa.

Geso ano manjawaa soo somata iikayadeeŋ meŋ kembu.

35 *Jiisasnoŋ gowokouruta kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Niinoŋ oŋo wala gesogia qaa,
moneŋ gesogia qaa, kana esugia qaa kaeŋ wasiŋ oŋombe keŋgiti, kambaŋ iikanoŋ
iwoi mombaajoŋ amamaagi me qaago?” Qisiŋ oŋono “Iwoi mombaajoŋ mende
amamaaniŋ,” ijogi.
36 Ijogi kokaeŋ toroqeŋ iŋijoro, “Wala kaeŋ aŋgito, kambaŋ kokaamba mombaanoŋ
geso ano moneŋ geso qaŋa eji, ii mono meŋ besaaŋ laligowa. Manjawaa soo somata
ii mombaanoŋ mende eji, iinoŋ mono malekuya sewaŋa mewutiwaajoŋ ama moneŋ
mokolooŋ soo ii sewaŋa mewa.
37 *Niinoŋ kawaajoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Anutuwaa qaanoŋ noojoŋ jegita eji,
qaa kuuya ii mono hoŋawo koloodaborowaa. Iikawaa kambaŋanoŋ mono kaŋ
kuumambaajoŋ anja. Buŋa qaa moŋ ii kokaeŋ oogita eja, ‘Iinoŋ bologa meme yoŋoo
tuuŋnoŋ ewaa, jegi.’ Kawaajoŋ jejeŋ: Qaa iikawaa hoŋa ii noonoŋ koloodaborowaa.”
38 Kaeŋ iŋijoro gowokourutanoŋ ijogi, “Poŋ iiba, manjawaa soo somata woi koi
rajao.” Kaeŋ ijogi “Ii sokonja,” jeŋ meleema oŋono. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Gezemane urukisinoŋ qama kooliro.
Mat 26.36-46; Maak 14.32-42

39 Jiisasnoŋ miri mesaoŋ silia otaaŋ Oil gere baaŋanoŋ uro gowokourutanoŋ
gematanoŋ keŋgi.
40 Uma iikanoŋ keuma kokaeŋ iŋijoro, “Aŋgobatonoŋ kamaaŋ uŋuwabotiwaajoŋ
mono qamakooli gawoŋ mewu.”
41 Kaeŋ iŋijoŋ oŋomesaoŋ jamo giliniŋ kemakeji, iikawaa so kema simiŋ kuma qama
kooliro
42 Qama kooliŋ kokaeŋ jero, “Amana, giinoŋ uusiiŋga mojaŋi eeŋ, siimbobolowaa
qambia koi kanoŋ mono noo qananoŋ ubabotiwaajoŋ nuamba. Nuambaa me qaagoti,
ii mono geeŋgaa uusiiŋgaa so koloowa. Ii noo siimbaa so qaago.”
43 Kaeŋ qama kooliro gajoba moŋnoŋ Siwenoŋga asugiŋ meŋ kotiiŋ muro.
44 Meŋ kotiiŋ muro konjiliŋ uuta moma mono kaparaŋ koma uuta meŋ kululuuŋ
qama kooliro. Qama kooliro nogoya ii sa lalaŋ kaaŋa riiŋ namonoŋ kamaaro.
45 Qama koolidaboroŋ waama gowokouruta yoŋoonoŋ keno. Kema mokolooŋ iŋiiro
wosobirinoŋ meŋ kamaaŋ oŋono gaoŋ egi.
46 Egi iŋijoro, “Mono naambaajoŋ gaoŋgadeeŋ eju? Mono waama aŋgobatonoŋ
kamaaŋ uŋuwabotiwaajoŋ mono qama kooligi.” Kiaŋ.

---

* **22:35:** Mat 10.9-10; Maak 6.8-9; Luuk 9.3; 10.4 * **22:37:** Ais 53.12

Jiisas qelanjiŋ meŋ somoŋgogi.
Mat 26.47-56; Maak 14.43-50; Jon 18.3-11

47 Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ nano iikanondeeŋ eja tuuŋ kougi. Gowokouruta 12 yoŋoonoŋga moŋ qata Juudas iinoŋ jeta meŋ oŋoma Jiisaswaanoŋ kouma buuta kitoŋ nero.
48 Kitoŋ neroto, Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Juudas, gii buuna kitoŋ neŋ iikaaŋa kanoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa memelolo meŋ mujaŋ me?”
49 Kaeŋ kolooro tosianoŋ Jiisas liligoŋ muŋ naŋgiti, iyoŋonoŋ iwoi koloomambaajoŋ ano ii iima jegi, “Poŋ, nono manjawaa soo somatanoŋ uŋuwoŋa me?”
50 Kaeŋ jeŋ yoŋoonoŋga moŋnoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋaa weleŋqeqeya qeŋ gejia dindiŋa kotogoro kamaaro.
51 Kamaaroto, Jiisasnoŋ meleema “Mono mesaowu!” jeŋ weleŋqeqewaa gejia kotoroti, ii oosiriro qeaŋgoro.
52 Qeaŋgoro nama jigo gawoŋ galeŋurugia, jigowaa kiropo galeŋ (sikiriti) waŋa ano kantriwaa jotamemeya yoŋonoŋ Jiisas mewombaajoŋ kougiti, ii kokaeŋ iŋijoro, “Nii kikekakasililiŋ ejaga qaagoto, kileŋ noojoŋ kaeŋ moma manjawaa soo somata ano wasa meŋ kouju.
53 *Niinoŋ weeŋ so jiwowoŋ jigonoŋ oŋowo laligowe oŋonoŋ borogia boraama nii mende noŋgi. Ii qaagoto, keteda koi paŋgamambaa ku-usuŋanoŋ haamo ama asuganoŋ kolooro oŋoo kambaŋgianoŋ kaŋ kuuja.” Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisas qakoono.
Mat 26.57-58, 69-75; Maak 14.53-54, 66-72; Jon 18.12-18, 25-27

54 Kaeŋ kolooro manjaqeqe eja yoŋonoŋ Jiisas meŋ somoŋgoŋ wama jigo gawoŋ galeŋ waŋaa mirinoŋ keŋgi. Keŋgi Piitonoŋ gemagianoŋ sigeŋsigeŋ oŋotaaŋ keno.
55 Iikanoŋ kema jiŋkaroŋ miriwaa kiropo uutanoŋ kemeŋ sombeŋ biiwianoŋ gere ooŋ motooŋ ragi. Piitonoŋ kaaŋiadeeŋ yoŋoo batugianoŋ raro.
56 Raro weleŋqeqe emba moŋnoŋ Piitonoŋ gere kosianoŋ raro iigigiiŋ kokaeŋ jero, “Eja koi kanoŋ mono kaaŋagadeeŋ iwo laligoro.”
57 Kaeŋ jeroto, Piitonoŋ qakooma kokaeŋ ijoro, “Embada, niinoŋ ii mende moma mujeŋ.”
58 Kaeŋ ijoŋ raro mende koriro eja moŋnoŋ ii iima ijoro, “Gii kaaŋagadeeŋ iyoŋoonoŋga moŋ koloojaŋ.” Kaeŋ ijoroto, Piitonoŋ meleeno, “Alana, nii qaago.”
59 Aua motooŋgowaa so tegoro moŋnoŋ qaa ii mombo kaparaŋ koma jero, “Eja koi kanoŋ kaaŋagadeeŋ oŋanoŋ iwo laligoro. Iinoŋ mono Galili ejaga kolooja.”
60 Kaeŋ jeroto, Piitonoŋ meleeno, “Ejada, qaa jejaŋi, niinoŋ ii kondanjeŋ.” Kaeŋ meleema jeŋ nano iikanondeeŋ kurunoŋ qaro.
61 Qaro Poŋnoŋ eleema Piito uuŋ iiro iikanondeeŋ qaaya kokaeŋ jeroti, ii romoŋgoro, ‘Gii kete indiŋ karooŋ qakooma nona kurunoŋ qabaa.’
62 Qaa ii romoŋgoŋ wosoya jumambaajoŋ ano seleeŋgeŋ kemeŋ meduqedu meŋ saaro. Kiaŋ.

Jiisas jeŋ jonoŋsisi ama mugi.
Mat 26.67-68; Maak 14.63-65

63 Manjaqeqe eja Jiisas meŋ somoŋgogiti, iyoŋonoŋ mepaqepae ama muŋ nama qewagogi.
64 Qewagoŋ jaasewaŋa esuuŋ qisiŋ ijogi, “Gii gejatootoo ejaga koloojaŋiwaajoŋ moronoŋ guji, mono iwaa qata qaba!”
65 Kaeŋ jeŋ mamaga tereŋgoŋ mepaegoŋ jeŋ qetama mugi. Kiaŋ.

---

* **22:53:** Luuk 19.47; 21.37

Jigowaa jotamemeya yoŋonoŋ Jiisaswaa qaa gawoŋ megi.
Mat 26.59-66; Maak 14.55-64; Jon 18.19-24

66 Jeŋ qetama muŋ laligogi gomaŋ ano kantriwaa jotamemeya ano jigo gawoŋ galeŋ
ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ ajoroon Jiisas wama Juuda yoŋoo jigo kaunsol tuuŋ
yoŋoo jaagianoŋ aŋgi.
67 Iikanoŋ aŋgi ijogi, “Giinoŋ Hamoqeqe Toya Kraist koloojaŋi eeŋ, ii mono asuganoŋ
paŋ jena mobonja.” Kaeŋ ijogi meleeno, “Ii iŋijowenagato, ii mono mende moma
laariwuya.
68 Me qisiŋ oŋombenagato, ii mono mende meleema nombuya.
69 Kaeŋ mojento, kambaŋ kokaambadeeŋ kanaiŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa iinoŋ
mono Anutu, ku-usuŋ Toyaa boro dindiŋanoŋ rama laligowaa.”
70 Kaeŋ meleeno iikanondeeŋ korebore yoŋonoŋ kokaeŋ jeŋ qisigi, “Oŋanoŋ, gii
Anutuwaa meriaga koloojaŋ me qaago?” Kaeŋ qisigi kokaeŋ meleema oŋono, “Ii
koloojeŋiwaa qaaya mono oŋoaŋgio jeju.”
71 Meleema oŋono jegi, “Aŋo kuakua qeŋ komuwaatiwaa naŋgonaŋgo qaaya mono
iyaŋaa jetanoŋ jero modaborojoŋ. Kawaajoŋ tosianoŋ qaaya naŋgowutiwaajoŋ mono
naambaajoŋ mombo qisiŋ oŋombonaga?” Kiaŋ.

23

Jiisasnoŋ gawana Pailotwaa jaanoŋ nano.
Mat 27.1-2, 11-14; Maak 15.1-5; Jon 18.28-38

1 Kaeŋ jeŋ tuuŋ kuuya yoŋonoŋ waama Jiisas wama kema gawana Pailotwaanoŋ
keŋgi.
2 Iwaanoŋ kema kanaiŋ selianoŋ qaa kuuŋ kokaeŋ jegi, “Eja kokawaa kania ii kokaeŋ
iima moniŋ: Iinoŋ ejemba kuuŋ oŋono eŋkalololoŋ kolooro kareŋ aoŋkeju. Nono Siisa-
kimbaa takis mende amboŋatiwaajoŋ soŋgo amakeja. Iyaŋaajoŋ ‘Nii Hamoqeqe Toya
Kraist ano kiŋ koloojeŋ,’ kaeŋ jeŋkeja.”
3 Kaeŋ jegi Pailotnoŋ kokaeŋ qisiŋ muro, “Oŋanoŋ, gii Juuda yoŋoo kiŋ poŋgiaga
koloojaŋ me qaago?” Qisiŋ muro Jiisasnoŋ meleema jero, “Mono geeŋgo jejaŋi, kiaŋ.”
4 Pailotnoŋ jigo gawoŋ galeŋ ano ejemba tuuŋ ii kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ eja kokawaa
qinjita moŋ mende mokoloojeŋ.”
5 Kaeŋ iŋijoro mombo kaparaŋ koma kuuŋ jegi, “Iinoŋ mono ejemba tuuŋ kuuŋ
oŋoma Buŋa qaaya Galili prowinsnoŋ kanaiŋ kuma oŋoma baloŋ sokoma kaŋ Judia
prowins kokanoŋ kaaŋagadeeŋ ii jeŋ seiŋkeja.”
6 Kaeŋ jegi moma qisiŋ oŋoma jero, “Ii Galili ejaga kolooja me qaago?”
7 Kaeŋ jero “Mono ii!” jegi moma Herodnoŋ Galili ano prowins tosaaŋa mindiriŋ
galeŋ koma oŋoma kambaŋ iikanondeeŋ Jerusalem sitinoŋ kaŋ laligoroti, iikawaajoŋ
Pailotnoŋ jero Jiisas Herodwaanoŋ wama keŋgi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ kiŋ Herodwaa jaanoŋ nano.

8 Herodnoŋ Jiisaswaa sunduya moma mono kambaŋ koriga iimambaajoŋ siiŋ moma
laligorotiwaajoŋ ii iima uutanoŋ mamaga qeaŋgoro. Jiisasnoŋ aŋgoleto moŋ mero
iimambaajoŋ ama mamboma laligoro.
9 Kawaajoŋ qiqisi mamaga Jiisas qisiŋ muro. Ii qisiŋ muroto, Jiisasnoŋ kitia moŋ
mende meleeno.
10 Jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ nama selenoŋ kuukuu qaa
geriawo jeŋ mugi.
11 Herodnoŋ manjaqeqe ejauruta yoŋowo Jiisas meŋ kamaaŋ ama jejewili ama
mepaqepae meŋ mugi. Kaeŋ ama maleku akadamuyawo moŋ mouma mugi nano
wasiro mombo gawana Pailotwaa jaanoŋ keno.

12 Wala Pailot ano Herod yoronoŋ kerekere ama aoŋ laligorita kambaŋ iikanoŋ ala-
ala koloori. Kaeŋ.

Pailotnoŋ Jiisas komuwaatiwaajoŋ jeŋ tegoro.
Mat 27.15-26; Maak 15.6-15; Jon 18.39–19.16

13 Jiisasnoŋ karo gawana Pailotnoŋ jigo gawoŋ galeŋ ano galeŋkoŋkoŋ ejauruta ano
ejemba tuuŋ horoŋ oŋono ajoroogi.
14 Ajoroogi kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo eja koi kokaeŋ jeŋ noonoŋ wama kaju, ‘Iinoŋ ejemba
tuuŋa tuuŋa kuuŋ oŋono eŋkalololoŋ amakeju.’ Mobu! Oŋo qaa selianoŋ kuujuti, niinoŋ
iikawaa kania oŋoo jaagianoŋ gosiŋ kokaeŋ mokoloojeŋ: Oŋo eja kokawaa selianoŋ
qaa kuuya kuujuti, ii niinoŋ koposoya moŋ mende mokoloojeŋ.
15 Herodnoŋ qaa kaaŋiadeeŋ jeŋ wasiro mombo nonoonoŋ kaja. Mobu, iinoŋ iwoi
qinjitawo moŋ mende ano. Kawaajoŋ koomuwaa buŋa koloowaatiwaajoŋ amamaaya
koloowaa.
16 Kawaajoŋ niinoŋ jewe manjaqeqe eja yoŋonoŋ oolinondeeŋ qegi isambe ka-
maawaa.”
17 (Pailotnoŋ gbani so Pasowa korisoro kambaŋanoŋ kapuare mirinoŋga eja mo-
tooŋgo isama oŋomakero.)
18 Kaeŋ iŋijoro koreboreyanoŋ silama qama jegi, “Iiga mono yamageŋ (kozigeŋ)!
Barabas mono isama nonomba!”
19 Barabasnoŋ sitinoŋ kareŋ motoŋ laligogiti, iyoŋoo galeŋgiaga koloon eja moŋ qero
komuroti, iikawaajoŋ kapuare mirinoŋ ooŋgi raro.
20 Pailotnoŋ Jiisas isamambaajoŋ moma qaa mombo jero.
21 Jeroto, yoŋonoŋ qetama qaa siita kuma qa gigilaagi, “Maripoonoŋ qewu! Mono
maripoonoŋ qewu!”
22 Qa gigilaagi iinoŋ qaa indiŋ karooŋ kokaeŋ iŋijoro, “Iinoŋ mono naa bologaga ano?
Niinoŋ iwaanoŋ koposo moŋ mende mokoloowe koomuwaa buŋa koloowaatiwaa so
mende kolooja. Kaeŋ kolooro niinoŋ jewe manjaqeqe eja yoŋonoŋ oolinondeeŋ qegi
isama mube kamaawaa.”
23 Kaeŋ iŋijoroto, yoŋonoŋ jaba ama kaparaŋ koma toroqeŋ qa gigilaaŋ qagi, ‘Jiisas
mono maripoonoŋ qegi komuwa.’ Kaeŋ qama Pailotwaanoŋ qaa ii qewagogi.
24 Qewagogi Pailotnoŋ qaagiaa baatanoŋ kema qaa kaparaŋ koma jegiti, iikawaa
hoŋa koloowaatiwaajoŋ jeŋ tegoro.
25 Jeŋ tegoŋ “Barabas kamaawa!” jeŋ kaparaŋ koŋgitiwaajoŋ ii isama muro kamaaro.
Ii kareŋ motoŋ laligogiti, iyoŋoo galeŋgiaga koloon eja moŋ qero komurotiwaajoŋ
kasa mirinoŋ ooŋgi raro. Ii isano kamaaroto, Jiisas siiŋgia otaaŋ ama mubutiwaajoŋ
borogianoŋ ano. Kiaŋ.

Jiisas maripoonoŋ qegi.
Mat 27.32-44; Maak 15.21-32; Jon 19.17-27

26 Pailotnoŋ Jiisas borogianoŋ ano wama kana somatanoŋ kema Afrika siti qata
Sairini iikawaa eja moŋ qata Saimon mokoloogi. Iinoŋ gawonoŋga kouro jeŋ kotoŋ
muŋ Jiisaswaa maripooŋa meŋ iwaa sawiŋanoŋ aŋgi aŋgoŋ otaaŋ keno.
27 Kaeŋ keno ejemba tuuŋ somata yoŋonoŋ luluuma gematanoŋ otaaŋ keŋgi. Yoŋoo
batugianoŋ emba tosianoŋ kaaŋagadeeŋ jiŋgeŋ qama saama keŋgi.
28 Saama keŋgi Jiisasnoŋ eleema iŋiima kokaeŋ iŋijoro, “Oo Jerusalem emba, oŋo
mono noojoŋ mende saabu. Noojoŋ qaagoto, oŋoaŋgia ano meraboraurugia yoŋoojoŋ
mono saabu.
29 Mobu! Kanageŋ kambaŋ moŋ karo iikanoŋ kokaeŋ jewuya, ‘Emba aruŋa ii
simbawoŋawo. Koro mende ama merabora mende megiti, ii simbawoŋawo kolooju.
Merabora aju oŋoma mende dooŋgogiti, ii simbawoŋawo.’

30 *Kambaŋ iikanoŋ ejembanoŋ kanaiŋ baaŋa Toya ii kokaeŋ welema oŋombuya, ‘Oŋo mono baaŋa ii jegi bagoŋ qanananoŋ ubu.’ Ano seŋ sia Toya ii kokaeŋ welema oŋombuya, ‘Oŋo mono kobaagianoŋ mesaŋgoŋ nonombu.’
31 “Niinoŋ Anutuwaanoŋ gere gbiligbili koloojeŋ ano noojoŋ kileŋ kokaeŋ ama nonju. Oŋo gere koomuya siŋgisoŋgogiawo eja sii qeŋ nanju. Kawaajoŋ Anutunoŋ iroŋa meleema oŋono gerenoŋ oŋooro siimbobolo uuta mobuya.”
32 Bologa meme woi ii kaaŋagadeeŋ Jiisaswo motooŋ uruwombaajoŋ uruama keŋgi.
33 Kema gomaŋ qata Waŋsii qajuti, iikanoŋ keuma Jiisas maripoonoŋ qegi. Qeŋ bologa meme woi ii motooŋ moŋ dindiŋanoŋ moŋ qanianoŋ leelee kaeŋ urugi.
34 *Kaeŋ aŋgito, Jiisasnoŋ jero, “Amana, yoŋonoŋ iwoi anjuti, iikawaa kania mende moma kotojutiwaajoŋ mono siŋgisoŋgogia mesaoŋ oŋomba.”
Qegi nano Jiisaswaa sele esuyaajoŋ kiaweŋ megi jaŋgoya kolooro iikawaa so ii mendeema megi.
35 *Kaeŋ aŋgi ejemba tuuŋ yoŋonoŋ nama ii uuŋ iigi. Iigito, Juuda jotamemeya yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ mepaqepae meŋ muŋ kokaeŋ jegi, “Anutunoŋ meweeŋgoŋ muro Hamoqeqe Toya Kraist kolooji eeŋ, tosaaŋa ilaaŋ oŋoma laligoroti, iinoŋ mono iyaŋa ilaaŋ aowa.”
36 *Manjaqeqe eja yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ qaa goŋgeegee jeŋ mepaegoŋ kosianoŋ kema wain apu aasoŋawo qeesaaŋ meŋ uma muŋ
37 kokaeŋ ijogi, “Gii Juuda yoŋoonoŋ kiŋ poŋga koloojaŋi eeŋ, mono saanoŋ geeŋga ilaaŋ aowa.”
38 Waŋanoŋ eu tere moŋ kokaeŋ ooŋ qegi nano, “Juuda yoŋoo kiŋ poŋgiaga koi.”
39 Kikekakasililiŋ eja woi motooŋ mondoŋ oroni naniti, iyoroonoŋga moŋnoŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota Jiisas jeŋ muŋ kokaeŋ ijoro, “Gii Hamoqeqe Toya Kraist koloojaŋi eeŋ, mono geeŋga ilaaŋ aoŋ noro kaaŋagadeeŋ ilaaŋ noromba.”
40 Kaeŋ ijoroto, alianoŋ jeŋ muŋ kokaeŋ ijoro, “Gii godaqeqega qaa. Gii Anutuwaajoŋ kaaŋagadeeŋ keega mende mojaŋ me? Yoŋonoŋ jeŋ tegoŋ siimbobolo ororoŋ nonoŋgi bosinjoŋ.
41 Anara oŋanoŋ koposo anitiwaajoŋ iroŋa soyanoŋ meleema ama noroŋgi siimbobolo mojo. Ii mojoto, eja koi kanoŋ bologa moŋ mende ano ii kileŋ tiwilaaju.”
42 Kaeŋ jeŋ ijoro, “Jiisas, gii bentotoŋgaa uutanoŋ keubagati, iikanoŋ mono nii romoŋgoŋ nomba.”
43 Ijoro ii kokaeŋ ijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa gijowe moba: Giinoŋ mono kete niwo oyaŋboyaŋ gomanoŋ uma laligowa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ komuro.
Mat 27.45-56; Maak 15.33-41; Jon 19.28-30

44 Weeŋ biiwia 12 kilok kolooro weeŋ jaaya bulugoro paŋgamanoŋ kamaaŋ gomaŋ kuuya sokoma ero kema aua karoombaa so ano.
45 *Kambaŋ iikanoŋ jiwowoŋ jigo uutanoŋ opo nanoti, iikanoŋ mono eukaya biiwianoŋ jurama kamaaŋ woi kolooro.
46 *Jiisasnoŋ kambaŋ iikanoŋ kotakota qama kokaeŋ jero, “Amana, nii kokoosuna goo boroganoŋ anjeŋ.” Kaeŋ jeŋ sewaŋ aasoŋ konoga horoŋ komuro.
47 Komuro iwoi kolooroti, kawali galenoŋ ii iima Anutu mepeseeŋ kokaeŋ jero, “Iinoŋ mono oŋanoŋ eja solaŋaga kolooja.”
48 Ejemba tuuŋ kuuya ii iibombaajoŋ kaŋ ajoroogiti, iyoŋonoŋ iwoi ii kolooro iima wosogia juno waŋ giliŋ motomotooŋ mirigianoŋ keŋgi.
49 *Keŋgito, ejemba kuuya Jiisas moma mugiti, iyoŋonoŋ sigeŋsigeŋ nama ii uuŋ iigi.

* **23:30:** Hoos 10.8; Isa 6.16 * **23:34:** Ond 22.18 * **23:35:** Ond 22.7 * **23:36:** Ond 69.21 * **23:45:** Eks 26.31-33 * **23:46:** Ond 31.5 * **23:49:** Luuk 8.2-3

Emba tosianoŋ Jiisas otaaŋ Galiliga kagiti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ nama ii iigi. Kiaŋ.

Jiisaswaa qamoya roŋ koŋgi.
Mat 27.57-61; Maak 15.42-47; Jon 19.38-42

50-51 Juuda yoŋoonoŋ taoŋ qata Arimatia iikanoŋa eja awaa qabuŋayawo qata Joosef iinoŋ kaaŋagadeeŋ karo. Iinoŋ Anutu bentotombaa hoŋa koloowaatiwaajoŋ mamboma laligoro. Iinoŋ Juuda yoŋoo jigo kaunsol tuumbaa jotamemeya laligoŋ Jiisaswaa qaa jeŋ somoŋgoŋ aŋgiti, iikawaa uumotooŋ mende ano.
52 Iinoŋ Pailotwaanoŋ kema Jiisaswaa qamoya memambaajoŋ qisiro.
53 Qisiŋ uma qamoya maripoonoŋga metegoŋ meŋ kamaaŋ opo taaŋanoŋ esuuro. Esuuŋ meŋ qasirinoŋ kema jamo kobaa moŋ uroroon qamo moŋ kanoŋ mende aŋgiti, iikanoŋ Jiisaswaa qamoya ii ano.
54 Sabat kendoŋ rarawaa iwoiya mozozoŋgogiti, (nemuŋgawoŋ) iikawaa weeŋa jaayanoŋ kememambaa ano.
55 Kememambaajoŋ ano emba Jiisaswo Galiliga kagiti, iyoŋonoŋ Joosefwaa kanianoŋ qasirinoŋ kema iinoŋ Jiisaswaa qamoya meŋ jamo kobaanoŋ anoti, ii iigi.
56 *Iikanoŋa eleema mirinoŋ kema jiniŋ sambori uŋkoowagawo ano kele gawa-suyawo Jiisaswaa qamoyanoŋ moriwombaajoŋ mozozoŋgogi. Mozozoŋgogito, Moos-esnoŋ Kana qaanoŋ Sabat kendombaajoŋ jeŋ kotoro eroti, ii otaaŋ haamo meŋ eeŋ ragi. Kiaŋ.

24

Jiisasnoŋ koomunoŋga waaro.
Mat 28.1-10; Maak 16.1-8; Jon 20.1-10

1 Sabat kendoŋ ragi tegoro Sonda umugawodeeŋ gomaŋ ano emba yoŋonoŋ waama jiniŋ marae uŋkoowagawo mozozoŋgogiti, ii meŋ qasirinoŋ keŋgi.
2 Kema moŋnoŋ qasiriwaa qaa ootanoŋ jamo somata qetano kenoti, ii iigi.
3 Ii iima jamo kobaawaa uutanoŋ ugito, Poŋ Jiisaswaa qamoya mende mokoloogi.
4 Kawaajoŋ uugia uma kamaaro moma naŋgi eja woi malekugara taaŋa kokobilibil-iawo yoronoŋ bagianoŋ nani iriigi.
5 Ii iriima awawaliŋ balonoŋ kemeŋ adaragogi kokaeŋ iŋijori, “Jaawo kotiiŋ laligoji, ii mono nomaembaajoŋ koomuya yoŋoo batugianoŋ moŋganju?
6 *Iinoŋ koi mende ejato, mono gbiliŋ waaja. Galili prowinsnoŋ laligoŋ qaa iŋijoroti, ii mono romoŋgowu:
7 Iinoŋ kokaeŋ jero, ‘Moŋnoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa memelolo meŋ muro gawman eja sisiwerowerogiawo yoŋoo boronoŋ keno maripoonoŋ qegi komuŋ weeŋ karooŋ kolooro gbiliŋ waabaa.’ ”
8 Kaeŋ jeri qaaya ii momogianoŋ keuro romoŋgogi.
9 Kaeŋ romoŋgoŋ qasirinoŋga eleema kaŋ iwoi kuuya kolooroti, iikawaa buju qaaya ii gowoko 11 ano tosaaŋa kuuya ii iŋijogi.
10 Qaa ii iŋijogiti, ii Maria Magdalaga, Joana ano Maria Jeimswaa nemuŋa ano emba tosaaŋa yoŋowo laligogiti, iyoŋonoŋ ii kaŋ aposol ii iŋijogi.
11 Buju qaa ii iŋijogito, ii mogi qaa omayaaŋ kolooro ii mende moma laarigi.
12 Mende moma laarigito, Piitonoŋ waama bobogariŋ qasirinoŋ kema jamo kobaawaa uutanoŋ uuro keno opo taaŋa esuugiti, iikayadeeŋ raro iiro. Ii iima iwoi kolooroti, ii aŋodeeŋ romoŋgoŋ waliŋgoŋ mirinoŋ eleeno. Kiaŋ.

Gowoko woiyanoŋ Emeus kananoŋ keni.
Maak 16.12-13

---

* **23:56:** Eks 20.10; Dut 5.14 * **24:6:** Mat 16.21; 17.22-23; 20.18-19; Maak 8.31; 9.31; 10.33-34; Luuk 9.22; 18.31-33

13 Weeŋ iikanondeeŋ Jiisaswaa gowokouruta yoŋoonoŋga woiyanoŋ Jerusalem siti
mesaoŋ gomaŋ qata Emeus sewen mail kanoŋ kembojoŋ keni.
14 Kananoŋ kema iwoi kolooroti, ii kuuya iyaŋgarodeeŋ amiŋ mori.
15 Ii amiŋ moma kania jeŋ bimooŋ keni Jiisasnoŋ aŋo kosogaranoŋ keuro motooŋ
keŋgi.
16 Keŋgito, jaagara kojaŋgiro ii mende iima kotori.
17 Mende iima kotori kokaeŋ irijoro, “Oro aŋgarodeeŋ naa qaaga kananoŋ amiŋ
moma kajao?” Kaeŋ irijoro doroŋ ama wosobiri jaajaa uuŋ iima nani.
18 Iima nama yoroonoŋga moŋ qata Kliopas iinoŋ kokaeŋ qisiŋ muro, “Pasowa
kendonoŋ iwoi kolooroti, ii Jerusalem ejemba kuuyanoŋ moju. Gii motooŋgonoŋ
wabaga koloon ii mende mojaŋ me?”
19 Qisiŋ muro “Ii naama?” jero moma kokaeŋ ijori, “Nazaret eja Jiisaswaanoŋ iwoi
kolooroti, mono ii. Iinoŋ gejatootoo ejaga laligoŋ Anutu ano ejemba kuuya yoŋoo
jaagianoŋ nanamemeŋ ku-usuŋawo ama qaa kotakota jeŋ laligoro.
20 Kaeŋ laligoro ananaa jigo gawoŋ galenana ano galeŋkoŋkoŋ ejaurunananoŋ
ii wama gawanawaa boronoŋ aŋgi komuwaatiwaajoŋ jeŋ tegoro maripoonoŋ qegi
komuro.
21 Iinoŋ Israel kanagesonana kasanoŋga isama dowenana mewaatiwaajoŋ mam-
boma jejeromoŋromoŋ ama laligoninto, ‘Yei!’ Ii mono qegi komujaa. Iwoi ii kolooro
laligoŋ kouniŋ kete somaŋa karooŋ koloodaboroja.
22 “Ii mende sokono kete nonoonoŋga emba tosianoŋ qaanoŋ kuuŋ waliŋgoŋ
nonoŋgi laligojoŋ. Yoŋonoŋ gomaamba amandiinoŋ qasirinoŋ kema
23 qamoya mende mokoloon eleema kokaeŋ jejuya, ‘Nono Siwe gajoba woiwaa
jaameleeŋ uŋa iiniŋ yoronoŋ ‘Jiisasnoŋ gbiliŋ laligoja,’ jeri mojoŋ.
24 Qaa ii moma eja nonowo laligojuti, iyoŋoonoŋga tosianoŋ qasirinoŋ kema emba
yoŋonoŋ qaa jejuyati, iikawaa so ero iijuya. Roŋ gbameŋa iijuyato, iyaŋa mende
iijuya.”
25 Qaa ii moma kokaeŋ irijoro, “Yei! Oŋo gejatootoo yoŋonoŋ qaa jegiti, ii kuuya
mono naambaajoŋ ataqataŋ ama ajojooŋ gaonjaajaa laligoŋ mende moma laariju?
26 Hamoqeqe Toya Kraistnoŋ siimbobolo kaaŋa momago iyaŋaa asamararaŋ uu-
tanoŋ ubaa. Iikawaa so oogita eja me qaago?”
27 Kaeŋ irijoŋ Mooses ano gejatootoo ejemba kuuya yoŋonoŋ qaa jegiti, iikanoŋa
kanaiŋ iyaŋaa qaa kuuya oogita eji, iikawaa kania jeŋ asariŋ orono.
28 Jeŋ asariŋ oroma kema gomaŋ kembojoŋ jeŋ keniti, ii dodowiŋ kanoŋ toroqeŋ
kemambaajoŋ moro.
29 Kaeŋ moroto, yoronoŋ kaparaŋ koma kokaeŋ ijori, “Gomaŋ mare kolooro weeŋ
jaayanoŋ kememambaajoŋ anja. Kawaajoŋ saanoŋ norowo rama ewa.” Kiaŋ ijori
yorowo mirinoŋ uma ragi.
30 Rama yorowo nene newombaajoŋ ama bered meŋ kotuegoŋ motoŋ oromambaa-
joŋ ano iwoi kokaeŋ kolooro:
31 Iikanondeeŋ jaagaranoŋ tooro iima kotori ayayooga kono mombo mende iiri.
32 Kaeŋ kolooro aŋgarodeeŋ kokaeŋ amiŋ mori, “Kana somatanoŋ Buŋa Terewaa
qaa jeŋ kania jeŋ asariŋ noronji, kambaŋ iikanondeeŋ mono uunaranoŋ gere jejiwaa
so mojo.”
33 Kaeŋ jeŋ iikanondeeŋ waama Jerusalem sitinoŋ eleema keuma gowokouruta 11
ano alaurugia yoŋowo ajoroon ragiti, ii mokoloon oŋoni.
34 Mokoloon oŋoni kokaeŋ iŋijori, “Poŋnoŋ mono hoŋa waama Saimombaanoŋ
asugijaa.”
35 Kaeŋ iŋijori iyaŋgoro kananoŋ iwoi kolooro ano bered motoroti, kambaŋ iikanoŋ
uugara tooro moma kotori, iikawaa sunduya meŋ oŋoni. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowoko tuuŋa asugiŋ oŋono.
Mat 28.16-20; Maak 16.14-18; Jon 20.19-23; Apo 1.6-8

36 Gowokouruta yoŋonoŋ qaa ii amiŋ moma ragi iikanondeeŋ Jiisas aŋo batugianoŋ
asugiŋ nama kokaeŋ iŋijoro, “Alauruna, luaenoŋ mono oŋowo ewa!”
37 Kaeŋ iŋijoro toroko moma jeneŋgia ororo “Ome kokoosuga iijoŋ,” iikaaŋ ro-
moŋgogi.
38 Kaeŋ romoŋgogito, kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo nomaembaajoŋ aaruŋ momo kaaŋa
uugianoŋ kolooja?
39 Nii neeno koi laligojeŋ. Ii mono aŋgio kana borona uuŋ iima mobu. Ome kokoosu
ii siibusugia qaa. Nii siibusunawo nambe niiju. Mono noosiriŋ niima kotowu.”
40 Kaeŋ iŋijoŋ kana boria qendeema oŋono.
41 Qendeema oŋonoto, ii korisorogiaajoŋ kileŋ mende moma laariŋ waliŋgoŋ ragi
kokaeŋ qisiŋ iŋijoro, “Nembanenegia moŋ koi raja me qaago?”
42 Kaeŋ qisiŋ iŋijoro sora jejetaa kitia moŋ mugi.
43 Mugi meŋ nero iigi.
44 Nero iigi kokaeŋ iŋijoro, “Nii oŋowo laligoŋ kambaŋ kanoŋ qaa iŋijowe mogiti,
iikawaa hoŋa ii kambaŋ kokanoŋ kolooro iiju. Niinoŋ kokaeŋ jeŋ laligowe: Noo qaa
ii Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo eja yoŋoo Buju Tere ano Ondino (Buŋa rii)
buknoŋ oogita eji, ii kuuya mono hoŋawo koloodaborowaa.”
45 Kaeŋ iŋijoŋ iikanondeeŋ Buŋa Terewaa kania moma kotowutiwaajoŋ uugia
metooro.
46 Metooŋ kokaeŋ iŋijoro, “Qaa kokaeŋ oogita eja: Kraistnoŋ siimbobolo moma
komuŋ somaŋa karooŋ kolooro koomunoŋga waabaa.
47 Kawaajoŋ oŋonoŋ mono Jerusalem sitinoŋ kanaiŋ Buŋa qaa noo qananoŋ jeŋ
asariŋ kantri kuuya sokoma kema uukuukuu meŋ oŋomakebu. Daeŋ yoŋonoŋ uugia
meleembuti, Anutunoŋ mono iyoŋoo siŋgisoŋgogia soŋgbama mesaowaa.
48 “Qaa ii hoŋawo kolooro ano koloowaati, oŋo ii kolooro iima naŋgoŋ jeŋ daŋgunu
kaaŋa nambu.
49 *Mobu! Maŋnanoŋ kaleŋ oŋombaatiwaa qaa somoŋgoroti, niinoŋ ii wasiwe
uugianoŋ kemebaa. Eukanoŋa ku-usuŋ ambe qagianoŋ ubaa. Oŋo mono siti koi kanoŋ
iikawaajoŋ mamboma rama laligowu.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Siwe gomanoŋ uro.
Mat 16.19-20; Apo 1.9-11

50 *Jiisasnoŋ qaaya jedaboroŋ gowokouruta uŋuama kema Betani gomaŋ kosianoŋ
keuma iikanoŋ boria metaama kotuegoŋ oŋono.
51 Kotuegoŋ oŋono iikanondeeŋ Anutunoŋ wano oŋomesaoŋ Siwenoŋ uro.
52 Uro korisoro somata moma usugoŋ waeya meŋ mepeseeŋ muŋ Jerusalem eleeŋgi.
53 Eleema suulaŋ jiwowoŋ jigonoŋ laligoŋ Anutu mepeseeŋ muŋ laligogi. Kiaŋ.

* **24:49:** Apo 1.4 * **24:50:** Apo 1.9-11

Jon
Oligaa Buŋa Jonoŋ Ooro.
Jeŋ-asa-asari

Jonoŋ iyaŋaa qata Oligaa Buŋa kokanoŋ asuganoŋ mende ooroto, iyaŋaajoŋ kokaeŋ jeja, “Gowoko Jiisasnoŋ uutanoŋ jopagoŋ muroti.” (19.26) Jonoŋ uujopa uukalembaa qaaya ii kaparaŋ koma jeŋkeja. Jonoŋ Oligaa Buŋa koi ii ejembanoŋ qaa kokaeŋ moma kotowutiwaajoŋ (20.31) ooro, “Jiisas Kraist ii baloŋ ejagadeeŋ mende laligoroto, oŋanoŋ Anutuwaa Meria ano Hamoqeqe Toya kolooja. Oŋo mono ii moma laariŋ iikanoŋ laaligo kombombaŋa mokoloowu.” Jiisasnoŋ wala Maŋaa kosianoŋ laligoŋ qaa jetaga laligoro. (1.1) Kaeŋ laligoŋ namo ejaga kolooŋ esuŋmumuya ano momoya ii aiwese aŋgoleto meŋ iikanoŋ qendeeno. Ii qendeema bentotombaa kania jeŋ asariro tosianoŋ uugia meleeŋgi tosianoŋ kileŋ yaŋgiseŋ aŋgi.

Jiisasnoŋ kokaeŋ kolooja, jero: Hamoqeqe Toya (4.26), laaligowaa nene wota (6.35), Siwe gomaŋ eukawaa buŋaga (8.23), beŋsakoŋ tetegoya qaa (8.58), namowaa asasaga (9.5), nagu (10.7), lama galeŋ awaa (10.11), Anutuwaa Meria (10.36), Poŋ ano Boi (13.13), koomunoŋga waawaataa Toya ano laaligo kombombaŋaa Toya (11.25), kana hoŋa, qaa hoŋa ano laaligo kombombaŋa (14.6), wain gere hoŋa (15.1), tere waŋa mutuya ano tetegoya A ano Z (Ais 1.8), Mutuya ano Konoga (Ais 1.17) ano kaaŋ kaaŋa.

Jiisasnoŋ gowokouruta oŋanoŋ jopagoŋ oŋoma laligoroti, gejanono qaa konoganoŋ (Boŋ 13-17) ii tororo qendeenja. Qaa ii naaŋawo. Koomunoŋga waamago Piito meŋ kotiiwaatiwaajoŋ kokaeŋ qisiro: “Nii jopagoŋ nonjaŋ me qaago? Kaeŋ koloojaŋi, kiaŋ mono alauruna kalaŋ koma oŋomba.”

Buk kokawaa bakaya waŋa 6 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-18
Jon Oomulu eja ano gowokouruta mutuya 1.19-51
Jiisasnoŋ qenjaaro gawoŋ mero 2.1–12.50
Tetegoyanoŋ Jerusalem kaŋ laligoŋ komuro 13.1–19.42
Gbiliŋ waama alauruta kolooŋ oŋono 20.1-31
Galili kaŋ gowokouruta kolooŋ oŋono 21.1-25

Anutuwaa qaa jeta laaligoyawo.

1 Kanakanaiyanoŋ monowaa monoyanoŋga qaa je laligoro. Iinoŋ laaligowaa kania naŋgoŋ jeŋ waama laligoro. Qaa je iinoŋ Anutuwaa kooroŋanoŋ laligoŋ waaro ano aŋo beŋsakoŋ Anutugadeeŋ kolooja.
2 Qaa je iinoŋ kanakanaiyanoŋ Anutuwaa kooroŋanoŋ laligoro.
3 Iwaa kooroŋanoŋ laligoŋ ilaaŋ muro iwoi kuuya kolooro. Iwoi moŋ mende ilaaŋ munaga, ii mende koloonaga.
4 Qaa je iinoŋ laaligowaa bemunjaleya kolooja. Iwaanoŋ laaligo kombombaŋa iikanoŋ ejemba meŋ asariŋ oŋono iima laligoŋ waagi.
5 Asasagayanoŋ paŋgamaŋ uutanoŋ asariŋkejato, paŋgamanoŋ laligogiti, iyoŋonoŋ asasagaa kania ii mende moma asariŋ laligoŋ kougi. Kiaŋ.
6-7 *Anutunoŋ ejemba kuuya asasagaya moma laariwutiwaajoŋ moma qele eja qata Jon wasiro asugiro. Asugiŋ kaŋ asasagaa kania iŋisaama naŋgoŋ jeŋ laligoro.
8 Jon aŋo asasaga ii mende kolooŋ laligoroto, iinoŋ asasagaa kania ii naŋgoŋ jeŋ laligoro.

---

* **1:6-7:** Mat 3.1; Maak 1.4; Luuk 3.1-2

9 Asasaga oŋaboŋa iinoŋ ejemba gomaŋ so meŋ asariŋ nonomakeji, iinoŋ namonoŋ asugimambaajoŋ ano.
10 Iinoŋ kanakanaiyanoŋ gomaŋa gomaŋa iikawaa ilawoilaya kuuya ii nemuŋ koma oŋono koloogi. Koloogi aŋo batugianoŋ laligoŋ kouroto, baloŋ ejembanoŋ kileŋ ii mende moma kotoŋ muŋ tompiŋ laligogi.
11 Kaeŋ tompiririŋ laligogi iyaŋaa gomaŋ mirianoŋ karo kanagesourutanoŋ zizi togoŋ telambelaŋ ama gema qeŋ mugi.
12 Kaeŋ aŋgito, daeŋ yoŋonoŋ koma horoŋ muŋ qabuŋaya moma moma laarigiti, iinoŋ mono kuuya iyoŋoojoŋ kana meleuro kokaeŋ kolooro: Aŋo nemuŋ koma kuusuŋ oŋono kolokoloo doŋgoga kolooŋ Anutuwaa meraboraaŋa koloogi.
13 Anutuwaa uusiiŋanoŋ nemuŋ koma oŋono koloogi. Namo ejanoŋ siiŋa otaaŋ embiawo qaa somoŋgoro koro ama mera mero kolooji, iyoŋonoŋ kana kaaŋa iikanoŋ Anutuwaa meraboraaŋa mende koloogi. Kiaŋ.
14 Qaa je iinoŋ eja sele busuwo kolooŋ batunananoŋ kema kaŋ laligoro. Kaeŋ laligoro akadamuya uuŋ iima laligoniŋ. Maŋanoŋ Meria motooŋgowaajoŋ akadamuya kuuya ama aoŋ koma muro qaita moŋ laligoji, iinoŋ mono iikawaa so kaleŋmoriaŋanoŋ uuta saa qero akadamuyawo kolooŋ kambaŋ so qaa hoŋ toontooŋa jeŋ laligoro.
15 Jonoŋ eja iikawaa kania naŋgoŋ kokaeŋ qama jeŋ laligoro, “Niinoŋ mombaajoŋ qaa jeŋ laligoweti, iinoŋ mono ii kolooja. Kokaeŋ jeŋ laligowe: Noo gemananoŋ eja moŋ kawaati, niinoŋ mende koloowe iinoŋ wala laligoro. Kawaajoŋ iwaa qabuŋayanoŋ mono nii nuuguŋ uuta kolooja.” Jon Oomulu ejanoŋ kaeŋ jeŋ laligoro.
16 Kaleŋmoriaŋanoŋ eja iikawaa uuta saa qero akadamuyawo laligoroti, iinoŋ mono iikawaa so kotuegoŋ nonoma laligoro. Kotumotueya ii kambaŋa kambaŋa maaro kuuya nonoo qanananoŋ uro laligoniŋ.
17 Moosesnoŋ Kana qaanana nemuŋ kono kolooroto, Jiisas Kraistnoŋ qaa hoŋa ninisaama Anutuwaa kaleŋmoriaŋa nemuŋ kono asuganoŋ kolooro.
18 Namo eja moŋnoŋ Anutu kambaŋ moŋnoŋ mende iiro. Meria motooŋgonoŋ Maŋaa wosoyanoŋ laligoŋ kouma laligoroti, iinoŋ mono namonoŋ kamaaŋ kania ninisaano moniŋ. Kiaŋ.

Jon Oomulu ejanoŋ iyaŋaa kania jeŋ asariro.
Mat 3.1-12; Maak 1.1-8; Luuk 3.1-18

19 Juuda jotamemeya yoŋonoŋ jigo gawoŋ galeŋ ano jiwowoŋ jigowaa weleŋqeqe tosaaŋa Jerusalem sitinoŋga wasiŋ oŋoŋgi Jombaanoŋ kagi. Kaŋ qisiŋ muŋ jegi, “Gii naa ejaga koloojaŋ? Kaniaga nomaeŋ?” Kaeŋ jegi kaniaya iŋisaama iŋijoro.
20 Kaniaya mende qakoonoto, asuganoŋ kokaeŋ jokolooro, “Niinoŋ Hamoqeqe Toya Kraist mende koloojeŋ.”
21 *Kaeŋ jokolooro kaparaŋ koma qisiŋ mugi, “Gii mono eja moroga koloojaŋ? Gii Elaija koloojaŋ me qaago?” Qisiŋ mugi “Qaago!” jero. “Gii gejatootoo eja moŋ koloojaŋ me qaago?” Kaeŋ qisigi “Kaaŋ qaago!” meleeno.
22 Meleeno qisigi, “Gii moroga koloojaŋ? Wasiŋ nonoŋgi kajoŋi, iyoŋoojoŋ mono nomaeŋ meleema iŋijowonaga? Gii geeŋgaa kaniaga nomaeŋ jeŋ asariwaga?”
23 *Qisigi kokaeŋ iŋijoro,
“Gejatootoo eja Aisaianoŋ qaa moŋ kokaeŋ jerota eja, ‘Nii gajoba kolooŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ laligoŋ kokaeŋ qamakejeŋ: Poŋnoŋ kawa-oo!
Kawaajoŋ oŋo mono uugia mindiŋgoŋ kania meleuŋ meagowu.’ Nii kawaa qele gajobaya koloojeŋ.”
24 Eja wasiŋ oŋoŋgi Jombaanoŋ kagiti, ii Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ejaga koloogi.

---

* **1:21:** Dut 18.15, 18; Mal 4.5 * **1:23:** Ais 40.3

25 Yoŋonoŋ mombo kokaeŋ jeŋ qisiŋ mugi, “Gii Hamoqeqe Toya Kraist mende
koloojaŋ ano Elaija me gejatootoo eja yoŋoonoŋga moŋ mende koloojaŋi, iikawaajoŋ
mono naambaajoŋ ejemba oomulu meŋ oŋomakejaŋ?”
26 Qisiŋ mugi kokaeŋ meleema oŋono, “Niinoŋ apu tooŋnoŋ oŋomoriŋkejento, eja
moŋ oŋo mende moma kotojuti, iinoŋ koi batugianoŋ nanja.
27 Eja moŋ noo gemananoŋ kawaatiwaajoŋ jeŋ laligoweti, iinoŋ mono ii kolooja.
Iinoŋ kaŋ nii nuuguŋ somatana kolooŋ laligowaatiwaajoŋ niinoŋ iwaa kosianoŋ kema
wayaŋgesoya besaaŋ kana esuyaa kasia isamambaa amaqamamaa amaŋa.”
28 Jonoŋ Jordan apu leegeŋanoŋ gomaŋ qata Betani iikanoŋ laligoŋ ejemba oomulu
meŋ oŋoma laligoro. Iwoi ii iikanoŋ kolooro. Kiaŋ.

Jonoŋ Jiisaswaajoŋ “Anutuwaanoŋ lama meriaga,” jero.

29 Ii kolooro gomaŋ ano Jonoŋ Jiisas sigeŋsigeŋ karo iima jero, “Iigi, eja ii Anu-
tuwaanoŋ lama meriaga. Iinoŋ mono baloŋa baloŋa ananaa siŋgisoŋgonana koma
konjoratiro solaŋaniwoŋa.
30 Niinoŋ mombaajoŋ qaa jeŋ laligoweti, iinoŋ mono ii kolooja. Kokaeŋ jeŋ laligowe:
Noo gemananoŋ eja moŋ kawaati, niinoŋ mende koloowe iinoŋ walagadeeŋ laligoŋ
waaro. Kawaajoŋ iwaa qabuŋayanoŋ mono nii nuuguŋ uuta kolooja.
31 Niinoŋ ii wala mende moma kotoweto, Anutunoŋ kaniaya Israel ejemba nono nin-
isaano mobonatiwaajoŋ moja. Ii moma nii wasiŋ nono kaŋ oomulu meŋ oŋomakejeŋ.”
32 Jonoŋ kaeŋ jeŋ daŋgunu kaaŋa nama naŋgoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Uŋa Toroyanoŋ
mono Siwenoŋga kamaaŋ kewo kooŋ kaaŋa iwaa waŋanoŋ kamaaŋ koma raro iibe.
33 Niinoŋ ii wala mende moma kotoŋ laligoweto, moŋnoŋ ejemba oomulu meŋ
oŋomaŋatiwaajoŋ wasiŋ nonoti, iinoŋ kokaeŋ nijoro, ‘Uŋa Toroyanoŋ mombaa
waŋanoŋ kamaaŋ koma raro iibagati, iinoŋ mono Uŋa Toroya ejemba uugianoŋ ama
iikanoŋ mulu meŋ oŋombaa.’
34 Niinoŋ ii iibetiwaajoŋ ama kaniaya kokaeŋ naŋgoŋ jejeŋ, ‘Iinoŋ Anutuwaa Meria
kolooja.’ ” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta mutuya oŋoono.

35 Kaeŋ iŋijoro gomaŋ ano Jonoŋ mombo apu goraayanoŋ iikanondeeŋ keno
gowokouruta yoŋoonoŋga woinoŋ iwo motooŋ naŋgi.
36 Naŋgi Jiisasnoŋ iikanoŋ uŋuuguŋ kenoti, ii tororo uuŋ iigigiiŋ jero, “Eja ii mono
iibao. Iinoŋ Anutuwaanoŋ lama meriaga kolooja.”
37 Kaeŋ jero gowoko woi yoronoŋ qaa ii moma Jiisaswaa gematanoŋ keni.
38 Keni Jiisasnoŋ eleema gematanoŋ kariti, ii iriima kokaeŋ qisiŋ orono, “Oro moroga
moŋgama kajao?” Iikaeŋ moma meleema ijori, “Somatanara, gii miri dakanoŋ eŋ
laligojaŋ?” (Juuda yoŋonoŋ ‘Somatanana’ qaa ii boiwaajoŋ jeŋkegi.)
39 Kaeŋ ijori meleeno, “Mono kaŋ iibao!” Kaeŋ meleeno weeŋ jaaya eleeno 4 kilok
kawaa so kolooro. Weeŋ jaaya meleeno iikanoŋ motooŋ kema miri dakanoŋ eŋ
laligoroti, ii iigi. Ii iima kanoŋ iwo laligori gomaŋ siŋsiŋgoŋ tiiro mesaoŋ kari.
40 Jonoŋ qaa jero gowoko woita moma Jiisaswaa gematanoŋ keniti, iyoroonoŋga
mombaa qata Andruu, dataa qata Saimon Piito.
41 Andruu iinoŋ wala data Saimon mokoloon kokaeŋ ijoro moro, “Noro mono
Hamoqeqe Toya mokoloojota.” Hamoqeqe Toya ii Griik qaanoŋ Kraist.
42 Kaeŋ jeŋ data wama Jiisaswaanoŋ keni. Keni Jiisasnoŋ Saimon tororo uuŋ iigigiiŋ
jero, “Gii Saimon, Jombaa meria koloojanto, niinoŋ qaga Siifas qabe ewaa.”* Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Filip ano Natanael oroono.

* **1:42:** Siifas ii Griik qaanoŋ Piito, ananaa qaanoŋ jamo karanjaŋ.

43 Gomaŋ ano Jiisasnoŋ Galili prowinsnoŋ kemambaajoŋ kema kananoŋ eja qata
Filip mokoloon kokaeŋ ijoro, “Gii mono nii notaaŋ kawa!”
44 Filipnoŋ Andruu ano Piito yorowo gomaŋgia motooŋa. Taoŋgia qata Betsaida.
45 Filipnoŋ eja qata Natanael mokoloon kokaeŋ ijoro, “Moosesnoŋ eja mombaajoŋ
Kana qaanoŋ oorota gejatootoo yoŋonoŋ toroqeŋ oogita eji, nono mono eja ii mokoloo-
joŋa. Eja ii qata Jiisas, maŋaa qata Joosef, gomaŋa qata Nazaret.”
46 Natanaelnoŋ ii moma waliŋgoŋ jero, “Oo Nazaret! Ii gomaŋ qandayaga. Iikanoŋa
iwoi awaa moŋ koloowaatiwaa so qaago.” Kaeŋ jero Filipnoŋ ijoro, “Mono kaŋ geeŋgo
iima kotowa!”
47 Kaeŋ ijoro moma Jiisaswaanoŋ kaŋ kouro iima iwaajoŋ qaa kokaeŋ jero, “Iibu!
Eja koi kanoŋ mono Israel eja hoŋa kolooja. Uutanoŋ gbiŋgbaoŋ qolomoloŋgoya qaa.”
48 Kaeŋ jero Natanaelnoŋ qisiŋ muŋ jero, “Gii mono nomaeŋanoŋ nii moma kotoŋ
nonjaŋ?” Kaeŋ jero Jiisasnoŋ meleema ijoro, “Gii fig gere† umuganoŋ rana giima
kotowe. Wala giima kotowego Filipnoŋ kawaa gematanoŋ giima goono.”
49 Kaeŋ ijoro Natanaelnoŋ meleema ijoro, “Oo Somatana, gii mono oŋanoŋ Anu-
tuwaa Meria koloojaŋ. Gii Israel nonoonoŋ eja Poŋga laligojaŋ.”
50 Kaeŋ jero moma Jiisasnoŋ meleema ijoro, “Nii wala kokaeŋ jejeŋ, ‘Gii fig
umuganoŋ rana giibe.’ Kaeŋ jeŋ asugijeŋiwaajoŋ moma laariŋ nonjaŋ. Anutuwaanoŋ
ku-usuŋ koi iima mojaŋi, ii mono iwoi melaada kolooja. Hoŋa somata ii mono kanageŋ
iima moma laligowaga.”
51 *Kaeŋ ijoŋ toroqeŋ ijoro, “Niinoŋ qaa hoŋ tooŋa moŋ kokaeŋ jewe moba: Kanageŋ
noo gowokouruna koloogi kotoŋ kondooŋ oŋombe jaameleeŋ uŋa kokaeŋ iibuya: Siwe
nagunoŋ tano Anutuwaa gajobaurutanoŋ asugiŋ Siwe gomambaa Eja Hoŋaanoŋ uma
kamaaŋ aŋgi iŋiibuya.” Kiaŋ.

2

Jiisasnoŋ apu meŋ letono wain kolooro.

1 Jiisasnoŋ Filip ano Natanael oroono weeŋ karooŋ tegoro laligogi moŋnoŋ agomiŋ
aoaowaa maraŋ lombaŋ ano ajoroogi. Ii Galili prowinswaa gomaŋ qata Kaana iikanoŋ
aŋgi. Jiisaswaa nemuŋanoŋ kanoŋ motooŋ kema ragi.
2 Jiisas ano iwaa gowokouruta ii kaaŋagadeeŋ horoŋ oŋoŋgi lombanoŋ motooŋ ragi.
3 Iikanoŋ ragi wain apunoŋ qaono Jiisaswaa nemuŋanoŋ meria ijoro, “Yoŋoonoŋ
wain apu qaonja.”
4 Kaeŋ ijoro kokaeŋ ijoro, “Nemuna, ii nomaeŋ amaŋatiwaajoŋ jejaŋ? Jeŋ kotoŋ
nonjaŋ me? Noo aŋgoleto meme kambananoŋ mende kaŋ kuuro laligojeŋ.”
5 Kaeŋ jero moma weleŋqeqeuruta kokaeŋ iŋijoro, “Iinoŋ iwoi mombaajoŋ jeŋ kotoŋ
oŋombaati, ii mono otaaŋ ambu.”
6 Juuda yoŋonoŋ hamo qeŋ aowombaajoŋ Kana qaagia otaaŋ borogia soŋgbama
laligoŋkegi. Iikawaa so miri iikanoŋ koworaŋeŋ somata 6 raro. Koworaŋeŋ moto-
motooŋ ii apu konoŋ 8 me 12 iikanoŋ kemeŋ saa qenagiwaa soga ragi.
7 Jiisasnoŋ ii iima kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono apu kosoŋ kaŋ maagi koworaŋeŋ koi
saa qewa.” Kaeŋ jero moma jerotiwaa so aŋgi.
8 Koworaŋeŋ ii saa qegi kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Mono apu qaga kosoŋ meŋ kema
lombaŋ galeŋ mubu.” Jeŋ kotoŋ oŋono meŋ keŋgi.
9 Kosoŋ keŋgito, galenoŋ apu letoma wain kolooroti, ii neŋ naaŋa moma daeŋkaya
meŋ kagiti, ii mende moma asariŋ aaruro. Aaruroto, weleŋqeqe apu kosogiti, iyoŋonoŋ
ii moma jegi galenoŋ maraŋ lombaŋ toya oono karo.

---

† **1:48:** Fig ii sambi kaaŋaya. Ii gawoŋgianoŋ komogi kota naaŋawo kolooro kambaŋ mamaga neŋ laligoju. * **1:51:** Jen 28.12

10 Karo kokaeŋ ijoro, “Maraŋ kambaŋanoŋ kuuya yoŋonoŋ wain apu awaa ii wala meŋ kaŋ oŋomakeju ano ii neŋ eŋkalololoŋ meŋ aogigo wain apu naaŋa qaa ii kanageŋ oŋomakeju. Giinoŋ wain apu awaa ii wala aŋgoŋ koma mende oŋoma ketego koi kambaŋ uuguŋ meŋ kajaŋ. Ii sili morota moŋ anjaŋ.”
11 Jiisasnoŋ aŋgoleto mutuya koi ii Galili prowinswaa gomaŋa qata Kaana iikanoŋ mero. Ii meŋ iikanoŋ ku-usuŋa asuganoŋ iŋisaano. Kaeŋ iŋisaano gowokourutanoŋ moma laariŋ mugi.
12 *Jejelombanoŋ laligogi tegoro Jiisaswaa nemuŋkoaaŋa ano gowokouruta yoŋonoŋ gomaŋgianoŋ Kaperneam keŋgi. Iikanoŋ kema somaŋa tosia toroqeŋ laligogi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigo jeŋ kobooro.
Mat 21.12-13; Maak 11.15-17; Luuk 19.45-46

13 *Kambaŋ kanoŋ Juuda nonoonoŋ kiaŋkomu kendoŋ kambaŋa dodowiro. Anutunoŋ wala eeŋanoŋ niniima kobooŋ nunuuguroti,* iikawaajoŋ aisoowombaajoŋ aŋgi Jiisasnoŋ kaaŋagadeeŋ gomaŋa mesaoŋ Jerusalem sitinoŋ uro.
14 Sitinoŋ uma jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ keuma iwoi kokaeŋ mokolooro: Ejemba bulmakao ejia, lama ano kewo kooŋ ii sewaŋa mewutiwaajoŋ aŋgi ano tosianoŋ moneŋ utekute ambombaajoŋ ragiti, ii iŋiiro.
15 Ii iŋiima kasanoŋ tape (qoilomu) miziziiŋ iikanoŋ oŋootiŋ uŋuro. Uŋuŋ ejemba ii kuuya konjoma oŋoma lama bulmakaogiawo jiwowoŋ jigonoŋga oŋotaaro. Utekute ejemba yoŋoonoŋ soojaakota qewagoro kamaaro peragia metama maaro keno.
16 Kewo sewaŋgia mewutiwaajoŋ aŋgiti, ejemba ii kokaeŋ jeŋ oŋono, “Iwoi ii mono meŋ togoŋ seleeŋgeŋ kembu. Oŋo noo Maŋnaa jiwowoŋ jigo koi mono naambaajoŋ utegogi koŋkororo miri kaaŋa kolooja?”
17 *Kaeŋ jeŋ oŋono Buŋa qaa moŋ gowoko yoŋoo momogianoŋ kouro romoŋgogi. Qaa ii kokaeŋ oogita eja, “Noo uunanoŋ goonoŋ jigo ii kowoga ewaatiwaajoŋ kaparaŋ kombe iikanoŋ uunanoŋ neqaŋ gere kaaŋa jero majakaka iikanoŋ ji mokolooŋkejeŋ.”
18 Ii konjoma oŋono Juuda jotamemeya yoŋonoŋ temboma waama Jiisaswaanoŋ kouma kokaeŋ qisiŋ mugi, “Gii mono naa aŋgoleto moŋ ana ku-usuŋga iiniŋ sokoma nononogo tere kaaŋa anaga?”
19 *Kaeŋ qisiŋ mugi kokaeŋ meleema oŋono, “Oŋonoŋ jiwowoŋ jigo koi kondeeŋgi namonoŋ kamaaro niinoŋ ii weeŋ karoombaa uutanoŋ metaama kuumaŋa.”
20 Meleema oŋono kokaeŋ ijogi, “Gbani 46:waa uutanoŋ jiwowoŋ jigo koi meŋ laligoŋ medaborogita nanja ano giinoŋ ii weeŋ karoombaa uutanoŋ mono nomaeŋ ama metaama kuunaga?”
21 Kaeŋ ijogito, Jiisasnoŋ jigowaa qaa ii iyaŋaa seliaa sareaga jero.
22 Jiisasnoŋ kanageŋ koomunoŋga waaro sareqaa jeroti, ii kambaŋ iikanoŋ gowokouruta yoŋoo roromoŋgogianoŋ kaŋ kono moma asarigi. Ii romoŋgoŋ Jiisasnoŋ qaa jeroti, ii ano Buŋa qaa oogiti, ii kuuya moma laarigi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ejemba kananana modaboroja.

23 Jiisasnoŋ Jerusalem sitinoŋ kiaŋkomu kendombaa kambaŋanoŋ laligoŋ aŋgoleto ku-usuŋawo meroti, ii ejemba mamaganoŋ iima qata moma laariŋ iwaanoŋ rapiŋgogi.
24 Rapiŋgogito, Jiisasnoŋ ejemba kuuya yoŋoo kanagia moma kotodabororo. Kawaajoŋ ejemba kuuya mende moma laaridaboroŋ oŋoma qaagiaa baatanoŋ mende kema laligoro.
25 Ejemba uugianoŋ qaa iwoi eroti, Jiisas moŋnoŋ ejemba uugiaa kania ii isaama qendeema mubaatiwaa so mende kolooro. Mono aŋo ii moma kotoro. Kiaŋ.

---

* **2:12:** Mat 4.13 * **2:13:** Eks 12.1-27 * **2:13:** Anutunoŋ Iijipt kanoŋ Israel ejemba niniima kobooŋ nunuuguroti, iikawaa korisoroya ii Kooŋ qaanoŋ Pasowa. Eksodus, Mootogo 12.15 * **2:17:** Ond 69.9 * **2:19:** Mat 26.61; 27.40; Maak 14.58; 15.29

3

Jiisasnoŋ Nikodeemus uumeleembaa kania kuma muro.

1 Juuda kanagesowaa jigo kaunsol batugianoŋ jotamemeya eja moŋ qata
Nikodeemus laligoro. Iinoŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) tuuŋnoŋ nano.
2 Iinoŋ gomantiiŋa moŋnoŋ Jiisaswaanoŋ kouma kokaeŋ ijoro, “Somatana, gii
aŋgoleto meŋkejaŋi, ii eja moŋnoŋ Anutu iwo mende nano aŋodeeŋ memambaa
amamaaŋkeja. Kawaajoŋ gii Anutunoŋ nemuŋ koma gono boi koloojaŋ, iikaeŋ
mojoŋ.”
3 Kaeŋ jero kokaeŋ jeŋ meleema muro, “Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ jewe
moba: Moŋnoŋ Anutuwaanoŋga kolokoloo doŋgoga mende koloowaati eeŋ, iinoŋ
mono Anutuwaa bentotonoŋ keuma iimambaa amamaawaa.”
4 Meleema muro kokaeŋ ijoro, “Moŋnoŋ ejemba waŋa kolooŋ laligoŋgo kolokoloo
doŋgoga ii mono nomaeŋ koloonaga? Iinoŋ mono nemuŋ goroŋ uutanoŋ keuro
mombo koro ama memambaa amamaawaa.”
5 Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno, “Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ jewe moba:
Moŋnoŋ oomulu meŋ mugi Uŋa Toroyanoŋ uutanoŋ kemero iikanoŋ kolokoloo
doŋgoga mende kolooji eeŋ, iikaaŋanoŋ mono Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ keumam-
baa amamaawaa.
6 Balombaa nemuŋmaŋ oŋoonoŋga merabora koloojuti, ii balombaa merabo-
raaŋaga. Uŋa Toroyanoŋ inaaŋ nemuŋ kono merabora kolooŋkejuti, ii mono Siwewaa
meraboraaŋaga.
7 “Kawaajoŋ oŋo kolokoloo doŋgoga Anutuwaanoŋga mende koloowuyati, ii mono
mende sokonja. Qaa ii jewe iikawaajoŋ mono mende aaruwa.
8 Haamonoŋ aŋaa jaajaa laŋ giliro otoŋa momakejanto, ii dakaya qeŋ kaŋkeji ano
dakaaŋ baageŋ qeŋ kemakeji, giinoŋ iikawaa kania mende moma asarijaŋ. Uŋa
Toroyanoŋ ejemba nemuŋ koma oŋono kolokoloo doŋgoga koloogiti, kuuya iyoŋoo
kaniagia mono haamo kawaa so kolooja.”
9 Kaeŋ meleeno Nikodeemusnoŋ kiko qeŋ kokaeŋ jero, “Ii mono nomaeŋ koloon-
aga?”
10 Kaeŋ jero Jiisasnoŋ ijoro, “Gii Israel kanageso kuma nonomakejaŋ ano kileŋ qaa
iikawaa kania mende moma asarijaŋ. Ii mende sokonja.
11 Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ jewe moba: Nononoŋ naama moma kotojoŋi,
ii jeŋ iŋisaamakejoŋ ano naama jaanananoŋ iima mojoŋi, ii naŋgoŋ jeŋkejoŋ. Kaeŋ
amakejonto, oŋonoŋ kileŋ Buŋa qaanana ii mende moma aŋgoŋ komakeju.
12 “Balombaa iwoiya jaanoŋ ii-iita kawaa qaaya jewe moma mende moma laariŋ
nonjuti eeŋ, niinoŋ Siwewaa iwoiya mende ii-iita kawaa kania iŋijowe ii mono nomaeŋ
moma laariwuya?
13 Balombaa eja moŋnoŋ Siwenoŋ mende uroto, Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ Siwe
gomanoŋ laligoŋ kamaaŋ kolooŋ asugiroti, iinoŋ mono eleema Siwenoŋ ubaa.
14 *“Anutunoŋ Mooses baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ jeŋ kotoro kopa aenoŋ mokoleŋ
uŋaya meŋ toonoŋ kosigoro nanoti, iikawaa so Siwe gomambaa Eja Hoŋa ii kosigogi
uma nambaa.
15 Ejemba ii moma laariŋ mujuti, iyoŋonoŋ kuuya laaligo kombombaŋa mokoloon
laligowutiwaajoŋ ama eu ubaa.
16 “Iikawaa kania ii kokaeŋ: Ejemba ii moma laariŋ muŋkejuti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ
tiwilaawaabotiwaajoŋ Anutunoŋ baloŋ so jinoŋa qaa jopagoŋ nonono. Anana kuuya
letoma laaligo kotigaa buŋa koloowoŋatiwaajoŋ ama Meria motooŋgo soro ii nonono.

---

* **3:14:** Jaŋ 21.9

17 Ejemba gomaŋ so laligoŋ kenjoŋi, Anutunoŋ Meria ananaa qaanana jeŋ
tegowaatiwaajoŋa qaagoto, Merianoŋ hamo nunuro kantri so letoma oyaŋboyaŋ
koloowoŋatiwaajoŋ ama wasiro namonoŋ kamaaro.
18 "Ejemba moŋnoŋ Meria moma laariji, Anutunoŋ iwaa qaa jeŋ tegoro mende
tiwilaawaato, moŋnoŋ Jiisas mende moma laariŋ muji, Anutunoŋ iwaa qaa jeŋ tegoro
laligoja. Anutuwaa Meria motooŋgowaa qata mende moma laarijiwaajoŋ ama gere
siawaa buŋa koloowaa.
19 Anutunoŋ baloŋ ejemba qaanana jeŋ tegoŋkeji, iikawaa kania ii kokaeŋ:
Asasaganoŋ namonoŋ kamaaŋ kolooroto, ejembanoŋ nanamemeŋ bologa bologa
ama meŋ laligogi. Kaeŋ laligoŋ Anutuwaa asasaga togoŋ uugia paŋgamambaa
nanamemenoŋ laŋ somoŋgoŋ laligoŋ kougi.
20 "Kuuya nanamemeŋ bologa amakejuti, iyoŋonoŋ Anutuwaa asasaga togoŋ gema
qeŋkeju. Anutunoŋ nanamemeŋgia bologa bologa ii iŋisaama jeŋ oŋono gamugia
mobubotiwaajoŋ toroko momakeju. Ii moma asasagaa uutanoŋ mende keumakeju.
21 Mende keumakejuto, moŋnoŋ qaa hoŋa otaaŋ laligoji, iinoŋ saanoŋ asasagayaa uu-
tanoŋ keubaa. Anutunoŋ sololooŋ muro nanamemeŋa ama meŋ laligoroti, iikawaajoŋ
nanamemeŋa iikanoŋ asuganoŋ koloowaatiwaajoŋ moja." Kiaŋ.

Jon Oomulu ejanoŋ Jiisaswaa kania jokolooro.

22 Jiisasnoŋ kaeŋ jedaboroŋ nama gowokouruta uŋuama Jerusalem siti mesaoŋ Judia
prowinswaa gomaŋ gematanoŋ keŋgi. Iikanoŋ kema gowokouruta yoŋowo sonda tosia
toroqeŋ laligoŋ ejemba oomulu meŋ oŋoma laligoro.
23 Jiisasnoŋ kaeŋ laligoroto, Jonoŋ kaaŋagadeeŋ gomaŋ qata Salim kawaa kosianoŋ
laligoro. Gomaŋ qata Ainon kanoŋ apu mamaga ero ano ejembanoŋ Jombaanoŋ
kouma oomulu meŋ oŋombatiwaajoŋ qisigi afaaŋgoŋ meŋ oŋoma laligoro.
24 *Kambaŋ iikanoŋ Jon ii kapuare mirinoŋ mende ooŋgi raro.
25 Juuda yoŋonoŋ hamo qeŋ aowombaajoŋ borogia soŋgbama laligoŋkegi. Kawaajoŋ
Jombaa gowokouruta yoŋonoŋ Juuda eja mombo qaa iikawaa niinoŋgiinoŋ jeŋ kanaiŋ
jenoŋkooli aŋgi.
26 Kaeŋ aŋgi bimooro Jombaanoŋ kaŋ kokaeŋ ijogi, "Somatanana moba, eja Jordan
apu leegeŋanoŋ giwo laligoro geeŋgo kaniaya naŋgoŋ jenati, iinoŋ ejemba oomulu meŋ
oŋono tuuŋ somasomatanoŋ mono iwaanoŋ kemakeju."
27 Jonoŋ ii moma kokaeŋ meleeno, "Anutunoŋ eja mombaajoŋ iwoi moŋ Siwenoŋga
mende ama munagati eeŋ, iinoŋ mono ii buŋa qeŋ aomambaa amamaawaa.
28 *Iwo laligoŋ kokaeŋ jewe, 'Nii Hamoqeqe Toya Kraist mende koloojento, Anutunoŋ
wasiŋ nono wala kajeŋa iinoŋ gemananoŋ kawaa.' Niinoŋ qaa ii jeweti, oŋo ii saanoŋ
oŋoaŋgio naŋgoŋ jeŋ laligowuyatiwaa so kolooju.
29 Iikawaa sareya ama kokaeŋ jemaŋa: Eja moŋnoŋ emba buŋayawo koloonŋ emba
memambaajoŋ korisoro qaa jeŋ seiŋ laligoja. Kaeŋ laligoro eja alianoŋ kosianoŋ
nama korisoro qaayaa aroya moma iwaajoŋ jinoŋa qaa aisooŋkeja. Kawaa so niinoŋ
Jiisaswaa alia koloonŋ iwaajoŋ aisoowe korisoro iikanoŋ keteda koi uuna saa qero
laligojeŋ.
30 Jiisaswaa qabuŋayanoŋ somariiŋ seiro Jon noonoŋ waziiro sokombaa." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Siwenoŋga kamaarotiwaa kania jero.

31 "Moronoŋ eukanoŋa kamaaroti, iinoŋ ejemba kuuya uŋuuguŋ uuta kolooja.
Moŋnoŋ namonoŋ asugiŋ namowaa buŋa kolooja ano namonoŋ laaligowaa qaaya
jeŋkeja. Siwenoŋga kamaaŋ karoti, iinoŋ mono kuuya uŋuuguŋ uuta kolooja.

* **3:24:** Mat 14.3; Maak 6.17; Luuk 3.19-20 * **3:28:** Jon 1.20

32 Iinoŋ iwoi iima moma kotoŋ laligoroti, iikawaa kania jeŋ naŋgoŋ daŋgunu kaaŋa nanja. Kaeŋ nanjato, naŋgonaŋgo qaaya ii ejemba moŋnoŋ moŋ mende moma aŋgoŋ konja.
33 “Ejemba moŋnoŋ naŋgonaŋgo qaaya moma aŋgoŋ konji, iinoŋ Anutu oŋaboŋa koloojiwaa qaaya meŋ kotiiro powowoŋ koloowaa.
34 Anutunoŋ qele ejia wasiŋ Uŋaya Toroya dogo qaganoŋ qaagoto, kelemaleleŋ muŋkeja. Kawaajoŋ qele ejianoŋ mono Anutuwaanoŋ qaa hoŋa ii iŋisaama jeŋkeja.
35 *Maŋanoŋ Meria uunoŋ jopagoŋ muŋkejiwaajoŋ ama iwoi kuuya buŋa qeŋ muŋ borianoŋ ano eja.
36 “Ejemba moŋnoŋ Meria moma laariŋ uuta meleenji, iinoŋ mono mombo letoma laaligo kotigaa buŋa kolooja. Moŋnoŋ Meriaa qaaya mende teŋ komakeji, Anutuwaa iriŋsoŋsooŋanoŋ mono iwaa qaganoŋ uma pondaŋ nano laaligo kotigaa kania mende iima kotoŋ eeŋ laŋ laligoja.” Kiaŋ

4

Jiisasnoŋ Samaria emba mombo qaa amiri.

1 Jiisasnoŋ ejemba kaeŋ kuma oŋono gowokouruta koloogi oomulu meŋ oŋoma iikanoŋ Jon Oomulu eja uuguŋ haamo ama laligoroti, qaa ii Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋoo gejagianoŋ kemero mogi. Yoŋonoŋ ii mogiti, buju ii jegi seiŋ Pombaa gejianoŋ kemero moro.
2 Jiisasnoŋ aŋo ejemba mende oomulu meŋ oŋonoto, iinoŋ jero gowokourutanoŋ ii aŋgi.
3 Ii moma Judia prowins mesaoŋ eleema mombo Galili prowins waageŋ keŋgi.
4 Kana kaeŋ kema Samaria prowinsnoŋ keuma uuguŋ keŋgi.
5 *Uuguŋ kema Samaria prowinswaa taoŋ moŋ qata Sikar iikanoŋ keuro. Sikar taoŋ ii Jeikobnoŋ baloŋ bakaya moŋ meria Joosef muroti, iikawaa kosianoŋ eja.
6 Jeikobwaanoŋ apu roŋ koriga ii Sikar taonoŋ nanja. Jiisasnoŋ kana karotiwaajoŋ ama selia bimooro weeŋ jiji kolooro apu roŋ iikanoŋ keuma kosianoŋ kamaaŋ raro.
7 Apu roŋ kosianoŋ raro Samaria emba moŋnoŋ apu kosomambaajoŋ karo. Karo Jiisasnoŋ iima kokaeŋ ijoro, “Gii saanoŋ apu nona newenaga.”
8 Kambaŋ kanoŋ gowokourutanoŋ nene sewaŋa mewombaajoŋ ii mesaoŋ taonoŋ keŋgi iyaŋgarodeeŋ nani.
9 *Juuda ejembanoŋ Samaria prowins sureeŋ oŋoma yoŋowo ainjoloŋ mende laligoŋkegi ano pake motooŋgonoŋ apu mende kosoŋ laligoŋkegi. Kawaajoŋ iyaŋgarodeeŋ nani kanoŋ emba iinoŋ kokaeŋ ijoro, “Gii Juuda ejaga ano nii Samaria embagato, nomaembaajoŋ ‘Apu nona newenaga,’ jeŋ qisiŋ nonjaŋ?”
10 Jiisasnoŋ qiqisi ii moma kokaeŋ meleema muro, “Gii Anutu kaleŋaa kania moma kotona sokonaga. Moronoŋ ‘Apu nona newenaga,’ jeŋ qisiŋ gonji, iwaa kania moma asarinagati eeŋ, ii mono qisina laaligowaa apuya gonaga.”
11 Kaeŋ ijoro kokaeŋ ijoro, “Oo somatana, apu kosomaŋatiwaa pakeya moŋ mende raja ano apu roŋ koi kanoŋ mono koriga kolooja. Kawaajoŋ laaligowaa apuwaajoŋ jejaŋi, ii mono daaŋkaya mokoloonaga?
12 Beŋ isinana Jeikobnoŋ apu roŋa koi nonono. Iinoŋ wala aŋo ano iwaa gematanoŋ meraurutanoŋ koi kaŋ apu kosoŋ neŋ laligoŋkegi ano bulmakao tuuŋa tuuŋa apu oŋoŋgi neŋ laligoŋkegi. Gii Jeikob uuguŋ uuta kolooŋ ejemba apu meŋ seiŋ oŋomambaajoŋ jejaŋ me?”
13 Kaeŋ jero moma Jiisasnoŋ kokaeŋ meleeno, “Ejemba kuuyanoŋ apu koi neŋgo mombo apuwaa newombaajoŋ momakebuya.

* **3:35:** Mat 11.27; Luuk 10.22 * **4:5:** Jen 33.19; Joos 24.32 * **4:9:** Esr 4.1-5; Neh 4.1-2

14 Kaeŋ laligowuto, niinoŋ mombaajoŋ apu mumaŋati, iinoŋ ii neŋgo kambaŋ moŋnoŋ apuwaa mombo mende mobaa. Kaeŋ qaagoto, apu mumaŋati, ii mono iwaa uutanoŋ letoma laaligowaa apu jaaya jujuguya qaa kolooro laligowaa. Ujuŋgoŋ kouma laaligo kombombaŋa tetegoya qaa ii muŋkebaa."
15 Kaeŋ meleeno embanoŋ jero, "Oo somatana, gii mono apu ii nona nemaŋ. Ii neŋgo kambaŋa kambaŋa mombo apuwaa moma apu kosomambaajoŋ koi kanasoso mende riiwenaga."
16 Kaeŋ jero kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro, "Gii mono kema loga wama koi kawao."
17 Kaeŋ jeŋ kotoŋ muro "Nii lona qaa," jeŋ meleeno. Meleeno kokaeŋ ijoro, "Gii 'Lona qaa,' qaa ii oŋanoŋ jejaŋ.
18 Gii wala eja 5 oŋoma laligona ano kete moŋ mena rajaoti, iinoŋ goo loga mende kolooja. Qaa jejaŋi, ii hoŋ tooŋaga."
19 Embanoŋ ii moma kokaeŋ ijoro, "Somatana, gii mono gejatootoo eja qaita moŋ koloojaŋ. Niinoŋ taniga kaeŋ giima kotojeŋ.
20 Nonoo ambosakoŋurunananoŋ baaŋa qendeema kokanoŋ uma simiŋ kuma qama kooliŋ laligogito, Juuda oŋonoŋ kokaeŋ jeŋkeju, 'Samaria oŋo mono Jerusalem sitinoŋ uma jiwowoŋ jigonoŋ usugoŋ qama kooligi sokombaa.'
21 Ii moma Jiisasnoŋ kokaeŋ jeŋ kotoro, "Oo emba, kambaŋ moŋ kaŋ kuuwaati, oŋo kambaŋ iikanoŋ Ama waeya meŋ mepesee-wombaajoŋ baaŋa kokanoŋ me Jerusalem kanoŋ mende uma laligowuya. Gii qaa ii moma laarina sokombaa.
22 Samaria oŋo Anutuwaa kania tororo mende moma kotoŋ kileŋ iwaa waeya tondu meŋ mepeseeŋkeju. Hamoqeqewaa kania ii Juuda nonoo batunananoŋ asuganoŋ kolooŋ eja. Kawaajoŋ Juuda nononoŋ Anutunanaa kania moma kotoŋ waeya meŋ mepeseeniŋ sokonja.
23 "Kileŋ kambaŋ moŋ kokaeŋ koloowaa: Kambaŋ iikanoŋ Uŋa Toroyanoŋ ejemba sololooŋ inaaŋ oŋono qaa hoŋa otaaŋ Ama waeya meŋ oŋanoŋ mepeseeŋ laligowu. Maŋnananoŋ ejemba kaaŋa moŋgama oŋoma asugiwutiwaajoŋ siiŋa moma laligoja. Kambaŋ morota iikanoŋ mono kaŋ kuuŋ kete koi eja.
24 Anutunoŋ Uŋaga kolooja. Kawaajoŋ Uŋa iikawaa waeya meŋ mepeseeŋkejuti, iyoŋonoŋ mono Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ inaaŋ oŋono qaa hoŋa otaaŋ mepeseeŋ laligowu."
25 Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ kotoro embanoŋ ijoro, "Hamoqeqe Toya qata Kraist qajuti, iinoŋ asugimambaajoŋ anja, ii mojeŋ. Iinoŋ kawaati, kambaŋ iikanoŋ mono qaa kuuya ninisaano iima mobоŋa."
26 Jiisasnoŋ qaa ii moma kania kokaeŋ isaano, "Giwo koi nama qaa amiŋ mojoti, niinoŋ mono iikaya koloojeŋ." Kiaŋ.

Gowoko yoŋonoŋ kaŋ yorowo toroqegi.

27 Kaniaya isaano gowoko yoŋonoŋ iikanondeeŋ eleema kagi. Kaŋ embawo qaa amiŋ mori, ii iima waliŋgogito, moŋnoŋ kokaeŋ mende qisiro, "Gii nomaembaajoŋ iwo qaa qaa anjao?" me "Gii naama gombaatiwaajoŋ mojaŋ?" Kaeŋ qisiwombaajoŋ mogito, kuuyanoŋ kokodunduŋ koma ragi.
28 Kaaŋ ragi embanoŋ apu pakeya mesaoŋ eleema taonoŋ kema ejemba kokaeŋ iŋijoro mogi,
29 "Mobu! Niinoŋ eja moŋ mokoloowe iwoi kuuya ama laligoweti, iikawaa kania nisaama jero mojeŋ. Kawaajoŋ iinoŋ Hamoqeqe Toya Kraist koloowabo. Mono oŋoaŋgio kaŋ eja ii iibu."
30 Qaa ii moma taoŋ mesaoŋ luluuma horoŋ Jiisaswaanoŋ keŋgi.
31 Gowoko yoŋonoŋ kambaŋ biiwianoŋ kanoŋ Jiisas kuuŋ muŋ kokaeŋ ijogi, "Somatanana, nene newa."

32 Kaeŋ ijogito, kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ nenena qaita moŋ meŋ laligojeŋi, oŋonoŋ iikawaa kania mende moma kotoju. Qaago.”
33 Kaeŋ iŋijoro iyaŋgia qisiŋ aoŋ kokaeŋ jegi, “Moŋnoŋ nene moŋ meŋ kaŋ mujaa me nomaeŋ?”
34 Kaeŋ jegi kokaeŋ iŋijoro, “Wasiŋ nono kaweti, niinoŋ iwaa jeta teŋ koma gawoŋa meŋ sororogoŋkejeŋi, iinoŋ noo neneana kolooja.
35 Oŋonoŋ qaa kokaeŋ jewubo, ‘Koiŋ 4 tegoro oliŋ-izizii kambaŋanoŋ toriwaa.’ Mobu, niinoŋ iikawaajoŋ kokaeŋ jejeŋi, moma geja ambu: Gawoŋ boŋa boŋa yoŋoo hoŋgianoŋ mumugodabororo qeŋmemetaa kambaŋanoŋ mono kaŋ kuuja. Oŋo mono uugiaa jaayanoŋ meleeno uugi keno ii iima kotowu.
36 Tosianoŋ wala qaa kota qosoma kororooŋ laligogi hoŋanoŋ kambaŋ kokaamba asugiro tosianoŋ ii meŋ kululuuŋ tawagia megi ejembaya ejembaya laaligo kotigaa buŋa kolooŋkeju. Kaeŋ kolooro hoŋa qeŋmeme yoŋonoŋ qosomakororoo ejemba yoŋowo ajoroon motooŋ jejelombaŋ ama aisooŋ oyaŋboyaŋawo mobuya.
37 ‘Moŋnoŋ kota qosoma kororooro moŋnoŋ hoŋa qeŋ meji,’ qaa kaeŋ jeŋkejuti, ii qaa hoŋaga. Ii Anutuwaa gawoŋ memewaa kania iŋisaanja.
38 Niinoŋ oŋo wasiŋ oŋombe gawoŋ qaita moŋnoŋ oŋoaŋgio iwoi kota mende komogiti, mono gawoŋ iikanoŋ kema hoŋa qeŋ mewu. Tosianoŋ wala selegia qeŋ gawoŋ meŋ laligogi oŋonoŋ yoŋoo gemagianoŋ kema gawoŋ megitiwaa hoŋa mokoloon qeŋ meŋkebu. Niinoŋ kaeŋ wasiŋ oŋonjeŋ.” Kiaŋ

Samaria ejemba mamaganoŋ uugia meleeŋgi.

39 Samaria embanoŋ qaa kokaeŋ naŋgoŋ jero, “Niinoŋ eja moŋ mokoloowe iwoi kuuya ama laligoweti, iinoŋ iikawaa kania nisaama jero mojeŋ.” Kaeŋ jerotiwaajoŋ ama Samaria ejemba mamaganoŋ Sikar taoŋ kanoŋ uugia meleema Jiisas moma laariŋ mugi.
40 Moma laariŋ muŋ iwaanoŋ kaŋ yoŋowo toroqeŋ laligowaatiwaajoŋ kaparaŋ koma qisigi weeŋ woiwaa so toroqeŋ kanoŋ laligoro.
41 Kaeŋ laligoŋ qaa jeŋ laligorotiwaajoŋ ama mamaganoŋ Jiisas moma laariŋ toroqegi tuuŋgia somariiro.
42 Toroqeŋ emba ii kokaeŋ ijogi, “Eja koi kanoŋ oŋanoŋ gomaŋa gomaŋa ananaa Hamoqeqe Tonanaga kolooja. Nononoŋ ii goo qaawaajoŋadeeŋ mende toroqeŋ moma laarijonto, ii nononano geja ama moma moma kotojoŋ.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ kawali galeŋ mombaa meria meŋ qeaŋgoro.

43 Jiisasnoŋ Samaria laligoro weeŋ woi tegoro oŋomesaoŋ Galili prowinsnoŋ keno.
44 *Jiisas aŋo kambaŋ moŋnoŋ qaa moŋ kokaeŋ naŋgoŋ jero, “Gejatootoo ejemba moŋnoŋ iyaŋaa gomaŋ balonoŋ laligoro iwaajoŋ mende mogi uro goda mende qeŋ muŋkeju.”
45 *Kaeŋ jeroto, kileŋ kambaŋ kanoŋ aŋaa prowinsnoŋ Galili kouro iikanoŋ kaaŋagadeeŋ tosianoŋ joloŋa jegi. Yoŋonoŋ kiaŋkomu kendombaajoŋ Jerusalem sitinoŋ uma Jiisasnoŋ kendoŋ kambaŋanoŋ aŋgoleto meroti, ii kuuya iima mogi. Kawaajoŋ kambaŋ iikanoŋ saanoŋa koma horoŋ mugi.
46 *Galili prowins yoŋonoŋ koma horoŋ mugi gomaŋ qata Kaana wala kanoŋ apu meŋ letono wain kolooroti, iikanoŋ mombo karo. Taoŋ qata Kaperneam kanoŋ kimbaa kawali galeŋ moŋ laligoro. Iwaa merianoŋ ji kiro ero.
47 Eŋ komumambaajoŋ ano. Kawaajoŋ Jiisasnoŋ Judia prowins mesaoŋ Galili uutanoŋ karoti, iinoŋ iikawaa bujuya moma Jiisaswaanoŋ kema kokaeŋ qisiŋ muro, “Gii saanoŋ kaŋ merana meŋ qeaŋgoŋ mubaga.”

---

* **4:44:** Mat 13.57; Maak 6.4; Luuk 4.24 * **4:45:** Jon 2.23 * **4:46:** Jon 2.1-11

48 Qisiŋ muro kokaeŋ ijoro, “Oŋo nii eeŋ mende moma laariŋ nombutiwaa so koloojuti, ii mende sokonja. Niinoŋ aŋgoleto aiwese mewe iimago mono afaaŋgoŋ nii moma laariŋ noma uugia meleembuyaga.”
49 Kaeŋ ijoroto, kawali galenoŋ kokaeŋ ijoro, “Somatana, merananoŋ komuwabotiwaajoŋ mono uulaŋawo kawa.”
50 Kaeŋ ijoro meleema muro, “Meraganoŋ mono qeaŋgoŋ laligowaa. Kawaajoŋ mono saanoŋ eleema kemba.” Kaeŋ meleema muro iinoŋ ii moma laariŋ eleema keno.
51 Kananoŋ keno weleŋqeqeurutanoŋ kaŋ mokolooŋ kokaeŋ ijogi, “Meraganoŋ mono qeaŋgojaa.”
52 Kaeŋ ijogi qisiŋ oŋoma jero, “Naa kambanoŋ kanaiŋ qeaŋgojaa?” Kaeŋ jero ijogi, “Woraŋ mare wan kilok kanoŋ sele gereya mesaojaa.”
53 Ijogi momoya kokaeŋ koloon asariro: Ahaa! Jiisasnoŋ “Meraganoŋ mono qeaŋgoŋ laligowaa,” jeroti, mono aua iikanondeeŋ qeaŋgojaa. Qaa ii moma asariŋ ii ano sumaŋuruta kuuya yoŋonoŋ uugia meleema Jiisas moma laariŋ mugi.
54 Jiisasnoŋ Judia mesaoŋ Galili prowins uutanoŋ kaŋ aŋgoleto moŋ koi mero indiŋa woi kolooro. Kiaŋ.

5

Jiisasnoŋ Betesda aŋgoŋ teru goraayanoŋ eja moŋ meŋ qeaŋgoro.

1 Kanageŋ kambaŋ moŋnoŋ Juuda yoŋoo kendoŋ somata moŋ toriro Jiisasnoŋ Jerusalem sitinoŋ uro.
2 Jerusalem sitiwaa kiriponoŋ nagu moŋ ii lama oŋoojoŋ ero. Kawaa kosianoŋ aŋgoŋ teru moŋ qata Hibruu qaanoŋ Betesda qagiti, ii ero. Iikawaa goraayanoŋ haamo miri koriga somata 5 naŋgi.
3 Haamo miri 5 iikawaa uutanoŋ ji ejemba tuuŋ somata eŋkegi. Tosianoŋ jaagia gooro ragi. Tosianoŋ kanaborogia meendaŋgoyaga egi. Tosianoŋ bakagia koomuyaga egi.*
4 Kambaŋ tosaaŋanoŋ Pombaanoŋ gajoba moŋnoŋ kamaaŋ aŋgoŋ terunoŋ rinjanjaŋgoro oroŋkero. Apunoŋ ororo kambaŋ iikanondeeŋ moŋnoŋ wala aŋgoŋ terunoŋ kemeŋkero jia ii me ii iikanoŋ mono qeaŋgoŋkero. Kawaajoŋ mamboma ragi.
5 Iikanoŋ eja moŋ gbani 38:waa so ji kiro eŋkero.
6 Iikanoŋ ero Jiisasnoŋ kouma iima kambaŋ koriga totooŋ ji kiro eŋ laligoroti, ii moma kokaeŋ qisiŋ muro, “Gii qeaŋgomambaajoŋ mojaŋ me qaago?”
7 Qisiŋ muro kokaeŋ meleeno, “Oo Poŋ, apunoŋ oroŋ otoŋ aoro alana moronoŋ mono aŋgoŋ terunoŋ noma noonaga? Alana kaaŋa moŋ mende laligoja. Neeno kemambaajoŋ moma batogoŋ laligoweti, kambaŋ iikanondeeŋ tosaaŋa yoŋoonoŋga moŋnoŋ nii nuuguŋ kemeŋkeju.”
8 Meleema muro Jiisasnoŋ ijoro, “Gii mono waama tambomaeega meŋ kemba.”
9 Kaeŋ ijoro moma iikanondeeŋ qeaŋgoŋ tambomaeeya meŋ keno. Kenoto, iwoi ii Sabat kendonoŋ kolooro.
10 *Iikawaajoŋ Juuda yoŋonoŋ eja qeaŋgoroti, ii kokaeŋ ijogi, “Kete Sabat kendoŋ kolooja. Kawaajoŋ tambomaeega meŋ aŋgoŋ kana mende sokonja.”
11 Ijogi kokaeŋ meleeno mogi, “Meagoŋ nonji, iinoŋ kokaeŋ jeŋ tegoŋ nonja, ‘Gii mono waama tambomaeega meŋ kemba’.”
12 Ii moma kokaeŋ qisiŋ mugi, “Eja moronoŋ goojoŋ ‘Tambomaeega meŋ kemba,’ jejaa?”

---

* **5:3:** Yoŋonoŋ apu aŋgonoŋ eligoŋ orowaajoŋ mamboma ramakegi. Tosianoŋ qaa ii jawo 3:waa tetegoyanoŋ ama ooju. * **5:10:** Neh 13.19; Jer 17.21

13 Qisiŋ mugito, Jiisasnoŋ meŋ qeaŋgoro ejemba tuuŋ somatanoŋ ologogi yoŋoo
batugianoŋga iliŋoloŋ koma keno. Kawaajoŋ moronoŋ ii ama muroti, ii mende moma
tompiririŋ qeŋ nano.
14 Iikawaa gematanoŋ jiwowoŋ jigo totoŋ uutanoŋ uro Jiisasnoŋ iikanoŋ mokoloon
muŋ qambaŋmambaŋ qaa kokaeŋ ijoro, “Moba, gii qeaŋgojaŋa. Kawaajoŋ tiwitiwilaa
seiyawo bologa moŋ koloon gombabotiwaajoŋ mono siŋgisoŋgo mombo mende
toroqeŋ ama laligowa.”
15 Eja qeaŋgoroti, iinoŋ Jiisas iima kotoŋ kema Juuda jotamemeya ii kokaeŋ iŋijoro,
“Eja meŋ qeaŋgoŋ nonoti, iwaa qata Jiisas.”
16 Ii moma Jiisasnoŋ Sabat kendonoŋ gawoŋ kaaŋa meroti, Juuda jotamemeya
yoŋonoŋ iikawaajoŋ ama sisiwerowero ama muŋ laligogi.
17 Kaeŋ laligogito, Jiisasnoŋ kokaeŋ meleema oŋono, “Noo Amananoŋ suulaŋ gawoŋ
meŋkeja ano niinoŋ kaaŋiadeeŋ ii meŋkejeŋ.”
18 Kaeŋ meleema oŋoma ejemba Sabat kendombaa qaa tosaaŋa toroqeŋ aŋgi
Jiisasnoŋ ii nanamemeŋanoŋ qewagoŋ yoŋoo jaagianoŋ siŋgisoŋgo ano. Siŋgisoŋgo ii
toroqeŋ Anutuwaajoŋ ‘Amana!’ jeŋ Anutu tani kaaŋa laligojiwaa so koloon iyaŋa meŋ
uma aoro. Juuda ejemba yoŋonoŋ iwoi woi iikawaajoŋ ama moma koboon kaparaŋ
koma Jiisas qewombaajoŋ jeŋ kotiigi. Kiaŋ.

Laaligo gbiliwaatiwaa ku-usuŋa ii Jiisaswaanoŋ eja.

19 Kaeŋ aŋgito, Jiisasnoŋ qaa kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ
iŋijowe mobu: Meranoŋ iyaŋaa uutaajoŋ iwoi moŋ mende meŋkejato, Maŋanoŋ iwoi
meŋkeji, Merianoŋ mono ii kaaŋiadeeŋ meŋkeja. Kawaajoŋ Maŋanoŋ iwoi mero
iimakeji, iinoŋ mono iikayadeeŋ meŋkeja.
20 Maŋanoŋ Meria uunoŋ jopagoŋ muŋ laligoŋ aŋo gawoŋ meŋkeji, ii kuuya
qendeema muŋkeja. Kawaajoŋ aŋgoleto iima laligojuti, ii iwoi kamaaŋqeqeta. Iikawaa
hoŋa ii kanageŋ qendeema oŋono iima newogia tegoro waliŋgoŋ laligowuya.
21 “Moŋ kokaembaajoŋ waliŋgowu: Amanoŋ ejemba koomuya oŋomindiiro
gbiliŋkeju. Merianoŋ mono iikawaa so kaaŋiadeeŋ ejemba koomuya moroga gbiliwu-
tiwaa moji, ii mono oŋomindiiro gbiliŋkeju.
22 Kaaŋiadeeŋ Amanoŋ mombaa qaaya mende jeŋ tegoŋkejato, jenteego gawombaa
ku-usuŋa kuuya ii kokaembaajoŋ Meriaa borianoŋ anota eja:
23 “Ejemba Ama goda qeŋ muŋkejuti, iikawaa so kuuyanoŋ Meria goda qeŋ
mubutiwaajoŋ moja. Amanoŋ Meria wasiŋ muro. Kawaajoŋ moŋnoŋ Meria mende
goda qeŋ muji, iinoŋ mono Ama kaaŋagadeeŋ goda mende qeŋ muja.
24 Kawaajoŋ niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Moŋnoŋ noo Buŋa
qaana moma nii wasiŋ nonoti, ii moma laariŋ muji eeŋ, iinoŋ mono laaligo kotigaa
buŋa kolooja. Niinoŋ qaaya jeŋ tegowe gere siawaa buŋa mende koloowaa. Koomu
kotigaa leeya mesaoŋ jawo waleema laaligo kotigaa leegeŋ keuma laligoŋ ubaa.
25 “Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Kambaŋ qaita moŋ kawaati,
ii mono noojoŋ ama kaŋ kuudaboroja. Kambaŋ iikanoŋ siŋgisoŋgo ama uunoŋ
koomuya koloojuti, iyoŋonoŋ Anutuwaa Merianoŋ qaro qaa aroya mobu. Ii moma
teŋ kombuyati, iyoŋonoŋ mono gbiliŋ kotiiŋ laligowu.
26 Ii kokaembaajoŋ: Ama aŋo laaligo kombombaŋa kondooŋkeji, iikawaa so laaligo
gbiliŋ kotiiwaatiwaa ku-usuŋa ii Meria muro iinoŋ kaaŋagadeeŋ ejemba meŋ gbiliŋ
oŋomakeja.
27 Iinoŋ Siwe gomambaa Eja Hoŋa laligojiwaajoŋ ama Amanoŋ ejemba qaagia jeŋ
tegowaatiwaa ku-usuŋa kaaŋagadeeŋ iwaa boronoŋ ano iwaa buŋa kolooro.
28 “Niinoŋ qaa kota jejeŋi, iikawaajoŋ mono mende aaruwu. Kambaŋ moŋ kaŋ
kuuwaati, iikanoŋ kuuya qasirinoŋ ejuti, yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ qa qabaati, ii mobuya.

29 *Qata ii moma waama asuganoŋ asugigi nanamemeŋ awaa ama laligogiti,
iyoŋonoŋ laaligo kotiganoŋ keubuto, nanamemeŋ bologa ama laligogiti, niinoŋ iyoŋoo
qaagia jeŋ tegowe koomu kotigaa buŋa koloowuya.
30 Niinoŋ neenaa uunaajoŋ iwoi moŋ neeno ama memambaajoŋ amamaaŋkejeŋ.
Nii Amawaa jetanoŋga qaa momakejeŋi, mono iikawaa so ejemba qaagia jeŋ tegoŋ
oŋomakejeŋ. Neenaa uunaajoŋ tondu mende meŋkejento, wasiŋ nonoti, mono iwaa
qaaya otaaŋkejeŋ. Kawaajoŋ jenteego qaana jeŋkejeŋi, ii mono soyanoŋgadeeŋ
kolooŋkeja." Kiaŋ.

Tosianoŋ Jiisaswaa kaniaya naŋgoŋ jegi.

31 "Niinoŋ neenaa kaniana naŋgoŋ jewenagati eeŋ, qaana iikanoŋ saanoŋ mende
kotiinaga.
32 Alana moŋnoŋ noo kaniana naŋgoŋ jeŋkeja. Iinoŋ noojoŋ qaa jeŋkeji, iikanoŋ
mono kotiiŋ hoŋawo kolooja, ii mojeŋ.
33 *Oŋo jotamemeya wasiŋ oŋoŋgi Jombaanoŋ kagi qaa hoŋaa so noo kaniana
iŋisaama jeŋ naŋgoro.
34 "Jeŋ naŋgoroto, niinoŋ namo ejawaa naŋgonaŋgo qaaya ii moma mende mobe
uja. Mende ujato, Jombaa naŋgonaŋgo qaawaajoŋ jeŋkejeŋi, ii mono oŋo kambaŋ
kokaamba letoŋgi Anutunoŋ waŋgia somoŋgowaatiwaajoŋ ama jeŋkejeŋ.
35 Jonoŋ kiwa somata kolooŋ awaagadeeŋ jeŋ asariroto, oŋo kambaŋ koriga qaagoto,
kambaŋ torodaamoŋ iwaa asasaganoŋ tondu aisoowombaajoŋ siiŋa mogi.
36 "Jonoŋ noo kaniana torodaamoŋ iŋijoro mogito, moŋnoŋ ii naŋgoŋ jeŋkeji,
iwaa qaayanoŋ mono Jombaanoŋ naŋgonaŋgo qaa uuguja. Neenaa Amananoŋ
gawoŋa nono mewe hoŋa kolooŋkeja. Hoŋa iikanoŋ mono kaniana kokaeŋ naŋgoŋ
iŋisaamakeja: Amanoŋ wasiŋ nono iwaa jeta memeya koloojeŋ.
37 *Amanoŋ wasiŋ nono kamaaweti, iinoŋ kaniana naŋgoŋ jeŋ laligoro. Oŋo kambaŋ
moŋnoŋ iwaa qaa aroya mende mogi ano kaitania mende iigi.
38 Iinoŋ moroga wasiro kamaaroti, oŋo ii mende moma laariŋ muju. Kawaajoŋ iwaa
qaayanoŋ mono oŋoo uugianoŋ mende eja.
39 "Oŋo laaligo kotigaa kania ii Buŋa Terenoŋ eŋ oŋonja, iikaeŋ romoŋgoŋ ii weeŋgoŋ
uu konoŋgianoŋ ama Siwewaa buŋa koloowombaajoŋ moju. Kaeŋ mojuto, tereya
tereya kuuya yoŋonoŋ mono noo kaniana naŋgoŋ iŋisaamakeju. Ii moma yagoju me
qaago?
40 Naŋgonaŋgo qaa mamaga ejato, oŋo laaligo kombombaŋa buŋa qeŋ aowombaajoŋ
noonoŋ kawombaajoŋ togoŋkeju.
41 Balonoŋ ejemba yoŋonoŋ qabuŋa noŋgi somariiwaatiwaajoŋ mende mambonjeŋ.
Ii noŋgi mobe mende uro laligojeŋ.
42 Kaeŋ laligojento, oŋoo kaniagia ii kokaeŋ eji, ii mojeŋ: Oŋo uugia Anutuwaanoŋ
qaago totooŋ somoŋgoŋ uujopa mende ama muŋ laligoju.
43 Niinoŋ Amanaa qata qama kawe oŋo gema nuŋkejuto, moŋnoŋ iyaŋaa qata qama
kawaati, oŋo mono ii saanoŋ moma aŋgoŋ koma horoŋ mubu.
44 "Oo oŋo oŋoaŋgia mepeseeŋ aoŋ qabuŋagia somariiwaatiwaa mogi umakeja.
Umakejato, beŋ motooŋgonoŋ Anutu hoŋa kolooji, iinoŋ qabuŋa oŋombaatiwaajoŋ
kaparaŋ mende komakeju. Kaeŋ ama akadamugiawo koloowutiwaajoŋ mende
janjariŋ riiŋ nanju. Kawaajoŋ nomaeŋ nii moma laariŋ nombuyaga? Ii mono
amamaawuyaga.
45 "Niinoŋ oŋo 'Amawaa jaasewaŋanoŋ qaa jakeyanoŋ ama oŋomaŋa,' kaeŋ mobubo.
Oŋo Mooseswaa qaawaa jejeromoŋromoŋ ama Siwe gomanoŋ ubombaajoŋ mamboma

* **5:29:** Dan 12.2 * **5:33:** Jon 1.19-27; 3.27-30 * **5:37:** Mat 3.17; Maak 1.11; Luuk 3.22

laligojuto, Anutuwaa jaanoŋ keugi Mooses aŋo Anutuwaa qaa jakeyanoŋ oŋooma qaa selegianoŋ kuuŋ oŋono gamugia mobuya.
46 “Ii kokaembaajoŋ: Moosesnoŋ noo kaniana jeŋ asariŋ Buŋa Terenoŋ oorota eja. Kawaajoŋ Mooses moma laariŋ mubuyagati eeŋ, mono nii moma laariŋ nombuyaga.
47 Kaanto, Mooseswaanoŋ tere ii mende moma laariŋ teŋ konjutiwaajoŋ mono noonoŋ qaa ii nomaeŋ moma laariwuyaga? Ii kupukapayawo koloowabo.” Kiaŋ.

6

Jiisasnoŋ eja 5,000 nene uŋuagiro.
Mat 14.13-21; Maak 6.30-44; Luuk 9.10-17

1 Kawaa gematanoŋ Jiisasnoŋ Galili apu aŋgoŋ, qata moŋ Taiberias apu aŋgoŋ ii kotoŋ leegeŋ keuro.
2 Ji ejemba meŋ qeaŋgoŋ oŋono aŋgoleto kolooro iigitiwaajoŋ ama ejemba tuuŋlelembe jaasooŋgoyanoŋ Jiisaswaa gematanoŋ otaaŋ kagi.
3 Jiisasnoŋ gowokouruta uŋuama baaŋanoŋ uma ragi.
4 Kambaŋ kanoŋ Juuda nonoonoŋ kiaŋkomu kendonoŋ toriro.*
5 Jiisasnoŋ jaa uuro keno ejemba tuuŋlelembe jaasooŋgoyanoŋ iwaanoŋ kougiti, ii iŋiima Filipwaajoŋ jero, “Nono nembanene daeŋkaya sewaŋa meniŋ tuuŋ somata kaaŋa neŋ timbiriŋgogi sokonaga?”
6 Iwoi amambaa anoti, ii aŋo moroto, qaa ii Filip aŋgotete ama muŋ ijoro.
7 Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno, “Nene bered weeŋ 200:waa tawaya (Kina 4,000) iikanoŋ sewaŋa meŋ mendeeniŋ kuuya yoŋonoŋ kitiagadeeŋ negi kileŋ mende sokoma oŋonaga.”
8 Kaeŋ meleeno gowokouruta yoŋoonoŋga moŋ qata Andruu, Saimon Piitowaa koganoŋ kokaeŋ ijoro,
9 “Mera melaa moŋ koi kanoŋ raja. Iwaanoŋ baali† bered 5 ano sora woi rajato, ejemba ambembo kokaaŋa ii mende sokombuya.”
10 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ iŋijoro, “Oŋo mono ejemba tuuŋ koi jeŋ mendeema oŋoŋgi nene newombaajoŋ kamaaŋ rabu.” Baloŋ kanoŋ kegbaŋ lolo mamaga ero. Kawaajoŋ eja jaŋgogia 5,000:waa so yoŋonoŋ namonoŋ kamaaŋ ragi.
11 Kamaaŋ ragi Jiisasnoŋ bered ii meŋ daŋgiseŋ jeŋ qama kooliŋ ejemba ragiti, ii mendeema oŋono ano sora ii kaaŋagadeeŋ mendeema siiŋgianoŋ jegitiwaa so oŋono.
12 Mendeema oŋono neŋ timbiriŋgogi Jiisasnoŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, “Nene kitia tiwilaawabotiwaajoŋ ii mono meŋ kululuuwu.”
13 Kaeŋ iŋijoro baali bered 5 iikanoŋa neŋ kitia reremoŋa mesaogi raroti, ii meŋ kululuugi konde 12 kanoŋ kemeŋ saa qero.
14 Jiisasnoŋ aŋgoleto kaeŋ mero ejembanoŋ iima waliŋgoŋ jegi, “Gejatootoo eja namonoŋ asugiwaatiwaajoŋ jegiti, iinoŋ mono oŋanoŋ ii kolooja.”
15 Kaeŋ jeŋ Jiisaswaajoŋ otokoriaŋ maama kiŋ poŋgia koloowaatiwaajoŋ romoŋgogi. Romoŋgoŋ kaŋ liligoŋ muŋ waliŋgoŋ kiŋ kuuŋ mubombaajoŋ aŋgi. Kaeŋ aŋgi moma kotoŋ iŋiima togoŋ oŋomesaoŋ mombo baaŋanoŋ uma aŋodeeŋ laligoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ apu aŋgoŋ qaganoŋ riiŋ riiŋ keno.
Mat 14.22-33; Maak 6.45-52

16 Negi tegoro mare kolooro Jiisaswaa gowokouruta yoŋonoŋ apu aŋgoŋ goraayanoŋ kemegi.

---

* **6:4:** Anutunoŋ wala eeŋanoŋ iŋiima kobooŋ uŋuuguroti, Juuda yoŋonoŋ kawaajoŋ gbani so kambaŋ ama aisooŋkeju. Kooŋ qaanoŋ qata Pasowa jeju. Eksodus 12.15 † **6:9:** Baali ii dumuŋ, wiit, out ano yagoŋ yoŋoo alagia moŋ.

17 Kemeŋ waŋgonoŋ uma gomaŋ ii mesaoŋ apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ Kaperneam
gomaŋ baageŋ keŋgi. Keŋgi gomaŋ tiiro Jiisasnoŋ kileŋ yoŋoonoŋ mende asugiro.
18 Keŋgi haamo kotakota qero apu aŋgonoŋ geriawo qindiima uma kamaaro.
19 Uma kamaaro loqanoŋ qeŋ naŋgoŋ 5 me 6 kilomiita kawaa so keŋgi Jiisasnoŋ apu
aŋgoŋ qaganoŋ riiŋ riiŋ waŋgo kosianoŋ karo iima aaruŋ toroko mogi.
20 Kaeŋ mogi kokaeŋ iŋijoro, “Neeno kajeŋ. Toroko mende mobu.”
21 Kaeŋ iŋijoro Jiisasnoŋ waŋgonoŋ ubaatiwaajoŋ ijogi uro. Uro waŋgogianoŋ
iikanondeeŋ uulaŋawo uŋuama baloŋ goraayanoŋ kembombaa aŋgiti, iikanoŋ keugi.
Kiaŋ.

Ejemba yoŋonoŋ Jiisaswaajoŋ uuŋ moŋgama bimbimgogi.

22 Iikanoŋ keugi gomaŋ ano ejemba tuuŋ somata yoŋonoŋ apu aŋgoŋ leegeŋ
toroqeŋ laligoŋ kokaeŋ romoŋgogi, “Woraŋ waŋgo motooŋgonoŋ raro iiniŋ Jiisasnoŋ
gowokouruta yoŋowo waŋgo iikanoŋ mende uma kenjaa. Jiisas ooma aŋgiodeeŋ keŋgi.
Waŋgo morota moŋ mende iiniŋ. Kawaajoŋ Jiisasnoŋ mombo koi laligoja.”
23 Kaeŋ romoŋgoŋ tosianoŋ kokaeŋ jegi, “Waŋgo motooŋgonoŋ keŋgito, oŋanoŋ,
Taiberias taonoŋa waŋgo tosaaŋa kagi. Waŋgo ii Poŋnoŋ beredwaajoŋ daŋgiseŋ jeŋ
qama kooliro neŋ raniŋi, mono gomaŋ iikawaa kosianoŋ kagita Jiisasnoŋ waŋgo
iyoŋoonoŋga moŋnoŋ uma keno me nomaeŋ?”
24 Ejemba tuuŋ yoŋonoŋ kaeŋ jeŋ Jiisas ano gowokouruta kanoŋ mende mokoloon
oŋoŋgi. Kaeŋ iima moma kaaŋiadeeŋ waŋgonoŋ uma Kaperneam taonoŋ kema Jiisas
moŋgaŋgi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ laaligo kotigaa neneya kolooja.

25 Ejembanoŋ Jiisas moŋgama apu aŋgoŋ leegeŋ luaŋgeŋ baageŋ mokoloon iima
kokaeŋ ijogi moro, “Oo Somatanana, gii mono naa kambanoŋ koi kajaŋa?”
26 Kaeŋ ijogi kokaeŋ meleema oŋono, “Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe
mobu: Oŋo aŋgoleto mewe iigitiwaajoŋ ama nii mende moŋgama nonjuto, nene bered
kotuegowe neŋ timbiriŋgogiti, mono iikawaajoŋ nii notaaŋ koi kaju.
27 Nene aliwaati, ii mokoloowombaajoŋ janjariŋ mende riiŋ laligowuto, uuwaa
neneya laaligo kombombaŋa oŋomakeji, mono ii buŋa qeŋ aowombaajoŋ kaparaŋ
koma laligowu. Ama Anutunoŋ muŋgeŋ silimbaŋa Siwe gomambaa Eja Hoŋa muro ku-
usuŋanoŋ tururo uuwaa nene oŋono oyaŋboyaŋ mokoloowu. Kaeŋ ama laligoŋ kotiiŋ
komuŋ toroqeŋ tetegoya qaa laligowu.”
28 Kaeŋ meleema oŋono kokaeŋ qisiŋ mugi, “Anutuwaa uusiiŋa otaaŋ nanamemeŋ
tania mono nomaeŋ aniŋ sokonaga?”
29 Qisiŋ mugi kokaeŋ meleeno, “Anutunoŋ eja wasiŋ muroti, oŋo ii moma laariŋ muŋ
laligowu. Nanamemeŋ iikanoŋ mono Anutuwaa uusiiŋa otaaŋ kolooja.”
30 Kaeŋ meleeno kokaeŋ qisiŋ mugi, “Kaeŋ kolooro gii mombo naa aŋgoletoga
esuŋawo moŋ mena iima moma laariŋ gombonaga? Gii mono naa iwoi moŋ
Moosesnoŋ ano, iikawaa so ama mewaga?
31 *Buŋa Tere moŋ kokaeŋ oogita eja, ‘Iinoŋ Siwenoŋga nene bered oŋono negi.’ Qaa
iikawaa so ananaa ambosakoŋ yoŋonoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kema laligoŋ nene
qata “mana” neŋ laligogi ano gii mono kaniaga Mooses uuguŋ nomaeŋ qendeenaga?‡
32 Qisiŋ mugi Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo iikawaa kania saanoŋ mende moma
kotoju. Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Moosesnoŋ aŋgoleto
Toya mende kolooro. Iinoŋ nene bered ii Siwenoŋga mende oŋono negito, neenaa
Amananoŋ mono Siwenoŋga bered oŋaboŋa ii oŋomakeja.

---

* **6:31:** Eks 16.4, 15; Ond 78.24 ‡ **6:31:** Baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ Anutunoŋ gomaamba so gomaambawaa iwoi jokaŋa taaŋa ano afaaŋa aju paora kaaŋa ano namonoŋ ero iima seleeŋgeŋ sombenoŋ kema meŋ kululuuŋ kuuŋgianoŋ kaŋ bered loolooria meŋ neŋkegi. Eks 16.13-36

33 Anutuwaanoŋ nene bered ii Siwenoŋga kamaaŋ asugiŋ gomaŋ so ejemba laaligo kombombaŋa oŋomakeja.”
34 Kaeŋ iŋijoro kokaeŋ jegi moro, “Oo Poŋ, gii kambaŋ so nene bered ii nonona neŋ laligowoŋa.”
35 Jiisasnoŋ ii moma kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ laaligo kombom-baŋaa neneya koloojeŋ. Moŋnoŋ noonoŋ kaji, iinoŋ neŋ timbiriŋgoŋ wosoya kambaŋ moŋnoŋ mende kiwaa. Moŋnoŋ nii moma laariŋ nomakeji, iinoŋ apuwaajoŋ mende mobaa.
36 Kaeŋ anogo oŋo nii niima kotojuto, kileŋ mende moma laariŋ nonju. Ii jewe moju.
37 Ano kileŋ Amanoŋ ejemba tosaaŋa nomakeji, iyoŋonoŋ kuuya noonoŋ kawu. Moŋnoŋ noonoŋ kawaati, niinoŋ mono ii mende yakarimaŋa.
38 “Niinoŋ Siwenoŋga kamaaŋ neenaa siiŋnanoŋ iwoi laŋ ama meŋ laligomambaajoŋ mende asugiwe. Kaeŋ qaago. Wasiŋ nonoti, mono iwaa uusiiŋa otaaŋ gawoŋ meŋ laligomambaajoŋ kamaawe.
39 “Wasiŋ nonoti, iwaa uusiiŋa ii kokaeŋ eja: Iinoŋ ejemba noo boronanoŋ ama oŋono laligojuti, niinoŋ ii kuuya kalaŋ koma oŋoma laligowe iyoŋoonoŋga moŋnoŋ moŋ mende sooŋ tiwilaawaa. Mende tiwilaagi niinoŋ ii kambaŋ somatanoŋ oŋomindiiŋ meŋ gbiliŋ oŋomaŋa.
40 “Amanaa uusiiŋanoŋ kokaeŋ eja: Tosianoŋ Meria iima moma laariŋ mujuti, iyoŋonoŋ kuuya kambaŋ kokaamba letoma laaligo kombombaŋa buŋa qeŋ aoŋ laligowuya. Kaeŋ laligoŋ komugi niinoŋ ii kambaŋ somatanoŋ oŋomindiiŋ meŋ gbiliŋ oŋomaŋa.”
41 Jiisasnoŋ kaeŋ iŋijoŋ qaa kota moŋ kokaeŋ jero, “Niinoŋ laaligowaa nene hoŋa kolooŋ Siwenoŋa kamaaŋ asugiwe.” Kaeŋ jerotiwaajoŋ ama Juuda jotamemeya yoŋonoŋ moma boliŋ uugianoŋ ŋindiŋ-ŋunduru jeŋ jeŋ mugi.
42 Jeŋ muŋ jegi, “Eja koi Jiisas, Joosefwaa meriaga. Iwaa nemuŋmaŋa ii saanoŋ moma oronjonto, mono nomaembaajoŋ ‘Siwenoŋa kamaaŋ asugiwe,’ jeja?”
43 Kaeŋ jegi moma kokaeŋ meleeno, “Uugianoŋ mono mende ŋindiŋ-ŋunduru jeŋ jeŋ nombu.
44 Ama nii wasiŋ nonoti, iinoŋ ejemba mende horoŋ oŋonji eeŋ, oŋoonoŋga moŋnoŋ noonoŋ kamambaajoŋ amamaawaa. Hororo kanagi eeŋ, niinoŋ ii mono kambaŋ somatanoŋ oŋomindiiŋ meŋ gbiliŋ mumaŋa.
45 *“Gejatootoo yoŋoo Buju Terenoŋ qaa moŋ kokaeŋ oogita eja, ‘Anutunoŋ ii kuuya kuma oŋono mobu.’ Amanoŋ ejemba kuma oŋono qaa moma uu konoŋgianoŋ ama laligojuti, iyoŋonoŋ mono korebore noonoŋ kawuya.
46 Ejemba moŋnoŋ Ama mende iima laligoja. Amawaanoŋa kamaaroti, ii motooŋgonoŋ mono ii iima laligoja.
47 Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Moŋnoŋ nii moma laariŋ nonji, iinoŋ mono laaligo kombombaŋa buŋa qeŋ aoŋ laligoŋ ubaa.
48 “Niinoŋ laaligo kombombaŋaa nene hoŋa koloojeŋ.
49 Mobu! Oŋoo ambosakoŋurugianoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kema laligoŋ nene qata mana neŋ laligogito, kileŋ komuŋ gisaagi.
50 Yoŋonoŋ komugito, nene bered kambaŋ kokaamba Siwenoŋa kamaaŋ laligoji, moŋnoŋ ii neŋ laligoŋ koomu kombombaŋa mende komuwaa.
51 “Nene bered laaligoyawo Siwenoŋa kamaaroti, ii niinoŋ koloojeŋ. Moŋnoŋ nene ii neŋ laligowaati, iinoŋ mono tetegoya qaa kotiiŋ laligowaa. Nene muŋ laligomaŋati, ii noo busuna. Gomaŋa gomaŋa yoŋonoŋ kotiiŋ laligowutiwaajoŋ ii ama oŋomaŋa.”
52 Jiisasnoŋ kaeŋ meleeno Juuda jotamemeya yoŋonoŋ batugianoŋ uugerenoŋ jeŋ qisiŋ aoŋ jegi, “Yei! Eja koi kanoŋ mono nomaeŋ ama busuya nonono newonaga?”

* **6:45:** Ais 54.13

53 Ii moma jegi kokaeŋ inijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ inijowe mobu:
Oŋo Siwe gomambaa Eja Hoŋaa saya ano busuya mende newuyati eeŋ, laaligo
kombombaŋa iikanoŋ mono oŋoo uugianoŋ mende ewaa.
54-55 Noo sananoŋ apu hoŋa kolooja ano noo busunanoŋ nene hoŋa kolooja.
Kawaajoŋ moŋnoŋ noo sa busuna neŋkeji, iinoŋ mono letoma laaligo kombombaŋaa
buŋa koloon laligoŋ ubaa. Kaeŋ laligoŋ komuro niinoŋ ii kambaŋ somatanoŋ mindiiŋ
meŋ gbiliŋ mumaŋa.
56 “Moŋnoŋ noo sa busuna neŋkeji, iinoŋ mono niwo qokotaaŋ namakeja ano niinoŋ
iwo namakejeŋ.
57 Amanoŋ Laaligo Toya koloon wasiŋ noma wona koloon nemuŋ koma nono kotiiŋ
laligojeŋ. Kaaŋiadeeŋ moŋnoŋ nii neŋ nomakeji, niinoŋ mono kaaŋiadeeŋ iwaa wota
koloon nemuŋ koma mube saanoŋ kotiiŋ laligowaa.
58 Nene hoŋa Siwenoŋa kamaaroti, ii niinoŋ koloojeŋ. Oŋoo ambosakoŋurugianoŋ
Anutuwaanoŋ nene neŋ laligoŋ komugito, kambaŋ kokaamba oŋoonoŋga moŋnoŋ
bered koi neŋ laligowaati, iinoŋ mono tetegoya qaa kotiiŋ laligowaa.”
59 Jiisasnoŋ Kaperneam taombaa qamakooli mirianoŋ nama qaa ii jeŋ kuma oŋono.
Kiaŋ.

Gowoko mamaganoŋ uugia boliro Jiisas mesaogi.

60 Jiisaswaa gowokouruta yoŋoonoŋga mamaganoŋ qaa ii moma jegi, “Qaa je jeji,
iikanoŋ mono qaa kota lombotawo kolooja. Ii moniŋ uunananoŋ bimooŋ bolidaboroja.
Kawaajoŋ ii mombo mobombaajoŋ mojonana tiijiwaajoŋ ii mono mesaowoŋa.”
61 Gowoko yoŋonoŋ Jiisaswaa qaawaajoŋ moma boliŋ uugianoŋ ŋindiŋ-ŋunduru jeŋ
jeŋ mugi Jiisasnoŋ ii uutanoŋ moma kokaeŋ jero mogi, “Qaa jejeŋi, ii moma boliju me
qaago?
62 Qaa iikawaajoŋ moma bolijuti eeŋ, kanageŋ mono nomaeŋ koloonaga? Siwe
gomambaa Eja hoŋanoŋ wala gomaŋ laligoŋ kouroti, eukanoŋ mombo eleema uro
iibuti eeŋ, kambaŋ iikanoŋ mono nomaeŋ mobuya?
63 “Uŋa Toroya iinoŋ ejemba meŋ gbiliŋ oŋomakeja. Oŋo namo embawaanoŋa
koloon busugiawo koloojuto, kolokoloo doŋgoganoŋ mende koloon oŋoaŋgiaa
esuŋgianoŋ eeŋ letoma Siwewaa buŋa mende kolooju. Ii qaago totooŋ. Uŋa Toroyanoŋ
laaligo kombombaŋa oŋonji, niinoŋ qaa kota ii jeŋ asariwe moma laligogi.
64 Kaeŋ moma laligogito, oŋoonoŋga tosianoŋ kileŋ nii mende moma laariŋ noma
laligoju.” Daeŋ yoŋonoŋ mende moma laariŋ mugiti ano moronoŋ kanageŋ memelolo
meŋ mubaati, Jiisasnoŋ ii kanakanaiyanoŋga moma kouro. Iikawaajoŋ qaa kaeŋ jero.
65 Kaeŋ jeŋ toroqeŋ jero, “Kawaajoŋ niinoŋ kokaeŋ inijowe mobu: Noo Amananoŋ
ejemba moŋ mende inaaŋ muji eeŋ, iinoŋ mono noonoŋ kamambaajoŋ amamaawaa.”
66 Qaa iikawaajoŋ ama gowoko iyoŋoonoŋga mamaganoŋ piriri ama ziriŋziriŋ
koloon mesaoŋ iwo mende toroqeŋ kema kagi.
67 Kawaajoŋ Jiisasnoŋ gowoko 12 ii kokaeŋ inijoro, “Oŋonoŋ mono kaaŋiadeeŋ
nomesaoŋ kembombaajoŋ moju me qaago?”
68 *Kaeŋ jero Saimon Piitonoŋ meleeno, “Oo Poŋ, nononoŋ mono morowaanoŋ
kembonaga? Laaligo kombombaŋaa Buŋa qaaya ii mono goonoŋ eja.
69 Giinoŋ Anutuwaanoŋ eja soraaya koloojaŋi, nononoŋ ii moma laariŋ moma asariŋ
laligojoŋ.”
70 Kaeŋ meleeno Jiisasnoŋ moma inijoro, “Niinoŋ eja 12 oŋo meweeŋgoŋ oŋombe
ano oŋoonoŋga moŋnoŋ bologaa waŋa kolooja.”
71 Juudas Saimon Iskariotwaa meria iinoŋ gowoko 12 yoŋoo batugianoŋ laligoŋ
kanageŋ memelolo meŋ muro. Jiisasnoŋ qaa ii iwaajoŋ moma inijoro. Kiaŋ.

---

* **6:68:** Mat 16.16; Maak 8.29; Luuk 9.20

7

Jiisasnoŋ kouruta yoŋowo qaa amiŋ mogi.

1 Juuda jotamemeya yoŋonoŋ Jiisas qewombaajoŋ kaparaŋ koŋgitiwaajoŋ Judia prowins uutanoŋ kema kamambaajoŋ togoro. Kawaajoŋ Judia mesaoŋ Galili prowins uutanoŋ kema liligoŋ laligoro koiŋ tosaaŋa tegoro.

2 *Ii tegoro Juuda yoŋoonoŋ kendoŋ moŋ qata teuteuhalihali kawaa kambaŋanoŋ toriro.*

3 Kawaajoŋ Jiisaswaa kourutanoŋ kokaeŋ ijogi, “Gii kokanoŋ laligoŋ aŋgoleto meŋkejaŋi, ii gowokouruganoŋ kaaŋagadeeŋ iima kotowutiwaajoŋ gii mono gomaŋ koi mesaoŋ Judia kena sokombaa.

4 Moŋnoŋ aŋo asuganoŋ asugimambaajoŋ momakeji, iinoŋ iwoi moŋ aasaŋgoyanoŋ mende meŋkeja. Aŋgoleto kaaŋa meŋkejaŋi-waajoŋ mono ejemba tuuŋa tuuŋa yoŋoo jaagianoŋ kema asugiŋ kaniaga iŋisaamba.”

5 Kourutanoŋ mende moma laariŋ muŋ tompiŋ laligogitiwaajoŋ ama kaeŋ laŋ ijogi.

6 Kaeŋ ijogi kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ uuwaa gawoŋ asuganoŋ memaŋatiwaa kambaŋanoŋ mende kaŋ kuuro laligojento, oŋoo kambaŋgianoŋ mono suulaŋ kembutiwaa so eja.

7 Baloŋ ejembanoŋ kazi ama oŋombombaajoŋ amamaaŋkejuto, niinoŋ iyoŋoo nanamemeŋgia bologa iŋisaama naŋgoŋ jewe mojutiwaajoŋ mono nii kazi ama nomakeju.

8 Kemaŋatiwaa kambananoŋ mende kaŋ kuuja. Kawaajoŋ niinoŋ korisoro kendoŋ kokanoŋ mende umaŋa. Niinoŋ mirinoŋ rabe oŋonoŋ saanoŋ kema uma aisoowu.”

9 Qaa kaeŋ iŋijoŋ Galili prowins uutanoŋ toroqeŋ laligoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ teuteuhalihali korisorononoŋ laligoro.

10 Jiisaswaa kourutanoŋ teuteuhalihali kendombaajoŋ keŋgito, aŋo mirinoŋ rama kanageŋ asuganoŋ qaagoto, asaŋgoŋ kema Jerusalem uro.

11 Juuda yoŋoo jotamemeurugianoŋ korisoro kambaŋanoŋ Jiisaswaa jaaya moŋgama qisiqisi ama kokaeŋ jegi, “Eja ii dakanoŋ raja?”

12 Ejemba tuuŋ yoŋonoŋ batugianoŋ Jiisaswaajoŋ saŋe qaa mamaga jegi. Tosianoŋ “Eja ii awaa soro,” jegito, tosianoŋ kokaeŋ jegi, “Qaago! Iinoŋ mono ejemba tuuŋlelembe eŋkalooloŋ ama meŋ oŋono kaamaa kolooŋkeju.”

13 Kaaŋ kaaŋ laŋ jegito, Juuda jotamemeya yoŋoojoŋ toroko moma laligogitiwaajoŋ moŋnoŋ iwaa qaaya asuganoŋ mende jero. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ aŋaa kania ejemba kuma oŋono.

14 Kendoŋ korisoro biiwianoŋ laligogi Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigo totoŋ uutanoŋ uma kanaiŋ ejemba kuma oŋono.

15 Kuma oŋono Juuda yoŋonoŋ waliŋgoŋ kokaeŋ jegi, “Eja koi momo jake uutanoŋ mende uma kileŋ Buŋa Terewaa kania nomaeŋ moma sororogoja?” Kaeŋ jeŋ waliŋgogi.

16 Waliŋgogi kokaeŋ iŋijoro mogi, “Momo Buŋa jeŋkejeŋi, niinoŋ iikawaa Toya mende koloojeŋ. Neeno qaagoto, wasiŋ nonoti, niinoŋ mono iwaa momoya meŋ kaŋ jeŋkejeŋ.

17 Ejemba moŋnoŋ Anutuwaa uusiiŋa otaaŋ ama memambaajoŋ moji, iinoŋ momo qaa jewe iikawaa Toya moronoŋ kolooji, ii moma kotowaa. Anutunoŋ Buŋaya noo uunanoŋ ano asugija me neenaa uunaajoŋ qaa laŋ jeŋkejeŋ?

---

* **7:2:** Lew 23.34; Dut 16.13 * **7:2:** Teuteuhalihali ii kokaeŋ: Wain gawoŋgianoŋ kema gere seŋa meŋ kuuŋ qeŋ iikanoŋ eŋ weeŋ 8 aisooŋ kendoŋ rama laligogi. Weeŋ konoganoŋ korisoro uuta aŋgi. Wala eeŋanoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ gbani 40 kawaa so opo kuuŋgianoŋ eŋ kaŋ laligogiti, ii romoŋgoŋ aisoogi. Lew 23.33-36, 39-43; Dut 16.13-15

18 “Moŋnoŋ iyaŋaa uutaanoŋ romoŋgoŋ qaa jeŋkeji, iinoŋ aŋo qabuŋayawo
koloomambaajoŋ moja. Kaeŋ mojato, wasiwasi eja moŋ toyanoŋ qabuŋayawo
koloowaatiwaajoŋ kaparaŋ konji, iinoŋ mono jotamemeya hoŋaboŋa gbiŋgbaoŋa qaa
kolooja.
19 Moosesnoŋ Kana qaa ama oŋonota ii eja me qaago? Ii ejato, oŋoonoŋga moŋnoŋ ii
mende teŋ koma otaaŋkeja. Oŋo mono naambaajoŋ kaparaŋ koma nii nuwombaajoŋ
romoŋgoju?”
20 Kaeŋ iŋijoro moma ejemba tuuŋ yoŋonoŋ kokaeŋ meleeŋgi, “Omejiilanoŋ mono
uuganoŋ kemeŋ nanja. Moronoŋ kaparaŋ koma gii gumambaajoŋ romoŋgoja?”
21 Kaeŋ meleeŋgi iŋijoro mogi, “Niinoŋ aŋgoleto motooŋgo mewe oŋo korebore
aaruŋ kiko qeju.
22 *Moosesnoŋ selegianoŋ Anutuwaa aiwese kotowombaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋonoti, oo
Moosesnoŋ ii wala mende jeŋ kotoroto, ambosakoŋurunana yoŋonoŋ ii kanaiŋ meŋ
laligogi sili ii nonoonoŋ karo Sabat kendonoŋ kaaŋagadeeŋ eja selegia kotoŋkeju.
23 *“Anana Mooseswaa Kana qaa waleeniŋ siŋgisoŋgo koloowa-botiwaajoŋ kotakota
mojoŋ. Ii mojonto, qaa ii qetama Sabat kendonoŋ kaaŋagadeeŋ eja selegia kotoŋ kileŋ
oŋoaŋgia mende jeŋ aoŋ silemale laligoju. Kaeŋ laligojuto, niinoŋ eja jumuŋa Sabat
kendonoŋ meŋ qeaŋgoŋ mubeti, iikawaajoŋ mono naambaajoŋ nii yoŋ jeŋ nonju?
24 Oŋo ejemba selegia iikayadeeŋ iima iikaaŋa kanoŋ bakasasaŋ gosiŋ qaa laŋ jeŋ
tegoŋkejuti, ii mono mesaowu. Ii mesaoŋ uugia tororo moma gosiŋ qaa hoŋagadeeŋ
jeŋ tegowu.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Hamoqeqe Toya kolooja me qaago?

25 Jerusalem toya yoŋoonoŋga tosianoŋ kokaeŋ jegi, “Eja kaparaŋ koma qewombaa-
joŋ romoŋgojuti, iinoŋ mono ii me?
26 Iibu, iinoŋ ejemba jaagianoŋ asuganoŋ qaa jero mende jeŋ muju. Kawaajoŋ eja koi
kanoŋ Hamoqeqe Toya Kraist kolooji, qaa ii hoŋa galeŋkoŋkoŋ eja yoŋoo gejagianoŋ
kemero moju me qaago?
27 Hamoqeqe Toya Kraistnoŋ kawaatiwaajoŋ jeŋ kouma laligogiti, iinoŋ ‘Daeŋkaya
koloowaati, ii moŋnoŋ moŋ mende mobaa,’ jejuto, eja koi kanoŋ daeŋkaya kolooroti,
ii saanoŋ mojoŋ.”
28 Kaeŋ amiŋ mogi Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ nama aroya meŋ
metaama kuma oŋoma qaa kokaeŋ jero, “Oŋo noojoŋ kokaeŋ jeju, ‘Eja ii moma muŋ
gomaŋa dakanoŋga ii saanoŋ mojoŋ.’ Neenaa ku-usuŋ qaganoŋ mende koloon nanjeŋ.
Wasiŋ nonoti, iinoŋ wasiwasi Toya hoŋa kolooro ii mende moma kotoŋ muŋ laligoju.
29 Iinoŋ wasiŋ nono iwaanoŋga kamaawetiwaajoŋ ii saanoŋ moma mujeŋ.”
30 Kaeŋ jero ii meŋ somoŋgowombaajoŋ mogito, kambaŋanoŋ mende kaŋ kuuroti-
waajoŋ ama moŋnoŋ selianoŋ mende mero.
31 Kaeŋ mogito, ejemba tuuŋ somata yoŋoonoŋga mamaganoŋ moma laariŋ muŋ
kokaeŋ jegi, “Kraistnoŋ kawaati, iinoŋ mono eja koi uuguŋ aŋgoleto meŋ laligowaa
me nomaeŋ? Kaeŋ taniŋaaŋ kolooja.” Kiaŋ.

Jiisas meŋ somoŋgowutiwaajoŋ nagu galeŋ wasiŋ oŋoŋgi kagi.

32 Ejemba tuuŋ yoŋonoŋ Jiisaswaajoŋ kaeŋ niinoŋgiinoŋ jeŋ jenoŋkooli aŋgiti, ii
Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ mogi. Ii moma jigo gawoŋ galeŋ
yoŋowo nama kiropo galeŋ (sikiriti) tosaaŋa wasiŋ oŋoŋgi meŋ somoŋgowombaa kagi.
33 Kagi Jiisasnoŋ kokaeŋ jero, “Niinoŋ oŋowo kambaŋ torodaamoŋ toroqeŋ laligo-
maŋa. Ii laligoŋgo oŋomesaoŋ wasiŋ nono kamaawetiwaanoŋ eleema umaŋa.

* **7:22:** Jen 17.10; Lew 12.3 * **7:23:** Jon 5.9

34 Ube iwaaŋ noma laligowuto, nii mende mokoloon nombuya. Niinoŋ gomaŋ
laligomaŋati, oŋo iikanoŋ kawombaajoŋ amamaawuya."
35 Kaeŋ jero Juuda jotamemeya yoŋonoŋ batugianoŋ kokaeŋ amigi, " 'Nono
mokoloon mubombaajoŋ amamaawoŋa,' jeja. Iikawaajoŋ mono dakanoŋ umambaa-
joŋ jeja? Juuda ejemba tosianoŋ deema kantri tosianoŋ kema Griik yoŋoo batugianoŋ
laligojuti, mono iyoŋoonoŋ kema Griik ejemba kuma oŋomambaajoŋ moma jeja me?
36 Qaa kokaeŋ jeja, 'Iwaaŋ noma laligowuto, nii mende mokoloon nombu,' ano
qaa moŋ kokaeŋ jeja, 'Niinoŋ gomaŋ laligomaŋati, oŋo iikanoŋ kawombaajoŋ ama-
maawuya.' Qaa woi yoroo kanagara nomaeŋ?"

Laaligo kotigaa apuyanoŋ mono jaaya tooŋ koubaa.

37 *Kaeŋ amigito, kendoŋ aisoogiti, iikawaa weeŋ konoga somata kanoŋ kaŋ kuuro
Jiisasnoŋ nama kotakotagadeeŋ qama kokaeŋ jero, "Moŋnoŋ apuwaajoŋ moji, iinoŋ
mono noonoŋ kaŋ newa.
38 *Buŋa Terenoŋ qaa moŋ kokaeŋ oogita eja, 'Moŋnoŋ nii moma laariŋ nonji, iwaa
uutanoŋga laaligo kotigaa apuyanoŋ mono tooŋ sasagoŋ koumakebaa.' "
39 Kaeŋ jeroto, qaa ii Uŋa Toroyaajoŋ sare ama kokaeŋ jero, "Daeŋ oŋonoŋ nii moma
laariŋ nonjuti, oŋonoŋ mono Uŋa Toroya buŋa qeŋ aoŋ laligowuya." Anutunoŋ Jiisas
namonoŋ laligorotiwaa so Siwewaa asamararaŋa mende muro laligoro. Iikawaajoŋ
Uŋa Toroya mende wasiro kamaaŋ uugianoŋ kemero eeŋ laligogi. Kiaŋ.

Ejemba batugianoŋ deendeeŋ kolooro laligogi.

40 Jiisasnoŋ kaeŋ jero ejemba tuuŋ somata yoŋoonoŋga tosianoŋ qaa ii moma kokaeŋ
jegi, "Eja koi kanoŋ mono oŋaga gejatootoo eja asugiwaatiwaajoŋ jegiti, mono ii
kolooja."
41 Tosianoŋ jegi, "Iinoŋ Hamoqeqe Toya Kraist kolooja." Kaeŋ jegito, tosianoŋ
qewagoŋ jegi, "Kraistnoŋ mono nomaeŋ Galili prowinsnoŋga kanaga? Ii mende
sokonja.
42 *Buŋa Terenoŋ kokaeŋ jeja, 'Kiŋ Deiwidnoŋ Judia prowinswaa taoŋ melaa Betle-
hem kanoŋ laligoroti, Kraistnoŋ iikanoŋa kolooŋ Deiwidwaa gbiliuruta yoŋoonoŋga
moŋ koloowaa.' "
43 Kaaŋ kaaŋ laŋ jegi ejemba tuuŋ yoŋonoŋ Jiisaswaajoŋ ama juma deeŋgi.
44 Yoŋoonoŋga tosianoŋ meŋ somoŋgowombaajoŋ mogito, moŋnoŋ selianoŋ mende
mero. Kiaŋ.

Juuda galeŋ yoŋonoŋ Jiisas mende moma laariŋ mugi.

45 Jiwowoŋ jigowaa kiropo galeŋ (sikiriti) yoŋonoŋ eleema jigo gawoŋ galeŋ ano
Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋoonoŋ kagi kokaeŋ jeŋ oŋoŋgi, "Oŋo
naambaajoŋ ii mende meŋ kaju?"
46 Jeŋ oŋoŋgi kokaeŋ meleeŋgi, "Eja iikanoŋ qaa jeŋkeji, moŋnoŋ kambaŋ moŋnoŋ
qaa tania kaaŋa mende jero."
47 Kaeŋ meleeŋgi Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ qisiŋ jeŋ oŋoŋgi,
"Oŋo kaaŋiadeeŋ eŋkalololoŋ meŋ oŋono laligoju me?
48 Galeŋkoŋkoŋ eja nonoonoŋga moŋnoŋ mono ii mende moma laariŋ muro.
Ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) nonoonoŋga moŋnoŋ moŋ uuta iwaanoŋ
baageŋ meleeno me qaago?
49 Kaeŋ qaago totoonto, ejemba tuuŋlelembe Mooseswaa Kana qaa mende moma
kotoŋ Jiisaswaa qaa moma gadokopa qaa laŋ jeŋkejuti, iyoŋoonoŋ qaa seŋa ii
mesaowoŋa! Anutunoŋ mono ii qasuaaŋ oŋono tiwilaawuya."

---

* **7:37:** Lew 23.36 * **7:38:** Eze 47.1; Zek 14.8 * **7:42:** 2 Sml 7.12; Mai 5.2

50 *Kaeŋ jeŋ oŋoŋgi eja qata Nikodeemus wala Jiisaswaanoŋ karo qambaŋmambaŋ
qaa muroti, iinoŋ kaaŋagadeeŋ iyoŋoonoŋga moŋ koloon batugianoŋ rama kokaeŋ
iŋijoro,
51 "Eja moŋnoŋ siŋgisoŋgo anoti, ii mende qisiniŋ jero momago kileŋ gosiniŋ sokonja
me qaago? Mende gosiŋ qaaya eeŋ laŋ jeŋ tegowoŋati eeŋ, mono anono Kana qaanana
qewoŋa me? Ii mende sokombaa."
52 Kaeŋ jero moma kokaeŋ meleema mugi, "Gii kaaŋagadeeŋ Jiisas kaaŋa meleema
Galili qanda ejaga koloojaŋ me? Galili prowinsnoŋga gejatootoo eja moŋ mende
koloowaati, ii mojoŋ. Kaya ii geeŋgo Buŋa Tere weeŋgoŋ kania moŋgama moma
kotowa."
53 Kaeŋ jenoŋkooli ama juma deema mirigianoŋ keŋgi. Kiaŋ.

8

Emba moŋnoŋ serowiliŋ ano mokoloogi.

1 Mirigianoŋ keŋgito, Jiisasnoŋ kema Oil gere baaŋanoŋ uro.
2 Uma eŋ gomaŋ ano umugawodeeŋ mombo eleema jiwowoŋ jigonoŋ uro ejemba
tuuŋ kuuya kaŋ liligoŋ mugi kamaaŋ rama kuma oŋono.
3 Kuma oŋono Kana qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ
emba moŋ wama iwaanoŋ kagi. Emba iinoŋ serowiliŋ mero iikawaajoŋ meŋ
somoŋgogiti, ii wama tuuŋ jaagianoŋ aŋgi.
4 Jaagianoŋ ama Jiisaswaajoŋ jegi, "Boi, emba koi kanoŋ oloŋkalu ama mero mono
iikanondeeŋ mokoloon meŋ kajoŋ.
5 *Mooseswaa Kana qaanoŋ emba kaaŋa ii jamonoŋ giliŋ qeniŋ komuwaatiwaajoŋ
jeŋ kotoŋ nononota eja. Kaeŋ ejato, giinoŋ iwaajoŋ nomaeŋ jewaga?"
6 Kaeŋ jeŋ iikanoŋ mondoŋ Jiisas qaawaa timbinoŋ horoniŋ amamaaro kania
mokoloon qaa jakeyanoŋ ama qewombaajoŋ jegi. Kaeŋ jegi usugoŋ kamaaŋ borianoŋ
tere moŋ namonoŋ ooro.
7 Ooroto, toroqeŋ kaparaŋ koma qisiŋ mugi hak otaama waama dindiŋa nama
kokaeŋ iŋijoro mogi, "Oŋoonoŋga moŋnoŋ siŋgisoŋgo moŋ mende ama laligoji, iinoŋ
mono saanoŋ jamo mutuya meŋ giliŋ qewaa."
8 Kaeŋ iŋijoro mogi mombo usugoŋ kamaaŋ tere mombo namonoŋ ooro.
9 Jiisasnoŋ qaa jeroti, iikanoŋ oŋoma somoŋgoro iyaŋgia siŋgisoŋgogia gamuyawo
aŋgiti, ii Anutunoŋ qendeema iyaŋgiaa uugianoŋ naŋgoŋ jero isiŋosoŋgia qaono.
Iikanoŋ qaono qaa bok naŋgi waŋgianoŋ wala oŋomesaoŋ keno iwaa qereweŋanoŋ
gematanoŋ keno tosaaŋa motomotooŋ yoŋonoŋ kokomomola meŋ kuuya kendaborogi.
Konoganoŋ keno Jiisasnoŋ penjoŋ kuuŋ raro embanoŋ yaŋodeeŋ iwo nano.
10 Jiisasnoŋ otaama waama dindiŋa nama emba ii iima kokaeŋ ijoro, "Emba, gii qaa
jakeyanoŋ ama gombombaajoŋ jejuti, iyoŋonoŋ mono daeŋgeŋ gii geeŋga nii neena
kenju? Yoŋoonoŋga moŋnoŋ nama gii komuwagatiwaa qaaya mende jeŋ tegoja me?"
11 Ijoro moma meleeno, "Oo Poŋ, moŋnoŋ mende jeŋ tegoŋ nonja." Kaeŋ meleeno
ijoro, "Niinoŋ kaaŋagadeeŋ gii mende jeŋ tegoŋ gonjeŋ. Gii mono keteda koi kanaiŋ
siŋgisoŋgo mombo mende ama laligowa." Kiaŋ.

Gomaŋ so ananaa asasaganana ii Jiisas.

12 *Jiisasnoŋ qaa mombo toroqeŋ kokaeŋ iŋijoro mogi, "Niinoŋ ejemba gomaŋa
gomaŋa rama kenjuti, oŋoo asasagagia koloojeŋ. Moŋnoŋ nii notaaŋ kawaati, iinoŋ
mono paŋgamanoŋ umbuqumbulaŋ mende kuuŋ laligowaato, laaligo kotigaa asasaga
iikawaa uutanoŋ laligowaa."
13 *Kaeŋ iŋijoro Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ kokaeŋ ijogi,

* **7:50:** Jon 3.1-2 * **8:5:** Lew 20.10; Dut 22.22-24 * **8:12:** Mat 5.14; Jon 9.5 * **8:13:** Jon 5.31

“Geeŋgodeeŋ kaniaga naŋgoŋ jeŋ asariŋkejaŋi, iikaaŋa ii mende sokonja. Qaago.”
14 Kaeŋ ijogi kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ daakaya kamaaŋ kaweti ano dakanoŋ kema umaŋati, ii modaborojeŋ. Kawaajoŋ neeno kaniana naŋgoŋ jeŋ asariŋkejeŋi, qaa ii mono saanoŋ sokonja. Ii sokonjato, oŋo noo kaniana ii oŋanoŋ mende moma kotoju.
15 Oŋonoŋ ejemba selegia iikayadeeŋ iima iikaaŋa kanoŋ bakasasaŋ gosiŋ oŋoma qaagia tondu jeŋ tegoŋkejuto, niinoŋ ejemba mombaa qaaya mende jeŋ tegoŋkejeŋ.
16 “Nii neenodeeŋ mende laligojento, Ama wasiŋ nono kaweti, iinoŋ mono niwo nano laligojo. Iikawaajoŋ mombaa qaaya jeŋ tegowenagati eeŋ, ii mono dindiŋagadeeŋ gosiŋ soyanoŋ jeŋ tegowenaga.
17 *Woinoŋ qaa moŋ uumotooŋ ama naŋgoŋ jeri kotiiŋkeja. Qaa ii oŋoo Kana qaanoŋ kaaŋagadeeŋ oogita eja.
18 “Niinoŋ neenaa kaniana naŋgoŋ jeŋkejeŋ ano Ama wasiŋ nonoti, iinoŋ kaaŋagadeeŋ noo kaniana naŋgoŋ jeŋkeja. Kawaajoŋ woi koloojo iikanoŋ saanoŋ kotiiŋ sokondaboroja.”
19 Jiisasnoŋ kaeŋ jero moma kokaeŋ qisiŋ mugi, “Goo Maŋga ii dakanoŋ laligoja?” Qisiŋ mugi meleeno, “Oŋo nii ano Maŋna noroo kanianara mende moma laligoju. Oŋo noo kaniana moma kotowuyagati eeŋ, mono noo Maŋna kaaŋagadeeŋ moma mubuyaga.”
20 Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigowaa nanduŋ duŋ kosianoŋ nama ejemba kuma oŋoma qaa ii jero. Ii jeroto, kambaŋanoŋ mende kaŋ kuurotiwaajoŋ ama moŋnoŋ ii mende meŋ somoŋgoro. Kiaŋ.

“Dakanoŋ umaŋati, oŋo iikanoŋ ubombaajoŋ amamaawuya.”

21 Jiisasnoŋ qaa moŋ kokaeŋ toroqeŋ iŋijoro, “Niinoŋ oŋomesaoŋ kema laligowe oŋo nii moŋgama noma laligowuya ano siŋgisoŋgo aŋgiti, iikanoŋ qokotaaŋ nama koomu kombombaŋa komuwu. Iikawaajoŋ dakanoŋ umaŋati, oŋo iikanoŋ ubombaajoŋ amamaawuya.”
22 Juuda jotamemeya yoŋonoŋ ii moma jegi, “Kokaeŋ jeja, ‘Dakanoŋ umaŋati, oŋo iikanoŋ ubombaajoŋ amamaawuya.’ Qaa ii nomaeŋ? Aro aomambaajoŋ jeja me?”
23 Kaeŋ jegi iŋijoro, “Oŋo namo kokawaa toya kolooŋ laligojuto, niinoŋ gomaŋ baloŋ eukawaa buŋaga koloojeŋ. Oŋonoŋ balonoŋ kolooŋ namo kokawaa buŋa kolooŋ laligojuto, niinoŋ waladeeŋ namo koi kanoŋ mende koloowe.
24 Mende kolooŋ laaligowaa kania kambaŋ so laligoŋ koubeti, niinoŋ mono ii koloojeŋ. Noojoŋ kaeŋ mende moma laarijuti eeŋ, mono siŋgisoŋgo aŋgiti, ii mende mesaoŋ iikanoŋ qokotaaŋ nama koomu kombombaŋa komuwuya. Kania iikawaajoŋ ama kokaeŋ iŋijowe moju, ‘Oŋo siŋgisoŋgo aŋgiti, mono iikanoŋ qokotaaŋ nama koomu kombombaŋa komuwuya’. Qaa ii oŋanoŋ.”
25 Qaa ii moma kokaeŋ qisiŋ mugi, “Gii mono moroga koloojaŋ?” Qisiŋ mugi meleeno, “Kaniana iŋisaambe modaborojuti, niinoŋ mono ii koloojeŋ.
26 Niinoŋ oŋoojoŋ qaa mamaga saanoŋ toroqeŋ jewenaga ano siŋgisoŋgo mamaga aŋgiti, iikawaa qaaya saanoŋ jeŋ tegowenagato, wasiŋ nonoti, iinoŋ mono noo wasiwasi Tona hoŋa kolooja. Iinoŋ qaa jero iwaanoŋga moma kouma laligojeŋi, niinoŋ mono qaa ii asuganoŋ jewe gomaŋa gomaŋa yoŋonoŋ momakebuya.”
27 Kaeŋ meleenoto, Amawaajoŋ qaa toroqeŋ jeroti, iyoŋonoŋ ii mende moma asarigi.
28 Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ laaligowaa kania kambaŋ so laligoŋ koubeti, mono ii koloojeŋ. Iikawaa kania ii kanageŋ saanoŋ moma asariwuya. Niinoŋ iwoi moŋ neenaa esunanoŋ me neenaa uunaajoŋ mende amakejento, Amananoŋ qaa kuma noma laligoroti, mono iikawaa so qaa jena koi jeŋkejeŋ. Qaa kota woi iikawaa

* **8:17:** Dut 19.15

kania ii kanageŋ moma asariwuya. Oŋo Siwe gomambaa Eja Hoŋa kosigogi eu uma komuwaati, kambaŋ iikanoŋ ii saanoŋ moma asariwuya.
29 Wasiŋ nonoti, iinoŋ mono niwo nano laligojo. Nanamemeŋ moro sokoma muŋkeji, niinoŋ mono suulaŋ ii amakejeŋ. Kawaajoŋ iinoŋ mende nomesaoro neenodeeŋ mende laligojeŋ."
30 Qaa kaeŋ jerotiwaajoŋ ama ejemba mamaganoŋ uugia meleema Jiisas moma laariŋ mugi. Kiaŋ.

Aabrahambaa gbiliuruta qoloŋmoloŋgoya ano Jiisas.

31 Jiisasnoŋ Juuda ejemba tosianoŋ moma laariŋ mugiti, iyoŋoojoŋ qaa kokaeŋ iŋijoro, "Noo Buŋa qaananoŋ uugianoŋ kemero kanoŋ qokotaaŋ silia qeŋ nanjuti eeŋ, mono oŋanoŋ noo gowokouruna kolooju.
32 Kaeŋ laligoŋ qaa hoŋaa kania moma kotogi Buŋa qaa hoŋanoŋ oŋo bologagiaa kasanoŋga isama oŋono solaŋa (frii) kolooŋ laligowuya."
33 *Kaeŋ jero moma meleema kokaeŋ jegi, "Nono Aabrahambaa gbiliuruta laligoŋ kanageso walaga koloojoŋ. Kawaajoŋa eja moŋnoŋ kasa gbado meŋ nonono laligojoŋiwaajoŋ jejaŋi, ii qaago. Nono mono kambaŋ moŋnoŋ kamaaŋqeqeta kaaŋa mende kolooŋ laligoniŋ. Ano gii nomaembaajoŋ ama kokaeŋ jejaŋ, 'Kasanoŋga isama oŋono solaŋa kolooŋ laligowuya'? Qaa ii mende sokonja."
34 Kaeŋ jegi kokaeŋ meleema oŋono, "Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Siŋgisoŋgo anjuti, kuuya iyoŋonoŋ siŋgisoŋgowaa weleŋqeqe omaya tawagia qaa laligogi iikawaa kasanoŋ kokosiiŋ oŋomakeja.
35 Kokosiiŋ oŋomakejato, weleŋqeqenoŋ toyaa miri uutanoŋ kambaŋ so mende laligoŋ ubaa. Iyaŋaa Merianoŋ saanoŋ mirianoŋ kambaŋ tetegoya qaa laligowaa.
36 "Merianoŋ bologaa kasanoŋga isama oŋono solaŋaniwuti eeŋ, oŋonoŋ mono oŋanoŋ kasa gbadoya qaa solaŋa (frii) kolooŋ laligowuya.
37 Oŋo Aabrahambaa gbiliuruta laligojuti, mojento, bologanoŋ uugia gojonjiwaajoŋ noo Buŋa qaananoŋ qososoniŋ oŋoma kondondoŋgoŋ kamaaŋkeja. Kania kawaajoŋ mono kaparaŋ koma nii nuwombaajoŋ moju.
38 Niinoŋ Amanaa kooroŋanoŋ laligoŋ iwoi iima laligoŋ koubeti, iikawaa qaayaga jeŋkejeŋ. Oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ maŋgianoŋ qaa iŋijoroti, iikawaa so amakeju."
39 Jiisasnoŋ kaeŋ meleema oŋono kokaeŋ jegi moro, "Aabrahamnoŋ mono ananaa asa-ambonana kolooja." Kaeŋ jegi moma jero, "Oŋo Aabrahambaa gbiliuruta koloowuyagati eeŋ, mono iwaanoŋ nanamemeŋ otaagi sokonaga.
40 Iikawaa tania kokaeŋ kolooja: Niinoŋ Anutuwaa jetanoŋga qaa moma iikawaa so qaa oŋabonja ii jewe momakeju. Kambaŋ kokaamba oŋo kaparaŋ koma eja nii nuwombaajoŋ mojuto, Aabrahamnoŋ kaaŋa mende ano.
41 Oŋoaŋgiaa maŋurugiaa nanamemeŋgia iikayadeeŋ otaaŋ laligoju." Kaeŋ jero ijogi, "Serowiliŋ kananoŋ kolooŋ maŋnana qaa (gua mera) mende koloojonto, Maŋnanawo laligojoŋ. Anutu iyaŋa motooŋgonoŋ mono maŋ koma nononja." Kiaŋ.

"Oŋo Kileŋaa Toyaa buŋa kolooju," jero.

42 Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, "Anutunoŋ aŋo maŋ koma oŋonagati eeŋ, niinoŋ iwaanoŋga kamaaŋ koloowetiwaajoŋ mono saanoŋ nii uu jopagoŋ nombuyaga. Neenaa esuŋnoŋ nemuŋ kono mende kolooweto, Anutunoŋ wasiŋ nono kamaaŋ laligojeŋ.
43 Qaa jeŋkejeŋi, ii naambaajoŋ moma asariwombaajoŋ bimooŋkeju? Noo qaananoŋ uugia undeenjiwaajoŋ ii moma kotowombaajoŋ mojogia tiiro zizi togoŋkeju. Kawaajoŋa ii moma asariwombaajoŋ amamaaŋkeju?

---

* **8:33:** Mat 3.9; Luuk 3.8

44 “Mono maŋgia Bologa Toyaa buŋa kolooju. Siiŋgia kombombaŋanoŋ mono maŋgiaa siiŋa bologa otaawutiwaajoŋ eja. Iinoŋ kanakanaiyanoŋga ejemba uŋugi koomu ejaga kolooŋ kouma laligoja. Qaa hoŋanoŋ uutanoŋ mende nanjiwaajoŋ ama qaa hoŋa uuguŋ siliqalu nanja. Qolomoloŋ jeje ejaga kolooŋ qolomoloŋ jejewaa waŋ koloojiwaajoŋ qolomoloŋ jeŋkeji, ii mono aŋaa uutaajoŋ jeŋkeja.

45 “Iinoŋ qolomoloŋ jeŋkejato, niinoŋ qaa hoŋa jeŋkejeŋi, oŋo iikawaajoŋ nii mende moma laariŋ nomakeju.

46 Oŋo kuuyanoŋ noo kaniana kokaeŋ qendeembombaa amamaaŋkeju: Iinoŋ siŋgisoŋgo ano qaayawo laligoja. Kaniana iikaya moŋganjuto, niinoŋ qaa hoŋa jeŋkejeŋi, ii mono naambaajoŋ mende moma laariŋ nonju?

47 “Moŋnoŋ Anutuwaa buŋa kolooji, iinoŋ mono Anutuwaanoŋ qaa geja ama momakeja. Oŋo Anutuwaa buŋa mende koloojutiwaajoŋ ama qaa ii mende moma asariŋkeju.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ iyaŋaajoŋ nomaeŋ jokolooro?

48 Jiisasnoŋ Juuda ejemba yoŋoo kanagia iŋisaano kitia meleema kokaeŋ ijogi, “Gii Samaria prowinswaa siliqalu ejaga koloona omenoŋ uuganoŋ kemero laligojaŋ. Kaeŋ jeniŋ sokonja me qoloŋgojoŋ, ii saanoŋ geeŋgo jena mobоŋ.”

49 Kaeŋ ijogi kokaeŋ meleeno, “Omenoŋ uunanoŋ mende kemero laligojeŋ. Nii Amanagadeeŋ goda qeŋ muŋ laligowe oŋonoŋ kileŋ nii gamu qeŋ nomakeju.

50 Kaeŋ amakejuto, neeno qabuŋanawo koloomambaajoŋ janjariŋ mende riiŋkejeŋ. Motooŋgonoŋ kaaŋ koloomambaajoŋ manjaya qeŋ laligoja. Eja iinoŋ motooŋgo gosiŋ noma ‘sokonjaŋ,’ jeŋ jeŋ tegoŋ nomakeja.

51 Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Moŋnoŋ noo Buŋa qaana teŋ koma otaaŋkeji, iinoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ koomu kotigaa buŋa mende koloowaa.”

52 Kaeŋ meleeno Juuda jotamemeya yoŋonoŋ Jiisas kokaeŋ jegi moro, “Aabraham ano gejatootoo ejemba yoŋonoŋ komugi ano giinoŋ kileŋ kokaeŋ jena sisau kolooja, ‘Moŋnoŋ noo Buŋa qaana teŋ koma otaaŋkeji, iinoŋ kambaŋ moŋnoŋ koomu kotigaa buŋa mende koloowaa.’ Kaeŋ jejaŋiwaajoŋ gii ome moŋnoŋ uuganoŋ kemero laligojaŋ. Ii keteda koi saanoŋ moma asarijoŋ.

53 Nonoo beŋnana Aabraham komuroti, giinoŋ mono ii uuguŋ iwaa somataya koloojaŋ me? Gejatootoo yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ komugi. Gii geeŋgaajoŋ mona uro ‘Somata moroga koloojeŋ?’ jeŋ mojaŋ?”

54 Kaeŋ jegi moma kokaeŋ meleeno, “Neenaajoŋ mobe uro Anutuwaa akadamuya ii neeno buŋa qeŋ aowenagati eeŋ, qabuŋana ii mono kikisi kaaŋa koloonaga. Amananoŋ iyaŋaa akadamuya nonotiwaajoŋ ama qabuŋanawo koloоŋ laligojeŋ. Oŋonoŋ iwaajoŋ ‘Nonoo beŋnana Anutu kolooja,’ jeju.

55 Oŋonoŋ kania ii saanoŋ mende moma kotoŋkejuto, niinoŋ ii saanoŋ moma mujeŋ. ‘Ii mende moma mujeŋ,’ jewenagati eeŋ, mono oŋo kaaŋa tiliqili eja koloowenaga. Nii eja kaaŋa mende koloojento, ii saanoŋ moma mujeŋ ano iwaa qaaya teŋ komakejeŋ.

56 Oŋoo beŋgia Aabrahamnoŋ nii namonoŋ kamaaŋ laligomaŋatiwaajoŋ mamboma kambaŋ ii iimambaajoŋ uu korisoro moma laligoro. Kambaŋ kokaamba Siwenoŋ laligoŋ kotiiro niinoŋ asugiwe noo kambana ii iima kawaajoŋ aisooro.”

57 Kaeŋ meleeno Juuda jotamemeya yoŋonoŋ kokaeŋ jegi moro, “Gbaniga 50 mende uuguŋ iikawaa baatanoŋ laligojaŋ ano ‘Aabraham iibe,’ jena mende sokonja.”

58 Ii moma iŋijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Aabrahamnoŋ mende koloоro niinoŋ mono kambaŋ kanoŋ laligowe.”

59 Kaeŋ jero moma jamonoŋ giliŋ qewombaajoŋ jamo amboraŋgoŋ megito, Jiisasnoŋ asaŋgoŋ jiwowoŋ jigowaa tooŋa mesaoŋ oloŋ koma keno. Kiaŋ.

9

Jiisasnoŋ eja jaagoo moŋ meŋ qeaŋgoro.

1 Jiisasnoŋ toroqeŋ kana kema eja moŋ nemuŋaa goroŋ uutanoŋga jaagoo kolooroti,
ii iiro.
2 Ii iiro gowokourutanoŋ qisiŋ muŋ jegi, “Somatanana, iinoŋ mono morowaa
siŋgisoŋgo-waajoŋ ama jaagoo kaaŋa kolooro? Iyaŋaa siŋgisoŋgowaajoŋa me ne-
muŋmaŋa yoroo siŋgisoŋgowaajoŋa?”
3 Jegi kokaeŋ meleeno, “Aŋo siŋgisoŋgo moŋ mende ano nemuŋmaŋanoŋ siŋgisoŋgo
mende anito, Anutuwaa ku-usuŋanoŋ iwaa laaligoyanoŋ asuganoŋ asugiwaatiwaajoŋ
kaaŋa kolooro.
4 Weeŋ asariŋ ejiwaa so mono wasiŋ nonoti, iwaanoŋ gawoŋ pondaŋ meŋ
laligowoŋa. Gomaŋ tiiwaati, iikanoŋ kuuya gawoŋ mewombaajoŋ amamaawoŋa.
5 *Niinoŋ namonoŋ laligomaŋatiwaa so gomaŋa gomaŋa oŋoo asasagagia kolooŋ
asariŋ laligomaŋa.”
6 Kaeŋ jeŋ balonoŋ sulaaro kemero gbakoŋ meleema eja jaagoowaa jaayanoŋ
timimearo.
7 Timimeaŋ kokaeŋ jeŋ kotoro, “Gii mono Siloam apu aŋgonoŋ kema jaaga
soŋgbambaa.” (Siloam qa ii ananaa qaanoŋ Wasiwasi eja.) Kaeŋ jeŋ kotoro kema jaaya
soŋgbano tooro uuro asariro eleema mirianoŋ karo.
8 Kaeŋ karo alauruta kosianoŋ laligogiti ano tosianoŋ wala nene iwoiwaajoŋ welema
oŋoma laligoro iigiti, iyoŋonoŋ ii iima jegi, “Jaagoo eja nenewaa welema rama
laligoroti, eja iinoŋ me?”
9 Tosianoŋ jegi, “Eja inaa ii.” Tosianoŋ jegi, “Qaago, kaitania ii kaaŋa koloojato, iinoŋ
qaago.” Kaandeeŋ kaaŋ jegi aŋo jero, “Niinoŋ mono iiga koloojeŋ.”
10 Kaeŋ jero kokaeŋ qisigi, “Jaaga mono nomaeŋ ana tooja?”
11 Qisigi kokaeŋ meleema iŋijoro, “Eja qata Jiisas qamakejuti, iinoŋ sulaaro baloŋ
gurujuyanoŋ kemero meleema jaananoŋ timimeaŋ jeŋ kotoŋ kokaeŋ jero, ‘Gii mono
Siloam apu aŋgonoŋ kema jaaga soŋgbambaa.’ Kaeŋ jero apu iikanoŋ kema jaana
soŋgbambe tooro uuwe asariro.”
12 Kaeŋ meleema oŋono kokaeŋ qisigi, “Eja ii dakanoŋ laligoja?” Qisiŋ mugi “Mende
mojeŋ,” jero. Kiaŋ.

Farisii yoŋonoŋ jaaya toorotiwaajoŋ qiqisi aŋgi.

13 Eja jaagoo laligoroti, iinoŋ “Mende mojeŋ,” jero ejembanoŋ ii wama Farisii (Kana
qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋoonoŋ keŋgi.
14 Jiisasnoŋ sulaayanoŋ baloŋ gurujuyawonoŋ meleema jaayanoŋ timimeaŋ
metooroti, ii mono Sabat kendoŋ kambaŋanoŋ mero.
15 Kawaajoŋ Farisii yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ kokaeŋ qisiŋ mugi, “Jaaga mono nomaeŋ
ana tooja?” Qisiŋ mugi kokaeŋ meleema oŋono, “Eja iikanoŋ mono sulaayanoŋ baloŋ
gurujuyawonoŋ meleema jaananoŋ timimearo kema jaasewana soŋgbama jaana uuwe
asarija.”
16 Kaeŋ meleema oŋono Farisii yoŋoonoŋga tosianoŋ jegi, “Eja iikanoŋ Sabat kendoŋ
kotogoji, iikawaajoŋ mono Anutuwaanoŋ ejaga mende kolooja.” Tosianoŋ jegi, “Kaaŋ
qaago! Eja doogoya moŋnoŋ mono nomaeŋ ama aŋgoleto kaaŋa memambaajoŋ
kotiinaga?” Kaaŋ kaaŋ jeŋ iyaŋgia juma deeŋgi.
17 Kaeŋ deema eja jaagoo iikawanoŋ mombo eleema kaŋ jegi, “Jaaga metooroti,
iwaajoŋ mono nomaeŋ jewaga?” Kaeŋ jegi “Gejatootoo ejaga kolooja,” jero.
18 Kaeŋ jero jaaya hoŋaga goorota tooro uuroti, Juuda jotamemeya yoŋonoŋ ii mende
moma laarigi. Mende moma laariŋ uuwoi nama nemuŋmaŋa horoŋ oroŋgi kari.

* **9:5:** Mat 5.14; Jon 8.12

19 Kari kokaeŋ qisiŋ oroŋgi, “Eja koi oroo meragaraga me qaago? ‘Jaagoo kolooro,’
jejaoto, nomaeŋ ama keteda koi jaaya uuŋ iija?”
20 Qisiŋ oroŋgi kokaeŋ meleeni, “Eja koi noroo meranaraga kolooja ano jaagoo
kolooroti, ii saanoŋ mojo.
21 Ii mojoto, nomaeŋ ama keteda koi jaaya tooro uuŋ iiji, ii mende mojo. Moronoŋ
jaaya metooro uuji, noro kaaŋagadeeŋ mende mojo. Kokoga qaago, mono somariiŋ
gowia jorak-aaŋaga ano momakootoyawo kolooja. Kawaajoŋ mono iyaŋaajoŋ qisigi
kaniaya saanoŋ jewaa.”
22 Juuda jotamemeya yoŋoojoŋ toroko moma kaeŋ iŋijori. Yoŋonoŋ batugianoŋ qaa
kokaeŋ somoŋgoŋ uumotooŋgo ama naŋgi, “Moŋnoŋ ‘Jiisas Hamoqeqe Toya Kraist
kolooji,’ kaeŋ jeŋ asugiwaati eeŋ, ii mono qamakooli miri tuuŋ somatanoŋga konjoma
muboŋa.”
23 Qaa kawaajoŋ ama kokaeŋ iŋijori, “Kokoga qaago, ii uugejiawo. Kawaajoŋ mono
iyaŋa qisiŋ mubu.”
24 Kawaajoŋ eja jaagoo laligoroti, ii mombo horogi karo kokaeŋ jegi moro, “Eja ii
siŋgisoŋgo ejaga kolooja, ii mojoŋ. Iikawaajoŋ mono Anutuwaa qabuŋaya mepeseena
akadamuyawo kolooro sokombaa.”
25 Ii moma kokaeŋ meleeno, “Siŋgisoŋgo ejaga kolooja me qaago, niinoŋ ii mende
mojeŋ. Motooŋgo kokaeŋa kaya mojeŋ: Niinoŋ jaagoo laligoweto, keteda koi kanoŋ
saanoŋ uuŋ iijeŋ.”
26 Kaeŋ meleeno kokaeŋ qisiŋ mugi, “Naa iwoiga ama gonja? Jaaga mono nomaeŋ
metooja?”
27 Qisiŋ mugi kokaeŋ meleema oŋono, “Niinoŋ mono meleema oŋonjento, oŋonoŋ
qaa jejeŋati, ii mende mojuya. Naambaajoŋ ii oŋa kosiga mombo jewe mobombaajoŋ
kaparaŋ konju? Oŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ iwaa gowokouruta koloowombaajoŋ
moju me qaago?”
28 Kaeŋ meleema oŋono mepaqepae ama uuqeqe qaa tokoroŋkota kokaeŋ jeŋ
mugi, “Gii mono iwaa gowokoyaga koloojanto, nononoŋ Mooseswaa gowokourutaga
laligojoŋ.
29 Anutunoŋ Mooses Buŋa qaa muroti mojonto, eja iikanoŋ mono iikanoŋa me
kanoŋa kolooroti, ii mende mojoŋ.”
30 Kaeŋ jegi qaa kokaeŋ iŋijoro, “Iinoŋ dakaya kolooroti, oŋo iikawaajoŋ kaaŋiadeeŋ
tompiririŋ ama kiko qejutiwaajoŋ moma waliŋgojeŋ. Oŋanoŋ waliŋgojento, kileŋ noo
jaana metooro saanoŋ uuŋ iijeŋ.
31 Ejemba doogoya yoŋonoŋ Anutu qama kooligi mende moma oŋomakeja, ii mojoŋ.
Ii mojonto, moŋnoŋ Anutu goda qeŋ muŋ uusiiŋa otaaŋkeji, iwaanoŋ qamakooli mono
geja ama momakeja.
32 Moŋ jaagoo kolooro moŋnoŋ kaŋ jaaya metooroti, sundu kaaŋa ii walagadeeŋ
mende moma laligoniŋ. Siwe balonoŋ koloori, kambaŋ iikanoŋa kanaiŋ kouma kete
laligojoŋi, iikanoŋ sundu kaaŋa moŋ mende moniŋ.
33 Anutuwaanoŋga mende kanagati eeŋ, iinoŋ mono iwoi kaaŋa memambaajoŋ
amamaanaga.”
34 Kaeŋ jero moma kokaeŋ jeŋ mugi, “Nemuŋmaŋganoŋ siŋgisoŋgowo laligori gii
siŋgisoŋgo kuuya kawo kolooŋ somariina ano giinoŋ kete nono kuma nonomambaajoŋ
mojaŋ. Ii mende sokonja.” Kaeŋ jeŋ muŋ konjoŋgi seleeŋgeŋ kamaaro. Kiaŋ.

Uuwaa jaanoŋ gooro kematou-kantou ama laaligo.

35 Konjoŋgi seleeŋgeŋ kamaaroti, qaa iikanoŋ Jiisaswaa gejianoŋ kemero moma eja
ii mokoloon kokaeŋ ijoro, “Gii Anutuwaa Meria moma laariŋ mujaŋ me qaago?”

36 Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleema qisiro, “Oo Somatana, eja ii moronoŋ? Ii jena momago
ii saanoŋ moma laariŋ mumaŋa.”
37 Meleeno kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro, “Gii kokaeŋ uuŋ niiba. Giwo qaa jejeŋi, eja ii
mono niinoŋ koloojeŋ.”
38 Ii moma jero, “Oo Poŋ, nii moma laariŋ gonjeŋ.” Kaeŋ jeŋ usugoŋ qama kooliŋ
muro.
39 Jiisasnoŋ jero, “Niinoŋ ejemba gosiŋ qaagia jeŋ tegomambaajoŋ ama kamaaŋ
namonoŋ koloowe. Noojoŋ ama tosianoŋ jaagoo koloojuti, yoŋoo jaagia tooro saanoŋ
uuŋ iima kotowuya. Tosaaŋa jaagia awaa laligojuti, yoŋonoŋ noojoŋ ama bao jaagoo
kolooŋ laligowuya.”
40 Kaeŋ jero Farisii tosianoŋ kosianoŋ iikanoŋ nama qaa ii moma kokaeŋ qisigi,
“Wae! Nono kaaŋiadeeŋ jaagoo ejaga koloojoŋ me? Nonoojoŋa jejaŋ me?”
41 Kaeŋ qisigi kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo ‘Jaagoo koloojoŋ,’ jewuyagati eeŋ, mono
siŋgisoŋgo mende eŋ oŋonagato, kambaŋ kokaamba ‘Saanoŋ iima kotojoŋ,’ kaeŋ
jeŋkejutiwaajoŋ ama siŋgisoŋgogianoŋ mono eŋ aliŋ eŋ oŋombaa.” Kiaŋ.

10

Lama ano galeŋgia awaa.

1 Jiisasnoŋ galeŋ meme qaa kokaeŋ jero, “Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe
mobu: Tosianoŋ lama totoŋ uutanoŋ keubombaajoŋ nagunoŋ qaagoto, sopa waleema
kemejuti, yoŋonoŋ mono kikekakasililiŋ ano yoŋgoro meme ejemba kolooju.
2 Moŋnoŋ nagunoŋ keuji, iinoŋ lama yoŋoo galeŋgia kolooja.
3 Iinoŋ kouro nagu galeŋanoŋ ii iima nagu horoŋ muro kamaaŋ qaro lama yoŋonoŋ
qaa aroya saanoŋ moma kotoŋkeju. Galeŋgianoŋ aŋaa lamauruta oŋooma qagia qama
uŋuano totoŋgia mesaoŋ saanoŋ seleeŋgeŋ kemakeju.
4 “Aŋaanoŋ lamauruta kuuya uŋuano totoŋgia mesaoŋ seleeŋgeŋ keŋgi iinoŋ
jotamemegia koloon wala keno qaa aroya moma kotojutiwaajoŋ gematanoŋ otaaŋ
kemakeju.
5 Iyaŋgiaa galeŋgia saanoŋ otaaŋkejuto, waba moŋnoŋ kaŋ qaro ii mende totooŋ
otaawuya. Waba yoŋoo qaa arogia mende moma kotojutiwaajoŋ mono jiriŋjiriŋ ama
iwaajoŋ keeta togoŋ deembuya.”
6 Jiisasnoŋ qaa aasaŋgoya ii iŋijoroto, qaa iikawaa kania mende moma asariŋ kiko
qegi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ lama galeŋ awaa kolooja.

7 Kiko qegi toroqeŋ yoŋoojoŋ kokaeŋ jero, “Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ
iŋijowe mobu: Niinoŋ lama totombaa naguya koloojeŋ.
8 Noo gemananoŋ tuuŋ galeŋ kuuya wala kagiti, iyoŋonoŋ kike ano yoŋgoro meme
ejembaga koloogi. Kaeŋ koloogitiwaajoŋ lama yoŋonoŋ ii mende moma kotoŋ oŋoma
laligogi.
9 “Niinoŋ motooŋgo lama totombaa naguya koloojeŋ. Daeŋ oŋonoŋ Anutuwo
kotiiŋ laligowombaajoŋ jeŋ niwo qokotaaŋ laligojuti, niinoŋ mono hamo qeŋ oŋombe
letombuya. Kaeŋ kolooŋ lama totoŋ uutanoŋ uma kamaaŋ seleeŋgeŋ kema nene
gomaŋa moriaŋawo mokoloonkebuya.
10 Yoŋgoro meme yoŋonoŋ naambaajoŋ kaŋkeju? Yoŋonoŋ yoŋgoro meŋ nunuŋ
tiwilaaŋ nonombombaajoŋ kaŋkeju. Iwoi morota ambombaajoŋ qaago. Niinoŋ
iikaaŋa mende koloojeŋ. Niinoŋ oŋo laaligo kombombaŋa mokoloon oyaŋboyaŋ
laligowutiwaajoŋ kaŋ laligojeŋ.
11 Niinoŋ lama galeŋ awaa koloojeŋ. Lama galeŋ awaanoŋ mono lamauruta
yoŋoojoŋ ama laaligoya qeleema oŋombaa.

12 Moŋnoŋ lama toya mende koloon tawaya mewutiwaajoŋgadeeŋ kaŋ tondu galeŋ
koma oŋomakeji, ii kokaeŋ: Kasu kawalianoŋ karo iima lama oŋomesaoŋ unjurama
keno kasu kawalianoŋ lama kisiyaeŋ meŋ iŋiŋ unuŋ mendeema oŋombaa.
13 Iinoŋ seleeŋgeŋga kaŋ sewaŋ memewaajoŋadeeŋ 'Lama galeŋ koma oŋomaŋa,' ii
jetanoŋ jeŋ lama oŋoojoŋ majakaka mende moma telambelaŋ qaganoŋ tondu laligoŋ
unjurama kembaa.
14-15 *"Niinoŋ lama galeŋ awaa koloojeŋ. Amananoŋ nii moma nono niinoŋ Amana
moma muŋ laligojeŋ. Iikawaa so niinoŋ neenaa lamauruna moma oŋombe yoŋonoŋ
nii moma nomakeju. Niinoŋ laaligona lamauruna oŋoojoŋ ama qeleema mesaomaŋa.
16 Noonoŋ lama tuuŋ tosia ii kaaŋagadeeŋ koloon laligowuya. Yoŋonoŋ lama
totoŋ kokawaa toya mende laligojuto, kileŋ noo qaa arona momakebuya. Niinoŋ ii
kaaŋagadeeŋ uŋuambe kawaa so kema kaŋkebuya. Kanageŋ tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ
kululuuŋ tuuŋ somata motooŋgo koloogi galeŋ motooŋgonoŋ galeŋ koma oŋono
laligowuya.
17 Amanoŋ kokaembaajoŋa ama nii uutanoŋ jopagoŋ nomakeja: Niinoŋ laaligona
mesaoŋ mombo gbiliŋ laligoŋ umaŋa. Ii Amawaa jaanoŋ sokonja.
18 Laaligona moŋnoŋ mende nuambaato, ii neeno qeleema mesaomaŋa. Amananoŋ
jeŋ kotoŋ nono neeno laaligona qeleema mesaomaŋa ano iikawaa gematanoŋ mombo
gbiliŋ laligoŋ umaŋa. Ku-usuŋ kaaŋa ii noonoŋ eja."
19 Jiisasnoŋ qaa ii jerotiwaajoŋ ama Juuda jotamemeya yoŋoo batugianoŋ ni-
inoŋgiinoŋ mombo kolooro.
20 Yoŋoonoŋga mamaganoŋ kokaeŋ jegi, "Omenoŋ uutanoŋ kemerota laligoŋ kaa-
maa anja. Mono naambaajoŋ qaaya mobonaga? Mono mesaowoŋa."
21 Tosianoŋ jegi, "Qaa kaaŋa ii kokojinjiŋ ejawaa qaa kaaŋa qaago. Omenoŋ mono
jaagoo ejemba yoŋoo jaagia nomaeŋ metoonaga?" Kaeŋ amigi.

Juuda jotamemeya yoŋonoŋ Jiisas gema qegi.

22 Wala eeŋanoŋ jiwowoŋ jigo koma konjoratiŋ naguya horogi. Ii gbani so romoŋgoŋ
kendombaa aisoowombaajoŋ* Jerusalem ajoroogi. Kambaŋ iikanoŋ kaŋ kuuro koŋuru
kambaŋ saŋgoŋaa uutanoŋ laligogi.
23 Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ kiŋ Solomombaa sombeŋ saraŋawo
qagiti, kanoŋ kema liligoro.
24 Kema liligoro Juuda jotamemeya yoŋonoŋ kaŋ liligoŋ muŋ kokaeŋ qisiŋ mugi,
"Kaniaga kolatina mono kambaŋ dawi toroqeŋ mambombom-baajoŋ mojaŋ? Gii
Hamoqeqe Toya koloojaŋ me qaago, ii mono asuganoŋ jena mobоŋ."
25 Kaeŋ jeŋ qisiŋ mugi Jiisasnoŋ kokaeŋ meleema oŋono, "Nii jewe mogito, oŋo noo
qaana ii mende moma laariju. Niinoŋ Amanaa qatanoŋ aŋgoleto amakejeŋi, iikanoŋ
mono kaniana iŋisaama naŋgoŋ qendeema oŋomakeja.
26 Ii naŋgoŋ qendeema oŋomakejato, oŋo noo lama tuuŋ uutanoŋ mende laligojuti-
waajoŋ ama qaana mende moma laariŋkeju.
27 "Niinoŋ lamauruna moma oŋombe yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ noo qaa arona moma
nii notaaŋkeju.
28 Niinoŋ laaligo kombombaŋa oŋombe letoma kambaŋ moŋnoŋ mende totooŋ
tiwilaawuya. Moŋnoŋ moŋ ii noo boronanoŋga mende horoŋ kondeema oŋombaa.
29 Noo Amananoŋ ii noo boronanoŋ oŋoonoti, iinoŋ kuuya uŋuuguŋ uuta kolooja.
Kawaajoŋ kuuyanoŋ ii noo Amanaa borianoŋga horoŋ kondeema oŋombombaajoŋ
amamaawuya.
30 Nii ano Ama noronoŋ mono motooŋgo koloon laligojo."

---

* **10:14-15:** Mat 11.27; Luuk 10.22 * **10:22:** Kendoŋ qata Hanuka ii Disemba 25 kanaiŋ weeŋ 8 kawaa so rama aisoogi. Miri kuuyanoŋ kiwa ootirigi asariro gere seŋa kululuuŋ rii qama korisoro aŋgi.

31 Jiisasnoŋ kaeŋ jero Juuda jotamemeya yoŋonoŋ mombo namonoŋga jamo amboraŋgoŋ iikanoŋ giliŋ qewombaajoŋ aŋgi.
32 Kaeŋ aŋgito, kokaeŋ jeŋ oŋono, “Amanoŋ nemuŋ koma nono aŋgoleto somata mamaga ama mewe iigiti, iyoŋoonoŋga mono naa mombaajoŋa romoŋgoŋ nii jamonoŋ giliŋ nuwombaajoŋ moju?”
33 *Jeŋ oŋono Juuda yoŋonoŋ meleema jegi, “Nononoŋ aŋgoleto somata anatiwaajoŋ ama mende jamonoŋ giliŋ guwombaajoŋ anjonto, Anutu mepaqepae ama mujaŋiwaa iroŋa ama gomboŋa. Gii baloŋ ejaga ano selega eeŋ meŋ uma Anutu kaaŋa koloomambaajoŋ jejaŋ.”
34 *Kaeŋ jegi Jiisasnoŋ meleema oŋono, “Buŋa Terenoŋ Kana qaa moŋ kokaeŋ oogita eja, ‘Anutu niinoŋ jewe: Oŋo mono noo beŋsakoŋuruna kolooju.’
35 Buŋa Terewaa qaa ii mono mende jaŋgoŋ qaombaato, powowoŋ ewaa. Kawaajoŋ Anutunoŋ qaaya ano kaŋ ejemba buŋagiaga kolooroti, Anutunoŋ yoŋoo qagia ‘beŋsakoŋuruna’ kaeŋ qama oŋono.
36 Ejemba omaya kaeŋ qama oŋonoto, Amanoŋ eja meŋ soraiŋ wasiro namonoŋ kamaaroti, oŋonoŋ mono nomaeŋ ama iwaajoŋ kokaeŋ jeju, ‘Gii Anutu mepaqepae ama muŋ laligojaŋ.’ Niinoŋ ‘Anutuwaa meria koloojeŋ,’ qaa kaeŋ jewe oŋonoŋ mono naambaajoŋ ii mogi mende sokonja? Oŋo Anutuwaanoŋ Buŋa qaa ii qeju me?
37 “Gawoŋ meŋkejeŋi, ii iigi Amanaa nanamemembaa so mende amakeji eeŋ, mono mende moma laariŋ nombu.
38 Amanaa nanamemembaa so ama meŋ laligojeŋi eeŋ, kaniana kaaŋ iima mono moma laariŋ nombu. Ii qaanaajoŋ ama mende moma laariwuyagati eeŋ, mono aŋgoletonaajoŋ ama kileŋ moma laariŋ nombuya. Amanoŋ niwo qokotaaŋ nanja ano niinoŋ Amawo qokotaaŋ nanjeŋi, oŋo iikawaa kania moma sorogoŋ asariwuti-waajoŋ koi jejeŋ.”
39 Jiisasnoŋ kaeŋ jero mombo meŋ somoŋgowombaajoŋ mogito, boro baagianoŋga qosoma kamaaŋ keno.
40 *Oŋomesaoŋ Jordan apu gowoya kotoŋ mombo leegeŋ kema Jonoŋ wala oomulu meŋ oŋoma laligoroti, kanoŋ keuma kambaŋ tosaaŋa toroqeŋ iikanoŋ laligoro.
41 Iikanoŋ laligoro ejemba mamaganoŋ iwaanoŋ kouma iima kokaeŋ jegi, “Jonoŋ aŋgoleto motooŋgo moŋ mende meroto, qaa kuuya eja koi kawaajoŋ jeroti, ii mono qaa hoŋa jeŋ laligoro.”
42 Kougiti, iyoŋoonoŋga mamaganoŋ uugia meleema moma laariŋ mugi. Kiaŋ.

11

Jiisaswaa alia Lazarusnoŋ komuro.

1 *Betani taonoŋa eja moŋ qata Lazarus iikanoŋ ji kiro ero. Maria ano Marta daremuŋ yoronoŋ Betani taoŋ iikanoŋ laligori.
2 *Maria iikanoŋ Poŋ apu koowayawonoŋ moriŋ waŋ juyanoŋ kania kereŋ mero. Lazarus ji kiro eroti, ii iwaa naaŋaga.
3 Lazarusnoŋ ji kiro ero naaŋwoitanoŋ buju qaa kokaeŋ ani Jiisaswaanoŋ keno, “Poŋ moba, wombo alaganoŋ mono ji kiro eja.”
4 Buju ii kenoto, Jiisasnoŋ ii moma kokaeŋ jero, “Ji iikanoŋ eja alana komuwaatiwaajoŋ ama mende kolooŋ muro eja. Iikawaajoŋ qaagoto, Anutuwaa Merianoŋ ii meŋ qeaŋgoro ejembanoŋ kania ii iima kotoŋ Anutu mepeseegi qabuŋayanoŋ asariŋ seiro Siwewaa akadamuyawo koloowaa. Ji ii iikawaajoŋ ama kolooŋ muro.”
5 Jiisasnoŋ Marta, iwaa koga ano naaŋgara Lazarus yoŋoojoŋ uuta ero laligoro.

* **10:33:** Lew 24.16 * **10:34:** Ond 82.6 * **10:40:** Jon 1.28 * **11:1:** Luuk 10.38-39 * **11:2:** Jon 12.3

6 Kaeŋ laligoroto, kileŋ jiaa bujuya moma gomaŋ laligoroti, iikanondeeŋ weeŋ woi toroqeŋ laligoro.
7 Ii laligoro kambaŋ ii tegoro gowokouruta yoŋoojoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Anana mono Judia prowinsnoŋ eleema kemboŋa.”
8 Kaeŋ jero meleeŋgi, “Somatanana, Juuda yoŋonoŋ indigeŋ kaparaŋ koma jamonoŋ giliŋ guwombaajoŋ aŋgi. Kawaajoŋ mombo Judia eleema kemambaajoŋ jejaŋi, ii mende sokonja.”
9 Kaeŋ meleeŋgi Jiisasnoŋ qaa kokaeŋ jero, “Weembaa auaya 12 ejuti, moŋnoŋ kawaa asasaganoŋ kana kembaati, ii mono iwoi moŋnoŋ qeŋ mizimizi mende meŋ mubaa. Balombaa asasaganoŋ asariŋ muro saanoŋ iima kembaa.
10 Saanoŋ kembaato, moŋnoŋ kiwaya mende eŋ muro gomantiiŋanoŋ kematou-kantou kembaati, iinoŋ mono kema qeŋ mizimizi mewaa.”
11 Qaa ii jeŋgo kokaeŋ iŋijoro, “Alanana Lazarusnoŋ gaoŋ ejato, niinoŋ kema gaonoŋga mindiiwe waabaa.”
12 Qaa ii moma kokaeŋ jegi moro, “Poŋ, oŋanoŋ gaoŋ eji eeŋ, mono saanoŋ eŋ qeaŋgowaa.”
13 Jiisasnoŋ Lazarus komurotiwaa qaa saaŋa jeroto, gowoko yoŋonoŋ ‘Gaoŋga eja,’ jeroti, iikawaa moma bimbimgoŋ qaa kania mende moma kotogi.
14 Mende moma kotogitiwaajoŋ Jiisasnoŋ asuganoŋ jokoloon jero, “Lazarusnoŋ komurota eja.
15 Niinoŋ iwo mende laligowe komurotiwaajoŋ niinoŋ kema meŋ gbiliwe waaro iigi momalaariŋgianoŋ kotiiwaa. Kaeŋ kolooro oŋoojoŋ aisooŋ oyaŋboyaŋawo moma jejeŋ. Mono waagi iwaanoŋ kemboŋa.”
16 Kaeŋ jokolooro Tomas qata moŋ Sunesune qagiti, iinoŋ gowoko alauruta yoŋoojoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Anana saanoŋ motooŋ iikanoŋ kemboŋa. Kemago iwo komuwoŋa.” Kiaŋ.

Laaligo Toyanoŋ naaŋwoita uugara meŋ saoliro.

17 Lazarusnoŋ komuŋ weeŋ 4 mono qasirinoŋ ero tegoro Jiisasnoŋ kouro bujuya kaeŋ jegi moro.
18 Betani taoŋ ii Jerusalem siti mesaoŋ 3 kilomiita kekeŋaa so kosere ero.
19 Kawaajoŋ Juuda ejemba mamaganoŋ Marta Maria naaŋgara komurotiwaajoŋ ‘Soŋgoŋ iriiboŋa,’ jeŋ kaŋ ragi.
20 Ragi Martanoŋ “Jiisas kaja,” jegi moma miri mesaoŋ kananoŋ kema mokolooroto, Marianoŋ mirinoŋ raro.
21 Kananoŋ mokoloon kokaeŋ ijoro, “Poŋ, gii kokanoŋ laligonagati eeŋ, naaŋnanoŋ mono mende komunaga.
22 Mende komunagato, giinoŋ kambaŋ kokaamba kaaŋiadeeŋ Anutuwaajoŋ iwoi mombaajoŋ qama kooliwaati eeŋ, ii kuuya saanoŋ moma gono mokoloowaga, iikaaŋ mojeŋ.”
23 Qaa ii moma Jiisasnoŋ ijoro, “Goo naaŋganoŋ mono gbiliŋ waabaa.”
24 Ii moma Martanoŋ jero, “Balombaa kambaŋ tetegoyanoŋ koomuya yoŋonoŋ waabuti, iinoŋ mono kambaŋ somata iikanoŋ gbiliŋ waabaati, ii moma yagojeŋ.”
25 Kaeŋ jero Jiisasnoŋ ijoro, “Koomunoŋga waawaataa Toya ii niinoŋ koloojeŋ. Neeno Laaligo kotigaa Toya koloojeŋ. Iikawaajoŋ moŋnoŋ nii moma laariŋ nonji, iinoŋ komuwaato, kileŋ toroqeŋ laligoŋ kotiiŋ laligowaa.
26 Moŋnoŋ moŋ namonoŋ laligoŋ moma laariŋ nombaati eeŋ, iinoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ koomu kom-bombaŋa mende komuwaa. Qaago. Qaa ii moma laarijaŋ me qaago?”

27 Martanoŋ qaa ii moma jero, “Oo Poŋ, ii moma laarijeŋ. Giinoŋ Anutuwaa Meria koloojaŋ. Hamoqeqe Toya Kraist namonoŋ asugiwaatiwaa jegiti, giinoŋ mono ii koloojaŋ. Kaeŋ moma laarijeŋ.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ saaro jauŋanoŋ kamaaro.

28 Martanoŋ qaa kaeŋ jeŋ mirianoŋ eleema kema koga Mariawaajoŋ oloŋ jero goraayanoŋ karo ijoro, “Boinoŋ kaŋ kananoŋ nama goojoŋ endu kema iibagiwaajoŋ jeja.”
29 Kaeŋ jero Marianoŋ qaa ii moma iikanondeeŋ ii mesaoŋ Jiisaswaanoŋ keno.
30 Kenoto, Jiisasnoŋ miri sombenoŋ mende kouro endu Martanoŋ kana somatanoŋ mokoloon iiroti, iikanondeeŋ nano.
31 Juuda ejemba yoŋonoŋ Mariawo miri uutanoŋ uuta meŋ saoliwombaajoŋ ragi Marianoŋ uulaŋawo waama seleeŋgeŋ kamaaŋ keno iima kokaeŋ romoŋgoŋ jegi, “Iinoŋ mono qasirinoŋ kema saabaa.” Kaeŋ jeŋ iwaa gematanoŋ otaaŋ keŋgi.
32 Marianoŋ kema Jiisas nanotinoŋ keuma iima kanianoŋ usugoŋ kamaaŋ kokaeŋ ijoro, “Oo Poŋ, giinoŋ koi laligonagati eeŋ, naaŋnanoŋ mono mende komunaga.”
33 Kaeŋ jeŋ silama qama saaro Juuda ejemba iwo kaŋ naŋgoŋ motooŋ saagiti, Jiisasnoŋ ii iima basusuya kolaano jaaya kaliliŋgoro kana boria jeneŋawo ororo.
34 Jeneŋawo ororo qisiŋ oŋono, “Ii dakanoŋ aŋgi eja?” Qisiŋ oŋono jegi moro, “Poŋ, kokaeŋ kaŋ iiba!”
35 Kaeŋ jegi Jiisasnoŋ saaro.
36 Saaro Juuda ejemba yoŋonoŋ iima jegi, “Yei! Mono aliaajoŋ siiŋ mamaga eŋ muro laligoŋkeja’
37 Kaeŋ jegito, tosianoŋ qaa ii qeŋ kokaeŋ jegi, “Jaagoo ejemba jaagia metooŋ laligoroti eeŋ, mono saanoŋ Lazarus jero mende komunaga me?” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Lazarus meŋ gbiliro koomunoŋga waaro.

38 Kaeŋ tondu jegi Jiisaswaa wosoya mombo popoliiro jaaya kaliliŋgoro qasirinoŋ keno. Qasirinoŋ kema iwoi kokaeŋ iiro: Jamo oota ururooŋ qamoya iikawaa uutanoŋ ama naguya jamo somatanoŋ koma kojaŋgigi raro.
39 Ii iima kokaeŋ jero, “Mono jamo qiziziŋgogi kemba.” Kaeŋ jero eja komurotiwaa naaŋa Marta iinoŋ kokaeŋ ijoro, “Oo Poŋna, weeŋ 4 ejiwaajoŋ mono moroŋawo kolooja.”
40 Jiisasnoŋ ii moma Martawaajoŋ kokaeŋ jero, “Gii moma laariŋ nonagati eeŋ, Anutuwaa ku-usuŋanoŋ akadamuyawo asugiro iinaga. Wala qaa kaeŋ gijowe me qaago?”
41 Kaeŋ jero jamo qiziziŋgogi keno Jiisasnoŋ eu uuro uro kokaeŋ jero, “Ama, gii qamakoolina mojaŋiwaajoŋ ama ‘Keraqeeaŋgo awaa!’ jeŋ gonjeŋ.
42 Gii kambaŋ so qamakoolina momakejaŋi, mojento, giinoŋ wasiŋ nona namonoŋ kamaaweti, ejemba tuuŋ somata liligoŋ noma koi nanjuti, iyoŋonoŋ ii moma moma laariwutiwaajoŋ ama qaa koi jejeŋ.”
43 Kaeŋ jeŋ aroya meŋ waama kotakota qama kokaeŋ jero, “Lazarus, gii mono waama kawa!”
44 Kaeŋ qaro eja koomuya iinoŋ gbiliŋ waama kaaro. Kana boria opo jakaŋa taaŋanoŋ esuuŋ jaasewaŋa sibenoŋ pipiiŋ somoŋgogi ero. Erota waama opo dun-duŋawo karo. Kaeŋ karo Jiisasnoŋ jero, “Mono dunduŋa isaŋgi saanoŋ kemba.” Kiaŋ.

Juuda galeŋ yoŋonoŋ Jiisas komuwaatiwaa aŋgonaŋ aŋgi.
Mat 26.1-5; Maak 14.1-2; Luuk 22.1-2

45 Juuda ejemba Mariawaanoŋ kouma Jiisasnoŋ iwoi ano iigiti, iyoŋoonoŋga mam-aganoŋ uugia meleema Jiisas moma laariŋ mugi.

46 Moma laariŋ mugito, tosianoŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋ-koŋkoŋ) yoŋoonoŋ
kema Jiisasnoŋ iwoi anoti, iikawaa sunduya iŋijogi.
47 Ii iŋijogi jigo gawoŋ galeŋ ano Farisii yoŋonoŋ jigo kaunsol jotamemeya
horoŋ oŋoŋgi ajoroogi kokaeŋ jegi, “Eja iikanoŋ aŋgoleto ku-usuŋawo ambembo
meŋkejiwaajoŋ ii mono nomaeŋ ama muniŋ sokonaga?
48 Kondiaŋgoŋ iwoi moŋ mende ama muniŋ toroqeŋ kaeŋ ama laligowaati eeŋ,
mono ejemba korebore ii moma laariŋ mubuyaga. Kaeŋ aŋgi Rom gawman yoŋoo
iriŋgia soono kaŋ nononana jiwowoŋ jigonana ano ejemba tuuŋ somata koi nunuaŋgi
eeŋ totooŋ laligowombo.”
49 Kaeŋ jeŋ ragi yoŋoonoŋga moŋ qata Kaiafas iinoŋ gbani iikanoŋ jigo gawoŋ galeŋ
waŋa kolooŋ gawoŋ ii meŋ laligoro. Iinoŋ waama gejatootoo qaa kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo
uu momogiaa oota kaaŋiadeeŋ mende tooja.
50 Oŋo qaa koi saanoŋ mende gosiju: Nono ejemba tuuŋ somata korebore tiwilaaniŋ
lombo somata qatawo koloowabo. Kawaajoŋ eja motooŋgonoŋ Juuda tuuŋ somata
nonoo aiseŋnana meŋ dowenana komuro sokombaa.”
51 Iinoŋ qaa ii iyaŋaa aroyanoŋ mende kolooro jeroto, gbani iikanoŋ jigo gawoŋ
galeŋ waŋa laligorotiwaajoŋ ama aŋo qaayaa kania mende moma gejatootoo qaa jero,
“Jiisasnoŋ ejemba tuuŋ somata nonoojoŋ ama komuro sokombaa.” Qaa ii hoŋaga jero.
52 Juuda ejemba tuuŋ somata nonoojoŋadeeŋ mende komuroto, Anutuwaanoŋ
uumeleeŋ kanageso baloŋ so deeŋqeema laligojoŋi, anana kaaŋagadeeŋ mindiriŋ
nonono uumeleeŋ tuuŋ motooŋgo kolooŋ laligowombaajoŋ komuro. Komuwaatiwaa
qaaya ii waladeeŋ jero.
53 Weeŋ iikanondeeŋ kanaiŋ jotamemeya yoŋonoŋ ajoroooŋ kaeŋ amiŋ moma Jiisas
komuwaatiwaa qaaya jeŋ kotiiŋ areŋa aŋgi.
54 Kawaajoŋ Jiisasnoŋ toroqeŋ Juuda yoŋoo batugianoŋ asuganoŋ mende kema kaŋ
laligoro. Kaeŋ qaagoto, oŋomesaoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋaa goraayanoŋ keno. Iikanoŋ
kema taoŋ qata Efraim kanoŋ keuma gowokouruta yoŋowo iyaŋgiodeeŋ laligogi.
55 Juuda nonoonoŋ kiaŋkomu kendonoŋ toriro.* Kawaajoŋ Juuda ejemba mam-
aganoŋ gomaŋ so mirigia mesaoŋ koma konjoratiŋ aowombaajoŋ moma Jerusalem
sitinoŋ ugi.
56 Jiisas moŋgama laligoŋ jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ nama amiŋ moma kokaeŋ
qisiŋ aogi, “Jiisasnoŋ korisoro kendombaajoŋ koi kanaga me qaago? Nomaeŋ moju?”
57 Kaeŋ qisiŋ aogito, jigo gawoŋ galeŋ ano Farisii yoŋonoŋ jeŋkooto qaa kokaeŋ aŋgi
seiro, “Moŋnoŋ Jiisaswaa eŋ raraya iima mobaati, iinoŋ mono nonoonoŋ kaŋ bujuya
jero moma kema meŋ somoŋgowoŋa.” Kiaŋ.

12

Marianoŋ Jiisas kowu uŋkoowayawonoŋ moriro.
Mat 26.6-13; Maak 14.3-9

1 Anutunoŋ wala eeŋanoŋ niniima koboooŋ nunuuguroti, iikawaa kiaŋkomu
kendoŋanoŋ toriŋ weeŋ 6 tegoro kanoŋ kaŋ kuumambaajoŋ ano. Jiisasnoŋ kambaŋ
kanoŋ gomaŋ qata Betani kanoŋ keno. Wala eja qata Lazarus meŋ gbiliro koomunoŋga
waama laligoroti, mono iwaa mirinoŋ keuro.
2 Iikanoŋ keuro Jiisas goda qeŋ mubombaajoŋ miri moŋnoŋ nene ooŋ mozozoŋgogi.
Martanoŋ ooŋ rindeema koma oŋonoto, eja Jiisaswo motooŋ rama nene negiti,
Lazarusnoŋ iyoŋoo batugianoŋ raro.

---

* **11:55:** Kendoŋ qata Kooŋ qaanoŋ Pasowa jeju. Anutunoŋ wala eeŋanoŋ Israel ejemba niniima koboooŋ nunuuguroti, iikawaajoŋ gbani so kambaŋ ama aisooŋkegi. Eksodus 12.15

3 *Kaeŋ ragi Marianoŋ kele kaaro moŋ biŋa 500 gram ii meŋ Jiisaswaanoŋ karo.
Kaaro ii apu uŋkoowagawo hoŋa qata naad sewaŋa uuta somataga iikanoŋ saa
qeqetaga. Iinoŋ ii meŋ kaŋ simiŋ kuma Jiisas kanianoŋ qibibiriŋ moriŋ waŋ juyanoŋ
motoro toboriro. Kaeŋ kolooro miri uutanoŋ ragiti, ii apuwaa moroŋanoŋ pumpuŋgoŋ
sokoma ero mogi.
4 Kaeŋ kolooro Jiisaswaa gowokouruta yoŋoonoŋga moŋ qata Juudas Iskariot,
kanageŋ Jiisas memelolo meroti, eja iikanoŋ qotogoŋ muŋ kokaeŋ jero,
5 “Apu uŋkoowagawo ii mono naambaajoŋ sewaŋa mewutiwaajoŋ mende anja? Yei,
maŋgaa siita! Ii anagati eeŋ, mono weeŋ 300:waa tawaya (Kina 6,000) kawaa so
kitonaga. Ii ejemba wanaya oŋoniŋ sokonaga.”
6 Kaeŋ jeroto, qaa ii ejemba wanaya yoŋoojoŋ majakaka morotiwaajoŋ ama mende
jero. Yoŋoojoŋ ama qaagoto, yoŋgoro meme ejaga laligoŋ kulukululuu moneŋ gesogia
galeŋ kono moneŋ aŋgi kemero iikanoŋa kitia iyaŋaajoŋ meŋ laligoro. Mono kawaajoŋ
ama ii jero.
7 Kaeŋ jero Jiisasnoŋ iŋijoro, “Oŋo emba koi mono mende jeŋ mubu. Niinoŋ komuwe
roŋ koma nombutiwaa kambaŋa torijiwaajoŋ saanoŋ selena apu uŋkoowayawonoŋ
nomorija.
8 Ejemba wanaya ii mono kambaŋ so batugianoŋ laligoŋkejuto, niinoŋ oŋowo
kambaŋa kambaŋa mende laligomaŋa.” Kiaŋ.

Lazarus qewombaa qaa somoŋgoŋ aŋgonaŋ aŋgi.
9 Jiisasnoŋ Betani gomanoŋ laligoroti, ii Juuda ejemba tuuŋ mamaganoŋ moma
kanoŋ kagi. Jiisaswaajoŋgadeeŋ mende kagito, Lazarus koomunoŋga meŋ gbiliro
waaroti, ii motooŋ iibombaajoŋ leelee mujoŋ horoŋ kougi.
10 Kaeŋ kougito, jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ “Lazarus kaaŋagadeeŋ qeniŋ komuwa,”
jeŋ qaa somoŋgogi.
11 Juuda ejemba mamaganoŋ Lazaruswaajoŋ ama Betani kema uugia meleema Jiisas
moma laarigi. Kawaajoŋ qaa kaeŋ somoŋgogi. Kiaŋ.

Jiisas Jerusalem uro mare koŋgi.
Mat 21.1-11; Maak 11.1-11; Luuk 19.28-40
12 Kaeŋ aŋgi eŋ waama iikanoŋ ejemba tuuŋlelembenoŋ kiaŋkomu kendombaajoŋ
Jerusalem sitinoŋ kouma laligogiti, iyoŋonoŋ buju qaa kokaeŋ mogi, “Jiisasnoŋ
Jerusalem kamambaajoŋ kananoŋ kaja.”
13 *Qaa kaeŋ moma tombi boria seŋawo meŋ kananoŋ mokoloon iibombaajoŋ kema
kokaeŋ jeŋ qagi,
“Hoosana! Oowe oowe! Anutu mepeseejoŋ. Pombaa qanoŋ kaji, Anutunoŋ mono
ii kotuegowa! Israel nonoo Kiŋ Poŋnana oowe oowe!”
14 Jiisasnoŋ doŋgi melaa moŋ mokoloon kawaa qaganoŋ uma raro. Ii gejatootoo qaa
moŋ kokaeŋ oogita ejiwaa so kolooro,
15 “Oo Jerusalem ejemba Zaion baaŋa liligoŋ rajuti, oŋo mono mobu, oŋoo Kiŋ
Poŋgianoŋ mono kawaa.
Doŋgi melaawaa qaganoŋ rama kawaa. Kawaajoŋ keegia mono mende mobu.”
16 Jiisaswaa gowokourutanoŋ iwoi kolooroti, iikawaa kania wala mende moma
kotogito, kanageŋ saanoŋ moma asarigi. Jiisasnoŋ Siwenoŋ uma asamararaŋawo
laligoroti, qaa ii kambaŋ iikanoŋ romoŋgoŋ kokaeŋ jegi, “Ahaa! Qaa ii mono
Jiisaswaajoŋa oogita eja ano ejembanoŋ qaa iikawaa so ama mugi hoŋawo kolooro.”
17 Ejemba Jiisaswo Betani laligogiti, iyoŋonoŋ daŋgunu kaaŋa nama bujuya jeŋ seigi.
Jiisasnoŋ Lazarus qaro koomunoŋga gbiliŋ waama qasiriwaa jamo kobaa mesaoŋ
kouro ejemba tuuŋnoŋ iigiti, iyoŋonoŋ Jiisaswaa kania naŋgoŋ jeŋ jeŋ asarigi.

* **12:3:** Luuk 7.37-38; Dut 15.11 * **12:13:** Ond 118.25, 26; Zek 9.9

18 Jiisasnoŋ aŋgoleto ii meroti, qaa ii mogitiwaajoŋ ama ejemba tuuŋ somatanoŋ
luluuma koma horoŋ mubombaajoŋ keŋgi.
19 Kaeŋ keŋgi Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ iyaŋgiodeeŋ amiŋ
moma kokaeŋ jegi, “Mobu. Baloŋa baloŋa ejemba yoŋonoŋ mono luluuma horoŋ iwaa
gematanoŋ kemakeju ano nono qaa gawoŋ iikayadeeŋ meŋ bimbimgoniŋ hoŋa moŋ
mende kolooja.” Kiaŋ.

Griik ejemba tosianoŋ Jiisas moŋgaŋgi.

20 Juuda ejemba kiaŋkomu kendombaajoŋ Jerusalem sitinoŋ uma Anutu waeya meŋ
mepeseegiti, iyoŋoo batugianoŋ Griik ejemba tosaaŋa motooŋ laligogi.
21 Yoŋonoŋ gowoko qata Filip iwaanoŋ kagi. Filipnoŋ Galili prowinswaa taoŋ qata
Betsaida kawaa ejaga laligoro. Griik yoŋonoŋ iwaanoŋ kaŋ qisiŋ kokaeŋ ijogi moro,
“Somatanana, nono aiŋnananoŋ Jiisas iibombaajoŋ mojoŋ.”
22 Kaeŋ ijogi moma Andruuwaanoŋ kema qaa ii ijoro. Jero moma motooŋ kema Jiisas
jeri moro.
23 Qaa ii moma meleema kokaeŋ jero, “Siwewaa asamararaŋanoŋ Siwe gomambaa
Eja Hoŋa iwaanoŋ mombo asugiŋ kotoro asariwaati, iikawaa kambaŋanoŋ mono
torija.
24 Niinoŋ koomunaa sare qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Yagoŋ kota
namonoŋ mende kemeŋ jumbaati eeŋ, mono eeŋ iikayadeeŋ ewaa. Kaeŋ eeŋ ewaato,
kemeŋ jumbaati eeŋ, kuragayanoŋ mono juma ondoŋbondoŋ waaro hoŋa mamaga
sogowaa.
25 *“Kawaa so daeŋ yoŋonoŋ laaligogia iyaŋgiaajoŋ aŋgoŋ koma iyaŋgiaa jaajaa si-
iseweweya qaa laligowombaajoŋ siiŋa momakeji, iyoŋoo laaligogianoŋ mono soowaa.
Kaeŋ soowaato, moŋnoŋ moŋ iyaŋaa laaligoya goragora ama niijegeŋa ama nombaati,
iinoŋ mono laaligo hoŋa ondoŋbondoŋawo mokoloon tetegoya qaa kotiiŋ laligoŋ ubaa.
26 Moŋnoŋ nii weleŋ qeŋ nomambaajoŋ jeji, iinoŋ mono nii notaaŋ laligoro
sokombaa. Welena qeŋkeji, mono nii kema kaŋ laligomaŋati, iikanoŋ kaaŋagadeeŋ
niwo laligowaa. Moŋnoŋ niwo laligoŋ welena qeŋ nomakeji, Amanoŋ mono ii goda
qeŋ muro laligowaa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ komuŋ gbiliwaatiwaa qaa saaŋa jero.

27 Jiisasnoŋ jero, “Wosona keteda koi kouma gojono bana kuuro laligojeŋ. Mono
nomaeŋ jewenaga? Qaa moŋganjeŋ. Oo Ama, gii saanoŋ konjiliŋ aua kambaŋ
kokanoŋa metogoŋ nomba. Kileŋ kokaembaajoŋ kaeŋ mende qama koolimaŋa: Aua
koi kawaa siimboboloya ii mokosiŋgoŋ bosimaŋiwaajoŋ ama geeŋgo qananoŋ anjaŋ.
28 Oo Ama, gii mono geeŋgaa akadamuga ama noma qabuŋaga meŋ somariiwa.”
Kaeŋ qama kooliro Siwenoŋga qaa kokaeŋ kolooro, “Niinoŋ akadamuna ama goma
kanoŋ qabuŋana meŋ somariiwe ano toroqeŋ meŋ somariiwe seiŋ kembaa.”
29 Qaa ii kolooro ejemba tuuŋ naŋgi yoŋonoŋ ii moma jegi, “Pilisik qendaŋ qaja.”
Tosianoŋ jegi, “Siwe gajoba moŋnoŋ iwaajoŋ qaa ijoro otoŋa mojoŋ.”
30 Kaeŋ kaeŋ jegi kokaeŋ iŋijoro, “Otoŋ ii noojoŋ ama mende koloojato, ii oŋoojoŋ
ama kolooja.
31 Kambaŋ kokaamba gomaŋa gomaŋa ejemba nanamemeŋ bologa otaaŋkejuti,
iyoŋoo gosigosi kambaŋgianoŋ mono ba koma oŋonja. Anutunoŋ yoŋoo qaagia
jeŋ tegoŋ iroŋa meleema oŋono qagianoŋ ubaatiwaajoŋ anja. Kambaŋ kokaamba
Anutunoŋ Kileŋaa Poŋa gomaŋ so galeŋ koma oŋomakeji, mono ii konjono seleeŋgeŋ
kamaawaatiwaajoŋ anja.

---

* **12:25:** Mat 10.39; 16.25; Maak 8.35; Luuk 9.24; 17.33

32 Iinoŋ kamaawaato, noojoŋa kokaeŋ koloowaa: Ejembanoŋ balonoŋga noma
kanakeewaŋ kosigogi uma nambe kana kolooro ejemba gomaŋ so horoŋ oŋombe
luluuma noonoŋ kaŋ tuuŋ meŋ nambuya."
33 Ii koomu nomaaŋa komuwaati, iikawaa qaa saaŋa kaeŋ iŋijoro mogi.
34 *Ejemba tuuŋ yoŋonoŋ ii moma kokaeŋ ijogi, "Nono Kana qaa weeŋgoŋ kokaeŋ
mojoŋ, 'Kraistnoŋ mende komuŋ tetegoya qaa laligoŋ uma laligowaa.' Giinoŋ
naambaajoŋa kokaeŋ ninijojaŋ, 'Siwe gomambaa Eja Hoŋa namonoŋga meŋ kosigogi
kanakeewaŋ uma nambaa.' Siwe gomambaa Eja Hoŋa ii moronoŋ?"
35 Ii moma meleema oŋono, "Asasaganoŋ kambaŋ torodaamoŋ mombo batugianoŋ
asariŋ laligowaa. Paŋgamanoŋ qagianoŋ uma turuŋ oŋono kawaa buŋa koloowubotiwaajoŋ mono asasaganoŋ kema kaŋ laligowu. Asasaganoŋ eŋ oŋombaatiwaa so mono
asasaganoŋ laligowuya. Moronoŋ paŋgamanoŋ jibujabu kema kaŋkeji, mono dakanoŋ
keubaati, ii mende moja.
36 Kawaajoŋ asasaganoŋ kambaŋ dawi oŋowo laligowaati, kambaŋ iikanoŋ ii mono
uutanoŋ moma aŋgoŋ koma laligowu. Asasagaa kanageso kolooŋ laligowutiwaajoŋ
mono asasaga ii moma laariŋ laligowu." Jiisasnoŋ qaa kaeŋ jeŋ oŋomesaoŋ asaŋgoŋ
keno. Kiaŋ.

Juuda somata yoŋoo uukotiigianoŋ mende looriro.

37 Jiisasnoŋ aŋgoleto mamaga meŋ laligoro Juuda galeŋ yoŋonoŋ ii jaagianoŋ iigito,
kileŋ ii mende moma laariŋ muŋ silemale laligogi.
38 *Kaeŋ laligogi gejatootoo eja Aisaiawaanoŋ qaa moŋ ii hoŋawo kolooro. Iinoŋ qaa
ii kokaeŋ oorota eja,
"Oo Poŋ, nononoŋ Buŋa qaa jeŋ asariŋ uugia kuuŋ oŋomakejonto, moronoŋ ii
moma laarinaga?
Poŋnoŋ ku-usuŋa ii mono morowaajoŋa isaano moma asariwaa?"
39 Hamoqeqe Toya moma laariŋ mubombaajoŋ bimooŋ amamaagiti, Aisaianoŋ
iikawaa kania moma qaa moŋ waladeeŋ kokaeŋ jeŋ oorota eja,
40 "Iyaŋgiaa jaagianoŋ iwoi iima kania iima kotowubo me uugianoŋ qaa kania
moma asariwubo. Ii moma asariŋ uugia meleembubo.
Uugia meleeŋgi meŋ qeaŋgoŋ oŋomambo. Iinoŋ kaeŋ koloowabotiwaajoŋ ejemba
jaagia meŋ gooŋ uugia gojono laligoju."
41 Jiisasnoŋ Siwewaa asamararanoŋ asariŋ laligoro Aisaianoŋ kaeŋ iima kania jeŋ
asariŋ qaa ii jero.
42 Jotamemeya ano galeŋkoŋkoŋ eja yoŋoonoŋga mamaganoŋ kaaŋagadeeŋ Jiisas
moma laarigito, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ qamakooli miri
tuuŋnoŋga konjoma oŋombubotiwaajoŋ ii asuganoŋ mende jokoloogi.
43 Ejembanoŋ mepeseeŋ oŋombutiwaajoŋ kaparaŋ koŋgito, Anutunoŋ mepeseeŋ
oŋombaatiwaajoŋ ii qemasologeŋ aŋgi. Kiaŋ.

Jiisaswaa qaayanoŋ ejemba gosiŋ qaanana jeŋ tegowaa.

44 Tosianoŋ kaeŋ aŋgito, Jiisasnoŋ qama kokaeŋ jero, "Moŋnoŋ moma laariŋ nonji,
iinoŋ niigadeeŋ mende moma laariŋ nonjato, moronoŋ wasiŋ nonoti, ii kaaŋagadeeŋ
moma laariŋ muja.
45 Moŋnoŋ nii niima mono wasiŋ nonoti, ii kaaŋagadeeŋ iimakeja.
46 Ejemba moŋ nii moma laariŋ nonji, iinoŋ mono paŋgamanoŋ qokotaaŋ
laligowabo. Kawaajoŋ niinoŋ kamaaŋ asugiŋ gomaŋa gomaŋa oŋoo asasagagiaga
kolooweta laligojeŋ.

---

* **12:34:** Ond 110.4; Ais 9.7; Eze 37.25; Dan 7.14 * **12:38:** Ais 53.1; 6.10

47 “Niinoŋ kamaaŋ asugiŋ gomaŋa gomaŋa oŋoo qaagia jeŋ tegomambaajoŋ ama
mende kaweto, ejemba baloŋ so hamo qeŋ oŋombe kambaŋ kokaamba letoma
Siwewaa buŋa koloowuti-waajoŋ ama kaweta laligojeŋ. Kawaajoŋ ejemba noo Buŋa
qaana moma mende teŋ koma otaaŋkejuti eeŋ, niinoŋ iyoŋoo qaagia mende jeŋ
tegomaŋa.
48 Daeŋ yoŋonoŋ jejewili ama noma Buŋa qaana mende moma aŋgoŋ konjuti, iyoŋoo
jeŋ teegogianoŋ mono kokaeŋ koloowaa: Niinoŋ Buŋa qaa jewe mogiti, qaa iikanoŋ
mono kambaŋ somatanoŋ qaagia jeŋ tegoro siimbobolo iikawaa so mobuya.
49 “Kania kokaembaajoŋ kaeŋ koloowaa: Niinoŋ Buŋa qaa jeŋ laligoweti, ii qaa
omaya qaagoto, ii neenaa ainanoŋga mende kolooro jeŋ laligoŋ koube. Kaeŋ qaagoto,
Ama wasiŋ nonoti, ii aŋo qaa je nomaeŋ jemaŋati, iikawaa jeŋ kotoŋ nono jeŋ laligoŋ
koujeŋ.
50 Amawaanoŋ jeŋkooto iikanoŋ mono oŋo laaligo kotakotanoŋ ama oŋomakeja, ii
mojeŋ. Kawaajoŋ Amananoŋ ii jemaŋatiwaajoŋ jeŋ kotoŋ nonoti, mono iikawaa so
Buŋa qaa jeŋkejeŋ.” Kiaŋ.

13

Jiisasnoŋ gowoko yoŋoo kanagia soŋgbano.

1 Kiaŋkomu kendonoŋ* toriro Jiisasnoŋ kania kokaeŋ moma yagoro, ‘Namo mesaoŋ
Amanaanoŋ umambaa kambaŋanoŋ mono torija.’ Kaeŋ moma yagoŋ iyaŋaa alau-
ruta namonoŋ laligogiti, ii uutanoŋ jopagoŋ oŋoma laligoŋ tetegoyanoŋ iikanoŋ
kaaŋagadeeŋ uujopaya ii qendeema oŋono.
2 Komuwaatiwaa kambaŋanoŋ kaŋ kuumambaajoŋ ano kambaŋ moŋnoŋ goman-
tiiŋaa nene newombaajoŋ ajorooŋ motooŋ ragi iwoi kokaeŋ kolooro: Saimon Iskariot-
waa meria qata Juudas ii Satanoŋ sololoodabororo. Jiisas memelolo meŋ mubaatiwaa
qaaya ii saŋe anota uutanoŋ kemero moma raro.
3 Jiisasnoŋ iyaŋaa kania ii kokaeŋ moma kotoro, ‘Amanoŋ iwoi kuuyaa ku-usuŋa ii
noo boronanoŋ ano Anutuwaanoŋga kamaaŋ laligoŋ mombo iwaanoŋ umambaajoŋ
anjeŋ.’
4 Kania kaeŋ moma kotoŋ nene neŋ ragitinoŋga waama malekuya kotogoŋ gawom-
baa opo jokaŋa moŋ meŋ batuyanoŋ kokosiiŋ somoŋgoro.
5 Ii somoŋgoŋ apu juunoŋ molaaro kemero kanaiŋ gowokouruta yoŋoo kana-
gia soŋgbano. Soŋgbandaboroŋ kereŋ jokaŋa (selemooto) batuyanoŋ kokosiiŋ so-
moŋgoroti, iikanoŋ kanagia motoro.
6 Soŋgbama kema Saimon Piitowaa kanianoŋ kouro kokaeŋ ijoro, “Oo Poŋ gii
weleŋqeqe kamaaŋqeqeta qaago. Giinoŋ noo kanana soŋgbana mende sokombaa.”
7 Kaeŋ jero moma kokaeŋ meleeno, “Iwoi keteda koi anjeŋi, giinoŋ iikawaa kania
kambaŋ kokaamba mende moma kotojanto, kanagenoŋ ii saanoŋ moma asariŋ
laligowaga.”
8 Meleeno kokaeŋ kaparaŋ koma jero, “Gii mono noo kanana kambaŋ moŋnoŋ qaago
totooŋ soŋgbambaga.” Kaeŋ jero kokaeŋ ijoro, “Niinoŋ gii mende soŋgbama gomaŋati
eeŋ, gii mono noo gowokona toroqeŋ laligomambaajoŋ amamaawaga.”
9 Kaeŋ ijoro Saimon Piitonoŋ birindiŋ aaruŋ meleeno, “Poŋ, kawaajoŋ gii kanana-
gadeeŋ qaagoto, borona ano waŋna ii motooŋ soŋgbamba.”
10 Kaeŋ meleeno kokaeŋ ijoro, “Moŋnoŋ apu ariŋ karo kania kaaŋiadeeŋ soŋgbaniŋ
jewoŋa qaa tataaŋkota koloowaa. Oŋo kuuya soraaya koloodaborojuto, mo-
tooŋgoyanoŋ soraaya mende kolooja.”

* **13:1:** Anutunoŋ wala eeŋanoŋ Israel ejemba niniima kobooŋ nunuuguroti, kendoŋ iikawaa qata Kooŋ qaanoŋ Pasowa jeju. Eksodus 12.15

11 Moronoŋ memelolo meŋ mumambaajoŋ anoti, Jiisasnoŋ ii moma kawaajoŋ kokaeŋ jero, “Oŋo kuuya soraaya mende kolooju.”
12 *Kanagia soŋgbandaboroŋ malekuya mombo mouma kamaaŋ raro nene negi kokaeŋ qisiŋ oŋoma jero, “Niinoŋ iwoi ama oŋonjeŋi, oŋo iikawaa kania moma asariju me qaago?
13 Oŋo noojoŋ ‘Boi!’ ano ‘Poŋ!’ kaaŋ noomakeju ano niinoŋ ii hoŋa koloojeŋ. Kawaajoŋ ii soyanoŋ jeŋkeju.
14 Niinoŋ oŋoo Poŋ Boigia kolooŋ weleŋqeqe kamaaŋqeqeta sili meŋ kanagia soŋgbanjeŋi eeŋ, oŋonoŋ mono kaaŋiadeeŋ meŋ kamaaŋ aoŋ weleŋqeqe kolooŋ kanagia soŋgbama aoŋ laligogi sokombaa. Ii mono gawoŋgiaga.
15 “Niinoŋ ama qendeema oŋonjeŋi, oŋo mono iikawaa so naŋgoŋ weleŋ qeŋ aoŋ laligowu. Kaeŋ laligowutiwaajoŋ iikawaa silia niinoŋ kete qendeema oŋombe iiju. Ii romoŋgoŋ iikawaa tania otaagi sokombaa.
16 *Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Weleŋqeqenoŋ kamaaŋqeqeta kolooro toyanoŋ uuta kolooja. Gowokonoŋ boiya uuguŋ uuta koloomambaajoŋ amamaawaa. Kaaŋagadeeŋ eja poŋ moŋnoŋ gajobaya wasiro qele kema gawoŋ meŋkeji, iinoŋ mono poŋaa baatanoŋ laligoŋkeja.
17 Oŋo qaa kota ii kete moma kotoju. Kawaajoŋ selememe mesaoŋ alaurugia yoŋoo newo baagianoŋ kema laligowuti eeŋ, niinoŋ mono oŋoojoŋ ‘Iia simbawoŋawo!’ jemaŋa.” Kiaŋ.

Moŋnoŋ memelolo meŋ mubaatiwaa qaa waladeeŋ jero.
Mat 26.20-25; Maak 14.17-21; Luuk 22.21-23

18 *“Qaa jejeŋi, ii mono oŋo kuuya mende uŋuanja. Niinoŋ moroga meweeŋgoŋ uŋuambeti, yoŋoo kaniagia ii saanoŋ moma kotojeŋ. Kaeŋ laligojento, Buŋa Tere moŋ iikanoŋ hoŋawo kolooro sokombaa. Qaa ii kokaeŋ, ‘Moŋnoŋ niwo nene motooŋ nejoti, iinoŋ mono kelebele ama gbakoyanoŋ riitama noma numambaajoŋ jojorija.’†
19 “Nii hoŋa kanageŋ koloowaatiwaa qaayaga wala jejeŋ. Kawaajoŋ hoŋa koloowaati, oŋo kambaŋ iikanoŋ noo kanana moma asariŋ kokaeŋ jewuya, ‘Ahaa! Laaligowaa kania kambaŋ so laligoŋ kouma laligoroti, iinoŋ mono ii kolooja.’ Kaeŋ jeŋ moma laariŋ nombutiwaajoŋ niinoŋ qaa ii waladeeŋ asuganoŋ jewe moju.
20 *“Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Niinoŋ ejemba moŋ wasiwe gawoŋ memambaajoŋ karo moŋnoŋ ii koma horoji, iinoŋ mono nii kaaŋiadeeŋ koma horoŋ nombaa. Kaaŋiadeeŋ nii koma horoŋ nonji, iinoŋ moronoŋ wasiŋ nonoti, mono ii kaaŋagadeeŋ koma horoŋ mubaa.”
21 Jiisasnoŋ qaa kaeŋ jeŋ wosia kouma gojoma jumambaajoŋ ano qaa iŋisaama kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋoonoŋga moŋnoŋ nii memelolo meŋ nombaa.”
22 Kaeŋ iŋijoro gowokourutanoŋ iyaŋgia kuŋkalilin uuŋ aigigiiŋ aŋa aŋa kokaeŋ romoŋgogi, ‘Mono morowaajoŋa jeja?’ Kaeŋ romoŋgoŋ uuwoi tompiririŋ ragi.
23 Tompiririŋ rama nene negi Jiisaswaa wombo gowokoyanoŋ iwaa kooroŋanoŋ raro.
24 Iinoŋ raro Saimon Piitonoŋ waŋanondeeŋ gowoko ii sare ama muŋ kokaeŋ ijoro moro, “Qaa ii morowaajoŋ jeji, ii qisiŋ muŋ jena momaŋ.”
25 Kaeŋ ijoro moma rapiŋgoŋ Jiisaswaa totoyanoŋ naŋgoŋ kokaeŋ qisiro, “Poŋ, eja ii moronoŋ?”

---

* **13:12:** Luuk 22.27 * **13:16:** Mat 10.24; Luuk 6.40; Jon 15.20 * **13:18:** Ond 41.9 † **13:18:** Gbakoyanoŋ riitama noma numambaajoŋ jojorija, qaa ii Israel yoŋoonoŋ sareqaa moŋ. Kania kokaeŋ: Iinoŋ uutanoŋ qetama nonja. * **13:20:** Mat 10.40; Maak 9.37; Luuk 9.48; 10.16

26 Kaeŋ qisiro meleema muro, “Bered kitia qaaŋnoŋ qenduŋgoŋ moŋ mumaŋati, iinoŋ mono ii.” Meleema muŋ bered kitia meŋ qaaŋnoŋ qenduŋgoŋ Juudas muro. Juudaswaa maŋa qata Saimon Iskariot.
27 Bered kitia ii muro Satanoŋ iikanondeeŋ Juudaswaa uutanoŋ kemero. Kawaajoŋ Jiisasnoŋ ii jeŋ kotoŋ muŋ kokaeŋ ijoro, “Iwoi ambagati, ii mono uulaŋawo amba.”
28 Qaa kaeŋ ijoroto, ii naambaajoŋ ijoroti, ii gowoko tosianoŋ motooŋ rama nene negiti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ moŋ mende moma asariro.
29 Gowoko tosianoŋ iikawaajoŋ kokaeŋ romoŋgogi, “Juudasnoŋ moneŋ gesowaa galeŋaga laligoroti, iikawaajoŋ kendoŋ kambaŋanoŋ iwoi amamaawoŋati, ii sewaŋa mewaatiwaajoŋ wasija me ejemba wanaya moneŋ iwoi moŋ meŋ oŋombaatiwaajoŋ jeja.”
30 Juudasnoŋ qaa ii saanoŋ moma asariŋ bered kitia ii meŋ iikanondeeŋ mesaoŋ seleeŋgeŋ keno gomaŋ tiiro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jojopaŋ qaa doŋgoga jeŋ kotoro.
31 Juudasnoŋ mesaoŋ seleeŋgeŋ keno Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Keteda koi Anutunoŋ akadamuya Siwe gomambaa Eja Hoŋa ama tegoŋ muro iinoŋ Anutuwaa qabuŋaya meŋ somariiro asugija.
32 Iinoŋ Anutuwaa qabuŋaya meŋ somariiŋ Anutuwo qokotaaji-waajoŋ Anutunoŋ mono kaaŋiadeeŋ iwaa qabuŋaya meŋ somariiwaa. Ii kambaŋ mende koriro meŋ somariiro asamararaŋanoŋ asugiro laligoŋ ubaa.
33 *“Oo kokouruna, niinoŋ kambaŋ torodaamoŋ mombo oŋowo laligomaŋa. Ii laligoŋ oŋomesaowe kanageŋ moŋgama noma laligowuya. Juuda yoŋoojoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu, ‘Nii gomaŋ kemaŋati, oŋo iikanoŋ kawombaajoŋ amamaawuya.’ Qaa iikayadeeŋ keteda koi oŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ jejeŋ.
34 *“Niinoŋ jojopaŋ qaa gbilia jeŋ kotoŋ oŋonjeŋ: Oŋo mono uugianoŋ jopagoŋ aoŋ laligowu. Niinoŋ jopagoŋ oŋoma laligoweti, oŋo mono iikawaa so jopagoŋ aoŋ laligowu.
35 Batugianoŋ uugianoŋ jopagoŋ aoŋ laligowuti eeŋ, ejemba kuuya yoŋonoŋ iŋiima kaniagia moma kotoŋ kokaeŋ jeŋ laligowuya, ‘Ahaa! Mono Jiisaswaa gowokouruta kolooju.’ ” Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisas qakoombaatiwaa qaa waladeeŋ jero.
Mat 26.31-35; Maak 14.27-31; Luuk 22.31-34
36 Saimon Piitonoŋ Jiisas kokaeŋ qisiŋ muro, “Poŋ, gii daeŋ kembaga?” Qisiŋ muro meleeno, “Nii dakanoŋ kemaŋati, gii iikanoŋ notaaŋ kamambaajoŋ amamaawaga. Kambaŋ kokaamba amamaawagato, kanageŋ ii saanoŋ notaaŋ kawaga.”
37 Meleeno kokaeŋ qisiro, “Poŋ, nii mono naambaajoŋ kambaŋ kokaamba gii gotaaŋ kamambaajoŋ amamaamaŋa? Niinoŋ mono laaligona goojoŋ ama qeleema mesaomaŋa.”
38 Qisiro kokaeŋ meleeno, “Gii hoŋaga laaligoga noojoŋ ama qeleema mesaomambaajoŋ jejaŋ me? Qaa ii jeganondeeŋ jejaŋ. Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ gijowe moba: Kete kurunoŋ qamambaajoŋ dodowiro giinoŋ kambaŋ iikanoŋ qakooma nona indiŋa karooŋ koloowaa.” Kiaŋ.

14

Jiisasnoŋ gowokouruta uluŋkoleŋ meŋ oŋono.
1 “Uugianoŋ mono majakaka qaganoŋ wosobiri mende moma laligowu. Mono Anutu moma laariwu ano nii kaaŋgadeeŋ moma laariŋ noma laligowu.

* **13:33:** Jon 7.34 * **13:34:** Jon 15.12, 17; 1 Jon 3.23; 2 Jon 5

2 Noo Amanaa gomaŋ waŋanoŋ miri uuta seiseiya raja. Ii mende ranagati eeŋ, mono oŋoojoŋ qaa kokaeŋ jewenaga: Niinoŋ mono iikanoŋ uma oŋoo duŋ miri meŋ meagomaŋa.
3 “Niinoŋ wala kema uma oŋoo duŋ mirigia meŋ meagomaŋato, niinoŋ gomaŋ laligomaŋati, oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ niwo iikanoŋ motooŋ laligowombaa siiŋa mojeŋ. Kawaajoŋ niinoŋ mono mombo eleema kaŋ uŋuambe eukanoŋ ubuya.
4 Niinoŋ gomaŋ daeŋgeŋ kemaŋati, oŋonoŋ iikawaa kania moma kotodaboroju.” Kiaŋ.

Amawaanoŋ kekeŋaa kana ii Jiisas.

5 Jiisasnoŋ kaeŋ iŋijoro gowoko qata Tomas iinoŋ kokaeŋ jero, “Oo Poŋ, gii gomaŋ dakanoŋ kembaati, nononoŋ ii mende mojoŋ. Kawaajoŋ iikawaa kania ii mono nomaeŋ moma kotowonaga?”
6 Ii moma kokaeŋ ijoro, “Niinoŋ Kana koloojeŋ. Niinoŋ Qaa hoŋa ano Laaligo kotakota koloojeŋ. Moŋnoŋ Amawaanoŋ keumambaajoŋ moma noonoŋ kawaati eeŋ, iinoŋ mono kana mokoloowaa. Kana morota moŋ mende raja.
7 Oŋonoŋ nii oŋanoŋ moma kotoŋ nombuyagati eeŋ, mono neenaa Amana kaaŋiadeeŋ moma kotoŋ mubuyaga. Oŋonoŋ kambaŋ kokaamba kanaiŋ noo Amana iima modaboroju.”
8 Kaeŋ jero Filipnoŋ kokaeŋ ijoro moro, “Oo Poŋ, gii Ama qendeema nonona nononoŋ ii uuŋ iiniŋ sokoma nonombaa.”
9 Ii moma Jiisasnoŋ ijoro moro, “Oo Filip, nii kambaŋ koriga totooŋ oŋowo pondaŋ laligowego niima kileŋ kanana mende moma kotojaŋ me? Moŋnoŋ nii niima kotoroti, iinoŋ mono Amana kaaŋagadeeŋ iima kotoŋ laligoja. Kawaajoŋ gii mono nomaembaajoŋ Ama qendeema nonona iibombaajoŋ jejaŋ?
10 “Niinoŋ Amawo qokotaaŋ nambe Amanoŋ niwo qokotaaŋ nanji, ii moma laarijaŋ me qaago? Qaa Buŋa jewe momakejuti, niinoŋ qaa ii neenaa uunanoŋga mende meŋ jeŋkejeŋ. Qaago! Gawoŋ meŋkejeŋi, ii kaaŋagadeeŋ Amananoŋ niwo qokotaaŋ nanji, iinoŋ nemuŋ koma nono hoŋa koloonkeja. Kawaajoŋ gawoŋ meŋkejeŋi, ii mono iwaa gawoŋga meŋkejeŋ.
11 “Niinoŋ Amawo qokotaaŋ nambe Amanoŋ niwo qokotaaŋ nanja. Oŋonoŋ mono kaeŋ moma laariŋ nombu. Qaa ii jenanoŋ jewe moma mende moma laariŋ nombuyagati eeŋ, ii mono aŋgoletona iijutiwaajoŋ ama moma laariŋ nombuya.
12 Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Daeŋ yoŋonoŋ nii moma laariŋ nonjuti, yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ nii aŋgoleto meŋ laligoweti, iikayadeeŋ meŋkebuya. Iikaaŋadeeŋ meŋkebuya ano kambaŋ tosaaŋanoŋ niinoŋ meweti, iikawaa soya uuguŋ ii meŋkebuya. Niinoŋ Amawaanoŋ uma laligomaŋatiwaajoŋ ama aŋgoleto uuta somata megi asugiwuya.
13 “Amananoŋ noojoŋ ama qabuŋayawo koloowaatiwaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ ama oŋonoŋ noo qananoŋ naa iwoiwaajoŋ qama kooliwuyati, niinoŋ mono ii amaŋa. Kaeŋ ambego iikanoŋ Amanaa qabuŋaya jegi somariiŋkebaa.
14 Oŋonoŋ iwoi mombaajoŋ noo qananoŋ qama kooliŋ qisiŋ nombuyati eeŋ, niinoŋ mono ii amaŋa.
15 Oŋonoŋ nii uugianoŋ jopagoŋ nomakejuti eeŋ, mono noo jojopaŋ qaana teŋ koma otaaŋ laligowu.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Uŋa Toroya wasimambaajoŋ jeŋ somoŋgoro.

16 “Niinoŋ Ama qama kooliŋ mube iinoŋ nemuŋ koipu Toya moŋ oŋono kamaaŋ noo kitina tetegoya qaa oŋowo laligoŋ ubaa.
17 Nemuŋ koipu Toya ii Uŋa Toroya. Iinoŋ qaa hoŋaa Toya kolooja. Uugia mende meleeŋgiti, iyoŋonoŋ ii mende iima kotoŋ mende moma muju. Kawaajoŋ yoŋonoŋ

ii koma horoŋ muŋ aŋgoŋ kombombaajoŋ amamaaŋkejuto, Uŋa iinoŋ mono oŋowo laligoja ano kanageŋ uugianoŋ kemeŋ oŋowo nambaa. Kawaajoŋ ii wabaga qaagoto, ii saanoŋ moma kotoŋ muju.

18 “Niinoŋ oŋomesaowe guaŋ mera kaaŋa mende koloon laligowu. Nii mono oŋoonoŋ eleema kamaŋa.

19 Kambaŋ torodaamoŋ tegorogo baloŋ ejemba omaya yoŋonoŋ nii mombo mende niima laligowuya. Yoŋonoŋ qaagoto, uugia meleeŋgiti, oŋonoŋ nii saanoŋ niimakebuya. Niinoŋ kotiiŋ laligojeŋiwaajoŋ oŋonoŋ kaaŋiadeeŋ gbiliŋ kotiiŋ laligowuya.

20 Ama, nii ano oŋo, anono motooŋgo koloon laligojoŋ. Niinoŋ Amanawo qokotaaŋ nambe oŋonoŋ niwo qokotaaŋ naŋgi niinoŋ oŋowo qokotaaŋ nanjeŋ. Iikawaa kania ii Uŋa Toroyanoŋ uugianoŋ kemebaatiwaa kambaŋ kanoŋ saanoŋ moma asariwuya.

21 “Moŋnoŋ noonoŋ jojopaŋ qaana kuuya moma aŋgoŋ koma teŋ komakeji, iinoŋ mono uutanoŋ nii jopagoŋ nomakeja. Moŋnoŋ nii jopagoŋ nono noo Amananoŋ mono ii jopagoŋ muŋkeja ano niinoŋ ii jopagoŋ muŋkejeŋ. Niinoŋ ii jopagoŋ kaniana isaambe moma kotowaa.”

22 Jiisasnoŋ kaeŋ jero Juudas Iskariotwaa wakaŋa Juudas iinoŋ kokaeŋ ijoro, “Poŋ, gii nomaembaajoŋ kaniaga nonogadeeŋ ninisaambaga ano ejemba uugia mende meleeŋgiti, yoŋoojoŋ ii kolatiŋ oŋomambaajoŋ jejaŋ?”

23 Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleema muro, “Moŋnoŋ uutanoŋ jopagoŋ nomakeji eeŋ, iinoŋ mono noo Buŋa qaana teŋ koma otaaŋ laligowaa. Kaeŋ laligoro Amananoŋ ii jopagoŋ muro Amawo noronoŋ mono iwaa uutanoŋ kemeŋ pondaŋ iwo motooŋ laligowoŋa.

24 Moŋnoŋ nii uutanoŋ mende jopagoŋ nomakeji eeŋ, ii mono noo Buŋa qaana mende teŋ koma otaaŋ laligowaa. Qaa jewe momakejuti, ii neenaa Buŋaga qaagoto, Ama wasiŋ nonoti, iinoŋ ii nono jeŋkejeŋ.

25 “Niinoŋ qaa kuuya ii oŋowo pondaŋ laligoweti, kambaŋ iikanoŋ kuma oŋoma laligowe.

26 Kaeŋ laligoweto, Amanoŋ Uŋa Toroya noo qananoŋ wasiro kamaaŋ nemuŋ koipu Togia koloon rijojoon oŋomakebaa. Iinoŋ qaa kuuya kuma oŋoma niinoŋ qambaŋmambaŋ qaa kuuya oŋombeti, ii duduuwubotiwaajoŋ koma gbiliŋ oŋomakebaa.

27 “Niinoŋ luae oŋonjeŋ. Neenaa luae soro qaita moŋ ii ambe uugianoŋ ewaa. Balonoŋ ejemba yoŋonoŋ luae qeŋ aoŋkejuti, niinoŋ iikawaa tani kaaŋa mende qeŋ oŋomakejento, ii uuguŋ luae qaita moŋ oŋomakemaŋa. Kawaajoŋ uugianoŋ mono wosobiri qaganoŋ keegia mende moma laligowu.

28 “Niinoŋ qaa kokaeŋ iŋijowe mobu, ‘Niinoŋ oŋomesaoŋ uma laligoŋ mombo oŋoonoŋ eleema kamaŋa.’ Oŋonoŋ uugianoŋ nii hoŋaga jopagoŋ nombuyagati eeŋ, qaa jejeŋi, iikawaajoŋ saanoŋ aisoowuyaga. Amanoŋ noo somatana kolooja. Kawaajoŋ nii ‘Amanaanoŋ umaŋa,’ jejeŋi, oŋonoŋ ii moma saanoŋ uukoisoro mokoloogi sokonaga.

29 Qaa keteda koi jewe mojuti, iikawaa hoŋa era koloowaa. Hoŋa koloowaati, oŋonoŋ kambaŋ iikanoŋ ii saanoŋ romoŋgoŋ moma laariwuya. Kawaajoŋ ii waladeeŋ iŋijowe moju.

30 “Kambana torijiwaajoŋ oŋowo qaa mamaga mombo jemambaajoŋ mende mojeŋ. Kileŋaa Poŋanoŋ gomaŋ so galeŋ koma oŋomakeji, iinoŋ mono kamambaajoŋ jojorija. Iwaa esuŋanoŋ mono haamo mende ama noma kondondoŋgowaa. Noonoŋ kana ii iinoŋ jeŋ kotowaatiwaa so mende eja.

31 Mende ejato, niinoŋ Ama jopagoŋ muŋkejeŋiwaajoŋ iwoi kuuya qaa jeŋ kotoŋ nomakejiwaa so amakejeŋ. Baloŋ ejembanoŋ noo kaniana kaya jeŋ kuma oŋoŋgi moma asariwutiwaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ mono mesaoŋ waama kagi kemboŋa.” Kiaŋ.

15

Jiisasnoŋ wain gere wanjaleya, anono boria koloojoŋ.

1 Jiisasnoŋ gowokouruta ii kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ wain gere hoŋa koloowe noo Maŋnanoŋ wain gawombaa toya kolooja.
2 Niinoŋ gere kaaŋa qa boronawo koloojeŋ. Gere boria kuuya hoŋgia mende mokoloon gorosoŋa koloojuti, Amananoŋ ii kotoŋ giliŋ oŋombaa. Gere boria kuuya noonoŋ ragi hoŋgia koloon elaaŋkejuti, Amananoŋ ii mono koma konjoratiŋ oŋombaa. Nanamemembaa hoŋa somariiŋ qebulugoŋ seiseiyawo koloowuti-waajoŋ mono meŋ solaŋaniŋ oŋombaa.
3 “Oŋo Buŋa qaa iŋijowe iikanoŋ mono meŋ solaŋaniŋ koma konjoratiŋ oŋono soraaya koloon laligoju.
4 Kawaajoŋ oŋonoŋ mono niwo qokotaaŋ nambu. Kaeŋ naŋgi niinoŋ oŋowo namaŋa. Wain boria moŋnoŋ gere batuyanoŋ mende rama tama kamaaji eeŋ, ii mono iyaŋa nemuŋ koma aoŋ hoŋa koloomambaajoŋ amamaawaa. Iikawaa so oŋonoŋ kaaŋiadeeŋ niwo mende qokotaaŋ nanjuti eeŋ, mono oŋoaŋgiodeeŋ nanamemembaa hoŋa eeŋ mokoloowom-baajoŋ amamaawuya.
5 “Nii wain gere koloowe oŋonoŋ iikawaa boria kolooju. Oŋonoŋ nomesaoŋ oŋoaŋgiodeeŋ nama iwoi moŋ ambombaajoŋ amamaa-wuya. Kawaajoŋ moŋnoŋ niwo qokotaaŋ nano niinoŋ iwo qokotaaŋ nambe iinoŋ mono nanamemembaa hoŋa honombonoŋga mende mokoloon laligowaa.
6 Daeŋ yoŋonoŋ niwo mende qokotaaŋ nanjuti eeŋ, wain gere toyanoŋ mono ii gere boria kaaŋa kotoŋ oŋoma giliro seleeŋgeŋ kembuya. Kema sooligi meŋ kululuuŋ gerenoŋ giliro kemeŋ jewuya.
7 “Yoŋonoŋ jewuto, leegeŋ oŋonoŋ mono niwo qokotaaŋ nambu. Kaeŋ naŋgi noo Buŋa qaananoŋ oŋoo uugianoŋ qokotaaŋ nanji eeŋ, oŋonoŋ ii me woi buŋa qeŋ aowombaajoŋ mojuti, ii mono Ama qama kooliŋ mugi oŋombaa.
8 Oŋonoŋ noo gowokouruna koloon naŋgi nanamemeŋgiaa hoŋa honombonoŋga qaa koloon kamaaŋ ragi laligowuya. Kaeŋ meŋ laligowuyatiwaajoŋ Amanaa qatanoŋ mono akadamuyawo koloon ewaa.
9 Amananoŋ nii jopagoŋ noma laligoroti, niinoŋ mono iikawaa so kaaŋgadeeŋ jopagoŋ oŋoma laligowe. Oŋo mono noo uujopa uutanoŋ nambu.
10 Niinoŋ Amanaanoŋ jojopaŋ qaa teŋ koma laligoŋ kouma iwaa uujopa uutanoŋ nanjeŋ. Kawaa so oŋo noonoŋ jojopaŋ qaana meŋ teŋ koma laligowuti eeŋ, mono saanoŋ noo uujopa uutanoŋ naŋgi jopagoŋ oŋoma laligomaŋa.
11 “Niinoŋ uu korisoro oŋoonoŋ ambe kotoŋ uugia saa qeŋ ero honombonoŋa qaa aisooŋ laligowutiwaajoŋ qaa ii iŋijowe moju.
12 *Noonoŋ Kana qaa ii kokaeŋ: Niinoŋ uunanoŋ jopagoŋ oŋoma laligoweti, oŋo mono iikawaa so oŋoaŋgia jopagoŋ aoŋ laligowu.
13 Moŋnoŋ alauruta yoŋoojoŋ ama aŋaa laaligoya togoŋ mesaowaati, iikanoŋ mono uujopa uuta somata kolooja. Moŋnoŋ ii uuguŋ jopagoŋ oŋomambaajoŋ amamaawaa. Uujopa tosaaŋa ii iikawaa kamakamaaya.
14 “Niinoŋ iwoi ambutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋomakejeŋi, oŋonoŋ iikawaa so amakejuti eeŋ, mono noo alauruna kolooju.
15 Weleŋqeqewaa kania kokaeŋ: Galeŋanoŋ gawoŋa nomaeŋ ama meŋkeji, ii weleŋqeqeyanoŋ mende momakeja. Kawaajoŋ oŋoo qagia ‘Weleŋqeqeuruna,’ kaeŋ mende toroqeŋ jeŋ oŋoomaŋato, Amanaanoŋga Buŋa qaa mobeti, ii kuuya mono oŋoojoŋ iŋisaambe moju. Kawaajoŋ qagia ‘Alauruna,’ kaeŋ oŋoombe sokonja.

---

* **15:12:** Jon 13.34; 15.17; 1 Jon 3.23; 2 Jon 5

16 “Oo alauruna, oŋonoŋ nii mende meweeŋgoŋ noŋgito, niinoŋ oŋo meweeŋgoŋ kuuŋ oŋombe nanju. Kawaajoŋ oŋonoŋ liligoŋ kema hoŋa kokaeŋ mokoloonŋ pondaŋ elaagi eŋ uro sokombaa: Noo qana qama iwoi ii me ii kawaajoŋ Ama qama kooliwuti, ii mono oŋono buŋagia koloowaa.
17 Oŋo mono batugianoŋ jopagoŋ aoŋ laligowu. Niinoŋ jojopaŋ qaana kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋonjeŋ.” Kiaŋ.

Uumeleembaa gadokopaya yoŋonoŋ oŋo kazi ama oŋombu.

18 “Balonoŋ uugia mende meleeŋgi yoŋonoŋ kazi ama oŋombuti eeŋ, mono qaa kokaeŋ moma kotowu: Yoŋonoŋ wala nii kaaŋiadeeŋ kazi ama noma laligogi.
19 Oŋo uumeleembaa gadokopa tuuŋnoŋ laligowuyagati eeŋ, tuuŋurugia yoŋonoŋ mono iyaŋgiaa alaurugia uukaleŋ ama oŋombuyaga. Ii ama oŋombuyagato, niinoŋ oŋo meweeŋgoŋ yoŋoo areŋnoŋga uŋuambe morota koloonŋ laligoju. Yoŋoonoŋ nanamemeŋ bologa ii gema qeŋ laligojutiwaajoŋ ama kazi ama oŋomakeju.
20 *“Niinoŋ qaa moŋ kokaeŋ iŋijowe mogiti, ii mono uu wombogianoŋ ama romoŋgowu, ‘Weleŋqeqenoŋ kamaaŋqeqeta kolooro toyanoŋ somataya kolooja. Gowokonoŋ boiya uuguŋ uuta koloomambaajoŋ amamaawaa.’ Kawaa so tosianoŋ nii sisiwerowero ama noma laligoŋ kougiti eeŋ, tosaaŋa yoŋonoŋ mono noo munduŋuruna oŋo kaaŋiadeeŋ sisiwerowero ama oŋoma laligowuya. Yoŋonoŋ noonoŋ Buŋa qaa moma aŋgoŋ koma laligogiti eeŋ, oŋonoŋ noo qaana jeŋ seiŋ laligogi mono kaaŋiadeeŋ saanoŋ moma aŋgoŋ koma laligowuya.
21 Kaeŋ laligowuyato, nii wasiŋ nonoti, iyoŋonoŋ ii mende moma muju. Kawaajoŋ silemale qaganoŋ iwoi kania kania tondu ama oŋombuti, ii mono noo qabuŋanaajoŋ ama kolooŋ oŋombaa.
22 “Niinoŋ yoŋoonoŋ mende kamaaŋ Buŋa qaa iŋijowe mobuyagati eeŋ, iyoŋonoŋ mono siŋgisoŋgogiaa gamuya mende moma laligowuyaga. Kaeŋ eeŋ laligowuyagato, kambaŋ kokaamba siŋgisoŋgogia modaboroŋ koma turuwombaajoŋ amamaawuya. Mondomondo qaagia mono nomaeŋ mokoloowuyaga?
23 Moŋnoŋ nii kazi ama nonji, iinoŋ mono Amana kaaŋiadeeŋ kazi ama muja.
24 Aŋgoleto uuta somata meweti, ii moŋnoŋ moŋ oŋoo batugianoŋ mende meŋ laligoro. Niinoŋ ii mende mewenagati eeŋ, iyoŋonoŋ mono siŋgisoŋgogiaa gamuya ii mende moma laligowuyaga. Tompiririŋ qeŋ laligowuyagato, kambaŋ kokaamba niinoŋ ii mewe iidaboroŋgo kileŋ nii ano Amana kaaŋiadeeŋ eeŋ totooŋ kazi ama noroma laligoju.
25 *“Kaeŋ ama noroma laligogi Buŋa qaa moŋnoŋ hoŋawo kolooro. Moosesnoŋ kana qaa oŋonoti, iikanoŋ qaa ii kokaeŋ oogita eja, ‘Yoŋonoŋ eeŋ toontooŋ kazi ama noma laligogi.’ Qaa iikanoŋ mono hoŋawo kolooro.
26 Niinoŋ Amawaanoŋ uma koipu Toya wasiwe oŋoonoŋ kaŋ uugianoŋ kemeŋ naŋgoŋ oŋombaa. Uŋa Toroya iinoŋ qaa hoŋaa Toya kolooja. Iinoŋ Amawaanoŋga kamaaŋ noo kaniana naŋgoŋ jeŋ asariŋ oŋoma laligowaa.
27 Iinoŋ kaeŋ laligowaa ano oŋonoŋ kaaŋiadeeŋ noo kaniana naŋgoŋ jeŋ asariŋ laligowuya. Niinoŋ kanaiŋ uuwaa qenjaaro gawoŋ meŋ laligoweti, oŋonoŋ mono kanakanaiyanoŋga niwo laligoŋ waagi. Kawaajoŋ oŋo mono ii saanoŋ jeŋ asariŋ laligowu. Kiaŋ.

16

Jiisaswaa gowokouruta manja kigi utama oŋombu.

1 Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ jero, “Oŋo kamaaŋ uŋuro jiŋjauŋ qewubo. Kawaajoŋ niinoŋ qaa ii waladeeŋ jewe moju.

* **15:20:** Mat 10.24; Luuk 6.40; Jon 13.16 * **15:25:** Ond 35.19; 69.4

2 Uugia mende meleeŋgi iyoŋonoŋ mono qamakooli miri tuuŋgianoŋa utama oŋoŋgi seleeŋgeŋ kamaaŋ laligowuya. Kanageŋ kambaŋ moŋ kaŋ kuuwaati, iikanoŋ oŋo noojoŋa ama uŋugi komuwuya. Kaeŋ uŋuŋ kokaeŋ jewuya, 'Iikaaŋa kanoŋ Anutuwaa weleŋa qeniŋ Anutuwaa uutanoŋ qeaŋgoja.' Kuuyanoŋ kaeŋ moma sooŋ jewuya.
3 Yoŋonoŋ Ama ano nii noroo kanianara mende moma asariŋkejutiwaajoŋ ama iikaaŋ ama oŋoma laligowuya.
4 "Kaeŋ tompiririŋ qeŋ laligowuyato, niinoŋ qaa ii waladeeŋ iŋijowe moju. Kawaajoŋ kambaŋ ii kaŋ kuuro qaa iikawaa hoŋa koloowaati, oŋo kambaŋ iikanoŋ saanoŋ kokaeŋ jewuya, 'Kraistnoŋ kokawaa buju qaaya mono waladeeŋ ninijoro moniŋ.' Neeno oŋowo laligowetiwaajoŋ ama qaa ii kambaŋ koriga ero wala mende jewe moma kougi." Kiaŋ.

Uŋa Toroyanoŋ gawoŋa kokaeŋ meŋkeja:

5 "Niinoŋ kambaŋ kokaamba wasiŋ nono kamaaweti, mono iwaanoŋ umambaajoŋ ambe oŋoonoŋga moŋnoŋ moŋ kokaeŋ mende qisiŋ nonja, 'Gii daeŋ kembaga?'
6 Qaa kaeŋ jejeŋi, oŋonoŋ ii moma kawaajoŋ wosobirinoŋ uugia saa qero laligoju.
7 "Kaeŋ laligojuto, kileŋ niinoŋ iikawaa kitia qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Niinoŋ oŋomesaoŋ eleema umaŋati, iikawaa hoŋanoŋ kolooŋ mono kokaeŋ meŋ qeaŋgoŋ oŋombaa: Niinoŋ uma koipu Toya wasiwe oŋoonoŋ kamaaŋ uugianoŋ kemebaa. Niinoŋ mende oŋomesaoŋ ubenagati eeŋ, Toya iinoŋ mono oŋoonoŋ kamaamambaajoŋ amamaanaga.
8 "Koipu Toya iinoŋ kamaaŋ laaligowaa kania kokaeŋ qendeema oŋoma laligowaa: Gomaŋ so siŋgisoŋgogia iŋisaano Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoro solaŋaniwu me uugia mende meleeŋgi qaagia jeŋ tegoŋ ironja meleema oŋombaa. Ejembanoŋ kaniagia kaeŋ iima moma kotowuya.
9 Nii mende moma laariŋ nonjutiwaajoŋ siŋgisoŋgowaa kania iŋisaano moma kotowuya.
10 "Anutuwaanoŋ kana solaŋa ii moma sooŋ noojoŋa qaa laŋ jeŋkeju. Kawaajoŋ iinoŋ noo kaniana iŋisaama qendeema oŋono kokaeŋ moma kotoŋ nombuya: Niinoŋ solaŋa laligoŋ Amanaanoŋ eleema ube nii mombo mende niima laligowuya.
11 Kilegaa Poŋa gomaŋ so galeŋ koma oŋomakejato, Anutunoŋ iwaa qaaya mono jeŋ tegorota gere siawaa Toya koloowaa. Kawaa so kuuya ananaa qaanana kaaŋagadeeŋ jeŋ tegowaa.
12 "Niinoŋ saanoŋ qaa mamaga toroqeŋ jewenagato, ii kambaŋ kokaamba jewe otoŋomboraŋ ama koma gbiliwombaajoŋ amamaawubo.
13 Ii amamaawuboto, qaa hoŋaa Toya, Uŋa Toroya iinoŋ kamaaŋ uugianoŋ kemeŋ qaa saŋe qero mobuya. Ii iyaŋaa uutaajoŋ tondu mende jeŋ laligowaato, Anutuwaanoŋ qaa geja ama moji, iinoŋ mono iikayadeeŋ jeŋkebaa ano kanageŋ iwoi koloowaati, ii waladeeŋ iŋisaama jewaa. Iikawaajoŋ iinoŋ oŋoma qaa hoŋa kuuya iikawaa apu aŋgoŋanoŋ menduŋgoŋ oŋono qaa hoŋaa kaniagadeeŋ riiŋ kembu.
14 "Iinoŋ mono neenaa kowinoŋa qaa meŋ jeŋ asariŋ uu kuuŋ oŋoma laligowaa. Kawaajoŋ mono noo kanana iŋisaano niinoŋ qabuŋanawo koloonkemaŋa.
15 Amanaanoŋ iwoi kuuya eji, ii mono noo boronanoŋ anota eja. Iikawaajoŋ jejeŋ, 'Iinoŋ mono neenaa kowinoŋga qaa meŋ jeŋ asariŋ uugia kuuŋ oŋoma laligowaa.' Qaa ii kiaŋ."

Wosobiri laligogi meleeno uukoisoro mobuya.

16 "Kambaŋ torodaamoŋ tegoro oŋo nii mombo mende niibuya. Kawaa gematanoŋ kambaŋ torodaamoŋ tegorogo mono koloon oŋombe saanoŋ mombo niibu."
17 Kaeŋ jero gowokouruta yoŋoonoŋga tosianoŋ iyaŋgiodeeŋ kokaeŋ amiŋ mogi, "Qaa kokaeŋ jeja, 'Kambaŋ torodaamoŋ tegoro oŋo nii mende niibuya. Kawaa

gematanoŋ kambaŋ torodaamoŋ tegorogo mono koloon oŋombe saanoŋ mombo niibuya,' ano qaa moŋ kokaeŋ jeja, 'Nii Amanaanoŋ umaŋa.' Kaeŋ jero mojoŋi, qaa woi iikawaa kania ii nomaeŋ?"

18 Kaeŋ amiŋ moma qejejaaŋ jegi, "Iinoŋ 'Kambaŋ toroga tegorogo,' jejato, qaa iikawaa kania nomaeŋ? Ii naambaajoŋa jeji, ii mende moma asarijoŋ."

19 Kaeŋ jeŋ qisiŋ mubombaajoŋ mogi Jiisasnoŋ iŋiima kotoŋ kokaeŋ iŋijoro, "Qaa kokaeŋ jejeŋ, 'Kambaŋ torodaamoŋ tegoro oŋo nii mende niibuya. Kawaa gematanoŋ kambaŋ torodaamoŋ tegorogo mono koloon oŋombe saanoŋ mombo niibuya,' Oŋo mono qaa iikawaa kaniaga moŋgama amiŋ moju me?

20 "Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Niinoŋ kembe oŋo jiŋgeŋ qama saabuyato, uugia mende meleeŋgiti, yoŋonoŋ tondu boruŋ meŋ korisoro ama laligowuya. Oŋo wosobiri ama laligowuyato, wosobirigia iikanoŋ mono noojoŋ ama meleema korisoro ama laligowuya.

21 Embanoŋ merabora memambaa kambaŋa kaŋ kuuro masu qero qenjeŋ qaganoŋ merabora mejato, merabora doŋgoga meŋ nama ii iima korisoroyaajoŋ mono siim-boboloya ii duduuŋkeja.

22 Iikawaa so oŋo kaaŋagadeeŋ kambaŋ kokaamba wosobiriwo laligojuto, niinoŋ kanageŋ mombo koloon iŋiibe oŋo saanoŋ uukoisorowo laligowuya. Uukoisorogia ii moŋnoŋ moŋ mende uŋuambaa.

23 "Kambaŋ iikanoŋ iwoi mombaajoŋ nii mende qisiŋ nombuto, qamakooligia Amawaanoŋ aŋgi dindiŋagadeeŋ keno afaaŋgoro laligowuya. Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋo noo qanoŋ iwoi mombaajoŋ Ama qama kooliŋ mubuti eeŋ, iinoŋ ii mono togoŋ oŋombaa.

24 Niwo laligoŋ kagiti, oŋo kambaŋ iikanoŋ iwoi mombaajoŋ noo qananoŋ mende qama kooliŋ laligogi. Mono Ama qama kooliŋ laligowu. Qama kooligi saanoŋ meleema oŋombaa. Ii oŋono korisorogianoŋ koloon seiŋ uugia saa qero laligowuya." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ balombaa nanamemeŋ bologa ii haamo amakeja.

25 "Qaa iŋijowe moma kaŋkejuti, ii qaa seiyawo jewe moma laligogi. Kanageŋ kambaŋ moŋ kaŋ kuuwaati, iikanoŋ qaa saaŋa ii mombo mende qeŋ iŋijowe mobuya. Qaagoto, Amanaa kania ii asuganoŋ jeŋ asariŋ laligomaŋa.

26 Kambaŋ kanoŋ oŋo noo qana qama Ama qama kooliŋ laligowu. Kawaa kania ii kokaeŋ: Oŋo qamakooligia Amawaanoŋ ambombaajoŋ noonoŋ mombo mende kaŋkebuto, oŋoaŋgio Amawaanoŋ dindiŋa qama kooliŋ laligowu. Niinoŋ oŋoo je meŋ Amawaa mende qama koolimaŋa.

27 "Amanoŋ aŋo uutanoŋ jopagoŋ oŋoma qamakooligia kokaembaajoŋa moma laligowaa: Niinoŋ Anutuwaanoŋga kamaaweti, oŋo noo kanana kaeŋ moma laariŋ pondaŋ uugianoŋ jopagoŋ noma laligoŋ kougi kana kaeŋ kolooro qamakooligia moma laligowaa.

28 Niinoŋ Ama mesaoŋ namonoŋ kamaaŋ laligoŋ namo mesaoŋ mombo eleema Amanaanoŋ umaŋa."

29 Kaeŋ jero gowokourutanoŋ jegi, "Moba, qaa kete koi jejaŋi, ii saaŋa mende qeŋ jejaŋ. Ii mono asuganoŋgadeeŋ jena saanoŋ moma asarijoŋ.

30 Nono kete kaniaga kokaeŋ moma yagojoŋ: Giinoŋ mono geeŋgodeeŋ iwoi kuuya moma tegona moŋnoŋ moŋ qisiŋ kuma gombaatiwaajoŋ mende amamaajaŋ. Kawaajoŋ gii Anutuwaanoŋga kamaanati, nono ii moma laarijoŋ."

31 Kaeŋ jegi Jiisasnoŋ meleema jero, "Kete saanoŋ moma laariŋ nonjuto,

32 mobu, kambaŋ tania moŋ kawaa ano iikanoŋ mono jaasewaŋ qeŋ nagunoŋ nanja. Kambaŋ iikanoŋ kaŋ kuuro oŋonoŋ toroko moma nomesaoŋ deeŋqeeŋgi neenodeeŋ laligomaŋa. Kileŋ neenodeeŋ totomiŋ mende laligomaŋato, Amananoŋ

niwo laligowaa. Amanoŋ niwo laligowaatiwaajoŋ ama neenodeeŋ totooŋkota mende laligomaŋa.
33 Oŋonoŋ toroqeŋ balonoŋ laligoŋ kakasililiŋ qaganoŋ laligowuyato, niwo qokotaaŋ luaenoŋ laligowutiwaajoŋ moma qaa konoga koi jewe moju. Qaagadeeŋ mende jejento, niinoŋ balombaa nanamemeŋ bologa ii mono haamo ama waajambaraŋa kundaborowe kamaaro. Iikawaajoŋ mono qaqabuŋabuŋagiawo satiiŋ laligowu." Kiaŋ.

17

Jiisasnoŋ iyaŋaajoŋ Ama qama kooliro.

1-2 Jiisasnoŋ qaa kaeŋ jeŋ tegoŋ Siwenoŋ baageŋ uuro uro kokaeŋ qama kooliro, "Amana, giinoŋ gomaŋ so ejemba kuuya Meraga noo baananoŋ ama oŋona ku-usuŋ qaganoŋ Poŋ koma oŋonjeŋ. Ejembanoŋ Meraga noo qaana saanoŋ mende gema qeŋ uuguŋ laligowuya. Giinoŋ ejemba batugianoŋga tosaaŋa metogoŋ noo boronanoŋ oŋooma kokaeŋ jeŋ kotoŋ nona, 'Gii mono ii kuuya kuma oŋona laaligo kombombaŋa mokolooŋ laligowu.' Gawoŋ ii medaborowe Meraganoŋ qabuŋaga meŋ somariiwaati-waajoŋ mono akadamuga nomba. Noo kambana ii keteda koi kaŋ kuuro nama kaeŋ qama koolijeŋ.
3 "Laaligo kotigaa kania ii kokaeŋ: Giinoŋ motooŋgo Anutu hoŋa koloojaŋ ano eja Jiisas Kraist nii wasiŋ nona kamaaweti, ejembanoŋ anaraa kanianara kaeŋ moma kotowuya. Laaligo kombombaŋa kaeŋ mokoloowuya.
4 Gawoŋ noma 'Mewa,' jeŋ jeŋ kotoŋ nonati, niinoŋ ii teŋ koma meŋ laligoŋ meto-gojeŋ. Akadamugawo laligoŋ qabuŋaga namonoŋ iŋisaama jeŋ seiwe akadamuyawo kolooro.
5 "Oo Ama, niinoŋ baloŋ mende kolooro Siwe gomanoŋ kanoŋ goo kooroŋganoŋ asamararambo asariŋ laligowe. Asamararaŋ iikayadeeŋ mono kete koi mombo ama nona asugiŋ kotoŋ nono mombo goo kooroŋganoŋ asamararambo asariŋ laligomaŋ." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋoojoŋ ama qama kooliro.

6 "Oo Amana, giinoŋ baloŋ ejemba tosaaŋa gosiŋ noo boronanoŋ ama oŋonati, niinoŋ goo qabuŋaga ii yoŋoojoŋ iŋisaama qendeema laligowe. Yoŋonoŋ goo buŋaga koloogi giinoŋ ii noo boronanoŋ ama oŋona yoŋonoŋ goo Buŋa qaaga ii moma aŋgoŋ koma laligoju.
7 Giinoŋ iwoi nonagi, ii kuuya goonoŋga kaŋkeji, iyoŋonoŋ ii kambaŋ kokaamba mono moma kotoju.
8 Giinoŋ qaa Buŋa nonati, niinoŋ ii gowokouruna kuma oŋombe moma aŋgoŋ koma laligoju. Nii gomesaoŋ namonoŋ kamaaweti, iyoŋonoŋ ii oŋanoŋ moma yagoju. Giinoŋ wasiŋ nona asugiweti, iyoŋonoŋ ii kaaŋagadeeŋ moma laariju.
9 "Nii yoŋoojoŋ ama qama kooliŋ gonjeŋ. Uumeleembaa ejemba motoya yoŋoojoŋ mende qama koolijento, kanageso noo boronanoŋ ama oŋona uugia meleema goo buŋa koloojuti, mono iyoŋoojoŋ ama qama kooliŋ gonjeŋ.
10 Ejemba kuuya noo buŋa koloojuti, iyoŋonoŋ mono goo buŋa kolooju ano ejemba goo buŋa koloojuti, iyoŋonoŋ mono noo buŋa kaaŋagadeeŋ kolooju. Neenaa akadamuna ama oŋombe iikawaa qaganoŋ nama nanamemeŋgia aŋgi noo qabuŋananoŋ somariiŋ seiŋkebaa.
11 Nii namonoŋ laaligona tegoro goonoŋ koumambaajoŋ anjento, iyoŋonoŋ toroqeŋ namonoŋ laligowuya. Oo Ama Toroya, giinoŋ qaga nona iikawaa esuŋanoŋ mono sopa somoŋgoŋ oŋona mende jumbu. Anoro motooŋgo koloon laligojoti, iyoŋonoŋ iikawaa so motooŋgo koloon laligowu-tiwaajoŋ qama koolijeŋ.

12 *“Niinoŋ yoŋowo namonoŋ laligoŋ koubeti, kambaŋ iikanoŋ qabuŋaga nona
iikanoŋ sopa somoŋgoŋ oŋoma laligowe. Buŋa Terewaa qaa moŋnoŋ hoŋawo
koloowaatiwaajoŋ eja motooŋgonoŋ sooŋ gere siawaa buŋa kooloŋ siimbobolo moma
laligowaa. Niinoŋ galeŋ koma oŋombetiwaajoŋ yoŋoonoŋga tosianoŋ mende jiŋjauŋ
ama soogi.
13 Tosianoŋ mende soogito, niinoŋ keteda koi namonoŋ laligoŋ goonoŋ kamambaa-
joŋ kaŋ qaa koi jejeŋ: Noo uukori-soronanoŋ mono yoŋoonoŋ kotoro megi uugia saa
qero aisooŋ laligowuya. Kaeŋ koloowaatiwaajoŋ qama koolijeŋ.
14 Niinoŋ goo Buŋa qaa kuma oŋombe moma laligoju. Niinoŋ balombaa nanamemeŋ
bologa ii mende otaaŋkejeŋi, iyoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ ii mende otaaŋ gema
qeŋkeju. Iikawaajoŋ namonoŋ uugia mende meleeŋgiti, yoŋonoŋ kazi ama oŋomakeju.
15 “Niinoŋ namonoŋga uŋuamambaajoŋ mende qisiŋ gonjento, Kileŋaa Toyaanoŋga
aŋgoŋ koma sopa somoŋgoŋ oŋoma laligo-wagatiwaajoŋ qama koolijeŋ.
16 Niinoŋ balombaa nanamemeŋ bologa gema qeŋ ii mende otaawe yoŋonoŋ
kaaŋagadeeŋ ii gema qeŋ mende otaaŋkeju.
17 Qaa hoŋa iikanoŋ mono meŋ soraiŋ oŋono laligowu. Goo Buŋa qaaganoŋ mono
qaa hoŋa toontooŋ kolooja.
18 Giinoŋ wasiŋ nona baloŋ ejemba batugianoŋ kamaaŋ gawoŋ meŋ laligoweti,
niinoŋ kaaŋiadeeŋ ii wasiŋ oŋombe baloŋ ejemba yoŋoo batugianoŋ deema kembuya.
19 Oo Amana, iyoŋonoŋ qaa hoŋaa so laaligogia kuuya togoŋ gombutiwaajoŋ ama
ilaaŋ oŋoma neenaa laaligona kuuya togoŋ gonjeŋ.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ uumeleeŋ ejemba kuuya ananaajoŋ qama kooliro.

20 “Oo Amana, niinoŋ gowokouruna yoŋoojoŋadeeŋ ama mende qama koolijento,
Buŋa qaa jeŋ seigi ejemba moma laariŋ nombuti, iyoŋoojoŋ ama kaaŋagadeeŋ qama
koolijeŋ.
21 Ama giinoŋ niwo qokotaaŋ nana niinoŋ kaaŋagadeeŋ giwo qokotaaŋ nanjeŋ.
Iikawaa so yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ anarawo qokotaaŋ nambutiwaajoŋ mojeŋ. Geeŋgo
wasiŋ nona kamaaweti, namo ejembanoŋ ii moma laariwutiwaajoŋ ama yoŋonoŋ
korebore motooŋgo kooloŋ laligowutiwaajoŋ qama koolijeŋ.
22 Anara motooŋgo kooloŋ laligojoti, iyoŋonoŋ kaaŋiadeeŋ motooŋgo kooloŋ
laligowutiwaajoŋ ama akadamuga ama nonati, niinoŋ ii iyoŋoojoŋ ama
oŋondaborowe.
23 “Niinoŋ iyoŋowo qokotaaŋ nambe giinoŋ niwo qokotaaŋ nanjaŋ. Iikawaa so
yoŋonoŋ qaagia jeŋ somoŋgoŋ aoŋ motooŋgo kooloŋ laligowutiwaajoŋ qama koolijeŋ.
Motooŋgo kooloŋ naŋgi baloŋ ejembanoŋ kaniana kokaeŋ moma asariwuya: Giinoŋ
jopagoŋ noma laligonati, iikawaa so ii kaaŋagadeeŋ jopagoŋ oŋoma laligoŋ nii wasiŋ
nona kamaawe.
24 “Oo Amana, giinoŋ namo mende mokoloonati, waladeeŋ kambaŋ iikanoŋ
uuganoŋ jopagoŋ noma asamararaŋ ama nona laligoŋ koube. Kanageŋ alauruna
nonati, niinoŋ iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ asamararaŋ ii iibutiwaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ
niinoŋ gomaŋ laligo-maŋati, yoŋonoŋ kanoŋ niwo motooŋ laligowutiwaajoŋ siiŋa
mojeŋ.
25 “Oo Ama solaŋa, baloŋ ejemba uugia mende meleeŋgiti, yoŋonoŋ gii mende moma
kotoŋ goma laligoŋ kougito, niinoŋ gii saanoŋgadeeŋ moma kotoŋ gonjeŋ. Geeŋgo
wasiŋ nonati, noo uumeleeŋ alaurunanoŋ ii modaboroju.
26 Niinoŋ goo qaga ii jeŋ asariŋ oŋombe moma laligogi. Giinoŋ uuganoŋ jopagoŋ
noma laligonati, uujopa iikanoŋ uugianoŋ ero mogi niinoŋ yoŋowo qokotaaŋ nambe
laligowutiwaajoŋ mono toroqeŋ qaga jeŋ asariŋ oŋoma laligomaŋa.” Kiaŋ.

* **17:12:** Ond 41.9; Jon 13.18

18

Jiisas meŋ somoŋgogi.
Mat 26.47-56; Maak 14.43-50; Luuk 22.47-53

1 Jiisasnoŋ qaa ii jedaboroŋ gowokouruta uŋuano siti mesaoŋ kemeŋ apu qata Kidron
kotoŋ leegeŋ keuma urukisi moŋ eroti, iikanoŋ keŋgi.
2 Jiisas ano iwaa gowokouruta yoŋonoŋ suulaŋ iikanoŋ ajoroon laligoŋkegi. Kawaa-
joŋ Juudas memelolo meŋ mumambaajoŋ anoti, iinoŋ kaaŋagadeeŋ urukisi ii saanoŋ
moro.
3 Jigo gawoŋ galeŋ ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ jiwowoŋ
jigowaa kiropo galeŋ (sikiriti) tosaaŋa wasiŋ oŋoŋgi Juudasnoŋ ii ano gawmambaa
manjaqeqe eja tuuŋ moŋ uŋuano motooŋ kagi. Yoŋonoŋ kiwa lambe ano tiwo wasagia
meŋ kaŋ urukisinoŋ kougi.
4 Kougi Jiisasnoŋ iwoi kuuya kaeŋ kolooŋ mubaati, ii saanoŋ morotiwaajoŋ ama
waama asuganoŋ kaŋ kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Oŋo morowaajoŋa moŋganju?”
5 Qisiŋ oŋono kokaeŋ meleeŋgi, “Nono Jiisas Nazaret toya ii moŋganjoŋ.” Meleeŋgi
kokaeŋ iŋijoro, “Nii kiaŋ koi.” Juudas memelolo meme eja iinoŋ kaaŋagadeeŋ yoŋowo
nano.
6 “Nii kiaŋ koi.” Jiisasnoŋ qaa kaeŋ iŋijoro gemagema kema namonoŋ tama kamaaŋ
uŋuro.
7 Kaeŋ aŋgi mombo qisiŋ oŋono, “Oŋo mono morowaajoŋ moŋganju?” Qisiŋ oŋono
jegi, “Nono Jiisas Nazaret toya iiga moŋganjoŋ.”
8 Kaeŋ jegi meleeno, “Nii kiaŋ koi, iŋijowe mojuya. Oŋo niiga moŋgama nonjuti eeŋ,
mono eja koi saanoŋ oŋomesaogi kembu.”
9 Wala qama kooliŋ gowokouruta yoŋoojoŋ qaa moŋ kokaeŋ iŋijoro, “Ejemba noo
boronanoŋ ama oŋona laligojuti, niinoŋ ii kalaŋ koma oŋoma laligowe yoŋoonoŋga
moŋnoŋ moŋ mende sooŋ aliro.” Qaa iikanoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ Jiisasnoŋ
jotamemeya yoŋoojoŋ qaa kaeŋ jero.
10 Kaeŋ jero Saimon Piitonoŋ manjawaa soo somata meŋ laligoroti, iinoŋ ii
kopiŋanoŋga horoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋaa weleŋ ejia qeŋ gejia dindiŋaageŋ kotogoro
kamaaro. Weleŋqeqe eja ii qata Malkus.
11 *Kaaŋ ano Jiisasnoŋ Piito kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro, “Gii manjawaa soo somata
ii mono mombo ana kopiŋganoŋ kemeba. Amananoŋ siimbobolowaa qambi apu
kokoŋawo noo buŋa qeroti, ii saanoŋ moma mokosiŋgoŋ wambusooŋ qemaŋa.” Kiaŋ.

Jiisas kuugi Anaswaa jaanoŋ nano.
12 Kawali galeŋgianoŋ jero manjaqeqe eja tuuŋ ano Juuda yoŋoo nagu galeŋ (sikiriti)
yoŋonoŋ Jiisas meŋ somoŋgogi.
13 Somoŋgoŋ wama wala jigo gawoŋ galeŋ qata Anas iwaa mirinoŋ keŋgi. Anaswaa
qegaya qata Kaiafas iinoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa koloon gbani iikanoŋ gawoŋ ii meŋ
laligoro.
14 *Kaiafasnoŋ wala Juuda ejemba yoŋoojoŋ qambaŋmambaŋ qaa kokaeŋ jero,
“Ejemba tuuŋ kuuya alidaborowombotiwaajoŋ eja motooŋgonoŋ nonoojoŋ ama
komuro sokombaa.” Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisas kanaiŋ qakoono.
Mat 26.69-70; Maak 14.66-68; Luuk 22.55-57
15 Jiisas meŋ keŋgi Saimon Piito ano gowoko alia moŋ yoronoŋ gemagianoŋ keni.
Kema alia iikanoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa moma murotiwaajoŋ ama saanoŋ afaaŋkota
Jiisas otaaŋ jiŋkaroŋ miri sopa uutanoŋ kemero.

* **18:11:** Mat 26.39; Maak 14.36; Luuk 22.42 * **18:14:** Jon 11.49-50

16 Iinoŋ kemeroto, Piitonoŋ sopa seleeŋgeŋ nagunoŋ nano. Kaeŋ nano gowoko
alianoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa moma muroti, iinoŋ seleeŋgeŋ kemeŋ nagu galeŋ emba
iwo qaa ijoro nagu hororo Piito wama sopa uutanoŋ kemeri.
17 Kemebotiwaajoŋ ani iikanoŋ weleŋqeqe emba sopa naguya galeŋ konoti, iinoŋ Pi-
ito iima kokaeŋ qisiŋ muro, “Gii oŋanoŋ kaaŋagadeeŋ eja iikawaa gowoko yoŋoonoŋga
moŋ koloojaŋ me?” Kaeŋ qisiŋ muro moma “Nii qaago!” jero.
18 Weleŋ eja ano nagu galeŋ (sikiriti) yoŋonoŋ saŋgoŋaajoŋ ama gere aŋgi jeŋ
ururoŋgoŋ ero konama naŋgi. Kaeŋ naŋgi Piitonoŋ kaaŋagadeeŋ yoŋoo batugianoŋ
kema gere konama nano. Kiaŋ.

Jigo gawoŋ galeŋ waŋanoŋ Jiisas qisiŋ muro.
Mat 26.59-66; Maak 14.55-64; Luuk 22.66-71

19 Jigo gawoŋ galeŋ waŋa Anas iinoŋ Jiisas qisiŋ muŋ kokaeŋ jero, “Gii ejemba
nomaeŋ kuma oŋoma gowokouruga moro moro uŋuama laligoŋkejaŋ?”
20 Kaeŋ jero kokaeŋ meleema muro, “Nii kambaŋ so asuganoŋ ejembaya ejembaya
kuma oŋoma laligowe. Juuda kanageso kuuya nononoŋ jiwowoŋ jigonoŋ uma
qamakooli mirinana so ajorooŋkejoŋi, nii mono iikanoŋ nama kuma oŋoma laligowe.
Buŋa qaa aasaŋgoya moŋ mende jewe.
21 Niinoŋ qaa nomaeŋ ejemba kuma oŋoma laligoweti, naambaajoŋ nii iikaeŋ qisiŋ
nonjaŋ? Niinoŋ qaa jewe ejemba moma laligogiti, iyoŋonoŋ mono qaanaa kota
modaboroju. Kawaajoŋ ii qisiŋ oŋona sokombaa.”
22 Kaeŋ meleema muroto, jigowaa kiropo galeŋ (sikiriti) moŋnoŋ kosianoŋ nama
Jiisas uruŋanoŋ qetaaliŋ jero, “Jigo gawoŋ galeŋ waŋanoŋ qisiŋ gono gii qaa silia kaaŋa
mono naambaajoŋ meleema mujaŋ? Godaqeqega qaa.”
23 Kaeŋ jero kokaeŋ meleema muro, “Qaa bologaga jewenagati, ii nisaana sokom-
baato, qaa hoŋa jejeŋi eeŋ, mono naambaajoŋ nii eeŋ nujaŋ?”
24 Kaeŋ meleema muro Anasnoŋ Jiisas wasiŋ jero gbadoya kaaŋiadeeŋ borianoŋ raro
wama jigo gawoŋ galeŋ waŋa Kaiafas iwaanoŋ keŋgi. Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisas qakoono indiŋ woi karooŋ kolooro.
Mat 26.71-75; Maak 14.69-72; Luuk 22.58-62

25 Saimon Piitonoŋ gere konama nano tosianoŋ qisiŋ kokaeŋ ijogi, “Gii oŋanoŋ
kaaŋagadeeŋ iwaa gowokouruta yoŋoonoŋga moŋ koloojaŋ me qaago?” Kaeŋ ijogi
qakooma “Nii qaago!” jero.
26 Piitonoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋaa weleŋ ejia qeŋ gejia kotegoro kamaaroti, iwaa
tinitosaya weleŋqeqe alia moŋnoŋ ii moma qisiŋ ijoro, “Oo gii mono urukisinoŋ iwo
motooŋ laligori giijeŋa me nomaeŋ?”
27 Kaeŋ ijoro Piitonoŋ mombo qakoono kambaŋ iikanondeeŋ kurunoŋ kanaiŋ qaro
moro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gawana Pailotwaa jaanoŋ nano.
Mat 27.1-2, 11-14; Maak 15.1-5; Luuk 23.1-5

28 Gomaŋ ano umugawodeeŋ Jiisas Kaiafaswaa mirinoŋga wama kamaaŋ Room
gawanawaa jiŋkaroŋ mirinoŋ keŋgi. Juuda yoŋonoŋ uugia tiloon kokojinjiŋ
koloowombotiwaajoŋ majakaka moma kokaeŋ jegi,* “Kiaŋkomu kendombaa lama
newombaajoŋ amamaa-wombo.” Kaeŋ jeŋ moma bimooŋ gawanawaa jiŋkaroŋ miri
uutanoŋ mende ugi.

* **18:28:** Room gawman yoŋoojoŋ Juuda yoŋonoŋ kokaeŋ moma laarigi: Nono Room yoŋoo jiŋkaroŋ mirinoŋ
uniŋ uunana tilooro esuŋnana kamaaro kokojinjinanawo kolooŋ kiaŋkomu kendombaa lama toroya newombaajoŋ
amamaawoŋa. Kawaajoŋ sombenoŋ seleeŋgeŋ laligogi.

29 Kawaajoŋ gawana Pailotnoŋ seleeŋgeŋ kamaaŋ iŋiima kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Eja
koi kanoŋ mono naa qinjitaga ano qaa jeŋ muŋ wama kaju?”
30 Qisiŋ oŋono meleeŋgi, “Eja iikanoŋ kikekakasililiŋ me bologa meme eja moŋ
mende koloonagati eeŋ, nononoŋ mono eeŋ toontooŋ ii wama goonoŋ mende
kawonaga.”
31 Kaeŋ meleeŋgi Pailotnoŋ iŋijoro, “Oŋo mono oŋoaŋgio qaa jakeyanoŋ ama muŋ
Kana qaagiaa so gosiŋ qaaya jeŋ tegowu.” Kaeŋ iŋijoro moma ijogi, “Nononoŋ eja moŋ
komuwaatiwaa qaaya jeŋ tegowombaajoŋ soŋgo ero amamaajoŋ.”
32 *Juuda yoŋonoŋ kaeŋ ijogi Jiisas aŋo koomu nomaaŋa komuwaatiwaa qaaya ii
iŋisaama jeroti, iikaaŋa kanoŋ hoŋawo kolooro.
33 Pailotnoŋ Juuda yoŋoo qaagia moma mombo jiŋkaroŋ miri uutanoŋ uma Jiisas
oono karo kokaeŋ qisiŋ muro, “Gii Juuda yoŋoonoŋ kiŋ poŋgiaga koloojaŋ me qaago?”
34 Kaeŋ qisiŋ muro meleema kokaeŋ qisiro, “Qaa ii mono geeŋgaa uuganoŋga jejaŋ
me tosianoŋ noojoŋa qaa kaeŋ jeŋ jeganoŋ aŋgi jejaŋ?”
35 Kaeŋ qisiro Pailotnoŋ meleeno, “Yei! Nii Juuda ejaga kolooŋ Juuda oŋoo qaagia
naŋgoŋkejeŋ me? Qaago totooŋ! Nii Room gawana laligowe geeŋgaa ejembauruga ano
jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ mono guama kaŋ noo boronoŋ ama gonju. Giinoŋ mono naa
iwoiga ana?”
36 Kaeŋ meleeno jero, “Noo bentotonaa kania ii baloŋ kokoinoŋ mende eja.
Niinoŋ balombaa kiŋ-totoŋ mombaa kiŋ poŋa koloowenagati eeŋ, noo kerasuru-
urunanoŋ mono saanoŋ waama noojoŋ ama manja qewuyaga. Manja qeŋ niinoŋ
Juuda jotamemeya yoŋoo borogianoŋ kememambotiwaajoŋ kaparaŋ koma manja
qegi nombombaajoŋ amamaawuyaga. Ii amamaawuyagato, noo kiŋ-totonaa kania
ii gomaŋ moŋgeŋ eja. Nii baloŋ eja poŋ mende koloojeŋ.”
37 Qaa ii jero Jiisas kokaeŋ qisiŋ muro, “Gii kileŋ eja poŋ qaita moŋ koloojaŋi, ii
oŋanoŋ me qaago?” Kaeŋ qisiŋ muro meleeno, “Nii eja poŋ qaita moŋ koloojeŋi, ii
geeŋgo jejaŋ. Niinoŋ qaa hoŋa naŋgoŋ jeŋ asarimambaajoŋ ama namonoŋ kamaaŋ
asugiwe. Kuuya yoŋonoŋ qaa hoŋaa leegeŋa laligojuti, iyoŋonoŋ mono noo qaana geja
ama momakeju.”

Jiisas komuwaatiwaajoŋ jeŋ tegogi.
Mat 27.15-31; Maak 15.6-20; Luuk 23.13-25

38 Kaeŋ meleeno Pailotnoŋ mepaqepae ama qisiro, “Qaa hoŋa ii mono naama?”
Kaeŋ qisiŋ mombo Juuda yoŋoonoŋ kemeŋ atapanoŋ nama kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ
eja iikawaa qinjita moŋgama moŋ mende mokoloojeŋ.
39 “Moŋ mende mokoloojento, noo nanamemena moŋ kokaeŋ ero moju: Gbani
so kiaŋkomu kendoŋ kambaŋanoŋ kapuare mirinoŋga eja motooŋgo oŋoojoŋ isambe
kamaaŋkeji, ii moju. Kawaajoŋ Juuda oŋoo kiŋ poŋgia saanoŋ oŋoojoŋ isambe
kamaanaga me qaago? Kawaajoŋ oŋo siiŋgianoŋ nomaeŋ moju?”
40 Kaeŋ iŋijoro meleema kokaeŋ qagi, “Qaago, ii qaagoto, Barabas isana nonoonoŋ
kamaawa!” Kaeŋ qagito, Barabas iinoŋ kikekakasililiŋ ejaga kolooŋ manja kareŋ moŋ
qegiti, iikawaa waŋ kolooro. Kiaŋ.

19

Pailotnoŋ Jiisas maripoonoŋ komuwaa jeŋ jeŋ tegoro.

1 Silama qagi Pailotnoŋ Jiisas wama kema jero manjaqeqe eja yoŋonoŋ ooli waaya-
wonoŋ molaaŋkota ootigi.

* **18:32:** Jon 3.14; 12.32

2 Manjaqeqe eja yoŋonoŋ taluŋgoŋ mepaqepae kokaeŋ ama mugi: yoŋonoŋ Jiisas
qeŋ kasa waayawo meŋ pipiiŋ ila meagoŋ waŋanoŋ koŋgi kemero maleku osoga
nezoŋgbalawo ii koma mugi kemero.
3 Kaeŋ ama kosia-noŋ areŋgoŋ nama jegi, “Oowe oowe! Juuda yoŋoo Kiŋ Poŋgia,
oowe!” Kaeŋ jeŋ uruŋanoŋ mamaga qetaaligi.
4 Kaeŋ mepaqepae ama mugi Pailotnoŋ mombo seleeŋgeŋ kemeŋ kokaeŋ iŋijoro,
“Mobu! Niinoŋ eja ii gosiŋ qinjita moŋ mende mokoloojeŋ. Kawaajoŋ ii mombo wama
oŋoo jaagianoŋ kamaawe kania kaeŋ moma kotoŋ iibuya.”
5 Kaeŋ iŋijoro Jiisasnoŋ kamaaŋ atapaŋanoŋ nano kokaeŋ iigi: Tosianoŋ kasa
waawonoŋ ila pipiiŋ waŋanoŋ koma maleku osoga nezoŋgbalayawo koma mugi nano
Pailotnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Mono eja hoŋa koi iibu!”
6 Kaeŋ iŋijoro jigo gawoŋ galeŋ ano nagu galeŋ (sikiriti) yoŋonoŋ ii iima qaa
wowombo qama jegi, “Maripoonoŋ qegi komuwa. Maripoonoŋ qegi komuwa.” Kaeŋ
jegi Pailotnoŋ jegianoŋ meŋ kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ qinjita moŋ mende mokoloojeŋ.
Kawaajoŋ oŋo mono oŋoaŋgiodeeŋ ii meŋ maripoonoŋ qegi komunaga.”
7 Juuda jotamemeya yoŋonoŋ qaa ii moma kaparaŋ koma kokaeŋ jegi, “Nonoonoŋ
Kana qaa eja. Qaa iikawaa so gosiniŋ komuwaatiwaa so kolooja. Iyaŋa meŋ
uma ‘Anutuwaa meria koloojeŋ,’ jeŋkeja. Kawaajoŋ mono koomuwaa buŋa kolooro
sokombaa.”
8 Kaeŋ kaparaŋ koma jegi Pailotnoŋ moma bomboŋgaoya waaro jeneŋa ororo toroko
moro.
9 Kaeŋ moma Jiisas wama mombo jiŋkaroŋ miri uutanoŋ uma kokaeŋ qisiŋ muro,
“Gii daakaya?” Qisiŋ muroto, iinoŋ kitia moŋ mende meleema qaaya bogoro nano.
10 Qaaya bogoro nano kokaeŋ ijoro, “Gii noonoŋ qaa kitia moŋ meleembaga me
qaago? Niinoŋ jeŋ tegowe isama gombuya me maripoonoŋ gugi komuwaga. Iikawaa
ku-usuŋa ii noonoŋ eja. Kawaa kania mojaŋ me qaago?”
11 Kaeŋ jero moma kokaeŋ meleema muro, “Moŋnoŋ eukanoŋa ku-usuŋ mende
ama gonoti eeŋ, gii mono eja omaya laligoŋ iwoi ama nomambaajoŋ amamaanaga.
Kawaajoŋ eja moŋ moronoŋ nii goo boronoŋ noonji, iwaa siŋgisoŋgoyanoŋ mono
goonoŋ qinji uuguŋ somata kolooja.”
12 Kaeŋ meleema murotiwaajoŋ ama Pailotnoŋ Jiisas isano kamaawaatiwaa ka-
paraŋ kono. Kaeŋ kaparaŋ konoto, Juuda yoŋonoŋ qa gigilaaŋ kokaeŋ jegi, “Aisna
kamaawaati eeŋ, mono Siisa-kimbaa alia mende toroqeŋ kolooŋ laligowa. Moŋnoŋ
neenaajoŋ moro uro ‘Kiŋ poŋ koloojeŋ’ jeji, iinoŋ mono Siisa-kiŋ tuarenjeŋ ama muja.”
13 Kaeŋ jegi qaa ii moma jeŋ kotoro Jiisas wama seleeŋgeŋ kamaagi. Kamaagi
gawana Pailotnoŋ jake moŋ jamonoŋ ama tamboŋgi eroti, iikanoŋ uma qaa jentee-
gowaa duŋ rarayanoŋ kamaaŋ raro. Jake kawaa qata Hibruu qaanoŋ Gabata jeŋ
laligogi. Ii ananaa qaanoŋ Jake Jamonoŋ meŋ taamboŋa.
14 Kamaaŋ raroti, Juuda ejembanoŋ weeŋ iikanoŋ kiaŋkomu kendoŋ rabombaajoŋ
jojorigi. Weeŋ ii kolooro weeŋ biiwia dodowiro Pailotnoŋ duŋ rarayanoŋ rama Juuda
yoŋoojoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Iigi, oŋoo kiŋ poŋgia koi!”
15 Kaeŋ jero moma qa gigilaagi, “Qaomba! Qaomba! Maripoonoŋ qegi komuwa!”
Qa gigilaagi kokaeŋ jero, “Oŋoo kiŋ poŋgiaa qaa jeŋ tegowe maripoonoŋ ubaatiwaajoŋ
jeju me?” Kaeŋ jero jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ meleema jegi, “Siisa-kiŋnoŋ motooŋgo
kiŋ poŋnana kolooja. Nonoonoŋ eja poŋ morota moŋ mende raja.”
16 Kaeŋ meleema jegi Pailotnoŋ Jiisaswaa qaa jeŋ tegoŋ maripoonoŋ qegi ko-
muwaatiwaajoŋ borogianoŋ ano. Borogianoŋ ano manjaqeqe eja yoŋonoŋ Jiisas meŋ
galeŋ koŋgi.

Jiisas maripoonoŋ qegi.
Mat 27.32-44; Maak 15.21-32; Luuk 23.26-43

17 Galeŋ koŋgi iyaŋaa maripooŋa aŋo aŋgoŋ siti kotoŋ seleeŋgeŋ kemeŋ gomaŋ moŋ
qata Waŋsii qamakejuti, kanoŋ keŋgi. Waŋsii qa ii Hibruu qaanoŋ Golgota qamakeju.
18 Iikanoŋ kema maripoonoŋ qegi ano iwo eja woi teetee motooŋ uruŋ Jiisas
batugaranoŋ aŋgi naŋgi.
19 Kaeŋ qegi Pailotnoŋ tere ooŋ jero maripoonoŋ Jiisaswaa waŋanoŋ eu ama qegi.
Tere ii kokaeŋ ooro nano, “Jiisas Nazaret toya, Juuda yoŋoo kiŋ poŋgiaga koi.”
20 Jiisas maripoonoŋ qegiti, gomaŋ ii siti kosianoŋ ero ano tere ii qaa karooŋ, Hibruu,
Latin ano Griik qaanoŋ oogi nano. Kawaajoŋ Juuda ejemba mamaganoŋ uuguŋ kema
kaŋ eu uuŋ tere ii weeŋgogi.
21 Kaeŋ ooro Juuda yoŋoo jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ Pailot kokaeŋ ijogi, “ ‘Juuda
yoŋoo kiŋ poŋgiaga koi,’ kaeŋ mende oowato, kokaeŋ oowa, ‘Iyaŋaajoŋa Juuda kiŋ
Poŋgiaga koloojeŋ, jero.’ ”
22 Ii moma Pailotnoŋ qaa kokaeŋ meleeno, “Qaa oodaborojeŋiwaajoŋ ii mono kaeŋ
ewaa.”
23 Manjaqeqe eja yoŋonoŋ Jiisas maripoonoŋ qeŋgo opo selekopaa ilawoilaya meŋ
eja 4 batugianoŋ mendeema 4 kolooro totogianoŋ megi. Kaeŋ megi malekuya ero
megito, ii kokaembaajoŋa saanoŋ mende mendeeŋgi: Ii kuuyagadeeŋ opo jakaŋa
motooŋgonoŋ memetaga. Opo kitia kitia mende mindiriŋ eukaya lililili uuŋ megi emu
kemekemeta ero. Kawaajoŋ ii boliwabotiwaajoŋ mendeembombaajoŋ amamaagi.
24 *Amamaaŋ amiŋ moma kokaeŋ jegi, “Ii motoniŋ mende sokombaa. Kawaajoŋ
saanoŋ iikawaa unju qeniŋ toya koloowaa.” Kaeŋ jeŋ unju qegi Buŋa qaa moŋ hoŋawo
kolooro. Qaa ii kokaeŋ oogita eja,

“Yoŋonoŋ opo selekopaana meŋ batugianoŋ mendeema totogianoŋ meŋ maleku-
naa unju aaŋgole aŋgi moŋnoŋ haamo ambaa.”

Manjaqeqe eja yoŋonoŋ qaa iikawaa so aŋgi.
25 Jiisas maripoonoŋ qegi nano emba kokaaŋanoŋ kanianoŋ naŋgi: Jiisaswaa nemuŋ
naseya ano Kloopaswaa embia qata Maria ano Maria Magdalaga.
26 Jiisasnoŋ nemuŋa ano wombo gowokoya kosianoŋ nani iriima nemuŋaajoŋ
kokaeŋ jero, “Nemuna, mono meraga koi iima kalaŋ koma rijojooŋ laligowa.”
27 Kaeŋ jeŋ gowoko ii kokaeŋ ijoro, “Mono nemuŋga koi iima kalaŋ koma rijojooŋ
laligowa.” Kaeŋ jero moma Jiisaswaa nemuŋa kambaŋ iikanondeeŋ wano mirianoŋ
kema motooŋ laligori. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ maripoonoŋ nama komuro.
Mat 27.45-56; Maak 15.33-41; Luuk 23.44-49

28 *Jiisasnoŋ gawoŋa kuuya medabororoti, ii moma iikanoŋ Buŋa Terewaa qaaya
moŋnoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ kokaeŋ jero, “Nii apuwaajoŋ mojeŋ.”
29 Kanoŋ jua moŋ wain apu aasoŋawo iikanoŋ saa qeŋ raro. Ii raro kowe momondo
moŋ suuŋ taniŋaeŋ ii meŋ wain apunoŋ qenduŋgoŋ sepere susuyanoŋ qesaŋgoŋ megi
uro buutanoŋ aŋgi.
30 Aŋgi wain apu aasoŋawo ii neŋ jero, “Mono tegoja.” Kaeŋ jeŋ laaligoya mesao-
mambaajoŋ aroya sigoŋ kamaaro kokoosuya kouro noŋ qero. Kiaŋ.

Jiisaswaa maroŋa wasanoŋ utoogi.

31 Jiisasnoŋ noŋ qero Juuda ejembanoŋ weeŋ iikanoŋ kiaŋkomu kendoŋ rabombaa-
joŋ jojorigi. Kiaŋkomu Sabat kendoŋ ii kendoŋ kambaŋ somata kolooro. Kawaajoŋ Ju-
uda jotamemeya yoŋonoŋ majakaka moma kokaeŋ jegi, “Qamo yoŋonoŋ Sabat kendoŋ
kambaŋanoŋ maripoonoŋ naŋgi mende sokonja.” Kaeŋ jeŋ gawana Pailotwaanoŋ
kema kokaeŋ qisiŋ mugi, “Gii saanoŋ jeŋ tegona kema maripoonoŋ uŋujuyati, iyoŋoo
tawo siigia kuŋgi qamogia metogoniŋ kamaawuya?”

---

* **19:24:** Ond 22.18 * **19:28:** Ond 69.21; 22.15

32 Qisiŋ mugi jeŋ tegoro manjaqeqe ejanoŋ kougi. Kouma Jiisaswo maripoonoŋ
urugiti, ii uulaŋawo komuwaotiwaajoŋ wala yoroonoŋga mombaa tawo siita kuma
leegeŋ kema mombaanoŋ kaaŋiadeeŋ aŋgi.
33 Kaeŋ aŋgito, Jiisaswaanoŋ kouma iigi mono komuro. Kaeŋ iima siita mende kuŋgi.
34 Mende kuŋgito, manjaqeqe eja yoŋoo-noŋga moŋnoŋ wasa meŋ maroŋa utooro
iikanondeeŋ sa ano apu kamaaro.
35 Kaeŋ aŋgi moŋnoŋ iwoi ii jaayanoŋ iiroti, iinoŋ ii naŋgoŋ jeŋ koi oorota ero keteda
koi weeŋgoju. Qaa naŋgoŋ jeŋ oorota eji, ii mono qaa hoŋa kolooja. Oŋo kaaŋagadeeŋ
ii moma laariwuti-waajoŋ moma qaa hoŋa mojiwaa so jeja.
36 *Iwoi ii kolooroti, ii Buŋa Terewaa qaa moŋnoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ
kolooro. Qaa ii kokaeŋ,
“Iwaa siita mono mende kumbu.”
37 *Ano Buŋa Terewaa qaa moŋ kokaeŋ eja,
“Eja utoogiti, iyoŋonoŋ mono iwaageŋ jaagia uuŋ iibu.”
Oŋo qaa woi iikawaajoŋ ama ii moma laariwu. Kiaŋ.

Jiisaswaa qamoya jamo kobaanoŋ roŋ koŋgi.
Mat 27.57-61; Maak 15.42-47; Luuk 23.50-56

38 Kawaa gematanoŋ Arimatia taoŋ toya qata Joosef karo. Iinoŋ Jiisaswaa gowokoya
kolooŋ laligoroto, Juuda jotamemeya yoŋoojoŋ ama toroko moma momalaaria kolatiŋ
laligoro. Iinoŋ kaŋ gawana Pailotwaanoŋ kema Jiisaswaa qamoya metogomambaajoŋ
qisiŋ muro. Qisiŋ muro moma jeŋ tegoro kaŋ metogoro.
39 *Eja qata Nikodeemus wala Jiisaswaanoŋ gomantiiŋanoŋ karoti, iinoŋ
kaaŋagadeeŋ karo. Kaŋ qamo morimambaajoŋ kele koowagawo qata mor ii repa
apuyawo meleeŋgiti, ii esu moŋ biŋa 30 kilowaa so sewaŋa meŋ kaŋ Joosef ilaaŋ
muro.
40 Ilaaŋ muŋ motooŋ Jiisaswaa qamoya metogori. Metogoŋ jiniŋ moroŋa awaa meŋ
qamo selianoŋ ama opo taaŋa iikanoŋ momosiiri. Juuda ejemba nononoŋ qamonana
kaaŋ ama mozozoŋgoŋ roŋ koma oŋomakejoŋ.
41 Jiisas maripoonoŋ qegiti, gomaŋ iikawaa leegeŋanoŋ urukisi moŋ ero. Urukisi
iikanoŋ qasiriwaa jamo kobaa dologa moŋ uroroogi nano. Iikanoŋ qamo moŋ mende
aŋgi gbameŋa ero.
42 Gbameŋa kolooŋ kosianoŋ ero Juuda ejembanoŋ kiaŋkomu kendoŋ rabombaajoŋ
jojorigi kambaŋgia toriro. Kawaajoŋ Jiisaswaa qamoya meŋ iikanoŋ ama roŋ koni.
Kiaŋ.

20

Jiisaswaa kobaa qasirianoŋ gbameŋa ero.
Mat 28.1-8; Maak 16.1-8; Luuk 24.1-12

1 Sabat kendoŋ ragi tegoro Maria Magdala emba iinoŋ Sonda umugawodeeŋ
weŋgeraŋ suluro qasirinoŋ keno. Kema jaaya uuro keno jamo somata iiro iikanoŋ
mono kobaa urorooya iikawaa qaa ootanoŋga qetaŋgi kaŋ ero.
2 Kaeŋ iima iikanondeeŋ mesaoŋ uulaŋawo kema Saimon Piito ano Jiisaswaa wombo
gowokoya yoroonoŋ kaŋ kokaeŋ irijoro, “Mono Pombaa qamoya qasirinoŋga meŋ
kema dakanoŋ aŋgi eji, ii mende mojoŋ.”
3 Kaeŋ irijoro mesaoŋ qasirinoŋ keni.
4 Motooŋ bobogariŋ kenito, gowoko alianoŋ bobogariŋ kema Piito uuguŋ wala
qasirinoŋ keuro.

* **19:36:** Eks 12.46; Jaŋ 9.12; Ond 34.20 * **19:37:** Zek 12.10; Ais 1.7 * **19:39:** Jon 3.1-2

5 Keuma jamo kobaa urorooya iikawaa uutanoŋ mende uma qaa ootanoŋ eeŋ
akakariŋ uuro keno opoya momosigiti, iikayadeeŋ ero iiro.
6 Ii iiro Saimon Piitonoŋ kaaŋagadeeŋ gematanoŋ kouma jamo kobaa uutanoŋ uma
opoya momosigiti, iikayadeeŋ ero iiro.
7 Ii iiro ano waŋa opo jakaŋa moŋnoŋ momosiiŋ esuugiti, ii tosianoŋ kuma selewaa
opoya kawo mende mindiriŋ aŋaso aŋgi raro iiro.
8 Kaeŋ iiro gowoko alianoŋ wala qasirinoŋ kouroti, iinoŋ kaaŋagadeeŋ jamo kobaa
uutanoŋ uma iwoi ii iima moma laariro.
9 Jiisas gbiliŋ koomunoŋga waabaati, iyoronoŋ Buŋa Terewaa qaa kaaŋa ii waladeeŋ
mende moma asariŋ tompiririŋ laligoŋ kouri. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Magdala emba Mariawaanoŋ asugiro.
Mat 28.9-10; Maak 16.9-11

10 Rama kouma iikanondeeŋ moma laariŋ eleema mirigaranoŋ keni.
11 Yoronoŋ kenito, Marianoŋ aŋodeeŋ qasiriwaa jamo kobaa qaa ootanoŋ nama
saaro. Kaeŋ saama kobaa urorooya iikawaa uutanoŋ akakariŋ uuro keno.
12 Uuro keno Siwe gajoba woi malekugara tualalakota iriiro. Yoronoŋ Jiisaswaa
qamoya eroti, iikanoŋ rari. Moŋnoŋ waŋa eroti, iikanoŋ raro moŋnoŋ kanianoŋ raro.
13 Kaeŋ rama kokaeŋ ijori, “Emba, gii naambaajoŋa saajaŋ?” Ijori moma jero,
“Poŋnaa qamoya meŋ kema dakanoŋ aŋgi eji, ii mende mojeŋ.”
14 Kaeŋ jeŋ eleema Jiisasnoŋ kosianoŋ nano iiroto, kaitania ii mende iima kotoŋ
haŋqaŋ qeŋ nano.
15 Haŋqaŋ qeŋ nano Jiisasnoŋ kokaeŋ qisiŋ muro, “Emba, gii naambaajoŋa saajaŋ?
Morowaajoŋa moŋganjaŋ?” Kaeŋ qisiŋ muro urukisi galeŋanoŋ nanja me nomaeŋ,
iikaeŋ romoŋgoŋ kokaeŋ ijoro, “Oo somatana, gii qamoya meŋ aŋgoŋ moŋgeŋ kema
anjaŋati eeŋ, mono nijona kema memaŋa.”
16 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ qata qama “Maria!” jero. Ii qama jero iwaanoŋ eleema
Hibruu qaanoŋ qama “Raboni!” jero. Ii ananaa qaanoŋ “Boina!”
17 Kaeŋ jero kokaeŋ ijoro, “Nii Amanaanoŋ mende uma koi nanjeŋ. Kawaajoŋ nii
mende noosiriwato, noo kouruna yoŋoonoŋ kema buju kokaeŋ iŋijowa: Niinoŋ mono
Maŋna Anutu ano oŋoo Maŋgia Anutuwaanoŋ eleema umaŋa.”
18 Kaeŋ ijoro Magdalaga emba Maria iinoŋ eleema kema gowo-kouruta kokaeŋ
iŋijoro, “Niinoŋ Poŋ iibe qaa kaaŋ kaaŋ nijojaa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta asugiŋ oŋono.
Mat 28.16-20; Maak 16.14-18; Luuk 24.36-49

19 Sonda iikanondeeŋ gomaŋ tiiro gowoko yoŋonoŋ ruuŋanoŋ ajoroon Juuda
yoŋoojoŋ toroko moma miri naguya koma kii meŋ ragi. Kaeŋ ragi Jiisasnoŋ asugiŋ
batugianoŋ nama kokaeŋ iŋijoro, “Alauruna, luae mono oŋowo raba!”
20 Kaeŋ jeŋ borowoita ano maroŋa qendeema oŋono iima korisoronoŋ uugia saa
qero.
21 Saa qero mombo kokaeŋ iŋijoro, “Alauruna, luae mono oŋowo raba! Amanoŋ nii
wasiŋ nono kaaŋiadeeŋ niinoŋ oŋo wasiŋ oŋonjeŋ.”
22 Kaeŋ jeŋ buu aasoŋa uulaŋgoŋ jero, “Mono Uŋa Toroya mewu.
23 *Oŋo ejemba siŋgisoŋgogia mesaowuyati eeŋ, ii mono Anutuwaa jaanoŋ so-
laŋanidaborowaa. Ejemba siŋgisoŋgogia mende mesaowuti eeŋ, ii mono Anutuwaa
jaanoŋ mende solaŋaniwuya.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Tomas asugiŋ muro.

24 Jiisasnoŋ gowokouruta kaeŋ asugiŋ oŋonoto, gowoko 12 yoŋoonoŋga moŋ qata
Tomas, qata moŋ Didimus qagiti, iinoŋ kambaŋ kanoŋ batugianoŋ mende laligoro.

---

* **20:23:** Mat 16.19; 18.18

25 Tomasnoŋ karo gowoko tosianoŋ “Nono Poŋ iijoŋa,” jegi moma kokaeŋ jero,
“Jaananoŋ biriŋ lopoya borianoŋ iima boro susunanoŋ maroŋanoŋ oosirimaŋati eeŋ,
ii saanoŋ moma laarimaŋa. Nii neeno ii mende oosirimaŋati eeŋ, mono qaagadeeŋ
nijogi ii mende moma laarimaŋa.”
26 Kaeŋ jero sonda motooŋgo tegoro gowoko yoŋonoŋ Sonda iikanoŋ mombo
mirinoŋ kululuuŋ nagu koma kii meŋ Tomaswo motooŋ ragi. Motooŋ ragi Jiisasnoŋ
mombo asugiŋ batugianoŋ nama kokaeŋ jero, “Alauruna, luae mono oŋowo raba!”
27 Kaeŋ jeŋ Tomas ijoro, “Gii mono boroga boraama borowoina meŋ iima boro
susuganoŋ maronanoŋ oosiriwa. Kaeŋ ama yaŋgiseŋ mesaoŋ uuwoiga yakariŋ nii
moma laariŋ nomba.”
28 Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno, “Oo, gii noo Poŋ Anutunaga!”
29 Kaeŋ meleeno kokaeŋ ijoro, “Gii niijaŋiwaajoŋ nii saanoŋ moma laariŋ nonjanto,
ejemba mende niima kileŋ nii moma laariŋ nomakejuti, iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo
kolooju.” Kiaŋ.

Jonoŋ Oligaa Buŋa koi kokaembaajoŋa ooro:

30 Jiisasnoŋ gawoŋ esuŋmumuyawo meŋ laligoro aŋgoleto seiseiya tosaaŋa ii gowoko
yoŋoo jaagia qaganoŋ asugiroto, ii buk koi kanoŋ mende oowe.
31 Qaa tosaaŋa ooweti, ii kokaembaajoŋa oowe: Jiisasnoŋ Anutuwaa Meria koloon
Hamoqeqe Toya Kraist kolooji, oŋo qaa ii moma laariŋ iikaaŋa kanoŋ Jiisaswaa
qabuŋayaajoŋ ama laaligo kombombaŋa buŋa qeŋ aowuya. Kaeŋ ama laligowutiwaa-
joŋ niinoŋ Oligaa Buŋa tere koi oowe oŋoonoŋ kaja. Kiaŋ.

21

Jiisasnoŋ gowoko 7 yoŋoonoŋ asugiro sora ambembo horogi.

1 Kanageŋ Jiisasnoŋ mombo gowoko tosaaŋa yoŋoonoŋ asugiro. Taiberias apu aŋgoŋ
goraayanoŋ kanoŋ kokaeŋ asugiŋ oŋono:
2 Gowoko eja kokaaŋanoŋ motooŋ laligogi: Saimon Piito, Tomas qata moŋ Sunesune
(Didimus) qagiti, Natanael eja ii Galili prowinswaa taoŋa Kaanaga ano Zebediwaa
merawoita woi ano gowoko tosaaŋa yoŋoonoŋga woi.
3 *Motooŋ laligogi Saimon Piitonoŋ iŋijoro, “Nii mono sora horomambaajoŋ ke-
maŋa.” Kaeŋ jero tosianoŋ jegi, “Nono saanoŋ giwo motooŋ kemboŋa.” Kaeŋ jeŋ
mesaoŋ waŋgonoŋ uma kema gomantiiŋa iikanoŋ sora moŋ mende horogi.
4 Sora mende horoŋ eeŋ laligogi gomaŋ ano Jiisasnoŋ sakasinoŋ nano. Nanoto, iwaa
kaitania ii mende iima kotogi.
5 Jiisasnoŋ nama oŋooma qaro, “Alauruna, sora moŋ horoju me qaago?” Jero
meleema “Qaago!” jegi.
6 *“Qaago!” jegi kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Oŋo mono misagia waŋgo dindiŋaageŋ
giligi kemero saanoŋ sora mokoloowuya.” Ii moma misagia giligi sora seiseiya kemeŋ
ologogitiwaajoŋ horoniŋ koubajeŋ amamaaŋ horoŋ susugogi.
7 Kaeŋ kolooro Jiisaswaa wombo gowokoya iikanoŋ Saimon Piito kokaeŋ ijoro, “Ii
mono Poŋga!” Kaeŋ jero Pombaa qata moma opoqiisiagadeeŋ somoŋgoŋ laligoroti-
waajoŋ selekopaaya kokosiiŋ iikanondeeŋ apu aŋgonoŋ luguŋ kemero.
8 Yoŋonoŋ sakasiŋ kooroŋanoŋ 100 miita kawaa so kosianoŋ kema laligogi. Kawaa-
joŋ Piitonoŋ kemeŋ keno gowoko tosaaŋa yoŋonoŋ waŋgo loqanoŋ qeŋ naŋgoŋ kema
misa sorayawo horogi waŋgo gematanoŋ karo.
9 Kaeŋ kaŋ sakasinoŋ riiŋ iikanoŋ iwoi kokaeŋ iigi: Gere jero lokotanoŋ sora jejeta
ano bered raro.

---

* **21:3:** Luuk 5.5 * **21:6:** Luuk 5.6

10 Ii iigi Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo keteda koi sora horojuti, mono iikanoŋa tosaaŋa meŋ koi kawu.”
11 Ii jero Saimon Piitonoŋ moma waŋgonoŋ uma misa hororo sakasinoŋ uro. Uro hoŋa 153 iigi. Misa ii sora somata seiseiya yoŋonoŋ saa qegito, misanoŋ kileŋ mende riiro.
12 Hoŋa ii iigi Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Mono kaŋ gomaambawaa neneya newu.” Kaeŋ jero moma kaŋ “Ii Poŋnanaga,” kaeŋ moma kotogito, gowoko yoŋoonoŋga moŋnoŋ “Gii moronoŋ?” kaeŋ qisimambaajoŋ uulombo moma mende qisiro.
13 Mende qisiroto, Jiisasnoŋ kema bered meŋ oŋoma sora kaaŋagadeeŋ mendeema oŋono.
14 Jiisasnoŋ koomunoŋga waama gowokouruta asugiŋ oŋono indiŋ karooŋ kolooro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Piito mombo kuuŋ meŋ kotiiro.

15 Gomaambawaa neneya negi tegoro Jiisasnoŋ Saimon Piito-waajoŋ kokaeŋ ijoro, “Saimon Jombaa meria, alauruga koi yoŋonoŋ nii uugianoŋ jopagoŋ nomakejuti, giinoŋ ii uŋuuguŋ mamaga jopagoŋ nomakejaŋ me qaago?” Ii moma kokaeŋ meleeno, “Oo Poŋ, nii uunanoŋ jopagoŋ gomakejeŋ. Gii noo wombo alana koloojaŋ. Ii geeŋgo saanoŋ mojaŋ.” Kaeŋ meleeno Jiisasnoŋ ijoro, “Gii mono noo lamauruna melaa uŋuagiŋ laligowa.”
16 Kaeŋ ijoro indiŋa woi qisiŋ muro, “Saimon Jombaa meria, gii oŋanoŋ jopagoŋ nomakejaŋ me qaago?” Ii moma kokaeŋ meleeno, “Oo Poŋ, nii goojoŋ ama nomakeja. Gii noo wombo alana koloojaŋ. Ii geeŋgo saanoŋ mojaŋ.” Kaeŋ meleeno Jiisasnoŋ ijoro, “Gii mono noo lamauruna galeŋ koma oŋoma laligowa.”
17 Kaeŋ ijoro indiŋa karooŋ qisiŋ muro, “Saimon Jombaa meria, gii mono oŋanoŋ womboganoŋ noojoŋ ama gomakeja me qaago?” Kaeŋ qisiŋ muro uujopawaa qiqisia motooŋgo iikayadeeŋ qisiro indiŋa karooŋ koloorotiwaajoŋ Piitonoŋ wosobiri moma meleema kokaeŋ jero, “Oo Poŋ, gii iwoi kuuya saanoŋ modaborojaŋ. Gii wombo alana koloojaŋ. Giinoŋ mono geeŋgo ii awaagadeeŋ mojaŋ.” Kaeŋ jero Jiisasnoŋ ijoro, “Gii mono noo lamauruna uŋuagiŋ laligowa.
18 “Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ jewe moba: Gii sagbili laligoŋ geeŋgo selekopaaga somoŋgoŋ kana kanoŋ me kanoŋ kemanjeŋ siiŋ mobagatiwaa so saanoŋ kema kaŋ laligona. Kaeŋ laligoŋ waanato, eja waŋa koloowagati, kambaŋ iikanoŋ boroga boraana moŋnoŋ kaŋ opo selekopaaga somoŋgoŋ goma kana moŋgeŋ mende kemambaajoŋ mobagati, mono iikanoŋ guama kembaa.”
19 Jiisasnoŋ gejatootoo qaa kaeŋ jeŋ Piito komuwaatiwaa qaa saaŋa iŋisaano. Iinoŋ koomu tania moŋ komuro Anutuwaa qabuŋaya somariiwaatiwaajoŋ romoŋgoŋ ii jero. Qaa ii jeŋ iwaajoŋ ijoro, “Gii mono kaŋ nii notaaŋ laligowa!” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Piitowo gowoko mombaa qaaya amiŋ mori.

20 Piitonoŋ Jiisaswo kema eleema Jiisaswaa wombo gowokoyanoŋ gemagaranoŋ karo iiro. Gowoko iikanoŋ kianŋkomu lama negiti, iikanoŋ waŋanoŋ Jiisaswaa totoyanoŋ laariŋ jero, ‘Poŋ, goonoŋ memelolo eja ii moronoŋ?’
21 Gowoko iikanoŋ kanagaranoŋ karo Piitonoŋ ii iima Jiisas kokaeŋ qisiŋ muro, “Poŋ, gowoko koi kawaanoŋ mono nomaeŋ koloowaa?”
22 Qisiŋ muro kokaeŋ ijoro, “Niinoŋ iwaa laaligo areŋa kaeŋ me kaeŋ ambenagi, ii mono goo majakakaga qaago. Niinoŋ kokaeŋ moma jewenaga, ‘Iinoŋ mende koomu laligoŋ uro niinoŋ namonoŋ mombo kamaŋatiwaa kambaŋanoŋ toroqeŋ jaawo laligoŋ unaga,’ qaa ii iwaa qaaga koloonaga. Gii mono iwaa qaa mesaoŋ geeŋgaa laaligoga meagoŋ galeŋ koma aoŋ noo gemananoŋ kaŋ nii notaaŋ laligowa.”

23 Qaa kaeŋ jero tosianoŋ tondu moma jeŋ seigi uumeleeŋ alaurunana yoŋoo batugianoŋ qaa ii kokaeŋ jeŋ soogi, “Gowoko iikanoŋ mende komuwaa.” Kaeŋ jeŋ soogito, Jiisasnoŋ jaawo tetegoya qaa laligoŋ ubaatiwaajoŋ mende jeroto, qaa kokaeŋ jero, “Niinoŋ iwaa laaligo areŋa kaeŋ me kaeŋ ambenagi, ii mono goo majakakaga qaago. Niinoŋ kokaeŋ moma jewenaga, ‘Iinoŋ mende koomu laligoro niinoŋ namonoŋ mombo kamaŋatiwaa kamba-ŋanoŋ toroqeŋ jaawo laligoŋ unaga,’ qaa ii iwaa qaaga koloonaga. Gii mono iwaa qaaya mesaoŋ geeŋgaa laaligoga meagoŋ galeŋ koma aoŋ laligowa.” Kiaŋ.

Neeno ii kuuya jaananoŋ iima naŋgoŋ ooŋ oŋonjeŋ.

24 Gowoko iikanoŋ iwoi ii jaayanoŋ iima laligoŋ iikawaa so ii naŋgoŋ jeŋ asariŋ Oligaa Buŋa koi ooro. Korebore oŋonoŋ gowoko iikawaa kania mojutiwaajoŋ ama saanoŋ naŋgoŋ kokaeŋ jeŋ laligowu, “Iinoŋ qaa naŋgoŋ jeroti, iikanoŋ mono qaa hoŋa tooŋ kolooja.”

25 Jiisasnoŋ gawoŋ meŋ aŋgoleto tosaaŋa seiseiya ii kaaŋa-gadeeŋ ama meŋ laligoro. Iikawaa sundugia motomotooŋ ii kuuya tororo oowonagati eeŋ, mono buk papia boraŋa boraŋa seiseiya koloogi kantri so papia kowi miri (laibreri) kuuya kanoŋ aniŋ saa qeŋ ologoro tintiŋa moŋ mende sokonaga. Kaeŋ romoŋgojeŋ.

Aposol Gawoŋ Meme

Uŋa Toroyanoŋ aposol inaaŋ oŋono gawoŋ megi.

Jeŋ-asa-asari

Dokta Luuknoŋ buk qata “Kraistwaa Oligaa Buŋa” ooŋ sunduya toroqeŋ buk qata “Aposol gawoŋ meme” ooro. Jiisasnoŋ gowokouruta mutuya kuma oŋono Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ oŋono Kraistwaa buju qaa jeŋ seigiti, Luuknoŋ iikawaa sunduya asuganoŋ amambaajoŋ moma kokaeŋ (1.8) ooro, ‘Yoŋonoŋ ii Jerusalem sitinoŋ kanaiŋ Judia prowins sokoma Samaria prowinsnoŋ kema toroqeŋ baloŋ goraayanoŋ eu emu leelee keŋgi sokondaboroŋ keno.’ Wala Juuda kanageso uutanoŋ gawoŋ megi uugia meleema gbiligi Kraistwaa qemburuŋ kanaiŋ qeŋ seiŋ kema kema kantria kantria sokono uumeleeŋ kanageso yoŋoo waŋgiaga kolooro. Sunduya weeŋgojuti, Luuknoŋ iyoŋoo uugia meŋ kamaamambaajoŋ kaparaŋ koma qaa kota woi kokaeŋ ooŋ asariro,

1) ‘Kraistwaa alaurutanoŋ Room mindimindiri gawman ii tuarenjeŋ mende ama oŋoma laligoju. Yoŋonoŋ ii meŋ kamaaŋ ambutiwaajoŋ toropere mende anju. Tosianoŋ kaeŋ mobuyagati, ii bomboŋgaoya eeŋ waababo.’

2) ‘Juuda yoŋonoŋ jigo gawoŋ megi qereweŋa kolooro hoŋa asugiwaatiwaajoŋ mamboma laligogiti, Jiisasnoŋ mono hoŋa ii meŋ kaŋ oŋono.’ Qaa kota ii.

Jiisaswaa Buŋa qaaya kuuŋ jeŋ seiŋ zioz kanaiŋ meŋ kotiigi toroqeŋ keno uumeleeŋ yoŋoo tuuŋgianoŋ somariiro. Iikawaa so “Aposol gawoŋ meme,” sundu ii juno qaa bakaya waŋa karooŋ kokaeŋ kolooju: 1) Jiisasnoŋ Siwe gomanoŋ uro gowoko yoŋonoŋ Jerusalem laligogi Kraistwaa Buŋa qaayanoŋ kanaiŋ qemburuŋ qero. 2) Eŋ somariiŋ Palestain balombaa prowins tosianoŋ keno. 3) Mombo somariiŋ kantria kantria Batugaranoŋ Kowe liligoŋ rama kenjuti, ii sokoma tetegoyanoŋ siti waŋa Room kanoŋ keno.

“Aposol gawoŋ meme” iikawaa qaa waŋa ii Uŋa Toroyaa kania ano gawoŋ meme. Aposol ano momalaari ejemba yoŋonoŋ Yambuyambu dologaa (Pentekost) kambaŋanoŋ Jerusalem qama kooligi Uŋa Toroyanoŋ ku-usuŋawo uugianoŋ kemero. Uugianoŋ kemeŋ sololooŋ meŋ kotiiŋ oŋono deema kantri liligoŋ gawoŋ megi hoŋa kania kania kolooro. Zioz ejemba ano yoŋoo jotamemeya yoŋonoŋ Kraistwaa Buŋa qaa ii kanakanaiyanoŋ nomaeŋ jeŋ laligogiti, Luuknoŋ iikawaa qaaya ooro ii saanoŋ buk kokanoŋ weeŋgoŋ mobоŋa. Ejemba uugia meleema mindiriŋ naŋgoŋ aoŋ laligogiti, iyoŋonoŋ Buŋa qaawaa ku-usuŋa moma kotogi gomaŋ so asugiro. Nomaeŋ asugiroti, Luuknoŋ iikawaa sunduya ooŋ Uŋa Toroyaa ku-usuŋa qendeema nononja.

Buk kokawaa bakaya waŋa 4 ii kokaeŋ:

1. Buŋa qaa naŋgoŋ jewombaajoŋ jojorigi 1.1-26
a) Jiisasnoŋ jeŋkooto ama Uŋa oŋomambaajoŋ jero 1.1-14
b) Juudas Iskariotwaa kitia Matias metogogi 1.15-26
2. Jerusalem sitinoŋ Buŋa qaa naŋgoŋ jegi 2.1–8.3
3. Judia ano Samaria Buŋa qaa naŋgoŋ jegi 8.4–12.25
4. Poolnoŋ misin gawoŋ meŋ laligoro 13.1–28.31
a) Misin gawoŋ liligoŋ megi indiŋ 1 kolooro 13.1–14.28
b) Jerusalem ajoajoroo ama qaa somoŋgogi 15.1-35
c) Misin gawoŋ liligoŋ megi indiŋ 2 kolooro 15.36–18.22
d) Misin gawoŋ liligoŋ megi indiŋ 3 kolooro 18.23–21.16
e) Pool Jerusalem, Sisaria ano Room kapuare mirinoŋ raro 21.17–28.31

Jiisasnoŋ zioz kanairo.

1 *Oo Tiofilus, Luuk niinoŋ sunduna mutuya ooweti, iikanoŋ Jiisasnoŋ gawoŋ kanaiŋ meŋ liligoŋ ejemba kuma oŋoma laligoroti, iikawaa sunduya kuuya areŋgoŋ ambe iina.
2 Jiisasnoŋ gawoŋ meŋ wasiwasi eja aposoluruta meweeŋgoŋ kuma oŋoma laligoŋ Uŋa Toroyaa ku-usuŋ qaganoŋ gawoŋ mewutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋono. Ii oŋono Anutunoŋ wano Siwenoŋ uro. Niinoŋ sunduna ooweti, ii iikanoŋ oodaborowe. Kete iikanoŋa sundu ii toroqeŋ oomaŋa.
3 Jiisasnoŋ siimbobolo moma komuŋ koomunoŋga waama weeŋ 40 namonoŋ toroqeŋ laligoro. Laligoŋ kambaŋ iikanoŋ aposoluruta indiŋa mamaga asugiŋ oŋoma Anutu bentotoŋaa kania toroqeŋ jeŋ asariŋ oŋoma laligoro. Kaeŋ laligoŋ aiwese tani kania kania meŋ qendeema oŋono. Yoŋonoŋ ii iima Jiisasnoŋ gbiliŋ laligoji, ii saanoŋ moma yagogi. Aiwese iigiti, iyoŋonoŋ ii naŋgoŋ jeŋ daŋgunu kaaŋa nanju ano moŋnoŋ ii qewagomambaajoŋ amamaawaa.
4 *Kambaŋ moŋnoŋ yoŋowo motooŋ laligoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoma iŋijoro, “Oŋo Jerusalem siti koi uulaŋawo mende mesaowu. Maŋnanoŋ ‘Kaleŋ uugianoŋ ama oŋomaŋa,’ jeŋ qaaya somoŋgoro iŋijoweti, ii mono hoŋawo koloowaa. Oŋonoŋ mono iikawaajoŋ mamboma laligowu.
5 *Wala Jonoŋ ejemba oo tooŋnoŋ mulu meŋ oŋoma laligoroto, Anutunoŋ kambaŋ mende koriro Uŋa Toroya uugianoŋ ama iikanoŋ mulu meŋ oŋombaa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Siwenoŋ uro.

6 Aposol yoŋonoŋ kambaŋ moŋnoŋ ajoroogi Jiisasnoŋ batugianoŋ asugiro kokaeŋ qisiŋ mugi, “Poŋ, giinoŋ kambaŋ kokaamba me naa kambanoŋ Israel kantriwaa totoŋ ii mombo kuuŋ meŋ kotiiwaga?”
7 Qisiŋ mugi kokaeŋ iŋijoro, “Amanoŋ iyaŋaa ku-usuŋ qaganoŋ gbani ano aua kambaŋ areŋgoŋ anota eji, ii oŋonoŋ mobutiwaa so qaago.
8 *Ii qaagoto, Uŋa Toroyanoŋ kamaaŋ uugianoŋ kemebaati, iinoŋ mono ku-usuŋ oŋono letoma noo kaniana naŋgoŋ jeŋ laligowu. Ii Jerusalem sitinoŋ kanaiŋ Judia prowins sokoma Samaria prowinsnoŋ kema liligoŋ toroqeŋ baloŋ goraayanoŋ eu emu leelee keŋgi sokondaboroŋ kemba.”
9 *Jiisasnoŋ qaa ii iŋijondabororo Anutunoŋ jaagia qaganoŋ meŋ waaro koosunoŋ kamaaŋ esuuro eukanoŋ uro iibombaajoŋ uugi uro ayayoogagadeeŋ kono moŋgama naŋgi.
10 Kaeŋ uro sombinoŋ eu iigigiiŋ naŋgi iikanondeeŋ eja woi malekugara tualalakota yoronoŋ kosogianoŋ asugiŋ nani.
11 Nama kokaeŋ iŋijori, “Galili eja oŋo mono naambaajoŋ sombinoŋ eu uuŋgadeeŋ nanju? Anutunoŋ Jiisas koi oŋoo batugianoŋga wama Siwe gomanoŋ eu uro iijuti, iinoŋ mono tani kaaŋiadeeŋ mombo eleema kamaawaa.” Kiaŋ.

Juudas Iskariotwaa kitia Matias meweeŋgogi.

12 Kaeŋ iŋijori aposol yoŋonoŋ Jerusalem siti kosianoŋ baaŋa qata Oil gere baaŋa kanoŋa eleema kamaaŋ 1 kilomiitawaa so kaŋ sitinoŋ kougi*
13 *Jerusalem kouma miri uuta moŋ qaganoŋ kanoŋ rama laligogiti, iikanoŋ kema ugi. Ugiti, iyoŋoo qagia ii kokaeŋ: Piito, Jon, Jeims ano Andruu; Filip, Tomas, Bartolomyuu ano Matyuu, Jeims Alfiuswaa meria, Saimon Zelot politik ejaga ano Juudas Jeimswaa meria†

---

* **1:1:** Luuk 1.14 * **1:4:** Luuk 24.49 * **1:5:** Mat 3.11; Maak 1.8; Luuk 3.16; Jon 1.33 * **1:8:** Mat 28.19; Maak 16.15; Luuk 24.47-48 * **1:9:** Maak 16.19; Luuk 24.50-51 * **1:12:** Juuda yoŋonoŋ 1,100 miita ii Sabat kendonoŋ mende uuguŋ kemakegi. Kawaajoŋ Kana qaa mende uuguŋ kagi. * **1:13:** Mat 10.2-4; Maak 3.16-19; Luuk 6.14-16
† **1:13:** Zelot paati yoŋonoŋ aŋgiaa nanaŋ mewombaajoŋ Room mindimindiri gawmambo toropere ano uugere ama laligogi.

14 Eja kuuya yoŋonoŋ uumotooŋ ama emba yoŋowo kaparaŋ koma qama kooliŋ laligogi. Yoŋoo batugianoŋ Jiisas kouruta ano nemuŋa Maria yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ laligogi.
15 Qama kooliŋ laligoŋ weeŋ moŋnoŋ momalaari ejemba jaŋgogia 120 kawaa so ajoroogi Piitonoŋ batugianoŋ waama qaa kokaeŋ jero,
16 "Eja alauruna, Jiisas meŋ somoŋgogiti, Juudasnoŋ iyoŋoojoŋ kana qendeeno. Uŋa Toroyanoŋ Juudaswaa qaa ii waladeeŋ kiŋ Deiwidwaa uutanoŋ saŋe ano jetanoŋ jero Ondino buk (Buk Song) kanoŋ oogita eji, iikanoŋ mono hoŋawo kolooro.
17 Jiisasnoŋ Juudas meweeŋgoro ananaa tuuŋnoŋ moŋ laligoro gawoŋa mewaati-waajoŋ kuuro wasiwasi eja waŋa aposol kolooro.
18 *"Juudasnoŋ nanamemeŋ bologa ano sewaŋa mugi meŋ iikanoŋ baloŋ koria moŋ sewaŋa mero. Ii meŋ iikanoŋ aro aoŋ waŋanoŋ meleema balonoŋ kuuro tomeŋa juno kera korojoŋa data koga ii kuuya ujuŋgoŋ kouma kamaaro.
19 Kaeŋ kolooro Jerusalem ejemba kuuya iikawaa bujuya modaboroŋ baloŋ iikawaa qata iyaŋgiaa qaanoŋ Akeldama qagi. Ii ananaa qaanoŋ Sa Baloŋ koria."
20 *Piitonoŋ toroqeŋ kokaeŋ iŋijoro, "Ondino (Buk Song) kanoŋ qaa moŋ kokaeŋ oogita eja,

'Miria mono bembeŋa kolooŋ gbameŋa namba. Ii moŋnoŋ toya mende kolooŋ laligoro mirigadeeŋ namba,'

ano qaa moŋ kokaeŋ eja,

'Moŋnoŋ saanoŋ iwaa dunduŋanoŋ galeŋ gawoŋ meŋ namba.'

21-22 *"Kawaajoŋ ama nono eja moŋ meweeŋgoŋ kuuniŋ nonowo jotamemeya koloon daŋgunu kaaŋa nama Jiisasnoŋ koomunoŋga waaroti, iikawaa Buŋaya naŋgoŋ jeŋ laligoro sokombaa. Jonoŋ Jiisas oomulu meŋ muro Poŋnoŋ kambaŋ iikanondeeŋ qenjaaronoŋ kema gawoŋa kanaiŋ meŋ nonoo balonoŋ liligoŋ kema kaŋ laligoro Anutunoŋ batunananondeeŋ wama uro. Eja kambaŋ kuuya iikanoŋ tuuŋnananoŋ motooŋ laligoŋ kouniŋi, mono iyoŋoonoŋga moŋ meweeŋgoniŋ sokombaa."
23 Piitonoŋ kaeŋ iŋijoro ejawaa moŋgama eja woi qagara qagi. Moŋ qata Joosef, qata moŋ Barsabas ano qata moŋ Jastus. Eja mombaa qata Matias.
24 Qagara qama kokaeŋ qama kooliŋ jegi, "Oo Poŋ, gii ejemba uunana korebore moma kotojaŋ. Kawaajoŋ gii eja koi yoroonoŋga moroga meweeŋgojaŋi, ii mono qendeema nonomba.
25 Juudasnoŋ gbiŋgbaoŋ ama dogoŋ kamaaŋ aposol gawoŋ mesaoŋ kileŋaa so tiwilaaŋ kemeroti, iwaa dunduŋanoŋ eja moŋnoŋ mono aposol kolooŋ nama wasiwasi ejawaa gawoŋ meŋ laligowaa. Qaa ii oŋanoŋ."
26 Kaeŋ jeŋ yoroo unju (kaas, lot) kuugi Matias asugiro. Asugiro aposol 11 yoŋoo batugianoŋ duŋ moŋ mugi tuuŋgianoŋ toroqero. Kiaŋ.

2

Uŋa Toroyanoŋ kamaaŋ gowoko uugianoŋ kemero.

1 *Jiisasnoŋ komuroti, kambaŋ iikanoŋa sonda 7 tegoro weeŋ 50* iikanoŋ yam-buyambu kambaŋa kaŋ kuuro uumeleeŋ ejemba kuuya yoŋonoŋ ajorooŋ kendoŋ ragi.
2 Ragi Sombinoŋga iwoi moŋ obabaŋ bilisik kaaŋa kamaaro otoŋ somata asugiro mogi. Raidimbonoŋ qeŋkeji, mono iikawaa tani kaaŋa asugiŋ kamaaŋ miri ragiti, ii kuuya saa qero.
3 Miri saa qeŋ iwoi iikanoŋ deeŋqeema seiŋ gere bolaŋ kaaŋa waŋgia qaganoŋ uro iigi.

---

* **1:18:** Mat 27.3-8 * **1:20:** Ond 69.25; 109.8 * **1:21-22:** Mat 3.16; Maak 1.9; 16.19; Luuk 3.21; 24.51 * **2:1:** Lew 23.15-21; Dut 16.9-11 * **2:1:** 50 ii Griik qaanoŋ Pentekost.

4 Kaeŋ asugiro Uŋa Toroyanoŋ kuuya yoŋoo uugia saa qero kantri tosia yoŋoonoŋ
qaa kanaiŋ jegi. Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ qaa saŋe anotiwaa so asuganoŋ jegi.
5 Juuda ejemba tosianoŋ Anutu goda qeŋ kantri kania kania sombiŋ baatanoŋ rama
kenjuti, iikanoŋ deema kema laligoŋ Jerusalem eleema kagiti, tosia iikaaŋa ii sitinoŋ
laligogi.
6 Kaeŋ laligoŋ otoŋ somata ii moma ejemba tuuŋ mamaganoŋ kouma ajoroogi.
Ajoroon naŋgi momalaari ejembanoŋ qaa morota morota jegiti, ii kuuya moma aŋo
aŋo moma asariŋ iikawaajoŋ aaruŋ kiko aŋgi.
7 Kiko ama waliŋgoŋ kokaeŋ jegi, “Mobu! Eja koi qaaya qaaya jejuti, iyoŋonoŋ mono
kuuya Galili ejembaga kolooju me?
8 Nono kantri morota morota kanoŋ koloon kouma laligoniŋ yoŋonoŋ mono nomaeŋ
ama laligoŋ somariiŋ kantrinanaa so qaanana aŋa aŋa jegi mojoŋ?
9 Nono Partia ejemba, Midia ejemba ano Eelam ejemba koi nanjoŋ. Nono tosianoŋ
Mesopotemia laligoniŋ. Tosianoŋ Judia laligoju ano tosianoŋ Kapadosia gomanoŋ
laligogi. Ejemba tosianoŋ Pontuswaajoŋ, tosianoŋ Eisia prowinswaajoŋ koloojoŋ ano
yoŋonoŋ ananaa qaanoŋ qaa jegi mojoŋ.
10 “Tosianoŋ Frigia gomaŋ mesaoŋ koi kaŋ laligoju. Tosianoŋ Pamfilia taoŋ mesaogi.
Tosianoŋ Iijipt kantrinoŋ laligogi. Tosianoŋ Sairini gomaŋ leegeŋ Libia kantrinoŋ
laligogi. Tosaaŋa nono Room sitiga tawatawaga koi kaŋ laligojoŋ.
11 Nono tosianoŋ Juuda ejemba koloon laligojoŋ ano tosianoŋ kantri tosianoŋ koloon
kanageŋ Juuda ejemba koloniŋ. Kaaŋa nanjoŋ ano yoŋonoŋ qaa jegi nono qaanana
motomotoon ii saanoŋ moma kotojoŋ. Nonoonoŋga tosianoŋ wato qata Kriit mesaoŋ
kowe kotoŋ kagi. Tosianoŋ Arebia qaa jeŋkeju. Nono kaaŋanoŋ laligojonto, yoŋonoŋ
aisooŋ Anutunoŋ aŋgoleto uuta anoti, iikawaa kania ii ananaa qaanoŋ aŋa aŋa jegi
mojoŋ.”
12 Kaeŋ jeŋ kuuya yoŋonoŋ aaruŋ mogi sooboo kono iyaŋgia kokaeŋ jeŋ qisiŋ aogi,
“Koi kawaa kania mono nomaeŋ?” Kaeŋ qisiŋ aoŋ qaa moŋgama tompiŋ naŋgi.
13 Tompiŋ naŋgito, tosianoŋ mepaqepae ama kokaeŋ jegi, “Yoŋonoŋ wain apu
naaŋawo mamaga neŋ eŋkalooloŋ kolooju.” Kaeŋ.

Piitonoŋ Uŋa Toroyaa kania jeŋ asariro.

14 Kaeŋ jegi Piitonoŋ aposol 11 yoŋowo motooŋ waama nama kotakota qama
ejemba tuuŋ ii kokaeŋ iŋijoro, “Alauruna, Juuda ejemba ano ejemba kuuya Jerusalem
laligojuti, niinoŋ iwoi koloojiwaa kania jewe mono geja ama mobu.
15 Oŋo tosianoŋ nonoojoŋ kokaeŋ jeju, ‘Yoŋonoŋ apu kotiga negi uugianoŋ eŋkalooloŋ
kolooja.’ Kaeŋ romoŋgojuto, nononoŋ iikaaŋa mende koloojoŋ. Koi gomaambawaa 9
kilok kolooja. Gomaamba ii apu nene kambaŋa qaago.
16 Qaagoto, gejatootoo eja Joelnoŋ Buŋa qaa kokaeŋ jeroti, iikanoŋ mono hoŋawo
kolooja,

17 *‘Anutunoŋ jeja: Pombaa kaka kambaŋanoŋ toriwaati, niinoŋ kambaŋ iikanoŋ
Uŋana Toroya maabe ejemba kuuya yoŋoo qagianoŋ ubaa. Uma sololoon kotoŋ
kondooŋ oŋono kokaeŋ koloowaa:
Oŋoo meraboraurugianoŋ gejatootoo qaaya qaaya jeŋkebuya.
Oŋoo gbaworo saraŋurugianoŋ jaagia meleeno uŋaya uŋaya iimakebuya.
Oŋoo ejemba waŋa yoŋonoŋ gaoŋ kuukuu iimakebuya.
18 Uŋana Toroya maamaŋati, ii eja ano emba noo weleŋ qeŋ laligowuti, iyoŋoo
qagianoŋ kaaŋagadeeŋ uro gejatootoo qaa jeŋkebuya.
19 Niinoŋ aŋgoleto sombinoŋ ambe uugi eu uro iibuya ano namonoŋ aiwese ii
kokaeŋ iibuya:

* **2:17:** Joel 2.28-32

Iwoi sayawo, gere bolaŋ uuta ano kaaso konduŋawo ii asugiwuya.
20 Weeŋ jaayanoŋ paŋgamaŋ mero koiŋnoŋ ososaaŋ sa kaaŋa koloowaa.
Kaeŋ kolooro iikawaa gematanoŋ Pombaa kambaŋ somatanoŋ mono kaŋ kuuwaa.
Weeŋ ii akadamu ano qabuŋayawo.
21 Daeŋ yoŋoonoŋga moŋnoŋ Pombaa qata qama kooliwaati, Anutunoŋ mono ii
hamo qeŋ muro letombaa.' Joelnoŋ kaeŋ oorota eja.
22 "Oo Israel ejemba, oŋo mono geja ama qaa koi mobu: Anutunoŋ Jiisaswaa laaligo
kambaŋanoŋ sololooŋ muro laligoro aŋgoleto, aiwese ano kaiyaka esuŋmumuyawo ii
oŋoo batugianoŋ balonoŋ asuganoŋ asugiro. Oŋo ii saanoŋ moju. Anutunoŋ iwoi ii
kolooŋ muŋ iikaaŋa kanoŋ Nazaret eja iikawaa kania naŋgoŋ jeŋ qendeema oŋoma
laligoro.
23 *"Anutunoŋ wala eeŋanoŋ Jiisaswaa qaa waladeeŋ somoŋgoŋ moma kotoŋ
kokaeŋ jerota eja, 'Hamoqeqe Toyanoŋ mono eja jotamemeya oŋoo borogianoŋ
kamaawaa.'
Qaa iikawaa so Anutunoŋ Jiisas mende aŋgoŋ kono oŋoo borogianoŋ kamaaro. Kaeŋ
kamaaro oŋo komuwaatiwaajoŋ qagi waba kantri gawman yoŋonoŋ Mooseswaanoŋ
Kana qaa mende moma kileŋ jeŋ kotogi borogianoŋ Jiisas qelanjiŋ meŋ maripoonoŋ
qegi komuro. Komuroto, sayanoŋ mono oŋoo qagianoŋ urota eja.
24 *Jiisasnoŋ komuroto, koomuwaa kasa gbadoyanoŋ kamaaro koomu Toyanoŋ ii
somoŋgoŋ kambaŋ koriga galeŋ koma mumambaajoŋ amamaaro. Ii Anutuwaanoŋ
mende sokono. Kawaajoŋ iinoŋ ii meŋ gbiliŋ koomuwaa siimboboloyanoŋga meto-
goro waaro.
25 *Kiŋ Deiwidnoŋ Jiisaswaajoŋ kokaeŋ jerota eja,
'Niinoŋ taraturu ama tama nuwabotiwaajoŋ Poŋnoŋ boro dindinanoŋ laligoja.
Iinoŋ kambaŋ so kooronanoŋ nano uŋauŋa kaaŋa iima laligojeŋ.
26-27 Kaeŋ laligoŋ komumaŋato, koomuwaa gomanoŋ kemebe gema mende
nuwaa.
Giinoŋ geeŋgaa wombo eja soraaya tak-kootoya nii mono metogoŋ nona qasirinoŋ
eŋ mende gisaamaŋa.
Kawaajoŋ uunanoŋ korisoro moma buunanoŋ renduŋ rii qama laligojeŋ.
Selenanoŋ kaaŋagadeeŋ gbiliŋ waabaatiwaajoŋ ama mamboma jejeromoŋromoŋ
ama haamo meŋ ewaa.
28 Giinoŋ laaligo kotigaa kania qendeema nona moma kotomaŋa.
Niinoŋ goo jaasewaŋganoŋ pondaŋ laligowe giinoŋ uuna korisoronoŋ meŋ saa
qewaa.' Deiwidnoŋ Jiisaswaajoŋ kaeŋ jerota eja.
29 "Oo alauruna, Piito niinoŋ beŋ ambonana kiŋ Deiwidwaa kania ii awasaŋkaka
qaganoŋ asuganoŋ kokaeŋ jeŋ asarimaŋa: Deiwidnoŋ komuro roŋ koŋgi qasirianoŋ
kete batunananoŋ koi eja.
30 *Deiwidnoŋ gejatootoo ejaga kolooŋ laligoroti, iinoŋ kokaeŋ moro: Anutunoŋ gbil-
iuruta yoŋoonoŋga moŋ meweeŋgoŋ kuuro iyaŋa kaaŋa eja pombaa duŋ rarayanoŋ
rabaa. Anutunoŋ qaa ii somoŋgoŋ jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiŋ laligoro.
31 Moŋnoŋ rabaati, ii waladeeŋ iima moro. Hamoqeqe Toya Kraist iinoŋ
koomunoŋga waabaati, Deiwidnoŋ ii moma kokaeŋ jero,
'Kraistnoŋ laligoŋ komuwaato, koomuwaa gomanoŋ kemero Anutunoŋ ii gema
mende qero ewaa.
Iwaa sele busuya ii mende mesaoro qamoyanoŋ qasirinoŋ mende gisaawaa.'
32 Anutunoŋ Jiisas meŋ gbiliro waaro iikaaŋa kanoŋ qaa ii hoŋawo kolooro. Nono
kuuya ii jaa konananoŋ iima naŋgoŋ jeŋ daŋgunu kaaŋa nanjoŋ.

* **2:23:** Mat 27.35; Maak 15.24; Luuk 23.33; Jon 19.18 * **2:24:** Mat 28.5-6; Maak 16.6; Luuk 24.5 * **2:25:** Ond 16.8-11 * **2:30:** Ond 132.11; 2 Sml 7.12-13

33 Jiisasnoŋ waama laligoŋ Anutunoŋ wano uma boro dindiŋanoŋ raja. Iikanoŋ rama
Maŋanoŋ Uŋa Toroya wasiwaatiwaajoŋ jeŋ somoŋgoroti, iinoŋ (promis) ii moma ii
maaro kamaaro hoŋa kete koi asugiro iima moju.
34 *Deiwidnoŋ Siwenoŋ mende uro. Iinoŋ aŋo qaa kokaeŋ jerota eja,
‘Anutunoŋ Siwe gomaŋ uutanoŋ neenaa Poŋnaajoŋ kokaeŋ jeŋ kotoro moro:
Giinoŋ mono kaŋ boro dindinanoŋ asamararaŋ koi kanoŋ kamaaŋ rama laligowa.
35 Kaeŋ rama laligona niinoŋ kambaŋ biiwianoŋ koi kanoŋ tuarenjeŋuruga riiŋ
riitama haamo ama oŋomaŋa.
Haamo ama oŋombe yoŋonoŋ tama kemeŋ siimbobolo moma saama kana doga
kaaŋa koloowuya.
Kaaŋa koloogi giinoŋ saanoŋ waama yoŋoo qagianoŋ riiŋ aisooŋ laligowa.’
36 “Oo Israel ejemba, oŋo Jiisas maripoonoŋ qegi komuroto, Anutunoŋ Jiisas ii kuuro
Poŋ ano Hamoqeqe Toya Kraist kolooŋ nonoma laligoja. Israel tuuŋ kuuya oŋo mono
iikawaa kania moma yagowu.”
37 Piitonoŋ kaeŋ jero ejemba tuuŋnoŋ moma uugia qosono Piito ano aposol tosaaŋa
ii kokaeŋ iŋijogi, “Eja alaurunana, nono mono nomanomaeŋ aniŋ sokombaa?”
38 Iŋijogi Piitonoŋ kokaeŋ iŋijoro mogi, “Oŋo mono uugia meleembu. Motomotooŋ
uugia meleeŋgitiwaa so nononoŋ mono Jiisas Kraistwaa qatanoŋ oo mulu meŋ
oŋomboŋa. Ii oŋoniŋ Anutunoŋ siŋgisoŋgogia soŋgbama mesaoŋ Uŋa Toroyaa kaleŋa
ii buŋa qeŋ oŋombaa.
39 Anutunoŋ Uŋa ii oŋomambaajoŋ jeŋ somoŋgoroti, qaa ii mono oŋoaŋgia ano oŋoo
gbiliurugia oŋoojoŋ ama jero. Oŋoojoŋ ama tosaaŋa koriganoŋ kema laligogi Anutu
Poŋnananoŋ oŋoombaati, iinoŋ soomoŋgo qaa (promis) ii mono kuuya oŋoojoŋ ama
kaaŋagadeeŋ jeŋ somoŋgorota eja.”
40 Piitonoŋ kaeŋ iŋijoŋ toroqeŋ qambaŋmambaŋ qaa tosaaŋa mamaga iikanoŋ uugia
kuuŋ kokaeŋ jero, “Ejemba iriŋqiriŋa koi namonoŋ laligojuti, Anutunoŋ ii hamo qeŋ
oŋono letombutiwaajoŋ moja. Yoŋowo siimbobolo mokoloowubotiwaajoŋ mono uugia
meleema ejemba doogoya ii jawo ama oŋomesaowu.”
41 Piitonoŋ kaeŋ jero ejemba jaasooŋgoyanoŋ qaaya moma aŋgoŋ koŋgi oomulu meŋ
oŋoŋgi. Ii meŋ oŋoŋgi kanagesogianoŋ toroqegi jaŋgogianoŋ weeŋ iikanoŋadeeŋ 3,000
kawaa so somariiro. Kiaŋ.

Momalaari yoŋonoŋ uugia somoŋgoŋ aoŋ laligogi.

42 Uugia meleeŋgiti, iyoŋonoŋ uumotooŋ ama uugia somoŋgoŋ aoŋ kambaŋ so
aima ajoroogi aposol yoŋonoŋ Buŋa qaa kuma oŋoŋgi samoŋ kowoga ano nembanene
motoŋ neŋ qamakooli gawoŋ meŋ laligogi. Pondaŋ laaligo kaaŋa laligogi.
43 Kaeŋ nama Anutuwaa qatanoŋ boliwabotiwaajoŋ jeneŋooro ama laligogi. Kaaŋa
laligogi Anutunoŋ sololooŋ oŋono aposol yoŋonoŋ jetamemegia kolooŋ gawoŋ megi
aŋgoleto aiwese morota morota asugiro.
44 *Anutu moma laarigiti, iyoŋonoŋ kuuya laaligogia motooŋ laligoŋ esuhina
(tiwomaleku) iwoigia kuuya mindiriŋ motooŋ meŋ laligogi.
45 Kaeŋ meŋ laligoŋ baloŋ esuhina iwoigia sewaŋa mewutiwaajoŋ aŋgi sewaŋa
oŋoŋgi karoti, ii batugianoŋ mojoqojoroŋ ama amamaagitiwaa so mendeema aŋguŋ
laligogi.
46 Kaeŋ mindiriŋ laligoŋ suulaŋ uumotooŋ ama kambaŋ so jiwowoŋ jigonoŋ ajorooŋ
laligogi. Bered ii miri so motoŋ neŋ laligogi ano nembanenegia ii gbiŋgbaoŋgia qaa
korisoro qaganoŋ rama neŋ laligogi.
47 Kaiyakagia kaeŋ ama Anutu mepeseeŋ laligogi ejemba kuuya yoŋonoŋ ii
iŋisosorooŋ laligogi. Iŋisosorooŋ laligogi tuuŋgianoŋ somariiro Poŋnoŋ kambaŋ so

* **2:34:** Ond 110.1 * **2:44:** Apo 4.32-35

ejemba tosaaŋa meŋ letoma oŋono uugia meleema mindimindiri areŋgianoŋ toroqegi. Kiaŋ.

3

Piitonoŋ eja meendaŋgoya moŋ meŋ qeaŋgoro.

1 Juuda yoŋonoŋ mare so 3 kilok qama kooliŋkegi. Mare moŋnoŋ Piito Jon yoronoŋ qamakooli kambaŋ iikanoŋ jiwowoŋ jigonoŋ uri.
2 Uri iikanoŋ eja moŋ nemuŋ goroŋ uutanoŋga meendaŋgoya koloon rama laligoroti, ii aŋgoŋ kaŋ jiwowoŋ jigowaa kiropo naguyanoŋ aŋgi. Alaurutanoŋ weeŋ so kaŋ demberunoŋ aŋgoŋ kiropo nagu qata Nagu Iimasiiŋsiiŋawo qagiti, iikanoŋ aŋgi raro. Rama ejemba jigo goranoŋ ugiti, iyoŋonoŋ moneŋ kaleŋ mubutiwaajoŋ welema oŋoma laligoro.
3 Kaeŋ aŋgi raro Piito ano Jon yoronoŋ jiwowoŋ jigonoŋ ubo jeri dodobobo iriima ii kaaŋadeeŋ kalembaajoŋ welema orono.
4 Welema orono jaasewaŋanoŋ uuŋ iima Piitonoŋ kokaeŋ ijoro, “Mono noro niriiba.”
5 Kaeŋ ijoro jaa suaŋa irigigiiŋ iwoi moŋ borogaranoŋga nombaotiwaajoŋ mambono.
6 Irigigiiro Piitonoŋ kokaeŋ ijoro, “Noonoŋ silwa me goul moneŋ mende ejato, noonoŋ iwoi moŋ eji, ii saanoŋ gomaŋa: Gii mono Nazaret eja Jiisas, Hamoqeqe Toya Kraistwaa qatanoŋ waama kemba!”
7 Kaeŋ ijoŋ boria dindiŋanoŋ meŋ kobibiiro waaro. Waaro kania ano gbako siita mono iikanondeeŋ kotiiro.
8 Kotiiro waama luguŋ yorowo jiwowoŋ jigonoŋ uma iikanoŋ kema kaŋ toriŋ qeŋ oroŋ Anutu mepeseero.
9 Kaeŋ kema kaŋ Anutu mepeseeŋ muro ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ ii iigi.
10 Ii iima kokaeŋ jegi, “Eja koi kaleŋ muboŋiwaajoŋ jigowaa kiropo Nagu Iimasiiŋsiiŋa-wowaa kosianoŋ rama welema laligoroti, mono ii.” Kaeŋ jeŋ moma muŋ “Selianoŋ naa iwoiga kolooja?” jeŋ aaruŋ newogia tegoro waliŋgogi. Kiaŋ.

Piitonoŋ jiwowoŋ jigonoŋ Buŋa qaa jero mogi.

11 Waliŋgogi jejewelenweleŋ eja iikanoŋ suulaŋ Piito Jon yorowo motooŋ kema karo ejemba tuuŋ korebore yoŋonoŋ uulaŋawo kosogianoŋ kaŋ jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ uma kiŋ Solomombaa sombeŋ saraŋawonoŋ ajoroon nama iigigiigi.
12 Kaeŋ iigigiigi Piitonoŋ iŋiima kanaiŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oo Israel alauruna, oŋo mono naambaajoŋ iwoi koi iima aaruju? Naambaajoŋ noro uuŋ nirigigiiju? Eja koi kanoŋ qeaŋgoŋ kana kema kaji, ii noroo esuŋnoŋ me Anutuwaa Buŋa qaa tororo moma otaaŋkejotiwaajoŋ ama qaago. Kaeŋ mende romoŋgowu.
13 *Ananaa ambosakonana Aabraham, Aisak ano Jeikob yoŋoo beŋ Anutunoŋ mono Meria Jiisas asamararaŋ muro jotamemeya uuta kolooro hoŋa asugiro iiju. Oŋo Jiisas ii meŋ baloŋ galeŋ yoŋoo borogianoŋ aŋgi gawana Pailotnoŋ isamambaa qaaya somoŋgoŋ jeroto, oŋonoŋ Jiisas ii iwaa jaanoŋ qakooma gema qeŋ mugi.
14 *“Oŋo eja dindiŋa ano soraaya ii gema qeŋ muŋ borosa meme eja moŋ isambaatiwaajoŋ kaparaŋ koma qama silama qisigi.
15 Kaeŋ qama qisiŋ iikaaŋa kanoŋ laaligowaa Toyanoŋ komuwaatiwaa qaaya jegi komuro. Komuroto, Anutunoŋ ii meŋ gbiliro koomunoŋga waaro. Noronoŋ ii jaanaranoŋ iima naŋgoŋ jeŋ iwaa daŋgunu kaaŋa nanjo.
16 Kaeŋ nama Jiisaswaa qata moma laariŋ muŋ laligojo. Eja koi iima moma mujuti, ii mono qa iikawaa ku-usuŋanoŋ meŋ kotiiro nanja. Jiisasnoŋ sololoon norono

* **3:13:** Eks 3.15 * **3:14:** Mat 27.15-23; Maak 15.6-14; Luuk 23.13-23; Jon 19.12-15

momalaarinaranoŋ kolooro iikawaa qaganoŋ nama jeŋ kotori kana gbakoyanoŋ qeaŋgoro oŋo kuuya ii iiju.
17 “Oo alauruna, Jiisas komumambaajoŋ kaparaŋ koŋgiti, oŋonoŋ ii mono poumapou qaganoŋ aŋgi, ii mojeŋ. Oŋoaŋgia ano galeŋurugianoŋ kaaŋagadeeŋ iwoi ama mugiti, iikawaa kania mende moma kotoŋ laŋ aŋgi.
18 Kaeŋ aŋgito, iikawaa kitia Anutunoŋ kokaeŋ ano: Anutunoŋ qaaya wala eeŋanoŋ gejatootoo ejembauruta kuuya sololooŋ oŋono waladeeŋ kokaeŋ jeŋ oogi, ‘Anutuwaa Hamoqeqe Toya Kraistnoŋ mono siimbobolo mobaa.’ Kawaajoŋ oŋo kaeŋ aŋgi Anutuwaanoŋ qaa iikanoŋ mono hoŋawo kolooro.
19 Kawaajoŋ mono uugia meleema Anutuwaanoŋ eleema kagi siŋgisoŋgogia kotoŋ soŋgbambaa.
20 “Anutunoŋ oyaŋboyaŋ Toya kolooja. Oŋo eeŋ laŋ laligowubotiwaajoŋ Anutunoŋ Jiisas waladeeŋ meweeŋgoro. Kawaajoŋ oŋo mono uugia meleeŋgi Hamoqeqe Toya Kraist wasiro oŋoonoŋ karo iwo qokotaagi laaligogianoŋ gbiliro oyaŋboyaŋ kambaŋgia kaŋ kuuwaa.
21 Anutunoŋ monowaa monoyanoŋ kanaiŋ qaaya gejatootoo ejembauruta tak-kootoya kuuya ii sololooŋ oŋono waladeeŋ kokaeŋ jeŋ laligogi,

‘Anutunoŋ Hamoqeqe Toya aŋgoŋ koma muro Siwe gomanoŋ rama laligoro iwoi kuuya mombo areŋgoŋ koloŋaniwaati, mono kambaŋ iikanoŋadeeŋ wasiro Siwe mesaoŋ kamaawaa.’

Jiisasnoŋ qaa iikawaa so kamaaŋ nonoonoŋ karo.
22 *Moosesnoŋ kokaeŋ iŋijoro,

‘Poŋ Anutunoŋ Juuda tuuŋ oŋoo batugianoŋga gejatootoo eja moŋ meŋ gbiliro waama Mooses nii kaaŋa koloowaa.
Iinoŋ geregiaga nama qaa iŋijowaati, mono ii kuuya geja ama moma teŋ koma laligowu.
23 *Moŋnoŋ gejatootoo eja iikawaa qaaya mende teŋ kombaati,
Anutuwaanoŋ kanageso oŋonoŋ mono iwaa qaaya jeŋ tegoŋ tiwilaaŋ mubu.’

24 Gejatootoo ejemba Samuelwaanoŋa kanaiŋ kouma qaa jegiti, iyoŋonoŋ mono korebore kaaŋagadeeŋ gejatootoo qaa kambaŋ kokaamba hoŋawo kolooji, ii waladeeŋ jeŋ laligogi.
25 *Anutunoŋ ambosakoŋurunana yoŋowo soomoŋgo areŋa ama Aabraham kokaeŋ ijoro,

‘Goo gbiliuruga yoŋoonoŋga moŋnoŋ koloon waabaati, Anutu niinoŋ mono iwaajoŋ ama namowaa ejemba tuuŋa tuuŋa kuuya kotuegoŋ oŋombe oyaŋboyaŋ koloowuya.’

Anutunoŋ soomoŋgo qaaya ninisaano gejatootoo ejembanoŋ ii toroqeŋ jeŋ kotiiŋ laligogiti, ii mono oŋoojoŋ ama anota eja.
26 Anutunoŋ Meria meŋ gbiliro waaro kotuegoŋ oŋombaatiwaajoŋ wasiro wala oŋoonoŋ kamaaro. Kawaajoŋ mono keteda koi uugia meleema aŋa aŋa laaligogiaa kana bologa gema qewu. Kaeŋ ama oyaŋboyaŋ koloowuya.” Kaeŋ jero.

4

Piito Jon yoronoŋ jigo kaunsol tuuŋnoŋ nani.

1 Piito ano Jon yoronoŋ ejemba tuuŋ ii qaa kaeŋ iŋijori jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ, jigowaa kiropo galeŋ waŋa ano Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ waama jaagaranoŋ kougi.

* **3:22:** Dut 18.15, 18 * **3:23:** Dut 18.19 * **3:25:** Jen 22.18

2 Gowokowoiyanoŋ ejemba tuuŋ kuma oŋoma kokaeŋ jeri, “Jiisasnoŋ koomunoŋga
waaro. Kawaa so komugiti, iyoŋonoŋ kaaŋadeeŋ gbiliŋ waabuya.” Kaeŋ jeri uugia
boliro yoroonoŋ kougi.
3 Kouma uruama gomaŋ tiirotiwaajoŋ ama kapuare mirinoŋ orooma jegi, “Gomaŋ
anogo qaa jakeyanoŋ oroomboŋa.”
4 Kaeŋ jegito, Buŋa qaagara mogiti, iyoŋoonoŋga kelemaleleŋanoŋ uugia meleema
Jiisas moma laarigi. Moma laarigiti, iyoŋoo jaŋgogianoŋ somariiro 5,000:baa so koloon
laligogi.
5 Gomaŋ ano galeŋkoŋkoŋ ejaurugia, Juuda yoŋoo jetamemeurugia ano Kana
qaawaa boi yoŋonoŋ Jerusalem ajoroogi.
6 Ajorooŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa qata Anas iinoŋ batugianoŋ raro. Kaaŋagadeeŋ
Kaiafas, Jon, Aleksander ano jigo gawoŋ galeŋ waŋaa sumaŋuruta tosaaŋa kuuya ii
motooŋ ragi.
7 Ragi Piito Jon uruama jaagianoŋ orooŋgi nani kokaeŋ qisiŋ oroŋgi, “Oronoŋ mono
nomaeŋ anjaota? Morowaa qataga qari esuŋanoŋ turuŋ muro letonjaa?”
8 Qisiŋ oroŋgi Uŋa Toroyanoŋ Piitowaa uuta saa qero nama kokaeŋ iŋijoro, “Kantri-
waa galeŋkoŋkoŋ eja ano jotamemeurunana, mobu.
9 Noro eja meendaŋgoya nomaeŋ ala ilailaa ama muri kania gbiliŋ qeaŋgoro, kete
kaeŋ qisiŋ noronju.
10 Kawaajoŋ iikawaa kitia ii saanoŋ jewe oŋo ano Israel ejemba kanageso kuuya
mobu. Oŋonoŋ Nazaret eja Jiisas, Hamoqeqe Tonana maripoonoŋ qegito, Anutunoŋ ii
meŋ gbiliro koomunoŋga waaro. Jiisaswaa qataa ku-usuŋanoŋ mono eja koi meagoro
oŋoo jaagianoŋ qeaŋgoŋ nanja.
11 *Qaa moŋ ii kokaeŋ,
‘Miri meme eja yoŋonoŋ kowonjiŋ tando moŋ gema qeŋ mesaogito,
Anutunoŋ ii komoro aeŋ tando kombombaŋa waŋa kolooja.’
Aeŋ tando waŋa ii Jiisas.
12 “Jiisas motooŋgonoŋ mono hamo qeŋ nononja. Qa moŋ qama koliniŋ ii ama-
maawuto, Jiisaswaa qatanoŋ mono sokonja. Anutunoŋ qa moŋ Sombimbaa baatanoŋ
mende nononota eja. Qaago! Qa motooŋgo ii qama letoma Siwewaa buŋa koloowoŋa.”
13 Kaeŋ jendabororo kaitanigara iima kokaeŋ jegi, “Eja woi koi yoronoŋ momo
mirinoŋ mende uma kileŋ qaa kotiga kotiga jeŋ awasaŋkaka nama kawali kaaŋa
koloojao.” Kaeŋ jeŋ kiko ama waliŋgoŋ kaniagara moma kotoŋ jegi, “Oŋanoŋ! Eja
woi yoronoŋ mono Jiisaswo laligoŋ letoni.”
14 Kanagara moma kotoŋ eja meendaŋgoyanoŋ qeaŋgoŋ yorowo nanoti, ii iima
qaagara qewagowombaajoŋ amamaagi.
15 Ii amamaaŋ jigo kaunsol tuuŋ oŋomesaoŋ seleeŋgeŋ kemebaotiwaajoŋ jeŋ kotogi
kemeri aŋgiodeeŋ qaa moŋgama gejanonogia amigi.
16 Gejanonogia amigi, “Nono eja woi koi mono nomaeŋ ama orombonaga? Yoronoŋ
jeŋ kotori aŋgoleto qaita moŋ asugiroti, ii Jerusalem korebore yoŋonoŋ modaboroju
ano nono ii kaaŋagadeeŋ qakoombombaajoŋ amamaajoŋ.
17 Ii amamaajonto, iikawaa qaaya ejemba batugianoŋ mombo seiŋ kembabotiwaa-
joŋ mono saanoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oroniŋ sokombaa, ‘Oro mono Jiisaswaa qatanoŋ
qaa mombo mende jewao.’ Kaeŋ jeŋ kotakota jeŋ qetegoŋ oroniŋ sologori moŋnoŋ
moŋ ii mende mobaa.”
18 Kaeŋ jeŋ somoŋgoŋ orooŋgi uri kokaeŋ jeŋ kotoŋ oroŋgi, “Oro mono Jiisaswaa
qatanoŋ qaa moŋ mende toroqeŋ jeŋ ejemba kuma oŋombao.” Kaeŋ jeŋ soŋgo
kotakota ama oroŋgi.

* **4:11:** Ond 118.22

19 Kaeŋ jeŋ kotoŋ oroŋgito, Piito Jon yoronoŋ meleema kokaeŋ iŋijori, “Noronoŋ oŋoo jeŋkootogia teŋ kombojoŋ Anutuwaanoŋ qaa meŋ kamaaŋ ani omaya koloowabo. Ii Anutuwaa jaasewaŋanoŋ sokonja me qaagoti, ii mono oŋoaŋgio gosiŋ jeŋ so-moŋgowu.
20 Kaeŋ me kaeŋ jeŋ somoŋgowuyagato, noronoŋ iwoi iima moriti, ii kolatiŋ qaa bogoro laligowotiwaa so qaago.”
21 Kaeŋ iŋijori mogi ejemba kuuyanoŋ aŋgoleto asugiroti, iikawaajoŋ Anutu mepe-seegi. Kaeŋ mepeseegitiwaajoŋ ama “Kitia nomaeŋ ama orombonaga?” jeŋ kana moŋ mende mokoloogi. Mende mokolooŋ galeŋ meme qaa kotiiŋ jeŋ oroma oromesaogi kamaari.
22 Aŋgoleto asugiro eja meendaŋgoya qeaŋgoroti, ii gbania 40 uuguŋ laligoro. Kawaajoŋ mono Anutu mamaga mepeseeŋ laligogi. Kiaŋ.

Uumeleeŋ yoŋonoŋ qama kooliŋ nama kotiigi.

23 Jigo gawoŋ galeŋ waŋa ano jotamemeya yoŋonoŋ Piito ano Jon galeŋ meme qaa jeŋ oroma oromesaogi iyaŋgaraa alaurugara yoŋoonoŋ eleema keni. Kema qaa kuuya jegiti, ii iŋijori mogi.
24 *Ii iŋijori moma uumotooŋ ama uugia meŋ kululuuŋ arogia meŋ waama Anutu kokaeŋ qama kooliŋ mugi, “Oo Poŋ uuta somata, giinoŋ Siwe, namo, kowe ano iwoi kuuya iikanoŋ eji, ii mokolooŋ oŋoma Togia koloojaŋ.
25 *Giinoŋ eeŋanoŋ geeŋgaa Uŋa Toroya wasina kamaaŋ gawoŋ ejaga Deiwid, nonoo ambonana iwaa buutanoŋ qaaga ana goo jega meŋ kokaeŋ jero,

‘Uumeleembaa gadokopa yoŋonoŋ mono naambaajoŋ guju mamaga meŋkeju?
Kantria kantria yoŋonoŋ mono nomaembaajoŋ ama momo omaya omaya ro-moŋgoŋkeju?
26 Namowaa kiŋ poŋa poŋa yoŋonoŋ baloŋgiaa so waamakeju.
Poŋ jawiŋa jawiŋa yoŋonoŋ mindiriŋ ajoroonkeju. Kaeŋ qemburuŋ ero Poŋ ano iwaa Hamoqeqe Toya qetama oromakeju.’

27 *Oŋanoŋ, qaa iikawaa so siti kokanoŋ kolooro. Gii Meraga Toroya Jiisas kuuna Hamoqeqe Tonana kolooja. Iinoŋ asugiro eja poŋ woi Herod ano Pontius Pailot yoronoŋ Room gawman galeŋ koloon ananaa Israel isiurunana yoŋowo mindiriŋ ajoajoroo ama tuarenjeŋ ama mugi.
28 Gii geeŋgo ku-usuŋga ano jegaa so iwaajoŋ iwoi koloowaatiwaa qaaya jeŋ waladeeŋ somoŋgoŋ areŋgona. Yoŋonoŋ iwoi ii ama mugi qaa areŋ kuuya ii kaeŋ hoŋawo kolooro.
29 “Oo Poŋ, nono gii weleŋ qeŋ goniŋ kete galeŋ meme qaa nononjuti, gii mono ii iima naŋgoŋ nonona saanoŋ goo Buŋa qaaga kawali kaaŋa awasaŋkaka nama jeŋ laligowoŋa.
30 Giinoŋ mono boroga suluna ji ejemba ii Meraga Toroya Jiisaswaa qa ku-usuŋanoŋ qeaŋgowu ano aŋgoleto aiwese morota morota asugiŋkebu. Qaa ii oŋanoŋ.”
31 Kaeŋ qama kooligi miri ajoroon ragiti, baloŋ ii memenjaliŋ utugoro Uŋa Toroy-anoŋ korebore uugia saa qero kema kawali kaaŋa awasaŋkaka nama Anutuwaa Buŋa qaa jeŋ laligogi. Kiaŋ.

Uumeleeŋ ejembanoŋ uugia somoŋgoŋ aogi.

32 *Uumeleeŋ tuuŋ somata yoŋonoŋ uuroromoŋgo motooŋgo ama laligogi. Iwoi kuuya eŋ oŋonoti, ii goonoŋga me noonoŋga, iikaeŋ mende jegito, iwoigia kuuya ii metulaŋgogi motooŋgia kolooro laligogi.

---

* **4:24:** Eks 20.11; Neh 9.6; Ond 146.6 * **4:25:** Ond 2.1-2 * **4:27:** Mat 27.1-2; Maak 15.1; Luuk 23.1, 7-11; Jon 18.28-29 * **4:32:** Apo 2.44-45

33 Kaeŋ laligogi Anutuwaa ku-usuŋanoŋ turuŋ oŋono kotiigi aposol yoŋonoŋ jeta meŋ daŋgunu kaaŋa nama Poŋ Jiisasnoŋ koomunoŋga gbiliŋ waaroti, qaa ii naŋgoŋ jeŋ laligogi. Kaeŋ laligogi Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa somata maama oŋono ejembanoŋ goda qeŋ oŋoŋgi.
34 Kaaŋa laligogi iikawaa so batugianoŋ moŋnoŋ iwoi mombaajoŋ mende memeqemeaŋ meŋ amamaaŋ laligoro. Korebore nene gawoŋa gawoŋa ano miria miria yoŋoo toya koloogiti, iyoŋonoŋ ii sewaŋa mewutiwaajoŋ aŋgi. Kaeŋ aŋgi sewaŋa megi moneŋ karo ii meŋ kagi.
35 Meŋ kaŋ aposol yoŋoo borogianoŋ aŋgi korebore memeqemeaŋ meŋ amamaagitiwaa so ii batugianoŋ mendeema oŋoma laligogi.
36 Eja moŋ qata Joosef, aposol yoŋonoŋ qata Barnabas qagiti, ii ananaa qaanoŋ: Uunaŋgonaŋgo eja, iinoŋ wato qata Saiprus kanoŋ kolooŋ somariiŋ jigo gawoŋ ejaga (Liwait) laligoro.
37 Iinoŋ kaaŋagadeeŋ nene gawoŋ baloŋa sewaŋa mewutiwaajoŋ ano moneŋ karo sewaŋa ii meŋ aposol yoŋoonoŋ kaŋ borogianoŋ ano. Kiaŋ.

5

Ananaias Safaira yoroonoŋ tiliqili

1 Kaeŋ ama laligogito, eja moŋ qata Ananaias embia qata Safaira yoronoŋ gawoŋ baloŋgaraa bakaya sewaŋa mewutiwaajoŋ ani.
2 Ani sewaŋa karo ejanoŋ moneŋ bakaya iyaŋaajoŋ aŋgoŋ koma mesaŋgoro embianoŋ ii modabororo bakaya moŋ meŋ kaŋ aposol yoŋoo borogianoŋ ano.
3 Borogianoŋ anoto, Piitonoŋ kokaeŋ ijoro, “Oo Ananaias, gii mono naambaajoŋ Satan mende qetana uuga saa qeja? Iinoŋ uuga saa qero giinoŋ batogoŋ Uŋa Toroya aŋgomokoloŋ ama muŋ geeŋgaa balombaa moneŋ bakaya aŋgoŋ koma mesaŋgojaŋ?
4 Gii iikawaa toya koloonati, kambaŋ iikanoŋ ii geeŋgaa buŋaga kolooro me? Geeŋgaa baloŋga sewaŋa megi sewaŋa karoti, moneŋ ii mono goo buŋaga kolooro me qaago? Gii mono naambaajoŋ uuganoŋ qaa somoŋgoŋ iwoi koi anjaŋ? Gii qaa qoloŋmoloŋgoya jeŋ iikaaŋa kanoŋ ejemba mende tiligoŋ nononjanto, Anutu iyaŋa mono tiligoŋ mujaŋ!”
5 Kaeŋ ijoro qaa ii moma tama kamaaŋ namonoŋ kemeŋ komuro. Kaeŋ komuro ejemba kuuya iikawaa bujuya moma sombugia mamaga mogi.
6 Komuro eja gbaworo yoŋonoŋ kouma qamoya meŋ esuuŋ aŋgoŋ kema roŋ koŋgi.
7 Aua karooŋ tegoro embianoŋ iwoi kolooroti, ii mende moma karo.
8 Karo Piitonoŋ embia Safaira kokaeŋ qisiŋ muro, “Oro gawoŋ meme baloŋgara bakaya sewaŋa mewutiwaajoŋ ani moneŋ karoti, ii iikawaa so me qaago? Ii mono nijona momaŋ!”
Qisiŋ muro kokaeŋ meleeno, “Moneŋ ii oŋanoŋ iikawaa so karo.”
9 Kaeŋ meleeno jeŋ muro, “Oro mono naambaajoŋ uumotooŋ ama Pombaa Uŋa Toroya tiligoŋ mujaota? Moba, loganoŋ komuro ejanoŋ meŋ kema roŋ konjuti, iyoŋonoŋ mono nagu koi dodowigi otoŋa mojaŋ. Yoŋonoŋ gii kaaŋagadeeŋ esuuŋ aŋgoŋ goma kembuya.”
10 Kaeŋ jeŋ muro iikanondeeŋ tama Piitowaa batanoŋ kemeŋ komuro. Komuro eja gbaworo yoŋonoŋ kouma qamoya mokoloon meŋ aŋgoŋ kema loyaa kooroŋanoŋ roŋ koŋgi.
11 Roŋ koŋgi uumeleeŋ tuuŋ kuuya yoŋonoŋ moma awawaligi bujuya seiro korebore moma sombugia mamaga mogi. Kiaŋ.

Aposol yoŋonoŋ ejemba mamaga meŋ qeaŋgoŋ oŋoŋgi.

12 Kaeŋ aŋgi Anutuwaa ku-usuŋanoŋ aposol inaaŋ oŋono gawoŋ meŋ borogia ejemba
qagianoŋ aŋgi Anutunoŋ aiwese aŋgoleto kania kania mero batugianoŋ mamaga
kolooro. Ejemba Jiisas moma laarigiti, kuuya iyoŋonoŋ jiwowoŋ jigowaa totoŋ
uutanoŋ uma kiŋ Solomombaa sombeŋ saraŋawonoŋ ajoroon tuuŋ motooŋgo koloon
laligogi.
13 Kaeŋ ajoroon laligogi ejemba tosianoŋ keegia moma jiriŋjiriŋ ama moŋnoŋ
iyoŋoonoŋ mende toroqero. Kaeŋ qaagoto, ejemba tuuŋ yoŋonoŋ goda mamaga qeŋ
oŋoma laligogi.
14 Kaeŋ ajoroon laligogito, kileŋ ejemba seiseiya yoŋonoŋ tuuŋgia toroqeŋ oŋoma
laligogi. Eja ano emba tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ Jiisas moma laariŋ uugia meleeŋgi
tuuŋgianoŋ somariiŋ seiro.
15 Aposol yoŋonoŋ gawoŋ kaeŋ megi ejemba seiseiyanoŋ qeaŋgogi. Kaeŋ
qeaŋgogitiwaajoŋ ama tosianoŋ ji ejemba uŋuama demberu koma aŋgoŋ kana
goraayanoŋ kaaŋagadeeŋ duŋ meagoŋ maki tamboma kanoŋ oŋooma kokaeŋ jegi, “Pi-
itonoŋ kaŋ nunuuguwaati, uŋauŋayanoŋ mono kambaŋ iikanoŋ yoŋoonoŋga mombaa
qaganoŋ uro qeaŋgonaga.”
16 Kaaŋagadeeŋ taoŋ ano gomaŋ Jerusalem siti liligoŋ rama kenjuti, iyoŋoonoŋga
ejemba tuuŋ mamaganoŋ horoŋ kagi. Kaeŋ kaŋ ejemba ji iŋiroti ano omenoŋ
qaamuuŋ meŋ* kokojinjiŋ ama oŋoŋgiti, ii uŋuama kaŋ kougi. Kougi kuuya yoŋonoŋ
qeaŋgogi. Kiaŋ.

Gajobanoŋ aposol kapuare mirinoŋga uŋuano kamaagi.

17 Kaeŋ ama laligogi jigo gawoŋ galeŋ waŋanoŋ ano iwaa alauruta Sadusii (Jigo
gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) paati naŋgoŋ mugiti, kuuya iyoŋoo iriŋgia soono uudu-
uduu aŋgi.
18 Uuduuduu ama aposol oŋoma somoŋgoŋ gawmambaa kapuare mirinoŋ oŋooŋgi.
19 Oŋooŋgito, gomantiiŋa kanoŋ egi Pombaanoŋ gajoba moŋnoŋ kapuare miri
naguya naguya horoŋ uŋuama seleeŋgeŋ kamaaŋ kokaeŋ iŋijoro,
20 “Mobu, oŋo mono kema jiwowoŋ jigonoŋ uma ejemba jaagianoŋ nama laaligo
gbiliaa kania kuuya asuganoŋ iŋijowu.”
21 Kaeŋ iŋijoro gomaŋ ano jiwowoŋ jigonoŋ uma nama Buŋa qaa kuma oŋoŋgi. Kaeŋ
nama kuma oŋoŋgi jigo gawoŋ galeŋ waŋa ano alauruta naŋgoŋ mugiti, iyoŋonoŋ
keuma jigo kaunsol tuuŋ ano Israel jotamemeurugia koma horoŋ oŋoŋgi motooŋ
ajoroogi. Ajoroon nama opotoro tosaaŋa aposol uŋuambombaajoŋ wasiŋ oŋoŋgi
kapuare mirinoŋ keŋgi.
22 Keŋgito, ii iikanoŋ mende mokoloon oŋoma eeŋ eleema sundugia kokaeŋ aŋgi,
23 “Nono oŋanoŋ kapuare mirinoŋ keuma nagu kotakota koŋgi nangi eja waagiawo
yoŋonoŋ nagu so naŋgi iŋiijoŋ. Ii iŋiijonto, naguya horoŋ uma kanoŋ eja moŋ mende
mokoloojoŋ.”
24 Kaeŋ sundugia aŋgi jigowaa kiropo galeŋ waŋa ano jigo gawoŋ galeŋ waŋa
yoŋonoŋ qaa ii moma uugia sooboo kono jegi, “Oopopooŋ! Kete kaeŋ koloon kanageŋ
mombo sipasipa kono mono nomaeŋ koloowabo?”
25 Kaeŋ jegi moŋnoŋ kouma kokaeŋ iŋijoro, “Mobu, eja kapuare mirinoŋ oŋooŋgiti,
iyoŋonoŋ mono jiwowoŋ jigonoŋ nama ejemba Buŋa qaa kuma oŋonju!”
26 Kaeŋ iŋijoro jigowaa kiropo galeŋ waŋanoŋ opotoro uŋuano keŋgi. Kema
“Ejembanoŋ jamo giliŋ nunuwubo,” jeŋ toroko moma loloonkotagadeeŋ jiwowoŋ
jigonoŋ uma aposol uŋuama kagi.
27 Kaeŋ uŋuama kaŋ jigo kaunsol tuuŋ yoŋoo jaagianoŋ oŋooŋgi naŋgi jigo gawoŋ
galeŋ waŋanoŋ kokaeŋ qisiŋ oŋono,

* **5:16:** Qaamuuŋ ii kokaeŋ: Omenoŋ buuta muuŋgoro qaa bogoro laligoja.

28 *“Oŋo Jiisaswaa qatanoŋ qaa moŋ mende kuma oŋombu. Nononoŋ kaeŋ jeŋ soŋgo kotakota ama oŋoninto, qaa iikawaa oŋanoŋ mono nomaeŋ kolooro? Oŋonoŋ mono kileŋ toroqeŋ Jiisaswaa sundu kuma oŋoŋgi Jerusalem siti kuuya sokoma waŋgia meŋ saa qero laligojoŋ. Ano eja iikanoŋ komuŋ saya maaro oŋonoŋ kokaeŋ ninijoŋkeju, ‘Iwaa qaayanoŋ mono Juuda nonoo qanananoŋ urota eja.’ ”
29 Kaeŋ qisiŋ oŋonoto, Piito ano aposol tosianoŋ kokaeŋ meleeŋgi, “Nononoŋ ejemba oŋoo jeŋkootogia teŋ kombombaajoŋ ama Anutuwaanoŋ qaa uuguniŋ mende sokombaa. Qaago!
30 Anutunoŋ ananaa ambosakoŋurunanaa beŋgiaga kolooja. Oŋo Jiisas gere batuyanoŋ mondoŋ qegi komuroto, Anutunoŋ ii meŋ gbiliro waaro.
31 Anutunoŋ ii meŋ gbiliŋ wama uma iyaŋaa boro dindiŋanoŋ anota raja. Eukanoŋ raro Anutunoŋ siŋgisoŋgonana mesaoŋ nonomambaajoŋ kuuro Poŋnana ano Hamo-qeqe Tonana kolooja. Iikaaŋa kolooŋ Israel kanageso meŋ letoma nonono uunana meleembombaajoŋ moja.
32 Nono iwoi ii iima qaa kuuya ii naŋgoŋ jeŋ daŋgunuya kolooŋ nanjoŋ. Uŋa Toroyanoŋ kaaŋagadeeŋ qaa ii naŋgoŋ jeŋkeja. Anutunoŋ Uŋa Toroya ejemba jeta teŋ koma muŋkejuti, mono iyoŋoo uugianoŋ ama buŋa qeŋ oŋonja.”
33 Piitonoŋ qaa kaeŋ meleeno jigo kaunsol tuuŋ yoŋonoŋ mogi uugia soonoŋ kotowageeŋ kaaŋa kotoro. Kotoro uugia gere jero aposol uŋugi komuwutiwaajoŋ mogi. Kiaŋ.

Gamalielnoŋ alauruta jeŋ meŋ looriŋ oŋono.

34 Kaeŋ mogito, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) eja moŋ qata Gamaliel iinoŋ jigo kaunsol tuuŋ yoŋoo batugianoŋ raro. Iinoŋ Kana qaawaa boi ejaga laligoro ejemba kuuya goda qeŋ mugi jotamemegiaga kolooro. Kaaŋ kolooŋ waama aposol uŋuaŋgi seleeŋgeŋ kemeŋ boroŋa moŋ mambombutiwaajoŋ jeŋ kotoro.
35 Kaeŋ jeŋ kotoro kemegi jotameme alauruta kokaeŋ iŋijoro, “Israel ejauruna, oŋo eja koi nomaeŋ ama oŋombuyaga, iikawaajoŋ mono awaagadeeŋ toogia moma galeŋ meŋ aowu.
36 Wala emukanoŋ eja moŋ qata Teudas iinoŋ waama ‘Niinoŋ somatagiaga koloojeŋ,’ jero kete gbani tosaaŋa tegoro laligojoŋ. Teudasnoŋ kaeŋ jero eja 400:waa so iwo toroqeŋ somoŋgoŋ aoŋ laligogito, moŋnoŋ ii qero komuro tosianoŋ ejauruta wambelaaŋ mugiti, ii kuuŋ oŋoŋgi boratigi qemburuŋgianoŋ jaŋgoŋ qaondabororo.
37 “Iwaa gematanoŋ Galili eja moŋ qata Juudas asugiro. Iinoŋ takis mewutiwaajoŋ ejemba qagia ooŋ areŋgogiti, (sensus) kambaŋ iikanoŋ asugiro. Asugiŋ ejemba tutugoŋ meŋ looriŋ oŋono kareŋ ambutiwaajoŋ ala ilailaauruta koloogi. Kaeŋ koloogito, ii kaaŋagadeeŋ qegi komuro ano alauruta wambelaaŋ mugiti, tosianoŋ ii kuugi toroko moma boratigi.
38 Kaeŋ kolooro niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋo mono eja koi yoŋoo selegianoŋ iwoi laŋ mende ambu. Yoŋonoŋ gawoŋ koi megi qemburuŋ kolooji, ii baloŋ ejemba yoŋoo momo areŋgianondeeŋ kolooji eeŋ, ii mono sooŋ jaŋgoŋ qaombaa. Kawaajoŋ ii mono oŋomesaogi kamaawu.
39 Ii qaombaato, Anutuwaa momo areŋnoŋga koloonagati eeŋ, oŋonoŋ mono qemburuŋ ii somoŋgowombaajoŋ amamaawuya. Oŋo Anutu iyaŋa qetama tuarenjeŋ ama muŋ laligowubo. Oŋoaŋgiaa kaniagia kaaŋa mokoloowubotiwaajoŋ mono toogia moma galeŋgia meŋ aowu.”
40 Gamalielnoŋ kaeŋ iŋijoro gejanono qaaya aŋaliŋ aŋgoŋ koma otaagi. Ii otaaŋ aposol oŋooŋgi kougi opotorowaajoŋ jegi raunakapaŋ meŋ oŋoŋgi. Raunakapaŋ meŋ oŋoŋgi jigo kaunsol tuuŋ yoŋonoŋ aposol ii Jiisaswaa qatanoŋ qaa moŋ toroqeŋ jewubotiwaa soŋgo kotakota ama oŋoma “Kamaaŋ kembu,” jegi.

* **5:28:** Mat 27.25

41 Kaeŋ jegi jigo kaunsol tuuŋ mesaoŋ keŋgi. Kananoŋ kema kokaeŋ jegi, “Jiisaswaa qataajoŋ ama qabuŋanana kaeŋ meŋ soojuti, ii Anutunoŋ moja. Iinoŋ nono siimbobolo iikaaŋa mobombaa so moma niniiro saanoŋ sokonja.” Kaeŋ jeŋ uugianoŋ kawaajoŋ qeaŋgoro aisoogi.
42 Aisooŋ gawoŋ toroqeŋ meŋ weeŋ so jiwowoŋ jigonoŋ ugi ano miria miria kanoŋ kema Buŋa qaa kuma oŋoma laligogi. Jiisasnoŋ Hamoqeqe Toya Kraist kolooji, yoŋonoŋ iikawaa Oligaa Buŋaya jeŋ iikanoŋ ejemba uugia kuuŋ laligogi. Kiaŋ.

6

Gawoŋ ilailaa eja (diikon) 7 metogoŋ oŋoŋgi.

1 Gowoko jaŋgogianoŋ somariiŋ uro Juuda ejemba tuuŋ woi koloon laligogi. Tosianoŋ kantri tosianoŋga kaŋ Griik qaa jegi ano tosianoŋ iyaŋgiaa baloŋgianoŋ laligoŋ kouma Arameik ano Hibruu qaa jeŋkegi. Kaeŋ laligogi kambaŋ iikanoŋ niinoŋgiinoŋ kolooro. Griik qaa jegiti, iyoŋonoŋ kokaeŋ jegi boliro, “Aposol yoŋonoŋ kambaŋ so nene hina mendeema nonomakejuto, Griik qaa jeje emba malo nonoo nene hina bakaya ii bakasasaŋ nonomakeju. Ororoŋ mende mendeeŋgi mende sokonja.”
2 Kaeŋ jegitiwaajoŋ ama aposol 12 yoŋonoŋ gowoko tuuŋ ii koma horoŋ oŋoŋgi ajoroogi kokaeŋ iŋijogi, “Nononoŋ selewaa gawoŋ meŋ nembanene mendeema oŋoma Anutuwaa Buŋa gawombaajoŋ kambanana saanoŋ mende sokono uuwaa gawonananoŋ kamaawabo. Ii mende sokonja.
3 Kawaajoŋ alaurunana, mobu! Oŋonoŋ mono oŋoaŋgiaa batugianoŋga gawoŋ ilailaa mokoloon oŋombu. Uŋa Toroyanoŋ eja uugia saa qero Anutunoŋ momakootoya qaita moŋ oŋono qabuŋa awaa meŋ nanjuti, mono eja iikaaŋa 7 meweeŋgoŋ oŋombu. Ii meweeŋgoŋ oŋoŋgi gawoŋ ii oŋoniŋ ii galeŋ koma meŋ laligowuya.
4 Yoŋonoŋ kaeŋ laligowuyato, nononano kambaŋ so pondaŋ qama kooliŋ Anutuwaanoŋ Buŋa qaa jegeŋa nama jeŋ seiŋ laligowoŋa. Gawoŋ iikanoŋ mono pondaŋ nambonja.”
5 Kaeŋ iŋijogi tuuŋ kuuya yoŋonoŋ “Saanoŋ sokonja,” jegi. Kaeŋ jeŋ eja qata Stiiwen meweeŋgogi. Stiiwen ii Anutu kotakota moma laariŋ muro Uŋa Toroyanoŋ uuta saa qero laligoro. Toroqeŋ eja kokaaŋ meweeŋgoŋ oŋoŋgi: Filip, Prokorus, Nikanor, Timon, Parmenas ano Nikolas. Nikolas ii waba kantriwaa siti qata Antiokia kanoŋ koloon kanageŋ Juuda ejaga koloon uuta Kraistwaanoŋ meleeno.
6 Ii meweeŋgoŋ oŋoŋgi aposol yoŋoo jaasewaŋgianoŋ uma keŋgi borogia waŋgianoŋ ama qama kooliŋ kotuegoŋ oŋoŋgi.
7 Anutuwaanoŋ qaa jeŋ seigi toomoriaŋawo kolooro gowoko yoŋoo jaŋgogianoŋ Jerusalem sitinoŋ somariiŋ seiro. Jigo gawoŋ galeŋ yoŋoo tuuŋnoŋga seiseiya yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ uugia meleema Jiisas moma laarigi. Kiaŋ.

Stiiwen qelanjiŋ meŋ somoŋgogi.

8 Anutuwaa kaleŋmoriaŋa ano ku-usuŋa kanoŋ gawoŋ ilailaa eja Stiiwembaa uuta saa qero nama aiwese aŋgoleto somasomata ii ejemba batugianoŋ mero asugiro.
9 Ii asugiroto, Juuda tosianoŋ waama Stiiwen tuarenjeŋ ama mugi. “Loloon kagiti, iyoŋoo qamakooli miri tuuŋ”* yoŋoo batugianoŋ Juuda tosianoŋ Sairini ano Aleksandria Iijipt siti woi kanoŋa eleema kaŋ naŋgi. Eja kaaŋianoŋ mindiriŋ waama Silisia ano Eisia prowinsnoŋga kagiti, iyoŋoo tuuŋnoŋga Juuda eja tosaaŋa uŋuama motooŋ Stiiwembo mondoŋ niinoŋgiinoŋ ama jenoŋkooli amigi.

* **6:9:** Qamakooli miri tuuŋ mombaa qata ii kokaeŋ kolooro qagi: Ejemba qabuŋagiawo yoŋonoŋ tosaaŋa sewaŋgia megi buŋagia koloon togiaa weleŋ eeŋ qeŋ laligoŋ (sleiw) borogianoŋga loloon kagiti, iyoŋonoŋ iyaŋgiaa qamakooli miri tuuŋgia ama qagia kaeŋ qagi.

10 Kaeŋ amigito, Uŋa Toroyanoŋ Stiiwen sololooro momakooto somataa qaganoŋ
qaaya meleema iŋijoroti, ii Juuda yoŋonoŋ qewagowombaajoŋ amamaaŋ kamaagi.
11 Amamaaŋ kamaaŋ kokomomola meŋ kema eja tosaaŋa mokoloon kuuŋ oŋoma
kaŋ kokaeŋ jegi, “Iinoŋ mepaqepae qaa jeŋ iikanoŋ Mooses ano Anutu qetama orono
moniŋ.”
12 Kaeŋ jeŋ kema ejemba tuuŋ, iyoŋoo jotamemeyagia ano Kana qaawaa boi yoŋoo
uunoŋkeeme qaa jegi uugia gere jero. Gere jero tililuaaŋ kaŋ Stiiwen horoŋ qelanjiŋ
meŋ jigo kaunsol tuuŋ yoŋoo jaagianoŋ keŋgi.
13 Kema eja tosaaŋa uŋuaŋgi kouma Stiiwembaa selianoŋ qaa qoloŋmoloŋgoya kuuŋ
kokaeŋ naŋgoŋ jegi, “Eja koi kanoŋ mono jiwowoŋ jigonana ano Mooseswaanoŋ Kana
qaa tuarenjeŋ ama mende mesaoŋkejato, ii toroqeŋ jeŋkeja.
14 Tuarenjeŋ ama kokaeŋ jero moniŋ, ‘Jiisas, Nazaret ejanoŋ mono jiwowoŋ jigo koi
kondeeno qeqelalaŋ ewaa ano Moosesnoŋ Kana qaa nononota eji, ii utegowaa.’ ”
15 Kaeŋ jegi jigo kaunsol tuumbaa ajoajoroonoŋ ragiti, ii kuuyanoŋ Stiiwen tororo
uugi kaitanianoŋ Siwe gajoba tani kaaŋa kolooro iima mogi. Kiaŋ.

7

Stiiwenoŋ qaa kitia meleema jero mogi.

1 Stiiwen qaa jakeyanoŋ ooŋgi nano jigo galeŋ waŋanoŋ kokaeŋ qisiŋ muro, “Qaa ii
hoŋa me qoloŋmoloŋgoyaga?”

Stiiwenoŋ Aabrahambaa sunduya jero.

2 *Qisiŋ muro kitia kokaeŋ meleeno, “Ejauruna, maŋ daremuna, niinoŋ kokaeŋ
iŋijowe mobu: Ananaa ambonana Aabrahamnoŋ Mesopotemia balonoŋ laligoro
asamararaŋ Toya Anutu iinoŋ asugiŋ muro Mesopotemia mesaoŋ Haran gomanoŋ
kema laligoro.
3 Anutunoŋ kokaeŋ ijoro,

‘Gii geeŋgaa gomaŋ baloŋga ano tinitosauruga oŋomesaoŋ baloŋ moŋ qendeema
gomaŋati, mono iikanoŋ kema laligowa.’

4 *Kaeŋ ijoro moma Kaldia gomaŋ mesaoŋ Haran gomanoŋ kema laligoro. Iikanoŋ
laligoro maŋanoŋ komuro Anutunoŋ wasiŋ murota oŋo kambaŋ kokaamba koi
laligojuti, mono baloŋ kokanoŋ kaŋ kanaiŋ rama laligoro.
5 *Baloŋ kokanoŋ rama laligoro Anutunoŋ baloŋ kitia boroŋa moŋ kana tamboyaa so ii
mende buŋa qeŋ muro. Baloŋ koi kawaa toya mende totooŋ kolooroto, Aabrahambaa
gbilia mende kolooro Anutunoŋ kambaŋ iikanondeeŋ iwaa qaa waladeeŋ kokaeŋ jeŋ
somoŋgoro,

‘Niinoŋ gomaŋ koi ii gii ano goo gemaganoŋ gbiliuruga koloowuti, mono iyoŋoojoŋ
oŋombe iikawaa toya koloowuya.’

6 *Kaeŋ jeŋ toroqeŋ qaa kokaeŋ jero,

‘Goo gbiliuruganoŋ gomaŋ moŋgeŋ kema wabaya kolooŋ laligowuya. Wabaya
kolooŋ laligogi gomaŋ iikawaa toya yoŋonoŋ somoŋgoŋ oŋoŋgi togiaa weleŋ eeŋ
qeŋ laligowuya. Kaeŋ laligogi ama riiŋ oŋoŋgi gawoŋ biŋawo biŋawo eeŋ megi
sewaŋa mende oŋoŋgi gbani 400:waa so koŋajiliŋ qaganoŋ laligowuya.
7 Kaeŋ laligowuyato, niinoŋ kanageŋ baloŋ ejemba weleŋgia qeŋ laligowuyati, ii
qaanoŋ ama jeŋ tegoŋ oŋomaŋa.’

Anutunoŋ toroqeŋ kokaeŋ jero,

‘Kaeŋ kolooro gbiliuruganoŋ gomaŋ ii mesaoŋ gomaŋ kokanoŋ eleema kaŋ waena
meŋ mepeseeŋ noma laligowuya.’ Kiaŋ.

---

* **7:2:** Jen 12.1 * **7:4:** Jen 11.31; 12.4 * **7:5:** Jen 12.7; 13.15; 15.18; 17.8 * **7:6:** Jen 15.13-14; Eks 3.12

Aisak, Jeikob ano Joosef yoŋoo sundugia jero.

8 *“Anutunoŋ Aabraham kaeŋ ijoŋ aiwese kokaeŋ ambutiwaajoŋ jero moro, ‘Oŋo
niwo soomoŋgo ambutiwaajoŋ mono noo aiwese asa koma eja selegia kotoŋ laligowu.’
Iikawaa so Aabrahamnoŋ meria Aisak kolooro weeŋ 8 tegoro kanoŋ Anutuwaa
aiweseya meŋ selia kotoro. Aisaknoŋ meria Jeikob mekolooŋ aiwese ii kotoro ano
Jeikobnoŋ merauruta mekolooŋ oŋoma iikawaa so kotoŋ oŋono. Jeikobwaa merauruta
12 yoŋonoŋ Israel nonoo ambosakoŋurunanaga koloogi.
9 *“Ambosakoŋurunananoŋ kogia Joosef ii gema qeŋ muŋ sewaŋa mewutiwaajoŋ
aŋgi tosianoŋ sewaŋa meŋ wama Iijipt kantrinoŋ kema ooŋgi laligoro. Iikanoŋ
laligoroto, Anutunoŋ iwo laligoro.
10 *Iwo laligoro koŋajiliŋ kania kania qaganoŋ uro moroti, kuuya iikanoŋga mono
metogoŋ muro. Metogoŋ muŋ kaleŋmoriaŋa muro momakootoya awaa kolooro. Ii
kolooro Iijipt kantriwaa faarao kiŋ iwaa jaanoŋ keuro iiro sokono eja poŋ kuuŋ muro
Iijipt kantri ano faarao kimbaa jiŋkaroŋ miri iwoiya galeŋ koma oŋoma laligoro.
11 *Galeŋ koma oŋono bodi kambaŋa kaŋ kuuro Iijipt kuuya ano Keinan gomaŋ
ii sokono. Kawaajoŋ ejemba yoŋonoŋ majakaka somata moma koroweborowe
laligogi. Kaeŋ laligoŋ ananaa ambourunananoŋ nembanene mokoloowombaajoŋ
memeaŋgogi.
12 “Kaeŋ memeaŋgogi ‘Iijipt gomanoŋ dumuŋ kota eja,’ kaeŋ jegi Jeikobnoŋ moro.
Kaeŋ moma merauruta, ananaa ambourunana ii indiŋ mutuya wasiŋ oŋono kanoŋ
keŋgi.
13 *Kaeŋ kema laligoŋ eleema maŋgiaanoŋ kagi. Kanageŋ indiŋa moŋ mombo keŋgi
Joosefnoŋ kaniaya iŋisaano mogi. Mogi faarao kiŋnoŋ kaaŋiadeeŋ tinitosaya iŋiima
kaniagia moma kotoro.
14 *Moma kotoro Joosefnoŋ qaa ama maŋa Jeikob ano tinitosauruta kuuya ii koma
horoŋ oŋono iwaanoŋ keŋgi. Ejemba keŋgiti, iyoŋoo jaŋgogia ii 75 kolooro.
15 *“Jeikob kaeŋ waŋgi Iijipt gomanoŋ keno. Kema laligoŋ iikanoŋ komuro.
Ambourunananoŋ kaaŋagadeeŋ komudaborogi.
16 *Komudaborogi qamogia meŋ aŋgoŋ Keinan gomanoŋ eleema Sekem gomanoŋ
kaŋ roŋ koma oŋoŋgi. Wala eeŋanoŋ Aabrahamnoŋ Sekem (Sikem) laligoŋ baloŋ
moŋ eja qata Haamor iwaa gbiliuruta yoŋoonoŋga moneŋnoŋ sewaŋa meroti, mono
iikawaa qasirianoŋ jamo kobaa ururooŋ kanoŋ ama oŋoŋgi.” Kiaŋ.

Moosesnoŋ Iijipt kantrinoŋ koloon laligoŋ kouro.

17 *Stiiwenoŋ toroqeŋ kokaeŋ jero, “Anutunoŋ wala eeŋanoŋ soomoŋgo qaa Aabra-
ham muroti, ii hoŋawo koloowaatiwaa kambaŋa toriŋ dodowiro. Dodowiroti, iikawaa
so Israel yoŋonoŋ Iijipt gomanoŋ kolooŋ seiŋ laligogi tuuŋgianoŋ somariiŋ uro.
18 Somariiŋ uro faarao kiŋ moŋnoŋ waama kanaiŋ Iijipt galeŋ koma oŋono. Faarao
kiŋ gbilia iinoŋ Joosefwaa kania mende moma laligoro.
19 *Iwaa kania mende moma ananaa kanageso ii aŋgomokoloŋ qaganoŋ tiligoŋ
ambourunana ama riiŋ oŋono laligogi. Kaeŋ laligogi kiŋnoŋ Israel yoŋoo jeŋkooto
kotakota kokaeŋ ano, ‘Oŋo mono meraurugia bubuga ii oŋoma yamageŋ kema apunoŋ
giligi kemeŋ komuwu.’
20 *“Jeŋkooto kaeŋ ano kambaŋ iikanoŋadeeŋ mera moŋ qata Mooses kolooro.
Anutunoŋ ii iima moro sokono. Mooses kolooro nemuŋmaŋanoŋ ii koiŋ karoombaa
so mirigaranoŋ galeŋ koma laligori.

---

* **7:8:** Jen 17.10-14; 21.2-4; 25.26; 29.31–35.18 * **7:9:** Jen 37.11, 28; 39.2, 21 * **7:10:** Jen 41.39-41 * **7:11:** Jen 42.1-2 * **7:13:** Jen 45.1, 16 * **7:14:** Jen 45.9-10, 17-18; 46.27 * **7:15:** Jen 46.1-7; 49.33 * **7:16:** Jen 23.3-16; 33.19; 50.7-13; Joos 24.32 * **7:17:** Eks 1.7-8 * **7:19:** Eks 1.10-11, 22 * **7:20:** Eks 2.2

21 *Koiŋ karooŋ ii tegoro nemuŋanoŋ meŋ yamageŋ kema kondenoŋ apu qaganoŋ
ama mesaŋgoro. Mesaŋgoŋ keno faarao kimbaa boratanoŋ mokoloon mero meria
kolooro galeŋ koma muro laligoro.
22 Kaeŋ laligoro Iijipt yoŋoonoŋ momo ano kaiyaka kuuya ii kuma mugitiwaa so Iijipt
yoŋoonoŋ momakooto eja somata kolooro. Iinoŋ qaaya ano nanamemeŋa ii esuŋmumu
qaganoŋ jeŋ ama laligoro.
23 *"Mooses gbania 40 tegoro kanoŋ Israel daremuŋuruta yoŋoo prowinsnoŋ kema
iŋiimambaajoŋ romoŋgoŋ qaaya somoŋgoŋ keno.
24 Kema Iijipt ejanoŋ Israel eja moŋ iwo eeŋ toontooŋ aŋgowowo ama horoŋ ureeŋ
ama muŋ qero iiro. Iima kema Israel eja ii ilaaŋ muŋ gematanoŋ kema iroŋa meleema
Iijipt eja ii qeŋ qero komuro.
25 Qero komuro Anutunoŋ Mooseswaanoŋ laariŋ Israel ejemba faarao kimbaa
boronoŋga metogoŋ oŋomambaajoŋ ku-usuŋ muro karo. Yoŋonoŋ Mooses iima
kaniaya iikaeŋ saanoŋ moma asariju, iikaeŋ romoŋgoroto, yoŋonoŋ ii mende moma
asariŋ eeŋ tompiŋ laligogi.
26 "Gomaŋ ano mombo yoŋoonoŋ keno Israel eja woiyanoŋ aori iriiro. Iriima
batogoŋ batugaranoŋ luae koloowaatiwaajoŋ moma kokaeŋ irijoro, 'Eja woi, oro
daremuŋga. Oroaŋgara motoonoŋ mono naambaajoŋ kaeŋ tiwilaaŋ aojao?'
27 Kaeŋ irijoroto, ejanoŋ alia meŋ boliŋ muroti, iinoŋ mono Mooses geriawo utama
muŋ kokaeŋ jeŋ muro, 'Gii nonoonoŋ galeŋkoŋkoŋ ano jenteego ejaga koloojaŋ me?
Moronoŋ kuuŋ gonota nanjaŋ?
28 Gii woraŋ Iijipt eja qena komuroti, mono kaaŋadeeŋ nii numambaajoŋ jejaŋ me?'
29 *Kaeŋ qisiŋ muro qaa kawaajoŋ ama Iijipt kantri mesaoŋ oloŋ koma Midian
gomanoŋ kema wabaga laligoro. Iikanoŋ laligoŋ emba meŋ merawoita woi mekoloon
orono laligogi." Kiaŋ.

Moosesnoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ gbani 40 laligoro.

30 *Stiiwenoŋ qaa toroqeŋ kokaeŋ jero, "Kaaŋ laligogi gbani 40 tegoro kanoŋ
Moosesnoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ liligoŋ baaŋa qata Sainai iikawaa kanianoŋ
laligoro Siwe gajoba moŋnoŋ asugiro. Ii gere jerendeŋ batuyanoŋ gere bolaŋ koloon
mende jeŋ kotoroti, iikanoŋ asugiŋ muro.
31 Kaeŋ asugiŋ muro tani iikawaajoŋ waliŋgoŋ kania iima moma kotomambaajoŋ
kosianoŋ keno Anutuwaanoŋa qaa moŋ kokaeŋ kolooro moro,
32 'Niinoŋ goo ambosakoŋuruga yoŋoo Anutugiaga koloojeŋ. Niinoŋ Aabraham,
Aisak, Jeikob yoŋoo Poŋgiaga laligoŋ kouma laligojeŋ.' Qaa kaeŋ kolooro moma jeneŋa
kanaiŋ ororo iikaaŋ baageŋ uuŋ iimambaajoŋ toroko moro.
33 "Toroko moroto, Poŋnoŋ kokaeŋ ijoro, 'Baloŋ riiŋ nanjaŋi, ii baloŋ kowogaga.
Kawaajoŋ gii mono kana esuga qetegowa.
34 Noo ejemba tuuŋuruna Iijipt laligojuti, ii ama riiŋ oŋoŋgi siisiiwaewae qaganoŋ
aoŋ oroŋ laligoju. Niinoŋ ii iima kotoŋ laligojeŋ. Yoŋonoŋ osoŋgoŋ uŋuro saama we-
lenjuti, niinoŋ ii modaborojeŋ. Niinoŋ yoŋoo borogianoŋga metogoŋ oŋomambaajoŋ
kamaajeŋ. Kawaajoŋ gii mono keteda koi waama kana wasiŋ gombe Iijipt kemba!'
Kaeŋ ijoro."

Moosesnoŋ Israel uŋuano gbani 40 kananoŋ laligogi.

35 *Stiiwenoŋ qaa toroqeŋ kokaeŋ jero, "Yoŋonoŋ Mooses qakooma kondama muŋ
kokaeŋ ijogi, 'Gii galeŋkoŋkoŋ ano jenteego ejaga koloojaŋ me? Moronoŋ kuuŋ gonota
kaya nanjaŋ?' Kaeŋ qakooma ijogito, Anutunoŋ Mooses ii wasiŋ muro yoŋoo eja

* **7:21:** Eks 2.3-10 * **7:23:** Eks 2.11-15 * **7:29:** Eks 18.3-4 * **7:30:** Eks 3.1-10 * **7:35:** Eks 2.14

poŋgia kolooro. Siwe gajobanoŋ gere jerendenoŋ bolaŋ jero kanoŋ asugiŋ muroti, iinoŋ mono Anutuwaanoŋ buju qaa ii meŋ kaŋ uuta kuuro mootogo ejagiaga kolooro.

36 *Israel mootogo ejagia kolooŋ ejembauruta ii aiwese aŋgoleto kania kania meŋ Iijipt kantrinoŋga metogoŋ uŋuano mesaoŋ Kowe Osoga iikanoŋ kagi. Emu kagi kanoŋ ano baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kaaŋiadeeŋ toroqeŋ aiwese aŋgoleto morota morota ii gbani 40:waa uutanoŋ meŋ qendeeno iima laligogi.

37 *Moosesnoŋ eja poŋgia laligoŋ Israel kanageso ii kokaeŋ iŋijoro, ‘Anutunoŋ Juuda tuuŋ oŋoo batugianoŋga gejatootoo eja moŋ meweeŋgoŋ kuuro nii kaaŋa koloowaa.’

38 *“Israel yoŋonoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kaŋ laligogi eja poŋgia kolooŋ ananaa ambosakoŋurunana yoŋowo laligoŋ kanagesogia galeŋ koma oŋono. Galeŋ koma oŋoma baaŋa qata Sainai iikanoŋ uro Siwe gajoba moŋnoŋ qaa ijoro moma iwo laligoro. Kaeŋ laligoŋ Anutunoŋ laaligo kotigaa qaaya suulaŋ ijoro moma laligoroti, iinoŋ qaa ii iikawaa so jero nonoo Buŋa kolooro.

39 “Iinoŋ eja poŋgia laligoroto, ananaa ambosakoŋurunana yoŋonoŋ qaaya teŋ koma mubombaajoŋ mojogia tiiro gema qegi. Gema qeŋ utama muŋ uugia meleeno Iijipt kantrinoŋ mombo eleembombaa siiŋa mogi.

40 *Kaeŋ moma Mooseswaa data Aaron ii kokaeŋ ijogi, ‘Moosesnoŋ eja Poŋnana kolooŋ Iijipt kantrinoŋga metogoŋ nunuano kaniŋi, iinoŋ baaŋanoŋ uma tani nomaeŋ kolooji, nono ii mende mojoŋ. Ii mende mojoŋiwaajoŋ giinoŋ saanoŋ tando lopioŋ mena iikanoŋ jotamemenana koloogi kanagianoŋ toroqeŋ kemboŋa.’

41 *“Kaeŋ ijoŋ iikanondeeŋ goul meŋ kanoŋ lopioŋ moŋ bulmakao meriaa tani megi. Ii meŋ siimoloŋ meŋ kaŋ ama muŋ lombaŋ ooŋ iwoi borogianoŋ megiti, iikawaa korisoro ama mepeseegi.

42 *Kaeŋ aŋgito, Anutunoŋ ii iima mojoya tiiro gema uŋuro Sombimbaa seŋgelao Toya waegia meŋ mepeseeŋ oŋombutiwaajoŋ oŋomesaoro. Gejatootoo eja Aamosnoŋ qaa moŋ ooro Buju Terenoŋ eji, mono iikawaa so kokaeŋ aŋgi,

> ‘Oo Israel ejemba, oŋo baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kaŋ gbani 40:waa so laligoŋ kambaŋ iikanoŋ oro siimoloŋ ooŋ nanduŋ tosaaŋa meŋ kaŋ noma laligogi me qaago?
>
> 43 Ii qaagoto, oŋonoŋ mono beŋ qata Moolek iwaa opo sel kuuŋa ii aŋgogi ano beŋ qata Refan iwaa seŋgelao uŋaya ii aŋgoŋ kaŋ laligogi.
>
> Oŋonoŋ uŋa lopioŋ ii waegara meŋ mepeseeŋ orombombaajoŋ megi buŋagia kolooro.
>
> Kawaajoŋ ama niinoŋ mono konjoma oŋombe kereurugianoŋ kaŋ uŋuaŋgi kema laligoŋ koriganoŋ Babilon kantriwaa gematanoŋ uma laligowu.’ ” Kiaŋ.

Stiiwenoŋ opo sel jigowaa qaaya jero.

44 *“Ambosakoŋurunana yoŋonoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kaŋ laligoŋ Anutuwaa daŋgunu kuuŋ opo sel jigo meŋ aŋgoŋ laligogi. Ii meŋ aŋgoŋ Anutunoŋ jigoya mewutiwaajoŋ Mooses jeŋ kotoŋ muŋ uŋa sareya qendeema muro iiroti, mono iikawaa so megi nano.

45 *Moosesnoŋ ambosakoŋurunana galeŋ koma oŋono yoŋonoŋ opo sel jigo ii aŋgoŋ laligogi. Kanageŋ Joosuanoŋ waama galeŋ koma oŋono gbiliurugianoŋ jigo ii buŋa qeŋ aŋgoŋ toroqeŋ kaŋ laligoŋ kantri kokanoŋ kougi. Kantri kokanoŋ kougi Anutunoŋ baloŋ toya tuuŋa tuuŋa oŋotaaro keŋgi gomaŋgia aŋgoŋ koma megi. Meŋ rama laligogi kiŋ Deiwid kolooro.

---

* **7:36:** Eks 7.5; 14.21; Jaŋ 14.33 * **7:37:** Dut 18.15, 18 * **7:38:** Eks 19.1–20.17; Dut 5.1-33 * **7:40:** Eks 32.1
* **7:41:** Eks 32.2-6 * **7:42:** Aam 5.25-27 * **7:44:** Eks 25.9, 40 * **7:45:** Joos 3.14-17

46 *“Iinoŋ kolooŋ Anutu jaasewaŋanoŋ kaleŋmoriaŋa mokolooŋ kokaeŋ qisiŋ muro,
‘Anutu Jeikobwaa beŋa, giinoŋ saanoŋ jena niinoŋ jeŋ kotowe nono goojoŋ jiwowoŋ
jigo waŋa mewoŋa.’
47 *Kaeŋ qisiŋ muroto, Solomonoŋ jeŋ kotoro Anutuwaajoŋ jiwowoŋ jigo megi.
48 Ii megito, Uuta Somata iinoŋ ejanoŋ miri borogianoŋ megiti, iikanoŋ mende
laligoja. Kawaa qaaya gejatootoo eja moŋnoŋ kokaeŋ oorota eja,
49 *‘Poŋnoŋ jeja: Noonoŋ jiŋkaroŋ duŋ rarana ii Siwenoŋ ero namo ii kananaa
doya kolooro iikanoŋ riiŋ rajeŋ.
Oŋo mono noojoŋ miri tania nomaeŋ megi sokonaga?
Me miri dakanoŋ mokolooŋ noŋgi iikanoŋ uma haamo meŋ laligowenaga?
50 Iwoi kuuya ii mono neeno neenaa boronanoŋ mokolooŋ oŋombeti, ii moju.’ ”
Kiaŋ.

Stiiwenoŋ kaunsol yoŋoo uugia kuuro.

51 *“Oo qaaqeqe ejemba, oŋoo uugianoŋ mono duuro gadokopa kolooju. Gejagianoŋ
hoŋgoŋ mende totooŋ tooja! Ii duujiwaajoŋ Anutuwaanoŋ qaa qotogoŋ gejajojombaŋ
amakeju. Ambosakoŋurugianoŋ Uŋa Toroya tuarenjeŋ ama muŋ laligogi oŋonoŋ mono
yoŋoo so toroqeŋ kaaŋiadeeŋ Uŋa Toroya suulaŋ gema qeŋkeju!
52 Oŋoo ambosakoŋurugianoŋ gejatootoo ejemba afaaŋa qaago sisiwerowero ama
oŋoma laligogi. Yoŋoonoŋga moronoŋ kakasililiŋ mende mokolooro? Yoŋonoŋ Eja
Solaŋanoŋ asugiwaatiwaa gejatootoo qaaya jegi ii uŋugi komugi. Yoŋonoŋ komugi Eja
Solaŋanoŋ aŋo asugiro oŋonoŋ ii memelolo meŋ muŋ qegi komuro.
53 Anutunoŋ gajobauruta wasiŋ oŋono Siwenoŋga kamaaŋ Kana qaa oŋoŋgi Buŋagia
kolooroto, oŋonoŋ ii mende teŋ koma otaaŋ laligogi.” Kiaŋ.

Stiiwen jamonoŋ qegi komuro.

54 Stiiwenoŋ qaa kaeŋ jero jigo kaunsol yoŋonoŋ mogiti, ii uugia soonoŋ kootoya
kaaŋa kotoro. Kotoro uugia gere jero ambari kiŋ waama naŋgi.
55 Kaeŋ aŋgito, Uŋa Toroyanoŋ Stiiwembaa uuta saa qero jaaya Siwenoŋ uuro uro
Jiisas Anutuwaa asamararaŋ uutanoŋ eukanoŋ Anutuwaa boro dindiŋanoŋ nano iiro.
56 Jiisas iima jero, “Mobu! Siwe aantano Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono
Anutuwaa boro dindiŋanoŋ nano iijeŋ.”
57 Kaeŋ jero moma qa gigilaagi guju somata waaro gejagia borogianoŋ gojoma
kuuyanoŋ luguŋ kema qelanjiŋ megi.
58 Kaeŋ meŋ taoŋ goraayanoŋ ororaaŋ kema seleeŋgeŋ ama jamonoŋ kanaiŋ giliŋ
qegi. Kaeŋ qegi tosianoŋ ii iima nama malekugia qetegoŋ meloloŋ eja gbaworo
Soolwaa kosianoŋ aŋgi.
59 Kaeŋ ama jamonoŋ giliŋ qeŋgadeeŋ naŋgi Stiiwenoŋ Anutuwaa qama kooliŋ
kokaeŋ jero, “Oo Poŋ Jiisas, gii mono kokoosona meŋ aŋgoŋ komba!”
60 Kaeŋ jeŋ kemeŋ simiŋ kuma qa gigilaaŋ jero, “Poŋ, siŋgisoŋgo koi anjuti, iikawaa
lombota mono yoŋoo qagianoŋ mende amba!” Kaeŋ jeŋ goroŋ qeŋ komuro. Kiaŋ.

8

Soolnoŋ uumeleeŋ tuuŋ sisiwerowero ama oŋono deeŋgi.

1 Stiiwen qegi komuroti, ii Soolnoŋ kaaŋagadeeŋ moro sokono. Kambaŋ
iikanoŋadeeŋ sisiwerowero somata kolooro Jerusalem sitiwaa uumeleeŋ tuuŋ kazi
ama oŋoŋgi. Kawaajoŋ yoŋonoŋ korebore siti mesaoŋ deema Judia ano Samaria
prowins woi ii sokoma keŋgi aposol yoŋonondeeŋ kaparaŋ koma sitinoŋ laligogi.

* **7:46:** 2 Sml 7.1-16; 1 Hist 17.1-14 * **7:47:** 1 Kiŋ 6.1-38; 2 Hist 3.1-17 * **7:49:** Ais 66.1-2 * **7:51:** Ais 63.10

2 Ejemba Anutu goda qeŋ waeya meŋ laligogiti, iyoŋoonoŋga tosianoŋ Stiiwen
komurotiwaajoŋ jiŋgeŋ qama mamaga saama qamoya meŋ kema roŋ koŋgi.
3 *Roŋ koŋgito, Soolnoŋ uumeleeŋ kanageso jaabamagege meŋ oŋoma miria miria
liligoŋ uma uumeleeŋ eja ano emba ororaaŋ uŋuama giliŋ oŋono kamaagi jero kapuare
mirinoŋ oŋooŋgi. Kiaŋ.

Filipnoŋ Samaria sitinoŋ Buŋa gawoŋ mero.

4 Uumeleeŋ ejembanoŋ deema gomaŋ so kema kaŋ liligoŋ laligogiti, iyoŋonoŋ Oligaa
Buŋa jeŋ iikanoŋ ejemba uugia kuuŋ laligogi.
5 Filipnoŋ Samaria prowinswaa siti moŋnoŋ kemeŋ Hamoqeqe Toya Kraistwaa kania
jeŋ asariŋ oŋono mogi.
6 Ii jeŋ asariŋ oŋoma aŋgoleto mero letono ejemba tuuŋ yoŋonoŋ ii iima qaa jeroti,
ii uumotooŋ ama geja ama moma aŋgoŋ koŋgi.
7 Filipnoŋ gawoŋ mero Anutuwaa ku-usuŋanoŋ omejiilaŋ mamaga ii ejemba uu-
gianoŋga oŋotaaro. Oŋotaaro qa bobolo qama kouma keŋgi. Gawoŋ mero ejemba
seiseiya bakagia koomuya koloon meendaŋgoya laligogiti, ii qeaŋgogi.
8 Kaeŋ kolooro Samaria sitinoŋ korisoro uuta koloon ero. Kiaŋ.

Sele galeŋ eja Saimonoŋ umbuqumbuliŋ ano.

9 Korisoro eroto, Samaria siti kanoŋ oweŋ jenaŋ eja moŋ qata Saimon laligoro. Iinoŋ
gbani tosaaŋa suuqaŋgoroŋ hamoqeqe gawoŋ meŋ Samaria ejemba waliŋgoŋ oŋono
laligogi. Kaeŋ laligogi “Eja uuta koloojeŋ,” jeŋ iyaŋaajoŋ moro uro.
10 Ejemba uuta ano kamaaŋqeqeta yoŋonoŋ korebore Saimombaa qaawaajoŋ geja
ama moma kokaeŋ jeŋ laligogi, “Anutuwaa esuŋa qata ‘Ku-usuŋ somata,’ qajuti,
iikanoŋ mono eja kawaa uutanoŋ kemerota eja.”
11 Saimonoŋ suuqaŋgoroŋ hamoqeqe gawoŋ ii kambaŋ koriga mero ejembanoŋ
waliŋgoŋ laligogi. Kaeŋ ano waliŋgoŋ laligotiwaajoŋ ama iwaanoŋ qokotaaŋ laligogi.
12 Kaeŋ laligogito, Filipnoŋ kaŋ Anutuwaa bentotonoŋ keubombaa Oligaa Buŋa ano
Jiisas Kraist qataa kania ii jeŋ asariŋ oŋono. Ii jeŋ asariŋ oŋono ejemba mamaganoŋ
Buŋa qaa moma laariŋ uugia meleeŋgi oomulu meŋ oŋono.
13 Kaeŋ aŋgi Saimonoŋ kaaŋagadeeŋ qaa ii moma laariro oomulu meŋ mugi Filipwaa
kosianoŋ kaŋ laligoŋ otaaro. Kaeŋ kolooro Filipnoŋ aŋgoleto aiwese somasomata mero
asugiro ii iima waliŋgoŋ laligoro. Kiaŋ.

Uŋa Toroyanoŋ Samaria yoŋoo uugianoŋ kemero.

14 Samaria ejembanoŋ Anutuwaanoŋ Buŋa qaa kaeŋ moma aŋaliŋ aŋgoŋ koŋgiti,
iikawaa bujuyanoŋ seiŋ Jerusalem sitinoŋ keno aposol yoŋonoŋ mogi. Yoŋonoŋ ii
moma Piito ano Jon meweeŋgoŋ wasiŋ oroŋgi yoŋoonoŋ keni.
15 Kema keuma yoŋoojoŋ ama qama kooliŋ Uŋa Toroyanoŋ uugianoŋ kemebaatiwaa-
joŋ Poŋ qisiri.
16 Kania kokaembaajoŋ qisiŋ qama kooliri: Yoŋonoŋ Poŋ Jiisaswaa qatanoŋ oomulu
meŋ oŋoŋgito, Uŋa Toroyanoŋ yoŋoonoŋga mombaa uutanoŋ mende kemero eeŋ
laligogi.
17 Kawaajoŋ qama kooliŋ borogara waŋgianoŋ ani Uŋa Toroyanoŋ uugianoŋ kemero
megi. Kiaŋ.

Saimonoŋ Uŋa Toroya sewaŋa memambaajoŋ jero.

18 Aposol yoronoŋ borogara ejemba waŋgianoŋ ani Anutunoŋ iikawaa so Uŋa Toroya
yoŋoo uugianoŋ ano Saimonoŋ ii iima moneŋ meŋ kaŋ kokaeŋ irijoro,
19 “Oro mono ku-usuŋ kaaŋa ii nii moŋ noni meŋ borona daeŋ yoŋoo waŋgianoŋ
amaŋati, Uŋa Toroyanoŋ mono iyoŋoo uugianoŋ kemebaa.”

* **8:3:** Apo 22.4-5; 26.9-11

20 Kaeŋ irijoroto, Piitonoŋ kokaeŋ jeŋ muro, “Ae! Yamageŋ! Giinoŋ Anutuwaa kaleŋa ii moneŋnoŋ sewaŋa memambaajoŋ jejaŋ. Kawaajoŋ gii mono moneŋgawo gere sianoŋ kemeba.
21 Goo uuganoŋ Anutuwaa jaanoŋ mende diŋgoja. Kawaajoŋ gii Buŋa qaa kokawaa hoŋa moŋ mende totooŋ mewaga.
22 Kileŋaganoŋga mono uuga meleema Poŋ qama koolina iinoŋ uumomogaa siŋgisoŋgoya ii mesaonaga.
23 Goo uuganoŋ kobooro tomembombomboŋ kaaŋa juma saa qeŋ gonja. Siŋgisoŋgoganoŋ mono kasa kaaŋa kokosiiŋ gono osijaŋ.”
24 Piitonoŋ kaeŋ jeŋ muro oweŋ jenaŋ eja Saimonoŋ kokaeŋ meleema orono, “Oro mono noojoŋ ama Pombaajoŋ qama kooliri qaa jejaoti, iikawaa hoŋa moŋ mende koloon nonaga.”
25 Aposol yoronoŋ Pombaa Buŋa qaa ii siti iikanoŋ naŋgoŋ jeŋ jeŋ asariŋ oŋomesaoŋ keni. Kananoŋ kema Samaria prowinswaa gomaŋa gomaŋa liligoŋ ejemba uugia Oligaa Buŋa qaanoŋ kuuŋ oŋoma laligoŋ Jerusalem sitinoŋ eleema keni. Kiaŋ.

Filipnoŋ Afrika eja moŋ ii Buŋa qaa ijoro.

26 Pombaanoŋ gajoba moŋnoŋ Filip qaa kokaeŋ ijoro, “Gii mono Jerusalem siti mesaoŋ Saut waageŋ kemba. Baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kana isia (walaga) Gaza taonoŋ kemeŋkejuti, mono iikanoŋ kemba.”
27 Kaeŋ ijoro Filipnoŋ afaaŋgoŋ mesaoŋ keno. Kema Afrika eja moŋnoŋ gomaŋanoŋ eleema keno kananoŋ mokolooro. Iinoŋ Etiopia kantriwaa kandasi kwiimbaa jawiŋa uuta kooloŋ emba pombaa jiŋkaroŋ mirianoŋ moneŋ ano esuhina iwoiya galeŋ koma laligoro. Seliaa iwoiwaajoŋ ama Juuda eja koloomambaajoŋ amamaaroto, kileŋ Anutuwaa waeya meŋ mepeseemambaajoŋ Jerusalem sitinoŋ karo.
28 Kaŋ gomaŋanoŋ eleemambaajoŋ hoos karenoŋ uro hoosnoŋ horogi kananoŋ keno. Iikanoŋ kema gejatootoo eja Aisaiawaa buk kotuma weeŋgoŋ raro.
29 Kaeŋ kolooro Uŋa Toroyanoŋ Filip saŋe qeŋ muŋ qaa kokaeŋ ijoro, “Gii mono hoos kare iikawaa kooroŋanoŋ kema metetereeŋ kemba.”
30 Uŋa Toroyanoŋ kaeŋ ijoro iikanondeeŋ bobogariŋ kosianoŋ keno. Kema ejanoŋ gejatootoo eja Aisaiawaa buk iikanoŋa Buŋa qaaya weeŋgoro moro. Moma kokaeŋ qisiŋ muro, “Qaa weeŋgojaŋi, ii saanoŋ moma asarijaŋ me qaago?”
31 Qisiŋ muro ijoro, “Moŋnoŋ mende jeŋ asariro neeno ii nomaeŋ moma asariwenaga?” Kaeŋ ijoro hoos karenoŋ uro motooŋ rari.
32 *Buŋa Tere weeŋgoroti, ii kokaeŋ,

“Ejanoŋ lama qeŋ kotowombaajoŋ meŋ wanjuti, ii mono iikawaa so osoŋ sororoŋgoŋ ero.
Galeŋanoŋ lama meriaa juya bianŋkatinoŋ motoro kooroŋanoŋ goroŋ qeŋ otoŋa qaa nanji, iwaa so mono mende qama wauŋgoro.
33 Meŋ kamaaŋ mugi moŋnoŋ qaa jakeyanoŋ qaayaa kitia mende naŋgoŋ jero eeŋ laŋ jeŋ tegogi. Namonoŋ laaligoya kaeŋ waŋgi komuro.
Gbiliuruta qaa komuro. Kawaajoŋ moŋnoŋ qa areŋa kanageŋ mende weeŋgoŋ jewaa.”

34 Jawinoŋ ii weeŋgoŋ Filip kokaeŋ qisiŋ muro, “Gejatootoo ejanoŋ qaa ii morowaajoŋ jeja? Ii iyaŋaajoŋ me eja mombaajoŋ jeja? Gii saanoŋ iikawaa kania nijowa.”
35 Kaeŋ qisiŋ muro gejatootoo yoŋoonoŋ Buju Terenoŋga kanaiŋ Jiisaswaa Oligaa Buŋa ii kaniawo jeŋ asariro moro.

---

* **8:32:** Ais 53.7-8

36 Kaeŋ amiŋ moma kananoŋ kema apu kosianoŋ keuri kwiin jawiŋanoŋ ijoro, “Iiba, apu bereŋa koi eja. Kawaajoŋ gii saanoŋ oomulu meŋ nomba. Qaa moŋnoŋ aŋgoŋ koma gonja me qaago?”
37 (Kaeŋ ijoro Filipnoŋ jero, “Gii qaa gijojeŋi, ii uuga kuuya Anutuwaanoŋ ama moma laarijaŋi eeŋ, ii saanoŋ amaŋa.” Jero qaa kokaeŋ meleeno, “Jiisas Kraistnoŋ Anutuwaa Meria kolooja, niinoŋ ii moma laarijeŋ.”
38 Kaeŋ meleema jeŋ kotoro hoos kare somoŋgogi aŋgarakuŋ apunoŋ kemeŋ Filipnoŋ oomulu meŋ muro.
39 Ii meŋ muro apunoŋga kouri Pombaa Uŋa Toroyanoŋ Filip wano uma aliro kwiin jawiŋanoŋ ii mombo mende iiro. Mende iiroto, toroqeŋ korisoro qaganoŋ gomaŋ baloŋanoŋ Etiopia keno.
40 Filipnoŋ aliŋ kema taoŋ qata Asdod kanoŋ asugiro mokoloogi. Iikanoŋadeeŋ toroqeŋ taoŋa taoŋa liligoŋ kanoŋ Oligaa Buŋa qaanoŋ ejemba uugia kuuŋ kema laligoŋ Sisaria taonoŋ kouro. Kiaŋ.

9

Poŋnoŋ Sool asugiŋ muro uuta meleeno.
Apo 22.6-16; 26.12-18

1 Kambaŋ biiwia kanoŋ Soolnoŋ uugere qaganoŋ nama uu selia bolaŋ qetano Pombaa gowokouruta uŋuŋ ureeŋ oŋoma laligoro. Kaeŋ laligoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa iwaanoŋ keno.
2 Iwaanoŋ kema kokaeŋ kuuŋ qisiro, “Kana gbilia otaaŋ laligojuti, iyoŋoonoŋga tosianoŋ koriganoŋ Damaskas sitinoŋ laligoju. Kawaajoŋ niinoŋ saanoŋ endu kema moŋgama oŋoma moŋ mokoloomaŋati, ii mono somoŋgoŋ wama Jerusalem sitinoŋ kamaŋa. Damaskas sitinoŋ Juuda nonoo qamakooli miri galeŋ komakejuti, iyoŋonoŋ ii aŋgoŋ koma oŋombubotiwaajoŋ mono jenteego tere ooŋ nona meŋ kema qendeema oŋomaŋa.” Kaeŋ jero ooro meŋ keno.
3 Kananoŋ kema kema Damaskas siti dodowimambaajoŋ ano iwoi moŋ uulaŋawo kokaeŋ kolooro: Asamararaŋ moŋ Siwenoŋga oobili kaaŋa asugiŋ kamaaŋ liligoŋ muro.
4 Liligoŋ muro tama namonoŋ kemeŋ eŋ otoŋ moŋ moro qaa kokaeŋ ijoro, “Sool Sool, gii mono naambaajoŋ sisiwerowero qaganoŋ ama nonjaŋ?”
5 Kaeŋ ijoro Soolnoŋ qisiŋ jero, “Poŋ, gii moronoŋ?” Kaeŋ jero meleeno, “Nii Jiisas sisiwerowero qaganoŋ ama nomakejaŋi, nii mono ii.
6 Ii koloojento, saanoŋ waama sitinoŋ kemba. Iikanoŋ kema naa iwoiga ambagati, moŋnoŋ iikawaa bujuya gijowaa.”
7 Eja iwo keŋgiti, iyoŋonoŋ qaagia bogoro totomiŋ naŋgi. Yoŋonoŋ qaa otoŋ oŋanoŋ mogito, eja moŋ mende iigi.
8 Qaa meleeno Soolnoŋ namonoŋga waaroto, jaaya uuŋ iwoi moŋ mende iima titou kuuŋ nano. Kaeŋ nano borianoŋ meŋ Damaskas sitinoŋ wama keŋgi.
9 Keŋgi weeŋ karooŋ kawaa so titou rama apu me nene moŋ mende neŋ eeŋ raro. Kiaŋ.

Ananaiasnoŋ Sool oomulu meŋ muro.

10 Damaskas sitinoŋ Jiisaswaa gowoko moŋ qata Ananaias laligoro. Poŋnoŋ kotoŋ kondooro jaameleeŋ uŋa iiro “Ananaias!” qaro. Qata qaro jero, “Oo Poŋ, nii koi rajeŋ.”
11 Kaeŋ jero Poŋnoŋ kokaeŋ ijoro, “Gii mono waama kana qata Kana Dindiŋa jeŋkejuti, iikanoŋ kemba. Iikanoŋ kema Juudaswaa mirinoŋ uma Tarsus eja qata Soolwaajoŋ qisiwa. Moba, iinoŋ nii qama kooliŋ noma raja.
12 Qama kooliŋ rama uutanoŋ jaameleeŋ uŋa moŋ kokaeŋ iiro: Eja qata Ananaias-noŋ miria uutanoŋ kouma jaaya mombo toowaatiwaajoŋ boria waŋanoŋ ambaa.”

13 Poŋnoŋ qaa kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno, “Oo Poŋ, ejemba mamaganoŋ eja iikawaa
sunduya jedaborogi mobe. Iinoŋ Jerusalem sitinoŋ goonoŋ kanagesouruga soraaya ii
mamaga uŋuŋ ureeŋ oŋoma laligoro.
14 Jigo gawoŋ galeŋ waŋa yoŋonoŋ nemuŋ koma ku-usuŋ mugi Damaskas siti
kokanoŋ kaaŋagadeeŋ gawoŋ iikayadeeŋ memambaajoŋ karo. Ejemba goo qaga qama
kooliŋkejoŋi, iinoŋ mono nono korebore nonoma somoŋgoŋ nonomambaajoŋ moja.”
15 Kaeŋ meleenoto, Poŋnoŋ kokaeŋ ijoro, “Niinoŋ eja ii meweeŋgoŋ mube qana
bosima noo manja qeŋ laligowaa. Kaeŋ laligoŋ gomaŋa gomaŋa liligoŋ noo Buŋana
jeŋ seiro Israel ano waba kantri ejembanoŋ momakebuya. Qaa jakeya jakeya
kanoŋ horogi eja poŋ mamaga yoŋoo jaagianoŋ keuma noo Buŋana iŋijoro mobuya.
Kawaajoŋ mono kileŋ kemba.
16 Iinoŋ qana bosima kawaajoŋ siimbobolo mamaga mobaa. Niinoŋ iikawaa areŋa
qendeema mumambaajoŋ mojeŋ.”
17 Kaeŋ ijoro Ananaiasnoŋ kema miri iikawaa uutanoŋ uma borowoita Soolwaa
waŋanoŋ ama ijoro, “Sool alana, kana somatanoŋ kana Jiisasnoŋ asugiŋ gonoti, Poŋ
iikanoŋ mono wasiŋ nono kajeŋ. Goo jaaganoŋ mombo tooro Uŋa Toroyanoŋ uuga
saa qewaatiwaajoŋ nijoro kajeŋ.”
18 Kaeŋ ijoro iikanondeeŋ iwoi sunuyawo tani kanoŋ jaayanoŋga tama kamaad-
abororo jaaya tooro. Jaaya tooro uuro asariro waaro. Waama jero oomulu meŋ muro.
19 Oomulu meŋ muro nene neŋ kotiiro. Soolnoŋ kotiiŋ gowoko yoŋoo batugianoŋ
Damaskas sitinoŋ weeŋ tosaaŋa laligoro. Kiaŋ.

Soolnoŋ Damaskas sitinoŋ Buŋa gawoŋ mero.

20 Laligoŋ iikanoŋa waama Juuda yoŋoo qamakooli miria miria kanoŋ uma Jiisaswaa
kania jeŋ asariŋ ejemba uugia kuuŋ kokaeŋ iŋijoro, “Jiisasnoŋ Anutuwaa meria
kolooja.”
21 Kaeŋ iŋijoro moma kuuya yoŋonoŋ aaruŋ waliŋgoŋ jegi, “Jerusalem sitinoŋ qa ii
qama kooligiti, eja koi kanoŋ ii uŋuŋ ureeŋ oŋoma laligoro me qaago? Kaaŋiadeeŋ
koi kanoŋ karoti, ii mono nono somoŋgoŋ nunuama jigo gawoŋ galeŋ waŋa yoŋoo
borogianoŋ nonoomambaajoŋ karo. Kawaajoŋ mono nomaeŋ letoma aŋo Anutuwaa
qaa iikayadeeŋ naŋgoŋ jeŋkeja?”
22 Kaeŋ jegito, Anutunoŋ Sool esuŋmumu muro mombo kotiiŋ laligoro. Kotiiŋ laligoŋ
Juuda ejemba Damaskas sitinoŋ laligogiti, iyoŋoo uugia kuuŋ kokaeŋ jeŋ laligoro,
“Jiisasnoŋ oŋanoŋ Anutuwaanoŋ Hamoqeqe Toya Kraist kolooja.” Qaa ii jeŋ kotiiŋ
kania qendeema laligoro yoŋonoŋ kiko qeŋ qaa ii qewagowombaajoŋ amamaaŋ
laligogi.
23 *Weeŋ mamaga tegoro Juuda yoŋonoŋ ajoroon qaa gawoŋ meŋ Sool qegi
komuwaatiwaajoŋ aŋgonaŋ aŋgi.
24 Aŋgonaŋ aŋgito, iikawaa bujuya ii Soolwaa gejianoŋ kemero moro. Soolnoŋ
Damaskas siti mesaomambaajoŋ ano iikanoŋ qegi komuwaatiwaajoŋ siti kiropo
naguyanoŋ iwaajoŋ asaga gomantiiŋa jaa galeŋ meŋ laligogi.
25 Kaeŋ meŋ laligogito, gowokourutanoŋ gomantiiŋa moŋnoŋ konde (misa) somata
meŋ kasanoŋ somoŋgoŋ Sool kondenoŋ ama siti sopawaa ootanoŋga aŋgi kemeŋ keno.
Kiaŋ.

Soolnoŋ Jerusalem tatawaga kema laligoro.

26 Soolnoŋ kema Jerusalem sitinoŋ keuma Jiisaswaa gowokouruta yoŋowo batogoŋ
toroqeroto, kuuya yoŋonoŋ Sool gowoko koloon laligoroti, ii mende moma laarigiti-
waajoŋ ama iwaajoŋ toroko mogi.

---

* **9:23:** 2 Kor 11.32-33

27 Toroko mogito, eja qata Barnabas iinoŋ ala meŋ muŋ kalaŋ koma wama aposol yoŋoonoŋ kema qendeema sunduya kokaeŋ jeŋ asariŋ oŋono, “Sool eja koi kanoŋ kananoŋ karo Poŋnoŋ asugiŋ muro iiro qaaya ijoro ano kanageŋ Jiisaswaa qata ii Damaskas sitinoŋ jeŋ asariŋ uugia kotakota kuuŋ laligoro.”
28 Sunduya kaeŋ jeŋ asariŋ oŋono yoŋowo toroqeŋ Jerusalem siti uutanoŋ liligoŋ awasaŋkaka nama Pombaa qata asuganoŋ qama ejemba uukuukuu kotakota ama oŋoma laligoro.
29 Ii ama oŋoma laligoŋ Juuda ejemba Griik qaa moma laligogiti, iyoŋowo amiŋ moma mondoŋgosi qaa meleŋqeleeŋ anoto, yoŋonoŋ Sool kaparaŋ koma qegi komuwaatiwaa-joŋ mogi.
30 Ii batogi alaurutanoŋ Sool mokoloon wama Sisaria taonoŋ kema nama wasigi yaŋodeeŋ toroqeŋ kolokoloo taoŋa qata Tarsus kanoŋ keno. Kiaŋ.

Uumeleeŋ tuuŋ yoŋonoŋ luaenoŋ laligogi.

31 Soolnoŋ uuta meleeno iikawaa gematanoŋ uumeleeŋ kanageso kuuya Judia, Galili ano Samaria prowins sokoma laligogiti, iyoŋonoŋ luae mokoloogi Uŋa Toroyanoŋ ii meŋ kotiiŋ naŋgoŋ oŋono laligogi. Kaeŋ metulaŋgoŋ Pombaa qaaya uuguwombotiwaa keegia moma gawoŋ megi uumeleeŋ kanagesogianoŋ somariiŋ seiro laligogi. Kiaŋ.

Piitonoŋ Lida eja moŋ meŋ qeaŋgoro.

32 Piitonoŋ gomaŋa gomaŋa liligoŋ Jiisaswaanoŋ kanageso soraaya iŋiima kema laligoŋ kambaŋ moŋnoŋ taoŋ qata Lida kanoŋ keuro.
33 Keuma kanoŋ eja moŋ qata Ainias mokolooro. Bakaya koomuya kolooro duŋnondeeŋ eŋ laligoro gbani 8 tegoro.
34 Piitonoŋ ii mokoloon kokaeŋ ijoro, “Ainias, Jiisas Kraistnoŋ gii meŋ qeaŋgoŋ gonja. Kawaajoŋ mono waama tambomaeega meŋ kululuuwa.” Kaeŋ ijoro iikanondeeŋ waaro.
35 Kaeŋ kolooro Lida ano Saaron ejemba kuuya yoŋonoŋ ii iima uugia meleema Pombaanoŋ qokotaagi. Kiaŋ.

Piitonoŋ Jopa kema Tabita meŋ gbiliro.

36 Jopa taonoŋ gowoko emba moŋ qata Tabita laligoro. (Qa ii Griik qaanoŋ Dorkas, ananaa qaanoŋ nembaro, Iŋglis qaanoŋ deer.) Iinoŋ kambaŋ so gawoŋ awaa awaa meŋ kaleŋ seiseiya mendeema ejemba kamaaŋqeqeta ilaaŋ oŋoma laligoro.
37 Piitonoŋ gomaŋ kanoŋ laligoro Tabitanoŋ kambaŋ iikanoŋ ji koloon muro komuro. Komuro qamoya soŋgbama meŋ miri uuta moŋnoŋ uma aŋgi.
38 Lida ii Jopa taoŋ kosianoŋ raro. Kawaajoŋ Piitonoŋ Lida laligoroti, gowoko yoŋonoŋ ii moma eja woi wasiŋ oroŋgi kema Piito kokaeŋ qisiŋ muri, “Gii mono uulaŋawo kana norowo Jopa taonoŋ kemboŋa.”
39 Qisiŋ muri iikanondeeŋ afaaŋgoŋ yorowo keŋgi. Kema keugi qamo miri uutanoŋ erotiwaanoŋ wama ugi. Ugi emba malo kuuya Piito liligoŋ saama Dorkasnoŋ yoŋowo laligoŋ opo maleku uuŋ meŋ oŋonoti, ii qendeema mugi.
40 Qendeema mugito, Piitonoŋ jero kuuya yoŋonoŋ kemedaborogi simiŋ kuma qama kooliro. Qama koolindaboroŋ qamo jaasewaŋ qeŋ kokaeŋ ijoro, “Tabita, mono waaba.” Kaeŋ ijoro jaaya uuŋ Piito iima waama raro.
41 Raro Piitonoŋ borianoŋ meŋ kobibiiro waama nano. Nano uumeleeŋ alauruta ano emba malo oŋoono ugi. Ugi koomunoŋga gbiliŋ waaroti, emba ii jaasewaŋgianoŋ ano iigi.
42 Iikawaa buju qaa ii Jopa uutanoŋ miri so keno moma ejemba mamaganoŋ kanaiŋ Poŋ moma laariŋ mugi.

43 Piitonoŋ Jopa kanoŋ somaŋa tosaaŋa toroqeŋ laligoŋ Saimombaa mirinoŋ rama ero. Eja ii kana esu mewutiwaajoŋ bulmakao selia orasiŋ soŋgbama meagoŋ laligoro. Kiaŋ.

10

Korniliusnoŋ Piito qaro karo uuta meleeno.

1 Taoŋ qata Sisaria kanoŋ kawali galeŋ wabaya moŋ qata Kornilius laligoro. Iinoŋ manjaqeqe tuuŋ bakaya moŋ qata “Italiwaa manjaqeqe tuuŋ” qagiti, iikanoŋ manjaqeqe eja 100 yoŋoo galeŋgia laligoro.
2 Iinoŋ sumaŋuruta kuuya yoŋowo Anutu goda qeŋ waeya meŋ mepeseeŋ laligogi. Kaeŋ laligogi Juuda ejemba wanaya yoŋoojoŋ kaleŋ seiseiya oŋoma Anutu pororo qama kooliŋ laligoro.
3 Mare moŋnoŋ 3 kilok kawaa so kolooro Poŋnoŋ Kornilius kotoŋ kondooro jaameleeŋ uŋa moŋ iiro. Uŋa ii tororo iima iikanoŋ Anutuwaanoŋ gajoba moŋnoŋ mirianoŋ uro iiro. Gajoba kanoŋ uma “Kornilius!” jeŋ qata qaro.
4 Kaeŋ qaro gajoba iigigiiŋ sombuya moma ijoro, “Somatana, naambaajoŋ koi kajaŋ?” Kaeŋ ijoro meleeno, “Gii qama kooliŋ laligona qaaga Anutuwaanoŋ uro moro awaa kolooja. Gii ejemba wanaya kaleŋa kaleŋa mendeema oŋomakejaŋi, ii Anutunoŋ moma aŋgoŋ koma goojoŋ romoŋgoŋ wasiŋ nono kajeŋ.
5 Kawaajoŋ mono keteda koi qele ana Jopa taonoŋ keno eja qata Saimon, qata moŋ Piito qajuti, iiga wama kawu.
6 Iinoŋ oro selianoŋ gawoŋ meme eja qata Saimon iwaa mirinoŋ kowe goraayanoŋ laligoja.”
7 Siwe gajobanoŋ Kornilius qaa kaeŋ ijoŋ mesaoŋ keno. Mesaoŋ keno weleŋqeqeya woi oroono kari. Kari koipuya manjaqeqe eja moŋ kosianoŋ kaparaŋ koma Anutu motooŋgara goda qeŋ laligoriti, ii kaaŋagadeeŋ oono karo.
8 Kagi gajobawaanoŋ qaa ii kuuya iŋijoro wasiŋ oŋono Jopa taonoŋ keŋgi. Kiaŋ.

Poŋnoŋ Piito kotoŋ kondooro jaameleeŋ uŋa iiro.

9 Eja yoŋonoŋ kananoŋ keŋgi gomaŋ ano taoŋ dodowigi weeŋ biiwia kanoŋ Piitonoŋ miri uuta moŋ eu kanoŋ uma nama qama kooliro.
10 Nama qama kooliŋ nenewaa komuŋ iwoi nemambaajoŋ moma jero oogi. Oogi kambaŋ kanoŋ Pombaa umbeumbeŋanoŋ qero rama jaameleeŋ uŋa moŋ kokaeŋ iiro:
11 Siwenoŋ aantano iwoi somata moŋ kamaaro. Iwoi ii opo taaŋa somataa tani kaaŋa kolooro. Gajoba yoŋonoŋ iwoi iikawaa waŋgoŋa 4 iikanoŋ meŋ naŋgowuyaga, iikawaa tani kaaŋa balonoŋ kamaaro.
12 Iwoi iikawaa uutanoŋ oro kania kania ragi. Oro tosianoŋ kana 4:yanoŋ riiŋ kemakeju. Tosianoŋ wosogianoŋ kondondoŋgoŋ kemakeju. Kaaŋagadeeŋ kooŋa kooŋa kanakeewaŋ elelaoŋ kemakejuti, iwoi kaaŋa kaaŋa ii opo iikawaa uutanoŋ motooŋ kamaagi.
13 Kamaagi iikanoŋ qa moŋ kolooŋ qaa kokaeŋ ijoro, “Piito, gii mono waama iwoi koi qeŋ ooŋ newa.”
14 Kaeŋ ijoroto, Piitonoŋ jero, “Oo Poŋ, kaeŋ qaago totooŋ! Ii qizimiziŋawo. Nii kambaŋ moŋnoŋ iwoi aŋgonjorayawo ii mende newe. Nii iikawaajoŋ arokuukuu mojeŋ.”
15 Kaeŋ ijoro qa iikanoŋ mombo kolooŋ iwaajoŋ jero, “Anutunoŋ iwoi jeŋ konjoratiro eji, giinoŋ iikawaa qata aŋgonjorayawo kaeŋ mende qaba.”
16 Iwoi kaaŋa ii mombo asugiro indiŋa karooŋ kolooro. Indiŋa karooŋ kolooro iikanondeeŋ opo ii mombo horogi Siwenoŋ uro.

17 Piitonoŋ jaameleeŋ uŋa ii iima iikawaa kaniaajoŋ kiko qeŋ momambaajoŋ moma
bimbimgoŋ raro. Kaeŋ raro kambaŋ iikanondeeŋ Korniliusnoŋ eja wasiŋ oŋono kaŋ
Saimombaa miri moŋgama kawaajoŋ qiqisi ama mokoloon kouma miri naguyanoŋ
naŋgi.
18 Miri naguyanoŋ nama kokaeŋ qama qisigi, “Saimon qata moŋ Piito qajuti, iinoŋ
miri koi kanoŋ laligoja me qaago?”
19 Piitonoŋ toroqeŋ jaameleeŋ uŋa iikawaa kaniaajoŋ moma bimbimgoŋ raro Uŋa
Toroyanoŋ kokaeŋ ijoro, “Moba, eja karoonoŋ kaŋ gii moŋgama gonju.
20 Niinoŋ eja ii wasiŋ oŋombe koi kaju. Kawaajoŋ mono keteda koi waama kemeŋ
uuwoi ezelobezelo mesaoŋ yoŋowo kemba.”
21 Kaeŋ ijoro Piitonoŋ eja iyoŋonoŋ kemeŋ iŋijoro, “Mobu, oŋo eja moŋganjuti,
niinoŋ ii koloojeŋ. Mono naambaajoŋ kaju?”
22 Iŋijoro meleeŋgi, “Kawali galeŋ Kornilius ii eja dindiŋa kolooja. Iinoŋ Anutu
waeya meŋ mepeseeŋ laligoro Juuda ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ goda uuta qeŋ
muŋkeju. Anutuwaa gajoba toroya moŋnoŋ asugiŋ muŋ kokaeŋ jeŋ kotoro moro, ‘Gii
mono qele ama Piito koma horoŋ muna miriganoŋ uma qaa uutanoŋga jewaati, ii geja
ama moba.’ ”
23 Kaeŋ meleeŋgi horoŋ oŋono miri uutanoŋ ugi kalaŋ koma oŋono ainjoloŋ rama egi.
Egi gomaŋ ano Piitonoŋ waama yoŋowo keno. Jopa taoŋ kanoŋa ala tosaaŋa uŋuano
iwo motooŋ keŋgi. Kiaŋ.

Piitonoŋ waba ejemba yoŋowo ajoroogi.

24 Motooŋ kema somaŋa motooŋgo eŋ kema laligoŋ Sisaria taonoŋ keugi. Keugi
Korniliusnoŋ yoŋoojoŋ mamboma laligoro. Kaeŋ laligoŋ tinitosa ano alauruta awaa
ii koma horoŋ oŋono mirianoŋ ajorooŋ ragi.
25 Keuma Piitonoŋ mirinoŋ umambaajoŋ ano Korniliusnoŋ waama kamaaŋ joloŋa
jeŋ kanianoŋ kemeŋ usugoŋ muro.
26 Usugoŋ muroto, Piitonoŋ borianoŋ meŋ kobibiiro waaro kokaeŋ ijoro, “Mono
waaba, nii kaaŋiadeeŋ baloŋ ejaga koloojeŋ.”
27 Kaeŋ ijoro iwo amiŋ moma miri uutanoŋ uri ejemba mamaganoŋ ajorooŋ ragiti,
ii iŋiiro.
28 Iŋiima kokaeŋ iŋijoro mogi, “Oŋo Juuda ejemba nonoo kanianana moju. Ju-
uda nono ejemba wabaya oŋoo mirinoŋ uma oŋowo ainjoloŋ rarawaa soŋgo ero
amamaaŋkejoŋ. Ii amamaaŋkejonto, Anutunoŋ qaaya moŋ qendeema noma kokaeŋ
nijoro, ‘Giinoŋ ejemba ii me woi yoŋoo qagia ii aŋgonjora arokuukuuyawo kaeŋ mende
qaba.’
29 Kawaajoŋ oŋo qele ama koma horoŋ noŋgi niinoŋ mende qotogoŋ kaŋ koujeŋ.
Kouma kokaeŋ qisijeŋ: Oŋo mono naambaajoŋ qele ama koma horoŋ noŋgi? Ii saanoŋ
jegi momaŋa.”
30 Kaeŋ iŋijoro moma Korniliusnoŋ meleeno, “Nii mare moŋnoŋ kambaŋ kokaamba
3 kilok kanoŋ mirinanoŋ rama qamakooli gawoŋ meŋ laligoŋ koube kete somaŋa
4 kolooja. Qamakooli gawoŋ meŋ laligowe iikanoŋadeeŋ eja moŋ selekopaaya
asamararaŋawo kanoŋ asugiŋ bananoŋ nano.
31 “Bananoŋ nama kokaeŋ nijoro, ‘Kornilius, gii qama kooliŋ laligona qaaga
Anutuwaanoŋ uro moro awaa kolooja. Gii kaleŋa kaleŋa ejemba wanaya mendeema
oŋomakejaŋi, ii Anutunoŋ moma aŋgoŋ koma goojoŋ romoŋgoŋ wasiŋ nono kajeŋ.
32 Kawaajoŋ mono keteda koi qele ana Jopa taonoŋ keno eja qata Saimon, qata
moŋ Piito qajuti, iiga wama kawu. Iinoŋ oro selianoŋ gawoŋ meme eja Saimon iwaa
mirinoŋ kowe goraayanoŋ laligoja.’
33 “Kaeŋ nijorotiwaajoŋ ama niinoŋ iikanondeeŋ qele ambe goonoŋ kagi. Giinoŋ
qaana moma kajaŋiwaajoŋ uuna qeaŋgoja. Poŋnoŋ qaa kuuya jewagiwaajoŋ jeŋ kotoŋ

gonoti, giinoŋ ii saanoŋ jena moboŋa. Nono kuuya keteda koi iikawaajoŋ ajoroon Anutuwaa jaasewaŋanoŋ koi rajoŋ." Kiaŋ.

Piitonoŋ Korniliuswaa mirinoŋ Buŋa qaa jero.

34 *Korniliusnoŋ kaeŋ jero Piitonoŋ kanaiŋ kokaeŋ jero, "Ahaa! Anutunoŋ ejemba
tosaaŋa mende iŋiisosoroon tosaaŋa mende sureeŋ oŋomakejato, so motooŋgonoŋ
gosiŋ nonomakeja. Iwaa jaanoŋ moŋnoŋ aŋgonjorayawo mende kolooja. Niinoŋ ii
keteda koi oŋanoŋ moma kotojeŋ.
35 "Kaeŋ qaagoto, ejemba tuuŋa tuuŋa kuuya noŋoo batunananoŋ daeŋ yoŋoonoŋga
moŋnoŋ Anutu waeya meŋ mepeseeŋ kaiyakayanoŋ kana dindiŋa otaaji, iinoŋ mono
Anutuwaa jaanoŋ sokonja.
36 Jiisas Kraistnoŋ ejemba kuuya ananaa Poŋnana koloon luae qeŋ nonomakeji,
Anutunoŋ Buŋa qaaya ii Israel kanageso nonoonoŋ ano karo. Buŋa iikanoŋ karo nono
iikawaa Oligaa Buŋaya jeŋ asariŋ laligojoŋ.
37 Jonoŋ ejemba uugia kuuŋ kokaeŋ jero, 'Oŋo mono uugia meleeŋgi niinoŋ oomulu
meŋ oŋomaŋa.' Kaeŋ jero kawaa gematanoŋ qaa ii Galili prowinsnoŋ kanaiŋ jegi seiŋ
kema Judia prowinsnoŋ keuma kuuya sokono. Oŋo ii modaboroju.
38 "Anutunoŋ Uŋa Toroya Nazaret eja Jiisaswaa uutanoŋ maaro ku-usuŋ buŋa qeŋ
aoŋ gomaŋ so liligoŋ laligoroti, ii iwo nano kema ejemba kiaŋkomuŋ oŋono. Kileŋaa
Toyanoŋ ejemba esuŋanoŋ somoŋgoŋ horoŋ oŋono kemegiti, iinoŋ ii kuuya meŋ
qeaŋgoŋ oŋondabororo.
39 Iwoi ii Juuda nonoo gomanoŋ ano Jerusalem sitinoŋ ama meŋ laligoro gere
batuyanoŋ mondoŋ qegi komuro. Nono ii kuuya iima naŋgoŋ jeŋ daŋgunuya kolooŋ
nanjoŋ.
40 Komuŋ ero somaŋa karooŋ kolooro Anutunoŋ meŋ gbiliro waaro. Waama indiŋa
mamaga ejemba asugiŋ oŋono.
41 "Iinoŋ ejemba tuuŋ kuuya yoŋoojoŋ mende asugiroto, Anutunoŋ waladeeŋ nono
meweeŋgoŋ nonono Jiisasnoŋ koomu-noŋga waama laligoroti, kambaŋ iikanoŋ iwo
qaa amiŋ moma nembanene aŋgoŋ neŋ laligoniŋi, mono nonoojoŋ asugiro nono
iikawaa qaaya naŋgoŋ jeŋ namakejoŋ.
42 Kaeŋ naniŋ Jiisasnoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ nonono, 'Anutunoŋ kuuŋ nono niinoŋ
ejemba laligojuti ano komugiti, iyoŋoo jenteego Togiaga koloojeŋ. Kawaajoŋ oŋonoŋ
mono noo kaniana ii ejemba tuuŋ so yoŋoonoŋ naŋgoŋ jeŋ asariŋ laligowu.'
43 Ejemba daeŋ yoŋonoŋ Jiisas moma laariŋ muŋ qata qamakejuti, Anutunoŋ mono
qa ii moma yoŋoo siŋgisoŋgogia mesaoŋ soŋgbamakeja. Iwaa kania kaeŋ eji, ii
gejatootoo ejemba kuuya yoŋonoŋ naŋgoŋ jeŋ asariŋ oogita eja." Kiaŋ

Uŋa Toroyanoŋ waba ejemba yoŋoonoŋ kamaaro.

44 Piitonoŋ qaa kaeŋ jeŋgadeeŋ nano Uŋa Toroyanoŋ ejemba geja ama mogiti, iyoŋoo
uugianoŋ kemero.
45 Anutunoŋ Uŋa Toroya kaleŋa ii waba ejemba yoŋoo uugianoŋ kaaŋagadeeŋ maaro
kemeroti, ii Piitowaa alaurutanoŋ iima aarugi. Juuda ejemba selegianoŋ Anutuwaa
aiwese meŋ kotogi uugia meleema Jiisas moma laariŋ Piito otaaŋ kaŋ ragiti, iyoŋonoŋ
mono aaruŋ kokaembaajoŋ waliŋgogi:
46 Yoŋonoŋ kantri tosaaŋa yoŋoo qaagia morota morota kanaiŋ jeŋ Anutu mepeseegi.
Kawaajoŋ waliŋgogi Piitonoŋ kokaeŋ qisiŋ oŋoma jero,
47 "Yoŋonoŋ Uŋa Toroya ii nononoŋ aniŋ kaaŋa aŋgoŋ koma buŋa qeŋ aojuti, ii
mojoŋ. Kawaajoŋ ii saanoŋ oomulu meŋ oŋoniŋ sokombaa. Ii aniŋ moronoŋ qotogoŋ
nononaga?"

---

* **10:34:** Dut 10.17

48 Kaeŋ jeŋ jeŋ kotoŋ oŋono Piitowaa alaurutanoŋ nama Jiisas Kraistwaa qatanoŋ Kornilius sumaŋuruta oomulu meŋ oŋoŋgi. Oomulu meŋ oŋoŋgi Piito aŋgoŋ koma mugi toroqeŋ weeŋ tosaaŋa yoŋowo laligoro. Kiaŋ.

11

Piitonoŋ Jerusalem kema gawoŋaa sunduya jero.

1 Waba kantri yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ Anutuwaanoŋ qaa meŋ aŋgoŋ koŋgiti, iikawaa bujuya ii aposol ano uumeleeŋ alaurugia Judia prowins sokoma laligoŋ mogi.
2 Kawaajoŋ Piitonoŋ Jerusalem sitinoŋ eleema uro Juuda selegianoŋ Anutuwaa aiwese meŋ kotogi uugia meleeŋgiti, iyoŋonoŋ jejewili (jaaliki) ama jeŋ mugi.
3 Jeŋ muŋ kokaeŋ ijogi, “Waba kantri eja Anutuwaa aiwesewo mende laligojuti, gii mono naambaajoŋ kema yoŋowo ainjoloŋ rama nembanene nena? Ii mende sokonja.”
4 Kaeŋ ijogi kanakanai-yanoŋga kanaiŋ iwoi kolooroti, ii korebore areŋawo jeŋ asariŋ oŋoma kokaeŋ iŋijoro,
5 “Niinoŋ Jopa sitinoŋ laligoŋ qama kooliwe Pombaa umbeumbeŋanoŋ nuro rama jaameleeŋ uŋa moŋ kokaeŋ iibe: Siwenoŋ aantano iwoi somata moŋ kamaaro. Iwoi ii opo taaŋa somataa tani kaaŋa kolooro. Gajoba yoŋonoŋ iwoi iikawaa waŋgoŋa 4 iikanoŋ meŋ naŋgowuyaga, iikawaa tani kaaŋa noo kosonanondeeŋ kamaaŋ ero.
6 Kamaaŋ ero iwoi iikawaa uutanoŋ tororo iibe oro kania kanianoŋ ragi. Oro tosaaŋa ii namonoŋ kana 4:yanoŋ riiŋ kemakeju. Tosaaŋa kawalia geregiawo kolooju. Tosianoŋ wosogianoŋ kondondoŋgoŋ kemakeju. Kaaŋagadeeŋ kooŋ kania kania kanakeewaŋ elelaoŋ kemakejuti, iwoi iikaaŋa ii opo iikawaa uutanoŋ motooŋ kamaagi iŋiibe.
7 Iŋiibe qa moŋ kaaŋagadeeŋ koloon kokaeŋ nijoro mobe, ‘Piito, mono waama iwoi koi qeŋ ooŋ newa.’
8 “Kaeŋ mobeto, niinoŋ kokaeŋ jewe, ‘Oo Poŋ, nii iikawaajoŋ arokuukuu mojeŋ. Iwoi qizimiziŋ aŋgonjorayawo kaaŋa ii kambaŋ moŋgeŋ noo buunanoŋ mende oosiriro. Kawaajoŋ ii mono mende totooŋ nemaŋa.’
9 Kaeŋ jewe qa iikanoŋ mombo Siwenoŋga koloon kokaeŋ nijoro, ‘Anutunoŋ iwoi jeŋ konjoratiro eji, giinoŋ iikawaa qata aŋgonjorayawo kaeŋ mende qaba.’
10 Iwoi kaaŋa ii indiŋa karooŋ kolooro. Kaeŋ kolooro iwoi kuuya ii mombo horogi Siwenoŋ eleema uro.
11 Uma ayayooga kono kambaŋ iikanoŋadeeŋ Korniliusnoŋ Sisaria taonoŋga eja karooŋ wasiŋ oŋono noonoŋ kagiti, iyoŋonoŋ miri raniŋi, iikawaa naguyanoŋ naŋgi.
12 “Naguyanoŋ naŋgi Uŋa Toroyanoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ nono mobe, ‘Gii mono uuwoi ezelobezelo yakariŋ yoŋowo kemba.’ Qaa ii mobe uumeleeŋ alauruna 6 yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ Jopa mesaoŋ niwo Sisaria taonoŋ keniŋ. Sisaria keuma kawali galeŋ iikawaa mirinoŋ uniŋ.
13 Uniŋ qaa sundu kokaeŋ meŋ nonono, ‘Gajoba moŋnoŋ noo mirinoŋ asugiro iibe nama kokaeŋ nijoro: Gii mono Jopa gomanoŋ qele ama eja qata Saimon, qata moŋ Piito ii wama kawu.
14 Iinoŋ kaŋ Buŋa qaa jero gii ano sumaŋurugaŋoŋ ii moma laariŋ uugia meleeŋgi kuuya hamo qeŋ oŋono letombu.’
15 “Sundu ii meŋ nonono niinoŋ kanaiŋ Buŋa qaa jewe. Ii jewe mogi Uŋa Toroyanoŋ kanakanaiyanoŋ nonoo uunananoŋ kemeroti, mono iikawaa so geja ama mogi iyoŋoo uugianoŋ kaaŋgadeeŋ kemero.
16 *Iinoŋ kemero iibe iikanondeeŋ Pombaa qaa moŋ noo momonoŋ kouro ro-moŋgowe. Qaa ii kokaeŋ, ‘Jonoŋ oo tooŋnoŋ mulu meŋ oŋonoto, niinoŋ Uŋa Toroya uugianoŋ ama iikanoŋ mulu meŋ oŋomaŋa.’

* **11:16:** Apo 1.5

17 Nononoŋ Poŋ Jiisas Kraist moma laariŋ muniŋ Anutunoŋ kaleŋa nononoti, ano yoŋonoŋ moma laarigi Anutunoŋ kaleŋa iigadeeŋ yoŋoo uugianoŋ kaaŋagadeeŋ ano. Kawaajoŋ ama nii kaaŋanoŋ mono nomaeŋ Anutu ku-usuŋ Toya batogoŋ qetama mubenaga? Iinoŋ kaeŋ ama oŋonota niinoŋ aŋgoŋ koma mumambaajoŋ amamaawe."
18 Piitonoŋ sunduya kaeŋ jero moma uugia olomooro bonjoŋ kolooro Anutu mepeseeŋ kokaeŋ jegi, "Oŋanoŋ, nono uunana meleema laaligo kotigaa buŋaya koloojoŋ mojonto, Anutunoŋ kana motooŋgo ii waba kantri ejemba yoŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ ama oŋonota eja. Ii mono keteda koi asariŋ moma kotojoŋ." Kiaŋ.

Waba kantrinoŋ uumeleeŋ tuuŋ mutuya kolooro.

19 *Stiiwen qegi komurotiwaajoŋ ama kakasililiŋ kolooro uumeleeŋ ejembanoŋ deema liligoŋ kema kagi. Kema kagi tosianoŋ kowe goraayanoŋ Fonisia gomanoŋ keŋgi. Tosianoŋ kowe kotoŋ wato qata Saiprus kanoŋ keŋgi. Tosianoŋ Siria prowinswaa sitia qata Antiokia keŋgi. Kaeŋ deema keŋgito, ejemba batugianoŋ Jiisaswaa Buŋa qaa ii Juuda ejembagadeeŋ iŋijogi mogi. Waba kantri ii mende iŋijogi.
20 Mende iŋijogito, Saiprus ano Sairini eja tosianoŋ yoŋoo batugianoŋ laligogi. Yoŋonoŋ waba balonoŋ somariiŋ Antiokia sitinoŋ kouma baloŋ toya yoŋowo Griik qaanoŋ amiŋ moma Poŋ Jiisaswaa Oligaa Buŋa ii kaeŋ Juuda qaago yoŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ jeŋ asariŋ oŋoŋgi.
21 Ii jeŋ asariŋ oŋoŋgi Poŋnoŋ yoŋowo laligoro ku-usuŋanoŋ ejemba uugia kuuŋ oŋono mamaga yoŋonoŋ Poŋ Jiisas moma laariŋ uugia meleema iwaanoŋ qokotaagi tuuŋgia somariiŋ somata kolooro.
22 Kaeŋ kolooro iikawaa bujuyanoŋ kema Jerusalem kanageso yoŋoo gejagianoŋ kemero mogi. Ii moma Barnabas wasigi Antiokia sitinoŋ keno.
23 Kema keuma Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa ejemba oŋono qeaŋgogiti, ii jaayanoŋ iima moro uro aisooŋ qambaŋmambaŋa kokaeŋ jero, "Oŋo mono korebore uugia meŋ kululuuŋ kotiiŋ Pombo qokotaaŋ nambu."
24 Barnabasnoŋ eja awaa kolooro Uŋa Toroyanoŋ uuta saa qero uuwoi yakariŋ gema qeŋ uuta kuuya kanoŋ Jiisas moma laariŋ muŋ laligoro. Kawaajoŋ ejemba mamaganoŋ uugia meleema Pombaa tuuŋnoŋ toroqegi somariiro.
25 Barnabasnoŋ Antiokia mesaoŋ Sool moŋgamambaajoŋ Tarsus taonoŋ keno.
26 Kema mokoloon wano Antiokia sitinoŋ kari. Kaŋ iikanoŋ motooŋgara gbani motooŋgo kuuya laligoŋ zioz gawoŋ meŋ uugia meleeŋgiti, ii tuuŋa tuuŋa kuma oŋoni ejemba mamaganoŋ momo meŋ uu wombogianoŋ aŋgi. Antiokia ejembanoŋ mutuya kanaiŋ gowoko qagia Kraistwaa ejemba (kristen, Kraistwaa buŋa) qama laligogi. Kiaŋ.

Waba kantriwaa uumeleeŋ yoŋonoŋ Juuda naŋgoŋ oŋoŋgi.

27 Kambaŋ kanoŋ gejatootoo ejemba tosianoŋ Jerusalem mesaoŋ Antiokia sitinoŋ kamaaŋ kougi.
28 *Yoŋoonoŋga moŋ qata Agabus ii waama Uŋa Toroyanoŋ sololooro buju qaa kokaeŋ iŋijoro, "Bodi somatanoŋ koloon gomaŋa gomaŋa sokoma ewaa." Kaeŋ jero iikawaa so Siisakiŋ qata Kloodius iwaa galeŋkoŋkoŋ kambaŋanoŋ kolooro.
29 Ii kolooro gowoko yoŋonoŋ mindiriŋ uumeleeŋ alaurugia Judia prowinsnoŋ laligogiti, ii naŋgoŋ oŋoma kulukululuuŋ nanduŋ somata aŋgi kembaatiwaa qaa somoŋgogi.
30 Qaa ii somoŋgogi ano iikawaa so oŋanoŋ aŋgi. Yoŋonoŋ moneŋ ano iwoi meŋ kululuuŋ Barnabas Sool yoroo borogaranoŋ ama wasiŋ oroŋgi Jerusalem kema uumeleeŋ kanageso yoŋoo jotamemeurugia iŋiima oŋoni. Kiaŋ.

* **11:19:** Apo 8.14 * **11:28:** Apo 21.10

12

Herodnoŋ Jeims qeŋ Piito kapuare mirinoŋ ano.

1 Kambaŋ iikanoŋ kiŋ Herodnoŋ* uumeleeŋ kanageso sisiwerowero meŋ oŋomambaajoŋ moma jero uumeleeŋ ejemba tosaaŋa oŋoma somoŋgoŋ oŋoŋgi.
2 Kiŋnoŋ jeŋ kotoro Jombaa data Jeims ii manjawaa soo somatanoŋ kiaŋgi.
3 Kaeŋ jeŋ kotoro qegi komuro Juuda ejemba tosianoŋ ii mogi awaa kolooro iiro. Ii iima kawaajoŋ toroqeŋ jero Piito kaaŋagadeeŋ meŋ somoŋgogi. Iwoi ii bered yiistya qaawaa kendoŋ kambaŋanoŋ jero kolooro.
4 *Kawaajoŋ kiŋnoŋ kokaeŋ jero, “Niinoŋ kiaŋkomu kendoŋ† tegoro Juuda yoŋoo qaa jakeyanoŋ oomaŋa.” Kaeŋ jeŋ jeŋ kotono kapuare mirinoŋ ooŋgi. Ooŋgi manjaqeqe eja 16 yoŋonoŋ batugianoŋ tuuŋ 4 koma kambaŋ utekute aŋgita eja 4:yanoŋ asaga gomantiiŋa suulaŋ nama galeŋ meŋ muŋ laligogi.
5 Piito kaeŋ galeŋ meŋ muŋ laligogi kapuare mirinoŋ eroto, uumeleeŋ kanageso yoŋonoŋ suulaŋ iwaajoŋ ama Anutu kaparaŋ koma qama kooliŋ laligogi. Kiaŋ.

Siwe gajobanoŋ Piito isama wama kamaaro.

6 Qama kooliŋ laligogi kiaŋkomu (Passover) kendoŋ tegoro gomantiiŋa kanoŋ manjaqeqe eja woiyanoŋ Piito gbado (tape) woinoŋ kotakota somoŋgori batugaranoŋ gaoŋ ero ano eja waagiawo tosianoŋ nagu gematanoŋ nama kapuare miri galeŋ megi. Kiŋ Herodnoŋ gomaŋ ano Piito wama qaa jakeyanoŋ oomambaajoŋ romoŋgoŋ areŋ ano gaoŋ egi.
7 Gaoŋ egito, Pombaa gajoba moŋnoŋ uulaŋawo asugiŋ Piitowaa kooroŋanoŋ nano kasa miriwaa uuta asaridabororo Piitowaa maroŋanoŋ qeŋ ijoro, “Mono uulaŋawo waaba.” Kaeŋ ijoro gbado (tape) woiyanoŋ iikanondeeŋ Piitowaa borianoŋga eeŋ suni.
8 Suni gajobanoŋ ijoro, “Mono opoga somoŋgoŋ kana esuga mouba.” Ijoro moma iikaeŋ ano. Ii ano toroqeŋ ijoro moro, “Mono malekuga mouma nii notaaŋ kawa.”
9 Kaeŋ ijoro moma miri uuta mesaoŋ otaaro. Ii otaaŋ kenoto, gajobanoŋ iwoi anoti, ii oŋanoŋ kolooro me qaagoti, Piitonoŋ iikawaajoŋ moro sisau kolooro. Iinoŋ gaoŋ eŋ gaoŋ iiroti, iikawaa tanitani moro kolooro.
10 Miri uuta mesaoŋ nagu mutuyanoŋ galeŋ meŋ naniti, ii uruuguŋ nagu moŋnoŋ keuma uruuguŋ kotoŋ kema kapuare miri seliaa aeŋ kiropoyanoŋ keuri. Keuri nagu somata kotakota iikanoŋ mono aŋodeeŋ eeŋ tano seleeŋgeŋ siti kana qaa ootanoŋ kemeri. Kemeŋ kana somata striit moŋ toroqeŋ keni gajobanoŋ uulaŋawo Piito mesaoŋ aliro.
11 Aliro Piitowaa uuta tooro kokaeŋ jero, “Oo Poŋnoŋ mono gajobaya wasiro kaŋ Herodwaa boronoŋga metogoŋ nonja, ii mojeŋ. Juuda ejembanoŋ noo selenanoŋ iwoi koloowaatiwaajoŋ mambonjuti, iinoŋ mono iwoi kuuya iikanoŋa noo waŋna somoŋgoja. Niinoŋ keteda koi ii oŋanoŋ moma kotojeŋ.”
12 Kaeŋ moma kotoro asariro Jombaa nemuŋa Mariawaa mirinoŋ baageŋ keno. Jon iikawaa qata moŋ Maak qagi. Miri iikanoŋ ejemba mamaganoŋ ajoroon Anutu qama kooliŋ laligogi.
13 Kaeŋ laligogi Piitonoŋ kaŋ toomaanoŋ nama nagunoŋ qero. Nagunoŋ qero weleŋqeqe emba qata Roda iinoŋ kaŋ “Gii moronoŋ?” jeŋ qisiro.
14 Qisiŋ nama Piitowaa aroya moma kotoŋ “Ii-ia kajaŋ!” jeŋ aisooŋ luguŋ nagu mende horoŋ uulaŋawo miri uutanoŋ uma iŋijoro, “Piitonoŋ kaŋ nagunoŋ nanja.”

---

* **12:1:** Kiŋ Herod Agripa I (mutuya) iinoŋ gbani 37-44 kanoŋ Palestain kuuya galeŋ koma oŋoma laligoro. * **12:4:** Eks 12.1-27 † **12:4:** Kiaŋkomu kendoŋ ii Iŋglis qaanoŋ Passover. Ananaa qaanoŋ qata moŋ ii goukoŋkoŋ kendoŋ. Israel ejemba yoŋonoŋ Iijipt laligoŋ nagugia sanoŋ morigi Anutuwaa gajobanoŋ iŋiima koboon uŋuuguŋ mutu meragia mende uŋuro komugi.

15 Iŋijoro moma iwaajoŋ “Uuga sooro jejaŋ,” jegi. Jegito, iinoŋ waŋ qeŋ “Qaa oŋia jejeŋ!” iŋijoro. Kaeŋ iŋijoro jegi, “Ii mono Piitowaa gajobayanoŋ nanja.”
16 Kaeŋ amiŋ mogito, Piitonoŋ nagu qeŋgadeeŋ nano horoŋ iima aarugi.
17 Aarugi borianoŋ sare ama oloŋ ambutiwaajoŋ jero. Jeŋ Poŋnoŋ kapuare mirinoŋga wama seleeŋgeŋ kamaaroti, sundu ii iŋijoro, “Oŋo buju koi mono bisop Jeims ano uumeleeŋ alaurunana tosaaŋa ii iŋijogi mobu.” Kaeŋ iŋijoŋ oŋomesaoŋ gomaŋ moŋgeŋ keno. Kiaŋ.

Piitonoŋ kapuare miri mesaoro kiŋ Herodwaa iriŋa soono.

18 Gomaŋ ano manjaqeqe eja yoŋonoŋ Piito moŋgama “Daeŋ iliŋoloŋ koma aliŋ kenja?” jeŋ kawaajoŋ konjiliŋ ano majakaka somata mogi.‡
19 Herodnoŋ kaaŋagadeeŋ Piito mokoloowutiwaajoŋ jero moŋgama bimbimgoŋ mende mokoloogi eja waagiawo Piitowaa galeŋ megiti, ii qaa jakeyanoŋ oŋooma mamaga qisiŋ oŋoma jeŋ tegoŋ uŋuama uŋugi komuwutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋono. Kawaa gematanoŋ Judia prowins mesaoŋ Sisaria taonoŋ kemeŋ kanoŋ laligoro. Kiaŋ.

Anutunoŋ kiŋ Herod iroŋa muro komuro.

20 Fonisia prowinswaa taoŋ qagara Taia ano Saidon yoŋonoŋ nene gawoŋgia mewombaajoŋ amamaaŋ kiŋ Herodwaa kantri yoŋoonoŋga nene iwoigia sewaŋa meŋ laligogi. Kaaŋa laligogi Herodwaa iriŋa soono Taia Saidon kere ama oŋoma nembanene oŋombutiwaa soŋgo ano. Kawaajoŋ yoŋonoŋ kululuuŋ jotamemeurugia wasiŋ oŋoŋgi tuuŋ meŋ kiŋ Herod iibombaajoŋ keŋgi. Keŋgi jawiŋa qata Blastus jiŋkaroŋ miriaa galeŋanoŋ ii wala iŋiiro. Iŋiiro ijogi, “Nono qaa jeŋ solaŋaniniŋ luae koloowaatiwaa qisiwombaajoŋ kajoŋ.” Kaeŋ ijoŋ jeŋ meŋ looriŋ mugi iŋijoro, “Saanoŋ qaagia kotiŋgoŋ gemagianoŋ namaŋa.”
21 Kaeŋ iŋijoro kiŋnoŋ qaa meleema oŋomambaajoŋ kambaŋ meŋ oŋono kanoŋ ajoroogi iyaŋaa selia menjereŋgoŋ kiŋ eja poŋ malekuya mouma jiŋkaroŋ duŋ rarayanoŋ rama korisoro qaa iŋijoro.
22 Iŋijoro ejemba tuuŋ yoŋonoŋ moma kokaeŋ jeŋ qagi, “Qaa ii Anutuwaanoŋ qaaga. Ii baloŋ ejawaa qaaya qaago.”
23 Kaeŋ qagito, kiŋnoŋ kaeŋ ama Anutuwaa qabuŋaya qakooma mende mepeseeŋ iyaŋaajoŋ moro uro. Kawaajoŋ Pombaanoŋ Siwe gajoba moŋnoŋ iikanondeeŋ qero doonoŋ kiŋ kiŋ kema kiro komuro.
24 Kaeŋ kolooroto, Anutuwaanoŋ Buŋa qaa ii jeŋ laligogi toomoriaŋawo koloon seiro.
25 Antiokia siti yoŋonoŋ Barnabas ano Sool naŋgonaŋgo misin gawoŋ moŋ§ oroŋgiti, iyoronoŋ ii Jerusalem laligoŋ metogori. Ii metegoŋ Jon qata moŋ Maak qagiti, ii wama motooŋ Jerusalem mesaoŋ Antiokia sitinoŋ eleema kagi. Kiaŋ.

13

Barnabas Sool yorononoŋ misin gawoŋ kanaiŋ meŋ keni.

1 Antiokia sitinoŋ tosianoŋ uugia meleema uumeleeŋ kanageso koloogi jotamemegia kokaaŋanoŋ gejatootoo qaa jeŋ kuma oŋoma laligogi: Qagia Barnabas ano Simeon qata moŋ Injaŋa (Griik qaanoŋ Naija) ano Lusius (Sairini gomambaajoŋ), Manaiŋ (ii poŋ gawana Herod* iwo motooŋ laligoŋ somariiri) ano Sool.
2 Uumeleeŋ kanageso yoŋonoŋ Pombaa waeya meŋ mepeseeŋ nene siŋgi laligogi iikanoŋ Uŋa Toroyanoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ Barnabas ano Sool gawoŋ qaita moŋ

‡ **12:18:** Room gawman gawombaa areŋa kokaeŋ: Kapuare ejanoŋ oloŋ konagati eeŋ, eja waagiawo ii mono uŋugi komuŋkegi. Kawaajoŋ konjiliŋ ama majakaka somata mogi. § **12:25:** Antiokia yoŋoonoŋ naŋgonaŋgo moneŋ ii meŋ kema Jerusalem uumeleeŋ kanagesowaa jotamemeurugia yoŋoo borogianoŋ ani. Kawaajoŋ qata naŋgonaŋgo misin gawoŋ moŋ jejoŋ. Apo 11.30 * **13:1:** Herod Antipas iinoŋ gbani 4 B. C. – 39 A. D. kanoŋ Galili ano Perea prowins woi ii galeŋ koma oŋoma laligoro.

mewaotiwaajoŋ meweeŋgoŋ oroombe. Kawaajoŋ oŋonoŋ mono ii jeŋ tegoŋ wasiŋ oroŋgi kembao.”
3 Kaeŋ iŋijoro qama kooliwombaajoŋ nene siŋgi laligoŋ borogia waŋgaranoŋ aŋgi
Pombaa ku-usuŋanoŋ turuŋ orono wasiŋ oroŋgi keni. Kiaŋ.

Saiprus watonoŋ kema gawoŋ megi.

4 Uŋa Toroyanoŋ kaeŋ wasiŋ orono gomaŋ qata Selusia kanoŋ kemeri. Kanoŋ kemeŋ
waŋgonoŋ uri opo sel horoŋ mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro kema wato Saiprus
kawaa weeŋ koukoutanoŋ keugi.
5 Keugi siti qata Salamis kanoŋ kema Juuda ejemba yoŋoo qamakooli miria miria
kanoŋ uma Anutuwaa Buŋa qaa jeŋ uu kuuŋ oŋoni. Eja qata Jon ii kaaŋagadeeŋ wani
yorowo kema kaŋ ala ilailaagaraga laligoro.
6 Kaeŋ laligoŋ wato kuuya liligoŋ kotoŋ leegeŋ weeŋ kemekemetanoŋ Pafos sitinoŋ
keugi. Kanoŋ keuma Juuda eja qata Barjiisas mokoloogi. Iinoŋ oweŋ jenaŋ ejaga
kolooŋ gejatootoo eja takapolakaya laligoro.
7 Oweŋ eja ii wato kawaa kiapya qata Sergius Pool iwaa mirinoŋ rama laligoro. Kiap
iikanoŋ momakooto ejaga laligoro. Kaaŋa laligoŋ Anutuwaanoŋ Buŋa qaa momambaa
siiŋa eŋ muro Barnabas Sool koma horoŋ orono iwaanoŋ kari.
8 Karito, Elimas, (oweŋ memewaajoŋ qata Griik qaanoŋ kaeŋ jeŋkegiti,) iinoŋ
kiapnoŋ Anutu moma laariŋ mubabotiwaajoŋ tuarenjeŋ ama oroma kiap uuta qaanoŋ
eŋkalooloŋ memambaajoŋ aŋgobato mero.
9 Aŋgobato mero Sool, qata moŋ Pool qagiti, Uŋa Toroyanoŋ iwaa uuta saa qero
Elimas tororo iima kotoro.
10 Iima kotoŋ kokaeŋ jeŋ muro, “Yei! Umbuqumbuliŋ eja, gii mono Kileŋaa Toyaa
mera koloojaŋ. Satanoŋ uuga osoŋkakale ambembo meŋ gono selenoŋ kuukuu kania
kania ama laligoŋkejaŋ. Qaa dindiŋa kuuyaa kereya kolooŋ Pombaanoŋ kana dindiŋa
meeraŋgona dogoŋkeji, ii mono mesaowaga me?
11 Kawaajoŋ moba! Poŋnoŋ mono boria qaganoŋ ano esuŋanoŋ turuŋ gono
jaaga gooro weeŋ asasaga iimambaajoŋ amamaawaga. Iinoŋ kambaŋ merotiwaa so
mono jinjauŋ qeŋ laligowa.” Jeŋ muro iikanondeeŋ paŋgamanoŋ qaganoŋ kamaaŋ
tururo umuŋ koma titou kuuŋ iliŋwaliŋ qeŋ kema kaŋ borianoŋ mewutiwaajoŋ qisiŋ
borianoŋ koromojoroŋ ano.
12 Iwoi ii kolooro kiapnoŋ ii iima Pombaa Buŋa qaa momoyaajoŋ waliŋgoŋ moma
laariŋ muro. Kiaŋ.

Pisidiawaa Antiokia taonoŋ misin gawoŋ megi.

13 Poolnoŋ neŋauruta yoŋowo Pafos gomaŋ mesaoŋ waŋgonoŋ ugi opo sel horoŋ
mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro kema laligoŋ Pamfilia prowinswaa siti qata Perga
kanoŋ keugi. Kanoŋ keuma nama Jonoŋ oromesaoŋ eleema Jerusalem sitinoŋ karo.
14 Eleema karoto, yoronoŋ Perga siti mesaoŋ toroqeŋ kema Pisidia prowinswaa taoŋ
qata Antiokia kanoŋ keuri. Kanoŋ keuma Sabat kendonoŋ qamakooli mirigianoŋ uma
rari.
15 Rari qamakooli miriwaa galeŋ yoŋonoŋ Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo
yoŋoonoŋ Buju Tere weeŋgoŋ weleŋ aŋgi kamaaŋ kokaeŋ qisiŋ oroŋgi, “Alawoinana,
oroonoŋ qaa moŋ kanageso uunana kuuwaotiwaajoŋ eji eeŋ, ii mono saanoŋ jeri
mobоŋa.”
16 Kaeŋ qisiŋ oroŋgi Poolnoŋ waama boro kuma kokaeŋ jero, “Israel wabaurunana
ano baloŋ toya nonowo Anutu waeya meŋ mepeseeŋkejuti, oŋo mono geja ama mobu.
17 *Israel ejemba tuuŋ ananaa beŋnana ii Anutu. Iinoŋ bemunjaleurunana me-
weeŋgoŋ oŋono ambosakoŋurunananoŋ Iijipt gomanoŋ kema waba kolooŋ laligogi.

* **13:17:** Eks 1.7; 12.51

Anutunoŋ kambaŋ kanoŋ Israel ejemba tuuŋ ii toomoriaŋ oŋono seiŋ qabuŋagiawo koloogi. Kaeŋ koloogi Anutunoŋ aŋgoleto meŋ ku-usuŋa qendeema iikanoŋ uŋuano Iijipt kantri mesaoŋ seleeŋgeŋ kagi.

18 *“Kaŋ laligoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kotoŋ kaŋ nanamemeŋ bologa ama meŋ laligogi Anutuwaa iriŋa soono gbani 40:waa so uubooli moma laligoro.

19 *Moma laligoroto, kileŋ kaŋ laligoŋ Keinan gomanoŋ kougi. Kougi iikanoŋ kanageso tuuŋ 7 konjoma kondeema oŋoma baloŋgia meŋ mendeema isiurunana toya toya koloowutiwaajoŋ buŋa qeŋ oŋono.

20 *“Kaeŋ kolooro gbani 450 kawaa so keno. Iikawaa gematanoŋ Anutunoŋ jenteegowaa eja poŋa poŋa (Judge) kuuŋ oŋono. Ii kuuŋ oŋono laligoŋ kougi Samuelnoŋ kolooro. Iinoŋ jenteegowaa eja poŋ konoga kolooŋ gejatootoo ejaga laligoro.

21 *“Samuelnoŋ kolooŋ laligoro kambaŋ iikanoŋ kiŋ pombaajoŋ Anutu welema mugi eja qata Sool oŋono. Sool iinoŋ Benjamin isi yoŋoonoŋga eja qata Kiis iwaa meriaga kolooro ano gbani 40:waa so kiŋ poŋgia laligoro.

22 *Ii laligoroto, Anutunoŋ Sool utegoŋ kitianoŋ eja qata Deiwid kiŋ eja poŋgia koloowaatiwaajoŋ meweeŋgoŋ kuuro. Kuuŋ kania jeŋ asariŋ kokaeŋ jero, ‘Niinoŋ Jesiwaa meria Deiwid mokoloojeŋ. Iwaa uuta gosiŋ mobe saanoŋ sokoma nonja. Iinoŋ nanamemeŋa kuuya kanoŋ noo jena teŋ koma laligowaa.’

23 Anutunoŋ wala eeŋanoŋ Hamoqeqe Toya wasiŋ nonombaatiwaajoŋ jeroti, soomoŋgo qaa iikawaa oŋanoŋ mono kokaeŋ kolooro: Deiwidwaa gbiliuruta yoŋoonoŋga eja qata Jiisas kolooro Anutunoŋ ii Israel tuuŋ nonoo Hamoqeqe Tonana kolooŋ laligowaatiwaajoŋ kuuro.

24 *“Jiisasnoŋ mende asugiro waladeeŋ iikanoŋ Jonoŋ kaŋ kokaeŋ jeŋ laligoro, ‘Oŋo mono uugia meleembu. Uugia meleeŋgi niinoŋ oomulu meŋ oŋomaŋa.’ Kaeŋ jeŋ Israel ejemba tuuŋ kuuya uu kuuŋ oŋoma laligoro.

25 *Kaeŋ laligoroto, iinoŋ gomaŋlili gawoŋa mendaboromambaajoŋ ama iikanoŋ kokaeŋ iŋijoro, ‘Oŋo noojoŋ nomaeŋ romoŋgoju? Iwoi romoŋgojuti, niinoŋ ii qaagoto, mobu, noo gemananoŋ eja moŋ kawaa. Iinoŋ karo niinoŋ iwaa kooroŋanoŋ kamaaŋqeqeta laligojeŋiwaajoŋ wayaŋgesoya besaaŋ kana esu kasia isamambaajoŋ moma bimbiŋgomaŋa.’

26 “Oo alauruna, Aabrahambaa gbiliuruta ano baloŋ toya oŋonoŋ nonowo Anutu waeya meŋ mepeseeŋkejuti, Anutunoŋ hamo qeŋ nonombaatiwaa Buŋaya ii ano nonoonoŋ kaja.

27 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Jerusalem toya ano galeŋurunana yoŋonoŋ Jiisaswaa kania mende moma kotogi. Gejatootoo yoŋoonoŋ Buju Tere Sabat kendoŋ so weeŋgoŋkejuto, iikawaa kania ii mende moma asariŋkeju. Kaaŋa tompiŋ laligojuto, kileŋ galeŋkoŋkoŋ ejaurunananoŋ Jiisas komuwaatiwaa qaaya jeŋ tegogi gejatootoo ejemba yoŋoonoŋ qaa ii iikaaŋa kanoŋ hoŋawo kolooro.

28 *Yoŋonoŋ Jiisas koomuwaa buŋa koloowaatiwaa so qaa kania moŋgama moŋ mende mokoloon kileŋ “Kozigeŋ!” qagi. Qama Pailotnoŋ jeŋ tegoro komuwaatiwaajoŋ qama weleŋgi.

29 *“Iwaajoŋ qaa kuuya oogita eji, yoŋonoŋ mono iikawaa so aŋgi hoŋa kolood-abororo Jiisas gerenoŋga metogoŋ kamaaŋ qasirinoŋ kema jamo kobaa uutanoŋ aŋgi.

30 Aŋgito, Anutunoŋ ii koomu-noŋga meŋ gbiliro waaro.

---

* **13:18:** Jaŋ 14.34; Dut 1.31 * **13:19:** Dut 7.1; Joos 14.1 * **13:20:** Poŋ 2.16; 1 Sml 3.20 * **13:21:** 1 Sml 8.5; 10.21 * **13:22:** 1 Sml 13.14; 16.12; Ond 89.20 * **13:24:** Maak 1.4; Luuk 3.3 * **13:25:** Mat 3.11; Maak 1.7; Luuk 3.16; Jon 1.20, 27 * **13:28:** Mat 27.22-23; Maak 15.13-14; Luuk 23.21-23; Jon 19.15 * **13:29:** Mat 27.57-61; Maak 15.42-47; Luuk 23.50-56; Jon 19.38-42

31 *Waaro iwo Galili prowinsnoŋga Jerusalem sitinoŋ kagiti, ii mono weeŋ boria
mamaga asugiŋ oŋono. Alauruta asugiŋ oŋonoti, iyoŋonoŋ kambaŋ kokaamba ejemba
batugianoŋ daŋgunu kaaŋa nama kania naŋgoŋ jeŋ asariŋ laligoju.
32 Anutunoŋ Juuda ambosakoŋurunana yoŋowo iwoi amambaa qaa jeŋ somoŋgorota
nono iyoŋoo gbiliurugia kolooniŋ qaa walaga iikawaa oŋanoŋ mono kambaŋ
kokaamba nonoojoŋ kokaeŋ kolooro: Iinoŋ Jiisas meŋ gbiliro waama laligoja. Kawaa-
joŋ nononoŋ iikawaa Oligaa Buŋa ii jeŋ asariŋ oŋonjoŋ.
33 *“Anutunoŋ Jiisaswaajoŋ qaa jero Deiwidnoŋ moro Ondino (Buk song) jaŋgo woi
kanoŋ kokaeŋ oorota eja,
‘Giinoŋ neenaa meranaga koloojaŋi, ii kete ejemba qendeema oŋombe iima
kotoju.’
Iinoŋ qaa iikawaa so Jiisas meŋ gbiliro waaro.
34 *Jiisas meŋ gbiliro koomunoŋga waama kotiiŋ laligoŋ kanageŋ mombo mende
komuwaa. Iikawaa qaaya Anutunoŋ kokaeŋ jerota eja,
‘Nii kaleŋmoriana kiŋ Deiwid muŋ laligowe soraaya kolooŋ powowoŋ kotiiŋ
nanoti, iikawaa so ii mono oŋoojoŋ togoŋ oŋomaŋa.’
35 *Deiwidnoŋ iikawaa qaaya ii Ondino (Buk song) moŋnoŋ kaaŋagadeeŋ kokaeŋ anota
eja,
‘Geeŋgaa wombo ejaga soraaya ii mende mesaona koomuwaa roŋnoŋ mende
gisaawaa.’
36 Nono kiŋ Deiwidwaa kania mojoŋ: Iinoŋ laaligoya laligoŋ Anutuwaa jeta otaaŋ
gawoŋ muroti, ii medaboroŋ goroŋ qeŋ komuro. Komuro ambosakoŋuruta yoŋoo
kosogianoŋ roŋ koŋgi qamoyanoŋ eŋ gisaaŋ qaono.
37 Deiwidnoŋ gisaaŋ qaonoto, Anutunoŋ eja meŋ gbiliro waaroti, iinoŋ mende gisaaro.
38 “Eja alauruna, kawaajoŋ qaa koi mono mobu: Anutunoŋ Jiisaswaajoŋ ama
siŋgisoŋgogia mesaoŋ soŋgbambaa. Nononoŋ iikawaa Buŋaya jeŋ asariŋ oŋonjoŋ.
39 Wala ‘Mooseswaanoŋ Kana qaa otaaŋ iikaaŋa kanoŋ solaŋa koloowoŋa,’ jeninto,
iikanoŋ iinoŋ woinoŋ osiŋ amamaaŋ laligoniŋ. Kaeŋ laligoninto, kambaŋ kokaamba
daeŋ yoŋonoŋ Jiisas moma laariŋ iwo qokotaawuti, Anutunoŋ mono kuuya yoŋoo
qaagia jeŋ tegoro solaŋaniwuya.
40 Gejatootoo ejembanoŋ qaa jeŋ oogita eji, Anutunoŋ iikawaa so iroŋa meleeno
qagianoŋ ubabotiwaajoŋ mono toogia moma galeŋgia meŋ aowu. Qaa kaaŋa moŋ ii
kokaeŋ,
41 *‘Niinoŋ oŋoo laaligo kambaŋanoŋ aŋgoleto qaita moŋ memaŋa.
Moŋnoŋ iikawaa buju qaa jero mobuyaga, ii qaa hoŋa koloowaatiwaajoŋ mende
moma laariwuyaga.
Kawaajoŋ qaa ii meŋ kamaaŋ ama jejewili amakejuti, oŋo mono eeŋ uuŋ iima
waliŋgoŋ tiwilaawu.’ ”
42 Poolnoŋ kaeŋ jero Barnabaswo qamakooli miri mesaoŋ kamaari tosianoŋ kokaeŋ
qisiŋ oroŋgi, “Nono qaa koi mombo mobombaajoŋ mojoŋ. Kawaajoŋ ii Sabat kendoŋ
moŋ eukanoŋ saanoŋ toroqeŋ jeri mobonaga.”
43 Qamakooli mirinoŋga kamaaŋ deeŋgi ejemba mamaganoŋ Pool ano Barnabas
kanagaranoŋ orotaagi. Tosianoŋ Juudaga koloogi ano tosianoŋ waba kantrinoŋa
koloogito, Juuda yoŋowo toroqeŋ laligogi. Yoŋonoŋ orotaagi amiŋ moma qam-
baŋmambaŋ qaa kokaeŋ oŋoni, “Anutunoŋ kaleŋmoriaŋ oŋonoti, iikanoŋ mono boŋ
qeŋ nambu.”
44 Sabat kendoŋ moŋ kaŋ kuuroti, iikanoŋ taoŋ baloŋ iikawaa ejembaya ii kololoon
“Anutuwaa Buŋa qaa mobonja,” jeŋ kouma ajoroogi.

* **13:31:** Apo 1.3 * **13:33:** Ond 2.7 * **13:34:** Ais 55.3 * **13:35:** Ond 16.10 * **13:41:** Hab 1.5

45 Kouma ajoroogi Juuda yoŋonoŋ ejemba tuuŋa tuuŋa iŋiima iriŋgia soondabororo. Soondabororo Poolwaanoŋ qaa qewombaajoŋ jenoŋkooli ama niinoŋgiinoŋ jeŋ mepaqepae ama oroŋgi.
46 Kaeŋ ama oroŋgi Pool Barnabas yoronoŋ awasaŋkaka kotiiŋ nama qaa kokaeŋ jeri, “Anutunoŋ gawoŋ noronotiwaa so Buŋaya wala Juuda ejemba iŋijoniŋ sokonagato, oŋo ii gema qeŋ laŋ kokaeŋ jeju, ‘Nono laaligo kotiga uutanoŋ keuboŋatiwaa so qaago.’ Kawaajoŋ mobu, noronoŋ mono oŋomesaoŋ waba kantria kantria yoŋoonoŋ eleema kembota.
47 *Poŋnoŋ iikawaa qaaya kokaeŋ jeŋ kotoŋ nonono,
‘Niinoŋ kuuŋ gombe waba kantri yoŋoo asasagiaga koloon hamoqeqewaa kania jeŋ asariŋ laligona baloŋ goraaya kuuya sokondabororo leelee eu emu yoŋonoŋ letoma Siwewaa buŋa koloowuya.’ ”
48 Kaeŋ jeri baloŋ toya Juuda mende laligogiti, iyoŋonoŋ moma uugia qeaŋgoro Pombaa Buŋaya mepeseegi. Mepeseeŋ laaligo kotigaa buŋa koloowutiwaajoŋ Anutunoŋ moma gosiŋ oŋonoti, iyoŋonoŋ iikawaa so uugia meleema Jiisaswaa Buŋaya moma laarigi.
49 Moma laarigi Pombaa Buŋa qaa jeŋ seigi prowins kuuya sokoma keno.
50 Saanoŋ kenoto, Juuda yoŋonoŋ taombaa eja geria ano emba uuta Anutu goda qeŋ laligogiti, iyoŋoo uugia qaanoŋ osoŋ kuuŋ Pool Barnabas motooŋ sisiwerowero ama oroma gomaŋ mirigianoŋga orotaagi.
51 *Kembaotiwaajoŋ ama telambelaŋgia qendeema kokaeŋ iŋijori, “Noro oŋoo balonoŋ kari sububuŋ kana tambonaranoŋ mokotaaji, ii mono qesaari oŋoaŋgiaageŋ eleema kemebaa.” Kaeŋ iŋijori kaniagara solaŋa moma kotogi kema Galesia prowins uutanoŋ siti qata Aikoniam kanoŋ keuri.
52 Keurito, gowokourunana Antiokia taonoŋ laligogiti, Uŋa Toroyanoŋ iyoŋoo uugia saa qero honoŋa mende aisooŋ laligogi. Kiaŋ.

14

Aikoniam sitinoŋ uugia kuuri.

1 Pool Barnabas yoronoŋ Aikoniam sitinoŋ keuma kaaŋiadeeŋ Juuda yoŋoo qamakooli mirinoŋ uma Buŋa qaa jeri. Jeri Juuda ano waba kantri ejemba yoŋoonoŋga tuuŋ seiseiya yoŋonoŋ uugia meleema Jiisas moma laarigi.
2 Moma laarigito, Juuda ejemba mende moma laarigiti, iyoŋonoŋ baloŋ toya Juuda mende laligogiti, iyoŋoo uugia osoŋ aposol uunoŋkeeme ama orombutiwaajoŋ uugia kuugi.
3 Kuugi kileŋ kambaŋ koriga kanoŋ laligoŋ Poŋ moma laariŋ awasaŋkaka nama Buŋaya jeŋ laligori. Poŋ kaleŋmoriaŋaa qaaya jeŋ asariri qaagara naŋgoŋ ku-usuŋa borogaranoŋ ano aiwese aŋgoleto meri asugiro.
4 Kaeŋ asugiro taombaa kanagesoyanoŋ juma deeŋgi. Tosianoŋ Juuda jotamemeya yoŋowo motooŋ somoŋgogi tosianoŋ aposol yorowo toroqeŋ naŋgi.
5 Kaeŋ aroŋ qeŋ naŋgi baloŋ toya ano Juuda ejemba wabaya yoŋonoŋ waama jotamemeurugia yoŋowo uumotooŋ ama wasiwasi eja aposol ii “Jamonoŋ giliŋ uruwoŋa!” jeŋ romoŋgogi.
6 Kaeŋ romoŋgogi moma oloŋ koma togoŋ Likaonia prowinsnoŋ keni. Kanoŋ kema taoŋ qagara Listra ano Derbe ano gomaŋ liligoŋ oroma rama keŋgiti, iikanoŋ keuri.
7 Kanoŋ keuma Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ uukuukuu meŋ oŋoma laligori. Kiaŋ.

Listra taonoŋ Pool Barnabaswaajoŋ beŋ qagi.

* **13:47:** Ais 42.6; 49.6 * **13:51:** Mat 10.14; Maak 6.11; Luuk 9.5; 10.11

8 Listra taonoŋ eja moŋ kanawoita koomuya laligoro. Ii nemuŋ goroŋ uutanoŋga meendaŋgoya koloon kambaŋ moŋgeŋ kana mende riiŋ eeŋ ramakero.
9 Poolnoŋ Buŋa qaa jero moma raro uuŋ kania kokaeŋ iima romoŋgoro, “Iwaa uutanoŋ momalaaria eŋ murotiwaajoŋ ama saanoŋ qeaŋgowaa,” kaeŋ jero.
10 Kaeŋ romoŋgoŋ qa somata qama ijoro, “Mono waama namba.” Kaeŋ ijoro porazak waama kema kaŋ nano.
11 Poolnoŋ kaeŋ ano ejemba tuuŋ yoŋonoŋ ii iima Likaonia qaagianoŋ kokaeŋ silama qagi, “Beŋ yoronoŋ letoma eja selewo koloon batunananoŋ asugiŋ nonoonoŋ kamaaŋ laligojao.”
12 Kaeŋ jeŋ Barnabas qata beŋ waŋgia qata Zuus qagi ano Poolnoŋ jetanoŋ meŋ qaa jerotiwaajoŋ ama beŋ qata Hermes qagi.
13 Kaeŋ qagi beŋ Zuus iwaa jiwowoŋ jigoya taoŋ batanoŋ eroti, iikawaa jigo gawoŋ galeŋanoŋ bulmakao ejia uŋuama karo. Kaeŋ kaŋ ila kasasoroŋ meŋ kaŋ taoŋ kiropo naguyanoŋ nama ejemba tuuŋ yoŋowo jakenoŋ ama siimoloŋ ooŋ orombombaajoŋ aŋgi.
14 Kaeŋ aŋgi aposolwoi yoronoŋ ii moma “Mende sokonja,” jeŋ qotogoŋ selekopaagara menjurama uulaŋawo ejemba tuuŋ uutanoŋ kema qari.
15 *Qama kokaeŋ jeri, “Ejaurunara, oŋo mono nomaembaajoŋ ama iwoi kaaŋa anju? Noro kaaŋagadeeŋ oŋo kaaŋa baloŋ eja tooŋga koloojo. Noro Anutuwaa Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ oŋonjo. Kawaajoŋ oŋo mono beŋ omaya gema uŋuwu ano uugia meleema Anutu laaligo Toyaanoŋ qokotaawu. Anutu laaligo Toyanoŋ Siwe, namo, kowe ano iwoi kuuya iikawaa uutanoŋ eji, ii mokoloon oŋonota laligoju.
16 Gomaŋa gomaŋa kuuya yoŋonoŋ wala eeŋanoŋ laligoŋ kougiti, Anutunoŋ ii mende aŋgoŋ koma oŋono iyaŋgiaa jaajaa iliŋwaliŋ laligogi.
17 “Mende aŋgoŋ koma oŋonoto, kileŋ tompiŋ mende laligogi. Qaagoto, Anutunoŋ iwoi awaa awaa ama oŋoma laligoro. Iinoŋ jero koŋ kiro weeŋ qero toomorianŋanoŋ kambaŋa kambaŋa kolooro neŋkorisoro ama iikaaŋa kanoŋ uugia kuuŋ oŋono laligogi. Kaeŋ laligogi aŋaa kania mobutiwaajoŋ kaleŋa ii qendeema oŋoma iikaaŋa kanoŋ daŋgunuya ano laligogi.”
18 Yoronoŋ kaeŋ jeŋ ejemba tuuŋ siimoloŋ ooŋ orombutiwaajoŋ jarambaraŋ riiŋ jeŋ susugoŋ oŋoni loriŋ mesaogi. Kiaŋ.
19 Listra yoŋonoŋ Pool Barnabas oromesaogito, Juuda ejemba tosianoŋ Antiokia taoŋ ano Aikoniam siti woi iikanoŋa kouma ejemba tuuŋ uunoŋkeeme ama oŋoŋgi. Ama oŋoma yoŋowo ororoŋ luguŋ Pool jamonoŋ qeŋ “Mono komuja!” jegi. Kaeŋ jeŋ ororaaŋ taoŋ gematanoŋ kamaaŋ mesaogi ero.
20 Eroto, gowoko yoŋonoŋ kouma liligoŋ mugi waama kema taonoŋ uro. Kanoŋ uro eri gomaŋ ano Barnabaswo Derbe sitinoŋ keni.

Siriawaa Antiokia sitinoŋ eleema kari.

21 Derbe sitinoŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ uugia kuuŋ oŋoni mamaganoŋ uugia meleema Jiisaswaa gowokouruta koloogi. Kaeŋ koloogi Derbe taoŋ mesaoŋ Listra, Aikoniam ano Antiokia taoŋ iikanoŋ eleema kema iŋiiri.
22 Iŋiima rama gomaŋ so liligoŋ Jiisaswaa gowokouruta yoŋoo uugia naŋgoŋ meŋ kotiiri. Poŋ moma laarigiti, iwo qokotaaŋ nambutiwaa qambaŋmambaŋ qaaya oŋoma kokaeŋ iŋijori, “Nono mono koŋajiliŋ qaganoŋ (lombo kania kania mokoloon) laligoŋ papaŋgoŋ Anutuwaa bentotonoŋ eu keubona.”
23 Uumeleeŋ kanageso so jotamemeurugia meweengoŋ galeŋ laligowutiwaa kania kuma oŋoma kuuŋ oŋoni. Kuuŋ oŋoma Anutuwaajoŋ nene siŋgi laligoŋ gowoko tuuŋ yoŋoojoŋ qama kooliŋ Poŋ moma laarigiti, iwaa boronoŋ oŋooni.

* **14:15:** Eks 20.11; Ond 146.6

24 Oŋooma oŋomesaoŋ Pisidia prowins kotoŋ kema Pamfilia prowinsnoŋ keuri.
25 Kanoŋ keuma Perga sitinoŋ rama Buŋa qaa jeŋ uugia kuuŋ oŋoma Atalia taonoŋ kemeri.
26 Kanoŋ kemeŋ waŋgonoŋ uri opo sel horoŋ mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro kema laligoŋ Antiokia sitinoŋ keuri. Antiokia uumeleeŋ kanageso yoŋonoŋ ii Anutuwaa kaleŋmoriaŋ uutanoŋ misin gawoŋ mewaotiwaajoŋ wala Anutuwaa boronoŋ ama oroŋgi oŋomesaoŋ keni. Kema liligoŋ gawoŋgara ii medaboroŋ mombo iyaŋgaraa sitinoŋ eleema kari.
27 Kanoŋ kaŋ uumeleeŋ kanageso koma horoŋ oŋoni. Koma horoŋ oŋoni ajoroogi qaa sundugara kokaeŋ iŋijori, “Anutunoŋ norowo laligoŋ aŋgoleto somasomata ama meŋ laligoro. Iinoŋ nemuŋ koma norono gawoŋ meri waba kantria kantria yoŋonoŋ Jiisas moma laariwutiwaa nagu horoŋ oŋono uugia meleeŋgi.”
28 Sundugara kaeŋ iŋijoŋ gowoko tuuŋ yoŋowo kambaŋ koriga qeŋ koriŋ rama laligori. Kiaŋ.

15

Waba kantri yoŋoojoŋ ama zioznoŋ deemambaajoŋ ano.

1 *Antiokia laligorito, Judia prowinsnoŋga ejemba tosianoŋ kamaaŋ kaŋ kanaiŋ uumeleeŋ ejemba kokaeŋ kuma oŋoŋgi, “Oŋo Mooseswaanoŋ Kana qaawaa so Anutuwaa aiwese meŋ selegia mende kotowuti eeŋ, iikaaŋa mono Siwewaa buŋa koloowombaajoŋ amamaawuya.”
2 Kaeŋ kuma oŋoŋgitiwaajoŋ ama aŋgowowo kolooro Pool Barnabas yoronoŋ tuarenjeŋ ama oŋoma geriawo jeŋ oŋoni. Jeŋ oŋoni uumotooŋ mende ama qaa kokaeŋ somoŋgoŋ jegi, “Nono mono Pool, Barnabas ano jotamemeya tosaaŋa wasiŋ oŋoniŋ Jerusalem sitinoŋ uma qaa ii meŋ aposol ano Jerusalem uumeleeŋ kanagesowaa jotamemeya yoŋoonoŋ kema iŋijowu.”
3 Qaa kaeŋ somoŋgoŋ jegi uumeleeŋ kanageso yoŋonoŋ ii wasiŋ oŋoŋgi kananoŋ keŋgi. Kema laligoŋ Fonisia ano Samaria prowins woi ii kotoŋ kananoŋ kanagesoya kanagesoya iŋiigi. Iŋiima waba kantri tosaaŋa yoŋonoŋ uugia meleeŋgitiwaa bujuya jeŋ uumeleeŋ tuuŋ yoŋoojoŋ korisoro somata ama oŋoŋgi.
4 Ama oŋoma kema kema Jerusalem sitinoŋ keugi. Keugi aposol ano jotamemeya yoŋonoŋ uumeleeŋ kanageso yoŋowo koma horoŋ oŋoŋgi. Koma horoŋ oŋoŋgi sundugia kokaeŋ jegi, “Anutunoŋ nemuŋ koma nonono misin gawoŋ meniŋ nonowo laligoŋ aŋgoleto somasomata ama meŋ laligoro.”
5 Sundu ii jegito, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) tuuŋnoŋga uumeleeŋ eja tosianoŋ waama kokaeŋ jegi, “Waba kantri yoŋonoŋ uugia meleeŋgiti, iyoŋoojoŋ mono kokaeŋ jeŋ kotowoŋa: Yoŋonoŋ mono Anutuwaa aiwese meŋ selegia kotoŋ Mooseswaanoŋ Kana qaa kuuya otaaŋ laligowu.” Kiaŋ.

Jerusalem ajoajoroo ama aŋgowowo qaa mindiŋgogi.

6 Kaeŋ jegi aposol ano jotamemeya yoŋonoŋ qaa ii jeŋ gosiwombaajoŋ ajoroogi.
7 *Ajoroon niinoŋgiinoŋ qaa mamaga jeŋ jenoŋkooli aŋgi. Ii aŋgi Piitonoŋ waama kokaeŋ iŋijoro, “Alauruna, Anutunoŋ wala batunananoŋ gawoŋ mendeema meweeŋgoŋ noma noojoŋ kokaeŋ jero, ‘Gii mono waba kantrinoŋ kema Oligaa Buŋa qaa jeŋ asariŋ oŋona yoŋonoŋ uugia meleema Poŋ moma laariwu.’ Oŋo qaa ii moju.
8 *Anutunoŋ ejemba kuuya uunana moma kotoji, iinoŋ kania qendeema Uŋa Toroya Juuda ejemba nonoojoŋ wasiro kamaaroti, iikawaa so mono waba kantri ejemba yoŋoojoŋ kaaŋiadeeŋ ii wasiro uugianoŋ kemero.

* **15:1:** Lew 12.3 * **15:7:** Apo 10.1-43 * **15:8:** Apo 2.4; 10.44

9 “Wasiro kemero iikaaŋa kanoŋ Juuda ejemba mende iŋisosorooŋ kantri tosia
mende sureeŋ oŋono. Qaagoto, yoŋonoŋ Anutu moma laarigi siŋgisoŋgogia mesaoŋ
uugia soŋgbano soraaya koloogi.
10 Kawaajoŋ oŋo mono naambaajoŋ Anutu aŋgobato meŋ mubuyaga? Naambaajoŋ
gowoko gbilia yoŋoo arogianoŋ qaqaŋ toroqeŋ aniŋ aŋgowuyaga? Qaqaŋ kaaŋa ii
ananaa ambosakonananoŋ me nononano kaaŋagadeeŋ aŋgowombaa so mende koloon
laligoniŋ.
11 Kaeŋ qaagoto, kokaeŋ moma laarijoŋ: Poŋ Jiisaswaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono
Anutu nemuŋ koma muro hamo qeŋ nonono Siwewaa buŋa koloowoŋa. Waba
kantri yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ kana motooŋgo iikayadeeŋ otaaŋ letoma Siwewaa buŋa
koloowombaajoŋ moma laariŋkeju.”
12 Kaeŋ iŋijoro tuuŋ yoŋonoŋ kuuya qaa moŋgama qaa bo ragi. Ragi Pool Barnabas
yoronoŋ qaa sundugara kokaeŋ jeri, “Anutunoŋ nemuŋ koma norono waba kantrinoŋ
kema batugianoŋ misin gawoŋ meri aiwese aŋgoleto somasomata asugiro.” Kaeŋ jeri
geja ama mogi. Kiaŋ. *

Bisop Jeimsnoŋ qaa iŋijoro.

13 Pool Barnabas yoronoŋ sundugara jedaborori mogi Jeimsnoŋ qaa kokaeŋ jero,
“Alauruna, niinoŋ qaa jewe mono geja ama mobu.
14 Anutunoŋ kambaŋ mutuya waba kantri ejemba jaasewaŋ qeŋ oŋoma batu-
gianoŋga ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋono qata bosima kanagesoya toroqegi.
Anutunoŋ kaeŋ ama kaniaya qendeema nononoti, Saimon Piitonoŋ iikawaa qaaya
ninijoro.
15 Qaa kaaŋa ii gejatootoo ejemba yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ naŋgoŋ jeŋkeju. Yoŋonoŋ
qaa moŋ kokaeŋ oogita eja,

16 *‘Kawaa gematanoŋ niinoŋ eleema kaŋ kiŋ Deiwidwaa kantri totoŋa mombo
meŋ waamaŋa.
Iinoŋ wala jiŋkaroŋ kuuŋa qeŋ ambosakonana galeŋ koma oŋono kuuŋanoŋ
boratiŋ riiŋ kamaaroto, niinoŋ ii mombo meagoŋ kuuwe kantrinoŋ qeaŋgoŋ
nambaa.
17 Ii kokaeŋ koloowaatiwaajoŋ amaŋa: Ejemba tuuŋ tosaaŋa kuuya yoŋonoŋ Poŋ
moŋgambuya.
Waba kantri kuuya neenaa buŋana koloowutiwaajoŋ oŋoombeti, iyoŋonoŋ Poŋ nii
moŋgama nombuya.
Poŋ niinoŋ kaeŋ jejeŋ ano iikawaa so kantrigia meŋ qeaŋgomaŋa.
18 Kaeŋ amakejeŋi, ii mono monowaa monoyanoŋga moma kouma laligoju.’

19 “Kawaajoŋ Jeims niinoŋ qaa ii gosiŋ momonanoŋ kokaeŋ romoŋgoŋ jejeŋ: Waba
kantri ejemba uugia Anutuwaanoŋ meleenjuti, nononoŋ mono lombo qaqaŋ somata
iyoŋoo qagianoŋ aniŋ mende sokombaa.
20 *Kaeŋ qaagoto, iyoŋoojoŋ tere kokaeŋ ooniŋ sokombaa: Yoŋonoŋ oro busuya beŋ
lopiombaa nanduŋ buŋa qeŋ kanagianoŋ aŋgi esuŋgianoŋ tururoti, ii mende newu.
Serowiliŋ mende ambu. Oro aroya qoosoŋaa busuya ano sa ii mende newu. Iwoi 4 ii
mesaowutiwaajoŋ jeŋ kotiiwonaga.
21 Mooseswaa Kana qaa ii monowaa monoyanoŋga gomaŋ so jeŋ asariŋ kouma
laligojoŋ. Ii Sabat kendoŋ so qamakooli mirinananoŋ weeŋgoŋ momakejoŋ. Kawaa-
joŋ qaa 4 ii saanoŋ mende mesaowoŋa.” Kiaŋ.

Jerusalem ajoajoroonoŋ waba kantri yoŋoojoŋ tere oogi.

* **15:12:** Bisop, Griik qaanoŋ episkopos, ananaa qaanoŋ jaagaleŋ me inspekta. Iinoŋ zioz gawoŋ kuuyaa mindimindiri galeŋa kolooja. Jeims koi kanoŋ Jiisaswaa gowokoya qaagoto, Jiisaswaa koga. * **15:16:** Aam 9.11-12
* **15:20:** Eks 34.15-17; Lew 17.10-16; 18.6-23

22 Jeimsnoŋ kaeŋ jero aposol ano jotameme yoŋonoŋ kanageso kuuya yoŋowo qaa
ii mogi sokono. Mogi sokono batugianoŋga eja tosaaŋa meweeŋgoŋ oŋoma Pool
Barnabas yorowo motooŋ Antiokia sitinoŋ wasiŋ oŋombombaajoŋ jegi. Kaeŋ jeŋ eja
qata Juudas qata moŋ Barsabas ano Sailas meweeŋgoŋ oroŋgi. Eja woi ii uumeleeŋ
tuumbaa jotameme ejaga koloori.
23 "Eja ii wasiŋ oromboŋa," jeŋ tere moŋ kokaeŋ ooŋ borogaranoŋ aŋgi,
"Momalaariwaa waba alaurunana, Antiokia siti ano Siria ano Silisia balonoŋ
laligojuti, nononoŋ oŋoo joloŋgia jejoŋ. Aposol nononoŋ momalaari kanage-
sowaa jotamemeya yoŋowo oŋoo uumeleeŋ alaurugiaga koloojoŋ. Kaeŋ oŋowo
qaa amiŋ mobombaajoŋ tere ama oŋonjoŋ.
24 Ananaa ejemba tosaaŋa mende jeŋ kotoŋ oŋoniŋ aŋgio nonomesaoŋ oŋoonoŋ
kaŋ uugia kuuŋ qaa morotanoŋ lolowawa meŋ oŋoŋgi uu momogia sisau
kolooro moniŋ.
25 Kawaajoŋ nono korebore ajoajoroo ama uumotooŋ aniŋ sokono. Sokono eja woi
meweeŋgoŋ wasiŋ oroniŋ wombo alawoinana Barnabas Pool yorowo oŋoonoŋ
kawuya.
26 Barnabas Pool yoronoŋ ananaa Poŋ Jiisas Kraistwaa qataajoŋ ama laaligogara
qeleeni tosianoŋ urugi komuwowaajoŋ ani.
27 Nono Juudas Sailas wasiŋ oroniŋ kaŋ qaa iikayadeeŋ toroqeŋ jegaranoŋ jeri
mobuya.
28 Uŋa Toroya ano nononoŋ qaa kokaembaajoŋ uumotooŋ aniŋ sokonja: Oŋoo
qagianoŋ lombo qaqaŋ mende toroqeŋ amboŋa. Qaa waŋa 4 iikayadeeŋ mono
otaawu. Ii uugugi juma deembombo.
29 Qaa 4 ii kokaeŋ: Oro busuya beŋ lopiombaa nanduŋ buŋa qeŋ kanagianoŋ
aŋgi esuŋgianoŋ tururoti, ii mono mende newu. Kaaŋagadeeŋ sa me oro aroya
qoosoŋaa busuya ii mende newu. Serowiliŋ mono mende ambu. Iwoi 4 ii
mesaoŋ gema qegi uumotooŋ aniŋ Anutunoŋ kotuegoŋ oŋono qeaŋgoŋ laligowu.
Mono uu bonjoŋ laligowu." Kiaŋ.

Qaa meŋ keŋgi Antiokia siti yoŋonoŋ aisoogi.

30 Tere kaeŋ ooŋ wasiŋ oŋoŋgi keŋgi. Kana kema kemeŋ Antiokia sitinoŋ keugi.
Keuma uumeleeŋ kanageso koma horoŋ oŋoŋgi ajoroogi. Ajoroogi tere ii oŋoŋgi
weeŋgogi.
31 Ii weeŋgogi iikawaajoŋ afaaŋgoŋ uluŋkoleŋ qaganoŋ moma aisoogi.
32 Juudas Sailas yoronoŋ iyaŋgoro gejatootoo ejaga laligoŋ qambaŋmambaŋ qaa
mamaga oŋoma uuwaa naŋgonaŋgo qaa jeŋ meŋ kotiiŋ oŋoni.
33 Meŋ kotiiŋ oŋoma kambaŋ tosaaŋa kanoŋ toroqeŋ laligori. Laligori tegoro
uumeleeŋ alaurugara yoŋonoŋ "Luaewo kembao," jeŋ wasiŋ oroŋgi. Jerusalem
laligori wasiŋ oroŋgiti, Juudasnoŋ yoŋoonoŋ eleeno.†
34 (-)
35 Pool ano Barnabas yoronoŋ toroqeŋ Antiokia sitinoŋ laligoŋ ejemba tosaaŋa
mamaga yoŋowo Pombaanoŋ Buŋa qaa kuma oŋoma uugia kuuŋ oŋoma laligogi. Kiaŋ.

Pool ano Barnabas yoronoŋ deeni.

36 Kaeŋ laligogito, kambaŋ tosaaŋa tegoro Poolnoŋ Barnabas kokaeŋ ijoro, "Anara
taoŋ ano gomaŋ kuuya liligoŋ Pombaanoŋ Buŋa qaa jeŋ asariŋ laligoriti, mono iikanoŋ
eleema uumeleeŋ alaurunaranoŋ nomaeŋ laligojuti, ii saanoŋ kema iŋiima mobota."
37 Kaeŋ ijoro Barnabasnoŋ Jon qata moŋ Maak qagiti, ii kaaŋagadeeŋ wama motooŋ
kembombaajoŋ moro.

† **15:33:** Tosianoŋ toroqeŋ jawo 34 kokaeŋ anju: Eleenoto, Sailasnoŋ qaaya somoŋgoŋ toroqeŋ kanoŋ laligoro.

38 *Kaeŋ moroto, Jonoŋ wala Pamfilia taonoŋ loriŋ oromesaoŋ yorowo toroqeŋ gawoŋ mende mero. Kawaajoŋ Poolnoŋ ii wama kembombaajoŋ moro mende sokono.
39 Mende sokono aŋgowowo ama uugara gere jero deeni. Deema Barnabasnoŋ Maak wama kemeŋ waŋgonoŋ uri opo sel horoŋ mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro Saiprus watonoŋ keni.
40 Kenito, Poolnoŋ eja qata Sailas meweeŋgoro uumeleeŋ alaurugara yoŋonoŋ Pombaa boronoŋ ama oroma kaleŋmoriaŋanoŋ sopa somoŋgoŋ orombaatiwaajoŋ jegi mesaoŋ keni.
41 Kema laligoŋ Siria ano Silisia prowins woi ii kotoŋ liligori. Liligoŋ Poolnoŋ uumeleeŋ kanagesoya kanagesoya iŋiima meŋ kotiiŋ oŋoma laligoro. Kiaŋ.

16

Timotinoŋ Pool ano Sailas yorowo toroqero.

1 Poolnoŋ liligoŋ kema laligoŋ taoŋ qagara Derbe ano Listra kanoŋ keuro. Listra keuma kanoŋ gowoko moŋ qata Timoti mokolooro. Nemuŋanoŋ Juuda uumeleeŋ embaga kolooroto, maŋanoŋ Griik ejaga.
2 Poolwaa eja alaurutanoŋ Listra ano Aikoniam laligogiti, iyoŋonoŋ Timotiwaa kania jeŋ qeaŋgogi moro.
3 Kaeŋ jegi moma wama motooŋ kemambaajoŋ moro. Ii moroto, Timotiwaa maŋanoŋ Griik ejaga laligoroti, ii kuuyanoŋ modaborogi ano miri gomaŋ kanoŋ Juuda ejemba mamaga laligogi. Kawaajoŋ yoŋonoŋ Pool jeŋ mububotiwaajoŋ Timoti wama Anutuwaa aiwese meŋ selia kotoro.
4 Kotoro kema taoŋ ano gomaŋ so keugiti, iikanoŋ Jerusalem mindimindiri ajoajoroowaa qaaya jegi. Aposol ano Jerusalem uumeleeŋ kanagesowaa jotamemeya yoŋonoŋ qaa somoŋgoŋ kotiigiti, ii otaawutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋoŋgi.
5 Kaeŋ liligogi Jiisaswaanoŋ kanagesoya kanagesoya gomaŋ so laligogiti, iyoŋoo momalaarigianoŋ kotiiro. Kaeŋ kotiiŋ Buŋa qaa jegi tosianoŋ uugia meleema weeŋ so kaŋ toroqegi tuuŋgiaa jaŋgoyanoŋ somariiŋ uro. Kiaŋ.

Anutunoŋ Pool gaonoŋ kotoŋ kondooro Yurop keŋgi.

6 Liligoŋ laligoŋ “Eisia prowinsnoŋ kema Buŋa qaa jeŋ asariwoŋa,” jegito, Uŋa Toroyanoŋ soŋgo ama aŋgoŋ koma oŋono. Kawaajoŋ yoŋonoŋ toroqeŋ kema Frigia ano Galesia prowins woi ii eeŋ kotoŋ uruuguŋ keŋgi.
7 Kema laligoŋ Misia gomaŋ goraayanoŋ keuma Bitinia prowinsnoŋ keubombaajoŋ mogito, Jiisaswaa Uŋa Toroyanoŋ iikanoŋ kembutiwaajoŋ uumotooŋ mende ano.
8 Uumotooŋ mende ano mesaoŋ kema Misia gomaŋ eeŋ kotoŋ kowe goraayanoŋ kemeŋ Troas taonoŋ keugi.
9 Troas keuma gomantiiŋanoŋ gaoŋ egi Anutunoŋ Pool kotoŋ kondooro jaameleeŋ uŋa moŋ kokaeŋ iiro: Yurop eja moŋnoŋ Masedonia leegeŋ nama ooma kokaeŋ jeŋ qama kooliŋ muro, “Gii mono kowe kotoŋ Masedonia gomanoŋ kaŋ ilaaŋ nonomba.”
10 Poolnoŋ jaameleeŋ uŋa ii iiro nono iikawaa kania kokaeŋ moma kotoŋ jeniŋ, “Anutunoŋ mono nonooma kowe kotoŋ Yurop uutanoŋ kema Oligaa Buŋa Masedonia prowinsnoŋ jeŋ asariŋ oŋombombaajoŋ jeja.” Kaeŋ jeŋ iikanondeeŋ mesaoŋ kembombaajoŋ romoŋgoŋ afaaŋgoniŋ. Kiaŋ.

Filipai emba Lidianoŋ uuta meleeno.

11 Nononoŋ afaaŋgoŋ kemeŋ waŋgonoŋ uniŋ opo sel horoŋ mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro Troas siti mesaoŋ kema dindiŋagadeeŋ Samotres watonoŋ keuniŋ. Keuma eŋ gomaŋ ano toroqeŋ kema Neapolis sitinoŋ keuniŋ.

---

* **15:38:** Apo 13.13

12 Kanoŋ keuma waŋgonoŋga kamaaŋ kana kema Filipai sitinoŋ keuniŋ. Room
ejemba yoŋonoŋ eeŋanoŋ kaŋ Filipai siti ii meŋ kanoŋ laaligo raragia aŋgi Masedonia
prowinswaa siti somata kolooro.* Nono Filipai keuma weeŋ tosaaŋa kanoŋ laligoniŋ.
13 Kanoŋ laligoŋ Sabat kendonoŋ siti kiropo seleeŋgeŋ keniŋ. Kanoŋ kema 'Juuda
yoŋonoŋ apu sakasiŋanoŋ ajoroon Anutu qama kooliŋkejuti,' kaeŋ romoŋgoŋ kemeŋ
rooŋqeqe moŋnoŋ keniŋ. Kema emba ajoroon ragiti, ii iŋiima rama amiŋ moma
Anutuwaanoŋ Buŋa qaa ii jeniŋ mogi.
14 Mogiti, iyoŋoo batugianoŋ emba moŋ qata Lidia raro. Iinoŋ Taiataira sitinoŋga
Filipai kaŋ opo osoga nezoŋgbala akadamuyawo meŋ kululuuŋ sewaŋa mewutiwaajoŋ
ama laligoro ano Anutu waeya meŋ mepeseeŋ laligoro. Poŋnoŋ uuta meŋ afaaŋgoro
Poolnoŋ qaa jeroti, iikawaajoŋ siiŋa kolooro geja ama moma aŋgoŋ kono.
15 Aŋgoŋ kono iyaŋa ano sumaŋuruta oomulu meŋ oŋoniŋ qisiŋ nonoma kokaeŋ
ninijoro, "Oŋo noojoŋ 'Poŋ moma laarija,' jejuti eeŋ, mono saanoŋ kaŋ noo mirinoŋ
uma rama nene neŋ ewu." Kaeŋ jeŋ kaparaŋ koma qisiŋ nonono. Kiaŋ.

Pool Sailas yoronoŋ kapuare mirinoŋ rari.

16 Nono kambaŋ moŋnoŋ qamakooli rooŋqeqeyanoŋ kemebombaajoŋ kana so-
matanoŋ keniŋ weleŋqeqe emba moŋnoŋ mokoloon nonono. Emba ii andoleiŋawo
laligoŋ ejemba kaniagia asuganoŋ jeŋ mokoloomambaajoŋ moro. Ii moma gejatootoo
qaa aasaŋgoya jeŋ koloon iikaaŋa kanoŋ moneŋ iwoi ii mamaga horoŋ laligoro touruta
yoŋoo borogianoŋ kemero.
17 Iinoŋ Pool ano nono niniima nonoo gemanananoŋ kaŋ kokaeŋ jeŋ qaro, "Eja koi
yoŋonoŋ Anutu uuta somataa weleŋa qeŋ Siwewaa buŋaya koloowombaa kania jeŋ
asariŋ oŋomakeju."
18 Kaeŋ jeŋ somaŋa mamaga qama laligoro. Ii laligoroto, Poolnoŋ togoŋ iikawaajoŋ
siimbobolo moro. Ii moma kambaŋ moŋnoŋ eleema omeya kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro,
"Nii Jiisas Kraistwaa qatanoŋ gijojeŋ: Gii mono emba kokawaa uutanoŋga kouma
kemba!" Kaeŋ jeŋ kotoŋ muro iikanondeeŋ kouma mesaoŋ keno.
19 Ii kenoto, emba tourutanoŋ ii moma moneŋ iwoi horowombaa kania juguroti,
ii mokoloon iriŋgia soono. Iriŋgia soono Pool Sailas oroma somoŋgoŋ maaket
sombeŋanoŋ horoŋ oroŋgi galeŋ eja yoŋoo jaagianoŋ keŋgi.
20 Kema qaa jake galeŋ yoŋoo jaagianoŋ orooma selegaranoŋ qaa kokaeŋ kuuŋ jegi,
"Nono siti koi kanoŋ luaenoŋ laligojonto, eja woi koi yoronoŋ kaŋ eŋkalooloŋ ama
nonomakejao. Yoronoŋ Juuda ejaga koloojao
21 ano Juuda siligia kuma nonomakejao. Nono Room mindimindiri kantriwaa totoŋ
toya koloojoŋ. Kawaajoŋ nono siligia ii saanoŋ mende moma aŋgoŋ komboŋa. Ii meŋ
otaawombaa soŋgo ero amamaajoŋ."
22 Selegaranoŋ qaa kaeŋ kuuŋ jeŋ oroŋgi ejemba tuuŋ yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ
waama mindiriŋ kotiiŋ qotogoŋ oroŋgi. Qotogoŋ oroŋgi galeŋ yoŋonoŋ kuuŋ oŋoŋgi
selekopaagara horoŋ menjuqen-juraŋgi ano jeŋ kotoŋ oŋoŋgi arawambunoŋ urugi.
23 Mamaga urugi tegoro kapuare mirinoŋ oroombombaajoŋ uruama eja waaya-
wonoŋ awaagadeeŋ galeŋ meŋ orombaatiwaajoŋ jeŋ kotoŋ mugi.
24 Kaeŋ jeŋ kotoŋ mugi moma uruama kapuare miri biiwianoŋ miri uuta moŋnoŋ
kema kanawoigara gere ozozopaŋ† batugaranoŋ ama kasanoŋ somoŋgoŋ miri uuta
iikawaa naguya woi ii kii kuŋgi kiro rari. Kiaŋ.

Kapuare miri galeŋanoŋ uuta meleeno.

---

* **16:12:** Masedonia prowinswaa siti waŋa ii Tesalonaika. Distrik mutuyaa siti waŋa ii Amfipolis ano siti somata qatawo moŋ Filipai. Room yoŋonoŋ Filipai ii Itali kaaŋa galeŋ koma oŋoŋgi. Griik gomaŋ toya yoŋonoŋ iyaŋgiaa balonoŋ waba kaaŋa koloon laligogi. † **16:24:** Gere ozozopanoŋ kanagara melanjiro amamaaŋ rari. Uŋaya iiba.

25 Pool Sailas yoronoŋ kaeŋ rari. Rama gomaŋ ruuŋanoŋ kolooro kanoŋ Anutu qama
koliŋ rii qama mepeseeŋ rari kasa eja kuuyanoŋ geja ama mogi.
26 Kaeŋ aŋgi iikanondeeŋ uulaŋawo naŋ somata meŋ giliro kapuare miriwaa
tandoya kuuya waŋsaŋwaŋsaŋ qegi. Kaeŋ qegi iikanondeeŋ nagu kuuya taŋgi kasa
eja kuuya yoŋoo aeŋ gbadogianoŋ (tape) loloonŋ kamaaro.
27 Kaeŋ kolooro kapuare miri galeŋ iinoŋ gaoŋ uutanoŋga waaro. Waama kapuare
miriwaa naguya kuuya tandaborogiti, ii iima jero, “Yei! Kasa ejanoŋ togoŋ kend-
aboroju me nomaeŋ?” Kaeŋ jeŋ romoŋgoŋ jeneŋa ororo manjawaa soo somata ii
kopiŋanoŋga horoŋ iyaŋa aomambaajoŋ ano.‡
28 Aŋa aomambaajoŋ anoto, Poolnoŋ gbaŋgbaŋ tereŋgoŋ kokaeŋ jero, “Nono
korebore koi rajoŋ. Mono geeŋgaa selega eeŋ mende tiwilaawa.”
29 Kaeŋ jero moma kiwa mubutiwaajoŋ qisiro mugi uulaŋawo kapuare miri uutanoŋ
kema jeneŋa ororo Pool Sailas yoroo kosoga-ranoŋ kema simiŋ kuma orono.
30 Simiŋ kuma oroma kapuare mirinoŋga uruama kamaaŋ kokaeŋ qisiŋ orono, “Eja
somata woi, nii mono nomaeŋ ambe Anutunoŋ hamo qeŋ nono letombenaga?”
31 Qisiŋ orono ijori, “Mono uuga meleema Poŋ Jiisas moma laariŋ muna gii ano
sumaŋuruganoŋ kaaŋagadeeŋ letoma Siwewaa buŋa koloowu.”
32 Kaeŋ ijori mirianoŋ keŋgi kanagesouruta kuuya yoŋowo ajoroogi Anutuwaanoŋ
Buŋa qaa jeri mogi.
33 Jeri moma gomantiiŋaa aua iikanondeeŋ uruama kema wijigara soŋgbano.
Soŋgbano iikanondeeŋ ii ano sumaŋuruta kuuya ii oomulu meŋ oŋoni.
34 Oomulu meŋ oŋoni uruano nene mirinoŋ uma nene ooŋ ama orono. Oroma iyaŋa
ano sumaŋuruta yoŋonoŋ kuuya Anutu moma laarigitiwaajoŋ korisoro aŋgi. Kiaŋ.

Kapuare mirinoŋga konjoma oroŋgi kamaari.

35 Gomaŋ ano qaa jake galeŋ (majistreit) yoŋonoŋ opotoro wasiŋ oŋoŋgi kapuare
mirinoŋ kaŋ kokaeŋ jegi, “Eja woi ii mono isama orona kamaawao.”
36 Kaeŋ jegi eja waayawonoŋ kaŋ buju ii Pool kokaeŋ ijoro, “Majistreit galeŋ yoŋonoŋ
qaa kokaeŋ aŋgita kaja: Oro mono kasagara isambe kamaawao. Kawaajoŋ oronoŋ
mono keteda koi mesaoŋ kamaaŋ luaenoŋ kembao.”
37 Kaeŋ ijoroto, Poolnoŋ opotoro ii kokaeŋ iŋijoro, “Room mindimindiri gawmanoŋ
sopa somoŋgoŋ noroma kawaa (jeŋkooto) paaspoot noroŋgi laligojo. Kawaajoŋ
yoŋonoŋ qaanara mende gosiŋ jeŋ tegoŋ kileŋ asuganoŋ ejemba jaagianoŋ eeŋ
laŋ arawambu koobinoŋ nuruŋ kapuare mirinoŋ noroonŋgi. Ii gamuyawo. Kaeŋ
noroonŋgi rari keteda koi nomaembaajoŋ wasiŋ noroŋgi eeŋ oloŋ kamaaworaga? Ii
mende sokonja. Noro qaago totooŋ kamaawoto, yoŋonoŋ mono aŋgio kaŋ nuruaŋgi
kamaaworaga.”
38 Poolnoŋ opotoro ii kaeŋ iŋijoro qaa ii meŋ majistreit galeŋ yoŋoonoŋ kema
iŋijogi. Ii moma Room gawmambaa (jeŋkooto) paaspoot meŋ laligoriti, ii moma aaruŋ
sombugia mogi.
39 Sombugia moma kapuare mirinoŋ kaŋ bonjoŋ susugoŋ kele ama kuuŋ oroŋgi
kemeri. Kemeri Filipai siti mesaowaotiwaajoŋ welema oroŋgi.
40 Welema oroŋgi Pool Sailas yoronoŋ kapuare miri mesaoŋ Lidiawaa mirinoŋ keni.
Kanoŋ kema uumeleeŋ alaurugara iŋiima uuwaa naŋgonaŋgo qaa jeŋ oŋomesaoŋ keni.
Kiaŋ.

17

Tesalonaika gawoŋ megi sisiwerowero aŋgi.

‡ **16:27:** Kasa ejanoŋ oloŋ kono galeŋa ii qaa jakeyanoŋ ama qegi iroŋa siimbobolo moma komuŋkegi. Iyaŋa gamuya moma aonaga, kaeŋ afaaŋgoŋ komunaga.

1 Kema laligoŋ Amfipolis ano Apolonia siti woi ii kotoŋ Tesalonaika sitinoŋ keugi.
Siti waŋa iikanoŋ Juuda yoŋonoŋ qamakooli mirigia megi nano.
2 Poolnoŋ nanamemeŋa ama laligoroti, iikawaa so qamakooli mirigianoŋ uma Sabat
kendoŋ karooŋ kanoŋ yoŋowo Uumeleembaa Buŋa Tere weeŋgoŋ kania amiŋ moma
laligogi.
3 Kaeŋ laligoŋ Buŋa Terewaa kania jeŋ asariŋ kokaeŋ jero, “Anutunoŋ areŋ ama
Hamoqeqe Toyanoŋ siimbobolo moma komuŋ koomunoŋga waabaatiwaajoŋ jero.”
Kaeŋ jeŋ iikawaa kania Buŋa Terenoŋga qendeema uugia kuuŋ kokaeŋ iŋijoro, “Eja
Jiisas jeŋ asariŋ oŋonjeŋi, iinoŋ mono Hamoqeqe Toya Kraist kolooja.”
4 Kaeŋ iŋijoro Juuda kanageso yoŋoonoŋga tosianoŋ moma laariŋ uugia meleema
Pool Sailas yorowo toroqeŋ naŋgi. Griik ejemba tosianoŋ Anutu waeya meŋ mepe-
seegiti, iyoŋoonoŋga kaaŋagadeeŋ tuuŋ somatanoŋ yoŋowo toroqegi ano emba uuta
qabuŋagiawo yoŋoonoŋga mamaganoŋ uugia meleeŋgi.
5 Uugia meleeŋgito, Juuda eja geria yoŋonoŋ uugia soono uunoŋ motoqoto moma
gemaqeqe qaa jegi. Kaeŋ jegi injarere ejemba rooŋqeqenoŋ laŋ laligogiti, iyoŋoonoŋ
kema eja doogoya tosaaŋa oŋoŋgi. Ii oŋoma mindiriŋ ejemba tuuŋ uugia kuuŋ horoŋ
oŋoŋgi ajoroogi. Ajoroon laŋ qagi qemburuŋ gujubaju kolooro siti sokonda-bororo.
Laŋ qama luguŋ eja qata Jeison iwaa miri rijugoŋ Pool Sailas ejemba tuuŋ jaagianoŋ
ama orombombaajoŋ moŋgama oroŋgi.
6 Moŋgama oroŋgito, mende mokoloon oroma Jeison ano uumeleeŋ alauruta tosaaŋa
somoŋgoŋ horoŋ oŋoma sitiwaa galeŋkoŋkoŋ eja yoŋoo jaagianoŋ keuma kokaeŋ qagi,
“Yei! Eja baloŋa baloŋa liligoŋ gomaŋ so uu kuuŋ oŋoŋgi kaamaa qeŋ sooŋkejuti,
iyoŋonoŋ mono koi kanoŋ kaaŋagadeeŋ kari.
7 Koi kanoŋ kari Jeisonoŋ ii oroma aŋgoŋ koma orono. Ejemba kaaŋa kuuya yoŋonoŋ
kokaeŋ jeŋkeju, ‘Eja moŋ qata Jiisas iinoŋ kiŋ Poŋnana kolooja.’ Kaeŋ jeŋ Room Siisa-
kimbaa jeŋkootoya qotogoŋ meŋ kamaaŋ amakeju.”
8 Kaeŋ qagi ejemba tuuŋ ano galeŋkoŋkoŋ eja yoŋonoŋ mogi uugianoŋ kamaaŋ
raidimboŋ kaaŋa sisau kolooro.
9 Sisau kolooro Jeison ano uumeleeŋ alauruta tosaaŋa kuuŋ qisiŋ oŋoŋgi moneŋ ama
waŋ taraagara megi kamaaŋ keŋgi. Kiaŋ.

Berea keŋgi Baibel stadi ama qaagara gosigi.

10 Kamaaŋ keŋgito, uumeleeŋ alaurugara yoŋonoŋ Pool ano Sailas iikanondeeŋ
wasiŋ oroŋgi mesaoŋ gomantiiŋa kana gomaŋ qata Berea kanoŋ keni. Kema keuma
Juuda yoŋoo qamakooli mirigianoŋ uri.
11 Qamakooli mirigianoŋ uma Buŋa qaa jeriti, ii siiŋa somata moma aŋaliŋ aŋgoŋ
koŋgi. Juuda kanageso Berea laligogiti, iyoŋonoŋ Tesalonaika kanageso uŋuuguŋ awaa
soro koloogi. Qaa tororo jeri me qaago, ii weeŋ so Buŋa Terewaa qaanoŋ gosiŋ
weeŋgoŋ amiŋ moma laligogi.* Sili awaa kaaŋia otaaŋ Juuda ejemba Tesalonaika
laligogiti, ii haamo ama oŋoŋgi.
12 Buŋa qaa jeri Juuda yoŋoonoŋga kelemaleleŋanoŋ moma laariŋ uugia meleeŋgi.
Griik ejemba yoŋoonoŋga kaaŋagadeeŋ mamaganoŋ Jiisas moma laarigi batugianoŋ
emba uuta qabuŋagiawo ii mamaga laligogi.
13 Jiisas moma laarigito, Poolnoŋ Berea kanoŋ kaaŋagadeeŋ Anutuwaanoŋ Buŋa qaa
jeŋ asariŋ laligoroti, iikawaa bujuyanoŋ seiŋ Tesalonaika kema Juuda jotamemeya
yoŋoo gejagianoŋ kemero. Gejagianoŋ kemero moma waama Berea kaŋ kaaŋiadeeŋ
ejemba uugia osoŋ kuugi.
14 Kuugi uumeleeŋ alaurugara yoŋonoŋ ii moma iikanondeeŋ Pool wasigi kowe
goraayanoŋ kemero. Kemeroto, Sailas Timoti yoronoŋ toroqeŋ Berea laligori.

* **17:11:** Berea yoŋonoŋ Baibel stadi awaa aŋgi.

15 Eja Pool ooŋgiti, iyoŋonoŋ toroqeŋ wama kema Atens sitinoŋ keugi. Keugi kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono mogi, “Oŋo mono eleema Sailas ano Timoti jegi uulaŋawo noonoŋ kawao.” Qaa ii moma mesaoŋ keŋgi. Kiaŋ.

Poolnoŋ Atens sitinoŋ gawoŋ mero.

16 Poolnoŋ Atens sitinoŋ rama Sailas Timoti yoroojoŋ mamboma laligoŋ liligoro. Liligoŋ siti ii tando lopioŋa lopioŋa kanoŋ saa qegi kana goraaya goraaya naŋgi iŋiima awawaliŋ temboma uuta gere jero.

17 Poolnoŋ Juuda yoŋoo qamakooli mirigianoŋ uma Juuda waba ejemba ano baloŋ toya Anutu waeya meŋ mepeseegiti, iyoŋowo nama amiŋ mogi. Poolnoŋ weeŋ so rooŋqeqe sombeŋgia so kema ejemba mokoloon oŋoma yoŋowo aitoŋgoŋ amiŋ mogi.

18 Amiŋ mogi Epikuros ano Stoik momo jake woi kanoŋa boi tosianoŋ kaŋ Poolwo qaa silia siliaa jeŋ niinoŋgiinoŋ ama jenoŋkooli amigi.† Tosianoŋ toroqeŋ Poolwaa qaaya moma kokaeŋ jegi, “Momo kitia kitia zezeŋgo kaaŋa usuma uuŋ moŋgama laŋ meŋ kululuuŋ motooŋgo woi mokoloon bimbimgoŋ meŋ kaja. Ii meŋ kaŋ sosoŋae kaaŋa laŋ jejato, qaayaa hoŋa naama jemambaajoŋ moji, ii mende mojoŋ.”

Poolnoŋ Jiisaswaa Buŋaya jeŋ asariŋ uugia kuuŋ koomunoŋga waaro‡ jero. Kawaajoŋ tosianoŋ toroqeŋ kokaeŋ jegi, “Beŋ wabaya meŋ kaŋ yoroo kanagara jeŋ asarija, iikawaa tania kaaŋ kolooro iijoŋ.”

19 Kaeŋ lansaŋ jegi Pool wama maaket sombeŋ somata qata Areopagus§ iikanoŋ uma kaunsol yoŋoo jaagianoŋ aŋgi nano kokaeŋ jegi, “Gii momo areŋ gbilia asuganoŋ kuma nonomakejaŋi, iikawaa kania ii nomaeŋ? Ii saanoŋ jena moboŋa.

20 Giinoŋ waba kantri yoŋoonoŋ qaa morota meŋ kaŋ jena gejanananoŋ kemero mojoŋ. Kawaajoŋ goo qaa areŋgaa kania ii tororo mobombaajoŋ mojoŋ.”

21 Atens toya ano waba iikanoŋ laligogiti, iyoŋonoŋ kuuya eeŋ lansaŋ laligoŋ momo qaa dologa dologa nuuguna guuguwe ama jeŋ moma uugia iikanoŋ ama kambaŋgia tiwilaaŋ laligogi. Kiaŋ.

Poolnoŋ Areopagus sombenoŋ nama qaa jero.

22 Poolnoŋ waama Areopagus sombeŋ biiwianoŋ kema kaunsol yoŋoo jaagianoŋ nama kokaeŋ jero, “Atens ejauruna, niinoŋ koi kaŋ iwoi kuuya iima kaniagia kokaeŋ ero mojeŋ: Oŋo beŋurugia goda awaa qeŋ mepeseeŋ oŋoma laligoju.

23 Niinoŋ liligoŋ oŋoonoŋ miri kowoga kowoga iima iikawaa batuyanoŋ alata tereyawo moŋ mokoloowe. Iikanoŋ kokaeŋ oogita ero iibe, ‘Beŋ kania mende mojoŋi, iwaajoŋ koi meniŋ.’ Kawaajoŋ oŋo beŋ moŋ kania mende moma kileŋ waeya meŋ mepeseeŋkejuti, niinoŋ mono iwaa kania iŋisaama jewe mobu.

24 *“Beŋ Anutunoŋ Siwe namo ano iwoi kuuya iikawaa uugaranoŋ eji, ii mokoloon oŋono. Iinoŋ Siwe namowaa Poŋaga kolooja. Iinoŋ jiwowoŋ jigo boronoŋ memeta kanoŋ mende rama laligoja.

25 Iyaŋo laaligowaa kania kolooja. Ii ano anana balonoŋ laligowoŋatiwaajoŋ sele, kokooso ano iwoi tosaaŋa kuuya nonono sewaŋ aasoŋ horoŋkejoŋ. Kaeŋ nonomakejiwaajoŋ ama aŋo nembanene me iwoi mombaajoŋ mende amamaaŋkeja. Kawaajoŋ ejemba anana ii wagiwombaajoŋ amamaajoŋ. Anana boronananoŋ iwoi mende meŋ nanduŋ ama muniŋi eeŋ, iinoŋ mende komuwaa. Iinoŋ baloŋ eja kaaŋa mende laligoja. Qaago.

---

† **17:18:** Momakooto boi qata Epikuros iinoŋ keraqeeaŋgo mobombaa kania kuma oŋono. Stoik momo jake (akademi) kawaa boiya qata Zeno iinoŋ siiŋ awaa ano bologa qowogoŋ boŋ qeŋ kotiiŋ nambombaa kania kuma oŋono. ‡ **17:18:** Jiisas ano Koomunoŋga waawaataa qaa woi ii mende moma asariŋ tompiŋ nama kokaeŋ jegi, ‘Iinoŋ mono beŋ eja ano emba yoroo qagara kaeŋ qaja.’ § **17:19:** Areopagus qaa iikawaa kania ii manjaqeqewaa beŋa qata Ares iwaa baaŋa. * **17:24:** 1 Kiŋ 8.27; Ais 42.5; Apo 7.48

26 “Iinoŋ wala eja motooŋgo mokolooro iwaanoŋga seiŋ deema gbala injaŋa ano
sele tosaaŋa kooloŋ baloŋa baloŋa kuuya sokoma laligojoŋ. Iinoŋ kambanana kuuya
tororo areŋgoŋ nonono iikawaa so laligojoŋ ano miri gomaŋ daeŋgeŋ daeŋgeŋ eŋ rama
laligojoŋi, iikawaa goraaya ano aasoya ama jeŋ kotoro iikawaa so laligojoŋ.
27 Anana mono Anutu iyaŋa moma moŋgama mubombaajoŋ iwoi kuuya ii areŋgoŋ
nonono. Iinoŋ korebore kosonananondeeŋ laligojato, kileŋ koromojoroŋ ama Anutu
moŋgama laligoŋ mokoloowonaga me qaago?
28 Oŋoaŋgiaa Griik momo ejembanoŋ qaa kota areŋgoŋ oogiti, iyoŋoonoŋga
woiyanoŋ kaaŋagadeeŋ qaa kota moŋ kokaeŋ jeri,
‘Nono kaaŋagadeeŋ iwaa gbiliuruta kooloŋ laligojoŋ.’
Eja kaaŋa moŋnoŋ qaa kota moŋ kokaeŋ ooro,
‘Iinoŋ mono meŋ letoma nonono iwaa aoŋanoŋ laaligonana laligoŋkejoŋ,
kananana kema kaŋkejoŋ ano eŋ waawaanana amakejoŋ.’**
29 Qaa iikawaa so anana Anutuwaa gbiliuruta kooloŋ laligoŋ kosianoŋ nanjoŋ.
Kosianoŋ nanjonto, kileŋ iwaa kania moma sooŋ jinjauŋ qewombo. Uŋa meme eja
(artist) yoŋonoŋ momo qaganoŋ nama beŋ mombaa tania romoŋgoŋ goul, silwa me
jamo kowonjiŋ meŋ ururooŋ tando lopioŋa sogoŋ menjereŋgoŋ meŋkejuti, iinoŋ mono
iikawaa tani mende kolooja.
30 Ejembanoŋ poumapou ama jibijabu laligoŋ kougi Anutunoŋ kambaŋ kanoŋ
nanamemeŋgiaajoŋ moma boliŋ iroŋa mende meleema laligoroto, kambaŋ kokaamba
qaaya iŋisaama kokaeŋ iŋijoja, ‘Ejemba korebore gomaŋgia so rama kenjuti, oŋo mono
uugia meleema noonoŋ kawu.’
31 “Anutunoŋ kambaŋ somata ano kaŋ kuuwaa. Iinoŋ kambaŋ iikanoŋ ejemba
gomaŋa gomaŋa kuuya laligoŋ kenjuti, ii meŋ kululuuŋ nonoma qaanana gosiŋ tororo
jeŋ tegowaa. Iinoŋ eja moŋ qaanana jeŋ tegowaatiwaajoŋ meweeŋgoŋ jenteegowaa
ku-usuŋa borianoŋ ano. Iinoŋ eja ii meŋ gbiliro koomunoŋga waaro iikaaŋa kanoŋ
ku-usuŋa somata ii ejemba kuuya qendeema nonono iima mojoŋ. Eja koomunoŋga
waaroti, iinoŋ mono jenteego Tonanaga kolooja.”
32 ‘Anutunoŋ eja moŋ koomunoŋga meŋ gbiliro waaroti,’ tosianoŋ qaa ii moma
mepaqepae aŋgi. Kaeŋ aŋgito, tosianoŋ kokaeŋ jegi, “Qaa jejaŋi, nono ii mombo
mobombaajoŋ mojoŋ. Kawaajoŋ gii saanoŋ kambaŋ moŋnoŋ qaa ii toroqeŋ jeŋ
asariwa.”
33 Kaeŋ aŋgi Poolnoŋ yoŋoo batugianoŋga waama oŋomesaoŋ keno.
34 Kenoto, tosianoŋ kaŋ Jiisas moma laariŋ iwo toroqegi. Moma laarigiti, iyoŋoo
batugianoŋ Areopagus kaunsol tuuŋ yoŋoo jotamemeya eja moŋ qata Dionisius
laligoro. Kaaŋagadeeŋ emba somata moŋ qata Damaris ano tosianoŋ yorowo toroqeŋ
moma laariŋ uugia meleeŋgi. Kiaŋ.

18

Poolnoŋ Korint sitinoŋ keno uugia meleeŋgi.

1 Iwoi ii kolooro Poolnoŋ Atens siti mesaoŋ Griik siti moŋ qata Korint kanoŋ keno.
2 Korint kema Juuda eja moŋ qaya Akwila mokolooro. Akwila iinoŋ Eisiawaa
prowinsya qata Pontus kanoŋ kooloŋ kanageŋ mindimindiri siti Room kema laligoro.
Kanoŋ laligoro Siisakiŋ qata Kloodius iinoŋ jeŋkootoya kokaeŋ ano, “Juuda ejemba
oŋo mono korebore Room siti mesaoŋ deembu.” Kaeŋ jeŋkooto anotiwaajoŋ ama Itali
kantri mesaoŋ Griik kemeŋ kambaŋ kanoŋ Korint kouro. Kouro Poolnoŋ mokolooŋ ii
ano embia qata Prisila yoroonoŋ keno.

** **17:28:** Momo eja somata Pool iinoŋ momo jakeya jakeya uma Griik yoŋoonoŋ buk morota morota weeŋgoŋ moma kotoŋ iikanondeeŋ qaa kota kota afaaŋgoŋ meŋ asuganoŋ jero.

3 Laaligogara naŋgowaotiwaajoŋ opo kuuŋa kuuŋa meri. Poolnoŋ kaaŋagadeeŋ opo
sel kuuŋ meme ejaga. Kawaajoŋ yoroonoŋ keno gawoŋgia ororoŋ ero yorowo laligoŋ
eŋ opo sel kuuŋ gawoŋ motooŋ megi.
4 Meŋ laligogi Sabat kendoŋ so qamakooli mirinoŋ uma Juuda ano Griik ejemba
yoŋowo Jiisaswaa kania amiŋ mosoma uugia meleembutiwaajoŋ kuuŋ oŋoma laligoro.
5 Kuuŋ laligoro alawoita Sailas Timoti yoronoŋ Masedonia prowinsnoŋga kouri
Jiisaswaa Buŋaya kambaŋ so jeŋ asariŋ laligoro. Kaeŋ laligoŋ Jiisasnoŋ Hamoqeqe
Toya Kraist kolooji, iikawaa kania asuganoŋ qendeema qaa iikanoŋ Juuda ejemba
uugia kuuro.
6 Uugia kuuroto, Pool tuarenjeŋ ama uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ mugi borianoŋ
jaagianoŋ kuuŋ sububuŋ qesaaro kamaaro kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ koposo mende
ambe oŋo tiwilaaŋ iikawaa iroŋa ii mono noo qananoŋ ambombaajoŋ amamaawuya.
Ii oŋoaŋgio bosimbu. Oŋo Buŋa qaa qotogogi niinoŋ saanoŋ oŋomesaoŋ kete nama
ubaati, iikanoŋ waba kantri ejemba yoŋoonoŋ eleema kemaŋa.”
7 Kaeŋ iŋijoŋ oŋomesaoŋ qamakooli miri goraayanoŋ eja moŋ qata Titius Jastus
iwaa mirinoŋ uma laligoro. Iinoŋ Juuda ejaga qaagoto, kileŋ Anutuwaa waeya meŋ
mepeseeŋ laligoro.
8 Goraayanoŋ kenoto, qamakooli miriwaa galeŋ qata Krispus ano iwaa embameria
yoŋonoŋ kuuya uugia meleema Poŋ moma laarigi. Kaaŋiadeeŋ Korint ejemba tosaaŋa
Poolwaanoŋ qaa mogiti, iyoŋoonoŋga mamaganoŋ Jiisas moma laariŋ uugia meleeŋgi
oomulu meŋ oŋoŋgi.
9 Poolnoŋ gomantiiŋa moŋnoŋ gaoŋ ero Poŋnoŋ kotoŋ kondooro jaameleeŋ uŋa iiro
kokaeŋ ijoro, “Gii toroko mende mobato, Buŋa qaa mono kotiiŋ jeŋ laligowa.
10 Siti kokanoŋ ejemba tuuŋ mamaga yoŋonoŋ noo buŋa kolooju. Kawaajoŋ niinoŋ
giwo laligowe moŋnoŋ iwoi moŋ mende kanaiŋ meŋ boliŋ gombaa.”
11 Kawaajoŋ Poolnoŋ kambaŋa meŋ koriŋ yoŋoo batugianoŋ gbani motooŋgo ano
koiŋ 6 kawaa so laligoŋ Anutuwaanoŋ Buŋa qaa kuma oŋoma laligoro.
12 Kuma oŋoma laligoroto, Room yoŋonoŋ eja Galio kuugi Akaia prowinswaa
kiap gawana laligoroti, kambaŋ iikanoŋ Juuda jotamemeya yoŋonoŋ mindiriŋ Pool
tuarenjeŋ ama muŋ horoŋ qaa jakeyanoŋ ooŋgi.
13 Qaa kokaembaajoŋ ooŋgi, “Eja koi kanoŋ ejemba eŋkalololoŋ meŋ oŋomakeja. Room
yoŋonoŋ jeŋkootogia aŋgi eji, iinoŋ ejemba kana ii uuguŋ Anutuwaa waeya meŋ
mepeseewutiwaajoŋ uukuukuu meŋ nonomakeja.”
14 Qaa kaeŋ selianoŋ kuuŋ jegi Poolnoŋ qaa kitia jemambaajoŋ ano kiap gawana
Galio iinoŋ Juuda ejemba ii kokaeŋ iŋijoro, “Juuda ejemba oŋoo batugianoŋ moŋnoŋ
eja qero komunaga me qinji bologa totooŋ moŋ anagati eeŋ, iikawaajoŋ niinoŋ saanoŋ
qaagia geja ama mobenaga.
15 Kaanto, oŋoo batugianoŋ momalaariwaa qaa kolooro qa morota morota qama
aŋgowowo ama jeŋkootogia nomaeŋ ambuti, ii mono oŋoaŋgiaa lombogiaga. Niinoŋ
iwoi kaaŋa ii gosiŋ jeŋ tegomaŋatiwaa so qaago.”
16 Kaeŋ iŋijoŋ qaa jakeyanoŋga oŋotaaro kamaagi.
17 Kamaaŋ iyaŋgiodeeŋ mindiriŋ motooŋ luguŋ qamakooli miriwaa galeŋ qata
Soostenes ii qelanjiŋ meŋ kaŋ qaa jakeyaa kana qaa ootanoŋ ama qegi. Qegi kiap
gawana Galionoŋ ii iima kawaajoŋ jaaya sooŋgoro hoŋa moŋ mende kolooro. Kiaŋ.

Poolnoŋ aŋaa gomanoŋ Antiokia sitinoŋ eleeno.

18 *Poolnoŋ kileŋ toroqeŋ Korint sitinoŋ weeŋ mamaga laligoro. Laligodaboroŋ
uumeleeŋ alauruta yeizozogia jeŋ oŋomesaoŋ Prisila ano Akwila uruama kowenoŋ
kemeŋ waŋgowaajoŋ mamboma ragi. Wala Anutuwaa jaanoŋ kokaeŋ jero, “Niinoŋ

* **18:18:** Jaŋ 6.18

Anutuwaa gawoŋa pondaŋ kaparaŋ koma memaŋa.” Qaa kaeŋ jeŋ ii jojopaŋ qaanoŋ somoŋgoŋ laligoro. Kambaŋ ii tegoro kowenoŋ gomaŋ qata Seŋkria kanoŋ kemeŋ jojopaŋ qaayaajoŋ jero waŋ juya motogi. Waŋgo moŋ Siria prowinsnoŋ kemambaajoŋ anoti, ii mokoloon iikanoŋ uma opo sel horoŋ mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro keŋgi.

19 Kema Efesus taonoŋ keuma Poolnoŋ Prisila ano Akwila oromesaoroto, aŋa qamakooli mirinoŋ uma Juuda yoŋowo Jiisaswaa kania amiŋ mogi.

20 Amiŋ moma kokaeŋ qisiŋ mugi, “Gii saanoŋ kambaŋ koriga nonowo laligowa.” Kaeŋ qisiŋ mugito, Poolnoŋ iikawaa uumotooŋ mende ano.

21 Kawaajoŋ yeizozo kokaeŋ iŋijoro, “Anutunoŋ iikawaajoŋ ‘Ooŋ,’ jewaati eeŋ, mono saanoŋ eleema oŋoonoŋ kamaŋa.” Kaeŋ iŋijoŋ waŋgo moŋnoŋ ugi opo sel horoŋ mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro Efesus mesaoŋ keŋgi.

22 Kema taoŋ moŋ qata Sisaria kanoŋ keuma waŋgo mesaoŋ baloŋ kana Jerusalem uro. Uma eleema uumeleeŋ kanageso joloŋgia iŋijoro. Ii iŋijoŋ rama waama kemeŋ Antiokia sitinoŋ keno.

23 Antiokia sitinoŋ kema laligoro sonda tosaaŋa tegoro oŋomesaoŋ kananoŋ keno. Kananoŋ kema Galesia ano Frigia prowins woi ii uuguŋ gomaŋ so liligoŋ gowoko kuuya iŋiima koma gbiliŋ oŋono kotiigi. Kiaŋ.

Apolosnoŋ Efesus ano Korint gawoŋ mero.

24 Kambaŋ kanoŋ Juuda eja moŋ qata Apolos ii Efesus karo. Apolos iinoŋ Iijiptwaa siti qata Aleksandria kanoŋ koloon laligoŋ momo mirinoŋ uro tegoro Buŋa Tere Walagaa qaaya awaagadeeŋ moma kotoro. Ii moma kotoŋ kania jero qaayaa tania kawaajoŋ ejemba gomaŋ so aiŋa mamaga moma aisoogi.

25 Pombaa kania otaawombaa kania kuma mugi Anutuwaanoŋ gere bolaŋanoŋ uutanoŋ jero. Jiisaswaa kania tororo dindiŋa kuma oŋoma Jonoŋ oomulu meŋ oŋonoti, iikawaa kania saanoŋ moma sorogoŋ jero. Ii jeroto, iikawaa batuya moŋ mesaoro. Uŋa Toroyanoŋ mulu meŋ nononji, ii mende moro.

26 Iinoŋ kaŋ qamakooli miri uutanoŋ kanaiŋ qaa esuŋmumu-yawo jero. Jero Prisila Akwila yoronoŋ qaaya moma nama wani yoroo mirinoŋ keŋgi. Kema Anutuwaa kania awaagadeeŋ toroqeŋ jeŋ asariŋ ijori moro.

27 Apolosnoŋ Griik kantriwaa bakaya qata Akaia kanoŋ kemambaajoŋ moro Efesus uumeleeŋ ala yoŋonoŋ kotiŋgoŋ mugi. Kotiŋgoŋ muŋ Akaia gowokourugia yoŋoojoŋ tere kokaeŋ oogi, “Eja koi mono koma horoŋ mubu.” Apolosnoŋ tere ii meŋ Akaia prowinsnoŋ kema ejemba Anutuwaa kaleŋmoriaŋa moma asariŋ uugia meleeŋgiti, ii mamaga ilaaŋ oŋono.

28 Ilaaŋ oŋoma “Jiisasnoŋ Hamoqeqe Toya kolooja,” jeŋ iikawaa kania ii Buŋa Terewaa qaaya qaaya weeŋgoŋ kanoŋ qendeema oŋono mogi. Juuda yoŋonoŋ qaa ii moma jenoŋkooli aŋgi niinoŋgiinoŋ kolooroto, Apolosnoŋ Anutuwaa ku-usuŋ qaganoŋ nama qaagia asuganoŋ qewagoro kamaagi. Kiaŋ.

19

Poolnoŋ Efesus laligoŋ gawoŋ mero.

1 Apolosnoŋ Korint sitinoŋ laligoro Poolnoŋ Antiokia siti mesaoŋ prowins tosaaŋa* uuguŋ kema kema kowe goraayanoŋ Efesus sitinoŋ keuro. Keuma kanoŋ gowoko tosaaŋa mokoloon iŋiiro.

2 Iŋiima kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Oŋo moma laariŋ uugia meleeŋgiti, Uŋa Toroyanoŋ mono kambaŋ iikanoŋ uugianoŋ kemero me qaago?” Kaeŋ qisiŋ oŋono kokaeŋ meleema jegi, “Uŋa Toroyanoŋ laligoji, nono iikawaa qaaya ii mende totooŋ moniŋ.”

* **19:1:** Baloŋ ii kambaŋ kokaamba kantri qata Tooki (Turkey) kawaa uutanoŋ eja.

3 Meleema jegi kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono naa oomuluga meŋ oŋoŋgita laligoju?”
Kaeŋ iŋijoro meleeŋgi, “Nono Jonoŋ oomuluwaajoŋ jeŋ laligoroti, mono iikaya meŋ
nonoŋgi meniŋ.”
4 *Kaeŋ meleeŋgi Poolnoŋ jero, “Jonoŋ Jiisaswaajoŋ qaa jeŋ ejemba tuuŋ uugia
kuuro kokaeŋ mogi, ‘Noo gemananoŋ eja moŋ kawaati, oŋo mono ii moma laariŋ uugia
meleembu.’ Kaeŋ jero moma uugia meleeŋgiti, Jonoŋ ii oomulu meŋ oŋoma laligoro.”
5 Kaeŋ jero mogi Poolnoŋ Poŋ Jiisaswaa qatanoŋ oomulu meŋ oŋono.
6 Meŋ oŋoma boria waŋgianoŋ ano Uŋa Toroyanoŋ uugianoŋ kemero kantri tosiaa
qaa morota morota kanaiŋ jeŋ gejatootoo qaa jegi.
7 Eja ii mindiriŋ 12 kawaa so laligogi.
8 Poolnoŋ qamakooli mirinoŋ uma nama Anutuwaa bentotombaa kania amiŋ moma
awasaŋkaka nama kawali kaaŋa uugia kuuro qaaya qewagowombaajoŋ amamaaŋ
laligogi. Kaeŋ laligogi koiŋ karooŋ tegoro.
9 Qewagowombaajoŋ amamaagito, tosianoŋ yaŋgiseŋ ama mende moma laariŋ
Pombaanoŋ kania asuganoŋ jeŋ boliŋ ejemba jaagianoŋ qaa kisama jeŋ naŋgi. Kaeŋ
jeŋ naŋgi Poolnoŋ gosiŋ mendeema oŋoma oŋomesaoŋ gowokouruta uŋuano korikori
keŋgi. Korikori kema eja qata Tiranus iwaa qenjaaro momo jakenoŋ weeŋ so (aua 5
ajoroon) kuma oŋono amiŋ momo ama laligogi.
10 Kaeŋ ama laligogi Pombaa Buŋa qaayanoŋ seiro gbani woi tegoro. Ii tegoro Buŋa
qaa ii Eisia prowins uutanoŋ gomaŋ toya ano Juuda ejemba kuuya yoŋoo gejagianoŋ
kemero modaborogi. Kiaŋ.

Sewa merauruta noŋ omejiilaŋ konjombombaajoŋ amamaagi.

11 Anutuwaa ku-usuŋanoŋ Poolwaanoŋ keuro gawoŋ meŋ boria ejemba waŋgianoŋ
ano Anutunoŋ aŋgoleto morota morota mero asugiro.
12 Kaeŋ laligoro ejemba ji iŋiro laligogiti, tosianoŋ Poolwaa selianoŋga nogo mo-
tomoto ano opo jokaŋa tosaaŋa kaaŋagadeeŋ meŋ kema kaŋ qagianoŋ aŋgi jigia
oŋomesaoro omejiilaŋurugia kouma keŋgi qeaŋgogi.
13 Juuda sele galeŋ tosianoŋ liligoŋ omejiilaŋ oŋotaaŋ kema kaŋ laligogiti, iyoŋonoŋ
kaaŋiadeeŋ kanaiŋ omenoŋ kokojinjiŋ meŋ oŋoŋgiti, iyoŋoo qagianoŋ Poŋ Jiisaswaa
qata qama esuŋa koma horowombaajoŋ aŋgobato megi. Aŋgobato meŋ kokaeŋ jegi,
“Poolnoŋ Jiisaswaa qata qama uukuukuu meŋ nonomakeji, niinoŋ mono Poŋ iikawaa
qatanoŋ omejiilaŋ kouma togowutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋonjeŋ.”
14 Jiisaswaa qata kaeŋ qagiti, iyoŋoo batugianoŋ Juuda jigo gawoŋ galeŋ waŋa qata
Sewa iwaa merauruta 7 yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ laligogi.
15 Yoŋonoŋ ome moŋ kaeŋ jeŋ kotoŋ mugito, iinoŋ meleema kokaeŋ jeŋ oŋono, “Nii
Jiisas moma mujeŋ ano Pool moma mujento, oŋo mono moroga?”
16 Kaeŋ jeŋ oŋoma eja uutanoŋ nanoti, iinoŋ mono luguŋ qagianoŋ uma qelanjiŋ
oŋono. Kaeŋ korebore haamo ama japaleleŋ meŋ oŋoma selegia motoqotoŋ opo
malekugia menjuqenjurano. Menjuqenjurano aŋa aŋa selegianoŋ sagorogoro kamaaŋ
nano togoŋ kesagia meŋ miri uuta ii mesaoŋ selegia tomaŋa kamaaŋ kemaligi.
17 Kaeŋ kolooro Juuda waba ano baloŋ toya Efesus laligogiti, kuuya yoŋonoŋ iikawaa
bujuya moma mamaga aaruŋ awawaligi. Awawaligi tosianoŋ Poŋ Jiisaswaa qata
kaparaŋ koma mepeseegi akadamuyawo kolooro.
18 Moma laariŋ uugia meleeŋgiti, iyoŋoonoŋga mamaganoŋ kema siŋgisoŋgogia
iŋisaama jeŋ koloogi.
19 Tosianoŋ suuqaŋgoroŋ hamoqeqe meŋ laligogiti, iyoŋoonoŋga mamaganoŋ buk
papiagia meŋ kaŋ meŋ kululuuŋ ejemba kuuya yoŋoo jaagianoŋ nama asuganoŋ

* **19:4:** Mat 3.11; Maak 1.4, 7-8; Luuk 3.4, 16; Jon 1.26-27

gerenoŋ giligi jero. Buk papia iikawaa sewaŋgia weeŋgoŋ kululuugi mindimindiri jaŋgogia ii silwa moneŋ (Kina) 50,000 kawaa so kolooro.
20 Tani kaeŋ aŋgi Pombaa Buŋa qaaya ii esuŋmumuyawo seiŋ kotiiŋ keno. Kiaŋ.

Poolnoŋ gawoŋaa areŋa ano.

21 Iwoi kuuya ii koloodabororo Uŋa Toroyanoŋ Pool sololooŋ muro qaaya somoŋgoŋ kokaeŋ jero, “Nii kowe kotoŋ Griik kantriwaa leegeŋa woi Masedonia ano Akaia kanoŋ liligowe tegoro mesaoŋ Jerusalem sitinoŋ kemaŋa.” Kaeŋ jeŋ toroqero, “Kanoŋ kema rama Jerusalem mesaoŋ Room siti kaaŋiadeeŋ kema iimaŋa.”
22 Kaeŋ jeŋ neŋawoita Timoti ano Erastus wasiŋ orono Masedonia keni aŋa toroqeŋ kambaŋ tosaaŋa Eisia prowins uutanoŋ laligoro. Kiaŋ.

Efesus yoŋonoŋ manja kareŋ aogi.

23 Efesus sitinoŋ Pombaanoŋ kana otaagitiwaajoŋ kambaŋ kanoŋ eŋkalololoŋ gujubaju somata qatawo kolooro.
24 Silwa gawoŋ meme eja moŋ qata Demitrius iinoŋ silwa ooro bolbolgoro qokotaaŋ beŋ emba qata Artemis iwaa jiwowoŋ jigowaa so uŋa busubuusu meŋ laligoro. Ii mero sewaŋa meŋ laligogi moneŋ uuta hororo koŋkororo alaurutanoŋ mendeema megi.
25 Megi Demitrius ano tuuŋ tosianoŋ gawoŋ kaaŋa meŋ laligogiti, ii motooŋ oŋoono kaŋ ajoroogi kokaeŋ iŋijoro, “Alauruna, nono gawoŋ koi meniŋ sewaŋa awaa kolooŋ kaŋkeji, ii mojoŋ.
26 Ii mojonto, Pool eja iikanoŋ Efesus koi kanoŋ kouma ejemba uugia osoŋ ii ano Eisia prowins kuuya sokoma ejemba tuuŋa tuuŋa kuuŋ oŋono jinjauŋ koloojuti, ii kambaŋ kokaamba saanoŋ iima kotoju. Iinoŋ kokaeŋ jeŋkeja, ‘Beŋ boronoŋ memeta ii beŋ hoŋa qaago.’
27 “Kaeŋ jeŋ laligoro nono komahooro gawonana meŋkejoŋi, iikawaa qata meŋ boliro jejewili ambubotiwaa uulombo kolooja. Ano iikayadeeŋ qaagoto, uulombo moŋ kokaeŋ eja: Ejemba kuuya Eisia prowins uutanoŋ ano baloŋa baloŋa kuuya kanoŋ beŋ emba uuta Artemis waeya meŋ mepeseeŋkejuti, iwaa beŋ qabuŋaya somatanoŋ tiwilaaŋ esuŋanoŋ kamaawabo ano jiwowoŋ jigoyaa qatanoŋ boliŋ ejemba jaagianoŋ kamaaŋ omaya koloowabo. Uulombo kaeŋ eja. Kawaajoŋ majakaka moma qaa koi jejeŋ.”
28 Demitriusnoŋ kaeŋ jero gawoŋ alaurutanoŋ ii moma iriŋgia soono kokaeŋ jeŋ qa gigilaagi, “Efesus nonoonoŋ Artemis ii uuta!”
29 Qa gigilaagi eŋkalololoŋ gujubaju kanoŋ seiŋ kema siti kuuya sokono. Kaeŋ kolooro Masedonia eja woi qagara Gaius ano Aristarkus Poolwaa neŋawoita ii qelanjiŋ uruama ororaaŋ oroma kulukululuu mirinoŋ kema ajoajoroo megi.
30 Ajoajoroo megi Poolnoŋ kaaŋagadeeŋ ejemba tuuŋlelembe yoŋoo batugianoŋ kemambaajoŋ moroto, uumeleeŋ ejembanoŋ ii aŋgoŋ koma mugi.
31 Eisia prowinswaa galeŋkoŋkoŋ eja tosianoŋ Poolwaa alauruta koloogiti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ qele ama kokaeŋ welema mugi, “Kulukululuu mirinoŋ ajoajoroo mejuti, gii mono geeŋga iikanoŋ mende asugina giibu.”
32 Ajoajoroo megiti, iikanoŋ ejemba mamaganoŋ nama ajoroogitiwaa kania moŋ mende mogitiwaajoŋ aŋa aŋa lansaŋ qa gigilaaŋ sisau eŋkalololoŋ somata megi seiŋ keno.
33 Kaeŋ keno Juuda yoŋonoŋ eja qata Aleksander kuuŋ naŋgogi tuuŋ yoŋonoŋ horoŋ kana megi qaitanoŋ eu uma nano. Uma nama ejemba jaasewaŋgianoŋ qaa kitia metogoŋ jemambaajoŋ moma boro araŋ kuma aiwese meŋ oŋono.
34 Aiwese meŋ oŋonoto, Juuda ejaga kolooji, iikaya moma kotoŋ iikanondeeŋ buugia mindiriŋ kuuyanoŋ kanaiŋ qaa kokaeŋ qagi, “Efesus nonoonoŋ Artemis ii uuta!” Kaeŋ qama silama naŋgi aua woiwaa so keno.

35 Qama naŋgi siti (klaak) poŋ qerewenanoŋ ejemba tuuŋ uugia meŋ kamaaro goroŋ qegi nama kokaeŋ inijoro, “Efesus ejemba, nono ananaa siti kokanoŋ Artemis uuta ii mepeseeŋ laligojoŋ. Nono iwaanoŋ jiwowoŋ jigo ano jamo unaya kowoga Siwenoŋga kamaaroti, ii galeŋ koma laligojoŋ. Qaa ii oŋo kuuya saanoŋ moju.
36 Ii moŋnoŋ qakoombaatiwaa so qaago. Kawaajoŋ oŋo mono uugia osoŋ meŋ kamaaŋ ama bonjoŋ laligowu. Gejajojombaŋ iwoi moŋ mende ambu.
37 Eja woi koi jiwowoŋ jigonoŋ uma iwoi moŋ mende luluuma qeŋ meŋ boliri. Beŋ embanana mende mepaegoŋ muri. Oŋo kileŋ ii uruaŋgi koi nanjao.
38 “Demitrius ano iwaa komahooro alaurutanoŋ tosia yoŋowo aŋgowowo ama qaa jeŋ aowuyagati eeŋ, kiap mono raju ano qaa jakewaa ajoajorooya ajoajorooya ii qaa mindiŋgowombaajoŋ amakeju. Kawaajoŋ mono saanoŋ iikanoŋ kema qaa jakeyanoŋ ama aoŋ aroŋ qeŋ naŋgi sokombaa.
39 Oŋo iwoi moŋ toroqeŋ jewombaajoŋ mobuyagati eeŋ, siti kokawaa toya tosianoŋ saanoŋ kanageso horoŋ oŋoŋgi qenjaaro sombenoŋ ajoroon qaa gosiŋ jeŋ tegowoŋa.
40 Kete eŋkalololoŋ gujubaju somata koi kania qaato, kileŋ tondu kolooji, ii Room gawman yoŋonoŋ moma kokaeŋ jewubo, ‘Efesus yoŋonoŋ Room mindimindiri gawman qetama manja kareŋ anju.’ Kaeŋ jeŋ qaa jakeyanoŋ nonoombubo. Kawaa uulombota kolooji, ii mojeŋ. Qaa jakeyanoŋ nonooma kareŋ koi kawaa kaniaajoŋ qisiŋ nonombuyagati eeŋ, nono mono kitia meleema aŋgoŋ koma jewombaa so mende mojoŋ.”
41 Efesus siti poŋ qerewenanoŋ qaa kaeŋ jeŋ ejemba tuuŋ kondeema oŋono zolololoŋgoŋ deema keŋgi. Kiaŋ.

20

Poolnoŋ Masedonia ano Griik kema gawoŋ mero.

1 Efesus kanoŋ gujubaju kanoŋ zolololoŋgodabororo Poolnoŋ gowokouruta oŋoono kagi uuwaa naŋgonaŋgo qaa qambaŋmambaŋ oŋoma yeizozo jeŋ oŋomesaoŋ Masedonia prowinsnoŋ keno.
2 Masedonia kema gomaŋa gomaŋa kotoŋ liligoŋ kanoŋ qambaŋmambaŋ qaa mamaga jeŋ laligoŋ Griik kantrinoŋ karo.
3 Griik kaŋ koiŋ karooŋ laligoro. Ii laligoro tegoro waŋgo meŋ kowe kotoŋ Siria kemambaajoŋ moro. Kaaŋa moroto, Juuda jotamemeya yoŋonoŋ kananoŋ qewombaa aŋgonaŋ aŋgi gejianoŋ kemero moro. Ii moma kawaajoŋ Masedonia prowins kotoŋ baloŋ kana gomaŋanoŋ eleemambaa qaaya uutanoŋ somoŋgoro.
4 Qaaya somoŋgoro neŋauruta kokaaŋanoŋ iwo keŋgi: Berea eja qata Soopater Piruswaa meria, Tesalonaika eja woi qagara Aristarkus ano Sekundus, Derbe eja qata Gaius, Timoti ano Eisia prowinsga eja woi qagara Tikikus ano Trofimus.
5 Yoŋonoŋ waladeeŋ Troas kema kanoŋ nonoojoŋ mamboma laligogi.
6 Troas kema laligogito, Luuk nii ano tosaaŋa nononoŋ bered yiistya qaawaa kendoŋ ii Filipai sitinoŋ raniŋ. Ii raniŋ tegoro waŋgonoŋ uniŋ opo sel horoŋ mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro kema weeŋ 5 kolooro Troas yoŋoonoŋ keuniŋ. Troas keuma kanoŋ weeŋ 7 toroqeŋ laligoniŋ. Kiaŋ.

Poolnoŋ kambaŋ konoga Troas laligoro.

7 Weeŋ 7 laligoniŋ tegoro Poolnoŋ weeŋ 8 kanoŋ oŋomesaoŋ kemambaajoŋ moro. Ii moma gomantiiŋa konoga Sondameraanoŋ ajoroon Jiisas romoŋgoŋ samoŋ kowoga motowombaajoŋ raniŋ. Kaeŋ raniŋ Poolnoŋ yoŋowo amiŋ moma qaaya jeŋ raro raro gomaŋ ruuŋanoŋ keno.
8 Nono miri uuta mombaa qaganoŋ eu uma ajoroon raniŋ lambe mamaganoŋ jeŋ asarigi.

9 Ajoroon raniŋ eja gbaworo moŋ qata Yutikus iinoŋ jeŋgenanoŋ raro. Raro
Poolnoŋ qaa jeŋ raro moro kambaŋ koriro gaoŋaajoŋ moma eŋ gbororo motoŋ
kanakeewanoŋga tama uuta mende moma miri uuta karooŋ uuguŋ balonoŋ kemeŋ
qero. Kemeŋ qero luguŋ kemeŋ meŋ waaniŋ komuroti, iiniŋ.
10 Kaeŋ iininto, Poolnoŋ kemeŋ kepelaaŋ muŋ jero, “Mombo sewaŋ aasoŋ ama
gbilija. Kawaajoŋ mende awawaliwu.”
11 Kaeŋ jeŋ mombo eleema miri uutanoŋ eu uma samoŋ kowoga motoŋ nero. Neŋ
yoŋowo kambaŋ koriga qaa jeŋ raro gomaŋ anogo oŋomesaoŋ kananoŋ keno.
12 Keno eja gbaworo ii waŋgi gbiliŋ laligoroti, ii iima uluŋkoleŋ somata moma keŋgi.
Kiaŋ.

Poolnoŋ Troas mesaoŋ Miletus keno.

13 Yoŋonoŋ keŋgito, Poolnoŋ aŋa baloŋ kana kemambaajoŋ moma kokaeŋ Luuk nii
ano tosia jeŋ kotoŋ nonono, “Oŋo mono waladeeŋ kowe kana gomaŋ qata Asos kanoŋ
keŋgi aitoŋgoŋ nuaŋgi waŋgonoŋ uboŋa.” Kawaajoŋ nononoŋ mesaoŋ waŋgonoŋ uniŋ
opo sel horoŋ mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro kema Asos kanoŋ keuniŋ.
14 Asos keuma nonowo aitoŋgoŋ Pool waniŋ waŋgonoŋ uma gomaŋ qata Mitilini
kanoŋ keniŋ.
15 Mitilini kema kanoŋ opo sel mombo horoŋ mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro kema
laligoŋ eŋ waama wato qata Kios kawaa kosianoŋ keuniŋ. Keuma toroqeŋ kotoŋ kema
eŋ waamago gomaŋ qata Samos kanoŋ kemeŋ mombo kema eŋ waama gomaŋ qata
Miletus kanoŋ kokaembaajoŋ keuniŋ:
16 Poolnoŋ “Yambuyambu dologa (Pentekost) ii batogoŋ kema Jerusalem sitinoŋ ra-
maŋa,” jeŋ kambaŋ tiwilaawombotiwaajoŋ uulaŋawo kembombaajoŋ moro. Kawaa-
joŋ Eisia prowinsnoŋ kambaŋ koriga tiwilaawombotiwaajoŋ moma waŋgonoŋ uma
Efesus siti uuguwombaa qaaya somoŋgoro laligoniŋ. Kiaŋ.

Poolnoŋ Efesus yoŋoojoŋ qaa konoga jero.

17 Miletus keuniŋ Poolnoŋ Efesus yoŋoojoŋ qele ama uumeleeŋ kanagesowaa
jotamemeurugia yoŋonoŋ kamaaŋ kawutiwaajoŋ koma horoŋ oŋono.
18 Koma horoŋ oŋono gomaŋ qata Miletus kanoŋ kougi iŋiima kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ
kambaŋ mutuya Eisia prowinsnoŋ kaweti, iikanoŋadeeŋ kanaiŋ kambaŋ kuuya oŋowo
laligoŋ kouma gawoŋ meweti, oŋo iikawaa tania saanoŋ moma yagoju.
19 Niinoŋ Pombaa jaanoŋ uuna meŋ kamaaŋ aodaboroŋ gawoŋa nomaeŋ meŋ
kouma laligoweti, oŋo ii saanoŋ moju. Gawoŋa meŋ ejemba oŋoojoŋ saama jauŋna
kamaaro laligowe. Juuda yoŋonoŋ uugia mende meleeŋgiti, iyoŋonoŋ kambaŋ
tosaaŋa kanoŋ selenoŋ kuukuu ama nuwombaajoŋ aŋgonaŋ ama laligogi. Kaeŋ ama
laligogitiwaajoŋ ama aŋgobato morota morota mokoloon siimbobolo moma laligowe.
20 “Niinoŋ Buŋa qaa meŋ qeaŋgoŋ oŋomakeji, ii jeŋ asariŋ oŋoma laligowe. Ii
qenjaaronoŋ ajoroon ano miria miria kanoŋ uma kuma oŋoma laligowe. Niinoŋ
kawaajoŋ kokodunduŋ koma gawoŋ mende mesaowe.
21 Gawoŋ mende mesaoweto, Juuda waba ano baloŋ toya oŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ qaa
kota kokaeŋ naŋgoŋ jeŋ laligowe, ‘Oŋo mono uugia meleema Anutuwaanoŋ qokotaaŋ
Poŋnana Jiisas Kraist moma laariŋ mubu.’ Oŋo ii kuuya saanoŋ modaboroju.
22 “Mobu, kete Uŋa Toroyanoŋ nii Jerusalem sitinoŋ kemambaajoŋ kuuŋ nonja.
Kanoŋ kembe naa iwoiga koloon nombaati, ii mende mojeŋ.
23 Moŋ kokaeŋ mojeŋ: Niinoŋ taoŋ daeŋ daeŋ kema laligoweti, Uŋa Toroyanoŋ
iikanoŋ saŋe nuŋ kokaeŋ naŋgoŋ nijoro moma laligowe, ‘Gii kakasililiŋ moma laligona
kapuare mirinoŋ gooŋgi rabaga.’

24 *Kaeŋ nijoro moma laligoweto, ii kileŋ. Niinoŋ toroqeŋ laligowenaga me komuwenaga, ii qaa moŋ mende koloon nonja. Ii qaago totoonto, Poŋ Jiisasnoŋ gawoŋ nonoti, niinoŋ mono ii meŋ yagomambaajoŋ moma kotiijeŋ. Iinoŋ kokaeŋ nijoro, ‘Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa ejemba oŋomambaajoŋ moji, gii mono iikawaa Oligaa Buŋaya jeŋ asariŋ laligowa.’ Kawaajoŋ balonoŋ laligomaŋati me komumaŋati, ii iwoi omaya totooŋ koloon nonja. Ejemba aaŋgolenoŋ kuuwaajoŋ kenjuti, moŋnoŋ iikanoŋ batuyanoŋ kotoŋ haamo mende ambaa. Niinoŋ mono iikawaa so gawoŋa meŋ batuyanoŋ kotoŋ mesaomambotiwaajoŋ esuŋna kuuyanoŋ kaparaŋ koma kema laligomaŋa.

25 “Kaeŋ laligomaŋato, mobu, niinoŋ oŋoo batugianoŋ kema kaŋ Anutu bentotoŋaa kania jeŋ asariwe mogiti, oŋo noo jaasewana ii mombo mende iibuya. Oŋoonoŋga moŋnoŋ moŋ mende niibaati, kete kaeŋ mojeŋ.

26-27 Kawaajoŋ niinoŋ oŋo Anutuwaa jeta kuuya otaawutiwaajoŋ jeŋ uukuukuu meŋ oŋoma laligowe. Ii mende kokodunduŋ koma mesaowe. Kawaajoŋ oŋoonoŋga moŋnoŋ moŋ siŋgisoŋgoyaajoŋ ama sooŋ komuŋ gere sianoŋ kemebaati eeŋ, oŋo nii jeŋ nombombaajoŋ amamaawuya. Niinoŋ ii kete oŋoojoŋ asuganoŋ naŋgoŋ jeŋ kotiijeŋ.

28 “Poŋnoŋ iyaŋaa saya maama iikanoŋ kanagesouruta sewaŋgia mero buŋaya koloodaborojuti, oŋo mono ii lama kaaŋa galeŋ koma kalaŋ koma oŋoma laligowu. Uŋa Toroya aŋo gawoŋ ii oŋono. Kawaajoŋ oŋo mono oŋoaŋgia ano Pombaanoŋ lama tuuŋ yoŋoojoŋ galeŋgia meŋ aoŋ laligowu.

29 Niinoŋ kembe iikawaa gematanoŋ ejemba kanjaŋgiawo ii kasu kawalia kaaŋa oŋoo batugianoŋ asugiwuya. Yoŋonoŋ asugiŋ lama tuuŋ oŋoojoŋ mende moma titiikota koloon laŋ kaŋ iŋiwuyati, ii mojeŋ.

30 Oŋoaŋgiaa batugianoŋga eja tosianoŋ waama nama Jiisas gowokourutanoŋ goraayanoŋ kembutiwaajoŋ horoŋ oŋoma qaa qoloŋmoloŋgoya jeŋ laligowuya.

31 Kawaajoŋ oŋo mono uugbiligbili laligoŋ qaa koi uu konoŋgianoŋ ama romoŋgowu: Niinoŋ gbani karoombaa so asaga gomantiiŋa qambaŋmambaŋ qaaya qaaya ii oŋo motomotooŋ pororo kuma oŋoma laligowe jauŋna kamaaŋkero.

32 “Niinoŋ kete oŋo Anutuwaa boronoŋ oŋooma kokaeŋ iŋijojeŋ: Iwaa Buŋa qaayanoŋ mono kaleŋmoriaŋa iŋisaama kalaŋ koma oŋomakeba. Anutunoŋ kotiiŋ uugia naŋgoŋ meagoro saanoŋ kotikotii mokoloon metulaŋgoŋkebu. Oŋo Anutuwo rapiŋgogi alauruta kuuya tak kotoŋ oŋono soraaya koloojuti, mono iyoŋoo batugianoŋ keuma duŋ raragia meŋ oyaŋboyaŋ koloon laligowu.

33 Nii oŋoonoŋga mombaa maa suaŋ me moneŋ opo ii mende buŋa qeŋ aomambaajoŋ moma laligowe.

34 Nii ano neŋauruna iwoiwaajoŋ amamaaŋ laligoniŋi, ii neenaa borona koi kanoŋ gawoŋ meŋ mokoloon laligowe.

35 “Ii kuuya ama meŋ sili awaa qendeema oŋoma laligowe. Oŋo mono kaaŋiadeeŋ gawoŋ meŋ laligowu. Kaeŋ laligoŋ ejemba loriŋ gawoŋ mewombaajoŋ amamaawuti, ii saanoŋ kalaŋ koma oŋoma laligowu. Gawoŋ megi hoŋa kolooro Poŋ Jiisaswaanoŋ qaa koi mono romoŋgowu: Iinoŋ aŋo qaa moŋ kokaeŋ jero, ‘Hina iwoi buŋa qeŋ aogi jaŋgoŋ qaono eeŋ laligowuyato, tosaaŋa yoŋoojoŋ iwoi kaleŋgiaga oŋoŋgi Anutunoŋ kitia meleeno oyaŋboyaŋ mokoloowuya.’ Kiaŋ.”

36 Poolnoŋ qaa kaeŋ jeŋ kamaaŋ simiŋ kuma kuuya yoŋowo Anutu qama kooliro.

37 Qama kooliro kuuya yoŋonoŋ amburereŋ meŋ urusaaŋ qeŋ aŋgoŋ muŋ buuta kitoŋ negi.

---

* **20:24:** 2 Tim 4.7

38 Poolnoŋ wala qaa moŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo noo jaasewana mombo mende
iibuya.” Qaa kaeŋ moma kawaajoŋ wosobiri uuta moma nama wama waŋgonoŋ uma
yeizozo jeŋ ooŋgi. Kiaŋ.

21

Poolnoŋ Jerusalem keno.

1 Yeizozo jeŋ nonomesaogi opo sel horoŋ mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro kema
wato qata Koos iikaaŋ baageŋ dindiŋagadeeŋ kema keuniŋ. Keuma eŋ waama toroqeŋ
wato qata Rodos kanoŋ keniŋ. Iikanoŋa toroqeŋ Lisia prowinswaa gomaŋa moŋ qata
Patara kanoŋ keuniŋ.
2 Keuma nama waŋgo moŋ Fonisia gomanoŋ kemambaajoŋ anoti, ii mokoloon kanoŋ
uniŋ opo sel horoŋ mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro keniŋ.
3 Kema laligoŋ wato moŋ qata Saiprus iikawaa kosianoŋ kaŋ iima misiŋgoŋ Saut
waageŋga uuguŋ toroqeŋ haamonoŋ naŋgoro Siria prowins waageŋ keniŋ. Kema
“Waŋgowaa hinaya ii Taia taonoŋ kema waŋgonoŋga meŋ amboŋa,” jegitiwaajoŋ
iikanoŋ keniŋ. Iikanoŋ kema waŋgo mesaoŋ kemeniŋ.
4 Kemeŋ gowoko tosia mokoloon oŋoma yoŋowo toroqeŋ weeŋ 7 laligoniŋ. Kanoŋ
laligoniŋ Uŋa Toroyanoŋ sololoon oŋono Pool Jerusalem sitinoŋ kembabotiwaajoŋ
galeŋ meme qaa jegi.
5 Ii jegito, nono weeŋ 7 ii yoŋowo laligoniŋ tegoro oŋomesaoŋ kana keniŋ. Kana
kemboŋa jeniŋ yoŋonoŋ korebore embameraurugiawo nonoombonjeŋ taoŋ mesaoŋ
seleeŋgeŋ kagi. Taoŋ seleeŋgeŋ kaŋ kowe sakasiŋanoŋ kamaaŋ simiŋ kuma Anutu
qama kooliniŋ.
6 Qama kooliŋ yeizozonana jeŋ aoniŋ Jerusalem kembombaajoŋ waŋgonoŋ uniŋ
yoŋonoŋ mirigianoŋ eleeŋgi.
7 Pool ano neŋauruta nono kaeŋ Taia mesaoŋ toroqeŋ kema gomaŋ qata Tolemes
kanoŋ keuma waŋgo mesaoniŋ. Waŋgo mesaoŋ uumeleeŋ alaurunana joloŋgia jeniŋ
ano yoŋowo weeŋ motooŋgo laligoniŋ.
8 *Laligoŋ eŋ waama oŋomesaoŋ baloŋ kana kema Sisaria taonoŋ kouniŋ. Jerusalem
uumeleeŋ tuuŋ uutanoŋ uukuukuu eja (ewanjelis) sewen metogoŋ oŋoŋgiti,* yoŋoonoŋga moŋ qata Filip iinoŋ Sisaria laligoro. Nononoŋ Sisaria kouma iwaa
mirinoŋ kema rama eniŋ.
9 Filipwaa borauruta 4 laligogi. Anutunoŋ emba saraŋ yoŋoo uugianoŋ gejatootoo
qaa jejewaa momo kaleŋ ano laligogi.
10 *Nononoŋ Sisaria taoŋ kanoŋ weeŋ mamaga toroqeŋ laligoniŋ. Kanoŋ laligoniŋ
Juuda prowinsnoŋga gejatootoo eja moŋ qata Agabus kamaaro.
11 Nonoonoŋ kamaaŋ Poolwaanoŋ iiŋkasa meŋ kanoŋ aŋaa kana boria somoŋgoŋ
kokaeŋ jero, “Uŋa Toroyanoŋ kokaeŋ jeja, ‘Juuda jotamemeya yoŋonoŋ iiŋkasa
kokawaa toya ii Jerusalem sitinoŋ kokaeŋ somoŋgoŋ waba kantriwaa galeŋ† yoŋoo
borogianoŋ ambuya.’ ”
12 Kaeŋ jero moma nono ano uumeleeŋ alaurunana kanoŋ laligogiti, iyoŋonoŋ
kaaŋgadeeŋ Poolnoŋ Jerusalem kembabotiwaajoŋ welema qotogoŋ muniŋ.
13 Qotogoŋ muniŋ kokaeŋ meleema jero, “Oŋo mono nomaeŋ anju? Saama qaa jeŋ
iikaaŋa kanoŋ noo uuna menjuranju. Niinoŋ Jerusalem kembe gbadoon nombutiwaa-
joŋ jojorijeŋ ano iikayadeeŋ qaagoto, Poŋ Jiisas qataajoŋ ama nugi komuwenagati,
niinoŋ mono iikawaajoŋ kaaŋagadeeŋ jojoriŋ nanjeŋ.”

---

* **21:8:** Apo 6.5; 8.5 * **21:8:** Aposol gawoŋ meme boŋ 6 kanoŋ eja 7 ii meweeŋgoŋ oŋoŋgi naŋgonaŋgo gawoŋ ano ewanjelis gawoŋ ii mindiriŋ megi. * **21:10:** Apo 11.28 † **21:11:** Waba kantri yoŋoo borogianoŋ ambuya, ii Room gawman yoŋoojoŋ jeja.

14 Kaeŋ jero meŋ loriŋ mubombaajoŋ amamaaŋ uunana bonjoŋ kono kokaeŋ jeniŋ,
“Ii mono Pombaa uusiiŋaa so koloowa.”
15 Sisaria taonoŋ laligoniŋ kambaŋ ii tegoro afaaŋgoŋ mozozoŋgoŋ oŋomesaoŋ kema
Jerusalem sitinoŋ uniŋ.
16 Sisaria iikanoŋa gowoko tosianoŋ kaaŋagadeeŋ nonoo koipunana kagi. Kagiti,
yoŋonoŋ kokaeŋ jegi, “Oŋo Saiprus eja qata Naason iwaa mirinoŋ eŋ laligowu.” Kaeŋ
jeŋ nunuaŋgi iwaa mirinoŋ keniŋ. Naasonoŋ waladeeŋ uuta meleema Jiisaswaa
gowokoya kolooŋ laligoŋ kouro. Kiaŋ.

Poolnoŋ Jerusalem sitinoŋ kouro.

17 Nononoŋ Jerusalem keuniŋ uumeleeŋ alaurunana yoŋonoŋ nunuama aisooŋ
jolonana jegi.
18 Jolonana jegi eŋ waama Poolnoŋ nonowo bisop Jeims iibombaajoŋ moma keniŋ.
Keniŋ uumeleeŋ kanagesowaa jotamemeya yoŋonoŋ korebore iikanoŋ kouma ragi.
19 Ragi Poolnoŋ joloŋgia jeŋ sunduya ano. Anutunoŋ koipu kolooŋ nemuŋ koma
nonono waba kantri yoŋoo batugianoŋ kema liligoŋ misin gawoŋ meniŋ hoŋa
kolooroti, iikawaa sunduya kaniawo motogoŋ motomotooŋ ii korebore iŋijoro.
20 Ii iŋijoro moma Anutu mepeseegi eja geria moŋnoŋ kokaeŋ jero, “Pool alanana,
Juuda ejemba tauseŋa tauseŋa yoŋonoŋ Jiisas moma laariŋ uugia meleema kileŋ
korebore toroqeŋ Mooseswaa Kana qaa ii tororo otaawombaajoŋ kaparaŋ komakeju.
21 Kaeŋ kaparaŋ komakejuto, goo bujuga ii kokaeŋ laŋ jegi mogi, ‘Juuda ejemba
deema waba kantri yoŋoo batugianoŋ kema laligojuti, giinoŋ liligoŋ ii kokaeŋ kuma
oŋoma laligojaŋ, jeŋkeju, “Oŋo mono Mooseswaa kana qaa gema qeŋ Anutuwaanoŋ
aiwese ii mende meŋ merasisi selegia mende kotowu ano Juuda nanamemeŋ tosaaŋa
ii mende otaawu.” ’
22 “Kaeŋ jeŋkejutiwaajoŋ ama giinoŋ kajaŋi, iyoŋonoŋ ii moma iikanondeeŋ horoŋ
tuuŋ somata meŋ ajoroowuyaga. Kawaajoŋ nono majakaka moma mono nomaeŋ aniŋ
sokonaga?
23 *Kawaajoŋ nononoŋ keteda koi qaa goojoŋ jewoŋati, giinoŋ mono iikawaa
so amba. Eja 4:yanoŋ iwoi ambombaa qaagia Anutuwaanoŋ jeŋ jojopaŋ qaanoŋ
somoŋgogi.
24 Ii qaanoŋ somoŋgogito, monembaajoŋ amamaaŋ mamboma batunananoŋ koi
laligoju. Kawaajoŋ giinoŋ mono ii uŋuama yoŋowo koma konjoratiŋ aoŋ yoŋoojoŋ
ama nanduŋ ana sokono saanoŋ waŋ jugia motogi qaagia kotiiwaa. Giinoŋ kaeŋ ama
Mooseswaa Kana qaa teŋ koma otaaŋ laligojaŋi, koreboreyanoŋ goo kanaga ii tororo
iima moma asariwuya. Ii moma asariŋ goojoŋ qaa jegi mogiti, ii hoŋa moŋ mende
mokoloogi omaya kolooro komuwaa.
25 *Goonoŋ qaa komuwaato, waba kantri yoŋonoŋ Jiisas moma laariŋ uugia
meleeŋgiti, nononoŋ iyoŋoojoŋ qaa kokaeŋ somoŋgoŋ tere ooŋ aniŋ keno, ‘Oro busuya
beŋ lopioŋ yoŋoo nanduŋ buŋa qeŋ kanagianoŋ aŋgi esuŋgianoŋ tururoti, ii mono
mende newu. Kaaŋagadeeŋ sa me oro arogia qoosoŋa iikawaa busuya ii mende
newu. Serowiliŋ mono mende ambu. Iwoi kanjaŋawo 4 ii mono mesaoŋ gema qegi
sokombaa.’ ”
26 Jotamemeya yoŋonoŋ kaeŋ jegi Poolnoŋ eja 4 ii uŋuama eŋ waama yoŋowo koma
konjoratiŋ aogi. Aogi jiwowoŋ jigonoŋ uma eja motomotooŋ yoŋoojoŋ nanduŋ ama
siimoloŋ oogi koma konjoratiŋ kambaŋgia tegowaati, iikawaa kambaŋ bujuya iŋijoro.
Kiaŋ.

Jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ Pool meŋ somoŋgogi.

---

* **21:23:** Jaŋ 6.13-21 * **21:25:** Apo 15.29

27 Poolnoŋ ii iŋijoroto, weeŋ 7 ii tegomambaajoŋ ano Juuda tosaaŋa Eisia prowinsnoŋga kagiti, iyoŋonoŋ Pool jiwowoŋ jigonoŋ uro iigi. Iima ejemba tuuŋ kuuya uugia kuuŋ oŋoŋgi waaro Pool qelanjiŋ megi.
28 Qelanjiŋ meŋ kokaeŋ qagi, “Israel ejemba, mono ilaaŋ nonombu! Eja koi kanoŋ baloŋa baloŋa liligoŋ gomaŋ so kuma oŋoma uugia kokaeŋ kuuŋ oŋomakeja: Oŋo kuuya mono Israel ejemba tuuŋ qotogoŋ meŋ boliŋ nonombu. Ananaanoŋ Kana qaa mesaoŋ jiwowoŋ jigonananoŋ laŋ uma jeulalaŋ ama laligowu. Kaeŋ kuma oŋoma laligoro ano kete Griik eja Anutuwaa aiweseya qaa ii kaaŋiadeeŋ wama jiwowoŋ jigonoŋ uro miri kowoga koi kanoŋ mono totowiŋ kokojinjiŋawo koloowabo.”
29 *Ii kokaembaajoŋ qagi: Efesus eja Trofimus iinoŋ wala siti kananoŋ Poolwo keno iriima kokaeŋ romoŋgogi: Poolnoŋ ii wano motooŋ jiwowoŋ jigonoŋ ubaobo.
30 Kaeŋ qagi ejembanoŋ eŋkalololoŋ ama esuŋgiagadeeŋ luluuma kaŋ ajoroon qemburuŋ somata meŋ guju megi siti kuuya sokono. Kaeŋ kolooro Pool qelanjiŋ somoŋgoŋ jiwowoŋ jigonoŋga horoŋ seleeŋgeŋ kamaaŋ iikanondeeŋ jigowaa kiropo naguya kuuya ii uulaŋawo koma somoŋgogi.
31 Pool somoŋgoŋ qewombaajoŋ kaparaŋ koŋgi bujuya seiŋ Room manjaqeqe tuumbaa kawali galeŋ waŋa iwaa gejianoŋ qaa kokaeŋ kemero moro, “Jerusalem kuuya yoŋonoŋ kareŋ ama manja qeju.”
32 Kaeŋ moma iikanondeeŋ manjaqeqe eja tuuŋ tosia kawali galeŋgiawo uŋuama luguŋ yoŋoonoŋ kemegi. Kemegi ii iŋiima Pool qegiti, ii mesaogi.
33 Mesaogi kawali galeŋ waŋanoŋ batugianoŋ kema jeŋ kotoro Pool meŋ gbado (tape) woinoŋ somoŋgogi. Somoŋgogi kokaeŋ jeŋ qisiŋ oŋono, “Eja koi moroga?” ano “Nomaeŋ ano qeju?”
34 Qisiŋ oŋonoto, ejemba tuuŋnoŋga qaa morota morota meleema lansaŋ qagi. Kaeŋ lansaŋ qama guju megitiwaajoŋ ama kania tororo momambaajoŋ amamaaro. Ii amamaaŋ kawaajoŋ jeŋ kotoro Pool wama manjaqeqe eja yoŋoo aeŋ kiropo uutanoŋ keŋgi.
35-36 Wama keŋgi ejemba tuuŋ somata yoŋonoŋ kanagianoŋ oŋotaaŋ kaŋ kokaeŋ qagi, “Mono qegi komuwa. Yamageŋ!” Kaeŋ qagi manjaqeqe eja yoŋoo aeŋ kiropo naguyanoŋ keuro uulaŋawo kema kaŋ gujubaju somata megitiwaajoŋ bimooro. Kawaajoŋ manjaqeqe eja yoŋonoŋ Pool meŋ aŋgoŋ keŋgi. Kiaŋ.

Poolnoŋ qaayaa kitia kanaiŋ meleema jero.

37 Aŋgoŋ kaŋ manjaqeqe eja yoŋoo kiripo uutanoŋ ubombaajoŋ aŋgi Poolnoŋ kawali galeŋ waŋa kokaeŋ qisiŋ muro, “Nii qaa moŋ saanoŋ gijomaŋa me qaago?” Qisiŋ muro moma kiko ama ijoro, “Oo, gii Griik qaa mojaŋ me?
38 Kawaajoŋ gii Iijipt ejaga koloojaŋ me qaago? Iijipt eja moŋnoŋ indigeŋ tuarenjeŋ eja tiwogiawo 4,000 ii eŋkalololoŋ meŋ oŋoma Room gawman tuarenjeŋ ama manja kareŋ kanaiŋ uŋuŋ uŋuama baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ keŋgi. Gii galeŋ eja ii koloojaŋ me qaago?”
39 Kaeŋ ijoro Poolnoŋ jero, “Nii Juuda ejaga. Nii Silisia prowinswaa taoŋ qata Tarsus mojaŋi, mono iikanoŋ koloon laligoŋ koube. Kawaajoŋ qisiŋ gomaŋa: Gii saanoŋ jena niinoŋ ejemba tuuŋ koi yoŋoojoŋ qaa jewe mobu.”
40 Kaeŋ jero “Saanoŋ jewa,” ijoro Poolnoŋ donoŋ nama ejemba oŋoojoŋ boro kuno. Boro kuno guju mesaoŋ qaagia bogoro naŋgi Hibruu qaanoŋ qaa kokaeŋ jero,

22

1 Poolnoŋ nama kokaeŋ jero, “Eja alauruna, niinoŋ qaa kitia jemaŋati, ii mono geja ama mobu.”
2 Hibruu qaanoŋ qaa jero moma qaagia kuuya bogodabororo naŋgi toroqeŋ jero,

* **21:29:** Apo 20.4

3 *“Nii Juuda ejaga. Nii Silisia prowinswaa taoŋ qata Tarsus kanoŋ koloowe
Jerusalem siti kokanoŋ galeŋ koma noŋgi laligoŋ somariiwe. Laligoŋ somariiŋ kouma
boi qata Gamaliel iwaa qaa baatanoŋ rabe iinoŋ Juuda ambosakoŋurunana yoŋoonoŋ
Kana qaa ano nanamemeŋ ii tororo kuma nono iikawaa momoya moma laligowe. Kete
oŋonoŋ korebore Anutuwaa qaa baatanoŋ keuma kaparaŋ koma iwaajoŋ manja qeŋ
laligojuti, niinoŋ mono iikawaa so kolooŋ laligowe.
4 *Kaeŋ laligoŋ ejemba Pombaa kania otaaŋ laligogiti, ii uŋuŋ kondeema sisi-
werowero ama oŋombe siimbobolo moma tosianoŋ komugi. Niinoŋ ejembaya
ejembaya uŋuama gbadonoŋ (tape) somoŋgoŋ kapuare mirinoŋ oŋoombe.
5 Jigo gawoŋ galeŋ waŋa ano jotamemeya kuuya yoŋonoŋ ii saanoŋ moju ano
yoŋoonoŋ kema qisiŋ oŋoniŋ ii saanoŋ naŋgoŋ jewuyaga. Yoŋonoŋ Juuda eja geria
Damaskas sitinoŋ laligojuti, iyoŋoojoŋ tere ooŋ noŋgi meŋ laligowe. Iikanoŋ ejemba
Pombaa kania otaaŋ laligogiti, niinoŋ ii kaaŋiadeeŋ ‘Iroŋa meleema oŋombutiwaajoŋ
gbadooŋ oŋoma Jerusalem koi uŋuama kamaŋa,’ jeŋ kananoŋ kembe.”

Poolnoŋ aŋaa uumeleeŋaa kania jero.

6 “Kananoŋ kembeto, Damaskas siti dodowiwe kanoŋ iwoi moŋ kokaeŋ kolooro:
Weeŋ biiwia kanoŋ asamararaŋ somata moŋ Siwenoŋga oobili kaaŋa asugiŋ uulaŋawo
kamaaŋ turuŋ nono.
7 Turuŋ nono tama balonoŋ kamaaŋ ewe Siwenoŋga qaa moŋ kokaeŋ kolooro mobe,
‘Sool Sool, gii mono naambaajoŋ sisiwerowero qaganoŋ ama nomakejaŋ?’
8 Ii moma meleembe, ‘Poŋ, gii moronoŋ?’ Kaeŋ meleembe nijoro, ‘Nii Nazaret eja
Jiisas, sisiwerowero meŋ nomakejaŋi, nii mono ii.’
9 Eja niwo kaŋ naŋgiti, iyoŋonoŋ asamararaŋ ii iigito, qaa nijoroti, qaa ii zoobooya
moŋ mende mogi.
10 Kaeŋ nijoro niinoŋ qisiŋ jewe, ‘Poŋ, nii mono nomaeŋ amaŋa?’ Jewe nijoro, ‘Gii
mono keteda koi waama Damaskas sitinoŋ kena Anutunoŋ naa iwoiga ambaagiwaajoŋ
jewaati, ii moŋnoŋ gijowaa.’
11 Asamararaŋ iikanoŋ jaana kuuro titou kuuŋ nambe eja niwo kagiti, iyoŋonoŋ
boronanoŋ meŋ nuaŋgi Damaskas sitinoŋ keniŋ.
12 “Iikanoŋ eja moŋ qata Ananaias laligoro. Iinoŋ Anutu goda qeŋ Mooseswaanoŋ
Kana qaa tororo otaaŋ laligoro. Kawaajoŋ Juuda ejemba Damaskas laligogiti, iyoŋonoŋ
kuuya godaya awaa qeŋ muŋ laligogi.
13 Iinoŋ noonoŋ kaŋ kosonanoŋ nama kokaeŋ nijoro, ‘Sool alana, jaaga mono mombo
toowa.’ Kaeŋ nijoro aua kambaŋ iikanondeeŋ jaana tooro uuŋ iibe.
14 Iibe Ananaiasnoŋ nijoro, ‘Giinoŋ nanamemeŋ dindiŋa solaŋaa Toyaga iina qaa
jetanoŋ gijoro aro konoŋa mona. Ananaa ambosakonana yoŋoonoŋ Anutu iinoŋ gii
meweeŋgoŋ gono iwaa uusiiŋa moma kotowa.
15 Gii naa iwoi iima mojaŋi, mono ii naŋgoŋ jeŋ iwaa jotamemeya kolooŋ baloŋa
baloŋa ejemba jaagianoŋ daŋgunu kaaŋa nama laligowa.
16 Kawaajoŋ gii naambaajoŋ ezelobezelo ama mambonjaŋ? Mono waama iwaa
qata qama qama kooliŋ jena oomulu meŋ goniŋ siŋgisoŋgoga soŋgbano solaŋaniwa.’
Ananaiasnoŋ kaeŋ nijoro.”

Misin gawoŋ waba kantri yoŋowo memambaajoŋ noono.

17 “Damaskas siti mesaoŋ Jerusalem sitinoŋ eleema jiwowoŋ jigonoŋ qama kooliwe
Pombaa umbeumbeŋanoŋ turuŋ nono nama jaameleeŋ uŋa moŋ iibe.
18 Uŋa iikanoŋ Jiisas iibe noonoŋ kaŋ kokaeŋ nijoro, ‘Gii kantri kokanoŋ noo kaniana
ano Buŋa qaana ii pondaŋ mende jeŋ laligowa. Ii naŋgoŋ jena telambelaŋ ama gema
qewuya. Kawaajoŋ Jerusalem siti koi mono uulaŋawo mesaoŋ kemba.’

* **22:3:** Apo 5.34-39 * **22:4:** Apo 8.3; 26.9-11; 9.1-19; 26.12-18

19 “Kaeŋ nijoro jewe, ‘Poŋ, yoŋonoŋ noo kanana moju. Niinoŋ wala liligoŋ ejemba gii
moma laariŋ goŋgiti, ii qamakooli miria miria kanoŋ uma mokoloon oŋoma somoŋgoŋ
ooli waayawonoŋ oŋootiŋ tosaaŋa kapuare mirinoŋ oŋooma laligowe.
20 *Goonoŋ gawoŋ ilailaa eja Stiiwenoŋ kaniaga naŋgoŋ jero qegi saya kamaaro
niinoŋ kambaŋ kanoŋ kaaŋagadeeŋ kosogianoŋ nama wambelaaŋ malekugia galeŋ
koma nambe qegi komuro.’
21 Kaeŋ jewe Poŋnoŋ nijoro, ‘Niinoŋ wasiŋ gonjeŋa gii mono koriganoŋ waba kantri
ejemba yoŋoonoŋ kemba.’ Kiaŋ.”

Room gawmambaa manjaqeqe eja yoŋonoŋ Pool galeŋ koŋgi.

22 Poolnoŋ qaa kitia jeroti, ii ejemba tuuŋ yoŋonoŋ geja ama mogito, (Poŋnoŋ waba
kantri ejemba yoŋoonoŋ kemambaajoŋ jeroti,) qaa ii moma iikanondeeŋ kotigagadeeŋ
silama qagi, “Yamageŋ! Eja kaaŋa ii mono qegi komuwa. Ii balonoŋ nonowo
laligowaatiwaa so qaago.”
23 Kaeŋ silama qama opo kereŋ qetegoŋ giliŋ (kanagianoŋ rimbomboŋgoŋ riiŋ)
sonjoŋ orasiŋ kanakeewaŋ lansaŋ giligi.
24 Kaeŋ aŋgi Room yoŋoo kawali galeŋ waŋanoŋ jeŋ kotoro manjaqeqe eja yoŋonoŋ
Pool wama kema manjaqeqe eja yoŋoo aeŋ kiropo uutanoŋ aŋgi. Kiropo uutanoŋ aŋgi
Juuda yoŋonoŋ ii naambaajoŋ ama guju meŋ qajuti, iikawaa kania momambaajoŋ
kokaeŋ jeŋ kotoro, “Oŋo mono Pool meŋ ooli waayawonoŋ qeŋ qisiŋ mugi kania
asuganoŋ jero mobоŋa.”
25 Kaeŋ jeŋ kotoroto, Pool meŋ somoŋgoŋ ooli waayawonoŋ qewombaajoŋ aŋgi
Room kawali galeŋ moŋnoŋ kosianoŋ nano Poolnoŋ kokaeŋ ijoro, “Room mindi-
mindiri gawman yoŋonoŋ sopa somoŋgoŋ noŋgi borogianoŋ laligojeŋ. Niinoŋ iikawaa
(jeŋkooto) paaspoot meŋ laligojeŋ. Kawaajoŋ oŋo noo qaana mende moma gosiŋ laŋ
jeŋ tegoŋ eeŋ ooli waayawonoŋ nuwuti, ii mono Room jeŋkooto toya yoŋoo jaagianoŋ
sokombaa me qaago?”
26 Poolnoŋ kaeŋ ijoro kawali galenoŋ moma iikanondeeŋ kawali galeŋ waŋa
iwaanoŋ kema buju qaa kokaeŋ ijoro, “Eja iikanoŋ Room gawmambaa (jeŋkooto)
paaspoot meŋ laligoja. Kawaajoŋ gii mono nomaeŋ ambaga?”
27 Kaeŋ ijoro kawali galeŋ waŋanoŋ Poolwaanoŋ kema qisiŋ muro, “Gii oŋanoŋ
Room gawmambaa (jeŋkooto) paaspoot meŋ laligojaŋ me qaago? Ii jena momaŋ.”
Qisiŋ muro Poolnoŋ meleeno, “Oŋanoŋ, niinoŋ ii meŋ laligojeŋ.”
28 Kaeŋ meleeno ijoro, “Nii moneŋ somata giliŋ Room mindimindiri gawmambaa
(jeŋkooto) paaspoot sewaŋa mewe noŋgi laligojeŋ.” Ijoro Poolnoŋ jero, “Ii awaato, noo
maŋnanoŋ Room gawmambaanoŋ paaspoot meŋ laligoro niinoŋ iwaa meria koloon
iikanoŋa qa ii meŋ laligojeŋ.”
29 Kaeŋ jero eja qisiŋ mubombaajoŋ aŋgiti, iyoŋonoŋ iikanondeeŋ mesaoŋ eleema
keŋgi. Poolnoŋ “Nii Room gawmambaa paaspoot meŋ laligojeŋ,” jero kawali galeŋ
waŋanoŋ ii moma Room ejaga gbadooŋ murotiwaajoŋ ama awawaliŋ sombuya moro.*
Kiaŋ.

Poolnoŋ jigo kaunsol tuuŋ yoŋoo jaagianoŋ nano.

30 Gomaŋ ano kawali galeŋ waŋanoŋ waama Juuda yoŋonoŋ naambaajoŋ Pool
qaanoŋ ama muŋ jegiti, iikawaa kania tororo momambaajoŋ moma jigo gawoŋ galeŋ
waŋa ano jigo kaunsol tuuŋ kuuya yoŋonoŋ ajoroowutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋono. Kaeŋ
ajoroogi jero Poolwaa gbadoya (tape) isaŋgi wama kamaaŋ yoŋoo jaasewaŋgianoŋ ano
nano. Kiaŋ.

---

* **22:20:** Apo 7.58 * **22:29:** Moŋ Room gawmambaa paaspoot meŋ laligoroti, ii kasanoŋ gbadooŋ mububotiwaa-
joŋ soŋgo ero. Moŋnoŋ soŋgo ii waleenoti eeŋ, ii mono qaa jakeyanoŋ oomakegi. Kawaajoŋ sombuya moro.

23

1 Poolnoŋ nama jigo kaunsol tuuŋ ii uuŋ inʃiima kokaeŋ jero, “Alauruna, niinoŋ
nanamemena kuuya ii Anutuwaa jaasewaŋanoŋ ama meŋ laligowe iinoŋ iima
‘Sokonja,’ jero uunaa gejananoŋ moma qeaŋgoŋ kouma laligoŋ kete koi nanjeŋ.”
2 Poolnoŋ kaeŋ jeroto, jigo gawoŋ galeŋ waŋa qata Ananaias iinoŋ kosianoŋ naŋgiti,
ii jeŋ kotoŋ oŋono uruŋa qetaaligi.
3 *Qetaaligi Poolnoŋ ijoro, “Anutunoŋ mono gii qetaaliŋ gomba. Giinoŋ miri
sopa taaŋa kaaŋa koloojaŋ. Selia mundanoŋ oogi taaŋa koloojato, uuta jewoŋ meŋ
inʃaŋa kolooja. Giinoŋ Mooseswaa Kana qaa meŋ kanoŋ gosiŋ noma qaana jeŋ
tegomambaajoŋ rajanto, kileŋ geeŋgo Mooseswaa Kana qaa iikayadeeŋ qeŋ jeŋ kotoŋ
oŋona nuju. Ii mende sokonja.”
4 Poolnoŋ kaeŋ ijoro kosianoŋ naŋgiti, iyoŋonoŋ ijogi, “Gii Anutuwaanoŋ jigo gawoŋ
galeŋ waŋa mepaqepae meŋ gamu qeŋ mujaŋ me?”
5 *Kaeŋ ijogi jero, “Oo alauruna, iinoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa kolooji, ii mende moma
jejeŋ. Buŋa Terewaa qaa moŋ kokaeŋ eja, ‘Gii mono kanageso tuuŋgaa eja poŋa mende
qasuaawa.’ ”
6 *Kaeŋ jeroto, jigo kaunsol tuuŋ yoŋoonoŋga tosianoŋ Sadusii (Jigo gawombaa
kaparaŋkoŋkoŋ) paati qokotaagi tosianoŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) paati
ejaga laligogi. Poolnoŋ ii moma kawaajoŋ jigo kaunsol tuuŋ yoŋoo jaagianoŋ qaa
kokaeŋ qama jero, “Alauruna, niinoŋ Farisii ejaga koloojeŋ. Maŋnanoŋ kaaŋagadeeŋ
Farisii paati ejaga. Koomuya yoŋonoŋ gbiliŋ waabuyati, niinoŋ iikaeŋ koloowaati-
waajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ ama laligojeŋ. Kaeŋ laligojeŋiwaajoŋ ama qaa
jakeyanoŋ nooŋgi gosiŋ noma jeju.”
7 Kaeŋ jero iikanondeeŋ Farisii ano Sadusii paati yoŋoo batugianoŋ aŋgowowo
kolooro jigo kaunsol tuuŋ yoŋonoŋ juma tuuŋ woi koloogi.
8 *Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ kokaeŋ jeŋkegi, “Ejemba
koomuya yoŋonoŋ mende gbiliŋ waabuya. Siwe gajoba mende laligoju. Omejiilaŋ
ano uŋa ii mende laligoju.” Kaeŋ jegito, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) paati
yoŋonoŋ qaa karooŋ iikanoŋ qokotaaŋ iikawaa so moma laariŋ namakegi.
9 Tuuŋ woi kaeŋ kolooŋ qagi guju somata kolooro Kana qaawaa boi tosianoŋ Farisii
tuuŋ yoŋoo batugianoŋga waama geriawo tereŋgoŋ kokaeŋ jegi, “Nono eja kokawaa
qinjita moŋ mende mokoloojoŋ. Siwe gajoba me uŋa moŋnoŋ qaa kotoŋ kondooŋ iwaa
uutanoŋ ano jenaga, ii mono nomaeŋ sokoma oŋonaga?”
10 Kaeŋ jegi aŋgowowo iikanoŋ mombo gere tooŋ somariiro. Somariiro aworaŋgoŋ
Pool leelee horogi kema karo mosoma tagogi. Tani kaeŋ kolooro. Kaeŋ kolooro kawali
galeŋ waŋanoŋ iikawaa toroko moma manjaqeqe tuuŋ moŋ jeŋ kotoŋ oŋono kemeŋ
Pool batugianoŋga horoŋ wama manjaqeqe eja yoŋoo aeŋ kiropo uutanoŋ aŋgi.
11 Aŋgito, gomantiiŋa kanoŋ gaoŋ ero Poŋnoŋ Poolwaa kooroŋanoŋ nama kokaeŋ
ijoro, “Mono qaqabuŋabuŋagawo koloon satiiŋ laligowa. Noo kanana Jerusalem
kokanoŋ naŋgoŋ jeŋ laligonati, iikawaa so mono Room sitinoŋ kaaŋagadeeŋ kema ii
naŋgoŋ jeŋ asariŋ laligowa.” Kiaŋ.

Pool qewombaajoŋ aŋgonaŋ megi.

12 Poŋnoŋ kaeŋ ijoroto, gomaŋ ano kanoŋ Juuda eja tosianoŋ oloŋ ajoroon Pool
komuwaatiwaa aŋgonaŋ megi. Yoŋonoŋ areŋ ii aŋgi ano ii jojopaŋ qaanoŋ somoŋgoŋ
kotiiŋ kokaeŋ jegi, “Nono Pool komuwaatiwaajoŋ mamboma kambaŋ biiwia kokanoŋ
nene siŋgi laligowoŋa. Siŋgi laligoŋ qeniŋ komuro iikawaa gematanoŋ saanoŋ nene
me apu moŋ mombo newoŋa.”

---

* **23:3:** Mat 23.27-28 * **23:5:** Eks 22.28 * **23:6:** Apo 26.5; Fil 3.5 * **23:8:** Mat 22.23; Maak 12.18; Luuk 20.27

13 Eja 40 ano jaŋgo ii uugugiti, iyoŋonoŋ mindiriŋ jojopaŋ qaa ii somoŋgoŋ kotiiŋ jegi.
14 Ii jeŋgo jotamemeya ano jigo gawoŋ galeŋ yoŋoonoŋ kema kokaeŋ jegi, “Nono Pool komuwaatiwaajoŋ mamboma kambaŋ biiwia koi kanoŋ nene siŋgi laligowoŋa. Poolnoŋ mende komuwaati eeŋ, ejembanoŋ mono oŋanoŋ qasuaaŋ nonoŋgi sokombaa. Kawaajoŋ nono mono ajoroon jojopaŋ qaa kokaeŋ somoŋgoŋ kotiiŋ laligojoŋ: Pool qeniŋ komuro iikawaa gematanoŋ saanoŋ nene me apu moŋ mombo neŋ laligowoŋa.
15 Kawaajoŋ ama oŋo mono keteda koi jigo kaunsol tuuŋ yoŋowo motooŋ mindiriŋ kawali galeŋ waŋaanoŋ kema qaa kokaeŋ jeŋ qisiwu, ‘Nono Poolwaanoŋ qaa kania mombo qisiniŋ jero hoŋa mobombaajoŋ mojoŋ.’ Tani kaeŋ kolooro qisigi saanoŋ Pool wama oŋoonoŋ kamaawaa. Kamaanagato, kananoŋ kaŋ oŋoonoŋ koumambaajoŋ ambaati, iikanoŋ mono ii qeniŋ komuwaatiwaajoŋ jojoriŋ laligowoŋa.”
16 Kaeŋ jegito, qeniŋ komuwaatiwaa aŋgonaŋ aŋgitiwaa bujuya ii Poolwaa beetaa gejianoŋ kemero moro. Ii moma manjaqeqe eja yoŋoo aeŋ kiropo uutanoŋ kema Pool raroti, iikanoŋ uma ijoro.
17 Jero moma kawali galeŋ moŋ qaro karo kokaeŋ ijoro, “Eja gbaworo koi kanoŋ qaa moŋ meŋ kajiwaajoŋ giinoŋ ii saanoŋ wama kawali galeŋ waŋaanoŋ kena qaa ii ijowaa.”
18 Kaeŋ ijoro ii wama kawali galeŋ waŋaanoŋ keni jero, “Kasa eja Poolnoŋ noono iwaanoŋ kembe eja gbaworo koi wama goonoŋ kawaatiwaajoŋ qisiŋ nonja. Iinoŋ goojoŋ qaa moŋ meŋ kaja.”
19 Kaeŋ jeŋ keno galeŋ waŋanoŋ borianoŋ meŋ wama goraayanoŋ kema qisiŋ muro, “Gii naa qaaga meŋ kajaŋ?”
20 Qisiŋ muro ijoro, “Juuda jotamemeya yoŋonoŋ qaa moŋ qisiŋ gombombaajoŋ somoŋgoŋ goonoŋ kaŋ kokaeŋ jewuya: Nono Poolwaa qaa kania tororo mende moma komujoŋ. Kawaajoŋ gii saanoŋ Pool woraŋ wana jigo kaunsol tuuŋ yoŋoonoŋ kamaaro mombo qisiŋ muna jero kaniayaa hoŋa mobonja. Yoŋonoŋ kaeŋ koloowaatiwaajoŋ moju.
21 Kaeŋ kaŋ jewuyato, giinoŋ qaa iikawaajoŋ mende wambelaawa. Juuda kanageso yoŋoo batugianoŋga eja 40 ano jaŋgo ii uugugiti, iyoŋonoŋ mindiriŋ Poolwaajoŋ kokaeŋ jeŋ ii jojopaŋ qaanoŋ somoŋgoŋ kotiigi, ‘Nono Pool komuwaatiwaajoŋ mamboma kambaŋ biiwia koi kanoŋ nene siŋgi laligowoŋa. Siŋgi laligoŋ qeniŋ komuro iikawaa gematanoŋ saanoŋ nene me apu moŋ mombo newoŋa.’ Kaeŋ jeŋ giinoŋ wambelaawagatiwaajoŋ mamboma jojoriŋ embonju.”
22 Kaeŋ jero eja gbaworo ii wasiŋ kokaeŋ ijoro, “Buju koi jena mojeŋi, ii mono moŋ mende jena moba.” Kiaŋ.

Pool waŋgi Sisaria taonoŋ keno.

23 Kawali galeŋ waŋanoŋ ii moma kawali galeŋwoita oroono kari kokaeŋ irijoro mori, “Oro mono tiwo eja 200, hoos manjaqeqe eja 70 ano wasa manjaqeqe eja 200 ii jeŋ kotoŋ oŋoni kete gomantiiŋaa 9 kilok kanoŋ Sisaria kembutiwaajoŋ jojoriwu.
24 Kaaŋagadeeŋ hoos tosaaŋa meweeŋgoŋ meagoŋ oŋoma Pool mombaa qaganoŋ ama kalaŋ koŋgi gomantiiŋa kokanoŋ gawana Fiilikswaanoŋ kemba.”
25 Kaeŋ irijoro mori gawanawaajoŋ tere moŋ kokaeŋ ooro,
26 “Oo Uuta sorona gawana Fiiliks! Kloodius Lisias, niinoŋ joloŋga jejeŋ.
27 “Juuda yoŋonoŋ eja koi meŋ somoŋgoŋ qegi komuwaatiwaajoŋ aŋgi. Kaeŋ aŋgito, Room mindimindiri gawmambaa (jeŋkooto) paaspoot meŋ laligoji, niinoŋ ii moma iikanondeeŋ manjaqeqe tuuŋ yoŋowo kouma sopa somoŋgoŋ muŋ metogoŋ waŋa somoŋgowe.
28 Naa qaawaajoŋ qaa jakeyanoŋ anjuti, niinoŋ iikawaa kania momambaajoŋ moma wama Juuda yoŋoo jigo kaunsol tuuŋ yoŋoo jaagianoŋ oombe.

29 Oombe qaa jakeyanoŋ uma iyaŋgiaa Kana qaawaa kesaawaraŋ qaaya qaaya
kawaajoŋ aŋgowowo ano tuarenjeŋ ama jeŋ mugi mokoloowe. Iikaaŋ
mokolooweto, iwoi bologa komuwaatiwaa so me kapuare mirinoŋ aniŋ rabaati-
waa so ii mende kolooro. Yoŋonoŋ qaa kaaŋagaa moŋ mende jegi mobe.
30 Ii mende mobeto, moŋnoŋ iwaa buju qaaya ii kokaeŋ nijoro mobe: Tosianoŋ
‘Eja ii qeniŋ komuwaa,’ jeŋ aŋgonaŋ aŋgita eja. Buju qaa ii moma keteda
koi kanoŋga wasiwe goonoŋ kaja. Qaa jakeyanoŋ ama mubombaajoŋ mojuti,
niinoŋ ii kaaŋagadeeŋ jeŋ kotoŋ oŋombe goo jaasewaŋganoŋ kouma qaagia
kuuya asuganoŋ jeŋ mokoloogi moba.”
31 Tere kaeŋ ooro manjaqeqe eja jeŋ kotoŋ oŋoŋgiti, iyoŋonoŋ qaa ii otaaŋ Pool meŋ
wama paŋgamanoŋ gomaŋ qata Antipatris kanoŋ keŋgi.
32 Kema gomaŋ ano manjaqeqe eja hoosgiawo yoŋonoŋ Pool wama kana toroqeŋ
keŋgito, tiwo eja yoŋonoŋ iyaŋgio eleema manjaqeqe eja yoŋoo aeŋ kiropo uutanoŋ
kagi.
33 Manjaqeqe eja hoosgiawo yoŋonoŋ Sisaria taonoŋ keuma tere ii gawana muŋ Pool
kaaŋagadeeŋ iwaa jaanoŋ ooŋgi.
34 Ooŋgi tere weeŋgoŋ “Pool ii naa prowinswaajoŋ?” jeŋ qisiŋ oŋono. Qisiŋ oŋono
“Silisia prowins ejaga,” kaeŋ ijogi.
35 Kaeŋ jegi moma ijoro, “Qaa jakeyanoŋ ama gombombaajoŋ mojuti, iyoŋonoŋ
kaaŋagadeeŋ kougi iikanoŋ saanoŋ qisiŋ gomaŋa.” Kaeŋ ijoŋ jeŋ kotoro Pool wama
kiŋ Herodwaa jiŋkaroŋ miriwaa kiropo uutanoŋ ama jaagaleŋ meŋ mugi. Kiaŋ.

24

Pool qaanoŋ aŋgi gawana Fiilikswaa jaanoŋ nano.

1 Gawoŋ memeya 5 tegoro jigo gawoŋ galeŋ waŋa qata Ananaias iinoŋ jotamemeya
tosaaŋa ano Kana qaawaa momo eja (looya) qata Tertulus yoŋowo aitoŋgoŋ Sisaria
taonoŋ kemeŋ gawana Fiilikswaa jaanoŋ uma Pool qaa jakeyanoŋ ambombaa qaaya
jegi moro.
2 Ii moma Pool koma hororo kouro Kana qaawaa momo eja Tertulusnoŋ kanaiŋ
Poolwaa selianoŋ qaa kuuŋ gawanawaa jaasewaŋanoŋ qaa kokaeŋ jero, “Oo Fiiliks,
giinoŋ galeŋ koma nonoma laligonati, nono kambaŋ iikanoŋ luae somata moma
gumbonjonjoŋ laligoniŋ. Giinoŋ awaagadeeŋ kalaŋ koma jeŋ kotoŋ nonona laaligo
raranana leelee meagogi kantri koi kanoŋ utegoŋ waaro qeaŋgojoŋ.
3 Oo somatanana Fiiliks, nono ii gomaŋ so awaagadeeŋ moma kotoŋ goojoŋ aisooŋ
kilikaluya moŋ mende moma daŋgiseŋ jeŋ gonjoŋ.
4 Daŋgiseŋ jeŋ gonjonto, niinoŋ qaa koriga jewe mojoga tiiwabotiwaajoŋ kokaeŋ
qisiŋ gonjeŋ: Nono qaa meŋ kaniŋ toroga jemaŋati, ii mono awutambaŋ koma
nonoma geja ama moba.
5 “Nono eja kokawaa kania ii kokaeŋ iima mokoloooniŋ: Iinoŋ kikekakasililiŋ eja
torokoyawo kolooja. Iinoŋ baloŋa baloŋa liligoŋ Juuda ejemba uugia osoŋ kuuŋ oŋono
kareŋa kareŋa gomaŋ so kolooro gujubaju qama amakeju. Tosianoŋ toropere meŋ
Nazaret eja mombaa qatanoŋ paati anjuti, iinoŋ mono iyoŋoo somatagia kolooja.
6 Iinoŋ jiwowoŋ jigo ii kaaŋagadeeŋ kaparaŋ koma meŋ totowiŋ meŋ kamaaŋ
amambaajoŋ ano. Kawaajoŋ nono ii meŋ somoŋgoniŋ. Nono qaaya gosiŋ ananaanoŋ
Kana qaa otaaŋ jeŋ tegowombaajoŋ moniŋ.
7 (Ii moninto, kawali galeŋ waŋa Lisias iinoŋ manjaqeqe eja yoŋowo kaŋ ku-usuŋ
somata kanoŋ geriawo boronananoŋga metogoŋ waŋgi.
8 Wama qaa selianoŋ kuuŋ jeŋ mujuti, ii goo jaasewaŋganoŋ koubutiwaajoŋ jeŋ
kotoŋ nonono.) Gii geeŋgo qisiŋ muna kania ninisaama jewa. Ii jero qaa meŋ kajoŋi,
iikawaa hoŋa kuuya saanoŋ asugiro moba.”

9 Kaeŋ jero Juuda ejemba yoŋonoŋ kaaŋaga*a*deeŋ “Qaa kuuya ii oŋanoŋ,” jeŋ wambelaaŋ ii naŋgoŋ toroqeŋ selianoŋ kuuŋ jeŋ mugi. Kiaŋ.

Poolnoŋ qaa kitia meleeno Fiiliksnoŋ moro.

10 Pool jeŋ mugi gawananoŋ qaa jewaatiwaajoŋ borojuulaŋ kuuro kokaeŋ meleema jero, “Giinoŋ gbani mamaga ejemba tuuŋ koi kawaa jenteego toya kolooŋ laligona mojeŋ. Kawaajoŋ niinoŋ qaanaa kitia ii goo jaaganoŋ awasaŋka*ka* jemaŋa.

11 Niinoŋ indigeŋ Anutu waeya meŋ mepeseemambaajoŋ Jerusalem sitinoŋ ube. Ii weeŋ 12 iikayadeeŋ tegoro kete koi nanjeŋ. Geeŋgo qisiŋ oŋona*ga*ti eeŋ, ii saanoŋ naŋgoŋ jewuya.

12 Niinoŋ jiwowoŋ jigonoŋ me qamakooli miri moŋgeŋ uma eja me emba mombo niinoŋgiinoŋ qaa jeŋ jenoŋkooli ambe iikaaŋa mende mokolooŋ noŋgi. Siti uutanoŋ kana me sombeŋ moŋnoŋ ejemba uugia kuuwe orogoŋ liligoŋ noŋgiti, iikaaŋa mende niigi.

13 “Kaeŋ mende niima keteda koi qaa selenanoŋ kuuŋ jeŋ nonjuti, yoŋonoŋ iikawaa hoŋa qendeema gombombaajoŋ amamaaju. Qaa omaya jeju.

14 Ii amamaajuto, qaa moŋ ii oŋanoŋ jokolooŋ gomaŋa: Yoŋonoŋ Nazaret paati qata qajuti, niinoŋ mono iikawaa kana otaaŋ laligoŋ ananaa ambosakoŋurunana yoŋoonoŋ beŋ Anutu ii waeya meŋ mepeseeŋkejeŋ ano Mooseswaanoŋ Kana qaa ano gejatootoo yoŋoonoŋ Buju Tere iikanoŋ qaa oogita eji, ii kuuya moma laariŋ kotiijeŋ.

15 Anutunoŋ ejemba dindiŋa ano doogoya ii korebore meŋ gbiliŋ oŋono koomunoŋga waabuti, Juuda eja koi yoŋonoŋ iikawaajoŋ mambonju. Niinoŋ yoŋowo toroqeŋ ororoŋ nama kaeŋ koloowaatiwaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama mamboma laligojeŋ.

16 Kaeŋ laligoŋ Anutu ano ejemba jaagianoŋ dindiŋa nambe Anutunoŋ qaana naŋgoŋ jero uunaa gejianoŋ momakejeŋ. Jeneŋna mende oroja. Mono soraaya kolooŋ laligomambaajoŋ kambaŋ so kaparaŋ koma kotiiŋ laligoŋkejeŋ.

17 *“Niinoŋ moŋgeŋ laligowe gbani tosaaŋa tegoro eleema gomaŋ tosaaŋa yoŋoonoŋga kaleŋ meŋ indigeŋ kawe. Kaeŋ kaŋ ‘Ii neenaa kanagesourunana wanaya yoŋoojoŋ mendeema oŋomaŋa,’ jeŋ Anutuwaa siimoloŋ ooŋ nanduŋ ama mumambaajoŋ Jerusalem ube.

18 Kanoŋ uma koma konjoratiŋ aoŋ solaŋa laligoŋ jiwowoŋ jigonoŋ ube. Iwoi ii ooŋ Anutu mube mokolooŋ noŋgi. Mokolooŋ noŋgiti, iikanoŋ ejemba tosianoŋ mende kaŋ liligoŋ orogoŋ noma guju megi.

19 Juuda ejemba tosianoŋ Eisia prowinsnoŋga kaŋ jigonoŋ uma niigiti, iyoŋonoŋ mono keteda koi goo jaaganoŋ koi kanoŋ kouma nama qaa moŋ eŋ oŋona*ga*ti, ii asuganoŋ selenanoŋ kuuŋ jeŋ noŋgi sokonaga.

20 “Me jigo kaunsol tuuŋ yoŋoo jaagianoŋ nama qaa jeweti, kambaŋ iikanoŋ naa Kana qaaga uuguŋ qinji ambeta qaa jakeyanoŋ noombombaa qaaya mokoloogi? Eja koi rajuti, iyoŋonoŋ mono ii jegi sokombaa.

21 *Niinoŋ yoŋoo batugianoŋ nama qaa motooŋgo jeŋ qaa tokoroŋkota qabe bimooro. Koposo moŋ kaeŋ ambe me qaago? Ii nomaeŋ gosigita eja? Qaa kokaeŋ qama jewe, ‘Koomuya yoŋonoŋ gbiliŋ waabuyati, niinoŋ iikaya moma laarijeŋiwaajoŋ ama qaa jakeyanoŋ nooŋgi kete qaana gosiŋ jeŋ tegoŋ nombombaajoŋ anju.’ ” Kiaŋ.

Poolwaa qaaya mende jeŋ tegoŋ kapuare mirinoŋ ooŋgi.

22 Poolnoŋ kaeŋ jero gawana Fiiliksnoŋ Jiisaswaa kania otaaŋ laligojuti, iikawaa kania saanoŋ moma sororogoŋ Poolwaa qaaya batuyanoŋ kotoŋ kokaeŋ jero, “Kawali galeŋ waŋa Lisiasnoŋ kouro kambaŋ iikanoŋ Poolwaa qaa ii jeŋ tegomaŋa.”

* **24:17:** Apo 21.17-28 * **24:21:** Apo 23.6

23 Kaeŋ jeŋ kawali galeŋ jeŋ kotoro Pool mende somoŋgoŋ eeŋ jaagaleŋ mero kasa mirinoŋ raro. Tinitosaurutanoŋ Pool kalaŋ koma iwoi amamaaroti, ii meŋ mubutiwaajoŋ mende qotogoŋ oŋono.

Poolnoŋ qaaya jero Fiiliks ano Drusila mori.

24 Weeŋ tosaaŋa tegoro Fiiliksnoŋ embia qata Drusila, Juuda emba somata ii wama kari Poolwaajoŋ qaa ano karo qaayaajoŋ geja ano Kraist Jiisas moma laariŋ mubombaa kania jeŋ asariro moro.

25 Ii moroto, Anutuwaa qaa tosia toroqeŋ amiŋ mogi bimooro. Poolnoŋ Anutuwaa jaanoŋ solaŋaniwombaa kania jeŋ asariŋ ananaa nanamemenana galeŋ koma aowombaajoŋ jero ano Anutunoŋ kambaŋ moŋ ano iikanoŋ gosiŋ nonoma qaanana jeŋ tegowaati, qaa karooŋ iikanoŋ uuta kuuro. Poolnoŋ qaa iikaaŋ jero aaruŋ lalaŋaniŋ bo qosoma jero, “Yamageŋ! Mono ii mesaowa. Keteda koi saanoŋ mesaoŋ kena kambaŋ moŋ mobe sokombaati, iikanoŋ saanoŋ mombo koma horoŋ gombe kawa.”

26 Kaeŋ jeŋ kileŋ toroqeŋ Poolnoŋ aŋa wantaaya moneŋ mubaatiwaa romoŋgoro. Kaeŋ mamboma jejeromoŋromoŋ ama indiŋ mamaga koma horoŋ muro karo qaa qaa jeŋ rari.

27 Poolnoŋ kapuare mirinoŋ raro gbani woi tegoro. Ii tegoro eja qata Porsius Festus iinoŋ Fiilikswaa mundaŋaga gawana koloomambaajoŋ ano. Kaeŋ ano Fiiliksnoŋ Juuda ejembanoŋ nisosoroowutiwaajoŋ moma Pool mende isano kapuare mirinoŋ toroqeŋ raro. Kiaŋ.

25

Poolnoŋ gawana Festuswaa jaanoŋ qaa kitia jero.

1 Festusnoŋ gawana koloon prowins uutanoŋ keuma raro weeŋ karooŋ tegoro Sisaria taoŋ mesaoŋ Jerusalem sitinoŋ uro.

2 Uro jigo gawoŋ galeŋ waŋa ano Juuda jotamemeya yoŋonoŋ jaasewaŋanoŋ kouma Pool qaa jakeyanoŋ ambombaajoŋ jeŋ aroŋ qeŋ naŋgi.

3 Aroŋ qeŋ nama kokaeŋ jeŋ weleŋgi, “Oo gawana, giinoŋ saanoŋ nononoŋ moniŋ sokombaatiwaajoŋ jeŋ tegona qaa aŋgi Pool wama Jerusalem sitinoŋ koi kawu.” Yoŋonoŋ wala qaa kokaeŋ somoŋgoŋ jegi, “Poolnoŋ kananoŋ karo iikanoŋ mono qeniŋ komuwaa.” Kaeŋ jeŋ jojoriŋ emboŋgitiwaajoŋ ama kaŋ kaeŋ weleŋgi.

4 Kaeŋ weleŋgito, Festusnoŋ kokaeŋ meleema oŋono, “Pool ii Sisaria taombaa kasa mirinoŋ raro galeŋ komakeju. Nii neeno kambaŋ mende koriro iikanoŋ eleema kemambaajoŋ mojeŋ.”

5 Kaeŋ jeŋ toroqero, “Kawaajoŋ eja iikanoŋ qinjita moŋ anagati eeŋ, saanoŋ oŋoo jotamemeurugia tosianoŋ niwo Sisaria kemeŋ kanoŋ qaa selianoŋ kuuŋ jeŋ mugi momaŋa.”

6 Kaeŋ jeŋ weeŋ 8 me 10 kawaa so Jerusalem sitinoŋ yoŋowo laligoro tegoro eleema Sisaria taonoŋ kemero. Kemeŋ eŋ waama iikanondeeŋ qaa jenteegowaa duŋ rarayanoŋ rama jeŋ kotoro Pool wama kagi jaayanoŋ kouma nano.

7 Poolnoŋ kouma nano Juuda jotamemeya Jerusalem sitinoŋga kagiti, iyoŋonoŋ liligoŋ muŋ nama kazi qaganoŋ qaa bologa mamaga selianoŋ kuuŋ jegi. Ii jegito, qaagiaa hoŋa ii qendeembombaajoŋ amamaagi.

8 Kazi qaa eeŋ jeŋ naŋgito, Poolnoŋ ii qewagoŋ kokaeŋ jero, “Niinoŋ iwoi bologa moŋ mende ambe. Juuda nonoonoŋ Kana qaa mende qotogowe. Jiwowoŋ jigo mende meŋ totowiwe ano Room Siisakimbaanoŋ qaawaajoŋ tuarenjeŋ mende ambe.”

9 Kaeŋ jero Festusnoŋ Juuda yoŋonoŋ iyaŋaajoŋ mogi ubaatiwaajoŋ moma Pool kokaeŋ qisiŋ muro, “Selenoŋ kuukuu qaa koi jejuti, gii saanoŋ iikawaa kitia ii Jerusalem uma kanoŋ noo jaasewananoŋ nama jewaga me qaago?”

10 Qisiŋ muroto, Poolnoŋ jero, “Room Siisakiŋnoŋ jeŋ kotoro qaa jake koi kuugita koi nambe gosiŋ noma qaana jeŋ tegona sokombaa. Nii Juuda ejemba bologa moŋ mende ama oŋombe. Ii geeŋgo saanoŋ moma yagojaŋ. Mono naambaajoŋ mombo yoŋoonoŋ kembenaga?

11 Bologa moŋ mende ambeto, Kana qaa moŋ uuguŋ iwoi moŋ ama boliŋ kawaajoŋ koomuwaa buŋa koloowenagati eeŋ, ‘Niinoŋ komumambo,’ jeŋ mende oloŋ koma kemaŋa. Ii qaagoto, yoŋonoŋ kazi qaa eeŋ toontooŋ jeŋ qaagiaa kania qendeembombaajoŋ amamaajuti eeŋ, qaa omayaajoŋ ama moŋnoŋ nuama yoŋoo boronoŋ amambaajoŋ amamaawaa. Room Siisakiŋnoŋ mono qaana mindiŋgoŋ jeŋ tegoro diŋgowaa. Kawaajoŋ niinoŋ mono iwaa jaanoŋ kemambaajoŋ kotiiŋ qisijeŋ.”

12 Kaeŋ jero Festusnoŋ jawiŋuruta yoŋowo qambaŋmambaŋ qaa moŋgama gosiŋ kokaeŋ meleema muro, “Gii Siisakimbaanoŋ kemambaajoŋ moma qisijaŋi, iikawaajoŋ mono saanoŋ Room kema iwaa jaanoŋ namba.” Kiaŋ.

Poolnoŋ kiŋ Agripawaa jaanoŋ nano.

13 Weeŋ tosaaŋa tegoro kiŋ Agripa ano naaŋa Bernaisi yoronoŋ Festus iima godagara qendeembaotiwaajoŋ Sisaria taonoŋ kari.

14 Kaŋ kanoŋ weeŋ mamaga laligori Festusnoŋ Poolwaanoŋ qaa ii kiŋ pombo amiŋ moma kokaeŋ jero, “Fiiliksnoŋ eja moŋ mende isano kapuare mirinoŋ kokanoŋ rama laligoja.

15 Niinoŋ Jerusalem kembe Juuda yoŋoo jigo gawoŋ galeŋgia waŋa ano jotamemeurugianoŋ noonoŋ kouma kokaeŋ qisiŋ noŋgi, ‘Nono eja iikawaa qaa meŋ kaniŋ giinoŋ mono saanoŋ iwaa kania gosiŋ qaaya jeŋ tegowa.’

16 “Kaeŋ qisiŋ noŋgito, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mogi, ‘Room gawman nonoonoŋ kana ii kokaeŋ: Mombaa selianoŋ qaa bologa kuuŋ jejuti, nono ejemba mombaa qaa ii laŋ mende jeŋ tegoŋkejoŋ. Wala horoŋ qaa jakeyanoŋ aniŋ kaziurutanoŋ kagi leelee ororoŋ aroŋ qeŋ naŋgi qaa selianoŋ kuuŋ jeŋ mugi kitia saanoŋ jewaa. Qaa kitia jero ii gosiŋ hoŋa kolooro iikawaa so saanoŋ qaaya jeŋ tegoŋkejoŋ.’

17 Yoŋonoŋ koi kaŋ ajoroogi niinoŋ kambaŋ mende koriro eŋ waama iikanondeeŋ jenteegowaa duŋ rarayanoŋ rama jeŋ kotowe eja ii wama kagi noo jaananoŋ kouro.

18 “Kouroto, qaa meŋ kagiti, iyoŋonoŋ liligoŋ muŋ aroŋ qeŋ nama qaa selianoŋ kuuŋ jeŋ mugi. Kaeŋ aŋgi iwoi bologa totooŋ moŋ anagati, kaeŋ jewuyatiwaajoŋ mambombeto, qaa iikaaŋa moŋ mende jegi mobe.

19 Ii mende jegi mobeto, kitianoŋ eja ii qetama iyaŋgiaa momalaarigiaa qaa batuya tosaaŋa ano eja moŋ qata Jiisas iwaajoŋ aŋgowowo megi. ‘Jiisasnoŋ komuro,’ jegito, Poolnoŋ ‘Gbiliŋ laligoja,’ jeŋ kaparaŋ koma kotiiro.

20 Kaeŋ jeŋ kazi aŋgi niinoŋ ‘Qaa kaaŋa ii nomaeŋ gosiwenaga?’ jeŋ kana moŋgama uuwoi mobe. Ii moma nama kokaeŋ qisiŋ mube, ‘Selenoŋ kuukuu qaa jejuti, gii saanoŋ iikawaa kitia ii Jerusalem uma kanoŋ jenaga me qaago?’

21 Qisiŋ mubeto, Poolnoŋ Uutananaa jaanoŋ kemambaajoŋ kaparaŋ koma kokaeŋ qisiro, ‘Mono jena galeŋ koma noŋgi Siisakimbaanoŋ kembe qaana mindiŋgoro diŋgowaa.’ Kaeŋ qisiro eja waagiawo jeŋ kotoŋ oŋombe galeŋ koŋgi raja. Era wasiŋ mube Siisa-kimbaa jaasewaŋanoŋ kembaa.”

22 Festusnoŋ kaeŋ jero Agripanoŋ ijoro, “Niida moŋ eja iikanoŋ qaaya jero momambaa siiŋa mojeŋ.” Ijoro kokaeŋ meleeno, “Woraŋgo saanoŋ qaaya mobaga.”

23 Kaeŋ meleeno eŋ waagi kantriwaa jawiŋ, kawali galeŋ somata ano jotamemeya uuta yoŋonoŋ kaŋ Agripa ano Bernaisi yoroojoŋ jura soroŋ arogaranoŋ mouma korisoro rii qama koma horoŋ oroŋgi qaawaa jake miri uuta iikawaa uutanoŋ keugi. Festusnoŋ jeŋ kotoro Pool waŋgi iikanoŋ kouro.

24 Poolnoŋ kouro Festusnoŋ waama nama kokaeŋ jero, “Kiŋ Agripa ano eja somata
kuuya nonowo koi rajuti, oŋo mono eja koi iibu. Juuda ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ
iwaajoŋ ama noo uuna kuugi. Sisaria taoŋ kokanoŋ ano Jerusalem sitinoŋ oŋanoŋ
qaanoŋ kuuŋ noma qa gigilaaŋ kokaeŋ jeŋ laligogi, ‘Eja koi kanoŋ mono balonoŋ
laligowaatiwaa so qaago. Mono yamageŋ!’
25 “Kaeŋ qama laligogito, niinoŋ gosiwe iwoi moŋ koomuwaa buŋa koloowaatiwaa
so ii mende ano. Niinoŋ kania kaeŋ mokoloon iibeto, aŋo Room Uutananaa jaanoŋ
keno qaaya mindiŋgoro diŋgowaatiwaajoŋ kaparaŋ koma qisiro. Kawaajoŋ qaa
somoŋgoŋ wasiwe Room kembaa.
26 Room sitinoŋ kembaato, iwaanoŋ qaa ii nomaeŋ ooŋ Room eja Poŋnaajoŋ ambe
kenaga? Iwaajoŋ qaa laŋ jejuto, qaa kaniawo moŋ ii tororo mende moma asarijeŋ.
Kawaajoŋ jewe wama kaŋ kiŋ Agripa goo jaaganoŋ ano oŋo tosaaŋa kiŋ pombaa
gematanoŋ koi rajuti, oŋoo jaasewaŋgianoŋ aŋgi nanja. Oŋo saanoŋ borojaŋ meŋ
qaaya gosigi hoŋa kolooro mono ii moma saanoŋ terenoŋ oowenaga.
27 Eja moŋ kasanoŋ somoŋgoŋ qaa jakeyanoŋ oombombaa qaaya nomaeŋ jejuti,
ii asuganoŋ jewombaajoŋ amamaaŋ kileŋ eeŋ wasiwombo. Sili ii noo momonoŋ
gejajojombaŋ tani kaaŋa kolooja.” Kiaŋ.

26

Poolnoŋ qaayaa kitia kiŋ Agripawaa jaanoŋ jero.

1 Kaeŋ ragi kiŋ Agripanoŋ Pool ijoro, “Gii saanoŋ geeŋgaa qaa kitia jena momaŋ.”
Kaeŋ ijoro Poolnoŋ nama boro kotoŋ muŋ iyaŋaa qaaya naŋgoŋ kokaeŋ kanaiŋ jero,
2 “Oo kiŋ Agripa, Juuda jotamemeya yoŋonoŋ qaa selenanoŋ kuuŋ jeŋ nonjuti,
niinoŋ qaa kuuya iikawaa kitia ii kete saanoŋ goo jaaganoŋ asuganoŋ jemambaajoŋ
simbawoŋawo mojeŋ.
3 Giinoŋ Juuda nonoonoŋ nanamemeŋ ano aŋgowowo qaanana kuuya ii tororo
moma yagojaŋ. Kawaajoŋ niinoŋ oŋanoŋ simbawoŋawo mojeŋ. Kaeŋ kolooro qisiŋ
gonjeŋ: Qaa jemaŋati, ii saanoŋ moma mokosiŋgoŋ geja amba.
4 “Niinoŋ Juuda ejemba tuuŋ uutanoŋ kolooŋ kanakanaiyanoŋga kanaiŋ neenaa
kantri koi ano sitinana Jerusalem kanoŋ laligoŋ koube. Kawaajoŋ Juuda ejemba kuuya
yoŋonoŋ laaligona gbaworonanoŋga nomaeŋ kouma laligoweti, ii saanoŋ moma
kotoju.
5 *Yoŋonoŋ kaniana kambaŋ koriga moma kotoju. Siiŋgia ero ii saanoŋ kokaeŋ
naŋgoŋ jewuyaga: Ananaa jigo gawoŋ uutanoŋ Farisii paati nononoŋ asa yoŋoonoŋ
jigo momo ii tororo toontooŋ otaaŋ laligoŋkejoŋ. Niinoŋ wala yoŋoo tuuŋ paatinoŋ
keuma Kana qaa kaparaŋ koma otaaŋ laligowe.
6 Anutunoŋ ambosakoŋurunana yoŋoojoŋ soomoŋgo qaa anoti, niinoŋ iikawaa hoŋa
koloowaatiwaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ ama laligojeŋ. Kawaajoŋ ama kete qaa
jakeyanoŋ nooŋgi nanjeŋ.
7 “Ananaa Israel ejemba tuuŋ 12 nononoŋ korebore soomoŋgo qaa iikawaa hoŋa
koloowaatiwaajoŋ mambomakejoŋ. Ii mamboma jejeromoŋromoŋ ama asaga goman-
tiiŋa pororo Anutu waeya meŋ mepeseeŋkejoŋ. Oo Uutana, niinoŋ jejeromoŋromoŋ
kaaŋ amakejeŋiwaajoŋ Juuda jotamemeya yoŋonoŋ qaa bologa bologa selenanoŋ kuuŋ
jeŋ nomakeju.
8 Anutunoŋ ejemba koomuya meŋ gbiliŋ oŋono waabuyati, oŋo ii mono nomaem-
baajoŋ ama mende moma laariju?

* **26:5:** Apo 23.6; Fil 3.5

9 *“Neeno kaaŋagadeeŋ kokaeŋ romoŋgoŋ laligowe, ‘Nii Jiisas Nazaret ejawaa
qabuŋaya soŋgbambe qaombaatiwaajoŋ manja mamaga qemaŋatiwaa so koloojeŋ’
Kaeŋ romoŋgoŋ kazi ama laligowe.
10 Kazi ama Jerusalem kanoŋ oŋanoŋ manja qeŋ laligowe. Jigo gawoŋ galeŋ waŋa
yoŋonoŋ nemuŋ koma noŋgi jeŋ kotowe Anutuwaa ejemba soraaya ii mamaga uŋuama
kapuare mirinoŋ oŋoomakegi ano tosaaŋa komuwutiwaa qaa jegi niinoŋ kaaŋagadeeŋ
qaa ii kotiŋgoŋ wambelaaŋ (wout ama) laligoŋkebe.
11 Kambaŋa kambaŋa liligoŋ qamakooli miri so borojaŋ meŋ oŋombe uugia
meleeŋgiti, iyoŋonoŋ asugigi. Asugigi Jiisas qakooma mepaegoŋ mubutiwaajoŋ kuuŋ
qaa tokoroŋkota jeŋ horoŋ ureeŋ oŋombe. Kaeŋ ama oŋombe oolinoŋ geriawo
taluŋgoŋ uŋugi siimbobolo moma laligogi. Uunanoŋ gere jeŋ sorogoro sisiwerowero
ama oŋomambaajoŋ koriganoŋ waba kantriwaa sitia sitia kanoŋ kema laligowe.” Kiaŋ.

Poolnoŋ uuta meleenotiwaa sunduya jero.
Apo 9.1-19; 22.6-16

12 “Kaiyaka kaeŋ ama laligowe kambaŋ moŋnoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa yoŋonoŋ
niwo uumotooŋ ama nemuŋ koma noŋgi Damaskas sitinoŋ kemambaajoŋ kananoŋ
kembe.
13 Oo Uutana, niinoŋ kananoŋ kembe weeŋ biiwia kanoŋ Siwenoŋga asamararaŋ
moŋ uulaŋawo kamaaro. Kamaaŋ oobili kaaŋa asugiŋ weeŋ jaaya uuguŋ asariro iibe.
Asasaga iikanoŋ mono nii ano eja niwo keniŋi, nono turuŋ nonono.
14 Turuŋ nonono kuuya tama namonoŋ kamaaŋ koniŋ. Kamaaŋ koma eniŋ noojoŋ
qaa moŋ kolooro Hibruu qaanoŋ kokaeŋ nijoro mobe, ‘Sool, Sool, gii naambaajoŋ
sisiwerowero ama nomakejaŋ? Gii mono bulmakao ejia kaaŋa koloowabo. Toyanoŋ
baloŋ mozozoŋgowaatiwaajoŋ bulmakao ejia kinoŋnoŋ somoŋgoro sosooda hororo
sokonjato, laŋ horoŋ geriawo yakariŋ horoŋ ureero oolinoŋ qero siimbobolo mo-
makeja. Gii mono iikawaa so laŋ luguŋ geeŋgaa gemaga eeŋ toontooŋ kotowabo.’
15 “Ii moma qisiwe, ‘Oo Poŋ, gii moronoŋ?’ Qisiwe nijoro, ‘Nii Jiisas sisiwerowero
qaganoŋ ama nomakejaŋi, mono ii koloojeŋ.
16 Ii koloojento, gii saanoŋ waama namba. Nii ano iwoi iijaŋi ano kanageŋ
toroqeŋ asugiŋ goma qendeemaŋati, ii mono naŋgoŋ jeŋ daŋgunu kaaŋa nama noo
jotamemena kolooŋ welena qeŋ laligowa. Gii gawoŋ ii meŋ laligowa. Niinoŋ kawaajoŋ
ama asugiŋ gonjeŋ.
17 Niinoŋ mono geeŋgaa Israel kanageso tuuŋ yoŋoo borogianoŋga metogoŋ gomaŋa
ano waba kantri ejemba yoŋoonoŋ wasiŋ gombe kembagati, iyoŋonoŋ guwubotiwaa-
joŋ kaaŋagadeeŋ reeŋreeŋ koma gomaŋa.
18 Niinoŋ wasiŋ gombe kema ejemba jaagia metoona uugia meleema paŋgamanoŋga
asasaganoŋ koubuya. Jaagia tooro uugia meleema Satambaa ku-usunoŋga loloon Anu-
tuwaa sopa uutanoŋ kawuya. Kaeŋ kaŋ moma laariŋ noŋgi siŋgisoŋgogia soŋgbama
mesaomaŋa. Mesaowe Anutunoŋ alauruta tak kotoŋ oŋono soraaya koloojuti, mono
iyoŋoo batugianoŋ keuma duŋ raragia meŋ oyaŋboyaŋ kolooŋ laligowuya.’ Jiisasnoŋ
kaeŋ kotoŋ kondooŋ noma nijoro.”

Poolnoŋ uuwaa gawoŋaa sunduya jero.

19 “Oo kiŋ Agripa, Jiisasnoŋ kaeŋ nijoro niinoŋ Siwenoŋga jaameleeŋ uŋa iima kania
moma ii kolatiŋ laligomambaajoŋ moma osiwe. Kawaajoŋ niinoŋ jaameleeŋ uŋa
iikawaa qaaya ii teŋ koma gawoŋ meŋ laligowe.
20 *Ii teŋ koma liligoŋ Buŋa qaa kokaeŋ jeŋ seiŋ laligowe: Oŋo mono uugia meleema
Anutuwaanoŋ eleema kaŋ uumeleeŋgitiwaa hoŋa ii nanamemeŋgianoŋ qendeema
laligowu. Buŋa qaa ii wala Damaskas ano Jerusalem siti woi iikanoŋ laligojuti,

* **26:9:** Apo 8.3; 22.4-5 * **26:20:** Apo 9.20, 28-29

iyoŋoojoŋ jeŋ asariŋ laligowe. Iikawaa gematanoŋ Juuda kantri kuuya yoŋoojoŋ jewe ano waba kantri yoŋoojoŋ jeŋ uugia kuuŋ laligowe.
21 Kania kawaajoŋ ama Juuda ejemba tosianoŋ jiwowoŋ jigonoŋ uma iikanoŋ qelanjiŋ noma kaparaŋ koma koomuya nuwombaajoŋ aŋgi.
22 “Kaeŋ aŋgito, uuna meleembeti, iikanoŋa laligoŋ koube Anutunoŋ ilaaŋ noma laligoro kambaŋ kokaamba toroqeŋ saanoŋ laligojeŋ. Ilailaaŋ kawaajoŋ ano koi nama uuta ano kamaaŋqeqeta oŋoo jaanoŋ nama qaana koi jejeŋ. Mooses ano gejatootoo ejemba yoŋonoŋ iwoi koloowaatiwaajoŋ jegiti, niinoŋ mono yoŋoonoŋ qaa iikayadeeŋ tororo otaaŋ qaa kokaeŋ naŋgoŋ jejeŋ:
23 *Anutunoŋ areŋ ano Hamoqeqe Toya Kraist iinoŋ siimbobolo moma komuŋ eja mutuya koomunoŋga waabaa. Waama Anutu asasagaa kania ii Juuda tuuŋ ano waba kantri ii iŋisaama jeŋ asariŋ oŋoma laligomambaajoŋ nijoro.”
24 Poolnoŋ qaayaa kitia kaeŋ jero gawana Festusnoŋ tereŋgoŋ qaa batuyanoŋ kotoŋ jero, “Pool, gii kaamaa anjaŋ. Papia miria miria kanoŋ una momoganoŋ seiŋ waŋga meŋ soorota laligojaŋ.”
25 Kaeŋ jeroto, Poolnoŋ meleeno, “Oo poŋ sorona Festus, niinoŋ waŋna soosooya mende koloojeŋ. Qaa jejeŋi, ii momakooto qaa hoŋaga kolooja.
26 Kiŋ Agripanoŋ qaa kokawaa kania moma yagoja, kaeŋ mojeŋ. Iwoi kuuya ii aasaŋgoyanoŋ waŋgoŋ moŋnoŋ mende kolooro. Kawaajoŋ buju qaa kuuya ii mono kiŋ pombaa gejianoŋ kemero modaboroji, iikaeŋ moma kotiijeŋ. Kawaajoŋ niinoŋ qaana koi saanoŋ awasaŋkaka qaganoŋ nama jewe mojaŋ.
27 Oo kiŋ Agripa, Juuda eja gii gejatootoo yoŋoonoŋ Buju Terewaa qaaya moma laarijaŋ me qaago? Ii moma laarijaŋi, iikaeŋ mojeŋ.”
28 Poolnoŋ kaeŋ jero Agripanoŋ meleema jero, “Oo Pool, giinoŋ kambaŋ torodaamoŋ kokaamba uuna kuuna niinoŋ uuna meleema Kraistwaa alia koloowenagatiwaajoŋ mojaŋ me? Kaeŋ romoŋgojaŋ me?”
29 Kaeŋ jero Poolnoŋ meleeno, “Oo kiŋ, qaa koriga me toroga jewenagati, ii kileŋ. Giinondeeŋ qaagoto, keteda koi qaana geja ama mojuti, kuuya oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ Kraistwaa alauruta koloowutiwaajoŋ uusiiŋnanoŋ moma kokaeŋ qama koolijeŋ: Oo Anutu, uugia meleema oŋona niinoŋ koi laligojeŋi, mono iikawaa so koloowu. Gbado (tape) iikayadeeŋ oŋoo borogianoŋ ubaatiwaajoŋ mende mojeŋ.”
30 Kaeŋ meleeno kiŋnoŋ waaro gawana ano Bernaisi yoronoŋ kaaŋagadeeŋ waari ano yoŋowo ragiti, iyoŋonoŋ kuuya waagi.
31 Waama mesaoŋ keŋgi eja geria yoŋonoŋ iyaŋgiodeeŋ amiŋ moma kokaeŋ jegi, “Eja koi kanoŋ bologa moŋ mende ano naambaajoŋ eeŋ tooŋ gbadooŋ mugi? Iinoŋ koomuwaa buŋa koloowaatiwaa so mende kolooja, kaeŋ mojoŋ.”
32 Kaeŋ jeŋ amiŋ moma Agripanoŋ Festus ijoro, “Siisakimbaanoŋ kembe qaana mindiŋgoro diŋgowaatiwaajoŋ mende kaparaŋ koma qisiŋ jenagati eeŋ, mono saanoŋ isaniŋ kemenaga.” Kiaŋ.

27

Pool waŋgonoŋ ooŋgi kanaiŋ Room keno.

1 Eja geria yoŋonoŋ nonoojoŋ qaa kokaeŋ somoŋgogi: “Nono waŋgonoŋ uniŋ haamonoŋ naŋgoro Itali kantrinoŋ kemboŋa.” Qaa kaeŋ somoŋgogi Pool ano kapuare eja tosaaŋa ii kawali galeŋ moŋ qata Julius iwaa boronoŋ nonooŋgi. Julius iinoŋ manjaqeqe tuuŋ bakaya moŋ qata “Room Siisakimbaa manjaqeqe tuuŋ” qagiti, iikanoŋ manjaqeqe eja 100 yoŋoo galeŋgiaga laligoro.

* **26:23:** Ais 42.6; 49.6; 1 Kor 15.20

2 Gomaŋ moŋ qata Adramitium iikanoŋa waŋgo moŋ kaŋ Eisia prowinswaa kowe goraaya metetereeŋ waŋgo doya motomotooŋ kanoŋ kembaatiwaajoŋ ama jojoriroti, iikanoŋ uniŋ. Uniŋ opo sel horoŋ morororŋgogi haamonoŋ naŋgoro kowenoŋ keniŋ. Masedonia prowinswaa siti qata Tesalonaika iikanoŋa eja moŋ qata Aristarkus iinoŋ koipunana kolooro motooŋ keniŋ.

3 Kema eŋ waama kanoŋ Saidon gomanoŋ keuniŋ. Keuniŋ Juliusnoŋ Pool ala meŋ muŋ jeŋ tegoro waŋgo mesaoŋ alauruta yoŋoonoŋ kema iŋiiro naa iwoiwaajoŋ amamaaroti, ii ilaaŋ mugi.

4 Iikanoŋa mombo kowenoŋ keniŋ haamonoŋ kana kemboŋ jeniŋi, iikaaŋ baageŋga qeŋ gilirotiwaajoŋ bimooro toroqeŋ wato qata Saiprus kawaa aasaŋgoyanoŋ kemeŋ kooroŋgoŋ metetereeŋ keniŋ.

5 Keniŋ haamonoŋ naŋgoro kowe kotoŋ Silisia ano Pamfilia prowins woi ii uruuguŋ Lisia prowinswaa siti qata Maira kanoŋ keuniŋ.

6 Keuma kanoŋ kawali galenananoŋ waŋgo moŋ mokolooro. Waŋgo iikanoŋ Iijiptwaa siti qata Aleksandria kanoŋa kaŋ Itali kantrinoŋ kemambaajoŋ ama jojoriro. Ii mokoloon jeŋ kotoŋ nonono iikanoŋ uniŋ.

7 Uma kowenoŋ keniŋ haamonoŋ saanoŋ mende naŋgoro weeŋ mamaga ii osoŋosoŋ keniŋ. Kaeŋ keniŋ tegoro kanoŋ kupukapa koma kowe kanoŋ Nidas taoŋ kosianoŋ keuniŋ. Kosianoŋ keuniŋ haamo kotakota qeŋ kaaŋ baageŋ toroqeŋ kembombaa kania somoŋgoro. Somoŋgoro bimooro Kriit watowaa masuya qata Salmone ii uuguŋ kema wato gematanoŋ kemeŋ kooroŋgoŋ metetereeŋ keniŋ.

8 Kowe goraaya kosere metetereeŋ osiqosiwo kema laligoŋ Lasea taoŋ kosianoŋ gomaŋ qata “Waŋgo suuluya iimasiiŋsiiŋawo, Fair Hafens” qamakejuti, iikanoŋ keuniŋ.

9 Iikanoŋ keuma kambaŋ koriga mesoqesooŋ laligoniŋ. Kaeŋ laligoniŋ siŋgisoŋgo sooŋgbambaa kendoŋa qata Yom Kippur* iikawaa kambaŋanoŋ tegoro haamoqeqe kambaŋanoŋ mono kaŋ kuuro keuniŋ. Haamoqeqe kambaŋanoŋ ejemba kowenoŋ kema “Tiwilaawombo,” jeŋ waŋgogia somoŋgoŋ laligoŋkegi. Kawaajoŋ Poolnoŋ galeŋ meme qaa moŋ kokaeŋ iŋijoro,

10 “Ejauruna, anana kowe qaganoŋ toroqeŋ kembombo. Kupukapa qaganoŋ kema tiwitiwilaa mokoloowombo. Raidimbonoŋ qero waŋgonana jaŋgoro esuhinaya sooro nononano kaaŋagadeeŋ komuwombo. Gomaŋ tanianoŋ kaeŋ kolooro iijeŋ.”

11 Galeŋ meme qaa kaeŋ jeroto, kawali galenananoŋ Poolwaanoŋ qaa ii qotogoŋ waŋgo toya ano meleŋqeleeŋ loqa (steer) galeŋa yoronoŋ “Saanoŋ kemboŋa,” jeriti, kawali galenananoŋ qaagara ii moma laariro.

12 Gomaŋ qata “Waŋgo suuluya iimasiiŋsiiŋawo” iikawaa waŋgo doya ii haamoqeqe kambaŋ rarawaa so mende kolooro. Kawaajoŋ ama eja mamaganoŋ kembombaa qaa kotiŋgoŋ kokaeŋ jegi, “Koi rabombaajoŋ mojonana tiija. Saanoŋ opo sel horoŋ morororŋgogi kowenoŋ kemboŋa. Kema kaparaŋ koma laligoŋ kana kolooro Fiiniks waŋgo donoŋ keubonaga. Iikanoŋ keuma haamoqeqe kambaŋ koi saanoŋ rama laligoniŋ tegowaa.” Waŋgo do qata Fiiniks ii Kriit wato kawaa goraayanoŋ weeŋ kemekemetaageŋ eja. Kiaŋ.

Raidimbonoŋ kowe mero boliro.

13 Kembombaa qaa kaeŋ jegi haamonoŋ osoŋosoŋ kanaiŋ Saut waageŋga qero. Qero “Saanoŋ kema areŋnana otaaŋ Fiiniks iiboŋa,” jeŋ romoŋgoŋ nama waŋgowaa kasa mindaŋa mesuŋgi kouro. Kouro waŋgonoŋ lolooro haamonoŋ naŋgoro sosooda nunuano Kriit watowaa goraaya metetereeŋ kosere keniŋ.

---

* **27:9:** Yom Kippur korisoro kendoŋ ii Septembe tetegoyanoŋ me Oktobe kanakanaiyanoŋ amakeju.

14 Kaeŋ keninto, kambaŋ mende koriro haamo esuŋa kotakota qata yoware, Noot
Iistwaa raidimboŋ (momosia) kanoŋ mono wato iikawaa qaganoŋga qeŋ giliŋ nunuŋ
karo.
15 Nunuŋ karo waŋgonana galeŋ kombombaajoŋ meŋ bimbimgogi haamo qeŋ
karotiwaageŋ kemambaajoŋ amamaaro. Amamaaro mesaogi haamonondeeŋ waŋgo
kuuŋ meŋ wano aŋo eeŋ keno utugoŋ nonono laŋ keniŋ.
16 Utugoŋ nonono laligoŋ wato melaa moŋ qata Kauda kawaa gematanoŋ Saut
waageŋ keniŋ. Iikanoŋ kema gomba kasanoŋ somoŋgogi waŋgo gematanoŋ apu kotoŋ
karoti, ii aoŋ oroŋ kowenoŋga horoniŋ mamaga bimooro kileŋ kaparaŋ koma horoniŋ
kouro.
17 Gomba ii horoniŋ kouro waŋgo somatanoŋ aniŋ. Waŋgonoŋ utugoŋ
jaŋgowabotiwaajoŋ moniŋ kasa meŋ waŋgo kokosiiŋ somoŋgoŋ kotiigi. Kaeŋ kema
kema sakasiŋ bambaaŋa qata Sirtis† iikanoŋ kowe koria koriga mende eja. Nono
iikanoŋ kuuŋ osiwombotiwaajoŋ toroko moniŋ. Kaeŋ moniŋiwaajoŋ ama waŋgowaa
opo sel iwoiya ii metogoŋ kamaaŋ ama waŋgo galeŋkoŋkoŋ mesaogi. Ii mesaogi
haamonoŋ waŋgo kuuŋ naŋgoro eeŋ laŋ keniŋ.
18 Eeŋ laŋ keninto, raidimboŋ iikanoŋ mono geriawo toroqeŋ qeŋ utugoŋ nonono.
Kaeŋ utugoŋ nonono gomaŋ ano iikanoŋ kanaiŋ waŋgowaa esuhina tosaaŋa meŋ
kowenoŋ giligi kemero.
19 Weeŋ karooŋ kolooro kanoŋ waŋgowaa ilawoila akadamuyawo ii aŋgio meŋ giligi
kowenoŋ kemero.
20 Kaeŋ memenjaliŋ kema kema gomantiiŋa weeŋ mamaga iikanoŋ weeŋ me
seŋgelao moŋ mende iiniŋ. Raidimboŋ kanoŋ kaaŋagadeeŋ kotakota toroqeŋ qeŋ
ero. Qeŋgadeeŋ ero bimooro “Mono qaomboŋa!” jeŋ laaligo soomoŋgowaajoŋ moma
uunananoŋ kamaaro titiboronana tegoro raniŋ.
21 Raidimboŋ uutanoŋ kambaŋ koriga kaŋ laligoŋ nembanene moŋ mende neniŋ.
Kawaajoŋ ama Poolnoŋ batugianoŋ waama nama kokaeŋ iŋijoro, “Ejauruna, niinoŋ
Kriit wato mende mesaowombaa gejanono iŋijoweti, oŋo noonoŋ qaa ii otaagi
sokonaga. Kaeŋ aniŋ tiwitiwilaa koi kanoŋ mono qanananoŋ mende unaga.
22 Gejanonona mesaogito, keteda koi qambaŋmambaŋ qaa kokaeŋ oŋonjeŋ:
Oŋoonoŋga moŋnoŋ laaligoya mende tiwilaawaa. Ii qaagoto, waŋgogadeeŋ ti-
wilaawaa. Kawaajoŋ oŋo mono qaqabuŋabuŋagia moma rabu.
23 “Niinoŋ beŋ qata Anutu iwaa buŋa kolooŋ weleŋa qeŋ laligojeŋ. Gomantiiŋa gaoŋ
ewe iinoŋ Siwe gajobaya moŋ wasiro noo kosonanoŋ kaŋ nanja.
24 Nama kokaeŋ nijoja, ‘Pool, gii toroko mende moba! Gii saanoŋ Room Siisakimbaa
jaasewaŋanoŋ kena gosiŋ gombaa. Moba! Anutunoŋ keraqeeaŋgoya qendeema
goma ejemba kuuya giwo waŋgonoŋ motooŋ laligojuti, iyoŋoo laaligogia mono goo
boroganoŋ ano giwo nama moŋnoŋ mende komuwaa.’
25 Siwe gajobanoŋ qaa nijoji, mono iikawaa so koloowaa. Niinoŋ Anutu kaeŋ moma
laariŋ mujeŋ. Kawaajoŋ ejauruna, oŋo mono qaqabuŋabuŋagia moma rabu.
26 Kaeŋ koloowaato, haamonoŋ qeŋ utitiiŋ nonono wato mombaa goraayanoŋ
keuboŋatiwaa so kolooja.” Kiaŋ.

Gomantiiŋa 14 kolooro baloŋ dodowigi.

27 Waŋgonananoŋ Kowe Baloŋ Batugaranoŋ (Mediterranean Sea) iikawaa bakaya
qata Adria Kowe iikanoŋ eeŋ laŋ keno gomantiiŋa 14 kolooro. Ii kolooro gomantiiŋa
biiwia kanoŋ waŋgo gawoŋ meme eja yoŋonoŋ “Mono baloŋ moŋ dodowijoŋ,” jeŋ
uugianoŋ kaeŋ mogi.

† **27:17:** Sirtis ii Afrika kantri qata Libia iikaaŋ baageŋ eja. Sirtis kanoŋ kowe dutanoŋ sakasiŋ bambaaŋa bambaaŋa eja.

28 Kaeŋ moma nama keda kasa moŋ aeŋ kitiawo somoŋgoŋ giligi kemeŋ kowe dusiita
oosiriro. Oosiriro kowe koriaa jaŋgoya kolooroti, ii 40 miita (120 fiit) kawaa so. Boroŋa
moŋ toroqeŋ kema tani motooŋ ii kaaŋiadeeŋ aŋgi jaŋgoya iikanoŋ 30 miita (90 fiit)
kawaa so kolooro mokoloogi.
29 Ii mokoloon waŋgonananoŋ jamo toroŋ batuyanoŋ kuuwabotiwaajoŋ toroko mogi.
Kaeŋ moma waŋgowaa kasa mindaŋa 4 ii waŋgo gematanoŋga isama osoŋ meŋ
kamaaŋ aŋgi ano gomaŋ asariwaa-tiwaajoŋ mamboma qama kooliŋ ragi.
30 Kaeŋ ragito, waŋgowaa gawoŋ meme eja yoŋonoŋ mondomondo qaa kokaeŋ
jegi, “Nono waŋgo waŋaageŋ waŋgowaa kasa mindaŋa tosaaŋa giliniŋ kemebaa.”
Kaeŋ mondoŋ jeŋ waŋgo melaa, gomba moŋ waŋgonoŋga metogoŋ meŋ kamaaŋ
aŋgi kowenoŋ kamaaro waŋgo mesaoŋ aŋgobato meŋ aasaŋgoyanoŋ oloŋ koma
kembombaajoŋ aŋgi.
31 Kaeŋ aŋgito, Poolnoŋ kawali galeŋ ano manjaqeqe eja ii kokaeŋ irijoro, “Yoŋonoŋ
waŋgonoŋ mende meselatiŋ nambuti eeŋ, oŋoo laaligo soomoŋgowaa kania moŋ
mende koloowaa.”
32 Kaeŋ irijoro manjaqeqe eja yoŋonoŋ kema gombaa kasia kotogi aŋodeeŋ keno
gawoŋ meme eja yoŋonoŋ oloŋ koma kembombaajoŋ amamaagi.
33 Weŋgeraŋ suluro kanoŋ Poolnoŋ korebore nene newutiwaa qambaŋmambaŋ
qaa jeŋ kotoŋ oŋoma kokaeŋ jero, “Oŋo mono kambaŋ koriga uuwoi mamboma
nembanene moŋ mende kisiriiŋ laligogi kete weeŋ 14:ŋa kolooja.
34 Kawaajoŋ nii kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋonjeŋ: Anana laaligonana somoŋgowombaajoŋ
aoŋ orowoŋati, iikanoŋ esuŋnana kamaawabotiwaajoŋ mono kotiiŋ nama qeaŋgoniŋ
sokombaa. Kawaajoŋ oŋo mono nembanene newu. Oŋoonoŋga moŋnoŋ moŋ selia
mende tiwilaawaa. Waŋ jugia melaa moŋ ii mende totooŋ soowaa.”
35 Kaeŋ jeŋ Poolnoŋ bered meŋ korebore yoŋoo jaasewaŋgianoŋ Anutuwaa daŋgiseŋ
jeŋ motoŋ kanaiŋ nero.
36 Kaeŋ nero iima kuuya yoŋonoŋ awasaŋgia kamaaro kaaŋagadeeŋ nene meŋ negi.
37 Nono waŋgo uutanoŋ mindiriŋ jaŋgo 276 kawaa so laligoniŋ.
38 Yoŋonoŋ korebore nene neŋ neŋ timbiriŋgogi. Kaeŋ ama waŋgonoŋ
afaaŋgowaatiwaajoŋ wiit dumuŋ kota taruyawo meŋ giligi kowenoŋ kemero. Kiaŋ.

Waŋgonoŋ kowe toroŋnoŋ kuuŋ osiŋ jaŋgoro.

39 Gomaŋ ano baloŋ iima ii mende moma kotogi. Mende moma kotogito, kowe
waŋgoŋa (bay) sakasiŋawo moŋ mokoloon iigi. Ii iima “Mono waŋgo meleema batogoŋ
iikanoŋ keubonaga,” jeŋ qaa somoŋgogi.
40 Qaa kaeŋ somoŋgoŋ nama waŋgowaa kasa mindaŋaa kasia kotogi suno mesaogi
kowe dutanoŋ ero. Ii kotoŋ iikanondeeŋ leelee meleŋqeleeŋ (steer) loqa woi eroti,
iyoroo kasagara isaŋgi lolooro. Ii isama waŋgo bataa opo selya horoŋ mororoŋgogi
haamonoŋ naŋgoro waŋgo meleeŋgi sakasinoŋ baageŋ keniŋ.
41 Kaeŋ keninto, waŋgonoŋ kowe toroŋnoŋ kembabotiwaajoŋ somoŋgowombaajoŋ
amamaaŋ mesaoŋ giligi kema kuuro. Iikanoŋ kuuŋ waŋgo waŋanoŋ toroŋnoŋ qeŋ
osiŋ kema kamambaajoŋ amamaaŋ raro. Kaeŋ raro kowe sirinoŋ waŋgo gooŋanoŋ
kotakota giliŋ qeŋ qosomosono.
42 Kaeŋ kolooro jegi, “Kapuare eja yoŋoonoŋga moŋnoŋ apu qeŋ kotoŋ oloŋ koma
kembabo.” Kaeŋ jegi manjaqeqe eja yoŋonoŋ kapuare eja nono kuuya nunuwombaa-
joŋ mogi.
43 Kaeŋ mogito, kawali galenananoŋ Poolwaa laaligoya somoŋgomambaajoŋ moma
manjaqeqe ejaurutanoŋ kaeŋ ambubotiwaajoŋ aŋgoŋ koma oŋono. Aŋgoŋ koma
oŋoma kokaeŋ jeŋ kotoŋ nonono, “Daeŋ oŋonoŋ kowe aotiŋ kekembaa kania mojuti,
oŋo mono wala luguŋ kemeŋ kowe aotiŋ kema goraayanoŋ ubu.

44 Yoŋonoŋ wala keŋgi tosianoŋ gemagianoŋ palaŋ tapia qelanjiŋ mewu me waŋgowaa kitia kania kania mokoloonŋ iikawaa qaganoŋ eŋ kowe aotiŋ kembu.” Kaeŋ jeŋ kotoŋ nonono tani kaeŋ ama kuuyanoŋ laaligonana somoŋgoŋ kowe goraayanoŋ keudaboroniŋ. Kiaŋ.

28

Malta watonoŋ mamboma laligoniŋ.

1 Laaligonana somoŋgoŋ kowe goraayanoŋ kouma kanoŋ wato qata Malta qagi moniŋ.
2 Kouniŋ koŋnoŋ kanaiŋ kamaaro gomaŋ olomooroto, Malta ejemba yoŋonoŋ ala awaa toontooŋ kolooŋ nonoma gere aŋgi jero nunuaŋgi korebore gere kosianoŋ kema konama raniŋ.
3 Poolnoŋ gere akado meŋ kululuuŋ boraŋgoŋ gerenoŋ ano. Ii ano jero qato moŋnoŋ gere kukuŋanoŋ kosuro kouma borianoŋ somoŋgoŋ kiro.
4 Mokolenoŋ kaeŋ somoŋgoŋ borianoŋ mondoŋ kamaaŋ nano watowaa toya yoŋonoŋ iima iyaŋgiodeeŋ amiŋ moma kokaeŋ jegi, “Eja koi kowenoŋga laaligoya somoŋgoŋ kouroto, Soŋgorinoŋ kileŋ iroŋa meleema laaligoya kotoŋ muro komuwaa. Kawaajoŋ mono uŋuro koomu ejaga kolooja. Kaeŋ moma kotiijoŋ.”
5 Kaeŋ jegito, Poolnoŋ soromaaŋ utugoŋ nama giliro gere uutanoŋ kemero Poolwaa selianoŋ tiwitiwilaa moŋ mende kolooro.
6 Kaeŋ jeŋ iigigiiŋ “Selia somariiŋ osaawaa me uulaŋawo komuŋ balonoŋ tama kamaaŋ kombaa,” kaeŋ jeŋ akakariŋ iima mamboma naŋgi. Kambaŋ koriga mamboma naŋgito, Poolwaa selianoŋ iwoi bologa moŋ mende kolooro. Kaeŋ kolooro roromoŋgia meleeno jegi, “Oo, eja koi mono beŋ ejaga kolooja.”
7 Malta sakasinoŋ kouma laŋ uuŋ kosianoŋ nene gawoŋ baloŋ koria koria ano bao bulmakao tuuŋa tuuŋa egi iiniŋ. Ii watowaa eja poŋgia qata Publius iwaanoŋa ero. Baloŋ toya iikanoŋ koma horoŋ nonono mirianoŋ uniŋ uukaleŋ qaganoŋ kalaŋ koma nonono iwo ainjoloŋ raniŋ weeŋ karoombaa so keno.
8 Raniŋ Publiuswaa maŋanoŋ selegere ano kerauru sayawo ji (dysentery) kanoŋ kiro duŋnondeeŋ ero. Ero Poolnoŋ iwaanoŋ kema qama kooliŋ boria waŋanoŋ ama meŋ qeaŋgoro.
9 Kaeŋ kolooro iikanondeeŋ ji ejemba tosaaŋa kuuya wato iikanoŋ egiti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ kougi Poolnoŋ Anutu qama kooliro qeaŋgogi.
10 Yoŋonoŋ kaleŋ kania kania mamaga nonoma iikaaŋa kanoŋ goda qeŋ nonoma laligogi. Kanageŋ waŋgonoŋ ubombaajoŋ aniŋi, kambaŋ iikanoŋ kowe qaganoŋ kana laaligowaa iwoiyaajoŋ amamaaniŋi, ii meŋ nonoojoŋ waŋgonoŋ aŋgi. Kiaŋ.

Malta mesaoŋ kema Room sitinoŋ keuniŋ.

11 Koiŋ karooŋ tegoro waŋgo moŋ qata “Beŋ Sunesune” mokoloogi. Waŋgo iikawaa waŋanoŋ sunesune beŋwoi qagara Kastor ano Poluks yoroo uŋagara menjereŋgoŋ aŋgi nani. Waŋgo kanoŋ Iijipt kantriwaa siti qata Aleksandria iikanoŋa karo wato kanoŋ somoŋgoŋ haamoqeqe kambaŋa ii ragi. Ii ragi tegoro uniŋ opo sel horoŋ mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro mesaoŋ keniŋ.
12 Kema kema siti qata Sairakyus kanoŋ keuma balonoŋ kamaaŋ weeŋ karooŋ raniŋ.
13 Rama waŋgonoŋ uniŋ opo sel horoŋ mororoŋgogi kema Regium sitinoŋ keuniŋ. Keuma eŋ waama haamo Saut waageŋga kanaiŋ qero. Qero kema weeŋ boria woi kolooro kanoŋ Room leegeŋ Puteoli taombaa waŋgo donoŋ keuniŋ.
14 Keuma kanoŋ uumeleeŋ alaurunana tosaaŋa mokoloonŋ iŋiiniŋ. Iŋiiniŋ kokaeŋ qisiŋ nonoŋgi, “Oŋo saanoŋ nonowo sonda motooŋgo laligowuyaga me qaago?” Qisiŋ

nonoŋgi “Saanoŋ,” jeŋ yoŋowo laligoniŋ. Laligoniŋ tegoro oŋomesaoŋ Room sitinoŋ uniŋ.
15 Uumeleeŋ alaurunananoŋ Room siti laligogiti, iyoŋonoŋ kaniŋiwaa buju qaa mogi.
Ii moma mokoloon nonombombaajoŋ tosianoŋ waama (kana 43 mail kaŋ) gomaŋ qata
Apius Forum maaket iikanoŋ kagi. Tosianoŋ (33 mail kaŋ) gomaŋ qata Ala miri karooŋ,
iikanoŋ kaŋ mokoloon nonoŋgi aitoŋgoniŋ. Aitoŋgoŋ Poolnoŋ “Anutu daŋgiseŋ!” jeŋ
mepeseeŋ uuta qeaŋgoro. Kiaŋ.

Poolnoŋ Room rama Juuda ejemba uugia kuuro.

16 Room sitinoŋ kouma kanoŋ Poolnoŋ miri moŋnoŋ aŋodeeŋ rabaatiwaajoŋ jeŋ
tegoŋ mugi manjaqeqe eja moŋnoŋ galeŋ meŋ muŋ laligoro.
17 Kaeŋ jeŋ tegoŋ mugi miri iikanoŋ raro weeŋ karooŋ tegoro Juuda ejemba
geria koma horoŋ oŋono kaŋ ajoroogi. Ajoroogi Poolnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Alauruna,
niinoŋ ananaa Juuda ejemba tuuŋnana mende qetama kazi ama oŋombe me am-
bosakoŋurunana yoŋoonoŋga nanamemeŋ moma laligojoŋi, ii mende meŋ boliwe.
Kaeŋ qaagoto, kileŋ Jerusalem sitinoŋ qelanjiŋ noma somoŋgoŋ noma kapuare
mirinoŋ nooŋgi rabe Room gawman yoŋoo borogianoŋ nooŋgi.
18 Nooŋgi borojaŋ meŋ kanianaa qisiŋ gosigi qeaŋgoro. Niinoŋ iwoi bologa moŋ
mende ama koomuwaa buŋa koloowenagatiwaa so mende kolooro. Yoŋonoŋ kaeŋ
iima kotoŋ isama nombombaajoŋ mogi.
19 *“Kaeŋ mogito, Juuda jotamemeya yoŋonoŋ Judia kanoŋ qaa ii qewagoŋ tuarenjeŋ
aŋgi. Kaeŋ aŋgi sisau koloon bimooro niinoŋ kana moŋgama moŋ mende mokoloon
kokaeŋ kaparaŋ koma qisiwe, ‘Niinoŋ saanoŋ Room sitinoŋ kembe Siisakiŋnoŋ
qaana mindiŋgoro diŋgowaa.’ Kaeŋ qisiwe wasiŋ noŋgi koi kawe. Neenaa Juuda
tuuŋ yoŋonoŋ kazi ama noŋgito, kileŋ yoŋoo selegianoŋ qaa bologa moŋ kuuŋ jeŋ
oŋomambaajoŋ mende mojeŋ. Kaeŋ qaago.
20 Anutunoŋ eja moŋ koloowaatiwaa soomoŋgo qaa nonono Israel nononoŋ qaa
iikawaa hoŋa koloowaatiwaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ amakejoŋi, niinoŋ mono
eja soro iwaajoŋ ama gbadoon noŋgi gbado (tape) koi bosinjeŋ. Kaniana kaeŋ.
Kawaajoŋ ama kete iŋiima qaa qaa ama amiŋ mobombaajoŋ koma horoŋ oŋombe koi
kagi ajoroojoŋ.”
21 Kaeŋ iŋijoro moma jegi, “Judia balonoŋ goojoŋ qaa jeŋ laligogito, nonoojoŋ
tere moŋ mende aŋgi karo iiniŋ. Kaaŋagadeeŋ alaurunananoŋ iikanoŋa koi kagiti,
iyoŋoonoŋga moŋnoŋ goo qaa buju me sundu bologa moŋ mende jegi moniŋ.
22 Ii moŋ mende jegi moninto, uuganoŋ qaa eji, nono ii saanoŋ mobombaajoŋ mojoŋ.
Goonoŋ Nazaret paati tuuŋ iikawaa qaaya ii baloŋ so jegi ejembanoŋ qotogogi leelee
iikanoŋ niinoŋgiinoŋ qaa mamaga jeŋ kazi amakeju. Paati tuuŋ iikawaa bujuya ii
gejanananoŋ kaeŋ kemero mojoŋ.”
23 Kaeŋ jeŋ Poolnoŋ qaa mombo jewaatiwaa kambaŋ moŋ areŋgogi. Ii areŋgogi
Juuda ejemba jaasooŋgonoŋ kambaŋ iikanoŋ kaŋ Pool miri raroti, iikanoŋ ajoroogi.
Ajoroogi umugawodeeŋ kanaiŋ Anutu bentotoŋaa kania jeŋ asariŋ laligoro gomaŋ
tiiro. Jiisaswaa kania moma yagoŋ moma laariŋ uuwoi mesaowutiwaajoŋ kaparaŋ
koma uukuukuu meŋ oŋoma laligoro. Wala Mooseswaanoŋ Kana qaa ano gejatootoo
ejemba yoŋoonoŋ Buju Tere weeŋgoŋ qaa iikanoŋadeeŋ kanaiŋ Jiisaswaa kania
iŋisaama iikanoŋ qendeema naŋgoŋ jeŋ laligoro.
24 Buŋa qaa kaeŋ jeŋ laligoro tosianoŋ uuwoi mesaoŋ moma laarigito, tosianoŋ ii
mende moma laariŋ tompiŋ laligogi.
25 Aŋgia uumotooŋ mende ama aoŋ batugianoŋ roromoŋgo tuuŋ woi kolooŋ deem-
bombaajoŋ aŋgi. Deembombaajoŋ aŋgi Poolnoŋ qaa kokaaŋagadeeŋ iŋijoro, “Uŋa

* **28:19:** Apo 25.11

Toroyanoŋ qaa moŋ gejatootoo eja Aisaiawaa uutanoŋ saŋe qero ambosakoŋurugia iŋijoroti, ii mono oŋoo saregiaga tororo jero.
26 *Aisaianoŋ qaa ii kokaeŋ jerota eja,
‘Gii mono ejemba tuuŋ koi yoŋoonoŋ kema kokaeŋ iŋijona mobu:
Oŋo gejagia ama qaa oŋanoŋ momago kania moma bimbimgoŋ kileŋ mende moma asariwuya.
Jaagianoŋ uuŋ iwoi oŋanoŋ iimago kania iima bimbimgoŋ kileŋ mende iima kotowuya.
27 Ejemba tuuŋ koi yoŋoo uugianoŋ mono kotiiŋ gojoma eja.
Gejagianoŋ qaa moma bimbimgoŋ jaagia komujulaaŋ laligoju.
Kaeŋ mende koloowuyagati eeŋ, mono jaagianoŋ iwoi saanoŋ iima kotoŋ gejagianoŋ qaa moma uugianoŋ kania moma asariŋ uugia meleeŋgi niinoŋ ii saanoŋ meŋ qeaŋgoŋ oŋombenaga.’ ”
28 Poolnoŋ qaa ii jendaboroŋ kokaeŋ iŋijoro, “Kawaajoŋ oŋo mono qaa kota koi saanoŋ moma yagowu: Anutunoŋ hamoqeqewaa Buŋa qaaya ii mono waba kantri yoŋoonoŋ ano kembaa. Yoŋoonoŋ keno yoŋonoŋ ii saanoŋ geja ama mobuya.”
29 (Poolnoŋ kaeŋ jendabororo Juuda yoŋonoŋ aŋgiodeeŋ geriawo jenoŋkooli ama niinoŋgiinoŋ amigi uma kamaaŋ ano mesaoŋ keŋgi.)
30 Poolnoŋ iyaŋaajoŋ miri moŋ tatawaga sewaŋa meŋ iikawaa uutanoŋ gbani woi kuuyagadeeŋ eŋ laligoro. Iikanoŋ laligoŋ ejemba daeŋ yoŋonoŋ iibombaajoŋ kagiti, iinoŋ ii kuuya saanoŋ koma horoŋ oŋoma laligoro.
31 Awasaŋkaka qaganoŋ nama Anutu bentotoŋaa kania jeŋ asariŋ uukuukuu meŋ oŋoma laligoro. Poŋ Jiisas Kraist moma mubutiwaajoŋ Anutu hamoqeqewaa kania kuma oŋoma laligoro. Kaeŋ laligoro moŋnoŋ mende qotogoŋ muro laligoŋ kouma laligoro. Kiaŋ.

* **28:26:** Ais 6.9-10

Room Tere
Poolnoŋ Room yoŋoo Tere ano.
Jeŋ-asa-asari

Room sitinoŋ gadokopa laligogi uumeleeŋ tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ batugianoŋ siiŋserereŋ qeŋ deema laligogi. Juuda tosianoŋ uugia meleema Juuda nanamemenoŋ ano Kana qaanoŋ qokotaaŋ Anutuwaa aiweseya selegianoŋ kotoŋ oro mende neŋ laligogi. Waba kantriwaa uumeleeŋ tuuŋ yoŋonoŋ Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ qokotaaŋ Anutuwaa Kana qaa baatanoŋ mende kema sewaŋqaari qaganoŋ siŋgisoŋgo afaaŋgoŋ ambombaajoŋ mogi. (6.15) Anutunoŋ Juuda kanageso hoŋa gema uŋuŋ kitigianoŋ waba ejemba oŋoono buŋaya koloogiti, iikawaajoŋ jomoma mepaegoŋ oŋoŋgi. (11.18-20) Kaeŋ ama Juuda uumeleeŋ yoŋonoŋ siligia walaga kaaŋagadeeŋ otaagitiwaajoŋ ama jejewili ama oŋoma laligogi. Juuda tuuŋ yoŋonoŋ waba kantriwaa uumeleeŋ alaurugia sureeŋ oŋoma Juuda siligia mende otaagitiwaajoŋ ama qaagia totoroŋkota jeŋ tegoŋ sewaŋqaari laligogi. (2.17-20; 14.3)

Mindiriŋ oŋomambaajoŋ Poolnoŋ tuuŋ woi yoŋoojoŋ gejanono qaa aŋa aŋa ooŋ oŋomakeja. Juuda yoŋoo kanagia iŋisaano (2.21-27) waba kantri yoŋonoŋ aisoogi. Qaa waŋa kokaeŋ iŋijoro, “Jiisas moma laariniŋ Anutunoŋ momalaarinana iima qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwoŋa. Kana morota moŋ mende eja.” (1.17) Waba kantri ejemba sewaŋpiriŋgia qetegowaatiwaajoŋ kanagia iŋisaama kokaeŋ iŋijoro: “Anutunoŋ oŋoaŋgiaa awaagiaajoŋ ama qaagoto, iyaŋaa kiaŋkomuyaajoŋ ama oŋo meweeŋgoŋ oŋono. (11.30-32) Kawaajoŋ mono kaparaŋ koma Kana qaa teŋ koma laligowu. (7.12-24) Korebore siŋgisoŋgowaa kasa gbadonoŋ laligoŋ tiwilaawombaajoŋ anjonto, (3.23; 5.12) Anutunoŋ iyaŋaa iriŋsoŋsooŋanoŋ kamaawaatiwaajoŋ ama Kraist wasiro. (5.8-9) Uŋa Toroyanoŋ metogoŋ siŋgisoŋgo kiaŋkoomuwaa ku-usunoŋga isama nonombaa. Kawaajoŋ siŋgisoŋgo nanamemeŋ mesaoŋ (6.11-14) mindiriŋ jopagoŋ aoŋ gadokopa yoŋoo batugianoŋ gadokopa kaaŋa mende laligowu.” Gejanono kaaŋa oŋono osoŋ osoŋ teŋ koma mindiriŋ laligogi. Poolnoŋ kambaŋ mutuya Room keno naŋgoŋ mugi toroqeŋ Spein kantrinoŋ kemambaajoŋ moma kaeŋ ooro.

Buk kokawaa bakaya waŋa 7 ii kokaeŋ:

Jeŋ-asa-asari qaa ano qaa waŋa 1.1-17
Kuuyanoŋ siŋgisoŋgowaa hamoqeqewaajoŋ amamaajoŋ 1.18–3.20
Anutunoŋ hamo qeŋ nonomakejiwaa kania 3.21–4.25
Kraistwo laaligo dologaa kania 5.1–8.39
Israel yoŋonoŋ Anutuwaa roromoŋgo areŋnoŋ laligoju 9.1–11.36
Uumeleeŋ nonoo sili nanamemembaa qaa 12.1–15.13
Qaa tetegoya ano aŋaa yeizozo qaaya 15.14–16.27

1 Pool nii Jiisas Kraistwaa gawoŋ meme ejaga ano Room uumeleeŋ ejemba oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ kaŋ tere koi oojeŋ. Anutunoŋ noono wasiwasi eja aposol koloojeŋ. Anutunoŋ Oligaa Buŋaya jeŋ seimambaajoŋ meweeŋgoŋ nonota laligojeŋ.

2 Anutunoŋ oyamboyaŋ laligowombaa Oligaa Buŋaya ninisaambaatiwaa qaaya ii waladeeŋ somoŋgoŋ jero gejatootoo ejembanoŋ moma Buŋa Tere toroya iikanoŋ oogita eja.

3 Oligaa Buŋawaa kania ii iyaŋaa meria Jiisas Kraist. Iinoŋ baloŋ eja kaaŋa kiŋ Deiwidwaa gbiliuruta yoŋoonoŋga kolooro.

4 Siwe eja kaaŋa Uŋayanoŋ solaŋa toroya kolooro. Anutunoŋ ii meŋ gbiliro koomunoŋga waaro ku-usuŋanoŋ asuganoŋ asugiro. Anutunoŋ iikaaŋa kanoŋ iyaŋaa Meria koloojiwaa qaaya ii jeŋ kotiiŋ kuuŋ muro. Poŋnanaa kania kiaŋ.

5 Kraistnoŋ gawombaa hoŋa kokaeŋ koloowaatiwaajoŋ moro: Nononoŋ waba kantria kantria liligoŋ Jiisaswaa qata batugianoŋ jeŋ seiniŋ moma uugia meleema moma laariŋ muŋ qaaya teŋ koma laligowu. Kawaajoŋ aposol gawoŋa ano kaleŋmoriaŋa ii nonono meŋ laligojoŋ.
6 Anutunoŋ ejemba Jiisas Kraistwaa buŋa kolooŋ laligowutiwaajoŋ oŋoonoti, Room oŋo kaaŋagadeeŋ iyoŋoo batugianoŋ laligoju.
7 Uugia meleema Room sitinoŋ laligojuti, niinoŋ kuuya oŋoojoŋ tere koi oojeŋ. Anutunoŋ oŋo iyaŋaa ejemba soraaya laligowutiwaajoŋ oŋooma jopagoŋ oŋomakeja. Anutu Maŋnana ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ mono kaleŋmoriaŋ oŋoni luaenoŋ laligowu. Kaeŋ qama kooliŋkejeŋ.

Poolnoŋ Anutu mepeseeŋ kokaeŋ qama kooliro:

8 Gomaŋa gomaŋa kuuya yoŋonoŋ Room oŋoo momalaarigiaa sunduya jegi momakejeŋ. Kawaajoŋ qaana kanaiŋ Jiisas Kraistnoŋ nemuŋ koma nono kuuya oŋoojoŋ ama Anutuna daŋgiseŋ jeŋkejeŋ.
9 Niinoŋ uusiiŋna kuuya Anutuwaa gawonoŋ ama weleŋa qeŋ Meriaa Oligaa Buŋa jeŋ asariŋkejeŋ. Iikanoŋ suulaŋ oŋo romoŋgoŋ oŋomakejeŋi, ii Anutunoŋ naŋgoŋ jeŋkeja.
10 Kambaŋ so kokaeŋ jeŋ qama kooliŋkejeŋ, “Oo Anutu, niinoŋ Room yoŋoonoŋ kemambaajoŋ moma kambaŋ koriga mambonjeŋ. Kawaajoŋ mono siiŋgaa so jena kana kolooro kambaŋ kokaamba saanoŋ kemaŋa.”
11 Iŋiima momalaarigianoŋ kotiiwaatiwaajoŋ moma saanoŋ gawoŋ memewaa momo kaleŋ moŋ oŋomaŋa. Kawaajoŋ kambaŋ mutuya oŋoonoŋ kaŋ iŋiimambaajoŋ awelegoŋ laligojeŋ.
12 Kokaeŋ ambombaajoŋ awelegoŋkejeŋ: Niinoŋ iŋiibe metulaŋgoŋ nii ano oŋo nomaeŋ moma laariŋkejoŋi, ii amiŋ moma uunoŋ naŋgoŋ keraqeeaŋgo qeŋ aowoŋa.
13 *Oo uumeleeŋ alauruna, oŋo mono kokaeŋ romoŋgoŋ laligowu: Niinoŋ waba kantri tosia yoŋoo batugianoŋ liligoŋ uugia kuuŋ oŋombe meleeŋgiti, iikawaa so oŋoo batugianoŋ kaaŋagadeeŋ hoŋa kolooro iimambaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ kambaŋ mamaga oŋoonoŋ kusu kamambaajoŋ areŋ ama laligoweto, iwoi tosianoŋ mono kambaŋa kambaŋa somoŋgoŋ nono amamaawe.
14 Anutuwaa jaanoŋ tosa kokaeŋ eŋ nonja: Ejemba tuuŋ kania kania ilaaŋ oŋomambaa qaayanoŋ mono noo qananoŋ eja. Ejemba momogiawo ano lalabubuya yoŋoo weleŋqeqegia mujoŋ koloojeŋ. Mindimindiri qaa Griik mojuti ano qanda* laligoŋ iyaŋgiaa qaagianoŋ irikawaraka jeŋkejuti, ii kuuya ilaaŋ oŋomambaajoŋ mojeŋ.
15 Kaeŋ moma Oligaa Buŋa ii Room siti oŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ jeŋ asarimambaajoŋ afaaŋgoŋ geregere amakejeŋ. Kiaŋ.

Oligaa Buŋawaa ku-usuŋa kokaeŋ:

16 *Anutuwaa ku-usuŋanoŋ anana kuuya meŋ letoma nonono kambaŋ kokaamba Siwewaa buŋa koloojoŋ. Juuda nononoŋ wala uunana meleema ii moma laariniŋ ano nonoo gemanananoŋ kantri tosaaŋa yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ ii moma laariŋ uugia meleeŋgi. Kawaajoŋ Anutunoŋ ku-usuŋa Oligaa Buŋanoŋ ano ejiwaajoŋ ii gamugamu mende amakejeŋ.
17 *Oligaa Buŋanoŋ mono solaŋa koloowombaa kania ninisaamakeja. Buŋa qaa moŋ kokaeŋ oogita eja, “Solaŋa kolooji, iinoŋ mono momalaariŋanoŋ nemuŋ kono kotiiŋ laligoŋ ubaa. Qaa iikawaa kania ii kokaeŋ: Nono Anutu kanaiŋ moma laariniŋ

* **1:13:** Apo 19.21 * **1:14:** Qanda, Kooŋ qaanoŋ bus kanaka, ejemba duuyanoŋ iyaŋgiodeeŋ tompiŋ laligoŋ momo mirigia qaa lalabubu laligogi. * **1:16:** Maak 8.38 * **1:17:** Hab 2.4

momalaarinana iima qaanana jeŋ tegoro solaŋaniniŋ ano namonoŋ laligowoŋatiwaa so toroqeŋ moma laariŋ muŋ jaayanoŋ solaŋaniŋkeboŋa.” Kiaŋ.

Ananaa siŋgisoŋgonanaajoŋ Anutuwaa iriŋa soomakeja.

18 Saanoŋ solaŋaniwonagato, ejemba qaa hoŋa nanamemeŋgianoŋ kojaŋgiŋ sisau meŋkejuti, Anutunoŋ ii Siwenoŋ eukanoŋa uuŋ iiro mende sokono iriŋa soomakeja. Ejemba iikaaŋa kuuya iŋiima aŋgonjoragia qetama siligia bologaajoŋ ama kazia iŋisaamakeja.

19 Ii kokaembaajoŋ: Anutuwaa kania moma kotowombaa so kolooji, ii mono aŋo iŋisaama oŋono batunananoŋ asuganondeeŋ erota momakeju.

20 Anutuwaa laaligoya mende iimakejonto, ku-usuŋa ii Siwe namo mokoloon oroma iikanoŋa kanaiŋ qendeema laligoŋ kouro kambaŋ tetegoya qaa asugiŋ eŋkeja. Kawaajoŋ Anutuwaa borotereya tororo iiniŋ beŋ akadamuyawo koloojiwaa kanianoŋ mono saanoŋ moma kotowoŋatiwaa so kolooja. Kawaajoŋ ejembanoŋ iwoi moŋnoŋ mondoŋ iyaŋgiaa qaagiaa kitia naŋgoŋ jewombaajoŋ amamaaŋkeju.

21 *Anutuwaa kania moma kotoŋ laligogito, kileŋ “Iinoŋ beŋnanaga,” kaeŋ mende jeŋ ii mende mepeseegi qabuŋaya batugianoŋ mende kolooro. Kaeŋ mende kolooroto, qaa omaya lansaŋ romoŋgogi momogianoŋ looriro moto koloogi. Uu momakootogia qaa iikanoŋ mono umuŋ koma paŋgamaŋ mero tiŋtuaŋ laligoju. Kawaajoŋ “Anutuwaa kania mende mojoŋ,” jeŋ mondomondo laŋ aŋgi mende sokonja.

22 “Momakooto ejemba laligojoŋ,” jeŋ selegia meŋ uma laligogito, iikaaŋa kanoŋ ejemba uugia qaa kolooju.

23 *Anutu qabuŋaya asamararaŋawo kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ ubaati, ii mende mepeseeŋ waeya mende meŋ laligogito, ii mesaoŋ tando lopioŋ ano borosowo uŋa tosaaŋa kuugi. Tando lopioŋ sogogi kaitanigianoŋ eja koomuyaa so kolooju. Uŋa tosaaŋa megi kooŋ, oro ano namonoŋ bagianoŋ koma kondondoŋgoŋkejuti, iyoŋoo so kolooju. Yoŋonoŋ ii usugoŋ beŋ kaaŋa mepeseeŋ oŋoma laligogi.

24 Kaeŋ ama laligogitiwaajoŋ Anutunoŋ ii gema uŋuro iyaŋgiaa uugiaa siiŋ kombombaŋa tondu otaaŋ serowiliŋ ama iyaŋgiaa selegia gamu qeŋ meŋ kamaaŋ aoŋ laligoju.

25 Anutuwaa qaa hoŋa mesaoŋ kitianoŋ qaa qoloŋmoloŋgoyanoŋ qokotaagi. Mokomokoloo Toya oŋanoŋ mende goda qeŋ weleŋa mende qeŋ laligogito, iwoi mokolooroti me iyaŋgiaa borogianoŋ megiti, iikawaa siiŋa kolooro moma borotere yoŋoo waegia meŋ mepeseeŋ oŋoma laligogi. Iikaaŋa laligogito, nononoŋ mokomokoloo Tonana ii kambaŋ tetegoya qaa mepeseeŋkeboŋa. Qaa ii oŋanoŋ.

26 Kaeŋ ama laligogitiwaajoŋ Anutunoŋ ii gema uŋuro iyaŋgiaa siiŋgia kombombaŋa gamuyawo ii tondu otaaŋ kokaeŋ aŋgi: Yoŋoo embaurugianoŋ loemba kana dindiŋa mesaoŋ iyaŋgiodeeŋ meleema agimiŋ aoŋ laligogi.

27 Eja yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ embawo agimiŋ aoŋ laaligo mesaoŋ dogogi. Serowiliŋ ambutiwaa siiŋgia kombombaŋa ii eja batugianoŋ horoŋ aoŋ mogi geriawo kolooro aŋgiodeeŋ meleema agimiŋ aoŋ aŋgonjoragiawo kolooŋ laligogi. Dogoŋ jeubaba laligogitiwaa iroŋa ii Anutunoŋ sogianoŋ meleema oŋono qagianoŋ uro boligi.

28 Anutuwaa kania moma kotowombaajoŋ mogi kamaaŋqeqeta kolooro mesaogi Anutunoŋ mono kaaŋiadeeŋ ii gema uŋuro iyaŋgiaa roromoŋgogia doogoyanoŋ galeŋ koma oŋono nanamemeŋ gamuyawo ama meŋ laligogi.

29 Nanamemeŋ doogoya ano sili bologa kania kania iikanoŋ uugia saa qero kokaeŋ amakeju: Iwoi otoko ama neŋ mewombaajoŋ koposoŋgoŋ aŋgomokoloŋ amakeju. Tosaaŋa yoŋoonoŋ iwoiwaajoŋ goroŋkiki amakeju. Ejemba uŋugi komuŋkeju. Aŋgowowo ama tosaaŋa tiligoŋ oŋomakeju. Ejemba tosaaŋa konjiliŋ

* **1:21:** Ef 4.17-18 * **1:23:** Dut 4.16-18

qaganoŋ bologa ama oŋombombaajoŋ momakeju. Ejemba gejagianoŋ qaa saŋe aŋgi kemero dimboŋawo juma kemakeja.
30 Gemaqeqe qaa jeŋkeju. Anutuwaa yoŋ jeŋkeju. Sili bologa geriawo teŋ koma otaaŋkeju. Jaba-arambaraŋ ama selegia meŋ umakeju. Selenoŋ kuukuu ano sili bologa morota morota mokolooŋkeju. Nemuŋmaŋ qaagia mende teŋ komakeju.
31 Momogia mende tooro uugia qaa laligoŋ qaa laŋ somoŋgoŋ mende otaaŋkeju. Ala-ala mende ama tosaaŋa yoŋoojoŋ wosomomo mende moma kere meŋ oŋomakeju.
32 Anutunoŋ kana dindiŋa kokaeŋ jeŋ kotorota eja: Ejemba bologa kaaŋa amakejuti, iyoŋonoŋ mono koomu kotakotaa buŋa koloowutiwaa so kolooju. Yoŋonoŋ jeŋkooto ii moma asarijuto, kileŋ iyaŋgio bologa ii amakeju ano iikayadeeŋ qaagoto, tosianoŋ kaaŋa aŋgi ii “Saanoŋ!” jeŋ wambelaaŋ naŋgoŋ oŋomakeju. Kiaŋ.

2

Anutunoŋ qaanana gosiŋ dindiŋagadeeŋ jeŋ tegoŋkeja.

1 *Oo alana, gii tosia yoŋoo qaagia jeŋ tegoŋkejaŋ me qaago? Gii tosaaŋa yoŋoo qaagia jeŋ tegoŋ geeŋgo nanamemeŋ iikayadeeŋ amakejaŋ. Kawaajoŋ alagaa qaaya moŋ jeŋ tegojaŋi eeŋ, mono geeŋgaa qaa kaaŋagadeeŋ jeŋ tegona iikawaa iroŋanoŋ mono geeŋgaa qaganoŋ ubaa. Kawaajoŋ uuta me kamaaŋqeqeta koloojaŋi, ii kileŋ mono iwoi moŋnoŋ mondoŋ geeŋgaa qaawaa kitia naŋgoŋ jemambaajoŋ amamaaŋkejaŋ.
2 Ejemba nanamemeŋ bologa kaaŋa amakejuti, Anutunoŋ iyoŋoo qaagia qaa hoŋaa so gosiŋ jeŋ tegoŋkeja, ii mojoŋ.
3 Kawaajoŋ nomaeŋ romoŋgojaŋ? Gii namo ejaga ano kileŋ iwoi kaaŋa amakejuti, iyoŋoo qaagia jeŋ tegoŋ geeŋgo nanamemeŋ iikayadeeŋ ana sokonja me qaago? Anutunoŋ qaaga gosiŋ jeŋ tegoŋ iroŋa meleema gono hoŋa goo qaganoŋ ubaa. Anutuwaa jaanoŋ mende kokomomola meŋ asaŋgowaga.
4 Anutunoŋ ŋala meŋ nonoma kileŋananaa iroŋa uulaŋawo mende meleembaato, mamboma moma mokosiŋgoŋkeji, qaa iikawaajoŋ jejewili anjaŋ me? Anutunoŋ uuawagaya qendeema uuga meleembagatiwaajoŋ horoŋ gomakeji, iikawaajoŋ tompiŋ laligowabo.
5 Gii gejajuju ama uuga mende meleembagati eeŋ, iikaaŋa kanoŋ Anutuwaa jaanoŋ kokomomola mende mewagato, iriŋsoŋsooŋanoŋ mono goo qaganoŋ seiŋ ubaa. Kazi kambaŋanoŋ kaŋ kuuro qaanana dindiŋagadeeŋ jeŋ tegowaa. Iroŋa meleema nonombaati, kambaŋ iikanoŋ iriŋsoŋsooŋa mono asuganoŋ ninisaano iima mobоŋa.
6 *Anutunoŋ mono “Nanamemenanaa so motomotooŋ ananaajoŋ kitia meleema nonombaati,” ii kokaeŋ:
7 Anutunoŋ qabuŋaya nonombaatiwaajoŋ mamboma akadamunanawo koloowombaajoŋ kaparaŋ koma pondaŋ nama gawoŋ awaa awaa meŋ laligojoŋi, ananaajoŋ laaligo kombombaŋa nonombaa. Ii nonono kambaŋ tetegoya qaa oyaŋboyaŋ laligoŋ uboŋa.
8 Iikaaŋa laligoŋ uboŋato, ejemba iyaŋgiaajoŋadeeŋ romoŋgoŋ kirinjaba meŋ Buŋa qaa hoŋa gema qeŋ qaa bologa otaaŋkejuti, Anutuwaa iriŋanoŋ mono iikawaajoŋ soono uugereya ano qagianoŋ ubaa.
9 Uugereya ii wala Juuda nonoo qanananoŋ uro nonoo gemanananoŋ kantri tosaaŋa kaiyaka bologa amakejuti, kuuya iyoŋoo qagianoŋ kaaŋagadeeŋ uro siimbobolo kakasililiŋ moma laligowuya.
10 Kaeŋ laligowuyato, Juuda ano nonoo gemanananoŋ kantri tosianoŋ kaaŋagadeeŋ uugia meleema kaiyaka awaa amakejuti, Anutuwaa akadamuyanoŋ mono kuuya ananaa qanananoŋ uro qabuŋa nonono luaenoŋ laligowoŋa.

* **2:1:** Mat 7.1; Luuk 6.37 * **2:6:** Ond 62.12; Gba 24.12

11 *Anutunoŋ ejemba tosaaŋa mende ninisoroon tosaaŋa mende sureeŋ oŋomakejato, so motooŋgonoŋ gosiŋ nonomakeja.
12 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Kantri tosaaŋa yoŋonoŋ Anutuwaanoŋ Kana qaa mende weeŋgoŋ moma siŋgisoŋgo laŋ amakejuti, iyoŋonoŋ mono korebore tompiŋ laligoŋ tiwilaawuya. Juuda nononoŋ Anutuwaanoŋ Kana qaa weeŋgoŋ moma kileŋ siŋgisoŋgo amakejoŋi, Anutunoŋ mono qaa iikawaa so kuuya gosiŋ nonoma qaanana jeŋ tegowaa.
13 Ejemba Anutuwaanoŋ Kana qaa eeŋ momakejuti, iyoŋonoŋ Anutuwaa jaanoŋ solaŋa mende kolooju. Qaagoto, Kana qaa teŋ koma otaaŋkejuti, Anutunoŋ mono iyoŋoo qaagia jeŋ tegoro solaŋaniwuya.
14 Kantri tosianoŋ Anutuwaanoŋ Kana qaa mende meŋ laligojuto, tosianoŋ kileŋ tondu iyaŋgiaa aiŋgiaa so romoŋgoŋ amakeju. Anutuwaa kana qaaya mende mojuto, kileŋ momogianoŋ jeŋ kotoŋ oŋono Anutuwaa kana qaawaa so ama iikawaa baatanoŋ laligoju.
15 Kaaŋa laligojutiwaa kania ii asuganoŋ asugiŋ kokaeŋ eja: Anutunoŋ ejemba mokolooŋ nonoma iikanoŋ Kana qaayaa jeŋkootoya ii kuuya ananaa uunananoŋ anota eja. Kawaajoŋ Anutunoŋ qaaya jeŋ saŋe amakeji, ii waba kantri yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ momakeju. Ii uugiaa gejianoŋ mogi qaagia iŋijoro Anutuwo ororoŋ momakeju. Anutunoŋ uumomo oŋonoti, iikanoŋ kambaŋ tosaaŋanoŋ qaa jakeyanoŋ ama kuuŋ oŋono moma boliŋkeju ano kambaŋ tosaaŋanoŋ qaagia naŋgoŋ jero moma qeaŋgoŋkeju.
16 Oligaa Buŋa jeŋ asariŋkejeŋi, iikawaa so kambaŋ somatanoŋ kokaeŋ koloowaa: Kraist Jiisasnoŋ Anutu ilaaŋ muro ejemba ananaanoŋ qaa aasaŋgoya aasaŋgoya gosiŋ jeŋ tegoŋ nonombaa. Kiaŋ.

Kana qaa iikanoŋ kanianana nomaeŋ ninisaanja?

17 Gii geeŋgaa qaga Juuda ejaga qama Kana qaanoŋ hamo qeŋ gombaatiwaajoŋ moma laariŋ “Anutuwaa buŋa koloojeŋ,” jeŋ selega mepeseena sokonja me qaago?
18 Gii Anutuwaa jetaa so laaligowaa qaaya moma sorogoŋ laligojaŋ. Anutuwaa Kana qaa kuma goŋgitiwaajoŋ ama kana awaa soro otaamambaajoŋ jeŋ qaa kuuya gosiŋ hoŋa ano qoloŋmoloŋgoya mendeemakejaŋ.
19 Gii “Saanoŋ jaagoo ejemba ala ilailaagia kolooŋ uŋuamaŋa,” jeŋ awelegoŋ aoŋkejaŋ. Paŋgamanoŋ laligojuti, ii meŋ asariŋ oŋombagatiwaa so awasaŋkaka koloojaŋ.
20 Kaeŋ kolooŋ kokaeŋ jeŋkejaŋ, “Kana qaa kuma noŋgita momakooto mokolooŋ qaa hoŋaa kania modaborojeŋ.” Kaeŋ jeŋ afaaŋgoŋ kokaeŋ jeŋkejaŋ, “Nii saanoŋ ejemba momogia qaa yoŋoo boigia koloomaŋa. Saanoŋ naambora yoŋoo qaqazugia koloon kuma oŋomakemaŋa.”
21 Kaeŋ jeŋ tosaaŋa kuma oŋoma naambaajoŋ geeŋga mende kuma aoŋkejaŋ? “Yoŋgoro mende mewa,” jeŋ ejemba uugia kuuŋ oŋomakejanto, geeŋgo yoŋgoro meme koloona mende sokonja.
22 “Serowiliŋ mende amba,” kaeŋ iŋijona mogito, geeŋgo serowiliŋ anjaŋ me qaago? Tando lopioŋ sisi meŋ oŋomakejanto, kileŋ geeŋgo jiwowoŋ jigonoŋ uma iwoi aŋgoŋ koma leiŋ qeŋ meŋkejaŋ. Ii mende sokonja.
23 Anutuwaanoŋ Kana qaawo laligojaŋiwaajoŋ selega tondu meŋ umakejanto, geeŋgo ii waleema iikaaŋa kanoŋ Anutuwaa qabuŋaya meŋ kamaaŋ ama laligona gamuyawo kolooŋkeja.

---

* **2:11:** Dut 10.17

24 *Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja, “Oŋoo siligiaajoŋ ama
waba kantri kanageso yoŋonoŋ Anutuwaa qata mepaegoŋ batugianoŋ mepaqepae
amakeju.”
25 Anutuwaanoŋ Kana qaa otaaŋ laligojaŋi eeŋ, Anutuwaa aiweseya seleganoŋ
kotogiti, iikanoŋ mono ilaaŋ gono sokonja. Ii sokonjato, kana qaa waleema siŋgisoŋgo
amakejaŋi eeŋ, mono aiweseya mende memetaa taniŋaeŋ kolooŋ eeŋ tondu laligojaŋ.
26 Tosianoŋ Anutuwaa aiweseya selegianoŋ mende kotogi kileŋ kana qaawaa
jeŋkootoya otaaŋkejuti eeŋ, Anutunoŋ aiwese ii selegianoŋ ejiwaa so kaaŋa iŋiiro
sokonja.
27 Iikaaŋa iŋiiro yoŋoonoŋga moŋnoŋ saanoŋ Kana qaawaa so goo qaaga tooŋ gosiŋ
jeŋ tegoro kamaawaa. Anutuwaa aiweseya seleganoŋ kotogi Kana qaawaa waŋa
motomotooŋ moma aŋgoŋ koma laligojanto, ii waleema siŋgisoŋgo amakejaŋiwaajoŋ
ama kamaawaa.
28 Eja moŋnoŋ selenondeeŋ Juuda ejaga kolooji eeŋ, iinoŋ mono Juuda eja hoŋa
mende kolooja. Kaaŋagadeeŋ Anutuwaa aiweseya selianondeeŋ kotogi yaŋgiseŋ
amakejuti eeŋ, ii mono aiwese omaya, hoŋa qaa.
29 *Hoŋa qaagoto, eja moŋ uutanoŋ Juuda ejaga kolooji, iinoŋ mono Juuda eja hoŋa
kolooja. Kaaŋiadeeŋ Anutunoŋ uunana qosoma Uŋaya Toroya iikanoŋ ano laligoji,
iikanoŋ mono aiwese hoŋa kolooja. Kana qaawaa waŋa otaaŋ eja selia kotogi baloŋ
ejembanoŋ mogi umakejato, Anutunoŋ aiweseya uunananoŋ nanjiwaajoŋ moro uro
mepeseeŋ nonomakeja. Kiaŋ.

3

Anutunoŋ qaaya pondaŋ otaaŋkeja.

1 Kaeŋ ero Juuda ejemba laligojoŋi, iikanoŋ mono nomaeŋ ilaaŋ nononaga?
Anutuwaa aiweseya selenananoŋ kotogiti, iikawaa hoŋanoŋ mono nomaeŋ kolooŋ
nononja?
2 Hoŋanoŋ mono laaligo kuuya kanoŋ mamaga kolooŋ oŋanoŋ ilaaŋ nonomakeja.
Iikawaa qaaya mutuya ii kokaeŋ: Anutunoŋ Buŋa qaaya nonono ananaa buŋa kolooro
laligojoŋ.
3 Kaeŋ laligojonto, ananaanoŋga tosianoŋ Anutu mende moma laariŋ muŋ laligogi
nomaeŋ ama oŋombaa? Yaŋgiseŋ laligogitiwaa iroŋa meleema mono nomaeŋ ama
nonombaa? Uujopaya somoŋgoŋ aŋgoŋ kono omaya koloowaa me nomaeŋ?
4 *Ii qaago totooŋ! Anana koreboreyanoŋ ejemba qooloŋgoya koloojonto, Anutunoŋ
hoŋa toontooŋa kolooja. Anutuwaa kania ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,

“Qaa jakeyanoŋ ama qisiŋ goŋgi qaagaa kitia jeŋ asariŋ iikanoŋ dindiŋa kolooŋ
haamo ama oŋoma namba. Goo kaniaga kaaŋa mokolooŋ naŋgoŋ jewuya.”

5 Anana nanamemeŋ doogoya otaaniŋ Anutunoŋ qindiŋgoŋ nonono iikanoŋ
nanamemeŋa dindiŋanoŋ asuganoŋ asugiji eeŋ, anana qaa iikawaajoŋ mono nomaeŋ
jewonaga? Nii qaa ii namo ejemba momonanaa so kokaeŋ jejeŋ: Anutunoŋ iroŋa
meleeno iriŋsoŋsooŋanoŋ qanananoŋ uji, iwaa momoyanoŋ kaeŋ dogoja me qaago?
6 Qaago, ii mono kozigeŋ! Anutunoŋ doogoya koloonagati eeŋ, iinoŋ gomaŋa
gomaŋa ananaa qaanana mono nomaeŋ gosiŋ tororo jeŋ tegonaga?
7 Niinoŋ eja qoloŋmoloŋgoya koloowe Anutunoŋ qaaya hoŋa iikanoŋ mindiŋgoŋ
nono iwaa qabuŋayanoŋ iikaeŋ asuganoŋ kolooja. Kaeŋ kolooro niinoŋ siŋgisoŋgo am-
beti, Anutunoŋ iikawaa qaaya mono nomaembaajoŋ jeŋ tegoja? Nomesaoro neenaa
jaajaa laligowe sokonaga me qaago? Qaayanoŋ mono mende looriŋ kamaawaa.

* **2:24:** Ais 52.5 * **2:29:** Dut 30.6 * **3:4:** Ond 51.4

8 Mono kokaeŋ jeniŋ sokonaga, “Nono saanoŋ bologa toroqeŋ aniŋ Anutunoŋ ii
mindiŋgoro sili awagaa hoŋanoŋ asugiro qaayanoŋ qabuŋayawo koloowaa.” Tosianoŋ
nonoojoŋ qaa sologeŋ kaeŋ jeŋ toroqeŋ kokaeŋ jeŋkeju, “Poolnoŋ qaa kaeŋ jeŋ iikawaa
so laŋ amakeja.” Kaeŋ ama jegitiwaa qaaya ii Anutunoŋ gosiŋ sogianoŋ jeŋ tegoŋ
oŋombaa, ii mojeŋ. Kiaŋ.

Ejemba moŋnoŋ solaŋa mende kolooja.

9 Qaa kaeŋ amiŋ moma ii nomaeŋ jeŋ tegowonaga? Juuda nononoŋ kantri tosaaŋa
uŋuuguŋ Anutuwaa jaanoŋ dindiŋa koloojoŋ me qaago? Qaago totooŋ! Iikawaa
qaaya mono waladeeŋ kokaeŋ jeŋ kotiiniŋ: Juuda me kantri tosaaŋa koloowonagati,
anana korebore siŋgisoŋgo aniŋ kokosiiŋ nonono laligojoŋ. Kawaajoŋ selenana meŋ
ubombaajoŋ amamaaŋkejoŋ.

10 *Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,
“Moŋnoŋ moŋ solaŋa dindiŋa mende totooŋ kolooja.
11 Mombaa uutanoŋ momo mende kolooŋ asariro tondu laligoju. Moŋnoŋ moŋ
Anutu mokoloomambaajoŋ mende kaparaŋ komakeja.
12 Qaagoto, kuuyanoŋ mono kana uuguŋ sisau laligoju.
Koreborenoŋ mono boliŋ Anutuwaa jaanoŋ aŋgonjoragiawo kolooju. Awaa
koloonkeji, motoondago moŋ ii mende totooŋ mokoloojeŋ.
13 *Neselaŋgianoŋ aŋgomokoloŋ amakeju.
Neŋgbaogbaogianoŋ qasiriwaa roŋ kaaŋa aantama nano koomuwaa kaŋgaruga
kaaŋa iikanoŋ ejemba laŋ tiwilaaŋ oŋomakeju. Qaa bologa ii qatowaa jeta
nombeŋ warabe kaaŋa buugianoŋ saa qeŋ ero jegianoŋ ejemba tondu iŋiŋkeju.
14 *Qaa kowoga seiyawonoŋ mono buugia saa qero ejemba tondu qasuaaŋ
oŋomakeju.
15 *Ejemba tondu uŋuŋ sagia molaawutiwaajoŋ kanagianoŋ kike uulaŋawo kema
kaŋkeju.
16 Nanamemeŋgiaa kania dogoro laligojutiwaa aiwesegia kokaeŋ kolooja: Daeŋ
daeŋ liligoŋkejuti, iikanoŋ mono kondemondeeŋ aŋgi ejemba uugianoŋ boliŋ
kobooŋkeja.
17 Luaenoŋ laaligowaa kania ii mende moma kotoŋ yagoju.
18 *Anutu goda qewombaa qaaya ii uugianoŋ mende eja. Jeta uuguwubotiwaajoŋ
keegia mende moma eeŋ laŋ laligoju.”
Anutuwaanoŋ qaa kaeŋ eja.

19 Anutunoŋ Kana qaa kokaembaajoŋ nonono, ii mojoŋ: Kana qaa kuuya kanoŋ
gomaŋ so somoŋgoŋ nonomakeja. Anana qaa kawaa baatanoŋ kema teŋ koma
laligoniŋ sokombaa. Mende teŋ komboŋati eeŋ, Anutunoŋ mono iroŋa meleema
nonono tiwilaawoŋa. Kawaajoŋ sombunana moma mondomondonana mesaoŋ
qaanana bogoro laligoŋ teŋ koma muniŋ sokombaa. Anutunoŋ ejemba kananana kaeŋ
ninisaanota eja.

20 *Kana qaanoŋ somoŋgoŋ nonomakejato, nono kuuya ii otaa-wombaajoŋ ama-
maaŋkejoŋ. Anutuwaanoŋ Kana qaanoŋ siŋgisoŋgo-nana meŋ asugiro iima saanoŋ
moma kotowoŋato, kana iikanoŋ Anutuwaa jaanoŋ solaŋa koloowombaajoŋ amamaa-
woŋa. Kiaŋ.

Solaŋa koloowoŋatiwaa kania ii momalaari.

21 Nononano amamaaŋkejonto, Anutunoŋ Kana qaa otaaŋ solaŋa
koloowoŋatiwaajoŋ ii mende jeroto, kana morota kokaeŋ areŋgoŋ jerota eja:

* **3:10:** Ond 14.1-3; 53.1-3 * **3:13:** Ond 5.9; 140.3 * **3:14:** Ond 10.7 * **3:15:** Ais 59.7-8 * **3:18:** Ond 36.1
* **3:20:** Ond 143.2; Gal 2.16

Anutunoŋ aŋo qaanana jeŋ tegoro iwaa jaanoŋ solaŋaniwoŋa. Anutunoŋ qaa ii Mooses ano gejatootoo ejemba yoŋoojoŋ iŋisaano naŋgoŋ jeŋ Buŋa Terenoŋ oogita kambaŋ kokaamba asuganoŋ asugiro mojoŋ.

22 *Kawaajoŋ kanoŋa me kanoŋa anana Jiisas Kraist moma laarijoŋi, Anutunoŋ mono kuuya ananaa qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwoŋa. Ejemba tuuŋ morota morota anana Anutuwaa jaanoŋ ororoŋ koloojoŋ.

23 Ejemba kuuya anana siŋgisoŋgo ama Anutuwaa asamararaŋaajoŋ amamaajoŋ.

24 Ii amamaajonto, Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ kolooro Kraist Jiisasnoŋ dowenana mero. Anutunoŋ kaleŋ iikawaajoŋ ama qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwoŋa.

25 Wala siŋgisoŋgo ama laligogiti, Anutunoŋ ii moma mokosiŋgoŋ iroŋa uulaŋawo mende meleema oŋono. Ii mende meleema oŋoma iyaŋaa nanamemeŋ solaŋanoŋ asuganoŋ asugiwaatiwaajoŋ moma Kraist Jiisas siimoloŋ oro kaaŋa kolooro qegi komuro Anutuwaa jaanoŋ koma konjoratiŋ nonombaatiwaa kania kolooro. Saya molaaroti, ii moma laariniŋ iikaaŋa kanoŋ siŋgisoŋgonana soŋgbama mesaoro solaŋaniwoŋa.

26 Kania ii kambaŋ kokaamba asuganoŋ asugiwaatiwaajoŋ moma Jiisas kaeŋ ama muro. Anutuwaa nanamemeŋ solaŋa ii kokaeŋ: Aŋo solaŋa kolooja ano moŋnoŋ Jiisas moma laariji, mono iwaa qaaya jeŋ tegoro solaŋaniŋkeja.

27 Kaeŋ kolooro mono naambaajoŋa selenana meŋ ubonaga? Iwoi mombaajoŋa ama qaago totooŋ. Kana qaa otaaŋ solaŋa koloowombaajoŋ ii amamaajoŋ. Kaaŋa kanoŋ solaŋa mende koloowoŋato, Jiisas moma laariniŋ Anutunoŋ niniima qaanana jeŋ tegoro solaŋaniŋkeboŋa.

28 Qaa koi jeŋ tegoŋ kota kokaeŋ jeŋ kotiijoŋ: Kana qaa otaaŋkejoŋiwaajoŋ qaagoto, Jiisas moma laariŋ mujoŋiwaajoŋ ama Anutunoŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniŋkeboŋa.

29 Anutunoŋ Juuda nonoo Anutunanagadeeŋ mende kolooja. Mono kantri tosaaŋa yoŋoo Anutugia kaaŋagadeeŋ kolooja me qaago? Mono yoŋoo Anutugia kaaŋgadeeŋ kolooja.

30 *Anutunoŋ motooŋgo kolooja. Kawaajoŋ selenana kotogi laligojoŋi, nononoŋ moma laariŋ muniŋ meŋ solaŋaniŋ nonomakeja ano selegia mende kotogi laligojuti, ii kaaŋagadeeŋ moma laariŋ mugitiwaajoŋ ama meŋ solaŋaniŋ oŋomakeja.

31 Moma laariwutiwaa qaa jeŋ kanoŋ kuuŋ oŋoma iikaaŋa kanoŋ Kana qaa meŋ kamaaŋ aniŋ omaya koloowaa me qaago? Ii kozigeŋ qaagoto, Anutuwaanoŋ Kana qaa ii mende qewagoŋkejonto, ii meŋ kotiiŋkejoŋ. Kiaŋ.

4

Aabrahamnoŋ Anutu moma laariŋ solaŋa kolooro.

1 Nono bemunjalenana Aabrahambaa kaniaajoŋ nomaeŋ jewoŋa? Iinoŋ Anutuwaa kania nomaeŋ mokoloon iwaa jaanoŋ solaŋa kolooro?

2 Oŋanoŋ, Anutunoŋ iwaa qaaya ii nanamemeŋa awagaajoŋ ama jeŋ tegoro solaŋaninaga eeŋ, iinoŋ iikawaajoŋ saanoŋ selia meŋ unagato, ii Anutuwaa jaanoŋ qaago.

3 *Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja, “Aabrahamnoŋ Anutu moma laariro momalaaria iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solaŋaniro.” Qaa kaeŋ eja.

4 Qaaya ii mono kaleŋga jeŋ tegoro solaŋaniroto, moŋnoŋ gawoŋ mero galeŋanoŋ tawaya kaleŋga qaagoto, gawoŋ meŋkejiwaa so iima gosiŋ tawaya muŋkeja.

5 Baloŋ galenoŋ kaeŋ muŋkejato, Anutunoŋ aŋgonjora ejemba ananaa qaanana jeŋ tegoro solaŋaniŋkeboŋa. Kawaajoŋ moŋnoŋ oyaŋboyaŋ koloomambaajoŋ gawoŋ

* **3:22:** Gal 2.16 * **3:30:** Dut 6.4; Gal 3.20 * **4:3:** Jen 15.6; Gal 3.6

mende meŋ Anutu eeŋ moma laariŋ muji, Anutunoŋ mono momalaaria ii iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solaŋaniwaa.
6 Deiwidnoŋ kaaŋagadeeŋ qaa kawaa kania naŋgoŋ qaa kokaeŋ ninisaama jero,
“moŋnoŋ oyaŋboyaŋ koloomambaajoŋ gawoŋ mende mero Anutunoŋ momalaaria
iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solaŋaniji, iinoŋ mono simbawoŋawo kolooja.”
7 *Kaeŋ jero qaaya ii kokaeŋ oogita eja,
“Ejemba Kana qaa waleeŋgi Anutunoŋ siŋgisoŋgogia mesaoŋ koma konjoratiro
laligojuti, iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju.
8 Poŋnoŋ mombaa siŋgisoŋgoya soŋgbama iiro sokono iroŋa qaganoŋ mende ano
ubaati, iinoŋ mono oyaŋboyaŋawo kolooja.”
Qaa kaeŋ eja.
9 Anutunoŋ oyaŋboyaŋ koloowombaa kania kaeŋ ninisaama Anutuwaa aiwese-
nanawo nonoojoŋadeeŋ jerota eja me qaago? Kiaŋ qaago. Ii mono kantri tosaaŋa
aiwesegia qaa yoŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ eja. Nononoŋ kokaeŋ jeŋ oodaborojoŋ, “Aabra-
hamnoŋ Anutu moma laariro momalaaria iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solaŋaniro.”
10 Mono naa kambanoŋ iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solaŋaniro? Anutuwaa
aiweseya selianoŋ kotogi laligoroti, kambaŋ iikanoŋ qaagoto, wala eeŋ laligoroti,
Anutunoŋ mono kambaŋ iikanoŋ momalaaria iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solaŋaniro.
11 *Wala eeŋ laligoŋ Anutu moma laariro qaaya jeŋ tegoro solaŋaniro. Kawaa
gematanoŋ sokonotiwaa aiweseya ii selianoŋ kotowutiwaajoŋ jero muŋgeŋ aasoya
kaaŋa kolooro. Kaeŋ kolooro iwaa gematanoŋ Anutuwaa aiwesenanawo mende
laligoŋ moma laariŋ muniŋ momalaarinana iiro sokono qaanana jeŋ tegoro so-
laŋaniwoŋati, Aabrahamnoŋ kuuya ananaa wanjalenanaga kolooro.
12 Wanjalenana iinoŋ eeŋ laligoŋ kambaŋ iikanoŋ uuta meleema Anutu moma laariŋ
laligoroti, nono aiwesenanawo iwaa so ama laligojoŋ. Anutuwaa aiwesenanawo
laligoŋ uunana meleema laligojoŋi, mono nonoo wanjalenana kaaŋagadeeŋ kolooro.
Aiwese kotoŋ nonoŋgi eeŋ laŋ mende laligojonto, Aabrahambaa kana lasuya otaaŋ
moma laariŋkejoŋ. Kiaŋ.

Anutuwaanoŋ soomoŋgo qaa moma laariniŋ hoŋawo koloowaa.

13 *Anutunoŋ Aabraham baloŋ buŋa qeŋ muro toya kolooro gbiliurutanoŋ iwaa
gematanoŋ iikaaŋ laligoŋ ubutiwaa qaaya jeŋ somoŋgoro. Qaa ii Kana qaa otaaroti-
waajoŋ ama mende ijoroto, Anutunoŋ momalaaria iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solaŋa
koloorotiwaajoŋ qaa ii ijoro.
14 *Tosianoŋ oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ Kana qaanoŋ qokotaaŋ iikaaŋa kanoŋ
Anutuwaanoŋ iwoi ii buŋa qeŋ aowuyagati eeŋ, iyoŋonoŋ mono momalaariwaa
qaaya qewagogi omaya koloonaga. Kaeŋ Anutuwaanoŋ soomoŋgo qaawaajoŋ mende
amamaaniŋ qaa iikanoŋ mono omaya koloowabo.
15 Anutuwaanoŋ Kana qaa waleeniŋ iriŋa soono kazianoŋ qanananoŋ umakejato,
Kana qaa mende enaga, ii siŋgisoŋgowaa qaaya mende jewonaga.
16 *Aabrahamnoŋ kaeŋ mindiriŋ nonoma kuuya ananaa wanjalenana kolooja.
Kawaajoŋ soomoŋgo qaaya nononoti, ii Kana qaanoŋ qokotaaŋkejuti, iyoŋoojoŋadeeŋ
qaagoto, Aabrahamnoŋ moma laariroti, iikaaŋa moma laariniŋ ananaanoŋ
kaaŋagadeeŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ moro. Kawaajoŋ Anutunoŋ soomoŋgo qaaya
ii kokaeŋ areŋgoŋ ano: Ii moma laariniŋ hoŋa kuuya ananaajoŋ kaleŋga nonono
kaleŋmoriaŋanoŋ asuganoŋ asugiŋkeja.
17 *Aabrahambaa qaa moŋ ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja, “Niinoŋ gii kuuŋ
gombe ejemba kanageso mamaga yoŋoo maŋgiaga koloowaga.” Qaa kawaa so

* **4:7:** Ond 32.1-2 * **4:11:** Jen 17.10 * **4:13:** Jen 17.4-6; 22.17-18; Gal 3.29 * **4:14:** Gal 3.18 * **4:16:** Gal 3.7
* **4:17:** Jen 17.5

Aabrahamnoŋ Anutuwaa jaanoŋ maŋ koma nonomakeja. Anutunoŋ koomuya meŋ gbiliŋ oŋomakeja. Kanageso laaligogia qaa, ii jaawo laligojutiwaa tani kaaŋa oŋoono asugiŋkeju. Aabrahamnoŋ mono Anutu kaaŋa moma laariŋ muro.

18 *Anutunoŋ wala Aabrahambaajoŋ kokaeŋ ijoro, “Goo gbiliuruganoŋ kolooŋ seigi jaŋgogia seŋgelao kaaŋa kolooro laligowuya.” Soomoŋgo qaa ii moma nomaeŋ hoŋawo koloonaga, ii mende moroto, ii kileŋ jejeromoŋromoŋ ama ejemba kanageso mamaga yoŋoo maŋgia koloomambaajoŋ mamboma laligoro. Soomoŋgo qaa mutuyaa so koloowaatiwaajoŋ mono Anutu moma laariŋ muŋ laligoro.

19 *Saarawaa goroŋanoŋ merabora memewaa so mende kolooro aŋo gbania 100:waa so laligoŋ waaro. Kawaajoŋ iyaŋa romoŋgoro mono eja waŋa selia waziiŋ soosoolia kolooroto, kileŋ Anutuwaa qaanoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ moma laariŋ muŋ laligoro Aabrahambaa momalaarianoŋ mende sologoŋ looriro.

20 Mende looriroto, qaayanoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ moma laariŋ iikanoŋ kotiiŋ nano. Anutuwaa soomoŋgo qaawaajoŋ uutanoŋ kema qeŋ kaŋ qeŋ mende anoto, momalaarianoŋ kotiiro Anutu mepeseeŋ laligoro Anutuwaa qabuŋayanoŋ seiro.

21 Anutunoŋ iwoi asugiwaatiwaa qaaya jeŋ somoŋgoŋ ii andaboromambaajoŋ kotiiŋkeji, ii moma kotiidaboroŋ uuwoi moŋ mende ama laligoro.

22 Kaeŋ ama laligorotiwaajoŋ Anutunoŋ Aabrahambaa momalaaria iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solaŋaniro.

23 Momalaaria iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solaŋaniroti, qaa ii Aabrahambaajoŋadeeŋ mende oogita eja.

24 Aabrahambaajoŋadeeŋ qaagoto, ananaajoŋ ama kaaŋagadeeŋ ii oogita eja. Anana Poŋnana Jiisas meŋ gbiliro koomunoŋga waaroti, Anutu iikaaŋ moma laariŋ muniŋ momalaarinana iiro sokono jeŋ tegoŋ nonono solaŋaniwoŋa.

25 *Anutunoŋ ananaa siŋgisoŋgonanaajoŋ ama Jiisas mende aŋgoŋ kono komuro ano solaŋa koloowombaajoŋ ama meŋ gbiliro koomunoŋga waama laligoja. Kiaŋ.

5

Anutuwaa jaanoŋ solaŋaniŋ aisooŋ luaenoŋ laligojoŋ.

1 Anana Anutu moma laariniŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋanijoŋ. Kawaajoŋ Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ mono nemuŋ koma nonono Anutuwo luae mokolooŋ laligojoŋ.

2 Kaaŋagadeeŋ Jiisas Kraist moma laariniŋ nemuŋ koma nonono kaleŋmoriaŋ buŋa qeŋ aowombaa kania mokolooŋ kambaŋ kokaamba kaleŋmoriaŋ uutanoŋ laligojoŋ. Anutuwaa asamararaŋ uutanoŋ keubombaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama aisooŋkejoŋ.

3 Kawaajoŋadeeŋ mende aisooŋkejonto, koŋajiliŋ moma kawaajoŋ kaaŋagadeeŋ aisooŋkejoŋ. Koŋajiliŋ moma mokosiŋgoŋ iikaaŋa kanoŋ kaparaŋkoŋkoŋ mokoloowoŋa. Ii moma iikawaajoŋ aisooŋkejoŋ.

4 Kaparaŋ koma aŋgobatonoŋ kotiiŋ nambоŋa. Aŋgobatonoŋ kotiiŋ naniŋ jejeromoŋromonananoŋ kotiiŋkebaa.

5 Anutunoŋ Uŋa Toroya ama nonono kana kolooro uujopaa molaaro uunananoŋ kemero laligojoŋ. Kawaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ ama mamboma gamugamu mende mokoloowoŋa.

6 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Anana wala looloria esunana qaa laligoniŋi, Kraistnoŋ mono kambaŋ dindiŋa iikanondeeŋ komuŋ ejemba aŋgonjorananawo ananaa dowenana mero.

7 Moŋnoŋ Kana qaa tororo otaaŋ dindiŋa kolooji, alia iikaaŋaajoŋ moŋnoŋ saanoŋ mende komunaga? Ii moro amamaaya koloonagato, moŋnoŋ uujopa mamaga ejemba

* **4:18:** Jen 15.5 * **4:19:** Jen 17.17 * **4:25:** Ais 53.4-5

ama oŋomakeji, alia moŋnoŋ iwaajoŋ ama saanoŋ selia qeleema komumambaajoŋ monaga.

8 Ejembanoŋ iikaaŋa amakejonto, Anutunoŋ uutanoŋ jopagoŋ nonomakeji, iinoŋ ii kokaeŋ qendeeno: Iinoŋ Kraist wasiro kamaaŋ wala aŋgonjora ejemba laligoniŋi, kambaŋ iikanondeeŋ mono ananaajoŋ ama komuro.

9 Komuro kambaŋ kokaamba sayanoŋ soŋgbama jeŋ tegoŋ nonono solaŋaniŋ laligojoŋ. Kileŋ ii qereweŋa kaaŋa koloooro hoŋanoŋ mono kanageŋ kokaeŋ koloowaa: Anutunoŋ siŋgisoŋgowaa uugereya asuganoŋ qendeeno iwoi kanjaŋawo namonoŋ asugiwaa. Ii asugiro Anutuwaa jaanoŋ solaŋa koloojoŋiwaajoŋ Jiisasnoŋ mono iriŋsoŋsooŋ iikanoŋa metogoŋ nonono oyaŋboyaŋ mokoloowoŋa.

10 Anana wala Anutuwaa kereuruta laligoniŋi, kambaŋ iikanoŋ iyaŋaa Meria wasiro komuŋ iinoŋ tawanana koloooro Anutuwo ala-ala koloooniŋ. Koloooniŋi, iikanoŋ qereweŋa koloojato, hoŋanoŋ kanageŋ kokaeŋ asugiwaa: Tawanana ano Anutuwaa alauruta laligoniŋ Jiisasnoŋ kotiiŋ laligojiwaajoŋ mono afaaŋgoŋ metogoŋ nonono oyaŋboyaŋ mokoloowoŋa.

11 Poŋnana Jiisasnoŋ Anutuwaa hamoqeqe gawoŋa mero Anutunoŋ tawanana ano iwo ala-ala koloooniŋi, iikayadeeŋ qaagoto, oŋanoŋ Anutuwo jopagoŋ aoŋ nama otokoriaŋ maama aisooŋkejoŋ. Kiaŋ.

Aadambaajoŋ ama komuninto, Kraistwaajoŋ ama gbiliwoŋa.

12 *Eja motooŋgonoŋ siŋgisoŋgo namonoŋ kondooro koloooro. Anutunoŋ siŋgisoŋgowaa iroŋa ano koomu asugiro. Iikawaa so ejemba kuuyanoŋ siŋgisoŋgo ama laligoniŋ koomunoŋ iikawaajoŋ ejemba korebore sokoma nonono laligojoŋ.

13 Wala Kana qaa mende koloooro kambaŋ iikanoŋ kaaŋagadeeŋ siŋgisoŋgo asuganoŋ asugiŋ edabororoto, Kana qaa mende ero siŋgisoŋgowaa qaaya ii mende jeŋ gosiŋ laŋ laligogi.

14 Aadambaa kambaŋanoŋga kanaiŋ laŋ laligoŋ kougi Mooseswaa kambaŋanoŋ Kana qaa asugiro. Ejemba kambaŋ biiwianoŋ iikanoŋ siŋgisoŋgo aŋgito, Aadamnoŋ kana waleenoti, iikawaa sogadeeŋ mende waleema laligogito, koomunoŋ kileŋ ii kaaŋagadeeŋ galeŋ koma oŋono laligogi.

Aadam, eja mutuya iinoŋ mono eja moŋ kawaatiwaa sareyaga koloooro.

15 Sareyaga koloooroto, kanagara ii ororoŋ mende koloojao. Aadamnoŋ Kana qaa waleema kamaaro siŋgisoŋgo asugiŋ seiŋ ejemba mamaga sokoma oŋono komuŋ laligogi. Ii koomuwaa kania koloojato, oyaŋboyaŋ koloowombaa kania ii moŋ. Ii kokaeŋ: Eja motooŋgo Jiisas Kraist iinoŋ nemuŋ koma nonoma kaleŋmoriaŋa ninisaano Anutuwaa kaleŋanoŋ asuganoŋ asugiŋ ejemba mamaga sokoma qepalugoŋ nonono.

16 Toroqeŋ kokaeŋ jemaŋa: Kana woi ii ororoŋ mende koloojao. Eja motooŋgonoŋ siŋgisoŋgo ano Anutunoŋ qaaya jeŋ tegoro siŋgisoŋgo ejemba kuuya anana gere siawaa buŋa koloooniŋ. Ii baloŋ ejawaa kania koloojato, Siwe ejawaa kania ii moŋ. Ii kokaeŋ: Kambaŋ mamaga Anutuwaa Kana qaa waleeniŋ kaleŋa qendeema jeŋ tegoŋ nonono solaŋaniŋkejoŋ.

17 Ii mombo jemaŋa: Eja motooŋgonoŋ Kana qaa waleema koomu kondooro ejemba korebore komuŋ laligojoŋ. Aadambaa siŋgisoŋgowaajoŋ ama koomunoŋ kuuya sokoma galeŋ koma nonono tondu laligoniŋ. Ii kana kamaaŋqeqeta koloojato, Anutu esuŋmumuyaa kania ii kokaeŋ: Ejemba anana solaŋa koloowombaa kaleŋa ii kelemaleleŋ buŋa qeŋ aoŋ kaleŋmoriaŋaa uutanoŋ laligojoŋi, anana mono oyaŋboyaŋ mokoloowoŋa. Eja motooŋgo Jiisas Kraist iinoŋ naŋgoŋ inaaŋ nonono kawali kaaŋa kotiiŋ laligoŋ uboŋa.

---

* **5:12:** Jen 3.6

18 Mombo toroqeŋ jemaŋa: Eja motooŋgonoŋ Anutuwaa Kana qaa waleema kamaaro Anutunoŋ qaaya jeŋ tegoro ejemba kuuya anana gere siawaa buŋa kooloniŋ. Kaaŋiadeeŋ eja moŋnoŋ solaŋa koloowombaajoŋ kondooro uunana meleeniŋ Anutunoŋ saanoŋ ejemba kuuya ananaa qaanana jeŋ tegoro solaŋaniŋ kotiiŋ laligoŋ uboŋa.
19 Iikayadeeŋ mombo jemaŋa: Eja motooŋgonoŋ qootogo ama siŋgisoŋgo waŋ kono seiro ejemba seiseiya anana meleema siŋgisoŋgo ejemba kooloniŋ. Kaaŋiadeeŋ eja moŋnoŋ Anutuwaa jeta teŋ koma siŋgisoŋgonanaa tawaya mero kana kolooro Anutunoŋ ejemba seiseiya ananaa qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwoŋa.
20 Wala eeŋ laŋ laligoŋ kougito, Mooseswaa kambanoŋ Anutunoŋ Kana qaa ejemba siŋgisoŋgogia moma kotowutiwaajoŋ toroqeŋ oŋono. Ii toroqeŋ oŋonoto, ii mogi siŋgisoŋgogianoŋ seiŋ asuganoŋ asugiro. Iikaeŋ kolooro Anutunoŋ mono kaleŋmoriaŋa kaaŋagadeeŋ meŋ seiro siŋgisoŋgo uuguŋ asugiro.
21 Siŋgisoŋgowaa ku-usuŋa ii somata. Kawaajoŋ siŋgisoŋgo aniŋ iikanoŋ galeŋ koma nonono koomuya kolooŋ laligoŋ kouniŋ. Anutuwaa kaleŋmoriaŋa iikanoŋ mono kaaŋiadeeŋ ku-usuŋawo kolooja. Jiisas Kraist Poŋnananoŋ solaŋaniwombaajoŋ kondooro Anutunoŋ qaanana jeŋ tegoro diŋgoŋ laaligo kombombaŋa mokoloon kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ uboŋa. Kiaŋ.

6

Siŋgisoŋgo gema qeŋ Kraistwo gbiliŋ laligowu.

1 Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa nonono seiwaatiwaajoŋ siŋgisoŋgo toroqeŋ ama laligowoŋa me qaago? Kawaajoŋ mono nomaeŋ jeniŋ sokombaa?
2 Siŋgisoŋgo mono kozigeŋ! Nono siŋgisoŋgowaa kasanoŋga loloon uunana walaganoŋ qamo kaaŋa kolooro siŋgisoŋgo ambombaajoŋ togoŋ laligojoŋi eeŋ, mono nomaembaajoŋ siŋgisoŋgonoŋ toroqeŋ galeŋ koma nonono laligowonaga?
3 Qaa koi moju me qaago: Anana kuuya Kraistwaanoŋ qokotaawoŋatiwaajoŋ ama oomulu meŋ nonoŋgi. Iikanoŋ uunana walaganoŋ mono Jiisas qegi komurotiwaa tani komuro laligowombaajoŋ oomulu ii meŋ nonoŋgi.
4 *Amanoŋ asamararaŋa qendeema Kraist meŋ gbiliro koomunoŋga waaroti, ananaa uunananoŋ kaaŋagadeeŋ gbiliro dologa kooloŋ laligoniŋ sokombaa. Maŋnananoŋ anana Kraistwaa tani kaaŋa gbiliŋ waama nanamemeŋ dologa ama meŋ laligowoŋatiwaajoŋ moja. Kawaajoŋ oomulu ii kokaembaajoŋ meŋ nonoŋgi: Uunana walaganoŋ Jiisaswo motooŋ komuŋ ewaatiwaajoŋ uunana walaga ii kaaŋa roŋ koŋgi.
5 Uunana walaganoŋ Kraistwo ororoŋ komuro iikanoŋ iwo qokotaaŋ laligojoŋi eeŋ, Maŋnananoŋ anana kaaŋagadeeŋ Kraistwo namboŋatiwaajoŋ moja. Kraistnoŋ koomunoŋga waaroti, mono iwaa tani ororoŋ gbiliŋ laligoniŋ sokombaa.
6 Uuselewaa siiŋnana kombombaŋa bologanoŋ siŋgisoŋgo amboŋatiwaajoŋ koposoŋgoŋkeji, Anutunoŋ siiŋ ii kondeeno kemebaatiwaajoŋ momakeja. Anutunoŋ siŋgisoŋgonoŋ toroqeŋ galeŋ koma nonono weleŋa qeŋ laligowoŋatiwaajoŋ mende moja. Kawaajoŋ uunana walaga ii Kraistwo maripoonoŋ qero komuro. Iikawaa so laligojoŋ, ii mojoŋ.
7 Mombaa uuta walaganoŋ komuro iinoŋ mono siŋgisoŋgowaa kasanoŋga loloon laligoja.
8 Uunana walaganoŋ Kraistwo komuroti eeŋ, kaaŋiadeeŋ iwo gbiliŋ laligoŋ kotiiwombaajoŋ moma laarijoŋ.

---

* **6:4:** Kol 2.12

9 Kaeŋ moma laariŋ Kraistwaa kania kokaeŋ ero moma yagojoŋ: Anutunoŋ ii meŋ gbiliro koomunoŋga waama laligoŋ kotiiŋ mombo mende komuwaa. Koomunoŋ ii mende toroqeŋ galeŋ kono laligoŋ ubaa.
10 Koomu komuroti, iikaaŋa kanoŋ mono kambaŋ motooŋgo iikanoŋ siŋgisoŋgowaa ku-usuŋa kondeeno kambaŋ tetegoya qaa looloria eŋ ubaa. Laaligo kombombaŋa laligoji, ii mono Anutuwaajoŋ laligoŋ ubaa.
11 Qamo yoŋonoŋ siŋgisoŋgo ambombaajoŋ amamaawuya. Oŋo mono kaaŋiadeeŋ oŋoaŋgiaajoŋ mogi qamo kaaŋa kolooro Kraist Jiisaswo qokotaaŋ nama Anutuwaajoŋ kotiiŋ laligowu.
12 Selegia komuwaati, iikawaa siiŋ kombombaŋa bologanoŋ galeŋ koma oŋono ii teŋ koma muŋ siŋgisoŋgo ambubotiwaajoŋ ii mono somoŋgoŋ laligowu.
13 Kawaajoŋ sele kitigia kuuya ii mono siŋgisoŋgo Toyaa boronoŋ mende ambu. Kema kaeŋ aŋgi buŋaya kolooro waŋ kono aŋgonjora koloowabo. Iikaaŋa qaagoto, koomuyanoŋga gbiliŋgo mono oŋoaŋgia Anutuwaa boronoŋ ama aowu. Sele kitigia kuuya ii Anutuwaa borianoŋ aŋgi buŋaya kolooro nemuŋ kono nanamemeŋ solaŋa kolooŋkebaa.
14 Oŋo Kana qaa baatanoŋ qaagoto, kaleŋmoriaŋ uutanoŋ laligoju. Kawaajoŋ siŋgisoŋgonoŋ mono eeŋ somoŋgoŋ galeŋ koma oŋono laligowubo. Kiaŋ.

Solaŋa laaligowaa Toyaa mono weleŋ qeŋ laligowu.

15 Kawaajoŋ nomaeŋ jewonaga? Anana Kana qaa baatanoŋ qaagoto, kaleŋmoriaŋ uutanoŋ laligoŋ siŋgisoŋgo aniŋ sokonja me qaago? Ii kozigeŋ!
16 To woi koloojao. Oŋoaŋgia yoroonoŋga mombaa boronoŋ ama aoŋ jeta teŋ koma weleŋa qeŋkejuti, iikawaajoŋ mono qaa koi moma yagowu: Oŋo moŋ jeta teŋ komakejuti, mono iwaa weleŋqeqeuruta kolooju. Siŋgisoŋgo Toyaa weleŋqeqeuruta koloojuti eeŋ, iinoŋ mono uŋuano koomu kotiga komuwuya. Anutuwaa jeta teŋ koma weleŋa qeŋkejuti eeŋ, iinoŋ mono qaagia jeŋ tegoro solaŋa kolooŋ laligoŋ ubuya.
17 Oŋo wala siŋgisoŋgo Toyaa weleŋqeqeuruta kolooŋ laligogi. Kaaŋa laligogi Buŋa qaanoŋ mindiŋgoŋ oŋomakebaatiwaajoŋ kuma oŋoŋgi mogi. Ii moma iikawaa so uugia meleema kambaŋ kokaamba Buŋa qaa tororo teŋ koma Anutuwaa kania otaaŋkeju. Kaeŋ moma oŋoojoŋ “Anutu daŋgiseŋ!” jeŋ laligojoŋ.
18 Ii otaaŋ siŋgisoŋgowaa kasanoŋga loloon Anutuwaa weleŋ qeŋ nanamemeŋ solaŋa ama meŋ laligoju.
19 Uuselegianoŋ looloria koloojiwaajoŋ ama qaa iikawaa kania ii mono baloŋ ejemba ananaa qaa jejewaa so niinoŋ kokaeŋ jemaŋa: Oŋo wala sele kitigia kuuya togoŋ jeulalaŋ Toyaa (Satambaa) boronoŋ ama weleŋ qeŋ laligogi. Kaaŋa laligogi nanamemeŋ aŋgonjorayawo asugiŋ uugia meŋ tilooro laligogi. Kaaŋa laligogito, kambaŋ kokaamba sele busu kitigia kuuya ii mono togoŋ Anutuwaa boronoŋ ambu. Kaeŋ ama weleŋ qegi nanamemeŋ solaŋa asugiro soraaya kolooŋkebu.
20 Oŋo siŋgisoŋgo Toyaa weleŋqeqeuruta laligogiti, kambaŋ iikanoŋ nanamemeŋ solaŋa ii mende otaagito, oŋoaŋgiaa jaajaa tondu laligogi.
21 Kambaŋ kokaamba nanamemeŋ iikawaajoŋ gamugia mojuto, kambaŋ iikanoŋ iikaeŋ ama laligoŋ hoŋa mono nomaeŋ mokoloogi? Nanamemeŋ gamuyawo kawaa hoŋa ii koomu kotiga.
22 Kambaŋ kokaamba Anutunoŋ siŋgisoŋgowaa kasanoŋga isama oŋono loloon Anutuwaa weleŋqeqeuruta koloogi hoŋa asugiro soraaya kolooŋkeju. Kaaŋ ama laaligo kombombaŋa laligoŋ tetegoyanoŋ oyaŋboyaŋ mokoloon laligoŋ ubuya.
23 Siŋgisoŋgo aniŋ Toyanoŋ tawa nonono koomu kotiga mokoloowoŋato, Anutuwaa kaleŋa ii oyaŋboyaŋ laaligo. Kraist Jiisas Poŋnanawo qokotaaŋ namboŋati eeŋ, mono kotiiŋ tetegoya qaa laligoŋ uboŋa. Kiaŋ.

7

Loemba laaligowaa sareqaaya

1 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋo Kana qaa mojutiwaa so oŋoojoŋ kokaeŋ jemaŋa: Kana
qaanoŋ ejemba somoŋgoŋ nononja. Namonoŋ laligoŋ uboŋatiwaa so mono kawaa
baatanoŋ laligowoŋa, oŋo ii moju me qaago?
2 Kawaa sareya moŋ ii kokaeŋ: Kana qaanoŋ emba loyawo somoŋgoro ejanoŋ
laligowaatiwaa so loemba laligowaoto, loyanoŋ komuwaati eeŋ, embianoŋ mono
loemba laaligowaa Kana qaanoŋga loloowaa.
3 Kawaajoŋ loyanoŋ jaawo laligoro eja mombaajoŋ Ooŋ jero mewaati eeŋ, iwaa qata
mono oloŋkalu embaga jeŋkejoŋ. Kaeŋ jeŋkejonto, loyanoŋ komuwaati eeŋ, Kana qaa
iikanoŋ mende toroqeŋ somoŋgoro laligowaa. Kaaŋa laligoŋ eja moŋ mewaati, iinoŋ
mono oloŋkalu embaga mende koloowaa.
4 Kawaajoŋ uumeleeŋ alauruna, oŋoo kanagianoŋ mono kaaŋiadeeŋ eja. Oŋo
kaaŋagadeeŋ eja mombaa buŋa koloowutiwaajoŋ Kraistwo qokotaagi. Anutunoŋ
ii meŋ gbiliro koomunoŋga waaro laaligonananoŋ hoŋa Anutuwaajoŋ mokolooro
asugiwaatiwaajoŋ momakeja. Kraistnoŋ komuro uugia walaganoŋ iwo komuro qamo
kaaŋa koloon Kana qaawaa buŋa mende laligoju.
5 Wala uuselewaa siiŋ kombombaŋa bologanoŋ galeŋ koma nonono tondu laligoniŋ.
Kambaŋ kanoŋ Kana qaanoŋ sololooŋ kuuŋ nonono siŋgisoŋgo ambombaa siiŋnana
kombombaŋa bologanoŋ koloon galeŋ koma nonoŋgi. Kawaajoŋ uuselenananoŋ
waaro laaligonananoŋ koomu kotigaa hoŋa mokoloon tondu laligoniŋ.
6 Kaaŋa laligoninto, wala qaa iikanoŋ somoŋgoŋ nonono gbadoyanoŋ laligoŋ kana
qaawaa waŋa motomotooŋ otaawombaajoŋ kaparaŋ koma gawoŋa meŋ laligoniŋ.
Kraistwo qokotaaŋ naniŋ uunana walaganoŋ iwo komuro kambaŋ kokaamba kana
qaawaa buŋa kolooniŋinoŋa loloon mombo weleŋa mende qeŋkejoŋ. Kambaŋ
kokaamba kanananananoŋ gbiliro Uŋa Toroyanoŋ inaaŋ nonono afaaŋgoŋ Anutuwaa
gawoŋa meŋkejoŋ. Kiaŋ.

Siŋgisoŋgo ambombotiwaajoŋ kaparaŋ koma aoŋoroŋkejoŋ.

7 *Kawaajoŋ nomaeŋ jewonaga? Kana qaa aŋo siŋgisoŋgoyawo kolooja me qaago?
Ii kozigeŋ! Kana qaanoŋ mono siŋgisoŋgowaa kania qendeema nono mobe. Kana
qaa moŋ kokaeŋ eja, “Mombaanoŋ iwoiwaajoŋ mende koposoŋgowa.” Kaeŋ mende
jenagati eeŋ, niinoŋ iwoiwaa koposoŋgoŋkejeŋi, iikawaa kania mende moma kotowe-
naga. Kawaajoŋ Kana qaa mende moma kotowenaga, iikiaŋ siŋgisoŋgo mende moma
yagowenaga.
8 Kana qaa mende enaga, siŋgisoŋgonoŋ mono qaa omaya ano koomuya koloon-
aga. Kaaŋa koloonagato, jeŋkooto qaa mobe sopa somoŋgoŋ nono ii waleemambaa
kania kolooro siŋgisoŋgo ambe asugiro. Jeŋkooto qaanoŋ mono kuuŋ nono uuna
waaro siiŋna kombombaŋa bologa kania kania ii tororo asugigi bologaajoŋ tondu
koposoŋgoŋkejeŋ.
9 Wala Kana qaa mende moma tompiŋ laligoweto, jeŋkooto qaa mobe iikanoŋ aŋgoŋ
koma nonotiwaajoŋ siŋgisoŋgowaa siiŋnanoŋ gbiliro uuna waaro ii ambe. Siŋgisoŋgo
ambe meŋ komuŋ nono koomuya koloowe.
10 Anutunoŋ jeŋkooto qaa ii otaaŋ laligoŋ kotiimambaajoŋ moma nonoto, qaa ii
otaamambaajoŋ batogowe meŋ komuŋ nono koomuya koloowe. Koomuya kolooweti,
iikanoŋ mono asuganoŋ asugiro mokoloowe.
11 *Jeŋkooto qaa moma kotowe sopa somoŋgoŋ nono ii waleemambaa kania kolooro
jeŋkooto qaanoŋ kuuŋ nono siŋgisoŋgonoŋ tiligoŋ nono ii ambe. Siŋgisoŋgo ama

* **7:7:** Eks 20.17; Dut 5.21 * **7:11:** Jen 3.13

qaanawo koloowe. Iikaaŋa kanoŋ Anutuwaa jeŋkooto qaa iikanoŋ siŋgisoŋgo nemuŋ kono ambe meŋ komuŋ nono koomuya koloowe.

12 Kaaŋa kolooweto, kileŋ Kana qaa iikanoŋ mono kowoga ano soraaya kolooja. Iikawaa jeŋkooto qaayanoŋ mono dindiŋa ano awaa kolooja.

13 Kaaŋa kolooro jeŋkooto qaa awaa iikanoŋ meŋ komuŋ nono koomuya koloowe me qaago? Ii kozigeŋ! Qaa awaanoŋ qaagoto, Kana qaanoŋ mono neenaa siŋgisoŋgonaa kania nisaano moma kotowe. Siŋgisoŋgowaa gamuya asuganoŋ asugiro kanjaŋawo momambaajoŋ ama jeŋkooto qaa iikanoŋ siŋgisoŋgowaa sopaya somoŋgoro uunanoŋ waaro waleema siŋgisoŋgo ambe. Neenaa siŋgisoŋgona iikanoŋ mono meŋ komuŋ nono koomuya koloowe. Kiaŋ.

Uunanoŋ siŋgisoŋgowaa manjaqeqe ero laligojeŋ.

14 Uŋa Toroyanoŋ Kana qaa nonono dindiŋa kolooji, ii mojonto, niinoŋ siŋgisoŋgo ejaga kolooŋ siiŋna kombombaŋa bologawo koloojeŋ. Kamaaŋ kombe siŋgisoŋgonoŋ galeŋ koma nono teŋ koma weleŋa qeŋ siŋgisoŋgo amakejeŋ.

15 *Kawaajoŋ iwoi awaa amambaajoŋ momakejeŋi, ii mende amakejeŋ. Iito, iwoi bologa amambaajoŋ togoŋ sisia meŋkejeŋi, mono ii amakejeŋ. Kawaajoŋ iwoi amakejeŋi, niinoŋ kawaa kania saanoŋ mende moma kotoŋkejeŋ.

16 Kawaajoŋ iwoi bologa amambaajoŋ mojotiitii ama ii amakejeŋi eeŋ, Kana qaanoŋ mono kileŋ awaa kolooja. Kana qaawaajoŋ mono uumotooŋ anjeŋ.

17 Kaeŋ kolooro niinoŋ neeno ii mende toroqeŋ amakejento, siŋgisoŋgo uunanoŋ eji, iinoŋ mono kuuŋ nono ii amakejeŋ.

18 Nanamemeŋ awaa amambaa siiŋa oŋanoŋ momakejento, ii amambaa esunanoŋ mende koloŋ nomakeja. Kawaajoŋ noo uunanoŋ iwoi awaa moŋ mende ejato, uuselenanoŋ mono siŋgisoŋgo amambaajoŋ kuuŋ nomakeja, iikaya mojeŋ.

19 Kawaajoŋ iwoi awaa amambaa siiŋa momakejeŋi, ii mende amakejento, iwoi bologa mende amambaajoŋ momakejeŋi, mono ii amakejeŋ.

20 Kaeŋ kolooro iwoi amambaajoŋ togoŋkejeŋi, ii kileŋ amakejeŋi eeŋ, ii neeno mende toroqeŋ amakejento, siŋgisoŋgo uunanoŋ eji, iikanoŋ mono kuuŋ nono ii amakejeŋ.

21 Kawaajoŋ neenaa kanana kokaeŋ ero mokoloonkejeŋ: Iwoi awaa amambaa siiŋa mobe bologaa siiŋanoŋ mono uuna somoŋgoro osiŋkejeŋ.

22 Kawaa kania ii kokaeŋ: Uunanoŋ Anutuwaanoŋ Kana qaawaajoŋ uumotooŋ ama teŋ komambaajoŋ momakejeŋ.

23 Kaeŋ momakejento, sele busunanoŋ neenaa kaniana kokaeŋ ero mokoloonkejeŋ: sele busunaa kitia yoŋonoŋ siŋgisoŋgowaa waŋa koloogi amambaajoŋ momakejeŋ. Siŋgisoŋgo amambaa siiŋnanoŋ mono uusiiŋna awaa ii meŋ kamaaŋ amambaajoŋ moro aoŋ oroŋkejao. Siŋgisoŋgo amambaa siiŋna kombombaŋanoŋ mono sele busunaa kitia kitia sololooŋ oŋoma somoŋgoŋ nono kasa gbadonoŋ laligojeŋ.

24 Oo niinoŋ boliŋ tegoŋ aŋgonjoranawo koloojeŋ. Uuselenaa siiŋa bologanoŋ nuano koomu kotiga komumambotiwaajoŋ mono moronoŋ dowena meŋ hamo qeŋ nonaga?

25 Oo Jiisas Kraist Poŋna, iinoŋ nemuŋ koma nono “Anutu daŋgiseŋ!” jejeŋ. Kanianaŋoŋ kaaŋa kolooro neeno uunanondeeŋ Anutuwaanoŋ Kana qaawaa baatanoŋ kema weleŋa qeŋkejento, sele busuna siŋgisoŋgoyawo iikaaŋanoŋ siŋgisoŋgo amambaa siiŋna kombombaŋanoŋ somoŋgoŋ nono iikawaa kasa gbadonoŋ laligojeŋ. Kiaŋ.

8

Uŋa Toroyanoŋ riindaŋgonana kolooro kotiiŋ laligojoŋ.

* **7:15:** Gal 5.17

1 Kawaajoŋ ejemba Kraist Jiisaswo qokotaaŋ nanjoŋi, Anutunoŋ mono ananaa
qaanana jeŋ tegoro kambaŋ kokaamba gere siawaa buŋa mende kolooŋ laligojoŋ.
2 Kawaa kania kokaeŋ: Gii siŋgisoŋgowaa siiŋa teŋ koma laligonatiwaajoŋ ama
koomu kotigaa buŋa kolooŋ laligona. Kaaŋa laligonato, Kraist Jiisaswo qokotaaŋ nana
laaligo kotigaa Uŋayanoŋ mono koomu kotigaa kasanoŋga isama gono laligojaŋ.
3 Ejemba uuselenananoŋ siiŋnana kombombaŋa bologa ii eja. Ii otaaniŋ Kana
qaawaa esuŋanoŋ looriŋ laaligo kombombaŋa nonombaatiwaajoŋ amamaaro osiŋ
qagoniŋ. Qagoniŋ uuselenananoŋ siŋgisoŋgo ama laligoniŋi, Anutunoŋ siŋgisoŋgo
iikawaa qaaya jeŋ tegoŋ kitia kokaeŋ meleeno: Iinoŋ iyaŋaa Meria wasiro namonoŋ
kamaaŋ siŋgisoŋgo ejawaa sele kaaŋa kolooro. Toroqeŋ siŋgisoŋgowaa siimoloŋ tani
kaaŋa kolooro oogi komuro. Anutunoŋ laaligo kotigaa kania kaeŋ meleuro.
4 Anutunoŋ kania ii kokaembaajoŋ meleuro: Kana qaanoŋ anana solaŋa ano
dindiŋa laligowombaajoŋ jeŋ kotoŋ nonomakeji, Anutunoŋ qaa iikawaa hoŋanoŋ
ananaanoŋ koloodaborowaatiwaajoŋ moro. Kawaajoŋ uuselenanaa siiŋa kombom-
baŋa bologanoŋ mende galeŋ koma nonombiwaajoŋ togoŋ Uŋa Toroyaa uusiiŋa teŋ
kombombaajoŋ namakejoŋ.
5 Ejemba uuselegiaa siiŋ kombombaŋa bologa otaaŋkejuti, iyoŋoo uugianoŋ mono
siŋgisoŋgo ambombaajoŋ eja. Ejemba Uŋa Toroyaanoŋ siiŋ otaaŋ amakejoŋi, ananaa
uunananoŋ mono Uŋa Toroyaanoŋ nanamemeŋ amboŋiwaajoŋ eja.
6 Uuselenanaa siiŋ kombombaŋa bologanoŋ mono horoŋ nonono koomu kotigaageŋ
kembombaajoŋ ejato, Uŋa Toroyanoŋ uunananoŋ luae qero kotiiŋ laligowombaa siiŋa
momakeja.
7 Anutunoŋ Kana qaa nonono siŋgisoŋgo ambombaa siiŋ kombombaŋanoŋ mono
qaa iikawaa baatanoŋ mende kemakeja. Ii kemambaajoŋ amamaaja. Ii amamaaro
tondu laligoŋ uunananoŋ Anutu qetama kere ama muŋkejoŋ.
8 Ejemba uuselewaa siiŋgia kombombaŋanoŋ galeŋ koma oŋoŋgi tondu laligojuti,
iyoŋonoŋ mono Anutuwaa jaanoŋ sokombombaajoŋ osiwuya.
9 Yoŋonoŋ osiwuyato, Anutuwaa Uŋa Toroyanoŋ oŋoo uugianoŋ laligoji eeŋ, iinoŋ
mono galeŋ koma oŋono laligoju. Uuselewaa siiŋgia kombombaŋa bologa yoŋonoŋ
mono oŋo mende galeŋ koma oŋomakeju. Kraistwaa Uŋa Toroyanoŋ mombaa uutanoŋ
mende kemero eeŋ laligoji, iinoŋ Kraistwaa buŋa mende kolooja.
10 Mende koloojato, Kraistnoŋ oŋoo uugianoŋ laligoji eeŋ, sele busugianoŋ
siŋgisoŋgowaajoŋ ama komuwuyato, uŋagianoŋ solaŋa koloojutiwaajoŋ ama kotiiŋ
laligoŋ ubuya.
11 *Anutunoŋ Kraist Jiisas meŋ gbiliro koomunoŋga waaroti, iwaa Uŋayanoŋ
uugianoŋ laligoji eeŋ, iyoronoŋ oŋo Anutuwo qokotaaŋ naŋgi selegia koomuya ii
kaaŋagadeeŋ meŋ gbiliwaota.
12 Oo uumeleeŋ alauruna, gbiliŋ laligojoŋiwaajoŋ nononoŋ mono Anutuwaanoŋ
tosawo laligojoŋ. Uuselewaa siiŋnana kombombaŋa bologa otaawombaa tosaga
qaagoto, Uŋa Toroyaa jeta teŋ koma laligowombaa tosayanoŋ mono eŋ nononja.
Kawaajoŋ ananaa aiŋnananoŋ laŋ laligowombo.
13 Uuselewaa siiŋgia kombombaŋa bologa otaaŋ laligojuti eeŋ, oŋo mono koomu
kotigaa buŋa koloowuya. Kaaŋa koloowuyato, Anutu qama kooligi Uŋa Toroyanoŋ
uuselegiaa nanamemeŋ bologa meŋ komuŋkebaati eeŋ, iikaaŋa kanoŋ mono gbiliŋ
kotiiŋ laligoŋ ubuya.
14 Anutuwaa Uŋayanoŋ ejemba qindiŋgoŋ uŋuano laligojuti, iyoŋonoŋ kuuya Anu-
tuwaa meraboraaŋa kolooju.
15 **Omejiilaŋ yoŋonoŋ ejemba sololooŋ oŋoŋgi jeneŋgia ororo weleŋqeqe omaya
kolooŋ laligojuto, oŋo ome kaaŋa ii moŋ qaagoto, Uŋa Toroya ii buŋa qeŋ aoŋ laligoju.

* **8:11:** 1 Kor 3.16 * **8:15:** Maak 14.36; Gal 4.6 * **8:15:** Gal 4.5-7

Kawaajoŋ oŋo mono mombo toroqeŋ toroko qaganoŋ laligowubo. Uŋa Toroya iinoŋ mono meŋ letoma oŋono Anutuwaa meraboraaŋa kolooju. Uŋa iikanoŋ sololoon nonono Anutuwaajoŋ “Aba* Ama!” qamakejoŋ.

16 Anutuwaa meraboraaŋa koloojoŋi, qaa ii Uŋa Toroyanoŋ aŋo ananaa uŋananawo wambelaaŋ motooŋ naŋgoŋ jeŋkejao.

17 Anutuwaa meraboraaŋa koloojoŋi eeŋ, iinoŋ iyaŋaa ejembauruta ananaajoŋ oyaŋboyaŋ mozozoŋgoro eji, ii kaaŋagadeeŋ buŋa qeŋ aowoŋa. Anutunoŋ Kraistwaajoŋ iwoi mozozoŋgoro eji, ii mono kaaŋagadeeŋ Kraistwaa kooroŋanoŋ nama buŋa qeŋ aowoŋa. Kraistwo motooŋ siimbobolo momakejoŋi eeŋ, mono kaaŋagadeeŋ Kraistwaa asamararaŋanoŋ uma iwo motooŋ asariŋ laligowoŋa. Kiaŋ.

Laaligo asamararaŋawonoŋ uma laligowoŋa.

18 Kambaŋ kokaamba siimbobolo moma laligojoŋi, iikanoŋ laaligo kamaaŋqeqeta kolooja. Kanageŋ Kraistwaa asamararaŋanoŋ uma asariŋ oyaŋboyaŋ laligowoŋati, iikanoŋ mono laaligo uuta akadamuyawo koloowaa. Laaligo woi ii leelee ama gosiwoŋatiwaa so qaago. Kaaŋ romoŋgojeŋ.

19 Anutunoŋ oro ano iwoi kuuya mokoloorota ejuti, iyoŋonoŋ mono mamboma Kraistnoŋ kaŋ Anutuwaa meraboraaŋa metogoŋ qendeema oŋono asamararaŋ asugiŋ oŋombaatiwaajoŋ awelegoŋkeju.

20 *Anutunoŋ oro ano iwoi kuuya mokoloooto, yoŋonoŋ laligoŋ komuŋ qaombuya. Iyaŋgiaa siiŋgiaa so qaagoto, Anutunoŋ mono iyaŋaa siiŋaa so kaeŋ areŋgoro. Iwoi kuuya qaombuyato, kileŋ jejeromoŋromoŋ oŋono oyaŋboyaŋ kokaeŋ asugiwaatiwaajoŋ mambomakeju:

21 Anutunoŋ oro ano iwoi kuuya mokoloorota ejuti, iyoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ kokaembaajoŋ mambomakeju: Anutunoŋ ii kaaŋagadeeŋ aŋgonjora laaligowaa kasayanoŋga isama oŋono mende komuŋ gisaaŋ qaombuyato, Anutuwaa merabora kaaŋa loloon asamararaŋgiawo asariŋ eŋ ubuya.

22 Kawaa kania ii kokaeŋ: Anutunoŋ oro ano iwoi kuuya mokoloorota ejuti, iyoŋonoŋ korebore mono motooŋ osoŋgoŋ horoŋ merabora memewaa masu uŋuŋkeji, iikaaŋa moma eŋ kouma kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ amakeju, ii mojoŋ.

23 *Anutunoŋ oro ano iwoi kuuya mokoloorota ejuti, iyoŋoonoŋga qaagoto, Anutuwaa yambuyambu kolooniŋ Uŋaya Toroya kaleŋa nonono laligojoŋi, anana mono kaaŋagadeeŋ uunananoŋ osoŋgoŋ horoŋ laligoŋkejoŋ. Anutunoŋ nunuano meraboraaŋa qaita moŋ koloowombaajoŋ mamboma laligoŋ osoŋgoŋ amakejoŋ. Nunuama dowenana mero selenana qaita moŋ buŋa qeŋ aoŋ Siwenoŋ uma qeaŋgowaatiwaajoŋ awelegoŋ laligojoŋ.

24 Kaaŋa letombombaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama uunana meleema Siwewaa buŋa koloowoŋa. Iwoiwaajoŋ jejeromoŋromoŋ amakejoŋi, iikawaa hoŋa kolooro iiniŋ jejeromoŋromonana iikaaŋa kanoŋ tegowaa. Moŋnoŋ iwoiwaa hoŋa kolooro iima iikawaa jejeromoŋromoŋa ii mende toroqeŋ ama mambomakeja. Ii qaago.

25 Iwoiwaa hoŋanoŋ mende kolooro iimakejoŋi, iikawaajoŋ jejeromoŋromoŋ anjoŋi eeŋ, ii mono kaparaŋ koma koloowaatiwaajoŋ mamboniŋ uunana mende kamaaŋkeja.

26 Kaaŋiadeeŋ loriniŋ Uŋa Toroyanoŋ ilaaŋ nonomakeja. Nomaeŋ qama koliniŋ sokonaga, ii mende mojonto, Uŋa Toroyanoŋ mono aŋo qamakooli gawonananoŋ ilaaŋ nonoma ananaajoŋ ama qama koliŋ qaa jeta asuganoŋ jejewaa so qaagoto, osoŋgoŋbooro qaganoŋ saŋenoŋ jeŋkeja.

---

* **8:15:** Aba ii Arameik qaanoŋ ama. * **8:20:** Jen 3.17-19 * **8:23:** 2 Kor 5.2-4

27 Saŋenoŋ jeŋ Anutuwaa siiŋaa so ejemba soraaya ananaajoŋ ama qama kooliŋkeja.
Anutunoŋ ejemba uunana iima gosiŋkeji, iinoŋ mono afaaŋgoŋ Uŋa Toroyaa uumo-
moya momakeja.
28 Anutunoŋ qamakoolia moma ilawoila kuuya galeŋ kono kawaa mindimindiri
hoŋanoŋ mono iyaŋaa alaurutanoŋ qeaŋgowutiwaajoŋ koloonkeja. Ii mojoŋ. Hoŋa
iikanoŋ ejemba hamoqeqe areŋaa so oŋoono jopagoŋ muŋkejuti, mono ii kaeŋ me kaeŋ
ilaaŋ oŋomakeja.
29 Anutuwaa areŋaa kania ii kokaeŋ: Iyaŋaa Merianoŋ uumeleeŋ ala seiseiya
ananaa batunananoŋ jeta meŋ nonombaatiwaajoŋ momakeja. Kawaajoŋ waladeeŋ
areŋ ama nonono taninananoŋ Meriaa so koloowombaajoŋ moro. Iikawaajoŋ ejemba
waladeeŋ moma nononoti, nono kaaŋagadeeŋ koloowombaajoŋ jeŋ meweeŋgoŋ
nonono.
30 Waladeeŋ jeŋ meweeŋgoŋ nononoti, anana kaaŋagadeeŋ nonoono. Nonoonoti,
ananaa qaanana kaaŋagadeeŋ jeŋ tegoro solaŋaniniŋ. Solaŋaniniŋi, ananaajoŋ
kaaŋagadeeŋ kana qendeeno iyaŋaa asamararaŋanoŋ uma oyaŋboyaŋ laligowoŋa.
Kiaŋ.

Anutuwaa uujopayaa mepemepesee rii.

31 Qaa ii moma kawaajoŋ nomaeŋ jewonaga? Anutunoŋ sopa somoŋgoŋ nonoma
leegenananoŋ laligoji eeŋ, moronoŋ mono qotogoŋ nononaga?
32 Anutunoŋ iyaŋaa Meria kaaŋiadeeŋ mende aŋgoŋ konoto, ii jeŋ tegoro laaligoya
kuuya ananaajoŋ ama qeleeno. Ii qeleeno Anutunoŋ iwo kaleŋ qerewena tosaaŋa
kuuya ii kaaŋagadeeŋ afaaŋgoŋ nonombaa.
33 Anutunoŋ ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ nonoma qaanana jeŋ tegoro so-
laŋaniŋkejoŋi, iikawaajoŋ moronoŋ mono qaa jakeyanoŋ ama nononaga?
34 Kraist Jiisasnoŋ komuro Anutunoŋ mombo meŋ gbiliro Siwenoŋ uma Anutuwaa
boro dindiŋanoŋ rama toroqeŋ ananaajoŋ ama qama kooliŋkeja. Kawaajoŋ moŋnoŋ
moŋ qaanana gosiŋ gere sianoŋ kemebombaajoŋ jeŋ tegoŋ nonomambaajoŋ ama-
maawaa.
35 Kraistwaa uujopa uutanoŋ laligoniŋ moronoŋ mono iikanoŋa mendeema nonono
kamaawonaga? Kakasililiŋ ama nonoŋgi koŋajiliŋ mobonagato, Kraistwaa uu-
jopayanoŋga saanoŋ mende kamaawoŋa. Sisiwerowero ama nonombuyagato,
iikanoŋa saanoŋ mende kamaawoŋa. Bodi mokoloowonaga me opo surunananoŋ
qaono laligowonaga, mono saanoŋ mende kamaawoŋa. Komuwombotiwaa toroko
qaganoŋ laligowonaga me manja qegi kazi koloonagato, mono saanoŋ mende kamaa-
woŋa.
36 *Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,
"Goo qagaajoŋ ama umugawodeeŋ kanaiŋ nunugi komuwoŋatiwaajoŋ mogi kema
goman tiiŋkeja. Lama uŋuŋ neŋkejuti, iikaaŋiadeeŋ nonoojoŋ romoŋgoŋkeju."
37 Qaa iikawaa so ama nonombuyagato, Kraistnoŋ uujopaya ninisaano moniŋi, iinoŋ
naŋgoŋ nonono lombo kuuya iikanoŋ mono haamo ama otokoriaŋ maama laligowoŋa.
38 Iwoi moŋnoŋ mono Kraistwaa uujopayanoŋga mendeema nonomambaajoŋ ama-
maawaa. Ii hoŋa tooŋaga moma yagojeŋ. Koomunoŋ me laaligowaa iwoiya
moŋnoŋ mono mendeema nonomambaajoŋ amamaawaa. Siwe gajoba me omejiilaŋ
yoŋonoŋ mono kambaŋ kokaamba me kanageŋ nono mendeema nonombombaajoŋ
amamaawuya. Beŋsakoŋ kawali ku-usuŋgiawo yoŋonoŋ ii amamaawuya.
39 Euwaa euyanoŋ me emuwaa emuyanoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ mono mendeema
nonombombaajoŋ amamaawuya. Anutunoŋ ilawoila tosaaŋa moŋ mokoloorota ejuti,

* **8:36:** Ond 44.22

iyoŋonoŋ mono kaaŋaga deeŋ Anutuwaa uujopaya iikanoŋa mendeema nonombombaajoŋ amamaawuya. Anutuwaa uujopaya iikanoŋ mono Kraist Jiisas Poŋnana iwaanoŋ asugiro ninisaano ii mojoŋ. Kiaŋ.

9

Anutunoŋ siiŋaa so Israel meweeŋgoŋ oŋono.

1 Niinoŋ Kraistwo qokotaaŋ nama qaa qoloŋmoloŋgoya qaagoto, qaa hoŋa tooŋ moŋ jemaŋa. Uŋa Toroyaa qaawaajoŋ geja ambe qaana naŋgoŋ jeŋ kotiiŋ uunanoŋ saŋe nuro kokaeŋ moma jejeŋ:

2 Niinoŋ Juuda ejemba tosaaŋa yoŋoo wosobirinoŋ nuro uunanoŋ siimbobolo somata tetegoya qaa kokaembaajoŋ momakejeŋ:

3 Yoŋonoŋ niwo baloŋ selenoŋ Israel kanagesoga motooŋgo koloojonto, uugianoŋ Kraistwo mende qokotaaŋ laŋ laligoju. Niinoŋ Israel ŋalaurunanoŋ uugia meleembutiwaajoŋ aoŋoroŋkejeŋ. Anutunoŋ yoŋoo qaagia gosiro neeno yoŋoo kitigia koloowe iroŋa meleema noo qananoŋ kokaeŋ ubaatiwaajoŋ mojeŋ: Iinoŋ nii Kraistwaanoŋga mendeema nono gere siawaa buŋa koloomambaajoŋ mojeŋ.

4 *Yoŋonoŋ Israel tuuŋ uutanoŋ laligogi Anutunoŋ uŋuano buŋaya kolooju. Anutuwaa qabuŋaya bosima akadamugiawo kolooju. Anutunoŋ yoŋowo oyaŋboyaŋ koloowutiwaa soomoŋgo walaga ano gbilia ama Kana qaa oŋono. Kawaajoŋ jiwowoŋ jigonoŋ uma Anutuwaa waeya meŋ mepeseeŋkeju. Anutunoŋ kotumotueya seiwaatiwaa qaa somoŋgoroti, iikawaa hoŋanoŋ koloowaatiwaajoŋ mambomakeju.

5 Yoŋonoŋ wanjalenana Aabrahambaa gbiliuruta yoŋoo esa meraurugiaga laligoju. Kraistnoŋ yoŋoonoŋga baloŋ sele busu meŋ eja kolooro. Kraistnoŋ Anutunana koloon iwoi kuuya galeŋ kono qata kambaŋ tetegoya qaa mepeseeŋkeboŋa. Qaa ii oŋanoŋ.

6 Iikaaŋa laligojuto, Israel kanagesonoŋga kooloŋ seiŋ laligojoŋi, anana kuuya mono kileŋ Israel ejemba hoŋa mende koloojoŋ. Kawaajoŋ Anutuwaa qaayanoŋ soŋgiro esuŋanoŋ kamakamaata koloonkeja me? Kaeŋ jewonaga, ii qaa hoŋa qaago.

7 *Aabrahambaa gbiliuruta yoŋoonoŋga koloojoŋiwaajoŋ ama kuuya anana mono Anutuwaa meraboraaŋaga mende koloojoŋ. Kaeŋ qaagoto, Anutunoŋ Aabrahambaajoŋ kokaeŋ ijoro, “Aisakwaa esameraurutanoŋ mono goonoŋ toroqeŋ qaga bosima laligoŋ ubuya.”

8 Qaa iikawaa kania ii kokaeŋ: Aabrahambaa gbiliuruta baloŋ ejemba silinoŋ merabora koloonkejoŋi, kuuya anono mono Anutuwaa meraboraaŋa mende koloojoŋ. Kaeŋ qaagoto, Anutunoŋ qaa somoŋgoro ejiwaa so kolooniŋi, Anutunoŋ mono nonoga moma nonono Aabrahambaa gbiliuruta hoŋa koloojoŋ.

9 *Soomoŋgo qaa iikanoŋ Aabrahambaanoŋ kokaeŋ karo moro, “Gbani motooŋgo tegoro kanoŋ mombo kaŋ giibe Saaranoŋ mono meriawo koloowaa.”

10 Qaa kaeŋ moro iwaanoŋ iikaya kolooroto, iikanoŋ mende tegoro. Iwaa gematanoŋ Rebekawaanoŋ kaaŋiadeeŋ Anutuwaa qaayaa so kolooro. Beŋnana Aisak iinoŋ embia ii koro muro merawoigara sunesune koloori.

11 Sunesune yoronoŋ goroŋ uutanoŋ rama mende kolooŋ iwoi awaa me bologa moŋ mende aniti, Anutunoŋ mono kambaŋ iikanoŋ mera iyoroonoŋga moŋ iyaŋaajoŋ meweeŋgoro. Iyaŋaa momo areŋanoŋ kotiiŋ hoŋawo kolooŋ tegowaatiwaajoŋ ama koga meweeŋgoro.

12 *Iyaŋaa uusiiŋanoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ Rebeka kokaeŋ ijoro, “Datanoŋ mono kogaa weleŋqeqe kolooŋ newo baatanoŋ laligowaa.” Anutunoŋ kaeŋ ijoŋ nanamemeŋgara ambaoraga iikawaa soyanoŋ ii mende gosiŋ oronoto, iyaŋaa siiŋagadeeŋ otaaŋ koga oono dataa somataya kolooro.

---

* **9:4:** Eks 9.4 * **9:7:** Jen 21.12 * **9:9:** Jen 18.10 * **9:12:** Jen 25.23

13 *Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja, “Jeikob uunanoŋ jopagoŋ laligoweto, Iisoo (Esau) ii togoŋ kazi ama muŋ laligowe.”
14 Qaa kawaajoŋ mono nomaeŋ jewonaga? Anutunoŋ dindiŋa mende kolooja me? Iikaaŋa qaago totooŋ!
15 *Anutunoŋ Mooseswaajoŋ qaa kokaeŋ ijorota eja, “Niinoŋ mono neenaa siiŋna otaaŋ moŋ moroga iima koboon kiaŋkomumambaajoŋ mojeŋi, iiga mono kiaŋkomuŋ muŋkejeŋ. Moŋ morowaajoŋ wosomomo ama mumambaajoŋ jejeŋi, iwaajoŋ mono wosona momakejeŋ.”
16 Qaa kawaajoŋ ama namo ejanoŋ Anutu mende galeŋ komakejato, iwoiwaa siiŋa moma amambaajoŋ batogoŋ bimbimgonagato, ii kileŋ Anutu mende uuguwaa. Anutu aŋo kaleŋmoriaŋaa so iwoi kuuya galeŋ kono iwaa borianoŋ eja.
17 *Anutunoŋ faarao kimbaajoŋ qaa ijoro Buŋa Terenoŋ kokaeŋ eja, “Neenaa qabuŋana jeŋ seigi gomaŋ korebore sokombaatiwaajoŋ mojeŋ. Kaeŋ moma ku-usuna qendeembe asuganoŋ asugiwaatiwaajoŋ kuuŋ gombe giinoŋ asugina. Asugiŋ laligoŋ tuarenjeŋ ama noma laligona mono haamo ama gombe.”
18 Qaa iikawaa so Anutunoŋ iyaŋaa siiŋa otaaŋ moŋ iima koboon kiaŋkomumambaajoŋ moji, ii mono kiaŋkomuŋ muŋkebaa ano mombaa uuta meŋ gojomambaajoŋ moji, ii mono meŋ gojono yaŋgiseŋ kolooŋkebaa. Kiaŋ.

Anutuwaanoŋ iriŋsoŋsooŋ ano kiaŋkomu

19 Oŋoonoŋga moŋnoŋ noojoŋa kokaeŋ jenaga, “Kaeŋ kolooro kuuya anana mono Anutuwaa uusiiŋa tuarenjeŋ ama mubombaajoŋ amamaaŋkejoŋ. Kaeŋ koloorogo Anutunoŋ mono naambaajoŋ toroqeŋ jeŋ nonomakeja?”
20 *Moŋnoŋ kaeŋ jenagato, baloŋ eja gii mono moroga koloon Anutu tuarenjeŋ ano aŋgowowo ama munaga? Boroterenoŋ mono iyaŋaa mokomokoloo Toya kokaeŋ saanoŋ mende jeŋ mubaa, “Gii mono naambaajoŋa tani koi kaaŋa mokoloon nona?”
21 Monjoŋ meme ejanoŋ mono iyaŋaa ku-usuŋ qaganoŋ siiŋaa so gbakoŋ meleema meweeŋgoŋ gbakoŋ motooŋgo kanoŋa koworaŋeŋ morota morota meŋkeja. Tosia kambaŋ so meŋ gawoŋ muŋkejoŋ ano tosia akadamugiawo ii mono korisoro kambaŋanoŋadeeŋ gawoŋ muŋkejoŋ.
22 Anutu mokomokoloo Tonananoŋ mono kaaŋiadeeŋ ama nonomakeja. Iinoŋ iriŋsoŋsooŋa ejemba qendeema nonono ku-usuŋa iima mobombaajoŋ momakeja. Kaeŋ moma iriŋa soono kazianoŋ ejemba tosaaŋa yoŋoo qagianoŋ uro jojoriŋ kondeema oŋomambaajoŋ ama laligoro. Ii kileŋ iroŋa uulaŋawodeeŋ mende meleema oŋonoto, yoŋoojoŋ ama siimbobolo mamaga moma mokosiŋgoŋ uugia meleembutiwaajoŋ mamboma laligoro.
23 Kaaŋiadeeŋ kaleŋmoriaŋa iŋisaano kelemaleleŋ koloowaatiwaajoŋ momakeja. Kaeŋ moma ejemba akadamuya buŋa qeŋ aowombaajoŋ meweeŋgoŋ nononoti, anana mono niniima kobooro akadamuyawo asariŋkejoŋ.
24 Anana kaaŋagadeeŋ kaaŋa koloowombaajoŋ nonoono. Juuda ejembagadeeŋ qaagoto, waba kantria kantria ii kaaŋagadeeŋ kaaŋa koloowutiwaajoŋ oŋoono.
25 *Anutunoŋ iikawaa qaaya jerota gejatootoo eja Hooseawaa terenoŋ kokaeŋ eja,
“Ejemba neenaa kanagesouruna mende koloon laligogiti, niinoŋ mono ii oŋoombe neenaa kanagesona koloowuya. Tosianoŋ neenaa wombo alana mende laligogiti, iyoŋoojoŋ mono ‘Neenaa wombo alauruna,’ kaeŋ jeŋ laligomaŋa.
26 *Niinoŋ gomaŋ mombaa ejembaya yoŋoojoŋ kokaeŋ jeŋ laligowe,

* **9:13:** Mal 1.2-3 * **9:15:** Eks 33.19 * **9:17:** Eks 9.16 * **9:20:** Ais 29.16; 45.9 * **9:25:** Hoos 2.23 * **9:26:** Hoos 1.10

‘Oŋo neenaa kanagesouruna mende laligoju.’ Kaeŋ jeŋ laligoweto, ii mono baloŋgianoŋ iikanoŋa oŋooma qagia kokaeŋ qamaŋa: Oŋo mono Anutu laaligo Toyaa meraboraaŋa kolooju. Utequte kaaŋa koloowaa.”

27 *Aisaianoŋ kaaŋagadeeŋ Israel kanageso nonoojoŋ ama kokaeŋ saama jero, “Israel ejemba jaŋgonana kowe sakasiŋ kaaŋa koloonagati eeŋ, ii kileŋ nonoonoŋga afaaŋanoŋ mono uunana meleeniŋ hamo qeŋ nonombaa.
28 Poŋnoŋ gomaŋa gomaŋa kuuya ananaa qaanana iliŋ alaŋ gosiŋ jeŋ tegoŋ kitia kuuya meleema nonondaborowaa.”
29 *Aisaianoŋ kaeŋ jeŋ waladeeŋ qaa moŋ jeroti, iikawaa oŋanoŋ mono nonoonoŋ kokaeŋ kolooja, “Poŋ ku-usuŋ kuuyaa Tonananoŋ gbiliurunana tosaaŋa mende iŋiima kobooro uugia meleembuyagati eeŋ, balonananoŋ mono Sodom kaaŋa meleeno kemero gere jenaga. Nononoŋ mono Gomora ejemba kaaŋa tiwilaawonaga. Anutunoŋ mono kaaŋa ama nononaga.” Kaeŋ jero.

Israel kelemaleleŋanoŋ Anutu yaŋgiseŋ ama muŋkeju.

30 Kawaajoŋ mono nomaeŋ jewonaga? Kantri tosianoŋ Anutuwaa jaanoŋ solaŋa koloowombaa gawoŋa mende kaparaŋ koma megiti, iyoŋonoŋ Anutuwaa jaanoŋ solaŋanigi. Uugia meleema Anutu moma laarigi iikawaajoŋ qaagia jeŋ tegoro solaŋaniŋ laligoju.
31 Kaeŋ laligojuto, Israel nononoŋ solaŋa koloowombaa Kana qaa otaawombaajoŋ kaparaŋ koma laligoŋ kouma ii kileŋ Anutuwaa jaanoŋ mende solaŋaniniŋ.
32 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Iyaŋgiodeeŋ batogoŋ nanamemeŋ dindiŋa ama iikaaŋa kanoŋ solaŋa koloowombaajoŋ kaparaŋ koma Jiisas mende moma laariŋ mugi. Iinoŋ jamo powowoŋ kaaŋa kolooji, mono iwaanoŋ ritataŋgoŋ uŋuro osiŋ gema qegi. Iikawaajoŋ solaŋa mende koloogi.
33 *Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,

“Iibu, Anutu niinoŋ mono aeŋ jamo moŋ Zaion baaŋanoŋ Israel tuuŋ uugianoŋ komowe yoŋonoŋ iikanoŋ ritataŋgoŋ kamaaŋ uŋuro gema qeŋkebu. Moŋnoŋ eja gereya powowoŋ kotakota ii moma laariŋ mubaati, iinoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ iwaajoŋ nama gamu mende mokoloowaa.” Kiaŋ.

10

1 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ neenaa Juuda kanagesouruna uugia meleembutiwaajoŋ awelegoŋkejeŋ. Anutunoŋ hamo qeŋ oŋombaatiwaajoŋ uuna meŋ kululuuŋ yoŋoojoŋ ama Anutu qama kooliŋ muŋkejeŋ.
2 Yoŋoo kanagianoŋ kokaeŋ eja: Yoŋonoŋ Anutuwaajoŋ uugere amakejuto, ii poumapou qaganoŋ amakeju. Yoŋoo qaagia kaeŋ naŋgoŋ jejeŋ.
3 Anutunoŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋanijoŋi, iikawaa kania mende moma yagoŋ iyaŋgiodeeŋ batogoŋ solaŋa koloowombaajoŋ kaparaŋ komakeju. Kaeŋ ama Anutunoŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwombaajoŋ jeŋkeji, qaa iikawaa baatanoŋ mende kema osiŋ eeŋ tondu laligoju.
4 Kraistnoŋ aŋodeeŋ Kana qaa otaadabororo. Nono tosianoŋ ii amamaaŋ Kraist moma laariŋ uunana meleenjoŋi, iikaya mono Kraistwaajoŋ ama Anutuwaa jaanoŋ solaŋanijoŋ. Kiaŋ.

Anutunoŋ anana kuuya hamo qeŋ nonomambaajoŋ moja.

5 *Moosesnoŋ Kana qaa otaaŋ iikaaŋa kanoŋ solaŋa koloowombaa qaaya ii kokaeŋ oorota eja, “Kana qaa otaadaborowaati, iinoŋ mono kawaajoŋ ama laaligo kotiga mokoloowaa.”

---

* **9:27:** Ais 10.22-23 * **9:29:** Ais 1.9 * **9:33:** Ais 28.16 * **10:5:** Lew 18.5

6 *Qaa kaeŋ ejato, uunana meleema moma laariniŋ Anutunoŋ qaanana jeŋ tegoro
solaŋaniŋkejoŋi, Moosesnoŋ kawaajoŋ qaa kokaeŋ jerota eja, “Uuganoŋ kokaeŋ
romoŋgoŋ jewabo: Eja moronoŋ mono Siwe gomanoŋ unaga?” Ejembanoŋ ii Kraist
wama kamaawaatiwaajoŋ laŋ jegi.
7 Me “Eja moronoŋ koomu gomambaa dutanoŋ kemenaga?” Ejembanoŋ ii Kraist
wama koomunoŋga waabaatiwaajoŋ laŋ jegi.
8 Kaeŋ jeŋ toroqeŋ kokaeŋ jero, “Buŋa qaa ii koriganoŋ qaagoto, mono goo buuganoŋ
ano uuganoŋ eja.” Buŋa qaa ii moma laariwombaajoŋ eja. Nononoŋ qaa iikanoŋ
ejemba uukuukuu meŋ oŋoma kokaeŋ jeŋ asariŋ oŋomakejoŋ:
9 Anutunoŋ Jiisas meŋ gbiliro koomunoŋga waaro. Giinoŋ qaa ii uuwomboganoŋ
moma laariŋ je buu susuganoŋ “Jiisasnoŋ Poŋna kolooja,” kaeŋ jeŋ asugijaŋi eeŋ,
mono hamo qeŋ gono letomba.
10 Gii uuwomboganoŋ Buŋa qaa moma laarina Anutunoŋ qaaga jeŋ tegoro so-
laŋaniwa ano je buu susuganoŋ Jiisas jeŋ asugina hamo qeŋ gono letomba.
11 *Buŋa Terewaa qaa moŋ kokaeŋ jegita eja, “Moronoŋ ii moma laariŋ mubaati,
iinoŋ mono gamuya mende mobaa.”
12 Anutunoŋ Juuda ejemba mende ninisoroon kantri tosaaŋa mende sureeŋ
oŋomakeja. Poŋ motooŋgo iinoŋ mono kuuya ananaa Poŋnana kolooŋ so motooŋgonoŋ
gosiŋ nonomakeja. Ejemba ii qama kooliŋkejoŋi, anana kuuya mono kotumotueya
kelemaleleŋ nonomakeja.
13 *Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ eja, “Ejemba dakaya yoŋonoŋ Pombaa
qata qama kooliwuyati, iinoŋ mono ii kuuya hamo qeŋ oŋono letombuya.”
14 Ejembanoŋ Poŋ mende moma laariŋ muŋ iwaa qata mono nomaeŋ qama kooli-
wuyaga? Iwaa kania mende jegi mogiti, ii mono nomaeŋ moma laariŋ mubuyaga?
Moŋnoŋ Buŋa qaa mende jeŋ asariwaati eeŋ, yoŋonoŋ ii mono nomaeŋ mobuyaga?
15 *Ejemba moŋ Buŋa qaawaajoŋ mende wasiwoŋati eeŋ, iinoŋ mono nomaeŋ kema
ii jeŋ asarinaga? Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja, “Ejemba Buŋa qaa
awaa meŋ kaŋkejuti, iyoŋoo kana otoŋgia moniŋ awaa soro kolooja.”
16 *Kaeŋ oogita ejato, noo Israel kanageso hoŋa yoŋonoŋ Oligaa Buŋa mende teŋ
koma laligoju. Iikawaa qaaya ii gejatootoo eja Aisaianoŋ kokaeŋ ninijorota eja, “Oo
Poŋ, nono Buŋa qaa jeŋ seiniŋ moronoŋ mono uuta meleema ii moma laarinagato?”
17 Qaa iikawaa so Kraistwaa qaaya jeŋ seiniŋ gejagianoŋ kemero mogi momalaari-
gianoŋ mono iikaaŋ koloowaa.
18 *Momalaari kaaŋ koloowaato, kokaeŋ qisiŋ oŋonjeŋ: Buŋa qaa iikanoŋ mono
Juuda yoŋoo gejagianoŋ mende kemero mogi me? Qaago, ii mono mogi. Kawaa qaaya
ii kokaeŋ jegita Buŋa Terenoŋ eja,

> “Qaa jegi qaagianoŋ mono kema kaŋ gomaŋ kuuya sokono. Ii gomaŋa gomaŋa eu
> emu leelee iikanoŋ mogi.”

19 *Qaa iikawaa so Buŋa qaa mono mogito, mombo toroqeŋ kokaeŋ qisiŋ oŋonjeŋ:
Israel ejembanoŋ ii moma asarigi me qaago? Moosesnoŋ wala qaa kokaeŋ jero,

> “Ejemba kanageso uumeleeŋgiaa hoŋa qaa niinoŋ ii hamo qeŋ oŋombe oŋoo
> uugianoŋ mono iikawaajoŋ ama motoqoto koloowaa. Waba tuuŋ poumapou
> laligojuti, iyoŋonoŋ oŋo uŋuugugi sili iikanoŋ mono Juuda oŋoo uugia kuuwe
> iriŋgia soono uugianoŋ waabaa.”

20 *Aisaianoŋ mono kotiiŋ nama kokaeŋ jerota eja,

> “Ejemba nii mende moŋgama noma laŋ laligogiti, iyoŋonoŋ mono nii mokoloon
> noŋgi.

---

* **10:6:** Dut 30.12-14 * **10:11:** Ais 28.16 * **10:13:** Joel 2.32 * **10:15:** Ais 52.7 * **10:16:** Ais 53.1 * **10:18:** Ond 19.4 * **10:19:** Dut 32.21 * **10:20:** Ais 65.1

Ejemba noo kananaajoŋ mende qisiŋ laligogiti, niinoŋ kaniana mono yoŋoojoŋ iŋisaambe iima mogi.”
21 *Yoŋoojoŋ kaeŋ jeroto, Israel nonoojoŋ qaa kokaeŋ ninijorota eja, “Weeŋ so umugawodeeŋ kanaiŋ qootogo kanageso gejajuju kolooŋkejuti, oŋo noonoŋ kawutiwaajoŋ oŋooma boro kaka koma laligowe gomaŋ tiiŋkeja.” Kiaŋ.

11

Israel uutanoŋ uumeleeŋ tuuŋ melaa eja.

1 *Kawaajoŋ kokaeŋ qisijeŋ: Anutunoŋ iyaŋaa kanagesoya gema qeŋ nonono me qaago? Ii qaago totooŋ! Niinoŋ kaaŋagadeeŋ Aabrahambaa gbilia moŋ koloojeŋ. Neeno Israel kanagesowaa tuuŋ qata Benjamin iwaa uutanoŋ laligojeŋ.
2 Anutunoŋ waladeeŋ iyaŋaa kanagesoya meweeŋgoŋ nononoti, nono mono mende gema qeŋ nonono laligojoŋ. Gejatootoo eja Elaijawaa (Eliawaa) sunduya ii Buŋa Terenoŋ oogita eja. Iinoŋ Anutuwaa jaanoŋ Israel ejemba jeŋ oŋoma qama kooliroti, oŋo qaa batuya ii moju me qaago? Qaa ii kokaeŋ,
3 *“Oo Poŋ, yoŋonoŋ mono goo gejatootoo ejembauruga uŋugi komugi goonoŋ siimoloŋ ooŋooŋ alataya alataya kondemondeeŋgi. Nii motooŋgo nomesaogi laligowe kokomomola meŋ emboma nuwombaajoŋ jojoriju.”
4 *Kaeŋ jeroto, Anutunoŋ ii moma mono kokaeŋ meleema muŋ ijoro, “Gii geeŋgodeeŋ mende laligojanto, niinoŋ eja 7,000 kaaŋiadeeŋ sopa somoŋgoŋ oŋombe neenaa buŋana koloon beŋ qoloŋmoloŋgoya Baal ii mende simiŋ kuma muŋ giwo toroqeŋ laligoju.”
5 Qaa iikawaa so kambaŋ kokaamba kaaŋiadeeŋ Anutuwaa tuuŋ melaa eja. Anutunoŋ kaleŋmoriaŋaa so ejemba afaaŋa meweeŋgoŋ nonono laligojoŋ.
6 Kaleŋmoriaŋanoŋ mono nemuŋ koma muro meweeŋgoŋ nonono. Nono nanamemeŋ awaa ama meŋ laligowonagati, iikawaajoŋ ama mende meweeŋgoŋ nonono. Baloŋ ejemba nanamemenananoŋ nemuŋ koma muro meweeŋgoŋ nononagati eeŋ, iwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono iwoi omaya koloonaga.
7 Kawaajoŋ mono nomaeŋ jewonaga? Israel kanagesonoŋ solaŋa koloowombaajoŋ kaparaŋ koma laligogito, solaŋaniwombaa kania ii mende mokoloogi. Yoŋonoŋ qaagoto, Anutunoŋ tuuŋ melaa meweeŋgoŋ nononoti, nononoŋ kaleŋa ii mokoloon solaŋa kooloniŋ. Tosianoŋ momo bologanoŋ uugia gojono eeŋ tondu laligoju.
8 *Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja, “Gaonjaajaa laligogi Anutunoŋ ome mende somoŋgoro uugianoŋ kemero koomuya koloogi. Iwoi iima kania iima kotowubotiwaajoŋ jaagia meŋ gooro umuŋ kono. Qaa gejagianoŋ moma moma asariwubotiwaajoŋ ii meŋ gojono. Kaeŋ tompiŋ laligoŋ kouma kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ eeŋ tondu laligoju.”
9 *Kiŋ Deiwidnoŋ iikawaa qaaya kokaeŋ jerota eja,
“Oo Anutu, yoŋonoŋ jejelombaŋ ooŋ ama neŋ laŋ aisooŋkeju. Iikanoŋ mono mokoloon iŋiima siŋgisoŋgogiaajoŋ moto ama oŋomba.
Mono iyaŋgiaa duŋgianoŋ ritataŋgoŋ kamaaŋ uŋuro iroŋa meleema oŋona siimbobolo mobu.
10 Oo Anutu, gii mono jaagia meŋ goona uuŋ iibombaajoŋ amamaawu.
Mono iroŋa meleema oŋona qagianoŋ uma bimooro suulaŋ uuŋgoŋ laligowuya.” Deiwidnoŋ kaeŋ qama kooliro.

Waba kantri yoŋonoŋ Anutuwaa geria hoŋa koloogi.

---

* **10:21:** Ais 65.2 * **11:1:** Fil 3.5 * **11:3:** 1 Kiŋ 19.10, 14 * **11:4:** 1 Kiŋ 19.18 * **11:8:** Dut 29.4; Ais 29.10 * **11:9:** Ond 69.22-23

11 Toroqeŋ kokaeŋ qisijeŋ: Juuda kanageso hoŋa yoŋonoŋ ritataŋgoŋ kamaaŋ uŋuro uugianoŋ gojono awaa koloowombaajoŋ amamaawuya me qaago? Ii mende amamaawuya! Kamaaŋ uŋuroti, iikanoŋ mono Anutu moma kotowombaajoŋ awelegowutiwaajoŋ kolooro. Juuda kanageso hoŋa yoŋonoŋ kana uuguŋ kamaaŋ uŋuro waba kantri yoŋonoŋ kitigia kolooŋ uugia meleema Anutuwaa buŋaya koloogi. Kaeŋ koloogiti, iikanoŋ uugia kuuro kawaajoŋ iriŋgia soono uugia meleembutiwaa siiŋanoŋ koloowaatiwaajoŋ ama kaeŋ kolooro.

12 Juuda kanageso hoŋa yoŋonoŋ kana soŋgiŋ kamaaŋ uŋuro kawaajoŋ waba gomaŋa gomaŋa yoŋonoŋ oyaŋboyaŋ koloowombaa kania mokoloogi. Ii mokoloon uugia meleema kotumotue uutanoŋ laligojuto, Juuda kanageso hoŋa yoŋonoŋ tompiŋ laligoŋ Anutuwaa jaanoŋ mende sokonju. Kanageŋ Juuda yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ kuuya uugia meleembuya. Kaeŋ kolooro Anutuwaa kotumotueyanoŋ seiŋ kelemaleleŋ asuganoŋ asugiwaa.

13 Niinoŋ qaana koi Juuda oŋoojoŋ qaagoto, waba kantri kanageso oŋoojoŋ jejeŋ. Niinoŋ waba kantri oŋoonoŋ wasiwasi eja aposol koloojeŋiwaajoŋ “Gawona qabuŋayawo kolooja,” jeŋ kaeŋ romoŋgojeŋ.

14 Gawona ii mewe hoŋa kolooro uugia meleemakejuti, neenaa Israel kanagesourunanoŋ iikawaa bujuya mobutiwaajoŋ kaparaŋ koma awelegoŋkejeŋ. Buju qaa iikanoŋ motomotooŋ yoŋoo uugia kuuro kawaajoŋ iriŋgia soono uugia meleembombaa siiŋanoŋ kolooro meleeŋgi Anutunoŋ hamo qeŋ oŋombaa. Gawona qabuŋayawo ii mono kawaajoŋ ama waba kantri oŋoo batugianoŋ meŋkejeŋ.

15 Anutunoŋ Juuda tuuŋ gema nunuro iikawaa hoŋanoŋ mono kokaeŋ kolooro: Waba kantria kantria oŋonoŋ kitigianoŋ koloogi Anutunoŋ tawagia meŋ uŋuano alauruta koloogi. Juuda kanageso hoŋa yoŋonoŋ uugia meleeŋgi Anutunoŋ hamo qeŋ oŋoma moma aŋgoŋ koma aŋaliŋ oŋombaati, iikawaa hoŋanoŋ mono koomunoŋga gbiliŋ laligoŋ kotiiwutiwaa so koloowaa.

16 Gbani jaayaqeqe gbilianoŋ nene Anutuwaajoŋ gosiŋ ama korisoro aniŋ soraaya kolooji eeŋ, gawombaa nembaneneya kuuya mono kaaŋagadeeŋ soraaya kolooja. Gere tiitanoŋ toroya kolooji eeŋ, borianoŋ mono kaaŋagadeeŋ toroya kolooju.

17 Juuda tuuŋ ii Anutu iyaŋaanoŋ oil gerega kolooja. Anutunoŋ iyaŋaanoŋ oil gere ii hoŋaboŋa meŋ boria tosaaŋa motoro kamaagi ano duuyaa oil gere boria meŋ kaŋ batugianoŋ ano toroqeŋ somariiŋkeju. Kantri tosaaŋa oŋo duuyaa oil gere kawaa so koloojuto, Anutunoŋ kileŋ uŋuano kambaŋ kokaamba gere boria qaita moŋ yoŋoo batugianoŋ laligoŋ kotiiŋkeju. Oŋo mono Juuda tuumbaa oil gere tiitanoŋga nene apuya horoŋ neŋ somariiŋkeju.

18 Oŋo Juuda nonowo nanjuto, kileŋ Juuda nunuuguŋ selegia meŋ ububo. Selegia meŋ ubuyagati eeŋ, mono qaa koi mobu: Kantri tosaaŋa oŋo gere boriagadeeŋ kaaŋa kolooju. Oŋo tiinana mende bosimakejuto, nonoonoŋ gere tiitanoŋ mono oŋombosino nanju.

19 Qaa kokaeŋ jewuyaga, “Anutunoŋ anana iyaŋaa gere batuyanoŋ ama nonombaatiwaajoŋ ama gere boria ii kotoro kamaaro tintiŋa kolooro.”

20 Qaa ii hoŋaga. Anutunoŋ Juuda ejemba uugia mende meleema moma laarigitiwaajoŋ ama kotoŋ oŋono kamaagito, oŋo mono momalaarigianoŋ rindaŋgoŋ oŋono zeŋ nanju. Kaeŋ nama jaba-arambaraŋ mende meŋ awelegoŋ laligowuto, mono kokaeŋ kamaaŋ uŋuwabotiwaajoŋ sombugia moma laligowu:

21 Anutunoŋ aŋaa geriaa boria hoŋa mende iŋiima koboon Juuda kanageso kotoŋ oŋonoti eeŋ, oŋo mono “Saanoŋ niniima koboowaa,” kaeŋ jewubo. Eeŋ kaaŋa romoŋgoŋ tondu laligowubo.

22 Kawaajoŋ waba kantri oŋo Anutuwaa kania romoŋgoŋ kokaeŋ jewuya, “Juuda ejemba kana soŋgiŋ kamaaŋ uŋuroti, Anutunoŋ iikawaa iroŋa meleema mono oŋanoŋ

geriawo ama oŋomakejato, anana qeeaŋgo Toyawo qokotaaŋ naniŋ meŋ qeaŋgoŋ nonomakeja. Iwo mende toroqeŋ nambonati eeŋ, mono kantri tosaaŋa nono kaaŋagadeeŋ kotoŋ nonono kamaawoŋa.”

23 Kaeŋ saanoŋ jewuyato, Anutunoŋ ejemba kana soŋgigiti, ii kaaŋagadeeŋ saanoŋ kotiiŋ gere batuyanoŋ mombo toroqeŋ oŋombaa. Kawaajoŋ Juuda kanageso yoŋonoŋ yaŋgiseŋgia mesaoŋ uugia meleembuti eeŋ, ii mono saanoŋ Jiisaswo toroqeŋ oŋombaa.

24 Anutunoŋ oŋo duuyaa oil gere kanoŋa kotoŋ oŋoma komakoomowaa kania uuguŋ oil gere qaita mombaa batuyanoŋ ama toroqeŋ oŋono. Kantri tosaaŋa oŋo kaaŋa ama oŋonoti eeŋ, iikawaajoŋ iyaŋaa gere boria hoŋa Juuda kanageso hoŋa ii mono afaaŋgoŋ uŋuama siiŋanoŋ iyaŋaa oil geriaa batuyanoŋ ama oŋono mombo toroqewuya. Kiaŋ.

Anutunoŋ Israel kuuya kiaŋkomuŋ nonomambaajoŋ moja.

25 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋoaŋgiaa momakooto qaganoŋ laŋ laligowubotiwaajoŋ mono qaa aasaŋgoya moŋ iŋisaambe moma asariwutiwaajoŋ mojeŋ. Qaa ii kokaeŋ: Momo bologanoŋ Israel kanagesowaa bakaya moŋ yoŋoo uugia gojono laligojuto, kambaŋ tetegoya qaa yaŋgiseŋ mende toroqeŋ laligowuya. Qaagoto, wala waba kantri yoŋoonoŋga kelemaleleŋ yoŋonoŋ uugia meleema Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ koubuya. Kaeŋ aŋgi Anutunoŋ jaŋgogia iiro sokombaati, kambaŋ iikanoŋ Juuda kanageso nonoo yaŋgiseŋ kambanananoŋ tegoro kuuya uugia meleembuya.

26 *Uugia meleeŋgi Anutunoŋ Israel kanageso kuuya hamo qeŋ oŋono letombuya. Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,

> “Hamoqeqe Toyanoŋ mono Zaion baaŋanoŋga asugiŋ Jeikob tuuŋ nonoo nanamemenana aŋgonjorayawo ii koma konjoratiwaa.
>
> 27 *Anutu niinoŋ siŋgisoŋgogia koma konjoratiŋ oyaŋboyaŋ mokoloowutiwaajoŋ soomoŋgo areŋa ii yoŋowo ambe motooŋ laligowoŋa.”

Qaa kaeŋ eja.

28 Juuda kanageso hoŋa yoŋonoŋ Oligaa Buŋa gema qeŋ Anutuwaa kereuruta koloogitiwaajoŋ kantri tosaaŋa oŋonoŋ kitigianoŋ Anutuwaa alauruta kolooju. Kaeŋ koloojuto, Anutunoŋ Israel wanjaleurunana meweeŋgoŋ oŋonotiwaajoŋ Juuda nononoŋ mono toroqeŋ wombo alauruta hoŋaboŋa koloojoŋ.

29 Anutunoŋ ejemba moroga meweeŋgoŋ oŋooma kaleŋ oŋomakeji, qaa ii mono mombo uuta meleeno utegowaatiwaa so qaago.

30 Waba kantri oŋo kaaŋagadeeŋ wala Anutuwaa jeta mende teŋ koma tondu laligogito, Juuda kanageso hoŋa yoŋonoŋ yaŋgiseŋ koloogitiwaajoŋ ama Anutunoŋ oŋo kiaŋkomuŋ oŋono letoŋgi.

31 Juuda kanageso hoŋa yoŋonoŋ kambaŋ kokaamba Anutuwaa jeta qotogoŋ tondu laligoŋ koujuto, oŋonoŋ letoŋgitiwaajoŋ ama Anutunoŋ Juuda kanageso nono kaaŋiadeeŋ kambaŋ kokaamba kiaŋkomuŋ nonomambaajoŋ moja. Waba kantri oŋonoŋ uugia meleema letoŋgi kawaa silianoŋ uugia kuuŋkeji, iikawaajoŋ yoŋonoŋ mono kaaŋiadeeŋ afaaŋgoŋ uugia meleema kiaŋkomuya buŋa qeŋ aowuya.

32 Ejemba kuuya anana Anutu qotogoŋ laŋ laligoniŋ qaa qootogonana mokolooŋ gbadooŋ nonono. Korebore kiaŋkomuŋ nonombaatiwaajoŋ ama kasanoŋ gbadooŋ nonono. Kiaŋ.

Anutu mepeseeŋ ooŋsaa rii kokaeŋ qamakejoŋ:

33 *Anutu kaleŋmoriaŋaa kowianoŋ mono somata qatawo kolooja. Maŋgaa siita, momoya mono kemekemeta tetegoya qaa. Momakootoyanoŋ nunuuguŋ uuta somata

---

* **11:26:** Ais 59.20 * **11:27:** Jer 31.33-34 * **11:33:** Ais 55.8

kolooja. Iinoŋ qaanana gosiŋ jeŋ tegoŋkeji, nononoŋ ii kuuya jeŋ asariŋ tegowombaajoŋ amamaawoŋa. Laaligonanaa kana areŋgoŋkeji, iikawaa kania mono moma gosiŋ mokoloon tegowoŋatiwaa so qaago.

34 *“Pombaa uu kononŋaa areŋa ii ejemba kuuyanoŋ moma yagowombaajoŋ amamaaŋ laligoŋ kouniŋ. Moŋnoŋ gejanono qaa mubaatiwaa so qaago.”

35 *“Baloŋ ejemba kaleŋ aŋguŋkejonto, iwo kaeŋ ambombaajoŋ amamaaŋ laligoŋ kouniŋ.

Iwoi muniŋ kitia mende meleema nonono saanoŋ sokoma muja. Iwoi moŋ era nonombaatiwaa kiti mubombaajoŋ amamaaŋkejoŋ.”

36 *Ii kokaembaajoŋ amamaaŋkejoŋ: Iinoŋ iwoi kuuyaa Toya koloon wanjaleya kolooja. Iinoŋ iwoi kuuya nemuŋ kono kolooro. Ii iyaŋaa akadamuya mokoloon mubaatiwaajoŋ ama kolooro. Kawaajoŋ anana qabuŋaya mepeseeniŋ tetegoya qaa akadamuyawo eŋ uma ewaa. Qaa ii oŋanoŋ.

12

Laaligonana nomaeŋ laligoniŋ Anutuwaanoŋ sokombaa?

1 Oo uumeleeŋ alauruna, Anutunoŋ kaeŋ kiaŋkomuŋ nononotiwaajoŋ niinoŋ mono uugia kokaeŋ kuuŋ oŋonjeŋ: Oŋo mono kiaŋkomuya ii uu konoŋgianoŋ romoŋgoŋ kawaa so kitia meleema muŋ waeya meŋ mepeseeŋ laligowu. Kaaŋagadeeŋ oŋoaŋgiaa sele busugia ii Anutuwaa kotiŋ nanduŋga ambu. Kaeŋ ambuti eeŋ, oŋo mono gbiliŋ soraaya koloogi Anutunoŋ nanduŋgia ii iiro sokono siiŋa momakebaa.

2 Wala namowaa nanamemeŋ bologaa areŋa otaaŋ laligogito, kambaŋ kokaamba iikaaŋa mono mende toroqeŋ amakebu. Kaeŋ qaagoto, mono uumomogianoŋ gbiliro letoma laligowu. Kaeŋ laligoŋ Anutunoŋ oŋoojoŋ siiŋ nomaeŋ moji, ii moŋgama saanoŋ kotiiŋ gosiŋ mokoloowuya. Ii mokoloon iikawaa so amakebuti eeŋ, mono kana awaa otaagi sokoma muro akadamugiawo kolooŋkebuya.

3 Sisau tondu laligowubotiwaajoŋ qaa moŋ jemaŋa. Anutunoŋ kaleŋmoriaŋ nono iikawaa qaganoŋ nama kuuya oŋoojoŋ kokaeŋ iŋijojeŋ: Oŋo mono oŋoaŋgiaajoŋ mogi uuta mende koloowato, motomotooŋ oŋo mono tororo moma kotoŋ aoŋ laligowu. Anutunoŋ momalaari nonono iikawaa hoŋa kolooŋkejiwaa so mono oŋoaŋgia gosiŋ aoŋ iikawaa so qaa jeŋ laligowu.

4 *Iikawaa kania ii kokaeŋ: Sele busunananoŋ motooŋgo koloojato, sele busu kitinana ii mamaga. Kitia kuuya yoŋonoŋ gawoŋ motooŋgo iikayadeeŋ mende meŋkeju.

5 Iikawaa so uumeleeŋ ejemba anana kaaŋagadeeŋ mamaga laligojonto, kileŋ Kraistwo qokotaaŋ nama sele busu kaaŋa hoŋa motooŋgo koloojoŋ. Motooŋgo koloojonto, aŋa aŋa nononoŋ mono toroqeŋ aoŋ motooŋ gawoŋ meniŋ sokono nanjoŋ.

6 *Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa nononotiwaa so gawoŋ memewaa momo kaleŋ morota morota buŋa qeŋ aoŋ laligojoŋ. Moŋnoŋ gejatootoo gawombaa momo kaleŋa buŋa qeŋ aoji eeŋ, iinoŋ ii mono gawonoŋ amakeba. Momalaarianoŋ rindaŋgoŋ muŋkejiwaa so gawonoŋ ama Anutuwaa qaaya jeŋ laligowa.

7 Mombaajoŋ weleŋqeqe gawombaa momo kaleŋa muroti eeŋ, iikawaa so mono tosaaŋa pondaŋ ilaaŋ oŋoma laligowa. Mombaajoŋ boi qaqazu gawoŋ mewaatiwaa momo kaleŋa muroti eeŋ, iinoŋ mono membiriqembiria qaa pondaŋ tosaaŋa kuma oŋoma laligowa.

---

* **11:34:** Ais 40.13 * **11:35:** Job 41.11 * **11:36:** 1 Kor 8.6 * **12:4:** 1 Kor 12.12 * **12:6:** 1 Kor 12.4-11

8 Mombaajoŋ uu naŋgonaŋgo gawombaa momo kaleŋa muroti eeŋ, iinoŋ mono pondaŋ kaparaŋ koma ejemba uugia kuuŋ naŋgoŋ oŋoma laligowa. Tosianoŋ iwoiwaajoŋ memeqemeaŋ meŋ amamaagi mombaajoŋ ii naŋgoŋ oŋombaatiwaa momo kaleŋa muroti eeŋ, iinoŋ mono koŋgbaraya qaa pondaŋ naŋgoŋ ilaaŋ oŋoma laligowa. Mombaajoŋ galeŋkoŋkoŋ gawombaa momo kaleŋa muroti eeŋ, iinoŋ mono zeŋ nama tosaaŋa galeŋ koma oŋoma laligowa. Mombaajoŋ uujopa gawombaa momo kaleŋa muroti, iinoŋ gawoŋ ii mono korisoro qaganoŋ meŋ laligowa. Kiaŋ.

Uujopawaa kania ii tororo otaawu.

9 Mono gbiŋgbaoŋ mesaoŋ tororo uujopa ama aoŋ laligowu. Bologa sisia meŋ gema qeŋ laligowu. Awaawaajoŋ ama oŋono iikanoŋ mono qokotaaŋ laligowu.

10 Uumeleeŋ alaurugia ii mono gumbonjonjoŋ qaganoŋ ama oŋoma tororo jopagoŋ aoŋ laligowu. Goda qeŋ aowombaajoŋ kaparaŋ komakejuti, iikanoŋ mono awelegoŋ mepeseeŋ aoŋ laligowu.

11 Uugianoŋ mono mende sologoŋ looriwato, qama kooligi Uŋa Toroyanoŋ inaaŋ oŋono geregerenoŋ nama Pombaa gawoŋ meŋ laligowu.

12 Mono oyaŋboyaŋ mokoloowoŋatiwaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ ama korisoro qaganoŋ laligowu. Kakasililiŋ moma mono mokosiŋgoŋ laligowu. Mono pondaŋ nama Anutu qama kooliŋ laligowu.

13 Anutuwaa ejemba soraayanoŋ iwoiwaajoŋ amamaajuti, ii mono ilaaŋ oŋoma laligowu. Mono ejemba koma horoŋ oŋoma motooŋ rama nembanene neŋ korisoro amakebu.

14 *Sisiwerowero ama oŋomakejuti, ejemba ii mono mende qasuaaŋ oŋombuto, mono Anutu qama kooligi kotuegoŋ oŋomakeba.

15 Aisoojuti, iyoŋowo mono ilaaŋ oŋoma aisoowu. Saajuti, iyoŋowo mono ilaaŋ oŋoma saabu.

16 *Mono uumotooŋ ama aoŋ luaenoŋ laligowu. Oŋoaŋgiaajoŋ mono mende mogi uba. Jaba-arambaraŋ mende ambuto, ejemba kamaaŋqeqeta mono ala meŋ oŋoma laligowu. Oŋoaŋgiaajoŋ mogi momakooto ejembaga laligojutiwaa so mende koloowa.

17 Jena jewe, nuna guwe, ana ambe ii mono mombaajoŋ mende ambu. Ejemba kuuyanoŋ sili tosaaŋa yoŋoojoŋa mogi nanamemeŋ awaa koloojuti, ii mono kaparaŋ koma meŋ laligowu.

18 Iwoi mombaajoŋ osiqosi mende anjuti, mono kotikotii eŋ oŋonjiwaa so kaparaŋ koma ejemba kuuya yoŋowo luaenoŋ laligowu.

19 *Qaa moŋ ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja, “Niinoŋ mono bologaa kitia meleembe qagianoŋ ubaa. Ii noo gawoŋga. Poŋ niinoŋ kaeŋ jejeŋ.” Kawaajoŋ wombo alauruna, oŋoaŋgio mono bologaa iroŋa mende meleembuto, ii Anutuwaajoŋ mesaogi iriŋa soono iwaa kitia meleema metogoŋ oŋombaa.

20 *Kawaajoŋ ii oŋoaŋgio mende meleembuto, Buŋa qaa koi mono otaaŋ laligowu, “Kereganoŋ nenewaa komuji eeŋ, ii mono nene wagiwa. Goo kereganoŋ apuwaajoŋ moji eeŋ, ii mono apu muna newa. Kaeŋ ama goonoŋ sili awaa iikanoŋ mono uu kuuŋ muna gamuya moma mesaonaga.” Qaa ii mono otaaŋ laligowu.

21 Moŋnoŋ sili bologa iikanoŋ haamo ama gombaboto, geeŋgo mono sili awaa ama iikanoŋ haamo ama muŋ silia bologa ii koloŋaniwaga. Kiaŋ.

13

Gawman yoŋoo qaa baagianoŋ kema teŋ koma laligowu.

* **12:14:** Mat 5.44; Luuk 6.28 * **12:16:** Gba 3.7 * **12:19:** Dut 32.35 * **12:20:** Gba 25.21-22

1 Gawman moŋ ii aŋodeeŋ mende kolooroto, Anutu, ku-usuŋ Toya iinoŋ mono gawman kuuro iikawaa so Somatananaa ku-usuŋ qaganoŋ nama galeŋ koma nonomakeju. Jeŋkooto gawombaa kondomondooya ii Anutu. Kawaajoŋ oŋo kuuya mono oŋoaŋgiaa gawman yoŋoo qaa baatanoŋ kema laligowu.
2 Kania kaeŋ mojutiwaajoŋ ama moŋnoŋ jeŋkooto galeŋ yoŋoo ku-usuŋgia qetanji, iinoŋ Anutunoŋ laaligowaa areŋa anoti, mono ii qetanja. Jeŋkooto Toya qetanjuti, Anutunoŋ iyoŋoo qaagia jeŋ tegoŋ iroŋa meleema oŋono lombo mokoloowuya.
3 Galeŋkoŋkoŋ yoŋonoŋ ejemba nanamemeŋ bologa amakejuti, ii kee momo ama oŋomakejuto, awaa amakejuti, ii iikaaŋa mende ama oŋomakeju. Kawaajoŋ galeŋ ku-usuŋgiawo yoŋoo keega momambaajoŋ mojaŋ me qaago? Ii mende momambaajoŋ mojaŋi eeŋ, mono nanamemeŋ awaa ama meŋ laligona mepeseeŋ gomakebuya.
4 Gawman yoŋonoŋ mono Anutu weleŋa qeŋ muŋ meŋ qeaŋgoŋ gombombaajoŋ moju. Kaeŋ mojutiwaajoŋ ejemba bologa koloojuti, mono iikawaa iroŋa meleeŋgi qagianoŋ uro lombo mobutiwaajoŋ nanju. Anutuwaa weleŋqeqeuruta koloogi goondomombaa soo somata oŋonoti, ii eeŋ totooŋ mende meŋ laligoju. Kawaajoŋ iwoi bologa anjaŋi eeŋ, mono toroko moma laligowa.
5 Lombo qagianoŋ ubabotiwaajoŋ mono gawman jegia teŋ koma laligowu. Kawaajoŋadeeŋ qaagoto, Anutuwaa jaanoŋ kaaŋgadeeŋ sokombaatiwaajoŋ mono kaeŋ amakebu. Mende teŋ koŋgi Anutuwaa iriŋa soono jero uu konoŋgianoŋ kaeŋ mogi uugianoŋ boliwabotiwaajoŋ mono kaaŋagadeeŋ gawman yoŋoo qaa baatanoŋ kema laligowu.
6 *Gawman yoŋonoŋ mono Anutuwaa gawoŋ bakaya moŋ meŋ iikanoŋ zeŋ nama galeŋ koma oŋomakeju. Gawoŋgia ii mewutiwaajoŋ oŋonoŋ mono ilaaŋ oŋoma takis kaaŋagadeeŋ amakeju.
7 Gawmambaa takis ama kotiŋ kania kania dawi oŋombutiwaajoŋ jeŋkejuti, ii mono kuuya iikawaa so oŋomakebu. Gawmambaa takis kania kania kuuya oŋoma komuniti gawoŋ ii mono tororo meŋkebu. Gawmambaa gawoŋ meme ejemba yoŋoojoŋ mono qaqabuŋabuŋa ama goda qeŋ oŋomakebu. Kiaŋ.

Kambaŋ somatanoŋ dodowiro mono jopagoŋ aoŋ laligowu.

8 Kaeŋ ama mombaanoŋ tosa moŋ oŋowo mende ero laligowu. Kileŋ oŋoo tosagia motooŋgo ii kambaŋ so kokaeŋ eja: Oŋo mono uunoŋ jopagoŋ aoŋ laligowu. Moŋnoŋ tosaaŋa jopagoŋ uukaleŋ ama oŋomakeji, iinoŋ mono Kana qaa otaadaboroŋkeja.
9 *Jeŋkooto qaa waŋa ii kokaeŋ, “Geeŋga jopagoŋ aoŋkejaŋi, iikawaa so mono tosaaŋa kuuya jopagoŋ oŋomakeba.” Qaa kawaa uutanoŋ jeŋkooto qaa koi kaaŋa eju, “Serowiliŋ mende amba,” “Ejemba moŋ mende qena komuwa,” “Yoŋgoro mende mewa,” “Iwoiwaajoŋ mono mende koposoŋgowa.” Ii ano jeŋkooto qaa tosia kuuya ii mono qaa waŋa iikawaa newoyanoŋ kolooju.
10 Ejemba moŋ jopagoŋ mujaŋi eeŋ, iwaajoŋ mono iwoi bologa moŋ mende ama muba. Kawaajoŋ uujopa ama iikaaŋa kanoŋ mono jeŋkooto qaa korebore teŋ koma otaaŋkejaŋ.
11 Kambaŋ kokawaa kania moma kotojutiwaajoŋ mono nanamemeŋ kaaŋa ama meŋ laligowu. Wala Kraist moma laariŋ uunana meleeniŋi, kambaŋ iikanondeeŋ kanaiŋ laligoŋ kouniŋ Poŋnoŋ metogoŋ nonono Siwenoŋ uboŋati, iikawaa kambaŋanoŋ mono kosere kadaboroja. Kawaajoŋ oŋo gaoŋ ejuti, iikanoŋa uugia tooro waabutiwaa kambaŋa mono kaja.
12 Gomantiiŋa koriga laligoniŋ weeŋ jaaya jililiŋgoŋ kouro asarimambaajoŋ anja. Kawaajoŋ paŋgamambaa nanamemeŋ ii mono koma konjoratigi kamaaro asasagaa manja qewoŋiwaa akadamuya ii mono meŋ koŋgi kemero namboŋa.

* **13:6:** Mat 22.21; Maak 12.17; Luuk 20.25 * **13:9:** Eks 20.13-15, 17; Dut 5.17-19, 21; Lew 19.18

13 Asasagaa uutanoŋ laligojoŋiwaa so mono nanamemeŋ soraaya ama meŋ laligowoŋa. Tosianoŋ jejelombaŋ paati ama baonoŋ neŋkejuti, iikaaŋa neŋ apu kotiga neŋ eloŋkaloŋ amakeju. Sero namboŋnamboŋ ama laŋ emba yoŋgoro horoŋkeju. Juma deema aŋgowowo ama kisooma aoŋ uunoŋ junjuŋ moma gema qeŋ aoŋkeju. Nanamemeŋ kaaŋa ii mende sokonja.
14 Uuselewaa siiŋgara kombombaŋa bologanoŋ gbiliŋ waagi yoroo siiŋgara teŋ koma oŋombubotiwaajoŋ ii mono geja mende ama romoŋgoŋ oŋomakebu. Kaeŋ qaagoto, Poŋ Jiisas Kraistwaa nanamemeŋanoŋ mono tiwo sumaŋgia kolooro ii maleku kaaŋa mouma aoŋ laligowu. Kiaŋ.

14

Ala looloorіa ii mende jeŋ oŋoma laligowu.

1 *Mombaa momalaarianoŋ looloorіa kolooro ii mono kalaŋ koma koma horoŋ muŋ laligowu. Iwo amiŋ moma jenoŋkooli qaa kolooro kawaajoŋ kesa-awaraŋ mende amakebu.
2 Tosianoŋ momalaarigiaa so nembanene kuuya saanoŋ neŋkejuto, tosaaŋa yoŋoo momalaarigianoŋ looloorіa kolooro nene piapiayagadeeŋ neŋkeju. Uugianoŋ tiloowabotiwaajoŋ uuwoi ama oro tando lopiombaa nanduŋ aaŋa ii sisia meŋ logoyagadeeŋ iyaŋa ooŋ neŋkeju.
3 Nembanene kuuya neŋkejuti, iinoŋ mono alaurugia logoyagadeeŋ neŋkejuti, ii jejewili mende ama oŋomakebu. Anutunoŋ alaurugia nembanene kuuya neŋkejuti, ii kaaŋagadeeŋ “Sokonju,” jeŋ kalaŋ koma oŋomakeja. Kawaajoŋ logoyagadeeŋ neŋkejuti, oŋonoŋ mono alaurugia yoŋoo qaagia mende jeŋ tegowu.
4 Giinoŋ mono moroga kolooŋ mombaa weleŋqeqeya jeŋ tegoŋ munaga? Iinoŋ mono aŋaa toyaa jaanoŋ qaayaa kitia jero gosiŋ jeŋ tegoro sokono nambaa me lombo qaganoŋ uro kamaawaa. Poŋnoŋ mono kotiiŋ boŋ qeŋ nambaatiwaajoŋ naŋgoŋ muŋkebaa. Kawaajoŋ mono saanoŋ boŋ qeŋ nambaa.
5 Tosianoŋ weeŋ kuuyaajoŋ romoŋgogi tanigia ororoŋ ejuto, tosianoŋ weeŋa weeŋa gosiŋ weeŋ mombaajoŋ mogi uro qaita moŋ kolooro weeŋ tosianoŋ iikawaa newoy-anoŋ kolooju. Oŋo motomotooŋ mono oŋoaŋgiaa momogianoŋ qokotaaŋ iikanoŋ uuwoi kuuya yakariŋ awasaŋkaka nama laligowu.
6 Tosianoŋ weeŋa weeŋa gosiŋ uma kamaaŋ amakejuti, iyoŋonoŋ ii mono Poŋ qabuŋa mubaatiwaajoŋ moma amakeju. Tosianoŋ oro kuuya neŋkejuti, iyoŋonoŋ mono Anutu mepeseeŋ Poŋnoŋ kaeŋ qabuŋayawo koloowaatiwaajoŋ neŋkeju. Tosianoŋ oro tosiaa siŋgi laligoŋkejuti, iyoŋonoŋ mono Poŋnoŋ qabuŋayawo koloowaatiwaajoŋ moma ii amakeju ano kaeŋ laligoŋ Anutu mepeseeŋkeju.
7 Ananaanoŋga moŋnoŋ mono iyaŋaajoŋadeeŋ mende laligoja ano iyaŋaajoŋadeeŋ mende komuwaa.
8 Kawaa kania ii kokaeŋ: Jaawo laligowoŋati eeŋ, mono laaligonana Pombaajoŋ qeleema laligowoŋa. Komuwoŋati eeŋ, mono Pombaajoŋ komuwoŋa. Kawaajoŋ laligowoŋa me komuwoŋati eeŋ, mono Pombaa buŋa koloojoŋ.
9 Kraistnoŋ mono komugiti ano jaawo laligojoŋi, kuuya ananaa Poŋnana kolooŋ laligowaatiwaajoŋ komuŋ gbiliro.
10 *Anutunoŋ mono kuuya nunuama aŋaa qaa jakeyanoŋ nonoono namboŋa. Kawaajoŋ tosaaŋa oŋonoŋ mono moroga kolooŋ uumeleeŋ alaurugia jeŋ tegoŋ oŋomakeju? Kaaŋagadeeŋ alauruna tosaaŋa oŋonoŋ mono naambaajoŋ uumeleeŋ alaurugia tosaaŋa ii jejewili ama oŋomakeju? Juma deendeeŋ aŋgi siligia iikanoŋ mono mende sokonja.

* **14:1:** Kol 2.16 * **14:10:** 2 Kor 5.10

11 *Kawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,
"Poŋ niinoŋ laligoŋ kotiijeŋi, iikawaa so qaa hoŋa toontooŋa kokaeŋ iŋijojeŋ:
Ejemba korebore oŋo mono noo jaasewananoŋ simiŋ kuma jegianoŋ Anutu nii
mepeseeŋ nombu."
12 Qaa kawaa so anana kuuyanoŋ mono iyaŋa iyaŋa nanamemenanaa sundunana ii
Anutu ijoŋ jeŋ asariniŋ gosiŋ nonombaa. Kiaŋ.

Moŋnoŋ ritataŋgoŋ kamaaŋ qewaatiwaajoŋ romoŋgowu.

13 Kawaajoŋ mono mende toroqeŋ jeŋ boliŋ aoŋ qaagia mende jeŋ tegowu.
Uumeleeŋ alaurugia yoŋoo kananoŋ ritataŋgoŋ kamaaŋ uŋuwabotiwaajoŋ iwoi moŋ
mono mende amakebu. Kawaa qaaya mono kaparaŋ koma jeŋ somoŋgowu.
14 Nembanene iwoi moŋnoŋ aŋa siri aŋgonjorayawo mende koloojato, ejembanoŋ
iwoiwaajoŋ mogi aŋgonjorayawo kolooji, iyoŋoojoŋadeeŋ ii aŋgonjorayawo kolooja.
Niinoŋ Poŋ Jiisaswo nama qaa ii moma kawaajoŋ uuwoi moŋ mende mojeŋ.
15 Anutunoŋ nembanene kuuya hamo qeŋ tegoro soraaya koloojuto, kileŋ alau-
runana tosianoŋ qizimiziŋgia ama oro tosia mende neŋkeju. Kraistnoŋ yoŋoojoŋ ama
komuroto, tosaaŋa oŋonoŋ mono naambaajoŋ oro neŋ iikaaŋa kanoŋ yoŋoo uugia
meŋ boliŋkeju? Iikaaŋanoŋ oŋoaŋgiaa aiŋgia otaagi uumeleeŋ alaurugianoŋ kawaajoŋ
wosobiri mokoloonkejuti, iikaaŋanoŋ uujopawaa kana ii mende toroqeŋ otaaŋkeju.
16 Momo awaa eŋ oŋonjato, iikawaa qaganoŋ nanamemeŋgianoŋ tondu aŋgi
tosianoŋ kawaajoŋ qaa sologeŋ jeŋ jeŋ oŋomakeju. Kaeŋ ambubotiwaajoŋ mono galeŋ
meŋ aoŋ laligowu.
17 Naa nenega newoŋati ano naa apuga newoŋati, iikanoŋ Anutuwaa bentotoŋaa
aiweseya mende kolooja. Iwoi iikanoŋ mono kamaaŋqeqeta kolooja. Iwaa bentotoŋ
uutanoŋ laaligowaa hoŋa ii kokaeŋ: Uŋa Toroyanoŋ inaaŋ nonono nanamemeŋ
dindiŋa otaaniŋ luae qeŋ nonono aisooŋ laligojoŋ. Iikanoŋ mono muŋgeŋa kolooja.
18 Daeŋ yoŋonoŋ kaeŋ ama Kraistwaa weleŋ qeŋkejuti, iyoŋonoŋ mono Anutuwaa
jaanoŋ sokoŋgi ejembanoŋ qaagia mogi sokoma oŋomakeja.
19 Kawaajoŋ mono luae qeŋ aoniŋ uumotooŋgonoŋ seiwaatiwaajoŋ kaparaŋ kom-
boŋa. Iikaaŋa kanoŋ mono uunana meagoŋ meŋ kotiiŋ aowoŋa.
20 Anutunoŋ nembanene kuuya hamo qeŋ tegoro soraaya kolooju, ii mojonto,
moŋnoŋ oro me nene moŋ nero aliaa uutanoŋ kawaajoŋ boliro uugereya asugiro
siŋgisoŋgowo kolooji, iikanoŋ mono mende sokonja. Moŋnoŋ tosaaŋa yoŋoojoŋ mende
romoŋgoŋ iyaŋaajoŋadeeŋ moma tondu neji, iinoŋ mono kaaŋagadeeŋ siŋgisoŋgowo
koloowaa. Kawaajoŋ Anutunoŋ yoŋoo uugianoŋ gawoŋ meroti, tosaaŋa oŋonoŋ mono
gawoŋa awaa ii nenewaajoŋ ama mende meŋ boliwu.
21 Kawaajoŋ uumeleeŋ alaurugia yoŋoojoŋ ama orowaa siŋgi laligoŋ wain apu
ii mende neŋ laligowu. Iikaaŋa kanoŋ mono motooŋ meŋ qeaŋgoŋ aowuya.
Kaaŋagadeeŋ uugianoŋ iwoiwaajoŋ boliro siŋgisoŋgowo kolooŋ loorinaga, oŋonoŋ ii
mende ambu. Kaeŋ mono motooŋ meŋ qeaŋgoŋ aowu.
22 Kesa-awaraŋ qaawaa momalaaria kaeŋ me kaeŋ eŋ gonji, ii mono Anutuwaa
jaasewaŋanoŋ aŋgoŋ koma laligowa. Moŋnoŋ qaa mombaajoŋ "sokonja," jeŋ iikanoŋ
qokotaaŋ moma kotiiŋ kawaajoŋ iyaŋa mende jeŋ tegoŋ aoji, iinoŋ mono simba-
woŋawo kolooja.
23 Ii me woi momalaari qaganoŋ mende nama amakejoŋi, ii kuuya mono siŋgisoŋgo
kolooja. Kawaajoŋ moŋnoŋ nene mombaajoŋ uuwoi ama kileŋ ii neji, iinoŋ mono
siŋgisoŋgo ambaa. Momalaari qaganoŋ mende nama nejiwaajoŋ Anutunoŋ mono
iwaa qaaya jeŋ tegoro osiŋ lombo mokoloowaa. Kiaŋ.

* **14:11:** Ais 45.23

15

Mono Kraistwaa roromoŋgoya otaaŋ laligowu.

1 Momalaarinananoŋ kotakota kolooji, anono mono ananaajoŋadeeŋ laŋ aisooŋ ananaa ainananoŋ laligowombo. Tosaaŋa yoŋoo momalaarigianoŋ looloria kolooro kokobimbinoŋ kana uuguŋ tororo mende otaaŋkejuti, anana ii uujopa ama oŋoma lombogia bosimbutiwaajoŋ ilaaŋ oŋomboŋa.
2 Anana motomotooŋ mono alaurunananoŋ qeaŋgowutiwaa so romoŋgoŋ ilaaŋ oŋomakeboŋa. Kaeŋ ama oŋoma uugia meagogi kotikotii mokoloowuya.
3 *Kraistnoŋ kaaŋagadeeŋ iyaŋaajoŋadeeŋ iyaŋaa aiŋnoŋ mende aisooroto, Buŋa qaa kokawaa so ama mugi laligoro, “Ejemba qaa tokoroŋkota jeŋ gii jeŋ gomakejuti, iyoŋoo qaagianoŋ mono nuro siimboboloya momakejeŋ.” Qaa kaeŋ eja.
4 Anutunoŋ ananaajoŋ siiŋa kokaeŋ momakeja: Anana kaparaŋ koma kotiiŋ nama Buŋa Tere weeŋgoniŋ uunana naŋgoro iikaaŋa kanoŋ oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ ama laligowoŋ. Kawaajoŋ Buŋa qaa kuuya eeŋanoŋ oogiti, Anutunoŋ mono iikawaa so kuma nonomambaajoŋ moja. Iikawaajoŋ ii oogita eja.
5 Anutunoŋ mono iyaŋo uugia naŋgoro saanoŋ kaparaŋ koma kotiiŋ nambu. Iinoŋ mono Uŋaya oŋono inaaŋ oŋono batugianoŋ uunoŋ somoŋgoŋ aoŋ Kraist Jiisaswaa roromoŋgoya otaaŋ laligowu.
6 Kaeŋ laligoŋ saanoŋ uumotooŋ qaganoŋ buugia mindiriŋ Anutu, Poŋnana Jiisas Kraistwaa Maŋa ii mepeseeŋ laligowu. Anutunoŋ oŋonoŋ kaaŋ ama laligowutiwaajoŋ momakeja. Kiaŋ.

Oligaa Buŋanoŋ kantri tosianoŋ kema karo.

7 Kraistnoŋ oŋo moma aŋgoŋ koma kalaŋ koma oŋomakeji, iikawaa so oŋo mono kaaŋagadeeŋ kalaŋ koma aoŋ laligowu. Anutuwaa qabuŋayanoŋ seiwaatiwaajoŋ mono kaeŋ ama laligowu.
8 Niinoŋ qaa hoŋa koi jemaŋa: Anutunoŋ qaaya qaaya Juuda kanageso nonoo wanjaleurunana yoŋoojoŋ jeŋ somoŋgoroti, iikanoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ moro. Kawaajoŋ Kraist wasiro Anutuwaa Buŋa qaa oŋanoŋ kotiiwaatiwaajoŋ ama Juuda nonoo batunananoŋ kamaaŋ weleŋ qeŋ nonoma laligoro.
9 *Juuda nono weleŋ qeŋ nonoma laligoroto, kantri tosaaŋa yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ iwaa kiaŋkomuya moma kawaajoŋ Anutu mepeseeŋ laligoju. Kawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,

> “Kawaajoŋ niinoŋ kantri tosaaŋa yoŋoo batugianoŋ laligoŋ mepeseeŋ goma qabuŋaganoŋ seiwaatiwaa rii qamakemaŋa.”

10 *Kawaa qaaya moŋ ii kokaeŋ jeŋ oogita eja,

> “Anutunoŋ Juuda nono meweeŋgoŋ nonono kanagesoya koloon aisooŋkejoŋ. Kantri tosaaŋa oŋo mono nonowo toroqeŋ aisooŋ otokoriaŋ maama laligowu.”

11 *Kawaa qaaya moŋ ii kokaeŋ,

> “Waba kantriwaa tuuŋ kuuya oŋo mono Poŋ mepeseeŋ laligowu. Gomaŋ so laligojuti, oŋo mono kuuya ‘Anutu daŋgiseŋ!’ jeŋ rii qama laligowu.”

12 *Gejatootoo eja Aisaia iinoŋ kaaŋagadeeŋ kawaa qaaya kokaeŋ jerota eja,

> “Gere tiitanoŋa unjuta juma waaji, iikaaŋa eja qata Jesi iwaa gbilinoŋa moŋ koloon ejemba gomaŋ so galeŋ koma oŋombaa.
> Kaeŋ ama oŋono namowaa kanageso kuuya yoŋonoŋ ilaaŋ oŋombaatiwaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ ama laligowuya.”

Qaa walaga kanoŋ mono kambaŋ kokaamba hoŋawo koloonkeja.

---

* **15:3:** Ond 69.9 * **15:9:** 2 Sml 22.50; Ond 18.49 * **15:10:** Dut 32.43 * **15:11:** Ond 117.1 * **15:12:** Ais 11.10

13 Uŋa Toroyaa esuŋanoŋ mono naŋgoŋ oŋono jejeromoŋromoŋgianoŋ kotiiŋ
powowoŋ koloowaatiwaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ jejeromoŋromoŋ Toya Anutu iinoŋ
mono luae qeŋ oŋoma korisoro kuuya kanoŋ uugia meŋ saa qewaa. Kaeŋ qama
kooliwe saanoŋ Anutu moma laariŋ muŋ oyaŋboyaŋ mokoloowombaajoŋ mamboma
jejeromoŋromoŋ ama laligowuya. Kiaŋ.

Qaa kotakota ii nomaembaajoŋ oojeŋ?

14 Oo uumeleeŋ alauruna, neeno oŋoojoŋ kokaeŋ moma kotiijeŋ: Oŋo mono tompiŋ
mende laligojuto, Anutunoŋ iwoi kuuya awaa ii uugianoŋ ano saa qero momo kania
kania mokoloonŋ iikanoŋ saanoŋ qambaŋmambaŋ qaa kuma aowoŋatiwaa so kolooju.
15 Kaeŋ koloojuto, kileŋ qaa ii duduuwubotiwaajoŋ moma yoŋoo kanagia ii mombo
koma gbiliŋ oŋonjeŋ. Anutunoŋ kaleŋmoriaŋ nono iikawaa qaganoŋ nanjeŋiwaajoŋ
mono awasaŋkaka qaganoŋ qaa kotakota tosaaŋa ooŋ oŋonjeŋ.
16 Kawaa kania kokaeŋ: Anutunoŋ waba kantri oŋonoŋ uugia meleeŋgi Uŋa
Toroyanoŋ meŋ soraiŋ oŋono soraaya koloowutiwaajoŋ momakeja. Wala siimoloŋ
oogi kaasoyanoŋ uro Anutunoŋ aisooŋkero, iikawaa so kambaŋ kokaamba Anutunoŋ
ejemba gomaŋ so buŋaya koloogi iŋiima aisoomambaajoŋ awelegoŋkeja. Kawaajoŋ
Oligaa Buŋaya kantri tosaaŋa yoŋoo batugianoŋ jeŋ seimambaajoŋ jeŋ gawoŋa
qananoŋ ano iikawaa so uuwaa gawoŋ galeŋ koloonŋ Kraist Jiisaswaa weleŋ qeŋkejeŋ.
17 Kawaajoŋ Kraist Jiisaswo qokotaaŋ nama Anutuwaanoŋ gawoŋ mewe qabuŋa
nono selena meŋ uma awasaŋkaka nanjeŋ.
18 Kraistnoŋ kantri tosaaŋa yoŋonoŋ Anutuwaa jeta teŋ kombutiwaajoŋ moma
sololoonŋ kuuŋ nomakeji, iikanoŋ mono nemuŋ koma nono qaana jeŋ nanamemena
amakejeŋ. Qaa tosia laŋ jeŋ seiseiwaa awasaŋkakaya ii mende eŋ nonja.
19 Uŋa Toroyaa ku-usuŋanoŋ mono nemuŋ koma nono aŋgoleto aiwese ku-
usuŋgiawo asugigi. Niinoŋ Jerusalem siti mesaoŋ kantria kantria liligoŋ kema kema
Yuropwaa sitia moŋ qata Ilirikum kanoŋ keube. Kaeŋ baloŋ so liligoŋ Kraistwaa Oligaa
Buŋa ii jeŋ asariŋ oŋondaborowe.
20 Moŋnoŋ tando komoro moŋnoŋ kaŋ aŋaa miria iikawaa qaganoŋ meŋ mono
qaayawo koloowaa. Iikawaa so moŋnoŋ Kraistwaa qaayanoŋ momalaariwaa tando
komodabororo nanoti, niinoŋ mono kaŋ iwaa tando qaganoŋ rindaŋgoŋ nama uugia
toroqeŋ meagoŋ meŋ kotiiŋ oŋomambaajoŋ togoŋ laligowe. Uuwaa gawoŋ mutuya
meŋ kanoŋ akadamuna mokoloomambaajoŋ kaparaŋ koma laligowe. Kawaajoŋ
ejemba daeŋ yoŋonoŋ Kraistwaa qata mende moma tompiŋ laligogiti, niinoŋ Oligaa
Buŋa iyoŋoojoŋ jeŋ asarimambaajoŋ awelegoŋ laligowe.
21 *Kawaa qaaya Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,
“Daeŋ yoŋonoŋ qaaya mende iŋijogi mogiti, iyoŋonoŋ mono laligoŋ ii iibuya. Daeŋ
yoŋonoŋ kania wala mende moma tompiŋ laligogiti, iyoŋonoŋ mono laligoŋ ii
moma asariwuya.”
22 *Gawoŋ kaaŋanoŋ somoŋgoŋ nonotiwaajoŋ mono kambaŋ so oŋoonoŋ kamam-
baajoŋ amamaaŋ laligowe. Kiaŋ.

Poolnoŋ Room kemambaa areŋa ano.

23 Kaaŋ laligoweto, liligoŋ uukuukuu gawoŋ mutuya meŋ gomaŋ kuuya moma
oŋonjoŋi, iikanoŋ ii medaboroŋ laligowe. Uuwaa gawoŋ mutuya memaŋatiwaa
gomaŋa ii kambaŋ kokaamba mombo mende eja. Kaaŋagadeeŋ oŋo iŋiimambaa siiŋa
moma laligowe gbani mamaga tegoro.
24 Kawaajoŋ kantri qata Spein kemaŋati, iikawaa gematanoŋ mono oŋoonoŋ
kamambaa areŋa ama iŋiimambaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama kokaeŋ mojeŋ: Iŋiima

* **15:21:** Ais 52.15 * **15:22:** Room 1.13

oŋowo korisoro ama boroŋa moŋ ainjoloŋ rabe ilaaŋ noŋgi saanoŋ kana toroqeŋ Spein kemaŋa.

25 *Kaeŋ mojento, kambaŋ kokaamba Jerusalem sitiwaa kanageso soraaya naŋgoŋ oŋombоŋatiwaajoŋ iikanoŋ kemaŋa. Iikanoŋ kemago oŋoonoŋ kamaŋa.

26 Masedonia ano Akaia prowins woi yoroo uumeleeŋ kanageso tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ mono Jerusalem sitiwaa ejemba soraaya ilaaŋ oŋombombaa qaa somoŋgogi. Anutuwaa ejemba soraaya wanaya laligojuti, mono iyoŋoojoŋ qaa somoŋgoŋ nanduŋ mamaga somata ama mindirigi ii meŋgo kema oŋomaŋa.

27 *Kaeŋ ambombaa uukorisoroya moma qaa somoŋgoŋ kulukululuu nanduŋ somata ii aŋgi. Kaeŋ ambutiwaa tosa eŋ oŋono aŋgi saanoŋ sokonja. Anutunoŋ Juuda kanageso kotuegoŋ nonomambaa qaaya jero ero kotumotue iikanoŋ waba kantria kantria sokoma qagianoŋ uro laligoju. Kawaajoŋ waba kantri oŋoonoŋ tosa ero kitia meleema kaleŋgianoŋ Juuda kanagesowaa wanaya ilaaŋ oŋoŋgi sokonja.

28 Niinoŋ kaleŋ ii meŋ kema borogianoŋ ambe gawona iikanoŋ tegoro iikawaa gematanoŋ ii oŋomesaoŋ kusudeeŋ oŋoonoŋ kaŋ iŋiimago toroqeŋ Spein kantrinoŋ kemaŋa.

29 Oŋoonoŋ kamaŋati, kambaŋ iikanoŋ mono Kraistwaanoŋ kotumotue ii kuuya meŋ kaŋ oŋomaŋa. Kiaŋ moma yagojeŋ.

30 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ Poŋ Jiisas Kraistwo qokotaaŋ nama kokaeŋ uu kuuŋ oŋonjeŋ: Uŋa Toroyanoŋ jopagoŋ naŋgoŋ oŋomakejiwaa so mono noojoŋ Anutu qama kooliŋ laligowu. Aoŋoroŋkejeŋi, iikanoŋ mono uujopagianoŋ ilaaŋ noma laligowu.

31 Judia prowinsnoŋ kema ejemba Kraistwaajoŋ yaŋgiseŋ amakejuti, iyoŋoo borogianoŋ umambotiwaajoŋ mono Anutuwaa qama kooligi sopa somoŋgoŋ nonaga. Kaaŋagadeeŋ nanduŋ kaleŋ somata meŋ Jerusalem kema ejemba soraaya yoŋoo borogianoŋ ambe sokono siiŋa mobutiwaajoŋ mono qama kooliŋ laligowu.

32 Kaeŋ qama kooligi Anutunoŋ siiŋ kaeŋ moji eeŋ, niinoŋ mono korisoro qaganoŋ oŋoonoŋ kaŋ oŋowo ainjoloŋ rama keraqeeaŋgo qeŋ noŋgi laligomaŋa.

33 Luae Toya Anutu iinoŋ mono kuuya oŋowo namba. Qaa ii oŋanoŋ.

16

Yeizozo qaa tetegoya

1 Alanana Fiibi (Foibe) iinoŋ Seŋkria uumeleeŋ kanagesowaa gawoŋ meme embaga kolooja. Iinoŋ Room oŋoonoŋ kawaati, ii kalaŋ kombutiwaajoŋ mono qisiŋ oŋoma borogianoŋ anjeŋ.

2 Iinoŋ ejemba mamaga ano nii kaaŋagadeeŋ ilaaŋ nonoma laligoro. Kawaajoŋ Anutuwaa ejemba soraayanoŋ alaurunana koma horoŋ oŋomakejoŋi, iikawaa so Fiibinoŋ karo ii mono Pombaa qatanoŋ qama kooliŋ koma horoŋ mubu. Oŋoonoŋ kaŋ iwoi mombaajoŋ amamaaro iikawaa so mono ilaaŋ mubu.

3 *Loembawoi Prisila ano Akwila Kraist Jiisaswo nanjaoti, neŋawoina ii mono noonoŋ yeizozona jegi mobao.

4 Yoronoŋ mono noojoŋ ama laaligogara qeleema komuwaotiwaajoŋ koloori. Niinoŋadeeŋ mende mepeseeŋ oronjento, kantri tosianoŋ uumeleeŋ kanageso tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ yoroojoŋ daŋgiseŋ jeŋkeju.

5 Uumeleeŋ kanageso mirigaranoŋ ajoroonkejuti, ii mono kaaŋagadeeŋ noonoŋ yeizozona jegi mobu. Eisia prowinsnoŋ gawoŋ mewe hoŋa mutuyanoŋ kolooro Epainetus iinoŋ uuta meleema Kraistwaa buŋa kolooroti, wombo alana ii mono noonoŋ yeizozona jegi moba.

---

* **15:25:** 1 Kor 16.1-4 * **15:27:** 1 Kor 9.11 * **16:3:** Apo 18.2

6 Marianoŋ oŋoojoŋ ama gawoŋ somata meŋ laligoroti, iwaajoŋ mono noonoŋ
yeizozona jegi moba.
7 Andronikus ano Junias tinitosawoina yoronoŋ wala Kraistwaanoŋ qokotaari ni-
inoŋ yoroo gemagaranoŋ uuna meleembe iikawaa gematanoŋ niwo kapuare mirinoŋ
laligoniŋ. Aposol yoŋonoŋ oroojoŋ mogi batugianoŋ uuta koloojao. Ii mono noonoŋ
yeizozona jegi mobao.
8 Wombo alana Ampliatus Pombo nanji, iwaajoŋ mono noonoŋ yeizozona jegi moba.
9 Neŋanana Urbanus Kraistwo nanji ano wombo alana Stakis yoroojoŋ mono noonoŋ
yeizozona jegi mobao.
10 Apeles Anutunoŋ aŋgobato muro sokono Kraistwo qokotaaŋ nanji, iwaajoŋ mono
noonoŋ yeizozona jegi moba. Aristobuluswo miri motooŋ laligojuti, iyoŋoojoŋ mono
noonoŋ yeizozona jegi mobu.
11 Tinitosana Herodion iwaajoŋ mono noonoŋ yeizozona jegi moba. Narsisuswo
Pombo qokotaaŋ miri motooŋgo laligojuti, iyoŋoojoŋ mono noonoŋ yeizozona jegi
mobu.
12 Trifina ano Trifosa emba woi yoronoŋ gawoŋ somata meŋ Pombo nanjaoti,
iyoroojoŋ mono noonoŋ yeizozona jegi mobao. Wombo emba alana Persis iinoŋ
Pombaajoŋ gawoŋ somata qatawo meŋ laligoji, iwaajoŋ mono noonoŋ yeizozona jegi
moba.
13 *Rufus iinoŋ Pombaa gawoŋ awaa totooŋ meŋkeji ano iwaa nemuŋa kambaŋ
so nii kaaŋiadeeŋ meria kaaŋa kalaŋ koma noma laligoroti, iyoroojoŋ mono noonoŋ
yeizozona jegi mobao.
14 Asiŋkritus, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas ano uumeleeŋ ala tosaaŋa yoŋowo
nama laligojuti, iyoŋoojoŋ mono noonoŋ yeizozona jegi mobu.
15 Filologus, Julia, Nereus naaŋawo ano Olimpas ano ejemba soraaya tosaaŋa kuuya
yoŋowo laligojuti, iyoŋoojoŋ mono noonoŋ yeizozona jegi mobu.
16 Uumeleeŋ alaurunana yoŋoo batugianoŋ mono aŋgoŋ aoŋ newogia kososooŋ
joloŋgia jeŋ laligowu. Kraistwaa uumeleeŋ kana-geso kuuya yoŋonoŋ mono yeizozogia
aŋgi oŋoonoŋ kaja. Kiaŋ.

Qambaŋmambaŋ qaa tetegoya

17 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ uugia kokaeŋ kuuŋ iŋijojeŋ: Ejemba tosianoŋ uu
mendemendeeŋ koloowaatiwaajoŋ waŋ qeŋkejuti, iyoŋoojoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ
laligowu. Uumotooŋgowaa silia awaa kuma oŋoŋgi mojuto, qaa ii qotogoŋ kesa-
awaraŋ qaa tosaaŋa kanoŋ uugia kuugi boliro osiŋ kamaaŋkeju. Ejemba kaaŋa ii mono
oŋomesaoŋ korikori laligowu.
18 Ejemba kaaŋanoŋ mono ananaa Poŋnana Kraistwaanoŋ gawoŋ mende meŋkejuto,
iyaŋgiaa siiŋgiaa so koloowaatiwaajoŋ tompe jeŋ iyaŋgia weleŋ qeŋ aoŋkeju. Kele qaa
awaa awaa aiŋawo jeŋ ejemba gbiŋgbaoŋgia qaa yoŋoo uugia kuuŋ tiligoŋ oŋomakeju.
19 Oŋo Oligaa Buŋa teŋ koma otaaŋkejuti, qaa ii kuuya nonoo gejanananoŋ kemero
mojoŋ. Kawaajoŋ niinoŋ oŋoojoŋ ama honombonoŋa qaa aisooŋkejeŋ. Kaeŋ anjento,
oŋo kokaeŋ ama laligowutiwaajoŋ mojeŋ: Mono bologa ambombaajoŋ momakootogia
mesaogi kamaawaa. Awaa ambombaajoŋ momakootogia ii mono pondaŋ koma gbiliŋ
meŋ somariiwu.
20 Luae Toya Anutu iinoŋ mono Satan uulaŋawo rinjaŋgoro oŋoo baagianoŋ kamaaro
otokoriaŋ maama aisooŋ laligowu.
Poŋnana Jiisaswaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono oŋowo ewa.
21 *Noo neŋana Timoti iinoŋ mono yeizozoya ano oŋoonoŋ kaja. Noo tinitosauruna
Lusius, Jeison ano Soosipater yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ yeizozogia aŋgi oŋoonoŋ kaja.

---

* **16:13:** Maak 15.21 * **16:21:** Apo 16.1

22 Tertius niinoŋ Poolwaa qaaya moma tere koi oojeŋi, niinoŋ kaaŋaga deeŋ Pombo
nama yeizozona ambe oŋoonoŋ kaja.
23 *Gaiusnoŋ miria jeŋ tegoro laligowe uumeleeŋ kanageso kuuya yoŋonoŋ
kaaŋaga deeŋ koi kaŋ ajoroogi nene ainjoloŋ ama nonomakeji, iinoŋ mono yeizozoya
ano oŋoonoŋ kaja. Erastus iinoŋ siti poŋ qerewe ŋaa ofis uutanoŋ takis moneŋ galeŋ
komakeji ano uumeleeŋ alanana Kwartus yoronoŋ mono yeizozogara ani oŋoonoŋ
kaja.
24 Poŋnana Jiisas Kraistwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono oŋowo ewa. Qaa ii oŋanoŋ.

Poŋ mepeseeŋ kokaeŋ qama kooliŋkejeŋ:

25 Oligaa Buŋa qaa hoŋa ii monowaa monoyanoŋga laligoŋ kougiti, iikanoŋ
aasaŋgoyanoŋ ero. Kaeŋ ero Jiisasnoŋ kamaaŋ ninisaama jeŋ asariro moma jeŋ
seiŋkejeŋ. Buŋa qaa kawaa so Anutunoŋ mono kotiiŋ momalaarigia meŋ kotiiro
saanoŋ zeŋ nama kotiiwu. Kawaajoŋ anana mono Anutuwaa qabuŋaya mepeseeniŋ
seiŋkeba a.
26 Wala Buŋa qaa oŋanoŋ aasaŋgoyanoŋ eŋ kouroto, kambaŋ kokaamba gejatootoo
ejemba tere oogita ejiwaa so mono asuganoŋ asugiro. Anutunoŋ kambaŋ so laligoŋ
kouma tetegoya qaa laligoŋ ubaati, iinoŋ ejemba tuuŋa tuuŋa anana uunana meleema
Buŋa qaa moma laariŋ teŋ koma laligowombaajoŋ moja. Kawaajoŋ gawoŋ kokaeŋ
mewombaajoŋ jeŋ kotoŋ nonono, “Oŋo mono kema gomaŋ so liligoŋ Buŋa qaa
jeŋ asariŋ laligowu.” Qaa iikawaa so nononoŋ Buŋa qaa ii ejemba tuuŋ kuuya
mobutiwaajoŋ jeŋ asariŋ laligoniŋ.
27 Anutu iyaŋodeeŋ momakooto Toya kolooji, anana mono Jiisas Kraistwaa qatanoŋ
iwaa qabuŋaya mepeseeniŋ kambaŋ tetegoya qaa akadamuyawo eŋ uma ewaa. Qaa
ii oŋanoŋ.

* **16:23:** Apo 19.29; 1 Kor 1.14; 2 Tim 4.20

Korint Tere 1
Poolnoŋ Korint yoŋoo Tere mutuya ano.
Jeŋ-asa-asari

Poolnoŋ misin gawoŋ meŋ liligoro indiŋa woi kolooro Griik siti Korint kanoŋ keno. Korint ii Akaia prowinswaa siti waŋa. Kawaa sunduya ii (Apo 18.1-6) iima weeŋgowu. Kambaŋ kanoŋ Korint ii siti somata qatawo. Bisnisgia kania kania mamaga ama meŋkegi. Korint yoŋonoŋ tando lopioŋ ano beŋ kania kania waegia meŋ mepeseeŋ laligogi. Aaŋgolegia kania kania ama aisooŋkegi. Mamaganoŋ serowiliŋ ama laligogi.

Tere koi kokaembaajoŋ ooro: Poolnoŋ misin gawoŋ meŋ liligoro indiŋa karooŋ kolooro Efesus sitinoŋ laligoro tosianoŋ Korintnoŋga kaŋ batugianoŋ lombo kolooroti, iikawaa bujuya ijogi moro. Lombo tosaaŋa kokaeŋ: Uumeleeŋ tuuŋ yoŋonoŋ deema siiŋserereŋ qeŋ laligogi (1.10–4.21), serowiliŋ laŋ amakegi (5.1-13), loemba laaligowaa kanianoŋ sooro (Boŋ 7), tando lopiombaa bao newombaa niinoŋgiinoŋ amakegi (Boŋ 8), samoŋ toroya newombaa eŋkalooloŋ amakegi (11.17-34), zioz laaligowaa areŋ mende otaaŋ ilinoŋ kooosoŋ laligogi, kantri tosiaa qaaya qaaya jena jewe ama jeŋkegi (12–14). Tosianoŋ qaa kokaeŋ jeŋkegi: “Komugiti, iyoŋonoŋ mombo mende waabuya.” (15.12-33) Korint yoŋonoŋ tere moŋ kaaŋagadeeŋ oogi Poolwaanoŋ karoti, iikanoŋ qiqisi tosaaŋa ama mugi, (ii 7.1, 8.1, 12.1, 16.1 iikanoŋ weeŋgowa).

Poolnoŋ qiqisigia ii meleema lombogiaa qambaŋmambaŋ qaa oŋoma tere koi ooro. Uujopawaa qaa (Boŋ 13 ii awaa soro. Kanageŋ aŋo Korint kema iŋiimambaa qaaya jeŋ ooro (16.5-7).

Buk kokawaa bakaya waŋa 8 ii kokaeŋ:

Jeŋ-asa-asari qaa 1.19
Deema tuuŋa tuuŋa laligogi 1.10–4.21
Serowiliŋ ano loemba laaligo 5.1–7.40
Uumeleembaa ano uumeleembaa gadokopa laaligo 8.1–11.1
Uumeleeŋ laaligo ano mepemepesee areŋ 11.2–14.40
Kraist ano kuuya anana koomunoŋga waaboŋa 15.1-58
Judia uumeleeŋ tuuŋ yoŋoojoŋ nanduŋ aŋgi 16.1-4
Poolwaa areŋa ano yeizozo qaaya tetegoya 16.5-24

1 Kraist Jiisasnoŋ Pool nii noono Anutuwaa jetaa so wasiwasi eja aposol koloojeŋ. Niinoŋ uumeleeŋ alana Soostenes iwo rajo.

2 *Anutuwaanoŋ kanageso Korint sitinoŋ laligojuti, niinoŋ oŋowo Buŋa qaa amiŋ mobombaajoŋ kajeŋ. Kraist Jiisasnoŋ oŋo oŋoono iwo qokotaagi tak kotoŋ oŋono soraaya kolooju. Kaaŋagadeeŋ ejemba daeŋ yoŋonoŋ baloŋ so Poŋnana Jiisas Kraistwaa qata qama qama kooligi ii ano nono kaaŋgadeeŋ poŋ koma nonomakeji, mono kuuya oŋoojoŋ Buŋa Tere koi oojo.

3 Anutu Maŋnana ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ mono kaleŋmoriaŋ oŋoni luaenoŋ laligowu. Kiaŋ.

Poolnoŋ Korint yoŋoojoŋ Anutu kokaeŋ mepeseeja:

4 Oŋo Kraist Jiisaswo qokotaaŋ naŋgi Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa oŋonoti, iikawaajoŋ mono kambaŋ so oŋoojoŋ Anutuna daŋgiseŋ jeŋ mepeseeŋkejeŋ.

5 Oŋo Kraistwo qokotaaŋ naŋgi gawoŋ memewaa momo kaleŋa kelemaleleŋ oŋono momo kania kania buŋa qeŋ aoŋ saanoŋ Buŋa qaawaa kania kuuya jeŋkeju.

---

* **1:2:** Apo 18.1

6 Nono Kraistwaa kania naŋgoŋ jeniŋ qaa iikawaa hoŋanoŋ koloon kotiiro nanjutiwaa so momo kaleŋ kuuya ii oŋono. Kawaajoŋ Anutu mepeseeŋkejeŋ.
7 Kawaajoŋ gawoŋ memewaa momo kaleŋ mombaajoŋ mende amamaaŋ nama Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ mombo asugiwaatiwaajoŋ mambomakeju.
8 Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ meŋ kotiiŋ oŋoma kambaŋ tetegoyanoŋ asuganoŋ asugiwaati, kambaŋ iikanoŋ oŋo solaŋa kolooŋ qaagia qaa nama ii iibuya.
9 Anutunoŋ qaaya tororo otaaŋ ilaaŋ oŋomakebaa. Iinoŋ oŋo iyaŋaa Meria Jiisas Kraist Poŋnanawo toroqeŋ laligowutiwaajoŋ oŋoono. Kiaŋ.

Korint kanagesonoŋ deema tuuŋa tuuŋa nanju.

10 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ Poŋnana Jiisas Kraistwaa qatanoŋ kokaeŋ uukuukuu meŋ oŋonjeŋ: Oŋo mono korebore uumo-tooŋgo ama batugianoŋ deendeeŋ mende ama laligowuto, uugia kululuugi motooŋgo kolooro momo motooŋgo otaaŋ laligowu.
11 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋo batugianoŋ aŋgowowo mamaga ama laligojuti, iikawaa buju qaaya ii emba Kloewaa sumaŋuruta tosianoŋ nijogi.
12 *Kokaembaajoŋa ii jejeŋ: Oŋoonoŋga tosianoŋ kokaeŋ jeŋkeju, “Nononoŋ Poolwaanoŋ qaa otaaŋkejoŋ.” Tosianoŋ “Nononoŋ Apoloswaanoŋ qaa otaaŋkejoŋ,” jeŋkeju. Toroqeŋ tosianoŋ kokaeŋ jeŋkeju, “Nononoŋ Piitowaanoŋ qaa otaaŋkejoŋ.” Duŋanoŋ mombo tosianoŋ kokaeŋ jeŋkeju, “Nononoŋ Kraistwaanoŋ qaa otaaŋkejoŋ.”
13 Kraistnoŋ juma mamaga kolooro me? Pool niinoŋ mono oŋoojoŋ ama maripoonoŋ komuwe me? Pool noo qananoŋ oomulu meŋ oŋoŋgi me? Kaeŋ moma soowubo?
14 *Niinoŋ oŋoonoŋga Gaius ano Krispus oomulu meŋ orombeto, tosaaŋa ii mende meŋ oŋombetiwaajoŋ “Anutu daŋgiseŋ!” jejeŋ.
15 Kawaajoŋ “Poolwaa qatanoŋ oomulu meŋ nonoŋgi,” moŋnoŋ qaa omaya kaeŋ jewabo.
16 *Oo oŋanoŋ, Stefanas ano iwaa sumaŋuruta ii kaaŋagadeeŋ oomulu meŋ oŋombeto, iyoŋoo gemagianoŋ moŋ oomulu meŋ mube me qaago, ii tororo mende mojeŋ.
17 Kraistnoŋ nii ejemba oomulu meŋ oŋomambaajoŋ ama mende wasiŋ nonoto, Oligaa Buŋa jeŋ seimambaajoŋ nijoro kema kaŋkejeŋ. Kraistnoŋ ananaajoŋ ama maripoonoŋ komuroti, gawoŋ iikawaa esuŋanoŋ kamaaŋ omaya koloowabo. Kawaajoŋ Buŋa qaa ii baloŋ ejawaa momakooto qaganoŋ laŋ mende jeŋkejeŋ. Kiaŋ.

Kraistnoŋ Anutuwaa ku-usuŋa ano momo areŋa ninisaano.

18 Ejemba gere siawaa buŋa koloowuti, iyoŋonoŋ maripooŋaa Buŋa qaaya moma iikawaajoŋ mogi uugia qaa yoŋoo qaa taniŋaaŋ kolooja. Kaeŋ koloojato, Siwewaa buŋa koloojoŋi, nonoojoŋ qaa iikanoŋ mono Anutuwaa ku-usuŋa ninisaano momakejoŋ.
19 *Iikawaa qaaya Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,
“Niinoŋ momo ejemba yoŋoo momakootogia kondeembe soowaa.
‘Moma asariŋ yagoŋkejoŋ,’ jeŋkejuti, iyoŋoo momogia mono meŋ soowe zolooloŋgoŋ omaya koloowaa.”
20 *Momakooto ejemba hoŋa ii dakanoŋ laligoju? Buk weeŋgoŋ momowaa kania mokoloogiti, ii dakanoŋ? Balonoŋ jenoŋkooliwaa boi kolooŋ qaa meleŋqeleema jeŋkejuti, ii mono oŋanoŋ qagiawo kolooju me? Balonoŋ momakooto somata eji, Anutunoŋ mono iyoŋoo momogia meŋ mokokowiro uugia qaa taniaaŋ kolooja. Qaa ii oŋia.

---

* **1:12:** Apo 18.24 * **1:14:** Apo 18.8; 19.29; Room 16.23 * **1:16:** 1 Kor 16.15 * **1:19:** Ais 29.14 * **1:20:** Job 12.17; Ais 19.12; 33.18; 44.25

21 Anutunoŋ iyaŋaa momakootoyaa so namonoŋ laaligowaa areŋa anoto, ejembanoŋ iyaŋgiaa momakootogia naŋgoŋ iikaaŋa kanoŋ Anutuwaa kania moma kotowombaajoŋ amamaaŋ tompiŋ laligogi. Amamaaŋ laligoŋ Kraistnoŋ maripoonoŋ komuroti, iikawaajoŋ “Uugia qaa yoŋoo qaaga!” jegito, Anutunoŋ Buŋa qaa ii nononoŋ jeŋ seiwoŋiwaajoŋ ninijoro. Ii jeŋ asariniŋ daeŋ yoŋonoŋ uugia meleema moma laariwuti, ii doŋhamo qeŋ oŋomambaajoŋ moro sokono.
22 Juuda yoŋonoŋ aiwese aŋgoleto asugiwutiwaajoŋ kaparaŋ komakejuto, Griik kantri yoŋonoŋ momakootogianoŋ somariwaatiwaajoŋ moma janjariŋ riiŋkeju.
23 Ii janjariŋ riiŋkejuto, nononoŋ Kraist maripoonoŋ qegi komurotiwaa Buŋa qaaya jeŋ seiŋkejoŋ. Juuda yoŋonoŋ qaa ii mogi uugia boliro iikanoŋ osiŋ uugia mende meleemakeju. Waba kantri yoŋonoŋ iikawaajoŋ mogi qaa motoya kolooja.
24 Mamaganoŋ kaeŋ romoŋgojuto, Anutunoŋ nonoono uunana meleeniŋi, Kraistnoŋ mono nonoojoŋ Anutuwaa momakootoya ninisaama iyaŋo Anutuwaa ku-usuŋa kooloŋ nonoma nanja. Juuda me kantri tosaaŋa koloojoŋi, ii kileŋ Kraistwo qokotaaŋ nama motooŋgo koloojoŋ.
25 Ejemba ananaa momakootonana ano esunana ii kamaaŋqeqeta. Anutunoŋ uuta qaa koloonagati eeŋ, iikanoŋ mono kileŋ ejemba momakootonana uuguŋ uuta somata koloonaga. Anutunoŋ looloria koloonagati eeŋ, iikanoŋ mono kileŋ ejemba esunana uuguŋ kotakota totooŋ koloonaga.
26 Uumeleeŋ alauruna, oŋoaŋgiaa kanagia nomaeŋ ero Anutunoŋ oŋoonoti, mono ii romoŋgowu? Oŋo mamaganoŋ balombaa momakooto somata mende meŋ laligogi. Mamaganoŋ ku-usuŋ qaganoŋ esuhinagiawo mende laligogi. Maŋurugia mamaganoŋ qabuŋagiawo mende laligogi.
27 Kaeŋ qaagoto, baloŋ ejembanoŋ oŋoojoŋ mogi uugia qaa ejemba omaya koloojuti, Anutunoŋ mono oŋo iikaaŋia meweeŋgoŋ oŋono. Balombaa momo ejemba geria ii gamu qeŋ oŋono. Baloŋ ejembanoŋ oŋoojoŋ mogi looloria koloojuti, Anutunoŋ mono oŋo iikaaŋa meweeŋgoŋ oŋono. Balombaa ku-usuŋ ejemba geria ii gamu qeŋ oŋono.
28 Baloŋ ejembanoŋ jejewili ama oŋoma kanagiaajoŋ mogi kamaaŋqeqeta koloojuti, Anutunoŋ mono oŋo iikaaŋia meweeŋgoŋ oŋono. Baloŋ ejemba yoŋoo jaagianoŋ somata koloojuti, iyoŋoo qabuŋagia meŋ kamaaŋ ano qaombaatiwaajoŋ kamakamaata koloojuti, mono ii meweeŋgoŋ oŋono.
29 Moŋnoŋ Anutuwaa jaasewaŋanoŋ selia meŋ ubabotiwaajoŋ mono kaeŋ meweeŋgoŋ oŋono.
30 Anutunoŋ nemuŋ koma oŋoma uŋuano Kraist Jiisaswo qokotaaŋ laligoŋ kotiiŋkeju. Iinoŋ Anutuwaa momakootoya qaita moŋ ninisaano momakejoŋ. Kraistnoŋ dowenana meŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniŋ laligojoŋ ano tak kotoŋ nonono soraaya koloojoŋ.
31 *Buŋa Terenoŋ qaa moŋ kokaeŋ oogita eja, “Moŋnoŋ selia meŋ ubaati, iinoŋ mono Poŋ moma mujiwaajoŋ ama selia meŋ uba.” Qaa iikawaa so aniŋ sokombaa. Kiaŋ.

2

Kraist maripoonoŋ komurotiwaa qaaya jewe.

1 Uumeleeŋ alauruna, niinoŋ oŋoonoŋ kaŋ Anutuwaa kania naŋgoŋ jeŋ asariŋ oŋombeti, ii qaana naaŋ siiŋsiiŋawo koloowaatiwaajoŋ mende jeŋ laligowe me balombaa momakooto uuta qendeema iikanoŋ selena mende meŋ uma laligowe.
2 Niinoŋ oŋoo batugianoŋ momo morota kuuya goraayanoŋ ama Jiisas Kraistwaa qaaya ano maripoonoŋ komurotiwaa kania iikayadeeŋ moma kotoŋ ii jeŋ seimambaajoŋ qaa somoŋgowe.
3 *Qaa kaeŋ somoŋgoŋ oŋoonoŋ kaweti, kambaŋ iikanoŋ eja looloria kooloŋ jenena

* **1:31:** Jer 9.24 * **2:3:** Apo 18.9

mamaga ororo keena moma laligowe.
4 Niinoŋ Buŋa qaa jeŋ asariŋ oŋombeti, ii momakooto somataa kele qaa kanoŋ
mende iŋijoŋ laligowe. Ii qaagoto, Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ oŋono esuŋmumuyanoŋ
uugianoŋ inaawaatiwaajoŋ kaparaŋ koma qaa iŋijoŋ laligowe.
5 Baloŋ ejembawaa momakootogianoŋ qaagoto, Anutuwaa ku-usuŋanoŋ nemuŋ
koma oŋono moma laariwutiwaajoŋ kaparaŋ koma laligowe. Kiaŋ.

Uŋa Toroyaanoŋ momakooto ii qaita moŋ.

6 Niinoŋ kileŋ uumeleeŋ alauruna akadamugiawo laligojuti, iyoŋoo batugianoŋ
rabe Anutuwaa momakootoya keemeya ii saanoŋ amiŋ momakejoŋ. Balombaa
momakootoyaga mende amiŋ momakejoŋ. Baloŋa baloŋa galeŋ koma oŋoma lali-
gogi ku-usuŋgianoŋ qaombaati, iyoŋoo momakootogia ii kaaŋagadeeŋ mende amiŋ
momakejoŋ.
7 Ii qaagoto, Anutuwaa momakooto aasaŋgoya mono ii amiŋ momakejoŋ. Anutunoŋ
Siwe namo mende mokoloon orono iikanoŋ waladeeŋ areŋa kokaeŋ ama somoŋgoro,
“Ejembanoŋ kanageŋ koloon akadamu mokoloowutiwaajoŋ mono momakootona
qaita moŋ ii iŋisaamaŋa.” Kaeŋ jeŋ ii aasaŋgoyanoŋ ano ero.
8 Balombaa eja poŋa poŋa laligoŋ kougiti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ momakooto ii
mende moma kotoro. Ii moma kotowuyagati eeŋ, Poŋnana asamararaŋawo ii
maripoonoŋ mende qegi komunaga.
9 *Momakooto qaita moŋ kawaajoŋ qaa kokaeŋ oogita eja,
“Moŋnoŋ iwoi ii jaa gejianoŋ mende iima moro. Iikawaa momoyanoŋ mombaa
uutanoŋ mende kolooro moroto, ejemba Anutu uugianoŋ jopagoŋ muŋkejuti,
iyoŋoojoŋ ii mono mozozoŋgoŋ anota eja.”
10 Baloŋ ejemba iwoi ii mende moma titou laligogito, Anutunoŋ ii mono Uŋaya
wasiro nonoojoŋ ninisaano moniŋ. Iinoŋ qaa kuuyaa kania moŋgama mokoloonkeja.
Anutuwaa momo keemeya kaaŋagadeeŋ modaboroji, iinoŋ mono ii sololooŋ nonono
moniŋ.
11 Mombaa uuta moŋnoŋ mende moja. Uutaa uŋaya iinondeeŋ mono ii moma
yagoja. Kaaŋiadeeŋ Anutuwaa uuta ii moŋnoŋ mende mojato, Anutu iyaŋaa Uŋa
Toroya iinondeeŋ ii moma yagoja.
12 Nononoŋ balombaa nanamemeŋ bologaa omeya moŋ mende buŋa qeŋ aoninto,
Anutunoŋ iwoi kaleŋ nononoti, iikawaa kania mobombaajoŋ mono iyaŋaa Uŋaya
wasiro uunananoŋ kemerota laligojoŋ.
13 Iikawaa kania keemeya ii ajoroon amiŋ momakejoŋ. Baloŋ ejembanoŋ mo-
makootogiaa qaganoŋ qaa kuma nonoŋgi iikawaa so ii mende amiŋ momakejoŋ.
Kaeŋ qaagoto, Uŋa Toroyanoŋ qaa kuma nononoti, iikawaa so mono uuwaa qaa hoŋa
gosiniŋ sololooŋ nonono jeŋ asariŋkejoŋ.
14 Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ nonono qaa ii kaeŋ gosijoŋi eeŋ, kania mono mokoloon
moma asariwoŋatiwaa so kolooja. Kawaajoŋ Uŋa Toroyanoŋ daeŋ yoŋoo uugianoŋ
mende laligoro eeŋ laŋ laligojuti, iyoŋonoŋ Anutu Uŋayaa buŋa ii moma aŋgoŋ
kombombaajoŋ amamaaŋkeju. Yoŋonoŋ Buŋa iikawaajoŋ mogi qaa motoya kaaŋa
kolooro kania moma asariwombaajoŋ amamaaju.
15 Yoŋonoŋ amamaajuto, Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ nononji eeŋ, mono qaa kuuyaa
kania gosiŋ jeŋ tegowoŋatiwaa so koloojoŋ. Kaeŋ koloojonto, uumeleeŋ ejemba
mombaa kania ii baloŋ ejemba kuuyanoŋ tororo jeŋ tegowombaajoŋ amamaaŋkeju.
16 *Iikawaa kania ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,
“Pombaa uumomoya ii eja moŋnoŋ moŋ mende moro.
Kawaajoŋ moŋnoŋ ii qambaŋmambaŋ mubaatiwaa so qaago.”

* **2:9:** Ais 64.4 * **2:16:** Ais 40.13

Moŋnoŋ ii mende moroto, nononoŋ Kraistwaa uumomoya meŋ laligojoŋ. Kiaŋ.

3

Anutuwaa gawoŋ meme ejemba

1 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋo naamade kaaŋa Kraistwo qokotaaŋ naŋgi. Kawaajoŋ niinoŋ oŋo balombaa nanamemeŋ metetereeŋkejutiwaa tani Buŋa qaa jeŋ asariŋ oŋoma batugianoŋ laligowe. Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ oŋono laligojutiwaa tani kaaŋa iŋijomambaajoŋ amamaaŋ laligowe.

2 *Niinoŋ qaa moma asariwutiwaa so aju apuya kaaŋa uŋuagiŋ laligowe. Nene hoŋa nenetaa so mende koloogitiwaajoŋ qaakeemeyaii mende oŋombe. Kambaŋ iikanoŋ nene hoŋa newombaa amamaagi ano kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ ii saanoŋ mende neŋkeju.

3 Oŋo toroqeŋ balombaa nanamemeŋ bologa metetereeŋ laligoju. Oŋo uugianoŋ uunoŋ junjuŋ moma aŋgowowo ama qaa jejegianoŋ nuuguna guuguwe amakeju. Kaeŋ aŋgi uu selewaa siiŋgia kombombaŋa bologanoŋ galeŋ koma oŋono uumeleembaa gadokopa ejemba omaya yoŋoo tanigiaeŋ kolooŋkeju.

4 *Tosaaŋa oŋonoŋ kokaeŋ jeŋkeju, “Nono Poolwaanoŋ qaa otaaŋkejoŋ.” Tosianoŋ kokaeŋ jeŋkeju, “Nono Apoloswaanoŋ qaa otaaŋkejoŋ.” Kaeŋ kaeŋ jeŋ mono baloŋ ejemba omaya kolooŋkejutiwaa tani kaaŋa laligoju.

5 Apolosnoŋ moroga kolooja ano Pool niinoŋ moroga koloojeŋ? Noronoŋ mono Anutuwaa gawoŋga meŋ laligojo. Poŋnoŋ noroojoŋ gawoŋ aŋa aŋa noronoti, iikawaa so ilaaŋ oŋoni uugia meleema Poŋ moma laariŋ laligoju.

6 *Niinoŋ kota komowe Apolosnoŋ apu meŋ kaŋ iikanoŋ maaroto, Anutunoŋ mono kondooro toomoriaŋ kolooro.

7 Kawaajoŋ komoroti, iinoŋ qatawo mende kolooja. Apu maaroti, iinoŋ kaaŋagadeeŋ qatawo mende koloojato, Anutunoŋ kotuegoro toomoriaŋa kouma somariiŋkejuti, iinondeeŋ mono qabuŋayawo kolooja.

8 Kaeŋ koloojato, komomakejeŋi ano apu maamakeji, noronoŋ mono so motooŋgo koloojo. Motooŋgo koloojoto, ii kileŋ tawanara ii mono gawonara meŋkejotiwaa so aŋa aŋa mewota.

9 Noronoŋ Anutuwaa gawombaa neŋawoita koloon iwo gawoŋ meŋkejo. Oŋoo uugia ii Anutuwaanoŋ molaleŋ kaaŋa kolooro komakoomo gawoŋa kanoŋ meŋkeja. Anutunoŋ miri kaaŋa uugia inaaŋ mindiriŋ oŋono kotiiŋ waamakeju.

10 Anutunoŋ kaleŋmoriaŋ nonoti, niinoŋ iikawaa so miri memewaa momo eja kaaŋa koloon Anutuwaa tando kombombaŋa uugianoŋ kuuŋ komowe moŋnoŋ iikawaa qaganoŋ miri meŋkeja. Saanoŋ meŋkejato, motomotooŋ nononoŋ miriwaa gawoŋa awaagadeeŋ mewoŋatiwaa so koloojoŋ. Iima kotoŋ mewoŋatiwaajoŋ mono jaa galeŋ meŋ aowoŋa.

11 Uuwaa tandoya ii Jiisas Kraist. Niinoŋ ii mono uugianoŋ komowe moŋnoŋ momalaariwaa tando moŋ mokoloomambaajoŋ amamaawaa.

12 Tando motooŋgo koloojato, iikawaa qaganoŋ tosianoŋ mirigia goul silwanoŋ me jamo hoŋgiawo tosaaŋa kanoŋ meŋkeju. Tosianoŋ mirigia gere kasanoŋ, towo booŋ seŋanoŋ me ganoŋ meŋkeju. Silinana kaeŋ me kaeŋ nama meŋkejoŋi eeŋ,

13 uuwaa gawonanaa hoŋanoŋ mono iyaŋa iyaŋa asuganoŋ asugiwaa. Poŋnoŋ kambaŋanoŋ kaŋ kuuro iikanoŋ mono miri merotiwaa esuya luluumbaa. Miri esunananoŋ mono Anutuwaa gere bolaŋanoŋ asugiro jeŋ kamaaro hoŋanoŋ asuganoŋ iibombaa so koloowaa. Gere iikanoŋ mono motomotooŋ nonoo mirinanaa tania hoŋa ii aŋgotetenoŋ ama gosiwaa.

---

* **3:2:** Hib 5.12-13 * **3:4:** 1 Kor 1.12 * **3:6:** Apo 18.4-11, 24-28

14 Gerenoŋ jeŋ miri kuuya gosiŋ oŋono megi hoŋgianoŋ kotiiŋ nambuyati eeŋ,
iyoŋonoŋ mono gawoŋgiaa tawaya buŋa qeŋ aowuya.
15 Tosianoŋ mirigia megi hoŋgianoŋ jeŋ kamaawuti eeŋ, iyoŋonoŋ mono tawa
qaagoto, tiwitiwilaa mokoloowuya. Ii mokoloowuyato, iyaŋgio kileŋ Siwewaa buŋaya
laligowuya. Gere bolanoŋ jeŋ oŋooro iikawaa tani uuguwombaajoŋ janjariŋ riiŋ kok
koŋgi Anutunoŋ metogoŋ oŋono Siwenoŋ ubuya.
16 *Oŋoaŋgio Anutuwaa Buŋa jigo (tempel) koloogi Anutuwaa Uŋayanoŋ uugianoŋ
laligoji, ii moju me qaago?
17 Anutuwaa Buŋa jigoya ii kowoga kolooji, iikawaa so oŋonoŋ soraaya kolooju.
Kawaajoŋ moŋnoŋ Anutuwaa jigo meŋ boliji eeŋ, Anutunoŋ mono iyaŋa meŋ boliŋ
mubaa.
18 Moŋnoŋ aŋaa baloŋ momoya otaaŋ tiligoŋ aowabo. Oŋoo batugianoŋ moŋnoŋ
iyaŋaajoŋ moro “Balombaa momakooto uuta meŋ laligojeŋ,” jeji eeŋ, iinoŋ mono wala
uuta qaa kolooŋ iikaaŋa kanoŋ momakooto hoŋa mokoloonaga.
19 *Anutunoŋ balombaa momakooto uuta iikawaajoŋ moro uugia qaa yoŋoo qaaga
kolooja. Iikawaa qaaya Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja, “Anutunoŋ momakooto uuta
meŋ laligojuti, ii gbadooŋ oŋono iyaŋgiaa momo aiŋgianoŋ sipasipa koma osiwuya.”
20 *Kawaa qaaya moŋ ii kokaeŋ eja, “Poŋnoŋ momakooto ejemba yoŋoo momo
areŋgiaajoŋ moro omaya kolooja.”
21 Kawaajoŋ oŋoonoŋga moŋnoŋ mono ejemba nonoojoŋ ama selia meŋ ubabo.
Kuuya nononoŋ mono oŋoo buŋaga koloojoŋ.
22 Pool, Apolos, Piito* nononoŋ mono oŋoo buŋaga koloojoŋ. Ejemba baloŋ so
laligojoŋi, nononoŋ mono kuuya oŋoo buŋa koloojoŋ. Kawaajoŋ saanoŋ qaa ii me
ii gosiŋ meŋ iikaaŋa kanoŋ laaligogia laligowuya ano koomugia komuwuya. Kambaŋ
kokaamba laligojoŋi, kuuya nononoŋ mono oŋoo buŋa koloojoŋ ano kanageŋ gawoŋ
meme ejemba laligowuyati, iyoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ oŋoo buŋa koloowuya.
23 Kaeŋ koloŋ oŋonjonto, oŋonoŋ Kraistwaa buŋa koloogi Kraistnoŋ Anutuwaa
buŋa kolooja. Kiaŋ.

4

Nono Kraistwaa aposoluruta koloojoŋ.

1 Kawaajoŋ ejemba kuuyanoŋ mono nonoojoŋ kokaeŋ mogi sokombaa: Kraistnoŋ
jeŋ kotoŋ oŋono gawoŋa meŋkeju. Anutunoŋ qaaya aasaŋgoya nonono buŋanana
kolooro galeŋ komakejoŋ. Nononoŋ miri galeŋaa tani kaaŋa koloojoŋ.
2 Galeŋ yoŋoo togianoŋ miri iwoiya galeŋ kombutiwaajoŋ borogianoŋ anji, iinoŋ
mono qaa waŋa kokaeŋ kaparaŋ koma jeŋ kotoŋ oŋomakeja, “Gawoŋgia mono
meteqetetaŋa qaa nama pondaŋ meŋ laligowu. Membiriqembiri mende ambu. Kaeŋ
mokoloŋ oŋombe sokombaa.”
3 Korint oŋonoŋ me balombaa qaa jake mombaa galeŋanoŋ nii gosiŋ jeŋ tegoŋ
nombuyagati eeŋ, niinoŋ mono qaa iikawaajoŋ mobe kamaaŋqeqeta totooŋ kolooja.
Neeno kaaŋagadeeŋ neenaa qaana mende jeŋ tegojeŋ.
4 Uuna gosiŋ qaa moŋ mende mobe meŋ bimooŋ nonjato, iikawaajoŋ kileŋ solaŋa
mende koloojeŋ. Ejembanoŋ qaagoto, Poŋnoŋ mono noo qaana gosiŋ jeŋ tegoŋ
nomakeja.
5 Kawaajoŋ oŋo mono kambaŋ kokaamba mombaa qaaya moŋ ii mende jeŋ tegowu.
Poŋnoŋ kambaŋa ano kaŋ kuuwaatiwaajoŋ mono mambombu. Mamboma laligogi
iikanoŋ kaŋ qaa iwoi mesaŋgogita eji, ii mono asasaganoŋ isaano asuganoŋ asugiwaa.
Iinoŋ kaŋ ejemba uunana meŋ asariro nanamemenanaa kanianoŋ asuganoŋ asugiro

* **3:16:** 1 Kor 6.19; 2 Kor 6.16 * **3:19:** Job 5.13 * **3:20:** Ond 94.11 * **3:22:** Piito qata moŋ Siifas

iibaa. Nanamemenanaa kania iima motomotooŋ gosiŋ nonono Anutunoŋ mono iikawaa so kambaŋ iikanoŋ mepeseeŋ nononaga.

6 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋo juma jaba-arambaraŋ ama laŋ leelee aroŋ qeŋ nama utama aoŋkeju. Kaeŋ laligowubotiwaajoŋ mono Apoloswo noro romoŋgoŋ noroma oŋoaŋgiaa aiŋgia mesaoŋ qaa kokawaa kania moma kotowu, “Buŋa qaa oogita eji, ii mono mende uuguwu.” Qaa ii moma kotogi uugianoŋ ero teŋ koma qeaŋgowutiwaajoŋ sundunara kaeŋ oojeŋ. Ii neena ano Apolos noroo kananara gosiŋ romoŋgoŋ moma asariwutiwaajoŋ oojeŋ. Deendeeŋgianoŋ kaeŋ tegowaa.

7 Balombaa iwoi moŋnoŋ mono mende meŋ letoma gono tosaaŋa uŋuuguŋ qaita moŋ koloonaga me qaago? Ii qaago. Iwoi kuuya eŋ gonji, ii mono Anutunoŋ kaleŋ gono buŋa qeŋ aona me qaago? Ii kaleŋga buŋa qeŋ aonati eeŋ, mono naambaajoŋ kaleŋ ii qakooma selega eeŋ meŋ umakejaŋ? Ii mende sokonja.

8 Iwoi kuuya meŋ laligowombaa siiŋa mojuti, ii eŋ oŋondaboroja. Anutunoŋ Siwe kowianoŋga kaleŋa kaleŋa maama oŋono simbawoŋawo kolooju. Nononoŋ mende ilaaŋ oŋoniŋ oŋoaŋgio kileŋ momalaariwaa kiŋ poŋ kaaŋa kolooju. Oŋoaŋgiaajoŋ kaeŋ romoŋgoŋ aoju. Oo oŋanoŋ oŋo kiŋ koloogi sokonaga. Kaeŋ koloogi nononoŋ mono kaaŋagadeeŋ eja poŋurugia kolooŋ oŋoo kooroŋgianoŋ saanoŋ motooŋ selenana meŋ uma awelegoŋ aowonaga. Niinoŋ kaeŋ ambombaa siiŋa mojeŋ.

9 Niinoŋ kaeŋ mojento, ananaa kanianana iibe tani kokaeŋ kolooja: Anutunoŋ aposol nono kuuŋ nonono ejemba jaagianoŋ kamaaŋqeqeta tooŋ koloonŋ laligojoŋ. Ejemba uŋugi komuwutiwaajoŋ jeŋ tegogitiwaa tania asuganoŋ kema kaniŋ laŋ qama gamu qeŋ nonomakeju. Iwoi ii-iita qaita moŋ koloniŋ baloŋ so yoŋoo toya ano Siwe jakeya jakeya yoŋoo poŋ qerewena gajoba yoŋonoŋ mono jaagianoŋ niniima kotoŋ niniigigiiŋkeju.

10 “Kraistwaajoŋ nama uuta sooro laligoji,” noojoŋ kaeŋ jeŋkejuto, oŋonoŋ Kraistwo nama momo ejemba akadamugiawo koloojutiwaa tani kolooju. Niinoŋ loolooria koloojento, oŋonoŋ “Ejemba kotiga koloojoŋ,” jeŋkeju. Ejembanoŋ oŋo goda qeŋ oŋomakejuto, noojoŋ mogi kamaaro jejewili ama nomakeju.

11 Kambaŋ koi kaaŋanoŋ kaaŋagadeeŋ nembanenewaa komuŋ apuwaajoŋ moma opo walaga junjuraŋa mouma laligoniŋ manjanoŋ laŋ nunugi duŋ mirinana qaa laligoŋ toroqeŋ kema kaŋkejoŋ.

12 *Ananaa boronananoŋ seleqeqe gawoŋ meŋkejoŋ. Ejembanoŋ laŋ qasuaaŋ nonomakejuto, nononoŋ mono kotuegoŋ oŋoma yoŋoojoŋ qama kooliŋkejoŋ. Sisiwerowero ama nonomakejuto, nononoŋ mono ii moma mokosiŋgoŋ kaparaŋ koma laligojoŋ.

13 Uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ nonomakejuto, nononoŋ mono gumbonjonjoŋ qaganoŋ sosooda meleemakejoŋ. Nononoŋ balombaa gojejera roŋaa kaaŋa koloniŋ baloŋa baloŋa yoŋonoŋ sisinana meŋ gema nunuŋkeju. Kaaŋa laligoŋ kouma kambaŋ koi kaaŋanoŋ kaeŋ toroqeŋ laligojoŋ.

14 Gamu qeŋ oŋomambaajoŋ qaa koi mende oojento, wombo meraborauruna kaaŋa mono qambaŋmambaŋgia oŋomambaajoŋ mojeŋ.

15 Momalaariwaa boi 10,000 yoŋonoŋ Kraistwo qokotaaŋ kalaŋ koma kuma oŋombuyagati eeŋ, ii kileŋ niinoŋ mono Kraist Jiisaswo qokotaaŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ maŋgia koloowe uugia meleeŋgi. Kawaajoŋ maŋurugia mamaga mende laligoju.

16 *Kawaajoŋ uugia kokaeŋ kuuŋ oŋonjeŋ: Niinoŋ sili amakejeŋi, iikawaa so oŋonoŋ mono noo silina ii otaaŋ laligowu.

17 Niinoŋ silina Kraist Jiisaswo qokotaaŋ ama meŋ baloŋa baloŋa liligoŋ uumeleeŋ kanageso so kuma oŋomakejeŋi, iikawaajoŋ mono duduuwubo. Niinoŋ kawaajoŋ ama

* **4:12:** Apo 18.3 * **4:16:** 1 Kor 11.1; Fil 3.17

wombo merana Timoti wasiwe oŋoonoŋ kawaa. Iinoŋ niwo pondaŋ laligoŋ Pombo qokotaaŋ nama kaŋ kanana jeŋ koma gbiliŋ oŋombaa.
18 Oŋoonoŋga tosia yoŋonoŋ niinoŋ oŋoonoŋ mende kawenaga, kaaŋa moma selegia
mepeseeŋ jaba-arambaraŋ ama laŋ laligoju.
19 Kaeŋ laligojuto, Pombaa siiŋanoŋ noojoŋ “Kemba!” jewaati eeŋ, mono uulaŋawo
oŋoonoŋ kamaŋa. Kamaŋati, kambaŋ iikanoŋ jaba-arambaraŋ ejemba yoŋoo ku-
usuŋgiaajoŋ qisiŋ oŋombe jokoloogi momaŋa. Selegia meŋ uma qaa somasomata laŋ
jeŋkejuti, ii niinoŋ mobe kamaaŋqeqeta koloonkeja.
20 Anutuwaa bentotoŋ ii qaagadeeŋ jejetaa iwoiga qaagoto, hoŋa ii Anutuwaa ku-
usuŋa. Iikanoŋ mono nemuŋ koma nononja.
21 Kawaajoŋ uugia mende meleema laŋ laligowuyati eeŋ, niinoŋ mono koobiŋ meŋ
kaŋ qaanoŋ oŋootimaŋa. Uugia meleembuti eeŋ, mono uubonjoŋ qaganoŋ uujopa
ama oŋomambaajoŋ kamaŋa? Qaa woi ii gosiŋ noojoŋ siiŋgia nomaeŋ mojuti, ii mono
moma gosiŋ nijowu. Kiaŋ.

5

Moŋnoŋ serowiliŋ anoti, ii mono batugianoŋga konjombu.

1 *Qaa moŋ kokaeŋ jegi noo gejananoŋ kemero: Tosianoŋ uumeleeŋ kanageso
batugianoŋ serowiliŋ amakeju. Moŋnoŋ maŋaa embia meŋ laligoja. Serowiliŋ kaaŋa
ii uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋoo batugianoŋ kaaŋagadeeŋ moŋ mende eja.
2 Moŋnoŋ kaeŋ ano oŋo kileŋ selegia meŋ uma laŋ jaba-arambaraŋ amakeju. Ii
mende sokonjato, siliaa wosobirinoŋ mono meŋ komuŋ oŋono sokonaga. Kaeŋ
ama saanoŋ eja siŋgisoŋgo kaaŋa anoti, ii mono batugianoŋga konjoŋgi seleeŋgeŋ
kamaabaa. Ii nomaeŋ ama mende otaaju?
3 Niinoŋ oŋanoŋ oŋoonoŋga koriganoŋ laligowe selena mende iimakejuto, kileŋ
uŋananoŋ mono oŋowo laligoja. Moŋnoŋ nanamemeŋ jekania booroŋgoya anoti,
niinoŋ mono iwaa qaaya gosiŋ batugianoŋ laligojeŋiwaa tani moma jeŋ tegoŋ kokaeŋ
jejeŋ:
4 Oŋo mono Poŋnana Jiisaswaa qatanoŋ ajoajoroo aŋgi noo uŋananoŋ oŋowo
toroqero Poŋnana Jiisaswaa ku-usuŋanoŋ nemuŋ koma oŋono ororoŋ nama qaaya jeŋ
mono kokaeŋ somoŋgowu:
5 Satanoŋ seliaa siiŋ kombombaŋa bologa qero kamaawaatiwaajoŋ mono gema qeŋ
muŋ iwaa borianoŋ aŋgi mindiŋgoŋ mubaa. Mindiŋgoŋ muro loriŋ uuta meleeno
Anutunoŋ hamo qeŋ muŋ Pombaa kambaŋanoŋ uŋaya metogoro Siwewaa buŋa
koloonaga.
6 *Selegia meŋ umakejuti, ii awaa qaago. Oŋo qaa woi koi moma yagowu,
“Yiist kitia melaa apuwo mindiriŋ flauanoŋ aniŋ meŋ somariiro dis saa qeŋkeja.
Kaaŋagadeeŋ bao woosoya kaambogawo kanoŋ jumakeji, iikanoŋ mono busia kuuya
meŋ boliŋkeja.”
7 *Qaa iikawaa so oŋo flaua dis soraaya kaaŋa koloogito, siŋgisoŋgowaa yiistya moŋ
ii qaroŋ kaaŋa batugianoŋ kouma iŋiŋkeja. Kuuya boliwubotiwaajoŋ mono yiistgia
walaga ii gosiŋ utegowu. Eja ii wooso kaambogawo kaaŋa otaaŋ mono duŋanoŋ
mombo yambu gbiliaa flaua dis soraaya kaaŋa koloon laligowu. Kiaŋkomu kendoŋ
kambaŋanoŋ lama siimoloŋ ooŋ bered yiistya qaa neŋkejuti, iikawaa so Kraistnoŋ
ananaa kiaŋkomu lamanana kolooro qegi komuro. Kawaajoŋ oŋo saanoŋ flaua dis
soraaya yiistya qaa kaaŋa koloowu ano mombo oyaŋboyaŋ uutanoŋ kouma laligowu.
8 *Kraist komurotiwaajoŋ mono korisoro kendoŋ ama laligowoŋa. Yiist me wooso
kaambogawo ii nanamemeŋ bologa umaqeŋkamaaŋqeŋawo. Iikawaa qaganoŋ mono

* **5:1:** Dut 22.30 * **5:6:** Gal 5.9 * **5:7:** Eks 12.5 * **5:8:** Eks 13.7; Dut 16.3

korisoro kendoŋ mende amboŋa. Kawaajoŋ mono gbiŋgbaoŋ mesaoŋ qaa hoŋa otaaŋ bered yiistya qaa kaaŋa kolooŋ iikawaa qaganoŋ korisoro kendoŋ ama laligowoŋa.
9 Niinoŋ Buŋa Tere ooŋ oŋoma kokaeŋ iŋijowe: Oŋo serowiliŋ amakejuti, iyoŋowo
mono ainjoloŋ mende rama amiŋ mobu.
10 Balonoŋ uugia mende meleema nanamemeŋ bologa amakejuti, iyoŋoojoŋ qaa ii
mende oowe. Yoŋonoŋ serowiliŋ ama iwoiwaa dogo koloon meŋgo mewombaajoŋ
koposoŋgoŋkeju. Iwoi kalugoŋ yoŋgoro meŋkeju ano tando lopioŋ waegia meŋ
mepeseeŋ oŋomakeju. Yoŋoojoŋ ama kaeŋ ooŋ oŋombenagati eeŋ, oŋo mono balonoŋ
laligowombaajoŋ amamaawuyaga.
11 Yoŋoojoŋa qaagoto, kania kokaembaajoŋ qaa ii ooŋ oŋombe: Moŋnoŋ aŋaa qata
uumeleeŋ ala jeŋ kileŋ serowiliŋ anja me iwoiwaa dogo koloon meŋgo memambaajoŋ
koposoŋgoŋkeja me tando lopioŋ waeya meŋ mepeseeŋkeji, iwo mono ainjoloŋ mende
rama amiŋ mobu. Momalaari tuuŋ oŋoo batugianoŋ moŋnoŋ mepaqepae amakeja me
apu kotiga neŋ eŋkalololoŋ amakeja me iwoi kalugoŋ yoŋgoro meŋkeji eeŋ, iwo rama
nembanene moŋ mende newu.
12 Seleeŋgeŋ laligojuti, niinoŋ iyoŋoo qaagia mende jeŋ tegoŋkejeŋ. Ii noo gawoŋga
qaago. Oŋo kaaŋagadeeŋ kanageso kuuya yoŋoo qaagia qaagoto, uugia meleema sopa
uutanoŋ laligojuti, mono iyoŋoo qaagia iikayadeeŋ gosiŋ jeŋ tegoŋkeju.
13 *Seleeŋgeŋ laŋ laligojuti, Anutunoŋ mono iyoŋoo qaagia gosiŋ jeŋ tegowaa.
Kawaajoŋ mono Buŋa qaa kokawaa so ambu, “Eja bologa ii mono batugianoŋga
konjombu.” Kiaŋ.

6

Uumeleeŋ alagia ii seleeŋgeŋ yoŋoo qaa jakeyanoŋ mende ambu.

1 Uumeleeŋ ejemba batugianoŋ moŋnoŋ alia qaa jakeyanoŋ amambaajoŋ moji eeŋ,
iinoŋ Anutuwaa ejemba soraaya uŋuuguŋ ejemba doogoya yoŋoo jaagianoŋ keno
mende sokonja. Qaago! Uumeleembaa gadokopa ejemba ilaaŋ mubutiwaajoŋ qisiŋ
oŋono gamuyawo kolooja.
2 Anutuwaa ejemba soraaya nononoŋ kantria kantria yoŋoo qaagia gosiŋ jeŋ
tegowoŋati, ii modaboroju. Oŋo baloŋ kuuya yoŋoo qaagia jeŋ tegowombaa so
koloojuti eeŋ, mono nomaeŋ ama qaa melamelaa gosiŋ jeŋ tegowutiwaa so mende
koloowuyaga? Oŋo mono oŋanoŋ iikawaa so kolooju.
3 Uumeleeŋ ejemba nononoŋ Siwe gajobaurunana yoŋoo qaagia gosiŋ jeŋ
tegowoŋati, ii modaboroju. Iikawaa so koloojoŋi eeŋ, balonoŋ laaligowaa qaaya ii
mono afaaŋgoŋ gosiŋ saanoŋ jeŋ tegoŋkeboŋa.
4 Kawaajoŋ balonoŋ laaligowaa qaaya batugianoŋ kolooŋkeji, qaagia ii mono naam-
baajoŋ seleeŋgeŋ yoŋoo qaa jakeyanoŋ uma jeŋ tegowutiwaajoŋ qisiŋ oŋomakeju?
Uumeleembaa gadokopa ejemba batugianoŋ jejewili ama oŋomakejuti, iyoŋoojoŋ kileŋ
qaa kambaŋanoŋ mogi umakeja. Ii mende sokonja.
5 Qaa ii gamu qeŋ oŋomambaajoŋ jejeŋ. Momalaari ejemba oŋoo batugianoŋ qaa eji,
oŋoonoŋga mombaa momakootoya sokono qaa ii saanoŋ jeŋ tegowaatiwaa so kolooja
me qaago? Mono saanoŋ batugianoŋga eja kaaŋa mokoloowu.
6 Qaago tani kolooro uumeleeŋ ala moŋnoŋ alia seleeŋgeŋ yoŋoo qaa jakeyanoŋ
amakeja. Kaeŋ ama ejemba Anutu mende moma laarijuti, mono iyoŋoo jaagianoŋ
kema qaa gawombaajoŋ qisiŋ oŋomakeja. Ii mende sokonja.
7 Batugianoŋ qaa jakeyanoŋ ama aoŋkejuti, iikaaŋa kanoŋ mono oŋoaŋgia kamaaŋ
uŋuro Kraistwaa qabuŋayanoŋ mono kamaaŋqeqeta kolooro laligoju. Ejembanoŋ meŋ
boliŋ oŋoŋgi uugia kawaajoŋ waaro qaanoŋ ama oŋoŋgi Anutuwaa jaanoŋ mende

* **5:13:** Dut 13.5; 17.7

sokonja. Tiliqili ama iwoigia horoŋ megi oŋo kitia mende meleema oŋoŋgi iikaaŋa kanoŋ Kraistwaa kanianoŋ mono akadamuyawo koloowaa.

8 Oŋo Kraistwaa qata kokaeŋ meŋ boliŋkeju: Mono oŋoaŋgio tiliqili ama ejemba meŋ boliŋ oŋoma iwoigia horoŋ meŋkeju. Uumeleeŋ alaurugia yoŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ ama oŋomakeju.

9 Ejemba iriŋqiriŋa yoŋonoŋ mono Anutu bentotoŋaa uutanoŋ uma duŋ mende mewuyati, ii moju. Nanamemeŋgianoŋ mono tiligoŋ aoŋ jinjauŋ ambubo. Tosianoŋ serowiliŋ ama tando lopioŋ waegia meŋ mepeseeŋkeju. Tosianoŋ loemba laaligo uuguŋ oloŋkalu amakeju. Tosianoŋ monembaajoŋ laŋ agimiŋ aoŋ laligoju ano eja iyaŋgarodeeŋ emba iyaŋgarodeeŋ agimiŋ aoŋ laligoju. Kaaŋa yoŋonoŋ mono Anutuwaa bentotoŋaa buŋa mende kolooju.

10 Tosianoŋ yoŋgoro meŋ iwoiwaa dogo koloon meŋgo mewombaajoŋ koposoŋgoŋkeju. Tosianoŋ apu kotiga neŋ eŋkalololoŋ ama laŋ mepaqepae amakeju. Tosianoŋ iwoi kalugoŋ yoŋgoro meŋkeju. Ejemba kaaŋanoŋ mono Anutuwaa bentotoŋa buŋa mende qeŋ aowuya.

11 Oŋoonoŋga tosianoŋ wala iikaaŋa laligogito, kanageŋ Poŋnana Jiisas Kraist buŋa qeŋ aogi sayanoŋ soŋgbama tak kotoŋ oŋoma iwaa qatanoŋ soraaya koloogi. Meŋ solaŋaniŋ oŋono Anutunanaa Uŋayanoŋ mono inaaŋ oŋono diŋgoŋ laligoju. Kiaŋ.

Sele busugianoŋ Anutuwaa jigo kowoga kolooja.

12 *Niinoŋ iwoi kuuya saanoŋ memaŋatiwaa so koloojento, iwoi kuuyanoŋ mono mende meŋ qeaŋgoŋ nombaa. Iwoi kuuya saanoŋ memaŋatiwaa so koloojento, iwoi moŋnoŋ poŋna koloon nombabotiwaajoŋ galeŋ meŋ aoŋkejeŋ.

13 “Nene ii nenegadeeŋ. Ii korojonanaajoŋ raja. Korojonana ii nembanene neniŋ kemebaatiwaajoŋ raja.” Moŋnoŋ kaeŋ jenagato, Anutunoŋ mono nene ano korojoŋ ii motooŋ jeŋ tegoro qaombaota. Sele busunana ii serowiliŋ ambombaajoŋ qaagoto, Pombaa gawoŋa mewombaajoŋ ama raja. Kaeŋ raro aŋo sele busunana qeaŋgowaatiwaajoŋ nene iwoi nonomakeja.

14 Anutu iyaŋaa ku-usuŋanoŋ Poŋ meŋ gbiliro koomunoŋga waaroti, iinoŋ mono nono kaaŋagadeeŋ meŋ gbiliŋ nonono waaboŋa.

15 Oŋoo sele busugianoŋ Kraistwo toroqeŋ iwaa sele kitia koloojuti, ii moju me qaago? Kawaajoŋ niinoŋ Kraistwaa sele busu kitia moŋ meŋ kana somata embawo qokotaamaŋa me qaago? Ii qaago totooŋ! Mono yamageŋ!

16 *Anutunoŋ qaaya kokaeŋ jerota eja, “Yoronoŋ mono sele busu motooŋgo koloowao.” Kawaajoŋ moŋnoŋ kana somata embawo qokotaaji, iinoŋ mono iwo sele busu motooŋgo koloowaota. Ii moju me qaago?

17 Motooŋgo koloowaoto, moŋnoŋ Pombo qokotaaji, iwaa uŋayanoŋ mono Pombaa Uŋayawo mindiriro motooŋgo koloon laligowaota.

18 Serowiliŋ ii mono misiŋgoŋ mesaowu. Siŋgisoŋgo tosaaŋa ii me ii amakejoŋi, ii kuuya mono selenanaa seleeŋgeŋanoŋ koloonkeja. Moŋnoŋ serowiliŋ amakeji, iinoŋ mono iyaŋaa selia meŋ boliŋ siŋgisoŋgo amakeja.

19 *Sele busugianoŋ mono Uŋa Toroyaa Buŋa jigoya (tempel) kolooja. Anutunoŋ Uŋaya oŋono buŋa qeŋ aogi uugianoŋ laligoja. Kawaajoŋ oŋoaŋgiaa buŋa mende koloojuti, ii moju me qaago?

20 Oŋoaŋgiaa buŋaga qaagoto, Kraistnoŋ iwoi somatanoŋ sewaŋgia mero iwaa buŋa koloogi. Kawaajoŋ selegianoŋ mono nanamemeŋ soraaya aŋgi Anutuwaa qabuŋayanoŋ seiŋ kembaa. Kiaŋ.

---

* **6:12:** 1 Kor 10.23 * **6:16:** Jen 2.24 * **6:19:** 1 Kor 3.16; 2 Kor 6.16

7

Loemba ano gbaworo saraŋ laaligo rara

1 Oŋo qaa tosaaŋa ooŋ qisigiti, ii jeŋ asarimaŋa. Ejanoŋ emba mende meŋ
gbaworoga laligoji, ii saanoŋ.
2 Ii awaa koloojato, sele busuwaa siiŋanoŋ serowiliŋ ambubotiwaajoŋ oŋo motomo-
tooŋ mono aŋa aŋa loemba agimiŋ aoŋ laligowu.
3 Ejanoŋ mono embiaa siiŋaa so loemba laaligowaa areŋa otaawa. Embianoŋ
kaaŋagadeeŋ mono loyaa siiŋa otaaŋ laligowa.
4 Embiaa selianoŋ mono aŋaa buŋaga mende kolooro aŋa ii mende galeŋ komake-
jato, loyanoŋ ii galeŋ komakeja. Loyaa selianoŋ kaaŋagadeeŋ aŋaa buŋaga mende
kolooro aŋasiri mende galeŋ komakejato, embianoŋ ii galeŋ komakeja.
5 Kawaajoŋ oroaŋgara mono mende aŋgoŋ koma aoŋ laligowao. Yaŋgorodeeŋ
uumotooŋ ama pondaŋ qamakooli gawoŋ mewojoŋ saanoŋ aŋa aŋa laligowaoto,
kambaŋ tosaaŋa kaeŋ laligoŋgo mono mombo mindiriŋ motooŋ laligowao. Uugara
saanoŋ mende galeŋ koni Satanoŋ aŋgobato meŋ orono siŋgisoŋgonoŋ kamaaŋ
uruwabotiwaajoŋ mono iikaeŋ ama laligowao.
6 Kaeŋ ambaotiwaajoŋ saanoŋ jejento, jojopaŋ qaa kaaŋa ii mende ama oŋonjeŋ.
7 Niinoŋ ejemba korebore nii kaaŋa masaraŋa laligowutiwaajoŋ mojento, oŋo
tosaaŋa Anutuwaa gawoŋ memewaa momo kaleŋ kaaŋa ii mende meŋ laligoju.
Anutunoŋ momo kaleŋa mendeeno motomotooŋ nononoŋ ii me ii aŋa aŋa buŋa qeŋ
aoŋ laligojoŋ.
8 Loemba mende kolooŋ malo laligojuti, oŋoojoŋ kokaeŋ jejeŋ: Oŋonoŋ nii kaaŋa
toroqeŋ loemba mende kolooŋ solaŋa laligowuti, ii mono awaa kolooja.
9 Awaa koloojato, loemba koloowombaa uugia gere jero laligowubotiwaajoŋ mono
saanoŋ loemba koloogi afaaŋgowaa. Kawaajoŋ yoŋonoŋ uugia galeŋ kombombaajoŋ
amamaajuti eeŋ, mono saanoŋ loemba koloowu.
10 *Loemba laligojuti, oŋoojoŋ kokaeŋ jeŋ kotojeŋ, niinondeeŋ qaagoto, Poŋnoŋ aŋo
mono qaa koi jeja: Embianoŋ loya mende mesaowa.
11 Kaeŋ jejato, kileŋ loya mesaowaati eeŋ, mono eja moŋ mende meŋ eeŋ laligowa
me loyawo mombo amiŋ moma somoŋgoŋ aoŋ laligowao. Kaaŋagadeeŋ loyanoŋ
embia mende mesaowa.
12 Ii Pombaa qaagato, loemba tosaaŋa oŋoo gejanonogia ii Poŋnoŋ mende jejato,
neeno ii kokaeŋ jejeŋ: Uumeleeŋ eja mombaa embianoŋ uuta mende meleema kileŋ
iwo laligomambaajoŋ moji, iinoŋ mono embia ii mende mesaowa.
13 Kaaŋiadeeŋ uumeleeŋ emba mombaa loyanoŋ uuta mende meleema kileŋ iwo
laligomambaajoŋ moji, iinoŋ mono loya ii mende mesaowa.
14 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Mombaa loyanoŋ uumeleembaa gadokopa ejaga
kolooro Anutunoŋ ii kileŋ uumeleeŋ embiawo qokotaajiwaajoŋ ama tak kotoŋ muro
soraaya kolooja. Kaaŋiadeeŋ mombaa embianoŋ momalaaria qaagoto, uumeleeŋ
loyawo qokotaajiwaajoŋ ama Anutunoŋ ii tak kotoŋ muro soraaya kolooja. Moŋnoŋ
soraaya mende koloonagati eeŋ, meraboragaranoŋ mono Anutuwaa sopa seleeŋgeŋ
laligowuyaga. Kaeŋ laligowuyagato, Anutunoŋ motooŋ tak kotoŋ oŋonotiwaajoŋ mono
soraaya kolooju.
15 Soraaya koloojuto, moŋnoŋ mende moma laariŋ loya me embia mesaomambaajoŋ
mojati eeŋ, mono saanoŋ mesaowa. Kaeŋ kolooro noo qaananoŋ uumeleeŋ alanana
ii mende somoŋgowaa. Anutunoŋ oŋo luaenoŋ laligowutiwaajoŋ oŋoono.
16 Emba, gii loga uu kuuŋ muna uuta meleembaa me qaagoti, ii mono nomaeŋ
monaga? Me eja, gii embaga uu kuuŋ muna uuta meleembaa me qaagoti, ii mono
nomaeŋ monaga? Kawaajoŋ mono luaenoŋ laligowu. Kiaŋ.

* **7:10:** Mat 5.32; 19.9; Maak 10.11-12; Luuk 16.18

Anutunoŋ oŋoonotiwaa so mono toroqeŋ laligowu.

17 Poŋnoŋ motomotooŋ oŋoo laaligogiaa areŋ ano loemba me masaraŋa laligogi Anutunoŋ oŋoonoti, iikawaa so mono toroqeŋ laligoŋ laaligogiaa kania mende utegowu. Uumeleeŋ kanagesoya kanagesoya liligoŋ gomaŋ so kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋomakejeŋ.

18 Anutuwaa aiweseya eja mombaa selianoŋ kotogi laligoro kaaŋa oonoti eeŋ, ii mono kotomambaajoŋ mende kaparaŋ komba. Anutuwaa aiweseya mombaa selianoŋ mende kotogi laligoro kaaŋa oonoti eeŋ, mono ii kotowutiwaajoŋ mende kaparaŋ komba.

19 Anutuwaa aiweseya selenananoŋ kotogita eja me mende eji, iikanoŋ Anutuwaa jaanoŋ iwoi omaya koloojato, jojopaŋ qaaya teŋ koma otaaniŋ iikanoŋ mono hoŋawo kolooja.

20 Anutunoŋ oŋoono kambaŋ iikanoŋ loemba me masaraŋa laligogiti, oŋo motomotooŋ mono iikawaa so toroqeŋ laligowu.

21 Mombaa weleŋqeqe omaya koloona Anutunoŋ goonoti eeŋ, iikawaajoŋ mono majakaka mende ama laligowa. Uuga meleema saanoŋ solaŋa kolooŋ gawoŋ moŋ mokoloonagati eeŋ, ii mono saanoŋ mokoloowa me uuga afaaŋgoro saanoŋ toroqeŋ weleŋqeqe omaya laligowa.*

22 Ii kokaembaajoŋ: Moŋnoŋ weleŋqeqe omaya kolooro Poŋnoŋ kaeŋ oono uuta meleeno siŋgisoŋgoyaa kasia isano solaŋa kolooŋ laligoja. Kaaŋiadeeŋ moŋnoŋ solaŋa kolooro Poŋnoŋ kaaŋa oono uuta meleeno iyaŋaa aiŋa qaagoto, Kraistwaa jeta teŋ kombaatiwaa kasanoŋ nama weleŋa qeŋ laligoja.

23 Kraistnoŋ tawa somatanoŋ sewaŋgia mero laligojutiwaajoŋ mono baloŋ ejemba yoŋoo qaa baatanoŋ kema keegia moma weleŋqeqegia omaya kolooŋ laligowubo.

24 Kawaajoŋ uumeleeŋ alauruna, Anutunoŋ oŋoono kambaŋ iikanoŋ solaŋa kasagia qaa me weleŋqeqe togiaa kasa gbadonoŋ laligogiti, oŋo motomotooŋ mono iikawaa so Anutuwaa jaanoŋ toroqeŋ laligowu. Kiaŋ.

Gbaworo saraŋ ano malo yoŋoo gejanono qaagia

25 Emba saraŋ jumuŋa† oŋoo gejanonogia ii Poŋnoŋ mende jeŋ kotoro mojeŋ. Kawaajoŋ Poŋnoŋ kiaŋkomuŋ nono qaana laŋ qaagoto, moma laariŋ noŋgi sokonjiwaa so jeŋkejeŋi, mono iikawaa so gosiŋ neenaa momonanoŋ kokaeŋ jemaŋa:

26 Kakasililiŋ kambaŋa dodowijiwaajoŋ eja gbaworo emba saraŋ laligojuti, kuuya oŋonoŋ mono iikawaa so toroqeŋ laligogi awaa koloowaa. Kaeŋ romoŋgojeŋ.

27 Emba meŋ laligojaŋi eeŋ, embaga mesaomambaajoŋ mende janjariŋ riiwa. Embaga qaa masaraŋa laligojaŋi eeŋ, mono embawaajoŋ mende moŋgamba.

28 Kileŋ emba mewaati, iikanoŋ mono siŋgisoŋgoyawo mende koloowaa. Kaaŋiadeeŋ emba saranoŋ eja mewaati, iinoŋ siŋgisoŋgo mende ambaa. Siŋgisoŋgo qaagoto, iikaaŋa ambuti, iyoŋonoŋ mono selegianoŋ kakasililiŋ mamaga mokoloowuya. Oŋonoŋ ii mokoloowubotiwaajoŋ mono aŋgoŋ koma oŋomambaajoŋ mojeŋ.

29 Kaeŋ moma gejanonogia jejento, kileŋ qaa moŋ kokaeŋ iŋijomaŋa: Uumeleeŋ alauruna, Poŋ kawaatiwaa kambaŋanoŋ torijiwaajoŋ ama emba meŋ laligojuti, oŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ kambaŋ kokainoŋga kanaiŋ embagia qaa tani kaaŋa kolooŋ laligowu.

30 Wosobiri moma saajuti, oŋonoŋ mono mende saabutiwaa tani kaaŋa kolooŋ laligowu. Uugia qeaŋgoro aisoojuti, oŋonoŋ mono mende aisoowutiwaa tani kaaŋa kolooŋ laligowu. Iwoi sewaŋa mejuti, oŋonoŋ mono ii mende buŋa qeŋ aowutiwaa tani kaaŋa kolooŋ laligowu.

---

* **7:21:** Qaa kawaa kania moŋ ii kokaeŋ: Uuga meleema saanoŋ solaŋa kolooŋ gawoŋ moŋ mokoloojaŋi eeŋ, gii saanoŋ toroqeŋ weleŋqeqe omaya laligowa. † **7:25:** Oloŋkalu mende qeqeta

31 Namonoŋ kambaŋ kokaamba areŋ otaaŋ laligoŋkejuti, iikanoŋ mono aliwaatiwaa so kolooja. Kawaajoŋ balombaa ilawoilaya koŋkororo ama gawombaajoŋ amakejuti, oŋonoŋ mono iikanoŋ uugia somoŋgoŋkejiwaa tani kaaŋa mende koloon laligowu.
32 Oŋo balombaa lombotaajoŋ majakakagia qaa laligowutiwaajoŋ mojeŋ. Ejemba masaraŋa laligoji, iinoŋ mono Pombaa ilawoilawaajoŋ majakaka momakeja. Ii moma "Nomaeŋ ambe Pombaa uutanoŋ qeaŋgoro sokonaga," aŋaajoŋ kaeŋ jeŋkeja.
33 Kaeŋ jeŋkejato, emba meŋ laligoji, iinoŋ mono balombaa ilawoilawaajoŋ majakaka momakeja. Ii moma "Nomaeŋ ambe embanaa uutanoŋ qeaŋgoro sokonaga," aŋaajoŋ kaeŋ jeŋkeja.
34 Poŋnoŋ leegeŋ embianoŋ leegeŋ awaraŋgoŋ momoya horori uutanoŋ deeno laligoja. Kaaŋiadeeŋ emba loya qaa ano emba saraŋ masaraŋa laligojaoti, iyoronoŋ mono Pombaa ilawoilawaajoŋ majakaka momakejao. Ii moma "Nomaeŋ ambe uŋana ano sele busuna soraaya kolooro Pombaajoŋ sokonaga," iyaŋgaraajoŋ kaeŋ jeŋkejao. Kaeŋ jeŋkejaoto, eja meŋ laligoji, iinoŋ mono balombaa ilawoilawaajoŋ majakaka momakeja. Ii moma "Nomaeŋ ambe lonaa uutanoŋ qeaŋgoro sokonaga," aŋaajoŋ kaeŋ jeŋkeja.
35 Oŋoaŋgia ilaaŋ oŋomambaajoŋ moma gejanono qaa ii oŋonjeŋ. Ii tosaaŋa kasa kaaŋa somoŋgoŋ oŋombe lombo mokoloowutiwaajoŋ qaagoto, kania kokaembaajoŋ ii oŋonjeŋ: Niinoŋ oŋo nanamemeŋ dindiŋa otaaŋ uudendeeŋ qaagoto, pondaŋ Pombo qokotaaŋ nama kotiiwutiwaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ gejanono qaagia ii iŋijojeŋ. Kiaŋ.
36 Eja moŋnoŋ emba sarambo buŋa qeŋ aoŋ laligoŋgo mesaomambaajoŋ romoŋgoji, iwaa goro qaa ii kokaeŋ jemaŋa: Eja iikanoŋ kokaeŋ romoŋgoŋ jeja, "Emba ii meŋ sili awaa mende ama mumambo." Kaeŋ jero emba mewaatiwaa siiŋa moma kotiiro embawaa gbania eja memewaa so kolooji eeŋ, iinoŋ mono saanoŋ siiŋa otaaŋ agimiŋ aori sokombaa. Iikaaŋa kanoŋ siŋgisoŋgoyawo mende koloowaa.
37 Mende koloowaato, ejanoŋ emba ii mende mewaatiwaa qaaya aŋaa uutanoŋ somoŋgoŋ moma kotiiji, iikawaajoŋ kokaeŋ jemaŋa: Moŋnoŋ eja ii qaanoŋ mende kuuro osijato, saanoŋ aŋaa siiŋa otaaro qaa moŋnoŋ mende somoŋgoji, eeŋ, iinoŋ mono saanoŋ aŋaa siiŋa otaaŋ emba ii mende mewa.
38 Kaeŋ kolooro emba saraŋ mewaati, iwaa silianoŋ mono dindiŋa koloowaato, ii mende mewaati, iinoŋ mono kana awaa soro otaawaa. Kiaŋ.‡
39 Embanoŋ loyanoŋ jaawo laligowaatiwaa so meŋ aoaowaa qaayanoŋ somoŋgoro laligojato, loyanoŋ komuwaati eeŋ, qaa iikanoŋ kaaŋiadeeŋ komuro saanoŋ eja siiŋanoŋ jewaatiwaa so mewaa. Uumeleembaa gadokopa ejaga qaagoto, eja Pombo qokotaaji, iigadeeŋ mewaa.
40 Saanoŋ eja meŋ korisoro qereweŋa mokoloowaato, toroqeŋ masaraŋa laligowaati eeŋ, mono uukoisoro hoŋa mokoloon aisooŋkebaa. Niinoŋ qaa ii gosiŋ kaeŋ jejeŋ. Anutuwaa Uŋayanoŋ noo uunanoŋ kaaŋagadeeŋ laligoji, iikawaajoŋ mono kaeŋ romoŋgoŋ jejeŋ. Kiaŋ.

8

Nene tando lopiombaa nanduŋ aaŋa ii newoŋa me qaago?

‡ **7:38:** 36b Eja moŋnoŋ borata eja mumambaajoŋ uuwoi moji, niinoŋ iwaa gejanono qaa kokaeŋ jemaŋa: Maŋanoŋ kokaeŋ romoŋgoŋ jeja, "Borana muŋ sili awaa mende ama mumambo." Kaeŋ jero borataa gbania eja memewaa so kolooro eja mumambaa siiŋa moma kotiiji eeŋ, iinoŋ mono saanoŋ siiŋa otaaŋ eja muro mero sokombaa. Maŋanoŋ iikaaŋa kanoŋ siŋgisoŋgo mende ambaa. 37b Mende ambaato, maŋanoŋ borata eja mende mubaatiwaa qaaya aŋaa uutanoŋ somoŋgoŋ moma kotiiji, iikawaajoŋ kokaeŋ jemaŋa: Moŋnoŋ maŋa ii mende kuuro osijato, saanoŋ aŋaa siiŋa otaaro qaa moŋnoŋ mende somoŋgoji eeŋ, iinoŋ mono saanoŋ siiŋa otaaŋ borata aŋgoŋ komba. 38b Kaeŋ kolooro bora saraŋa eja mubaati, iwaa silianoŋ mono dindiŋa koloowaato, ii mende mubaati, iinoŋ mono kana awaa soro otaawaa. Kiaŋ.

1 Oŋo nene tando lopiombaa nanduŋ aaŋa kawaa tere oogi gejanono kokaeŋ jemaŋa:
Uujopanoŋ mono ilaaŋ oŋombaa. Niinoŋgiinoŋ jegi tosianoŋ kokaeŋ jeŋkeju, “Kuuya
nononoŋ tando lopiombaa kanagia moma yagoniŋ omaya kolooja.” Qaa ii hoŋaboŋaga
kolooji, ii mojoŋ. Oŋo momo kaaŋia jeŋ laligogi uugianoŋ waaro koŋaiŋ kaaŋa
terereeŋ awelegoŋkeju. Kaeŋ ama deema sisau laligoju. Kana qaa waŋa ii uujopa.
Kana iikaaŋa kanoŋ mono ananaa uunana meagoŋ meŋ kotiiŋ aowoŋa.
2 Moŋnoŋ “Qaa mombaa kania moma yagojeŋ,” ii jetanoŋ jeji, iwaa momakootoya
hoŋanoŋ mono mende kolooro toroqeŋ tompiŋ laligoja.
3 Ii qaanondeeŋ jejato, moŋnoŋ Anutu uutanoŋ jopagoŋkeji, Anutunoŋ mono
iwaajoŋ moro hoŋa kolooja.
4 Nene tando lopioŋ yoŋoojoŋ nanduŋ aŋgiti, ii newoŋa me qaago? Qaa kokaeŋ
jeŋkeju, “Tando lopioŋ ii beŋ hoŋa mende laligojutiwaa kaisaregia kolooju,” ano qaa
moŋ ii kokaeŋ, “Anutu motooŋgonoŋ laligoja. Alia moŋ qaago.” Qaa woi ii oŋiaga
koloojaoti, ii mojoŋ.
5 Qaa iikawaa kania ii kokaeŋ, “Ome beŋa beŋa,” qagia kaeŋ qamakejuti, ii mamaga
laligoju. Sombinoŋ me balonoŋ laligojuti, ii saanoŋ mende mojoŋ. Oŋanoŋ omejiilaŋ,
beŋ ano eja poŋ ii mamaga laligoju.
6 Ii laligojuto, ii kileŋ Anutu motooŋgo iinondeeŋ ananaa beŋnana ano Maŋnana
kolooja. Iinoŋ iwoi kuuya mokolooro asugiro. Laaligonana iwaajoŋ laligowombaajoŋ
ama nonono laligojoŋ. Kaaŋagadeeŋ Poŋ motooŋgo Jiisas Kraist laligoja. Iinoŋ Anutu
ilaaro iwoi kuuya mokoloori. Nono kaaŋagadeeŋ ilaaŋ nonono laligoŋ kotiiŋkejoŋ.
7 Kaeŋ moma laarijonto, ejemba kuuyanoŋ momakooto kaaŋa ii mende meŋ laligoju.
Ii qaagoto, tosianoŋ wala tando lopioŋ waegia meŋ moma kotiigitiwaajoŋ ama koi
kaaŋanoŋ kaaŋagadeeŋ toroqeŋ nene tando lopiombaa nanduŋ aaŋa ii neŋ iikaaŋa
kanoŋ afaaŋgoŋ beŋurugia ii romoŋgoŋ laligoju. Uugianoŋ loolooria kolooro uuwoi
ama negi uugia iikanoŋ menjereŋgoŋkeja.
8 Menjereŋgoŋkejato, nenenoŋ nunuama Anutuwaa kosianoŋ mende nonoomakeja.
Nene siŋgi laligowoŋati, iikanoŋ tiwitiwilaa mende mokoloowoŋa. Nene neŋ
laligowoŋati, qabuŋananananoŋ iikanoŋ mende somariiwaa.
9 Ii kileŋ nene kuuya newombaajoŋ afaaŋgojuti, oŋonoŋ mono jeubaba laŋ
laligowubotiwaajoŋ galeŋ meŋ aoŋ laligowu. Jeubaba kaeŋ laligogi tosianoŋ iŋiima
uugia loolooria kanoŋ boliro kamaaŋ uŋuwabo.
10 Kawaa kania ii kokaeŋ: Giinoŋ momakooto hoŋa meŋ laligoŋ afaaŋgoŋ tando
lopioŋ jigoyanoŋ kema rama nembanene nena alaga moŋnoŋ giiro kokaeŋ bimoowaa:
Uutanoŋ loolooria kolooro uuwoi anji, iinoŋ kaeŋ giima uutanoŋ waaro afaaŋgoŋ nene
tando lopiombaa nanduŋ aaŋa ii neŋ kamaaŋ qenaga.
11 Goo momakootoga hoŋa kanoŋ mono geeŋgaa uumeleeŋ alaga kuuro uuwoi
qaganoŋ loolooria koloojiwaajoŋ mono afaaŋgoŋ neŋ kamaaŋ qenaga. Kraistnoŋ
iwaajoŋ ama komuroto, nene ii neŋ kaeŋ kamaaŋ qeŋ tiwilaaro mende sokombaa.
12 Tiwilaawaato, uumeleeŋ alaurugia kaeŋ meŋ boliŋ oŋoma uugia loolooria ii qeŋ
kondeema siŋgisoŋgo amakejuti, iikaaŋa kanoŋ mono Kraist iyaŋa qotogoŋ siŋgisoŋgo
amakeju.
13 Kawaajoŋ niinoŋ nene moŋ newe iikanoŋ uumeleeŋ alana koŋgoro muro kamaaŋ
qeŋ siŋgisoŋgo anji eeŋ, niinoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ nene ii mende toroqeŋ
nemaŋa. Niinoŋ alana joloŋgoŋ koŋgoro mumambotiwaajoŋ kaparaŋ koma nanjeŋ.
Kiaŋ.

9

Aposol nomaeŋ koloowe sokonaga?

1 Naa kasanoŋ somoŋgoŋ nono solaŋa mende koloowenaga? Oŋonoŋ gosiŋ noŋgi
aposol koloojeŋ me qaago? Poŋnana Jiisasnoŋ asugiŋ nono iibe me qaago? Niinoŋ
Pombaanoŋ naŋgoŋ gawoŋ mewe oŋo mono gawoŋ iikawaa hoŋa kolooju.
2 Poŋnoŋ aŋo aposol gawoŋ nono iwo nama mewe oŋo uugia meleema noo muŋgeŋ
aasona kolooju. Kawaajoŋ tosianoŋ gosiŋ noŋgi aposol mende koloowenagati eeŋ,
oŋonoŋ mono kanana iikaaŋa moma yagoju. Ii mono afaaŋgoŋ naŋgoŋ jegi sokombaa.
3 Ejemba tosianoŋ noojoŋ “Aposol mende kolooja,” jeŋ ajoroon gemanoŋ qeqe
ama nomakejuto, niinoŋ mono oŋoonoŋ sundu jeŋ iikanoŋ neenaa kanana naŋgoŋ
jeŋkejeŋ.
4 Kawaajoŋ gere ano nembanene nonoŋgi neŋauruna yoŋowo meŋ neŋ laligowon-
aga, iikanoŋ mono soyanoŋ koloonaga.
5 Piito, aposol tosaaŋa ano Poŋ Jiisaswaa kouruta yoŋonoŋ embaurugia momalaa-
rigiawo uŋuama motooŋ kema kaŋkeju. Niinoŋ kaaŋagadeeŋ iikawaa so ambenagati
eeŋ, sili iikanoŋ mono kana waleema qetetaŋgowenaga me qaago? Ii qaago totooŋ.
6 Selewaa laaligoyanoŋ oŋo ejemba geria naŋgoŋ oŋomakejuto, nii ano Barnabas
qaago. Noro gawombaa tawaya mende noroŋgi eeŋ laligoŋkejo. Ii mogi sokonja me
qaago? Tosianoŋ uuwaa gawoŋ megi tawa oŋoŋgi selegiaa gawoŋ mende meŋkejuto,
noroojoŋgadeeŋ mono naŋgonaŋgonara noronaro mokoloowotiwaajoŋ jeju me?
7 Gawmambaa manjaqeqe gawoŋ meŋkejuti, yoŋoonoŋga moŋnoŋ aŋaa laaligoya
naŋgoŋ aoŋ meŋkeja me qaago? Wain gawoŋ komomakejuti, yoŋonoŋ kuuya iikawaa
hoŋa meŋ neŋkeju me qaago? Kaaŋiadeeŋ bulmakao galeŋ komakejuti, yoŋonoŋ
kuuya iikawaa aju apuya neŋkeju me qaago?
8 Qaa ii baloŋ ejemba ananaa momonana iikayadeeŋ mondama otaaŋ mende jejento,
Anutunoŋ kaaŋagadeeŋ qaa iikayadeeŋ Mooseswaa Kana qaanoŋ jeja.
9 *Mooseswaa Kana qaanoŋ Juuda noŋoo gawoŋ meme silinana ii jeŋ asariŋ kokaeŋ
oogita eja, “Wiit dumuŋ kota ano kaawoya gosiwombaajoŋ bulmakao ejia wama kaŋ
ooŋgi dumuŋ tuuŋ qaganoŋ riiŋ rijijaaŋkeji, iwaa qaa oota mono mende mejugowu.
Kaeŋ wagigi saanoŋ nene kitia nero sokombaa.” Kawaa so kasunoŋ tiwojuŋ meŋ oro
metogoro qeŋ nene kitia mugi nero sokombaa. Anutunoŋ kasu bulmakao yoŋoojoŋa
majakaka mende moma kaeŋ jeja. Ii qaago.
10 Orowaajoŋ qaagoto, qaa ii mono nonoojoŋ jero eja. Qaa ii nononoŋ kokaeŋ
ambombaajoŋ ama oogita eja: Kinoŋnoŋ gawoŋ tetebaro meji, iinoŋ mono hoŋa
koloowaatiwaajoŋ jejeromoŋromoŋ qaganoŋ gawoŋa meŋkeba. Kaaŋagadeeŋ dumuŋ
toŋtonoŋ qeŋ hoŋa ano kaawoya gosiji, iinoŋ mono bakaya meŋ newaatiwaa mam-
boma gawoŋa meŋkeba.
11 *Nononoŋ uuwaa qaa kota batugianoŋ qosoma kororooŋ laligoniŋ oŋonoŋ
laaaligowaa naŋgonaŋgo iwoi mende nonoŋgi gamuyawo kolooŋkeja. Niinoŋ meŋ
qeaŋgoŋ oŋombe oŋonoŋ iikawaa kitia meleema noŋgi soyanoŋ koloowaa.
12 Tosianoŋ batugianoŋ uuwaa gawoŋ megi naŋgoŋ oŋoŋgi soyanoŋ kolooji eeŋ,
nii mono so ii uuguŋ naŋgoŋ noŋgi sokombaa. Kitia oŋoniŋ iikawaa kitia nonoŋgi
so konagato, niinoŋ iikaaŋ ambutiwaajoŋ mende qisiŋ oŋombe. Kraistwaa Oligaa
Buŋa qaa seiwaatiwaa kania somoŋgowombotiwaajoŋ mono iwoi nonombutiwaajoŋ
mende qisiŋ oŋoniŋ. Qaagoto, nononanodeeŋ mono kaparaŋ koma kotiiŋ lombo kuuya
bosima laligoniŋ.
13 *Qaa koi mono romoŋgowu: Jiwowoŋ jigonoŋ gawoŋ meŋkejuti, iyoŋonoŋ mono
jigo iikanoŋa nembanenegia meŋ neŋkeju. Siimoloŋ ooŋ alatawaa gere bolaŋa galeŋ
kombutiwaajoŋ kuuŋ oŋoŋgi nanjuti, iyoŋonoŋ ejemba nene nanduŋgia alatanoŋ aŋgi
nene iikawaa kitia tosia ii iikanoŋa buŋa qeŋ aoŋkeju.

* **9:9:** Dut 25.4; 1 Tim 5.18 * **9:11:** Room 15.27 * **9:13:** Dut 18.1

14 *Qaa iikawaa so Poŋnoŋ kaaŋagadeeŋ jeŋ kotoŋ qaa kokaeŋ jero, “Oligaa Buŋa
jeŋ seigi ejembanoŋ mobuti, iyoŋonoŋ mono Oligaa Buŋawaa kitia kotiŋ nanduŋ aŋgi
laaligogiaa naŋgonaŋgogia mokoloon laligowu.”
15 Niinoŋ saanoŋ qaa iikawaa so romoŋgoŋ uuwaa gawoŋ meŋ tawa nombutiwaajoŋ
qisiŋ oŋombenagato, kotiŋ nanduŋ ambutiwaa qaa kuuya ii mesaowe. Moneŋ
ambutiwaa qaa oojeŋi, ii oŋonoŋ kaeŋ ama nombutiwaajoŋ mende oojeŋ. Tawa
memambaajoŋ romoŋgowe bimooro koomuwaajoŋ mobe afaaŋgoja. Neenaajoŋ ii
qaa omaya qaagoto, tawa mende nombutiwaa qaaya ii mono selena mepeseeŋ jejeŋ.
Noonoŋ qaa ii moŋnoŋ me moŋnoŋ qewagomambaajoŋ amamaaro laligomaŋa.
16 Oligaa Buŋa jeŋ seiŋkejeŋi, iikawaajoŋ selena mepeseemambaa so mende koloo-
jeŋ. Niinoŋ Anutuwaa jeŋkooto baatanoŋ laligoŋ ii jeŋ seimambaa so koloojeŋ. Gawoŋ
ii mono mesaomambaajoŋ amamaajeŋ. Oligaa Buŋa mende jeŋ seiwenagati eeŋ,
iikawaajoŋ lombonoŋ qananoŋ uro niima ilipizi jewutiwaa so koloowenaga.
17 Neenaa siiŋnaajoŋ gawoŋ ii meweeŋgoŋ mewenagati eeŋ, mono saanoŋ tawa
nombutiwaajoŋ mambombenaga. Kaento, Anutunoŋ kuuŋ nono neenaa aiŋna mende
otaaŋ Buŋaya galeŋ komakejeŋi eeŋ, ii mono Anutunoŋ moma laariŋ noma gawoŋa
nono laligojeŋiwaa so meŋkejeŋ.
18 Kaeŋ kolooro naa iwoinoŋ mono tawana kolooŋkeja? Oligaa Buŋa jeŋ seiŋ ii
sewaŋa qaa amakejeŋi, iikanoŋ mono noo tawana kolooŋkeja. Anutunoŋ gawoŋaa
kitia nombutiwaajoŋ jeŋ kotoro Buŋa Terenoŋ eji, qaa iikawaa so tawawaajoŋ mende
kaparaŋ komakejeŋ.
19 Ejemba moŋnoŋ me moŋnoŋ mende somoŋgoŋ nono saanoŋ neenaa aiŋnoŋ
laligowenagato, ii kileŋ neena meŋ kamaaŋ aoŋ laligojeŋ. Ejemba kuuyanoŋ uugia
meleembutiwaajoŋ kaparaŋ komakejeŋ. Kaeŋ ambutiwaajoŋ ejemba kuuya weleŋgia
qeŋ laligojento, seiseiya yoŋonoŋ kileŋ Kraistwaa buŋaya mende koloowutiwaa so
kolooju.
20 Juuda yoŋonoŋ uugia meleembutiwaajoŋ ilaaŋ oŋoma batugianoŋ Juuda tani
koloon laligowe. Mooseswaa Kana qaa baatanoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ uugia meleem-
butiwaajoŋ ilaaŋ oŋoma neeno Kana qaa kawaa baatanoŋ mende laligoŋ kileŋ qaa
iikawaa gbadonoŋ somoŋgoŋ nonjiwaa tani koloon batugianoŋ laligowe.
21 Mooseswaa Kana qaa mende moma laligojuti, iyoŋonoŋ uugia meleembutiwaajoŋ
ilaaŋ oŋoma batugianoŋ Kana qaa mende moma laligojeŋiwaa tani koloon laligowe.
Neeno Anutuwaa Kana qaawaajoŋ tompiŋ mende laligojento, Kraistwaa Kana qaa
baatanoŋ kema ii teŋ komakejeŋ. Ii kileŋ yoŋoo batugianoŋ Anutuwaa Kana qaa
mende mojeŋ tani koloon laligowe. Ejemba seiseiyanoŋ uugia meleembutiwaajoŋ
kaeŋ ama laligowe.
22 Momalaarigianoŋ loolooria laligojuti, iyoŋonoŋ uugia meleema kotiiwutiwaajoŋ
ilaaŋ oŋoma batugianoŋ loolooria tani koloon laligowe. Ejemba tosaaŋa naa afaaŋaga
kana iinoŋ me iinoŋ uugia meleembutiwaajoŋ ilaaŋ oŋoma ejemba kania kania yoŋoo
batugianoŋ tani kania kania ama laligowe.
23 Tani kuuya ii Oligaa Buŋanoŋ seiwaatiwaajoŋ amakejeŋ. Seiro kotumotueyanoŋ
neenaa qananoŋ uro neeno kaaŋagadeeŋ oyaŋboyaŋ koloomambaajoŋ ama kaeŋ
amakejeŋ.
24 Qaa koi mono romoŋgowu: Kuu aambaa kambaŋanoŋ kuuya yoŋonoŋ haamo am-
butiwaajoŋ esuŋgia meŋ kululuuŋ kemakejuto, motooŋgo moŋnoŋ mono haamo ama
tawa mewaa. Oŋo mono motooŋgo iikawaa so bobogariŋ kema tawa mewombaajoŋ
kaparaŋ koma laligowu. Mono iikawaa so momalaari koma gbiliŋ laligowu.
25 Ejemba aaŋgolenoŋ haamo ambombaajoŋ kemakejuti, iyoŋonoŋ mono kuuyanoŋ
iyaŋgia tororo galeŋ koma aowombaajoŋ koma gbiliŋkeju. Yoŋonoŋ kasasoroŋ juquma

* **9:14:** Mat 10.10; Luuk 10.7

gororoŋgowaati, iikayadeeŋ mewombaajoŋ kaparaŋ komakejuto, nononoŋ ila wage mende aliwaati, mono tawa ii mewombaajoŋ kaparaŋ komakejoŋ.
26 Kawaajoŋ niinoŋ lansaŋ kema koma kaŋ koma mende bobogariŋ kemakejeŋ. Borona kuma manja lansaŋ mende qeŋkejento, kuu aaŋ alauruna haamo ama oŋomambaajoŋ mono dindiŋagadeeŋ tororo qeŋkejeŋ.
27 Niinoŋ ejemba tosaaŋa Buŋa qaanoŋ uugia kuuŋ laligowe tegoro Anutunoŋ mono gema nuro neeno ilawage mende memambo. Kawaajoŋ mono neenaa sele busuna mindiŋgoŋ tororo koma gbiliŋ galeŋ komakejeŋ. Kiaŋ.

10

Israel wala laligogiti, iyoŋoonoŋ galeŋ meme qaa

1 *Oo uumeleeŋ alauruna, Israel nonoo ambosakonananoŋ Mooseswaa gematanoŋ otaaŋ kagi iwoi kolooroti, iika-waajoŋ poumapou laligowubo. Kawaajoŋ Israel nonoo kananana kokaeŋ toroqeŋ oomaŋa: Yoŋonoŋ kuuya koosu baatanoŋ kaŋ laligoŋ Kowe Osoga kotogi yoŋoonoŋga moŋnoŋ moŋ mende tiwilaaro.
2 Anutunoŋ oomuluya koosunoŋ ano kowenoŋ ano ii kotoŋ kaŋ kuuyanoŋ uugia meleema Mooseswaanoŋ kanageso koloogi.
3 *Kaeŋ koloon kuuya yoŋonoŋ uuwaa nene iikayadeeŋ mokoloon neŋ laligogi.
4 *Kaaŋagadeeŋ kuuya yoŋonoŋ uuwaa apuya iikayadeeŋ mokoloon neŋ laligogi. Uuwaa apuya ii jamo somata moŋnoŋ oŋotaaŋ kanagianoŋ karoti, mono iikanoŋa mokoloogi. Jamo somata ii Kraistwaa sareya.
5 *Kaeŋ laligogito, ii kileŋ Anutunoŋ kanageso hoŋa yoŋoojoŋa uukorisoro mende moma laligoro baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ tiwilaagi qamogianoŋ qeqelalaŋ eŋ gisaagi.
6 *Kaeŋ koloooroti, ii ananaa gejatootoonanaga kolooja. Anutunoŋ mono sare ii nonoojoŋ ama ano galeŋ meme qaananaga kokaeŋ kolooja: Yoŋonoŋ uugia mende galeŋ koma bologa mewombaajoŋ koposoŋgogiti, nononoŋ mono iikawaa so ama tiwilaawombo.
7 *Kaaŋagadeeŋ Israel yoŋoonoŋga tosianoŋ tando lopioŋ waegia meŋ mepeseeŋ laligogiti, oŋonoŋ mono iikawaa so ama laligowubo. Yoŋoojoŋ Buŋa Terenoŋ qaa kokaeŋ oogita eja, “Kanageso yoŋonoŋ neŋ korisoro ama ajoroon ragi uugianoŋ waaro iikanoŋ meleema gejajojombaŋ kokaeŋ kolooro: Yoŋonoŋ rii gbawe oroŋ apu kotiga neŋ serowiliŋ laŋ aŋgi.” Qaa kaeŋ eja.
8 *Yoŋoonoŋga tosianoŋ serowiliŋ aŋgi Anutuwaa iriŋsoŋsooŋaajoŋ ama ejemba 23,000 kawaa so weeŋ motooŋgowaa uutanoŋ komuŋ kamaagi. Nononoŋ mono tosaaŋa yoŋoo so serowiliŋ ambombo.
9 *Kaaŋagadeeŋ Israel yoŋoonoŋga tosianoŋ Poŋ iijoŋgogi mokoleŋ yoŋonoŋ iŋigi komugi. Nononoŋ mono tosaaŋa yoŋoo so Poŋ iijoŋgo wombo.
10 *Yoŋoonoŋga tosianoŋ galeŋurugia ŋindiŋ-ŋunduru jeŋmeesaŋ ama gema uŋuŋ laligogi meŋ tiwitiwilaa gajobanoŋ mono uŋuro komugi. Nononoŋ mono tosaaŋa yoŋoo so ŋindiŋ-ŋunduru jeŋmeesaŋ laŋ ama laligowombo.
11 Kaeŋ koloon oŋonoti, sareqaa ii mono ananaa gejatootoonanaga kolooja. Namonoŋ laaligowaa kambaŋ tetegoyanoŋ kaŋ kuuŋ nonono laligojoŋi, sundu ii mono nonoojoŋ ama oogi galeŋ meme qaananaga kolooja.
12 Kawaajoŋ nama kotiimambaajoŋ jejaŋi, gii mono kamaaŋ guwabotiwaajoŋ ama galeŋ meŋ aoŋ laligowa.

---

* **10:1:** Eks 13.21-22; 14.22-29 * **10:3:** Eks 16.35 * **10:4:** Eks 17.6; Jaŋ 20.11 * **10:5:** Jaŋ 14.29-30 * **10:6:** Jaŋ 11.4 * **10:7:** Eks 32.6 * **10:8:** Jaŋ 25.1-18 * **10:9:** Jaŋ 21.5-6 * **10:10:** Jaŋ 16.41-49

13 Aŋgobato qagianoŋ umakejuti, iikayadeeŋ mono baloŋ ejemba kuuya nonoo
qanananoŋ umakeju. Aŋgobato tania moŋ mokoloowuyaga, iikanoŋ esuŋgianoŋ
mende sokombaatiwaajoŋ kamaawuyagato, Anutunoŋ qaaya somoŋgorotiwaa so ii
pondaŋ otaaŋ amakeja. Iinoŋ aŋgobato Toya aŋgoŋ kono aŋgobato esuŋgia mende
sokombaatiwaa so ii ama oŋomambaajoŋ amamaaŋkeja. Kawaajoŋ aŋgobato mogi
Anutunoŋ esuŋa oŋoma iikaaŋa kanoŋ oloŋ kombombaa kana kaaŋagadeeŋ meleuŋ
oŋono kolooŋkeja. Kawaajoŋ oŋonoŋ balombaa aŋgobatoya iikanoŋ saanoŋ kotiiŋ
haamo ambutiwaa so kolooju. Kiaŋ.

Tando lopiombaa lombaŋ ano Pombaa samoŋ kowoga

14 Kawaajoŋ wombo alauruna, tosianoŋ tando lopioŋ waegia meŋ mepeseeŋ
oŋomakejuto, oŋonoŋ ii kok koma mesaowu.
15 Niinoŋ momo ejemba akadamugiawo koloojutiwaa so qaa jemaŋati, ii mono
oŋoaŋgio gosiŋ iikawaa hoŋa mokoloowu.
16 *“Pombaanoŋ samoŋ newoŋa,” kaeŋ jeŋ kotumotuewaa qambiwaajoŋ Anutu
daŋgiseŋ jeŋ qama kooliŋ qambi iikanoŋa neŋkejoŋi, iikanoŋ mono Kraistwaanoŋ
toroqeŋ saya neŋkejoŋ. Bered motoŋ iikanoŋa neŋkejoŋi, iikanoŋ mono Kraistwaanoŋ
toroqeŋ busuya neŋkejoŋ. Iikawaajoŋ mono duduuwubo.
17 Kuuya nononoŋ bered motooŋgo iikanoŋa neŋkejoŋ. Bered ii motooŋgo kolooji-
waajoŋ ama mamaga nononoŋ Kraistwaa hoŋa motooŋgo koloojoŋ.
18 *Oŋo mono Israel kanagesowaa laaligoya romoŋgowu. Ejemba siimoloŋ oowuti-
waajoŋ nene aŋgi tosianoŋ iikawaa kitia neŋkejuti, iyoŋonoŋ alatanoŋ toroqeŋ gawoŋa
Anutuwaajoŋ meŋkeju.
19 Qaa iikawaa kania hoŋa ii mono nomaeŋ jewenaga? Tando lopioŋ oŋoojoŋ bao
qegi saya kamaaro siimoloŋ ooŋkejuti, iikanoŋ hoŋawo koloojiwaajoŋ jeja me qaago?
Tando lopioŋ ii hoŋa koloojutiwaajoŋ jeja me qaago? Qaa kawaa kania ii nomaeŋ?
20 *Tando lopioŋ ii hoŋa qaagoto, uumeleembaa gadokopa yoŋonoŋ kileŋ siimoloŋgia
omejiilaŋ yoŋoojoŋ ooŋkeju. Ii Anutuwaajoŋ qaago. Niinoŋ oŋo ome yoŋowo toroqeŋ
laligowubotiwaajoŋ majakaka mojeŋ.
21 Oŋo Pombaa qambinoŋga ano omejiilaŋ yoŋoo qambinoŋga ororoŋ newombaajoŋ
amamaawuya. Kaaŋagadeeŋ Pombaa nene duŋ ano omejiilaŋ yoŋoonoŋ nene duŋ ii
ororoŋ toroqewombaajoŋ amamaawuya.
22 *Nanamemeŋ kaaŋanoŋ mono Pombaa uuta mero boliro iriŋa soombaatiwaajoŋ
mojoŋ me? Ku-usunananoŋ mono Poŋ uuguŋ uma laligojoŋ me?

Nononana ainana mesaoŋ Poŋ mepeseewoŋa.

23 *Tosianoŋ kokaeŋ jeŋkeju, “Nono saanoŋ nononana jaajaa ainana otaaŋ iwoi
kuuya amakeboŋa.” Qaa ii hoŋagato, nanamemeŋ kuuya kanoŋ mono mende ilaaŋ
nonomakebaa. “Nono saanoŋ nononana jaajaa ainana otaaŋ iwoi kuuya amakeboŋa,”
kaeŋ jeŋkejuto, nanamemeŋ kuuyanoŋ mono uunana mende naŋgoŋ meŋ kotiiŋ
nonomakebaa.
24 Moŋnoŋ moŋ iyaŋaajoŋadeeŋ romoŋgoŋ qeaŋgomambaajoŋ kaparaŋ kombaboto,
alaurutanoŋ qeaŋgowutiwaajoŋ kaparaŋ kono sokombaa.
25 Oro ii me ii maaketnoŋ ama qetegoŋ nene mirinoŋ (sii mirinoŋ) sewaŋa
mewutiwaajoŋ amakejuti, ii mono uuwoi mesaoŋ neŋkebu. Orowaajoŋ ama uugianoŋ
menjereŋgowabotiwaa qisiqisia moŋ mono mende ambu. Qaago!
26 *Qaa iikawaa kania ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja, “Baloŋ ano iwoi kuuya
kanoŋ eji, ii Pombaa buŋaga kolooja.”

---

* **10:16:** Mat 26.26-28; Maak 14.22-24; Luuk 22.19-20 * **10:18:** Lew 7.6 * **10:20:** Dut 32.17 * **10:22:** Dut 32.21
* **10:23:** 1 Kor 6.12 * **10:26:** Ond 24.1

27 Moŋ Kraist mende moma laariji, iinoŋ oŋoono iwaanoŋ kembombaajoŋ moma
kema ragi nembanene ii me ii jaagianoŋ ama oŋombuti, ii mono uuwoi mesaoŋ newu.
Nenewaajoŋ ama uugianoŋ menjereŋgowabotiwaa qisiqisia ii mono mende ambu.
Qaago!
28 Oŋoaŋgiaajoŋ qaagoto, “Nene koi tando lopioŋ yoŋoo nanduŋ aaŋa kolooja,”
moŋnoŋ kaeŋ iŋijoroti eeŋ, ii iŋijoroti, iwaa uutanoŋ boliwabotiwaajoŋ mono galeŋ
meŋ aoŋ mende newu.
29 Geeŋgaa uuganoŋ menjereŋgowabotiwaajoŋ mende jejento, alagaa uutanoŋ boli-
wabotiwaajoŋ ii jejeŋ. Niinoŋ neenaa aiŋnoŋ iwoi ambe alanaa uutanoŋ boliro gosiŋ
noma Anutunoŋ qaana jeŋ tegoŋ kitia meleema nombabo. Eeŋ kaeŋ mendeema aoniŋ
jawo kolooro mende sokonja.
30 Niinoŋ ejemba yoŋowo toroqeŋ rama nenegiaajoŋ “Anutu daŋgiseŋ!” jeŋ oro
nemaŋati, tosianoŋ iikaaŋ ambe niima iikawaajoŋ gema nugi mende sokombaa.
Orowaajoŋ Anutu mepeseejeŋi, iikawaajoŋ mono qaa tokoroŋkota jeŋ noŋgi mende
sokonja.
31 Kawaajoŋ nene apu newuti, ano ii me ii ambuti, ii kuuya mono Anutuwaa
qabuŋayanoŋ seiwaatiwaajoŋ ama amakebu.
32 Iwoi moŋ mende aŋgi mombaa uutanoŋ iikawaajoŋ boliro momalaarianoŋ
zololoŋgoŋ kamaawabo. Juuda me kantri tosiaa ejemba me Anutuwaanoŋ kanageso
yoŋoo batugianoŋ mombaa uutanoŋ mono oŋoojoŋ ama boliwabo.
33 Niinoŋ kaaŋagadeeŋ iwoi kuuya amakejeŋi, iikanoŋ mono ejemba korebore
uugianoŋ qeaŋgowaatiwaajoŋ kaparaŋ koma laligojeŋ. Neenodeeŋ qeaŋgomambaajoŋ
mende nanjento, ejemba seiseiyanoŋ qeaŋgowutiwaajoŋ janjariŋ riiwe mombo letoma
Siwewaa buŋa koloowutiwaajoŋ kaparaŋ komakejeŋ. Kiaŋ.

11

1 *Niinoŋ Kraistwaa sili kaaŋa amakejeŋi, iikawaa so oŋonoŋ mono noo silina otaaŋ
laligowu. Kiaŋ.

Emba oŋonoŋ mono waŋgia esuuŋ Poŋ mepeseewu.

2 Niinoŋ iwoi kuuya amakejeŋi, oŋo iikanoŋ romoŋgoŋ nomakejutiwaajoŋ daŋgiseŋ
jeŋ oŋonjeŋ. Oŋo kuma oŋombetiwaa so qaana teŋ koma otaaŋkejuti, iikawaajoŋ mono
mepeseeŋ oŋonjeŋ.
3 Niinoŋ oŋo qaa koi moma kotowutiwaajoŋ mojeŋ: Kraistnoŋ eja kuuya nonoo
waŋnana kolooja. Ejanoŋ embawaa waŋa kolooja ano Anutunoŋ Kraistwaa waŋa
kolooja.
4 Kawaajoŋ eja oŋo mono waŋkougia qetegoŋ qama kooliŋ Anutuwaa qaa jegi
sokombaa. Eja kuuyanoŋ waŋgia turuŋ qama koolijuti, me Anutuwaa gejatootoo qaa
jeŋ asarijuti, Anutunoŋ mono iyoŋoo momogiaajoŋ moro gamuyawo kolooro iyaŋgia
meŋ kamaaŋ aoŋkeju.
5 Kaento, emba moŋnoŋ waŋa mende esuuŋ qenjaaro ajoajoroonoŋ qama kooliji
me Anutuwaa gejatootoo qaa jeŋ asariji, iinoŋ mono loya waŋ kolooji, ii gamu qeŋ
muŋ iyaŋa meŋ kamaaŋ aowaa. Kaeŋ ama waŋ juya kuuya motogi asuganoŋ eeŋ
laligowaatiwaa so koloowaa.
6 Embanoŋ waŋa mende esuuji eeŋ, iinoŋ mono waŋ juya kaaŋagadeeŋ jero motogi
sokombaa. Ii sokombaato, embanoŋ waŋ juya jero motogi gamuyawo koloowabo.
Kawaajoŋ mono waŋa esuuŋ laligoro sokombaa.
7 *Embanoŋ loyaa akadamuya koloojato, ejanoŋ Anutuwaa uŋauŋaya ano
akadamuya kolooja. Kawaajoŋ ejanoŋ mono waŋa mende esuuro sokombaa.

---

* **11:1:** 1 Kor 4.16; Fil 3.17 * **11:7:** Jen 1.26-27

8 *Ii kokaembaajoŋ: Waladeeŋ ejanoŋ embanoŋga mende kolooroto, embanoŋ
ejawaanoŋa kolooro.
9 Anutunoŋ eja ii embawaajoŋ qaagoto, emba ii ejawaajoŋ mokolooro laligoju.
10 Kania kawaajoŋ ama embanoŋ mono ku-usuŋ baatanoŋ laaligowaa aiweseya ii
waŋa esuuŋ laligoro sokombaa. Kaeŋ kolooro Siwe gajoba yoŋonoŋ godaqeqewaa sili
awaa iimakebu.
11 Kaeŋ sokombaato, Pombo qokotaaŋ laligoniŋ embanoŋ mono ejawaa qaaya
mende uuguŋ aŋaa aiŋanoŋ laŋ mende laligowa. Ejanoŋ kaaŋagadeeŋ embawaa
qaaya mende uuguŋ aŋaa aiŋanoŋ laŋ mende laligowa.
12 Embanoŋ ejawaa siitanoŋga kolooro kawaa so ejanoŋ kaaŋagadeeŋ embawaa
goroŋ uutanoŋga kolooŋ laligojonto, ilawoila kuuyaa kondomondoo Toya ii Anutu.
13 Kawaajoŋ embanoŋ waŋa mende esuuŋ Anutu qama kooliro sokombaa me qaago?
Qaa ii mono oŋoaŋgio gosiŋ somoŋgowu.
14 Anutunoŋ ejemba mokoloŋ nonoma balonoŋ motooŋ laaligo areŋgoroti, areŋ ii
iima gosiŋ sili koi kaaŋa mono moma asarijoŋ me qaago? Ejanoŋ waŋ juya mende
motoro koriji eeŋ, iikanoŋ mono gamu qeŋ aoja.
15 Anutunoŋ embawaa waŋ juya koriga ii esuya koloowaatiwaajoŋ muro laligoja.
Kawaajoŋ embanoŋ waŋ juya mende motoro koriji eeŋ, iikanoŋ mono akadamuya
koloŋ muja.
16 Moŋnoŋ qaa kawaajoŋ niinoŋgiinoŋ amambaajoŋ moji eeŋ, niinoŋ iikawaajoŋ qaa
motooŋgo kokaeŋ jemaŋa: Anutuwaanoŋ kanagesoya kanagesoya Anutu mepeseewombaajoŋ ajorooŋkejuti, iyoŋonoŋ mono nonowo uumotooŋgo ama sili iikayadeeŋ
otaaŋ sili tosaaŋa togoŋkeju. Kiaŋ.

Pombaa samoŋ toroya newutiwaa silia
Mat 26.26-29; Maak 14.22-25; Luuk 22.14-20

17 Oŋo uumeleeŋ ajoajoroonoŋ ajoroon kanoŋ mende qeaŋgoŋkejuto, mono toroqeŋ
kileqileeŋkeju. Kawaajoŋ niinoŋ mende mepeseeŋ oŋonjento, areŋ ama jeŋ kotoŋ
oŋonjeŋ.
18 Qaa mutuya moŋ gejananoŋ kemero kokaeŋ mobe, “Oŋo uumeleeŋ kanagesowaa
ajoajoroonoŋ ajorooŋkejuti, iikanoŋ mono batugianoŋ aŋgowowo amakeju.” Qaa ii jegi
moma bakayagadeeŋ hoŋa kolooji, iikaeŋ moma laarijeŋ.
19 Batugianoŋ deema tuuŋ busubuusu aŋgi Anutunoŋ iŋiiro daeŋ oŋonoŋ momalaariwaa aŋgotetenoŋ nama kotiiwu ano daeŋ oŋonoŋ mende sokombuti, qaa iikanoŋ mono
asuganoŋ koloonkeja. Iikawaajoŋ uuwoi mende mojeŋ.
20 Uumeleeŋ ajoajoroonoŋ ajorooŋkejuti, iikanoŋ mono Pombaa samoŋ kowoga
newombaa silia mende otaaŋkeju.
21 Ii kokaembaajoŋ jejeŋ: Samoŋ kowoga neŋkejuti, iikanoŋ ororoŋ qaagoto, aŋa
aŋa nenegia meŋ kanaiŋ laŋ negi tegoro tosianoŋ toroqeŋ wosogia iŋiro tosianoŋ apu
kotiga mamaga neŋ eŋkalolon kolooju.
22 Ee mirigia eŋ oŋonja me qaago? Iikanoŋ saanoŋ nene ano apu newu. Anutuwaa uumeleeŋ kanageso jejewili ama oŋombombaajoŋ moju me ejemba wanaya
nembanenegia qaa ii meŋ kamaaŋ oŋombombaajoŋ moju me? Kawaajoŋ niinoŋ oŋo
mepeseeŋ oŋomaŋiwaajoŋ moju me? Kaeŋ qaago totooŋ. Mono nomaeŋ jeŋ oŋombe
sokonaga?
23 Poŋnoŋ qaa nonoti, niinoŋ oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ ii mobutiwaajoŋ kokaeŋ jemaŋa:
Poŋ Jiisas memelolo meŋ mugi gomantiiŋa kanoŋ bered mero.
24 Ii meŋ kotuegoŋ daŋgiseŋ jeŋ motoŋ kokaeŋ jero, “Koi neenaa busunaga. Ii
oŋoojoŋ ama togoŋ oŋonjeŋ. Ii neŋ mono nii romoŋgoŋ noma laligowu.”

---

* **11:8:** Jen 2.18-23

25 *Kaeŋ jero negi tegoro kaaŋiadeeŋ qambi meŋ kokaeŋ jero, “Qambi koi mono
soomoŋgo gbilia kolooja. Noo sana koi kanoŋ mono Anutuwaa soomoŋgoya meŋ
kotiiro ewaa. Ii neŋkebutiwaa so mono nii romoŋgoŋ noma laligowu.”
26 Bered ano qambi iikanoŋa neŋkebuti, iikanoŋ mono kambaŋ so Poŋnoŋ komuroti,
iikawaa buŋaya meŋ asariŋ laligoŋ ugi eleema karo tegowaa.
27 Kawaajoŋ moŋnoŋ bered me Pombaa qambi iikanoŋa arambaraŋ qaganoŋ neji,
iinoŋ mono Pombaa busuya ano saya meŋ kamaaŋ ama siŋgisoŋgoyawo kolooja.
28 Kawaajoŋ ejemba nononoŋ ananaa uunanaa kania gosiŋgo mono bered ano
qambi iikanoŋa neniŋ sokombaa.
29 Moŋnoŋ Pombaa busuya ano saya mende goda qeŋ nembanene tooŋ kaaŋa laŋ
neji, Poŋnoŋ mono iwaa qaaya jeŋ tegoro lombo qaganoŋ ubaa.
30 Laŋ neŋ laligogitiwaajoŋ ama ejemba seiseiyanoŋ batugianoŋ looriŋ ji mokoloogi
mamaganoŋ goroŋ qeŋ komudaborogi.
31 Komudaborogito, ananaa uunana gosiwonagati eeŋ, Anutunoŋ qaanana gosiŋ jeŋ
tegoro lombo mende mokoloowoŋa.
32 Ii mende mokoloowoŋato, Poŋnoŋ qaanana gosiŋ jeŋ tegoŋ kaeŋ mono kambaŋ
kokaamba mindiŋgoŋ nonomakeja. Kanageŋ jeŋ tegoŋ nonono ejemba uugia mende
meleeŋgiti, iyoŋowo ororoŋ gere sianoŋ kemebombotiwaajoŋ mono mindiŋgoŋ nono-
makeja.
33 Kawaajoŋ uumeleeŋ alauruna, nene newombaajoŋ ajorooŋkebuti, iikanoŋ mono
oŋoaŋgiaajoŋ mamboma aoŋ ororoŋ neŋkebu.
34 Moŋnoŋ wosoya kiji eeŋ, iinoŋ mono iyaŋaa mirinoŋ nembaneneya newa.
Ajorooŋ laŋ negi Anutunoŋ iŋiima qaagia jeŋ tegoro lombo mokoloowubotiwaajoŋ ii
jejeŋ. Qaa tosaaŋa oŋoonoŋ kamaŋati, kambaŋ iikanoŋ jeŋ kotoŋ oŋomaŋa. Kiaŋ.

12

Gawoŋ memewaa momo kaleŋ yoŋoo kanagia

1 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ Uŋa Toroyaa momo kaleŋa kaleŋa iikawaa qaawaa-
joŋ poumapou laligowubotiwaajoŋ mojeŋ.
2 Uumeleembaa gadokopa laligogiti, kambaŋ iikanoŋ iinoŋ me iinoŋ horoŋ oŋoma
uŋuano tando lopioŋ omaya waegia meŋ mepeseeŋ laligogi. Kaeŋ me kaeŋ jeŋ jinjauŋ
kema laŋ laligogiti, ii saanoŋ moju.
3 Kawaajoŋ oŋo qaa koi mobutiwaajoŋ jejeŋ: Anutuwaa Uŋayanoŋ moŋ sololooro
“Jiisas qasuaajeŋ,” qaa ii jemambaajoŋ osiwaa. Kaaŋagadeeŋ Uŋa Toroyanoŋ eja me
emba moŋ mende sololooŋ muji eeŋ, iinoŋ mono “Jiisasnoŋ Poŋna kolooŋ nonja,” qaa
ii jemambaajoŋ amamaawaa.
4 *Gawoŋ memewaa momo kaleŋa ii kania kania koloojuto, Uŋa Toroya iinoŋ mono
motooŋgo kolooja.
5 Uumeleeŋ kanageso weleŋ qeŋ oŋombombaajoŋ gawoŋ kania kania meŋkejonto,
Poŋnoŋ mono motooŋgo kolooja.
6 Weleŋ qeŋ oŋombombaajoŋ Anutunoŋ ku-usuŋa kuuya nonoojoŋ mendeema
nonono afaaŋgoŋ kotiiŋ gawoŋ meniŋ hoŋa kania kania kolooŋkeja. Hoŋa kuuya ii
Anutuwaanoŋga kaŋkejato, Anutunoŋ mono motooŋgo kolooja.
7 Uŋa Toroyanoŋ kanageso uunana naŋgoro kotiiwombaajoŋ moma gawoŋ meme-
waa momo kaleŋa ninisaano hoŋanoŋ mono motomotooŋ nonoonoŋ kokaeŋ me
kokaeŋ kolooŋkeja:

* **11:25:** Eks 24.6-8; Jer 31.31-34 * **12:4:** Room 12.6-8

8 Uŋa Toroyanoŋ mombaa uutanoŋ kemeŋ Anutu nemuŋ koma muŋ momakooto qaa
jejewaa kaleŋa muja. Uŋa motooŋgo iikanondeeŋ mono moŋ sololooro momo qaita
moŋ moma yagojiwaa kaleŋa buŋa qeŋ aoja.
9 Moŋnoŋ Uŋa motooŋgo ii qokotaaŋ momalaariwaa kaleŋa buŋa qeŋ aoja. Toroqeŋ
moŋnoŋ Uŋa Toroya iikanondeeŋ qokotaaŋ meŋ qeeaŋgowaa kaleŋa kaleŋa buŋa qeŋ
aoja.
10 Mombaajoŋ aŋgoleto memewaa esuŋa muja. Mombaajoŋ Anutuwaa gejatootoo
qaa jejewaa kaleŋa muja. Mombaajoŋ uŋa ano ome mendeembombaa kaleŋa muro
uŋa awaanoŋ me omejiilaŋ moŋnoŋ sololooro laligoji, ii saanoŋ gosiŋkeja. Mombaajoŋ
qaaya qaaya qaita moŋ jejewaa kaleŋa muja. Toroqeŋ moŋnoŋ qaa qaita moŋ jero
mombaajoŋ ii meleembaatiwaa kaleŋa muja.
11 Gawoŋ memewaa momo kaleŋ kuuya ii Uŋa Toroyamotooŋgo iikanondeeŋ mono
sololooŋ moro sokonjiwaa so mendeeno kuuya nononoŋ aŋa aŋa buŋa qeŋ aoŋ
laligojoŋ. Kiaŋ.

Kraistwaa selia motooŋgoto, kitiuruta mamaga.

12 *Sele busunana motooŋgo koloojato, kileŋ iikawaa uutanoŋ sele kitiuruta ii
mamaga kolooju. Kitia kuuya ii mamaga koloojuto, kileŋ ii mindiriŋ sele busu
motooŋgo kolooju. Kraistwaa selianoŋ kaaŋagadeeŋ mono iikawaa so kolooja.
13 Kawaa kania ii kokaeŋ: Uŋa motooŋgonoŋ mono kuuya nono sololooŋ koma
konjoratiŋ kanoŋ mulu meŋ nonono Kraistwaa sele busu motooŋgo koloojoŋ. Nono
Juuda me kantri tosiaa toya laligojoŋi, ananaa gawonana meŋkejoŋi me tonana eeŋ
weleŋ qeŋ oŋomakejoŋi, ii kileŋ kuuya nono mono Uŋa iikayadeeŋ buŋa qeŋ aoniŋ
uunananoŋ kemero moma mujoŋ.
14 Sele busunananoŋ mono sele kitia motooŋgowaa so mende koloojato, iikawaa
uutanoŋ kitiuruta mamaga kolooju.
15 Kanananananoŋ kokaeŋ jenaga, “Nii boroga qaago. Kawaajoŋ sele busu mende
toroqeŋ laligojeŋ.” Kaeŋ jenagati eeŋ, iikawaajoŋ mono kileŋ sele busu mesaoŋ
aŋodeeŋ mende laligonaga.
16 Gejanananoŋ kokaeŋ jenaga, “Nii jaaga qaago. Kawaajoŋ sele busu mende
toroqeŋ laligojeŋ.” Kaeŋ jenagati eeŋ, iikawaajoŋ mono kileŋ sele busu mesaoŋ
aŋodeeŋ mende laligonaga.
17 Selenananoŋ kuuya jaa koloonagati eeŋ, qaa momowaa gejanananoŋ mono
daeŋ ranaga? Kaaŋagadeeŋ jumuŋanoŋ geja koloonaga, iikaya moroŋ momowaa
sewanananoŋ mono daeŋ ranaga?
18 Aŋa aŋa qaagoto, Anutunoŋ sele busu kiti motomotooŋ ii areŋgoŋ moro sokonji-
waa so mindiriŋ oŋono sele busu motooŋgo kolooju.
19 Sele kiti kuuya ii kiti motooŋgo koloowuyagati eeŋ, mono nomaeŋ sele busu
motooŋgo koloonaga?
20 Kaeŋ qaagoto, sele kitinana ii mamagato, sele busunoŋ motooŋgo kolooja.
21 Kawaajoŋ jaanoŋ borowaajoŋ kokaeŋ jemambaajoŋ amamaaja, “Nii goojoŋ
mende amamaajeŋ.” Kaaŋagadeeŋ waŋnoŋ kanawaajoŋ “Nii goojoŋ mende amamaa-
jeŋ,” kaeŋ jemambaajoŋ amamaaja.
22 Simbiriŋsambaraŋ qaagoto, sele kitinana moniŋ looloria koloojuti, iyoŋonoŋ
qaoŋgi jaawo laligowombaajoŋ amamaawoŋa.
23 Sele kitinana moniŋ qabuŋagia kamakamaata koloojuti, ii mono esuuniŋ
qabuŋagiawo kolooju. Sele kitinana moniŋ gamugiawo koloojuti, ii mono tororo
esuuniŋ ejemba jaagianoŋ sokonja.

---

* **12:12:** Room 12.4-5

24 Sele kitinana asuganoŋ qendeembombaajoŋ gamu mende mojoŋi, ii mende
esuuniŋ sokonja. Kaeŋ amakejonto, Anutunoŋ sele kitia kitia mindiriŋ somoŋgoŋ
oŋoma kitia omaya ii qabuŋa somata muro ororoŋ kolooju.
25 Sele busu kiti yoŋonoŋ batugianoŋ juma aŋgowowo meŋ aowuboto, tani motooŋgo
kalaŋ koma aowutiwaajoŋ mono areŋgoro ororoŋ kolooju.
26 Sele busu kitia moŋnoŋ siimbobolo moji, tosaaŋa kuuya mono iwo siimbobolo
momakeju. Sele kitia moŋnoŋ qabuŋa mokolooji, tosaaŋa kuuya mono iwo aisooŋkeju.
27 Oŋonoŋ Kraistwaa sele busuya kolooju ano motomotooŋ oŋonoŋ mono iwaa sele
kitiuruta kolooju.
28 *Kawaa so Anutunoŋ ama oŋono uumeleeŋ kanagesowaa gawoŋ kokaeŋ meŋkeju:
Wala tosaaŋa kuuŋ oŋono wasiwasi eja aposol kolooju. Kawaa gematanoŋ tuuŋ woiya
kuuŋ oŋono gejatootoo ejemba kolooju. Tuuŋ karooŋa yoŋonoŋ boi qaqazu kolooju.
Kawaa gematanoŋ tosianoŋ aŋgoleto meme ejemba kolooju. Tosaaŋa yoŋoojoŋ momo
kaleŋ oŋono jia jia meŋ qeaŋgoŋkeju. Tosianoŋ afaaŋgoŋ kotiiŋ tosaaŋa ala ilailaa ama
oŋomakeju. Tosaaŋa yoŋoojoŋ kaleŋ oŋono galeŋkoŋkoŋ gawoŋ meŋkeju. Tosianoŋ
qaa qaita moŋ jeŋkeju.
29 Kuuya oŋonoŋ wasiwasi eja aposol mende kolooju. Awawi totooŋ! Kuuya oŋonoŋ
gejatootoo ejemba mende kolooju. Kuuya oŋonoŋ boi qaqazu kolooju me qaago?
Kuuya oŋonoŋ aŋgoleto meme ejemba kolooju me qaago?
30 Ji meŋ qeaŋgowombaa momo kaleŋa kaleŋa ii kuuya oŋoonoŋ eja me qaago?
Kuuya oŋonoŋ qaa qaita moŋ mende jeŋkeju. Qaago. Qaaya qaaya qaita moŋ jegi
oŋo kuuya ii meleembombaajoŋ afaaŋgoju me qaago?
31 Oŋonoŋ mono gawoŋ memewaa momo kaleŋa kaleŋa awaa soro ii buŋa qeŋ
aowombaajoŋ awelegoŋkebu. Kaeŋ awelegogi niinoŋ kana awaa soro qendeema
iikawaa momo kaleŋa ii kokaeŋ jeŋ asarimaŋa:

13

Uunoŋ jopagoŋ aoaowaa kaleŋa

1 Niinoŋ ejemba ano Siwe gajoba yoŋoo qaaya qaaya qaita moŋ kanoŋ qaa jeŋ
laligowenagato, uujopananoŋ mende kolooji eeŋ, mono kileŋ kokaeŋ koloowenaga:
Goŋ qegi goŋgoŋ qaro aŋgotomaŋa momakejoŋi me goubire utugogi kiŋqororoŋ
qamakeji, mono iikawaa so koloowenaga.
2 *Gejatootoo qaa jejewaa momo kaleŋa eŋ nono qaa aasaŋgoya kuuya mobenaga
ano qaa kuuyaa kania moma yagowenagati eeŋ, iikanoŋ mono soyanoŋ kolooja me
qaago? Ii kileŋ uujopanaa hoŋanoŋ mende asugiro iikaaŋa mono iwoi omayagadeeŋ
kolooŋ eeŋ totooŋ laligowenaga. Momalaari kotiga totooŋ mokoloonŋ kawaa qaganoŋ
baaŋaa Toya jeŋ kotowe saanoŋ teŋ koma baaŋa qetegoŋ moŋgeŋ anagato, uujopana
mende asugiji eeŋ, iikanoŋ kileŋ mono iwoi omayagadeeŋ koloonŋ eeŋ totooŋ laligowe-
naga.
3 Esuhinana kuuya ejemba wanaya yoŋoojoŋ mendeema oŋombenaga ano sele
busuna tosia yoŋonoŋ oogi jewaatiwaajoŋ togoŋ oŋombenagato, uujopanaa hoŋanoŋ
mende asugiji eeŋ, iikanoŋ mono mende totooŋ ilaaŋ nombaa.
4 Moŋnoŋ alia uutanoŋ jopagoji, iinoŋ mono uugereya qaa uubonjoŋ qaganoŋ ala
ama muŋkeja. Goroŋkiki mende moma iwoiyaajoŋ mende koposoŋgoŋkeja. Selia
mende meŋ uma jaba-arambaraŋ mende laligoja.
5 Nanamemeŋanoŋ alia horoŋ ureeŋ mende ama uuta mende meŋ boliŋkeja. Iyaŋa
qeaŋgomambaajondeeŋ mende kaparaŋ komakeja. Uuqeqe ama mugi uu uugere

* **12:28:** Ef 4.11 * **13:2:** Mat 17.20; 21.21; Maak 11.23

uulaŋawo mende amakeja. Meŋ boliŋ mugi siimbobolo moroti, ii mende romoŋgoŋ mesaoŋkeja.
6 Tosianoŋ bologa anjuti, iikawaajoŋ mende aisoojato, qaa hoŋa otaaŋkejuti, mono iyoŋowo motooŋ aisooŋkeja.
7 Kambaŋ so alia sopa somoŋgoŋ kooroŋanoŋ nama kotiiŋ moma laariŋ muŋkeja. Kaeŋ me kaeŋ kolooro Anutuwaa jejeromoŋromoŋ ama mamboma awasaŋkaka nama siimbobolo kuuya moma mokosiŋgoŋkeja.
8 Uujopa nanamemeŋ ii kambaŋ tetegoya qaa eŋ ubaa. Gejatootoo qaa jeŋ qaaya qaaya qaita moŋ jeŋkejuti, iikanoŋ qaombaa ano momo qaita moŋ iikanoŋ mono kaaŋagadeeŋ omaya kolooŋ tegowaa.
9 Momo qaita moŋ ii bakasasaŋ moma yagoŋkejoŋ ano gejatootoo qaa ii bakasasaŋ jeŋkejoŋ.
10 Bakasasaŋ amakejonto, Anutuwaa kaleŋa kaleŋa akadamugiawo koloowuti, kambaŋ iikanoŋ bakasasaŋ laaligonananoŋ mono qaono oyaŋboyaŋ siiseweweya qaa laligowoŋa.
11 Niinoŋ naamade laligoweti, kambaŋ iikanoŋ naamade qaa jeŋ laligowe. Uumomonanoŋ naamade uu kolooro iikawaa so qaa gosiŋ romoŋgoŋ laligowe. Eja somata kolooŋ kanoŋ naamade nanamemeŋ ii mesaoŋ gema qewe.
12 Kawaa so kambaŋ kokaamba Anutuwaa akadamuya ii saanoŋ mende iimakejoŋ. Ii atatonoŋ uuŋ ii-iitaa tani iima bimbimgoŋ tania tororo mende moma eeŋ romoŋgoŋkejoŋ. Kaeŋ romoŋgoŋkejonto, kanageŋ Anutuwo jaasewaŋ qeŋ aoŋ iima sororogowoŋa. Kambaŋ kokaamba momo qaita moŋ ii bakasasaŋ moma yagojento, kambaŋ iikanoŋ ii mono kuuya moma yagodaboro maŋa. Anutunoŋ nii moma komuŋ nonji, niinoŋ iikawaa so iwaa kania moma komudaboro maŋa.
13 Qaa koi jeŋ kotiijoŋ: Kaleŋ karooŋ momalaari, jejeromoŋromoŋ ano uujopa ii kotiiŋ eŋ ubuto, uujopa nanamemeŋ iikanoŋ mono batugianoŋ uuta kolooja. Kiaŋ.

14

Gejatootoo qaa ano qaa qaita moŋ jejewaa kaleŋa

1 Uujopawaa kania mono otaaŋ laligowu ano gawoŋ memewaa momo kaleŋ kania kania ii mono buŋa qeŋ aowombaajoŋ kaparaŋ koma laligowu. Iikanoŋ awaato, gejatootoo qaa jejewaa kaleŋa mewombaajoŋ mono kotiiŋ kaparaŋ koma laligowu.
2 Moŋnoŋ qaa qaita moŋ jeji, iinoŋ ejemba nonoojoŋ qaagoto, mono Anutuwaajoŋadeeŋ ii jeŋkeja. Uŋa Toroyanoŋ sololooro qaa aasaŋgoya asugiro jeŋkejiwaajoŋ tosaaŋa nononoŋ qaa ii mende moma asariŋ muŋkejoŋ. Mono iyaŋa siri ilaaŋ aoŋkeja.
3 Tompiŋ laligojonto, gejatootoo qaa jeŋkeji, iinoŋ mono ejemba uunana meŋ kotiiŋ naŋgoŋ uluŋkoleŋ ama nonomambaajoŋ ama qaa jeŋkeja.
4 Moŋnoŋ qaa qaita moŋ jeŋ iikanoŋ iyaŋaa uuta meagoŋ kotikotii mokolooŋkejato, gejatootoo qaa jeŋkeji, iinoŋ mono uumeleeŋ kanageso kuuya uunana meagoŋ meŋ kotiiŋ nonomakeja.
5 Oŋo kuuyanoŋ qaa qaita moŋ jewutiwaajoŋ mojento, gejatootoo qaa jewutiwaajoŋ mono kaparaŋ koma mamaga mojeŋ. Gejatootoo qaa jeŋkeji, iinoŋ mono qaa qaita moŋ jeŋkeji, ii uuguja. Qaa qaita moŋ jeŋ ii iikanondeeŋ ananaa qaanoŋ meleenji, iikaaŋa mono ororoŋ koloojao. Kaeŋ kolooro qaayanoŋ mono uumeleeŋ kanageso uunana meagoŋ meŋ kotiiŋ nonono sokonja.
6 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ oŋoonoŋ kaŋ qaaya qaaya qaita moŋ jewenaga, iikanoŋ mono nomaeŋ oŋo meŋ qeaŋgoŋ oŋombenaga? Kaeŋ qaagoto, Anutuwaanoŋ qaa iŋisaamaŋa me momo qaita moŋ oŋomaŋa me gejatootoo qaa jemaŋa me gejanono qaa kuma oŋomaŋati eeŋ, iikanoŋ mono meŋ qeaŋgoŋ oŋomaŋa.

7 Awelo me gita kulele me iwoi moŋnoŋ riiwaa aroya mokoloonkejoŋi, iyoŋonoŋ
mono laaligogia qaagoto, kanagia mono kaaŋiadeeŋ kokaeŋ eja: Moŋnoŋ awelo laŋ
uuŋ me gita kulele laŋ qero iikanoŋ qagia aŋa aŋa mende mokoloonkeji eeŋ, riiwaa
aroya mono nomaeŋ moma asariwonaga?
8 Kaaŋagadeeŋ romoŋ uuŋ boligi qata tororo mende moma asarijoŋi eeŋ, moronoŋ
mono manja qeqewaajoŋ afaaŋgoŋ jojorinaga?
9 Oŋoo kanagia ii kaaŋiadeeŋ eja: Neselaŋgianoŋ ejemba mende moma asariwutiwaa
so qaa laŋ jejuti eeŋ, moŋnoŋ qaa kaaŋa mono nomaeŋ moma asarinaga? Qaa kaeŋ
jejuti, iikanoŋ mono eeŋ laŋ haamonoŋ kemakeja.
10 Baloŋa baloŋa kanoŋ qaa morota morota dawi jeŋkejoŋi, ii moronoŋ monagato,
kileŋ kuuya yoŋonoŋ mono qaawaa kania moma asariwoŋiwaajoŋ eju.
11 Kania kawaajoŋ ama jeŋkejonto, moŋnoŋ qaa jero qaayaa kania mende mojeŋi
eeŋ, niinoŋ iwaa qaayaa wabaya koloowe iinoŋ kaaŋagadeeŋ noo qaanaa wabana
kolooja.
12 Oŋoo kanagia ii kaaŋiadeeŋ eja: Oŋo gawoŋ memewaa momo kaleŋa kaleŋa buŋa
qeŋ aowombaajoŋ awelegogi sokonja. Iikanoŋ mono kaleŋ koi kaaŋa mewombaajoŋ
kaparaŋ koma laligowu: Momo kaleŋ uumeleeŋ kanageso uugia meagoŋ meŋ
kotiiŋkejuti, mono ii buŋa qeŋ aoŋ gawonoŋ aŋgi awaa soro koloowaa.
13 Kawaajoŋ qaa qaita moŋ jeŋkeji, iinoŋ mono kokaeŋ qama kooliro sokombaa, “Oo
Anutu, qaa jejeŋi, ii meleemaŋiwaa momo kaleŋa mono nomba.”
14 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Niinoŋ qaa qaita moŋ jeŋ qama koolijeŋi eeŋ, noo
uŋananoŋ qaagadeeŋ jeŋ qama kooliŋkejato, uumomonanoŋ mono hoŋa moŋ mende
mokoloonkeja.
15 Kawaajoŋ mono nomaeŋ ambe sokombaa? Niinoŋ mono uŋananondeeŋ qaagoto,
uumomona kaaŋagadeeŋ iikanoŋ ama qama kooliŋkemaŋa. Rii qama mepeseeŋkejeŋi,
ii uŋananondeeŋ qaagoto, uumomona mono kaaŋagadeeŋ iikanoŋ ama qamakemaŋa.
16 Gii Anutu uŋaganoŋ mepeseeŋ mujaŋi eeŋ, ejemba omaya moŋnoŋ ajoa-
joroogianoŋ kaŋ rama mepeseejaŋiwaa kania mende moma kotowaati, iinoŋ mono
“Qaa ii oŋanoŋ,” ii nomaeŋ jenaga? Naama jejaŋi, iinoŋ ii mende moma asariŋ eeŋ
tompiŋ raja.
17 Gii saanoŋ Anutu mepeseejanto, goo qaaganoŋ tosaaŋa yoŋoo uugia mende
meagoŋ meŋ kotiiŋ oŋonja.
18 Niinoŋ kuuya oŋo uŋuuguŋ qaaya qaaya qaita moŋ ii mamaga jeŋkejeŋi, iikawaa-
joŋ Anutu mepeseejeŋ.
19 Anutu mepeseejento, uumeleeŋ kanageso uutanoŋ ejemba kuma oŋomambaajoŋ
kaparaŋ koma moma asariwutiwaajoŋ qaa jeta 5 jemambaajoŋ mobe hoŋa kolooja.
Qaaya qaaya qaita moŋnoŋ qaa jeta 10,000 neenaajoŋadeeŋ jemambaajoŋ mobe
kamakamaata kolooja.
20 Uumeleeŋ alauruna, oŋo qaa gosiŋ romoŋgoŋkejuti, iikanoŋ mono naamade
tani mesaoŋ ejemba somata yoŋoo tani kolooŋ romoŋgoŋ laligowu. Bologa amboŋa
jegi iikanoŋ mono merasiisii kaaŋa kolooŋ amamaawuto, momakootogianoŋ mono
ejemba somata kolooŋ laligowu.
21 *Mooseswaa Kana qaanoŋ qaa moŋ kokaeŋ oogita eja,
“Niinoŋ waba ejemba kuuŋ oŋombe kanageso koi yoŋoonoŋ kaŋ jegianoŋ qaa
tania moŋ jegi laŋ waliŋgoŋkebuto, ii kileŋ noo qaana mende moma kotowu.
Poŋ niinoŋ kaeŋ jejeŋ.”
22 Qaa kawaa so qaa qaita moŋ jeniŋ uugia mende meleeŋgi yoŋonoŋ mogi Anutuwaa
aiweseya kolooŋ oŋonjato, momalaari ejemba nonoojoŋ iikanoŋ mono aiweseya moŋ
mende kolooja. Ii qaagoto, gejatootoo qaa jeniŋ iikanoŋ momalaari ejemba nonoojoŋ

* **14:21:** Ais 28.11-12

Anutuwaa aiweseya kolooja. Uumeleembaa gadokopa yoŋonoŋ ii mogi Anutuwaa aiweseya moŋ mende koloon oŋonja.
23 Uumeleeŋ kanageso oŋonoŋ ajoroon kuuya oŋonoŋ qaaya qaaya qaita moŋ kanoŋ jegi tosianoŋ Buŋa qaa mende kuma oŋoŋgi uugia mende meleema eeŋ kanoŋ ubuti, iyoŋonoŋ mono aaruŋ kokaeŋ jewuyaga me qaago, “Waŋsoosoo mono koloon oŋonja.”
24 Kaeŋ jewuyagato, kuuya oŋonoŋ gejatootoo qaaya qaaya jegi moŋnoŋ Buŋa qaa mende kuma mugi momalaaria qaa eeŋ ajoajoroogianoŋ ubaati eeŋ, kuuya oŋonoŋ mono siŋgisoŋgoya isaama uuta mende meleenotiwaa qaaya jedaborogi kaniaya moma kotoro asuganoŋ asugiwaa.
25 Uutaa qaa aasaŋgoya aasaŋgoya asuganoŋ asugiro iinoŋ mono dagoŋ kamaaŋ Anutu waeya meŋ mepeseeŋ kokaeŋ jokoloon qabaa, “Anutu ii oŋanoŋ oŋoo batugianoŋ laligoja.” Kiaŋ.

Uumeleeŋ ajoajoroowaa areŋa ii kokaeŋ:

26 Oo uumeleeŋ alauruna, kawaajoŋ nono mono nomaeŋ jeniŋ sokombaa? Oŋo Buŋa qaawaajoŋ ajoroonkebuti, iikanoŋ motomotoon oŋo mono kuuya areŋgia moŋ me moŋ ii kokaeŋ amakebu: Moŋnoŋ Buŋa ooŋsaawaa areŋa ano moŋnoŋ Buŋa qaa kuma oŋono moŋnoŋ Anutuwaa gejanono qaa doŋgoga iŋisaano moŋnoŋ qaa qaita moŋ iŋijoro moŋnoŋ ii meleembaa. Areŋ kuuya ii mono uumeleeŋ kanageso uunana kuuŋ meŋ kotiiwombaajoŋ ama amakebu.
27 Tosianoŋ qaa qaita moŋ jewuti eeŋ, ejemba 4 qaagoto, woi me karoon yoŋononŋgadeeŋ mono ajoajoroo motooŋgowaa uutanoŋ kaeŋ jewu. Yoŋononŋgadeeŋ mono areŋgiaa so awaŋao jegi moŋnoŋ ii meleembaa.
28 Moŋnoŋ qaa meleemambaa so mende kolooji eeŋ, iyoŋonoŋ mono uumeleeŋ kanagesowaa ajoajoroonoŋ qaagia bogoro rama iyaŋgiaajoŋadeeŋ qaagia qaita moŋ jegi Anutunoŋ mobaa.
29 Gejatootoo ejemba yoŋoonoŋga woi me karoon yoŋonondeeŋ mono areŋ oŋoŋgi qaa iŋijogi tosianoŋ mono qaagia gosiwu.
30 Kaeŋ ambuto, moŋnoŋ ajoajoroonoŋ raro Anutunoŋ gejanono qaa uutanoŋ isaano moji eeŋ, iinoŋ mono ii iŋijoro gejatootoo qaa wala jeji, iinoŋ qaaya mesaoŋ qaa bo raba.
31 Ejemba kuuyanoŋ Anutuwaanoŋ gejanono qaa mogi uugia naŋgoro qeaŋgowutiwaajoŋ oŋo mono korebore saanoŋ kambaŋgia meŋ areŋgiaa so gejatootoo qaa jewu.
32 Gejatootoo ejemba yoŋonoŋ mono saanoŋ uŋagia galeŋ koŋgi uŋagianoŋ qaa baatanoŋ kenjutiwaa so kolooju.
33 Anutunoŋ gijigaju Toya qaagoto, luae Toyaga kolooja. Kawaajoŋ ajoajoroogia mono areŋanoŋ otaaŋ amakebu. Ejemba soraaya yoŋoo batugianoŋ kanageso so amakejuti, oŋo kaaŋagadeeŋ mono iikawaa so kokaeŋ amakebu:
34 Emba oŋo mono uumeleeŋ kanagesowaa ajoajoroogianoŋ qaa bogoro rabu. Yoŋonoŋ qaa jewutiwaa so mende koloojuto, Kana qaa ejiwaa so mono qaa baatanoŋ kema laligowu.
35 Embanoŋ uumeleeŋ kanagesowaa qaa jeŋ kotoŋ kuma oŋono mende sokonja. Kawaajoŋ qaa mombaa kania mobombaajoŋ mojuti eeŋ, iyoŋonoŋ mono mirigianoŋ kema rama aŋgiaa lourugia qisiŋ oŋombu.
36 Anutuwaanoŋ Buŋa qaa iikanoŋ oŋoo batugianoŋga kolooro me qaago? Qaa iikanoŋ koloon seiŋ oŋoonoŋ kaŋ oŋoo buŋagadeeŋ kolooja me qaago?
37 Moŋnoŋ kokaeŋ jenaga, “Niinoŋ gejatootoo qaa jewe Uŋa Toroyanoŋ sololoon nono qaa iikawo uumotooŋgo mende anjeŋ.” Kaeŋ jeji, iinoŋ mono qaa koi moma yagowa: Niinoŋ embawaajoŋ qaa ooŋ oŋonjeŋi, iikanoŋ mono Pombaa jeŋkooto qaaga kolooja.

38 Moŋnoŋ qaa iikawaa geja mende ama silemale laligoji eeŋ, oŋo mono eja iwaa
qaawaajoŋ geja mende ama laligowu.
39 Kawaajoŋ uumeleeŋ alauruna, oŋo mono gejatootoo qaa jewombaajoŋ awelegoŋ
laligowu ano qaa qaita moŋ jewubotiwaa soŋgoya ii mende ambu.
40 Ii mende ambuto, iwoi kuuya mono tororo areŋ ama otaaŋ amakebu. Kiaŋ.

15

Kraistnoŋ koomunoŋga waaro.

1 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ oŋombeti, ii duduuwubotiwaajoŋ mono meŋ gbiliŋ oŋomaŋa. Oŋo ii buŋa qeŋ aoŋ momalaarigia iikanoŋ ama
rindaŋgoŋ nanju.
2 Niinoŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ oŋombeti, oŋo ii iikawaa so pondaŋ meŋ aŋgoŋ
kombuti eeŋ, iikanoŋ mono meŋ letoma oŋono Siwewaa buŋa koloowu. Kaeŋ mende
ambuti eeŋ, uugia mono eeŋ totooŋ meleema laligoju.
3 *Niinoŋ qaa tosaaŋa kuuya goraayanoŋ ama neeno Buŋa qaa moma aŋgoŋ
kombeti, ii mobe uro iikawaa qaa kota mobutiwaajoŋ ii kokaeŋ oŋombe: Kraistnoŋ
Buŋa Tere ejiwaa so nonoo siŋgisoŋgonaŋaajoŋ ama komuro.
4 *Komuro Buŋa Tere ejiwaa so roŋ koŋgi somaŋa karooŋ kolooro koomunoŋga
waaro.
5 *Koomunoŋga waama Piitowaanoŋ asugiro ano kawaa gematanoŋ gowokouruta
12 yoŋoonoŋ asugiro.
6 Kawaa gematanoŋ kambaŋ motooŋgo iikanondeeŋ uumeleeŋ alaurunana jaŋgogia
500 uuguroti, mono iyoŋoonoŋ asugiro. Yoŋoonoŋga ejemba hoŋa yoŋonoŋ toroqeŋ
kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ laligojuto, tosianoŋ komudaborogi.
7 Kawaa gematanoŋ koga Jeimswaanoŋ asugiro ano kawaa gematanoŋ aposol kuuya
yoŋoonoŋ asugiro.
8 *Yoŋoonoŋ kuuya asugiŋgo konoga mono noonoŋ kaaŋagadeeŋ asugiro. Niinoŋ
aposol kolokolooyanoŋ qaagoto, paluga kaaŋa koloowe.
9 *Kawaa kania ii kokaeŋ: Niinoŋ aposol yoŋoo batugianoŋ mobe kamaaro daaburugiaga koloojeŋ. Anutuwaa uumeleeŋ kanageso sisiwerowero ama oŋoma laligoweti,
iikawaajoŋ noo qana aposol qagi mobe gamuyawo kolooja.
10 Gamuyawo koloojato, kambaŋ kokaamba iwoi anjeŋi, ii mono Anutuwaa
kaleŋmoriaŋanoŋ meŋ letoma nemuŋ koma nono laligojeŋ. Iinoŋ kaleŋmoriaŋa nono
lalabubu mende ambe kamaaŋ qeŋ omaya mende kolooroto, niinoŋ mono aposol
kuuya uŋuuguŋ haamo ama oŋoma kotiiŋ gawoŋ meŋ laligowe. Ii neeno qaagoto,
Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono inaaŋ nono gawonaa hoŋa kaeŋ kolooŋ seiro.
11 Niinoŋ meweti me yoŋonoŋ megi hoŋa kolooroti, ii kileŋ. Nononoŋ mono Oligaa
Buŋa qaa kaeŋ jeŋ asariŋkejoŋ ano oŋo iikawaa so uugia meleema Kraist moma laariŋ
laligoju. Kiaŋ.

Anana koomunoŋga nomaeŋ gbiliŋ waaboŋa?

12 Mobu! Kraistnoŋ koomunoŋga gbiliŋ waaroti, iwaa kania kaeŋ jeŋ asariŋkejoŋi
eeŋ, oŋoonoŋga tosianoŋ mono nomaeŋ ama kokaeŋ jeŋkeju, “Koomuya yoŋonoŋ
mende gbiliŋ waabuya.”
13 Kaeŋ jeŋkejuto, koomuya yoŋonoŋ mende gbiliŋ waabuyagati eeŋ, Kraistnoŋ
mono kaaŋagadeeŋ mende gbiliŋ laligoŋ kotiinaga.

---

* **15:3:** Ais 53.5-12 * **15:4:** Ond 16.8-10; Mat 12.40; Apo 2.24-32 * **15:5:** Mat 28.16-17; Maak 16.14; Luuk 24.34, 36; Jon 20.19 * **15:8:** Apo 9.3-6 * **15:9:** Apo 8.3

14 Anutunoŋ Kraist mende meŋ gbiliro koomunoŋga waanagati eeŋ, nono Buŋa
qaaya ii jeŋ asariŋkejoŋi ii mono qaa omaya koloonaga. Ii moma laarigi momalaarigia
iikanoŋ mono kaaŋagadeeŋ jaŋgoŋ qaoma omaya koloonaga.
15 Anutunoŋ oŋanoŋ koomuya mende meŋ gbiliŋ oŋono waabuyagati eeŋ, Kraist
kaaŋagadeeŋ mende meŋ gbiliro waanaga. Nono ii kileŋ Anutuwaa kania kokaeŋ
naŋgoŋ jeŋkejoŋ, “Anutunoŋ mono Kraist meŋ gbiliro koomunoŋga waaro.” Qaa
ii hoŋa mende koloonaga, ejembanoŋ mono kawaajoŋ ama kanianana mokoloogi
qooloŋgoya kolooro saanoŋ nonoojoŋ kokaeŋ jewuyaga, “Anutuwaa kania mono
naŋgoŋ jeŋ sooŋkeju.” Qaa kanoŋ mono gamuyawo koloonaga.
16 Anutunoŋ koomuya mende meŋ gbiliŋ oŋono waabuti eeŋ, Kraistnoŋ kaaŋiadeeŋ
mende gbiliŋ waanaga.
17 Anutunoŋ Kraist mende meŋ gbiliro waanagati eeŋ, oŋo mono eeŋ toontooŋ
moma laariŋ muŋ toroqeŋ siŋgisoŋgogiaa kasagbadonoŋ laligowuyaga.
18 Kaeŋ kolooro alaurunananoŋ Kraistwo qokotaaŋ komugiti, iyoŋonoŋ mono
kaaŋagadeeŋ sooŋ gere siawaa buŋa koloowuyaga.
19 Anana Kraist jejeromoŋromoŋ ama muŋ balonoŋ laligowombaa so galeŋ koma
nonono kambaŋ iikanoŋ tegowaatiwaajoŋ mambonjoŋi eeŋ, nono mono ejemba
tosaaŋa kuuya uŋuuguŋ baagianoŋ kemeŋ auta dawoyagadeeŋ laligoniŋ kuuyanoŋ
woso momo ama nonomakejutiwaa so koloowonaga.
20 Kaaŋa koloowonagato, Kraistnoŋ mono oŋanoŋ gbiliŋ koomuya yoŋoo je-
tamemegia kolooŋ koomunoŋga waaro.
21 Kawaa kania ii kokaeŋ: Eja moŋnoŋ koomu kondooro asugiro kanaiŋ komuŋ
laligoŋ kouniŋ. Komuŋ laligojoŋiwaajoŋ ama eja moŋnoŋ komuŋ gbiliŋ laaligo
kombombaŋa kondooro asugiro. Kawaajoŋ anana kuuyanoŋ mono kaaŋagadeeŋ
gbiliŋ koomunoŋga waaboŋa.
22 Kuuya anono Aadam kaaŋa kolooŋ komuwoŋati, kaaŋiadeeŋ Kraistwo qokotaa-
joŋi, Anutunoŋ anana kuuya laligoŋ kotiiwombaajoŋ meŋ gbiliŋ nonombaa.
23 Meŋ gbiliŋ nonombaato, kuuya anono mono Anutunoŋ kambaŋ anotiwaa so gbiliŋ
waaboŋa. Kraistnoŋ jotamemenana kolooŋ gbiliro iikawaa gematanoŋ iwaa buŋa
koloojoŋi, anono eleema karo kambaŋ iikanoŋ gbiliŋ waaboŋa.
24 Kraistnoŋ mono eleema kaŋ omejiilaŋ kuuya baloŋ so esuŋmumu qaganoŋ
galeŋ komakejuti, iyoŋoo usuŋgia meŋ kamaaŋ ama esuŋgia kuuya kondeembaa. Ii
kondeema bentotoŋa Anutu Mambaa borianoŋ ano balonoŋ laaligo kanoŋ tegowaa.
25 *Kraistnoŋ galeŋ koma laligoŋ uro Anutunoŋ Buŋa qaa ejiwaa so “mono kereuruta
kuuya haamo ama iyaŋaa kana baatanoŋ ama oŋombaa.” Kraistwaa galeŋkoŋkoŋ
gawoŋanoŋ mono iikanoŋ tegowaa.
26 Kereuruta haamo ama oŋono kanoŋ koomu Toyanoŋ mono konoga kolooro meŋ
kamaaŋ mubaa.
27 *Kawaa kania ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ eja, “Anutunoŋ mono iwoi kuuya iwaa kana
baatanoŋ ano eja.” Qaa kaeŋ ejato, “Iwoi kuuya ano eja,” qaa kaeŋ jero kania mono
asuganoŋ kokaeŋ eja: Anutunoŋ iwoi kuuya Kraistwaa baatanoŋ ano ero iyaŋa mono
mende meŋ kamaaŋ Kraistwaa baatanoŋ ama aoro.
28 Kaeŋ qaagoto, Anutunoŋ iwoi kuuya Meriaa baatanoŋ ano galeŋ koma kereuruta
kuuya iyaŋaa ku-usuŋaa baatanoŋ ama oŋombaa. Ii tegoro kanoŋ Anutunoŋ mono
Meria kaaŋagadeeŋ iyaŋaa ku-usuŋaa baatanoŋ ama galeŋ koma mubaa. Kaeŋ kolooŋ
Anutunoŋ iwoi kuuyaa Poŋa koloodaboroŋ laligoŋ ubaa.
29 Qaa moŋ ii kokaeŋ: Ejemba tosianoŋ uugia mende meleema eeŋ komugitiwaajoŋ
tosianoŋ koomuya ii ilaaŋ oŋombutiwaajoŋ jeŋ kitigia koloogi duŋanoŋ mombo oomulu

* **15:25:** Ond 110.1 * **15:27:** Ond 8.6

meŋ oŋomakeju. Koomuya yoŋonoŋ mende gbiliŋ waabuyagati eeŋ, iyoŋoo gawoŋ hoŋanoŋ mono nomaeŋ koloonaga? Anutunoŋ komugiti, ii qaago totooŋ meŋ gbiliŋ oŋono waabuyagati eeŋ, ejemba kaaŋa yoŋonoŋ mono nomaembaajoŋ ama jegi yoŋoo kitigia koloogi oomulu meŋ oŋomakeju? Gawoŋgia ii mono eeŋ mewubo.

30 Komuŋ mende waabonagati eeŋ, nononoŋ kaaŋagadeeŋ mono uunana Anutuwaa gawonoŋ mende ama somoŋgowonaga. Anutuwaa gawombaajoŋ ama komuwombotiwaa lombo baatanoŋ suulaŋ mende kema laligowonaga. Qaago.

31 Koomunoŋ mono kambaŋ so gogoŋ nomambaa so kolooja. Qaa ii oŋia. Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ Kraist Jiisas Poŋnana iwo nama oŋoojoŋ ama selena meŋ umakejeŋi, iikawaa sareqaa hoŋa ii asuganoŋ iŋijowe mobutiwaajoŋ mojeŋ.

32 *Neenaa aiŋ otaaŋ gawoŋ koi memambaajoŋ romoŋgojuti eeŋ, iwoi koi kanoŋ mono nomaeŋ ilaaŋ nombaa? Kaeŋ qisiŋ oŋombe ii mono romoŋgoŋ meleembu: Niinoŋ Efesus siti kokanoŋ ejemba jeraŋai kanjaŋawo kaaŋa mokoloon komumambotiwaajoŋ yoŋowo aoŋ laligowe. Mono doomorona keno moma aoŋ laligowe. Komuŋgo mende gbiliŋ waaboŋati eeŋ, iikaaŋa mono mende aoŋ orowenaga. Mono Efesus uulaŋawo mesaowenaga. Kaeŋ kolooro saanoŋ tosaaŋa yoŋowo kokaeŋ jewenaga, “Woraŋ komuwoŋatiwaajoŋ mono saanoŋ neŋkorisoro ama apu kotiga neŋ laligowoŋa.”

33 Jinjauŋ mende ambu. “Ejemba bologa yoŋowo ainjoloŋ ragi nanamemeŋgia awaa iikanoŋ boliwaa.” Qaa moŋ kaeŋ eja.

34 Oŋoo batugianoŋ ejemba tosianoŋ Anutu mende moma mujuti, iikawaajoŋ uumeleeŋ oŋonoŋ gamugia mobutiwaajoŋ ama ii jejeŋ. Kawaajoŋ mono poumapougia mesaowu. Uugianoŋ letono tororo moma siŋgisoŋgo mende toroqeŋ amakebu. Kiaŋ.

Sele busunananoŋ gbiliŋ waama qaita moŋ koloowaa.

35 Moŋnoŋ kokaeŋ qisinaga, “Anutunoŋ koomuya ii nomaeŋ meŋ gbiliŋ oŋono waabuya? Sele busugianoŋ letono mono tani nomaeŋ koloowuyaga?”

36 Kaeŋ qisinaga, mono uuta qaawaa qaa jenaga. Oŋo yagoŋ kota mende komuro komowuyati eeŋ, iikanoŋ mono mende juma waabaa.

37 Kotaa gowoya waabaati ii mende komojanto, kotagadeeŋ komojaŋ. Wiit me yagoŋ kota me waroga tosaaŋa komoma kororooŋkejaŋ.

38 Iikayadeeŋ komoma kororooŋkejanto, Anutunoŋ mono siiŋaa so gowoya mubaa. Kota tania aŋa aŋa ii iyaŋgiaa gowogia aŋa aŋa oŋomakeja.

39 Iwoi busugia ii tanigia motooŋgo qaago. Ejemba busugia aŋa, oro busugia aŋa, kooŋ busugia aŋa ano sora busugia ii aŋa.

40 Iikawaa so Siwenoŋ laaligowaa sele busu ii aŋa kolooja ano namonoŋ laaligowaa sele busu ii aŋa kolooja. Aŋa aŋa koloojaoto, Siwe selewaa akadamuya ii namo selewaa akadamuya uuguŋ qaita moŋ kolooja.

41 Weembaa asamararaŋa ii aŋa, koimbaa asamararaŋa aŋa ano seŋgelao yoŋoo asamararaŋgia ii aŋa. Seŋgelao asarigi tosaaŋa yoŋoo asamararaŋgia ii seŋgelao tosaaŋa yoŋoo asamararaŋgia ii uuguŋkeja.

42 Koomunoŋga gbiliŋ waaboŋati, iikawaa kanianoŋ mono iikawaa so eja. Sele busu roŋ komboŋati, iikanoŋ gisaaŋ qaombaato, Anutunoŋ ii meŋ gbiliro waabaati, iikanoŋ mende komuwaa.

43 Sele busu roŋ komboŋati, iikanoŋ loolooria akadamuya qaa koloojato, Anutunoŋ ii meŋ gbiliro waama kanoŋ mono kotiga koloon asamararaŋawo koloowaa.

44 Sele busu roŋ komboŋati, iikanoŋ namonoŋ laaligowaa selia koloojato, Anutunoŋ ii meŋ gbiliro waama iikanoŋ mono uŋa gomanoŋ laaligowaa sele busuga koloowaa. Namowaa sele busu eji eeŋ, iikawaa so uŋawaa selia ii kaaŋagadeeŋ eja.

---

* **15:32:** Ais 22.13

45 *Kawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kaaŋagadeeŋ kokaeŋ oogita eja, “Eja mutuya
Aadam iinoŋ letoma uŋaya mokolooŋ sewaŋ aasoŋ horoŋ laaligoyawo kolooro.” Qaa
ii moniŋ bakaya kokaeŋ kolooro: Aadam moŋ kanageŋ asugiŋ mono meŋgbiligbiliwaa
uŋaya kolooro.
46 Uŋawaa iwoiya ii wala mende kolooroto, namowaa iwoiya kanoŋ mono mutuya
kolooja. Uŋawaa iwoiyanoŋ mono iikawaa gematanoŋ kolooro.
47 Anutunoŋ eja mutuya sububunoŋga mero baloŋ eja kolooro. Aadam kanageŋa
iinoŋ mono Siwenoŋga kamaaŋ batunananoŋ asugiro.
48 Namo ejembanoŋ eja balonoŋga kolooroti, mono iwaa so kolooju. Siwewaa buŋa
koloojoŋi, nononoŋ eja Siwenoŋga kamaaŋ asugiroti, mono iwaa tani koloojoŋ.
49 Anana namo eja mutuyaa kaitania meŋ laligojoŋi, iikawaa so Siwe ejawaa kaitania
ii kaaŋagadeeŋ meŋ laligowoŋa. Kiaŋ.
50 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ qaa kokaeŋ iŋijowe mobu: Sa busunananoŋ mono
Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ keuma duŋ mewutiwaa so qaago. Ii amamaawao. Sele
busu koi kanoŋ gisaaŋ qaombaati, iikanoŋ mono oyaŋboyaŋ mende mokoloowaa. Si-
wewaa duŋ mende aliwaati, sele busu koi kanoŋ mono ii memambaajoŋ amamaawaa.
51 *Mobu! Niinoŋ qaa aasaŋgoya moŋ kokaeŋ iŋisaamaŋa: Kuuya nononoŋ mono
mende goroŋ qeŋ komuwoŋa. Qaagoto, koomuya yoŋonoŋ letoŋgi tosaaŋa nononoŋ
mono sele busunanawo letomboŋa.
52 Anutunoŋ koomuya meŋ gbiliŋ oŋono romoŋ qaita moŋ konoganoŋ qaro iikanoŋ
waagi anono bilisik ano uulaŋawodeeŋ letomboŋa. Wala komugiti, iyoŋonoŋ mono
mombo mende komuwu.
53 Sa busu koi gisaaŋ qaombaati, iikanoŋ mono letoma mende aliwaatiwaa so
koloowaa. Sele busu koi komuwaati, Anutunoŋ ii mono opo kaaŋa qetegoŋ kawaa
kitianoŋ sele busu mende komuwaati, ii nonono meŋ maleku kaaŋa mouboŋa.
54 *Kaeŋ koloojato, letoqetoma ii asugidabororo sele busunana qaita moŋ meniŋ
mende komuŋ gisaawaati, kambaŋ iikanoŋ mono aisoowoŋa. Buŋa Terenoŋ qaa
oogita eji, iikanoŋ mono hoŋawo kolooro iikawaa so kokaeŋ jewu, “Iinoŋ mono koomu
Toya kondeema haamo ano otokoriaŋ maajoŋ.”
55 *Qaa iikawaa alia moŋ ii kokaeŋ, “Oo koomu Toya, giinoŋ mono haamo amba-
gatiwaa so qaago. Oo koomu Toya, goonoŋ wasa jeta kanoŋ mono ninimambaajoŋ
amamaawaa.”
56 Qaa kaeŋ ejato, koomuwaa wasa jeta ii siŋgisoŋgo nanamemeŋ. Jojopaŋ
qaayanoŋ mono siŋgisoŋgo ambombotiwaa soŋgo ano kileŋ aniŋ siŋgisoŋgonoŋ
esuŋawo kolooŋkeja.
57 Esuŋawo kolooŋkejato, Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ mono Anutuwaanoŋ nemuŋ kono
ala ilailaanana kolooro iwaajoŋ ama koomu haamo ama uuguŋ laligowoŋa. Kawaajoŋ
“Anutu daŋgiseŋ!” jejeŋ.
58 Oo wombo alauruna, haamo amboŋatiwaajoŋ oŋonoŋ mono nama kotiiŋ waŋsaŋ-
waŋsaŋ mesaoŋ uugia mende uma kamaaŋ amakeba. Pombaanoŋ qokotaaŋ gawoŋa
megi hoŋanoŋ mono kamaaŋ omaya mende koloowaa. Ii moma yagoŋ Pombaa
gawoŋa ii mono uugere* qaganoŋ boŋ qeŋ pondaŋ meŋ laligowu. Kiaŋ.

16

Jerusalem ala ilailaa oŋombutiwaa jeŋkootoya

1 *Judia kanageso soraaya yoŋoojoŋ ala ilailaa moneŋ meŋ kululuuwutiwaajoŋ qisiŋ
noŋgiti, iikawaajoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋonjeŋ: Niinoŋ Galesia prowinswaa uumeleeŋ

* **15:45:** Jen 2.7 * **15:51:** 1 Tes 4.15-17 * **15:54:** Ais 25.8 * **15:55:** Hoos 13.14 * **15:58:** Uugere ii Pombaanoŋ awaawaajoŋ jeja. Uugere bologa ii qaago. * **16:1:** Room 15.25-26

kanagesoya kanagesoya jeŋ kotoŋ oŋombeti, oŋonoŋ kaaŋiadeeŋ mono iikawaa so kokaeŋ amakebu:

2 Sonda so weeŋ mutuya kanoŋ oŋo kuuya aŋa aŋa mono nanduŋ amakebu. Toomoriaŋ meŋkejutiwaa so moneŋgia bakaya ii kowigiaa goraayanoŋ ama galeŋ koma laligowu. Kaeŋ aŋgi niinoŋ kambaŋ moŋnoŋ oŋoonoŋ kawe kanoŋ nanduŋ saŋgabaŋga ambutiwaa so mende ambuto, ii saanoŋ kowigianoŋga meŋ alatanoŋ ambu.

3 Kaeŋ aŋgi oŋoonoŋ kamaŋati, niinoŋ kambaŋ iikanoŋ saanoŋ jeŋ-asa-asari tere ooŋ eja gawoŋ kawaajoŋ mogi sokonji, mono iyoŋoo borogianoŋ ama wasiŋ oŋombe kulukululuu kaleŋgia ii meŋ Jerusalem kembu.

4 Niinoŋ yoŋowo motooŋ kemambaajoŋ kemaŋati eeŋ, iyoŋonoŋ mono saanoŋ niwo toroqeŋ motooŋ kowe kotoŋ kemboŋa. Kiaŋ.

Poolwaa gawoŋaa ano kana kekembaa areŋa

5 *Niinoŋ Masedonia prowins uuguŋ kemaŋa. Kawaajoŋ Masedonia mesaoŋgo mono oŋoonoŋ kamambaajoŋ mojeŋ.

6 Oŋoonoŋ kaŋ kambaŋ tosaaŋa oŋowo rabenaga me koŋuru kambaŋ (winter) ii kaaŋagadeeŋ oŋoo batugianoŋ toroqeŋ laligodaborowenaga. Kaeŋ laligowe saanoŋ ilaaŋ noŋgi daeŋ daeŋ kembenaga, iikanoŋ mono afaaŋgoŋ kana toroqeŋ kemaŋa.

7 Kambaŋ kokaamba oŋoonoŋ kaŋ tatawagadeeŋ iŋiima uŋuuguŋ kemambaajoŋ mende mojento, Poŋnoŋ oo jewaati eeŋ, mono kambaŋ tosaaŋa oŋowo ramambaajoŋ jojorijeŋ.

8 **Kaeŋ jojorijento, wala Efesus siti kokanoŋ toroqeŋ laligowe gbani jaayaqeqe dologa (pentekost) kanoŋ kaŋ kuuwaa.

9 Anutunoŋ noojoŋ gawombaa naguya somata hororo saanoŋ gawoŋ somata mewe hoŋa koloon seiŋkejato, mamaganoŋ tuarenjeŋ ama nomakeju. Kawaajoŋ kokanoŋ toroqeŋ laligomambaajoŋ mojeŋ.

10 *Timotinoŋ nii kaaŋa Pombaa eja geria koloon gawoŋa meŋ laligoja. Kawaajoŋ iinoŋ oŋoonoŋ kawaati eeŋ, oŋo mono kalaŋ koma mugi kee momoya qaa oŋoo batugianoŋ laligowaa.

11 Moŋnoŋ moŋ mende iima sisiriiŋ jejewili ambato, oŋowo laligoro tegoro noonoŋ kamambaajoŋ jewaati, iikanoŋ mono ilaaŋ mugi luaenoŋ oŋomesaoŋ eleema kawa. Niinoŋ uumeleeŋ alauruna yoŋowo ii iibombaajoŋ mambonjoŋ.

12 Uumeleeŋ alanana Apolos iwaa qaa ii kokaeŋ jemaŋa: Iinoŋ uumeleeŋ alauruna yoŋowo oŋoonoŋ kawaatiwaajoŋ qaa kotakota ijoŋ uu kuuŋ mube. Kaeŋ kuuŋ mubeto, kambaŋ kokaamba oŋoonoŋ kamambaajoŋ uuta kotiiro togoja. Kanageŋ kambaŋa saanoŋ eŋ mubaati, mono iikanoŋ kawaa. Kiaŋ.

Yeizozo qaa tetegoya

13 Oŋo mono uugbiligbili laligoŋ momalaarigia meŋ gbiliŋ kotiiŋ laligowu. Eja kotigaa so mono uuwaa naŋgonaŋgo ejemba koloon Pombaa ku-usuŋawo nambu.

14 Iwoi kuuya ama mewuti, ii mono uujopanoŋ aŋgi koloowaa.

15 *Stefanas iwaa mirinoŋ laligojuti, oŋo ii moma oŋonju. Akaia prowinsnoŋ gawoŋ meniŋ uugia meleeŋgi gawonanaa hoŋa mutuya kaeŋ kolooroti, ii moju. Yoŋonoŋ ejemba soraaya ii pondaŋ weleŋ qeŋ oŋoma uugia iikanoŋ somoŋgoŋ ama laligojuti, ii moju. Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ uugia kokaeŋ kuuŋ oŋonjeŋ:

16 Oŋo kaaŋiadeeŋ ejemba kaaŋa ano yoŋowo toroqeŋ gawoŋ motooŋ meŋ Anutuwaa weleŋ qeŋkejuti, mono kuuya iyoŋoo qaa baatanoŋ kema laligowu.

---

* **16:5:** Apo 19.21 * **16:8:** Lew 23.15-21; Dut 16.9-11 * **16:8:** Apo 19.8-10 * **16:10:** 1 Kor 4.17 * **16:15:** 1 Kor 1.16

17 Niinoŋ Stefanas Fortunatus ano Akaikus koi kagitiwaajoŋ aisooŋkejeŋ. Oŋo niwo
Efesus koi mende laligogi yoŋonoŋ mono oŋoo kitigia koloon ainjoloŋ ama noŋgi
sokonja.
18 Yoŋonoŋ oŋoo uŋagia keraqeeaŋgo qeŋ laligojuti, iikawaa so mono noo uŋana
kaaŋagadeeŋ keraqeeaŋgo qeŋ noma laligogi. Kawaajoŋ oŋo mono eja kaaŋa yoŋoojoŋ
mogi uro ii asuganoŋgadeeŋ jeŋ qaagiaajoŋ tororo geja ama laligowu.
19 *Uumeleeŋ kanagesoya kanagesoya Eisia prowins kokanoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ
mono yeizozogia aŋgi oŋoonoŋ kaja. Akwila Prisila ano uumeleeŋ kanageso yoroo
mirinoŋ ajorooŋkejuti, iyoŋonoŋ mono Pombaa qatanoŋ yeizozogia mamaga aŋgi
oŋoonoŋ kaja.
20 Uumeleeŋ alauruna kuuya Efesus koi laligojuti, iyoŋonoŋ mono yeizozogia aŋgi
oŋoonoŋ kaja. Oŋo mono uumeleeŋ alaurugia yoŋowo joloŋgia jeŋ aŋgoŋ aoŋ buugia
kitoŋ neŋ laligowu.
21 Neenaa yeizozona oŋoonoŋ ama qana neenaa boronanoŋ kokaeŋ oojeŋ: Pool.
22 Moŋnoŋ Poŋ mende jopagoŋ uujopa mende ama laligoji eeŋ, Poŋnoŋ mono
qasuaaŋa iwaa qaganoŋ ano ubaa. Poŋnana, gii mono kawa!
23 Poŋ Jiisaswaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono oŋowo ewa.
24 Kraist Jiisaswo qokotaaŋ nanjuti, noo uujopananoŋ mono kuuya oŋowo eŋ
kotuegoŋ oŋono laligowu. Qaa ii oŋanoŋ. Kiaŋ.

* **16:19:** Apo 18.2

Korint Tere 2
Poolnoŋ Korint yoŋoo Tere ano 2 kolooro.
Jeŋ-asa-asari

Pool ano Korint uumeleeŋ kanageso yoŋonoŋ uumotooŋ awaa mende aŋgi kambaŋ iikanoŋ Poolnoŋ Masedonia laligoŋ tereya koi ooro. Tosianoŋ Pool tuarenjeŋ kotiga ama mugito, Poolnoŋ kileŋ aŋgowowo meŋ kamaaŋ ama yoŋowo uumotooŋ ambom-baajoŋ kaparaŋ kono. Aŋgowowogia tegowaatiwaa uukoisoroya qendeema oŋono.

Tere bakaya mutuya (Boŋ 1-7) iikanoŋ Poolnoŋ Korint uumeleeŋ kanageso yoŋowo soomoŋgo anotiwaa qaaya jeja. Kania naata uumeleeŋ kanageso ii kotakotagadeeŋ jeŋ oŋono? Kaeŋ ano uugia meleema uumotooŋgo aŋgiti, iikawaa korisoroya qendeema jeŋ asarija.

Tere bakaya 2 (Boŋ 8-9) iikanoŋ Judia uumeleeŋ kanageso ilaaŋ oŋoma nanduŋ oŋombutiwaajoŋ kuuŋ oŋonja.

Tere bakaya 3 (Boŋ 10-13) iikawaa qaaya ii kokaeŋ: Boi takapolakaya tosianoŋ iyaŋgiaa qagia ‘Aposol hoŋa’ jeŋ Poolwaajoŋ aposol qoloŋ-moloŋgoya jegi Poolnoŋ qaa iikawaa kitia meleema oŋono.

Buk kokawaa bakaya waŋa 5 ii kokaeŋ:

Jeŋ-asa-asari qaa 1.1-11
Pool ano Korint uumeleeŋ kanageso 1.12–7.16
Judia uumeleeŋ tuuŋ yoŋoojoŋ nanduŋ ambu 8.1–9.15
Poolnoŋ aposol hoŋa koloojiwaa ku-usuŋa 10.1–13.10
Qaa tetegoya 13.11-13

1 *Anutunoŋ uusiiŋaa so Pool nii kuuŋ nono Kraist Jiisaswaa wasiwasi eja aposol koloojeŋ. Niinoŋ uumeleeŋ alanana Timotiwo rajo. Korint sitinoŋ Anutuwaa uumeleeŋ kanageso laligojuti ano ejemba soraaya kuuya Akaia prowinsgia sokoma laligojuti, noronoŋ oŋowo Buŋa qaa aminŋ mobombaajoŋ kaŋ tere koi oojo.

2 Anutu Maŋnana ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ mono kaleŋmoriaŋ oŋoni luaenoŋ laligowu.

Poolnoŋ Anutu uluŋkoleŋaajoŋ mepeseeja.

3 Nono Poŋnana Jiisas Kraistwaa Maŋa Anutu mepeseeŋkejoŋ. Iinoŋ kiaŋkomu Toya ano uluŋkoleŋ kuuya nonomakejiwaa Anutuya kolooja.

4 Nono kakasililiŋ kania kania mokoloonkejoŋi, kambaŋ iikanoŋ Anutunoŋ uunana meŋ saaliŋkeja. Uunana meŋ saaliro moma iikawaa qaganoŋ naniŋ tosianoŋ kakasililiŋ kania kania mokoloonkejuti, ii saanoŋ afaaŋgoŋ meŋ saaliŋ oŋomakeboŋa.

5 Kawaa kania ii kokaeŋ: Kraistwo qokotaaniŋ iwaa siimboboloyanoŋ qanananoŋ uro kelemaleleŋ momakejonto, iikawaa so uunana kaaŋiadeeŋ meŋ saaliro Kraistwo qokotaaniŋ uluŋkoleŋanoŋ uunananoŋ kemero kelemaleleŋ momakejoŋ.

6 Nononoŋ konjiliŋ uutanoŋ laligojoŋi eeŋ, Anutunoŋ mono oŋoo uugia meŋ saaliro uugia mombo meleema oyaŋboyaŋ koloowutiwaajoŋ moja. Anutunoŋ uugia meŋ saaliro oŋonoŋ ii iima oŋoaŋgio uugia meŋ saaliŋ aoŋ laligowu. Meŋ saaliŋ oŋomakejiwaa hoŋanoŋ mono uugianoŋ kokaeŋ kolooŋkeja: Nono siimbobolo moniŋ oŋonoŋ kaaŋiadeeŋ siimbobolo iikayadeeŋ mokoloowuti eeŋ, ii mono saanoŋ moma mokosiŋgoŋ kotiiŋ laligowu.

---

* **1:1:** Apo 18.1

7 Siimbobolonoŋ qagianoŋ uro momakejuti, uluŋkolenoŋ mono kaaŋiadeeŋ oŋoo
qagianoŋ uro laligojuti, ii mojoŋ. Ii moma kawaajoŋ oŋonoŋ nama kotiiwutiwaajoŋ
mamboma jejeromoŋromoŋ kotakota amakejoŋ.
8 *Oo uumeleeŋ alauruna, nono Eisia prowins uutanoŋ gawoŋ meŋ laligoŋ gawom-
baa siimbobolo moma kakasililiŋ mokolooŋ moniŋi, oŋo iikawaajoŋ poumapou
laligowubojeŋ mojoŋ. Gawombaa lombotanoŋ esuŋnana uuguŋ uuta kolooŋ men-
duŋgoŋ nonono nama kotiiwombaajoŋ amamaaninto, kileŋ kaparaŋ koniŋ meŋ
kamaaŋ nonono laligoniŋ. Kaeŋ kolooro toroqeŋ jaananawo laligowonaga me qaago,
iikawaajoŋ kaaŋagadeeŋ doomoronana keno laligoniŋ.
9 Kaeŋ laligoŋ uunananoŋ kokaeŋ romoŋgoniŋ: Moŋnoŋ komuwoŋatiwaa qaaya
jeŋ tegoro qaa iikanoŋ qanananoŋ uro tiwilaawoŋatiwaajoŋ mamboniŋ. Ananaa
esuŋnananoŋ laariŋ laligowomboto, Anutuwaa ku-usuŋ qaganoŋ laariŋ laligowom-
baajoŋ ama kaeŋ kolooro. Anutunoŋ koomuya meŋ gbiliŋ oŋono waabuti, iinoŋ mono
afaaŋgoŋ nono kaaŋagadeeŋ ilaaŋ nonomakebaa.
10 Komuwombotiwaa torokonana somata totooŋ moninto, Anutunoŋ iikanoŋa
metogoŋ nonono. Metogoŋ nonono ano toroqeŋ metogoŋ nonomakebaa. Nono
jejeromoŋromonana Anutuwaanoŋ ama kaeŋ moma laariŋ muŋ nanjoŋ.
11 Oŋo kaaŋagadeeŋ ilaaŋ nonoma nonoojoŋ ama qama kooligi metogoŋ nono-
makebaa. Mamaganoŋ nonoojoŋ ama qama kooligi Anutunoŋ moma iikawaa kitia
meleeno kaleŋmoriaŋanoŋ sokoma nonono niniima kobooŋkebaa. Kaeŋ metogoŋ
nonono alauruna mamaganoŋ ii moma nonoojoŋ ama mindiriŋ mepeseeŋ mugi
qamakooligianoŋ otokoriaŋ kaaŋa uma Anutuwaa gejianoŋ kemeŋkebaa. Kawaajoŋ
mono toroqeŋ noojoŋ ama Anutu qama kooliŋkebu. Kaeŋ qisijeŋ.

Poolnoŋ kana kekeŋaa areŋa utegoro.

12 Tosaaŋa oŋonoŋ noo kanianaajoŋ uuwoi anjuti, iikawaajoŋ qaa kokaeŋ jemaŋa:
Anutunoŋ solaŋa laligowombaajoŋ momakeji, nononoŋ mono iikawaa so gomaŋa go-
maŋa liligoŋ kanoŋ nanamemeŋ soraaya ii pondaŋ otaaŋ laligoniŋ. Oŋoo batugianoŋ
ii mono kaparaŋ koma tororo otaaŋ laligoniŋ. Ii baloŋ ejemba momakootonanaa so
qaagoto, Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ inaaŋ nononotiwaa so ii ama meŋ laligoniŋ.
Anutunoŋ nanamemena ii iima naŋgoŋ “Sokonja,” jero uugejananoŋ qaa ii momake-
jeŋ ano iikawaajoŋ selenana meŋ umakejoŋ.
13 Tere ooŋkejeŋi, iikawaa qaaya kuuya mono saanoŋ weeŋgoŋ moma asariwutiwaa
so kolooja. Qaana ii gbiŋgbaoŋa qaa. Qaa kania aasaŋgoya moŋ mende ooŋkejeŋ. Ii
asuganondeeŋ eja. Kawaajoŋ noo kaniana ii kuuya moma asaridaborowutiwaajoŋ
moma jejeromoŋromoŋ anjeŋ.
14 Noo kaniana ii bakasasaŋ kokaeŋ moma asariju: Poŋnana Jiisasnoŋ mombo
asugiwaati, niinoŋ mono kambaŋ iikanoŋ oŋoojoŋ ama selena meŋ umaŋa. Kawaa
so oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ saanoŋ noojoŋ ama oŋoaŋgiaa selegia mepeseegi sokombaa.
Oŋo noo kaniana kaeŋ moma asaridaborowutiwaajoŋ mojeŋ.
15 Niinoŋ qaa iikawaa qaganoŋ awasaŋkaka nambetiwaajoŋ ama wala oŋoonoŋ kaŋ
iŋiimambaa areŋa ambe. Indiŋa woi kaŋ iŋiibe kotumotue mewutiwaajoŋ ama kana
kamambaa areŋa kokaeŋ ambe ero:
16 *Masedonia prowinsnoŋ kemambaa kananoŋ wala oŋo iŋiima toroqeŋ Masedonia
kema eleema mombo oŋoonoŋ kamambaajoŋ jewe. Kaŋ laligowe iwoi tosia ilaaŋ noma
wasiŋ noŋgi oŋomesaoŋ Judia prowinsnoŋ kemambaajoŋ mobe.
17 Areŋna kaeŋ ambe eroto, ii utegowe. Kaeŋ ama kemakoŋkaŋkoŋ qaganoŋ mondoŋ
laŋ mende ambe. Neenaa areŋna ii baloŋ ejemba yoŋoo so neenaajoŋ laŋ romoŋgoŋ
mende ambe. Kaeŋ mende romoŋgowu. Qaa aasoŋ motooŋgo iikanondeeŋ “Ooŋ,

* **1:8:** 1 Kor 15.32 * **1:16:** Apo 19.21

saanoŋ kamaŋa," ano "Mende kamaŋa," qaa woi ii mindiriŋ mende jewe. Mono nanamemeŋ soraaya otaaŋkejeŋ.

18 Anutunoŋ qaa jeŋ iikawaa so pondaŋ amakeji, nononoŋ mono iwaa jaanoŋ kokaeŋ jeŋ kotiijoŋ: Nononoŋ kambaŋ moŋnoŋ "Ooŋ, ii saanoŋ amboŋa," jeŋ somoŋgoŋ iikawaa gematanoŋ "Ii mende amboŋa," potagororoŋ kaeŋ meleŋqeleeŋ mende jeŋ laligoniŋ.

19 *Anutuwaa Meriaa kania ii kokaeŋ: Nii, Sailas ano Timoti nononoŋ oŋoo batugianoŋ Kraist Jiisaswaa kania jeŋ asariŋ laligoniŋi, Kraist ii "Anutuwaa jeta teŋ komaŋa," ano "Mende teŋ komaŋa," qaa aro woiwoiwaa qaganoŋ meleŋqeleeŋ amambaajoŋ mende asugiŋ laligoroto, Anutunoŋ qaa jeŋ somoŋgoroti, iikawaa so mono "Ooŋ!" jeŋ ama mero hoŋawo kolooro.

20 Anutunoŋ soomoŋgo qaa (promis) seiseiya dawi nononoti, jaŋgogia mende mojonto, Kraistnoŋ qaa kuuya iikawaajoŋ "Ooŋ!" jeŋ meŋ kotiirota powowoŋ eja. Kawaajoŋ Kraistnoŋ kaaŋagadeeŋ nemuŋ koma nonono qaa iikawaa hoŋgianoŋ kolooro moma "Qaa ii oŋanoŋ," jewoŋa. Kaeŋ aniŋ Anutuwaa qabuŋayanoŋ seiŋkebaa.

21 Anutu aŋo mono nono ano oŋo kaaŋgadeeŋ meŋ kotiiŋ nonono Kraistwo qokotaaŋ nama kotiiwoŋa. Iinoŋ mono Buŋa qaa jeŋ seiwombaajoŋ ama bedu meŋ nonono laligojoŋ.

22 Anutunoŋ uunananoŋ Uŋa Toroya mokotaaro iinoŋ oyaŋboyaŋ laligowombaa qaaya naŋgoŋ jeŋ kotiiŋkeja. Anutunoŋ kaeŋ ama buŋaya koloojoŋiwaa muŋgeŋ aasoya ii mokotaaŋ nonono.

23 Niinoŋ temboma lombo oŋomambotiwaajoŋ moma uulaŋawo Korint oŋoonoŋ mende eleema kawe. Kaeŋ jeŋ Anutuwaa qata qabe saanoŋ qaana ii naŋgoŋ jewaa.

24 Sili nomaeŋ ama Anutu moma laariŋkejuti, iikanoŋ poŋgia koloowaatiwaajoŋ mende mojeŋ. Momalaarigianoŋ rindaŋgoŋ oŋono nama kotiiŋkeju. Kawaajoŋ korisoro qaganoŋ laligowutiwaajoŋ ilaaŋ oŋomambaajoŋ moma oŋowo motooŋ uuwaa gawoŋ meŋkeboŋa. Kiaŋ.

2

1 Wala oŋoonoŋ kaŋ sisau aŋgitiwaajoŋ jeŋ oŋombe gamugia moma wosobiri aŋgi. Kawaajoŋ ama oŋoonoŋ kawe mombo iikaaŋ ambubotiwaajoŋ moma uunanoŋ qaa somoŋgoŋ kana kekeŋaa arena utegowe.

2 Kawaa kania ii kokaeŋ: Gamu qeŋ oŋombe wosobiri ambuyagati eeŋ, moronoŋ saanoŋ uuna meŋ saaliŋ nono mombo korisoro mokoloowenaga? Jinjauŋgiaajoŋ ama jeŋ oŋombe wosobiri ambuyagati eeŋ, tosianoŋ korisoro qeŋ nombombaajoŋ amamaagi neeno kaaŋagadeeŋ wosobiri ama laligomambo. Kawaajoŋ uulaŋawo kaŋ gamu qeŋ oŋomambaajoŋ togojeŋ.

3 Tere kotakota ii kania kokaembaajoŋ ooŋ ambe: Niinoŋ aisoowe kuuya oŋonoŋ mono niwo aisoowu. Niinoŋ oŋo kuuya kaeŋ uuwoiya qaa moma laariŋ oŋonjeŋ. Niinoŋ tosaaŋa oŋoojoŋ korisoro mokoloomambaajoŋ mojento, kawe kanagia sooro laŋ laligogi iŋiima wosobiri momambo.

4 Wosobiri ambutiwaajoŋ tere ii mende ooweto, honoŋa qaa uu jopagoŋ oŋomakejeŋi, oŋo iikawaa kania moma yagowutiwaajoŋ mono qaa kotakota ii terenoŋ oowe. Uunanoŋ oŋoojoŋ ama majakaka somata moma koŋajiliŋ qaganoŋ rama jauŋnanoŋ kamaarota oowe. Kiaŋ.

Moŋnoŋ kana uuguroti, iwaa siŋgisoŋgoya mono mesaowu.

5 Moŋnoŋ siŋgisoŋgo anota oŋonoŋ gamugia mogi wosobiri asugiroti, iikanoŋ mono noo qananondeeŋ qaagoto, kuuya oŋoo qagianoŋ kaaŋagadeeŋ uro. Qaa ii jeŋ

* **1:19:** Apo 18.5

somariiwe soowabotiwaajoŋ mono kokaaŋadeeŋ jemaŋa: Gamu iikanoŋ mono kuuya sokoma oŋono iikawaajoŋ mamaga me boroŋa moŋ wosobiri aŋgi.
6 Kanageso hoŋa oŋonoŋ qaayaa kitia meleema mugiti, iikanoŋ mono sokoma muro uuta mombo meleeno.
7 Kambaŋ kokaamba gamu ano wosobiri somata qatawo moro iikanoŋ jeŋ kelelenggowabotiwaajoŋ mono lombo mende toroqeŋ mubu. Lombo qaagoto, mono kaparaŋ koma siŋgisoŋgoya mesaoŋ uluŋkoleŋ ama mubu.
8 Kawaajoŋ kokaeŋ uukuukuu meŋ oŋonjeŋ: Oŋo mono qaa somoŋgoŋ uujopagia mombo toroqeŋ kotiiŋ qendeema muŋ laligowu.
9 Niinoŋ terena ii kokaembaajoŋ oowe: Oŋo noo qaana kuuya teŋ koma aŋgobatonoŋ nama kotiiwu me mende teŋ koma riporogoŋ kamaawuti, iikawaa kania gosiŋ momambaajoŋ moma ii oowe.
10 Oŋo mombaa siŋgisoŋgoya mesaojuti eeŋ, niinoŋ ii kaaŋagadeeŋ mesaoŋ mujeŋ. Bologa ama nonoti, iikawaajoŋ mende mobe ujato, oŋonoŋ mombo qeaŋgoŋ mindiriŋ aowutiwaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ kileŋaya ii Kraistwaa jaanoŋ oŋanoŋ mesaoŋ mube tegoro.
11 Satanoŋ areŋa ama selenoŋ kuukuu kania kania amakeji, iikawaajoŋ tompiŋ mende laligojeŋ. Kawaajoŋ Satanoŋ haamo ama nonombaboti-waajoŋ ama eja iikawaa siŋgisoŋgoya mono mesaodaborowu. Kiaŋ.

Poolnoŋ Troas laligoŋ Taituswaajoŋ majakaka moro.

12 *Niinoŋ Kraistwaa Oligaa Buŋaya jeŋ seimambaajoŋ ama Troas taonoŋ kembe Poŋnoŋ nagu horoŋ nono gawoŋa iikanoŋ memambaajoŋ afaaŋgoro.
13 Kaeŋ afaaŋgoroto, uumeleeŋ alana Taitus mende mokoloowe qaagia mende nijoro mobetiwaajoŋ ama majakaka moma luae uunanoŋ mende ero. Kawaajoŋ yeizozogia jeŋ oŋomesaoŋ Taitus moŋgamambaajoŋ Masedonia prowinsnoŋ kembe. Kiaŋ.

Kraistnoŋ ku-usuŋ nonono haamo amakejoŋ.

14 Nononoŋ Anutu kokaembaajoŋ mepeseeŋkeboŋa: Kraistwaa buŋa kolooŋ weleŋa qeniŋ Anutunoŋ kambaŋ so kawali galeŋ kaaŋa nunuano kema otokoriaŋ maamakejoŋ. Haamonoŋ japujariŋ jurayaa moroŋa awaa meŋ karo momakejoŋi, iikawaa so Anutunoŋ nemuŋ koma nonono gomaŋ daeŋ daeŋ liligoŋ Kraistwaa kania jeŋ asariniŋ asuganoŋ kolooŋ seiŋ keno gomaŋ so momakeju. Kawaajoŋ Anutu mepeseeŋkejoŋ.
15 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Nononoŋ ejemba Siwenoŋ ubuti ano gere sianoŋ kemebuti, iyoŋoo batugianoŋ kema kaniŋ mozo moroŋnana soraaya momakeju. Kraistwaa kania jeŋ seiniŋ Anutunoŋ gawonanaa moroŋa moro awaa kolooŋkeja.
16 Gere sianoŋ kemebuti, iyoŋonoŋ Buŋa qaanana mogi iikanoŋ qaagia jeŋ tegoro komuŋ kotiiwutiwaajoŋ mogi qamowaa mumu moroŋa kaaŋa kolooŋkeja. Siwenoŋ ubuti, iyoŋonoŋ Buŋa qaanana mogi oyaŋboyaŋ oŋombaatiwaajoŋ mogi laaligo kombombaŋaa moroŋa uŋkoowayawo kaaŋa kolooŋkeja. Moronoŋ gawoŋ kaaŋa mewaatiwaa so kolooja?
17 Ejemba tosaaŋa mamaganoŋ nii kaaŋa mende kolooju. Yoŋonoŋ laaligogia naŋgowombaajoŋ moma Anutuwaanoŋ qaa ii komahooro gawoŋ kaaŋa laŋ meŋ ama jeŋkeju. Niinoŋ iyoŋoo so mende kolooŋ amakejento, Kraistwo qokotaaŋ qalomaloweŋ mesaoŋ uuna soraaya kolooro nanjeŋ. Anutunoŋ wasiŋ nonoti, ii moma iwaa jaasewaŋanoŋ nama Buŋa qaaya tororo jeŋ seiŋkejeŋ. Kiaŋ.

3

Soomoŋgo areŋ gbiliaa gawoŋ meme ejemba koloojoŋ.

* **2:12:** Apo 20.1

1 Neeno kaniana mombo kanaiŋ jeŋ qeaŋgomaŋatiwaajoŋ romoŋgoju me? Kaeŋ
qaago. Gawoŋ meme ejemba tosianoŋ Korint oŋo iyoŋoo kaniagia mobutiwaajoŋ
moma jeŋqeeaŋgo tere oowombaajoŋ kaparaŋ komakeju. Tosianoŋ Korint oŋo iyoŋoo
kanagia naŋgoŋ jeŋqeeaŋgo tere mamaga oowutiwaajoŋ oŋo kuuŋ oŋomakeju. Niinoŋ
gawona dindiŋagadeeŋ mewetiwaajoŋ jeŋqeeaŋgo tere kaaŋaajoŋ mende amamaajeŋ.
2 Anutunoŋ Korint oŋo noo boronanoŋ oŋoono letoma noo wombo alauruna koloon
oŋoaŋgio neenaa jeŋqeeaŋgo terena kaaŋa kolooju. Anutunoŋ neenaa jeŋqeeaŋgo
terena kaeŋ oorota ejemba kuuyanoŋ oŋoo kaisiligia gbilia ii iima weeŋgoŋkeju.
3 *Oŋo Kraistwaa tere papia kaaŋa koloojuti, iikanoŋ asuganoŋ eja. Moosesnoŋ Kana
qaaya naŋiŋ apuya iŋk kanoŋ jamo tafenoŋ ooroti, oŋo iikawaa so mende koloojuto,
Kraistnoŋ tereya oŋoo uugiaa tafeyanoŋ kokaeŋ oorota nanju: Nononoŋ gawoŋ
meniŋ hoŋa kolooro Kraistnoŋ Anutu laaligo kombombaŋa Toyaa Uŋaya uugianoŋ
ano letoŋgi. Ejembanoŋ gawonanaa hoŋa ii iigi iikanoŋ ilaaŋ oŋono gawonanaa kania
moma asariŋkeju.
4 Kraistwo qokotaaniŋ Anutunoŋ gawonanaa tania moja. Kawaajoŋ gawoŋ meniŋ
oŋo Kraistwaa buŋaya koloogiti, ii saanoŋ Anutuwaa jaanoŋ awasaŋkaka nama jejoŋ.
5 Anana kotikotii qaganoŋ gawoŋ awaa koi Anutuwaa jaanoŋ mewoŋatiwaa so
koloojoŋi, iikaeŋ saanoŋ mende jewoŋa. Anana iwoi moŋnoŋ mende rapiŋgoŋkejonto,
Anutunoŋ aŋodeeŋ inaaŋ nonoma momo nonono gawoŋ koi meŋkejoŋ.
6 *Anutunoŋ inaaŋ nonoma momo nonono soomoŋgo areŋ gbiliaa gawoŋ meme
ejemba koloojoŋ. Mooseswaa Kana qaawaa tereya motomotoombaajoŋ uugere
ambonagati eeŋ, qaa iikanoŋ mono qaanana jeŋ tegoro koomu kotigaa buŋa koloojoŋ.
Uŋa Toroyaa gawoŋ areŋa jeŋ asariniŋ iinoŋ meŋ gbiliŋ nonono kotiiŋ laligojoŋ.
Kawaajoŋ Kana qaawaa areŋa iikayadeeŋ otaawutiwaajoŋ mende kaparaŋ komake-
jonto, Uŋa Toroya moma aŋgoŋ kombutiwaajoŋ uu kuuŋ oŋomakejoŋ. Kiaŋ.

Soomoŋgo areŋ gbiliaa gawoŋa ii akadamuyawo.

7 *Anutunoŋ Kana qaaya jeŋ tereya jamonoŋ kondoŋgoŋ ooroto, ejembanoŋ ii
mende teŋ koŋgi Anutunoŋ qaa iikawaa so gosiŋ iroŋa meleema oŋono komuŋ
koomuya laligoŋ kougi. Anutunoŋ wala Kana qaaya nonono kambaŋ iikanoŋ
asamararaŋaŋoŋ Mooseswaa jaasewaŋa qero asariro. Asamararaŋ iikanoŋ waziiŋ
aliwaatiwaa so kolooroto, ii kileŋ Israel ejemba yoŋonoŋ jaasewaŋa tororo uuŋ
iibombaa so mende koloogi. Mamaga asarirotiwaajoŋ ii amamaagi. Kana qaawaa
Buŋa areŋ walaganoŋ iikaaŋa asamararaŋawo asugiro.
8 Iikaaŋa asugiroto, Uŋa Toroyanoŋ Buŋa areŋ gbilia nonono iikawaa asama-
raraŋaŋoŋ asugiwaati, iikanoŋ mono soomoŋgo areŋ walagaa asamararaŋa uuguŋ
honoŋa qaa asariŋ jaanana gamugamuyawo qeŋkebaa.
9 Wala Mooseswaa Kana qaa ii asugiŋ gosiŋ nonono iikawaa so gere siawaa buŋa
koloojoŋ. Buŋa qaa ii akadamuyawo asugiro. Kawaajoŋ Anutunoŋ qaanana gosiŋ jeŋ
tegoro solaŋaniwoŋati, Buŋa qaa iikawaa akadamuyanoŋ mono uuta kolooja. Iikanoŋ
soomoŋgo areŋ walagaa akadamuya ii mamaga uuguŋ qaqabuŋayawo kolooja.
10 Buŋa gawoŋ walaganoŋ wala akadamuyawo kolooroto, ii Buŋa gawoŋ areŋ
gbiliawo mindiriŋ gosiniŋ walaga iikanoŋ mono qabuŋaya qaa kolooja. Uŋa Toroyaa
gawoŋ areŋ iikawaa akadamu-yanoŋ uuta koloojiwaajoŋ gawoŋ areŋ walaganoŋ
mono iwoi omaya kaaŋa kolooja.
11 Anutu hamoqeqeyaa kana walaganoŋ aloweewaatiwaa so kolooro. Iikanoŋ
asamararaŋawo asugidabororo. Kawaajoŋ kana dologa tetegoya qaa eŋ ubaati,
iikawaa asamararaŋaŋoŋ mono kana mutuyaa asamararaŋa ii honoŋa qaa uuguŋ
jaanana gamugamuyawo qeŋkeja.

* **3:3:** Eks 24.12; Jer 31.33; Eze 11.19; 36.26 * **3:6:** Jer 31.31 * **3:7:** Eks 34.29

12 Soomoŋgo gbilianoŋ tetegoya qaa ilaaŋ nonono asamararaŋanoŋ asugiwaati,
iikaeŋ Anutu jejeromoŋromoŋ ama muŋkejoŋ. Kawaajoŋ keenana qaago totooŋ moma
awasaŋkaka nama qaa ii kuma oŋomakejoŋ.
13 *Moosesnoŋ Israel ejemba asamararaŋ eŋ aloweeroti, ii iigigiiwubotiwaajoŋ
majakaka moma jaasewaŋa opo jakaŋanoŋ esuuro. Nononoŋ iikawaa so mende
amakejonto, Buŋananа qenjaaronoŋ jeŋkejoŋ.
14 Buŋa walagaa asamararaŋa iigito, uugianoŋ kileŋ gojono laŋ laligoŋ kougi.
Kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ iwoi moŋnoŋ mono opo jokaŋa iikawaa so Juuda
ejemba mamaga yoŋoo uugia gojono laligoju. Kawaajoŋ Soomoŋgo Walagaa Buŋa
qaaya qaaya weeŋgojuti, iikawaa kanagia ii tororo mende moma asariŋkeju. Uugia
meleema Kraistwo toroqegi iikaaŋa kanoŋ mono opo jakaŋgia ii qetegoro moma
asariwuya.
15 Kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ Mooseswaa Kana qaaya weeŋgogi iwoi moŋnoŋ
mono opo jokaŋa kaaŋa uugia gojono momogianoŋ bimooro laligoju.
16 *Kaaŋa laligojuto, Buŋa Terewaa qaa moŋ kokaeŋ eja, “Moosesnoŋ ‘Pombo amiŋ
mobo,’ jeŋ opo jakaŋa jaasewaŋanoŋga qetegoŋkero.” Qaa kaeŋ ero yoŋoonoŋga
moŋnoŋ uuta meleema Pombo toroqeji, kambaŋ iikanondeeŋ mono iwoi opo jakaŋaa
so ii qetegoro Anutuwaa hamoqeqeyaa kania moma asariwaa.
17 “Pombaajoŋ” jeji, qaa ii Pombaa Uŋayaajoŋ jeja. Pombaa Uŋa Toroyanoŋ daeŋ
yoŋoo uugianoŋ laligoji, iinoŋ mono siŋgisoŋgogiaa kasia isano solaŋa (frii) laligoju.
(Kaaŋa laligoŋ solaŋa dindiŋa koloowombaajoŋ Kana qaa otaawombaajoŋ mende
kaparaŋ komakeju.)
18 Kawaa so uunana meleeniŋ Pombaa asamararaŋanoŋ kuuya ananaa jaa wambu-
soonananoŋ kuuro bilibili ano jaanana mende esuuniŋ ejembanoŋ niniima Anutuwaa
akadamuya awaa soro ii atatonoŋ uuŋ ii-iitaa tani iimakeju. Nono ii somariiŋ seiŋ
iimakebutiwaa so letomakeboŋa. Kaeŋ letoma akadamuya awaa soro ii somariiŋ
asariŋ Pombaa tanitani kolooŋkeboŋa. Poŋnoŋ Uŋaya kolooji, iwaa asamararaŋanoŋ
mono kaeŋ meŋ letoma nonomakeja. Kiaŋ.

4

Nono koworaŋeŋ kaaŋa kolooniŋ Uŋa Toroyanoŋ hoŋa kolooja.

1 Anutunoŋ kiaŋkomuŋ nononotiwaa so gawoŋ koi qanananoŋ ano meŋkejoŋi,
iikawaajoŋ mono boŋ qeŋ naniŋ uunananoŋ mende kamaabaa. Qaago!
2 Nononoŋ gawoŋ memewaa kana aasaŋgoya gamugiawo ii kuuya gema qeniŋ.
Tiliqili mende ama Anutuwaa qaaya mende meeraŋgoŋkejonto, qaa hoŋa ii asuganon-
deeŋ jeŋ silia qeŋkejoŋ. Iikaaŋ aniŋ Anutuwaa jaasewaŋanoŋ ejemba keraqeeaŋgo
moma nonombutiwaajoŋ naniŋ jeŋqeeaŋgo qaanananoŋ kolooro kuuyanoŋ qaa
tororo jeŋ nonombombaajoŋ amamaaŋkeju.
3 Kaeŋ amakejonto, tosia oŋonoŋ kokaeŋ jeŋkeju, “Poolnoŋ Oligaa Buŋaya ii esuyawo
jeŋkeja.” Kaeŋ jewenagati eeŋ, esu iikanoŋ gere sianoŋ kemebuti, mono iyoŋoo
uugianoŋ ejiwaajoŋ gojono osiŋkeju.
4 Kraistnoŋ Anutuwaa uŋauŋaya kolooja. Kraistwaa akadamuya ii aŋaa Oligaa
Buŋayanoŋ ninisaama asasaga kaaŋa asariŋkejato, yoŋoo jaagianoŋ umuŋ kono
tiŋtuaŋ qeŋkeju. Kambaŋ kokaamba bologaa Poŋa gomaŋ so galeŋ koma oŋomakeji,
iinoŋ uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋoo uŋagiaa jaaya meŋ gooro laŋ laligoju.
Kawaajoŋ Oligaa Buŋawaa asasaga iima asariwombaajoŋ amamaaŋkeju.

---

* **3:13:** Eks 34.33 * **3:16:** Eks 34.34

5 Neenaa qabuŋananoŋ somariiwaatiwaajoŋ Buŋa qaa ii mende jeŋ asariŋkejento,
oŋonoŋ Poŋ Jiisas Kraistwaa kania moma jeta teŋ kombutiwaajoŋ uu kuuŋ
oŋomakejeŋ. Nononoŋ Pombaa jeta otaaŋ oŋo weleŋ qeŋ oŋomakejoŋ.
6 *Kania kokaembaajoŋ weleŋ qeŋ oŋomakejoŋ: Anutunoŋ kanakanaiyanoŋ kokaeŋ
jeŋ kotoro, “Asasaganoŋ mono paŋgamaŋ qero asariwa.” Kaeŋ jeroti, iinoŋ mono
Buŋayaa asasaga ano uunana kuuro asariro. Kraistnoŋ nanamemeŋa ama mero
Anutuwaa asamararaŋanoŋ jaasewaŋanoŋ asariro iigiti, Anutunoŋ nono iikawaa
kania moma kotowombaajoŋ kaparaŋ komakeja. Asasagaa kania jeŋ seiwombaajoŋ
ama asasaga ii nonono.
7 Asasaganoŋ uunana kuuro asariniŋ momakooto iikawaa sewaŋa ii milyon kina
uuguŋ uuta koloojato, sele busunana ii koworaŋeŋ kaaŋa afaaŋgoŋ jumakeja. Anu-
tuwaa asasaganoŋ mono sele busu kaaŋaa uutanoŋ eja. Ejembanoŋ iikawaa kania
iibutiwaajoŋ Anutunoŋ areŋa ama nonono. Sareqaa iikawaa kania ii kokaeŋ: ku-usuŋ
honoŋa qaa ama nonomakeji, ii nonoonoŋga eeŋ koloonkejiwaa so qaagoto, Anutunoŋ
mono iikawaa Toya kolooja.
8 Eu emu lee lee iikanoŋa lombo kania kania qanananoŋ uma qololombiŋ nonoŋgi
koŋajiliŋ momakejoŋ. Ii momakejonto, kileŋ iikanoŋ mende qezejaaŋ nonoŋgi
kamaaŋkejoŋ. Kambaŋ tosaaŋanoŋ juŋ kaaŋa waŋgoŋanoŋ osiŋ kana mende
mokoloonkejonto, kileŋ titiboronana tegoro doomoronana mende momakejoŋ.
9 Ejembanoŋ sisiwerowero ama nonomakejuto, Anutunoŋ gema mende nunuŋkeja.
Ejembanoŋ meŋ kamaaŋ ama riiŋ nonomakejuto, kileŋ mende tiwilaaŋkejoŋ.
10 Jiisas qegi komuroti, iikawaa so nono kaaŋiadeeŋ buŋaya jeŋ seiŋkejoŋiwaajoŋ
ama nunugi komuwombotiwaa moma kema kaŋ laligojoŋ. Jiisaswo kotiiŋ laligoniŋ
inaaŋ nonomakeji, ejembanoŋ iikawaa kania moma kotowutiwaajoŋ ama kaeŋ
laligowombaajoŋ uumotooŋ anjoŋ.
11 Balonoŋ jaawo laligoŋ Jiisaswaa gawoŋa meŋkejoŋiwaajoŋ ama kambaŋ so
komuwombaa so koloojoŋ. Sele busunananoŋ komuwaatiwaa so koloojato, Jiisasnoŋ
uunananoŋ kotiiŋ laligoŋ sele busunana meŋ gbiliŋkeji, ejembanoŋ iikawaa hoŋa iima
asariwutiwaajoŋ ama nanjoŋ.
12 Nono kambaŋ so siimbobolo moma komuwombaa so koloonkejonto, niinoŋ oŋoo
batugianoŋ gawoŋ meŋ laligoweti, oŋonoŋ iikawaajoŋ ama gbiliŋ laaligo kotiganoŋ
keuma laligoŋ ubuya.
13 *Ondino (Buk Song) moŋnoŋ qaa kokaeŋ oogita eja, “Anutu moma laariŋ
koomunoŋga metogoŋ nombaatiwaa qama kooliŋ laligowe.” Nononoŋ qaa iikawaa
so koomunoŋga metogoŋ nonombaatiwaajoŋ moma laarijoŋ. Momalaariwaa Uŋa
Toroya iikayadeeŋ buŋa qeŋ aojoŋiwaajoŋ nononoŋ mono kaaŋagadeeŋ qaanana jeŋ
qama kooliŋkejoŋ.
14 Anutunoŋ Poŋ Jiisas meŋ gbiliro koomunoŋga waaroti, iinoŋ mono nono
kaaŋagadeeŋ meŋ gbiliŋ nonono waama Jiisaswo uniŋ jaasewaŋanoŋ ama nonono
oŋowo motooŋ laligoŋ uboŋa. Ii mojoŋiwaajoŋ ama qaanana jeŋ qama kooliŋkejoŋ.
15 Qaanana jeŋ qama kooliniŋ Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ toroqeŋ ejemba seiseiya
sokoma oŋombaa. Kaeŋ kolooro yoŋonoŋ afaaŋgoŋ Anutu kelemaleleŋ mepeseegi
qaqabuŋayanoŋ seiŋ eŋ ubaa. Oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ Anutu mepeseeŋ seiwutiwaajoŋ
mojeŋ. Kawaajoŋ lombo kania kania bosima aoŋ oroŋ laligojoŋ.

Momalaarinoŋ laaligowaa tania ii kokaeŋ:

16 Anana meŋ gbiliŋ nonombaatiwaajoŋ moma mono boŋ qeŋ naniŋ uunananoŋ
mende kamaawa. Oŋanoŋ selenanaageŋ waziiŋ sooliŋkejonto, ii kileŋ uunanaageŋ
kambaŋ so koloŋaniŋkejoŋ.

---

* **4:6:** Jen 1.3 * **4:13:** Ond 116.10

17 Ii kokaembaajoŋ: Namonoŋ kakasililiŋ kambaŋ torodaamoŋ moma laligowoŋato, iikawaa gematanoŋ asamararaŋ honoŋa qaa mokoloon tetegoya qaa oyaŋboyaŋ laligowoŋa. Asamararaŋ ano kakasililiŋ woi ii gosiŋ oroniŋ asamararaŋ iikanoŋ mono uuta kolooro namowaa kakasililiŋ kania kania ii moniŋ afaaŋa ano kamaaŋqeqeta kolooja.
18 Ejemba ano ilawoila jaanoŋ ii-iita ii kambaŋgia tegoro aliwuto, Siwe gomambaa ilawoilaya kambaŋ kokaamba mende iimakejoŋi, iyoŋonoŋ mono kambaŋ tetegoya qaa eŋ ubu. Kawaajoŋ nononoŋ jaanananoŋ ii-iita ii qaagoto, mende ii-iita mono iikaaŋ baageŋ uuŋ iŋiimakejoŋ. Kiaŋ.

5

Poolnoŋ Siwewaa oyaŋboyaŋ kuunoŋ kemambaajoŋ moro.

1 Nononoŋ qaa koi mojoŋ: Namo sele busuwaa opo sel kuuŋanoŋ laligoniŋ koomunoŋ ii kondeeno kamaawaati, Anutunoŋ kambaŋ iikanoŋ sele busuwaa miri doŋgoga aŋo mero Siwenoŋ ewaati, ii buŋa qeŋ nonono iikanoŋ laligowoŋa. Sele busuwaa miri qaita moŋ ii tetegoya qaa kotakota eŋ ubaa.
2 Qaa ii moma kambaŋ biiwianoŋ kokanoŋ letombombaa aiŋa moma osoŋgoŋ nunuro Siwe laaligo gomanananoŋ ubombaajoŋ awelegoŋkejoŋ.
3 Siwenoŋ uniŋ sele busu qaita moŋ mouma nonono raboŋati, kambaŋ iikanoŋ moŋnoŋ bombolaŋ mende mokoloon nonombaa.
4 Namo sele busu koi qetegowutiwaajoŋ mende mojonto, Siwe laaligo gomanananoŋ uma sele busunana doŋgoga mewombaajoŋ awelegoŋkejoŋ. Sele busu koi komuwaati, ii laaligo kotiganoŋ gogoro qaono Anutunoŋ kitia oyaŋboyaŋ sele busuga nonombaatiwaajoŋ mojoŋ. Kawaajoŋ kambaŋ kokaamba sel kuuŋ kokawaa uutanoŋ laligoŋ uulombonana bosima letombombaa aiŋa moma osoŋgoŋ nunuŋkeja.
5 Anutu aŋo Siwe sele busu mewombaajoŋ moma mokoloon nonoma Uŋa Toroya uunananoŋ ano oyaŋboyaŋ koloowombaa daŋgunuya kolooja.
6 Kawaajoŋ nono mono kambaŋ so qaqabuŋabuŋananawo satiiŋ laligoŋ kokaeŋ momakejoŋ: Sele busunanaa laaligo kuuŋnananoŋ koi laligowoŋati, kambaŋ iikawaa so eu Siwe laaligo gomanananoŋ Poŋ Jiisaswo mende laligowoŋa.
7 Kambaŋ kokaamba Siwe gomambaa ilawoilaya mende uuŋ iŋiimakejonto, kileŋ ii moma laariŋ iikawaa so ama meŋ laligoniŋ nemuŋ koma nonomakeju.
8 Kawaajoŋ qaqabuŋabuŋananawo kotiiŋ sele busunanaa laaligo kuuŋa koi mesaowombaajoŋ kaparaŋ koma gomanana hoŋanoŋ eu uma Pombo laligowombaajoŋ mojoŋ.
9 Kawaajoŋ gomanananoŋ koi me eu laligowoŋati, nononoŋ mono uunana Poŋ Jiisas keraqeeaŋgo ama mubombaajoŋ somoŋgoŋ iikawaajoŋ kotiiŋ kaparaŋ komakejoŋ.
10 *Iikawaa kania ii kokaeŋ: Kuuya anana mono Kraistwaa qaa jakeyanoŋ asugiwoŋa. Namonoŋ sele busuwo laligoŋ Pombaa uusiiŋa soyanoŋ teŋ koniŋi me qetemetetaŋ aniŋi me eeŋ laŋ laligoniŋi, aŋo mono qaanana ii gosiŋ iikawaa so tawanana aŋa aŋa nonono buŋa qeŋ aowoŋa. Kiaŋ.

Ejemba Anutuwo uumotooŋ ambutiwaa gawoŋa meŋkejoŋ.

11 Kraistwaa qaa jakeyanoŋ namboŋati, nononoŋ ii moma Pombaa momoya uuguwombotiwaajoŋ keenana momakejoŋ. Ii mojoŋiwaajoŋ ejemba kanianana soraaya mobutiwaajoŋ kaparaŋ koma uu kuuŋ oŋomakejoŋ. Kanianana ii Anutuwaa jaanoŋ asuganoŋ eja. Niinoŋ tiliqili ejaga qaago, oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ ii uugianoŋ moma yagowutiwaajoŋ moma jejeromoŋromoŋ amakejeŋ.

---

* **5:10:** Room 14.10

12 Kaeŋ jeŋ ananaa jeŋqeeaŋgo qaanana mobutiwaajoŋ mombo mende kaparaŋ komakejento, kanianana iikayadeeŋ jeŋ asariŋ oŋomambaajoŋ mojeŋ. Oŋo ii moma saanoŋ nonoo selenana ii boi takapolakaya yoŋoo jaagianoŋ mepeseegi sokombaa. Yoŋonoŋ iwoi oŋoo uugianoŋ eji, iikawaajoŋ qaagoto, selegiaa iwoiya jaanoŋ iibombaa so kolooji, mono iikawaajoŋ awelegoŋ oŋoaŋgiaa selegia meŋ uma qaa laŋ jeŋkeju. Kawaajoŋ qaana koi jejeŋ. Oŋonoŋ yoŋoo qaagia auta (gorosoŋa) mojutiwaajoŋ mono nonoo kanianana jeŋ asariŋ tororo meleema oŋombu.

13 Oŋonoŋ noojoŋ “Uusoo tani kaaŋa kolooja,” jegiti eeŋ, niinoŋ mono Anutuwaa gawombaajoŋ ama uugere moma laligowe. Tosianoŋ noojoŋ kokaeŋ jeju, “Uugereya qaagoto, qaaya bonjoŋa-gadeeŋ jeŋkeja.” Kaeŋ jejuti eeŋ, ii mono oŋo ilaaŋ oŋombombaajoŋ ama ambe. Mono ii duduuwubo.

14 Kawaa kania ii kokaeŋ: Kraistnoŋ jopagoŋ nonomakeji, iikanoŋ mono kondooŋ kuuŋ nonono gawoŋa meŋkejoŋ. Eja motooŋgonoŋ kuuya ananaa kitinanaga duŋnana meŋ komuro. Kawaajoŋ siŋgisoŋgonanaa iroŋa mende meleema nononoto, kuuya ananaa siŋgisoŋgonana mesaoro toroqeŋ koomuya mende koloojoŋ. Qaa ii moma asariŋ moma yagojoŋi, Kraistwaa uujopayanoŋ mono kuuya anana joloŋgoŋ gawoŋa mewombaajoŋ kuuŋ nonomakeja.

15 Iinoŋ mono kokaembaajoŋ kuuya ananaa duŋnana meŋ komuro: Namonoŋ jaawo laligojoŋi, anana mono laaligonana toroqeŋ ananaajoŋadeeŋ laligowombo. Kaeŋ qaagoto, moŋ ananaajoŋ ama komuŋ waaroti, laaligonana mono iwaajoŋ togoŋ muŋ laligowombaajoŋ komuro.

16 Kawaajoŋ uunana meleeniŋi, kambaŋ iikanoŋadeeŋ kanaiŋ ejemba selesele mende gosiŋ oŋonjoŋ. Ejemba moŋ namonoŋ siliaa so mende moma kotoŋ mujoŋ. Wala Kraist gosiŋ moniŋ baloŋ eja tooŋ kolooroto, kambaŋ kokaamba moma kotoŋ muniŋ Siwewaa Hamoqeqe Tonanaga kolooja.

17 Kawaajoŋ moŋnoŋ Kraistwo qokotaaji eeŋ, iinoŋ mono kolokoloo dologa koloonŋ doŋa doŋgoga kolooja. Laaligo walaganoŋ aliro laaligo gbilianoŋ mono duŋanoŋ koloonŋ asugiŋ muja.

18 Kaaŋa laligojato, iwoi kuuya iikawaa kondomondoo Toya ii Anutu. Iinoŋ Kraist wasiro tawanana meŋ aŋaliŋ nonoma Anutu iyaŋawo uumotooŋgo amboŋiwaa kania mesasariro. Kana kaeŋ asugiro Anutunoŋ gawoŋ nonono ejemba Anutuwaa alauruta koloowutiwaajoŋ joloŋgoŋ kuuŋ oŋomakejoŋ.

19 Anutuwo uumotooŋgo amboŋiwaa kania ii kokaeŋ: Kraistnoŋ kamaaŋ gomaŋa gomaŋa ananaa tawanana mero sokono Anutunoŋ aŋaliŋ nonono alauruta koloniŋ. Kana uuguŋ laligoŋ kouniŋi, siŋgisoŋgo iikawaa qaagia mende weeŋgoŋ romoŋgoŋ iroŋa mende meleema nonono. Anutuwaa alauruta koloniŋ moma laariŋ nonoma Kraistwaa tawawaajoŋ ama Anutuwo uumotooŋgo ambombaa Buŋa qaaya ii boro-nananoŋ ano.

20 Ii ano Kraistwaa jotamemeuruta koloojoŋ. Anutunoŋ qaa saŋe ama nonono iikawaa so ejemba uugia kuuŋ oŋomakejoŋ. Kraistwaa jeta meŋ kaparaŋ koma kokaeŋ qisiŋ oŋomakejoŋ: Mono Kraistwaa tawaya buŋa qeŋ aoŋ Anutuwaa alauruta koloowu.

21 Anutunoŋ kuuya ananaa siŋgisoŋgonanaa qaaya jeŋ tegoŋ iroŋa meleema Kraist siŋgisoŋgo moŋ mende anotiwaa qaganoŋ ano uro duŋnana meŋ siimbobolo moro. Kraistwaa siimboboloyaajoŋ ama iwaanoŋ qokotaaniŋ Anutunoŋ saanoŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwoŋa. Kiaŋ.

6

1 Nono Anutu iyaŋaa gawoŋ meme alauruta koloojoŋiwaajoŋ ama uugia kokaeŋ kuujoŋ: Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ omaya koloowabotiwaajoŋ ii mono buŋa qeŋ aowu.

2 *Anutunoŋ qaa moŋ kokaeŋ jerota Buŋa Terenoŋ eja,
“Giima koboomambaa kambananoŋ mono kaŋ kuuro niinoŋ qamakooliga mobe.
Hamoqeqe kambananoŋ kaŋ kuuro iikanoŋ ilaaŋ gombe.”
Qaa kaeŋ eji, ii mobu! Kambaŋ keteda koi kanoŋ mono Anutuwaa hamoqeqe kambaŋa kolooja. Anutunoŋ iŋiima koboomambaajoŋ moro kambaŋanoŋ kaŋ kuuro kiaŋkomuya ii mono keteda koi buŋa qeŋ aowu. Kiaŋ.

Poolnoŋ kakasililiŋ kania kania mokolooro.

3 Moŋ nonoojoŋ ama uuta boliro kamaawabotiwaajoŋ galenana meŋ aoŋ laligoŋkejoŋ. Jeŋ nonoŋgi gawonananoŋ qaayawo kolooŋ kamaawabotiwaajoŋ kaeŋ amakejoŋ.
4 Anutuwaa gawoŋ meme ejemba awaa soro koloojoŋi, ii nanamemenana kuuyanoŋ qendeemakeja. Kakasililiŋ ama jaabamagege kania kania ama nonoŋgi koŋajiliŋ uutanoŋ laligojonto, iikanoŋ mono mokosiŋgoŋ kaparaŋ koma kotiiŋ namakejoŋ.
5 *Ooli waayawonoŋ nunuŋ kapuare miria miria kanoŋ nonooŋgi laligoniŋ. Kareŋa kareŋa asugigi kawaa uutanoŋ komuwombotiwaajoŋ doomoronana keno keenana moma laligoniŋ. Gaoŋ gbili rama nenewaajoŋ wosonana niniro laligoninto, kileŋ selenana qeŋ gawoŋ meŋ laligoniŋ.
6 Nanamemeŋ soraaya otaaŋ Anutuwaa uusiiŋa moma asariŋ lombo aŋgoŋ mokosiŋgoŋ ejemba ala meŋ oŋomakejoŋ. Uŋa Toroyanoŋ uunana saa qero batugianoŋ gbiŋgbaoŋa qaa jopagoŋ oŋoma laligojoŋ.
7 Qaa hoŋagadeeŋ jeniŋ Anutuwaa ku-usuŋanoŋ nemuŋ koma nonono nanamemeŋ solaŋaa tiwo sumaŋa meniŋ boro dindinananoŋ ano qaninananoŋ meŋ nanjoŋ. Kaeŋ nama leegeŋ Buŋa qaa jeŋ seiniŋ, leegeŋ qaa qoloŋmoloŋgoya selenananoŋ aŋgi iikawaa kitia jeŋ mindiŋgoŋ laligoniŋ.
8 Qabuŋa nonoŋgi selenana mende mepeseeŋkejoŋ. Yoŋ jeŋ gamu qeŋ nonoŋgi uunananoŋ mende kamaaŋkeja. Nonoojoŋ sundu awaa ano bologa ii laŋ jeŋkeju. Ejemba qaa qoloŋmoloŋgoya jeŋkejuti, iikaaŋa ama nonomakejuto, kileŋ qaa hoŋagadeeŋ kuuya jeŋkejoŋ.
9 Ejembanoŋ kanianana saanoŋ moma kotoŋkejuto, kileŋ tosianoŋ lolomoniŋ telambelaŋ ama nonomakeju. Kambaŋ tosaaŋanoŋ komuwombaajoŋ ama laligoninto, kileŋ toroqeŋ jaawo laligojoŋ. Kikekakasililiŋ eja kaaŋa nunuŋ laligogito, kileŋ mende komuniŋ.
10 Wosobirinoŋ nunuro kileŋ kambaŋ so aisooŋ laligojoŋ. Wanaya laligoŋ kileŋ ejemba mamaga ilaaŋ oŋoniŋ uugianoŋ qaqabuŋagiawo kolooŋkeju. Namowaa esuhinanana qaagoto, kileŋ oyaŋboyaŋ kuuya buŋa qeŋ aoŋ simbawoŋawo laligojoŋ.
11 Oo Korint ejemba, nononoŋ uunanaa naguya oŋoojoŋ horoŋ qaa moŋ mende koniŋ kemero kanianana asuganondeeŋ iŋijowe moju.
12 Oŋonoŋ nonoo uumomonana mobubotiwaajoŋ ii mende aŋgoŋ komakejonto, nononoŋ oŋoo uugia mobombotiwaajoŋ mono oŋoaŋgiodeeŋ aŋgoŋ koma aoŋkeju.
13 Niinoŋ uumomona oŋombe oŋonoŋ mono iikawaa kitia kaaŋagadeeŋ tororo nombu. Niinoŋ meraborauruna kaaŋa tani qaa kokaeŋ iŋijoŋ oojeŋ: Oŋo kaaŋagadeeŋ mono oŋoaŋgiaa uugiaa naguya horoŋ uujopagia ii mombo momboga qendeema nonombu. Kiaŋ.

Momalaarigia qaa yoŋowo mende qokotaawu.

14 Ejemba uugia mende meleeŋgiti, iyoŋowo mono uugia mende somoŋgoŋ* ororoŋ mende laligowu. Laaligo solaŋa ano laaligo doogoya ii aŋa aŋa koloojao. Ii mindiriŋ

* **6:2:** Ais 49.8 * **6:5:** Apo 16.23 * **6:14:** Qaqaŋ (yoke) ii hoos me bulmakao woi yoroo arogaranoŋ aŋgi kemero kare me kinoŋ iwoi horoŋkejao. Kaeŋ oroaŋgaraa aiŋgara ambotiwaajoŋ amamaaŋkejao. Kaeŋ jinjauŋ kembabo.

orombombaajoŋ amamaawoŋa. Paŋgamaŋ ano asasaga ii motooŋ mende koloojao. Qaago!

15 Kraist ano Iimolaŋ (Satan) yoronoŋ uumotooŋ ama motooŋ laligowowaajoŋ amamaawaota. Kawaajoŋ uumeleeŋ ejemba moŋnoŋ nanamemeŋa uumeleembaa gadokopa ejemba moŋ iwo motooŋ mindiriŋ ambowaajoŋ amamaaŋkebaota.

16 *Anutu aŋo qaaya moŋ kokaeŋ jerota eja,

“Niinoŋ kanagesouruna yoŋoo uugianoŋ laligoŋ batugianoŋ kema kaŋ Poŋgia koloowe yoŋonoŋ nii weleŋ qeŋ mepeseeŋ noma laligowuya.”

Qaa iikawaa so Anutuwaa Uŋayanoŋ uugianoŋ laligoro sele busunananoŋ Anutu laaligo kombombaŋaa Toyaa jigo kolooja. Anutunoŋ iyaŋaa jiwowoŋ jigoyanoŋ tando lopioŋ mepeseewombaa soŋgo ano erota amamaaŋkejoŋ. Anutuwaanoŋ jigo ano asa jigo ii aŋa aŋa. Iikawaa so nononoŋ uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋowo qokotaawombaa soŋgo ano erota amamaaŋkejoŋ.

17 *Kawaajoŋ oŋo mono Poŋnoŋ qaa kokaeŋ jerotiwaa so otaaŋ ambu,

“Ii mono oŋomesaoŋ seleeŋgeŋ kaŋ tuuŋ iyaŋa moŋ laligowu.

Aŋgonjoragiawo kolooŋkejuti, ii mono mende oŋoosirigi niinoŋ moma aŋgoŋ koma kalaŋ koma oŋoma laligomaŋa.

18 *Niinoŋ Maŋgia koloowe oŋo noo meraborauruna koloon laligowuya.

Poŋ ku-usuŋ kuuyaa Toyanoŋ kaeŋ jeja.” Kiaŋ.

7

1 Oo wombo alauruna, Anutunoŋ kalaŋ koma nonomambaa qaaya kaeŋ somoŋgoŋ nonono eja. Kawaajoŋ iwoi sele uŋanana meŋ tilooji, anana mono ii kuuya qetegowombaajoŋ Kraist qama koliniŋ hamo qeŋ nonombaa. Anutuwaa jeta uugu-wombotiwaajoŋ mono keenana moma kaparaŋ koniŋ meŋ solaŋaniŋ nonono soraaya koloodaborowoŋa. Kiaŋ.

Uugia meleeŋgitiwaajoŋ Poolnoŋ keraqeeaŋgo moro.

2 Nononoŋ moŋ mende jeŋ kondemondeeŋ ama muniŋ tiwilaaro. Mombaanoŋ iwoi mende qenjamenjaŋgoniŋ. Moŋ mende tiligoŋ jaameesaŋ ama muniŋ. Kawaajoŋ oŋonoŋ mono uugiaa naguya horoŋ nono uugianoŋ somoŋgoŋ nonoma laligowu.

3 Tosianoŋ batugianoŋ gawoŋ meŋ selenoŋ kuukuu qaa kaeŋ jeŋ jeŋ nonoŋgito, niinoŋ qaa koi oŋoo qaagia jeŋ tegoŋ iroŋa meleema oŋomambaajoŋ ama mende jejeŋ. Niinoŋ qaa kokaeŋ jewe modaborogi: Nononoŋ uunanaa naguya horoŋ oŋo uunananoŋ somoŋgoŋ oŋomakejoŋ. Kaeŋ ama saanoŋ oŋowo ororoŋ somoŋgoŋ komuwoŋa ano ororoŋ kotiiŋ laligowoŋa.

4 Uuwoiya qaa momalaarina somata oŋoonoŋ ama laligojeŋ. Oŋoo selegia mamaga mepeseeŋkejeŋ. Oŋoojoŋ ama uluŋkolena somata mokoloojeŋiwaajoŋ kakasililiŋ kania kania moma iikanoŋ kileŋ hononŋa qaa aisoojeŋ.

Masedonia prowinsnoŋ kema Taituswo aitoŋgori.

5 *Taitus moŋgama laligowetiwaajoŋ* jeweti, qaa ii toroqeŋ jemaŋa. Masedonia prowinsnoŋ kouma kanoŋ kaaŋagadeeŋ uuluae mokoloomambaajoŋ amamaawe. Daeŋ daeŋ kembeti, iikanoŋ konjiliŋ kania kania mokoloowe. Anutuwaa manja qeŋ tosaaŋa yoŋowo aŋgowowo ama oŋoojoŋ majakaka moma laligowe.

6 Kaaŋ laligoweto, Anutunoŋ uukamakamaa ejemba naŋgoŋ nonomakeji, iinoŋ Taitus karoti, iikanoŋ uluŋkoleŋ ama nono.

---

* **6:16:** Lew 26.12; Eze 37.27; 1 Kor 3.16; 6.19 * **6:17:** Ais 52.11 * **6:18:** 2 Sml 7.14; 1 Hist 17.13; Ais 43.6; Jer 31.9 * **7:5:** 2 Kor 2.13 * **7:5:** 2 Kor 2.13 kanoŋ Taituswaajoŋ jero.

7 Taitusnoŋ karoti, iikanondeeŋ qaagoto, Korint oŋonoŋ uluŋkoleŋ ama mugi iinoŋ
nijoro Anutunoŋ iikanoŋ kaaŋagadeeŋ uluŋkoleŋ ama nono. Oŋoo sundugia kokaeŋ
nijoro, “Oŋonoŋ nii niibombaajoŋ koposoŋgoŋ laligoju. Wosogia oŋanoŋ moma noma
lombo noŋgitiwaa qaaya jeŋ noo kitina naŋgoŋ jewombaajoŋ jojoriŋkeju.” Sundu ii
nijoro moma uukoisoro somata qatawo mobe.

8 Niinoŋ uugia Buŋa qaanoŋ kuuŋ tere ii oowe weeŋgoŋ oŋoaŋgia moma boliŋ aogiti,
iikawaajoŋ mende moma boliŋ aojeŋ. Wala moma boliŋ aoweti, ii kileŋ kambaŋ
kokaamba kokaembaajoŋ mombo aisoojeŋ: Tere qaananoŋ uugia meŋ boliro wosobiri
aŋgito, wosobiri iikanoŋ mono meleema kambaŋ torodaamonda eŋ tegoro. Kaniagia
kaeŋ iibe.

9 Kambaŋ kokaamba oŋo moma boliŋ aogitiwaajoŋ ama mende aisoojento, kokaem-
baajoŋ aisoojeŋ: Oŋo nanamemeŋgiaajoŋ ama moma boliŋ aogi gamu wosobirigianoŋ
ilaaŋ oŋono uugia mombo meleema diŋgogi. Ii Anutuwaa jetaa so kolooro uugianoŋ
mono nonoojoŋ ama mende boliroto, oŋanoŋ ilaaŋ oŋombe.

10 Siŋgisoŋgonanaajoŋ ama moma boliŋ aojoŋi eeŋ, gamu wosobiri iikanoŋ mono
ilaaŋ nonono uunana mombo meleema diŋgowoŋa. Diŋgowoŋati, Anutunoŋ mono
nunuano Siwenoŋ uboŋa. Moŋnoŋ uuta meleema iikawaajoŋ mende moma boliŋ
aowaa. Baloŋ ejemba tosianoŋ siŋgisoŋgogiaa wosobiri momakejuto, Anutunoŋ ii
mesaowaatiwaajoŋ mende qisiwuti eeŋ, iinoŋ mono iroŋa meleema oŋono koomu
kotiga kumuwuya.

11 Oŋonoŋ Anutuwaa uusiiŋaa so wosobiri mokoloogi gamu iikawaa hoŋa ii uu-
gianoŋ kolooro letoŋgiti, ii gosiŋ iima waliŋgoŋ kokaeŋ jegi, “Anana goŋ-aaŋgolenana
mesaoŋ uunana meŋ kululuuŋ uugere qaganoŋ waama kanianana soosooya gosiŋ
mindiŋgoniŋ. Ejemba siŋgisoŋgo aŋgiti, iyoŋoojoŋ uunana waaro sisigia meŋ jeŋ
oŋoniŋ. Anutuwaa jeta uuguwombotiwaajoŋ aaruŋ lalaŋaniŋ keenana moniŋ. Pool-
noŋ kaŋ uunana meleeniŋiwaa hoŋa iibaatiwaajoŋ koposoŋgoŋ laligojoŋ. Uunana
nanamemeŋ dindiŋa ambombaajoŋ aniŋ ano moŋnoŋ kana qiwitigoroti, ii mindiŋgoŋ
mubombaajoŋ jojoriŋ laligoniŋ.” Kaeŋ jegi sokombaa. Kambaŋ kokaamba kana
dindiŋa otaajuti, ii qendeema noŋgi iijeŋ.

12 Kawaajoŋ moŋnoŋ batugianoŋ boliroti, iigadeeŋ mindiŋgoŋ mubutiwaajoŋ ama
terena mende oowe me moŋ ii meŋ boliŋ muroti, iigadeeŋ ilaaŋ oŋombutiwaajoŋ tere ii
mende ooŋ ambe. Ii kokaembaajoŋ oowe: Oŋo Anutuwaa jaasewaŋanoŋ niwo uumo-
toonŋ ambombaajoŋ kaparaŋ komakejuti, sili iikanoŋ asuganoŋ asugiwaatiwaajoŋ tere
ii oowe.

13 Neenaa uluŋkolena iikayadeeŋ mende mojento, Taituswaa uuta batugianoŋ
qeaŋgoro iiniŋ iikanoŋ kaaŋagadeeŋ uuna naŋgoro honoŋa qaa aisooŋkejeŋ.
Oŋonoŋ korebore Taitus keraqeeaŋgo qeŋ mugitiwaajoŋ aisooŋkeji, korisoro iikanoŋ
kaaŋagadeeŋ naŋgoŋ nono iikawaajoŋ honoŋa qaa aisoojeŋ.

14 Niinoŋ oŋoo siligiaajoŋ ama selegia Taituswaa jaanoŋ mepeseeŋ laligoweti,
oŋonoŋ iikawaa so aŋgi niinoŋ gamu mende mewe. Niinoŋ oŋoo batugianoŋ laligoŋ
qaa kuuya iŋijoweti, ii hoŋagadeeŋ. Kawaa so oŋoo qaagia Taituswaa jaanoŋ
jeŋ mepeseeŋ laligoweti, qaa iikanoŋ mono kaaŋiadeeŋ kaniagia mindiŋgogi hoŋa
kolooro.

15 Oŋo korebore noo qaana teŋ koma Taitusnoŋ karo sombugiawo moma jeneŋgia
ororo koma horoŋ mugi. Taitusnoŋ siligia ii romoŋgoŋ qaa nijoro uuqeeaŋgoyanoŋ
oŋoojoŋ ama somariiro kotiiŋ mepeseeŋ oŋomakeja.

16 Niinoŋ nanamemeŋgia kuuya romoŋgoŋ iikanoŋ saanoŋ oŋoojoŋ ama
qaqabuŋabuŋanawo kaeŋ moma kotiiŋ satiiŋ laligomaŋa. Kawaajoŋ aisooŋkejeŋ.
Kiaŋ.

8

Uumeleeŋ alaurunana naŋgoŋ oŋombombaa qaaya

1 *Oo uumeleeŋ alauruna, Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa uumeleeŋ kanagesoya kanagesoya kanoŋ nonono hoŋa mono Masedonia prowins uutanoŋ awaagadeeŋ kolooro.
Niinoŋ oŋo kawaajoŋ poumapou laligowubotiwaajoŋ moma sundugia kokaeŋ jemaŋa:
2 Yoŋonoŋ kakasililiŋ kania kania mokoloogi aŋgotete lombotawonoŋ qagianoŋ uro wanaya totooŋ laligojuto, ii kileŋ honoŋa qaa aisoogitiwaajoŋ ama uumeleeŋ alaurunana naŋgoŋ oŋombombaajoŋ moneŋ nanduŋ somata qatawo aŋgi.
3 Yoŋoo kaniagia kokaeŋ naŋgoŋ jemaŋa: Moŋnoŋ mende kuuŋ oŋono iyaŋgiaa siiŋgiaajoŋ kileŋ afaaŋgoŋ esuŋgiaa so nanduŋgia aŋgi ano ii kaaŋiadeeŋ uuguŋ oŋoŋgi.
4 Yoŋonoŋ kaparaŋ koma mamaga kuuŋ nonoma kokaeŋ welema ninijogi, “Nono kaaŋiadeeŋ Judia prowinswaa ejemba soraaya ilaaŋ oŋombombaajoŋ mojoŋ. Kawaajoŋ Pool, gii saanoŋ ‘Ooŋ!’ jena mono simbawoŋawo moma gawoŋ iikawaa bakaya afaaŋgoŋ mewoŋa.”
5 Kaeŋ jegi jewe nanduŋ ambutiwaajoŋ mambombeti, iikawaa so iikayadeeŋ qaagoto, ii uuguŋ kokaeŋ aŋgi: Yoŋonoŋ wala naŋgonaŋgo Pombaa jaanoŋ sokonji, ii ambombaajoŋ uugia somoŋgogi ano iikawaa gematanoŋ Anutuwaa jeta teŋ kombombaajoŋ moma iyaŋgiaa laaligogia ii kaaŋagadeeŋ nonoo boronananoŋ aŋgi.
6 Kawaajoŋ Taitus kokaeŋ jeŋ kotoŋ mube, “Gii naŋgonaŋgo gawoŋ ii kanaiŋ menati, iikawaajoŋ ii mono toroqeŋ Korint kanageso ilaaŋ oŋona uukaleŋgia qendeema moneŋ nanduŋ somata ii mombo toroqeŋ aŋgi batugianoŋ tegowaa.”
7 Uuwaa iwoi kania kania ii kelemaleleŋ buŋa qeŋ aoŋ kokaeŋ ama laligoju: Awaagadeeŋ Kraist moma laariŋ Buŋa qaa hoŋa jeŋ sororogoŋ Anutuwaa uusiiŋa moma kotoŋ tosaaŋa naŋgoŋ oŋombombaajoŋ pondaŋ koposoŋgoŋkeju. Oŋonoŋ tosaaŋa uŋuuguŋ awaagadeeŋ jopagoŋ nonoma awaa soro kolooju. Kawaa so naŋgonaŋgo gawoŋ koi kaaŋagadeeŋ mono saanoŋ meŋ sororogoŋ tosaaŋa uŋuugugi awaa soro koloowaa.
8 Kaeŋ jeŋ moneŋ ambutiwaajoŋ mende jeŋ kotoŋ oŋonjeŋ. Ii qaagoto, uukaleŋgia gbiŋgbaoŋawo kolooja me qaagoti, mono ii aŋgotetenoŋ ama kaniagia momambaajoŋ mojeŋ. Kanageso tosianoŋ goŋaaŋgole mesaoŋ naŋgonaŋgo gawoŋgia hoŋa tooŋa meŋ zeŋ nanjuti, qaa ii jeŋ iikanoŋ oŋo aŋgotete ama oŋonjeŋ.
9 Nanduŋ dawi ambutiwaajoŋ gosiwuti, iikanoŋ mono Poŋnana Jiisas Kraistwaa kaniaa tania romoŋgowu. Oŋo iwaa kaleŋmoriaŋa somata ii kokaeŋ moju: Iinoŋ Siwewaa ilawoila kuuyaa Toya uuta kolooroto, kileŋ oŋo oyaŋboyambaa qaqabuŋagiawo koloowutiwaajoŋ ama namonoŋ kamaaŋ kamaaŋqeqeta kolooŋ laaligoya togoŋ qeleeno.
10 Moneŋ ambutiwaajoŋ mende jeŋ kotoŋ oŋonjento, Jiisasnoŋ sare anoti, iikawaa so qambaŋmambana iikayadeeŋ oŋonjeŋ. Oŋonoŋ gbani emugeŋanoŋ mutuya kolooŋ naŋgonaŋgo gawoŋ kaparaŋ koma megi ano ii toroqeŋ mewombaa siiŋ kotiga mogi.
11 Kambaŋ kokaamba gawoŋgia ii mono medaborowu. Wala naŋgonaŋgo gawoŋ mewombaajoŋ kaparaŋ koma awelegogiti, iikawaa so ii mono toroqeŋ medaborowu. Iwoi eŋ oŋonjiwaa so mono nanduŋgia mamaga ambu.
12 Kawaa kania ii kokaeŋ: Nanduŋ ambombaa siiŋgianoŋ kolooŋ eji eeŋ, mono iwoi eŋ oŋonjiwaa so aŋgi Anutunoŋ moma aŋgoŋ kono sokombaa. Iwoi mende eŋ oŋonjiwaa so mono mende gosiŋ jeŋ oŋomakeja.
13 Nanduŋ somata aŋgi alaurunana yoŋoo laaligogianoŋ afaaŋgoro oŋoaŋgiaa qagianoŋ lombo ubaatiwaajoŋ mende mojonto, alaurunana amamaaŋ memeqemeaŋ mejuti, iyoŋowo mendeema ororoŋ laligowoŋatiwaajoŋ mojoŋ.

---

* **8:1:** Room 15.26

14 Kawaajoŋ kambaŋ kokaamba iwoi kelemaleleŋ eŋ oŋono tosianoŋ laaligogiaa
iwoiwaajoŋ amamaajuti, oŋo mono ii ilaaŋ oŋoŋgi soyanoŋ koloowaa. Kaeŋ ama
oŋoaŋgia kanageŋ iwoiwaajoŋ amamaagi yoŋoo ilawoilagianoŋ kelemaleleŋ ewaati,
kambaŋ iikanoŋ mono iidamoŋ ilaaŋ oŋombuya. Kaeŋ ama aogi ala ilailaa siligianoŋ
ororoŋ koloowaa.
15 *Ii Buŋa qaa koi oogita ejiwaa so koloowaa, “Mamaga meŋ kululuuŋ laligoroti,
iinoŋ aŋaa so nero qaa suruya mende raro ano borombooroŋ meŋ kululuuŋ laligoroti,
iinoŋ nene iwoiwaajoŋ mende amamaaro.” Kiaŋ.

Neŋauruna karooŋ wasiŋ oŋoniŋ kaŋ ilaaŋ oŋombu.

16 Anutunoŋ Taituswaa uuta sololooro oŋoojoŋ nii kaaŋa majakaka moma ilaaŋ
oŋomambaajoŋ kaparaŋ koma laligoja. Kawaajoŋ “Anutu daŋgiseŋ!” jejeŋ.
17 Niinoŋ Taitus oŋoonoŋ kawaatiwaajoŋ qisiŋ uuta kuuwe waŋa meleeno.
Iikayadeeŋ qaagoto, aŋo oŋo ilaaŋ oŋomambaajoŋ moma koposoŋgoŋ iyaŋaa siiŋa
otaaŋ nonomesaoŋ Korint oŋoonoŋ kamambaajoŋ jero.
18 Nononoŋ uumeleeŋ alanana moŋ wasiniŋ iwo kawaota. Kokanoŋ Oligaa Buŋa jeŋ
seiŋkejiwaajoŋ ii uumeleeŋ kanageso so mepeseeŋ muŋkeju.
19 Iwaa qaa toroqeŋ kokaeŋ jemaŋa: Masedonia uumeleeŋ kanageso yoŋonoŋ ii
meweeŋgogi naŋgonaŋgo nanduŋa ii meŋ nonowo motooŋ kana kemboŋa. Nononoŋ
Poŋ iyaŋaa qabuŋayanoŋ seiwaatiwaajoŋ moma nanduŋ somata ii saanoŋ galeŋ
koma Judia prowinsnoŋ kema oŋomboŋa. Ala ilailaa oŋombombaa uukalenana kaeŋ
asuganoŋ qendeema oŋomboŋa.
20 Kaeŋ ama naŋgonaŋgo nanduŋ somata ii tiliqili aŋgi soowabotiwaajoŋ saanoŋ
galeŋ koma sororogowoŋa. Moŋnoŋ silinana iikawaajoŋ jeŋ nonombabotiwaajoŋ
moma kaparaŋ koma nanjoŋ.
21 *Qaa kawaa kania ii kokaeŋ: Nononoŋ sili Pombaa jaanoŋ dindiŋa kolooji,
ii qetetaŋgowombotiwaajoŋ galeŋ meŋ aoŋkejoŋ. Iikayadeeŋ qaagoto, sili ejemba
jaagianoŋ sokonji, ii kaaŋagadeeŋ ambombaajoŋ moma kaparaŋ komakejoŋ.
22 Yorowo uumeleeŋ alanana moŋ ii kaaŋagadeeŋ wasiniŋ kawaa. Ii kambaŋ
mamaga aŋgotete meŋ muŋ tania kokaeŋ iiniŋ: Iinoŋ kambaŋa kambaŋa Pombaa
gawoŋ memambaajoŋ geregere amakeja. Kambaŋ kokaamba oŋo tosaaŋa ala ilailaa
oŋombombaajoŋ mojuti, iikaeŋ moma laariŋ oŋonjiwaajoŋ mono oŋoonoŋ kaŋ ilaaŋ
oŋomambaajoŋ moma uuwaawaa somata momakeja.
23 Niinoŋ Taitus kokaembaajoŋ meweeŋgowe: Iinoŋ noo ala ilailaana ano gawoŋ
meme neŋana kolooja. Uumeleeŋ kanagesoya kanagesoya yoŋonoŋ alawoinana woi
ii meweeŋgoŋ oroŋgi jotamemegia koloojao. Kraistwaa qabuŋayanoŋ mono yoroojoŋ
ama somariiŋkeja.
24 Kawaajoŋ eja karooŋ kawuti, ii mono uugianoŋ jopagoŋ oŋoma kaniagia kaeŋ ii
qendeeŋgi iibuya. Kaeŋ ambuti eeŋ, nononoŋ siligiaajoŋ selegia mepeseeniŋi, qaa
iikawaa hoŋanoŋ mono asuganoŋ kolooro iigi uumeleeŋ kanageso mamagayanoŋ
mobuya. Kiaŋ.

9

Mono uumeleeŋ alaurugia ilaaŋ oŋombu.

1 Anutuwaa ejemba soraaya ala ilailaa moneŋ oŋombutiwaajoŋ oomambaajoŋ mo-
jento, oŋo qaa ii modaborojutiwaajoŋ qaa mombo jemambaajoŋ mende amamaajeŋ.
2 Oŋo ala ilailaa ambombaa uusiiŋgia eja. Niinoŋ ii moma iikawaajoŋ oŋoo selegia
meŋ uma Masedonia uumeleeŋ kanageso yoŋoo jaanoŋ mepeseeŋ oŋoma kokaeŋ jewe,
“Korint ano Akaia uumeleeŋ alaurunana tosianoŋ mono gbani emugendeeŋ kanaiŋ

* **8:15:** Eks 16.18 * **8:21:** Gba 3.4

Judia ala ilailaa ama oŋombombaajoŋ jojoriŋ laligoju.” Kaeŋ jewe oŋoo uugeregiaajoŋ mogi qaa iikanoŋ mono uugia kuuro. Kawaajoŋ kanageso hoŋa yoŋoo uugia waaro ala ilailaa ambombaajoŋ afaaŋgogi.

3 Oŋoaŋgiaa siiŋ koloon oŋono mojuto, kileŋ neŋauruna karooŋ koi wasiŋ oŋonjeŋ. “Korint yoŋonoŋ moneŋ meŋ kululuuwombaajoŋ jojoriŋ laligoju,” kaeŋ jeŋ qaa iikawaajoŋ oŋoo selegia mepeseewe. Qaa iikanoŋ omaya kolooro mamaganoŋ mobuboto, qaagia otaaŋ moneŋ oŋanoŋ aŋgi ozoŋ esunoŋ raro kuuyanoŋ kaaŋ iŋiibutiwaajoŋ mojeŋ.

4 Qaa iikanoŋ omaya kolooro moneŋgianoŋ mawosusunoŋ mende raro eeŋ laligogi Masedonia neŋauruna tosianoŋ niwo kaŋ kaaŋ mokoloon oŋombuyagati eeŋ, niinoŋ mono oŋoojoŋ ama gamu mokoloomambo. Teŋ kombutiwaajoŋ moma laariŋ oŋoma laligowe hoŋa mende koloonagati eeŋ, oŋo mono kaaŋiadeeŋ qaagia omayaajoŋ ama gamu mokoloowubo.

5 Kawaajoŋ uumeleeŋ alaurunana karooŋ ii uu kuuŋ oŋomambaajoŋ mobe sokono kokaeŋ iŋijowe, “Oŋo mono waladeeŋ Korint yoŋoonoŋ kema naŋgonaŋgo nanduŋ somata ambutiwaa qaa somoŋgogiti, areŋ ii otaaŋ andaborowutiwaajoŋ mono uukuukuu meŋ oŋombu. Kaeŋ aŋgi ala ilailaa nanduŋgia ii kikuyawo otoko qaganoŋ qaagoto, mono loloogendeeŋ afaaŋgoŋ mamaga ambu. Ii mindirigi ziozwaa ozoŋ esunoŋ raro kaŋ saanoŋ mewoŋa.” Kaeŋ jewe.

Kota afaaŋgoŋ mamaga qosoma kororoowu.

6 Qaa koi mono romoŋgoŋ laligowu: Nene kota afaaŋagadeeŋ qosoma kororooji, iinoŋ mono hoŋa kaaŋagadeeŋ afaaŋagadeeŋ mewaa. Nene kota mamaga qosoma kororooji, iinoŋ mono hoŋa kaaŋagadeeŋ mamaga mewaa. Kawaajoŋ mamaga aŋgi Anutunoŋ kitianoŋ mamaga oŋombaa.

7 Oŋo aŋa aŋa nanduŋgia mono uugianoŋ somoŋgogitiwaa so amakebu. Korisoronoŋ afaaŋgoŋ mojoqojoroŋ ejemba kaleŋ oŋonjuti, Anutunoŋ ii jopagoŋ oŋomakeja. Kawaajoŋ nanduŋgia moŋnoŋ kuuŋ oŋonjiwaajoŋ ama uuwoi qaganoŋ mende ambu. Ii kikuwo mende ambu.

8 Uuafaaŋ qaganoŋ kotiŋgia mamaga aŋgi Anutunoŋ mono kotiiŋ kaleŋmoriaŋa kuuya meŋ seiŋ oŋomakebaa. Kaeŋ oŋono laaligo kuuya kanoŋ iwoiwaajoŋ amamaawuti, ii kuuya mono kambaŋ so buŋa qeŋ aogi sokoma oŋomakebaa. Kaeŋ kolooro gawoŋ awaa kania kania ii afaaŋgoŋ megi hoŋa kelemaleleŋ koloowaa.

9 *Otokoya qaa nanduŋ somasomata amakejuti, ii Buŋa Tere qaa koi oogita ejiwaa so kolooju,

“Iinoŋ afaaŋgoŋ kaleŋa kaleŋa mendeema ejemba wanaya oŋomakeja.
Nanamemeŋa dindiŋa kikuya qaa kanoŋ mono kambaŋ tetegoya qaa Anutuwaa jaanoŋ eŋ ubaa.”

10 *Anutunoŋ qosomakororoo ejawaajoŋ nene kota muro nene kolooro neŋkejoŋi, iinoŋ mono nembanenewaa mojoqojoroŋ amakebuti, ii kaaŋagadeeŋ oŋomakebaa. Ii oŋono uugianoŋ lolooro saanoŋ afaaŋgoŋ qaa kota qosoma kororooŋ seigi nanamemeŋ solaŋaa hoŋa kolooro Anutunoŋ ii meŋ somariiro seiŋkebaa.

11 Kaeŋ aŋgi Anutunoŋ mono laaligo kuuya kanoŋ kotuegoŋ meŋ seiŋ oŋono qeaŋgoŋkebu. Kanoŋ saanoŋ afaaŋgoŋ ejemba kambaŋ so gbiŋgbaoŋa qaa kaleŋ mamaga oŋomakebu. Kaeŋ aŋgi ii meŋ (Jerusalem kema) oŋoniŋ ejemba mamaganoŋ kotiŋgiaajoŋ ama Anutu mepeseegi hoŋa oŋoonoŋ koloonkebaa.

12 Naŋgonaŋgo gawoŋ koi meŋkebuti, iikanoŋ mono Anutuwaa ejemba soraaya yoŋonoŋ iwoiwaajoŋ memeqemeaŋ aŋgi ilaaŋ oŋomakebaa. Iikayadeeŋ qaagoto,

* **9:9:** Ond 112.9 * **9:10:** Ais 55.10

iikawaajoŋ “Anutu daŋgiseŋ!” qaa ii mamaga jewutiwaajoŋ ama hoŋa oŋoonoŋ koloonkebaa.
13 Kawaa kania ii kokaeŋ: Naŋgonaŋgo gawoŋ koi meŋ iikaaŋa kanoŋ momalaarigiaa kania qendeeŋgi ejemba mamaganoŋ ii iima Anutu teŋ kombutiwaajoŋ mepeseeŋ muŋ kokaeŋ jewuya, “Korint yoŋonoŋ Kraistwaa Oligaa Buŋa ii qaanondeeŋ mende jokoloojuto, Poolwaanoŋ qaa ii gbiŋgbaoŋa qaa teŋ koma afaaŋgoŋ loloogendeeŋ nono ano tosaaŋa kuuya noŋoojoŋ kaleŋ jaasooŋgo nonomakeju.”
14 Kaeŋ jeŋ oŋoojoŋ qamakooli gawoŋ meŋ iikanoŋ waegia mamaga meŋ oŋoma kokaeŋ jewuya, “Iiya! Anutunoŋ mono kaleŋmoriaŋa kelemaleleŋ Korint oŋono uujopagiaa hoŋa mamaga nonoŋgi.” Kaeŋ jegi Anutuwaa kaleŋanoŋ asuganoŋ koloowaa.
15 Oo anana Anutu kaleŋaajoŋ ama mono mepeseeŋkeboŋa. Iwaa kaleŋa Jiisas Kraistnoŋ mono awaa soro kolooja. Naŋgonaŋgo ambutiwaa qaaya ii kaeŋ kaŋ tegoja.

10

Poolwaa gawombaajoŋ qaa jegi kitia meleeno.

1 Tosianoŋ oŋoo batugianoŋ noojoŋ kokaeŋ jeŋkeju: Jaasewaŋ qeŋ aoŋ geregere mende amakejato, moŋgeŋ kema kanoŋ mono qaa kotakotagadeeŋ jeŋ nonomakeja. Kaeŋ jeŋkejuto, Kraistnoŋ kiaŋkomuŋ gumbonjonjoŋ nomakeji, niinoŋ mono iikawaa qaganoŋ neeno uugia kokaembaajoŋ kuumaŋa:
2 Tosaaŋa yoŋonoŋ nonoojoŋ kokaeŋ romoŋgoŋ jeŋkeju, “Pool ano iwaa neŋauruta yoŋonoŋ balombaa nanamemeŋaa taniga otaaŋ iyaŋgiaajoŋ romoŋgoŋ amakeju.” Niinoŋ oŋoonoŋ kaŋ qaa kaeŋ jeŋkejuti, ii mono temboma oŋoma awasaŋkaka nama jeŋ oŋomambaajoŋ mojento, kileŋ uugia kotakota totooŋ kuuŋ jeŋ oŋomambaajoŋ togojeŋ. Kawaajoŋ oŋo ejemba noojoŋ qaa kaaŋa jeŋkejuti, ii mono uulaŋawo gema uŋuwu. Qaagia kaaŋa ii mindiŋgogi iŋiibe uunanoŋ mono luae qero batugianoŋ kaŋ bonjoŋ laligomaŋa.
3 Oŋanoŋ, nanamemena namonoŋ amakejento, ii kileŋ neenaajoŋ ama balombaa nanamemeŋ bologa mende otaaŋ manja mende qeŋkejeŋ. Kaeŋ qaagoto, Anutuwaa kawali galeŋ kolooŋ kereuruta kiropo kuuŋ oŋoma kanoŋ areŋ soraaya otaaŋ manja qeŋkejeŋ.
4 Baloŋ ejemba yoŋonoŋ uugia walaga otaaŋ manjawaa iwoiya kuuya iikawo manja qeŋkejuto, nononoŋ kaeŋ qaago. Manjaqeqe eja yoŋonoŋ jiŋkaroŋ jake kiripoya kiripoya simeŋ aeŋnoŋ memeta ii idoŋ kondeeŋgi kamaaŋkejuto, Anutunoŋ tiwo sumaŋ qaita moŋ usuŋawo ii nonono inaaŋ nonono iikanoŋ mono kere yoŋoo qaa areŋgia powowoŋ kotiga ii kuuŋ qewagoniŋ kamaaŋkeju.
5 Uumeleembaa gadokopa yoŋonoŋ Anutuwaa kania moma kotowubotiwaajoŋ ama oŋoaŋgiaa selegia meŋ uma momogia dindiŋa kojaŋgiro lalabubu laligojuto, nononoŋ iyoŋoo roromoŋgo areŋgia doogoya kiripoyawo ii kuuya qewagoŋ kondeeniŋ kamaaŋkeju. Ejembanoŋ qaa momogia bologa ii menagoŋ somoŋgowutiwaajoŋ kana qendeema oŋoniŋ saanoŋ qaagia kuuya Kraist teŋ koma muŋkeboŋatiwaa so romoŋgoŋkebu.
6 Kaeŋ romoŋgoŋ Korint oŋonoŋ wala Kraistwaa qaa kuuya teŋ koma aposol gawona naŋgowutiwaajoŋ mambonjoŋ. Oŋonoŋ uugia mombo kaeŋ meleeŋgigo nononoŋ mono qaa qootogo ejemba yoŋoo qaagia kuuya gosiŋ jeŋ tegoŋ iroŋa meleema oŋombombaajoŋ jojoriŋ laligojoŋ. Kiaŋ.
7 Oŋo iwoi kuuya mono selewaajoŋadeeŋ mende iima gosiwu. Batugianoŋ nanamemeŋ sooŋkeji, iikawaa kaniaa hoŋa ii mono romoŋgowu. Tosianoŋ batugianoŋ nii meŋ kamaaŋ nooma iyaŋgio Kraistwaa jotamemeuruta koloojutiwaajoŋ uuwoi mende ama moma kotiijuti eeŋ, iyoŋonoŋ mono toroqeŋ noojoŋ kaaŋagadeeŋ kokaeŋ

romoŋgowu: Yoŋonoŋ Kraistwaa buŋa koloojuti, niinoŋ mono kaaŋagadeeŋ Kraistwaa buŋa koloojeŋ.

8 Poŋnoŋ kokaembaajoŋ ku-usuŋ nono: Oŋo meŋ kamaaŋ oŋoomambaajoŋ qaagoto, mono uugia meagowe kotiiwutiwaajoŋ ama laligojeŋ. Kawaajoŋ ku-usuŋ iikawaajoŋ awelegoŋ koŋaiŋ kaaŋa selena meŋ uma terereewenagati eeŋ, ii kileŋ mono gamu moŋ mende mokoloowenaga.
9 Tereya tereya ooŋ ambe weeŋgoŋ ku-usunaajoŋ toogia mobubo. Iikawaa toroko mobutiwaajoŋ mende mojeŋ. Kawaajoŋ qaa ii kambaŋ kokaamba mende toroqeŋ jemaŋa. Kiaŋ.

10 Tosianoŋ qaa kokaeŋ jeŋkeju: Poolnoŋ tereya kanoŋ qaa lombotawo ooŋ uunana oŋanoŋ kuuŋkejato, batunananoŋ nano iiniŋ eja loota kolooja ano qaaya jero moniŋ piapiaya kolooja.
11 Niinoŋ qaa iikawaa kitia kokaeŋ jemaŋa: Qaagia omaya mono mesaowu. Noo kanianaajoŋ mono kokaeŋ romoŋgowu: Nii moŋgeŋ kema terenoŋ qaana kotiga ooŋkejeŋi, iikawaa so mono batugianoŋ laligoŋ kaaŋagadeeŋ kotakota mindiŋgoŋ oŋomaŋa.

12 Umbuqumbuliŋ yoŋonoŋ iyaŋgia jeŋ qeaŋgoŋ aoŋkejuto, oŋanoŋ nii nuuguŋ aposol qabuŋagiawo koloowuyagati eeŋ, niinoŋ mono gamuna mobenaga. Kaeŋ kolooro neenaa ano yoŋoo nanamemeŋgia leelee ama iima gosimambaajoŋ qetetaŋgoŋ kokodunduŋ ambenagato, yoŋonoŋ mono momogia toroga otaaŋ iyaŋgiaa aiŋgiaa so uugia kedaya ama gosiŋkeju. Nanamemeŋgia kaeŋ laŋ gosiŋ “Pool uugujoŋ,” jeŋ uuqeeaŋgo momakeju. Qaa omaya kaeŋ jeŋ uugia qaa kolooju. Anutuwaa kedanoŋ gosiŋ noŋgi saanoŋ uŋuuguŋ laligojeŋ.

13 Anutunoŋ gawoŋ memewaa jawoya ama nonoti, ii mende uuguŋ selena mamaga mepeseemambaajoŋ mende mojeŋ. Anutunoŋ gawoŋ meme areŋna ama nono meŋkejeŋi, iikawaa so mono oŋoo batugianoŋ kaaŋagadeeŋ gawoŋ meŋkejeŋ ano iikawaa hoŋaajoŋadeeŋ selena mepeseeŋkejeŋ.

14 Tosianoŋ qaa kokaeŋ jeŋ sooŋkeju, “Poolnoŋ Korint batugianoŋ gawoŋ merotiwaajoŋ selia mepeseero mende sokonja. Anutunoŋ baloŋ mosoma gawoŋ mewaatiwaa jawo ama muroti, Poolnoŋ ii uuguŋ lansaŋ waleemakeja.” Yoŋonoŋ waladeeŋ gawoŋ oŋoo batugianoŋ mende megito, kileŋ nii meŋ kamaaŋ nooma iyaŋgiaa selegia qaanondeeŋ mepeseeŋkeju. Niinoŋ Kraistwaa Oligaa Buŋa jeŋ seiŋ kema laligoŋ wala Korint oŋoonoŋ kaŋ uuwaa gawoŋ mewe. Wala mende kawenagati eeŋ, umbuqumbuliŋ boi yoŋonoŋ noo qaana kaeŋ jegi sokono niinoŋ neenaa kaniana jemaŋ jeŋ jeŋ soowenaga.

15 Anutunoŋ baloŋ mosoma gawoŋ memewaa jawo ama oŋonoti, iyoŋonoŋ jawogia ii waleema oŋoo batugianoŋ kaŋ uuwaa gawoŋ meŋkeju. Neeno jawona mende waleema tosaaŋa yoŋoo batugianoŋ gawoŋ mewetiwaajoŋ selena mepeseeŋkejeŋ. Boi tosianoŋ uuwaa gawoŋ meŋ laligogiti, iikawaajoŋ selena mende mepeseeŋkejeŋ. Oŋoo batugianoŋ wala kanaiŋ gawoŋ mewetiwaajoŋ kaeŋ ambe saanoŋ sokonja. Anutuwaa areŋa otaaŋ batugianoŋ gawoŋ meŋ laligoniŋ momalaarigianoŋ toroqeŋ somariiro naŋgoŋ nonombutiwaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ anjeŋ.

16 Naŋgoŋ nononŋgi saanoŋ gomaŋa gomaŋa Korint leegeŋanoŋ Noot waageŋ ejuti, mono endukanoŋ kaaŋagadeeŋ kema Oligaa Buŋa jeŋ asariwoŋa. Gawonananoŋ kaeŋ somariiro gemaqeqe qaagianoŋ tegowaa. Anutunoŋ tosaaŋa yoŋoo gawoŋ meme jawogia ama oŋono megi hoŋa koloodabororoti, iikawaajoŋ neenaa selena mepeseemambaajoŋ mende mojeŋ.

17 *Kaeŋ qaagoto, Buŋa qaa koi otaaŋ amambaajoŋ mojeŋ, “Moŋnoŋ selia mepeseemambaajoŋ moji, iinoŋ mono Pombaa gawombaa hoŋaajoŋ ama selia mepeseero sokombaa.”
18 Qaa iikawaa kania ii kokaeŋ: Iyaŋgia jeŋ qeaŋgoŋ aoŋkejuti, iyoŋonoŋ Anutuwaa jaanoŋ mende sokonjuto, Poŋnoŋ moroga jeŋ qeaŋgoŋ mubaati, iinoŋ mono aŋgotetenoŋ kotiiŋ nambaa. Kiaŋ.

11

Aposol takapolakaya yoŋonoŋ tiligoŋ oŋombubo.

1 Niinoŋ uuna qaa taniŋaaŋ qaa boroŋa moŋ jeŋ selena meŋ ube iikawaajoŋ mono mende moma bimoowu. Ii kileŋ nii gema mende nuwuyati, ii mojeŋ.
2 Niinoŋ oŋo eja motooŋgo Kraist iwaa buŋa koloogi emba saraŋ jumuŋa soraaya kaaŋa oŋoombe iinondeeŋ uŋuambaatiwaa qaaya jeŋ somoŋgowe. Kawaajoŋ Anutunoŋ oŋoojoŋ ama uutanoŋ motoqoto moma uugereya waamakeji, niinoŋ mono iikawaa so tosianoŋ qaanoŋ tutugoŋ oŋoma kele qeŋ horoŋ oŋoŋgi boliwubotiwaajoŋ majakaka momakejeŋ.
3 *Kokaembaajoŋ majakaka momakejeŋ: Mokolenoŋ osoŋkakale ano Iiwnoŋ (Eewanoŋ) boliroti, iikawaa so umbuqumbuliŋ yoŋonoŋ kaeŋ me kaeŋ jeŋ tiligoŋ oŋooŋgi uugianoŋ menjereŋgoro jinjauŋ ambubo.
4 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Tosianoŋ kaŋ Jiisas jeŋ asariniŋi, ii qaagoto, Jiisas morota mombaa kania jeŋ seiŋ laligogi oŋonoŋ yoŋoojoŋ mende mogi bimooŋkeja. Uŋa Toroya buŋa qeŋ aogiti, ii qaagoto, ome moŋnoŋ tosaaŋa oŋoo uugianoŋ kemero melokanjiŋ laligoŋ iikawaajoŋ kileŋ konjiliŋ mende moju. Oligaa Buŋa moma aŋgoŋ koŋgiti, ii qaagoto, qaa tania aŋa so moŋ qatagadeeŋ Oligaa Buŋa qama laŋ jegi tosianoŋ ii afaaŋagadeeŋ moma aŋgoŋ komakeju. Kaeŋ koloonkejiwaajoŋ oŋonoŋ kileŋ majakaka moŋ mende momakeju. Ii mende sokonja.
5 Kawaajoŋ majakaka momakejento, nanamemena kaeŋ me kaeŋ gosigi niinoŋ kamaaŋqeqeta mende koloojeŋ. Tosianoŋ aposol qa meŋ umbuqumbuliŋ laŋ amakejuti, niinoŋ mono iyoŋoo newo baagianoŋ qaago totooŋ laligojeŋ.
6 Qaa nomakejutiwaa kitia ii kokaeŋ jejeŋ: Qaa awaga jejetaa tania ii saanoŋ mende mojento, Buŋa qaawaa kania ii mono moma sororogojeŋ. Ii kambaŋa kambaŋa pondaŋ asuganoŋ iŋisaambe moma yagoju.
7 Oŋo metaama oŋomambaajoŋ moma neena meŋ kamaaŋ aoŋ laaligona naŋgomambaajoŋ gawoŋ meŋ laligowe. Kawaajoŋ Anutuwaanoŋ Oligaa Buŋa ii oŋoojoŋ sewaŋa qaa eeŋ jeŋ asariŋ oŋoma laligowe. Kaeŋ ama laligowetiwaajoŋ tosianoŋ noojoŋ uuduuduu qaa kokaeŋ jeŋkeju, “Poolnoŋ kana uuguŋ siŋgisoŋgo amakeja.”
8 Uumeleeŋ kanageso tosianoŋ gawoŋ mende mewe kileŋ nanduŋgia eeŋ noŋgi mewe naŋgoŋ nono oŋo eeŋ weleŋ qeŋ oŋoma laligowe. Tosianoŋ iikawaajoŋ kokaeŋ jeŋkeju, “Poolnoŋ yoŋgoro meme sili kaaŋa ama oŋoma laligoja. Kawaajoŋ iinoŋ aposol mende koloojato, aŋaa gawoŋga meŋkeja.” Noojoŋ kaeŋ jeŋ sooŋkeju.
9 *Oŋowo laligoŋ iwoiwaajoŋ amamaaŋ memeqemeaŋ meŋ iikanoŋ oŋoonoŋga moŋ mende kuuŋ meŋ bimooŋ muŋ nene iwoiya mende meŋ laligowe. Kaeŋ qaagoto, uumeleeŋ alauruna Masedonia prowinsnoŋga kaŋ iwoiwaajoŋ amamaaweti, ii iima asariŋ moneŋ noŋgi sokono. Nanamemena kuuya kanoŋ meŋ bimooŋ oŋomambotiwaajoŋ moma galeŋ meŋ aoŋ laligoweta mombo toroqeŋ kaeŋ laligomaŋa.
10 Meŋ bimooŋ oŋomambotiwaa qaana iikawaajoŋ mono neenaa selena meŋ uma laligojeŋ. Moŋnoŋ qaana ii Akaia prowinsgiaa gomaŋa gomaŋa kuuya kanoŋ

* **10:17:** Jer 9.24 * **11:3:** Jen 3.1-5, 13 * **11:9:** Fil 4.15-18

qewagomambaajoŋ amamaawaa. Kraistwaa qaa hoŋanoŋ mono nemuŋ koma nono qaa kaeŋ somoŋgoŋ jeŋ nanjeŋ.
11 Ii naambaajoŋ? Ii oŋo mende jopagoŋ oŋombenaga, iikawaajoŋ me? Mono oŋanoŋ jopagoŋ oŋomakejeŋi, ii Anutunoŋ moja.

12 Aposol sosoŋae kaaŋa kolooŋkejuti, iyoŋonoŋ nonowo "Ororoŋ koloowombaa gawoŋ tania iikayadeeŋ meŋkejoŋ," kaeŋ jewombaajoŋ moju. Kawaajoŋ kokaeŋ kuuŋ oŋoma jeŋkeju, "Poolwaa tani kaaŋa gawoŋ meŋkejoŋi, iikawaajoŋ mono Pool kaaŋa naŋgoŋ nonombu." Gawoŋgiaajoŋ selegia mepeseewombaajoŋ moma iikawaa kania moŋgamakejuto, ii saanoŋ mende mokoloowu. Niinoŋ ii kaaŋa mende koloojeŋ. Kawaajoŋ meŋ bimooŋ oŋomambotiwaajoŋ mono neena galeŋ meŋ aoŋ laligoŋkejeŋa mombo toroqeŋ iikaaŋa laligomaŋa.

13 Yoŋonoŋ aposol hoŋa qaagoto, aposol takapolakaya ano gawoŋ meme ejemba osoŋkakalegiawo kolooju. Kraistwaa aposol nonoo tanitani koloon qendeema aoŋ gawoŋ laŋ meŋkeju.
14 Satan aŋo asasagaa gajoba tani kaaŋa qendeema aoŋ gawoŋ laŋ meŋkeja. Kawaajoŋ umbuqumbuliŋ yoŋonoŋ kaeŋ koloogitiwaajoŋ mende waliŋgoŋkeboŋa.

15 Kawaajoŋ Satambaa weleŋqeqe ejembauruta yoŋonoŋ ejemba weleŋgia qewombaa tanitani ama Kana qaa otaaŋ iikaaŋa kanoŋ solaŋa koloowutiwaajoŋ jeŋ sooŋ qendeema aoŋkeju. Gawoŋ kaaŋ laŋ meŋkejutiwaajoŋ nono mende aaruŋ waliŋgoŋkejoŋ. Selememe kaeŋ amakejuto, kambaŋ tetegoyanoŋ Anutunoŋ tawagia nanamemeŋgiaa so meleema oŋombaa. Kiaŋ.

Poolnoŋ aposol gawoŋ meŋ siimbobolo mamaga moro.

16 Qaana mombo kokaeŋ jemaŋa: Oŋoonoŋga tosianoŋ noojoŋ "Uuta qaaga laligoja," kaeŋ jeŋ romoŋgowuyaga. Kaeŋ romoŋgowuyagati eeŋ, nii eja uuta qaa kaaŋa mono koma horoŋ nombu. Kaeŋ aŋgi saanoŋ ii kaaŋa neenaa selena meŋ uma batugianoŋ laligomaŋa.
17 Awasaŋkaka somata moma selena meŋ uma qaana jejeŋi, ii Pombaa momonoŋ mende otaaŋ jejento, qaa ii eja uuta qaanoŋ jewageeŋ jejeŋ.

18 Ejemba mamaganoŋ batugianoŋ balombaa nanamemeŋ bologa otaaŋ selegia meŋ umakejuti, iikawaajoŋ niinoŋ kaaŋiadeeŋ ama qaana iikawaa so jejeŋ.
19 Oŋoaŋgio "Momo ejemba uuta koloojoŋ," jejutiwaajoŋ oŋonoŋ ejemba uugia qaa yoŋoojoŋ mogi mende bimooŋkeja.

20 Oŋonoŋ hoŋa toontooŋ kokaeŋ kolooju: Ejemba koi kaaŋa yoŋoojoŋ mogi uugianoŋ mende bimooŋkeja: Moŋnoŋ uŋuama somoŋgoro weleŋqeqeuruta kamaaŋqeqeta kolooju. Moŋnoŋ tutugoŋ oŋoma nenegia nedaboroŋkeja. Moŋnoŋ jeŋ kelekele ama oŋono iwaa buŋa kolooju. Moŋnoŋ iyaŋaa selia meŋ uma qaa tokoroŋkota jeŋ uruŋgia qetaaliŋkeja.

21 Ii kaaŋa horoŋ ureeŋ ama oŋomambaajoŋ mono looloria koloon laligowe. Bonjoŋa ama oŋombetiwaajoŋ "Kee momo meraga kolooja," jeŋ noojoŋ kaeŋ romoŋgoju me qaago? Qaa kaeŋ jeŋ iikanoŋ saanoŋ gamu qeŋ nombutiwaa so kolooja me? Qaa jemaŋati, ii eja uuta qaanoŋ jewageeŋ jemaŋa. Umbuqumbuliŋ yoŋonoŋ gawoŋ meŋkejutiwaajoŋ selegia meŋ uma gamugia mende mojuti eeŋ, niinoŋ mono kaaŋagadeeŋ gawonaajoŋ ama selena meŋ umambaajoŋ kotiiŋkejeŋ.

22 Yoŋonoŋ qaa kokaeŋ jeŋ selegia meŋ umakeju, "Nono Juuda ejemba kolooŋ Hibruu qaa jeŋkejoŋ." Kaeŋ jeŋkejuto, niigago mono kaaŋiadeeŋ koloojeŋ. "Israel ejemba koloojoŋ," jeŋkejuto, niigago mono kaaŋiadeeŋ koloojeŋ. "Aabrahambaa esa ambouruta koloojoŋ," jeŋkejuto, niigago mono kaaŋiadeeŋ koloojeŋ.

23 *Qaa moŋ ii eja uuta qaanoŋ jewageeŋ jemaŋa, “Yoŋonoŋ Kraistwaa gawoŋa meŋkejoŋ,” jeŋkejuto, niinoŋ ii mono ii haamo ama uŋuuguŋ meŋkejeŋ. Niinoŋ mono ejemba ii uŋuuguŋ gawoŋ kotiiŋ meŋ laligowe. Kraistwaa gawombaajoŋ ama kapuare mirinoŋ nooŋgi kanoŋ ii uŋuuguŋ kambaŋ mamaga rabe. Ooli waayawonoŋ geriawo geriawo nuŋ laligogi. Kambaŋa kambaŋa lombo mokoloon komumambaajoŋ ama laligowe.

24 *Juuda jigo galeŋ tosianoŋ jegi arawambu noŋ nugi indeŋa 39 kolooro siimboboloya moma laligowe. Kaeŋ ama noŋgi areŋa 5 kolooro.

25 *Room gawman yoŋonoŋ jegi oporondaayanoŋ nugi indiŋa karooŋ kolooro. Somaŋa motooŋgo jamonoŋ nugi komumambaajoŋ ambe. Waŋgo somatanoŋ laligowe kowe toroŋanoŋ kuuŋ qagoŋ jaŋgoro indiŋa karooŋ kolooro. Kambaŋ moŋnoŋ waŋgo jaŋgoro kowenoŋ kemeŋ weeŋ motooŋgo ano gomantiiŋa moŋ kowe qaganoŋ laŋ laligowe.

26 *Kambaŋa kambaŋa kana kema kaŋ laligowe. Apu somasomata mamaga kotoŋ iikanoŋ lombo mokoloon tiwilaamambaajoŋ ama laligowe. Kikekakasililiŋ ejemba yoŋoojoŋ ama koomuwaa toroko moma laligowe. Juuda kanagesouruna yoŋoojoŋ ama lombo mokoloon tiwilaamambaa ama laligowe. Waba kantri yoŋoojoŋ ama lombo mokoloon tiwilaamambaa ama laligowe. Taoŋa taoŋa kanoŋ lombo mokoloon tiwilaamambaa ama laligowe. Duuyaa gomaŋa gomaŋa kanoŋ lombo mokoloon tiwilaamambaa ama laligowe. Kowe kotoŋ kema kanoŋ lombo mokoloon tiwilaamambaa ama laligowe. Alauruna takapolakagiawo yoŋonoŋ nugi komumambotiwaajoŋ wosona (ba kukuuna) kouma gojono laligowe.

27 Laaligona naŋgomambaajoŋ gawoŋ kotiiŋ meŋ laligowe. Gaoŋ gbili mamaga laligowe. Gawoŋ mamaga mewetiwaajoŋ nenewaa kambana mende ero nene apuwaa komuŋ laligowe. Nene qaono kambaŋ mamaga bodi laligowe. Opo malekuwaajoŋ amamaaŋ totoŋga ariŋ laligowe.

28 Iikayadeeŋ qaagoto, toroqeŋ kokaeŋ moma laligowe: Uumeleeŋ kanagesoya kanagesoya kuuya yoŋonoŋ majakaka qaagia nijogi uunanoŋ mono kambaŋ so moma bimooŋ laligowe.

29 Momalaari alauruna daeŋ yoŋonoŋ sologoŋ loorijuti eeŋ, niinoŋ mono kaaŋiadeeŋ ii mobe bimooro uuna looriŋkeja. Moŋnoŋ koŋgoro ano uumeleeŋ alananoŋ siŋgisoŋgo anji, siŋgisoŋgo iikawaa gerianoŋ mono noo uuna kaaŋagadeeŋ nooro tembomakejeŋ.

30 Oŋonoŋ sele meŋ-uu qaagadeeŋ mobombaa siiŋa momakeju. Kawaajoŋ niinoŋ selena meŋ ubenagatiwaa so koloowenagati eeŋ, nii selenaa iwoiwaajoŋ qaagoto, mono uunaa iwoiwaajoŋ kamaaŋqeqeta koloowe esuŋna kamaaŋkejiwaajoŋ ama selena meŋ ubenaga.

31 Anutu Poŋ Jiisaswaa Maŋa kambaŋ so mepeseeniŋ tetegoya qaa akadamuyawo laligoŋ ubaati, iinoŋ mono noo kaniana moro qaa qoloŋmoloŋgoya qaagoto, qaa hoŋa tooŋ ii jejeŋ.

32 *Damaskas sitinoŋ laligowe kiŋ Aretaswaa kiapyanoŋ goondomoŋuruta noma somoŋgoŋ nombutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋono Damaskas ejemba yoŋoo siti sopa naguyanoŋ emboma oloŋ koma kemambotiwaajoŋ galeŋ meŋ naŋgi.

33 Kaeŋ naŋgito, alauruna yoŋonoŋ noma konde uutanoŋ nooma kasanoŋ somoŋgoŋ siti kiropo jeŋgenanoŋga sosooda aŋgi namonoŋ kamaaŋ koma borianoŋga oloŋ koma kawe. Kiaŋ.

---

* **11:23:** Apo 16.23 * **11:24:** Dut 25.3 * **11:25:** Apo 16.22; 14.19 * **11:26:** Apo 9.23; 14.15 * **11:32:** Apo 9.23-25

12

Poolnoŋ jaameleeŋ uŋa iima isaisaaŋ qaa moro.

1 Oŋoo selememe alaurugianoŋ jaameleembaa qaaya qaaya jeŋkejuti, iikawaajoŋ niinoŋ kaaŋagadeeŋ selena mepeseeŋ jaameleembaa qaana jemaŋa. Qaa ii saanoŋ mende ilaaŋ oŋombaato, kileŋ qaa toroqeŋ jaameleeŋ uŋaya uŋaya ii Poŋnoŋ qaagia nisaano mobeti, iikawaa sunduya jemaŋa.

2 Eja moŋ moma mube Kraistwo qokotaaŋ laligoja. Uŋa Toroyanoŋ ii wano namowaa koosu haamo jawoya uuguŋ uma seŋgelao jawoya uuguŋ uma Anutu iyaŋaa Siwe gomaŋ uutanoŋ eu uro. Kambaŋ iikanoŋadeeŋ gbani 14 tegoro laligojoŋ. Seliawo me selia qaa uŋa kokoosoyagadeeŋ uroti, ii mende mojeŋ. Anutunoŋ ii moja.

3-4 Uŋa Toroyanoŋ eja ii wano Anutuwaa oyaŋboyaŋ gomaŋanoŋ uro qaa qaita moŋ jegi moro. Baloŋ eja niinoŋ qaa ii jemambaajoŋ soŋgo eja ano qaa ii baloŋ ejemba ananaa qaanananoŋ jewombaa so qaago. Seliawo me selia qaa uroti, ii Anutunoŋ moja. Niinoŋ ii mende mojento, iwaa sunduya mojeŋ.

5 Niinoŋ eja iwaanoŋ iwoi kolooroti, iikawaajoŋ selena meŋ umaŋatiwaa so koloojeŋ. Neenaajoŋ ii kolooroto, kileŋ iikawaajoŋ ama neenaa selena mende mepeseeŋkejeŋ. Kawaajoŋ qaagoto, esuŋkamakamaa koloojeŋiwaajoŋ kaeŋ amakejeŋ.

6 Neenaajoŋ selena kaaŋagadeeŋ meŋ umambaajoŋ mobenagati eeŋ, qaana mono qaa hoŋaa so jewenaga. Kaeŋ qaa omaya jeje ejaga mende koloowenagato, ii kokaembaajoŋ kolatiŋ aoŋkejeŋ: Kuuya oŋonoŋ jaameleeŋ ii iibetiwaajoŋ qaa dindiŋa uuguŋ noojoŋ mogi uuta koloomambo. Nanamemena ambe iigi qaa jewe mogiti, mono iikawaa sogadeeŋ gosiŋ nombutiwaajoŋ mojeŋ.

7 Nisaŋnisaaŋ qaa uuta mobe qaa tosaaŋa uuguŋkeji, iikawaajoŋ awelegoŋ aomambotiwaajoŋ Anutunoŋ iwoi jetawo noo sele busunanoŋ ano sosoro somambaa so nuŋkeja. Satambaa gajobanoŋ siimbobolo ii nono momakejeŋ.

8 Kawaajoŋ Poŋnoŋ ii sele busunanoŋga itagowaatiwaajoŋ qama kooliwe indiŋa karooŋ kolooro.

9 Kaeŋ qama kooliweto, qaa kokaeŋ nijoro, “Qaago. Esuŋkamakamaa koloona noo ku-usunanoŋ mono afaaŋgoŋ uuga saa qero akadamugawo kolooŋkebaa. Kawaajoŋ noo kaleŋmoriana mono buŋa qeŋ aona sokombaa.” Qaa ii nijoŋ Kraistwaa ku-usuŋanoŋ qananoŋ ubaatiwaajoŋ momakejeŋ. Kawaajoŋ esuŋkamakamaa koloonkejeŋiwaajoŋ selena mepeseeŋkejeŋ. Lombo ii qaombaatiwaajoŋ mende toroqeŋ qama kooliŋkejeŋ.

10 Kraistnoŋ nii esuŋkamakamaa koloonkejeŋi, kambaŋ iikanoŋ esuŋ nono kotiiŋ namakejeŋ. Kawaajoŋ esuŋkamakamaa koloojeŋiwaajoŋ kileŋ mobe sokono kiku mende amakejeŋ. Tosianoŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ noŋgi mobe sokoma nonja. Kraistwaajoŋ ama kakasililiŋ sisiwerowero ama noŋgi koŋajiliŋ moma kanoŋ kileŋ uubonjoŋ mokoloonkejeŋ. Kiaŋ.

Poolnoŋ Korint yoŋoojoŋ majakaka moro?

11 Selena meŋ uma eja uuta qaa taniŋaaŋ koloojeŋ. Diŋgowutiwaajoŋ ama kana morota moŋ mende mokoloon noojoŋ mogi ubaatiwaajoŋ ii jejeŋ. Oŋanoŋ, Anutunoŋ mende ilaaŋ nonagati eeŋ, neeno mono iwoi moŋ mende ambe gemaqeqe qaagianoŋ hoŋa koloonaga. Hoŋa koloonagato, nanamemena kaeŋ me kaeŋ gosijeŋi, mono kamaaŋqeqeta mende koloojeŋ. Tosianoŋ aposol qabuŋagiawowaa qa meŋ umbuqumbuliŋ laŋ laligojuti, niinoŋ mono iyoŋoo newo baagianoŋ mende totooŋ laligojeŋ.

12 Oŋoo batugianoŋ gawoŋ meŋ lombo mamaga moma mokosiŋgoŋ laligoweti, iikanoŋ Anutuwaa ku-usuŋanoŋ sololoon nono aŋgoleto aiwese kania kania asugiro. Nanamemeŋ iikanoŋ aposol koloojeŋiwaa kania qendeema oŋonota iigi.

13 Oŋo ilaaŋ oŋombe ano uumeleeŋ kanageso tosaaŋa ii oŋowo ororoŋ ama oŋombe. Tosaaŋa oŋombe waagita oŋo mono nomaeŋ oŋomesaowe eeŋ laligowuyaga? Oŋanoŋ,

naŋgoŋ nombutiwaa lombota ii oŋoo qagianoŋ mende ambe. Aposol takapolakagiawo yoŋonoŋ lombo ii oŋoo qagianoŋ amakejuto, niinoŋ ii tosaaŋa yoŋoo qagianoŋ ambe bosimakeju. Naŋgoŋ nombutiwaajoŋ mende kuuŋ oŋoma iikanoŋ koposo ama oŋombe me? Kawaajoŋ “Poolnoŋ koposo ejaga kolooja,” jewuyaga, mono qinjina ii mesaowutiwaajoŋ qisiŋ oŋonjeŋ.

14 Mobu, kambaŋ kokaamba mombo oŋoonoŋ kamambaajoŋ jojoriwe indiŋa karooŋ koloowaa. Kaŋ gawona naŋgowutiwaa lombota ii duŋanoŋ mombo oŋoo qagianoŋ mende amaŋa. Ii qaago. Oŋoaŋgiaa esuhinagiaajoŋ mende koposoŋgoŋkejento, oŋoaŋgio noo siiŋ mobutiwaajoŋ mojeŋ. Merabora yoŋonoŋ nemuŋmaŋurugia naŋgoŋ esuhina meŋ kululuuŋ oŋombutiwaa so mende koloojuto, nemuŋmaŋ yoŋonoŋ ii meraboraurugia yoŋoojoŋ meŋ kululuugi sokombaa. Iikawaa so uuwaa gawoŋ baageŋ niinoŋ maŋgia koloojeŋ. Kawaajoŋ uunoŋ baageŋ ilaaŋ oŋomambaajoŋ mojeŋ.

15 Kawaajoŋ oŋonoŋ qeaŋgowutiwaajoŋ iwoina kuuya ii korisoro qaganoŋ togoŋ oŋombe oŋoo buŋa koloowaatiwaajoŋ mojeŋ. Neenaa laaligona kaaŋiadeeŋ qeaŋgowutiwaajoŋ qeleemambaajoŋ mojeŋ Kaeŋ honoŋa qaa jopagoŋ oŋombe uujopananoŋ somariiŋkejato, oŋoo uukaleŋgianoŋ mono kileŋ naambaajoŋ waziiŋkeja?

16 Oŋanoŋ, naŋgoŋ nombutiwaa lombota ii oŋoo qagianoŋ mende ambe. Noo tuarenjeŋurunanoŋ qaa iikawaajoŋ uumotooŋgo anjuto, tosianoŋ kokaeŋ jewuyaga, “Pool ii momo eja koloojiwaajoŋ tiliqili ama uugia mejaŋgoŋ kokosiiŋ oŋoma moneŋgia kaeŋ me kaeŋ horoŋkeja.” Qaa ii hoŋa qaago!

17 Ii nomaembaajoŋ jeju? Neŋauruna wasiŋ oŋombe oŋoonoŋ kagiti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ Pool esuhina mubutiwaajoŋ kuuŋ oŋono me qaago? Qaago.

18 Taitus oŋoonoŋ kawaatiwaajoŋ kuuŋ muŋ uumeleeŋ ala moŋ iwo wasiwe kari. Taitusnoŋ nii esuhina nombutiwaajoŋ kuuŋ oŋono me qaago? Qaago. Uŋa Toroya motoongonoŋ mono sololooŋ norono gawoŋ naŋgonaŋgowaa kana motoondeeŋ kema kaŋ laligori. Kiaŋ.

Poolnoŋ Anutuwaa ku-usuŋ qaganoŋ kawaa.

19 Tere koi weeŋgoŋ iikanoŋ noojoŋ kokaeŋ romoŋgowubo, “Qaa jeŋ muniŋi, mono iikawaa kitiaga kaparaŋ koma jeŋ kaeŋ ooja.” Oo wombo alauruna, niinoŋ iikawaajoŋ kokaeŋ jemaŋa: Niinoŋ Kraistwo qokotaaŋ qaana Anutuwaa jaasewaŋanoŋ jeŋ oowe. Gawonana kuuya ii oŋonoŋ uugia meagoŋ kotikotii mokoloowutiwaajoŋ meŋkejoŋ.

20 Oŋoonoŋ kaŋ iibe nanamemeŋgia togoŋkejeŋi, ii mombo otaaŋ laligowubo. Kaeŋ mokolooŋ oŋomambotiwaajoŋ majakaka mojeŋ. Nanamemeŋgiaa iroŋa meleema oŋombe qagianoŋ ubaati, oŋonoŋ tani amaŋati, ii togowuya, iikaeŋ mojeŋ. Batugianoŋ nanamemeŋ kokaeŋ ambubotiwaajoŋ toona mojeŋ: Uunoŋ motoqoto moma juma andoruru jewubo. Uuduuduu ama yoŋ jewubo. Selenoŋ kuukuu ama aoŋ deema oŋoaŋgiaa tuumbaajoŋadeeŋ romoŋgoŋ laligowubo. Gemaqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ iikanoŋ meŋ boliŋ aowubo. Tosaaŋa yoŋoo qaagia aasaŋgoyanoŋ jegi dimboŋawo kembabo. Jaba-arambaraŋ ama areŋa tororo mende otaaŋ oŋoaŋgiaa aiŋgianoŋ laŋ laligowubo.

21 Kaeŋ ama laligowuti eeŋ, niinoŋ kokaeŋ koloowaatiwaajoŋ majakaka moma kamaŋa: Ejemba mamaganoŋ wala siŋgisoŋgo ama laligogiti, niinoŋ iyoŋoojoŋ uukonduŋ ama saamambo. Nanamemeŋ jewoŋawo laŋ otaaŋ siiŋgia kombombaŋa mokoloowutiwaajoŋ serowiliŋ ama gamugia moma mende moma boliŋ aogi. Batugianoŋ kawe uugia mombo mende meleeŋgi iŋiibe Anutunoŋ uuna kuuro mombo uukamakamaa amambo. Kiaŋ.

13

Galeŋ meme qaa konoga

1 *Kambaŋ kokaamba oŋoonoŋ kawe indiŋa karooŋ koloowaa. “Qaawaa jakeyanoŋ
aambaa qaaya kuuya ii ejemba woi me karooŋanoŋ naŋgoŋ jegi kotiiŋkeja.”
2 Niinoŋ Buŋa qaa iikawaa so anjeŋ. Oŋoo batugianoŋ laligowe indiŋa woi kolooro
kambaŋ iikanoŋ galeŋ meme qaa oŋombe. Qaa ii kambaŋ kokaamba mombo qeŋ
gbiliŋ waladeeŋ jejeŋi, iikanoŋ tegoja. Kawaajoŋ mombo kamaŋati, kambaŋ iikanoŋ
ejemba siŋgisoŋgo wala aŋgiti me anjuti, ii mende iŋiima koboomaŋa. Kileŋagiawo oŋo
mono kuuya mindiŋgoŋ oŋomaŋa.
3 Kraistnoŋ esuŋkamakamaa qaganoŋ mende ama oŋomakejato, ku-usuŋa oŋoo
batugianoŋ qendeemakeja. Kraist iikanondeeŋ mono sololooŋ nono aposol koloonŋ qaa
jeŋkejeŋi, oŋo iikawaa kaniaajoŋ uuwoi ama kaparaŋ koma qisiŋ aoŋkeju. Kawaajoŋ
siligiaa so mono qaa jeŋ oŋoma mindiŋgoŋ oŋomaŋa.
4 Kraist maripoonoŋ qegi komuroti, kambaŋ iikanoŋ esuŋkamakamaa tani laligoroto,
kileŋ Anutuwaa ku-usuŋanoŋ nemuŋ koma muro kotiiŋ laligoja. Niinoŋ kaaŋiadeeŋ
iwo qokotaaŋ neena esuŋkamakamaa koloonŋ laligojento, Anutuwaa ku-usuŋanoŋ
mono nemuŋ koma nono Kraistwaa jeta teŋ koma mindiŋgoŋ oŋomambaajoŋ kotiiŋ
laligojeŋ.

Mono oŋoaŋgia gosiŋ aoŋ uugia meleembu.

5 Mono oŋoaŋgia tororo gosiŋ aowu. Uugia meleema oŋanoŋ Kraist moma laariju
me qaago, iikawaajoŋ mono aŋgotetenoŋ ama gosiŋ aowu. Kraist Jiisaswaa Uŋayanoŋ
uugianoŋ kotiiŋ laligoji, ii moma kotoju me qaago? Uugianoŋ mende laligoji eeŋ, oŋo
mono aŋgotete iikanoŋ kamaaŋ uŋuro Kraistwaa buŋa mende kolooju.
6 Niinoŋ oŋoonoŋ aposol hoŋa koloojeŋ me qaago, oŋo kaeŋ gosiŋ noŋgi aŋgotete
iikanoŋ mende kamaaŋ nuwaa, iikaeŋ mojeŋ. Oŋo noo kaniana kaeŋ asuganoŋ iima
moma kotowutiwaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama laligojeŋ. Kawaajoŋ mindiŋgoŋ oŋombe
oŋanoŋ sokombaa.
7 Qaa kuuya ooŋ koujeŋi, ii aŋgi soowabotiwaajoŋ Anutu qama koolijoŋ. Qaa moŋ
jeŋ sooŋ laligogi kaŋ mindiŋgoŋ oŋombe tuarenjeŋurunanoŋ mono aposol ku-usuna
oŋanoŋ iima asariwuya. Kaeŋ koloowaatiwaajoŋ mende qama koolijeŋ. Oŋo mende
mindiŋgoŋ oŋomaŋatiwaa so niibubotiwaajoŋ mende qama koolijento, oŋonoŋ uugia
dindiŋa meleembutiwaajoŋ qama koolijeŋ. Uugia oŋanoŋ meleembuti eeŋ, niinoŋ
mende mindiŋgoŋ oŋombe tuarenjeŋurunanoŋ noojoŋ toroqeŋ “Eja looloorіaga!” jeŋ
mobuyagato, ii kileŋ.
8 Nono qaa hoŋa qotogoŋ moŋ utegowombaajoŋ amamaawoŋato, qaa hoŋanoŋ
seiwaatiwaajoŋ saanoŋ nambоŋa.
9 Niinoŋ ku-usuna mende qendeema esuŋkamakamaa tani laligowe oŋonoŋ kotiiŋ
nambuti, kambaŋ iikaaŋanoŋ mono korisoro amakeboŋa. Uumeleembaa akadamugia
kuuya mokoloonŋ kotiiŋ nambutiwaajoŋ nononoŋ Anutu qama kooliŋ muŋkejoŋ.
10 Poŋnoŋ oŋo meŋ kamaaŋ oŋomambaajoŋ qaagoto, uugia meagowe kotiiwutiwaa-
joŋ moma ku-usuŋa ii nono. Ku-usuŋ iikawaa qaganoŋ nama oŋoonoŋ kamaŋati,
kambaŋ iikanoŋ geriawo ama oŋomambotiwaajoŋ mono qaa koi koriganoŋ laligoŋ
oŋoojoŋ tere koi oojeŋ. Oŋoaŋgio mindiŋgoŋ aowuti eeŋ, mono bonjoŋa ama
oŋomaŋa. Kiaŋ.

Yeizozo qaa tetegoya

11 Oo uumeleeŋ alauruna, qaana jeŋ tegoŋ qambaŋmambaŋ kokaeŋ oŋonjeŋ: Mono
aisooŋ laligowu. Kaniagia sooroti, ii mono kuuya mindiŋgodaborowu. Uukuukuu qaa
oŋonjeŋi, ii mono buŋa qeŋ aoŋ teŋ kombu. Qaa jeweti, iikanoŋ mono uumotooŋ ama
luaenoŋ laligowu. Kaeŋ aŋgi Anutu jopagoŋ aowutiwaajoŋ inaaŋ nonoma luae qeŋ
nonombaati, iinoŋ mono oŋowo laligowa.

* **13:1:** Dut 17.6; 19.15

12 Oŋo uumeleeŋ alaurugia yoŋowo mono joloŋgia jeŋ aŋgoŋ aoŋ kana soraaya
otaaŋ buugia kitoŋ neŋ aoŋ laligowu. Anutuwaa ejemba soraaya kuuya koi laligojuti,
iyoŋonoŋ yeizozogia aŋgi oŋoonoŋ kaja.
13 Poŋ Jiisas Kraistnoŋ mono kaleŋmoriaŋa oŋono Anutuwaa uujopayanoŋ nemuŋ
koma oŋono Uŋa Toroyanoŋ kuuya inaaŋ oŋono uumotooŋ ama ainjoloŋ laligowu.
Kiaŋ.

Galesia Tere
Poolnoŋ Galesia yoŋoo Tere ano.
Jeŋ-asa-asari

Poolnoŋ Buŋa Tere koi Galesia prowinswaa uumeleeŋ kanageso yoŋoojoŋ ooro. Galesia prowins ii Eisia Maino (Turkey) uutanoŋ Room yoŋonoŋ jeŋ kotoŋ oŋoŋgi baagianoŋ laligogi.

Aposol yoŋonoŋ Anutuwaa Buŋa qaa jeŋ seigi wala Juuda tosaaŋa ano kanageŋ waba kantri tosianoŋ kaaŋagadeeŋ uugia meleeŋgi. Kambaŋ iikanoŋ Juuda yoŋonoŋ kaparaŋ koma qaa woi kokaeŋ jegi bimooro:

1) “Waba kantri yoŋonoŋ Mooseswaanoŋ Kana qaawaa so Anutuwaa aiweseya selegianoŋ mende kotowuti eeŋ, iyoŋonoŋ mono uumeleeŋ kanageso hoŋa mende koloowuya.” Anutunoŋ ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋ-goŋ oŋonoti, iyoŋoo aiweseya ii sele kooto. Jen 17.10–12. Poolnoŋ ii moma “Qaa ii hoŋa qaago!” jeŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Waba kantri yoŋonoŋ Jiisas moma laarigi Anutunoŋ momalaarigia iikawaajoŋ ama qaagia jeŋ tegoro solaŋaniŋ uumeleeŋ tuuŋ hoŋa koloowuya.”

2) Boi takapolakaya yoŋonoŋ Poolnoŋ Uŋa Toroyaa ku-usuŋnoŋ gawoŋ meroti, ii meŋ kamaaŋ ama kokaeŋ jegi, “Pool ii aposol hoŋa mende koloojiwaajoŋ ama qaaya mende mobu.” Kaeŋ jegito, Poolnoŋ kotiiŋ jero, “Niinoŋ Jiisaswaa Oligaa Buŋa jeje ejaga koloowe Anutunoŋ metogoŋ kuuŋ nono aposol hoŋaga laligojeŋ.” Kaeŋ jeŋ Galesia yoŋoo uumeleeŋ tuuŋa tuuŋa nanamemembaa qambaŋmambaŋ qaa ooro. Uunana meleemboŋati eeŋ, mono afaaŋgoŋ Kraist jopagoŋ gawoŋa meniŋ hoŋa koloowaa.

Buk kokawaa bakaya waŋa 5 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-10
Pool nii aposol hoŋa koloojeŋ 1.11–2.21
Anutu kaleŋmoriaŋaa Buŋa qaa 3.1–4.31
Nononanaa aiŋnanaa soŋgoya 5.1–6.10
Terewaa qaa kota waŋa 6.11-18

1 Pool niinoŋ qaa amiŋ mobombaajoŋ Galesia uumeleeŋ kanageso oŋoojoŋ tere koi oojeŋ. Wasiwasi eja koloojeŋiwaa kania ii kokaeŋ: Ejembanoŋ aposol gawombaajoŋ mende kuuŋ noŋgi meŋ laligojeŋ. Baloŋ eja moŋnoŋ mende wasiŋ nonoto, Jiisas Kraist ano Maŋ Anutu ii koomunoŋga meŋ gbiliroti, iyoronoŋ mono areŋgoŋ aposol gawoŋ noni meŋ nanjeŋ.

2 Neŋauruna kuuya niwo nanjuti, iyoŋonoŋ nii kotiŋgoŋ noŋgi tere koi ambe Galesia prowinsnoŋ uumeleeŋ kanageso tuuŋa tuuŋa oŋoonoŋ kaja.

3 Anutu Maŋnana ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ mono kaleŋmoriaŋ oŋoni luaenoŋ laligowu.

4 Jiisasnoŋ ananaa Anutu ano Maŋ iwaa je buuta otaaŋ ananaa siŋgisoŋgonanaajoŋ ama laaligoya qeleeno qegi. Kambaŋ kokaamba namowaa kambaŋ bologanoŋ laligoŋkejoŋi, iinoŋ mono kokainoŋga hamo qeŋ metogoŋ nonombaatiwaajoŋ ama komuro.

5 Kawaajoŋ Anutuwaa qabuŋaya kambaŋa kambaŋa mepeseeniŋ tetegoya qaa akadamuyawo eŋ eŋ ubaa. Qaa ii oŋanoŋ.

Oligaa Buŋa ii mende jeŋ sooŋ modoqodowagowu.

6 Niinoŋ oŋoo kanagiaajoŋ ama aaruwe jaa kona luguja. Anutunoŋ Kraistwaa kaleŋmoriaŋa buŋa qeŋ aowutiwaajoŋ oŋoono iwo laligogito, niinoŋ oŋomesaowe

tosianoŋ kaŋ Oligaa Buŋa morota jegi kambaŋ mende koriro eleema qaa doogoya kanoŋ qokotaaŋ eŋkalolоŋ laligoju. Kawaajoŋ mono aaruŋ tililiŋgojeŋ.
7 Qaagia ii Oligaa Buŋa hoŋa mende totooŋ koloojato, ejemba tosianoŋ Kraistwaa Oligaa Buŋa ii eŋkalolоŋ meŋ meeqeeraŋ aŋgi dogoja. Kaeŋ kolooro laŋ liligoŋ ejemba kuuŋ oŋoŋgi uugia sisau kolooro laligoju.
8 Ejemba kaaŋa ii mono yamageŋ (kozigeŋ)! Nononoŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ oŋoma laligoniŋi, moŋnoŋ ii qewagoŋ buŋa qaa morota jeŋ asarinagati eeŋ, iinoŋ mono Anutuwaa jaanoŋ gere siawaa buŋa kolooja. Ii nonoonoŋga moŋnoŋ me Siwewaa gajoba moŋnoŋ kamaaŋ jenaga, ii kileŋ qaa kaaŋa mono mende totooŋ teŋ kombu. Qaa doogoya ii kileŋ.
9 Qaa wala jeŋ laligoniŋi, iikayadeeŋ mono keteda koi mombo jejeŋ: Oŋonoŋ Oligaa Buŋa aŋaliŋ moma aŋgoŋ kondaborogiti, moŋnoŋ ii qewagoŋ buŋa qaa morota jeŋ asarinagi eeŋ, Anutunoŋ mono ii qasuaaŋ muro gere sianoŋ kemeba.
10 Qaa kaeŋ jejeŋi, ii ejembanoŋ nisosoroogi neeno yoŋoo jaanoŋ sokomambaajoŋ ama mende jejento, Anutunoŋ niiro iwaa jaanoŋ sokomambaajoŋ ama ii jejeŋ. Niinoŋ baloŋ ejemba uuqeeaŋgo moma nombutiwaajoŋ mende totooŋ kaparaŋ komakejeŋ. Toroqeŋ ejemba kele ama oŋoma usugowenagati eeŋ, niinoŋ mono Kraistwaanoŋ gawoŋ memambaajoŋ amamaawenaga. Kiaŋ.

Kraistnoŋ meŋ letoma nono aposol koloowe.

11 Oo alauruna, Oligaa Buŋawaa kania ii kokaeŋ moma yagowu: Buŋa qaa jeŋ asariŋkejeŋi, ii baloŋ eja moŋnoŋ mende uunoŋ junjuŋ qaa jerota eja.
12 Moŋnoŋ moŋ ii mende kuma nono. Ii baloŋ eja mombaanoŋga mende moma aŋgoŋ kombeto, Jiisas Kraistnoŋ iyaŋo asugiŋ noma Oligaa Buŋaya nisaano moma asariwe noo buŋaga kolooro.
13 *Oŋonoŋ noo kaniana saanoŋ moju. Juuda ejembanoŋ Anutuwaa Kana qaawaajoŋ uugere amakejuti, niinoŋ waladeeŋ iyoŋoo momogia otaaŋ yoŋoo so kolooŋ meŋ laligowe. Kaaŋa laligoŋ Anutuwaanoŋ uumeleeŋ kanageso ii uŋuŋ ureeŋ jaabamagege meŋ oŋoma laligowe. Geriawo sisiwerowero ama oŋoma meŋ tiwilaaŋ oŋomambaajoŋ aŋgobato meŋ laligowe.
14 *Juuda ejemba gbaworo alauruna gbaninana motooŋanoŋ laligoniŋi, niinoŋ iyoŋoonoŋga seiseiya ii haamo ama oŋoma Kana qaawaajoŋ uugere meŋ laligowe. Kaeŋ laligoŋ Juuda nanamemenanaa kania tororo otaaŋ ambosakonanaa jeŋkooto qaa kamaawabotiwaajoŋ mono honoŋa qaa kaparaŋ koma laligowe.
15 *Kaeŋ ama laligoweto, Anutunoŋ walagadeeŋ nemuŋ goroŋ uutanoŋga niima iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ nono ano kanageŋ kaleŋmoriaŋaajoŋ ama noono. Noonoti, iinoŋ mono noojoŋ areŋ kokaeŋ moro sokono:
16 Iinoŋ Meriaa kania nii nisaano momambaajoŋ moma Jiisaswaa Oligaa Buŋaya meŋ waba kantri tosianoŋ kema yoŋoo batugianoŋ jeŋ asariŋ laligomambaajoŋ nijoro. Iinoŋ kaeŋ nijorotiwaajoŋ ama niinoŋ waama kanakanaiyanoŋga kanaiŋ baloŋ ejemba yoŋoo gejanono qaagiaajoŋ mende totooŋ moŋgama qisiŋ oŋoma laligoŋ koube.
17 Kaaŋiadeeŋ Jerusalem sitinoŋ mende uma wasiwasi eja aposol wala laligoŋ kougiti, iyoŋoonoŋ mende kema asugiwe. Kaeŋ qaagoto, iikanondeeŋ Arebia gomanoŋ kema laligoŋ mombo Damaskas sitinoŋ eleembe.
18 *Damaskas eleembe gbani karooŋ tegoro “Piito iima moma kotomaŋa,” jeŋ Jerusalem sitinoŋ uma iwo somaŋa 15 kawaa so laligowe.
19 Kanoŋ laligoweto, wasiwasi eja aposol tosaaŋa ii mende iŋiibe. Pombaa koga Jeims iigadeeŋ iibe.

---

* **1:13:** Apo 8.3; 22.4-5; 26.9-11 * **1:14:** Apo 22.3 * **1:15:** Apo 9.3-6; 22.6-10; 26.13-18 * **1:18:** Apo 9.26-30

20 Kawaajoŋ mobu, qaa ooŋ oŋonjeŋi, ii qaa hoŋaga kolooja. Qoloŋmoloŋgoya moŋ
qaago. Qaa ii Anutuwaa jaasewaŋanoŋ jeŋeŋ.
21 Jerusalem mesaoŋ Siria ano Silisia balonoŋ kema gomaŋ tosaaŋa liligoŋ laligowe.
22 Kaeŋ kema laligoweto, Judia prowinswaa uumeleeŋ kanageso tuuŋa tuuŋa
Kraistwo qokotaaŋ nanjuti, iyoŋonoŋ mende niigitiwaajoŋ kambaŋ iikanoŋ nii mende
moma kotoŋ noma laligogi.
23 Noonoŋ buju qaa kokaenda ii yoŋoo gejagianoŋ kemero mogi, “Wala sisiwerowero
meŋ nonoma laligoroti, iinoŋ mono letoma laligoja. Momalaari qaa aliwaatiwaa-
joŋ jaabamagege meŋ nononoti, iinoŋ mono kambaŋ ketada kokaamba aŋo qaa
iikayadeeŋ jeŋ asariŋkeja.”
24 Kaeŋ moma noojoŋ ama Anutu mepeseeŋ muŋ laligogi. Kiaŋ.

2

Aposol yoŋonoŋ Pool horogi batugianoŋ karo.

1 *Kawaa gematanoŋ gbani 14 tegoro kanoŋ “Barnabaswo Jerusalem sitinoŋ mombo
umaŋa,” jeŋ Taitus kaaŋagadeeŋ wambe motooŋ uniŋ.
2 Anutunoŋ wala noonoŋ asugiŋ kemaŋatiwaa qaa nisaanotiwaajoŋ ama yorowo
kema Jerusalem keuma gawonaa kania jeŋ asariŋ oŋombe. Gawoŋ pondaŋ meŋ kouma
laligojeŋi, iikanoŋ aposol yoŋoonoŋ mende sokono gawonaa hoŋanoŋ kamaaŋ qero
pogowabo. Kaeŋ romoŋgoŋ sunduna ejemba omaya yoŋoojoŋ laŋ mende iŋijoweto,
jotamemeurunana goda qeŋ oŋomakejoŋi, iigadeeŋ horoŋ oŋombe ajoroogi. Ajoroogi
kanoŋ Oligaa Buŋa waba kantri batugianoŋ liligoŋ jeŋ seiŋkejeŋi, ii asuganoŋ jeŋ
asariwe mogi.
3 Yoŋonoŋ ii moma “Saanoŋ!” jegi. Kaeŋ jeŋ neŋana Taitus Griik eja iinoŋ niwo
laligoroto, kileŋ somataurunana yoŋonoŋ Anutuwaa aiweseya selianoŋ kotowutiwaa-
joŋ mende jeŋ kotoŋ mugi. Juuda nonoonoŋ Kana qaa ii mende meŋ kotiiŋ mugi.
4 Juuda somata yoŋonoŋ qaagoto, tosianoŋ eja selia kotowombaajoŋ moma
batuyanoŋ batuyanoŋ kuuŋ jegiti, boi takapolakaya iyoŋoo kanagia ii kokaeŋ:
Yoŋonoŋ “Uunana meleenjoŋ,” jeŋ kaeŋ mondoŋ nonoo kanianana iima kotowutiwaa-
joŋ oloŋ jaŋ qeŋ kaŋ ala kaaŋa batunananoŋ kouma laligogi. Nono Kraist Jiisaswo
qokotaaniŋ laaligo walagaa kasanoŋga isama nonono solaŋa laligojoŋi, iikawaa silia
iima kotowutiwaajoŋ naŋgi. Yoŋonoŋ nonoojoŋ kokaeŋ moma koposoŋgogi: Saanoŋ
laligogi oŋoniŋ ananaa sopa uutanoŋ kougi Mooseswaa Kana qaa baatanoŋ oŋooniŋ
ananaa weleŋqeqeurunana koloowuya.
5 Kaeŋ koposoŋgoŋ metama nonoŋgito, nononoŋ Oligaa Buŋawaa qaa hoŋanoŋ
meeqeesoo koloowabotiwaajoŋ nanjoŋ. Ii oŋoo batugianoŋ agokayaŋ koniŋ kotiiŋ
ewaatiwaajoŋ nanjoŋ. Kawaajoŋ kambaŋ moŋnoŋ mende loriŋ qaagiaa baatanoŋ
kembombaajoŋ mende totooŋ wambelaaniŋ.
6 *Ajoajoroonoŋ nii Buŋa qaana jeŋ asariwe jotamemeya yoŋonoŋ “Saanoŋ!” jeŋ
niinoŋ Buŋa qaa moŋ toroqeŋ jemaŋatiwaajoŋ mende jegi. Eja ii geregiaga koloogi
goda qeŋ oŋomakeju. Qabuŋagia kaeŋ me kaeŋ kolooji, niinoŋ iikawaajoŋ mobe so
motooŋgo kolooja. Anutunoŋ ejemba tosaaŋa mende ninisosoroon tosaaŋa mende
sureeŋ oŋomakeja. Keda motooŋgonoŋ gosiŋ nonomakeja.
7 Buŋa qaana mende totooŋ utegogito, Anutuwaanoŋ gawoŋ areŋa iikawaajoŋ mono
“Ahaa!” jeŋ kokaeŋ iima asarigi: Anutunoŋ moma laariŋ nonoma Oligaa Buŋa jeŋ
asariwombaa gawoŋa ii kokaeŋ mendeeno: Niinoŋ ii waba kantri batugianoŋ jeŋ
seiwe Piitonoŋ Buŋa qaa iikayadeeŋ Juuda kanageso yoŋoojoŋ jeŋ asariŋ uugia kuuŋ
oŋomakeja.

---

* **2:1:** Apo 11.30; 15.2 * **2:6:** Dut 10.17

8 Gawoŋa kaeŋ mendeema aposol Piito inaaŋ muro Juuda eja selegia kotogiti, iyoŋoo batugianoŋ uukuukuu gawoŋ meŋkeja ano nii kaaŋiadeeŋ inaaŋ nono wasiwasi ejaga koloon waba kantri batugianoŋ liligoŋ gawoŋ iikayadeeŋ meŋkejeŋ.
9 Kawaajoŋ Jeims, Piito ano Jon, eja geria qabuŋagiawo yoŋonoŋ Poŋnoŋ kaleŋmoriaŋ kaaŋa nono laligoweti, qaa ii moma kotogi uumotooŋgo aniŋ. Gawoŋ kaeŋ mendeema iikawaa kaisareyaga Barnabaswo noro boronara qegi kokaeŋ jeŋ kotiiniŋ, “Noro waba kantri yoŋoonoŋ kema gawoŋ meri oŋoaŋgia Juuda kanageso yoŋoo batugianoŋ toroqeŋ gawoŋ meŋkebu.”
10 Qaa motooŋgo qisiŋ noroma kokaeŋ toroqeŋ nirijogi, “Ejemba wanaya ilaaŋ oŋombojoŋ mono toroqeŋ romoŋgoŋ laligowao.” Kaeŋ nirijogi niinoŋ iikaaŋagadeeŋ ama oŋomambaajoŋ kaparaŋ koma laligojeŋ. Kiaŋ.

Poolnoŋ Piito jeŋ qotogoŋ muro.

11 Kaeŋ jeŋ kotiininto, Piitonoŋ Antiokia sitinoŋ kaŋ meleŋqeleeŋ ano ejemba uugianoŋ mamaga boliro. Kawaajoŋ Piitonoŋ karo iibeti, kambaŋ iikanoŋ niinoŋ jaayanoŋ kuuŋ kokaembaajoŋ tuarenjeŋ ama mube:
12 Piitonoŋ wala waba kantri yoŋowo laligoŋ nene motooŋ neŋ laligogito, eja tosianoŋ Jeims mesaoŋ Jerusalemga kagi iikawaa gematanoŋ ejemba ii iŋiima sisiriiŋ sigeŋsigeŋ nano. Anutuwaa aiweseya selegianoŋ kotogi yoŋoojoŋ toroko moma ziriŋziriŋ ama Juuda tuuŋ yoŋowo qokotaaŋ laligoro.
13 Kaeŋ waba kantri ejemba ii mojogia tiiro koŋgbara qegi Juuda uumeleeŋ ejemba tosianoŋ kaaŋagadeeŋ Piitowo qokotaaŋ uumeleembaa selesele qeŋ naŋgi. Selesele qeŋ nama Barnabas kaaŋagadeeŋ horogi yoŋowo jibijabu qero.
14 Kaeŋ ama nanamemeŋgianoŋ Buŋa qaa hoŋa dindiŋagadeeŋ mende otaagiti, niinoŋ ii iima ejemba kuuya yoŋoo jaasewaŋgianoŋ nama kokaeŋ ijowe, “Piito, gii Juuda ejagato, kileŋ waba kantri yoŋoonoŋ nanamemeŋgia otaaŋ laligojaŋ. Gii Juuda ananaanoŋ nanamemeŋ mende otaaŋ kileŋ waba kantri ejemba ii otaaŋ nambutiwaajoŋ kuuŋ oŋoma uugere amakejaŋ? Ii mende sokonja.” Kiaŋ.

Juuda ano waba kantri anana Anutuwaa jaanoŋ ororoŋ koloojoŋ.

15 Juuda koloon uunana meleeniŋi, nononoŋ waba kantri ejemba siŋgisoŋgogiawo kaaŋa mende koloon laligojoŋ.
16 *Kaaŋa laligojonto, hamoqeqewaa kania ii kokaeŋ erota moma yagojoŋ: Jiisas Kraist moma laariniŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋanijoŋ. Moŋnoŋ Kana qaa otaaŋ iikaaŋa kanoŋ solaŋa mende koloowaa. Kawaajoŋ nononoŋ kaaŋiadeeŋ solaŋa koloowombaajoŋ moma Kraist Jiisas moma laariŋ muniŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniniŋ. Ii Kana qaa teŋ kombonagatiwaajoŋ ama qaago.
17 Kaeŋ ama Kraistwo qokotaaŋ Anutuwaa jaanoŋ solaŋaniwombaajoŋ kaparaŋ koniŋ Anutunoŋ kileŋ mokoloon nonono nononano kantri tosaaŋa yoŋoo tani kaaŋa siŋgisoŋgonanawo laligojoŋi eeŋ, Kraistnoŋ siŋgisoŋgo ambombaajoŋ nemuŋ koma nononja me qaago? Qaago totooŋ! Qaa ii yamageŋ (kozigeŋ)!
18 Kana qaa otaaŋ solaŋa koloowombaa qaaya ii kondeema qewagowe. Qewagoweto, ii mombo aŋgobato meŋ jeŋ kuuwenagati eeŋ, mono Kana qaa iikayadeeŋ qotogoŋ siŋgisoŋgo ejaga koloon kaniana mombo iikaeŋ mokoloomambo.
19 Wala kaniana iikaeŋ mokoloon Kana qaawaajoŋ ama koomuya tani kaaŋa koloowe. Kaeŋ koloowe Kana qaanoŋ mende toroqeŋ galeŋ koma nono solaŋa laligojeŋ. Niinoŋ laaligona Anutuwaanoŋ ambe Kraistwo maripoonoŋ nugi kaaŋa komuŋ nama iwo kotiiŋ laligojeŋ.
20 Kawaajoŋ neeno mende toroqeŋ laligojento, Kraistwaa Uŋayanoŋ mono noo uunanoŋ kotiiŋ laligoja. Kraistnoŋ uu jopagoŋ noma laaligoya noojoŋ qeleema

* **2:16:** Ond 143.2; Room 3.20, 22

dowena mero. Kawaajoŋ toroqeŋ jaawo laaligo laligomaŋati, ii mono Anutuwaa Meria moma laariŋ muŋ laligomaŋa.
21 Kana qaa otaaŋ iikaaŋa kanoŋ solaŋa koloowonagati eeŋ, Kraistnoŋ mono eeŋ toontooŋ komunaga. Komuroti, ii moma laariŋ Anutuwaa kaleŋmoriaŋa kaeŋ mende qewagoŋkejeŋ. Iikanoŋ mono nemuŋ koma nonono solaŋaniŋkejoŋ. Kiaŋ.

3

Kana qaawaajondeeŋ nambu me Jiisas moma laariwu?

1 Oo Galesia kaamaa ejemba, uugia qaa! Niinoŋ Jiisas Kraist maripoonoŋ qegitiwaa kania ii jaagianoŋ ama jeŋ qendeema oŋombeto, moŋnoŋ noo gemananoŋ kaŋ uusoosoo meŋ oŋono jinjauŋ qeju. Ii mende sokonja.
2 Iwoi motoondago qisiŋ oŋombe nijogi momambaajoŋ mojeŋ: Oŋonoŋ Uŋa Toroya ii mono nomaeŋ ama buŋa qeŋ aogi? Ii Kana qaa otaagitiwaajoŋ ama qaagoto, Oligaa Buŋa moma Jiisas moma laarigi Uŋa ii uugianoŋ ano buŋa qeŋ aogi. Niinoŋ qaa ii duduuwubotiwaajoŋ nama uugia kuujeŋ.
3 Ii duduugitiwaa tanitani meleema momogia mesaoŋ uugia sooro kaamaa anju. Wala Uŋa Toroyanoŋ uugianoŋ kemeŋ inaaŋ oŋono kania kanaiŋ keŋgito, mombo Mooseswaa Kana qaawaa kanianoŋ kemeŋ kemakeju. Kambaŋ kokaamba oŋoaŋgiaa esuŋ qaganoŋ solaŋa koloowombaajoŋ aŋgobato meŋkeju me? Esuŋgia iikanoŋ mende sokonja.
4 Kraistwaajoŋ ama siimbobolo mamaga ama oŋoŋgi qagianoŋ uroti, ii mono eeŋ toontooŋ moma bosima laligogi me? Hoŋa mende kolooro ii mono oŋanoŋ eeŋ toontooŋ bosiŋgi. Kawaajoŋ oŋo mono ejemba uugia qaaga laligoju.
5 Kawaajoŋ Anutunoŋ Uŋa Toroya oŋoma batugianoŋ aŋgoleto kania kania esuŋmumuyawo meŋkeji, ii oŋonoŋ Buŋa qaaya moma Jiisas moma laariŋkejutiwaajoŋ ama meŋkeja. Kana qaa otaaŋkejutiwaajoŋ ama ii mende meŋkeja. Qaago. Qaa ii mono mende duduuwu. Kiaŋ.

Aabrahambaa kana otaaniŋ sokombaa.

6 *Qaa iikawaa so Anutunoŋ Aabraham ama muro ii Buŋa qaanoŋ kokaeŋ oogita eja, “Aabrahamnoŋ Anutu moma laariŋ muro iima qaaya jeŋ tegoro solaŋaniro.”
7 *Kawaajoŋ Aabrahambaa kania romoŋgoŋ kokaeŋ mobu: Daeŋ yoŋonoŋ Anutu moma laariŋkejuti, iyoŋonoŋ mono Aabrahambaa mundaŋuruta kolooŋ laligoju.
8 *Anutunoŋ walawala areŋa kokaeŋ ano, “Ejemba Juuda qaago yoŋonoŋ nii moma laariŋ noŋgi qaagia jeŋ tegowe solaŋaniwuya.” Areŋa kaeŋ ama iikawaa so Aabrahambaajoŋ Oligaa Buŋa qaa walawala kokaeŋ ijoro, “Goojoŋ ama noo kotuemotuenanoŋ mono namowaa ejemba tuuŋ kuuya yoŋoo qagianoŋ ubaa.” Tosianoŋ qaa ii waladeeŋ iima asariŋ Buŋa qaanoŋ oogi.
9 Aabrahamnoŋ Anutu moma laariŋ muro kotuegoŋ muro momalaariwaa wanjaleya kolooro. Iikawaa so daeŋ yoŋonoŋ Aabraham kaaŋa moma laarijuti, Anutunoŋ ii kaaŋagadeeŋ kotuegoŋ oŋono Aabrahambaa mundaŋuruta koloowuya.

Jiisasnoŋ kitinana kolooro Anutuwaa qasumasuwaa buŋa qeŋ aoro.

10 *Kaeŋ koloowuyato, kuuya yoŋonoŋ Kana qaa otaaŋ kawaa qaganoŋ laariŋ laligojuti, Anutunoŋ mono qasuaaŋ oŋono laligowuya. Qaa ii Buŋa qaanoŋ kokaeŋ oogita eja, “Kana qaa Terenoŋ qaa kuuya oogita eji, moŋnoŋ moŋ ii kuuya mende teŋ koma otaaŋkeji, Anutunoŋ mono ii qasuaaŋ murota laligowaa.”

* **3:6:** Jen 15.6; Room 4.3 * **3:7:** Room 4.16 * **3:8:** Jen 12.3 * **3:10:** Dut 27.26

11 *Buŋa qaa moŋ kokaeŋ oogita eja, “Ejemba solaŋa mombaa momalaarianoŋ mono
nemuŋ koma muro kotiiŋ laligowaa.” Kawaajoŋ moŋnoŋ Kana qaa otaaŋ iikanoŋ
solaŋa koloomambaajoŋ moji, iinoŋ mono Anutuwaa jaanoŋ mende solaŋaniwaa.
Qaago. Qaa ii asuganoŋ qendeema oŋombe tegoja.
12 *Momalaarinoŋ Mooseswaa Kana qaa mende nemuŋ konja. Qaa iikanoŋ jojopaŋ
qaa kuuya teŋ kondaborowombaajoŋ uunana kuuŋkeja. Kana woi ii aŋa aŋa. Kana
qaawaa kania ii kokaeŋ jero oogita eja, “Kana qaa kuuya teŋ koma otaaŋkeji, iinoŋ
mono kotiiŋ laligowaa.”
13 *Kana qaa mende waleembonaga, kaeŋanoŋ laaligo kombombaŋa mokoloowon-
aga. Kaento, Anutunoŋ anana iyaŋaa Kana qaayaa so qasuaaŋ nonomambaajoŋ
togoŋ Kraist wasiro ala ilailaanana kolooŋ dowenana mero. Buŋa Terenoŋ qaa moŋ
kokaeŋ oogita eja, “Ejemba gere batuyanoŋ mondoŋ oŋonjuti, Anutunoŋ ii kuuya
qasuaaŋ oŋono laligoju.” Iikawaa so Kraist gerenoŋ mondoŋgi ananaa kitinana
kolooro Anutunoŋ qasuaaŋ muro iikaaŋa kanoŋ dowenana mero. Qasumasuaa
ananaa qanananoŋ uroti, ii qetegoro.
14 Beŋnana Aabrahamnoŋ Anutu moma laariro kotuegoŋ muroti, iikawaa so kotu-
motue iikanoŋ waba kantri kuuya sokoma yoŋoo buŋagiaga koloowaatiwaajoŋ moro.
Kaeŋ moma kuuya ananaa dowenana mero. Dowenana mero Kraist moma laariniŋ
kana kokaeŋ koloowaa: Anutunoŋ Uŋaya Toroya nonomambaa qaaya somoŋgoroti,
nono uunana meleema Uŋa ii saanoŋ buŋa qeŋ aowoŋa. Kiaŋ.

Kana qaa ano oyaŋboyaŋ mokoloowoŋatiwaa soomoŋgo qaa

15 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ balonoŋ laaligowaa sareqaaya moŋ kokaeŋ
jemaŋa: Moŋnoŋ borosamoya tosia yoŋoo buŋaga koloowaatiwaa qaaya tuuŋnoŋ jero
somoŋgogita eji, ii moŋnoŋ moŋ qewagoŋ kanageŋ qaa moŋ qaganoŋ toroqemambaa-
joŋ amamaawaa.
16 *Mobu, Anutunoŋ soomoŋgowaa qaaya ii Aabraham ano gbilia moŋ yoroojoŋ
jeŋ somoŋgorota eja. Buŋa qaa iikanoŋ “gbiliuruga” mamaga ananaajoŋ tani kaaŋa
mende jejato, eja motooŋgowaajoŋ kokaeŋ jeja, “Ii goo gbilinoŋa moŋ ii mumaŋa.” Eja
motooŋgo ii Kraist.
17 *Qaa iikawaa kaniaajoŋ kokaeŋ jeŋeŋ: Soomoŋgowaa qaa iikawaa hoŋa ii mono
kamaawaatiwaajoŋ amamaawaa. Anutunoŋ ii walawala jeŋ somoŋgoŋ gbani 430
tegoro kanoŋ Kana qaaya mokolooŋ Mooses muro. Kana qaa iikanoŋ soomoŋgo qaaya
wala jeroti, ii qewagomambaajoŋ amamaawaa.
18 *Oyaŋboyaŋ koloowombaa kotumotueya ii Kana qaa otaaŋ mokoloowonagati eeŋ,
Anutuwaa soomoŋgo qaawaajoŋ mende toroqeŋ amamaaniŋ eeŋ toontooŋ ewabo.
Buŋa qaaya Aabraham muroti, ii eeŋ totooŋ mende eroto, Anutunoŋ qaaya iikawaa
so Aabraham kotuegoŋ muro oyaŋboyaŋ mokolooŋ laligoro.
19 Aabraham eeŋ kotuegoŋ muŋ Kana qaa ii mono nomaembaajoŋ anota eja? Kawaa
kania ii kokaeŋ: Ejembanoŋ kana uuguŋ jinjauŋ qeŋ laligogitiwaajoŋ Anutunoŋ Kana
qaa ii kanageŋ toroqeŋ jeŋ asugiro. Jeŋ asugiro Siwe gajoba yoŋonoŋ ii meŋ kamaaŋ
ala ilailaa eja (namel man, mediator) Mooseswaajoŋ isaama borianoŋ aŋgi Anutuwaa
je meŋ ejemba batunananoŋ nama jeŋ kotoro. Kana qaa iikanoŋ kambaŋ so eŋ
uma galeŋ koma nonombaatiwaajoŋ ama qaagoto, kanageŋ Kana qaawaa esuŋanoŋ
kamaawaatiwaajoŋ ii nonono. Aabrahambaa gbili mombaa soomoŋgo qaaya nonono
eja iikanoŋ asugiroti, kambaŋ iikanoŋ Kana qaawaa esuŋanoŋ mono kamaaro.
20 Ala ilailaa eja iinoŋ Anutu ano ejemba batunananoŋ nama qaa gawoŋ meŋkeja.
Anutunoŋ soomoŋgo qaaya ii ala ilailaaya qaa, mono aŋo Aabraham muro. Kawaajoŋ

* **3:11:** Hab 2.4 * **3:12:** Lew 18.5 * **3:13:** Dut 21.23 * **3:16:** Jen 12.7 * **3:17:** Eks 12.40 * **3:18:** Room 4.14

oyaŋboyaŋ koloowombaa soomoŋgo qaaya ii uuta ano Kana qaa iikanoŋ mono newo baatanoŋ raja. Kiaŋ.

Kana qaawaa gawoŋ hoŋa ii nomaeŋ?

21 Kaeŋ raro Kana qaa ano oyaŋboyaŋ koloowombaa soomoŋgo qaa ii aojao me qaago? Awawi! Anutunoŋ kotiiŋ laligowombaa Kana qaaya nononagati eeŋ, mono oŋanoŋ Kana qaa otaaŋ Anutuwaa jaanoŋ solaŋa koloowonaga. Kawaajoŋ qaa woi ii mende aojao.
22 Qaagoto, qaa woi ii aŋa aŋa. Anutunoŋ soomoŋgo qaaya ii uumeleeŋ ejemba oyaŋboyaŋ mokolooŋ nonomambaajoŋ ama anota eja. Soomoŋgo qaa iikanoŋ Jiisas Kraist moma laarijoŋi, mono ananaanoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ moma kokaeŋ areŋgoŋ jero, “Siŋgisoŋgo ejemba uugia mende meleembuti eeŋ, mono eeŋ toontooŋ Anutuwaa jaanoŋ mende solaŋaniwuya.” Kawaa kania ii Buŋa qaanoŋ kokaeŋ jerota eja, “Siŋgisoŋgonoŋ mono gomaŋ so ejemba kuuya gbadooŋ nonono laligojoŋ.”
23 Wala uunana mende meleeniŋ momalaarinananoŋ mende kolooro Kana qaanoŋ somoŋgoŋ galeŋ koma nonoma kapuare uutanoŋ nonoono. Kanageŋ Anutunoŋ momalaariwaa kania ninisaano kolooroti, kambaŋ iikanoŋ kasa gbadonoŋ laaligonana ii tegoro.
24 Kaeŋ raniŋ Kana qaa ii boinanaga kolooŋ Kraistwaa kania mobombaajoŋ kuma nonomakeja. Boi eja gbaworo kuma oŋoŋgiti, iikawaa so qaa iikanoŋ nunuama solaŋa koloowombaajoŋ mindiŋgoŋ galeŋ koma nonomakeja. Kaeŋ ama Kraistwaa kania moma asariŋ moma laariŋ muniŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwombaajoŋ kuuŋ nonomakeja. Uunana meleeniŋ boiwaa gawoŋa ii mono kambaŋ iikanoŋ tegowaa.
25 Uunana meleeniŋ momalaarinananoŋ kolooro Kana qaa baatanoŋ mende laligoniŋ iikanoŋ boi kaaŋa mende toroqeŋ galeŋ koma nonomakeja. Kiaŋ.

Anutuwaa meraboraaŋa kolooŋ laligojoŋ.

26 Kuuya oŋonoŋ Jiisas moma laariŋ mugi kolokoloo dologa oŋono Anutuwaa meraboraaŋa kolooŋ Kraistwo qokotaaŋ nanju.
27 Kraistwo nambutiwaajoŋ oomulu meŋ oŋoŋgiti, kuuya oŋo mono Kraist moma aŋgoŋ koma iikanoŋ maleku taaŋa kaaŋa esuuŋ aoŋ iwo qokotaaŋ nanju.
28 Oŋo korebore Kraist Jiisaswo qokotaaŋ naŋgi mindiriŋ oŋono motooŋgo kolooŋ laligoju. Kawaajoŋ Juuda ano kantri tosaaŋa yoŋonoŋ Anutuwaa jaanoŋ tuuŋ woi ii mombo mende kolooju. Iyaŋgiaa gawoŋgia meŋkejuti ano weleŋqeqe omaya koloojuti, Anutunoŋ mono iŋiiro tuuŋ woi mende toroqeŋ kolooju. Ejemba oŋonoŋ Anutuwaa jaanoŋ tuuŋ woi mende toroqeŋ kolooju.
29 *Oŋo Kraistwaa buŋa koloojuti eeŋ, mono Aabrahambaa gbilia iwaanoŋga kolooŋ tinitosauruta laligoju. Kaeŋ kolooŋ soomoŋgo qaayaa hoŋa oyaŋboyaŋ ii buŋa qeŋ aowutiwaa so kolooju. Kiaŋ.

4

Anana Kraistwaajoŋ ama Anutuwaa meraborata kolooniŋ.

1 Qaa ii toroqeŋ kania kokaeŋ jemaŋa: Meranoŋ maŋaa borosamoya buŋa qeŋ aowaatiwaa so koloojato, mera gbaworo laligoŋ kambaŋ kanoŋ weleŋqeqe omaya yoŋowo ororoŋ kaaŋa kolooja. Maŋaa borosamo iwoi kuuyaa toya koloowaato, kileŋ weleŋqeqe yoŋoo kooroŋgianoŋ alagiaga kolooŋ gawoŋ tawaya qaa eeŋ meŋkeja.
2 Kaeŋ mera laligoŋ galeŋuruta yoŋoo newo baagianoŋ nano yoŋonoŋ laaligoya kuuya areŋgoŋ galeŋ koma jeŋ kotoŋ muŋkeju. Maŋanoŋ kambaŋ ama muro kaŋ kuuwaati, iikanoŋadeeŋ kanaiŋ aŋo borosamo toya kolooŋ laligowaa.

---

* **3:29:** Room 4.13

3 Nononana kaaŋiadeeŋ wala uuwaa leegeŋanoŋ mera gbaworo kaaŋa laligoniŋ. Kambaŋ iikanoŋ beŋ ano kawali galeŋ Siwe namo batugaranoŋ iwoi kuuya galeŋ koma oŋomakejuti, iyoŋonoŋ mono nono kaaŋagadeeŋ galeŋ koma nonoŋgi eeŋ yoŋoo weleŋgia qeŋ newo baagianoŋ laligoniŋ.
4 Kaeŋ laligoninto, Anutuwaa kambaŋanoŋ kaŋ kuuro Meria wasiro embawaanoŋga kolooro. Juuda ananaa Kana qaa baatanoŋ laligomambaajoŋ kolooro.
5 *Kana qaa baatanoŋga isama nonoma dowenana memambaajoŋ asugiro. Kaaŋanoŋ Anutuwaa meraboraaŋa kooloŋ buŋaya moma aŋalidaboroŋ laligojoŋ.
6 Kaeŋ Anutuwaa meraboraaŋa koloojutiwaajoŋ ama Anutunoŋ Meriaa Uŋaya wasiro uunananoŋ kemeŋ kokaeŋ qamakeja, “Oo Aba Amana!”*
7 Kaeŋ qamakejiwaajoŋ ama mende toroqeŋ weleŋqeqe omaya koloojanto, Anutuwaa meraboraaŋa kooloŋ laligojaŋ. Kaeŋ laligojaŋiwaajoŋ ama Anutunoŋ oyaŋboyaŋ Buŋaya gono buŋa qeŋ aoŋ galeŋ koma laligowaga. Kiaŋ.

Poolnoŋ Galesia yoŋoojoŋ majakaka moro.

8 Oŋo wala Anutu mende moma kotoŋ laligogi. Kambaŋ iikanoŋ tando lopioŋ ano beŋ kawali galeŋ beŋ hoŋaa laaligoya mende meŋ laligojuti, ii tawagia qaa eeŋ weleŋ qeŋ oŋoma kamaaŋqeqeta laligogi.
9 Kaeŋ laligogito, uugia meleema kambaŋ kokaaŋanoŋ Anutuwaa kania moma kotoŋ laligogita Anutunoŋ moma kotoŋ oŋono laligoju. Anutunoŋ moma oŋonji, qaa iikanoŋ waŋa kooloŋ oŋonja. Kaeŋ laligojuto, duŋanoŋ mombo naambaajoŋa beŋ kawali galeŋ iwoi kuuya galeŋ komakejuti, mono iyoŋoonoŋ meleema jaasewaŋ qeŋ oŋoma laligoju? Beŋ kawali galeŋ ii esuŋgia kamaaŋqeqeta koloojuto, oŋonoŋ mono kileŋ ii weleŋ qeŋ oŋoma kamaaŋqeqeta koloowombaa siiŋa moju. Ii mende sokonja.
10 Ii weleŋ qeŋ oŋoma kendoŋ rara kambaŋ kania kania iikawaajoŋ mogi uro tororo otaaŋkeju. Sabat kendoŋ ramakeju. Koiŋ gbilia kouro beŋgia romoŋgoŋ koiŋ so aisooŋkeju. Yambuyambu korisoro ama kendoŋ tosia ii gbani so tororo otaaŋkeju.
11 Niinoŋ oŋoojoŋ ama toroko kokaembaajoŋ mojeŋ: Niinoŋ oŋoo batugianoŋ gawoŋ mewe hoŋa mende kolooro eeŋ toontooŋ seleqeqe amambo.

Galesia yoŋonoŋ Pool gema qewombaajoŋ aŋgi.

12 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ kokaeŋ kuuŋ qisiŋ oŋonjeŋ: Niinoŋ oŋo kaaŋa kooloŋ laligowetiwaajoŋ oŋonoŋ mono noo so koloowu. Iwoi bologa moŋ mende ama noŋgi.
13 Niinoŋ wala oŋoonoŋ kaŋ ji niro selena kamaaro laligoweti, kania iikawaajoŋ rama Oligaa Buŋa jeŋ asariwe mogi. Oŋonoŋ ii moma komuju.
14 Niinoŋ selekamakamaa laligowe gema nuwombaa aŋgobatoya mokoloogi, ii mojento, kileŋ mende jejewili ama sureeŋ noŋgi. Kaeŋ qaagoto, nii niigi Anutuwaa gajoba kaaŋa koloowe noŋgi. Oopopoo, noojoŋ Kraist Jiisas iyaŋaa tani romoŋgoŋ horoŋ noma “Oowe oowe!” jegi.
15 “Oowe oowe!” jeŋ selenanoŋ gemananoŋ poupou qeŋ jaa korogia qonjoma nombombaajoŋ mogito, ii mende sokono mesaogi. Oŋoo kaniagia moma ii oŋanoŋ kaeŋ naŋgoŋ jejeŋ. Yei! Kambaŋ iikanoŋ qaakorisoro honoŋa qaa aŋgiti, ii mono nomaembaajoŋ kambaŋ kokaamba qaonota eeŋ laligoju? Ii mende sokonja.
16 Oŋoo Buŋa qaa hoŋa jeŋkejeŋiwaajoŋ mono kere ama nonju me?
17 Ejemba tosaaŋa yoŋonoŋ oŋoojoŋ ama uugere amakejuto, ii uugere awaaga qaago. Ii awaaga qaagoto, yoŋonoŋ oŋo nonoonoŋga uŋuama batunananoŋ jawo ama togoŋ nombutiwaajoŋ moju. Kaeŋ mendeema nonoŋgi uugere qaganoŋ iyaŋgia naŋgoŋ oŋom-butiwaajoŋ kaparaŋ komakeju.

* **4:5:** Room 8.15-17 * **4:6:** Aba ii Arameik qaanoŋ Ama.

18 Oŋo nanamemeŋ awaa ambutiwaa uugereya amakejuti, ii awaa soro. Niinoŋ oŋoo batugianoŋ laligowe kambaŋ iikanoŋadeeŋ qaagoto, mono kambaŋ so kaeŋ aŋgi sokombaa.
19 Oo kokouruna, nii kolokoloo dologa koloowutiwaajoŋ masu kaaŋa nuro siimbobolo mobeti, iikaaŋagadeeŋ mono duŋanoŋ mombo mojeŋ. Kraistwaa nanamemeŋanoŋ oŋoonoŋ kolooŋ kotowaatiwaajoŋ siimbobolo ii moma laligojeŋ.
20 Noo uunanoŋ mono oŋoojoŋ ama sisau kolooja. Kawaajoŋ niinoŋ kambaŋ kokaamba oŋoo batugianoŋ laligomambaajoŋ motoqoto mojeŋ. Oŋowo laligoŋ qaa arona meŋ kamaaŋ ama qaa bonjoŋ jemambaajoŋ mojeŋ. Kiaŋ.

Haagar ano Saara yoroo sareqaa

21 Tosaaŋa oŋonoŋ Juuda nonoo Kana qaa Tere otaawombaajoŋ mojuto, qaa iikawaa kania ii oŋanoŋ moma kotoju me qaago? Kania ii moma asariwutiwaajoŋ qisiŋ kuuŋ oŋonjeŋ.
22 *Buŋa qaa moŋ kokaeŋ oogita eja: Aabrahambaa merawoita woi koloori: Moŋ weleŋqeqe emba kamaaŋqeqetanoŋ (sleiw) mero ano moŋ ii aŋaa suujariŋ embia (frii) solaŋa laaligoya iinoŋ mero.
23 Weleŋqeqe embanoŋ meria meroti, iikanoŋ mera kolokoloowaa kananoŋ kolooroto, moŋ emba (frii) solaŋa laaligoyanoŋ meroti, iinoŋ Anutunoŋ mera koloowaatiwaa qaa somoŋgoroti, mono qaa iikawaa hoŋa koloowaatiwaajoŋ kolooro.
24 Qaa iikawaa kania ii aasaŋgoya. Emba woi ii Anutunoŋ ejemba ananawo soomoŋgo areŋ woi anoti, mono iyoroo saregaraga. Soomoŋgo areŋ moŋ ii Sainai (Sinai) baaŋanoŋ anoti, iikawaa sareya ii emba qata Haagar. Ejemba soomoŋgo areŋ ii otaaŋkejuti, iyoŋonoŋ mono Kana qaawaa jeŋkooto baatanoŋ laligoju ano gbiliurugianoŋ qaa iikawaa weleŋa qeŋkebutiwaajoŋ kolooŋkeju.
25 Haagar ii Sainai baaŋa, Arebia balonoŋ nanjiwaa sareya kolooja. Sainai iikawaa alia ii Juuda gomambaa siti qata Jerusalem. Siti iikawaa kanagesoya somata melaa yoŋonoŋ kambaŋ kokaamba Kana qaa baatanoŋ laligogi somoŋgoŋ oŋono solaŋa (frii) mende kolooju. Kawaajoŋ sogara motooŋgo koloojao.
26 Solaŋa (frii) mende koloojuto, Jerusalem siti moŋ eukanoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ mono kasa gbadogia qaa solaŋa laligoju. Nonoo nemunana Saara iinoŋ siti iikawaa sareya kolooja.
27 *Iikawaa gejatootoo qaaya ii kokaeŋ oogita eja,

> “Emba ejanoŋ mojoya tiiroti, iinoŋ mono merabora oŋono seigi iikanoŋ emba loyawo ii uuguŋ haamo ambaa.
> Kawaajoŋ emba aruŋa merabora mende menati, gii mono kileŋ aisooŋ laligowa.
> Masu mende guro laligonati, gii mono kileŋ qa gigilaaŋ merabora koloowaatiwaa-joŋ otokoriaŋ maama laligowa.”

28 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋo Aisakwaa so Anutuwaa soomoŋgo qaanoŋ nemuŋ koma oŋono kolokoloo dologa kolooŋ laligoju.
29 *Kambaŋ iikanoŋ merabora kolokoloowaa kananoŋ kolooroti, iinoŋ koga Uŋa Toroyanoŋ nemuŋ koma muro kolooroti, ii sisiwerowero ama muŋ laligoro. Kambaŋ kokaamba kaaŋiadeeŋ sisiwerowero kaaŋa ii eja.
30 *Kaeŋ ejato, Buŋa qaa moŋ ii toroqeŋ kokaeŋ jegita eja, “Weleŋqeqe embawaa merianoŋ mono Maŋaa borosamoya mende mewaa. Emba solaŋa laaligoya iwaa meriawo ii motooŋ mende mendeema aŋgoŋ kombao. Kawaajoŋ weleŋqeqe emba kamaaŋqeqeta ii mono konjona meriawo kembao.”

---

* **4:22:** Jen 16.15; 21.2 * **4:27:** Ais 54.1 * **4:29:** Jen 21.9 * **4:30:** Jen 21.10

31 Oo uumeleeŋ alauruna, sareqaa kaaŋaa so anana mono weleŋqeqe embawaa mundaŋuruta gbadonanawo mende koloojonto, emba solaŋa laaligoyaa mundaŋuruta koloojoŋ. Kawaajoŋ meloqelokanjiŋ nanamemeŋ ii mono konjombu. Kiaŋ.

5

Loloŋgoŋ Kraistwo nanaŋ solaŋanoŋ nambu.

1 Kraistnoŋ Kana qaa baatanoŋga isama nonono solaŋa laligojoŋ. Iikaaŋa laligoŋ tosianoŋ oŋo mombo horoŋ Kana qaawaa qaqaŋ iikanoŋ* somoŋgoŋ oŋombubotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowu. Weleŋqeqe omaya kaaŋa koloowubotiwaajoŋ mono kotiiŋ boŋ qeŋ nambu.

2 Mobu! Pool niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Tosianoŋ Anutuwaa aiweseya selegianoŋ kotowutiwaajoŋ jegi wambelaawuti eeŋ, Kraistnoŋ mono ilaaŋ oŋomambaajoŋ amamaawaa.

3 Qaa ii toroqeŋ kokaeŋ naŋgoŋ jemaŋa: Eja kuuya oŋoo selegia kotoŋ aiwese mewutiwaajoŋ mogi oŋonoŋ wambelaawuti, iyoŋonoŋ mono Kana qaa kuuya teŋ koma otaawutiwaa so kolooju. Ii mende otaagi mende sokombaa.

4 Oŋo Kana qaa teŋ koma otaaŋ iikaaŋa kanoŋ solaŋa koloowombaajoŋ mojuti, oŋonoŋ mono Kraistwaanoŋ sopa qisigoŋ iwo mende toroqeŋ nanju. Oŋo mono Anutuwaa kaleŋmoriaŋa mesaoŋ seleeŋgeŋ kamaaŋ laŋ laligoju.

5 Laŋ laligojuto, anana mono Anutuwaa jaanoŋ dindiŋa koloowombaajoŋ jejeromoŋromoŋa ama awelegoŋkejoŋ. Kaeŋ aniŋ Uŋa Toroyanoŋ inaaŋ nonono Anutu moma laariŋ muniŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwombaajoŋ mambomakejoŋ.

6 Kraist Jiisaswo naniŋ uuwaa hoŋa momalaari ii motooŋgonoŋ mono ilaaŋ nonomakeja. Anutu moma laariniŋ inaaŋ nonono afaaŋgoŋ uujopa ama aoniŋ sokonjato, momalaari hoŋa qaa ii mende ilaaŋ nonomakeja. Kaaŋagadeeŋ Anutuwaa aiweseya selenananoŋ kotogita eja me qaago, ii so motooŋgo kolooja. Selewaa moŋ me moŋ ii Anutuwaa jaanoŋ mende ilaaŋ nonombaa.

7 Wala uu meleŋmeleembaa kuu aaŋnoŋ aaŋgole kaaŋa uulaŋawo keŋgi. Awaagadeeŋ keŋgito, boi takapolakaya moŋnoŋ kaŋ sisau meŋ oŋoma batuyanoŋ kotoro qaa hoŋa mende toroqeŋ teŋ komakeju.

8 Anutunoŋ oŋoomakeji, iinoŋ batuyanoŋ kotowutiwaajoŋ mende tutugoŋ kuuŋ oŋomakeja. Ii qaago.

9 *Yiist melaada monjonoŋ ama flauawo meleeniŋ korebore mero somariiŋ waamakeja. Iikawaa so sisau melaanoŋ mono sokoma oŋono korebore jinjauŋ qewubo.

10 Boi takapolakaya iinoŋ sisau meŋ oŋono jinjauŋ amakejuti, Anutunoŋ mono iwaa nanamemeŋaa iroŋa meleema muro siimbobolo moma laligowaa. Niinoŋ Pombo nama moma laariŋ oŋoma oŋoojoŋ kokaeŋ moma awasaŋkaka koloojeŋ: Oŋo Kraistwaa Buŋa qaa tororo otaaŋ momo morota kuuya yakariwombaajoŋ moma kotiiŋ laligowu.

11 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋo kaeŋ laligowuyato, niinoŋ Kraist maripoonoŋ komurotiwaa kania jeŋ seiwe Juuda yoŋoo uugianoŋ iikawaajoŋ boliŋkeja. Maripoombaa qaaya mesaowenagati eeŋ, mono sisiwerowero mende ama nombuyaga. Anutuwaa aiweseya eja selegianoŋ koma kotowutiwaa Buŋa qaaya toroqeŋ jeŋ uukuukuu meŋ oŋombenagi eeŋ, mono kakasililiŋ mende ama nombuyaga.

12 Tosianoŋ kuuŋ oŋoma sisau meŋkejuti, iyoŋonoŋ mono koma kootowaa qaagia otaadaboroŋ iyaŋgiaa sele kitigia kuuya kotoŋ aogi mobe sokonaga.

---

* **5:1:** Gere batuya (yoke) ii bulmakao woiwaa arogaranoŋ ama somoŋgogi mindiriŋ orono iikanoŋ motooŋ kare me baloŋqeqewaa kinoŋ horoŋkejao. Kawaa so Kana qaa gbadonoŋ laligojaŋi eeŋ, gawoŋa mono pondaŋ mewa.

* **5:9:** 1 Kor 5.6

13 Oo uumeleeŋ alauruna, Anutunoŋ oŋo kana walagaa qaanoŋga loloon gbadogia
qaa laligowutiwaajoŋ oŋoonoto, kokaembaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowu, “Mono
gbadonoŋga loloon solaŋa laligojoŋ,” kaeŋ jeŋ mondoŋ uugianoŋ waaro selewaa
siiŋgia kombombaŋa bologanoŋ mono galeŋ koma oŋombabo. Oŋoaŋgiaa aiŋgianoŋ
qaagoto, mono uujopa qaganoŋ nama weleŋ qeŋ aoŋ laligowu.
14 *Kana qaa waŋa motooŋgo otaagi Anutuwaanoŋ qaa kuuya mono kaaŋagadeeŋ
hoŋgiawo koloowuya. Qaa waŋa motooŋgo ii kokaeŋ, “Geeŋga jopagoŋ aoŋkejaŋi,
iikawaa so mono ejemba kuuya uuganoŋ jopagoŋ oŋomakeba.”
15 Kaeŋ jejato, bao kasu kaaŋa aiŋ aoŋ memesoso meŋ aoŋkejuti eeŋ, mono oŋoaŋgia
tiwilaaŋ aowubotiwaajoŋ toogia pondaŋ moma laligowu. Kiaŋ.

Uŋa Toroyanoŋ galeŋ koma oŋono laligowu.

16 Niinoŋ kokaeŋ jemaŋa: Uŋa Toroyanoŋ mono nanamemeŋgia galeŋ kono
laligowu. Kaeŋ laligogi iinoŋ uu selewaa siiŋgia kombombaŋa bologa ii qero kamaaro
mende teŋ koma otaaŋkebu.
17 *Kawaa kania ii kokaeŋ: Uu selewaa siiŋ kombombaŋa bologanoŋ mono Uŋa
Toroya qetama laŋ koposoŋgoro Uŋa Toroyanoŋ uu walagaa ku-usuŋa qemambaajoŋ
moro batugaranoŋ deendeeŋ ero aoŋkejao. Kaeŋ aoŋkejaotiwaajoŋ oŋonoŋ iwoi awaa
ama mewombaajoŋ moma ii amamaaŋkeju.
18 Ii amamaaŋkejuto, Uŋa Toroyanoŋ uŋuano kema laligojuti eeŋ, mono Kana qaa
baatanoŋ mende laligoju.
19 Uu selewaa nanamemeŋ walagaa gawoŋ hoŋa ii asuganoŋ ero mojoŋ. Ii kokaeŋ:
Kaisero alia-alia laŋ aŋgi uugianoŋ menjereŋgoro serowiliŋ amakeju.
20 Tando lopioŋ waegia meŋ beŋgia mepeseeŋ oŋoŋgi uugia sololoon oŋono oweŋ
jenaŋ amakeju. Kere kolooro aŋgowowo ama aoŋkeju. Mombaanoŋ iwoiwaajoŋ
uutanoŋ motoqoto moma baagoŋ yoŋ jeŋ uuduuduu momakeju. Iyaŋgiaajoŋadeeŋ
romoŋgoŋ iwoi horoŋ kiririnjaba meŋkeju. Juma mendeema aoŋ tuuŋa tuuŋa meŋ
jejewili ama aoŋkeju.
21 Tosaaŋa yoŋoo iwoiwaajoŋ iimasiiŋ moma goroŋkiki ama jejelombaŋ ama nene
jabujabu neŋ apu kotiganoŋ eŋkalololoŋ amakeju. Ii ano sili tosaaŋa kaaŋia amakejuti,
iyoŋoojoŋ wala jewe ano iikawaa so galeŋ meme qaa ii walawala jeweta duŋanoŋ
mombo kokaeŋ jejeŋ: Ejemba sili kaaŋia amakejuti, iyoŋonoŋ mono Anutuwaa
bentotoŋ uutanoŋ mende ubuya.
22 Yoŋonoŋ qaagoto, Uŋa Toroyanoŋ gawoŋ meŋkejiwaa hoŋa ii uujopa, korisoro,
luae ano nanamemeŋ awaa kokaeŋ: Lombo kuuya moma mokosiŋgoŋ tosaaŋa ala
meŋ oŋoma nanamemeŋ loloogeŋ amakeju. Qaagia pondaŋ otaaŋkeju.
23 Gumbonjonjoŋ qaganoŋ tosaaŋa ama oŋoma iyaŋgia tororo galeŋ koma aoŋkeju.
Ejemba sili kaaŋa amakejuti, iyoŋonoŋ Kana qaa mende qotogoŋkeju.
24 Ejemba Kraist Jiisaswaa buŋa kooloŋ laligojuti, iyoŋonoŋ uu selegiaa siiŋgia
kombombaŋa bologa ano bologaa uugeregia ii kuuya Jiisaswo maripoonoŋ aŋgi meŋ
komurota laligoju.
25 Uŋa Toroyanoŋ uunananoŋ kemero laligojoŋi eeŋ, nanamemenana mono
kaaŋagadeeŋ Uŋa iikanoŋ galeŋ koma nonono ama meŋ laligowoŋa.
26 Kaeŋ laligoŋ qabuŋa omaya nonombutiwaajoŋ mende kaparaŋ koma eeŋ totooŋ
mende awelegoŋ aoŋkebu. Uubooli ama aowubotiwaajoŋ mono uuwaawaa ano
uuhooŋgo qaganoŋ mende ama aoŋkebu. Kaaŋagadeeŋ goroŋkiki mende amakebu.
Kiaŋ.

---

* **5:14:** Lew 19.18 * **5:17:** Room 7.15-23

6

Lombogia mono bosima ilaaŋ aoŋkebu.

1 Oo uumeleeŋ alauruna, moŋnoŋ kana uuguŋ siŋgisoŋgo ano mokoloojuti eeŋ, uumeleeŋ alauruna oŋonoŋ mono ala kaaŋa ii migigiiŋ mindiŋgoŋ mugi mombo kana mokoloowaa. Kaeŋ ama geeŋga kaaŋagadeeŋ aŋgobatonoŋ kamaaŋ guwabotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowa.

2 Lombogia mono ilaaŋ aoŋ bosimakebu. Iikaaŋa kanoŋ Kraistwaa Kana qaaya otaagi hoŋawo kolooŋkebaa.

3 Moŋnoŋ kamaaŋqeqeta laligoŋ kileŋ aŋaajoŋ moro uuta kolooji, iinoŋ mono iyaŋa tiligoŋ aoŋkeja.

4 Kaeŋ mende ambuto, motomotooŋ oŋonoŋ mono oŋoaŋgiaa nanamemeŋgia gosiŋ aŋgotete megi sokombaa. Kaeŋ ama alagia uuguŋ qabuŋagiawo koloojutiwaajoŋ mende awelegowuto, mono oŋoaŋgiaa kanagiaajondeeŋ selegia mepeseegi sokombaa.

5 Anutunoŋ lombonana morota morota mendeema nonono aŋa aŋa bosimakejoŋ. Kawaajoŋ anana tosaaŋa yoŋowo leelee ama gosiŋ aowombaajoŋ amamaaŋkejoŋ.

6 Boi qaqazunoŋ mombaajoŋ Buŋa qaa kuma muŋkeji, iinoŋ mono iikawaa tawaya meleema iwoiya awaa kuuya mendeema bakaya muŋkeba.

7 Oŋoaŋgia mono mende tiligoŋ aoŋkebu. Moŋnoŋ nene waroga komoro hoŋa iikawaa so kolooro mokoloowaa. Qaa iikawaa so Anutunoŋ kileŋanana iima iroŋa iikawaa so nonombaa. Kawaajoŋ Anutu ii eja omaya kaaŋa mepaqepae meŋ mubombaajoŋ amamaaŋkejoŋ.

8 Uu selewaa siiŋ kombombaŋa bologanoŋ moŋ nemuŋ koma muro iikawaa waroga laŋ komomakeji, iinoŋ mono iikawaa kondemondeeŋa mokoloon boliŋkebaa. Iinoŋ boliŋkebaato, Uŋa Toroyanoŋ moŋ sololooŋ muro iikawaa waroga komomakeji, iinoŋ mono hoŋa iikawaa so mokoloon laaligo kotigaa buŋa kolooŋ laligowaa.

9 Anana jegeŋa nama gawoŋ awaa awaa meŋ laligoŋ iikanoŋ mono looriŋ tanzololoŋ mende amboŋa. Ataqataŋ ama gawoŋ mende mesaowoŋati eeŋ, hoŋa meme kambaŋanoŋ kaŋ kuuro iikanoŋ mono gawonanaa tawaya mokoloowoŋa.

10 Kawaajoŋ namonoŋ laligowoŋatiwaa so anana mono ejemba awaa ama oŋombombaajoŋ jegeŋa nama laligowoŋa. Uumeleeŋ kanageso uutanoŋ laligojuti, ii wala ala ilailaa ama oŋomakeboŋa ano yoŋoo gemagianoŋ ejemba tosaaŋa kuuya kana kolooro meŋ qeaŋgoŋ oŋomakeboŋa.

Galeŋ meme ano yeizozo qaa tetegoya

11 Pool niinoŋ kirifi meŋ neenaa boronanoŋ tere waŋa somata koi oŋoojoŋ oojeŋi, ii iibu.

12 Ejemba Anutuwaa aiweseya selegianoŋ kotowutiwaajoŋ kuuŋ oŋomakejuti, iyoŋonoŋ kuuya sele megi baloŋ ejembanoŋ yoŋoojoŋ mogi ubaatiwaajoŋ kaparaŋ komakeju. Kraistnoŋ maripoonoŋ komuroti, qaa iikawaajoŋ sisiwerowero ama oŋombubotiwaajoŋ mono kaeŋ kuuŋ oŋomakeju. Iikawaa kania morota moŋ qaago.

13 Anutuwaa aiwesegiawo yoŋonoŋ mono aŋgio kaaŋagadeeŋ Kana qaa mende otaadaboroŋ laligoju. Kaeŋ qaagoto, oŋoo selegia kotowutiwaajoŋ mojuti, iyoŋonoŋ mono oŋoo sele kitigiaajoŋ ama iyaŋgiaa selegia meŋ uma qabuŋagiawo koloowombaajoŋ momakeju.

14 Kaeŋ momakejuto, niinoŋ Poŋnana Jiisas Kraist maripoonoŋ komuroti, mono Buŋa iikawaajoŋ ama selena mepeseeŋkejeŋ. Qabuŋa morota moŋ mende moŋgamakejeŋ. Ii yamageŋ (kozigeŋ)! Kraistnoŋ maripoonoŋ komuro iwo toroqewe momo areŋnanoŋ utegoro sili bologaa sisia meŋkejeŋ. Baloŋ ejembanoŋ selewaa nanamemeŋ bologa mewombaajoŋ romoŋgoŋ qaa jeŋkejuti, niinoŋ mono iikaaŋ baageŋ koomuya tani koloojeŋ. Mepeseeŋ nombuti me selenanoŋ qaa ambuti,

iikawaa kitia ii mende meleemaŋa. Namonoŋ qaa gosiŋ tosia mogi uro tosia mogi kamaaŋqeqeta kolooji, ii noo momo areŋnawo so motooŋgo mende koloojao.
15 Selenananoŋ aiwese kotogi me qaagoti, iikanoŋ mono so motooŋgo kolooja. Iikanoŋ gorosoŋa koloojato, kolokoloo dologaa doŋa koloojoŋi, iikanoŋ mono hoŋa tooŋ kolooja.
16 Ejemba kolokoloo dologaa jeŋkooto qaa otaaŋ laligojuti, Anutunoŋ Juuda kuuya ii ano Anutuwaa uumeleeŋ kanageso kuuya oŋo mono kiaŋkomuŋ oŋono luaenoŋ laligowu.
17 Qaa tetegoya ii kokaeŋ jejeŋ: Niinoŋ Jiisas qegitiwaa lopoya ii neenaa selenanoŋ ero bosimakejeŋiwaajoŋ moŋnoŋ mono uulombo mende toroqeŋ nomba.
18 Oo uumeleeŋ alauruna, Poŋnana Jiisas Kraistwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono oŋowo eŋ uŋagia kotuegoŋkeba. Qaa ii oŋanoŋ.

Efesus Tere
Poolnoŋ Efesus yoŋoo Tere ano.
Jeŋ-asa-asari qaa

Poolnoŋ Room sitiwaa kapuare mirinoŋ rama Efesus uumeleeŋ tuuŋ yoŋoojoŋ Tere koi ooro. Efesus ii Eisia prowinswaa siti waŋa. Siti iikawaa uutanoŋ koŋkororo mamaga ama meŋ laligogi. Poolnoŋ misin gawoŋ meŋ liligoro indiŋa karooŋ kolooro Efesus kaŋ gbani karooŋ kanoŋ Buŋa qaa jeŋ laligoro. Efesus sitinoŋ Juuda ejemba tosaaŋa gomaŋ toya yoŋoo batugianoŋ laligogitiwaajoŋ Poolnoŋ tere koi ooŋ kokaeŋ kuma oŋono, “Kraistnoŋ tuuŋ woi mindiriro uumeleeŋ tuuŋ motooŋgo koloojao.” (2.15-16), (3.6) Anutunoŋ uusiiŋa ano kaleŋmoriaŋa uumeleeŋ tuuŋ ananaajoŋ nomaeŋ ano eji, ii mamaga jeŋ asarija. (3.10) Iikawaa sare-qaaya karooŋ ii kokaeŋ jero:

1. Uumeleeŋ kanageso oŋonoŋ sele busu motooŋgo koloogi Kraist aŋo waŋgia kolooja. (1.23; 4.15-16)
2. Uumeleeŋ kanageso oŋonoŋ miri motooŋgo kaaŋa koloogi Kraistnoŋ oŋoo tandogia kombombaŋa kolooja. (2.21-22)
3. Uumeleeŋ kanageso oŋonoŋ emba buŋa kaaŋa koloogi Kraistnoŋ logia kolooja. (5.25-27) Kaaŋagadeeŋ Kraistnoŋ Efesus oŋoo tuuŋ woi mindiriŋ orono iikawaajoŋ sele busu motooŋgo kolooju. Asasagaa ejemba koloogitiwaajoŋ laaligogiaa gejanono qaaya qaaya ooro. Kiaŋ.

Buk kokawaa bakaya waŋa 4 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-2
Kraist ano uumeleeŋ kanageso 1.3–3.21
Kraistwo laaligo gbilia 4.1–6.20
Terewaa qaa kota waŋa 6.21-24

1 *Anutunoŋ Pool nii uusiiŋaa so wasiŋ nono Kraist Jiisaswaa aposol koloojeŋ. Momalaari alauruna soraaya Kraist Jiisaswo qokotaaŋ Efesus sitinoŋ laligojuti, niinoŋ oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ tere koi oojeŋ.
2 Anutu Maŋnana ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ mono kaleŋ-moriaŋ oŋoni luaenoŋ laligowu.

Kraistnoŋ Anutuwaa kotumotueya nonomakeja.

3 Anana Poŋnana Jiisas Kraistwaa Maŋa Anutu mepeseeŋkeboŋa. Iinoŋ anana Kraistwo qokotaaniŋ uunananoŋ qeaŋgowaatiwaajoŋ Siwewaa kotumotueya ano kaleŋa kania kania ii uunananoŋ anota laligoŋ koujoŋ.
4 Anutunoŋ anana wala monowaa monoyanoŋga kokaeŋ koloowombaajoŋ me-weeŋgoŋ nonono: Kraistnoŋ nemuŋ koma nonono anana iwaa buŋa soraaya kolooŋ Anutuwaa jaase-waŋanoŋ koposowaa qaanana qaa namboŋa. Kaeŋ me-weeŋgoŋ nonoma iikawaa gematanoŋ Siwe namo mokoloon ama oroono. Kambaŋ iikanoŋadeeŋ kanaiŋ ejemba jopagoŋ nonoma laligoŋ kouro.
5 Jopagoŋ nonoma uusiiŋaa so walawala qaa je areŋa ama qaanana kokaeŋ jeŋ tegoro: Jiisas Kraistnoŋ nemuŋ koma nonono Anutunoŋ nonoono iyaŋaa meraboraaŋa koloowoŋa.
6 Wombo Meria ii ananaajoŋ wasiro kamaaŋ Anutuwaa kaleŋmoriaŋaa ku-usuŋa buŋabuŋayawo qeleema sewaŋa qaa eeŋ nonono. Anana mono kaleŋmoriaŋa iikawaajoŋ Anutu mepeseeŋ muŋkeboŋa.

---

* **1:1:** Apo 18.19-21; 19.1

7 *Anutuwaa kaleŋmoriaŋaa kowia ii somata qatawo. Kawaa so Jiisasnoŋ saya
maama iikanoŋ dowenana mero. Ii merotiwaajoŋ Anutunoŋ saanoŋ siŋgisoŋgonana
mesaoŋ soŋgbama nonomakeja.
8 Iinoŋ kaleŋmoriaŋa ii kowianoŋga kelemaleleŋ maaro qanananoŋ uro. Mo-
makootoya uuta kuuya iikawaa so kokaeŋ meŋ asariŋ nonono:
9 Anutunoŋ wala iyaŋaa uutanoŋ qaa areŋ somoŋgoŋ moro awaa kolooro qaa areŋa
ii aasaŋgoyanoŋ ero eeŋ laligoŋ kougito, Kraistnoŋ Anutuwaa qaa jetaa so otaaŋ
kamaaŋ anana ninisaano iima moniŋ.
10 Anutunoŋ waladeeŋ kaleŋmoriaŋ areŋaa kania ii kokaeŋ romoŋgoro, “Anutu ni-
inoŋ areŋ ii otaaŋ laligoŋ laligowe kambaŋa tororo kaŋ kuuro iikanoŋ hoŋawo kolooro
kokaeŋ asugi-waa: Kuuya Siwe gomambaa jakeya jakeya iikanoŋ me namonoŋ koloon
laligojuti, niinoŋ mono ii kuuya mindiriŋ somoŋgoŋ oŋomaŋa ano Kraist kuuŋ mube
kuuya yoŋoo waŋgia motooŋgo koloon laligowaa.”
11 Anutunoŋ waladeeŋ iyaŋaa uutaa so qaa somoŋgorota eji, mono areŋ iikawaa so
kuukuu qaaya jero iwoi kuuya koloonkeja. Iyaŋaa areŋa iikawaa so walawala Juuda
kanageso nono iyaŋaa buŋa koloon laligowombaajoŋ jeŋ tegoŋ nonoono. Kawaa so
tosia anana Kraistwo qokotaaniŋ metogoŋ nonono iwaanoŋ oyaŋboyaŋ akadamu ii
borosamo kaaŋa buŋa qeŋ aoŋ laligojoŋ.
12 Juuda kanageso nononoŋ Kraistnoŋ galeŋ koma nonombaatiwaajoŋ mamboma
walawala jejeromoŋromoŋ ama muŋ laligoŋ kouniŋi, iinoŋ anana Anutuwaa ku-usuŋa
buŋabuŋayawo ii mepeseeŋ laligowombaajoŋ ama meweeŋgoŋ nonono.
13 Waba kantri oŋoonoŋga tosianoŋ kaaŋagadeeŋ Kraistwo toroqeŋ qokotaagi.
Hamoqeqewaa Oligaa Buŋaya jegi qaa hoŋa ii moma uugia meleeŋgi. Uŋa Toroya iinoŋ
Anutu qaqabuŋayaa muŋgeŋ aiweseya kolooja. Uŋa ii wasiro kamaawaatiwaa qaa
somoŋgoroti, iinoŋ mono ii uugianoŋ ano kemero. Kraist moma laariŋ mugi Anutunoŋ
aiweseya kombombaŋa ii mokotaaŋ oŋono laligoju.
14 Anutunoŋ kanagesouruta Siwewaa oyaŋboyaŋ akadamu nonomambaa qaa so-
moŋgoroti, ii mewombaa aiweseya Uŋa Toroya ii wala ama nonono. Uŋa Toroya
uunananoŋ ano laligojiwaajoŋ mono kokaeŋ moma kotiijoŋ: Anutunoŋ dowe-
nana meŋ buŋauruta kooloniŋ era namonoŋga nunuano Siwenoŋ uma oyaŋboyaŋ
mokoloowoŋa. Kawaajoŋ mono Anutuwaa ku-usuŋa buŋabuŋayawo ii mepe-
seeŋkeboŋa. Kiaŋ.

Poolnoŋ Anutu mepeseeŋ kokaeŋ qama kooliro:

15 Kanoŋ oyaŋboyaŋ mokoloowombaajoŋ ama niinoŋ Efesus oŋoojoŋ qama
koliŋkejeŋ. Oŋonoŋ Poŋ Jiisas pondaŋ moma laariŋ ejemba soraaya kuuya uugianoŋ
jopagoŋ oŋomakejuti, tosianoŋ iikawaa buju qaaya jegi mobe.
16 Kawaajoŋ buju qaa ii mobeti, niinoŋ kaaŋagadeeŋ oŋoojoŋ ama Anutu mepeseeŋ
laligoweti, ii mende mesaowe. Qaago. Niinoŋ qama koliŋ kanoŋ romoŋgoŋ
oŋomakejeŋ.
17 Romoŋgoŋ oŋoma Poŋnana Jiisas Kraistwaa Anutuya ii kokaeŋ qama koliŋ
muŋkejeŋ, “Oo Maŋnana ku-usuŋ Toya, gii mono Uŋaga Toroya ii Efesus alaurunana
oŋomba. Uŋa ii uugianoŋ ana momakootogia qaita moŋ kolooro Anutuwaa kania
awaagadeeŋ iŋisaano moma yagowuya.
18 Anutu, gii mono uugiaa jaaya meŋ asarina geeŋgaa Buŋagaa kania moma
yagowuya.” Anutunoŋ iyaŋaa ejemba soraaya nonoojoŋ Siwe Buŋa ku-usuŋa
buŋabuŋayawo ii nonomambaa qaa somoŋgoro oŋo iwoi ii mokoloowutiwaajoŋ
mamboma jejeromoŋromoŋ ambutiwaajoŋ oŋoono. Jejeromoŋromoŋ aŋgi Jiisasnoŋ
mombo asugiro akadamugiawo koloowuti, oŋo oyaŋboyaŋ iikawaa kania moma
sorogowutiwaajoŋ qama koliŋkejeŋ.

* **1:7:** Kol 1.14

19 Moma laariŋ muniŋ Anutuwaa ku-usuŋa kotakotanoŋ uunananoŋ seiŋ gawoŋ meŋkeji, iikanoŋ mono somata qatawo tetegoya qaa kolooja. Oŋo iikawaa kania moma kotowutiwaajoŋ qama koliŋkejeŋ. Esuŋmumuya damuyawo kanoŋ selenana kotoŋ inaaŋ nonomakeji, Anutunoŋ iikawaa usuŋa ii kokaeŋ qendeema nonono:
20 *Anutunoŋ ku-usuŋa gawonoŋ ama Kraist meŋ gbiliŋ muro koomunoŋga waaro ano wano Siwe gomanoŋ uma sopaya sopaya liligoŋ jakeya jakeya uŋuuguŋ uro Anutunoŋ iyaŋaa boro dindiŋanoŋ duŋ rara mutuyanoŋ anota raja.
21 Ano jiŋkaroŋ duŋanoŋ rama ilawoila kuuyaa waŋnanaga nanja. Beŋ kawali galeŋ ano yoŋoo newogianoŋ jawiŋ, poŋ qerewena ano gawman kiap uuta ano kamakamaata ku-usuŋgiawo galeŋ koma nonomakejuti, Kraistnoŋ mono iyoŋoo wanjalegia kolooŋ korebore galeŋ koma oŋomakeja. Siwe gomanoŋ, namonoŋ ano yoroo batugaranoŋ galeŋ qa kuuya qama oŋoŋgi bosinjuti, Kraistnoŋ mono ii kuuya uŋuuguŋ uja. Balombaa kambaŋ kokaaŋanondeeŋ qaagoto, kanageŋ kambaŋ qaita moŋ kolooro laligoŋ uboŋati, iikanoŋ kaaŋagadeeŋ ilawoila kuuya galeŋ koma laligoŋ ubaa.
22 **Anutunoŋ uŋa, ome, ejemba ano ilawoila kuuya ii meŋ kamaaŋ Kraistwaa baatanoŋ ama nonono laligoniŋ Poŋnana uuta kolooja. Anutunoŋ Kraist ii uumeleeŋ kanageso nonooma waŋnana nambaatiwaajoŋ kuuŋ muro laligoja.
23 Iinoŋ kopagoŋ nonoma zioz ananaa waŋnana kolooro anana iwaa hoŋaa kana boboria koloojoŋ. Kraistnoŋ waŋnana kolooŋ aŋodeeŋ raro mende sokonagato, anana iwaa dondomoŋuruta kolooŋ iwo toroqeniŋ hoŋanoŋ asugiro sokonja. Kraistnoŋ kaaŋiadeeŋ ilawoila kuuyaa dondomoŋa moŋ kolooŋ toroqero korebore anana mono Anutuwaa akadamunanawo asuginiŋ sokoma kemakeja. Kiaŋ.

Koomuyanoŋga gbiliŋ Kraistwo kotiiŋ laligojoŋ.

2

1 *Waladeeŋ kana uuguŋ siŋgisoŋgoya siŋgisoŋgoya aŋgiti-waajoŋ laaligo koomuya laligoŋ kougi.
2 Oŋo kambaŋ iikanoŋ balombaa nanamemeŋ bologa otaagi. Omejiilaŋ yoŋoo Poŋgianoŋ kambaŋ kokaamba Siwe namo batugaranoŋ laligoŋ qootogo ejemba uugia sololooŋ galeŋ koma oŋomakeji, mono iwaanoŋ qokotaaŋ teŋ koma muŋ laligogi.
3 Anana kuuya kaaŋiadeeŋ wala yoŋoo batugianoŋ silemale ama laŋ laligoniŋ. Uu selewaa siiŋnana kombombaŋa bologa otaaŋ ananaa jaajaa laligoniŋ. Kaeŋ laŋ laligoniŋ Anutunoŋ niniiro mende sokono iriŋsoŋsooŋa qanananoŋ ano laligoniŋ. Qaa qootogo ejemba tosaaŋa yoŋoo so kaaŋa Anutuwaa iriŋsoŋsooŋaa buŋa kolooŋ laligoniŋ.
4 Kaaŋ laligoninto, kambaŋ kokaamba iikaaŋ qaago. Anutunoŋ kiaŋkomuya tetegoya qaa kanoŋ jopagoŋ nonono.
5 Kana uuguŋ Anutu qetama muŋ iikawaajoŋ koomuya kolooŋ laligoninto, Anutunoŋ Kraist meŋ gbiliroti, anana mono kaaŋiadeeŋ meŋ gbiliŋ nonono kotiiŋ laligojoŋ. Iwaa kaleŋ morianŋanoŋ mono hamo qeŋ oŋono mombo letoŋgi.
6 Kraistnoŋ waaroti, anana mono kaaŋiadeeŋ nonomindiiro koomuyanoŋa waaniŋ. Anutunoŋ Kraist Jiisas wano Siwe gomanoŋ uroti, anana kaaŋiadeeŋ Siwe laaligowaa jake ejuti, mono iikanoŋ nonoono iwo tosaaŋa galeŋ koma oŋoma laligojoŋ.
7 Anutunoŋ kokaembaajoŋ kaeŋ nonoono: Anutuwaa kaleŋ-morianŋaa kowia tetegoya qaa iikanoŋ asuganoŋ asugiro moma asariwombaajoŋ moro. Moma asariŋ kanageŋ kambaŋa kambaŋa qaita moŋ asugiro tetegoya qaa laligoŋ uboŋati, kambaŋ

* **1:20:** Ond 110.1 * **1:22:** Ond 8.6 * **1:22:** Kol 1.18 * **2:1:** Kol 2.13

iikanoŋ ii meŋ somariiŋ nonomambaajoŋ moro. Anutunoŋ Kraist Jiisas wasiro kaŋ uujopaya kaeŋ qendeema nonono.
8 Anutu moma laariŋ mugi kaleŋmoriaŋanoŋ mono hamo qeŋ oŋono mombo letoŋgi.
Oŋoaŋgio nemuŋ koma aoŋ iikaaŋa kanoŋ mende letoŋgito, Anutunoŋ kaleŋaajoŋ ama
meŋ letoma oŋono.
9 Aŋgio iwoi moŋ ama meŋ sororogogitiwaajoŋ mende letoŋgi. Moŋnoŋ moŋ aŋaa
selia meŋ ubabotiwaajoŋ mono kaleŋmoriaŋaajoŋadeeŋ kaeŋ ama oŋono.
10 Anana Anutuwaa borosowoga laligojoŋ. Kraist Jiisaswo qokotaaniŋ Anutunoŋ
uu dologa mokoloon nonono. Anutunoŋ walawala gawoŋ awaa awaa meweeŋgoŋ
mozozoŋgoroti, anana ii meŋ laligowombaajoŋ kaeŋ mokoloon nononota laligojoŋ.
Kiaŋ.

Kraistwo qokotaaŋ sele busu motooŋgo koloojoŋ.

11 Kawaajoŋ Efesus oŋo wala Juuda ejemba mende koloon Anutuwaanoŋ kanageso
mende laligogiti, mono ii romoŋgoŋ laligowu. Tosianoŋ oŋoojoŋ kokaeŋ jeŋ jeŋ oŋoma
laligogi, “Nono Anutuwaa aiwesenanawo laligojonto, kantri tosaaŋa oŋo ejemba
omaya aiwesegia qaa!” Qa ii eja boronoŋ aiwese selenananoŋ kotoŋkejuti, mono ii
romoŋgoŋ jeŋ laligogi.
12 Oŋo kambaŋ iikanoŋ uugia Kraistwo mende jopagoŋ aoŋ eeŋ yamageŋ laligogi.
Waba kantri oŋo Juuda kanageso nonoo too leeurunanaga laligogi. Anutunoŋ ejemba
iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ nonono laligojoŋi, oŋo nonoo batunananoŋ qagia qaa laligogi.
Anutunoŋ Buŋaya alauruta oŋomambaajoŋ jeŋ qaa somoŋgoroti, oŋo ii mende totooŋ
moma kotoŋ tompiŋ laligogi. Oyaŋboyaŋ koloowombaa jejeromoŋromoŋgia qaa.
Anutugia qaa kaaŋa namonoŋ eeŋ laŋ laligogi. Mono ii romoŋgoŋ laligowu.
13 Oŋo wala sigeŋsigeŋ laligogito, Kraist Jiisaswo qokotaagi sayanoŋ soŋgbama oŋono
kambaŋ kokaamba afaaŋgoŋ Anutuwaa kosianoŋ kaŋ laligoju.
14 Kraist aŋo luae Tonana kolooja. Iinoŋ Juuda kanageso ano waba kantri ejemba
tuuŋ woi anana mindiriŋ nonono mutulaŋgoŋkejoŋ. Batunananoŋ kere eŋ sopa renjeŋ
kotiga kuuŋ mendeema nononoti, iinoŋ mono soŋgo ii riwagoro uumeleeŋ kanageso
motooŋgo koloojoŋ.
15 *Jiisasnoŋ iyaŋaa baloŋ selianoŋ komuro iikaaŋa kanoŋ Juuda nonoonoŋ Kana
qaa ano iikawaa jojopaŋ qaaya ano jeŋkooto tosia ii kondeeno. Tuuŋ woi mindiriŋ
nonoma kanageso gbilia motooŋgo koloowombaajoŋ ii kondeeno. Kawaajoŋ uu gbilia
mokoloon nonono Kraistwo qokotaaniŋ batunananoŋ luaeya kolooro.
16 *Kraistnoŋ komuŋ kere nanamemenana maripoonoŋ qero komuŋ kamaaro.
Sele busunoŋ motooŋgo komurotiwaa sayanoŋ mono ejemba tuuŋ woi nunuano
saanoŋ eleema Anutuwaa kosianoŋ kawoŋa. Kaeŋ mindiriŋ nonono saanoŋ boroqeqe
amboŋa. Ii andaboroŋ Kraistwo sele busu motooŋgo koloon laligojoŋ.
17 *Kraistnoŋ kaŋ luae koloowaatiwaa Buŋaya ii waba kantri ejemba Anutu gema
qeŋ sigeŋsigeŋ laligogiti, oŋoojoŋ jeŋ asariŋ oŋono ano Juuda ejemba Anutuwaa
kosianoŋ laligoniŋi, mono nonoojoŋ motooŋadeeŋ jeŋ asariŋ nonoma laligoro.
18 Kraistnoŋ Juuda ano waba kantri ejemba anana kuuya nemuŋ koma nonono
Uŋa Toroya motooŋgonoŋ kana qendeema nonono saanoŋ afaaŋgoŋ Maŋnanaa
jaasewaŋanoŋ keuboŋa.
19 Kawaajoŋ oŋo Juuda ejemba qaagoto, kileŋ waba ejemba tawatawaya ii mende
toroqeŋ laligoju. Anutuwaa gomaŋ baloŋ toya soraaya koloogi nonowo motooŋ
Anutuwaa uumeleeŋ kanageso koloojoŋ.
20 Gejatootoo ejemba yoŋonoŋ waladeeŋ Anutuwaa qaanoŋ tando osoŋ kuugi
Kraist Jiisas aŋo kaŋ tandonana kombombaŋa koloon aposol wasiŋ nonoma waŋnana

* **2:15:** Kol 2.14 * **2:16:** Kol 1.20 * **2:17:** Ais 57.19

nano Anutuwaa uumeleeŋ jigo koloojoŋ. Oŋo kaaŋagadeeŋ tando iikanoŋ keuma naŋgonaŋgo ama aoŋ kotikotii mokoloonkeju.
21 Iinoŋ miri ii muzugoŋ mindiriŋ somoŋgoro namakeja. Anana Pombo qokotaaŋ nama mutulaŋgoniŋ momalaarinananoŋ kotiiŋ somariiro Anutuwaa uumeleeŋ jigo kowoga koloojoŋ.
22 Oŋo kaaŋagadeeŋ Pombaanoŋ qokotaaŋ uumeleeŋ alaurunana tosaaŋa yoŋowo mutulaŋgoŋ motooŋ nama uugia naŋgoŋ aoŋ kotikotii mokoloonkeju. Kaeŋ nama Anutuwaa uumeleeŋ jigo koloogi Uŋa Toroya uugianoŋ anota aŋo jigoya iikawaa uutanoŋ laligoja. Kiaŋ.

3

Poolnoŋ waba kantri yoŋoonoŋ kema Buŋa gawoŋ mero.

1 Kania iikawaajoŋ ama Pool niinoŋ waba kantri ejemba oŋo ilaaŋ oŋomambaajoŋ gawoŋ meŋ laligojeŋ. Kaeŋ laligowe Kraist Jiisaswaa gawoŋ mewetiwaajoŋ kapuare mirinoŋ nooŋgi rama simiŋ kuma qama kooliŋkejeŋ.
2 Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa kantri tosaaŋa oŋoojoŋ mendeema oŋono qeaŋgowutiwaa gawoŋ nonoti, oŋo ii oŋanoŋ modaboroju.
3 Anutunoŋ qaa areŋa aasaŋgoya nisaama jero moma yagojeŋi, qaa iikawaa kania torodaamonda ooŋ oŋombe.
4 *Ooŋ oŋombeti, oŋo tere ii weeŋgoŋ saanoŋ noo kaniana kokaeŋ moma asariwu: Niinoŋ Kraistwaa kania aasaŋgoya ii awaagadeeŋ moma kotojeŋ.
5 Monowaa monoyanoŋga ejembanoŋ kanaiŋ laligoŋ kouma laligogiti, iyoŋonoŋ kambaŋ iikanoŋ Buŋa aasaŋgoya iikawaajoŋ tompiŋ laligogi. Kaaŋa laligoŋ kougito, kambaŋ kokaamba Uŋa Toroyanoŋ ii Anutuwaa aposol ano gejatootoo ejemba takkootoya nonoojoŋ jeŋ ninisaano mojoŋ.
6 Buŋa aasaŋgoya ii kokaeŋ: Kraist Jiisasnoŋ oyaŋboyaŋ buŋa qeŋ nonombaatiwaajoŋ jeŋ qaa somoŋgoroti, oŋo ii Juuda nonowo ororoŋ aŋgoŋ koma meŋ laligoju. Oligaa Buŋanoŋ iikawaa kania ii waba kantri ejemba oŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ qendeema oŋomakeja. Oŋo uugia meleema saanoŋ nonowo motooŋ kotumotueyaa Buŋaya so motoondeeŋ buŋa qeŋ aoŋ laligoju. Uugia Anutuwo somoŋgoŋ motooŋ Kraistwaa sele busuya kolooŋ nonowo tuuŋ motooŋgo nanjoŋ.
7 Iwaa ku-usuŋanoŋ mono noo uuna sololooro uuna meleembe Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa sewaŋa qaa nono. Ii nono kana kolooro Oligaa Buŋawaa gawoŋ meme ejaga koloowe.
8 Niinoŋ Anutuwaanoŋ kanageso soraaya kuuya oŋoo newo baagianoŋ kamaaŋqeqeta totooŋ laligojeŋ. Kaeŋ laligojento, Anutunoŋ kileŋ kaleŋa uuta koi kaaŋa nono: Niinoŋ Kraistwaa oyaŋboyaŋaa Buŋaya ii waba kantri ejemba oŋoojoŋ jeŋ asarimambaajoŋ simbawoŋawo mojeŋ. Oyaŋboyaŋ iikawaa kania ii kuuya osoŋ moma kotodaborowoŋatiwaa so qaago.
9 Anutunoŋ monowaa monoyanoŋ iwoi kuuya mokoloon Buŋaya aasaŋgoya kojaŋgiro ejembanoŋ laligoŋ kouma laligogiti, kambaŋ iikanoŋ tompiŋ laligogi. Kawaajoŋ niinoŋ Anutuwaa Buŋa areŋ aasaŋgoya ii galeŋ koma laligowe hoŋawo kolooŋkeja. Niinoŋ iikawaa kania asuganoŋ jewe ejemba kuuyanoŋ moma sorogowutiwaajoŋ simbawoŋawo mojeŋ.
10 Anutunoŋ momakootoya kania kania qaita moŋ ninisaano kambaŋ kokaamba uumeleeŋ zioz tuuŋ batunananoŋ amiŋ moniŋ asuganoŋ kolooŋ seiŋkeja. Anutunoŋ uusiiŋa kokaeŋ momakeja: Beŋ kawali galeŋ ano poŋ qerewenja gajoba uuta ano kamaaŋqeqeta Siwe namo batugaranoŋ ilawoila kuuya galeŋ komakejuti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ Anutuwaa momakootoya ii geja ama mobutiwaajoŋ momakeja.

* **3:4:** Kol 1.26-27

11 Yoŋonoŋ ii mobutiwaajoŋ Anutunoŋ Buŋa areŋa ii monowaa monoyanoŋga
kambaŋa qaanoŋ uutanoŋ jeŋ kotiiŋ ano ero. Iikawaa so Poŋnana Kraist Jiisas wasiro
hoŋa mokolooro kanagesouruta kolooŋ mindiriŋ nanjoŋ.
12 Kraistwo qokotaaŋ nama moma laariŋ muniŋ Anutuwaa nagu-noŋ kaeŋ tano
saanoŋ iwaa jaasewaŋanoŋ keubombaajoŋ awasaŋkaka nanjoŋ.
13 Kawaajoŋ kokaeŋ welema oŋonjeŋ: “Niinoŋ kapuare mirinoŋ rama oŋo
qeaŋgowutiwaajoŋ ama konjiliŋ moma laligoŋkejeŋi, iikawaajoŋ uugia mono
mende kamaawa. Oŋo noo siimbobolona iikawaajoŋ ama saanoŋ akadamugiawo
koloowuya.” Kiaŋ.

Poolnoŋ Efesus yoŋoojoŋ kokaeŋ qama kooliro:

14 Kania iikawaajoŋ niinoŋ Maŋnana simiŋ kuma muŋ qama kooliŋkejeŋ.
15 Iinondeeŋ mono maŋnana mutuya kolooja. Iwaa so Siwe ano namowaa kanageso
kuuya anana ama qa ii meŋ qamakejoŋ.
16 Kokaeŋ qama kooliŋkejeŋ, “Anutu, gii mono Uŋaga Toroya ama oŋona uugianoŋ
kotiiŋkebaa. Goo Buŋaga ku-usuŋa buŋabuŋayawo ii tetegoya qaa kowiganoŋ eji, gii
mono ku-usuŋga iikawaa so meŋ kotiiŋ oŋomakeba.
17 Meŋ kotiiŋ oŋona saanoŋ Kraist moma laariŋ mugi uugianoŋ duŋ meŋ
laligowaa. Kaeŋ laligoro kosogia Kraistwaa uujopanoŋ mondoŋgoŋ menduŋgogi
kemero rindaŋgoŋ nambu.
18 Uujopayanoŋ nemuŋ koma oŋono kanageso soraaya kuuya yoŋowo saanoŋ
Kraistwaa uujopayaa kania moma kotowu. Jopagoŋ nonomakeji, uujopa iikawaa soya
ii kokaeŋ: Goraaya leelee tetegoya qaa kema bimbimgoja. Koriga enduwaa enduyanoŋ
kemalija. Koriga euwaa euyanoŋ uja. Kaaŋagadeeŋ dutanoŋ emuwaa emuyanoŋ
kemeŋ eja.
19 Kraistwaa uujopayanoŋ mono balombaa momonanaa soya uuguja. Ii moma
komuwutiwaajoŋ kokaeŋ qama kooliŋkejeŋ: “Anutu, gii mono akadamuga kuuya
kanoŋ uumomogia saa qeŋ musuluŋgoŋ oŋomba.”
20 Anutu kaeŋ qama kooliŋ muŋ kokaembaajoŋ mepeseeŋkejeŋ: Anana momonana
uuguŋ iwoiwaajoŋ qama kooliŋ qisiwonaga me jaameleeŋ uŋa iima romoŋgowonagati
eeŋ, iinoŋ mono iwoi ii saanoŋ meŋ kotiiŋ nonombaa. Anutu ku-usuŋanoŋ uunananoŋ
gawoŋ meŋkeji, iinoŋ mono iikawaa so qamakooli ano momonanaa soya ii uugud-
aboroŋ afaaŋgoŋ iwoi kuuya saanoŋ nonomakebaa. Kawaajoŋ mepeseeŋ muŋkeboŋa.
21 Uumeleeŋ kanageso anana ajoroon Kraist Jiisaswaajoŋ ama Anutuwaa qabuŋaya
mepeseeniŋ akadamuyawo koloon ewaa. Ii beŋ isiurunana yoŋonoŋ meŋ kotiiŋ
tetegoya qaa eŋ ubuti, kambaŋ iikanoŋ mono kaaŋiadeeŋ akadamuyawo koloon ewaa.
Qaa ii oŋanoŋ.

4

Kraistnoŋ mindiriŋ nonono sele busu motooŋgo koloojoŋ.

1 Niinoŋ Pombo qokotaaŋ nama gawoŋa mewetiwaajoŋ kapuare ejaga koloojeŋ. Qaa
ii jedaboroŋ uugia qaa kokanoŋ jeŋ kuujeŋ: Anutunoŋ nanamemeŋ akadamuyawo
ama meŋ laligowutiwaajoŋ oŋoonoti, iikawaa so oŋo mono laaligo qaita moŋ laligowu.
2 *Mono uugia meŋ kamaaŋ ama qaa baatanoŋ kema ejemba gumbonjonjoŋ
qaganoŋ ama oŋoma laligowu. Lombo mokosiŋgoŋ laligowu. Mono loloŋgoŋ bologaa
kitia mende meleembuto, qaqaaŋgoŋ jopagoŋ aoŋ laligowu.
3 Uŋa Toroyanoŋ uugia meŋ kululuuŋ luaewaa kasanoŋ somoŋgoŋ mindiriŋ
oŋomakeji, oŋo mono uusoomoŋgo ii batugianoŋ ewaatiwaajoŋ kaparaŋ koma nambu.

* **4:2:** Kol 3.12-13

4 Anutunoŋ oŋoonoti, iikanoŋ mono ororoŋ oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ jejero-
moŋromoŋgia motooŋgo iikayadeeŋ ama oŋono mamboma laligoju. Iikawaa so
oŋo kaaŋiadeeŋ Kraistwaa hoŋa sele busuya motooŋgo koloogi mono Uŋa Toroya
motooŋgonoŋ inaaŋ oŋono laligowu.
5 Poŋnana motooŋgonoŋ galeŋ koma oŋono ororoŋ moma laariŋ mugi oomulu
motooŋgo iikayadeeŋ meŋ oŋoŋgi motooŋ kolooŋ laligoju.
6 Anutunana motooŋgonoŋ kuuya maŋ koma nonomakeja. Iinoŋ iwoi kuuya kore
nunuuguŋ Poŋnana uuta kolooŋkeja. Kaeŋ kolooŋ jeta teŋ kombombaajoŋ kuuya kuuŋ
inaaŋ nonoma uunana so laaligo ano rama momo nonomakeja.
7 Iikawaa so ororoŋ Kraistwaa sele busu motooŋgo laligojonto, Kraistnoŋ
kaleŋmoriaŋa uusiiŋaa so maama nonono. Gawoŋ memewaa momo kaleŋa kania
kania ii motomotooŋ sonananoŋ mendeema nonono laligojoŋ.
8 *Kawaa qaaya ii kokaeŋ jegita Buŋa Terenoŋ eja,
“Iinoŋ eukanoŋ uma nama kapuare ejemba mamaga oŋono buŋauruta koloogi
kaleŋa kaleŋa ii ejemba ananaajoŋ nonono.”
9 “Eukanoŋ uro,” Anutunoŋ qaa ii mono nomaembaajoŋ jero? Iikawaa kania ii kokaeŋ:
Kraistnoŋ wala Siwenoŋga kamaaro. Mono namo dutanoŋ emukanoŋ kemero.
10 Kamaaroti, iinoŋ mono kaaŋagadeeŋ eleema eu uro. Uma Siwe gomambaa jakeya
kuuya uŋuuguŋ qaganoŋ eukanoŋ uma laligoja. Iikanoŋ laligoŋ Siwe ano namowaa
ilawoilaya kuuya ii esuŋanoŋ meŋ saa qeŋ kuuya sokondaboroŋ laligoja.
11 Kraistnoŋ ejemba ananaajoŋ momo kaleŋa kania kania kokaeŋ mendeema nonono:
Gawoŋa mendeema nonono tosianoŋ wasiwasi ejemba waŋa (aposol) koloogi.
Tosianoŋ gejatootoo ejemba (profet) koloogi. Tosianoŋ uukuukuu ejemba (ewanjelis)
koloogi. Tosianoŋ eja to pasto ano boi qaqazu koloogi.
12 Kraistwaa sele busuya ii uumeleeŋ kanagesouruta. Nononoŋ yoŋoo uugia
naŋgoniŋ kotikotii mokoloowutiwaajoŋ gawoŋa kaeŋ mendeema kuuŋ nonono.
Kanageso soraaya anana kuuyanoŋ uuwaa gawoŋ mewombaajoŋ jojoridaboroŋ
laligowombaajoŋ ama kaeŋ inaaŋ nonono.
13 Kaanoŋ kaeŋ gawoŋ morota morota meŋ laligoŋ Anutu moma laariŋ kanageŋ
Meria moma yagoŋ iikanoŋ meŋ kululuuŋ aoŋ motooŋgo kolooŋ namboŋa. Anutuwaa
momoya ano akadamu iwoiya kuuya ii koreyanoŋ Kraistwaanoŋ eja. Nononoŋ
Kraistwaa kowinoŋa momoya ano esuŋa horoniŋ musuluŋgoŋ nonono somariiŋ seiŋ
kotiiŋ laligoniŋ akadamuya maama nonono kuuya asugiro laligowoŋa.
14 Toroqeŋ naamade kaaŋa laligowombotiwaajoŋ Kraistnoŋ uunana kuuŋ iyaŋa
kaaŋa akadamunanawo koloowoŋatiwaajoŋ inaaŋ nonomakeja. Naambora kaaŋa
laligoniŋ qewoloŋ ejembanoŋ areŋ ii me ii ama mondoŋ tutugoŋ nonoŋgi tama
kamaaŋ nunuroti, oŋo mono iikawaa so kolooŋ laŋ laligowubo. Haamonoŋ momosiiŋ
ewaewaŋ kono kowenoŋ qindiiro sirinoŋ godomaruru laŋ wama kemaqeŋ-kaŋqeŋ
ama simbiriŋsambaraŋ amakeja. Kawaa so baloŋ ejembanoŋ selenoŋ kuukuu ama
unju meŋ momo tiliqiliawo mokoloon ejemba laŋ kuma oŋoŋgi jinjauŋ amakeju.
15 Iikawaa so laŋ mende laligowuto, qaa hoŋagadeeŋ pondaŋ jeŋ jopagoŋ aoŋ
laligowu. Kaaŋa laligoŋ Kraistnoŋ waŋnana kolooji, kosogia mono iwaanoŋ mon-
doŋgogi kemero rindaŋgoŋ iwoi kuuya kanoŋ somariiŋ kotiiŋ akadamugiawo koloon
laligowu.
16 *Kraistnoŋ waŋnana kolooŋ aŋaa sele busuya anana kuuya galeŋ koma nonono
tokotokoya kuuyanoŋ sele busuya ano kana boria toroqeŋ somoŋgoŋ metulaŋgoŋ
nonoŋgi motooŋ koloojoŋ. Esuŋ motomotooŋ eŋ nononjiwaa so mono gawonana meŋ
kotiŋgoŋ jopagoŋ aoniŋ hoŋa sele busuya iikanoŋ kotiiŋ somariiŋkeja. Kiaŋ.

* **4:8:** Ond 68.18 * **4:16:** Kol 2.19

Asasagaa nanamemeŋ gbilia ama meŋ laligowu.

17 Kaaŋa koloojoŋiwaajoŋ niinoŋ Pombaa jeta meŋ galeŋ meme qaa kokaeŋ jewe
moma yagowu: Uumeleembaa gadokopa ejemba uumomogia sooro kikisi kaaŋa
kooloŋ eeŋ omaya laŋ laligoŋkejuti, oŋo mono iyoŋoonoŋ tani bologa ii mende toroqeŋ
ama meŋ laligowu.
18 Uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋoo uumomogia-noŋ tiiro Anutuwo
laaligowaajoŋ sisau ama sooju. Momo bologanoŋ uugia gojoma duurotiwaajoŋ
ama poumapou ama tompiŋ laligoju. Kawaajoŋ Anutuwaanoŋ laaligo kotiganoŋ
mende qokotaaŋkejuto, iyaŋgiodeeŋ laŋ toontooŋ laligoju.
19 Galeŋgia mende meŋ aogi uugia gojondabororo gamu sayawo uŋuro laligoju.
Uugia kaiseronoŋ somoŋgoŋ meŋ tilooŋ oŋono iwoi kaaŋaajoŋ laŋ aisooŋkeju. Iwoi
meŋgo mewombaajoŋ otoko ama koposoŋgoŋkeju.
20 Yoŋonoŋ kaeŋ amakejuto, oŋo Kraistwo laaligowaa kania ii kaaŋa mende kuma
oŋoŋgi mogi.
21 Oŋo qaa hoŋaa Toya Jiisaswo qokotaagi iikawaa so kania kuma oŋoŋgi hoŋa
kokaeŋ moma yagogi:
22 *Wala nanamemeŋgia walaga otaagi siiŋgia kombombaŋa bologanoŋ
aŋgomokoloŋ ama oŋono tiwilaaŋ aowombaajoŋ aŋgi. Kana kuma oŋoŋgi mogiti,
iikawaa so mono uugia walaga motogoŋ giliŋ gema qewu.
23 Uumomogia meŋ gbiligi koloŋaniŋ laligowutiwaajoŋ kana kuma oŋoŋgi.
24 *Anutunoŋ anana aŋaa kaitaniaa so soraaya kooloŋ kotiiŋ laligowombaajoŋ
mokooloŋ nonono. Uu gbiliaa laaligo solaŋa otaawombaajoŋ mono nonoono. Kawaa-
joŋ uu gbilia iikayadeeŋ mono bo koŋgi kemero laligowu. Kana ii kaeŋ kuma oŋoŋgi
moma yagogi.
25 *Kana kaeŋ ero anana Kraistwaa sele busuya motooŋgo iikawaa uutanoŋ dare-
muŋ kaaŋa toroqeŋ ala-ala kooloŋ laligojoŋ. Kawaajoŋ qaa qoloŋmoloŋgoya ii mono
motogoŋ giligi kemero batugianoŋ qaa hoŋagadeeŋ kuuya amiŋ moma laligowu.
26 *Temboma kukupirinoŋ ambuti eeŋ, mono kileŋ siŋgisoŋgo mende ambu. Iriŋgia
soombaati, qaagia ii mono uulaŋawo weeŋ jaayanoŋ mende tegoŋ kemero jeŋ tegogi
solaŋaniwa.
27 Kaeŋ Kileŋaa Toyanoŋ batugianoŋ koubabotiwaajoŋ qewagoŋ kambaŋ moŋ
mende muŋ uulaŋawo yakariwu.
28 Moŋnoŋ yoŋgoro meme laligoroti, iinoŋ kaaŋa mombo mende amba. Kaeŋ
qaagoto, mono iyaŋaa borianoŋ gawoŋ kaparaŋ koma meŋ laligowa. Gawoŋ meŋ aŋaa
nene hinaya mokooloŋ saanoŋ afaaŋgoŋ ejemba wanaya naŋgoŋ oŋomakeba.
29 Qaa saga moŋ jegianoŋga mende kamaawato, qaa ejemba uugia naŋgoŋ meŋ
kotiiwaati, mono iikayadeeŋ jeŋ laligowu. Ejemba qaagia moma uugia ejiwaa so
qambaŋmambambaajoŋ amamaajuti, mono iikawaa so gejanono qaagia oŋoŋgi naaŋa
moma qeaŋgowuyaga.
30 Anutunoŋ buŋauruta dowenana mero Siwenoŋ uboŋati, kambaŋ iikawaajoŋ ai-
weseya kombombaŋa mokotaaŋ oŋono uugianoŋ kemeŋ Anutuwaa muŋgeŋa koolooja.
Kawaajoŋ Anutuwaa muŋgeŋa Uŋa Toroya ii mono wosobiri mende qeŋ mubu.
31 Oŋo mono uukaambo ano uuduuduu kuuya ii qetegoŋ giligi koriganoŋ raba.
Uugerenoŋ mende juma oŋooro uugianoŋ aoŋ yoŋ qama jeŋ aowubo. Kaaŋagadeeŋ
gemaqeqe qaa tokoroŋkota ii mende jewu. Aŋgonjora kania kanianoŋ uugia meŋ
tiloowabotiwaajoŋ ii mono kuuya gema qegi korikori ewa.

---

* **4:22:** Kol 3.9 * **4:24:** Jen 1.26; Kol 3.10 * **4:25:** Zek 8.16 * **4:26:** Ond 4.4

32 *Korikori ewato, ala-ala meŋ migigiiŋ aoŋ gumbonjonjoŋ qaganoŋ ama aoŋ laligowu. Kraistwo qokotaagi Anutunoŋ siŋgisoŋgogia mesaoŋ soŋgbama oŋonoti, oŋo mono iikawaa so toroqeŋ koposogia mesaoŋ aoŋ laligowu. Kiaŋ.

5

Anutuwaa asasaganoŋ laaligo ii kokaeŋ:

1 Anutuwaa wombo meraboraaŋa koloojutiwaajoŋ siligia mono kaparaŋ koma Anutunoŋ amakejiwaa so ama otaaŋ laligowu.

2 *Kraistnoŋ jopagoŋ nonoma laaligoya nonoojoŋ ama qeleema mesaoro. Siimoloŋ oogi kaasoyanoŋ umakeroti, Anutunoŋ iikawaa so Kraist laaligoyaa kaleŋa ii moma aŋgoŋ kono moroŋa uŋkoowayawo kaaŋa koloon iwaa jaanoŋ pumpuŋgoro aisooro. Oŋo mono kaaŋagadeeŋ uujopanoŋ nama Kraistwaa so jopagoŋ aoŋ ama meŋ laligowu.

3 Serowiliŋ ano aŋgonjora kania kania me otokowaa (greedy) silia ii Anutuwaa jaanoŋ mende sokonja. Kawaajoŋ Anutuwaa ejemba soraaya koloojutiwaa so iwoi kaaŋaa qaaya moŋ ii batugianoŋ mende oosiriŋ jegi mobu. Awawi!

4 Goŋ koma jonoŋsisi ama qaa saga arokuukuuyawo ano qaa seŋa seŋa ii mende jewu. Iikanoŋ uugia meŋ tilooro mende sokonja. Kawaajoŋ ii mono mesaodaboroŋ mepemepesee qaa jeŋ seiŋ laligowu.

5 Qaa kota koi mono moma komuwu: Moŋnoŋ serowiliŋ me aŋgonjora me otoko koloon iwoiwaajoŋ koposoŋgoŋkeji, iinoŋ mono Anutuwaa bentotoŋa buŋa qeŋ aomambaajoŋ amamaawaa. Nanamemeŋ iikanoŋ beŋ qoloŋmoloŋgoya me tando lopioŋ mepeseeŋ oŋomakejutiwaa tania kolooja. Kaeŋ anji, iinoŋ mono Kraist ano Anutu yoroo bentotoŋ uutanoŋ keumambaajoŋ amamaawaa.

6 Anutunoŋ siŋgisoŋgo iikaaŋaajoŋ ama temboma iriŋsoŋsooŋa qaa qootogo ejemba yoŋoo qagianoŋ ano umakeja. Kawaajoŋ moŋnoŋ qaa omaya kaaŋa jeŋ kele ama tutugoŋ tiligoŋ oŋombabo.

7 Kawaajoŋ ejemba kaaŋa mono gema uŋuŋ yoŋowo ainjoloŋ mende laligowu.

8 Wala paŋgamanoŋ laligogito, kambaŋ kokaamba Pombo qokotaaŋ nama iwaa asasagawo laligoju. Nanamemeŋgia mono asasagaa buŋaya koloojutiwaa so ama meŋ laligowu.

9 Asasagaa buŋa koloojutiwaa toomoriaŋa hoŋa ii kokaeŋ: Oŋo nanamemeŋ awaa otaagi Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoro solaŋaniwu ano qaa hoŋa tooŋgadeeŋ jeŋ laligowu.

10 Naa iwoi Pombaa jaanoŋ sokombaati, iikawaa kania mono moŋgama gosiŋ moma asariwu.

11 Paŋgamambaa nanamemeŋ gorosoŋa ama meŋkejuti, iyoŋowo mono ainjoloŋ mende toroqeŋ laligowu. Yoŋoo kileŋagia ii mono iŋisaama asasaganoŋ ama jeŋ oŋombu.

12 Tosianoŋ siŋgisoŋgo aasaŋgoyanoŋ amakejuti, ii asuganoŋ jeniŋ gamuyawo koloowabo.

13 Anutuwaa asasaganoŋ siŋgisoŋgogia kuuya meŋ asariro kaniagia hoŋanoŋ mono asuganoŋ asugiwaa.

14 Asasagaa Toyanoŋ mono aasaŋgoyaa iwoiya kuuya iŋisaano asasaganoŋ asugiŋ ewaa. Kawaajoŋ qaa moŋ kokaeŋ jegita eja,

> “Gaoŋ ejaŋi, gii mono uuga tooro moba.
> Mono koomuyanoŋga gbiliŋ waana Kraistnoŋ meŋ asariŋ gombaa.”

15 Qaa iikawaa so nanamemeŋgia mono momakooto qaganoŋ ama meŋ laligowu. Moto koloon tompiŋ laligowubotiwaajoŋ mono awaagadeeŋ galeŋ meŋ aoŋ laligowu.

16 *Kambaŋ kokaamba bobooli kambaŋ koloojiwaajoŋ ama uuwaa gawoŋ mewom-

* **4:32:** Kol 3.13 * **5:2:** Eks 29.18; Ond 40.6 * **5:16:** Kol 4.5

baa kana moŋ koloowaati, kambaŋ ii mono mende mesoqesooŋ tiwilaawuto, ejemba kooroŋgianoŋ kema osoŋ qambaŋmambaŋ koma oŋombu.
17 Kawaajoŋ eja uugia qaa kaaŋa laŋ mende laligowuto, Pombaa uusiiŋa ii awaagadeeŋ moma asariŋ nambu.
18 Wain apu kotiga neŋ eŋkalololoŋ ambubo. Aŋgiaa jaajaa laligogi momogia bologanoŋ asugiro paŋgamaŋ laaligonoŋ ritegoŋ kemeŋ tiwilaawubo. Kawaajoŋ eŋkalololoŋ ambuboto, Uŋa Toroyanoŋ uugia saa qewaatiwaajoŋ mono kaparaŋ koma nambu.
19 *Mono Buŋa qaa amiŋ moma ondino (Buk soŋ), mepemepesee rii (ooŋsaa) ano uuwaa rii tosia ii uu wombogianoŋ qama Poŋ mepeseeŋkebu.
20 Kaeŋ me kaeŋ kolooro iikawaajoŋ mono Poŋnana Jiisas Kraistwaa qata qama Maŋnana Anutu suulaŋ daŋgiseŋ jeŋ muŋ laligowu. Kiaŋ.

Loemba oŋoo qambaŋmambaŋ qaa

21 Kraistwaa jeta uuguwubotiwaajoŋ mono keegia moma batugianoŋ qaa baatanoŋ kemeŋ aoŋ laligowu.
22-23 *Kraistwaa sele busuya ii uumeleeŋ kanageso. Iinoŋ iikawaa waŋa ano Hamoqeqe Toya kolooja. Iikawaa so ejanoŋ kaaŋagadeeŋ embiaa waŋa kolooja. Kawaajoŋ emba oŋo mono Pombaa qaa baatanoŋ kekembaa so oŋoaŋgiaa lourugia goda qeŋ oŋoma qaagia baatanoŋ kema laligowu.
24 Uumeleeŋ kanageso anana Kraistwaa qaa baatanoŋ nanjoŋi, iikawaa so emba oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ mono lourugia yoŋoo qaa kuuya otaaŋ laligowu.
25 *Kraistnoŋ iyaŋaa uumeleeŋ kanagesoya jopagoŋ nonoma ananaajoŋ ama laaligoya togoŋ qeleenoti, iikaaŋa eja oŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ embaurugia jopagoŋ uukaleŋ ama oŋoma laligowu.
26 Kraistnoŋ uumeleeŋ kanagesoya Buŋa qaayanoŋ tak kotoŋ emba buŋaya soraaya koloowombaajoŋ apu kaaŋa kanoŋ soŋgbama meŋ solaŋaniŋ nonono.
27 Iinoŋ anana bumbuŋa awaa soro koloowombaajoŋ moma uunanaa sunuya meŋ solaŋaniŋ jewoŋ gojejeraya qaa koloowombaajoŋ kaparaŋ komakeja. Kanageso soraaya koposowaa qaanana qaa koloowombaajoŋ momakeja. Kraistnoŋ kaŋ nunuano asamararaŋanoŋ eu keuniŋ jiilaŋanoŋ kuuro asariŋ emba buŋaya kaaŋa iyaŋaa jaasewaŋanoŋ nonoma nonoono akadamunanawo ano iimasiiŋsiinanawo namboŋa.
28 Eja oŋo kaaŋagadeeŋ mono Kraistwaanoŋ tani ii otaaŋ embaurugia jopagoŋ oŋoma laligowu. Embia jopagoŋkeji, iinoŋ mono iyaŋa kalaŋ koma aoŋkeja. Kawaajoŋ oŋoaŋgiaa sele busugia kalaŋ koma aoŋkejuti, iikaaŋa mono embaurugia kalaŋ koma oŋoŋgi sokombaa.
29 Moŋnoŋ moŋ aŋaa sele busuya kambaŋ moŋnoŋ kazi mende ama muroto, kuuya anana sele busunana wagiŋ kalaŋ komakejoŋ. Kraistnoŋ kaaŋagadeeŋ uumeleeŋ kanagesouruta anana sele busuya kaaŋa qaayanoŋ nunuagiŋ kalaŋ koma nonomakeja.
30 Uumeleeŋ kanageso anana Kraistwaa sele busuya koloojoŋ. Anana Kraist sele busuyaa dondomoŋuruta kolooŋ laligojoŋ. Kawaajoŋ nunuagiŋkeja.
31 *Buŋa qaa moŋ kokaeŋ eja, “Kawaajoŋ ejanoŋ mono nemuŋmaŋa oromesaoŋ embiawo qokotaaŋ woi yoronoŋ selemotooŋgo kolooŋ laligowao.”
32 Qaa ii sareqaa aasaŋgoya. Ii Kraist ano uumeleeŋ kanageso ananaa uu soomoŋgonanaajoŋ jeŋ oojeŋ. Qaa areŋ iikawaa kania ii aasaŋgoya ano dusiita keemeya.

---

* **5:19:** Kol 3.16-17 * **5:22-23:** Kol 3.18; 1 Piito 3.1 * **5:25:** Kol 3.19; 1 Piito 3.7 * **5:31:** Jen 2.24

33 Kaeŋ koloojato, oŋoojoŋ qaa ii kokaeŋ jejeŋ: Oŋo motomotooŋ mono kaaŋagadeeŋ embaurugia oŋoaŋgia kalaŋ koma aoŋkejutiwaa so jopagoŋ oŋoma laligowu. Emba oŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ lourugia goda qeŋ oŋoma laligowu. Kiaŋ.

6

Merabora ano nemuŋmaŋ oŋoo uusoomoŋgo

1 *Merabora oŋoonoŋ nanamemeŋ dindiŋa ii kokaeŋ: Oŋo mono Pombo qokotaaŋ nemuŋmaŋwoigia yoroo jegara teŋ koma otaaŋ laligowu.

2 *Anutunoŋ jojopaŋ qaa 1-2-3 kawaa tetegoyanoŋ tawaya nonomambaajoŋ mende jero ejato, jojopaŋ qaa jaŋgo 4 ii dondomoŋawo. Wala kokaeŋ jeja, “Nemuŋmaŋwoiga mono goda qeŋ oroma laligowa.” Qaa ii teŋ koniŋ Anutunoŋ iwaa tawaya nonomambaa qaaya kokaeŋ somoŋgoro oogita eja,

3 “Goda qeŋ orona Anutunoŋ toomoriaŋ gono toroqeŋ namonoŋ kambaŋ koriga laligowaa.”

4 *Meraboraurugianoŋ uukanjaŋgiawo koloowubotiwaajoŋ maŋ oŋonoŋ mono qaanoŋ soya uuguŋ mende horoŋ kitoŋ oŋoma laligowu. Kaeŋ qaagoto, Pombaa Kana qaa teŋ kombutiwaajoŋ kuma oŋoma iikawaa so mindiŋgoŋ oŋoŋgi somariiwu. Kiaŋ.

Weleŋqeqe ano galeŋ oŋoo qambaŋmambaŋ qaa

5 *Weleŋqeqe oŋo mono namonoŋ galeŋurugia yoŋoo qaagia Kraistwaa qaa kaaŋa teŋ koma siijaago siimeme mende amakebu. Qaagia uuguwubotiwaajoŋ sombugia moma jeneŋgiawo ororo laligowu. Uugianoŋ gbiŋgbaoŋ mende ambuto, mono boŋ qeŋ nama ama meŋ laligowu.

6 Tourugianoŋ kondokondoowaa waŋ aŋgi ejembanoŋ iŋisosoroowutiwaajoŋ qaagoto, jaaqasue mesaoŋ uugia gawonoŋ ama meŋkebu. Kaeŋ ama Anutuwaa uusiiŋa otaaŋ Kraistwaa weleŋqeqe kaaŋa kolooŋkebu.

7 Baloŋ ejembaga weleŋ qeŋ oŋonjonjeŋ Poŋ aŋa weleŋ qeŋ muŋkejoŋ. Kaeŋ moma gawoŋgia mono Pombaa jaanoŋ sokombaatiwaa so uuqeeaŋgowo meŋ laligowu.

8 Qaa koi mobu: Oŋoo batugianoŋ tosianoŋ gawoŋ toya laligoju ano tosianoŋ tourugia ii tawagia qaa eeŋ weleŋ qeŋ oŋoma kamaaŋqeqeta laligoju. Ii kileŋ daeŋ yoŋonoŋ gawoŋ awaa ii me ii meŋkejuti, Anutunoŋ mono iikawaa tawaya oŋono buŋa qeŋ aowuya. Qaa ii mono romoŋgoŋ laligowu.

9 *To ano weleŋqeqe oŋoo Poŋgia motooŋgo iinoŋ Siwe gomanoŋ laligoja. Iinoŋ ejemba tosaaŋa mende iŋisosoroon tosaaŋa mende sureeŋ oŋomakejato, so motooŋgonoŋ gosiŋ qaanana jeŋ tegoŋ nonombaa. Galeŋ oŋo ii moma kotojutiwaajoŋ mono weleŋqeqe alaurugia yoŋowo wasombura maayanoŋ aoŋ so motooŋgo ama oŋoma horoŋ ureeŋ memetorotoro mesaoŋ laligowu. Kiaŋ.

Anutuwaa jurujambaŋ kuuya meŋ laligowu.

10 Terena oodaboromambaajoŋ ama qaa kokaeŋ oojeŋ: Oŋo Pombo qokotaaŋ naŋgi ku-usuŋa somatanoŋ mono inaaŋ naŋgoŋ oŋono kotiiŋkebu.

11 Kileŋaa Toyanoŋ selenoŋ kuukuuwaa momo areŋ kania kania amakeji, oŋo ii jaasewaŋ qeŋ kotakota nambutiwaajoŋ mono Anutuwaa jurujambaŋ kuuya meŋ koŋgi kemero laligowu.

12 Nononoŋ baloŋ ejemba sa busugiawo yoŋowo manja mende aoŋkejonto, beŋ kawali galeŋ ano koŋhaamo bologa bologa tuarenjeŋ ama oŋombombaajoŋ nanjoŋ. Beŋ kawali galeŋ bologa namo sombiŋ batugaranoŋ jiŋkaroŋ duŋgianoŋ nama poŋ kaaŋa galeŋ komakejuti, ii mono qotogoŋ qetama oŋomakejoŋ. Kaaŋagadeeŋ poŋ

* **6:1:** Kol 3.20 * **6:2:** Eks 20.12; Dut 5.16 * **6:4:** Kol 3.21 * **6:5:** Kol 3.22-25 * **6:9:** Dut 10.17; Kol 3.25; 4.1

qerewenga boi uuta ano kamaangeqeta batunananon pangamambaa ometotombaa eja geria laligon ilawoila kuuya galen komakejuti, nononon mono iyonowo manja qenkejon.
13 Kawaajon tuarenjen ama onombombaajon mono Anutuwaanon jurujambang kuuya men kongi kemero nambu. Kaen nangi kereurugia kambang bologanon unuwombaajon alanzang koumakebuti, kambang iikanon mono saanon afaangon manja qen riitama onombu ano manja qegi tegoro saanon gomang balongianon wakasiing nambu.
14 *Jurujambangia mono kokaanga kaya mouma aowu: Qaa hongagadeen jejeta iikanon mono irimungang kaanga iingianon somongon nambu. Nanamemen solanga soro ii totogianon reen maleku kaanga koma sopa somongon aon nambu.
15 *Kana esu mouma saanon rindangon riing kemakejon. Kawaa so ono mono luaewaa Bunga jen seiwombaajon jojorigi iikanon nemung koma onombaa.
16 Jurujambang iikawo toroqen sumang wanga qata momalaari ii mono bunga qen aon suulang besaang namakebu. Kilengaa Toyanon ninidon siwisewe nonomambaajon moma tiwo wasaya motonkeji, iikawaa angobato geria kuuya mono reen iikanon qewagon angon koma aonkebu.
17 *Anutuwaa Hamoqeqe Toya ii mono bunga qen aowu. Bunga qen aon mombo letombuti, donhamo ii mono wangianon aen wankou kaanga mougi turung angon koma onomakebaa. Unga Toroyanon manjawaa soo somata nononji, ii Anutuwaanon Bunga qaa. Ii kaangagadeen mono bunga qen aon uu wombogianon ama manja iikanon qenkebu.
18 Jurujambangia kuuya ii mouma aon mono kambang so Anutu qama koling qising laligowu. Unga Toroyanon kondoon inaang onomakejiwaa so mono welema saama mungkebu. Mono pondang uugbiligbili laligon suulang Anutuwaa ejemba soraaya kuuya yonoojon ama kaparang koma qama koolingkebu.
19 Noojon kaangagadeen kokaen qama koolingkebu, “Anutu, gii mono qaa kota dindinga Pool muna goo Oligaa Bungaga aasangoya ii qaa jetanon jewaatiwaa so jen asaring awasangkakagadeen nama uukuukuu men onomakeba.”
20 Niinon Oligaa Bunga iikawaajon ama Anutuwaa jotamemeya eja wanga koloojento, gawonga menkejenjiwaajon ama kambang kokaamba kapuare mirinon rajen. Kawaajon Bunga qaa ii Anutuwaa jaanon sokombaatiwaa so awasangkakagadeen jen laligomambaajon mono qama koling laligowu. Kiang.

Yeizozo qaa tetegoya

21 Wombo alana Tikikus iinon noo sunduna ano mobuya. Iinon Pombo qokotaang gawonga membiri-qembiria qaa menkeja. Kokanon nomaen ama men ramakejeni, ii kuuya ingijoro ono kaangagadeen ii mobu.
22 Nononon nomaen rama laligojoni, ono sundu ii mobutiwaajon Tikikus wasing mube Efesus onoonon kawaa. Iinon kang ulungkolen men onono saanon bonjon laligowu.
23 Mangnana Anutu ano Pong Jiisas Kraist yoronon mono uumeleeng alaurunana ono luae qeng uunon jopagon onoma momalaarigia men kotiingkeba.
24 Ejemba Pongnana Jiisas Kraist kambang tetegoya qaa jopagon laligowuti, Anutuwaa kalengmoriangnanon mono kuuya onowo eng eng ubaa. Kiang.

---

* **6:14:** Ais 11.5; 59.17 * **6:15:** Ais 52.7 * **6:17:** Ais 59.17

Filipai Tere
Poolnoŋ Filipai yoŋoo Tere ano.
Jeŋ-asa-asari

Poolnoŋ misin gawoŋ liligoŋ mero indiŋa woi kolooro Eisia Maino (Turkey) mesaoŋ Yurop balonoŋ keno. Kema Room prowins qata Masedonia kanoŋ uugia kuuro meleeŋgi Kraistwaa kanageso mutuya ii Filipai sitinoŋ kolooro. Kanageŋ aposol Pool ii Room sitiwaa kasa mirinoŋ aŋgi siimbobolo qaganoŋ raro gawoŋ meme ejemba tosianoŋ tuarenjeŋ ama mugi. Ii ama mugi tosianoŋ Filipai uutanoŋ kaaŋiadeeŋ qaa doogoya kuma oŋoŋgitiwaajoŋ majakaka moro. Kambaŋ iikanoŋ Buŋa Tereya koi Filipai momalaari kanageso yoŋoojoŋ ooro. Majakaka moroto, kileŋ uluŋkoleŋ qaa ano uunaŋgonaŋgo qaa koi korisoro qaganoŋ ooŋ ano.

Poolnoŋ kapuare mirinoŋ raro Filipai momalaari kanageso yoŋonoŋ ilaaŋ mubombaajoŋ kaleŋ aŋgi karoti, iinoŋ iikawaa daŋgiseŋ jeŋ oŋomam-baajoŋ Tere koi ooro. Ii ooŋ toroqeŋ uunaŋgonaŋgo qaaya mamaga motooŋ ano. Aŋo koŋajiliŋ kania kania moro Filipai yoŋonoŋ Poolwaa qaaya ii mogi kileŋ kotiiŋ awasaŋkaka nambutiwaajoŋ uu naŋgoŋ oŋono. Gejanono qaa tosaaŋa kokaeŋ: Oŋoaŋgiaa selegia meŋ uma awelegowubotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ laligowu. Dogo mambaŋ kolooŋ toroqeŋ neweqewele ambuboto, Jiisas kaaŋa uugia meŋ kamaaŋ ama aoŋ laligowu. Qaa koi duduuwubo: Kraistwo qokotaaŋ nanjuti, ii Anutuwaa kaleŋga. Juuda yoŋonoŋ Mooseswaanoŋ Kana qaa areŋa teŋ koma otaaŋ Anutuwaajoŋ sili iwoi amakejuto, uumeleeŋ alaurunana oŋonoŋ kaeŋ qaago. Oŋonoŋ mono Anutu moma laariŋ mugi kaleŋmoriaŋa sewaŋa qaa oŋono buŋa qeŋ aoŋ iikanoŋ laaligo doŋgoga mokoloon laligoju. Daeŋ yoŋonoŋ Kraistwo qokotaaŋ laligojuti, Anutunoŋ mono ii luae qeŋ oŋono aisooŋ laligowu.

Kraist moma laariniŋ Anutunoŋ uukoisoro nonono saanoŋ awasaŋkaka qaganoŋ kotiiŋ laligowoŋa ano uumeleeŋ alaurunana yoŋowo motooŋ kaparaŋ koma kotiiŋ nambоŋa. Poolnoŋ iikawaa qaaya ii mamaga ooro. Poolnoŋ Filipai kanageso yoŋoo waegia kotiga mewombaajoŋ moma laligoroti, iikawaa qaaya ii kaaŋagadeeŋ asuganoŋ ooro.

Buk kokawaa bakaya waŋa 7 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-11
Poolnoŋ nomaeŋ ama laligoro 1.12-26
Kraistwo laaligowaa kania 1.27–2.18
Timoti Epafroditus yoroonoŋ gawoŋ areŋa 2.19-30
Tuarenjeŋ yoŋonoŋ tiligoŋ oŋoŋgi kamaawubo 3.1–4.9
Poolwaa alauruta Filipai laligogiti, iyoŋoo qaagia 4.10-20
Terewaa qaa kota waŋa 4.21-23

1 *Pool Timoti noronoŋ Kraist Jiisaswaa weleŋ qeŋ laligojo. Uumeleeŋ kanageso soraaya kuuya Kraist Jiisaswo qokotaaŋ nama Filipai sitinoŋ laligojuti, noro oŋowo ano oŋoo waŋgia (bisop, pasto) ano Buŋa gawoŋ meme ejemba tosaaŋa (diikon) oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ moma tere koi oojeŋ.

2 Anutu Maŋnana ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ kaleŋmoriaŋ oŋoni luaenoŋ laligowutiwaajoŋ mojeŋ.

Poolnoŋ Anutu mepeseeŋ qama koolija.

3 Niinoŋ romoŋgoŋ oŋomakejeŋiwaa so Anutu mepeseeŋkejeŋ.

---

* **1:1:** Apo 16.12

4 Kambaŋ so korebore oŋoojoŋ Anutu qama kooliŋkejeŋi, ii mono korisoro qaganoŋ
qama kooliŋkejeŋ.
5 Niinoŋ Anutu kokaembaajoŋ mepeseeŋkejeŋ: Oŋo Oligaa Buŋanoŋ qokotaagiti,
kambaŋ mutuya iikanoŋadeeŋ kanaiŋ niwo manja qeŋ kotiŋgoŋ noma laligoŋ kouma
laligoju.
6 Anutunoŋ uugianoŋ gawoŋ awaa kanaiŋ meŋ laligoji, ii mono toroqeŋ mero Kraist
Jiisasnoŋ mombo asugi-waatiwaa kambaŋanoŋ tegowaa. Kaeŋ moma laariŋ kotiiŋ
Anutu mepeseeŋkejeŋ.
7 Oo jogia newe, wombo alauruna koloojutiwaajoŋ kuuya oŋo kaeŋ romoŋgoŋ
oŋombe awaagadeeŋ sokonja. Anutunoŋ gawoŋ nonota kapuare mirinoŋ ramakejeŋ
me aworo niinoŋ Oligaa Buŋawaajoŋ manja qeŋ eŋkalololoŋ qaa qewagoŋ qaa oŋanoŋ
tiita iriga meŋ kotiiwaatiwaajoŋ liligoŋkejeŋ. Kaeŋ me kaeŋ amakejeŋi, kuuya oŋonoŋ
mono niwo naŋgi kaleŋmoriaŋ iikayadeenoŋ sokoma oŋono gawona naŋgogi motooŋ
simbawoŋawo koloojoŋ.
8 Kraist Jiisasnoŋ oŋo jopagoŋ inaaŋ oŋomakeji, niinoŋ ii moma iikawaa qaganoŋ
nama kuuya oŋoojoŋ siiŋ moma iŋiimambaajoŋ kaparaŋ koma laligojeŋ. Kaeŋ jeŋ qaa
hoŋa jejeŋi, ii Anutu aŋo saanoŋ naŋgoŋ noma jewaa.
9 Niinoŋ oŋoojoŋ kokaeŋ qama kooliŋkejeŋ: Anutu, gii mono Filipai alauruna inaaŋ
oŋona toroqeŋ kotiiŋ jopagoŋ aogi uujopagianoŋ somariiŋ seiwaa. Kaeŋ kolooro
saanoŋ kana hoŋa iima kotoŋ eŋkalololoŋ qaa mesaoŋ laligowu.
10 Kaeŋ laligoŋ saanoŋ qaa gosiŋ kana awaa soro meweeŋgoŋ soraaya koloon
koposowaa qaagia qaa laligoŋ ubu. Kraistnoŋ eleema kawaati, kambaŋ iikanoŋ
lombonananoŋ tegowaa.
11 Jiisas Kraistnoŋ nanamemeŋ solaŋa nemuŋ kono iikawaa hoŋa asugiŋkebaa.
Hoŋa kanoŋ uugia saa qero ejembanoŋ kaeŋ iŋiima Anutu mepeseegi qabuŋayanoŋ
seiwaati-waajoŋ qama kooliŋkejeŋ. Qaa ii oŋanoŋ.

Pool kapuare mirinoŋ aŋgi Buŋa qaanoŋ kotiiro.

12 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋonoŋ noo kanana moma kotowu-tiwaajoŋ kokaeŋ
moma oojeŋ: Iwoi bologa noonoŋ kolooroti, iikawaa bujuyanoŋ seiro Oligaa
Buŋanananoŋ ejemba sokoma oŋono gawona-nanoŋ toomoriaŋawo koloonkeja.
13 *Nii Kraistwaajoŋ ama kasanoŋ gbadooŋ noŋgi Room kokanoŋ rajeŋi, qaa ii
manjaqeqe eja kuuya Siisa-kimbaa galeŋkoŋkoŋ miri galeŋ meŋkejuti, iyoŋonoŋ moju
ano kaaŋagadeeŋ ejemba tosaaŋa mamaga yoŋoo gejagianoŋ kemero modaboroju.
14 Toroqeŋ hoŋa kokaeŋ kolooro: Uumeleeŋ alaurunananoŋ kapuare mirinoŋ rabe
Poŋnoŋ ilaaŋ nomakejiwaa qaaya mogi. Ii moma seiseiyanoŋ Pombo kotiiŋ qokotaaŋ
nama kaparaŋ koma awasaŋkaka koloogi. Kaeŋ kolooŋ Anutuwaanoŋ qaa torokoya
qaa jeŋ seigi toroqeŋ kemakeja.
15 Tosianoŋ noojoŋ mogi uro uusiiŋ soraayanoŋ nama Kraistwaa kania jeŋ
asariŋkejuto, tosianoŋ noojoŋ ama uugianoŋ junjuŋ moma gema nuŋ aŋgowowo
ambombaajoŋ moju.
16 Alauruna hoŋa yoŋonoŋ noo kanana kokaeŋ moju: Anutunoŋ kuuŋ nonota aworo
niinoŋ Oligaa Buŋawaajoŋ manja qeŋ eŋkalololoŋ qaa qewagoŋkejeŋ. Kaeŋ moma
jopagoŋ noma naŋgoŋ nomakeju.
17 Gemaqeqe ejemba yoŋonoŋ iyaŋgiaajoŋadeeŋ romoŋgoŋ tawawaajoŋ mondoŋ
uugianoŋ menjereŋgoro Kraistwaa kania kaeŋ jeŋ asariŋkeju. Kaeŋ ama kapuare
mirinoŋ rajeŋi, kambaŋ kokaamba aŋgosisiri toroqeŋ ama nombombaajoŋ moju.

---

* **1:13:** Apo 28.30

18 Kaeŋ mojuto, ii kileŋ. Kraistwaa kania ii iwoiwaajoŋ mondoŋ silemale amakeju
me Anutu tororo teŋ koma jeŋ asariŋkejuti, ii niinoŋ mobe sokonja. Kaeŋ me kaeŋ
amakejuti, uunanoŋ mono iikawaajoŋ qeaŋgoro oŋanoŋ aisoojeŋa aisooŋkemaŋa.
19 Aisoowe noojoŋ qama kooligi Jiisas Kraistwaa Uŋa Toroyanoŋ naŋgoŋ nono
saanoŋ isama noŋgi kamaamambaa tani mojeŋ. Kaeŋ koloowaati-waajoŋ moma
iikawaajoŋ kaaŋagadeeŋ aisooŋkejeŋ.
20 Iwoi moŋ ama gamu mokoloomambotiwaajoŋ mono jejeromoŋromoŋ ama laligo-
jeŋ. Gamu qaagoto, kambaŋ so Kraist mepeseeŋ laligoweti, iikawaa so kambaŋ
kokaamba kaaŋagadeeŋ koloowaatiwaajoŋ mojeŋ. Sele busunanoŋ komuwaa me
laligowaati, ii kileŋ mono awasaŋkaka qaganoŋ Kraist mepeseewe qabuŋayanoŋ
somariiwaa.
21 Laligomaŋati eeŋ, laaligona mono Kraistwaa qabuŋayanoŋ somariiwaatiwaajoŋ
ama laligomaŋa. Nugi komuwenagati eeŋ, iikanoŋ mono meŋ qeaŋgoŋ nono
oyaŋboyaŋ koloomaŋa.
22 Kaeŋ koloowenagato, balonoŋ sele busuwo laligomaŋati eeŋ, mono uuwaa gawoŋ
mewe toroqeŋ hoŋawo koloonkebaa. Ii romoŋgoŋ neenaajoŋ laaligo me koomuga
meweeŋgowenaga, ii saanoŋ mende mojeŋ.
23 Laaligo ano koomu batugaranoŋ papaŋgoŋ laligojeŋ. Kraistwo eu laligowenaga,
iikanoŋ mono iwoi kuuya uuguŋ moriaŋ somata mokoloon nonaga. Kawaajoŋ baloŋ
mesaomambaa siiŋa moma laligojeŋ.
24 Kaaŋa laligojento, sele busuwo qeŋ koriŋ laligomaŋati eeŋ, iikanoŋ mono oŋo
ilaaŋ oŋombe hoŋa oŋoonoŋ koloowaa. Komu-wenaga, iikanoŋ mono oŋo mende ilaaŋ
oŋonaga.
25 Iikaaŋa moma laariŋ kotiiŋ kawaajoŋ niima koboogi toroqeŋ laligoŋ kuuya oŋo
ilaaŋ oŋoma laligomambaajoŋ mojeŋ. Ilaaŋ oŋombe momalaarigiaa oŋanoŋ mono
somariiŋ kotiiro saanoŋ honoŋa mende aisooŋ lali-gowu.
26 Kaaŋagadeeŋ Kraistnoŋ niima kobooro mombo oŋoonoŋ kawe oŋo saanoŋ noojoŋ
ama Kraist Jiisas honoŋa mende mepeseeŋ muŋ laligowu. Kiaŋ.

Momalaarigianoŋ kotiiwaatiwaajoŋ manja qeŋ laligowu.

27 Nanamemeŋgia ii mono Kraistwaa Oligaa Buŋayanoŋ akada-muyawo koloowaati-
waa so ama meŋ laligowu. Kaeŋ laligogi oŋoo-noŋ kaŋ iŋiimaŋati me mende
kaŋ sigeŋsigeŋ laligoŋ qaa bujugia mobe kanagianoŋ kokaeŋ ero sokombaa: Oŋo
kulukululuu areŋ motooŋgowaa qaa somoŋgoŋ uumotooŋgo ama nambu. Kaeŋ
nama Oligaa Buŋawaa qaa oŋanoŋ sooliwabotiwaajoŋ motooŋ somoŋgoŋ manja qeŋ
laligowu.
28 Kaaŋagadeeŋ tosianoŋ tuarenjeŋ ama oŋomakebuti, oŋonoŋ mono qaa jegia kania
kania kawaajoŋ mende aaruŋ lalaŋanigi uugia mende kamaawa. Kaniagia kaeŋ mobe
sokombaa. Anutunoŋ ku-usuŋ oŋono tuarenjeŋ ejemba yoŋonoŋ kaniagia iima kokaeŋ
moma asariwu: Oŋoaŋgia kamaaŋ uŋuro tiwilaagi Anutunoŋ metogoŋ nonono eu
oyaŋboyaŋ laligowoŋa.
29 Anutunoŋ areŋa ama oŋonoti, ii kokaeŋ: Oŋo Kraist moma laariŋ muŋ leegeŋ
aisooŋ leegeŋ iwaajoŋ ama siimbobolo moma laligowuya.
30 *Niinoŋ momalaariwaa manja wala oŋowo laligoŋ qeweti, niigi ano kambaŋ
kokaamba toroqeŋ qeŋkejeŋiwaa buju qaa koi mojuti, oŋo mono manja iikayadeeŋ
niwo naŋgoŋ qeŋ laligoju, ii mojeŋ. Kiaŋ.

2

Kraistwaa so oŋoaŋgia meŋ kamaaŋ ama aoŋ laligowu.

* **1:30:** Apo 16.19-40

1 Oŋo Kraistwo qokotaaŋ nanjutiwaajoŋ mono uugia naŋgoŋ aowombaajoŋ qambaŋmambaŋ mokoloowu. Uujopagia iikanoŋ mono uluŋkoleŋ ama aoŋkebu. Uŋa Toroyawo ususugoŋ nama waegia meŋ kiaŋkomuŋ aoŋkebu.
2 Kaeŋ anjutiwaajoŋ mono momo motooŋgo otaaŋ ororoŋ jopagoŋ aoŋ luaenoŋ laligowu. Mono uusiiŋgia ano momo areŋgia motooŋgo ambombaajoŋ somoŋgowu. Qaa kaeŋ somoŋgoŋ uumotooŋgo aŋgi hoŋa kolooro moma niinoŋ oŋoojoŋ honoŋa qaa aisooŋ laligomaŋa.
3 Ilawoila oŋoaŋgiaajoŋadeeŋ horowombaa siiŋanoŋ mono mende nemuŋ koma oŋomba. Oŋoaŋgiaa qabuŋagianoŋ somariiwaatiwaajoŋ mono selegia mende meŋ ubuto, uugia meŋ kamaaŋ ama tosaaŋa yoŋoojoŋ mogi umakeba.
4 Oŋo motomotooŋ mono oŋoaŋgiaa uugiagadeeŋ qeaŋgowaatiwaajoŋ mende romoŋgowuto, tosaaŋa yoŋoo uugianoŋ qeaŋgowaatiwaajoŋ kaaŋagadeeŋ kaparaŋ koma romoŋgoŋ yagowu.
5 Kraist Jiisasnoŋ balonoŋ laligoro aro momo eŋ muroti, iikayadeeŋ mono oŋoonoŋ ero ii otaaŋ laligowu.
6 Anutuwaa kaitani kaaŋa eŋ muro laligoroto, kileŋ Anutu kaaŋa laligorotiwaajoŋ mende mondoŋ awelegoŋ laligoro.
7 Kaeŋ qaagoto, aŋo afaaŋgoŋ Anutuwaa asamararaŋa mesaoŋ kamaaŋ meleema eja tani kolooŋ weleŋqeqewaa kaitania meŋ laligoro.
Mono baloŋ eja ananaa tani kolooŋ laligoro.
8 Kaeŋ laligoŋ uuta meŋ kamaaŋ aoŋ Maŋaa qaa jeta kambaŋ so teŋ koma laligoro. Kaeŋ laligoro gamu qeŋ muŋ “Maripoonoŋ qewoŋa,” jegito, kambaŋ iikanoŋ kaaŋagadeeŋ teŋ kondabororo.
9 Kaeŋ teŋ koma laligorotiwaajoŋ ama Anutunoŋ wano eukanoŋ uma raro qabuŋa muroti, iikanoŋ qa tosaaŋa kuuya uŋuuguŋ akadamuyawo kolooja.
10 *Anutunoŋ qabuŋa uuta ii kokaembaajoŋ muro:
Ejemba korebore anana mono qa iikawaajoŋ ama kambaŋ moŋnoŋ simiŋ kuma mepeseeŋ mubonja. Tosianoŋ Siwe gomanoŋ eukanoŋ laligoju. Tosianoŋ namonoŋ koi laligojoŋ. Tosianoŋ komuŋ koomu mirinoŋ me senjoŋ mirinoŋ laligoju. Anana mono korebore kululuuŋ usugoŋ simiŋ kuma mubonja.
11 Kuuya anana simiŋ kuma muŋ je buu susugia so Maŋ Anutu asuganoŋ goda qewombaajoŋ qata jokoloon kokaeŋ jewoŋa,
“Jiisas Kraistnoŋ mono Poŋnana kolooja.” Kiaŋ.

Jiisaswaa asasaga ii ejemba batugianoŋ qendeema laligowu.

12 Kawaajoŋ wombo alauruna, oŋo mono Kraistwaa sareya otaaŋ iikanoŋ mende sologoŋ kamaawu. Kambaŋ so Anutuwaa qaa teŋ koma letoma laligogiti, iikawaa so siligianoŋ uumeleeŋ ejemba oŋoonoŋ sokonji, ii mono kaparaŋ koma otaaŋ uuwaa gawoŋ meŋ laligowu. Niinoŋ oŋowo laligoweti, kambaŋ iikanoŋ Buŋa qaa awaagadeeŋ koma gbiliŋ zeŋ nama laligogi. Oŋomesaoŋ sigeŋsigeŋ laligojeŋi, kambaŋ kokanoŋ mono kaaŋiadeeŋ Anutuwaa jaanoŋ sombugia moma jeneŋgia ororo pondaŋ gawoŋ ii meŋ sororogoŋ laligowu.
13 Anutu aŋo mono oŋo suulaŋ sololooŋ nemuŋ koma oŋoma iyaŋaa areŋaa so uugia kuuŋkeja. Kaeŋ kanoŋ uusiiŋgia Anutu sokoma mubaatiwaa so kolooro inaaŋ oŋono gawoŋa megi hoŋa kolooŋkeba.
14 Galeŋurugia yoŋowo qaa meŋkamakamaa mende ama laligowu. Jeŋmeesaŋ ano uunoŋ ŋindiŋ-ŋunduru laŋ mende amakebuto, areŋnana kuuya mono uuwoi jeaqea mesaoŋ pondaŋ meŋ laligowu.

---

* **2:10:** Ais 45.23

15 *Nanamemeŋgianoŋ mono koposowaa qaaya qaa soraaya kolooŋ ama meŋ
laligowu. Ejemba doogoya iriŋqiriŋa kete balonoŋ laligojuti, oŋo mono iyoŋoo batu-
gianoŋ Anutuwaa merabora solaŋa soro laligowu. Seŋgelao sombinoŋ eu asarijuti,
oŋo mono kaaŋiadeeŋ balonoŋ sili awaa ama iikanoŋ ejemba asariŋ oŋoma laligowu.
16 Kaeŋ laligoŋ laaligo kotigaa Buŋa qaaya pondaŋ meŋ ejemba oŋombombaajoŋ
jojoriŋ laligowu. Kaeŋ laligogi Kraistnoŋ eleema kawaati, kambaŋ iikanoŋ noo
kanananoŋ kokaeŋ asugiwaa, “Aaŋgole ejanoŋ kuunoŋ haamo amambaajoŋ esuŋa
meŋ kululuuŋ kemakeji, niinoŋ iikawaa so uuwaa gawombaajoŋ sele qeŋ meŋ kotiiŋ
laligowe. Ii eeŋ toontooŋ mende meŋ laligoweto, hoŋa kolooro.” Kanana kaeŋ kolooro
saanoŋ neenaa selena oŋoojoŋ ama mepeseemaŋa.
17 Niinoŋ laaligona qeleema togoŋ oŋoma Anutuwaanoŋ gawoŋ teŋ koma meŋ
laligowe. Kaeŋ laligowe oŋo uugia meleema Anutu moma laarigi iikawaa hoŋa
asugiŋkeja. Kawaajoŋ Room gawman yoŋonoŋ qaana jeŋ tegoŋ oro kaaŋa nuŋ
siimoloŋ ooŋooŋ kaaŋa ama nombuyaga. Sele busunaa saya kaeŋ maabenagati eeŋ, ii
mono apu kaaŋa eeŋ totooŋ mende kemenaga. Oŋoo momalaari gawoŋgiaa hoŋaajoŋ
ama ii mono akadamuyawo koloowe sokonaga. Kawaajoŋ nugi komuwenagato,
uunanoŋ mono kileŋ aisooŋkejeŋ ano kuuya oŋowo motooŋ aisooŋkeboŋa.
18 Kaaŋiadeeŋ oŋo mono aisoowu ano niwo otokoriaŋ maama aisooŋ laligowoŋa.
Kiaŋ.

Timoti wasiwe Filipai oŋoonoŋ kawaa.

19 Poŋ Jiisasnoŋ noojoŋ moro sokombaati eeŋ, mono uulaŋawo Timoti wasimambaa-
joŋ moma jejeromoŋromoŋ anjeŋ. Oŋoonoŋ kaŋ nomaeŋ laligojuti, ii moma eleema
kaŋ nijoro moma noo uunanoŋ kaaŋagadeeŋ qeaŋgoŋ sororogonaga.
20 Momalaarigianoŋ kotiiju me loorijuti, iinoŋ yaŋodeeŋ oŋoojoŋ majakaka kaeŋ
moma noo kooronanoŋ nanja. Tosianoŋ koi laligojuti, iyoŋonoŋ mono “Iyaŋgiaa
majakakagiaga,” jeŋ qaago totooŋ kotiŋgoŋ oŋombombaajoŋ momakeju.
21 Yoŋonoŋ kuuya iyaŋgiaa iwoiwaajoŋ moma ii koma horoŋ meŋ somariiwom-
baajoŋ janjariŋ riiŋkejuto, Kraist Jiisaswaa gawoŋanoŋ hoŋawo kolooŋkebaatiwaajoŋ
mende kaparaŋ komakeju. Mono qemasologeŋ laŋ laligoju.
22 Laŋ laligojuto, Timotinoŋ kania awaa qendeenoti, ii oŋoaŋgio moma yagoju.
Meranoŋ aŋaa maŋa weleŋ qeŋ muŋkeji, iinoŋ mono iikawaa so nii Oligaa Buŋa
gawombaa ilaaŋ noma weleŋ qeŋ laligoro.
23 Kawaajoŋ Room gawman yoŋonoŋ noo qaa nomaeŋ ama nombombaajoŋ so-
moŋgowuti, ii momago mono saanoŋ Timoti wasiwe uulaŋawo oŋoonoŋ kawaatiwaa
jejeromoŋromoŋ anjeŋ.
24 Neeno kaaŋiadeeŋ Pombo nama kambaŋ mende koriro oŋoonoŋ kamambaajoŋ
awasaŋkaka kaeŋ moma laarijeŋ.

Epafroditus wasiwe Filipai oŋoonoŋ kawaa.

25 Niinoŋ iwoi moŋgama amamaaŋ laligowe oŋonoŋ neŋana Epafroditus wasigi kaŋ
naŋgoŋ ilaaŋ nono. Iinoŋ noo kooronanoŋ gawoŋ meŋ manja qeŋ laligoroto, toroqeŋ
somoŋgoŋ mubenaga, iikanoŋ mende sokonaga. Kaeŋ romoŋgoŋ uumeleeŋ alana ii
kambaŋ kokaambaga wasiwe oŋoonoŋ eleema kawaa.
26 Iinoŋ kuuya oŋo iŋiimambaajoŋ kaparaŋ koma laligoja. Ji kiro eroti, oŋo qaa ii
mogi oŋoonoŋ bimooro moma kawaajoŋ uukamakamaa laligoja.
27 Iinoŋ oŋanoŋ jinoŋ eŋ koomu borianoŋ meroto, Anutunoŋ kiaŋkomuŋ
muro qeaŋgoro. Anutunoŋ Epafroditus iigadeeŋ mende kiaŋkomuŋ muroto, nii
kaaŋagadeeŋ niima koboon meŋ afaaŋgoŋ nono. Iinoŋ komunagati eeŋ, neenaa
wosobirinanoŋ mono somariiŋ seiŋ qana qana uro laligowenaga.

---

* **2:15:** Dut 32.5

28 Oŋo Epafroditus iima mombo aisoogi noo wosobirinanoŋ kaaŋagadeeŋ afaaŋgowaatiwaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ kambaŋ kokaambadeeŋ uulaŋawo wasiwe oŋoonoŋ kawaa.
29 Oŋo Pombaa ejemba yoŋoojoŋ honoŋa mende aisooŋkejuti, korisoro iikawaa qaganoŋ mono iinoŋ karo koma horoŋ mubu ano gawoŋ meme ejemba kaaŋa ii mono goda qeŋ oŋoma laligowu.
30 Iinoŋ Kraistwaa gawombaajoŋ ama koomu borianoŋa uma komuŋ tagoro. Oŋo nii naŋgoŋ ilaaŋ nombombaajoŋ mogito, ii amamaagitiwaajoŋ iinoŋ oŋoo kitigianoŋ kaeŋ ama nomambaajoŋ kaŋ laaligoya mesaoro tiwilaaŋ tagoro. Kiaŋ.

3

Solaŋa koloowombaa kana hoŋa ii kokaeŋ:

1 Oo uumeleeŋ alauruna, qaa kota kokaeŋ toroqeŋ jemaŋa: Mono Pombo qokotaaŋ aisooŋ laligowu. Qaa ii duŋanoŋ mombo ooŋ oŋomambaajoŋ mojona mende tiija. Ejemba tosianoŋ tiligoŋ oŋombubotiwaajoŋ ii ooŋ oŋombe saanoŋ sokonja.
2 Zioz gawoŋ meme ejemba bologa yoŋoojoŋ mono galeŋgia meŋ laligowu. Yoŋonoŋ uumeleembaa gadokopa ejemba batugianoŋ liligoŋ uugia kuuŋ kokaeŋ jeŋkeju, “Anutuwaa buŋa koloowutiwaajoŋ mono aiweseya meŋ selegia kotowu.” Kaeŋ kaparaŋ koma qaagadeeŋ jeŋ kasu kaaŋa houŋhouŋ qama “Kanageso walaga koloojoŋ,” jeŋ eeŋ totooŋ jeŋkeju.
3 Yoŋonoŋ Anutuwaa jaanoŋ mende diŋgoju. Selegianoŋ aiwese iikayadeeŋ kotoŋ oŋoŋgito, hoŋa ii mono ananaanoŋ kokaeŋ kolooro: Anutuwaa Buŋa qaayanoŋ uunana mosonoti, anana mono iwaa uumeleeŋ kanageso hoŋaboŋa kolooŋ laligojoŋ. Anutuwaa qatanoŋ selenananoŋ aiwese ama nonoŋgiti, nononoŋ iikawaa qaganoŋ mende nama naŋgoŋ moma laariŋkejonto, Kraist Jiisasnoŋ hamo qeŋ nononoti, iikawaajoŋ mono selenana meŋ umakejoŋ. Anutuwaa Uŋa Toroyanoŋ inaaŋ nonono afaaŋgoŋ Anutuwaa waeya meŋ mepeseeŋkejoŋ.
4 Tosianoŋ selegiaa iwoinoŋ naŋgoŋ Anutuwaa buŋa koloowombaajoŋ moma laarijuti, niinoŋ mono ii uŋuugujeŋ. Kawaajoŋ awaagadeeŋ koroa kaaŋa terereeŋ eŋgana meŋ waama awelegowenaga.
5 *Noo akadamuna ii kokaeŋ: Niinoŋ Israel ejemba tuuŋ uutanoŋ jotamemeya moŋ koloojeŋ. Beŋ isina qata Benjamin. Nemuŋmana Hibruu ejembaga. Niinoŋ yoroonoŋga koloon Hibruu eja hoŋa koloojeŋ. Koloon ewe weeŋ 8 kolooro kanoŋ selena kotogi. Farisii koloon laligowetiwaajoŋ Mooseswaanoŋ Kana qaa ii tororo otaamambaajoŋ kaparaŋ koma laligowe.
6 *Farisii laligoŋ uunanoŋ otoroŋgoŋ gere tooro uumeleeŋ kanageso ii oŋanoŋ sisiwerowero ama oŋoma laligowe. Mooseswaanoŋ Kana qaa teŋ koma otaaŋ dindiŋa koloowonagati eeŋ, niinoŋ mono iikawaa so koposowaa qaaya qaa solaŋa laligowe.
7 Iwoi ii mobe uro iikanoŋ naŋgoŋ moma laariŋ laligoweto, uuna meleema ii kuuya mesaoŋ zeŋ sureeŋ muŋ jejeŋ. Kambaŋ kokaamba Kraistnoŋ hamo qeŋ nono letombeti, iikawaajoŋ mono mobe umakeja.
8 Poŋna Kraist Jiisas moma kotoŋ oyaŋboyaŋ mokoloomaŋati, ii moma gosiwe sewaŋa uuta kaaŋa kolooja. Kawaajoŋ laaligona walagaa akadamu iwoina kuuya ii Kraist toroqeŋ iikanoŋ mesaoŋ zeŋ sureeŋ mujeŋ. Kraist mokoloon noonoŋ iwoi kuuya ii mobe kikisi kera tooŋ kaaŋa kolooro sureeŋ gemageŋ giliwe.
9 Tosianoŋ “Mooseswaanoŋ Kana qaa teŋ kondaboroŋ iikaaŋa kanoŋ nononano dindiŋa koloowoŋa,” jejuto, niinoŋ so iikanoŋ solaŋa mombo mende laligojeŋ. Kambaŋ kokaamba Kraist moma laariwe Anutunoŋ iikaaŋa kanoŋ qaana jeŋ tegoro

* **3:5:** Apo 23.6; 26.5; Room 11.1 * **3:6:** Apo 8.3; 22.4; 26.9-11

solaŋaniŋ laligojeŋ. Momalaari qaganoŋ laligowe Anutunoŋ kiaŋkomuŋ noma jeŋ kotoro siŋgisoŋgonaa qaayanoŋ komuro laligojeŋ. Kraistwo qokotaaŋ nama laligowe Anutunoŋ noo kanana kaeŋ mokoloowaatiwaajoŋ kaparaŋ komakejeŋ.

10 Niinoŋ Kraist kokaeŋ moma kotomambaajoŋ kaparaŋ komakejeŋ: Siimbobolo moroti, iikanoŋ iwo toroqemambaajoŋ jojorijeŋ. Siimbobolo moma komuroti, niinoŋ tani iikayadeeŋ komuŋ iikaaŋa kanoŋ iwaa tani kaaŋa koloomambaajoŋ jojorijeŋ. Komuŋ waaroti, iwaa ku-usuŋa iikanoŋ mono inaaŋ nono kotiimambaajoŋ mojeŋ.

11 Komuwe Anutunoŋ meŋ gbiliŋ nono koomunoŋga waamambaajoŋ jejero-moŋromoŋ anjeŋ. Kiaŋ.

Mono Anutuwaa kuunoŋ kaparaŋ koma tooŋanoŋ kembu.

12 Neenaajoŋ kokaeŋ mende jejeŋ, “Anutunoŋ tooŋ anoti, iikanoŋ mono koud-aboroŋ uumeleembaa akadamuya kuuya mokoloon laligojeŋ.” Kaeŋ mende koloon laligojento, Kraist Jiisasnoŋ haamo ama nonotiwaajoŋ mono oyaŋboyaŋa buŋa qeŋ aomambaajoŋ kaparaŋ komakejeŋ.

13 Oo uumeleeŋ alauruna, Anutuwaa tooŋ iikanoŋ mende keudaborojeŋi, ii mojeŋ. Motooŋgo kokaeŋ moma amakejeŋ: Iwoi kotogoŋ gema qeweti, ii duduuŋ Anutunoŋ iwoi wambusoonanoŋ ano eji, mono iikaaŋ baageŋ uulaŋawo kemambaajoŋ awele-goŋkejeŋ.

14 Anutunoŋ eukanoŋ umaŋatiwaajoŋ nooma tooŋ kaeŋ qeŋ nono. Kawaajoŋ Kraist Jiisasnoŋ hamo qeŋ nonotiwaajoŋ niinoŋ aŋgobatonoŋ kotiiŋ haamo ama Anutuwaa toonoŋ keube iinoŋ ila wage waŋnanoŋ koma nombaa. Ii memambaajoŋ awelegoŋ tooŋ iikaaŋ baageŋ dindiŋagadeeŋ ulanjiŋ esuna meŋ kululuuŋ bobogariŋkejeŋ.

15 Kawaajoŋ uuwaa akadamunanawo koloojoŋi, Anutunoŋ anana kuuya momo motooŋgowaa qaganoŋ Kraist moma kotoŋ laligowombaajoŋ moja. Qaa mombaajoŋ momo aro morota moŋ eŋ oŋonagati eeŋ, Anutunoŋ mono qaa iikawaajoŋ nomaeŋ mogi sokonji, ii kaaŋagadeeŋ jeŋ iŋisaama oŋombaa.

16 Oŋoonoŋ majakaka waŋa ii kokaeŋ kolooro sokombaa: Anana kambaŋ koriga me toroga uunana meleema Anutuwaa kananoŋ laligoŋ kouniŋi, mono nanamembaa kana motooŋgo iikayadeeŋ toroqeŋ keniŋ sokombaa.

17 *Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ nanamemena amakejeŋi, oŋo mono nii niima noo silina ii otaaŋ laligowu. Nononoŋ sili awaa qendeema oŋoniŋ tosianoŋ iikawaa so riiŋ horoŋ oŋomakejuti, oŋo mono iyoŋoonoŋ nanamemeŋ ii uuŋ iŋiima kotoŋ laligowu.

18 Ejemba kelemaleleŋ yoŋonoŋ nanamemeŋgianoŋ Kraist kere ama muŋ iyaŋgiaa aiŋgianoŋ laŋ laligoju. Maripoonoŋ komuroti, iikawaa kania riiŋ koloŋaniŋ laligoju. Qaa ii kambaŋ mamaga jinjauŋ koloowubotiwaajoŋ iŋijowe mogito, kambaŋ kokaamba ii saama jauŋna kamaaro jejeŋ.

19 Sele busugiaa siiŋ kombombaŋa bologanoŋ beŋgia kolooja. Iwoi gamuyawo amakejuti, iikawaajoŋ mogi uro akadamugia kolooro sewaŋpiriŋ laligoju. Uumomogia balombaa iwoinoŋ somoŋgogi gbadooŋ oŋono laŋ laligoŋ tetegoyanoŋ gere sianoŋ kemebuya.

20 Yoŋonoŋ emu kemebuto, tosaaŋa nonoo kulukululuu totonana ii Siwenoŋ eu eja. Balonoŋ wabaya koloon tatawagadeeŋ laligoŋ Poŋ Jiisas Kraist Hamoqeqe Tonananoŋ mombo asugiŋ nunuambaatiwaajoŋ mambomakejoŋ.

21 Iinoŋ baloŋ sele busunana kamaaŋqeqeta koi ii meŋ letono iyaŋaa Siwe sele busu kaaŋa asamararaŋawo koloowaa. Ku-usuŋ kaaŋa ii Kraist eŋ muja. Iinoŋ ku-usuŋ kaaŋa kanoŋ ejemba ano namo Siwewaa ilawoila kuuya ii saanoŋ kotiiŋ meŋ kamaaŋ nonono iwaa newo baatanoŋ keniŋ galeŋ koma nonono laligowoŋa. Kiaŋ.

---

* **3:17:** 1 Kor 4.16; 11.1

4

Qambaŋmambaŋ qaa tosia

1 Oo wombo alauruna, kaeŋ koloowaatiwaajoŋ Poŋnoŋ mono ilaaŋ oŋono boŋ qeŋ
kotiiŋ nambu. Niinoŋ oŋoojoŋ siiŋ moma iŋiimambaajoŋ kaparaŋ komakejeŋ. Oŋo
korisoro qeŋ noŋgi. Batugianoŋ gawoŋ mewetiwaa hoŋa kolooro qendeeŋgi Anutunoŋ
iikawaa tawa nonombaati, iikawaajoŋ mono sewaŋpiriŋ ama aisooŋkejeŋ.
2 Jotamemeya emba woi Yuodia Sintike, oronoŋ juma aŋgowowo ama laligojao,
kaeŋ mobe. Kawaajoŋ niinoŋ uugara kokaeŋ kuujeŋ: Oro Pombo motooŋgo nanjao,
iikawaajoŋ mono uumotooŋ ama laligowao.
3 Oo neŋana hoŋa, gawombaa motooŋ bosima laligoriti, gii kaaŋagadeeŋ kokaeŋ
qisiŋ gonjeŋ: Emba woi yoronoŋ uumotooŋ ambaotiwaajoŋ mono ilaaŋ oromba.
Yoronoŋ niwo Oligaa Buŋa kotiiŋ seiwaatiwaajoŋ manja qeŋ laligori. Yoronoŋ
Kleemen ano neŋauruna tosaaŋa yoŋoo kooroŋgianoŋ motooŋ manja qeŋ laligori.
Tosaaŋa yoŋoo qagia ii laaligo kotigaa buk papianoŋ eu eja.
4 Kambaŋ so mono Pombo nama aisooŋ laligowu. Aisoowu qaa ii duŋanoŋ mombo
jejeŋ.
5 Oŋo mono gumbonjonjoŋ qaganoŋ ejemba ama oŋoŋgi kuuyanoŋ tanigia ii mobu.
Poŋnoŋ mono kamambaajoŋ dodowija.
6 Iwoi mombaajoŋ mono koŋajiliŋ mende moma laligowuto, iwoi kuuya kawaajoŋ
qiqisigia mono Anutu ijogi mobaa. Kaeŋ me kaeŋ koloowaati, mono Anutu qama
kooliŋ welema daŋgiseŋ jeŋ laligowu.
7 Anutunoŋ uuluae oŋonji, nono iikawaa kania moma kotowombaajoŋ ama-
maaŋkejoŋ. Ii momakootonana kuuya uuguŋ qaita moŋ kolooja. Kraist Jiisaswo naŋgi
Anutunoŋ mono uugia ano qaa momogia sopa somoŋgoŋ kokojiji meŋ oŋono laligowu.
8 Oo uumeleeŋ alauruna, qaana jeŋ tegomambaajoŋ ama qambaŋmambaŋ qaa
kokaeŋ jejeŋ: Aŋgonjora qaa mende romoŋgowuto, iwoi kuuya goda qeniŋ
akadamuyawo kolooji, uugia mono iikanoŋ somoŋgoŋ laligowu. Qaa hoŋa, qaa
dindiŋa ano soraaya ii mono romoŋgoŋ laligowu. Qaa siiŋnananoŋ momakejoŋi,
iikanoŋ mono uugia saa qero nambu. Qaa qaqabuŋabuŋayawo mepemepesee
koloowaatiwaa so kolooji, uugia mono iikanoŋ qokotaaŋ laligowu.
9 Noo nanamemena iima Buŋa qaana moma uu konoŋgianoŋ ama buŋa qeŋ aogiti,
oŋo mono ii koma gbiliŋ ama meŋ laligowu. Kaeŋ laligogi luae Toya Anutu iinoŋ oŋowo
nambaa. Kiaŋ.

Poolnoŋ Filipai yoŋoo kaleŋgiaajoŋ daŋgiseŋ jeja.

10 Niinoŋ Pombo qokotaaŋ nama oŋoojoŋ keraqeeaŋgo somata mojeŋ. Oŋo
waladeeŋ nii kalaŋ koma moneŋ nombombaa siiŋ moma laligogito, nomaeŋ ambom-
baa kana moŋgama amamaagi. Kambaŋ koriga amamaaŋ laligogi Poŋnoŋ kambaŋ
kokaamba uugia meŋ gbiliro afaaŋgoŋ mombo ilaaŋ noŋgi.
11 Sele busunaa lombonoŋ rama amamaawenaga, iikawaajoŋ qaa koi mende jejeŋ.
Noonoŋ iwoi eji, niinoŋ mono kawo uuluaenoŋ bonjoŋ laligomambaajoŋ mojeŋ.
12 Nii janjariŋ riiŋ luaenoŋ laligowe ano laaligo qaqabuŋayawo siiseweweya qaa
laligoŋ luaenoŋ laligowe. Miri so kambaŋ so uuna bonjoŋ kono laligomambaajoŋ
mojeŋ. Neŋ timbiriŋ ambenaga me bodi rabenaga, iikawaajoŋ mono uuna mende
meŋ kamaaŋ aoŋkejeŋ. Iwoina kelemaleleŋ me boroŋa eŋ nonaga, ii kilenda. Mono
saanoŋ bonjoŋ laligomaŋa.
13 Ii me woi moŋ koloonaga, Kraistnoŋ meŋ kotiiŋ nono iwoi moŋnoŋ moŋ mono
mende meŋ kamaaŋ nono saanoŋ laligomaŋa.
14 Kileŋ koŋajilina iikawaa uutanoŋga ala ilailaa ama meŋ afaaŋgoŋ noŋgi sokono.

15 *Filipai oŋo kaaŋagadeeŋ noo kanana moma komuju. Niinoŋ kanaiŋ liligoŋ Oligaa Buŋa gawoŋ meŋ oŋowo Masedonia prowinsnoŋ laligoŋ oŋomesaoweti, kambaŋ iikanoŋa kanaiŋ momalaari kanageso tosianoŋ nii selewaa iwoigianoŋ mende naŋgoŋ noŋgi. Niinoŋ uuwaa Buŋa oŋombe buŋa qeŋ aogito, selewaa leeya moŋ mende meleema noŋgi. Filipai uumeleeŋ kanageso oŋo motooŋgonoŋ mono niwo soomoŋgo ama laaligona naŋgogi nanduŋ monenana buŋa qeŋ aoŋ laligowe.

16 *Niinoŋ iwoiwaajoŋ amamaaŋ laligoweti, oŋo ii noojoŋ aŋgi Tesalonaika sitinoŋ karo. Indiŋ motooŋgo qaagoto, indiŋ woi selenaa iwoiwaajoŋ amamaaweti, ii aŋgi noonoŋ karo.

17 Oŋoo hina kaleŋgiaajoŋ koposoŋgowenaga, iikawaajoŋ qaa koi mende oojeŋ. Anutunoŋ oŋoo ala ilailaagiaa kitia meleema oŋomakebaati, niinoŋ mono hoŋa ii oŋoonoŋ seiwaatiwaajoŋ mojeŋ.

18 *Oŋonoŋ kambaŋ kokaamba iwoi aŋgiti, ii buŋa qeŋ aoŋ noonoŋ iwoi kuuya kanoŋ mono sona uuguŋ mamaga eŋ nonja. Epafroditus iinoŋ oŋoo ala ilailaa kaleŋgia meŋ kaŋ nonota morianawo koloon laligojeŋ. Oŋo nanduŋ mamatewoogia aŋgi iinoŋ meŋ karoti, Anutunoŋ iikawaa siiŋa moro saanoŋ sokonja. Anutunoŋ oŋoo nanduŋgia moma aŋgoŋ kono moroŋa awaa uŋkoowayawo koloon iwaa jaanoŋ pumpuŋgoro aisooŋkeja.

19 Noo Anutunanoŋ toomoriaŋ kuuyaa Toya kolooja. Iwaa kowianoŋ iwoi kuuya ii tetegoya qaa eja. Kawaajoŋ oŋo Kraist Jiisaswo qokotaaŋ nama iwoiwaajoŋ amamaajuti, ii kuuya mono eŋ mujiwaa so oŋomakebaa.

20 Kawaajoŋ Anutu Maŋnana mono kambaŋ so mepeseeŋkeboŋa. Kaeŋ aniŋ Anutuwaa qabuŋayanoŋ kambaŋ tetegoya qaa seiŋkebaa. Qaa ii oŋanoŋ.

Yeizozo tetegoya

21 Niinoŋ yeizozona alaurunana soraaya Kraist Jiisaswo motoondeeŋ nanjuti, kuuya oŋoojoŋ ambe kaja. Neŋauruna niwo koi laligojuti, iyoŋonoŋ yeizozogia aŋgi oŋoonoŋ kaja.

22 Anutuwaanoŋ ejemba soraaya tosaaŋa kuuya koi laligojuti, iyoŋonoŋ yeizozogia aŋgi oŋoonoŋ kaja. Yoŋoonoŋga tosianoŋ Siisakimbaa jiŋkaroŋ mirinoŋ gawoŋ meŋkejuti, iyoŋonoŋ mono kaeŋ moma kaparaŋ koma jeju.

23 Poŋ Jiisas Kraistwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono oŋowo eŋ uma uŋagia kotuegoŋkeba.

---

* **4:15:** 2 Kor 11.9 * **4:16:** Apo 17.1 * **4:18:** Eks 29.18

Kolosi Tere
Poolnoŋ Kolosi yoŋoo Tere ano.
Jeŋ-*asa*-*asa*ri

Kolosi ii Eisia prowinswaa taoŋa moŋ. Ii Efesus sitiwaa weeŋ koukoutanoŋ baageŋ eja. Poolnoŋ Kolosi kambaŋ moŋgeŋ mende kenoto, Eisiawaa siti somata Efesus kanoŋ gbani karooŋ Buŋa gawoŋ meŋ Kolosi yoŋoojoŋ kaaŋiadeeŋ majakaka moma laligoro. Kanageŋ Kolosi tosianoŋ uugia meleeŋgi (1.7; Apo 19.10). Poolnoŋ Room sitiwaa kapuare mirinoŋ raro neŋata Epafras iinoŋ Kolosi uumeleeŋ tuumbaa buju qaaya meŋ iwaanoŋ karo. (1.7-8) Sundugia tosaaŋa ii awaa koloogito, Kolosi kanoŋ boi takapolakaya kaaŋiadeeŋ laligogi.

Boi yoŋonoŋ ejemba kokaeŋ kuma sooŋ oŋoma laligogi: "Uumeleeŋ kanageso oŋonoŋ Anutu waeya mewombaa kana qaa kania kania ii saanoŋ otaawu. Oŋonoŋ saanoŋ uugia meŋ kamaaŋ selegia qeŋ siimbobolo mobu." (2.16, 20-21, 23) Toroqeŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoŋgi, "Momalaarigiawo oŋonoŋ mono simiŋ kuma gajoba waegia meŋ laligowu." (2.18) Jiisas kaaŋagadeeŋ meŋ kamaaŋ muŋ kokaeŋ jegi, "Ii Anutuwaa Meria qaagoto, gajoba waŋa moŋ." Kaeŋ jeŋ kokaeŋ toroqegi, "Nonoo qaanana otaawuti, iyoŋonoŋ mono momo aasaŋgoya qaita moŋ mokoloowuya."

Kawaajoŋ Poolnoŋ Tere koi ooŋ Kolosi uumeleeŋ tuuŋ kokaeŋ kuma oŋono, "Iwoi kuuya mono Jiisaswaa baatanoŋ ero iinoŋ Anutu hoŋa tooŋ koloon (1.15-17) uumeleeŋ tuuŋ ananaa Waŋnanaga laligoja." (1.18) Toroqeŋ qaa kokaeŋ qendeema oŋono, "Kraist Jiisas moma laarigi iinoŋ Anutuwaa momo ano momakooto aasaŋgoya saanoŋ qendeema oŋombaa. Anutuwaa momoya ii momo tosia kuuya uuguŋ qaita moŋ kolooja." (2.2-3, 9-10) Poolnoŋ kaaŋagadeeŋ uumeleeŋ ejemba laaligogiaa jeŋkooto qaa tosaaŋa ooŋ ano Kolosi keno. (3.1–4.1)

Buk kokawaa bakaya waŋa 4 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-8
Kraistwaa laaligoya ano gawoŋa 1.9–2.19
Kraistwo laaligo gbilia 2.20–4.6
Terewaa qaa kota waŋa 4.7-18

1 Anutunoŋ Pool nii wasiŋ nono jetaa so Kraist Jiisaswaa aposol koloojeŋ. Uumeleeŋ alanana Timoti iinoŋ niwo rajo.

2 Oo uumeleeŋ alaurunana soraaya Kolosi taonoŋ laligoŋ Kraistwo qokotaagi momalaarigianoŋ mende sologoro zeŋ nanjuti, niinoŋ oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ tere koi oojeŋ. Anutu Maŋnananoŋ mono kaleŋmoriaŋ oŋono luaenoŋ laligowu.

Oŋoojoŋ Anutu mepeseeŋ qama kooliŋkejoŋ.

3-4 Oŋo Kraist Jiisas pondaŋ moma laariŋ ejemba soraaya kuuya uu wombogianoŋ jopagoŋ oŋomakejuti, iikawaa buju qaaya jegi moniŋ. Kawaajoŋ oŋoojoŋ qama kooliŋkejoŋi, iikanoŋ mono kambaŋ so Anutu, Poŋnana Jiisas Kraistwaa Maŋa mepeseeŋkejoŋ.

5 Oligaa Buŋawaa qaa oŋanoŋ wala oŋoonoŋ karo jegi jejeromoŋromonanaa kania moma moma asaridaborogi. Moma asariŋ Anutunoŋ oŋoojoŋ iwoi ano Siwe gomanoŋ ozoŋ esuŋnoŋ eji, oŋo ii buŋa qeŋ aowombaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ amakeju. Jejeromoŋromoŋ kanoŋ nemuŋ koma oŋono afaaŋgoŋ Anutu moma laariŋ uugianoŋ jopagoŋ aoŋ laligojuti, mono iikawaajoŋ mepeseeŋ muŋkejoŋ.

6 Oligaa Buŋa qaa iikanoŋ seiŋ gomaŋa gomaŋa sokoma hoŋawo koloon somariiŋkeja. Kawaa so oŋoonoŋ karo oŋo Anutuwaa kaleŋmoriaŋaa kania hoŋa ii

moma moma asarigi. Ii waladeeŋ moma asarigiti, weeŋ iikanoŋadeeŋ kanaiŋ oŋoo batugianoŋ kaaŋiadeeŋ hoŋawo koloon kotuegoŋ oŋomakeja.

7 *Wombo neŋanana Epafras iinoŋ Kolosi oŋoojoŋ Oligaa Buŋa ii kuma oŋono mogi. Epafras iinoŋ nonoo kitinana nama Kraistwaa gawoŋa pondaŋ kaparaŋ koma meŋkeja.

8 Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ oŋono jopagoŋ aoŋkejuti, Epafrasnoŋ oŋoo kaniagia kaeŋ iima ninijoro moniŋ.

9 Kawaajoŋ buju qaa ii moniŋi, nononoŋ kaaŋagadeeŋ kambaŋ iikanoŋadeeŋ kanaiŋ oŋoojoŋ Anutu qama kooliŋ laligoŋ koujoŋ. Oŋonoŋ Anutuwaa uusiiŋa moma yagogi momo iikanoŋ uugia saa qewaatiwaajoŋ welema muŋkejoŋ. Iikanoŋ saa qeŋ oŋono Uŋa Toroyanoŋ mono sololooŋ momo oŋomakebaa. Iikaaŋa kanoŋ mono saanoŋ Anutuwaa siiŋa kuuya dindiŋagadeeŋ moma kotoŋ laligowuya.

10 Oŋoojoŋ kokaeŋ qama kooliŋkejoŋ: Momakooto kanoŋ nemuŋ koma oŋono saanoŋ laaligogia Pombaa jaanoŋ sokombaatiwaa so laligowu. Uusiiŋa ejiwaa so nanamemeŋgia kuuya ama meŋ laligowu. Kaeŋ saanoŋ gawoŋ awaa kania kania pondaŋ megi kawaa hoŋa kolooŋkeba. Momakootogia kaeŋ koma gbiligi saanoŋ kotiiŋkebu ano Anutuwaa kania toroqeŋ moma sororogoŋ laligowu.

11 Anutuwaa ku-usuŋa ii akadamuyawo. Iikawaa so iyaŋaa esuŋmumuya kuuya togoŋ oŋono turuŋ meŋ kotiiŋ oŋomakebaatiwaajoŋ qama kooliŋkejoŋ. Anutunoŋ kaeŋ meŋ kotiiŋ oŋono saanoŋ kotiiŋ kambaŋ so kaparaŋ koma uubonjonoŋ nama lombo moma mokosiŋgoŋ aisoon laligowu.

12 Aisooŋ laligoŋ Maŋgiaa daŋgiseŋ jeŋ laligowutiwaajoŋ qama kooliŋkejeŋ. Maŋnananoŋ alauruta soraaya ananaajoŋ iwoi oyamboyaŋawo areŋgoŋ ano asamararaŋaa uutanoŋ eja. Iinoŋ oŋo kaaŋagadeeŋ meŋ letoma oŋono iwoi oyamboyaŋawo ii buŋa qeŋ aowutiwaa so kolooju.

13 Paŋgamanoŋ galeŋ koma nononoti, Maŋnananoŋ iikanoŋa metogoŋ nunuama kaŋ wombo Meriaa bentotoŋ uutanoŋ nonoma nonoono.

14 *Meria iinoŋ dowenana meŋ siŋgisoŋgonana soŋgbama mesaowaatiwaajoŋ momakeja. Kawaajoŋ daŋgiseŋ jeŋ muŋkejoŋ. Qaa ii oŋanoŋ.

Kraistnoŋ iwoi kuuyaa kania ano waŋa kolooja.

15 Kraistnoŋ Anutu mende ii-iita iwaa uŋauŋaya kolooja. Monowaa monoyanoŋ laaligo kuuya mende kolooro Kraistnoŋ mono waladeeŋ Maŋawo eja waŋ koloon laligoro. Kaeŋ laligoŋ Maŋa Anutu ilaaŋ muro ilawoila kuuya mokoloon oŋoni koloogi.

16 Merianoŋ Anutu ilaaŋ muro ilawoila kuuya mokoloon oŋoni. Iwoi tosaaŋa Siwe gomambaa jakeya jakeya kanoŋ egi mende iŋiimakejoŋi ano iwoi tosaaŋa namonoŋ egi iŋiimakejoŋi, ii Kraistnoŋ jero letoŋgi. Iwoi kuuya ii galeŋ koma oŋombutiwaajoŋ uŋa kawali (ome) galeŋa galeŋa mokoloon oŋono Siwe namo batugaranoŋ jiŋkaroŋgianoŋ nama jeŋkootogia amakeju. Yoŋoo newogianoŋ poŋ qerewena jawiŋgia uuta ano kamakamaata ii kuuŋ oŋono jakegianoŋ ku-usuŋgiawo nama tosaaŋa poŋ kaaŋa galeŋ koma oŋomakeju. Merianoŋ iwoi kuuya koloowaatiwaa bemunjaleya koloorota Anutunoŋ uŋa (ome) mokoloon oŋonoti, ii Kraist mepeseegi akadamuyawo kolooŋkebaatiwaajoŋ kuuŋ oŋonota raju.

17 Kraistnoŋ waladeeŋ laligorogo ilawoila kuuya ii iwaa gematanoŋ koloogi. Iinoŋ mono iwoi kuuya mindiriŋ nemuŋ koma oŋono metulaŋgoŋ iwaanoŋ riiŋ rindaŋgoŋ nanju.

18 *Kraistnoŋ bemunjalenana kolooja. Ilawoila kuuya anana horoŋ nonoma waŋnana koloon laligowaatiwaajoŋ koomunoŋga waaro. Komugiti, iyoŋoo batugianoŋga iinoŋ wala jota meŋ gbiliŋ waaro. Kaeŋ jotamemenana mutuya kolooro

* **1:7:** Kol 4.12; Flm 23 * **1:14:** Ef 1.7 * **1:18:** Ef 1.22-23

anana kanageso walagaa zioz gbilia koloon nanjon. Kawaajon uuwaa, sele busuwaa, iwoi kuuyaa wanɲnana kolooro uumeleen kanageso anana iwaa sele busuya kuuya koloojon.
19 Anutunon Meria anaa so korondon kinen laligowaatiwaajon modabororo sokono. Kawaajon iyanaa momoya ano akadamu iwoiya kuuya ii korebore Kraistwo qokotaan nanjiwaajon keraqeeangо moma laligoja.
20 *Ilawoila kuuya namonon ano sombinon Anutuwo kazi amakejuti, ii Anutunon kuuya tawagia men unuano iyanawo qokotaan uumotoongo ambutiwaajon moma kokaen jen tegoro sokono, “Mono neenaa Meranaga wasiwe kemen maripoonon komun saya maama luae nemun kono koloowaa.”
21 Ono kaanagadeen wala nanamemengia bologa erotiwaajon ama uugianon Anutuwo uumotoongo mende ama kere moma mun sigensigen laligogi.
22 Wala kaen laligogito, kamban kokaamba Anutunon anawo uumotoongo ama nambutiwaajon Meria wasiro balon sele busuwo komun koma konjoratin onono. Kaen nangi qewomewolongia songbano laligogi unuama iyanaa jaanon soraaya koposogiaa qaaya qaa onoono keubutiwaajon mamboma jejeromonɲromon amakeju.
23 Jejeromonɲromon amakejuto, laligon wansanwansan qen kamaan unuwabotiwaajon mono Kraist pondan moma laarin nambu. Anutunon Oligaa Bunaya iikanon tando kuuroti, ono iikawaa qaaya mogi. Uugianon iikanon nangon rindangon nama kotiin laligowuti een, mono oyanboyan koloowu. Nono Oligaa Bunaya ii jen seinkejon. Anutunon ejemba mokoloon onono Siwe baatanon laligon kenjuti, iyonoo batugianon ii liligon jen asarin laligojon. Pool niinon kaanagadeen Oligaa Bunawaa gawona ii men laligojen. Kian.

Poolnon zioz tuumbaa gawon nomaen men laligoro?

24 Kraistwaa sele busuya kuuya ii uumeleen kanageso anono koloojon. Kraistnon ananaajon ama konajilin moro kitia en uumeleen kanageso qanananon umakeja. Niinon Kraistwaa sele busuya ilaan onomambaajon ama sele busunanon konajilin kitia ii men moma laligonkejen. Kaen koloon nono onoojon ama siimbobolo moma laligoweti, iikawaajon kamban kokaamba aisoonkejen.
25 Anutunon kuun nono uumeleen kanagesoya kanagesoya welen qen onoma gawon men laligojen. Anutunon kalenmoriana ejemba mendeema nonomambaa arena anoti, iikawaa so Buna qaaya jen seidaboromanatiwaajon jero. Ononon qeangon kotiiwutiwaa gawon ii nono.
26 Anutunon Buna qaa ii monowaa monoyanonga mesangoro ejemba qen sein ama komugi gbiliurugia waama kaanagadeen komugi kaandeen kaan ama laligon kouma tompin laligogi. Kaen laligogi qaa ii kambana kambana aasangoyanon eroto, kamban kokaamba kanagesoya kanagesoya soraaya anana ninisaama jero mojon.
27 Anutunon kalenmorianaa arena kokaen jen anota eja, “Niinon qaana aasangoya ii neenaa kanagesouruna ono inisaama inijowe mobutiwaajon mojen. Yonononon ii moma yagon kema jen seigi Bunana aasangoyaa akadamuyanon mono waba kantria kantria yonoo batugianon somariin qaqabunayawo koloowaa.” Qaa kota aasangoya ii kokaen: Kraistnon onoo uugianon laligoji een, mono asamararanon keubombaa jejeromonɲromon ama onomakebaa.
28 Anana Anutuwaa aren iikawaa so Kraistwaa kania ejemba kuuya onoojon jen asarin laligojon. Yonononon kuuya Kraistwo qokotaan nama kotiin akadamugiawo koloowutiwaajon kuma onomakejon. Kaen unuanin Anutuwaa jaasewanganon keubutiwaajon mojon. Kawaajon momakootonana kuuya men kululuun qambanɲmamban qaaya qaaya onomakejon.

---

* **1:20:** Ef 2.16

29 Niinoŋ iikawaajoŋ aoŋ oroŋkejeŋ. Kraistnoŋ ku-usuŋaa qaganoŋ sololooŋ inaaŋ nomakeji, niinoŋ mono iikawaa so manja qeŋ laligoŋkejeŋ. Kiaŋ.

2

Poolnoŋ Kolosi yoŋoojoŋ majakaka moro.

1 Niinoŋ Kolosi oŋoojoŋ ama manja qeŋ laligojeŋ. Kaaŋagadeeŋ Laodisia sitinoŋ laligojuti ano uumeleeŋ alauruna tosianoŋ noo jaasewana mende iigiti, mono kuuya yoŋoojoŋ qama kooliŋ mamaga aoŋ oroŋkejeŋ. Niinoŋ oŋo iikawaa kania mobutiwaajoŋ mojeŋ.

2 Kokaeŋ qama kooliŋkejeŋ: Anutu, gii mono uugia naŋgoŋ oŋona ororoŋ somoŋgoŋ jopagoŋ aoŋ motooŋ uuwaa akadamugia kuuya mokoloowu. Ii mokoloon saanoŋ kotiiŋ iwoi kuuya moma kotodaborowuya. Kaeŋ ama saanoŋ Anutuwaa Buŋa aasaŋgoya, Kraistwaa kania ii kuuya moma asaridaborowuya.

3 Anutunoŋ momoya ano momakootoya ii kuuya Kraistwaanoŋ ama mesaŋgorota eja. Anutuwaanoŋ momakootoyaa kowia ii maa suaŋ kaaŋa kowi aasaŋgoyanoŋ ero Kraistnoŋ iikawaa kiiya meria kolooja. Kraistwaa jeta teŋ koma iikaaŋanoŋ saanoŋ momakootoya ii mokoloowoŋa.

4 Moŋnoŋ mondokondoroŋ ama qaa kele jeŋ uugia kuuŋ tiligoŋ oŋombabotiwaajoŋ Kraistwaa qaa ii jejeŋ.

5 Selenoŋ oŋowo motooŋ mende laligojento, uŋa kokoosonanoŋ mono oŋowo nanja. Oŋo kotiiŋ Kraist moma laariŋ qaaya teŋ koma batugianoŋ areŋgiaa so bonjoŋ laligojuti, oŋoojoŋ kaeŋ moma romoŋgoŋ aisooŋkejeŋ. Kiaŋ.

Balombaa momoyanoŋ somoŋgoŋ oŋombabotiwaa galeŋ meme qaa

6 Kawaajoŋ oŋo Kraist Jiisas meŋ aŋaligi Poŋgia koloon nanji, mono iwo qokotaaŋkejutiwaa so nanamemeŋgia ama meŋ laligowu.

7 Qaa kuma oŋoŋgiti, iikawaa so mono kosogia Kraistwaanoŋ mondoŋgoŋ iwo qokotaaŋ nama uugia naŋgoŋ aoŋ momalaariwaa esuŋmumuya toroqeŋ mokoloon laligowu. Daŋgiseŋgia mono apu sasagoŋ kamaaŋkejiwaa so jeŋ mepeseeŋ laligowu.

8 Ambosakoŋ yoŋonoŋ balombaa momakooto kuma oŋoŋgi kana walaga mokoloon tosianoŋ ii otaaŋkeju. Kaaŋagadeeŋ beŋ kawali galeŋ sombiŋ namo batugaranoŋ laligoŋ yoroo ilawoilagara kuuya galeŋ koma oŋomakejuti, tosianoŋ Kraist uuguŋ iyoŋoonoŋ qokotaaŋ qaa kuma oŋomakeju. Kaeŋ amakejuti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ oŋoma tiliqili omaya kawaa kasianoŋ somoŋgoŋ oŋono kamaaŋ boi iyoŋoo buŋa koloowubo.

9 Anutuwaa momoya ano akadamu iwoiya kuuya ii korebore Kraistwaanoŋ ero baloŋ sele busu meŋ asugiro. Kawaajoŋ boi takapolakaya kaaŋa yoŋoojoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowu.

10 Kraistnoŋ uŋa kawali galeŋ ano poŋ qereweŋa ano jawiŋ kuuya yoŋoo waŋgia kolooja. Kraistwo qokotaagi iinoŋ Anutuwaa momoya ano akadamu iwoiya kuuya ii saanoŋ sogianoŋ oŋono laligojuya.

11 Kaeŋ laligoŋ Kraistwo qokotaagi iinoŋ aiweseya hoŋa ii oŋoonoŋ kaaŋagadeeŋ kotoŋ oŋono laligoju. Aiwese ii boronoŋ selenananoŋ kotoŋkejutiwaa so qaagoto, Kraistnoŋ sele kotokoto qaita moŋ ama oŋonoti, ii kokaeŋ: Iinoŋ selewaa nanamemeŋ wala-ganoŋ galeŋ koma oŋombabotiwaajoŋ mono siiŋgia kombombaŋa bologa ii somoŋgoro laligoju.

12 *Kraistwaa qamoya roŋnoŋ aŋgiti, oŋoo uu walaganoŋ mono iikaaŋa tanitani komuŋ oomulu iikanoŋ koomu roŋnoŋ kemero. Kaeŋ kemeroto, Anutunoŋ Kraist meŋ gbiliro koomunoŋga waaroti, iwaa ku-usuŋanoŋ mono oŋo kaaŋia-deeŋ inaaŋ oomulu

* **2:12:** Room 6.4

iikanoŋ nemuŋ koma oŋono gbiligi. Oŋo Anutuwaa ku-usuŋa ii meŋ aŋaliŋ moma laariŋ mugitiwaajoŋ ama Kraistwaa kooroŋanoŋ gbiliŋ kotiiŋ laligoju.

13 *Wala moŋnoŋ oŋoo siiŋgia kombombaŋa bologa ii mende somoŋgoro uugia walaganoŋ galeŋ koma oŋono laligogi. Siŋgisoŋgo aŋgitiwaajoŋ ama uu koomuya laligogito, Kraistwo qokotaagi Anutunoŋ iwaa kooroŋanoŋ meŋ gbiliŋ oŋono. Siŋgisoŋgonana mono kuuya soŋgbandabororo kotiiŋ laligojoŋ.

14 *Kileŋanana ano iikawaa iroŋaa jeŋkootoya ii Siwe gomanoŋ lopo terenoŋ oogita ero. Kraistnoŋ loponana ii korebore kotoŋ qewagoro. Lopo iikanoŋ Anutuwo nama gemanananoŋ qeŋ tuarenjeŋ ama nonoma eroti, iinoŋ ii kotogoŋ maripoonoŋ kosigoro tegoro.

15 Maripoonoŋ komuŋ beŋ kawali galeŋ ano uŋa poŋ qereweŋa namo sombiŋ batugaranoŋ ilawoila kuuya galeŋ komakejuti, Kraistnoŋ iyoŋoo ku-usuŋgia ii lua jaŋgbeŋ jeta kaaŋa qewagoŋ riligoŋ rijoŋgodabororo. Kaeŋ ama kaziuruta kasanoŋ gbadooŋ oŋoma gamu qeŋ oŋono. Kaeŋ ama uŋuama otokoriaŋ maama renduŋ hororo qenjaaroyanoŋ kagi haamo ama oŋonotiwaa kania ii asuganoŋ asugiro iigi.

16 *Kraistnoŋ haamo ama oŋonoti, iikawaajoŋ oŋo mono Kraistwo nama qaqabuŋabuŋagiawo satiiŋ laligowu. Kaeŋ laligogi oŋoo batugianoŋ moŋnoŋ naa nene apuga ooŋ neŋkejuti, iikawaa soŋgoya eeŋ ama jeŋ kotoŋ oŋombabo. Gbani so kendoŋ kowoga moŋ ano koiŋ so koiŋ dologa koujiwaa korisoroya ii amakeju me qaago, iikawaajoŋ eeŋ jeŋ boliŋ oŋombubo. Sabat kendoŋ ii Sondameraanoŋ me weeŋ moŋnoŋ ramakejuti, iikawaajoŋ eeŋ wambusooŋgianoŋ qeŋ jeŋ oŋombubotiwaajoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ laligowu.

17 Soŋgo kaaŋa kawaajoŋ mono geja mende ambu. Iwoi ii sareyagadeeŋ kolooju. Eja oŋanoŋ dodowiro uŋauŋayanoŋ wala kaŋkeji, iikawaa so hoŋa ii Kraist. Nene soŋgo ano kendoŋ rarawaa qaaya ii Kraistwaa sareya kooloŋ kamaaŋqeqeta kolooja. Kraistnoŋ mono asugiroto, oŋo kileŋ kema kana sareya walaganoŋ eeŋ qokotaaŋ laligowubo.

18 Tosia oŋonoŋ siiŋgianoŋ kokaeŋ amakeju: Oŋoaŋgiaa uugia meŋ kamaaŋ ama Siwe gajoba waegia meŋ beŋ kaaŋa mepeseeŋ oŋomakeju. Kaaŋagadeeŋ jaagia meleeno uŋauŋagia iima iikawaajoŋ sewaŋkiki amakeju. Kaeŋ oŋoaŋgiaa namowaa momoyanoŋ kuuŋ oŋono selegia eeŋ totooŋ meŋ uma selememe amakeju. Yoŋoonoŋga moŋnoŋ tiligoŋ oŋoma Kraistwaanoŋga utuŋ oŋombabo. Kaeŋ ano oŋo momalaariwaa kuunoŋ haamo mende ama tawagia mende mewubo. Kawaajoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ laligowu.

19 *Yoŋonoŋ Kraist waŋnana kolooji, iwo nanaŋgia ii mesaoŋ laŋ laligoju. Kraistnoŋ waŋnana kooloŋ iyaŋaa sele busuya kuuya anana galeŋ koma nonono saanoŋ qokotaaŋ aoŋ laligojoŋ. Sii toroqeqeya ano tokotokoya iikanoŋ mono sele busuyaa dondomoŋuruta mindiriŋ somoŋgoŋ nonoŋgi metulaŋgoŋ motooŋgo koloojoŋ. Kaeŋ kooloŋ Anutunoŋ nemuŋ koma nonomakejiwaa so somariiŋ kotiiŋkejoŋ.

Kraistwo naŋgi namowaa momoyanoŋ galeŋ koma oŋombabo.

20 Oŋo Kraistwaanoŋ qokotaagi uu walagagianoŋ komuro beŋ kawali galeŋ yoŋoo kasa gbadonoŋga loloogi. Yoŋonoŋ namo sombiŋ batugaranoŋ laligoŋ iwoigara kuuya galeŋ koma oŋomakejuto, oŋo mende galeŋ koma oŋomakeju. Kawaajoŋ boi takapolakaya kaaŋanoŋ jeŋkooto laŋ ama oŋomakejuti, ii mono naambaajoŋ eeŋ otaaŋkeju? Siwewaa buŋa koloojuto, kileŋ namowaa qaaya otaagi sisau kolooŋkeja.

21 Soŋgogia kokaeŋ amakeju, “Ii mende gajugoŋ mewa. Moŋ ii mende kisiriiwa. Iwoi ii mende oosiriwa.”

---

* **2:13:** Ef 2.1-5 * **2:14:** Ef 2.15 * **2:16:** Room 14.1-6 * **2:19:** Ef 4.16

22 Baloŋ ejembanoŋ iyaŋgiaa waŋgianoŋ kaeŋ jeŋ kotoŋ tosaaŋa kuma oŋomakejuto,
Anutunoŋ kaaŋa qaago. Anutunoŋ iwoi kuuya ii ama mewoŋatiwaajoŋ ama jero meŋ
neniŋ qaombutiwaajoŋ ano eju. Ii balombaa iwoi tatawaga.
23 Ii kileŋ tosianoŋ beŋ kawali galeŋ ano gajoba waegia meŋ beŋ kaaŋa mepeseeŋ
oŋombutiwaajoŋ kaparaŋ komakeju. Ii kaparaŋ koma “Ananaa uunana meŋ kamaaŋ
anjoŋ,” jeŋ iikanoŋ mondoŋ selewaa siiŋgia kombombaŋa bologanoŋ galeŋ koma
oŋombabotiwaajoŋ soŋgoya soŋgoya ama selegia qeŋ sembeŋ aoŋ aoŋkeju. Kaeŋ
ama jeŋkootogia amakejuti, ii momakooto qaganoŋ aambaa tani kolooro mamaganoŋ
siligia ii iima mogi umakeja. Umakejato, ii kileŋ kaeŋ selewaa siiŋgia kombombaŋa
bologa aŋgoŋ kombombaajoŋ amamaaŋ ii laŋ otaaŋkeju. Kawaajoŋ jeŋkooto qaagia
iikanoŋ mono iwoi omaya totooŋ kolooja. Kiaŋ.

3

Kraistnoŋ laaligo gbilianoŋ laligowombaa esuŋa nonomakeja.

1 *Kraistnoŋ eukanoŋ uma Anutuwaa boro dindiŋanoŋ jiŋkaroŋ jakeya meŋ
qaqabuŋayawo raja. Anutunoŋ Kraist meŋ gbiliŋ muroti, iikawaa tani kaaŋagadeeŋ
oŋo meŋ gbiliŋ oŋono koomuyanoŋga waama laligoju. Kawaajoŋ oŋo Siwe gomanoŋ
eu ilawoila eji, uugia mono iikanoŋ somoŋgoŋ laligowu.
2 Balombaa ilawoilaya kanoŋ qaagoto, eukanoŋ ilawoila eji, uugia mono iikanoŋ
somoŋgoŋ kotiiŋ laligowu.
3 Oŋoo uugia walaganoŋ komuro Anutuwaanoŋ duŋgoŋ laligoju. Kaeŋ Anutuwaa
aoŋanoŋ kema laaligo kotigaa kania mokoloogi. Kraistnoŋ Siwe laaligo aasaŋgoyanoŋ
laligoji, oŋoo uulaaligogianoŋ mono iikawaa so aasaŋgoyanoŋ eja. Kawaajoŋ uugia
mono Kraistwo somoŋgoŋ laligowuya.
4 Kraist laaligo kotigaa Tonananoŋ mombo karo asamararaŋanoŋ asugiwaati, kam-
baŋ iikanoŋ oŋo mono kaaŋagadeeŋ asugigi uŋuano iwo Anutuwaa asamararaŋanoŋ
keubu.

Uu walaga ano uu gbilia ii aworaŋgoŋ aojao.

5 Balombaa siiŋgia kombombaŋa bologa kania kania ii uugianoŋ eŋ yayasesеŋ meŋ
oŋomakejuti, iyoŋoo waŋgia mono kuuya rinjaŋgodaborowu. Bao kasu kaaŋa serowiliŋ
ano qewoloŋ aŋgonjorayawo ii mono gema qewu. Uuselewaa siiŋ kombombaŋa
bologa ii mono mesaoŋ uugere bologa qowogogi bogowa. Iwoi meŋgo mewombaajoŋ
mambaŋ koloon koposoŋgoŋkejuti, iikanoŋ tando lopioŋ waegia meŋ mepeseeŋ
oŋonjutiwaa tania kolooja.
6 Ii aŋgitiwaajoŋ ama Anutuwaa iriŋanoŋ soono uukazia qagianoŋ ano umakeja.
7 Siiŋgia kombombaŋa bologa kaaŋanoŋ mono wala oŋoaŋgiaa laaligogia
kaaŋagadeeŋ galeŋ kono kana bologa ii riiŋ otaaŋ laligoŋkegi.
8 Kaeŋ laligogito, kambaŋ kokaamba oŋo kaaŋagadeeŋ iwoi iikaaŋa kuuya ii mono
giligi kemba: Uuduuduu moma uugeregianoŋ juma oŋooro uugianoŋ aoŋ uubooli
mojuto, ii unjuma giligi kemba. Kaaŋagadeeŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota ano qaa
aŋgonjorayawo jeŋ uugia menjereŋgojuti ii mono kuuya gema qeŋ mesaowu.
9 *Oŋo uu walaga ano iikawaa nanamemeŋa aŋgonjora-yawo ii yakariŋ qeŋ komuŋ
laligojuti eeŋ, qaa qoloŋmoloŋgoya mono mende amiŋ mobu.
10 *Oŋo uu walaga kotogoŋ mombo letoma uu dologa mouma laligoju. Mokomokoloo
Tonananoŋ iyaŋaa kania moma asariwombaa sareya anoti iinoŋ mono iikawaa so uu
dologa ii letoma muro toroqeŋ koloŋaniŋkeja.
11 Kawaajoŋ anana Juuda me kantri tosiaa ejemba laligojoŋi, ii mono so motooŋgo
koloojoŋ. Anutuwaa aiweseya selenananoŋ kotogi me qaago, ii kileŋ Anutuwaa jaanoŋ

* **3:1:** Ond 110.1 * **3:9:** Ef 4.22 * **3:10:** Jen 1.26; Ef 4.24

so motooŋgo koloojoŋ. Taoŋ ejemba momogiawo me qandaya (bus kanaka) laligoŋ iyaŋgiaa qaagianoŋ irikawaraka jeŋ poumapou laligojuti ii kileŋ Kraistnoŋ uunananoŋ nano motooŋgo koloojoŋ. Ananaa gawonana meŋkejoŋi me tourunana ii tawaya qaa eeŋ weleŋ qeŋ oŋomakejoŋi, iikanoŋ iwoi qereweŋa koloojato, hoŋaboŋa ii Kraist. Iinoŋ mutulaŋgoŋ kuuya nunuuguŋ uma Kiŋ Poŋnana uuta motooŋgo kolooja.

12 *Anutunoŋ meweeŋgoŋ oŋono uu dologa otaaŋ Anutuwaa wombo alauruta soraaya kolooju. Kawaajoŋ oŋo mono batugianoŋ kianŋkomu ama ala meŋ aoŋ laligowu. Uugia meŋ kamaaŋ tosaaŋa gumbonjonjoŋ qaganoŋ ama oŋoma lombo moma mokosiŋgoŋ laligowu. Sili iikanoŋ mono malekugia kolooro koŋgi kemero ii pondaŋ meŋ laligowu.

13 *Mono loloŋgoŋ bologaa kitia mende meleembuto, mono qaqa-aŋgoŋ aoŋ laligowu. Kalaŋ koma aogi batugianoŋ qaa koposo kolooro moŋnoŋ alia jeŋ mumam-baajoŋ moji, ii mono mesaoŋ aowu. Poŋnoŋ siŋgisoŋgogia soŋgbama mesaoroti, oŋo mono batugianoŋ kaaŋiadeeŋ ama aoŋkebu.

14 Kaeŋ ama uujopawaa malekugia ii koŋgi kemero iikawaa qaganoŋ mono uukaleŋ ama jopagoŋ aogi qabo koloowaa. Uujopa kanoŋ akadamu kuuyaajoŋ jejeŋi, ii qooŋgoŋ mindiriŋ waŋgiaga nanja.

15 Kraistnoŋ oŋo luaenoŋ sele busu motooŋgo koloon laligowutiwaajoŋ oŋoono. Kawaajoŋ iwaa luaenoŋ mono uugianoŋ eŋ awaawaa qawa loqagia kolooro uubon-jonoŋ jeŋ mepeqepesee ama laligowu.

16 *Kraistwaanoŋ Buŋa qaa iikanoŋ mono uugianoŋ eŋ batugianoŋ mamaga asugiŋ seiwaa. Mono momakooto qaa kuuya jeŋ kuma aoŋ qambaŋmambaŋ qeŋ aoŋkebu. Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ oŋomakejiwaa so mono Buŋa Rii Ondino (Buk Song), mepe-mepesee rii (ooŋsaa) ano uuwaa rii tosia ii uu wombogianoŋ Anutu mepeseeŋ qamakebu.

17 Nanamemeŋ ii me ii jenoŋ me silinoŋ ama mewuti ii kuuya mono Poŋ Jiisaswaa qanoŋ amakebu. Kaeŋ aŋgi Kraistnoŋ nemuŋ koma oŋono Maŋ Anutu oewae jeŋ muŋ laligowu. Kiaŋ.

Loemba, nemuŋmaŋ ano weleŋqeqe oŋoo qambaŋmambaŋ qaa

18 *Emba oŋo mono lourugia yoŋoo qaa baatanoŋ kema laligowu. Pombaa buŋa koloojutiwaajoŋ mono kaeŋ aŋgi sokombaa.

19 *Eja oŋo mono embaurugia uukalenoŋ jopagoŋ oŋoma goroŋooso wosokonduŋ qaganoŋ mende ama oŋoma laligowu.

20 *Merabora oŋo Pombo qokotaaŋ nama nemuŋmaŋwoigia yoroo jegara otaagi Poŋnoŋ iŋiiro sokombaa. Kawaajoŋ oŋo mono qaagia jewutiwaa so kuuya teŋ koma oŋoma laligowu.

21 *Maŋurunana oŋoo meraborau rugianoŋ awasaŋkakagia mesaowubotiwaajoŋ mono mende uŋuŋ ureeŋ horoŋ kitoŋ oŋoma laligowu.

22 *Weleŋqeqe oŋo mono namonoŋ galeŋurugia yoŋoo qaagia kuuya teŋ komakebu. Kondokondoowaa waŋ aŋgi ejembanoŋ iŋisosoroowutiwaajoŋ qaagoto, gbiŋgbaoŋ mesaoŋ Pombaa jeta uuguwombotiwaajoŋ sombugia moma uugia gawonoŋ ama meŋ laligowu.

23 Iwoi ama meŋkebuti uugia mono iikanoŋ somoŋgoŋ kokaeŋ romoŋgowu: Baloŋ ejembagadeeŋ qaagoto, Poŋ iyaŋa mono weleŋ qeŋ muŋ laligoju.

24 Poŋ Kraist weleŋ qeŋ muŋ laligogi iinoŋ tawagia Siwe gomanoŋ ano eji, ii oŋono buŋagia koloowaa. Mono kaeŋ romoŋgoŋ laligowu.

---

* **3:12:** Ef 4.2 * **3:13:** Ef 4.32 * **3:16:** Ef 5.19-20 * **3:18:** Ef 5.22; 1 Piito 3.1 * **3:19:** Ef 5.25; 1 Piito 3.7
* **3:20:** Ef 6.1 * **3:21:** Ef 6.4 * **3:22:** Ef 6.5-8

25 *Moŋnoŋ gawoŋa meŋ soowaati Anutunoŋ kaaŋiadeeŋ meŋ soosooyaa iroŋa meleema mubaa. Anutunoŋ tosaaŋa mende iŋisosoroon tosaaŋa mende sureeŋ oŋomakejato, kuuya anana so motooŋgonoŋ gosiŋ nonoma qaanana jeŋ tegowaa.

4

1 *Galeŋurunana oŋoonoŋ Poŋ somata ii Siwe gomanoŋ laligoji, ii moma kotojutiwaajoŋ mono weleŋqeqeurugia yoŋowo wasombura maayanoŋ aoŋ so motooŋgo ama oŋoma laligowu. Kiaŋ.

Qambaŋmambaŋ qaa tosia

2 Qamakooli gawoŋ mono kaparaŋ koma meŋ laligowu. Iikanoŋ mono uugbiligbili laligoŋ jeŋ mepeqepesee ama laligowu.

3 Mepeqepesee ambuti iikanoŋ mono nonoojoŋ kaaŋagadeeŋ kokaeŋ qama kooliŋ laligowu, “Anutu, gii mono Pool neŋauruta kana meŋ oŋona saanoŋ Kraistwaa Buŋa qaa aasaŋgoya ii jeŋ asarigi seiwaa.” Niinoŋ Buŋa gawoŋ mewetiwaajoŋ gbadooŋ noŋgi kapuare mirinoŋ rajeŋ.

4 Niinoŋ Buŋa qaa Anutuwaa siiŋaa so jewe asariwutiwaajoŋ mono qamakooligianoŋ naŋgoŋ noma laligowu.

5 *Ejemba uumeleeŋ mende ama seleeŋgeŋ laligojuti ii mono momakooto qaganoŋ ama oŋoma laligowu. Uuwaa gawoŋ mewombaa kana moŋ koloowaati kambaŋ ii mono mende mesoqesooŋ tiwilaawuto, ejemba kooroŋgianoŋ kema bonjoŋ qambaŋmambaŋ koma oŋombu.

6 Qaa amiŋ mobuti, ii mono kambaŋ so siiyawo mindiriŋ iŋijogi naaŋawo kolooŋkeba. Qaa iŋijogi ejemba motomotooŋ siiŋgia kolooro kuuya yoŋoonoŋ qaa nomaeŋ meleema oŋombuti ii mono moma yagoŋ iikawaa so jeŋkebu. Kiaŋ.

Poolnoŋ Tikikus Onesimus wasiŋ orono kawao.

7 **Wombo alana Tikikus iinoŋ Pombo qokotaaŋ nama niwo gawoŋa tororo meŋ neŋana kolooja. Iinoŋ oŋoonoŋ kaŋ nomaeŋ ama laligoŋkejeŋi, iikawaa sunduya kuuya iŋijoro mobu.

8 Nomaeŋ ama meŋ rama laligojoŋi, oŋo sundu ii mobutiwaajoŋ wasiŋ mube oŋoonoŋ kawaa. Iinoŋ kaŋ saanoŋ uluŋkoleŋ ama oŋombaa.

9 *Kaaŋagadeeŋ wombo alanana Onesimus Kolosi oŋoonoŋga kaŋ Pombaa qaaya pondaŋ otaaŋ meŋ yagoŋkeji, niinoŋ ii wasiwe eleema kawaa. Eja woi yoronoŋ kaŋ kokanoŋ iwoi kuuya nomaeŋ kolooro laligojoŋi, iikawaa sunduya saanoŋ jedaborori mobuya. Kiaŋ.

Yeizozo qaa tetegoya

10 *Aristarkus niwo kapuare mirinoŋ raji ano Barnabaswaa niwita Maak yoronoŋ yeizozogara jeŋ ani oŋoonoŋ kaja. Maakwaajoŋ qaana kokaeŋ jeŋ kotowe mogi: Oŋoonoŋ kaŋ koubaati eeŋ, ii mono saanoŋ koma horoŋ ala meŋ mubu.

11 Joosua qata moŋ Jastus qajuti iinoŋ kaaŋagadeeŋ yeizozoya jeŋ ano oŋoonoŋ kaja. Neŋaurunanoŋ niwo Anutuwaa bentotoŋaa gawoŋ meŋ laligojuti iyoŋoo batugianoŋ eja karooŋ yoŋononga Juuda ejaga laligoju. Yoŋonoŋ uluŋkoleŋ ama noma laligogi.

12 *Aŋgiaanoŋa eja Epafras Kraist Jiisas weleŋ qeŋ muŋkeji, iinoŋ yeizozoya jeŋ ano oŋoonoŋ kaja. Iinoŋ kambaŋ so oŋoojoŋ ama qama kooliŋkeja. Qaa kuuya Anutuwaa jetaa so kolooŋ eji, oŋo iikanoŋ rindaŋgoŋ nama kotiiŋ akadamugiawo kolooŋ laligowutiwaajoŋ aoŋ oroŋkeja.

---

* **3:25:** Dut 10.17; Ef 6.9 * **4:1:** Ef 6.9 * **4:5:** Ef 5.16 * **4:7:** Apo 20.4; 2 Tim 4.12 * **4:7:** Ef 6.21-22 * **4:9:** Flm 10-12 * **4:10:** Apo 19.29; 27.2; Flm 2-4; Apo 12.12, 25; 13.13; 15.37-39 * **4:12:** Kol 1.7; Flm 23

13 Niinoŋ iwaa kania moma kokaeŋ naŋgoŋ jejeŋ: Iinoŋ oŋo ilaaŋ oŋomambaajoŋ
gawoŋ mamaga meŋkeja. Kaaŋagadeeŋ Laodisia ano Hierapolis taoŋ woi kanoŋ moma
laariŋ laligojuti iyoŋoojoŋ ama gawoŋ naa afaaŋaga meŋ aoŋ oroŋkeja.
14 *Wombo doktanana Luuk ano Deemas yoronoŋ kaaŋagadeeŋ yeizozogia jeŋ ani
oŋoonoŋ kaja.
15 Niinoŋ yeizozogia jeŋ oojeŋi, ii mono uumeleeŋ alaurunana Laodisia taonoŋ
laligojuti, ii iŋijogi mobu. Kaaŋagadeeŋ Nimfa ano iwaa mirinoŋ kanageso
ajorooŋkejuti mono ii iŋijogi mobu.
16 Tere koi weeŋgoŋ oŋoŋgi mogi tegoro iikawaa gematanoŋ ii mono aŋgi Laodisia
uumeleeŋ kanageso yoŋoonoŋ keno weeŋgowu. Laodisia yoŋoojoŋ tere moŋ oowe
kenoti ii aŋgi oŋoonoŋ karo oŋo ii kaaŋagadeeŋ weeŋgowu.
17 *Arkipus eja ii mono kokaeŋ ijogi moba, “Poŋnoŋ Buŋa gawoŋ mewaatiwaajoŋ
jeŋ kotoŋ goma koipuga raro laligojaŋi, giinoŋ mono gawoŋ ii romoŋgoŋ kuuya
medaborowa.”
18 Pool niinoŋ yeizozogia jeŋ neenaa boronanoŋ qana kokaeŋ oojeŋ: Pool. Oŋo
mono kasa gbadonawo nii romoŋgoŋ noma laligowu. Kaleŋmorianoŋ mono oŋowo
ewa. Kiaŋ.

* **4:14:** 2 Tim 4.10, 11; Flm 24 * **4:17:** Flm 2

Tesalonaika Tere 1
Poolnoŋ Tesalonaika yoŋoo Tere mutuya ano.
Jeŋ-asa-asari

Room mindimindiri kantriwaa prowins qata Masedonia kawaa siti waŋa ii Tesalonaika. Poolnoŋ misin gawoŋ meŋ liligoŋ Filipai siti mesaoŋ Tesalonaika kaŋ gawoŋ mero tosianoŋ uugia meleeŋgi kuma oŋono uumeleeŋ tuuŋ kolooro. Ii kolooroto, tuarenjeŋ iikanondeeŋ kolooro. Poolnoŋ Kraistwaa Buŋa qaa jeŋ asariŋ uugia kuuro iikanoŋ Griik ejemba Juuda yoŋowo toroqeŋ laligogiti, iyoŋoonoŋga mamaganoŋ uugia meleeŋgi tuuŋ iikanoŋ somariiro. Kawaajoŋ Juuda ejemba uugia mende meleema uugianoŋ boliro Pool gema qeŋ mugi. Gema qeŋ mugitiwaajoŋ bimooro kana moŋgama oŋomesaoŋ Berea taonoŋ keno. Kanageŋ Korint sitinoŋ laligoro neŋata Timotinoŋ ala ilailaaya koloon Tesalonaika sitiga kaŋ nomaeŋ moma laarigiti, iikawaa sunduya ijoro moro.

Poolnoŋ Tereya mutuya Tesalonaika anoti, ii Kraistwaa alauruta yoŋoo uugia naŋgoŋ momalaarigia meŋ kotiiwaatiwaajoŋ ooro. Poŋ moma laariŋ uunoŋ jopagoŋ aoŋkejuti, iikawaa bujuya momago yoŋoojoŋ Anutu mepeseeja. Aŋo laaligo yoŋowo nomaeŋ ama laligoroti, ii duduuwubotiwaajoŋ ii papianoŋ ooja. Tesalonaika uumeleeŋ tuuŋ batugianoŋ qaa tosaaŋa kolooro jegiti, Poolnoŋ ii meleema jeŋ asariŋ ooja. Qaa tosia ii kokaeŋ: Kraistnoŋ eleema karo Siwe laaligonoŋ keuboŋati, iikanoŋ tosianoŋ uugia meleema koomunoŋ ejuti, iyoŋoojoŋ mono nomaeŋ koloowaa? Kraistnoŋ naa kambanoŋ eleema kawaa? Qaa ii meleema kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Oŋo Kraist mombo kawaatiwaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama mamboma laligoŋ iikanoŋ mono gawoŋ awaa awaa ii jegeŋa nama pondaŋ meŋ laligowu.”

Buk kokawaa bakaya waŋa 6 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1
Daŋgiseŋ jeŋ aisooŋ mepeseeja 1.2–3.13
Nanamemeŋ dindiŋa ambutiwaajoŋ kuuŋ oŋonja 4.1-12
Kraistnoŋ kawaatiwaa qaaya kuma oŋonja 4.13–5.11
Qambaŋmambaŋ qaa tetegoya tosaaŋa 5.12-22
Terewaa qaa kota waŋa 5.22-28

1 *Pool, Sailas ano Timoti nononoŋ Tesalonaika uumeleeŋ kanageso oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ tere koi oojoŋ.

Oŋo Maŋ Anutu ano Poŋ Jiisas Kraist yorowo qokotaaŋ naŋgi mono kaleŋmoriaŋ oŋoni luaenoŋ laligowu.

Momalaari qeŋ gbilijutiwaajoŋ aisoojoŋ.

2 Nononoŋ suulaŋ romoŋgoŋ oŋoma kuuya oŋoojoŋ “Anutu keraqeeaŋgo daŋgiseŋ!” jeŋ mepeseeŋkejoŋ ano qamakooli gawoŋ meŋ iikanoŋ kambaŋ so qagia qamakejoŋ.

3 Oŋo Jiisas Kraist jopagoŋ moma laarigi uujopayanoŋ nemuŋ koma oŋono gawoŋa kotiiŋ meŋkeju ano Poŋnananoŋ eleema kawaatiwaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama kaparaŋ koma mambomakeju. Nononoŋ ii kuuya Anutu Maŋnanaa jaasewaŋanoŋ saanoŋ romoŋgoŋkejoŋ.

4 Uumeleeŋ alaurunana, Anutunoŋ jopagoŋ oŋoma oŋo iyaŋaajoŋ kokaeŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, ii mojoŋ.

---

* **1:1:** Apo 17.1

5 Nononoŋ Jiisaswaa Oligaa Buŋaya meŋ oŋoonoŋ kaŋ batugianoŋ nomaeŋ ama laligoniŋi, oŋo ii moju. Nononoŋ Buŋa ii qaa tooŋgadeeŋ mende jeniŋ mogito, Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ nonono awasaŋkaka nama esuŋmumuyawo uugia kuuŋ laligoniŋ.
6 *Kaeŋ laligoniŋ oŋo koŋajiliŋ somataa uutanoŋ laligoŋ Buŋa qaa moma aŋaliŋ aŋgoŋ koŋgi. Ii aŋgoŋ koŋgi Uŋa Toroyanoŋ korisoro oŋono Poŋ ano nonoo silinana otaaŋ laligoju. Ii nomaeŋ kolooroti, nononoŋ ii saanoŋ mojoŋ.
7 Kaeŋ gemanananoŋ kaŋ laligoŋ Masedonia Akaia prowins woi kanoŋ Jiisas moma laarijuti, korebore yoŋoojoŋ sili awaa qendeema oŋomakeju.
8 Ii kokaeŋ: Oŋo Pombaanoŋ qaa moma aŋaliŋ aŋgoŋ koma jeŋ laligogi tosianoŋ ii aŋgotomaŋ kaaŋa toroqeŋ jeŋ seigi keno. Kema laligoŋ Masedonia ano Akaia prowins woi ii sokondabororo. Ii sokondabororoto, iikayadeeŋ qaago. Oŋo Anutu moma laariŋ gawoŋa megiti, iikawaa oŋanoŋ mono gomaŋ so kema kaŋ seiro mamaganoŋ uugia meleeŋgi. Ii kilikalu qaago. Kawaajoŋ nono iikawaa qaa moŋ mende toroqeŋ jewoŋa.
9 Nono oŋoonoŋ kaniŋ nomaeŋ kolooroti, iikawaa sunduya ii gomaŋ tosaaŋa yoŋonoŋ jeŋ seigi aŋgotomaŋ kaaŋa momakejoŋ. Oŋo tando lopioŋ ano beŋ qoloŋgoya ii gema uŋuŋ Anutu hoŋaboŋa ano laaligo Toyaanoŋ eleema gawoŋa meŋ laligoju.
10 Anutunoŋ Meria meŋ gbiliro koomunoŋga waaroti, oŋo iinoŋ Siwe gomanoŋga kamaaŋ asugiwaatiwaajoŋ mambomakeju. Anutuwaa iriŋsoŋsooŋanoŋ kanageŋ asuganoŋ asugiro Jiisasnoŋ mono kamaaŋ jiŋjauŋ kanjaŋawo iikanoŋa metogoŋ nonombaa. Kiaŋ.

2

Poolnoŋ Tesalonaika sitinoŋ gawoŋ nomaeŋ mero?

1 Oo uumeleeŋ alaurunana, nono oŋoonoŋ kaŋ gawoŋ meniŋi, iikanoŋ mende jaŋgoŋ qaonoto, hoŋa saanoŋ kolooro. Oŋoaŋgio ii kaaŋagadeeŋ saanoŋ moju.
2 *Mende jaŋgoŋ qaonoto, wala Filipai sitinoŋ gawoŋ meniŋ horoŋ ureeŋ ama nonoŋgi siimbobolo moniŋi, ii moju. Siimbobolo ii momago oŋoonoŋ kaniŋ tosianoŋ tuarenjeŋ kotakota ama nonoŋgito, ii kileŋ Anutunoŋ awasaŋkaka nonono nama iwaanoŋ Oligaa Buŋa ii jeŋ asariŋ oŋoma laligoniŋ.
3 Nonoo kanianana ii kokaeŋ: Uukuukuu qaanana ii aŋgomokoloŋ qaganoŋ mende jeŋkejoŋ. Anano jinjauŋ aniŋ uunananoŋ menjereŋgonaga, ii kaaŋa mende jeŋkejoŋ.
4 Kaaŋa qaagoto, Anutunoŋ Oligaa Buŋa jeŋ seiwoŋatiwaajoŋ niniima uunana gosiro sokono moma laariŋ nonoma Buŋaya nononoti, iikawaa so mono qaaya meŋ jeŋ asariŋkejoŋ. Anutunoŋ uunana aŋgotete meŋ gosiŋkeja. Kawaajoŋ nononoŋ iwoi kuuya ii Anutuwaa jaanoŋ sokomboŋatiwaajoŋ amakejoŋ. Ii ejemba siiŋgia otaawoŋatiwaajoŋ qaago.
5 Nononoŋ kambaŋ moŋgeŋ ejemba kelebele qaanoŋ kele qeŋ oŋombombaajoŋ mende kema kaniŋi, ii moju. Nono dogonana esuuŋ moneŋ iwoi nonombutiwaajoŋ mondoŋ qaa siliaa siliaa mende jeniŋ. Anutunoŋ kanianana ii saanoŋ jeŋ naŋgowaa.
6 Oŋo me ejemba tosianoŋ qabuŋa nonombutiwaajoŋ mende kaparaŋ koma laligoniŋ.
7 Kraistwaa aposoluruta koloojoŋiwaajoŋ saanoŋ uugia kokaeŋ kuuwonaga, “Oŋo mono naŋgoŋ nonoŋgi batugianoŋ uuwaa gawoŋ mewoŋa.” Iikaeŋ jeniŋ sokonagato, nononoŋ oŋoo batugianoŋ migigiiŋ oŋoma laligoniŋ. Merabora nemuŋgianoŋ aju oŋoma kalaŋ koma oŋomakeji, iikawaa so mono nononana meŋ kamaaŋ aoŋ bonjoŋ ama oŋoma laligoniŋ.
8 Nononoŋ nemuŋmaŋ kaaŋa mokokoliŋ oŋoma laligoniŋiwaajoŋ ama Anutuwaanoŋ Oligaa Buŋa oŋoniŋ ano toroqeŋ ananaa laaligonana kaaŋagadeeŋ qeleema

* **1:6:** Apo 17.5-9 * **2:2:** Apo 16.19-24; 17.1-9

oŋombombaajoŋ jojoriŋ laligoniŋ. Oŋonoŋ hoŋaga komunjua meraboraurunana koloogi.
9 Oo uumeleeŋ alaurunana, nono oŋoojoŋ ama gawoŋ meŋ selenana qeŋ laligoniŋi, mono ii romoŋgowu. Naŋgoŋ nonombutiwaa lombotanoŋ oŋoonoŋga mombaa qaganoŋ ubabotiwaajoŋ gomantiiŋa asasaga nononanaa boronananoŋ gawoŋ meŋ Anutuwaanoŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ oŋoma laligoniŋ. Ii mono duduuwubo.
10 Jiisas moma laarijuti, nononoŋ oŋoo qaagia kuuya dindiŋagadeeŋ gosiŋ soraaya koposowaa qaanana qaa laligoniŋ. Oŋo ii iima moma naŋgoŋ jeŋ naŋgowutiwaa so kolooju. Anutunoŋ kaaŋagadeeŋ ii jeŋ naŋgoŋ daŋgunu kaaŋa nanja.
11 Amanoŋ iyaŋaa meraboraaŋa bonjoŋbonjoŋ ama oŋomakeji, iikawaa so nononoŋ oŋo motomotooŋ ama oŋoma laligoniŋ. Ii kaaŋiadeeŋ saanoŋ moju.
12 Nononoŋ uuwaa naŋgonaŋgo qaa jeŋ uluŋkoleŋ meŋ oŋoma laligoniŋ. Anutunoŋ oŋo iyaŋaa bentotonoŋ keuma asamararanoŋ asariwutiwaajoŋ oŋoono. Kawaajoŋ nononoŋ uugia kuuŋ qaa kokaeŋ jeŋ asariŋ laligoniŋ, “Nanamemeŋgia mono Anutuwaa jaanoŋ sokombaatiwaa so soraaya soro ama meŋ laligowu.”
13 Kawaajoŋ nononoŋ kaaŋagadeeŋ suulaŋ Anutu kokaembaajoŋ mepeseeŋkejoŋ: Anutuwaa Buŋa qaa oŋoniŋi, ii baloŋ ejemba ananaa qaa kaaŋa mende buŋa qeŋ aogito, oŋanoŋ Anutuwaa qaa jeta kaaŋa moma ii aŋaliŋ aŋgoŋ koŋgi. Ii moma laarigi iikanoŋ mono meŋ gbiliŋ oŋono letomakeju.
14 *Juuda ejemba Judia prowinsnoŋ uugia meleeŋgi Juuda tosianoŋ aŋgosisiri ama oŋoŋgi siimbobolo mogi. Yoŋonoŋ ii moma kileŋ Kraist Jiisaswo qokotaaŋ nama Anutuwaanoŋ uumeleeŋ kanageso koloogi. Uumeleeŋ alaurunana, oŋoo batugianoŋ mono kaaŋiadeeŋ kolooro: Oŋoaŋgiaa Griik ejembanoŋ Juuda yoŋoo tani kaaŋa ama oŋoŋgi oŋonoŋ siimbobolo ororoŋ moma Anutuwaanoŋ kanageso koloogi.
15 *Juuda yoŋonoŋ gejatootoo ejemba uŋugi komugi Poŋ Jiisas kaaŋagadeeŋ qegi komuro nono sisiwerowero ama nonoma laligogi. Yoŋonoŋ Anutuwaa jaanoŋ mende sokoma ejemba kuuya kere ama nonomakeju.
16 Nono waba kantri oŋonoŋ uugia meleema letombutiwaajoŋ Buŋa qaa jewombotiwaajoŋ ama aŋgoŋ koma kojaŋgiŋ nonomakeju. Kaeŋ siŋgisoŋgo suulaŋ ama qeragogi qagianoŋ umakeja. Siŋgisoŋgogia qeragogi soya Anutuwaa jaanoŋ saa qero iriŋsoŋsooŋa toroqeŋ aŋgoŋ komambaajoŋ amamaaŋ kambaŋ kokaamba qendeeno qagianoŋ udaboroja. Kiaŋ.

Poolnoŋ Tesalonaika mombo kemambaajoŋ moro.

17 Oo uumeleeŋ alaurunana, anana kambaŋ kokaamba kambaŋ toroga deema laligojoŋ. Selenananoŋ deema laligojonto, uunananoŋ somoŋgoŋ motooŋ laligojoŋ. Kawaajoŋ oŋoo jaasewaŋgia iibombaajoŋ mono kaparaŋ koma uuqeeaŋgo laligojoŋ.
18 Kawaajoŋ oŋoonoŋ kawombaajoŋ moma laligoniŋ. Pool niinoŋ indiŋ motooŋgo qaagoto, indiŋa woi kamambaajoŋ batogoweto, Satanoŋ somoŋgoŋ nonono amamaaniŋ.
19 Oŋo nononanaanoŋ ila wage soronana kaaŋa nanju. Poŋnana Jiisasnoŋ eleema karo iwaa jaasewaŋanoŋ keuma nambonati, iikanoŋ iŋiima “Uuwaa gawoŋ eeŋgereda mende meŋ laligoniŋ,” kaeŋ jewombaajoŋ mojoŋ. Nononoŋ qaa ii oŋo ano tosaaŋa yoŋoojoŋ ama afaaŋagadeeŋ jewombaajoŋ jejeromoŋromoŋ anjoŋ. Kawaajoŋ oŋoojoŋ ama honoŋa qaa aisooŋ selenana meŋ umakejoŋ.
20 Nononoŋ oŋoojoŋ ama qabuŋa mokoloniŋ korisoro ama nonomakeju. Kiaŋ.

3

Timoti wasiri Tesalonaika keno.

* **2:14:** Apo 17.5 * **2:15:** Apo 9.23, 29; 13.45, 50; 14.2, 5, 19; 17.5, 13; 18.12

1 *Oŋo nomaeŋ ama laligojuti, ii mobombaa motoqoto somata moma bimbimgoŋ
toroqeŋ eeŋ laligowombaajoŋ amamaaniŋ. Kawaajoŋ noronarodeeŋ Atens sitinoŋ
laligowotiwaa qaa somoŋgoŋ
2 alanara Timoti wasiri oŋoonoŋ karo. Iinoŋ Anutuwaa gawoŋ meŋ norowo
Kraistwaa Oligaa Buŋa jeŋ seiŋkeja. Iinoŋ uu naŋgonaŋgo qaa oŋoma momalaarigia
meŋ kotiiwaatiwaajoŋ karo.
3 Anutunoŋ areŋnana jeŋ tegoro tosianoŋ qotogoŋ oŋomakeju, ii oŋoaŋgio saanoŋ
moju. Oŋoonoŋga moŋnoŋ konjiliŋ uutanoŋ koŋgbara ama looriwabotiwaajoŋ jeniŋ
karo.
4 Nononoŋ Tesalonaika oŋowo laligoŋ kambaŋ iikanoŋ oŋoojoŋ walawala qaa
kokaeŋ jeniŋ, “Pombaa uusiiŋa teŋ koniŋ ejembanoŋ sisiwerowero ama nonoŋgi
konjiliŋ mokoloowoŋa.” Kaeŋ jeniŋ iikawaa so oŋanoŋ kolooroti, ii saanoŋ moju.
5 Kaeŋ kolooro aŋgobato Toyanoŋ iŋijoŋgoro looriŋ kamaagi gawonanaa oŋanoŋ
kamaaŋ jaŋgoŋ qaombabo. Kawaajoŋ nomaeŋ moma laariŋ laligojuti, ii mobombaa-
joŋ motoqoto somata aniŋ bimooro mombo eeŋ laligomambaajoŋ amamaaŋ Timoti
wasiwe qisiŋ momambaajoŋ karo. Kiaŋ.

Timotinoŋ sundugia ano moniŋ qeaŋgoro.

6 *Motoqoto moma laligoninto, Timotinoŋ kema oŋomesaoŋ eleema kaŋ buŋagia
awaa meŋ kaŋ kokaeŋ ninijoro: Oŋo Poŋ saanoŋ moma laariŋ uujopagoŋ aoŋkeju ano
kambaŋ so nonoojoŋ romoŋgogi awaa kolooŋkeja. Nononoŋ iŋiibombaa siiŋ moniŋ
oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ nono niniibombaajoŋ kaparaŋ komakeju.
7 Oo uumeleeŋ alaurunana, nononoŋ sisiwerowero koŋajiliŋ kania kania moniŋ
kambaŋ iikanoŋ kaŋ moma laarijutiwaa sunduya awaa ninijoro moniŋ qaa iikanoŋ
mono oŋanoŋ uluŋkoleŋ meŋ nonono. Kawaajoŋ kambaŋ kokaamba oŋoojoŋ ama
afaaŋgoŋ luaenoŋ awaagadeeŋ laligojoŋ.
8 Oŋo Pombo qokotaaŋ boŋ qeŋ nambutiwaajoŋ nononoŋ mono oŋanoŋ kotiiŋ
laligojoŋ.
9 Oŋoojoŋ ama Anutuwaa jaasewaŋanoŋ honoŋa qaa aisooŋkejoŋi, korisoro kuuya
iikawaajoŋ mono nomaeŋ Anutu mepeseeŋ daŋgiseŋ jeniŋ sokonaga?
10 Nononoŋ asasaga gomantiiŋa uunana meŋ kululuuŋ kaparaŋ koma kokaeŋ
qama kooliŋkejoŋ, ‘Anutu, mono ilaaŋ nonona Tesalonaika kema jaasewaŋgia iima
mondoriŋ momalaarigiaa iwoiwaajoŋ amamaajuti, ii oŋomboŋa. Qaa ii oŋanoŋ.’
11 Kaeŋ qama kooliniŋ Anutu Maŋnana aŋa ano Poŋnana Jiisas yoronoŋ mono kana
meleuŋ nononi saanoŋ oŋoonoŋ kawoŋa.
12 Toroqeŋ kokaeŋ qama kooliŋkejoŋ, ‘Nono honombonoŋa qaa uujopagoŋ
oŋomakejoŋi, Poŋ giinoŋ mono uujopaga toroqeŋ oŋona batugianoŋ seiro aŋgia
qendeema aoŋ ejemba kuuya kaaŋiadeeŋ qendeema oŋomakebu.
13 Poŋ, giinoŋ mono uugia meŋ kotiiŋkeba. Poŋnana Jiisas giinoŋ kanageŋ kanage-
soga soraaya kuuya yoŋowo mombo kawagati, kambaŋ iikanoŋ Tesalonaika yoŋonoŋ
soraaya koposowaa qaagia qaa Maŋnana Anutuwaa jaanoŋ nambu.’ Kaeŋ qama
kooliŋkejoŋ.

4

Nanamemeŋ solaŋa uujopayawo ii sokombaa.

1 Uumeleeŋ alaurunana, qaa moŋ ii kokaeŋ: Nanamemeŋgia Anutuwaa jaanoŋ aŋgi
sokombaatiwaa kania kuma oŋoniŋ ii koma gbiliŋ otaaŋkejuto, ii toroqeŋ mamaga
amakebutiwaajoŋ uugia kuujoŋ. Nononoŋ qambaŋmambaŋ qaa iikaeŋ Poŋ Jiisaswaa
qatanoŋ oŋonjoŋ.

* **3:1:** Apo 17.15 * **3:6:** Apo 18.5

2 Nononoŋ Poŋ Jiisaswaa ku-usuŋ qaganoŋ nama jojopaŋ qaaya jeŋ kotoŋ oŋoniŋi, oŋonoŋ qaa kota motomotooŋ ii modaboroju.

3 Anutunoŋ oŋoojoŋ uusiiŋa kokaeŋ moja: Oŋo mono serowiliŋ gema qeŋ soraaya tak-kootoya kolooŋ laligowu.

4 Anutuwaanoŋ kana dindiŋa ii mono kokaeŋ moma kotowu: Uu selegiaa siiŋgia kombombaŋa galeŋ koma soraaya (laligoŋ oŋoaŋgiaa embagia aŋa aŋa meŋ) laligogi akadamuyawo koloowaa.

5 Uumeleembaa gadokopa yoŋonoŋ Anutuwaa kania mende moma kotoŋ uugianoŋ gere jero emba laŋ meŋkeju. Iikawaa so mono mende ama laligowu.

6 Kaeŋ qaagoto, emba loyanoŋ moŋgeŋ keno moŋnoŋ oloŋ kaŋ emba mende seigowa. Moŋnoŋ bologa kaaŋa ano uugaranoŋ koboowabo. Wala qambaŋmambaŋ qaa ii jeŋ galeŋ meŋ oŋoniŋi, iikawaa so moŋnoŋ emba meŋ boliro Poŋnoŋ siŋgisoŋgoya kuuyaa iroŋa meleema mubaa.

7 Anutunoŋ anana qewoloŋ laligowombaajoŋ qaagoto, laaligo soraaya laligowombaajoŋ nonoono.

8 Kawaajoŋ moŋnoŋ jojopaŋ qaa ii mesaowaati, iinoŋ baloŋ ejembaga qaagoto, mono Anutu gema qewaa. Anutu Uŋaya Toroya oŋomakeji, ii mono gema qewubo.

9 Batugianoŋ jopagoŋ aoŋkejuti, iikawaa kania Anutunoŋ kuma oŋono oŋoaŋgio modaboroŋ laligoju. Kawaajoŋ nononoŋ uunoŋ jopagoŋ aowombaa qaaya mombo ooŋ oŋombombaajoŋ mende amamaajoŋ.

10 Oo uumeleeŋ alaurunana, oŋo Masedonia prowins uutanoŋ uumeleeŋ alaurunana kuuya uunoŋ jopagoŋ oŋoma laligojuto, ii mono toroqeŋ mamaga ama laligowutiwaajoŋ uugia kuujoŋ.

11 Mono osoŋosoŋ laligoŋ oŋoaŋgiaa laaligo naŋgonaŋgogia galeŋ koma borogianoŋ gawoŋ meŋ laligowu. Kaeŋ ama akadamugiawo koloowombaajoŋ mono kaparaŋ koma nambu. Wala kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoniŋ iikawaa so mono ama meŋ laligowu.

12 Kaeŋ aŋgi uugia mende meleema seleeŋgeŋ nanjuti, iyoŋonoŋ nanamemeŋgia solaŋa iima yagoŋ goda qeŋ oŋoma laligowu. Injarere laŋ laligoŋ nene iwoiwaa welema mombaa qanoŋ mende laligowu. Kiaŋ.

Pombaa kaka kambaŋanoŋ kokaeŋ koloowaa:

13 Oo uumeleeŋ alaurunana! “Tosianoŋ uugia meleema komugita roŋnoŋ ejuti, iyoŋoojoŋ nomaeŋ koloonaga?” Oŋo qaa kaeŋ jeŋ iikawaajoŋ poumapou laligowubo. Ejemba uugia mende meleema jejeromoŋromoŋgia qaa laligojuti, iyoŋonoŋ koomuya yoŋoojoŋ ama wosobiri laligojuto, oŋonoŋ ii kaaŋa wosobiri laligowubotiwaajoŋ qaa kokaeŋ jewoŋa:

14 Jiisasnoŋ komuŋ waaroti, nono qaa ii moma laariŋ kokaeŋ jejoŋ: Anutunoŋ Jiisas meŋ gbiliro. Kawaajoŋ ejemba iwo komuŋ goroŋ qegiti, Anutunoŋ mono ii kaaŋagadeeŋ meŋ gbiliŋ oŋoma Jiisaswo motooŋ uŋuano asuganoŋ asugiŋ waabuya. Qaa leeya moma laarijoŋi eeŋ, leeya moŋ ii kaaŋagadeeŋ moma laariniŋ sokombaa.

15 *Poŋnoŋ qaa kuma nononoti, nononoŋ iwaa jo meŋ oŋo kokaeŋ iŋijojoŋ: Tosia mende komuŋ toroqeŋ sele busuwo laligoniŋ Poŋnoŋ eleema kawaati, anana kambaŋ iikanoŋ wala mende uboŋa. Anana ejemba koomuya mende uŋuuguwoŋa. Qaago.

16 Iikawaa areŋa ii kokaeŋ: Anutunoŋ romoŋa qaita moŋ uuro otoŋa kolooro Siwe gajoba waŋanoŋ jeŋkooto qa qaro ejembanoŋ otoŋa mogi Poŋ aŋo Siwenoŋga kamaawaa. Kraistnoŋ kamaaro ii moma laariŋ muŋ komugiti, iyoŋonoŋ mono wala koomunoŋga waabuya.

---

* **4:15:** 1 Kor 15.51-52

17 Yoŋonoŋ wala waagigo anana mende komuŋ jaawo laligowoŋati, Anutunoŋ mono
nunuano kanakeewaŋ uboŋa. Waabuyati, iyoŋowo ororoŋ koosunoŋ uma Pombo
aitoŋgoŋ iwo Siwe gomanoŋ kambaŋa qaa laligowoŋa.
18 Kawaajoŋ qaa kaaŋa jeŋ iikanoŋ mono uugia naŋgoŋ aoŋ laligowu. Kiaŋ.

5

Poŋnoŋ kawaatiwaajoŋ mono jojoriŋ laligowu!

1 Oo uumeleeŋ alaurunana, Kraistnoŋ eleema kawaato, naa gbaninoŋ ano naa
kambanoŋ asugiwaati, nono iikawaa qaaya ooŋ oŋombombaajoŋ mende amamaajoŋ.
2 *Oŋoaŋgio mono qaa ii kokaeŋ moma komuju: Yoŋgoro memenoŋ gomantiiŋanoŋ
oloŋ koumakeji, Pombaa kaka kambaŋanoŋ mono iikawaa so alanzaŋ kaŋ kuuwaa.
3 Ejembanoŋ kokaeŋ jewuya, “Kete kambaŋ kokaamba luaenoŋ siisewеweya qaa
laligojoŋ.” Kaeŋ jegi iikanondeeŋ kondemondeenoŋ asugiŋ qagianoŋ ubaa. Embanoŋ
merabora memambaa masuya qero momakeji, mono iikawaa so kolooro misiŋgoŋ
kembombaajoŋ amamaawuya.
4 Yoŋonoŋ amamaawuyato, uumeleeŋ alaurunana, oŋonoŋ paŋgamaŋ uutanoŋ
kematoukantou mende laligojutiwaajoŋ ama kambaŋ iikanoŋ mono utuŋ saaŋgoŋ
yoŋgoro meme kaaŋa oŋoo qagianoŋ umambaajoŋ amamaawaa.
5 Kuuya oŋonoŋ mono asasagaa ejembaya kolooju ano iwoi kuuya asuganoŋ
ambombaa siiŋa momakeju. Anana paŋgamambaa ejemba mende koloojoŋ ano
umuŋkoŋkoŋaa iwoiya togoŋ sisia meŋkejoŋ.
6 Kawaajoŋ tosaaŋa ii kaaŋa uunananoŋ mono gaoŋ ewabo. Kaeŋ qaagoto, mono
anana galeŋ koma aoŋ uugbiligbili laligowoŋa.
7 Gaoŋ ejuti, iyoŋonoŋ gomantiiŋanoŋ gaoŋ eŋkeju. Ejemba apu kotiga negi eŋkalooloŋ
meŋ oŋomakeji, iyoŋonoŋ mono paŋgamaŋ uutanoŋ kaeŋ ama laligoju.
8 *Paŋgamaŋ uutanoŋ kaeŋ amakejuto, asasagaa ejemba anana mono galeŋ koma
aoŋkeboŋa. Waajambaranana mono opo maleku kaaŋa kokaeŋ mouma namboŋa:
Anana momalaari ano uujopa koma gbiliŋ iikaaŋa kanoŋ totonananoŋ reeŋ maleku
koosiŋ (reeŋ* kaaŋa besaaŋ) sopa somoŋgoŋ aoŋ namboŋa ano Siwe gomanoŋ
ubombaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ ama iikaaŋa kanoŋ waŋnana aeŋ waŋkou
kaaŋa esuuŋ turuwoŋa.
9 Anutunoŋ nono kamaaŋ nunuro iriŋsoŋsooŋ mobombaajoŋ mende jeŋ tegoroto,
Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ meŋ letoma nonono oyaŋboyaŋ buŋa qeŋ aowombaajoŋ jeŋ
tegoro laligojoŋ.
10 Jiisasnoŋ ananaajoŋ ama komurotiwaajoŋ laaligonana balonoŋ laligowoŋati me
komuŋ goroŋ qeŋ ewoŋati, ii mono Jiisaswo kotiiŋ laligowoŋa.
11 Kawaajoŋ uu naŋgonaŋgo meŋ mindiŋgoŋ aoŋ kotikotii mokoloon mon-
doriŋkejuti, ii mono toroqeŋ meŋ laligowu. Kiaŋ.

Qambaŋmambaŋ ano gejanono qaa konoga

12 Uumeleeŋ alaurunana, nononoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋonjoŋ: Ejembanoŋ togia
Pombo qokotaaŋ nama batugianoŋ gawoŋ meŋ qambaŋmambaŋ oŋomakejuti, ii mono
goda qeŋ oŋoma laligowu.
13 Goda qeŋ oŋoma gawoŋgia meŋkejutiwaajoŋ mono yoŋoojoŋ mogi uro pondaŋ
jopagoŋ oŋoma waegia meŋ laligowu. Kanageso batugianoŋ mono luae qeŋ aoŋ
laligowu.

---

* **5:2:** Mat 24.43; Luuk 12.39; 2 Piito 3.10 * **5:8:** Ais 59.17; Ef 6.13-17 * **5:8:** Omejiilaŋ yoŋonoŋ sololooŋ nonombutiwaajoŋ iwoi bologa bologa ii wasa kisare kaaŋa nonoojoŋ motoŋ giliŋkejuto, iikawaa jeta ii saanoŋ Jiisas moma laariŋ uukaleŋ qendeema aoŋ nama leelee reeŋ kaaŋa kojaŋgiŋ aoŋ kokojinjiŋ komakeboŋa.

14 Uumeleeŋ alaurunana, nononoŋ uukuukuu qaa tosaaŋa kokaeŋ oŋonjoŋ:
Tosianoŋ iyaŋgiaa jaajaa injarere laŋ laligojuti, ii mono jeŋ oŋoma galeŋ meme qaa
oŋombu. Ejemba ziriŋziriŋa mono uu naŋgonaŋgo qaa iŋijogi kotiiŋ awasaŋkaka
koloowu. Ejemba uugia looriro laligojuti, ii mono kalaŋ koma oŋombu. Uugere mende
ambuto, ejemba kuuya mono uubonjoŋ qaganoŋ ama oŋombu.
15 Jena jewe, nuna guwe me ana ambe ii moŋnoŋ mende amba. Soŋgo ii waleem-
bubotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowu. Kambaŋ so iwoi awaa awaa ii kaparaŋ
koma aŋgia jopagoŋ aoŋ ejemba tosaaŋa kuuya ii kaaŋiadeeŋ jopagoŋ oŋoma laligowu.
16 Mono kambaŋa kambaŋa korisoro ama laligowu!
17 Mono Anutu suulaŋ qama kooliŋ muŋ laligowu!
18 Kaaŋ me kaaŋ koloowaati, iikanoŋ mono Anutu mepeseeŋ laligowu! Kraist
Jiisaswo qokotaaŋ nanjuti, Anutunoŋ oŋoojoŋ uusiiŋa iikaaŋ momakeja.
19 Uŋa Toroyaa bolaŋa mono mende qowogowu.
20 Anutuwaanoŋ gejatootoo qaa jeŋkejuti, iikawaa jejewilia mono mende ambu.
21 Qaa kuuya mono gosiŋ batogowu. Batogoŋ iigi qaa awaa koloowaati, ii mono
aŋaliŋ aŋgoŋ koma laligowu.
22 Qaa ano nanamemeŋ bologa kania kania ii mono gema qeŋ laligowu.
23 Niinoŋ oŋoojoŋ kokaeŋ qama kooliŋkejeŋ, ‘Luaewaa beŋ Anutu, gii geeŋgo mono
kuuya tak kotoŋ oŋona soraaya koloon laligowu. Giinoŋ mono uugia, kokoosugia ano
sele busugia ii kuuya sopa somoŋgoŋ oŋona koposowaa qaagia qaa koloon laligowu.
Kaeŋ kambaŋ so laligogi Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ eleema kaŋ iikaaŋa mokoloon
oŋombaa. Qaa ii oŋanoŋ.’
24 Oŋoonji, iinoŋ qaaya pondaŋ otaaŋkeja. Kawaajoŋ mono qamakooli iikawaa so
ama oŋondaborowaa.
25 Uumeleeŋ alaurunana, oŋo mono nonoojoŋ ama Anutu qama kooliŋ laligowu.
26 Uumeleeŋ alaurunana kuuya batugianoŋ mono aŋgoŋ aoŋ qaqatetegia meŋ
laligowu.
27 Niinoŋ Pombaa qatanoŋ jeŋ kotoŋ oŋoma jojopaŋ qaanoŋ somoŋgoŋ kokaeŋ
oojeŋ: Tere koi mono uumeleeŋ alaurunana kuuya yoŋoojoŋ aŋgi keno weeŋgoŋ
oŋoŋgi mobu.
28 Poŋnana Jiisas Kraistwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono oŋowo ewa. Kiaŋ.

Tesalonaika Tere 2
Poolnoŋ Tesalonaika yoŋoo Tere ano 2 kolooro.
Jeŋ-asa-asari

Tesalonaika uumeleeŋ tuuŋ uutanoŋ Kraist kawaatiwaajoŋ mamboŋgi tosianoŋ “Mono karo,” jegi tosianoŋ “Qaa ii qoloŋmoloŋgoya,” kaeŋ lansaŋ jeŋ sisau ama laligogi. Tosianoŋ “Pombaa kaka kambaŋanoŋ mono kaŋ kuuro,” jeŋ moma laarigi. Kawaajoŋ “Poolnoŋ Tere Tesalonaika ano 2 kolooro,” buk ii ooŋ qaa ii jeŋ asariro. Poolnoŋ qaa qoloŋmoloŋgoya ii mindiŋgoŋ kania kokaeŋ iŋisaano: Kraistwaa kaka kambaŋanoŋ dodowiwaati, kambaŋ iikanoŋ ejemba nanamemeŋgianoŋ dogoŋ boliwaa. Kaeŋ boliro eja tania moŋ qata Jeulalaŋ Toya iinoŋ asugiŋ wala aasaŋgoyanoŋ laligoŋ kanageŋ Kraist asuganoŋ tuarenjeŋ ama muŋ ejemba kantri so galeŋ koma oŋombaa.

Tosianoŋ Tesalonaika uumeleeŋ tuuŋ kakasililiŋ meŋ oŋoŋgi siimbobolo moma laligogi. Kawaajoŋ aposol Poolnoŋ qaa waŋa tosaaŋa kokaeŋ jeŋ asariŋ oŋono, “Oŋo mono kaparaŋ koma kotiiŋ Pombo qokotaaŋ nama moma laariŋ laligowu.” Qaa kota moŋ ii kokaeŋ jeŋ asariro, “Niinoŋ neŋauruna yoŋowo laaligonana naŋgoŋ aowombaajoŋ gawoŋ meŋ laligoniŋi, oŋo mono iikawaa so injarere laaligo mesaoŋ oŋoaŋgia nene apu mokoloon ii neŋ laligowu ano gawoŋ awaa awaa kaparaŋ koma jegeŋa nama meŋ laligowu.”

Buk kokawaa bakaya waŋa 5 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-2
Keraqeeaŋgo moma oŋoma aisooŋ mepeseeja 1.3-12
Kraistnoŋ kawaatiwaa qaaya kuma oŋonja 2.1-17
Nanamemeŋ dindiŋa ambutiwaajoŋ kuuŋ oŋonja 3.1-15
Terewaa qaa kota waŋa 3.16-18

1 *Pool, Sailas ano Timoti nononoŋ Tesalonaika uumeleeŋ kanageso oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ tere oojoŋ. Oŋonoŋ Maŋnana Anutu ano Poŋ Jiisas Kraist yorowo qokotaaŋ nanju.

2 Maŋ Anutu ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ mono kaleŋmoriaŋ oŋoni luaenoŋ laligowu. Kiaŋ.

Siimbobolo momago mono oyaŋboyaŋ mokoloon laligowoŋa.

3 Uumeleeŋ alaurunana, oŋoo momalaarigianoŋ mamaga kotiiro korebore uukaleŋ ama aoŋkejuti, sili iikanoŋ motomotooŋ oŋoo uugianoŋ seiŋkeja. Kawaajoŋ nononoŋ oŋoojoŋ kambaŋ so “Anutu daŋgiseŋ!” jeŋ mepeseeŋ muŋkejoŋi, ii awaagadeeŋ sokonja. Buŋa qaa koma gbiligitiwaajoŋ daŋgiseŋ jeŋkejoŋi, ii mono gawonanaga.

4 Sisiwerowero aŋgosisiri kania kania ama oŋoŋgi momakejuti, ii kuuya kaparaŋ koma mokosiŋgoŋ boŋ qeŋ naŋgi momalaarigianoŋ mende sologoŋ loorija. Nononana kaaŋagadeeŋ iikawaa sunduya ii Anutuwaa kanagesoya kanagesoya yoŋoo jaagianoŋ jeŋ selenana oŋoojoŋ ama meŋ uma mepeseeŋkejoŋ.

5 Anutunoŋ qaa dindiŋagadeeŋ gosiŋ jeŋ tegoŋkeji, aŋgosisiri momogianoŋ mono iikawaa aiweseya kolooja. Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ kouma laligojutiwaajoŋ siimbobolo mogi iŋiiro Siwe gomanoŋ ubutiwaa so soraaya soro koloowutiwaajoŋ kaparaŋ komakeja. Kawaajoŋ koŋajiliŋ mende aŋgoŋ kono kambaŋ kokaamba qagianoŋ umakeja.

---

* **1:1:** Apo 17.1

6 Anutunoŋ dindiŋa koloojiwaajoŋ nama kakasililiŋ ama oŋomakejuti, ii mono
kakasililiŋ iikayadeeŋ meleeno iyaŋgiaa qagianoŋ ubaa.
7 Qagianoŋ ubaato, kakasililiŋ moma laligojuti, oŋonoŋ mono oyaŋboyaŋ
mokoloowuya. Poŋ Jiisasnoŋ gajobauruta ku-usuŋgiawo uŋuama yoŋowo Siwenoŋga
kamaaŋ asugiwuti, kambaŋ iikanoŋ mono nonowo motooŋ haamo mewuya.
8 Jiisasnoŋ gere bolaŋ uutanoŋ kamaawaa. Kaeŋ kamaaŋ ejemba Anutu mende
moma muŋ Poŋnana Jiisaswaa Oligaa Buŋaya mende teŋ komakejuti, ii mono iroŋa
meleema oŋono siimbobolo kokaeŋ moma laligowuya:
9 *Poŋnoŋ mono "Yamageŋ (kozigeŋ)!" jeŋ jaasewaŋanoŋga konjoma oŋono Anu-
tuwaa ku-usuŋa asamararaŋawonoŋ mende ubuyato, seleeŋgeŋ laligoŋ gere siawaa
siimboboloya tetegoya qaa moma laligowu.
10 Poŋnoŋ eleema kawaati, kambaŋ iikanoŋ tuuŋuruta soraaya anana mono iwaa
asamararaŋa iima iikawaa so letoma "Oowe, Jiisas Poŋnana oowe!" jewoŋa. Moma
laariŋ muniŋi, kuuya anana kaeŋ waliŋgoniŋ ejemba omayanoŋ niniima "Yei!"
jeŋ aaruŋ nambuya. Nononoŋ Jiisaswaa kania naŋgoŋ jeniŋ oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ
ii moma laariŋ uugia meleeŋgitiwaajoŋ mono letoma jiilaleŋgiawo asariŋ nonowo
motooŋ nambuya.
11 Kaeŋ koloowaatiwaajoŋ nononoŋ kambaŋ so oŋoojoŋ kokaeŋ qama kooliŋkejoŋ,
"Anutunana, geeŋgo oŋooma iikawaa so mono nemuŋ koma oŋona soraaya soro
kolooŋ laligowu. Mono ku-usuŋga ama inaaŋ oŋona iwoi awaa kuuya ama mewombaa
uusiiŋgia kuuya koloodaborowa. Kaeŋ momalaariwaa gawoŋgia megi hoŋa kuuya
koloowa."
12 Kaeŋ qama kooliniŋ Poŋnana Jiisas mepeseegi qatanoŋ oŋoojoŋ ama batu-
gianoŋ akadamuyawo koloowaa. Ananaa Anutunana ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ
kaleŋmoriaŋ oŋoni laligojutiwaa so mono oŋoaŋgio kaaŋagadeeŋ akadamugiawo
koloowuya. Kiaŋ.

2

Poŋnoŋ kamambaajoŋ ano Jeulalaŋ Toyanoŋ asugiwaa.

1 *Uumeleeŋ alaurunana, Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ eleema kaŋ nunuano iwaanoŋ
eu ajoroowoŋati, oŋo qaa ii mojuto, nononoŋ kokaeŋ qisiŋ qambaŋmambaŋ oŋonjoŋ:
2 "Pombaa kaka kambaŋanoŋ kaŋ kuuja," haamo qaa kaeŋ jegi doomoroŋgianoŋ
mono iikanondeeŋ keno oŋopopo qeŋ rabubo. Qaa ii nomaeŋ kolooro? Omejiilaaŋ
moŋnoŋ eja moŋ qaganoŋ uro umbeumbeŋanoŋ tururo uŋauŋa iima gejatootoo qaa
jeŋ soŋgiro me moŋnoŋ uugia kuumanjeŋ qaa ii jeŋ soŋgiro kolooro? Tosianoŋ kokaeŋ
jewubo, "Pool alauruta yoŋonoŋ qaa ii terenoŋ ooŋ aŋgi karo." Qaa omaya iikawaajoŋ
mono eeŋ totooŋ aaruŋ lalaŋaniŋ jeneŋgia ororo laligowubo.
3 Moŋnoŋ moŋ kaeŋ me kaeŋ tiligoŋ oŋombabotiwaajoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ
laligowu. Ii kokaembaajoŋa: Wala aiwese woi kokaeŋ asugiri Poŋnoŋ iikawaa
gematanoŋ kawaa: Ejemba kelemaleleŋ yoŋonoŋ Poŋ jeulalaŋ ama gema qewuya ano
Jeulalaŋ Toyanoŋ aŋo kaaŋagadeeŋ asuganoŋ asugiwaa. Anutunoŋ ii jeŋ tegoro gere
sianoŋ kemebaa. Aiwese woi ii wala asugiri iikawaa gematanoŋ kambaŋ somata ii
kawaa.
4 *Tuarenjeŋ Toya iinoŋ jaba-arambaraŋ ama aŋaa selia momboga meŋ ubaa.
Ejembanoŋ iwoiwaa waeya meŋ mepeseeŋkejuti me qata beŋ qajuti, iinoŋ mono ii
kuuya uŋuuguŋ selia meŋ uma laligowaa. Kaaŋa laligoŋ Anutuwaa jiwowoŋ jigonoŋ
uma jiŋkaroŋ duŋa koma "Anutu koloojeŋ," jeŋ kantri kuuya galeŋ koma nonoma
laligowaa.

---

* **1:9:** Ais 2.10 * **2:1:** 1 Tes 4.15-17 * **2:4:** Dan 11.36; Eze 28.2

5 Niinoŋ Tesalonaika oŋowo laligoweti, kambaŋ iikanoŋ qaa ii jewe modaborogi. Oŋonoŋ ii duduuwubo.
6 Jeulalaŋ Toyanoŋ alanzaŋ asugiwaatiwaajoŋ amamaawaa. Naa iwoinoŋ kania aŋgoŋ komakeji, oŋonoŋ ii kambaŋ kokaamba moju. Kambaŋa tororo kaŋ kuuwaati, iikanoŋadeeŋ mono asugiwaa.
7 Kambaŋ kokaamba Jeulalaŋ Toyaa ku-usuŋa aasaŋgoya iikanoŋ mono koloon ejemba sololoon oŋomakeja. Asuganoŋ asugiwabotiwaa kania kojaŋgiji, iinoŋ ii mesaoro kana koloowaatiwaajoŋ mamboma laligoja.
8-9 **Mambono kania kolooro iikanoŋadeeŋ mono afaaŋgoŋ asugiwaa. Satanoŋ Jeulalaŋ Toya sololoon nemuŋ koma muro aŋgoleto qoloŋmoloŋgoya ano aiwese tere kania kania mero iima laligowuya. Ii iima laligowuyato, Poŋ Jiisasnoŋ asamararaŋawo asugiŋ aoŋ ii buu aasoŋanoŋ qeŋ japaleleŋ meŋ mubaa.
10 Ejemba Anutunoŋ hamo qeŋ oŋombaatiwaajoŋ togoŋ qaa hoŋa buŋa qeŋ aowombaa siiŋa mende moma tondu laligoŋ gere sianoŋ kemebuti, iyoŋonoŋ Jeulalaŋ Toyaa aŋgoletoya ii iigi kaitere kania kania qendeema oŋono jinjauŋ amakebuya.
11 Kawaajoŋ Anutunoŋ momo areŋ jinjauŋa uupaŋawo ii ano kolooro ejembanoŋ ii ku-usuŋgiawo jeŋ seigi kanageso hoŋa yoŋonoŋ sosogoŋ jo kelega gogoŋ qaaya qoloŋmoloŋgoya ii oŋanoŋ jeŋ moma laariwuya.
12 Kaniagianoŋ asuganoŋ asugiwaatiwaajoŋ Anutunoŋ momo areŋ jinjauŋa ii ano karo qagowuya. Ejemba qaa hoŋa mende moma laariŋ uusiiŋgia nanamemeŋ doogoyanoŋ ama osigiti, Anutunoŋ mono kuuya iyoŋoo qaagia jeŋ tegoro gere sianoŋ kemebuya. Kiaŋ.

Qaa hoŋa teŋ koma kaparaŋ koma kotiiŋ nambu.

13 Yoŋoonoŋ kaeŋ koloowaato, Pombaa wombo alauruna, oŋoojoŋ kambaŋ so “Anutu daŋgiseŋ!” jeŋ mepeseeniŋ sokonja. Ii gawonanaga. Anutunoŋ oŋo kanakanaiyanoŋga Siwewaa buŋa kolooŋ letombutiwaajoŋ meweeŋgoŋ oŋono. Iikawaa so qaa hoŋa moma laarigi Uŋa Toroyanoŋ meŋ soraiŋ oŋono laligoju.
14 Kaaŋ laligowutiwaajoŋ ama Oligaa Buŋa ano nonoonoŋ karo jeŋ asariniŋi, iikanoŋ oŋo oŋoono. Kaaŋ toroqeŋ laligoŋ Poŋnana Jiisas Kraistwaa asamararanoŋ uma akadamugiawo koloowuya.
15 Kawaajoŋ uumeleeŋ alaurunana, koŋgbara mono mende qeŋ laligowu. Nononoŋ qaa kuma oŋoma jenananoŋ jeniŋ me terenoŋ ooniŋ iima mogiti, qaa kota ii mono qokotaaŋ otaaŋ laligowu. Kiaŋ.
16 Poŋnana Jiisas Kraist aŋo ano Anutu Maŋnana yoronoŋ jopagoŋ nonoma kaleŋmoriaŋ qaganoŋ oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ jejeromoŋromoŋa nononi iikawaajoŋ mamboma uluŋkoleŋ tetegoya qaa moma laligojoŋ.
17 Yoronoŋ mono uugia naŋgori gawoŋ awaa kuuya meŋ qaa awaa kuuya jeŋ laligowuti, iikanoŋ mono meŋ kotiiŋ oŋoni laligowu. Kiaŋ.

3

Saanoŋ nonoojoŋ qama kooliŋ laligowu.

1 Qaa tetegoya moŋ koi: Pombaa qaanoŋ seiŋ oŋoo batugianoŋ akadamuyawo kolooroti, iikawaa so mono uulaŋawo gomaŋ tosianoŋ kaaŋiadeeŋ kema jeŋ seiniŋ hoŋawo koloon kembaa. Kawaajoŋ uumeleeŋ alaurunana, oŋonoŋ mono nonoojoŋ ama Anutu qama kooliŋ laligowu.
2 Ejemba kelemaleleŋanoŋ Anutu mende moma laariŋkeju. Kawaajoŋ ejemba kaamaaya doogoya yoŋonoŋ kakasililiŋ ama nonombubotiwaajoŋ mono Anutuwaa qama kooliŋ laligogi sopa somoŋgoŋ nonombaa.

* **2:8-9:** Ais 11.4 * **2:8-9:** Mat 24.24

3 Kelemaleleŋ yoŋonoŋ bolijuto, Poŋ qaaya pondaŋ otaaŋkeji, iinoŋ mono meŋ kotiiŋ oŋoma bologanoŋga sopa somoŋgoŋ oŋombaa.
4 Qaa jeŋ kotoŋ oŋoniŋi, oŋonoŋ ii kambaŋ kokaamba ano kanageŋ teŋ koma laligowuti, ii moma uuwoi mende anjoŋ. Nononoŋ Pombo qokotaaŋ nama kaeŋ mojoŋ.
5 Poŋnoŋ mono uugia meleema Anutuwo somoŋgoro uujopaya moma yagoŋ Kraist kaaŋa kaparaŋ koma mokosiŋgoŋ laligowu. Kiaŋ.

Injarere laligowombotiwaa galeŋ meme qaa

6 Uumeleeŋ alaurunana, nono oŋoaŋgiaa aiŋgia otaaŋ lansaŋ laligowubotiwaajoŋ kuma oŋoninto, tosianoŋ kileŋ qaa baatanoŋ mende kema nepinepi tondu laligoju. Kawaajoŋ nono Poŋ Jiisas Kraistwaa qatanoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋonjoŋ: Oŋo mono uumeleeŋ alaurunana kaaŋa kuuya ii oŋomesaoŋ misiŋgoŋ sigeŋsigeŋ laligowu.
7 Nononoŋ oŋoo batugianoŋ nononanaa aiŋnoŋ lansaŋ qaagoto, qaa baatanoŋ laligoniŋ. Kawaajoŋ nonoo kana lasunana otaawutiwaa kania ii oŋoaŋgio saanoŋ moju.
8 Nono injarere mende laligoniŋ ano oŋoonoŋga mombaanoŋ nene iwoi ii eeŋ mende neŋ laligoniŋ. Qaago. Naŋgoŋ nonombutiwaa lombotanoŋ oŋoonoŋga mombaa qaganoŋ ubabotiwaajoŋ mono asaga gomantiiŋa gawoŋ suulaŋsuulaŋ meŋ selenana qeŋ laligoniŋ.
9 Anutunoŋ gawoŋa mewombaa ku-usuŋa nonono laligojoŋiwaajoŋ saanoŋ naŋgoŋ nonombutiwaa qaanoŋ uugia kuuŋ oŋombonagato, nonoo kana lasunana otaawutiwaa sili awaa qendeema oŋombombaajoŋ mojoŋ.
10 Oŋowo laligoniŋi, kambaŋ iikanoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoniŋ: Gawoŋ memambaajoŋ togoji, iinoŋ mono nene kaaŋagadeeŋ mende newa.
11 Oŋoo batugianoŋ tosianoŋ qaa baatanoŋ mende kema iyaŋgiaa aiŋgia otaaŋ lansaŋ laligoju. Yoŋonoŋ gawoŋ hoŋa mende meŋkejuto, gawoŋ meme tanitani eeŋ laŋ ewaewaŋ koma iinoŋ wainoŋ mondoŋ tosia yoŋoonoŋ iwoi meŋ sooŋ qewoloŋ qeŋ silemale laŋ laligoŋkeju. Oŋoo buju qaa moŋ ii kaeŋ karo moniŋ.
12 Nononoŋ ejemba kaaŋa ii Poŋ Jiisas Kraistwaa qatanoŋ jeŋ kotoŋ uugia kokaeŋ kuujoŋ: Oŋo mono kemaqokotaaŋkaŋqokotaaŋ mesaoŋ zeŋ laligoŋ gawoŋ megi hoŋa kolooro oŋoaŋgiaa nene apugia neŋ laligowu.
13 Oo uumeleeŋ alaurunana, oŋonoŋ gawoŋ awaa awaa meŋ iikanoŋ mono ataqataŋ mende ambu.
14 Nononoŋ tere koi ooŋ jeŋ kotoŋ oŋonjoŋi, moŋnoŋ ii mende teŋ kombaati eeŋ, oŋo mono uuta meleembaatiwaajoŋ gamu qeŋ muŋ iima tiiŋ iwo qaa qaa mende ama ainjoloŋ mende rama laligowu.
15 Kaaŋa laligoŋ kere qaagoto, ala kaaŋa meŋ muŋ qambaŋmambaŋ koma muŋ laligowu. Kiaŋ.

Qamakooli ano yeizozo qaa tetegoya

16 Poŋ luae Toyanoŋ aŋo mono kambaŋ so nanamemeŋ kuuya kanoŋ luae qeŋ oŋono bonjoŋ laligowu. Poŋnoŋ mono kuuya oŋowo laligowa.
17 Pool neeno yeizozogia neenaa boronanoŋ oojeŋ. Tere kuuya ooŋkejeŋi, iikanoŋ neenaa yeizozo qa tere koi neeno amakejeŋ. Qana kokaeŋ oojeŋ: Pool*
18 Poŋnana Jiisas Kraistwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono kuuya oŋowo ewa. Kiaŋ.

* **3:17:** Wala moŋnoŋ tiligoŋ Poolwaa qatanoŋ tere moŋ ano sisau kolooro. Kawaajoŋ iyaŋaa borianoŋ qata ooro.

Timotiwaa Tere 1
Poolnoŋ Timotiwaa Tere mutuya ano.
Jeŋ-*asa*-*asa*ri

Timoti sagbili eja iwaa nemuŋa ii Juuda embaga ano maŋa ii Griik ejaga. Iinoŋ Eisia prowinsnoŋ laligoŋ uuta meleema Kraistwaa alia koloon laligoro. Kaaŋa laligoŋ Poolwaa neŋata koloon ilaaŋ muro motooŋ liligoŋ misin gawoŋ meŋ laligori. Poolnoŋ lombonoŋ Timoti meŋ kamaaŋ mubabotiwaajoŋ majakaka qaa waŋa karooŋ romoŋgoŋ Buŋa Tere koi ooro.

Majakaka waŋa somata ii boi takapolakaya. Tosianoŋ zioz uutanoŋ nama qaa doogoya kuma sooŋ oŋoma laligogiti, Poolnoŋ iyoŋoojoŋ ama galeŋ meme qaa kotakota ooro. Boi yoŋonoŋ Juuda yoŋoonoŋ momo ano balombaa momo tosia mindiŋqindirigi kaniagia siliqalu kolooro kokaeŋ moma laariŋ jeŋ ejemba kuma oŋoma laligogi: “Namo ano iwoi kuuya iimakejoŋi, ii iwoi bologa. Kawaajoŋ tosianoŋ Siwewaa buŋa koloowombaajoŋ kaparaŋ koma momo aasaŋgoya qaita moŋ mende buŋa qeŋ aoŋ nembanenewaa qizimiziŋ ama soŋgo tosaaŋa waleema loemba koloojuti eeŋ, Anutunoŋ mono qaa iikanoŋ osiŋ hamo qeŋ oŋomambaajoŋ amamaawaa.”

Majakaka qaa waŋa moŋ ii: Nomaeŋ uumeleeŋ kanageso galeŋ koma oŋoniŋ tororo Anutuwaa waeya meŋ mepeseewuyaga. Poolnoŋ iikawaa qambaŋmambaŋ qaaya papianoŋ ooro. Kaaŋiadeeŋ zioz galeŋ, babafi ano gawoŋ meme ejemba tosianoŋ nomaeŋ ama laligogi sokonji, iikawaa qaa areŋa ii jeŋ asariŋ ooro.

Tetegoyanoŋ qaa waŋa karooŋa kanoŋ Timotiwaa gejanono qaa tosaaŋa ooro. Mundaŋa iinoŋ mono nomaeŋ Jiisas Kraistwaa weleŋqeqe awaa koloon momalaari ejemba tuuŋa tuuŋa oŋombosima ilaaŋ oŋono sokombaati, iikawaa gejanonoya ooŋ muro.

Buk kokawaa bakaya waŋa 3 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-2
Ziozwaa gawoŋ meme yoŋoo jeŋkooto 1.3–3.16
Timotinoŋ gawoŋa mewaatiwaa jeŋkootoya 4.1–6.21

1 Anutu, Hamoqeqe Tonana ano Kraist Jiisasnoŋ galeŋ koma nonombaatiwaajoŋ
jejeromoŋromoŋ ama mamboma mujoŋi, iyoronoŋ Pool nii jeŋ kotoŋ noma kuuŋ
wasiŋ noni aposol koloojeŋ. Kraist Jiisaswaa jotamemeya kaaŋa koloon giwo qaa amiŋ
mobojoŋ tere koi oojeŋ.

2 *Oo Timoti! Gii uuga meleema Jiisas moma laariŋ momalaariwaa mera sorona
koloon laligojaŋ. Maŋ Anutu ano Poŋnana Kraist Jiisas, yoronoŋ mono kiaŋkomuŋ
kaleŋmoriaŋ goni luaenoŋ laligowa.

Eŋkaloloŋ kuma oŋombubotiwaa galeŋ meme qaa

3 Masedonia prowinsnoŋ kemambaajoŋ ambeti, kambaŋ iikanoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ
gombe, ‘Gii mono Efesus sitinoŋ toroqeŋ laligoŋ uumeleeŋ tuuŋ ilaaŋ oŋomakeba.
Tosianoŋ momalaariwaa qaa batuya tosaaŋa kuma sooŋkejuti, ii toroqeŋ ambuboti-
waajoŋ galeŋ meŋ aoŋ laligowu.’ Kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoma laligowagatiwaajoŋ jewe.

4 Tosianoŋ beŋ sosombaŋa sosombaŋa ano ambosakoŋ yoŋoo qa areŋa areŋa ii
tetegoya qaa amiŋ mogi sipasipa kono aŋgowowo ano qaa qiqisi omaya kolooro
romoŋgoŋkeju. Yoŋonoŋ uugia iikanoŋ ama soowubo. Qaa seŋa seŋa jeje kaaŋa ii
mende totooŋ ilaaŋ oŋombaato, Anutuwaa laaligo areŋa ii kokaeŋ eja, ‘Moŋnoŋ Jiisas

* **1:2:** Apo 16.1

moma laariŋ uuta meleeno iinoŋ mono ii hamo qeŋ muro letombaa.’ Kete kaeŋ ama oŋombagatiwaajoŋ mombo uuwaa-waataa qaaya jeŋ gonjeŋ.

5 Jeŋ kotoŋ gonjeŋi, iikawaa tooŋa ii uujopa. Niinoŋ uujopa koloowaatiwaajoŋ manja qeŋ kokaeŋ jeŋ asariŋ oŋoma laligowagatiwaajoŋ kuuŋ gonjeŋ: Yoŋonoŋ uugianoŋ soraaya ewaatiwaajoŋ galeŋ koma aogi momo bologanoŋ ii mende gojombaa. Mende gojono Anutunoŋ saŋe qeŋkeji, ii uugejagianoŋ saanoŋ moma laligowuya. Kaeŋ laligoŋ Kraist tororo moma laarigi Anutunoŋ mono uujopaya uugianoŋ ano saanoŋ kolooŋkebaa. Uujopa iikanoŋ batugianoŋ asugiwaatiwaajoŋ kaparaŋ komakejeŋ.

6 Tosianoŋ Anutuwaa laaligo areŋa ii soŋgiŋ jinjauŋ ama qaa julujulu omaya omaya tondu jeŋkeju.

7 Yoŋonoŋ Anutuwaa Kana qaawaa boi koloowombaajoŋ mojuto, iyaŋgio Buŋa qaawaa kania mende moma kotoŋ jaasewaŋ qeŋgadeeŋ jeŋkeju. Eeŋ ejemba jaagianoŋ awasaŋkaka nama qaa kotiiŋ lansaŋ jeŋ manja qeŋkeju.

8 Anutuwaanoŋ Kana qaa ii awaa soro. Ii kania ejiwaa so tororo kuma aoŋ otaaniŋ saanoŋ meagoŋ nonomakeja, ii mojoŋ.

9 Anutu Kana qaayaa kania mono kokaeŋ moma yagowu: Ii ejemba solaŋa dindiŋa yoŋoojoŋ ama qaagoto, Anutunoŋ ii ejemba doogoya mindiŋgoŋ oŋombaatiwaajoŋ ama anota eja. Tosianoŋ dogoŋ kokaeŋ amakeju: Jeulalaŋ jeubaba ama qaa qeŋ yaŋgiseŋ qaganoŋ aoŋ jaasiisii amakeju. Aŋgonjora ano siŋgisoŋgogiawo laligoŋ kileŋ Anutu telambelaŋ ama mugi uugia menjereŋgoŋ lolomoniŋ laligoju. Nemuŋmaŋgia ano tosaaŋa uŋugi komuŋkeju.

10 Serowiliŋ amakeju. Sodom taonoŋ aŋgiti, iikawaa so kana uuguŋ eja iyaŋgarodeeŋ ano emba iyaŋgarodeeŋ agimiŋ aoŋkeju. Ejemba meŋ boliŋ oŋombutiwaajoŋ qelanjiŋ somoŋgoŋ oŋomakeju. Qaa qoloŋmoloŋgoŋkeju. Qaa jeŋ jojopaŋ qaanoŋ somoŋgoŋ kileŋ tiligoŋkeju. Anutunoŋ nanamemeŋ dindiŋa ambombaajoŋ Oligaa Buŋa nononoti, ii ii me woi ama meŋ iikanoŋ qetamakeju. Anutuwaa Kana qaa iikanoŋ ejemba momalaariwaa kana dindiŋa soŋgiŋkejuti, mono ii mindiŋgoŋ oŋombaatiwaajoŋ ama eja.

11 Anutu, oyaŋboyaŋ Toya iinoŋ momalaariwaa kana dindiŋa ii Buŋa qaanoŋ anota eja. Niinoŋ Oligaa Buŋaya akadamuyawo jeŋ seimaŋatiwaajoŋ moma laariŋ noma Buŋa qaaya ii nono. Kiaŋ.

Poolnoŋ Poŋ kaleŋmoriaŋaajoŋ mepeseeja.

12 Kraist Jiisasnoŋ uuna gosiro gawoŋa pondaŋ memaŋatiwaa so koloowe niiro sokono gawoŋa nono meŋkejeŋ. Gawoŋ memambaa ku-usuŋ noma laligoŋ kouji, iikawaajoŋ Poŋnana mepeseeŋ laligojeŋ.

13 *Niinoŋ wala Jiisaswaa alauruta mepaegoŋ sisiwerowero molaŋkota ama oŋoma laligowe. Kaaŋa laligoweto, iwoi ii Jiisas mende moma laariŋ silemale tompiŋ laligoŋ tondu ama meŋ laligowe. Siŋgisoŋgo kaeŋ ama laligowetiwaajoŋ mono kiaŋkomuŋ noma koloŋaniŋ nono letombe.

14 Poŋnananoŋ kaleŋmoriaŋa noma kelemaleleŋ maaro noo qananoŋ uro. Kaeŋ uro momalaarinanoŋ kolooro uujopawaa kondomondoo Toya Kraist Jiisas mokoloowe. Iwo qokotaaŋ nama uujopaya buŋa qeŋ aoŋ ejemba uunanoŋ jopagoŋ oŋomakejeŋ.

15 Niinoŋ ejemba tosaaŋa kuuya uŋuuguŋ siŋgisoŋgowaa ejemba yoŋoo batugianoŋ somatagia kolooŋ laligowe. Kaaŋa laligoweto, Kraist Jiisasnoŋ siŋgisoŋgo ejemba hamo qeŋ nonomambaajoŋ ama namonoŋ kamaaro. Qaa kota ii noonoŋ hoŋawo kolooro. Kawaajoŋ qaa kota iikanoŋ mono powowoŋ kotiga kolooja. Ii ejemba korebore moma laariŋ meŋ aŋaliŋ aŋgoŋ komboŋatiwaa so kolooja.

---

* **1:13:** Apo 8.3; 9.4-5

16 Siŋgisoŋgowaa ejemba yoŋoo somatagia kolooŋ laligoweto, Kraist Jiisasnoŋ nii
kokaembaajoŋ kiaŋkomuŋ nono: Iinoŋ niwo uuluae qaganoŋ hamo qeŋ noma
Anutuwaa uu tania asuganoŋ koloowaatiwaajoŋ moma kotiiro. Noo gemananoŋ
ejemba tosianoŋ Jiisas moma laariwuti, tania ii iyoŋoojoŋ qendeema oŋomambaajoŋ
moro. Ii qendeema oŋono saanoŋ afaaŋgoŋ uugia meleema laaligo kotigaa buŋa
koloowuya.
17 Kiaŋkomuŋ nonotiwaajoŋ ama Anutu mepeseeŋkejeŋ. Iinoŋ Kiŋ Poŋ tetegoya qaa
koloon laligowaa. Anutu motooŋgonoŋ goroŋ mende qero kaitania mende iimakejoŋ.
Niinoŋ iwaa qabuŋaya kambaŋ so mepeseewe tetegoya qaa akadamuyawo koloon eŋ
ubaa. Qaa ii oŋanoŋ.
18 Oo momalaariwaa merana Timoti! Wala gejatootoo qaa tosaaŋa goojoŋ jegiti, qaa
iikanoŋ kotiŋgoŋ gono saanoŋ akadamugawo koloon laligowa. Qaa iikawaa so kokaeŋ
jeŋ kotoŋ gonjeŋ: Giinoŋ mono laaligo soraaya laligowagatiwaajoŋ manja kotakota
qeŋ laligowa.
19 Manja qeŋ iikanoŋ momalaariga zolololoŋgoŋ soowabotiwaajoŋ mono koronsoŋ
mewa. Uuga kalaŋ koma aona momo bologanoŋ mende gojono Anutunoŋ uugejanoŋ
saŋe qeŋkeji, ii saanoŋ moma laligowa. Ejemba tosianoŋ uu kalaŋkoŋkoŋgia mesaoŋ
laŋ laligogi momalaarigianoŋ loriŋ koomuya koloon jaŋgoŋ qaono. Waŋgonoŋ kowe
toronoŋ kuuŋ jaŋgoji, mono iikawaa so unjaŋqunjaŋgoŋ boligi.
20 Momalaarigianoŋ jaŋgoŋ qaonoti, iyoŋoo batugianoŋ eja woi qagara Himeneus
ano Aleksander laligojao. Neeno mindiŋgoŋ oromambaajoŋ amamaaŋ uugara
meleembaotiwaajoŋ ii Satambaa borianoŋ oroombe. Oroombe Satambaa ku-
usuŋa nanamemeŋgara iikawaa so moma uugara siimbobolowaajoŋ looriro eleema
mepaqepae mombo toroqeŋ mende ambaoraga. Kiaŋ.

2

Buŋa gawombaa qamakooli areŋ

1 Iwoi waŋa ii qamakooli gawoŋ. Niinoŋ iikawaa uuwaawaataa qaaya jeŋ uugia
kokaeŋ kuujeŋ: Oŋo mono ejemba korebore oŋoojoŋ qama kooliŋ kaparaŋ koma
welema Anutu qisiŋ muŋ daŋgiseŋ jeŋ laligowu.
2 Kiŋ eja poŋ ano gawmambaa galeŋ ejemba kania kania yoŋoojoŋ ama qama kooliŋ
laligowu. Kaeŋ kotiŋgoŋ oŋoŋgi dindiŋagadeeŋ galeŋ koma nonoŋgi luae qaganoŋ
gumbonjonjoŋ laligowoŋa. Kaeŋ laligoŋ Anutuwaa jeta otaaŋ nanamemeŋ dindiŋa
ama meŋ laligoniŋ akadamuyawo kolooŋkebaa.
3 Qamakooli gawoŋ kaaŋa kanoŋ awaa soro kolooja. Ii Anutu, Hamoqeqe Tonanaa
jaasewaŋanoŋ saanoŋ sokonja.
4 Iinoŋ ejemba kuuyanoŋ Buŋa qaa hoŋa moma kotoŋ uugia meleeŋgi hamo qeŋ
oŋono letombutiwaa uusiiŋa momakeja.
5 Anutu motooŋgo raja ano ejemba Anutuwo mindiriŋ nonombaatiwaajoŋ eja
motooŋgo kaaŋagadeeŋ raja. Eja motooŋgo Jiisas Kraistnoŋ mindiriŋ nonomambaajoŋ
kotiiro tosianoŋ ii amamaaŋkeju.
6 Iinoŋ siŋgisoŋgo ejemba kuuya ananaa dowenana mewaatiwaajoŋ laaligoya
qeleema mesaoro. Buŋa qaa ii Anutunoŋ kambaŋ ano tosianoŋ kambaŋ dindiŋa
iikanoŋ kanaiŋ naŋgoŋ jeŋ asarigi ananaanoŋ karo.
7 *Kawaajoŋ ama Anutunoŋ aposol koloomam-baajoŋ kuuŋ wasiŋ nono qeleya qeŋ
kantri so liligoŋkejeŋ. Ejemba Jiisas moma laariwutiwaa Buŋa qaa hoŋaboŋa kuma
oŋomakejeŋ. Kaniana kaeŋ jeŋ qolomoloŋ qaagoto, qaa hoŋaga kaeŋ jejeŋ. Kiaŋ.

Eja ano emba oŋoo laaligo areŋgia

* **2:7:** 2 Tim 1.11

8 Kawaajoŋ uusiiŋnanoŋ kokaeŋ jejeŋ: Eja oŋonoŋ mono pondaŋ gomaŋ so ajoroon
qamakooli gawoŋ koronsoŋ meŋ laligowu. Yoŋ kazi ano aŋgowowo mesaoŋ uugia
sorairo saanoŋ borogianoŋ meŋ waama Anutu qama kooliŋkebu.
9 *Emba oŋoo qambaŋmambaŋ qaa ii kokaeŋ jejeŋ: Oŋonoŋ mono kinisurugia
mouma selegia tororo turuŋ laligowu. Opo suru soro akadamuyawo ii mesaowu.
Waŋ jugia qeŋ gawasu kania kania mende ama miziziiŋ hoŋboŋ mewu. Kasasoroŋ
me goul kanoŋ mende menjereŋgoŋ aowu ano moumou sewaŋa somata kanoŋ meŋ
aiweleqaiwele mende ambu.
10 Akadamugia hoŋa ii nanamemeŋ awaa. Emba Anutuwaa jeta uuguwombojeŋ
keegia moma qata asuganoŋ jokoloonkejuti, iikawaa so oŋonoŋ mono gawoŋ awaa
awaa jegeŋa nama meŋkebu.
11 Ejanoŋ kuma oŋoŋgi emba oŋonoŋ mono aŋgia meŋ kamaaŋ aoŋ Buŋa qaa
osoŋosoŋ moma neselaŋ qaganoŋ takaporaka ama jegianoŋ kooga mende meleem-
buto, ii uu wombogianoŋ ama laligowu.
12 Emba oŋonoŋ eja galeŋ koma kuma oŋombutiwaajoŋ niinoŋ ‘Ooŋ!’ mende jejento,
ajoroogi oŋo osoŋ qaagia bogoro rabu.
13 *Anutunoŋ wala Aadam mokolooŋ iwaa gematanoŋ Iiw (Eewa) mokolooro.
14 *Mokolenoŋ Aadam mende tiligoroto, emba ii tiligoŋ muro qaa uuguŋ siŋgisoŋgo
ano.
15 Kileŋ emba yoŋonoŋ gawoŋ areŋgia otaaŋ merabora meŋ Kraist moma laariŋ
nanamemeŋ soraaya otaaŋ uumeleeŋ alaurugia uunoŋ jopagoŋ oŋoma bonjoŋ
laligowuti eeŋ, Anutunoŋ mono saanoŋ hamo qeŋ oŋono letoma Siwenoŋ ubuya. Kiaŋ.

3

Ziozwaa gawoŋ galeŋ oŋoo qaa areŋ

1 Moŋnoŋ uumeleeŋ kanagesowaa uu galeŋ pasto koloomambaa aiŋ moji, iinoŋ
mono gawoŋ qabo akadamuyawo mokoloowaa. Qaa ii hoŋ tooŋaga.
2 *Kawaajoŋ uumeleeŋ kanagesowaa uu galeŋ gawombaajoŋ mono eja koi kaaŋa
meweeŋgoŋ kuugi sokombaa: Mombaa selianoŋ koposowaa qaaya qaa, emba mo-
tooŋgowaa loya, kepiriria qaa, nanamemeŋa tororo galeŋ koma aoro goda qeŋ
muŋkeju. Iwaanoŋ kawuti, ii saanoŋ koma horoŋ kalaŋ koma oŋoma momo tororo
kuma oŋomakeja.
3 Moŋnoŋ apu kotiga neŋ manja laŋ qeŋ aŋgowowo ama monembaa otoko amakeji,
ii qaagoto, moŋnoŋ saanoŋ ejemba mondoriŋ migigiiŋ oŋoma gumbonjonjoŋ ama
oŋomakeji, mono eja iikaaŋa kuuwu.
4 Moŋnoŋ iyaŋaa embameraaŋa saanoŋ galeŋ koma gejanonogia oŋono merabo-
raaŋanoŋ goda qeŋ muŋ qaaya kuuya teŋ koma laligojuti, mono iiga kuugi nambaa.
5 Galeŋ eja moŋnoŋ aŋaa sumaŋuruta galeŋ koma oŋomambaajoŋ qetetaŋgoji eeŋ,
iinoŋ Anutuwaa uumeleeŋ kanagesouruta mono nomaeŋ kalaŋ koma oŋonaga? Ii
mono amamaanaga.
6 Eja moŋnoŋ kambaŋ koriga uuta meleema zeŋ nanji, iinoŋ saanoŋ mindimindiri
gawoŋ meme galeŋgiaga koloon laligowaa. Moŋnoŋ kambaŋ toroga uuta meleema
kemakoŋ kaŋkoŋ ama tewomawoo ama totoyanoŋ qeŋ selia meŋ ubabo. Kileŋaa
Toyanoŋ gejajuju ano Anutunoŋ qaaya jeŋ tegoŋ hagoŋ muŋ konjono kamaaro.
Iikawaa so oŋoo galeŋgianoŋ selia meŋ uro Anutunoŋ ii Satan kaaŋa jeŋ tegoro
kamaawabo.

* **2:9:** 1 Piito 3.3 * **2:13:** Jen 2.7, 21-22 * **2:14:** Jen 3.1-6 * **3:2:** Tai 1.6-9

7 Galeŋ moŋnoŋ uumeleembaa gadokopa yoŋoo batugianoŋ qabuŋa awaa mende
bosinagati eeŋ, ejembanoŋ ii laŋ jeŋ boligi Kileŋaa Toyanoŋ moto siwaya ano iikanoŋ
ritogoro qero kamaawabo. Kiaŋ.

Ewanjelis ano Buŋa gawoŋ ejemba yoŋoo qaa

8 Buŋa gawoŋ ejemba* yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ ejembanoŋ goda qeŋ oŋombutiwaa
so taŋhoragia qaa kolooŋ laligowu. Tosianoŋ qaa aro woiwoi jeŋ wain apu mamaga
neŋ mondomondo qaganoŋ injarere laligoŋ moneŋ iwoiwaajoŋ kaparaŋ komakejuti,
ii mono mende kuuŋ oŋoŋgi nambu.
9 Ii qaagoto, ejemba momalaariwaa qaa hoŋa aasaŋgoya Anutunoŋ iŋisaanoti,
iinoŋ meŋ iikanoŋ qokotaaŋ uugia menjereŋgo-wabotiwaajoŋ galeŋ meŋ aoŋ soraaya
laligojuti, mono iiga kuuŋ oŋombu.
10 Ii mono kaaŋagadeeŋ wala gosiŋ oŋoŋgi qaa jejeŋiwaa so kotiiŋ naŋgi sokombaati
eeŋ, mono saanoŋ kuuŋ oŋoŋgi nama Buŋa gawombaa ejembagiaga kolooŋ laligowu.
11 Yoŋoo embaurugianoŋ† kaaŋagadeeŋ ejembanoŋ goda qeŋ oŋombutiwaa so
taŋhoragia qaa ano gemaqeqe qaa jenoŋ kiisaŋ mende ama laligowuto, kepiriŋigia qaa
nama gawoŋ kuuya membiriqembiriŋigia qaa meŋ laligowu.
12 Buŋa gawoŋ ejanoŋ mono emba motooŋgowaa loya kolooŋ iyaŋaa embameraaŋa
ano weleŋqeqeuruta ii saanoŋ galeŋ koma oŋomakeba.
13 Buŋa gawoŋ ejemba gawoŋgia awaagadeeŋ meŋkejuti, ejembanoŋ ii goda qeŋ
oŋoŋgi qabuŋa awaa mokoloowuya. Ii mokolooŋ saanoŋ awasaŋkaka nama ejemba
uugia kuuŋ Jiisas Kraist moma laariwombaa qaa ii kotiiŋ jeŋkebu. Kiaŋ.

Anutunoŋ Buŋaya aasaŋgoya ninisaano.

14 Oo Timoti, niinoŋ uulaŋawo goonoŋ kaŋ giimambaajoŋ jejeromoŋromoŋ anjento,
kileŋ tere koi goojoŋ oojeŋ.
15 Kambana qeŋ koriŋ kamambotiwaajoŋ wala tere koi kokaembaajoŋ ooŋ
ambe kaja: Gii Anutuwaa uumeleeŋ kanagesouruta nomaeŋ galeŋ koma oŋona
nanamemeŋgianoŋ diŋgoŋ awaa koloowaati, mono qambaŋmambaŋ qaa ii weeŋgoŋ
moba. Anutuwaa kanagesouruta anana Anutuwaa kulukululuuŋ zioz sopaya koloo-
joŋ. Laaligo Toyaanoŋ qokotaaniŋ mindiriŋ nonono gomaŋ so ajorooŋ qaa hoŋa jeŋ
seiŋkejoŋ. Qaa hoŋanoŋ boliŋ esuŋa kamaawabotiwaajoŋ iikawaa wota ano tandoya
koloojoŋ.
16 Anutunoŋ hamoqeqewaa kania aasaŋgoya ninisaanoti, nononoŋ Buŋa qaa ii
moma asariŋ kokaeŋ jeŋ mokolooŋkejoŋ:

Buŋa Toya iyaŋo namo ejaga kolooŋ batunananoŋ asugiro.
Asugiro qaa jakeyanoŋ oombombaa qaaya tondu moŋgama bimbimgogi Uŋa
Toroyanoŋ kania solaŋa asuganoŋ qendeeno. Ii qendeema kuuro Poŋ kolooŋ
waama Siwe gajoba galeŋ koma oŋono akadamuya uuŋ iigi.
Ii iigi Anutunoŋ wano Siwenoŋ uma Anutuwo rama galeŋ koma nonomakeja.
Galeŋ koma nonono Buŋa qaaya ii kantria kantria liligoŋ jeŋ asarigi mamaga
yoŋonoŋ moma laariŋ muŋkeju.
Kaeŋ jokoloniŋ oŋanoŋ akadamuyawo kolooja. Kiaŋ.

4

Qaa qoloŋmoloŋgoya kuma oŋoŋgi eŋkaloloŋ kolooja.

* **3:8:** Diikon ii eja ano diikones ii emba, yoŋonoŋ pasto kooroŋgianoŋ ilaaŋ gawoŋ meŋ uumeleeŋ tuuŋ kalaŋ koma
oŋoma Buŋa qaanoŋ uŋuagiŋ selewaa gawoŋ tosaaŋa meŋ kanoŋ naŋgoŋ oŋomakeju. Ewanjelis me uukuukuu
ejemba yoŋonoŋ sopa seleeŋgeŋanoŋ nanjuti, iyoŋonoŋ uugia meleembutiwaa Buŋa qaa kuma kanoŋ uugia kuuŋ
gejanono qaagia oŋomakeju. † **3:11:** Buŋa gawoŋ emba ano Buŋa gawoŋ ejawaa embia yoŋoo jeŋkootogia jeja.

1 Anutuwaa Uŋayanoŋ qaa kokaeŋ jeŋ asariro tororo moma yagojoŋ: Balombaa
kambaŋa tegomambaajoŋ ambaati, kambaŋ iikanoŋ ejemba kelemaleleŋ yoŋonoŋ
momalaari mesaoŋ Poŋ gema qeŋ omejiilaŋ yoŋoo borogianoŋ kemebuya. Kaeŋ
kemegi omejiilanoŋ sololooŋ kuma oŋomakejuti, mono iyoŋoonoŋ momo areŋ otaaŋ
eŋkalaloŋ laligowuya.
2 Sisau ii kokaeŋ koloowaa: Tosianoŋ uumeleeŋ selesele aŋgi Satanoŋ aaso aiwe-
seya uugianoŋ aeŋ geriawonoŋ qokotaaŋ uugejagia gojono koomuya kolooro qaa
qoloŋmoloŋgoya laŋ jeŋ sooŋkeju.
3 Yoŋonoŋ ejemba kokaeŋ kuma sooŋ oŋomakeju, ‘Uumeleeŋ ejemba oŋonoŋ mono
loemba kaaŋa mende agimiŋ aoŋ laligowu ano nene tosia newubotiwaa qizimiziŋ
ama laligowu.’ Kaeŋ kuma sooŋ oŋomakejuto, Anutunoŋ nembanene kuuya ii
newombaajoŋ mokolooro. Ii ejemba Anutu moma laariŋ qaa hoŋa moma yagojoŋi,
iinoŋ ii kotuegoro saanoŋ daŋgiseŋ jeŋ newom-baajoŋ ama nonono.
4 Anutunoŋ iwoi kuuya mokolooroti, ii awaa kolooju. Ii gema qewombaa so qaagoto,
iwoi ama nonombaati, ii saanoŋ daŋgiseŋ jeŋ buŋa qeŋ aowoŋa.
5 Iwoi ejemba jaagianoŋ qizimiziŋawo koloonagati eeŋ, ii mono saanoŋ Anutuwaa
qaa jeŋ qama koliniŋ esuŋanoŋ turuŋ hamo qero saaŋa koloowaa. Kiaŋ.

Kraist Jiisaswaa weleŋqeqe awaa ii kokaeŋ:

6 Giinoŋ uumeleeŋ ejemba kaeŋ kuma oŋoma laligoŋ Kraist Jiisaswaanoŋ Buŋa
gawoŋ meme eja awaa kolooŋ laligowa. Giinoŋ Buŋa qaa otaaŋ laligoŋ koujaŋi,
ii tosaaŋa kuma oŋoma geeŋgo kaaŋiadeeŋ qaa awaa ii ano momalaariwaa qam-
baŋmambaŋ qaa kuuya weeŋgoŋ romoŋgoŋ iikanoŋ uuga wagiŋ aoŋ laligowa.
7 Baloŋ ejembanoŋ beŋ sosombaŋ qaaya julujulu jegi Anutuwaa Buŋa qaanoŋ
bibiloko amambaajoŋ anji, ii mono yakariŋ gema qewa. Ii gema qeŋ Kraist kaaŋa
kolooŋ laligowagatiwaajoŋ uuwaa komagbiligbili ama laligowa.
8 Anutunoŋ laaligo kambaŋ kokaamba namonoŋ laligojoŋi, ii kotuegoŋ nonono kan-
ageŋ oyaŋboyaŋ laligowombaa soomoŋgo ano. Aaŋgole ii sele busu gbiligbiliwaajoŋ
melaada ilaaŋ nonoma kamaaŋqeqeta koloojato, uuwaa komagbiligbilia ii tandonana
komboŋa kolooja. Kawaajoŋ uuwaa nanamemeŋa ii pondaŋ koma gbiliŋ laligona
iikanoŋ mono iwoi kuuya kanoŋ nemuŋ koma naŋgoŋ gomakebaa.
9 Qaa jejeŋi, ii ejemba korebore meŋ aŋaliŋ aŋgoŋ komboŋatiwaa so powowoŋ
kotakota kolooja. Qaa powowoŋ kotakota moŋ ii kokaeŋ:
10 “Anutu laaligo Toya iinoŋ ejemba korebore hamo qeŋ nonomambaajoŋ moja. Uu-
nana meleema moma laariŋ muŋkeboŋati eeŋ, mono oŋanoŋ hamo qeŋ nonomakebaa.
Kaeŋ moma laarijoŋ. Tosia nononoŋ kaeŋ koloowaatiwaa jejeromoŋromoŋ iikaaŋa
Anutu ama muŋ nama gawoŋa meŋ selenana qeŋ aoŋ oroŋkejoŋ.”
11 Gii mono ejemba qaa iikawaa so otaaŋ ama mewutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ kuma oŋoma
laligowa.
12 Oo Timoti, sagbili laligojaŋiwaajoŋ moŋnoŋ meŋ kamaaŋ gombabo. Kawaajoŋ
mono uumeleeŋ ejemba batugianoŋ sili awaa kokaeŋ qendeema oŋoma laligowa:
Qaa awaagadeeŋ jeŋ nanamemeŋ dindiŋa otaaŋ ejemba tororo jopagoŋ oŋoma
laligowa. Momalaariwaa komagbiligbili pondaŋ meŋ Anutuwaa gawoŋa meŋ soro-
rogona iikawaajoŋ moma laariŋ goma laligowu. Kaaŋa soraayagadeeŋ kolooŋ mena
ejembanoŋ saanoŋ goda qeŋ goŋgi laligowa.
13 Mono pondaŋ Uumeleembaa Buŋa Tere ii jegeŋa weeŋgoŋ kaparaŋ koma jeŋ
asariŋ kanageso uugia iikanoŋ kuuŋ kuma oŋoma laligowa. Kambaŋ batuya kokanoŋ
kaeŋ ama laligona niinoŋ kawe sokombaa.
14 Jotamemeya yoŋonoŋ borogia goo qaganoŋ ama qama kooligi Anutuwaa geja-
tootoo qaa goojoŋ kolooro Anutunoŋ gawoŋ memewaa momo kaleŋ gono uuganoŋ
eji, ii mende kolatiwato, iikawaa qaganoŋ gawoŋ meŋ laligowa.

15 Mende kolatiwato, Buŋa Tere weeŋgoŋ jeŋ asariŋ kuma oŋoma laligowa. Iwoi
karooŋ ii mono kaparaŋ koma jegeŋa nama koma gbiliŋ laligowa. Ataqataŋ mende
ambagati eeŋ, uugaa toomorianŋanoŋ mono somariiro kotiiŋ awasaŋkaka koloowaati,
ii kuuyanoŋ iima kotowuya.
16 Oo Timoti, mono geeŋgaa uu selega galeŋ koma aoŋ uumeleeŋ gawoŋ tororo kuma
oŋombagiwaajoŋ galeŋga meŋ aoŋ laligowa. Kaeŋ ama laligowaati eeŋ, mono geeŋga
oyaŋboyaŋ qeŋ aowaga ano qaaga momakejuti, ii kaaŋadeeŋ oyaŋboyaŋ qeŋ oŋona
Siwenoŋ ubuya. Kiaŋ.

5

Malo ano ejemba waŋa ii kokaeŋ galeŋ koma oŋombu:

1 Eja waŋa ii geriawo mende jeŋ mindiŋgoŋ oŋombato, maŋga kaaŋa arobonjoŋanoŋ
qaa jena mobu. Eja sagbili ii daremuŋuruga kaaŋa ama oŋoma laligowa.
2 Emba waŋa ii nemuŋga kaaŋa arobonjoŋanoŋ qaa jena mobu. Emba saraŋ ii
naaŋuruga kaaŋa nanamemeŋ soraaya otaaŋ goda qeŋ oŋoma laligowa.
3 Malo tinitosagia qaa ii mono godaqeqe qaganoŋ ama oŋoma laligowa.
4 Malo mombaa esamerauruta laligojuti eeŋ, iyoŋonoŋ mono mutuya koloon
waŋ kuuŋ ii galeŋ koma mubu. Anutunoŋ jeŋ kotoŋ nononoti, iyoŋonoŋ mono
iikawaa so iyaŋgiaa sumaŋurugia kalaŋ koma oŋombombaa kania moma kotowu.
Nemuŋmaŋurugia-noŋ wala kambaŋ koriga kalaŋ koma oŋoma laligogiti, oŋonoŋ
iikawaa kitia meleema tosagia metogoŋ oŋoŋgi Anutuwaa jaanoŋ sokombaa.
5 Malo emba hoŋa, tinitosaya qaa aŋodeeŋ laligoji, iinoŋ jejeromoŋromoŋa Anutu
ama muŋ ii suulaŋ asaga gomantiiŋa qisiŋ qama kooliŋ muŋkeja.
6 Iinoŋ kaeŋ laligojato, emba malo tosianoŋ uugianoŋ gere tooro siiŋgia kombom-
baŋaa so iwoi lansambaajoŋ borojaŋ meŋkejuti, iyoŋonoŋ namonoŋ selewo laligojuto,
kileŋ uunoŋ koomuya kolooju.
7 Kawaajoŋ malo yoŋoo selegianoŋ koposowaa qaaya mende ero laligowutiwaajoŋ
mono kaaŋagadeeŋ jeŋ asariŋ oŋoma laligowa.
8 Moŋnoŋ aŋaa tinitosauruta mende kalaŋ koma oŋomesaoro guaŋ laligojuti, iwaa
nanamemeŋanoŋ mono bolidaboroja. Iinoŋ Poŋ moma laarijiwaa qaaya ii silianoŋ
qakooma uumeleembaa gadokopa tani uuguŋ kileqileeŋ laligoja.
9 Uumeleeŋ kanageso oŋonoŋ malo tosaaŋa kululuuŋ kalaŋ koma oŋomakejuti, malo
moŋnoŋ iyoŋoo areŋnoŋ koubaatiwaa (aplikesin) qiqisi ambaati eeŋ, emba ii mono
gosiwu. Gosigi kokaeŋ kolooro iigadeeŋ mono qa areŋ iikanoŋ toroqeŋ ooŋ ambu:
Moŋnoŋ gbania 60 uuguŋ eja motooŋgowaa embiaga laligoro.
10 Kaeŋ laligoro tosianoŋ kaniaajoŋ kokaeŋ naŋgoŋ jeŋkeju: Iinoŋ gawoŋ awaa awaa
meŋ laligoŋ merabora galeŋ koma gejanono qaa oŋono somariigi. Ejemba wabaya
mirianoŋ koma horoŋ kalaŋ koma oŋono Kraistwaa alauruta soraayanoŋ kagi wijigia
soŋgbama esuuŋ nene apu ooŋ uŋuagiŋ laligoro. Konjiliŋ uutanoŋ laligogiti, ii meŋ
qeaŋgoŋ oŋoma gawoŋ awaa kuuya memambaajoŋ uuta pondaŋ somoŋgoŋ jegeŋa
nama laligoro. Malo kaaŋa mono areŋ papianoŋ ooŋ kalaŋ koma laligowu.
11 Malo emba waŋa mende koloojuti, iyoŋoo qagia mono qa areŋ papia iikanoŋ
mende amba. Ii anagati eeŋ, iyoŋoo siiŋgia kombombaŋanoŋ gere jero eja mombo
mewombaajoŋ uugia waaro Kraist silemale ama muŋ zioz gawoŋ mesaowubo.
12 Ii mesaoŋ wala Kraist teŋ kombombaajoŋ jojopaŋ qaagia asuganoŋ jeŋ so-
moŋgogiti, ii qegi jaŋgoŋ qaono Kraistnoŋ qaagia jeŋ tegoŋ gamu qeŋ oŋono eeŋ laŋ
laligowubo.
13 Nepinepi laŋ laligoŋ toroqeŋ kokaeŋ boliwubo: Miria miria laŋ liligoŋ kambaŋ
tiwilaawutiwaa kania meŋ aŋaliŋ aŋgoŋ kombubo. Toroqeŋ boliŋ qaa kisama laŋ
jeŋ qaa baatanoŋ mende kema iyaŋgiaa aiŋgia otaaŋ gawoŋ meme tanitani ewaewaŋ

kombubo. Iinoŋ woinoŋ laŋ mondoŋ gawoŋ hoŋa mende meŋ tosaaŋa yoŋoonoŋ iwoi meŋ soowubo. Qaa tosia yoŋoonoŋ iwoiga qaagoto, kileŋ ii eeŋ laŋ jeŋ seiwubo.
14 Kaeŋ ambubotiwaa siiŋna moma kokaeŋ jejeŋ: Malo emba waŋa mende koloojuti, iyoŋonoŋ mono eja meŋ merabora meŋ gawoŋ mirigia galeŋ koma laligogi sokombaa. Kaeŋ aŋgi tuarenjenananoŋ jeŋ boliŋ nonomambaa kania moŋgama ii mende mokoloowaa.
15 Malo tosianoŋ galeŋ mende meŋ aoŋ Kraist gema qeŋ kamaaŋ Satambaa kananoŋ kemeŋ otaaŋ laligoju.
16 Uumeleeŋ kanageso anana emba malo tooŋ, tinitosagia qaa laligojuti, ii mono kalaŋ koma oŋombombaajoŋ amakejoŋ. Kawaajoŋ uumeleeŋ emba mombaa tinitosaurutanoŋ malo koloojuti, iinoŋ mono ii kalaŋ koma oŋoma laligowa. Iikawaa lombotanoŋ mono zioz tuuŋ oŋoo qagianoŋ mende uba. Kiaŋ.

Ziozwaa jotamemeya ii kokaeŋ kalaŋ koma oŋomboŋa:

17 Jotamemeurunana uumeleeŋ kanageso saanoŋ galeŋ koma oŋomakejuti, oŋonoŋ mono iikawaa tawaya meleema godaqeqe uuta qendeema oŋoma laligowu. Yoŋoonoŋga tosianoŋ Buŋa qaa jeŋ asariŋ kuma oŋomakejuti, iikawaajoŋ mono kotiŋgia toroqegi uro oŋoma laligowu.
18 *Buŋa Terewaa qaa moŋnoŋ kawaa kania ii kokaeŋ jeja,

> “Wiit dumumbaa kota ano kaawoya mendeembombaajoŋ bulmakao ejia waŋgi dumuŋ tuuŋ qaganoŋ riiŋ rinjanjaŋgoŋkeji, iwaa qaa oota mono mende mejugowu. Kaeŋ wagigi saanoŋ nene kitia nero sokombaa.”

(Kawaa so kasunoŋ tiwojuŋ meŋ oro metogoro qeŋ ooŋ kitia mugi nero sokombaa.) Qaa moŋ kokaeŋ eja,

> “Moŋnoŋ gawoŋ mero tosianoŋ tawaya mugi sokombaa.”

19 *Jotamemeya mombaa selianoŋ qaa laŋ ama jeŋ mugi woi me karoonoŋ ii mende naŋgowuyagati eeŋ, ii mono qaa jakeyanoŋ mende amba.
20 Daeŋ yoŋonoŋ siŋgisoŋgo amakejuti, giinoŋ mono ii asuganoŋ temboma jeŋ oŋona korebore qaaga ii moma siŋgisoŋgo ambombotiwaa toroko moma galeŋgia meŋ aoŋkebu.
21 Oo Timoti, qaa ooŋ jeŋ kotoŋ gonjeŋi, ii mono teŋ koma otaaŋ laligowa. Eja me emba moŋ mende isosoroon tosaaŋa mende sureeŋ oŋomba. Kawaajoŋ mombaa qaaya ii waladeeŋ laŋ mende somoŋgowa. Ejemba korebore mono ororoŋ gosiŋ oŋomba. Kaeŋ ambagatiwaa qaaya ii mono Anutu, Kraist Jiisas ano Siwe gajobaurugara soraaya yoŋoo jaasewaŋgianoŋ jeŋ ii jojopaŋ qaanoŋ somoŋgona mobe sokombaa.
22 Tosaaŋa yoŋoo siŋgisoŋgogianoŋ goo qaganoŋ uro gamu mokoloowabo. Kawaajoŋ moŋnoŋ “Pombaa gawoŋ memaŋa,” me “Uumeleeŋ tuuŋ toroqemaŋa,” jeji, iwaa kaniaya wala mende gosiŋ boroga iliŋ alaŋ iwaa qaganoŋ mende ama kotuegoŋ muba. Geeŋgo soraaya laligowagatiwaajoŋ mono galeŋ koma aoŋ laligowa.
23 Oo Timoti, gii kambaŋ tosaaŋa ji koloon gono “Yaeŋmaeŋ!” qama eŋkejaŋ. Kawaajoŋ mono apugadeeŋ mende newato, wain apu tosia kaaŋagadeeŋ nena korojoŋga ilaaro afaaŋgowaa.
24 Qaa moŋ ii kokaeŋ: Ejemba tosianoŋ siŋgisoŋgo aŋgi uulaŋawo asuganoŋ asugiro ejembanoŋ iima walawala jeŋ tegogi kambaŋ kokaamba gamugiawo nanju. Kaeŋ nanjuto, tosianoŋ siŋgisoŋgo ama mesaŋgoŋ aoŋ laligoŋ daandaaŋ Anutuwaa jaanoŋ keugi asuganoŋ asugiro jeŋ tegoŋ oŋombaa.
25 Ejemba gawoŋ awaa akadamuyawo meŋkejuti, gawoŋ iikanoŋ kaaŋagadeeŋ kambaŋ kokaamba asuganondeeŋ eja. Gawoŋ awaa tosaaŋa asuganoŋ mende

* **5:18:** Dut 25.4; Mat 10.10; Luuk 10.7 * **5:19:** Dut 17.6; 19.15

ewuyagati eeŋ, ii mono kaaŋagadeeŋ aasaŋgoyanoŋ ewombaajoŋ amamaaŋ daandaaŋ asugiro iiboŋa. Kiaŋ.

6

Weleŋqeqe yoŋoonoŋ qambaŋmambaŋ areŋ

1 Weleŋqeqeurugia kuuya togiaa qaqaŋ bosima gawoŋ tawagia qaa meŋkejuti, oŋonoŋ mono tourugia jeulalaŋ laŋ mende ama oŋombuto, godaqeqe kuuya qendeema oŋombombaa so iŋiima laligowu. Oŋonoŋ mono tosia yoŋonoŋ Anutuwaa qata mepaegoŋ jewubotiwaajoŋ kaparaŋ koma nambu. Anutuwaa Buŋa qaaya ejemba kuma oŋoniŋ ii oŋoo nanamemeŋgiaajoŋ ama gema qegi boliwabo.

2 Tourugia tosianoŋ uumeleeŋ alaurugia koloojuti, iikawaajoŋ mono godaqeqegiaajoŋ mogi kamaaŋqeqeta mende koloowa. Kaeŋ qaagoto, tourugia weleŋ qeŋ oŋoŋgi gawoŋgia awaa kolooŋkeji, iyoŋonoŋ Kraist moma laarigi wombo ala kolooŋ oŋoŋgi iikawaajoŋ mono kaparaŋ koma tourugiaa qaa baatanoŋ kema uugia gawonoŋ ama awaagadeeŋ meŋ laligowu. Mono kaeŋ jeŋ kotoŋ kuma oŋoma laligowa. Kiaŋ.

Buŋa qaa jeŋ soogi uugere koloowubo.

3 Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ uuwaa komagbiligbili ambombaajoŋ Buŋa qaaya nononoti, nononoŋ mono iikawaa so ejemba qeaŋgowutiwaajoŋ kuma oŋomakejoŋ. Moŋnoŋ Buŋa qaa hoŋa qiwitigoŋ qaa batuya morota ejemba kuma oŋomakeji, iinoŋ mono gadokopa kolooja.

4 Iinoŋ selia meŋ umakejato, qaawaa kania mende moma kotoja. Mende moma kotoŋ momalaariwaa qaa batuya batuya jeŋ meleŋqeleema jenoŋkooli ambombaajoŋ koposoŋgoŋkeja. Kaeŋ moma tosaaŋa yoŋowo mondoŋgosi aŋgi hoŋa kokaeŋ koloowaa: Leelee uunoŋ motoqoto aŋgowowo ama aoŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ meŋ boliŋ aowubotiwaa sombu momo amakeju.

5 Kaeŋ ama momogia sooro kaamaa ama laaligo hoŋaa kania soŋgiŋ kokaeŋ romoŋgoŋkeju: ‘Uunoŋ komagbiligbili aniŋ iikanoŋ donana kolooro iikanoŋ riiŋ moneŋ hina mokoloowoŋa’ Kaeŋ romoŋgoŋ ajoroon suulaŋ jenoŋkooli amiŋkeju.

6 Kaeŋ amakejuto, anana Anutu Buŋayaa komagbiligbili ama moneŋ hina eŋ nononji, iikanoŋ uu luae qeŋ aoŋkejoŋ. Uŋa Toroyanoŋ donana kolooŋ meŋ bonjoŋ ama nonomakejiwaajoŋ mono oŋanoŋ oyaŋboyaŋ somata mokoloon simbawoŋawo laligojoŋ.

7 Kawaa kania ii kokaeŋ: Anana wala boronananoŋ iwoi moŋ mende meŋ eeŋ toontooŋ namonoŋ asuginiŋ. Kanageŋ kaaŋagadeeŋ komuŋ namo koi mesaoŋ bobora kemboŋa.

8 Kaeŋ kemboŋato, kambaŋ kokaamba nene ano opo maleku eŋ nonono iikawo mono meŋ bonjoŋ ama luae qeŋ aoŋkeboŋa.

9 Kaeŋ amboŋato, ejemba moneŋ esuhina somata mokoloowombaajoŋ momakejuti, iyoŋonoŋ mono aŋgobatonoŋ siwa kaaŋa ritogogi kamaaŋ uŋuŋkeja. Kamaaŋ uŋuro siiŋgia kombombaŋa bologa bologa ii mamaga asugiŋ uugia eŋkalololoŋ megi gejajuju amakebu. Siiŋgia kombombaŋa doogoya iikanoŋ mono horoŋ somoŋgoŋ oŋoŋgi uluŋgoŋ kondemondeeŋ mokoloon tiwilaawuya.

10 Moneŋ hinawaa siiŋ kombombaŋa kanoŋ mono iwoi bologa kuuyaa wanjaleya kolooja. Mamaga yoŋonoŋ moneŋ hinawaa uusiiŋgia moma ewaewaŋ koma jinjauŋ aŋgi momalaarigianoŋ jaŋgoŋ qaono laŋ laligoju. Uugere somata mogi iikanoŋ mono gbagia qosono siimbobolo mamaga moma wosobiri laligoju. Kiaŋ.

Poolnoŋ Timoti gawombaa jeŋkooto ama muro.

11 Mamaganoŋ kaaŋa laligojuto, Anutuwaanoŋ eja gii mono iwoi kaaŋa ii misiŋgoŋ gema qeŋ laaligo koi kaaŋa laligowagatiwaajoŋ kaparaŋ koma laligowa: Nanamemeŋ

dindiŋa otaaŋ Anutuwaa laaligo kombombaŋa koma gbiliŋ laligowa. Momalaariwaa komagbiligbili pondaŋ meŋ ejemba oŋanoŋ jopagoŋ oŋoma laligowa. Mono kaparaŋ koma kotiiŋ nama ejemba gumbonjonjoŋ qaganoŋ ama oŋoma laligowa.

12 Aaŋgole ejanoŋ kuu aŋgi iikanoŋ haamo ambaatiwaajoŋ esuŋa kuuya meŋ kululuuŋ kenji, gii mono iikawaa so momalaariga koma gbiliŋ Anutunoŋ kuu akadamuyawo ano iikanoŋ kotiiŋ pondaŋ manja qeŋ laligowa. Anutunoŋ laaligo kotiganoŋ keubagatiwaajoŋ goonoti, gii mono laaligo ii koronsoŋ meŋ buŋa qeŋ aoŋ laligowa. Laaligo kotigaa buŋa koloojaŋi, giinoŋ qaa ii awaagadeeŋ jokoloona mamaganoŋ ii moma saanoŋ naŋgoŋ jeŋkeju.

13 *Anutu iwoi kuuya meŋ gbiliŋkeji, gii iwaa jaanoŋ kaniaga jokoloona ano Kraist Jiisaswaa jaanoŋ ii kaaŋagadeeŋ jokoloona moro. Jiisasnoŋ gawana Pontius Pailotwaa jaasewaŋanoŋ nama kaniaya jeŋ asariŋ qaa awaa soro jokolooroti, mono Kraist iikawaa jaanoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ gonjeŋ:

14 Gii mono Buŋa qaa koma gbiliŋ pondaŋ teŋ koma otaaŋ laligowa. Kaeŋ laligona moŋnoŋ “Gii kana soŋgiŋ bolina,” qaa kaeŋ jeŋ gomambaajoŋ amamaawaa. Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ mombo asugiwaatiwaa moti, kambaŋ batuya kokanoŋ mono uuwaa gawoŋ kaeŋ meŋ laligowa.

15 Anutunoŋ oyaŋboyaŋ Toya kolooŋ kambaŋa ano kaŋ kuuro iikanoŋ Jiisas Kraist wasiro asuganoŋ asugiro iiboŋa. Anutu yaŋodeeŋ Uutanana kolooro kuuyanoŋ iwaa newo baatanoŋ nanjoŋ. Iinoŋ kiŋ poŋ yoŋoo Poŋgia ano jawiŋ yoŋoo waŋgia kolooja.

16 Anutu, oyaŋboyaŋ Toya iinoŋ motooŋgo kambaŋ moŋnoŋ mende komuwaa. Iinoŋ asamararaŋ gomanoŋ eukanoŋ laligoro kuuya nono nononano iikanoŋ ubombaajoŋ qagojoŋ. Namowaa ejemba moŋnoŋ ii jaayanoŋ mende uuŋ iiro ano iimambaajoŋ amamaawaa. Iwaa qaqabuŋaya mepeseeniŋ ku-usuŋ Toya akadamuyawo kolooŋ kambaŋ tetegoya qaa iwoi kuuya galeŋ koma laligowaa. Qaa ii oŋanoŋ.

17 Ejemba qaqabuŋagiawo kambaŋ kokaamba namonoŋ uuta laligojuti, ii giinoŋ mono kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoma laligowa: Moneŋ esuhinanoŋ kambaŋ moŋgeŋ qaond-aborowaa. Kawaajoŋ yoŋonoŋ mono uugia iikanoŋ mende ama laligowu. Moneŋ esuhina qaganoŋ nama awelegoŋ sewaŋkiki koloojuti eeŋ, jejeromoŋromoŋgianoŋ mono jaŋgoŋ qaombaa. Uugia namowaa tiwomalekunoŋ mende ambuto, Anutunoŋ iwoi kuuya kanoŋ kalaŋ koma oŋombaatiwaajoŋ ama mamboŋgi sokombaa. Anutuwo qokotaaŋ naŋgi iinoŋ saanoŋ iwoi kania kania ii kelemaleleŋ laaligonoŋ aisoowoŋiwaajoŋ nonomakeja.

18 Kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoma laligowa: Yoŋonoŋ mono gawoŋ awaa awaa jegeŋa nama meŋ iikaaŋa kanoŋ akadamugiawo koloowu. Anutuwaa jaanoŋ akadamugiawo kolooŋ afaaŋgoŋ jojoriŋtosaaŋa ilaaŋ oŋoma kaleŋ seiŋ mendeema laligowu.

19 Kaeŋ Anutuwaa jaanoŋ qaqabuŋagiawo kolooŋ laaligowaa maa suaŋ hoŋa mokolooŋ meŋ seiŋkebu. Maa suaŋ kaaŋa ii laaligowaa tando wota kotakota kolooja. Ii meŋ seiŋ galeŋ koma saanoŋ kanageŋ tando wota iikanoŋ naŋgoŋ nama laaligo hoŋaboŋa buŋa qeŋ aoŋ laligowu.

20 Oo Timoti, Anutunoŋ moma laariŋ goma gawoŋ memewaa momo kaleŋ uuganoŋ anoti, ii mono gawonoŋ ama soowaboti-waajoŋ galeŋ meŋ laligowa. Balombaa qaa julujulu omaya ano aŋgowowo sipasipa koma jegi sooŋkeji, ii mono mesaoŋ gema qeŋ laligowa. Tosianoŋ “Momakooto amiŋ moboŋa,” jeŋ qaa seŋa seŋa jeŋ seigi kemakeja. Momakooto hoŋa ii kaeŋ jeŋ sooŋkeju.

21 Tosianoŋ momo soosooya buŋa qeŋ aoŋ jokoloon tiŋtuaŋ aŋgi momalaarigianoŋ zolololŋgoŋ looriŋ sooro.

Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono oŋowo ewa.

---

* **6:13:** Jon 18.37

Timotiwaa Tere 2
Poolnoŋ Timotiwaa Tere ano 2 kolooro.
Jeŋ-asa-asari

Poolnoŋ mundaŋa ano gbaworo ala ilailaaya Timotiwaajoŋ “Ando qambaŋmambaŋ qaana konoga mumaŋ,” jeŋ Buŋa Tere koi ooro. Qaa areŋa waŋa ii awaawaa kaparaŋkoŋkoŋ. Poolnoŋ ii jeŋ asariŋ uuta naŋgoŋ qambaŋmambaŋa kokaeŋ muŋ ooro: Timoti giinoŋ mono pondaŋ nama Jiisas Kraistwaa kania naŋgoŋ jeŋ laligowa. Oligaa Buŋa ano Soomoŋgo Areŋ Walaga mojaŋi, mono iikanoŋ qokotaaŋ iikawaa qaaya hoŋaboŋa ii ejemba kuma oŋoma uukuukuu gawoŋ meŋkeba. Tuarenjeŋ ama goŋgi siimbobolo kania kania mokoloon monagati eeŋ, mono kileŋ Anutunoŋ gawoŋ gonotiwaa so ii kaparaŋ koma meŋkeba.

Poolnoŋ galeŋ meme qaa kotiga Timoti kokaeŋ muro: Tosianoŋ “poumapou qaganoŋ aŋgowowo omaya ama gejajojombaŋ amakejuti” giinoŋ mono iikawaa qaanoŋ keuma kambaŋga mesoqesooŋ tiwilaawabo. Aŋgowowo qaa kaaŋa kanoŋ ejemba mende totooŋ ilaaŋ oŋomakejuto, ejemba geja ama momakejuti mono ii meŋ boliŋ oŋono tiwilaawuya.

Poolnoŋ qambaŋmambaŋ qaaya kuuya naŋgomambaajoŋ aŋaa laaligoyaa sunduya ooro. Naambaajoŋ nomaeŋ gawoŋ areŋa ama manja qeŋ laligoroti Timotinoŋ iikawaa qaaya duduuwabotiwaajoŋ ii kokaeŋ jeŋ asariro, “Niinoŋ Jiisas moma laariŋ lombo moma mokosiŋgoŋ uujopa ama laligowe. Sisiwerowero ama noŋgi siimbobolo moma kaparaŋ koma kotiiŋ nambe.”

Buk kokawaa bakaya waŋa 5 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-2
Anutu mepeseeŋ Timoti qambaŋmambaŋ muro 1.3–2.13
Gejanono ano galeŋ meme qaa tosaaŋa 2.14–4.5
Pool horoŋ ureeŋ ama mugi laligoro 4.6-18
Terewaa qaa kota waŋa 4.19-22

1 Anutu uusiiŋanoŋ jeŋ kotoŋ Pool nii kuuŋ nono Kraist Jiisaswaa aposol koloojeŋ. Kraist Jiisaswo qokotaaŋ naniŋ laaligo kombombaŋa nonombaatiwaa qaaya somoŋgorotiwaa Buŋa qaaya jeŋ asarimambaajoŋ wasiŋ nono laligojeŋ.

2 *Timoti giinoŋ momalaariwaa wombo merana koloojaŋ. Niinoŋ giwo qaa amiŋ mobojoŋ tere koi oojeŋ.

Maŋnana Anutu ano Poŋnana Kraist Jiisas, yoronoŋ mono kiaŋkomuŋ kaleŋmoriaŋ goni luaenoŋ laligowa.

Poolnoŋ Timoti uuta naŋgoŋ qaa jero.

3 Noo ambosakonurunanoŋ Anutu weleŋ qeŋ muŋ laligogi niinoŋ toroqeŋ gawoŋa mewe Anutunoŋ “Giibe sokonja,” nijoro uugejananoŋ kaeŋ momakejeŋ. Uuna soraaya kolooro Anutu mepeseeŋkejeŋ. Mepeseeŋ asaga gomantiiŋa qama kooliŋ gii suulaŋ romoŋgoŋ gomakejeŋ.

4 Gomesaowe saana jauŋga kamaaroti, niinoŋ ii romoŋgoŋ giimambaajoŋ awelegoŋ kaparaŋ komakejeŋ. Giima ainjoloŋ rari korisoronoŋ uuna saa qewaatiwaajoŋ mojeŋ.

5 *Giinoŋ gbiŋgbaoŋa qaa oŋanoŋ Jiisas moma laariŋ laligojaŋi, qaa ii uu wombonanoŋ ero romoŋgoŋkejeŋ. Wala auga Lois ano nemuŋga Yunis yoronoŋ uugara meleeni momalaarigaranoŋ kolooro. Yoroo gemagaranoŋ giinoŋ kaaŋagadeeŋ ama laligojaŋi, iikaya moma laariŋ kotiijeŋ.

---

* **1:2:** Apo 16.1 * **1:5:** Apo 16.1

6 Kawaajoŋ imowamo laligowabotiwaajoŋ qaa kokaeŋ qeŋ gbiliŋ gijojeŋ: Niinoŋ
wala borona waŋganoŋ ama qama kooliwe Anutunoŋ gawoŋ memewaa momo kaleŋ
gonota uuganoŋ eji, ii mono meŋ gbilina gere bolaŋ kaaŋa kotiiŋ jeŋ mende ililiŋgowa.
7 Qaa koi mono romoŋgowa: Anutunoŋ Uŋa Toroya ii jiriŋjiriŋ ama qarasombunana
moboŋatiwaajoŋ qaagoto, iyaŋaa ku-usumbaa Uŋaya nonono saanoŋ uunananoŋ
jopagoŋ aoŋ nanamemenana tororo galeŋ koma aoŋ namboŋa.
8 Kawaajoŋ Poŋnanaa qaaya naŋgoŋ jeŋ seimambaajoŋ ataqataŋ mende amba. Kaeŋ
qaagoto, mono nii kaaŋa kolooŋ laligowa. Niinoŋ Pombaa gawoŋa meŋ laligowe
iikawaajoŋ kapuare mirinoŋ nooŋgi rajento, kileŋ noojoŋ ama kuukamakamaa mende
moma laligowa. Mono kotiiŋ nii kaaŋa awasaŋkaka nama uuwaa gawoŋ meŋ laligowa.
Oligaa Buŋawaajoŋ ama aŋgosisiri ama gombuyagati eeŋ, mono iikawaa siimboboloya
moma mokosiŋgoŋ bosima laligowa. Anutunoŋ ku-usuŋ gomakejiwaa so ii saanoŋ
niwo motooŋ kaparaŋ koma bosima laligowota.
9 Anutunoŋ monowaa monoyanoŋ Siwe namo mende mokolooŋ oroma kambaŋ
iikanoŋ ananaajoŋ romoŋgoŋ areŋ kokaeŋ ano: Anutunoŋ Kraist Jiisaswaajoŋ ama
kaleŋmoriaŋ nonombaa. Areŋ ii ano ero laligoŋ kouma laligogi anana kolooniŋ.
Kolooniŋ Anutunoŋ anana iwaa buŋa kolooŋ soraaya laligowombaajoŋ nonooma
hamo qeŋ nonono. Anano iwoi awaa aniŋiwaajoŋ ama mende meweeŋgoŋ nonoma
nonoonoto, iyaŋaa areŋ walaga ii otaaŋ nama iikanoŋ nonoono.
10 Areŋ walaga iikawaa hoŋa ii kambaŋ kokaamba asuganoŋ kolooro. Hamoqeqe
Tonananoŋ asugiŋ Anutuwaa kaleŋmoriaŋa maama nonono. Kraist Jiisasnoŋ asugiŋ
koomuwaa esuŋa qeŋ meluŋgoro kemero Oligaa Buŋaya ninisaano asariro. Buŋa qaa
ii moma laariŋ saanoŋ laaligo kombombaŋa mokolooŋ tetegoya qaa kotiiŋ laligoŋ
kambaŋ moŋnoŋ mende koomu komboŋa mende komuwoŋa.
11 *Anutunoŋ nii Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ ejemba kuma oŋomaŋatiwaajoŋ kuuŋ nono
wasiwasi eja aposol koloojeŋ.
12 Aposol koloojeŋiwaajoŋ ama gawoŋa kotiiŋ mewe tosianoŋ aŋgosisiri naŋ noŋgi
siimbobolo momakejeŋ. Siwe Eja moma laariŋ muŋkejeŋi, niinoŋ iwaa kania
awaagadeeŋ moma yagojeŋ. Kawaajoŋ awasaŋkaka nama kuukamakamaa mende
momakejeŋ. Qaago totooŋ! Anutunoŋ moma laariŋ noma Buŋa gawoŋa ama
nonotiwaa so nii galeŋ koma nomambaa kotiiŋ laligoji, ii moma yagojeŋ. Kaeŋ moma
yagowe gawoŋanoŋ mende sooma kamaaro laligoŋ uma kambaŋ somatanoŋ keuboŋa.
Kaeŋ moma laariŋ iikawaajoŋ uuwoiwoi mende anjeŋ.
13 Momalaariwaa qaa ii uunana meagowaatiwaa soga kolooji, niinoŋ qaa hoŋa
ii kuma goma sili awaa qendeema goma laligowe. Ii mono uu konoŋganoŋ ama
kaaŋiadeeŋ otaaŋ laligowa. Nono Kraist Jiisaswo qokotaaŋ motooŋ naniŋ jopagoŋ
nonomakeji, giinoŋ mono uujopa iikawaa uutanoŋ laligowa.
14 Anutunoŋ giima moma laariŋ goma iwoi awaa kuuya gono buŋaga kolooji, iikanoŋ
mesoqesoowabotiwaajoŋ mono ii galeŋ meŋ laligowa. Uŋa Toroyanoŋ uunananoŋ
nama laligoji mono iwaa ku-usuŋ qaganoŋ iwoi hoŋa ii agokayaŋ kona ewaa.
15 Eisia prowinswaa neŋauruna yoŋonoŋ kuuya nomesaoŋ gema nugi, ii mojaŋ. Eja
qagara Figelus ano Hermogenes yoronoŋ iyoŋoo batugianoŋ laligojao.
16 Tosianoŋ nomesaogito, Onesiforus iinoŋ qaago. Kawaajoŋ Poŋ, gii mono Onesi-
foruswaa sumaŋuruta kiaŋkomuŋ oŋona laligowu. Eja kanoŋ noo gbadonaajoŋ (tape)
gamu mende qeŋ nomakejato, kambaŋ mamaga kanoŋ keraqeeaŋgo qeŋ nono uuna
bonjoŋ kono.
17 Onesiforusnoŋ Room sitinoŋ koi kouma kambaŋ iikanondeeŋ noojoŋ kaparaŋ
koma moŋgama laligoŋ mokolooŋ nono.

* **1:11:** 1 Tim 2.7

18 Iinoŋ wala Efesus sitinoŋ nomaeŋ ilailaa somasomata ama meŋ afaaŋgoŋ noma
laligoroti ii geeŋgo saanoŋ moma komujaŋ. Kawaajoŋ kambaŋ somatanoŋ Pombaa
kooroŋanoŋ keuniŋ Onesiforusnoŋ kiaŋkomuwaa tawaya mokoloowaatiwaajoŋ qama
koolijeŋ. Kiaŋ.

2

Kraist Jiisaswaajoŋ mono manja qeŋ laligowa.

1 Oo uumeleeŋ merana Timoti, gii mono Kraist Jiisaswo qokotaaŋ kaleŋmoriaŋ
uutanoŋ boŋ qeŋ kotiiŋ namba.
2 Niinoŋ Buŋa qaa kuma gombe mamaganoŋ niima naŋgoŋ jegi monati, ii ejemba
moma laariŋ oŋo-oŋombaa so koloojuti, mono iyoŋoo buŋa ewaatiwaajoŋ oŋomba.
Kaeŋ ama oŋona ero saanoŋ ejemba tosaaŋa toroqeŋ kuma oŋombutiwaa so koloowu.
3 Oo Timoti, gii mono Kraist Jiisaswo nama iwaa manjaqeqe eja akadamugawo
kolooŋ kaparaŋ koma kotiiŋ manja qeŋ laligowa. Aŋgosisiri ama gombuti, iikawaa
siimboboloya mono moma mokosiŋgoŋ bosima laligowa.
4 Manjaqeqe ejawaa tania ii kokaeŋ: Kawali galeŋ waŋgianoŋ eja oŋoono manjaqeqe
tuumbaa areŋnoŋ keuma kema kaŋ gawoŋ pondaŋ meŋ laligojuti, iyoŋonoŋ kuuya
galeŋgianoŋ jeŋ kotoŋkejiwaa so teŋ koma ambombaajoŋ jojoriŋ nanju. Kaeŋ nama
iyaŋgiaa laaligowaa naŋgonaŋgowaajoŋ iwoi moŋ mende meŋ laligoju. Uu deendeeŋ
mende laligoju.
5 Kawaa sareqaaya moŋ ii kokaeŋ: Aaŋgole ejanoŋ kuu aaŋnoŋ keuma jeŋkooto
galeŋaanoŋ qaa uuguŋ laŋ bobogariŋ kenji iinoŋ akadamuyawo mende koloowaa.
Iwaa waŋanoŋ haamo aambaa ila moŋ mende koŋgi kemebaa. Kawaajoŋ gii mono
dindiŋagadeeŋ kemba.
6 Kaaŋiadeeŋ komakoomo ejanoŋ gawoŋ somata mero hoŋa kolooro wala kema
jaaya qeŋ nero sokombaa. Tosianoŋ loorigiti, iyoŋonoŋ iwaa gematanoŋ kawuya. Gii
mono iikawaa so kotiiŋ gawoŋ meŋ laligowa.
7 Qaa oojeŋi, ii weeŋgoŋ moma bimoona Poŋnoŋ mono momakooto gono ii kuuya
saanoŋ moma asariwa. Kawaajoŋ ii mono uu konoŋganoŋ ama romoŋgoŋ laligowa.
8 Mono Jiisas Kraist romoŋgoŋ laligowa. Niinoŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariŋkejeŋi,
Jiisasnoŋ qaa iikawaa so kiŋ Deiwidwaa gbiliga kolooŋ Hamoqeqe Toya kolooro
Anutunoŋ meŋ gbiliro koomunoŋga waaro.
9 Niinoŋ Oligaa Buŋa qaa ii kaparaŋ koma jeŋ asariŋ aŋgosisiriwaa siimboboloya
mobe kikekakasililiŋ eja kaaŋa kasanoŋ gbadooŋ noŋgita rajeŋ. Kaeŋ rajento,
Anutuwaanoŋ Buŋa qaa ii mende gbadooŋ somoŋgogi.
10 Kania kawaajoŋ ama niinoŋ siimbobolo kuuya moma mokosiŋgoŋ kotiiŋ nan-
jeŋ. Anutunoŋ ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, niinoŋ mono iyoŋoojoŋ ama
kaparaŋ koma manja qeŋ laligojeŋ. Kraist Jiisasnoŋ hamo qeŋ oŋono yoŋonoŋ
kaaŋagadeeŋ letoma oyaŋboyaŋ koloowutiwaajoŋ mojeŋ. Uugia meleema laligowuti
eeŋ, mono Siwewaa asamararanoŋ uma tetegoya qaa kotiiŋ laligoŋ ubu.
11 Qaa koi mono powowoŋ kotakota kolooja:
"Anana uunana walaganoŋ iwo motooŋ komuro laligojoŋi eeŋ, mono kaaŋiadeeŋ
iwo kotiiŋ laligowoŋa.
12 *Iwo motooŋ siimbobolo moma mokosiŋgoŋ laligojoŋi eeŋ, mono kaaŋiadeeŋ
iwaa bentotoŋ uutanoŋ iwo galeŋkoŋkoŋ gawoŋ mewoŋa.
Anana ii qakoonjoŋi eeŋ, iinoŋ mono kaaŋiadeeŋ qakooma nonoma niniima
tiiwaa.
13 Anana gema qeŋ muniŋ iroŋa meleema nonombaatiwaa qaa somoŋgoro eji,
iinoŋ ii qewagomambaajoŋ amamaawaa.

* **2:12:** Mat 10.33; Luuk 12.9

Mindiŋqindiŋ ama iyaŋaa kania utegomambaajoŋ qetetaŋgoŋkeja.
Kawaajoŋ ezelobezelo ama qaanana pondaŋ mende otaawoŋati eeŋ, iinoŋ mono kileŋ (dindiŋa nama) qaaya pondaŋ otaaŋ iikawaa so ama nonombaa.” Kiaŋ.

Anutuwaa Buŋa gawombaa ejia kokaeŋ kolooŋ laligowa:

14 Oo Timoti, qaa koi duduuwabotiwaajoŋ ii mono jeŋ gbiliŋ oŋoma Anutuwaa jaasewaŋanoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoma laligowa: Momalaariwaa qaa aro kania kania ii mono meleŋqeleema mondoŋ mende gosiŋ nambu. Jenoŋkoolinoŋ mono mende totooŋ ilaaŋ nonomakejato, tosianoŋ niinoŋgiinoŋ qaa kaaŋa moma eloŋkaloŋ aŋgi momalaarigianoŋ sooro tiwilaawubo.

15 Giinoŋ mono Buŋa gawombaa aŋgotete kania kania ii haamo ana Anutunoŋ giima “Sokonjaŋ,” jewaatiwaajoŋ kaparaŋ koma namba. Gii Kraistwaa gawombaajoŋ gamuga mende moma laligowato, Buŋa qaa hoŋa mono tororo mendeema uugia kuuŋ oŋoma laligowa.

16 Balombaa qaa julujulu omaya omaya ii mono yakariŋ gema qewa. Tosianoŋ ii jeŋ seiŋ laligoŋ iikaaŋa kanoŋ balombaa aŋgonjorayanoŋ qokotaaŋ Anutu toroqeŋ lolomoniŋ kaamaa amakeju.

17 Wiji kotiga (qata kensa) kanoŋ sele busugia siriawo qeŋ kiro somariiŋ kemakeji, yoŋonoŋ iikawaa so qaa omaya jeŋ iikanoŋ ejemba meŋ boliŋ oŋomakeju. Yoŋoo tuuŋnoŋga eja woi qagara Himeneus ano Filetus laligojao.

18 Yoronoŋ qaa hoŋaa kania mesaoŋ jinjauŋ qeŋ qaa seŋa kokaeŋ jeŋkejao, “Uumeleeŋ ejemba anono mono gbiliŋ waama laligojoŋ. Kawaajoŋ kanageŋ koomunoŋga mombo mende gbiliŋ waaboŋa.” Kaeŋ jeŋ tosaaŋa eŋkaloloŋ meŋ oŋoni momalaarigianoŋ boliŋkeja.

19 *Kaeŋ boliŋkejato, Anutunoŋ tando powowoŋ kotakota kuuroti iikanoŋ mono kileŋ mende joloma nanja. Iikawaa muŋgeŋa ii kokaeŋ oogita eja, “Poŋnoŋ aŋaa buŋa koloojuti ii moma kotoŋ oŋonja.” Muŋgeŋa moŋ ii kokaeŋ, “Ejemba Pombaa qata meŋ qamakejuti, kuuya iyoŋonoŋ mono nanamemeŋ bologa qeŋ yakariŋ laligowu.”

20 Miri somata kanoŋ juu, monjoŋ, amanene, komanene, kosonene, uunene kania kania eja. Tosia gerenoŋ ano gbakoŋ namonoŋ memeta, ii kambaŋ so meŋ gawonoŋ amakejoŋ. Tosia goul ano silwanoŋ memetaga. Akadamugiawo kaaŋa ii korisoro kambaŋanondeeŋ gawonoŋ amakejoŋ.

21 Kawaa so moŋnoŋ qaa omaya mesaoŋ iyaŋa koma konjoratiŋ aoji, iinoŋ mono monjoŋ goulnoŋ memeta kaaŋa koloowaa. Toyanoŋ ii meŋ gawoŋ akadamuyawonoŋ ano meŋkebaa. Ii mero toomorianaŋawo kolooro Somatayanoŋ iwaajoŋ aisooŋkebaa. Anutunoŋ meŋ soraiŋ muro tiriŋ kotoŋ nama gawoŋ awaa kuuya memambaajoŋ jojoriŋ nambaa.

22 Sagbili laaligowaa siiŋ kombombaŋa bologanoŋ galeŋ koma gombabotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowa. (Gawoŋgaa hoŋanoŋ kamaawabotiwaajoŋ ii jejeŋ.) Aŋgobatonoŋ horoŋ gomakejuti, ii mono misiŋgoŋ gema qeŋ laaligo koi kaaŋa laligomambaajoŋ kaparaŋ koma laligowa: Ejemba uu soraayaa qaganoŋ Poŋ ilaaŋ oŋombaatiwaajoŋ qamakejuti iyoŋowo mono nanamemeŋ dindiŋa otaaŋ Anutu tororo moma laariŋ oŋanoŋ jopagoŋ aoŋ luaenoŋ laligowu.

23 Tosianoŋ gejajojombaŋ qaa oyomakandowe jeŋ niinoŋgiinoŋ jenoŋkooli aŋgi aŋgowowo kolooŋkeji, ii oŋanoŋ mojaŋ. Kawaajoŋ ii mono yakariŋ gema qeŋ laligowa.

24 Pombaa gawoŋ meme eja kolooji, iinoŋ mono aŋgowowo ambaatiwaa so qaagoto, ejemba kuuya gumbonjonjoŋ qaganoŋ ama oŋoma afaaŋgoŋ kuma oŋoma laligowa. Aŋgosisiri ama mugi ii kotiiŋ mokosiŋgoŋ laligowa.

---

* **2:19:** Jaŋ 16.5

25 Tosianoŋ tuarenjeŋ ama mugi ii saanoŋ uuluae qaganoŋ metulaŋgoŋ mindiŋgoŋ oŋomakeba. Kaeŋ ama oŋono Anutunoŋ uugia meŋ looriro saanoŋ Buŋa qaa moma kotoŋ uugia meleembuyaga.
26 Tuarenjeŋ ejemba yoŋonoŋ Bologa Toyaa moto siwanoŋ ritogogi oŋono jeta teŋ koma amakeju. Kaeŋ ama uugia tooro uuroromoŋgogia kolooro Bologa Toyaa kasa gbadonoŋga loloon kamaawuyaga. Kiaŋ.

3

Kambaŋ tetegoyanoŋ laaligo boliŋ aŋgonjorayawo koloowaa.

1 Qaa kota koi mono moma kotoŋ laligowa: Jiisas kakataa kambaŋanoŋ toriro ejemba kaniagianoŋ boliro tetegoyanoŋ laaligo kanjaŋawo kokaeŋ koloowaa:
2 Ejembanoŋ aŋgiaajoŋadeeŋ romoŋgoŋ moneŋ iwoi buuju meŋgo mewombaajoŋ otoko (greed) amakebuya. Selegia mepeseeŋ momoso kaaŋa eŋgaŋgia qerereeŋ sewaŋkiki laligoŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota laŋ jeŋkebuya. Nemuŋmaŋurugia yoŋoo jegia mende teŋ koma iwoi awaawaajoŋ daŋgiseŋ mende jeŋ nesaqesa (neŋhololo) amakebuya. Anutuwaa telambelaŋ ama lolomoniŋkebuya.
3 "Aŋaa lomboga," jeŋ woso momo mende amakebuya. Tosaaŋa yoŋoo siŋgisoŋgogia mende mesaoŋ iikawaa uuboolia bosimakebuya. Gemaqeqe qaa kisama jeŋ iyaŋgia mende galeŋ koma aoŋ ejemba horoŋ ureeŋ ama oŋomakebuya. Nanamemeŋ awagaajoŋ mojogia tiiro togoŋkebuya.
4 Memelolo ama iyaŋgiaa aiŋgia otaaŋ jeubaba qeŋkebuya. Sewaŋkiki laligoŋ jaba-arambaranoŋ uugia utitiiro uugere amakebuya. Sele busuwaa siiŋ korisorogiaajoŋ siiŋ mamaga moma Anutuwaajoŋ mogi kamaaŋqeqeta kolooro gogoraageŋ amake-buya.
5 Anutuwaa Buŋa gawoŋ bakasasaŋ bosima silemale ama Sonda areŋ laŋ otaaŋ mondoŋkejuto, nanamemeŋgianoŋ Anutuwaa ku-usuŋa ii kondama qakoomakeju. Ejemba kaaŋa ii mono jawo ama misiŋgoŋ gema uŋuŋ laligowa.
6 Yoŋoonoŋga tosianoŋ laŋ liligoŋ ejemba mirigianoŋ uma qaa kelenoŋ uuqeqe meŋ oŋoma gejagia qeduuŋkeju. Gejagia qeduugi emba tosianoŋ loriŋ yoŋoonoŋ qokotaaŋkeju. Emba siŋgisoŋgogiaa gamuwaajoŋ kamaaŋ uŋuro siiŋgia kombombaŋa kania kania iikanoŋ yaiwisisi meŋ oŋoŋgi sisau anjuti, iyoŋonoŋ ii gbawiiŋ fua manera meŋ kokosiiŋ oŋoŋgi qaa motogianoŋ kamaaŋ uŋuŋkeja.
7 Emba kaaŋa yoŋonoŋ moma bimooŋ suulaŋ qaa kuma oŋom-butiwaajoŋ mondoŋ momakejuto, Buŋa qaa hoŋaa kania ii kambaŋ so moma kotowombaajoŋ ama-maaŋkeju.
8 *Iijipt kantriwaa tiriqoonjoŋ eja qagara Janes ano Jambres yoronoŋ Mooses tuarenjeŋ ama muri. Ejemba takapolakaya yoŋonoŋ iyoroo so Buŋa qaa hoŋaajoŋ tuarenjeŋ amakeju. Ejemba kaaŋa yoŋoo momogianoŋ sooro kaamaa koloojuti, ii mono Anutunoŋ momalaarigia aŋgotete mero kamaaŋ uŋuro Pombo nanaŋgianoŋ sologowaa.
9 Kambaŋ toroga selegia meŋ umakebuto, gawoŋgiaa hoŋa ii kambaŋ mende koriro jaŋgoŋ qaombaa. Iijipt eja yoroo kaniagara asuganoŋ kolooroti, iyoŋoo kaamaagiaa kanianoŋ mono iikawaa so asuganoŋ kolooro ejemba kuuyanoŋ ii iima asariwuya. Kiaŋ.

Poolwaanoŋ jeŋkooto qaa tetegoya

* **3:8:** Eks 7.11

10 Yoŋoonoŋ kaeŋ koloowaato, niinoŋ laaligonaa tooŋa morota kuuŋ areŋ ambe. Ejemba Buŋa qaa kuma oŋoma nanamemena ama meŋ laligoweti giinoŋ ii iima modaborojaŋ. Laaligonaa tooŋa otaaŋ momalaariwaa komagbiligbili pondaŋ meŋ siimbobolo mokosiŋgoŋ laligoweti iikawaa sunduya jeŋ jegi moma sorogojaŋ. Uumeleeŋ alauruna uunanoŋ jopagoŋ oŋoma laligowe. Tuarenjeŋ aŋgosisiri ama noŋgi iikanoŋ kaparaŋ koma kotiiŋ nama laligowe.

11 *Sisiwerowero kakasililiŋ kania kania ama noma laligogiti, ii mojaŋ. Antiokia, Aikoniam ano Listra taoŋ karooŋ kanoŋ siimbobolo noo qananoŋ uro koŋajiliŋ mobeti, ii iwoi kanjaŋawo kolooro. Yei, maŋgaa siita! Aŋgosisiri mokosiŋgoŋ bosima laligoweto, Poŋnoŋ ii kuuya kanoŋa metogoŋ nono.

12 Qaa koi mono moba: Ejemba Kraist Jiisaswo qokotaaŋ nama laaligo kombombaŋa laligoŋ iikawaa komagbiligbilia ambombaajoŋ momakejuti, ii kuuyanoŋ sisiwerowero mokoloowuya. Nii aŋgosisiri ama noŋgiti, eeŋ, tosaaŋa oŋo kaaŋagadeeŋ ama oŋombuya.

13 Tiriqoonjoŋ ejemba bologa Buŋa gawoŋ selesele meŋ oŋompopo qeŋkejuti, iyoŋonoŋ toroqeŋ kileqileeŋkebuya. Yoŋonoŋ ejemba tosaaŋa tiligoŋ oŋoma iyaŋgia kaaŋagadeeŋ tiligoŋ aoŋ laligowuya.

14 Yoŋonoŋ kaeŋ laligowuyato, Timoti gii Buŋa qaa hoŋa moma uu konoŋganoŋ ama uuwoiwoiya qaa moma laarijaŋi, mono iikanoŋ toroqeŋ boŋ qeŋ nama kotiiŋ laligowa. Daeŋ yoŋonoŋ kuma goŋgiti, giinoŋ iyoŋoo kaniagia moma kotojaŋ. Ii moma laariŋ oŋonjaŋiwaajoŋ mono Buŋa qaa koronsoŋ meŋ mende zololoŋgoŋ mesaowa.

15 Uumeleembaa Buŋa Tere Toroya ii meraaganoŋadeeŋ moma sorogoŋ laligoŋ kouna. Giinoŋ mono ii weeŋgoŋ romoŋgona momakootoga asariro iikawaa qaganoŋ nama Hamoqeqe Toyaa kania moma asariwa. Ii moma asariŋ Kraist Jiisas moma laariŋ muna hamo qeŋ gono toroqeŋ letoma laligowa.

16 Anutunoŋ Buŋa Terewaa qaaya kuuya ii ejemba tosaaŋa sololooŋ oŋono oogita kokaeŋ meŋ qeaŋgoŋ nonombaatiwaajoŋ eja: Ii weeŋgoniŋ Anutunoŋ uunana sololooŋ kana hoŋa kuma nonoma kileŋananaajoŋ temboma jeŋ nonoma mindiŋgoŋ nonomakeja ano laaligo solaŋa laligowombaajoŋ gejanono nonoma koma gbiliŋ nonomakeja.

17 Anutuwaa ejemba anana ii weeŋgoŋ koma gbiliŋ Anutu jetaa so kotiiŋ akadamunanawo koloon gawoŋ awaa kuuya mewombaajoŋ jojoriŋ laligowoŋa. Kiaŋ.

4

Poolnoŋ gawoŋa mundaŋa Timotiwaa qaganoŋ ano.

1 Kiŋ Poŋnana Kraist Jiisasnoŋ asugiŋ jaawo laligowoŋati, me komuŋ ewoŋati ananaa qaanana gosiŋ jeŋ tegoŋ tosaaŋa anana bentotoŋanoŋ ama galeŋ koma nonombaa. Niinoŋ Jiisas ii ano Anutu yoroo jaasewaŋgaranoŋ nama gii uuwaa gawoŋ mewagatiwaajoŋ jeŋ kotoŋ gonjeŋ. Ii otaamambaajoŋ jeŋ qaa ii jojopaŋ qaanoŋ somoŋgona mobe sokombaa.

2 Kokaeŋ jeŋ kotoŋ gonjeŋ: Giinoŋ Buŋa qaa jeŋ ejemba uugia kuuŋ oŋoma laligowa. Mobutiwaa kambaŋaajoŋ mogi sokonja me mende sokonji, mono kileŋ kaparaŋ koma waama qaa jeŋ asariŋ laligowa. Ejemba kileŋagiaajoŋ jeŋ oŋoma mindiŋqindiŋ ama galeŋ meme qaa jeŋ uuwaa qaa oŋoma laligowa. Qaaga mobu me mende mobuti, ii kileŋ mono mokosiŋgoŋ nama kana hoŋa kambaŋ so kuma oŋoma laligowa.

3 Anana momalaariwaa qaa kambaŋ kokaamba ejemba qeaŋgowutiwaajoŋ kuma oŋomakejonto, kambaŋ moŋ kaŋ kuuro iikanoŋ momalaariwaa qaa batuya moŋ mobubotiwaajoŋ togoŋ gejagia gojombuya. Qaa morota morota mobombaajoŋ gejagia

* **3:11:** Apo 13.14-52; 14.1-7, 8-20

koriro ejawaa eja kelemaleleŋ horoŋ oŋoŋgi kaŋ ejemba qaa ii me woi mobombaa siiŋa mobuti, iikawaa so kuma oŋoŋgi laligowu.

4 Kaeŋ laligoŋ Buŋa qaa hoŋa mobubotiwaajoŋ lolomoniŋ ama gejagia gojoma beŋ sosombaŋ laŋ jeŋkejuti, iyoŋoogeŋ meleema geja ama moma laligowu.

5 Laaligo kaeŋ me kaeŋ utegoŋ koloowaati, Timoti gii mono kileŋ boŋ qeŋ zeŋ nama nanamemeŋga tororo galeŋ koma aoŋ laligowa. Aŋgosisiri ama gombuti, iikawaa siimboboloya mono moma mokosiŋgoŋ bosima laligowa. Uukuukuu (ewanjelis) ejawaa gawoŋ areŋ ii sokoma kuuya medaborowa.

6 Kambaŋ koriga ilaaŋ gomambaajoŋ amamaamaŋatiwaajoŋ kaeŋ jejeŋ. Tando lopioŋ mepeseewombaajoŋ oro qeŋ jakenoŋ ama oogi kaasonoŋ umakero. Iikawaa so niinoŋ laaligona Anutuwaajoŋ ama qeleema gawoŋa meŋ laligowetiwaajoŋ gawman yoŋonoŋ qaana somoŋgoŋ nugi neenaa sana maamaŋatiwaajoŋ dodowijeŋ. Namo koi mesaomaŋatiwaa kambaŋanoŋ mono kaŋ kuumambaajoŋ dodowiŋ karo mojeŋ.

7 Aaŋgole ejanoŋ kuu aaŋ kambaŋanoŋ haamo amambaajoŋ esuŋa kuuya meŋ kululuuŋ bobogariŋ kenji, niinoŋ iikawaa so momalaari koma gbiliŋ kuu aaŋ akadamuyawo andaborojeŋ. Kraist moma laariŋ jeta teŋ komambaa qaa jeŋ so-moŋgoweti ii mende kolatiŋ qakoombeto, iikawaa manjaya mono pondaŋ kotiiŋ qeŋ laligowe.

8 Poŋnoŋ jenteego Toya dindiŋa kolooŋ laaligona gosiŋ solaŋa kolooŋ laligoweti, iikawaa ila soroŋa ii jeŋ tegoŋ nonota noojoŋ mamboma eja. Poŋnoŋ eleema kawaati kambaŋ iikanoŋ ii noma aronanoŋ kono kemero qabuŋanawo koloomaŋa. Ii noojoŋadeeŋ mende nombaato, ejemba jopagoŋ muŋ mombo asugiwaatiwaajoŋ mambomakejuti, ii iyoŋoo arogianoŋ kaaŋagadeeŋ kono kemeŋ oŋombaa. Kiaŋ.

Neŋaurunanoŋ nomesaoŋ qeqelalaŋ keŋgi.

9-10 *Kambaŋ kokaamba balombaa nanamemeŋ ama meŋkejuti, neŋana Deemas iinoŋ uuta iikanoŋ somoŋgoŋ nomesaoŋ Tesalonaika sitinoŋ keno. Neŋana Kresens iinoŋ Galesia prowinsnoŋ keno. Taitusnoŋ Dalmesia balonoŋ keno. Kawaajoŋ gii mono uulaŋawo noonoŋ kamambaajoŋ kaparaŋ komba.

11 *Luuk iinoŋ aŋodeeŋ niwo laligojo. Maaknoŋ weleŋ qeŋ nombaatiwaajoŋ mamaga moma iwaajoŋ amamaajeŋ. Kawaajoŋ Maak wama motooŋ kawao.

12 *Neŋana Tikikus wasiŋ mube Efesus sitinoŋ keno.

13 *Troas taonoŋ laligoŋ malekuna eja qata Karpus iwaa mirinoŋ mesaoweti, mono ii meŋ kawa. Kaaŋagadeeŋ tere lama selianoŋ ooŋ lipiŋgiti, noonoŋ lama selia ii mono kaparaŋ koma mewa ano kawaa gematanoŋ buk tosaaŋa ii mujoŋ meŋ kawa.

14 *Aleksander, silwa kopa ooŋ qokoqokotaa eja mojaŋi, iinoŋ bologa kania kania mamaga ama noma laligoro. Poŋnoŋ nanamemeŋa gosiŋ iikawaa so iroŋa meleeno qaganoŋ uro siimbobolo mobaati ii mojeŋ.

15 Iinoŋ qaananaajoŋ mamaga tuarenjeŋ ama nonoma laligoro. Kawaajoŋ gii kaaŋagadeeŋ mono iwaajoŋ galeŋ meŋ aoŋ laligowa.

16 Indiŋ mutuya mindimindiri qaa jake waŋanoŋ ama noŋgi qaana kitia jewe moŋnoŋ moŋ mende kaŋ nii naŋgoŋ noma jeroto, alauruna kuuya yoŋonoŋ boratiŋ nomesaogi. Anutunoŋ siŋgisoŋgogia iikawaa kitia qagianoŋ ambabotiwaajoŋ qama koolijeŋ.

17 Yoŋonoŋ nomesaogito, Poŋnoŋ ilaaŋ nono. Niinoŋ Buŋa qaa jeŋ ejemba uu kuuŋ oŋoma gawoŋ ii kuuya medaboroŋatiwaajoŋ ama meŋ kotiiŋ nono. Kantri kuuya

---

* **4:9-10:** Kol 4.14; Flm 24; 2 Kor 8.23; Gal 2.3; Tai 1.4 * **4:11:** Kol 4.14; Flm 24; Apo 12.12, 25; Apo 13.13; 15.37-39; Kol 4.10 * **4:12:** Apo 20.4; Ef 6.21-22; Kol 4.7-8 * **4:13:** Apo 20.6 * **4:14:** 1 Tim 1.20; Ond 62.12; Room 2.6

yoŋonoŋ Buŋa ii mobutiwaajoŋ moma ilaaŋ noma laion kawalia yoŋoo qaa oogianoŋ giliŋ nombubotiwaajoŋ aŋgoŋ koma jegianoŋga metogoŋ nono kamaawe.
18 Poŋnoŋ bologa kania kania meŋ nombubotiwaajoŋ metogoŋ nono saanoŋ Siwe
bentotoŋaa uutanoŋ eu umaŋa. Pombaa qata mono suulaŋ mepeseeniŋ kambaŋ
tetegoya qaa akadamuyawo koloon eŋ ubaa. Qaa ii oŋanoŋ.

Yeizozo qaa tetegoya

19 *Gii mono noo yeizozona Prisila ano loya Akwila yoroojoŋ ano Onesiforuswaa
sumaŋuruta yoŋoojoŋ jena mobu.
20 *Neŋana Erastus mesaowe Korint sitinoŋ laligoja. Trofimus ii Miletus sitinoŋ
mesaowe ji kiro eja.
21 Kawaajoŋ koŋuru kambaŋ mende karo mono baatanoŋ kokanoŋ noonoŋ kamam-
baajoŋ kaparaŋ komba. Eja qagia Yubulus, Pudens, Linus, Kloodia ano uumeleeŋ
alaurunana kuuya yoŋonoŋ yeizozogia jeŋ aŋgi goonoŋ kaja.
22 Oo Timoti, Poŋnoŋ uŋaga kotuegoŋ giwo namba.
Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono oŋowo ewa. Kiaŋ.

* **4:19:** Apo 18.2; 2 Tim 1.16-17 * **4:20:** Apo 19.22; Room 16.23; Apo 20.4; 21.29

Taituswaa Tere
Poolnoŋ Taituswaa Tere ano.
Jeŋ-asa-asari

Eja gbaworo qata Taitus iinoŋ uuta meleema Poolwo ororoŋ somoŋgoŋ ilaaŋ misin gawoŋ meri. Meŋ kowe biiwianoŋ wato qata Kriit (Crete) kanoŋ laligori Poolnoŋ batuyanoŋ kotoŋ ala ilailaaya mesaoro zioz gawoŋ areŋgoŋ iima gosiŋ galeŋ kono. Poolnoŋ mesaoŋ kema iwaajoŋ qama kooliŋ laligoŋ Buŋa Tere koi ooro.

Kriit ii qaa Griik iikawo gajugowabo. Kriit ii kowe biiwianoŋ wato moŋ ano Griik (Greece) ii kantri moŋ.

Poolnoŋ Taituswaajoŋ majakaka karooŋ moma qambaŋmambaŋ qaa kokaeŋ ooŋ muro: Kriit yoŋoo kaniagia ii dogodabororo bao jaagoo koloon laligogi. Tosianoŋ uugia meleeŋgi laaligogianoŋ diŋgoroti, iyoŋonoŋ mombo boliwubo. Kawaajoŋ yoŋoo jotamemegianoŋ sili awaa totooŋ qendeema qamakooli ano Baibel stadi gawoŋ mende mesaoŋ tuuŋgia mindiŋgoŋ laligowutiwaajoŋ jeja. Uugia meleeŋgiti, iyoŋoo batugianoŋ tuuŋ boloboolo ii nomaeŋ mindiŋgoŋ kuma oŋoma laligowuyaga? Eja waŋa, emba waŋa, emba saraŋ, eja gbaworo ano weleŋqeqe yoŋoo qambaŋmambaŋ qaagia ii aŋa aŋa kokaeŋ jeŋ asarija: “Uugia meleema Buŋa qaa otaaŋ luaenoŋ laligoŋ somata yoŋoo qaa baatanoŋ kema jegeŋa komuniti gawoŋ awaagadeeŋ meŋ nama jumbubotiwaajoŋ kazi aŋgowowo mesaoŋ laligowu.”

Buk kokawaa bakaya waŋa 5 ii kokaeŋ:

Poolnoŋ aposol gawoŋaa kania jeja 1.1-4
Anutuwaa jotamemeya yoŋoo gejanono qaagia 1.5-16
Ejemba tuuŋ boloboolo yoŋoo gejanono qaagia 2.1-15
Uukuukuu ano galeŋ meme qaa 3.1-11
Yeizozo ano qaa tetegoya tosia 3.12-15

Poolnoŋ aposol gawoŋaa kania jeja.

1 Anutunoŋ ejemba meweeŋgoŋ oŋonoti, iyoŋoo momalaarigianoŋ koloon somariiwaatiwaajoŋ ama Jiisas Kraistnoŋ Pool nii wasiŋ nono iwaa aposolya koloojeŋ.

Niinoŋ Anutu weleŋa qeŋ muŋ qaa hoŋa kuma oŋomakejeŋ. Qaa hoŋa ii moma kotoŋ koma gbiliwuti eeŋ, oŋoo laaligogianoŋ mono utegoŋ letomakebaa. Kawaajoŋ tere koi oojeŋ.

2 Anutunoŋ qaa qoloŋmoloŋgoya jewaatiwaa so qaago, iinoŋ monowaa monoyanoŋ laaligo kombombaŋa nonomambaajoŋ jeŋ somoŋgoŋ iikawaa gematanoŋ iwoi kuuya mokolooro. Oŋonoŋ qaa hoŋa moma kotoŋ moma laarigi iikanoŋ mono nemuŋ koma oŋono laaligo kotiganoŋ keubombaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ amakeju.

3 Anutu, Hamoqeqe Tonananoŋ oyaŋboyaŋ laaligoyaa qaaya jeŋ somoŋgoŋ iikawaa kambaŋa dindiŋa mero kaŋ kuuro iikanoŋ Buŋa qaaya ninisaama ii jeŋ seiwombaa jeŋkootoya ano. Iikawaa so ii jeŋ asarigi Anutunoŋ nii ii jeŋ seimaŋatiwaajoŋ moma laariŋ noma kuuŋ nono.

4 *Oo uumeleeŋ mera sorona Taitus! Niinoŋ ilaaŋ gombe uuga meleema ala ilailaana koloon motooŋ Poŋ moma laariŋ laligoŋkejo.

Maŋnana Anutu ano Hamoqeqe Tonana Jiisas Kraist yoronoŋ mono kaleŋmoriaŋ goni luaenoŋ laligowa.

Galeŋ jotamemeya yoŋoo qaa areŋ

---

* **1:4:** 2 Kor 8.23; Gal 2.3; 2 Tim 4.10

5 Kowe wato Kriit (Crete) kanoŋ motooŋ misin gawoŋ meŋ batuyanoŋ gomesaomambaajoŋ ama kokaeŋ jeŋ kotoŋ gombe: “Uumeleeŋ yoŋonoŋ iliŋgosoŋ laŋ laligojuti, ii mono areŋgoŋ oŋoma (eja to pasto ano) jetamemeurugia gomaŋ ano taoŋ so kuuŋ kuma oŋona areŋgiawo zioz gawoŋ meŋ laligowu.” Kaeŋ jeŋ deeni.

6 *Uugia meleeŋgiti, iyoŋoo batugianoŋga eja koi kaaŋa meweeŋgowa: Mombaa selianoŋ koposowaa qaaya qaa, embia motooŋgo meŋ laligoja. Meraboraaŋanoŋ uugia meleema Anutu moma laariŋ yaŋgiseŋ gejajuju siligiaa qaa selegianoŋ mende kuuŋ jeŋ oŋomakeju.

7 Uumeleeŋ kanagesowaa somatagia pasto (bisop)* iinoŋ Anutuwaanoŋ kanageso galeŋ koma oŋomakebaati, iikawaajoŋ mono eja koi kaaŋa kuuwa: Mombaa selianoŋ koposowaa qaaya qaa, jaba-arambaraŋ ano goroŋkikia qaa. Apu kotiga mende neŋ manja tondu mende qeŋ mondomondo qaganoŋ injarere laligoŋ moneŋ iwoiwaajoŋ mende kaparaŋ komakeja.

8 Iwaanoŋ kawuti, ii saanoŋ koma horoŋ kalaŋ koma oŋoma qaa nanamemeŋ awaawaa siiŋa moma uuta iikanoŋ ama laligowaa. Kilikalu kepiriria qaa, qaa kuuya dindiŋagadeeŋ gosiŋ soraaya toroya qaita moŋ kolooŋ iyaŋaa nanamemeŋa tororo galeŋ koma aoŋkeja.

9 Buŋa qaa kuma nonoŋgi iikanoŋ tando ejia kaaŋa laaligo dooŋgoŋ naŋgomambaajoŋ nanji, pastonoŋ ii mono koronsoŋ meŋ iikanoŋ qokotaaŋ nambaa. Kaeŋ nama saanoŋ Buŋa Tere otaaŋ momalaariwaa qaa batuya batuya ejemba kuma oŋoma iikanoŋ uugia kuuŋkebaa ano tosianoŋ Buŋa qaa meeraŋgoŋ qetamakebuti, iyoŋoo qaagia doogoya ii saanoŋ qewagoŋ mindiŋgoŋkebaa. Kiaŋ.

Boi takapolakaya mono qotogoŋ oŋombu.

10 Ejemba mamaganoŋ qaa qeŋ gejajuju ama sosoŋae kaaŋa qaa seŋa seŋa jeŋ ejemba tiligoŋ oŋomakeju. Anutuwaa aiweseya selegianoŋ kotogiti, iyoŋoo tuuŋnoŋga ejemba jaasooŋgonoŋ iikaaŋa kolooŋkeju.

11 Ejemba iikaaŋa yoŋoo qaagia mono qowogowu. Yoŋonoŋ Buŋa qaa kuma oŋombombaajoŋ mondoŋ moneŋ iwoi horowombaajoŋ moma kesa-awaraŋ qaa laŋ jegi gamuyawo kolooŋkeja. Kaeŋ ama sumaŋ tosaaŋa mono korebore meŋ sooŋ oŋoŋgita eŋkalolon koloogi.

12 Kriit iyaŋgiaa gejatootoo eja moŋnoŋ kaiyakagiaajoŋ kokaeŋ jeŋ ooro, “Kriit ejembanoŋ mono kambaŋ so qaa qoloŋmoloŋgoŋ injarere qezeŋ laligoŋ jeraŋai kombo kaaŋa ewaewaŋ koma baonoŋ newageeŋ nepaqepalo neŋkeju.”

13 Yoŋoojoŋ qaa kaeŋ naŋgoŋ jeroti, ii hoŋaga. Kawaajoŋ jigia iikanoŋ qaono momalaarigianoŋ asugiŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ ii mono kotakota jeŋ tereŋgoŋ oŋomakeba.

14 Momalaarigianoŋ hoŋawo kolooro Juuda nonoo beŋ sosombanana ano ejemba qaa hoŋa soŋgiŋ jeŋkooto amakejuti, qaa iikaaŋaajoŋ geja mende ambu.

15 Uunana meleeniŋ Uŋa Toroyanoŋ koŋkonjora meŋ nonono soraaya koloojoŋi, ananaa nembanene mombaa soŋgoya ii mende eja. Anana nembanene kuuya saanoŋ newoŋatiwaa so koloojato, qewoloŋ ejemba qaa hoŋaajoŋ yaŋgiseŋ amakejuti, iyoŋonoŋ ii me woi aŋgi uugianoŋ kileŋ tiloonkeja. Uugianoŋ kokojinjiŋawo kolooro uu gejagia duuro mono bao jaagoo tani kaaŋa laligoju.

16 Yoŋonoŋ “Anutu moma yagojoŋ,” jegianoŋ kaeŋ jeŋ kaiyakagianoŋ ii qakooma qewagoŋkeju. Kaaŋa kolooŋ Anutuwaanoŋ qaa qegi iŋiiro arokuukuugiawo kolooro gawoŋ awaa moŋ mewutiwaa so mende kolooju. Kiaŋ.

---

* **1:6:** 1 Tim 3.2-7 * **1:7:** Ouwasia, zioz paris liida, bisop, gawoŋ meme waŋa iinoŋ qa somata eeŋ mende bosimbaato, paris tuuŋuruta yoŋoojoŋ qama kooliŋ kuma oŋoma uugia kuuŋ gawoŋgiaa areŋgia oŋoma gejanono qambaŋmambaŋ qaganoŋ galeŋ koma mindiŋgoŋ oŋomakebaa.

2

Ejemba somata oŋoo qambaŋmambaŋ qaa

1 Giinoŋ kaaŋa mende laligojaŋiwaajoŋ mono momalaariwaa qaa batuya batuya ii Buŋa Tere otaaŋ kokaeŋ kuma oŋomakeba:
2 Eja waŋa oŋonoŋ mono kilikalugia qaa laligogi goda qeŋ oŋomboŋatiwaa so koloowu. Iyaŋgiaa nanamemeŋgia tororo galeŋ koma aogi momalaarigiaa jianoŋ qaono hoŋa uukaleŋ kolooŋkebaa. Hoŋa kolooro ejemba tororo jopagoŋ oŋoma laligowu ano kaparaŋ koma boŋ qeŋ nambu. Kaeŋ laligowutiwaajoŋ kuma oŋomakeba.
3 Emba waŋa oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ Anutuwaanoŋ emba soraaya yoŋoo so nanamemeŋgia ama meŋ laligowu. Gemaqeqe qaa mende kisama kema kaŋkebu. Wain apu mamaga newutiwaa moto siwa-yanoŋ mende kemeŋ osiwu. Uumeleeŋ nanamemembaa silia awaa qendeema tosaaŋa kuma oŋomakebu.
4 Kaeŋ ama laligoŋ emba newo baagianoŋ laligojuti, iyoŋoojoŋ saanoŋ qambaŋmambaŋ qaa iŋijoŋ laligogi yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ lomeraaŋurugia uu wombogianoŋ jopagoŋ oŋoma laligowu.
5 Jopagoŋ oŋoma iyaŋgiaa nanamemeŋgia tororo galeŋ koma aoŋ soraaya koloowu. Kaeŋ kolooŋ miriwaa gawoŋa meŋ qelanjiŋ nogo toro qaganoŋ meŋ lomeraaŋurugia kalaŋ koma oŋoma lourugiaa qaa baatanoŋ kema kotiŋgoŋ oŋomakebu. Kaiyaka soraaya kaeŋ kuma oŋoŋgi ama meŋ laligogi tosianoŋ Anutuwaa Buŋa qaa mepaegowombaajoŋ amamaawuya. Kiaŋ.

Eja gbaworo ano weleŋqeqe oŋoo qambaŋmambaŋ qaa

6 Eja gbaworo yoŋoo uugia mono kaaŋagadeeŋ kokaeŋ kuuŋ oŋomakeba: Yoŋonoŋ mono gawoŋ awaa mewutiwaajoŋ oyaŋkasa laligoŋ iyaŋgiaa nanamemeŋgia tororo galeŋ koma aoŋkebu.
7 Uugia kaeŋ kuuŋ oŋoma geeŋgo nanamemeŋ kuuya kanoŋ sili awaa qendeema oŋoma laligowa. Mono gbiŋgbaoŋa qaa boŋ qeŋ nama taŋhoraya qaa kuma oŋomakeba.
8 Qaa momasiiŋawo jeŋ laligona ejembanoŋ mepaegoŋ meŋ kamaaŋ gombombaajoŋ amamaawuya. Kaeŋ jeŋ laligona tuarenjeŋurunananoŋ qaa bologa jeŋ nonombombaajoŋ qaa moŋgama hoŋa mende mokoloon gamugia mobuya. Kaeŋ kuma oŋomakeba.
9 Weleŋqeqeurunana ii kokaeŋ kuma oŋomakeba: Yoŋonoŋ mono somataurugia yoŋoo qaagia kuuya teŋ koma qaa baatanoŋ kema laligowu. Mono korisoro qeŋ oŋombombaajoŋ kaparaŋ koma nambu. Qaa iŋijowuti, ii mono neselaŋ kiito qaganoŋ mende meleema oŋomakebu.
10 Somatagiaa mirinoŋga iwoi woi motooŋ ii oloŋ mende meŋkebuto, somatagianoŋ iŋiima moma laariŋ oŋomakebaatiwaajoŋ mono kaparaŋ koma nambu. Gawoŋgia kuuya mono gbiŋgbaoŋa qaa pondaŋ meŋ laligowu. Kaeŋ laligoŋ Anutu Hamoqeqe Tonanaa Buŋa qaa kuma oŋomakejuti, ii kotiŋgoŋ kopagogi hoŋa kolooro iigi akadamuyawo kolooŋkebaa. Kiaŋ.

Laaligo soraayaa nemuŋa ii kaleŋmoriaŋ.

11 Laaligo soraayaa nemuŋa ii kokaeŋ: Anutunoŋ ejemba kuuya hamo qeŋ nonombaatiwaajoŋ ama kaleŋmoriaŋa ninisaano gomaŋ so asugiro.
12 Kaleŋmoriaŋ iikanoŋ gadokopawaa laaligoya aŋgonjorayawo ii gema qewombaa kana qendeema balombaa siiŋ kombombaŋa bologa qowogowoŋatiwaajoŋ mindiŋgoŋ kuma nonomakeja. Nanamemenana tororo galeŋ koma aoŋ qaa kuuya dindiŋagadeeŋ gosiŋ laligowombaajoŋ koma gbiliŋ nonomakeja. Iikaaŋa kanoŋ Anutuwaa laaligo kombombaŋa ii kambaŋ kokaamba koma gbiliŋ namonoŋ laligowoŋa.

13 Kaaŋa laligoniŋ Jiisas Kraistnoŋ mombo kawaati, anana kambaŋ iikanoŋ Anutu
qabuŋayawo ano Hamoqeqe Tonana yoroo asamararaŋgara asugiro iiboŋa. Anana
oyaŋboyaŋ kambaŋa ii kaŋ kuuwaatiwaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama mamboma laligo-
joŋ.
14 *Jiisas Kraistnoŋ ananaajoŋ ama iyaŋaa laaligoya qeleema mesaoro. Anana
nanamemeŋ bologa kania kania iikanoŋa metogoŋ nonoma dowenana memambaajoŋ
moma koma konjoratiŋ nonoma iyaŋaa buŋa soraaya koloowombaajoŋ ama laaligoya
qeleema mesaoro. Ii mesaoŋ qewolonana soŋgbano aŋaa kanageso kolooŋ mono
gawoŋ awaa awaa mewombaa uugeregere ama jojoriŋ laligowoŋa.
15 Iikawaa qaaya mono kuma oŋoma ejemba uugia naŋgoŋ kana soŋgiwuti, ii ku-
usuŋ kuuyaa qaganoŋ temboma jeŋ oŋomakeba. Kaeŋ ana moŋnoŋ jejewili ama
gombabotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowa. Kiaŋ.

3

Uumeleeŋ oŋo mono sili kokaeŋ ama meŋ laligowu:

1 Kuma oŋoma qaa koi mono koma gbiliŋ oŋona saanoŋ uu wombogianoŋ ama
romoŋgowu: Uumeleeŋ kanageso yoŋonoŋ mono kaunsol komiti ano gawmambaa
somataurugia tosaaŋa yoŋoo qaa baagianoŋ kema qaagia teŋ koma laligowu. Kuluku-
luluu gawoŋ awaa mewutiwaajoŋ jegi ii kuuya mono jojoriŋ meŋkebu.
2 Uuqeqe qaa tokoroŋkota ii mombaajoŋ mende jewu. Aŋgowowo mende ambuto,
ala meŋ aoŋ uumotooŋ ama laligowu. Ejemba kuuya ii gumbonjonjoŋ qaganoŋ ama
oŋoma uuluaenoŋ metulaŋgoŋ aoŋ laligowu. Kiaŋ.
3 Anana kaaŋagadeeŋ wala uunana mende tooro qaa qotogoŋ jinjauŋ laligoniŋ.
Siiŋnana kombombaŋa bologa kania kania iikawaa moto siwayanoŋ kemeŋ osiŋ
qagoniŋ galeŋ koma nonoŋgi sele busuwaa siiŋ korisoroya moŋgama laŋ laligo-
niŋ. Goroŋkiki qaga-noŋ kikekakasililiŋ ama iikanoŋ laaligonana tiwilaaŋ laligoniŋ.
Tosianoŋ arokuukuu moma kazi ama nonoŋgi batunananoŋ kere jaa aima aoŋ
laligoniŋ.
4 Kaeŋ laligoninto, Anutu Hamoqeqe Tonananoŋ silia awaa qeleema ninisaano
uukaleŋanoŋ kolooŋ asugiro kotama uutanoŋ jopagoŋ nonono.
5 Jopagoŋ nonoma waŋnana somoŋgoŋ hamo qeŋ nonono. Nononano dindiŋa
laligoŋ gawoŋ awaa awaa meŋ laligowonagati, iikawaajoŋ ama mende niniima
kobooro. Kawaajoŋ qaagoto, iyaŋaa kiaŋkomuyanoŋ mono nemuŋ koma muro
siŋgisoŋgonana soŋgbano kolokoloo dologa kolooniŋ Uŋaya Toroya uunananoŋ ano
meŋ gbiliŋ nonono.
6 Anutunoŋ hamo qeŋ nonoma Hamoqeqe Tonana Jiisas Kraist ijoro Uŋa Toroya
wasiŋ kelemaleleŋ maaro uunananoŋ kemero laligojoŋ.
7 Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ nemuŋ koma muro qaanana jeŋ tegoro so-
laŋaniwombaajoŋ ama Uŋa Toroyanoŋ uunananoŋ kemero gbiliniŋ. Gbiliŋ nama
oyaŋboyaŋ laaligo tetegoya qaa laligowombaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama mambomake-
joŋi, ii saanoŋ buŋa qeŋ aowoŋa. Kiaŋ.
8 Qaa oojeŋi, iikanoŋ hoŋ tooŋaga. Giinoŋ mono qaa kokaeŋ kaparaŋ koma jeŋ
asariŋ oŋoma laligowa: Ejemba Anutu moma laarijuti, iyoŋonoŋ mono jegeŋ qeŋ nama
uugia pondaŋ gawoŋ awaa awaa mewutiwaajoŋ ama laligowu. Kaeŋ ambuti, iikanoŋ
mono ejemba ilaaŋ oŋono gawoŋgiaa hoŋa iima “Awaa soro!” jeŋ laligowuya.
9 Tosianoŋ eja uugia qaanoŋ jewageeŋ jejuti ano ambosakoŋ yoŋoonoŋ qa areŋa
areŋa amiŋ mogi kesa-awaraŋ ano aŋgowowo koloonkeji, giinoŋ mono ii yakariŋ
gema qewa. Kaaŋagadeeŋ Moosesnoŋ Kana qaa nononoti, tosianoŋ qaa motomotooŋ

* **2:14:** Ond 130.8; Eks 19.5; Dut 4.20; 7.6; 14.2; 1 Piito 2.9

iikawaajoŋ mondoŋgosi aŋgi sipasipa koma sooŋkeja. Jenoŋkooli kaaŋa ii iwoi omaya tooŋ kolooŋ mende totooŋ ilaaŋ oŋomakeja. Kawaajoŋ ii mono gema qeŋ mesaowa.
10 Moŋnoŋ qaa kaeŋ jeŋ horoŋ iikanoŋ undeundeeŋ ama oŋomakeji, ii mono galeŋ
meme qaa jeŋ muna mende teŋ kono mombo jeŋ muna indiŋ woi kolooro kileŋ
yaŋgiseŋ ambaati eeŋ, ii mono konjona uumeleeŋ tuuŋ mesaoŋ seleeŋgeŋ laligowa.
11 Iwaa kania kokaeŋ ero moma yagojaŋ: Iinoŋ kana soŋgiŋ oŋompopo qeŋ
meeqeesooŋ siŋgisoŋgo nanamemeŋ amakeja. Siŋgisoŋgoya iikanoŋ mono kania
qendeeno soodabororo Anutunoŋ qaaya jeŋ tegoro gere siawaa buŋa koloowaa. Kiaŋ.

Yeizozo qaa tetegoya

12 *Nii koŋuru kambaŋ koi siti qata Nikopolis Griik kanoŋ rama laligomambaajoŋ
mojeŋ. Kawaajoŋ Artemas me Tikikus kitiga laligowaatiwaajoŋ wasiwe goonoŋ
koubaati, kambaŋ iikanoŋ mono kambaŋ mende qeŋ koriwaato, uulaŋawo mesaoŋ
Nikopolis kaŋ mokolooŋ nomba.
13 *Kana qaawaa momo eja (lawyer) qata Zenas ano Apolos yoronoŋ iwoi mombaa-
joŋ amamaaŋ memeqemeaŋ meŋ Kriit kanoŋ osiŋ rabaobo. Kawaajoŋ mono kaparaŋ
koma ilawoila tosianoŋ sogaranoŋ naŋgoŋ orona saanoŋ toroqeŋ kembao.
14 Alaurunananoŋ mono gawoŋ awaa awaa mewutiwaa kania moma sororogoŋ pon-
daŋ jegeŋa zeŋ nama uugia iikanoŋ ama laligowu. Kaeŋ aŋgi tosianoŋ lombo somata
qatawo saŋgabaŋga mokoloowuti, ii afaaŋgoŋ naŋgoŋ oŋomakebu. Momalaariwaa
hoŋa kaeŋ kolooro laaligo gipeya (auta) nepinepi mende laligowu.
15 Niwo koi laligojuti, iyoŋonoŋ kuuya yeizozogia jegi goonoŋ kaja. Giinoŋ alau-
runana Kriit kanoŋ Poŋ moma laariŋ uugianoŋ jopagoŋ nonomakejuti, ii mono noo
yeizozona iŋijona mobu.
Kaleŋmorianoŋ mono kuuya oŋowo ewa.

* **3:12:** Apo 20.4; Ef 6.21-22; Kol 4.7-8; 2 Tim 4.12 * **3:13:** Apo 18.24; 1 Kor 16.12

Filemombaa Tere
Poolnoŋ Filemombaa Tere ano.
Jeŋ-asa-asari

Eja qabuŋayawo Filemon ii Kolosi sitinoŋ laligoŋ uuta meleema zioz gawoŋ meŋ weleŋqeqeya qata Onesimus galeŋ kono kileŋ kok koma Room sitinoŋ keno. Kanoŋ kema Poolwo metulaŋgoŋ qaaya moma uuta meleema Poolwo Buŋa gawoŋ meri kapuare mirinoŋ orooŋgi rari. Onesimuswaa kambaŋa qaono Poolnoŋ Tere koi Filemombaajoŋ ooŋ Onesimuswaa boronoŋ ama wasiro Kolosi eleeno. Tere kokanoŋ uuta meleenoti, iikawaa bujuya isaama Filemombaa uuta ii kokaeŋ kuuro: “Gii mono weleŋqeqegaa qinjita mesaoŋ iwo uumotooŋ ama koma horoŋ muna uumeleeŋ alaga kaaŋa kooroŋganoŋ nano iwaajoŋ aisooŋ laligowa.”

Buk kokawaa bakaya waŋa 4 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1-3
Poolnoŋ Filemon mepeseeja 4-7
Onesimuswaajoŋ Filemombaa uuta kuuro 8-22
Terewaa qaa kota waŋa 23-25

1 Oo wombo alana ano neŋana Filemon. Pool niinoŋ Jiisas Kraistwaa gawoŋa meŋkejeŋiwaajoŋ ama gbadooŋ noŋgi kapuare mirinoŋ rajeŋ. Uumeleeŋ alana Timoti iinoŋ niwo raro niinoŋ giwo qaa amiŋ mobojoŋ tere koi oojeŋ.

2 *Kaaŋagadeeŋ emba somata uumeleeŋ naaŋnana Apia ano Arkipus uumeleembaa manjaqeqe ejanana ano uumeleeŋ kanageso goo mirinoŋ ajorooŋkejuti, niinoŋ oŋoojoŋ tere koi oojeŋ.

3 Anutu Maŋnana ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ mono kaleŋmoriaŋ oŋoni luaenoŋ laligowu.

Filemombaa uukaleŋaajoŋ Poŋ mepeseeja.

4 Niinoŋ kambaŋ so qama kooliŋ gii romoŋgoŋ gomakejeŋiwaa so Anutuna daŋgiseŋ kokaembaajoŋ jeŋ muŋkejeŋ:

5 Gii Poŋ Jiisas moma laariŋ jopagoŋ muŋ Anutuwaa ejemba soraaya kuuya jopagoŋ uukaleŋ oŋoma laligojaŋ.

6 Daŋgiseŋ jeŋ kokaeŋ qama kooliŋkejeŋ: Momalaariganoŋ mono kotiiŋ powowoŋ kolooro saanoŋ kooronananoŋ nama nonowo momalaariwaa qaaya jeŋ seiŋ laligowaga. Kaeŋ Kraistwo qokotaaŋ naniŋ kaleŋ awaa awaa nonomakeji, gii mono iikawaa kania korebore moma sorogowaga.

7 Oo uumeleeŋ alana, gii ejemba soraaya keraqeeaŋgo qeŋ oŋona afaaŋgoŋ laligoju. Niinoŋ uujopaga iikawaajoŋ ama mamaga aisoowe iikanoŋ noo uuna naŋgoŋkeja.

Filemonoŋ Onesimus koma horowaatiwaajoŋ qisija.

8 Giinoŋ kaeŋ laligoŋ Kraistwo qokotaari saanoŋ awasaŋkaka koloon ku-usuŋ qaganoŋ nama iwoi ambaatiwaajoŋ jeŋ kotoŋ gombenaga.

9 Ii kileŋ Anutunoŋ uutanoŋ jopagoŋ noronjiwaajoŋ ama saanoŋ jeŋkootona mesaoŋ qisiŋ welema gonjeŋ. Gii Pool noo silina mojaŋ. Niinoŋ eja waŋa koloojeŋ ano Kraist Jiisaswaa gawombaajoŋ ama kambaŋ kokaamba kapuare ejaga kaaŋagadeeŋ koloojeŋ.

---

* **1:2:** Kol 4.17

10 *Nii kapuare miri kokanoŋ alaga qata Onesimus aitoŋgoŋ ilaaŋ mube uuta
meleema momalaariwaa merana kolooro. Kawaajoŋ kete iwaa je meŋ iwaajoŋ ama
qisiŋ welema gonjeŋ.
11 Iinoŋ wala weleŋ qeŋ laŋ mondoŋ injarere laligoŋ qemasologeŋ ama goma
laligoroto, kambaŋ kokaamba letoma gii ano nii awaagadeeŋ ilaaŋ norono gawoŋaa
hoŋanoŋ asugiŋkebaatiwaa so kolooja.
12 Iinoŋ neenaa wombo merana kolooja ano neenaa wombona kaaŋa wasiŋ mube
eleema goonoŋ kaja.
13 Niinoŋ Oligaa Buŋawaajoŋ ama kapuare mirinoŋ rajeŋ. Kawaajoŋ Onesimus
somoŋgowe niwo laligoŋ goo kitiga ilaaŋ nombaatiwaajoŋ mojeŋ.
14 Kaeŋ mojento, ilaaŋ nombaatiwaajoŋ mende kuuŋ gonjeŋ. Siiŋganoŋ jero ilaaŋ
nona sokonagato, giinoŋ weleŋqeqega nombaga me aŋgoŋ kombagati, iikawaajoŋ
“Ooŋ!” mende jena neenodeeŋ somoŋgoŋ mumambaajoŋ amamaajeŋ.
15 Onesimusnoŋ kokaembaajoŋ ama gomesaoromaeŋ? Iinoŋ kambaŋ torodaamoŋ
seleeŋgeŋ laligoŋ mombo eleema kaŋ giwo kambaŋ tetegoya qaa laligowaa.
16 Wala weleŋqeqe omaya kolooŋ laligoroto, kambaŋ kokaamba ii uuguŋ eja qaita
moŋ kolooja. Uuta meleema mono wombo alanaraga kolooja. Niinoŋ iwaajoŋ siiŋ
mamaga mobe giinoŋ eja ii iina Pombaa buŋa kolooro iwaajoŋ nii nuuguŋ siiŋ honoŋa
qaa momakebaga.
17 Giinoŋ niwo ala-ala ama laligojotiwaajoŋ niinoŋ kawe koma horoŋ nonagati eeŋ,
mono Onesimusnoŋ karo iikaaŋa koma horoŋ muba.
18 Iwoi moŋ ama boliŋ gono me iwaanoŋ tosa moŋ goonoŋ eji eeŋ, ii mono noo tosaga
jena ewa.
19 Nii Pool neenaa boronanoŋ kokaeŋ oojeŋ, “Niinoŋ ii metogomaŋa.” Niinoŋ ilaaŋ
gombe uuga meleena tosaga somata ii kumbaatiwaajoŋ geeŋga kaaŋiadeeŋ noo buŋa
jeŋ tegoŋ aona sokonaga. Kawaajoŋ saanoŋ kokaeŋ jewenaga: Onesimuswaanoŋ tosa
ii mono jena geeŋgaa tosaga ewa.
20 Oo uumeleeŋ alana, Pombaa Buŋa gombeti, ii mono meleema ilaaŋ nombagatiwaa
siiŋa mojeŋ. Kraistwo qokotaajaŋi, iikawaa so mono Onesimus koma horona noo
uunanoŋ afaaŋgoŋ qeaŋgowaa.
21 Qaana teŋ kombagati, ii moma laariŋ qaana ooŋ goo kaniaga kokaeŋ ero mojeŋ:
Qaa jejeŋi, ii mono uuguŋ awaa soro ama sororogowaga. Kiaŋ.
22 Qaa moŋ koi: Oŋonoŋ qama kooligi Poŋnoŋ nii wasiŋ meleema nono oŋoonoŋ
kamambaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ anjeŋ. Kawaajoŋ mono miri uuta moŋ
noojoŋ mojoqojojoŋgona raba.

Yeizozo ano kotumotue qaa tetegoya

23 *Alana Epafras iinoŋ Jiisas Kraistwaa gawombaajoŋ ama niwo kapuare mirinoŋ
rama yeizozoya ano goonoŋ kaja.
24 *Neŋauruna gawoŋ motooŋ meŋkejoŋi Maak, Aristarkus, Deemas ano Luuk
yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ yeizozogia aŋgi goonoŋ kaja.
25 Poŋ Jiisas Kraistwaa kaleŋmorianoŋ mono uŋagia kotuegoŋ oŋowo ewa. Kiaŋ.

* **1:10:** Kol 4.9 * **1:23:** Kol 1.7; 4.12 * **1:24:** Apo 12.12, 25; 13.13; 15.37-39; 19.29; 27.2; Kol 4.10, 14; 2 Tim 4.10-11

Hibruu Tere
Moŋnoŋ Hibruu yoŋoo Tere aŋgi.
Jeŋ-asa-asari

Jiisasnoŋ Siwenoŋ uro iikawaa gematanoŋ gbani 35 kawaa so tegoro eja moŋ qata mende mojoŋi, iinoŋ Tere koi ooŋ Juuda uumeleeŋ ejemba yoŋoonoŋ ano. Juuda yoŋonoŋ Hibruu (waba) qaa jegitiwaajoŋ qagia Hibruu qagi. Tosianoŋ Juuda uumeleeŋ ejemba ii sisiwerowero mamaga ama oŋoŋgi Jiisaswaanoŋ kana dindiŋa mesaowombaajoŋ romoŋgoŋ Juuda yoŋoo kana walaganoŋ duŋanoŋ mombo keubombaajoŋ mogi. Kana walaga ii Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ.

Tere kokawaa qaa kota 3 ii kokaeŋ:

1. Jiisas, Anutuwaa Meria iinoŋ siimbobolo somata moma iikaaŋa kanoŋ Maŋa teŋ komambaa kania moro. Kawaajoŋ Siwe gajoba, Mooses ano gejatootoo ejemba kuuya uŋuuguŋ uuta kolooja.
2. Anutunoŋ Jiisas kuuro kambaŋ tetegoya qaa jigo gawoŋ galenana waŋa koloonŋ laligowaa. Aŋaa saya molaarotiwaajoŋ siimoloŋ ooŋ-oonoŋ tegoro jigo gawoŋ galeŋ tosaaŋa yoŋoojoŋ mende amamaawoŋa.
3. Uumeleeŋ anono Jiisas moma laariniŋ siŋgisoŋgonana mesaoŋ hamo qeŋ nonoma koomunoŋga metogoŋ nonono toroko mende mojoŋ. Jigo gawoŋ walaga ii uŋauŋa kaaŋa kolooro megi Jiisasnoŋ hamoqeqewaa kania hoŋa ninisaama aŋaa siimoloŋ ooŋooŋ kaaŋa ambutiwaajoŋ ama aoro.

Momalaari ejemba somata yoŋoo siligiaa sunduya ii tetegoyanoŋ (Boŋ 11) ooŋ momalaarigianoŋ zolololoŋgowabotiwaajoŋ kokaeŋ kuuŋ oŋonja, “Sisiwerowero ama oŋoŋgi kawaa siimboboloya ii mono kaparaŋ koma mokosiŋgoŋ moma Jiisaswo haamo ambu.” Buk kokawaa qambaŋmambaŋa ano galeŋ meme qaaya ii aiŋawo.

Buk kokawaa bakaya waŋa 10 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya: Kraistnoŋ Anutuwaa kania ninisaandabororo 1.1-3
Kraistnoŋ gajoba kuuya uŋuuguja 1.4–2.18
Kraistnoŋ Mooses ano Joosua uruuguja 3.1–4.13
Kraistnoŋ jigo gawoŋ galeŋ kuuya uŋuuguja 4.14–7.28
Kraistwaa soomoŋgo areŋa ii soomoŋgo areŋ walaga uuguja 8.1–9.28
Kraistwaa sa busuyanoŋ siimoloŋ kuuya uŋuuguja 10.1-39
Momalaari ii iwoi mutuya ano waŋa 11.1–12.29
Nanamemenananoŋ Anutu keraqeeaŋgo meŋ mubu 13.1-19
Qamakooli tetegoya 13.20-21
Uuwaawaa qaa ano yeizozo qaa tetegoya 13.22-25

Anutunoŋ Meria wasiro qaaya ninisaano.

1 Anutunoŋ monowaa monoyanoŋga kanaiŋ kana morota morota otaaŋ qaaya ninisaamambaajoŋ moro. Kaeŋ moma qaaya kambaŋ mamaga gejatootoo ejemba sololoonŋ uugianoŋ ano asuganoŋ jegi ambosakoŋurunananoŋ moma laligoŋ kougi.

2 Kaaŋ laligoŋ kougito, kambaŋ tetegoyanoŋ laligoniŋ kokaamba mono Meria wasiro qaaya ninisaama asuganoŋ jero moniŋ. Meria iinoŋ Maŋa ilaaro Siwe, namo ano iikawaa ilawoilagara kuuya mokoloori Merianoŋ kambaŋ tetegoyanoŋ iwoi kuuyaa Toya koloowaatiwaajoŋ jeŋ tegoro laligoja.

3 Anutuwaa kaitanianoŋ Meria eŋ muro kamaaŋ qendeeno. Anutuwaa asamararaŋanoŋ mono ii kuuro bilisik ano uŋauŋa kaaŋa iiniŋ. Siŋgisoŋgonana koma konjoratidaboroŋgo mono Siwe gomanoŋ uma duŋa meŋ Uutananaa boro dindiŋanoŋ

raja. Iikanoŋ rama Siwe namowaa ilawoila kuuya ii qaaya ku-usuŋawonoŋ bosima galeŋ koma laligoja.

Anutuwaa Merianoŋ Siwe gajoba uŋuuguja.

4 Anutunoŋ Meria qa muro iikanoŋ mono Siwe gajoba yoŋoo qagia uuguŋ
akadamuyawo kolooji, iikawaa so Merianoŋ Siwe gajoba uŋuuguŋ somatagia kolooro
newo baatanoŋ laligoju.
5 *Anutunoŋ kambaŋ moŋnoŋ Siwe gajobauruta yoŋoonoŋga mombaajoŋ qaa
kokaeŋ mende jero,
"Giinoŋ noo Merana koloona niinoŋ kete goo Maŋga koloojeŋ."
Kaaŋagadeeŋ qaa moŋ kokaeŋ jerota eja,
"Niinoŋ iwaa Maŋa koloowe iinoŋ noo Merana koloowaa."
6 *Qaa ii mombo toroqeŋ mutu Meria jeŋ tegoro namonoŋ kamaamambaajoŋ anoti,
kambaŋ iikanoŋ waladeeŋ kokaeŋ jero,
"Oo Siwe gajobauruna, oŋo mono korebore iwaa waeya meŋ mepeseeŋ laligowu."
7 *Siwe gajoba ii qaa kokaeŋ iŋijorota eja,
"Anutunoŋ gajobauruta meŋ letoma oŋono haamo kaaŋa kolooŋ kema kawuya.
Weleŋqeqeurutanoŋ letoma gere bolaŋ kaaŋa kolooŋ kema kawuya."
8 *Ii kaeŋ iŋijoroto, Meria ii qaa moŋ kokaeŋ ijorota eja,
"Oo Poŋ, giinoŋ mono jiŋkaroŋ duŋ raraganoŋ kambaŋ tetegoya qaa rama uba.
Taa gbaruga ku-usuŋawo iikanoŋ qindiŋgoŋ nonona nanamemeŋ dindiŋanoŋ
mono bentotoŋgaa muŋgeŋa kolooŋ eŋ ubaa.
9 Giinoŋ nanamemeŋ solaŋaa siiŋ eŋ gono nanamemeŋ doogoyaajoŋ iriŋga soono
kazi ama laligoŋ kouna.
Kawaajoŋ goo beŋga Anutu iinoŋ mono goo siiŋ eŋ muro gii korisoro kelenoŋ
alauruga uŋuuguŋ honombonoŋa qaa gomoriro laligojaŋ."
10 *Meriaa qaa moŋ ii kokaeŋ,
"Oo Poŋ, giinoŋ kanakanaiyanoŋ namowaa tandoya kuuna Siwewaa jakeya
jakeya iikanoŋ mono goo boroterega kolooju.
11 Siwe baloŋ kuuya kanoŋ opo maleku kaaŋa walaga kolooŋ aliwuyato, giinoŋ
mono kotiiŋ nama uba.
12 Maki pipiiŋkejoŋi, giinoŋ mono kawaa so siwe ii-iita ii opo suru somoŋgojoŋ
kaaŋa pipiiŋ oŋona letombu.
Iwoi kuuya utegowaato, giinoŋ mono tani motooŋgo kayadeeŋ kolooŋ gbaniga
tetegoya qaa laligoŋ uba."
13 *Anutunoŋ kambaŋ moŋnoŋ Siwe gajobauruta yoŋoonoŋga mombaajoŋ qaa kokaeŋ
mende jero,
"Giinoŋ kaŋ boro dindinanoŋ rana niinoŋ mono tuarenjeŋuruga kambaŋ batuya
kokanoŋ riiŋ riitama oŋombe kamaaŋ uŋuro goo kanagaa doya koloogi otoko-
riaŋ maaboŋa."
14 Meriaajoŋ qaaya qaaya kaeŋ jeroto, Siwe gajoba ii moroga kolooju? Kuuya
yoŋonoŋ Anutuwaa weleŋqeqe uŋauruta kolooju. Kaaŋa kolooŋ ejemba oyaŋboyaŋ
buŋa qeŋ aowuti, ii ilaaŋ oŋombutiwaajoŋ wasiŋ oŋono laligoju. Kiaŋ.

2

Uunana mende meleembombotiwaa galeŋ meme qaa

---

* **1:5:** Ond 2.7; 2 Sml 7.14; 1 Hist 17.13 * **1:6:** Dut 32.43 * **1:7:** Ond 104.4 * **1:8:** Ond 45.6-7 * **1:10:** Ond 102.25-27 * **1:13:** Ond 110.1

1 Kawaajoŋ Buŋa qaa moniŋi, ii mono tororo moma asariwombaajoŋ kaparaŋ
koma geja ambu. Namonoŋ laaligowaa iwoiya moŋnoŋ nunuano laŋ kema kaŋ
lalababu laligowoŋati eeŋ, mono Jiisaswaa hamoqeqe gawoŋa uuguŋ eeŋ laligoŋ
tiwilaawombo.
2 Qaa ii kokaeŋ jeŋ asarimaŋa: Wala Siwe gajoba yoŋonoŋ Buŋa qaa jegi iikanoŋ
ejemba somoŋgoŋ oŋono laligogi. Kaeŋ laligoŋ daeŋ yoŋonoŋ Kana qaa mende teŋ
koma soŋgo waleeŋgiti, Anutunoŋ mono kuuya iyoŋoo qaagia dindiŋagadeeŋ jeŋ tegoŋ
iroŋa meleema oŋono lombo qagianoŋ uro laligoŋ kougi.
3 Yoŋonoŋ lombo mokoloogi nononoŋ kaaŋiadeeŋ qaa qewoŋati eeŋ, iikawaa
iroŋaajoŋ mono nomaeŋ oloŋ kombonaga? Hamoqeqe gawoŋ somata ii telambelaŋ
qaganoŋ lolomoniŋ amboŋati eeŋ, mono iikawaa iroŋanoŋga oloŋ kombombaajoŋ
amamaawoŋa. Poŋnoŋ kanaiŋ hamoqeqewaa kania iŋisaano tosianoŋ qaa ii jetanoŋga
moma naŋgoŋ jeŋ kotiigi seiŋ sokoma nonono.
4 Ii naŋgoŋ jeŋ asarigi Anutunoŋ yoŋowo motooŋ nama qaagia naŋgoŋ jero aŋgoleto
aiwese kania kania ii ku-usuŋawo asugiro Uŋa Toroya molaaŋ uusiiŋaa so mendeeno
sokoma nonono. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ danana kolooŋ Siwenoŋ nunuamambaajoŋ moja.

5 Siwe namo gbilia koloowutiwaa qaaya jeŋkejoŋi, Anutunoŋ anana iikanoŋ Siwe
gajoba newo baagianoŋ laligowombaa areŋa mende jeŋ kotoro.
6 *Kaeŋ qaagoto, qaa ii moŋnoŋ naŋgoŋ jerota Buŋa Terewaa batuya moŋnoŋ kokaeŋ
eja,

> "Namo ejanoŋ mono moroga kolooro ii romoŋgoŋ muŋkejaŋ? Siwe gomambaa
> Eja hoŋanoŋ mono moroga kolooro ii kalaŋ komakejaŋ?
> 7 Giinoŋ ii meŋ kamaaŋ muna kambaŋ toroga Siwe gajoba yoŋoo newo baagianoŋ
> kamaaŋ kamaaŋqeqeta kolooŋ laligoro. Laligoro wana asamararaŋanoŋ uro
> kasasoroŋ ilawage muna akadamuyawo kolooŋ qabuŋayawo laligoja. Kaaŋa
> laligoŋ ilawoila kuuya galeŋ koma laligoja.
> 8 Boroterega kuuya mono iwaa jeŋkootoyaa baatanoŋ laligowutiwaajoŋ meŋ
> kamaaŋ oŋona laligowu."

Qaa iikawaa so iwoi kuuya ii iwaa ku-usuŋ baatanoŋ laligowutiwaajoŋ meŋ kamaaŋ
oŋoma iikanoŋ iwoi moŋ mende mesaoro iwaa qaayaa baatanoŋ mende enaga. Areŋ
kaeŋ anoto, kambaŋ kokaamba borotereya kuuya ii iwaa ku-usuŋ baatanoŋ meŋ
kamaaŋ oŋono qaaya teŋ komakejutiwaa so mende iŋiimakejoŋ.
9 Kaaŋa mende iŋiimakejonto, Jiisasnoŋ mono kokaeŋ letoma laligoro iimake-
joŋ: Koomuwaa siimboboloya morotiwaajoŋ Anutunoŋ wano asamararaŋanoŋ uro
kasasoroŋ ilawage muro iiniŋ akadamuyawo kolooŋ qabuŋayawo laligoja. Anutunoŋ
kaleŋmoriaŋa qendeema nonomambaajoŋ moma kuuya ananaajoŋ ama koomuwaa
siimboboloya mobaatiwaajoŋ jeŋ tegoro. Kawaajoŋ meŋ kamaaŋ muro kambaŋ
toroga Siwe gajoba yoŋoo newo baagianoŋ kamaaŋ kamaaŋqeqeta kolooŋ laligoro.
Kaaŋa laligoroto, kambaŋ kokaamba qabuŋa uuta meŋ laligoja.
10 Anutunoŋ ilawoila kuuyaa kania kolooja. Iinoŋ kuuya anana iyaŋa mepeseeŋ
mubombaajoŋ ama mokoloon nonono laligojoŋ. Iinoŋ ejemba seiseiya nunuano
asamararaŋanoŋ ubombaajoŋ moja. Kaeŋ moma hamoqeqenanaa Toya ii mende
aŋgoŋ kono siimbobolo moma iikaaŋa kanoŋ gawoŋa ii medabororo asamararaŋa
kuuya mokoloowaatiwaajoŋ moro sokono.
11 Moŋnoŋ meŋ soraiŋ nonomakeji ano ejemba soraaya kolooŋkejoŋi, kuuya ananaa
kondomondoo Tonananoŋ mono motooŋgo kolooja. Kawaajoŋ Jiisasnoŋ qanana
"Alauruna," kaeŋ qamambaajoŋ gamuya mende momakeja.
12 *Kanianananaajoŋ Buŋa qaa moŋ kokaeŋ jerota eja,

---

* **2:6:** Ond 8.4-6 * **2:12:** Ond 22.22

"Niinoŋ goo qaga ii neenaa alauruna yoŋoojoŋ qama asariŋ oŋoma uumeleeŋ kanageso batugianoŋ nama mepeseeŋ gomakemaŋa."
13 *Kaaŋagadeeŋ iikawaa Buŋa qaaya moŋ kokaeŋ jerota eja, "Niinoŋ momalaarina Anutuwaanoŋ ama laligomaŋa." Duŋanoŋ mombo iikawaa Buŋa qaaya moŋ ii kokaeŋ jerota eja, "Moba, nii ano Anutunoŋ merabora nonoti, nononoŋ koi laligojoŋ."
14 Moŋnoŋ meŋ komuŋ nonomambaa ku-usuŋa meŋ laligoji, Jiisasnoŋ mono ii meluŋgoro kemebaatiwaajoŋ ama komuŋ iikanoŋ haamo ano. "Kileŋaa Toya meluŋgomaŋa," jeŋ ejemba sa busunanawo laligojoŋi, iikawaajoŋ iinoŋ kaaŋagadeeŋ ananawo tani motooŋgo iikayadeeŋ namo ejaga kolooro.
15 Ejemba laaligogia namonoŋ laligojutiwaa so komuwombaa torokogianoŋ somoŋgoŋ oŋono laligoŋ kougiti, ii kuuya mono isama oŋono solaŋaniwutiwaajoŋ ama namo ejaga kolooro.
16 Siwe gajoba kalaŋ koma oŋombaatiwaajoŋ baloŋ ejaga mende kolooroto, Aabrahambaa gbiliuruta anana moma aŋgoŋ koma ilaaŋ nonomakebaatiwaajoŋ mono iikaaŋa kolooro.
17 Kania kawaajoŋ ama iinoŋ ilawoila kuuya kanoŋ alauruta ananawo tani motooŋgo iikayadeeŋ kolooro. Jigo gawoŋ galenana waŋa kolooŋ gawoŋa noŋ meŋ kianŋkomuŋ nonoma laligowaatiwaajoŋ mono ananawo tani motooŋ kolooro. Tani motooŋgo kolooŋgo mono saanoŋ jotamemenana kolooŋ jigo galeŋ waŋaa gawoŋa meŋkeja. Ii memambaajoŋ siŋgisoŋgonanaa tawaya ama Anutuwaa jaanoŋ ii koma konjoratiro.
18 Baloŋ ejaga kolooro ijoŋgoŋ aŋgobato meŋ mugi aŋo siimbobolo moma laligoroti, iikawaajoŋ ejemba aŋgobato meŋ nonomakejuti, anana mono saanoŋ ilaaŋ nonomakebaa. Kiaŋ.

3

Jiisasnoŋ Mooses uuguŋ uuta kolooja.

1 Kawaajoŋ uumeleeŋ alaurunana soraaya, Siwe Toyanoŋ oŋoono nonowo tuuŋ somata motooŋgo laligojuti, oŋonoŋ mono uuroromoŋgogia pondaŋ Jiisaswaanoŋ ama laligowu. Anutunoŋ ii wasiro aposol kolooŋ jigo gawoŋ galenana waŋa kolooji, iwaajoŋ kaeŋ jokoloonkejoŋ.
2 *Moosesnoŋ Anutuwaanoŋ kanageso kuuya ii membiriqembiria qaato, pondaŋ galeŋ koma oŋoma laligoro. Iikawaa so Jiisasnoŋ kaaŋagadeeŋ moronoŋ kuuŋ muroti, iwaa qaaya misi metetaŋa qaa tororo otaaŋ membiriqembiria qaato, pondaŋ meŋ laligoro.
3 Miri ano eja miri meroti, ii gosiŋ oroniŋ motoŋqeqe ejawaa qabuŋayanoŋ mono miriwaa qabuŋaya mamaga uuguŋ nanja. Iikawaa so Mooses ano Jiisas gosiŋ oroniŋ Jiisaswaa asamararaŋa uutanoŋ mono Mooses mamaga uuguja. Kania kaaŋa iima mokoloonkejoŋ.
4 Miri kuuya ii mombaa borosowoya koloojuto, iwoi kuuya ii Anutuwaa borosowoya kolooja.
5 Moosesnoŋ Anutuwaanoŋ kanageso kuuya ii membiriqembiria qaato, pondaŋ weleŋ qeŋ oŋoma laligoro. Kaeŋ laligoŋ Anutunoŋ kanageŋ eja qaita mombaajoŋ jeroti, mono qaa iikawaa sareya ii waladeeŋ isaama daŋgunuyaga nano.
6 Kaaŋa nanoto, Kraistnoŋ Anutuwaa Meria kolooŋ Maŋaa qaaya (misi metetaŋa qaa) noŋ meŋ kanagesoya pondaŋ galeŋ koma nonoma laligoja. Anutuwaanoŋ kanageso ii anono koloojoŋ. Oyaŋboyaŋ mokoloowombaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama

* **2:13:** Ais 8.17, 18 * **3:2:** Jaŋ 12.7

iikanoŋ qokotaaŋ selenana meŋ uma awasaŋkaka nama kotiidaborowoŋati eeŋ, mono Anutuwaa uumeleeŋ kanageso koloon laligowoŋa. Kiaŋ.

Yaŋgiseŋ ama laligowombotiwaa galeŋ meme qaa

7 *Kawaajoŋ oŋonoŋ mono Uŋa Toroyanoŋ qaa kokaeŋ jeŋkejiwaa so koloowu,
"Keteda kokaamba Anutunoŋ oŋooma qaaya saŋe ano mojuti eeŋ,
8 uugia mono roromoŋgo bologanoŋ mende gojombu. Oŋoo ambosakoŋurugianoŋ
baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kaŋ kambaŋ moŋnoŋ Anutu qetama aŋgobato meŋ
muŋ kareŋ aŋgiti, oŋo mono iikawaa so Anutu qetama ambubo.
9 Yoŋonoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kaŋ Anutu nii aŋgobato meŋ noma laligogi.
Aŋgoleto ama meŋ laligoweti, oŋonoŋ ii gbani 40 kawaa so iima laligoŋ ii kileŋ
nii mende moma laariŋ noŋgi uunanoŋ boliro laligowe.
10 Kawaajoŋ ejemba tuuŋ somata kambaŋ iikanoŋ namonoŋ laligogiti, iyoŋoojoŋ
ama iriŋna soono kokaeŋ jewe, 'Yoŋonoŋ mono suulaŋ uugianoŋ kaamaa ama
jinjauŋ kemakeju. Laaligowaa kana kuma oŋoma laligoweto, ii mende moma
kotoŋ kougi. Qaago!'
11 Kaeŋ jeŋ iriŋsoŋsooŋ qaganoŋ qaana jeŋ kotoŋ jojopaŋ qaananoŋ ii somoŋgoŋ
kokaeŋ jewe,
'Haamo meŋ laligowutiwaa areŋ ama oŋombeto, yoŋonoŋ mono oyaŋboyaŋ
iikanoŋ mende keubu.' "
12 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋonoŋ mono kokaembaajoŋ galeŋ meŋ aoŋ laligowu:
Oŋoonoŋga mombaa uutanoŋ doogoro momalaarianoŋ zololoŋgoŋ kamaaro Anutu
laaligo Toya gema qeŋ laligowabo.
13 Kaeŋ qaagoto, siŋgisoŋgowaa aŋgomokoloŋanoŋ tiligoŋ oŋono iikanoŋ oŋoonoŋga
mombaa uuta gojombabotiwaajoŋ mono weeŋ so batugianoŋ uugia kuuŋ aoŋ
laligowu. "Kete" qaa ii jeŋkejoŋi, iikawaa so mono joloŋgoŋ aoŋ laligowu.
14 Anana Kraist moma aŋgoŋ koma iwo tuuŋ somata motooŋgo koloon laligojoŋ.
Wala uunana meleema uuwoi yakariŋ awasaŋkaka mokoloon laligoniŋi, iikaaŋa
namonoŋ laligowoŋatiwaa so kaparaŋ koma kotiiŋ namboŋati eeŋ, mono oyaŋboyaŋ
koloowoŋa.
15 *Buŋa qaa ii mombo jeŋ kokaeŋ oojeŋ,
"Kete Anutunoŋ oŋooma qaaya saŋe ano mojuti eeŋ, uugia mono mende gojombu.
Oŋoo ambosakoŋurugianoŋ Anutu qetama kareŋ aŋgiti, oŋonoŋ mono iikawaa
so Anutu qetama ambubo."
16 *Ejemba daeŋ yoŋonoŋ Buŋa qaa moma Anutu qetama kareŋ aŋgi? Moosesnoŋ
kanageso uŋuano Iijipt mesaoŋ kagiti, iyoŋonoŋ mono kuuya kaaŋ aŋgi.
17 Ejemba daeŋ yoŋoojoŋ ama gbani 40 kawaa so iriŋa soono kazi ama oŋono
laligogi? Ejemba siŋgisoŋgo aŋgi meŋ komuŋ oŋono sele busugianoŋ baloŋ
qararaŋkoŋkoŋanoŋ kamaaŋ koŋgiti, iyoŋoonoŋ mono kaeŋ kolooro.
18 Luaenoŋ haamo meŋ laligowutiwaa areŋ ama iyaŋgiaa baloŋgianoŋ mende
keubutiwaa qaaya jeŋ kotoŋ jojopaŋ qaayanoŋ somoŋgoroti, qaa ii mono daeŋ
yoŋoojoŋ jero? Ejemba qaaya qotogoŋ yaŋgiseŋ laligogiti, ii mono iyoŋoojoŋ ama jero.
19 Qaa iikawaa kania ii kokaeŋ iima asarijoŋ: Yoŋonoŋ Anutu mende moma laariŋ
yaŋgiseŋ aŋgitiwaajoŋ ama iyaŋgiaa baloŋgianoŋ keubombaajoŋ amamaagi. Kiaŋ.

4

Anutunoŋ kanagesoya sonda kendoŋ nonombaa.

* **3:7:** Ond 95.7-11 * **3:15:** Ond 95.7-8 * **3:16:** Jaŋ 14.1-35

1 Anutuwaanoŋ keuma luaenoŋ haamo meŋ laligowombaa qaa somoŋgoroti, qaa
iikanoŋ mono powowoŋ kotakota eŋ nononja. Kawaajoŋ oŋoonoŋga moŋnoŋ looriŋ
iyaŋaa Siwe kana kekeŋa ii batuyanoŋ kotoro iikaaŋa mokolooŋ mubombo. Kawaajoŋ
mono batunananoŋ galeŋ meŋ aowoŋa.
2 Baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kagi Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ nonoŋgi kaaŋa jegi mogito,
qaa ii mono eeŋ selegianondeeŋ mogi uugianoŋ mende kemero. Kawaajoŋ moma-
laarigia mende mekolooro tompiŋ eeŋ laligogi mende ilaaŋ oŋoma jaŋgoŋ qaono.
3 *Uunana meleema moma laariŋ laligojoŋi, anana mono Anutuwaanoŋ keuma
haamo meŋ oyaŋboyaŋ laligowoŋa, ii mojoŋ. Anutunoŋ iikawaa Buŋa qaaya ii kokaeŋ
jerota eja,

> “Kaeŋ jeŋ iriŋsoŋsooŋ qaganoŋ qaana jeŋ kotoŋ jojopaŋ qaananoŋ ii somoŋgoŋ
> kokaeŋ jewe, ‘Haamo meŋ laligowutiwaa areŋ ama oŋombeto, yoŋonoŋ mono
> oyaŋboyaŋ iikanoŋ mende keubuya.’ ”

Anutunoŋ Siwe namo mokolooŋ orono kambaŋ iikanoŋa kanaiŋ oyaŋboyaŋ go-
maŋanoŋ mono medaborogita ejato, kileŋ qaa kaeŋ jero.
4 *Anutunoŋ weeŋ 7:baa qaaya jerota Buŋa Terewaa batuya moŋnoŋ kokaeŋ eja,
“Somaŋa 7 kolooro Anutunoŋ gawoŋa kuuya medaborotiwaa haamo meŋ kendoŋ
rama moro.”
5 *Anutunoŋ Buŋa qaa ii toroqeŋ kokaeŋ jerota eja, “Haamo meŋ laligowutiwaa areŋ
ama oŋombeto, yoŋonoŋ mono oyaŋboyaŋ iikanoŋ mende keubuya.”
6 Ejemba tosianoŋ Anutuwaa oyaŋboyaŋ mokolooŋ haamo meŋ laligowuti, qaa
iikanoŋ powowoŋ kotakota eŋ nononja. Oligaa Buŋa wala kanageso jeŋ asariŋ
oŋoŋgiti, iyoŋonoŋ qootogogiaajoŋ ama oyaŋboyanoŋ mende keuma haamo mende
megi.
7 *Haamo mende megitiwaajoŋ ama Anutunoŋ mombo kambaŋ moŋ ama qata
‘Kambaŋ keteda koi,’ kaeŋ qaro. Kambaŋ koriga tegoro kambaŋ iikawaa Buŋa qaaya
keteda koi jeŋ oojeŋi, ii mono Deiwid isaano kokaeŋ jero,

> “Ketada koi kaaŋanoŋ Anutunoŋ oŋooma qaa saŋe ano mojuti eeŋ, uugia mono
> nanamemeŋ bologanoŋ mende gojombu.”

8 *Kaeŋ jero Joosuanoŋ uŋuano oyaŋboyanoŋ keuma haamo mewuyagati eeŋ,
Anutunoŋ mono kambaŋ qaita mombaa qaaya ii kanageŋ mende jenaga.
9 Ii mende jenagato, Anutunoŋ oŋanoŋ kanagesoya haamo meme nonono oyaŋboyaŋ
mokoloowoŋa. Qaa iikanoŋ mono powowoŋ kotakota eŋ nononja.
10 *Iikawaa kania ii kokaeŋ: Anutunoŋ aŋaa gawoŋa merotiwaa haamo meŋ kendoŋ
raroti, iikawaa so moŋnoŋ Anutuwaa oyaŋboyanoŋ keuma haamo mewaati, iinoŋ
mono iyaŋaa gawoŋa merotiwaa haamoya ii kaaŋiadeeŋ meŋ oyaŋboyaŋ laligowaa.
11 Kawaajoŋ anana mono Anutuwaa oyaŋboyanoŋ keuma haamo memeta
mokoloowombaajoŋ kaparaŋ komboŋa. Oŋoonoŋga moŋnoŋ kamaaŋ qeŋ kanageso
walaga yoŋoo qootogo tanigia iikayadeeŋ otaawabotiwaajoŋ mono kaparaŋ komboŋa.
12 Anutuwaa qaaya ii meŋgbiligbiliwaa kania ano ku-usuŋawo kolooja. Manjawaa
soo somata ii leelee jetawo koloojato, Anutu qaayaa jetanoŋ mono soo somata
kuuya uŋuuguŋ jebomboŋ kolooro jeta leelee ii jetawo koloojao. Qaa iikanoŋ
mono uu kokoosonana kotoŋ omenoŋ me Anutuwaa Uŋayanoŋ inaaŋ nonomakeji, ii
undeema kuuŋ nonomakeja. Sele busu kiti toroqeqenana ano siiŋnanaa aladawoya
ii kaaŋagadeeŋ gosiŋ (qaanana aasaŋgoya mokoloon) awaa ano bologa mendeema
oromakeja. Uuwombonana ano momakooto areŋnana ii gosiŋ qaanana jeŋ tegoŋkeja.
13 Anutunoŋ iwoi kuuya mokolooro eji, iikanondeeŋ iwoi moŋ ii aasaŋgoyanoŋ
mende ero awaagadeeŋ iimakeja. Iwoi moŋ esuuniŋ Anutunoŋ esunana ii saanoŋ

---

* **4:3:** Ond 95.11 * **4:4:** Jen 2.2 * **4:5:** Ond 95.11 * **4:7:** Ond 95.7-8 * **4:8:** Dut 31.7; Joos 22.4 * **4:10:** Jen 2.2

luluuma iiro iwaa jaasewaŋanoŋ asuganoŋgadeeŋ eja. Nanamemenanaa lopoya kuuya ii mono iwaanoŋ jeŋ asariwombaa so koloojoŋ. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jigo gawoŋ galenana uuta kolooja.

14 Jiisasnoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa uuta kolooŋ nononjiwaajoŋ ama anana “Moma
laariŋ mujoŋ,” jeŋ jokoloonkejoŋi, iikanoŋ mono kotiiŋ nambonga. Jiisas Anutuwaa
Merianoŋ mono Siwe jakeya jakeya uŋuuguŋ urota raja.
15 Uuroromoŋgonana tosia looloria kolooro jigo gawoŋ galeŋ tosianoŋ kawaajoŋ
wosomomo mende ama nonomakejuto, ananaa jigo gawoŋ galenananoŋ mono qaita
moŋ kokaeŋ kolooja: Iinoŋ anana kaaŋa nanamemeŋ kuuya kanoŋ ananawo tani
motooŋgo ijoŋgoŋ aŋgobato meŋ muŋ laligogito, ii kileŋ siŋgisoŋgo moŋ mende ano.
16 Jigo galenananoŋ mono eu kaleŋmoriambaa duŋ rarayanoŋ rama kiaŋkomuŋ
nonomambaajoŋ momakeja. Kawaajoŋ mono awasaŋkaka qaganoŋ nama iwaa
kosianoŋ kemboŋa. Iwaa kosianoŋ keniŋ kaleŋmoriambaajoŋ amamaajoŋi, iwaa
kambaŋa dindiŋanoŋ mono ilaaŋ nonono ii saanoŋ mokoloowoŋa. Kiaŋ.

5

Galeŋ waŋnana Jiisasnoŋ ilaaŋ nonomakeja.

1 Namowaa jigo gawoŋ galeŋ waŋa kuuya ii ejemba batugianoŋga meweeŋgoŋ
oŋoma gawoŋ kokaeŋ mewutiwaajoŋ kuuŋ oŋomakejoŋ: Iinoŋ ejemba jotamemenana
kolooŋ Anutuwo uumotooŋgo ama laligowombaa gawoŋa meŋ siŋgisoŋgo aniŋiwaa
oro kaleŋa kaleŋa ii Anutuwaajoŋ ama iikanoŋ siimoloŋ ooŋkeja.
2 Iyaŋaa uuroromoŋgoya tosianoŋ kaaŋagadeeŋ looloria kolooja. Kawaajoŋ ejemba
lalababu qaganoŋ jinjauŋ amakejuti, ii saanoŋ wosomomo qaganoŋ ama nonomakeja.
3 *Looloria koloojiwaajoŋ mono iyaŋaa siŋgisoŋgoya ano kanagesouruta yoŋoo
siŋgisoŋgogia kaaŋagadeeŋ koma konjoratiwaatiwaajoŋ oronoŋ siimoloŋ ooŋkeja.
4 *Moŋnoŋ qabuŋa ii aŋaajoŋ mende buŋa qeŋ aowaato, Anutunoŋ Aaron oonoti,
iikawaa so mono ii kaaŋagadeeŋ oonja.
5 *Iikawaa so Kraistnoŋ kaaŋagadeeŋ aŋo jigo gawoŋ galeŋ waŋa koloowaatiwaa
qabuŋaya ii aŋaajoŋ mende buŋa qeŋ aoroto, Anutunoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro,
“Giinoŋ noo Merana koloona niinoŋ kete goo Maŋga koloojeŋ.”
Qaa iikawaa so jigo gawoŋ galeŋ waŋnana kolooro.
6 *Qaa iikayadeeŋ jerota Buŋa Terewaa batuya moŋnoŋ kokaeŋ eja,
“Giinoŋ Melkizedek kaaŋa jigo gawoŋ galeŋ kolooŋ kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ
ubaga.”
7 *Jiisasnoŋ sele busuwo namonoŋ laligoŋ iikanoŋ kambaŋa kambaŋa qama kooliŋ
kotakota qaro jauŋanoŋ kamaaro Anutu koomunoŋga metogowaatiwaajoŋ kotiiroti,
ii qisiŋ muŋ laligoro. Qisiŋ muŋ laligoŋ Anutu goda qeŋ qaayaa baatanoŋ ama aoŋ
laligorotiwaajoŋ Anutunoŋ qamakoolia moro.
8 Meria kolooroto, Anutunoŋ ii kileŋ siimbobolo mende somoŋgoro qaganoŋ uro moma
kanoŋ teŋkoŋkombaa kania mokoloon moma sororogoro.
9 Ii moma akadamuya kuuya mokoloonŋgo oyaŋboyaŋ tetegoya qaa laligowombaa
kondomondoo Toya kolooro. Kawaajoŋ ejemba iwaa jeta teŋ koma laligojuti, ii kuuya
mono saanoŋ kondooŋ oŋono oyaŋboyaŋ koloowuya.
10 Toya ii kolooro Anutunoŋ ii Melkizedek kaaŋa jigo gawoŋ galeŋ waŋa koloowaati-
waajoŋ jeŋ tegoŋ kuuŋ muro. Kiaŋ.

Momalaariwaa hoŋa soowabotiwaa galeŋ meme qaa

---

* **5:3:** Lew 9.7 * **5:4:** Eks 28.1 * **5:5:** Ond 2.7 * **5:6:** Ond 110.4 * **5:7:** Mat 26.36-46; Maak 14.32-42; Luuk 22.39-46

11 Qaa ii saanoŋ toroqeŋ mamaga jeŋ somariiwonagato, oŋonoŋ qaa moma otaa-
wombaajoŋ gaonjaajaa ama taŋqaŋ anju. Kawaajoŋ ii jeŋ asariŋ oŋombombaajoŋ
osiqosi anjoŋ.
12 *Oŋonoŋ kambaŋ koriga kanageso walaga laligoŋ saanoŋ kambaŋ kokaamba boi
qaqazu koloowutiwaa so koloowuyagato, oŋoaŋgio Anutuwaa qaa kota mutuya ii
moŋnoŋ duŋanoŋ mombo kuma oŋombaatiwaajoŋ amamaaŋkeju. Oŋonoŋ mono osiŋ
Buŋa qaa ii aju kaaŋa newombaajoŋ momakeju. Nene kotiga kaaŋa ii newombaajoŋ
amamaaŋkeju.
13 Moŋnoŋ ii aju kaaŋa neŋ laligoji, iinoŋ mono toroqeŋ merasisi kaaŋa kolooja.
Anutuwaa jaanoŋ solaŋa koloowombaa qaa kuma oŋoninto, iinoŋ iikawaa kania
mende moma kotoŋ tompiŋ laligoja.
14 Merasisi kaaŋa laligojato, nene kotiga ii ejemba momogianoŋ somariiroti,
iyoŋonoŋ newutiwaajoŋ ama eja. Ejemba Buŋa qaa suulaŋ koma gbiliŋ laligogi
uumomogianoŋ meleendabororo saanoŋ afaaŋgoŋ sili kuuya gosiŋ awaa ano bologa
mendeema oroma awaaya otaaŋkeju. Nene kotiga ii iyoŋoojoŋ ama eja.

6

1 Kawaajoŋ Kraist kaniaa qaa kota mutuya modaboroŋ iikanoŋ mono mende
osiwoŋa. Kaeŋ qaagoto, mono toroqeŋ somariiŋ akadamunanawo koloowombaajoŋ
kaparaŋ koma laligowoŋa. Momalaariwaa tandoya kuudaboroŋ ii mono duŋanoŋ
mombo kanaiŋ kuuwombo. Tando ii uugianoŋ kokaeŋ kuuniŋ: Nanamemenana
koomuya mesaoŋ uunana meleema Anutu moma laariŋ muniŋ.
2 Uunana meleeniŋ momalaariwaa qaa batuya batuya kokaeŋ kuma nonoŋgi moniŋ:
Siŋgisoŋgonana koma konjoratiwutiwaa oomulu ano hamoqeqe kania kania iikawaa
kania kuma nonoŋgi. Borogia qanananoŋ aambaa kania kuma nonoŋgi. Gbiliŋ
koomunoŋga waaboŋatiwaa kania kuma nonoŋgi. Anutunoŋ qaanana jeŋ tegoro
kambaŋ tetegoya qaa kotakota ewaatiwaa kania kuma nonoŋgi.
3 Momalaariwaa tandoya iikaya kuuŋgo mono toroqeŋ teŋ koma qeŋ gbiliwom-
baajoŋ momakeboŋa. Anutunoŋ esuŋmumu nonomakejiwaa so mono akadamunana
kuuya mokoloowombaajoŋ kaparaŋ koma namboŋa.
4 Kaeŋ nambombaajoŋ moma iikanoŋ osiŋ kamaawombotiwaajoŋ ama nanboŋa.
Ejemba koi kaaŋa ii uugia meleembutiwaajoŋ oŋombombaajoŋ amamaaŋkejoŋ:
Tosianoŋ uugia kambaŋ moŋnoŋ asariro Anutunoŋ Siwe kaleŋa oŋono moma aisoogi
Uŋa Toroyanoŋ susugoŋ oŋono laligogi.
5 Anutu Buŋa qaayaa naaŋa mogi oyaŋboyaŋ kambaŋ kanageŋaa ku-usuŋanoŋ
uugianoŋ kemero mogi.
6 Ii kuuya momago momalaarigia mesaoŋ Anutu gema qegi. Ejemba kaaŋa ii uugia
mombo meleembutiwaa oŋombombaajoŋ amamaaŋkejoŋ. Yoŋonoŋ Anutuwaa Meria
mepaegoŋ duŋanoŋ mombo maripoonoŋ qeqe kaaŋa meŋ kamaaŋ ama asuganoŋ
gamu qeŋ muŋkeju. Iikaaŋa kanoŋ Kraist qenjaaronoŋ jeŋ gamu qeŋ muŋkeju.
7 Ii sareqaa kokawaa so: Koŋnoŋ kambaŋ mamaga kiŋ namo qaganoŋ kamaaŋ
uutanoŋ kemeŋ baloŋ meŋ kelekele mero gawoŋ toyaa weleŋqeqeurutanoŋ nene
komogi Anutunoŋ baloŋ kotuegoro hoŋa kolooro komakoomo toya yoŋonoŋ ii meŋ
kowigianoŋ amakeju.
8 *Kaeŋ amakejuto, kowororo ano oro waayawo kanoŋ namonoŋ asugiŋ waamakeji,
baloŋ iikanoŋ mono nesambureya kolooja. Toya yoŋonoŋ ii seigowombaajoŋ momago
kaparaŋ koma mamboŋgi hoŋa mende kolooro iima tetegoyanoŋ mono kuugi jewaa.
9 Oo wombo alauruna, nononoŋ sareqaa kaeŋ jejonto, ii kileŋ oŋo uugia meleema
laligowutiwaajoŋ uuwoi mende anjoŋ. Oŋoo uugianoŋ Buŋa qaawaa hoŋanoŋ asugiŋ

* **5:12:** 1 Kor 3.2 * **6:8:** Jen 3.17-18

somariiwaatiwaajoŋ moma awasaŋkaka nanjoŋ. Anutunoŋ hoŋa ii iima metogoŋ oŋono letoma Siwenoŋ ubuya.
10 Anutunoŋ kalembone qaganoŋ doogoya mende kolooja. Oŋonoŋ Anutuwaa
ejemba soraaya ilaaŋ oŋoma laligoŋ kouma toroqeŋ ilaaŋ oŋoma gawoŋ meŋ
laligoŋkeju. Kaeŋ uujopagia Anutu qendeema mugi qabuŋayanoŋ somariiŋkeji, iinoŋ
gawoŋgia ano uujopagia kawaajoŋ mende duduuŋ tawaya meleema oŋombaa.
11 Anana oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama iikanoŋ awasaŋkaka
uuwoi qaa nambutiwaa siiŋnana moma kokaeŋ awelegoŋkejoŋ: Oŋonoŋ aŋa aŋa Anu-
tuwaa uugere amakejuti, iikayadeeŋ mono toroqeŋ qendeema laligowu. Akadamu-
giawo koloowombaajoŋ kaparaŋ koma namonoŋ laligodaborowutiwaa so iikanoŋ
mono mende looriwu.
12 Qezeŋ koloowubotiwaajoŋ mono awelegoŋkejoŋ. Anutunoŋ oyaŋboyaŋ iwoi
nonomambaa qaa somoŋgoroti, tosianoŋ Anutu moma laariŋ siimbobologia moma
mokosiŋgoŋ iikaaŋa kanoŋ ii buŋa qeŋ aoŋkeju. Oŋonoŋ iyoŋoo siligia otaawutiwaajoŋ
mojoŋ. Kiaŋ.

Anutuwaa soomoŋgo qaa ii uuwoiya qaa.

13 Anutunoŋ Aabraham soomoŋgo qaa muŋ ii iyaŋaa qata qama jojopaŋ qaayanoŋ
jeŋ kotiiro. Moŋnoŋ Anutu uuguŋ uuta laligonagati, saanoŋ iwaa qata qanagato,
iikaaŋa moŋ mende laligorotiwaajoŋ mono iyaŋaa qata qama jojopaŋ qaaya jero
kotiiro.
14 *Jojopaŋ qaaya ii Aabrahambaajoŋ kokaeŋ jeŋ ijoro, “Niinoŋ mono oŋanoŋ
kotuegoŋ gomaŋa. Mono oŋanoŋ gbiliuruga gombe seiwuya.”
15 Kaeŋ ijoro Aabraham iwoi mubaatiwaa qaa somoŋgoro eroti, iinoŋ ii hoŋawo
koloowaatiwaajoŋ kaparaŋ koma mamboma laligoŋ hoŋa buŋa qeŋ aoro.
16 Ejembanoŋ somatagiaa qata qama jojopaŋ qaa jegi momakeju. Jojopaŋ qaagianoŋ
qaa jejuti, ii meŋ kotiiro qewagowombaajoŋ amamaagi qaa jejegianoŋ tegoja.
17 Iikawaa so Anutunoŋ qaaya Aabrahambaa gbiliuruta anana mobombaajoŋ
somoŋgoŋ jero. Qaa areŋa ii moŋnoŋ qewagoŋ utegomambaajoŋ amamaaji, gbiliuruta
anana soomoŋgo qaa iikawaa kania ii tororo moma yagowombaajoŋ moro. Kawaajoŋ
soomoŋgo qaaya ijoro mutuya kolooro qaa ii mombo jojopaŋ qaayanoŋ jeŋ kotiiro
indiŋ woi kolooro.
18 Anutunoŋ qaa ii jeŋ iikawaa qolomoloŋa jemambaajoŋ amamaaro. Iinoŋ qaa
utekuteya qaa ii jeŋgo jeŋ kotiiroti, iikanoŋ mono uunana naŋgowaatiwaajoŋ moro.
Kawaajoŋ ijoŋgo ii mono jeŋ kotiiro. Anana balombaa nanamemeŋ bologanoŋga
oloŋ koma Anutuwaanoŋ keuma oyaŋboyaŋ nonombaatiwaajoŋ jejeromoŋromoŋ
nononoti, ii mono koroŋ meŋ mamboma laligojoŋ.
19 *Oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ ama mamboma iikawaa uuwoi moŋ mende amake-
joŋ. Jejeromoŋromonana iikanoŋ uunanaa kasa mindaŋa tani kaaŋa kolooŋ nono
Jiisaswo somoŋgoŋ nonomakeja. Jejeromoŋromonanaa kasa mindaŋa koriga iikanoŋ
mono nonoonoŋga kanaiŋ Siwe jigo gorawaa uutanoŋ uma jigo uuta leelee batugara-
noŋ opo sopa eji, ii kaaŋagadeeŋ kotoŋ toroqeŋ Jiisas jiŋkaroŋ duŋ kowoganoŋ raji,
iwaanoŋ kenja.
20 *Jiisasnoŋ jotamemenana kolooŋ wala eukanoŋ uma jiŋkaroŋ duŋa meŋ kambaŋ
tetegoya qaa rama ubaa. Kaeŋ Melkizedek kaaŋa jigo gawoŋ galenana waŋa kolooŋ
laligoja. Kiaŋ.

7

Jigo gawoŋ galeŋ Melkizedekwaa sundu

* **6:14:** Jen 22.16-17 * **6:19:** Lew 16.2 * **6:20:** Ond 110.4

1 *Melkizedek eja ii gomaŋ qata Saalem kawaa kiŋ poŋa koloоŋ Anutu uutaa
jigo gawoŋ galeŋaga laligoro. Kaaŋa laligoro Aabrahamnoŋ kiŋ poŋa poŋa manja
qeŋ haamo ama oŋoma eleema gomaŋanoŋ karoti, kambaŋ iikanoŋ kaŋ Aabraham
mokoloоŋ kotuegoŋ muro.
2 Kotuegoŋ muro esuhinaya kuuya mendeema tenoŋa motomotooŋ (1/10) meŋ
nanduŋaga ama muro. Melkizedek qa iikawaa kania ii “Nanamemeŋ solaŋaa
kiŋ poŋa.” Qataa so wala “Nanamemeŋ solaŋaa kiŋ poŋa” kolooro ano toroqeŋ
kaaŋagadeeŋ “Saalembaa kiŋ poŋa” laligoro. Saalembaa kiŋ poŋ qa iikawaa kania
ii “Luaewaa kiŋ poŋ.”
3 Melkizedeknoŋ nemuŋmaŋa qaa, sakitiuruta qaa, kolokoloo kambaŋa qaa ano
koomuya qaa.* Kaeŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa koloоŋ kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ ubaa.
Iinoŋ Anutuwaa Meriaa tani kaaŋa kolooja.
4 Wanjalenana Aabrahambaa godaqeqe silianoŋ Melkizedekwaa kania qendeeno
ii mono kokaeŋ iima asariwu: Aabraham aŋo esuhina iwoi akadamuyawo kalugoŋ
meŋ karoti, iyoŋoonoŋga boro woi (10) kuuya gosiŋ bakaya motooŋgo meŋ Anutuwaa
nanduŋ ano. Kawaajoŋ Melkizedeknoŋ oŋanoŋ uuta somata qaita moŋ kolooja.
5 *Anutunoŋ Kana qaanoŋ qaa kokaeŋ jeŋ kotoŋ nononota eja, “Liwaiwaa gbilinoŋa
eja kuuŋ oŋoŋgi jigo gawoŋ meme (Liwait) koloogi kanageso oŋonoŋ mono esuhinagia
boro woi (10) kuuya gosiŋ iikanoŋa bakaya motooŋgo meŋ Anutuwaa nanduŋ ama
oŋomakebu.” Yoŋonoŋ oŋo kaaŋa Aabrahambaa gbiliuruta koloojuto, ii kileŋ iyaŋgiaa
kanagesourugia oŋoo borogianoŋga nandunana ii buŋa qeŋ aoŋkebu.
6 Jeŋkooto qaa kaeŋ ejato, Melkizedeknoŋ Liwaiwaa gbiliga moŋ mende kolooja. Ii
kileŋ Aabrahamnoŋ Anutuwaa soomoŋgo qaa moma aŋgoŋ koma laligoŋ esuhinaya
gosiŋ tenoŋga motooŋgo (1/10) meŋ Anutuwaa nanduŋ anoti, ii buŋa qeŋ aoŋ kotuegoŋ
muro.
7 Somatananaa newo baagianoŋ laligojoŋi, iyoŋonoŋ mono kotuegoŋ nonoŋgi
laligojoŋ. Qaa ii qakoombombaajoŋ amamaaŋkejoŋ.
8 Kanageso anana tenoŋga motooŋgo (1/10) meŋ Anutuwaa nanduŋ amakejoŋi, ii
balombaa jigo gawoŋ meme (Liwait) yoŋonoŋ buŋa qeŋ aoŋkeju. Yoŋonoŋ namonoŋ
laligoŋ komuŋkejuto, Siwenoŋ eukanoŋ mombaajoŋ naŋgoŋ jegi kotiiŋ laligoŋ ubaati,
iinoŋ mono ii buŋa qeŋ aoŋkeja.
9 Aabrahamnoŋ esuhinaya gosiŋ boro woi kuuya iikanoŋa bakaya motooŋgo (1/10)
meŋ Anutuwaa nanduŋ anoti, iinoŋ ii gbilia Liwaiwaajoŋ kaaŋagadeeŋ waladeeŋ
ano. Kaeŋ jeniŋ saanoŋ sokonaga. Kambaŋ kokaamba tenoŋga motooŋgo (1/10) meŋ
Anutuwaa nanduŋ amakejoŋi, ii beŋnana Liwaiwaa gbiliurutanoŋ buŋa qeŋ aoŋkeju.
10 Kaaŋagadeeŋ munduŋa Liwai koloowaatiwaa romoŋgoŋ iwaa nanduŋ anoti,
iikawaa kania ii kokaeŋ: Liwainoŋ amboyaa sele busunoŋ raro Melkizedeknoŋ mono
kambaŋ iikanoŋ kaŋ Aabrahambo aitoŋgori. Kiaŋ.

Melkizedek ii Jiisaswaa sareya kolooja.

11 Anutunoŋ Kana qaanoŋ Israel kanageso jeŋ kotoŋ nonono iikawaa so Liwai
tuuŋnoŋga eja kuuŋ oŋoniŋ jigo gawoŋ galenana koloоŋkegi. Gawoŋ ii megi iikaaŋa
kanoŋ akadamunana kuuya mokoloowonagati eeŋ, anana jigo gawoŋ galeŋ qaita
mombaajoŋ mende amamaawonaga. Gawoŋ iikawaa hoŋanoŋ mende sokonotiwaa-
joŋ ama Jiisasnoŋ mono Melkizedek kaaŋa asugiro. Ejembanoŋ ii Aarombaa areŋaa
so mende kuugi asugiro.
12 Jigo gawoŋ galeŋ gawoŋaa kanianoŋ utegoji, kambaŋ iikanoŋ Kana qaanoŋ mono
kaaŋiadeeŋ utegoja.

---

* **7:1:** Jen 14.17-20 * **7:3:** Buŋa Qaanoŋ Melkizedekwaa nemuŋmaŋa ano sakitiuruta, kolokoloo ano koomu kambaŋa ii mende jeŋ asarija. * **7:5:** Jaŋ 18.21

13 ‘Jigo gawoŋ galeŋ qaita moŋ,’ qaa ii Poŋnanaajoŋ jejonto, iinoŋ Liwai tuuŋnoŋga
qaagoto, mono tuuŋ moŋnoŋga kolooro. Tuuŋ iikawaa eja moŋnoŋ jiwowoŋ jigowaa
alatanoŋ nama gawoŋ mende meŋ laligoro.
14 Poŋnananoŋ Juuda tuuŋnoŋga kolooroti, qaa ii asuganoŋ eja. Moosesnoŋ Juuda
tuuŋ yoŋonoŋ jigo gawoŋ galeŋ kombutiwaa qaa moŋ mende jero.

Jigo gawoŋ galeŋ Melkizedek kaaŋa moŋ

15 Kawaajoŋ jigo gawoŋ galeŋ moŋ Melkizedekwaa tani kaaŋa asugiji, iikanoŋ mono
qaa jejoŋatiwaa hoŋa ii asuganondeeŋ qendeeno sokonja.
16 Iinoŋ namo ejembanoŋ Kana qaa otaaŋ tuuŋaa so jeŋ kotogitiwaajoŋ ama jigo
gawoŋ galeŋ mende kolooroto, laaligo kombombaŋa mende aliwaati, iikawaa ku-
usuŋanoŋ mono nemuŋ koma muro jigo gawoŋ galeŋ kolooro.
17 *Moŋnoŋ iwaa kania naŋgoŋ jero Buŋa Terenoŋ kokaeŋ eja, “Giinoŋ Melkizedek
kaaŋa jigo gawoŋ galeŋ kolooŋ kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ uba.”
18 Anutunoŋ kaeŋ jeŋ jeŋkooto mutuya ii qewagoro. Qaa mutuya iikawaa ku-
usuŋanoŋ qaono ilaaŋ nonombaatiwaajoŋ amamaaŋkeji, iikawaajoŋ ii qewagoro.
19 Kana qaanoŋ ejemba akadamunana mokoloowombaajoŋ mende ilaaŋ nonono.
Qaago. Kawaajoŋ qaa areŋ mutuya qetegoŋ kitianoŋ jejeromoŋromoŋ awaa soro
nononja. Anana jejeromoŋromoŋ iikawaa qaganoŋ nama saanoŋ Anutuwaa kosianoŋ
kema qama kooliŋkeboŋa.
20 Anutunoŋ jigo gawoŋ galeŋ doŋgogaa qaaya jeŋ ii jojopaŋ qaayanoŋ jeŋ kotiiro.
Kaeŋ anoto, jigo gawoŋ galeŋ tosaaŋa yoŋoo qaagia ii jojopaŋ qaanoŋ mende jeŋ kotiigi
kileŋ kaeŋ aŋgi.
21 *Tosianoŋ jigo gawoŋ galeŋ eeŋ koloogito, Anutunoŋ Jiisas kuuŋ qaaya ii jojopaŋ
qaayanoŋ jeŋ kotiiŋ kokaeŋ ijoro,

> “ ‘Giinoŋ mono jigo gawoŋ galeŋ kolooŋ kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ uba.’ Poŋnoŋ
> jojopaŋ qaa jeŋ kotiiroti, qaa ii mombo mende utegowaa.”

22 Jojopaŋ qaa iikawaajoŋ ama Jiisasnoŋ mono soomoŋgo areŋ gbiliaa hoŋa
koloowaatiwaa galeŋa kolooŋ nanja. Kaeŋ Anutu ano ejemba batunananoŋ gawoŋ
meŋ laligoja. Soomoŋgo areŋ iikanoŋ walaga uuguŋ awaa soro kolooja.
23 Jigo gawoŋ galeŋ tosaaŋa ii wala eeŋanoŋ mamaga laligogi. Komuŋ gawoŋgia
toroqeŋ mewombaajoŋ amamaagiti, iikawaajoŋ ii mamaga laligogi.
24 Yoŋonoŋ mamaga laligogito, Jiisasnoŋ kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ ubaati,
iikawaajoŋ jigo gorawaa galeŋ gawoŋ ii tetegoya qaa meŋ laligoŋ ubaa.
25 Gawoŋ ii meŋ laligojiwaajoŋ ama Jiisasnoŋ ejemba iwaanoŋ kagi uŋuano Anu-
tuwaa kosianoŋ kemakejuti, ii saanoŋ kotiiŋ hamo qeŋ oŋono qaagianoŋ komuŋkeja.
Kambaŋ so yoŋoojoŋ ama Anutu qama kooliŋkejiwaajoŋ laligoji, iikawaajoŋ mono
saanoŋ hamo qeŋ nonondaboroŋkeja.
26 Jigo gawoŋ galeŋ waŋa kaaŋanoŋ mono saanoŋ sokoma nononja. Iinoŋ toroya
koposowaa qaaya qaa ano soraaya kolooja. Anutunoŋ Jiisas siŋgisoŋgo ejemba
ananaanoŋga tiriŋ kotoŋ wano Siwe jakeya kuuya kotoŋ euwaa euyanoŋ uma qaita
moŋ kolooŋ laligoja.
27 *Jigo gawoŋ galeŋ tosianoŋ somaŋa somaŋa wala iyaŋgiaa siŋgisoŋgogiaajoŋ
ama iikawaa gematanoŋ kanageso yoŋoo siŋgisoŋgogiaajoŋ ama oronoŋ siimoloŋ ooŋ
laligoŋkegi. Jiisasnoŋ aŋaa sele busuya qeleeno siimoloŋ ooŋooŋ kaaŋa ama mugi
iikaaŋa kanoŋ kanageso ananaa siŋgisoŋgonana ii indiŋ motooŋgo iikanondeeŋ koma
konjoratiro sokondabororo. Kawaajoŋ Jiisasnoŋ ii jigo gawoŋ galeŋ tosaaŋa kaaŋa
kambaŋ so amakebaatiwaajoŋ mende amamaaja.

---

* **7:17:** Ond 110.4 * **7:21:** Ond 110.4 * **7:27:** Lew 9.7

28 Anutunoŋ Kana qaaya Mooses muro kawaa so ejembanoŋ eja ii kuuŋ oŋoŋgi jigo
gawoŋ galeŋ waŋa kolooŋkeju. Baloŋ eja yoŋonoŋ ku-usuŋgia qaa laligojuto, Anutunoŋ
oyaŋboyaŋ koloowombaa qaaya ii kanageŋ nonoma ii jojopaŋ qaayanoŋ jeŋ kotiiroti,
iikawaa so Meria kuuro waŋnana kolooja. Waŋnana iinoŋ mono akadamuya korebore
mokoloon kambaŋ tetegoya qaa kotiga laligoŋ uma laligowaa. Kiaŋ.

8

Soomoŋgo areŋ gbiliaa jigo gawoŋ galeŋ waŋa

1 *Qaa jejoŋi, iikawaa qaa kota waŋa ii kokaeŋ: Anana jigo gawoŋ galeŋ waŋnanawo
koloojoŋ. Waŋnana iinoŋ Siwe gomanoŋ uma Uutanana iwaa jiŋkaroŋ duŋ rara
kooroŋanoŋ boro dindiŋanoŋ raja.
2 Opo sel jigo hoŋa ii Siwenoŋ eja. Ii namo ejanoŋ memeta qaagoto, Poŋnoŋ aŋo
ii mero. Jigo gawoŋ galeŋ waŋnana iinoŋ opo sel jigowaa uuta leegeŋ qata kowoga
totooŋ iikanoŋ laligoŋ Anutu weleŋa qemambaa gawoŋa meŋkeja.
3 Balombaa jigo gawoŋ galeŋ waŋa kuuya ii nanduŋ kaleŋ Anutuwaajoŋ ama
oronoŋ siimoloŋ ooŋ laligowutiwaajoŋ kuuŋ oŋomakejoŋ. Iikawaa so jigo gawoŋ galeŋ
waŋnana Jiisasnoŋ kaaŋiadeeŋ aŋa Anutuwaa nanduŋ ama muro.
4 Mooseswaa Kana qaawaa so nanduŋ kaleŋ Anutuwaajoŋ amakeboŋatiwaajoŋ eja
kuuŋ oŋoŋgi laligoju. Kawaajoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋnana iikanoŋ namonoŋ laligo-
nagati eeŋ, iinoŋ mono balombaa jigo gawoŋ galeŋa koloomambaajoŋ amamaanaga.
5 *Balombaa jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ balombaa jiwowoŋ jigonoŋ Anutu weleŋa
qewombaa gawoŋa meŋkeju. Jigo iikanoŋ Siwe jigo gorogaa sareya ano uŋaya kolooja.
Moosesnoŋ jigo opo selnoŋ memambaajoŋ anoti, kambaŋ iikanoŋ Anutunoŋ Siwe
jigoyaa areŋa ii isaano. Aisandaboroŋ galeŋ meme qaaya kokaeŋ ijoro, “Moba,
baaŋanoŋ laligona areŋ qendeema gombeti, iwoi kuuya mono iikawaa so tororo otaaŋ
mewa.” Iikawaa so opo selnoŋ jiwowoŋ jigo gora mero iikanoŋ Siwe jigowaa qerewenŋa
kolooro.
6 Anutunoŋ oyaŋboyaŋ koloowombaa soomoŋgo qaa gbilia nonono iikanoŋ
soomoŋgo qaa walaga uuguŋ awaa soro kolooja. Soomoŋgo qaa iikanoŋ areŋ gbiliaa
tandoya kolooja. Soomoŋgo areŋ gbilia iikanoŋ mono areŋ walaga uuguŋ qabuŋayawo
kolooja. Qabuŋa iikawaa so Jiisasnoŋ soomoŋgo areŋ gbiliaa gawoŋa awaa soro ii buŋa
qeŋ aoŋ Anutu ano ejemba batunananoŋ nama ilaaŋ nonomakeja. Gawoŋa iikanoŋ
mono balombaa jigo gawoŋ meme ii mamaga uuguŋ akadamuyawo kolooja.
7 Soomoŋgo areŋ mutuyanoŋ koposowaa qaaya qaa kolooŋ sokonagati eeŋ,
soomoŋgo areŋ kanageŋanoŋ koloowaatiwaajoŋ mono eeŋ mende mambombonaga.
8 *Kaento, ejembanoŋ kileŋ boligi Anutunoŋ kanagia mokoloon jeŋ oŋoma kokaeŋ
jero,

> “Poŋ niinoŋ kokaeŋ jeŋ kotojeŋ: Mobu! Kambaŋ moŋ kaŋ kuuwaati, iikanoŋ
> Israel tuuŋ ano Juuda tuuŋ oŋowo soomoŋgo areŋ gbilia amaŋa.
> 9 Niinoŋ ambosakoŋurugia borogianoŋ meŋ Iijipt kantrinoŋga uŋuambe seleengeŋ
> kagi yoŋowo soomoŋgo areŋ ambeto, yoŋonoŋ noo soomoŋgo areŋ ii mende
> qokotaaŋ teŋ koŋgi. Kawaajoŋ niinoŋ kaaŋiadeeŋ ii gema uŋuwe. Poŋ niinoŋ
> kaeŋ jeŋ kotojeŋ. Soomoŋgo areŋ gbilia amaŋati, ii Buŋa qaa walagaa so qaago.
> 10 Kaaŋa qaagoto, kambaŋ iikanoŋ kaŋ kuuro Poŋ niinoŋ Israel kanageso
> yoŋowo soomoŋgo areŋ gbilia kokaeŋ ama jemaŋa: Niinoŋ mono neenaa Kana
> qaana kuuya ii yoŋoo roromoŋgogianoŋ ama uugianoŋ tere kaaŋa oowe ewaa.
> Kaeŋ ama yoŋoo Anutugia koloowe yoŋonoŋ mono noo kanagesona koloon
> laligowuya.

---

* **8:1:** Ond 110.1 * **8:5:** Eks 25.40 * **8:8:** Jer 31.31-34

11 Kambaŋ iikanoŋ somata ano melaa ii korebore noo kanana moma yagoŋ laligowuya. Kawaajoŋ boi moŋnoŋ Pombaa kania mobutiwaajoŋ batugianoŋ mende kuma oŋoma laligowaa. Datanoŋ koga kokaeŋ mende ijowaa, ‘Gii mono Poŋ moma yagowa.’
12 Kokaembaajoŋ nii moma yagoŋ noma laligowuya: Niinoŋ nanamemeŋgia bologa ii soŋgbama mesaomaŋa. Siŋgisoŋgogia mono duduuŋ ii mende toroqeŋ romoŋgomaŋa.”
13 Anutunoŋ soomoŋgo areŋa kanageŋaajoŋ “Gbilia” jeŋ iikaaŋa kanoŋ soomoŋgo areŋ mutuyaajoŋ “Mono walaga kolooro,” jero kania kaeŋ kolooro. Qaa areŋ moŋnoŋ kambaŋ koriga eŋ walaga kolooji, iikanoŋ mono alimambaa anja. Kiaŋ.

9

Balombaa opo sel jigonoŋ Anutu kokaeŋ mepeseegi:

1 Anutunoŋ soomoŋgo areŋ mutuya ama iikanoŋ kaaŋagadeeŋ waeya meŋ mepeseewombaa areŋa ii jeŋ kotoro otaagi. Ii otaaŋ namonoŋ opo sel jigo gora megi ero.
2 *Anutuwaa opo sel jigo gora ii kokaeŋ megi: Jigo uuta mutuya kanoŋ lambewaa duŋ rarata ano bered kowoga ii Anutuwaa jaasewaŋanoŋ nene duŋnoŋ Anutuwaa buŋa aŋgi raro. Jigo uuta iikawaa qata ii jigo uuta toroya
3 *Kawaa gematanoŋ uuta moŋ qata jigo kowoga totooŋ ii ero. Jigo uuta woi yoroo batugaranoŋ opo sopa nano.
4 *Jigo uuta kowoga totooŋ iikanoŋ jiniŋ ooŋoombaa alata ano soomoŋgo arembaa bokis ii eri. Alata ii goulnoŋ memeta ano bokis selia ii kuuya goulnoŋ tuuruya kolooro. Paora qata mana ii goul monjonoŋ ama bokis iikawaa uutanoŋ galeŋ komakegi. Kaaŋagadeeŋ Aarombaanoŋ taa gbaru sota junjuŋa ano Anutunoŋ soomoŋgo areŋa jamonoŋ ooro ilaŋa ii bokis iikawaa uutanoŋ galeŋ komakegi. Bokis uutanoŋ iwoi karooŋ ii kaeŋ egi.
5 *Bokis qaganoŋ borosowo gajoba woi goulnoŋ memeta ii nani. Ii Anutunoŋ kosere laligoro asamararaŋaa sareya ii kolooro. Borosowo woi ii eŋgaŋgara kotuma bokis unuŋa turuŋ nani. Bokis unuŋa ii Anutuwaa koma konjoratiwaa duŋa kolooro. Qaa motomotooŋ ii kambaŋ kokaamba aŋa aŋa tororo amiŋ mobоŋatiwaa so qaago.
6 *Anutuwaa opo sel jigo gorawaa iwoi kuuya ii kaeŋ areŋgogi ero jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ kambaŋ so jigo uuta mutuya kanoŋ uma Anutu weleŋa qeŋ gawoŋgia meŋ laligogi.
7 *Kaaŋa laligogito, jigo gawoŋ galeŋ waŋa iinondeeŋ gbani so indiŋa motooŋgo kanoŋ jigo uuta kowoga totooŋ iikanoŋ uma laligoro. Sa meŋ iikanoŋ uma aŋaajoŋ ano kanageso yoŋonoŋ poumapou qaganoŋ siŋgisoŋgo aŋgiti, mono iikawaajoŋ ama siimoloŋ ooŋ sa maaro kamaaro.
8 Kaeŋ areŋgoŋ aŋgi Uŋa Toroyanoŋ sare ii qendeema iikanoŋ ejemba kokaeŋ kuma nonoma laligoro: Jigo uuta mutuyanoŋ toroqeŋ nanji, kambaŋ iikanoŋ Anutunoŋ jigo uuta kowoga totooŋ iikawaa kania ii asuganoŋ mende iŋisaano laligogi.
9 Qaa ii kambaŋ kokaambaa sareya kolooja. Kania ii kokaeŋ: Ejembanoŋ kaleŋa kaleŋa nanduŋ ama siimoloŋ meŋ kagi ooŋkejuto, uugianoŋ kileŋ luae mokoloowombaajoŋ amamaaŋkeju. Uugianoŋ siŋgisoŋgo aŋgitiwaajoŋ ama tilooro siimoloŋ meŋ kaŋ Anutuwaa jigo goranoŋ uma qama kooliŋkejuto, iikanoŋ mono siŋgisoŋgogia koma konjoratiwombaajoŋ amamaaŋkeju.
10 Nene kaleŋ ano apu kaleŋ meŋ kaŋ kema koma kaŋ koma aŋgi oomulu kania kania meŋ oŋomakejuto, kaeŋ selewaa jeŋkootoya kayagadeeŋ otaaŋkeju. Iwoi ii wala

* **9:2:** Eks 26.1-30; 25.23-40 * **9:3:** Eks 26.31-33 * **9:4:** Eks 30.1-6; 25.10-16; 16.33; Jaŋ 17.8-10; Eks 25.16; Dut 10.3-5 * **9:5:** Eks 25.18-22 * **9:6:** Jaŋ 18.2-6 * **9:7:** Lew 16.2-34

sokono ama laligogito, Anutuwaa areŋ gbiliaa kambaŋanoŋ kaŋ kuuro iikanondeeŋ kanaiŋ mende toroqeŋ sokombaa. Kiaŋ.

Kraistwaa sayaa kania

11 Kraistnoŋ kaŋ oyaŋboyaŋ nonomakejiwaa jigo gawoŋ galeŋ waŋa kolooroti, iinoŋ balombaa opo sel jigo ejanoŋ memeta iikanoŋ mende uro. Kaeŋ qaagoto, Siwenoŋ jigo gora raji, mono iikanoŋ uro. Jigo gora iikanoŋ uuta qaita moŋ kolooja. Asamararaŋanoŋ mono akadamuyawo.

12 Iikanoŋ uma jigo uuta mutuya kotoŋ meme ano bulmakao meria yoŋoo sagia mende meŋ keno. Kaeŋ qaagoto, iyaŋaa saya maaro iikanoŋ nemuŋ koma muro Siwewaa jigo uuta kowoga totooŋ iikanoŋ uro. Iikanoŋ kambaŋ motooŋgowaa so uro tegoŋ sokonota eja. Dowenana kaeŋ meŋ oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ kondooro kambaŋ tetegoya qaa sokoma eŋ ubaa.

13 *Wala namonoŋ meme ano bulmakao ejia uŋuŋ sagia meŋ kaŋ bulmakao embia kowiŋa kanoŋ siimoloŋ ooŋ iikawaa bugaajoŋa kaaŋagadeeŋ meŋ kaŋ ejemba kokojinjiŋgiawo iikanoŋ qeesaaŋ oŋomorigi sokoma oŋono. Kaeŋ hamo qeŋ oŋoŋgi iikanoŋ selegia soŋgbama meŋ soraiŋ oŋono laligogi.

14 Kaeŋ aŋgiti eeŋ, Kraistwaa sayanoŋ mono kambaŋ kokaamba hamoqeqe tani ii mamaga uuguŋ kokaeŋ ama nonomakeja: Sayanoŋ mono uunana tilooro soŋgbama nanamemenana koomu kotigaa buŋa koloowoŋatiwaa so ii koma konjoratiŋkeja. Kaeŋ ama nonono laaligo Toya Anutu weleŋa qewombaa gawoŋa ii mono afaaŋgoŋ meŋ laligowoŋa. Uŋa Toroyanoŋ laligoŋ kouma tetegoya qaa laligoŋ ubaati, iinoŋ mono Kraist ilaaŋ muro koposoya qaa laligoroto, ananaajoŋ ama iyaŋa qeleema aoŋ Anutuwaa siimoloŋ lama kolooro.

15 Kania kokaembaajoŋ Kraistnoŋ soomoŋgo areŋ gbiliaa galeŋ waŋa kolooja: Anutunoŋ ejemba oyaŋboyaŋ koloon kambaŋ tetegoya qaa kaaŋa laligowombaa qaa somoŋgoŋ oŋoonoti, iyoŋonoŋ iwoi ii buŋa qeŋ aowutiwaajoŋ moja. Kawaajoŋ ama Kraist kuuro Anutu ano ejemba batunananoŋ uumotooŋ ambombaa gawoŋa meŋ laligoja. Soomoŋgo areŋ mutuyaa kambaŋanoŋ ejembanoŋ kana uuguŋ siŋgisoŋgo aŋgi iikanoŋ somoŋgoŋ oŋono laligogiti, Kraistnoŋ ii iikanoŋa isama oŋomambaajoŋ ama komuŋ dowegia mero.

16 Moŋnoŋ ilawoilaya kuuya laaligoya tegowaati, kambaŋ iikanoŋ aliaa buŋaya koloowaatiwaajoŋ jeŋ kotorota qaa eji, alianoŋ iwoi ii uulaŋawo mende mewaa. Uulaŋawo qaagoto, qaa toyanoŋ komuro kanianoŋ asuganoŋ asugiro iigigo kambaŋ iikanoŋ ii saanoŋ mewaa.

17 Jaawo laligoro kambaŋ iikanoŋ qaaya iikanoŋ hoŋawo mende koloowaato, qaa toyanoŋ komurogo qaayanoŋ mono esuŋawo koloowaa.

18 Qaa iikawaa so soomoŋgo areŋ mutuya ii kaaŋagadeeŋ oro saya mende maabuya-gati eeŋ, mono hoŋawo mende koloonaga.

19 *Areŋ mutuyaa hoŋa ii kokaeŋ kolooro: Moosesnoŋ Kana qaawaa jeŋkooto qaa kuuya ii kanageso kuuya yoŋoojoŋ weeŋgoŋgo bulmakao meria ano meme uŋuro sagianoŋ kamaaro. Kamaaro ii meŋ apuwo mindiriŋ lama juya osoga nezoŋgbala meŋ gumioŋ susuyanoŋ somoŋgoŋ sanoŋ qenduŋgoŋ qeesaaro Kana qaa Tere lama selianoŋ ooŋ lipiŋgiti, ii moriro. Ii moriŋgo kanageso kuuya batugianoŋ liligoŋ sa apunoŋ qenduŋgoŋ qeesaaŋ giliro iikanoŋ oŋomoriro.

20 Kaeŋ oŋomoriŋ kokaeŋ iŋijoro, “Anutunoŋ qaaya teŋ kombutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋoma oŋowo soomoŋgo anji, mono iikawaa sayaga koi.”

---

* **9:13:** Lew 16.15-16; Jaŋ 19.9, 17-19 * **9:19:** Eks 24.6-8

21 *Kaeŋ inɲijoŋ toroqeŋ opo sel jigo gora ii kaaŋiadeeŋ sa iikanoŋ qenduŋgoŋ giliro moriro. Hamoqeqe gawoŋ mewutiwaa akadamu ilawoila kuuya ii kaaŋagadeeŋ qenduŋgoŋ giliro moriro.
22 *Anutuwaa Kana qaanoŋ jeŋ kotojiwaa so ii me woi kuuya ii mono sanoŋ soŋgbaniŋ soraaya kolooŋkeja. Kawaajoŋ moŋnoŋ sa mende maanagati eeŋ, Anutunoŋ siŋgisoŋgonana mende mesaonaga. Kiaŋ.

Kraistwaa sayanoŋ siŋgisoŋgonana koma konjoratiŋkeja.

23 Namowaa jigo goraya ii Siwewaa jigo gorawaa sareya ano uŋauŋaya. Namonoŋ jigo ano iwaa borotere ano borosowo ii siimoloŋ ooŋooŋ ama iikaaŋa kanoŋ hamo uŋugi soraaya koloogi sokonoto, Siwe jigo gorawaa ilawoilawaajoŋ ii mende sokonja. Kawaajoŋ Kraistnoŋ siimoloŋ ooŋooŋ qaita moŋ anoti, iikanoŋ mono Siwe jigonoŋ uma iwaa ilawoilaya kuuya hamo uŋuro soraaya koloogi sokono. Siimoloŋ ooŋooŋ qaita moŋ iikanoŋ mono namowaa siimoloŋ ooŋooŋa ii uuguŋ akadamuyawo kolooro.
24 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Kraistnoŋ jiwowoŋ jigo uuta kowoga totooŋ ejanoŋ memeta iikanoŋ mende uro. Namowaa jigo goraya ii Anutuwaa jigo goraya hoŋaa uŋauŋaya kolooro. Kraistnoŋ mono Siwe gomaŋ hoŋa iikanoŋ uma kambaŋ kokaamba ilaaŋ nonomakebaatiwaajoŋ jotamemenana koloon Anutuwaa jaasewaŋanoŋ asugiŋkeja.
25 Namowaa jigo gawoŋ galeŋ waŋanoŋ gbani so oro sagia meŋ jiwowoŋ jigo uuta kowoga totooŋ iikanoŋ uma laligoro. Kraistnoŋ iikawaa so mende amakeja. Iinoŋ Siwe gomanoŋ indiŋ mamaga mende uro. Anutuwaa siimoloŋ lama kolooro gbani so qeŋkebutiwaajoŋ ama eu mende uro.
26 Indiŋ motooŋgonoŋ mende sokonagati eeŋ, iinoŋ mono Anutunoŋ Siwe namo mokolooŋ oronoti, kambaŋ iikanoŋa kanaiŋ siimboboloya kanjaŋawo moro indiŋ seiseiya koloonaga. Kaeŋ qaagoto, namowaa kambaŋanoŋ tegomambaajoŋ ano kambaŋ kokaamba indiŋ motooŋgogadeeŋ siŋgisoŋgo koma konjoratiwaatiwaajoŋ ama asugiro. Asugiŋ iyaŋa siimoloŋ ooŋooŋ kaaŋa ama mubutiwaajoŋ ama aoro.
27 Namo ejemba ananaa areŋnana ii kokaeŋ eja: Anana kambaŋ moŋnoŋ komuwoŋa ano iikawaa gematanoŋ Anutunoŋ qaanana gosiŋ jeŋ tegoŋ nonombaa.
28 *Areŋ iikawaa so Kraistnoŋ kaaŋiadeeŋ ejemba seiseiya ananaa siŋgisoŋgonana koma konjoratiwaatiwaajoŋ indiŋ motooŋgowaa so kaŋ iyaŋa siimoloŋ ooŋooŋ kaaŋa ama mubutiwaajoŋ ama aoro. Iinoŋ kambaŋ moŋnoŋ eleema kawaa. Siŋgisoŋgowaajoŋ ama mombo mende kawaato, ejemba asugiwaatiwaajoŋ mambomakejoŋi, mono anana oyaŋboyaŋ nonoma nunuambaatiwaajoŋ ama asugiwaa. Kiaŋ.

10

Indiŋ motooŋgo koomunoŋ ama aoro sokondaborota eja.

1 Kana qaa walaga iikanoŋ oyaŋboyaŋ koloowombaa kania hoŋa ii mende kolooroto, oyaŋboyaŋ asugiwaatiwaa uŋauŋaya iikaya ero. Anutuwaa Kana qaawaa kania kaeŋ ejiwaajoŋ ama ejemba Anutu mepeseewombaajoŋ jigo goranoŋ kambaŋ so umakejuti, iyoŋonoŋ mono letoma akadamugiawo koloowombaajoŋ amamaaŋkeju. Yoŋonoŋ kambaŋ tetegoya qaa nanduŋ kaleŋ meŋ kaŋ ama siimoloŋ ooŋooŋ iikayadeeŋ gbani so toroqeŋ ama laligogito, iikanoŋ mende sokono.
2 Iikanoŋ sokonagati eeŋ, siimoloŋ ooŋooŋ ii saanoŋ mesaowuyaga. Jigo goranoŋ Anutu waeya meŋ mepeseegiti, iyoŋonoŋ indiŋ motooŋgo hamo uŋugi soraaya koloodaborowuyagati eeŋ, iikaeŋ mono siŋgisoŋgogiaa gamuya ii mende toroqeŋ mobuyagato, ii toroqeŋ mogi. Kawaajoŋ oro kaleŋ ii toroqeŋ nanduŋgiaga amakegi.

* **9:21:** Lew 8.15 * **9:22:** Lew 17.11 * **9:28:** Ais 53.12

3 Gbani so siimoloŋ ooŋ laligogiti, iikanoŋ mono toroqeŋ siŋgisoŋgogi*aa* gamuya ii jeŋ gbiliŋ oŋono laligogi.
4 Bulmakao ejia ano meme yoŋoo sagianoŋ mono siŋgisoŋgo koma konjoratiwaati-
waajoŋ amamaaŋkej*a*. Ii batogogito, osiŋ laligoŋ kougi.
5 *Kawaajoŋ Kraistnoŋ namonoŋ kamaaŋ asugiroti, kambaŋ iikanoŋ kokaeŋ jero,
"Anutu, giinoŋ nanduŋ kalembaajoŋ ano siimoloŋ oowutiwaajoŋ mende ko-
posoŋgoŋ laligonato, namonoŋ laaligowaa selia ii mozozoŋgoŋ nona.
6 Siimoloŋ ooŋ siŋgisoŋgogi*aa*joŋ ama nanduŋ kaleŋ*a* kaleŋ*a* ama laligogiti, ii iima
kawaajoŋ mende aisooŋ laligona.
7 Kambaŋ iikanoŋ kokaeŋ ijowe, 'Anutu, moba, niinoŋ koi kajeŋ.
Noo kanana ii papia liipiŋ*a* iikanoŋ oogita eja. Iikawaa so mono goo uusiiŋ*gaa* so
ama meŋ laligomaŋ*a*.' "
8 Wala kokaeŋ jero, "Nanduŋ kaleŋ ama siimoloŋ ooŋ siŋgisoŋgogi*a*noŋ so-
laŋ*a*niwa*a*tiwa*a*joŋ iwoi kania kania ama laligogiti, iikawaajoŋ mono siiŋg*a*noŋ mende
kolooro moma laligona. Ii iima kawaajoŋ mende aisooŋ laligona." Iwoi ii Kana qaa
walagaa so toroqeŋ amakejuto, ii kileŋ kaeŋ jero.
9 Kawaa gematanoŋ qaa kokaeŋ jero, "Anutu moba, niinoŋ mono koi kaŋ goo uusiiŋ*gaa*
so ama meŋ laligomaŋ*a*." Kaeŋ jeŋ Anutu waeya meŋ mepeseewombaa kania mutuya
ii qewagoŋ kana gbilia kuuro.
10 Anutuwaa uusiiŋ*a*noŋ nemuŋ koma muro selianoŋ siimoloŋ ooŋooŋ kaaŋ*a* aŋgi
tegorotiwaajoŋ mono tak kotoŋ nonono soraaya koloodaboroniŋ. Indiŋ motooŋgow*aa*
so selia qeleenoti, iikanoŋ mono kambaŋ so sokoma eŋ ubaa.
11 *Kambaŋ*a* kambaŋ*a* jigo gawoŋ galeŋ kuuya yoŋonoŋ nama jigo gawoŋgi*a*
meŋkeju. Suulaŋ siimoloŋ iikayadeeŋ ooŋgo ooŋ amakejuto, iikanoŋ siŋgisoŋgogi*a*
koma konjoratiwombaajoŋ amamaaŋkeju.
12 *Iikanoŋ amamaaŋkejuto, Siwewaa jigo gawoŋ galeŋ waŋ*a* Jiisasnoŋ mono indiŋ
motooŋgow*aa* so siŋgisoŋgow*aa*joŋ ama selia qeleeno kambaŋ tetegoya qaa sokoma
eŋ ubaa. Namonoŋ siimoloŋ ooŋooŋ kaaŋ*a* nama mugi Siwe jigonoŋ uma Anutuwaa
boro dindiŋ*a*noŋ raja.
13 Iikanoŋ rama kambaŋ batuya kokanoŋ Anutunoŋ tuarenjeŋ*uruta* riitano kamaaŋ
uŋ*uro* Kraist kaniaa doya* koloogi otokoriaŋ maabombaajoŋ mamboma laligoja.
14 Indiŋ motooŋgow*aa* so koomunoŋ ama aoro siimoloŋ ooŋooŋ kaaŋ*a* ama mugi
iikanoŋ sokondabororo saanoŋ ejemba tak kotoŋ nonono soraaya koloowombaa so
koloojoŋ. Kaeŋ saanoŋ meŋ letoma nonono akadamunana kuuya mokoloon kambaŋ
tetegoya qaa iikaaŋ*a* laligoŋ uboŋ*a*.
15 Uŋ*a* Toroyanoŋ kaaŋ*aga*deeŋ qaa ii naŋgoŋ jero mojoŋ. Wala qaa kokaeŋ jerota
eja:
16 *"Poŋ niinoŋ kokaeŋ jejeŋ: Kambaŋ tosianoŋ tegoro iikanoŋ mono soomoŋgo
areŋ gbilia yoŋowo amaŋ*a*ti, ii kokaeŋ: Niinoŋ Kana qaana kuuya ii uu
konoŋgi*a*noŋ ama momogianoŋ tere kaaŋ*a* oomaŋ*a*."
17 *Kaeŋ jeŋ kokaeŋ toroqero, "Niinoŋ yoŋoo siŋgisoŋgogi*a* ano nanamemeŋgi*a*
jeulalaŋ*a* aŋgiti, iikawaajoŋ duduuŋ ii mende toroqeŋ romoŋgoŋ laligomaŋ*a*."
18 Qaa iikawaa so hoŋ*a* kolooro Anutunoŋ siŋgisoŋgon*ana* mesaoro qaanananoŋ
tegorotiwaajoŋ siŋgisoŋgon*ana*joŋ siimoloŋ oowombaa so mende kolooja. Kiaŋ.

Anutuwo kaparaŋ koma laligowombaajoŋ nonoono.

---

* **10:5:** Ond 40.6-8 * **10:11:** Eks 29.38 * **10:12:** Ond 110.1 * **10:13:** Kereuruta meŋ kamaaŋ oŋom*a* haamo ama gamu qeŋ oŋombomba*a*joŋ kanagianoŋ riiwagoŋ qagianoŋ do kaaŋ*a* rilanjiŋ laligogi. Juuda yoŋoo kanagia kiaŋ. * **10:16:** Jer 31.33 * **10:17:** Jer 31.34

19 Kawaajoŋ uumeleeŋ alaurunana, Jiisaswaa sayanoŋ soŋgbama nonono mono saanoŋ Anutuwaa jigo uuta kowoga totooŋ iikanoŋ uboŋa. Kaeŋ moma laariŋ kotiiŋ uuwoi mende amakejoŋ.
20 Jiisasnoŋ kana kekeŋaa kana gbilia meleuro aŋo laaligo kotigaa kania kolooŋ nononja. Kana ii iyaŋaa selia qeleema iikaaŋa kanoŋ meleurota eja. Kana ii riiŋ Anutuwaa jigoyaa opo sopaya kotoŋ jigo uuta kowoga totooŋ iikanoŋ uboŋa. Jiisaswaa selianoŋ nemuŋ koma nonono opo sopaya ii saanoŋ kotowoŋa.
21 Jiisasnoŋ jigo gawoŋ galeŋ uuta kolooŋ nonomakeja. Iinoŋ Anutuwaanoŋ kanageso kuuya galeŋ koma nonoma laligoja.
22 *Kaaŋa laligojiwaajoŋ anana mono gbiŋgbaoŋ mesaoŋ uuwoi kuuya yakariŋ pondaŋgadeeŋ momalaari qaganoŋ nama Anutuwaa kosianoŋ kema qama kooliŋ laligowoŋa. Sayanoŋ qeesaaro nonomoriŋ uutilotiloonana soŋgbano soraaya kolooŋ laligowoŋa. Uunananoŋ mende toroqeŋ jeŋ nonono mono awasaŋkaka laligowoŋa. Apu taaŋa ariniŋ meŋ taaliŋ nonono iikaaŋa mono Anutuwo qokotaaŋ laligowoŋa.
23 Anutunoŋ oyaŋboyaŋ koloowombaa qaa somoŋgoŋ nononoti, iinoŋ mono qaaya pondaŋ otaaŋ ananawo nanja. Kaeŋ nanjiwaajoŋ ama iikaaŋa koloowombaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ ama jokoloonkeboŋa. Iikanoŋ mono koŋgbara mesaoŋ zeŋ nama kotiiŋ laligowoŋa.
24 Uujopa ano nanamemeŋ awaa ambombaajoŋ mono uukuukuu meŋ naŋgoŋ aoŋ laligowoŋa. Kaaŋa laligowombaajoŋ mono pondaŋ galeŋ meŋ aoŋ laligowoŋa.
25 Tosianoŋ iyaŋgiaa uumeleeŋ kanagesowaa ajoajoroogia mesaoŋkejuti, anana mono sili iikawaa so mende ama laligowoŋa. Kaeŋ qaagoto, Poŋ kawaatiwaa aiweseya iima kambaŋanoŋ dodowiji iikaaŋ mojoŋi, iikawaa so mono kaparaŋ koma kotiiŋ uukuukuu meŋ aoŋ laligowoŋa.
26 Buŋa qaa hoŋa momago ananaa aiŋnoŋ siŋgisoŋgo laŋ amboŋati eeŋ, siŋgisoŋgonana iikawaajoŋ mono nanduŋ jiwowoŋ moŋ ambombaajoŋ amamaawoŋa. Siimoloŋ ooŋooŋ moŋ ii mende ilaaŋ nonombaa.
27 *Ii mende ilaaŋ nonombaato, Anutunoŋ qaanana ii jeŋ tegoŋ iroŋa meleeno qanananoŋ ubaatiwaajoŋ mamboma jenenana ororo keenana moma laligowoŋa. Anutunoŋ tuarenjeŋuruta gere gagirinoŋ oŋoowaati, iikawaa usuŋa kayadeeŋ koloowaatiwaajoŋ mono mamboma laligowoŋa.
28 *Moŋnoŋ Mooseswaa Kana qaa gema qeji, ii mono qaa jakeyanoŋ ooŋgi woi karoonoŋ qaaya naŋgoŋ jegi qaayawo koloowaati eeŋ, ii mono mende kiaŋkomuŋ mugi koomuwaa buŋa koloowaa.
29 *Kaeŋ koloowaato, ejemba moŋ kokaaŋa iwaa qaayaajoŋ mono nomaeŋ romoŋgoju? Moŋnoŋ Anutuwaa Meriaa qaaya kanianoŋ rikotaaŋ giliŋkeja. Soomoŋgo areŋ gbiliaa sayanoŋ tak kotoŋ muro soraaya kolooroto, sa ii iwoi omaya kaaŋa meŋ kamaaŋ amakeja ano kaleŋmoriaŋ Toya Uŋa Toroya ii mepaegoŋ muŋkeja. Moŋnoŋ kaaŋa kolooro Anutunoŋ qaaya gosiŋ iroŋa dawiwaa so muro sokonaga? Kana qaa qotogoŋ koomuwaa buŋa koloowombaa so koloojonto, Anutunoŋ ejemba kaaŋaa iroŋa ii mono gere gagiriawo kuuŋ muro qaganoŋ uro siimbobolo honombonoŋa mende moma laligowaa. Naa siimbobolonoŋ sokoma munaga? Iwaa kaniaajoŋ mono nomaeŋ romoŋgoju?
30 *Qaa moŋ kokaeŋ eja, “Jena jewe, nuna guwe, ana ambe ii noo gawoŋga. Niinoŋ mono ejemba qaagiaa iroŋa meleemaŋa.” Toroqeŋ qaa moŋ kokaeŋ jerota eja, “Poŋnoŋ kanagesouruta oŋoo qaagia gosiŋ jeŋ tegowaa.” Moŋ moronoŋ kaeŋ jeroti, nononoŋ ii moma mujoŋ.

* **10:22:** Lew 8.30; Eze 36.25 * **10:27:** Ais 26.11 * **10:28:** Dut 17.6; 19.15 * **10:29:** Eks 24.8 * **10:30:** Dut 32.35, 36

31 Anutu laaligo Toyaa jaanoŋ nama kamaaŋ nunuro boria-noŋ nunuwaati, iikanoŋ
mono kanjaŋawo totooŋ koloowaa. Kiaŋ.
32 Looriwubotiwaajoŋ kokaeŋ jejeŋ: Anutuwaa asasaganoŋ karo buŋa qeŋ aoŋ asa-
rigiti, mono kambaŋ mutuya ii romoŋgoŋ laligowu. Kambaŋ iikanoŋ momalaariwaa
manja qeŋ siimbobolo mamaga mokolooŋ ii kileŋ aoŋ oroŋ nuuguna guuguwe ama
nama kotiigi. Ii mende duduuwu.
33 Kambaŋ tosaaŋanoŋ gamu qeŋ oŋoŋgi koŋajiliŋ mogi qenjaaronoŋ iŋiigigiiŋ
laligogi. Kambaŋ tosaaŋanoŋ alaurugia tani kaaŋagadeeŋ ama oŋoŋgi yoŋoo
kooroŋgianoŋ naŋgi.
34 Tosaaŋa kapuare mirinoŋ oŋooŋgi ragiti, mono ii iŋiima siimbobologia motooŋ
moma laligogi. Esuhinagia kisiyaeŋ qeŋ kopepereeŋ megiti, ii mono korisoro qaganoŋ
moma aŋgoŋ koma laligogi. Siwewaa tiwomaleku qaita moŋ mende aliwaati, ii eŋ
oŋonjiwaajoŋ moma iikawaajoŋ uluŋkoleŋ moma laligogi.
35 Kawaajoŋ awasaŋkakagia mono kambaŋ kokaamba mende giliŋ mesaowu. Ii
mende mesaogi Anutunoŋ mono iikawaa tawaya somata oŋombaa.
36 Anutunoŋ iwoi oŋombaatiwaa qaa somoŋgorota eji, oŋonoŋ ii buŋa qeŋ aowuti-
waajoŋ nanju. Kawaajoŋ Anutuwaa uusiiŋa otaaŋ lombo moma mokosiŋgoŋ kaparaŋ
koma laligowuti eeŋ, Siwewaa buŋaya iikanoŋ mono oŋoo buŋa koloowaa.
37 *Kokaembaajoŋ mono nama kotiiŋ laligowu: Kambaŋ torodaamoŋ iikayadeeŋ
mono toroqeŋ mamboniŋ
“Mombo kawaati, iinoŋ mono kaŋ kuuwaa. Kambaŋa mende qeŋ koriro ubaato,
kambaŋaa so tororo kawaa.
38 Tororo kawaato, noo alananoŋ nanamemeŋ dindiŋa otaaŋkeji, iwaa momalaari-
anoŋ mono nemuŋ koma muro kotiiŋ laligoŋ ubaa. Mombo eleema momalaaria
mesaowaati eeŋ, ii mende sokono uunanoŋ iwaajoŋ mende aisoowaa.”
39 Qaa kaeŋ ejato, nononoŋ ejemba uugia mombo eleema momalaarigia mesaoŋ
gere siawaa buŋa koloowuti, iyoŋoo tuuŋgianoŋ mende nanjoŋ. Kaeŋ qaagoto,
momalaarinana ii mono galeŋ koniŋ Anutunoŋ hamo qeŋ nonono laligoŋ Siwe
gomanoŋ uboŋatiwaa so koloojoŋ. Kiaŋ.

11

Ejemba momalaarigiaajoŋ ama iwoi kokaeŋ kolooro:

1 Momalaariwaa kania ii kokaeŋ: Iwoiwaajoŋ jejeromoŋromoŋ anjoŋi, ii koloowaati-
waajoŋ mono kotiiŋ uuwoiya qaa moma laarijoŋ. Iwoi mende ii-iita iikawaa so ama
meŋ hoŋa iibombaajoŋ mamboma awasaŋkaka nanjoŋ.
2 Monowaa monoyanoŋga kanaiŋ ejemba momalaarigianoŋ nemuŋ koma oŋono
uugia meleeŋgi Anutunoŋ iŋiiro sokono jeŋ qeaŋgoŋ oŋono laligogi.
3 *Momalaarinananoŋ nemuŋ koma nonono iwoi kuuyaa kania ii kokaeŋ moma
asariŋkejoŋ: Anutunoŋ qaaya jeŋ kotoŋ iikanoŋ Siwe namowaa ilawoilaya kuuya
mokolooro. Kawaajoŋ kambaŋ kokaamba iwoi iimakejoŋi, ii iwoi ii-iita iikanoŋa
mende letoma kolooro.

Aabel, Eenok, Nooa yoŋoo momalaarigia

4 *Kein (Kain) Aabel yoronoŋ Anutuwaajoŋ siimoloŋ oori Aabelnoŋ uuta meleeno
momalaarianoŋ nemuŋ koma muro tororo teŋ kono kaasoyanoŋ dindiŋa uro. Kaeŋ
uro Anutunoŋ siimoloŋa iiro sokono jeŋ qeaŋgoro. Jeŋ qeaŋgoŋ Aabelnoŋ solaŋa
kolooroti, Anutunoŋ qaaya ii naŋgoŋ jero momalaarianoŋ nemuŋ koma muro moro.
Kaaŋa moma laligoŋ komuroto, ii kileŋ kambaŋ kokaamba nanamemeŋa moniŋ qaa
iikanoŋ mono toroqeŋ uunana kuuŋ naŋgoŋ nonomakeja.

* **10:37:** Hab 2.3-4 * **11:3:** Jen 1.1; Ond 33.6, 9; Jon 1.3 * **11:4:** Jen 4.3-10

5 *Eja qata Eenok iinoŋ wala eeŋanoŋ uuta meleeno Anutunoŋ qaaya naŋgoŋ jeŋ
qeaŋgoro moma iwaa jaayanoŋ sokoma laligoro. Kaeŋ laligoŋ kouro momalaarianoŋ
Eenok nemuŋ koma muro Anutunoŋ jaawo wano Siwenoŋ uro. “Anutunoŋ wano
eu uro toroqeŋ mokoloowombaajoŋ amamaagi.” Buŋa Tere iikawaa so Eenok
momalaarianoŋ aŋgoŋ koma muro mende komuro.
6 Uuta Anutuwaanoŋ meleenji, iinoŋ qaa kokaeŋ moma laariwaa: Anutunoŋ laligoja
ano Anutunoŋ ejemba iwaa jaayanoŋ sokombombaajoŋ moŋganjuti, ii tawa qeŋ
oŋombaa. Qaa woi ii moma laariŋ saanoŋ Anutuwaa kosianoŋ kawaato, mende moma
laariŋ muŋ eeŋ iwaa jaayanoŋ sokombombaajoŋ amamaawoŋa.
7 *Anutunoŋ Nooawaajoŋ iwoi koloowaatiwaa galeŋ meme qaaya isaano. Aisano
Nooanoŋ moma asariŋ sombuya qaita moŋ moma hoŋa mende iiro momalaarianoŋ
nemuŋ koma muro teŋ koma waŋgo mero. Anutunoŋ iyaŋa ano sumaŋuruta aŋgoŋ
koma oŋom-baatiwaajoŋ moma waŋgo ii mero. Nooa momalaarianoŋ nemuŋ koma
muro waŋgo meroti, nanamemeŋ iikanoŋ mono namo ejemba kanagia doogoya
iŋisaano Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoro tiwilaagi. Uugia mende meleema tiwilaagito,
Nooawaa momalaarianoŋ nemuŋ koma muro Anutuwaa jaanoŋ solaŋa koloowombaa
kaleŋa ii buŋa qeŋ aoro. Ejemba Anutu moma laariŋ muniŋ qaanana jeŋ tegoro
solaŋaniŋkejoŋi, Nooanoŋ mono iikawaa so solaŋa kolooro. Kiaŋ.

Aabraham Saara yoroo momalaarigara

8 *Anutunoŋ Aabraham baloŋ moŋ iwaa buŋa koloowaatiwaajoŋ jeŋ iikanoŋ
kembaatiwaajoŋ oono. Oono momalaarianoŋ nemuŋ koma muro qaa ii teŋ kono.
Dakanoŋ kema keunaga ii mende moroto, ii kileŋ iyaŋaanoŋ baloŋ mesaoŋ keno.
9 *Kema kema Anutunoŋ baloŋ iwaa buŋa koloowaatiwaajoŋ jeŋ somoŋgoroti,
mono iikanoŋ keuro. Keuma waba kolooŋ ejemba nanamemeŋgia mende moroto,
momalaarianoŋ nemuŋ koma murotiwaajoŋ mono kileŋ opo kuuŋ meŋ maama
kanoŋ eŋ laligogi. Esameria Aisak Jeikob yoronoŋ kaaŋagadeeŋ Anutunoŋ baloŋ
oŋombaatiwaajoŋ soomoŋgo qaaya iikayadeeŋ buŋa qeŋ aoŋ baloŋ iikanoŋ toroqeŋ
opo kuuŋgia meŋ maama eŋ laligogi.
10 Siwe siti tandoyanoŋ mende gisaawaati, Aabrahamnoŋ ii iimambaajoŋ mamboma
laligoro. Anutunoŋ siti iikawaa areŋa ama uŋaya meŋ miri tandogia osoŋ mero
powowoŋ kotakota eŋ ubaati, mono iikanoŋ keumambaajoŋ ama mamboma opo
kuuŋnoŋ laligoro.
11 *Kaaŋa laligoŋ eja waŋa kolooroto, momalaarianoŋ nemuŋ koma muro kotiiŋ maŋ
kolooro. Aabrahambaa embia Saara iinoŋ kopiŋ laligoroto, ii kileŋ koro ama mera
mero. Anutunoŋ Aabrahambaa kanagesoya somata koloowaatiwaa qaa somoŋgoŋ
muroti, iwaajoŋ ama qaayanoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ moma laariŋ laligoro.
Momalaaria iikanoŋ nemuŋ koma muro meria kolooro iiro.
12 *Eja motooŋgo iwaa momalaarianoŋ nemuŋ koma muro koomuwaa so kolooroto,
ii kileŋ iwaanoŋga kanageso somata qatawo koloogi. Seŋgelao sombinoŋ asarigi
jaŋgogia weeŋgowombaajoŋ amamaajoŋi, me sakasiŋ kowe goraayanoŋ ejuti, gbiliu-
rutanoŋ mono iikawaa so seiŋ koloogi.

Ejemba kokaamba Siwe gomambaajoŋ awelegoŋ laligogi:

13 *Ejemba sundugia ii jejoŋi, ii kuuya uugia meleema Anutu moma laariŋ muŋ
laligoŋ komugi. Anutunoŋ baloŋ oŋombaatiwaa qaa somoŋgoŋ oŋono laligogito, baloŋ
iikanoŋ mende keugi. Kaeŋ qaagoto, baloŋgia ii koriganoŋ nama uuŋ iima waeya

* **11:5:** Jen 5.21-24 * **11:7:** Jen 6.13-22 * **11:8:** Jen 12.1-5 * **11:9:** Jen 35.27 * **11:11:** Jen 18.11-14; 21.2
* **11:12:** Jen 15.5; 22.17; 32.12 * **11:13:** Jen 23.4; 1 Hist 29.15; Ond 39.12

meŋ aisoogi. Iima eeŋ aisooŋ kokaeŋ jeŋ asariŋ jegi, “Namonoŋ wabaga kolooŋ qanda laligojoŋ.”
14 Ejemba iyaŋgiaa miri gomaŋgianoŋ keubombaajoŋ janjariŋ riiŋkejuti, iyoŋonoŋ
qaa kaeŋ jeŋkeju.
15 Baloŋ mesaogiti, iikawaajoŋ romoŋgoŋ qaaya jewuyagati eeŋ, yoŋonoŋ mono
saanoŋ eleema iikanoŋ keŋgi uugianoŋ tegonaga.
16 Mono saanoŋ eleembuyagato, yoŋonoŋ iikawaajoŋ mende romoŋgoŋ laligogi.
Iikawaajoŋ qaagoto, kantri qaita moŋ Siwenoŋ eji, mono iikanoŋ keubombaajoŋ
awelegoŋ laligogi. Anutunoŋ yoŋoojoŋ siti merotiwaajoŋ Anutu qata “Ananaa Anutu!”
jegi ii moma aisooŋ yoŋoojoŋ ama gamu moŋ mende momakeja.

Aabraham, Aisak, Jeikob, Joosef yoŋoo momalaarigia

17 *Anutunoŋ Aabraham aŋgotetenoŋ ama muro momalaarianoŋ nemuŋ koma
muŋ Aisak Anutu kaleŋga muro. Anutunoŋ Aisakwaajoŋ baloŋ mumambaajoŋ ijoro
Aabrahamnoŋ soomoŋgo qaa ii buŋa qeŋ aoroto, kileŋ meria motooŋgo ii moma tegoŋ
iikanoŋ siimoloŋ oomambaajoŋ ano.
18 *Anutunoŋ Aabrahambaajoŋ qaa kokaeŋ ijoro, “Aisaknoŋ mono gbiliuruga
nemuŋ koma oŋono kolooŋ goo qaga bosima laligowuya.” Qaa ii moroto, kileŋ meria
alatanoŋ ano.
19 Ama kokaeŋ gosiŋ romoŋgoro, “Komuwaato, Anutunoŋ saanoŋ kotiiŋ meŋ gbiliro
koomunoŋga waabaa.” Sareqaa kaeŋ jeroti, iikawaa so merianoŋ mombo toroqeŋ
koomunoŋga kaaŋa waaro wano.
20 *Momalaarianoŋ Aisak nemuŋ koma muro merawoita Jeikob ano Iisoo (Eesau)
ii kotuegoŋ orono. Anutuwaa kotumotueya iikanoŋ mono kambaŋ kanageŋanoŋ
kaaŋagadeeŋ sokoma orono qagaranoŋ umakebaatiwaajoŋ qama kooliro.
21 *Jeikobnoŋ komumambaajoŋ anoti, kambaŋ iikanoŋ momalaarianoŋ nemuŋ
koma muro meria Joosefwaa merawoita woi ii kotuegoŋ oroma taa gbaruyaa kitianoŋ
laariŋ Anutu waeya meŋ mepeseero.
22 *Joosefwaa koomuyanoŋ dodowiroti, kambaŋ iikanoŋ momalaarianoŋ nemuŋ
koma muro Israel kanageso Iijipt mesaoŋ kagiti, iikawaa sunduya ii jeŋ gbiliŋ iŋijoro.
Kaeŋ iŋijoŋ kanageŋ qamoya dakanoŋ roŋ kombutiwaa qaaya ii jeŋ kotoŋ oŋono. Kiaŋ.

Mooseswaa momalaaria

23 *Momalaarigaranoŋ Mooseswaa nemuŋmaŋa nemuŋ koma orono Moosesnoŋ
kolooroti, ii kambaŋ iikanoŋa kanaiŋ koiŋ karoombaa so mesaŋgori. Mera ii
iimasiiŋsiiŋawo tania moŋ kolooroti, ii iima kiŋ pombaa jeŋkootoya uuguwobotiwaa-
joŋ toroko mende moma meragara mesaŋgoŋ galeŋ koni.
24 *Moosesnoŋ somariiro qata faarao kimbaa borataa meria qagi momalaarianoŋ
nemuŋ koma muro qa ii bosimambaajoŋ togoŋ faarao kimbaa miria mesaoŋ kemaliro.
25 Saanoŋ toroqeŋ Iijipt yoŋowo siŋgisoŋgowaa korisoroya mokoloon ii kambaŋ
toroga laŋ aisoonagato, laaligoya kaaŋa ii gema qero. Ii gema qeŋ Anutuwaa
uumeleeŋ kanageso yoŋowo toroqero kakasililiŋ ama oŋoŋgi ii motooŋ moma aoŋ
orowombaajoŋ moro uuta kolooro.
26 Anutunoŋ tawa mubaatiwaageŋ uuŋ nama kotiiro. Kawaajoŋ Iijipt yoŋonoŋ maa
suaŋgiawo kolooŋ siiseweweya qaa laligogiti, iikawaajoŋ moro iwoi kamaaŋqeqeta
kolooro. Iikanoŋ iwoi kamaaŋqeqeta kolooro gema qeŋ Hamoqeqe Toyawo toroqero
iwaajoŋ ama mepaqepae ama muŋ laligogito, ii moro kileŋ hoŋawo ano uuta kolooro.

---

* **11:17:** Jen 22.1-14 * **11:18:** Jen 21.12 * **11:20:** Jen 27.27-29, 39-40 * **11:21:** Jen 47.31–48.20 * **11:22:** Jen 50.24-25; Eks 13.19 * **11:23:** Eks 2.2; 1.22 * **11:24:** Eks 2.10-12

27 Momalaarianoŋ Mooses nemuŋ koma muro Iijipt kiŋ poŋgiaa iriŋa soombabotiwaajoŋ toroko mende moma kantria mesaoŋ karo. Anutu ii-iita qaago ii ii-iitaa tani romoŋgoŋ muŋ laligoroti, iikawaajoŋ mono kaparaŋ koma nama kotiiro.
28 *Momalaarianoŋ nemuŋ koma muro kiaŋkomu kendoŋ* ama iikawaa areŋa jeŋ kotoŋ oŋono aisooŋ ragi. Koomuwaa gajobanoŋ Iijipt uutanoŋ mutu meraurugia uŋugi Israel yoŋoo meraurugianoŋ komuwubotiwaajoŋ mono jeŋ kotoŋ oŋono nagugianoŋ sa morigi.
29 *Momalaarigianoŋ Israel ejemba nemuŋ koma oŋono Kowe Osoga ii baloŋ kerasianoŋ kekeŋaa so kotoŋ kagi. Iijipt manjaqeqe eja yoŋonoŋ ii kotowombaajoŋ batogogito, mono apunoŋ nemotoŋ tiwilaagi.

Reihab ano momalaariwaa ejemba geria tosia

30 *Momalaarigianoŋ Israel kanageso nemuŋ koma oŋono Jeriko taonoŋ kaŋ kiropo sopaya weeŋ 7:baa so liligoŋ motooŋ kema kagi kiropo sopaya sopaya kotakota iikanoŋ mono ororoŋgoŋ kamaagi.
31 *Momalaarianoŋ kana somata emba Reihab nemuŋ koma muro kokaeŋ ano Anutunoŋ iima kobooro: Israel jotamemeya yoronoŋ baloŋ iima mobowaajoŋ oloŋ kari ala meŋ koma horoŋ orono. Anutunoŋ ii iima kanageŋ yaŋgiseŋ ejemba uŋuro tiwilaagi Reihab iima kobooro yoŋowo motooŋ mende komuro. Kiaŋ.
32 *Naa qaaga mombo toroqeŋ jewenaga? Deiwid, Samuel ano gejatootoo ejemba tosaaŋa yoŋoo sundugia toroqeŋ jewenagati eeŋ, noo kambananoŋ mono mende sokonaga.
33 *Momalaarigianoŋ tosaaŋa nemuŋ koma oŋono galeŋkoŋkoŋ totoŋa totoŋa meluŋgoŋ meŋ ejemba mindiŋgoŋ oŋoŋgi nanamemeŋ dindiŋa otaaŋ laligogi. Anutunoŋ iwoi nonombaatiwaa qaa somoŋgorota eji, mamaganoŋ qaa iikawaa so qama kooliŋ moma laarigi hoŋa kolooro megi. Tosianoŋ laion oro batugianoŋ qama kooliŋ moma laarigi Anutunoŋ laion qaa oogia somoŋgoro.
34 *Tosianoŋ gere bolaŋ uutanoŋ qama kooliŋ moma laarigi Anutunoŋ gere esuŋa qowogoro mende oŋooro. Tosaaŋa manjawaa soo somatanoŋ uŋuwombaajoŋ aŋgi Anutunoŋ yoŋoonoŋ soo jeta meŋ mooniro kok koŋgi. Mamaganoŋ loolooria koloon qama kooliŋ moma laarigi Anutunoŋ esuŋ oŋono kotiigi. Tosianoŋ manja qeŋ qama kooliŋ moma laarigi Anutunoŋ esuŋ oŋono kawali kotakota koloogi. Waba yoŋoo manjaqeqe tuuŋgianoŋ kagi tosaaŋanoŋ qama kooliŋ moma laariŋ kanoŋa mono oŋotaagi unjurama keŋgi.
35 *Emba tosianoŋ kitigianoŋ komuro qama kooliŋ moma laarigi Anutunoŋ meŋ gbiliŋ muro koomunoŋga waaro mombo toroqeŋ aitoŋgogi. Ejemba tosianoŋ koomu gematanoŋ oyaŋboyaŋ uuta mokoloowombaajoŋ moma kaparaŋ koma naŋgi. Kaaŋa naŋgi qanjonoŋ uŋuŋ kakasililiŋ kania kania ama oŋoma kokaeŋ iŋijogi, “Anutu qakoona uulaŋawo isama gomboŋa.” Kaeŋ iŋijogito, yoŋonoŋ ii togogi toroqeŋ jaabamagege meŋ oŋoma laligogi.
36 *Tosianoŋ Anutu moma laarigi mepaqepae ama ooli waayawonoŋ uŋugi siimbobolo kania kania mokoloon laligogi. Toroqeŋ tosaaŋa gbadooŋ kapuare miria miria kanoŋ oŋooŋgi laligogi.

---

* **11:28:** Eks 12.21-30 * **11:28:** Anutuwaa gajobanoŋ Israel ejemba iŋiima kobooŋ uŋuuguroti, iikawaa kendoŋa ii ananaa qaanoŋ kiaŋkomu kendoŋ jeniŋ Kooŋ qaanoŋ Pasowa jeju. * **11:29:** Eks 14.21-31 * **11:30:** Joos 6.12-21 * **11:31:** Joos 2.1-21; 6.22-25 * **11:32:** Poŋ 6.11–8.32; 4.6–5.31; 13.2–16.31; 11.1–12.7; 1 Sml 16.1–1 Kiŋ 2.11; 1 Sml 1.1–25.1 * **11:33:** Dan 6.1-27 * **11:34:** Dan 3.1-30 * **11:35:** 1 Kiŋ 17.17-24; 2 Kiŋ 4.25-37 * **11:36:** 1 Kiŋ 22.26-27; 2 Hist 18.25-26; Jer 20.2; 37.15; 38.6

37 *Tosaaŋa jamonoŋ uŋugi komugi. Tosaaŋa segenoŋ motoŋ oŋoŋgi woi koloogi.
Tosaaŋa manjawaa soo somatanoŋ uŋugi komugi. Tosianoŋ lama selia ano meme selia
kanoŋ opo kaaŋa mouma laŋ kema liligogi. Kaaŋa wanaya tooŋ koloogi sisiwerowero
ano kakasililiŋ tondu meŋ oŋoŋgi laligogi.
38 Siwewaa akadamugiawo koloon balombaa nanamemeŋ bologaajoŋ mogi mende
sokoma oŋono iikanoŋ mende toroqegi. Mende toroqeŋ laŋ liligoŋ baloŋ
qararaŋkoŋkoŋaŋoŋ kema kaŋ baaŋa baaŋa uma kamaaŋ kobaa me namo riiriitaa
uutanoŋ eŋ laligogi. Kiaŋ.
39 Ejemba sundugia jejeŋi, ii kuuya momalaarigianoŋ nemuŋ koma oŋono uugia
meleeŋgi Anutunoŋ iŋiiro sokono jeŋ qeaŋgoŋ oŋono laligogi. Kaaŋa laligogito, ii
kileŋ Anutunoŋ oyaŋboyaŋ qaita moŋ nonombaatiwaa qaa somoŋgorota eji, iikanoŋ
iyoŋoonoŋga moŋnoŋ moŋ mende keuro. Qaago.
40 Anutunoŋ ii aŋgiodeeŋ qaagoto, mono ananawo motooŋ akadamunanawo kolood-
aborowoŋatiwaajoŋ moja. Kaeŋ moma kawaajoŋ oyaŋboyaŋ qaita moŋ nonono
mokoloowombaa qaa areŋa ano eja. Kiaŋ.

12

Anutunoŋ maŋ koma mindiŋgoŋ nonomakeja.

1 Ejemba tuuŋ somata qatawo kaaŋanoŋ momalaariwaa kania naŋgoŋ jeŋ koosu
kaaŋa liligoŋ nonoma nanjuti, ii mojoŋ. Kawaajoŋ anana kaaŋiadeeŋ mono lom-
bonana kuuya ano siŋgisoŋgo afaaŋagadeeŋ kokosiiŋ nonomakeji, ii giliniŋ kemba.
Anutunoŋ anana momalaariwaa manjaya qeŋ Satan haamo ama mubombaa areŋa
anota eja. Kawaajoŋ laaligo batuya koi laligoŋgo komuwoŋati, batuya ii mono
nuuguna guuguwe kaaŋ kaparaŋ koma manja qeŋ bobogariŋ kemboŋa.
2 Jiisasnoŋ momalaarinana meŋ letono kolooro meŋ somariiro kotiiŋ akadamuyawo
kolooŋkeji, Toya ii mono jaanananoŋ uuŋ tororo iimakeboŋa. Iinoŋ saanoŋ toroqeŋ
Siwe gomanoŋ laligoŋ aisoonagato, ii mesaoŋ kamaaŋ iikawaa kitia siimbobolo moro.
Maripoonoŋ kikekakasililiŋ kaaŋa komumambaa gamu moma ii mende togoroto, ii
qenjaaronoŋ moma mokosiŋgoŋ komuro. Komuŋ Anutuwaa jiŋkaroŋ duŋ raranoŋ
uma boro dindiŋanoŋ raja.
3 Siŋgisoŋgo ejemba yoŋonoŋ kaeŋ tuarenjeŋ ama mugi siimbobolo moroti, oŋonoŋ
mono ii romoŋgoŋ laligowu. Zolologoŋ loriŋ uukamakamaa koloon nama momalaa-
rigia ano jejeromoŋromoŋgia mesaowubotiwaajoŋ mono kaeŋ amakebu.
4 Siŋgisoŋgo ambombotiwaajoŋ aoŋ oroŋ manja qeŋ laligogi iikanoŋ siŋgisoŋgowaa
Toyanoŋ mono sagorogoro (gbilibambaŋ) mende uŋuro.
5 *Amanoŋ meraborauruta yoŋoojoŋ qambaŋmambaŋ qaa oŋonji, Anutunoŋ iikawaa
so qaa moŋ kokaeŋ iŋijoro mono ii duduuŋ laligoju,

“Oo merana, Poŋnoŋ mindiŋgoŋ gomakeji, iikawaajoŋ mono mona geegee mende
koloowa. Qaa jeŋ gono iikanoŋ mono uukamakamaa mende koloon laligowa.
6 Poŋnoŋ ejemba jopagoŋ oŋomakeji, ii mono mindiŋgoŋ oŋomakeja.
Ejemba merabora kaaŋa uŋuama kalaŋ koma oŋomakeji, ii kuuya koobinoŋ
uŋuŋkeja.”

7 Merabora moŋ amayanoŋ mende mindiŋgoro laŋ laligonaga, iikaaŋa mono iwaa
meraborata mende koloonaga. Kawaajoŋ Anutunoŋ oŋo merabora kaaŋa ama
oŋomakeja. Kawaajoŋ lombo oŋono ii mono mindiŋgoŋ oŋombaatiwaa tania romoŋgoŋ
moma mokosiŋgoŋ diŋgoŋ laligowu.

---

* **11:37:** 2 Hist 24.21 * **12:5:** Job 5.17; Gba 3.11-12

8 Anutunoŋ meraborauruta kuuya mindiŋgoŋ oŋomakejiwaa so oŋo mende mindiŋgoŋ oŋonagati eeŋ, mono iwaa meraborauruta hoŋa mende koloowuyaga. Kaeŋ mono oŋoaŋgiaa jaajaa gua merabora maŋgia qaa kaaŋa koloowuyaga.
9 Qaa ii mombo kokaeŋ jemaŋa: Namowaa maŋurunananoŋ mindiŋgoŋ nonoŋgi ii goda qeŋ oŋoma laligoniŋ. Selewaa maŋurunananoŋ qerewenja koloojuto, uunanaa Amanananoŋ mono hoŋa ano uuta kolooja. Kawaajoŋ mono iwaa qaa baatanoŋ kema diŋgoŋ laligoŋ kotiiniŋ sokombaa.
10 Selewaa maŋrunananoŋ mono iyaŋgiaa momogiaa so kaparaŋ koma namonoŋ kambaŋ toroga laligowombaajoŋ ama mindiŋgoŋ nonoma laligoŋkeju. Yoŋonoŋ kaaŋa laligoŋkejuto, Anutunoŋ mono tak kotoŋ nonono iwaa so soraaya koloowombaajoŋ ama mindiŋgoŋ nonomakeja. Kaeŋ ama oŋanoŋ awaa ano oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ moja.
11 Moŋnoŋ mindiŋgoŋ nonono kambaŋ iikanondeeŋ korisoro tani mende amakejonto, wosobiri siimboboloyawo momakejoŋ. Qaa ii hoŋato, iikawaa hoŋa ii kanageŋ kokaeŋ koloowaa: Anutunoŋ ejemba iikaaŋa kanoŋ meŋ gbiliŋ oŋomakeji, iyoŋoo nanamemeŋgianoŋ diŋgoro luae qeŋ oŋono moma laligowuya. Kiaŋ.

Qambaŋmambaŋ ano galeŋ meme qaa tosia

12 *Kawaajoŋ “Sawiŋgia tegoro borogia bimooŋ sororoŋgoŋ nanji, ii mono meŋ waama mindiŋgowu. Tawogia juma simiŋgia sunji, ii mono meŋ kotiiwu.” Buŋa qaa moŋ kaeŋ eja.
13 *Koriŋkoriŋawonoŋ ligisooŋ kamaaŋ qero kanianoŋ suma bolidaborowabo. Qaa iikawaa so alagia qotogoŋ mende ama mubuto, mono qeaŋgowaatiwaajoŋ kaparaŋ koma laligowu. Buŋa qaa moŋ kokaeŋ eja,

“Kana riiŋ kekeŋaa kanagia mono meŋ qeleleegi dindiŋa koloowu.”

Qaa iikawaa so mono uuqeaŋgoŋ qeŋ aoŋ laligowu.
14 Ejemba kuuya yoŋowo luaenoŋ uumotooŋ laligowutiwaajoŋ mono kotiiŋ kaparaŋ koma laligowu. Moŋnoŋ laaligo soraaya mende mokoloowaati, mono eeŋ Poŋ mende iibaa. Kawaajoŋ Anutunoŋ meŋ soraiŋ oŋombaatiwaajoŋ mono kaparaŋ koma nambu.
15 *Moŋnoŋ Anutuwaa kaleŋmoriaŋa uuguŋ mende buŋa qeŋ aowabotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowu. Nene gawonoŋ oro kaambogawo ii tiitawo qonjomakejoŋ. Iikawaa so uukaambowaa kania kuuya ii mono qewagowu. Mende qewagogi iikanoŋ somariiŋ kouma eŋkalolon meŋ oŋono mamaga oŋoo uugianoŋ tiloowabo.
16 *Kaaŋagadeeŋ moŋnoŋ serowiliŋ ambabo me Iisoo (Eesau) kaaŋa aŋgonjorayawo laligowabotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowu. Iisoonoŋ mutu mera koloorotiwaa borosamo toya kolooroto, qaa ii nene indiŋ motooŋgo newaatiwaajoŋ ama qewagoro. Qewagoro koga Jeikobnoŋ borosamowaa qaaya ii nene iikanoŋ sewaŋa meŋ buŋa qeŋ aoro.
17 *Kanageŋ soomoŋgo qaagaraa so kolooro Maŋaa kotumotueyanoŋ mono Jeikob qaganoŋ uro, oŋo ii moju. Kaeŋ uro Iisoonoŋ kotumotue ii buŋa qeŋ aomambaajoŋ moma welema saaro jauŋanoŋ kamaaro. Kaeŋ kaparaŋ koma welenoto, kileŋ qaa kogawo somoŋgoriti, ii utegomambaa kania moŋ mende mokolooro. Kawaajoŋ mutu meriaa kotumotueya ii buŋa qeŋ aomambaajoŋ moroto, iikanoŋ osiŋ amamaaro.
18 *Wala eeŋanoŋ Israel kanageso yoŋonoŋ Sainai (Sinai) kosianoŋ kaŋ naŋgi baaŋa iikanoŋ gere bolanoŋ jero. Jeŋ kaaso kondunduŋgoŋ kamaaŋ paŋgamaŋ mero raidimboŋ qero Anutunoŋ iikanoŋ yoŋowo soomoŋgo areŋ ano. Sainai (Sinai) baaŋa iikanoŋ boronoŋ oosiriwoŋatiwaa so koloojato, oŋonoŋ baaŋa kaaŋa iikawaa kosianoŋ mende kaŋ kouma laligoju.

---

* **12:12:** Ais 35.3 * **12:13:** Gba 4.26 * **12:15:** Dut 29.18 * **12:16:** Jen 25.29-34 * **12:17:** Jen 27.30-40
* **12:18:** Eks 19.16-22; 20.18-21; Dut 4.11-12; 5.22-27

19 Anutunoŋ soomoŋgo areŋa ii Sainai baaŋanoŋ kokaeŋ ano: Gajobaurutanoŋ
romoŋ qaita moŋ uugi aŋgotomaŋa ajoma karo qaa kotakota jerotiwaa otoŋa mogi.
Ii moma qaa kaaŋa mombo mende jero mobutiwaajoŋ weleŋgi. Oŋonoŋ baaŋa kaaŋa
kawaa kosianoŋ mende kaŋ kouma laligoju.
20 *Anutunoŋ qaa kotiga jeŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Moŋnoŋ ejemba me bao oro
moŋnoŋ baaŋa ii oosiriwaati eeŋ, ii mono jamonoŋ qegi komuwa.” Kaeŋ jeŋ kotoŋ
oŋono qaa ii otaawombaajoŋ moma bimooŋ amamaagi. Kawaajoŋ qaa mombo mende
jewaatiwaajoŋ weleŋgi.
21 *Iwoi kanjaŋawo totooŋ ii uuŋ iigi Moosesnoŋ kokaeŋ jero, “Nii mono toroko
moma jenena ororo nanjeŋ.”
22 Oŋonoŋ kaeŋ qaagoto, mono uugia meleema Zaion baaŋa dodowiŋ kouma laligoju.
Anutu laaligo Toyaa sitia qata Jerusalem Siwenoŋ eji, iikanoŋ gajobauruta ten tauseŋa
ten tauseŋa yoŋonoŋ tuuŋa tuuŋa meŋ rii oroŋ korisoro amakejuti, oŋonoŋ mono siti
ii dodowiŋ laligoju.
23 Wala kolokoloo doŋgoga koloon uumeleeŋ kanageso koloogi qagia Laaligowaa
buknoŋ oogita Siwenoŋ eji, oŋonoŋ mono iyoŋoo tuuŋgia somata ii toroqeŋ laligoju.
Anutunoŋ ejemba kuuya ananaa qaanana gosiŋ jeŋ tegoŋkeji, oŋonoŋ mono beŋnana
iwo toroqeŋ laligoju. Anutunoŋ ejemba meŋ solaŋaniŋ oŋono letoma akadamugiawo
koloon komugiti, oŋonoŋ mono iyoŋoo kokoosogiawo toroqeŋ laligoju.
24 *Oŋonoŋ soomoŋgo areŋ gbiliaa galeŋa Jiisas iwaanoŋ kaŋ iwo qokotaaŋ nanju.
Iinoŋ sayanoŋ qeesaaro oŋomoriŋkeji, mono laaligo iikaaŋanoŋ kouma laligoju. Aabel-
noŋ saya maaroto, Jiisaswaa sayanoŋ Aabelwaa saya uuguŋ qaa akadamuyawowaa
muŋgeŋa kolooja.
25 *Wala eja moŋnoŋ namonoŋ laligoŋ Anutuwaa uusiiŋa ejemba iŋisaama oŋono
mamaganoŋ ii mobombaajoŋ togogi Anutunoŋ iroŋa meleeno qagianoŋ uro. Yoŋonoŋ
iikanoŋa kok kombombaajoŋ amamaagiti eeŋ, anana mono nomaeŋ kok komboŋaga?
Kambaŋ kokaamba alanana moŋnoŋ Anutuwaa uusiiŋa Siwenoŋga ninisaama jeŋkeji,
anana ii silemale ama mesaojoŋi eeŋ, mono lombonoŋga kok mende totooŋ komboŋa.
Qootogonanaa iroŋa mono oŋanoŋ qanananoŋ ubaatiwaajoŋ mojoŋ. Kawaajoŋ
moŋnoŋ saŋe qero mojuti, oŋonoŋ qaa ii moma teŋ kombombaajoŋ gejajuju me
mondomondo mende ambu. Gejajuju laligowubotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ
laligowu.
26 *Wala eeŋanoŋ qaaya iŋijoro namo utugoŋ memenjaliroto, gejatootoo qaaya moŋ
jeŋ somoŋgorota kambaŋ kokaamba kokaeŋ eja, “Kambaŋ moŋnoŋ namo mombo
utugoŋ memenjalimaŋa. Namogadeeŋ qaagoto, iwoi ambe sombinoŋ kaaŋagadeeŋ
utugowaa.”
27 Qaa kaeŋ ejato, “Kambaŋ moŋnoŋ mombo” jeji, qaa iikawaa kania ii kokaeŋ: Anu-
tunoŋ ilawoila mokoloorota eji, iikanoŋgadeeŋ mono utugoŋ utegowaato, Siwewaa
ilawoila mende utugowaati, iikanoŋ mono nama kotiiŋ eŋ ubaa.
28 Anana bentotoŋ mende utugowaati, ii buŋa qeŋ aoŋ nanjoŋ. Kawaajoŋ mono
“Anutu daŋgiseŋ!” jeŋ iikaaŋa kanoŋ waeya meŋ mepeseeŋ uuqeeaŋgo meŋ
muŋkeboŋa. Ii jeta uuguwombotiwaa keenana moma goda qeŋ laligowoŋa.
29 *Ananaa Anutunananoŋ mono gere bolaŋ kaaŋa kolooja. Kawaajoŋ gereyanoŋ
nonooro siimbobolo mobombotiwaajoŋ mono toroko qaganoŋ goda qeŋ muŋkeboŋa.
Kiaŋ.

---

* **12:20:** Eks 19.12-13 * **12:21:** Dut 9.19 * **12:24:** Jen 4.10 * **12:25:** Eks 20.22 * **12:26:** Hag 2.6 * **12:29:** Dut 4.24

13

Qambaŋmambaŋ qaa tetegoya

1 Uumeleeŋ alaurunana oŋoaŋgia mono jopagoŋ aoŋ laligowu.
2 *Waba ejemba batugianoŋ kawuti, ii mono kalaŋ koma oŋoŋgi ainjoloŋ
mokoloonkebu. Kaeŋ ambombaajoŋ mono mende duduuŋkebu. Tosianoŋ kaaŋa
aŋgiti, iikanoŋ Siwe gajoba tosaaŋa mende moma asariŋ motooŋ koma horoŋ oŋoŋgi
mirigianoŋ laligogi.
3 Tosianoŋ kapuare mirinoŋ laligojuti, ii romoŋgoŋ oŋomakebu. Oŋoaŋgio yoŋowo
gbadooŋ oŋoŋgi laligowuyagati, tani ii moma mono ii romoŋgoŋ oŋomakebu. Tosaaŋa
meŋ boliŋ oŋoŋgi iikawaa siimboboloya mojuti, ii mono oŋoaŋgio kaeŋ laligowuyagati,
iikaaŋa moma romoŋgoŋ oŋomakebu.
4 Ejemba oloŋkalu ano serowiliŋ anjuti, Anutunoŋ ii jeŋ tegoŋ oŋombaa. Kawaajoŋ
kuuya oŋonoŋ mono loemba laaligo ii goda qegi soraaya kolooro loemba batugaranoŋ
kiiqetete qaa jewoŋa moŋ mende ewa.
5 *Anutunoŋ aŋo qaa moŋ kokaeŋ jerota eja, “Niinoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ
mende gomesaoŋ gema gumaŋa.” Qaa kawaajoŋ ama nanamemeŋgianoŋ meŋgo
mewombaajoŋ otoko mende koposoŋgoŋkebuto, iwoi eŋ oŋonji, iikawaajoŋ mono
mogi sokoma oŋono korisorowo laligowu.
6 *Kaeŋ moma saanoŋ qaqabuŋabuŋananawo satiiŋ nama kokaeŋ jeŋ laligowoŋa,
“Poŋnoŋ ilailaana kolooro namo ejembanoŋ tiwilaaŋ nombutiwaa so mende
kolooju. Kawaajoŋ keena moŋ mende moma laligojeŋ.”
7 Galeŋurugianoŋ Anutuwaa qaa iŋijogiti, ii mono romoŋgoŋ oŋoma laligowu.
Nanamemeŋgia nomaeŋ ama megi laaligogianoŋ tegoroti, mono ii romoŋgoŋ moma-
laarigiaa siligia otaaŋ laligowu.
8 Jiisas Kraist utekuteya qaago. Wala laligoroti, iikayadeeŋ kete laligoja ano kambaŋ
tetegoya qaa laligoŋ ubaa.
9 Kaleŋmoriaŋ toroqeŋ buŋa qeŋ aoniŋ uunana meŋ kotiiro qeaŋgoŋkebaato, nene
newombaa silia ii me iikanoŋ mono uunana meŋ kotiiwaatiwaajoŋ amamaaŋkeja.
Tosianoŋ nenewaa qizimiziŋ kania kania otaagi nanamemeŋ iikanoŋ mono mende
totooŋ ilaaŋ oŋono porogoro. Kawaajoŋ tosianoŋ qizimiziŋ morota morota ejemba
kuma oŋomakejuti, oŋonoŋ mono qaa ii mesaowu. (Siliwaa qaayanoŋ mono jiŋjauŋ
mende ama oŋomba.)
10 Siimoloŋ ooŋooŋ alata qaita moŋ ii ananaanoŋ eja. Balonoŋ opo sel jigo gorawaa
gawoŋ meŋkejuti, iyoŋonoŋ siimoloŋ qaita moŋ iikawaa bakaya meŋ newombaajoŋ
amamaaŋkeju. Anutunoŋ iyoŋoojoŋ qaa kaeŋ mende jeŋ tegorota eja.
11 *Namonoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋanoŋ nama ejemba siŋgisoŋgogia koma konjorati-
waatiwaajoŋ ama oro qeŋ saya meŋ jigo gorawaa uuta kowoga totooŋ iikanoŋ umake-
jato, oro hoŋgia ii meŋ gomaŋ tawatawa laligojuti, iikawaa kiropo seleeŋgeŋanoŋ
kema iikanoŋ oogi jeŋ aloweeŋkeja.
12 Iikawaa so Jiisas kaaŋagadeeŋ kanagesouruta iyaŋaa sayanoŋ meŋ soraiŋ
oŋombaatiwaajoŋ ama siti kiropowaa nagu seleeŋgeŋanoŋ qegi siimbobolo moma
komuro.
13 Kawaajoŋ gomaŋ tawatawa* laligojoŋi, anana mono iikawaa kiropo se-
leeŋgeŋanoŋ kema Jiisaswaanoŋ toroqewoŋa. Iwaajoŋ ama mepaqepae ama nono-
makejuti, mono ii bosima laligowoŋa.
14 Ii kokaembaajoŋ: Siti tegoya qaa eŋ ubaati, ii namonoŋ mende eŋ nononjato,
siti kanageŋ asugiŋ nonombaati, ii iibombaajoŋ mono janjariŋ riiŋ laligojoŋ.

* **13:2:** Jen 18.1-8; 19.1-3 * **13:5:** Dut 31.6, 8; Joos 1.5 * **13:6:** Ond 118.6 * **13:11:** Lew 16.27 * **13:13:** Balonoŋ kusu laligojoŋi, iikawaa qata tawatawa.

15 Kawaajoŋ mono suulaŋ Jiisasnoŋ nemuŋ koma nonono Anutuwaajoŋ mepemepesee nanduŋ ama laligowoŋa. Jiisas qata mepeseeŋkejuti, iyoŋoo je buugiaa hoŋanoŋ mono Anutuwaa nanduŋa kolooja.
16 Iwoi eŋ oŋonji, ii mendeema aoŋ meŋ qeaŋgoŋ aoŋkejuti, iikanoŋ mono Anutuwaa nanduŋa moŋ kolooja. Anutunoŋ nanduŋ ii iiro uutanoŋ qeaŋgoro sokomakeja. Kawaajoŋ kaeŋ ambutiwaajoŋ mono mende duduuwu.
17 Galeŋurugia mono teŋ koma oŋoma ku-usuŋgia baatanoŋ kema laligowu. Gawoŋ megitiwaa sundugia Anutuwaa jaanoŋ ambuti, iyoŋonoŋ mono iikaaŋa iŋiima uugia galeŋ komakeju. Yoŋonoŋ gawoŋgia ii uulombo qaganoŋ mewubo. Iikanoŋ oŋo mende ilaaŋ oŋonaga. Kawaajoŋ mono qaagiaa baatanoŋ kema laligogi korisoro qaganoŋ gawoŋgia megi sokombaa.
18 Mono nonoojoŋ ama Anutu qama kooliŋkebu. Iwoi kuuya kanoŋ nanamemeŋ qabuŋayawo ambombaa siiŋa eŋ nonono Anutunoŋ niniima “Sokonja,” jero uugejanananoŋ moniŋ qeaŋgoŋkeja. Qaa ii moma yagojoŋ.
19 Noojoŋa qama kooliŋkebutiwaajoŋ mono kaparaŋ koma kokaembaajoŋ kuuŋ oŋonjeŋ: Oŋo qama kooligi Anutunoŋ kambaŋ mende meŋ koriro qeaŋgoŋ saanoŋ mombo oŋoonoŋ kamaŋa.

Kokaeŋ qama kooliŋkejoŋ:

20 Jiisasnoŋ komurotiwaajoŋ ama lama galeŋ qabuŋayawo koloon laligoja. Saya molaaŋ iikawaa muŋgeŋanoŋ Anutuwaa soomoŋgo areŋa qokotaaŋ meŋ kotiiro kambaŋ tetegoya qaa eŋ ubaa. Anutunoŋ Poŋnana ii meŋ gbiliro koomunoŋga waama kotiiŋ laligoja.
21 Anutu luae Toyanoŋ mono inaaŋ oŋoma uusiiŋaa so ama meŋ laligowutiwaa akadamuya kuuya oŋomakebaa. Iikaaŋ saanoŋ kotiiŋ gawoŋ awaa kania kania meŋ laligowu. Iinoŋ meweeŋgoŋ kuuŋ oŋono Jiisas Kraistwaanoŋ naŋgoŋ laaligo Anutuwaanoŋ sokonji, mono iikaaŋa laligowu. Kraistwaa qabuŋaya mono kambaŋ so mepeseeniŋ kambaŋ tetegoya qaa akadamuyawo eŋ ubaa. Qaa ii oŋanoŋ.

Qaa tetegoya

22 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ kokaeŋ qisiŋ oŋonjeŋ: Buŋa Tere toroga koi ooŋ oŋonjeŋ. Kawaajoŋ qambaŋmambaŋ qaana koi mono kaparaŋ koma buŋa qeŋ aowu.
23 Buju koi mono mobu: Uumeleeŋ alanana Timoti ii kapuare mirinoŋga isaŋgi kamaaro. Uulaŋawo koi koubaati eeŋ, mono iwo kaŋ iŋiibota.
24 Yeizozo qaa ambe galeŋurugia kuuya ano Anutuwaa ejemba soraaya kuuya ii iŋijowu. Itali alaurunananoŋ yeizozogia aŋgi oŋoonoŋ kaja.
25 Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono kuuya oŋowo eŋ uma ewa.

Jeimswaanoŋ Tere
Jeimsnoŋ Tereya ano.
Jeŋ-asa-asari

Gomaŋa gomaŋa kanoŋ ejemba kania kania uugia meleema letoma-kejuti, iyoŋoo nanamemeŋgianoŋ sisau siliqalu kolooro metetaŋgoŋ kamaaŋ uŋuro Anutuwaa qabuŋayanoŋ kamaawabo. Kawaajoŋ Jerusalem bisop Jeims iinoŋ gejanono qaa morota morota meŋ kululuuŋ koi ooja. Gejanono qaaya tosia ii kokaeŋ: Momakooto hoŋa ii nomaeŋ? Zioz gawoŋ hoŋa ano qoloŋmoloŋgoya. Aŋgotete uutanoŋ laaligo. Tosia mende iŋiima sureewu. Je buu susugia mono galeŋ kombu. Selegia mepeseewu me uugia meŋ kamaaŋ aowu? Aŋgowowo me ala ilailaa ambu? Kaparaŋ koma qamakooli gawoŋ mewu.

Majakakaya waŋa ii kokaeŋ: Kraistwaa Buŋa qaayanoŋ somariiŋ akadamuyawo koloowaatiwaa qata bosima qaaya koma gbiliŋ meniŋ hoŋa koloowaa me qaago? Je buu susunananondeeŋ moma laarijoŋ jeniŋ mende sokonja. Zioz gawoŋ hoŋa qaa, ii zioz koomuya.

Tere kokawaa bakaya waŋa 10 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1
Momalaari ano momakooto 1.2-8
Ejemba wanaya ano qabuŋayawo 1.9-11
Aŋgobato (manambato) ano aŋgotete 1.12-18
Buŋa gejanondeeŋ momo me teŋkoŋkoŋ 1.19-27
Kamaaŋqeqeta ii mende iŋiima sureewu 2.1-13
Momalaari gawoŋa qaa ii omaya kolooja 2.14-26
Neselanananoŋ mono tiwilaaŋ nonombabo 3.1-18
Luaenoŋ laaligo me balombaa nanamemeŋ 4.1–5.6
Lombo bosima qama koliniŋ hoŋa koloowaa 5.7-20

1 *Jeims niinoŋ Anutu ano Poŋ Jiisas Kraistwaanoŋ gawoŋ meŋ laligojeŋ.

Israel tuuŋ 12 ananaanoŋga tosaaŋa oŋo Israel mesaoŋ gomaŋa gomaŋa deema kema laligojuti, niinoŋ oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ tere koi ooŋ joloŋgia jejeŋ.

Moma laariŋ qama kooliŋ momo hoŋa mokoloowoŋa.

2 Oo uumeleeŋ alauruna, momalaariwaa aŋgotete kania kania qagianoŋ umakeji, iikawaajoŋ uugianoŋ mono mende kamaaro simbawoŋawogadeeŋ moma aisooŋ laligowu.

3 Aŋgotetenoŋ qagia-noŋ uro iikanoŋ momalaarigia kotiiro mono kaparaŋ koma moko-siŋgoŋ nambu. Ii mojutiwaajoŋ mono aisooŋ laligowu.

4 Kaparaŋ koma nambuti eeŋ, iikanoŋ mono toroqeŋ meŋ letoma oŋono nanamemeŋgiaa hoŋa kuuya ii akadamuyawo kolooŋkebaa. Iikaeŋ kolooro Anutunoŋ oyaŋboyaŋanoŋ uugia meŋ saa qero uuwaa iwoi mombaajoŋ mende memeaŋgoŋ laligowuya.

5 Oŋoonoŋga moŋnoŋ “Nomaeŋ ambenaga?” jeŋ momakootowaajoŋ amamaaji, iinoŋ mono Anutu qama kooliro ii mubaa. Anutunoŋ kaleŋa ii loloogeŋ kuuya nonoma sologeŋ mende jeŋ nonomambaajoŋ momakeja. Kawaajoŋ ii saanoŋ muro buŋa qeŋ aowaa.

6 Qama kooliwaati, iikanoŋ nombaati, mono iikaeŋ moma laariŋ uuwoi mende totooŋ amba. Moŋnoŋ uuwoi anji, iinoŋ kowe siri kaaŋa uma kamaaŋkeja. Haamonoŋ

* **1:1:** Mat 13.55; Maak 6.3; Apo 15.13; Gal 1.19

kowe qindiiro lansaŋ kema kaŋkeja. Iikawaa so koloowabotiwaajoŋ mono qamakooliaajoŋ uuwoi mende amba.
7 Uuwoi ejemba kaaŋa Poŋnoŋ iwoi mubaatiwaajoŋ mono mende romoŋgowa.
8 Iwaa uutanoŋ mono juquno kaiyakaya kuuya kanoŋ kiŋkololoŋ ama koŋgbara qeŋ qaa kemameŋ-kaŋmeŋ jeŋkeja. Kiaŋ.

Wanaya ano qabuŋawo laaligo

9 Uumeleeŋ alauruna, oŋoo batugianoŋ tosianoŋ kamaaŋqeqeta laligogi Anutunoŋ oŋoojoŋ moro uuta kolooja. Kawaajoŋ mono saanoŋ oŋoaŋgia mepeseeŋ aoŋkebu.
10 *Tosianoŋ uuta laligojuto, moneŋ hinagiaajoŋ mende mogi umakejiwaajoŋ ama kamaaŋqeqeta tani laligoŋ mono oŋoaŋgia mepeseeŋ aoŋkebu. Yoŋoo laaligogianoŋ mono bura juraya kaaŋa kolooŋ sooliwaa. Kamaaŋqeqeta ano uuta anana komuwoŋati, iikanoŋ ororoŋ koloowoŋa.
11 Weeŋnoŋ kouma bura jeŋ kotoro qararaŋgoŋ sooliŋ jurayanoŋ suma kamaaŋkeja. Jurayanoŋ kamaaro batuyaa kaitania iimasiiŋsiiŋawo kanoŋ titiikota kolooŋkeja. Qabuŋagiawo yoŋonoŋ esuhinagia meŋ seiwombaajoŋ ewaewaŋ komakejuto, laligoŋ bura kaaŋa gororoŋgowuya. Kiaŋ.

Aŋgobato (manambato) ano aŋgotete

12 Anutunoŋ qaaya kokaeŋ somoŋgorota eja, “Ejemba uugianoŋ jopagoŋ nomakejuti, niinoŋ ii laaligo kombombaŋa oŋoma waŋgianoŋ goul ila koma oŋomaŋa.” Qaa iikawaa so bologaa aŋgobatonoŋ mombaa qaganoŋ uro iikanoŋ kaparaŋ koma kotiiro tegoro mono laaligo kotigaa ila soroŋ buŋa qeŋ aoŋ oyaŋboyaŋ koloowaa. Iwaajoŋ “Mono simbawoŋawo!” jejoŋ.
13 Kileŋaa Toyanoŋ Anutu aŋgobato meŋ mubaatiwaa so mende kolooro Anutunoŋ moŋ siŋgisoŋgo ambaatiwaajoŋ mende aŋgobato meŋ muja. Kawaajoŋ moŋnoŋ aŋgobato uutanoŋ laligoŋ kokaeŋ mende jewa, “Anutunoŋ aŋgobato meŋ nono siŋgisoŋgo amambaajoŋ anjeŋ.”
14 Anutunoŋ qaagoto, ananaa siiŋnana kombombaŋa bologanoŋ mono potitiŋ kaaŋa horoŋ nonono motowaa bitiŋbitiŋanoŋ osiniŋ siŋgisoŋgowaa aŋgobatoya kaeŋ motomotooŋ ananaanoŋ kolooŋkeju.
15 Moŋnoŋ siiŋa kombombaŋa bologa mende somoŋgoji, ii siŋgisoŋgo kondooja. Kondooro siiŋa kombombaŋanoŋ koro ama siŋgisoŋgo ii merabora kaaŋa mero kolooŋkeju. Siŋgisoŋgonoŋ kolooŋ somariidabororo koomu kotiga kolooŋ muŋkeja.
16 Oo wombo alauruna, siiŋgia kombombaŋa bologanoŋ mono mende tiligoŋ oŋomba.
17 Kaleŋ awaa akadamugiawo kuuya ii Anutunoŋ ano Siwe eukanoŋa asugiŋkeja. Koiŋ ano weeŋ jaagara kouma kotoŋ kemeri uŋa-uŋagaranoŋ koriŋ toriŋ amakejato, asa-saga kuuyaa Toya aŋo mende utegowaa. Auŋa me uŋauŋa moŋ ii iwaanoŋ mende eja.
18 Anutunoŋ iwoi kuuya mokolooroti, nono iyoŋoo batugianoŋ yambu dologa kolooŋ laligowoŋatiwaajoŋ moro. Kawaajoŋ aŋaa siiŋaa so qaa hoŋaa kota uunananoŋ komoro iikanoŋ kolokoloo doŋgoga nonono kolooniŋ. Kiaŋ.

Buŋa qaa eeŋ moboŋa me teŋ koma mewoŋa?

19 Oo wombo alauruna, mono qaa koi romoŋgoŋ mende duduuwu: Oŋo mono kuuya qaa mobombaajoŋ geja uulaŋawo qewu. Qaa laŋ ii uulaŋawo mende jewu. Iriŋgianoŋ mono uulaŋawo mende soomba.
20 Anutunoŋ nanamemeŋ dindiŋa ambombaa siiŋa momakejato, iriŋsoŋsoonoŋ ii mende kondooŋkeja. Kawaajoŋ mono iriŋsoŋsooŋ mesaoŋ qaa bonjoŋ jeŋ laligowu.

---

* **1:10:** Ais 40.6-7

21 Qewoloŋ kania kania ano nanamemeŋ jewoŋawonoŋ qokotaajuti, ii mono mesaowu. Mono yaŋgiseŋgia mesaoŋ Anutuwaa qaa baatanoŋ kema qaa kota uugianoŋ komomakeji, ii mono moma aŋgoŋ koma laligowu. Kaeŋ aŋgi qaa iikanoŋ saanoŋ hamo qeŋ oŋono letoma Siwenoŋ ubuya.
22 Buŋa qaa ii eeŋ tooŋ mogi hoŋa mende koloowabo. Kaaŋa silemale ama tiligoŋ aowuboto, qaa ii mono koma gbiliŋ laligowu.
23 Moŋnoŋ qaa eeŋ tooŋ moma iikawaa so mende amakeji, iinoŋ eja kokawaa so kolooja: Moŋnoŋ jaasewaŋa atatonoŋ (jainoŋ) aimakeja.
24 Aima mesaoŋ moŋgeŋ kema kaitania nomaeŋa, ii uulaŋawo duduuŋkeja.
25 Ii awaa qaagoto, moŋnoŋ kana qaa akadamuyawowaajoŋ geja ama iigigiiŋ iikanoŋ qokotaaŋ siŋgisoŋgowaa kasanoŋga loolooŋkeji, iwaa nanamemeŋaajoŋ mono “Eeso simbawoŋawo!” jewoŋa. Iinoŋ qaa moma ii mende duduuŋkejato, ii oŋanoŋ teŋ koma iikawaa so amakeja.
26 Moŋnoŋ uumeleembaa komagbiligbili amambaajoŋ jeŋ je buu susuya mende galeŋ koma aŋa kaeŋ tiligoŋ aoŋkeji, iwaa uumeleembaa Buŋa gawoŋanoŋ mono iwoi omaya, hoŋa qaa kolooŋkeja.
27 Anutu Maŋgaa jaasewaŋanoŋ uumeleembaa Buŋa gawoŋ soraaya silemaleya qaa memambaajoŋ jejaŋi eeŋ, mono kokaeŋ amba: Guaŋ mera ano malo konjiliŋ qaganoŋ laligojuti, mono ii kema iŋiima kalaŋ koma oŋoma laligowa ano balombaa nanamemeŋaa qewoloŋanoŋ uuga tiloowabotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowa. Kiaŋ.

2

Kamaaŋqeqeta ii mende sureeŋ oŋombu.

1 Oo uumeleeŋ alauruna! Jiisas Kraist Poŋnana qaqabuŋayawo moma laariwombaajoŋ jejuti eeŋ, mono ejemba tosaaŋa mende iŋisoroo tosaaŋa mende sureeŋ oŋombuto, keda motooŋgonoŋ ama oŋoma laligowu.
2 Iikawaa sareqaaya moŋ ii kokaeŋ: Eja qabuŋayawo moŋ, boro susuya goul biniŋawo ano opo malekuya iimasiiŋsiiŋawo, iinoŋ qaa mirigianoŋ uro eja wanaya moŋ selekopaaya junjuraŋa jewoŋawo iinoŋ kaaŋagadeeŋ unaga.
3 Uri oŋo eja geria iimasiiŋsiiŋawo ii koma horoŋ muŋ kokaeŋ jewuyaga, “Oo somatanana, gii saanoŋ jaaqeqeyanoŋ eu kema duŋ rara qemboŋawo iikanoŋ raba.” Kaeŋ jeŋ eja kamaaŋqeqeta ii iima tiiŋ muŋ jewu, “Gii saanoŋ goraayanoŋ kema namba me kana qembonoŋ kamaaŋ raba.”
4 Sili kaaŋa kolooro oŋo kanageso batugianoŋ boŋ jawo ama mendeema aoŋ qemasologeŋ ama qaagiawo kolooju. Roromoŋgogia bologa otaaŋ jenteego ejemba doogoya kolooju.
5 Oo wombo alauruna, mobu! Anutunoŋ bentotoŋa ejemba jopagoŋ muŋkejuti, iyoŋoo buŋa ewaatiwaa qaaya jeŋ kotiiŋ somoŋgoro. Qaa iikawaa so tosianoŋ baloŋ ejemba yoŋoo jaagianoŋ kamaaŋqeqeta koloojuto, Anutunoŋ ii iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋono momalaarigiaajoŋ ama uuta kolooju. Yoŋonoŋ bentotoŋaa uutanoŋ keugi galeŋ koma oŋono esuhinagiawo koloowuya.
6 Hoŋanoŋ uuta koloojuto, oŋo ejemba wanaya iŋiima tiiŋ sisiriiŋ oŋoma laligoju. Ejemba qabuŋagiawo yoŋonoŋ oŋo moneŋ hinagia qaawaajoŋ meŋ kamaaŋ oŋoma oloŋkalu ama oŋoŋgi kamaaŋqeqeta kolooŋkeju. Yoŋonoŋ oŋo horoŋ oŋoŋgi qaa jakeya jakeya kanoŋ keumakeju.
7 Oŋo Kraistwaa buŋa koloogi qa awaa soro ii oŋoma iikawaa so oŋoomakejuto, qabuŋagiawo yoŋonoŋ mono uumeleeŋ (kristen) qa ii laŋ jeŋ boliŋ kisama kema kaŋ jeŋkeju? Namowaa uuta yoŋonoŋ ii kuuya amakeju.

8 *Kaeŋ amakejuto, oŋonoŋ Anutu bentotoŋaa kana qaa waŋa teŋ koma otaagi sokombaa. Anutuwaanoŋ qaa ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ eja: “Geeŋga jopagoŋ aoŋkejaŋi, iikawaa so mono ejemba tosaaŋa kaaŋiadeeŋ uuganoŋ uukaleŋ ama jopagoŋ oŋomakeba.”
9 Iikanoŋ sokombaato, oŋo ejemba tosaaŋa iŋisoroon tosaaŋa sureeŋ oŋoma keda motooŋgonoŋ mende ama oŋomakejuti eeŋ, mono siŋgisoŋgo amakeju. Anutuwaanoŋ kana qaa waleeŋgi iinoŋ mono qaagia ii mokoloon jeŋ tegoŋ oŋombaa.
10 Moŋnoŋ kana qaa kuuya teŋ koma otaaŋkejato, iikanoŋga jojopaŋ motooŋgonoŋ kamaaŋ qeji, iinoŋ mono kana qaa korebore waleema qaayawo kolooja.
11 *Kawaa kania ii kokaeŋ: Anutu “Serowiliŋ mono mende amba,” jeroti, iinoŋ kaaŋiadeeŋ jojopaŋ qaa kokaeŋ jeŋ kotoro, “Moŋ mono mende qena komuwa.” Gii serowiliŋ mende anjanto, kileŋ moŋ qena komuji, iikanoŋ mono kana qaa kuuya waleendaboroŋ laligojaŋ.
12 Anutuwaanoŋ kana qaa ii siŋgisoŋgowaa kasanoŋga loloon laligowombaajoŋ eja. Anutunoŋ kana qaa iikanoŋ gosiŋ nonoma qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwutiwaajoŋ romoŋgoŋ qaagia iikawaa so jeŋkebu ano nanamemeŋgia uujopa qaganoŋ amakebu.
13 Moŋnoŋ ejemba uujopa qaganoŋ mende kiaŋkomuŋ oŋoma laligowaati, Anutunoŋ mono iwaa qaa gosiŋ kiaŋkomu qaganoŋ mende jeŋ tegoŋ mubaa. Moŋnoŋ ejemba uujopa qendeema oŋoma laligowaati, Anutunoŋ ii gosiŋ muŋ saanoŋ kiaŋkomuŋ muro simbawoŋawo kolooŋ selia meŋ ubaa. Kiaŋ.

Momalaari hoŋa qaa ii koomuya kolooja.

14 Oo uumeleeŋ alauruna, moŋnoŋ “Jiisas moma laarijeŋ,” jeŋ iikawaa gawoŋa mende mero momalaaria iikanoŋ mono nomaeŋ ilaaŋ munaga? Qaayanondeeŋ moma laariro Anutunoŋ iima hamo qero letombaa me qaago? Ii qaago!
15 Iikawaa qaaya moŋ ii kokaeŋ: Uugia meleeŋgiti, oŋoo batugianoŋ ejemba moŋnoŋ opo kerembaajoŋ amamaaŋ memeqemeaŋ meŋ weeŋ motooŋgowaa so nembaneneya qaa laligonaga.
16 Kaeŋ laligoro oŋoonoŋga moŋnoŋ iwo aitoŋgoŋ selewaa naŋgonaŋgo mende muŋ kokaeŋ ijoro monaga, “Gii saanoŋ kema nembanene neŋ gere konama bonjoŋ raba.” Qaa omaya ii moro iikanoŋ mono nomaeŋ ilaaŋ munaga? Ii qaago totooŋ!
17 Kaaŋiadeeŋ momalaari omaya tooŋ ii koomuya kolooja. Momalaari gawoŋaa hoŋa mende mejiwaajoŋ momalaarianoŋ mono qamo kaaŋa kolooja.
18 Moŋnoŋ kokaeŋ jenaga, “Giinoŋ uuga meleena niinoŋ nanamemeŋ dindiŋa otaaŋkejeŋ.” Niinoŋ kawaajoŋ kokaeŋ gijojeŋ, “Giinoŋ ‘Anutu moma laarijeŋ,’ jeŋ iikawaa gawoŋa mende meŋ eeŋ momalaarigaa hoŋa mono nomaeŋ qendeema nonaga? Niinoŋ uumeleembaa gawoŋa mewe iina kanoŋ mono saanoŋ neenaa momalaarinaa hoŋa qendeema gombaa.”
19 Gii “Anutu motooŋgo raji, ii moma laarijeŋ,” jejaŋi, ii awaa! Omejiilaŋ yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ ii moma laariju. Ii moma laarijuto, iikanoŋ qindiiŋ oŋono Anutuwaajoŋ jeneŋgia oroŋkeja.
20 Oo eja uuga qaa, gii omejiilaŋ yoŋoo tani kaaŋa moma laariŋkejaŋ me? Momalaariwaa gawoŋa mende mena hoŋa mende kolooro qaa ii eeŋ omaya jena momalaariganoŋ mono iwoi omaya, hoŋa qaa koloonkeja. Iikawaa kania ii sareqaana iikanoŋ qendeema gonja me qaago?
21 *“Qaago!” jewabotiwaajoŋ ama sareqaa moŋ jemaŋa. Momalaariwaa wanjalenana Aabraham iinoŋ dindiŋa nomaeŋ kolooro? Iinoŋ Anutuwaa jeta teŋ koma meria Aisak wama kema alatanoŋ ama kanoŋ siimoloŋ oomambaajoŋ ano. Kaeŋ ama momalaari qaganoŋ gawoŋ mero Anutunoŋ ii iima qaaya jeŋ tegoro solaŋaniro.

* **2:8:** Lew 19.18 * **2:11:** Eks 20.13, 14; Dut 5.17, 18 * **2:21:** Jen 22.1-14

22 Sareqaa iikawaa kania ii iima asarijaŋ me qaago? Aabrahamnoŋ moma laariŋ qaagadeeŋ mende jeroto, momalaari qaganoŋ nama iikawaa silia kaaŋagadeeŋ qero nemuŋ kono sokono. Nanamemeŋ dindiŋa ama meŋ laligoro momalaarianoŋ iikaaŋ somariiŋ akadamuyawo kolooro.
23 *Buŋa Terenoŋ qaa moŋ ii kokaeŋ eja, “Aabrahamnoŋ Anutu moma laariŋ muro qata Eja Dindiŋa jero.” Qaa ii eeŋanoŋ hoŋawo koloorotiwaa so ii oogita tosianoŋ Aabrahambaa qata “Anutuwaa aliaga,” kaeŋ qama jeŋ laligogi.
24 Solaŋa koloowombaajoŋ momalaariwaa qaa ii jenananondeeŋ jeniŋ mende sokonja. Silinananoŋ momalaariwaa nanamemeŋ hoŋa amboŋati eeŋ, Anutunoŋ mono qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwoŋa. Sundunanoŋ mono iikawaa kania qendeenja.
25 *Sareqaa moŋ ii kaaŋagadeeŋ jewe uumeleeŋ gawombaa kania ii qendeema gombaa: Israel yoŋonoŋ gomaŋ iima kotowaotiwaajoŋ eja woi wasiŋ oroŋgi keni kana somataa emba qata Reihab iinoŋ uruama kalaŋ koma oroma kana moŋnoŋ oromesaoro keni. Iinoŋ momalaariwaa nanamemeŋ kaeŋ ano Anutunoŋ ii iima qaaya jeŋ tegoro solaŋaniro. Kiaŋ.
26 Niinoŋ qaana koi kokaeŋ jeŋ tegomaŋa: Eja kokoosoya qaa ii qamoya. Iikawaa so momalaari gawoŋmemeya qaa ii mono koomuya kolooja. Kiaŋ.

3

Neselanananoŋ mono tiwilaaŋ nonombabo.

1 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋoonoŋga mamaganoŋ uugia waaro “Tosaaŋa yoŋoonoŋ koposo mindiŋgowoŋa,” jeŋ boi qaqazu, eja to koloowombaajoŋ uugia waambabo. Nono tosaaŋa kuma oŋoma ananaa roromoŋgonana mende mindiŋgowoŋati eeŋ, Anutunoŋ ii iiro mende sokono qaanana gosiŋ kotakota jeŋ tegoŋ iikawaa so iroŋa uuguŋ nonombaa.
2 Ii kokaembaajoŋ jejeŋ: Anana kuuyanoŋ kana qaa mamaga qiwitigoŋkejoŋ. Moŋnoŋ neselaŋa galeŋ koma qaa mende qiwitigoŋkeji, iinoŋ mono eja akadamuyawo soro kolooja. Iinoŋ saanoŋ kotiiŋ laaligoya kuuya kaaŋagadeeŋ galeŋ koma laligowaa.
3 Hoos ii siiŋnana teŋ kombutiwaajoŋ ama aeŋ qawa qaa oogianoŋ suluŋ somoŋgoŋ kasanoŋ horoŋ kanoŋ saanoŋ hoŋgia somata kuuya ii mindiŋqindiŋ ama oŋoniŋ kemakeju.
4 Kaaŋagadeeŋ waŋgo somata iikawaa siligia romoŋgowu. Waŋgo tosia ii soma-somatato, kileŋ haamo kotiganoŋ ii naŋgoŋ oŋoŋgi kowe kotoŋ kemakeju. Somata qatawo koloojuto, ii kileŋ kekeŋaa galeŋa kapten iinoŋ waŋgo giliŋanoŋ rama siiŋa otaaŋ stia (steer) loqaya melaa iikayadeeŋ meleŋqeleeŋ ano waŋgo somatanoŋ kawaa so meleema kemakeja.
5 Neselambaa kania ii kaaŋiadeeŋ. Ii sele busunanaa kitia melaadaga koloojato, kileŋ saanoŋ qaa somata kania kania iikanoŋ selenana meŋ uma jeŋkejoŋ. Mono koi romoŋgoŋ laligowa:
Gere lokota melaadanoŋ tereema kemeŋ saanoŋ jolonoŋ mondoŋ duuya somata qatawo jedabororo kamaanaga.
6 Neselanananoŋ kaaŋagadeeŋ gere bolaŋ kaaŋa kolooja. Ii sele busunanaa kitia kitia iikawaa batugianoŋ rama qewolombaa kondomondoo nemuŋa kolooja. Kaeŋ kolooro gere siawaa Toyanoŋ jiilaŋanoŋ ootiriŋ iikanoŋ upipiiro afaaŋagadeeŋ uugerenoŋ mondoŋ jero uuta kuuya kotomotoŋ tilooro laaligoyanoŋ nanamemeŋa kuuya ii jewoŋ kaaŋa totowiwaa.
7 Anutunoŋ iwoi kuuya mokolooroti, ii oro kania kania, kooŋ me iwoi baa-gianoŋ koma kondondoŋgoŋkejuti me kowenoŋ laligojuti, ii ejembanoŋ meŋ looriŋ

* **2:23:** Jen 15.6; 2 Hist 20.7; Ais 41.8 * **2:25:** Joos 2.1-21

oŋombutiwaa so kolooju. Tosaaŋa ii koma tutugoŋ meŋ looriŋ oŋoŋgi miriwaa oroya kolooju.
8 Kaaŋ koloojuto, neselanananoŋ mono oro kawalia kaaŋa kolooja. Ii nombeŋ warabe kaaŋanoŋ saa qeqeta koloon oŋomumu kaaŋa oŋoŋgoŋ niniŋ meŋ komuŋ nonomambaajoŋ jojoriŋkeja. Ejemba kuuyanoŋ ii meŋ looriŋ somoŋgoŋ mubombaajoŋ amamaaŋkeju.
9 *Neselanananoŋ Poŋ Jiisas ano Maŋ Anutu mepeseeŋ oromakejoŋ ano leegeŋ ejemba iyaŋaa kaitani kaaŋa mokoloon oŋonoti, ii qaa seinoŋ laŋ qasuaaŋ oŋomakejoŋ.
10 Neselaŋ motooŋgo iikanoŋ Anutuwaa qata mepeseeŋkejoŋ ano qaa seinoŋ tosaaŋa qasuaaŋ oŋoma jeŋkejoŋ. Oo uumeleeŋ alauruna, kaniagianoŋ kaaŋa ero mende sokonja.
11 Apu saaŋa ano kaambogawo ii apu jaaya motooŋgonoŋa ujuŋgoŋ koumakejao me qaago? Kaaŋ qaago.
12 Oo uumeleeŋ alauruna, jogaŋnoŋga pandigbamo (saŋ) ii saanoŋ kolooŋkeja me qaago? Kaaŋagadeeŋ jao gerenoŋga mandariina saanoŋ kolooŋkeja me qaago? Iikawaa so apu saaŋa ii kou kaambogawonoŋga ujuŋgomambaajoŋ amamaaŋkeja. Mono ii.

Momakooto hoŋa ano qoloŋmoloŋgoya

13 Oŋoo batugianoŋ moronoŋ momakootowo kolooŋ qaa mindiŋgowaatiwaa so kolooja? Moŋnoŋ “Kaaŋa kolooja,” jewuti eeŋ, iinoŋ mono uuta ii momakootoyaa so meŋ kamaaŋ silianoŋ gumbonjonjoŋ nanamemeŋa qendeeno asuganoŋ asugiro iiniŋ sokombaa.
14 Iikanoŋ sokombaato, uugianoŋ motoqoto kolooŋ uunoŋ junjuŋ ero iriŋsoŋsooŋ kaambogawo moma gemaqeqe ama aoŋkejuti eeŋ, momakootogia iikawaajoŋ mono selegia eeŋ tooŋ mende meŋ ubu. “Qaa hoŋa otaajoŋ,” jeŋ mono iikawaa hoŋa kolatiwubo.
15 Yoŋoo-noŋ momakooto kaaŋa ii balombaa momakootoyaga. Ii Siwenoŋga mende kamaaŋkejato, omejiilaŋ yoŋonoŋ ejemba sololoon oŋoŋgi jegi Uŋa Toroyanoŋ iikawaajoŋ wosobiri momakeja.
16 Daeŋ yoŋoo uugianoŋ motoqoto kolooŋ uunoŋ junjuŋ ero iriŋsoŋsooŋ moma gemaqeqe ama aoŋkejuti, iyoŋoo laaligogianoŋ sisau iliŋwaliŋ ero sili aŋgonjorayawo kania kania otaaŋkeju.
17 Ii otaaŋkejuto, momakooto Siwenoŋga kamaaŋkeji, iikawaa kania mutuya ii nanamemeŋ soraaya. Momakooto soraayaa silia tosaaŋa ii kokaeŋ: Luaenoŋ laligowombaa siiŋa eŋ oŋono gumbonjonjoŋ qaganoŋ tosaaŋa uujopa ama oŋoma qaa baatanoŋ keŋgi Uŋa Toroyanoŋ uugia saa qero tosaaŋa kianŋkomuŋ ama oŋoŋgi uumomogiaa hoŋa awaa awaa ii mamaga asugiŋkeja. Gbiŋgbaoŋ mesaoŋ ejemba qaagia bakasasaŋ mende gosiŋ selenondeeŋ ala-ala mende laligoju.
18 Luaeqeqe ejembanoŋ luaenoŋ laligowombaajoŋ moma iikawaa kota komogi hoŋa nanamemeŋ dindiŋa kolooro oyaŋboyaŋ laligoŋkeju. Kiaŋ.

Balombaa momakooto mesaoŋ Anutuwaa ala kolooŋ laligowu.

4

1 Naa iwoinoŋ manja ano aŋgowowo kondooro batugianoŋ kolooŋkeja? Oŋoaŋgiaa siiŋgia kombombaŋanoŋ mono waama sele busugia sokono awaa ano bologa iikanoŋ aworaŋgori manja ano aŋgowowo kolooŋkeja.
2 Oŋo iwoi kania kania mewombaa siiŋa kotakota bobo momakejuto, ii oŋoo buŋa mende kolooŋkeja. Iwoiwaa iimasiiŋ ama baagoŋ uugianoŋ gere jero ejemba uŋugi

* **3:9:** Jen 1.26

komuŋkejuto, kileŋ ii mende meŋkeju. Kawaajoŋ yoŋ jeŋ aŋgo-wowo ama manja qeŋkeju. Oŋo Anutuwaajoŋ mende qama koliŋ oŋoaŋgio eeŋ mewombaajoŋ mojuti, iikawaajoŋ ii mende buŋa qeŋ aoŋkeju.

3 Anutuwaajoŋ qama koliŋkejuto, kileŋ ii kokaembaajoŋ mende meŋkeju: Uugianoŋ mende diŋgoro iwoi oŋono ii mesooŋ oŋoaŋgiaa siiŋgia kombombaŋa bologa metogoŋ sele busugiaa korisoro ambombaajoŋ moma welemakeju. Ii mende sokono Anutunoŋ ii aŋgoŋ komakeja.

4 Oo oŋo oloŋkalu ejemba kaaŋa kolooju. Loemba kana dindiŋa mesaoŋ serowiliŋ amakejuti, oŋo mono iikawaa so Anutu mesaoŋ uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋowo ala-ala meŋ moneŋ hinanondeeŋ uugia somoŋgoŋ laligoju. Tani kaaŋ ama iikanoŋ mono Anutuwo kerekere amakeju. Ii moma kotoju me qaago? Kawaajoŋ moŋnoŋ uuta balombaa siiŋ kombombaŋa bologa metogomambaajoŋ amakeji, iinoŋ mono Anutuwaa kereya kolooja.

5 Buŋa Terewaa qaa moŋ ii kokaeŋ oogita eja, “Uŋaya Toroya uunananoŋ ama nononota laligoji, Anutunoŋ ii siiŋa kombombaŋa iikanoŋ saa qero laligoja.”* Qaa ii omayaga kania qaa kaeŋ romoŋgowubo.

6 *Qaa ii omayaga qaagoto, oŋo iikawaa so siiŋgia tororo Anutuwaanoŋ ambuti eeŋ, iinoŋ mono kaleŋmoriaŋa honoŋa qaa oŋomakebaa. Kawaajoŋ Buŋa Tere koi jeŋ oogita eja:

> “Anutunoŋ sewaŋkiki ejemba tuarenjeŋ ama oŋomakejato, uugia meŋ kamaaŋkejuti, iiga mono kaleŋmoriaŋ oŋomakeja.”

7 Kawaa so oŋo mono uugia gosiŋ Anutuwaa qaa baatanoŋ kema laligowuto, Kileŋaa Toya tuarenjeŋ ama mugi oŋomesaoŋ misiŋgoŋ kemaliwaa.

8 Mono Anutuwo soomoŋgo ama kosianoŋ kagi iinoŋ oŋowo soomoŋgo ama kosogianoŋ nambaa. Siŋgisoŋgo megi borogia-noŋ totowiro Jiisaswaa sayanoŋ ii soŋgbambaatiwaajoŋ qama kooliwu. Uugianoŋ juŋquno kemaqeŋ-kaŋqeŋ laŋ aŋgi uugianoŋ tilooro koma konjoratiŋ oŋono soraaya koloowutiwaajoŋ qama kooliŋkebu.

9 Mono tapekokorogia moma kotoŋ jiŋgeŋ qama woso-biri moma silama saabu. Jomo ainjoloŋgia mesaoŋ meleema amburereŋ ambu. Korisorogia mono mesaoŋ wosobiri moma aowu.

10 Mono Pombaa jaanoŋ meŋ kamaaŋ aogi iinoŋ metaama oŋombaa. Kiaŋ.

Uumeleeŋ alaurugia yoŋoo qaagia mende jeŋ tegowu.

11 Uumeleeŋ alauruna, gemaqeqe qaa mono mende jeŋ aoŋ laligowu. Moŋnoŋ qaa kaaŋa jeŋ kisama uumeleeŋ aliaa qaaya jeŋ tegoji, iinoŋ mono Anutuwaanoŋ kana qaa jeŋ tegoŋ meŋ kamaaŋ anja. Gii Anutuwaanoŋ kana qaa jeŋ tegoŋ gogoraageŋ ama iikaaŋa kanoŋ ii mende teŋ komakejanto, ii silemale ama umbuqumbuliŋ ejaga kolooŋ laligojaŋ.

12 Anutunoŋ kana qaa jeŋ kotoŋ nonoma iikawaa so mono qaanana gosiŋ jeŋ tegoro tiwilaawoŋa me kiaŋkomuŋ nonono oyaŋboyaŋ koloowoŋa. Iinondeeŋ jenteego Tonana koloojato, gii mono geeŋgaajoŋ “Moroga koloojeŋ?” jeŋ alaga gosiŋ qaaya jeŋ tegoŋkejaŋ? Kiaŋ.

Sele memewaa galeŋ meme qaa

13 *Mono geja ambu! Tosaaŋa oŋo selegia meŋ uma kokaeŋ jeŋkeju, “Nono kete me woraŋ koi mesaoŋ taoŋ ii me ii kanoŋ kema koŋkororo ama moneŋ somata horoŋ gbani motooŋgo laligoniŋ tegoro kanoŋga eleema kawoŋa.” Niinoŋ kawaajoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu:

---

* **4:5:** Buŋa Tere qaa iikawaa kania moŋ ii kokaeŋ, “Uŋa Toroya uugianoŋ anota laligoji, iinoŋ jopagoŋ nonomambaa siiŋa kombombaŋa moma ananaajoŋ motoqoto momakeja.” * **4:6:** Gba 3.34 * **4:13:** Gba 27.1

14 Laaligogia woraŋ nomaeŋ laligowuti, oŋo ii mende moma kotoju. Oŋoo laaligogiaa
kania ii nomaeŋ? Ii kaaso koosuwaa soga kambaŋ torodaamoŋ asugiŋ eŋ aliwaa.
15 Kawaajoŋ oŋo mono kokaeŋ jegi sokombaa, “Pombaa uusiiŋanoŋ ananaajoŋ kaeŋ
ero jaawo laligowoŋati eeŋ, mono kaaŋ kaaŋ ama mewoŋa.”
16 Kaeŋ mende jeŋkejuto, eeŋ tooŋ jaba-arambaraŋ ama oŋoaŋgiaa selegia meŋ uma
mepeseeŋkeju. Nanamemeŋ kuuya kaaŋa kanoŋ mono bologa kolooja.
17 Qaana jeŋ tegomambaajoŋ ama kokaeŋ jejeŋ: Moŋnoŋ sili awaa qeŋ mewaatiwaa
kania moma kotoŋgo ii mende ama mewaati, iinoŋ mono siŋgisoŋgo anja. Kiaŋ.

5

Ejemba esuhinagiawo yoŋoo galeŋ meme qaa

1 Oo ejemba esuhinagiawo, oŋo mono geja ama qaana koi mobu: Kakasililiŋ
siimbobolo qagianoŋ ubaati, iikawaajoŋ mono amburereŋ ama qama silama saabu.
2 *Moneŋ esuhinagianoŋ mono gisaadaboroja. Gejalooloŋ ano dumunjaŋ yoŋonoŋ
opo malekugia kitomitoŋ neŋkeju.
3 Oŋo kambaŋ tetegoya kokaamba miri, kare ano esuhina tosaaŋa goul, silwanoŋ
memeta ii qanoŋ qanoŋ meŋ kululuugi eji, ii kasukerajujunoŋ turudabororo tonore-
awo (rost) meŋ eja. Tonorea ano kasukerajuju iikanoŋ daŋgunu kaaŋa eŋ kaniagia
kambaŋ tetegoya kokanoŋ kokaeŋ qendeembaa: Oŋo laaligogia moneŋ hinanoŋ
somoŋgoŋ mesoqesoogi jaŋgoŋ qaono tiwilaawuya. Tonorea ano kasukerajuju iikanoŋ
mono gere bolaŋ kaaŋa sele busugia kaaŋagadeeŋ meŋ boliwaa.
4 *Mono koi romoŋgowu: Gawoŋ meme ejemba gawoŋgianoŋ tetebaro meŋ
timiŋtameŋ ano oro qinjiŋ qonjoma laligogiti, oŋonoŋ iyoŋoo tawagia ii bone qaganoŋ
aŋgoŋ koŋgi. Oŋo iyoŋoo saa ŋindiŋ-ŋundurugia moju me qaago? Qamasilaŋgia
iikanoŋ mono Poŋ Anutu, ku-usuŋ kuuyaa Toyaa gejianoŋ kemedabororo moja.
5 Oŋonoŋ namonoŋ koi iwoi kania kania jaasooŋgo buŋa qeŋ aoŋ siiseweweya qaa
laligoŋ sele busuwaa korisoro ama siiŋgia metogoŋ aoŋ laligogi. Balombaa omake-
leyanoŋ somoŋgoŋ oŋono jejelombaŋ mamaga laŋ ama baonoŋ newageeŋ nepaqepalo
neŋ laligogi. Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoro uŋugi komuwutiwaa kambaŋgianoŋ kaŋ
kuuwaati, mono kambaŋ iikawaajoŋ jojoriŋ kelegiawo koloon laligoju.
6 Ejemba koposowaa qaagia qaa oŋo mende tuarenjeŋ ama oŋoŋgi kileŋ qaagia jeŋ
tegoŋ laŋ uŋugi komuŋ komuŋ laligogi.* Kiaŋ.

Biŋ mokosiŋgoŋ bosima qama kooliŋ laligowu.

7 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋo Poŋnoŋ koubaatiwaajoŋ mamboma kambaŋ biiwia
kokanoŋ mono mokosiŋgoŋ biŋ bosima nambu. Kaeŋ nama komakoomo ejawaa
tania ii romoŋgowu: Iinoŋ nembanene namonoŋ komoma nama hoŋa sewaŋa uuta
asugiwaatiwaajoŋ kaparaŋ koma mambomakeja. Kaparaŋ koma mamboma laligoro
koŋ bedu kambaŋanoŋ karo mombo mambono koŋuru kambaŋanoŋ kaŋ kuuŋkeja.
8 Oŋo kaaŋiadeeŋ mono biŋ bosima mokosiŋgoŋ nambu. Poŋnoŋ mombo kawaati-
waa kambaŋanoŋ torijiwaajoŋ ama mono uugia meŋ kululuuŋ boŋ qeŋ nambu.
9 Oo uumeleeŋ alauruna, Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoro lombo mokoloowubotiwaajoŋ
mono oŋoaŋgiaa batugianoŋ qaa jeŋmeesaŋ ama uugianoŋ ŋindiŋ-ŋunduru mende jeŋ
aoŋkebu. Mobu, jenteego Toyanoŋ mono dodowiŋ nagunoŋ nanja. Kiaŋ.
10 Uumeleeŋ alauruna, gejatootoo ejemba yoŋonoŋ wala eeŋanoŋ Pombaa qatanoŋ
Buŋa qaa jegi kakasililiŋ meŋ oŋoŋgi moma kileŋ mokosiŋgoŋ biŋ bosima kaparaŋ
koma laligogi. Oŋo mono iyoŋoo tanigia romoŋgoŋ kana lasugia otaaŋ laligowu.

---

* **5:2:** Mat 6.19 * **5:4:** Dut 24.14-15 * **5:6:** Qaa iikawaa kania moŋ ii kokaeŋ: Oŋo eja koposowaa qaaya qaa kileŋ qaaya jeŋ tegoŋ qegi komuroti, iinoŋ oŋo mombo mende qotogoŋ oŋomakeja.

11 *Tosianoŋ kaparaŋ koma biŋ bosima laligoŋ haamo aŋgiti, nono iyoŋoojoŋ “Ii-a simbawoŋawo!” jejoŋ. Eja qata Job iinoŋ kakasililiŋ moma kileŋ kaparaŋ koma haamo anoti, ii moju. Haamo ano tetegoyanoŋ Poŋ kiaŋkomu Toya koloon niniima kobooŋkeji, iinoŋ oyaŋboyaŋa muro laligoro. Mono ii romoŋgowu. Kiaŋ.
12 *Oo uumeleeŋ alauruna! Qaa kota uuta moŋ koi jemaŋa. Oŋo qaa ii me ii jewuti, ii jojopaŋ qaanoŋ kokaeŋ mende jeŋ kotiiwu, “Qaana hoŋawo mende kolooji eeŋ, Siwe Toyanoŋ saanoŋ lombo ano qananoŋ ubaa me balombaa omejiilaŋanoŋ baloŋ mewagoro mereŋ meŋ turuŋ nomba.” Qaa ii me jojopaŋ qaa tosaaŋa iikaaŋa kanoŋ mono qaagia mende jeŋ kotiiwu. Kaeŋ qaagoto, oo-qaawaajoŋ moma “Ooŋ!” iigadeeŋ jewu ano qaago-qaawaajoŋ “Qaago!” jewu. Potagororoŋ qaa jegi Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoŋ iroŋa meleeno qagianoŋ ubaa. Kiaŋ.

Momalaari qaganoŋ qama kooligi hoŋa koloowaa.

13 Uumeleeŋ ejemba oŋoonoŋga moŋnoŋ qenjeŋmanjeŋawo laligoji eeŋ, iinoŋ mono Anutu qama kooliwa. Moŋnoŋ korisoronoŋ laligoji eeŋ, iinoŋ mono rii qama Anutu mepeseewa.
14 *Oŋoonoŋga moŋnoŋ ji kiro laligoji eeŋ, iinoŋ mono uumeleeŋ kanagesowaa jotamemeya horoŋ oŋono kaŋ Pombaa qatanoŋ kele selianoŋ moriŋ iwaajoŋ qama kooliwu.
15 Momalaari qaganoŋ qama kooligi Poŋnoŋ ejemba jiawo ii hamo qeŋ muro qeaŋgoŋ mombo waabaa. Siŋgisoŋgo ama ji mokolooroti eeŋ, Anutunoŋ mono siŋgisoŋgoya ii soŋgbama mesaowaa.
16 Kaeŋ kolooro Anutunoŋ hamo qeŋ oŋono qeaŋgowutiwaajoŋ mono siŋgisoŋgogia jokoloon aoŋ Anutuwaa qama kooliŋkebu. Ejemba solaŋa moŋnoŋ uuta meŋ kululuuŋ Anutu qama kooliwaati, iikawaa hoŋanoŋ mono damuyawo ano usuŋawo koloowaa.
17 *Iikawaa sareya moŋ ii gejatootoo eja qata Elaija. Iinoŋ baloŋ eja anana kaaŋa laligoro. Iinoŋ koŋ mende kawaatiwaajoŋ uuta meŋ kululuuŋ kaparaŋ koma qama kooliro koŋnoŋ gbani karooŋ ano koiŋ 6 kawaa uutanoŋ namonoŋ mende kamaaro.
18 *Kambaŋ ii tegoro mombo qama kooliro sombiŋ injaŋ kono koŋ kiŋ bedu mero nembanene mombo toŋgoniŋ kolooro. Kiaŋ.

Moŋnoŋ jinjauŋ keno alianoŋ ilaaro sokombaa.

19 Uumeleeŋ alauruna, oŋoonoŋga moŋnoŋ qaa hoŋaa kania qiwitigoŋ jinjauŋ keno moŋnoŋ ii mokoloon kana dindiŋanoŋ mombo wama ambaati eeŋ,
20 *iikawaajoŋ mono kokaeŋ romoŋgowu: Siŋgisoŋgo ejemba moŋnoŋ jinjauŋ kanianoŋ keno alianoŋ ii iikanoŋa wano uuta looriro mombo meleembaati, iinoŋ mono koomu kotiga mende komuwaa. Alianoŋ ii gere sianoŋ kemebabotiwaajoŋ aŋgoŋ koma muro Anutunoŋ siŋgisoŋgoya seiseiya ii soŋgbama koma turuwaa. Kiaŋ.

---

* **5:11:** Job 1.21-22; 2.10; Ond 103.8 * **5:12:** Mat 5.34-37 * **5:14:** Maak 6.13 * **5:17:** 1 Kiŋ 17.1; 18.1 * **5:18:** 1 Kiŋ 18.42-45 * **5:20:** Gba 10.12; 1 Piito 4.8

Piitowaanoŋ Tere 1
Piitonoŋ Tereya mutuya ano.
Jeŋ-asa-asari

Piitonoŋ Buŋa Tere koi ooŋ Kraistwaa alauruta Eisia prowinswaa Noot waageŋ deema laligogiti, iyoŋoojoŋ ano gomaŋ liligoŋ keno. Kanaiŋ qagia kokaeŋ qama ooro, “Anutunoŋ ejemba aŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, iyoŋonoŋ.” Momalaari ejemba sisiwerowero mokoloon siimbobolo moma laligogiti, iyoŋoo uugia naŋgowaatiwaajoŋ moma Tere koi ooro. Kraistwaa Oligaa Buŋawaa kania duduuwubotiwaajoŋ ama Jiisaswaa qaaya mombo kokaeŋ jeŋ asariro, “Jiisasnoŋ komuroto, mombo koomunoŋga gbiliŋ waama mombo eleema kamambaajoŋ jeŋ somoŋgoŋ oyaŋboyaŋ koloowombaa jejeromoŋromoŋa nonono mambomakejoŋ. Kawaajoŋ siimbobolo momakejuti, ii mono moma aŋgoŋ koma kaparaŋ koma kotiiŋ nama laligowu. Siimbobolo iikanoŋ momalaarigia gosiro hoŋawo koloowaati eeŋ, Anutunoŋ mono tawaya meleema oŋombaa. Jiisas Kraistnoŋ asugiwaati, kambaŋ iikanondeeŋ mono akadamugiawo koloowuya. Qaa ii moma mono awasaŋkaka nambu.” Kaeŋ qambaŋmambaŋ oŋoma ooro.

Koŋajiliŋ kambaŋanoŋ uugia naŋgoŋ oŋoma toroqeŋ kotiiŋ kokaeŋ uukuukuu meŋ oŋono, “Oŋo Kraistwaa buŋa koloojutiwaa so mono laaligo soraaya laligowu.”

Buk kokawaa bakaya waŋa 6 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-2
Anutuwaa hamoqeqe gawombaa kania 1.3-12
Laaligo soraaya laligowombaa jeŋkooto 1.13–2.10
Siimbobolo qaganoŋ gawoŋ nomaeŋ bosimboŋa 2.11–4.19
Uugia meleema meŋ kamaaŋ gawoŋ mewu 5.1-11
Buŋa tere kokawaa qaa kota waŋa 5.12-14

1 Anutunoŋ ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ nonono nonoonoŋga tosia oŋonoŋ Israel mesaoŋ prowins qagia Pontus, Galesia, Kapadosia, Eisia ano Bitinia kanoŋ deema kema laligoju. Piito niinoŋ Jiisas Kraistwaa wasiwasi eja aposol kolooŋ oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ tere koi oojeŋ.

2 Maŋnana Anutunoŋ waladeeŋ monowaa monoyanoŋ momo areŋ ano ero iikawaa so Uŋa Toroyanoŋ oŋo meŋ soraiŋ oŋono Anutuwaa buŋa koloogi. Anutunoŋ oŋo Jiisas Kraistwaa jeta teŋ kombutiwaajoŋ meweeŋgoŋ oŋono Kraistwaa sayanoŋ qeesaaro oŋomoriŋ soŋgbama oŋomakeja.

Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono uugia so seiro luaenoŋ laligowu. Kiaŋ.

Oyaŋboyambaa jejeromoŋromonanaajoŋ Anutu mepeseewoŋa.

3 Anana Poŋnana Jiisas Kraistwaa Maŋa Anutu ii kokaembaajoŋ mepeseeŋkeboŋa: Anutunoŋ kiaŋkomu somata nonoma nunuano kolokoloo dologa kolooniŋ. Kolokoloo dologa kolooŋ Jiisas Kraistnoŋ gbiliŋ koomunoŋga waaroti, anana iikawaa so gbiliŋ waama oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama laligojoŋ.

4 Oyaŋboyaŋ buŋa qeŋ aowombaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama mambomakejoŋ. Anutunoŋ oyaŋboyaŋ ii uumeleeŋ alauruta nonombaatiwaajoŋ Siwe gomanoŋ anota eja. Iikanoŋ eŋ mende sakaka kasukerajuju meŋ totowiŋ gisaaŋ aliwaa.

5 Momalaari koma gbiliwuti eeŋ, Anutuwaa esuŋanoŋ sopa somoŋgoŋ kokojiji oŋono Siwewaa buŋa laligogi Jiisasnoŋ saanoŋ uŋuano Siwenoŋ uma oyaŋboyaŋ koloowuya. Anutunoŋ Hamoqeqe Toyaa kania kambaŋ tetegoyanoŋ kaeŋ ninisaandabororo ejemba jeŋ asariŋ oŋomboŋatiwaajoŋ ama eja.

6 Oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ aisooŋ laligojuto, namonoŋ laligoniŋ Anutunoŋ aŋgobato Toya mende somoŋgoro lombo aŋgosisiri kania kania kolooro siimbobolo mokoloon moma laligoju. Kambaŋ toroga kaaŋa laligowuto, ii kileŋ korisoro ama laligoju.
7 Anutunoŋ aŋgobato mende somoŋgoro qagianoŋ uma momalaarigiaa tania gosiŋkeja. Jamo hoŋa kotakota qata goul kawaa sewaŋa ii maa suaŋ uugujato, kileŋ kambaŋ moŋnoŋ alidaborowaa. Kambaŋ toroga ewaatiwaajoŋ ama ejembanoŋ goul ii gerenoŋ dalasisi ooŋ hoŋanoŋ godomaruruya ewabotiwaajoŋ gosiŋ aŋgotete meŋkeju. Iikawaa so oŋo oŋanoŋ tororo moma laariŋ nama kotiiŋkeju me qaago, aŋgotetenoŋ mono iikawaa kania qendeemakeja. Anutunoŋ uugiaa hoŋanoŋ goul kokaembaajoŋ uuguwaatiwaajoŋ moma gosiŋkeja: Momalaarigianoŋ powowoŋ kotakota kolooro sewaŋa uuta iikanoŋ goul silwa mamaga uuguŋ kambaŋ tetegoya qaa ilaaŋ oŋono sokombaa. Kaeŋ iŋiiro sokombaati eeŋ, Jiisas Kraistnoŋ mombo asugiwaatiwaa kambaŋanoŋ mono mepeseeŋ oŋono Anutuwaa jaanoŋ qabuŋa mokoloon akadamugiawo koloowuya.
8 Oŋo Kraist mende iima kileŋ jopagoŋ muŋ laligoju. Kambaŋ kokaamba Kraist mende iima kileŋ moma laariŋ muŋkeju. Kaeŋ ama korisoro akadamuyawo ama aisooŋkeju. Korisorogia iikanoŋ mono jenoŋ mende jejetaa so kolooja.
9 Oŋo Jiisas moma laarigi hamo qeŋ oŋono letoŋgi. Momalaarigiaa tooŋa ii Siwe gomanoŋ eu raja. Anutunoŋ kokoosogia mero oŋonoŋ eukanoŋ uma tooŋ ii uulaŋawo oosiriwutiwaajoŋ moma korisoro amakeju. Kiaŋ.

Gejatootoo ejembanoŋ jejeromoŋromoŋ ama laligogi.

10 Gejatootoo ejemba yoŋonoŋ hamoqeqewaa kania moŋgama Anutu qama kooliŋ qiqisi ama moma gosiŋ laligoŋ kougi. Kaeŋ laligoŋ Anutunoŋ kaleŋmoriaŋ oŋombaatiwaajoŋ moma asariŋ iikawaa gejatootoo qaaya ii waladeeŋ jeŋ laligoŋ kougi.
11 Kraistwaa Uŋa Toroyanoŋ gejatootoo ejemba sololooŋ oŋoma asugiwaatiwaa qaaya iŋisaama saŋe qeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Kraistnoŋ siimbobolo moma iikawaa gematanoŋ asamararaŋ akadamuyawo mokoloon asariŋ laligowaa.” Kaeŋ iŋijoro moma Hamoqeqe Toyanoŋ naa kambanoŋ ano nomanomaeŋ asugiwaati, iikawaa kania moŋgama qiqisi ama moma gosiŋ laligogi. Kaeŋ laligoŋ buju qaaya qaaya waladeeŋ naŋgoŋ jeŋ laligoŋ kougi.
12 Hamoqeqe Toyaa kania moŋgama qiqisi ama moma gosiŋ laligogi Uŋa Toroyanoŋ momo kokaeŋ iŋisaama iŋijoro, “Oŋo mono oŋoaŋgia weleŋ mende qeŋ aowuto, ejemba kanageŋ kolooŋ qaagia weeŋgowuti, mono ii ilaaŋ oŋoma laligowu.” Kaeŋ iŋijoŋ gejatootoo qaa oŋonoti, nono tosianoŋ ii kambaŋ kokaamba liligoŋ jeŋ asariŋ oŋoniŋ mogi. Kraistnoŋ Uŋa Toroya Siwenoŋa wasiro kamaaŋ ejemba sololooŋ inaaŋ oŋono Oligaa Buŋa jeŋ uukuukuu meŋ oŋoma laligogiti, iyoŋonoŋ Buŋa qaa iikayadeeŋ jeŋ laligogi. Gejatootoo qaa iikawaa hoŋa kolooro Siwe gajobaurunananoŋ kaaŋagadeeŋ ii uuŋ iima kania moma asariwombaajoŋ awelegoŋ laligoju. Kiaŋ.

Anutunoŋ soraaya laligowombaajoŋ nonoomakeja.

13 Buŋa qaaya kaeŋ ejiwaajoŋ oŋo mono uugia Anutuwaa gawoŋ mewombaajoŋ opogia horogi kiro jojoriŋ meŋ afaaŋgoŋ aoŋ nambu. Mono boŋ qeŋ oŋoaŋgiaa nanamemeŋgia galeŋ koma aoŋ laligowu. Jiisas Kraistnoŋ mombo asugiwaatiwaa kambaŋanoŋ kaleŋmoriaŋ oŋombaati, mono iikawaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋgia kuuya iikanoŋ ama laligowu.
14 Anutuwaa meraboraurutanoŋ qaaya teŋ komakejuti, oŋo mono iikawaa so kana soraaya otaaŋ laligowu. Wala lalabubu tompiŋ laligogi oŋoaŋgiaa siiŋgia kombombaŋa bologanoŋ yaiwisisi meŋ oŋoŋgi lansaŋ laligogi. Kaaŋa laligogito, kambaŋ

kokaamba nanamemeŋgia mono siiŋ iikawaa so mende toroqeŋ ama meŋ laligowu. Laŋ sisau laligowubotiwaajoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ laligowu.
15 Laŋ sisau qaagoto, Anutu soraayanoŋ oŋoono oŋo mono kaaŋagadeeŋ iwaa so
nanamemeŋgia kuuya kanoŋ soraaya kooloŋ laligowu.
16 *Buŋa Terewaa qaa moŋ kokaeŋ oogita eja, “Niinoŋ toroya soraaya laligo-
jeŋiwaajoŋ noo buŋauruna oŋo mono soraaya kooloŋ laligowu.”
17 Anutuwaajoŋ “Maŋnana,” jeŋ ku-usuŋa koma horoŋkejoŋi, iinoŋ maŋ awa-
gayaajoŋ ama ejemba tosaaŋa mende ninisorooŋ tosaaŋa mende sureeŋ oŋomakeja.
Kuuya ananaa nanamemenana mono keda motooŋgonoŋ gosiŋ motomotooŋ ananaa
qaanana jeŋ tegowaa. Kawaajoŋ Anutu toroyaa buŋauruta koloojuti eeŋ, namonoŋ
kusu laligowutiwaa so mono soraaya kooloŋ laligowu. Jegianondeeŋ qaagoto,
nanamemeŋgianoŋ mono Anutuwaa jeta uuguwombotiwaajoŋ sombugia moma
laligowu.
18 Kaaŋagadeeŋ Anutunoŋ dowegia merotiwaa kania momago mono soraaya kooloŋ
laligowu. Ambosakoŋurunananoŋ tando lopioŋ momo areŋ tondu otaaŋ nanamemeŋ
omaya qendeema nonoŋgiti, Anutunoŋ oŋo iyoŋoo so toroqeŋ tondu laligowubotiwaa-
joŋ sewaŋgia uuta giliŋ dowegia mero. Sewaŋgia ii silwa goul uuguŋ giliroti, ii moju.
Balombaa moneŋ hina aliwaatiwaa so kolooji, iwoi iikaaŋa kanoŋ sewaŋgia mende
mero.
19 Iikanoŋ qaagoto, Kraistwaa saya sewaŋa uuta iikanoŋ mono waŋgia mero.
Kraistnoŋ lama meria solaŋa wiji buubuuya qaa kaaŋa kolooro ii siimoloŋ ooŋ-oombaa
tani kaaŋa qegi saya kamaaro. Kawaajoŋ mono soraaya kooloŋ laligowu.
20 Anutunoŋ walawala Siwe namo mende mokoloon oroma kambaŋ iikanoŋa
Kraist meweeŋgoŋ dowenana mewaatiwaa gawoŋ areŋ ii waladeeŋ ama areŋgoro.
Ii areŋgodabororo ero laligoŋ kouma laligogito, kambaŋ tetegoya kokanoŋ oŋonoŋ
qeaŋgowutiwaajoŋ ama ninisaano asuganoŋ kolooro.
21 Kraistnoŋ nemuŋ koma oŋono saanoŋ Anutu moma laariŋ muŋkeju. Anutunoŋ
Kraist meŋ gbiliŋ muro koomunoŋga waaro asamararaŋ muro laligoja. Iikaaŋa
laligojiwaajoŋ ama oŋo Anutu moma laariŋ nama qaa kuuya jeroti, iikawaa so ama
meŋkebaatiwaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama muŋkeju.
22 Jejeromoŋromoŋ ama muŋ qaa hoŋa teŋ koŋgi Kraistwaa sayanoŋ koma kon-
joratiŋ oŋono laligowu. Kaaŋa laligoŋ saanoŋ uumeleeŋ alaurugia gbiŋgbaoŋa qaa
jopagoŋ oŋoma laligowu. Uu wombogia kuuyanoŋ mono kaparaŋ koma tororo uujopa
ama aoŋ laligowu.
23 Laaligo kotigaa qaaya kanoŋ mono nemuŋ koma oŋono kolokoloo dologa koloogi.
Balombaa qaa kusuga moŋnoŋ mende nemuŋ koma oŋono Maŋ somataa meraborau-
ruta koloogi. Anutuwaa qaayanoŋ mende aliwaato, mono tetegoya qaa zeŋ eŋ ubaa.
24 *Qaa iikawaa kania ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja:
“Ejemba kuuya oŋo mono gbojoja lolo tani kaaŋa kolooju. Akadamugia kuuya ii
juraya asasagagiawo tani kaaŋa kolooja.
Gbojoja lolonoŋ mono soliŋ gororoŋgogi juragianoŋ boratiŋ tegoqegoŋ ka-
maawuya.
25 Kaeŋ kamaawuto, Pombaa Buŋa qaa laaligo kombombaŋa nonomakeji, iikanoŋ
mono tetegoya qaa kotiiŋ eŋ ubaa.”
Buŋa qaa iikanoŋ Oligaa Buŋaya kolooro tosianoŋ ii jeŋ asariŋ oŋoŋgi moju. Kiaŋ.

2

Jamo laaligoyawo iwo nama mono soraaya koloowu.

* **1:16:** Lew 11.44-45; 19.2 * **1:24:** Ais 40.6-8

1 Buŋa qaa mojutiwaajoŋ mono kileŋagia kuuya kotogoŋ giliwu. Gbiŋgbaoŋ qalomaloweŋ kuuya ii mono mesaowu. Uumeleembaa nanamemeŋ seleseleya ii mono sisia meŋ togowu. Goroŋkiki ano gemaqeqe qaa kiisaŋ amakejuti, ii kuuya mono qetegogi kamaaŋ tegowa.
2 Merasisi gbiŋgbaoŋgia qaa yoŋonoŋ ajugadeeŋ newombaajoŋ moma awelegoŋkeju. Oŋo mono iikawaa so Buŋa qaa mende meeraŋgogiti, ii uu wombogianoŋ ambombaajoŋ awelegoŋ laligowu. Kaeŋ laligoŋ momalaarigia koma gbiligi somariiŋ kotiiro letoma laligoŋ oyaŋboyaŋ koloowu.
3 *Buŋa Terewaa qaa moŋ ii kokaeŋ eja, “Nembanene moŋ kisiriiŋ aiŋa mogiti, iikawaa so mono Poŋ awaa iwo qokotaaŋ aiŋa mobu.” Qaa iikawaa so Pombaa aiŋa mojuti eeŋ, mono Buŋa qaanoŋ somariiŋ kotiiŋ laligowu.
4 Kraistwaa sareqaa moŋ kokaeŋ jemaŋa: Kraistnoŋ waama Anutuwaa tando kombombaŋa kolooŋ laaligo kotigaa wota kolooja. Oŋo mono iwaanoŋ kaŋ mombo letombu. Ejembanoŋ tando mombaajoŋ “Jamo omaya,” jeŋ gema qeŋ mesaogito, Anutunoŋ ii Hamoqeqe Toya koloowaatiwaajoŋ meweeŋgoŋ iwaajoŋ moro sewaŋa uuta somata kolooja.
5 Kraistwaanoŋ kaŋ gbiliŋ oŋoaŋgio kaaŋagadeeŋ mono jamo kowonjiŋ laaligogiawo kaaŋa koloowu. Kaeŋ kolooŋ kotiiŋ laligogi Siwewaa motoŋqeqe iinoŋ oŋoma uugia meagoro kotikotii mokolooŋ uuwaa laaligowaa jiwowoŋ jigo hoŋa koloowu. Uŋa Toroyanoŋ uugianoŋ laligoŋ sololooŋ meŋ letoma oŋono mono jiwowoŋ jigo iikawaa jigo gawoŋ galeŋ soraaya kolooŋ nambu. Uŋa Toroyanoŋ nemuŋ koma inaaŋ oŋono teŋ koma Anutuwaa waeya meŋ mepeseeŋ muŋ laligowu. Kaeŋ laligogi Anutunoŋ iŋiima Jiisas Kraistwaajoŋ ama nanamemeŋgia kaaŋaa aiŋa moma laligowaa.
6 *Buŋa Terenoŋ qaa moŋ ii kokaeŋ eja:

> “Iibu, Anutu niinoŋ kowonjiŋ tando moŋ meweeŋgoŋ Zaion baaŋanoŋ Israel tuuŋ somata uugianoŋ komowe ii jiŋgbiliŋ tando kombombaŋa maa suaŋ damandaŋawo (milyon Kina kaaŋa) koloowaa.
> Daeŋ yoŋonoŋ tando powowoŋ kotakota ii moma laariŋ muŋkebuti, iyoŋonoŋ iwaajoŋ ama gamu mende moma laligowuya.”

7 *Moma laariŋ muŋ laligojuti, oŋoo jaasewaŋgianoŋ ii tando kombombaŋa akadamuyawo koloojato, tosianoŋ uugia mende meleema eeŋ laligojuti, iyoŋoo jaagianoŋ ii Buŋa qaa kokawaa so eja:

> “Miri meme yoŋonoŋ ‘Kowonjiŋ omaya,’ jeŋ tando ii gema qeŋ mesaogiti, tando iikanoŋ mono tando kombombaŋa kolooro.
> Kanageŋ tania ii aeŋ kaaŋa mokoloogi. Tando powowoŋ kotakota kaaŋa ii riinagati eeŋ, mirinoŋ mono ororoŋgoŋ kamaaŋ konaga.”

8 *Buŋa qaa moŋ ii kokaeŋ eja,

> “Ejembanoŋ jamo kowonjiŋ iikanoŋ ritataŋgoŋ uŋuro iikanoŋ mono uŋuŋ mizimizi ama oŋombaa.”

Yoŋonoŋ Buŋa qaa mende teŋ koma iyaŋgiaa aiŋgia otaaŋkejutiwaajoŋ ama ritataŋgoŋ kamaaŋkeju. Anutunoŋ kaeŋ areŋgoŋ oŋonotiwaa so kamaaŋkeju.
9 *Yoŋonoŋ kaeŋ kamaaŋkejuto, oŋonoŋ ejemba tuuŋ somata qaita moŋ kokaeŋ kolooju: Anutunoŋ oŋo iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋono tak-kootoya kolooju. Anutunoŋ paŋgamanoŋga oŋoono asasaga damuyawo iikanoŋ keuma jigo gawoŋ galeŋ tuuŋ soraaya kolooju. Aŋgoleto akadamuyawo meŋ laligoroti, iikawaa Buŋa qaaya ii jeŋ asariwutiwaajoŋ oŋoono. Oŋoonota oŋonoŋ Anutuwaanoŋ kanageso buŋaya laligoŋ Kiŋ Pombaa jawiŋuruta koloon gawoŋa liligoŋ meŋkeju.

---

* **2:3:** Ond 34.8 * **2:6:** Ais 28.16 * **2:7:** Ond 118.22 * **2:8:** Ais 8.14-15 * **2:9:** Eks 19.5-6; Ais 43.20-21; Dut 4.20; 7.6; 14.2; Tai 2.1; Ais 9.2

10 *Wala Buŋa Terewaa qaa mombaa so “Simbiriŋsambaraŋ laŋ laligogito,” kambaŋ kokaamba uugia somoŋgoŋ aoŋ mutulaŋgoŋ “Anutuwaa uumeleeŋ kanageso tuuŋ” kolooŋ laligoju. Wala Anutuwaa kiaŋkomuwaajoŋ “Poumapou laligogito,” kambaŋ kokaamba “Iŋiima kobooro kaleŋmoriaŋa saanoŋ moma kotoŋ laligoju.” Kiaŋ.

Anutuwaa weleŋqeqe ejemba kokaeŋ kolooŋ laligowoŋa:

11 Oo wombo alauruna, Siwewaa buŋa kolooŋ namonoŋ koi tatawaga wabaya laligojuti, niinoŋ oŋoo uugia kokaeŋ kuumaŋa: Selewaa siiŋgia kombombaŋa bologanoŋ galeŋ koma oŋombabotiwaajoŋ mono oŋoaŋgia aŋgoŋ koma aowu. Siiŋ morota morota iikanoŋ uugia meŋ boliwaatiwaajoŋ manja qeŋkeju.

12 Uugia mende meleeŋgiti, iyoŋoo batugianoŋ nanamemeŋgia awaagadeeŋ ama meŋ laligowu. Tosianoŋ oŋo bologa meme ejemba kaaŋa qaanoŋ jeŋ boliŋ oŋomakejuti, iyoŋonoŋ nanamemeŋgia awaa iima kaniagia tororo moma asarigi roromoŋgogianoŋ utegowaa. Roromoŋgogianoŋ utegoro iyaŋgiaa siŋgisoŋgogia ano momasoosoogia iima kotoŋ uugia meleema Kraist asugiwaatiwaa kambaŋanoŋ oŋoojoŋ ama Anutu mepeseeŋ muŋkebu.

13 Anutunoŋ laaligo areŋgoro ejemba tosianoŋ galeŋ koma nonomakeju. Pombaa qata bosinjuti eeŋ, oŋo mono kuuya iyoŋoo qaa baatanoŋ kema laligowu. Kiŋ ano gawana yoŋonoŋ waŋgia koloojuti, oŋo mono iyoŋoo jegia teŋ koma laligowu.

14 Kaunsol ano komiti yoŋoo jegia kaaŋagadeeŋ teŋ koma laligowu. Yoŋonoŋ ejemba kaiyaka bologa amakejuti, iyoŋoo qaagia gosiŋ iroŋa meleema oŋomakejuto, kaiyaka awaa amakejuti, iyoŋoo qagia mepeseeŋkeju. Anutunoŋ kawaajoŋ ama gawman ejemba kuuŋ oŋono laligoju.

15 Anutuwaa uusiiŋa ii kokaeŋ eja: Gejajuju ejemba uugia qaa poumapou laligoŋ oŋoojoŋ qaa omaya omaya jeŋkejuti, oŋo mono nanamemeŋ awaa ama meŋ iikanoŋ iyoŋoo buugia mejugogi oloŋ laligowu.

16 Anutunoŋ bologaa kasa gbadoyanoŋga isama oŋono loloogiti, oŋo mono iikawaa so nanamemeŋ solaŋa ama meŋ laligowu. Kaaŋ laligowuto, kileŋagia koma turuwutiwaajoŋ kokaeŋ mende jewu: “Kasa gbadonana qaa solaŋa (frii) laligojoŋ.” Kaeŋ jeŋ iikanoŋ mondoŋ oŋoaŋgiaa aiŋgia mende otaawu. Kaeŋ qaagoto, Anutuwaa jeta teŋ koma weleŋ qeŋkejuti, mono iikawaa so gbadoya qaa laligowu.

17 Ejemba kuuya ii mono goda qeŋ oŋoma laligowu. Uumeleeŋ alaurugia ii mono uu wombogianoŋ jopagoŋ oŋoma laligowu. Anutuwaa qaaya uuguwombotiwaajoŋ mono sombugia moma laligowu. Kiŋ ano galeŋurugia yoŋoojoŋ mono mogi uro goda qeŋ oŋoma laligowu. Kiaŋ.

Kraistnoŋ siimbobolowaa sili awaa qendeema nonono.

18 Weleŋqeqe oŋo mono somatagiaa qaa baatanoŋ kema goda kuuya qendeema oŋoma laligowu. Uubonjonoŋ galeŋ awaa koma oŋomakejuti, iyoŋoojoŋadeeŋ qaagoto, horoŋ ureeŋ ama oŋomakejuti, ii kaaŋagadeeŋ tororo goda qeŋ oŋoma laligowu.

19 Daeŋ yoŋonoŋ Anutuwaa jetaa so ejemba goda qeŋ oŋoma laligogi kileŋ kania qaato, eeŋ kakasililiŋ ama oŋoŋgi siimbobolo kaparaŋ koma moma mokosiŋgoŋkejuti, Anutunoŋ ii iima tawaya meleema kotuegoŋ oŋono simbawoŋawo kolooju.

20 Kaiyaka bologa aŋgi koobinoŋ uŋugi ii moma mokosiŋgoŋ nambuti eeŋ, oŋoaŋgiaajoŋ mono nomaeŋ mogi unaga? Kaiyaka amakegitiwaa so uŋugi qabuŋagiawo mende koloowu. Kaeŋ qaagoto, nanamemeŋ awaa aŋgitiwaajoŋ ama siimbobolo mokoloon moma mokosiŋgoŋ laligowuti eeŋ, Anutunoŋ mono iikawaa tawaya meleema kotuegoŋ oŋono simbawoŋawo kolooju.

* **2:10:** Hoos 2.23

21 Kraistnoŋ kaaŋiadeeŋ oŋoojoŋ ama siimbobolo moma sili awaa qendeema oŋono.
Kawaajoŋ oŋo iwaa kana tamboya kosiŋ metetereeŋ siimbobolo moma mokosiŋgoŋ
laligowutiwaajoŋ oŋoono. Kaeŋ laligoŋ simbawoŋawo koloowuya.
22 *Buŋa Terewaa qaa moŋ ii kokaeŋ eja, “Iinoŋ siŋgisoŋgo moŋ mende ano ano iwaa
je buutanoŋga qaa qolomoloŋgoya moŋ mende kamaaro.” Oŋo qaa iikawaa so otaaŋ
aŋgi sokombaa.
23 *Ejembanoŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota Kraist mamaga jeŋ mugi kitia moŋ mende
meleeno. Siimbobolo ama mugi moma kitia metogomambaajoŋ mende torogoŋ oŋono.
Kaeŋ qaagoto, Anutunoŋ qaa dindiŋagadeeŋ jeŋ tegoŋkeji, mono ii moma laariŋ qaaya
iwaa boronoŋ ama jeŋ tegowaatiwaajoŋ mambono.
24 *Kraistnoŋ ananaajoŋ kaparaŋ koma siŋgisoŋgo gema qeŋ nanamemeŋ so-
laŋa otaaŋ laligowombaajoŋ ama siimbobolo moro. Ii moro Buŋa Terenoŋ eji-
waa so “Selia qegi wiji koloorotiwaajoŋ ama Anutunoŋ oŋo meŋ qeaŋgoŋ oŋono.”
Qeaŋgowutiwaajoŋ mono “Aŋo siŋgisoŋgonana meŋ sele busianoŋ aŋgoŋ” maripoonoŋ
uma komuro. Kawaajoŋ oŋo mono Kraistwaa tani kaaŋa koloon siimbobolo moma
mokosiŋgogi awaa koloowaa. Siŋgisoŋgowaa aŋgobatonoŋ horoŋ nonono iikanoŋ
mono qamo taniŋaeŋ koloon koomuya laligowoŋa.
25 *Wala oŋo “Lama kaaŋa jinjauŋ kema kaŋ lansaŋ laligogi.” Kaaŋ laligogito,
kambaŋ kokaamba uugiaa galeŋaanoŋ eleema kaŋ laligoju. Iinoŋ oŋo lama kaaŋa sopa
somoŋgoŋ kalaŋ koma oŋomakeja. Kiaŋ.

3

Loemba oŋoo qambaŋmambaŋ qaa

1 *Anutu weleŋ qewombaa qaaya jedaborojento, emba oŋo mono kaaŋiadeeŋ
lourugia yoŋoo qaa baatanoŋ kema laligowu. Kaaŋa laligogi lourugia tosianoŋ
Buŋa qaa mende teŋ koma laligojuti, iyoŋonoŋ mono kaaŋiadeeŋ embaurugia yoŋoo
nanamemeŋgia iima uugia meleembuyaga. Uugia meleema laaligogia Kraistwaa
boronoŋ ambutiwaa Buŋa qaa jegianondeeŋ mende jewuto, Kraistwaa kania mono
siligianoŋ qendeema oŋoŋgi iima asariwuyaga.
2 Nanamemeŋ soraaya dindiŋa ama meŋ Anutuwaa jeta uuguwubotiwaajoŋ keegia
mogi ejanoŋ kaeŋ iŋiima yagogi Kraistwo qokotaaŋ laligowombaa siiŋgia asuginaga.
3 *Selewaa akadamugiajoŋadeeŋ mono mende meŋ umakebu. Waŋ sawagia
qeŋ gawasu kania kania mende ama miziziiŋ sele meŋ mende awelegoŋ laligowu.
Kasasoroŋ goul iwoinoŋ selegia mende menjereŋgoŋ aowu. Selekopaa awaa soro
akadamuyawo ii mende meŋ aowu.
4 Kaeŋ qaagoto, akadamugia hoŋa ii mono pondaŋ megi uugianoŋ ewa. Uŋagianoŋ
luaenoŋ bonjoŋ laligogi akadamugia hoŋa kanoŋ aasaŋgoyanoŋ eŋ mono kambaŋ
moŋnoŋ mende aliwaa. Uubonjoŋ laligogi Anutunoŋ iŋiima moro umakebaa.
5 Wala eeŋanoŋ emba soraaya yoŋonoŋ Anutuwo nama jejeromoŋromoŋ ama muŋ
iwoi kuuyaajoŋ mamboma laligogiti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ uugiaa akadamugianoŋ
menjereŋgoŋ aoŋ lourugia yoŋoo qaa baatanoŋ kema laligogi. Mono emba iyoŋoo tani
kaaŋa koloon laligowu.
6 *Saaranoŋ loya Aabraham teŋ koma muŋ “Eja Poŋna,” jeŋ muŋ laligoro. Oŋo
kaaŋagadeeŋ zeŋ nama gawoŋ awaa awaa meŋ awasaŋkaka nama iwoi mombaajoŋ
jeneŋgia mende ororo lourugiawo laligowuti eeŋ, mono Saara kaaŋa emba akadamu-
giawo koloon laligowu.

---

* **2:22:** Ais 53.9 * **2:23:** Ais 53.7 * **2:24:** Ais 53.5 * **2:25:** Ais 53.6 * **3:1:** Ef 5.22; Kol 3.18 * **3:3:** 1 Tim 2.9 * **3:6:** Jen 18.12

7 *Emba yoŋonoŋ esuŋgia kamaaŋqeqeta koloojuto, kileŋ laaligowaa kaleŋmoriaŋa ii ejawo ororoŋ buŋa qeŋ aoŋ laligoju. Esuŋgia kamaaŋqeqeta koloojutiwaajoŋ eja motomotooŋ oŋo mono embaurugia tororo kalaŋ koma loloonŋgoŋ oŋoma laligowu. Anutunoŋ eja oŋoo qamakooligia sureewabotiwaajoŋ mono goda qeŋ oŋoma laligowu. Kiaŋ.

Gawoŋ awaa meŋkejuto, siimbobolo kileŋ moju.

8 Qaana tegowaatiwaa qambaŋmambaŋa ii kokaeŋ jejeŋ: Oŋo mono kuuya uumotooŋ ama uumeleeŋ alaurugia yoŋowo uubonjonoŋ jopagoŋ aoŋ laligowu. Gumbonjonjoŋ laligoŋ oŋoaŋgia meŋ kamaaŋ aoŋ uugianoŋ somoŋgoŋ aoŋ motooŋ nambu.

9 Jena jewe nuna guwe ana ambe ii mende amakebu. Uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ oŋoŋgi kitia mende meleembu. Kaeŋ qaagoto, qaa bologaa kitia meleema mono kotuegoŋ oŋoma laligowu. Kaeŋ ama laligogi Anutunoŋ iikawaa tawaya meleeno kotumotueya buŋa qeŋ aowutiwaajoŋ oŋoono. Kaeŋ ama laligoŋ Poŋ asugiwaatiwaa kambaŋanoŋ mono oyaŋboyaŋ koloowu.

10 *Kaaŋa koloowutiwaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja:

> “Moŋnoŋ laaligo naaŋawo laligomambaa aiŋa kolooŋ muro weeŋ awaa awaa iima laligomambaajoŋ moji, iinoŋ mono neselaŋa qaa bologa jewabotiwaajoŋ somoŋgoŋ laligowa. Buu susuyanoŋga gbiŋgbaoŋ qaa koloowabotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowa.
>
> 11 Nanamemeŋ bologa mono gema qeŋ gawoŋ awaa awaa meŋ laligowa.
>
> Luaenoŋ laaligo iikawaajoŋ moŋgama ii buŋa qeŋ aomambaajoŋ kaparaŋ koma namba.
>
> 12 Ii kokaembaajoŋa: Poŋnoŋ ejemba solaŋa iŋiima galeŋ koma qamakooligiaajoŋ geja amakejato, ejemba doogoya ii ba mende koma oŋomakeja.”

Qaa kaeŋ eja.

13 Oŋo gawoŋ awaa mewombaajoŋ uugere ama laligowuti eeŋ, ejemba seiseiyanoŋ gawoŋgia siimberereŋ meŋ meŋ boliŋ oŋombombaajoŋ mende mobuya.

14 *Ii mende mobuyato, kileŋ nanamemeŋ solaŋa aŋgitiwaajoŋ ama siimbobolo mobuyagati eeŋ, oŋo mono kileŋ Anutunoŋ kotuegoŋ oŋono oyaŋboyaŋ mokoloowuya. Kakasililiŋ meŋ oŋombubotiwaajoŋ mono eeŋ aaruŋ lalaŋaniŋ keegia moma uugia kamaaro uubobooligianoŋ uŋuwabo.

15 Uugianoŋ mende kamaawato, uugia mono Poŋ Kraistwaanoŋ somoŋgoŋ kania soraaya pondaŋ romoŋgogi uro laligowu. Mono kambaŋ so jojoriŋ Kraistwaa kania ejemba jeŋ asariŋ oŋoma laligowu. Oyaŋboyaŋ koloowombaa jejeromoŋromoŋ anjuti, ejembanoŋ iikawaa kaniaajoŋ qisiŋ oŋoŋgi mono kuuya iyoŋoonoŋ qaa ii meleema oŋoma laligowu. Mono gumbonjonjoŋ qaganoŋ ejemba goda qeŋ oŋoma uu kuuŋ oŋoma laligowu.

16 Qaagia kaeŋ galeŋ koŋgi Anutunoŋ iŋiima “Sokonja,” jero uugejagianoŋ kaeŋ mobutiwaajoŋ nambu. Kraistwo qokotaaŋ nama nanamemeŋ awaa aŋgi uuqeqe qaa tokoroŋkota tondu jeŋ oŋomakejuti, iyoŋonoŋ mono iyaŋgiaanoŋ qaa bologaajoŋ ama gamu mewuya.

17 Gawoŋ awaa awaa meŋ laligogi ejemba tosianoŋ kileŋ kakasililiŋ ama oŋoŋgi Anutuwaajoŋ ama siimbobolo mogi sokonja. Iwoi bologa ama meŋ iikanoŋ siimbobolo mokoloogi gamuyawo kolooja.

18 Kraistnoŋ kaaŋagadeeŋ kambaŋ motooŋgo siŋgisoŋgonanaajoŋ ama komuro. Anana doogoya kolooniŋ Dindiŋa iinoŋ nunuano Anutuwaanoŋ keubombaajoŋ ama siimbobolo moro. Namo ejaga jeŋ selia qegi komuroto, Uŋa Toroyanoŋ meŋ gbiliŋ muro waama laligoja.

---

* **3:7:** Ef 5.25; Kol 3.19 * **3:10:** Ond 34.12-16 * **3:14:** Mat 5.10; Ais 8.12-13

19 Uŋa Toroyanoŋ wano nonomesaoŋ koomuwaa senjoŋ gomanoŋ kemeŋ kokooso
kasa gbadonoŋ laligogiti, iyoŋoojoŋ Buŋa qaaya jeŋ asariŋ oŋono.
20 *Wala eeŋanoŋ Nooawaa kambanoŋ waŋgo somata megi Anutunoŋ uugia
meleembutiwaajoŋ kaparaŋ koma moma mokosiŋgoŋ mambonoto, ejembanoŋ qaa
mende teŋ koma tiwilaaŋ koomuwaa kasa gbadonoŋ kemegi. Ejemba sumaŋ melaada
8:yanoŋ Anutuwaa jeta teŋ koŋgi jero koŋ kiro apunoŋ waama baloŋ qeŋ turuŋ waŋgo
elaaro Anutunoŋ ii gboulunoŋga gou gajogia koma waŋgia somoŋgoro.
21 Iwoi kaaŋa kolooroti, ii oomuluwaa sareya kolooja. Jiisas Kraistnoŋ koomunoŋga
waama laligojiwaajoŋ ama kambaŋ kokaamba apu nonomorigi Kraistwaa esuŋanoŋ
turuŋ nonoma waŋnana somoŋgoŋkeja. Apu ii selewaa jewoŋa soŋgbambaatiwaajoŋ
ama mende ama nononjuto, oomuluwaa hoŋa ii kokaeŋ: Anana Anutuwo laligowom-
baajoŋ soomoŋgo ama jojopaŋ qaanoŋ somoŋgoŋ kokaeŋ qama kooliŋkejoŋ, “Anutu,
gii mono uutaa gojejeraya soŋgbana uuta soraaya kolooro goo jaanoŋ sokombaa.”
22 Jiisas Kraistnoŋ Siwe gomanoŋ eu uma Anutuwaa boro dindiŋanoŋ buŋabuŋayawo
raja. Anutunoŋ ku-usuŋ muro rama Siwe gajoba ano Siwewaa beŋ kawali kania kania
esuŋmumugianoŋ niniima galeŋ kuuŋ nonomakejuti, ii kaaŋiadeeŋ galeŋ koma oŋono
qaaya baatanoŋ laligoju. Kiaŋ.

4

Mono letoma laaligo qaita moŋ laligowu.

1 Kraistnoŋ aŋaa selianoŋ siimbobolo morotiwaajoŋ oŋo kaaŋagadeeŋ sele busug-
ianoŋ siimbobolo mobombaajoŋ jojoriŋ laligowu. Iwo momo motooŋgo kokaeŋ meŋ
romoŋgowu: Moŋnoŋ siŋgisoŋgo amakeji, iinoŋ iyaŋaa seliaa siiŋa kombombaŋa
otaamambaajoŋ nama muŋkeja. Moŋnoŋ Kraistwaajoŋ ama siimbobolo momakeji,
iwaa siiŋa kombombaŋa bologanoŋ mono zololoŋgoŋ kamaaro siŋgisoŋgo togoŋ
mombo mende amamambaajoŋ kaparaŋ koma laligowaa. Uuroromoŋgogia iikanoŋ
mono wogia mero iikanoŋ rindaŋgoŋ akadamugiawo koloon laligowu.
2 Uuroromoŋgogia iikanoŋ rindaŋgoŋ nama uuselewaa siiŋ kombombaŋa bologa
mono somoŋgoŋ galeŋ koma laligowu. Kambaŋ kokaambadeeŋ kanaiŋ namonoŋ
toroqeŋ laligoŋ ubuti, iikanoŋ mono Anutuwaa uusiiŋa teŋ koma otaaŋ laligowu.
3 Oŋo kambaŋ laligoŋ kougiti, iikanoŋ ejemba aŋgonjoragiawo uugia mende
meleema nanamemeŋ bologa laŋ ambombaajoŋ mojuti, iyoŋoo tani kaaŋa kokaeŋ
laŋ laligogi: Serowiliŋ ama siiŋgia kombombaŋa bologa tondu otaaŋ laligogi. Apu
gisi (marihuana), goja deuŋ iwoi ii otoŋomboraŋ meŋ wakasiiŋ negi waŋgia sooro
eŋkalolon laligogi. Jejelombaŋ ooŋ neŋ rii gbawe oroŋ embaqemba meŋ boliŋ oŋoma
gejajuju ama laligogi. Tando lopioŋ liligoŋ simiŋ kuma oŋoma iwoi kanjaŋawo
amakegi. Kaeŋ amakegito, oŋo kambaŋ kokaamba nanamemeŋ kaaŋa ii mende
toroqeŋ amakeju.
4 Ejemba aŋgonjoragiawonoŋ paŋgamanoŋ laaligowaa resa sumu piliŋpiliŋgoŋ eji,
iikanoŋ horoŋ luguŋ kemeŋkeju. Oŋo yoŋowo mende horoŋ kemegi iima aaruŋ uuqeqe
qaa tokoroŋkota jeŋ oŋomakeju.
5 Kaeŋ amakejuto, Anutuwaa jaanoŋ keugi qisiŋ oŋono kaniagia asuganoŋ isaama
jeŋ asarigi mondomondogia qewagowaa. Anutunoŋ ejemba jaawo laligojoŋi ano
koomuya mono kuuya ananaa qaanana gosiŋ jeŋ tegomambaajoŋ jojorija.
6 Sele busunananoŋ komuwoŋati, qaanana iikanoŋ mende tegowaa. Kawaajoŋ
Oligaa Buŋa ii koomuwaa senjoŋ gomanoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ mobu-
tiwaajoŋ Poŋnoŋ wala jeŋ asariro. Ii kokaembaajoŋ: Anutunoŋ nanamemeŋgia
gosiŋ ejemba tosaaŋa nono kaaŋa jeŋ tegoŋ oŋono sele busuwo laligogitiwaa iroŋa
mokoloowuto, tosianoŋ uugia meleema kokoosogianoŋ gbiliŋ laaligo kotigaa buŋa

* **3:20:** Jen 6.1–7.24

koloogi. Anutu aŋo kotiiŋ laligoŋkeji, iikaaŋiadeeŋ kuuyanoŋ laaligo kombombaŋa laligoŋ ubutiwaajoŋ moma kotiiŋkeja. Tosianoŋ Buŋa qaa ii uugia kuuŋ oŋombutiwaajoŋ jegi. Kiaŋ.

Gawoŋ memewaa momo kaleŋa ii mono galeŋ koma ubu.

7 Iwoi kuuyaa kambaŋanoŋ tegomambaajoŋ dodowija. Kawaajoŋ oŋo mono qama kooliwombaajoŋ imowamo mende laligowuto, oŋoaŋgiaa nanamemeŋgia galeŋ koma aoŋ zeŋ nama qamakooli gawoŋ meŋ laligowu.

8 *Buŋa Terewaa qaa moŋ ii kokaeŋ eja, “Ejemba uunananoŋ jopagoŋ oŋoma siŋgisoŋgogia seiseiya koleleeŋ gamugia turuŋkejoŋ.” Kawaajoŋ alaurugia oŋoo batugianoŋ mono pondaŋ jopagoŋ aoŋ laligowu.

9 Oŋo mono alaurugia koma horoŋ mirigianoŋ ainjoloŋ rama uugianoŋ jejeweneŋweneŋ ŋindiŋ-ŋunduruya qaa kalaŋ koma aoŋ laligowu.

10 Anutunoŋ kaleŋmoriaŋ kania kania iikawaa Toya kolooja. Iinoŋ gawoŋ memewaa momo kaleŋ morota morota mendeema oŋono laligoju. Oŋo motomotooŋ mono momo kaleŋgia awaagadeeŋ galeŋ koma iikanoŋ kanagesourugia weleŋ qeŋ oŋoma laligowu. Ii buŋa qeŋ aogitiwaa so mono gawonoŋ ama tuuŋ batugianoŋ ilaaŋ aoŋ laligowu.

11 Gawoŋ memewaa momo kaleŋ woi ii kokaeŋ: Daeŋ yoŋonoŋ Buŋa qaa jeŋ asariŋkejuti, iyoŋonoŋ ii mono Anutunoŋ sololooŋ oŋomakejiwaa so jeŋ laligowu. Daeŋ yoŋonoŋ alaurugia weleŋ qeŋ naŋgoŋ oŋomakejuti, iyoŋonoŋ mono Anutunoŋ inaaŋ esuŋ oŋomakejiwaa so ala ilailaa ama oŋoma laligowu. Jiisas Kraistwaa buŋa koloojutiwaajoŋ iwoi kuuya kanoŋ mono Anutu mepeseegi qabuŋayanoŋ akadamuyawo kolooŋ eŋ ubaa. Iinoŋ asamararaŋ Toya ano ku-usuŋ Toya ii kambaŋa kambaŋa laligoŋ kouma laligoja ano tetegoya qaa laligoŋ ubaa. Qaa ii oŋanoŋ.

Kraistwo nama mono siimbobolo moma laligowu.

12 Oo wombo alauruna, siimbobolo qagianoŋ uro iwaa kukuŋanoŋ gere kaaŋa qetaaliŋ aŋgotete meŋ oŋomakeji, iikawaajoŋ mono mende aaruŋ laligowu. Iwoi kolooŋ oŋomakeji, ii batugianoŋ iwoi morota kaaŋa, iikaeŋ romoŋgowubo. Ii namonoŋ laligojoŋiwaa so kolooŋkeja.

13 Mende aaruwuto, Kraistnoŋ kaiyaka awaa ano kakasililiŋ ama mugi moroti, oŋo mono siimbobolo iikawaa kitia mojutiwaa so korisoro ama laligowu. Iwo kaaŋa laligogi eleema karo asamararaŋanoŋ asugiro kambaŋ iikanoŋ kaaŋagadeeŋ aisooŋ oyaŋboyaŋ mokoloowuya.

14 Ejembanoŋ iŋiima uugia Kraistwaanoŋ meleeŋgitiwaajoŋ ama uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ oŋomakejuti eeŋ, oŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju. Kaeŋ jeŋ oŋomakejutiwaajoŋ ama Anutuwaa Uŋa Toroya asamararaŋawo iinoŋ mono qagianoŋ uma ku-usuŋanoŋ turuŋ oŋoma kotuegoŋ oŋomakeja.

15 Oŋoonoŋga moŋnoŋ iwoi bologa anotiwaajoŋ siimbobolo mokolooŋ mobabo. Moŋnoŋ kikekakasililiŋ ama ejemba uŋuŋ iwoi yoŋgoro meroti me tosia siijaago meŋ oŋomanjeŋ yoŋoonoŋ qaa laŋ jero sipasipa qero gawoŋ meme kaaŋa mondoŋ laŋ ewaewaŋ koma lombo mokolooŋkeji, iinoŋ mono siimboboloya aŋaa soyanoŋ moja.

16 Moŋnoŋ Kraistwaa alia koloojiwaajoŋ aŋgosisiri mokolooŋ siimbobolo moji eeŋ, iinoŋ mono iikawaa gamugamuya eeŋ mende moba. Gamu qaagoto, Kraistwaa qata bosinjiwaajoŋ mono Anutu mepeseeŋ laligowa.

17 Anutunoŋ ejemba qaanana gosiwaatiwaa kambaŋa kaŋ kuuro iyaŋaanoŋ uumeleeŋ kanagesouruta ananaa qaanana ii wala jeŋ tegowaa. Wala ananaa qaanana jeŋ tegowaati eeŋ, ejemba Anutuwaa Oligaa Buŋa mende teŋ koŋgi lombo qagianoŋ uro tetegoyanoŋ mono nomaeŋ koloon oŋonaga?

18 *Buŋa Terenoŋ qaa moŋ ii kokaeŋ eja:

---

* **4:8:** Gba 10.12 * **4:18:** Gba 11.31

“Solaŋa yoŋonoŋ Siwe gomanoŋ ubombaajoŋ kupukapa ambuti eeŋ, siŋgisoŋgo
ejemba aŋgonjoragiawo yoŋoo qaagia mono nomaeŋ koloonaga?”
19 Kawaajoŋ alauruna Anutuwaa jeta teŋ koma aŋgosisiri mokoloon siimbobolo
momakejuti, oŋonoŋ mono kokoosogia mokomokoloo Toyaa boronoŋ ambu. Toya
iinoŋ qaa jerotiwaa so alauruta sopa somoŋgoŋ kokojiji koma kalaŋ koma oŋomakeja.
Kokoosogia iwaa boronoŋ ama mono jegeŋa nama gawoŋ awaa awaa pondaŋ meŋ
laligowu. Kiaŋ.

5

Jotamemeya oŋoonoŋ qambaŋmambaŋ qaa

1 Niinoŋ uumeleeŋ kanagesowaa jotamemeya moŋ koloon Kraistnoŋ siimbobolo
moroti, iikawaa qaaya naŋgoŋ jeŋkejeŋ. Kanageŋ eleema karo asamararaŋanoŋ
asugiro qabuŋa nono mokoloomambaajoŋ mojeŋ. Oŋoo batugianoŋ noo jotameme
alauruna koloojuti, niinoŋ oŋoo uugia kokaeŋ kuuŋ oŋonjeŋ:
2 *Anutunoŋ moma laariŋ oŋoma lama tuuŋa borogianoŋ anoti, oŋonoŋ mono
ii kalaŋ koma oŋoma laligowu. Gawoŋ ii mojotiitii qaganoŋ qaagoto, Anutuwaa
jeta otaaŋ uusiiŋgia gawonoŋ ama afaaŋgoŋ geregere qaganoŋ zeŋ meŋ nambu.
Mondomondo qaganoŋ injarere laligoŋ moneŋ iwoiwaajoŋ mende kaparaŋ koma
laligowu.
3 Lama tuuŋ baagianoŋ kaŋ nanjuti, ii mono eja poŋ tani kaaŋa mende galeŋ
koma oŋombu. “Zioz galeŋ koloojoŋ,” jeŋ totogianoŋ mende qeŋ meŋ biwiiŋ aowuto,
nanamemembaa sili awaa ii lama tuuŋ qendeema oŋoma laligowu.
4 Nanamemeŋ awaa ama laligogi lama galeŋ waŋanoŋ mombo asugiwaati, kambaŋ
iikanoŋ mono soroŋ arogianoŋ kotogoŋ ila wage akadamuyawo waŋgianoŋ mouma
somoŋgogi buŋa qeŋ aowuya. Akadamu iikanoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ mende taaliŋ
titiikota koloowaa. Kiaŋ.

Sagbili oŋoonoŋ qambaŋmambaŋ qaa

5 *Sagbili oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ galeŋurugia yoŋoo qaa baatanoŋ kema laligowu.
“Anutunoŋ sewaŋkiki ejemba tuarenjeŋ ama oŋomakejato, iyaŋgia meŋ kamaaŋ
aoŋkejuti, ii mono kaleŋmoriaŋa oŋomakeja.” Kawaajoŋ oŋo mono korebore batu-
gianoŋ oŋoaŋgia meŋ kamaaŋ aoŋ laligowu. Tani iikanoŋ mono maleku kaaŋa
kotogogi kemero laligowu.
6 *Kawaajoŋ mono oŋoaŋgia meŋ kamaaŋ aoŋ Anutuwaa boro ku-usuŋawo iikawaa
baatanoŋ keŋgi kambaŋanoŋ kaŋ kuuro saanoŋ meŋ biwiiŋ oŋombaa.
7 Buŋa qaa moŋ ii kokaeŋ eja, “Iinoŋ oŋo kalaŋ koma oŋomakejiwaajoŋ majakakagia
kuuya mono iwaa boronoŋ ama mesaowu.”
8 Nanamemeŋgia galeŋ koma aoŋ zeŋ nama pondaŋ uugbiligbili laligowu. Kileŋaa
Toyanoŋ laŋ liligoŋ ejemba tuarenjeŋ ama moŋgama nonomakeja. Moŋnoŋ uruambe
qero iinoŋ mono laion kaaŋa gogoŋ nonomambaajoŋ jojorija. (Laionoŋ gbuu gbororo
qama silano moma bomboŋgaogia waamakeja.)
9 Oŋo siimbobolo momakejuti, oŋoo uumeleeŋ alaurugianoŋ kaaŋiadeeŋ gomaŋ so
kakasililiŋ iikayadeeŋ moma mokosiŋgoŋ laligoju. Ii romoŋgoŋ torokogia yakariŋ
momalaarinoŋ rindaŋgoŋ nama laion ii kotakotagadeeŋ tuarenjeŋ ama muŋ laligowu.
10 Oŋo kambaŋ torodaamoŋ siimbobolo moma laligogi mososoŋgoŋ naŋgoŋ meŋ
kotiiŋ oŋonogo saanoŋ nenduŋ powowoŋ kotiganoŋ koŋgbaraya qaa nama laligowuya.
Kaaŋa Kraistwo naŋgigo akadamuya togoŋ oŋono asamararaŋanoŋ uma tetegoya qaa

* **5:2:** Jon 21.15-17 * **5:5:** Gba 3.34 * **5:6:** Mat 23.12; Luuk 14.11; 18.14

asariŋ laligoŋ ubuya. Anutu, kaleŋmoriaŋ kuuyaa Toya kolooji, iinoŋ mono oŋo kaeŋ ama laligowutiwaajoŋ oŋoono.
11 Iinoŋ ku-usuŋ Toya laligoŋ kouma laligoja ano kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ uma laligowaa. Qaa ii oŋanoŋ.

Piitonoŋ yeizozo qaa tetegoya jero.

12 *Anutuwaa kaleŋmoriaŋ ii kiaŋkomu hoŋa tooŋ kolooja. Niinoŋ qaa ii kotiiŋ naŋgoŋ jeŋ oŋonoŋ kaleŋmoriaŋ iikanoŋ naŋgoŋ nama kotiiŋ laligowutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋonjeŋ. Kawaajoŋ tere toroga koi jewe neŋana Sailasnoŋ ooŋ oŋonja. Iinoŋ niwo pondaŋ nama uumeleeŋ neŋana kolooja. Iwaajoŋ kaeŋ romoŋgojeŋ.
13 *Anutunoŋ uumeleeŋ kanageso oŋo kaaŋa iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋono Babilon siti bologa kanoŋ* laligojuti, iyoŋonoŋ yeizozogia aŋgi oŋoonoŋ kaja. Momalaariwaa merana Maak iinoŋ kaaŋagadeeŋ yeizozoya anja.
14 Oŋo batugianoŋ waegia meŋ aŋgoŋ aoŋ newogia kososooŋ laligowu.†
Alaurunana Kraistwo qokotaaŋ nanjuti, luaenoŋ mono kuuya oŋowo ewa. Kiaŋ.

* **5:12:** Apo 15.22, 40 * **5:13:** Apo 12.12, 25; 13.13; 15.37-39; Kol 4.10; Flm 24 * **5:13:** Babilon ii Room sitiwaa qa aasaŋgoyaga. Aisisaaŋ buknoŋ kaaŋiadeeŋ qa ii iikawaa so oogita eja. † **5:14:** Kambaŋ kanoŋ joloŋgia jeŋ waegia meŋ buugia kitoŋ neŋ laligogiti, mono iikawaajoŋ jeja.

Piitowaanoŋ Tere 2
Piitonoŋ Tereya ano 2 kolooro.
Jeŋ-asa-asari

Piitonoŋ Tere koi Kraistwaa alauruta baloŋ so rama keŋgiti, iyoŋoojoŋ ano liligoŋ keno. Tosianoŋ qaa soosooya mokoloon ejemba kuma sooŋ oŋoŋgitiwaajoŋ laaligo soraaya mesaoŋ serowiliŋ nambonŋnamboŋ iwoi laŋ ama meŋ laligogi. Boi takapolakaya ii Anutuwaa qaa baatanoŋ mende kema (2.10) jeulalaŋ (3.17) ama selegia mepeseeŋ (2.18) jaba-arambaraŋ (2.10) ama iyaŋgiaa jaajaa laligogi. Kaiyakagianoŋ Jiisas qakooma mugi. Yoŋonoŋ mepaqepae ejemba godaqeqegia qaa laligoŋ waŋsaŋwaŋsaŋ ejemba (2.3) loolooria (2.18) jinjauŋ meŋ oŋoŋgi. (3.3-4)

Piitonoŋ qaa ano nanamemeŋ iikawaajoŋ majakaka somata moma diŋgowaatiwaajoŋ manja qeŋ hamoqeqewaa kania jeŋ asarija. Uugia kuuŋ jeŋkootoya kokaeŋ ooro, “Anutu ano Poŋ Jiisas Kraist ii oŋanoŋ moma laariŋ oroma yorowo qokotaaniŋ lombo ii meŋ kamaaŋ ano afaaŋgowaa. Momo kaaŋa ii jembiri qaagoto, ejemba iyaŋgiaa jaagianoŋ Jiisas iigi ejemba kuma oŋoma laligoroti, ii moma ninijogi karo moniŋ. Kawaajoŋ mono laaligo soraaya laligoŋ gadokopa laaligo ano uuwoi ii gema qewu.”

Tosianoŋ kaparaŋ koma kokaeŋ laŋ jeŋ ejemba kuma sooŋ oŋoma laligogi, “Kraistnoŋ mombo mende eleembaa.” Qaa ii jembiri qaaya. Piitonoŋ qaa iikawaajoŋ majakaka somata moma kitia kokaeŋ meleema jeŋ ooro, “Kraistnoŋ eleembaatiwaa kambaŋa qero ujiwaa tani kolooji, ii kokaembaajoŋa: Anutunoŋ ejemba ananaanoŋga moŋnoŋ tiwilaawaatiwaajoŋ mende mojato, kuuya anana uunana meleema siŋgisoŋgo laaligonana mesaowombaajoŋ moma kaparaŋ komakeja.”

Buk kokawaa bakaya waŋa 4 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-2
Anutunoŋ soraaya laligowombaajoŋ nonoono 1.3-21
Boi takapolakaya yoŋoo kaniagia 2.1-22
Tetegoyanoŋ Kraistnoŋ eleema kawaa 3.1-18

1 Saimon Piito niinoŋ oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ tere koi oojeŋ.

Jiisas Kraistnoŋ wasiŋ nono aposol koloon weleŋ qeŋ muŋ laligoŋkejeŋ. Beŋ Anutunananoŋ Hamoqeqe Toya Jiisas Kraist wasiro kamaaro iwaajoŋ ama qaanana jeŋ tegoro solaŋaniniŋ momalaarinananoŋ kolooro. Oŋo momalaari iikayadeeŋ buŋa qeŋ aogi sewaŋa uuta kolooro nono kaaŋa simbawoŋawo laligoju.

2 Oŋo Anutu ano Poŋnana Jiisas moma kotoŋ oronjuti, iyoronoŋ mono kaleŋmoriaŋa kelemaleleŋ oŋoni luaenoŋ laligowu. Kiaŋ.

Anutunoŋ oŋoonoti, iikanoŋ mono kotiiŋ nambu.

3 Anutunoŋ asamararaŋ Toya akadamuyawo kolooja. Kawaa so anana soraaya tataaŋkota koloon laligowoŋatiwaajoŋ nonoono. Kania kaeŋ moma yagoniŋ kaleŋ nonomakejiwaa kania kolooro. Anana laaligo kombombaŋa laligoŋ uuwaa komagbiligbili tororo ambombaajoŋ iwoi amamaaŋkeboŋati, iwaa beŋ esuŋanoŋ mono ii kuuya nonono buŋananaga kolooŋkebaa.

4 Asamararaŋ Toya iinoŋ uunananoŋ gawoŋa gawoŋa damuyawo meŋ kaleŋa kuuya nonomambaajoŋ momakeja. Anutunoŋ soomoŋgo qaaya nononoti, iikawaa sewaŋanoŋ mono uuta kolooja. Oŋo wala balombaa siiŋgia kombombaŋa bologa tondu otaaŋ aŋgonjora uutanoŋ laligogito, Anutunoŋ oŋo iikanondeeŋ metogoŋ waŋgia somoŋgoro. Kaeŋ kolooro gadokopa laaligo serereeŋ gema qewutiwaajoŋ

hamoqeqe areŋa anota eja. Momo ano nanamemeŋ akadamuyawo Anutuwaanoŋ eji, iinoŋ oŋo iikawaa so letoma gbilia koloowutiwaajoŋ kaparaŋ komakeja. Oŋo soomoŋgo qaaya somata qatawo iikanoŋ qokotaajuti eeŋ, iinoŋ mono inaaŋ oŋono mombo letoma Siwewaa akadamuya mokoloon buŋa qeŋ aoŋ laligowuya. Akadamuya iikanoŋ saanoŋ rijojoon sokoma oŋombaa.

5 Anutuwaanoŋ soomoŋgo qaa kaaŋa ejiwaajoŋ ama oŋo mono momalaariwaa hoŋa koloon oŋono qendeema laligowu. Kaaŋa laligowutiwaajoŋ mono kaparaŋ koma zeŋ nama manja qeŋ laligowu. Hoŋa koloon oŋombaati, iikaeŋ saanoŋ Anutuwaa kania toroqeŋ moma kotowuya.

6 Momakootogianoŋ somariiro saanoŋ nanamemeŋgia toroqeŋ galeŋ koma aoŋkebuya. Galeŋ koma aoaogianoŋ somariiro saanoŋ nama kotiiŋ lombo mokosiŋgoŋ bosima laligowuya. Nama kotikotiigianoŋ somariiro saanoŋ mombo Anutuwaa jetaa so uuwaa komagbiligbili ama laligowuya.

7 Uuwaa koma gbiligbiligianoŋ koloon somariiro saanoŋ uujopagianoŋ seiro uumeleeŋ alaurugia ala-ala meŋ kalaŋ koma aoŋ laligowu. Uujopagianoŋ seiro saanoŋ ejemba kuuya jopagoŋ oŋoma laligowu.

8 Oŋo Anutuwaa akadamu kaaŋa buŋa qeŋ aoŋ meŋ seiŋ laligowuti eeŋ, mono gorosoŋa mende laligowu. Kaaŋa qaagoto, akadamuya iikanoŋ mono nemuŋ koma oŋono afaaŋgoŋ Poŋnana Jiisas Kraistwaa kania moma kotoŋ saanoŋ gawoŋa jegeŋa nama megi hoŋa kolooŋkebaa.

9 Saanoŋ kolooŋkebaato, dakaya yoŋoonoŋ Anutuwaa akadamu kaaŋa mende eŋ oŋonji eeŋ, iyoŋoo momakootogianoŋ mono toroga kolooro bao jaagoo kaaŋa kemakuuŋkaŋkuuŋ amakeju. Anutunoŋ siŋgisoŋgogia walaga soŋgbano soraaya koloogiti, ii duduuŋ imowamo laligoju.

10 Oo uumeleeŋ alauruna, Anutunoŋ meweeŋgoŋ oŋoma oŋoonoti, oŋo iikanoŋ riiŋ rindaŋgoŋ nambuti eeŋ, mono kambaŋ moŋnoŋ mende tama kamaaŋ kombuya. Kawaajoŋ oŋonoŋ mono iikanoŋ kotakota rindaŋgoŋ nambombaajoŋ kaparaŋ koma laligowu.

11 Kaeŋ ama laligogi Anutunoŋ iŋiiro sokono koma horoŋ oŋono Siwe gomaŋ naguyanoŋ kuuya tano saanoŋgadeeŋ uutanoŋ ubuya. Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ Hamoqeqe ano bentotoŋ Toya kolooja. Iwaa bentotoŋ uutanoŋ ugi kambaŋ tetegoya qaa galeŋ koma oŋono oyaŋboyaŋ koloon laligowuya.

12 Buŋa qaa hoŋanoŋ kana kaaŋa qendeema oŋonji, oŋo ii mono buŋa qeŋ aoŋ iikanoŋ boŋ qeŋ nama kotiiju. Kawaajoŋ qaa areŋ jejeŋi, ii saanoŋ moma asarijuto, niinoŋ kileŋ iikawaajoŋ kambaŋ so jeŋ gbiliŋ oŋomambaajoŋ mojeŋ.

13 Kaeŋ moma sele busu kokawaa kala kuuŋnoŋ laligomaŋatiwaa so qaa areŋ ii duduuwubotiwaajoŋ momogia jeŋ gbiliŋ kuuŋ oŋomambaajoŋ mobe sokonja.

14 Niinoŋ sele busuna kusuga koi kala kuuŋ kaaŋa luluuma uulaŋawo komuŋ koomu gomanoŋ umaŋati, kaeŋ moma yagojeŋ. Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ kaaŋagadeeŋ buju qaa kaaŋiadeeŋ nisaano mobe.

15 Qaa areŋ kuma oŋombeti, iikanoŋ uu wombogianoŋ ero niinoŋ goroŋ qeŋ koomu gomanoŋ kembe iikawaa gematanoŋ kaaŋagadeeŋ ii saanoŋ kambaŋ so romoŋgoŋ laligowu. Niinoŋ iikawaajoŋ kotiiŋ kaparaŋ komakejeŋ. Kiaŋ.

Kraistwaa asamararaŋa ii jaanananoŋ iima naŋgoŋ jeŋkejoŋ.

16 Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ qabuŋaya uuta meŋ gawoŋ ku-usuŋawo meŋ laligoroti, nononoŋ ii nononanaa jaanananoŋ uuŋ iima laligoniŋ. Kaeŋ laligoŋ iikawaa so ku-usuŋaa kania ano eleema kawaatiwaa qaaya ii jeŋ asariŋ oŋoma laligoniŋ. Ii beŋ

sosombaŋ sundu* kaaŋa mende jembiri aniŋ roromoŋgo giraboga kaaŋa ii laŋ mende otaaŋ laligoniŋ.
17 *Niinoŋ Jiisaswaa qabuŋaya uuta ii nononano kokaeŋ kolooro iiniŋ: Asamararaŋ
Toya uuta iinoŋ qaa ijoro qa kokaeŋ kolooro moro: “Eja koi neenaa wombo merana
kolooro iwaajoŋ uunanoŋ qeaŋgoro iimasiiŋ mojeŋ.” Kaeŋ ijoro moro Maŋ Anutunoŋ
asamararaŋ muro akadamuya buŋa qeŋ aoŋ laligoro.
18 Nononoŋ iwo baaŋa kowoga kanoŋ uma laligoniŋ qa iikanoŋ Siwenoŋga kolooro
moniŋ.
19 Gejatootoo ejemba waladeeŋ Buŋa qaa jeŋ oogiti, ii kambaŋ kokaamba moma
sorogoŋ aŋgoŋ koniŋ powowoŋ kotakota koloon nononja. Kawaajoŋ Buŋa Tere
walagaa qaaya ii mono tororo geja ama buŋa qeŋ aoŋ laligowu. Kiwanoŋ gomaŋ
siŋsiŋgoro asariŋkeji, gejatootoo qaa iikanoŋ mono iikawaa so jeŋ asariŋ oŋomakeja.
Oŋo iikawaa asasaganoŋ qokotaaŋ nambuti eeŋ, mono saanoŋ Anutu-waa kana hoŋa
iima paŋgamambaa nanamemeŋa yakariŋ mesaoŋ laligowu. Kaaŋa laligoŋ uma
mamboŋgi gomaŋ weŋgeraŋ suluro gomaambawaa widia asugiro uuwombogianoŋ
asariwaa. Poŋnananoŋ eleema kawaatiwaa widianoŋ mono meŋ asariŋ oŋono iima
Anutuwaa iwoi kuuya iima asaridaborowu.
20 Qaa waŋa mutuya koi mono moma asariŋ mende duduuwu: Baloŋ ejemba
moŋnoŋ Buŋa Terewaa gejatootoo qaaya ii iyaŋaa roromoŋgo qaganoŋ jeŋ asarimam-
baajoŋ amamaaŋkebaa.
21 Ii kokaembaajoŋ amamaaŋkebaa: Baloŋ ejemba mombaa uusiiŋanoŋ kambaŋ
moŋnoŋ mende nemuŋ kono gejatootoo qaa kolooro jegi. Kaeŋ qaagoto, Uŋa
Toroyanoŋ gejatootoo ejemba uugianoŋ sololoon oŋono Anutuwaa jetanoŋga qaa meŋ
jegi. Kiaŋ.

2

Boi takapolakayanoŋ mono laligoŋ tiwilaawu.

1 Gejatootoo ejemba takapolakaya ii kaaŋagadeeŋ Israel kanageso batugianoŋ
asugigi. Iikawaa so oŋoo batugianoŋ boi soosooya kaaŋagadeeŋ asugiwuya.
Asugiŋ nama oŋoo momalaarigia tiwilaawaatiwaajoŋ eŋkalololoŋ qaa batuya batuya
ii aasaŋgoyanoŋ meŋ batugianoŋ kawuya. Somatanananoŋ dowegia meroti, Poŋ
ii kaaŋagadeeŋ qakooma muŋ iikaaŋa kanoŋ iyaŋgia kondeema aoŋ uulaŋawo
tiwilaawuya.
2 Kaento, ii kileŋ ejemba seiseiyanoŋ yoŋoonoŋ serowiliŋ siligia otaaŋ iyaŋgiaa
jaajaa laligowuya. Kaaŋa laligowuyatiwaajoŋ ama ejembanoŋ roromoŋgogia aŋgi
qetetaŋgoro uumeleembaa kana hoŋaajoŋ mogi gamuyawo kolooŋkebaa.
3 Boi takapolakaya yoŋonoŋ mono otoko qaganoŋ sundu kania kania jembiri (qaa
aiseŋa) laŋ jeŋ seiŋ laligowuya. Kaaŋa laligogi oŋonoŋ ii moma afaaŋgoŋ moneŋ
iwoi meŋ kululuugi laŋ amanagaju meŋ laligowuya. Anutu-noŋ ejemba kaaŋa
yoŋoo qaagia mono monowaa monoyanoŋ jeŋ tegorota iroŋa meleeno qagianoŋ
ubaatiwaajoŋ eja. Anutunoŋ kondemondeema oŋomambaajoŋ ataqataŋ imowamo
mende ambaato, hoŋ tooŋaga siimbobolo moma laligowuya.
4 Kondemondeeŋ koloowaatiwaa galeŋ meme qaa tosaaŋa ii kokaeŋ: Siwe gajoba
tosianoŋ Anutuwaa jeta qotogoŋ siŋgisoŋgo aŋgiti, Anutunoŋ ii mende iŋiima ko-
booroto, hagoŋ oŋono gere sianoŋ emukanoŋ kemegi. Hagoŋ paŋgamaŋ ziwiziwi
dutanoŋ oŋooma aeŋ gbadonoŋ (tape) gbadooŋ oŋono. Gbadooŋ galeŋ koma oŋono
qaagia jeŋ tegowaatiwaajoŋ mamboma ragita rama kouju.

---

* **1:16:** Beŋ sosombaŋ iikawaa kania moŋ ii kokaeŋ: Momo ejemba yoŋoo uugianoŋ jembiri momo letono qaa kania kania laŋ romoŋgoŋ gisomaso aŋgi kolooŋkeju. * **1:17:** Mat 17.1-5; Maak 9.2-7; Luuk 9.28-35

5 *Monowaa monoyanoŋ ejemba aŋgonjoragiawo namonoŋ laligogiti, Anutunoŋ ii kaaŋagadeeŋ mende iŋiima kobooroto, gboulu somata jero waama uŋuŋ turuŋ oŋono. Turuŋ oŋonoto, kileŋ eja Nooa iinoŋ uumeleembaa qaa jeŋ nanamemeŋ dindiŋa ambutiwaajoŋ ama uukuukuu meŋ oŋoma laligoroti, ii ano ejemba 7 ii laaligogia aŋgoŋ koma sopa somoŋgoŋ oŋono.
6 *Kaaŋagadeeŋ Sodom Gomora taoŋ woi ii tiwilaawaotiwaa qaaya jeŋ tegoŋ gerenoŋ oŋooro gere sogogaragadeeŋ eri. Ejemba aŋgonjoragiawo yoŋoojoŋ iwoi nomaeŋ koloowaati, iikawaa sareya iibutiwaajoŋ ii ano koloojao.
7 *Gerenoŋ kuuya oŋoomambaajoŋ anoto, kileŋ eja solaŋa Loot ii wala batugianoŋga metogoŋ aŋgoŋ koma muro. Jeulalaŋ ejemba serowiliŋ namboŋnamboŋ ama iyaŋgiaa jaajaa nanamemeŋ tosaaŋa tondu aŋgi iima yoŋoojoŋ moma boliŋ uuta kamaaro laligoro.
8 Eja solaŋa ii yoŋoo batugianoŋ laligoŋ nanamemeŋ jeulalaŋ kanjaŋawo iima moma laligoroti, iikawaajoŋ mono weeŋ so moma jinjiŋgoŋ laligoro. Iwaa uuta solaŋanoŋ mono suulaŋ boliro laligoro.
9 Galeŋ meme qaa jejeŋi, iikanoŋ Anutuwaa kania kokaeŋ qendeemakeja: Poŋnoŋ ejemba Anutuwaa laaligo kombombaŋa koma gbiliŋkejoŋi, anana saanoŋ aŋgobatonoŋga metogoŋ waŋnana somoŋgomambaajoŋ momakeja. Iikaaŋ momakejato, ejemba doogoya ii qaagiaa iroŋa meleeno qagianoŋ uro gajobaurutanoŋ galeŋ koma oŋoŋgi laligowuya. Kaaŋa laligoŋ ugi kambaŋ somatanoŋ karo qaagia jeŋ tegoro toroqeŋ siimbobolo moma laligowuya.
10 Ejemba selegiaa siiŋ kombombaŋa bologa otaaŋ aŋgonjora-giawo koloon jeulalanoŋ Anutuwaa ku-usuŋa meŋ kamaaŋ amakejuti, Anutunoŋ ii mono waladeeŋ jeŋ tegoŋ oŋonota siimbobolo somata moma laligowuya. Boi takapolakaya yoŋonoŋ mono jaba-arambaraŋ qaganoŋ iyaŋgiaa jaajaa laligoŋ Siwewaa beŋsakoŋ kawali asamararaŋgiawo eukanoŋ laligojuti, iyoŋoojoŋ sombugia mende momakeju. Ii qaago totoonto, ii kaaŋagadeeŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ oŋomakeju.
11 Kaeŋ amakejuto, Siwe gajoba ku-usuŋgiawo boi soosooya ii uŋuuguŋ uuta koloojuti, ii kileŋ Siwewaa beŋsakoŋ kawali ejemba ii Pombaa jaasewaŋanoŋ qotogoŋ uuqeqe qaanoŋ tokoroŋkota mende jeŋ tegoŋ oŋomakeju.
12 Gajoba yoŋonoŋ kaeŋ mende amakejuto, ejemba yoŋonoŋ selegia meŋ uma Buŋa qaa mende moma kotoŋ ii kileŋ yoŋoojoŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota laŋ jeŋkeju. Oro sooŋa kaaŋa momakootogia hoŋa mende kolooro oro laaligowaa siiŋ iwoi qereweŋa iigadeeŋ momakeju. Oro sooŋa ii koloogita ejembanoŋ laŋ uŋugi komuŋkejuti, iyoŋonoŋ mono iikawaa so lansaŋ tompiŋ laligoŋ tiwilaawuya. Iyaŋgiaa siiŋ roromoŋgogia iŋgoŋmaŋgoŋanoŋ mono kondeema oŋoŋgi tiwilaadaborowuya.
13 Tosaaŋa horoŋ ureeŋ ama oŋoŋgi kakasililiŋ mogito, Anutunoŋ iyaŋgiaa qaagiaa iroŋa meleema oŋono siimbobolo iikayadeeŋ qagianoŋ ubaa. Uumeleeŋ oŋonoŋ uukaleŋ qendeema aowombaajoŋ ajoroon lombaŋ aŋgi boi takapolakaya yoŋonoŋ mono iikanoŋ kaaŋagadeeŋ kaŋkeju. Kaŋ dogogia asuganoŋ qendeema iyaŋgiaajoŋadeeŋ romoŋgoŋ baonoŋ newageeŋ nepaqepalo neŋkeju. Kaeŋ ama oŋoo sele jewoŋgia boroŋa boroŋa gamugiawo kaaŋa kolooju. Iyaŋgio sele busugiaa siiŋa metogowombaajoŋ ajoajoroo iwoi asasaganoŋ ama serowiliŋ asuganoŋ ama lansaŋ aisooŋkeju. “Ziozwaa eja toya koloojoŋ,” jeŋ tosia oŋoojoŋ mende romoŋgoŋ tiligoŋ oŋombombaa korisoro momakeju.*
14 Jaagianoŋ kaisero jaajaa uuŋ emba iŋiimakejuti, ii serowiliŋgadeeŋ ambombaajoŋ momakeju. Serowiliŋ iwoi ambombaa siiŋa ii mende totooŋ mesaowombaajoŋ momakeju. Ejemba koŋgbara komakejuti, ii horoŋ oŋoŋgi kana goraayanoŋ kemegi

* **2:5:** Jen 6.1–7.24 * **2:6:** Jen 19.24 * **2:7:** Jen 19.1-16 * **2:13:** Boi yoŋonoŋ toroŋ kaaŋa asaŋgoŋ rajuto, waŋgogianoŋ iyoŋoonoŋ qagoŋ jaŋgowabo.

horombobo meŋ arogia mosomakeja. Otoko ama uuroromoŋgogia kotakota iikanoŋ eja. Kaeŋ amakejutiwaajoŋ Anutunoŋ seigoŋ oŋono tiwilaawuya.

15 *Yoŋonoŋ kana dindiŋa gema qeŋ uusoosoo tiŋtuaŋ kema gejatootoo eja Balaam Beorwaa meria iwaa uugere kana otaaŋkeju. Kere eja poŋ moŋnoŋ Balaam Israel ejemba tiliqili ama oŋombaatiwaajoŋ tawa muroti, uusiiŋanoŋ mono moneŋ ii memambaajoŋ koloon muro.
16 Koloon muroto, doŋgi moŋnoŋ kileŋayaajoŋ tereŋgoŋ jeŋ muro. Doŋgi qaa mende jejeta kanoŋ mono eja aronoŋ qaa jeŋ gejatootoo eja iikawaa uusoo nanamemeŋ ii somoŋgoŋ muro amamaaro.
17 Ejemba yoŋonoŋ mono apu jaaya juuguya kaaŋa tani laligoju. Raidimboŋ haamonoŋ koosu omaya koŋa qaa ii utitiiŋ oŋomakeji, mono iikawaa so eeŋ lansaŋ kema kaŋkeju. Anutunoŋ yoŋoojoŋ paŋgamaŋ ziwiziwiwaa uutanoŋ miri areŋgoŋ oŋonoti, mono dutanoŋ emukanoŋ kemeŋ laligoŋ ubuya.
18 Yoŋonoŋ gejajuju qaa omaya jeŋ selegia meŋ uma laŋ aweqawele ama tereŋgoŋkeju. Sele busuwaa siiŋgia kombombaŋa bologa otaaŋ serowiliŋ namboŋnambonoŋ ejemba laŋ horoŋ oŋomakeju. Tiŋtuaŋ laligojuti, tosianoŋ iyoŋoo batugianoŋga oloŋ koŋgiti, mono ii kele qaanoŋ kuuŋ oŋoŋgi kana goraayanoŋ kemegi horombobo meŋ arogia mosomakeja.
19 Iwoi moŋnoŋ ejemba moŋ somoŋgoŋ galeŋ koma muŋkeji, iikawaa kasayanoŋ mono ii somoŋgoro ii tawaya qaa eeŋ weleŋ qeŋ laligoja. Iikawaa so boi takapolakaya yoŋonoŋ kele qaa kokaeŋ laŋ jeŋkeju, “Oŋo mono nono toroqeŋ nonoŋgi saanoŋ kasagia qaa solaŋa (frii) koloon oŋoaŋgiaa jaajaa laligowu.” Qaa kaeŋ jeŋkejuto, ii kileŋ iyaŋgio aŋgonjoragiaa weleŋqeqeya koloon iikawaa kasanoŋ laligoju.
20 Yoŋoo kaniagianoŋ kokaeŋ dogoro laligoju: Poŋnana Jiisas Kraist Hamoqeqe Tonana ii moma kotoŋ iikaaŋa kanoŋ balombaa nanamemeŋ aŋgonjorayawo ii misiŋgoŋ gema qeŋgo mono mombo iikawaa kasanoŋ kokosiiŋ aoŋ osiŋ raju. Kawaajoŋ kanakanaiyanoŋ kileŋkilenda laligogito, tetegoyanoŋ kileqileedaboroŋ laligoju.
21 Anutunoŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwombaa kania wala mende moma kotoŋ tompiŋ laligowuyaga, iikanoŋ mono afaaŋa koloon oŋonaga. Kaeŋ koloonagato, Buŋa ii oŋanoŋ iŋijogi kania moma kotogi buŋagiaga kolooro. Uugia meleema iikawaa gematanoŋ jojopaŋ qaa kowoga gema qegiti, iikanoŋ mono iwoi kanjaŋawo koloon gamu qeŋ oŋomakeja.
22 *Gema qeŋ kokosiiŋ aoŋ kamaaŋ uŋuroti, ii gbaqoosoŋ qaa hoŋaboŋa woi iikawaa so kolooja. Qaa jeta moŋ ii kokaeŋ, “Kasunoŋ loma mombo eleema loloŋa neŋkeja.” Qaa jeta moŋ ii kokaeŋ, “Bao apu moriniŋgo mono mombo eleema sumu piliŋpilinoŋ luguŋ kemeŋ lomu aoŋkeja.” Kiaŋ.

3

Poŋ kawaatiwaa soomoŋgo qaaya

1 Oo wombo alauruna, niinoŋ tere indiŋ woi koi ambe oŋoonoŋ kaja. Qaa jejeŋi, oŋo ii modaborojuto, niinoŋ Buŋa qaawaa hoŋa koloowaatiwaajoŋ uugia soraaya ii kuuŋ jeŋ gbiliŋ oŋoma tere indiŋa woi koi kokaembaajoŋ oojeŋ:
2 Gejatootoo ejemba soraaya yoŋonoŋ eeŋanoŋ Buŋa qaa jeŋ laligogiti, ii mono duduuwubo. Kaaŋagadeeŋ Poŋ Hamoqeqe Toyanoŋ jeŋkooto nonono oŋoaŋgiaa wasiwasi eja aposolurugia nononoŋ kuma oŋoniŋi, mono ii romoŋgoŋ koma gbiliŋ aoŋ meŋ laligowu. Kawaajoŋ niinoŋ qaa iikayadeeŋ oowe indiŋa woi kolooja.

* **2:15:** Jaŋ 22.4-35 * **2:22:** Gba 26.11

3 *Qaa mutuya moŋ ii kokaeŋ moma asariwu: Kraistnoŋ eleemambaajoŋ ano kambaŋ tetegoya kanoŋ mepaqepae ejemba asugiŋ nanamemeŋgianoŋ iyaŋgiaa siiŋgia kombombaŋa bologa ii otaaŋ mepaqepae qaa jeŋ laligowuya.
4 Tosianoŋ eleema kawaatiwaa qaaya kokaeŋ jeŋ qewagoŋ laligowu: “Kawaatiwaa soomoŋgo qaaya ii mono dakanoŋ eja? Ambosakonananoŋ laligoŋ kouma komugiti, kambaŋ iikanoŋa iwoi moŋnoŋ mende meleeno kemero. Anutunoŋ Siwe namo mokoloon orono ilawoila kuuya kanaiŋ eroti, ii mono kaaŋiadeeŋ eŋ kouro laligojoŋ.”
5 *Kaeŋ jeŋ qaa kota koi duduuŋkeju: Anutunoŋ monowaa monoyanoŋ jeŋ kotoŋ qaayaa ku-usuŋanoŋ siwe namo mokoloon orono. Kaaŋagadeeŋ jeŋ kotoro apu deema horoŋ keŋgi apu uutanoŋa namo asugiŋ kouro. Yoŋonoŋ qaa kota ii mojuto, ii mende mojoŋ tani mondoŋ laŋ jeŋ lolomoniŋ amakeju.
6 *Kanageŋ jeŋ kotoro apu gboulunoŋ waama baloŋ tururo ejemba kambaŋ iikanoŋ namonoŋ laligogiti, ii apu neŋ motoŋ komugi.
7 Yoŋonoŋ apunoŋ uŋuro komugito, namo sombiŋ kambaŋ kokaamba iriimakejoŋi, ii gerenoŋ tiwilaawaatiwaa so kolooja. Anutunoŋ iikawaa qaaya ii gbontoŋ gbontoŋ jeŋ kotodabororota eja. Qaa iikawaa hoŋa koloowaatiwaa kambaŋanoŋ kaŋ kuuro Anutunoŋ ejemba aŋgonjoragiawo laligowuti, iyoŋoo qaagia jeŋ tegoŋ kondeema oŋono tiwilaawuya.
8 *Kaeŋ koloowaato, wombo alauruna, nononano iiniŋ gbani 1,000 ii kambaŋ koriga koloojato, Buŋa qaa motooŋgo koi mono mende duduuwu, “Weeŋ motooŋgo ii Pombaa jaasewaŋanoŋ gbani 1,000:baa so kolooja ano gbani 1,000 iiro weeŋ motooŋgowaa so kolooja.”
9 Pombaa soomoŋgo qaa ii hoŋawo koloowaato, iikawaa kambaŋa ii tororo mende mojoŋ. Tosianoŋ kambaŋ ii qero ubaatiwaajoŋ romoŋgoŋ laŋ jeŋkeju. Aŋo kambaŋa mende qero ubaato, moma mokosiŋgoŋ ejemba kuuyanoŋ uunana meleemboŋatiwaajoŋ mambomakeja. Moŋnoŋ gere sianoŋ kemebabotiwaajoŋ mono kaparaŋ komakeja.
10 *Qaayaa hoŋa koloowaato, Pombaa kaka kambaŋanoŋ mono yoŋgoro meme ejawaa tani kaŋ kuuwaa. Ii obabaŋ kota banananoŋ riiro amamaawoŋa. Kambaŋ iikanoŋ namo sombimbaa iwoi ii-iita kuuya ii mono gere tooŋ jeŋ sogoyagadeeŋ ewaa. Weeŋ koiŋ, seŋgelao ano sombimbaa iwoiya kuuya ii juquma otoŋ jinjerereŋawo qama aliŋ qaombuya. Namo ano ejembanoŋ iwoi kuuya iikanoŋ meŋ aŋgita eji, Anutunoŋ ii kuuya kondemondeema meleeno kemebaa. Kemeŋ jeŋ tegoro iwoi moŋ mende totooŋ ewaa. Awawi totooŋ!
11 Ilawoila kuuya ii tani kaaŋa juquma qaombutiwaajoŋ oŋonoŋ mono ejemba nomaaŋa kolooŋ laligogi sokonaga? Kawaajoŋ mono nanamemeŋ soraaya otaaŋ Kraist kaaŋa kolooŋ laligowombaajoŋ koma gbiliŋ aoŋ laligowu.
12 Oŋo Anutuwaa kambaŋ somata ii kaŋ kuuwaatiwaajoŋ mamboma uulaŋawo kawaatiwaa gawoŋa kaparaŋ koma meŋ laligoju. Kambaŋ iikanoŋ namowaa ilawoilaya ano weeŋ koiŋ, seŋgelao ano iwoiya ii gere tooŋ taŋururuŋ jewaa. Anutunoŋ sombimbaa ilawoilaya ii kuuya kondemondeeno juquma jedaborowaa.
13 *Kaeŋ jedaborowaato, Anutunoŋ iwoi asugiwaatiwaa qaa somoŋgorota eji, nononoŋ iikawaa so namo sombiŋ dologa mokoloon orombaatiwaajoŋ mambomakejoŋ. Ii mokoloon orono iikanoŋ keuma nanamemeŋ dindiŋa otaaŋ laligowoŋa.
14 Oo wombo alauruna, oŋo kambaŋ somata ii kaŋ kuuwaatiwaajoŋ mamboma laligoju. Kawaajoŋ mono kokaeŋ ambombaajoŋ kaparaŋ koma nambu: Uugia

* **3:3:** Juud 18 * **3:5:** Jen 1.6-9 * **3:6:** Jen 7.11 * **3:8:** Ond 90.4 * **3:10:** Mat 24.43; Luuk 12.39; 1 Tes 5.2; Isa 16.15 * **3:13:** Ais 65.17; 66.22; Ais 21.1

soraaya kolooro Anutunoŋ jewoŋgia boroŋaa qaaya moŋ mende mokolooro iwo ososogojutiwaajoŋ luaenoŋ laligowu.

15 Mamboma Poŋnanaa uu taniaajoŋ kokaeŋ romoŋgoŋ laligowu: Iinoŋ oŋo uugia meleema mombo letombutiwaa kambaŋa qeŋ koriro uro mamboma oŋoma mokosiŋgoŋ laligoja. Wombo alanana Poolnoŋ kaaŋagadeeŋ qaa iikayadeeŋ ooŋ oŋonoto, Anutunoŋ momakooto uuta murotiwaa so qaa ii ooŋ oŋono.

16 Iikawaa qaaya ii tereya kuuya kanoŋ jeŋ ooŋkejato, Buŋa Tereyaa uutanoŋ qaaya tosia ii lombotawo. Kawaajoŋ tosianoŋ ii moma asariwombaajoŋ janjariŋ riiŋ bimooŋkeju. Poumapou ejemba koŋgbara qeŋ kokobimbiŋ laŋ laligoŋkejuti, iyoŋonoŋ tereya tereya ii tondu meeraŋgoŋkeju. Iikawaa so Poolwaanoŋ qaa ii kaaŋagadeeŋ meleŋqeleeŋ aŋgi sipasipa koma sooŋkeja. Kaeŋ meeraŋgoŋ nama iyaŋgia meŋ boliŋ aoŋ gere sianoŋ kemebuya.

17 Yoŋonoŋ kemebuto, wombo alauruna, oŋonoŋ kaeŋ koloowaatiwaa qaaya ii mono waladeeŋ modaborogita laligoju. Kawaajoŋ mono oŋoaŋgia galeŋ meŋ aoŋ laligowu. Jeulalaŋ ejemba kana soŋgiŋ qiwitigoŋkejuti, oŋonoŋ mono iyoŋoo kele qaagianoŋ horoŋ oŋono oŋotaaŋ jiŋjauŋ kembubo. Laaligowaa tando powowoŋ kotakota iikanoŋa kaeŋ ligisooŋ tama kamaaŋ uŋuwabo.

18 Poŋnana Jiisaswaa kaleŋmoriaŋanoŋ nanjuti, iikanoŋ mono mombo toroqeŋ meŋ somariiŋ laligowu. Hamoqeqe Tonana Kraistwaa kania moma kotojuti, ii mono toroqeŋ moma sororogoŋ laligowu. Ii mepeseeniŋ qatanoŋ kambaŋ kokaamba akadamuyawo koloon kanageŋ tetegoya qaa kaaŋa eŋ ubaa. Qaa ii oŋanoŋ.

Jombaanoŋ Tere 1
Jonoŋ Tere mutuya ano.
Jeŋ-asa-asari

Jonoŋ uunoŋ jopagoŋ aoaowaa qaaya ii kotiiŋ jeŋ laligoro. Uumeleeŋ ejemba anana Anutu ano Jiisas Kraist yorowo qokotaaŋ nama uunana somoŋgoŋ aoŋ motooŋgo kolooŋ laligojoŋ.

Tosianoŋ qaa qoloŋmoloŋgoya ii ejemba kokaeŋ kuma sooŋ oŋoma laligogi: "Jiisasnoŋ Siwe ejagadeeŋ kolooja. Balonoŋ iwoi kuuya ii bologa kolooja. Kawaajoŋ Jiisasnoŋ baloŋ eja hoŋa mende koloon laligoro." Qaa kawaajoŋ ama tosianoŋ "Anutu moma laarijoŋ," jeŋ nanamemeŋ awaa mesaoŋ sisau silemale laligoŋ ejemba tosaaŋa yoŋ kazi ama oŋoŋgi ano qezeŋ injarere laligogi. Qaa seŋa seŋa kaaŋanoŋ zioz meŋ boliwabotiwaajoŋ Jonoŋ gejanono qaaya terenoŋ kokaeŋ ooŋ anota karo, "Jiisasnoŋ Siwe ano namo ejaga motoondeeŋ kolooja. Namonoŋ gawoŋ meme ano momo meme ii iwoi bologa qaago. Kawaajoŋ 'Anutu moma laarijoŋ,' jeŋ Meria Jiisas mende mesaowoŋa ano alaurunana oŋowo uunananoŋ jopagoŋ aowoŋa. Uujopa ii mono kaparaŋ koma ama aoŋkeboŋa."

Tere kokawaa bakaya waŋa 6 ii kokaeŋ:

Laaligowaa kania ii Jiisas 1:1-4
Asasaga ano paŋgamaŋ uutanoŋ laaligo 1:5–2:29
Anutuwaanoŋ ano Satambaanoŋ merabora 3:1-24
Uŋa me ome ii mono kaniagara gosiŋ mobu. 4:1-6
Uujopawaa kania ano jeŋkootoya 4:7-21
Momalaari anana bologa haamo amakeboŋa 5:1-21

Laaligo kotigaa qaaya ii Jiisas Kraist

1 *Niinoŋ laaligo kotigaa qaaya jemambaajoŋ tere koi oojeŋ. Waladeeŋ laaligowaa qaa Toyanoŋ laligorogo kanageŋ ilawoila kuuya kolooro. Iinoŋ laligoŋ kouma namonoŋ kamaaro ii jaanananoŋ iima boronananoŋ selia oosiriniŋ qaaya jero moma laligoniŋ.

2 *Oyaŋboyaŋ laaligowaa Toyanoŋ asugirota nononoŋ ii iima kania naŋgoŋ jeŋ daŋgunu kaaŋa nanjoŋ. Laaligo tetegoya qaa iikawaa Toyanoŋ Maŋawo laligoŋ kouma kamaaŋ asugiŋ nononoti, nononoŋ iikawaa Buŋa qaaya jeŋ asariŋ uugia kuuŋkejoŋ.

3 Nononoŋ Maŋnana ano Meria Jiisas Kraist yorowo uunana somoŋgoŋ motooŋgo kolooŋ laligojoŋ. Oŋo kaaŋagadeeŋ uugia nonowo somoŋgoŋ motooŋgo laligowombaajoŋ moma iwoi iima moniŋi, ii jeŋ asariŋ oŋomakejoŋ.

4 Korisoronoŋ uunana saa qero laligowombaajoŋ qaa koi neŋaurunawo jeŋ asariŋ oojoŋ. Kiaŋ.

Pombaa asasaganoŋ laaligo

5 Buŋa qaa iwaa Meriaanoŋga moma jeŋ asariŋ oŋoŋjoŋi, ii kokaeŋ: Anutunoŋ asasagaa Toya kolooja ano iwaanoŋ paŋgamaŋ moŋ mende eja.

6 "Nononoŋ iwo uunana somoŋgoŋ motooŋgo laligojoŋ," kaeŋ jenoŋ jeŋ kileŋ kaiyakanananoŋ kematoukantou ama paŋgamanoŋ laligojoŋi eeŋ, mono qaa qoloŋmoloŋgoya jeŋ nanamemenananoŋ qaa hoŋa mende otaaŋkejoŋ.

---

* **1:1:** Jon 1.1 * **1:2:** Jon 1.14

7 Anutunoŋ asasagaa uutanoŋ laligoro nononoŋ iikawaa so kaiyakanana asasagaa uutanoŋ amakejoŋi eeŋ, mono batunananoŋ uunana somoŋgoŋ aoŋ motooŋgo laligoniŋ Meria Jiisas Kraistwaa sayanoŋ mono siŋgisoŋgonana kuuya soŋgbamakeja.
8 “Uunananoŋ siŋgisoŋgo mende eja,” kaeŋ jewonagati eeŋ, mono anana tiligoŋ aoniŋ qaa hoŋanoŋ uunananoŋ mende nanja. Qaago!
9 Siŋgisoŋgonana jokoloojoŋi eeŋ, iinoŋ mono uuta dindiŋaa so soomoŋgo qaaya pondaŋ otaaŋ siŋgisoŋgonana mesaoŋ nanamemenana doogoya kuuya soŋgbamakeja.
10 “Siŋgisoŋgo mende aniŋ,” kaeŋ jewoŋati eeŋ, mono qaa Toya uuguniŋ Anutunoŋ qolomoloŋ jeje eja kaaŋa kolooro qaayanoŋ uunananoŋ mende nanja. Kiaŋ.

2

Jiisasnoŋ aworo koipu Tonana kolooja.

1 Oo kokouruna, oŋononoŋ siŋgisoŋgo ambubotiwaajoŋ qaa koi oojeŋ. Ii oojento, moŋnoŋ kileŋ siŋgisoŋgo anagati eeŋ, aworo koipu Tonananoŋ mono eŋ nononja. Jiisas Kraist iinoŋ Maŋaa kosianoŋ laligoŋ qaa kuuya dindiŋagadeeŋ gosiŋ ama nonomakeja.
2 Aworo koipu Tonana iinoŋ siŋgisoŋgonanaa tawaya koloon koma konjoratiŋ nonono. Ii ananaa siŋgisoŋgowaajoŋadeeŋ qaagoto, mono namonoŋ kuuya ananaa siŋgisoŋgonana ii kaaŋiadeeŋ koma konjoratimambaajoŋ komuro. Kiaŋ.

Teŋkoŋkoŋ ii kaiyaka dindiŋa.

3 Anutuwaa jojopaŋ qaaya teŋ komakeboŋati eeŋ, iikaaŋa kanoŋ ii moma mujoŋi, ii saanoŋ uuwoiya qaa moma yagojoŋ.
4 Moŋnoŋ “Anutu moma mujeŋ,” jeŋ jojopaŋ qaaya mende teŋ koma otaaŋkeji, iinoŋ mono qolomoloŋ qaa jeje ejembaga kolooro qaa hoŋanoŋ iwaa uutanoŋ mende eja.
5 Qaagoto, moŋnoŋ Anutuwaa qaaya teŋ koma otaaŋkeji, Anutuwaa uujopayanoŋ mono oŋanoŋ iwaa uuta saa qero akadamuyawo laligoja. Iikaaŋa kanoŋ Anutuwo qokotaaŋ motooŋgo laligojoŋi, ii moma yagojoŋ.
6 Moŋnoŋ “Anutuwo qokotaaŋ laligojeŋ,” jeji, iinoŋ mono Jiisasnoŋ nanamemeŋa anoti, iikawaa so mono otaaŋ ama meŋ laligowaatiwaa so kolooja. Iikaaŋ mende ama meŋ laligoro mende sokonja. Kiaŋ.

Uujopa amboŋatiwaa jojopaŋ qaa gbilia

7 *Oo wombo alauruna, niinoŋ jojopaŋ qaa gbilia qaagoto, jojopaŋ qaa walaga kanakanaiyanoŋga eŋ oŋonji, mono ii ooŋ oŋonjeŋ. Jojopaŋ qaa walaga iikawaa Buŋa qaaya ii mono moma laligoŋ kougi.
8 Kileŋ iikawaa jeŋkootoya gbilia ii ooŋ oŋonjeŋ. Paŋgamanoŋ alimambaajoŋ ano asasagaa hoŋa asariŋ somariiŋkejiwaajoŋ jojopaŋ qaa iikawaa hoŋa mono Anutuwaanoŋ ano oŋoonoŋ koloon asugiŋ eja.
9 Moŋnoŋ jetanoŋ “Asasaganoŋ laligojeŋ,” jejato, alia kazi ama muji, iinoŋ mono toroqeŋ paŋgamaŋ uutanoŋ laligoja.
10 Moŋnoŋ alia jopagoŋ muŋkeji, iinoŋ mono asasagaa uutanoŋ pondaŋ laligoro silianoŋ tosaaŋa siŋgisoŋgo ambutiwaajoŋ mende kondooŋkeja.
11 Kaento, moŋnoŋ alia kazi ama muji, iinoŋ mono umuŋkoŋkoŋanoŋ kematoukantou laligoŋ nanamemeŋa paŋgamaŋ uutanoŋ amakeja. Paŋgamanoŋ jaaya meŋ gooro jinjauŋ ama laligojiwaajoŋ dakanoŋ kembaati, ii aŋo mende moma kotoŋkeja. Qaago.

Anutunoŋ siŋgisoŋgonana qosoloŋgoŋkeja.

* **2:7:** Jon 13.34

12 Oo meraborauruna, Jiisasnoŋ komuŋ qa somata meŋ laligojiwaajoŋ ama Anutunoŋ oŋoo siŋgisoŋgogia mesaoŋ qosoloŋgodabororo. Iikawaajoŋ qaa koi ooŋ oŋonjeŋ.
13 Oo maŋuruna, moronoŋ kanakanaiyanoŋga laligoŋ kouji, oŋo ii moma muŋ laligoŋ kougi. Kawaajoŋ qaa koi ooŋ oŋonjeŋ. Oo gbaworouruna, oŋo kileŋaa Toya haamo ama muŋ laligojuti, iikawaajoŋ qaa koi ooŋ oŋonjeŋ. Meraborauruna, oŋo Maŋnanaa kania moma kotoŋ laligojuti, iikawaajoŋ qaa koi ooŋ oŋonjeŋ.
14 Maŋuruna, moronoŋ kanakanaiyanoŋga laligoŋ kouji, oŋo ii moma muŋ laligoŋ kougita kouju. Kawaajoŋ qaa koi oowe oŋoonoŋ kaja. Eja gbaworouruna, oŋo Anutuwaanoŋ Buŋa qaa uugianoŋ aŋgi kotiiŋ nano esuŋmumugiawo kolooŋ kileŋaa Toya haamo ama muŋ laligoju. Kawaajoŋ qaa koi oowe oŋoonoŋ kaja. Kiaŋ.

Balombaa nanamemeŋ bologa mono yakariwu.

15 Oŋo balombaa nanamemeŋ bologa ano iwoi kuuya iikanoŋ eji, iikawaajoŋ mende naŋ oŋomba. Moŋnoŋ uutanoŋ balombaa nanamemembaajoŋ naŋ muji eeŋ, Maŋnanaa uujopayanoŋ mono iwaa uutanoŋ mende nanja.
16 Balombaa nanamemeŋ ii kokaeŋ: Ejembanoŋ sele busugiaa siiŋgia kombombaŋa bologa otaaŋkeju. Iwoi jaagianoŋ iima iimasiiŋ ama koposoŋgoŋkeju ano balombaa laaligogiaajoŋ biririgoŋ terereeŋ selegia meŋ umakeju. Ii ano uugere tosaaŋa ii Maŋaanoŋga mende kaŋkeja. Qaago! Ii balombaa nanamemeŋ bologa kolooja.
17 Balombaa nanamemenoŋ goroŋ qewaa ano iikawaa siiŋa bologa bologa ii kaaŋagadeeŋ goroŋ qewuto, moŋnoŋ Anutuwaa uusiiŋa teŋ koma otaaŋkeji, iinoŋ mono boŋ qeŋ kambaŋ tetegoya qaa kotiiŋ laligoŋ ubaa. Kiaŋ.

Kraistwaa tuarenjeŋuruta ii mono asugiju.

18 Oo kokouruna, Kraistwaa kitia* nama tuarenjeŋ ama mubaati, iinoŋ kambaŋ tetegoyanoŋ asugiwaati, kaeŋ jegi momakeju. Qaa iikawaa so kambaŋ kokaamba Kraistwaa tuarenjeŋuruta mamaganoŋ mono asugiŋ nanju. Qaa iikawaa hoŋa kaeŋ koloorotiwaajoŋ ama kambaŋ tetegoyaa uutanoŋ kouma laligojoŋ, iikaaŋ mojoŋ. Iikawaa aiweseya kaeŋ.
19 Tuarenjeŋ ejemba iyoŋonoŋ ananaa tuuŋnondeeŋ laligoŋ nonomesaoŋ keŋgi. Uugia nonowo selesele somoŋgoŋ momalaari kanageso batunananoŋ tondu laligoŋ boratigi. Ananaanoŋ kanageso hoŋa koloowuyagati eeŋ, mono ananawo pondaŋ qokotaagi motooŋ laligowonaga. Nonomesaoŋ sigeŋsigeŋ nanjuti, sili iikanoŋ mono kaniagia kokaeŋ qendeema nonono iima mojoŋ: Iyoŋoonoŋga moŋnoŋ nonowo oŋanoŋ motooŋgo mende kolooŋ laligoro.
20 Yoŋonoŋ sigeŋsigeŋ nanjuto, Kraistnoŋ Uŋaya Toroya oŋoo uugianoŋ maaro bedu meŋ inaaŋ oŋono kuuya oŋonoŋ qaa hoŋa moma kotoŋ laligoju.
21 Oŋonoŋ qaa hoŋa mende moma kotowubotiwaajoŋ ama qaa koi mende ooŋ oŋonjeŋ. Kawaajoŋ qaagoto, oŋo qaa hoŋa moma kotoju ano qaa hoŋanoŋ qaa qoloŋmoloŋgoya moŋ kondoomambaajoŋ amamaaŋkeja. Kawaajoŋ qaa koi ooŋ oŋonjeŋ.
22 Jiisasnoŋ Hamoqeqe Toya Kraist koloojato, moŋ moronoŋ qaa ii qakoonji, iinoŋ aŋgomokoloŋ ejembaga kolooja. Iinoŋ Kraistwaa kitia nama tuarenjeŋ ama muŋ Maŋ ano Meria ii motooŋ qakooma oromakeja.
23 Moŋnoŋ Mambaa Meria qakoomakeji, iinoŋ Maŋa qaa eeŋ laligoja. Moŋnoŋ Meria jokoloonkeji, iinoŋ mono Maŋ kaaŋagadeeŋ mokoloon iwo laligoja.

---

* **2:18:** Kraistwaa tuarenjeŋa ii Antikraist. Griik qaa anti, iikawaa kania ii woi. Iinoŋ Kraistwaa kitia nanja ano Kraist tuarenjeŋ ama muŋkeja.

24 Oŋo Buŋa qaa kanakanaiyanoŋga moma kougiti, ii uugianoŋ kotiiŋ nambaatiwaajoŋ galeŋgia meŋ aowu. Buŋa qaa moma kougiti, iikanoŋ uugianoŋ nambaati eeŋ, oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ mono boŋ qeŋ Maŋ ano Meria yorowo qokotaaŋ nambu.
25 Kraistnoŋ soomoŋgo qaa kokaeŋ nononota eja, “Niwo nambuti eeŋ, mono laaligo oyaŋboyaŋawo oŋombe tetegoya qaa kotiiŋ laligowuya.”
26 Tosianoŋ batogoŋ jinjauŋ meŋ oŋomakejuti, niinoŋ iyoŋoojoŋ ama qaa ii ooŋ oŋonjeŋ.
27 Tosianoŋ jinjauŋ amakejuto, Kraistnoŋ Uŋa Toroya oŋoo uugianoŋ maaro bedu meŋ inaaŋ oŋomakeja. Uŋa Toroya iinoŋ uugianoŋ boŋ nano mende looriwuti eeŋ, oŋonoŋ mono boi mombaajoŋ mende amamaawuya. Ii kokaembaajoŋ: Iwaa Uŋa Toroyanoŋ mono nanamemeŋ awagaa qaa kuuya kuma oŋomakebaa. Bedu meŋ inaaŋ oŋomakeji, ii iwoi qoloŋmoloŋgoya moŋ qaagoto, momo qaa hoŋa tooŋga koloonkeja. Kawaajoŋ qaa hoŋa kuma oŋonotiwaa so mono qaaya kuuya teŋ koma Kraistwo pondaŋ qokotaaŋ nambu.
28 Oo kokouruna, oŋo mono Kraistwo koronsoŋ qokotaaŋ nambu. Iwo nama laligoniŋ mombo asugiwaati, kambaŋ iikanoŋ mende konjoma nonono gamu qaganoŋ mende kokomomola meŋ kemboŋato, saanoŋ iwaa jaanoŋ awasaŋkaka qaganoŋ saitiŋgeŋ namboŋa.
29 Kraistnoŋ solaŋa kolooji, oŋonoŋ qaa ii moma kotojuti eeŋ, mono qaa koi kaaŋagadeeŋ saanoŋ moma asariwu: Ejemba kuuyanoŋ nanamemeŋ solaŋa amakejuti, iyoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ Anutuwaanoŋga koloon iwaa meraboraaŋa kolooju. Kiaŋ.

3

Anana Anutuwaanoŋa kolooŋ meraboraaŋa koloojoŋ.

1 *Mobu! Siwe Maŋnananoŋ nonoojoŋ “Neenaa meraboraana,” kaeŋ nonooma iikanoŋ uujopaya somata qendeema nonomakeja. Anana oŋanoŋ Anutuwaa meraboraaŋa koloojoŋ. Ii koloojoŋiwaajoŋ baloŋ ejembanoŋ kanianana mende moma kotoŋ laligoju. Anutuwaa kania mende moma kotojutiwaajoŋ ananaa kaniananaajoŋ kaaŋagadeeŋ kokobimbiŋ ama laligoju.
2 Oo wombo alauruna, kambaŋ kokaamba anana Anutuwaa meraboraaŋa koloon laligojoŋ. Kaeŋ laligoŋ kanageŋ nomaeŋ koloon laligowoŋati, ii asuganoŋ mende asugija. Qaa motoongo mojoŋi, ii kokaeŋ: Iinoŋ mombo asuganoŋ asugiro kaitania hoŋa jaanananoŋ iiboŋati, kambaŋ iikanondeeŋ mono letoma ii kaaŋa koloowoŋa.
3 Daeŋ yoŋonoŋ Kraistwaajoŋ jejeromoŋromoŋ iikaaŋ ama muŋ laligojuti, iinoŋ mono ii koma konjoratiŋ oŋono iwaa tani kaaŋa soraaya koloon laligowu.
4 Daeŋ yoŋonoŋ siŋgisoŋgo amakejuti, iyoŋonoŋ mono kana qaa qeŋ waleemakeju. Siŋgisoŋgo ii jeulalaŋ nanamemeŋga.
5 *Kraist aŋo siŋgisoŋgoya qaa iinoŋ mono ananaa siŋgisoŋgonana koma konjoratimambaajoŋ kamaaŋ asugiroti, ii moju.
6 Daeŋ yoŋonoŋ Kraistwo boŋ qeŋ nanjuti, iyoŋonoŋ siŋgisoŋgo mende ama laligoju. Moŋnoŋ siŋgisoŋgo toroqeŋ amakeji, iinoŋ Jiisas mende iima kania mende moma kotoŋ laligoja. Kiaŋ.
7 Oo kokouruna, moŋnoŋ jinjauŋ meŋ oŋombabotiwaajoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ laligowu. Kraistnoŋ solaŋa koloojiwaa so moŋnoŋ nanamemeŋ solaŋa tororo otaaŋkeji, iinoŋ solaŋa kolooja.

* **3:1:** Jon 1.12 * **3:5:** Jon 1.29

8 Kileŋaa Toyanoŋ kanakanaiyanoŋga siŋgisoŋgo ama kouma laligoja. Kawaa so
daeŋ yoŋonoŋ siŋgisoŋgo amakejuti, iyoŋonoŋ mono Kileŋaa Toyaa buŋaga kolooju.
Anutuwaa Merianoŋ mono iwaa gawoŋa kisiyaeŋ memambaajoŋ kamaaŋ asugiro.
9 Daeŋ yoŋonoŋ Anutuwaanoŋga koloogiti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ laaligo qaita
mombaa uutanoŋ ejiwaajoŋ ama siŋgisoŋgo mende toroqeŋ amakeja. Kolokoloo
doŋgoga kolooŋ laligojiwaajoŋ ama siŋgisoŋgo toroqeŋ amambaajoŋ amamaaŋkeja.
10 Daeŋ yoŋonoŋ Anutuwaa meraboraaŋa kolooŋ daeŋ yoŋonoŋ Kilegaa Toyaa
meraboraaŋa koloojuti, ii kokaeŋ gosiŋ moma asariwoŋa: Moŋnoŋ nanamemeŋ
solaŋa mende otaaŋkeji, iinoŋ Anutuwaa buŋa mende kolooja. Kaaŋiadeeŋ moŋnoŋ
alauruta mende jopagoŋ oŋomakeji, iinoŋ Anutuwaa buŋa mende kolooja. Iikawaa
aiweseya kaeŋ.

Oŋo mono jopagoŋ aoŋ laligowu.

11 *Buŋa qaawaa kota kanakanaiyanoŋga moma kouma laligojoŋi, iikawaa jojopaŋ
qaaya ii kokaeŋ: Anana mono uunoŋ jopagoŋ aoŋ laligowoŋa.
12 *Kein (Kain) iinoŋ Kilegaa Toyaa buŋa laligoŋ koga qero komuro. Anana mono ii
kaaŋa kolooŋ laligowombo. Iinoŋ kokaembaajoŋ koga qero: Aŋaa nanamemeŋanoŋ
bologa kolooroto, kogaanoŋ ii solaŋa kolooro. Mono iikawaajoŋa qero.
13 Oo uumeleeŋ alauruna, baloŋ ejembanoŋ kazi ama oŋombuti eeŋ, iikawaajoŋ
mono mende waliŋgowu.
14 *Anana uumeleeŋ alaurunana jopagoŋ oŋomakejoŋiwaajoŋ ama qaa koi moma
asarijoŋ: Anana koomu kotigaa jawoya waleema laaligo kotiganoŋ keuma laligojoŋ.
Moŋnoŋ uujopa mende amakeji, iinoŋ mono toroqeŋ koomu kotigaa uutanoŋ nambaa.
15 Ejemba alaurugia kazi ama oŋomakejuti, ii kuuyanoŋ mono koomuya uŋu-uŋu
ejembaga kolooju. Laaligo kotiga ii uŋu-uŋu ejemba kaaŋa mombaa uutanoŋ mende
eji, ii saanoŋ moma yagoju.
16 Jiisas Kraistnoŋ laaligoya ananaajoŋ ama qeleema mesaoŋ jopagoŋ aoaowaa kania
kaeŋ qendeema nonono iima moma kotojoŋ. Anana mono kaaŋiadeeŋ laaligonana
uumeleeŋ alaurunana yoŋoojoŋ ama qeleema mesaoniŋ sokombaa.
17 Moŋnoŋ balombaa ilawoilaya soyanoŋ meŋ laligoro alianoŋ iwoiwaajoŋ ama-
maaŋ memeqemeaŋ ano iijato, kileŋ bone koloon uuta somoŋgoji eeŋ, Anutuwaa
uujopayanoŋ mono iwaa uutanoŋ nomaeŋ enaga?
18 Oo kokouruna, jopagoŋ aoao ii je buu susunananondeeŋ tiwirigoŋ jeŋkebomboto,
ii mono nanamemenananoŋ qaa hoŋa otaaŋ ama laligowoŋa.

Mono Anutuwaa jaasewaŋanoŋ saitiŋgeŋ namboŋa.

19 Anana qaa hoŋaa buŋaga koloojoŋ me qaago? Koloojoŋi eeŋ, mono saanoŋ
uunana bonjoŋ kono Anutuwaa jaasewaŋanoŋ awasaŋkaka namboŋa. Qaa ii anana
gosiŋ aoŋ kokaeŋ moma kotowoŋa:
20 Uunananoŋ iwoi bologaajoŋ ama jeŋ nononji eeŋ, nono qaa koi saanoŋ moma
yagojoŋ: Anutunoŋ gosigosi Tonana koloon qaanana dindiŋagadeeŋ gosiwaa. Anu-
tuwaa roromoŋgoyanoŋ mono ananaa roromoŋgonana uuguŋ uuta kolooro qaa kuuya
saanoŋ modaboroja. Kawaajoŋ mono saanoŋ uunana bonjoŋ kono laligowoŋa.
21 Oo wombo alauruna, uunananoŋ mende jeŋ nononji eeŋ, anana mono saanoŋ
Anutuwaa jaasewaŋanoŋ awasaŋkaka kolooŋ saitiŋgeŋ namboŋa.
22 Anana Anutuwaanoŋ jojopaŋ qaa teŋ koniŋ nanamemenana ii iiro sokomakejiwaa
so ama meŋ laligoŋkejoŋi eeŋ, iwoi mombaajoŋ qama koliŋ qisiŋ muboŋati, ii mono
nonono buŋa qeŋ aowoŋa.

---

* **3:11:** Jon 13.34 * **3:12:** Jen 4.8 * **3:14:** Jon 5.24

23 *Anutuwaanoŋ jojopaŋ qaa woi ii kokaeŋ: Anana mono Meria Jiisas Kraistwaa
qata meŋ moma laariŋ uunana meleemboŋa ano jojopaŋ qaa jeŋ kotoŋ nononotiwaa
so jopagoŋ aoŋ laligowoŋa. Kaaŋ mende ama laligowonagati, ii Anutuwaa jaanoŋ
mende sokonaga.
24 Daeŋ yoŋonoŋ Anutuwaanoŋ jojopaŋ qaa teŋ komakejuti, iyoŋonoŋ mono Anu-
tuwo qokotaaŋ laligogi Anutunoŋ yoŋowo rapiŋgoŋ nanja. Iinoŋ ananawo rapiŋgoŋ
nanji, ii Uŋaya Toroya nonono uunananoŋ saŋe nunuŋ laligojiwaajoŋ moma kotojoŋ.
Kiaŋ.

4

Uŋa me ome ii mono kaniagara gosiŋ mobu.

1 Oo wombo alauruna, gejatootoo ejemba takapolakaya mamaganoŋ gomaŋ so
liligoŋ laligojutiwaajoŋ qaa kuuya ii uulaŋawo mende meŋ moma laariwu. Anutuwaa
Uŋanoŋ me ome moŋnoŋ sololooro qaa jeji, ii mono wala aŋgotetenoŋ ama gosiwu.
2 Anutuwaa Uŋayaa kania ii mono kokaeŋ gosiŋ mokoloowu, “Jiisas Kraistnoŋ
kamaaŋ sele busuwo koloon laligoro,” daeŋ yoŋonoŋ qaa ii jeŋ asugiŋkejuti, iyoŋonoŋ
kuuya Anutuwaa buŋa kolooju.
3 Moŋnoŋ Jiisaswaa kania kaeŋ mende jeŋ asugiŋkeji, iinoŋ Anutuwaa buŋa mende
kolooja. Kraist tuarenjeŋ Toyaa omeyanoŋ mono iwaa uuta sololooro qaa jeŋkeja.
Moŋnoŋ asugiŋ Kraistwaa kitia nama tuarenjeŋ ama mubaa,* qaa kaeŋ iŋijogiti, iinoŋ
mono kambaŋ kokaamba namonoŋ asugija.
4 Oo kokouruna, oŋo Anutuwaa buŋa koloogi Uŋa Toroyanoŋ uugianoŋ nama
namowaa omejiilaŋa ii uŋuuguŋ haamo ama oŋomakeja. Kawaajoŋ gejatootoo ejemba
takapolakaya ii saanoŋ haamo ama oŋoma laligowutiwaa so kolooju.
5 Yoŋonoŋ balombaa buŋa koloogi namowaa omeyanoŋ sololooŋ oŋomakeju. Kawaa-
joŋ balombaa nanamemeŋa otaaŋ qaa jegi uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋonoŋ
qaagiaajoŋ geja ama momakeju.
6 Anana Anutuwaa buŋa kolooniŋ Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ nonomakeja. Anutu
moma mujuti, iyoŋonoŋ ananaa qaa jeniŋ iikawaajoŋ geja qeŋ momakeju. Anutuwaa
buŋa mende koloojuti, iyoŋonoŋ anana qaa jeniŋ iikawaajoŋ geja mende ama
momakeju. Qaa hoŋaa Uŋaya ano aŋgomokolombaa omeya yoroo kanagara ii mono
iikaeŋ gosiŋ moma kotoŋkeboŋ. Kiaŋ.

Anutunoŋ uujopawaa kania kolooja.

7 Oo wombo alauruna, Anutunoŋ jopagoŋ aoaowaa wanjaleya kolooja. (Kawaajoŋ
uujopa ii apu jaayaaŋ eŋ koumakeja.) Kawaajoŋ anana mono jopagoŋ aoŋ laligowoŋa.
Kaeŋ ama laligojoŋi, kuuya anana Anutu moma muŋ iwaanoŋga kolokoloo doŋgoga
kolooŋ laligojoŋ.
8 Anutunoŋ uujopawaa kondokondoo Toya kolooja. Iikaaŋ koloojiwaajoŋ moŋnoŋ
ejemba mende jopagoŋ oŋomakeji, iinoŋ Anutu mende moma muŋ tompiŋ laligoja.
9 Anutunoŋ uujopaya batunananoŋ asuganoŋ kokaeŋ qendeema nonono: Iinoŋ
Meria motooŋgo ii nemuŋ koma nonono kotiiŋ laligowoŋatiwaajoŋ ama wasiro
namonoŋ kamaaro.
10 Anana Anutu jopagoŋ muŋ iikanoŋ uujopa mende kondooniŋ kolooroto, uu-
jopawaa kania ii kokaeŋ: Anutunoŋ wala jopagoŋ nonoma siŋgisoŋgonana koma
konjoratimambaajoŋ Meria wasiro ananaanoŋ kamaaro.

---

* **3:23:** Jon 13.34; 15.12, 17 * **4:3:** Kraistwaa tuarenjeŋ toya ii Antikraist. Griik qaa anti, iikawaa kania woi. Iinoŋ Kraistwaa kitia nanja ano Kraist hoŋa tuarenjeŋ ama muŋkeja.

11 Oo kokouruna, Anutunoŋ kaeŋ honoŋa qaa jopagoŋ nononotiwaajoŋ ama anana
mono kaaŋiadeeŋ uunananoŋ jopagoŋ aoŋkeboŋa. Uujopa mende ama aoniŋ mende
totooŋ sokonja.
12 *Moŋnoŋ Anutu kambaŋ moŋnoŋ mende iiroto, jopagoŋ aoŋ laligojoŋi eeŋ,
Anutunoŋ mono uunananoŋ leiŋgoŋ nano uujopayanoŋ uunana saa qero akadamu-
nanawo koloon laligojoŋ.
13 Anana Anutuwo qokotaaŋ laligoniŋ iinoŋ uunananoŋ leiŋgoŋ nanji, ii Uŋaya
Toroya nononotiwaajoŋ ama moma kotoŋ uuwoi mende amakejoŋ.
14 Maŋanoŋ Meria gomaŋa gomaŋa ananaa Hamoqeqe Tonana koloowaatiwaajoŋ
wasiro kamaaro. Nononoŋ ii iima moma naŋgoŋ jeŋkejoŋ.
15 Moŋnoŋ “Jiisas Anutuwaa Meria kolooja,” jeŋ asugiŋkeji, Anutunoŋ mono iwaa
uutanoŋ leiŋgoŋ nano iinoŋ Anutuwo qokotaaŋ laligoja.
16 Anutunoŋ uutanoŋ jopagoŋ nonomakeji, nono iikawaa kania moma kotoŋ iikanoŋ
moma laariŋkejoŋ. Anutunoŋ uujopawaa Toya kolooja. Kaaŋa koloojiwaajoŋ moŋnoŋ
ejemba jopagoŋ oŋoma laligoji, iinoŋ mono Anutuwo qokotaaŋ nano Anutunoŋ iwaa
uutanoŋ leiŋgoŋ laligoja.
17 Kaaŋ laligoniŋ Anutuwaa uujopayanoŋ gooŋgoŋ kalaŋ koma nonoma uunana saa
qero akadamunanawo laligojoŋ. Kraistnoŋ namonoŋ tatawaga laligoroti, anana tani
kaaŋa laligojoŋ. Iikaaŋa laligojoŋiwaajoŋ ama Anutuwaa jenteego kambaŋ somatanoŋ
Kraistwaa jaanoŋ keuma iikanoŋ awasaŋkaka koloon saitiŋgeŋ nambonja.
18 Anutunoŋ jopagoŋ nonono nama eeŋ tooŋ toroko mobombo. Siŋgisoŋgo ejemba
Anutunoŋ siŋgisoŋgogiaa iroŋa meleema oŋombabotiwaajoŋ toroko momakejuto,
Anutuwaa uujopayanoŋ uunana saa qeji eeŋ, iikanoŋ mono toroonana kuuya yakarid-
aboroŋkeja. Kawaajoŋ moŋnoŋ toroko momakeji, iinoŋ jopagoŋ nonomakejiwaa
kania ii tororo mende modaboroja.
19 Iinoŋ wala jopagoŋ nononotiwaajoŋ ama anana uujopa amakejoŋ.
20 Moŋnoŋ “Anutu jopagojeŋ,” jejato, alia kazi ama muŋkeji, iinoŋ mono ejemba
qolomoloŋgoya kolooja. Iikawaa kania ii kokaeŋ: Alia iima kileŋ mende jopagoŋ muji
eeŋ, iinoŋ Anutu mende iima ii mono nomaeŋ jopagoŋ munaga?
21 Moŋnoŋ Anutu jopagoŋ muŋkeji, iinoŋ mono alauruta kaaŋagadeeŋ jopagoŋ
oŋoma laligowa. Anutunoŋ uujopawaa jojopaŋ qaaya kaeŋ anota eja. Kiaŋ.

5

Uumeleeŋ ejemba anana haamo amakeboŋa.

1 Daeŋ yoŋonoŋ Jiisas moma laariŋ “Hamoqeqe Tonanaga kolooja,” jeŋkejuti, ii
kuuyanoŋ mono Anutuwaanoŋga kolokoloo doŋgoga koloon laligoju. Daeŋ yoŋonoŋ
Maŋa jopagoŋkejuti, ii kuuyanoŋ mono iwaa Meria kaaŋagadeeŋ jopagoŋ muŋkeju.
2 “Anutuwaa meraboraaŋa jopagoŋ oŋonjoŋ,” jeniŋ qaa iikawaa hoŋa ii anana
kokaembaajoŋ gosiŋ aoŋ mojoŋ: Anutu jopagoŋ muŋ jojopaŋ qaaya teŋ koma
otaaŋkejoŋi eeŋ, mono Anutuwaa meraboraaŋa kaaŋagadeeŋ jopagoŋ oŋomakeboŋa.
Iikawaa aiweseya ii kaeŋ.
3 *Anutu jopagoŋ muboŋatiwaa hoŋa ii qaa teŋkoŋkoŋ. Anutuwaanoŋ jojopaŋ qaa
otaaniŋ sokonja. Jojopaŋ qaaya teŋ koniŋ lombotawo mende koloowaa.
4 Anutuwaanoŋga kolokoloo doŋgoga kolooniŋi, anana kuuyanoŋ saanoŋ iwaa jeta
teŋ koma balombaa nanamemeŋ bologa haamo amakeboŋa. Anutunoŋ momalaari
nonono iikawaa qaganoŋ qama koliniŋ Anutunoŋ balombaa nanamemeŋ bologa ii
qeŋ yakariro kamaadabororota laligojoŋ. Haamo amboŋatiwaa kania morota moŋ
mende eja.

---

* **4:12:** Jon 1.18 * **5:3:** Jon 14.15

5 Anana haamo mende ambonagati eeŋ, daeŋ yoŋonoŋ ii ambuyaga? Jiisas
Anutuwaa Meria kolooji, moŋnoŋ ii moma laariŋ mono balombaa nanamemeŋ bologa
haamo amakebaa. Kiaŋ.

Anutunoŋ Meriaa qaa kokaeŋ naŋgoŋ jero:

6 Jiisas Kraist Anutuwaa Meria kolooji, ii nomaeŋ mojoŋ? Jiisasnoŋ apunoŋ kemero
Jonoŋ oomulu meŋ muro Anutunoŋ kambaŋ iikanoŋ qaa ii jero mogi ano kanageŋ
saya molaamambaajoŋ ano iikanoŋ qa aro moŋ Siwenoŋga kolooro mogi. Qaa apunoŋ
indiŋ motooŋgo kolooroti, iikayadeeŋ qaago. Siwe Toyanoŋ qaa naŋgoŋ jeroti, iikawaa
aiweseya ii apu ano sa, woi ii. Toroqeŋ Uŋa Toroyanoŋ qaa ii jeŋkeja. Iinoŋ qaa hoŋaa
Toya koloojiwaajoŋ ama qoloŋgomambaajoŋ amamaaŋkeja.

7 Naŋgonaŋgo qaa karooŋ ii kaeŋ moniŋa eja.

8 Qaa karooŋ iikawaa aiweseya ii Uŋa, apu ano sa. Qaagia ii ororoŋ asuganoŋ moniŋ
sokondaboroja.

9 Qaa jakeyanoŋ kouma naŋgonaŋgo amakejuti, ii saanoŋ moma aŋaliŋ aŋgoŋ ko-
makejonto, Anutuwaa naŋgonaŋgo qaayanoŋ mono ejemba qaanana uuguŋ powowoŋ
kotakota kolooja. Anutunoŋ Meriaajoŋ “Neenaa Meranaga,” qama kania kaeŋ
asuganoŋ naŋgoŋ jero. Kawaajoŋ qaa ii gema qewombo.

10 Moŋnoŋ Anutuwaa Meria moma laariŋkeji, naŋgonaŋgo qaa Toyanoŋ mono
aŋo iwaa uutanoŋ laligoro iwaa kania saanoŋ moma yagoŋkeja. Moŋnoŋ Anutu
mende moma laariŋkeji, iinoŋ mono naŋgonaŋgo qaa Toya aŋa meŋ kamaaŋ aoŋ eja
qolomoloŋgoya kolooŋkeja. Anutunoŋ qaa kota Meriaajoŋ naŋgoŋ jeroti, iinoŋ qaa ii
mende moma laarijiwaajoŋ mono Anutu iyaŋa gema qeŋ muŋkeja.

11 *Anutunoŋ qaaya kokaeŋ naŋgoŋ jero, “Niinoŋ laaligo kombombaŋa
oŋomambaajoŋ jeweti, neenaa Merananoŋ mono laaligo kombombaŋa iikawaa
kondomondoo Toya kolooja.”

12 Iwaa Meriawo qokotaaŋ laligoji, iinoŋ laaligo kombombaŋa buŋa qeŋ aoŋ laligoja.
Anutuwaa Meriawo mende qokotaaŋ laligoji, iinoŋ laaligo kombombaŋa mende buŋa
qeŋ aoŋ laligoja. Kiaŋ.

Laaligo kotigaa kania

13 Uugia meleema Anutu Meriaa qata ii moma laariŋkejuti, niinoŋ tere koi oŋoojoŋ
oojeŋ. Laaligo kotigaa buŋa koloojuti, oŋonoŋ iikawaa kania tororo moma kotowuti-
waajoŋ ama koi oojeŋ.

14 Anana saanoŋ awasaŋkaka koloon Anutuwaa kosianoŋ kema qama kooliŋ
nama kokaeŋ moma yagoŋkejoŋ: Naa iwoiwaajoŋ iwaa uusiiŋa otaaŋ qama kooliŋ
muboŋati, iinoŋ mono qamakoolinana ii mobaa.

15 Ii me ii kawaajoŋ qama kooliniŋ qamakoolinana mobaatiwaajoŋ mojoŋi eeŋ,
mono qaa koi kaaŋagadeeŋ moma kotojoŋ: Naa iwoiwaajoŋ qama kooliŋ mujoŋi, ii
kuuya mono ananaa buŋananaga koloowaa.

16 Moŋnoŋ alia iiro siŋgisoŋgo ano iikanoŋ koomu kotigaa buŋa mende koloowaati,
iinoŋ mono alia iwaajoŋ Anutu qama kooliro hamo qeŋ muro laaligo kotiganoŋ
keubaa. Siŋgisoŋgo Anutunoŋ mesaowaatiwaa so aŋgiti, qaa koi mono iyoŋoojoŋ jejeŋ.
Tosianoŋ siŋgisoŋgo aŋgi iikanoŋ koomu kotigaa buŋa koloowuti, iyoŋoojoŋ qama
kooliwutiwaajoŋ ii mende jejeŋ. Qaago.

17 Nanamemeŋ bologa kuuya ii siŋgisoŋgo kolooja. Koposo tosaaŋa aniŋ iikanoŋ
koomu kotigaa buŋa mende koloowoŋa. Kiaŋ.

Uumeleeŋ ejemba anana Anutuwo qokotaaŋ nanjoŋ.

---

* **5:11:** Jon 3.36

18 Daeŋ yoŋonoŋ Anutuwaanoŋga kolokoloo doŋgoga koloogiti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ siŋgisoŋgo mende toroqeŋ amakeji, ii mojoŋ. Anutuwaanoŋga kolokoloo doŋgoga koloon laligoji, iinoŋ mono iyaŋa galeŋ meŋ aoro Kileŋaa Toyanoŋ ii mende qelanjiŋ mewaa.
19 Anana qaa koi mojoŋ: Anana Anutuwaa buŋa koloojonto, gomaŋ so yoŋonoŋ uugia mende meleema Kilegaa Toyaa ku-usuŋ baatanoŋ laligogi galeŋ koma oŋomakeja.
20 Qaa koi kaaŋagadeeŋ mojoŋ: Moronoŋ eja hoŋa tooŋ kolooji, anono ii moma mubombaajoŋ Anutunoŋ Meria wasiro kamaaŋ moma-asa-asari nonono. Moronoŋ eja hoŋa tooŋ kolooji, anana iwo qokotaaŋ motooŋgo koloon laligojoŋ. Eja hoŋa tooŋ ii Anutuwaa Meria Jiisas Kraist. Iinoŋ Anutu hoŋaboŋa ano laaligo kotigaa kondomondoo Toya kolooja.
21 Oo kokouruna, tando lopioŋ ano beŋ qoloŋmoloŋgoya tosianoŋ kokosiiŋ qelanjiŋ oŋombubotiwaajoŋ mono oŋoaŋgia galeŋ meŋ aoŋ laligowu. Kiaŋ.

Jombaanoŋ Tere 2
Jonoŋ Tereya ano 2 kolooro.
Jeŋ-asa-asari

Buŋa Tere kokawaa toya iinoŋ iyaŋaa qata “Jotamemeya moŋ,” qaro. Iinoŋ tere ii “Wombo emba ano iwaa meraborauruta,” yoŋoojoŋ ano. Qaa aasaŋgoya ii uumeleeŋ kanageso mombaa sareqaaya. Merabora ii kanageso ano wombo emba ii yoŋoo galeŋgiaga. Buŋa Terewaa qaa toroga kokanoŋ jopagoŋ aowombaajoŋ uu kuuŋ nonomakeja ano boi takapolakaya yoŋonoŋ ejemba kuma oŋoŋgi qaagianoŋ seiwabotiwaa galeŋ meme qaaga kolooja.

Buk kokawaa bakaya waŋa 4 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1-3
Uujopa ii iwoi waŋa 4-6
Qaa doogoyanoŋ seiwabotiwaa galeŋ meme qaa 7-11
Terewaa qaa kota waŋa 12-13

1 Oo emba soro, Anutunoŋ meweeŋgoŋ gono uumeleeŋ kanagesouruga galeŋ koma oŋoma nanjaŋ. Niinoŋ oŋo qaa hoŋaa so uu wombonanoŋ jopagoŋ oŋomakejeŋ. Neen-odeeŋ qaagoto, ejemba qaa hoŋa moma kotojuti, kuuya iyoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ oŋo jopagoŋ oŋoma laligoju. Niinoŋ jotamemeya koloojeŋ ano giwo qaa amiŋ mobojoŋ kaŋ tere oojeŋ.

2 Qaa hoŋanoŋ uunananoŋ nama ananawo tetegoya qaa eŋ ubaa. Niinoŋ Buŋa qaa iikawaajoŋ ama jopagoŋ oŋonjeŋ.

3 Anana qaa hoŋa otaaŋ uunoŋ jopagoŋ aoŋ laligojoŋi eeŋ, Maŋ Anutu ano Meria Jiisas Kraist yoronoŋ mono kiaŋkomuŋ ano kaleŋmoriaŋ nononi luaenoŋ laligowoŋa.

Uujopa ano qaa hoŋa ii motooŋ otaawu.

4 Maŋnoŋ uujopawaa jeŋkooto qaaya nononoti, iikawaa sogadeeŋgoo kanagesou-ruga tosianoŋ qaa hoŋaa so nanamemeŋgia ama meŋ laligoju. Niinoŋ siligia kaaŋa iibe korisoro somata nomakeja. Kiaŋ.

5 *Oo wombo alana emba somata, kambaŋ kokaamba jeŋkooto qaa ooŋ gonjeŋi, ii qaa dologa qaago. Qaa kanakanaiyanoŋga kanaiŋ moma kouniŋi, niinoŋ qaa ii mombo ooŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ gonjeŋ: Anana mono uunananoŋ jopagoŋ aoŋ laligowoŋa.

6 Jopagoŋ aoŋ laligowombaa qaaya jejeŋi, iikawaa hoŋa ii kokaeŋ: Anana mono Anutuwaa jojopaŋ qaa kuuya teŋ koma nanamemenana ama meŋ laligowoŋa. Kuuya oŋonoŋ jojopaŋ qaa kanakanaiyanoŋga moma laligoŋ kougiti, ii kokaeŋ: Oŋo mono uugianoŋ jopagoŋ aoŋ laligowu.

7 Aŋgomokoloŋ ejembanoŋ Jiisas Kraistwaajoŋ kokaeŋ jeŋ asugiŋkeju: “Hamoqeqe Toyanoŋ baloŋ eja sele busuwo asugimambaajoŋ amamaaro.” Kaeŋ jeŋ asugiŋ tiliqili aŋgi eŋkalaloŋ kolooŋkeja. Aŋgomokoloŋ ejemba kaaŋa ii Kraistwaa kitia nama tuarenjeŋ ama muŋkeju. Ejemba kaaŋa mamaganoŋ mono baloŋa baloŋa liligoŋ laŋ kema kaŋ laligoju.

8 Nononoŋ uuwaa gawoŋ meniŋ hoŋa uugianoŋ kolooroti, iikanoŋ sooŋ jaŋgoŋ qaombabotiwaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ aŋgomokoloŋ ejembanoŋ eŋkalaloŋ ama oŋombubotiwaajoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ laligowu. Kaeŋ laligogi uugiaa hoŋanoŋ mende sooro Poŋnoŋ tawagia kuuya oŋondaborowaa.

---

* **1:5:** Jon 13.34; 15.12, 17

9 Kraistnoŋ qaa kuma nononoti, moŋnoŋ ii mende qokotaajato, ii uuguŋ qaa toroqero
melokanjiŋ jeŋkeji, iinoŋ Anutuya qaa eeŋ laligoja. Daeŋ yoŋonoŋ Kraistwaa Buŋa
qaanoŋ qokotaajuti, iyoŋonoŋ mono Maŋ ano Mera yorowo kotiiŋ laligoju.
10 Moŋnoŋ Buŋa qaa jumuŋa ii mende meŋ oŋoonoŋ kaji, oŋo mono iwaa joloŋa
mende jeŋ mirigianoŋ mende horogi uba.
11 Moŋnoŋ iwaa joloŋa jewaati, iinoŋ mono kileŋaa biŋawo hororo qaganoŋ uro
ororoŋ bosimbaota. Kiaŋ.

Qaa tetegoya

12 Niinoŋ oŋoojoŋ qaa seiseiya oomambaajoŋ siiŋ mojento, ii papia seŋanoŋ iŋknoŋ
oomambaajoŋ mende moma mesaojeŋ. Oŋoonoŋ kusu kaŋ jaasewaŋ qeŋ qaa amiŋ
mobombaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ anjeŋ. Aitoŋgowoŋati, kambaŋ iikanoŋ
ainjoloŋ rama amiŋ moma korisoronana asugidaboroŋ uunana saa qero laligowom-
baajoŋ mojeŋ.
13 Anutunoŋ emba alaga galeŋ gawombaajoŋ meweeŋgoroti, emba soro iwaa
kanagesourutanoŋ yeizozogia aŋgi goonoŋ kaja. Kiaŋ.

Jombaanoŋ Tere 3
Jonoŋ Tereya ano 3 kolooro.
Jeŋ-asa-asari

Buŋa Tere kokawaa toya iinoŋ iyaŋaa qata “Jotamemeya moŋ,” qaro. Iinoŋ Tere ii uumeleeŋ kanageso mombaa jotamemeya moŋ qata Gaius iwaajoŋ ano. Gaiusnoŋ uumeleeŋ ejemba tosaaŋa miri ano nembanene iwoinoŋ ilaaŋ oŋoma laligoro. Kawaajoŋ ii mepeseeŋ muro ano tompe eja moŋ qata Diotrefes iwaajoŋ galeŋ meme qaa jero.

Buk kokawaa bakaya waŋa 5 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1-4
Jonoŋ Gaius mepeseeja 5-8
Diotrefeswaa galeŋ meme qaa 9-10
Demitriuswaa korisoro qaa 11-12
Buk kokawaa qaa kota waŋa 13-15

1 *Oo wombo alana Gaius, niinoŋ jotamemeya moŋ koloon giwo qaa amiŋ mobojoŋ kaŋ tere oojeŋ. Niinoŋ qaa hoŋaa so uunanoŋ jopagoŋ goma laligojeŋ.
2 Oo wombo alana, goo kokoosoganoŋ Anutuwo qokotaaŋ qeaŋgoro laligojaŋi, ii mojeŋ. Kaaŋiadeeŋ sele gbiligbili laligoŋ iwoi kuuya kanoŋ toomoriaŋ mokoloon laligowaatiwaajoŋ Anutu qama koolijeŋ.
3 Uumeleeŋ alaurunana tosianoŋ goonoŋga kaŋ goo sunduga kokaeŋ naŋgoŋ nijogi, “Giinoŋ Anutuwaanoŋ qaa hoŋa ii pondaŋ otaaŋ ama meŋ laligojaŋ.” Kaeŋ nijogi mobe korisoro somata kondooŋ nono.
4 Noo kokourunanoŋ Anutuwaanoŋ qaa hoŋa otaaŋ ama meŋ laligojuti, niinoŋ buju kaaŋa moma honoŋa qaa aisooŋkejeŋ. Buju morota moŋnoŋ korisoro uuta ii mende uuguro mojeŋ. Kiaŋ.

Jonoŋ galeŋ eja qata Gaius mepeseeja.

5 Oo wombo alana, gii uumeleeŋ alaurunana weleŋ qeŋ oŋoma iikanoŋ pondaŋ nama laligoŋkejaŋ. Yoŋoonoŋga tosianoŋ gomaŋ liligoŋ oŋoonoŋ kaŋkejuti, ii kalaŋ koma oŋomakejaŋ. Moma oŋonjaŋi me qaago, ii kileŋ awaagadeeŋ ilaaŋ oŋomakejaŋ.
6 Gii uuganoŋ jopagoŋ oŋoma laligonati, iyoŋoonoŋga tosianoŋ koi kaŋ momalaari tuumbaa jaagianoŋ kaniaga kaeŋ naŋgoŋ jegi moniŋ. Kawaajoŋ alaurunana kaaŋanoŋ oŋoonoŋ kawuti, ii mono ilaaŋ oŋoma laligona saanoŋ afaaŋgoŋ gawoŋ meŋ kanagia toroqeŋ kembu. Gawoŋ kaaŋa ii Anutuwaa jaanoŋ sokombaatiwaa so mono toroqeŋ meŋ laligowa.
7 Yoŋonoŋ Kraistwaa buŋaga koloojutiwaajoŋ ama iyaŋgiaanoŋ gomaŋ mesaoŋ liligoŋ qabuŋaya jeŋ seiŋkeju. Gawoŋ kaeŋ meŋ uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋoonoŋga nembanene iwoi moŋ mende aŋaliŋ meŋkeju.
8 Kawaajoŋ Jiisaswaa alauruta nononanodeeŋ alaurunana kaaŋa ii koma horoŋ naŋgoŋ oŋoniŋ sokombaa. Anana gawoŋ bakaya ii meŋ iikanoŋ qaa hoŋaa Toya motoon weleŋ qeŋ muniŋ qaaya hoŋanoŋ seiŋkebaa. Kiaŋ.

Diotrefes kaaŋa koloowabotiwaa galeŋ meme qaa

9 Niinoŋ momalaari tuuŋ oŋoojoŋ tere moŋ ooweto, Diotrefes jotameme eja iinoŋ batugianoŋ galeŋ waŋ laligomambaa siiŋa moji, iinoŋ qaanaa geja mende ama telambelaŋ amakeja.

---

* **1:1:** Apo 19.29; Room 16.23; 1 Kor 1.14

10 Kawaajoŋ niinoŋ oŋoonoŋ kawenagati eeŋ, mono iwaa nanamemeŋa bologa
ii asuganoŋ jewe kokaeŋ mobuya: Iinoŋ nonoojoŋ andoqeqe qaa jeŋ qoloŋgoŋ
kisama jeŋkeja ano qaagadeeŋ mende jeŋkeja. Qaagoto, uumeleeŋ alaurunana
gomaŋlili gawoŋ meŋkejuti, iinoŋ ii mende koma horoŋ oŋomakeja ano alaurunana
tosianoŋ koma horoŋ oŋombombaajoŋ mojuti, iinoŋ ii aŋgoŋ koma oŋoma momalaari
tuuŋgianoŋga utama oŋono seleeŋgeŋ kamaaŋkeju.
11 Oo wombo alana, gii nanamemeŋ bologa qaagoto, nanamemeŋ awaa ii mono
otaaŋ laligowa. Daeŋ yoŋonoŋ nanamemeŋ awaa ama meŋ laligojuti, iyoŋonoŋ
Anutuwaa meraboraaŋa kolooju. Daeŋ yoŋonoŋ nanamemeŋ bologa ama meŋ
laligojuti, iyoŋonoŋ Anutuwaa kania mende moma kotoŋ sopa seleeŋgeŋanoŋ laligoju.
12 Demitrius eja iikawaa kania ii awaa. Alaurunana kuuyanoŋ kaeŋ jeŋkeju. Qaa
hoŋaa Toya aŋo qaa ii kaaŋiadeeŋ naŋgoŋ jeŋkeja ano nononoŋ toroqeŋ iwaajoŋ qaa
ororoŋ jeŋkejoŋ. Nononoŋ qaa jeŋkejoŋi, ii qaa hoŋa tooŋ kolooji, ii mojaŋ. Kiaŋ.

Yeizozo qaa tetegoya

13 Niinoŋ goojoŋ qaa seiseiya oomambaajoŋ siiŋa mojento, ii kirifi ano iŋknoŋ ooŋ
gomambaa so mende moma mesaojeŋ.
14 Niinoŋ uulaŋawo goonoŋ kaŋ giimambaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ anjeŋ.
Aitoŋgowoŋati, kambaŋ iikanoŋ saanoŋ jaasewaŋ qeŋ aoŋ qaa qaa amiŋ moboŋa.
15 Anutunoŋ luae qeŋ gono laligowa!
Momalaari alaurunana koi laligojuti, iyoŋonoŋ yeizozogia aŋgi goonoŋ kaja. Giinoŋ
kaaŋiadeeŋ uumeleeŋ alaurunana giwo nanjuti, ii aŋa aŋa noonoŋ yeizozona iŋijona
mobu. Bonjoŋ!

Juudawaanoŋ Tere
Juudanoŋ Tereya ano.
Jeŋ-asa-asari

Juuda ii Jiisas ano Jeims yoroo kogara. Tosianoŋ “Kraist moma laarijoŋ,” jeŋ qaa doogoya ejemba kuma sooŋ oŋoma laligogiti, Juudanoŋ iyoŋoojoŋ ama galeŋ meme qaa ooro. Buŋa Tere koi torodaamoŋ. Qaaya ii 2 Piito 2 qaa iikawaa so. Juudanoŋ Kraistwaa alauruta ananaa uunana kokaeŋ kuuro, “Anutunoŋ anana kambaŋ so moma laariwombaajoŋ momalaari nonono kanagesouruta koloojoŋi, oŋonoŋ mono momalaarigianoŋ seiŋ kotiiwaatiwaajoŋ toroqeŋ manja qeŋ laligowu.”

Buk kokawaa bakaya waŋa 4 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1-2
Boi takapolakaya yoŋoo kanagia ano jenteegogia 3-16
Toroqeŋ pondaŋ moma laariwombaa jeŋkootoya 17-23
Kotumotue qaa 24-25

1 *Juuda bisop Jeimswaa koga niinoŋ Jiisas Kraistwaa weleŋ qeŋ muŋ uumeleeŋ alauruna oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ kaŋ tere koi oojeŋ.

Anutu Maŋnananoŋ oŋooma uu kononŋanoŋ jopagoŋ oŋono Jiisas Kraistnoŋ sopa somoŋgoŋ oŋono laligoju.

2 Anutunoŋ mono kianŋkomuŋ uujopaya kelemaleleŋ oŋono luaenoŋ laligowu. Kianŋ.

Buŋa qaa meeqeeraŋgowaa galeŋ meme qaa.

3 Oo wombo alauruna, Anutunoŋ hamo qeŋ nonono letoma motooŋ Siwewaa buŋa koloojoŋi, niinoŋ iikawaa qaaya jeŋ asariŋ ooŋ oŋomambaajoŋ siiŋa somata moma laligowe. Laligoŋ laligowe bimooro toroqeŋ mambomambaajoŋ amamaajeŋ. Kawaajoŋ tere ooŋ uugia kokaeŋ kuuŋ oŋonjeŋ: Anutunoŋ momalaariwaa qaa batuya kuuya ii ejemba soraaya tataaŋkota anono meŋ galeŋ koniŋ mende utegowaatiwaajoŋ ano buŋananaga kolooja. Kawaajoŋ boi takapolakaya tosianoŋ Buŋa qaa melokanjiŋ ambubotiwaajoŋ mono boŋ nama manja qeŋ laligowu.

4 Ejemba tosianoŋ mondoŋ uumeleeŋ tuuŋ batugianoŋ oloŋ kondondoŋgoŋ kougi kaniagia doogoya ii asuganoŋ mende asugiro laligoju. Anutunoŋ ejemba kaaŋa yoŋoo qaagia mono wala eeŋanoŋ jeŋ tegoro oogita siimbobologianoŋ yoŋoo qagianoŋ umambaajoŋ anja. Anutunananoŋ qaaya ama kaleŋmoriaŋaa kania hoŋanoŋ ninisaamakejato, ejemba aŋgonjoragiawo yoŋonoŋ mono iyaŋgiaa serowiliŋ namboŋnamboŋgia turuwutiwaajoŋ ama kaleŋmoriambaa qaaya ii meeqeeraŋgoŋ meleŋqeleeŋgi boliŋkeja. Kaeŋ ama ananaa Somatanana motooŋgo Jiisas Kraist Poŋnana koloon namakeji, ii qakooma gema qeŋkeju.

5 *Oŋo qaa kuuya ii mono kambaŋ koriga modaboroŋ laligojuto, kileŋ galeŋ meme qaa koi duduuwubotiwaajoŋ mombo kokaeŋ jeŋ gbiliŋ oŋomambaajoŋ mojeŋ: Poŋnoŋ kanagesouruta Iijipt kantrinoŋga metogoŋ uŋuano kagito, kanageŋ tosianoŋ kambaŋ moŋnoŋ mende moma laariŋ mugiti, ii kondemondeeŋ ama oŋono tiwilaagi. Galeŋ meme qaa iikaaŋa ii oŋoojoŋ ama mombo jejeŋ.

6 Kaaŋagadeeŋ Anutunoŋ Siwe gajobauruta galeŋkoŋkoŋ tooŋgia ama oŋono laligogito, iyoŋoonoŋga tosianoŋ uugere ama qaa baatanoŋ mende kema iyaŋgiaa galeŋkoŋkoŋ tooŋgia galeŋ koma oŋombombaajoŋ uumotooŋ mende ama sopagia kororoogi. Qaa qootogo aŋgitiwaajoŋ ama Anutunoŋ ii hagoŋ oŋono jiŋkaroŋ duŋ

* **1:1:** Mat 13.55; Maak 6.3 * **1:5:** Eks 12.51; Jaŋ 14.29-30

mirigia mesaoŋ kamaagi. Kamaagi “Kambaŋ somatanoŋ qaagia jeŋ tegomaŋa,” jeŋ gbadonoŋ gbadooŋ oŋoma paŋgamaŋ uutanoŋ oŋoono rama kougita kambaŋ tetegoya qaa rama ubuya. Galeŋ meme qaa ii oŋoojoŋ ama mombo jejeŋ.

7 *Tani motooŋgo iikanoŋ Sodom, Gomora ano gomaŋ tosaaŋa liligoŋ ragiti, iyoŋoonoŋ kolooro. Ejemba yoŋonoŋ kaaŋiadeeŋ serowiliŋ ama selewaa siiŋgia kombombaŋa meeraŋgoŋ tania moŋ kokaeŋ aŋgi: Eja woi iyaŋgarodeeŋ ano emba woi iyaŋgarodeeŋ agimiŋ aoŋ laligogi. Kaeŋ laligogi Anutunoŋ iroŋgia meleema oŋono gere jeta tetegoya qaa oŋooro siimbobolo moma laligoŋ kouma laligowuya. Kaeŋ laligoŋ boi takapolakaya yoŋoo galeŋ meŋ aowombaa kaisarenanaga kolooŋkeju.

8 Ejemba takapolakaya yoŋonoŋ kambaŋ kokaamba tani motooŋgo kaaŋiadeeŋ amakeju. Jaagia meleeno iwoi uŋauŋaya laŋ iima iikanoŋ mondoŋ otaaŋ iyaŋgiaa selegiaa laaligogia ii meŋ boliŋ kokojinjiŋ mokoloonkeju. Iikaaŋa kanoŋ Anutu jejewili ama jeŋkoŋkoŋgoŋ jeŋ muŋ ku-usuŋa meŋ kamaaŋ amakeju. Kaeŋ ama Siwewaa beŋsakoŋ kawali ejemba asamararaŋgiawo eukanoŋ laligojuti, iyoŋoojoŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ oŋomakeju.

9 *Kaeŋ amakejuto, Siwe gajoba waŋa qata Maikel iinoŋ kaaŋagadeeŋ kaeŋ amambaajoŋ moma bimooŋ amamaaro. Maikelnoŋ Mooseswaa qamoyaajoŋ Kileŋaa Toyawo aŋgowowo ama mondoŋgosi ano. Ii ama uma kamaaroto, kileŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota ii jeŋ tegoŋ mumambaajoŋ awasaŋkaka mende mokoloon amamaaro. Amamaaŋ kokaaŋadeeŋ jeŋ muro, “Poŋ aŋo mono mindiŋgoŋ gomba.”

10 Maikelnoŋ kaaŋagadeeŋ ii amamaaroto, ejemba soosooya yoŋonoŋ mono selegia meŋ uma Buŋa qaa mende moma kotoŋkejuto, kileŋ iikawaajoŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota laŋ jeŋkeju. Tompiŋ laligoŋ oro sooŋa kaaŋa lansaŋ laligoju. Momakootogia hoŋa mende kolooro oro laaligowaa siiŋgia qereweŋa iikayadeeŋ momakeju. Iyaŋgiaa siiŋ momogia iŋgoŋmaŋgoŋa iikanoŋ mono kondeema oŋono tiwilaawuya.

11 *Anutunoŋ boi takapolakaya yoŋoo iroŋgia meleema oŋono siimbobolo somata mobutiwaajoŋ qama wanjinjiŋgoŋ “Yei!” jejeŋ. Ejemba soosooya yoŋonoŋ eja Kein (Kain) iwaa kania metetereeŋ kemakeju. Kanageŋ kere eja poŋ moŋnoŋ eja qata Balaam tawa muro Israel ejemba tiligoŋ oŋono jiŋjauŋ keŋgi. Boi takapolakaya yoŋonoŋ Balaambaa silia otaaŋ moneŋ mokoloowombaajoŋ uugere moma iwoi iliŋalaŋ ama bimbiŋgoŋ laŋ sooŋkeju. Eja qata Koora iinoŋ Mooses ano Aaron yaŋgiseŋ qaganoŋ tuarenjeŋ ama oroma iikanoŋ tiwilaaroti, boi iyoŋonoŋ mono Koora kaaŋa gejajuju ama laligoŋ tiwilaawuya.

12 Uumeleeŋ oŋonoŋ uukaleŋ qendeema aowombaajoŋ ajoroon lombaŋ aŋgi boi takapolakaya yoŋonoŋ iikanoŋ kaaŋagadeeŋ kaŋkeju. Kaŋ dogogia asuganoŋ qendeema iyaŋgiaajoŋadeeŋ romoŋgoŋ baonoŋ newageeŋ nepaqepalo neŋkeju. Kaeŋ ama oŋoo sele jewoŋgia boroŋa boroŋa gamugiawo kaaŋa kolooju. “Ziozwaa eja toya koloojoŋ,” jeŋ ala oŋoojoŋ mende romoŋgoŋ kele qaa laŋ jeŋkeju.* Koosu omaya toontooŋ koŋa qaa kaaŋa laligogi haamonoŋ utitiiŋ oŋono lansaŋ kema kaŋkeju. Hoŋa koloowaatiwaa kambaŋanoŋ geria geria araroga hoŋgia qaa kaaŋa nanju. Guluŋ seŋa kaaŋa kolooŋ wala koomuya kolooŋ tiigia laaligo kotigaa kanianoŋga qonjoma tama mombo komuŋ kotiigi indiŋ woi kolooro koomuya totooŋ kolooŋ laligoju.

13 Yoŋonoŋ kowe siri usuŋawo kaaŋa laŋ qindiiŋgi nanamemeŋgia gamuyawo iikanoŋ kokopa godomaruruyawo kaaŋa asuganoŋ asugiŋkeja. Seŋgelao tosia kanagia soŋgiŋ laŋ kamaaŋkejuti, yoŋonoŋ mono iikawaa so jinjauŋ qeŋkeju. Seŋgelao iikawaa so kamaaŋ Anutunoŋ yoŋoojoŋ paŋgamaŋ ziwiziwiwaa uutanoŋ mirigia areŋgoroti, mono dutanoŋ emukanoŋ kemeŋ kambaŋ tetegoya qaa rama ubuya.

---

* **1:7:** Jen 19.1-24 * **1:9:** Dan 10.13, 21; 12.1; Isa 12.7; Dut 34.6; Zek 3.2 * **1:11:** Jen 4.3-8; Jaŋ 22.1-35; 16.1-35

* **1:12:** Boi yoŋonoŋ toroŋ kaaŋa asaŋgoŋ rajuto, waŋgogianoŋ iyoŋoonoŋ qagoŋ jaŋgowabo.

14 *Aadambaa sakoŋaa esia qata Eenok iinoŋ kaaŋagadeeŋ ejemba takapolakaya yoŋoo gejatootoo qaagia waladeeŋ kokaeŋ jerota eja: “Mobu, Poŋnoŋ Siwe kawali ejemba toroya tauseŋa tauseŋa jaŋgogia uuta somata ii uŋuama kamaaŋ asugiwuya.
15 Asugiŋ korebore ananaa qaanana jeŋ tegowaa. Ejemba aŋgonjoragiawo yoŋonoŋ nanamemeŋ aŋgonjorayawo otaaŋ siŋgisoŋgogia aŋgonjoragiawo ama kougiti, ii kuuya gosiŋ iikawaa iroŋa meleema oŋono kuuya yoŋoo qagianoŋ ubaa. Qinji ejemba aŋgonjoragiawo yoŋonoŋ qaa jaanoŋ kemekeme gamuyawo iikanoŋ Anutu jeŋ qewagoŋ muŋ kougiti, iikawaa iroŋa kuuya meleema oŋono siimbobologia moma laligowuya.” Eenoknoŋ galeŋ meme qaa kaeŋ jero.
16 Boi soosooya yoŋonoŋ jeŋkoŋkoŋgoŋ temboma sosoŋae kaaŋa ŋindiŋ-ŋunduru laŋ jeŋ aoŋkeju. Iyaŋgiaa siiŋgia kombombaŋa bologa otaaŋ tereqerereeŋ selegia meŋ uma jaba-arambaraŋ amakeju. Ejemba tosaaŋa goda qeŋ kele uŋujuti eeŋ, ii iwoi meleema iyaŋgiaajoŋ oŋombutiwaa siiŋa moma kelebele amakeju. Kaaŋa laligoju.

Galeŋ meme ano qambaŋmambaŋ qaa tosia

17 Kaeŋ laligojuto, wombo alauruna, Poŋnana Jiisas Kraistwaa aposolurutanoŋ boi takapolakaya yoŋoo qaagia mono waladeeŋ jedaborogita eja. Oŋo yoŋoo qaagia duduuwubotiwaajoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ laligowu.
18 *Aposol yoŋonoŋ qaa kokaeŋ jegi, “Jiisaswaa kaka kambaŋanoŋ toriro kambaŋ tetegoya kanoŋ mepaqepae ejemba koloowuya. Yoŋonoŋ iyaŋgiaa siiŋgia kombombaŋa bologa otaaŋ laaligo aŋgonjorayawo laligowuya.” Kaeŋ jegi.
19 Ejemba takapolakaya yoŋonoŋ batugianoŋ uudendeeŋ ama oŋoŋgi siiŋsereren ambubo. Uŋa Toroyanoŋ mende sololooŋ oŋono balombaa siiŋ kombombaŋa bologanoŋ galeŋ koma oŋono ii otaaŋkeju.
20 Oo wombo alauruna, Anutunoŋ momalaari qaita moŋ oŋonoti, ii mono tandogia sewaŋa uuta kaaŋa kolooja. Oŋonoŋ mono momalaari iikawaa qaganoŋ nama naŋgoŋ aoŋ kotikotii mokoloonkebu. Uŋa Toroyanoŋ inaaŋ oŋomakejiwaa so mono iwaa kuusuŋnoŋ nama qama kooliŋ laligowu.
21 Anutunoŋ jopagoŋ oŋomakeji, oŋo mono iwaa uujopayanoŋ boŋ qeŋ nambu. Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ kianŋkoomu oŋoma mombo asugiro laaligo kotiganoŋ keuma oyaŋboyaŋ laligowu. Oŋo mono kambaŋ ii kaŋ kuuwaatiwaajoŋ kaparaŋ koma mamboma laligowu.
22 Ejemba uugia meleembombaajoŋ uuwoi anjuti, ii mono kianŋkomuŋ oŋoma uujopa qaganoŋ laligowu.
23 Tosianoŋ gere bolanoŋ kemeŋ tagowombaajoŋ anjuti, ii kemebubotiwaajoŋ mono uulaŋawo horoŋ waŋgia somoŋgoŋ oŋoŋgi letombuyaga. Tosianoŋ siiŋgia kombombaŋa bologanoŋ galeŋ koma oŋono qemasologeŋ laligojuti, ii mono kianŋkomuŋ oŋoma laligowu. Kaaŋa laligowuto, oŋoaŋgiaa laaligogianoŋ boliwabotiwaajoŋ mono keegia moma laligowu. Qemasologeŋ yoŋonoŋ siŋgisoŋgoya siŋgisoŋgoya aŋgi iikanoŋ uugia selegia saa qero asuganoŋ totowiŋ laligojuti, iyoŋoojoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ laligowu. Kokojinjiŋ ambubotiwaajoŋ mono opo surugia jewoŋawo ii kaaŋiadeeŋ sisigia meŋ mende oosiriwu. Kianŋ.

Mepemepesee qaa

24 Mono Anutu mepeseeŋkeboŋa. Iinoŋ oŋo tama kamaaŋ uŋuwabotiwaajoŋ ama sopa somoŋgoŋ oŋomambaajoŋ kotiija. Iinoŋ saanoŋ uŋuama iyaŋaa jaasewaŋanoŋ oŋoono keuma solaŋa koposowaa qaagia qaa nama asamararaŋa iima aisooŋ otokoriaŋ maama laligowu.
25 Anutu motoongo iinoŋ Hamoqeqe Tonana kolooja. Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ nemuŋ koma nonono Anutu mepeseeŋ muniŋ qata akadamuyawo koloon eŋ ubaa.

* **1:14:** Jen 5.18, 21-24 * **1:18:** 2 Piito 3.3

Iinoŋ monowaa monoyanoŋga kanaiŋ kouma Uutanana ku-usuŋawo kolooja ano kambaŋ kokaamba toroqeŋ iwoi kuuya esuŋmumuyanoŋ galeŋ koma kambaŋ tetegoya qaa Poŋ kolooŋ nonoma laligoŋ ubaa. Qaa ii oŋanoŋ.

Aisisaaŋ
Kraistnoŋ qaa aasaŋgoya Jon isaano.
Jeŋ-asa-asari

Jiisasnoŋ namo mesaoŋ Siwe gomanoŋ uro gbani 65 kawaa so tegoro aposol Jonoŋ Tere koi ooro. Kambaŋ kanoŋ uumeleeŋ kanageso Jiisas moma laarigiti, ii sisiwerowero somata ama oŋoŋgi. Jon ii wato qata Patmos kanoŋ aŋgi kapuare mirinoŋ kaaŋa raro. Patmos laligoro Anutunoŋ jaaya meleeno iwoi kanageŋ koloowaatiwaa uŋaya iiro. Patmos ii wato melaa (Yurop ano Afrika) Batugaranoŋ Kowe (Mediterranean Sea) kanoŋ eja. Efesus mesaoŋ Saut waageŋ 80 kilomiita kembaga. Room gawman yoŋonoŋ kikekakasililiŋ ejemba qaagia jeŋ tegoŋ konjoma oŋoŋgi iikawaa kapuare mirinoŋ tani laligogi. Oloŋ kombombaajoŋ amamaagi. Baloŋ ii qararaŋkoŋkoŋa, jamoya seiseiya. Jonoŋ iyoŋoo batugianoŋ laligoro Siisa-kiŋ Nerwa iwaa kambaŋanoŋ (gbani 96-98) isaŋgi kamaaro.

Qaa waŋa kokaeŋ: Jiisasnoŋ Satan ano kereuruta kuuya haamo ama meŋ kamaaŋ oŋondaborowaa. Kaeŋ ama momalaari ejemba kotuegoŋ nonono Siwe doŋgoga ano namo doŋgoga kanoŋ keuma tetegoya qaa oyaŋboyaŋ laligowoŋa. Sisiwerowero uutanoŋ laligogiti, iyoŋonoŋ lombo moma mokosiŋgoŋ Jiisas moma laariŋ pondaŋ boŋ qeŋ nambutiwaajoŋ kuuŋ oŋomakeja. Jiisasnoŋ qaaya qaaya kaaŋa jeŋ kotoŋ isaano Jonoŋ moma Tere koi ooro. Ii uumeleeŋ ejemba uunana naŋgowombaajoŋ ama ooro. Sareqaa ano qaa aasaŋgoya ii mamaga. Qaa tosaaŋa moma kotowombaajoŋ moma bimbimgojoŋ.

Buk kokawaa bakaya waŋa 11 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-8
Zioz tuuŋ 7 yoŋoo teregia 1.9–3.22
Tere pipipipiiya aaso 7:ŋanoŋ soomoŋgoya 4.1–8.1
Romoŋ qaita moŋ 7 uugi 8.2–11.19
Jewenaŋ nemuŋa ano jeŋnemba woi 12.1–13.18
Jaameleeŋ uŋa kania kania 14.1–15.8
Anutuwaanoŋ iriŋsoŋsooŋ qambi 7 maagi 16.1-21
Babilon siti, jeŋnemba, gejatootoo takapolakaya ano Satan ii tiwilaawu 17.1–20.10
Jenteegowaa kambaŋ somata 20.11-15
Siwe namo doŋgoga ano Jerusalem doŋgoga 21.1–22.5
Qaa kota tetegoya 22.6-21

1 Anutunoŋ iwoi kambaŋ mende koriro koloowaati, iikawaa tania gawoŋ memeuruta ninisaambaatiwaajoŋ moma Jiisas Kraistwaajoŋ qendeema gejatootoo qaa jeŋ isaano. Aisano Siwe gajoba moŋ wasiro weleŋqeqeya Jon noonoŋ kaŋ nijoro mobe.

2 Jiisas Kraistnoŋ Anutuwaanoŋ Buŋa qaa naŋgoŋ jeŋ asariŋ qendeema nono Jon niinoŋ iwoi ii jaana meleeno uuŋ iibeti, ii kuuya iikawaa so toroqeŋ naŋgoŋ jeŋ asariŋ oojeŋ.

3 Moŋnoŋ gejatootoo qaa koi weeŋgowaati, iinoŋ mono simbawoŋawo kolooja. Jiisaswaa kaka kambaŋanoŋ torija. Kawaajoŋ tere kokanoŋ qaa ooweta eji, ejemba ii geja ama mobuti, ano ii moma sorogoŋ aŋgoŋ kombuti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ simbawoŋawo kolooju. Kiaŋ.

Jonoŋ Eisia prowinswaa zioz tuuŋ 7 yoŋoo joloŋgia ooro.

4 *Jon niinoŋ Eisia prowinswaa zioz tuuŋ 7 oŋoojoŋ kokaeŋ oojeŋ:

---

* **1:4:** Eks 3.14; Ais 4.5

Moŋnoŋ kotiiŋ laligoji, monowaa monoyanoŋga laligoŋ kouroti, ano mombo eleema koubaati, iinoŋ mono kaleŋmoriaŋ oŋono luaenoŋ laligowu. Kaaŋiadeeŋ Anutuwaa uŋa waŋa 7 iwaa jiŋkaroŋ duŋ batanoŋ nanjuti, iyoŋonoŋ mono kaleŋmoriaŋ oŋoŋgi luaenoŋ laligowu.

5 *Jiisas Kraistnoŋ Anutuwaa kania pondaŋ naŋgoŋ jeŋ asariŋ laligoŋ mutuya koomunoŋga waaro. Iinoŋ namowaa eja poŋ yoŋoo Poŋgia kolooja. Iinoŋ sayanoŋ soŋgbama siŋgisoŋgonananoŋga isama nonoma jopagoŋ nonomakeja.

6 *Iinoŋ anana iyaŋaa bentotoŋanoŋ ama meŋ letoma nonono kiŋ kaaŋa koloojoŋ. Buŋa gawoŋ galeŋuruta (priist) ano iyaŋaa Maŋa Anutuwaa weleŋ qeŋkejoŋ. Anana iwaa qabuŋaya ano ku-usuŋa mepeseeniŋ kambaŋ tetegoya qaa akadamuyawo eŋ ubaa. Qaa ii oŋanoŋ.

7 *Iibu, Kraistnoŋ mono kokoosu uutanoŋ kawaa! Kawaati, kambaŋ iikanoŋ anana korebore ii jaanananoŋ uuŋ iiboŋa. Kana boria ano maroŋa qetoogiti, iyoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ ii iibuya. Ejemba tuuŋa tuuŋa baloŋ so rama kenjoŋi, anana mono ii iima korebore iwaajoŋ ama jiŋgeŋ qama amburereŋ mewoŋa. Qaa ii oŋanoŋ, uuwoiya qaa.

8 *Poŋ Anutu kotiiŋ laligoji, iinoŋ kokaeŋ jeja, “Niinoŋ walawala laligoŋ (iwoi kuuya mokolooweta kanageŋ jewe qaono) tetegoya qaa laligoŋ umaŋa. Kawaa so niinoŋ tere nemuŋa mutuya A ano tere nemuŋa konoga Z koloojeŋ.” Niinoŋ ku-usuŋ kuuyaa Toya monowaa monoyanoŋga laligoweta laligoŋ kouma laligojeŋ ano mombo eleema koumaŋa. Kiaŋ.

Siwe gomambaa Eja hoŋaa tania ii kokaeŋ iibe:

9 Jon niinoŋ oŋoo uumeleeŋ neŋagia koloojeŋ. Kraistwo qokotaawe iyaŋaa bentotonoŋ noma noono ejembanoŋ siimbobolo ama noŋgi koŋajiliŋ momakejeŋ. Ii oŋowo motooŋ moma mokosiŋgoŋ kaparaŋ koma kotiiŋ nanjeŋ. Anutuwaanoŋ Buŋa qaa jeŋ seiŋ Jiisaswaa kania naŋgoŋ jeŋ asariŋ laligowetiwaajoŋ nuama kema wato qata Patmos iikanoŋ nooŋgi laligowe.

10 Pombaa sonda kendoŋ rara kambaŋ moŋnoŋ Uŋa Toroyanoŋ turuŋ nono umbeumbeŋanoŋ qananoŋ uro gemananoŋga qa somata moŋ mobe. Qa otoŋa ii romoŋ qaita moŋ (biugel) qaji, iikawaa taniŋaeŋ kolooro.

11 Qa iikanoŋ kokaeŋ nijoro, “Ilawoila uuŋ iibagati, iikawaa qaaya mono tere pipipipiiyanoŋ oowa. Ooŋ ana zioz tuuŋ 7 yoŋoonoŋ kemba. Siti 7 yoŋoo qagia ii kokaeŋ: Efesus, Smirna, Pergamum, Taiataira, Sardis, Filadelfia ano Laodisia.”

12 Qaa kaeŋ nijoro otoŋa mobeti, “Ii moronoŋ?” jeŋ iima momambaajoŋ eleembe. Eleema nama lambewaa duŋ rara goulnoŋ memeta 7 naŋgi iibe.

13 *Lambewaa duŋ rara iikawaa batugianoŋ eja moŋ iibe kaitanianoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋaa kaaŋa kolooro. Malekuya koriga koma hororo kana susuyanoŋ kamaaŋ tururo. Opo jokaŋa goulyawo ii iiŋ kasa kaaŋa maŋkiila koma nano.

14 *Waŋ juyanoŋ tualalakota koosu kombo (snow) kaaŋa kolooro. Lama juya soŋgbaŋgi taaliji, mono iikawaa so iibe. Jaa kotanoŋ gere bolaŋ kaaŋa jeŋ asariro nano.

15 *Kana susuyanoŋ sosoniŋ goota kolooro. Aeŋ braas gerenoŋ oogi jero gogoriŋ tooŋkeji, mono iikawaa so kokobilibiliawo ero. Qaa nijoro mobeti, ii apu soma-tanoŋ sia kiriŋkiriŋanoŋ kuuro otoŋa somata momakejoŋi, mono iikawaa so ero.

16 Boria dindiŋanoŋ seŋgelao 7 meŋ nano. Buutanoŋga manjawaa soo somata (bainat) jeta leelee sulutuk aaŋaga kamaaro. Jaasewaŋanoŋ weeŋ jaaya kuuya asaridaboroŋkejiwaa so asariro iibe.

---

* **1:5:** Ais 55.4; Ond 89.27 * **1:6:** Eks 19.6; Ais 5.10 * **1:7:** Dan 7.13; Mat 24.30; Maak 13.26; Luuk 21.27; 1 Tes 4.17; Zek 12.10; Jon 19.34, 37 * **1:8:** Ais 22.13; Eks 3.14 * **1:13:** Dan 7.13; 10.5 * **1:14:** Dan 7.9; 10.6 * **1:15:** Eze 1.24; 43.2

17 *Niinoŋ ii iima uuna doŋgoro iwaa kanianoŋ tama kamaaŋ koomu tani ewe. Kaaŋa ewe boria dindiŋanoŋ noo waŋnanoŋ meŋ kokaeŋ nijoro, “Mono toroko mende moba! Niinoŋ walawala laligoŋ (iwoi kuuya mokolooweta kanageŋ jewe qaono) tetegoya qaa laligoŋ umaŋa.
18 “Niinoŋ laaligo Toya koloojeŋ. Komuŋ laligoweto, moba, niinoŋ mono gbiliŋ waama laaligo kombombaŋa tetegoya qaa laligoŋ umaŋa. Niinoŋ koomuwaa kondomondoo Toya galeŋ koma koomu gomaŋ Toya uuguŋ kiiya melaa meŋ laligojeŋ.
19 Kawaajoŋ iwoi kambaŋ kokaamba kolooji ano kanageŋanoŋ koloowaati, niinoŋ iikawaa kania gisaambe iibaga. Iwoi iibagati, ii mono papianoŋ oona ewa.
20 Seŋgelao 7 boro dindinanoŋ rajuti ano lambewaa duŋ rara goulnoŋ memeta 7 iijaŋi, iikawaa kanagia aasaŋgoya ii kokaeŋ: Seŋgelao 7 ii zioz tuuŋ 7 yoŋoo gajoba galeŋgiaa sare kolooju. Lambewaa duŋ rara goulnoŋ memeta 7 iikanoŋ mono zioz tuuŋ 7 iyoŋoo saregiaga kolooja.” Kiaŋ.

2

Efesus uumeleeŋ kanageso yoŋoo qambaŋmambaŋ qaa

1 Jiisasnoŋ toroqeŋ jero, “Jon giinoŋ mono Efesus sitiwaa zioz tuuŋ yoŋoo poŋ qerewena gajobagiaajoŋ tere kokaeŋ oowa,
“Moŋnoŋ boro dindiŋanoŋ seŋgelao 7 meŋ lambewaa duŋ rara goulnoŋ memeta 7 yoŋoo batugianoŋ kema kaŋ namakeji, iinoŋ qaa kokaeŋ jeja:
2 Niinoŋ goo nanamemeŋgaa kania moma kotoweta kokaeŋ eja: Giinoŋ nogo ariŋ gawona kotiiŋ meŋ laligoŋkejaŋ. Aŋgosisirinoŋ kaparaŋ koma mokosiŋgoŋ laligoŋkejaŋ. Ejemba doogoya yoŋowo ala mende meŋ aoŋ oŋanoŋ sureeŋ konjoma oŋomakejaŋi, ii mojeŋ. Tosianoŋ wasiwasi eja aposol mende koloon kileŋ qagia kaeŋ qamakejuti, giinoŋ ii aŋgotetenoŋ ama gosiŋ oŋona qolomoloŋ qaa jejegiaa kaniagianoŋ asuganoŋ asugiro.
3 “Tosianoŋ noo qanaajoŋ ama kakasililiŋ ama goŋgi kaparaŋ koma siimbobolo moma mokosiŋgoŋ laligona. Esuŋkamakamaa olaŋ mende ama laligonato, iwoi kuuya moma mokosiŋgoŋ nama laligona, ii mojeŋ.
4 Kaaŋa laligonato, uugaa qaaya moŋ kokaeŋ mobe mende sokonja: Walawala uuga meleema honoŋa qaa jopagoŋ noma laligonato, uuganoŋ mono sologoro kambaŋ kokaamba olomooŋ laligojaŋ.
5 “Walawala uukoisoro somata moma laligonato, iikanoŋadeeŋ looriŋ olomooŋ kamaaŋ qeŋ laligojaŋ. Gii mono geeŋgaa kanaga ii romoŋgoŋ moma kotowa. Kawaajoŋ mono uuga meleemba. Walawala uumeleembaa iwoiya anati, mono iikawaa so mombo toroqeŋ amba. Uuga siŋgisoŋgoya iikanoŋa mende meleembagati eeŋ, niinoŋ mono goonoŋ kaŋ lambewaa duŋ raraga qetegowe uumeleeŋ kanageso Efesus kanoŋ mombo mende ewaa.
6 Kamaaŋ guroto, goojoŋ kokaeŋ mobe qeaŋgoja: Giinoŋ Nikolait yoŋoonoŋ nanamemeŋgia togoŋ uuduuduu amakejaŋ. Niinoŋ kaaŋiadeeŋ ii togoŋ kawaajoŋ uuduuduu amakejeŋ.
7 *“Oŋoonoŋga moronoŋ gejiawo laligoji eeŋ, Uŋa Toroyanoŋ zioz tuuŋa tuuŋa ananaajoŋ qaa jeŋkeji, iinoŋ mono ii geja ama moma kotowa.
“Moŋnoŋ aŋgobato bologa kuuya uuguŋ haamo ambaati, niinoŋ ii wambe Anutuwaa oyaŋboyaŋ gawonoŋ (paradais) eukanoŋ uma laaligo kotigaa gere umuganoŋ rama kota neŋ laligowaa.” Kiaŋ.

Smirna uumeleeŋ kanageso yoŋoo qambaŋmambaŋ qaa

* **1:17:** Ais 44.6; 48.12; Ais 2.8; 22.13 * **2:7:** Jen 2.9; Ais 22.2; Eze 28.13; 31.8

8 *“Smirna sitiwaa zioz tuuŋ yoŋoo poŋ qerewenɔa gajobagiaajoŋ mono tere kokaeŋ
oowa,
“Komuŋ gbiliŋ kotiiŋ laligoji, iinoŋ waladeeŋ laligoŋ (iwoi kuuya mokoloon kanageŋ
jero qaono) konoga laligoŋ ubaati, iinoŋ qaa kokaeŋ jeja:
9 Giinoŋ koŋɔjiliŋ moma kamaaŋqeqetɔa koloojaŋi, ii mojento, Anutuwaa jaanoŋ
qabuŋɔganoŋ uuta kolooro simbawoŋɔwo koloojaŋ. Tosianoŋ Juuda ejemba mende
koloon kileŋ qagia kaeŋ qamakejuti, iyoŋonoŋ mepaqepae ama gema qeŋ goŋgi
aŋgosisiri momakejaŋi, ii mojeŋ. Yoŋonoŋ ‘Qamakooli miri hoŋɔa koloojoŋ,’ jeŋ
kaiyakagianoŋ Satan mepeseeŋkeju.
10 “Siimbobolo moma laligowagato, iikawaajoŋ toroko mende moba. Moba, Kileŋɔɔa
Toyanoŋ aŋgobɔtonoŋ ama oŋomambɔɔjoŋ ejemba kuuŋ oŋono oŋoonoŋgɔa tosaaŋɔa
uŋuɔma kapuare mirinoŋ oŋoombu. Aŋgosisiri ama oŋombuti, oŋo ii weeŋ 10 moma
laligowu. Jaawo laligowuyaga me komuwuyaga, mono niwo pondaŋ naŋgi niinoŋ
laaligo kotigaa ila wage oŋomaŋɔa.
11 *“Oŋoonoŋgɔa moronoŋ gejiawo laligoji eeŋ, Uŋɔa Toroyanoŋ zioz tuuŋɔa tuuŋɔa
ananaajoŋ qaa jeŋkeji, iinoŋ mono ii geja ama moma kotowa.
“Moŋnoŋ aŋgobato bologa kuuya uuguŋ haamo ambaati, iwaa selianoŋ komuro
motooŋgo koloowaato, koomu indeŋ woiya ii mende komuwaa.” Kiaŋ.

Pergamum uumeleeŋ kanageso yoŋoo qambaŋmambaŋ qaa

12 “Pergamum sitiwaa zioz tuuŋ yoŋoo poŋ qerewenɔa gajobagiaajoŋ mono tere
kokaeŋ oowa,
“Moŋnoŋ manjawaa soo somata (bainat) jewoita leelee sulutuk aaŋɔa meŋ laligoji,
iinoŋ qaa kokaeŋ jeja:
13 Giinoŋ laaligo raraga dakanoŋ ama laligojaŋi, ii mojeŋ. Satanoŋ aŋo jiŋkaroŋ
duŋ raraya kuurota eji, gii mono iikawaa kosianoŋ laligoŋkejaŋ. Kileŋ noo qana meŋ
niwo toroqeŋ qokotaaŋ namakejaŋ. Satambaa laaligo raraya Pergamum siti kanoŋ ero
Antipasnoŋ noo kanana pondaŋ naŋgoŋ jeŋ kotiiŋ nano oŋoo batugianoŋ kanoŋ qegi
komuro. Giinoŋ nii moma laariŋ nomakejaŋi, qaa ii kambaŋ iikanoŋ kaaŋɔgɔdeeŋ
mende kolatiŋ qakoona.
14 *“Kaento, uugaa qaaya melaa moŋ kokaeŋ mobe mende sokonja: Goo kanageso
batugianoŋ tosianoŋ gejatootoo eja takapolakaya qata Balaam iwaa jinjauŋ arembo
laligoŋ otaaŋkeju. Kantri tosaaŋɔa yoŋonoŋ nembanene meŋ tando lopioŋ yoŋoo nan-
duŋ mamatewoo buŋɔa qeŋ kanagianoŋ aŋgi esuŋgianoŋ tururoti, Israel ejembanoŋ ii
mende neŋkegi. Wala mende negito, Balaamnoŋ eja qata Baalak kokaeŋ kuma muro,
‘Gii mono Israel ejemba ii newutiwaajoŋ tutugoŋ oŋombɔ.’ Kaeŋ kuma kuuŋ oŋomɔ
siwa kaaŋɔa utuŋ anoti, iyoŋonoŋ mono iikanoŋ osiŋ afaaŋgoŋ negi ano serowiliŋ laŋ
aŋgi. Oŋoonoŋgɔa tosianoŋ Balaambaanoŋ momo areŋ ii otaaŋkeju.
15 “Kaaŋiɔdeeŋ goo kanageso batugianoŋ tosia Nikolait yoŋoonoŋ momo
qoloŋmoloŋgoyɔa meŋ otaaŋkeju.
16 Kawaajoŋ gii mono uuga meleemba. Kaeŋ mende ambagati eeŋ, niinoŋ mono uu-
laŋɔwo goonoŋ kaŋ kanagesouruga kaaŋɔa ii metama oŋomaŋɔa. Buunanoŋ manjawaa
soo somata (bainat) eji, iikanoŋ manja qeŋ kotoŋ giliŋ oŋomaŋɔa.
17 *“Oŋoonoŋgɔa moronoŋ gejiawo laligoji eeŋ, Uŋɔa Toroyanoŋ zioz tuuŋɔa tuuŋɔa
ananaajoŋ qaa jeŋkeji, iinoŋ mono ii geja ama moma kotowa.
“Moŋnoŋ aŋgobato bologa kuuya uuguŋ haamo ambaati, niinoŋ mono nene
aasaŋgoyɔa qata mana ano jamo taaŋɔa mumaŋɔa. Woi ii mube jamo taaŋɔa iikanoŋ qata
dologa oogita ewaati, ii yaŋodeeŋ weeŋgoŋ mobaa. Tosianoŋ ii mende mobuya.” Kiaŋ.

---

* **2:8:** Ais 44.6; 48.12; Ais 1.17; 22.13 * **2:11:** Isa 20.14; 21.8 * **2:14:** Jaŋ 22.5, 7; 31.16; Dut 23.4; Jaŋ 25.1-3
* **2:17:** Eks 16.14-15; 16.33-34; Jon 6.48-50; Ais 62.2; 65.15

Taiataira uumeleeŋ kanageso yoŋoo qambaŋmambaŋ qaa

18 “Taiataira sitiwaa zioz tuuŋ yoŋoo poŋ qerewe ŋa gajobagiaajoŋ mono tere kokaeŋ
oowa:
“Anutuwaa Meriaa jaa kotanoŋ gere bolaŋ kaaŋa jeŋ asariro kana susuyanoŋ
sosoniŋ aeŋ braas kaaŋa kokobilibiliawo kolooji, iinoŋ qaa kokaeŋ jeja:
19 Niinoŋ goo nanamemeŋgaa kania moma kotoweta kokaeŋ eja: Giinoŋ Anutu
jopagoŋ moma laariŋ muŋ gawoŋa meŋkejaŋ ano aŋgosisiri kaparaŋ koma moma
mokosiŋgoŋ laligoŋkejaŋ. Kanakanaiyanoŋ iwoi ama menati, ii kambaŋ kokaamba
meŋ seiŋ ama meŋkejaŋ.
20 *“Kaeŋ meŋkejanto, uugaa qaaya moŋ kokaeŋ mobe mende sokonja: Giinoŋ emba
qata Jezebel iwo uumotooŋ ama ii mende totooŋ sureeŋ muŋkejaŋ. Iinoŋ gejatootoo
emba mende koloojato, kileŋ iyaŋaa qata kaeŋ qamakeja. Iinoŋ ejemba tutugoŋ
kokaeŋ kuma oŋomakeja: Tando lopiombaa nanduŋ mamatewoo nembaneneya buŋa
qeŋ kanagianoŋ aŋgi esuŋgianoŋ tururoti, ii mono saanoŋ neŋ laligowu. Kaeŋ
kuma oŋoma gawoŋ meme alauruna kuuŋ oŋono looriŋ jinjauŋ kema ii neŋkeju ano
serowiliŋ laŋ amakeju.
21 Niinoŋ Jezebel uuta meleembaatiwaajoŋ kambaŋ mubeto, serowiliŋa mesaoŋ
uuta meleembaatiwaajoŋ mende moma tondu laligoja.
22 “Kawaajoŋ niinoŋ emba ii qewe ji kiro salenoŋ eŋ siimbobolo mobaa.
Kaaŋagadeeŋ iwo serowiliŋ amakejuti, iyoŋonoŋ nanamemeŋgia bologa ii mende
mesaoŋ uugia meleembuti eeŋ, niinoŋ mono ii kaaŋgadeeŋ uŋuwe siimbobolo kan-
jaŋawo mobu.
23 *Iwaa meraborauruta ii mono uŋuŋ konjoratiwe komuwu. Kaeŋ kolooro zioz
kanageso kuuya oŋonoŋ iŋiima noo kaniana kokaeŋ moma yagowu: Niinoŋ ejemba
uuroromoŋgia gosiŋ qaa jegia ano uusiiŋgia kuuya moma komuŋ nanamemeŋgiaa so
kitia meleembe kuuya motomotooŋ oŋoo qagianoŋ ubaa. Niinondeeŋ mono iikawaa
Toya koloojeŋ.
24 “Yoŋoojoŋ kaeŋ koloowaato, Taiataira oŋoonoŋga tosianoŋ Jezebelwaa momo
areŋa ii mende otaaŋkeju. Kaeŋ mende aŋgi oŋoojoŋ mepaqepae kokaeŋ ama jeŋ
oŋomakeju, ‘Oŋo roromoŋgo keemeyaa kania mende moma kotoŋ seleeŋgeŋ laligoju.’
Mepaqepae kaeŋ ama jeŋ oŋomakejuto, Satambaa buŋa momowaajoŋ qa kaaŋa
qamakeju. Niinoŋ zioz tuuŋ kuuya oŋoojoŋ kokaeŋ jewe mobu: Niinoŋ lombo moŋ
mende toroqeŋ ambe oŋoo qagianoŋ ubaa.
25 Oŋo Buŋa qaa meŋ laligojuti, mono iikanoŋ qokotaaŋ laligowu. Ii mono pondaŋ
otaaŋ laligoŋ ugi nii mombo eleemaŋ.
26 *“Moŋnoŋ noo uusiiŋna otaaŋ aŋgobato bologa kuuya uuguŋ haamo ama
laligoŋ komuwaati, niinoŋ ii ku-usuŋ mube waba kantria kantria galeŋ koma oŋoma
laligowaa.
27 Maŋnanoŋ ku-usuŋ nono ii buŋa qeŋ aoŋ Poŋ laligojeŋ. Kaaŋiadeeŋ oŋoonoŋga
moŋnoŋ haamo ambaati, niinoŋ ii galeŋkoŋkoŋ gawombaa ila wageya ano aeŋ taa
gbaruya mumaŋa. Ii mube iikanoŋ gomaŋa gomaŋa ejemba galeŋ koma oŋoma
kotakota mindiŋgoŋ oŋoma laligowaa. Gbakoŋ monjoŋ gbarunoŋ qeŋ qosonjuti,
iinoŋ mono iikawaa so qaa qootogo ejemba taa gbaru powowoŋ kotiga iikanoŋ uŋuŋ
kondeema mendeema oŋono qeqelala laligowuya.
28 Kaaŋagadeeŋ gomaŋ aaŋaa widi seŋgelaoya mumaŋa.
29 “Oŋoonoŋga moronoŋ gejiawo laligoji eeŋ, Uŋa Toroyanoŋ zioz tuuŋa tuuŋa
ananaajoŋ qaa jeŋkeji, iinoŋ mono ii geja ama moma kotowa.” Kiaŋ.

---

* **2:20:** 1 Kiŋ 16.31; 2 Kiŋ 9.22, 30 * **2:23:** Ond 7.9; Jer 17.10; Ond 62.12 * **2:26:** Ond 2.8-9

3

Sardis uumeleeŋ kanageso yoŋoo qambaŋmambaŋ qaa

1 Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ jero, “Sardis sitiwaa zioz tuuŋ yoŋoo poŋ qerewen*a* gajobagiaajoŋ mono tere kokaeŋ oowa,

“Moŋnoŋ Anutuwaa un*a* wan*a* 7 ano seŋgel*a*o 7 ii borianoŋ raro meŋ laligoji, iinoŋ qaa kokaeŋ jeja: Niinoŋ goo nanamemeŋg*a*a kania moma kotoweta kokaeŋ eja: Giinoŋ ejemba jaagianoŋ gbiliŋ laligojaŋiw*a*a qata bosimakejanto, Anutuwaa jaanoŋ koomuya koloojaŋ.

2 Kawaajoŋ mono uuga tooro moma waaba. Goo nanamemeŋg*a*noŋ noo Anutunaa jaanoŋ akadamuyawo mende kolooja. Goo kaniaga gosiŋ kaeŋ mokoloowe. Goo kanageso uutanoŋ uumeleeŋ ejemba tosaan*a* toroqeŋ laligojuto, iyoŋonoŋ kaaŋ*a*g*a*deeŋ komuŋ tagowombaajoŋ anju. Kawaajoŋ giinoŋ mono meŋ kotiiŋ oŋom*a* laligowa.

3 *“Anutuwaa iwoi goŋgi buŋ*a* qeŋ aoŋ monati, ii mono uu womboganoŋ somoŋgoŋ romoŋgow*a*. Buŋ*a* ii mono teŋ koma uuga meleemba. Gbiligbili mende laligowaati eeŋ, niinoŋ mono yoŋgoro meme kaaŋ*a* oloŋ kaŋ asugimaŋ*a*. Kamaŋ*a*tiw*a*a aua kambaŋ*a* mende mona qaananoŋ mono uulaŋ*a*wo qaganoŋ uro lombo mokoloowaga.

4 Kaento, Sardis zioz tuuŋ oŋoo batugianoŋ ejemba afaandia oŋonoŋ opo surugia awaagadeeŋ galeŋ koŋgi jewoŋ*a*wo mende kolooja. Kawaajoŋ yoŋonoŋ saanoŋ maleku taaŋ*a*noŋ selegianoŋ mouma niwo kema kaŋ laligowuya. Yoŋonoŋ kaaŋ*a* kooloŋ laligowutiwaa so kolooju.

5 *“Moŋnoŋ aŋgob*a*to bologa kuuya uuguŋ haamo ambaati, iwaajoŋ mono maleku tualalakota mugi mouma laligowaa. Iwaa qata laaligo kotigaa buk papianoŋ oogita eji, niinoŋ ii mende kondeemaŋ*a*. Maŋn*a*a jaasewaŋ*a*noŋ keuro Siwe gajobaurutanoŋ iigi qata saanoŋ asuganoŋ jokoloon oŋomaŋ*a*.

6 “Oŋoonoŋg*a* moronoŋ gejiawo laligoji eeŋ, Uŋ*a* Toroyanoŋ zioz tuuŋ*a* tuuŋ*a* ananaajoŋ qaa jeŋkeji, iinoŋ mono ii geja ama moma kotowa.” Kiaŋ.

Filadelfia uumeleeŋ kanageso yoŋoo qambaŋmambaŋ qaa

7 *“Filadelfia sitiwaa zioz tuuŋ yoŋoo poŋ qerewen*a* gajobagiaajoŋ mono tere kokaeŋ oowa,

“Moŋnoŋ Eja Toroya ano Hoŋ*a*boŋ*a* kooloŋ kiŋ Deiwidwaanoŋ kiiya meria meŋ galeŋ koma laligoji, iinoŋ qaa kokaeŋ jeja: Iinoŋ nagu metano moŋnoŋ ii koma kii ii memambaajoŋ amamaawaa. Iinoŋ ii koma kii mero kiro moŋnoŋ ii metamambaajoŋ amamaawaa.

8 Niinoŋ goo nanamemeŋg*a*a kania saanoŋ moma kotojeŋ. Alana moba, goo esuŋg*a*noŋ kamaaŋqeqet*a* kolooji, ii mojeŋ. Kamaaŋqeqet*a* koloojato, giinoŋ noo Buŋ*a* qaana teŋ koma kanana otaaŋ qana mende qakooma laligona. Kawaajoŋ niinoŋ nagu moŋ baganoŋ metambe moŋnoŋ ii komambaajoŋ amamaawaa.

9 *“Moba, tuuŋ moŋ yoŋonoŋ ‘Qamakooli mirinanawo koloojoŋ,’ jeŋ kaiyakagianoŋ Satan mepeseeŋkeju. Juuda ejemba mende kooloŋ kileŋ qagia kaeŋ qama qoloŋgoŋ jeŋkeju. Niinoŋ ejemba ii kuuŋ oŋombe goo kaniaga moma asariwuya. Ii moma asariŋ kaŋ goo kanaganoŋ usugoŋ kamaaŋ jopagoŋ gomakejeŋi, ii asuganoŋ jokoloowu.

10 Niinoŋ kaparaŋ koma lombo moma mokosiŋgoŋ nama kotiiwagatiwaajoŋ jeweti, giinoŋ noo jeŋkootona ii aŋgoŋ koma otaaŋ laligona. Kawaajoŋ niinoŋ kaaŋ*a*g*a*deeŋ gii kokaeŋ aŋ*a*liŋ aŋgoŋ koma gomaŋ*a*: Konjiliŋ kambaŋ qaita moŋ kaŋ kantria kantria sokoma namonoŋ laligoŋ kenjuti, ii aŋgotetenoŋ ama oŋomb*a*a. Kambaŋ iikanoŋ kaŋ kuuro niinoŋ gii konjiliŋ iikanoŋ*a* metogoŋ waŋg*a* somoŋgomaŋ*a*.

---

* **3:3:** Mat 24.43-44; Luuk 12.39-40; Isa 16.15 * **3:5:** Eks 32.32-33; Ond 69.28; Isa 20.12; Mat 10.32; Luuk 12.8
* **3:7:** Ais 22.22; Job 12.14 * **3:9:** Ais 49.23; 60.14; 43.4

11 “Niinoŋ mono uulaŋawo eleema kamaŋa. Moŋnoŋ guuguŋ kouma tawa memeyaa
kambaŋanoŋ haamo ama gombabotiwaajoŋ mono uuwaa hina eŋ gonji, ii mono
pondaŋ kalaŋ koma laligona mende soowa.
12 *Moŋnoŋ aŋgobato bologa kuuya uuguŋ haamo ambaati, niinoŋ mono ii wama
noo Anutunaa mepemepesee jigo (tempel) uutanoŋ kuuwe tandoya koloowaa ano
kambaŋ moŋnoŋ ii mombo mende mesaowaa. Iikanoŋ laligoro selianoŋ neenaa
Anutunaa qata, Anutuwaa sitiaa qata ano neenaa qana dologa qa karooŋ ii oomaŋa.
Anutunanoŋ Jerusalem sitia doŋgoga ii iyaŋaa gomanoŋ eukanoŋ ano eji, iikanoŋ
Siwenoŋga kamaaŋ namonoŋ asugiwaa.
13 “Oŋoonoŋga moronoŋ gejiawo laligoji eeŋ, Uŋa Toroyanoŋ zioz tuuŋa tuuŋa
ananaajoŋ qaa jeŋkeji, iinoŋ mono ii geja ama moma kotowa.” Kiaŋ.

Laodisia uumeleeŋ kanageso yoŋoo qambaŋmambaŋ qaa

14 *“Laodisia sitiwaa zioz tuuŋ yoŋoo poŋ qerewena gajobagiaajoŋ mono tere kokaeŋ
oowa,
“Moŋ qata Aamen, iinoŋ Anutuwaa qaaya pondaŋ naŋgoŋ Daŋgunu hoŋaboŋa
kolooja. Anutu ilaaro iwoi kuuya mokoloori galeŋ komakeji, iinoŋ qaa kokaeŋ jeja:
15 Niinoŋ goo nanamemeŋgaa kania moma kotoweta kokaeŋ kolooja: Uuga mende
olomooja ano noo gere bolananoŋ uuganoŋ mende jeŋkeja. Oo uuganoŋ olomoonaga
me gere toonaga, iikanoŋ mobe sokonagato, biiwianoŋ kotamototaŋ laligona mende
sokonja.
16 “Moŋ me moŋ sokonagato, uuganoŋ boroŋa moŋ geregere ano gereganoŋ mende
jeji me uuhamo mende koloojaŋi, ii mende sokonja. Gere ano hamo batubatu
uuwoinoŋ laŋ laligojaŋiwaajoŋ mono buunanoŋga sulaaŋ gombe kemebaga.
17 Geeŋgaa selega meŋ uma kokaeŋ jeŋkejaŋ: Niinoŋ eja kindimbiri qabuŋanawo
koloojeŋ. Esuhina meŋ seiŋ sonanoŋ mokoloojeŋ. Siiseweweya qaa laligoŋ iwoi mom-
baajoŋ mende amamaajeŋ. Kaeŋ jeŋkejanto, kaniaga hoŋa mende moma kotojaŋi, ii
kokaeŋ: Giinoŋ mono uuŋgonjaŋ ama tapekokoro laligona tosianoŋ wosomomo ama
gomakeju. Wanaya laligoŋ jaaga gooro titou sele bombolaŋ laligoŋkejaŋ.
18 “Kawaajoŋ qambaŋmambaŋ qaa kokaeŋ gonjeŋ: Giinoŋ noonoŋga iwoi karooŋ koi
sewaŋa mewa: Eja kindimbiri qabuŋagawo koloowagatiwaajoŋ mono goul gerenoŋ
dalasisi ooŋ godomaruruya mendeeŋgi sosoniŋ kamaaŋ qaonoti, ii mono sewaŋa
mewa. Sele bombolaŋ laligoŋkejaŋi, iikawaa gamuya kojaŋgiwagatiwaajoŋ mono
maleku taaŋa sewaŋa meŋ mouba. Jaaga gooji, iikawaajoŋ mono jaaosowaa keleya
ii sewaŋa meŋ jaaga tororo uuwagatiwaajoŋ moriwa.
19 *Niinoŋ wombo alauruna jopagoŋ oŋomakejeŋi, ii kuuya kileŋagiaajoŋ temboma
jeŋ oŋoma mindiŋqindiŋ ama oŋomakejeŋ. Qeaŋgowutiwaajoŋ kaeŋ amakejeŋ. Kawaa-
joŋ gii mono jeulalaŋ mesaoŋ uuga meleema siŋgisoŋgoga gema qeŋ laligowa.
20 “Moba, niinoŋ nagunoŋ qeŋ nanjeŋ. Moŋnoŋ noo qaa arona moma uu naguya
metambaati, niinoŋ mono iwaa miri uutanoŋ uma iwo rabe iinoŋ niwo ainjoloŋ rama
motooŋ nembanene newota.
21 “Niinoŋ aŋgobato bologa kuuya uuguŋ haamo ama Maŋnanoŋ nuano iwaa
jiŋkaroŋ duŋanoŋ kamaaŋ kooroŋanoŋ rajeŋ. Kawaa so moŋnoŋ aŋgobato bologa
kuuya uuguŋ haamo ambaati, niinoŋ mono ii wambe noo jiŋkaroŋ duŋnanoŋ kamaaŋ
kooronanoŋ rabaa.
22 “Oŋoonoŋga moronoŋ gejiawo laligoji eeŋ, Uŋa Toroyanoŋ zioz tuuŋa tuuŋa
ananaajoŋ qaa jeŋkeji, iinoŋ mono ii geja ama moma kotowa.” Kiaŋ.

---

* **3:12:** Ais 21.2; Ais 62.2; 65.15 * **3:14:** Gba 8.22 * **3:19:** Gba 3.12; Hib 12.6

4

Jaana meleeno moŋnoŋ Siwewaa jiŋkaroŋ jakenoŋ raro iibe.

1 Kawaa gematanoŋ jaameleeŋ mombo kolooro Siwe gomaŋ naguya moŋ aantano iibe. Iibe aro wala romoŋ qaita moŋ (biugel) kaaŋa qaa jero mobeti, iinoŋ toroqeŋ kokaeŋ nijoro, “Gii mono kokaeŋ kouna gemageŋ iwoi koloowaati, ii qendeema gomaŋa.”

2 *Kaeŋ nijoro iikanondeeŋ Uŋa Toroyanoŋ turuŋ nono umbeumbeŋanoŋ qananoŋ uro iwoi kokaeŋ iibe: Siwe gomaŋ uutanoŋ jiŋkaroŋ duŋ ero moŋnoŋ iikanoŋ raro.

3 Raroti, iwaa jaasewaŋaa asasaganoŋ mono taronjii me kowonjiŋ qata jaspa ano qilimomoso bumbuŋa me kowonjiŋ qata karnilian iikawaa so bilibiliawo asariŋ ero. Marilolоŋ moŋ tere mundaya mumuŋ kaawoya me kowonjiŋ qata emerald kaaŋa kanoŋ jiŋkaroŋ duŋ ii kuuya liligoŋ toŋgoniŋ ero.

Duŋ waŋa liligoŋ duŋ 24:yanoŋ raju.

4 Jiŋkaroŋ duŋ tosaaŋa 24 iikanoŋ duŋ waŋa ii liligoŋ ragi iyoŋoo qagianoŋ Anutuwaa jotamemeuruta 24 ragi. Yoŋonoŋ malekugia tualalakotagadeeŋ mougi oronjoŋ kemero waŋgianoŋ goul ila wage qindiima ragi.

5 *Duŋ waŋa iikanoŋa pilisik bilibili jaasooŋgo asariro gbiŋgururuŋ kolooro aro guŋparandambaa otoŋa kaaŋa mobe. Duŋ waŋaa batanoŋ toos kiwa asasaga 7 jeŋ asariŋ naŋgi. Kiwa 7 ii Anutuwaanoŋ uŋa waŋa 7 kolooju.

6 *Kaaŋiadeeŋ jiŋkaroŋ jake batanoŋ iwoi bilibiliawo kowe kaaŋa ero iibe. Ii kaaro jokaŋa jokaŋa kokobilibiligiawo meleema asariŋkejuti, mono iikawaa so asariro. Jake biiwianoŋ duŋ liligoŋ beŋ jawiŋuruta 4 naŋgi. Gemagia ano wosogia ii jaagiagadeeŋ sokono naŋgi.

7 Beŋ jawiŋa mutuyanoŋ laion kaaŋa kolooro. Alianoŋ bulmakao ejia kaaŋa kolooro. Alagara mombaa kaitania ii eja jaasewaŋaa tani kolooro. Alagia 4:yanoŋ tuu kooŋ elelaoŋkeji, iwaa taniŋaaŋ kolooro.

8 *Beŋ jawiŋuruta 4 motomotooŋ yoŋoo eŋgaŋgia 6 kuuya eŋ oŋono. Selegia kuuya ano eŋgaŋgia baatanoŋ kaaŋagadeeŋ jaa kogiagadeeŋ sokoma oŋono naŋgi. Nama asaga gomantiiŋa rii kokaeŋ pororo qamakeju,

> “Poŋ Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toya giinoŋ mono toroya, toroya ano toroyagadeeŋ koloojaŋ.
>
> Laaligo Toya giinoŋ mono monowaa monoyanoŋga laligoŋ kouma laligojaŋ ano mombo eleema asugiŋ laligoŋ ubaga.”

9 Beŋ jawiŋuruta 4 yoŋonoŋ mepemepesee rii kaeŋ qamakeju. Moŋnoŋ jiŋkaroŋ duŋnoŋ nama kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ uma laligowaati, ii akadamu ano qabuŋa muŋ daŋgiseŋ jeŋkeju.

10 Kaeŋ amakejutiwaa so Anutuwaa jotamemeya 24 yoŋonoŋ kamaaŋ moŋ jiŋkaroŋ duŋnoŋ raji, iwaa jaanoŋ simiŋ kuma usugoŋkeju. Moŋnoŋ kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ uma laligowaati, iwaa waeya meŋ mepeseeŋ muŋkeju. Mepeseeŋ muŋ ila wagegia qetegoŋ jiŋkaroŋ duŋ batanoŋ ama kokaeŋ jeŋkeju,

> 11 “Oo Poŋ Anutunana, giinoŋ ilawoila kuuya mokoloоŋ oŋona. Goo uusiiŋganoŋ nemuŋ koma oŋono letoma laaligo mokoloоŋ laligoju. Kawaajoŋ akadamu ano qabuŋa ii goma daŋgiseŋ jeŋ gomakejoŋ. Gii motooŋgoyanoŋ mono mepeqepesee kuuya aŋaliŋ aŋgoŋ kombaatiwaa so koloojaŋ.” Kiaŋ.

---

* **4:2:** Eze 1.26-28; 10.1 * **4:5:** Eks 19.16; Isa 8.5; 11.19; 16.18; Eze 1.13; Isa 1.4; Zek 4.2 * **4:6:** Eze 1.5-10, 22; 10.14 * **4:8:** Eze 1.18; 10.12; Ais 6.2-3

5

Lamanoŋ Anutuwaa boronoŋga tere pipipipiiya mero.

1 *Kawaa gematanoŋ tere pipipipiiya moŋ iibe jiŋkaroŋ duŋnoŋ rajiwaa boro
dindiŋanoŋ ero. Tere iikawaa seŋa ii leelee kuuya teregadeeŋ ooŋ pipiiŋ saponoŋ ama
muŋgeŋ aaso (siil)* 7:noŋ koma mokotaagita ero.
2 Kaaŋagadeeŋ Siwe gajoba esuŋmumuyawo moŋ iibe kotakotagadeeŋ qama buju qaa
kokaeŋ qisiŋ jero, “Moronoŋ soraaya soro kolooŋ saanoŋ tere pipipipiiya koi kawaa
muŋgeŋ aasoya (siil) menjurama kotumbaatiwaa so kolooja?”
3 Kaeŋ jeroto, Siwenoŋ, namonoŋ ano koomu gomaŋ kanoŋ korebore iŋiigi moŋnoŋ
ii metuma tereya iibaatiwaa so mende kolooro.
4 Moŋnoŋ moŋ soraaya soro kolooŋ tere ii metuma tereya iibaatiwaa so mende
mokoloogiti, niinoŋ iikawaajoŋ mamaga saama boliwe.
5 *Saama boliwe Anutuwaa jotamemeya yoŋoonoŋga moŋnoŋ qaa kokaeŋ nijoro,
“Mono mende saaba. Moba, Juuda tuuŋnoŋga Deiwidwaa gbilia moŋ kolooŋ laion
oro kaaŋa kolooŋ Kileŋaa Toya haamo ama laligoja. Iinoŋ mono saanoŋ kotiiŋ tere
pipipipiiya kokawaa muŋgeŋ aasoya (siil) 7 ii menjurama kotumbaa.”
6 *Kaeŋ nijoro Lama meria iibe jiŋkaroŋ duŋ biiwianoŋ beŋ jawiŋuruta 4 yoŋoo
batugianoŋ nano Anutuwaa jotamemeya yoŋonoŋ liligoŋ mugi. Lama meria ii qegi
komurotiwaa taniŋaaŋ nano. Ilia 7 ano jaa kota 7. Anutunoŋ uŋauruta waŋa 7 wasiŋ
oŋono namowaa ejemba kuuya yoŋoonoŋ kema laligojuti, jaa kota 7 ii mono iyoŋoo
saregia kolooju.
7 Lama meria ii iibe kaŋ tere pipipipiiya aasoyawo ii jiŋkaroŋ duŋnoŋ rajiwaa boro
dindiŋanoŋga mero.
8 *Ii mero beŋ jawiŋuruta 4 ano Anutuwaa jotamemeya 24 yoŋonoŋ mono iikanon-
deeŋ Lama meriaa batanoŋ usugoŋ kamaaŋ simiŋ kuŋgi. Yoŋonoŋ motomotooŋ
kulele ano goul qambi meŋ naŋgi. Ejemba soraayanoŋ qama kooligi Anutuwaanoŋ
umakeji, iikanoŋ mono jiniŋ ooŋ-oombaa so kolooro moroŋa uŋkoowayawonoŋ uma
pumpuŋgoŋkeja. Moroŋ kaaŋanoŋ mono goul qambigia saa qero naŋgi.
9 *Simiŋ kuma rii dologa kokaeŋ qama jegi,
“Giinoŋ qaita moŋ koloojaŋ. Gii gugi komuŋ saga maama iikanoŋ ejemba
sewaŋgia meŋ oŋona.
Ejemba ii beŋ isigiaa so, qaa aro jejegiaa so, tuuŋgiaa so ano kantrigiaa so. Giinoŋ
yoŋoonoŋga tosaaŋa oŋona Anutuwaa buŋa kolooju.
Kawaajoŋ giinoŋ mono soraaya soro kolooŋ tere pipipipiiya aasoyawo meŋ
muŋgeŋ aasoya (siil) metumbagatiwaa so koloojaŋ.
10 *Yoŋonoŋ Anutuwaa buŋa koloogi kuma oŋoma kuuŋ oŋona beŋtotoŋgaa kiŋ
poŋ tuuŋ kolooŋ jigo gawoŋ galeŋuruta kolooju. Yoŋonoŋ Anutunanaa gawoŋa
meŋ laligoŋ baloŋ so ejemba galeŋ koma oŋoma laligoŋ ubuya.”
11 *Rii dologa kaeŋ qama jegi moma toroqeŋ uuŋ Siwe gajoba jaŋgogia tauseŋa
tauseŋa ano milyoŋa milyoŋa ii iŋiima rii otoŋgia mobe. Yoŋonoŋ jiŋkaroŋ duŋ
kosianoŋ nama beŋ jawiŋuruta 4 ano Anutuwaa jotamemeya 24 ii liligoŋ oŋoma rii
qagi.
12 Rii kotakotagadeeŋ qama kokaeŋ qagi,

---

* **5:1:** Eze 2.9-10; Ais 29.11 * **5:1:** Kantri tosianoŋ tere ooŋ esunoŋ ama sapo meŋ moŋnoŋ ii kotumbabotiwaajoŋ ama muŋgeŋ aasonoŋ mokotaaŋkeju. Moŋnoŋ muŋgeŋ aaso (siil) ii laŋ menjurama tereya yoŋgoro weeŋgonagati, ii mono mokoloogi qaayawo koloowaa. Tere toyanondeeŋ ii galeŋ komakeja. Miri ii kii nemuŋa ama kuniŋ kemeŋkejato, tere ii muŋgeŋ aasonoŋ somoŋgoŋkeju. * **5:5:** Jen 49.9; Ais 11.1, 10 * **5:6:** Ais 53.7; Zek 4.10 * **5:8:** Ond 141.2 * **5:9:** Ond 33.3; 98.1; Ais 42.10 * **5:10:** Eks 19.6; Ais 1.6 * **5:11:** Dan 7.10

“Oo Lama meria qegi komuroti, iinoŋ mono soraaya soro kolooro Anutunoŋ esuŋmumu ano toomorianŋ muro sokonja.
Momakooto uuta ano ku-usuŋ kuuya buŋa qero sokonja. Soraaya soro kolooro saanoŋ qabuŋa kuuya muniŋ asamararaŋ buŋa qero mepeseeŋ mujoŋ.”
13 Kaeŋ qama mepeseegi rii tuuŋ moŋ yoŋonoŋ kokaeŋ qagi mobe: Anutunoŋ laaligowo mokoloon oŋonoti, iyoŋonoŋ mono korebore rii qagi mobe. Siwenoŋ laligojuti, namonoŋ laligojuti, koomu gomanoŋ ano kowe qaganoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ mono kuuya buugia mindiriŋ rii kokaeŋ qagi,
“Jiŋkaroŋ duŋanoŋ raji ano Lama meria nononoŋ oro mepeseeŋ oronjoŋ.
Kotumotue Toya oroo qabuŋagara jeŋ somariiŋkejoŋ. Kambaŋ so asamararaŋ oroniŋ ku-usuŋ Toya ii tetegoya qaa laligoŋ ubao.”
14 Kaeŋ qagi beŋ jawiŋuruta 4 yoŋonoŋ “Qaa ii oŋanoŋ,” jegi. Jegi Anutuwaa jotamemeya yoŋonoŋ usugoŋ kamaaŋ simiŋ kuma Anutu waeya meŋ mepeseeŋ mugi. Kiaŋ.

6

Lama merianoŋ muŋgeŋ aaso motomotooŋ menjuranja.

1 Kaeŋ moma iwoi kokaeŋ kolooro iibe: Lama merianoŋ tere pipipipiiya aasoya-wowaa muŋgeŋ aasoya (siil) 7 iikanoŋga mutuya menjurama kotuno. Kotuno beŋ jawiŋuruta 4 yoŋoonoŋga moŋnoŋ qaa kokaeŋ jero, “Mono asugiŋ kawa!” Qaaya ii guŋparandaŋ tani kaaŋa kotakotagadeeŋ qaro mobe.
2 *Kaeŋ jero moma iikanondeeŋ hoos taaŋa moŋ asugiro iibe. Hoos iikawaa qaganoŋ eja moŋ tiwoyawo raro tosianoŋ ila wage mugi waŋanoŋ kono. Ii koma manjaqeqenoŋ haamo ama laligoroti, iinoŋ mono mombo hoos qaganoŋ manjaqeqenoŋ haamo amambaajoŋ keno. Kiaŋ.
3 Lama merianoŋ muŋgeŋ aaso (siil) woiya menjurama kotuno beŋ jawiŋuruta yoŋoonoŋga woiya iinoŋ qaa kokaeŋ jero mobe, “Mono asugiŋ kawa!”
4 *Kaeŋ jero iikanondeeŋ hoos moŋ selia osoga soŋgobolambo asugiro iibe. Eja moŋ hoos iikawaa qaganoŋ raroti, Anutunoŋ mono ii yoŋ kareŋ qeŋ luae qaombaatiwaa ku-usuŋa muro. Ii muro namonoŋ kisooma aoŋ komuwutiwaajoŋ kuuro ejemba uugia meŋ waamambaa ku-usuŋa mokolooro. Ii mokolooro manjawaa soo (bainat) somata qatawo mugi meŋ keno. Kiaŋ.
5 *Lama merianoŋ muŋgeŋ aaso (siil) karooŋa menjurama kotuno beŋ jawiŋuruta yoŋoonoŋga karooŋa iinoŋ qaa kokaeŋ jero mobe, “Mono asugiŋ kawa!” Kaeŋ jero iikanondeeŋ hoos injaŋa moŋ asugiro iibe. Eja moŋ hoos iikawaa qaganoŋ raroti, iinoŋ hinawaa biŋa gosiwoŋatiwaa kedaya (skeil) ii borianoŋ meŋ raro.
6 Kaeŋ raro beŋ jawiŋuruta 4 yoŋoo batugianoŋga moŋnoŋ qaa jero otoŋa kokaeŋ mobe, “Weeŋ motooŋgowaa tawaya (Kina 10) kanoŋ saanoŋ 1 kilogram wiit flaua me 3 kilogram baali flaua ii sewaŋa mewa. Kileŋ nembanenewaa oil gere ano wain kasa gawoŋ ii mono mende meŋ boliwu.” Kiaŋ.
7 Lama merianoŋ muŋgeŋ aaso (siil) 4:ya menjurama kotuno beŋ jawiŋuruta 4:yanoŋ qaa jero otoŋa kokaeŋ mobe, “Mono asugiŋ kawa!”
8 *Kaeŋ jero iikanondeeŋ hoos moŋ selia googookota ano tootooyawoga asugiro iibe. Hoos iikawaa qaganoŋ rarotiwaa qata ii koomuwaa kondomondoo Toya. Iwaa kosianoŋ koomu gomaŋ Toyanoŋ kaaŋiadeeŋ ii otaaŋ karo. Namo mendeeŋgi bakaya 4 eroti, iikanoŋga mombaa ejembaya ii galeŋ koma oŋombotiwaa ku-usuŋa ii Anutunoŋ orono. Ku-usuŋ ii orono ku-usuŋgaranoŋ namowaa ejemba bakaya ii kokaeŋ meŋ komuŋ oŋoni: Tosianoŋ soo somatanoŋ (bainat) aoŋ komugi. Tosianoŋ bodinoŋ

* **6:2:** Zek 1.8; 6.3, 6 * **6:4:** Zek 1.8; 6.2 * **6:5:** Zek 6.2, 6 * **6:8:** Eze 14.21

komugi. Ji kanjaŋawonoŋ tosaaŋa iŋiro komugi ano tosaaŋa ii balombaa oro kawalia yoŋonoŋ iŋigi komugi. Kiaŋ.
9 Lama merianoŋ muŋgeŋ aaso (siil) 5:ya menjurama kotuno iikanondeeŋ Anutuwaa ejemba tosaaŋa uŋugi komugiti, iyoŋoo kokoosogia iŋiibe. Yoŋonoŋ Anutuwaa Buŋa qaaya aŋaliŋ aŋgoŋ koma naŋgoŋ jeŋ seiŋ laligogitiwaajoŋ uŋugi komuŋ alata baatanoŋ naŋgi.
10 Eukanoŋ nama kotakota kokaeŋ qagi, “Oo Poŋ ku-usuŋ Toya, giinoŋ dindiŋa ano hoŋaboŋa koloojaŋ. Kawaajoŋ mono kambaŋ dawi mamboniŋ tegoro iikanoŋ namowaa ejembaya gosiŋ oŋoma qaagia jeŋ tegowaga? Nononoŋ gii weleŋ qeŋ goniŋ nunugi sananaa iroŋa ii mono naa kambanoŋ meleena qagianoŋ ubaa?”
11 Kaeŋ jegito, maleku taaŋa koriga ii motomotooŋ yoŋoojoŋ koma oŋoma Anutuwaa jeŋkooto kokaeŋ oŋoŋgi mogi, “Oŋo mono toroqeŋ kambaŋ torodaamoŋ mamboma laligowu. Momalaari alaurugianoŋ toroqeŋ uuwaa gawoŋ meŋ laligogi oŋo kaaŋa kaaŋiadeeŋ uŋugi komuwuya. Yoŋonoŋ komugi jaŋgo ambeti, iikawaa soyanoŋ koloodabororo kambaŋ iikanondeeŋ mono uŋugiti, iyoŋoo qaagia jeŋ tegomaŋa.” Kiaŋ.
12 *Lama merianoŋ muŋgeŋ aaso (siil) 6:ya menjurama kotunoti, ii uuŋ iibe. Ii menjurama kotunoti, kambaŋ iikanoŋ naŋ tania soosooya giliro. Weeŋ jaayanoŋ bututugoŋ injaŋ koma wosobiriwaa malekuya sokosaare kaaŋa (meme juyanoŋ memetaa tani) kolooro tiiro. Koiŋ jaayanoŋ meleema osaaŋ sa kaaŋa kolooro.
13 *Kaeŋ kolooro seŋgelao sombinoŋ ejuti, iyoŋonoŋ namonoŋ kamaagi. Neqaŋ kota gooriŋ ragi haamo kotiganoŋ qeŋ utugoŋ memburatiro kamaaŋkejuti, mono iikawaa so boratiŋ namonoŋ tata bobolo kamaagi.
14 *Kaeŋ kamaagi sombiŋ iimakejoŋi, iikanoŋ aliro. Tere pipipipiiya pipiigi horoŋ kemakejiwaa so mono wolaza horoŋ kema aliro. Ii aliro baaŋa kuuya ano kowewaa watoya watoya ii kuuya eegianoŋga uulaŋawo kok ama musuluŋgoŋ qaoŋgi.
15 *Kaeŋ kolooro balombaa kiŋ poŋa poŋa, eja jawiŋa jawiŋa ano kawali galeŋa galeŋa yoŋonoŋ oloŋ koma asaŋgogi. Ejemba kindimbiri qabuŋagiawo, ejemba ku-usuŋgiawo ii mono kuuya kok ama asaŋgogi. Aŋgiaa gawoŋgia meŋkejuti ano togiaa weleŋ eeŋ qeŋkejuti, ii mono korebore kobaa, jamo oota ano baaŋaa seŋ sia oota oota moŋgama iikanoŋ asaŋgogi iŋiibe.
16 *Iikanoŋ asaŋgoŋ baaŋa Toya ano seŋ sia Toya oŋooma kokaeŋ welema oŋoŋgi, “Oŋo mono baaŋa jeŋ tegogi bagoŋ kaŋ turuŋ nonombu. Jiŋkaroŋ duŋanoŋ raji, iinoŋ jaasewaŋ koma nonombabotiwaajoŋ ama Lama meriaa iriŋsoŋsooŋanoŋ nunuwaboti-waajoŋ mono jeŋ tegogi kojaŋgiŋ nonombu.” Kaeŋ welema oŋoŋgi.
17 *Yoronoŋ iriŋsoŋsooŋgara asuganoŋ qendeenjaoti, iikawaa kambaŋa somatanoŋ mono kaŋ kuuŋ eja. Ii moŋnoŋ moŋ jaasewaŋ qeŋ kotiiŋ nambaatiwaa so qaago. Kiaŋ.

7

Israel ejemba 144,000 ii Anutunoŋ aaso kuma oŋombaa.

1 *Kawaa gematanoŋ Siwe gajoba 4 iŋiibe namowaa waŋgoŋa 4 iikanoŋ naŋgi. Yoŋonoŋ namowaa haamo Toya waŋa 4 ii somoŋgoŋ aŋgoŋ koma oŋoŋgi. Haamonoŋ namo qaganoŋ me kowe qaganoŋ gere moŋnoŋ laŋ qewabotiwaajoŋ mono Toya 4 ii borogianoŋ meŋ somoŋgoŋ naŋgi.
2 Anutunoŋ Siwe gajoba 4 ii namo ano kowe kondeema oŋombutiwaa ku-usuŋa oŋono namo waŋgoŋgianoŋ naŋgi. Kaeŋ naŋgi iŋiibe Siwe gajoba moŋnoŋ weeŋ

* **6:12:** Isa 11.13; 16.18; Ais 13.10; Joel 2.10, 31; 3.15; Mat 24.29; Maak 13.24-25; Luuk 21.25 * **6:13:** Ais 34.4 * **6:14:** Isa 16.20 * **6:15:** Ais 2.19, 21 * **6:16:** Hoos 10.8; Luuk 23.30 * **6:17:** Joel 2.11; Mal 3.2 * **7:1:** Jer 49.36; Dan 7.2; Zek 6.5

koukoutanoŋga asugiŋ waaro iibe. Iinoŋ laaligowaa Toya Anutuwaa muŋgeŋ aaso taa gbaruya galeŋ koma kaŋ Siwe gajoba 4 yoŋoojoŋ kotakotagadeeŋ qaro.

3 *Qama qaa kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono namo me kowe ii ilinziŋ alanzaŋ mende
kondeema orombu ano gere ii mende tiwilaaŋ oŋombu. Ii qaagoto, mono mam-
boŋgi wala iliŋ alandeeŋ Anutunanaa muŋgeŋ aasoya ii gawoŋa meŋkejuti, iyoŋoo
wambusooŋgianoŋ mokotaaŋ oŋomboŋa. Ii wala meŋ mokotaaŋ oŋoniŋgo gematanoŋ
ii saanoŋ kondeema tiwilaawu.”
4 Kaeŋ iŋijoro Anutuwaa muŋgeŋ aasoya ii Israel ejemba tosaaŋa yoŋoo wambu-
sooŋgianoŋ meŋ mokotaaŋ oŋoŋgi. Moŋnoŋ yoŋoo jaŋgogia jero kokaeŋ mobe: Israel
ejemba tuuŋ 12 kuuya yoŋoonoŋga mindiriŋ ejemba 144,000 ii meŋ mokotaaŋ oŋoŋgi.
5 Israel tuuŋ motomotooŋ yoŋoonoŋga 12,000 kaaŋ kaaŋ meŋ mokotaaŋ oŋoŋgi.
Juuda tuumbaa 12,000, Ruuben tuumbaa 12,000, Gaad tuumbaa 12,000,
6 Aser tuumbaa 12,000, Naftali tuumbaa 12,000, Manase tuumbaa 12,000,
7 Simeon tuumbaa 12,000, Liwai tuumbaa 12,000, Aiskar tuumbaa 12,000,
8 Zebulun tuumbaa 12,000, Joosef tuumbaa 12,000 ano Benjamin tuumbaa 12,000.
Kaaŋ kaaŋ aaso meŋ mokotaaŋ oŋoŋgi mindiriŋ 144,000 kolooro. Kiaŋ.

Oyaŋboyaŋ laligowutiwaa tuuŋ somata iibe.

9 Kawaa gematanoŋ tuuŋ jeta booroŋgoya jaŋgogia mende weeŋweeŋgoyaa so ii
iŋiibe. Ejemba ii tuuŋgiaa so, beŋsakoŋ isigiaa so, kantrigiaa so ano qaa aro jejegiaa so
ajoroon jiŋkaroŋ duŋ ano Lama meria yoroo bagaranoŋ naŋgi. Iikanoŋ nama maleku
koriga taaŋa kotogoŋ aogi kemero borogianoŋ tombi seŋa boriawo meŋ naŋgi.
10 Ii meŋ nama kotakotagadeeŋ qama kokaeŋ jegi, “Anutunananoŋ jiŋkaroŋ
duŋanoŋ raji ano Lama meria yoronoŋ mono meŋ letoma nononi oyaŋboyaŋ koloo-
joŋ.”
11 Kaeŋ qama jegi Siwe gajoba kuuya yoŋonoŋ jiŋkaroŋ duŋ kosianoŋ areŋnoŋ nama
Anutuwaa jotamemeya ano beŋ jawiŋuruta 4 ii liligoŋ oŋoŋgi. Kaeŋ nama jiŋkaroŋ
duŋ batanoŋ usugoŋ kamaaŋ simiŋ kuma Anutu waeya meŋ mepeseeŋ mugi.
12 Anutu mepeseeŋ muŋ kokaeŋ jegi, “Qaa ii oŋanoŋ! Anutu gii mono kotumotue,
asamararaŋ ano momakooto uutaa Toya koloojaŋ. Nononoŋ gii mepeseeŋ goma
qabuŋaga jeŋ somariiŋkejoŋ. Anutunana, giinoŋ esuŋmumu ano ku-usuŋ Toya
koloojaŋ. Nononoŋ kambaŋ so kaeŋ jeŋ kotiiniŋ Toya ii tetegoya qaa laligoŋ uma
laligowaa. Qaa ii oŋanoŋ!”
13 Kaeŋ mepeseeŋ jegi Anutuwaa jotamemeya yoŋoonoŋga moŋnoŋ kokaeŋ jeŋ qisiŋ
nono, “Ejemba maleku koriga taaŋa mouma nanjuti, ii daaŋ yoŋonoŋ? Ii mono
dakanoŋga kaŋ kaeŋ ajoroon nanju?”
14 *Qisiŋ nono kokaeŋ meleema mube, “Oo somatana, niinoŋ ii mende mobe
geeŋgodeeŋ mojaŋ.” Kaeŋ meleema mube jotamemeya iinoŋ kokaeŋ nijoro mobe,
“Kakasililiŋ somataa biiwianoŋga kougiti, iyoŋonoŋ mono ii kolooju. Lama meriaa
sayanoŋ opo malekugia soŋgbano taaliro laligogi.
15 Kaaŋa laligogitiwaajoŋ ama Anutuwaa jiŋkaroŋ duŋa jaasewaŋ qeŋ asaga goman-
tiiŋa mepemepesee jigoyanoŋ (tempel) laligoŋ Anutuwaanoŋ gawoŋ meŋ laligowuya.
Kaeŋ laligogi jiŋkaroŋ duŋanoŋ raji, iinoŋ mono opo kuuŋa mororoŋgoŋ koma turuŋ
oŋono laligowuya.
16 *“Kaeŋ laligogi kambaŋ moŋnoŋ nembanenewaa me apuwaa mende komuwuya.
Weeŋnoŋ me iwoi geriawo moŋnoŋ mende jeŋ kotoŋ oŋombaa.

---

* **7:3:** Eze 9.4, 6 * **7:14:** Dan 12.1; Mat 24.21; Maak 13.19 * **7:16:** Ais 49.10

17 *Kokaembaajoŋ oyaŋboyaŋ laligowuya: Lama merianoŋ jiŋkaroŋ jake biiwianoŋ
rama galeŋ koma oŋoma uŋuano laaligo kotigaa apu gowoyaa jaayanoŋ kemakebu.
Anutu aŋo jaagianoŋga jauŋgia kuuya kotoro tegowaa." Kiaŋ.

8

Lama merianoŋ muŋgeŋ aaso 7:ŋa menjuranja.

1 Lama merianoŋ muŋgeŋ aaso (siil) 7:ŋa menjurama kotuno Siwe gomaŋ iikanoŋ
otoŋ kuuya 30 minitwaa so goroŋ qeŋ ero.
2 Kaeŋ kolooro Siwe gajoba 7 Anutuwaa batanoŋ nanjuti, ii iŋiibe moŋnoŋ romoŋ
qaita moŋ (biugel) 7 ii borogianoŋ oŋono.
3 *Ii iŋiibe Siwe gajoba moŋ asugiŋ jiniŋ ooŋ-oombaa goul qambia meŋ kaŋ alata
kosianoŋ nano. Ejemba soraaya kuuya Anutuwaa qama kooligi iinoŋ jiniŋ alatanoŋ
ooro moroŋa uŋkoowayawo ii qamakooligiawo toroqeŋ pumpuŋgoŋ motooŋ uma
Anutuwaanoŋ kemakeja. Goul alata ii jiŋkaroŋ duŋ batanoŋ nanji, iinoŋ mono iikawaa
kosianoŋ nano tosianoŋ jiniŋ ii mamaga oowaatiwaajoŋ mugi.
4 Iinoŋ jiniŋ ii ooro iikawaa kaasoyanoŋ mono Anutuwaa ejemba soraaya yoŋoo qa-
makooligiawo toroqeŋ Siwe gajoba iwaa boronoŋga waama Anutuwaa jaasewaŋanoŋ
ugi.
5 *Siwe gajoba iikanoŋ jiniŋ qambi ii meŋ alatanoŋga gere jeta mero jero
qambi iikanoŋ uuro saa qero namonoŋ giliro kemero. Giliro kemero iikanoŋa
guŋparandambaa gujuya mamaga kolooŋ gbiŋgururuŋ qaro. Oobili esuŋgiawo asugigi
kambaŋa kambaŋa naŋa mero. Kiaŋ.

Gajoba yoŋonoŋ romoŋ qaita moŋ uugi.

6 Siwe gajoba 7 romoŋgia qaita moŋ (biugel) megiti, iyoŋonoŋ ii uubombaajoŋ
jojorigi.
7 *Gajoba mutuyanoŋ waama romoŋa qaita moŋ uuro. Ii uuro kombo (ais) kota ano
gere bolaŋa ii koŋ kaaŋa kolooŋ sawo gajugogi moŋnoŋ ii maaro motooŋ namonoŋ
kamaaro. Iikanoŋ geriawo kamaaŋ balonoŋ qero namowaa bakaya karooŋ ii gerenoŋ
jedabororo. Duuyaa geria iikawaa bakagia karooŋ ii gerenoŋ jedaborogi ano gbojoja
seŋa toŋgoŋa ii kuuya gerenoŋ jeŋ jedabororo.
8 Gajoba woiya iinoŋ waama romoŋa qaita moŋ uuro. Ii uuro moŋnoŋ baaŋa somata
gere jejeta tani kaaŋa (wolkeino) iwoi ii giliro kowenoŋ kemero. Kemeŋ kowe mero
kowewaa bakaya karooŋ iikanoŋga moŋnoŋ meleema sa kolooro.
9 Kaaŋiadeeŋ Anutunoŋ kowewaa iwoiya kuuya mokolooro laligojuti, iikawaa
bakaya karooŋ yoŋoonoŋga moŋ ii komugi ano waŋgo kuuya tuuŋ karooŋ iikanoŋga
tuuŋ moŋ ii jaŋgoŋ tiwilaagi.
10 *Gajoba karooŋanoŋ waama romoŋa qaita moŋ (biugel) uuro. Ii uuro seŋgelao
somata kiwa bolaŋ kaaŋa tani jeŋ sombinoŋga tegoŋ kamaaro. Kamaaŋ koma
namowaa apu gowoya uŋuŋ iikawaa bakaya karooŋ iikanoŋa moŋ ano apu jaaya
kuuya ii sokoma oŋono.
11 *Seŋgelao iikawaa qata ii nombeŋ warabe kaambogawo. Nombeŋ warabe iikanoŋ
kamaaro apuya apuya iikawaa bakagia karooŋ ii meleema kaambogagiawo koloogi.
Kaambogagiawo koloogitiwaajoŋ ama ejemba mamaganoŋ ii neŋ komugi.
12 *Gajoba 4:ya iinoŋ waama romoŋa qaita moŋ uuro. Ii uuro moŋnoŋ weeŋ
jaaya ano koiŋ jaaya yoroo asasagaraa bakagara karooŋ ii qebugoro bakasasaŋ umuŋ
koma tiiri. Kaaŋiadeeŋ seŋgelao bakagia karooŋ qebugoro meleema tiigi. Kawaajoŋ

* **7:17:** Ond 23.1; Eze 34.23; Ond 23.2; Ais 49.10; 25.8 * **8:3:** Aam 9.1; Eks 30.1, 3 * **8:5:** Lew 16.12; Eze 10.2; Eks 19.16; Isa 11.19; 16.18 * **8:7:** Eks 9.23-25; Eze 38.22 * **8:10:** Ais 14.12 * **8:11:** Jer 9.15 * **8:12:** Ais 13.10; Eze 32.7; Joel 2.10, 31; 3.15

weeŋ kambaŋaa bakaya karooŋanoŋ tiiro paŋgamaŋ mero. Kaaŋiadeeŋ gomantiiŋaa asasaganoŋ toriro bakaya karooŋanoŋ tiiro.

13 Kaeŋ kolooro eu uuŋ tuu kooŋ moŋ iima mobe kanakeewaŋanoŋ eu elelaoŋ sombiŋ biiwianoŋ kotoŋ kaŋ kotakotagadeeŋ qama kokaeŋ jero, “Oo ejemba namonoŋ laligojuti, Siwe gajoba karooŋ yoŋonoŋ mono toroqeŋ romoŋgia qaita moŋ uuwombaajoŋ anju. Romoŋ karooŋ iikawaa otoŋgia mogi lombo kanjaŋawo karooŋ koloowaati, iikawaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei! Yei! Yei!’ jeŋ saajeŋ.” Kiaŋ.

9

Siwe gajoba 5:yanoŋ romoŋa qaita moŋ uuro.

1 Siwe gajoba 5:ya iinoŋ romoŋa qaita moŋ (biugel) uuro iibe sombinoŋga seŋgelao moŋ tegoŋ namonoŋ kamaaro. Kamaaro moŋnoŋ omejiilaŋ yoŋoo roŋ dusiita qaa iikawaa kii meria ii seŋgelao Toya muro.

2 *Ii muro omejiilaŋ roŋ dusiita qaa iikawaa unuŋa mesuno iikanoŋa soŋgo soŋgo taŋururuŋ jeŋ kaaso kondunduŋgoŋ waamakeji, iikawaa so kondunduŋgoŋ waama weeŋ jaaya esuuŋ haamo kaasonondeeŋ sokondabororo.

3 *Kaaso iikawaa uutanoŋga ŋaagisoya ŋaagisoya mesaoŋ namonoŋ kougi Anutunoŋ ku-usuŋ oŋono. Ku-usuŋ ii kuaŋkuaŋ yoŋoonoŋ ku-usuŋ tani kaaŋa kolooro.

4 *Ii oŋono Anutunoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Oŋo mono namowaa iwoi toŋgoŋa gbojoja me gere kaaŋa ii mende tiwilaaŋ oŋombuto, ejemba wambusooŋgianoŋ Anutuwaa muŋgeŋ aasogia qaa iyoŋogadeeŋ mono meŋ boliŋ oŋombu.” Kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono.

5 Anutunoŋ ŋaagiso ii ku-usuŋ oŋono ejemba iŋigi koiŋ 5:waa so siimbobolo honombonoŋa mende mogi. Siimbobolo ii kuaŋkuanoŋ eja kiro siimbobolo moji, mono iikawaa so. Siimbobolo kaeŋ mogito, Anutunoŋ aŋgoŋ koma oŋono meŋ komuŋ oŋombutiwaa ku-usuŋa ii ŋaagiso yoŋonoŋ mende meŋ eeŋ iŋigi.

6 *Ejemba iŋigiti, iyoŋonoŋ kambaŋ iikanoŋ komuwombaajoŋ koomu kana moŋgambuyato, koomu ii mende mokoloon komuwombaajoŋ amamaawu. Komuwombaajoŋ moma qenjeŋ qewuto, koomuwaa kondomondoo Toyanoŋ mono moŋgeŋ kembaa.

7 *Ŋaagiso iŋiibe yoŋonoŋ hoos manjaqeqewaajoŋ akadamugiawo jojoriŋkejuti, mono ii kaaŋa koloogi. Waŋgianoŋ iwoi mundaya goul kaaŋa koŋgiti, ii ila wage tanitani kolooro. Jaasewaŋgianoŋ ejemba jaasewaŋ tani kaaŋa koloogi.

8 *Ŋaagiso yoŋoo waŋ jugia ii gbala emba yoŋoo wanju kaaŋa kolooro. Ŋaagiso jegianoŋ laion orowaa jeta kaaŋa kolooro.

9 *Reeŋ malekugia ii aeŋ reeŋ kaaŋa kolooro. Eŋgaŋgia qegi otoŋ kolooro mobeti, ii kokaeŋ: Hoos seiseiya yoŋonoŋ manjaqeqewaa kareya kareya horoŋ luguŋ manjanoŋ keŋgi gbiŋgururuŋ qamakeji, iikawaa so qaro.

10 Daagia ii kuaŋkuaŋ kaaŋa jegiawo koloogi. Iyoŋonoŋ ejemba koiŋ 5 kawaa so siimbobolo mobutiwaajoŋ iŋigiti, iikawaa ku-usuŋanoŋ mono ŋaagiso yoŋoo daagianoŋ ero.

11 Ŋaagiso yoŋoo kiŋ poŋgia ii omejiilaŋ yoŋoo roŋ dusiita qaa iikawaa gajobaya qata Tiwitiwilaa Toya. Ii Hibruu qaanoŋ Abadon ano Griik qaanoŋ Apolion.

12 ‘Yei!’ qagi lombo mutuya kanjaŋawo ii kaeŋ tegoro. Mobu, iikawaa gematanoŋ ‘Yei!’ qagi lombo kanjaŋgarawo woi ii mono toroqeŋ kanageŋ koloowaota. Kiaŋ.

Siwe gajoba 6:yanoŋ romoŋa qaita moŋ uuro.

---

* **9:2:** Jen 19.28 * **9:3:** Eks 10.12-15 * **9:4:** Eze 9.4 * **9:6:** Job 3.21; Jer 8.3 * **9:7:** Joel 2.4 * **9:8:** Joel 1.6 * **9:9:** Joel 2.5

13 *Siwe gajoba 6:ya iinoŋ romoŋa qaita moŋ (biugel) uuro. Ii uuro Anutuwaa batanoŋ goul alata eji, iikawaa ilia 4 iikanoŋga qa moŋ kolooro mobe.
14 Otoŋ iikanoŋ Siwe gajoba 6:ya romoŋawo iwaajoŋ kokaeŋ ijoro, “Anutunoŋ gajoba 4 somoŋgoŋ gbadooŋ oŋoma apu gowoya somata qata Yufreitis kawaa kooroŋanoŋ oŋoonoti, ii mono isama oŋomba.”
15 Anutunoŋ gajoba 4 ii somoŋgoŋ oŋoma gbadonoŋ rabutiwaa gbanigia, koiŋgia, weeŋgia ano aua kambaŋgia ii tororo areŋgoŋ oŋono ragi. Yoŋonoŋ kambaŋgia ii kaŋ kuuro iikanondeeŋ ejemba kantria kantria yoŋoo bakaya karooŋ ii uŋuwombaajoŋ jojoriŋ rama kambaŋgiaajoŋ mamboŋgi. Kawaajoŋ Siwe gajoba 6:yanoŋ alatanoŋga qa moma iikanondeeŋ kema gajoba 4 ii isama oŋono.
16 Aisma oŋono manjaqeqe tuuŋ somata qatawo ii hoosgiawo asugiŋ kagi. Niinoŋ jaŋgogia mobe 200 milyon kolooro.
17 Jaameleeŋ uŋa iikanoŋ eja hoos qaganoŋ rama kagiti, iyoŋoo kaitanigia iibe kokaeŋ kolooro: Reeŋgia (totowaa aeŋ reeŋgia) ii gere jo osoga, asoŋa injaŋkoŋkoŋawo ano goota salfa gere jamo kaaŋa. Hoos yoŋoo kaitanigia iŋiibe waŋgia laion orowaa waŋa kaaŋa koloogi qaa oogianoŋga gere, kaaso ano jamo geriawo qata salfa ii kamaaŋ karo.
18-19 Hoos yoŋoo qaa oogianoŋga gere, kaaso ano gere jamo qata salfa kamaaroti, iikanoŋ mono ejembaya ejembaya uŋuro. Hoos yoŋoo ku-usuŋgia ii qaa oogianoŋ ano daagianoŋ ero. Daagia ii mokoleŋ kaaŋa koloogi daa susugia ii jetawo. Daa susugia jetawo iikanoŋ mono ejemba ooli kaaŋa oŋootiŋkeju. Lombo kanjaŋawo karooŋ ii namowaa ejemba kuuya yoŋoo bakagia karooŋ ii uŋuro komugi.
20 *Lombo kanjaŋawo iikanoŋ ejemba tosaaŋa mende uŋugi komuŋ toroqeŋ laligogiti, iyoŋonoŋ kileŋ uugia mende meleeŋgi. Aŋgiaa borogianoŋ iwoi meŋ waegia meŋ mepeseegiti, iikawaajoŋ mende moma boliŋ aogi. Omejiilaŋ ano tando lopioŋ waegia meŋ mepeseeŋ oŋo-oŋoŋa ii mende mesaogi. Tando lopioŋ tosia ii goul, silwa me brons aiŋnoŋ memetaga. Tosia ii jamo orasiŋ me gere sogoŋ memetaga. Kawaajoŋ tando lopioŋ iikanoŋ iwoi iima mobombaajoŋ me kema kawombaajoŋ amamaaŋkeju. Kileŋ ejembanoŋ ii mende mesaogi.
21 Kaaŋagadeeŋ ejemba uŋugi koomuya me sei suuqaŋgoroŋ hamoqeqe ii mende mesaogi. Ii toroqeŋ ama meŋ serowiliŋ aŋgi ano iwoi laŋ yoŋgoro meŋ laligogi. Iikawaajoŋ uugia mende meleeŋgi. Kiaŋ.

10

Siwe gajoba ano tere pipipipiiya melaa

1 Kawaa gematanoŋ Siwe gajoba ku-usuŋa qeekuuya moŋ iibe Siwenoŋga koosunoŋ esuuŋ muro kamaaro. Waŋa marilolonoŋ liligoŋ ero. Jaasewaŋa weeŋ jaaya kaaŋa kolooro kanawoita ii tando gere bolaŋgarawo woi kaaŋa jeŋ nano.
2 Borianoŋ tere pipipipiiya melaa mero qeetuŋa kolooro. Kania dindiŋa kowenoŋ riiŋ kania qania ii namonoŋ riiŋ nano.
3 Kaeŋ nama laion oronoŋ gbuu gbororo qamakeji, qata mono iikawaa so kotakota qaro. Qaro guŋparandambaa gbiŋgururuŋ 7 iyoŋonoŋ mono meleema gbuu gbororo qaŋ qaagia qagi mobe.
4 Guŋparandambaa gbiŋgururuŋ 7 iyoŋonoŋ qama qaagia jegi mobeti, niinoŋ ii mono iikanondeeŋ papianoŋ oomambaajoŋ ambe. Tere oomambaajoŋ ambeto, qa moŋ Siwenoŋga mobe qaa kokaeŋ nijoro, “Guŋparandambaa gbiŋgururuŋ 7 qaa jejuti, ii mono geeŋgodeeŋ oloŋ mona ewa. Ii mende oowa.”

---

* **9:13:** Eks 30.1-3 * **9:20:** Ond 115.4-7; 135.15-17; Dan 5.23

5 *Siwe gajoba kania kowe ano namo qagaranoŋ riiŋ nano iibeti, iinoŋ boria dindiŋa metaama Siwenoŋ baageŋ ano.
6 Jojopaŋ qaa jemambaajoŋ boria kaeŋ ama ii jeŋ kotiiŋ ano. Moŋnoŋ Siwe, namo, kowe ano iwoi kuuya iikanoŋ eji, ii mokoloon nama kambaŋ so tetegoya qaa kotiiŋ laligoŋ ubaati, mono iwaa qatanoŋ jojopaŋ qaa kokaeŋ jero, “Anutunoŋ mono kambaŋ mombo mende qeŋ koriro ubaa.
7 Kaeŋ qaagoto, Siwe gajoba 7:ŋanoŋ romoŋa qaita moŋ (biugel) uuro otoŋa mobuti, kambaŋ iikanondeeŋ Anutuwaa qaa areŋ aasaŋgoyanoŋ mono hoŋawo koloowaa. Gejatootoo ejemba Anutuwaa gawoŋa meŋ laligoŋ kougi yoŋoojoŋ Buŋa qaaya awaa jeŋ iŋisaama oŋono moma kouma laligogiti, Buŋa qaa iikawaa so ii mono uulaŋawo hoŋawo koloowaa.”
8 *Kawaa gematanoŋ qa moŋ wala Siwenoŋga mobe qaa jeroti, iikanoŋ mono duŋanoŋ mombo qaa jero kokaeŋ mobe, “Siwe gajobanoŋ kowe ano namo qagaranoŋ riiŋ nama tere pipipipiiya mero borianoŋ qeetuŋa eji, ii mono kema mewa.”
9 Kaeŋ moma Siwe gajobawaanoŋ kema tere pipipipiiya melaa ii nombaatiwaajoŋ qisiwe. Qisiwe kokaeŋ nijoro, “Ii mono meŋ newa. Nena tomeŋganoŋ kemeŋ meleeno gubeso guwaato, buuganoŋ ii moroŋ apuyaa aiŋa kaaŋa koloowaa.”
10 Kaeŋ nijoro tere pipipipiiya melaa ii iwaa boronoŋga meŋ newe. Newe buunanoŋ moroŋ apuyaa aiŋa kaaŋa kolooroto, gogowe tomenanoŋ kemero meleeno gubeso nuro.
11 Kaaŋ nuro niinoŋ qaa kokaeŋ mobe, “Gii mono duŋanoŋ mombo Anutuwaa gejatootoo qaaya qaaya jeŋ seiŋ laligowa. Kantria kantria ano beŋsakoŋ isia isia qaa tani jejegiaa so laligojuti, mono iyoŋoo ano iyoŋoo kiŋ poŋgia yoŋoo gejatootoo qaagia ii waladeeŋ jeŋ laligowa.” Kiaŋ.

11

Anutuwaa jotamemeya woiyanoŋ qaaya naŋgoŋ jeri.

1 *Kaeŋ nijoro moma nambe Siwe gajoba iikanoŋ keda aambaa gere goroŋa bowo kaaŋa ii noma kokaeŋ jeŋ kotoŋ nono, “Gii mono waama kema Anutuwaa jiwowoŋ jigo ano iikawaa siimoloŋ alataya ii keda aambaa gere goroŋa (rula mesa) kanoŋ soya ama weeŋgowa. Kaaŋagadeeŋ iikanoŋ uma Anutu mepeseeŋ qamakooligia amakejuti, mono ii gosiŋ jaŋgogia weeŋgowa.
2 *Jiwowoŋ jigo soya ama kanoŋ sombeŋ seleeŋgeŋa ii mono uuguŋ mesaowa. Ii waba kantri yoŋoojoŋ ama oŋoŋgi ero yoŋonoŋ siti toroya ii koiŋ 42 kawaa so riiŋ kema kaŋkebu. Kawaajoŋ sombeŋ seleeŋgeŋaa soya ii mende weeŋgowa.
3 Niinoŋ jotamemewoina wasiŋ oroma qaana naŋgoŋ jewaotiwaa ku-usuŋa ama orombe asugiwao. Asugiŋ wosobiriwaa maleku sokosaare kaaŋa meŋ aoŋ liligoŋ (gbakoŋ osoga ariŋ) weeŋ boria 1,260 kawaa so gejatootoo qaa gawoŋ meŋ laligowao.”
4 *Oil gere woi ano lambe duŋ raraya woi namowaa Pombaa batanoŋ nanjaoti, ii mono meleema kamaaŋ asugiŋ daŋgunu kaaŋa nama noo kaniana naŋgoŋ jeŋ laligowao.
5 Moŋnoŋ me moŋnoŋ uruŋ mizimizi ama oromambaajoŋ moji eeŋ, gere bolaŋanoŋ mono buugaranoŋga kamaaŋ kereurugara oŋooro tiwilaaŋkebuya. Moŋnoŋ me moŋnoŋ urumambaajoŋ moji eeŋ, ii mono kana kaaŋiadeeŋ iikanoŋ qeri komuwaa.
6 *Sombimbaa koosuya somoŋgowaotiwaa ku-usuŋa ii yoroonoŋ ero gejatootoo qaa jeŋ seiwaoti, kambaŋ iikawaa so koŋ mende kiwaa. Ku-usuŋgaranoŋ apu jaaya kuuya kaaŋiadeeŋ sokono iikanoŋ saanoŋ apu kuuya meleeŋgi sa koloowuya. Kaaŋiadeeŋ

* **10:5:** Eks 20.11; Dut 32.40; Dan 12.7; Aam 3.7 * **10:8:** Eze 2.8–3.3 * **11:1:** Eze 40.3; Zek 2.1-2 * **11:2:** Luuk 21.24 * **11:4:** Zek 4.3, 11-14 * **11:6:** 1 Kiŋ 17.1; Eks 7.17-19; 1 Sml 4.8

ku-usuŋgaranoŋ uuta ejiwaajoŋ ama siiŋgaranoŋ jewaatiwaa so saanoŋ jegi lombo kanjaŋawo kania kania kolooŋ namo meŋ boliŋ ejemba uŋuŋkebuya.

7 *Anutuwaa qaaya naŋgoŋ jeŋ tegori omejiilaŋ yoŋoo roŋ dusiita qaa iikanoŋa jeŋnemba moŋnoŋ waama manja qeŋ oroma haamo ama ururo komuwao.

8 *Komuri qamogara siti qabuŋayawowaa kana somatanoŋ oromesaogi laŋ ewao. Siti iikawaa qata aasaŋgoya ii Sodom ano Iijipt qamakeju. Poŋgara Jiisas ii kaaŋagadeeŋ iikanoŋ maripoonoŋ qegi komuro.

9 Qamogaranoŋ laŋ eri ejemba kuuya ii iriimakebuya. Balonoŋ roŋ koma orombombaajoŋ jegi aŋgoŋ kombuya. Kaeŋ eeŋ laŋ eri ejemba kantria kantria, tuuŋa tuuŋa, beŋsakoŋ isia isia qaa tanigia aŋa aŋa jeŋkejuti, iyoŋonoŋ qamogara ii weeŋ karooŋ ano bakaya moŋ kawaa so uuŋ irigigiigi.

10 Gejatootoo eja woi yoronoŋ ejemba namo qaganoŋ laligojuti, ii uu kuuŋ oŋoni iikawaajoŋ siimbobolo honoŋa mende mokoloon laligogi. Kawaajoŋ komuri qamogara iriimakebuti, kambaŋ iikanoŋ mono otokoriaŋ maama renduŋ oroŋ neŋ korisoro ama iyaŋgia kaleŋ kania kania aŋguŋ aogi kema kawaa.

11 *Weeŋ karooŋ ano bakaya moŋ ii tegoro Anutunoŋ buu aasoŋ sewaŋgaranoŋ uuro kemero gbiliŋ waama koŋa nani. Waama nani ejembanoŋ iriima riimburatiŋ jeneŋgia ororo sombugia mogi.

12 *Koŋa nani Siwenoŋga qa kotakota moŋ kokaeŋ qama irijoro, “Oro mono kokaeŋ waabao!” Kaeŋ irijoro moma koosu uutanoŋ waama Siwenoŋ uri kereurugaranoŋ eeŋ iriima newogia tegoro naŋgi.

13 *Kanagaranoŋ namo mesaoŋ uri kambaŋ iikanondeeŋ naŋ tania soosooya meŋ siti bakaya 10% (bakaya tenoŋga motooŋgo) kawaa so kuma qenjanjaŋgoro kamaaro. Kamaaŋ ejemba 7,000 kawaa so uŋuro komugi. Ejemba mende komugiti, iyoŋonoŋ ii iima riimburatiŋ sombugia moma Siwewaa beŋa Anutu ii ku-usuŋaa mepeseeŋ mugi qabuŋayawo kolooro.

14 ‘Yei!’ qama wanjinjiŋa woiya kanjaŋawo ii kaeŋ tegoroto, mobu, qama wanjinjiŋ yei qa karooŋaa hoŋanoŋ mono uulaŋawo koloon qagianoŋ ubaa. Kiaŋ.

Siwe gajoba 7:ŋanoŋ romoŋa qaita moŋ uuro.

15 *Siwe gajoba 7:ŋa iinoŋ romoŋa qaita moŋ (biugel) uuro. Ii uuro Siwenoŋ qaa kotakotagadeeŋ amiŋ mogi qagia mobe kokaeŋ jegi, “Ayo, ananaa Poŋnana ano iwaa Hamoqeqe Toya Kraist yoronoŋ mono namo kuuya galeŋ koma oŋombaotiwaa kuusuŋa ii kuuya buŋa qeŋ aojao. Iinoŋ mono kambaŋa kambaŋa galeŋ koma oŋoma laligowaa, ee-aa-ee. Galeŋkoŋkoŋanoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ mende tegowaa, ee-aa-ee.”

16 Kaeŋ jegi mobe Anutuwaa jotamemeya 24 Anutuwaa jaasewaŋanoŋ jiŋkaroŋ duŋgianoŋ rajuti, iyoŋonoŋ mono kamaaŋ usugoŋ Anutu waeya meŋ mepeseeŋ mugi.

17 Mepeseeŋ muŋ kokaeŋ jegi,

“Oo Poŋ Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toya, giinoŋ mono laligoŋ kouma kambaŋ kokaamba laligojaŋ.

Giinoŋ ku-usuŋga uuta meŋ kanaiŋ namo kuuya galeŋ koma oŋoma kiŋ poŋgiaga koloon laligowaga.

Kawaajoŋ nononoŋ mono mepeseeŋ daŋgiseŋ jeŋ gonjoŋ.

18 *Waba kantria kantria yoŋonoŋ iriŋgia soono kazi ama goma laligogito, goo kazi kambaŋganoŋ mono ketada koi kaaŋanoŋ kaŋ kuuŋ eja.

---

* **11:7:** Dan 7.7, 21; Ais 13.5-7; 17.8 * **11:8:** Ais 1.9-10 * **11:11:** Eze 37.10 * **11:12:** 2 Kiŋ 2.11 * **11:13:** Isa 6.12; 16.18 * **11:15:** Eks 15.18; Dan 2.44; 7.14, 27 * **11:18:** Ond 2.5; 110.5; 115.13

Giinoŋ kambaŋ kokaamba koomuya yoŋoo qaagia gosiŋ jeŋ tegoŋ oŋombaga ano geeŋgaa ejembauruga tawagia oŋombaga.
Gejatootoo ejemba ano ejemba soraaya tosaaŋa goo gawoŋga meŋ laligogiti ano uuta kamaaŋqeqeta goo qaganoŋ tiwilaawabotiwaajoŋ keegia moma laligogiti, ii mono tawagia oŋombaga.
Kaaŋagadeeŋ tosianoŋ ejemba uŋuŋ kantri kondeema laligogiti, ii mono kondeema oŋombaga." Kaeŋ mepeseeŋ jegi.

19 *Kawaa gematanoŋ Siwenoŋ aantano Anutuwaa mepemepesee jigowaa (tempel) naguyanoŋ tano iibe jigo uutanoŋ Anutuwaanoŋ soomoŋgo areŋ bokis akadamuyawo iikanoŋ ii-iita ero.* Siwenoŋ aantano kambaŋ iikanondeeŋ oobili ano guŋparandaŋ gbiŋgururuŋ qaro mobe. Otoŋa otoŋa ii mobe naŋ meŋ koŋ rombuŋ giliro kombo (ais) kota somasomata kamaagi. Kiaŋ.

12

Emba ano jewenaŋ waŋa iliawo

1 Siwenoŋ aiwese somata damuyawo moŋ kokaeŋ asugiro iibe: Emba moŋ weeŋ jaayanoŋ malekuya kolooro koiŋnoŋ kana tamboya baatanoŋ asariro seŋgelao 12 ii ila wage kaaŋa waŋanoŋ koŋgi kokobilibiligiawo ragi.
2 Koroyawo laligoŋ mera memetaa kambaŋanoŋ dodowiro bimooro masu qero siimbobolo moma qa gigilaaro.

3 *Kawaa gematanoŋ aiwese moŋ Siwenoŋ kokaeŋ asugiro iibe: Jewenaŋ nemuŋa iliawo (dragon), mundaya oso popolaŋ, waŋa 7 ano ilia 10. Waŋa 7 iikanoŋ ila wage 7 koŋgi raro.
4 *Jewenaŋ nemuŋa iikanoŋ daayanoŋ sombiŋ qewagoŋ seŋgelao iyoŋoonoŋga bakaya karooŋ horoŋ giliro namonoŋ kamaagi. Kamaagi emba iyaŋa mera memambaajoŋ anoti, iwaa batanoŋ nano. Kaeŋ nama meria mewaati, ii iikanondeeŋ gogomambaajoŋ moro.
5 *Emba iikanoŋ mera ejaga mero. Iinoŋ kantria kantria kuuya aeŋ taa gbarunoŋ galeŋ koma oŋoma laligowaa. Embanoŋ mera meroti, gajobanoŋ ii mono iikanondeeŋ uulaŋawo meŋ kema Anutuwaa jiŋkaroŋ duŋ kooroŋanoŋ ano.
6 Iikanoŋ ano embanoŋ aŋodeeŋ mesaoŋ kok koma keno. Anutunoŋ emba ii weeŋ 1,260 kawaa so baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kalaŋ koma mugi laligowaatiwaajoŋ gomaŋ miri moŋ mozozoŋgoroti, iikanoŋ kok ama keno.
7 *Siwe uutanoŋ manja juno kokaeŋ aogi: Siwe gajoba waŋa Maikel ano iwaa gajobauruta yoŋonoŋ jewenaŋ nemuŋa tuarenjeŋ ama ii ano iwaa gajobauruta yoŋowo aogi.
8 Aoŋ jewenaŋ nemuŋa ano iwaa gajobauruta yoŋoo esuŋgianoŋ mende sokono haamo mende ama oŋoma gomaŋgia mesaoŋ Siwe uutanoŋ toroqeŋ laligowombaajoŋ amamaagi.
9 *Amamaagi jewenaŋ nemuŋa iliawo ii mono konjoma Siwenoŋga otaagi. Jewenaŋ nemuŋa iikanoŋ monowaa monoyanoŋga mokoleŋ koloon Iiw (Eewa) manambato meŋ muro. Qata moŋ Kileŋaa Toya ano Satan. Iinoŋ kantria kantria kuuya kuuŋ oŋono jinjauŋ kema laligogiti, ii ano iwaa gajobauruta ii mono iwo Siwenoŋga konjoma hagoŋ oŋoŋgi namonoŋ kamaagi.

---

* **11:19:** Isa 8.5; 16.18, 21 * **11:19:** Anutuwaanoŋ jojopaŋ qaa 10 ano jeŋkooto tosaaŋa ii jamo ilaŋanoŋ ooŋ bokis iikawaa uutanoŋ aŋgi raro galeŋ komakeju. * **12:3:** Dan 7.7 * **12:4:** Dan 8.10 * **12:5:** Ais 66.7; Ond 2.9 * **12:7:** Dan 10.13, 21; 12.1; Juud 9 * **12:9:** Jen 3.1; Luuk 10.18

10 *Kamaagi Siwenoŋ qa somata moŋnoŋ kokaeŋ jero mobe, “Selenoŋ kuukuu
Toyanoŋ asaga gomantiiŋa Anutunanaa batanoŋ nama uumeleeŋ alaurunana
jenoŋkuukuu qaa jeŋ oŋoma laligoroti, ii mono yakariŋ hagoŋ mugi seleeŋgeŋ kamaaro
otokoriaŋ maajoŋ. Ananaa Anutunananoŋ mono kambaŋ kokaamba ejemba hamo
qeŋ oŋoma ku-usuŋaa qaganoŋ galeŋ koma oŋono bentotoŋaa hoŋanoŋ mono kolooja.
Hamoqeqe Toyaa esuŋmumuyanoŋ mono koloodaboroja.
11 Iinoŋ momalaari alaurunana qaanoŋ ama oŋoma laligoroto, Toya ii kokaeŋ haamo
ama mugi: Lama meriaa sayanoŋ ii hamo qeŋ oŋono kotiiŋ Buŋa qaa hoŋaboŋa
naŋgoŋ jeŋ seiŋ laligogi. Kaaŋa laligoŋ jojoriŋ selegia togoŋ boŋ nama manja qeŋ
haamo aŋgi.
12 “Kawaajoŋ Siwe gomanoŋ laligojuti, oŋonoŋ mono korebore aisooŋ otokoriaŋ
maama laligowu. Kaaŋa laligowuto, namonoŋ ano kowenoŋ laligojuti, oŋo mono
lombo kanjaŋawo bosimbutiwaajoŋ mono ‘Yei!’ jeŋ saajeŋ. Kileŋaa Toyanoŋ luguŋ
kamaaŋ riiŋ oŋoonoŋ kaŋ gawoŋ meme kambaŋa torodaamoŋ ero mojiwaajoŋ mono
kazi somata amakeja.”
13 Jewenaŋ nemuŋa iliawo yakariŋ hagoŋ mugi namonoŋ kamaaroti, ii iima asariŋ
emba mera meroti, ii kazi ama muŋ otaaro.
14 *Otaaroto, embanoŋ kok kono Anutunoŋ tuu somataa eŋgaŋa woi muro kanoŋ
elelaoŋ uulaŋawo keno. Anutunoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ iwaajoŋ gomaŋ miri
moŋ mozozoŋgoroti, mono iikanoŋ keno. Iikanoŋ kema asaŋgoŋ laligoro gbani 3 ano
bakaya moŋ ii kalaŋ koma mugi mokolenoŋ ii mende mokoloon qelanjiŋ mewaa.
15 Embanoŋ elelaoŋ keno mokolembaa iriŋa soondabororo qaa ootanoŋga embawaa
gematanoŋ apu gboulu furugoro apu gowoya kolooro. Apu iikanoŋ emba ii kisama
meŋ somoŋgoŋ mubaatiwaajoŋ moma kaeŋ furugoŋ lono.
16 Kaeŋ lonoto, namonoŋ emba ii ilaaŋ muŋ riiro roŋ kolooro. Jewenaŋ nemuŋanoŋ
qaa ootanoŋga apu furugoro apu gowoya kolooroti, iikanoŋ mono roŋ iikanoŋ kemeŋ
juguŋ qaono.
17 Kaeŋ kolooro jewenaŋ nemuŋaa iriŋa emba kawaajoŋ ama soono mesaoŋ emba
iikawaa gbiliuruta tosaaŋa qetama manja qeŋ oŋomambaajoŋ keno. Gbiliuruta
yoŋonoŋ Anutuwaa jojopaŋ qaa teŋ koma Jiisaswaa Buŋa qaa pondaŋ naŋgoŋ jeŋ
seiŋkejuti, mono iyoŋowo kareŋ aowombaajoŋ keno.
18 Aowombaajoŋ kema kowe sakasiŋanoŋ keuma nano. Kiaŋ.

13

Jeŋnemba kowenoŋga kouro.

1 *Kawaa gematanoŋ jeŋnemba moŋ ilia 10 ano waŋa 7 ii kowenoŋga kouro iibe. Ilia
10 iikanoŋ ila wage 10 koŋgi ragi ano waŋa motomotooŋ iikanoŋ qa mepaqepaegiawo
oogita ero.
2 *Jeŋnemba ii iibe kokaeŋ kolooro: Kaitania ii oro somata qagara lepaad ano taiga
iyoroo tani kaaŋa kolooro. Kana boriaa silia ii bea orowaa sili kaaŋa kolooro. Qaa
oota ii laion orowaa qaa oota kaaŋa. Jewenaŋ nemuŋanoŋ esuŋa, jiŋkaroŋ duŋa ano
ejemba galeŋ koma oŋombaatiwaa ku-usuŋa uuta ii jeŋnemba muro.
3 Muroto, waŋa moŋ ii wiji kotiga moŋnoŋ kiro komumambaa anoto, wijianoŋ
misiriro lopogadeeŋ raro. Namowaa ejemba korebore yoŋonoŋ aaruŋ jeŋnemba ii
gematanoŋ otaaŋ keŋgi.
4 Otaaŋ kema jewenaŋ nemuŋaa waeya meŋ mepeseeŋ laligogi. Ku-usuŋ kaaŋa
ii jeŋnemba murotiwaajoŋ ii ano jeŋnembawaa waeya kaaŋiadeeŋ meŋ mepeseeŋ

* **12:10:** Job 1.9-11; Zek 3.1 * **12:14:** Dan 7.25; 12.7 * **13:1:** Dan 7.3; Ais 17.3, 7-12 * **13:2:** Dan 7.4-6

kokaeŋ jegi, “Moronoŋ jeŋnembawaa so koloonaga? Moronoŋ ii tuarenjeŋ ama muŋ iwo aomambaajoŋ kotiinaga?”

5 *Kaeŋ jegi Satanoŋ jeŋnembawaa qaa oota sololooro kotiiŋ jaba-arambaraŋ qaganoŋ mepaqepae qaaya lansaŋ jeŋ laligoro. Anutunoŋ Satan mende aŋgoŋ kono mepaegomambaa ku-usuŋa ii koiŋ 42 kawaa so eŋ mubaatiwaajoŋ jeŋ tegoro.

6 Ii jeŋ tegoro qaa ootanoŋ aantano Anutu mepaegoŋ laligoro. Anutuwaa qata, Siwe gomaŋa ano Siwe uutanoŋ laligojuti, ii kuuya mono mepaqepae ama oŋoma laligoro.

7 *Kaeŋ laligoro Satanoŋ ejemba soraaya tuarenjeŋ ama oŋomambaa ku-usuŋa muro yoŋowo manja aoŋ haamo ama oŋono. Haamo ama oŋono Satanoŋ ejemba isigia kuuya tuuŋgiaa so, qaa tanigiaa so ano kantrigiaa so ii mono jeŋnembawaa borianoŋ ama oŋono.

8 *Ejemba korebore namonoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ mono jeŋnembawaa waeya meŋ mepeseeŋ laligowuya. Anutuwaa ejemba solaŋa qagia Siwe gomanoŋ papianoŋ oogita eji, iyoŋonondeeŋ mono jeŋnemba ii mende mepeseewuya. Monowaa monoyanoŋ Anutunoŋ Siwe namo mokoloon oronoti, kambaŋ iikanoŋa kanaiŋ qagia ii laaligo kotigaa papia iikanoŋ ooŋ laligoŋ kougi. Laaligo papia ii Lama meria qegi komuroti, iwaa buŋaga ero galeŋ komakeja.

9 “Moŋnoŋ gejiawo laligoji eeŋ, iinoŋ mono qaa koi geja ama moma kotowa!

10 *Moŋ kapuare mirinoŋ kembaatiwaa so kolooji, iinoŋ mono iikanoŋ kembaa. Moŋ manjawaa soo somatanoŋ uugi komuwaatiwaa so kolooji, iinoŋ mono kaeŋ komuwaa.* Kawaajoŋ ejemba soraaya, oŋonoŋ mono kaparaŋ koma lombo meŋ mokosiŋgoŋ pondaŋ moma laariŋ laligowu.” Kiaŋ.

Jeŋnemba moŋ namo uutanoŋga kouro.

11 Mombo iibe jeŋnemba moŋ namo uutanoŋga kouro. Ii ilia woi Lama meriaa ilia kaaŋaga kolooŋ qaaya ii jewenaŋ nemuŋa iliawonoŋ jeroti, mono kaaŋiadeeŋ jeŋ laligoro.

12 Iinoŋ kouma alia mutuyaa jotamemeya kolooŋ ku-usuŋa kuuya meŋ iikanoŋ iwoi kuuya aliaa jaanoŋ ano. Kaaŋa ano namo ejemba kuuŋ sololooŋ oŋono aaruŋ alia mutuyaa waeya meŋ mepeseegi. Jeŋnemba mutuya ii wiji kotiganoŋ kiro komumambaajoŋ anoto, misiriro lopoyadeeŋ raro.

13 Jeŋnemba woiya iinoŋ aŋgoleto somata tania kania kania mero. Moŋ meroti, ii gere bolanoŋ sombinoŋga kamaaŋ namonoŋ kaŋ jero ejembanoŋ ii jaagianoŋ iigi.

14 Anutunoŋ Satan mende aŋgoŋ kono ku-usuŋ muro jeŋnemba mutuyaa jotamemeya kolooŋ iwaa jaanoŋ aŋgoleto kania kania meŋ laligoro. Iikanoŋ mono namowaa ejemba tiligoŋ oŋono jinjauŋ ama soogi. Soogi kokaeŋ kuuŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Oŋo mono jeŋnemba mutuyaa uŋaya sogoŋ kuugi nano goda qeŋ muŋ laligowu. Jeŋnemba mutuya ii manjawaa soo somatanoŋ (bainat) uugi wiji kiro komumambaa so kolooroto, kileŋ gbiliŋ laligoji, mono iwaa uŋaya kuuwu.”

15 Kaeŋ aŋgi Satanoŋ ku-usuŋ jeŋnemba kanageŋa muro tando lopioŋ ii meŋ gbiliŋ muro kanaiŋ buu aasoŋ ano. Kaaŋagadeeŋ jeŋnemba mutuyaa uŋaya meŋ letono eja qaa jeŋ ejemba kuuŋ oŋono kokaeŋ kolooro: Daeŋ yoŋonoŋ tando lopioŋ iikawaa waeya mende meŋ mepeseegiti, ii mono kuuya uŋugi komugi.

16 Jeŋnemba kanageŋanoŋ ejemba korebore kokaeŋ kuuŋ oŋoma iŋijoro, “Oŋo mono jeŋnemba mutuyaa muŋgeŋ aasoya ii jaasewaŋgianoŋ me boro dindiŋgianoŋ meŋ mokotaawu.” Kaeŋ iŋijoro iyaŋgiaa gawoŋgia meŋkejuti ano togiaa weleŋ eeŋ

* **13:5:** Dan 7.8, 25; 11.36 * **13:7:** Dan 7.21 * **13:8:** Ond 69.28 * **13:10:** Jer 15.2; 43.11 * **13:10:** Tosianoŋ qaa ii kokaeŋ meleenju: Moŋnoŋ manjawaa soo somata (bainat) kanoŋ tosaaŋa uŋuuro komuwuti, tosianoŋ mono iyaŋa ii soo kaaŋanoŋ uugi komuwaa.

qeŋkejuti, ejemba qaqabuŋayawo ano wanaya, somata ano melaa yoŋonoŋ mono korebore muŋgeŋ aasoya ii meŋ boro dindiŋgia me wambusooŋgianoŋ mokotaagi.
17 Daeŋ yoŋonoŋ jeŋnembawaa qata me qataa jaŋgoya selegianoŋ mende meŋ laligogiti, iyoŋonoŋ nembanene iwoi stuanoŋ me maaketnoŋ sewaŋa mewombaajoŋ me ambombaajoŋ amamaagi.
18 Qaa koi moma asariwombaa momakootoya ii kokaeŋ: Moŋnoŋ momakootoyawo laligoji, iinoŋ mono jeŋnembawaa jaŋgoya weeŋgowa. Jaŋgoya ii baloŋ ejawaa jaŋgoya kolooja. Aaso jaŋgoya ii 666. Kiaŋ.

14

Lama meria ano kanagesouruta 144,000.

1 *Kawaa gematanoŋ uuŋ Lama merianoŋ Zaion baaŋanoŋ nano iibe. Iwo kanagesouruta jaŋgogia 144,000 ii motooŋ naŋgi Lama meriaa qata ano iwaa Maŋaa qata ii kuuya yoŋoo wambusooŋgianoŋ oo-ootaga ero iŋiibe.
2 Iikanondeeŋ mobe Siwenoŋga otoŋ moŋ apu somata sianoŋ giliro kemeŋ kuuŋ qamakeji, kaaŋa kolooro. Ii guŋparandaŋ gbiŋgururuŋ somata qajiwaa otoŋa iikawaa taniŋaeŋ kolooro. Otoŋa ii gita kulele mamaga qegi otoŋa kolooŋkejiwaa so mobe.
3 Anutunoŋ ejemba 144,000 ii namonoŋga sewaŋgia meŋ uŋuanoti, iyoŋonoŋ mono Anutuwaa jiŋkaroŋ duŋ batanoŋ kouma beŋ jawiŋa 4 ano jotamemeya waŋa 24 iyoŋoo jaasewaŋgianoŋ nama rii doŋgoga qagi. Kuuya yoŋonoŋ iyaŋgiaa riigia qagi seleeŋgeŋ yoŋonoŋ ii kuma aowombaajoŋ amamaagi.
4 Yoŋonoŋ ejemba qaita moŋ kolooŋ laligoŋ kougi. Mende tiloon soraaya laligowombaajoŋ iyaŋgia galeŋ koma aoŋ emba yoŋowo jewoŋ mende mokoloon laligogi. Lama merianoŋ dakanoŋ kema kaŋkeji, iyoŋonoŋ mono ii otaaŋ iikawaa so kema kaŋkeju. Anutunoŋ ii ejemba batugianoŋga sewaŋgia meŋ metogoŋ uŋuano Anutu ano Lama meria yoroo yambugara dologa kolooju.
5 *Yoŋoo jegianoŋa qaa qoloŋmoloŋgoya moŋ mende mokoloogi koposowaa qaagia qaa soraaya laligoŋ kougi. Kiaŋ.

Siwe gajoba karooŋ yoŋonoŋ qaagia jeŋ elelaogi.

6 Kawaa gematanoŋ Siwe gajoba moŋ iibe sombiŋ kotoŋ kanakeewaŋ elelaoro. Iinoŋ Oligaa Buŋa koŋkoŋgoŋ* meŋ kaŋ baloŋ ejemba yoŋoojoŋ jeŋ asarimambaajoŋ karo. Ejemba ii tuuŋgiaa so, beŋsakoŋ isigiaa so, qaa tania jejegiaa so ano kantrigiaa so baloŋ sokoma rama kenjuti, mono kuuya iyoŋoojoŋ jeŋ seimambaajoŋ karo.
7 Kaŋ kotigagadeeŋ silama kokaeŋ qaro, “Anutunoŋ ejemba gosiŋ jeŋ tegoŋ oŋombaatiwaa kambaŋanoŋ mono toriŋ dodowija. Kawaajoŋ oŋo mono Anutuwaa jeta uuguwombotiwaajoŋ keegia moma mepeseeŋ qabuŋaya meŋ seiwu. Moŋnoŋ siwe, namo, kowe ano apu jaaya mokoloon oŋonoti, mono iwaa waeya meŋ mepeseeŋ laligowu.”
8 *Kaeŋ qaro iwaa kanianoŋ Siwe gajoba alia moŋ mutuya otaaŋ kaŋ kokaeŋ qaro, “Babilon siti somata ii meleeno kemerota eja. Babilon emba qabuŋayawo iikanoŋ mono serowiliŋ ama iikanoŋ kantri kuuya meŋ tiloon oŋono sokono. Iinoŋ wain apu kaaŋa newutiwaajoŋ oŋono uugia sooro uusoosoo koloon laligogi. Kaaŋa koloon laligorotiwaajoŋ Anutuwaa iriŋa soono kazi ama jero siti qabuŋayawo ii mono kondeeŋgi meleeno kemerota eja.” Kiaŋ.
9 Kaeŋ qaro iwaa kanianoŋ Siwe gajoba karooŋanoŋ orotaaŋ elelaoŋ kaŋ kotigagadeeŋ silama kokaeŋ qaro, “Moŋnoŋ jeŋnemba ano iwaa uŋayaa waeya meŋ

* **14:1:** Eze 9.4; Ais 7.3 * **14:5:** Zef 3.13 * **14:6:** Poŋ beŋ koŋkoŋgoŋ Toyaanoŋ Buŋa qaa towoya ii koŋkoŋgoŋ. Ii monowaa monoyanoŋga kanaiŋ tetegoya qaa eŋ ubaa. * **14:8:** Ais 21.9; Jer 51.8; Ais 18.2

mepeseeŋ muŋgeŋ aasoya aŋgoŋ koma wambusooŋanoŋ me borianoŋ meŋ mokotaaji eeŋ,
10 *iinoŋ mono kaaŋiadeeŋ Anutuwaa iriŋsoŋsooŋa ii wain apu kotiga kaaŋa neŋ
mobaa. Anutunoŋ wain apu ii apu tooŋawo mende mindiriŋ wain kotiga tooŋgadeeŋ
iriŋsoŋsooŋaa qambinoŋ maaro raji, iinoŋ mono ii newaa. Ii neŋ Siwe gajoba
toroya ano Lama meria yoŋoo baagianoŋ nano salfa jamowaa gere bolaŋanoŋ ooro
siimbobolo honoŋa mende moma laligowaa.
11 *"Iikanoŋ oŋooro siimbobolo honoŋa mende moma laligowuti, iikawaa kaasoy-
anoŋ mono kambaŋ so tetegoya qaa waama umakebaa. Ejemba jeŋnemba ano iwaa
uŋayaa waeya meŋ mepeseeŋkejuti, iyoŋonoŋ mono asaga gomantiiŋa senjoŋ moma
laligowu. Moŋnoŋ muŋgeŋ aasoya aŋgoŋ koma selianoŋ meŋ mokotaaji, iinoŋ mono
selianoŋ ororo qenjeŋ qeŋ haamo memambaajoŋ amamaaŋ laligowaa."
12 Kawaajoŋ ejemba soraaya Anutuwaa jojopaŋ qaaya teŋ koma otaaŋkejuti, oŋonoŋ
mono kaparaŋ koma lombo meŋ mokosiŋgoŋ Jiisas pondaŋ moma laariŋ laligowu.
13 Kawaa gematanoŋ Siwenoŋga qaa moŋ mobe kokaeŋ nijoro, "Gii mono tere
kokaeŋ oowa: Ejemba Pombo qokotaaŋ nama kambaŋ kokaamba kanaiŋ komuwuti,
iyoŋonoŋ mono oyaŋboyaŋ koloowuya. Uŋa Toroyanoŋ qaa kitia ii metogoŋ 'Qaa ii
oŋanoŋ,' jeja. Yoŋonoŋ gawoŋ kotiga meŋ qenjeŋmanjeŋ moma kaŋ laligogi tegoro
gawoŋgiaa hoŋa kolooro Siwe Toyanoŋ sundugia moro sokono iikawaajoŋ korisoro
oŋono rama haamo meŋ bonjoŋ laligowuya." Kiaŋ.

Balombaa nene moriaŋ hoŋa mewutiwaa kambaŋa

14 *Kaeŋ nijoro uuŋ koosu taaŋa iibe iikawaa qaganoŋ moŋ kaitania Siwe gomambaa
Eja hoŋa kaaŋa iinoŋ raro. Ila wage goulnoŋ memeta ii waŋanoŋ raro borianoŋ soo
kaapeŋgoya jetawo meŋ raro.
15 *Ii iibe Siwe gajoba moŋnoŋ mepemepesee jigonoŋga (tempel) asuganoŋ kouma
koosu qaganoŋ raji, iwaajoŋ qaa kokaeŋ jeŋ kotakotagadeeŋ qaro, "Namonoŋ moriaŋ
hoŋa momogoro hoŋa mewutiwaa kambaŋanoŋ mono kolooja. Kawaajoŋ giinoŋ
mono sooga kaapeŋgoya meŋ gawonoŋ kema iikanoŋ namowaa moriaŋ hoŋa ii kotoŋ
meŋ kululuuwa."
16 Koosu qaganoŋ raji, iwaajoŋ kaeŋ qaro sooya kaapeŋgoyanoŋ namonoŋ giliŋ
gawombaa moriaŋ hoŋa kotoŋ meŋ kululuuro.
17 Ii meŋ kululuuro Siwe gajoba moŋnoŋ Siwewaa mepemepesee jigonoŋga (tempel)
asuganoŋ kouro. Iinoŋ kaaŋagadeeŋ soo kaapeŋgoya jetawo moŋ meŋ kouro.
18 Kouro Siwe gajoba karooŋanoŋ Siwewaa alatawaa gere galeŋa ano alata ii mesaoŋ
kouro. Kouma kotakotagadeeŋ qama Siwe gajoba soo kaapeŋgoya jetawo meŋ nanoti,
ii kokaeŋ ijoro, "Giinoŋ sooga kaapeŋgoya jetawo ii mono meŋ gawonoŋ kema iikanoŋ
balombaa wain kaŋgeŋa kaŋgeŋa ii kotowa. Kaŋgeŋ iikawaa kota mono momogoŋ
yagoŋ raju."
19 Kaeŋ ijoro sooya kaapeŋgoya namonoŋ giliŋ namowaa wain kasa hoŋa ii kotogoŋ
meŋ kululuuŋ Anutuwaa wain juu somata iikanoŋ rijijaawutiwaajoŋ giliro. Wain juu
ii Anutuwaa iriŋsoŋsooŋaa kaisareya kolooja.†
20 *Wain bageŋ hoŋa ii siti seleeŋgeŋanoŋ kananoŋ riiŋ rijijaagi sayanoŋ wain juu
somataa qaa ootanoŋ kouma kokoŋ tani kaaŋa lansaŋ waama kouma apu gowoya
kolooro. Sa iikawaa diiŋa ii wan miita ano bakaya moŋ kolooro. Hoosnoŋ iikanoŋ
riiŋ keno qaa ootanoŋ kouro hoos qawayaa kasianoŋ samoriro. Diiŋa kaeŋ kolooro
koriga 300 kilomiita kawaa so kolooro. Kiaŋ.

---

* **14:10:** Ais 51.17; Jen 19.24; Eze 38.22 * **14:11:** Ais 34.10 * **14:14:** Dan 7.13 * **14:15:** Joel 3.13
† **14:19:** Anutuwaa iriŋsoŋsooŋa ii wain juu somatanoŋ rijijaagi uutanoŋ olomoodaborowaa. Aisisaaŋ 19.15 ii iiba. * **14:20:** Ais 63.3; Seru 1.15; Ais 19.15

15

Siwe gajoba 7 ano lombo kanjaŋawo 7.

1 Kawaa gematanoŋ siwe uutanoŋ uuŋ aŋgoleto somata moŋ kolooro iima kokaeŋ waliŋgowe: Siwe gajoba 7 ii lombo kanjaŋawo (plague) 7 meŋ naŋgi. Ejemba siŋgisoŋgogiaajoŋ Anutuwaa iriŋa soono jeŋ tegoŋ iroŋa meleeno lombo kanjaŋawo qagianoŋ uro mogi uutanoŋ olomooro qaagianoŋ komuwaa. Kawaajoŋ qagia lombo kanjaŋawo konoga 7 qagi.

2 Ii iima iwoi bilibiliawo kowe kaaŋa iibe gere bolaŋawo melokanjiŋ ero. Iikawaa kooroŋanoŋ Anutuwaa ejemba naŋgi iŋiibe. Yoŋonoŋ haamo ama jeŋnembawaa qaaya mende teŋ koma uŋayaa waeya mende meŋ qataa jaŋgoya selegianoŋ mende aŋaliŋ aŋgoŋ koma laligogi. Anutunoŋ ii motomotooŋ kulele oŋono meŋ naŋgi.

3 *Iikanoŋ nama Anutuwaa gawoŋ meme eja Mooseswaa rii ano Lama meriaa renduŋ ii kokaeŋ qagi,

“Oo Poŋ Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toya, giinoŋ aŋgoleto somasomata damuyawo amakejaŋ.
Giinoŋ kantria kantria ii kiŋ poŋ ama oŋona nanamemeŋgaa kania ii dindiŋa ano hoŋa tooŋ kolooja. Kawaajoŋ Anutu qaita moŋ koloon laligojaŋ.
4 *Oo Poŋ, goonoŋ nanamemeŋga dindiŋa ii mono asuganoŋ asugiro mojoŋ.
Kawaajoŋ kantri kuuya yoŋonoŋ kaŋ goo waega meŋ mepeseeŋ gomakeju.
Giinoŋ geeŋgodeeŋ toroya koloojaŋ. Kawaajoŋ ama moronoŋ goojoŋ toroko mende monaga? Kuuya nononoŋ goo qabuŋaga meŋ seiŋ mepeseeŋkejoŋ.”

5 *Kawaa gematanoŋ uuŋ iwoi kokaeŋ iibe: Siwewaa mepemepesee jigowaa (tempel) naguyanoŋ tano iikawaa uutanoŋ Anutu daŋgunuyaa opo sel jigoyanoŋ nano iibe.

6 Mepemepesee jigo iikanoŋa Siwe gajoba 7 lombo kanjaŋawo 7 meŋ naŋgiti, iyoŋonoŋ kamaaŋ asuganoŋ kagi. Malekugia tualalakota bilibiligiawo mougi opo jokaŋa maŋkiilaya goulyawo ii iiŋ kasa kaaŋa basamoŋgianoŋ embaaŋ aoŋ naŋgi.

7 Yoŋonoŋ kagi beŋ jawiŋa 4 yoŋoonoŋga moŋnoŋ goul qambi 7 oŋono Anutuwaa iriŋsoŋsooŋanoŋ qambi ii qaa ootanoŋ kougi. Anutu iriŋa sooji, iinoŋ laligoŋ kouma laligoja ano tetegoya qaa laligoŋ ubaa.

8 *Qambi ii oŋono Anutunoŋ asamararaŋa ano kuusuŋa qendeeno iikawaajoŋ kaaso pumpuŋgoŋ mepemepesee jigo (tempel) saa qero moŋnoŋ Siwe jigo ii uu-uutaa so mende kolooro. Siwe gajoba 7 yoŋonoŋ wala qambigia maagi lombo kanjaŋawo 7 asugiŋ hoŋawo koloowaati, iikawaa gematanoŋ saanoŋ mombo ubuya. Kiaŋ.

16

Qambi 7 maagi Anutuwaa iriŋsoŋsooŋanoŋ asugiro.

1 Mepemepesee jigo (tempel) uutanoŋga qa somata moŋ asugiro Siwe gajoba 7 yoŋoojoŋ qaa kokaeŋ jeŋ kotoro mobe, “Oŋo kema Anutuwaa iriŋsoŋsooŋanoŋ qambi 7 qaa ootanoŋ kouma eji, iikawaa hoŋgia mono namonoŋ maabu.”

2 *Siwe gajoba mutuyanoŋ mesaoŋ kema qambiaa hoŋa ii namonoŋ maaro. Maaro wiji arokuukuuyawo siimbobologia tania soosooya ii qaa qootogo ejemba yoŋoo selegianoŋ asugiro. Ejemba jeŋnembawaa muŋgeŋ aasoya selegianoŋ meŋ uŋayaa waeya meŋ mepeseegiti, mono iyoŋoo selegianoŋ asugiro.

3 Gajoba woiya iinoŋ mesaoŋ kema qambiaa hoŋa ii kowenoŋ maaro. Maaro kowenoŋ meleema sa kolooro. Mono eja qeqetaa saya kaaŋa kolooro. Kaeŋ kolooro kowe uutanoŋ iwoi kuuya laaligogiawo laligojuti, ii kuuya komudaborogi.

---

* **15:3:** Eks 15.1 * **15:4:** Jer 10.7; Ond 86.9 * **15:5:** Eks 38.21 * **15:8:** Eks 40.34; 1 Kiŋ 8.10-11; 2 Hist 5.13-14; Ais 6.4 * **16:2:** Eks 9.10

4 *Siwe gajoba karooŋanoŋ qambiaa hoŋa ii apu gowoya ano apu jaaya kanoŋ maaro
meleema sa kolooŋ sokono.
5 Kaeŋ kolooro Siwe gajoba apu galeŋ komakeji, iinoŋ qaa kokaeŋ jero mobe, “Oo
Anutu toroya, giinoŋ qaa gosiŋ kokaeŋ jeŋ tegona lombo koi asugijiwaajoŋ dindiŋa
koloojaŋ. Mono solaŋa laligoŋ kouma laligojaŋ.
6 Yoŋonoŋ goonoŋ ejemba soraaya ano gejatootoo ejemba uŋuŋ laligogi sagianoŋ
maaro. Giinoŋ ii uŋugitiwaa iroŋa meleema sa oŋona negiti, ii mono sogianoŋ ana
qagianoŋ uro. Kawaajoŋ Anutu giinoŋ dindiŋagadeeŋ koloojaŋ.”
7 Apu galeŋ komakeji, iinoŋ kaeŋ jero qaa moŋ alatanoŋga kokaeŋ karo mobe,
“Qaa ii oŋanoŋ! Oo Poŋ Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toya, giinoŋ ejemba qaagia gosiŋ
dindiŋagadeeŋ jeŋ tegoŋ oŋomakejaŋ.”
8 Siwe gajoba 4:ya iikanoŋ qambiaa hoŋa ii weeŋ jaayanoŋ maaro iikanoŋ weeŋ esuŋ
muro geriawo totooŋ kolooŋ ejemba gere kaaŋa oŋooro.
9 Weeŋ jaaya geriawo iikanoŋ oŋooro selegia delatiro. Anutunoŋ lombo kanjaŋawo
iikawaa Toya kolooŋ ano qagianoŋ uroti, ejembanoŋ ii moma iikawaajoŋ Anutuwaa
qata jeŋ qasuaaŋ muŋ laligogi. Kaaŋa laligogito, Anutu mepeseeŋ qabuŋaya meŋ
seiwutiwaajoŋ mono uugia mende meleeŋgito, toroqeŋ yaŋgiseŋ ama laligogi.
10 *Siwe gajoba 5:ya iikanoŋ qambiaa hoŋa ii jeŋnembawaa jiŋkaroŋ duŋnoŋ maaro.
Iikanoŋ maaro paŋgamaŋ somatanoŋ jeŋnembawaa ometotoŋa (kingdom) ii sokoma
paŋgamaŋ mero. Paŋgamaŋ mero ejemba iriŋgia soono neselaŋgia jegianoŋ kitogi
riiro.
11 Ejembanoŋ siimbobolo ano wiji nomboŋgiaa siimboboloya somata moma
iikawaajoŋ Siwewaa Anutuya ii jeŋ qasuaaŋ muŋ laligogi. Kaaŋa laligogito,
nanamemeŋgia bologa ama meŋ laligogiti, ii mende gosiŋ mesaoŋ uugia mende
meleeŋgi.
12 *Siwe gajoba 6:ya iikanoŋ qambiaa hoŋa ii apu somata qata Yufreitis kanoŋ maaro
juguro. Weeŋ koukoutanoŋga kiŋ poŋa poŋa kawombaajoŋ moma jojoriŋ laligogiti,
iyoŋonoŋ apu juguro mombo mende papaŋgogito, kotoŋ kawutiwaa kania kolooro.
13 Iikanoŋa uuŋ omejiilaŋ bologa karooŋ tanigia taŋa kaaŋa ii iŋiibe jewenaŋ
nemuŋa iliawo, jeŋnemba ano gejatootoo eja takapolakaya yoŋoo qaa oogianoŋga
kouma kamaagi.
14 Omejiilaŋ yoŋonoŋ kamaaŋ kema aŋgoleto kania kania amakeju. Kaeŋ ama
baloŋa baloŋa kuuya liligoŋ kiŋ poŋgia iŋiima Anutu tuarenjeŋ ambutiwaajoŋ uugia
kuuŋ kokaeŋ jegi, “Mono mindiriŋ aoŋ Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toyaa kambaŋ
somatanoŋ motooŋ manja aowoŋa.”
15 *Jiisasnoŋ jeja, “Geja ambu! Niinoŋ mono yoŋgoro meme kaaŋa oloŋ kamaŋa.
Moŋnoŋ uugbiligbili laligowaati, iinoŋ mono simbawoŋawo kolooja. Bombolaŋ tondu
kema karo gamuya iibubotiwaajoŋ sele esuya galeŋ komakeji, iinoŋ mono oyaŋboyaŋ
koloowaa.”
16 *Ome weleŋqeqe yoŋonoŋ kiŋ poŋa poŋa ii kuuŋ uŋuama baloŋ koria qata Hibruu
qaanoŋ Armagedon jejuti, iikanoŋ ajoroogi iŋiibe. Kiaŋ.
17 Siwe gajoba 7:ŋa kanoŋ qambiaa hoŋa ii kanakeewaŋ maaro. Maaro mepemepe-
see jigo (tempel) uutaa jiŋkaroŋ duŋanoŋga qa somata moŋ kolooŋ qaa kokaeŋ karo
jero, “Ii maadaborogi asugidaboroja.”
18 *Kaeŋ jero iikanondeeŋ oobili mero guŋparandaŋ gbiŋgururuŋ qama ero naŋ jeta
buuratia moŋ mero. Iiw (Eewa) Aadam yoroo kambanoŋga kanaiŋ namonoŋ laligoŋ

* **16:4:** Eks 7.17-21; Ond 78.44 * **16:10:** Eks 10.21 * **16:12:** Ais 11.15 * **16:15:** Mat 24.43-44; Luuk 12.39-40; Ais 3.3 * **16:16:** 2 Kiŋ 23.29; Zek 12.11 * **16:18:** Isa 8.5; 11.13, 19

kouniŋi, kambaŋ iikanoŋ naŋ kaaŋa moŋ mende giiliaga. Iikawaa so tania soosooya giliro bologa totooŋ kolooro.

19 *Kaeŋ asugiro siti somata Babilon iikanoŋ juma bakaya karooŋ koloogi ano kantria kantria kuuya iyoŋoo sitigia ii kaaŋiadeeŋ tiwilaaŋ meleeno kemegi. Anutunoŋ siti qabuŋayawo Babilon yoŋoo kileŋagia mende duduuŋ iroŋgia meleema oŋono. Anutunoŋ uugere ama iriŋsoŋsooŋanoŋ qambi saa qeŋ raroti, ii mono maama oŋono qagianoŋ uro wain apu kaaŋa negi.

20 *Kowenoŋ wato kuuya egiti, ii mono kok koma musuluŋgogi ano baaŋa baaŋa naŋgiti, ii mono kaaŋiadeeŋ aliŋ qaoŋgi.

21 *Kaeŋ asugiro kombo kota somata lombogia 45 kilogram iikanoŋ sombinoŋga ejemba qagianoŋ kamaaro. Lombo kanjaŋawo ii tania soosooya kolooro. Koŋ kota taniŋaaŋ iikaaŋa kanoŋ kamaaŋ uŋuro ejembanoŋ iikawaajoŋ Anutu jeŋ qasuaaŋ mugi. Kiaŋ.

17

Emba moŋnoŋ jeŋnembawaa qaganoŋ raro iibe.

1 *Siwe gajoba 7 qambi 7 ii meŋ naŋgiti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ kaŋ qaa kokaeŋ nijoro, “Gii mono niwo kana kema kana somata emba qabuŋayawo apu mamagaa qagianoŋ raji, ii qendeema gomaŋa. Anutunoŋ qaaya gosiŋ iroŋa meleeno qaganoŋ uro laligoja.

2 *Balombaa kiŋ poŋa poŋa yoŋonoŋ iwo serowiliŋ ama laligogi. Kanagesogianoŋ namonoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ emba iikawaa serowiliŋaajoŋ ama uugia waaro uusoosoo koloogi. Wain apu neŋ eŋkalololoŋ kolooŋkejuti, mono iikawaa so kanaiŋ serowiliŋ ama laligoŋ kaamaa aŋgi.”

3 *Kaeŋ jero Uŋa Toroyanoŋ nunuano umbeumbeŋanoŋ qananoŋ uro Siwe gajoba iikanoŋ nuano baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ keube. Iikanoŋ keuma emba moŋ jeŋnemba oso popolaŋ iwaa qaganoŋ raro iibe. Jeŋnembawaa selianoŋ mepaqepae qa kania kania oogita saa qero waŋa 7 ano ilia 10 kaeŋ nano.

4 *Emba iikanoŋ opo suru osoga nezoŋgbala ano oso popolaŋ ii mouma raro. Akadamuya goul, kowonjiŋ hoŋawo ano kasasoroŋ tosaaŋa kanoŋ menjereŋgoŋ aoro kaitanianoŋ kokobilibiliawo kolooro. Borianoŋ goul qambi meŋ raroti, ii serowiliŋ ama laligorotiwaa aŋgonjoraya arokuukuuyawonoŋ saa qeqetaga.

5 Emba iikawaa palapaŋanoŋ qata aasaŋgoya ii kokaeŋ oogita ero, “Babilon qabuŋanawo, namowaa kana somata ejemba ano aŋgonjora arokuukuuyawowaa nemuŋgia.”

6 Qata kaeŋ ero Anutuwaa ejemba soraayanoŋ Jiisaswaa kania naŋgoŋ boŋ qeŋ nama jeŋ laligogiti, ii uŋuŋ sagia neŋ kawaajoŋ uuŋgonjaŋ qeŋ nano iibe. Ii iima aaruŋ tililiŋgowe.

7 Aaruŋ tililiŋgowe Siwe gajobanoŋ qaa kokaeŋ nijiro, “Gii mono nomaembaajoŋ aaruŋ tililiŋgojaŋ? Niinoŋ saanoŋ emba kokawaa kania aasaŋgoya gisaamaŋa ano jeŋnemba waŋa 7 ano ilia 10 emba ii bosimakeji, iwaa kania aasaŋgoya ii kaaŋagadeeŋ gisaama jokoloon gomaŋa.

8 *Jaaga meleeno jeŋnemba iijaŋi, iinoŋ wala laligoroto, kambaŋ kokaamba jaawo mende laligoja. Iinoŋ omejiilaŋ yoŋoo roŋ dusiita qaa iikanoŋa gbiliŋ waabaato, Kraistnoŋ hagoro gere sianoŋ kemebaa. Anutunoŋ Siwe namo mokoloon oronoti, kambaŋ iikanoŋa kanaiŋ namonoŋ laligoŋ kougi qagia laaligo kotigaa papianoŋ mende oogita eji, ejemba iyoŋonoŋ mono jeŋnemba iima aaruwuya. Jaawo laligoroto,

---

* **16:19:** Ais 51.17 * **16:20:** Isa 6.14 * **16:21:** Eks 9.23; Isa 11.19 * **17:1:** Jer 51.13 * **17:2:** Ais 23.17; Jer 51.7 * **17:3:** Ais 13.1 * **17:4:** Jer 51.7 * **17:8:** Dan 7.7; Ais 11.7; Ond 69.28

kambaŋ kokaamba jaawo mende laligoja ano kanageŋ mombo gbiliŋ asugiwaati, iikawaajoŋ mono aaruwuya.
9 “Anana qaa koi moma asariwombaajoŋ moniŋ momakootoya kokaeŋ eja: Waŋa 7
ii embanoŋ baaŋa 7:baa qagianoŋ raji, mono baaŋa iikawaa sareya kolooja.
10 Waŋa 7 ii kaaŋagadeeŋ kiŋ poŋ 7 iyoŋoo kaisaregiaga kolooja. Yoŋoonoŋga 5
komuŋ kamaadaborogi 6:ya iinoŋ laligoŋ ejemba galeŋ koma oŋomakeja. Konoga era
asugiwaatiwaa so kolooja. Iinoŋ asugiwaati, iikanoŋ mono kambaŋ toroga ku-usuŋ
qaganoŋ nambaatiwaa so koloowaa.
11 Jeŋnemba laligoroto, kambaŋ kokaamba mende toroqeŋ laligoji, iinoŋ 7
yoŋoonoŋga moŋ kolooja. Iinoŋ mombo gbiliŋ aŋo kiŋ poŋ jaŋgoya 8 koloowaa. Kaeŋ
koloowaato, Kraistnoŋ kondeema muro tiwilaaŋ gere sianoŋ kemebaa.
12 *“Ilia 10 iŋiijaŋi, ii kiŋ poŋ 10 yoŋoo kaisaregia kolooja. Yoŋonoŋ mende kanaiŋ
ejemba galeŋ koma oŋomakejuto, Anutunoŋ kanageŋ ku-usuŋ oŋono kiŋ poŋ kaaŋa
koloowuya. Kaeŋ koloon jeŋnembawo aua motooŋgowaa so ejemba galeŋ koma oŋoma
laligowuya.
13 Kiŋ poŋ 10 yoŋonoŋ momo areŋ motooŋgo iikayadeeŋ otaaŋ jeŋnemba naŋgoŋ
ku-usuŋgia ii mugi laligowaa.
14 Esuŋgia kaeŋ mindiriŋ Lama meria tuarenjeŋ ama manja aowuto, Lama merianoŋ
mono haamo ama oŋono kamaawuya. Iinoŋ kiŋ yoŋoo Kiŋgia ano eja poŋ yoŋoo
Poŋgia kolooja. Iinoŋ nonooma meweeŋgoŋ nonono iwo pondaŋ nama laligowoŋati,
nononoŋ mono motooŋ haamo ama oŋoma otokoriaŋ maaboŋa.”
15 Siwe gajobanoŋ qaaya kaeŋ jeŋ toroqeŋ kokaeŋ nijoro mobe, “Kana somata emba
somatanoŋ apu mamagaa qagianoŋ raro iŋiidaborojaŋi, apu ii ejemba kantria kantria
yoŋoo kaisaregia kolooja. Yoŋonoŋ tuuŋgia ano beŋsakoŋ isigiaa so leelee rama keŋgi
selegia kania kania kolooro qaagia tania morota morota jeŋkeju.
16 Jaaga meleeno ilia 10 iŋiijaŋi, iyoŋonoŋ esuŋgia jeŋnembawo mindiriŋ kana
somata emba ii kazi ama mugi kokaeŋ koloowaa: Yoŋonoŋ ilawoilaya kuuya luluuma
qegi kaapiroŋa kolooro opo suruya kotogodaborogi bombolaŋ kolooro busuya neŋ
siita gerenoŋ aŋgi jedaborowaa.
17 “Kaeŋ koloowaati, ii Anutunoŋ kiŋ poŋ yoŋoo uugia kuuŋ sololoon oŋono
uumotooŋ ama mindiriŋ ambuya. Anutuwaa momo areŋa kaeŋ otaawuya. Kawaa
so ku-usuŋgia jeŋnemba mugi ejemba galeŋ koma oŋoma laligowaa. Kaaŋa laligoro
Anutuwaa qaayanoŋ hoŋawo koloowaati, kambaŋ iikanoŋ tegowaa.
18 Emba raro iijaŋi, ii siti qabuŋayawo toyanoŋ balombaa kiŋ poŋa poŋa galeŋ koma
oŋomakeji, mono kiŋ iikawaa sareya kolooja.” Kiaŋ.

18

Babilon siti kondeeŋgi gororoŋgowaa.

1 Kawaa gematanoŋ Siwe gajoba moŋ ku-usuŋa uuta iibe Siwenoŋga asugiŋ kamaaro
asamararaŋanoŋ baloŋ meŋ asariro.
2 *Kamaaŋ kotakotagadeeŋ silama kokaeŋ qaro, “Babilon siti somata ii kondeeŋgi.
Ii oŋanoŋ kondeeŋgi gororoŋgoro. Ejemba qaoŋgi omejiilaŋ kania kania yoŋonondeeŋ
mono ajoroon mirigia iikanoŋ megi iyoŋoo gomaŋ waŋa kolooro. Kooŋa kooŋa
qizimiziŋgiawo ano arokuukuugiawo yoŋonondeeŋ mono iikanoŋ ajoroon haigia laŋ
ama sosoo laligoju.
3 *“Anutunoŋ ii kokaembaajoŋ jero kondeeŋgi: Kantri kuuya yoŋonoŋ emba
iikawaa serowiliŋaajoŋ ama uugia waaro eŋkalololoŋ koloogi Anutuwaa iriŋa soono.
Iriŋsoŋsooŋa ii qagianoŋ uro wain apu neŋkejutiwaa tani mogi. Namowaa kiŋ

* **17:12:** Dan 7.24 * **18:2:** Ais 13.21; 21.9; Jer 50.39; 51.8; Ais 14.8 * **18:3:** Ais 23.17; Jer 51.7

poŋa poŋa yoŋonoŋ emba iikawo serowiliŋ namboŋnamboŋ ama laligogi. Koŋkororo ejembanoŋ baloŋ so iikanoŋa kaŋ esuhina akadamugiawo sewaŋa mewaatiwaajoŋ aŋgi honombonoŋa qaa horoŋ siiseweweya qaa laligoro. Iwaa mejuqejuyaajoŋ ama yoŋonoŋ qaqabuŋayawo kindimbiri koloon ejemba uuta koloogi."

4 *Iikawaa gematanoŋ Siwenoŋga moŋnoŋ qaa nijoro kokaeŋ mobe,
"Noo kanagesouruna, oŋo mono siti ii mesaoŋ seleeŋgeŋ kamaawu.
Emba iikanoŋ siŋgisoŋgo amakeji, iikanoŋ mono turuŋ oŋono iwo nama uugia tiloowubo.
Anutunoŋ iroŋa meleema oŋono lombo kanjaŋawo qagianoŋ ubaati, lombo iikaaŋa moŋnoŋ mono oŋoaŋgiaa qagianoŋ uro kaaŋagadeeŋ siimbobolo mobubo. Kawaajoŋ yoŋowo mono mende mindiriŋ laligowu.
5 *Emba iikanoŋ siŋgisoŋgoya ama meŋ qanoŋ qanoŋ ano uma sombiŋ oosirid-aboroja.
Kikekakasililiŋ ama laligogiti, Anutunoŋ ii mono aŋaa roromoŋgonoŋ ama iikawaajoŋ mende duduuwaa.
6 *Nanamemeŋ doogoya tosia ama oŋoma laligogiti, oŋo mono iikawaa so meleema ama oŋombu. Bologa ama meŋ laligogiti, oŋo mono iikawaa iroŋa somaŋa woiwaa so meleema oŋoŋgi qagianoŋ ubaa.
Siŋgisoŋgowaa qambia newutiwaajoŋ maama laligogiti, iyaŋgiaa qambi iikanoŋa mono somaŋ woiwaa so kosoŋ meleema wain apu kaamboga kotakota ii iyaŋgia maagi newuya.
7 *Emba iikanoŋ esuhina akadamuyawo honombonoŋa qaa horoŋ qabuŋa uuta mokoloon siiseweweya qaa laligoro. Iikawaa iroŋa mono iyaŋaa oolinoŋ ootiŋ gere ozozopaŋanoŋ siimbobolo honombonoŋa qaa ama mugi jiŋgeŋ qama wosobiri laligowaa. Iyaŋaa uutanoŋ kokaeŋ romoŋgoŋ tondu jeŋkeja,
'Niinoŋ kwiin emba pombaa jiŋkaroŋ duŋ rarayanoŋ rajeŋ. Malo mende koloojeŋ ano kambaŋ moŋnoŋ jiŋgeŋ mende qamaŋa.'
8 Kaeŋ tondu jeŋkejiwaajoŋ ama Anutunoŋ iroŋa meleema muro kambaŋ mo-tooŋgowaa uutanoŋ iwaa qaganoŋ ubaa.
Poŋ Anutunoŋ qaaya gosiŋ jeŋ tegoŋ muroti, iwaa usuŋanoŋ mono uuta kolooja.
Kawaajoŋ lombo kanjaŋawo kania kania iikanoŋ mono uulaŋawo kokaeŋ koloon mubaa:
Tinitosayanoŋ komugi jiŋgeŋ qama bodi raro iyaŋa gerenoŋ aŋgi jewaa."

9 *Gerenoŋ aŋgi jero kaaso waabaati, kantria kantria kuuya yoŋoo kiŋ poŋgianoŋ ii iima ambureren meŋ saabu. Kiŋ poŋ yoŋonoŋ iwo serowiliŋ ama laligogi. Esuhinaya akadamugiawo honombonoŋa qaa iikawaa neŋ korisoroya iwo ama aisooŋ laligogiti, iyoŋonoŋ mono iwaajoŋ ama jiŋgeŋ qabu.

10 Jiŋgeŋ qama oolinoŋ ootigi gere ozozopaŋanoŋ siimbobolo honombonoŋa qaa mobaati, iikawaajoŋ mono riimburatiŋ korikori nama kokaeŋ saama jewu, "Oo Babilon siti qabuŋayawo, lombo qagianoŋ urotiwaajoŋ mono 'Yei! Yei!' jeŋ saajoŋ. Oo siti ku-usuŋgia somata, Siwe Toyanoŋ iroŋa meleema oŋono uulaŋawo aua motooŋgowaa uutanoŋ qagianoŋ uro siimbobolo somata moju. 'Yei! Yei!' jeŋ saajoŋ!"

11 *Kantria kantria yoŋoo koŋkororo ejemba yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ ambureren ambuya. Moŋnoŋ toroqeŋ yoŋoo hinagia sewaŋa mende meŋkebaatiwaajoŋ mono jiŋgeŋ qama saabuya.

12 *Akadamugia goul, silwa, kowonjiŋ hoŋawo ano soroŋ kota ii Babilon yoŋonoŋ me tosianoŋ mende sewaŋa mewuya. Opogia tualalakota, osoga nezoŋgbala, oso popolaŋ

* **18:4:** Ais 48.20; Jer 50.8; 51.6, 45 * **18:5:** Jen 18.20-21; Jer 51.9 * **18:6:** Ond 137.8; Jer 50.29 * **18:7:** Ais 47.7-9 * **18:9:** Eze 26.16-17 * **18:11:** Eze 27.31, 36 * **18:12:** Eze 27.12, 13, 22

ano opo qata silk ii mende sewaŋa mewuya. Gere awaa soro kania kania iikawaa batugia ano borosowogia kania kania ii mende toroqeŋ sewaŋa mewuya. Akadamugia elefant siitanoŋ memeta, ii eeŋ ewuya. Nembanene duŋ iwoigia gere sewaŋgia somata juju, qoŋqoŋ, muzi, naŋiŋ ano yoware kanoŋ memeta, ii eeŋ ewuya. Borosowo aeŋ goota brons ano aeŋ injaŋanoŋ memeta ano jamo qata maabol kanoŋ memeta ii mono eeŋ ewuya.

13 Babilon yoŋonoŋ sosoni (sinamon) ano daŋe tosaaŋa ii mende sewaŋa mewuya. Selewaa sanda qata mor, jiniŋ sambori ano selewaa uŋkoowa tosia ii mende sewaŋa mewuya. Marae, bera, jiniŋ ano moroŋa koloowaatiwaa iwoi tosaaŋa ii mende sewaŋa mewuya. Kaaŋagadeeŋ wain apu, oil gerewaa oilya, wiit kota ano flaua neneya ii mende sewaŋa mewuya. Bulmakao, lama, hoos ano hoos kare ii mende sewaŋa mewuya. Wala weleŋqeqe ejemba sewaŋgia meŋ gawonoŋ oŋooŋgi sele busu me uuroromoŋgogianoŋ boliŋ tiwilaaro. Kaeŋ mende toroqeŋ amakebuya.

14 Koŋkororo ejemba yoŋonoŋ Babilon emba iikawaajoŋ kokaeŋ jewuya, “Gere hoŋa nemambaa siiŋ moma laligonati, ii mono qaoŋgi eeŋ laligojaŋ. Toomoriaŋga ano esuhinaga akadamugiawo ii mono korebore gomesaoŋ aligi totomiŋ laligojaŋ. Ii mono kambaŋ moŋgeŋ mombo mokoloowagatiwaa so qaago.”

15 *Koŋkororo ejemba esuhinagia kaeŋ kaeŋ sewaŋa mewutiwaajoŋ ama siti iikanoŋa moneŋ goul (maa suaŋ) horoŋ qabuŋagiawo koloogi. Yoŋonoŋ korikori naŋgi tosianoŋ oolinoŋ ootigi gere ozozopaŋanoŋ siimbobolo honombonoŋa qaa moroti, iikawaajoŋ mono aaruŋ saama jiŋgeŋ qabuya.

16 Jiŋgeŋ qama kokaeŋ jewuya, “Oo siti somata, lombo qagianoŋ urotiwaajoŋ mono ‘Yei! Yei!’ qama jiŋgeŋ qajoŋ. Yoŋonoŋ opogia tualalakota, osoga nezoŋgbala ano oso popolaŋ ii mougi. Akadamugia goul, kowonjiŋ hoŋawo ano kasasoroŋ tosianoŋ menjereŋgoŋ aogi tanigianoŋ kokobilibiliawo kolooro.

17 *Kaeŋ aŋgito, esuhinagia kaaŋa honoŋa qaa ii mono uulaŋawo aua motooŋgowaa uutanoŋ tiwilaaŋ aliŋ qaoŋgi.” Kaeŋ jegi.

Waŋgo kapten kuuya ano ejemba waŋgonoŋ kema kaŋkejuti, iyoŋonoŋ kaaŋiadeeŋ kuuya Babilon siti oogita jero kaasoya ii korikori nama iibuya. Kaaŋagadeeŋ waŋgo ejemba opo sel mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro kemakejuti ano kowenoŋ gawoŋ tosaaŋa meŋ laaligogia naŋgoŋkejuti, iyoŋonoŋ mono korebore ii korikori nama iibuya.

18 *Emba somata qabuŋayawo aŋgi jero gere bolaŋaa kaasoya waabaati, ii korikori nama iima amburereŋ ama kokaeŋ jewuya, “Siti qabuŋayawo kokawaa alia mono kambaŋ moŋnoŋ mende ero.”

19 *Kaeŋ jeŋ sububuŋ orasiŋ too ariŋ qama jiŋgeŋ qama oroŋ saama kokaeŋ jegi, “Oo siti somata, aua motooŋgowaa uutanoŋ iwoiya kuuya mono tiwilaaŋ aliŋ qaono. Ejemba waŋgogiawo kuuya kowenoŋ kema kaŋ esuhinagia sewaŋa mewutiwaajoŋ ama iikanoŋa moneŋ goul (maa suaŋ) seiseiya horogi siti iikanoŋ qabuŋayawo kolooro. Lombo qagianoŋ ujiwaajoŋ mono ‘Yei! Yei!’ jeŋ saajoŋ.” Kaeŋ jegi.

20 *Yoŋonoŋ nanamemeŋ doogoya tosaaŋa ama oŋoma laligogiti, Anutunoŋ mono iikawaa qaaya jeŋ tegoŋ iroŋa meleeno qagianoŋ uro siimbobolo somata momakeju. Kawaajoŋ Siwe gomanoŋ laligojuti, oŋo mono iwaajoŋ ama otokoriaŋ maabu. Anutuwaa ejemba soraaya, aposoluruta ano gejatootoo ejemba oŋo mono aisooŋ renduŋ horoŋ laligowu.

21 *Kawaa gematanoŋ Siwe gajoba esuŋa uuta moŋnoŋ kaŋ jamo somata qatawo meŋ waama kowenoŋ giliro kemero kokaeŋ jero, “Anutunoŋ siti somata qabuŋayawo

* **18:15:** Eze 27.31, 36 * **18:17:** Ais 23.14; Eze 27.26-30 * **18:18:** Eze 27.32 * **18:19:** Eze 27.30-34 * **18:20:** Dut 32.43; Jer 51.48 * **18:21:** Jer 51.63-64; Eze 26.21

ii mono kokawaa so geriawo kondeema meleeŋgi kemeŋ qaondaborowaa. Qaondabororo kanageŋ kambaŋ moŋnoŋ mende mokoloowutiwaa so koloowaa.

22 **Oŋo siti iikanoŋ komaŋ koma gita kulele qeŋ awelo romoŋ uuŋ rii qama oroŋ laligogiti, iikawaa otoŋa mono kambaŋ moŋnoŋ mombo mende mobuya. Babilon oŋoonoŋ ejemba momo gawoŋgia kania kania meŋ laligogiti, ii mono tegoro. Dokta didiman, qaqazu klaak ano kaaŋa ii iikanoŋ mombo mende totooŋ mokoloon oŋombuya. Wiit dumuŋ kota kowonjiŋ woiwaa batugaranoŋ mejejaagi (mill) otoŋa kolooroti, iikawaa isiŋosoŋanoŋ mono qaono sitinoŋ mono goroŋ qeŋ ewaa.

23 “Wala sitigiaa miria kuuya ii kiwagiawo asarigito, asasaga iikanoŋ mono bogoro paŋgamaŋ ewaa. Ejawaa gemaurugianoŋ embawaa mata sewaŋa bao aŋgoŋ boruŋ jegi embawaa sakitiurutanoŋ otokoriaŋ maama neŋ qaa goŋ ama korisoro ama laligogiti, otokoriaŋ iikaaŋaa otoŋa ii mono mombo mobutiwaa so qaago. Babilon oŋoo koŋkororo ejemba ii kantria kantria kanoŋ moma oŋoŋgi qabuŋagiawo kolooŋ laligogi. Yoŋoonoŋ suuqaŋgoroŋ hamoqeqe ejemba ii baloŋ so ejemba uugia meŋ soogi jiŋjauŋ ama laligogi.” Siwe gajobanoŋ kaeŋ jero.

24 *Babilon ii kokaembaajoŋ tiwilaaro: Gejatootoo ejemba ano Anutuwaa ejemba soraaya ii mono yoŋoo batugianoŋ tondu taŋala ama uŋugi komugi sagianoŋ kamaaro. Yoŋoonoŋ sa ano balonoŋ ejemba tosaaŋa uŋugi komugiti, kuuya iyoŋoo sagiaa iroŋanoŋ mono yoŋoo qagianoŋ uro laligogi. Kaniagia kaaŋa mokoloogi ero. Kiaŋ

19

Siwe yoŋonoŋ Babilon kemerotiwaajoŋ Anutu mepeseegi.

1 Kawaa gematanoŋ Siwenoŋga qaa moŋ mobe tuuŋ somata yoŋonoŋ kotakotagadeeŋ renduŋ rii qajuti, mono iikawaa tanitani kolooro kokaeŋ jegi, “Anutu mepeseejoŋ haleluya! Anutunoŋ hamo nunuŋ nunuano iwaa buŋa koloojoŋ. Anutunananoŋ ku-usuŋ Toya kolooro mepeseeŋ muniŋ qabuŋayawo kolooja.

2 *Anutunoŋ mono qaa hoŋaa so ejemba qaagia gosiŋ dindiŋagadeeŋ jeŋ tegoŋ nonomakeja. Kana somata emba serowiliŋ ama iikaaŋa kanoŋ ejemba baloŋ so meŋ boliŋ oŋoma laligoroti, Anutunoŋ mono iwaa qaaya gosiŋ jeŋ tegoro. Emba iikanoŋ Anutuwaa gawoŋ meme ejemba uŋuro sagianoŋ kamaaroti, iikawaa iroŋa mono meleema muro qaganoŋ uro siimbobolo moma laligoja. Kawaajoŋ Anutu mepeseeŋ mujoŋ.”

3 *Kaeŋ jeŋ mombo qama kokaeŋ jegi, “Emba ii aŋgi jero kaasoyanoŋ mono kambaŋ so tetegoya qaa waama umakebaa. Kawaajoŋ Anutu mepeseeŋ muŋkejoŋ, haleluya!”

4 Kaeŋ qama jegi Anutuwaa jotamemeya waŋa 24 ano beŋ jawiŋa 4 yoŋonoŋ mono usugoŋ simiŋ kuma Anutu, jiŋkaroŋ duŋanoŋ rajiwaa waeya meŋ mepeseeŋ kokaeŋ qagi, “Qaa ii oŋanoŋ, haleluya!”

Lama meriaa maraŋ lombaŋ

5 *Kaeŋ qagi jiŋkaroŋ duŋnoŋga qaa moŋ kokaeŋ kolooro, “Anutuwaa gawoŋ meme ejemba somata melaa jeta uuguwombotiwaajoŋ keegia momakejuti, oŋo mono korebore Anutunana mepeseeŋ laligowu.”

6 *Qaa ii kolooro qaa moŋ mobeti, ii kokawaa tanitani: Tuuŋ somata yoŋonoŋ rii qama qa qamakejuti ano apu sianoŋ toŋgbama nano otoŋa kolooŋkeji ano pilisik qendaŋ somatanoŋ qaro gbiŋgururuŋ kolooŋkeji, qaa ii mono iikawaa tanitani kaaŋa kolooro kokaeŋ jegi, “Poŋ Anutunana, ku-usuŋ kuuyaa Toyanoŋ mono kanaiŋ gomaŋ

* **18:22:** Eze 26.13; Ais 24.8 * **18:22:** Jer 7.34; 25.10 * **18:24:** Jer 51.49 * **19:2:** Dut 32.43; 2 Kiŋ 9.7 * **19:3:** Ais 34.10 * **19:5:** Ond 115.13 * **19:6:** Eze 1.24; Ond 93.1; 97.1; 99.1

so galeŋ koma oŋoma kiŋ Poŋgiaga koloon laligowaa. Kawaajoŋ Anutu mepeseejoŋ, haleluya!

7 Lama meriaa emba buŋayanoŋ mono marambaa moma iyaŋa mozozoŋgoŋ jojoriŋ aoro afaaŋgoro emba memewaa kambaŋanoŋ mono kaŋ kuuro laligojoŋ. Kawaajoŋ anana mono otokoriaŋ maama aisooŋ Anutu mepeseeŋ muniŋ qabuŋayanoŋ seiŋkebaa.

8 Anutunoŋ maleku tualalakota asamararaŋawo ii oŋono mougi." (Maleku tualalakota ii ejemba soraaya yoŋoo nanamemeŋ solaŋaa kaisareya, mono iikanoŋ mouma aogi.)

9 *Tuuŋ somataa tanitani kaeŋ qama jegi Siwe gajoba qambiawo iikanoŋ mono toroqeŋ kokaeŋ nijoro mobe, "Qaa koi mono oowa: Anutunoŋ ejemba oŋoono Lama meriaa maraŋ (emba memewaa) lombanoŋ koubuti, iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju." Kaeŋ jeŋ mombo toroqeŋ kokaeŋ nijoro, "Qaa ii mono Anutuwaa qaa hoŋa tooŋ kolooja."

10 Siwe gajobanoŋ kaeŋ nijoro niinoŋ iikanondeeŋ iwaa waeya meŋ mepeseeŋ mumambaajoŋ moma iwaa kanianoŋ simiŋ kuma usugoweto, iinoŋ kokaeŋ nijoro, "Ae! Kaeŋ mende amba. Gii ano goo uumeleeŋ alauruganoŋ Jiisaswaa kania naŋgoŋ jeŋ laligogi weleŋ qeŋ oŋomakejoŋi, niinoŋ iyoŋoonoŋga moŋ koloojeŋ. Jiisasnoŋ Buŋa qaa hoŋa iŋisaanoti, iikawaa esuŋanoŋ mono gejatootoo ejemba inaaŋ oŋono Uŋa Toroyaa qaaya moma jeŋ seigi. Kawaajoŋ mono Anutuwaajoŋ usugoŋ waeya meŋ mepeseeŋ laligowa." Kiaŋ.

Kraistnoŋ manjaqeqe tuuŋuruta yoŋowo manja aowombaajoŋ keŋgi.

11 *Niinoŋ Siwe aantano hoos taaŋa moŋ iibe karo. Qaganoŋ raro karoti, iwaa qata ii Pondaŋ Nanaŋ (Kawali) ano Eja Hoŋaboŋa. Qata kaeŋ qamakejuti, iinoŋ qaa dindiŋa otaaŋ qaa gosiŋ jeŋ tegoŋ iikawaa so manja qeŋkeja.

12 *Jaayanoŋ gere bolaŋ kaaŋa jero waŋanoŋ ila wage mamaga koŋgi qata asuganoŋ oo-ooyaga karo. Qata iyaŋodeeŋ mojato, moŋnoŋ moŋ ii mende moja.

13 Malekuya sanoŋ qeeqeesaaya ii mouma karo. Qata qamakejuti, ii Anutuwaanoŋ qaa.

14 Ii otaaŋ kagiti, ii Siwe gomambaa manjaqeqe eja tuuŋa tuuŋa. Yoŋonoŋ hoosgia taaŋa uŋuama qagianoŋ rama malekugia tualalakota soraaya mouma kagi.

15 *Kawaligiaa buutanoŋga manjawaa soo somata (bainat) jeta sulutuk aaŋawo moŋnoŋ karo. Ii kantria kantria uŋuŋ haamo ama oŋombaatiwaajoŋ ama karo. Iinoŋ galeŋkoŋkombaa aeŋ gbaruyanoŋ kantri so qindiŋgoŋ galeŋ koma oŋoma laligowaa. Iinoŋ Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toyaa wain juuya somata rijijaawaa. Wain juu ii Anutuwaa iriŋsoŋsooŋa uuduuduuyawowaa kaisareya kolooja.*

16 Malekuyanoŋ qata moŋ oogita maroŋanoŋ kokaeŋ nano, "Kiŋ yoŋoo Kiŋgia ano eja poŋ yoŋoo Poŋgia." Kiaŋ.

17 *Kawaa gematanoŋ Siwe gajoba moŋ iibe weeŋ jaayanoŋ nano. Eukanoŋ nama kotakota qama kooŋa kooŋa sombiŋ biiwia kotoŋ kanakeewaŋ elelaoŋ kemakejuti, mono kuuya ii oŋooma kokaeŋ jero, "Oŋo mono kawu-u! Anutunoŋ jejelombaŋ somata mozozoŋgoroti, mono iikanoŋ ajoroowu.

18 Kaŋ ajorooŋ kiŋ poŋ, kawali galeŋ ano manjaqeqe eja yoŋoo busugia newu. Hoos ano hoos qagianoŋ ramakejuti, mono iyoŋoo busugia newu. Ejemba kuuya yoŋoo

* **19:9:** Mat 22.2-3 * **19:11:** Eze 1.1; Ond 96.13; Ais 11.4 * **19:12:** Dan 10.6 * **19:15:** Ond 2.9; Ais 63.3; Joel 3.13; Ais 14.20 * **19:15:** Wain kasawaa hoŋa osoga (greip) kawaa kaŋgeŋa ii juu somatanoŋ ama rijijaagi qisigoro apuyanoŋ dutaa ootanoŋ lalanoŋ kemero baket aŋgi kawaa uutanoŋ kemeŋkeja. Anana uunana mende meleeniŋ Anutuwaa iriŋa toroqeŋ soono Jiisasnoŋ iikawaa siimboboloya moma iriŋsoŋsooŋa rijijaaro kemero Anutuwaa uutanoŋ olomooro luae koloowaa. * **19:17:** Eze 39.17-20

busugia mono kaŋ newu. Ejemba uuta kamaaŋqeqeta, iyaŋgiaa gawoŋgia meŋkejuti ano togiaa weleŋgia eeŋ qeŋkejuti, mono kuuya iyoŋoo busugia newu."
19 Kawaa gematanoŋ jeŋnemba ano baloŋa baloŋa yoŋoo kiŋ poŋgia iyoŋonoŋ mono manjaqeqe tuuŋgia uŋuama kaŋ ajoroogi iŋiibe. Moŋnoŋ hoos qaganoŋ rama manjaqeqe tuuŋa yoŋowo nanoti, mono ii tuarenjeŋ ama oŋoma manja aowombaajoŋ ajoroogi iŋiibe.
20 *Aogi jeŋnemba meŋ somoŋgogi. Gejatootoo eja takapolakaya jeŋnembawaa jeta meŋ aŋgoleto ama laligoroti, ii kaaŋagadeeŋ jeŋnembawo meŋ somoŋgogi. Gejatootoo eja takapolakayanoŋ aŋgoleto ama iikanoŋ ejemba tosaaŋa koi kaaŋa ii tiligoŋ oŋono jinjauŋ ama laligogi: Ejemba jeŋnembawaa aasoya meŋ aŋaliŋ aŋgoŋ koŋgiti ano tosianoŋ uŋayaa waeya meŋ mepeseeŋ laligogiti, ii mono tiligoŋ oŋoma laligoro. Oroma somoŋgoŋ gbiligbili hagoŋ oroŋgi roŋ salfa jamowaa gere bolaŋanoŋ jeŋ gogoriŋ qeŋkeji, mono iikawaa sianoŋ kemeri.
21 Kemeri hoos qaganoŋ rarotiwaa buutanoŋga manjawaa soo somata (bainat) karoti, iikanoŋ mono kiŋ poŋ ano manjaqeqe eja kuuya ii uŋuro komugi. Komugi kooŋ kuuya yoŋonoŋ kouma busugia uuŋ neŋ neŋ timbiriŋgogi. Kiaŋ.

20

Satan somoŋgogi gbani 1,000:baa so kapuare mirinoŋ raro.

1 Kawaa gematanoŋ Siwe gajoba moŋ iibe Siwenoŋga kamaaro. Iinoŋ omejiilaŋ yoŋoo roŋ dusiita qaa iikawaa kii meria ano gbado somata moŋ ii borianoŋ meŋ kamaaro.
2 *Gajoba iikanoŋ kamaaŋ jewenaŋ nemuŋa iliawo (dragon) ii meŋ gbani 1,000 rabaatiwaajoŋ somoŋgoro. Jewenaŋ nemuŋa ii monowaa monoyanoŋga mokoleŋ koloon laligoŋ kouro. Qata moŋ ii Kileŋaa Toya ano Satan.
3 Gbani 1,000:baa uutanoŋ toroqeŋ ejemba kantri so kuuŋ gomaŋ so jinjauŋ meŋ ambutiwaajoŋ tiligoŋ oŋombabotiwaajoŋ somoŋgoro. Somoŋgoŋ giliro omejiilaŋ yoŋoo roŋ dusiita qaa iikanoŋ kemero unuŋa koma sapo ama muŋgeŋ aasonoŋ (siil) qokotaaŋ kii nemuŋa kuno kemero uutanoŋ raro. Kaaŋa raro Siwe gajobanoŋ kokaeŋ jero, "Gbani 1,000 tegoro iikawaa gematanoŋ Anutunoŋ jero mombo isaŋgi kambaŋ toroga gawoŋa meŋ laligowaa." Kaeŋ jero.
4 *Kawaa gematanoŋ jiŋkaroŋ duŋa duŋa iibe. Anutunoŋ tosaaŋa ku-usuŋ oŋono ejemba qaagia jeŋ tegowuti, iyoŋonoŋ mono duŋa duŋa kanoŋ kamaaŋ ragi. Kaaŋagadeeŋ ejemba Jiisaswaa kania naŋgoŋ jegitiwaajoŋ ama Anutuwaa Buŋa qaawaajoŋ ama arogia kotogi komugiti, mono iyoŋoo kokoosogia iŋiibe. Kaaŋagadeeŋ ejemba jeŋnemba ano iwaa uŋayaa waeya mende meŋ mepeseegiti ano iwaa aasoya ii wambusooŋgianoŋ me borogianoŋ mende meŋ aŋaliŋ aŋgoŋ koŋgiti, mono iyoŋoo kokoosogia iŋiibe. Kokoosogia ii iŋiibe mono gbiliŋ waagi. Waama Kraistwo gbani 1,000:baa so iwoi kuuya galeŋ koma laligogi.
5 Komugiti, iyoŋoonoŋga tosianoŋ koomunoŋga waawaa mutuya iikawaa kambaŋanoŋ mende gbiligi. Qaagoto, gbani 1,000 ii mamboŋgi tegoro iikawaa gematanoŋ mono gbiliŋ waabuya.
6 Daeŋ yoŋonoŋ koomunoŋga waawaa mutuyaa kambaŋanoŋ gbiliwuti, iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo ano toroya soraaya kolooju. Kambaŋ iikanoŋ gbiliŋgo mono indiŋa woi mende komuwu. Koomu woiyaa ku-usuŋanoŋ mono yoŋoo qagianoŋ mende uro koomu kotiga komuwombaajoŋ amamaawuya. Yoŋonoŋ mono Anutu ano Kraist yoroo jigo gawoŋ galeŋurugara koloowuya. Ii ano Kraistwo gbani 1,000 ii iwoi kuuya galeŋ koma laligoŋ ubuya. Kiaŋ.

* **19:20:** Ais 13.1-18 * **20:2:** Jen 3.1 * **20:4:** Dan 7.9, 22

Anutunoŋ Satambaa qaaya jeŋ tegoro kamaawaa.

7 Gbani 1,000 ii tegoro Satan kapuare mirinoŋga (kapuwareyanoŋga) isaŋgi kamaawaa.
8 *Kamaaŋ kema ejemba kantri so tiligoŋ oŋomambaajoŋ baloŋ so liligowaa. Baloŋ goraaya leelee eu emu kema kaŋ (uugia moŋgosooŋ) sisau ama oŋoma kantri qagara Goog ano Maagog ii kaaŋiadeeŋ sokoma kembaa. Anutu tuarenjeŋ ama manja qewutiwaajoŋ kuuŋ oŋono ajoroogi jaŋgogianoŋ kowewaa sakasimbaa so koloowaa.
9 Ajoroon kaŋ kotoŋ Israel gomaŋ sokondaboroŋ kema Anutuwaanoŋ kanageso yoŋoo sopagia ano Anutuwaa wombo sitia (Jerusalem) ii liligoŋ rabuya. Kaeŋ rabuyato, Anutunoŋ gere bolaŋ ano siwenoŋga kamaaŋ jeŋ kotoŋ oŋondaborowaa.
10 Jeŋ kotoŋ oŋondabororo Kileŋaa Toya tiligoŋ oŋono jinjauŋ aŋgiti, gajoba yoŋonoŋ ii hagoŋ mugi roŋ salfa jamowaa gere bolaŋanoŋ jeŋ gogoriŋlao qeŋ namakeji, mono iikawaa sianoŋ kemero. Wala jeŋnemba ano gejatootoo eja takapolakaya kaaŋagadeeŋ hagoŋ oroŋgi iikanoŋ kemeŋ laligojao. Iikanoŋ asaga gomantiiŋa qanjonoŋ oŋootigi tetegoya qaa siimbobolo honombonoŋa mende moma laligoŋ ubuya. Kiaŋ.

Anutunoŋ ejemba komugiti, iyoŋoo qaagia jeŋ tegowaa.

11 *Kawaa gematanoŋ jiŋkaroŋ duŋ somata taaŋa ano iikanoŋ raji, ii iibe. Iibe siwe namonoŋ iwaa jaasewaŋanoŋga qaoma kemaliri. Kemaliŋ mombo iriiboŋatiwaa so mende koloori.
12 Kemaliri ejemba koomuya uuta ano kamaaŋqeqeta iŋiibe jiŋkaroŋ duŋ batanoŋ naŋgi Anutunoŋ buk papiaya papiaya kotuno. Papia alia moŋ qata laaligo kotigaa qa areŋ buk ii kaaŋagadeeŋ kotuno. Kotuma ejemba koomuya yoŋoo qaagia gosiro nanamemeŋgiaa sunduya buk papianoŋ oogita eji, iinoŋ mono iikawaa so weeŋgoŋ ejemba jeŋ tegoŋ oŋono.
13 Kowenoŋ komuŋ kemeŋ laligogiti, ii kowe Toyanoŋ meleema oŋono Anutuwaa jaanoŋ kougi. Koomuwaa kondomondoo Toyaa boronoŋ laligogiti, ii Toya iikanoŋ meleema oŋono. Komuŋ koomu gomanoŋ kemeŋ laligogiti, ii iikawaa Toyanoŋ meleema oŋono Anutuwaa jaanoŋ kougi. Kaeŋ kouma asugigi Anutunoŋ qaagia motomotooŋ gosiŋ nanamemeŋgiaa so jeŋ tegoŋ oŋono.
14 Jeŋ tegoŋ oŋono koomuwaa kondomondoo Toya ano koomu gomaŋ Toya ii hagoŋ oroŋgi roŋ gere bolaŋ jeŋ gogoriŋlao qeŋ namakeji, mono iikawaa sianoŋ kemeri. Gere sia iikanoŋ kemegiti, iikanoŋ mono koomu indiŋa woi kolooja.
15 Anutunoŋ mombaa qata laaligo kotigaa qa areŋ buknoŋ mende oogita ero mokolooroti, ii mono hagoŋ muro roŋ gere bolaŋ jeŋ gogoriŋ qeŋ namakeji, iikawaa sianoŋ kemero. Kiaŋ.

21

Siwe dologa ano namo dologa iriibe.

1 *Siwe namo mutuya yoronoŋ kaeŋ qaoma aliri kowenoŋ kaaŋagadeeŋ mende toroqeŋ ero. Iikawaa gematanoŋ Siwe ano namo dologa iriibe.
2 *Jerusalem doŋgoga, siti toroya ii Siwenoŋ Anutuwaa gomanoŋga kamaaro iibe. Siti ii meagodaborogi iimasiiŋsiiŋawo kokaeŋ kolooro: Emba marambaajoŋ maleku iimasiiŋsiiŋawo mouma mugi eja buŋayawo aitoŋgowaatiwaajoŋ menjereŋgoŋ aoŋ jojoriŋ akadamuyawo nanji, siti kanoŋ mono iikawaa so kolooro iibe.
3 *Ii iima nama jiŋkaroŋ duŋnoŋga qaa moŋ kolooro mobe kotakota qama kokaeŋ nijoro, “Iiba, Anutuwaa mirinoŋ mono ejemba batugianoŋ kamaaŋ eja. Anutunoŋ batugianoŋ laligoro iwo laligogi aŋo beŋ Anutugia koloon yoŋowo laligoŋ ubaa.

* **20:8:** Eze 7.2; 38.2, 9, 15 * **20:11:** Dan 7.9-10 * **21:1:** Ais 65.17; 66.22; 2 Piito 3.13 * **21:2:** Ais 52.1; 61.10; Ais 3.12 * **21:3:** Eze 37.27; Lew 26.11, 12

4 *Yoŋowo laligoŋ jauŋgia kuuya kotodaborowaa. Iwoi kuuya wala eroti, iikanoŋ
mono qaondabororo. Kawaajoŋ mombo mende komugi jiŋgeŋ mende qabuya
ano toroqeŋ siimbobolo moŋ mende mobuya. Iwoi mombaajoŋ mende amamaaŋ
saabuya."
5 Jiŋkaroŋ duŋanoŋ raji, iinoŋ kokaeŋ nijoro, "Moba, niinoŋ jewe ilawoila kuuya
mono koloŋaniro gbilia koloowaa." Kaeŋ nijoŋ jero, "Qaa ii hoŋa tooŋa uuwoiya qaa,
iikawaajoŋ ii mono papianoŋ oowa."
6 *Toroqeŋ kokaeŋ nijoro, "Ii jeŋ kotowe koloodaboroja. Niinoŋ waladeeŋ laligoŋ
(iwoi kuuya mokoloon kanageŋ jewe qaono) konogaga laligoŋ uma laligomaŋa. Kawaa
so niinoŋ tere nemuŋa mutuya A ano tere nemuŋa tetegoya Z koloojeŋ. Moŋnoŋ
apuwaajoŋ moji, niinoŋ mono laaligo kotigaa apu jaayanoŋga apu ii kaleŋ mube
iikanoŋga sewaŋa qaa kosoŋ neŋ laligowaa.
7 *Moŋnoŋ lombo kuuya uuguŋ haamo ambaati, niinoŋ mono iwaa Anutuya koloon
iwoi kuuya ii mube iwaa buŋa kolooro noo meraborana koloon qana bosima laligowaa.
8 "Kaeŋ laligowuyato, tosianoŋ ejemba jaagianoŋ jiriŋjiriŋ ama boŋ mende
nama momalaarigia mesaogi uugianoŋ tilooji, iyoŋoo mirigianoŋ mono roŋ salfa
jamowaa gere* bolaŋanoŋ gogoriŋlao jeŋ namakeji, iikanoŋ ewuya. Yoŋoonoŋ
toroqeŋ ejemba koi kaaŋa yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ iikanoŋ kemeŋ laligowuya: Ejemba
uŋugi komugi serowiliŋ oweŋ hamoqeqe ama tando lopioŋ waegia meŋ mepeseeŋ
qaa qoloŋmoloŋgoya jeŋkejuti, niinoŋ mono ii hagoŋ oŋombe sia iikanoŋ kemeŋ
laligowuya. Ii koomu indiŋa woi koloowaa." Jiŋkaroŋ duŋanoŋga qaa kaeŋ karo mobe.
Kiaŋ.

Jerusalem siti dologa ii qaita moŋ.

9 Lombo kanjaŋawo konoga 7 kanoŋ qambi 7 saa qegi Siwe gajoba 7 yoŋonoŋ ii meŋ
naŋgiti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ kaŋ kokaeŋ nijoro, "Mono kana emba Lama meriaa
emba buŋa koloomambaajoŋ anji, ii qendeema gomaŋa."
10 *Kaeŋ nijoro Uŋa Toroyanoŋ nono umbeumbeŋanoŋ qananoŋ uro Siwe gajoba
iikanoŋ nuano baaŋa koriga qabuŋayawo moŋnoŋ uri. Iikanoŋ uma siti toroya
Jerusalem Siwenoŋ Anutuwaa gomanoŋga kamaaroti, ii qendeema nono kokaeŋ iibe:
11 Anutuwaa asamararaŋa iikanoŋ asariro kokobilibilianoŋ goul ano kowonjiŋ
hoŋawo sewaŋgia uuta iikawaa tani kolooro. Kowonjiŋ hoŋawo qata jaspa ii kaaro
jokaŋa jokaŋa kokobilibiligiawo meleema asariŋkejuti, mono iikawaa so tualalakota
ero.
12 *Kiropoya uuta ii akadamuyawo. Kiropoyaa naguya 12 naŋgi kosogianoŋ Siwe
gajoba 12 sokoma naŋgi. Israel kanagesowaa tuuŋ 12 yoŋoo qagia ii nagu iikawaa
selegianoŋ oogita nano.
13 Nagu 12 ii leelee eu emu kokaeŋ naŋgi: Weeŋ koukoutanoŋ karooŋ, ke-
mekemetanoŋ karooŋ, Noot waageŋ karooŋ ano Saut waageŋ karooŋ.
14 Siti kiropo ii kowonjiŋ tando damuyawo 12 iikayoŋoo qaganoŋ megi nano. Lama
meriaa aposoluruta 12 yoŋoo qagia 12 ii tando 12 iikanoŋ oogita nano.
15 *Siwe gajoba niwo qaa jeroti, iinoŋ siti, iikawaa kiropoya ano naguya 12 iyoŋoo
sogia keda ama momambaajoŋ jojoriŋ goul kedaya (rula mesa) meŋ nano.
16 Siti ii areŋgoŋ megi waŋgoŋa 4 kolooro. Leelee eu emu korigaya ii ororoŋ. Koriga
motomotooŋ ii goul kedaya iikanoŋ kedaya ama 2,400 kilomiita kawaa so mokolooro
ero.† Aaregeŋa ii kaaŋagadeeŋ ororoŋ ero.

---

* **21:4:** Ais 25.8; 35.10; 65.19 * **21:6:** Ais 55.1 * **21:7:** 2 Sml 7.14; Ond 89.26-27 * **21:8:** Salfa jamowaa geria ii kojuwaa jamoyanoŋ jeŋ gogoriŋ qeŋ jeŋkejiwaa so kolooja. * **21:10:** Eze 40.2 * **21:12:** Eze 48.30-35 * **21:15:** Eze 40.3 † **21:16:** Tuuŋ 12 motomotooŋ iikawaajoŋa 200 kilomiita.

17 Siwe gajobanoŋ kaaŋagadeeŋ siti kiropoya ii baloŋ ejawaa kedanoŋ so ama 60
miita mokolooro ero.
18 *Siti kiropoya ii kowonjiŋ hoŋawo qata jaspa kanoŋ memetaga. Siti aŋo ii goul
toonoŋ megi asamararaŋanoŋ mono kaaro taaŋaa so asasagawo asariro.
19 Siti kiropoyaa tandoya ii kowonjiŋ sewaŋa uuta kania kania kanoŋ menjereŋgoŋ
megi akadamugiawo kokaeŋ koloogi iŋiibe: Tando mutuya ii kowonjiŋ hoŋawo qata
jaspa mundaya injaŋa tanitani. Tando woiya ii kowonjiŋ asoŋa qata safaia, karooŋa ii
kowonjiŋ toŋgoŋtoŋgoŋ qata ageit. Tando 4:ya ii kowonjiŋ toŋgoŋa qata emerald.
20 Tando 5:ya ii kowonjiŋ nejoŋgbalaya qata sardoniks. Tando 6:ya ii kowonjiŋ osoga
qata karnilian, 7:ŋa ii kowonjiŋ qata krisolait (kwortz), mundaya goul kaaro kaaŋa.
Tandoya 8:ya ii kowonjiŋ asoŋasoŋa qata beril, 9:ŋa ii kowonjiŋ goota qata topaz.
Tando 10:ŋa ii kowonjiŋ qata kalsedoni (krisopreis) mundaya tootooyawo, 11:ŋa ii
kowonjiŋ gogookota qata jeisint (torkwois). Tando 12:ya ii kowonjiŋ osoga nezoŋgbala
qata ametist.
21 Siti kiropo nagu 12 ii soroŋ kota damuyawo 12 iikanoŋ memetaga. Nagu
motomotooŋ ii soroŋ kota motomotooŋ kanoŋ orasiŋ memetaga. Sitinoŋ kana eji, ii
goul toonoŋga megi kaaro taaŋa kaaŋa asariro.
22 Siti kuuya yoŋonoŋ Poŋ Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toya ano Lama meria tororo
iriima uugia meleema waegara meŋ mepeseeŋkeju. Kawaajoŋ jiwowoŋ jigo (tempel)
mombaajoŋ mende amamaaŋkeju. Jigo ii mende iibe.
23 *Anutuwaa asamararaŋanoŋ siti meŋ asariŋ oŋono Lama merianoŋ kiwagia
kolooja. Kawaajoŋ weeŋ koiŋ asariwaotiwaajoŋ mende amamaaŋkeju.
24 *Iinoŋ kiwagia kolooro kantria kantria yoŋonoŋ iwaa asasaganoŋ kema kaŋ
laligowuya. Namowaa kiŋ poŋa poŋa yoŋonoŋ buŋagia akadamugiawo ii meŋ kaŋ
siti iikanoŋ ambuya.
25 *Siti paŋgamaŋa qaa, iikawaajoŋ kiropo naguya ii kambaŋ moŋnoŋ mende
kombuto, suulaŋ tama nambaa.
26 Kantria kantria yoŋonoŋ uugia meleema akadamugiaa buŋagiaajoŋ awelegoŋ
qabuŋagiawo koloon laligogiti, ii meŋ kaŋ siti iikanoŋ ambuya.
27 *Ejemba qagia laaligo kotigaa qa areŋ buknoŋ oogita eji, iyoŋonondeeŋ mono siti
iikanoŋ ubuya. Lama merianoŋ qa areŋ buk ii galeŋ komakeja. Moŋnoŋ uuta tilooji
me aŋgonjora imbiloloŋawo ama qaa qoloŋmoloŋgoya jeŋkeji, iinoŋ mono iikanoŋ
umambaajoŋ amamaawaa. Kiaŋ.

22

Laaligo kotigaa apu gowoya iibe.

1 *Kawaa gematanoŋ Siwe gajoba iikanoŋ laaligo kotigaa apu jaaya qendeema nono
Anutu ano Lama meria yoroo jiŋkaroŋ duŋnoŋga ujuŋgoŋ kaŋ apu gowoya kolooro.
Kawaa apuya ii kaaro jokaŋa jokaŋa kokobilibiligiawo meleema asariŋkejuti, mono
iikawaa so tualalakota kolooro.
2 *Apu gowoya iikanoŋ sitiwaa kana somatanoŋ kamaaŋ biiwia metetereeŋ kotoŋ
karo. Apu gowoyaa goraayanoŋ leelee kanoŋ laaligo kotigaa gereya ii nano. Gere
iikawaa hoŋanoŋ mono gbani so somaŋa 12, ii koiŋ motomotoombaa uutanoŋ
kolooŋkeju. Gere iikawaa seŋanoŋ mono kantria kantria ejembanoŋ qeeaŋgo
mokoloowutiwaajoŋ ama nanju.

---

* **21:18:** Ais 54.11-12 * **21:23:** Ais 60.19-20 * **21:24:** Ais 60.3 * **21:25:** Ais 60.11 * **21:27:** Ais 52.1; Eze 44.9
* **22:1:** Eze 47.1; Zek 14.8 * **22:2:** Jen 2.9; Eze 47.12

3 *Moŋnoŋ moŋ mende toroqeŋ alia seigoŋ qasuaawaa. Anutu ano Lama meria
yoroo jiŋkaroŋ duŋgaranoŋ mono siti iikanoŋ ero Lama meriaa gawoŋ meme ejem-
baurutanoŋ weleŋ qeŋ muŋkeju.
4 Weleŋ qeŋ muŋ jaasewaŋa iima Anutuwaa qata wambusooŋgianoŋ meŋ mokotaagi
ewaa.
5 *Gomaŋ mende toroqeŋ tiiwaa. Poŋ Anutunoŋ meŋ asariŋ oŋomakejiwaajoŋ kiwa
asasagaajoŋ me weeŋ asasagaajoŋ mende amamaawuya. Kaeŋ oyaŋboyaŋ laligoŋ
kambaŋ so tetegoya qaa kiŋ poŋ kaaŋa galeŋkoŋkoŋ gawoŋ meŋ laligoŋ ubuya.
6 Ii iibe Siwe gajobanoŋ kokaeŋ nijoro, “Buŋa qaa mojaŋi, iikanoŋ mono hoŋa
tooŋ uuwoiya qaa kolooja. Poŋ Anutunoŋ gejatootoo ejemba sololooŋ oŋomakeji,
iinoŋ mono Siwe gajobaya nii wasiŋ nono asugiŋ goma laligowe. Iwoi kuuya
uulaŋawo koloowutiwaa so anji, momalaari ejembaurutanoŋ ii mobutiwaajoŋ ii
asugiŋ qendeema gombe.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ mombo eleema kawaa.

7 Jiisasnoŋ jeja, “Mobu, niinoŋ mono uulaŋawo eleema kamaŋa. Tosianoŋ buk
kokawaa gejatootoo qaaya buŋa qeŋ qokotaaŋkejuti, iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo
kolooju.”
8 Jon niinoŋ Buŋa qaa koi moma jaana meleeno uŋaya iibe. Ii iima modaboroŋ Siwe
gajobanoŋ uŋa koi qendeema nonoti, niinoŋ iwaa waeya meŋ mepeseemambaajoŋ
moma namonoŋ kamaaŋ kanianoŋ simiŋ kumbe.
9 Simiŋ kumbeto, kokaeŋ nijoro, “Ae! Kaeŋ mende amba. Niinoŋ gii ano gejatootoo
alauruga ano ejemba buk kokawaa Buŋa qaaya buŋa qeŋ qokotaaŋkejuti, mono kuuya
oŋoo kooroŋgianoŋ nama motooŋ Anutu weleŋ qeŋ muŋkejoŋ. Niiga qaagoto, mono
Anutu waeya meŋ mepeseeŋkeba.”
10 Kaeŋ jeŋ kokaeŋ nijoro, “Kambaŋ torija. Kawaajoŋ buk kokawaa gejatootoo
qaayanoŋ aasaŋgoyanoŋ ewabotiwaajoŋ ii papia-noŋ oowato, ii mono muŋgeŋ aa-
sonoŋ (siil) mende qokotaawa.
11 *Bologa meŋkeji, iinoŋ mono toroqeŋ kaeŋ meŋ kileqileewa. Tiloon laligoji, iinoŋ
mono toroqeŋ tiloon aŋgonjorayawo koloon laligowa. Nanamemeŋ dindiŋa amakeji,
iinoŋ mono toroqeŋ dindiŋagadeeŋ ama meŋ laligowa. Soraaya koloonkeji, iinoŋ
mono toroqeŋ soraaya totooŋ koloon laligowa.” Siwe gajobanoŋ kaeŋ nijoro.
12 *Jiisasnoŋ jeja, “Mobu, niinoŋ mono uulaŋawo eleema kamaŋa. Kamaŋati,
iikanoŋ mono tawagia meŋ kamaŋa. Nanamemeŋgia ama meŋ laligogiti, mono ii gosiŋ
iikawaa so tawagia motomotooŋ oŋomaŋa.
13 *“Niinoŋ kanakanaiyanoŋ mutuya laligoŋ (iwoi kuuya mokoloon kanageŋ jewe
qaono) tetegoyanoŋ konoga koloon laligomaŋa. Iikawaa so niinoŋ A ano Z, tere
nemuŋa mutuya ano tetegoya koloojeŋ.
14 *“Niinoŋ ejemba malekugia galeŋ komakejuti, iyoŋoojoŋ kiropo naguya horowe
saanoŋ siti uutanoŋ ugi mende aŋgoŋ koma oŋombe laaligo kotigaa gere hoŋa
newuya. Kawaajoŋ opo malekugia galeŋ koma soŋgbamakejuti, ejemba iyoŋonoŋ
mono simbawoŋawo ano oyaŋboyaŋ kolooju.
15 “Yoŋonoŋ oyaŋboyaŋ mokoloowuto, tosaaŋa yoŋoojoŋ nagu koma somoŋgowe
seleeŋgeŋ laligowuti, ii ejemba koi kaaŋa: Kasu kaaŋa serowiliŋ ama oweŋ hamoqeqe
amakeju. Serowiliŋ ama ejemba uŋugi komuŋkeju. Tando lopioŋ waegia meŋ
mepeseeŋkeju ano aŋgomokolombaa siiŋa moma ii amakeju. Ejemba kaaŋa kuuya ii
mono kiropo seleeŋgeŋanoŋ laligowuya.
16 *“Jiisas niinoŋ gajobana wasiwe liligoŋ uumeleeŋ kanageso oŋoojoŋ gejatootoo

* **22:3:** Zek 14.11 * **22:5:** Ais 60.19; Dan 7.18 * **22:11:** Dan 12.10 * **22:12:** Ais 40.10; 62.11; Ond 28.4; Jer 17.10 * **22:13:** Ais 1.8, 17; 2.8; Ais 44.6; 48.12 * **22:14:** Jen 2.9; 3.22 * **22:16:** Ais 11.1, 10

qaa koi naŋgoŋ iŋijoŋkebaa. Niinoŋ kiŋ Deiwidwaa wanjaleya ano mundaŋa koloojeŋ. Niinoŋ gomaambawaa widia asamararanawo koloon asariŋkejeŋ." Jiisasnoŋ kaeŋ jero.

17 *Uŋa Toroya ano emba buŋaya yoronoŋ kokaeŋ jeŋkejao, "Jiisas, gii mono kawa." Kaeŋ jeri mobuti, oŋo mono kaaŋiadeeŋ kokaeŋ jewu, "Jiisas, gii mono kawa."

Moŋnoŋ apuwaajoŋ moji, iinoŋ mono kawa. Moŋnoŋ laaligo kotigaa apuwaajoŋ siiŋa moji, iinoŋ mono kaŋ ii kaleŋga aŋaliŋ aŋgoŋ komba. Kiaŋ.

Galeŋ meme ano jojopaŋ qaa tetegoya

18 *Niinoŋ buk kokawaa gejatootoo qaaya mobuti, kuuya oŋoojoŋ galeŋ meme qaa kokaeŋ jejeŋ: Moŋnoŋ gejatootoo qaa koiwo qaa moŋ toroqeŋ jewaati, lombo kanjaŋawo koloowaatiwaa qaaya buk kokanoŋ ooweti, Anutunoŋ ii mono iwaa qaganoŋ ano ubaa.

19 Moŋnoŋ buk kokawaa gejatootoo qaaya iikanoŋga qaa moŋ qetegowaati, Anutunoŋ mono ii aŋgoŋ kono laaligo kotigaa gere hoŋa mende neŋ siti toroyanoŋ mende ubaa. Iikawaa qaaya Anutunoŋ somoŋgoro buk kokanoŋ ooweto, qaa iikanoŋ mono iwaanoŋ hoŋawo mende koloowaa.

20 Buŋa qaa koi naŋgoŋ jeji, iinoŋ kokaeŋ jeja, "Qaa ii oŋanoŋ. Niinoŋ mono uulaŋawo eleema kamaŋa."

Kaeŋ jero niinoŋ kokaeŋ jejeŋ, "Qaa ii oŋanoŋ. Oo Poŋ Jiisas, gii mono kawa."

21 Poŋ Jiisaswaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono kuuya oŋowo ewa. Qaa ii oŋanoŋ.

---

* **22:17:** Ais 55.1 * **22:18:** Dut 4.2; 12.32

Read the New Testament daily

January

date	Scripture
1	Matuyuu 1.1–2.12
2	Matuyuu 2.13–3.6
3	Matuyuu 3.7–4.11
4	Matuyuu 4.12-25
5	Matuyuu 5.1-26
6	Matuyuu 5.27-48
7	Matuyuu 6.1-24
8	Matuyuu 6.25–7.14
9	Matuyuu 7.15-29
10	Matuyuu 8.1-17
11	Matuyuu 8.18-34
12	Matuyuu 9.1-17
13	Matuyuu 9.18-38
14	Matuyuu 10.1-23
15	Matuyuu 10.24–11.6
16	Matuyuu 11.7-30
17	Matuyuu 12.1-21
18	Matuyuu 12.22-45
19	Matuyuu 12.46–13.23
20	Matuyuu 13.24-46
21	Matuyuu 13.47–14.12
22	Matuyuu 14.13-36
23	Matuyuu 15.1-28
24	Matuyuu 15.29–16.12
25	Matuyuu 16.13–17.9
26	Matuyuu 17.10-27
27	Matuyuu 18.1-22
28	Matuyuu 18.23–19.12
29	Matuyuu 19.13-30
30	Matuyuu 20.1-28
31	Matuyuu 20.29–21.22

February

date	Scripture
1	Matuyuu 21.23-46
2	Matuyuu 22.1-33
3	Matuyuu 22.34–23.12
4	Matuyuu 23.13-39
5	Matuyuu 24.1-28
6	Matuyuu 24.29-51
7	Matuyuu 25.1-30
8	Matuyuu 25.31–26.13
9	Matuyuu 26.14-46
10	Matuyuu 26.47-68
11	Matuyuu 26.69–27.14
12	Matuyuu 27.15-31
13	Matuyuu 27.32-66
14	Matuyuu 28.1-20
15	Maak 1.1-28
16	Maak 1.29–2.12
17	Maak 2.13–3.6
18	Maak 3.7-30
19	Maak 3.31–4.25
20	Maak 4.26–5.20
21	Maak 5.21-43
22	Maak 6.1-29
23	Maak 6.30-56
24	Maak 7.1-23
25	Maak 7.24–8.10
26	Maak 8.11–9.1
27	Maak 9.2-29
28	Maak 9.30–10.12

date	Scripture
1	Maak 10.13-31
2	Maak 10.32-52
3	Maak 11.1-26
4	Maak 11.27–12.17
5	Maak 12.18-37
6	Maak 12.38–13.13
7	Maak 13.14-37
8	Maak 14.1-21
9	Maak 14.22-52
10	Maak 14.53-72
11	Maak 15.1-47
12	Maak 16.1-20
13	Luuk 1.1-25
14	Luuk 1.26-56
15	Luuk 1.57-80
16	Luuk 2.1-35
17	Luuk 2.36-52
18	Luuk 3.1-22
19	Luuk 3.23-38
20	Luuk 4.1-30
21	Luuk 4.31–5.11
22	Luuk 5.12-28
23	Luuk 5.29–6.11
24	Luuk 6.12-38
25	Luuk 6.39–7.10
26	Luuk 7.11-35
27	Luuk 7.36–8.3
28	Luuk 8.4-21
29	Luuk 8.22-39
30	Luuk 8.40–9.6
31	Luuk 9.7-27

date	Scripture
1	Luuk 9.28-50
2	Luuk 9.51–10.12
3	Luuk 10.13-37
4	Luuk 10.38–11.13
5	Luuk 11.14-36
6	Luuk 11.37–12.7
7	Luuk 12.8-34
8	Luuk 12.35-59
9	Luuk 13.1-21
10	Luuk 13.22–14.6
11	Luuk 14.7-35
12	Luuk 15.1-32
13	Luuk 16.1-18
14	Luuk 16.19–17.10
15	Luuk 17.11-37
16	Luuk 18.1-17
17	Luuk 18.18-43
18	Luuk 19.1-27
19	Luuk 19.28-48
20	Luuk 20.1-26
21	Luuk 20.27-47
22	Luuk 21.1-28
23	Luuk 21.29–22.13
24	Luuk 22.14-34
25	Luuk 22.35-53
26	Luuk 22.54–23.12
27	Luuk 23.13-43
28	Luuk 23.44–24.12
29	Luuk 24.13-53
30	Jon 1.1-28

date	Scripture
1	Jon 1.29-51
2	Jon 2.1-25
3	Jon 3.1-21
4	Jon 3.22–4.3
5	Jon 4.4-42
6	Jon 4.43-54
7	Jon 5.1-23
8	Jon 5.24-47
9	Jon 6.1-21
10	Jon 6.22-40
11	Jon 6.41-71
12	Jon 7.1-29
13	Jon 7.30-52
14	Jon 7.53–8.20
15	Jon 8.21-30
16	Jon 8.31-59
17	Jon 9.1-41
18	Jon 10.1-21
19	Jon 10.22-42
20	Jon 11.1-53
21	Jon 11.54–12.19
22	Jon 12.20-50
23	Jon 13.1-30
24	Jon 13.31–14.14
25	Jon 14.15-31
26	Jon 15.1-27
27	Jon 16.1-33
28	Jon 17.1-26
29	Jon 18.1-24
30	Jon 18.25–19.22
31	Jon 19.23-42

date	Scripture
1	Jon 20.1-31
2	Jon 21.1-25
3	Aposol Gawoŋ Meme 1.1-26
4	Aposol Gawoŋ Meme 2.1-47
5	Aposol Gawoŋ Meme 3.1-26
6	Aposol Gawoŋ Meme 4.1-37
7	Aposol Gawoŋ Meme 5.1-42
8	Aposol Gawoŋ Meme 6.1-15
9	Aposol Gawoŋ Meme 7.1-29
10	Aposol Gawoŋ Meme 7.30-50
11	Aposol Gawoŋ Meme 7.51–8.13
12	Aposol Gawoŋ Meme 8.14-40
13	Aposol Gawoŋ Meme 9.1-25
14	Aposol Gawoŋ Meme 9.26-43
15	Aposol Gawoŋ Meme 10.1-33
16	Aposol Gawoŋ Meme 10.34-48
17	Aposol Gawoŋ Meme 11.1-30
18	Aposol Gawoŋ Meme 12.1-23
19	Aposol Gawoŋ Meme 12.24–13.12
20	Aposol Gawoŋ Meme 13.13-41
21	Aposol Gawoŋ Meme 13.42–14.7
22	Aposol Gawoŋ Meme 14.8-28
23	Aposol Gawoŋ Meme 15.1-35
24	Aposol Gawoŋ Meme 15.36–16.15
25	Aposol Gawoŋ Meme 16.16-40
26	Aposol Gawoŋ Meme 17.1-34
27	Aposol Gawoŋ Meme 18.1-21
28	Aposol Gawoŋ Meme 18.22–19.12
29	Aposol Gawoŋ Meme 19.13-41
30	Aposol Gawoŋ Meme 20.1-38

date	Scripture
1	Aposol Gawoŋ Meme 21.1-16
2	Aposol Gawoŋ Meme 21.17-36
3	Aposol Gawoŋ Meme 21.37–22.16
4	Aposol Gawoŋ Meme 22.17–23.10
5	Aposol Gawoŋ Meme 23.11-35
6	Aposol Gawoŋ Meme 24.1-27
7	Aposol Gawoŋ Meme 25.1-27
8	Aposol Gawoŋ Meme 26.1-32
9	Aposol Gawoŋ Meme 27.1-20
10	Aposol Gawoŋ Meme 27.21-44
11	Aposol Gawoŋ Meme 28.1-31
12	Room Tere 1.1-17
13	Room Tere 1.18-32
14	Room Tere 2.1-24
15	Room Tere 2.25–3.8
16	Room Tere 3.9-31
17	Room Tere 4.1-12
18	Room Tere 4.13–5.5
19	Room Tere 5.6-21
20	Room Tere 6.1-23
21	Room Tere 7.1-14
22	Room Tere 7.15–8.6
23	Room Tere 8.7-21
24	Room Tere 8.22-39
25	Room Tere 9.1-21
26	Room Tere 9.22–10.13
27	Room Tere 10.14–11.12
28	Room Tere 11.13-36
29	Room Tere 12.1-21
30	Room Tere 13.1-14
31	Room Tere 14.1-23

date	Scripture
1	Room Tere 15.1-21
2	Room Tere 15.22–16.7
3	Room Tere 16.8-27
4	Korint Tere 1 1.1-17
5	Korint Tere 1 1.18–2.5
6	Korint Tere 1 2.6–3.4
7	Korint Tere 1 3.5-23
8	Korint Tere 1 4.1-21
9	Korint Tere 1 5.1-13
10	Korint Tere 1 6.1-20
11	Korint Tere 1 7.1-24
12	Korint Tere 1 7.25-40
13	Korint Tere 1 8.1-13
14	Korint Tere 1 9.1-18
15	Korint Tere 1 9.19–10.13
16	Korint Tere 1 10.14–11.1
17	Korint Tere 1 11.2-16
18	Korint Tere 1 11.17-34
19	Korint Tere 1 12.1-26
20	Korint Tere 1 12.27–13.13
21	Korint Tere 1 14.1-17
22	Korint Tere 1 14.18-40
23	Korint Tere 1 15.1-28
24	Korint Tere 1 15.29-58
25	Korint Tere 1 16.1-24
26	Korint Tere 2 1.1-11
27	Korint Tere 2 1.12–2.11
28	Korint Tere 2 2.12-17
29	Korint Tere 2 3.1-18
30	Korint Tere 2 4.1-12
31	Korint Tere 2 4.13–5.10

date	Scripture
1	Korint Tere 2 5.11-21
2	Korint Tere 2 6.1-13
3	Korint Tere 2 6.14–7.7
4	Korint Tere 2 7.8-16
5	Korint Tere 2 8.1-15
6	Korint Tere 2 8.16-24
7	Korint Tere 2 9.1-15
8	Korint Tere 2 10.1-18
9	Korint Tere 2 11.1-15
10	Korint Tere 2 11.16-33
11	Korint Tere 2 12.1-10
12	Korint Tere 2 12.11-21
13	Korint Tere 2 13.1-14
14	Galesia Tere 1.1-24
15	Galesia Tere 2.1-16
16	Galesia Tere 2.17–3.9
17	Galesia Tere 3.10-22
18	Galesia Tere 3.23–4.20
19	Galesia Tere 4.21–5.12
20	Galesia Tere 5.13-26
21	Galesia Tere 6.1-18
22	Efesus Tere 1.1-23
23	Efesus Tere 2.1-22
24	Efesus Tere 3.1-21
25	Efesus Tere 4.1-16
26	Efesus Tere 4.17–5.2
27	Efesus Tere 5.3-33
28	Efesus Tere 6.1-24
29	Filipai Tere 1.1-26
30	Filipai Tere 1.27–2.18

date	Scripture
1	Filipai Tere 2.19–3.6
2	Filipai Tere 3.7–4.1
3	Filipai Tere 4.2-23
4	Kolosi Tere 1.1-20
5	Kolosi Tere 1.21–2.7
6	Kolosi Tere 2.8-23
7	Kolosi Tere 3.1-17
8	Kolosi Tere 3.18–4.18
9	Tesalonaika Tere 1 1.1–2.9
10	Tesalonaika Tere 1 2.10–3.13
11	Tesalonaika Tere 1 4.1–5.3
12	Tesalonaika Tere 1 5.4-28
13	Tesalonaika Tere 2 1.1-12
14	Tesalonaika Tere 2 2.1-17
15	Tesalonaika Tere 2 3.1-18
16	Timotiwaa Tere 1 1.1-20
17	Timotiwaa Tere 1 2.1-15
18	Timotiwaa Tere 1 3.1-16
19	Timotiwaa Tere 1 4.1-16
20	Timotiwaa Tere 1 5.1-25
21	Timotiwaa Tere 1 6.1-21
22	Timotiwaa Tere 2 1.1-18
23	Timotiwaa Tere 2 2.1-21
24	Timotiwaa Tere 2 2.22–3.17
25	Timotiwaa Tere 2 4.1-22
26	Taituswaa Tere 1.1-16
27	Taituswaa Tere 2.1-14
28	Taituswaa Tere 2.15–3.15
29	Filemombaa Tere 1.1-25
30	Hibruu Tere 1.1-14
31	Hibruu Tere 2.1-18

date	Scripture
1	Hibruu Tere 3.1-19
2	Hibruu Tere 4.1-13
3	Hibruu Tere 4.14–5.14
4	Hibruu Tere 6.1-20
5	Hibruu Tere 7.1-19
6	Hibruu Tere 7.20-28
7	Hibruu Tere 8.1-13
8	Hibruu Tere 9.1-10
9	Hibruu Tere 9.11-28
10	Hibruu Tere 10.1-18
11	Hibruu Tere 10.19-39
12	Hibruu Tere 11.1-16
13	Hibruu Tere 11.17-31
14	Hibruu Tere 11.32–12.13
15	Hibruu Tere 12.14-29
16	Hibruu Tere 13.1-25
17	Jeimswaanoŋ Tere 1.1-18
18	Jeimswaanoŋ Tere 1.19–2.17
19	Jeimswaanoŋ Tere 2.18–3.18
20	Jeimswaanoŋ Tere 4.1-17
21	Jeimswaanoŋ Tere 5.1-20
22	Piitowaanoŋ Tere 1 1.1-12
23	Piitowaanoŋ Tere 1 1.13–2.10
24	Piitowaanoŋ Tere 1 2.11–3.7
25	Piitowaanoŋ Tere 1 3.8–4.6
26	Piitowaanoŋ Tere 1 4.7–5.14
27	Piitowaanoŋ Tere 2 1.1-21
28	Piitowaanoŋ Tere 2 2.1-22
29	Piitowaanoŋ Tere 2 3.1-18
30	Jombaanoŋ Tere 1 1.1-10

date	Scripture
1	Jombaanoŋ Tere 1 2.1-17
2	Jombaanoŋ Tere 1 2.18–3.2
3	Jombaanoŋ Tere 1 3.3-24
4	Jombaanoŋ Tere 1 4.1-21
5	Jombaanoŋ Tere 1 5.1-21
6	Jombaanoŋ Tere 2 1.1-13
7	Jombaanoŋ Tere 3 1.1-14
8	Juudawaanoŋ Tere 1.1-25
9	Isaisaaŋ 1.1-20
10	Isaisaaŋ 2.1-17
11	Isaisaaŋ 2.18–3.6
12	Isaisaaŋ 3.7-22
13	Isaisaaŋ 4.1-11
14	Isaisaaŋ 5.1-14
15	Isaisaaŋ 6.1-17
16	Isaisaaŋ 7.1-17
17	Isaisaaŋ 8.1-13
18	Isaisaaŋ 9.1-21
19	Isaisaaŋ 10.1-11
20	Isaisaaŋ 11.1-19
21	Isaisaaŋ 12.1-18
22	Isaisaaŋ 13.1-18
23	Isaisaaŋ 14.1-20
24	Isaisaaŋ 15.1-8
25	Isaisaaŋ 16.1-21
26	Isaisaaŋ 17.1-18
27	Isaisaaŋ 18.1-24
28	Isaisaaŋ 19.1-21
29	Isaisaaŋ 20.1-15
30	Isaisaaŋ 21.1-27
31	Isaisaaŋ 22.1-21

Diksenari *(glossary)*
Qaa kota waŋa iikawaa kaniagia

1) toroya, qaita moŋ, soraaya, kowoga, solaŋa, tak-kootoya, Anutuwaa buŋa, tiriŋkootoya, *(holy, set apart, clean)*

Anutu ano iwaanoŋ iwoi ii 1) toroya ano 2) qaita moŋ: Anutunoŋ toroya laligoro siŋgisoŋgonanaa iroŋa nonombabotiwaajoŋ toroko moma ku-usuŋa romoŋgoniŋ jenenana oroŋkeja. Zioz ano ejemba ii 3) soraaya, jewoŋgia qaa. Miri, jigo, kambaŋ ano samoŋ ii 4) kowoga: Miri kowoga ii meŋ tiloowoŋatiwaa so qaago. Kambaŋ kowoganoŋ gawoŋ mewombotiwaa soŋgo eja. Samoŋ kowoga ii siŋgisoŋgonana mende jokoloon eeŋ tondu newoŋatiwaa so qaago. Nanamemeŋ ano gawoŋ ii 5) solaŋa: Gawoŋ solaŋa ii siŋgisoŋgo qaganoŋ mewombaajoŋ amamaawoŋa. Nanamemeŋ solaŋa iikayadeeŋ mono Anutuwaanoŋ sokonja. Anutuwaa gejatootoo ejemba ii 6) tak-kootoya ano 7) tiriŋkootoya kolooju. *Holy (set apart)* qaa tosaaŋa ii 8) Anutuwaa buŋa, 9) tiriŋkootoya. Buŋa Tere Buk ii tiriŋkootoya.

Holy qaawaa kania ii kokaeŋ: Iwoi moŋ ii bologa kuuya iikanoŋa gosiŋ mendeeŋgi siŋgisoŋgonoŋga soraiŋ qaita moŋ koloon yaŋodeeŋ *(set apart)* Anutuwaajoŋ noŋ qeŋ eja. Anutunoŋ mombaa siŋgisoŋgoya mesaoji eeŋ, iinoŋ mono solaŋaniŋ diŋgoro Uŋaya Toroya uutanoŋ ano koloŋaniŋ morota ano soraaya koloowaa.

2) Uŋa Toroya *(Holy Spirit)*

Uŋa Toroya ii Anutuwaanoŋ Uŋaya. Iwaanoŋ jewoŋa me kokojinjiŋa moŋ mende totoon eja. Iinoŋ ejemba uugia meleeŋgiti, ii inaaŋ sololoon nonono uumeleeŋ laaligo laligojoŋ.

Uŋa Toroyanoŋ bedu meŋ inaaja *(anointing of the Holy Spirit)*

Kaeŋ ano uuta geregere kolooro Anutuwaa gawoŋa awaagadeeŋ meŋkeja.

3) Kaleŋmoriaŋ *(grace, marimari)*

Anana iwoi awaa buŋa qeŋ aowoŋatiwaa so mende koloojonto, Anutunoŋ kileŋ uusiiŋaa so eeŋ kiaŋkomuŋ niniima koboon kaleŋa honoŋa qaa nonomambaajoŋ moja.

4) Kiaŋkomu *(mercy)*

Moŋnoŋ iwoi ano qaanananoŋ komuja. *-Pasowa:* Kiaŋkomu kendoŋ, Goukoŋkoŋ kendoŋ

5) akadamu, qabuŋa, asamararaŋ, ku-usuŋ, *(glory)*

Iwoi ii akadamuyawo. Ejemba qabuŋagiawo. Anutu asamararaŋawo ano ku-usuŋawo.

6) Anutuwaa iriŋsoŋsooŋ, kazi, uuduuduu *(God's wrath)*

Jon 3.36 Siŋgisoŋgo aniŋ Anutuwaa iriŋa soono kazia qanananoŋ ano uma ewaa. Jopagoŋ nonomakejato, siŋgisoŋgonanaajoŋ iriŋa soomakeja.

7) Siŋgisoŋgo *(sin)*

Anutu Toroyaa uusiiŋa qeŋ uugujoŋi, ii iwoi kanjaŋawo. Iriŋa soono iroŋa meleeno qanananoŋ uja. Koposo *(mistake)* ii qaa afaaŋa. Anutuwaa qaa jakewaajoŋ oŋanoŋ jenenana oroŋkeja.

Siŋgisoŋgonana kokaeŋ jokoloowoŋa:

Oo Anutu toroya, nii ejemba doogoyanoŋ goo jaasewaŋganoŋ nanjeŋ. Nii koloowetinoŋa kanaiŋ bologa kania kania ama tomeŋganoŋ meŋ laligowe. Kawaajoŋ giinoŋ mono Jiisaswaa kaleŋmoriaŋaajoŋ ama siŋgisoŋgona mesaoŋ nomba. Mesaoŋ noma Buŋa qaaga dindiŋa noo uunanoŋ ama mindiŋgoŋ nomba. Ku-usuŋganoŋ laaligona mindiŋgoro saanoŋ gbiliŋ goo laaligo gbilianoŋ keuma laligomaŋa. Ii oŋanoŋ.

Iisaŋ qaa

Anutunoŋ siŋgisoŋgogia mesaoŋ oŋonja. Iinoŋ Meria motooŋgo ii ananaa siŋgisoŋgonananoŋ solaŋaniwaatiwaajoŋ ama wasiro namonoŋ kamaaro. Kamaaŋ kaleŋmoriaŋa nonoma siŋgisoŋgonana soŋgbanja. Ii mono moma laariwu. Ii moma laarigi iinoŋ uŋuano gowokouruta koloogi Uŋaya Toroya uugianoŋ ama oŋombaa. Oo Poŋ, ii nonoonoŋ mono kaeŋ koloowa.

8) kokojinjiŋawo, qaamuuŋawo, *(demon possessed)*

omeyawo, andoleiŋawo, omenoŋ buuta somoŋgoro qaamuuŋ kolooja

9) 1) hamo qero 2) letoma 3) oyaŋboyaŋ kolooja, 4) uuta meleema 5) Siwewaa buŋa kolooja, 6) waŋa somoŋgoŋ 7) metogoŋ 8) wama 9) aŋgoŋ kono 10) qeaŋgoja. *Salvation, save, get saved, rescue, kisim bek*

Moŋnoŋ kere yoŋoo borogianoŋ kemero alianoŋ ii metogoŋ waŋa somoŋgoja. Iikawaa so bologa ama Satambaa boronoŋ kemeŋ tiwilaawombaajoŋ ama uunana meleemboŋati eeŋ, Jiisasnoŋ mono siŋgisoŋgonana mesaoŋ hamo qeŋ nonoma koomunoŋga metogoŋ nunuama laaligo kotiganoŋ nonoombaa. Gere sianoŋ kemebombotiwaajoŋ aŋgoŋ koma nonono letoma qeaŋgoŋ Siwewaa buŋa kolooŋ eu uma oyaŋboyaŋ oompeleleŋ laligowoŋa.

10) Hamoqeqe Toya (Hibruu qaanoŋ) Mesia, (Griik qaanoŋ) Kraist. *(Saviour, Messiah, Healer, Restorer)*

Iinoŋ siŋgisoŋgo, qinji, ji, kokojinjiŋ, lombo, jiŋjauŋ, siiŋsereŋ toroko momo, koomu ano bologa tosaaŋa kuuya iikanoŋa doŋhamo qeŋ nonoma laaligo doŋgoga nonono kotiiŋ laligowoŋa. Gejatootoo ejembanoŋ Hamoqeqe Toyanoŋ asugiwaatiwaa qaa waladeeŋ jegiti, Jiisasnoŋ iikawaa so asugiro.

11) moma boliŋ aoja *(regret, feel sorry, be penitent, repent, do penance, rue)*

Moŋnoŋ kania bologa moma kotoŋgo siŋgisoŋgo laaligoya gema qeŋ Anutunoŋ ii mesaowaatiwaajoŋ qama kooliŋ uusiiŋa otaamambaajoŋ jeja.

12) Siwewaa kii meria *(confession)*

Kawaa leeya woi: I) Siŋgisoŋgonana jeŋ asuginiŋ (jokoloniŋ) II) Anutunoŋ ii mesaoro moma laarijoŋ. Moma laariŋ “Ii oŋanoŋ,” jeŋ moniŋ Anutu Siwenoŋ laligoji, iinoŋ aŋo jeŋ solaŋaniŋ nononja, mono iikaeŋ koloowaa.

Tania karooŋ: 1) Kana soŋginiŋi, ii nononanodeeŋ aasaŋgoyanoŋ Anutuwaajoŋ jeŋ asugiwoŋa (jokoloowoŋa), 2) Anutuwaa gawoŋ meme mombaajoŋ lombonana jeŋ asuginiŋ (jokoloniŋ) aasaŋgoyanoŋ ewaa, 3) uumeleeŋ kanageso yoŋoo jaagianoŋ siŋgisoŋgonana asuganoŋ jeŋ koloowoŋa. Kraistnoŋ siŋgisoŋgo somoŋgowombaajoŋ ama isambombaa ku-usuŋa me kiiya woi ii gowoko nonoo boronananoŋ anota eja. Mat 16.19; Jon 20.22-23

Uuwaa ala ilailaa nononoŋ Anutuwaa uusiiŋaa qaawaa so gawoŋ meniŋ balonoŋ ano Siwenoŋ hoŋawo kolooŋkeja. Poŋ Jiisasnoŋ aŋo meŋkeji, mono iikawaa so amakeja. Kawaajoŋ jojopaŋ qaa qotogoŋ siŋgisoŋgo anjoŋi, ii mono moma boliŋ aoŋ laaligo bologa gema qeŋkeboŋa. Kaeŋ aniŋ siŋgisoŋgonana jeŋ solaŋanigi mombo horoŋ uumeleeŋ kanagesowaa sopa uutanoŋ nonoomakeja. Kaento, moŋ moronoŋ uumeleeŋ mende ama laŋ laligoji, iwaa siŋgisoŋgoya mono ano qaganoŋ eŋ samoŋ toroya kowoga newombotiwaajoŋ aŋgoŋ koma nonomakeja.

13) Momalaari *(faith, bilip, trust, mamanasiŋ)*

Nonoo momonana kotiga kania kania ejato, Anutu moma laarijoŋi, iikanoŋ mono uunana koloŋaniro laaligonananoŋ utegoro letomboŋa. Selenana meleŋqeleeŋ ama wanana qembonoŋ laariŋkejoŋi, iikawaa so uunana meleema Anutuwaanoŋ laariwoŋa. Anutunoŋ momalaari kaleŋaga nonono iikanoŋ mono naŋgoŋ nonoma nunuama iyaŋaa bentotoŋ uutanoŋ nonoombaa. Momalaari qaganoŋ qama kooliniŋ aŋgoleto kolooŋkeja. Momakotikotii qaa ii mesaowoŋa. Ii uuwoiyawo.

Momalaari qaa (Mamanasiŋ dâŋ)

Nii Maŋ Anutu moma laariŋ mujeŋ. Iinoŋ ku-usuŋ kuuyaa Toya laligoŋ Siwe namo mokoloon orono.

Nii Jiisas Kraist moma laariŋ mujeŋ. Iinoŋ Anutuwaa Meria motooŋgonoŋ laligoŋ Poŋnana kolooja. Ii Uŋa Toroyanoŋ meŋ letoma muro emba saraŋ Marianoŋ koro ama mero. Mero laligoŋ gawana Pontius Pailotwaa kambanoŋ siimbobolo moro maripoonoŋ qegi komuro roŋ koŋgi. Roŋ koŋgi koomuwaa senjoŋ gomanoŋ kemeŋ laligoŋ weeŋ karooŋ kolooro koomunoŋga waaro. Waama laligoŋ Siwenoŋ uma Maŋ Anutu, ku-usuŋ kuuyaa Toyaa boro dindiŋanoŋ raja. Rama laligoŋ iikanoŋa eleema kamaaŋ laligojoŋi ano koomuya ananaa qaanana jeŋ tegomambaajoŋ kawaa.

Nii Uŋa Toroya moma laariŋ mujeŋ. Iinoŋ ejemba soraaya mindiriŋ somoŋgoŋ nonono uumeleeŋ kanageso tak-kootoya somata motooŋ kolooŋ laligojoŋ. Kaeŋ laligoniŋ siŋgisoŋgonana mesaoŋkeja. Mesaoŋ laligoro komuniŋ koomunoŋga meŋ gbiliŋ nonono selewo waama laaligo kombombaŋa tetegoya qaa laligoŋ uboŋa. Qaa ii oŋanoŋ.

14) qaa qootogo, yaŋgiseŋ, momalaaria qaa *(unbelief)*

Ejemba tuuŋ woi laligojoŋ: uumeleeŋ me momalaari ejemba ano leegeŋanoŋ uumeleembaa gadokopa me yaŋgiseŋ ano qaa qootogo ejemba.

15) jejeromoŋromoŋ *(hope)*

(iwoi koloowaatiwaajoŋ) jejeromoŋromoŋ ama mambonja

16) qamakooli *(prayer)*

Anutuwo amiŋmomo. Anutuwaajoŋ qaanana ijoniŋ qaaya jero momakejoŋ. Mindimindiri qa qamakooli iikawaa uutanoŋ qamakooli koi kaaŋa kaaŋa eja: Uunana meŋ kululuuŋ ananaajoŋ 1) welema 2) qisiŋ 3) daŋgiseŋ jeŋ 4) mepeseeŋ *(praise)* 5) Anutuwaa waeya meŋ *(worship)* 6) tosaaŋa yoŋoojoŋ ama qama kooliŋkejoŋ *(intercession).*

Pombaanoŋ qamakooli

Nonoo Maŋnana, gii Siwenoŋ laligojaŋ. Goo qaga mono toroya ewa. Mono galeŋ koma nonona bentotoŋgaa hoŋa koloowa. Goo uusiiŋga Siwenoŋ teŋ komakejuti, ii mono namonoŋ kaaŋiadeeŋ koloowa. Ketewaa neneya ii mono sonananoŋ nonomba. Tosianoŋ siŋgisoŋgo ama nonoŋgiti, nono ii mesaoŋ oŋonjoŋi eeŋ, iikawaa so mono nonoonoŋ siŋgisoŋgo soŋgbama nonomba. Aŋgobatonoŋ kamaaŋ nunuwabotiwaajoŋ mono aŋgoŋ koma nonoma Kilegaa Toyaa boronoŋa metogoŋ nonomba. Gii geeŋgo bentotoŋ Toya, ku-usuŋ Toya ano asamararaŋ Toya ii kambaŋa kambaŋa laligoŋ kouma laligona ano tetegoya qaa laligoŋ ubaga. Ii oŋanoŋ.

17) uujopa, uukaleŋ (*love*, *pasin bilong givim bel*, maŋjauŋ)

Anutu uujopa Toyanoŋ jopagoŋ nonono moma meleema Anutu jopagoŋ qaaya teŋ koma ejemba tosaaŋa kaaŋagadeeŋ jopagoŋ oŋomakeboŋa. Uujopawaa ku-usuŋa ii uuta ano tetegoya qaa. Ii kazi ano bologa kuuya haamo ama uŋuuguŋkeja. 1 Kor 13

Anutu jopagoŋ muboŋa me qaago, iinoŋ kileŋ (tawaya qaa) pondaŋ jopagoŋ nonomakeji, ii *agape love.* Ejanoŋ embawaajoŋ siiŋa moro horoji, ii *eros love.* Agimiŋ aojaoti, ii *sex love.* Ala-ala meŋ aoŋkejoŋi, ii *fileia love.* Kantrinana me gomanana uukaleŋ ama muŋkejoŋi, ii uusoomoŋgo *(filantropic love). -Dear:* wombo ala, komunjua ala, jojopaŋ ala.

18) Oligaa Buŋa (*Gospel*, Biŋe Biaŋ)

Oligaa Buŋa ii motooŋgo ano eja fooyanoŋ ii oogiti, qagia Matyuu, Maak, Luuk ano Jon. *-Law:* Kana qaa. *-Prophets:* Gejatootoo yoŋoonoŋ Buju Tere

19) takapolakaya *(false)*

Gejatootoo ejemba me qaa takapola-kaya ii gisomaso, doogoya, iriŋqiriŋa, umaqeŋ-kamaaŋqeŋawo; *fruitless:* gipeya, auta, gorosoŋa

20) Anutuwaanoŋ bentotoŋ (*God's Kingdom,* Anuture uumaŋ)

Ii gomaŋ me totoŋ moŋ qaagoto, ejemba uugia meleema Satambaa ometotoŋa mesaoŋ Anutuwaanoŋ qokotaagi galeŋ koma oŋono qaaya baatanoŋ totoŋ iikanoŋ laaligo kombombaŋa laligoju. Kanageŋ iikawaa tania kuuya qaita moŋ ii Siwe uutanoŋ uma iiboŋa.

21) Satambaa ometotoŋ *(Kingdom of Satan),*

Satan ii beŋ qaago. Kawaajoŋ iwaa totoŋaajoŋ ometotoŋ jejoŋ. Deiwidwaa kantri totoŋ *(Kingdom of David);* Papua Nuginiwaa kantri totoŋ

22) doweya meja *(redemption, ransom)*

Kerenoŋ alanana qelanjiŋ mero tawa ama doweya meniŋ isano eleema kawaa. Jiisasnoŋ iyaŋaa sele busuya ama dowenana mero.

23) Anutunoŋ tawanana meŋ nunuano alauruta koloowoŋa; Room 11.15, *(reconciliation, atonement)*

Aŋo tawa ano qaanana komuro Anutuwo ala-ala koloowoŋa, qewolonana koma konjoratija.

24) Anutunoŋ qaaya jeŋ tegoro solaŋaniwaa. *(justification, be put right with God, get righteous, pasin bilong kamap stretpela)*

Moŋnoŋ moma boliŋ aoro Jiisaswaa sayanoŋ turuŋ muro Anutu-noŋ sa iikawaajoŋ ama siŋgisoŋgoya mesamesaoya ii mombo mende iibaa. Siŋgisoŋgonoŋ uuwaa opo malekuya meŋ jewo-ŋawo kolooro sayanoŋ soŋgbano tualalakota kolooro iikayadeeŋ iibaa. Kaeŋ kolooro Anutuwaa iriŋsoŋsooŋanoŋ olomooro uuta-noŋ tegowaa. *-Unrighteous:* doogoya qewoloŋawo

25) (tak kotoŋ) meŋ soraija *(sanctification, pasin bilong kamap holi)*

Nononano jewoŋ aŋgonjorananawo laligojonto, Jiisaswaa sayanoŋ soŋgbama nonono Anutuwaa jaanoŋ soraaya koloowoŋa. Soraaya kolooŋ nanamemeŋ solaŋa *(holy)* otaawoŋa. Laaligo jewoŋawo ii oŋanoŋ sisia meŋ togoŋkeboŋa. Ii uuwoi qaagoto, pondaŋ Jiisaswo qokotaaŋ namboŋa. Hib 10.10

26) uugeja *(conscience)*

Anutunoŋ saŋe amakeji, ii uugejanananoŋ moboŋa. 1 Tim 1.5, 19 Uugejanananoŋ kanianana ninisaama qaanana naŋgoŋ jeŋkeja. Apo 24.16 Aŋaa uu(geja) iikanoŋ Anutuwaa qaa naŋgoŋ jeŋkeja. Jon 8.9 Anutunoŋ moŋ iima "Sokonja," jero uugejianoŋ moro qeaŋgoja. Apo 23.1 Uuwoi mesaoŋ uunananoŋ tiloowabotiwaajoŋ galeŋ meŋ aoŋkeboŋa. 1 Tes 3.9

27) uumeleeŋ eja ano emba, Kraistwaa alia *(Christian, kristen)*

Uumeleeŋ kanageso *(congregation),* uumeleeŋ miri (toroya miri), uumeleeŋ ajoajoroo *(Sande lotu),* Uumeleembaa Buŋa Tere *(Bible, Christian Sriptures),* uumeleeŋ ejemba *(Christians)*

28) gowoko *(disciple, disaipel)*

Gowoko ii boiwaa gematanoŋ otaaŋ ainjoloŋ laligoŋ momoya kuma aoŋ gawoŋ meŋ koma gbiligi laaligogianoŋ letoma utegoŋkeja.

29) gejatootoo ejemba *(prophet)*

Gejatootoo ejemba ii iwoi koloowaa, kolooja me kolooroti, iikawaa bujuya ano kania ii Anutunoŋ uugianoŋ ano moma iwaa jetamemeya kolooŋ ejemba ananaajoŋ ninisaama asuganoŋ jeŋkeju. Kambaŋ tosaaŋanoŋ ejembanoŋ gejanono ii togoŋ temboma kema uŋugi komugi. Jiisas iyaŋaa gomaŋurutanoŋ gejatootoo qaaya meŋ kamaaŋ aŋgi.

30) Siwe gajoba (*angel, ensel,* aŋelo)

Siwe gajoba yoŋonoŋ Anutu-waa jeta teŋ koma omejiilaŋ tuarenjeŋ ama ejemba ilaaŋ weleŋ qeŋ nonomakeju. Hib 1 Tosianoŋ qele aŋgi tosianoŋ manja qegi tosianoŋ gawoŋgia kania kania meŋkeju.

31) Oomulu *(baptism)*

Kambaŋ so apu ariŋkejonto, oomulu ii Anutuwaanoŋ muŋgeŋ aiwese. Ii iwoi somata. Ii onjonbonjoŋ laaligoyawo *(sacrament).* Buŋa qaawo mende mindiriŋ apunondeeŋ mulu meŋ nonombuyagati eeŋ, ii mono apu tooŋ omayaga koloonaga. Buŋa qaanoŋ apu tooŋ iikanoŋ jeniŋ turuŋ kotuegoro iikanoŋ hoŋa kolooŋkeja. Oomulu meniŋi, nononoŋ mono weeŋ so siŋgisoŋgonanaajoŋ moma boliŋ aoŋ uunana meleemakeboŋa. Uunana walaganoŋ mono apunoŋ kemeŋ neŋ olaaŋ powogoro tani kolooro kitianoŋ uu dologanoŋ koloŋaniŋ somariiro Anutuwo kooroŋ laligoŋkeboŋa. Room 6.4; Tai 3.5-7 Oomulu ii uunana meleembombaajoŋ indiŋa motooŋgo meŋ nonoŋgi Uŋa Toroyaa esuŋanoŋ uunananoŋ gawoŋ meŋkeja. Oomuluwaa kania mende teŋ koma uunana mende meleemboŋati eeŋ, mono kileŋ tiwilaawoŋa.

32) Samoŋ Kowoga *(Holy Communion)*

Pombaa samoŋ kowoga (toroya): Poŋnana Kraist Jiisas iyaŋaa sa busuya alauruta anana bered ano wain apuyawo newombaajoŋ aŋo ama jeŋ tegoŋ nonono. Luuk 22.14-20 Ii onjonbonjoŋ laaligoyawo *(sacrament).* Qaa koi kanoŋ hoŋaga jeŋ asarija: Oŋoo dowegia meŋ togoro ano oŋoo siŋgisoŋgogia solaŋaniwaatiwaajoŋ jeŋ tegoŋ ano. Moŋnoŋ qaa iikawaajoŋ uuwoi anji eeŋ, iinoŋ samoŋ newaatiwaa so mende kolooja. Kawaajoŋ Pombaanoŋ qaa moma laariŋ hoŋa mokoloowoŋa. Uunana oŋanoŋ mende gosiŋ meleema Pombaanoŋ samoŋ kowoga tondu newoŋati eeŋ, Anutunoŋ mono iroŋa meleeno lombo qanananoŋ ubaa. Tosianoŋ mono komugi. 1 Kor 11.30; Apo 5.5, 10

33) kotumotue *(blessing)*

Kotumotue ii jeŋqeeaŋgo qaa. Iwoiwaajoŋ Anutu qama koliniŋ iyaŋaa ku-usuŋ qaganoŋ jero me kotuegoro toomoriambo koloowaa. Wala “mosogoja” jeninto, Jiisasnoŋ moso jeje ejaga qaago. Iinoŋ ku-usuŋ kuuyaa Toya koloojiwaajoŋ moso mende anjato, kotumotueya mendeema nonomakeja.

Aarombaanoŋ kotumotue qaa, Jaŋgo 6.24-26

> Poŋnoŋ mono kotuegoŋ sopa somoŋgoŋ gomba. Poŋnoŋ mono jaayaa asasaganoŋ meŋ asariŋ goma kaleŋmoriaŋa gomba.
>
> Poŋnoŋ mono jaasewaŋ qeŋ goma luae qeŋ gomba. Ii oŋanoŋ.

Aposol yoŋoonoŋ kotumotue qaa; 2 Kor 13.13

> Poŋ Jiisas Kraistnoŋ mono kaleŋmoriaŋa oŋono
>
> Anutuwaa uujopayanoŋ nemuŋ koma oŋono
>
> Uŋa Toroyanoŋ kuuya inaaŋ oŋono uumotooŋ ama ainjoloŋ laligowu.

34) Siwe gomambaa Eja hoŋa *(Son of Man, Man tru)*

Gejatootoo eja Daniel ano Ezekiel yoronoŋ qa ii qama “Anutunoŋ Hamoqeqe Toya wasiro namonoŋ asugiwaa,” jeŋ oori. Jiisasnoŋ iyaŋaa qata aasaŋgoya kaeŋ qaro Juuda yoŋonoŋ ii mende moma asarigi. Eja kuuya anana ejawaa meriaga laligojoŋi, iikawaajoŋ mende jeja. Jiisasnoŋ baloŋ eja ananaa so sa busuyawo kolooŋ kileŋ Anutuwaa Meria kaaŋagadeeŋ laligoro. Kawaajoŋ Anutuwaa jeta kambaŋ so teŋ koma siŋgisoŋgo moŋ mende ama laaligo kombombaŋa namonoŋ laligoro. Baloŋ eja hoŋa laligorotiwaajoŋ ama ejemba ananaa lombonana saanoŋ modaboroŋ bosimakeja.

35) maraŋ (agimiŋ aoao) ano loemba laaligo *(marriage)*

Jen 2.24 Loemba laaligo ii Anutunoŋ jeŋ kotoro loemba koloowotiwaa qaa ii Anutu ano ejemba jaagianoŋ asuganoŋ jewoŋatiwaa so. Uusiiŋgaranoŋ asuganoŋ asugiro

jojopaŋ qaagara jeri yoroojoŋ qama kooliniŋ Anutuwaa kotumotueyanoŋ yorowo nambaa. Kaeŋ goda qeŋ oroniŋ sisau oloŋkalu mende koloowaa. Loemba laaligo ii soraaya, (kowoga) ano kana soŋgiri lombo qagaranoŋ ubaa. Tosianoŋ ji somata mokoloogi. Jen 12.17 Mamaganoŋ tapekokoro ama laligogi. Hib 13.4 Loemba ii kalaŋ koma qaqaaŋgoŋ aoŋ laligoŋ uma komuwao. Jiisasnoŋ meŋ soraiŋ sopa somoŋgoŋ oroma Poŋgaraga kolooja. Mesaoŋ aoao ii Anutuwaa uusiiŋa qaagoto, oloŋkaluwaajoŋ ama kileŋ kolooŋkeja. Maak 10.2-12. Moŋnoŋ uuta meleema uumeleembaa gadokopa emba me eja moŋ mende mewa. 1 Kor 7.39b

36) naŋgonaŋgo ama aoŋ kotikotii mokoloowoŋa *(edification, build up ourselves)*

uunana meagoŋ meŋ kotiiŋ aowoŋa, uunana naŋgoŋ mozozoŋgoŋ meŋ kotiiwoŋa

37) Baal

Baal ii Keinan kantri yoŋoo beŋgia. Yoŋonoŋ ii usugoŋ waeya meŋ mepeseegi Israel yoŋonoŋ kagi. Anutunoŋ gadokopa kanageso ii uŋuŋ Baal alatagia ama tando lopioŋgia kondeembutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋonoto, yoŋonoŋ qaa ii qotogogi tosianoŋ kanaiŋ Baal qama kooliŋ mepeseeŋ laligogi Anutuwaa iriŋa soono.

38) Soomoŋgo areŋ (walaga ano gbilia) *(Covenant)*

Hib boŋ 8, 9 Siŋgisoŋgo aniŋ ejemba ano Anutu batunananoŋ jawo kolooro iriŋa soono kazi qanananoŋ uma eji, ii moronoŋ qewagoro Anutuwo uumotooŋ ama ala-ala amboŋati, iikawaa soomoŋgo qaa areŋa. Mooseswaa kambanoŋ Anutunoŋ soomoŋgo areŋ ano walaga kolooroto, Jiisasnoŋ soomoŋgo areŋ gbiliaa galeŋa kolooŋ komuro. *-Ark of Covenant:* soomoŋgo arembaa bokisya. Iikawaa uutanoŋ soomoŋgo arembaa iwoiya kuuya galeŋ koŋgi.

39) jiwowoŋ jigo *(temple)*

Kambaŋ kokaamba siimoloŋ mende ooŋkejoŋiwaajoŋ uumeleeŋ jigo jeŋkejoŋ. Siwenoŋ siimoloŋ mende ooŋ uumeleŋmeleeŋ tegoro iikawaa jigoya qata mepe-mepesee jigo jeŋkejoŋ. Isa 3.12; 21.22

40) waeya meŋ mepeseeja *(worship),*

Awutambaŋ *(bow down, kneel before God)* Anutu awutambaŋa qeŋ kosianoŋ keniŋ kiaŋkomuŋ nonoma kaleŋmoriaŋa nonombaa.

41) opo sel kuuŋ *(tabernacle)*

Baloŋ qararaŋ koŋkoŋanoŋ kaŋ jiwowoŋ jigo tawatawaya ii opo selnoŋ megi. Ii afaaŋgoŋ kokosiiŋ meŋ aŋgoŋ kema kemp gbilianoŋ mombo kuuŋ korereŋgoŋ laligogi. Keinan balonoŋ kaŋ Jerusalem kanoŋ jiwowoŋ jigo kotiga meŋ opo sel kuuŋ ii mesaogi.

42) jeŋ asariŋ uugia kuuja *(preach)*

Anutuwaanoŋ qaa gawoŋ iikawaa leeya woi.

43) Jigo gawoŋ galeŋ *(priest, pris)*

Iinoŋ ejemba ano Anutu batunananoŋ komakonjorati gawoŋ meŋ qama kooliŋ gejanono jeŋ siimoloŋ ooro nanduŋ aŋgi meŋ kululuuŋ batuya iyaŋaajoŋ meŋ laligoro.

44) Jigo gawoŋ eja *(levite)*

Anutunoŋ jeŋ kotoro Liwaiwaa kera-suru yoŋonoŋ jiwowoŋ jigowaa weleŋqeqeuruta koloogi. Kawaa-joŋ baloŋ bakaya mende oŋoŋgi tuuŋ tosaaŋa yoŋonoŋ baloŋ-giawo laligoŋ naŋgoŋ oŋoma laligogi. Hamoqeqe gawombaa areŋanoŋ utegoro soomoŋgo areŋ gbiliaa kambaŋ kokaamba qagia Buŋa gawoŋ eja *(deacon)* ano Buŋa gawoŋ emba *(deaconess)* jeŋkejoŋ.

45) Uukuukuu eja *(evangelist)*

Uukuukuu eja iinoŋ Anutuwaa qaaya jeŋ asariŋ ejembanoŋ uugia meleembuti-waajoŋ kuuŋ oŋomakeja. Tosianoŋ uugia meleema siŋgisoŋgogia jokoloogi ilaaŋ qambaŋmambaŋ oŋomakeja.

46) Jigo kaunsol tuuŋ *(Sanhedrin, kaunsil)*

Kantriwaa jetame-meya yoŋoo qaa jake uuta ii Juuda yoŋoonoŋ *“parliament.”* Qaa galeŋgia ii jigo gawoŋ galeŋ waŋa. Kantriwaa jetamemeya 70, paatigia kania kania, yoŋonoŋ ajoajoroogia ama qaa gawoŋ meŋ jeŋ somoŋgoŋ kanageso jeŋ kotoŋ oŋoma laligogi. Ku-usuŋ hoŋa ii Room waba ejemba yoŋoo borogianoŋ ero.

47) Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) *(Pharisee)*

Farisii yoŋonoŋ paati moŋ laligogi. Yoŋoonoŋga mamaganoŋ jigo kaunsol tuuŋ *(sanhedrin)* uutanoŋ kantriwaa jetamemeya koloon laligogi. Mooseswaa Kana qaaya awaagadeeŋ moma toroqeŋ iyaŋgiaa jeŋkootogia seiseiya mokoloon mindiriŋ ii kaaŋagadeeŋ otaagi. Qaa kuuya ii kaparaŋ koma “Anutuwaa jaanoŋ sokonja,” jeŋ kaeŋ moma laariŋ ejemba kuma oŋoŋgi. Kuma oŋoma ejemba tosianoŋ jeŋkooto qaagia ii mende moma haŋqaŋ laligogiti, ii meŋ kamaaŋ ama oŋoma iyaŋgiaa selegia meŋ uma (selememe) laligogi. Kaeŋ laligoŋ awaagadeeŋ Anutuwaa qama kooliŋ nene siŋgi laligoŋ nanduŋ ama borogia soŋgbama iikaaŋa kanoŋ doŋhamo meŋ aoŋ laligogi. Iikaaŋa kanoŋ Anutu hamoqeqeyaa kania hoŋa mende moma asariŋ Jiisas uuguŋ jinjauŋ aŋgi. Ejemba tosianoŋ Jiisaswaa gematanoŋ kema otaagiti, ii iŋiima temboŋgi. Jiisasnoŋ Anutuwaa aŋgoleto mero mepaegoŋ “Kana qaa uuguja,” jegi. Jiisas qaawaa timbinoŋ horoŋ aŋgobato meŋ mubombaajoŋ kaŋ osoŋkakale qaa mamaga jeŋ tuarenjeŋ ama mugi.

48) Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) *(Saducee)*

Yoŋonoŋ Mooseswaa Kana qaaya qokotaaŋ “Farisii yoŋonoŋ jigo gawoŋ awaagadeeŋ mende meŋkejuti,” jegi paati gbilia kanaigi. Farisii yoŋonoŋ qamakooli miri so kuma oŋoŋgi Sadusii boi yoŋonoŋ mindimindiri jiwowoŋ jigo waŋanoŋ kaparaŋ koŋgi. Yoŋoo kondokondoogia ii jigo gawoŋ galeŋ qata Saadok. “Komugi yoŋonoŋ mende waabuya,” jeŋ Uŋa Toroya ano Siwe gajoba mende laligojuti, iikaaŋ moma laarigi. Yoŋonoŋ kantriwaa jetamememeya koloon jigo kaunsol uutanoŋ Farisii yoŋowo jenoŋkooli jeŋ aŋgowowo ama laligogi. Kaeŋ laligogito, Jiisas qegi komuwaatiwaa qaaya jeŋ tegoŋ kambaŋ iikanoŋ uumotooŋ aŋgi.

49) Herodwaanoŋ paati *(Herodians, lain bilong Herot)*

Gawana qata Herod iinoŋ kanagesoya ano alauruta yoŋowo paati moŋ ama Room gawmaŋ yoŋoonoŋ politik teŋ koma otaaŋ laligogi.

50) Zelot paati *(Zealot, Selot)*

Nesenel Zelot paati yoŋonoŋ Room mindimindiri gawmaŋ tuarenjeŋ ama aŋgiodeeŋ nanaŋ mewom-baajoŋ tompe politik meŋ laligogi. Jiisaswaa gowokoya moŋ qata Saimon ii Zelot politik ejaga laligoro.

51) Siisa-kiŋ (*Ceasar, emperor,* sisa)

Siisa-kiŋ ii Room mindimin-diri kantri *(empire)* galeŋ koma oŋoma eja poŋgiaga laligoro. Kiŋ Herod ano gawana Pailot ii iwaa jawiŋwoita koloon Juuda ejemba galeŋ koma oŋoŋgi.

52) Teuteuhalihali *(Feast of Shelters or Booths)*

Jon 7.2 Juuda yoŋoonoŋ yambuyambu korisoro kendoŋ ii gbani so kokaeŋ aŋgi: Wain gawoŋgianoŋ kema gere seŋa meŋ halihali qeŋ iikanoŋ eŋ weeŋ 8 aisooŋ kendoŋ rama laligogi. Weeŋ konoganoŋ korisoro uuta aŋgi. Wala eeŋanoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ gbani 40 kawaa so opo kuuŋgianoŋ eŋ kaŋ laligogiti, ii romoŋgoŋ aisoogi. Lew 23.33-36, 39-43; Dut 16.13-15

53) pondaŋ nanja, kaparaŋ koma anja, qaaya pondaŋ otaaŋ meŋ yagoja *(faithful)*

Faithful qaa tosaaŋa: membiriqembiria qaa, misi metetaŋa qaa nama kaparaŋ koma meŋgadeeŋ meja, noŋ meŋkeja, tororo gawoŋ meja, momalaarianoŋ mende sologoro zeŋ nanja

54) koŋgbaraya qaa *(firm)*

koronsoŋ meŋkeja, nama kotiija, pek nanja
55) kelebele *(flattery, pretended friendship, deceit)*
Ala-ala tani qaa awaa saanoŋ jero koloojato, hoŋa qaa.
56) tapekokoro *(miserable)*
Siŋgisoŋgowaa tawaya ii tapekokoro.
57) dogo, bone *(stingy)*
seŋguruŋ kawalia, qebugoŋ nene, iimabaago. Moŋnoŋ iwoiya eji, ii tosaaŋa yoŋoojoŋ mendeema oŋomambaajoŋ togoŋ iyaŋaajoŋgadeeŋ aŋgoŋ komakeja. Ii loloogendeeŋ *(generous)* qaago.
58) otoko ama meŋgo memambaajoŋ koposoŋgoja, kasumambaŋ anja *(greedy)*
(doŋ) nepaqepalo, iimabaago. Iwoiya (baloŋ, nene, apu, gere, miri gawoŋ) edaborojato, kileŋ tosaaŋa yoŋoonoŋga ii toroqeŋ buŋa qeŋ aomambaajoŋ koposoŋgoŋkeja. Iyaŋaajoŋ amanagaju oroŋgaju amakemambaajoŋ momakeja. Iwoi kuuya iyaŋaajoŋadeeŋ buŋa qeŋ aomambaajoŋ bobo momakeja. Ef 4.19 Iwoi eŋ mujato, kileŋ ii toroqeŋ amanagaju oroŋgaju memambaajoŋ kaparaŋ komakeja. Tosaaŋa mende romoŋgoŋ oŋomakejato, iyaŋaa buŋayanoŋ somariiwaatiwaajoŋ manja qeŋkeja. Ii kantri kuuya ananaanoŋ lombonana waŋa.
59) baagoja *(covet, mangalim)*
iimasiiŋ moja, iima siiŋa moja
60) goroŋkiki *(envy)*
mombaa iwoiya memambaajoŋ koposoŋgoja
61) momo eja tiliqiliawo *(cunning)*
Tosaaŋa tiligoŋ oŋombaatiwaa so momakootoya somata eŋ muja.
62) uunoŋ junjuŋ, uunoŋ motoqoto *(jealousy)*
Moŋnoŋ alianoŋ uuguŋ qeaŋgoŋ toomoriaŋ awaa mokolooro iwaajoŋ ama momaboboli momakeja. Qaa jejenoŋ nuuguna guuguwe, qaa kiisaŋ jeŋ gemaqeqe anja, mombaajoŋ uuta qeja.
63) uumeleembaa komagbiligbili *(religion)*
Ejemba kuuyanoŋ Buŋa gawoŋ ii me woi meŋkeju. Tosianoŋ omejiilaŋ meŋ loriŋ oŋombombaajoŋ gawoŋ meŋkejuti, iikawaa qata animism. Maslim, Hindu, Komyunist ano tuuŋ tosia yoŋonoŋ momogiaa so buŋa gawoŋgia meŋ uumeleembaa komagbiligbiligia *(religion)* amakeju. Ŋaa gawoŋ yoŋonoŋ ii momogiaa so meŋkeju. Mamaganoŋ Anutuwaanoŋ qaa ano balombaa momo tosia ii mindiriŋ oroŋgi siliqalu kolooŋkeja *(syncretism).*
64) uuwaa komagbiligbili *(godliness)*
Kraist kaaŋa laligomam-baajoŋ koma meŋ gbilija, Anutuwaa laaligo kombombaŋa koma gbilija, Anutu buŋa qaayaa so laaligo soraaya laligoja, Anutuwaa buŋayanoŋ pitiri laligoja. 2 Piito 1.3
65) Oyaŋboyaŋ gomaŋ *(paradise)*
Aadam ano Iiw yoronoŋ oyaŋboyaŋ gomanoŋ laligoŋ koisoro ama siŋgisoŋgo ani Anutunoŋ konjoma orono kamaarito, kanageŋ uumeleeŋ yoŋonoŋ Siwenoŋ uma oyaŋboyaŋ gomanoŋ laligowuya.
66) laaligo aŋgonjorayawo *(ungodliness)*
gadokopa laaligo, Anutu gema qeŋ laaligo, ananaa jaajaa laaligo
67) koomu gomaŋ *(Hades, ples bilong daiman)*
koomu gomaŋ (uumeleeŋ yoŋoonoŋ koomu gomaŋ), koomuwaa senjoŋ gomaŋ (uumeleembaa gadokopa yoŋoonoŋ koomu gomaŋ)
68) salfa jamo *(sulfa, brimstone)*
Salfa jamo goota ii oogi bolaŋa kotakota jero moroŋa bologa kolooŋkeja. Ii saanoŋ mejejaagi paora kolooro iikanoŋ gbala tiwowaa kotaa paoraya meŋkeju.

69) doomoroŋ, *(desperation)*
Toroqeŋ laligomambaajoŋ amamaamaŋa. Kaeŋ romoŋgoŋ majakaka moma konjiliŋ somata moja.
70) koposowaa qaaya qaa *(blameless)*
Tosaaŋa yoŋoo jaagianoŋ solaŋa kolooja.
71) masuqeqeta *(ripened, mellow)*
Nene ambembo mono masu qeja. Gawoŋ toya qama kooliniŋ gawoŋ ejemba mokoloon oŋono kema hoŋa meŋ kululuuwu. Mat 9.37-38
72) jaameleŋ uŋa *(vision)*
Uŋanoŋ ejemba moŋ kondooro jaaya meleeno uŋa(uŋa) iija.
73) uumeleembaa selesele laaligo *(hypocricy)*
Uuta bakasasaŋ (qaanoŋ me sili tosianoŋ) meleenjato, hoŋa qaago. Skin kristen ii uu walaganoŋ laligoju. Jiisasnoŋ qaa kotakota totooŋ iikanoŋ jeŋ oŋono. Mat 23; Mat 6.2, 5, 16
74) kakasililiŋ *(trouble, affliction, suffering)*
(uuwaa) konjiliŋ, (selewaa) koŋajiliŋ, siimbobolo, jambaliliŋ
75) jojopaŋ qaa *(commandment, oath, vow)*
Qaaya jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiija. Qaa ii uuguwoŋatiwaa so qaago. Mat 5.33-37
Anutuwaanoŋ jojopaŋ qaa boro woi (10) Eks 20.1-17
1. Niinoŋ Anutu, goo Poŋga koloojeŋ. Noo kooronanoŋ beŋsakoŋ iwoi tosaaŋa moŋ mono mende meŋ laligowa.
2. Anutu Poŋgaa qata mono eeŋ mende qama meŋ kileewa. Moŋnoŋ qata meŋ kileewaati, ii Poŋnoŋ manaya mende mewaa.
3. Kendoŋ kambaŋa mono koboon ewaatiwaajoŋ romoŋgoŋkeba.
4. Nemuŋ maŋga mono goda qeŋ oromakeba. Kaeŋ ana Anutunoŋ toomorian gono namonoŋ kambaŋ koriga laligoŋgo komuwaga.
5. Moŋ mono mende qena komuwa.
6. Serowiliŋ mono mende amba.
7. Iwoi mono yoŋgoro mende mewa.
8. Moŋ jenoŋkuukuu mono mende ama muba.
9. Mombaanoŋ borosamo iwoiwaajoŋ mono mende koposoŋgowa.
10. Mombaanoŋ emba, weleŋqeqe me bao oro iwoiwaajoŋ mono mende koposoŋgowa.

Anutunoŋ jojopaŋ qaayaajoŋ nomaeŋ ninijorota eja:
Niinoŋ Anutu goo Poŋga koloojeŋ. Niinoŋ ku-usunawo laligo-jeŋiwaajoŋ ama gema nuŋkejuti, iyoŋoo siŋgisoŋgogiaa iroŋa ii esamera ano gbiliurugia meleema oŋomakemaŋa. Kaaŋagadeeŋ ejemba tuuŋa tuuŋa uugianoŋ jopagoŋ noma qaana teŋ komakejuti, ii kotuegoŋ oŋomakemaŋa.
76) soomoŋgo qaa *(promise)*
Iwoi amambaajoŋ qaa somoŋgoja. *-God's will:* Anutuwaa uusiiŋa.
77) uumeleembaa gadokopa, qaa qootogo, jeulalaŋ *(heathen, haiden)*
Ejemba kaaŋa ii Israel ano kantri kuuyanoŋ mamaga laligoju.
78) (Juuda qaagoto,) waba kantri nononoŋ *(gentiles)*
Nonoonoŋga tosianoŋ uunana meleeniŋ tosianoŋ toroqeŋ uumeleembaa gadoko-paya laligoju.
79) solaŋa kasia qaa *(free)*
Qaawaa kasa me kasa moŋnoŋga lolooro. *(Free men and) slave:* (tosianoŋ iyaŋgiaa gawoŋa megi tosianoŋ) togiaa weleŋ eeŋ qeŋkeju. Weleŋqeqe toyanoŋ kasanoŋ somoŋgoro weleŋa tawaya qaa eeŋ qeŋ kamaaŋqeqeta kolooja. Gal 5.1
80) keraqeeaŋgo qeŋ muja *(refresh)*

Mombaa uutanoŋ bimooro alianoŋ keraqeeaŋgo qeŋ muro sokonja. Flm 7, 20
81) siiŋ kombombaŋa mokolooja me metogoja *(satisfy)*
Siiŋ kombombaŋa tosia ii awaa, tosia bologa kolooja. Ii metogogi uugianoŋ tegoja.
82) jenoŋkooli, mondoŋgosi, niinoŋgiinoŋ *(debate, dispute)*
mondoŋ niinoŋgiinoŋ ama jenoŋkooli amiju Apo 6.9, mondoŋgosi qaa meleŋqeleeŋ jegi uma kamaaŋkeja Apo 9.29
83) uuqeqe qaa tokoroŋkota *(revile, insult)*
uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ nononja 1 Piito 2.23
84) uuta qeaŋgowaatiwaajoŋ janjariŋ riija *(please)*
Mombaa uutanoŋ qeaŋgowaatiwaajoŋ janjariŋ riiŋ qaaya kaparaŋ koma otaaja. 1 Kor 7.32
85) uutanoŋ boliro osiŋ qagoja *(stumbling block)*
iwoiwaajoŋ uutanoŋ boliro osija, momalaarianoŋ sologoŋ kamaaja.
86) Ejemba qeŋ seiŋ ama komugi gbiliurugia waama kaaŋagadeeŋ komugi kaandeeŋ kaaŋ ama laligoŋ kougi.
(from generation to generation) 1 Tes 2.2
87) kaparaŋ koma, nemuŋ koma *(especially)*
kotiiŋ meja, wala qeja
88) Kilegaa Poŋa gomaŋ so galeŋ koma oŋomakeja *(Prince of the World)*
Ii Satambaa qata moŋ.
89) oro kawalia, jeŋnemba *(beast)*
Oro bologa jereŋai kaaŋa. Jeŋnemba *(giant)* ii jekania booroŋgia.
90) tosaaŋa iŋisosorooŋ tosaaŋa sureeŋ oŋoma keda motooŋgonoŋ mende gosiŋ oŋomakeja *(discriminate)*
Anutunoŋ kaeŋ mende amakeja. Uuta dindiŋa, gbiŋgbaoŋa qaa.
91) lolomoniŋ *(indifference)*
Qaa iikawaa alia ii telambelaŋ, nesambure, neŋhololo, kosimosi, koyaŋmoyaŋ, kotamototaŋ. Ais 15.1
92) lombo kanjaŋawo *(plague)*
93) siijaago siimeme *(resistance, reluctance, recalcitrance, arguing)*
Kaeŋ me kaeŋ jena iinoŋ mono afaaŋgoŋ qaa qotogoŋ qaa jeŋkeja.
94) tawatawa *(temporary)*
tatawaga, tawaya, lageta, lagita
95) aasaŋgoya *(private)*
aŋodeeŋ, yaŋabuju -qenjaaro *(public)*
96) teŋ, qaqaŋ *(yoke)*
Woiyanoŋ motooŋ gawoŋ meri teŋnoŋ mindiriŋ oronja. Qaqaŋ ii bulmakao woiwaa arogaranoŋ ama somoŋgogi iikanoŋ kare me kinoŋ horojao.
97) tere pipipipiiya aasoyawo *(scroll with seal)*
Wala eeŋanoŋ papiawaa kania mende mokolooŋ laligogi. Tere ii lama selianoŋ ooŋ lipima pipiigi. Seleeŋgeŋ yoŋonoŋ ii yoŋgoro weeŋgowubotiwaajoŋ tosianoŋ ii sapo kaaŋa aasonoŋ somoŋgoŋ aiwese aasoya iikanoŋ mokotaagi. Moŋnoŋ ii oloŋ menjurano iikawaa kania mono mokoloogi.
98) Balaam Beorwaa meria *(Balaam son of Beor)*
2 Piito 2.15; Juud 11 Balaam ii gejatootoo eja moŋ. Kanageŋ ŋaa gawoŋ uugere ejaga kolooro. Kambaŋ moŋnoŋ Moab baloŋ yoŋonoŋ Israel kanageso kere ama mugi. Yoŋoo kiŋ poŋgia qata Baalak Ziporwaa meria iinoŋ weleŋqeqeuruta wasiŋ oŋono Balaambaanoŋ kaŋ qaaya kokaeŋ jegi, “Giinoŋ mono Israel kanageso qasuaaŋ oŋona afaaŋgoŋ uŋuniŋ kamaawu.” Kaeŋ jeŋ kiŋnoŋ moneŋ mubaatiwaajoŋ jegi. Kaeŋ jegi wala qasuaaŋ oŋomambaajoŋ qetama togoroto, toroqeŋ kele qaanoŋ

moriro monembaa siiŋa moma loriŋ sooŋ uumotooŋ ama Israel gomaŋ iimambaajoŋ baaŋa moŋnoŋ umambaajoŋ ano. Kaeŋ kolooro Anutuwaa iriŋa soono kananoŋ doŋgi qaganoŋ rama keno gajobaya wasiro kaŋ kana somoŋgoŋ nano. Doŋginoŋ ii iima komuwabotiwaajoŋ toroko moma toroqeŋ kembaatiwaajoŋ amamaaro Balaamnoŋ gajoba ii mende iima iriŋa soono doŋgia oolinoŋ qero. Qero qaa ootanoŋ aantano baloŋ ejawaa qaa jeŋ Balaam jeŋ muro. Anutunoŋ Israel kanageso kotuegoŋ oŋono laligogiti, Balaamnoŋ ii moma wala qasuaaŋ oŋomambaajoŋ togoŋ kanageŋ ii kileŋ batogoŋ amamaaro. Jaŋgo boŋ 22-24, Ais 2.14

99) Koora *(Korah)*

Juuda jawo 11. Koora eja ii Israel jotamemeyagiaga kolooro Mooses Aaron qotogoŋ oroma kareŋ aŋgi. Kawaajoŋ Anutuwaa iriŋa soono baloŋ kuuro rondaŋ mero aantano sia roŋ asugiro Koora ano neŋauruta qaaqeqe kuuya ii iikanoŋ gororoŋgoŋ kemegi gogoŋ oŋono tiwilaagi.

100) Naaman *(Naaman)*

Luuk 4.27 Naaman ii Siria kantriwaa kawali galeŋgia waŋa. Iinoŋ kambaŋ moŋnoŋ manimba jinoŋ kiro gejatootoo eja Elaisawaa bujuya moma Juuda yoŋoo balonoŋ kaŋ Elaisanoŋ selia meŋ solaŋaniwaatiwaajoŋ qisiro. Elaisanoŋ ii Jordan apu gowoyanoŋ kema apu ariro indiŋa sewen koloowaatiwaajoŋ jeŋ kotoŋ muro uuwoi yakariŋ teŋ koma kaeŋ ano selianoŋ solaŋanidabororo.

Momalaari qaawaa jeŋ-asa-asari

I Mokomokoloo Tonanaa kania kokaeŋ:

Anutunoŋ nii ano ilawoila laaligogiawo kuuya mokolooŋ nonondabororo. Nii kiaŋ uŋa kokoosu ano selenawo, jaa gejanawo, kana boronawo mokolooŋ nono. Ii iima “Moma kotomaŋa,” jeŋ selena meŋ sororogoŋ uumomonawo nono. Kaeŋ galeŋ koma noma laligoŋ sele esu iwoi me apu ano nene, jigo miri, embamera nomakeja. Komakoomo, bao oro, moneŋ hina ii kuuya selewaa naŋgonaŋgoya, somaŋa somaŋa nomakeja. Jetawonoŋ umambotiwaajoŋ kalaŋ koma noma kakasililiŋ tiwitiwilaa iikanoŋga sopa somoŋgoŋ nomakeja. Nii iwaanoŋ gawoŋ mende meŋ injarere laligowe Anutu Maŋ soraayanoŋ kaleŋmoriaŋaajoŋ ama kaeŋ ama nomakeja. Kawaajoŋ iikawaa tosaya noonoŋ ejiwaajoŋ mono mepeseeŋ uusiiŋa teŋ koma weleŋqeŋ muŋ laligomaŋa. Qaa ii hoŋ toontooŋaga moma laarijeŋ. Jon 1.18; Ais 1.8; Jei 2.14-17; Room 8.28

II Dowenana meme Tonanaa kania kokaeŋ:

Jiisas Kraist Anutugadeeŋ kolooŋ Maŋawo kambaŋ qaa iikanoŋ laligoro. Kaeŋ laligoŋ kouro emba saraŋ Marianoŋ mero baloŋ eja kolooŋ noonoŋ Poŋ kolooja. Eja sooŋa koloowe nomesaonagatiwaa so ii kileŋ noo dowena meŋ sewana mero. Bologanoŋga ano Satambaa gbadonoŋga moneŋ gbili iwoinoŋ qaagoto, iyaŋaa saya soraaya iikanoŋ kotoŋ nono siimbobolo moma komuŋ isama nono. Kaeŋ ama tona koloorotiwaajoŋ nii iwaa bentotoŋ uutanoŋ keuma dindiŋa kolooŋ soraaya laligoŋ jeta teŋ koma muŋkemaŋa. Aŋo koomunoŋga waama Siwenoŋ uma Poŋnana laligoŋ uma laligoŋkeja. Niinoŋ kaaŋiadeeŋ laligoŋ koomunoŋga waama iwo kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ uma laligomaŋa. Qaa ii hoŋ toontooŋaga. Ii moma laarijeŋ. Gal 3.26; Ais 25.8; 1 Kor 15.54-56; Ef 3.18-19; Mat 25.40

III Meŋ sorain nonoŋnonoŋ Tonanaa kania kokaeŋ:

Nii neenaa esuŋnoŋ Jiisas Kraist moma laariŋ muŋ iwo qokotaamambaajoŋ amamaaŋkejento, Uŋa Toroyanoŋ Buŋa qaanoŋ koma horoŋ noma uuna kuuŋ meŋ asariŋ nomakeja. Iinoŋ Jiisaswaanoŋ noono moma laariŋ muŋ soraaya kolooŋ Anutuwaa meraboraaŋa kolooŋ laligojeŋ. Baloŋ so Kraistwaa kanageso laligojuti ano nono kaaŋiadeeŋ kokaeŋ ama nonomakeja: Horoŋ nonoma mindiriŋ uu soraaya meŋ nonoma Kraist Jiisaswaanoŋ toroqeŋ nonono

uumeleeŋ kanageso motoon koloon laligojoŋ. Kaeŋ laligoniŋ Uŋa Toroyanoŋ nii ano ejemba soraaya kuuya ananaa siŋgisoŋgonana somaŋa somaŋa kaleŋmoriaŋanoŋ soŋgbama nonomakeja. Kaeŋ laligoŋ kambaŋ tetegoyanoŋ nii ano komugiti, meŋ gbiliŋ nonoma Kraistwaa uumeleeŋ ejemba kuuya laaligo kombombaŋa tetegoya qaa buŋa qeŋ nonondaborowaa. Qaa ii hoŋ toontooŋaga. Ii moma laarijeŋ. Jon 16.13a; Ef 4.4-5; 1 Kor 3.16-17; Joel 2.28-29

Jojopaŋ qaa boro woiwaa jeŋ-asa-asari

1. iikawaa kania kokaeŋ:

Anana beŋ tosaaŋa yoŋoojoŋ moniŋ omaya kolooro Anutu motooŋgo iigadeeŋ goda qeŋ muŋ moma laariŋ muboŋa. 1 Jon 2.15-17; Maak 12.29-31; Mat 4.10b

2. iikawaa kania kokaeŋ:

Anana Anutu goda qeŋ uunananoŋ jopagoŋ muŋ laligowoŋa. Qata qasumasuwaanoŋ me qolomoloŋ qaanoŋ me jeŋmeesanoŋ me omejiilaŋ qaanoŋ mende ama jewoŋa. Ii awawi totooŋ! Kambaŋ so mono iwaa jeŋ mepemepesee ama qama kooliŋ muŋkeboŋa. Jei 3.10-12; Mat 5.37; Ef 5.4; Room 12.14

3. iikawaa kania kokaeŋ:

Anana Anutu goda qeŋ uunananoŋ jopagoŋ muŋ kendoŋ weeŋa mende meŋ kileewoŋa. Qaaya moniŋ siiŋawo kolooro kendoŋ ii mono kowoga ewaatiwaajoŋ romoŋgowoŋa. Ond 26.6-8; Eks 20.11

4. iikawaa kania kokaeŋ:

Anana Anutu goda qeŋ uunananoŋ jopagoŋ muŋ nemuŋmaŋ me jotamemeurunana tuarenjeŋ mende ama oŋomboŋa. Uugia kaeŋ mende meŋ boliwoŋato, kambaŋ so jegia teŋ komakeboŋa. Ef 6.1-3; 1 Tim 5.4; Apo 5.29

5. iikawaa kania kokaeŋ:

Anana Anutu goda qeŋ uunananoŋ jopagoŋ muŋ ejemba mende uŋuŋ komuwoŋa me siimbobolo mende oŋomboŋa. Mono ala meŋ oŋoma ilaaŋ oŋomakeboŋa. Mat 5.21-22; 1 Jon 3.15; Ond 10.8

6. iikawaa kania kokaeŋ:

Anana Anutu goda qeŋ uunananoŋ jopagoŋ muŋ sero yoŋgoro me qaa gamuyawo iwoi moŋ mende jeŋ ama mewoŋa. Uu soraaya laligoŋ loemba soomoŋgo ama laligowoŋa. Mat 19.6; Hib 13.4

7. iikawaa kania kokaeŋ:

Anana Anutu goda qeŋ uunananoŋ jopagoŋ muŋ tosaaŋa yoŋoonoŋ moneŋ hina me borosamo iwoiwaajoŋ mende koposoŋgowoŋa. Komakoomo me tiwo juŋmemewaajoŋ koposoŋgoŋ tuarenjeŋ mende jewoŋa. Ilawoilagia tororo eŋ oŋombaatiwaajoŋ kalaŋ koma oŋomakeboŋa. Ef 4.28; Mat 6.3-4; 2 Kor 9.7

8. iikawaa kania kokaeŋ:

Anana Anutu goda qeŋ uunananoŋ jopagoŋ muŋ uuooso me jenoŋkuukuu mende ama tiliqili qaa mende jewoŋa. Kaeŋ qaagoto, kaniagia moma asariŋ iwoi awaa moŋ aŋgiti eeŋ, ii jeŋ asugiŋ oŋomboŋa. Mat 7.1-5; 12.37

9. iikawaa kania kokaeŋ:

Anana Anutu goda qeŋ uunananoŋ jopagoŋ muŋ tosaaŋa yoŋoonoŋ borosamo me gawoŋ bombaajoŋ mende koposoŋgowoŋa. Ii tororo sogianoŋ ewaatiwaajoŋ kalaŋ komakeboŋa. Ond 119.36; Joos 7.19-21

10. iikawaa kania kokaeŋ:

Anana Anutu goda qeŋ uunananoŋ jopagoŋ muŋ ala yoŋoonoŋ weleŋqeqeyaajoŋ uuqeqe mende ama horoŋ oŋomboŋa. Bao orogiaajoŋ mende koposoŋgowoŋa. Kaeŋ qaagoto, togiawo laligoŋ naŋgoŋ mubutiwaajoŋ naŋgoŋ oŋomboŋa. Mat 5.28; 2 Piito 2.14